JO. LAURENTII
B E R T I
F L O R E N T I N I

FRATRIS EREMITÆ AUGUSTINIANI

O P U S
DE THEOLOGICIS DISCIPLINIS

Nunc primum ſeptem voluminibus comprehenſum, & præter uberrimum, generalemque rerum indicem ad calcem appoſitum,

INTEGRA ADVERSARIORUM IN AUCTOREM OPUSCULA, QUÆ HACTENUS PRODIERUNT,

Necnon Apologeticas omnes ejuſdem Diſſertationes complectens.

EDITIO NOVISSIMA

Ab Auctore recognita, Scholiis perpetuis ac novis quibuſdam Diſſertationibus illuſtrata; atque ad uſum quoque Scholæ Ægidianæ accommodata.

TOMUS SECUNDUS

CONTINENS

Dissertationes de Originali Peccato, de Hæresibus adversus Liberum arbitrium, et Gratiam, de ipsa Gratia Reparatoris; necnon Legum præscriptiones, humanorumque Officiorum præcepta.

VENETIIS,
MDCCLX.

Ex Typographia Remondiniana.

SUPERIORUM PERMISSU, AC PRIVILEGIO.

SECUNDI VOLUMINIS

PROPOSITIONES.

d. Proba-

CEN-

CENSURA.

PRæclarissimus Auctor Operis inscripti *De Theologicis Disciplinis* in Tomis quarto & quinto, quos ex commissione Reverendissimi Patris Generalis perlegi, nedum totus Catholicus, & orthodoxus est, verum etiam eamdem exhibet, ac in prioribus libris nova, & gratissima methodo concinnatis, exquisitam eruditionem, judicium acutissimum, & moderationem animi singularem. Quamobrem præfatas ipsius lucubrationes, & nostratibus Theologiæ Candidatis, in quorum gratiam nunc primum prodeunt, & omnibus reconditioris doctrinæ cupidis, & sanioris Theologiæ studiosis utilissimas censeo, & Prælo dignissimas.
Dabam Romæ die 15. Februarii, 1740.

Fr. Joannes Andreas Onofri Genuensis Sacræ Theologiæ Magister Procurator Generalis Ordinis Eremitarum S. P. Augustini.

CENSURA.

QUoniam A. R. P. Magister Fr. Joannes Laurentius Berti hujusce Romani Collegii Gymnasiarchus optime de saniori Theologia mereri pergit in quarto, & quinto *De Theologicis Disciplinis* Voluminibus, quæ jussu Sapientissimi totius nostri Ordinis Præsulis expendenda suscepi, quos tribus prioribus magno plausu ubique exceptis calculos adjeci, eosdem duobus hisce lubens adjicio. Par siquidem in omnibus est rerum delectus, judicii præstantia, selectæ eruditionis copia, ac religionis integritas: quorum proinde intuitu e re publica erit, ut Typis mandentur. Ita sentiebam ex S. P. Augustini de Urbe hac die 29. Februarii 1740.

Ego F. Hieronymus Augustinus Zazzeri publicus in Romana Sapientia Sacræ Scripturæ Interpres, Academiæ Theologicæ in Archigymnasio Urbis Censor, ac S. Rituum Congregat. Consultor.

F. FELIX LEONI
A JUVENATIO

Sacræ Theologiæ Magister totius Ordinis FF. Eremitarum S. P. Augustini Prior Generalis.

HArum serie literarum, & nostri Muneris auctoritate tibi Rev. P. Magistro Joanni-Laurentio Berti facultatem concedimus, ut typis mandare possis quartum, & quintum Tomum a te latine compositos, quorum titulus est, *De Theologicis Disciplinis*, jam a duobus Patribus Magistris nostri Ordinis per Nos deputatis revisos & approbatos; servatis tamen servandis, juxta Decretum sacrosancti Concilii Tridentini, & nostri Ordinis sanctiones, obtentaque ab eis, ad quos spectat, facultate.
Datum in Conventu nostro S. P. Augustini de Urbe die 28. Martii 1740.

F. Felix Leoni Generalis.

Nostri mun. aff. Sig.

Magister Fr. Angelus-Maria de Orgio Ordinis Secretarius.

Reg. lib. 1.

IMPRIMATUR,

Si videbitur Reverendiss. Patri Magistro Sacri Palatii Apostolici.

Philippus Archiepisc. Theodosiæ Vicesg.

CEN-

CENSURA.

Reverendissimi Patris Aloysii Nicolai Ridolfi Sacri Palatii Apostolici Magistri jussa impleturus *Theologicarum Disciplinarum* IV., & V. Volumen ab admodum Rev. Patre Magistro Jo. Laurentio Berti elucubrata diligentissime perlegi. In quibus, haud desciscente a superioribus, & a se ipso auctore, adeo nihil dissonum a recta norma vel fidei, vel morum offendi, ut immo eruditionem, claritatem, comptamque, ac fluidam orationem plane miratus sim. Quare publica luce dignissima reor.

Datum in Conventu S. Mariæ Transpontinæ pridie Idus Januarii, anni 1740.

Fr. Petrus Thomas Cacciari Romani Cleri Examinator, & in Collegio de Propaganda Fide Theologiæ Lector.

CENSURA.

Quartum, & quintum Volumen *De Theologicis Disciplinis*, in quibus de Juris, & æqui Regulis, de Humanis Officiis, atque de Divinæ Incarnationis Mysterio differit Adm. Rev. P. Mag., & Stud. Regens Jo. Laurentius Berti Eremita Augustinianus, Reverendissimi P. Aloysii Nicolai Ridolfi Sacri Palatii Apostolici Magistri mandatis obsequens attente legi, idemque de illis judicium tuli, quod de prioribus libris ab eodem doctissimo Auctore feliciter in lucem editis. Omnia videlicet in eo sunt Catholicæ Fidei & bonis moribus consona, sollerter, & ingeniose, perspicue, & eleganter, docte, atque erudite pertractata. Itaque dignissima censeo, quæ in publicam lucem edantur.

D. Antonius Andreas Galli Ab. Canon. Regul. Sanctissimi Salvatoris Sac. Congr. Indicis Consultor.

IMPRIMATUR.

Fr. Aloysius Nicolaus Ridolfi Ord. Præd. S. P. A. Magister.

DE THEOLOGICIS DISCIPLINIS

LIBER DECIMUSTERTIUS,

In quo Originalis peccati ex primo Homine in posteros demonstratur transfusio.

ADAMI culpa, de qua postremo libro dixerui, non solum imitatione ac exemplo, verum etiam propagatione peccati universum genus humanum infecit; nam præter paterni sceleris documentum, cui tanta vis inest, ut ad illud soleant prognati vitam, moresque componere, ob perturbatum dominium rationis, atque inseminatam labem concupiscentiæ, ipsa filiorum generatio originali sorde polluitur. Imo, quum gignendis liberis operam non dederint Protoparentes ante lapsum, nec fuerint aliqui homines eorum inobedientiæ spectatores, imago autem, & recordatio antiquæ felicitatis, quam in tot, ac tantas calamitates commutavit Adæ transgressio, in nobis tristitiam potius, & ægritudinem pariat, quam peccandi libidinem; non esset veteris delicti ad mentem revocatio tam deploranda, nisi ad nos nequitiæ turpitudinem, ac meritum pœnæ vitiata origo transmitteret. Quoniam itaque in iniquitate concepti sumus, atque in nobis etiam per lavacrum regenerationis expiatis remanet ad agonem languor animi, & lacertosa cupiditas; opus est, ut de Originalis peccati transfusione, & qualitate instituamus Theologicam concertationem. Consueverunt quidem Scholastici hoc facere, ubi de peccatis, & de virtutibus disputatur: sed nos huic disceptationi hunc locum deputamus, propterea quod pertractaturi sumus deinceps de iis virtutum, aut vitiorum officiis, quæ usu tantum libertatis propriæ exercentur; ac præterea præsens de Transfusione peccati disceptatio magnam habet cum præcedenti connexionem, necnon ad intelligentiam eorum, quæ posthac dicturi sumus de Gratia, & de libero arbitrio, apprime est necessaria.

CAPUT I.

Peccatum Originale ab Adam in posteros ejus transfundi, ex sacris literis demonstratur.

NEMINEM ob prævaricationem Adæ nasci infectum peccato, & damnationi obnoxium primum commenti sunt gregales Carpocratis secundo Ecclesiæ sæculo meunte, ut scribit in III. Strom. Clem. Alexandrinus. Deinde in eumdem errorem, in libris saltem Periarchon, lapsus est Origenes Adamantius, qui Pelagianismi ova fovit; quamquam is gratiam baptismatis fateretur ad abluenda peccata in superiori vita, priusquam anima dilaberetur in carnis ergastulum, perpetrata. Idem opinatus est Pelagius asserens Adamum posteris obfuisse non transfusione, sed exemplo delicti, adeo versipellis ut suffuratus sit in Synodo Diospolitana a quatuordecim Episcopis absolutionem. Legendus S. Pater de Peccato Origin. cap. 13. & 15. & lib. 1. contra Julianum cap. 5. Manifestius hanc evomuerunt blasphemiam Cælestius, & Julianus; qui quinam fuerint, & quantum pro hæresi Pelagiana pertinacissime operis contulerint videbimus libro proximo. Patrocinatus est iis Theodorus Mopsuestenus, ut referunt Marius Mercator in Commonitorio, & Norisius de Hæresi Pelagiana lib. 1. cap. IX. Armenii, Albenses, Beguini in eodem luto pedibus constiterunt. Erasmus quoque male apud plurimos audit, quod Catholicis studuerit eripere apertissimum Pauli testimonium in Epist. ad Rom. cap. V. 12. Ipse tamen post interpretationem suam, de qua infra, *Ego*, inquit, *demonstrans hunc locum ad revincendos Pelagianos non esse satis efficacem relego disputantem ad alia loca hoc certiora. Hoc non est eripere telum Ecclesiæ, sed indicare tela certiora pro parum certo: nec est aperire ruinam hostibus, sed admonere, ne hic urgeamus hostem ubi possit elabi.* Belle quidem, & præclare nimium: at certiora illa tela non profert. Attamen hominem ceteris vehementer suspectum neque absolvo, neque condemno. Falsam Erasmi expositionem secutus est Joannes Clericus Animadv. ad Epist. Augustini 157. olim 89. Mitto Socinianos, qui ad aliorum hæresum colluvionem etiam Pelagianam asciscunt.

PROPOSITIO I. Transfusio Originalis peccati ex veteri Testamento primum evincitur.

Eligam ex multis, quæ produci possent, tria loca duntaxat. Sit primus ex cap. XVII. Genes. v. 14. *Masculus, cujus præputii caro circumcisa non fuerit, delebitur anima illius de populo suo: quia pactum meum irritum fecit.* Ubi non sola mors temporalis præscribitur, sed æterna potissimum; quoniam sicut ea verba Gen. XXV. 17. *Et appositus est ad populum suum*, & 1. Machabæorum cap. 2. 69. *Appositus est ad patres suos*, vitam significant sempiternam; ita hæc, *Delebitur anima illius de populo suo*, demonstrant maxime mortem animæ, & damnationem. Atque alia, *Quia pactum meum irritum fecit*, non solum pactum & fœdus cum Abrahamo initum designant, cujus violatio non est tenello puero imputanda, sed illud de ligni prohibitione, quando per unum hominem peccatum introivit in mundum. Quapropter Augustinus de Peccato Originali cap. XXX. num. 35. *Quid enim mali, quæso,* (inquit) *parvulus propria voluntate commisit, ut alio negligente, & eum non circumcidente ipse damnetur damnatione tam severa, ut pereat anima illa de populo suo? Neque enim temporalis mortis terror incussus est, cum de justis, quando moriebantur, tunc potius diceretur, Et appositus est ad populum suum, vel, Appositus est ad Patres suos, quoniam deinceps homini nulla tentatio formidatur quæ illum separet a populo suo, si populus ejus ipse est populus Dei, &c.* Et in III. contra Julianum cap. XVIII. num. 34. *Isaac* (inquit) *quantum ad propria peccata quid meruerat, etiamsi ex adulteris nasceretur, innocens natus, quid meruerat ut anima ejus de populo suo periret, nisi circumcisio subveniret? Noli evagari per multa obscura, perplexa, superflua; ad hoc unum apertum, simplex, necessariumque responde.* Legatur & de Peccatorum meritis libro 2. cap. XI. num. 24. necnon XVI. de Civit. Dei cap. 27. Ex quibus ita argumentamur: Puer, qui nondum instituto baptismate non circumcidebatur, erat exclusus a cœtu Sanctorum, atque a sempiterna beatitudine, propterea quod divinum mandatum irritum fecerat. At puer ille octo dierum non dissipavit testamentum Domini de imperata circumcisione, neque capax erat actualis peccati. Ergo irritum fecerat mandatum de ligni prohibitione, & originalis peccati reus erat.

Quoniam multi hoc argumentum aut nullum, aut infirmissimum putant, in eo aliquantisper commorabor. Sunt qui dicunt verba Genesis XVII. non pertinere ad pueros, sed ad solos adultos, qui circumcisionem negligerent; & male additum *die octava*, quomodo citat persæpe Augustinus. Ita Grotius. Gerardus Vossius lib. II. Hist. Pelag. p. 1. thesi 2. observat in Hebræo esse זכר *Zacar*, quod *virum* notat; quare locus accipiendus est de adultis, non de infantibus. Adde τὸ *die octava* tam in Hebraico, quam in Vul-

in Vulgatæ textu desiderari. Male ergo, inquiunt, hæc verba detorquentur ad pueros.

Hæc facili negotio eluduntur. Nam verba illa *die octavo* inveniuntur in textu græco, in quo legitur τῇ ἡμέρᾳ τῇ ὀγδόῃ; eamdemque cum Augustino lectionem sequuntur Ambrosius Epist. 77. Origenes lib. 2. in Epist. ad Romanos circa finem cap. 3., aliique veteres. Nec refert quod in Hebræo, & Vulgatæ nostræ textu minime reperiantur; cum subintelligi constet ex versu 12. præcedenti, *Infans octo dierum circumcidetur in vobis, omne masculinum in generationibus vestris: tam vernaculus, quam emptitius circumcidetur, & quicumque non fuerit de stirpe vestra*. Itaque proximo cap. 14. etsi non habeantur ea verba *octavo die*, illic subintelliguntur, maxime quod legimus indefinite, *Masculus, &c.* Quare Græca lectio falsa non est, sed addit commodam verborum interpretationem. Observatum a me in Polyglottis Anglis tom. 1. pag. 65. in vetustissimo textu Samaritano haberi: *Præputium autem masculi, cujus non circumcisa fuerit caro præputii sui in die octavo, interitus exterminabitur anima de populis suis: fœdus meum fregit*. Hujus etiam lectionis adminiculo verus sensus eruitur, refutatur Grotius, & argumento Augustini novum robur accedit. Falsissimum quoque est זכר *Zachar* significare tantummodo marem grandævum; invenimus quippe ipsum vocabulum in Codice Hebræo Exodi XIII. 12. Levit. XII. 2. Esaiæ LXVI. 7. & Jerem. XX. 15. de puero nuperrime nato: qui cum ad Patris memoriam servandam nascatur, non minus, ac adultus, appellatur זכר. Textum Geneseos de puero infante etiam Hebræi interpretantur, præsertim Aben-Esra apud Cartwrightum.

Respondent alii, inter quos etiam L'Herminier Tom. 6. pag. 29. ea verba *pactum meum irritum fecit*, non ad legem Adamo datam esse referenda, sed ad pactum circumcisionis, ob cujus neglectum signaculum Angelus in diversorio voluit occidere Moysen Exodi IV. 24. unde Sephora illico filii præputium circumcidit.

Verum hoc etiam admisso Augustiniana argumentatio in suo robore perseverat. Vidit enim subterfugium illud perspicax S. Patris ingenium atque ita ex adverso ratiocinium instituit lib. XVI. de Civ. Dei cap. 27. *Si enim dixisset quia hoc testamentum meum dissipavit, nonnisi de ista circumcisione intelligi cogeret. Nunc vero quoniam non expressit cujusmodi testamentum parvulus dissipaverit, liberum est intelligere de illo testamento dictum, cujus dissipatio pertinere possit ad parvulum. Si autem quisquam hoc nonnisi de ista circumcisione dictum esse contendit, quod in ea testamentum Dei qui non est circumcisus dissipaverit parvulus, quærat locutionis aliquem modum, quo non absurde possit intelligi, ideo dissipasse testamentum, quia licet non ab illo, tamen in illo est dissipatum. Verum sic quoque animadvertendum est nulla in se negligentia sua juste interire incircumcisi animam parvuli, nisi originalis obligatione peccati.*

Tertio inquiunt illa verba, *Delebitur anima illius de populo suo*, vel corporalem mortem designare, vel temporalem hæreditatem, vel sortem filiorum Israel. Sed neque hæc vim Augustinianæ argumentationis eludunt. Primo quoniam *apponi ad populum suum* hebraica phrasi demonstrat hæreditatem Sanctorum. Igitur hac antithesi *deleri de populo suo* significatur hujus hæreditatis privatio. Deinde quia in Hebraico, Chaldæo, & Samaritano textu habetur plurali numero *de populis suis*, quibus verbis haud obscure ostenditur, ut animadvertit etiam Drusius, puerum incircumcisum a cœtu Sanctorum esse excludendum. Insuper sive de temporali, sive de æterna morte, aut alia pœna, quæcunque ea demum sit, verba illa sumantur; urget semper Augustinianum argumentum, *Quid meruerat, ut anima ejus de populo suo periret, nisi circumcisio subveniret?* Postremo S. P. lib. II. contra Julianum cap. 6. num. 18. etiam auctoritate Joannis Chrysostomi, & Beatissimi Martyris Cypriani demonstrat circumcisionem in signum præceptam esse baptismatis, & in remedium Originalis peccati. Quod & affirmat S. Basilius Orat. XIII. quæ est hortatio ad Baptismum, & Ambrosius lib. 2. de Abraham cap. XI. Innoc. etiam III. in cap. *Majores*. Quamobrem ut non baptizati nunc delentur de libro viventium, ita olim non circumcisi. At de Institutione Circumcisionis alibi. Sufficiat modo demonstrasse argumentum Augustini non adversari universæ Patrum traditioni in eo, quod ad Circumcisionis mandatum attinet, ut scribit Nicolaus L'Herminier.

Alter textus est Jobi XIV. 4. *Quis potest facere mundum de immundo conceptum semine? Nonne tu, qui solus es?* Hæc verba explicat Olympiodorus pag. 274. Catenæ Græcorum Patrum: *Quorsum plura de homine dicenda sunt, quandoquidem ipsa hominis generatio sine illuvie, & peccato non existat? Unde fit ut infantes ad eluendam sordem, quam ex Adami transgressione contraxerunt, baptizentur.* Notanda est etiam Versio LXX. quæ habet: τίς γὰρ καθαρὸς ἔσται ἀπὸ ῥύπου; ἀλλ' οὐδείς, ἐὰν καὶ μία ἡμέρα ὁ βίος αὐτοῦ ἐπὶ τῆς γῆς: videlicet, *Quis enim mundus erit a sorde? Nec unus, si & una dies vita ejus in terra.* Hanc sequitur Augustinus lib. XX. de C. D. cap. 26. Omnes ergo de immundo semine concipiuntur, nec est homo immunis a sorde, etiamsi nunc vivere inceperit. Futilis est interpretatio Fratrum Polonorum, qui Jobi textum accipiunt de sordibus & immunditiis pannorum: has enim in thermis eluunt mulierculæ cinere, aut smegmate, neque sordes istæ contrahuntur immundo semine dum proles concipitur. Loquitur autem Job, ut liquet, de sorde, quam omnes contrahunt, & quæ a nemine, nisi a Deo, potest abluí.

Tertius locus erit Psalm. L. v. 7. ubi Regius vates inquit: *Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea.* Quæ verba intelligi nequeunt de illicito parentum Davidis complexu; siquidem ut Augustinus scribit in hunc Psalmum n. 10. *Numquid David de adulterio natus erat de Jesse viro justo, & conjuge ipsius? Quid est quod se dicit in iniquitate conceptum, nisi quia trahitur iniquitas ex Adam?* Multo minus cum Socinianis id acceperis de peccatis a Davide propria voluntate, postquam regnum obtinuit, patratis: nam Uriæ interfectio, & alieni tori violatio nullam habent connexionem cum Davidis conceptione, nisi quatenus materno ex utero traxit fomitem peccati; quod pariter est vitiatæ originis argumentum. Respondebant Pelagiani plurali illo numero *in iniquitatibus, & in peccatis*, aperte actualia peccata monstrari, cum Originale unicum asseratur. Ast Augustinus cap. 46. Enchirid. num. 13. ita cavillationem istam exsufflat: *Neque hoc dixit in iniquitate vel peccato, cum & hoc recte dici posset: sed iniquitates & peccata dicere maluit; quia & in illo uno, quod & in omnes homines pertransiit, atque tam magnum est, ut eo mutaretur & converteretur in necessitatem mortis humana natura, reperiuntur, sicut supra disserui, plura peccata.* Hæc plura peccata sunt ab Augustino explicata præcedenti cap. 45. sunt autem superbia, sacrilegium, homicidium, fornicatio, furtum, & avaritia. Vide lib. præcedentis cap. XII. prop. I. Ad refellendam novorum Pelagianorum audaciam addo in Hebraico textu legi: הֵן־בְּעָווֹן חוֹלָלְתִּי וּבְחֵטְא יֶחֱמַתְנִי אִמִּי; *Ecce in iniquitate formatus sum, & in peccato calefecit me mater mea.* Ubi iniquitas & peccatum singulari numero effertur, quemadmodum in Versione Chaldaica, Syriaca, & Arabica.

OBJECTIO REFELLITUR.

Unum est, quod ex veteri testamento Pelagianorum defensor Julianus opposuit. Ezechielis XVIII. v. 20. habetur: *Anima, quæ peccaverit, ipsa m rietur: filius non portabit iniquitatem patris, & pater non portabit iniquitatem filii: justitia justi super eum erit, & impietas impii erit super eum.* At si esset peccatum aliquod originale, filius portaret iniquitatem patris, & impietas impii esset etiam super posteros. Nullum est ergo peccatum illud originale.

Resp. 1. Nego minorem. Propheta enim promittit gratiam novi testamenti, in quo regenerati majorum suorum pœnis non afficiuntur, ut olim in lege veteri, quando Deus visitabat iniquitatem patrum in filios usque in tertiam, & quartam generationem, sicut legitur Exodi XX. 5. & Jerem. XXXII. 18. unde in Israel invaluit proverbium illud: *Patres comederunt uvam acerbam, & dentes filiorum obstupescunt*, eodem cap. Ezech. v. 2. Deus itaque promittit hanc parabolam ulterius non futuram in proverbium in Israel, quoniam regenerati debita parentibus pœna minime constringuntur, sed personalium malefactorum supplicio mulctantur. *Hæc per Ezechielem Prophetam promissio est novi testamenti, quam non intelligis, ubi Deus regeneratos a generatis, si jam in majoribus ætatibus sunt, secundum propria facta discernit*: ait S. Pater lib. III. Operis Imperf. contra Jul. cap. 38. Et quidem proverbium illud non ratione de Originali peccato, sed de solis actualibus apud Israelitas vigebat, cum hi tamen Originale peccatum concordissime agnoscerent, & illud appellarent, auctore Aben-Esra, *Figmentum malum, cordisque præputium*. Primo enim Adæ peccatum non solum visitat vindex Dei justitia usque in quartam generationem, sed in generationes mille, nec solius Seth vel Enos, sed nostrum quoque dentes obstupuerunt ob protoparentis comestionem. Deinde liquet ex præcedenti versu 18. loqui Ezechielem de parentum peccatis personalibus, quæ ad quædam genera simul cum virtutibus oppositis reducit in suis Commentariis Hieronymus, ut sunt idololatria, hæresis, adulterium, aliaque a Propheta ibidem enumerata.

Secundo respondetur dist. eamdem minorem: Filius portaret iniquitatem Patris, nisi et fuisset remissum originale peccatum, aut actualia patraret, concedo: Si peccatum illi remissum foret, & justitiam operaretur, & custodiret omnia præcepta Domini, nego. Versu proximo 20. declarat Propheta, quod Filius non portabit iniquitatem Patris, si legem impleverit, aut si impius est, egerit pœnitentiam, & loquitur de Israelitis, quibus per circumcisionem peccatum originale deletum erat. Qui ergo jure hoc testimonio abuti possumus adversus originalis peccati transfusionem, dum sermo instituitur de actuali, & ad filios Israel a priori illo peccato solutos?

PROPOSITIO II. Eadem Catholica veritas confirmatur novi Testamenti locupletissima auctoritate.

Tria pariter ex novo Testamento producam præ ceteris argumenta. Quorum esto primum. Apostolus ad Rom. V. 12. scribit: *Sicut per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit, & per peccatum mors, & ita in omnes homi-*

hominet mors pertransiit, in quo omnes peccaverunt. Et in 1. ad Corinth. cap. xv. 21. *Per hominem mors, & per hominem resurrectio mortuorum. Et sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes vivificabuntur.* Vindicavi a falsis hæreticorum interpretamentis utrumque locum præcedenti libro cap. 1. & cap. xiii. Addam modo, perperam a Pelagianis ita explicari, quasi omnes moriantur anima, propterea quod imitentur prævaricatorem Adamum. Primo quoniam ostendi agi utrobique de morte corporis, cum Apostolus peccatum a morte distinguat, & priori loco v. 14. affirmet ob Adæ delictum mortem regnasse etiam in parvulos, qui Adam imitari non possunt; in altero autem de resurrectione corporum verba faciat. Deinde non per hominem, sed per Angelum primo, postliac per Evam peccatum pervasit, *si de imitatione* tantummodo disceptetur. Præterea instituit Apostolus comparationem inter Adam, & Christum: & illum peccati auctorem declarat, illum gratiæ; illum mortis, illum resurrectionis. At Christus gratiæ & resurrectionis caussa est non per imitationem duntaxat, sed per veram propriamque participationem virtutis suæ in his qui justificantur, & in omnibus qui resurrecturi sunt. Adam ergo erit vere proprieque caussa mortis & peccati in singulis qui moriuntur. Legendus omnino Augustinus Ep. 157. olim 89. lib. 1. de Peccat. meritis c. 10. 11. de Nuptiis c. 27. lib. ii. Operis Imperf. contra Julianum n. 16. &c.

Joannes Phereponus Animadv. ad Epist. Augustinianam 157. §. 1. & ad Epist. 176. §. 2. ausus est scribere Augustinum locum Pauli ad Rom. v. confidentius explicavisse, & sese demonstrasse Apostoli proletarium Interpretem. Proletarium dicit Plautina phrasi, idest plebejum, ac pauperrimum. Etenim, inquit, hunc locum Pauli pertinere ad adultos tantum, qui peccatum Adami imitantur ostenderunt dudum viri doctissimi. Sed & hujus censoriæ notæ caussam profert ex Græco textu, in quo habetur ἐφ' ᾧ πάντες ἥμαρτον, nimirum, *eo quod omnes peccaverunt.* Etenim ἐφ' ᾧ est *quia* vel *eo quod*; non *in quo*, ut 2. ad Corinth. v. 4. & ad Philippenses iii. 12. Hæc ex Erasmo, qui Comment. in hunc locum scribit ἐπὶ jungi paterno casui, quoties idem est ac *super*, ut ἐπὶ τῆς γῆς, *super terram*, ἐπὶ πάντων, *super omnia*: idem cum tempus indicat, aut dictionem, ut ἐπὶ Καίσαρος Ὀκταβίου, *Imperante Cæsare Octavio.* Jungi autem dativo cum potestatem significat, ut ἐπὶ τῷ βασιλεῖ, *auctoritate, vel nomine Regis*: aut cum indicat caussam vel eminentiam, ut ἐπὶ θανάτῳ, *spe mortis*; denique cum *supra*, ut ἐπὶ στύλῳ, *super columnam.* At cum dativo ad significandum *In* nusquam reperitur. Ex Erasmo tam Phereponus in Augustinum exscanduit. De loco altero ex 1. ad Corinth. xv. 22. ait nihil ad rem facere. Vult enim Paulus, quod sicut unus Adamus mortem induxit in mundum, omnibus, qui eum imitantur, morientibus; ita quoque Christus beatam resurrectionem allaturus sit omnibus, qui ei parebunt. Nullus hic sermo de peccato infantium, qui conditione naturæ, quia ex hominibus mortalibus nati sunt, non quasi supplicio de iis sumpto moriuntur. Hæc Phereponus.

Novi hæreticorum, præsertim Joannis Clerici, ingenium, omnes, vel saltem plurimos, atque inter hos Augustinum, circa sacrarum literarum expositionem Interpretes Catholicos vellicantium quod tantam operam non dederint literis hebraicis, græcisque, quantam Novatores impendunt. Jure ergo vindicabo Augustinum adversus Phereponum testimonio & auctoritate eorum, qui hoc etiam literarum studio floruerunt, maxime Protestantium: nam Catholici uno ore probant S. P. Augustini doctrinam, eique pollice utroque subscribunt. Ergo Gerardus Vossius de Hæresi Pelag. lib. 2. p. 1. thesi 2. observat in testimonio Pauli considerandam particulam *Per*, quæ caussam efficientem significat. Tum voculas Ἐφ' ᾧ, *in quo*, quæ posteros in Adam peccasse docent: vel si eas *quia*, sive *propter quod* transferre mavis, adæquatam mortis caussam, quæque in infantibus quoque locum habet, ostendunt. Ita hunc locum explicare ait memoratus Vossius præter Augustinum, Scriptorem Homiliæ de Adamo & Eva, quæ tribuitur Chrysostomo, Theodoretum in Psalm. 1., Prosperum de Vita contemplativa lib. iii. cap. ii. Sedulium in cap. 12. ad Rom. Faustum quoque de lib. arbitrio lib. 1. c. ii. Carthaginense Concilium & Arausicanum ii. utrunque Canone ii. Grotius in Epistolam ad Rom. Ἐφ' ᾧ, inquit, *in quo*, hic est *per quem*: quomodo ἐπὶ cum dativo sumitur Luc. v. 5. Act. iii. 16. 1. Corinth. viii. 11. Heb. ix. 17. Chrysostomus hoc loco: *Illo labente, & ii, qui de ligno non comederunt, per eum omnes mortales facti sunt. In quo* verunt, & effectricem peccati caussam his voculis significari demonstrant Clarius, Zegerus, & Jacobus Cappellus, quorum Comment. habentur volumine Sacrorum Criticorum septimo. Idem præstat Brianus Waltonus in Polyglottis: in quibus observanda est versio Arabica: *Mors pervasit in omnes homines, cum omnes jam peccaverint.* Tum Æthiopica, de qua præcedenti libro cap. 1. Utraque enim commonstrat mortem in singulos pervasisse, etiam in infantes, ob primum & antiquum Adæ peccatum. Smidius Bibliorum suorum pag. 1000. ita exponit verba Pauli: *In quo omnes homines peccaverunt, nempe in uno illo homine Adamo.* Et observat ἐπὶ usurpari pro ἐν Matth. 18. 5. ad Rom. iv. 18. ad Philipp. 1. 3. Affert & Scriptorum Græcorum exempla Pindari præsertim, & Hesiodi: cujus est pervulgatum adagium, Μέτρον δ' ἐπὶ πᾶσιν ἄριστον, *Modus in omnibus rebus optimus est.* Postremo Theodorus Beza (arbitror enim istos sufficere) in notis ad novum Testamentum pagina editionis Cantabrig. 405. hæc ad rem nostram: *In quo homine, ἐφ' ᾧ, idest, ἐν ᾧ, videlicet uno illo homine, ut humani generis stirpe. Fuit enim omnino afferenda ratio, cur ab uno homine peccatum & mors in omnes homines pervaserit: nec alia afferri potest ratio: quod tamen perspicuitatis caussa exprimere non dubitavi. Novum autem non est, ut ἐπὶ pro ἐν accipiatur, quamvis repugnante Erasmo, ut Marc. 2. 4. ad Hebræos ix. 17. & passim apud idoneos etiam auctores. Et cum ἁμαρτία Græcis sit feminini generis, non potest stare eorum sententia, qui relativum quo volunt referri ad peccatum. Erasmus* quatenus, *vel per* hoc quod, *ut mordicus teneat errorem, quem semel ex Origene arripuit, hæc nimirum ad imitationis peccata pertinere: nempe, ut simili quoque ratione (quod recte prorsus damnavit Augustinus adversus Pelagianos) in altera collationis parte statuatur, nos per Christum sola quoque imitatione, non autem per ipsius spiritum ἀναγεννῶν incipere bene velle, & bene facere. Sic enim statuendum esset, ut sibi constaret antithesis. En quid sit a scopo aberrare, & errorem pertinacius tueri.* Hactenus Theodorus Beza.

Infertur ex dictis primo, quam temere & impudenter Phereponus appellat Augustinum *proletarium* interpretem, dum Augustinianam expositionem probant plenis calculis Concilia, Patres, & Theologi etiam Reformati linguarum peritia doctissimi. Secundo colligitur celeberrimos Theologos, quos contra Augustinum stare autumat, esse solum Erasmum, & perpaucos Pelagii, Arminii, & Socini gregarios. Sequitur tertio Erasmum aperte revinci sacris, profanisque testimoniis apertissimis, in quibus particula ἐπὶ cum dativo usurpatur pro *In*, & effectricem caussam significat. Imo ejusdem significationis est in duobus locis, quæ opponit Phereponus, idest in 2. ad Corinth. v. 4. & ad Philipp. iii. 12. nam ea verba ἐφ' ᾧ, *eo quod*, in primo loco caussam indicant ob quam in corpore ingemiscimus: in altero voculæ ipsæ ἐφ' ᾧ, *In quo*, demonstrant in Christo Jesu electionis nostræ caussam esse. Rursus consequitur nihil efficere aut Erasmum, aut Phereponum, etsi gratis concedatur particulam ἐφ' ad Romanos v. idem esse ac, *eo quod*, vel *quatenus*. Indicat enim in hac significatione omnes homines mori, *eo quod* peccaverunt. At complures ex morientibus, ut sunt infantes, non peccaverunt actualiter: Ergo originaliter. De verbis Apostoli in 1. ad Corinth. cap. xv. vide quæ diximus præcedenti libro c. xiii.

Alterum argumentum sumitur ex iis locis, in quibus ostenditur Christum Dominum universos Adæ posteros redemisse, & pro omnibus mortuum esse: quod affirmat Apostolus ipsomet quinto ad Romanos capite vers. 9. *Christus pro nobis mortuus est*: & 2. ad Corinth. v. vers. 14. *Caritas enim Christi urget nos: æstimantes hoc, quoniam si unus pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui sunt.* In qua universali sententia etiam parvulos comprehendi nemo non videt. *Nega* (ita Augustinus Julianum premit lib. vi. cap. 4. num. 8. & cap. 12. n. 24.) *nega Christum etiam pro parvulis mortuum, ne eximas eos de numero mortuorum, hoc est de contagio peccatorum. Si autem & pro ipsis mortuus est: Ergo & ipsi mortui sunt.* Et infra: *Si nullum trahunt peccatum parvuli, non sunt mortui. Si non sunt mortui, non est mortuus pro eis, qui non est mortuus nisi pro mortuis. Tu autem jam in primo tuo libro contra nos clamans dixisti, Christum etiam pro parvulis mortuum. Nullo modo igitur negare permitteris eos trahere originale peccatum. Nam mortui unde, si non inde: aut propter quam mortem parvulorum mortuus est, qui non est mortuus nisi pro mortuis?* Enimvero perspicuum est Apostolum *mortuorum* nomine nequaquam intelligere illos, qui de corpore exierunt, sed qui in delictis mortui sunt, ut Augustinus demonstrat memorato cap. 4. num. 8. ex contextu ad Col. 2. 13. *Et vos cum mortui essetis in delictis, convivificavit cum illo, donans vobis omnia delicta: delens quod adversum nos erat Chirographum decreti, quod erat contrarium nobis, & ipsum tulit de medio, affigens illud cruci*: atque citato cap. 9. num. 27. ex Epist. ad Hebræos cap. 2. 14. ubi Christus dicitur mortuus, ut per *mortem destrueret eum, qui habebat mortis imperium, idest diabolum.* Vide & Operis Imperf. lib. ii. num. 175. & lib. iii. num. 138.

Erit tertium argumentum depromptum ex necessitate baptismatis: de quo Joan. iii. 3. legitur: *Nisi quis renatus fuerit denuo, non potest videre regnum Dei.* Baptizantur itaque parvuli, ut possint ad regnum Dei pertinere. At nemo baptizatur nisi in remissionem peccatorum. Habent ergo & parvuli peccatum aliquod per Sacramentum regenerationis delendum. Atque majorem propositionem admittunt Pelagiani tam aperto Evangelii testimonio coacti, distinguentes inter regnum cælorum & vitam æternam, ut mox dicam, dolosa ac pertinaci vafritie. Neminem vero tingi baptismate nisi ut moriatur peccato, Augustinus hac manifestissima argumentatione demonstrat. Scribit Apostolus ad Rom. vi. 3. *Quicunque baptizati sumus in Christo Jesu, in morte ipsius baptizati sumus.* Dicendo, *Quicunque* non

utique parvulos facit exceptos. Ergo & parvuli baptizantur in Christi morte. Baptizari autem in Christi morte nihil est aliud, quam mori peccato, ut proximo versu 11. Paulus affirmat. *Si ergo* (attende Augustini illationem lib. VI. contra Julianum cap. 3. num. 7. & cap. 4. nu. 10.) *Si ergo peccato non moriuntur parvuli, procul dubio in Christi morte non baptizantur. Si in Christi morte non baptizantur, non in Christo baptizantur. Quicumque enim baptizati sumus in Christo Jesu, in morte ipsius baptizati sumus. In Christo autem baptizantur, peccato ergo moriuntur. Cui peccato, quaeso te, nisi quod originale traxerunt?*

Male autem a Pelagianis distingui Regnum cælorum a vita æterna S. Pater pluribus argumentis demonstrat, quorum præcipua hæc sunt. Principio Marc. XVI. 16. apertissima est Salvatoris sententia: *Qui crediderit, & baptizatus fuerit salvus erit, qui vero non crediderit, condemnabitur:* At qui condemnatur non est particeps æternæ vitæ: Ergo nequit æternam vitam consequi quisquis baptizatus non est. Insuper Matth. XXV. 34. Christus dicturus est electis: *Possidete paratum vobis regnum:* proximo autem versu 46. legitur, *Ibunt justi ad vitam æternam:* Regnum itaque & vita æterna idem omnino est. Præterea quis vitam æternam, nisi prorsus delipiat, cogitare potest extra societatem Christi, qui est vita animæ, ac incommutabilis veritas? Pertractat Augustinus hæc tria argumenta lib. III. de Peccatorum meritis cap. 3. n. 6. & 7. Quartum addit lib. III. de Origine Animæ cap. XI. num. 17. Joannes enim memorato loco expresse ait non baptizatos excludi a regno Dei. At regnum Dei non illud accipiendum est, in quo Deus potestatem exercet, hoc enim modo regnum Dei etiam ad inferos extenditur. Est itaque regnum Dei prorsus idem, ac vita æterna. Rursus lib. VI. contra Jul. cap. 19. num. 59. ostendit ideo secundam nativitatem esse institutam, quia nativitas prima est damnata; & consequenter pueros non renatos in priori damnatione manere. Postremo lib. III. ejusdem Operis cap. 5. n. 8. quænam absurda ex fictitia illa distinctione profluant, hisce verbis declarat: *Non est dicitis non debere baptizari, sed pro magnitudine sapientiæ vestræ res mirabiles dicitis. In Sacramento Salvatoris baptizantur, sed non salvantur: redimuntur, sed non liberantur; lavantur, sed non abluuntur; exorcizantur & exsufflantur, sed a potestate diaboli non eruuntur. Hæc sunt sententiarum portenta vestrarum, hæc inopinata mysteria dogmatum novorum, hæc paradoxa Pelagianorum hæreticorum mirabiliora quam Stoicorum Philosophorum. Ut enim hæc dicatis, timetis audire, Si salvantur, quid in eis ægrotabat? Si liberantur, quid in eis servitutis vinculo tenebatur? Si abluuntur, quid in eis latebat immundum? Si eruuntur, quo merito erant sub diaboli potestate, qui propria iniquitate non erant rei, nisi quia trahunt, quod negatis, originale peccatum?* Huc etiam spectant argumenta, quibus probat magnum supplicium esse excludere a regno cælorum innocentem Dei imaginem, de quibus plura in Supplemento superioris libri cap. 2.

REFUTANTUR OBJECTA.

Ob. 1. Ex eadem epistola Pauli ad Rom., unde prior argumentatio petita est, cap. V. vers. 15. constat gratiam Christi in plures abundare, quam Adami delictum: *Multo magis gratia Dei* (inquit Apostolus) *& donum in gratia unius hominis Jesu Christi in plures abundavit.* Gratia, & donum in gratia, præcipuum saltem, quod est vivificatio per Christum, non pertransiit in omnes. Ergo multo minus in omnes pervasit Adæ delictum. Præterea eodem versu legitur: *Unius delicto multi mortui sunt:* & vers. 19. *Sicut enim per inobedientiam unius hominis peccatores constituti sunt multi: ita & per unius obeditionem justi constituuntur multi:* Si multi; non ergo omnes. Item eodem capite versu 18. habetur; *Sicut per unius delictum in omnes homines in condemnationem: sic & per unius justitiam in omnes homines in justificationem vitæ,* & in 1. ad Corinth. XV. 22. *Sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes vivificabuntur.* Atqui non omnes in Christo vivificantur, non omnes justificationem vitæ participant: Igitur neque omnes in Adam moriuntur, neque ob ejus prævaricationem obnoxii sunt damnationi.

Resp. ad primum Gratiam Dei multo magis abundare, quam delictum, propterea quod peccatum Adæ nobis temporalem mortem promeruit, & gratia non solum corporis resurrectionem, sed etiam vitam perennem ac felicissimam confert: nec solum originale peccatum diluit, verumetiam actualia, & quæ homo propria voluntate perpetrat: insuper non solum sufficientis gratiæ adjutorium nobis propter Christi merita datur, sed etiam efficax, & eo, quod perdidit primus homo, longe præstantius, ac tale, quod prædestinatos reddit perseverantes. En ergo gratia superabundans delicto. Hæc est responsio Augustini scribentis lib. II. Op. Imperf. num. 85. *Quid est multo magis abundavit? nisi quia omnes, qui per Christum liberantur, temporaliter propter Adam moriuntur, propter ipsum autem Christum sine fine victuri sunt?* Et post pauca. *Multo magis abundavit, dixit, non in magis multos, idest, non in plures. Quis enim non videt plures esse in genere humano, in quos non abundavit? Ut ex pluribus ostenderetur quid universæ Massæ ... judicio deberetur, nisi ubi vellet spiritus spiraret, & D... quos dignaretur vocaret, & quem vellet religiosum face...* Legito & librum II. de nuptiis cap. 27. num. 46. A... hæc responsio liquet ex proximo vers. 16. in quo Apostolo explicans majorem gratiæ efficaciam, *Nam judicium,* ... quit, *ex uno in condemnationem, gratia autem ex multis d... ctis in justificationem.* Quare ea verba, *multo magis g... tia Dei abundavit in plures,* ad copiam ubertatemque ... norum, non ad numerum filiorum Adæ quorum plurim... gratia confertur, sunt referenda: quod & versio Arab... exprimit apertissime: est enim, *Abundavit vehementer ... gratiam, quæ unius hominis est Jesu Christi, uberrimam ... quamplurimos.* Et quidem τὸ *in plures* non demonstr... comparationem personarum etiam ostenditur collatione V... sionum; habet enim Græca, εἰς τοὺς πολλοὺς, *in multo...* atque ita etiam Syriaca, & Æthiopica.

Ad secundum respondendum est, *multos* qui moriunt... ob Adæ delictum esse omnes; nam præcedenti versu ... jam Apostolus scripserat, *In omnes homines mors pertransi... in quo omnes peccaverunt.* Sunt ergo illi *multi* illi *omne...* Etenim etsi aliquando multorum nomine non omnes ... telliguntur; *tamen ubi dicuntur omnes, vereque sunt omne... recte dicuntur & multi,* lib. II. Op. Imperf. n. 145. lib. VI. num. 8. Non enim filii Adæ, in quos mors p... vasit, omnes simul tam exigui sunt numeri, ut multi ... ci non possint, quomodo quinque digiti unius manus so... omnes, nec tamen multi, & quatuor Evangelia omn... sane, at non multa sunt: capilli autem omnes promisc... omnes, multique dicuntur. Quæ exempla profert ipsem... Augustinus. Eadem ratione Gen. XVII. 5. dicitur Abraha... *Pater multarum gentium,* quæ cap. XXII. 18. appellant... *omnes gentes terræ.* Usurpatur etiam vocabulum primu... pro altero Luc. VII. 47. Matth. XX. 28. aliisque in loc... compluribus. *Multos* ergo scripsit Apostolus, ne quis cr... deret Adæ peccatum perpaucis obfuisse.

Tertium facile ex dictis diluitur; vers. enim 18. in pa... ticula *sicut,* & in altera *per* causa damnationis in Adam & caussa vivificationis in Christo significatur; fitque compa... ratio inter primum hominem, qui fuit *typus* secundi A... dam, & ipsum humani generis Redemptorem, non inte... mortuos & vivos, inter damnatos ac prædestinatos, inte... quos nulla reperitur æqualitas. Sensus est ergo, quem S. Pater tradidit lib. 2. de Nuptiis & Conc. cap. 27. his ver... bis: *Omnes autem dixit ad condemnationem per Adam, & omnes ad justificationem per Christum, cum utique non omne... eos qui moriuntur in Adam transferat Christus ad vitam. Sed omnes dixit atque omnes, quia sicut sine Adam nullus a... mortem, ita sine Christo nullus ad vitam. Sicut dicimus d... litterarum Magistro, si in civitate solus est, Omnes iste i... literas docet, non quia omnes discunt, sed quia nemo nisi a... ipso.* Vide etiam quæ diximus cap. XIII. præcedentis libr... disputantes de morte, & resurrectione corporum adversus Socinum.

Rursus objiciunt Pelagiani: Carnalis generatio est simu... ab Adamo, & Eva. Si ergo per carnalem generationem con... traheretur peccatum, & per illud in omnes homines mor... pervaderet, non diceret Apostolus: *Per unum hominem pe... catum in hunc mundum intravit, & per peccatum mors,* sed potius *per hominem simul ac mulierem.* Igitur peccatum ge... neratione non contrahitur, sed magis imitatione.

Hujus argumentationis falsa est minor. *Ideo enim dictum est, per unum hominem, non per duos, quia non a femina concipiente, & pariente, sed a viro seminante est generationis exordium aut quia jam non sunt duo, quando per coitum una fit caro.* Ita S. P. lib. 2. Op. Imperf. numer. 83. In cujus responsionis confirmationem proferri potest alterum testimonium Apostoli ad Hebr. XI. 12. ubi de posteris Abraham ait, *Ab uno orti sunt,* quamquam & a Sara traherent originem. Enimvero peccatum & mortem a muliere in nos derivari aliæ divinæ literæ constestantur, dicente Davide Psalm. L. 7. *In peccatis concepit me mater mea;* & Eccl. XXV. 33. *A muliere initium factum est peccati, & per illum omnes morimur.*

Objiciunt ulterius. At idem Apostolus ad Rom. IV. 15. inquit. *Ubi enim non est lex, nec prævaricatio,* & in 2. ad Corinth. V. 10. *Omnes enim nos manifestari oportet ante Tribunal Christi, ut referat unusquisque propria corporis, prout gessit, sive bonum sive malum.* Ergo in parvulis non est prævaricatio, cum nulla sit lex, nec erit supplicium aliquod, cum in proprio corpore nihil gesserint.

Respondet S. Pater Epistola ad Hilarium 157. num. 15. in parvulis esse prævaricationem legis, quæ in paradiso data est: eadem enim lege prævaricata nascitur homo ex Adam cum lege peccati, & mortis. Ad postremum ex 2. ad Corinth. idem Augustinus lib. VI. contra Jul. cap. 10. n. 29. tria respondet. Primo sic adversus Pelagianos argumentationem contorquet: *Utrum & ipsi ante tribunal Christi manifestabuntur, aut non? Si non manifestabuntur, quid te adjuvat ista sententia, quando ad eos non pertinet, quorum nunc agitur caussa? Si autem manifestabuntur, quomodo reportet eorum quisque quod gessit, qui nihil gessit, nisi quia pertinet ad eos, quod per corda & ora gestantium, sive credunt, sive non credunt?* Deinde ait hunc locum

aci-

accipiendum esse principaliter de adultis: *Propria enim corporis sui desit, quod ad unumquemque in seipso jam viventem pertinet*. Inquit demum posse parvulum ante tribunal Christi non baptizatum raportare malum, idest damnati, licet nihil actualis culpæ patraverit; quomodo fatentibus Pelagianis baptizatus, etsi nihil boni operis gesserit, maximum bonum, scilicet, regnum cœlorum a Domino consequitur. *Vide ergo*, ait S. Pater, *quam importune noles parvulum de alieno peccato reportare malum, & velis eum de alieno recte facto reportare bonum, non qualecunque, sed Dei regnum. Alienum quippe opus est cum credit per alterum, sicut alienum opus fuit cum peccavit in altero.*

CAPUT II.

Patrum quoque traditione, & Sacrorum Conciliorum auctoritate commonstrari originale peccatum.

CONFICTAM ab Augustino, atque priscorum ætate inauditam originalis reatus transfusionem objiciebant Pelagiani, qui his verbis S. Patrem audebant lacessere: *Confitearis ergo necesse est originale, quod finxeras, interiisse peccatum*. Quibus in 2. de Nuptiis cap. XII. Augustinus respondet: *Non ego finxi originale peccatum, quod catholica fides credidit antiquitus, sed tu, qui hoc negas, sine dubio es novus hereticus*. De ista ergo antiquorum fide modo videndum est.

PROPOSITIO I. Ex scriptis priorum Patrum depromi possunt pro originali peccato luculentissima testimonia.

In primis S. Ignatius in Epist. ad Trallianos hoc peccatum appellat *παλαιὰν δυσσέβειαν*, *impietatem ac prævaricationem antiquam*. Sequitur Dionysius Areopagita, qui expresse *exitialem mortem esse ab Adæ peccato* scribit cap. III. Eccl. Hierarchiæ; sed qui hujusmodi opus Areopagitæ abjudicant, etiam negant illius Auctorem esse antiquiorem Augustino. Proximus est Justinus Martyr, qui in Dialogo cum Tryphone scribit humanum genus *per Adam in mortem, seductionemque serpentis concidisse*, atque inter primum & secundum Adam hanc constituit antithesim, *ut sicut unius inobedientia caussa est damnationis omnibus, qui corporaliter ab eo descendunt; ita Christi obedientia confert vitam iis, qui per ipsum spiritualiter regenerantur*. Accedit Tatianus, qui in Orat. contra Gentes ait, *Nos propter priscorum hominum inobedientiam spiritum Dei, perfectam justitiam, sanctitatemque amisisse*. Irenæi Lugdunensis Episcopi illustria verba produxit Augustinus in 1. contra Julianum libro, cap. III. num. 5. Ille ait: *Non aliter salvari homines ab antiqua serpentis plaga, nisi credant in eum, qui secundum similitudinem carnis peccati in ligno martyrii exaltatus a terra omnia traxit ad se, & vivificavit mortuos*. Sunt hæc verba lib. IV. adv. hæreses cap. 5. Addit S. Pater alia non minus illustria ex libro V. cap. 19. longe plura depromi possunt ex lib. III. cap. 20. lib. V. cap. 14. 17. & 21. quæ in libris de Hæresi Pelagiana collegit Gerardus Vossius, & in suo Thesauro Jodocus Coccius. De Origene, etsi permulta possint afferri, ut fecerunt laudatus Coccius, L'Herminier, Boucat, aliique, nulla nos angimus cura, utpote quem prælusisse Pelagianis persuasum habeamus: imo quæ citantur ex Origenis Commentariis in Epistolam ad Romanos, ubi de Originali peccato edisserit enucleatius, aliaque loca plurima adscribenda censemus paraphrastæ ejus Rufino. Atque Homiliæ in Leviticum, unde plura promuntur, num Origenianæ sint, controvertitur. Nos tamen contra Coccium, & Hottingerum Origenianas fatemur, aut saltem incerti Scriptoris, nam stylus demonstrat non esse S. Cyrilli, ut hi, aliique Remonstrantes, opinantur. Gregorii Nazianzeni perspicuas apertissimasque sententias affert S. Pater Augustinus eodem libro cap. V. num. 5. Quibus addo quæ Nazianzenus scribit Orat. 11. in Pascha, *Nos ab initio per peccatum lapsi sumus*: atque Oratione ad Arianos XXV. *Omnes, qui Adamo participavimus, atque a serpente in fraudem inducti sumus per peccatum mortui, ac per cœlestem Adamum saluti restituti, atque a ligno vitæ, unde excideramus, per ignominiæ lignum reducti sumus*. Basilii ex prima Homilia de Jejunio insignem locum vide ibidem apud Augustinum num. 18. Sunt alia æque illustria cap. 4. Const. Monastic. Hom. in XL. Martyres, & in sermone de Paradiso, ubi hæc eleganter: *Florida quidem est rosa, sed mihi tristitiam infligit. Nam quotiescunque florem hunc video, peccati mei admoneor, per quod terra, ut spinas ac tribulos proferret, condemnata est*. Athanasii Orat. 2. contra Arianos hæc sunt verba: *Lapso Adamo in omnes homines peccatum dimanavit*.

Agendum paullo accuratius de S. Jo. Chrysostomo, quem Julianus adversus Augustinum produxit, aliique nonnulli temere erroris Pelagianorum insimularunt. Qua in re abstinebo a recitandis fragmentis ex Homilia de Adamo & Eva, ad quam nos advocant eruditi Theologi plures, Zumel præsertim & Alvarez: cum sint, qui existimant illam centonem esse ex Latinorum Scriptorum posterioris ætatis sententiis consutum. Ergo S. Pater Augustinus libro 1. contra Jul. cap. 6. n. 24. & seq. citat hæc Chysostomi ad Olympiam: *Quando enim Adam peccavit illud grave peccatum, & omne genus humanum in commune damnavit; de mentore pœnas luebat, &c.* Item hæc ex hom. X. ad Rom. *Cum dixerit tibi Judæus, quomodo unius virtute mundus salvatus est? Possis & dicere, quomodo & uno inobediente Adam mundus damnatus est?* Profert & alia plura ex Hom. de Resurrect. Lazari, ex Hom. 9. in Gen., ex Hom. ad Neoph. &c.

Quoniam vero Erasmus, Stapulensis, Dallæus, aliique contendunt velle quidem Chrysostomum peccato Adæ corpora nostra reddita esse *mortalia*; sed animam nihil inde detrimenti sensisse, nisi in iis, qui primi hominis inobedientiam voluntate ac libertate propria imitantur; hunc errorem allatis Sancti Doctoris sententiis præstat refellere. Docet Chrysostomus Hom. XI. in cap. 6. ad Rom. non solum mortem in nos ob Adæ prævaricationem pervadere, sed etiam pravorum affectuum illuviem, ad quam comprimendam, dum Christus advenit, majora nobis auxilia collata sunt. *Μετὰ*, inquit, *τοῦ θανάτου καὶ πολὺς παθῶν εἰσῆλθεν ἑσμός. Διόπερ οὐδὲ σφόδρα κοῦφον ἦν πρὸς τὸν ὑπὲρ τῆς ἀρετῆς δρόμον, οὔτε γὰρ πνεῦμα παρῆν τὸ βοηθοῦν, οὔτε βάπτισμα τὸ νεκρῶσαι δυνάμενον. Una cum morte magnum etiam affectuum veluti examen introierat. Itaque corpus non valde agile erat ad eum cursum, qui ad virtutem fertur: neque enim spiritus aderat, qui opem deferret; neque baptisma, quod mortificare posset*. Addit corpore facto mortali etiam animam ob ingressum illud passionum examen, nisi opitulante Christi auxilio, ruere in præceps, *ὥσπερ τις ἵππος δύστομος, ac esset equus indomitus*. Repetit eadem hom. XII. & XIII. ubi scribit: *Una cum morte & affectuum turba introiit. Cum enim corpus mortale effectum est, tum denique necessario admisit & concupiscentiam, & iracundiam, & dolorem, & cetera omnia, quæ magnæ admodum constantiæ, ac sapientiæ indigebant, ne inundantis æstus vis ac tempestas rationem in nobis obrueret, in peccati voraginem demersam: Μετὰ γὰρ τὸ θάνατον, φησί, καὶ ὁ τῶν παθῶν εἰσῆλθεν ὄχλος. ὅτε γὰρ θνητὸν ἐγένετο τὸ σῶμα, ἐδέξατο καὶ ἐπιθυμίαν ἀναγκαίως λοιπόν*, &c. Manifestum est ergo peccatum Adæ non solum corpori, sed etiam animæ juxta Chrysostomum obfuisse, neque Erasmum Sancti Doctoris mentem satis fuisse assecutum. Atque de Græcis Patribus satis.

Ad Scriptores Latinos accedendum est, quorum ducit agmen Tertullianus. Is in libro de Anima cap. XL. *Omnis anima* (inquit) *usque in Adam censetur, donec in Christo recenseatur: tandiu immunda, quandiu recenseatur. Peccatrix autem, quia immunda, recipiens ignominiam suam ex carnis societate*. Et in 1. adversus Marcionem: *Homo damnatur in mortem ob unius arbusculæ delibationem, & exinde proficiunt delicta cum pœnis, & pereunt jam omnes, qui paradisi nullum cespitem noverunt*. Et de testimonio animæ cap. 3. *Per quem* (Satanam) *homo a primordio circumventus ut præceptum Dei excederet, & propterea in mortem datus, exinde totum genus de suo semine infectum, suæ etiam damnationis traducem fecit*. Cypriani ex Epistola ad Fidum illustre testimonium adfert S. Pater in lib. 1. contra Julianum, in IV. ad Bonifacium contra 2. Epist. Pelag. cap. 8. & Hieronym. lib. III. adversus Pelagianos: *Infans, qui recens est natus, nihil peccavit, nisi quod secundum Adam carnaliter natus contagium mortis antiquæ prima nativitate contraxit. Qui ad remissam peccatorum accipiendam hoc ipso facilius accedit, quod illi remittuntur non propria, sed aliena peccata*. Reticii Augustodunensis Episcopi, qui floruit sub Constantino Magno, Olympii Hispani, qui vixit tempore Arcadii & Honorii, necnon Hilarii Pictaviensis collegit apertissima testimonia S. P. Augustinus eodem libro contra Julianum. Multa congessit & Ambrosii, veluti quod habet lib. 1. de Pœnit. cap. 2. *Omnes homines sub peccato nascimur, quorum ipse ortus in vitio est, sicut habes lectum, dicente David, Ecce in iniquitatibus conceptus sum, & in delictis peperit me mater mea*. Optatus Milevitanus lib. IV. contra Parmenianum, *Neminem fugit, quod omnis homo qui nascitur, quamvis de Christianis parentibus nascatur, sine spiritu immundo esse non possit, quem necesse sit ante salutare lavacrum ab homine excludi ac separari*. Hieronymus denique in cap. 2. Michææ: *Unusquisque nostrum*, inquit, *cum Adam de Paradiso cecidit, & in hujus mundi captivitate versatur*: atque in cap. 4. Jonæ; *Major ætas incipit, & usque ad minorem pervenit; Nullus enim absque peccato, nec si unius quidem diei fuerit vita ejus, & innumerabiles anni vitæ illius. Si enim stellæ mundæ non sunt in conspectu Dei, quanto magis vermes, & putredo, & ii, qui peccato offendentis Adam tenentur obnoxii?* Affert hæc verba cum debita Hieronymi laude S. P. Augustinus lib. III. de Peccatorum meritis, & remiss. cap. 6. Igitur non Augustinus finxit originale peccatum, sed istud ad ipsa fidei pertinet fundamenta, plenissimaque traditione firmatur: quod perspexit Aurelius Prudentius in Apotheosi:

Hæc prima est natura animæ, sic condita simplex.
Decidit in vitium per sordida fœdera carnis.
Exin tincta malo peccamine principis Adæ,
Inficit genus omne hominum, quod pullulat inde.

Eorum autem, qui Augustini tempora subsecuti sunt, necesse non est sententias congerere; quum nemo de illorum consensione hæsitare possit, neque soleant hæretici illorum nobis auctoritatem opponere.

PRO-

PROPOSITIO II. Ejusdem Originalis peccati transfusio demonstratur Ecclesiasticis definitionibus.

Accedunt traditioni PP. decreta summorum Pontificum, necnon Sanctorum Conciliorum. Extant Innocentii adversus Pelagianos literæ, quas Cælestiani in cassum tentarunt eludere. Zosimi, qui Bonifacio successit, Rescriptum ad Africanum Concilium commemorant Cælestinus in Epist. ad Gallos, Augustinus ad Optatum, & cap. x. adv. Collatorem Beatus Prosper. Bonifacium Augustini contra Pelagianos responsa probasse auctor est idem Prosper capite laudati Operis primo & quadragesimo. Cælestinus originis vitium, & naturam culpa obstrictam agnoscit in Epist. ad Nestorium, in altera ad Clerum Constantinopolitanum, & in ea, quam scripsit ad Gallos: de qua Vincentius Lirinensis cap. Commonitorii ultimo, Prosper 42. & 43. adversus Collatorem, & Photius in Biblioth. cap. 43. Xysti III. successoris Cælestini hæc sunt verba lapidi octangulari in Basilica ad Baptisterium inscripta:

Mergere peccator sacro purgande fluento:
Quem veterem accipiet, proferet unda novum.
Insons esse volens, isto mundare lavacro,
Seu patrio premeris crimine, seu proprio.

Vide Baron. Tom. I. pag. 440. Leonis Magni apertissima sententia est, nasci unumquemque hominem originali vulnere sauciatum, & nisi baptizetur reum in peccato Adæ teneri, Epist. 86. ad Nicetam, serm. II. & VI. in Nativitatem Domini cap. IV. Eadem est definitio Gelasii in Epistola ad Piceni Episcopos, & Magni Gregorii lib. IV. Moral. cap. 2. nec non Epist. XIV. lib. V. ad Narsem Comitem, & LIII. lib. VII. ad Secundinum.

Damnavit negantes Originale peccatum Diospolitana, seu Palæstina Synodus quatuordecim Episcoporum, quorum nomina habes apud Augustinum in I. contra Julianum: quamquam Hieronymus Epist. LXXIX. vocat hanc Synodum *miserabilem*, quoniam etsi non erravit in doctrina, erravit *in homine*, & Pelagium hæresiarcham absolvit. Videatur Augustinus de Peccator. mer. lib. II. cap. VIII. & IX. Habita est hæc Synodus anno 415. Posthac Concilium Carthaginense habitum opera Orosii, Theodosio VII. & Palladio Coss., idest anno 416. Tum Concilium Milevitanum eodem anno, ad quod convenerunt Episcopi LX. Meminit hujus Concilii Augustinus Epist. 94. ad Hilarium, nunc 178. Deinde in Concilio Africæ plenario celebrato anno 418. Coss. Honorio XII. & Theodosio VIII. dictum anathema iis, qui dicunt parvulos *nihil ex Adam trahere Originalis peccati, quod lavacro regenerationis expietur*, Can. 2. Plura de hoc Africano Concilio Cardinalis Norisius Hist. Pelag. lib. I. cap. 13. ex libris Augustini, aliisque vetustissimis monumentis. Etiam Ephesinum Œcumenicum coactum contra Nestorium anno 431. can. IV. doctrinam Cælestii proscripsit. Idem præstitit Synodus Arausicana Canone 2. quam celebratam tradunt Decio juniore Consule, idest anno IOXXIX. Quare Cæsarius Arelatensis, qui ei præfuit, non vivebat, ut putavit Trithemius, anno IOLXX. neque, ut visum Bellarmino, pervenit tantum ad an. CCCCXCIX., sed floruit post IO. Consecravit catholicam contra Pelagianos veritatem Sacrosancta Tridentina Synodus sessione V. Comprobatur ergo, quod demonstrandum erat, peccatum originale Ecclesiasticis quoque definitionibus.

AD EA QUÆ OPPONUNTUR RESPONSIO.

Oppones 1. Justinus Martyr Quæst. ad Orthodoxos LXXVIII. docet peritam e Jobo sententiam, *Nemo mundus a sorde, nec infans, cujus est unius diei vita super terram*, ad parvulos non pertinere. Ita enim hunc locum interpretatur, ut non de vita naturali sermo sit, sed de morali, quæ peragitur *πράξεσι ἐν προαιρέσει, operibus liberis & cum deliberatione factis*. Sunt ergo parvuli ante usum rationis, & priusquam hoc genus vitæ agere incipiant, expertes cujusque sordis.

Resp. 1. Harum Quæstionum Scriptorem, cum meminerit Irenæi, Origenis, & Manichæorum, qui annis 130. post Justinum exorti sunt, proferatque interdum vocabula *τριάδος, πρόσωπον, ὑπόστασιν*, aliaque ad refellendos Antitrinitarios hæreticos usu Ecclesiastico inducta, fuisse sanctissimo, præclarissimoque Martyre posteriorem. Deinde respondendum est, Auctorem hunc, quemadmodum vitam intelligit statum liberæ operationis, ita sordes appellare, quæ contrahuntur *ἐν προαιρέσει, καὶ αὐθαιρέτως, ex proposito, & libertate*. Peccatum enim Originale aperte agnoscit quæstione CII. ubi inter Adam & Christum eamdem statuit *ἀντίθεσιν*, quam tradit Beatissimus Justinus in Dialogo cum Tryphone.

Secundo objiciunt perdifficilem Clementis Alex. locum, Is enim Encratitas conjugia damnantes hac ipsa de caussa, quod nefas sit dare operam generationi, qua sordida ac polluta natura traducitur, originarium cujus vitium ex allato Jobi testimonio, ex quinquagesimi Psalmi versu septimo satis comprobari sentiebant, Clemens eos, ac ejusdem furfuris hominem Julium Cassianum exagitans, negat primo in tertio Stromatum libro parvulos Adæ prævaricatione inquinari, dicens: *Ubi fornicatus est infans natus, vel quomodo sub Adæ cecidit execrationem, qui nihil est operatus?* Deinde verba Davidis, *In peccatis concepit me mater mea*, ad solam Evam spectare his verbis declarat: *Et quando dixit David. In peccatis conceptus sum, dicit prophetice quidem matrem suam, sed Eva mater fuit viventium & si in peccatis fuit conceptus, sed non ipse in peccato, neque vero ipse peccatum.* Ut ergo Clemens fœdo Encratitarum errori obviam eat, non solum peccatum negat quod contrahitur generatione, verum etiam contemnit, elevatque auctoritatem scripturarum, quibus potissimum demonstratur.

Non illam ego adhibebo responsionem, qua lib. 4. de Amiss. Grat. cap. 9. utitur Bellarminus, Clementem scilicet ex sententia Encratitarum ista proferre. Quisquis enim oculis non conturbatis Clementem viderit, facile dignoscet, non esse hæc Julii Cassiani objectamina, sed hæc impugnantis responsio; quomodo ejusdem hæretici sunt consequentia verba: *Generationem esse malam, non illam corporis modo, sed etiam illam animæ, propter quam est & corpus.* Neque respondebo cum Edmundo Simonnet, si hæc verba Clementis sunt, vix, ac ne vix quidem cum aliquali verisimilitudine dici posse, hoc loco peccati originalis non impugnari existentiam. Etenim quo argumento ducti dubitare possumus hæc non scripsisse Clementem Alexandrinum, cum nullus vetustissimus codex, nullaque perantiqui Scriptoris auctoritas, nulla demum ratio hæsitationem istam confirmet? Sed nec respondemus Clementem hoc tantum velle, quod infantes non cadant sub execrationem Adæ ex vi generationis, quæ mala sit suapte natura; cum labes generationi insit per accidens, & ex eo quod natura per generationem propagata jam sit ob primorum parentum prævaricationem vitiata. Quamquam hæc responsio satis illustretur a Nicolao L'Herminier, & secundo præsertim testimonio possit aptari. Quid ergo? Dicemus cum Gerardo Vossio Clementem Alexandrinum non satis percepisse originale peccatum? Id vero nunquam. Tatianus, a quo Encratitæ, post obitum Justini, cujus fuerat auditor, in hæresim Valentini, Saturnini & Marcionis prolapsus est, Auctore S. Irenæo libro I. capite, e distinctione Massueti, XXVIII. Itaque non solum asserebat matrimonium esse corruptionem & stuprum; sed illud quoque, unde tam nefarium dogma tamquam ex impuro fonte manabat, connubia a principio malo fuisse instituta, nec aliud esse, quam seminarium ac fomentum turpissimarum libidinum, quarum usu anima in uno corpore fornicata, ac divisa a spiritu vitæ transfunderetur in aliud corpus continuis sordibus inquinanda. Hæc enim & Saturnini, & Marcionis, & Valentini, & Gnosticorum ceterorum esse dogmata Irenæus, Epiphanius, Tertullianus, ac Veteres plerique consentiunt. Nego itaque Julium Cassianum, ac Tatianos reliquos a nuptiis abhorruisse ob originale peccatum, quale nos propugnamus, quod scilicet inhæret animæ creatæ de novo a Deo, atque ex consortio carnis pollutæ contrahitur. Quare priorum verborum sensus est: *Ubi fornicatus est infans?* Hujus nempe parvuli anima, priusquam in hoc intruderetur ergastulum, quonam in corpore sese obscœna libidine commaculaverat? Incidit quidem in execrationem Adæ: at, num ob antecta flagitia? Minime. non enim aliquid, antequam huc devolveretur, boni, malive perfecit, quomodo ab Gnosticorum physiologia fuutis edocti. Non est corporis generatio, nec creatio animæ mala, quod sit instituta a diabolo, sedeantque motitur ad carnis contubernium, ut repetitis sordibus obsolescant. Hanc insaniam Tatianus velut ex Marcionitarum gurgite ebibit. Ait quidem David: se a matre in peccatis conceptum: sed hæc ad Evam referenda sunt, a cujus utero labes primigenia diffunditur, non ad damnatas nuptias proximæ matris suæ, non ad superioris vitæ scelestissimam consuetudinem. Conceptus est quidem in peccato; sed ante conceptionem ipse in peccato non fuit. Hæc mea de verborum Clementis sententia est, nec obscura, si dogmata Tatianorum inspiciantur. Ceterum Clemens I. lib. Pedagogi cap. 6. & sub finem IV. Strom. diserte agnoscit animarum regenerationem *ex matrice aquæ*, sive lavacro baptismatis, ideoque & originale peccatum.

Preterea opponunt verba S. Joannis Chrysostomi: qui hom. ad Neophytos, *Hac de caussa* (inquit) *& infantes baptizamus, quamvis non sint inquinati peccato, nempe ut eis addatur sanctitas, justitia, adoptio, hæreditas, & fraternitas Christi.* Idem Hom. X. in Epistolam ad Rom. cap. 5. ait: *Videtur quæstionem non parvam habere quod dictum est, (ob unius inobedientiam peccatores multos esse constitutos) sed & si quis accurate attenderit, & hoc quoque perfacile solvetur. Quænam igitur quæstio fuerit? Illo enim peccante ac mortali effecto, & qui ex eo orti sunt, eos tales esse nihil absurdum. At ex illius inobedientia alterum peccatorem extitisse, id vero quam, obsecro, congruentiam, & consequentiam habet? ... Quid igitur hoc loco verbum hoc peccatores significat? Mihi videtur tantundem significare, quantum illud supplicio obnoxii, ac mortis rei, quod Adam mortuo omnes sunt mortales effecti.* Videtur ergo non male Erasmus interpretatus Chrysostomum, quod is putaverit solam mortem, non culpam in nos hæreditario jure transire? Quid? Hom. 17. n. 1. ad Corinth. scribit, *nos minime ob Adæ delictum perire*: Hom. XXXIX. in eamdem Epistolam

tiam eddit, *non omnes in Adam morte peccati mortuos esse*. Et Hom. XXIV. in Epist. ad Ephes. nobis ob Adæ peccatum esse corruptibile corpus et animam hebetectari & suo modo corrumpi peccato, quod post lavacrum regenerationis committitur.

Respondes ad 1. S. P. Augustinus in 1. contra Jul. cap. VI. n. 22. loqui Chrysostomum de peccatis actualibus: habetur enim in græco *διὰ τοῦτο καὶ τὰ παιδία βαπτίζομεν, καίτοι ἁμαρτήματα οὐκ ἔχοντα: Ideo & infantes baptizamus, quamvis peccata non habentes. Vides certe*, ait S. Pater *non ab eo dictum esse parvulos non coinquinatos esse peccato, sive peccatis: sed non habere peccata: intellige propria, & nulla erit contentio. At, inquies, cur non ipse addidit propria? Cur putamus, nisi quia disputans in Catholica Ecclesia non se aliter intelligi arbitrabatur, tali quæstione nullius pulsabatur, vobis nondum litigantibus securius loquebatur?* Quæ postreme verba aliorum Petrum, qui nondum grassante Pelagiana peste floruerunt, debent sententiis minus expressis aptari. Habent præterea versiones aliquæ, Basileensis an. 1530. & Parisiensis an. 1556. pag. 614. *Hac de caussa & jam infantulos baptizamus, ut non sint coinquinati peccato.* Atque hæc videtur mihi valde probabilis. Cum enim quidam unicum agnoscerent effectum baptismi, videlicet peccatorum remissionem, S. Joannes Chrysostomus decem connumerat, ac statim singulos in puerulis sacro baptismi lavacro regeneratis locum habere demonstrat. Sunt autem hæc effecta baptismatis liberari a peccato, donari sanctitate, justum reddi, adoptari in Dei filium, jus ad hæreditatem nancisci, constitui Christi fratrem, cohæredem, membrum, templum, & organum Spiritus Sancti. *Vides*, inquit, *quot sunt baptismi largitates! Multis quidem videtur cælestem gratiam in peccatorum tantum remissione consistere. Nos autem honores computavimus decem. Hac de caussa & jam infantulos baptizamus* (en quomodo iterum enumeratos omnes effectus recenset) *ut non sint coinquinati peccato, ut eis addatur sanctitas, justitia, adoptio, hæreditas, fraternitas Christi, ut ejus membra sint omnes, ut Spiritus habitatio fiant.* Ut ergo baptismus in parvulis omnes memoratos effectus producat, debet in iis primario efficere remissionem peccatorum, ideoque legendum est, *ut non sint coinquinati peccato*. Dixi autem *probabiliter*; nam Augustinus ad Græcos codices tunc temporis, ut arbitror, non depravatos confugit, exscripsitque verba Chrysostomi, ut supra producta sunt.

Illud vero, quod sequitur, etsi perdifficile videtur, hoc tantum innuit, neminem peccatorem constitui per actualem Adæ inobedientiam, quasi peccatum originale sit ipsamet primi parentis transgressio: non enim parvuli actualiter & proprie, sed originaliter peccatores nascuntur, ut Augustinus ait XVI. de C. D. cap. 27. Sed minime Chrysostomus negat originalem maculam propter eamdem inobedientiam in omnes pervadere: quin hoc ipso loco singulos Adami posteros supplicio obnoxios, & mortis reos esse declarat. Neque miseros, ac morituros duntaxat: sed supplicio plectendos, mortisque reos; ut quisque etiam in ipsis culpam & pœnæ caussam dignoscat. Quis enim reus mortis, supplicioque obnoxius dici potest, si nullum omnino reatum habeat? Atque hæc eo magis sunt manifeste, quod sequenti Hom. XI. declaret Chrysostomus simul cum morte corporis in animam pugnas inter carnem & spiritum, & pravorum affectuum examen introisse, ut contra Erasmum, Februm, & Dellæum demonstravimus.

At cetera facillima sunt. Nam præterquamquod de baptizatis proferuntur, in Hom. XVII. super Epist. ad Corinth. ait nos ab ipso peccati Adæ supplicio non damnum accepisse, sed lucrum; quandoquidem mortalitas, quæ etiam post baptismum remanet, non est caussa peccati, imo possumus peccata solvere, *Cum corpus sit humile, demissum, & dissolvatur.* Quamobrem, ut non accusamus frenum, sed aurigam; ita non corpus debemus reprehendere, dum in præcipitia dilabimur, sed perversam & lubricam voluntatem. Abel enim, etsi corpore mortalis, salvus factus est; & Diabolus contra, quamquam incorporeus, in gehennam detrusus. Eo itaque tendit oratio, ut indomiti equi habenas, carnis scilicet, regere studeamus non caussando infirmitatem, quam traximus ex Adam, corruptibilis corporis, sed illud tanquam injecto freno, admotisque calcaribus gubernando. Quæ satis commode dicta sunt, maxime ab Oratore populum alloquente, qualem Chrysostomum consideremus oportet. Homilia XXXIX. negat omnes mori in Adam ea morte, quam evitarunt Abraham, Job, aliique justi, morte nimirum perpetua: profert enim horum Sanctorum exemplum. Ad ultimum solet responderi loqui Chrysostomum de baptizatis, in quibus est anima incorrupta, dummodo actualis peccati maculam non contrahatur. Verum habetur in Græco *φθαρτὸν ἡμῖν τὸ σῶμά ἐστιν, ἀλλ' ἄφθαρτος ἡ ψυχή. μὴ δὲ καὶ αὐτὴν φθείρωμεν. τοῦτο ἡ ἁμαρτία εἰργάσατο ὃ πρῶτον. ἡ δὲ μετὰ τὸ λουτρὸν καὶ τὴν ψυχὴν φθεῖραι δύναται. Corruptibile nobis est corpus: sed incorruptibilis anima. Ne itaque & ipsam corrumpamus. Hoc primum peccatum fecit. Quod est autem post lavacrum potest pariter animam corrumpere.* Hoc ergo testimonio probatur, non evertitur originale peccatum, ut optime adnotatum est in editione Parisiensi an. 1556. pag. 1006. Confer & Commelianam pag. 1197.

Objicies quarto aliorum Græcorum Patrum testimonia, Gregorii Nysseni, qui infantes matura morte abreptos omnis malitiæ expertes esse declarat, nec definire audet, num in judicio universali ante tribunal Judicis debeant comparere. Item magni Basilii docentis non esse malam perversamque naturam, quæ seminali propagatione generatur. Theodoreti demum, qui lib. V. hæret. fab. cap. 18. docet parvulos baptizari, etiamsi peccatum nondum gustaverint.

Ad 1. respondetur agere Nyssenum de infantibus baptizatis, de quibus anceps est num debeant in extrema die judicari; quoniam si Evangelica historia mude legatur, videtur proprie judicium pertinere ad adultos, qui actualia opera exercuerunt. Quorum tamen sortem parvulos baptizatos possessuros diserte affirmat, licet impari quadam cum adultis retributione, cum non sint illi ob personalia merita coronandi. Nam *in peccatum humanam naturam lapsam* ob Adæ prævaricationem, idque certissima traditione tenendum, scribit Nyssenus in libro de vita Mosis. At Basilius, de quo supra, scribit *adversus Manichæos putantes, atque affirmantes de gente tenebrarum, quam malam naturam dicunt Deo coæternam, habere originem corpora, & esse etiam ipsa immutabilia mala*; ut Augustinus ait in 1. contra Jul. cap. V. num. 17. Theodoretus vero scribit adversus Messalianos, qui dicebant per baptismum deleri actualia peccata, originale autem solummodo per orationem. Quare jure merito negat parvulos ablui baptismate in remissionem peccatorum, idest, actualium: nam hæc satis insinuantur ipsis Theodoreti verbis *peccatum nondum gustaverunt*. Agnoscit autem originale peccatum expressissimis verbis in Exposit. cap. V. Epist. ad Rom., & in Epitome divinorum decretorum cap. XI.

Postremo adversus Catholicum dogma pugnant Latinorum auctoritate. Inter quos antiquissimus omnium, post Victorem & Apollonium, qui deperierunt, Tertullianus in libro de Baptismate, *Quid festinat*, inquit, *innocens ætas ad remissionem peccatorum?* Atque de resurrect. carnis cap. 47. in Adæ prævaricationem refert quidem mortem corporis, at non animarum reatum. Hilarius etiam Comment. in Epist. Pauli, qui tribuuntur Ambrosio, scribit: *Est & alia mors secunda in gehenna; quam non peccato Adæ patimur*: quo loco non dari peccatum originale probare conatus est Michael Servetus, ut notat Sixtus Senensis lib. VI. Bibl. sanctæ annot. 236. Et denique Optatus Milevitanus lib. VII. n. 1. ait, *non pertinuisse ad Seth filium Adæ patris admissum.*

His ex ordine responsuri primum ad ea, quæ supra ex Tertulliano producta sunt, adversarios provocamus. Deinde dicimus infantulos innocentes appellari, quod nihil boni vel mali actualiter perpetraverint, quemadmodum de Jacob & Esau scribit Apostolus ad Rom. IX. 11. De Resurrect. autem carnis idcirco Tertullianus solam corporis mortem commemorat, quia disputat adversus Marcionem, qui mortuos resurrecturos esse negabat. Quem refellit ex eo, quod sicut omnes, ut Apostolus scribit, moriuntur ob culpam Adæ, ita omnes resurgent per Christum, *quoniam per hominem mors, & per hominem resurrectio mortuorum, &c.* in 1. ad Corinth. XV. 21. Hilarii plura Augustinus contra Julianum recitat lib. 1. cap. 3. n. 9., ut quod habet in Exposit. Psalmi centesimi duodevigesimi, ad illa fere extrema verba, *Vivet anima mea, & laudabit te*, ubi ait: *Vivere se in hac vita non reputat, quippe qui dixerat, Ecce in iniquitatibus conceptus sum, & in delictis concepit me mater mea. Scit sub peccati origine, & sub peccati lege esse se natum.* Quibus recitatis, *Sentis ne* (inquit S. P.) *quid audias? quæris ne quid dicas? Hunc virum tanta in Episcopis Catholicis laude præclarum, de peccato originali aude, si quid tibi frontis est, criminari.* Hilarius auctor Comment. in Epist. Pauli non est Pictaviensis, nec Arelatensis, cum ipse ad Timot. prim. III. asserat scribere sub Damaso. Fuit autem Pictaviensis antiquior, & Arelatensis Damaso junior. Quare erit iste, ut dudum Lovanienses Theologi observarunt, Hilarius Diaconus, qui schismati Luciferi Calaritani adhæsit, dictus a Hieronymo, circa finem Dialogi adversus Luciferianos, *Deucalion orbis*. Atque hujus extat pro originali peccato illustre testimonium in Augustini quarto ad Bonifacium libro, cap. IV. *Manifestum in Adam omnes peccasse, quasi in massa. Ipse enim per peccatum corruptus, omnes, quos genuit, nati sunt sub peccato.* Hæc Hilarius, quem opponit Servetus. Verbis autem in contrarium allatis tantummodo sentire videtur originale peccatum non puniri ignis æterni cruciatibus: quod & plures Catholicorum defendunt.

Optati Milevitani non esse septimum librum olim dubitatum est, quod non sit in editione Germanica Cochlæi, & Hieronymus asserat nonnisi sex libros ab eo scriptos; imo ipse Optatus lib. 1. sex tantum librorum argumenta proponat. Stylus tamen, & plura Mss. illius genuinum opus demonstrant, unde ab eodem Auctore creditur sex prioribus superadditus. Non tamen probamus judicium Vossii, & Casauboni; quorum alter scribit Optato non satis originale peccatum perspectum fuisse: iste vero ait vereri se, ne imprudenti & incauto hæc exciderint, quæ severioris examinis acrimoniam ægre sustineant. Nam constat Optatum de actuali peccato verba fecisse, utpote qui sermonem

nem instituit de Traditoribus. Atque in libro quarto præclare de Originali peccato scripserat, quod propter illud *omnis homo qui nascitur, quamvis de Christianis parentibus nascatur, sine spiritu immundo esse non possit*. Est ergo Patrum cum Græcorum, tum Latinorum concordissima traditio, quod primus homo, ut Prosper inquit in Carm. de Ingratis cap. XXVII.

Corruit, & cuncti simul in genitore cadente
Corruimus.

CAPUT III.

Ex hujus quoque vitæ miseriis Originale demonstrari peccatum.

FAMILIARE fuit Augustino ex morte, aliisque cruciatibus, quibus infantes plectuntur, originale peccatum adstruere: quod argumenti genus ne omnibus quidem Catholicis probatur, cum plures putent potuisse Deum pro absoluto dominii sui jure hominem innocentem morti, ceterisque calamitatibus adjudicare. Vim tamen habere illas Augustinianas rationes fide supposita, & facta hypothesi, quod Deus hominem rectum ac sanctum condiderit, vix aliquis denegat. Videamus ergo quale pondus in se vere habeant, & num possint a Pelagianis eludi.

PROPOSITIO: Sive supposita fide, sive absolute loquendo ex miseriis, quas modo patimur, probari potest originale peccatum.

Demonstrata est prima pars superiori libro cap. XIII. ubi ostendimus mortem, ignorantiam, & concupiscentiam non esse conditionem naturæ, sed pœnam peccati. Confirmatur nunc 2. Canone Arausicano, *Injustitiam Deo dare convincitur, qui mortem, quæ est pœna peccati, sine peccato, quod est meritum mortis, ad nos transisse dicit*. Idem docent PP. Africani in Sardiniam exules in lib. de Incarnat. & Grat. cap. 14. Gelasius in Epist. ad Episcopos Piceni, Prosper contra Collatorem cap. 20. Scriptor Hypognosticon initio 2. libri, Anselmus lib. 2. de Incarnat. cap. 2. & de Concept. Virg. & Peccato Origin. cap. 13. & alii apud Norisium in Vind. cap. III. §. 3.

Probatur secunda pars. Vel enim nos statum *puræ naturæ*, non quidem absolute, & considerata potentia Dei, sed ex pura puta decentia, & spectata Dei providentia, atque animæ spiritualis natura credimus esse impossibilem; aut consentire volumus iis, qui possibilem esse propugnant. Si arrideat sententia prior, liquet defectus tam corporales, quam spirituales, etsi ex necessitate materiæ consequi videantur, *considerata divina providentia, & dignitate superioris partis humanæ naturæ*, pœnam esse peccati, ut alibi dictum est cum Angelico Doctore Thoma in IV. contra Gentiles cap. 53. Atque huc spectant verba Augustini ita Julianum refellentis in Opere postremo n. 81. libri 1. *Propter quid ergo affligantur parvuli, si nullum habeant omnino peccatum? An omnipotens & justus Deus injustas pœnas a tot innocentibus prohibere non potuit?* Et n. 135. *Judicium hoc atque in parvulis injustum esset, si peccatum originale non esset*. Vide & lib. IV. contra duas Epist. Pelagianorum cap. 4. lib. IV. contra Jul. cap. 16. lib. II. Op. Imperf. cap. 119. lib. VI. cap. 9. 27. & 36.

Si vero magis placeat illorum sententia, qui statuunt *naturæ puræ* possibilitatem; sunt adhuc Augustini argumenta ducta ex hujus vitæ miseriis firmissima ac validissima, & perperam quispiam niteretur illa elevare. Dato enim quod nullo supernaturali beneficio rationalem creaturam Deus exornasset, num credendum est illam condidisse tot prementibus calamitatibus ac miseriis obnoxiam? Id quidem est mea sententia falsissimum. Principio in eo statu aut non adesset concupiscentia antevertens rationem, aut certe non adeo pugnax & lacertosa, quam nunc Adæ posteri experiuntur captivantem in lege peccati, & turpissima quæque inhiantem. Tantam enim libidinem neque pecora sentiunt, neque asini. Errat autem qui putat potuisse Deum, cujus erga hominem singularis est providentia, hunc creare deterioris, quam bruta sint, conditionis. Optime ergo ex concupiscentia hac acerrima & bellicosa, locis nuper laudatis, evincit magnus Augustinus nasci homines sub lege peccati; & sunt Augustiniana argumenta etiam non supposita elevatione hominis ad finem supernaturalem, quantum ad præsentes calamitates attinet, invictissima. Idem de ignorantia dicendum est, cum enim creaturæ omnes in finem suum providentissime dirigantur; in eo sane statu, in quo nulla adesset macula originalis, saltem homo perciperet quid sibi foret agendum, & non esset ratio talibus tenebris obvoluta, quibus modo obcæcata plura ignorat ad se pertinentia, & sæpenumero errat invita. Ex hac itaque tam spissa ac tenebricosa ignorantia infectam esse humanam naturam satis evidenter concluditur. Quid vero de vexatione dæmonum, a quibus interdum ab ortu suo abripiuntur infantes, & multimodis excruciantur? Annon recte Augustinus in ultimo Opere lib. 1. cap. 88. scribit adversus Julianum? *Quando parvulum spiritus vexat immundus, animamque ejus & corpus affligit, sensus sanitatemque pervertit, nonne universa ejus, quam Deus instituit, natura turbatur? nec invenitis omnino tanti hujus mali meritum negantes originale peccatum*.

Demus præterea potuisse mortem, ceterasque corporales miserias absque culpa a supremo Domino immitti, quod nimis ægre fateor, si ad immortalis animæ naturam, hominisque præstantiam animum mentemque converto: est nihilosecius homini mors tam horribilis, & quam frequenter immatura, sæva, teterrima, ut pœnam esse peccati natura ipsa proclamet. Inter animalium fœtus est ne ullus, qui ululatibus, fletibusque vix in lucem editus conqueratur, quemadmodum muliebris partus? *Dispendia ergo, quæ nascentes flendo testantur*, (ait de parvulis Augustinus eodem libro n. 113.) *dicito, quo merito sub justissimo & omnipotentissimo judice eis, si nullum peccatum attrahunt, irrogentur*. Hæc etiam Gentiles philosophi naturali mentis acumine perceperunt. Nascentes quippe homines contemplati, videntes ex una parte nobilissimum omnium animal tot miseriis & ærumnis premi, ex alia autem sacris literis destituti, aut ipsam naturam tamquam novercam damnarunt, quod sit in homines magis, quam in bellias, iniquior; aut opinati sunt ob peccata superioris vitæ rationalem animam his calamitatibus subjici. Atque horum quoque Philosophorum placita demonstrant, optime ipsa naturali ratione probari impositum jugum grave super filios Adam a die exitus de ventre matris; quemadmodum S. Pater acute demonstrat sub finem libri quarti contra Julianum. Itaque ex præsentibus animæ, corporisque cruciatibus constat omnes homines peccati vinculo adstringi, quoniam vel non potuit servata lege providentiæ ac justitiæ Deus hominem condere miserum ac moriturum: aut, si potuit, nunquam creasset subjectum morti adeo nobis adversæ atque infestæ, neque tam gravi & ærumnoso jugo prostratum.

REFELLUNTUR OPPOSITIONES.

Contra hanc propositionem facit primo quod legimus de cæco nato cap. IX. Joannis 2. *Neque hic peccavit, nec parentes ejus*: quemadmodum ergo cæcitas, ita calamitates reliquæ absque ullo peccato immitti possunt hominibus. Deinde nonne Christus, qui peccatum non fecit, neque maculam virginali ex utero traxit, ignominiosæ mortis supplicio affectus est? Immaculata item Virgo, quam sine labe originali conceptam totus fere Orbis veneratur, communi morte decessisse creditur, variosque cruciatus pertulisse. Non est ergo mors corruptæ peccato originis argumentum.

Levissima hæc sunt. Ac ad primum quidem de cæco nato responsum dedimus præcedenti libro cap. 4. Prop. 1. ad 3. Potest & retorqueri argumentum verbis Augustini in III. contra Jul. cap. 6. *Neque enim de innumerabilibus parvulis, qui & in animo & in corpore cum tanta vitiorum varietate nascuntur, hoc dici potest, quod Dominus ait de illo, qui cæcus est natus, non propter peccatum ipsius, vel parentum ad esse factum, sed ut manifestarentur opera Dei in illo. Multi quippe nec sanantur omnino, sed cum eisdem vitiis, sive in qualibet ætate, sive in ipsa moriuntur infantia, &c.* Ad alterum idem Augustinus resp. de Peccat. meritis lib. 1. cap. 37. *Dicet aliquis si hæc natura pura non est, sed vitiosa primordia, quia talis non est creatus Adam: cur Christus longe excellentior, & certe sine ullo peccato natus ex Virgine, in hac tamen infirmitate atque ætate procreatus apparuit? Huic propositioni respondemus: Adam propterea non talem creatum, quia nullius parentis præcedente peccato est creatus in carne peccati. Nos ideo tales, quia illius præcedente peccato nati sumus in carne peccati. Christus ideo talis, quia ut de peccato condemnaret peccatum, natus est in similitudine carnis peccati*. Neque enim pœnæ rationem habet, quod Salvator, ut chirographum nostrum affigeret cruci, nulla necessitate, sed electione voluntatis suæ propter nimiam caritatem, qua dilexit nos, pati dignatus est. De Virgine matre Romanorum Pontificum decretis inhærens, & repetens de originali labe, quod Augustinus lib. de nat. & Gratia cap. 36. scripsit de actualibus noxis, *Propter honorem Domini nostri nullam prorsus cum de peccatis agitur habere volo quæstionem*; dico, licet pie credatur a peccato originis præservata, genitam tamen esse ex carne vitiata & corrupta, ex qua mors corporalis consequitur; quamquam anima ex hujus carnis consortio non fuerit singulari privilegio inquinata.

Sunt autem bene multa, quæ adversus peccati originalis transfusionem ex ratione humana objiciuntur. Primum est quod Diabolus foret conditor hominum: Neque enim a Deo bono potest produci contaminata natura. Sapit ergo cum Manichæis quisquis nascentium originem putat esse vitiatam. Nec satisfit hujusmodi argumentationi dicendo Deum utique bonam rectamque naturam instituisse, sed corrupta primi prævaricatione parentis, peccatum carnis propagine contrahi. Anima enim rationalis non propagatur, sed a Creatore corpori tabifico infectoque inseritur. Erit ergo ipsemet Deus hujus caussa peccati. Referenda sunt enim in ipsam caussam efficientem quæ alicui rei ab origine primaque institutione conveniunt. Præterquamquod cur Deus rationalem animam corpori unit, si scit inde illam diaboli ancillam captivamque evasuram, & lege peccati adstringendam? At huic argumento cap. IV. superioris libri satisfactum est. Verissima est responsio, originale

ginale peccatum non esse ex institutione Creatoris, sed ex prævaricatione primi parentis; laudandam esse adversus Manichæos hominis creationem, sed commendandam etiam adversus Pelagianos Salvatoris gratiam ac redemptionem. Melius quippe Dei caussa agitur, *cum & Creator & Salvator agnoscitur, quam cum defensa velut sana, viribusque integra creatura, opitulatio Salvatoris inanitur*: Inquit Augustinus de Nat. & Grat. cap. 42. Vide & lib. IV. ad Bonifac. cap. 3. Diximus etiam necessarium non esse, ut ad perdifficilem de animarum origine quæstionem confugiamus. Etsi creentur singulæ a Deo, trahunt originalem maculam ex carne, *sicut aqua in vitiata vase corrumpitur*. Eapropter non est Deus caussa peccati, quoniam *non ex creatione Dei est vitium, quod voluntario motu natura collegit: sed etiam de vitiata per semetipsam natura Deus institutionem suam quidem sua creationis exequitur*; inquit Epist. VII. Sanctus Gelasius. Disposito autem corpore non debet Deus animorum creationem suspendere, quoniam, ut scribit Prosper ad IV. ob. Vincentii, *Prævaricatio hominum disposita a sæculis creationis ordinem turbare non potuit*.

Deinde objiciebat Julianus lib. I. ultimi contra Augustinum Operis n. 59. & lib. II. n. 24. damnari in sententia Catholicorum nuptias, neque a Deo institutas fuisse; si aliquid unde damnabiles generantur secum habeant, & illatum usu corrupta propagetur natura. Addebat lib. V. n. 2. parabolam Evangelicam Matth. VII. 17. a fructu arborem bonam aut malam dignosci; & consequenter malam esse suapte natura generationem, concubitumque virilem, ex quo fructus carpitur adeo noxius.

Et huic argumento cap. XIII. proximi libri obviam itum est. Nego itaque nuptias esse damnandas, cum non ad libidinem & peccatum fuerint institutæ, sed ad generationem, qua humana propagetur natura, inquinata sane & corrupta, sed non caussa nuptiarum, cum labes originaria in prævaricationem primi hominis sit referenda. *Nuptiæ* (inquit S. P. lib. 2. de Nupt. cap. 26. num. 42.) *institutæ sunt caussa generandi, non peccandi: propter quod illa est a Domino benedictio nuptiarum: Crescite, & multiplicamini, & replete terram. Peccatum autem, quod inde a nascentibus trahitur, non ad nuptias pertinet, sed ad malum, quod accidit hominibus, quorum conjunctione sunt nuptiæ.* Et Fulgentius in I. de Verit. Præd. *Deus humanæ naturæ fecunditatis donum contulit: libidinis vero malum non est creatura Dei, sed pœna peccati. Proinde de immunditia nuptiarum mundus homo non nascitur, quia interveniente libidine seminatur. Quam libidinem nuptialis honestas utique non amat, sed in nuptiis mortalis propagationis necessitas tolerat.* Non sunt ergo damnandæ nuptiæ, quarum finis bonus est, humanæ videlicet naturæ conservatio & propagatio. Imo magnum afferunt ac laudabile bonum, bonum scilicet usum concupiscentiæ malæ, qua abutuntur adulteri, & curam ordinate filios procreandi. Quare laudandæ ac celebrandæ sunt, ut S. Pater demonstrat memorato loco, & lib. VI. contra Jul. cap. 18. necnon libri I. Op. Imperf. n. 65. & lib. V. cap. 23. Cumque caussa originalis peccati sit Adæ transgressio, nuptiarum vero fructus procreatio filiorum; erit mala Adami voluntas, non bona connubiorum institutio, malæ arbori comparanda. *Nihil proinde valet ad istam quæstionem similitudo illa Evangelica: quia non sunt nuptiæ caussa peccati, quod trahitur a nascente, & expiatur in renascente; sed voluntarium peccatum hominis primi originalis est caussa peccati*; inquit magnus Augustinus laudato cap. 26. de Nuptiis lib. 2. num. 43.

Ulterius argumentantur Pelagiani. Parentes baptizati peccatum originale non habent: Non ergo istud traducunt in posteros. Quo enim pacto fieri potest, ut illud probentur tradere parentes, quo carere creduntur? Ita Julianus cap. 7. n. 18.

Resp. In baptizatis soluto reatu concupiscentiæ, quæ vinctos detinebat, ipsam ad agonem remanere; & per baptismum evacuari carnem peccati, *non ut in ipsa vivente carne concupiscentia conspersa & innata repente absumatur & non sit: sed ne obsit mortuo, quæ inerat nato*: Ita Augustinus de Peccat. meritis lib. I. cap. ult. & lib. II. cap. 4. Porro hæc concupiscentia ex peccato nata, & ad peccatum inclinans, est originalis peccati quasi rheda atque vehiculum. Igitur nego consequentiam. Quamvis enim gratia regeneratis carnalis concupiscentia repugnans legi mentis remissa sit, & in peccatum non reputetur, neque noceat aliquid, nisi ejus motibus ad illicita consentiatur: attamen *Proles eorum, quia non per spiritalem, sed per carnalem concupiscentiam seminatur, velut ex illa oliva quidam nostri generis oleaster, sic inde reatum nascendo trahit, ut nisi renascendo liberari ab illa peste non possit*; inquit ipsemet Augustinus lib. II. de Nupt. cap. 34. Ad exemplum oleastri, qui exoritur e bacca & semine oleæ, addit in VI. contra Julianum cap. 7. num. 18. alterum ex filiis circumcisorum, qui præputiati gignuntur, trahuntque ex patris semine quod non reperitur in patre: ac supra cap. 6. n. 16. aliud attulerat ex Filiis Fundani Rhetoris Carthaginensis, qui cum accidenti vitio luscus esset, luscum filium procreavit; quo exemplo *evestitur* (inquit) *illa tua sententia, qua dicis naturalia per accidens non converti: accidens quippe fuit in patre, quod factum est in filio naturale.* Naturale autem possumus hoc modo appellare originale peccatum, quatenus insitum est propagatione naturæ, quamquam naturale non est, ipsius naturæ substantia, atque institutione spectata. Fundano autem alter filius duobus oculis de lusco natus est, quod & passim evenire conspicimus: idque evertit alteram Pelagianorum sententiam, qua dicunt, *Parentes in filios ea, quæ non habent, non posse transfundere.*

Insuper arguunt apud Augustinum lib. III. de Peccator. meritis cap. 2. Si Adæ peccatum etiam non peccantibus nocuit, ergo & Christi justitia etiam non credentibus prodest. Hoc falsum est. Itaque & illud.

Resp. cum Augustino ibidem, quod *sicut eorum, per quos parvuli renascuntur, justitia spiritus trajicit in eos fidem, quam voluntate propria nondum habere potuerunt; sic eorum, per quos nascuntur, caro peccati trajicit in eos noxam, quam nondum vita propria contraxerunt. Et sicut eos vita spiritus in Christo regenerat fideles, sic eos corpus mortis in Adam generat peccatores. Illa enim carnalis generatio est, hæc spiritalis, &c.* Quamobrem nego minorem, & argumentationem in Pelagianos retorqueo. In spirituali enim generatione necessaria non est propria actualis fides in parvulis, ut per lavacrum baptismatis constituantur sancti, ac regni cælorum hæredes. Pari ergo jure non requiritur actualis ac propriæ voluntatis transgressio, ut in carnali generatione per originem ex Adam filii iræ, mortisque nascantur.

Adhuc objiciunt. Non est peccatum nisi voluntarium: Peccatum originale infantulis voluntarium non est: Igitur nullum est in parvulis peccatum originis.

Respondetur, eodem modo quodlibet peccatum voluntarium esse, quo peccatum est. Actuale peccatum est voluntarium propria voluntate: Originale voluntarium est *originaliter*, videlicet comparate ad primum hominem, a quo sumus per carnis propagationem progeniti. *Potest autem* (inquit Augustinus lib. 2. Operis Imperf. cap. CXI.) *& hoc recte dici de eodem genere esse, si ad originem referatur, quia ipsam ex primi hominis voluntate manavit, quando illius peccatum intravit in mundum, & per omnes homines pertransiit.* Et lib. IV. cap. 90. *Ad hoc peccati genus ex libera voluntate perventum est, non ejus propria qui nascitur; sed ejus, in quo omnes originaliter fuerunt, quando communem naturam mala voluntate vitiavit.* Distinguo itaque minorem: Peccatum originale non est voluntarium parvulis *actualiter* & voluntate propria, concedo: *originaliter* & voluntate Adæ, qui communem naturam infecit, nego.

Persistunt hæretici: Si peccatum originale ex libera protoparentis voluntate contrahitur, apud quem impollutam innocentiam scelus gravavit externum? Quomodo Deus, qui adeo est misericors, ut propria unicuique confitenti peccata dimittat, est tam crudelis, ut innocenti impingat aliena? At respondet Augustinus lib. I. Oper. Imperf. cap. LV. Pelagianos potius Deum facere iniquum atque injustum; nam cum videant gravi jugo miseriæ parvulos premi, contendentes nullum eos habere peccatum, accusant Deum si affliguntur immeriti, & redarguunt Ecclesiam, si exufflantur a jure diabolicæ potestatis alieni. Et cap. 46. negat peccatum originale non esse singulis proprium, ita Julianum urgens: *Peccatis, inquis, alienis non utique perire debuerunt. Aliena sunt, sed paterna sunt, ac per hoc jure seminationis, atque germinationis & nostra sunt.* Sunt ergo etiam parvuli proprio obnoxii peccato, *non secundum vita sua proprietatem, sed secundum communem generis humani originem*, inquit idem Augustinus lib. XVI. de Civit. Dei cap. 27. Quisquis hæc non satis percipit, arcana enim sunt obscurissima, audiat Apostolum de Adamo dicentem: *In quo omnes peccaverunt.*

At, inquies iterum, cum omne peccatum sit aliquo modo voluntarium; voluntarium autem ab intrinseco principio efficiatur; quomodo Adæ voluntas parvulis externa, tantoque dissita intervallo, caussa est ob quam prævaricatores singuli reputentur? Rursus: Si vera est definitio peccati, quæ vulgo circumfertur, *Est dictum, factum, aut concupitum adversus legem Dei*, dic quæso, cur peccatum est in parvulis nondum ad agenda, vel appetenda illicita idoneis? Item: Si nemo damnatur ob invincibilem ignorantiam, quam habet in se, eo quod non sit ei voluntaria, & nemo ob aliorum malefacta apud rectissimum judicem plectitur; quare ob Adæ inobedientiam erit misera posteritas punienda?

Tenenda est superior regula, quod eodem modo voluntarium peccatum est, quo est peccatum. *Ad culpam personæ requiritur voluntas personæ: ad culpam vero naturæ, non requiritur nisi voluntas in natura illa*, inquit S. Thomas in 2. dist. 30. quæst. 2. art. 2. Ea ergo, quæ prædicta sunt, in solis actualibus peccatis actum personæ voluntarium demonstrant. Dum quæstio de originali instituitur, sat est, quod fuerit voluntarium *originaliter*. Hoc pacto non est externum, ut diximus, nec malefactum alienum, sed hominum universorum. Est etiam factum & concupitum, quatenus ex primi hominis voluntate manavit.

Objicies adhuc: Per quid hoc peccatum invenitur in parvulo? Certe non peccat iste qui nascitur, non peccat ille qui genuit, non peccat ille qui condidit: per quas ergo rimas peccatum istud ingreditur? Equidem dicendum est, aut illum peccasse qui genuit, aut illum qui condidit,

aut istum qui natus est: ex quibus unum insanum est, aliud Manichæum, aliud supra Manichæos. Ita Julianus libro II. posterioris Respons. cap. 24. & 28.

Respondet S. Pater ibidem & lib. III. prioris Operis cap. 24. num. 56. *Rimam quæris inter tot innocentiæ præsidia, qua potuerit introire peccatum; cum tibi ostendat Apostolus Paulus non rimam, sed apertissimam januam dicens: Per unum hominem peccatum intravit in mundum, & per peccatum mors.* Introivit itaque peccatum per Adam, qui communem naturam vitiavit: quod non est insanum, non enim damnantur nuptiæ, ut frontem perfricans obganuit Julianus; nec Manichæum, cum non sit origo vitiata ex institutione Creatoris, aut humana natura per se, & substantialiter mala.

Ultimo arguebat Julianus doctrinam Catholicorum de Corruptione naturæ ad perfectionis desperationem inducere, cum incredibile sit, quod ingenerata vitia possint consumi. Sed respondetur quod ideo Salvatoris gratia creditur necessaria, ut vitium insitum auferatur per ejus virtutem, *qui ex origine vitiatam mutare potest, & sanare naturam*, ait S. P. Augustinus initio 2. libri contra Julianum.

CAPUT IV.

Originale peccatum contrahi etiam a filiis Baptizatorum.

EST ergo Catholica fides etiam in Sanctorum filios originale peccatum transire, ut supra adversus Pelagianos disputatum est. Non enim fideles generant in quantum sunt filii Dei: sed quemadmodum ex olea gignitur oleaster, atque ex tritico mundo frumentum cum paleis, ita generantur a sanctificatis conjugibus filii iræ. Incidunt tamen in Pelagianam hæresim Novatores; quorum tenent aliqui filios regeneratorum ad hæreditatem novi fœderis pertinere, & solum tingi baptismatis lavacro, ut tamquam membra in unum Ecclesiæ corpus coaptentur. Ita sentire videtur Calvinus lib. IV. Institut. cap. 16. n. 24. & in Antid. Conc. Trid. Zuinglius in lib. de baptismo, & Bucerus in cap. 3. Mat. Eadem est sententia Theodori Bezæ, qui Comm. in cap. 7. Epist. 1. ad Corinth. traducem sanctificationis & gratiæ ex Parentibus in filios propugnat. De hac hæresi, quoniam præcedentibus momentis omnibus profligatur, dicam perbrevi.

PROPOSITIO. Etiam ad filios Fidelium peccatum originale pertransit.

Etenim Scripturarum testimonia producta cap. I., & secundo universalia sunt, omnesque Adæ posteros illata, ordinataque lege comprehendunt. Dixi autem *ordinata lege*, ne quis me existimet erga purissimam Dei Matrem iniquum, quasi piam, vulgatamque de singulari ejus præservatione sententiam velim adversus scita Pontificum controvertere. Deinde: Erat David fidelibus & circumcisis parentibus procreatus; & nihilominus *in iniquitatibus*, inquit, *conceptus sum*; usus plurali numero, non Hebræorum consuetudine, ut visum P. Simonnet Tract. V. disp. V. art. 4. cum in Hebræo potius singulare nomen occurrat; sed quoniam in uno Adæ delicto plurima continentur. Ad hæc Apostolus ex Hebræorum genere, & ex tribu Benjamin, scribit de seipso ad Ephesios cap. II. 3. *Eramus natura filii iræ, sicut & ceteri*. Præterea ex Hæreticorum confessione filii Sanctorum baptizandi sunt. At quicunque baptizatur, in Christi mortem, & in remissionem peccatorum baptizari, superius probatum est. Rursus ob manifestam Christi assertionem Joan. III. 3. *Nisi quis renatus fuerit, &c.* fatebantur Pelagiani infantes non regeneratos baptismate a regno cælorum excludi. Sunt ergo Novatores Pelagianis deteriores, ac magis, magisque improbi, si aliquos non baptizatos ad novi fœderis hæreditatem asciscunt. Item Ecclesiastica consuetudine etiam pueri fidelium ante regenerationis lavacrum exorcizantur: igitur & illi dæmonis mancipia nascuntur. Amplius: Ex opinione Calvini baptizantur Christianorum filii, ut fiant Ecclesiæ membra. Nisi ergo baptizentur, non pertinent ad corpus Christi, nec in cælis cum capite regnare poterunt. Postremo tradunt Patres, singulis necessarium esse baptismum *propter contagium mortis antiquæ*, ut in Epistola ad Fidum loquitur Cyprianus. Vide Bellarminum de Baptismo cap. 4. & de Amiss. Gratiæ lib. IV. cap. 14. Definita est hæc propositio a Tridentina Synodo sessione V. can. 4. ac perscripta primum ab Augustino lib. III. de Peccator. meritis c. XII. n. 21. ubi hæc habet: *Nec parvuli de quibuslibet sanctis, justisque procreati originalis peccati reatu absolvuntur, nisi in Christo fuerint baptizati*. Et de peccato originali cap. 41. n. 45. *Regeneratus quippe non regenerat filios carnis, sed generat: et per hoc in eos non quod regeneratus, sed quod generatus est, trajicit. Sic igitur sive reus infidelis, sive absolutus fidelis non regenerat absolutos uterque, sed reos, quomodo non solum oleastri, sed etiam oleæ semina, non oleas generant, sed oleastros.* Ita docet etiam lib. I. de serm. Domini in monte cap. 16. lib. VII. contra Jul. cap. 3. aliisque in locis compluribus.

Opp. 1. Apost. ad Hebr. VII. 9. scribit Levi, dum in lumbis Abraham erat, decimatum quidem esse, at postea natum decimas accepisse. Ita ergo filii promissionis, qui in femore protoparentis prævaricatores reputati sunt, a genitore fideli actu procreati censendi erunt ab antiquo reatu soluti.

Resp. nego conseq. *Non enim propterea Levi postea non fuit decimatus, quia jam fuerat decimatus in lumbis Abrahæ, sed quia sic ordinatus est honore Sacerdotii, ut acciperet decimas, non præberet, alioquin nec ceteri fratres ejus decimarentur, quia & ipsi in lumbis Abrahæ a Melchisedech jam fuerant decimati*. Ita Augustinus lib. II. de Peccator. meritis cap. 25. num. 39. Et quidem Apostolum de Sacerdotii dignitate eo loco sermonem instituisse, ut comparatione Levitici ostenderet quantum præcellat Sacerdotium Christi secundum ordinem Melchisedech eoquod is decimas accepit a Levi, res est per se manifesta.

Opp. 2. At idem Apostolus ad Rom. XI. 16. ait: *Quod si delibatio sancta est, & massa: & si radix sancta, & rami.*

Resp. alloqui Apostolum Christifideles vocatos e Gentibus, ne se a Judæis ad Christum conversis segregarent. Aspernabantur enim illi ex circumcisione fideles, quod hi olim legis ritibus addicti fuerint; & reprobatis Israelitis, quasi ramis fractis, Christo Gentes insitæ fuerint. Hos ergo ad fraternitatem revocans utitur Paulus duplici comparatione. Prior est ex oblatione primitiarum, de qua Deuteron. XVIII. 4. & XXVI. 3. oblatis enim primitiis, cunctis frugibus vesci licebat: atque ita regeneratione per baptismum facta, debens Judæi simul & Gentiles mutua consuetudine uti. Altera similitudo est ramorum, qui debent eidem trunco hærere, nec insitione jam facta, ex arbore materna destingi. Erant Judæi ad Christum conversi rami arboris, cujus radix sancta erat, idest, ex Mosaica lege: atque hæc arbor per Christi mortem a vetustate fuerat purgata. Ceteri Judæorum, quasi rami fracti, sunt ab arbore excisi; Gentiles, cum oleastri essent, cum prioribus socii radicis facti sunt, & in olivam inserti. Hi ergo, idest Gentiles, gloriari non debent adversus ramos: sed si ad eamdem radicem spectant, hoc est, religionem ac fidem, una pinguedinis olivæ, nimirum caritatis, fieri participes: si autem fracti sunt, idest, propter incredulitatem a Christo alieni; non debent altum sapere, sed stare in fide ac timere, ne Deus ex Gentilitate vocatos abjiciat, dum nec naturalibus ramis, nempe Judæis ipsis pepercit. Radix ergo, & delibatio sancta Christianam Religionem significat, rami ac massa fideles omnes baptismate regeneratos.

Ob. 3. idem Apostolus in 1. ad Corinth. cap. VII. 14. ait: *Sanctificatus est enim vir infidelis per mulierem fidelem, & sanctificata est mulier infidelis per virum fidelem: alioquin filii vestri immundi essent, nunc autem sancti sunt.*

Resp. in Corinthiaca Ecclesia fuisse eo tempore feminas, quæ infidelium virorum congressum vitarent, & viros similiter, qui uxores infideles, quasi scorta adversarentur: ex quo duo maxima incommoda consequebantur; unum, quod facto conjugatorum divortio nonnulli filii legitimi habebantur tamquam spurii & adulterini, aliud, quod pueri baptizati apud alterum ex parentibus infidelem commorantes, illius exemplo ad idololatriam declinabant. Monet ergo Paulus, ne ab altero consentiente conjux fidelis discedat; ut simul cohabitando unius sanctitas & cohortatio alium reducat ad frugem, & a fideli marito, aut uxore nati in Christi religione contineantur. *Jam enim erant parvuli Christiani, qui sive auctore uno ex parentibus, sive utroque consentiente sanctificati erant: quod non fieret, si uno credente dissociaretur conjugium, & non toleraretur infidelitas conjugis usque ad opportunitatem credendi*. Ita Augustinus lib. I. de serm. Dom. cap. XVI. num. 45. In secundo autem de Peccatorum merit. cap. 26. num. 42. animadvertit, quod Apostolus eodem loco dicis conjuges infideles in conjugibus fidelibus sanctificari, (est enim in græco ἐν τῇ γυναικί, & ἐν τῷ ἀνδρί): Atqui uxor infidelis non sanctificatur per maritum fidelem, nisi baptizetur: ergo & filii, nisi baptismate regenerentur, sancti non erunt. *Non opinor* (inquit S. P.) *quisquam tam infideliter intelligit, ut ob hoc existimet etiam maritum non christianum, quia christiana fuerit uxor ejus, negat jam baptizari oportere, & ad peccatorum remissionem pervenisse, & in regnum cælorum esse intraturum, quia sanctificatus dictus est in uxore*. Vide & lib. III. cap. XII. num. 21. Uno verbo nego ab Apostolo dici Sanctos Christianorum filios nondum regeneratos.

Opp. 4. Christiani deputantur in semen Abrahæ: At Genes. XVII. 7. Deus pollicitus est futurum se Deum tam Abrahæ, quam seminis ejus: Ergo est Deus, & quidem sempiterno fœdere, omnium, qui ex Christiani parentis semine procreantur.

Resp. dist. ma. Deputantur in semen Abrahæ secundum carnem, & ob generationem, nego: secundum fidem & propter baptismum, conc. *Qui filii sunt promissionis, æstimantur in semine*, inquit Apost. ad Rom. IX. 8. & ad Galat. III. 7. *Qui ex fide sunt, ii sunt filii Abrahæ*. Falsa est etiam minor universaliter accepta; nam filii Abraham non circumcisi ex eodem c. Gen. v. 14. ad sempiternum Dei fœdus non pertinebant; itaque nec filii Christianorum non baptizati. Censentur enim in Adam donec sint per baptismum regenerati.

Et licet hoc totum Christus persolverit in se
Contraxit quantum percussa in stirpe propago:
Attamen Auctoris vitio, qui debita lethi
Instituit, morbosque suis ac funera misit,
Vruit peccati moribunda in carne cicatrix.

Alc. Avitus lib. 1. de initio Mundi cap. 1.

CAPUT V.

In quo consistat Originalis peccati natura.

QUÆSTIONEM satis obscuram aggredimur ob diversas Catholicorum, atque Hæreticorum opiniones. Mathias enim Illyricus Centuriarum Magdeburgensium præcipuus compilator, ac Lutheranorum, qui rigidiores dicuntur, antesignanus peccatum originale asseruit malam esse substantiam. Novatores reliqui communiter illud in ipsa concupiscentia constituunt, itaut in renatis, in quibus remanet fomes concupiscentiæ, originalis reatus nequeat deleri, sed tegatur tantummodo, nec imputetur. Ex Catholicis vero quidam affirmarunt nihil esse aliud, quam ipsum peccatum Adæ, a quo prævaricatores posteri omnes denominentur: quæ est singularis Alberti Pighii & Catharini sententia. Recentiores affirmant nihil esse præter privationem originalis justitiæ, post Anselmum in lib. de Conceptu Virginis cap. 2. Noster Ariminensis, cui subscribunt Gabriel, & Henricus de Gandavo, in 2. dist. 30. q. 1. art. 2. ait originale peccatum esse ipsam concupiscentiam cum reatu, sive vitium ex *morbida* qualitate contractum. Thomistæ, præsertim Gonet disp. 7. de Peccat. Origin. art. 5. Contens. dissert. 2. de Peccat. cap. 2. spec. 3. Salmanticenses Tract. XIII. disp. XVI. dub. 4. Card. Gotti Tom. 6. Q. VIII. aliique passim tenent peccatum originale materialiter esse concupiscentiam, formaliter vero privationem originalis justitiæ. Hæc sententia, quicquid Recentiores scripserint, eadem est cum ea, quam defendit Gregorius noster de Arimino constituens peccatum originale in concupiscentia cum reatu, tametsi ille nomen etiam *morbidæ* qualitatis adhibuit sensu non malo. Nec alia est ceterorum discipulorum Augustini doctrina, maxime Petri Manso Tom. 2. de Orig. peccato pag. 72. Nicolai Girken in summa Theologica P. 2. Tract. 3. Q. 2. dub. 2. Leonardi Vanroy De Peccatis cap. ultimo, Aurelii Piette II. Parte cap. 2. quæst. 7. aliorumque fere omnium. Ac nostris consentiunt Gaspar Juenin P. VII. diss. 7. quæst. 2. Estius in 2. dist. XXX. paragrapho 9. aliique plurimi. Quæ sententia nullo modo rejici debet tamquam memoratæ hæresi affinis; nam docent Nostrates concupiscentiam in renatis separari a reatu, illam remanere, hunc vero prorsus per baptismum deleri, itaut in baptizatis, in quibus adhuc illa ad agonem luctamque perseverat, nihil sit amplius damnationis antiquæ.

PROPOSITIO I. Originale peccatum non est mala ac perversa substantia, ut affirmavit Illyricus.

Vidimus enim in primæ Partis lib. 1. cap. VIII. malum non esse substantiam, ut Manichæi excogitarunt, ideoque sententia Illyrici ad horum, qui principium sempiternum cujusque mali temere statuerunt, insaniam proxime accedit. *Iniquitas quippe ipsa non est substantia; non enim iniquitas est natura, quam formavit Deus, sed iniquitas est perversitas, quam fecit homo*. Inquit S. P. Augustinus Conc. 1. in Psal. 68. Atqui peccatum originale est malum & iniquitas: Ergo peccatum originale non est substantia. Ulterius: Substantia spiritualis, cum sit physice incorruptibilis, nullam aliam mutationem patitur, quam accidentalem, affectuum scilicet, aut operationum suarum. Diabolus ergo, aut Adæ prævaricatio novam rationalem substantiam non potuit efficere. Rursus evertitur error Illyrici ex ejusdem principiis; docet enim posse hominem considerari physice ac theologice: hominis autem substantiam physice post Adæ lapsum eamdem perseverare, atque Theologice fuisse mutatam. Profert ipsius testimonia L'Herminier tom. 6. pag. 177. At mutatio Theologica non est substantialis, ut liquet: Ergo per originalem reatum minime nova quædam natura producta est. Deinde per baptismum deletur peccatum; at substantiam quis sanæ mentis dixerit auferri? Rursus quod idem est, homo cum originali peccato, ac regeneratus eadem persona est, unumque individuum. Remanet ergo in eo semper eadem *species*, eademque substantia.

Opp. 1. Homo creatus est ad imaginem & similitudinem Dei: atque hæc imago sita est in facultate intelligendi & volendi, ideoque in ipsa animæ rationalis substantia. Adam peccando divinam imaginem ac similitudinem perdidit. Igitur perdidit priorem substantiam. Resp. dist. minorem. Adam peccando amisit divinam imaginem quantum ad characteres & ornamenta gratiarum, conc. quantum ad ipsam intellectricem naturam, nego. *Simul enim*, inquit Cyrillus in cap. 1. Evang. Joan., *& vitam creaturæ spiritus indidit, & suos characteres divinitus impressit. Adulterata est illa similitudo Dei incursu peccati, nec jam characteres erant amplius clari & splendidi, sed subobscuri, ac tenebris obvoluti*. Vide quæ de imagine Dei, ad quam factus est Adam, scripsimus præcedenti libro cap. VII. 1. & 2. propositione.

Ob. 2. Sacræ literæ exprimunt originale peccatum nonnullis notis, quæ significant propriam veramque substantiam. Etenim Gen. VIII. v. 21. appellatur in Hebr. Cod. *Figmentum cordis malum*. Ad Rom. VI. 6. *Vetus homo*. Matth. XV. 19. principium efficiens malarum cogitationum, aliorumque vitiorum: & alibi *Semen serpentis*, *caro*, *Adam terrenus*, *&c.* = Resp. hæc omnia dici metonymice, & propter vitiatæ originis effecta. Ita Gen. VIII. *figmentum* cordis accipitur pro cupiditatibus, ac desideriis; unde recte Vulgata habet: *Sensus enim, & cogitatio hominis in malum prona sunt*. Nec desunt innumera exempla. Quid est enim scrutari renes, cor effundere, conglutinari animam, & cetera hujusmodi, nisi metonymiæ, in quibus caussa ponitur pro effectu? Item *novus homo*, de quo Paulus ad Rom. XII. 2. & 2. ad Corinth. v. 17. significare novitatem sensus, gratiam, justitiam, renovationem Spiritus Sancti, ex ipsa lectione manifestum est. Itaque nihil aliud ex adverso connotat *homo vetus*, quam desideria carnis, concupiscentiam, nequitiam, & sanctitatis & gratiæ privationem. Principium vero, a quo sunt inordinatæ cogitationes, est ipsa voluntas perversis affecta cupiditatibus, in Evangelio Matthæi *cor* eadem ratione appellata: nam operis mali caussa nulla alia est, quam substantia bona mutabilis ac deficiens. Ob pravam denique affectionem homo lapsus caro, terraque nuncupatur; quod opera carnis perficiat, non spiritus: in terram enim, concretionemque corpoream animum abjisse, nequit, si habet animum, Illyricus opinari.

Opp. 3. Propter originalem noxam quilibet homo nascitur filius diaboli. Gignitur ergo a diabolo maligna substantia = Resp. dist. ant. Quilibet homo nascitur filius diaboli, scilicet, cum peccato, quo diaboli mancipium redditur, conc. cum substantia, quæ a diabolo generatur, nego. Cum Adimantus Manichæus consimili argumentatione aliquam substantiam malam conaretur evincere ex verbis Christi Joan. VIII. 44. *Vos ex Patre diabolo estis*; S. P. Augustinus in libro adversus hunc Manichæi discipulum cap. 5. ait, *Tribus modis in Scripturis sanctis filiorum nomen accipitur: uno secundum naturam, quomodo Isaac dicitur filius Abrahæ: alio secundum doctrinam, sicut filios suos appellat Apostolus qui ab illo didicerunt Evangelium: tertio secundum imitationem, sicut filios Abrahæ nos vocat Apostolus, qui ejus fidem imitamur*. Qui ergo propria voluntate peccant, duobus postremis modis filii Diaboli nuncupantur, atque de his loquitur memorato loco Joannes. Quantum vero spectat ad parvulos, & ad originale peccatum, hæc responsio plane non satisfacit; nam peccatum illud non contrahitur imitatione: & tamen Gaspar Juvenin, & alii quidam hac ratione argumentum dissolvunt. At ego dico homines nasci filios Diaboli non secundum naturam, non secundum doctrinam, non secundum imitationem: sed secundum legem peccati, cui natura ob primi hominis transgressionem adstringitur, quemadmodum in baptismo regenerantur in filios Dei, quoniam soluto originali reatu liberi a potestate dæmonis in Dei similitudinem renovantur. Erit ergo triplex illa filiorum acceptio a magno Augustino non satis exposita? Ita sane. *Quod dixi: Tribus modis in Scripturis Sanctis filiorum nomen accipitur, minus considerate dictum est; & alios enim quosdam modos sine dubio prætermisimus, sicut dicitur filius gehennæ, vel filius adoptivus. Quæ utique nec secundum naturam, nec secundum doctrinam, nec secundum imitationem dicuntur*. Idem Augustinus in 1. Retract. cap. XXII.

Opp. ultimo. Tametsi Diabolus non sit conditor rationalium creaturarum, potest tamen harum substantiam in deteriorem commutare, non minus ac vinum in acetum, lac in caseum, & laterem in lutum convertimus: ac reapse commutavisse ex eo constat, quod modo humana natura legi Dei est difformis, & a priori, quam Deus instituit, longe diversa = Resp. Substantiam spiritualem non posse superinductis accidentibus corrumpi, & consequenter extra orbitam Flaccum divertere ad casearias & latericias tabernas; non enim fingitur animus ad instar coctilis lateris, neque ex lacte coagulatur. Sed & accurati philosophi negant in allatis exemplis produci novam substantiam a materiei dispositione diversam. Vitiata autem per peccatum natura primitus institutæ contraria est, ut infirmus sano, ut pauper diviti, ut deformis venusto, idest, non quod alia substantia sit, sed quod infirmitati, miseriis, & peccati inquinamento nascatur obnoxia. Hanc appellitant Scholæ oppositionem privativam; nec alia ratione dicimur difformes legi, nisi quia deest rectitudo justitiæ & æquitatis in membris nostris, legi, quæ in mente est, adversantibus ob inditum languorem, & pestem concupiscentiæ,

Quam generi humano tristis origo dedit,

ut scribit libro IX. ad Childericum Fortunatus.

PROPOSITIO II. Peccatum originale non est ipsum Adami personale delictum.

Demonstratur I. quoniam hæc doctrina repugnare videtur Sacrosanctæ Synodo Tridentinæ, quæ sess. V. can. 3. definit, *peccatum, quod origine unum est, & propagatione, non imitatione transfusum, omnibus inesse unicuique proprium*: In sententia autem Catharini & Pighii hoc peccatum extitisset in Adam re ipsa, atque in posteris per solam imputationem, ideoque non esset cujusque hominis proprium: Ergo hæc sententia Sacrosanctæ Synodi decretis repugnat. II. Deleri hoc peccatum, ut eadem Synodus decernit proximo Canone V. non est duntaxat ipsum non imputari.

putari. Igitur contrahi hoc peccatum non est tantummodo idem Adæ posteris imputari. III. Ut Apostolus scribit ad Rom. v. 12. & definit altera Synodus Arausicana Can. 2. per Adæ prævaricationem in omne genus hominum peccatum pertransiit: At non pertransiit ipsummet actuale delictum Adæ, quod fuit actus immanens, & propria ejusdem transgressio. Non est ergo originaria culpa Adami actualis prævaricatio. IV. Aliquod est inter caussam ejusque effectum discrimen: Peccatum Adæ, quomodo ex eodem Apostolo, & cit. Canone Arausicano colligitur, originariæ culpæ caussa est; Igitur Adæ peccatum a culpa Originaria discrepat. Postremo: Justitia, quæ nobis per Christum tribuitur, non est quædam extrinseca denominatio, sed nobis revera inhæret. Ergo & inhæret vere, proprieque peccatum, quod per Adam in omnes pertransiit; nam Apostolus memorato loco versu 18. & 19. de peccato, atque de justitia eodem prorsus modo verba facit.

Objicies. At versu 12. ait Apostolus: *In quo omnes peccaverunt*; eodemque v. 19. *Per unius inobedientiam peccatores constituti sunt multi*. Augustinus etiam lib. 11. de peccat. meritis cap. 6. inquit: *Peccato offendentis Adam tenentur obnoxii* = Resp. hæc de caussa efficiente ac prima, ob quam maculam originariam contrahimus, accipienda esse. Fuit autem hæc effectrix caussa proculdubio perversa Adami voluntas. Et de sensu Apostoli satis nunc, & in superioribus dictum est. De Augustino pariter liquet ex dictis præcedenti cap. 3. ad quintam, & sextam oppositionem: nemo quippe negat originariam maculam ex primi hominis voluntate manasse. Quamobrem, si ita Pighium & Catharinum benigne possumus explicare, ut in originali peccato, quod liberum & voluntarium est, sola sit extrinseca denominatio, inhæreat tamen singulis nondum regeneratis peccati macula, erit eorum sententia catholica & vera: sed nimis crude, & confidenter peccatum originarium in sola imputatione constituerunt; quod præbuit Suaresio, aliisque Theologis occasionem refellendi illorum assertum tamquam hæreticum, aut erroneum saltem, & periculosum in fide.

PROPOSITIO III. Peccatum originale nihil est aliud, quam concupiscentia cum reatu, sive vitium ex morbida qualitate contractum ab anima, cui inest reatus culpæ, seu privatio originalis Justitiæ, adeo, ut concupiscentia sit originariæ culpæ quasi materies, reatus vero sit illud, quod appellant Theologi *formale* peccati.

Antequam sententiam nostram adversus Recentiores Scholasticos confirmare aggrediamur, animadvertendum est, concupiscentiam non esse sensitivum appetitum, ejusque vivacitatem, sed inordinationem potentiarum animæ, unde consurgunt motus repugnantes rationi, ut superiori libro cap. XIII. fuit explicatum. Notandum etiam, quod in unoquoque peccato invenitur sua quasi materies, sive substratum, & *forma*, sive malitia, in qua primario sita est ratio peccati; ut in actuali peccato est actio, & defectus debitæ rectitudinis, illa quasi *materia*, hæc quasi *forma* ejusdem peccati. Observandum quoque, originale peccatum esse natura sua habituale. Est autem discrimen inter actuale, & habituale peccatum, quod in illo transit materia, ipsa videlicet operatio, & remanet culpæ reatus, ut dum præterit actus sacrificii idolis oblati, remanet in anima idololatriæ crimen, & macula. In peccato autem habituali etiam ablato reatu, remanet materia, videlicet prava quædam affectio & inordinatio, quæ inclinat ad iniquos pravosque actus; ut constat in habitu & consuetudine vinolentiæ. Hæc est Augustiniana doctrina in VI. contra Julianum libro cap. XVIII. num. 55. & sola actus, habitusque perceptione deprehenditur. Quam doctrinam approbat notisque collustrat eruditus Jesuita Edmundus Simonnet tom. 1. Instit. tract. v. disp. 5. art. x. Ego tamen his paucis ex Augustino depromptis contentus ero.

Nunc propositio demonstratur. Ac primo: Tantum abest, ut hæc sententia Tridentino Concilio adversetur, quemadmodum contendunt moderni quidam Theologi, quia hac præsertim hujus Synodi canones explicantur, muniuntur, & hæreticorum error sententia eadem exploditur. Immerito ergo refellitur. Prob. antecedens. Inviolabile Tridentinæ Synodi decretum est sess. v. *Tolli per baptismum totum id, quod veram & propriam peccati rationem habet*. Item *manere in baptizatis concupiscentiam, & fomitem*. Rursus hanc concupiscentiam peccatum appellari ab Apostolo, *non quod vere, & proprie in renatis peccatum sit, sed quia ex peccato est, & ad peccatum inclinat*. Atque hæc est expressa sententia Augustini lib. 1. de Nuptiis & Concup. cap. 26. lib. 1. de peccator. meritis cap. 29. lib. 11. cap. 4. & 34. &c. Atqui hæc omnia propositione nostra asseruntur, & confirmantur; dicimus enim per baptismum deleri concupiscentiæ reatum, atque illud quod ratione sua peccatum est, justitiæ scilicet *nuditatem*, per quam nascimur filii iræ, remanere autem ipsam concupiscentiam, animique languorem: quæ sane concupiscentia in renatis peccatum proprie non est, quoniam illud, quod habet in peccato habituali rationem materiæ, soluto reatu, & adveniente gratia sanctificante, remanet, ut constat ex prava qualibet consuetudine: at, quamquam remanet, non imputatur in culpam, sed ad malum adhuc inclinat, & si ei voluntas gratia adjuvante resistat, non peccat, sed potius meretur. Itaque sententia nostra cum decretis Oecumenicæ Synodi adamussim congruit.

Confirmatur; nam in Congregatione habita die 21. Maji anno 1546. in qua Patres Tridentini de natura peccati originalis disputarunt, solus Trevirensis Antistes Pelargus asseruit originale peccatum situm esse in privatione originalis justitiæ, quod statim impugnatum fuit ab Antonio Episcopo Canariensi. Duæ autem aliæ sententiæ ab Angelo Paschali, & Balthassare Eredia Prædicatoribus doctissimis propugnatæ sunt: quarum prior erat, perturbationem, inordinationemque facultatum, quæ subjiciuntur arbitrio, esse originariæ culpæ *materiam*; perturbationem vero ipsius arbitrii relate ad Deum esse *formam*; qua hujus culpæ constituitur natura: & altera sententia ab hac tantummodo discrepabat, quod contenderet originalis peccati naturam conflari ex memorata debiti ordinis destitutione, seu facultates animi hujusmodi ordine carentes, ac præsertim concupiscendi vim, hoc est, propensionem animi ad fluxa bona esse id, quod peccato originali substernitur. *His* (inquit Cardin. Pallav. lib. VII. cap. 8.) *communiter assentiebantur*. At hoc idem nos affirmamus, imo has omnes simul sententias defendimus. Ergo Tridentinorum Patrum sensa cum nostris plane conveniunt.

Præterea probatur propositio auctoritate Augustini. Qui lib. 11. de peccat. merit. cap. 4. *Concupiscentia* (inquit) *tamquam lex peccati manens in membris corporis mortis hujus cum parvulis nascitur, in parvulis baptizatis a reatu solvitur, ad agonem relinquitur, ante agonem mortuos nulla damnatione persequitur. Parvulos non baptizatos reos innectit, & tamquam iræ filios etiamsi parvuli moriantur, ad condemnationem trahit*. Innumeris autem in locis docet per baptismum solvi hujus concupiscentiæ *reatum*. Ita loco nuper laudato: *Soluto reatu, quo vinctos detinebat, ad agonem manet*. Tum lib. 1. de Nuptiis cap. 23. *Hæc concupiscentia, quæ solo sacramento regenerationis expiatur, profecto peccati vinculum generatione trajicit in posteros, nisi ab illo & ipsi regeneratione solvantur*. Libro etiam VI. adversus Jul. cap. 18. non semel repetit, *concupiscentiam manere actu, & præterire reatu*. In libro pariter 1. Retract. cap. 15. ait: *Concupiscentiæ reatus in baptismate solvitur, sed infirmitas manet*. Hæc & alia plura nequeunt explicari, quod Augustinus tantum velit concupiscentiam comitari originarium peccatum, non ad hujus naturam, tamquam substratum, sive materiam spectare. Enimvero apertissima sententia Augustini est, concupiscentiam solvi a reatu: ergo reatus concupiscentiæ inest ante baptismum. Augustinus ait concupiscentiam non baptizatos reos innectere, &, si decedant non regenerati, ad condemnationem trahere. hæret itaque ei turpis macula, & culpa, a qua in baptismo sejungitur. Repetit concupiscentiam a reatu solutam manere ad agonem: inerat ergo ei vulnus mortis, & fit post remedium stimulus, & occasio certaminis.

Accedit non solum auctoritas, verum etiam ratio D. Thomæ, cujus verba, ut Salmanticenses scribunt memorato loco §. 4. nullam congruam explicationem in contrarium admittunt. Nam 1. 2. q. 82. art. 3. ait: *Privatio originalis justitiæ, per quam voluntas subdebatur Deo, est formale in peccato originale: omnis autem alia inordinatio virium animæ se habet in peccato originali, sicut quiddam materiale. Inordinatio autem virium animæ in hoc præcipue attenditur, quod inordinate convertuntur ad bonum commutabile, quæ quidem inordinatio communi nomine appellatur concupiscentia. Et ita peccatum originale materialiter quidem est concupiscentia, formaliter vero est defectus originalis justitiæ*. Quod repetit in 2. sent. dist. 30. q. 1. art. 3. & q. 4. de malo art. 2. Falluntur autem qui cum Ludovico Habert tract. de Peccatis cap. 7. Paragrapho IV. ob illa Angelici Doctoris verba, *sicut quiddam materiale*, arbitrantur satis demonstrari, quod concupiscentia conjungitur quidem cum originali peccato, sed ad illius constitutionem non pertinet. Principio enim laudata q. 82. assertum suum ex eo probat, quod ita spectat ordinatio facultatum animæ ad originariam justitiam, sicut illarum perturbatio ad originale peccatum. Ordinationem autem virium animæ per se ad originalem justitiam pertinuisse, satis arbitror exploratum, & traditur ab ipso Habert cap. IV. de Creatione q. 4. Deinde in distinctionem XXX. 2. libri docet S. Thomas, ita peccatum originale consistere in deordinatione naturæ, quomodo peccatum actuale situm est in deordinatione actus. At deordinationem actus non esse substratum actualis culpæ, cui inest peccati macula, quis homo non asserit? Sanctus ergo Thomas ideo concupiscentiam non materiam absolute, sed *quasi materiale* compellat, non quod minime spectet ad originarii peccati naturam, sed quoniam nec corpus, nec sensus, nec substantia, nec materia propria est, ut alio in loco monstravi. Ideo recte Salmanticenses aiunt non posse testimonia Divi Thomæ extorqueri: & L'Herminier tom. VI. pag. 200. ingenue scripsit: *Hanc fuisse S. Thomæ sententiam negare non possumus*.

Demonstratur quoque ratione petita a D. Bonaventura 2. sent. dist. XXX. art. 2. Etenim originarium peccatum, ut supra dictum est, habituale est dicendum. Peccatum autem habituale non tantum complectitur privationem gratiæ sanctificantis, sed etiam immoderatam quamdam affectio-

ctionem, quæ intrinsece illud constituit, licet hæc possit a reatu separari, & separetur, si anima per gratiam sanctificantem habitualiter convertatur in Deum, & a dominatu, quo premebatur, divinitus liberetur. Petenti enim quid sit peccatum habituale fornicationis, aut ebrietatis, optime respondetur esse immoderatum appetitum potus, seu veneris, vitio per ejus *materiam* descripto: quemadmodum dicitur recte esse privationem castitatis ac temperantiæ, demonstrata ratione horum habituum *formali*. Ita ergo, inquit Seraphicus Doctor, *dum quæritur quid sit originale peccatum, recte respondetur quod sit concupiscentia immoderata: recte etiam respondetur quod sit debitæ justitiæ carentia: & in una istarum responsionum clauditur alta, licet una notificet ipsum habituale peccatum ratione ejus, quod est in ipso habens modum conversionis; altera vero rationem privationis. Concedendum est igitur, sicut rationes ostendunt, & Magister dicit in litera, quod originale peccatum est concupiscentia; & hæc non quæcunque, sed concupiscentia prout claudit in se debitæ justitiæ carentiam*. Hæc Bonaventura.

Nec male appellatur a nobis hæc Originarii peccati materia vitium ex *morbida qualitate* contractum. Ut enim scripsi superioris libri cap. 13. describitur concupiscentia a D. Parente Augustino, *Affectio quædam malæ qualitatis sicut languor*. Atque in libro XI. de Gen. ad literam cap. 32. n. 42. de protoparentibus ait: *Corpus eorum duxit morbidam & pestiferam qualitatem*. A qua infici animam apertissime docet Augustinus lib. V. contra Julianum cap. 9. num. XIV. aliisque in locis. His autem accedit, quod eidem Juliano objicienti non posse qualitatem de subjecto in subjectum migrare; expositisque qualitatis generibus, ut traduntur in categoriis Aristotelicis, ad nullum illorum concupiscentiam reduci; Sanctus Pater libro VI. cap. XVIII. demonstrat ex principiis ejusdem Juliani spectare ad tertiam qualitatis speciem, quæ est affectio & affectionalis qualitas. Hanc enim cum definisset hæreticus, *Affectionalis qualitas ex majoribus orta caussis ita inhærescit, ut aut magnis molitionibus, aut nullis omnino separetur*: infert Augustinus concupiscentiam esse qualitatem affectionalem, quoniam miser homo clamat *adversus talem qualitatem*: *Velle adjacet mihi, perficere autem bonum non invenio*. Argumento autem Juliani occurrit dicendo, qualitatem affectionalem non emigrare de substantia in substantiam, sed transire aliam ejusdem generis *quodam operante contagio, sicut de parentibus morbidis morbida soboles procreatur*. Quod lib. V. cap. XIV. num. 51. pluribus exemplis confirmat. In Augustiniana ergo Schola negari non potest concupiscentiam, quæ originalis peccati materia est, rectissime ab Ariminensi in 2. dist. XXX. art. 2. concl. 3. appellari vitium derivatum ex morbida qualitate. Illud tamen non probo, quod is prope finem articuli supponens juxta placita Peripatetica omnem qualitatem esse entitatem aliquam, ait hujusmodi vitium ac pestem fuisse immissum flatu ac sibilo venenosi serpentis. Et nihilominus in hoc etiam errore studium Ariminensis commendo; cum similia tradat Auctor librorum Hypognosticon lib. IV. qui Augustino olim tribuebantur. At a stylo Augustiniano, & solidæ argumentationis forma illos abhorrere viderunt Critici posteriores. Est ergo concupiscentia per Augustinum, quasi languor & infirmitas: videlicet non positiva entitas, ut probare contendit Petrus Manso quæst. IV. de Originali peccato §. 4. sed prava quædam affectio, sive vires ipsæ animi recto ordine destitutæ, quemadmodum languor & infirmitas valetudinis est mala corporis habitudo, perturbatio humorum, sanguinisque motus irregularis.

Per solam autem concupiscentiam non constitui originariæ culpæ naturam; sed hujus *formam*, atque id, cujus caussa reos innectit, trahitque ad condemnationem, esse illius reatum, ac privationem sanctitatis, & originalis justitiæ, jam comprobatum est D. Thomæ, & Doctoris Seraphici auctoritate. Hinc Beatus Anselmus lib. de Concepiu Virg. cap. 26. ait: *Hoc peccatum, quod originale dicitur, aliud intelligere nequeo in ipsis infantibus, nisi ipsam, quam supra posui, factam per inobedientiam Adæ justitiæ debitæ nuditatem, per quam omnes filii sunt iræ*. Accedit & Theologica ratio. Primo quoniam originale peccatum est macula, est injustitia, est mors animæ, quibus etiam characteribus exprimitur a Tridentino; mors vero est carentia vitæ, & injustitia & macula est privatio sanctitatis ac pulchritudinis. Præter hæc in baptismo exornatur anima habituali caritate, per quam tollitur quicquid est vere ac proprie peccatum: non tollitur autem concupiscentia, sed remanet ad agonem; ideoque hæc non est ipsa ratio *formalis*, ex qua reatus culpæ conflatur. Est denique peccatum originis habituale, in quo præter animi languorem necesse est admittere privationem justitiæ; istam ergo *formaliter* constituere originarium peccatum, majori numero Theologorum nos pariter assentimur.

REFELLUNTUR OBJECTIONES.

Opp. 1. Per baptismum tollitur quicquid est vere & proprie peccatum. At concupiscentia remanet in renatis. Itaque concupiscentia vere & proprie peccatum non est. Insuper; Si concupiscentia originalis peccati essentiam constituit, consequitur in renatis remanere originarium peccatum quantum ad essentiam, quod Gregorius de Arimino fateri coactus est, scribens laudata distinct. XXX. art. 4. *Originale peccatum tollitur quantum ad reatum, non tollitur quantum ad essentiam*. Quod aperte est contra Tridentinum definiens in regeneratis nihil damnationis manere. Rursus sequitur concupiscentiam esse peccatum per seipsam & suapte natura, ut commenti sunt hæretici abutentes Apostolicis verbis ad Rom. VII. *Jam non ego operor, sed quod habitat in me peccatum*: cum tamen ex eodem Tridentino concupiscentia renatorum hoc tantum sensu appelletur peccatum, quia ex peccato est, & ad peccatum inclinat.

Ad argumentum resp. concessa ma. dist. min. Concupiscentia remanet in renatis, actu, conc. reatu, neg. Ita Augustinus supra. Solvitur autem in baptismate a reatu, quoniam per gratiam sanctificantem tollitur ab anima aversio habitualis a Deo, in qua aversione macula & formalis ratio peccati sita est, & per caritatem, quæ in corde baptizatorum diffunditur, anima Deo conjungitur, atque ita a captivitate dæmonis liberatur. Remanet tamen actu, quoniam manet adhuc mala affectio, ac perturbatio facultatum animæ, quæ licet non sit mors spiritualis, est tamen quasi animi languor, & mala animi valetudo. *Ipsa soluta reatus vinculo, quo illam Diabolus animam detinebat, & interclusione destructa, quæ hominem a suo Creatore separabat, manet in certamine, &c.* ait Aug. lib. I. de peccat. mer. cap. ultimo. Distinguenda eadem ratione consequens propositio: Non est igitur concupiscentia vere, proprieque peccatum in Renatis, in quibus evacuatur per baptismum caro peccati, ut Augustinus ibidem loquitur, & Tridentinum decernit, conc. Non est peccatum in nondum regeneratis, quos reos innectit, & nondum interclusione destructa, ob quam homo separatur a Creatore, reatu, macula, & habituali aversione a bono incommutabili dehonestat, nego. Ita ad priorem confirmationem nego sequelam; non enim remanet essentia peccati in concupiscentia quando ab ea separatur reatus, & macula, quæ est peccati formalis ratio, etsi concupiscentia tamquam *materiale* quoddam idem peccatum constituat: quemadmodum ablata figura & elaborata dispositione partium non manet statua remanente ligno vel lapide, & separata anima omnino mortuum est animal, etiamsi maneat adhuc cadaver.

Hæc est opinio Gregorii Ariminensis. Qui post ea verba: *Originale peccatum tollitur quantum ad reatum, non tollitur quantum ad essentiam*, sese Augustini verbis aperte explicat, quod post baptismum remanet vitium illud, sive qualitas, quæ dicitur concupiscibilitas, & quæ ante baptismum erat originale peccatum, in renatis, qui remissionem omnium peccatorum accipiunt, peccatum non est, ita ut recte S. P. de concupiscentia scribat libro 2. de Grat. Ch. cap. 38. post remissionem peccatorum non nocere, nisi quis ea male utatur, & mox, *Obesset*, inquit Augustinus, *ista carnis concupiscentia etiam tantummodo quod inesset, nisi peccatorum remissio sic prodesset, ut quæ in eis est, & nato, & renato, nato quidem & inesse, & obesse, renato autem inesse quidem, sed non obesse possit*. Quo testimonio recitato Ariminensis ait: *Est igitur in baptizato originalis concupiscentia, sed ipsa non est in eo peccatum; ac per hoc proprie loquendo de peccato, scilicet culpa, nec ipse baptizatus habet originale peccatum*. Gregorius ergo scribens remanere peccatum originale quantum ad essentiam, non de culpa, neque de ratione *formali* peccati locutus est, sed de parte *materiali*, ut hominem appellamus cadaver exanime. Immerito itaque Nicolaus L'Herminier Tom. VI. de Peccatis pag. 198. scribit, Gregorium nostrum tenere opinionem, quæ proxime accedit ad Hæreticorum doctrinam, cum is nec latum unguem ab Augustino discedat. Nos tamen castigatius loquentes, ne in hæc sinistra judicia incidamus, negavimus remanere in baptizatis essentiam peccati, quoniam nullum peccatum est, ubi solvitur reatus, & macula abstergitur.

Ex his liquet toto cœlo Augustinianam doctrinam distare ab hæresi Lutheranorum & Calvinistarum. Hi enim opinantur concupiscentiam esse *formaliter* peccatum originale, ideoque illud remanere in renatis. Augustinus contra distinguit concupiscentiam in regeneratis ab ea, quæ in ceteris invenitur. In regeneratis, inquit, concupiscentia *vocatur peccatum, non utique quia peccatum est, sed quia peccato facta est: sic vocatur, sicut scriptura manus cujusque dicitur, quod manus eam fecerit*. Ita lib. I. contra duas Epist. Pelag. cap. 13. Et in I. de Nuptiis cap. 23. *Nam ipsa quidem concupiscentia jam non est peccatum in regeneratis, quando illi ad illicita opera non consentitur, sed modo quodam loquendi peccatum vocatur, quod peccato facta est, & peccatum, si vicerit, facit, &c.* En Augustini cum Tridentino perfectissima verborum, ac sententiarum consonantia. Quo ergo jure Vasquesius p. 2. disp. 132. c. 1. scribere ausus est de Augustini sententia: *Favere videtur errori eorumdem, qui asserunt originale tegi, & non tolli, radi, sed non eradicari?* Sed indulgendum est viri hujus ingenio, maxime quod postea honorificentius de ipsomet Augustiniano dogmate loquitur. At de concupiscentia ante baptismum aliter est discurrendum. Nondum enim remissione

sione peccatorum accepta reatui, & culpæ substernitur, non præcise quia concupiscentia est, sed quia connectitur habituali aversioni a Deo, a qua per gratiam regenerationis secernitur. Quare etiam hoc titulo in renatis appellatur peccatum, quod jam peccatum quasi materia constitueret, ut cadaver dicitur homo, quoniam antea, cum anima aderat, homo erat.

Dicas: Si concupiscentia peccato facta est, quo jure ipsa peccatum constituit? Rursus fieri quidem potest, ut prætereunte actu maneat reatus; nam post immolationem factam idolis hæret animæ sceleris reatus & macula; sed non est eadem contrariorum ratio; etenim fieri non potest, ut deleatur idololatriæ reatus, & maneat actus sacrilegæ immolationis.

Resp. ad primum concupiscentiam esse simul pœnam peccati, peccatum, & caussam: *pœnam peccati* comparate ad prævaricationem Adami; *peccatum* quando nondum soluta est a reatu, & mentem habituali aversione, sive, ut Augustinus loquitur, *interclusione* a Deo separat; *Peccati vero caussam*, dum consentientem trahit ad illicita. Ita habituale peccatum, quod nihil est aliud quam affectionalis qualitas ad malum alliciens cum privatione justitiæ, est pœna actualis peccati: est peccatum, & quidem proprium, dum reatu, & carentia caritatis habitualis animam dividit a Creatore: est pœna peccati, quatenus etiam post absolutionem ac remissionem ad inhonesta pellicit, & inclinat. Supra exemplum violentiæ, & scortationis allatum est. Atque ex his eliditur altera oppositio, quæ est Juliani lib. VI. cap. VIII. n. 19. nam oblatio facta idolis est actuale peccatum, cujus materialis pars est actus, qui præterit: peccatum vero originatum est habituale, cujus materia est actus habitudine, & prava affectione permanens. *Hoc de sacrificio idolis oblato* (inquit ibidem Augustinus) *verissime dicis: actus est enim qui opere ipso peragitur, & non erit, & si iterum fit, alterum fit. Impietas vero ipsa, qua hæc fiunt, tamdiu manet, donec idolis renuncietur & credatur in Deum. Idolis itaque sacrificatum factum est transiens, non vitium manens. Nullo modo igitur simile est quod pro simili ponendum putasti. Nullo modo, inquam, simile est sacrificium transiens manenti concupiscentiæ.* Ita Augustinus solvit argumentationem Juliani, & dicta confirmat.

Opp. 2. Originale peccatum in omnibus idem est: concupiscentia vero in uno, quam sit in alio, vehementior. Rursus in anima ante baptismum a corpore separata universa, quæ ad originariam culpam attinent, perseverant: at concupiscentia locum non habet. E contra *in pura natura* afforet absque ulla labe peccati ipsa concupiscentia. Ex hac itaque originalis culpa nequaquam conflatur.

Resp. hæc minima esse. Etenim concupiscentia non est æqualis in omnibus, si accipiatur pro motu, qui rationi adversatur: sed hic motus, ut ostendimus superiori libro ex Augustino, *non est concupiscentia, sed actus ejus*. Verum concupiscentia, quæ est perturbatio virium animæ soluto vinculo originalis justitiæ, etsi pro affectione subjecti non eodem pacto motus excitet, ut inquit S. Thomas 1. 2. q. 82. art. 4. *in omnibus est æqualis*. Vel respondetur originale peccatum idem esse in omnibus quantum spectat ad maculam, & privationem sanctitatis, non quantum attinet ad illud, quod huic privationi substernitur. In anima vero separata, licet non sit libido carnis, quam *concupiscentiam* dicimus titulo quodam peculiari, esse potest inordinatio facultatum rationabilium, nempe voluntatis ac intellectus, atque pugna utriusque. Atque in hac inordinatione, quæ animum carni alligatum deprimit, & ad illicita trahit, nos concupiscentiam statuimus. Hæc in statu naturæ, quam *puram* vocant, aut non esset, aut subjiceretur rationi, aut saltem non esset ex voluntaria prævaricatione primi hominis. Nunc vero & est, & pugnax est, & mala est.

Opp. ultimo. Si reatus concupiscentiæ, in quo macula originarii peccati a nobis constituta est, foret ipsa privatio originalis justitiæ, duo gravissima sequerentur absurda. Primum, quod per baptismum non tolleretur peccatum, quoniam nulli restituitur originalis integritas: alterum, quod per peccatum actuale baptizati iterum originarium contraherent, quia iterum sanctitatis & justitiæ jacturam faciunt.

Resp. neutrum ex nostra sententia deduci. Non primum; nam justitia originalis plura quidem dona complectebatur, sed quod hominem reddebat justum, Deoque gratum erat caritas habitualis & gratia sanctificans. Hujus doni privatio hominem a Deo avertit, & peccatorem constituit. Tollitur ergo per baptismum peccatum originale, quoniam consepultis in Christo evacuatur caro peccati, infunditur caritas habitualis, anima in Deum convertitur, & redditur justitia prior, non quantum ad reliquas dotes, sed quantum ad primam, ac maximam, gratiam videlicet sanctificantem. Est enim macula originalis peccati privatio justitiæ originalis, non adæquate acceptæ, sed ratione effectus primarii, nimirum ut importat unitionem animæ cum Deo, & habitualem voluntatis in eum conversionem. Nec sequitur iterum per actuale peccatum baptizatos in originarium dilabi: siquidem privatio justitiæ in actuali peccato contrahitur propria personæ peccantis voluntate, ideoque illam innectit reatu peccati actualis. At in peccato originali istiusmodi sanctitatis privatio contrahitur ob prævaricationem Adami, neque nobis voluntaria est, nisi duntaxat *originaliter*. Est ergo privatio sanctificantis gratiæ peccatum originarium, quatenus contrahitur origine; & peccatum actuale, quatenus contrahitur actuali hominis, ratione propria utentis, voluntate.

CAPUT VI.

Quomodo peccatum originale sit ex Adam derivatum in posteros.

NODUS, quem solvendum suscipimus, implexus est, atque expeditu difficilis. Comparat invictissimus Fidei Athleta Augustinus Adæ posteros noxa obstrictos originaria, atque in communem miserrimamque abyssum dejectos, Epistola ad Magnum Hieronymum 29. nunc 167. cuidam, qui cum ruisset in puteum, & jam aquarum gurgite mergeretur, percunctanti qui factum esset, ut in fundum delaberetur, *Obsecro*, respondit, *cogita quomodo hinc me liberes; non quomodo huc ceciderim quæras*. Objicienti autem Juliano quomodo pueri, in quibus nullos propriæ voluntatis usus est, possint reatum culpæ contrahere, occurrit S. P. v. libro cap. 3. *Aut utrumque*, (anima scilicet & caro) *vitiatum ex homine trahitur, aut alterum in altero tamquam in vitiato vase corrumpitur, ubi occulta justitia divinæ legis includitur. Quid autem horum sit verum, libentius disco, quam dico, ne audeam docere quod nescio.* Cum ergo prior ratio innixa animorum propagini nequeat absque inconsiderata temeritate præferri, ut monui capite quarto præcedentis libri, illamque Theologi ferme omnes exuerint, reliquum est, ut rationem aliam a Sancto Parente traditam complectamur. Ex carne ergo seminatrice concupiscentia propagata anima inficitur; & ideo originaria labes in omnes pervadit, quod hæc jam polluta, & vitiata caro seminaliter in lumbis Adæ præexstiterit, atque his voluntaria prævaricatione communem naturam corruperit. Atque ita originaria macula singulorum hominum propria est, singulisque *originaliter* voluntaria. Quamquam vero hæc est Augustini absque ulla ambiguitate doctrina, visum est scholasticis plurimis novam rationem inire: quam & Augustino probatam permulti, frustra tamen, ac fallaciter arbitrantur. Nam inquiunt Adamo, qui universorum hominum erat morale caput, ceterorum voluntates fuisse alligatas a Deo, pactione quadam, & conventu, ut posteri justitiam, si staret, culpam vero, si caderet, participarent jure quodam hæreditario. Hoc nempe modo dum Patres ac Magistratuum Rectores sese voto aliquo obstringunt, eodem vinculo cives omnes tenentur, etiam in posterum nascituri. Ea caussa qui semel disceptationem instituimus, & bene & naviter oportet esse litigiosos.

PROPOSITIO. Contrahitur originalis noxa propagatione naturæ, eo quod concupiscentia & libidine seminetur corpus, cui lege providentiæ anima a Deo inseritur, unde hæc carnis consortio vitiatur: & quoniam corpus præcontinebatur in lumbis Adæ, is communem naturam infecit, ita, ut originarium peccatum sit ob hanc præcontinentiam singulis proprium, & originaliter voluntarium, non quod voluntates nostræ moraliter continerentur in Adam, aut cum eo Deus conditionem aliquam, vel pactum inierit.

Dicimus primo noxam originariam contrahi propagatione naturæ. Quod probatur primo definitione Tridentini sess. 6. cap. 3. *Revera homines, nisi ex semine Adæ propagati nascerentur, non nascerentur injusti; cum ea propagatione per ipsum dum concipiuntur propriam injustitiam contrahant, &c.* Deinde auctoritate Augustini, qui lib. III. de peccatorum meritis cap. 8. ait peccatum originale omnibus proprium esse *carnali generatione*, & lib. VI. contra Julian. cap. 12. *contagione propagationis*. Idem docet S. Thomas 1. 2. q. 81. art. 1. *Peccatum originale non est peccatum hujus personæ, nisi quatenus hæc persona recipit naturam a primo parente, unde & vocatur peccatum naturæ, secundum illud Ephes. 2. Eramus natura filii iræ.*

Præterea dicimus, idcirco transfundi per generationem hoc peccatum, quod hæc generatio peragatur seminatrice concupiscentia. Id vero demonstratur primum ex verbis Jobi XIV. 4. *Quis potest facere mundum de immundo conceptum semine?* Quæ ita explicat Innoc. III. in Psalmum L. v. 7. *Ex seminibus fœdatis, & corruptis concipitur corpus corruptum pariter & fœdatum, cui anima tandem infusa corrumpitur & fœdatur, non ab integritate & munditia quam habuit, sed ab ea quam haberet, si non uniretur fœdato corpori & corrupto, quoniam & creando infunditur, & infundendo creatur.* Deinde probatur ex Augustino, qui lib. I. de Nupt. & concupisc. cap. 23. ait: *Hæc concupiscentia, quæ solo Sacramento regenerationis expiatur, profecto peccati vinculum generatione trajicit in posteros.* Item lib. II. de peccat. meritis cap. 27. & 28. docet etiam filios procreatos a parentibus baptizatis nasci obnoxios peccato, quia gignuntur, *ex illa manente concupiscentiæ vetustate*. Atque eodem libro cap. 25., nec non lib. V. contra Jul. cap. 15. postremi Operis lib. IV. cap. 103., & serm. 128. de temp. cap. 1. docet, ideo Christum nullo obnoxium fuisse peccato, quoniam, cum virili non sit conceptus ex semine,

liber

liber fuit a nexu seminatricis concupiscentiæ. Satis autem constat, Augustinum non solum asserere concupiscentiam esse signum naturæ corruptæ, ut Habert, aliique recentiores perperam reponunt: sed expresse scribit per illam trajici peccati vinculum, illam nondum regeneratos innectere culpæ reatu, propter illam, qui per illam nascuntur, peccatores constitui; ut liquet ex locis nuper, & præcedenti capite allatis, ex cap. 1. prioris libri de Nuptiis, atque ex libris aliis, maxime adversus Julianum. Accedit S. Thomas, qui 1. 2. q. lxxxii. art. 4. ad 3. *Libido*, inquit, *transmittit peccatum originale in prolem*. Vide & Magistrum dist. xxxi. n. 8.

Asserimus tertio animam contrahere peccati maculam ex unitione, & consortio carnis vitiato semine procreatæ. Quod principio probatur ex verbis Jobi, & expositione Innoc. III. de quibus supra. Eam ob rem mulieris menstrua Levit. xv. pro summa immunditia haberi, cum semen tritici, aliarumque rerum nusquam vocetur immundum, animadvertit Estius 2. libro Sent. in dist. 31. §. 1. Augustini autem hanc ipsam apertissimam sententiam esse ostenditur primo, quoniam in v. libro contra Julianum, & in Epistolis ad Hieronymum, & Optatum laudatis cap. 4. præcedentis libri, non alia ratione quæstionem hanc expedit, nisi affirmando, vel animam ex anima propagari, vel in corpore tamquam in vitiato vase corrumpi. Atqui ratio prima communi consensione rejicitur, & de ea S. Pater tantummodo anceps extitit: altera ergo retinenda est, & probanda. Deinde hæc assertio præcedentis corollarium est; nam generatione carnali, qua propter manentem concupiscentiam qui nascitur contrahit peccatum, sola caro traducitur. Si ergo per Augustinum transfunditur originaria labes carnali generatione, necessum est, ut in animam transeat per carnem. Præter hæc cum nonnihil difficultatis præseferat, quomodo peccatum cujus subjectum est anima, per corporis generationem trahatur, ut ea qualitate corporali pertranseat in spiritum, idque pugnaci contentione objectaret Julianus: S. Pater libro v. cap. 9. num. xiv. respondet, quod qualitates, licet subjecto inhæreant, & sine illo esse nequeant, attamen *afficiendo transeunt, non emigrando, quemadmodum Aethiopes, qui nigri sunt, nigros gignunt, non tamen in filios parentes colorem suum velut tunicam transferunt, sed sui corporis qualitate corpus, quod de illis propagatur, afficiunt*. Demonstrat posthac, ob arctissimam inter animam & corpus necessitudinem, etiam rerum corporalium qualitates in res incorporales transire, *ut formas corporum, quas videmus, haurimus quodammodo & in memoria recondimus*. Cujus rei etiam aptissimam caussam profert, nimirum quod *non ita Deus naturas creat, ut leges auferat, quas dedit motibus uniuscujusque naturæ*. Manifestum est ergo sentire Augustinum quod carnis vitium contagio quodam ex parente transit in prolem, & ex carne, *ubi occulta justitia divinæ legis includitur*, maculam contrahit anima originariam.

In hujus asserti confirmationem nonnulla alia argumenta producam. Ac primum sit: quod peccatum dicitur in sacris literis manere in carne, non ob aliam rationem, nisi quia *ejus consortio anima maculatur peccato*, inquit memorata dist. xxxi. n. 4., aliis etiam Sanctorum testimoniis, Magister. Alterum depromitur ea lege, nexuque carnis & spiritus, quæ talis est, ut ex mala corporis affectione animus doleat, & ex variis illius motibus diversas induat inclinationes; ideoque possit eodem pacto dum corpori infunditur, virium ac facultatum suarum habitualem perturbationem subire. Atque hac ratione utuntur eruditi, doctique viri Estius laudato loco, & Vanroy cap. ultimo de Peccatis Q. 5. Postremum argumentum est, quod animæ vitium, qualecumque illud sit, unam ex his caussis debet habere, aut ipsius animi originem, aut actus ejus, aut corporis conjunctionem. Puerorum animæ inquinari non possunt ob originem animæ, quoniam singulæ creantur a Deo: neque ob actus & operationes ipsarum, quia nondum cum libertate operantur. Restat ergo, ut vitium duntaxat contrahant ex carne. Atque ita ratiocinatur lib. 2. dist. xxx. q. 1. art. 2. noster Ariminensis.

Dictum ulterius est, originale peccatum esse singulis proprium & voluntarium quatenus omnes *seminaliter* fuerunt in Adam, qui propria voluntate communem naturam vitiavit. Quarta hæc assertionis pars sequitur ex præmissis. Etenim originale peccatum non est proprium hujus personæ, nisi quatenus recipit naturam a primo parente: Atqui unusquisque recipit naturam a primo parente, quia præcessit *seminaliter* in lumbis ejus. Ergo, &c. Nihilo tamen minus demonstratur. Primo quidem Scripturis. Etenim ex Apostolo ad Hebræos vii. 9. & 10. ideo Levi decimatus est, quia *adhuc in lumbis patris erat, quando obviavit ei Melchisedech*. Igitur omnes peccaverunt in Adam, quia omnes in lumbis Adæ continebantur, quando ipse peccando communem naturam vitiavit. Deinde ex Tridentino superius laudato nascimur injusti, quia sumus ex Adæ semina propagati. Sumus autem propagati ex Adam, quia ex femore ejus egressi.

Hanc vero esse Augustini mentem colligitur ex ejus verbis allatis cap. 3. ad sextam oppositionem. Addimus quæ habet in 1. de peccatorum meritis cap. 10. *Alia esse propria cuique peccata, in quibus hi tantum peccant, quorum peccata sunt, aliud hoc unum, in quo omnes ille unus homo fuerunt*. Rursus capite 26. Enchirid. *Stirpem quoque suam peccando in se tamquam in radice vitiaverat*. Et in postremo contra Julianum Opere libro iv. num. 75. omnes in Adam peccavisse declarat, *Quia in lumbis Adam fuit genus humanum, quando perpetravit illud grande peccatum*. Atque ne singula percenseam, eodem libro num. 103. recitatis verbis Ambrosii ex libro 7. in Lucam cap. 15. *Fuit Adam, & in illo fuimus omnes: periit Adam, & omnes in illo perierunt*, hæc Augustinus: *Sed poterat Ambrosius hoc intelligere, quod tu non potes, non hoc dici propter arbitrium singulorum, sed propter originem seminis, unde omnes futuri erant, secundum quam originem omnes in illo uno erant, & hi omnes unus ille erant, qui in seipsis nulli adhuc erant. Secundum hanc originem seminalem etiam Levi in Lumbis patris sui Abraham fuisse dicitur, quando a Melchisedech decimatus est Abraham: unde & ipse Levi tunc decimatus ostenditur, non in seipso, sed in illo, in cujus fuit lumbis: nec voluit, nec noluit decimari, quoniam nulla ejus voluntas erat, quando secundum substantiam suam nec ipse adhuc erat; & tamen secundum rationem seminis, non mendaciter, nec inaniter dictum est, quod ibi fuit, & decimatus est*. Sane non poterat Augustinus melius edisserere, omnes peccasse in Adamo, quatenus omnes in ipso fuerunt *secundum originem seminalem*.

Demonstratur insuper testimonio & ratione beati Thomæ. Qui 1. 2. q. lxxxi. art. 1. docet posse quidem animam propter corporis indispositionem defectus contrahere, sicut interdum ex fatuis fatui generantur; sed id non sufficere ut culpa parentum revera transeat in prolem. Hoc itaque aliunde repetendum est, ex eo scilicet, quod universi homines ex Adam derivati, sint tamquam multa membra ejusdem corporis, non propterea quod fuerit ille morale caput posterorum voluntates præcontinens, illud enim Thomas non asserit; sed quoniam Adam est primus auctor, *qui movet motione generationis omnes, qui ex ejus origine derivantur: & in quantum unusquisque recipit naturam a primo parente*. Quod profecto non est, esse humani generis morale caput tantummodo, sed physicum & naturale. Profert Sanctus Doctor exemplum petitum ex peccato actuali per corporalia membra perpetrato: quod voluntarium non est voluntate membrorum, puta manus occidentis, orisve blasphemantis, sed voluntate arbitrii, a quo hujusmodi membra ad illicitos actus moventur: ita originale peccatum universæ posteritatis Adami proprium est, quod is propria voluntate naturam communem vitiaverit, & motu generationis, quæ habet ab ipso originem primam, hæc natura in singulos homines traducatur. Hæc ratio Divi Thomæ in Tridentino congressu producta a Paschali Antistite Motulanensi ab omnibus summo plausu excepta est: cum e contra opinationem de capite morali, quam Joannes Fonseca Episcopus Stabiensis collustrare conatus est exemplo Regis oppidum concedentis alicui hac lege, ut illud ipse, ejusque posteri hæreditario beneficio possideant, dummodo a fide principis non desciscat, & ubi ille desciverit, oppidi possessione spoliatur universa progenies: illam, inquam, opinationem (auctore Pallavic. lib. vii. H. Conc. Trid. cap. 8.) nonnullis visum est haud plane satisfacere, quippe quæ nullatenus declaret transmitti posse culpam genitoris in posteros, sed solum pœnam. Compendio dicam: ut peccatum actuale est voluntarium voluntate arbitrii illud perpetrantis; ita originale voluntarium est singulis *originaliter*, nempe voluntate protoparentis, qui legem transgressus *stirpem quoque suam in se tamquam in radice vitiavit*.

Tandem dictum est non transfundi originale peccatum in posteros Adæ ob arbitrarium illud pactum, pro quo decertatur in Scholis. Id vero primum ex præmissis thesibus evincitur. Si enim hoc peccatum sit proprium posteritatis Adæ non propter arbitrium singulorum, sed propter originem seminis, frustra ad pactionem illam confugimus. Atqui peccatum illud singulorum proprium est secundum solam originem seminalem. Commentitium est ergo pactum illud a Deo initum cum Adamo. Deinde nullum aut in sacris literis, aut penes Augustinum hujus conventionis reperitur vestigium; sed undequaque, ut hactenus vidimus, eliminatur. Insuper: *Quod pœnaliter præcessit in peccantibus hominibus primis, etiam naturaliter sequitur in nascentibus ceteris*, ut Augustinus inquit xiii. de Civ. D. cap. 3. atque, ut ait S. Thomas, ideo originale peccatum appellatur peccatum naturæ, quoniam contrahitur ex quo singuli homines naturam a parente primo recipiant. Si *naturaliter sequitur*, si ob generationem ex semine Adæ; quomodo vi conventionis, aut pacti? Item inter Diabolum & Deum nulla certe conditio intercessit, & tamen si Diabolus filios gigneret, ob originem seminalem, per quam esset caput posterorum suorum, ut Augustinus scribit in 5. contra Julianum cap. 20. gigneret filios *paterno peccato obnoxios*. Ita de Adam asserendum est.

Neque vero si ad conventionem hanc recurramus, facilius, ut creditur, expeditur nodus, sed magis, magisque implicatur. Ad pactum enim requiritur libertas ex utraque parte, & necessarium est, ut quisquis paciscitur, sponte alicui conditioni sese obliget. At præceptum datum Adæ, cujus transgressione peccatum in omnes pervasit, absolu-

tum

tum est, atque, ut tale esset, decebat supremum dominium Dei. Fabula est ergo pactio illa: *Nam quid Deus apus habebat Adæ consensu?* Inquit Dominicus Soto lib. 1. de natura & gratia, cap. 10. Ad hæc: Quomodo voluntas posterorum potuit in Adami voluntate præexistere? Physice? Nequaquam; neque enim illorum voluntas erat; *quando nec ipsi secundum substantiam suam adhuc erant*. Moraliter? At mea voluntas in alio moraliter est, si in illum propria mea electione transferatur, puta monendo, præcipiendo, consentiendo, ut ille operetur. Filii autem Adæ non potuerunt voluntatem propriam suamet electione in voluntatem Adami transferre. Ergo nec moraliter Adamus habuit in arbitrio suo posterorum suorum voluntates. Deinde qui est caput morale sola potestate ac dignitate, potest quidem aut legem condere, aut votum vovere, aut cum alio pacisci, & subditorum, filiorumque voluntatem obligare, adeo ut si legem frangant, aut votum non reddant, dum jam arbitrii potestate fruuntur, graviter peccent. At hoc minime satis est, ut nati, subjectique teneantur illorum transgressionis reatu. Quare in Tridentino conventu, de quo supra, visum est illam de capite morali sententiam pœnæ alicujus transmissionem salvare, non culpæ. Demum per solam conventionem Patris cum Christo, hujusque constitutionem in caput morale universæ Ecclesiæ minime justificamur, sed oportet, ut illius sanctitatis per regenerationem spiritus, atque interiorem gratiam reddamur participes. Igitur per solam pactionem Dei cum Adamo peccatores non constituimur, sed ideo in eo delinquimus, quia per seminalem originem, transfusamque libidinem ab illo habemus carnem peccati, & corruptam naturam; ideoque peccatum transfundi ob arbitrariam aliquam conventionem, falsum est: nec solvit hæc opinio dubitationem majori, quam Augustiniana sententia præstat, facilitate, ut Theologi plures scripserunt.

ARGUMENTA OPPOSITA REFUTANTUR.

Primum adversus dicta argumentaberis; Etiam Christus ex semine Adæ secundum carnem genitus est, dicente Apostolo ad Rom. 12. *Factus est ex semine David secundum carnem*. Si ergo per seminalem originem trahitur peccatum, *Caro Christi, quia de Maria natus est, cujus Virginis caro, sicut ceterorum omnium, ex Adam fuerat propagata, nihil distat a carne peccati*. Ita Julianus apud Augustinum libro v. cap. 55. = Respondeo hoc argumenti genere magis sententiam nostram firmari. Ideo enim Christus carnem peccati non habuit, sed carnis peccati similitudinem, quia de purissima Virgine sine virili semine, & sine carnali concupiscentia homo processit. *Et hinc apparet illam concupiscentiam, per quam Christus concipi noluit, fecisse in genere humano propaginem mali, quia Maria corpus, quamvis inde venerit, tamen eam non trajecit in corpus, quod non inde concepit*. Vide Augustinum eodem loco: & in 11. de peccatorum meritis cap. 25. nec non in libro supplementi quarto, cap. 103. ubi ait: *Qui licet sit etiam ipse secundum carnem semen Abraha, eo quod Virgo Maria, de qua carnem sumpsit ex ipsa semine propagata est: non tamen est obnoxius eidem semini, qui virili non est conceptus ex semine, liber a nexu seminatricis concupiscentiæ*.

Dices: Ergo Virgo Mater, cum virili semine concepta sit, eademque concupiscentia, sine qua nec sanctissimi conjuges generant, originalem maculam sine dubio contraxit. = Resp. immaculatam Deiparæ conceptionem, quam pium ac religiosum est tenere, nefas vero & vetitum scripto, aut verbo impugnare, non esse conceptionem carnis propagatæ per semen, sed instans illud, in quo anima creata est, & corpori conjuncta, sive eam fœtus formationem, per quam humana substantia carne, animoque constata incœpit vivere & esse. Pia enim Fidelium opinio, de qua decertatum est diu, tenet *Virginis animam in primo instanti creationis & infusionis in corpus fuisse speciali Dei gratia, intuitu meritorum Christi a macula peccati originalis præservatam, atque in hoc sensu ejus Conceptionis festivitatem solemni ritu celebrari*, uti declaravit Alexander VII. Constitutione sua edita an. 1662. Mea itaque sententia est, primam conceptionem, quæ est carnis propagatio per semen, talem fuisse, ut inde consecuta esset originaria macula, nisi Deus animam Virginis, ne pollueretur unitione corporis, speciali gratia servasset. Quare nec Virgo purissima a debito contrahendi commonem labem a me censetur immunis. Quod de ipsa peccati macula nunquam ausim asserere propter honorem Domini, propter Ecclesiæ statuta, propter singularem Virginis dignitatem, propter piam fovendamque Christiani populi devotionem. Neque id summo Deiparæ honori quicquam derogat: quin potius cum permulti etiam Sanctorum, ut Anselmus 2. libro *Cur Deus homo* cap. 16. & S. Thomas 3. p. q. 27. art. 2. videantur in oppositam sententiam propendere; atque, ut scribit Baptista Mantuanus Theologus ac Poeta clarissimus, lib. 1. Parthen.

Ista hominum communis erat sententia; verum
Jam senio exangui erigens sua robora sensim
Perdit, & amissa jam majestate recedit:

hac nostra assertione facilius Virginis privilegio consulitur, dicendo veteres de conceptione seminis, & carnis propagatione fuisse locutos, ob quam Virgo Christi redemptione opus habuit; non qua anima peccati vinculo solveretur, sed qua per corpus nullam traheret fœditatem.

Argues 2. Nec per semen, nec vi concupiscentiæ originale peccatum potest traduci. Non per semen, quoniam in eo nullum peccatum est: non vi concupiscentiæ; etenim si duo conjuges absque ardore libidinis concumberent, gignerent filios originali peccato inquinatos. Contra in statu innocentiæ fuisset absque transfusione peccati procreatio filiorum, quæ non peragitur absque sensu concupiscentiæ = Resp. hæc jam satis fuisse contrita. Diximus enim supra per semen trahi maculam originalem, quatenus per illud propagatur caro peccati, cujus unitione anima coinquinatur. In semine ergo peccatum est, non *formaliter*, sed *caussaliter*. De concupiscentia, quæ est tradux peccati, dictum non semel, eam non esse motum vel actum, sed perturbationem virium, affectionemque perversam, quæ in singulis eadem est. Vide sup. capitis oppositionem secundam. Hujusmodi non futuram in statu innocentiæ, nisi ad imperium nutumque rationis Augustinus non semel tradidit, ut perspicuum est ex capite libri præcedentis undecimo.

Tertio oppones argumenta, quæ demonstrant ad transfusionem peccati necessarium fuisse aliquod pactum, vi cujus voluntates posterorum fuerint voluntati Adæ moraliter conjunctæ. Primum est: Hoc pactum explosum est a Jansenio lib. 5. de statu nat. lapsæ cap. 6., ubi appellatur Commentum a Theologis excogitatum. Quam doctrinam Jansenius mutuatus est a Luthero in Psalmum 51. & a Calvino libro 1. Institutionum cap. 1. Hæc præmittit Edmundus Simonnet Tract. v. disp. v. art. v. nam cetera, quæ profert, sunt pervulgata & communia. Alterum est: Potuit Deus supremus universorum Dominus decernere, ut si Adam stetisset, omnes cum originali justitia procrearentur, si cecidisset autem, omnes culpam contraherent, ac in primo homine, tamquam morali capite nostri generis, nostras quoque voluntates censere. Temporales enim principes includunt in voluntate tutoris voluntatem pupillorum, & debita ac vota parentum, in quos filiorum arbitrium translatum est, in illos pertranseunt. Cur non potuit Altissimus Dominator in Adam voluntates includere posterorum? Tertium argumentum est: Genes. xvii. 14. de puero non circumciso legitur, *Pactum meum irritum fecit*: quod de peccato originali S. Augustinus exponit, ut diximus capite 1. Et Oseæ vi. 7. dicitur: *Ipsi autem sicut Adam transgressi sunt pactum*. Pactum ergo a multis Theologorum assertum commentitium non est, sed traditum in Scripturis, & Augustino probatum.

Ad primum respondetur frustra in nos odioso Jansenii & hæreticorum nomine conflari apud imperitos calumniam. Traduci originale peccatum per seminalem originem, & concupiscentiæ vehiculo, quod negat Simonnettus, scribit Augustinus, scribit Magister, scribit Sanctus Thomas, scribunt Theologi probatissimi: & pactionem, ad quam permulti confugiunt, rejiciunt Tridentini Theologi Soto, Paschalis, & quotquot huic differenti de hac quæstione assenserunt. Mitto Nostrates fere omnes, & aliorum Scholasticorum catervam. Sat enim nos damnatis erroribus distare præcedenti capite evicimus; atque in illo positionis nostræ fontes uberrimos commonstravimus. Nec Scholasticos reliquos nobis adversantes irrideros, sed utimur utrinque monumentis, illi suis, nos nostris: juncto adversus Refractarios agmine, & comitatu virtutis.

Nunc ad alterum. Tametsi modo inquirimus quid factum sit, non quid supremus Dominus possit; concedimus decrevisse Deum hac lege hominem condere, ut eo peccante, peccarent omnes; eo stante starent: fatemur constitutum Adam suæ posteritatis morale caput: annuimus latam ei, vel ab eo legem obstringere posteros: nemo nostrum est, ut id neget, tam balus ac stupidus. At Deum potuisse includere voluntatem meam, quæ nisi mihi intrinseca sit, mea non est, in volutate primi hominis, & hujus voluntatis caussa alienum peccatum vere, intrinsece, ac proprie meum esse, id vero non assequor. Repugnantia enim est rerum, non defectus potestatis supremæ. Allata exempla nihil prorsus efficiunt. Non potest a Magistratu pupillorum voluntas transferri in voluntatem tutoris in ordine ad peccandum, ut peccante tutore peccet pupillus; sed in ordine tantum ad permutationem, & alienationem bonorum, atque alia istiusmodi, quæ sunt penes Magistratuum jurisdictionem. Ita peccante patre exilio mulctatur filius, quoniam natus est a parente, quem a sua ditione princeps expulit; & exilium est filio conditio nativitatis, non proprii pœna peccati. Princeps enim potest damnare morti homicidam, punire seditiosum; at nunquam efficere, ut filius habeat in se homicidii, ac sedtionis reatum, hoc solo, quod genitus sit a patre talium scelerum auctore. Visum proinde est Tridentinis Patribus, exempla quæ nobis objiciuntur demonstrare in posteris Adæ transfusionem pœnæ, non culpæ.

Dices: Si filii ob parentum scelera exilio, aliisque pœnis plectuntur, & nihilominus non contrahunt illorum scelerum maculam: eccur ex miseriis, quibus parvuli afficiuntur, infertur hos trahere origialem nequitiam? = Resp. oppositionem istam ad quæstionem, quam nectimus, non spectare. Illam solvit Augustinus in Epistola ad Auxi-

lium

lium 75. nunc ordine 250. Corporali pœna inficiuntur interdum ii etiam, qui ejusdem impietatis non fuerunt participes *ad terrorem viventium*, quoniam corpora quandoque moritura sunt ob Adæ delictum: spiritualis autem pœna non potest sine proprio crimine infligi, cum in Ezechielis 18. scriptum sit: *Anima quæ peccaverit, ipsa morietur*. Infantium ergo corpora perimuntur, quoniam propter Adæ peccatum morti miseriisque subjecta sunt, nec soluto etiam originariæ culpæ reatu jus habent, ut in terris vivant, neque calamitates experiantur. Nam etiam baptizatis inest antiqui peccati substratum, ac moriendi & ingemiscendi necessitas. Ergo visitantur quandoque a Deo peccata parentum in filiis, ut legimus 20. Exodi, temporalibus suppliciis; quia traxerunt ab Adam carnem peccati: non possunt autem puniri pœna spirituali, nisi etiam peccatum trahant aut imitatione, aut origine. Quare ab exclusione a regno cælorum, ab ignorantia, a libidine aliisque animorum suppliciis monstratur peccato proprio esse obstrictos, nisi fuerit regeneratione expiatum. A morte autem, morbis, ceterisque miseriis corporum infertur, granditate primi peccari jus ad corporalem vitam perdidisse. Itaque filius, qui homicidium una cum patre non perpetravit, mulctatur exilio, quia jus non habet ne de muliere natus repleatur miseriis, & potest indebito beneficio expoliari.

Ad argumentum tertium hæc sit responsio. Omne Dei præceptum, maxime comminatione, aut promissione latum, appellatur *pactum* in sacris literis. Deus enim præcipiendo quasi de mercede, & de supplicio paciscitur. Ita præcepta legis *pactum* appellantur Levitici XXVI. 15. Adam ergo prævaricatus est pactum, quoniam transgressus est legem. Quod ex ipsis verbis Oseæ satis liquet; ait namque de idololatris: *Ipsi sicut Adam transgressi sunt pactum*: atqui pactum, quod transgrediuntur idololatræ, est Dei lex: ergo Dei lex est pactum illud, quod prævaricatus est Adam. Eadem est sententia Augustini lib. XVI. de Civ. Dei cap. 27. ubi hæc habet. *Testamentum autem primum, quod factum est ad hominem primum, profecto illud est: Qua die ederitis morte moriemini. Testamentum enim est a sæculo morte mori eos, qui transgrediuntur præcepta Dei*. Videas, quæso, an hoc loco arbitrariam illam conventionem agnoverit, & compendiose expresserit Augustinus, ut scribit Simonnet disput. v. de Peccatis art. 3. an potius exploserit, nullam aliam, præter Dei mandatum, pactionem commemorans.

Præterea objicies: Absque hujusmodi pacto vix, ac nec vix quidem potest intelligi quomodo primum Adæ peccatum sit proprium posterorum: quippe horum voluntates non sunt ex Adamo per seminalem originem, cum anima, cujus voluntas proprietas est, per semen non traducatur. = Resp. nec intelligi quomodo aliena voluntas, me nolente, sit mea. Proprium est peccatum meæ voluntatis, animique mei, quia voluntas & animus meus per unionem corpori contrahunt habitualem a Deo aversionem, non voluntate Dei creantis animam, sed voluntate primi hominis, a quo est primus motus generationis, quod supra auctoritate, & exemplis satis est explicatum.

Objicies adhuc: Si per seminalem propagationem traheretur originale peccatum, non solum in nos transiret prima Adæ transgressio, sed quodcumque peccatum proximorum parentum. = Resp. neque ipsam transgressionem Adæ in nos pertransire: quandoquidem originale peccatum non est ipsum peccatum Adæ nobis imputatum, sed singulis proprium illud est. Prima illa transgressio fuit originariæ maculæ caussa, neque ad hanc ullatenus pertinent alia peccata, vel Adæ vel proximorum parentum. Quare? Ob primum peccatum communis natura vitiata est, & soluto vinculo originalis justitiæ inducta omnimoda perturbatio, anima sese a Deo avertente, voluntate a ratione, sensuum officiis a voluntate. Hanc naturam tanta perversitate vitiatam seminali propagatione recipimus: atque ita peccatum in omnes pertransiit per unum hominem, quatenus, prima prævaricatione communem naturam vitiavit. Peccata reliqua sive Adami, sive proximorum parentum non induxerunt in naturam humanam tale vitium, sed invenerunt. Per hæc jam manenti concupiscentiæ voluntas obtemperans non inficit naturam, sed ad istum, vel illum actum illicitum declinat, & cum prona sit ob vitiatam originem ad omne malum, reddit ad unum, aut alterum procliviorem. Hæc etiam proclivitas interdum de parentibus in prolem trajicitur, quando ex ebriosis ebriosi, ex idololatris idololatræ generantur. Ita parentes in filiis originale peccatum quodammodo aggravant; ut scribit sententia 306. Sanctus Prosper: & concupiscentia est in uno, quam in alio, vehementior, actualis scilicet, non habitualis, cui reatus originarius substernitur. Porro hujusmodi actualium peccatorum macula, & privatio justitiæ nequit in posteros pertransire simul cum hac peculiari concupiscentiæ pronitate, quia concupiscentiæ motibus non inest ratio *formalis* peccati, nisi iis voluntas assentiatur. Inest tamen concupiscentiæ habituali, non cuicunque, sed ei tantum, quæ etiam animam a Deo avertit, ac separat; & hanc per seminalem originem hæreditario jure contrahimus. Quapropter ubi anima per gratiam baptismatis *habitualiter* Deo conjungitur, tollitur peccatum, & remanet concupiscentia. Animadverte, quod Augustinus, qui cap. 46. & 47. Enchir. videtur dubitare an parvuli obligentur non solum noxa originali, sed etiam peccatis parentum suorum, lib. I. de Peccatorum meritis & rem. cap. 15. omnem dubitationem deponit, & in VI. Operis Imperf. contra Julianum n. 21. docet solum Adæ & Evæ peccatum mutando in deterius naturam communi reatu hæreditarii debiti obligare Chirographum, & habere suam vim, & meritum singulare. Observa ibidem objectionem hanc esse Juliani, nec dilui ab Augustino recurrendo ad aliquod pactum, sed ad qualitatem, & effectum primi peccati.

Oppones ultimo cum pio, eruditoque Scriptore Joanne-Nicolao Chiesa Congregationis S. Joannis ad Carbonariam Antistite, qui fere unus est ex Ordinis nostri viventibus Theologis, qui pactum propugnat. Trahitur peccatum ex Adam non naturaliter, sed quia ille personam gessit posterorum; Præter enim argumentum nuper productum, quod magnam vim habet, quia per primum peccatum non est totaliter infecta persona, ideoque nec totaliter est infecta natura: & si peccatum contrahitur ob concupiscentiam, quæ est effectus transgressionis Adæ, trahi etiam deberet ob concupiscentiam, quæ est caussa aliorum peccatorum: præter hoc argumentum, duo sunt, quæ hactenus dicta prorsus elidunt. Unum, quia decimatio Levi non fuit ex natura rei: ergo nec peccatum humani generis in Adam fuit ex natura rei. Deinde Augustinus lib. I. de peccat. meritis cap. 19. & lib. 3. cap. 2. docet parvulos dici fideles ac pœnitentes propter fidem & pœnitentiam gestantium, quemadmodum propter Adæ prævaricationem sunt obnoxii peccato. Atqui fides & pœnitentia gestantium non est ex natura sua fides & pœnitentia parvulorum: Ergo peccatum Adæ non est ex natura sua peccatum posterorum.

Resp. hujus Theologi positionem esse contrariam Augustino scribenti XIII. de Civ. Dei cap. 3. *Quod pœnaliter præcessit in peccantibus hominibus primis, etiam naturaliter sequitur in nascentibus ceteris*. Est etiam objectio Juliani loco nuper laudato negantis *peccatum quod Adam commisit, potuisse fieri naturale*. Originaria ergo culpa naturalis est, non quidem institutione naturæ, quod foret blasphemia Manichæorum, sed transfusa vi propagationis naturæ vitiatæ per Adam, non vi alienjus conventionis, & pacti. Instantiæ autem ad præcedentem argumentationem sunt nullæ, eo quod concupiscentia prior est universarum animi facultatum perturbatio; concupiscentia alia est actualis pronitas voluntatis, aut sensuum, & primæ tantum inest aversio habitualis animi a Deo: unde hæc sola naturam inficit, & animam labe originali commaculat. Quæ dicuntur de Levi decimatione, sententiam nostram corroborant. Enim vero Levi decimatus est non ratione pacti, sed per seminalem originem, ut ostendimus supra ex Augustino lib. IV. Operis Imperfecti cap. 103. Itaque & nos per originem seminalem fuimus in lumbis Adæ, & hac ratione peccavimus *originaliter*. In his, quæ scribit Augustinus de peccatorum meritis, est aliqua dissimilitudo, & aliqua æquiparantia. Dissimilitudo est, quod in baptismo est generatio spiritualis, vi Sacramenti, quod gratiam confert ex Christi institutione: in procreatione hominis trahitur peccatum per vitium carnis, quæ traducitur generatione naturali. Paritas in eo est, quod sicut gratia confertur per Sacramentum institutum a Christo etiam parvulis nondum credentibus propria voluntate; ita originalis noxa per vitium carnis contrahitur a parvulis nondum propria voluntate peccantibus. Audias Augustinum lib. 3. de peccat. meritis cap. 2. *Sicut eos vitæ spiritus in Christo regenerat fideles, sic eos corpus mortis in Adam generavit peccatores; illa enim carnalis generatio est, hæc spiritualis*, &c. & loco altero, qui objicitur, *Totum hoc*, inquit de regeneratione spiritus, *in spe fit vi Sacramenti, & divinæ gratiæ, quam donum donavit Ecclesiæ*. Inepta autem est consecutio. Naturale non est, quod parvulis confertur per gratiam: Ergo naturale non est quod contrahunt per carnalem generationem. Ac de quæstione perdifficili dictum sit.

COROLLARIUM.

Ex nostra sententia sequitur absque ulla ambiguitate, quod perseverante Adam, si Cain Dei legem prævaricatus esset, is communem naturam peccati inquinamento fœdasset, atque in posteros per seminalem originem, & carnalem concupiscentiam transfudisset originalem reatum. Sed stante Adamo exornasset Deus probabilius majori gratiarum cumulo universam eum genitore progeniem, ne ullus homo ulterius ab incommutabili bono desciseret.

Sequitur etiam, quod si Deus absque virili semine hominem conderet: quoniam is non esset ex Adam per seminalem originem, non inficeretur peccato originali. Quamquam enim tota massa corrupta est, & homo ille ex hac eadem massa plasmaretur; tamen caro non inficit animam, nisi in quantum est principium generationis, ut docet Sanctus Thomas 1. 2. q. 81. art. 4. ad 3. tum quia non fit proprium posteris peccatum Adæ, nisi ab eo sit motus generationis, sicut actus corporalium membrorum non pertinent ad peccatum, nisi in quantum moventur a voluntate: tum etiam, quia nullibi, ut in semine, fervescit libido, nec caussaliter continetur tota substantia, quæ omnium virium

& sensuum, in quorum inordinatione stat originalis culpæ substratum, sit subsidium, atque instrumentum.

Postremo consequitur, quod, etiam si sola Eva peccasset, vel solus Adam, posteri nascerentur obnoxii peccato. Ma non latet magnum numerum Theologorum sentire oppositum, quod, inquiunt, ast homo primus generationis auctor, & principium efficiens: quod Magistro Beato Thoma citata quæstione, art. 5. potest validissime propugnari. Sed opinor principium genarationis non esse maritum sine uxore, nequa semen virile absqua semina mulieris, quocunque modo illud concurrat; quod apud Philosophos controvertitur. Quoniam ergo coeuntium fit una caro; in ea seminum permixtiona, si altarum pollutum sit, oportet ut vitietur utrumqua, & modicum fermentum totam massam corrumpat. Atque id fiet, etiamsi muliebria permisceantur ad solam fermentationam. *A muliere initium factum est peccati, & per illam omnes morimur. Sive autem a muliere, sive ab Adam dicatur, utrumque ad primum hominem pertinet, quoniam sicut novimus mulier ex viro est, & utriusque caro una est. Unde & illud quod scriptum est, & erunt duo in carne una: igitur non jam duo, inquit Dominus, sed una caro.* Ita Augustinus in 1. de Peccatorum meritis cap. 16. Etsi ergo Pater præcipuus gignendorum filiorum sit auctor, eique generationes tribuantur, ut præclate idem Augustinus animadvertit lib. 3. Op. Imperfect. num. 90. nihilo tamen minus non exarit motum ad generationem idoneum, nisi complexiona muliaris, ac seminum permixtione. Puto autem nihil refarre, num aqua effluat impura ab ipso fonte, num lutulenta afficiatur in vase. Sed quoniam vereor ne hæc sententia, val potius opinatio mea minus nostris arrideat, quamvis illam cum Estio Dist. 22. §. 8. valeam pluribus communire, non aam nimium loquax obtrudam.

CAPUT VII.

De singulari quadam opinione asserente peccatum Judæorum Crucifixionis Domini auctorum esse genere suo originale.

STATUIMUS supra præter originale peccatum nullum aliud ad posteros hæreditario jure transire. Solus Bajus prop. 52. asseruit, *omne scelus ejus esse conditionis, ut suum auctorem & posteros eo modo inficere possit, quo infecit prima trangressio*: siva quod Bajus existimaverit omnem pravum motum concupiscentiæ esse *formaliter* peccatum, sive quod nullum reatum agnoverit prætar obligationem ad poenam; quæ duo affirmavit propositione 75. & 56. Nam & pravam inclinationem a proximis parentibus trahimus, & visitat quandoque Daus peccata parentum in filios corporalibus saltam suppliciis. A qua Baji doctrina, ut a media nocte meridies, absunt santentiæ Augustini. Is enim, ut ex præcedentibus liquet, in Adæ primo peccato ad mutandam in daterius naturam agnoscit meritum singulare, libro VI. contra Julianum cap. at. & in reatu concupiscentiæ demonstrat aversionam a Deo, siva, ut loquitur lib. 1. de peccat. meritis cap. t. *interclusionem, quæ hominem a suo Creatore separat*, ideoque atiam reatum culpæ. Nunc excitara est nova quæstio scriptis Magistri Mansii plurimum aollustrata, an saltem scelus Judæorum qui Matth. XXVII. 25. clamarunt, *Sanguis ejus super nos, & super filios nostros*, illorum proganiem inficiat. Ferunt namque Judæi illius sceleris pœnas, easque gravissimas, non solum captivitatem ac dispersionem, sed etiam intestinum in Dai filium odium, maximamqua cordis obdurationem. Et hanc si dicatur comitari intima macula, quæ dici possit vitium naturæ, habeatque singulare meritum, ut prima Adæ transgressio, naturam ipsam inficiandi; nihil hæc assertio habebit cum erroribus Baji commune. Versemur itaque in hac dissertatione nuper nata, ac lepidula, ad punctum temporis.

PROPOSITIO. Scelus Judæorum, quibus auctoribus Christus cruci suffixus est, nequit appellari peccatum naturæ pervadens in posteros.

Demonstratur 1. Ex varbis Apostoli ad Rom. V. 16. *Judicium quidem ex uno in condemnationem: gratia autem ex multis delictis in justificationem.* Ubi inter Adam, & Christum, & intar illius inobedientiam, istiusque ad mortam usqua singularem humiliationem hæc statuitur antithasis, quod quisquis carnali generatione propagatur per Adam contrahit maculam originalem, & quisquis regeneratur per Christum justitiæ gratia exornatur: sed *non sicut delictum, ita & donum*, cum generatione carnali non contrahatur nisi unum delictum, gratia autem Christi, quæ nos justificat, non solum originarium illud dispungit, sed atiam actualia, quæ voluntata propria patrantur. Unum ast argo peccatum quod trahitur per originem & caussa est condemnationis posterorum: Atqui non unum esset, si etiam scelus Judæorum pertransiret in posteros: Non ergo pertransit.

Respondat Manso Tom. 2. Theol. Scholasticæ p. 514. utiqua peccatum originale, quo singuli nascuntur obnoxii, unum esse; sed quid inde ad determinata peccata hujus, vel alterius determinatæ familiæ? Sed persistit adhuc præcedens argumentatio. Comparatio enim facta ab Apostolo inter Adam & Christum ast, quod sicut *Christus est unus in quo omnes justificantur, quia non sola ejus imitatio justos facit, sed per spiritum regenerans gratia: ita & Adam unus est, in quo omnes peccaverunt, quia non sola ejus imitatio peccatores facit, sed per carnem generans pœna.* Quod & satis manifestum ast, & hisce iisdem verbis asseritur ab Augustino in primo de peccatorum meritis cap. 15. Atqui determinata scelera capitis hujus, aut alterius familiæ non habent pœnam, quæ generet per carnem; non enim Judæorum pervicacitas & fervescens in Christum invidia excitat motus, quibus propagatur natura, & carnalis generatio peragitur, sed ii efficiuntur dumtaxat carnis concupiscentia, quæ ast memorata *per carnem generans pœna*. Ergo determinata hujus, aut alterius familiæ scelara nequaunt esse naturæ, & genere suo originalia. Similiter ideo per Apostolum *non sicut delictum, ita & donum*, Quia *generante carne illud tantummodo trahitur, quod est originale peccatum: regenerante autem spiritu, non solum originalis, sed etiam voluntariorum fit remissio peccatorum.* Ita eodem loco Augustinus. Atqui si Judæorum scelus pertransiret in filios, generante carna non traharetur tantummodo illud, quod est originale peccatum. Igitur scelus Judæorum in filios nequaquam culpæ ream pertransit.

Accedit argumentum ex postremo Augustini contra Julianum Opere lib. VI. Num. 21. petitum. Ubi Hæretico objicienti, quod si primum Adæ peccatum fieret naturale, tale atiam evaderent quæ voluntas ariminosa quotidie committit, respondat illud solum *habere suam vim, & suum meritum singulare*, propterea quod potuit *omnium ex viro & muliere nascentium in deterius mutare naturam.* Hoc vero potuit, quoniam ante illud peccatum, *natura illa talis fuit, ut nec mori posset, si peccare noluisset: natura illa talis fuit, ut in se discordiam carnis & spiritus non haberet: natura illa talis fuit, ut contra vitia sua nulla certaret.* Atqui ante peccatum Judæorum in Christi cædem conspirantium talis in ais natura humana non erat, sed morti subjecta, discordiis lacessita, affecta vitiis: Ergo illud Judæorum scelus non habuit vim ac meritum singulare, (non quidem in sa inspectum, sed quoniam jam naturam vitiatam invenit) ut deberet omnes inde nascentes inficere. Vida quæ diximus præcedenti capite ad objectionem penultimam.

Eodem loco Augustinus ostendit quænam culpa sit originalis, quænam vero actualis ex pœnis, quæ inde consequuntur. Ut enim culpa originalis sit, & contrahatur propagatione naturæ, necessa ast, ut quisquis illam naturam habet, iisdem pœnis afficiatur. Nam si pœna non pertranseat ad omnes, est peccatum actuale, quod pœnis temporalibus etiam in posteris quandoqua punitur ad terrorem malorum, pœna autam æterna non punitur nisi in iis, qui illud imitantur. Ex quo probat primum Adæ peccatum originariam labem in nos transfundere, quod pœnis, quas Deus primis hominibus fuit comminatus, singuli afficiuntur. Etenim *nullum hominem videmus a pœna laboris alienum: nullam parientium a suppliciis scimus immunem, &c.* Si ergo scelus Judæorum evasisset naturala, scilicet cum propagatione naturæ culpam trajiciens in posteros, omnes crucifixorum Christi nepotes easdem spirituales pœnas luerent, quæ juxta Cl. Theologum sunt amissio juris ad promissiones factas Abrahæ, velamen cordis, & obcæcatio, & culpa ac vindicta effusi sanguinis Jesu. Atqui his pœnis non afficiuntur Judæi omnes, sed ii soli, qui imitantur Majorum suorum flagitia; ut enim legimus Act. XXI. 20. multa millia ex Judæis crediderunt, atqua auctore Apostolo ad Rom. 11. 25. *Cæcitas ex parte contigit in Israel.* Ergo scelus Judæorum non est peccatum naturæ, nec reatu pertransit in posteros.

AD QUÆDAM IN CONTRARIUM ARGUMENTA.

Ob. 1. Judæi, ex quo propagati sunt ex semina Abrahæ, peculiare jus ad divinas promissionas habebant. Etenim Gen. XVII. 7. Deus statuit pactum cum Abraham, ut essat Deus *seminis illius*. Christus Matth. 15. 24. testatur se tantum missum fuisse ad oves, *quæ perierunt ex Israel*: atque Lucæ XIX. 9. Zachæus salutem consecutus est, eo quod & ipse *filius* esset *Abrahæ*. Atqui post Domini Crucifixionem hoc jure privati sunt, ut liquet ex parabola apud Matth. XXI. de dispersis agricolis ob occisionem Filii Domini sui, nec non ex ipsa Apostolorum prædicationa: nam principio Matth. X. 6. præcepit eis Jesus, na abirent in vias gentium, at post mortem cap. XXVIII. 18. jussit, ut omnas gentes docerent. Judæi ergo ob crimen Deicidii nedum se, sed posteros quoqua suos jure ad promissiones divinas privaverunt. Atqui peccatum quod privat bono aliquo non solum personam, sed ejus progeniem ex D. Thoma q. 4. de malo art. 5. est peccatum inficiens naturam; Judæorum ergo scelus peccatum naturæ est.

Resp. dist. ma. Judæi jus habent ad divinas promissiones ex quo sunt filii Abrahæ *secundum carnem*, nego: *secundum spiritum*, concedo: ait enim Apostolus ad Rom. 4. 13. *Non enim per legem promissio Abrahæ, aut semini ejus, ut heres esset mundi, sed per justitiam fidei*: & Augustinus in Ps. 148. *Quisquis imitatus fuerit Abraham, filius est Abrahæ: quisquis degeneraverit a fide Abraham, perdidit progeniem Abrahæ.*

Judæi

Judæi degeneraverunt; perdiderunt. Ita Chananæa non erat filia Abrahæ, quia nondum credebat, unde ei eodem cap. xv. Mat. v. 28. ob fidem concessum est quod petebat. Zachæus etiam erat filius Abrahæ *imitando fidem, quia non erat in vanitate somniantium, sed in fide evigilantium*, ait Augustinus in Ps. 75. Alioqui si Zachæus non propter imitationem fidei Abrahæ salutem consecutus esset, sed ob carnalem propagationem, salvi facti essent Judæi omnes. Hæc ad majorem propositionem. Minor eadem ratione distinguenda est: Judæi privati sunt jure promissionum divinarum quantum ad terram Chanaam, aliaque bona temporalia, concedo: quantum ad sempiternum regnum Messiæ, subdistinguo: Judæi omnes procreati ex semine crucifixorum, nego: Judæi, qui horum crucifixorum imitantur infidelitatem, concedo. Enimvero post mortem quoque Christi Judæis Evangelium prædicatum est, & Apostoli conversi sunt ad gentes, quoniam Judæi ipsi contradicebant blasphemantes, & verbum Dei refutabant. Videantur Acta Apostolorum cap. XIII. 26. & 46. Distinguenda est pariter minor subsumpta: Est peccatum naturæ illud quod privat aliquo dono naturæ, ut originale quod privat originali justitia, & recta facultatum ac sensuum ordinatione atque harmonia, quale donum primitus collatum fuit Adam, trajiciendum, si stetisset, in omnes posteros, esto. Peccatum est naturæ, quod privat aliquo dono collato fidei, meritoque personæ, quale donum fuit promissio Abrahæ participanda ab his tantum, qui ejusdem fidei imitatores sunt, nego. Atque hæc etiam est expressa doctrina D. Thomæ 4. q. de malo art. 8. ubi definit peccata proximorum parentum non esse originaria, quoniam non auferunt *aliquod donum naturæ*, idest donum in singulos naturali generatione propagandum.

Ob. 2. Ad Rom. XI. 24. Judæi dicuntur insetti olivæ, idest, Ecclesiæ fidelium *secundum naturam*. Cap. XV. 8. asseritur Christum fuisse ministrum circumcisionis *ad confirmandas promissiones patrum*, & cap. IX. 3. 4. Apostolus ait Israelitarum esse adoptionem, gloriam, legislationem, promissa; de iis loquens, qui erant ejus *cognati secundum carnem*. Itaque naturaliter, & vi propagationis ex semine Abrahæ spectabant ad promissionem, a cujus jure ob mortem illatam Christo exciderunt.

Resp. nego consequentiam. Nam ad Rom. XI. Judæi dicuntur olivæ rami naturales, quia naturali propagatione erant ex radice, sive genere Abrahæ, in quo per fidem servabatur Ecclesia: quemadmodum Gentes erant rami oleastri, quia inter eas vigebat idololatria. Ut ergo idololatria genitum non est peccatum originale, sed actuale transiens in posteros imitatione, non semine; & ita benedictio Abrahæ spectat ad omnes, qui imitantur illius fidem, non qui gignuntur ex ejus semine. Et quomodo gentes insertæ sunt in bonam olivam per gratiam fidei, ita rami naturales fracti sunt *propter incredulitatem*. Ita ibidem Apostolus v. 20. *Propter incredulitatem*, inquit, non per seminalem originem. Si enim per seminalem originem non contigisset in Israel *cæcitas ex parte*, nec salvus fieret *omnis Israel*, ut e vestigio addit Paulus, idest, *qui & ex Judæis, & ex gentibus secundum propositum vocati sunt: ipsi verius* (sive verus) *sunt Israel*, inquit Augustinus Ep. 59. nunc 149. 19. Nam pœna respondente peccato naturæ posteri omnes mulctantur. Ex his patescit sensus aliorum verborum, maxime quod Apostolus appellans Israelitas *cognatos secundum carnem* ostendit alium modum cognationis secundum fidem, ut animadvertit Augustinus serm. 63. de diversis cap. 18. De ea autem cognatione ad Rom. IX. 8. scriptum est: *Qui filii sunt promissionis æstimantur in semine*.

Ob. 3. Judæi crucifixores Domini clamaverunt Mat. XXVII. 25. *Sanguis ejus super nos, & super filios nostros*, idest, *culpa & pœna*, habet Glossa interlinearis: Atqui *perseverat usque hodie imprecatio*, ut scribit Hieronymus laudatus a Corn. a Lapide Comment. in hunc locum Matthæi: Ergo pertransit ad posteros Judæorum *culpa & pœna*.

Resp. dist. majorem: Clamaverunt invidentia excæcati, & nescientes quid imprecarentur, conc. quod posset sceleris sui in filios culpa & pœna transire. subdist. pœna temporalis, qua ad terrorem impiorum interdum puniuntur posteri nullum jus habentes ad terrenam felicitatem, licet sint innocentes, concedo: pœna sempiterna, qua puniantur Judæi, tametsi non imitentur incredulitatem patrum suorum, nego. Atqui perseverat usque hodie imprecatio, scilicet temporalis pœna, & abominatio prædicta a Daniele, ut inquit ibidem a Lapide, conc. pœna sempiterna, si imitentur Judæi incredulitatem Majorum, esto; nisi illam imitentur, nego.

Ob. ultimo. Scelus Judæorum appellatur a Jeremia cap. XVII. 1. *peccatum scriptum stylo ferreo in ungue adamantino*, & ab Amos II. 6. scelus, a quo Israel non convertitur. Id vero non solum ob temporalia supplicia, verum etiam ob cæcitatem ac pervicaciam, quæ in Judæis tanta est, ut perpauci Christi fidem amplectantur: & si quis Christo nomen dederit, continuo ad relapsum vehementi inclinatione excitatur. Ex solo lacte Judææ nutricis infici puerulos experientia compertum est. At ubi pœna est, etiam culpa invenitur, frequenter Augustino Julianum interpellante: *Fatemini pœnam, culpam dicite*: Itaque in Judæos culpa Majorum trajicitur.

Resp. peccatum Judæorum scriptum esse stylo ferreo; quoniam ejus caussa in perpetuam captivitatem sunt deportati, & quemadmodum idololatræ amuleta Deorum suorum suspendunt ad cor, ita Judæi dispersi, quasi insignia deferunt ἐν χαράγματι patrati sceleris. Id vero non est culpam contrahere, sed quasi sanguinis infamiam, & infortunium natalium. Ita posteri Cham secum ferunt maledictionem paternam: ita peccato Salomonis ejus filii diminutione regni puniti sunt: ita furciferorum ac rebellium nati absque proprii reatus macula habentur infames. Caussam reddidi superiori capite ad 3. At, inquit Manso, trahunt Judæi a parentibus etiam pravum habitum, cæcitatem, pervicaciam, & inclinationem ad imitandum crucifixores. Quid inde? Filii omnes, ut plurimum, pravam affectionem contrahunt parentum; & eorum artes, vitia, moresque imitantur, maxime si eadem sit parentum ac filiorum educatio. At hæc prava affectio non subitemitur reatui culpæ, nisi præbeat voluntas assensum. Nemo quippe damnatur propterea quod inclinationem malam ob corporis dispositionem induat semine, aut lacte. Enimvero culpæ reatus vel est privatio originalis justitiæ, vel actualis; illam privationem induxit peccatum Adæ, quia naturam vitiavit originaria justitia exornatam: hanc privationem efficit actualis voluntas, quia iterum animam exuit superinducta justitia. Judæi ergo, ut generantes reliqui, in filios affectiones malas trajiciunt: quæ, ut in parentibus, ita in posteris nequeunt esse proxima caussa damnationis, idest, nocere non possunt nisi volentibus. Qui volunt, ac pereunt, non sunt discreti a massa perditionis, neque eis auxilia, quæ nullum durum cor respuit, sunt Dei proposito præparata. Cur sic discreti non fuerint, non est peccatum crucifixorum, sed illud, quod trahimus ex Adam; & qui discreti sunt, velamen cordis abjiciunt, eisque sive Judæi sint, sive Gentiles, sive mali improbique Christiani, *durum est contra stimulum calcitrare*. Act. IX. 5.

CAPUT VIII.

De pœnis, quæ in altera vita originali peccato respondent.

PUEROS non regeneratos baptismate ante rationis usum concedentes naturæ Pelagiani excludi quidem a regno cœlorum senserunt, sed frui tamen felicitate quadam, ac vita perenni. Hanc Pelagianorum fuisse hæresim nullus ignorat, traditque expresse Augustinus Hær. 88. de peccato origin. cap. 21. serm. 14. de verbis Apostoli, lib. 51. de orig. animæ cap. 12. in v. Operis Imperf. contra Julianum num. 202. & aliis in locis compluribus. Eosdem pueros frui naturali beatitudine, & post judicium extremum super terram esse commoraturos censent Catharinus, Pighius, & Cardinalis Sfondratus. Puniri exclusione regni cælorum, quod supplicii genus dicitur pœna damni, consentiunt uno ore Catholici. Sunt ex his nec pauci, nec infimi ordinis, qui ex hac pœna nullum animi dolorem illos experiri arbitrantur. Augustiniana tandem sententia est, illos nedum dolore aliquo macerari, sed etiam plecti pœna sensibili, licet comparate ad eos, qui actualia patrarunt, leni admodum, & mitissima.

Antequam hujus doctrinæ positiones afferam, dissimulandum non est, Augustinianæ sententiæ assertores passim appellari a Scholasticorum nonnullis *Tortores puerorum*. Quibus si vicem rependere velimus, nihil est, quod facilius possimus præstare. Nam Florentius Conrius Archiepiscopus Tuamensis, & is quidem non Augustiniani instituti, sed Ordinis Minorum, in libro, quem de hoc argumento conscripsit cap. 26. hos Scholasticos stupendæ animositatis redarguit, a penetrandis Augustini principiis remotissimos esse pronunciat, parum Divinas Scripturas penetrare, & Romanam Ecclesiam, dum Augustini placitum labefactare conantur, non levi forte injuria afficere. Sed nos ab his penitus abstinemus, hac una responsione contenti, tortores damnatorum esse dæmones; & universorum judicem, ante cujus tribunal etiam pueri sisti debent, esse Deum. Ipse illorum caussam aperte novit; nos quæ audivimus ab Augustino, referemus, commiserantes Filiorum Adæ conditionem: quæ nisi talis erit, qualem nos opinamur, gratulabimur maximopere. Næ tortores dicuntur, qui nec pereuntiunt, nec damnant, & commiserantur damnatis!

Vetustis hisce conviciis, quæ late expungit Norisius in Vindiciis cap. 3. §. 5. nunc prætermissis, animadvertendum est, quod Edmundus Simonnet Jesuita doctissimus Disput. v. de peccatis art. 12. ingenue fatetur Latinos Patres post exortam hæresim Pelagianorum magno consensu nostram tenuisse sententiam; quamquam oppositam post sæculum XII. amplexi fuerint fere omnes Doctores Scholastici. Imo nostram definitam in Concilio Florentino arbitratur Petavius alter celeberrimus Jesuita Tom. 1. Theolog. Dogmatum lib. IX. cap. 10. prope finem: quod sine ulla hæsitatione fatetur Nicolaus L'Herminier Tom. VI. pag. 441. Quod vero de Scholasticis dictum est, nos utique negare non possumus. Cum enim Magister sententiarum scripsisset dist. XXXIII. infantes nullam ignis materialis vel conscientiæ vermis pœnam sensuros, qui primum in eum Commentaria

ediderunt, fortasse de hac quæstione minus soliciti, nec data opera Fratrum testimoniis expensis Magistro subscripserunt, tria quoque Scholasticorum lumina D. Thomas, Scotus, & S. Bonaventura. Ob quorum auctoritatem, absit, ut huic assertioni vel minimam erroris notam nos audeamus impingere. At vicissim immerito a nonnullis vexamur, si ab illis recedimus. Nam major pro nobis stat numerus & auctoritas Patrum, si verum est nobiscum cum Augustino Latinos reliquos consentire; quod num verum sit, postea inquiremus. Nec destituimur Scholasticorum suffragiis. Nam parvulos luere pœnam ignis, si Thomam de Argentina exceperis, tenent omnes instituti nostri Doctores. Commemorandus primo Gregorius Ariminensis in 2. dist. 33. q. 3. qui tamen quæstionem his verbis absolvit. *Quia hujus quæstionis non vidi partem aliquam expresse determinatam ab Ecclesia, & tremendum mihi videtur negare auctoritates Sanctorum, e contra etiam non est tutum contraire communi opinioni, & consensioni Magistrorum nostrorum; idcirco neutri parti alteram præferens, dijudicationem earum lectori relinquo.* Atque hanc moderationem nos tenere volumus lectoris judicium expectaturi. Sequuntur Alipius Reylof lib. VIII. de Anima cap. 2. Carolus Moreau Tom. 1. Tertul. p. 2. pag. 89. Cardinalis Norisius in Vind. cap. 3. Gavardi de Peccat. Originali q. 2. art. 5. Petrus Manso Tom. 2. q. XV. Nicolaus Girken Tom. 2. Tract. 3. dub. 4. q. 2. Leonardus Vanroy de Peccatis quæst. ultima, Aurelius Piette Tom. 2. cap. 2. q. IX. atque ut omittam Musæum, Paludanum, aliosque innumeros, Antonius Guerreto Tract. III. §. IX. prioris voluminis Operis Moralium, quod adhuc sub prælo sudat. Ex externis plures laudat citato loco Norisius præsertim ex discipulis Scoti, ut Joannem Pontium, Patrem Macedo, Florentium Conrium, alios. Sylvius 1. 2. q. 86. art. 2. fatetur sententiam nostram esse *tum Scripturis, tum Patribus conformiorem*. Estius §. VIII. in dist. ..., secundi libri utriusque argumenta proponit, & affirmat hanc nostram, in quam magnopere inclinat, poni a Fulgentio inter regulas fidei, etsi neutra tamquam fide tenenda sit, nec possit e contra damnari, tamquam hæretica. Ex Sorbonicis Doctoribus luculenter pro nobis scripsit L'Herminier tom. 6. pag. 415. Augustini aliorumque Patrum Africanorum, & Gregorii Magni hanc esse mentem contendat Ludovicus Habert de Peccatis cap. VII. §. 7. q. 10. Eidem assentitur Juvenin P. 7. dissert. 7. cap. 2. quæst. V. Hos commemorasse sufficiat. Nunc dirimendæ controversiæ bonis, ut inquiunt, avibus tantillum operis commodabo.

PROPOSITIO I. Pueri decedentes, priusquam sint regenerati baptismate, supernaturali beatitudine minime potiuntur.

Hæc propositio est de fide adversus Pelagianos definita a variis Conciliis, ut scribit S. P. lib. II. de Orig. animæ cap. 12. idest a Diospolitano, Carthaginensi, & Milevitano. Quibus adde Tridentinum sess. V. can. 4. & Florentinum sess. ultima. Demonstratur I. ex Scripturis, nam Jo. III. 5. habetur. *Nisi quis renatus fuerit, &c. non potest videre regnum Dei*. Quo testimonio perculsi Pelagiani fatebantur parvulos baptizandos esse *non propter salutem, & propter vitam æternam, sed propter regnum cælorum*, ut Augustinus refert Serm. de verbis Apostoli quartodecimo. Atqui non solum a regno cœlorum, sed etiam a salute & vita æterna hujusmodi parvuli exclusi sunt. Ergo supernaturali beatitudine non fruuntur. Minorem probamus primo, quia commentitia est illa a Pelagiani excogitata inter regnum Dei, & inter æternam vitam distinctio, quemadmodum evici cap. I. hujus libri propofit. 2. argum. 3. Deinde ex eodem cap. Joannis versu 16. *Ut omnis qui credit in illum non pereat, sed habeat vitam æternam*, ubi apparet eos, qui habituali fide non exornantur, esse æterna vita privandos. Quod in eodem Evangelio repetitur cap. V. 24. 40. &c. Demonstratur II. Patrum auctoritate, maxime Augustini scribentis laudato Serm. de verbis Apost. 14. *Nos dicimus aliter salutem, & vitam æternam non habituros, nisi baptizentur in Christo*. Et in I. de peccat. meritis cap. 16. *Multum autem fallit & fallitur, qui eos in damnatione prædicat non futuros, dicente Apostolo, judicium ex uno delicto in condemnationem*. Adstipulantur Patres Concilii Carthaginensis, & Milevitani in Epistola ad Innocentium 90. & 92. inter Augustinianas, illi enim scribunt, *Parvulos etiam propter salutem, quæ per Salvatorem Christum datur, baptizandos (Pelagiani) negant, & sic eos mortifera ista doctrina in æternum necant, promittentes etiam si non baptizentur habituros vitam æternam, nec pertinere ad eos, de quibus Dominus ait: Venit enim filius hominis quærere, & salvum facere quod perierat*. Quam Pelagianam assertionem subinde anathemate feriunt. Et Milevitani Patres: *Pueros quoque parvulos, si nullis innoventur Christianæ gratiæ Sacramentis, habituros vitam æternam nequam præsumptione contendunt, evacuantes quod dicit Apostolus, Per unum hominem &c.* Vide & Innocentii Epistolam, ejusque sententiam apud S. Patrem libro II. ad Bonifacium cap. 4. Nec non Gelasii ad Picenos Episcopos. Tertio refutatur hæresis Pelagianorum ratione, nam repromissa beatitudo est Dei visio, ut docet Apostolus ad Corinth. I. cap. 13. 12. & Joannes I. cap. 3. 2. Hi pueri non videbunt Deum, ut est in se, Ergo privabuntur supernaturali beatitudine. Accedit nec Pelagianos potuisse percipere, quænam sit hæc vita sempiterna extra regnum cœlorum, ut liquet ex Augustino cap. XI. de Peccato originali.

Advertendum obiter distare ab hæresi Pelagiana opinionem Gersonis affirmantis serm. de Nativ. Virginis quosdam pueros nondum natos, si forte morituri sint priusquam ad baptismum fluminis pervenire valeant, & præsertim parentes assidue orent, & in votis habeant, ut baptizentur, baptismo Spiritus Sancti misericorditer consecrari. Cujus opinationis suffragator est Gabriel Biel in IV. dist. 9. q. 2. & Cajetanus in III. partem q. 68. art. 1. 2. & 11. Hi enim parvulis per Christi gratiam absque baptismo noxa originali deleta beatitatem, regnumque cœlorum statuminant. Sed paucos habet patronos commentum istud, meritoque refellitur. Primo enim diserte Augustinus lib. II. de Origine Anim. cap. 12. adversus Vincentium Victorem affirmat, neminem, qui non renatus fuerit Christianæ fidei lavacro, solvi ab originali peccato, nisi mysterium fidei in parvulis perficiatur atque impleatur, & perperam illius peccati abolitionem promitti absque Christi baptismate. Legatur & Epist. 57. ad Dardanum. Deinde non esse de parvulorum sine baptismo decedentium damnatione dubitandum, liquet ex Epistola I. Siricii Papæ cap. 2. & ex Conciliis Africanis nuper laudatis, nec non ex plenariis Florentino, ac Tridentino, quæ definiunt necessum esse, ut peccatum originale lavacro regenerationis expietur, alias decedentes pueros æternam vitam non consequi. Legito Petavium lib. IX. Theologorum Dogmatum cap. XI. Tandem si fide ac voto parentum possent pueri interiori baptismate consecrari; quamplures filii fidelium in utero matrum expiarentur, neque puerulos recens natos necesse foret ob damnationis periculum sacro fonte levari. Quod est nimium plaudere Novatoribus; a quorum dogmate Catholici omnes abhorrent.

PROPOSITIO II. Fictitia est illa naturalis beatitudo, quam benigniores quidam pollicentur infantibus.

Evincitur pluribus argumentis, quorum esto primum. Hæc assertio nullum in Scripturis vel Patribus fundamentum habet, quin, ut visum hactenus, cum ex illis, tum ex his constat omnes ob Adæ delictum damnari, & excludi a regno, nisi lavacro regenerationis mundentur. In quo exilii ac damnationis statu puerulos beatitate quadam potitos quasi ludere, & in arundine longa equitare, nos quidem anilem fabulam arbitramur. Alterum est, quod si ad naturalem aliquam beatitudinem hujusmodi parvuli pervenirent, foret hæc medius ille locus inter regnum cœlorum, & condemnationem, quem locum commenti sunt Pelagiani, & de quo Augustinus in primo de Origine animæ cap. 9. *Non baptizatis parvulis*, inquit, *nemo promittat inter damnationem, regnumque cælorum, quietis, vel felicitatis cujuslibet, atque ubilibet quasi medium locum, hoc enim eis hæresis Pelagiana promisit*. Ubi non solius supernaturalis felicitatis, sed *cujuslibet* parvuli, qui non renati decedunt, asseruntur expertes. Tertium argumentum illud est, quod hi parvuli non sunt immunes a pœna & miseria, ut sequenti propositione demonstrabitur. Nequit autem beatitudo aliqua cum oppressione animi, ærumnisque consistere. Postremum est, quod hi parvuli stant sub dæmonis potestate, ut S. Pater affirmat lib. ... contra Julianum cap. 8. & lib. II. de Nuptiis cap. 18. quod etiam liquido colligitur ex baptizandorum exsufflationibus. Sub vexatione autem Dæmonum, *mens unde esse, quam Deus instituit, natura tribuatur?* ait ipsemet Augustinus lib. I. Operis Imperf. cap. 58.

His accedit, quod ... Theologorum judicio, non aliam beatitudinem parvulis decedentibus sine baptismate promittebat hæresis Pelagiana, quam naturalem felicitatem. Ita sentit ... in distinctionem 33. ... Petavius lib. IX. de Prædest. cap. VI. ... loco citato Concl. 2. & ex Nostratibus Norisius, & quos supra commemoravi. Id vero mihi satis compertum est. Nam Pelagiani duo genera vitæ distinguebant; unum est ..., sive expers peccati animus, cujus quisque naturæ viribus sibimet esset auctor, ita ut sine peccato vitam degens congruentem felicitatem assequeretur. Posterior vita est adoptio, & dignitas filiorum, ad quos regnum cælorum hæreditario jure devolvitur. Atqui Pelagiani fatebantur pueros non baptizatos tali hæreditate privari. Ergo iis non aliam beatitatem pollicebantur, quam quæ naturæ viribus posset comparari, & nullum haberet supernaturalis beneficii ornamentum. Præterea Pelagiani fatebantur parvulos non esse vasa in honorem, nec eis deberi vitam æternam paratam credentibus, sed quamdam tantummodo felicitatem, in qua sine cruciatibus vitam agerent. Ita nimirum constat ex Augustino lib. I. de Prædest. Sanctorum cap. 13. lib. I. Operis Imperf. cap. 137. lib. II. de Nat. & grat. cap. 21. Ergo Pelagiani numquam parvulis absque Christi Sacramento donatis aliam beatitatem spoponderunt, quam naturalem.

PROPOSITIO III. Parvuli cum originali reatu morientes dolore aliquo afficiuntur.

Mihi quidem, nisi omnino perdidi communem sensum, videtur hæc thesis manifestissima. Quæ est enim pœna, quæ damnatio, quodnam supplicium, ubi nullus dolor excruciat?

cruciat?

erutixt? Certe pœnæ ideam percipere non valeo, nisi animadversionem, incommodum, mulctamque cui reus animo, aut corpore subjicitur. Nec pœnam subire ac luere crediderim, qui nec suscipiunt, nec perferunt. At non ea est ceterorum perceptio. Age ergo, disceptetur de propositione paulisper. Primum ob originale peccatum pueri nascuntur filii iræ, ut Apost. loquitur 2. cap. v. 3. ad Ephes. idest filii vindictæ, filii pœnæ, filii gehennæ, ut lectione 1. docet S. Thomas. iram ergo, vindictam, pœnam, gehennam perferunt, ac dependent. Deinde fides docet illos damnari & arceri a regno cœlorum, quod gravissimum supplicium esse tradunt unanimi consensione Patres, maxime Chrysostomum hom. 47. & 57. ad Populum Antiochenum, & Basilius in Psalm. 33. Insuper per Concilium Florent. sess. ult. definitum est, *Illorum animas, qui in actuali mortali peccato, vel solo originali decedunt, mox in infernum descendere, pœnis tamen disparibus puniendas*. Quid est autem puniri, nisi castigari, plecti, supplicio affici?

Ex Augustino autem hæc delibo. Cap. 112. Enchirid. *Perire*, inquit, *a regno Dei, alienari a vita Dei, carere tam magna multitudine dulcedinis Dei .... tam grandis est pœna, ut ei nulla possint tormenta quæ novimus comparari, si illa sit æterna*. Bene habet, inquiunt; sed hac pœna parvuli non excruciantur. Verum S. Pater lib. vi. contra Julianum cap. x. ita hanc responsionem expungit: *Si hoc eis non erit malum, non ergo amabunt regnum Dei tot innocentes imagines Dei. Si autem amabunt, & tantum amabunt, quantum innocentes amare debent regnum ejus, a quo ad ipsius imaginem creantur, nihil ne mali de hac separatione patientur?* Et serm. 294. cap. 6. *Parvum malum est in hominis corde, qui societatem non quærit Sanctorum, qui non desiderat regnum cælorum? Si non desiderat, pœna est de perversitate; si autem desiderat, pœna est de fraudata caritate*. Vide etiam lib. III. contra Jul. cap. 3. & 12. & Operis Imperfecti lib. III. n. 97. Præterea S. Pater lib. primo contra 2. Epistolas Pelagianorum cap. 22. expressis verbis scribit parvulos *secundæ mortis subire supplicium*. Item lib. 1. Operis Imperfecti n. 5. non solum rejicit medium illum locum Pelagianorum inter regnum Dei, & gehennam, sed etiam negat medium *inter regnum bonis, & supplicium malis præparatum*: & denique lib. 1. de peccatorum meritis cap. 16. & v. contra Julianum cap. 11. ait parvulos non baptizatos futuros *in damnatione mitissima*. At damnatio parvulorum dici non potest mitissima considerando in se pœnam damni: hoc enim sensu *nulla tormenta possunt ei comparari*, auctore ipsomet Augustino. Mitis est ergo & minus aspera, ut conficit premitque puerulos, quorum non est cruciamentum egregie summum, omnique immanitate teterrimum, ut in adultis.

Suppetit ad auctoritatem ratio. Primum quia cruciatur quisquis appetit quod adipisci non potest: Parvulorum animus quod appetit adipisci non potest, nempe Deum, ad cujus imaginem creati sunt: Ergo excruciantur. Deinde quomodo exules a patria, ac sub dæmonis potestate, ferrei scilicet, ac truculentissimi hostis, possunt non ingemiscere, nec indolere? Rursus adversa opinio, ut inquit Clariss. Theologus Estius cit. §. 7. dist. 33. veritatem peccati originalis evacuat; etenim peccato proprie dicto pœna proprie dicta respondet. Parvuli non regenerati rei sunt peccato proprie dicto: Ergo necesse est, ut ei pœna aliqua vera, ac propria respondeat. Postremo cur hi puetuli supplicium subire non debent? Num quod sint innocentes? Hæc est vetus querimonia Pelagianorum. An quod Deus speciali providentia efficit ne triste quidquam illis accidat? Somnium illud est; nam in vasa contumeliæ apta in interitum non talis cura exercetur, sed ira. Fortassis cœlestis regni ignorantia laborant? Sed illud amant, ergo norunt: sunt Dei imagines, ergo illius desiderio exardescunt; judicabuntur, ac stabunt ante Christi tribunal; ergo audient esse regnum ante mundi constitutionem præparatum electis. Hæc de tertia propositione, nunc agamus quod instat.

PROPOSITIO IV. Pueri cum Originali peccato decedentes plectuntur aliqua pœna sensus, licet in comparatione adultorum, mitissima.

Sit primum pro hac sententia argumentum. Describitur universale judicium Matth. III. 12. XIII. 36. XXV. 32. Apocalyps. xx. 15. aliisque in locis. Priori loco hæc verba occurrunt: *Cujus ventilabrum in manu sua: & permundabit aream suam, & congregabit triticum suum in horreum, paleas autem comburet igni inextinguibili*. Quæ verba repetuntur Lucæ cap. III. 17. Altero in loco legitur: *Colligite primum zizania, & alligate ea in fasciculos ad comburendum, triticum autem congregate in horreum meum*. In tertio habetur: *Congregabuntur ante eum omnes gentes, & separabit eos ab invicem, sicut pastor segregat oves ab hædis. & statuet oves quidem a dextris suis, hædos autem a sinistris*: & v. 41. *Tunc dicet his, qui a sinistris erunt, discedite maledicti in ignem æternum*. Postremo ita tragœdia absolvitur: *Et qui non inventus est in libro vitæ scriptus, missus est in stagnum ignis*. Parvuli sane non sunt triticum, quod congregetur in horreum: non sunt oves, quæ statuantur a dextris: non sunt prædestinati, qui scripti inveniuntur in libro vitæ. Sunt ergo paleæ, & zizania alliganda ad comburendum: sunt hœdi locandi a sinistris, & in gehennam trahendi: sunt reprobi detrudendi in stagnum ignis. Notissima sunt Augustini verba hoc argumenti genus mirifice comprobantis: *Venturus est Dominus* (inquit serm. 14. de verbis Apostoli cap. 3.) *& judicaturus de vivis, & mortuis, sicut Evangelium loquitur, duas partes facturus est, dexteram & sinistram. Sinistris dicturus est: Ite in ignem æternum, qui paratus est Diabolo & Angelis ejus. Dextris dicturus: Venite benedicti Patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab origine mundi: hanc regnum nominat: hanc cum diabolo damnationem. Nullus relictus est medius locus, ubi ponere queas infantes*. Et paucis interjectis: *Qui non in dextera, proculdubio in sinistra. Ergo qui non in regnum, proculdubio in ignem æternum*.

Contrariæ sententiæ patroni respondent primo parvulos non esse a Christo judicandos. Sed hæc responsio evertitur validissimis momentis. Ac primum iisdem, quæ produximus, literarum sanctarum testimoniis. Nam Matt. XIII. 36. rogantibus discipulis, ut edissereret parabolam zizaniorum, respondit Dominus: *Ager est mundus: bonum vero semen, hi sunt filii regni: zizania autem filii sunt nequam: Inimicus autem qui seminavit ea, est diabolus. Messis vero consummatio sæculi est. Messores autem angeli sunt. Sicut ergo colliguntur zizania, & igni comburuntur: sic erit in consummatione sæculi*. Omnis ergo qui in agro mundi nascuntur, sive triticum sint, sive zizania, in die messis sunt colligendi, atque vel in horreum congregandi, vel igne inextinguibili comburendi. Cap. autem XXV. *Congregabuntur*, inquit Evangelista, *ante eum omnes gentes*. Deinde futuros parvulos in sinistra definit Concilium Africanum celebratum an. 418. declarat in Epist. ad Picenos S. Gelasius: connumerat inter regulas fidei Augustinus in Epist. 107. ad Vitalem, ut demonstrat laudato in loco Norisius. Rursus: Pater *omne judicium dedit Filio: & potestatem dedit ei judicium facere, quia filius hominis est*, ut habetur Joan. v. 22. 27. nimirum ideo Christus est judex, quia Redemptor; atque, ut explicat Augustinus; *totum judicare debet, quia pro toto pretium dedit*. Quid ergo? Redemit omnes; omnes judicabit.

Respondent alii esse quidem parvulos judicandos, sed non ituros in ignem. Verum hos non moror. Nam si judicandi creduntur, aut in dextera statuendi sunt, aut in sinistra: ergo vel in regnum ibunt, vel in ignem æternum. Ibunt, inquiunt aliqui, sed non cremabuntur. Nil solidius hi crepant. Enim vero *paleas comburet igni inextinguibili: Zizania alligabuntur in fasciculos ad comburendum: Ibunt in supplicium æternum*; clamat Evangelista. Habet Græcus *εἰς κόλασιν αἰώνιον, in punitionem, & cruciatum sempiternum*. Deinde: quare hi parvuli mittuntur in ignem? Num ut inter flammas cum pueris Babyloniis Deo benedicant? At inquit Regius Vates Ps. CXIII. 17. *Non mortui laudabunt te, Domine, neque omnes qui descendunt in infernum*: & ps. VI. 6. *in inferno autem quis confitebitur tibi?* Rursus: ne igne torqueantur, erunt flammæ singulari beneficio cohibendæ. Sed cur tantus amor in vasa iræ, & vindictæ? Denique si fas est hoc pacto sacras literas detorquere, dicamus & scelestissimos in ignem æternum fore compingendos, non concremandos. His autem obviam it Augustinus in 1. de Fide & Operibus cap. 15. *Neque illud dici potest, in quo nonnulli se seducunt, ignem æternum dictum, non ipsam combustionem æternam: cum & hoc prævidens Dominus sententiam suam concluserit, ita dicens: sic ibunt illi in combustionem æternam; justi autem in vitam æternam. Erit ergo æterna combustio, sicut ignis*. Itaque si parvuli ibunt in ignem; ibunt in supplicium, in ambustionem, in operationem ignis, in cruciamentum, *εἰς κόλασιν αἰώνιον*.

Sunt qui reponunt cum Bellarmino, hœdos & agnos esse fideles, quorum unus est pastor, & agrum in quo germinat triticum cum zizaniis ac paleis Ecclesiam Catholicam. Quæ facillime convelluntur. *Quid enim si dicatur nomine areæ intelligi etiam posse mundum universum?* ait eruditus Jesuita Simonettus in hac quæst. resp. 2. ad opp. 2. Ego, quod ita intelligatur, contendo; quoniam Christus parabolam illam edisserens ait: *Ager est mundus*; & Evangelista explicans ovium, hœdorumque magnum gregem, inquit: *Congregabuntur ante eum omnes gentes*. Animadvertit gravis & præclarus Theologus L'Herminier Tom. 6. pag. 419. Bellarminum hoc loco sibi non constare, nam fatetur quod universali judicio *omnes omnino aderunt pusilli cum magnis, fideles cum infidelibus, justi cum peccatoribus*. Hi ergo sunt agni & hœdi, frumentum & paleæ, triticum & zizania.

Addam ex Scripturis nonnihil. Apocalypseos xx. 6. legitur: *Beatus & Sanctus qui habet partem in resurrectione prima: in his secunda mors non habet potestatem*. Prima resurrectio est animarum, secunda corporum: prima mors est separatio animæ & corporis; altera animæ & corporis ab omni felicitate divulsio, & damnatio perpetua. Ita docent Augustinus xx. de C. D. cap. 6. Fulgentius lib. 1. ad Monimum cap. item 6. & colligitur ex eodem loco Apocalypseos v. 14. *Et infernus & mors missi sunt in stagnum ignis, hæc est mors secunda*. Itaque sic argumentari fas est. Mors secunda habet potestatem in eos, qui non habent partem in resurrectione prima. Parvuli decedentes cum originali

nali peccato non habent partem in resurrectione prima. Ergo in parvulos decedentes cum originali peccato mors secunda habet potestatem. Argumentum istud suppeditat mihi Augustinus scribens serm. de Oct. Pasch. 6. sive 162. de Temp. *Mors autem secunda ipsa est corporis & animæ punitio sempiterna. Per mortem vero secundam animæ solius mali hominis in æternum cum corpore suo cruciatur. Utraque ergo mors omnem hominem tenebat obstrictum, quia naturæ transgressio unumquemque peccatis propagat obnoxium.* Quo in loco non solum Augustinus declarat secundam mortem esse illam, qua & anima & corpus torquetur, quod etiam affirmat in capite nuper commemorato Fulgentius; sed asserit quoque deberi hanc mortem originali peccato.

Insuper probatur thesis Sanctorum auctoritate. Augustini nonnulla recitata sunt: restant, quæ possent in medium afferri, longe plura: curabo manifestissima delibare. *Absit*, inquit cap. 12. de dono persev., *ut caussam parvulorum sic relinquamus, ut esse nobis dicamus incertum, utrum in Christo regenerati si moriantur parvuli transeant in æternam salutem, non regenerati autem transeant in mortem secundam.* Citatu sermone de verbis Apost. XIV. explicata Dominica sententia: *Ite in ignem æternum*, inquit. *Ecce exposuit tibi, quid sit regnum, & quid ignis æternus, ut quando confiteris parvulum non futurum in regno, fatearis futurum in ignem æternum. Regnum enim cælorum est vita æterna. Nec aliud etiam Paulus Apostolus cum terreret homines, non parvulos non baptizatos, sed scelestos, facinorosos, contaminatos, perditos, non eos terruit quod erunt in igne sempiterno, quo sine dubio ibunt, si non corrigantur sed tantum terruit quia in regno non erunt; ut cum viderint se perdere spem regni, non viderent esse consequens, nisi pœnam ignis æterni.* In Epistola etiam 28. num. 166. ad Hieronymum: *Certus sum, quæcumque anima* (inquit) *sine gratia Mediatoris & Sacramenta ejus, in qualibet corporis ætate de corpore exierit, & in pœna futuram, & in ultimo judicio recepturam corpus ad pœnam.* Libro v. contra Julianum cap. 8. nunc XII. aperte pronunciat de parvulis non renatis *ignibus æternis arsuros.* Et denique in tertio Operis Imp. n. 199. ita Julianum alloquitur: *Si non eruitur a potestate tenebrarum, & illic remanet parvulus: quid miraris in igne æterno cum diabolo futurum, qui in Dei regnum intrare non sinitur?*

Quid ad tam aperta loca Adversarii? Quidam respondent, Augustinum rem habere cum Pelagianis, & impugnare duntaxat fictam illam beatitatem, quam hi parvulis promittebant. asserere, cum ceteris peccatoribus etiam pueros damnari, comparate ad carentiam visionis Dei, & loci infernalis horrorem; abreptum denique æstu disputationis adhibuisse rigidiorem, & Scythicam orationem. Arbitror sola librorum Augustinianorum lectione hæc magnorum virorum dicta refelli. Augustini sententia est parvulos non baptizatos ire in ignem æternum, affici pœna ignis æterni, arsuros ignibus æternis: nec rejicit tantummodo medium locum confictum a Pelagianis, sed qualemcumque inter dexteram & sinistram, inter regnum electorum, malorumque supplicium. Ac opinione nostra nec fallitur, quia Divinarum Scripturarum ducitur auctoritate. nec rigidiorem sententiam amplectitur, quoniam per unum hominem peccatum in omnes pertransiit, & qui generantur ex Adam, sunt natura filii *iræ*, filii vindictæ. Debita reverentia dictum velim. Etiam Julianus Pelagianorum pestilentissimus lib. 1. Op. Imperf. num. 48. sententiam Augustini immanem ac funestam appellitat, negans Deum æternis ignibus parvulos tradere. Numquid objectum sibi rigorem Augustinus emollit? Nunquid affirmat igne pueros non confici? Annuit, & agnoscendum deprædicat *In licu ...* *acultissimum quidem, sed sine ulla dubitatione justissimum.*

Respondent alii, mentem Augustini aliunde ex ejus libris patescere. Nam memorata ad Hieronymum Epistola: *Sed cum ad pœnas*, inquit, *ventum est parvulorum, magnis mihi crede coarctor angustiis, nec quid respondeam prorsus invenio.* Quibus videtur nihil S. Patrem finite pronunciavisse. Futuros etiam hujusmodi parvulos in damnatione mitissima scribit libro v. contra Julian. cap. XI. in 1. de pecc. mer. meritis cap. 16. & Ench. cap. 93. Si autem loca Augustini penitius inspiciantur; his quoque assertum nostrum firmatur. In Epistola enim illa, integra Augustiniana periodus est: *Sed cum ad pœnas ventum est parvulorum, magnis mihi crede coarctor angustiis, nec quid respondeam prorsus invenio, non solum eas pœnas dico, quas habet post hanc vitam illa damnatio, quo necesse est trahantur, si de corpore exierint sine Christianæ gratiæ Sacramento, sed eas ipsas, quæ in hac vita dolentibus nobis versantur ante oculos, quas enumerare si velim, prius tempus, quam exempla deficient.* Ergo ut in hac vita, ita in damnatione, ad quam trahuntur, parvulos pœnam dare, Augustinus censet indubitatum. Arduum putat ac perdifficile demonstrare humana ratione quomodo traducatur peccatum, quod tantorum malorum est caussa: unde inquirit, quid de animorum origine sentire commodius valeat; aut si pœnis tantis mulctari possunt parvuli sine peccato, rogat ut id ei velit Hieronymus edisserere.

Hæc pariter de mitissima parvulorum damnatione in v. contra Julianum libro leguntur: *Ego autem non dico, parvulos sine Christi baptismate morientes tanta pœna esse plectendos, ut eis non nasci potius expediret: cum hoc Dominus non de quibuslibet peccatoribus, sed de scelestissimis & impiissimis dixerit. Si enim quod de Sodomis ait, & utique non de solis intelligi voluit, alius alio tolerabilius in die judicii punietur: quis dubitaverit parvulos non baptizatos, qui solum habent originale peccatum, nec ullis propriis aggravantur, in damnatione omnium levissima futuros?* Itaque mitissima est parvulorum damnatio, quia non tanta pœna plectuntur, ut peccatores nequissimi; qualis est Juda, cujus immane flagitium Salvator Matth. XXVI. 24. his verbis expressit: *Bonum erat ei, si natus non fuisset homo ille.* Etenim in damnatis, ut unus altero iniquior, ita pœna magis, aut minus acerba. Adde quod Augustinus pœnam damni, ut proposit. 3. dictum est, censet esse gravissimam. Erit ergo mitissima parvulorum damnatio, non pœna damni, sed sensus.

Confidentius regerunt alii, Augustinum proprio marte, & absque opinionum delectu contrariam ceteris Patribus sententiam edidisse. Hos detineam paullulum, opus est. Principio meminisse juvat, S. Patrem sermonem 14. de Verbis Apostoli recitavisse Carthagine ad populum, jubente Aurelio Primate totius Africæ anno 413. ex quo recte infert Norisius Augustinianam doctrinam nec novam fuisse, nec singularem. Secundo vetustissimus Auctor Hypognosticon, idest, *subnotationum*, lib. v. cap. 5. sic placitum, scitumque nostrum confirmat: *Finge Pelagiane locum ex officina perversi dogmatis tui, ubi alieni a Christi gratia vitam requiei, & gloriæ possidere parvuli possint. Dextera est justi judicis sedentis, & sinistra: regnum, & gehenna: vita, & mors: justi, & iniqui. In dextera igitur justi sunt constituti, in sinistra operarii iniquitatis: in regno requies baptizatorum, in gehenna pœna incredulorum: vita ad lætitiam gloriæ, mors ad fletum & stridorem dentium: justi in regno Patris cum Christo, iniqui in igne æterno parato diabolo, & angelis ejus.* S. Fulgentius in libro de Fide ad Petrum cap. 27. *Firmissime*, inquit, *tene, & nullatenus dubita, non solum homines jam ratione utentes, verum etiam parvulos, qui sive in uteris matrum vivere incipiunt, & ibi moriuntur, sive jam de matribus nati, sine Sacramento sancti baptismatis, quod datur in nomine Patris & Filii & Spiritus Sancti, de hoc sæculo transeunt, ignis æterni sempiterno supplicio puniendos.* Quæ non proprio privato sensu Fulgentius scripsit, sed, ut constat ex priore capite libri, ei subscripserunt Episcopi quindecim: nec ibidem contra Pelagianos disceptat, sed Petro Diacono clarissimo, doctissimoque viro quadraginta capitula ad regulam fidei, ut ait cap. [illegible] pertinentia proponit. Quare Fulgentii verba sub nomine Augustini a Gratiano in canonem relata sunt de Cons. dist. 3. can. *Firmissime*. Idem confirmat Fulgentius in libro 1. de verit. Prædest. cap. 12. & de Incarnat. & gratia Christi expressissimis verbis. Vide Petavium Tom. 1. pag. 376. & Vossium Tom. 6. pag. [illegible] & judex esto, num Fulgentius ita possit exponi, *ut parvuli interminabilibus ignis æterni pœnis non crucientur.* In hæc enim verba illum offendes: *Necesse est cum corpore interminabilia gehennæ sustinere supplicia*: tum in hæc: *interminabilibus ignis æterni cruciabitur pœnis.* Quisnam? *In originali peccato quisquis vivere ita incipit, ut ante finiat vitam, quam ab ejus obligatione solvatur: Imago Dei, quæ nihil potuit per seipsum delinquere.* Hæc Fulgentius. Addas librum de Incarnatione editum nomine omnium Episcoporum in Sardinia ob fidei caussam exulantium.

Jam summatim reliqui sunt perstringendi. Hieronymus in fine tertii contra Pelagium Dialogi ait infantulis originaria labe inquinatis *æternæ miseriæ cruciatus præparari*. Magnus Gregorius lib. 9. Mor. cap. 12. scribit: *Perpetua tormenta percipiunt.* Prudentius Tricassinus Antistes de Prædest. cap. 16. *Perpetua plexione damnantur.* Isidorus Hispalensis lib. 1. num. 26. dist. sp. *Cum ... commune habebunt peccatum, & pari judicio damnabuntur in ignem æternum.* Aelredus Anglus Synchronus S. Bernardi lib. 1. speculi caritatis cap. 15. *Injustum æstimas, ut lignum inutile & infructuosum ignis depascat? Cogita quæso, totum humanum genus quasi lignum aridum, lignum infructuosum, lignum in ipsa radice vitiatum, utpote veneno antiqui serpentis infectum, justissimis addictum flammis, igni destinatum, adjudicatum damnationi.* Aelredi sententia deprompta videtur ex cap. III. Matth. vers. 10. Alcimi Aviti in Carmine ad Fuscinam Sororem hæc sunt verba,

Quæ flammis tantum genuerunt pignora matres.

Plura ex his collegit primum Ariminensis: selegit illustriora Petavius: permulta Vossius: omnia cumulate & erudite Norisius; hinc posteriores degustarunt.

Allata sunt propositione 3. verba Florentini Concilii. Horum sensus est: *Iisdem inferni pœnis puniendas eorum, qui cum solo originali peccato moriuntur, animas, quibus ceterorum, qui in actuali mortali decedunt. Horum autem pœnæ sunt combustio ignis, ut Augustinus supra citatus a nobis observat. Ut igitur quamvis eorum, qui in lethali culpa pereunt, dissimile sit in eadem concrematione judicium, una est tamen cruciantium pœna flammarum: ita parvuli inæquali quidem flammarum cruciatu torquentur; sed torquentur tamen.* Agnoscis, opinor, verba Petavii. Hactenus dictis satis superque refelluntur, qui verba Augustini aut detorquent, aut elevant.

Sit postrema argumentatio a ratione; quamvis Theologo nulla validior est ratio, quam a Divinis Scripturis, eorumque Patrum auctoritate, qui dirimendæ controversiæ contulerunt quantum ipsorum animo erat roboris, & nervorum. Sæpenumero dictum est parvulos esse sub diaboli potestate: quod probant exsufflationes Ecclesiæ, scribit Augustinus lib. 1. de peccat. meritis cap. 34. lib. 1. de Nuptiis cap. 23. lib. III. Operis Imperf. cap. 200. & definit Tridentina Synodus sess. v. de Originali peccato. Atqui Diabolus, dum ei occulta justitia permittitur, captivos parvulos in hac vita vexat, *animam & corpus affligit, sensus, sanitatemque pervertit*, ut experimento compertum est, & idem Augustinus docet in 1. Op. Imperf. cap. 88. Jactabit ergo vehementius, affliget, pessundabit, cum direptos, inferisque asservatos vindice flamma constringet. Deinde si verum esset, quod Adversarii confidentissime urgent, Originali peccato nullam sensibilem pœnam correspondere, non possent absque injustitia plecti morte corporis: *Habet enim asperum sensum, & contra naturam vis ipsa, qua utrumque divellitur quod fuerat in vivente conjunctum atque consertum, quandiu moratur, donec omnis adimatur sensus, qui ex ipso inerat animæ carnisque complexu*, lib. XIII. de C. D. cap. 6. Atqui ob peccatum originale pueri morte corporis afficiuntur. Ergo originali peccato pœna quoque sensibilis correspondet. Quidquid enim sit de statu puræ naturæ, in quo plurium sententia homines nascerentur morti obnoxii, indubitatum nunc est, mortem merito inflictam esse peccati. Postremo (videor enim satis de hac quæstione disseruisse) parvuli baptizati de alieno merito reportant bona corporis, quoniam in regeneratione spirituali evacuatur caro peccati, & per baptismum adsciscuntur in Ecclesiam Christi, qui sanctificat animam, & glorificat corpora: ergo non baptizati reportant mala corporis, quia generatione corporali trahunt ex Adam carnem peccati, & per noxam originariam numerantur in familiam diaboli, in cujus domo est cruciatus animi, & corpus esca flammarum. Vide quæ diximus cap. 1. hujus libri ad ultimam objectionem.

CAPUT IX.

Refelluntur oppositæ sententiæ argumenta.

QUI arbitrantur parvulos, si non regenerati e vita excesserint, nullo ignis supplicio in inferis confici, primum adversus nos literarum sanctarum auctoritate belligerant. Apostolus, inquiunt, in 2. ad Corinth. v. 10. ait: *Omnes enim nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut referat unusquisque propria corporis, prout gessit sive bonum, sive malum.* Apocalypsis 187. habetur: *Quantum glorificavit se, & in deliciis fuit, tantum date illi tormentum & luctum.* Et ipse judex ad sinistram positis dicturus est, Mat. XXV. 41. 42. *Ite in ignem æternum .... esurivi enim, & non dedistis mihi manducare, &c.* Atqui parvuli nihil mali gesserunt, nunquam in delectamentis deliciisque fuerunt, neque denegarunt eleemosynam indigentibus. Igitur parvuli referre non debent mala corporis, non sunt plectendi tormentis, nec perpetuis ignibus concremandi.

Resp. primo hoc esse argumentum Juliani apud Augustinum lib. VI. cap. 10. quod a D. Parente adversus callidum versutumque dialecticum retorquetur. Nam parvuli baptizati de alieno recte facto reportant bona corporis: ergo possunt de alieno peccato reportare malum. Vide ob. ultimam 1. capitis. Hac ratione alia loca in adversarios retorquentur. Quippe parvuli corporis delicias & oblectamenta non despexerunt, nec sunt elargiti pauperibus obulum, minimumque teruncium; & referent nihilominus gloriam corporis, regnumque electorum. Præterea respondetur nihil esse magis verum, quam mundi illecebris obscenisque voluptatibus deberi sensuum afflictionem ignisque supplicium, & judicandum fore sine misericordia, qui misericordiam non fecerit. At nunquid damnati horum tantum scelerum pœnas dabunt? Ergo neque hæresis, neque ambitio, nec desperatio, aliaque hujus generis crimina absque carnali delectamento patrata non arunt flammis ultricibus punienda? Ergo qui pauperem alit & stipem erogat, volutatur autem in cœno libidinum, regnum Dei possidebit? Ergone, quia in judicio durius agetur cum fidelibus, qui fuerunt natura asperi, & humanitatis expertes, infideles atque idololatræ absolventur? Unum itaque genus peccatorum pro reliquis positum est, & maleficia magis nefaria pro noxis ceteris. Responsum reddo breviter & absolute: Distinguo majorem; Hæc dicta sunt ad exclusionem aliorum peccatorum, nego: sine tali exclusione, concedo.

Opponunt 2. verba Jobi cap. 3. ubi posteaquam ait diem nativitatis suæ fuisse atrum ac tristem; peroptat periisset in utero matris, vel statim in lucem editus; redditque v. 13. hanc rationem: *Nunc enim dormiens silerem, & somno meo requiescerem.* Itaque parvuli decedentes ante usum rationis nullo sensibili supplicio torquentur. = Resp. dist. ant. Et Job puerorum, qui immatura morte abripiuntur, dormitionem & quietem appellitat, quatenus immunes sunt a doloribus, miseriisque hujus sæculi, concedo. Quatenus ex hac vita migrantes in peccato, requie ac felicitate potiuntur, nego. De præsentis vitæ afflictione loquitur Jobus, de qua & nos; dum moritur homo infortuniis miseriisque jactatus, licet impius sit, dicere consuevimus, Pœnis & calamitatibus obrui tandem aliquando cessavit. Nimirum ob oculos nostros hujus vitæ conditio versatur, non futuræ. Ita Job: qui proximo vers. 17. suorum verborum sensum exponit: *Ibi impii* (scilicet in sepulcro) *cessaverunt a tumultu, & ibi requieverunt fessi labore. Et quondam vincti pariter sine molestia non audierunt vocem exactoris. Parvus & magnus ibi sunt, &c.* Quietem ergo ac dormitionem appellat mortem, qua omnes sive parvuli, sive adulti ab angustiis sæculi eximuntur. Exhibet ergo nobis miserorum lamenta, veluti ille, qui Elegia XIII. ajebat in 3. Tristium:

Ecce supervacuus, (quid enim fuit utile nasci?)
Ad sua natalis tempora noster adest.

Præterea Gregorius lib. IV. moral. cap. 3. docet, hæc verba Jobi non esse literaliter accipienda. Atque premuntur eadem difficultate Theologi omnes, qui ob pœnam damni censent parvulos contristari. Vide in hunc locum Hieronymum.

Tertio objiciunt auctoritatem Decreti de Baptismo Tit. 42. cap. 3. *Majores:* Ubi Innocentius IV. (non ut citari solet, III. cum sit Rescriptum an. 1250.) ait: *Pœna originalis peccati est carentia visionis Dei: actualis vero pœna peccati est gehennæ perpetuus cruciatus.* = Resp. primo in Decretorum Codice dist. 4. de Consecr. c. 3. *Firmissime* definiri originale peccatum puniri *ignis æterni sempiterno supplicio*. Hujusmodi ergo decretum adeo perspicuum expressumque alteri valde ancipiti & ambiguo est præferendum. Deinde non addit Pontifex particulam *Tantum*: ideoque si ob peccatum actuale punitur damnatus & cruciatu gehennæ & privatione visionis Dei; plecti etiam potest propter originale privatione visionis Dei, & cruciatibus gehennæ. Insuper ibidem declarat Pontifex, pueros ante usum rationis esse baptizandos, quoniam *originale quod sine consensu contrahitur, sine consensu per vim remittitur Sacramenti: actuale vero quod consensu contrahitur, sine consensu minime relaxatur.* Objicienti autem cur pariter non baptizentur amentes ac dormientes, & in eis deleatur per baptismum originale peccatum, remanente actuali, respondet Pontifex primo *quod Dominus, qui totum hominem sanum fecit in Sabbato, opus imperfectionis non novit; & ob hoc peccata non ex parte, sed ex toto dimittit.* Alteram dat responsionem, eo quod *pœna originalis peccati est carentia visionis Dei; actualis vero pœna peccati est gehennæ perpetuus cruciatus: unde si dimitteretur alicui primum altero non dimisso, talis non careret visione Dei propter originale dimissum, & cruciaretur in gehenna propter reatum criminis actualis: sed hæc tamquam incompossibilia minime patiuntur, imo sibi mutuo adversantur.* Quarum rationum priorem probamus: altera ab imperito Secretario, ut habetur in Glossa, addita est; constat enim, adultum cui dimissum est peccatum originale, & decedit cum actuali mortali, utraque pœna puniri. Vide Gregorium Ariminensem.

Arguunt 4. auctoritate Augustini: qui in tertio de libero arbitrio cap. 23. ait: *Non enim metuendum est, ne vita esse potuerit media quædam inter recte factum, atque peccatum, & sententia judicis media esse non possit inter præmium atque supplicium.* In eo autem loco sermonem habet de parvulis. Rursus in v. contra Julianum cap. XI. non solum scribit parvulos futuros *in damnatione mitissima*, sed etiam negat *tanta pœna esse plectendos, ut eis non nasci potius expediret.* Quod falsum esset, si torquendi forent ambustione perpetuarum flammarum. Rursus serm. 14. de verbis Apostoli cap. 6. ait: *Hæc illis sola pœna est non esse in patria.* Igitur præter pœnam damni nulla alia parvulis irrogatur. Tandem Tract. 19. in Joannem asserit Judicis sententiam, *Ibunt in ambustionem æternam*, esse *de quibusdam sinistris.* Non ergo ad omnes, qui in sinistra erunt, est referenda.

Respondetur frustra hæc perpauca & contorta Augustini amplissimis ac expressissimis testimoniis opponi. Quæ antequam Adversariis nostris eripiantur, summam illorum erga Augustinum observantiam gratam acceptamque habeo, qui palam recedere a tanto Magistro erubescunt. Non enim probare me sinit ingenium meum acrimoniam styli, quo L'Herminier Tom. VI. p. 453. scribit, *At ego miratus sum persæpe illorum omnium audaciam, qui in opinionis suæ præsidium Divi Augustini auctoritatem super hoc negocio proferunt, &c.* Non est audacia hæc, sed reverentia. Jam vero ex dictis constat, S. Patrem damnationem parvulorum appellare *mitissimam* comparate ad adultos; neque de illis usurpandam Dominicam sententiam *Melius erat si nati non fuissent*; quæ nec de omnibus peccatoribus, qui æterno igne cremantur, pronunciata est, sed de scelestissimis tantum, ad ostendendam inæqualitatem tum pœnarum, cum peccatorum. Quæ sunt Augustini verba legentibus manifesta. Nam eodem cap. 92. Ench., ubi damnationem puerorum appellat *mitissimam*, ait: *Quicunque vero ab illa perditionis massa, quæ facta est per hominem primum, non liberantur per unum mediatorem Dei & hominum, resurgent quidem etiam ipsi unusquisque cum sua carne, sed ut cum diabolo, & angelis ejus puniantur.* Atque hoc loco illud addidi, ut videant Augustini mentem, qui docent ignem inferni non posse in parvulorum corpora vim nativam exercere. Quamquam non satis percipio hujusmodi subterfugiorum acumen; sive enim ignis corpora adurat naturali virtute, sive collata divinitus, ad præsentem controversiam nil attinet.

tinet. Verba ex ferm. xiv. de Verbis Apostoli sunt ex concessis a Pelagianis illatio dogmatum Catholicorum. Illi fatebantur parvulos excludi a regno cœlorum, frui tamen aliqua tranquillitate. Sic eos revincit Augustinus: Hoc tantum non esse in patria maximum supplicium est; quam ergo quietem ac beatitatem fingitis in iis, qui a Patre perpetuo exulant? Ac subinde probat reprobos omnes ituros in ambustionem æternam, ut præcedenti capite demonstratum est. Tractatu in Joannem 19. n. 18. plectendos supplicio ignis appellat *quosdam sinistros*, relate ad omnes gentes, turbamque judicandorum universam. His ergo excussis, unum restat ex tertio libro de lib. arbitrio, quod jam expediam.

Agit S. Pater in hoc libro adversus Manichæos, qui existere principium malorum omnium nitebantur ostendere argumentatione petita a parvulis. Hi enim cruciatibus corporis affliguntur, cum nullum peccatum patraverint: Cum ergo mali non sint propria voluntate, consequens est, ut tales sint constitutione naturæ. Rursus dicebant, qualis in judicio futuro deputabitur, cui neque inter justos locum est, cum nihil recte fecerit, neque inter malos, quoniam nihil peccavit? Itaque oportet, ut parvulus, qui damnatur, nec ullius reus est iniquitatis, sit malus conditione, ac substantia. Quid ad hæc Augustinus? Cum Manichæi fateri nollent originale peccatum voluntaria Adami prævaricatione transfusum, conterit argutationes istas ex illorum assertionibus. Recipiebant novum Testamentum, sciebantque necatos ab Herode infantes ab Ecclesia cum Martyribus honorari. *Quis ergo novit* (ait de pueris, qui doloribus ac mortibus flagellantur) *quid ipsis parvulis in secreto judiciorum suorum bonæ compensationis reservet Deus?* Sic explodit unam Manichæorum instantiam, quod si nullum est peccatum in parvulis, temporales afflictiones non erunt pœna peccati, sed meritum occultæ retributionis. Diluit eadem ratione quod objectabant Manichæi de parvulorum judicio. Potest, inquit, horum parvulorum vita esse media inter recte factum, & peccatum? Igitur poterit etiam sententia judicis esse media inter præmium, & supplicium; ideoque nec ex temporalibus cruciamentis, neque ex futuro parvulorum judicio infertur illorum malam esse substantiam. Hæc vident omnes non cæci, qui legunt laudatum caput tertium ac vicesimum: Quid ergo juvat Adversarios nostros locus iste? Sequitur ne ex Augustiniana responsione parvulos morte non plecti propter Adæ peccatum? Minime. Sequitur vitam parvulorum esse mediam inter peccatum & recte factum? Minime. Sequitur in judicio futurum locum parvulorum inter justos & malos? Minime. Ergo nec sequitur sententiam judicis posse mediam esse inter præmium ac supplicium, sed hoc sequeretur utcumque, si parvuli nullum peccatum contraherent. Adde ex hoc Augustini testimonio Adversarios nostros, contendere S. Patrem hic admittere statum *puræ naturæ* possibilem. Nonne hunc statum illum medium inter justitiam & peccatum se invenire jactitant? Igitur, velint, nolint, tamen debent sententiam illam *mediam* non spectare ad parvulos obnoxios originali peccato.

Ad hanc responsionem meam accedunt [illegible] rationes Norisii, Augustinum in Epist. ad Hieronymum [illegible] nunc 166. cap. 7. disserte contestari, quod in III. de lib. arbitrio nihil dicerit de damnatione eorum parvulorum, qui sine baptismo emigrant de hac vita, imo cum Pelagiani, ac Massilienses hunc locum S. Patri objectarent, respondet de dono Perseverantiæ cap. 12. se minime de pœnis parvulorum dubitasse, & adversus Manichæos instituisse disputationem; ac etiamsi cum scripsit de libero arbitrio in hac dubitatione versatus esset, neminem debere esse tam injustum, atque invidum, qui se *proficere prohiberet*, *atque in ea dubitatione semper mansurum esse judicaret*. Unde lusit operam Bellarminus scribens Augustinum numquam quæ scripserat in eo cap. 23. retractasse. Ideo enim non retractavit quod olim docuerat de pœnis parvulorum, inquit Norisius, quia de iisdem non dubitaverat. Sunt qui ulterius respondeant, quod sicut vita parvulorum dicitur media inter rectefactum atque peccatum, intelligendo peccatum actuale, ita sententia sit *media* inter præmium & supplicium, accipiendo mercedem & pœnam, quæ retribuuntur meritis personalibus. Quemadmodum ergo pueri baptizati non habent retributionem adultorum, habent tamen animi corporisque beatitudinem: ita non baptizati non afficiuntur cum adultis æquali supplicio, sed afficiuntur tamen. Sed vera est responsio prior, quamquam & hæc contrariam argumentationem atterit & eliminat.

Opponunt 5. aliquorum Patrum auctoritatem, qui videntur ab Augustiniana sententia recedere. Sunt hi Ambrosius, Gregorius Nazianzenus, Bernardus, & cum pluribus Scholasticis D. Thomas, ac S. Bonaventura. Ambrosius libro 2. de Abraham cap. ultimo scribit de parvulis sine baptismo ex hac vita migrantibus. *Habeant tamen illam apertam pœnarum immunitatem, nescio an habeant regni honorem.* Nazianzenus Orat. 40. quæ est in Sanctum Baptisma, eorum, qui non baptizati ex hac vita discedunt, statuit tertium genus, idest parvulorum, qui lavacrum nec contempserunt, nec consequi potuerunt: de quibus ait, *Nec cœlesti gloria nec supplicio a justo judice afficientur, utpote qui licet signati non fuerint, improbitate tamen careant, atque hanc jacturam passi potius fuerint, quam fecerint.* Habet consimilia Nyssenus scribens Orat. 1. hujusmodi pueros *in doloribus ac tristitia non esse*. Bernardus vero in Serm. de resurrect. 3. *Cesset* (inquit) *voluntas propria, & infernus non erit.* Porro D. Thomæ aperta est sententia 3. p. q. 1. art. 4. & q. 5. de malo art. 2. sicut & D. Bonaventuræ in 2. dist. 33. art. 3. q. 1. hujusmodi pueros supplicium ignis evadere.

Resp. 1. Gregorium Nazianzenum & Nyssenum, aliosque ante exortam Pelagianam hæresim, non tam fuisse in hac controversia versatos, quantum in ea Augustinus & Africani Patres sese exercuerunt, unde, quemadmodum in materia de Prædestinatione & Gratia, ita in hac quæstione post illam hæresim ventilata, Latini Græcis præferendi sunt, maxime quod hi tantum duo Adversariis favere videntur, & si rigorose accipiantur, scribunt pueros ante baptismi lavacrum carere improbitate & peccato, quod falsum est. Pro nobis autem stant Augustinus, Fulgentius, Patres Milevitani, & Carthaginenses, & confessione Petavii, & aliorum, Florentini Concilii decretum. Et nihilominus ob horum duorum, necnon D. Thomæ ac Bonaventuræ reverentiam, oppositam opinionem Catholice propugnari fatemur, eique nos vel unam censoriam virgulam minime hoc nostro scripto adjicimus. Sed singula expendenda jam sunt.

In Ambrosii cap. ultimo lib. 2. de Abraham opinantur PP. Benedictini Tom. 1. pag. 351. nonnulla ab aliquo hæretico fuisse intrusa. Nec immerito; nam supra num. 79. Ambrosius affirmate dixerat parvulos non baptizatos excludi a regno. Quomodo ergo posthac scripsit: *Nescio an habeant regni honorem?* Deinde ultima pars postremi capitis cum præcedenti nulla ratione cohæret. Insuper absolute asserere quod hi parvuli habeant immunitatem pœnarum, videtur sapere Pelagianismum. Optima tamen est responsio nostri Vanroy loqui Ambrosium per figuram concessionis, siquidem ait, *Habeant*, non, *habent*. Etenim perspicuum est illum tam de adultis, quam de parvulis verba facere, & probare sancti lavacri promiscue necessitatem. Solent proferri & quædam de Ambrosii in Epistolas Pauli Commentariis, sed liquet hæc perperam sub tanto nomine celebrari. Observarunt in iis viri docti semina Pelagianismi; nos autem suspicamur conscripta ab Hilario Diacono, qui vixit sub Damaso, & Luciferianis adhæsit, ut diximus cap. 2. ad ob. ultimam. Idem asserendum est de Auctore QQ. ad Antiochum, scribente q. cxiv. de parvulis, qui non baptizati decedunt, [illegible]: *Neque in regnum ingrediuntur, neque rursus in pœnam: peccatum enim non commiserunt.* Spuriæ sunt enim quæstiones illæ, licet diu Athanasianæ habitæ sint, & alicubi nonnulla præferant ex Athanasio translata. At continent longe plura obscuri & imperiti Scriptoris; atque cum olim non excederent num. 35. jam extant 136. *Librarius* (inquiunt eruditi Censores Tom. 2. p. 252. edit. PP. S. Mauri) *novas quæstiones semper adjiciebat*. Laudatum D. Bernardi Sermonem habitum ad adultos liquet legentibus. Testimonium Nysseni premit eos etiam, qui ob pœnam damni parvulos mœrore aliquo affici tenent, quod sentit Adversariorum nostrorum pars major, & si paucos Thomistas exceperis, omnes propemodum. Dubitat etiam Nyssenus an *quælibet anima ante judicis tribunal sistetur*, cum postea id fuerit definitum, ut cap. præcedenti dictum est: unde qui negat parvulos judicandos, auctore Beda in Proœmio Canticorum, *contradicit Catholicæ fidei*. Quare dicendum est cum Norisio Gregorium Nyssenum in ea quæstione, quam appellat *difficilem atque perplexam*, dubitanter locutum esse: alioqui erit in hac parte ipsius opinatio penitus rejicienda.

Unus restat Gregorius Nazianzenus. Hunc Nostrates fatentur commode exponunt; quod sicut dicit ut parvulos *carere improbitate*, *ac jacturam potius pati quam facere*, loquitur de neglecti Baptismatis; ita dum addit, *nec cœlesti gloria, nec supplicio illos affici*, accipiendus est de punitione respondente huic neglectui, ac despicientiæ; ob quam procuidubio adulti contemptores baptismatis supplicio multo acerbiori plectentur. Atque hanc responsionem magnorum virorum consensione probatam refutare non ausim. Nazianzeni tamen sententia videri posset aliquibus manifesta; nam paullo ante scripserat medium quid intercedere inter gratiam, ac mortem, [illegible]. Tum postea, quæ nobis objiciuntur, scribit non propterea quemquam aliquem dignum esse supplicio, quia non meretur honorem [illegible]: parvulos vero sine lavacro decedentes neque gloriæ honorem, nec supplicium subituros, [illegible]. Insuper Græcus illius Scholiastes Nicetas ad hanc ipsam Orationem ita Nazianzeni sententiam explicat *Nec cœlestis regni voluptates sentient, nec pœnis ullis torquentur.* In nonnullis etiam latinis editionibus, ut in Parisiensi an. 1609. additum est in margine, *Parvuli nulla pœna sensus mulctantur.* Sed primum animadvertendum est Nazianzeni verba etiam eos premere, qui censent pueros pœnam damni sentire. Deinde hæc scripta esse ante exorta dogmata Pelagiana, postea vero medium locum inter gloriam & supplicium a Patribus, & Conciliis fuisse explosum, atque exsibilatum. Scholia autem, atque interpretationes non sunt eadem cum textu æstimatione probanda. Quid vero de Divo Thoma Aquinate?

nate? Is quidem communem Scholasticorum sui Ævi sententiam tutatus est: sed ut erat Augustini studiosissimus, hujus sparsit ubique semina. In 4. sent. dist. 46. q. 2. docet, *Peccato originali non tantum deberi carentiam visionis pro pœna, sed etiam subjecti annihilationem*: ex quo probat Godoy celebris & peracutus Thomista disp. 38. de peccat. §. 3. originali peccato obnoxios etiam pœna sensus fuisse ex rigore mulctandos. Subjecti enim annihilatio est pœna omnium gravissima, & ideo pœna sensus est vere pœna, quia ad subjecti annihilationem quodammodo tendit. Plura sunt, quæ idem evincunt, ab eodem Auctore ex D. Thoma deprompta. Sylvius in 1. 2. q. 86. num. 6. ait, Beatum Thomam variis quidem in locis loqui juxta sententiam suo tempore communem. Si tamen suam Summam Theologicam absolvisset, non deest ratio existimandi eum in partem alteram fuisse declinaturum, quia lib. III. contra Gentes cap. 156. habet pro absurdo, quod sint aliqui homines, qui nec beatitudinem consequantur, nec pœnam a Deo patiantur, quod juxta Scripturam Matthæi 25. omnibus in divino judicio existentibus dicetur, *Venite, possidete paratum vobis regnum*, vel, *discedite in ignem æternum*. Multo magis ad nos accessisset, si postremum contra Julianum opus datum ei esset perlegere, ubi sententia nostra traditur expressissime, lib. 1. num. 48. lib. 3. num. 200., &c. Dictum supra, quod in Epistolam ad Ephes. lect. 1. scribit ob originale peccatum nasci unumquemque pœnæ, & gehennæ addictum. Verba Beati Thomæ sunt: *Hoc est quod dicit, Eramus natura, idest per originem naturæ, non quidem naturæ, ut natura est, quia sic bona est, & a Deo; sed naturæ ut vitiata est, Filii iræ, idest vindictæ, pœnæ, & gehennæ: & hoc sicut & ceteri, idest Gentiles.* Hæc pauca pro mea erga D. Thomam observantia satis sit innuisse. De D. Bonaventura, omissa responsione Vanroy Tom. 1. pag. 288. tantum commemorabo Apostolicam ad Rom. XIV. 5. hortationem, *Unusquisque in suo sensu abundet*, quæ nec Ovenum fugit dicere solitum:

His ego consuerim vetus hoc debere reponi,
Illa tibi placeant, dum magis ista mihi.

Id vero non assero facta comparatione inter eximium Ecclesiæ Doctorem, nosque minimos in summa ignorantia versantes: sed propositis mihi Augustini, ac Bonaventuræ doctrinis hac in parte pugnantibus; in utrumque obsequentissimus illius placita debito filii officio complector: hujus sapientiam condignis laudibus prosequor. Atque hoc idem, ubicunque Divi alicujus oppositam sententiam non sequor, aut verba absque interpretatione prætermitto, me profiteor sensu animoque tenere.

Sexto objiciunt argumenta quædam a ratione petita. Ac primum: Pœna sensibilis non est originali peccato proportionata; non ergo hac pœna mulctantur pueri e vita migrantes absque baptismate. Probant antecedens I. quoniam peccatum originale non contrahitur per actum propriæ voluntatis: ergo nec illi respondet mulcta, ac supplicium proprii sensus. II. Peccatum illud est vitium naturæ, non personæ, igitur ejus caussa persona plecti non debet. III. Pœna sensibilis debetur conversioni ad bonum commutabile; quæ non est in puerulis. IV. Ob pravam inclinationem & pronitatem ad malum, quæ ratione concupiscentiæ posset sensui puerorum hærere, nemo damnari potest, nisi illius motibus obsecundet. V. Nec quispiam reprehendi potest in eo, quod nequit vitare. VI. Etiam Augustinus lib. de duabus Animabus cap. 11. affirmat illud impio imputandum esse, *unde illi liberum fuerat abstinere*. VII. Nulla ob originale peccatum injungitur pœnitentia; non ergo ei debetur mulcta, qua animadvertitur in adultos ob actualia.

Hæc omnia placuit simul congerere, quoniam facillimæ sunt solutionis, scitumque Augustinianum quatere non valent, magisque corroborant. Itaque nego antecedens. Ac priorem probationem primum in adversarios retorqueo: Parvuli non contrahunt noxam originalem actu propriæ voluntatis, & nihilominus eorum voluntas a summo bono, quod appetit, cum pœna ac tristitia divellitur: Ergo licet non deliquerint proprio sensu, juste poterit illorum sensus flammarum cruciamenta experiri. Deinde nego consequentiam; nam cuicumque peccatu mortali, sive origine contrahatur, sive propria voluntate, cum displiceat Deo summo bono, debetur, si Deus velit, omnis pœna, etiam *infinite acerba si dari posset*, inquit S. Thomas in 2. dist. 42. q. 1. art. 5. ad 2. Præterea peccatum quod in Adam fuit actuale, posteris originale est: ideoque omnis pœna, quæ debetur peccato actuali primi hominis, infligi potest peccato originali ceterorum. Insuper Doctores, qui adversum nos hæc objectant, putant originale peccatum esse proprium omnibus, quia omnium voluntates censebantur in Adam. Si id sufficit, ut pueri voluntate propria peccaverint, cur non sufficit ut in proprio sensu tormenta percipiant? Rursus damnari potest exclusione regni anima, quæ non continebatur in anima Adæ: ergo plecti potest supplicio ignis corpus, quod præexistebat in Adæ corpore.

Secundum ita diluitur. Primo retorquetur in Adversarios. Quod originale peccatum sit vitium naturæ, non personæ, non evincit, quin hæc persona sit peccatrix, debeatque damnari ad tartara: Ergo nec efficit, ut hæc persona gehennæ cruciamentum non sentiat. Deinde distinguo ant. Originaria culpa naturæ vitium est, non personæ, idest, inducta voluntate protoparentis, qui naturam communem vitiavit, concedo: propagata per voluntatem Adæ, itaut vere ac proprie non sit culpa omnium posterorum, nego antecedens.

Est tertium ejusdem similaginis. Principio in Auctores evibratur. Tametsi parvuli non sunt actu voluntatis suæ aversi a bono incommutabili, afficiuntur pœna damni. Ergo etsi conversi non fuerunt ad commutabile bonum, plecti poterunt pœna sensus. Deinde distinguitur ant. In parvulis non est conversio ad bonum mutabile, actualis per determinationem arbitrii sui singularem, concedo: habitualis per concupiscentiam inseminatam origine, nego. Et quoniam in idem recidit quod sequitur quarto loco similiter retorquetur: Ob concupiscentiam, cui inest habitualis aversio a Deo, parvulus non baptizatus plectitur pœna damni: ergo ob pronitatem, cui inest habitualis propensio ad illicita, mulctari poterit pœna sensus. Deinde distinguo propositionem: inclinatio mala non castigatur nisi accedente voluntatis consensu, ad Tribunal Magistratus, qui curat duntaxat externam civium politiam, concedo: ad Tribunal Dei, qui scrutatur renes & corda, subdistinguo; si pravæ inclinationi adhæreat reatus & macula peccati, ut adhæret concupiscentiæ non baptizatorum, & habituali peccato nondum remisso, nego: si concupiscentia, ablata interclusione, quæ separabat a Deo, soluta sit a reatu, ut est in baptizatis, atque in adultis, quibus peccatum habituale dimissum est, concedo. Vide quæ scripsimus ad propositionem 3. quinti Capitis.

Quod proxime sequitur, recidit in caput adversariorum. Parvuli posita Adæ prævaricatione vitare nequeunt reatum originarium, & nihilosecius illius caussa condemnabuntur. At qui potest damnari, potest etiam vituperari ac reprehendi. Ergo parvuli reprehendi possunt ob prævaricationem Adæ, quam evitare non potuerunt. Præterea distinguo antecedens: Non potest quis vituperari ac reprehendi ob originale peccatum, tamquam malus arbitrii electione, concedo: tamquam malus nativitate, & vitiata naturæ origine, nego. Si enim hoc pacto nequit filius Adæ objurgari; quomodo est natura filius iræ, filius vindictæ? Cur audient infantes, qui sine regenerationis Sacramento extremam diem obierunt, Judicem sic eos alloquentem: *Ite in ignem æternum!* Etiamsi flammarum tormenta vitarent, an non ignominiosum est, Imaginem Dei in exilium propelli, subire tenebras exteriores, ac degere sub dæmonis potestate? Num probrum, ac ignominia non est, furcæ alligari, damnari ad triremes, etiamsi cervicem non frangat carnifex, nec remigare opus sit, vitamque arreptitio pane miserrimam agere? Compellabimus, si hoc verum est, Adversarium nostrum iisdem verbis, quibus Augustinus alloquitur, serm. 14. de verbis Apostoli, hominem Pelagianum, *Videris tibi misericors, quia non aufers ei vitam, damnas tamen quem separas a regno cælorum. Damnas, non eum percutis, sed in exilium mittis.* Quod ex libro Augustini de duabus animabus addebatur, eidem a Juliano fuit objectum: sed respondit S. P. in primo Operis Imperf. n. 48. se ibidem definisse peccatum actuale, non illud quod peccatum est, & simul pœna peccati: idque necessarium est Catholicos profiteri; alioquin originale, quod infantes ante usum libertatis contrahunt, non posset reputari peccatum. Atque illud contendunt Pelagiani hac eadem fallaci argumentatione ducti, quod nemo potest damnari ob id, a quo liberum non est abstinere.

Postremum argumentum potest similiter retorqueri. Enimvero mors, & vitæ hujus calamitates, exilium, & concepta illinc amaritudo, sunt in pœnam originalis peccati. Falsum ergo est filios Adæ ejusdem peccati pœnitentiam non agere. Ad hæc Catechumenus priusquam baptismate abluatur, monendus est, se inimicum esse Dei, ac sub dæmonis potestate captivum: quod audiens, inquit Notilus, dolore corripitur. Parvuli quoque pœnitentes sunt modo suo, *cum per verba gestantium Diabolo & huic sæculo renunciare monstrantur*, ait Augustinus in 1. de peccat. merit. cap. 19.

Opponet 7. Parvuli, cum gratia destituti sint, nequeunt pœnam gehennæ patienter sufferre: ergo in cruciatibus in impatientiam prorumpent, ac Deum blasphemabunt. Rursus: quis ignorat hoc Augustinianorum placitum feritatem, ac immanitatem olere? Denique, ut ut sit, hujus sententiæ promulgatio plura inter rudiores scandala parere, & piarum matrum animum perturbare, ac frangere potest.

Resp. ad 1. Nego consequentiam: ex quo enim ob originale peccatum gerant parvuli voluntatem a Deo aversam, non sequitur, ut debeant mox in Dei odium, & blasphemias prorumpere, & eamdem malitiam habeant cum peccatoribus scelestissimis, ac sint a dominante malitia in omne scelus abrepti; ut commentus est Bajus proposit. 48. & 49. Urgeri etiam potest istud argumentum de pœna damni: quam si ægre ac moleste ferant: blasphemabunt ne? Ad alterum dixi nuper, quod si carent pueri peccato, nec in eos misericordes sunt, qui damnant, eosque in exilium mittunt, etsi non percutiant. Si peccatum contraxere, ut fides docet; exclamandum est, *Quam inscrutabilia* ju-

judicia Dei! Vidimus etiam superiori capite, hanc esse veterem Juliani querimoniam. Ad postremum respondere possumus, fortasse si hæc nostra divulgaretur assertio, nec rusticos tam audacter cæsuros prægnantes uxores, nec tam frequenter compressas puellas curaturas abortus, nec allaturos conjuges interdum vel intemperantiâ, vel alia caussa filiis nascituris interitum. Tunc enim illacrymantes clamarent: Veh in sempiternum ignem infantulus dejectus est! Dignosceretur etiam facilius originariæ culpæ demeritum; atque ex illa, quam acerbum ferumque sit actualium criminum supplicium. Verum quandoque non expedit omnia dicere, nec in aures omnium, nec coram omnibus.

Opp. 8. Quibus ergo deserviet terra illa nova, quæ futura prædicitur Apocalypseos primo ac vicesimo, *Et vidi cœlum novum & terram novam?* Quibus, inquam, nisi parvulis immatura morte peremptis? Hi enim licet aversi a Deo auctore supernaturali, naturalem ordinem servant, ideoque visione quidem Dei privabuntur, at non communicatione ceterorum bonorum.

Respond. 1. cum S. P. Aug. 20. de Civit. Dei cap. 16. futurum novum cœlum, ac novam terram, *ut mundus in melius innovatus apte accommodetur hominibus etiam carne in melius innovatis.* Quapropter non erit nova illa creaturæ facies pro iis, qui veterem hominem non exuerunt. Cum soleat præterea prophetica locutio propriis verbis metaphoras admiscere, eo sensu dictum est *cœlum novum ac terram novam*, quomodo nova creatura, novum figmentum, novus homo, atque ipsomet loco nova Jerusalem. Illud vero, quod de aversione a Deo dictum est, ex præcedentibus abunde revincitur, cum in obnoxiis originario peccato sit virium omnium inordinatio, imago Dei subjecta dæmoni, tota, inquit Augustinus, natura turbata. Rursus nec peccatum actuale naturalia prorsus tollit, cui tamen respondet gehennæ supplicium. Ac tandem, cum naturalia bona sint medium, ipse autem Deus finis ultimus creaturæ rationalis, atque ut D. Thomas docet 1. 2. q. 71. art. 6. ad 3. aversio a fine omnes alias inordinationes secum afferat, fieri non potest, ut qui avertitur a Deo, in recto ordine erga res creatas sese contineat.

Tandem sunt aliqua argumenta pro illis pueris, quos optarent parentes ad baptismum perducere, sed in utero matrum præfocantur, vel statim ac nati sunt moriuntur priusquam sacro lavacro abluantur. Quos diximus Gersonem cum aliis perpaucis cœlestis patriæ civibus accensere. Pro qua opinione hæc possent projerri. Primum, *voluntas*, ut fert commune proloquium, *reputatur pro facto*, & aliud, *Ad impossibile nemo tenetur*. Insuper: In pueris ante usum rationis locum habet baptismus sanguinis, cum inter martyres habeamus omnes infantes, quos Herodes Bethlemi interemit: ita potest illis prodesse baptismus flaminis, scilicet votum, ac desiderium parentum. Item fides Elisabeth promeruit, ut Joannes Baptista sanctificaretur in utero. Præterea liberi Judæorum ante diem octavam sine circumcisione morientes haudquaquam divina lege damnabantur; ideoque privatio sola sacramenti in necessitate non ducit ad perditionem. Tandem effectus sacramenti *impletur invisibiliter, cum mysterium baptismi non contemptus religionis, sed articulus necessitatis excludit*, ait Augustinus lib. 4. de baptismo contra Donatistas cap. 21. Ambros. in Orat. de obitu Valentiniani, Innoc. III. in cap. *Apostolicam*, & Divus Bernardus epistola 77.

Jam diximus supra hanc Gersonis opinionem falsam esse, & fere ab omnibus refutari, quoniam & Evangelium Christi, & Concilia, & Patres non renatos baptismo excludunt a regno Dei. Nec votum parentum potest infantibus opitulari, quoniam spiritus ubi vult spirat, nec beneficia liberrimæ Dei voluntatis pendent ab hominum desiderio: sacramentis autem sunt vi solius divinæ institutionis conjuncta. Eam ob rem Augustinus jure negat connumerandos inter filios Dei pueros decedentes sine regenerationis sacramento, etiamsi moriantur, paratis ministris, ac parentibus festinantibus, eo quod non sint de numero prædestinatorum, quos secundum propositum elegit Deus ante mundi constitutionem. Sed de his alibi. Nunc ad argumenta, quæ adversus hactenus dicta de parvulorum damnatione, militant, ex ordine respondendum est. Ac prima ratio, uti excusat parentes qui vellent filios renasci, ita non prodest pueris qui voluntatem propriam non habent. Neque hi damnantur, quod non accesserint suomet neglectu ad baptismum, quod exequi non potuerunt, sed quoniam traxerunt ex Adam iniquitatem. Altera eliditur, quoniam in martyrio in se recipiunt infantes stigmata Salvatoris, & sanguinem suum ad confirmandam fidem effundunt, ideoque merito, ut suos, recipit Ecclesia fidelium. Voluntas autem parentum non est voluntas natorum. *Redimens enim terram Salvator per crucem, & in latere vulneratus sanguinem & aquam emisit, ut alii quidem pacis tempore in aqua baptizarentur, alii vero tempore persecutionis propriis sanguinibus baptizentur*, inquit Catechesi III. Joannes Jerosolymitanus. Retorquetur & illa argutatiuncula hoc pacto: Martyrium parentum nihil prodest natis, qui martyres non occumbunt: Igitur votum parentum non prodest filiis, qui votum illud minime eliciunt. De Joanne Baptista videtur esse opinio Augustini, fuisse quidem repletum Spiritu Sancto in utero, & sanctificatum in maternis visceribus, ut præconem Christi se gereret; sed nondum exornatum ea sanctitate, quæ vinculum solvit successionis obnoxiæ, idest, repletum per Spiritus Sancti gratiam dono prophetiæ, sed noxa originali adhuc obstrictum, priusquam circumcideretur octavo die. Quod Augustinus non solum scripsit Epist. 57. nunc 187. ad Dardanum, sed etiam lib. 4. Operis Imperfecti contra Julianum num. 133. De qua sententia perlegendæ sunt Norisianæ Vindiciæ cap. 5. §. XI. Responderi tamen potest, quod de Præcursoris exultatione & prophetandi munere docet in eadem Epistola S. Doctor, privilegia Joannis *habenda esse in miraculis divinæ potentiæ, non trahenda ad humanæ exemplar naturæ, & de illo mirabiliter prædicari, quod in aliis non invenitur.*

Memorata ad Dardanum Epistola cap. 10. num. 33. singulare suppeditat argumentum, quo non solum evincitur adversus Gersonem vota prægnantium matrum non præstare salutem pueris mortuis in utero ipsarum, sed etiam adversus recentiores quosdam tritum esse baptismum eis collatum priusquam illinc egrediantur. *Quod si quisquam dicit jam esse natum hominem, etiam cum adhuc est in utero matris, testimoniumque adhibet ex Evangelio, quia dictum est ad Joseph de prægnante Virgine Domini Matre, Quod enim in ea natum est de Spiritu Sancto est: numquid nam huic nativitati accedit secunda nativitas? Alioquin non erit jam secunda, sed tertia. Dominus autem cum hinc loqueretur, Nisi quis, inquit, renatus fuerit denuo, eam scilicet computans primam nativitatem, quæ fit matre pariente, non concipiente atque prægnante, quæ fit ex ea, non quæ fit in ea. Neque enim renatum dicimus hominem, quem mater peperit, tamquam iterum natus sit, qui jam semel natus fuerat in utero: sed illa nativitate non computata quæ gravidam facit, natus dicitur homo partu, ut possit renasci ex aqua & spiritu.* Hæc vero, cum tam aperta sint, & duplicem quæstionem dirimant, non erant prætermittenda. In veteri lege quemquam sanctificatum sine aliquo sacramento, sive circumcisio fuerit, sive aliud ignotum, negat in eadem Epistola S. Pater. Num itaque pueri ante diem octavum decedentes salutem æternam consequerentur, incertum omnino est: ac nisi eis subventum erat vel parentum sacrificio, vel alio gratiæ instrumento, certissime credimus condemnatos. Immo solam in sacris literis Circumcisionem invenimus, ob quam Deus pepercerit infantibus, ut exemplum commonstrat filii Sephoræ, ac Moysi, cap. IV. Exodi vers. 25. Diximus quippe in primo capite hujus libri, non solum in signum populi Dei, verum etiam in remedium originalis peccati Circumcisionem fuisse institutam. Nihil ergo prohibet, quin pueros omnes non circumcisos, quorum eadem erat cum decedentibus in uteris matrum originalis culpa & naturæ conditio, asseramus fuisse similis, rectissimoque judicio damnatos. In quarto denique libro de Baptismo cap. 21. docet S. Pater impleri invisibiliter effectum baptismatis, cum exterius sine contemptu prætermittitur, & valet quod ait Apostolus, *Corde creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem*, videlicet in adultis ob fidei credulitatem & animi præparationem. Idem docet Innocentius in cap. *Apostolicam*, de Presbytero non baptizato, qui tamen Ecclesiæ diu humiliter ministraverat, eique se devovisset suscipiens regenerationis lavacrum, ubi accepisset se non renatum. Eadem est in Epistola 77. doctrina Divi Bernardi. Hujusmodi ergo testimoniis nequit comprobari salus illorum, qui gratia fidei, ac animi præparatione sunt destituti. Atque hæc dicta sint de originaria labe, & de anima non renatorum infantium:

Quæ, quia materiam peccati ex fomite carnis,
Consociata trahit, necnon simul ipsa sodalis
Est incentivum peccaminis; implicat ambas
Vindex pœna reas peccanteis mente sub una,
Peccandique cremat socias cruciatibus æquis.

His itaque verbis ex Prudentii Apotheosi exscriptis finem libro tertiodecimo constituimus.

DE

DE THEOLOGICIS DISCIPLINIS

LIBER DECIMUSQUARTUS,

Qui Pelagianam Hæresim vellicat, & refellit.

ORIGINALI peccato humanam obnoxiam esse neturam, etque ignorantiam & difficultatem, quam patimur ab exordio nativitatis, non conditionem instituti hominis, sed pœnem esse damnati, negarunt Gratiæ Dei infensissimi hostes, hæretici Pelagiani. Opinantes iccirco peccatum Adæ posteris obfuisse non propagine, sed exemplo, & voluntatem actionemque nostram tam ed declinandum e malo, & faciendum bonum valere, ut divino non indigeant adjutorio, illud in lege ac doctrina, non in sanctæ dilectionis inspiratione constituerunt; maximumque Redemptoris beneficium, licet specioso verborum epparatu multipliciter viderentur deprædicare, coarctarunt ad revelationem, exempla, præceptorumque instituta. At Gratiæ Vindex Præsul Sanctissimus Augustinus, quum optime animadverteret neminem posse legem implere per legem, neque per doctrinam, sed per caritatem, quæ pet Spiritum Sanctum in cordibus nostris diffunditur, in omnibus fere libris contra Pelagium, Cælestium, & Julianum conscriptis, curavit ut simul originalis culpæ propagationem, & gratiæ necessitetem defenderet. Æquum est igitur, ut qui Doctoris præclarissimi sectamur vestigia, ejusque dogmata universa propugnandi suscepimus arduam, amplissimamque provinciam, posteaquam de Originali peccato ebsolvimus disputationem, insectantes hæresim Pelagianorum pro Christi gratie, quæ superabundavit ubi abundavit delictum, nervos atque vires experiamur.

CAPUT I.

De Pelagianæ hæreseos Auctoribus Origene primum, Rufino, ac Theodoro Mopsuesteno.

JOANNES Garnerius cap. 1. dissertationum ed Pelagienam historiam pertinentium scribit videri sibi hujus sectæ primordia referenda ad Paulum Samosatensem; quem negasse veram Christi divinitatem, & asseruisse post Incarnetionem Deum factum ex profectu virtutis vitam ducendo studiosam, haud obscure colligitur ex Synodo Ariana habita Antiochiæ an. 344. apud Athanasium in libro de Synodis, atque ex ejusdem Athanasii Orat. 4. contra Arianos. At Norisius noster Pelagianæ sectæ auctorem facit Origenem, & hunc quidem de Gratie hæreticam tenuisse sententiam, edversus nonnullos defensores demonstrant alii viri clarissimi, ut Natalis Alexander sæc. 3. dissert. 16. art. 3. Daniel Huetius in Origenianis lib. 2. q. 7. §. 12. Honoratus Tournelius q. 3. de Gratia, & qui primus commemorandus erat, Magnus Hieronymus in Epistole ad Ctesiphontem. Plura etiam de hoc argumento Jansenius lib. 6. Hist. Pelag. c. 13. & sequentibus: ubi tamen e vero exorbitat improbans in Origene indifferentiam arbitrii, & hanc reprehendens, tamquam Pelagianorum Dogmatum scaturiginem.

Sequitur Rufinus, a quo errore imbutum Cælestium insignia monumenta demonstrant. Sed an fuerit Aquilejensis ille percelebris, an Syrus vel Palæstinus, qui nobis innotuit ex Epist. 66. nunc 81. Hieronymi, inter Eruditos non convenit. Fuisse Aquilejensem tenet Baronius, Pagius, Norisius, & major pars illustrium Scriptorum. Neget Garnerius loco citato cap. 3. & alii perpauci, quibus accessere Auctores observationum Norisian. eruditi Presbyteri Veronenses lib. 1. cap. 2. Dubitare videntur PP. S. Mauri in notis ad cap. 3. libri de Peccato Originali S. Augustini, & ad Commonitorium Mereatoris, nec non in Præfetione Tom. x. De Theodoro Mopsuesteno consentiunt Norisius & Garnerius, aliique communiter. In his ergo, Origene scilicet, Rufino, ac Theodoro hæc prior dissertatio versabitur, nam de Paulo Samosateno solas habemus, quas leviter tetigi, conjecturas.

PROPOSITIO I. Origenes de Divina Gratia pravam tenuit hæreticamque doctrinam.

Evincitur primo clarissimorum Scriptorum testimonio, illorum mexime, qui grassante hæresi Pelagiana floruerunt. 1. S. Hieronymus in Epist. ad Ctesiphontem designans Pelagianorum Amasium, *Doctrina tua*, inquit, *Origenis ramusculus est*. Idem repetit in fine Dialogorum. Orosius in Apologia: *Origenes* (inquit de Pelagianis) *in his vivit*; Et Vincentius Lirinensis Common. cap. 23. testatur, quod Origenes *omnium pene hæreticorum Magister exstitit*.

Probatur 2. Origenes scripsit gratiam dari secundum merita nostra, posse unumquemque vivere absque ullo prorsus peccato, nec contrahi a parvulis ob Adæ prævaricationem originale peccatum. Hæc vero sunt Pelagianorum Dogmatum paradoxa. Itaque Origenes Pelagianorum hæresi viam aperuit. Et quidem existimasse gratiam dari secundum merita nostra esseruit ille libro 1. περὶ ἀρχῶν cap. 7. lib. 3. cap. 1. & 3. Philocal. cap. 20. & in Epist. ad Rom. lib. 7. & 9. Quæ loca congessit & illustravit Huetius. *Est* (inquit Origenes) *alia Spiritus Sancti gratia, quæ dignis præstatur, ministrata quidem per Christum, impetrata autem a Patre secundum merita eorum, qui capaces efficiuntur*; & *unumquodque vas vel ad honorem, vel ad contumeliam formatur, prout ex seipso caussas, & occasiones præstitit Conditori*. Initium quoque fidei esse ex nobis, & profectum a Deo apertissime asseruit. Docuit insuper, ut cap. 1. demonstrat Norisius, Angelos diversa officia promeruisse ex suis meritis ac studiis: Joannem Baptistam in utero sanctificatum ob merita comparata, priusquam ipsius anima devolveretur ad corpus: eodemque pacto Christum Dominum promeruisse unionem hypostaticam, quæ est omnium gretiarum maxima. Prælusit ergo Origenes primo errori Pelagienorum, affirmavitque gratiam dari secundum merita nostra.

Docuit præterea Origenes alterum Pelagiani dogmatis paradoxum, posse hominem vitare qualecunque peccatum, quod est famose hæreticorum ἀναμαρτησία, idest, impeccantia. Id liquet primo auctoritate Hieronymi in Procemio lib. IV. Commentar. in Hierem., ubi ait: *Hæresis Pythagoræ & Zenonis ἀπαθείας, ἢ ἀναμαρτησίας, impassibilitatis & impeccantiæ, quæ olim in Origene, & dudum in discipulis ejus Grunnio, Evagrioque Pontico, & Joviniano jugulata est, cœpit reviviscere*. Idem habet in Procemio Dialogorum adversus Pelagianos. Deinde: Origenes Tom. 12. in Matth. exponens illud Christi ad Petrum, *Scandalum mihi es*, ait eum, qui in caritate perfectionem adeptus est, scandalo obnoxium non esse; & Tom. 15. in idem Evangelium scribit pueros, quibus Jesus manus imposuit, *jam amplius percelli non posse peccati illecebris*: quæ vix ullam admittere excusationem fatetur Huetius n. XVIII. q. 7. lib. 2. Origenianor., quamquam plura illic studet emollire.

Num Originale peccatum reapse negaverit, perdifficile est definire. Huetius, qui loco citato n. 24. Origenem vindicat a querelis Jensenii, fatetur in Commentariis in Epistolam ad Romanos nonnulla occurrere Orthodoxæ fidei parum consentanea: etque in Catena Græcorum Patrum in Psalm. 48. v. 6. referri testimonium Origenis, quod illum apertissime oppugnat. Sed inquit Commentarios interpolatos fuisse a Rufino, Catenarum vero fidem sublestam esse atque incertam. Dixerim Origenem in tanta librorum copia non semper sibi constare, & aliquando peccatum originale saltem consequenter negavisse. Enimvero, hujus vitæ miserias non in Adæ peccatum, sed in habituale in superiori vita commissum referendas esse propugnavit, & Esau reprobatum, variisque calamitatibus affectum ob scelera ante conceptionem patrata, ideoque cohærenter ad falsam ejus doctrinam, ea scilicet quæ a nobis gesta fuerunt, antequam corpora subiremus, caussam Deo præbuisse, ut spiritus terrenis hisce molibus complicaret.

Opp. 1. Pelagius adeo Origenem abominatus est, ut in Synodo Diospolitana, cum de æternitate Inferni ageretur, dixerit, *Et si quis aliter credit, Origenista est*. Nullum præterea pro se Origenianum testimonium protulit, licet sæpenumero Lactantii, Hilarii, Ambrosii, Chrysostomi aliorumque sententias recitaverit. Non ergo ex Origenis libris Dogmata Pelagiana eruperunt. = Resp. Versute & callide animadvertisse Pelagium, ne Origeniana scripta produceret: neque enim ipsum latebat, quam male apud Latinos Patres Adamentius audiret. Servarunt nihilosecius inter se Origenistæ ac Pelagiani arctissimam amicitiam: ut constat de Rufino, Theodoro Mopsuesteno, aliisque Pelagianis, qui sedente ad clavum Ecclesiæ Vigilio conati sunt Origenem, quamquam irrita molitione, defendere.

Opp. 2. Pamphilus in Apologia Origenem ab omni errore purgavit. Illam vero Apologiam Pamphili esse, non alterius Scriptoris, tradunt Eusebius lib. VI. H. Ec. cap.

33. Socrates lib. 4. cap. 27. & Nicephoras Callistus lib. x. cap. 14. = Resp. 1. cum Huetio etiam Pamphilum in eadem cum Origene caussa versari, si nos Rufini interpretamenta non fallunt. Defendit enim Origenianam Animorum præexistentiam, & anteactam vitam, sine qua asserit Deum fore injustum, si insontes animas in debilia ac mortalia corpora truderet. *Vides*, inquit doctissimus Abrincensis Episcopus, *labefactatum ac peremptum* (a Pamphilo) *gratiæ cælestis auxilium*. Deinde respondetur prædictam Apologiam universam fuisse ab Eusebio elucubratam, quamquam priorem librum ipsemet Eusebius sub nomine Pamphili ediderit. Ita S. Hieronymus in Catalogo Script. Eccl. cap. 8. & in Apologia adversus Rufinum: quo in loco illud etiam animadvertit in primo Apologiæ Pamphili libro aperte Arianam hæresim contineri, quamquam Rufinus latinam reddendo sensum passim immutavit. Absit vero, ut Pamphilum Martyrem Christi gloriosissimum Arianis connumeremus.

Opp. 3. Origenes hom. 8. in Levit. disertissime agnoscit originale peccatum. = Resp. 1. a Criticis hujusmodi homilias vel Cyrillo Alexandrino, vel incerto auctori passim attribui. = Resp. 2. existimasse Origenem non delictum Adæ, sed *præterita in cælis*, & *antiqua delicta solvi in baptismo*, ut in fine Dialogorum scribit Hieronymus. Respondetur 3. juxta Origenem animas delabi ad corpus inquinatum, & propagatum ex Adam ob anteacta flagitia, ideoque si revera originariam noxam agnovit, fuit hæc præcedenti merito comparata, quemadmodum debita meritis gratia posthac collata: unde nihil ad purgandum Origenem valent ea loca, in quibus videtur asserere omnes filios Adæ in peccato fuisse conceptos.

Opp. ultimo: Origenes cap. 8. lib. 2. Periarchon, hom. 4. in Psal. 36. aliisque in locis divinarum gratiarum munera prædicat. = Resp. Gratiam, quam Origenes quandoque commemorat, esse præcedentibus meritis erogatam: distinguit enim duplicem fidem; humanam, quam propriis viribus nulla gratia suffultis habere possumus, & divinam, quæ nobis per gratiam infunditur. Item virtutum inceptionem, illarumque profectum. Ita Tract. 33. in Matth. lib. 4. in Epist. ad Romanos, & lib. 3. Periarchon cap. 1. Vide Huetium in Origenianis p. 515. Ex his facile est genuinum sensum Origenis subodorari: gratiæ enim deputat secundam fidem, non primam; & incrementum virtutis, non inceptionem; splendideque ἡμιπελαγιανίζει, *semipelagianizat*.

PROPOSITIO II. Rufinus, qui inter Pelagianos cooptatur, est Rufinus Aquilejensis, non Palæstinus, vel Syrus.

Probatur 1. Marius Mercator in suo Commonitorio sermonem instituens de hæretico Dogmate, quod Adam & Eva sibi tantum prævaricando nocuerint, alteri penitus nulli, ait: *Hanc ineptam, & non minus inimicam rectæ fidei quæstionem Anastasio Romanæ Ecclesiæ Summo Pontifice Rufinus quondam natione Syrus Romam primus invexit: & ut erat argutus, se quidem ab ejus invidia muniens per se ferre non ausus Pelagium gente Britannum Monachum tunc decepit, eumque ad prædicta apprime imbuit, atque instituit impiam veritatem.* Rufinus ergo, quem Mercator appellat Syrum, fuit primus Magister ac deceptor Pelagii. Atqui Magister & deceptor Pelagii fuit Rufinus Aquilejensis, qui Romæ libros Periarchon latinos reddidit, ut scribit S. Hieronymus in Epist. ad Ctesiphontem; ubi Pelagianam de impeccantia hæresim ait primum a Manichæis derivatam, deinde a Priscillianistis, postremo ab Evagrio Pontico, atque a Rufino Librorum Periarchon interprete. Quod repetit Præfat. in lib. IV. Comment. ad Hierem., Rufinum sub Grunnii nomine indigitans. Igitur Rufinus Aquilejensis inter Pelagianos connumerandus est.

Deinde: Rufinus Aquilejensis de libertate arbitrii male sensit, ita enim declarat in Cap. *Sancta Romana* Concilium Romanum lxx. Episcoporum. *Rufinus vir Religiosus plurimos Ecclesiastici Operis edidit libros: nonnullas etiam Scripturas interpretatus est: sed quoniam Beatus Hieronymus in aliquibus eum de libertate arbitrii notavit, illa sentimus, quæ prædictum Beatum Hieronymum sentire cognoscimus.* Nullibi autem legimus Rufinum liberum arbitrium negasse: erravit ergo duntaxat illius naturalem facultatem nimis cum Origene suo, Pelagianisque extollendo.

Tertio: Recentiores Critici, ut Rufinum Aquilejensem vindicent a Pelagianismo, cum negare non possint aliquem hujus nominis hanc hæresim præformasse, damnant Rufinum alterum Syrum, aut Palæstinum, qui nobis innotuit ex Epistola 66. Hieronymiana. At quo jure sanctissimus Hieronymi discipulus hæresis insimulatur? Compertum est hunc Rufinum ex Bethlemitico specu missum fuisse ad Venerium & Anastasium adversus Origenistas. Quis ergo dixerit talem virum, a Hieronymo eruditum, & in Italiam fidei causa profectum, disseminasse hæreses, & partibus Origenis studuisse? Hunc Hieronymi discipulum (inquiunt ingenui, & eruditi Theologi Veronenses) tantæ hæresis doctorem non audemus suspicari. At quomodo probant hunc a Syro fuisse diversum, cum viri docti, ipsique quoque PP. Benedictini, disputent num præcursor Pelagii sit Rufinus ille Aquilejensis, an alter qui circa annum 399. in Occidentem venit missus a Hieronymo Mediolanum ad Venerium? Qui vero ex his tres nobis Rufinos venditant, nulla vel probabili ratione ducuntur. Addo Cælestium in Carthaginensi Conventu pro suo Dogmate Rufinum, tamquam omnibus notum, produxisse. Syrum vero illum ab Aquilejensi diversum & fama aut scriptis percelebrem nondum comperimus.

Rursus: In Præf. ad IV. librum Comment. super Hierem. S. Hieronymus de Hæresi Pelagiana loquens, quam in Grunnio nuper asserit jugulatam, *Cui respondere*, inquit, *diu tacens, & dolorem silentio devorans crebra fratrum expostulatione compulsus sum, nec tamen hucusque prorupi, ut auctorum nomina ponerem, malens eos corrigi, quam infamari.* Quo sane in loco non solum demonstrat sub Grunnii cortice latere illius hæresis prodromum, sed etiam intermissam a se Expositionem Hieremiæ, quam per intervalla dictabat, ut serpentem errorem eliminaret. At Grunnium ipsum esse Rufinum Aquilejensem, & libros interea temporis a Hieronymo editos eos esse, quos contra Pelagianos conscripsit, nemo jure negabit. Rufinus ergo Aquilejensis hæresim Pelagianam, saltem quantum spectat ad Dogma impassibilitatis, & impeccantiæ, invexit in Occidentem, eaque imbuit Cælestium. Neque hoc solo titulo Grunnius dicitur a Hieronymo Pelagianorum præcursor, quod Origenem Latio donaverit; etenim ipse Hieronymus plura Origenis scripta fecit Latina, eique hoc idem in 1. Invectivarum libro ipse Rufinus objectat. Atque insuper non omnia Origeniana Dogmata Rufino attribuuntur, sed ea maxime, quibus Pelagianismus innititur.

Præterea: Rufinus in interpretatione librorum Origenis, quos pro suo lubitu immutavit, ut demonstrat in præclarissimis dissertationibus Origenianis Daniel Huetius, quæ Pelagiana erant, fideliter, & præter morem suum retulit, ut constat ex cap. 20. Philocaliæ, ubi peculiare auxilium gratiæ declaratur esse solam liberæ voluntatis facultatem. Et, quod caput est, verba quæ redolent Pelagianismum in 1. libro Periarchon cap. 3. & quibus probant Natalis Alex. & Jansenius Adamantium prælusisse Pelagianis, in nullo Græco exemplari comparent: sed, ut Huetius ait libro 2. Orig. q. 7. n. x. & XIV. *de sua Pelagianismi officina largitus est Rufinus*. Falsum est ergo sententiam de Pelagianismo Rufini esse popularem credulitatem, ut illam appellitat in Appendice Augustiniana pag. 44. Phereponus: ac falsum, quod scribunt Veronenses, nullum adhuc inventum esse argumentum præter nominis Rufini similitudinem, ac suspicionem, in quam Aquilejensis incurrit propter scriptorum Origenis translationem. Quin, ut mox ostendam, levissimæ sunt conjecturæ Garnerii, quibus permoti Norisii Concivis sui doctrinam maluerunt impugnare, quam defendere, tametsi illam pene certam scripserint Pagius, Dupinius, Gerberonius, Natalis Alexander, & Huetius, qui Rufinum Aquilejensem omni procul dubio adnumerant Pelagianis.

Opp. 1. Garnerius: De Rufino magistro Cælestii Mercator loquitur, quasi de homine minus noto: *Rufinus quidam*, inquit: Aquilejensem autem totus orbis noverat ob eruditionis famam, opinionem sanctitatis, & Melaniæ consortium. II. Aquilejensis venit Romam anno 13. Siricii, & Syrus sub Anastasio hæresim Romam invexit. III. Rufinus, qui imbuit Cælestium, Romæ mansit apud Pammachium; Aquilejensis vero nunquam virum cum Hieronymo conjunctissimum adiisset. IV. Rufinus Cælestii magister Romæ fuit, cum doceret non dari peccati traducem; ut liquet ex libro Augustini de peccato originali cap. 3. V. Rufinus Pelagianus appellatur a Mercatore natione Syrus. VI. Cælestius innuere videtur apud Augustinum loco citato, Rufinum tempore judicii Carthaginensis adhuc fuisse superstitem, Sanctum illum appellando, non *beatæ recordationis*. VII. Paulinus Diaconus nihil excipit adversus Rufinum a Cælestio appellatum; poterat autem plura adversus Aquilejensem propter hæreses damnatum, & in damnatione extinctum.

Resp. ad 1. Mercatorem non scripsisse *Rufinus quidam*, sed *Rufinus quondam*, atque ita etiam habetur in edit. Augustiniana PP. Bened. 2. p. Append. Tom. x. Tom. 27. Biblioth. Patrum pag. 129. in Appendice Phereponi, & in Op. Mercatoris. Ad 2. dico, Rufinum utique venisse Romam regnante Siricio, & anno 396. sed constat ex Epistola Hieronymi diu illic moratum, & forte toto ferme biennio: unde possumus asserere Romæ constitisse initio Pontificatus Anastasii, qui creatus est anno 398. pridie idus Martii, ut scribunt Anastasius Biblioth. & Marcellinus Comes in Chronico. Deinde si Rufinus ante Pontificatum Anastasii Roma discesserat; sub Siricio hæresim disseminaverat, & invexerat, quam primum, operam navante Marcella nobilissima femina, Anastasius compressit. Quare hæresim negantem originale peccatum sub Anastasio exortam affirmavit Mercator, atque Hieronymus in Epist. VIII. ad Demetriadem. Ad 3. respondeo Rufinum fuisse hospitio exceptum a Pammachio, primum, quia ipsius domus commune erat Monachorum hospitium: deinde quia Rufinus maxima erat amicitia conjunctus cum Paulino Pammachii amicissimo: rursus quia in Peregrinatione Syriaca complures Pammachii amicos Rufinus noverat: ac tandem falsum est Rufinum inter ac Hieronymum ante annum 399. vulgatamque In-

ter-

terpretationem Origenis, fuisse amicitiæ vinculum dissolutum. Ad 4. dico Cælestium in Synodo Carthaginensi non dixisse, se e Rufino Romæ edoctum quod non sit tradux peccati, sed e Rufino, *qui fuit Romæ*: quemquam & Romæ Cælestium fuisse Rufini discipulum anno 387. mihi sit persuasum. Ad 5. missa responsione Rigbeerii in notis ad Mercatorem Tom. 27. Bibl. PP. pag. 147. scribentis Rufinum fuisse natione Syrum, & Aquilejensem titulo Sacerdotii, quomodo S. Felicem patria Italum, Presbyterio Nolanum, & genere Syrum testatur eadem ætate S. Paulinus Natal. 4. de S. Felice: missa, inquam, ea responsione, dico cum Norisio ac Pagio Rufinum commoratum in Syria per annos viginti septem, ideoque appellatum a Mario Mercatore Syrum, ut Faustus a Possessore dicitur natione Gallus: reveta tamen Faustum in Britannia natum, & Rufinum in pago diœcesis Aquilejensis, sive Concordie fuerit, sive ignotum aliud oppidulum. Ad 6. dico Rufinum obiisse anno 411. & judicium Carthaginense habitum an. 412. verno tempore: unde fieri potuit, ut nondum nuncium obitus Rufini pervenerit ad Africanos. Ad ultimum: testatur Mercator Rufinum, ut erat argutus, se quidem ab hæresis invidia solerter muniisse: unde Paulinus Diaconus illum tamquam hæreticum non excepit; imo nec in damnatione Origenis facta anno 401. ab Anastasio expresse Rufinus nominatus est. Quare Pontifici gratias egit, quod calumniantibus se non accommodasset auditum, & propriæ existimationi, quam sibi apud plurimos comparaverat, insigni simulatione consuluit. Ea propter falsum est Aquilejensem ab omnibus habitum tamquam hæreticum: neque enim S. Paulinus cum homine anathemate damnato tam arctam coluisset necessitudinem. Sed & Paulinus Diaconus, ubi Cælestius Rufinum Presbyterum laudavit, respondit duntaxat, *Est ne alius?* Quæ verba commonstrant institutum sermonem de Rufino omnibus noto: quem jure Paulinus nec reprehendit ob nominis celebritatem, nec pluris fecit ob Cælestii consuetudinem.

Opp. ultimo cum Veronensibus Theologis. Valerent hæc aliquid, si aliunde exploratum esset, Rufinum Aquilejensem fuisse Magistrum Cælestii. At obstat testimonium Mercatoris, qui ait hæresim sub Anastasio *invectam*, non *invaluisse*. Argumentum vero adversus Rufinum Italum nullum est præter similitudinem nominis. Ac in primis damnari non debet, quod græca Origenis volumina latine reddiderit, nisi convincatur errores ibi contentos propugnasse. Deinde ex Apologia & expositione Symboli satis exploratum est, quantum ab erroribus Origenianis distaret. Insuper S. Hieronymus illum vocavit Præcursorem Pelagii, quod non tam Origenis interpretem, quam defensorem existimaret. Postremo non apparet Rufinum fuisse aliquando hæresis convictum aut damnatum.

Respondetur compertum quidem esse Magistrum Pelagii esse Rufinum Aquilejensem, non ex nominis similitudine; fatemur enim alios fuisse Rufinos, discipulum nempe Hieronymi, & alium quoque Romanum; sed Aquilejensis ille est, qui ἀναμαρτησίας opinionem evulgavit, qui liberum arbitrium extulit, qui interpretando Origeniana, omnia emollire studuit, præter Pelagianismum, & hunc ubi non erat intrusit. Ita enim demonstrat Huetius tam evidenti argumento, ut satis appareat æquitas Hieronymi, & mala Rufini fides. De Commonitorio Mercatoris dictum satis. Rufinus inimicam fidei quæstionem invexit sub Anastasio jugulatam. Nam & Origenis translationem exornavit sedente Siricio, & tamen scribit Hieronymus ad Virginem Demetriadem fidem Romæ Origenianis erroribus labefactatam sub Anastasio. Nec damnetur Rufinus, quia Origenis volumine latinitate donavit, hoc enim fecit & ipse Hieronymus; sed quia more suo quæ Pelagiana erant non castigavit, sed auxit, iisque imbuit Cælestium. Ita non fuit tantum interpres Origenis, sed & defensor. Sese ab omni invidiæ Apologiis & Epistolis præmunisse, innuit non obscure Mercator. Non damnatum expresse, & forte etiam proscripto per Anastasium Origene resipuisse, ultro ac lubenter concedimus.

PROPOSITIO III. Theodorus Mopsuestenus est alter Prodromus Pelagianorum.

I. Probatur ex Mario Mercatore, qui in libro Subnotationum de Hæresi Cælestiana scribit jamdudum motam apud nonnullos Syrorum, *& præcipue in Cilicia a Theodoro quondam Episcopo oppidi Mopsuesteni*. II. Quia ut constat ex eodem Mario Mercatore, & Photio in Biblioth. Cod. 177. non solum negavit filium Dei venisse ad tollendum Originale peccatum, sed etiam de hoc argumento adversus S. P. Augustinum quinque libros conscripsit, negando Adam per transgressionem mortalem factum. III. Quia Domini comminationem factam Adæ *Morte morieris* ita exponit, ut post lapsum fraudatus deliciis ærumnosissima conversatione mulctatus sit, sed non ob aliam caussam morti fuerit obnoxius, nisi quia ex terra fuerat compactus: quod molitus est demonstrare ex cap. 3. Gen. v. 19. iisdem plane argumentis, quibus postmodum usus est Faustus Socinus; quemadmodum potest percipere quisquis contulerit fragmenta Theodori edita a Norisio cap. 9. Hist. Pel. cum cavillis Socinianis a me refutatis lib. XII. cap. 13. Postremo quia in x. Act. Concilii Chalced. Ibæ Theodori discipulo, hæc plusquam Pelagiana Mopsuesteni sententia fuit objecta: *Non invideo Christo, quod factus est Deus: quoniam & ego, si volo, possum fieri secundum illum*. De Theodori expunctione e sacris Diptychis legendus Norisius cap. 5. dissert. de Synodo v.

CAPUT II.

De Pelagio, ejusque gestis, erroribus, variisque statibus hæreseos, quæ ab eo dicta est Pelagiana.

QUANTUM ad Pelagii personam attinet, me paucis expediam: inquiri enim potest de ipsius Patria, professione, moribus, scriptis, atque erroribus.

DE PATRIA PELAGII.

Pelagius fuit patria Britannus, sive fuerit Scotus, sive Hybernus, vel Anglus. Etenim S. P. Augustinus Ep. ad Paulinum 106. ait: *Pelagius, quem credimus, ut ab illo distinguatur, qui Pelagius Terenti dicitur, Britonem fuisse cognominatum*. Prosper in Carmine de ingratis:

> *Dogma, quod antiqui satiatum felle Draconis*
> *Pestifero vomuit coluber sermone Britannus.*

Bede libro 1. Hist. Anglorum: *Ab anno incarnationis 394. temporibus Arcadii & Honorii Imp. Pelagius Brito contra auxilium gratiæ venenum suæ perfidiæ longe lateque dispersit*. Idem docet Hieronymus in Epist. ad Ctesiphontem, & in Apologetico Paulus Orosius. Est aliqua nec levis suspicio fuisse Scotum, quia S. Hieronym. in Præf. ad lib. 3. Comment. Hierem. ait de Pelagio: *Habet progeniem Scoticæ gentis de Britannorum vicinia*: & ad lib. alterum, *Scotorum pultibus prægravatum* appellat. Garnerius tamen dissert. 1. cap. 4. rem incertam arbitratur. Norisius vero cap. 3. id etiam improbet; quoniam auctore Beda cap. 12. memoratæ Historiæ Scoti *sunt gentes a parte Britonum remotæ*; ac Pelagium Britonem omnes appellitant. Fallitur Lambertus Danæus Genuvensis, qui ortum asserit in maritimæ Galliæ regione, quam vocant tractum Armoricanum; nam vivente Pelagio nondum Britannia ea Galliarum pars vocabatur; Britanni autem dicti sunt, qui partes australes e Gallia Celtice dissitas incolebant.

DE PELAGII INSTITUTO.

Pelagius fuit professione Monachus. Constat ex Commonitorio Mercatoris præc. cap. prop. 1. ex D. August. lib. de hæresibus cap. 88. & de Gestis Pelagii cap. 35. Obiter notandum est. I. Nullis Ecclesiasticis muneribus Pelagium fuisse condecoratum, quoniam a Zosimo Papa in Epistola ad Episcopos Afros dicitur Laicus: ideoque errant Balæus & Prateolus, qui putant fuisse Episcopum, aut Abbatem amplissimi cœnobii Bannochorensis. II. Facile ego subscripserim Garnerio, non fuisse Pelagium Cœnobitam, nec Eremi cultorem, sed ex illo genere Monachorum, qui veste ad pietatem composita domi vivebant, & disciplinis sedulam navabant operam, quales fuerunt Pammachius & Paulinus. Quamquam enim Augustinus aliquando Pelagium sanctum, bonum, ac prædicandum virum appellat; Orosius cap. 27. Apologetici asserit enutritum epulis, balneis & conviviis deditum, ut pinguedinem etiam in fronte prætulerit. Quod Hieronymus in primo adversus Pelagianos dialogo satis lepide carpit ita illorum signiferum compellans: *Catoniana nobis inflaris superbia, & Milonis humeris intumescis*. Atque his accedit, S. P. Augustinum memorato cap. 35. de Gestis Pelagii num. 16. scribere, quod Pelagiana hæresis fuerit invecta *a quibusdam veluti Monachis*, ab his scilicet, qui Monachorum instar pallio incedebant, quosque Græci Philosophos appellarunt. III. Decipitur Vossius, qui lib. 1. H. Pelag. cap. 3. ait Pelagii lapsum deploratum a Jo. Chrysostomo in Epistola ad Olympiadem scripta an. 405. ex oppido Armeniæ Arabisso. Hoc enim tempore Pelagius adhuc sanctimoniæ laude commendabatur; imo cum Cælestius an. 412. in Episcopali Carthaginensi conventu excommunicationem promeruisset, nondum Augustinus scripserat de peccatorum meritis: in cujus operis lib. 3. cap. 1. ait, existimari Pelagium Sanctum, & non parvo profectu Christianum. Si ergo Pelagius adhuc erat anno 412. sanctimoniæ ac religionis fama percelebris: quomodo Chrysostomus an. 405. poterat in remotissima regione exulans casum hominis deplorare? De alio itaque Monacho Pelagii nomine nuncupato loquitur S. Chrysostomus. E contra Epistola Isidori Pelusiotæ 314. qua vocitat Pelagium *liguritorem, cupediosum, & obsoniorum condimentis maxime addictum*, de Pelagio Britone videtur intelligenda; etsi neque Vossius, neque Petavius id facile concedere videantur. Vixit enim Isidorus post annum 431. ac celebratam Synodum Ephesinam, quam commemorat Ep. 410. lib. 3. Neque aliud Pelagio tribuit, quam illam vivendi rationem superius ab Orosio damnatam in cap. 27. Apologiæ. Isidorus vero & Orosius eadem floruerunt ætate; atque eadem ab his de uno Pelagio narrari haud videtur inverisimile.

DE

DE SCRIPTIS, GESTISQUE PELAGII.

Pelagius ergo fertur venisse Romam circa annum 384. & ex urbe discessisse circa 408. vel insequentem. Cum adhuc Romæ consisteret edidit tres libros de Trinitate, quorum meminerunt in Catal. de Scriptoribus Ecclesiasticis Honorius Augustodunensis, & Gennadius. Videtur in his libris circa processionem Spiritus Sancti a solo Patre consentire Theodoro Mopsuesteno. Dicuntur editi ante adventum Ruffini in urbem, ideoque nondum exacto anno 396. Ibidem scripsit commentarios in Epistolas Pauli distributos in libros 13. Vossius quatuordecim numerat. In his tollit prorsus Originale peccatum, asseritque Adæ lapsum transire in posteros dumtaxat imitatione. Dedit & Epistolas ad Paulinum, & ad Constantium Episcopos: illam anno 405. ut constat ex cap. 35. libri Augustini de Gratia Christi, in eaque videtur Dei gratiam constituere in sola possibilitate & facultate naturæ: alteram anno ineunte 408. memoratam ab Augustino proximo capite laudati libri; in eaque gratiam aliquam præter liberum arbitrium commemorat: quare hujus Epistolæ præsidio errorem suum excusare nitebatur.

Cum primum Pelagius una cum Cælestio in Siciliam pervenit, aut fortassis paullo ante quam ejiceretur ab Urbe, idest, anno 408. vel ineunte 409. scripsit librum Consolatorium, & Hortatorium alterum ad Viduam. Hanc Garnerius suspicatur esse Julianam matrem Demetriadis, aut Albinam Socrum Piniani. Postquam vero aliquandiu cum suo Achate Cælestio constitit Siracusis, anno 411. se contulerunt in Africam, appuleruntque Hipponem Episcopalem Augustini sedem, & inde Carthaginem. In hac urbe Cælestius judicio postulatus, cum liberius negaret dari originale peccatum, Synodali congressu damnatus est, anno 412. Videndus in libro de Peccato Originali S. P. Augustinus. Cælestius anathemate percussus in Asiam transmisit.

Interea Pelagius in Palæstinam se recepit, asciviteque sibi plures discipulos, fretusque patrocinio Joannis Jerosolymitani latius errores spargere cœpit. Atque circa hæc tempora, anno scilicet 413. Hieronymus adversus Pelagianos stylum movit, incitatus a Ctesiphonte. Scripsit Pelagius eodem anno Epistolam ad Augustinum, & aliam ad Demetriadem, illam calliditatis, hanc erroris plenissimam. Edidit proximo anno librum de Natura, qui opera Timasii & Jacobi ad Episcopos Afros pervenit, & ab his missus ad Innocentium gravissima censura proscriptus est. Sequenti anno 415. hunc librum S. P. Augustinus compressit altero, qui inscribitur *De natura & gratia*. Eodem anno 415. Heros S. Martini discipulus, & Lazarus Aquensis Episcopus Pelagium hæreseos accusarunt. Habita propterea est Synodus XIV. Episcoporum, quorum nomina sunt in primo Augustini contra Julianum libro, Diospoli in Palæstina. Verum Pelagius absentibus Accusatoribus, & nonnulla accusationis capita damnans, ad alia callide ac versute respondens, fuit ab omni erroris suspicione absolutus, atque per Epistolam absolutionis suæ certiorem reddidit Augustinum. Hæc Pelagii Epistola in Appendice Phereponi pag. 268. errore typographi scripta dicitur anno 412. Sed manifestum est datam hoc anno 415. Hanc Synodum non aliam ob caussam appellavit Hieronymus *miserabilem*, in Epist. 79. nunc 147. nisi quia Patribus Pelagius illusit.

Anno 416. Episcopi Africani acceptis per Orosium literis Herotis, & Lazari, auditoque infelici exitu Synodi Diospolitanæ, duo contra Pelagianos Concilia celebraverunt, unum Carthagine, alterum Milevi in Numidia; datisque ad Innocentium Epistolis, Romanus Pontifex in Cælestium, & Julianum sententiam dixit.

Defuncto anno 417. Innocentio, ejus successor Zosimus deceptus principio literis, & Professione fidei, quam Romam misit Pelagius, acerrime reprehendit Episcopos Africanos, quod crediderint Heroti & Lazaro, & Cælestium Pelagiumque damnaverint. At rescriptis Africanorum admonitus, & hæreticorum fraude detecta, ipse Zosimus anno sequenti 418. utrumque proscripsit; necnon operam dedit, ut plenario Carthaginensi Concilio 214. Episcoporum, universus Orbis Pelagianam hæresim condemnaret.

Prætermittendus non est liber Ἐυλογιῶν, *honestorum sermonum*, sive Testimoniorum, quem Pelagius ad exemplum Cypriani conscripsit. Nam ex hoc libro, ut Garnerius demonstrat, & etiam liquet ex Dialogis D. Hieronymi, maxime scatent dogmata omnia Pelagiana. Quo præcise anno Pelagius hunc librum ediderit, me fugit. Constat conscriptum ante annum 415. nam hoc anno Dialogi Hieronymi prodierunt. Plura ex hoc libro Pelagii perstringuntur etiam ab Augustino de Gestis Palæstinis cap. 3. 4. 5. & 6. Scripsit etiam Pelagius libros quatuor de libero arbitrio ante annum 418. quos non semel commemorat S. Pater in libro de Gratia Christi, quem editum constat hoc ipso anno.

DE ERRORIBUS PELAGII.

Solent recenseri ex Augustini ad Paulinum Epistola 106. nunc 186. errata duodecim, quæ in Synodo Palæstina ipse hæreticus anathematizavit, ut eo loco, & in 2. contra Julianum cap. 5. ait S. Pater. Sunt autem alia octo, quæ in libris Augustini deprehenduntur ac refutantur, quorum aliqua in memorata Synodo ausus est, ut potuit, tergiversatione defendere, aliqua postmodum ore pestifero evomuit. Ergo errores Pelagiani ad vicesimum numerum pervenerunt. Sunt autem priores illi duodecim his verbis ab Augustino memorata Epistola recensiti: *Objectum est enim dicere 1. quia Adam sive peccaret, sive non peccaret, moriturus esset. 2. Et quod peccatum ejus ipsum solum læserit, non genus humanum. 3. Et quod infantes nuper nati in illo statu sunt, in quo Adam fuit ante prævaricationem. 4. Et quod neque per mortem vel prævaricationem Adæ omne genus humanum moriatur, neque per resurrectionem Christi omne genus humanum resurgat. 5. Et infantes etiamsi non baptizentur habere vitam æternam. 6. Et divites baptizatos nisi omnibus abrenuncient, si quid boni visi fuerint facere, non reputari illis, nec eos posse habere Regnum Dei. 7. Et gratiam Dei atque adjutorium non ad singulos actus dari, sed in libero arbitrio esse, vel in lege atque doctrina. 8. Et Dei gratiam secundum merita nostra dari. 9. Et filios Dei non posse vocari, nisi omnino absque peccato fuerint effecti. 10. Et non esse liberum arbitrium, si Dei indiget auxilio, quoniam in propria voluntate habet unusquisque facere aliquid vel non facere. 11. Et victoriam nostram non ex Dei adjutorio esse, sed ex libero arbitrio. 12. Et quod pœnitentibus venia non detur secundum gratiam & misericordiam Dei, sed secundum meritum, & laborem, qui per pœnitentiam digni fuerint misericordia.* Hæc Augustinus, qui illico duodecim articulos ponit his e diametro oppositos Catholica fide tenendos. Hos in Canones redegit Cresconius, cujus collectio extat in Appendice Tom. 1. Bibliothecæ Juris Canonici.

Octo reliqui errores Pelagiani sunt 1. *Posse hominem, si velit, carere omni peccato.* Hanc impeccantiam, ut diximus, didicerat a Rufino, Rufinus ex Origene. Quid sibi voluerit Pelagius explicat Augustinus de Grat. Christi cap. 4. & de Gestis Pelagii cap. 13. Tria enim distinguebat Pelagius, posse, velle, & esse; quorum unum statuebat in natura, alterum in arbitrio, postremum in effectu. Itaque contendebat nos habere per liberum arbitrium tantam non peccandi possibilitatem, ut sine gratia omnia Dei præcepta possimus implere. 2. Docuit consequenter *non opus esse Deum rogare, ne nos inferat in tentationem, nobisque peccata dimittat*, cum in nostra sit libertate posse sine gratia vitare & abstergere omnem labem peccati, ita tradunt in Epistola ad Innocentium PP. Milevitani. 3. Quod inde consequitur, *negabat necessitatem orationum, quas pro infidelibus fundit Ecclesia, ut convertantur ad Deum.* Ita S. P. libro de Hæres. cap. 88. 4. Volebat *Ecclesiam in hac quoque vita esse sine ruga & sine macula*; ut S. P. Augustinus scribit de Gestis Pelagii cap. 35. 5. Asserebat *tam a veteri lege, quam ab Evangelio sanctissimos viros prodiisse*, eo fine, ut legem ejusque notitiam extolleret, quasi in hoc sita esset Christi gratia. 6. Ob eamdem rationem *novum testamentum par veteri prædicavit*. 7. Ostentans affectionem ac jactantiam perfectionis *asseruit peccatum esse jurare etiam in veritate*. 8. Postremo etiam labe Nestoriana infectus fuit, affirmans *solitarium hominem de virgine natum, & eruditorem potius humani generis, quam Redemptorem*, eo quod hominibus nihil aliud præstiterit quam religiosæ conversationis exemplum. Vide Cassianum lib. 6. de Incarnat. cap. 14. Hinc Pelagiani in Ephesina Synodo celebrata anno 431. una cum Nestorianis fuere damnati.

Si quæras cur Pelagius negaverit Originale peccatum; Respondeo illud negasse primum ne confitendo liberum arbitrium ob Adæ prævaricationem sauciatum, cogeretur gratiam Salvatoris admittere. Deinde ut occurreret præcipuæ argumentationi Sanctorum Patrum; qui ex caussa parvulorum, quorum unus adsumitur, alter relinquitur, antequam aliquid fecerint boni vel mali, demonstrabant gratiam non dari secundum merita nostra. Legite Augustinum in libro de dono Persev. cap. 12. Censuit nihilominus Pelagius parvulos baptizandos, ut hæredes fierent Regni cælorum, coactus Evangelica sententia Joan. 3. *Nisi quis renatus, &c.* at non baptizatis, utpote insontibus, felicitatem quamdam, & vitam æternam pollicitus est: quod commentum a nobis libro præcedenti fuit explosum.

DE GRATIA, QUAM PELAGIUS INTERDUM AGNOVIT.

Quoniam vero Pelagius aliquando gratiam Dei necessariam confessus est; oportet animadvertamus, quidnam gratiæ nomine intellexerit tortuosus callidusque tergiversator. Comperimus ergo plura admisisse gratiarum genera. Est primum *natura ipsa, & insitum voluntatis arbitrium*. Secundum gratiæ genus est *peccatorum remissio*: de qua Augustinus in 3. contra Julianum cap. 23. ait: *Putatis gratiam Dei sic in sola peccatorum remissione versari, ut non adjuvet ad vitanda peccata, & desideria vincenda carnalia, diffundendo caritatem in cordibus nostris.* Tertium gratiæ genus illud est, quod adest, & opitulatur extrinsecus, nimirum *lex, prædicatio Evangelii, & Christi exemplum* ad imitationem propositum. Ita Augustinus in lib. de Gratia Christi cap. 33. & 41. Quartum gratiæ genus est *mentis illumi-*

minatio, qua Deus cordis oculos aperit, sed nullam efficit in voluntate motionem. Hanc gratiam admisisse Pelagium liquet ex eodem libro Augustini septimo capite. Quintum genus est *dignitas regenerationis*, & *adoptionis*, quæ per baptismum tribuitur. Asserebat namque Pelagius parvulos in baptismo nullius utique peccati consequi remissionem, sed adoptari tamen in filios Dei, regnique cælestis fieri participes. Legatur in carmine de Ingratis S. Prosper, ab eo versu, *Tam brevi vero hoc donum baptismatis esse*, &c. Ultimum denique gratiæ genus a Pelagianis admissum est *vita æterna*; quam Pelagium aliam a regno cælorum existimasse semel iterumque monui.

DE STATIBUS HÆRESIS PELAGIANÆ.

Status denique Pelagianæ hæresis tres a nobis statuuntur. Quorum primus est, in quo Pelagius nullum prorsus interioris gratiæ adjutorium agnovit, affirmans ad bene operandum sufficere liberum voluntatis arbitrium, præsupposita cognitione præceptorum, sive per lumen naturæ, sive per exteriorem legem atque doctrinam. Alter status est, in quo correptus aliquando a fratribus interiorem aliquam gratiam admisit, sed eam voluit dari *ad facilius*, non ad *simpliciter* operandum, ut Augustinus ait in libro de Gratia Christi cap. 40. In tertio sui erroris statu Pelagius etiam internam aliquam gratiam simpliciter necessariam confessus est, nempe internas supernaturales revelationes, se tenentes ex parte intellectus, sed non inspirationem dilectionis & gratiam voluntatis & operis: sive admisit Pelagius gratiam, qua ignorantia pellitur, non qua caritas inspiratur. Quartum statum hæresis Pelagianæ, in quo hæretici admiserint etiam gratiam operationis & voluntatis, sed talem, quæ consistat cum indifferentia liberi arbitrii, tamquam commentum Jansenianum rejicimus, affirmantes indifferentiam arbitrii non ad Pelagiana decreta spectare, sed ad Catholica Dogmata. Verum de his statibus hæresis Pelagianæ proximo capite quinto.

CAPUT III.

De Cælestio, & Juliano Pelagianis.

CÆLESTIUM, quem Baronius ad annum 410. Norisius cap. 3. nec non Usserius & Jansenius Scotum scripserunt, Joannes Garnerius mavult Romanum fuisse, aut Campanum. Mutum enim per Albinum Canem latrantem, de quo Hieronymus Præf. lib. 3. in Jeremiam, illi interpretantur Pelagium loquentem ore Cælestii; Garnerius vero Rufinum hæresim docentem ore Pelagii. Sunt etiam qui mutum illum arbitrantur Joannem Jerosolymitanum, cum Tillemontio. Nos priori sententiæ subscribimus; nam Joannes Jerosolymitanus palam patrocinabatur Origeni, & Pelagium, quem Catholicum habebat, etiam coactis Synodis studuit aliquando defendere. Rufinus vero jam anno 401. libros Invectivarum contra Hieronymum compleverat & limaverat. Præfationem autem in 3. librum Comment. Jerem. ante annum 414. scriptum non esse, tradit ipse Garnerius. Mutum ergo latrantem per Canem Albinum, non Joannem Jerosolymitanum, non Rufinum esse arbitramur, sed Pelagium hæresim disseminantem ore Cælestii. Is ergo erit *Albinus Canis*, idest Anglus, aut Scotus. Enimvero versum Prosperi,

Aut hunc Campano gramine corda tument,

non de Cælestio, ut Garnerius putat; sed de Juliano liquet esse conscriptum. Quod scribit ergo Sebastianus Paulus in Epistola ad Vallisnerium, Baronium ac Norisium deceptos depravato quodam loco Hieronymi, idest Præf. nuper commemorata, ubi *Albinum canem* legimus, non *Alpinum*; est ad evertendam clarissimorum Purpuratorum sententiam nimis futile. Nam hac etiam repudiata lectione, ac priori retenta, non efficitur Cælestium non esse Scotum, sed magis id corroboratur. Albinus enim dicitur ab Albione. Sic olim dicta Britannia apud Stephanum, ab Albis rupibus, quas mare abluit. Scoti vero incolunt Britanniæ partem, quæ vergit ad Septentrionem. Itaque *Albinus* Britannus erit, aut Scotus; nec Noris deceptus est depravato Codice, quo etiam emendato illius sententia magis firmatur.

Verum quidquid sit de patria Cælestii, natus creditur circa annum 370. studuisse Pelagio circa 400. induisse pallium anno 402. scripsisse adversus peccati traducem anno 408. comitatum in Siciliam Pelagium an. 409. transmisisse Carthaginem, ibique accusatum a Paulino Diacono, & Synodali congressu damnatum anno 412. Fugit deinde Ephesum, ibique traditur Presbyteri honore condecoratus. Epheso per tumultum ejectus exeunte anno 416. petiit Constantinopolim. Proximo anno hinc pulsus Romam concessit, ibique anno 418. damnatur a Zosimo. Pellitur ex urbe decreto Constantii anno 421. quamquam opinio est apud potentes quasdam feminas latitasse. Ex quibus haud obscure colligitur, hunc hominem in vulgando hæresim audacissimum ac impudentissimum illum esse, ut dixi, quem cani, & Cerbero Hieronymus comparavit. Hinc Pelagiana hæresis Cælestiana dicta est, & Cælestius in Hieronymi ad Ctesiphontem Epistola *Ductor exercitus*.

Fuisse Cælestium professione Monachum, atque ex Monasterio tres Epistolas pietatis atque eruditionis plenas scripsisse ad parentes suos, demonstrat Norisius cap. 3. H. Pelag. testimonio Gennadii. Garnerius, ut Pelagium, ita Cælestium facit de illo Monachorum genere, qui palliati incedebant habitu ad exemplum composito, sed errones, suique juris. Augustino, qui Auctores hæresis Pelagianæ appellat *veluti Monachos* cap. 35. de Gestis Pelagii, accedit Timotheus Presbyter Constantinopolitanus, qui ait: *Pelagius & Cælestius, quemadmodum ajunt, nec Episcopi, nec Clerici, nec omnino ex ordine sacro fuerunt, & veluti Monachi vagabuntur.* Vide Append. Tom. x. Op. Augustini pag. 66. PP. S. Mauri. At Cælestium post damnationem suam factum in Asia presbyterum, liquet ex Epistolis Zosimi ad Africanos. Dicitur Cælestius ab Augustino lib. 2. ad Bonifacium cap. 3. *acerrimi ingenii homo*, sed a Hieronymo in Epistola ad Ctesiphontem *imperitus sermone*, & *per solæcismorum spineta decurrens*: atque hæc de Cælestio.

Julianum Cardinalis Norisius H. P. cap. 18. Eclani natum suspicatur, cujus Urbis fuisse Episcopum Eruditi omnes consentiunt. Idem de Patria opinantur Pagius ad annum 419. & alii. Baronius scribit natum Atellæ: huic, post memoratum virum Cl. Sebastianum Paulum, Presbyteri Ballarinii censent subscribendum. Horum argumentum est, quod S. Pater Augustinus in VI. Operis Imperfecti n. 18. scribat Julianum genitum in Apulia; Prosper autem in Chronico illum appellitat Atellanensem. Fugit vero, inquiunt, Norisium præter Atellam, quæ sita erat prope Aversam, aliam fuisse Atellam in Apulia. Valeret nonnihil hoc argumentum, si constaret Chronicon Prosperi non esse corruptum. At Chronicon Prosperi in vetustissimis Codicibus habet Eclanensem, non Atellanensem, ut constat ex notis Ducæi, & Rosweydi ad carmen 14. Paulini. Habent Eclanensem etiam Editiones Scaligeri, & Arnoldi Pontaci, omnesque aliæ melioris notæ. Itaque Chronico Prosperi confirmatur sententia Norisii; cui inquirendum non erat an esset alia Atella, cum mendum in Chronico Prosperi deprehendisset. Nec est cur Ballarinii obtrudant Codicem Prosperi Colbertinum, quem vidit Pagius ad an. 419. n. 8. & Augustanum editum a Canisio; siquidem Pagius eodem loco asserit Colbertinum Codicem esse depravatum, & in eadem Bibliotheca n. 1286. extare alium, qui habet Æclanensem, non Atellensem. Editum a Canisio non in uno loco corruptum & interpolatum demonstrant notæ ei superadditæ Tom. XI. Antiquitatum Romanarum. Scaliger autem & Pontaeus majorem ea in parte, inquit Vossius lib. I. H. P. cap. 6. cum excusorum, tum Mss. codd. secuti sunt fidem. Confirmant sententiam Norisii notissimæ conjecturæ, uxor, & nuptiæ Juliani, de quibus infra; tum quod Beda & Gelasius appellant Julianum Celanensem, Petrus Diaconus Edanensem, alii Eraclensem; quæ facile errore Amanuensium potuerunt ex priori nomine *Eclanensem* derivare. Addimus ex Atella non Atellanensem venire, sed Atellanum. Neque obstat, quod scribit Augustinus, Julianum genitum in Apulia; nam Eclanum in Apulia Peucetia constituunt, auctore Vossio, omnes Geographi. Pertinet tamen Eclanum ex divisione Adriani ad Campaniam: unde a Prospero, & Gennadio, si hujus meliores Codices videantur, Julianus Campanus dicitur, non, ut alicubi legitur, Capuanus. Hieronymus Vignier Præf. in 2. p. supplementi censet Julianum natum Celiæ in Apulia, quod Beda Præf. in Cantica, & Gelasius in cap. S. *Romana*, eum scripserunt *Celanensem*, quasi *Celianensem*. Verum addit e vestigio: *Si tamen Eclanensem aliqui dictum velint, funem contentiosum non ducam.*

Asserunt eodem loco Norisius Iam Juliani uxorem fuisse filiam Æmilii viri Consularis, & Episcopi Beneventani, idque colligi ex Epithalamio Paulini. Id quoque falsum videtur Ballariniis; dubitantque Benedictini Patres: hisque argumentis ducuntur. Paulinus Julianum & Iam vocat Memoris domum, nunquam vero Iam Æmilii filiam, cum tamen de Æmilio non pauca disserat. Nominat quoque Paulinus Iam nurum Sacerdotis, filiam nequaquam: & Julianum, Iamque Sacerdotis pignora dicit, non Sacerdotum. Addit mulierem dici factam per nuptias filiam Domus ac Gentis Apostolicæ. Præterea laudant Cl. Ludovicum Muratori, qui Tom. I. Anecdotorum dissert. 8. ex quibusdam Paulini versibus conjicit Æmilium esse Memoris fratrem, minorem quidem natu, sed Episcopatu seniorem.

Hæc non tanti ponderis sunt, ut me a Norisii, Vignerii, Pagii, Garneriique sensu divellant, quin prædictis quoque objectis moveor, ut Iam credam Æmilii filiam. Cum enim Paulinus hanc nobilissimam clarissimamque feminam appellet, non prætermisisset illius parentem commemorare, si alius is esset ab Æmilio. Hæc autem conjectura, si addantur verba Fulgentii, quæ ex inedito Ms. profert Vignier, *Nec illi* (idest Juliano) *sufficiebat paternæ nobilitati Æmiliorum fasces admovisse, quos heresi degenere turpiter maculavit*, jam argumentum fecit plane certum. Non appellat quidem expressis vocabulis Paulinus Iam domum Æmilii, sed hujus filiam fuisse nihilosecius demonstrat; nam mulierem illam non solum vocat *Sacerdotis nurum*, sed etiam Sacerdotis *pignus*, non minus ac Julianum.

San-

Sancta Sacerdotis venerando pignora pacto
Junguntur.

Et infra:

Nunc igitur prisca quoniam sub imagine sanctum
Fœdus Aronis pignoribus geritur:

Quod enim, inquiunt, *Sacerdotis*, non *Sacerdotum* scripsisse Paulinum, nihil prorsus in contrarium evincit. Enimvero ut *Sacerdotis* est minoris numeri nomen, ita *pignora* dicuntur plurali. Igitur & Julianus, & Ia *pignora* sunt, idest, filii geniti a Sacerdote; & non quidem ab uno eodemque, cum non fiant conjuges eodem parente prognati. Cum ergo Ia sit sanctum pignus Sacerdotis, pignusque Aronæum, clarissimisque orta natalibus, cujusnam, nisi Aemilii, filiam existimabimus? Ait etiam Paulinus de Memorio atque Aemilio:

Infula Pontifices divino jungit honore,
Humano pietas jungit amore pares.

Itaque in utrisque erant iidem tituli amoris, & consuetudinis, etiam humanæ. Quod Norisius ut explicaret magis, apposite commutavit, *jungit amore patres*. De qua mutatione, cum se illius profiteatur Auctorem, eaque ambiguum sensum complanaverit, non redarguendus est, sed laudandus; nam & Paulinus paullo post, vocat Aemilium patrem ob Sacerdotii honorem Memorii, & ob necessitudinem, ac mulieris originem patrem nuptorum,

Communem sibi, pignoribusque patrem.

Ia per nuptias facta dicitur filia gentis Apostolicæ, quoniam & Episcopi nurus facta est, & uxor Lectoris: quamquam num per nuptias, num vero nativitatis origine ad Apostolicam domum pertineat Ia, Paulini carmina non declarant. Ludovici Muratori conjecturæ, præter viri hujus præclarissimi auctoritatem, quæ mihi aliorum multorum comparatione est maxima, magni roboris non videntur. Aemilium Beneventanum Antistitem, ac patrem Iæ missum fuisse in caussa Chrysostomi Apostolicæ Sedis Vicarium scite observavit Norisius. Ergo dum Paulinus ait,

Surge Memor, veneare Patrem, complectere fratrem,
Posterior natus senior quia sede Sacerdos,
Gestat Apostolicam pectore canitiem,

innuit duntaxat utriusque fuisse Episcopum, & Aemilium quidem juniorem ætate, fratremque charactere, digniorem tamen Memore Ecclesiasticorum munerum auctoritate. Id vero ex ipsomet Epithalamio possumus conjicere. Narrat enim Paulinus de Aemilio tam singularia ac præclara, ut dubitari non possit fuisse illius nomen honestissimum, ac celeberrimum. Legatur ab eo versu

Sed quis odor nares allabitur æthere manans.

At Aemilium alium a Beneventano Antistite *virum superi luminis, divitem numeroso munere Christi*, non exhibent monumenta historiæ, nec Ecclesiasticæ tabulæ illius temporis. Nec vulgare est dignitatis Aemilii testimonium, quod ei Memorius tradiderit sponsos sanctificandos ac benedicendos, idque postulasse, ut Paulinus ait, *rectum ordinem*. Quamobrem adhuc in sententia Norisii persistere directum & æquum est.

Ut ad Julianum revertatur oratio, fuit is olim Augustino carissimus, cum ob Patris memoriam, tum ob egregiam, quam præseferebat indolem, maxime vero propter eloquentiam sermonis, ac perpolitam dicendi rationem. Soluto matrimonii vinculo, (aut communi cum uxore consensu, aut hujus morte id contigerit,) ætate florentem Innocentius Papa ad Episcopatum Eclanensem promovit. Irruente fame omnia sua bona in pauperes erogasse, auctor est in Catalogo virorum illustrium Gennadius. Ita factum est, ut virtutis specie, & delectu oratiunis, plurium, etiam nobilium, ac religiosorum hominum animum in suam hæresim illiceret. Negavit cum Pelagio originale peccatum, mortem tamen ex Adamo in posteros derivare affirmavit, ut colligitur ex postremo Augustini libro ad Bonifacium cap. 4. Imo deterior factus in postremis scriptis asseruit, etiam non peccante Adam homines morituros, quamquam leniter ac tranquille, ut idem Augustinus scripsit in vi. Op. Imperf. num. 27. Quod olim Theodorum Mopsuestenum, postea Socinianos asseruisse, observatum est supra. Circa Christi gratiam videtur aliquo temperamento hæresim Pelagianam moderatus, nempe, ut aliquam gratiam necessariam fateretur ad boni operis incrementum, nullamque ad initium, sive præcedentem imperfecti boni cupiditatem. Hoc enim in 2. contra duas Epist. Pelagian. cap. 8. aperte Augustinus redarguit. Episcopatu expulsus ad Nestorianos se contulit, apud quos quietam illum invenisse stationem scripsit ad hæresiarcham Nestorium S. Pontifex Cælestinus. Amissi Episcopatus cupidine tam vehementer exarsit, ut multimoda arte fallendi correctionis speciem præseferens non semel molitus sit iterum in Ecclesiæ communionem irrepere. Verum obstitit ejus conatibus S. Leo tunc Diaconus, postea Romanæ & Universalis Ecclesiæ Pontifex Maximus. Scripsit Julianus adversus primum Augustini librum de Nuptiis libros quatuor, quos S. Pater rogatus a Valerio Comite altero libro de Nuptiis cum nonnulla inde decerpta accepisset, studuit refutare. Postea perlectis etiam libris ipsis Juliani, hos egregio opere confutavit in libros sex distributo. Cum ergo Augustinus primum librum de Nuptiis scripserit vertente anno 419. secundum vero 420. & Responsiones ad Julianum 421. quatuor Juliani libros editos novimus circa finem prædicti anni 419. & circa initia sequentis. Deinde octo alios libros Julianus adversus Augustinum elucubravit: quibus & Augustinus opposuit Opus Imperfectum, cujus sex libri extant, duo desiderantur. Hos vero genuinum esse Augustini opus consentiunt Critici omnes posteri, & evincunt argumenta producta a Norisio cap. 1. Appendicis ad v. Synodum, ut mirum sit id quoque in dubium vertisse in Epistola ad Vallisnerium memoratum Sebastianum Paulum. Sed animadversionibus Norisii, Lupi, Suaresii, PP. Sancti Mauri, aliorumque complurium, jam in aliis hæc dubitatio satis castigata fuit, atque excussa. Juliani libros octo scriptos arbitramur ab anno 421. postquam secundus liber de Nuptiis illi delatus est, cum sex priores libros Augustini non legerat. Serius ad Augustinum pervenerunt, eisque refellendis anno mortis suæ 430. impendit extremam operam. Scripsit Julianus & ad Zosimum Papam Epistolam an. 418. item aliam ad Thessalonicensem Episcopum: vulgatisque insuper voluminibus de Bono Constantiæ, & de Amore, sive Commentariis in Cantica Salomonis, quos caute legendos monet Beda, egit vitam profugam ac dejectam.

De reliquis Pelagianis, ut Anniano, Fastidio, & si qui sunt obscurioris nominis alii, legito Garnerium dissert. 1. in Commonit. Mercatoris, & Norisium H. P. cap. 19. Etenim nos de hæresis primis Auctoribus ac Ductoribus instituimus, quod perfectum est, agere.

CAPUT IV.

Hæresim Pelagianam Romanorum Pontificum, & Conciliorum auctoritate, necnon Patrum, maxime Augustini lucubrationibus fuisse proscriptam, & profligatam.

SI ulla unquam hæresis fuit, quæ omnium ferme indignationem subierit, crebrisque anathematismis & vellicationibus fuerit exagitata; ea profecto est Pelagiana. Viginti quatuor enumerantur Concilia, quorum definitionibus damnata est. Fuit 1. Carthaginense celebratum anno 412. Honorio IX. & Theodosio V. Coss. de quo Augustinus lib. de Gestis Pelagii cap. 11. & de Peccato Originali cap. 2. & 3. Alterum Hierosolymitanum habitum anno 415. Coss. Honorio X. & Theodosio VI. in quo Orosius disputavit cum Pelagio, ut idem scribit cap. Apologetici 3. Eodem anno coacta est Synodus Diospolitana ab Eulogio Cæsariensi, & Pelagius absolutionem suffuratus est, ut diximus 2. cap. Proximo anno 416. Coss. Theodosio VII. & Palladio celebrata est altera Synodus Carthaginensis, necnon Milevitana a Silvano Primate Numidiæ: & rursus habitus conventus Carthaginensis quinque Episcoporum. Meminit horum Conciliorum S. P. Augustinus Epist. 175. Innocentius in literis ad Afros Episcopos, & PP. Milevitani Epist. inter Aug. 176. Anno 417. Coss. Honorio XI. & Constantio II. in Synodo Romana Pelagius a S. Innocentio I. damnatus est. Iisdem Coss. congregata est Constantinopolitana ab Attico adversus Cælestium. Eodem anno Zosimus successor Innocentii omnem Pelagianorum fraudem detexit, & vertente an. 418. Coss. Honorio XII. & Theod. VIII. AA. acceptis literis Africanorum, qui rursus ut eliminarent serpentem hæresim confluxerant Carthaginem, ibique aliam coegerant Synodum, Innocentii damnationem firmavit. Inter hæc tempora etiam a Theodoto coacta est Synodus Antiochena. Prædicto Consulatu nondum exacto Africani acceptis Zosimi Epistolis celebrarunt Synodum collectam ex universis Africæ provinciis, Episcoporum ccxxiv. de qua cap. 5. adversus Collatorem S. Prosper. Commemorat Garnerius eodem anno 418. alteram Synodum, quæ dicitur secunda Africana, alteram item Carthaginensem coactam ab Aurelio ex tota Africa, alteram quoque Romanam sub Zosimo. Decima sexta est Synodus alia Carthaginensis celebrata ab Aurelio, Coss. Monaxio, & Plinta 3. Kalendas Julias, idest an. 419. Contra Julianum anno 422. Coss. Mariniano, & Asclepiodoto habita est Synodus Anazabi Auctore Maximiano. Anno 424. Coss. Victore & Castino aut sequenti 425. Coss. Theod. XI. & Valentiniano Cæs. celebrata est ab Attico Constantinopolitana in caussa Episcoporum, qui ex Occidente fuerant expulsi. Damnata est iterum Romæ Pelagiana hæresis a Cælestino Pontifice eodem anno 425. quo pariter habita est Synodus universalis Africana. Coegit etiam in Galliis adversus Pelagianos Concilium Arelatense S. Honoratus Episcopus anno 427. Hierio, & Ardaburio Coss., nec non celebrata est Anglicana contra Agricolam Pelagianum anno 429. Coss. Florentio, & Dionysio. Proscripsit quoque Pelagianos in Synodo Romana celebrata anno 430. Coss. Theodosio XIII. & Valentiniano III. Sanctus Pontifex Cælestinus. Postremo damnavit Pelagium, & Cælestium Oecumenica Synodus Ephesina Coss. Basso, & Antiocho, idest, insequenti anno 431. De Arausicana, ceterisque adversus Semipelagianos alio in loco.

Extant adversus Pelagianos etiam Constitutiones Imperatorum. Honorius & Theodosius Pelagium, & Cælestium damnarunt, ac statuerunt, ut execrandi dogmatis Capita pelle-

pellerentur ab Urbe Roma decreto ad Palladium P. V. dato Ravennæ Coss. Hon. XII. & Theodos. VIII. idest anno 418. Sequenti anno Coss. Monaxio, & Plinta idem decretum innovatum est, ut constat ex Rescripto eorumdem Imperatorum ad Aurelium Carthaginensem datum in eadem Urbe Ravennæ v. idus Julias. Exturbavit Pelagianos Romæ adhuc latitantes Constantius Cæsar Coss. Agricola & Eustatio, anno scilicet 421., misso ad Volusianum P. V. edicto. Idem præstitit promulgata in hæreticos lege Valentinianus Imperator datis Epistolis Aquilejæ VII. idus Julias Coss. Theod. XI. & Valent. Cæs. hoc est an. 425., ad Amacium Præf. Galliarum. Is accessit Theodosius Junior datis literis ad P. Orientis Asclepiodotum anno 424., Coss. Castino, & Victore, & ad Florentium an. 429., Coss. Florentio & Dionysio. Post horum Imperatorum edicta alii Episcopatu dejecti sunt, ut Julianus; alii ab erroris semita revocati, ut Turbantius, cui Julianus priores quatuor contra Augustinum libros nuncupaverat. Vide Augustinum lib. I. Operis Imperf. num. I.

Inter eos, qui adversus Pelagianam hæresim pro Catholica fide pugnarunt, primus in aciem prodit Hieronymus, quem jure meritoque in Carmine de Ingratis appellat Prosper,

Hebræo simul, & Græjo, Latioque venustum
Eloquio, morum exemplum, mundique magistrum.

Is adversus Pelagianos scripsit Epistolam ad Marcellinum 82. an. 411. alteram ad Ctesiphontem 67. quam Norisius scriptam putat anno 412., Garnerius 413., Pagius paullo ante annum 414. Hoc anno 415. edidit tres Dialogos affabre elaboratos collata inter Atticum, & Critobulum altercatione, ut liquet ex Apologia Orosii scripta hoc eodem anno, in qua Dialogorum Hieronymi meminit: quare scripti non sunt anno 416. post Synodum Diospolitanam, ut visum Baronio, & Vossio in H. P. lib. I. cap. 12. Critobuli nomen conflatum est ex κοινὸν, & βουλὴ, quod jam in Cælestio Pelagius in Synodo Carthaginensi fuerit damnatus. Attici nomine honor datus est Attico, qui magnis animis Constantinopoli exagitabat Pelagianos, sive eo vocabulo significatum est voluisse Hieronymum imitari Atticum dicendi genus. Vellicavit S. Pater hæresim Pelagianam etiam in Præfationibus ad libros quatuor in Hieremiam: quarum primam edidit anno 413. secundam & tertiam an. 414. ultimam paullo post. Sunt ejusdem argumenti Epistolæ Hieronymi ad Alipium & Augustinum conscriptæ anno 419. quo obiit Eustochium, ut observarunt viri doctissimi Garnerius, & Norisius. Anno insequenti 420., Theodosio IX. & Constantio III. Coss. pridie Kal. Octobris Magnum Hieronymum decessisse constat ex Chronico Prosperi, & pervenisse usque ad decrepitam ætatem testatur Augustinus in I. contra Julianum cap. 7.

Cum vero S. P. Augustini scriptis hæresim Cælestianam esse jugulatam gratuletur in præfatis Epistolis præclarissimus antri Bethlehemitici hospes; quid in caussa Pelagiana egerit magnus ille noster Institutor, ac Doctor, est modo breviter aperiundum. Igitur S. P. Pelagianos errores, antequam vulgarentur, præfocaverat in libris de libero arbitrio, de duabus animabus, & in Quæst. ad Simplicianum, necnon in Sermonibus quibusdam, quos cum gratiæ Dei commendatione habuerat ad populum. Sunt hi in postrema PP. S. Mauri editione 170. 174. 175. & 176. Irrumpente vero pestifero dogmate, edidit an. 412. libros tres de Peccatorum meritis & remissione, in quibus maxime disputatur de parvulorum baptismate ad delendum originarium peccatum, ac Pelagius non sine laude commendatur, quoniam ejus vita adhuc prædicabatur a multis. Fuerunt autem conscripti ad Fl. Marcellinum V. C. qui proximo anno Donatistarum fraude fuit obtruncatus. Eidem Marcellino sub finem anni 412. inscripsit Augustinus librum de spiritu, & litera, in quo ostendit posse hominem divino auxilio fretum exercere multas magnasque virtutes, sed ad justitiam habendam præter legem necessariam esse gratiam, quæ imbecillem erigat voluntatem, oppugnata impeccantia Pelagianorum. Data est eodem anno Epistola ad Honoratum 120., nunc 140. quam in 2. Retract. cap. 36. S. Doctor librum appellat, & in qua novi hæretici exagitantur. Consequente anno 413. perstrinxit Ingratos Sermone, quem habuit in Natali S. Joannis Præcursoris in celebri conventu Carthaginensi, de Verbis Apostoli XIV. Scripsit an. 414. Epistolam 89. ad Hilarium contra Pelagianos in Sicilia commorantes, nunc ordine 157. Editum hoc an. 414. arbitratur Garnerius librum de perfectione justitiæ adversus definitiones Cælestii: sed rejiciunt alii ad finem proximi an. 415. Hujus Operis non meminit Augustinus in libris Retractationum, quoniam cum scriptum sit ad Eutropium & Paullum, pertinere videtur ad seriem Epistolarum. Eodem an. 415. conscripsit Epistolas duas 28. & 29. nunc 166. & 167. ad Hieronymum: item librum de natura & Gratia contra illum, quem elapso anno scripserat Pelagius de natura, proditum a Jacobo & Timasio statim opera Augustini ad bonam frugem revocatis. In hoc Opere S. P. demonstrat naturæ vitia pertinere non ad institutionem, sed ad vindictam, detegitque Pelagii cavillationes; parcens adhuc, quod singularis caritatis exemplum est, ejus nomini. Scripsit S. Doctor insequente anno 416. Epistolas ad Joannem Jerosolymitanum, ad Mercatorem, ad Hilarium Narbonensem, & ad Innocentium. Eæ sunt in veteri editione nu. 252. 94. 92. in postrema 179. 193. 178. & 176. iisque narratur damnatio Pelagii facta in Synodis Carthaginensi & Milevitana. Ineunte anno 417. edidit librum de Gestis Pelagii, in quo agit de Synodo Palæstina, de calliditate ipsius Pelagii, & de Chartula defensionis suæ, quam ad eumdem Augustinum miserat. Scripsit & ad Julianam matrem Demetriadis, & ad Dardanum epistolas 143. & 57. nunc vero 188. & 287. Anno 418. editus est liber de Gratia Christi, & alter de Peccato originali pertractantes de adjutorio possibilitatis & operationis, de peccato Adæ, de nuptiis, de libidine, & de effectibus baptismi. Garnerius scriptas putat hoc anno Epistolas ad Paulinum, ad Sixtum, & ad Optatum 106. 105. & 157. nunc autem 186. 194., & 190. sed ad Paulinum data videtur superiori anno 417. Exeunte hoc anno 418. ut videtur Garnerio & Norisio, vel circa initium sequentis scriptus est ab Augustino liber I. de Nuptiis & Concupiscentia ad perillustrem virum Valerium Comitem, in quo de bono nuptiarum, de concupiscentia ac pudore pertractat enucleate. Edidit sub finem anni 419. libros de Anima & ejus origine, quibus Manichæi simul & Pelagiani in iis, quæ ad ignorantiam, & difficultatem, quibus anima conjuncta corpori subjicitur, refelluntur & confutantur. Cum vero pervenissent ad Augustinum objecta quædam Juliani excerpta a quatuor libris hujus hæretici editis contra memoratum de Nuptiis; anno 420. addidit alterum, quo depellit cavillationes Juliani, confirmatque superius dicta de peccato originali, de pœnis ejusdem, & de gratia regenerationis per baptismum collata. Interea scripsit Epistolam 107. modo 217. ad Vitalem, & quatuor ad Bonifacium libros contra duas Epistolas Pelagianorum. Exornavit anno 421. librum Enchiridii ad Laurentium, respondítque Quæstionibus sibi propositis a Dulcitio. Quo anno elucubraverit libros de Gratia & libero arbitrio, nec non de Correptione & gratia ad Monachos Adrumetinos Historici non conveniunt; perfectos anno 424. tradunt Norisius, Garnerius, & Vossius; editos 426. aut 427. Scriptores alii. Retractationum libros argumentis profligantibus hanc hæresim passim refertos elaboravit anno 426. & 427. operibus aliis distractus. Contra Julianum non uno anno stylum exercuit: secundum librum de Nuptiis scriptum esse an. 420. dictum est supra: postquam in ejus manum pervenerunt quatuor libri Juliani, sex notissimos doctissimosque S. Pater conscripsit circa finem anni 421. & initia sequentis. Addidit morti proximus Opus Imperfectum: de quo cap. præcedenti. Exaravit paullo ante mortem an. 429. etiam libros de Prædestinatione Sanctorum, & de Dono Perseverantiæ, quibus Pelagianorum Reliquiæ prostratæ sunt. Decessit autem beatissimus Pater v. Kal. Septembris an. 430., Coss. Theodosio XIII. & Valentiniano III. AA.

His, quæ de Augustino breviter dicta sunt addo Appendicis loco, Garnerium dissert. VII. §. 2. in ea versari sententia, quod S. Patri pronomen Aurelii addiderit popularis opinio, & hæc exorta sit ex cap. I. Apologiæ Orosii, ubi librarii incogitantia ex Aurelii Carthaginensis & Augustini nominibus unum videtur esse conflatum. Comparat enim Orosius defunctis Ecclesiæ luminibus Cypriano, Hilario, & Ambrosio tres viventes Aurelium, Augustinum, & Hieronymum, scribens: *Patres enim, & qui jam quieverunt Martyres, & Confessores, Cyprianus, Hilarius, & Ambrosius, & quibus etiam nunc permanere in carne necessarium est, Aurelius Augustinus, & Hieronymus, &c.* At decipitur vir doctissimus; non enim his Orosii verbis *tres* Patres *tribus* æquiparantur: & Augustino Aurelii etiam nomen accessisse, præter Orosium, testatur Claudianus Mamertus lib. II. de statu Anim. cap. 9. ubi ait: *Aurelius Augustinus acumine ingenii, & rerum multitudine velut quidam Chrysippus, argumentandi virtute aut Zenon sensuum subtilitate, aut Varro noster voluminum magnitudine, &c.*

Demum adversus Pelagianos, ut eos interim mittam, qui Semipelagianis obstiterunt, scripsit inter annum 418. & 420. incertus Auctor Hypognosticon, idest *subnotatorum*, libros sex, in quibus in unum studuit contrahere Augustinianas contra Pelagium elucubrationes. Hos libros tribuunt quidam Sixto Romano, quidem autem Mercatori: sed ab hujus stylo & eruditione videntur plurimum discrepare.

CAPUT V.

Disputatur de statibus Pelagianæ hæresis enumeratis secundo capite, & ostenditur Christi gratiam non solum mentem collustrare, verum etiam adjuvare voluntatem per inspirationem sanctæ dilectionis.

STATUS varii hæresis Pelagianæ superius explanati sunt: de his agendum nunc singillatim.

PROPOSITIO I. Pelagius in primo sui erroris statu admisit necessitatem legis, sive naturalis singulorum hominum inscriptæ cordi sive per revelationem traditæ, quam Deus iis proponere teneretur, qui legi naturæ per liberi arbitrii facultatem obtemperarent.

Demonstratur 1. auctoritate Concilii Carthaginensis in Epistola ad Innocent., in qua his verbis Pelagii & Cælestii proditur error: *Isti autem asserunt, sicut a fratribus, qui eorum libros legerunt, cognovimus, in eo Dei gratiam deputandam, quod talem hominis instituit, creavitque naturam, quæ per propriam voluntatem legem Dei posset implere, sive naturaliter in corde conscriptam, sive in literis datam.* II. Synodus Palæstina, quæ primum Pelagii hæresim damnavit, hanc, ut vidimus, illius assertionem proscripsit: *Gratia Dei non ad singulos actus datur, sed in libero arbitrio est, & in lege, atque doctrina.* III. S. Pater Augustinus de Grat. Christi cap. 3. damnatam a principio sententiam, & traditam a Pelagio in libris de libero arbitrio asserit, *Gratiam Dei & adjutorium, quo adjuvamur ad non peccandum, aut in natura & libero arbitrio, aut in lege, atque doctrina constitui.* IV. Idem Pelagius in Epistola ad Demetriadem totus est in demonstrando, quod possit homo per legem ac doctrinam instructus divinis obtemperare mandatis. V. Inverisimile omnino est, Pelagium in priori statu legem aliquam ac doctrinam non agnovisse; quandoquidem, ut ibidem Augustinus docet, basis Pelagianæ hæresis erat, tria distinguere, quibus divina mandata adimplentur, *possibilitatem, voluntatem, & actionem*, quorum primum dari fatebatur a Conditore naturæ: supponit ergo ea possibilitas legem aliquam divina præcepta proponentem. Quod S. Pater in lib. de Prædest. Sanctorum cap. 19. affirmat expressius, docens Pelagianos putare, *acceptis præceptis jam per nos ipsos fieri libera voluntatis arbitrio sanctos, & immaculatos, &c.*

Neque vero dicas in his consistere secundum statum Pelagiani erroris, non primum. Enimvero primæva Pelagii hæresis ea est, quæ in Epistola ad Demetriadem propinate fuit; quæ in libris Pelagii de libero arbitrio, aliisque latitat; quæ in prima Synodo celebrata contra eumdem Pelagium fuit anathemati subjecta: & quæ decantatam illam naturæ possibilitatem spectat, cui totam erroris molem callidus Architectus admovit. At in his omnibus legem ac doctrinam sive inditam naturaliter, sive exterius revelatam manifeste comprehendit.

Facit adversus prædicta, quod S. P. Augustinus in lib. de Hæres. ad Quodvultdeum cap. 88. ait Pelagium in tantum Gratiæ Dei inimicum fuisse, ut crederet sine hac posse hominem divina præcepta adimplere. Deinde ait, *increpatum a fratribus quod nihil adjutorio gratiæ tribueret, correctioni horum hactenus cessisse, dicendo gratiam dari hominibus, ut quæ per liberum facere jubentur arbitrium, facilius possent implere per gratiam; illam vero gratiam, sine qua nihil omnino possumus, non esse nisi in libero arbitrio, quod Deus adjuvaret per suam legem atque doctrinam.* Itaque in eo statu Pelagius necessariam legem confessus est, in quo increpatus a fratribus agnovit gratiam *ad facilius*, non ad simpliciter operandum collatam. Qui status non est profecto hujus hæresis primus. Idem S. Pater de Gestis Pelagii cap. 23. ait, oblatum sibi post Synodum Palæstinam Pelagii libellum, in quo liberum arbitrium gratiam appellabat *non aperte ei conjungens legis adjutorium*. Ante Synodum ergo Palæstinam, & in primo hæresis statu admisit Pelagius solam facultatem arbitrii, quacumque lege præcisa.

His respondetur, S. Patrem prioribus verbis, quibus docet Pelagium principio adeo gratiæ inimicum fuisse, ut crederet sine hac posse hominem omnia divina præcepta adimplere, etiam legem doctrinamque significare; non enim præcepta possunt, nisi per legem proponantur, servari. Verborum ergo, quæ subsequuntur, sensus est, correptum a fratribus admisisse aliquando etiam veram aliquam gratiam ad facilius operandum: sed absolute necessariam illam putasse tantummodo, quam etiam tradiderat a principio, idest, liberum arbitrium cum legis ac doctrinæ adjutorio. Quare ex libro ad Quodvultdeum quæ supra diximus confirmantur. De Gestis autem Pelagii scribit S. Pater, hæreticum non admisisse adjutorium legis aperte in illo libello, non quod non admiserit reipsa. Subdolus enim tergiversator non semper expressit quod semper admisit, ut interrogatus an illud gratiæ adjutorium confiteretur præter facultatem arbitrii, annueret illico, ac responderet se utique gratiam profiteri aliam, auxilium scilicet doctrinæ ac legis proponentis quid agere debeamus. Articulus quidem septimus damnatus in Synodo Palæstina legem atque doctrinam expresse memorat: & Pelagius in Epistola ad Constantium data jam ab anno 408. præter liberi arbitrii naturam, aliud gratiæ profitetur auxilium, ut constat ex Augustini libro de Gratia Christi cap. 36.

PROPOSITIO II. Pelagius in secundo erroris statu admisit præter legem atque doctrinam, gratiam, quæ dilectionem inspirat, sed ad facilius, non ad simpliciter operandum, eamque præcedentibus meritis comparatam.

Id probatur 1. ex libro de Hæresibus ad Quodvuld. capite supracitato. II. Ex libro de Grat. cap. 26. *Ac per hoc gratiam Dei, qua caritas Dei diffunditur in cordibus nostris per Spiritum Sanctum, qui datus est nobis, sic confiteatur, qui vult veraciter confiteri: ut omnino nihil boni sine illa, quod ad pietatem pertinet veramque justitiam, fieri posse non dubitet. Non quomodo iste, qui cum dicit propterea dari gratiam, ut quod a Deo præcipitur facilius impleatur, quid de illa sentiat satis ostendit, scilicet, quod etiam sine illa, etsi minus facile, fieri tamen, quod divinitus præcipitur, potest.*

Quod hæc gratia ad facilius etiam voluntatem excitaverit inspiratione caritatis, probatur primo; nam capite nuper laudato Augustinus diserte loquitur de Gratia, qua caritas Dei diffunditur per Spiritum Sanctum in cordibus nostris. Deinde quia sequenti cap. 29. ait S. Pater, sanum fore & catholicum sensum Pelagii, si tolleret *facilius*, & absolute fateretur gratiæ necessitatem ad boni Operis adimpletionem. Præterea Pelagius in illo errore, quod gratia detur tantum ad facilius, semper obstinate perseveravit: gratiam vero interioris illustrationis, ut mox dicam, tandem confessus est. Illa igitur gratia ad facilius operandum præter mentis illustrationem, etiam caritatem aliquam inspirari, Pelagius non denegabat. Denique quod Pelagiani existimaverint hanc gratiam meritis naturæ rependi, constat ex cap. 31. ejusdem libri de Gratia Christi, ubi de hæresiarcha legitur: *Nempe manifestum est eum dicere gratiam secundum merita dari, quamlibet eam, vel qualemlibet significet, quam tamen aperte non exprimit: Nam cum eos remunerandos dicit, qui bene utuntur libero arbitrio, & ideo mereri Domini gratiam, debitum eis reddi fatetur, &c.*

PROPOSITIO III. Pelagius tandem admisit gratiam internæ illuminationis, etiam ut *simpliciter* necessariam, nunquam vero gratiam excitantem voluntatem per subministrationem Spiritus Sancti, sive per inspirationem caritatis.

Est prima propositionis pars contra Leonardum Lessium lib. de Efficacia Grat. cap. 17. P. Lugo disp. 1. sect. 2. aliosque perpaucos. Defenditur autem a Gregorio de Valentia in 1. 2. q. 3. puncto 3. a Suaresio lib. 3. Opusc. cap. 2. & lib. 2. de caussa Prædest. cap. 16. ab Edmundo Simonnet principio dissert. de Gratia, a Dionysio Petavio cap. 9. de Hæresi Pelag. ab Honorato Tournely lib. 1. de Gratia c. 3. pag. 70. a Thomistis & Augustinianis communiter. Ex his tamen aliqui tenent, nunquam Pelagianos admisisse interiores collustrationes ut *simpliciter* necessarias, sed ad facilius tantummodo. Verum tradunt oppositum Schola Lovaniensis & Duacensis, nec non Thomistæ doctissimi cum suo Joanne Gonzalez controversia 4. de Auxiliis art. 6. Atque idem de Semipelagianis ingenue fatetur Petavius laudato capite, n. 11. Hæc vero est propositionis pars altera. Tertiam, quod Pelagius nunquam admiserit gratiam voluntatis & actionis, probant omnes Catholici in Augustino, atque in his controversiis parumper exercitati.

Itaque prima pars demonstratur auctoritate Augustini scribentis c. 7. de Gratia Christi: *Et tamquam explicaturus* (Pelagius) *quam dicat gratiam, secutus adjunxit dicens, quam nos non, ut tu putas, in lege tantummodo, sed & in Dei esse adjutorio confitemur. Quis non hic desideret, ut ostendat, quam velit intelligi gratiam? Propter hoc enim maxime de illo expectare debemus, ut dicat hoc quod dicit, non in lege tantummodo se gratiam confiteri. Sed nobis hac expectatione suspensis, quid addiderit intuemini. Adjuvat enim nos, inquit, Deus per doctrinam & revelationem suam, dum cordis nostri oculos aperit, dum nobis ne præsentibus occupemur futura demonstrat, dum diaboli pandit insidias, dum nos multiformi & ineffabili dono gratiæ cælestis illuminat.* En aperte confitetur Pelagius præter legem doctrinamque exteriorem, internas collustrationes mentis, & gratiam aliquam ex parte intellectus.

Solent respondere, ex præmissis Augustini verbis solam externam legis ac doctrinæ gratiam in Pelagiana confessione apparere: sed falsi sunt hac in parte Adversarii. Primum: Pelagius eo loco profitetur *Gratiam non in lege tantummodo, sed in Dei esse adjutorio:* atque petenti Augustino & expectanti, quidnam esset adjutorium illud a lege distinctum, respondit hæreticus, *Adjuvat per doctrinam, & revelationem suam, &c.* Non ergo iis verbis adjutorium legis designat, sed revelationem aliam intimam ac ineffabilem. Præterea S. Pater proximo cap. 11. demonstrat hanc revelationem non esse veram Christi gratiam, propterea quod nullus in hac vita pervenit ad magnitudinem revelationum Apostoli Pauli: cui tamen, ut gratia adesset, per quam resisteret stimulo carnis, Angelo Satanæ, nec ob sapientiæ altitudinem extolleretur, addenda erat caritas, quæ non inflatur, animique reprimit elationem. Quare Christi gratia in sola interiori revelatione sita non est, ut tergiversabatur Pelagius; etiamsi revelationem dixeris intimam, multiplicem, ac mirabilem, qualem habuit Apostolus. Insuper, ut eodem libro docet S. Pater cap. 41. affirmabat Pelagius, *Ipsas quoque orationes ad nihil aliud adhibendas, nisi ut nobis doctrina etiam divina revelatione aperiatur, non ut adjuvetur mens hominis, ut id quod faciendum esse didicerit, etiam dilectione & actione perficiat:* Quisquis autem orat, jam lege & exteriori doctrina instructus est, & donum orationibus postulat hactenus non impetratum: ideoque Pelagius præter externam legem, gratiam aliam dari annuebat.

Nec repugnat, quod S. Pater post verba supra allata eodem cap. 7. ait: *In his omnibus non recessit a commendatione legis & doctrinæ.* Qualiscunque enim gratia, etiam internæ revelationis, quæ proponit tantummodo quid faciendum est, & voluntatem non adjuvat subministratione

aliqua

aliqua caritatis, in munere a lege ac doctrinæ non differt. Atqui hanc mentem esse Augustini, consequentia verba demonstrant: *Dei adjutorium multipliciter insinuandum putavit, commemorando doctrinam, & revelationem, & oculorum cordis adapertionem, & demonstrationem futurorum & apertionem diabolicarum insidiarum, & multiformem & ineffabilem gratiæ cælestis illuminationem, ad hoc utique, ut divina præcepta & promissa discamus. Hoc est ergo gratiam Dei ponere in lege, atque doctrina.* Itaque per Augustinum Pelagius etiam admittens gratiam illuminationis a commendatione legis & doctrinæ nequaquam recessit, quia gratia illa hoc solum efficit, ut divina præcepta ac promissa discamus; non donat, nec adjuvat voluntatem, ut agat. Et cap. 10. ejusdem libri de Gratia Christi, *Ad doctrinam*, inquit Augustinus, *pertinet etiam quod sapientia revelatur, ad doctrinam pertinet cum suadetur omne quod bonum est.*

Secunda propositionis pars, quod Pelagius admiserit aliquando gratiam internæ illuminationis, ut *simpliciter* necessariam, probatur primo: Admisit, ut modo vidimus, Pelagius adjutorium aliquod distinctum ab exteriori lege ac doctrina, atqui illud nullum aliud est, quam interna mentis illuminatio: Atqui adjutorium illud ab exteriori lege ac doctrinæ distinctum admisit aliquando Pelagius, ut *simpliciter* necessarium. Ergo admisit ut *simpliciter* necessarium adjutorium internæ illuminationis. Probatur minor. Pelagius anathematizavit eos, qui gratiam Dei & adjutorium non ad singulos actus dari opinantur, & illud putant in libero arbitrio esse, vel in lege atque doctrinæ; ut Augustinus docet lib. de Gestis Pelagii cap. 14. Aliquando igitur admisit necessarium etiam adjutorium illud ab exteriori lege distinctum. Icciroo autem Pelagius ad punctum illud pervenit, ut abjurationem suam in Synodo Palæstina quoquomodo sinceram ostenderet, nec se e seipso proderet esse damnatum. Cum enim septimum articulum proscripsisset, oportebat, ut gratiam aliquam necessariam confingeret diversam a naturali facultate arbitrii, & ab exteriori lege ac doctrinæ. Quod præstitit oppido, admittens gratiæ illuminationem, de qua nunc pertractatur. *Ecce anathematizat*, ait Augustinus, *qui hoc sentiunt: ecce nec naturam liberi arbitrii, nec legem, nec doctrinam vult intelligi gratiam, qua per actus singulos adjuvamur.* Nec tamen veram Gratiam confessus est unquam, ut principio speciosis verbis suadere nitebatur: quoniam per multiformem illam illustrationem non recedebat, nisi oretenus, a commendatione legis, atque doctrinæ. Probatur deinde assertio: nam S. Pater hoc unum adversus Pelagianos contendit, ut non solum fateantur adjuvari a Deo possibilitatem per illuminationem mentis, & objecti propositionem, verum etiam adjuvari voluntatem & actionem per subministrationem Spiritus Sancti. Atque de Gratia Christi cap. 47. scribit, quod si Pelagius *consenserit etiam ipsam voluntatem & actionem divinitus adjuvari, ut sine illo adjutorio nihil bene velimus & agamus, eamque esse gratiam Dei per Jesum Christum Dominum nostrum, nihil de adjutorio gratiæ Dei, quantum arbitror, inter nos controversiæ relinquetur.* Tota ergo controversia Pelagium inter & Augustinum erat de adjutorio voluntatis & actionis, quod situm esse constat in inspiratione caritatis; & per consequens de gratia, quæ proponit divina præcepta ac promissa, etiam per interiorem mentis illustrationem Pelagius Augustino minime dissentiebatur.

Ex his consequitur tertia Propositionis pars, scilicet, quod Pelagius nunquam admisit veram Christi gratiam, quæ non solum proponit quid agere debeamus, verum etiam voluntatem adjuvet per subministrationem caritatis. Quod tamen breviter confirmatur Augustini locupletissimis testimoniis. Ergo eodem libro de Gratia Christi cap. 12. S. P. sermonem instituens de Gratia, quam Catholici profitentur, hæc habet: *Qua gratia agitur non solum ut facienda noverimus, verum etiam ut cognita faciamus; nec solum ut diligenda credamus, verum etiam ut credita diligamus. Hæc gratia si doctrina dicenda est, certe sic dicatur, ut altius & interius eam Deus cum ineffabili suavitate credatur infundere, non solum per eos qui plantant & rigant extrinsecus, sed etiam per seipsum, qui incrementum suum ministrat occultus, itaut non ostendat tantummodo veritatem, verum etiam impertiat caritatem.* Et cap. ejusdem Operis tertio ac tricesimo: *Nos autem*, inquit, *illam gratiam in eorum confessione requirimus, de qua dicit Apostolus, Non enim dedit nobis Deus spiritum timoris, sed virtutis & caritatis & continentiæ. Non est autem consequens, ut qui habet donum scientiæ, quo noverit quid agere debeat, habeat etiam caritatis, ut agat.* Huc spectat Concilium Milevitanum Can. 4. *Quisquis dixerit, eamdem gratiam Dei per Jesum Christum Dominum nostrum propter hoc tantum nos adjuvare ad non peccandum, quia per ipsam nobis revelatur & aperiatur intelligentia mandatorum, ut sciamus, quid appetere, quid vitare debeamus. non autem per illam nobis præstari, ut quod faciendum cognoverimus, etiam facere diligamus, & faciamus, anathema sit.* Et infra: *Utrumque Dei donum est, scire quid facere debeamus, & diligere ut faciamus; nam sicut de Deo scriptum est, Qui docet hominem scientiam; ita etiam scriptum est, Caritas ex Deo est.*

Hæc cum adeo perspicua sint; asserendum est non confiteri veram Christi gratiam, qui admittunt solam illuminationem mentis trahentem voluntatem tantum moraliter per solam propositionem ac revelationem divinorum præceptorum, nisi asserant ejusmodi illuminationem fieri ineffabili suavitate, & inspiratione virtutis humanam voluntatem roborantis. Quod mihi videtur ex dictis manifestissimum; atque potest insuper sequentibus rationibus commonstrari. Primo hæc illuminatio exhibens tantum scientiam rerum faciendarum, & se tenens ex parte objecti, quantumvis interior sit & singularis, non recedit in munere a lege, & doctrina, cum detur ad hoc, *ut divina præcepta, & promissa discamus.* Non est ergo illa gratia, quam adversus Pelagium Augustinus invictissime propugnavit. Deinde per illam gratiam, quæ demonstrat solum quid agere debeamus, quemadmodum per legem & doctrinam adjuvatur a Deo sola naturalis *possibilitas*, non datur adjutorium voluntatis & operis; ut scribit Augustinus de Grat. Christi cap. 6. & 15., ideoque hanc gratiam confitentur etiam Pelagiani. Præterea, ut vidimus, hi non denegant revelationes internas, & consequenter nec motionem illam moralem, quæ per solam manifestationem objecti, ut ajebat Pelagius, stupentem excitat voluntatem. *Operatur* (verba sunt hæretici apud Augustinum de Gratia Christi cap. 10.) *in nobis velle quod bonum est, velle quod sanctum est, dum nos terrenis cupiditatibus deditos, mutorum more animalium tantummodo præsentia diligentes, futuræ gloriæ magnitudine, & præmiorum pollicitatione succendit, dum revelatione sapientiæ in desiderium Dei stupentem suscitat voluntatem, dum nobis, quod tu alibi negare non metuis, suadet omne quod bonum est.* Igitur motionem aliquam extrinsecam voluntati, ac moralem, per revelationem & doctrinam, sive internam, sive externam, nequaquam Pelagius inficiabatur. Insuper, si adhuc contendas Pelagium nunquam confessum interiores illustrationes; arbitror te minime negaturum, eas admisisse Semipelagianos, quos tamen certum est ad initium fidei veram Christi gratiam non existimasse necessariam, eam saltem, pro qua magnus Augustinus certavit; ut mittam Julianum, & Pelagianos posteriores, de quibus legendus est S. P. lib. IV. ad Bonifacium cap. 5. Dabo interim testem locupletem, ac bene Theologis auditum Dionysium Petavium: qui de H. P. cap. 9. 12. in hunc plane modum loquitur: *Nam etsi Semipelagiani gratiam Christi non in sola externa legis propositione, sed in interna voluntatis excitatione, verum metaphorica & morali, positam putarent, ut eruditiores Theologi fatentur, præter paucos illos, qui consensu majoris partis exploduntur; nihilominus eos Prosper queritur in Carmine de Ingratis, nullas alias gratiæ Christi mandasse partes, quam doctoris, monitoris, ac forinsecus insonantis.* Cujus sane rei veritas liquet ex dictis; quoniam proponere duntaxat, ac suadere quod bonum est, pertinet ad doctrinam. Postremo non est consequens, ut Augustinus superius monuit, qui habet scientiam & percipit quid agere debeat, habeat etiam adjutorium operationis ut agat; velati, si dormientem infirmum & in aliquo periculo constitutum quispiam a somno excitet, & ad fugam arripiendam hortetur, non proinde illum adjuvat, nec subtrahit ab impendenti discrimine, nisi illius pietas consolidet. Proponere ergo imbecilli hominum voluntati divina præcepta ac promissa, eamque suscitare ac movere tantum moraliter revelatione, & propositione objecti; est commonere hominem, non adjuvare; est impertiri donum scientiæ, non caritatis; est denique commendare legem ac doctrinam, non gratiam.

Videntur mihi ex dictis penitus contrita Adversariorum objecta. Opponere solent verba Augustini in lib. 1. contra duas Epistolas Pelagianorum cap. 19. ubi de Pelagianis ait: *Vos autem in bono opere sic putatis adjuvari hominem gratia Dei, ut in excitanda ejus ad ipsum opus bonum voluntate, nihil eam credatis operari.* Nullam ergo Pelagiani admiserunt gratiam interiorem. Quod argumentum Bellarminus in Recognitione librorum suorum lib. 1. de Grat. cap. 13. putat validissimum. Verum Augustini verborum sensus est, Pelagianos nullam admisisse gratiam, quæ per inspirationem caritatis adjuvat hominis voluntatem, & facit ut agat: non gratiam illuminationis, & donum scientiæ, quo noverit quid agere debeat. Insurgunt S. Patrem de Gratia Christi cap. 3. 4. 5. 6. 7. & 47. affirmare quod Pelagius nunquam recessit a commendatione legis & doctrinæ. Sed respondemus, ad legem & doctrinam pertinere, quicquid suadet quod bonum est, & excitat tantummodo metaphorice proponendo objectum, non adjuvat voluntatem impertiendo adjutorium operationis. Reponunt, Concilia, Patres, ac Theologos innumeros affirmare Pelagium, nunquam Christi gratiam fuisse confessum. At his occurrimus dicendo veram Christi gratiam non consistere in sola illuminatione mentis, sive in dono scientiæ; sed etiam in subministratione caritatis, qua facere velimus, & faciamus. Tandem inquiunt esse plurium Doctorum Catholicorum sententiam, quod Gratia Christi sit interna revelatio objective tantum & moraliter attrahens voluntatem: qui, si vera forent hactenus dicta, consentirent apertissime Pelagianis. Ceterum hi Theologi non affirmant inter-

nam subministrationem gratiæ exercere tantummodo munus Doctoris, & monitoris, ostendendo quid agere debeamus, quasi necessaria tantum sit ex parte objecti, nec potentiæ animæ rationalis debeant excitari & elevari ad opera supernaturalia, aut sit virtus operationis & voluntatis in sola facultate arbitrii, ut asserebat Pelagius. Sed ulterius fatentur tribui per gratiam intrinsecum voluntati adjutorium, quod tamen negant esse suapte natura inspectum efficax, ac prædeterminans. De qua controversia alio in loco.

PROPOSITIO IV. Non est connumeranda inter errores Pelagii indifferentia liberi arbitrii; nisi ita accipiatur, ut inspecta sola naturali facultate possit ex æquo bonum & malum.

Demonstretur prima pars: quia hæc est communis liberi arbitrii notio, ut sit potestas animi libera ad faciendum vel non faciendum; unde jure merito damnata est Janseniana propositio, quod ad merendum vel demerendum in hoc statu non requiratur libertas indifferentiæ, dummodo arbitrium sponte & voluntarie velit; itaut libertas cum necessitate consistat. Quem errorem non semel in hoc opere profligavimus, & rursus insectabimur cum ad hæresim Jansenianam perventum erit. Præterea S. Pater lib. II. de Nuptiis & Concupisc. cap. 3. ait: *Non itaque sicut se, atque alios fallens loqueris, si quis liberum in hominibus arbitrium dixerit, Celestianus & Pelagianus vocatur: istud quippe Catholica fides dicit.* Idem tradit in Epistola ad Ctesiphontem S. Hieronymus. Non ergo redarguendi sunt Pelagiani, quod liberi arbitrii indifferentiam assererent. Id in eis reprehenditur, & damnatur, quod ejusdem arbitrii vires adeo robustas esse jactabant, ut vellent sine gratiæ adjutorio posse bonum & malum, dummodo illud per legem doctrinamque innotesceret. Quare Augustinus post laudata verba prosequitur: *Sed si quis ad colendum recte Deum, sine ipsius adjutorio, dicit esse in hominibus liberum arbitrium, ipse Celestianus & Pelagianus vocatur.* Atque his verbis comprobata est propositionis pars altera.

CAPUT VI.

Num Pelagius Gratiam habitualem negaverit.

HABITUALEM gratiam negavisse Pelagium, scilicet intrinsecam illam animæ *habitudinem*, qua homo permanenter fit justus, opinatur Vega lib. VII. in Tridentinum Concilium, eique subscribunt Suaresius in Prolegomeno V. de Gratia cap. 2., & lib. VII. cap. 7. num. 1. & Tournely lib. I. de Gratia q. 3. pag. 79. Oppositum tamen tradunt non solum Jansenius lib. V. de H. P. cap. 22. verum etiam Gonetus disput. I. art. 3. Martinonus in Anti-Jansenio disput. 7. de H. Pelag. sect. 13. cum aliis Theologis plurimis. Inter quos media via incedendum nobis est; nam arbitramur hujusmodi gratiam admissam a Pelagianis, non tamen eo modo, quo illam tenemur confiteri: atque id proxima positione explicabimus.

PROPOSITIO I. Pelagius habitualem gratiam agnovit, at non sensu recto, & Catholico.

Demonstratur prima pars. Nam primum nullibi invenimus hunc errorem vel ab Africanis Conciliis, vel ab Augustino fuisse Pelagio imputatum. Deinde Pelagiani apud S. Patrem lib. I. contra Julianum cap. 6. docebant parvulos baptizandos, non quidem ut illis originale remittatur peccatum, sed ut ipsis addatur Sanctitatis decus atque ornamentum, usurpantes verba Chrysostomi ex homilia, quam de Baptizatis habuit: *Non enim tantum sunt liberi, sed & sancti: non tantum sancti, sed & justi: non solum justi, sed & filii; non solum filii, sed & heredes: non solum heredes, sed & fratres Christi: nec tantum fratres Christi, sed & coheredes: non solum coheredes, sed & membra: non tantum membra, sed & templum, non tantum templum, sed & organa Spiritus.* Et infra: *Hac de causa etiam infantes baptizamus, cum non sint coinquinati peccata, ut eis addatur sanctitas, justitia, adoptio, hereditas, fraternitas Christi, ut ejus membra sint.* Qui hæc cum Chrysostomo profitentur, videntur ne sanctificantem gratiam denegare? Insuper manifesta sunt hæc alia Pelagii verba apud Augustinum de Gratia Christi cap. 37. *Vide quid Christiani facere possunt, quorum in melius per Christum instaurata natura est, & qui divina quoque gratia juvantur auxilio.* Addit S. Pater: *Naturam in melius instauratam, remissionem vult intelligi peccatorum. Quod alio loco in hoc ipso libro satis demonstravit, ubi ait, Etiam illi, qui longa peccandi usu quodammodo obduruere, instaurari per pœnitentiam possunt.* Tandem Concilium Milevitanum Canone 3. damnans Pelagium admittentem gratiam, qua justificamur, non ideo damnat, quia gratiam per quam remittuntur peccata negaverit, sed quoniam asseruit, *Gratiam, qua justificamur, valere ad remissionem peccatorum, quæ commissa sunt, non vero ad adjutorium, quo non committantur.*

Respondent Suaresius & Tournely, Pelagium admisisse gratiam remissionis peccatorum, qualem Novatores permulti constituunt in sola extrinseca imputatione justitiæ. Sed refellitur hæc responsio. Gratia enim qua in meliorem hominem renascimur, quæ ornatum animæ confert, eamque reddit sine macula & sine ruga, qua meliores reddimur, animique virtute perficimur, hæc, inquam, gratia non extrinseca est, sed interna. Pelagius vero in Epistola ad Demetriadem his plana verbis gratiam remissionis peccatorum describit. Deinde Concilia & Patres in hac gratia id solum improbant, quod Pelagius cum ipsa non conjunxerit adjutorium ad vitanda peccata, & quod crediderit illam naturalibus meritis comparari, ut mox ostendam. His ergo erroribus explosis, Pelagius veram gratiam sanctificationis confessus est. Postremo Julianus apud Augustinum lib. I. cap. 9. ut vidimus, Gratiam remissionis peccatorum describit verbis Chrysostomi: atque inter illius dotes hanc complectitur, quod ejus dono fit homo Dei templum, & organum Spiritus; & Pelagius fatetur per illam gratiam instaurari naturam. Quæ omnia proculdubio demonstrant donum aliquod receptum in anima.

Secundam propositionis partem demonstrant verba Augustini capite de Gratia Christi tricesimo: *Istam quippe gratiam, qua justificamur, idest, qua caritas Dei diffunditur in cordibus nostris per Spiritum Sanctum qui datus est nobis, in Pelagii & Celestii scriptis, quacunque legere potui, nusquam eos inveni, quemadmodum confitenda est, confiteri.* Enimvero non confitetur gratiam remissionis peccatorum, quemadmodum confitenda est, quisquis asserit illam dari secundum merita per solam arbitrii facultatem comparata, atque arbitratur valere tantummodo ad remissionem peccatorum, quæ commissa sunt, non vero ad adjutorium, quo non committantur; videlicet, animam exornare, sed nullam ei virtutem ad supernaturaliter operandum infundere. At Pelagius asserebat non a Deo *accipere, sed a seipsis homines habere gratiam, qua liberamur ab impietate, & hanc secundum merita nostra dari*, ut Augustinus ait hæresi 88. Et rursus affirmabat Pelagius auxilium gratiæ Salvatoris in hoc positum esse, *ut ignoscat commissa præterita, non ut adjuvet ad futura vitanda*, ut idem Augustinus scribit libro de natura & Gratia cap. 34. Existimabat enim in nostra potestate, non in Dei misericordiæ esse opus quodlibet salutare. Igitur Pelagius habitualem Gratiam, quomodo confitenda est, nequaquam confitebatur. Hinc Concilium Milevitanum can. 3. definit per Christi gratiam non solum remitti peccata commissa, verum etiam conferri adjutorium ne committantur.

Opponit Suarez cit. Prolegom. V. de Gratia. Dona habitualia propter actus supernaturales dantur. Ergo his ablatis tollitur etiam habitus supernaturalis. II. Ex quo Patres & Concilia non damnaverint Pelagium negantem gratiam habitualem, non sequitur hanc gratiam admisisse; quia Pelagius de iis donis expresse non tractavit, vel quia doctrina de talibus donis non erat tunc declarata. III. Pelagius ante peccatum nullum Dei donum agnovit præter naturalia: sed dixit nos omnes generari in eo statu, in quo fuit conditus Adam. IV. Gratiam adoptionis, quam admisit in pueris, dixit esse in adultis præmium meritorum. Sed gratia habitualis non est præmium meritorum, saltem quæ naturæ viribus comparentur. Ergo Pelagius gratiam illam habitualem non admisit.

Resp. ad primum, nego antecedens; habitus enim supernaturalis datur in sensu Pelagii ad decorem ornatumque animæ, atque ad hoc ut ea fit templum Spiritus Sancti, & membrum Christi, ipsiusque instauretur natura. Ad alterum dico Concilia & Patres non solum damnasse Pelagii dogma circa adjutorium gratiæ actualis; verum etiam pertractasse de iis, quæ ille proferebat, ut illuderet Catholicis, & videretur gratiam Dei confiteri, ut de lege & doctrina, de exemplis Christi, de ipsa peccatorum remissione, in qua, cum id solum redarguerint, quod Pelagius ab ea sejunxerit actuale auxilium; consequens est, hæreticum gratiam hujusmodi non denegasse. Ad tertium fateor in sensu Pelagii gratiam remissionis peccatorum esse quodammodo naturalem, utpote arbitrii meritis comparatam: at non sequitur ex hac præmissa, nullum nobis donum conferri præter illa, quæ nascendo nobis conferuntur; alioqui denegasset quoque vitam æternam, & baptizatis, justisque regnum cœlorum. Quod sequitur probat solummodo Pelagium non admisisse gratiam habitualem, quemadmodum confitenda est; & potest etiam argumentum sic comparatione eludi: Gratiam vitæ æternæ, quam admisit Pelagius, dixit esse in adultis præmium meritorum. Sed vita æterna non est præmium meritorum, saltem quæ naturæ viribus comparentur. Ergo Pelagius vitam æternam minime admisit. Falsissime est consequentia.

Opponit 2. idem Suaresius lib. VII. de Gratia cap. 6. Augustinus Epistola 95. docet, Pelagium, licet admiserit gratiam remissionis peccatorum, hanc tamen existimasse non fieri per interioris gratiæ subministrationem: *Sive gratiam dixerit esse liberum arbitrium, sive gratiam esse remissionem peccatorum, sive gratiam esse legis præceptum; nihil eorum dicit, quod per subministrationem Spiritus Sancti pertinet ad concupiscentias, tentationesque vincendas.* II. Idem Augustinus lib. de Grat. Christi cap. 2. ait, putasse Pelagium nos salvari *adjutos, non aliqua subministratione virtutis, sed viribus propriæ voluntatis.* III. Concilium Milevitanum damnans Can. 3. gratiam ad solam remissionem peccatorum valere, videtur damnare Pelagium,

quod

quod in remissione peccatorum gratiam habitualem non intellexerit. IV. Divus Augustinus fatetur se in scriptis Pelagii, & Cælestii nunquam potuisse invenire gratiam, qua justificamur; ita de Gratia Christi cap. 30.

Resp. ad 1. minime citata Epistola Augustinum asserere, quod juxta Pelagii mentem fiat peccatorum remissio sine interioris gratiæ infusione; sed hoc unum affirmat, nec liberum arbitrium, nec legem, nec remissionem peccatorum, quæ omnia admittebat Pelagius, esse adjutorium, quod per subministrationem Spiritus Sancti datur ad tentationes & concupiscentias vincendas, idest gratiam actualem voluntatis & operis, quam negabat hæreticus. Id vero ex ipsis Augustini verbis est manifestum. Per hæc diluitur secundum, & tertium; nam utique subministrationem virtutis inficiabatur Pelagius; at Concilium Milevitanum definit non solum pertinere ad gratiam, quod remittantur peccata, sed etiam quod non committantur: quorum unum fatebatur Pelagius, negabat alterum. Notandum hic obiter, Scholasticos nonnullos, qui putarunt disputatum fuisse cum Pelagio de necessitate gratiæ habitualis, nominis æquivocatione, & ignorantia historiæ lapsos non leviter: quod animadvertit etiam Gabriel Vasquez disput. 196. cap. 3. num. XIII. Ad ultimum liquet ex verbis Augustini, Pelagium non admisisse gratiam habitualem, quemadmodum debebat eam confiteri, idest, non comparatam per vires naturales arbitrii, & collatam cum subministratione virtutis. Levissima sunt ergo momenta Suaresii, nostramque assertionem potius corroborant.

PROPOSITIO II. Præter habitualem Gratiam necessarium est ad actus supernaturales præmovens aliquod actuale adjutorium.

Sequitur ex dictis; & ulterius probatur Scripturis, Conciliis, Patribus, & ratione. Enimvero Psalm. 126. ait Regius Vates: *Nisi Dominus custodierit civitatem, frustra vigilat, qui custodit eam*: & Ps. 26. 9. *Adjutor meus esto: ne derelinquas me, neque despicias me, Deus salutaris meus*: quibus verbis Innocentius in Epistola ad PP. Conc. Carthag. *Nos ergo dicimus* (inquit) *quid oremus? Cum ille tantopere beatus vir, ne despiciatur, exorat. Illi animo necesse est ita arguant, qui ista confirmant. David enim orationis ignarus, & sua natura nescius accusetur: qui cum sciat in sua inesse natura, adjutorem sibi Deum, & assiduum adjutorem invocat; nec illi sufficit assiduum, sed ne aliquando illum despiciat, orationibus pronus exoptat, & per corpus omne psalteriis hoc & prædicat & clamat*. Et paucis interjectis rationem his verbis addidit: *Nam quamvis redemisset hominem* (Deus) *a præteritis peccatis; tamen sciens iterum posse peccare, ad reparationem sibi, quemadmodum posset illum & post ista corrigere, multa servavit; quotidiana præstat ille remedia, quibus nisi freti, confisique nitamur, nullatenus vincere humanos poterimus errores. Necesse est enim, ut quo auxiliante vincimus, eo iterum non adjuvante vincamur*. Habet similia in Epistola ad PP. Milevitanos. Apostolis quoque, tametsi justi essent, ait Christus Joannis x. v. 5. *Sine me nihil potestis facere*: quo testimonio necessitatem gratiæ actualis demonstrat Augustinus de Gratia Ch. cap. 30. & alibi frequentissime. Ad rem similiter facit exemplum Petri, de quo ait Ambrosius apud Augustinum citato libro cap. 45. *Nam si Petrus lapsus est, qui dixit, Etsi alii scandalizati fuerint, ego non scandalizabor; quis alius jure de se præsumat?* Ergo etiam justis divinum auxilium est implorandum, eoque indigent.

Hoc idem infertur ex canone x. secundæ Synodi Arausicanæ: *adjutorium Dei etiam renatis ac sanctis semper est implorandum, ut ad finem bonum pervenire, vel in bono possint opere perdurare*. Cui Arausicano Canoni consonant verba Cælestini in Epistola ad Episc. Galliæ; ubi cap. 8. docet, filios Dei, qui Divino Spiritu aguntur, & proculdubio habent gratiæ habitualis ornamentum, *ut bonum aliquod agant, paternis inspirationibus tangi*.

Confirmat hactenus dicta S. P. Augustinus: etenim de Gratia Christi cap. 25. allatis verbis Apostoli ad Rom. VIII. 14. *Quicunque enim Spiritu Dei aguntur, hi sunt filii Dei*, & Matth. x. 20. *Non enim vos estis, qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri, qui loquitur in vobis*, hæc scribit S. Doctor: *Profecto ut agant quod bonum est, ab illo aguntur qui bonus est*. Et infra: *Nec ait, Spiritus Patris vestri, qui vobis dat, vel dedit posse bene loqui: sed ait, Qui loquitur in vobis, non significans possibilitatis profectum, sed exprimens cooperationis effectum*. Quo in loco S. P. aperte necessitatem actualis, & cooperantis adjutorii demonstrat. Et de Correpc. & Grat. cap. 2. diserte gratiam singulis necessariam appellat *inspirationem bonæ voluntatis atque operis*. Ut enim dictum est supra, hanc negabat Pelagius, & pro hac tantæ Augustini adversus hæreticum postulationes.

Accedit Theologica ratio. Primo enim Justus divinæ gratiæ auxilium quotidie postulat: at, quemadmodum Augustinus scribit de Grat. Christi cap. 15. *Cur petitur quod ad nostram pertinet potestatem, si Deus non adjuvat voluntatem?* Deinde in contraria sententia, solum posse, non autem velle atque operari tribuitur Deo, quandoquidem habitus cum se teneant ex parte *actus primi*, adjuvant *possibilitatem*, non autem operationem. Postremo si Adam præter originalem justitiam, in qua illum constituerat qui fecerat rectum, indigebat adjutorio sine quo perseverare non poterat; quanto magis adjutorio actualis gratiæ erit iis necessarium, qui cum Apostolo ingemiscunt dicentes: *Video legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captivantem me in lege peccati?*

Dices 1. Quælibet potentia naturalibus habitibus, qui illam compleant, instructa, potest ex se prodire in actum. Ergo etiam habitu supernaturali exornata. = Resp. dist. ant. cum divino concursu, ac præmotione ordinis naturalis, concedo: absque tali præmotione, nego. Atque ita ad actus supernaturales præter gratiam habitualem necessariam dico præmotionem & concursum ordinis Gratiæ, cum D. Th. 1. 2. q. 109. art. 1. & 3. Verum tamen est, quod in hoc statu propter concupiscentiam & ignorantiam, non sufficit quod virtute divina moveamur ad bene agendum; sed requiritur etiam, ut voluntas infirma sanetur, atque ad bona opera efficaciter præmoveatur, ut docet ibidem S. Thomas, & a nobis demonstratum est alio in loco.

Dices 2. Concilium Milevitanum Canone 3. superiori propositione laudato definit gratiam, qua justificamur, non solum conferre remissionem peccatorum, quæ commissa sunt, sed etiam adjutorium, quo non committantur. = Resp. Id quidem jure ac merito a sancta Synodo definitum contra Pelagium affirmantem gratiam justificationis spectare ad solum animæ ornatum, & nullam ad actus supernaturales impertiri virtutem. Nec sequitur, si gratia habitualis adjutorium, ac virtutem impertit, quid opus est auxilio gratiæ actualis? Ut enim prædicta quæstione nono articulo docet Angelicus Doctor, *Homo ad recte vivendum dupliciter auxilio Dei indiget. Uno quidem modo quantum ad aliquod habituale donum, per quod natura humana corrupta sanetur, & etiam sanata elevetur ad operanda opera meritoria vitæ æternæ. Alio modo indiget homo auxilio gratiæ, ut a Deo moveatur ad agendum*. Quod S. P. Augustinus in lib. de nat. & gratia cap. 26. duplici declarat exemplo: unum est infirmi hominis, qui cum sanatur a medico, sustentandus est etiam elementis, & alimentis corporalibus, ut eadem sanitas apto subsidio convalescat atque persistat; alterum corporeorum oculorum, qui etiam plenissime sani, cernere colorata, nisi candore lucis adjuti, non possunt.

Dices 3. Per gratiam habitualem Spiritus Sanctus in nobis habitat. At Spiritus Sanctus omnipotens est. Omnia ergo possumus per hanc gratiam = Resp. dist. ma. Spiritus Sanctus habitat sanando & justificando, conc. inspirando dilectionem, & subministrando virtutem; subdistinguo, Atque id pertinet ad gratiam habitualem, nego: ad actualem, concedo. Vera est etiam minor propositio; potest enim Spiritus Sanctus inhabitans subministrare adjutorium operationis, & sanctam inspirare delectationem. Atque si id impertiatur, aderit actualis gratia ad bene operandum necessaria.

Dices 4. Habitus est perfectior actu. Potest ergo actum ipsum efficere = Resp. dist. ant. Habitus est perfectior actu, ut Scholæ loquuntur, *secundum quid*, quatenus diuturnior & permanens est, conc. Est perfectior *simpliciter* & absolute, nego. Sicut enim turpius est male agere, quam posse male agere; ita perfectius est facere bona, quam posse. Ad illud vero quod infertur, dico posse quidem habitum proportionatos sibi actus efficere, sed accedente concursu ordinis gratiæ, idest adjutorio voluntatis, & operis. Nec sequitur, si habenti gratiam alia gratia est necessaria, dabitur processus in infinitum, ut quidam objectant. Nam habenti gratiam habitualem est necessaria actualis, non vero alia habitualis, quemadmodum oculo plenissime sano non est necessaria sanitas, sed candor lucis; & qui firmo corpore est, non indiget valetudine, sed alimentis.

CAPUT VII.

Quæritur quid sit gratia.

ARBITROR ex dictis manifestum, nos Gratiæ nomine minime significare hoc in libro Conditoris dona ad naturam spectantia, inter quæ in creaturis ratione præditis facultas liberi arbitrii singulare est ac præcipuum. Quamquam & dona hujusmodi non immerito *Gratiæ* dicuntur, significante Gratiæ vocabulo omne id, quod alteri *gratis*, idest liberalitate donatoris confertur. Eam ob rem *non improbanda ratione gratia Dei dicitur qua creati sumus, quia non præcedentium aliquorum bonorum operum meritis, sed gratuita Dei bonitate donata est*, scribit Augustinus Epist. 177. alias 95. Quibus similia habet de Prædestinat. SS. cap. 5. ostendens quo jure sit gratia, *qua sumus animantia rationabilia, discernimurque a pecoribus*. Ac multo minus de illa nunc dissertatur gratia, quam latini Scriptores appellitant aut auctoritatem, aut amicitiam, aut beneficii memorem animum, aut rationem studiumque, quibus gratificamur alicui, sive in memoria & remuneratione tenemus officiorum, honorumque observantiam. Gratiam itaque dicimus hoc loco beneficium nobis divina liberalitate collatum, non quod ad naturam attinet, vel ad proprietates illius, sed quod pertinet ad supernaturalem beatitudinem, atque ad eam comparandam intellectum illustrat, & voluntatem corroborat. Præcipue autem loquimur de

gratia

gratia actuali; nam habitualem quam vocant, ad controversias Pelagianas non spectat, eaque erit sequentis libri XIX. argumentum.

In quo autem actualis Gratiæ sit constituenda natura, viri Theologi non consentiunt. Thomistæ complures illam statuendam arbitrantur in actuosa qualitate, quæ physice nostrum velle operatur. Et de efficientia quidem physica ego sane doctis viris plenissime adhæreo, cum moralem efficientiam attrahentem sola propositione objecti, salva aliorum opinatione, non valeat tarditas ingenii mei a lege, atque doctrina secernere. Ceterum nec percipio quid sit illa qualitas, illamque scio Thomistis omnibus non probari: nam adversus illam acerrime pugnat Joannes Gonzales Controv. 1. de Gratia art. 3. statuunt alii naturam Gratiæ in motibus indeliberatis intellectus & voluntatis, quos nonnulli putant fieri a Deo sine nobis, ut Alvarus Pelagius, Capreolus, Vega: alii probabilius tenent effici etiam a potentiis animæ; cum enim sint vitales, & intrinseci, petunt proculdubio intrinsecum, & vitale principium. Quæ sententia inter Theologos etiam Nostrates videtur esse communior. Emmanuel Maignanus videtur actualem gratiam constituere in motione Dei ipsos actus indeliberatos præveniente; quæ fuit etiam sententia memorati Joannis Gonzales, citata Controversia art. 4. Thomas Braduardinus, Estius, Tiphanius Jesuita, aliique Gratiam nihil aliud esse contendunt, quam Dei voluntatem & misericordiam nobis intime præsentem, & in nobis gratuito affectus salutares operantem, quemadmodum concursus Dei prævius ad opera naturalia plurium Theologorum sensu nihil est aliud, quam omnipotentia divina intime secundis causis assistens, easque pro singularum conditione juvans, ac præmovens. Cæterum hæc postrema opinio, licet plausibilis admodum, potius gratiæ demonstrat principium, quam naturam, atque ego ex his omnibus unam sententiam conficio, quam arbitror esse certissimam, nam in singulis veri aliquid inesse deprehenditur.

PROPOSITIO. Gratia est actus intellectus & voluntatis, sive mentis illustratio, & inspiratio caritatis, sed magis in delectatione, quam in illuminatione sita est; efficitur autem motione Dei, quæ est ipsa Dei voluntas subministrans hanc delectationem, & caritatem, & potest sensu non malo qualitas appellari.

Quod Gratia Dei complectatur collustrationem mentis, & delectationem voluntatis, facillimum est suadere. Primo enim sacræ literæ gratiam appellant lucernam super caput splendentem, benedictionem dulcedinis, cordis inclinationem, & cor novum, dilectionem, caritatemque: atque illam explicant verbis pulsandi, invitandi, vocandi, trahendi: quæ omnia interiorem sensum mentis, & voluntatis commonstrant. II. S. Pontifex Cælestinus in Epist. ad Galliarum Episcopos cap. 8. scribit, *Præparatur voluntas a Domino, & ut boni aliquid agant, paternis inspirationibus suorum ipse tangit corda fidelium.* III. Etiam Tridentinum Concilium sess. VI. can. 3. Gratiam vocat *prævenientem Spiritus Sancti inspirationem, atque ejus adjutorium*: & cap. ejusdem sess. 6. declarat in nobis gratiam operari, *tangente Deo cor hominis per Spiritus Sancti illuminationem.* IV. Insuper Augustinus lib. II. de Peccatorum meritis cap. 17. Gratiæ munus esse demonstrat, *ut innotescat quod latebat, & suave fiat quod non delectabat.* Et proximo cap. 19. gratiam vocat *certam scientiam, & victricem delectationem*, nec non *lucem, qua illuminantur tenebræ, & suavitatem, qua dat fructum suum terra nostra.* V. Postremo suffragatur etiam Theologica ratio: Duo enim sunt, quæ hominem ab operibus salutaribus retrahunt, sive quia latet, sive quia non delectat quod faciendum est: Ergo Gratiæ adjutorium, quod avertit hujusmodi impedimenta, erit illustratio mentis & lumen ostendens quod antea latebat, & inspiratio dilectionis suave reddens quod antea non delectabat, ut nuper dicebam cum Augustino.

Hanc inspirationem dilectionis potius, quam illuminationem mentis, esse illam Gratiam, pro qua Sanctus Pater decertavit, existimo in Augustino rem esse majoribus quasi theatris propositam. Et quanquam id ante omnium oculos posuerim præcedenti cap. 5. prop. 3. nunc eamdem veritatem testimoniis, & rationibus confirmabo. Itaque S. Pater de Gratia Christi cap. 6. redarguit Pelagium, quod doceret quidem Deum nostram possibilitatem gratiæ suæ semper adjuvare auxilio, sed non laudem dedisse Deo, confitendo, *Quia si sic vult homo, tamen ejus voluntati Deus ardorem dilectionis inspiret.* Gratia ergo voluntatis & operis, quam denegabant Pelagiani, est sanctæ dilectionis inspiratio. Sequenti cap. 9. probat S. Pater legem, atque doctrinam non esse gratiam, quoniam ad operandam justitiam lex humanam voluntatem non adjuvat: *Nemo*, inquit, *potest legem implere per legem. Plenitudo enim legis caritas; caritas autem Dei non per legem diffusa est in cordibus nostris, sed per Spiritum Sanctum, qui datus est nobis. Proinde per legem gratia demonstratur, ut lex per gratiam compleatur.* Igitur juxta Augustinum Gratia, qua legem implemus, est caritas. Proximo cap. 10. de eodem Pelagio ait: *Istam aliquando gratiam fateatur, qua futuræ gloriæ magnitudo non solum promittitur, verum etiam creditur, & speratur; nec solum revelatur sapientia, verum etiam & amatur.* In amore ergo gratia potissimum sita est. Undecimo capite ostendit in magnitudine revelationum posse elationem existere, & de caritate tantummodo scriptum esse, *Caritas non æmulatur, non inflatur.* Unde infert gratiam non esse revelationem sapientiæ, sed dilectionem. Præclara sunt quæ S. Pater habet capite primo ac vicesimo: *Cum ergo dicat Scriptura, Caritas ex Deo est, vel quod est amplius, Deus caritas est, cum apertissime clamet Joannes Apostolus, Ecce qualem caritatem dedit nobis pater, ut filii Dei vocemur & simus, iste audiens, Deus caritas est, quare adhuc usque contendit, quod ex illis tribus tantummodo possibilitatem habeamus ex Deo, bonam vero voluntatem, bonamque actionem habeamus ex nobis? Quasi vero aliud sit bona voluntas, quam caritas, quam Scriptura nobis esse clamat ex Deo, & a Patre datam, ut filii ejus essemus.* Quibus manifestissime docemur, gratiam bonæ voluntatis & actionis, quam denegabat Pelagius, nihil aliud esse quam caritatem. Legatur & prope finem capitis 26. ubi expendens Apostolica verba, *Fides per dilectionem operatur*, in hunc plane modum proloquitur: *Ac per hoc gratiam Dei, qua caritas Dei diffunditur in cordibus nostris per Spiritum Sanctum, qui datus est nobis, sic confiteatur qui vult veraciter confiteri, ut omnino nihil boni sine illa, quod ad pietatem pertinet, veramque justitiam, fieri posse non dubitet.* Consistit itaque gratia in caritate per subministrationem Spiritus in cordibus nostris diffusa. Atque similia in aliis contra Pelagianos editis libris passim Augustinus deprædicat.

Et quidem ratione plurima. Primo namque non est consequens, ut qui habet donum scientiæ, habeat etiam donum gratiæ adjuvantis voluntatem & operationem, ut supra ostendimus cap. 5. auctoritate & exemplis. Deinde superna mentis illustratio, tametsi beneficium Dei est, eamque a Patre luminum postulamus verbis Davidicis, *Da mihi intellectum, & scrutabor legem tuam*, & necessaria est cum ad percipienda divina mandata ac promissa, tum ad dispellendas mentis tenebras, & pœnalem filiorum Adæ cæcitatem; præstat nihilominus, ut cognoscamus quid agere debeamus, non efficit ut agamus, & proinde spectat ad gratiam possibilitatis, non ad adjutorium operationis. Præterea illa proprie dicenda est gratia actualis, quam Pelagius nunquam confessus est: hunc vero hæreticum noluisse unquam profiteri gratiam consistentem *in inspiratione flagrantissimæ, & luminosissimæ caritatis*, tradit expresse Augustinus memorato libro de Gratia Christi cap. 35., & nos supra notum testatumque reddidimus. Denique nihil est gratia, nisi bonorum operum principium, & virtus illa animæ inhærens, qua bonum, & salutare opus prosequimur. At radix & principium bonorum operum est caritas, dicente Augustino de Spir. & lit. cap. 14., *Non enim actus est bonus, qui de caritatis radice non fit.* Et de Gratia Christi cap. 18. *Apostolus Paulus cum dicit radicem malorum omnium esse cupiditatem, admonet utique intelligi radicem bonorum omnium caritatem.* Et Magno Gregorio Homilia 27. in Evangelia: *Nec habet aliquid viriditatis ramus boni operis, si non manet in radice caritatis.* Atque eamdem caritatem nos ad bona opera trahere ex eo constat, quod amor est animi pondus, & illud operamur quod nos delectat. Quod & S. Pater scribit de Spiritu & lit. cap. 3. *Quando caritas cœpit non latere, nisi etiam delectet, non operatur.* & habemus in communi proloquio, *Trahit sua quemque voluptas.* Ratione ergo, & auctoritate, constat, gratiam actualem in delectatione, & caritate esse potissimum constituendam.

Verum cum multi, nec infimæ notæ Theologi gratiam constituant, in motione quadam Dei præveniente caritatem; nos hanc motionem minime gratiam esse negamus; sed dicimus hanc gratiam esse increatam, sive Dei benevolentiam & voluntatem nobis inspirantem actum dilectionis, non gratiam creatam & dilectionem ipsam, qua voluntas ad bene operandum movetur. vel, ut loquamur clarius, Deum subministrantem caritatem esse principium efficiens gratiæ, caritatem gratiam ipsam esse arbitramur. Etenim per gratiam caritatem diffundi in cordibus nostris Augustinus locis supra productis aperte testatur, & in Epistola ad Paulinum 106., nunc 186., aliisque in locis plurimis gratiam docet præcedere voluntatem hominis, & prævenire caritatem. Cælestinus etiam laudata Epistola ad Episcopos Galliarum definit *omnes sanctas cogitationes, & omnes motus bonæ voluntatis, non tantum quoad incrementa, sed quoad eorum exordia, referri debere ad Dei gratiam, qua præparatur voluntas*: & D. Thomas de Veritate q. 24. art. 14. gratiam actualem esse affirmat *misericordiam Dei, per quam internus motum mentis operatur.* Hæc tamen recte sapienterque dicuntur de gratia considerata ex parte Dei; etiamsi hæc considerata ex parte nostra sit gratuitus effectus ipsius divinæ motionis, videlicet motus quidem animi, sive amor & delectatio. Quare idem S. Thomas 1. 2. q. 110. art. 2. scribit: *In eo, qui dicitur gratiam Dei habere, significatur esse quidam effectus gratuitæ Dei voluntatis. Dictum est autem supra, quod dupliciter ex gratuita Dei voluntate homo adjuvatur. Uno modo in quantum anima hominis movetur a Deo ad aliquod cognoscendum, vel volendum, vel agendum. Et hoc modo ipsa*

gra-

gratuitus effectus in homine non est qualitas, sed motus quidam animæ. Actus enim moventis in moto est motus, ut dicitur tertio Physicorum. Ergo etiam per Divum Thomam Gratia, quæ comparata ad Deum est Dei voluntas & misericordia operans in nobis motum mentis, & voluntatis, si consideretur ex parte nostra, est gratuitus ejusdem voluntatis effectus, est motus quidam animi, est amor, caritas, delectatio.

Ex postremis S. Thomæ verbis infertur, neque hunc Scholasticorum principem existimasse, quod actualis gratia sit de illo genere qualitatum, quas tam magnifice celebrant Peripatetici. Quamquam enim Thomistæ aliqui respondent S. Thomam excludere a ratione gratiæ actualis qualitatem, quam *habitum* dicimus, non illam, quam appellitant *dispositionem*; nihilominus certum est in schola Peripateticorum motum non esse qualitatem, sed actum quemdam spectantem ad aliud, ut inquiunt, *prædicamentum*. At Angelicus Doctor actualem gratiam contendit esse animi motum. Quomodo ergo erit qualitas? Præterea D. Thomas 1. 2. q. 112. art. 3. comparat gratiam motioni, qua Deus, secundum modum uniuscujusque, movet caussas secundas ad operandum; id vero, quo Deus in naturalibus secundas caussas præmovet, non est qualitas aliqua nec habitualis, nec actualis. Similiter ergo gratia, qua movet ad opera supernaturalia, non erit qualitas, sed motus, alterius tamen ordinis ab illo, quo lege providentiæ creaturæ juvantur, & his ad opera supernaturalium virtutum perficienda vim & potestatem impertiens. Rursus nulla qualitas, ut demonstrat eruditus Thomista Joan. Gonzalez, movet intellectum, & voluntatem *quoad exercitium*, sed tantum *quoad specificationem*: idest, qualitas nullum actum operatur, nisi ab alio principio determinetur, & moveatur. Quibus addo istiusmodi qualitatem ad actum primum pertinere, non ad actum secundum. Quid est enim forma, aut qualitas inhærens, quæ est principium actus secundi, nisi id, quod Scholastici consueverunt appellare actum primum? Cum ergo gratia in nobis operetur salutares effectus, & sit adjutorium non solum possibilitatis, sed etiam operationis, nequit in qualitate consistere; imo si esset qualitas, necessaria foret ad operationem alia gratia, motus scilicet animæ, & gratia efficax non tantum prædeterminaret actum secundum, sed etiam primum, & libertatem everteret, ut demonstrat laudatus Thomista Controversia 1. art. 3. argumentatione prima, & confirmatione secundæ. Atque his missis, quis percipit qualitatem constitutam in tertia Categoria posse bonæ voluntatis esse principium? quis ignorat scripsisse Apostolum ad Philippenses, quod *Deus operatur in nobis velle*? quis negat *omnipotentem in cordibus nostris inspirare dilectionem, caritatem, delectationem*? quis in tot Augustini libris non his vocabulis, sed physicæ qualitatis nomine Gratiam designari comperit? Ergo hanc ad sensum Bannesii qualitatem explodimus. Attamen quoniam homo gratia præventus virtutem habet supra naturæ vires, & potest supernaturalem beatitudinem adipisci; si *qualitatis* nomine intelligas id, quod non pertinet ad naturam, illamque aut adjuvat, aut perficit, aut exornat, certum est Gratiam esse de genere *qualitatum*.

COROLLARIUM.

Apparet ex his optimam esse definitionem Gratiæ a nobis traditam libro IV. cap. XI. & desumptam ex Augustino lib. IV. ad Bonifacium cap. 5. *Gratia est inspiratio dilectionis, ut cognita sancto amore faciamus*. Quæ sola definitio, si accurate expendatur, omnia quæ diximus confirmat. Deus enim dilectionem inspirans est gratia considerata ea parte Dei, & ita nos assentimur Theologis, qui gratiam nihil aliud putant, nisi voluntatem, & misericordiam Dei, sive Deum ipsum, qui nobis voluntatem bonam inspirat. Ipsa dilectionis inspiratio nihil est aliud, quam Dei motio intellectum illuminans, & inflammans; ideoque non recedimus omnino ab illorum opinione, qui gratiam constituunt *in motione quadam virtuosa*. At caritas, quæ nobis inspiratur, est motus animi, & sancta delectatio trahens ad opera salutaria, & faciens, ut faciamus: & consequenter in Caritate vere & proprie consistit gratia, si consideretur ex parte nostra.

AD EA, QUÆ DICTIS ADVERSANTUR, RESPONSIO.

Stant contra prædicta argumentationes, quæ sequuntur. Prima est: Gratia est necessaria ad omnia opera bona: Caritas est opus bonum: Igitur Gratia etiam ad caritatem necessaria est. Secunda: Gratia prævenit caritatem, & voluntatem bonam; non ergo ipsa gratia in caritate, & voluntate bona consistit. Tertia: Caritas est actus supernaturalis; præsupponit itaque in voluntate principium, & virtutem intrinsecam, unde efficiatur. Quarta: Gratia ut dictum est, appellatur illuminatio, inspiratio, vocatio, & vocabulis aliis consimilibus, quæ non significant vitalem aliquam animæ operationem, sed impulsum, atque vim effectricem, cujus ope anima illuminatur, atque excitatur. Quinta: Gratia saltem præveniens ea est, per quam Deus operatur in nobis sine nobis; At caritas nequit absque voluntate nostra produci: Igitur Gratia saltem præveniens ab actuali caritate distinguitur. Postrema: Intellectus ad supernaturaliter operandum indiget qualitate aliqua intrinseca, sive sit fidei donum, sive propheticum lumen, sive raptus, qualis contigit Paulo, sive lumen gloriæ. Est ergo necessaria supernaturalis qualitas etiam ex parte voluntatis ut bonum velit, & diligat.

Non est operosum ex dictis hæc statim elidere. Nam ad primum argumentum respondeo caritatem esse quidem opus bonum, sed primum, & radicem ceterorum; quod inspiratur a Deo subministratione Spiritus Sancti, ut bene operari possimus. Ad caritatem ergo est necessaria gratia increata, idest Dei benevolentia & voluntas nobis intime præsens, & gratuito beneficio tenebras mentis discutiens, & voluntatem inspiratione dilectionis alliciens. Ad cetera bona opera necessaria est ipsa caritas. Atque hoc sensu totum argumentum conceditur. Idem dicendum est de secundo; siquidem Gratia, quæ prævenit caritatem, est ipse Deus, qui illam nobis liberali donatione largitur; atque, ut inquit Estius in 2. sent. dist. 26. §. 5. *Caritas, qua Deus diligit nos, prævenit caritatem, qua nos eum vicissim diligimus*. Tertium pariter diluitur, dicendo actum supernaturalem præsupponere quidem principium intrinsecum; motionem scilicet Dei, qui nobis est intimior intimo nostro, & flagrantissima caritate innovat cor novum in visceribus nostris. Ad quartum jam diximus illuminationem & inspirationem, si considerentur ex parte Dei, esse veritatem & caritatem, idest Deum ipsum largientem nobis lumen & dilectionem; si autem ex parte nostra, ipsam piam cogitationem, ac sanctam dilectionem nobis divinitus inspiratam. Nam & dum sol lumen diffundit, lumen & calor sunt respectu solis ejusdem impulsus & devolutio; respectu autem subjectorum corporum, horum motus & agitatio: licet si hæc ad qualitates velis referre, non est eadem ratio de summo Deo, qui caritas est, non accidente aliquo, sed substantia. Quod sequitur nullius est momenti; nam caritas, licet sit a voluntate tamquam a principio vitali, non inspiratur a Deo ob meritum aliquod naturale, sed gratis omnino: atque dum dicitur Deus per gratiam operari in nobis sine nobis, rejicitur decretum Pelagianorum, scilicet, *dari gratiam secundum merita nostra*. Ad ultimum dico, eamdem esse de intellectu, & de voluntate rationem; & sententia nostra actualem illuminationem fidei, ac lumen propheticum nihil esse aliud, quam mentis illustrationem a Deo beneficentissima largitate productam; eamque comparate ad ipsum Deum esse intimam ejus præsentiam mentis tenebras dispellentem, & comparate ad mentem nostram, esse hujus irradiationem, & motum. quamvis loquendo de fide & gratia habituali, nec non de lumine gloriæ, admittendam censeo intrinsecam qualitatem, & habitudinem, sensu explicato libro III. cap. 3.

CAPUT VIII.

De Actualis Gratiæ divisionibus.

ACCEPTO Gratiæ vocabulo pro qualicumque spirituali ac supernaturali dono, quod nobis ad propriam aut aliorum salutem confertur, constat dividi Gratiam in *gratis datam*, & in *gratum facientem*. Quarum prima ea est, quæ nobis ad proximorum utilitatem divina liberalitate tribuitur: altera, quæ ad propriam salutem eorum, quibus confertur, est potissimum ordinata. Etsi enim, ut vel ipso nomine compertum est, quælibet gratia est gratis data; hoc tamen commune *gratiæ* vocabulum donis illis tribuitur, quæ non habent singularem proprietatem reddendi hominem Deo gratum, aut *formaliter*, quod præstat habitualis gratia; aut dispositive, quod efficit gratia actualis superius definita. De hac proinde Gratia agendum nobis est specialiter; nam Gratias gratis datas enumerat singillatim Apostolus in priori ad Corinthios cap. XII. v. 8. & sequentibus.

Itaque Gratia alia est *præveniens*, *subsequens* alia. Prima est, qua Deus in nobis operatur priorem motum sanctæ cogitationis ac dilectionis. Secunda est illa, quæ priorem illum motum subsequitur, ut homo opus salutare perficiat. De gratia *præveniente* ait Psalmista ps. 58. 11. *Misericordia ejus præveniet me*: Augustinus lib. 2. ad Bonif. cap. 9. *Ut incipiamus, dictum est, Misericordia ejus præveniet me*: Tridentinum Concilium sess. VI. Can. 3. *Si quis dixerit, sine præveniente Spiritus Sancti inspiratione, atque ejus adjutorio hominem credere, sperare, diligere, aut pœnitere posse, sicut oportet, ut ei gratia justificationis conferatur, anathema sit*. De gratia *subsequente* ait idem Psalm. ps. 22. 6. *Et misericordia tua subsequetur me*: Et Augustinus ibidem: *Ut perficiamus dictum est, Misericordia ejus subsequetur me*. De utraque autem Romana Ecclesia in oratione Dominicæ 56. post Pentec. *Tua nos, quæsumus Domine, gratia præveniat, & subsequatur, ac bonis operibus jugiter præstet esse intentos*. Enimvero Deus nobis principio mentem collustrat, ac pium desiderium inspirat; tunc vero victrici delectatione sanat languorem animi, & concupiscentiæ motus refrenat; non deserit, sed adjuvat liberum arbitrium dum opus prosequitur; regit, ut perficiat: ac postremo largitur singulare donum perseverantiæ, & coronat in mise-

misericordia, & miserationibus. Pertinet ergo prior illa sanctæ dilectionis inspiratio ad *præveniente m* gratiam; reliqua ad *subsequentem*.

Hinc alia Gratiarum nomina, & divisiones aliæ; quæ, ut opinor, a nuper tradita parum discrepant. Nam Gratia *præveniens*, quatenus in nobis operatur primam bonam voluntatem & sanctam dilectionem, dicitur *Gratia operans*: & Gratia *subsequens*, per quam bona desideria executioni mandantur, dicitur *Gratia cooperans*. Quamquam enim Theologi plures Gratiam *operantem* putant esse gratiam habitualem; quod nos nolumus controvertere, cum etiam *habitus* in opus influant aliquo modo: certum tamen est, Augustinum *operantem* gratiam illam appellare, quæ in nobis operatur bonam voluntatem, piamque delectationem. *Ipse ut velimus* (inquit S. P. lib. de Grat. & lib. arb. cap. 17.) *operatur incipiens, qui volentibus cooperatur perficiens. Propter quod ait Apostolus, Certus sum, quoniam qui operatur in nobis opus bonum, perficiet usque in diem Christi Jesu*. Et statim caussam reddit, cur Gratia *præveniens* sit *operans*, & gratia *subsequens* sit *cooperans*, dicens. *Ut velimus sine nobis operatur, cum autem volumus, & sic volumus ut faciamus, nobiscum cooperatur, tamen sine illo vel operante ut velimus, vel cooperante cum volumus, ad bona pietatis opera nihil valemus*.

Similiter non differt nisi nomine a Gratia *præveniente* Gratia *excitans*; nec a *subsequente* Gratia *adjuvans*. Nam gratia *præveniens*, quatenus per subministrationem caritatis excitat animum somno oppressum, idest abreptum cupiditatibus, & nihil de sanctis operibus cogitantem, est gratia *excitans*. Atque Gratia *subsequens & cooperans*, in quantum voluntatem excitatam adjuvat, ut bonum opus perficiat, dicitur Gratia *adjuvans*. Quæ Gratiarum nomina sunt apud Augustinum frequentissima, nec non occurrunt in Concilio Arausicano Canone 3. 4. 5. 6. & Tridentino; cujus sess. 6. cap. 5. hæc sunt verba: *Declarat præterea ipsius justificationis exordium in adultis a Dei per Christum Jesum præveniente gratia sumendum esse, hoc est, ab ejus vocatione, qua nullis eorum existentibus meritis vocantur, ut qui per peccata a Deo aversi erant, per ejus excitantem, atque adjuvantem gratiam ad convertendum se ad suam ipsorum justificationem, eidem gratiæ libere assentiendo, & cooperando disponantur*. Vide & Orationem Dom. XXIV. post Pentecosten.

Celebris est divisio Gratiæ actualis in *sufficientem*, & *efficacem*. Sufficiens alio sensu dicitur a Molinianis, alio ab Augustini, & D. Thomæ discipulis. Illi gratiam *sufficientem* appellant, quæ voluntati dat posse, & nullum effectum produci nisi ab humana voluntate determinetur: determinatur tamen, & quidem sine gratia alia operationis, quæ tribuat etiam velle victrice, & flagrantissima delectatione. Atque hanc gratiam, si conferatur in aliquibus circumstantiis, in quibus positi sequuntur vocantem, appellant dicti Theologi Gratiam *congruam*. Gratia ergo *sufficiens* Molinistice nihil est aliud, quam celebre adjutorium *sine quo* collatum Adæ, & necessarium in statu Innocentiæ, de quo multa disserui lib. 4. cap. 8. Quare Molina nihil aliud præstitit, nisi quod gratiam Conditoris in gratiam Salvatoris commutavit, & pro adjutorio hujus status subrogavit illud, quod Augustinus tradit Angelis, & primo homini necessarium. Cum ergo in hoc infirmitatis statu necessarium sit auxilium ab intrinseco efficax, datur quidem & nunc gratia *sufficiens*, sed alio plane sensu, quam Theologi illi depingant. Est ergo gratia *sufficiens* sensu Thomistico, ac nostro, illa quæ dat posse, non velle; aut si dat velle, illud adeo est invalidum atque imperfectum, ut desideria carnis contraria concupiscentiis non vincat, nisi superveniente flagrantissima & potentissima caritate. Hujusmodi sunt inspirationes, & pia animi desideria, quæ perversam animam movent, atque excitant aliquantulum, sed illam ad conversionem non trahunt. Hanc *sufficientem* gratiam in seipso expertus est S. Pater paullo ante conversionem, eamque his verbis expressit octavo Confess. suarum libro cap. 5. *Voluntas autem nova, quæ mihi esse cœperat, ut te gratis colerem, fruique te vellem, Deus sola certa jucunditas, nondum erat idonea ad superandam priorem vetustate roboratam*. Ex quibus liquet gratiam *sufficientem* aliquem semper affectum producere, nempe pium animi motum, & bonam voluntatem, sed invalidam, & cui liberum arbitrium resistit. Sequitur etiam gratiam, quæ in uno est *sufficiens*, in altero, cujus vetus, & carnis voluntas cum nova & spirituali non adeo confligat, ut discordando dissipet animam, esse efficacem, eamdemque gratiam talem esse respectu unius operis, E. G. orationis, quæ efficax non est comparate ad opera alia, E. G. observantiam omnium præceptorum divinorum; & demum constat omnem Dei gratiam, quantumvis minimam, esse in se ad opera salutaria *sufficientem*, ut alibi diximus, idest, non efficere actus salutares propter obicem carnalis, & robustioris delectationis, cum tamen tribuat voluntati posse eam superare, si velit. Ut autem velit, requiritur in hoc statu sancta delectatio victrix, quæ a nullo duro corde respuitur: & hanc nos dicimus gratiam esse *efficacem*. Igitur gratia *efficax* est illa: quæ semper cum effectu conjuncta est, sive caritas, quæ dat posse & velle, & tantum velle, ut voluntatem carnis contraria concupiscentem facile vincat; nec solum dat posse bene agere, sed efficit ipsam actionem. Hanc S. P. de Corrept. & gratia cap. XII. appellat adjutorium *quo*. Atque ibidem *sufficientem* gratiam explicat exemplo alimentorum, sine quibus non possumus vivere, nec tamen cum affuerint, eis fit ut vivat qui mori voluerit; & *efficacem* comparatione beatitudinis, qua, cum data fuerit, homo fit continuo beatus. Hac gratia præventus Augustinus primo capite libri Confessionum noni ita Deum alloquebatur: *Quam suave mihi subito factum est carere suavitatibus nugarum, & quas amittere metus fuerat, jam dimittere gaudium erat. Ejiciebas enim eas a me, vera & tu summa suavitas, ejiciebas, & intrabas pro eis omni voluptate dulcior, sed non carni & sanguini; omni luce clarior, sed omni secreto interior, omni honore sublimior, sed non sublimibus in se. Jam liber erat animus meus a curis mordacibus ambiendi & acquirendi & volutandi atque scalpendi scabiem libidinum, & garriebam tibi claritati meæ, & divitiis meis, & saluti meæ Domino Deo meo*.

Verum etsi Thomistis in confessione gratiæ *sufficientis*, & *efficacis* concordissime conjuncti sumus, & consentimus nihil boni liberum arbitrium perficere, nisi victrice gratia flectatur, & determinetur ad actum; dissentimur tamen ab illis non solum in explicanda Gratiæ natura, verum etiam in eo, quod nolint in eadem gratia gradualitatem admittere; & gratiam quæ in uno *sufficiens* & *inefficax* est, non posse *efficacem* esse in altero constantissime teneant, propterea quod auxilium *sufficiens* & *efficax* inter se *specie* differant, & natura. At nos eamdem numero delectationem, quæ in aliquibus minus excæcatis atque obduratis, E. G. in Tyriis, Sydoniisque, foret *efficax*, & ad pœnitentiam traheret, in aliis majori cæcitate, & obduratione affectis *inefficacem* esse contendimus: nec tamen derogari gratiæ efficaci, quoniam si Deus talem delectationem inspirat, qua perversa cupiditas superatur, id præstat beneplacito ac proposito voluntatis suæ; iisque, quos vult efficaciter bene agere, talem impertitur caritatem, quæ nunquam ab eorum, quantumvis duro, corde respuitur. Atque in eo, quod hæc delectatio modo sit victrix & valida, modo nondum idonea ad superandam vetustate roboratam cupiditatem, arbitramur magis apparere, & liberalitatem beneficiorum Dei, & Spiritus, qui ubi vult spirat, & mirabilem eorumdem beneficiorum œconomiam. Quæ omnia, tametsi aliis in locis complanare studuerim, cum non desint viri docti hanc sententiam rejicientes ad dogmata Jansenii, eo quod revera is alio tamen & perverso sensu parvam, validamque delectationem propugnaverit, nunc quatuor thesibus illustrare & vendicare conabor.

PROPOSITIO I. Gratia est inspiratio sanctæ dilectionis; neque a caritate actuali distinguitur.

Arbitror neminem hanc Thesim damnati Janseniani erroris reprehendere, cum sit Augustini, ut supra probatum est.

PROPOSITIO II. Gratia efficax est victrix delectatio, sive caritas, quæ superat contrariam cupiditatem.

Et hæc constat ex dictis, & defenditur a Catholicis innumeris, ut dixi cap. ultimo lib. 4. Illam demonstro t. S. P. Augustinus per delectationem victricem explicat gratiæ efficaciam: quis autem ignorat quanta sit in his quæstionibus Augustini auctoritas? Afferam perpauca, quæ nequeunt exponi de gratia habituali, cum aperte dicta sint de adjutorio in hoc statu infirmitatis ad sancta opera necessario. De Corrept. & Gratia cap. XI. pertractans de Gratia, qua indigent filii Adæ in certamine, & pugna carnis adversus Spiritum laborantes ac periclitantes, ait: *Secunda ergo plus potest, qua etiam fit ut velit, & tantum velit, tantoque ardore diligat, ut carnis voluntatem contraria concupiscentem voluntate Spiritus vincat*: & proximo cap. 12. *Eis non solum dat adjutorium, quale primo homini dedit, sine quo non possint perseverare si velint: sed in eis etiam operatur & velle, ut quoniam non perseverabunt nisi possint, & velint, perseverandi eis possibilitas & voluntas divinæ gratiæ largitate donetur. Tantum quippe Spiritu sancto accenditur voluntas eorum, ut ideo possint quia sic volunt, ideo sic velint, quia Deus operatur ut velint*. Quid ergo est per Augustinum Gratia Medicinalis, nisi qua accenditur voluntas, atque adeo inflammatur, ut pugnantem cupiditatem prosternat? Similiter lib. 2. de Peccatorum meritis cap. 17. his verbis gratiæ necessitatem, atque efficaciam declarat: *Ideo quisque nostrum bonum opus suscipere, agere, implere, nunc scit, nunc nescit, nunc delectatur, nunc non delectatur, ut noverit non suæ facultatis, sed divini muneris esse quod scit, vel quod delectatur, ac sic ab elationis vanitate sanetur, & sciat quod vere non de terra ista, sed spiritaliter dictum sit: Dominus dabit suavitatem, & terra nostra dabit fructum suum. Tanto autem magis delectat opus bonum, quanto magis diligitur Deus summum atque incommutabile bonum, & auctor qualiumcunque bonorum omnium. Ut autem diligatur Deus, caritas Dei diffusa est in cordibus nostris non per nos, sed per Spiritum Sanctum, qui datus est nobis*. Illustriora etiam sunt, quæ habentur proximo capite 19. ejusdem libri. *Nos autem quantum concessum est, sapiamus, & intelligamus, si possumus, Dominum Deum bonum ideo etiam Sanctis suis alicujus operis justitiam ali-*

aliquando non tribuere, vel certam scientiam, vel victricem delectationem, ut cognoscant non a seipsis, sed ab illo sibi esse lucem qua illuminentur tenebræ eorum, & suavitatem qua det fructum suum terra eorum. Cum autem ab illo illius adjutorium deprecamur ad faciendam perficiendamque justitiam, quid aliud deprecamur, quam ut aperiat quod latebat, & suave faciat quod non delectabat, quia & hoc ab ipsa esse deprecandum ejus gratia didicimus dum antea lateret, ejus gratia dileximus, dum antea non delectaret, ut qui gloriatur non in se, sed in Domino glorietur? Cæcutiat autem oportet quisquis non videt his locis efficax auxilium gratiæ appellari ab Augustino suavitatem, caritatem, delectationemque victricem. Sunt magis perspicua verba S. Patris in libro de Spiritu & litera cap. 29. *Inspirata gratiæ suavitate per Spiritum sanctum facit* (Deus) *plus delectare quod præcipit, quam delectat quod impedit*. Et cap. 35. *Fieret, si tanta voluntas adhiberetur, quanta sufficit tantæ rei. Esset autem tanta, si & nihil eorum quæ pertinent ad justitiam nos lateret, & ea sic delectarent animum, ut quidquid aliud voluptatis, dolorisve impedit, delectatio illa superaret*. Atque his locutionibus sunt Augustiniani libri plenissimi.

Solent respondere Adversarii S. Patrem vel loqui de habituali delectatione gratiæ sanctificantis, vel de illa delectatione, quæ non prævenit voluntatem, sed oritur ex libera illius electione. Sed utraque responsio apertissime falsa est, neque eget confutatione. Prima; nam constat in his saltem locis a nobis productis S. Patrem disserere de adjutorio operationis necessario ad habendam, perficiendamque justitiam, ad bonum opus suscipiendum, atque implendum; de illo scilicet adjutorio, de quo cum Pelagianis acerrime decertabat: idque recitatis verbis expresse traditur. Altera etiam responsio iisdem locis revincitur; cum Augustinus requirat victricem delectationem, & caritatem, ut velimus, & diligamus. Hæc itaque delectatio, & caritas prævenit motum voluntatis, & est deliberata duntaxat, cum voluntas huic præmoventi dilectioni libere obtemperat, & prosequitur opus, ad quod trahit faciendo, ut delectet quod antea non delectabat. Quod probare debent qui prævenientem gratiam in actibus indeliberatis constituunt, quandoquidem actus illi sunt cogitatio sancta, & amor & delectatio. Si ergo gratia præveniens sit efficax, nihil erit aliud nisi bona voluntas, & delectatio victrix nobis divinitus inspirata. Atque hæc videtur esse mens Augustini de Gratia & libero arbitrio cap. 17. hæc scribentis: *Ut ergo velimus sine nobis operatur, cum autem volumus, & sic volumus ut faciamus, nobiscum cooperatur*. Non conveniunt tamen Assertores sententiæ nostræ hac in re. Nonnulli enim, quibus consentit Macedo in Cortina Thesi 47. & 70. defendunt hujusmodi delectationem esse actum deliberatum; affirmantes in eodem puncto, quo gratia inclinat movetque suaviter, voluntatem delectatam victrice gratia actum amoris elicere, ita ut sit ille plenissime in liberi arbitrii potestate. Addunt gratiam esse principium meriti, quod sine libertate & deliberatione minime comparatur: ac demum inspirari delectationem, a Deo intime nobis præsente, & perficiente libertatem, non illam necessario impellente. Atque id quidem, quod postremo dictum est, ad fidem Catholicam pertinet. Sed possumus hæc ad concordiam revocare. Etenim si gratia accipiatur ex parte Dei, quatenus est ipsa misericordia movens, & caritatem inspirans, nullatenus cum nostra deliberatione conjuncta est, & hoc sensu ait Augustinus: *Ut velimus sine nobis operatur*. Si consideretur ex parte nostra, est ipsa dilectio simul a Dei inspiratione & voluntate nostra promanans; a voluntate tamen, ut a Deo intime præsente præmota: atque ideo sequitur Augustinus, *cum autem volumus, & sic volumus ut faciamus, nobiscum cooperatur*. Quare, ut supra dictum est, Gratia quæ prævenit caritatem, est caritas Dei, sive ipse Deus nobis Spiritum suæ dilectionis inspirans: & gratia *præveniens* opera libertatis est ipsa bona voluntas & caritas nobis inspirata. Prima omnem nostram deliberationem antevertit: altera cum ipsa deliberatione conjuncta est, comparate ad opera, quæ consequuntur, libertatis, & meriti.

Ut modo ad thesim disputatio nostra redeat; illa videtur etiam sacris literis, & rationi conformior. Nam verba illa Psalmi 84. 13. *Etenim Dominus dabit benignitatem, & terra nostra dabit fructum suum*, de gratia victricis delectationis explicari, visum est supra. Legitur in Psalmo 118. 32. *Viam mandatorum tuorum cucurri, cum dilatasti cor meum*. Item Ezechielis 36. 26. 27. *Et dabo vobis cor novum, & spiritum novum ponam in medio vestri: & auferam cor lapideum de carne vestra, & dabo vobis cor carneum. Et Spiritum meum ponam in medio vestri, & faciam ut in præceptis meis ambuletis, & judicia mea custodiatis, & operemini*. Est ergo gratia quæ facit ut operemur, & custodiamus præcepta, illa, quæ nobis tribuit cor carneum, cor novum, spiritum novum. Quo testimonio utitur S. Pater ad demonstrandam gratiæ necessitatem & efficaciam de Prædest. SS. cap. 11. n. 22. & de Grat. & lib. arbitrio cap. 14. n. 29. ubi etiam declarat quomodo cor lapideum sit illud, in quo non præcedit caritas, sive bona voluntas. Postremo, ne proferam singula, præclara sunt verba Christi Joannis 6. 44. *Nemo potest venire ad me, nisi Pater, qui misit me, traxerit eum*: quo loco pariter Christi gratia commendatur, ut constat ex lib. 1. contra duas Epistolas Pelagianorum c. 2. n. 6. Animum vero trahi voluptate idem Augustinus demonstrat Tract. in Joannem 26. num. 5. ex Virgiliano carmine, *Trahit sua quemque voluptas*: ex verbis Canticorum 1. 3. *Trahe me: post te curremus in odorem unguentorum tuorum*; & num 7. simul præfocans Jansenianа decreta, *Videte*, inquit, *quomodo trahit Pater: docendo delectat, non necessitatem imponendo*.

Eruitur hinc ratio. Etenim si voluntas trahitur voluptate; si animus movetur a bono, quod ingerit delectationem; si nemo animo amplectitur quod eum non delectat, ut idem Augustinus docet lib. 1. ad Simplic. q. 2. consequens est, ut Gratia qua trahimur, & ita movemur, ut numquam eam respuamus, qualis est gratia efficax, inspiret tantam delectationem, quæ vincat pugnantem & contranitentem cupiditatem. Denique: *Quidquid est peccatorum in dictis, in factis, in cogitationibus, non exoriuntur nisi ex mala cupiditate, non exoriuntur nisi ex illicita delectatione*: inquit ipsemet Augustinus Serm. 6. de Verbis Apostoli, nunc 155. c. 1. Quid ergo? quicquid in nobis bonorum est ad æternam vitam conducentium, nonnisi ex caritate, & Spiritu S. movente procedit.

PROPOSITIO III. Delectatio non eadem est in omnibus, sed modo efficax, modo inefficax, & habet caritas, & gratia gradus suos, ex quibus absque ullo præjudicio absolutæ Dei voluntatis mirabilis ejus œconomia una cum vera arbitrii nostri libertate facile potest dignosci.

Probatur hæc thesis 1. sancti Patris Augustini testimoniis locupletissimis. Qui in secundo libro de Peccatorum meritis c. 5. ait; *Cur autem illum adjuvet, illum non adjuvet; illum tantum, illum autem non tantum: istum illo, illum isto modo, penes ipsum est & æquitatis tam secretæ ratio, & excellentia potestatis*. De Gratia & libero arbitrio cap. 15. *Gratia vero Dei*, inquit, *semper est bona, & per hanc fit ut sit homo bonæ voluntatis, qui prius fuerat voluntatis malæ. Per hanc etiam fit, ut ipsa bona voluntas, quæ jam esse cœpit, augeatur, & tam magna fiat, ut possit implere divina mandata quæ voluerit, cum valde perfecteque voluerit*. Et cap. proximo 17. *Qui ergo vult facere Dei mandatum & non potest, jam quidem habet voluntatem bonam, sed adhuc parvam & invalidam: poterit autem cum magnam habuerit & robustam. Quando enim Martyres magna illa mandata fecerunt, magna utique voluntate, hoc est magna caritate fecerunt: de qua caritate ipse Dominus ait: Majorem hac caritatem nemo habet, quam ut animam suam ponat quis pro amicis suis*. Sermone pariter 27. de verbis Apostoli nunc 159. ait: *Amanda est enim justitia, & in justitia amanda gradus sunt proficientium. Prius est ut amori justitiæ non præponantur omnia quæ delectant, ipse est primus gradus. Quid est quod dixi? ut inter omnia quæ delectant plus te delectet ipsa justitia, non ut alia non delectent, sed prius ipsa delectet*. Explicat ibidem hos gradus exemplo cupiditatis impudici adolescentis: qui primo injicit oculos in conjugem alienam suavitate illiciente: deinde amat libere mulierem, eamque cupit, sed quærit latere: sic enim amat voluptatem, ut timeat; latere enim quærit, quia timet apprehendi, torqueri, & occidi, quæritque latebras suavitatis suæ appetitione. Ducitur enim suavitate, sed hæc non est tanta, ut vincat etiam timorem. Audacior factus etiam verecundiam timoremque depellit. Ita primo pulchra justitia ostendit se oculis cordis, & inspirat fervorem amatoribus suis: jam dicit cordi, Contemne quicquid te aliud delectat. Contemnitur quidquid delectabat, sed nondum expellitur timor. Perficitur tum caritas, & cor amat, ardet, fervet, venit ad aspera & truculentia, calcat, frangit, transit. Summatim Augustini sensa exscripsi iisdem fere verbis.

Probatur 2. ratione. Enimvero Gratia efficax est medicinalis & sanans: ut ergo infirmitas est major & minor, & concupiscentia carnis plus aut minus intensa, ita oportet magis, minusve validum exhiberi ægrotis medicamentum. Deinde concupiscentiæ motus non sunt ejusdem rationis, sed varii: aliquando enim tenuis excitatur in nobis cupiditas; interdum pugnax est, & robusta: quandoque adeo vehemens, ut ad eam repellendam magna sint adhibenda remedia, non semel etiam in ejus lucta robustiores, Deo permittente, succumbunt. Ergo nec ejusdem rationis sunt motus gratiæ, quæ nobis in remedium infirmitatis subministratur; nunc enim ejusdem inspiratione vix sentiuntur; nunc pulsant animum vehementius: nunc adeo alliciunt, ut vincant carnalem omnem delectationem: nunc tanto ardore voluntatem accendunt, ut minacia quæque & horrenda parvipendat & vincat. Præterea quis facile credat eamdem, quantum attinet ad motionem & impulsum, gratiam esse in Martyre qui teterrima supplicia suffert, & in eo, qui vix adigitur ad levissimam injuriam tolerandam? Quis dixerit eadem gratia præventos fuisse Sanctos omnes, quorum diversa sunt merita, dispares virtutes, & inæqualis in beatitudine merces? Quis demum sibimet persuadeat, non plus gratiæ, ac sanctæ delectationis requiri ad vincendam robustam consuetudinem, quam ad caste vivendum inter mortificati sensus illecebras?

Tertio commonstratur thesis præclarissimo exemplo Conversionis S. Patris Augustini, in qua maxime œconomia gratiæ relucet. *Paulatim tu Domine* (inquit idem Augustinus lib. VI. Conf. cap. 5.) *manu mitissima & misericordissima pertractans, & componens cor meum*. Cœpit ipsum pungere, & inspirans contrariam cupiditatibus suis dilectionem reddidit illas minus jucundas & dulces: *Patiebar in eis cupiditatibus amarissimas difficultates, te propitio tanto magis, quanto minus sinebas mihi dulcescere quod non erat tu*; ait sequenti cap. 6. Tum conscientiæ aculeis illum pupugit: quod eleganter scripsit lib. VII. cap. 8. *Placuit in conspectu tuo reformare deformia mea, & stimulis internis agitabas me, ut impatiens essem, donec mihi per interiorem aspectum certus esses. Et residebat tumor meus ex occulta manu medicinæ tuæ, aciesque conturbata, & contenebrata mentis meæ acri collyrio salubrium dolorum meorum de die in diem sanabatur*. Postbac cœpit Augustini cor ad bonum incommutabile trahi; sed inde robusta carnis concupiscentia statim retrahebatur. *Et non instabam frui Deo meo, sed rapiebar a te decore tuo, moxque diripiebar abs te pondere meo, & ruebam in ista cum gemitu, & pondus hoc consuetudo carnalis*, ait cap. 17. Deinde voluntas nova, quam in Augustino operata est gratia Dei, adversus cupiditatem decertavit vehementius; sed cum hæc esset robusta, & quasi ansulis sibimet innexis teneret Augustini voluntatem obstrictam dura servitus, pugnabant invicem caritas & cupiditas, nec una alteram superabat: *Ita duæ voluntates meæ* (inquit lib. VIII. cap. 5.) *una vetus, alia nova, illa carnalis, illa spiritualis, confligebant inter se, atque discordando dissipabant animam meam. Sic intelligebam meo ipso experimento id, quod legeram, quomodo caro concupisceret adversus spiritum, & spiritus adversus carnem*. Accessit uberior gratia, quæ etsi cor Augustini non traxit omnino, continuit tamen a pristinis sceleribus, reddiditque timidiorem, ne vetus concupiscentia invalesceret. Quam gratiam ita describit undecimo capite: *Sic ægrotabam, & excruciabar accusans memetipsum solito acerbius nimis, ac volvens & versans me in vinculo meo, donec abrumperetur totum, quo jam exiguo tenebar, sed tenebar tamen: & instabas tu in occultis meis, Domine, severa misericordia, flagella ingeminans timoris, & pudoris: ne rursus cessarem, & non abrumperetur idipsum exiguum & tenue quod remanserat, & revalesceret iterum, & me robustius alligaret*. Tandem, ut narrat cap. 12. infusa cordi ejus luce securitatis, ab illo omnes dubitationis tenebræ diffugerunt, ac tanta accensus est caritate, ut nunquam talem antea jucunditatem expertus fuerit: *Convertisti enim* (ita in fine octavi libri Deum alloquitur) *me ad te, ut nec uxorem quærerem, nec aliquam spem sæculi hujus, stans in ea regula fidei, in qua me ante tot annos ei* (Monicæ) *revelaveras, &c*. Hoc sane exemplo firmissima auctoritate comprobato constat gratiam gradualitatem habere, nec semper esse effectricem ob reluctantem concupiscentiam, persæpe liberum arbitrium ei resistere; & licet semper effectum aliquem producat, plurimque animi motum, non tamen semper conjunctam esse cum illo effectu ad quem ordinatur; efficere tantummodo id, quod Deus absoluta voluntate decrevit: omnia demum disponere suaviter, secundum rectissimum voluntatis divinæ beneplacitum.

Interdum tamen, ut quisque videat non pendere ab ulla temporum locorumque circumstantia, quod unum minus, alterum magis adjuvet, sed a suomet beneplacito, & a potestate quam habet inclinandi voluntatem nostram quando, & quomodo ipsi libuerit, statim repugnantem, obcæcatam, positamque aliquando in circumstantiis oppositis prævenit flagrantissima ac potentissima caritate, emollit, frangitque duritiem, & producit mel de petra, oleumque de saxo durissimo. Quod probant Evangelica exempla mulieris, quæ erat in Civitate peccatrix, quæ statim ac cognovit turpitudinem suam, ad Christi genua provoluta lacrymas & unguenta profudit: latronis, qui suffixus cruci credidit Salvatori, & veniam, regnumque petivit: Matthæi, qui vocatus statim deseruit telonium & lucrum; & Pauli, qui percussus & prostratus de cælo, dum persequeretur Ecclesiam, confestim de lupo in agnum mutatus est. Quare errant, qui opinantur sententiam nostram derogare gratiæ efficaci, & absolutæ Dei voluntati, cum semper sit efficax illa gratia, quam Deus vult talem esse, moveatque *illum tantum, illum non tantum, secundum secretæ æquitatis rationem, & excellentiam suæ potestatis*.

PROPOSITIO IV. Hæc doctrina nihil habet affinitatis cum hæresi Janseniana.

Probatur; nam Jansenius, ut ostendam, quando ad illius dogmata perveniet disputatio, & consentiunt omnes Anti-Janseniani, statuit efficaciam gratiæ in delectatione victrici, quæ a deliberatione & indifferentia liberi arbitrii penitus sejuncta est. Nos vero dicimus indeliberatam quidem esse hanc delectationem, quatenus inspiratur a Deo; & proinde per primum actum indeliberatum nos nihil mereri, nisi accedat liberi arbitrii deliberatus assensus, firmissime tenemus, cum meritum haberi nequeat sine indifferentia libertatis. At hæc delectatio victrix conjuncta est cum deliberatione comparate ad opera, quæ efficiuntur, libero arbitrio hac delectatione excitato. Quamvis enim sit hæc efficax gratia antecedens, & Deus sine nobis faciat, ut velimus; nihilo tamen minus per illam non proponitur nobis bonum sub omni ratione boni, quemadmodum proponitur beatis per lumen gloriæ, ideoque remanet indifferentia judicii, & vera libertas, quam habere nequeunt beati in patria; ut explicavi in libro de Scientia Dei cap. XIII. Regula sexta, de Angelis cap. pariter XIII. & de primo homine cap. X. Quamobrem sequitur quidem ex hac victrici delectatione infallibiliter effectus, eo quod animus amplectatur bonum quod magis delectat, sed sequitur libere, quia non adeo in hac vita delectat bonum aliquod, ut nequeat in eo apprehendi ratio aliqua mali. Et si quidam ex nostris teneant posse nos mereri etiam per primum actum dilectionis, quem in nobis excitat gratia efficax; contendunt hunc actum esse deliberatum & cum indifferentia judicii, & posse eumdem actum prout inspiratur a Deo necessarium esse, & prout elicitur a voluntate, indifferentem & liberum. Non ergo nos, neque nostratium aliqui, propugnamus delectationem victricem juxta Janseniana decreta.

Pari jure discrepamus circa gratiam inefficacem. Primo enim fatemur qualemcunque gratiam in hoc statu sive parvam, sive magnam esse gratiam Christi. Deinde defendimus dari gratiam inefficacem, cui voluntas resistit. Ac tandem per gratiam sufficientem dari nobis potestatem implendi divina mandata, eamque veram & propriam, sed non taliter validam & expeditam, ut ad ponendum actum non sit necessaria gratia efficax. Sed de his alibi. Interim legendus Norisius in Janseniani erroris calumnia sublata cap. 4. Ceterum si Jansenius parvam & inefficacem delectationem his limitibus continere studuisset, non declinasset ad errores merito ab Ecclesia proscriptos: a quibus immunes censendi sunt, qui famosas quinque propositiones sincere anathematizant, sive gratiam in delectatione constituant, sive in qualitate aliqua, sive in motione Dei actus indeliberatos præveniente. Obtemperandum est Innocentio XII., qui ad reprimendam audaciam eorum, qui Thomistas, & Augustinianos Theologos Janseniani erroris insimulant, in Brevi Apostolico dato ad Episcopos Belgii an. 1694. hæc opportune mandavit: *Demum ad extinguenda Theologorum jam pridem inter se excitata dissidia, fraternitatibus vestris injungimus ne ulla ratione quempiam vaga ista accusatione, & invidioso nomine Jansenismi traduci aut nuncupari sinatis, nisi prius suspectum esse legitime constiterit, aliquam ex his propositionibus docuisse, aut tenuisse*.

OBJECTA QUÆDAM ADVERSUS HAS THESES DILUUNTUR.

Opponunt primo: Aliud datur principium bonorum operum longe diversum a sancta delectatione & caritate, idest timor Domini, quem donum esse Spiritus Sancti, & nos continere a malo demonstrant sacræ literæ, definit Tridentina Synodus sess. 6. cap. 6., affirmatque locis pluribus Augustinus. Non ergo omnis gratia est delectatio.

Respondetur timorem utique delectationem non esse; ille enim est metus mali appropinquantis, hæc motus animi cupientis, per illum voluntas retrahitur a malo horrore supplicii, per illam trahitur ad bonum amore justitiæ, unius objectum est pœna, alterius id, quod oblectat: cumque virtutes, & illarum officia distinguantur invicem per objecta, atque per rationem, qua in illa fertur voluntas, timor certissime non est caritas illa deliberata, in qua singularis species virtutis comprehenditur. Verum & timor & caritas idem principium habent sive consideretur voluntas, quæ timet & amat, sive Spiritus Sanctus, qui timorem & amorem inspirat; sive Gratia, a qua timoris & amoris est actus. Hæc gratia est inspiratio caritatis & dilectionis, quæ, ut S. Pater explicat laudato Sermone XVII. de verbis Apostoli, primo facit ut voluntas contemnat quod antea illicite delectabat, inspiratque bonæ voluntatis fervorem. Voluntas sic excitata deprehendit in bono quo antea illicite delectabatur mala plurima, præsertim vero metuum gehennæ, concutitur hoc pacto timore, & hæc, ut liquet, inspiratio bonæ voluntatis, & sanctæ dilectionis præcessit. Quisquis enim bene timet, bonam voluntatem habeat necesse est. Et quoniam timor supernaturalis refertur in Deum, eumque respicit ut Judicem justum & rectum, nec aliud est pondus, quo fertur animus, nisi Amor; timor sanctus non sine aliquo amore excitatur. Ipse tamen non est amor, quoniam sistit in rigore justitiæ, & nondum ascendit ad summi boni jucunditatem. Dum in hanc sese vibrat animus, amare dicitur, atque ita timor sternit viam caritati, *& incipit quod durum erat amari, & dulcescit Deus*, ait Augustinus in Psalmum 127. Ita Gratia timorem, timor caritatem præcedit: & illa est bonorum omnium principium, timor remota ad justificationem dispositio, caritas vero proximior. Ignis etiam cum primum viride lignum calore pervadit, efficit vaporem fumi; tum calefecit: posthac lignum flammam concipit, & comburitur. Itaque concedo timorem non esse caritatem, & nego timorem non excitari a gratia, quæ est caritas. Videatur etiam Basilius Poncius de necess. gr. pag. 56. ubi ex doctrina D. Thomæ demonstrat, nunquam voluntatem operari, ut voluntas est, nisi

ope-

operetur primum ut natura, & moveatur delectatione boni.

Opponunt 2. Interdum superiorem delectationem nobis divinitus inspiratam sentimus, nec tamen efficacem gratiam habemus; inepte ergo in illa majori delectatione gratia efficax constituitur. Antecedens probatur verbis S. P. Augustini, qui libro VIII. Confess. cap. 8. *Non faciebam*, inquit, *quod incomparabili affectu amplius mihi placebat*.

De hoc Augustini testimonio scribit Honoratus Tournely de Grat. Christi art. ultimo pag. Venetæ edit. 661. decretorium esse, eoque mire premi superioris delectationis detentores. At mihi sententiam nostram insignitar confirmare videtur. Enimvero S. Pater caussam reddens, cur ante conversionem perageret multa, quæ aliquando volunt homines, & non valent, si aut membra non habeant, aut hæc sint vinculis colligata, vel resoluta languore, nec obsequeretur motibus bonæ voluntatis, cui per Spiritum Sanctum longe jucundior delectatio divinitus inspirabatur; quod sane principio videtur monstrum, cum in prioribus actionibus, cujusmodi sunt capillos vellere, frontem percutere, & genua consertis digitis amplecti, animus imperet corpori, & in sancto commutandæ vitæ proposito animus imperet sibi ipsi; caussam, inquam, hujus rei proferens Augustinus docet, ideo corporales illos actus se effecisse, quoniam etsi minus in se delectabiles, voluntas ex toto volebat: atque contra, motibus indeliberatis sanctæ delectationis, licet amplioris, & fervidioris, rasistebat pugnaciter, propterea quod voluntas non tantum cælesti bono dalectabatur, sed etiam terrenis longa consuetudine prægustatis. Quamobrem in his non volebat ea toto, sed partim volebat, partim nolebat; volebat dum illum gratia sancta delectatione excitabat, nolebat dum vetus consuetudo illum trahebat; ideoque Gratia illa efficax erat respectu indeliberatæ delectationis, qua Augustini cor tangebatur; non erat efficax respectu conversionis, ad quam invitabatur: & non erat efficax, quoniam robusta consuetudo opponebat nolle, quod non opponebat corporeis illis actibus minus delectabilibus. *Non igitur monstrum* (inquit S. P. sequenti cap.) *partim velle, partim nolle, sed ægritudo animi est; quia non totus assurgit veritate sublevatus, consuetudine prægravatus. Et ideo sunt duæ voluntates, quia una earum tota non est, & hoc adest alteri, quod deest alteri*. Quid igitur pro nostra sententia expressius & clarius? His ne mire Adversarii nos premunt? Ergo servata syllogismorum ratione dist. ant. Interdum superiorem delectationem divinitus inspiratam sentimus, nec tamen habemus efficacem gratiam, efficacem comparate ad motum, ac desiderium animi in nobis excitatum, nego: efficacem respectu operationis, cujus desiderio accendimur, sed illud reluctante mala voluntate reprimitur, concedo. Atque hic obiter nota, nos frequentissime interiori gratiæ resistere, quoniam, etsi efficiatur in nobis bona voluntas, & sanctum desiderium conversionis, hanc tamen non exequimur ob pugnantem carnis cupiditatem, cui indifferentia libertatis magis obsequi volumus, quoniam nondum voluntas spiritus vincit voluntatem carnis contraria concupiscentem.

Opponunt 3. S. Thomas 3. p. q. 62. art. 6. ad 3. ait: *Minima gratia potest resistere cuilibet concupiscentiæ, & mereri vitam æternam*; quibus similia habet q. 70. art. 4. Non sunt ergo admittendi plures gradus efficacis gratiæ ob pugnantem carnis concupiscentiam.

Resp. loqui S. Thomam utroque in loco de gratia justificationis, quam conferebant vetera Sacramenta. Gratia autem sanctificans, quantumvis minima, omnium maximarum cupiditatum affectus reprimit, dummodo præsto sit etiam gratia actualis, quam certissime D. Thomas præter habitualem existimat necessariam. Quod & nos affirmavimus præcedenti cap. Prop. 2. Sicut ergo testimonium D. Thomæ non excludit necessitatem gratiæ prædeterminantis, ut reapse resistat justus cuilibet concupiscentiæ; ita non excludit inspirationem victricis delectationis, sive bonæ voluntatis magnæ & robustæ, qua valde perfecteque velit, & determinetur ad opus. His enim terminis gratiam operationis nobis Augustinus delineat. Scriptor librorum de Vocat. Gen. lib. 2. cap. 11. *Donum caritatis*, inquit, *non est semper ejusmodi, ut quicquid ad plenitudinem ipsius pertinet simul a percipiente sumatur: est enim amor qui potest alio amore superari, & sæpe dilectio Dei ex mundi dilectione marcescit, nisi ad eum fervorem, Spiritu Sancto inflammante, profecerit, qui nullo extingui frigore, nullo possit tepore languere*. Nos præterea concedimus cum minima gratia actuali, etiamsi de hac S. Thomas non differat, posse homines resistere cuilibet cupiditati, at non potentia illa proxima & expedita, quæ necessitatem gratiæ prædeterminantis ad perficiendam operationem penitus tollat. Verum de hac non levi difficultate disceptandum est infra. Alio quoque sensu minima caritas obsistit cuilibet cupiditati; nempe caritas est erga bonum incommutabile; cupiditas fertur in bona commutabilia: superat vero una guttula illius boni, illorum omnium plenitudinem, atque affluentiam. Oportet tamen, ut gustetur ab anima sensuum oblectamentis inhiante, quod summum illud bonum nobis subministratione Spiritus Sancti dulcescat.

Opponunt 4. Plura ex hac nostra sententia consequuntur absurda: atque illud in primis non dari in hoc statu auxilium *sufficiens* contradistinctum ab efficaci; quæ assertio hæretica est, & damnata. Si enim natura gratiæ sita est in sanctæ dilectionis inspiratione, necesse est semper ubi est gratia, dilectionem esse, & effectum illius semper produci. Sequitur ex adverso non dari gratiam ab intrinseco efficacem: hæc enim semper cum effectu conjuncta est: quod non intervenit in explicata sententia, juxta quam, si gratiæ major obsistat concupiscentia, redditur a nobis inefficax. Sed & emergit incommodum illud, veram esse opinionem Congruistarum, & scientiam *mediam* a nobis alibi refutatam, quandoquidem per nos gratia non erit efficax ex divinæ voluntatis absoluto beneplacito, sed ob nostram majorem, minoremve dispositionem.

Resp. Nec minimum ex hisce incommodis e sententia nostra deduci. Non primum; quoniam semper quidem Dei gratia sortitur effectum aliquem, scilicet pium desiderium, & sanctam delectationem indeliberatam; at non semper efficit voluntatem plenam & deliberatam, nec opus illud, ad quod ordinatur. Id vero in omnibus fere Scholis de Auxilio *sufficiente* admittitur. *Omne auxilium sufficiens* (inquit Alvares lib. VIII. de Auxiliis disp. 8. n. 2.) *omne auxilium sufficiens comparatione unius actus, semper est efficax respectu alterius, ad quem efficiendum decreto absoluto divinæ voluntatis destinatur, v. g. auxilium sufficiens ad actum fidei efficaciter producit in homine pias cogitationes, & notitias credendorum, vel pia desideria habendi fidem, & alios hujusmodi actus imperfectos, qui regulariter loquendo antecedunt assensum fidei*. Et infra nu. 5. *Auxilium actuale dicitur efficax comparatione effectus, sive actus imperfecti quem producit: & sufficiens comparatione actus perfecti, quem potest producere, & ad quem ultimate ordinatur*. En, quantum pertinet ad gratiam sufficientem, sententiam nostram nihil discrepantem ab ea, quam Alvares eodem loco testatur esse inter recentiores Thomistas communem, & expresse traditam a D. Thoma in 3. contra Gentes cap. 159.

Discrepat autem hæc sententia multiplici titulo a pravo dogmate Janseniano: ac primo, quoniam Gratia sufficiens, quæ imperfectum actum, aliquam scilicet mentis collustrationem, ac pium voluntatis motum producit, etiamsi ad actum non trahat, ex se ad illum ordinatur, ad illum excitat, ad illum etiam, nisi reluctaret perversa voluntas, foret efficax; non enim divina liberalitate eo fine confertur, ut in parva ac invalida voluntate humanum arbitrium torpescat, sed ut nitatur ad opus, studeatque orando robustiorem gratiam a Deo impetrare. Jansenius e contra parvam quidem, & invalidam voluntatem a Deo inspirari fatetur, sed quam necesse sit permanere infirmam atque torpentem, nisi subministretur delectatio tam vivida, quæ arbitrium trahat indeclinabili necessitate; adeo, ut quibus hæc deest, gratia inefficax conferatur, non ut possint converti, sed ut Deo vocanti vetusta cupiditate, quam refrenare non valeant, & fatali quadam necessitate repugnantes evadant iniquiores; ac melius esset perversis hominibus, si Deus inefficax adjutorium minime largiretur. Quare nonnulli filii iniquitatis pestifero hoc dogmate imbuti propugnatum a nobis auxilium sufficiens in peccatoribus, qui non resipiscunt, inutile & noxium temere pronuntiarunt; quasi talibus peccatoribus fas esset prorumpere in blasphemam illam, damnatam, horrendissimamque deprecationem, *A gratia sufficiente libera nos, Domine*. Deinde in pia illa affectione, quam per gratiam sufficientem nos dicimus hominibus inspirari, tribuitur operis, non quidem executio, sed vera potestas, quamquam non expedita, ut reapse prodeat in actum; quod, ut diximus, non gratiæ defectus est, sed voluntatis humanæ obicem ipsi gratiæ opponentis: quam e contra in Janseniano Systemate impie fabricato ad libertatis exitium non detur sanctæ operationis potestas, nisi adsit gratia necessitatem inferens, & nisi in alterno cupiditatis, & castæ delectationis conflictu hæc illam superans in bonum voluntatem nostram tanta vi, ut nequeat contraniti, compellat. Præterea in illo actu indeliberato, qui sufficientis Gratiæ effectus est, cum sit sola lubentia & trahens voluntatem cupiditas, at non electio, & indifferentia, cum non sit optionis nostræ actus ipsius excitatio: non reperitur meritum libertatis, quod nunquam comparatur, nisi voluntas gratiæ excitanti cum deliberatione, & libere obtemperet. Ex adverso autem Janseniani, qui ad merendum necessariam putant solam libertatem libentiæ, etiam in motibus indeliberatis, & in parva illa delectationa, quam Deus operatur in nobis sine nobis, meritum tenentur agnoscere; ideoque juxta Jansenii placita quælibet delectatio est gratia efficax, & meriti vere operatrix. Verum de erroribus Jansenianis postea.

Quantum vero attinet ad gratiam efficacem, dicimus hanc utique aliquando esse absolutam, ita ut omnem penitus duritiem frangat cujusque cordis; qualis fuit gratia collata Paulo. At sæpenumero est efficax tantum comparative, idest, in uno, non in altero, quoniam in illo minorem, in isto majorem invenit obdurationem. Gratia enim efficax medicinalis est, & necessaria ob infirmitatem, & pugnam inter carnem & spiritum. Medicamenta autem ordinaria lege exhibentur juxta ægroti malam valetudinem & languorem. Sat erat unicus intuitus Petro, ut fleret ama-

re; Paulus contra stimulum calcitrans erat majori voce, & ampliori luce juvandus. Hinc admonemur, ne terrenis cupiditatibus, & pravæ consuetudinis vinculo nos implicemus, ne gratiæ adjutorium sit hac de scaussa sufficiens tantum, & ob robustam concupiscentiam inefficax. Nec inde sequitur nos scientiam *mediam*, aut sententiam Congruistarum probare: siquidem, ut supra cum Augustino monuimus, quod Deus adjuvet illum tantum, illum non tantum, non pendet a circumstantiis extrinsecis personæ, loci, vel temporis, neque a præscientia boni usus arbitrii, sed a secretæ æquitatis ratione, & potestatis divinæ excellentia: & cum Deus efficaciter vult, inspirat tam vividam delectationem, quæ facile vincat, salva semper indifferentia liberi arbitrii, contrarios motus pugnantis concupiscentiæ.

Opp. ultimo. Destruit hæc sententia systema alibi a nobis propugnatum, quod in statu innocentiæ necessaria non fuerit ad perseverandum gratia ab intrinseco efficax; imo sequitur Adamo gratiam efficacem fuisse collatam, nec tamen perseverasse. Nulla quippe in Adamo & in Angelis ante lapsum fuit ·inordinata delectatio creaturæ; ergo delectatio caritatis erat in illo superior & victrix, ideoque efficax ab intrinseco. Imo quomodo Adam in peccatum prolapsus est, cum nulla illius animum pulsaret cupiditas? Postremo nonne Beati necessario Deum amant, quia nulla in eis est delectatio terrena? Pari ergo jure Adamus & Angeli debebant necessitate quadam summo bono adhærere, si nulla adversus ipsorum gratiam concupiscentia pugnabat.

Resp. Nego ant. Angelis enim, ac primo homini, cum primum facti sunt, data est per gratiam sanctificantem caritas & bona voluntas habitualis, quæ beneficium erat Dei condentis naturam, simulque largientis gratiam, non meritum hominis, cujus deliberationem antevertebat. Data est & gratia actualis, sine qua non sua culpa cecidissent, quoniam non talis erat natura creata, ut posset sine adjutorio Creatoris in accepta justitia perseverare. Hoc adjutorium, ut Augustinus docet, & nos non uno in loco demonstravimus, dabat posse, non dabat velle; scilicet non erat inspiratio sanctæ dilectionis determinate trahentis voluntatem ad hoc, vel illud bonum; cum posset liberum arbitrium cum sola gratia versatili potentia proxime expedita ad perseverandum determinare seipsum. In Adam ergo, quia non aderat terrena cupiditas flectens liberum arbitrium ad malum, necessaria non erat inspiratio sanctæ dilectionis ipsum determinantis ad bonum: & quoniam deerat hæc sancta actualis dilectio, quæ determinate dat velle, non erat consequenter gratia ab intrinseco efficax. Peccavit vero primus homo, quia cum posset se convertere ad summum bonum, in se metipsum mentem animumque convertit, atque in tanta non peccandi facilitate propriam magnitudinem turpiter concupivit. Sed hæc omnia alibi sunt a me pertractata. Beati demum non idcirco amant Deum necessario, quod nulla in eis sit permixtio adulterinæ delectationis, ut fallaciter scribit Jansenius lib. IV. de Gratia Christi cap. 8. sed necessario Deum amant, quia illum vident ut est in se, atque hæc visio nequit consistere cum indifferentia judicii, & cum vera libertate Jansenianis ignota. De gratiæ ergo natura satis multa.

SCHOLION.

„ AD 1. brevior est responsio, si dicamus timorem es-
„ se a *caritate*, si caritatis nomine intelligatur cum
„ Augustino *bona voluntas*; & præcedere *caritatem*, at-
„ que ad ipsam disponere, si caritatis nomen accipiatur
„ pro amore Dei propter se, & super omnia. Scribit enim
„ S. Pater lib. 83. Qq. q. 33. *Nulli dubium est non aliam*
„ *esse metuendi caussam, nisi ne id quod amamus, aut ade-*
„ *ptum amittamus, aut non adipiscamur speratum*: unde
„ S. Thomas 1. 2. q. 43. art. 1. infert, *Amor igitur est cau-*
„ *sa timoris*.

CAPUT IX.

Sit ne in hoc infirmitatis statu admittenda Gratia ab intrinseco efficax.

EXPLICATA efficacis Gratiæ natura, quærimus nunc an admittenda sit in hoc statu Gratia ab intrinseco *efficax*. Nam Gratiam efficacem omnes quidem Theologi dari consentiunt; sed unde illius efficacia sit repetenda, magnum in Scholis est, gravissimumque dissidium. Contendunt Moliniani gratiam suam habere efficaciam a voluntatis consensu. Quod ut quisque percipiat, controversiam, ut inquiunt, ab ovo explicabo. Ludovicus Molina insignis Societatis Jesu Theologus, ut facilius everteret hæresim Calvinianam, & arbitrii libertatem cum Dei gratia expedite conciliaret (quod sane consilium laudandum erat, si hujus conciliaturæ rationem ex Patrum regulis, non ex humanis figmentis proponere studuisset) anno 1588. librum, quem inscripsit *Concordiam*, edidit in lucem. In 1. autem Parte q. 23. art. 45. disp. 1. membro ultimo, rationem illius Concordiæ a se traditam fatetur novam esse, & Gratiæ invictissimo Propugnatori Augustino prorsus ignotam. *Si ea data* (inquit) *explanataque semper fuisset, forte neque Pelagiana hæresis fuisset exorta, neque Lutherani tam impudenter arbitrii nostri libertatem fuissent ausi negare obtendentes cum divina Gratia, præscientia, & prædestinatione cohærere non posse, neque ex Augustini opinione, & concertationibus cum Pelagianis tot fideles fuissent turbati, ad Pelagianosque defecissent, facileque Reliquiæ illæ Pelagianorum in Gallia fuissent extinctæ*. Ex quo notandum obiter, tam singularem esse Molinæ de se opinionem, ut se magno Augustino existimet præferendum, & a se adinventam doctrinam antiquissimæ, plerisque Romanorum Pontificum oraculis consecratæ. At in hanc hominis jactantiam perbelle vir clarissimus Jacobus Le-Bossu Ordinis S. Benedicti, & Theologus Parisiensis in suis adversus Molinianum Opus Animadversionibus cap. 2.

Præcipuum ergo hujus Auctoris dogma, ut docet loco citato disp. 2. membro 5. nec non in *Concordia* q. 14. art. 13. est gratiæ efficaciam ex solo liberi arbitrii consensu metiendam esse, idest, *auxilium prævenientis atque adjuvantis gratiæ, quæ lege ordinaria viatoribus conferuntur, quod efficacia aut inefficacia ad conversionem seu justificationem sint, pendere a libero consensu, & cooperatione arbitrii nostri cum illis, atque adeo in libera potestate nostra esse, vel illa efficacia reddere consentiendo, vel inefficacia illa reddere continendo consensum, & cooperationem nostram, aut etiam eliciendo contrarium dissensum*. Arbitratur enim Molina Deum eodem prorsus affectu omnibus conferre gratiam, eamque subjicere arbitrii libertati, pro cujus nutu reddatur efficax, vel inefficax; ita ut nullum sit discrimen inter gratiam sufficientem & efficacem ex parte Dei, & in actu primo, sed in actu secundo duntaxat, dum liberum arbitrium indifferenti auxilio præventum absque vividiori motione vult, aut non vult assentiri. Hinc non est, juxta Molinam, in Deo absoluta voluntas conferendi donum perseverantiæ, nisi ob prævisionem liberi consensus, quo liberum arbitrium gratia illa pedisequa bene utitur. Vulgavit quidem primus omnium hanc opinionem Salmanticæ anno 1581. Prudentius de Monte-Major Jesuita, & Lovanii ab anno 1585. Leonardus Lessius, & Joannes Hamelius ejusdem Instituti: sed cum Molina in Conc. q. 14. art. 13. disp. 53. profiteatur se ante annos triginta scientiam *mediam* & mente præformasse, & in Scholasticis quoque disceptationibus illam propugnavisse sub naturalis scientiæ vocabulo; æquum est Molinam auctorem, placitumque illud appellare Molinianum.

Altera est sententia Congruistarum, quam majori consensione modo PP. Societatis defendunt, nam Molinæ scitum alienum a sententia divinarum scripturarum esse, & evertere fundamentum prædestinationis divinæ, scribit Bellarminus lib. 1. de Gratia & lib. arbitrio cap. 12. Vide ipsum Bellarminum Tom. 4. edit. Parisiensis an. 1608. pag. 420. Lugdunensis an. 1593. p. 426. Tomi tertii, postremæ etiam Venetæ an. 1721. Tom. 4. pag. 228. nec non aliarum. Sane ibidem his verbis Bellarminus Molinæ sententiam delineat: *Prima opinio eorum est, qui gratiam efficacem constituunt in assensu & cooperatione humana, ita ut ab eventu dicatur gratia efficax, quia videlicet sortitur effectum, & ideo sortitur effectum, quia voluntas humana cooperatur. Itaque existimant hi auctores, in potestate hominis esse, ut gratiam faciat esse efficacem, quæ alioquin ex se non esset nisi sufficiens*. Hac autem sententia, quam Molinianam esse constat, exposita, *Hæc opinio aliena est omnino* (inquit) *a sententia B. Augustini, & quantum ego existimo a sententia etiam Scripturarum divinarum*: quod etiam invictis argumentis demonstrat, ut mirum sit nonnullos negasse hoc esse Bellarmini de sententia Molinæ judicium. Eamdem opinionem ut diminutam, licet non ut falsam, reprobat lib. 3. de Auxiliis cap. 3. n. 8. Franciscus Suarez, rejicit omnino Adam Tannerus Tom. 2. disp. 6. de Grat. q. 2. dub. 5. n. 8. extatque adversus illam decretum Claudii Aquavivæ Generalis Jesuitarum Præpositi editum anno 1613. die 14. Decembris. Est autem sententia Congruistarum exposita a Suaresio lib. III. de Auxiliis divinæ gratiæ cap. 14. in quo docet efficaciam Gratiæ in hoc sitam esse, *Quod Deus infinita sua sapientia prævidens, quod unaquæque caussa, seu voluntas in omni eventu & occasione operatura sit, si in ea constituatur, quando, & cui vocationi sit unaquæque voluntas assensum præbitura, si ei detur, unde quando vult hominem convertere, vult etiam illum vocare illo tempore, & modo, quo novit illum consensurum. Et talis vocatio vocatur efficax, quia licet in se non habeat infallibilem effectum, tamen ut subest tali scientiæ divinæ infallibiliter est illum habitura*. Hæc est illa Gratia, quam *Congruam* appellitant, propterea quod congruo tempore & modo hominibus conferatur; & hanc immerito Tournely comparat art. ultimo pag. 676. gratiæ victricis delectationis; cum hæc ad gratiam sufficientem addat majorem abundantiam caritatis, per quam voluntas ita inflammatur ut velit, & tantum velit, ut faciat. E contra Gratia hæc Suaresiana, ut idem Auctor fatetur citato loco num. 14. nullam intrinsecam motionem requirit præter illam, quam præstat auxilium *sufficiens*, sed tantummodo congruas circumstantias,

in

in quibus per ſcientiam *mediam* prævidet Deus humanam voluntatem fore divinæ vocationi obtemperaturam.

Hæc ſententia non exploditur memorato Decreto Generalis Aquavivæ, a quo tamen proſcribitur ſententia Molinæ. Præcipit enim, ut Patres Societatis *doceant inter eam gratiam, quæ effectum reipſa habet, & eam, quam ſufficientem nominant, non tantum diſcrimen eſſe in actu ſecundo, quia una ex uſu liberi arbitrii etiam cooperantem gratiam habentis effectum ſortiatur, altera non item; ſed in ipſo actu primo, quod poſita ſcientia conditionalium ex efficaci Dei propoſito, atque intentione efficiendi certiſſime in nobis boni, de induſtria ea media ſelegit, atque eo modo, & tempore confert, quo videt effectum infallibilem habitura, aliis uſurus, ſi hæc inefficacia prævidiſſet. Quare ſemper moraliter, & in ratione beneficii plus aliquid in efficaci, quam in ſufficienti gratia & in actu primo contineri, atque hac ratione efficere Deum, ut reipſa faciamus, non tantum quia dat gratiam, qua facere poſſimus.* Hæc Claudius Aquaviva. In quibus verbis, inquit citato loco Tannerus, negari nullo modo poteſt plane definiri gratiæ efficaciam *formaliter* non eſſe ſitam in ipſamet cooperatione ſua, ſed etiam in actu primo prius natura efficacem eſſe, quam cooperatio noſtra abſolute ſecutura ſit. At Mutius Vitelleſchi Aquavivæ ſucceſſor, poſtulantibus quibuſdam PP. Societatis, an præmiſſo decreto doctrinam de gratia per ſe efficaci tenerentur amplecti, declaravit id eis nequaquam eſſe præſcripturo. Et revera, cum an. 1586. curante potiſſimum ipſo Generali Aquaviva prodierit *Ratio atque inſtitutio ſtudiorum*, ubi quinta regula declaratur, liberum Sociis eſſe a ſententia B. Thomæ circa cauſarum ſecundarum præmotionem recedere; credibile non eſt voluiſſe Aquavivam reſcindere jam editas, receptaſque communibus ſuorum plauſibus præceptiones. In hac Congruiſtarum ſententia defenditur a nonnullis abſque gratia ab intrinſeco efficaci Prædeſtinatio ad gloriam gratuita; cujus prædeſtinationis executio ex illis circumſtantiis ſit repetenda, in quibus Deus ab æterno prævidit, liberum arbitrium ſubminiſtrationes gratiarum minime aſpernaturum.

Defenditur in ſcholis ejuſdem Societatis Jeſu alia quoque ſententia, efficaciam gratiæ ſitam eſſe non in hac vel illa particulari vocatione atque inſpiratione, ſed in omnium complexu, non quod liberum arbitrium ſit, ut ſancte operetur, beneficiorum divinorum plenitudine cumulandum; ſed quia Deus in theſauris Sapientiæ ſuæ plures habet gratias, quarum collectionem homo repudiare non poteſt, tametſi repudiare poſſit ſingulas diſtributive ſumptas, cum nulla ſit ex ſuis intrinſecis cum effectu infallibiliter conjuncta. Hi nimirum Theologi tam gratuitam prædeſtinationem ad gloriam, quam ſpeciale donum perſeverantiæ electis divino beneplacito præparatum concedant, ſed cum ſe divellere nequeant a Scientia *media*, quam ad ſalvandam futurorum liberorum contingentiam exiſtimant neceſſariam, inquiunt hunc, vel illum liberi arbitrii actum non dependere a cæleſti delectatione prædominante, neque a prædeterminatione Thomiſtica, ſed tantummodo ab illa gratia ex cumulo gratiarum omnium ſelecta: atque independenter ab omni abſoluto decreto a Deo prævideri. Quam ſententiam ætate hac noſtra celebriorem reddidit non ſemel a me laudatus Edmundus Simonnet Univerſitatis Muſſipontanæ Cancellarius in ſuis de Scientia Dei, de Prædeſtinatione, & de Gratia diſputationibus.

Poſtrema Sententia eſt Thomiſtarum & Auguſtinenſium omnium affirmantium gratiam efficacem eſſe ſeipſa, non talem reddi aut cooperatione liberi arbitrii, aut ex circumſtantiis congruis: atque certiſſime & infallibiliter cum effectu conjunctam eſſe, non vage prout comprehenditur in cumulo omnium gratiarum, ſed quatenus eſt individua & peculiaris præmotio & inſpiratio collata hominibus non ſuſpenſa & indifferenti Dei voluntate, ſed abſoluta & pleniſſima: ita ut hæc gratia det poſſe, velle & perficere, neque ipſa cooperetur quia volumus, ſed nos velimus, quia ipſa operatur. Inſtituitur vero quæſtio de gratia, per quam recte operamur in ſtatu naturæ lapſæ, nam de gratia ad perſeverandum neceſſaria in ſtatu innocentiæ aliis in locis pertractatum eſt.

PROPOSITIO: Datur Gratiaab intrinſeco efficax ſenſu nunc explieato.

Momentum Primum ex Scripturis.

Inter Scripturarum divinarum loca a Theologis in confirmationem noſtræ ſententiæ producta, illuſtriora ſunt quæ ſequuntur. Primum Ezech. cap. XXXVI. v. 26. de Gratia, quæ per Chriſtum confertur iis, qui ab idololatria reſipiſcunt, implentque præcepta Domini verba faciens, *Dabo vobis*, inquit, *cor novum, & ſpiritum novum ponam in medio veſtri: & auferam cor lapideum de carne veſtra, & dabo vobis cor carneum. Et ſpiritum meum ponam in medio veſtri; & faciam ut in præceptis meis ambuletis, & judicia mea cuſtodiatis, & operemini.* His autem verbis non ſolum nobis promittitur gratia ſingulis communis, & ab arbitrii flexione pendens, ſed magna, ſpecialis, victrix, & ab intrinſeco efficax. Etenim hac promiſſione Deus ſpopondit, & quidem abſolute, ac nulla facta mentione aut humani conſenſus, aut conditionis alicujus extrinſecæ effecturum ſe, ut cor carnis concupiſcentia gravatum caritatis flamma ſuccenſum innovetur, atque divina præcepta mandentur executioni, ideſt, largiturum ſe gratiam cum effectu infallibiliter conjunctam. At hanc gratiam eſſe ex intrinſecis ſuis efficacem, nemo non videt. Deinde alia eſt gratia quæ facit ut poſſimus facere, alia quæ facit ut faciamus. Prior eſt inefficax, ſive adjutorium *ſine quo*; altera efficax eſt, & adjutorium quo; illa ſuſpenſa eſt & pediſequa, quia velle ac determinare ſeſe ad opus relinquit libero arbitrio: hæc vero eſt victrix & prædeterminans, quoniam dat etiam velle; & voluntas, quæ non determinatur, non vult. Enarrata autem promiſſio eſt de Gratia, quæ facit ut faciamus, ut in præceptis Domini ambulemus, ut judicia ejus cuſtodiamus, ut operemur. Eſt ergo de auxilio ſeſe, atque ex intrinſecis ſuis efficaci. Rurſus citato Prophetæ teſtimonio Deus non prædicit filios promiſſionis divinis obtemperaturos mandatis, ſed promittit ſe facturum ut divinis mandatis obtemperent. At quod Deus promittit, non ex poteſtate liberi arbitrii, ſed ex firmo ſtatoque divinæ voluntatis decreto cum rei eventu connectitur. Docet id ſanctus Fulgentius lib. 1. ad Monimum cap. 14. ut obſervarunt Theologi Duacenſes in celebri Cenſura ad Aſſertionem PP. Societatis Jeſu quintam ac viceſimam: ſed manifeſtius S. Pater de Prædeſtinat. SS. cap. 10. ubi ait: *Non de noſtræ voluntatis poteſtate, ſed de ſua prædeſtinatione promiſit. Promiſit enim quod ipſe facturus fuerat, non quod homines; quia etſi faciunt homines bona, quæ pertinent ad colendum Deum, ipſe facit, ut illi faciant quæ præcepit, non illi faciunt ut ipſe faciat quod promiſit: alioquin ut Dei promiſſa compleantur, non in Dei, ſed in hominum eſt poteſtate.* Præterea, ut Theologi Lovanienſes argumentantur in Juſtificatione Cenſuræ ſuæ cap. 21. ait Dominus, *Faciam ut in præceptis meis ambuletis*; non facit autem in præceptis ſuis ambulare illos, qui adhuc bene vivere recuſant, etiamſi horum plurimi gratiam habeant inefficacem. In iis ergo, ut actu operentur, neceſſaria eſt uberior gratia, quam non peſſundent, donumque ſpeciale per ſeipſum ab inefficaci diſtinctum. Denique peremptoria eſt Auguſtini ſententia, & fruſtra contorquetur, in lib. de Gratia & lib. arb. cap. 16. *Certum eſt nos facere cum facimus, ſed ille facit ut faciamus præbendo vires efficaciſſimas voluntati, qui dixit, Faciam ut in juſtificationibus meis ambuletis, & judicia mea obſervetis, & faciatis.* Gratia enim, quæ pendet a voluntatis conſenſu non eſt efficaciſſima, cum ſæpenumero inefficax reddatur, ſuoque effectu fruſtretur.

Advertas hoc loco, laudata Ezechielis verba explicari non poſſe hoc tantum ſenſu quod in nova lege plures, quam in veteri, ambulent in viis Domini. Quamquam enim lex nova amplior eſt, & obſervatur a pluribus; diſcrimen inter illam ac veterem non eſt, quod per ſe pauciores vel plures ſint legis obſervatores, quandoquidem juſtitia non eſt ex lege, neque lex ad perfectionem adducit; ſed quoniam in lege nova in pluribus Deus per ſubminiſtrationem caritatis aufert cor lapideum, largitur Spiritum novum, & facit ut faciamus. Nam hæc eſt Auguſtini, aliorumque Patrum, ipſis quoque Propheticis verbis concordiſſima, interpretatio. Quare declararunt Lovanienſes Theologi explicationem Leſſii & Hamelii expreſſam memorata aſſertione 25. intentioni Prophetæ neqoaquam congruere, & Duacenſes, eſſe novam & non ferendam unanimi conſenſione affirmarunt. Vide utriuſque Univerſitatis Cenſuras, de quibus proximo capite.

Huc ſpectant innumera alia divinarum Scripturarum loca, in quibus aſſeritur Deum inclinare & trahere corda hominum, operari in eis bonam voluntatem, agi filios Dei Spiritu Sancto & alia id genus quampluríma. Hujuſmodi ſunt Job. XII. 24. *Qui immutat cor principum populi terræ.* Joan. VI. 44. *Nemo poteſt venire ad me, niſi Pater, qui miſit me, traxerit eum.* Ad Philipp. II. 12. *Cum metu, & tremore veſtram ſalutem operamini. Deus eſt enim, qui operatur in vobis velle & perficere, pro bona voluntate.* Et ad Romanos VIII. 14. *Quicunque enim Spiritu Dei aguntur, ii ſunt filii Dei.* Hæc putant Adverſarii noſtri quam facillime eludi, ſi reponant hoc tantum ſenſu Deum inclinare, trahere, & operari in nobis bonam voluntatem & ſanctam operationem, quod nos adjuvet ut velimus & faciamus per inſpirationem, ſine qua velle & agere non poſſumus, non qua efficaciter, & prævia motione præſtet ut velimus & faciamus. At ſunt iſthæc ſubterfugia mera. Principio enim, ut diximus, in his, qui ſola gratia verſatili & pediſequa præventi ſunt, non inclinatur cor, voluntas non trahitur, neque homo vult, quia Deus operatur in eo velle; ſed ex adverſo liberum arbitrium gratiam determinat, flectit, trahit, & ideo Deus operatur quia homo vult. Deinde in horum Theologorum ſyſtemate, quicunque indifferenti gratia adjuvantur, inclinarentur, traherentur, agerentur, operarentur; & ſinguli venirent ad Patrem, ſinguli filii Dei efficerentur per iſtiuſmodi gratiam indif-

indifferentem: atque ita qui non credunt nec convertuntur, inefficaciter tamen vocantur, & versatili adjutorio præmoventur, habetent illam gratiam, quam commendabat Christus dicens: *Nemo potest venire ad me, nisi Pater, qui misit me, traxerit eum*. Sane vero Judæi increduli ac pervicaces, quos Salvator alloquebatur, non trahebantur a Patre; unde addit Evangelista: *Sciebat enim ab initio Jesus qui essent non credentes, & quis traditurus esset eum; & dicebat, Propterea dixi vobis, quia nemo potest venire ad me nisi fuerit ei datum a Patre meo*. Judæi ergo illi non habebant gratiam efficacem, ideoque hæc suapte natura, non consensu voluntatis, aut circumstantiis extrinsecis, ab inefficaci distinguitur. Ad hæc: cuinam non plane stupido ac bardo Moliniano Apostolica ad Philippenses sententia timorem incutere poterit salutarem? Respondebit quisque non ingenio hebes, nihil esse cur pertimescat, cum ei semper affuturum sit illius gratiæ adjutorium, cui præbet libera voluntas pro suo arbitratu consensum. *Quid vero sentias* (inquit Nicolaus L'Herminier Tom. 4. operis Theologici p. 241.) *de systemate, in quo omnis plane timor salutaris evertitur!*

Refellenda sunt ergo Moliniana interpretamenta, quæ profecto Gratiæ Propugnatori Augustino adversantur. Is enim de Gratia per se efficaci prædicta loca interpretatur. Nam quod ex Evangelio Joannis depromptum est, ita a D. Parente explicatur libro de Gratia Christi cap. 14. *Non est autem consequens ut qui potest venire etiam veniat, nisi id voluerit atque fecerit. Sed omnis qui didicit a Patre, non solum potest venire, sed venit, ubi jam & possibilitatis profectus, & voluntatis affectus, & actionis effectus est*: nimirum, quod passim inculcat, Gratia dat posse, dat velle, & efficit ut agamus. Apostoli ad Philippenses verba ita S. Pater exponit de dono Persev. cap. 13. *Deus est enim, qui operatur in nobis & velle & operari pro bona voluntate. Nos ergo volumus, sed Deus in nobis operatur & velle: nos ergo operamur, sed Deus in nobis operatur & operari pro bona voluntate. Hoc nobis expedit & credere, & dicere, hoc est pium, hoc verum ut sit humilis & submissa confessio, & detur totum Deo*. Atque de Gratia Christi cap. 45. sermonem instituens de Petro, *Misericordia Domini*, inquit, *latenter subvenit, cor tetigit, memoriam revocavit, interiore gratia sua visitavit Petrum, interioris hominis usque ad exteriores lacrymas movit, & produxit affectum. Ecce quemadmodum & velle & operari operatur in nobis*. Eodem pariter libro cap. 10. redarguit Pelagium explicantem verba Apostoli de suasione & excitatione morali, qua *nos terrenis cupiditatibus deditos futuræ gloriæ magnitudine, & præmiorum pollicitatione succendit, & revelatione sapientiæ in desiderium Dei stupentem suscitat voluntatem*; demonstratque his minime recedere hæreticum ab ea gratia, quam in lege doctrinaque constituit. Quapropter sanctus Doctor contendit sic esse Apostolicam sententiam accipiendam, ut Deus non suadendo tantum quod bonum est, sed physice nobis etiam actum voluntati inspirando, & efficaciter ad operationem trahendo dicatur in nobis operari *velle & perficere*. Sententiam vero ex Epistola ad Romanos petitam, ita Gratiæ Propugnator excepit ipsomet libro cap. 25. *Profecto ut agant quod bonum est, ab illo aguntur qui bonus est*: & de Corrept. & Gratia cap. 2. *Intelligant, si filii Dei sunt, Spiritu Dei se agi, ut quod agendum est, agant: aguntur enim ut agant, non ut ipsi nihil agant*. Porro qui indifferenter præmoventur, & qui suasionibus, sive extrinsecus sonent, sive interius illuminent, absque alio præveniente adjutorio alliciuntur atque invitantur, nonnisi improprie & metaphorice dicuntur agi. *Nam procul dubio* (nota quod Augustinus scribit cap. 3. de Gestis Pelagii) *plus est agi, quam regi, qui enim regitur aliquid agit, & a Deo regitur ut recte agat. qui autem agitur, agere aliquid ipse vix intelligitur; & tamen tantum præstat voluntatibus nostris gratia Salvatoris, ut non dubitet Apostolus dicere, Quotquot Spiritu Dei aguntur, hi filii sunt Dei. Nec aliquid in nobis libera voluntas melius agere potest, quam ut illi se agendam commendet, qui male agere non potest: & hoc cum fecerit, ab illo ut faceret adjutam esse non dubitet, cui dicitur in Psalmis, Deus meus misericordia ejus præveniet me*. Sunt ergo juxta Augustinum prælata Scripturarum loca ita accipienda, ut Salvatoris gratia efficiat in nobis voluntatis affectum, operetur in nobis ut operemur, agat non ut agamus, neque sola nos morali excitatione præmoveat, sed trahente, inclinante, agente, & tantam voluntatem, quæ possit, velit, faciat, nobis divinitus inspirante.

Proferam modo præclarum Apostoli testimonium ad Rom. ix. 16. *Igitur non volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei*. Hinc gratia ab intrinseco efficax demonstratur, tum quia effectus potiori jure tribuitur caussæ determinanti, quam indifferenter præmoventi, ideoque in sententia Adversariorum nostrorum sunt bona opera potius homini volenti & currenti attribuenda, quam Deo gratiæ auxilium subministranti: tum etiam quia in eorum systemate non impertitur Deus majus gratiæ beneficium homini operanti, quam non operanti, ideoque quod ille non ille divinis præceptis obtemperet adscribendum est homini volenti & currenti, & pro nutu arbitrii sui commune illud, flexumque auxilium determinanti.

Huic autem argumento qua arte occurrat Suaresius lib. de Auxiliis III. cap. 15. sedulo videndum est. Nititur primum ostendere hæc verba non esse Pauli affirmantis, sed posita ex persona hæc objicientis, abusus commentationibus, quæ ab imperitis tribuuntur Hieronymo & Ambrosio, addita quoque Chrysostomi auctoritate. At expositio, quæ Commentariis Beati Hieronymi subjicitur, Pelagianum aliquem habere auctorem, nec esse opus Hieronymi in suis contra Pelagium lucubrationibus hæc Apostoli verba non semel proferentis, scripserat Sixtus Senensis lib. 14. Bibliothec. Bellarminus de Script. Eccles. aliique eruditi viri, a quibus nemo hodie dissentit. Commentaria olim inscripta Ambrosio, quamquam postea traditam a Suaresio expositionem refellunt, ut dixi de Transfusione Originalis peccati, sunt pariter Criticorum consensu supposititia. Chrysostomus docet tantummodo Apostoli verba intelligenda esse cum arbitrii libertate, quam tunc aliqui studebant evertere; nam e vestigio addidit: *Dum enim dicit, Non volentis, neque currentis, libertatem non tollit, sed ostendit rem totam non illius esse, sed superna indigere gratia*. Prima ergo Suaresii responsio subdola, fallax, & prorsus inepta est. Addit sermonem ab Apostolo institui de electione Jacob ad temporalem hæreditatem, sive etiam de electione ad gloriam, qua præparavit electis *congruam* vocationem conferendam eo tempore, quo bene usuros prævidit; at pertractare Paulum etiam de absoluta prædestinatione ad gratiam & gloriam, & Deum in hac sola prædestinatione hujus status opera bona prænoscere, jam in quarto & quinto libro fuit commonstratum. Postremo Suaresius tertio libro citato cap. 9. hunc Apostoli locum exponendum docet cum Nazianzeno Oratione prima ac tricesima, *quia licet ipsum velle nostrum sit, non tamen nisi Deo opitulante, ac adjuvante & principaliter operante*. Verum si hæc tantum proferret Nazianzenus, nec Suaresium juvaret tanti viri auctoritas; nam & nos bonam voluntatem nostram esse fatemur, Deo tamen *principaliter operante*, & negamus operari Deum principaliter, si indifferenter ipse præmoveat, liberumque arbitrium hanc motionem determinet. Sed quo videas magnificentissime falli Suaresium, eodem loco Nazianzenus posteaquam ait, nostram voluntatem & electionem a Dei benignitate manare, addidit protinus, *Idcirco non volentis, adeit, non solum volentis, nec currentis solum, sed etiam miserentis Dei; ita, quoniam velle quoque ipsum a Deo est, optimo jure totum Deo assignavit*. Commendat ergo Gregorius sententiam Apostoli, eamque sic interpretatur, ut totum tribuendum sit Deo, quia ipsa bona voluntas a Dei benignitate promanat, nec gratia Dei dat tantum posse, sed etiam *ipsum velle*.

Verum licet Gregorius, aliique Græcorum non tam aperte gratiæ asseruissent efficaciam in expendenda præmissa sententia Apostoli, athleta gratiæ Augustinus Quæst. 2. ad Simplicianum, & cap. 32. Enchiridii, ait quod si ita posset sic explicari, *quia voluntas hominis non sufficit ut juste recteque vivamus, nisi adjuvemur misericordia Dei*; ratione consimili posset dici, quod nullus Christianorum dicere audet, non esse Dei miserentis, sed hominis volentis, atque currentis, *quia misericordia Dei sola non sufficit, nisi consensus nostræ voluntatis addatur*. Unde infert S. Pater, ut constiat dictum Apostoli necessarium esse, non solum ut adjuvemur misericordia Dei, sed etiam, ut Deus voluntatem bonam præparet adjuvandam, & adjuvet præparatam, ut misericordia etiam faciat ut velimus, ut Deus in nobis operetur velle & operari pro bona voluntate. Evidens ergo est, per sufficientem gratiam, quæ non operatur & velle, non salvari sententiam Apostolicam, *Non volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei*. Agnovit autem Franciscus Suarez vel invitus sensum Augustinianæ expositionis, atque ad prælaudatum Nazianzeni confugiens, *Ad hoc tamen* (inquit) *responderet Nazianzenus non esse parem rationem, quia licet homo aliquid conferat ac operetur cum bene vult & currit, Deus tamen est, qui principales partes confert, propter quod ejus misericordiæ & velle & currere hominis attribuitur*. Ceterum Suaresius frustra se Nazianzeni umbraculo contegit, & frustra Deo partes dat principales, si liberum arbitrium versatilem gratiam determinat, quemadmodum diximus supra.

Percelebris quoque est textus Apostoli in prima ad Corinthios cap. 4. v. 7. *Quis enim te discernit? Quid autem habes quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis?* Quo testimonio revocatum se ab errore Semipelagianorum testatur S. Pater in lib. de Præd. SS. cap. 3. Hinc vero sententia pariter exploditur Moliniana. In ea quippe unius ab alio discretio nequit desumi sive a gratia præveniente, sive a simultaneo concursu, cum illa omnibus sit communis, atque in omnibus eadem; ille autem & communis sit, & operationem voluntatis non antecedat. Nullus autem ab alio secernitur per id, quod est utrisque commune. Restat ergo in sententia, quam impugnamus, unum discerni ab alio se ipso, videlicet sua met determinatione, suoque consensu. Utitur S. Pater hoc argumento lib. II. ad Bonifacium c. 7. & de Prædest. SS. cap. 5.

Respondent vero patroni Gratiæ *congruæ* cum Bellarmino lib. 1. de Grat. & lib. arbitrio cap. 13. testimonium Apostoli habere locum ubi agitur de gratia *sufficiente*, non autem ubi disputatur de *congrua*. Fieri enim potest, inquiunt,

ut duo

ut duo homines eamdem internam motionem recipiant, & unus credat, alter non credat; qui tamen credit accipit motionem eo modo, loco & tempore, quo Deus prævidit ejus ingenio congruere; alter non ita accipit, ac per hoc longe majorem habuit Dei gratiam is qui credit, quam qui non credit. At verba sunt hæc speciosa. Primo quia cur unus credat, alter non credat, ut infra demonstraturus sum, non pendet ab intrinsecis circumstantiis, sed refundendum est in judicia Dei inscrutabilia, & contingit interdum, ut qui credit, sit in circumstantiis omnino oppositis, a quibus alienus est qui in incredulitate persistit. Præterea vel in circumstantiis congruis constituitur homo per seipsum, vel gratia Dei; si per seipsum, ipse ergo sese discernit ab alio: si gratia Dei, igitur non ideo hæc gratia efficax est, quia donatur a Deo in iis circumstantiis, in quibus prævidet hominem consensurum, sed e contra constituitur in iis circumstantiis, quia Deus decrevit, ut consentiret. Reponunt alii uti Augustinum citatis verbis Apostoli lib. de Gratia & lib. arbitrio cap. 6. & de Prædest. SS. cap. 5. ad debellandos Pelagianos, qui ita prædicabant merita humana, ut ea ex semetipso habere hominem dicerent. Id quidem verum est; sed contendimus iisdem argumentis etiam Molinianos urgeri. Enimvero naturalia dona non discernunt bonos a malis, quoniam bonis & malis communia sunt. Sed etiam gratia supernaturalis, quæ suam habet efficientiam a consensu, bonis ex æquo, malisque communis est. Igitur si naturalia dona minime sufficiunt, ut unus discernatur ab altero, nec sufficiens erit gratia illa ab arbitrio pendula, fluxa & indifferens. Insuper, etsi Molinæ sodales supernaturalem gratiam agnoscunt, neque habendi sint Pelagiani, quoniam tamen in eorum sententia cum eadem gratia unus agit, alter non agit, necesse est, ut qui agit se discernat ab eo qui non agit non per gratiam, quæ utrisque communis est, sed per solam determinationem arbitrii. Quamvis enim duo opus habeant & ad cursum peragendum equo, & ad remigandum remis, & ad pugnandum armis; si hisce in rebus pares omnino sint, cur unus alium præcedat, ab ipsorum industria & conatu erit solummodo repetendum. Et quod caput est, Augustinus eodem loco de Prædestin. SS. quo se hostes nostri communiunt, non solum ait esse intentionem Apostoli, ne quis glorietur se discerni ab aliis per dona Dei naturalia, sed etiam ne suspicetur se habere validum illud arbitrium, quale granditate primi peccati perdidimus. *In hac Apostoli*, inquit, *evidentissima intentione, qua contra humanam superbiam loquitur, ne quisquam in homine, sed in Domino glorietur, dona Dei naturalia suspicari, sive ipsam totam perfectamque naturam, qualis in prima conditione donata est, sive vitiatæ naturæ qualescunque reliquias, nimis quantum existimo absurdum est.* Demonstravi autem alibi, in prima conditione Apostolicam sententiam, *Quis autem te discernit?* hoc duntaxat sensu locum habuisse, quod primus homo habuit a Deo adjutorium *sine quo*, & gratiam quæ dabat posse, sed fuisse illi standum per liberum arbitrium, quo se determinaret ad velle, & perseverantiam Angelorum sanctorum fuisse peculiari quodam titulo mercedem arbitrii, & stantes discretos fuisse a cadentibus suamet libertate. Non ergo ad salvandam Apostoli intentionem satis est, ut homo se discernat in hoc infirmitatis statu ab aliis per gratiam supernaturalem, sed necesse est, ut se discernat per adjutorium *quo*, & per gratiam victricem dantem & posse & velle, ne glorietur homo se habere integritatem naturæ ob Adæ prævaricationem deperditam. Sed vide quæ diximus lib. IV. cap. 8. & 9. & lib. XII. cap. 8.

Momentum II. ex Orationibus Ecclesiæ.

Validissimum ad explorandam gratiæ naturam argumentum petitur ex orationibus Ecclesiæ; hæc enim fuit apud Sanctos Patres ab antiquis temporibus immota sententia, *ut legem credendi lex statuat supplicandi*, inquit in Epist. ad Galliarum Episcopos Sanctus Pontifex Cælestinus: atque, ut S. Pater ait in Ep. ad Vitalem 107. nunc 207. n. 27. *Nemo est tam imperitus, tam carnalis, tam tardus ingenio, qui non videat Deum facere, quod rogari se præcepit, ut faciat.* Sunt præterea orationes Ecclesiæ traditionis Patrum, atque imbecillitatis nostræ singulare argumentum, quoniam plures a priscis temporibus recitari consueverunt; & nemo, teste ipsomet Augustino lib. II. de Peccator. meritis cap. 6. *optat quod in potestate sic habet, ut ad faciendum nullo indigeat adjumento.* Si ergo orationibus victricem gratiam postulamus, consequens est, ut fateamur ejusdem gratiæ necessitatem. Porro quod gratiam, quæ est sese efficax, imploremus, ex Ecclesiasticis precibus satis liquet. Orat enim S. M. Ecclesia Dominum Deum Feria 4. post Dom. 2. Quadragesimæ his verbis, *Dirige ad te tuorum corda fidelium, ut spiritus tui fervore concepto & in fide inveniantur stabiles, & in opere efficaces.* Sabbato post Dom. 4. *Ad te nostras etiam rebelles compelle propitius voluntates.* Dom. 5. post Pascha, *Largire supplicibus tuis, ut cogitemus te inspirante quæ recta sunt, & te gubernante eadem faciamus.* In vigilia Pentec. *Concede nobis & nostræ voluntatis pravitatem frangere, & tuorum præceptorum rectitudinem in omnibus adimplere.* In proxima solemnitate, *Flecte quod est rigidum, fove quod est frigidum, rege quod est devium.* In Dominica post Pentec. 19. *Tua medicinalis operatio tuis semper faciat inhærere mandatis.* In vigesima-quarta, *Omnium nostrorum ad te corda converte.* Sunt autem hujusmodi precibus sacra Officia plenissima. Nec prætermittenda est oratio edita a Benedicto VII. qua utuntur in sacris Congregationibus Summi Pontifices; cujus orationis hæc pars est: *Veni ad nos, & dignare illabi cordibus nostris, doce nos quid agamus, quo gradiamur ostende, quid efficiamus operare: esto solus & suggestor, & effector judiciorum nostrorum. Non nos patiaris perturbatores esse justitiæ, qui summe veritatis diligis æquitatem, ut in sinistrum nos non ignorantia trahat, non favor inflectat, non acceptio muneris vel personæ corrumpat, sed junge nos tibi efficaciter solius tuæ gratiæ dono, ut simus in te unum, & in nullo deviemus a vero, &c.* Extat hæc oratio 1. tom. Conciliorum in princ. Hujus generis sunt Ecclesiæ preces quamplures. At gratiam, quæ inspirando Spiritus Sancti fervorem reddit nos efficaces, quæ voluntatem etiam rebellem revocat ad obsequium, quæ præstat ut faciamus, quæ nostræ voluntatis frangit pravitatem, quæ rigidum & renitentem animum flectit, quæ facit ut divinis inhæreamus mandatis, quæ nostra ad Deum corda convertit, quæ sola efficaciter nos Deo jungit; gratiam, inquam, hujusmodi quisnam non esse per se effectricem poterit nobis persuadere? Si medicinalis gratiæ operatio bonam efficit voluntatem, si corda dirigit & convertit, si præstat bonæ voluntatis consensum; quomodo pendet a directione, flexione, & determinatione voluntatis ut efficax dici valeat? Insuper si penes nos est adjutorium Dei efficax reddere, cur ad Sancta Altaria petimus, ut faciat nos velle, neque nudam ab eo potestatem postulamus, sed etiam operationem? Quis, nisi infirmus, Deum rogat, ut oculos sibi aperiat, aut pedem moveat, quando indifferenti præmotione, quam suapte voluntate conjungit cum opere, potest valide atque expedite hæc officia peragere? *Prorsus in hac re* (ajebat Augustinus de dono Pers. cap. 7.) *non operosas disputationes expectet Ecclesia, sed attendat quotidianas orationes suas: orat, ut increduli credant; Deus ergo convertit eos ad fidem: orat, ut fideles perseverent; Deus ergo donat perseverantiam usque in finem.*

Videndum est modo, qua arte ab hoc argumento quidam se expedire conentur. Nonnulli apud Tournely pag. 654. respondent ex orationibus Ecclesiæ tantum probari admittendam esse gratiam operationis, quæ dicitur efficax; sed non esse efficacem ex se, idest, connexionem non habere cum effectu ante prævisum voluntatis consensum, propterea quod sine periculo fidei negari non possit, quin voluntas roborata gratiæ efficacis auxilio libere seipsam & cum indifferentia determinet, cum non mere passive se habeat, nec tantum agatur, sed etiam agat, ut loquitur Augustinus. Quæ responsio jam refutata est: cum enim Dei gratia ipsum voluntatis consensum efficiat, nequit illa ab eodem consensu suam mutuari efficaciam: cumque voluntas, quam agere, & se determinare concedimus, quemadmodum Augustinus ait, *agatur ut agat*; non determinat gratiæ præmotionem, sed ipsa in præmotione gratiæ, nullatenus labefactata vi libertatis, determinatur. Neque enim repugnat eamdem voluntatem agi simul & agere, determinari ac determinare, si unum ad superiorem caussam, illud vero ad liberum effectum referatur. Addit ibidem Tournely Apostolum II. ad Tim. 1. v. 6. dixisse: *Admoneo te, ut resuscites gratiam Dei, quæ est in te per impositionem manuum mearum*: in idem autem recidit, gratiam quasi sopitam suscitare, & illam quodammodo reddere efficacem. Sed tenuiter, & nugatorie. Enimvero loquitur Apostolus de gratia habituali, & Sacerdotii charactere & munere sacra ordinatione collatis. Quæ ducta ab igne comparatione hortatur *ἀναζωπυρεῖν suscitare* quasi sopitam flammam, vel ut Thessalonicensibus dicitur v. 19. *non extinguere*, dum sine intermissione orando, & quod bonum est tenendo ardescit caritas, magisque ad capessendas virtutes cor inflammatur. Atque id perfici per Spiritum virtutis & dilectionis, & per virtutem Dei, qui nos vocat secundum propositum suum, idest per gratiam absoluta Dei voluntate efficacem, Paulus e vestigio commonstrat. Responsa itaque a Tournelio selecta nostram corroborant assertionem. Quidam e Molinianis respondent, Ecclesiam non orare ut possimus reddere gratiam efficacem, cum id in nostra sit potestate, sed petere ut de facto hoc faciamus. Sed interrogare illos pergimus, cur illud a Deo postulamus, quod in nostra situm est potestate? Inquiunt alii, petere Ecclesiam auxilium gratiæ pro eo tempore, quo prævidet homines minime reluctaturos. At ubinam quæso, Christi Ecclesia talibus utitur precibus, & non magis gratiam præstolatur divinam eo quoque tempore, cum voluntas Dei vocationem contumaciter, pertinaciterque repudiat? Manet ergo hæc ab orationibus Ecclesiæ petita argumentatio firmissima atque inconcussa.

Momentum tertium ex Gratiæ strenuissimo vindice Augustino.

Diximus quidem in præcedentibus argumentis de mente Augustini non pauca. Nunc ad quædam capita S. Patris doctrinam curabimus revocare; eritque primum complexio nomi-

nominum, quibus efficacem gratiam delineat. Hanc appellat in 1. de peccatorum meritis cap. 9. *Spiritus Sancti occultissimam gratiam*: libro de Grat. Ch. cap. 24. *internam, occultam, mirabilem, ac ineffabilem potestatem, qua Deus operatur in cordibus hominum non solum veras revelationes, sed etiam bonas voluntates*: cap. ejusdem lib. 36. *inspirationem flagrantissimæ, & luminosissimæ caritatis*: in 4. contra Julianum cap. 8. *omnipotentissimam voluntatem*: in primo contra duas Epistolas Pelag. cap. 20. *occultissimam & efficacissimam voluntatem ac potestatem, quæ convertit, & transfert corda hominum ab indignatione ad lenitatem*: seq. libro cap. 8. *inspirationem bonæ cupiditatis, ut homo non sit invitus, non sit reluctans, sed consentiens bono & volens bonum*: proximo cap. 9. *caritatem, quæ tota nobis ex Deo est, & benedictionem dulcedinis, qua fit in nobis, ut nos delectet, cupiamus, hoc est amemus quod nobis præcipitur, & quæ reluctanti studium virtutis immittit*: de Gratia, & lib. arb. cap. 5. *magnam & efficacissimam vocationem*: de Correp. & grat. cap. 14. *inclinandorum cordium omnipotentissimam potestatem*: ibidem virtutem, qua omnipotens Deus in Abisai, filiisque Jesse: *intus egit, corda tetigit, corda movit, eosque voluntatibus eorum, quas ille operatus est, traxit*: de prædest. SS. cap. 8. *gratiam, quæ a nullo duro corde respuitur*. Quænam ampliora vocabula ad exprimendam gratiam ex intrinsecis suis efficacem poterant inveniri? Gratiam efficacem reddi aut consensu voluntatis, aut circumstantiis loci vel temporis, non est illam operari miris, occultis, atque ineffabilibus modis, quandoquidem caussa, cur operetur, in hoc systemate obvia, & apertissima foret. Non est esse efficacissimam & potentissimam cum nequeat in ea hypotesi quicquam perficere, si homo resistat, suaque pervicacia repugnet. Non est efficere ne sit reluctans, sed consentiens & volens, cum ex adverso gratia sit efficax quoniam homo vult & consentit. Non est Deum inclinare hominum corda quo ipsi lubet, sed hominem, quo ei placet, divinam omnipotentiam flectere atque inclinare. Non est denique divinam voluntatem intus agere & trahere, sed agi potius & trahi. Stabiliunt itaque sententiam gratiæ per se efficacis etiam auxiliorum divinorum epitheta, & characteres.

Reponunt Molinistæ apud Tournely pag. 651. hæc frustra & immerito objici, quasi & ipsi non agnoscant vim & efficaciam gratiæ ab una Dei omnipotentissima virtute derivari: hoc omnes ultro fateri; hoc etiam in statu innocentis naturæ locum habuisse; hoc verissimum esse in eorum quoque opinione, qui volunt gratiam reddi efficacem per consensum voluntatis, quandoquidem consensus ille absque gratiæ virtute minime poneretur; Augustinum denique hisce gratiæ descriptionibus solos urgere Pelagianos, qui negabant gratiam prævenire voluntatem. Verum hæc non moror. Constat enim Augustinum appellare gratiam efficacissimam & omnipotentissimam, non eo quod a divina omnipotentia diffluat, sed quoniam facit consentientem etiam reluctantem & invitum, neque ab ullo duro corde respuitur. Et quamvis etiam gratia, quam habuit Adam, donum esset omnipotentis, quoniam tamen in actu secundo reddebatur efficax a consensu, nullibi appellatur ab Augustino efficacissima & potentissima, nullibi dicitur, quod humanam voluntatem inclinaret & traheret; quin rotundis verbis gratiam Christi medicinalem, quæ dat velle, & facit ut faciamus, appellat S. Pater *validiorem & potentiorem*, & gratiam prioris conditionis *magnam* quidem, sed *disparem*, quod & alibi demonstratum est, & paullo infra est repetendum. Deinde in hoc etiam fallitur Tournely, quod scribit Molinistas fateri efficaciam gratiæ petendam esse ex omnipotentissima Dei voluntate, cum id aperte negaverint in Congr. de Auxiliis coram summo Pontifice Paulo V. die 20. Septembris an. 1605.

Complectitur alterum caput quasdam Augustini auctoritates illustriores. Sit prima ex libro de Gratia Christi cap. 34. ubi inquit: *De isto docendi modo Dominus ait, Omnis qui audivit a Patre meo & didicit, venit ad me. Qui ergo non venerit, non de illo recte dicitur, audivit quidem & didicit sibi esse veniendum, sed facere non vult quod didicit. Prorsus non recte dicitur de isto docendi modo, quo per gratiam docet Deus. Si enim sicut veritas loquitur, Omnis qui didicit venit, quisquis non venit profecto non didicit.* Animadvertit insignis Theologus Augustinianus Basilius Poncius P. 1. Relect. de Necessit. Gratiæ cap. 9. in sententia Molinistarum hanc tenere causalem, Gratia efficax est quia homo consentit, in sententia autem nostra causalem istam, homo consentit quoniam vocatur gratia efficaci: & puto hanc Poncii animadversionem fere notam esse. Atqui per Augustinum de homine, qui non venit, & non habet gratiam conjunctam cum actu atque efficacem, non recte dicitur, Habet quidem gratiam, sed non est efficax, quia facere non vult: & de eo, qui venit, ideoque habet gratiam conjunctam cum actu, dicitur recte, Venit, quia a Patre audivit & didicit. Ergo gratia, per quam aliquis venit ad Christum, non est efficax ob voluntatis consensum. Secunda auctoritas sit illa: *Ut autem de cælo vocaretur* (inquit de Paulo S. Pater in lib. de Grat. & libero arb. cap. 16.) *& tam magna & efficacissima vocatione converteretur, gratia Dei erat sola*. Tournely loco citato ait, gratiam magnam & efficacissimam appellari subitam & indeliberatam motionem quæ fit in nobis sine nobis, non vero illam, cui voluntas libere consentit, utramque enim ibidem distinguit S. Doctor. At licet Augustinus reapse, & quidem optime scribat simul cum gratia agere etiam arbitrium, quod nemo nisi damnatus hæreticus in dubium vertit, fallitur tamen duplici titulo eximius ille Theologus. Primo quidem; nam si gratia est magna & efficacissima, quatenus est motio indeliberata quæ est in nobis sine nobis: ergo non habet suam efficaciam a nostra deliberatione nostroque consensu, sed efficax est & conjuncta cum actu ante liberam consensionem, sive ut in Scholis loquimus, in actu primo. Præterea Augustinus appellat magnam & efficacissimam gratiam collatam Paulo non solum ut vocaretur, sed etiam ut converteretur. Conversio autem non est absque deliberatione, & cooperatione liberi arbitrii. Vocatio ergo quam Augustinus scribit fuisse magnam & efficacissimam, non solum talis est comparate ad motionem gratiæ indeliberatam, & subitam, verum etiam ut pertinet ad liberam ac deliberatam operationem. Sit locus tertius depromptus ex eodem libro cap. 16. *Certum est nos mandata servare si volumus, sed quia præparatur voluntas a Domino, ab illo petendum est, ut tantum velimus, quantum sufficit, ut volendo faciamus. Certum est nos velle cum volumus, sed ille facit ut velimus bonum, de quo dictum est quod paulo ante posui, Præparatur voluntas a Domino: de quo dictum est, A Domino gressus hominis dirigentur, & viam ejus volet: de quo dictum est, Deus est qui operatur in nobis & velle & operari. Certum est nos facere cum facimus, sed ille facit, ut faciamus, præbendo vires efficacissimas voluntati, qui dixit, Faciam ut in justificationibus meis ambuletis, & judicia mea observetis & faciatis &c.* Si ergo impertitur Deus vires efficacissimas voluntati, ut velit, ut faciat, ut servet mandata, quomodo gratia sumit efficaciam suam a voluntatis cooperatione? Verum quid ad hæc Adversarii? Attendendum inquiunt scopum Augustini, cui incumbebat evertere dogma Pelagianorum affirmantium necessariam non esse gratiam prævenientem hominum voluntates. Probat ergo tantummodo laudato, & continuibus testimoniis prævenientis gratiæ necessitatem. Optime vero, ac præclare! Sed simul Augustinus hujus prævenientis gratiæ naturam commonstrat, affirmando ita prævenire liberam voluntatem ut vi efficacissima operetur in ea velle, & tantum velle, ut volendo faciat, impleatque præcepta, ideoque non a voluntate metiendam esse efficaciam gratiæ, sed ab efficaci gratia operationem voluntatis. Cum insuper Pelagiani ideo prævenientem gratiam negarent, quod ex ea putarent consequi interitum libertatis, quare Augustinus ratus hanc esse gravissimam difficillimamque quæstionem, nullibi respondit præmoveri humanam voluntatem a gratia Molinistice *sufficiente*, quæ non est efficax nisi ab ejusdem voluntatis consensu, aut ex circumstantiis loci vel temporis, quod fuisset expeditissimum, sed cum in illo, tum in locis aliis occurrit dicendo nos quidem velle, nos facere, sed Deum efficacissima sua potestate efficere ut velimus & faciamus? Sed de hac re postmodum.

Ad tertium caput reducuntur principia, quibus Augustinus suam de Gratia sententiam corroborat. Præcipuum est, quod ad homine infirmo, & in peccatis concepto, totum bonum opus Deo tribuendum est, non quod liberum arbitrium non agat, sed quia ut agat agitur, & efficaciter præmovetur. Unde S. Pater de Dono Persev. cap. 6. ait: *Tutiores vivimus, si totum Deo damus, non autem nos illi ex parte, & nobis ex parte committimus: quod vidit iste venerabilis Martyr* (Cyprianus), *nam ait: Quando autem rogamus, ne in tentationem veniamus, admonemur infirmitatis, & imbecillitatis nostræ, dum sic rogamus, ne quis se insolenter extollat, ne quis sibi superbe arroganterque aliquid assumat, ne quis, aut confessionis, aut passionis gloriam suam ducat: ut dum procedit humilis, & submissa confessio, & datur totum Deo, quidquid suppliciter cum timore Dei petitur, ipsius pietate præstetur.* Si ergo totum tribuendum est gratiæ, non partim homini, partim Deo: ipsa hominis cooperatio a Deo est, non efficacia gratiæ ab hominis cooperatione. Neque enim hanc rationem eludunt, qui apud Gonzalez Controv. ultima art. xi. §. 8. reponunt totum attribui Deo: quoniam licet sit in potestate nostra reddere cooperatione nostra efficax auxilium gratiæ, non tamen penes nos est habere auxilium illud, aut impedire quin detur. Immo ex fabili hac responsione ratiocinari fas erit, Si auxiliorum divinorum collatio attribuitur tota Deo, quoniam non dependet ex nobis quod conferantur, necne; pari jure eorumdem auxiliorum efficacia, cum tota Deo tribuatur, nequit a cooperatione nostra pendere. Accedit, quod cum præstantius & laudabilius sit determinate velle, & agere, quam posse, quemadmodum detestabilius facere mala, quam posse facere, videntur Moliniani nobis nobiliores partes dare, Deo autem concedere deteriores.

Alterum Augustinianæ doctrinæ principium est in assignanda caussa, cur unus convertatur, & efficaciter vocetur, alter non item, confugere ad gravissimam Apostoli exclamationem ad Rom. xi. 33. *O altitudo divitiarum!* Ita enim de Dono persev. cap. 9. inquit. *Ex duobus ætate jam grandibus impiis, cur iste vocetur, ut vocantem sequatur, ille autem*

aut

aut non vocetur, aut non ita vocetur, inscrutabilia sunt Dei judicia. De Sp. & lit. cap. 34. *Si ad illam profunditatem scrutandam quisquam nos coarctet, cur illi ita suadeatur ut persuadeatur, illi autem non ita; duo sola occurrunt, quæ respondere mihi placeat; O altitudo divitiarum!* & , *Nunquid iniquitas est apud Deum?* Atque lib. 11. de Peccat. mer. cap. 5. *Cur illum adjuvet, illum non adjuvet, illum tantum, illum autem non tantum, istud illo, illum iste modo, penes ipsum est & æquitatis tam secreta ratio, & excellentia potestatis.* At aliter Congruistæ & Moliniani respondent, illum videlicet credere, non illum, quod unus velit, alter nequaquam, nec tempore aut loco congruo vocetur uterque. Gratulandum iis impensissime, tranasse pelagus Apostolicis mentibus immensum ac difficillimum. Reponunt tamen aliqui cum Bellarmino lib. v. de Grat. & lib. arb. cap. 12. potuisse Augustinum respondere uni persuaderi, alteri non ita, quia unus vult assentiri, alter non vult: sed quoniam noverat posse Deum etiam nolenti facile persuadere, & ex nolente volentem facere, si vellet ei proponere quæ scit menti ejus, & ingenio congruere, ideo ad arcanum divini consilii retulit, dicens, *O altitudo divitiarum!* Sunt hæc perbelle conficta: quippe Augustinus inter illos duos discrimen repetit ab excellentia potestatis divinæ, quæ prout Dei beneplacito lubet, frangit in uno cordis pravitatem, quia illum tantum vocat, in alio non frangit, quia hunc non vocat tantum; cumque Deus omnipotens possit ubique, ac semper bonam ac robustam voluntatem inspirare etiam reluctantibus, oppugnantibus, repugnantibus, ideoque etiam in oppositis loci, temporisque circumstantiis; gratia, quæ tanta est ob excellentiam potestatis divinæ, neque ab ingenio, neque a temperamento, neque a ceteris personæ adjunctis suam mutuatur efficientiam. Nam si gratiam *congruam* placeat appellare ob *congruitatem*, quam ipsa facit, non quam secum afferant rerum circumstantiæ; etiam Augustinenses Poncius, Mansius, & Hispani communiter gratiam per se efficacem, sanctam vocationem *congruam* appellitant. Solent respondere alii, quæstionem illam, Cur unus gratiæ vocanti consentiat, alter resistat, spectare ad inscrutabilia judicia Dei, si accipiatur comparative, non vero si consideretur absolute; quærenti enim, cur ille vocanti consentiat, iste resistat, prompta & obvia occurrit responsio, quia hic noluit, ille voluit. Promptum ne obviumque responsum? At mihi pulsat animum eadem quæstio, Cur Deus unum tantum movit, ut vellet, & alterum non tantum movit ut vellet, & tantum vellet ut faceret. Quamquam hæc postrema responsio etiam juxta Augustini sensum vera est. Absolute enim cur unus non convertatur, est quia non vult; sed non vult, quia justo judicio Dei denegatur illi adjutorium *quo*, & nunc *quibus deest tale adjutorium, jam pœna peccati est: quibus autem datur, secundum gratiam datur*, inquit S. Pater de Correp. & Grat. cap. xi. Comparative autem cum omnes obstricti peccato nascantur, cur uni præparetur, alteri non præparetur voluntas a Domino, penes ipsum est æquitatis tam secretæ ratio, & excellentia potestatis. *Qui ergo liberatur, gratiam diligat, qui non liberatur, debitum agnoscat;* inquit de Dono Persev. cap. 8. Augustinus.

Tertium Augustinianæ Sententiæ principium est, quod Deo volenti hominem salvum facere nullum resistit arbitrium. Hinc celebris locus de Prædest. SS. cap. 8. *Hæc itaque gratia, quæ occulte humanis cordibus divina largitate tribuitur, a nullo duro corde respuitur; ideo quippe tribuitur, ut cordis duritia primitus auferatur.* Hinc exempla, quibus gratiam trahentem reluctantium animos explicat, & de lib. arb. & gratia cap. 5. in Paulo ad fidem converso, quando persequebatur Ecclesiam: & in 1. ad Bonifacium cap. 20. in Assuero, quem Deus ex iracundia transtulit in lenitatem: & de Corrept. & Grat. cap. 14. in Abisai, qui David regem excepit; & de quo Augustinus hæc scribit: *Numquid ille posset adversari voluntati Dei, & non potius ejus facere voluntatem, quam in ejus corde operatus est per Spiritum suum, ut hoc vellet, diceret, & faceret?* Hinc denique suæ doctrinæ conclusio, quam habet S. Pater eodem cap. quarto decimo: *Non est itaque dubitandum, voluntati Dei, quæ in cælo & in terra quæcumque voluit fecit, & quæ etiam illa quæ futura sunt fecit, humanas voluntates non posse resistere, quominus faciat ipse quod vult, quandoquidem etiam de ipsis hominum voluntatibus quod vult, cum vult, facit.* Ex quibus omnibus constat efficaciam gratiæ non pendere ab hominum nutu, vel ab extrinsecis circumstantiis, sed ab absoluta Dei voluntate & potestate, quæ inclinat quo ipsi placet hominum corda, & ei volenti salvum facere nullum hominum resistit arbitrium.

In capite postremo repetendum est discrimen inter gratiam necessariam in statu innocentiæ, & illam, quam imploramus in hac infirmitate & lucta concupiscentiæ. Pluribus de hoc in libris de Divina scientia, ac de primo homine fuit disputatum. Vidimus ibidem, Augustinum distinguere inter adjutorium *sine quo*, & adjutorium *quo*: illud comparare alimentis, sine quibus vivere non possumus, nec tamen dum affuerint, eis fit, ut vivat qui mori voluerit; illud æquiparare beatitudini, qua homo fit continuo beatus; per illud accepisse primum hominem *posse*, non autem *velle*, quod in ejus relinquebatur arbitrio: per illud dari & *posse* & *velle*, & tantum velle ut carnis voluntatem contraria concupiscentem voluntas Spiritus vincat. Hinc demonstratum est, Adam habuisse quidem Dei gratiam & magnam, sed hanc esse in secundo Adam potentiorem, quandoquidem virtus in infirmitate perficitur, & voluntas nostra tantum Spiritu Sancto accenditur, ut ideo possit quia vult, & ideo velit, quia Deus in ea operatur ut velit. Hæc fuerunt expressissimis & locupletissimis testimoniis comprobata. Istius discriminis caussam diximus ab infirmitate hujus status esse petendam. *Nam si in tanta infirmitate vitæ hujus, in qua tamen infirmitate propter elationem reprimendam perfici virtutem oportebat, ipsis relinqueretur voluntas sua* (inquit in lib. de Correpț. & Gratia cap. xii. S. Pater de Justis, qui medicinali Christi gratia adjuvantur,) *inter tot, & tantas tentationes infirmitate sua voluntas ipsa succumberet, & ideo perseverare non possent, quia deficientes infirmitate nec vellent, aut non ita vellent infirmitate voluntatis, ut possent. Subventum est igitur infirmitati voluntatis humanæ, ut divina gratia indeclinabiliter & insuperabiliter ageretur, & ideo quamvis infirma non deficeret, neque adversitate aliqua vinceretur.* Istud inter gratiam Conditoris, & Redemptoris discrimen falsum esset, si gratia redderetur efficax vel a voluntatis consensu, vel ab adjunctis circumstantiis. Angeli enim qui steterunt habuissent adjutorium *quo*; tum quia reapse per liberum arbitrium in veritate perseveraverunt: tum etiam, quia major circumstantiarum *congruitas* dari nequit, quam status primæ conditionis, in quo prævidit Deus fore illos in veritate permansuros per liberum arbitrium adjutorio *sine quo* roboratum. Atque ita adjutorium *quo* non esset Gratia per Christum, & rueret utriusque status discrimen, quod alibi validissime propugnavimus.

Non proferam hoc loco impugnationes Thomistarum, quia licet discrimen istud rejiciant, agnoscunt tamen in adjutorio *quo* gratiam suapte natura efficacem. Rem habeo cum illis, qui nolunt hanc gratiam profiteri, negantque ipsam laudato textu fulciri. Hi respondent adjutorium *sine quo*, sive gratiam status innocentiæ fuisse solam illustrationem mentis; adjutorium *quo*, sive gratiam naturæ lapsæ esse ulterius inspirationem bonæ voluntatis; unde illud dabat *posse*, istud dat etiam *velle*. Ita Simonnet, ita Descamps, ita Tournely, ita Recentiorum alii. Sit, ut lubet. Atqui adjutorium efficax in statu naturæ lapsæ non solum dat velle, sed etiam tantum velle, ut voluntas non relinquatur sibi ipsi; tantum velle, ut voluntas agatur divina gratia indeclinabiliter, & insuperabiliter; tantum velle, ut voluntas spiritus vincat voluntatem carnis contraria concupiscentem; tantum denique velle, ut voluntas invictissime quod bonum est velit. Ergo adjutorium, quod in hoc statu dat velle, est efficax ab intrinseco. Insuper quomodo in Adversariorum systemate gratia Salvatoris dat velle? physica ne præmotione, an morali? Morali, inquiunt, qua fit *ut objectum quod amandum proponitur, honestius & amore dignius appareat; quod timendum, horribilius; quod odio habendum, turpius.* Ita Suarelius lib. 3. opusc. cap. 5. num. 10., cui consentiunt Valentia t. 2. q. 3. de divisione Gratiæ, puncto 3. Vasquez 1. p. q. 27. disp. 88. num. 20. & 23. Quod exemplo confirmant aliqui, de quo Augustinus tract. 26. in Joan. *Ramum viridem ostendis ovi, & trahis illam. Nuces puero demonstrantur, & trahitur.* Porro hac comparatione Sanctus Pater recte demonstrat animum trahi caritate & voluptate; sed nunquam ego assentiar exempla hujusmodi per omnia præmoventi gratiæ quadrare; nam motionem metaphoricam ac moralem sitam in propositione objecti nec Pelagium arbitror negavisse, ut dixi cap. v. prop. 3. Sed ero liberalissimus. Sufficit, ut gratia det velle præmotione morali, atque, ut *Draco trahebat secum tertiam partem stellarum.* Habuit Adam gratiam internæ illustrationis. Igitur habuit gratiam, qua proponitur objectum honestius, & dignius amore dignoscitur. Habuit ergo & gratiam præmoventem moraliter. Atqui hoc non obstante per Augustinum Gratia Adæ collata dabat *posse*, non dabat *velle*. Est ergo ad gratiam quæ dat *velle*, sive ad adjutorium *quo*, præter excitationem moralem necessaria præmotio physica; ideoque gratia est efficax ante voluntatis consensum. Sed hæc ex sententia Adversariorum dicta sunto. Nostra enim sententia suo loco expressa est, in statu prioris conditionis Deum rationali creaturæ contulisse illuminationem & inspirationem indifferentem, nunc autem requiri determinatam, & efficaciter præmoventem.

Antonius Boucat, qui admittit quidem gratiam per se efficacem, sed rejicit traditum a nobis utriusque status discrimen dissert. 3. de Nat. cujuslibet Grat. sect. 4. contendit S. P. Augustinum cap. 12. de Correpț. & Gratia pertractare solum de Persev. finali, de qua tantum dici possit, quod moveat voluntatem indeclinabiliter & insuperabiliter: imo plurimum miratur Augustinianos Theologos prædicta uti auctoritate; si enim gratia efficax sic moveret, *sequeretur*, inquit tom. 7. pag. 499. *gratiam hominem non solum necessitare ad bonum, quod est contra Concilium Tridentinum, sed & figere immobiliter in bono.* Qua in re morem gerit Congruistis eodem inani subterfugio utentibus apud Honoratum Tournely pag. 652. Horum prodam, explodamque æquivocationem. Cum argumentum quod petitur

a perseverantia finali, quam denegabant Semipelagiani esse speciale gratiæ donum, sit ad probandam electionem secundum propositum præcipuum atque palmare; agit utique Augustinus ad evincendam gratiæ necessitatem de finali perseverantia, ut ex ista discretionis nostræ principium, & divinorum auxiliorum propugnet necessitatem. Ergo gratiam iis, qui prædestinati sunt in regnum Dei, singulariter præparatam, liberantem a peccato, quod est ad mortem, & adeo perficientem libertatem, ut peccare nequeat ulterius, quemadmodum prædicto, proximoque capite loquitur Augustinus, donum esse finalis perseverantiæ nullus negat, nec est cur tanta pompa verborum id moliantur quidam ostendere. Hocce nostrum assertum est: Adam non indiguit hoc perseverantiæ dono, quoniam fortissimo permisit Deus atque dimisit facere quod vellet; nec ergo indiguit adjutorio *quo* ad standum. Contra infirmus nequit perseverare, nisi ipsi perseverantia donetur; igitur nec converti, atque implere mandata, nisi per adjutorium *quo* in ipso homine virtus perficiatur, & Deus operetur ut velit. Videsne quomodo cum Augustino ex dono perseverantiæ, quo Adam non eguit, adstruamus utriusque status, divinorumque auxiliorum discrimen? Ceterum quod magnus Doctor tribuit perseverantiæ, quantum spectat ad auxilii efficaciam, etiam gratiæ victrici manifesto concedit. Docet cap. XI. ad Sanctos pertinere gratiam liberationis, quia in malis sunt, & caro concupiscit adversus spiritum: nunquid non sunt toto vitæ decursu in certamine laborantes ac periclitantes, itant poscant dari sibi per Christi gratiam pugnandi, vincendique virtutem? Addit XII. cap., quod ut primus homo non acciperet in bono perseverantiam, sed perseverare, aut non perseverare, in ipsius relinqueretur arbitrio, tales vires habebat ejus voluntas, cui nihil ex seipsa concupiscentialiter resistebat: id fortassis non probat esse ad superandas, ut oportet, tentationes, legemque adimplendam amplioribus donis adjuvandam infirmitatem? Ostendit insuper sanctis donari gratiæ largitate non solum possibilitatem, sed etiam voluntatem, actumque perseverantiæ, ne in viribus suis glorientur: anne de ceteris operibus gloriabimur in hoc loco miseriarum, ubi tentatio est vita hominis super terram, & ne quis, nisi in Domino glorietur, virtus in infirmitate perficitur? Ait demum, subventum infirmitati voluntatis humanæ, ut indeclinabiliter & insuperabiliter ageretur: an non est ab utero quilibet homo infirmus, atque imbecillis? Ita ergo comparantur ad invicem donum perseverantiæ, & reliqua dona gratiarum, ut cum illud in hoc statu sit efficax ab intrinseco, necesse sit admittere ad opera salutaria, præter gratiam sufficientem, etiam gratiam efficacem atque victricem, qua opus non habebat primus homo.

Quod vero miretur ille Theologus, nos superiorem textum interpretari de gratia efficaci, cum inde sequeretur hanc gratiam necessitare ad bonum, illud potius mirandum est. Peto enim, num homo finaliter perseverando mereatur? Si non meretur, quomodo gloria, quæ redditur perseverantiæ, est corona justitiæ? Si meretur, atque ad meritum requiritur libertas a necessitate, quomodo gratia perseverantiæ finalis agitur homo indeclinabiliter; sive, quomodo apud Augustinum idem est agi indeclinabiliter, atque impelli necessitate? Peto etiam, cur non inferatur necessitas ex D. Thoma scribente qu. ult. 6. de malo, *Deus movet immutabiliter voluntatem propter efficaciam virtutis moventis, quæ deficere non potest*; & ex Joanne Chrysostomo Hom. 74. in Ioan. *Imploramus insuperabile Spiritus sancti auxilium?* Respondet idem Auctor, S. Thomam appellare gratiam moventem *immutabiliter*, non ob necessitatem aliquam inductam libertati, sed ob infallibilem consecutionem operis, & Chrysostomum dicere auxilium *insuperabile*, non natura sua, ut cum beatorum voluntas in Deum rapitur, sed insuperabile *secundum quid*, ex virtute gratiæ, & ex libera hominum voluntate. Vide pag. 636. & 638. Bene quidem, & sapienter. Atqui etiam Augustinus loquitur de tali immutabilitate, & indeclinabilitate; cum gratia, quæ necessario voluntatem rapit in summum bonum, non sit donum perseverantiæ, sed sit consequens gloria, & visio Dei per essentiam, cum qua libertas non consistit, ut sæpe adversus Jansenistas ostendi. Ergo Augustinus non loquitur de gratia taliter insuperabili, ut inferat necessitatem. Arbitramur nihilominus opportunum esse, ne hæreticis præbeatur ansa propugnandi necessitantis gratiæ adjutorium, ubi gratiam dixerimus indeclinabilem atque invictissimam, libertatis simul commendare indifferentiam, sermonisque vitare cruditatem; quomodo hactenus factum est, ubicunque de libero arbitrio oratio fuit instituta.

Ex tam prolixa, necessaria tamen Augustinianæ doctrinæ vindicatione, quæ me adversus veteres ac recentiores impugnatores exercuit, judicet prudens Lector, an Augustinus inierit pro gratia sese efficaci pugnam cum Pelagianis. Quæstionem hanc aliquibus odiosam, aliquibus vero ingratam, nollem inter nos suscitari. Scimus pro affirmativa parte stare Thomassinum, Alvarez, aliosque Thomistas doctissimos; negativam Congruistas omnes tenere. Ne simus autem rigidi audacesque Censores, dicimus Augustinum pugnasse pro necessitate gratiæ adjuvantis voluntatem & operationem subministrando caritatem: & ne videamur caussam nostram deserere; addimus S. Patrem pro gratia operationis & voluntatis decertantem auxilii per se efficacis invictissima argumenta suppeditasse. Atque hujus assertionis nostræ partem primam propositione quinti capitis tertia, alteram vero hac eadem Augustinianæ doctrinæ enucleatione & syntaxi dedimus multiplici ratione stipatam.

Momentum IV. ex aliorum Patrum doctrina.

Sapienter monuit Perronius in postremo ad Regem Britanniæ Opere obs. 4. cap. 5. ante Pelagianos de Gratia & libero arbitrio non fuisse a PP. perfecte tractatum, quoniam multi, *qui optime poterant scripturas cognoscere & pertractare, latebant in populo Dei, vel non efferebant solutionem quæstionum difficilium, cum calumniator nullus instaret*. Jure ergo Augustinus in libro de Præd. SS. cap. 14. docet, non opus esse scrutari *eorum opuscula, qui priusquam ista hæresis oriretur, non habuerunt necessitatem in hac difficili ad solvendum quæstione versari, quod procuddubio facerent, si respondere talibus cogerentur: unde factum est, ut de gratia Dei quid sentirent, breviter quibusdam scriptorum suorum locis, & transeunter attingerent, immorarentur vero in eis, quæ adversus alios inimicos Ecclesiæ disputabant, & in exhortationibus ad quasdam virtutes, quibus Deo vivo & vero pro adipiscenda vita æterna, & vera felicitate servitur*. Quod cum animadvertisset vir doctissimus Dionysius Petavius, ut diximus in Præfatione ad VI. librum, scripsit in hisce disputationibus Latinos Patres Græcis esse præferendos, inter illos vero majorem esse auctoritatem Augustini. Quare sub tanto Magistro pugnantes non debent oppositorum phalanges reformidare.

Non desunt tamen aliorum PP. cum antiquorum, tum posteriorum Augustino testimonia locupletissima. Atque paullo supra Chrysostomi, & Cypriani nonnulla producta sunt. Ambrosii pariter, & Nazianzeni, quorum apertissima sententia est, Deum ex indevotis devotos facere, & dare nobis tam credere, quam confiteri, pugil Gratiæ Augustinus in lib. de Dono persev. cap. 19. insignia loca produxit. Tertullianum appellasse *vim divinæ gratiæ potentiorem natura, quæ habeat in nobis subjacentem sibi liberam arbitrii potestatem*, liquet ex libro ejus de Anima cap. primo ac vicesimo. Magnus Basilius in lib. de Spiritu Sancto cap. 8. vocat gratiam *Auxilium quod per imperium suæ potentiæ operatur in nobis*, & serm. de lib. arbitrio, *Gratiam insuperabilis potentiæ*. Plura græce, latineque conscripta vide in egregio Opere Isaaci Haberti, quod inscribitur *Theologia Græcorum Patrum*, cuso an. 1646. Lutetiæ Parisiorum.

Ex iis vero, qui Augustini tempora sunt consecuti, accipe hæc pauca. Prosper S. Parenti notissimus, eique superstes, scribens ad Rufinum, *Quis ambigat*, inquit, *tunc liberum arbitrium cohortationi vocantis obedire, cum in illo gratia Dei affectum credendi obediendique generavit? Alioquin sufficeret monere hominem, non etiam in ipso novam fieri voluntatem*, &c. & pariter hæc addit illustriora, *Ex invito volentem facit, & quibuslibet modis insidelitatem resistentis inclinat, ut cor audientis obediendi in se delectatione generata ibi surgat ubi premebatur, ibi discat ubi ignorabat, ibi fidat ubi diffidebat, velle veniat unde nolebat*. Fulgentius etiam genium & lingua Episcoporum ævi sui, uti dicitur a Ferrando, & Sirmondo, primo libro de Verit. præd. & gr. cap. 15. ait *Ipsa gratia ut eligatur ipsa prius eligit, neque suscipitur, atque eligitur, nisi hoc ipsa interde hominis operetur*. Et Petrus Diaconus in libro de Incarn. & Gratia cap. 6. *Frustra garriunt qui dicunt, Meum est velle credere, Dei autem gratia est adjuvare; cum etiam ipsum credere, quod est consensum præbere veritati, nobis a Deo dari testetur Apostolus*. Hæc quidem, & alia permulta directe feriunt negantes necessitatem gratiæ prævenientis: sed quatenus hujus gratiæ effecta declarant, stabiliunt simul auxilii per se efficacis naturam, cum nequeat dependere a voluntatis assensu omnipotens virtus, quæ illum etiam in invito & nolente infallibiliter operatur. Quæ autem reponere possent Molinistæ, omnia in explicatione consimilium locorum Augustini fuerunt explosa, nec debent scholasticum stadium terentes injecto pulvere retardare.

Momentum V. ex aliorum placitorum confutatione.

Erat ergo primum refutanda sententia Molinæ, postmodum Congruistarum, & eorum denique, qui invenerant in sylva solis arbusculis consita proceram robustamque ilicem, gratiam scilicet efficacem in cumulo inefficacium gratiarum. Id præstiti superioribus argumentis; nec res iterum nisi compendio tractanda est. Molinianum placitum improbatur I. quia opponitur sacris literis, & in eo potest homo gloriari in seipso: potest sese ab alio discernere; potest rationem reddere, cur unus obediat vocanti, alter resistat. II. Juxta illud non facit Deus ut servemus præcepta, non operatur in nobis velle, non agit ut agamus, rimaturque mortalis homo altitudinem judiciorum inscrutabilium. III.

Ora-

Orationum Ecclesiæ verba extorto fallacique sensu Moliniani nituntur exponere, certumque & planissimum contegunt novarum doctrinarum involucris. IV. Augustini scita, argumentationum capita, & statutam ab eo inter vires innocentis & infirmæ naturæ discrepantiam non assequuntur. V. Ut his, quæ non ignaviter censeo comprobata, addam aliquid, videntur mihi sufficientem gratiam nullo pacto secernere ab efficaci. Nam sicuti ratiocinabatur eruditus Augustinensis Theologus Lovaniensis Petrus Clenaerts in quodam opusculo typis edito an. 1688. cui titulus, *Augustinus per seipsum docens*; dividitur ne lux in sufficientem, & efficacem, eo quod unus, non alter oculos claudat? Eadem virtutis ejusdem medicina dividitur ne taliter, quia unus sumit, alter non sumit? Concursus Dei naturalis ac indifferens ad sedendum solet ne dividi in efficacem & sufficientem, quando unus cum illo se determinat ad sedendum, alter non? Distinctio illa est determinantium, non principii concurrentis de se indifferenter. Hæc Clenaerts. VI. Tandem quomodo in sententia Molinæ perseverantia finalis donum est speciale, ut definit Synodus Tridentina, si perseverantes nullum præ ceteris singulare auxilium recipiunt?

Opinio pariter Congruistarum subjacet, ut vidimus, iisdem incommodis, quandoquidem circumstantiæ nullam addunt divinæ gratiæ virtutem; ideoque militant adversus Congruistas argumentationes eædem. Inferuntur ex ea aliæ absurdissimæ consecutiones. I. quod constitutus in mortis articulo non deberet gratiam suppliciter exorare, cum tamen, si necesse est orare sine intermissione, id tunc maxime. At quid morti jam proximus postulabit? Gratiam ne? Hæc vero singulis adest, præsertim in illorum opinatione. Petet locari se in circumstantiis magis congruis? Sed in articulo mortis est, atque in extremis laborat. Nihil est ergo illi petendum, nisi ut frangat omnipotens cordis ejus pravitatem, si male vixit; si bene, donet misericorditer perseverantiam, & in extremo certamine pugnandi, vincendique virtutem. II. Habuisse Adam gratiam *congruam*, & consequenter perseverasse, quod falsum esse constat experimento; nulla quippe major *congruitas* dari potest, quam hominis constitutio in priori integritate naturæ. III. Sequeretur falsum esse, quod tamen videmus contingere, nunquam converti peccatores in ipso æstu & fervore peccandi, & justos semper respondere gratiæ excitanti, dum summa pace fruuntur; quod falsum esse exemplo Pauli, ac testimonio Augustini alibi ostendimus. Datur ergo gratia *congrua*, sed quam a gratia per se efficaci perperam Recentiores distinguunt. Quælibet enim Gratiæ congruitas non a naturalibus circumstantiis, sed a Dei munere petenda est. *Ut adulterium non committeres, suasor defuit: ut suasor deesset, ego feci. Locus, & tempus defuit: ut hæc deessent, ego feci. Adfuit suasor, non defuit locus, non defuit tempus: ut non consentires, ego feci. Agnosce ergo gratiam ejus, cui debes, quod non admisisti*: ita Augustinus Hom. 23. inter L. Rem breviter explicabo haud obscura comparatione. Sit aliquis a latronibus expoliatus, & relictus plagis impositis semivivus. Certe si medicus pertransiens veniat secus eum; misericordia motus, & appropians alliget vulnera ejus, infundat oleum & vulneratum imponat super jumentum suum, ducat in proximum stabulum, & curam ipsius agat; congruum, aptumque miserrimo illi remedium exhibet, & tale, quo opus non habebat, nisi incidisset, descendens a Jerico in Jerusalem, in latrones. Hujus autem medicamenti efficacia non inde repetitur, quod peregrinus ille media in via prostratus jaceat, atque a prætereuntibus reliquis sit derelictus; sed a misericordia & cura liberatoris; rerumque circumstantiæ possunt quidem infirmitatem aggravare, ut diligentior cura sit necessaria; sed hæ non tribuunt oleo virtutem, quam habet qualitate sua, & medici applicatione. Id præstat medicinali gratia Salvator; quemadmodum sub parabola Samaritani nobis decimo capite explicat S. Lucas Evangelista.

Novissima Defensorum scientiæ mediæ sententia fucum facit, & nullatenus a præcedentibus diversa est. Illa enim divinorum auxiliorum ubertas, & copia, si habet efficaciam a se, atque ex Dei voluntate absoluta, est gratia quam nos defendimus, neque cum Scientia media concordat, si non habet talem efficaciam seipsa, stant omnia præcedentia argumenta in suo robore. Illud præterea nobis imperceptibile est quomodo unaquæque gratia singulariter accepta nequeat esse cum effectu infallibiliter conjuncta, & talis sit tamen gratia aliqua ex omnium thesauro selecta. Cum insuper hi Theologi singularem gratiam suapte natura infallibiliter operantem rejiciant, quod arbitrentur everrere libertatem; neque componi poterit cum qualibet multiplicitate gratiarum libertas ipsa, quoniam in ea multiplicitate est aliqua gratia operans infallibiliter. Atque hæc sunt argumenta, quæ pro gratia per se efficaci videntur nobis Augustinianæ Theologiæ concordissima, eorumque plura etiam Thomistas probaturos esse confidimus. Juxta horum principia, quadraginta invenies in Commentariis Guilelmi Estii, quinquaginta in disputationibus Bancel, plura apud Thomam de Lemos, innumera in amplo volumine Reginaldi, validiora in Controversiis Joannis Gonzales, aliorumque Auctorum. Ut omnia brevissime comprehendamus; dicimus cum beato Prospero in Carmine de Ingratis medicinalis gratiæ efficaciam a nulla mutabili conditione pendere. Sic enim ille Poeta, ac Theologus præstantissimus:

At vero omnipotens hominem cum gratia salvat,
Ipsa suum consummat opus: cui tempus agendi
Semper adest, quæ gesta velit, nec moribus illi
Fit mora, nec causis anceps suspenditur ullis.

CAPUT X.

Quam in literario Orbe Molinæ doctrina fortunam subierit.

HISTORICAM narrationem circa progressum ac discrimina Molinianæ sententiæ hoc capite paucis facturus, præmittendum arbitror nulla nos censura eamdem tamquam acatholicam, erroneamque insectari, memores quod a nobis postulant Christiana caritas & modestia, nec non Romanorum Pontificum definitiones. Cum tamen falso nonnulli scripserint sententiam illam in habitis circa eam ventilationibus magnum supra nostram reportasse triumphum, proximumque fuisse ut hanc Clemens VIII. proscriberet, quemadmodum ait P. Assermet Doctor Sorbonicus; prætereundum non est, rem omnino aliter evenisse, nec Molinistis aliquid accessisse præsidii, sententiæ autem nostræ ex hac etiam parte multum auctoritatis. Quod sane nequit melius, quam ex historia rerum gestarum, dijudicari.

Itaque ubi primum facta Scholarum S. J. Moderatoribus libertate docendi, anno 1581., Prudentius de Monte Mayor Salmanticæ decreta per se efficacia expositis thesibus cogitavit explodere, celeberrima universitas Salmanticensis, nullo contradicente Magistro, censuit erumpentem in Scholas opinionem severiori temeritatis nota suffocandam & comprimendam. Factum id opera Dominici Bannes rigidiori prædeterminationis assertore, atque in ætate ad perstringendum editas lucubrationes plus æquo prona, conqueritur in suo pro Scientia media Apologetico Paulus Leonardus: at factum tamen. Vertente vero an. 1584. antequam prodiret *Ratio atque Institutio Studiorum*, de qua consilium iniit hoc ipso an. Aquaviva, ut narrat Possevinus Tom. 1. Biblioth. & in libro *de Cultura Ingeniorum*, Vallisoleti P. Avullentia cœpit Molinianum dogma vulgare; atque illo edito jam & sparso libro de studiorum institutione Lessius & Hamelius in Collegio Societatis Jesu Lovaniensi anno præsertim 1586. eadem Molinæ placita scripto, verboque tradiderunt. Verum adeo Lovaniensi per totum orbem clarissimæ Academiæ nova doctrina displicuit, ut in eam proximo an. 1587. notissimam, gravissimamque *Censuram* emiserit; uti fecit insequenti an. 1588. celeberrima Duacensis. Exornavit autem illam Theologorum omnium approbatione & mandato Henricus Gravius, hanc autem Guilelmus Estius, nomina universis scientiarum divinarum Professoribus longe audita. Addiderunt eodem an. 1588. Lovanienses memoratæ Censuræ *Justificationem* adversus Apologiam a PP. Societatis conscriptam. Oborta hinc inter Scholas Jesuitarum, & inter Universitatem dissidia.

Antequam de horum compositione nonnulla dicam, de prædictis Censuris sunt aliqua subtexenda. Dixerunt quidam confarcinatas ab iis, qui partibus Bajanis nimium erant addicti, atque postea a ceteris Theologis reprobatas. Sed ii supino errore falluntur. Nam præterquamquod Auctorem & deprehendimus, & commemoravimus, Censuram Lovaniensem omnium plane Doctorum suffragiis fuisse firmatam, & Gratiam per se efficacem in ea contentam semper ab Universitate propugnatam, totisque lacertis defensam, Universitas ipsa sub juramento declaravit die 30. Julii 1613. & die 19. Aprilis an. 1648. Atque hanc Majorum suorum sententiam esse, & adhuc a se teneri declaravit an. 1679. summo Pontifici per eximios Theologos Martinum Steyaert, Franciscum Vanvianen, & Christianum Lupum singulare Ordinis nostri ornamentum. Qui die 20. Martii a felicis recordationis Innocentio XI. ad Ecclesiæ Clavum sedente obtinuerunt damnationem sexaginta quinque propositionum ad mores pertinentium, simulque obtulere supplicem libellum cum Censuris Lovaniensi & Duacensi, & Justificatione earumdem, ut si quid in his esset corrigendum, id præstaret Petri cathedræ Magisterium. Atque post operosum examen die 10. Junii ejusdem anni 1679. significatum illis est doctrinam ibidem contentam ab omni erroris nota esse immunem, & absque Sedis Apostolicæ offensa defendi posse, licet Pontifex Prædecessorum suorum vestigiis inhærens, & Ecclesiæ paci provide consulens noluerit Causam hanc Rescripto aut decreto aliquo definire. Colligere hinc præstat, quam immerito aliqui sententiam nostram in Jansenio telo petitam auferint vociferare. Etenim eo tempore, quo de Jansenismo extirpando summus Ecclesiæ Rector erat solicitus, oblato sibi libello, in quo sententia de gratia efficaci ab intrinseco liquantissime & absque ulla tergiversatione comprehenditur; non poterat hæc Vaticanum fulmen vitare, si quid haberet cum pravo Jansenii dogmate affinitatis. Sententiæ ergo nostræ securitas non potuit Lovanienses Doctores retrahe-

 re,

iæ, quin eam proponerent etiam in circumstantiis, in quibus contra quinque famosas propositiones Ecclesia universa obstrepebat; & ipsa Janseniana hæresis sese vaferrime quasi pallio nostro occultabat. Quamobrem in Jansenismi profligatione Censuræ Lovaniensi, & consequenter sententiæ nostræ non præjudicium obvenit, sed fulcimentum; maxime quod Alexander VII. qui post Innocentium X. Janseniana asserta damnavit, die 7. Augusti anno 1660. suo Brevi Lovanienses hortatus est, *ut Augustini, & Thomæ Aquinatis inconcussa, tutissimaque dogmata semper, & impense revereri* studerent. Qua hortatione & commendatione doctrinam de gratia per se efficaci tantummodo celebrari, & non illorum, qui ad Moliniana placita contorte trahunt Augustinum vel Thomam, id profecto comprobat invictissime, quod Academia Lovaniensis in Censura, in Justificatione, & in publicis Juramentis tam aperte fuerat contestata se rejicere scita Molinæ, & defendere & tutari gratiam ex intrinsecis suis efficacem. Nec debet quemquam movere, a Censura Lovaniensium recessisse Universitatem Trevirensem, & Moguntinam, propterea quod traditæ jam erant disciplinæ Patrum Jesuitarum, nec invenimus Romanos Pontifices has, aut aliam quamlibet hortatos ad tenenda *inconcussa* dogmata Molinæ, quomodo ad tenenda *inconcussa tutissimaque* dogmata gratiæ per se efficacis hortatus est Lovanienses præfatus Pontifex Alexander, atque ætate nostra Fratres Prædicatores Benedictus XIII. ex eodem Ordine assumptus in Brevi dato Romæ die 4. Novembris 1724. & in altero dato die 26. Maji 1727. in quibus etiam palam & in conspectu Ecclesiæ contestatus est, se eamdem cum nostra sententiam tenere. Quæ omnia diligenter notanda sunt ad coercendam eorum licentiam, qui prætextu exorti Jansenismi putant Herculeis viribus contra nos velitari.

Redeundum jam ad Lovaniensium cum PP. Societatis concertationes. Eodem anno 1588. vulgata *Justificatione*, & adeo a doctis viris probata, ut Archiepiscopus Mechliniensis vellet contra doctrinam Molinæ convocare Provinciale Concilium, idque pararet etiam Archiepiscopus Cameracensis, quod liquet ex literis ad Universitatem directis die 21. Januarii, occurrens gliscenti malo Sixtus V. Pontifex Maximus Lovanium misit Octavium Fregipanium Episcopum Calatinum apud Germanos & Belgas Apostolicum Nuntium: qui auctoritate Apostolica indixit utrique parti silentium, jussitque, ne una adversus alteram censoria notatione uteretur, donec accederet Sedis Apostolicæ definitio. Etiam Duaci utrinque conticuerunt, conditione tamen, ne PP. Societatis docerent in materia de Gratia quod non probaretur a Theologica Facultate, quoadusque disceptatio finiretur Romani Pontificis Constitutione. Sustinuisse quoque Leonardum Lessium suæ temeritatis gravem reprehensionem affirmat lib. de ult. fine c. 12. Henricus Henriquez Societatis Jesu Theologus. Hic exitus controversiarum in Belgio.

Interea temporis prodiit Concordia Molinæ:+ atque ex Belgio ad Hispanos pertransit vetus contentio. Statit pro Gratia efficaci adversus Molinistas Sacer Ordo Prædicatorum. Caussa ad Inquisitionem Hispanicam delata est: hæc consuluit Universitatem Salmanticensem: apud illam male audit Molinæ liber, si fides habenda est Thomæ Lemos lib. 4. Panopliæ Tract. 4. cap. 43. Nec est cur tanto viro fides derogetur, cum ob illius integritatem, tum ob judicium consimile ejusdem Academiæ Salmanticensis, quando talia movit Prudentius de Monte Mayor septem annis ante editionem Concordiæ. His ergo fervescentibus controversiis Clemens VIII. in summum Pontificem renunciatus die 30. Januarii 1592. imposuit primum utrique parti silentium; deinde mandavit, ut scripto sententias expressas sacrarum Scripturarum testimoniis, & Conciliorum ac Patrum auctoritatibus communirent; ac tandem caussam Romæ agitari mandavit, id ultro cupientibus Jesuitis, atque laudabili humilitate promittentibus se obtemperaturos ac subscripturos judicio Romanæ Sedis. Initium inde habuit sub eodem Pontifice die 2. Januarii an. 1598. celeberrima Congregatio de Auxiliis.

Hujus Congregationis Historia ex variorum scriptis & reconditis monumentis a duobus inter se pugnantibus Auctoribus edita est, scilicet a P. Hyacintho Serry sub nomine Augustini Le Blanc Lovanii an. 1700. & a P. Meyer sub ascititio cognomine Eleutherii Antuerpiæ an. 1705. Hunc Auctorem falsitatis redarguere & plane confutare priorem historiam scribit Tournely Tom. 1. Cursus Theologici pag. 440. sed non vidit fortasse vir doctus editionem alteram Antuerpiensem anni 1709. sub proprio Auctoris nomine, in qua prior vindicatur, fides Actorum asseritur, & Eleutherius haud obscuris argumentis revincitur. Quidquid sit de utriusque auctoritate Scriptoris; tria certissima sunt, nec in dubium revocari possunt, nisi temere Acta quæque memoriæ posterorum consignata negentur, præsertim conscripta ab ingenuo viro F. Gregorio Nunnio Coronello Ordinis nostri primo Congregationum Secretario; quæ penes nos adhuc in Angelica Bibliotheca servantur. Primum est majorem Consultorum partem sententiam de gratia efficaci a consensu, & cooperatione liberi arbitrii exosam habuisse, fuisque subscriptionibus reprobasse. Alterum, Clementem VIII. non tantum Congregationum initio mandasse, ut assertionum capita ad probatissimam atque a Prædecessoribus suis consecratam S. Augustini doctrinam expenderentur; verum etiam ad proscribenda Moliniana dogmata maxime fuisse inclinatum, scriptumque pro Gratia per se efficaci ex variis Augustini locis deprompt um ipsummet exhibuisse, ejusque mandato editam a Coronello Censuram Molinæ, cui omnes, si Bovium exceperis, die 12. Martii 1599. Consultores Theologi subscripserunt. Quam Censuram in Archivis nostris Romæ asservatam neque in Molinam studiosi editam negant, plura causantes ad illius minuendam auctoritatem, veluti Censorum in adversam partem officium clientelæ, atque non tantam, quæ satis esset, caussæ peritiam. Hæc vero, quoniam inepta sunt, nec solidi crepant aliquid, refellere non est opus. Tertium, quod indubitatum contendimus, est, Paulum Quintum Pontificatus sui anno 2. ideit 1606. præcepisse unicuique Consultorum, ut damnandas propositiones diligenti studio seligerent, ac delinearent singuli edendæ Constitutionis specimen; omnes vero, excepto Bovio, in damnationem Molinæ iterum conspirasse. Hujus Bovii Episcopi Melphitensis olim Societatem professi est Tenor alius Bullæ delineandæ, in qua indecisum relinquitur punctum de Gratia per se efficaci, & hunc Annatus, alique solent ex adverso laudare; sed non est digesto a Censoribus omnibus reliquis præferendum exemplar istud ab uno Bovio delineatum. Verissimum tamen est, nullum diploma contra sententiam Molinæ fuisse publicatum; quin decreto Pontificis cautum est, ne assertores unius sententiæ oppositam aliqua censura proscinderent, reservato, ut æquum erat, Apostolicæ Sedi judicio. Cui nos debitam observantiam profitentes, etsi pro una parte pugnamus, suam alteri probabilitatem relinquimus, hoc unum asserentes in hisce omnibus controversiis nunquam sententiam nostram, quomodo Molinianæ accidit, subiisse pericula. Sed & ingenue fatemur, nullam, quod jus attinet, vim habere Acta, & Censuras hactenus memoratas, utpote quæ non fuerint supremo judicio finita. An vero Paulus V. sententiæ promulgationem suspenderit (ut inquiunt nonnulli) ob interdictum in Venetos promulgatum, cujus occasione PP. Jesuitæ suam erga Apostolicam Sedem obedientiam singulari exemplo comprobarunt, an ob aliam caussam in summi Pastoris animo latitantem, nostrum, Ecclesiæ videlicet pusillorum divinare non est: imo firmissime tenemus supremum Ecclesiæ Rectorem nullo humano affectu, sed provido sanctoque consilio abstinuisse a promulganda sententia; ut pax inter nos servaretur, & veritas conjuncto cum humilitate studio, & absque acerba contentione diligentius inquireretur. Ex Congregationibus itaque de Auxiliis, quæ a die secunda Januarii anni 1598. in qua habita fuit Congregatio prima perdurarunt usque ad diem 20. Augusti anni 1607. in qua habita fuit postrema, hæc tantum colligenda esse existimavi.

Puto neminem dicturum, etiam Augustinianam doctrinam pluribus aliquando displicuisse, uti Adrumetinis Monachis, & Massiliensibus, aliisque doctrina & sanctitate conspicuis, ac tempestatem & naufragii periculum passam in damnatione Gothescalchi, in caussa Leonardi Utinensis, atque in proscriptione propositionum Baji, Jansenii, Quenellii, aliorumque hujusce factionis hominum. Enimvero quisquis lucubratiunculas nostras perlegere non dedignabitur, videbit ex Adrumetinis rudiores tantum, & divinarum rerum ignaros dissensionem inter Monachos suscitasse, & hanc etiam opera S. Patris opportune sedatam; in caussis autem ceteris non sine magna Augustinianæ doctrinæ commendatione novitates atque hæreses eliminatas. Atque hæc, quoniam suis quæque locis disposui, necesse non est permixtione quadam conglutinare. Sat est nullum ex Romanis Pontificibus, nullamque Christiani Orbis celebrem Academiam unquam dogmata hæc nostra repudiasse, sed tradidisse antiquitus, & hactenus propugnare, vel saltem præconii laudibus ornavisse.

Factum hinc arbitror, ut, ubi Molinæ sententia continuit se inter domesticos parietes, externos autem defensores nonnisi aliquos ab institutis Majorum suorum degeneres adinvenit; nostram exceperint omnes fere Ordines Regulares, atque Theologi ætatis cujuslibet præclarissimi. Et quidem amplissimo S. Benedicti Occidentalium Monachorum Patris Ordini ego tantum censeo tribuendum esse, ut Augustinianæ Scholæ splendorem ei maxime acceptum referam. Nullus in Molinam magis integer animadversor Jacobo Le-Bossu Doctore Sorbonico: nullus pro Lovaniensi Censura stetit magis, quam cum sua Ecclesia Atrebatensi Episcopus Meulartius; atque, ut mittam Didacum Sylvam, innumerosque Theologos Duacenses, ut plurimum ex horum Monasteriis decem simul, ac plures electos, nullus Operibus ac Doctrinæ Augustini melius consuluit, quam S. Mauri sanctissima & doctissima Congregatio. Dominicanæ Familiæ doctores omnes Alvarez, Lemos, Bannes, Gonet, & quos recensere non vacat, numero atque eruditione præcipui, duo quoque Scholarum lumina Magnus Albertus, & S. Thomas, fuerunt, ac sunt Gratiæ efficacis acerrimi propugnatores. Nostrates prætermitto. Quid sentiant Carmelitæ cum Joanne Baccone, quem habent Scholarum suarum Ducem, præclara scripta Thomæ Valdensis, Andreæ

dreæ de Lao, Lezanæ, aliorumque, una cum Salmanticensium, & Complutensium editis Voluminibus, apertissime contestantur. Meminissem, uti æquum esset, Ordinum ceterorum, nisi hanc provinciam viri celebres suscepissent, neque res esset in medio posita, omniumque sermone celebratissima.

Sunt revera ex recentioribus Scotistis aliqui magis sententiæ oppositæ addicti; at si de Ordine universo indiscriminatim loquamur; malo causæ nostræ patronos appellare, quam adversarios. Ipse profecto Molina in Concordia Quæst. 14. art. 13. disp. 48. Scotum illorum Principem sibi contrarium esse testatur: & si Doctorem Subtilem videamus in dist. 46. libri quarti, prorsus optime. Docet quidem alicubi voluntatem determinare seipsam; & recte, est enim libera & activa facultas: sed determinationem hanc ab efficaci decreto, & prædefinitione divina minime sejungit, ut constat ex dist. 37. libri primi. Primus aliorum Episcoporum subscripsit Censuræ Lovaniensium Franciscus Waloncapelle Antistes Nemovicensis. Steterunt pro Gratia per se efficaci qui Congregationibus de Auxiliis ex hoc Ordine Censores interfuere: eamdem propugnavit Florentius Conrius Archiepiscopus Thuamensis cap. 9. Peregrini Jerichuntini, Cornelius Mussus Episcopus Bituntinus Comment. in cap. 8. Epist. ad Romanos, in libro adv. hæreseos VII. Alphonsus a Castro, &, ne percenseam singulos, in Cortina, & in libro, qui inscribitur *Mens vera Augustini*, Franciscus Macedo. Videntur propterea juniores quidam perpauci, qui Majorum signa dereliquerunt, uti de Scholis aliis dictum volo, nequaquam sufficere ut insignes Scoti palæstræ ab Augustinensibus credantur disjunctæ. Quarum tanta est consuetudo, ac tantum pervetustæ necessitudinis vinculum, ut Scotus in solis Theologicis Commentariis octingenties, ac quindecies in præsidium assertionum suarum advocaverit Augustinum; & ex Augustiniano Ordine primus omnium Scoti opera anno 1474. edi curaverit Thomas Pendet, Divum autem Bonaventuram Scholiis, vindiciisque illustraverit Angelus Rocca vir etiam Oudini judicio doctissimus.

Ipsam quoque amplissimam Societatem Jesu decretis nostris adversari non ausim universim asserere. Neque enim Sanctus Patriarcha Ignatius a Benedictinis, quos dicitur adiisse, nec primi ejus alumni a Gymnasiarchis, a quibus imbuti sunt, potuerunt doctrinam nondum excogitatam haurire. Neminem præterea latet Societatis Constitutiones, ut in prima generali Congregatione anno 1550. fuerunt receptæ, IV. parte cap. 14. præcipere, ut prælegatur Thomæ Aquinatis Scholastica Theologia. A qua in hoc præsertim de Gratia efficaci puncto non fuisse alienum Alphonsum Salmeronem unum ex primis Ignatii Sociis, demonstrat in altera parte de Mente Concilii Tridentini cap. 71. eruditissimus Reginaldus. Francisci Cardinalis Toleti in Commentariis ad Evangelium Lucæ cap. 5. annot. 54. necnon Benedicti Pererii lib. VIII. de Rerum nat. principiis, cap. 8. & in Danielem lib. III. cap. 3. extat pro sententia nostra absolutum plenissimumque suffragium. De Henrico Henriquez legendi Salmanticenses Tract. 3. de scientia media disp. 10. dub. 8. De Azorio, Canisio, & Costem videndus Paulus Fasseau in Opere, cui titulus *Auctoritas Philaletis*, edito cum magnifica plurium approbatione Duaci an. 1670. Ibidem de aliis compluribus. Etiam Ferdinandum de Bastida acerrimum defensorem Molinæ in Hispaniam absolutis Congregationibus de Auxiliis reversum cum veste Societatis priorem exuisse doctrinam ferunt apud Auctorem illius Historiæ Oviedo, & Martines. Eam ob rem scite ac sententiose concludam, non defuturos Gratiæ per se efficaci, quamvis oppugnarent illam ceteri Scriptores Societatis, qui suscipiant ejus caussam: tanta est Augustinianæ sententiæ dignitas atque auctoritas; ut, quemadmodum de magno Protoparente ait in Epigrammate Doctor Aquitanus, nequeat eam inficere anguiculus,

In quoscumque sinus spirarum torqueat orbes,
Et fallax multa torqueat arte caput.

CAPUT XI.

Expediuntur argumenta, quæ pugnant adversus gratiam per se efficacem.

PRÆCIPUUM Adversariorum argumentum est, quod cum Gratia per se efficaci nequeat componi libertas. Et illud quidem a nobis non semel contritum fuit; sed cum tironibus videatur difficillimum, & non uno runcinæ ductu possit robur dolari, illius asperitatem, si quæ superest, complanabimus. Dari ergo libertatem indifferentiæ, quam definiunt Theologi omnes *potestatem ad agendum vel non agendum positis omnibus requisitis*, & de qua affirmat Augustinus, quod sit *media illa vis, quæ ad fidem, & infidelitatem potest inclinari*, S. autem Thomas eam appellat *vim mediorum electricem*, nullus non hæreticus negat. Atque hanc libertatem per efficacem gratiam subverti non uno ex capite evincere conantur Moliniani. Proferunt primo nuper traditam libertatis definitionem, atque sic argumentantur. Requiritur ad essentiam libertatis potestas indifferens, quæ positis omnibus requisitis ad agendum, agere, vel non agere valeat. Data autem gratia ex intrinsecis suis efficaci, non remanet hæc potestas indifferens, quoniam hæc gratia dat ipsum velle, ipsum agere, ipsum indeclinabiliter operari, atque determinatio actus tollit indifferentiam. Igitur gratia ab intrinseco efficax libertatem evertit. Deinde afferunt definitionem Tridentini Concilii sess. 6. Can. 4. declarantis liberum arbitrium *a Deo motum & excitatum posse dissentiri si velit*: quod sane ita debet intelligi, ut liberum arbitrium dissentire possit *in sensu composito divinæ motionis*; loquitur enim Concilium de libero arbitrio præmoto, atque excitato, & consequenter frustra ad hoc momentum elidendum recurrunt quidam *ad sensum compositum & divisum*. Idem insuper probat ex notissimo Scholasticorum axiomate, *Quod sequitur ex antecedenti necessario, necessarium est*: Si ergo gratia efficax est cum effectu necessario connexa, neque ab illo potest divelli, subministratur enim absoluta Dei voluntate atque decreto efficaci, quod non potest non exequi prædefinitam operationem; erit quoque necessaria ipsamet operatio, quæ tale decretum consequitur. Insuper nos efficacem gratiam statuimus esse victricem delectationem: At notissima est sententia Augustini, super quam Jansenius totum systema construere tentavit, *Quod magis delectat, illud sequamur necesse est*: Igitur necessarium est quidquid per auxilium efficax operamur. Item si cum promotione absoluta & indeclinabili potest consistere indifferentia liberi arbitrii, erimus etiam liberi ad ambulandum, dum constringimur vinculis gravati compedibus atque ergastulo. Rursus si quis in hac sententia efficacem gratiam abjiceret, eique reluctaretur, decreta Dei frustrarentur: pari ergo ratione si posset quis reluctari, possent irrita fieri, & frustrari absoluta decreta Dei; ideoque aut hæc decreta non dantur, aut non persistit cum iis potestas liberi arbitrii abjiciendi divinam gratiam, & reluctandi. Tandem sub gratia efficaci aut potest quis dissentiri, aut non potest: si non potest, jam periit libertas: si potest, vel dissentiet aliquando, vel non; si illud dixeris, non est ergo gratia cum effectu infallibiliter conjuncta; si nunquam dissentiet, cui bono, cuinam commodo potestas nunquam operatura?

Meminisse te oportet, Lector, eorum, quæ scripsi lib. IV. cap. 13. Principio dixi argumenti difficultatem nos minime deterrere; cum Augustinus fateatur esse perdifficile libertatem concordare cum gratia; & similia objecerint olim Semipelagiani Massilienses. Quare si nobis responsio nulla succurreret, fateremur ignorantiam nostram, non tamen denegaremus gratiam per se efficacem, reponentes dari liberum arbitrium, dari gratiam, & hanc trahere illud modis miris, atque ineffabilibus. Illud repeteretur a nobis, illam conciliandi cum gratia liberum arbitrium perplexam difficillimamque quæstionem demonstrare, quod divinorum auxiliorum efficacia non sit repetenda a voluntatis consensu; nam si hoc esset, non foret quæstio *ad discernendum difficilis*, ut dicitur ab Augustino in libro de Gratia Christi cap. 47. de Sp. & lit. cap. 39. in Epistola ad Sixtum, atque aliis in locis. Sed quoniam nolunt adversarii his acquiescere; percurre regulas a nobis ibidem traditas, & quintam præsertim, in qua docuimus liberam esse voluntatem circa omne bonum, quod in se non habet plenitudinem bonitatis, & etiam circa bonum incommutabile, quotiescumque non videtur in se, ut contingit in patria; ubi iccirco non remanet, comparate ad ultimum finem, indifferentia judicii, nec libertas a necessitate. Quibus ad memoriam revocatis, ad primum argumentum admitto traditam liberi arbitrii definitionem; & nego quod sub gratia efficaci non remaneat potestas ad oppositum, quando operatur in nobis velle, & facit ut faciamus. Id enim præstat per supernam illuminationem, & inspirationem sanctæ dilectionis, at non talem quæ nobis verum sub omni ratione veri, & bonum sub omni ratione boni proponat, rapiatque in se mentem & animum illa necessitate, qua in verum bonumque in communi protendimus. Neque inducit gratia efficax necessitatem, propterea quod ipsa sit infallibiliter conjuncta cum actu. Nunquam enim eveniet ut non amplectamur liberrima voluntate, quod nos magis trahit, magisque delectat, quandiu ipsa delectatio, bona voluntas, & deliberatio animi perseverat: & nihilominus id potest non evenire, quoniam ea delectatione non absorbetur voluntas a plenitudine bonitatis, ideoque *potest alio amore superari, & ex mundi delectatione marcescere*, etsi non superabitur, donec Spiritu Sancto inflammante caritas Dei vincat pugnantem cupiditatem. Itaquandiu teneor amore servandi propriam vitam, aut determinate volo sedere, vel ambulare, nunquam me præcipitem dabo, nunquam ab opere, quod volo, desistam: possum tamen velle, & facere oppositum, quoniam in hoc quod volo possum apprehendere aliquam speciem mali, ac præsentem voluntatem abjicere.

Ad secundum respondeo optime exponi definitionem Tridentini Concilii per sensum compositum ac divisum. Neque enim Thomistæ docent quod in sensu composito excitationis & motionis divinæ non sit in nobis potentia dissentiendi, ut cavillantur nonnulli; sed docent tantum quod non possit componi dissensus cum ipsa efficaci excitatione & motione, ita ut sensus compositus & divisus appellet *positionem actus*, non *possibilitatem*. *Quamvis enim* (audi Beatum Thomam q. 23. de Verit. art. 5. ad 3.) *non esse effectus divinæ voluntatis non possit stare cum divina voluntate; tamen*

non potentia deficiendi effectum simul stat cum divina voluntate: non enim ista sunt impossibilia, Deus vult istum salvari, & iste potest damnari; sed ista sunt incompossibilia, Deus vult istum salvari, & iste damnatur. Verum ut sistamus in priori responsione in re ab hac doctrina Divi Thomæ non discrepante: concedo posse hominem dissentiri etiam in sensu composito vocationis & excitationis divinæ, non enim est excitatio, & motio, quæ proponendo bonum incommutabile cum perfectissima ipsius cognitione necessario trahat ad se voluntatem: sed nego cum tali excitatione divinæ gratiæ ponendum fore aliquando dissensum. Aliud est enim posse dissentiri, aliud dissentiri reapse: stat quippe sine actu potentia, & plura possumus facere, quæ non facimus. Dum excitamur auxilio efficaci infallibiliter assentimur, quoniam Deus facit, ut faciamus, agit ut agamus, & operatur in nobis velle & perficere: atque si facimus, si volumus, si operamur; quomodo simul & semel nec operemur, nec velimus, nec faciamus? Possumus tamen non assentiri, cum talis excitatio non sit luminis gloriæ, & caritatis consummatæ, sed illuminationis & dilectionis, quæ consistit cum indifferentia judicii. Profecto infallibilitas actus excludit negationem actus, minime vero negationem potentiæ ad non agendum. Dum volo, ut velim necesse est; non est autem consequens, ut dum volo non possim non velle. Fatentur etiam Congruistæ illum, cui gratia *congrua* parata est, infallibiliter consensurum. Non ergo infert infallibiliter actus negationem potentiæ ad oppositum.

¶ Dicam de Tridentino Concilio ad Tironum eruditionem nonnulla. Congregatum fuit adversus hæresim Lutheri & Calvini; quorum impiissimum dogma erat extinctum penitus per culpam Adæ liberum arbitrium, ita ut motio & excitatio divinæ gratiæ non adjuvet libertatem, sed hanc nihil cooperantem, &, veluti inanime quoddam, *passive* se habentem, absoluta necessitate ad opus impellat. Nam Calvinus præsertim lib. 2. Instit. cap. 3. impugnat expresse doctrinam Augustini asserentis Epist. 107. obsequi gratiæ prævenienti a pedisequa voluntate. Concilium ergo Tridentinum non definit gratiam prævenientem non esse per se efficacem, imo id confirmat; & damnando memoratam hæresim declarat sub hac efficaci gratia consistere potentiam ad oppositum, & libertatis indifferentiam. Primo enim, cum hæretici ex præmotione Dei & doctrina de Gratia per se efficaci mala consecutione inferrent liberum arbitrium non cooperari Deo moventi; definit Synodus Tridentina præmoveri utique & excitari, sed liberum arbitrium non rapi necessitate, sed etiam motum & excitatum posse dissentire si velit. Doctrinam ergo de Gratia per se efficaci veram supponit & confirmat: consequentiam Calvini merito negat, & damnat. Nec enim definitum est a Tridentinis Patribus ideo liberum arbitrium posse dissentiri, quoniam excitatur & præmovetur gratia duntaxat indifferenti: id in nullo Tridentino Canone legimus. Imo si hæc erat mens Patrum; cur id expressis terminis non declarare, & Calvinianam hæresim subvertere a fundamentis? Sed ex Tridentino ipso Concilio non solum hac conjectura, verum etiam argumentis plurimis potest evinci falsam esse Molinistarum sententiam, nostram autem verissimam. Mitto quæ de Justificatione declarat, ipsius exordium in adultis *a Deo per Jesum Christum præveniente gratia sumendum esse*, complementum autem etiam ab ipsa gratia, quam confitemur omnes, *Converte nos Domine ad te, & convertemur*: quibus verbis non petimus auxilium, *sine quo* converti non possumus, idest, gratiam indifferentem, sed auxilium *quo* Deus nos convertit, gratiam videlicet efficacem. Animadverte Canonem tertium sess. 6. *Si quis dixerit sine præveniente Spiritus Sancti inspiratione, atque ejus adjutorio hominem credere, sperare, & diligere, aut pœnitere posse, sicut oportet, ut ei justificationis gratia conferatur*, desumptum ex Canone 6. secundæ Synodi Arausicanæ: *Si quis sine gratia Dei credentibus, volentibus, desiderantibus, conantibus, laborantibus, vigilantibus, studentibus, petentibus, pulsantibus nobis dicit misericordiam conferri divinitus, non autem ut credamus, velimus, vel hæc omnia sicut oportet agere valeamus, per infusionem & inspirationem Sancti Spiritus, in nobis fieri confitetur, & aut obedientiæ, aut humilitati subjungit gratiæ adjutorium, nempe ut obedientes & humiles simus ipsius gratiæ donum esse consentit, resistit Apostolo dicenti, Quid habes quod non accepisti, &, Gratia Dei sum id quod sum.* Superiori ergo Canone etiam Tridentina Synodus per inspirationem, & adjutorium Spiritus Sancti intelligit auxilium, quo fit ut credamus, ut velimus, ut operemur, non illud tantum, sine quo credere, velle, & operari non possumus. Definit etiam Can. 22. *Justificatum sine speciali auxilio Dei in accepta justitia perseverare non posse.* In sententia autem Adversariorum nostrorum perseverantia non est speciale Dei auxilium: aut si speciale est, debet non esse commune, si non commune fatentur, non dabit solam potestatem perseverandi, sed ipsum perseverare efficaciter operabitur, ut probat Estius in 2. sent. dist. 26. §. 43. & Lescotius Carnotensis Episcopus in Prælect. de Grat. q. 4. art. 13. Revera si Concilium Tridentinum nostram de Gratia sententiam non judicasset oppositam Calvinianæ; Theologi, qui Sacrosanctæ Synodo interfuerunt, postmodum de Theologia pertractantes illam minime propugnassent. Propugnarunt autem ferme omnes, uti demonstrat in secunda parte Antoninus Reginaldus; & potest quisque percipere ex Operibus eorumdem. Et ne singula percurramus, si hi Theologi non admiserunt gratiam per se efficacem, defenderint necesse est scientiam *mediam*; hac enim scientia non admissa, sequitur Deum prævidisse futura supernaturalia in antecedenti & absoluto suæ voluntatis decreto, ut recte Suarezius lib. 2. de Scient. fut. condit. cap. 4. At quandonam Scientia *media* prodiit in orbem? Molina se illam invenisse gloriatur, & consentit Fonseca lib. vi. cap. 2. Metaphysices. Alii scribunt etiam traditam a PP. sed adeo perplexe & obscure, ut non eam designaverint nisi nomine scientiæ *simplicis*, unde invaluit tantum post assiduam eorumdem Patrum lectionem, auctore Vasquesio disput. 67. cap. 4. primæ partis, & Herice disp. vii. cap. 10. Tempore ergo Tridentinæ Synodi vetus Augustini sententia regnabat, novitia Medistarum aut nondum nata, aut nondum exposita. Sed ad argumentum secundum nimis multa, tertium jam diluamus.

Prædictum Axioma, *Quod sequitur ex antecedenti necessario, necessarium est*, idem videtur cum isto, *Quod ex inimpedibili per necessariam consequentiam sequitur, illud inimpedibile est & necessarium*; illud vero damnatum his, non aliis verbis expressum, a Sixto IV. & revocatum a Petro de Rivo testatur in sua *justificatione* Universitas Lovaniensis. A qua etiam solvitur hac ratione argumentum, *Quod vero subjungitur Dei decretum in ipsius esse potestate, non itidem in nostra, eoque illius non impedire libertatem, sed impedire nostram in eo quod ex illo decreto necessario sequitur: hoc inquam nullam ets præbere labendi viam. Primum, quia necessitatem colligunt ex ipsa talis decreti suppositione, qua facta non est mutationis locus. Deinde etsi decretum Dei in caussæ secundæ non sit potestate, ipsam tamen ejus caussæ conditionem in agendo naturalem non immutat, eoque effectus libertatem, & contingentiam non impedit; alioquin enim sequeretur liberam non fuisse gentium conversionem, sed necessariam; quia absoluta Dei promissio de gentium conversione, unde illa per necessariam consequentiam futura colligitur, non erat in hominum convertendorum potestate: estque ante annos 112. in hac universitate cujusdam Petri de Rivo hæc primo censurata, deinde vero in Urbe Roma sub Sixto IV. damnata, & ab ipso præsente revocata propositio, Quod ex inimpedibili, &c.* Quibus verbis habes simul quænam fuerit propositio illa Petri de Rivo, & optimam ad argumentum responsionem. Vide Hist. de Aux. lib. 1. cap. 15. & Jo. Gonsal. contr. v. art. 3. in Append.

Ne tamen a priori responsione nostra ullatenus recedamus; dico in omne decreto antecedenti, absoluto & efficaci, quod nobis necessarium dicitur hoc tantum sensu, quia non est in nostra potestate ut ponatur, vel non ponatur, distinguendum esse ratione nostra primo voluntatem Dei elargiendi inspirationem victricem, quam per scientiam *simplicis intelligentiæ* optime novit operaturam in hominum voluntate ut velit, & tantum velit, ut voluntatem carnis contraria concupiscentem facile vincat, deinde voluntatem Dei adjuvandi voluntatem nostram per gratiam *cooperantem*, atque his duobus statutis habere certissimam futurorum præscientiam, qua in sua prædestinatione novit Deus quicquid est ipse facturus. Hanc præscientiam non evertere libertatem, consentiunt adversarii, nihil enim per ipsam Deus in voluntate nostra operatur. Decretum pariter adjuvandi voluntatem humanam per gratiam *cooperantem*, nequit libertatem lædere, eo quod effectus hujus decreti est ipse concursus Dei concomitans actualem voluntatis operationem. Si esset ergo in priori decreto antecedenti & absoluto aliquid evertens libertatem, foret voluntas largiendi victricem illam delectationem, quæ a nullo duro corde respuitur. At hæc, quantumvis vivida & efficax, non proponit voluntati bonum sub omni ratione boni, neque excitat amorem, quem superare nequeat mundi dilectio, ideoque ex illo decreto non prodiit effectus aliquis inferens necessitatem potentiæ, sive negationem *possibilitatis* actus oppositi; quemadmodum infert suppositio antecedens luminis gloriæ, quod manifestans summum bonum in se trahit ad amorem suavissimum quidem, sed necessarium.

Quæ sequuntur non est ex dictis operosum diluere. Augustinus enim docet nos *necessario* sequi quod magis delectat, sumpta necessitate pro infallibili consecutione actus, non pro negatione *possibilitatis* ad actum oppositum: quo sensu necesse est, ut sedeamus quandiu efficaciter sedere volumus, salva semper potestate non volendi quod volumus. Proximum de vinculis nullius est momenti; in actibus enim *imperatis* a voluntate, cujusmodi est ambulatio, quoniam hi impediri possunt a caussa extrinseca, non solum necessitatem pati possumus, sed etiam coactionem; in actibus vero *elicitis*, cujusmodi sunt velle & nolle, semper immunes sumus a coactione, quia voluntas dari nequit invito, neque auferri nisi volenti: possumus tamen velle necessitate, si in bono quod volumus nullam apprehendere valeamus rationem mali, quemadmodum vincula cogunt, quando nullus patet aditus fugiendi. Hanc tamen necessitatem non infert, ut diximus, Gratia Christi; nisi illa, quæ coronat nos in misericordia & miserationibus, idest, vita æterna. Eam objectionem, quæ sexto loco posita est, repellere

non est

non est opus: siquidem divinum decretum est ut operemur, sed libere & cum potentia ad oppositum; unde eo supposito repugnat hominem non operari, sed non repugnat, imo conforme est ipsi decreto, operari libere, & posse simul non operari: quod in Scholis consuetum est dici, posse utique sub efficaci auxilio hominem dissentiri *potentia possibilitatis*, non *positionis*. Postrema etiam facilius refellitur. Nam ut potentia non sit, ut inquiunt, frustranea, sat est quod possit non agere; nec est necesse, ut aliquando sub efficaci præmotione non agat: alioqui frustranea esset potentiæ resistendi etiam sub gratia *congrua*; sub qua nunquam libera voluntas resistit; sicuti & potestas non perseverandi collato speciali dono perseverantiæ, quandoquidem supposito tali dono quilibet perseverat.

Arguunt præterea Medistæ: Isaiæ cap. v. v. 4. conqueritur Dominus de Israelitis dicens: *Quid est, quod debui ultra facere vineæ meæ, & non feci?* At si necessaria esset gratia efficax, non esset justa talis querimonia; possent enim respondere Israelitæ, Quid? Debuisti nobis gratiam per se efficacem elargiri. = Resp. I. cur pariter respondere non possent, debuisti nobis tribuere gratiam *congruam*? Deinde non loquitur Esaias de Gratiæ internæ vocationis saltem victricis: non est enim, qui possit resistere voluntati Dei, *si decreverit salvare Israel*, ut habetur cap. 13. Estheris: atque id decrevisse cur non potuit? Ergo sermonem habet propheta de institutione Ecclesiæ Judæorum, & de gratiis externis, quas omnes comparatione vineæ recenset. Ait enim *plantatam in cornu filio olei*, idest, in montibus Palæstinæ pinguissimis atque uberrimis: *sepisse eam*, scilicet tutatam undique ab incursionibus finitimorum; *lapides elegisse ex illa*, hoc est ejecisse sculptilia, electis ex ea cultoribus suis: *ædificasse turrim in medio ejus*, nempe in munitissimo loco Civitatem Jerusalem; *extruxisse in ea torcular*, nimirum propitiatorium, & altare perfusum sanguine victimarum. Quæ sensu mystico, & spiritali etiam conveniunt Ecclesiæ Christi. Tandem si hunc locum ad prædestinatos ad fidem referamus, qui vineæ electæ non immerito comparantur; dico iis etiam auxilium efficax ad credendum divina largitate donari. Atque *donari* dixi; quælibet enim gratia est beneficium indebitum; neque verba Esaiæ significant aliquod Dei beneficium deberi, nisi supposita promissione, providentia, & prædestinatione divina.

Præterea objiciunt nomen gratiæ efficacis inventum fuisse a Calvino: quale autem judicium feras de sententia tali auctore propagata? Sed his reponimus Calvinum appellare gratiam eo sensu efficacem, quod ipsa omne opus salutare efficiat nihil libero arbitrio operante: at nos dicimus efficacem, quod ipsa faciat, ut faciamus. Addimus Augustinum non solum appellasse efficacem, sed & *efficacissimam* atque *omnipotentissimam*. Dicimus vocabulum etiam intrusum ab hæreticis ad labefactandam Catholicam veritatem, posse retineri ad hanc illustrandam & confirmandam; uti vocabulum *Homoousion*, quod in ore Sabellianorum præfert sensum hæreticum, receptum est ad extirpandam hæresim Arianam. Demum ut recentiores nobis objectant errores Calvini, ita Semipelagiani opponebant Augustino dogmata Manichæorum, asserentes ex illius circa gratiam & prædestinationem doctrina induci fatalem necessitatem, ut vidimus lib. VI. primæ partis cap. 6. mon. 2. Quale autem judicium feras de objectis Massiliensium?

Huc etiam spectant omnia argumenta, quæ pro scientia media afferuntur tam ex increpatione Corozaitarum, & Bethsaitarum, quam ex iis Augustini locis, in quibus videtur adstruere gratiam *congruam* ad sensa Molinistarum. Verum ad hæc responsum est lib. IV. cap. 12. eamdem gratiam quæ in Tyriis & Sidoniis fuisset efficax, in Corozaitis & Bethsaitis talem non fuisse ob istorum obdurationem, ut Augustinus scribit cap. 4. de Dono Perseverantiæ: quod ex præcedenti cap. VII. ubi fuse de gradibus & œconomia gratiæ pertractatum est, arbitror omnibus manifestum. Ostendimus etiam citato cap. 12. Augustinum commemorasse gratiam *congruam* sine præjudicio latentis consilii Dei, & locutum de *congruitate*, quam facit ipsa gratia, non quæ pendeat ab extrinsecis circumstantiis; atque id etiam superiori capite octavo iterum confirmavimus. Non erimus ergo in his repetendis nimium importuni, ac morosi. Quod etiam objiciunt, ex nostris principiis removeri virtutes, induci desperationem, ac bonorum operum studia torpescere, in libro de Prædest. Sanctorum cap. XV. fuit evidentissime refutatum. Cumulate quod nos ibidem Monitione V. explicavimus, demonstrat secunda pars Institut. Theologicarum, quæ prodierunt Leodii anno 1705. Et MSS. de Gratia, quæ fuerunt ad usum Patris Desirant Doctoris Lovaniensis, ubi cap. 6. probatur Doctrinam de Gratia per se efficaci esse fundamentum omnis virtutis Christianæ iisdem plane argumentis, quæ producta sunt in Institutionibus Leodiensibus. Hæc itaque omnia sufficit modo revocasse ad memoriam.

Unum argumentum superest adversus sententiam nostram, quod Thomistis repetentibus gratiæ efficaciam a dominio Dei, & a dependentia caussarum secundarum, nihil affert incommodi. Est autem: Admittitur a nobis gratia ab intrinseco efficax in hoc tantum statu, ac titulo infirmitatis. At infirmitas exigit solum, ut tantæ vires restituantur infirmo, quantæ sunt in morbo, quo lacessitur. Homini ergo qui trahitur in malum a concupiscentia quatuor graduum, sufficit si medicinalis Christi gratia inspiret sanctam dilectionem, ut quatuor: neque necessaria delectatio est victrix ac prædeterminans.

Verum respondetur eo ipso, quod gratia efficax admittitur ob creaturæ rationalis infirmitatem, efficacem esse ex intrinsecis suis. Primo quia, ut ostendimus, hujus gratiæ proprium est tribuere non tantum *posse*, sed etiam *velle*, atque subvenire infirmitati voluntatis humanæ, ut indeclinabiliter operetur. Deinde, quia cum trahatur animus delectatione, si ex æquo afficiatur delectatione sancta & noxia, nunquam se inclinabit in unam potius, quam in alteram; sed pendebit anceps, donec una sit altera robustior, eamque deprimat: nullus enim nisi a fortiori vincitur ac superatur; & voluntas vetus & nova, dum ista illam non superat, & pugnant conflictatione, discordando dissipant animam; ut Augustinus docet lib. VIII. Conf. cap. 5. Tertio, quia in æquali gradu concupiscentiæ & gratiæ, gratia concupiscentiæ, non concupiscentia gratiæ succumbet; quia homo, etiam cum æquali virtute, majorem habet ad malum, quam ad bonum, inclinationem; & ideo Augustinus scribit de corrept. & grat. cap. 12. *Nam si in tanta infirmitate vitæ hujus, in qua tamen propter elationem reprimendam perfici virtutem oportebat, ipsis relinqueretur voluntas sua, ut in adjutorio Dei sine quo perseverare non possent, manerent si vellent, nec Deus in eis operaretur ut vellent: inter tot & tantas tentationes infirmitate sua voluntas ipsa succumberet*, &c. Denique agere & non agere in æquilibrio virium, & determinare seipsum absque efficaci Dei præmotione, est liberi arbitrii sani & robusti, non autem infirmi. Sed de gratia per se efficaci hæc satis.

CAPUT XII.

De Theologico, & pervulgato Axiomate, Facienti quod in se est Deus non denegat Gratiam.

SYNODUM Palæstinam damnasse Pelagianam propositionem *Gratia datur secundum merita nostra*, diximus cap. 2. hujus libri. De ipso nunc Pelagianorum capitali dogmate agendum est breviter: cum refellatur argumentis omnibus, quibus Gratiæ necessitatem, & initium cujusque supernaturalis operis a Deo in præcedentibus, & consequentibus disputationibus propugnamus, necnon in libro de Prædest. Sanctorum cap. 3. Aliquam tamen operam a nobis postulant varia Scholasticorum placita; non enim defuere qui naturalibus operibus crederent vim inesse meriti tantum *de congruo* ad beneficia supernaturalia obtinenda, & qui existimarent posse homines naturæ viribus sese ad gratiam disponere. Atque dispositionem hanc quidam positivam dixere, quidam vero negativam tantummodo, quatenus minora committentes peccata, non adeo sunt obdurati & obcæcati, ut Deo vocanti resistant. Est autem inter dispositionem & meritum nonnihil discriminis; quoniam illud movet quodammodo largitorem gratiarum, ut velit beneficia conferre; dispositio aptat ac præparet subjectum, ut si conferre velit, eadem non respuat. Postremam hanc sententiam tenuerunt Durandus, Scotus, & Gabriel, ut scribit Estius libro 2. dist. 26. §. 34. nec non alii plures apud Ripalde de Ente supernat. disput. XVII. sect. 1. & seqq. Molina, ejusque Sectatores bene multi docent facientibus quod in se est per vires naturæ inditas Deum suam gratiam largiri, non quod opera naturalia aut illam mereantur, aut ad illam positive disponant, sed lege quadam, & pacto inito a Deo cum Jesu Christo, ut bene utentibus ratione ac lumine naturali, promissione quadam ex divino beneplacito supernaturale auxilium minime denegetur. Non est tamen inter Propugnatores scientiæ *mediæ* hæc opinio communis, sed eam rejicit Suarez de Prædest. SS. lib. 2. cap. VII. num. 24. immo num. sequenti nititur demonstrare, quod si vera sit, opera naturalia promerentur gratiam *de congruo*. Vasquez etiam 1. p. dis. 91. cap. 10. scribit illam accedere ad errorem Massiliensium, & horum errorem sufficienter non effugere demonstrat Martinez in Theologicis disputationibus de Gratia disp. 3. sect. 2. Reprobat hanc legem & pactionem etiam memoratus Ripalda disp. XVIII. sect. 3. n. 17. Oppugnant denique illam omnes Augustini discipuli, & quotquot controversias Pelagianas limatulo judicio versarunt.

Indubitatum est hanc definitionem, *Gratia non datur secundum merita nostra*, sive quod idem est, *non est debita operibus naturalibus*, non tam spectare ad gratiam habitualem, quam ad actualem, idest, non ad illam solam, quæ *formaliter* justificat, sed etiam ad illam, quæ ad justificationem disponit. Enimvero de gratia potissimum actuali erat Catholicis adversus Pelagianos concertatio; atque argumenta Augustini deprompta vel ex gratia fidei necessaria ad credendum, vel ex adjutorio implorando etiam a justis ad perseverandum, satis evincunt de auxilio præsertim actuali ac præveniente fuisse cum Pelagio discrimen. Certum est etiam, quod augmenta gratiarum & vita æterna meritis retribuuntur, si meritorum nomine ea intelligas, quæ cum divina gratia comparat sibi liberum voluntatis arbitrium: unde ipsa gloria appellatur simul & misericordia & corona justitiæ;

tiæ; misericordia, quia omnia opera, quæ a Deo misericorditer nobiscum operante non efficiuntur, sunt ad vitam æternam capessendam sterilissima: corona autem justitiæ, quoniam tamquam merces rependitur meritis auxiliante gratia Dei comparatis. Quibus prænotatis sit.

PROPOSITIO I. Operibus naturalibus nec de condigno, nec de congruo mereri possumus supernaturale Gratiæ adjutorium.

Demonstratur primo ex Scripturis. Docent enim Sacræ Literæ a nobis nihil fieri sine gratia, quod ad veram pietatem pertineat: *Sine me nihil potestis facere*, inquit Salvator Jo. cap. xv. 5. & cap. vi. 4. *Nemo potest venire ad me, nisi Pater, qui misit me, traxerit eum.* Docent omne opus salutare a Dei gratia præveniente suum habere principium: *Qui incepit in nobis opus bonum*, inquit Apostolus ad Philipp. 1. 6. & cap. proximo v. 13. *Deus est qui operatur in nobis & velle & perficere*. Docent neminem prius aliquid Deo tribuere, propter quod gratiæ beneficia rependat, *Quis prior dedit illi, & retribuetur ei?* Ait idem Apost. ad Rom. xi. 35. & in prima ad Corinth. cap. iv. 7. *Quid autem habes quod non accepisti?* Docent ad rationem gratiæ pertinere, ut non sit debita operibus: *Si autem gratia, jam non ex operibus, alioquin gratia jam non est gratia*, ait idem Apostolus citato cap. 11. ad Rom. v. 6. At si operibus naturalibus aliquo pacto gratia foret debita, posset homo aliquid ad salutem pertinens suamet virtute patrare, posset gloriari a se bonum opus inceptum esse; posset asserere, se priorem aliquid dedisse Deo, & habere meritum aliquod a Deo non acceptum; posset denique contra Apostolicum testimonium affirmare gratiam conferri ex operibus. Nullum ergo meritum inest cuilibet operi naturali ad divinarum gratiarum beneficia obtinenda.

Idem ostenditur ex Conciliis. Inter quæ Diospolitanum oppositum errorem damnasse vidimus supra, & aperte tradit Augustinus in 1. contra Jul. cap. 5. De Gest. Pelagii cap. 29. de Peccato Orig. cap. 6. & in Epist. ad Paulinum 106. sive 186. Confirmat eamdem damnationem II. Arausicanum Can. 3. 4. 6. Concilia Africana apud Prosperum cap. x. contra Collatorem, & Tridentinum, a quo sess. 6. Can. 3. definitum est, neminem sine præveniente Spiritus Sancti illustratione posse credere, sperare, aut pœnitere sicut oportet, *ut ei justificationis gratia conferatur*, & Can. 5. *ipsius justificationis exordium in adultis a Dei per Christum Jesum præveniente gratia sumendum*. Si autem naturalia opera Deum ad gratiam conferendam allicerent ac moverent, ab illis sumendum esset salutis, & justificationis initium. Non ergo alliciunt, nec permovent.

Augustini autem, cui Patres alii subscribunt, innumera sunt loca. *Non enim Dei gratia, gratia erit ullo modo, nisi gratuita fuerit omnimodo*, inquit de peccato Originali cap. 24. & rationem affert, quia *caritas per Spiritum Sanctum, qui ubi vult spirat, non merita sequitur, sed ipsa merita facit*. In lib. etiam de Prædest. SS. cap. 2. demonstrat non recedere a sententia Pelagii, quam ipse in Episcopali judicio Palæstino damnare compulsus est, Gratiam Dei secundum merita nostra dari, quisquis arbitratur ex nobis esse initium fidei, aut bonæ voluntatis conatum, cui retribuatur supplementum ejus, & si quid aliud fideliter poscimus. Sed non opus est in re notissima diutius versari. Tantummodo insigni aliquo testimonio demonstrandum est, quæ hucusque fuere producta non esse accipienda de gratia ordinis naturalis, ut commenti sunt Pelagiani. Quos perstringens invictissimus debellator in Epist. ad Sixtum 105. nunc 194. *Abjiciatur* (inquit) *a Christianorum cordibus ista fallacia. Nam omnino non istam gratiam commendat Apostolus, qua creati sumus, ut homines essemus, sed qua justificati sumus, ut homines justi essemus. Ista enim gratia per Jesum Christum Dominum nostrum. Etenim Christus non pro nullis, ut homines conderentur, sed pro impiis mortuus est, ut justificarentur: quippe homo erat qui dicebat: Miser ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus? Gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum*. Et statim Augustinus demonstrans non solum gratiam justificationis, sed etiam fidem, omneque auxilium præveniens conferri absque ullo meritorum intuitu, ait: *Possum quidem dicere remissionem peccatorum esse gratiam, quæ nullis præcedentibus meritis datur. Quid enim habere boni meriti possunt peccatores? Sed nec ipsa remissio peccatorum sine aliquo merito est, si fides hanc impetrat. Neque enim nullum est meritum fidei, qua fide ille dicebat, Deus propitius esto mihi peccatori: & descendit justificatus merito fidelis humiliatus, quoniam qui se humiliat exaltatur. Restat igitur, ut ipsam fidem, unde omnis justitia sumit initium, propter quod dicitur ab Ecclesia in Cantico Canticorum, Venies, & pertransies ab initio fidei, non humano, quo isti extolluntur, tribuamus arbitrio, nec ullis præcedentibus meritis, quoniam inde incipiunt bona quæcunque sunt merita, sed gratuitum donum Dei esse fateamur, si gratiam veram idest sine meritis cogitamus*. Vide etiam de Prædest. SS. cap. 5., ubi demonstrat in sacris literis commendari gratiam, *quæ bonos discernit a malis, non quæ communis est bonis & malis*. Enimvero ille, quem coercebat Apostolus scribens, *Quis enim te discernit?* non adversus pecus, nec adversus hominem alterum de aliquo naturali munere quod inesse posset & pessimo, sese inflabat; *Sed aliquod bonum, quod pertineret ad vitam bonam, sibi, non Deo tribuens inflabatur*. Et recte; nam Apostolus reprehendit Corinthios, qui de acceptis donis gloriabantur, & quasi illa haberent a se, ceteros contemnebant. Itaque certissimum est, non solum humanam naturam in qua conditi sumus, sed fidem, vocationem, & quidquid ad justificationem disponit, gratiam esse, quam mereri non possumus præcedenti opere naturali; atque de hac gratia accipiendas esse Patrum, Conciliorum, & Scripturarum sanctarum auctoritates. Et quoniam fides meretur justificationem *de congruo*, & est revera initium salutis, opera autem naturalia, nullo modo ad justificationem salutemque perducunt; dicendum est his nec *de congruo* divinam gratiam aliquem promereri.

Probatur denique omnibus argumentis productis præc. cap. ix. Si enim gratia daretur secundum merita, esset prædestinatio & gloria opus currentis atque volentis, & unusquisque per liberum arbitrium se a non electis discerneret; non foret Dei vocatio mirabilis atque occultissima: ageret homo, ut ageretur a Deo; frustra Deum orarent homines, ut eis inspiraret fidei ac bonæ voluntatis initium: nec in distributione beneficiorum Dei recurrendum esset ad inscrutabilia judicia.

PROPOSITIO II. Nemo potest se *positive* ad gratiam disponere; dispositionis autem *negativæ*, sive minoris obdurationis nullam rationem habet beneficentissimus largitor gratiarum in suorum dispensatione donorum.

Demonstro priorem partem I. Præmissis omnibus argumentationibus: si enim nos ad gratiam positive disponimus, possumus aliquid ad salutem spectans sine gratia Reparatoris; & justificationis exordium ex nobis est, cum ex nobis sit ad eam dispositio. Possumus etiam adversus alios inflari, gloriantes nos priores dedisse aliquid Deo, animam scilicet præparatam atque dispositam, & Deum nobis suamet beneficia non donare, sed retribuere. II. Expresse Concilium Arausicanum definit can. 6. *Misericordiam divinitus non conferri sine gratia Dei desiderantibus, conantibus, laborantibus, pulsantibus, aut quicquam tale facientibus nobis, atque fieri per inspirationem Spiritus Sancti, ut hæc omnia sicut oportet agere valeamus*. Quid est autem hæc dispositio, nisi forte animi conatus, desiderium, labor, aut tale aliquid? Ubi etiam animadverte, definire Concilium non tantum per naturalia opera neminem mereri supernaturalia dona gratiarum, sed ulterius ob nullam dispositionem, ob nullam operationem naturalem, *Misericordiam conferri divinitus*. Quibus verbis non solum aliquod meritum, verum & quamlibet dispositionem ad gratiam negat ex nobis esse. III. Tridentinum declarat quod *justificationis exordium a præveniente gratia sumendum est*: Dispositio autem ad gratiam est justificationis exordium: Ergo nequit esse dispositio aliqua istiusmodi, nisi a præveniente gratia. IV. *Aufertur gratia cum a libero prævenitur arbitrio*, ut inquit Prosper adversus Collatorem cap. 39. Hæc dispositio prævenit gratiam; Ergo gratiam negat & aufert. V. Aut hæc dispositio cum inspiratione gratiæ aliquo modo connectitur, aut non; si primum dixeris, Gratia est ex operibus: sin autem, nulla est hujusmodi dispositio, quoniam accidentia quæ ad formam disponunt, habere debent cum ipsa forma aliquam connexionem.

Quod vero Deus in distributione gratiarum suarum non attendat ad minorem obdurationem, sive nihil ad gratiam conferendam moveatur a dispositione, quam appellant *negativam*, probat egregie Augustinus lib. 1. ad Simplic. quæst. 2. ubi demonstrans neque majus ingenium, neque minora peccata, neque honestas utilesque doctrinas esse caussam electionis gratiæ, *Sed cum hoc statuero*, inquit, *ita me ridebit ille, qui infirma mundi elegit ut confundat fortia; ut eum intuens & pudore correptus ego irrideam & præ quibusdam peccatoribus castiores, & præ quibusdam piscatoribus oratores. Nonne advertimus nonnullos fideles nostros ambulantes viam Dei ex nulla parte ingenio comparari non dicam quorumdam hæreticorum, sed etiam mimorum? Item non videmus quosdam homines cujusque sexus in conjugali castitate viventes sine querela, & tamen hæreticos, vel paganos?* In 2. etiam De peccatorum meritis cap. 22. num. 31. *Unde enim fit* (ait Sanctus Doctor) *ut homo ab ineunte pueritia modestior, ingeniosior, temperantior, ex magna parte libidinum victor, qui oderit avaritiam, luxuriam detestetur, atque ad virtutes ceteras provectior aptiorque consurgat, & tamen eo loco sit, ubi ei prædicari gratia Christiana non possit? Quomodo enim invocabunt in quem non crediderunt, aut quomodo credent ei, quem non audierunt? Quomodo autem audient sine prædicante? Alius autem tardus ingenio, libidinibus deditus, flagitiis & facinoribus coopertus ita gubernetur ut audiat, ut credat, baptizetur, rapiatur, aut si detentus hic fuerit, laudabiliter vivat*. In quibus docet exclamandum esse, *O altitudo!* quod sane non fieret consequens, si minora peccata & negativa dispositio divinam liberalitatem ad elargiendum gratias attraherent.

PROPOSITIO III. Neque lege, aut promissione aliqua, vel pacto largitur Deus supernaturalium gratiarum auxilia facienti quod in se est per vires naturales arbitrii.

Demonstratur I. argumentationibus præcedentibus. Enimvero si facienti quod in se est confertur gratia vi conventionis,

aut

aut legis, quamvis liberalissime ac beneficentissime sit constituta, non est amplius inscrutabile judicium, quare unus trahatur, non alter; nec verum est gratiam a libero arbitrio non præveniri, Deumque in nobis bonorum operum primordia inchoare. II. Dum quæritur de lege aliqua, aut promissione Divina, non est aliquid pro libito affirmandum, sed juxta Scripturarum sanctarum, aut Apostolicarum Traditionum revelationem. Inde vero non constat Deum cum Christo hujusmodi inisse pactum: siquidem ubi testatur Deus non derelicturum quærentes se, & expectare conversionem nostram & velle salutem, docet etiam se omnia operaturum in nobis, a se gressus hominis dirigi, a se converti corda mortalium, & a se voluntatem præparari; uti probatum est cap. 3. de Prædest. SS. Cum ergo nequeat ex his locis Molinianum pactum inferri, debemus illud tamquam commentitium refellere, eo vel maxime quod gravissimis censuris in ipsum Theologi plures animadverterunt. III. Ut fatentur Ripalda & Martinez, videtur concordare cum erroribus Massiliensium. Et merito: non enim hi asserebant nos per opera naturalia mereri gratiam, sed Deum expectare hæc opera, ut gratiam impertiatur, ut constat ex verbis Cassiani Collat. XIII. cap. 13. *Ita semper gratia Dei nostro in bonam partem cooperatur arbitrio, atque in omnibus illud adjuvat, protegit ac defendit, ut nonnunquam etiam ab eo quosdam conatus bonæ voluntatis vel exigat, vel expectet.* At posita lege ac pactione Moliniana Deus ut gratiam conferat exigit vel expectat opera naturalia. Hujusmodi pactum ergo, & lex hujusmodi habet cum erroribus Cassiani magnam affinitatem. Quod sane argumentum non solvitur, si dixeris non semper gratiam Dei expectare ut velimus, & plerumque omnem nostrum conatum provenire ex Deo: quoniam & hoc fatebatur Cassianus ipse apud S. Prosperum libro contra Collatorem cap. V. ubi Semipelagianum exagitans, *Et satis* (inquit) *te contra Pelagianorum calumnias præcavere existimas, si quod in universitate vocatorum sentiendum est, id nobis in portione concedas?* & cap. X. ejusdem libri, *Quasi multum gratiæ tribuas, si in quorumdam mentibus bonæ voluntatis initium sit ex gratia Dei, in aliis ex sola natura.* Ex quibus verbis Martinez scribit consequi evidentissime, quod non dissentit a Cassiano, qui dicit *non semper gratiam Dei conferri facienti quod in se est ex viribus naturæ, cum aliquando conferatur etiam non facienti, imo nolenti ac resistenti.* IV. Nec illud verum est, quod adversarii contendunt, gratiam conferri ex Dei liberalitate, si debeatur ex lege & pactione; ut probatur auctoritate & exemplo. Docet quippe Augustinus lib. II. ad Bonif. cap. 8. n. 18. quod si *per nos incipit cupiditas boni, ipsum cœptum erit meritum, cui tamquam ex debito gratiæ veniat adjutorium, & sic gratia a Deo non gratis donabitur, sed secundum meritum nostrum dabitur.* Et Prosper citato loco cap. 6. *Quomodo autem non advertis te in illud damnatum incidere, quod velis, nolis, convinceris dicere, Gratiam secundum merita nostra dari; cum aliquid præcedere boni operis in ipsis hominibus, propter quod gratiam consequantur, affirmas? Non enim nullius meriti haberi potest petentis fides, quærentis pietas, pulsantis instantia, præcipue cum omnes hujusmodi & accipere & invenire & intrare dicantur.* Si ergo qui faciunt opera moraliter bona & gratiam accipiunt, & misericordiam inveniunt, quomodo eadem opera erunt nullius meriti? In parabola quoque Evangelica apud Matth. cap. XX. Paterfamilias denarium Operariis spopondit conventione quadam & pacto: & tamen debitum fuisse constat ex verbis illis v. 14. *Tolle quod tuum est, & vade.* Neque dicas hoc verum esse respectu Christi Domini, cum quo pactum initum est; nam merces non solum imputatur iis, qui operarios conducunt, & paciscuntur de pretio: sed ut Apostolus scribit ad Rom. IV. 4. *ei qui operatur.* Quapropter si gratia tribuitur operibus naturalibus ex conventione etiam liberali & munifica, imputatur *secundum debitum* & Christo qui fœdus una cum Patre sancivit, & hominibus singulis quod in se est exercentibus. V. Postremo, ut ratiocinatur Thomas de Lemos lib. IV. Tract. 6. Quis non videt juxta hanc Molinistarum doctrinam posse tuto defendi dogmata Pelagiana, quod omne opus bonum sit ex nobis, non a prævenientis gratiæ auxilio, & conatibus nostris se inserat Deus adjuvando possibilitatem, & largiendo sanctæ operationis incrementum?

Sequitur ex dictis, Theologicum axioma, quod Isaacus Habert demonstrat antiquissimum esse, atque ex Patribus derivatum, ita esse accipiendum, ut facienti quod in se est cum adjutorio gratiæ moventis & operantis Deus gratiam tribuat uberiorem, sive fidem perfectam, sive justificationem, sive augmentum caritatis, sive gloriam ac sempiternam beatitudinem: atque ita prolatum esse, non ad divinam præmotionem evertendam, sed ad inflammandam torpentem hominum voluntatem. Recte itaque S. Thomas 1. 2. q. 109. art. 6. ad 2. *dicendum quod nihil homo potest facere nisi a Deo moveatur, secundum illud Joan. 15. Sine me nihil potestis facere; & ideo cum dicitur homo facere quod in se est, dicitur hoc est in potestate hominis secundum quod est motus a Deo.* Si alia esset hujus pronunciati intelligentia; aut Gratia daretur secundum merita, aut ad illam absque divino auxilio sese homo disponeret, aut interesset adumbrata a Molina conventio, aut possent impune vagari decreta Massiliensium; quæ omnia mihi videor sufficienter refutasse.

SOLVITUR OBJECTIO.

Argumenta Contrariorum, quoniam disputando de Electione Sanctorum ea singulatim expedivi, atque hoc ipso loco studui præoccupare, explodam nunc brevi. Scripturis itaque, Patribus, rationique, inquiunt Adversarii, hæ positiones repugnant. Scripturis quidem; nam in Prov. XVI. 1. legimus: *Hominis est animam præparare.* Zach. I. 3. *Convertimini ad me, & convertar ad vos.* Matth. XXV. 15. *Et uni dedit quinque talenta, alii autem duo, alii vero unum, unicuique secundum propriam virtutem.* Lucæ XI. 13. *Dabit spiritum bonum petentibus se.* Joan. I. 12. *Quotquot autem receperunt eum dedit eis potestatem filios Dei fieri.* Apost. ad Rom. VII. 18. *Nam velle adjacet mihi, perficere autem bonum non invenio.* Et Apocal. III. 20. *Ecce sto ad ostium, & pulso; si quis audierit vocem meam, & aperuerit mihi januam, intrabo ad illum.* Nostrum est ergo disponi, converti, petere, uti naturali potestate ac virtute, velle, ostiumque aperire; & Dei est adjuvare, & gratiam tribuere quærentibus, volentibus, petentibus, & pulsantibus.

Repugnant præmissæ theses & Patribus, Græcis præsertim; Origeni, qui Hom. 29. super Num. ait: *Si offeramus Deo justitiam nostram, accipiemus ab ipsa justitiam Dei.* Et Chrysostomus Hom. 45. in Genesim, aliisque in locis plurimis docet, homines se prius ad gratiæ beneficia disponere, & hæc promereri. Idem affirmant Latini, Ambrosius in primis, qui lib. 4. in Lucam scribit *non dormientibus divina beneficia servari, sed observantibus.* Hieronymus in I. contra Pelagium Dialogo ait: *Constat ergo inter nos, in bonis operibus post propriam voluntatem, Dei nos niti auxilio:* & cap. 2. *Nostrum quidem est velle & currere, sed ut voluntas nostra compleatur & cursus, ad Dei misericordiam pertinet.* S. Augustinus in lib. XIX. de Civit. Dei cap. 13. scribit Deum dedisse hominibus quædam bona huic vitæ congrua; *eo pacto æquissimo, ut qui mortalibus talibus bonis paci mortalium accommodatis recte usus fuerit, accipiat ampliora atque meliora, ipsam scilicet immortalitatis pacem, atque convenientem gloriam, &c.* Et in Opere contra Porph. cap. 9. *Deus,* inquit, *nulli unquam defuit qui dignus fuit, & cui defuit, dignus non fuit.* Divus etiam Thomas de Verit. q. 14. art. XI. ad primum, docet quod si aliquis nutritus in sylvis *ductum naturalis rationis sequeretur in appetitu boni & fuga mali, certissime ai Deus vel per internam inspirationem revelaret ea, quæ sunt credenda, vel aliquem fidei prædicatorem ad eum dirigeret, sicut misit Petrum ad Cornelium.* Habet autem consimilia I. 2. q. ult. art. 3. in C. atque aliis in locis.

Demum adversantur assertiones nostræ rationibus: quarum prima petitur ex anima rationali, cujus creationi non officit quod homo corporalem materiam præparet ac disponat: similiter nec gratiæ liberam largitionem tollit, si quis ad eam possit se naturaliter præparare. Altera desumitur ex efficacia Sacramentorum, quibus, cum sint sensibilia, & constent elementis ac verbis, iis tamen positis nectuntur institutione ac lege character & gratia. Tertia sit: Dummodo affirmetur gratiam non dari secundum merita, evitatur sufficienter Pelagianismus: Juxta Molinæ sententiam gratia non datur secundum merita, sed ex divina liberalitate ac beneficentia. Igitur juxta hanc sententiam Pelagianismus sufficienter exploditur. Ita impugnantur superius statuta argumentationibus a Divina scriptura, a sententiis Patrum, atque a ratione depromptis.

His omnibus constat quid sit respondendum ex dictis. Sacræ enim literæ commendant liberum arbitrium, sed minime tollunt gratiam prævenientem; siquidem ex opposito docent *præparari voluntatem a Domino*, Prov. 14. vers. 70. Deum operari *in nobis velle & perficere*, ad Philip. II. 13. atque his similia superius producta: de quibus videndus Augustinus in II. de Peccat. meritis cap. 18. & 19. Quod objicitur ex cap. 16. Prov. solvitur his verbis a D. P. Aug. lib. II. ad Bonif. cap. 9. n. 19. *Sed nimirum quod scriptum est, Hominis est præparare cor, non bene intelligendo falluntur, ut existiment cor præparare, hoc est, inchoare sine adjutorio gratiæ Dei, ad hominem pertinere. Absit ut sic intelligant filii promissionis, qui cum audierint Deum dicentem, Sine me nihil potestis facere, quasi convincant eum dicentes, Ecce sine te possumus cor præparare:* & num. 20. *Ecce Dominus admonet ut præparemus voluntatem, in eo quod legimus, Hominis est præparare cor, & tamen ut hoc faciat homo adjuvat Deus, quia præparatur voluntas a Domino, & aperit os ita jubendo, ut nemo possit, nisi id faciat adjuvando, cui dicitur, Labia mea aperies.* Plura ibidem. Similiter virtus illa, secundum quam Deus unicuique talenta distribuit, non est absque præmotione Spiritus Sancti, ut recte S. Thomas 2. 2. q. 24. art. 3. Quamquam necesse non est, ut in parabolis omnia prorsus rei significatæ respondeant. Sunt & qui hunc locum exponunt de gratiis gratis datis, & muneribus Ecclesiasticis, quæ ut plurimum conferuntur hominibus naturali virtute exornatis;

licet hæc etiam Deus quandoque largiatur infirmioribus. Ad vers. 12. Joannis respondet S. Pater Enarrat. in Psal. 120. *Unde accepisti hanc potestatem? Credentibus, inquit, in nomine ejus. Si ergo credis, ipsa tibi potestas data est.* Vide & cap. 3. n. 6. libri 1. contra duas Epist. Pelag. Verborum Apost. ad Rom. VII. sensus est, bonum velle, quod nobis adjacet operante Dei gratia, ut aderat Paulo vocato jam atque justificato, non sufficere ad perfectionem bonorum operum absque gratia Dei cooperante, ob pravam cupiditatem captivantem in lege peccati, ut statim explicat dicens, *Non enim quod volo bonum, hoc facio*, possibilitatem perfectionis suæ ponens in Dei gratia; ut Augustinus scribit lib. III. num. 73. Op. Imperf. Locum Apocalyps. demonstrat oppositum, videlicet, Deum pulsare ad ostium, antequam homo aperiat, & gratiam vocantem præcedere voluntatis humanæ conatus.

Idem est sensus Patrum: qui affirmant nos per liberum arbitrium divina gratia præmotum ad justificationem, & ad ampliora beneficia disponi. Ita Chrysostomus, & Ambrosius. De illo tamen, quoniam nonnulli ausi sunt illum Semipelagianis connumerare, instituam iterum orationem. Origenem ii, quibus placet lavare laterem atque Aethiopem, poterunt eadem responsione explicare: nos enim de illo prolatum cap. 1. judicium nolumus retractare. D. Hieronymi in primo dialogorum verba significant quæstionem inter Catholicos & Pelagianos non fuisse, an detur in nobis liberum arbitrium, cujus est velle & currere, neque an detur gratia consequens, a qua est operis consummatio: unde Critobolus agens Pelagiani personam respondit *Constat, & super hoc nulla contentio est*. Igitur erat controversia de gratia adjuvante & operante, quæ antecedit omnem motum bonæ voluntatis, eamque gratiam Atticus propugnatus ait: *Non sic donata est liberi arbitrii gratia, ut Dei per singula tollatur adminiculum*. Rectissime autem Augustinus in lib. XIX. de Civit. Dei cap. 13. ait, quod bene utentibus bono quolibet temporali æquissimo pacto rependitur æterna gloria: at opus habet mortalis homo, ut bene utatur temporalibus bonis, *magisterio divino cui certus obtemperet, & adjutorio ut libere obtemperet*, inquit S. Pater capite proximo. Mitto quæ Gregorio de Valentia textum hunc proferenti contigisse narrat Auctor Historiæ de Auxiliis pag. 302. postremæ editionis. Adverto etiam dici ab Augustino *pactum æquissimum*, ideoque non agi de benefica conventione Molinistarum. In memorato contra Porph. Opusculo ait S. Pater Deum non defuisse iis, qui digni fuerant, ita tamen ut ipse dignos fecerit sua vocatione & proposito, ut explicat in 11. Retract. cap. 31. Quod attinet ad S. Thomam, quidam dicunt priorem retractasse sententiam: nos arbitramur ubique locutum absque præjudicio præmotionis divinæ, ut constat ex 1. 2. q. 109. art. 6. ad 2. & q. 112. art. 3. in Corpore.

Nec perdifficile est oppositas argumentationes elidere: quarum prima in Adversarios retorquetur. Rationalis quippe anima, cum certas materiei dispositiones exigat, est naturalis corporum forma, iisque debetur: esset ergo & gratia naturalis quædam perfectio, si homo ad illam se nativa potestate disponeret. Pertinent enim cum dispositio, tum forma ad unum, eumdemque ordinem. In secunda latissima est disparitas, quoniam Sacramenta, in quorum participatione dignoscitur Ecclesia visibilis, debent constare sensibilibus elementis: supernaturalis autem res pendere non debet a naturali, nisi huic divina virtus accedat. Ceterum hæc quoque argumentatio retorquetur; quandoquidem nemo vi Sacramentorum percipit gratiam, si contritionem habeat tantummodo naturalem: igitur naturalis dispositio ad gratiam obtinendam non sufficit. Ad postremam respondeo, ipsum P. Molinam in Epistola, quam refert Herice de Præd. d. 27. cap. 7. nec non Ripalda & Martinez citato loco, fateri necessarium non esse ut quis incurrat in Semipelagianorum errores, meritum concedere conatibus solius naturæ, cum sufficiat iis subjungere gratiam pedisequam. Quare sub finem laudatæ sect. 2. inquit Martinez: *Satis constat illius sententiæ auctores non effugere, quantum par esset, doctrinam Massiliensium*. Id vero demonstratum est supra in tertia Propositione. In Censura etiam San-Germanensi dicitur eamdem sententiam *Semipelagianismum instaurare mutatis tantum vocibus*. De qua Censura Contensonius, Juenin, Piette. Nihilo tamen minus habeant ista solam conclusionem, quæ de arte Dialecticorum descendit: hoc nobis asserentibus non esse in nobis, quid amet Deus, nisi ex illius liberalissima & munificentissima largitate, atque repetentibus cum Prospero, quinto ac sexagesimo Epigrammate:

Tales a Domino, quales formamur, amamur;
Non quales nostris extitimus meritis.
Sanctificet, doceat, plantet, riget, excolat, ornet:
Et sibi perpetuo, quod placeat, faciat.

DE

DE THEOLOGICIS DISCIPLINIS LIBER DECIMUSQUINTUS,

SIVE

DE HÆRESI SEMIPELAGIANA.

RELIQUIAS Pelagianorum, sive sparsos circa Christi Gratiam errores, postquam Augustinus Pelagii hæresim profligaverat, proximo libro decrevimus insectari. In his autem vellicandis occurrunt nobis monita quædam utilia ad doctrinam simul, atque ad mores spectantia: quorum primum est, perniciosas hæreses, ubi semel radicem fixerint, non absque magna difficultate, firmissimoque Apostolicæ auctoritatis judicio exstirpari; & aliquando recisas talia germina emittere, quæ solent surculis, nisi opportune evellantur, abundantioribus fruticari. Alterum est, viros quoque percelebres, quales fuerunt Vincentius, Cassianus, Hilarius, erroribus fieri interdum obnoxios: unde debemus attendere quid habeamus ex nobis, quid ex munere Largitoris; ne aliquis nostrum adversus alterum glorietur, sive scientia præditus sit, sive decore atque honestate virtutis. Postremo denique Cælestini, ac Prosperi exemplo docemur, quanto nobis studio pro Christi Gratia, amplissimoque Augustini Nomine pugnandum sit, aut audeant Adversarii magnificare humanæ libertatis conatus, aut illam nitantur evertere, aut opponant ejusdem cum divinis constitutionibus repugnantiam; quod cum Augustinensium præsertim discipulorum intersit, iis merito post Pelagianam hæresim trado Semipelagianam breviter Historicis, & Dogmaticis thesibus refutatam.

CAPUT I.

Quænam fuerit Semipelagiana hæresis, & qui illam intruserint, qui profligaverint.

POSTREMO Capite etiam Semipelagianam hæresim cœpimus oppugnare, illius enim decreta fuerunt bonam voluntatem, quæ fidem præcedit, ex nobis esse, in consequentibus non deesse divinæ Gratiæ adjutorium. Posteaquam S. P. Augustinus gratiæ operationem, ac divinæ voluntatis propositum tot, tantisque lucubrationibus confirmaverat; complures in Lugdunensi præsertim, & Arelatensi Provincia, arbitrantes ex Augustiniana Doctrina consequi fatalem necessitatem, in oppositam sententiam abierunt, tria dogmata ex adverso constituentes. Fuit primum, justitiæ aliquod initium, bonam scilicet voluntatem credendi esse ex nobis absque divinæ gratiæ auxilio: ex hujus autem fidei & voluntatis merito gratiam & justificationem conferri: unde hæc erat illorum vox, ut scribit Petrus Diaconus ad Fulgentium, *Meum est velle credere, Dei autem gratia est adjuvare*. Deinde asserebant Prædestinationem nullam esse, nisi ex meritorum præscientia, & parvulos etiam eligi ex prævisione operum, quæ facturi essent, si viverent; posse augeri, vel minui prædestinatorum numerum electorum, & posita electione secundum gratiam, inutiles esse hortationes & correctiones. Ita scripserunt ad Augustinum Hilarius & Prosper, atque ita contendit Faustus de libero arbitrio lib. 1. cap. xi. & lib. 2. cap. 3. Tertio, quod consectarium hujus est, dixerunt perseverantiam non esse speciale Dei donum præparatum iis, qui sunt a massa perditionis prædestinatione discreti: ut constat ex Resp. Prosperi ad vii. objectionem Gallorum. Pertractabimus hoc libro de priori tantum dogmate, in quo revixit hæresis Pelagiana; quoniam de Prædestinatione disseruimus in prima Parte, & de Perseverantia disputabimus libro xviii.

Non male dixeris hujus hæresis originem ad antiquiora tempora referendam. Ipsum Augustinum nondum Episcopum similiter errasse, ex ipsius confessione didicimus in cap. 3. de Prædest. SS. Similia tenuisse quosdam Monachos Adrumeti circa annum 424. sed statim ab Augustino correptos, alibi scriptum est. Erravit pariter Vitalis quidam Carthaginensis, quem ab errore revocavit idem Augustinus, quatuor circiter annis ante dissidia Adrumeti, ut liquet ex Epistola 107. vel 217. scripta vertente an. 420. Sed cœpit coalescere in Sectam Semipelagianismus anno 428. aut insequenti, cum delato in Gallias libro de Corrept. & grat. scripto ad eosdem Monachos Adrumetinos, cœperunt Lirinenses Monachi, inter quos aliqui scientia & sanctitate conspicui, insectari S. Patris doctrinam. Scripserunt ea occasione ad Augustinum Hilarius & Prosper, quorum acceptis Epistolis, ille edidit libros de Prædestinatione Sanctorum, & de bono perseverantiæ, referens etiam de reliquiis Hæresis Pelagianæ triumphum. Horum Semipelagianorum ducem fuisse Cassianum scribit Norisius lib. 2. cap. 1. & 5. ante Norisium Vossius lib. 1. cap. 7. Suarez Prolog. v. de Grat. cap. v. Petavius de Hist. Pelag. & Semip. cap. x. nu. 11. Gonzales Controv. iv. art. 10. quibus accedunt Tournely q. 3. pag. 91. Isaac Habertus lib. 2. cap. vii. §. 3. cum Theologorum, & Historicorum maximo numero. Infeliciter eum purgare conati sunt, quos refellit Norisius in Appendice cap. 2. necnon Henricus Cuykius, Possevinus, Petrus Ciaconus, Thomas Pius, & ex Scholasticis novissime Antonius Boucat de Grat. Dissert. Præambula art. vii. Fuit autem Cassianus primum Diaconus S. Joannis Chrysostomi, postea Presbyter Massiliensis, insignis, & facundus Scriptor, ut appellatur in Chronicis Prosperi ad an. 433. nisi elogium illud infartum sit, quomodo annotavit Pontacus. Scripsisse Cassianum novimus de Institutis Cœnobiorum libros xii. Collationum libros xxiv. & adversus Nestorium de Incarnatione opus singulare. Collationes scriptas constat an. 432. ex notis Conradi Abbatis Urspergensis apud Gerardum Vossium lib. 2. de Hist. Latinis cap. xvii. contra Nestorium scripsit *absolutis Collationum libellis*, ut ipse testatur in libri ingressu: de Institutis autem Cœnobiorum ante editas Collationes.

Post Jo. Cassianum fuisse Ducem & Coryphæum Semipelagianorum Faustum Rejensem probat Norisius lib. 2. cap. xv. & in Append. cap. 3. Et quidem immerito. Quippe in eadem sententia fuere Theologi Lovanienses in Justificat. Censuræ, Baronius ad annum 490. Bellarminus de Script. Eccles., Theologi fere omnes, atque illustriores Historici. Suos nihilominus, ut mali omnes, habuit Patronos, inter quos celebrioris famæ sunt Driedo, & Ruardus Tapperus laudati a Vossio lib. 1. H. P. cap. 10. & Sirmondus & Cellotius a Norisio in memorato loco Appendicis. Faustus Lirinensium Monachorum Abbas factus an. 433. eosdem rexit annos supra viginti, electus post Maximum Episcopus Rejensis. Scripsit de Spiritu Sancto, de Gratia & libero arbitrio, & libellos, atque Epistolas alias apud Gennadium.

Et hunc, idest, Gennadium adhæsisse Semipelagianis vera est, & communior sententia, quam tenent Lovanienses Theologi, Thomas Bradwardinus, Ferdinandus Mendoza apud Vossium loco nuper laudato. Accedunt Bellarminus de Script. Eccles. Gonzales Controv. iv. art. 14. Norisius lib. 2. cap. 16. & Appendicis postremo, Baronius ad annum 388. & posterioris ætatis Scriptores eruditissimi, quos recensere non vacat. Sed neque huic defuit Defensor illustris, quem eloquenti Apostrophe compellat Norisius, Franciscus Suarez Prolog. v. de Gratia cap. 5. Scripsit Gennadius librum de viris illustribus, & multorum opinione de Ecclesiasticis Dogmatibus rejectum in Appendicem Tom. viii. Operum Augustini: & illum quidem circa annum 492. Porro si hi tres Cassianus, Faustus, Gennadius connumerentur a nobis inter Semipelagianos, neminem arbitror futurum, qui non fateatur nos aut meliorem caussam suscipere, aut consentire præcipuis, gravissimisque Scriptoribus.

Aliqui sunt autem sanctitate, atque eruditione percelebres, quos Semipelagianos dici ægre ferunt nonnulli; inter quos eminent Vincentius Lirinensis, & Hilarius Arelatensis. Scripsit Vincentius Commonitorium an. 434. & Semipelagianus probatur a Norisio lib. 2. cap. xi. Non aliter sentit Scriptor Eminentissimus de Hilario Episcopo Arelatensi eodem libro cap. 2. Plures utrumque defendere aggressi sunt: sed cumulatius, nec servata erga Norisium moderatione, Bruno Neusser in Apologia, quam ex Prodromo Velitari retulerunt Bollandistæ ad diem v. Maji, & Franciscus Macedo in libro, cui titulus, *Commentationes duæ &c.* Qui nec styli acrimonia, nec rationum vi potuerunt efficere, quin subscriberent Norisio viri literarum laude celebratissimi; uti dicam sequenti capite tertio. De Hilario tamen invaluit nuper opinio Semipelagianismum ejurasse; eaque unde muniatur, ostendam, de horum virorum celebritate dicturus, ut æquum est, non indigne. Gabriel Vasquez censet Semipelagianum etiam Joannem Chrysostomum; id vero prorsus immerito. E contra Theophilus Raynaudus operam perdidit in disputatione Theologica pro Defensione Valeriani Cemeliensi, non ut ipse putat, Cemeliensi, qui vixit ætate Fausti Rejensis; cum Valerianus aperte Semipelagia-

num se prodat Homilia XL. XVIII. & XVIII. Verum de ipso, quemadmodum & de aliis obscurioris nominis, necessarium non arbitror pertractare. Similiter nec de Arnobio juniore, pro quo decertavit Vossius lib. 1. H. Pelag. cap. XI. pag. 569. refutatus a Norisio lib. 2. cap. 15. Disceptandum ergo erit, ut habeamus etiam rationem temporum, de Joanne Chrysostomo, de Cassiano, de Fausto, de Vincentio, de Hilario, & de Gennadio.

Quod priusquam facere aggrediar, dicam pauca de infelici exitu Semipelagianismi, & de gloriosis ejusdem Oppugnatoribus. Post Augustinum, de quo satis de Hist. Pelag. cap. 4. steterunt adversus Semipelagianos Hilarius & Prosper: & S. Patrem adhuc viventem de Massiliensium erroribus certiorem fecerunt. Defuncto S. Parente, cum Semipelagiani redderentur audaciores, simul Romam ad Cælestinum profecti sunt, ut is novos Pelagianos reprimeret. Maxime autem enituit in horum exstirpatione sollicitudo beati Prosperi. Scripsit contra eosdem Epistolam ad Rufinum anno 429. exagitavit Cassianum libro contra Collatorem circa annum 433. proximo anno 434. respondit ad Capitula calumniantium Gallorum, ad Objectiones Vincentianas, & ad Excerpta Genuensium: edidit ipsa occasione Epigrammata plurima, & celeberrimum carmen de Ingratis. Num scripserit libros de Vocatione Gentium, inter Eruditos dissensio est; laudant tamquam genuinum illius opus Scriptores plurimi: negant Henricus Noris, & Vossius: relinquit judicium disquisitioni Eruditorum Philippus Labbe. Eumdem Prosperum contra vulgarem opinionem non fuisse Episcopum Regii Lepidi probant haud obscure Labbe, & Norisius, ex quo Episcopum nunquam appellaverint aut Victorius Aquitanus, aut Gelasius Papa, aut Gennadius Massiliensis, aut Marcellinus Comes, aut aliquis veterum ante Honorium Augustodunensem, qui Gennadii verba transcripsit depravata Amanuensium errore. Episcopum tamen Regiensem, quamvis nullo certo argumento, agnoscunt post Honorium Scriptores Itali, Sixtus Senensis, Possevinus, Baronius, Ferrarius, Sigonius, nec non Thomas Bradnardinus, Martinus Polonus, Trithemius, & Vossius. Is animadvertit cum Pontaco in vett. libb. vocari Prosperum aliquando Episcopum Rheginensem, & Regium Italiæ interdum dici Rheginum: affert etiam Inscriptionem extantem Regii in æde Carmelitarum, *Hic situs est Prosper, quo sancto Præsule Clerus, &c.* Consentiunt antiqua Breviaria Regiensis Ecclesiæ, & nostrum ad diem 24. Novembris. At hæc rigidioribus Criticis nequeunt plenissime satisfacere, ac nos dubitatione distrahimur. Nullatenus tamen assentiri possumus Bellarmino scribenti de Script. Eccl. Prosperum fuisse Episcopum Rhegiensem in Provincia Provinciæ, quia subscripsisse invenitur Synodis Vasensi & Carpentoractensi. Interfuit enim his Prosper Aurelianensis Episcopus successor Aniani; non Aquitanus, qui cum Augustino scripserit Epistolam circa annum 429. certe jam ætate grandævus, non potuit adesse memoratis Conciliis annis 527. & 529. celebratis.

Opera Sanctorum Prosperi, & Hilarii Cælestinus Papa scripsit contra Pelagianos Epistolam ad Galliarum Episcopos anno 431. Capitula huic Epistolæ annexa Cælestini non esse dudum viri docti observarunt, Vossius, Norisius, Natalis Alexander, Presbyteri Ballerinii, & Auctor Adnot. in Estium dist. 20. lib. 2. §. 26. Nos tamen aliquando sub Cælestini nomine ea laudavimus exemplo Petri Diaconi, Cresconii, Dionysii Exigui, Vasquesii, aliorumque, quod jussu vel approbatione Cælestini fuerint a Prospero, vel ab alio defensore Augustini concinnata, atque ita sanctitati quorumdam Semipelagianorum, qui certo definitioni Pontificiæ non repugnassent, melius consulitur. Enimvero in illis Capitibus aperte damnantur, qui fidem, piumque animi desiderium, ac primum bonæ voluntatis motum negant esse donum Gratiæ. Commendat tamen Cælestinus Augustinianam doctrinam, illiusque oppugnatores compescit. Idem præstitit Gelasius in Epistola ad Picenos Episcopos scripta Albino Consule, idest, anno 493. itemque Hormisda in Epist. ad Possessorem data sub annum 520. Eo vertente scripsit ad Africanos Episcopos exules in Sardinia Petrus Diaconus. Iidem Episcopi in Synodali congressu anno 527. Semipelagianismum impugnarunt, & Augustini doctrinam Synodica Epistola probarunt & confirmarunt.

Tandem proscripta est Semipelagianorum hæresis in secunda Synodo Arausicana. Hanc celebratam sub Leone primo anno 443. aut 444. fuit olim fere communis opinio, ut liquet ex Præfatione ad opera Prosperi editionis Duaci, & ex Tom. 2. Conciliorum Surii. Verum jam constat habitam fuisse sub Felice IV. Decio Juniore V. Consule, hoc est, anno 529. ut observarunt PP. Mauro-Benedictini in Append. Tom. x. Op. Aug. Garnerius dissert. 2. in Mercatorem, & erudita disputatione Gerardus Vossius lib. 1. H. P. cap. 53. Confirmavit Concilium Arausicanum Bonifacius II. in Epistola ad Hilarium Arelatensem data anno 530. Lampadio, & Oreste Coss. tum Synodus Valentina imperante Lothario anno 840. ac postremo Tridentinum Concilium Sessione VI. habita anno 1546. Atque hæc de ortu, fortuna, & interitu Semipelagianismi.

CAPUT II.

Vindicatur S. Joannes Chrysostomus a nota Semipelagianismi.

QUAMPLURES Chrysostomi doctrinam ab omni Semipelagiano errore purgatam apertissime demonstrarunt, ut Ferdinandus Vellosillus Adv. in Tom. 1. q. 9. Sixtus Senensis lib. 6. annot. 101. Alexander H. Ecc. Sæc. IV. c. 6. atque præter alios Scholasticos Ysambertus 1. part. q. 23. disp. 2. art. 4. L'Herminier Tom. 4. de Gratia pag. 151. & seqq. Isaac Habert. lib. 1. cap. 8. §. 3. & cap. 24. §. 5. Ant. Boucat. Dissert. Præambula de Grat. art. 6. & recentiores ceteri. Etsi vero loca ambigua eorum Patrum, qui floruerunt ante exortam hæresim Pelagii, & præsertim illorum qui ad populum habebant conciones, nequeunt Semipelagianis afferre aliquid adjumenti ob validissimas rationes productas cap. 7. de Elect. Justorum, atque alibi repetitas; tanta nihilominus mihi est existimatio & auctoritas Joannis, ut aliorum nervosis doctisque vindicationibus aliquam & ego addam, per quam illata illi injuria veritatis vi, præsidioque propulsetur.

PROPOSITIO: Chrysostomus Semipelagianismum præfocavit potius, quam docuit.

Contexam ego S. Doctoris apologeticam argumentationem hoc pacto. In Semipelagianis quatuor sunt attendenda, aut primarium ipsorum dogma jam a Catholicis omnibus refutatum; aut principia & doctrinæ capita, quibus illud firmare moliebantur, aut ex opposito argumenta, quibus oppugnatum est: aut Canones, quibus invenitur proscriptum. Quid enim aliud, ut dignoscantur Semipelagianismi notæ, necessum erit expendere? Sanctus autem Joannes Chrysostomus capitale Semipelagianorum assertum rejicit omnino, fontes, a quo profluit lutulentum illud dogma, illustrat & clarat rationem primam, qua exploditur, ipse suppeditat: eadem verba Canonum, quibus damnatur, sunt ex illius verbis exscripta. Igitur Chrysostomus Semipelagianismum non intrusit, non fovit: sed compressit, & suffocavit. Singula sic demonstro. Primarius Semipelagianorum error est, initium fidei, aut bonæ voluntatis esse ex nobis. Error iste a Chrysostomo evertitur: ait enim Hom. 4. in cap. 2. ad Ephes. *Ne beneficiorum magnitudo extollat te, vide quomodo te reprimit. Gratia, inquit, per fidem. Deinde ne rursus liberum arbitrium perimeretur, nostra etiam adhibuit; atque iterum illud idem sustulit, dicens, & hoc non ex nobis. Non enim fides, inquit, ex nobis. Nisi enim venisset, nisi vocasset, quomodo credere potuissemus? Quare nec fidei nostræ est, sed Dei: illud ipsum donum Dei est, ne quis glorietur, ut nos erga Gratiam gratos reddat.* Quibus verbis fidelissime ad literam ex Græco translatis, ait eruditissimus Habertus, ubinam illa in Chrysostomum tamquam gratiæ ad fidem initiantis ignarum, aut inimicum, invidiosa criminatio? Certe quamquam spuma in scopulum illisa concidit, & evanescit. Homilia pariter XIX. in Epist. ad Roman. expendens ea verba, *Vide bonitatem Dei &c. Non dicit* (inquit Chrysostomus) *vide igitur virtutem tuam, aut labores tuos; sed Dei bonitatem, ostendens, quod universum ex superna gratia sit factum, instituensque credentem, ut tremat.* En Chrysostomum capitale Semipelagianorum assertum verbis expressissimis refellentem.

Momenta vero Semipelagianorum erant, cum hortationes scripturarum affirmantium Deum expectare voluntates hominum & extendere tota die manus suas ad non credentes & contradicentes, nec non hominum esse præparare animam suam: tum libertas arbitrii, quam autumabant everti, si Dei constitutio humanas præveniat voluntates. His, ut in antecedentibus dictum est, respondent Catholici expectare Deum voluntatem deliberatam, divinæ vocationi obtemperantem, atque non coacte, non necessitate compulsam, & inhærentem mandatis, donari tamen illi misericorditer ut velit, ut faciat, ut veniat per gratiam prævenientem, & Spiritus Sancti illuminationem, inspirationemque dilectionis: ita ut non tollatur gratia, non denegetur arbitrium: illud quidem, quia non necessitatur, nec cogitur; illa, quia non expectat merita, sed facit. Quid vero Chrysostomus? Hæc ante exortum Semipelagianismum diserte tradidit, docens Deum non prævenire voluntates humanas, uti dogmatizabant Manichæi, impellente necessitate; quandoquidem dum meremur, aut demeremur, operamur cum deliberatione atque electione: totum autem opus, ideoque ipsam voluntatis primam in bonum inclinationem præsupponere gratiam moventem. Audi Joannem, vere Chrysostomum, idest aurei eloquii, Hom. 12. in Epist. ad Hebræos negantem auxilium præmovens, necessitatem inferens voluntati: *Non prævenit, ne perdat liberum arbitrium.* Verumtamen audi iterum hæc scribentem Hom. 12. in 2. ad Corinth. cap. 4. *Manifestum est sua quemque voluntate vel malitiam, vel virtutem eligere. Verum in nostra voluntate totum post gratiam Dei velitum est.* Est ergo apertissima sententia Chrysostomi, Deum expectare quidem voluntatis nostræ deliberationem & opus, ac nostrum esse manum aut ad ignem, aut ad aquam extendere, sed nihil, quod pertineat ad veram, & Christianam virtutem,

tutem, a nobis fieri nisi post gratiam, licat hæc non ita nos prævaniat, ut evertat liberum voluntatis arbitrium. Quamobrem nii Semipelagianismum non juvant ea loca Scripturarum sanctarum, quæ clamant nostra interesse, converti, velle, quærere, parare animam; ita errorem illum non alunt, nec fovent sententiæ Joannis sæpe numero splendida oratione dicentis referre nostra credere, parere, & perfectioris sanctitatis ponere fundamenta.

Jam vero dicendum aliquid de ratione præcipua, qua Semipelagianus error subvertitur. Est ea deprompta ex verbis Apostoli in 1. ad Corinth. cap. 4. *Quid autem habes, quod non accepisti?* Is testatur se fuisse convictum S. P. Augustinus, cum similiter erraret putans fidem, qua in Deum credimus, non esse donum Dei, tertio de Prædestinat. Sanctorum capite. Quanti ponderis hæc Apostolica verba sint ad revincendum Semipelagianismum dixi cap. xi. præcedentis dissertationis, repetam in hac, quarto, & longe melius commonstrat Doctor Gratiæ in quinto libri, quem nunc laudavi. Nec sentit oppositum S. Chrysostomus. Expendens Apostolicum testimonium Hom. xii. *Sed esto sis laudandus*, inquit, *& revera habeas donum, & hominum judicium non corrumpatur; sed neque sic oportet superbia efferri, quippe qui non ex te habes, sed a Deo accepisti. Quid igitur te habere simulas quod non habes? Sed esto habeas, habent & alii tecum. Igitur quod accepisti habes, neque hoc tantum, & illud, sed quicquid habes: non enim merita hæc sunt, sed Dei gratia. Quamvis fidem adducas, a vocatione eam accepisti; quamvis peccatorum veniam adducas, quamvis dona, quamvis virtutes, omnia inde tibi provenerunt. Quid igitur habes, quæso, quod non acceptum habes?* Argumentum primum ac singulare illud est: eodem convictus fuit Augustinus; eodem Semipelagianos ipse oppugnavit; eodem usi sunt Canone 6. Patres Arausicani.

Fluit nunc veluti sponte sua argumentationis nostræ pars quarta; & apparet in Chrysostomi Orationibus reperiri ipsa Canonum adversus Semipelagianos editorum verba, atque vim, auctoritatemque verborum. Dixi modo de Canone sexto Arausicano: hunc attuli non semel, & novissime cap. xi. & xii. de H. P. Facias, Lector, ejusdem Canonis cum recitatis verbis Chrysostomi collationem. Legas & Canonem alium Arausicanæ Synodi numero tertium. Eccum: *Si quis invocatione humana gratiam Dei dicit posse conferri, non autem ipsam gratiam facere, ut invocetur a nobis, contradicit Esaiæ Prophetæ, vel Apostolo idem dicenti: Inventus sum a non quærentibus me, palam apparui iis, qui me non interrogabant.* Hoc ergo Canone demonstratur necessitas prævenientis auxilii ex cap. 65. v. 1. Esaiæ, & ex 10. Epistolæ ad Romanos 20. Inquiramus nunc interpretationem Chrysostomi Hom. 18. in Epistolam ad Romanos. En illam: *Non dicit, quod ipsi per se Deum attrahere potuerint; sed & eorum, qui ex gentibus credebant, fastum dejiciens, ostendensque quod totum gratia sua perfecerit, dixit, Ego palam apparui iis, & ego inventus sum.* Vides in Chrysostomo vel ipsos Canones Arausicanos? Ergo imperitus, aut ad audendum projectus esse debet, quisquis tamquam Semipelagianum rodit & vellicat præclarissimum Ecclesiæ Doctorem, qui prædamnavit Semipelagianismi capitale decretum; qui explosit fallacia Massiliensium interpretamenta, & elisit argumentationes, antequam proferrentur; qui rationem primam ac validissimam pro necessitate gratiæ ad initium fidei promovit: qui præformavit Arausicanæ Synodi definitiones, & Canones. Hæc omnia præstitit Joannes Chrysostomus. Igitur Semipelagianismum præfocavit potius, quam docuit. Atque hæc erat propositio demonstranda.

CONTRARIA OBJECTIO REPELLITUR.

In eandem cum Semipelagianis conspirasse sententiam S. Joannem Chrysostomum nititur probare Gabriel Vasquez disput. 89. cap. 4. ex Hom. 42. in Genesim, ubi docet Deum voluntatem nostram attendere, & ex Hom. 27. in qua ait aliquam ex nobis pœnitentiam esse, ac proinde dilectionem & spem, quæ tamen de se non sufficiat ad delendum peccatum, nisi accedat gratia Dei; quibus similia tradit Cassianus Collat. 20. cap. 8. Eamdem doctrinam habet Chrysostomus in Hom. de Daniele, & serm. 1. de Verbis Domini. Insuper addit Vasquez disp. 92. cap. 8. ex Hom. 17. in Joannem hæc verba Chrysostomi: *Hinc admoneri possumus Deum suis in nos beneficiis nostras non prævenire voluntates, sed a nobis incipiendum esse, &c.* Urget & Hom. 12. in Epist. ad Hebræos, ubi parum a principio hæc habet: *Oportet nos eligere primum quæ bona sunt, & tunc ipse quæ sua sunt introducit: non enim antecedit nostras voluntates, ne lædatur arbitrium.* Possumus addere quæ scripsit Hom. 26. in Genesim de Noe: *Quandoquidem quæ sua erant omnia contulit, eorum etiam quæ a Deo sunt abunde potitus est.* Et in Ps. 120. *A nobis principia.* Hom. etiam 8. in Epist. ad Rom. tradit fidem præcedere, & gratiam impetrare. Denique pluribus in locis affirmat gratiam iis conferri, qui reddunt se gratia dignos, ut Hom. 41. de Sancta Pelagia. Profecto quisquis docet a nobis esse virtutem, nos divinis beneficiis non præveniri, nostrum esse principium bonorum operum, ad nos pertinere ut velimus & præeligamus, & gratiam dari iis, qui præbent se dignos gratia, is per omnia Semipelagianis adhæret. Adhæret ergo Semipelagianis Chrysostomus.

Resp. dist. minorem. Semipelagianis consentit, qui docet virtutem esse a nobis deliberate operantibus & volentibus post gratiam prævenientem, & inspirantem nobis bonam voluntatem indeliberatam; qui docet nos prævenire divina beneficia, qualia sunt augmenta gratiarum, sanctitas & justitia, incrementa virtutum, aliaque hujusmodi; qui docet nos præeligere & velle, quatenus in voluntate nostra totum post præmoventem gratiam relictum est; qui docet denique Deum non antecedere voluntates nostras præmotione necessitante atque impellente; nego quod is Semipelagianis adhæreat. Qui hæc omnia docet excludendo gratiam præmoventem, ac prævenientem, concedo. At Joannes Chrysostomus gratiam hanc non excludit, ut supra demonstratum est. Ergo quamquam alicubi scribat, nos velle, nos prævenire beneficia Dei, nos præeligere, nos dignos reddi voluntate nostra gratiis uberioribus, inter Semipelagianos immerito cooptatur.

Quamquam vero hæc responsio ex argumentatione nostra redditur manifesta: singula objecta a Vasquesio, & etiam aliunde superaddita curiitans repulsabo. Itaque Hom. 42. in Gen. loquitur Chrysostomus de eleemosyna, in qua Deus respicit voluntatem nostram, non censum; quod probat exemplo mulieris, quæ in gazophylacium duo tantum minuta projecit, & Sareptanæ viduæ, quæ Prophetam pavit Eliam. Huic quidem voluntati rependit Deus remunerationes gratiarum; sed hanc voluntatem num sine gratia a nobis esse docat Chrysostomus? Imo animadvertit Sareptanam mulierem, ut Eliam pascaret, a Domino habuisse præceptum & gratiam, & recitatis verbis Scripturæ, *Præcipiam mulieri viduæ ut pascat te*, statim ait, *Vide spiritus gratiam, dilecte.* Quod si in hac ipsa Homilia ait nos a Deo adjuvari dum enitimur ad virtutum agonas; loquitur de gratia cooperante: opponens virtutem gratiæ iis, qui spectant quidem, sed non adjuvant in ludis Olympicis decertantes. Hom. 27. demonstrat justificationis gratiam non conferri adultis, nisi eos pœniteat, nisi sperent, nisi diligant. Et hæc sunt Semipelagianismi argumenta? Essent, si ad pœnitentiam non requireret gratiam: sed hanc eodem loco commendat in servo, cui Dominus dimisit debitum, dicens: *Bonus Dominus non solum quantum petiit, sed quantum ne cogitare quidem ausus fuit, dedit. Is enim ejus mos est, ut vincat, & præveniat petitiones nostras.* Hæc frustra requires in Collationibus Cassiani, unde errores scatent Semipelagianorum, ut dicam proximo capite. In Homilia de Daniele loquitur de augmento gratiarum; Daniel enim, puerique alii justi erant, & illos gratia prævenerat benedictionibus dulcedinis. Hanc tamen Homiliam non constat esse Chrysostomi, eruditis pluribus repugnantibus. De augmentis gratiarum loquitur etiam in Hom. 26. de Noe, in 41. de Pelagia, & ubicunque de justis instituit orationem. Etenim cum Noe *perfectus* dicatur, non consideratur a Chrysostomo in principio, sed in progressu virtutis: atque Pelagiam laudat martyrium patientem, postquam Dominus illi donaverat, ut pateretur. Martyres quidem fortiter pugnantes gratia Dei confortari verum est; nec gratia cooperans tollit prævenientem, quemadmodum subsequens ac perficiens non tollit cooperantem. Decima septima Homilia in Joannem sermo est non de prima vocatione ad fidem, sed de beneficiis collatis Andreæ, quem sponte obtemperantem vocationi Dominus constituit Apostolum, & familiari consuetudine complexus est. Hunc tamen locum depravatum contendit Gonetus de Prædest. disp. 2. art. 3. §. 6. & legendum esse *præveniri*, non autem *non præveniri*, uti legitur in Veneta editione anno 1583. sed labitur manifeste, ut constat ex proxima antithesi, *sed a nobis incipiendum, &c.*, & ex Græcis codicibus, quos consulto perlegens vidi ita habere; πρῶτον παιδευόμεθα ὅτι οὐ φθάνει τὰς βουλήσεις ἡμῶν ὁ Θεὸς ταῖς δωρεαῖς. ἀλλά, &c. In Hom. 12. ad Hebræos liquet, ut observatum est supra, excludi præmotionem necessitantem; atque, ut adnotavit Habertus, fit sermo non de iis, qui sunt in privatione gratiæ, sed de iis, qui stant, currunt, & potestatem habent non dandi in commotionem pedem suum. Quod colligitur ex verbis sequentibus. *Etiamsi curras, etiamsi studium adhibeas, ne tuum existimes, si quid recte gestum est. Nisi enim cœlesti auxilio potiaris, omnia frustra sunt.* Denique in Epistolam ad Romanos Hom. viii. dum ait fidem impetrare gratiam, loquitur Chrysostomus de Gratia sanctificante; siquidem & hæc habet eodem loco, *Accedit fides per gratiam attracta.* Quare ex his apparet argumenta omnia, quæ adversus doctrinam Chrysostomi proferuntur, vitrea esse, & ficulna: atque inter Cassianum, Hilarium, Vincentium, aliosque Semipelagianos, doctos alioqui, sanctosque viros, necnon inter complures nullius falsæ doctrinæ suspectos, & sapientia præclaros, extare & eminere Chrysostomum,

Quantum lenta solent inter viburna cupressi.

CA-

CAPUT III.

De sanctis viris, quorum doctrinam fuligo Semipelagiani erroris aspersit.

PRÆMITTENDUM est nihil derogare sanctitati ac virtuti eorum, qui ante exploratam circa prævenientis gratiæ auxilium veterum traditionem, expressasque definitiones Romanorum Pontificum, aut Sanctorum Conciliorum, profundissimas gratiæ ac libertatis quæstiones aut ignorarunt, aut non exacte explicaverunt: aut proprio indulgentes ingenio fallaci sensu, quod cujusvis hominis est, quædam verba fuerunt interpretati. S. enim Prosper Semipelagianos Massilienses in Epistola ad Augustinum servos Dei, ac tales, qui vitæ meritis ceteros antecellerent, spiritualium studiorum viros, claros egregiosque in omnium virtutum studiis, & in ceteris Augustinianæ admiratores, sectatoresque doctrinæ appellat. Hilarius etiam illos summa cum laude commemorat, & scribit illos, hoc excepto, quod pertinet ad initium fidei, in factis & dictis omnibus Augustini sanctitatem fuisse admiratos. Dum ergo illos Semipelagianos dixero, non illorum personam me accusaturum declaro, non mentis pervicaciam, non voluntarium errorem, sed solam falsitatem doctrinæ, qualem in suis quoque scriptis ante Episcopatum editis S. Augustinus deprehendit, & qualem Vasquesius absque ulla Sanctorum injuria suspicatus est in Chrysostomo, & in Marco Eremita. Quare si forte nobis vel excidit hactenus, vel in posterum defluet verbum aliquod contumeliosum, quod e pectore nostro utinam non erumpat; sancte profitemur dogmata nos adversari, non Auctores, quemadmodum ajebat Prosper in Pelagianæ pravitatis reliquiis *non mediocris virulentiæ fibram nutriri*, cum tamen, ut diximus, sanctitatem Massiliensium debitis laudibus celebraret. His vero præmissis sit

· PROPOSITIO I. Cassianus non potest a Semipelagianismo excusari.

Probatur I. Testimonio Isidori Pelusiotæ Cassiani condiscipuli, qui Epist. 309. loquacem & temerarium appellat, & doctrinæ S. Augustini impugnatorem: ex Adone Viennensi, qui in Chronicis ad annum 425. scribit: *Opera illius a Catholicis cautissime legenda, maxime de libero arbitrio & gratia*; addit errores illius non ad plenum purgare potuisse, cum vellet, Cassiodorum Senatorem Ravennatensem: ex Cassiodoro ipso scribente cap. 29. Divinarum institutionum Cassianum purgatum ab erroribus etiam a Victore Martyritano: ex Thoma Braduardino, qui lib. 2. de caussa Dei cap. 4. Cassiani sententias appellat *Hæreticas, & Pelagiano veneno prægnantes*: ex parente Ecclesiasticorum Annalium, qui ad annum 433. scribit certo falli, qui Cassianum credunt *fuisse omni ex parte catholicum*. His consentiunt omnes fere Scriptores. Non ergo absque magna testimoniorum auctoritate Semipelagianismi Cassianus insimulatur. II. Probatur ex quo in S. Officio Generalis Inquisitionis Hispaniæ damnata fuit hæc propositio Thomæ de Iriten: *Cassianus non fuit Semipelagianus*. Vide Gonzales controv. IV. art. 9. III. Probatur quoniam S. Prosper adversus Semipelagianos fidem catholicam egregie defendit. Illum his verbis commendat in Martyrologio Romano Ecclesia, *Eruditione & pietate insignis adversus Pelagianos pro fide catholica strenue decertavit*. Illius opera dicuntur a Gelasio in Concilio Romano *custodienda & recipienda*. Ex illius & Augustini scriptis fabricati sunt Canones Synodi II. Arausicanæ. Ipse autem Prosper suum maxime studium contulit in refellendo Cassiano. Editum adversus hunc librum contra Collatorem, constat ex titulo, constat ex Cassiani verbis passim in hoc libro productis, constat ex c. 2. ejusdem Operis, constat ex antiquissimo Corbejensi Codice præferente hunc titulum: *Liber S. Prosperi pro Prædicatoribus Gratiæ contra librum Cassiani Presbyteri, qui prænotatur De protectione Dei*. Hæc est Collatio 13. habita cum Abbate Chæremone. Quod autem Antonius Boucat respondet in hac Collatione non esse sensum Cassiani, ab eoque historice referri sententiam Chæremonis, refelletur infra ipsius Prosperi expressissimis verbis. IV. Probatur ex decreto Gelasii, qui statim post recepta Opuscula Prosperi ait, *Opuscula Cassiani Presbyteri Galliarum apocrypha*. Triplici autem sensu dicitur aliquis liber apocryphus, vel quod non sit auctoritatis divinæ & in Canone Scripturarum sanctarum, vel quod incertum habeat auctorem, vel quod doctrinam exhibeat non plane catholicam. Opuscula Cassiani nequeunt appellari apocrypha primo & secundo sensu; non primo, quoniam dicerentur apocrypha etiam opera Prosperi, aliorumque Sanctorum, quæ ibidem declarantur esse recipienda & custodienda · non secundo, propterea quod Auctoris, idest, ipsius Cassiani nomen apponitur. Sunt ergo Apocrypha eo quod doctrinam contineant non undequaque Catholicam. Hanc Gelasii Censuram impetere quidam volunt, non Collationes Cassiani, sed libros de Institutis Monachorum. Verum si id concedatur, quid inde? Profecto sequeretur hos quoque libros non esse immunes erroris, ut revera non esse demonstrat Norisius lib. 2. cap. 1. §. *Interim*. Neque est ulla ratione probabile Romanum Pontificem expungere reliquos Cassiani libros, non illum de Protectione refutatum a Prospero ibidem insignibus Gelasii laudibus celebrato. Ipsum vocabulum *Opuscula Cassiani* videtur appellare non omnia hujus Scriptoris Volumina, sed e grandioribus voluminibus ad refellendum excerpta. V. Probatur ipsius Cassiani verbis. Qui postea quam collat. XIII. cap. 3. scripserat non solum actuum, verum etiam cogitationum bonarum ex Deo esse principium, quæ sane verba videntur esse catholica, sequenti cap. 9. venena spargens, *ut autem evidentius clareat* (inquit ille) *etiam per naturæ bonum, quod beneficio Creatoris indultum est, nonnunquam bonarum voluntatum prodire principia, quæ tamen nisi a Domino dirigantur, ad consummationem virtutum pervenire non possunt, Apostolus testis est dicens, Velle adjacet mihi, perficere autem bonum non invenio*. En manifeste Cassianus initium bonæ voluntatis a nobis esse autumat, exponens quæ dixerat tertio capite, intelligenda esse aut de gratia conditionis, qualis est facultas arbitrii, aut de eo quod accidit nonnunquam, & in portione, non in universitate bonorum. Ita animadvertit S. Prosper cap. 3. n. 8. atque ita nos demonstravimus cap. XI. præcedentis prop. 3. Etiam Apostolicum testimonium explicat Prosper cap. 4. n. 14. dicendo, *Vox ista (Velle adjacet mihi) vocati est, & jam sub gratia constituti*, scilicet, ut egomet explicavi in solutione objectionis. Legantur reliqua capita memoratæ Collationis, nec non lib. XII. de Institutis Monach. cap. 14. ubi docet, naturaliter inesse cuique animæ virtutum semina beneficio Creatoris inserta, conatus humanos gratiam præcedere, divinamque misericordiam conferri laborantibus ac desudantibus, aliaque plura puri puti Semipelagianismi argumenta.

Objicit Antonius Boucat. Cassianus Collat. 3. cap. 4. sic loquitur: *Ex Deo quidem est, quoties inspiratio quædam immissa in cor nostrum nonnunquam etiam dormientes nos ad desiderium æternæ vitæ, & salutis exsuscitat*. Rursus Collat. XIII. cap. 3. *Quibus manifeste colligitur, non solum actuum, verum etiam cogitationum bonarum ex Deo esse principium, qui nobis & initia bonæ voluntatis inspirat, &c.* Addit Boucat in resp. ad objectiones, S. Prosperum damnare in Cassiani Collatione non sensum ipsius Cassiani, sed Abbatis Chæremonis. Cum enim, inquit, sit liber Collationum Patrum, solummodo ad sensum auctoris Collationis, nusquam vero auctoris libri spectandus est.

Resp. Boucatum, ut in aliis pluribus, in defensione Cassiani nihil proferre, quam verba. Etenim verba deprompta ex cap. 4. Collationis tertiæ demonstrant Cassianum fateri gratiam *in portione* (inquit S. Prosper) *quam negabat in universitate vocatorum*. Quid sibi vult adverbium illud *nonnunquam*? Neminem id puto ignorare. Nonnunquam ait Cassianus tam bene, quam bene alibi, *Nonnunquam etiam conatus bonæ voluntatis vel exigit, vel expectat*. Quod profertur ex cap. 3. Collat. XIII. ita a Prospero retunditur c. 2. num. 7. *Doctor Catholice, cur professionem tuam deseris? Cur ad fumosam falsitatis caliginem relicta serenissima veritatis luce devolveris?* Etenim Cassianus cap. 9. ut supra ostendimus, definitionem præcedentis cap. 3. ita explicat, ut omne donum descendat a Patre luminum, quatenus naturæ bonum beneficio Creatoris indultum est, & nonnunquam in portione vocatorum gratia etiam dormientes exsuscitet. Hæc ubi adnotavit Prosper, inquit num. 10. *Post hæc concludit, quia etiam suis interdum motibus homo ad virtutum appetitus potest extendi, semper vero a Domino indigeat adjuvari. Et ubi est quod regulari definitione præmissum est, non solum actuum, verum etiam cogitationum bonarum ex Deo esse principium, qui & incipit quæ bona sunt, & exequitur & consummat in nobis? Ecce hic etiamsi bonis cœptis necessarium Dei fateris auxilium: ipsas tamen laudabiles motus, appetitusque virtutum, remota gratia Dei, nudæ libertati adscribis arbitrii*. Quod postremo loco positum est hac ratione refellitur. Si Prosper non redarguit sensum Cassiani, sed Abbatis Chæremonis, si in Collationum libro nusquam sensum Scriptoris putas esse spectandum, cur Cassianum conaris defendere contorto textu verborum capitis tertii, quæ Chæremonis erant, te judice, non Cassiani? Deinde ubinam Cassianus quod ponit in ore Chæremonis aut emollit, aut notat interjecta parenthesi, ne fallat lectorem? Rursus quomodo non loquitur Cassianus in proprio sensu, dum etiam libro de Institutis Monachorum duodecimo constantissime definit, *perfectionem sine gratia Dei a nemine consummari*, sed primam gratiam præstitam esse *occasione sibi tantummodo a nobis bonæ voluntatis oblata*? Num Cassianus refert modo verba Chæremonis? At declarat se hoc dicere, & seniorum sententia plane & constantissime definire. An libros de Institutis Monachorum & tu abjudicas Cassiano? At librorum illorum Auctor promisit Castori lib. 2. cap. 9. se Patrum Collationes literis mandaturum, ne dubitares diversos esse Scriptores. Postremo audias Divum Prosperum hæc capite 2. scribentem: *Igitur in libro, cujus prænotatio est = De Protectione Dei, = vir quidam sacerdotalis, qui disputandi usu inter eos, quibuscum degit, excellit, Abbatem quemdam introducit de Gratia Dei, & de libero arbitrio disserentem, cujus se per omnia probasse, ac suscepisse ostendit sententiam: ut jam non cum illo nobis sit negotium, qui forte tales opiniones suas aut negando refutaret, aut corrigendo dilueret; sed cum isto, qui ad instrumentum inimicorum gratiæ Dei talem studuit proferre doctrinam*. En argumentationes recentio-

centioris hujus Theologi ab ipso Impugnatore Cassiani contrarias. Sed Boucat contradicit sibi ipsi, cum supra art. 3. pag. 56. probet Semipelagianos non admisisse gratiam actualem ad initium fidei ex Collat. XIII. Cassiani, cap. 8. & ss.

Objicies 2. cum aliis Apologistis. I. Collationes Cassiani a summis sanctisque viris summopere commendantur, a D. Benedicto capite 24. Regulæ, a Joanne Climaco Gradu 4. Scalæ, a Petro Damiani lib. 5. Epist. cap. 19. ab aliis. II. Cassianus in Monasterio S. Victoris prope Massiliam tamquam Sanctus colitur, recondito ejus corpore in Crypta loculo marmoreo quatuor columnis suffulto, & capite incluso in theca argentea gemmis ornata. Celebratur etiam Sancti Cassiani festiva dies 10. Kal. Augusti cum solemnitate octavarum. III. Nunquam expresse in damnatione Semipelagianorum Cassianum invenimus nominatum.

Resp. ad 1. In his quæ spectant ad Religiosorum institutionem in Collationibus Cassiani multa reperiri utilissima, ideoque merito laudantur a prædictis summis sanctisque viris, nec non a Gregorio, Fulgentio, Dominico, Thoma Aquinate, ceterisque præditis discretionis judicio, & a palea triticum secernentibus. Ad 2. respondeo nonnullos de sanctitate Cassiani dubitare, eo quod S. Prosper illum accusare videatur hypocrisis & superbiæ, & in Congregat. de Auxiliis Clemens VIII. auctore P. Lemos lib. 1. de Auxiliis div. Grat. cap. 22. & Gonzales Controv. IV. art. 10. prohibuerit ne Cassiani reliquiæ venerationi exhiberentur. At ego nolo Cassiani sanctitati detrahere, cum Gregorius Magnus lib. VI. Epist. 12. laudet Monasterium in honorem S. Cassiani consecratum, ut observat Pagius ad an. 433. n. XVIII. & quæ de illius sanctitate dicta sunt, arbitror esse verissima. Respondeo itaque nihil derogare sanctitati notam Semipelagianismi, ut præmonui initio hujus dissertationis: quare si Prosper carpit Cassianum acerbiori sermone, quælibet verborum asperitas doctrinam spectat, non Auctorem, vel aliquos alios Semipelagianos superbos forte, & hypocritas, factos sanctitate Monachorum, quibus cum sentiebant, audaciores, sectatoresque pravitatis doctrinæ, non probitatis atque virtutis. Clemens autem VIII. rejecerit reliquias Cassiani vel quia non constabat de illarum, ut inquiunt, *identitate*, vel quia non est privati hominis cultum Sanctorum, quos tales non declaravit Ecclesia Romana, ubique promovere; vel quia opportunum non erat ebullientibus controversiis de Gratia promovere existimationem Cassiani. Ad tertium respondeo personam Cassiani merito non fuisse damnatam, quoniam non errabat pervicacia cordis, sed ignorantia, & existimabat errorem suum procul abesse ab hæresi Pelagiana: unde Prosper cap. 3. scribit Collatorem nec cum hæreticis, nec cum Catholicis plenam habere concordiam; & n. 61. de ipso ceterisque Semipelagianis ait, *Quoniam tamen, dum adhuc non sunt a fraterna societate divisi, toleranda magis est intentio, quam desperanda correctio*. Si Augustinus pepercit nomini, & personæ Pelagii antequam damnaretur, & reus fieret solemnis tergiversationis ac pertinaciæ; si nec Bajus a Pio V. in damnatione propositionum suarum, ut illius honori consuleretur, expresse nominatus est: quanto magis servandum id erat cum viris doctrina, & sanctitate conspicuis?

Objicies 3. Cassianus fuit discipulus S. Joannis Chrysostomi. Si ergo doctrina Chrysostomi in materia de Gratia Catholica est; erit & Catholica doctrina Cassiani: = Resp. Isaac Habert lib. 2. cap. 17. Cassianum a Joanne Chrysostomo expulsum fuisse ab Ecclesia Constantinopolitana, ubi Diaconi fungebatur officio. Nititur hæc opinio auctoritati Trithemii in Catalogo virorum illustrium, S. Antonini Florentinorum Archiepiscopi 2. p. Hist. tit. 10. cap. 10. §. 2. Sigeberti in Chronicis ad an. 425. & Vincentii Bellovacensis lib. 12. Speculi Hist. cap. 14. His non assentior, 1. quia Cardinalis Norisius principio lib. 2. Hist. Pelagianæ demonstrat ex lit. Innocentii ad Clerum C. P. Cassianum, & Germanum venisse Romam in caussa Chrysostomi ab eodem Clero legatos. 2. Quia ex Historia Sozomeni & Nicephori constat Cassianum non a Chrysostomo, sed cum Chrysostomo fuisse Constantinopoli expulsum. 3. Quia ad finem usque vitæ Cassianus præceptoris sui Chrysostomi fuit studiosissimus, ut liquet ex dignis, plenissimisque laudibus, quibus doctrinam ac sanctimoniam ejus exornat circa finem librorum de Incarnatione adversus Nestorium, ubi etiam testatur se a Chrysostomo habuisse institutionem & disciplinam, & referendum totum ad honorem magistri, quicquid putatur esse discipuli. Melius itaque respondebis, Cassianum aliquas sententias Chrysostomi, quæ prima specie videntur Semipelagianæ, non plane fuisse assecutum.

PROPOSITIO II. Faustus Rejeusis Episcopus fuit revera Semipelagianorum imbutus errore.

Certissima est hæc propositio, & probatur I. Ex cap. *Sancta Romana*, in quo Fausti Opuscula rejiciuntur ut apocrypha. II. Ex epistola Hormisdæ ad Possessorem, ubi Pontifex pariter declarat scripta Fausti non esse recipienda. III. Ex Joanne Maxentio, quem Faustum egregie refutasse, & pro Gratia Christi magno studio ac fervore decertasse testantur PP. Africani exules in Sardinia, & inter eos Fulgentius libro 1. de Veritate Prædestinat. Bellarminus de Scriptoribus Ecclesiast. Baronius ad an. 490. Vasquez, 1. 2. disp. 199. cap. 3. & Suarez Prolog. 5. de Grat. cap. 5. IV. Ex eodem Fulgentio, quem conscripsisse septem libros adversus Faustum, ejusque placita circa liberum arbitrium & gratiam, affirmat S. Isidorus Hispalensis in Catalogo Virorum illust. cap. 14. Syncellus in vita Fulg. cap. 28. & PP. Africani in Epist. Synodica ad Monachos Scythas, quæ legitur inter Opera Fulg. Tom. VI. Biblioth. PP. V. Ex S. Cæsario Arelatensi, quem adversus Faustum propugnasse Augustinianam doctrinam constat ex Ennodio Ticinensi apud Baronium ad annum 508. VI. Ex Petro Diacono, qui Tract. de Incarnat. & Gratia demonstrat Fausti doctrinam Ecclesiæ plurimum esse nocivam. VII. Ex his, quæ scripsimus de H. Prædestinat. lib. 6. cap. 14. ubi demonstratum est a Semipelagianis Defensores Gratiæ & Augustini discipulos tamquam Prædestinatos fuisse traductos, atque in hoc maxime Faustum intendisse ingenii sui nisus & molitiones. VIII. Ex Synodo Arausicana, quam præsertim contra Faustum fuisse celebratam constat ex Norisio lib. 2. cap. 23. IX. Ex libris Fausti de libero arbitrio: in quorum altero, cap. 6. docet in electione ad gratiam *observari merita*; Abelem divinis placuisse conspectibus *per institum a Deo generaliter bonum*, atque *per propriæ voluntatis affectum*; dari aliquam fidem per legem inscriptam visceribus, ob quam *bonum credulitatis non novellum est privilegium, sed vetustum*; inter ipsa mundi coalescentis exordia datam hominibus virtutem fidei, quoniam inspiravit Deus *animæ notitiam suam*. Capite quoque X. exemplo Gentilium nititur ostendere, per legem naturæ indiscrete vigentem inter sensum cujusque hominis *inesse homini intellectum Dei pariter & cultum*; ante munera Redemptoris circa rationabilem creaturam semper *auctoris dona viguisse, a Conditore quidem summo præscripta per naturam, sed per gratiam confirmanda*; hoc nostrum esse, ut qui pro fragilitate idonei non sumus, *quærendi & pulsandi importunitate placeamus*, perfectissima providentia *hominem conditum ad sanctæ imaginis dignitatem laboribus & conditionibus explorare*; vilescere gratiæ oblationem, *nisi fuerit obedientiæ præmissa devotio*; non esse in quo jucundetur benignitas largientis, *si non prius explorata fuerit inquirentis aviditas*. Hæc & alia permulta Faustus: ex quibus patet non admisisse gratiam Salvatoris nisi ad consummationem perfectionemque virtutis, ad initium vero sanctæ credulitatis tantummodo bona naturæ, & gratiam legis atque doctrinæ. Fuit ergo Semipelagianus, imo Semipelagianorum antesignanus & princeps, qualem haberi a plurimis liquet ex Notatione, & Indice expurgatorio Magistri S. Palatii præmissis Operibus Fausti Tom. VIII. Max. Biblioth. PP. pag. 523.

Revincitur ex dictis Sirmondus, qui in Hist. Prædestinatiana Apologiam pro Fausto concinnavit. In qua primum ait Faustum accusatum a Joanne Maxentio infecto Eutychiana labe: cum Maxentius Orthodoxus fuerit, ut ostendam in libris de Incarnatione, nec solus, sed alii viri sanctissimi, Romanique Pontifices Fausti scripta tamquam Semipelagianismum olentia rejecerint. Addit Afros Patres Faustum insectatos, quoniam illorum menti insederat error Prædestinatianorum. At Commentum de Hæresi Prædestinatiana rejectum est: & quamquam extitisset reapse, nequit tribui Africanis Patribus, maxime Fulgentio, qui & Faustum impugnavit, & circa libertatem & gratiam egregio volumine haud recta incedentem Monimum docuit, & emendavit. Denique negat Gelasium damnasse libros Fausti declarando esse apocryphos: quod repugnat literis Hormisdæ, ipsi decreto Gelasii, nec non testimoniis Sanctorum. Quare sapientissime monuit Baronius Faustum in pluribus declarari hæreticum, nec purgari posse qualibet Apologia.

PROPOSITIO. III. Vincentius Lirinensis fuit & ipse Semipelagiano dogmate imbutus.

Demonstrat hanc propositionem Cardinalis Norisius lib. 2. Hist. Pelag. cap. XI. Nat. Alexand. Tom. 5. H. E. pag. 53. Pagius in sua Critica ad an. 434. num. XV. aliique viri eruditi pluribus argumentis. Quorum primum sit. Aliquis Vincentius fuit Semipelagianus, ut constat ex Opere Prosperi *contra objectiones Vincentianas*. Invenimus autem tres Vincentii nomine appellatos, Vincentium Lirinensem, Vincentium Victorem, & Vincentium Presbyterum, cujus meminit Gennadius cap. 80. de Viris illustribus. In ceteros posteriorum ætatum de Vincentii nomine dictos nulla cadere potest suspicio. At objectionum Vincentianarum auctor non fuit Vincentius coævus Gennadio, & Cannato, quippe qui floruit plusquam sexaginta annis post excitatos in Galliis Semipelagianorum tumultus, & post obitum Prosperi vita functi anno 457. vel ut contendit Philippus Labbe in notis ad Bell. 456. Etenim Vincentius iste, ut refert Gennadius eodem loco, legebat quasdam Expositiones suas sancto homini Dei Cannato, qui Episcopatum non obtinuit nisi exacto, aut vertente anno 480. ac Gennadius scribebat circa annum 490. Nec Semipelagianismus exortus fuit extremis diebus Prosperi, sed jam ab anno 429. ut illum eliminaret, scripsit Augustinus de Præd. SS. & de Dono Persev. Vincentius ergo Presbyter non est Auctor prædictarum objectionum, quomodo male disserunt Scriptor Præfat. ad Commonitorium Lirinensis, & Gonzales Controv. IV. pag. 233. Multo minus objectiones tribuendæ sunt Vincentio Victori, jam confutato libris Augustini an-

anno 419. cui & Prosper, si redisset ille ad ingenium, exprobrasset veterem contumaciam, ac superbiam. Accedit post mortem Augustini nullos in Africa extitisse Semipelagianos, exortos e contra complures in Galliis; ad quos coercendos Prosper vigilanter nervoseque stetit in acie *Apostolica auctoritate* munitus. Si ergo Semipelagianus objectorum auctor non fuit Vincentius Presbyter, nec Vincentius Afer; quisnam ille fuit, nisi Vincentius Monachus Lirinensis?

Alterum argumentum est. Proprium erat Semipelagianorum Pelagium, Cælestium, Julianum execrari; Augustinum autem hostem Pelagianorum infensissimum, quoniam & sibi adversabatur, insectari, ejusque doctrinam vel in quæstionem trahere, vel clam quasi cuniculis aggredi & oppugnare. Exempla sunt nobis libri Fausti, Cassiani, & Gennadii; testimonia autem literæ Cælestini, atque Opera Prosperi. Atque Vincentius Lirinensis, uti redarguit Pelagianos cap. 3. 13. 34. & ultimo Commonitorii, ita Augustinum non curat omnino, neque vel semel commemorat, etiamsi in refellendis Pelagianis illum celebrandi frequens oblata fuerit occasio. Agit ergo Lirinensis ceterorum Semipelagianorum more & modo, eodemque colore tinctus est. Legite Pagium ad annum 434. num. XIX.

Tertium argumentum desumitur ex libro Commonitorii, quem tamen doctrinæ plenum, & alias perutilem judicarunt. In eo libro Vincentius non uno indicio Semipelagianum se prodit. Primum Semipelagianorum erat decretum communem esse universis hominibus gratiam, dari illam quærentibus & pulsantibus, nec admittendam esse gratiam specialem, quam electis sacræ literæ pollicentur. Hoc docet Vincentius Commonitorii cap. 37. *Audent* (inquit) *docere quod in Ecclesia sua, idest in Communionis suæ conventiculo magna ac specialis, ac plane personalis quædam sit Dei gratia, adeo ut sine ullo labore, sine ullo studio, sine ulla industria, etiamsi nec petant, nec quærant, nec pulsent quicumque illi ad numerum suum pertinent, tamen ita divinitus dispensentur, ut angelicis exceptmanibus, nunquam possint offendere ad lapidem pedem suum.* Alterum Semipelagianorum assertum erat, quemadmodum manifestum est ex Epist. Prosperi, Augustinum in exponendis divinæ Prædestinationis mysterio & dono perseverantiæ excessisse modum, ac melius esse in illius mysterii altitudine servare silentium. Atqui hoc pariter docet Vincentius his verbis: *Sancti cujusdam viri memoriam tamquam sopitos jam cineres profana manu ventilant, & quæ silentio sepeliri oportebat rediviva opinione diffamant.* Addit hujus sancti viri ettatum *nec approbandum esse, nec prodendum.* Hæc vero de quonam jam defuncto Patre dicta sunt, nisi forte de Augustino, quem Patrem Semipelagiani arbitrantur nec prodendum esse ob Augustiniani nominis celebritatem, nec approbandum ob novitatem doctrinæ? Cujus enim innovabatur memoria, atque, ut Vincentius scribit, cineres tunc temporis ventilabantur, nisi Augustini, quem Hilarius & Prosper acerrime propugnabant? *Fallor*, inquit Alexander, *nisi sit hæc vera mens, verusque sensus Vincentii Lirinensis.* Præterea Semipelagiani doctrinam Augustini excipiebant in iis tantum libris, in quibus cum antiquis Patribus puta aut concordare, & rejiciebant quæ scripserat de necessitate Gratiæ *ad initium sanctæ credulitatis.* Eapropter affirmabant Cælestinum Papam postrema Augustini scripta nulla ratione probasse. Vincentius pariter Semipelagianis ceteris morem gerens: *Hic aliquis fortasse addubitet* (inquit) *quinam sint illi, quos habere prohibeat liberum pro voluntate sermonem, vetustatis prædicatores, an novitatis inventores? Ipse* (Cælestinus) *dicat, & dubitationem legentium ipse dissolvat.* Quibus contendit Vincentius, non esse corripiendos Massilienses approbatores antiquæ doctrinæ, sed Hilarium potius ac Prosperum novæ & recentioris propugnatores. Sed de hoc argumento videndus Norisius lib. 2. H. P. cap. 11. §. *Verum quanta arte.*

Postremum argumentum sit illud. Cælestinus adversus Semipelagianos detrahentes Augustinianæ doctrinæ scripserat ad Episcopos Galliæ, *Desinat, si ita res est, incessere novitas vetustatem.* Hæc verba Vincentius cap. 43. Commonitorii ita contra Hilarium & Prosperum detorquet. *Desinat*, inquit, *si ita res est, idest, si ita est, ut apud me quidem Urbes, & Provincias vestras criminantur, quod eas quibusdam novitatibus consentire noxia dissimulatione faciatis; desinat itaque, inquit, si ita res est, incessere novitas vetustatem. Ergo hæc fuit beati Cælestini beata sententia, non ut vetustas cessaret obruere novitatem; sed potius novitas desineret incessere vetustatem.* Juvat hic nonnulla animadvertere cum Norisio in scrupulis Anonymi evulsis, Natali Alexandro citato loco, Claudio Frassen tom. 1. Scoti Acad. Tract. 2. aliisque viris doctissimis. Primum est, hæc Vincentii verba ferire Prosperum & Hilarium: hi enim soli ex Galliis ad Cælestinum profecti erant illius contra Semipelagianos auctoritatem imploratum, neque eo tempore alia dissidia suborta sunt, aut saltem non alia studuit Cælestinus compescere prædicta ad Antistites Galliarum Epistola. Deinde Vincentius carpit Hilarium & Prosperum tamquam criminatores, illos flocci faciendo his verbis, *ut quidam criminantur*; cum Cælestinus utriusque solicitudinem iisdem literis commendaverit. Præterea cum Hilarius ac Prosper accusassent apud Cælestinum *nescio quos Presbyteros*, ut ibidem Summus Pontifex contestatur; Vincentius, quasi esset Semipelagianismus communis Gallorum fides, ait vocasse in crimen *Urbes, & Provincias.* Insuper trina repetitione illius parenthesis *si ita est*, suadere videtur aut illatam accusationem esse falsam, aut Cælestinum non habuisse delatoribus fidem. Denique ea conclusione, *Ergo hæc fuit Beati Cælestini beata sententia, &c.* satis ostendit Vincentius novitatem Augustinianæ doctrinæ non debere incessere perantiquam a Massiliensibus propugnatam; siquidem Semipelagiani Augustini discipulis objectabant istorum de Prædestinatione sententiam novam esse, & cum antiquorum Patrum doctrina pugnantem; quod manifestum est ex Epist. Beati Prosperi scribentis, *Contrarium putant Patrum opinioni & Ecclesiastico sensui quidquid de vocatione electorum secundum Dei propositum disputasti.*

Plura objiciunt contra Norisium Franciscus Macedo, & Bruno Neuslet: sed omnia possunt ad quatuor capita revocari. Erit ergo primum pro Vincentio argumentum, Sententia quæ asserit Vincentium Lirinensem fuisse Semipelagianum, nullum Auctorem habet, nisi Vossium, Norisium, & Lupum: = Resp. non esse postremos duos, & in iis, quæ ad eruditionem spectant, etiam Vossium, proletarios & populares, uti existimat personatus Neusserius; Macedo enim fatetur plures cum Norisio consentire circa Vincentii Semipelagianismum, quod tamen negat de Hilario Arelatensi, de quo proxima Propositione. At Norisius ad scrupulos Anonymi dissert. 3. §. 2. demonstrat suam de Vincentio sententiam probari Garnerio dissert. 1. cap. 6. Claudio Frassen Scoti Acad. Tract. 2. disp. 3. Alterario dissert. 9. de Scriptis SS. Leonis & Prosperi, PP. Mauro-Benedictinis in App. Tom. X. Op. S. Aug., Thomassino dissert. 13. in Synodos, Basilio Poncio in priori parte Relect. de Grat. cap. 4. Atque si hi perpauci videntur, addimus Natalem Alexandrum & Pagium supra cit. Graveson Tom. 2. H. E. pag. 161. ipsum quoque Francolinum in suo Th. Tyrocinio pag. 130. Est ne assertio nostra singularis, an inter Scriptores communior?

Secundum pro Vincentio argumentum est, illum non esse auctorem objectionum Vincentianarum: 1. Quia Vincentius Lirinensis fuit Pelagianorum infensissimus hostis. 2. Quia Commonitorii cap. 43. laudat summopere Epistolam Cælestini contra Semipelagianos. 3. Quia objectiones illæ adeo absurdæ sunt, & intultæ, ut moveant, inquit Macedo, vomitum & cachinnum, cum Lirinensis doctissimus fuerit, ac disertissimus. 4. Quia auctor illarum objectionum fuit Vincentius Presbyter, ut scribit Baronius, & Vasquez 1. p. disp. 91. cap. 8. n. 43. Respondetur Vincentii Semipelagianismum erumpere non solum ex objectionibus Vincentianis, verum etiam ex ejus Commonitorio. Illas autem objectiones non esse Lirinensis nullum ex his momentis evincit. Non primum, quia Semipelagiani omnes execrabantur Pelagianos, ut constat ex libro Prosperi contra Collatorem, & ex ipso Fausto in libro 1. de lib. arbitrio: credebant enim Semipelagiani, *peccato primi hominis obnoxium nasci genus humanum, nec ab ipso malo nisi per justitiam secundi hominis aliquem liberari*, inquit Augustinus cap. 1. de Præd. SS. Non secundum, quia Epistolam Cælestini, ut supra dictum est, Vincentius contra Hilarium & Prosperum miro artificio detorquet. Non tertium, quia in objectionibus, & in Commonitorio idem apparet ingenium. Non ultimum, quoniam Vincentius Presbyter floruit ætate Gennadii, & Prospero jam defuncto.

Tertium argumentum petitur ex egregio Opere Commonitorii. Illud enim mirifice commendatur, ut demonstrat Macedo cap. 7. prioris Commentationis. Deinde falsum est in hoc Opere Vincentium loqui contra discipulos Augustini, quos optime noverat a Cælestino singulari elogio condecoratos. Præterea verba illa Commonitorii *in conventiculo Ecclesiæ suæ* aperte significant aliquam Congregationem hæreticorum, non sectatores Augustinianæ doctrinæ. Rursus verba cap. 37. *Audent polliceri, & docere, &c.* explicari debent catholice, non in sensu Semipelagiano: quandoquidem in sententia quoque Augustiniana orandum & pulsandum est, ut specialem illam gratiam obtineamus. Resp. Commonitorium Vincentii utilissimum esse in iis, quæ pertinent ad doctrinam de Patrum traditionibus, & usu earumdem: uti Collationes Cassiani perutiles sunt in iis, quæ spectant Monachorum institutionem, unde utrumque Opus suas laudes promeretur, hoc excepto quod Semipelagianismum instaurat. Existimabant Semipelagiani Augustinianam doctrinam approbatam a Cælestino in superioribus libris, non vero in postremis, ubi Augustinus disputat de electione secundum propositum, & de necessitate gratiæ ad initium fidei: atque ita opinatus est Lirinensis. Habebantur ab iisdem Semipelagianis assertores doctrinæ Augustinianæ, ut sæpenumero dictum est, Prædestinatiani atque inimici libertatis. Non ergo mirum si Vincentius illorum palæstram dixerit *conventiculum.* Laudata verba ex cap. 37. Commonitorii nequeunt habere Augustinianum sensum; in quo specialis gratia confertur aliquando etiam non quærentibus, nec pulsantibus, imo ut quæramus & pulsemus, est necessaria.

Ultimum argumentum petitur ex sanctitate Vincentii. Nam Vincentius scripsit post Cælestini Epistolam, in qua Semi-

Semipelagianismus aperte damnatus est. Id autem Vincentius vel ignorabat, vel non. Si non ignorabat, erat in eo hæresis pertinacia. Si ignorabat, jam erat hæc ignorantia vincibilis, ideoque a peccato non poterat eum excusare. Addit Macedo: Norisius negat Faustum, aliosque Semipelagianos potuisse excusari per ignorantiam invincibilem: quomodo ergo excusabitur Lirinensis? Insuper Semipelagiani appellantur a Norisio *calumniatores*, *lupi*, *& hypocritæ*: non ergo adorandi sunt; neque enim sumus in Ægypto, ubi colebantur Lupi cum Anubi, & Api. Tandem Semipelagianismus jam damnatus erat cum hæresi Pelagiana; ut colligitur ex Augustino cap. 2. de Prædest. SS. Omnes itaque Semipelagiani erant hæretici: qualem fuisse Vincentium Lirinensem nemo affirmabit. Hæc & alia plura hujus generis Macedo in Comment. 2. pro S. Hilario Arelatensi, quæ etiam valida sunt pro Vincentio. = Resp. & nos Lirinensium Monachorum defendere sanctitatem, ut diximus in Prænotatione hujus Capitis. Ad primum tamen respondemus Vincentium, Hilarium, & Semipelagianos reliquos non ignorasse Epistolam Cælestini; sed existimasse non omnia, quæ scripserat Augustinus, præsertim in postremis Operibus, fuisse a Pontifice comprobata, maxime quod Capitula annexa Epistolæ, in quibus Semipelagianismus aperte damnatur, non sunt Cælestini. Ignorantiam in Semipelagianis dicimus fuisse vincibilem, quoniam poterant viri illi docti illam exuere diligentiori studio atque labore: negamus tamen non posse excusari ab hæresi; quoniam nec ignorantia vincibilis est peccatum, si sit eorum, quæ quis scire non tenetur, ut docet S. Thomas 1. 2. q. 76. art. 2. Videatur Norisius dissert. 3. ad Scrupulos Anonymi §. 3. Responsione VI. & VII. Ad. 2. Resp. recte Norisium scribere Faustum non excusari per ignorantiam invincibilem, quoniam non fuit in Semipelagianis hæc ignorantia, ut male scripsit Arriaga in 1. P. disp. 36. n. XI. quippe ignorantia invincibilis ea est, quam nulla ratione possumus superare: excusantur autem complures Semipelagiani ignorantia vincibili eorum, quæ scire non tenebantur. Ad tertium dico fuisse inter Semipelagianos, qui doctrinam Augustini reprehendebant *non intelligendo*, & alios, qui eam rodebant *intelligere nolendo*, ut inquit Prosper in Præf. ad objecta Gallorum: illi, inter quos connumeramus Vincentium & Hilarium, appellantur a Prospero *Fratres*, *dilectores*, *& sancti*, & similiter dicuntur a Norisio lib. 2. cap. 5. alii autem calumniatores & hypocritæ erant, saltem verbo tenus, atque in hoc Norisius loquitur cum eodem Prospero, cap. X. ejusdem libri. Legendus Scriptor Eminentissimus §. 2. cit. dissert. ad Scrupulos Anonymi Resp. 2. ubi consimilem objectionem exemplo Hieronymi, & Cyrilli, & eruditione plurima egregie refellit. Ad ultimum respondeo Semipelagianorum plures ignorasse sententiam suam fuisse in Pelagio damnatam, ignorantia tamen superius explicata. Enimvero S. P. Augustinus initio libri de Præd. SS. fatetur eos *plurimum a Pelagianorum errore discerni*; Prosper, ut dictum est Prop. 1. non denegat Cassianum esse Catholicum, quamquam implicite Semipelagianum dogma cohæret cum assertione Pelagii, *Gratia Dei datur secundum merita nostra*. Semipelagianismus expresse damnatus est sub Felice IV. a Synodo Arausicana, atque, ut Norisius scribit lib. 2. cap. 23. ad hæc usque tempora *citra læsæ fidei crimen* propugnabatur. Quare nulla injuria irrogatur sanctis viris, qui ante celebrationem illius Synodi dicuntur Semipelagianorum asseruisse sententias: quemadmodum eo loco demonstrat doctissimus Cardinalis auctoritate & exemplo.

PROPOSITIO IV. Judicium Norisii de S. Hilario Arelatensi connumerando inter Semipelagianos grave est, libratum, & verum.

Duo Norisius de S. Hilario Arelatensi affirmavit; unum, Semipelagianorum opinionibus adhæsisse, lib. 2. H. P. cap. 2. alterum nescire se, an tandem aliquando errorem Hilarius abdicaverit, lib. 2. cap. 13. Quantum ad primum attinet, depugnarunt contra Norisium præ ceteris Bruno Neusser, & Macedo, sed viri eruditi Norisio subscripserunt fere omnes, ut affirmant Ballerinii lib. 2. observat. cap. 1. Quantum vero ad secundum Ballerinii ipsi eodem lib. cap. 8. post Tillemontium in vita S. Hilarii, & Pagium ad annum 445. putant certissimum esse, quod Hilarius errorem suum deposuerit. Itaque dico certum esse Hilarii Semipelagianismum, incertam abdicationem, & judicium Norisianum bene ponderatum atque gravissimum. Ac primum demonstratur ex Epistola S. Prosperi hæc ad Augustinum scribentis: *Nam unum eorum præcipuæ auctoritatis, & spiritualium studiorum virum, S. Hilarium Arelatensem Episcopum sciat Beatitudo tua admiratorem, sectatoremque in aliis omnibus tuæ esse doctrinæ, & de hoc quod in querelam trahit, jampridem apud sanctitatem tuam sensum suum per literas velle conferre. Sed quia utrum hoc facturus, aut quo fine sit facturus, incertum est, &c.* Hoc testimonium adeo clarum est (inquit Nat. Alex. Tom. 5. H. E. pag. 52. cui subscribunt Pagius ad annum 445. nu. 18. Graveson Tom. 2. H. pag. 164. Tournely lib. 1. de Grat. pag. 92.) adeo clarum est, ut nemo diffiteri possit, Hilarium Semipelagianorum errorum tinctum fuisse fuligine. Et revera in Epistola Prosperi legendus non est pro Hilario *Honoratus*, ut quidam putabant, cum MSS. omnia, inquiunt PP. S. Mauri in notis ad Epist. Prosperi Tom. 2. Op. S. Aug. Hilarium ferant. Neque Prosper intelligendus est de Hilario altero, qui una simul scripsit ad Augustinum; quoniam Hilarius iste laicum se nominat, vicissim Augustinus cap. 1. de Prædest. SS. illum appellat Filium; ac præterea testatur se nihil de veritate ac doctrina S. Patris dubitare, ejusque præsentiæ deliciis aliquando fuisse potitum. Quæ nequeunt in Arelatensem Episcopum convenire, inquiunt in notis ad Epist. Hilarii doctissimi Mauro-Benedictini. Insulsæ autem, atque ineptæ sunt exclamationes Brunonis Neusser in sua pro S. Hilario Apologia scribentis, *Si est Hilarius admirator, & Sectator Augustini, quomodo Semipelagianus?* Digna sane risu argumentatio! quasi Prosper dicat Hilarium sectari in omnibus Augustinianam sententiam, nec in quæstionem trahere quæ S. Pater in libris posterioribus disputavit: quasi de ceteris quoque Semipelagianis non contestetur Augustini sanctitatem doctrinamque, hoc excepto quod spectat initium fidei, & electionem secundum propositum, *in factis ac dictis omnibus admirari*: quasi demum Augustinus ipse de Dono Pers. cap. 21. suam non profiteatur Semipelagianis gratitudinem, quod in ceteris suamet placita amplecterentur. Cum itaque S. Prosper scribat Hilarium Episcopum Arelatensem accessisse Semipelagianis, neque substituendus sit Honoratus, neque Hilarius alter Augustini discipulus, & collega Prosperi, non Episcopus, sed Laicus; de Semipelagianismo Arelatensis addubitare non possumus.

Objiciunt Adversarii 1. Norisium nec unum pro sua sententia posse citare Auctorem. Sed nos jam aliquos, nec infimi ordinis, memoravimus. His addimus cum præclarissimo Auctore dissert. 3. §. 3. ad Scrup. Anonymi, Theophilum Raynaudum de bonis, ac malis libris n. 581. & Thomassinum superiori §. laudatum. Accedit Lucas Holstenius, & Sirmondus, de quibus ibidem Norisius in responsione ad Appendicem ejusdem Operis; qui addit in Adventoria Usserium, P. Gabrielem de Henao, Christianum Lupum, Gilbertum Mauguinum, Sammarthanos fratres, & alios. Sed post apertissimum testimonium S. Prosperi, necesse non est ceteros numerare.

Secundo objiciunt, Hilarium Arelatensem esse revera Auctorem Epistolæ ad Augustinum scriptæ adversus Massilienses. 1. Quia S. Prosper affirmat Hilarium Arelatensem velle cum Augustino sensum suum conferre per literas. 2. Quia Hilarius Arelatensis jam Augustino notus erat, illum audierat in Africa, & ad eum scripserat Syracusis Epistolam, quæ nunc est inter Augustinianas 156. alias 83. Hæc autem omnia conveniunt Auctori Epistolæ contra Semipelagianos. 3. Quia Augustinus respondens Prospero nullam fecit Hilarii mentionem, ideoque noverat optime ingenuam ipsius fidem. = Respond. hæc nullius esse momenti: liquet enim Auctorem prædictæ Epistol. fuisse Laicum, & etiam egisse cum Prospero, ut suis literis Augustino dogmata Massiliensium intimaret, quemadmodum nec in quæstionem vocasse ullum Sancti Doctoris assertum: quæ omnia suis in literis profitetur. Quomodo ergo Prosper hunc appellat Episcopum? Quomodo scribit trahere in querelam Augustini nonnullas disputationes? Quomodo ignorare poterat num, vel quo animo esset ad Augustinum scripturus? Falluntur ergo impugnatores Norisii errore maximo, & falsitatem superaddunt falsitati. Enimvero Arelatensis admodum juvenis, ut scribit Eucherius, se recepit in Monasterium, nec invenitur fuisse unquam in Africa. Epistola etiam scripta ad Augustinum Syracusis non est Hilarii Arelatensis, imo fortassis nullius Hilarii, sed Hilari, ut ex vetustis MSS. observarunt Benedictini. Alterius tamen Hilarii esse minime denegamus. Arelatensis non meminit Augustinus, vel quia sanctum virum sui amatorem noluit aperte redarguere, vel quia ejus epistolas expectabat, quem scripturum, etsi dubitanter, præmonuit Beatus Prosper.

Opponunt 3. S. Hilarium an. 429. nondum fuisse Episcopum Arelatensem; nam ex Parænetica Eucherii ad Valerianum colligitur Hilarium induisse Monachum Lirinensem, quando S. Petronius electus est Antistes Bononiensium, idest, an. 430. *Hilarius*, inquit Eucherius, *nuper, & in Italia nunc Antistes Petronius, ambo ex illa plenissima, ut ajunt, mundanæ potestatis sede unus in Religionis, alter in Sacerdotii nomen ascendit*. = Respondeo falsum esse, quod Hilarius electus non sit Episcopus Arelatensis an. 429. Manifestum quippe est Honoratum prædecessorem Hilarii subrogatum fuisse Patroclo an. 426., sedisse autem duobus annis, & in pace quievisse die 14. vel 15. aut 16. Januarii an. 429. ut constat ex Oratione funebri habita in laudem Honorati ab eodem Hilario. Statim vero, ac Hilarius interfuit morti ac parentalibus Honorati, infulas hujus obtinuit, ut constat ex vita Hilarii conscripta ab Honorato Massiliensi. Itaque verborum Eucherii sensus est, *Hilarius nuper Antistes Arelatensis, & Petronius nunc Episcopus in Italia, &c.* ita ut *τὸ nuper* non ad Monachatum Hilarii, sed ad dignitatem Episcopatus sit referendum. Quod animadverterat Norisius lib. 2. cap. 2. unde forte Macedo argumentum suffuratus est, dissimulata responsione. Ceterum Hilarius fuit in Monasterio Lirinensi longe ante annum 430. & Eucherius ipse in libro de Laudibus Eremi edito anno 428. meminit ipsius Hilarii jam Monachi Lirinensis, ut observat Pagius ad hunc an. num. 25.

Quarto loco objiciunt verba Augustini scribentis de Dono Persev. cap. 21. *Nunc facio libros, in quibus Opuscula mea retractanda suscepi*. At libros Retractat. juxta Norisium explevit S. Pater anno 427. ut docet cap. ultimo lib. 1. H. P. Ergo ante annum 428. quando certe Hilarius non erat Episcopus Arelatensis, Hilarius & Prosper contra Semipelagianos scripserant ad Augustinum = Resp. S. Patri consilium fuisse non solum libros retractare, sed & Opuscula, & Epistolas, & Tractatus omnes judiciaria severitate recensere, ut ipse scribit in Prologo Retractationum. Expleverat ergo anno 427. duos Retractationum libros, sed retractandu susceperat opuscula alia, quod non potuit perficere a Juliano, & a Semipelagianis provocatus ad nova certamina. Quare nihil mirum si de Dono Persev. ait, *Nunc facio libros, in quibus Opuscula mea retractanda suscepi*: ubi etiam consulto scripsit *opuscula*, designando Conciones, & Epistolas nondum redactas ad judicium censoriæ severitatis. Reliqua Adversariorum argumenta aut soluta sunt Propositionibus præcedentibus, aut talia sunt, quæ aliam non merentur responsionem.

Demonstrandum jam est, non esse certum quod Hilarius abdicaverit dogmata Semipelagiana. Pagius, Tillemontius, & Balleriuii fratres id probant ex antiquissimo Auctore vitæ S. Hilarii inter Opera S. Leonis pag. 913. ubi inducit Hilarium sic loquentem: *Cum ipsius mundi principibus, cum quibus Apostolus describit bellum juge esse, confliximus, quod nulli deerit, quicunque ad beatitudinem cælesti gratia præcedente, & industria subsequente voluerit pervenire*. Quæ verba (inquit Pagius) longe clariora sunt, quam quæ asseruntur, ut probetur novam adversus Sanctum Augustinum doctrinam initio fuisse secutum. At non ita est. Primo his verbis asseritur tantum necessitas prævenientis gratiæ ad operis perfectionem, & consecutionem beatitudinis: imo Semipelagiani omnes, aut plerique saltem, ut scribit alter Hilarius, fatebantur *ad nullum opus vel incipiendum, nedum perficiendum, quemquam sibi sufficere*: non ergo sufficit ad Semipelagianismum vitandum confiteri gratiam præcedentem, qua perveniat ad beatitudinem quicumque voluerit. Deinde, ut gratis detur, asseri prædictis verbis necessitatem prævenientis gratiæ etiam ad bonam voluntatem; neque hanc Semipelagiani negabant; ut constat ex verbis Prosperi in Epist. ad Augustinum, *Voluntates secundum suam phantasiam a gratia non negant esse præventas*: & ex ipso Augustino scribente de Prædest. SS. cap. 1. *Pervenerunt etiam, ut præveniri voluntates hominum Dei gratia fateantur*. Idem vero quo sensu confiterentur Semipelagiani, dicam proximo capite v. Satis est nunc, prædicta Hilarii verba non esse adeo clara, ut eruditi viri judicarunt. Addo similia scripsisse aliquando Cassianum; non posse tamen a Semipelagianismo excusari, propterea quod licet fateretur non solum actuum, verum etiam cogitationum a Deo esse principium, agnoscebat tamen sine gratia ante perfectam voluntatem laudabiles quosdam motus, & appetitus virtutum, ut ostendi Prop. I. Et denique nullus Semipelagianorum ad initium quoque hujusmodi appetituum negavit gratiam aut naturalis conditionis, aut legis & doctrinæ, etiam interioris; sed denegavit solam gratiam voluntatis, & operis, quam prædicta verba Hilarii Arelatensis expresse non probant.

Attamen ob Hilarii sanctitatem firmissime teneo, quod si errorem suum novit, illum absque ulla hæsitatione deposuit. Quod ad credendum adducor primo ex Sancti viri emendatione, ubi cognovit quæ male gesserat in caussa Celidonii, acriter reprehensus a S. Leone Papa in Epistola ad Episcopos per Viennensem Provinciam constitutos. 2. Ex ipsa Epistola Prosperi exhibente nobis Hilarium, ut virum spiritualium studiorum, & cupidum conferendi cum Augustino per literas sensum suum, quod argumentum movit Gilbertum Magninum, ut certo crederet Hilarium abdicasse Semipelagianos errores in Confut. Hist. Prædest. p. 2. cap. 2. Verum hæc probabilem fidem faciunt, non certam. Denique nullam pervicacis erroris suspicionem patitur S. Hilarii inculpata vita, & doctrina: ob quam in Epitaphio Templi Arelatensis merito dictus est

Gemma Sacerdotum, plebisque, orbisque Magister.

PROPOSITIO V. Gennadius ad Semipelagianos declinavit.

Ita communiter Historici contra Franciscum Suarez. Et probatur quoniam Gennadius in lib. de viris illustribus Rufinum, quem Anastasius Papa in Epist. ad Joan. Jerosolym. declarat a suis partibus alienum, cap. 17. *Doctorum Ecclesiæ partem non minimam*, ejusque invectivas ad utilitatem Ecclesiæ, auxiliante Domino, scriptas autumat, non veritus appellare Hieronymum obtrectatorem incitatum stimulo æmulationis, & vertentem stylum suum ad obloquium. De Prospero pariter cap. 84. scribit: *Legi & librum adversus Opuscula sub persona Cassiani, quæ Ecclesia Dei salutaria probat, ille infamat nociva*. Contra Sancti Cassiani Opera magnifice laudat tum hoc loco, tum cap. 63. agens de Eucherio. Libros Fausti Semipelagianorum antesignani cap. 85. appellat *Opus egregium*. Denique etiam de Augustino scribit cap. 38. *Error illius sermone multo, ut dixi, contractus, lucta hostium exaggeratus necdum hæresis quæstionem dedit*. Quæ tamen a Gennadio dicta sunt in Augustinum injuriosa, non reperiuntur in pervetusto Codice Corbejensi, ut adnotavit doctissimus Mabillonius Tom. 2. Analect. cap. 44. Legatur Cardinalis Norisius lib. 2. cap. 16. & Appendicis cap. 4. Joannes Gonzalez Controv. iv. art. 14. Vossius H. P. lib. 1. cap. xi. Censura Lovaniensium, & admonit. PP. BB. præfixa Operi de Ecclesiasticis Dogmatibus, Baronius, Spondanus, Pagius, & Bellarminus de Script. Eccles. ad annum 490. &c.

Objicies 1. Gennadius lib. de Viris illustribus laudat Severum Sulpitium, quod ab errore Semipelagianorum resipuerit = Resp. hæc habere Gennadium: *In senectute sua a Pelagianis deceptus, & agnoscens loquacitatis culpam, silentium usque ad mortem tenuit*. A Semipelagianis damnabantur plura errorum portenta, quæ asserebant Pelagiani, & magnum erat inter utrosque discrimen, ut constat ex dictis.

Ob. 2. In lib. de Eccl. dogmat. cap. 56. ait Gennadius: *Nullum credimus ad salutem, nisi Deo invitante, venire, nullum nisi Deo auxiliante operari*: & cap. 21. *Initium salutis nostræ Deo miserante, & inspirante habere nos credimus*. = Resp. 1. cum Norisio lib. 2. cap. 16. & Pagio ad annum 400. num. 21. librum de Ecclesiasticis dogmatibus utique catholicam continere doctrinam, sed scriptum a Gennadio multo tempore post librum de Viris illustribus, & jam recensitis a Gelasio inter apocrypha Opusculis Cassiani & Fausti, quæ Gennadius tam impense laudaverat = Resp. 2. in illo Opere fuisse a Catholico Scriptore interposita nonnulla verba ob latentem hæresim Pelagianam, ut observarunt ex pluribus collatis mss. PP. Mauro-Benedictini. = Resp. 3. posse prædicta Gennadii verba accipi de aliquo gratiarum genere nec denegato a Pelagianis: quibuscum Auctorem hujus operis convenire probant Doctores Lovanienses ex quo nusquam meminerit peccati originalis, aut baptismatis infantium in remissionem peccatorum; cumque multos nominet hæreticos, nusquam meminerit Pelagii, aut prolati contra eum catholici dogmatis: idem confirmat Ecclesia Lugdunensis, cujus extat judicium de hoc libro Tom. ix. Biblioth. PP. Demonstrant alii conspersa Semipelagianismi semina in capite primo ac vicesimo, ubi docet vigere in homine lapso electionem ad quærendam salutem, cum aliis Semipelagianismi characteribus. Denique & respondetur addubitare plures, an Opus illud sit genuinum, editumque a Gennadio. Scimus Vossium cit. loco affirmare, quod in quibusdam Belgii Bibliothecis inscribitur aut Fulgentio, aut Isidoro, aut Gregorio Papæ. Antiqui Scholastici cum Magistro lib. 2. dist. 35. & lib. 4. dist. 12. tribuerunt illud Augustino. Benedictini in Append. Tomo viii. Augustinianæ Paris. edit. notant a Trithemio lib. de Script. Eccl., & a Joanne Baleo Cent. 2. Scriptorum Britanniæ adscribi Alcuino: unde scite admodum, & caute eidem Operi hunc fecere titulum, *Liber Gennadio tributus*.

Objiciunt 3. Gennadius cap. ult. de Viris ill. ait de seipso *Et opus de Fide mea misi ad Beatum Gelasium*. Quem textum ita legendum esse, non autem, *hoc opus, &c.*, adnotarunt Vossius, Norisius, & Pagius. Loquitur ergo Gennadius de alio Opere, idest, de Eccles. Dogmatibus: non est autem probabile Gennadium ausum mittere librum infectum Semipelagianismo ad Pontificem, qui jam Semipelagianos reprobaverat. Ad hanc objectionem tenet prima, & postrema responsio præcedens. Atque etiam resp. optime emendatum ab eruditis viris textum Gennadii, cum certum sit librum de Viris ill. non esse opus de fide. Sed neque certum est Opus de fide Gennadii esse librum de Eccl. Dogmatibus: & multo minus est certum probatam fuisse a Gelasio fidem ipsius Gennadii. Is fertur scripsisse contra Pelagium libros, qui deperierunt. Hos misit forsasse ad Gelasium: atque, si divinare fas est, hos libros appellat Opus de fide sua. Addo in pluribus Mss. & editis libris de Viris illustribus desiderari caput illud ultimum, in quo Gennadius loquitur de seipso. Vide Tom. 1. Op. S. Hieronymi vet. editionum.

Objiciunt ultimo. Quæ Gennadius scripsit de Cassiano & de Fausto, dicta ab eo fuerunt per ignorantiam facti: unde ex illorum laudibus nulla erroris nota potest inferri quantum spectat ad dogma = Resp. id minus esse credibile. Gennadius enim vixit paullo post Hilarium & Prosperum, qui ex Gallia Romam profecti Cælestini literas ad Galliarum Antistites impetrarunt. In his literis Prosper & Hilarius a Pontifice magnopere laudantur, & redarguuntur Augustinianæ doctrinæ calumniatores. Id profecto non potuit Gennadius ignorare, nisi addat ignorantiæ crimen mendacii. Cap. enim 84. ait se legisse Prosperi contra Collatorem Opuscula: & si legisse verum est, viderit cap. 21. num. 58. Cælestinum reprehendisse Cassianum, ademisse Massiliensibus libertatem malæ loquentiæ, & Augustini Opera celebri elogio probasse. Quare aut mentitur, & ista non legit, aut fusus in criminationem Prosperi, & in laudes Massiliensium non laboravit facti ignorantia. At sive ignarus hæc scripserit, sive malevolus; negari non potest plus æquo in Semipelagianos fuisse studiosum.

APPENDIX.

Quum ad salvandam rectam fidem, & sanctitatem quorundam Semipelagianorum, necesse sit affirmare interpretatos fuisse Epistolam S. Cælestini eo sensu, quod in ea approbata sit doctrina S. Augustini in Operibus scriptis adver-

adversus Pelagianos, non autem in postremis, quibus Semipelagianismus suffoditur; ne quis inferat minus valida esse argumenta, quæ pro nonnullis capitibus Augustinensis Scholæ petuntur ex libris de Correptione & Gratia, de Prædest. SS. & de Dono perseverantiæ, operæ pretium est refutare fallacem illam Semipelagianorum opinationem: quod præstat Augustini discipulus & defensor S. Prosper contra Collatorem cap. xxi. n. 59. *Maneat plane*, (inquit) *maneat ista conditio, ut horum librorum novitas repudiata videatur, si in eadem caussa ejusdem viri dissentit antiquitas: & aut inutile, aut incongruum judicetur quod ab his, quæ contra Pelagianos condidit, dissonans invenitur.* Atque enumeratis Augustini adversus Pelagianos scriptis, subjungit Prosper: *Et si in omnibus operibus, multisque aliis, quæ enumerare longum est, idem doctrinæ spiritus, eadem prædicationis forma processit; agnoscant calumniatores superfluo se objicere, quod his libris non speciale, neque discretum testimonium sit perhibitum, quorum in cunctis voluminibus norma laudatur. Apostolica enim Sedes quod a præcognitis sibi non discrepat, cum præcognitis probat; & quod judicio jungit, laude non dividit.* Ceterum quo loco habuerint doctrinam Sancti Patris una cum Cælestino posteriores Pontifices, demonstratum est Tomo 1. in præfatione ad librum de Electione Sanctorum.

CAPUT IV.

Demonstratur contra Semipelagianos prævenientis Gratiæ ad initium Fidei necessitas.

ETSI potest quisque dogma Catholicum ex disputatis postremo capite de H. P. atque ex præcedentibus quatuor plenissime percipere, & propugnare; ne videamur tamen aut de Scholasticis dissidiis, aut de quæstionibus Critico-Historicis, quam de Polemicis ad fidem pertinentibus magis esse soliciti: volumus de Gratiæ necessitate ad Initium fidei hoc loco breviter pertractare. Ita Augustinus postquam Christi gratiam necessariam esse ad quodlibet opus salutare, & non dari secundum merita nostra plurimis operibus demonstraverat; Semipelagianos fidem ab operibus distinguentes singulari Opere de Prædestinatione Sanctorum refutavit, quasi in compendium redactis, & ad suscitatam a Massiliensibus quæstionem applicatis superiorum librorum argumentationibus. Ex eodem de Prædestinatione SS. libro, & ex Opere Prosperi adversus Collatorem, ubi occurrunt plura ad eliminandum Semipelagianismum perutilia, curabo præsertim totam dirimere controversiam. Pro qua sciendum est disputationem institui de Fide, prout ad salutem æternam ordinatur, per quam Christiani sumus, & ad justificationem disponimur; nam fidem humanam, qua ab impiis, & infidelibus nemo discernitur, consensu omnium nullam gratiæ opitulationem requirit, nisi illam, qua creati sumus cum participatione rationis.

PROPOSITIO. Gratia Christi ad initium fidei necessaria est.

Sacris literis, simulque Augustinianis argumentationibus primum evincitur. I. Apost. ad Rom. xi. v. 6. ait: *Si autem gratia, jam non ex operibus*: quo testimonio probatur non dari gratiam secundum merita nostra: Atqui non receditur ab hac Pelagiana sententia, *si non pertinet ad Dei gratiam quod credere cœpimus*, ut Augustinus docet de Prædest. Sanct. cap. 2. n. 3. Igitur quod credere incipiamus pertinet ad gratiam Dei. II. Idem Apost. ad Rom. xi. v. 35. inquit: *Quis prior dedit illi, & retribuetur ei?* Atqui si initium fidei nostræ ex nobis est, *Initium fidei nostræ priores damus Deo, ut retribuatur nobis supplementum ejus, & si quid aliud fideliter poscimus*, ait eodem cap. n. 4. Augustinus. Non est ergo duntaxat ex nobis initium fidei nostræ. III. Idem Apostolus in 1. ad Corinth. cap. 4. n. 7. habet; *Quis enim te discernit?* At si penes nativas arbitrii vires foret virtus credendi, uti S. Pater demonstrat eodem libro cap. 3. n. 7. usque ad cap. 5. n. 10. *posset dicere homo inflatus adversus alterum, discernit me fides mea, justitia mea.* Igitur credere penes naturales arbitrii vires non est. Vide etiam de lib. arb. cap. 8. n. 15. & quæ nos disseruimus cap. præcedentis libri xii., Prop. prima. IV. Ita Apostolus loquitur ad Philip. 1. 29. *Vobis donatum est pro Christo, non solum ut credatis in eum, verum etiam ut patiamini pro eo:* Ad patiendum pro Christo requiritur gratia: Pariter ergo requiritur ad credendum in Christum; nam ut S. Pater ratiocinatur ibid. cap. 2. *Utrumque ostendit Dei donum, quia utrumque dixit esse donatum. Nec ait, ut plenius, & perfectius credatis in eum; sed ut credatis.* V. Ad Corinth. 1. cap. 7. 25. de seipso ait Paulus, *Misericordiam consecutus a Domino, ut sim fidelis:* Sed, ut Augustinus disserit eodem loco n. 5. non dixit Apostolus *seipsum misericordiam consecutum, ut fidelior, sed ut fidelis esset.* Sciebat ergo initium fidei suæ donum esse misericorditer sibi collatum. VI. *Quis non videt prius esse cogitare, quam credere?* Inquit eodem loco Augustinus: Atqui sancta cogitatio est donum gratiæ, per Apostolum 2. ad Corinth. cap. 3. vers. 5. *Non quod sufficientes simus cogitare aliquid ex nobis, quasi ex nobis.* Erit ergo donum gratiæ ipsum credere. Legite etiam de Grat. & lib. arb. citato cap. 7. n. 16. VII. Oramus Deum, *ut nobis adaperiat ostium verbi sui*, cum Apostolo ad Coloss. 4. v. 3. nec orando petitur nisi quod ab ipso tribuitur. Atqui *per ostii aperitionem initium fidei audientium significavit Apostolus*, inquit Augustinus cap. 20. n. 41. Est itaque oratio nostra *apertissima demonstratio, etiam ipsum initium fidei esse Donum Dei.* Hæc divinarum Scripturarum testimonia non esse accipienda de gratia ordinis naturalis demonstratum est citata prop. 1. cap. xii. præcedentis.

Probatur 2. ex Conciliis. Primum ex canone 6. Arausicano non semel repetito. Deinde etiam ex Tridentino sess. 6. can. 3. & 5. de quibus eodem cap. xii.

Tertio loco demonstratur ex Patribus. Plura ex his protulerunt Bellarminus lib. 6. de Gratia & lib. arbit. cap. 4. & L'Herminier Tom. 4. pag. 130. & sequentib. sed omnia fere generalia sunt, probantque necessitatem gratiæ ad initium cujusque boni operis. Semipelagianos ergo fidem ab operibus distinguentes validius impugnant sequentia. Justinus Apolog. 2. ait: *Ipse persuadet, atque ad fidem nos adducit.* Clemens Alex. lib. 2. Stromat. *Fides non est electionis bonum opus, sed assensus valide alicui præstitus.* Irenæus lib. iv. adv. Hæres. cap. 9. *Impossibile sine Deo discere Deum.* Basilius in Ps. 115. *Fides multo superior rationalibus methodis animam ad assensum trahendo... sancti Spiritus operationibus in nobis efficitur.* Greg. Nazianz. orat. 42. *Possibile non est terreni corporis, ac mentis captivæ crassitiem Deum concipere, nisi auxilio confortatam.* Hæc, aliaque plura cum græce, tum latine collecta invenies apud Cl. Isaacium Habertum lib. 1. Theologiæ Græcorum Patrum cap. 8. De S. Joanne Chrysostomo satis disputavi cap. 2. Augustini mentem scrutatus sum nuper. Martyris Cypriani sententiam demonstrat idem Augustinus de Præd. SS. cap. 14. n. 28. de aliis Patribus præsertim Augustino posterioribus nemo dubius erit. Si veteres aliquando non tam aperte locuti sunt, non disputabant contra inimicos Ecclesiæ, securi loquebantur, & conciones habebant ad populum, ut persæpe monui cum ipsomet Augustino eodem cap. 14. n. 27.

Demonstratur præterea propositio rationibus Theologicis. Quarum sit prima: Fides est justificationis nostræ principium: Justificationis principium a gratia præveniente sumendum est: Ergo a gratia præveniente efficitur ipsa fides. Et minor quidem propositio est definita canone Tridentino. Majorem probat Augustinus eodem lib. de Præd. SS. cap. 7. n. 12. ex verbis Apostoli ad Galatas 2. 16. *Nos in Christo Jesu credimus, ut justificemur ex fide Christi.* Apostolus autem ideo dicit *ex fide justificari hominem, non ex operibus, quia ipsa prima datur, ex qua impetrantur cetera; quæ proprie opera nuncupantur, in quibus juste vivimus.* Probat eamdem majorem S. Pater ex Psal. 126. *Nisi Dominus ædificaverit domum, &c.* ex quo ita Semipelagianos comprimit: *Et dicitur a vobis, Fides est a nobis, cetera a Domino ad justitiam pertinentia: quasi ad ædificium non pertineat fides, quasi ad ædificium, inquam, non pertineat fundamentum.* Sit altera argumentatio: In fide nostra adimplentur promissiones factæ a Deo semini Abraham, ut docet Apostolus ad Rom. 4. 16. Si ergo initium fidei sit ex nobis, *ut Dei promissa compleantur, non in Dei, sed in hominum est potestate, & quod a Domino promissum est, ab ipsis redditur Abrahæ.* Ita S. Doctor cap. 2. n. 19. Postrema ratio, ut ultima primis cohæreant, sit: Gratia non est merces operum naturalium; *Quis autem dicat eum, qui jam cœpit credere, ab illo, in quem credidit, nihil mereri?* ait magnus Fidei athleta cap. 2. n. 4. Si ergo initium fidei sit ex nobis; erit gratia naturalium meritorum stipendium & merces.

OBJECTIONES DISSOLVUNTUR.

Semipelagiani autem errorem suum sequentibus argumentis conabantur defendere. Objiciebant 1. apud Augustinum de Præd. SS. cap. 6. n. 11. Multi audiunt verbum veritatis: sed alii credunt, alii contradicunt: volunt ergo isti credere, nolunt autem illi = Resp. S. Pater: *Quis hoc ignoret? quis hoc neget? Sed cum aliis præparetur, aliis non præparetur voluntas a Domino, discernendum est utique, quid veniat de misericordia ejus, quid de judicio.* Misericordia, quæ prævenit fidem, est in electione Dei, & præparatione divinorum auxiliorum: judicium in excæcatione & denegatione hujusmodi auxiliorum. Vide quæ scribit Apostolus ad Rom. cap. xi. 19. & 20. Quærentibus autem cur uni donetur, alteri non donetur efficax auxilium ad credendum, respondet eodem loco S. Pater, ininvestigabiles esse vias Domini, & misericordiam quæ gratis liberat, & veritatem, quæ juste judicat. Atque id intelligendum est de hominibus sumptis comparative, ut explicavimus de H. P. cap. viii.

Objiciebant 2. apud eumdem August. cap. 7. n. 12. Apostolus ad Eph. 2. v. 9. distinguit fidem ab operibus. Igitur ex quo gratia ad opera bona necessaria sit, non infertur illius ad initium fidei necessitas = Resp. distinguendo antecedens: Apostolus fidem secernit ab operibus, quatenus ipsa imperat cetera, quæ proprie nuncupantur opera, in quibus juste vivimus, concedo: quatenus ipsa fides non est opus & donum Dei merita nostra præveniens, nego antecedens. Ita Augustinus eodem loco adducens in suæ responsio-

nis confirmationem quod scribit ibidem Apostolus v. 8. *Gratia enim estis salvati per fidem, & hoc non ex vobis, donum enim Dei est*: & verba Joannis cap. 6. 29. *Hoc est opus Dei ut credatis in eum, quem misit ille*. Si ergo fides est donum, & opus Dei, non distinguitur ab operibus, nisi sensu explicato.

Insuper objiciebant verba Apostoli ad Rom. x. 9. *Si confitearis ore tuo Dominum Jesum, & in corde tuo credideris, salvus eris*: & quæ ibidem, atque ad Hebræos xi. proferuntur in fidei commendationem. Resp. ad 1. Sanctus Pater memorati libri cap. xi. n. 22. sic dicit, *Si credideris salvus eris*, quemadmodum dicitur ad Romanos VIII. 13. *Si spiritu facta carnis mortificaveritis, vivetis*. Utrobique enim unum exigitur, alterum offertur. Igitur ut facta carnis mortificare donum Dei est, ita donum est confiteri & credere Dominum Jesum: Ceterum credere, mortificare opera carnis, aliaque id genus nobis præcipiuntur, & dona Dei esse monstrantur; quoniam ipse facit ut faciamus, ipse prior elegit nos, ipse operatur in nobis velle & perficere, ipse denique est electorum suorum virtus, fortitudo, ac præmium. Quod de laudibus fidei dictum est, solvitur a D. Prospero cap. 16. adversus Collatorem: *Apostolus enim laudat hominum fidem; sed pro hoc bono eorum agit gratias Deo*. Videatur idem Apostolus ad Rom. 1. 8.

Opponebant 4. Matthæi VII. 7. scriptum est: *Petite, & dabitur vobis: quærite, & invenietis: pulsate, & aperietur vobis*. Ergo petere, quærere, & pulsare nostrum est: cetera Deus supererogat. = Resp. nostrum quidem esse petera, quærere, pulsare, at non sine gratia præveniente atque excitante. Nihil peti a Deo, ut oportet, sine gratia demonstrat S. Pater de Dono Persev. cap. 23. ex orationibus Ecclesiæ, quibus Dominum obsecramus, ut faciat nos, quæ sibi sunt placita postulare: *Quando enim*, inquit, *non oratum est in Ecclesia pro infidelibus, atque inimicis ejus ut crederent?* 2. Ex Apostolo ad Rom. VIII. 15. *Accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, Abba, Pater*: & v. 26. *Ipse spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus*, atque ex divinæ scripturæ locis consimilibus. Quibus recitatis, & expositis, *Attendant ergo*, inquit, *quomodo falluntur, qui putant esse a nobis, non dari nobis, ut petamus, quæramus, pulsemus: & hoc esse dicunt, quo gratia præceditur, merito nostro ut sequatur illa, cum accipimus petentes, & invenimus quærentes, aperiturque pulsantibus. Nec volunt intelligere etiam hoc divini muneris esse, ut oremus, hoc est, petamus, quæramus, atque pulsemus*. Addit præclarum Ambrosii testimonium, aliaque plura. Atque dicta modo de petitionibus, de quolibet bonæ voluntatis motu, vel opere ad justificationem spectante constanter teneo.

Quinto objiciebant nonnulla Scripturarum sanctarum exempla. Primum est Davidis, cujus voluntas ædificandi templum bona erat, & commendatur 3. Regum cap. 8. 18. nec tamen erat a Domino, qui elegit filium ejus, ut illud ædificaret nomini Domini Dei Israel. Potest ergo similiter esse a nobis sine Deo bona voluntas credendi, quæ bona sit & benemerens. Alterum exemplum est Cornelii, cujus orationes & eleemosynæ promeruerunt, ut per Apostolum Petrum instrueretur in fide, quemadmodum fuse narratur in x. cap. Actuum Apostolorum. Tertium est Zachæi, qui dum quærabat videre Jesum, & ascenderat hac de caussa in arborem ficus, dictam Arabice *Giumum*, Syriace *ficum sylvestrem*, a Dioscoride *Sicaminum*, ab Evangelista Συκόμωρον, *sycomorum*; audire meruit Lucæ 19. 5. *Hodie in domo tua oportet me manere*. Quartum est Nathanaelis, quem Jesus vocavit ad fidem, quoniam verus erat Israelita, neque dolus erat in illo, ut habetur Joan. 1. 47. Ultimum est Latronis, qui conversus ad Jesum meruit audire, *Hodie mecum eris in paradiso*: Lucæ XXIII. 43.

Generalis responsio est hæc omnia *agere gratiam Salvatoris*, ut inquit S. Prosper contra Collat. cap. 8. nu. 22. Deinde expendamus singula. Non sequitur voluntatem ædificandi templum in Davide minime fuisse a gratia, propterea quod Deus elegerat ad opus illud Salomonem. Patri enim dederat Deus bonam voluntatem, filio concessit etiam operis complementum: cumque ille operetur in nobis velle, & perficere pro suo beneplacito, uni gratiam inspirat ut velit, alteri etiam largitur ut faciat. S. Prosper citato libro cap. 12. nu. 35. id duplici exemplo confirmat. Primum est Apostolorum, qui utique bonam voluntatem prædicandi Evangelium *ex Deo habebant*; & tamen cum tentarent ire in Bithyniam, Act. 16. 7. *non permisit Spiritus Jesu*. Alterum est quotidianum in Ecclesia, quæ orat pro inimicis suis, idest, infidelibus, etsi horum plures Deus nequaquam elegerit. Atque id, inquit Prosper, Ecclesia *numquid non ex spiritu Dei facit?* Paullo supra caussam reddiderat, cur Deus noluerit templum ædificari a Davide; cui bonam voluntatem fuerat elargitus: nempe ob typum ac significationem mysterii. Præfigurabat enim Salomon Christum Dominum, a quo Ecclesia, cujus templum figura est, fuerat construenda: atque ita sane, ut nullus alius poneret ædificii fundamentum; idest, initium fidei; sed esset Christus lapis angularis, & cælestis Jerusalem ædificator. Quantum ad Cornelium pertinet: respondet S. Pater de Præd. SS. cap. 7. ejus orationes & eleemosynas Deo fuisse utique acceptas, antequam credidisset in Christum: *Nec tamen sine aliqua fide donabat, & orabat; nam quomodo invocabat, in quem non crediderat?* Deerat itaque ei fides explicita in Christum; credebat tamen in Deum, nec sine gratia Reparatoris. De Zachæo ita S. Prosper cap. 7. n. 19. *Ne lateret caussa hujus salutis*, adjecit, *Venit enim filius hominis salvum facere, & quærere quod perierat: ut quem agnoscebamus salvum factum, sciremus a quærente præventum*. Sequitur eodem loco de conversione latronis: *In latronis quoque justificatione, etiamsi nulla operantis gratiæ intelligerentur indicia; nonne cum omnibus credentibus etiam ipsum acciperemus adtractum, dicente Domino, Omnia mihi tradita sunt a Patre meo, & Cum exaltatus fuero, omnia traham ad meipsum? Inter omnia autem hunc vel traditum esse, vel tractum, etiam ipsius confessio docet. Qui cum aliquandiu blasphemasset in Jesum Christum, repente est mutatus, & dixit, Domine, &c.* De Nathanaele legimus ibidem dixisse Christum v. 48. *Priusquam te Philippus vocaret, cum esses sub ficu, novi te. Quæ Domini visio*, inquit D. Bern. in Cantica, *nunquid gratiæ præparatio non fuit?* Itaque *manifestissime credendum est, quod & illius latronis, quem Dominus ad Paradisi patriam revocavit, & Cornelii Centurionis, ad quem Angelus Domini missus est, & Zachæi, qui ipsum Dominum suscipere meruit, illa tam admirabilis fides non fuit de natura, sed divinæ largitatis donum*. Ita Synodus II. Arausi. Canone 25.

Si quæras quomodo Cornelius, & infideles alii antequam converterentur ad Christum, aliquod bonum opus facera potuerint virtute gratiæ, cum primus gratiæ effectus sit ipsa fides; respondeo quod in ipsa fide primum considerari potest sancta cogitatio & collustratio mentis, deinde inspiratio sanctæ voluntatis audiendi Evangelium ex desiderio salutis æternæ; ulterius deliberatus assensus, sive actus ipse credendi. Fides ergo dicitur primus effectus gratiæ, non quantum ad assensum, sed quantum ad præcedentem illustrationem, atque inspirationem. Imo ante explicitam fidem in Christum, potest per gratiam excitari in nobis fides in Deum, & sancta cogitatio, quæ sufficiat ad referenda opera nostra in ipsum Deum, ut tam plura infidelium opera bona sint, in illorum quoque sententia, qui ad omne opus bonum cum gratiam, tum relationem in Deum existimant necessariam.

Denique objiciebant Semipelagiani testimonia quædam Sanctorum, ac in primis ipsius Augustini; qui Epist. 102. quæst. 2. n. 14. scripsit, *tunc voluisse hominibus apparere Christum, & apud eos prædicari doctrinam suam, quando sciebat, & ubi sciebat esse, qui in eum fuerant credituri*. Sed respondet S. Pater de Prædest. SS. cap. IX. n. 18. se hæc dixisse sine præjudicio latentis consilii Dei, aliarumque caussarum. *Quid enim est verius*, inquit, *quam præscisse Christum qui, & quando, & quibus locis in eum fuerant credituri? Sed utrum prædicato sibi Christo a seipsis habituri essent fidem, an Deo donante sumpturi, idest, utrum tantummodo eos præscierit, an etiam prædestinaverit Deus, quærere ac disserere tunc necessarium non putavi. Proinde quod dixi tunc voluisse hominibus apparere Christum, & apud eos prædicari doctrinam suam, quando sciebat, & ubi sciebat esse, qui in eum fuerant credituri, posset etiam sic dici, tunc voluisse hominibus apparere Christum, & apud eos prædicari doctrinam suam, quando sciebat, & ubi sciebat esse, qui electi fuerunt in ipso ante mundi constitutionem*. Hæc omnia Augustinus & Prosper adversus capitale dogma Semipelagianorum. De speciali dono perseverantiæ disputabitur libro XVII.

CAPUT V.

Quæritur an Semipelagiani gratiam aliquam interiorem ad initium fidei agnoverint necessariam.

JANSENIUS lib. 8. de H. P. cap. 6. asserit Massilienses etiam ad initium fidei veram aliquam interiorem gratiam admisisse, & in hoc proprie illorum situm fuisse errorem, quoniam vellent usum & abusum ipsius gratiæ relinqui in liberi arbitrii potestate. Joan. Baptista Gonet eruditus Thomista disp. 2. de Grat. cap. 3. aliam a Jansenii sententia putat eorum, qui docent inter Semipelagianos aliquos omnem prorsus gratiam ab initio fidei, & meriti removisse, alios talem admisisse, quæ cum esset pura indifferens, & liberi arbitrii determinationem non efficeret, sed expectarat, locum aliquem naturali merito relinqueret: quod docet Franciscus Macedo in *mente divinitus inspirata*, art. 5. & defendit satis erudite ipse Gonet. Hæc sententia quatenus ponit discrimen inter Semipelagianos, nullatenus differt a sententia Jansenii; nam Jansenius lib. 7. cap. 2. idem tradit, imo profitetur se controversiam non movera de primis Semipelagianis, qui omnem gratiam ad initium fidei & bonæ voluntatis penitus respuebant, quibus accenset Faustum & Cassianum; sed de alia factione, eorum scilicet, quos contendit gratiam Christi non prædeterminantem admisisse, & in hoc illorum consistere errorem. Quare Gonet recurrendo ad duplicem sectam Semipelagianam non recte difficultatem assequitur, neque hac ratione videtur oppositis argumentis satisfacere. Et multo minus impognari potest Jansenius

se-

testimoniis Cassiani, aut aliorum de prima Semipelagianorum factione, ut facit Antonius Boncat dissert. Præamb. de Grat. artic. 3. Nam Jansenius ultro fatetur Cassianum ad initium fidei nullam veram gratiam reapse admisisse. Discrepat tamen alio ex capite Goneti sententia ab opinione Jansenii, quod is hæresim Semipelagianam constituit in indifferentia ac potestate liberi arbitrii utendi & abutendi gratiæ adjutorio pugnans pro necessitate gratiæ inferentis necessitatem. A quo pravo dogmate cum Gonetus & Macedo sint alieni, habent sibi consentientes ex Thomistis, atque Nostratibus satis multos, inter quos Auctor Scholæ Thomisticæ vindicatæ animad. 26. connumerat Salmanticenses, Contensonium, Piccinardum, alios. Fulgentius Bellelli parum ab his discrepat contendens Semipelagianos non denegasse ad initium fidei gratiam Conditoris, sive Adjutorium collatum Adæ, sed gratiam Redemptoris tantummodo. Ex adverso nullam veram gratiam prævenientem initia fidei admissam a Semipelagianis defendunt qui gratiam per se efficacem rejiciunt, ut faciunt Medillæ omnes. Item aliqui hujus gratiæ propugnatores, ut noster Basilius Poncius Relect. de Grat. necessitate p. 1. c. 4. memoratus Boncat, & L'Herminier Tom. IV. pag. 102. quidam alii, quorum circa efficaciam gratiæ sententia perplexa est, & ambigua, ut Honoratus Tournely lib. 1. de Gratia pag. 92. Videamus, quæ singulos moveant, tum inde judicium nostrum nec perverse, nec acerbe dicturi.

Semipelagianos gratiam aliquam indifferentem ad fidei initia non denegasse pluribus argumentis posset monstrari. I. S. Prosper in Epist. ad Augustinum num. 4. ita de quibusdam Semipelagianis scribit. *Quidam vero horum in tantum a Pelagianis semitis non declinant, ut cum ad confitendam eam Christi gratiam, quæ omnia præveniat merita, cogantur, ne si meritis redditur, frustra gratia nominetur: ad conditionem hanc velint uniuscujusque hominis pertinere, in qua eum nihil prius merentem, quia nec existentem, liberi arbitrii & rationalis gratia Creatoris instituat; ut per discretionem boni & mali ad cognitionem Dei, & ad obedientiam mandatorum ejus possit suam dirigere voluntatem: atque ad hanc gratiam, qua in Christo renascimur perveniret per naturalem scilicet facultatem, petendo, quærendo, pulsando, ut ideo accipiat, ideo inveniat, ideo introeat, quia bono naturæ bene usus, ut ad istam salvantem gratiam initialis gratiæ ope meruerit pervenire.* Ubi videtur Prosper hos Semipelagianos redarguere, quod nullam gratiam admiserint, præter gratiam Conditoris homini primo collatam. Neque enim dici potest per solam gratiam initialem intelligi hoc loco nudam facultatem arbitrii, quia hanc non denegabant nec rigidiores illi Semipelagiani num. 3. descripti. II. Prosper paucis interjectis omnem dirimit controversiam, scribens admisisse quidem gratiam aliquo sensu prævenientem, sed quæ subderetur hominum voluntati: *Nec considerant se gratiam Dei, quam comitem, non præviam humanorum volunt esse meritorum, etiam illis voluntatibus subdere, quas ab ea secundum suam phantasiam non negant esse præventas.* III. Sunt his etiam clariora verba Hilarii scribentis: *Ceterum ad nullum opus vel incipiendum, nedum perficiendum quemquam sibi sufficere posse consentiunt.* IV. Idem fatetur Augustinus de Prædest. SS. cap. 1. *Pervenerunt etiam, ut præveniri voluntates hominum Dei gratia fateantur, atque ad nullum opus bonum vel incipiendum, vel perficiendum, sibi quemquam sufficere posse consentiant.* V. Semipelagiani non solum negabant esse donum Dei initium fidei, sed etiam finalem perseverantiam: at ad finalem perseverantiam non denegabant necessitatem gratiæ indifferenter præmoventis. Ergo neque eam negabant ad initia sanctæ *credulitatis*. VI. Ut constat ex Epist. Hilarii num. 6. Semipelagiani moleste ferebant discrimen traditum ab Augustino inter gratiam collatam Adæ, sine qua per liberum arbitrium perseverare non poterat, & gratiam nunc prædestinatis præparatam, qua perseverantia ipsa donatur. & in hoc solo volebant a primo homine omnium distare naturam, *ut illum integris viribus voluntatis juvaret gratia volentem, sine qua perseverare non poterat; hos autem amissis & perditis viribus credentes tantum non solum erigat prostratos, verum etiam suffulciat ambulantes.* Si ergo Massilienses non denegabant in Adam adjutorium *sine quo* ad omnia opera salutaria, neque illud negabant in hominibus lapsis ad fidem. VII. Auctore eodem Hilario num. 4. afferebant Semipelagiani non valere de fide argumentum Augustini petitum ex verbis Apostoli, *Quid autem habes, quod non accepisti?* & rationem hanc afferebant, *cum in eadem natura remanserit, licet vitiata, quæ prius sana ac perfecta donata sit.* Abominabantur tamen & damnabant, si quis existimaret, *quicquam virium in aliquo remansisse, quo ad sanitatem progredi possit.* Fatebantur ergo in homine lapso virtutem credendi, ut in homine primo potestatem qualecumque bonum opus perficiendi. Atqui in homine primo nequaquam denegabant ad perfectionem, & consummationem bonorum operum adjutorium sine quo, sive gratiam [illegible]quam, & versatilem. Ergo neque hujus adjutorii necessitatem inficiabantur ad fidem habendam. VIII. illam prædestinationem & gratiam Semipelagiani negabant, ex qua putabant induci fatalem necessitatem, removeri virtutes, & lapsis curam adimi resipiscentiæ, afferri sanctis occasionem torporis: hæc autem non arbitrati sunt consequi aut ex prædestinatione, quæ pendeat a præscientia meritorum, aut ex gratia Molinistice sufficiente, & quæ sit ad nutum voluntatis suspensa. Negabant ergo solam gratiam per se efficacem, & prædestinationem secundum propositum. IX. Nullibi legimus Augustinum adversus Semipelagianos argumentatum fuisse ab improportione, quæ intercedit inter gratiam ordinis naturalis, & actus supernaturales. Quod sane argumenti genus obvium erat, atque palmare, si ad initia supernaturalium operum nullam aliam Semipelagiani gratiam requirebant, quam naturalem. Igitur præter naturalem gratiam, dicendi sunt aliquam supernaturalem probasse. Hæc sunt pro una parte argumentationes præcipuæ.

Pro alia autem parte stant, quæ sequuntur. I. Initialis gratia, quam fatebantur Semipelagiani, non alia est, quam naturalis facultas pertinens ad conditionem naturæ. Non ergo est gratia supernaturalis indifferens. Antecedens demonstratur ex verbis Prosperi n. 3. prolatis præcedenti paragrapho argumentatione 1. *Quidam vero, &c.* II. Affirmat idem Prosper, hanc fuisse Semipelagianorum assertionem, *Quantum ad Deum pertinet, omnibus paratam vitam æternam: quantum autem ad arbitrii libertatem, ab his eam apprehendi, qui Deo sponte crediderint, & auxilium gratiæ merito credulitatis acceperint.* Ita in eadem Epist. num. 5. Constituebant ergo aliquod fidei meritum ante supernaturalis gratiæ auxilium. III. Ex eodem Prospero paullo infra volebant *obedientiam priorem esse quam gratiam, ut initium salutis ex eo qui salvatur, non ex eo credendum sit stare, qui salvat: & voluntas hominis divinæ gratiæ sibi pariat opem, non gratia sibi humanam subjiciat voluntatem.* Ergo initium salutis in naturali potestate, & obedientia arbitrii gratiam præcedente constituebant. IV. S. Pater Augustinus de Præd. Sanctorum cap. 3. confitetur, se ante Episcopatum laborasse eodem cum Semipelagianis errore; putabat enim, *Fidem, qua in Deum credimus, non esse donum Dei, sed a nobis esse in nobis, & per illam nos impetrare Dei dona, quibus temperanter, & juste, & pie vivamus in hoc sæculo.* En expresse Semipelagianum errorem in eo situm, quod fides dona supernaturalium gratiarum præcedat. V. Bonifacius secundus Papa in Epist. ad S. Cæsarium Arelatensem data ineunte anno 530. ita de Semipelagianis loquitur, *Indicas, quod aliqui Episcopi Galliarum, cum cetera jam bona ex Dei acquieverint gratia provenire, fidem tantum, qua in Christum credimus, naturæ esse velint, non gratiæ.* VI. Impugnans Augustinus Semipelagianos a cap. 2. de Prædest. SS. usque ad libri postremum probat eos non recedere a damnato dogmate Pelagiano: *Gratia secundum merita nostra datur*, quoniam aliquid præcederet ex hominibus propter quod gratiam consequantur, *Si non pertinet* (inquit) *ad Dei gratiam, quod credere cœpimus.* Igitur Semipelagiani eatenus ad Pelagianismum declinabant, quatenus ante largitionem gratiarum locabant in nuda potestate arbitrii initia fidei. VII. Secunda Arausicana Synodus canone 5. & 7. definit initium fidei non esse in nobis *naturaliter, & per naturæ vigorem*. Igitur Semipelagiani quos canones illi perstringunt, putabant primordia fidei ex vigore, & nativa facultate arbitrii prodire. VIII. Damnata est ab Innoc. X. & Alex. VII. quarta propositio Jansenii: *Semipelagiani admittebant gratiæ interioris necessitatem ad singulos actus etiam ad initium fidei; Et in hoc erant hæretici, quod vellent eam gratiam talem esse, cui posset humana voluntas obsistere & obtemperare.* Quamquam vero hæc propositio in postrema parte aperte hæretica sit, collineatque scopo Jansenii propugnantis gratiam, qua evertitur libertas indifferentiæ; nihilo tamen minus, cum simul declarata sit & hæretica & falsa, non solum videtur damnata quantum ad dogma expressum secunda parte, verum etiam quantum ad doctrinam Semipelagianam delineatam in prima. IX. Tandem, ut pares sint numero pro utraque parte rationes, ex quo nullibi Augustinus Semipelagianos revincat quod gratiam denegarent ad operum bonorum consummationem, eamque illi palam faterentur, consequens est ut ad bene operandum admiserint veram gratiam, non tamen efficacem & adjutorium *quo*, manifeste ab illis repudiatum. Igitur ex quo Augustinus ubique Semipelagianos exagitaverit, quod ad initium fidei gratiam negarent, & hanc ipsi faterentur esse in nobis ex nobis, infertur ex opposito ad initium fidei non admisisse gratiam indifferentem, nec adjutorium sine *quo*, necessarium juxta Semipelagianos ad opera perficienda.

In tanta opinionum diversitate orta ex argumentis partim verosimilibus, partim non recte ponderatis; principio indubitatum est displicuisse Semipelagianis gratiam victricem, & prædestinationem, sive discretionem electorum secundum Dei propositum, & absque operum præscientia. Quod liquet primo ex Epistola Prosp. num. 3. ubi dicuntur Semipelagiani asperrimam putasse Augustini doctrinam, objicientes, *removeri omnem industriam, tollique virtutes, si Dei constitutio humanas præveniat voluntates, & sub hoc prædestinationis nomine fatalem quandam induci necessitatem.* Confirmatur ex Hilario scribente, quod moleste ferebant *ita dividi gratiam, quæ vel primo homini data est, vel nunc omnibus detur, ut ille acceperit perseverantiam, non qua fieret, ut perseveraret, sed sine qua per liberum arbitrium*

trium perseverare non posset: nunc vero sanctis in regnum per gratiam prædestinatis non tale adjutorium perseverantiæ detur, sed tale, ut eis perseverantia ipsa donetur, non solum ut sine isto dono perseverantes esse non possint, verum etiam, ut per hoc donum nonnisi perseverantes sint. Idem demonstratur, quod nollent gratiam sibi subjicere voluntatem, nec præviam esse humanorum meritorum, sed comitem, ut satis apparet ex dictis. Quare argumenta Prosperi, & Augustini non solum probant ad initium fidei necessitatem gratiæ sufficientis, sed etiam necessitatem gratiæ efficacis, quæ suum consummat opus, quæ nulla ancipiti causa suspenditur, quæ discernit unum ab altero, quæ facit ut faciamus: ut constat ex præcedenti capite, & IX. de H. Pelagiana.

Deinde affirmo, fallaciter Jansenium duas ex Epistola Prosperi distinguere Sectas Semipelagianorum, quorum alii nullam veram gratiam admitterent, reliqui præventientem faterentur, sed pedisequam, atque a voluntatis nutu pendentem. Etenim Prosper num. 3. narrat Semipelagianos aliquos reprobasse Augustini dogmata circa prædestinationem & gratiam, & defendisse obstinationem suam vetustate, idest antiquorum Patrum subobscuris expositionibus: sed interpellati ut sua exponerent sensa, respondebant *se nihil invenisse quod placeret, & de his tacendum esse, quorum altitudinem nullus attigerit*. Addit eo pervenisse pervicaciæ, ut definirent fidem nostram ædificationi audientium esse contrariam, *ac sic etiamsi vera sit, non promendam*. En tibi primam Semipelagianorum factionem non ambiguis interpretamentis, sed verbis Prosperi delineatam. Alii etiam manifestius ad Pelagianas semitas declinantes, non occultabant sensa sua; sed fidem distinguentes ab operibus asserebant ad initium fidei sufficere naturalem facultatem, & initialem gratiam pertinentem ad conditionem rationalis creaturæ, quæ gratia est, quatenus Deus instituit hominem capacem discretionis boni & mali, nihil merentem, quia non existentem autumantes initia fidei, & voluntatem credendi non excludere gratiam ad bona opera necessariam, propterea quod putabant adnumerandum non esse alicui operi curationis unumquemque ægrotum velle sanari. Atque ita secundum suam phantasiam constituebant gratiam subditam voluntati, etsi voluntatem a gratia illa initiali fitebantur esse præventam. Hæc iisdem fere verbis S. Prosper num. 4. ab ea Periodo, *Quidam vero*, recitata sugerius. Conveniebant itaque Semipelagiani omnes in rejicienda sententia S. Augustini: discrepabant, quod alii non declinabant a semitis Pelagianis circa fidei initia, alii nec gratiam præventientem, quæ ad fidem requiritur, expressis verbis admittebant, nec respuebant, rati ad fidelium ædificationem nec veritatem esse promendam. Eapropter Augustinus contra Semipelagianos duos edidit libros; unum de Prædestinatione Sanctorum ad probandam gratiæ necessitatem ad fidem: alterum de Dono perseverantiæ ad demonstrandum hanc esse donum Dei speciale, & a se traditam prædestinationem populis prædicandam. In una Semipelagianorum factione erat Cassianus, qui Collat. XIII. cap. 11. nititur demonstrare nostrum non esse bonæ voluntatis principium exemplo Pauli & Matthæi, & statim docet oppositum exemplo Zachæi, & Latronis, inferens neutrum dicendum esse, neque nostrum esse principium fidei, neque semper Dei gratia nobis fidei principia inspirari. Quamobrem S. Prosper cap. V. contra Collatorem num. 3. *Potes plurima testimonia* (inquit) *quibus nunc valde mi, nunc superiorum liberum arbitrium demonstretur, quasi quidam sint qui propriis viribus impleant, quod alii facere nisi Deo adjuti ante non possunt*. Ubi etiam advertendum est Semipelagianos sibi contradicere, & nunc videri Catholicos, nunc Pelagianos, ut observat ibidem beatus Prosper.

Præterea indubitatum est Semipelagianos omnes etiam ad initium fidei admisisse gratiam illuminationis, etiam interioris. Primo quia S. Prosper in Epist. ad August. ait, quod hæc ipsorum definitio, & professio est, *omnem hominem ad credendum & operandum divinis institutionibus admoneri*. Qui ergo Evangelium non audierunt, admoneri debent occulta alia revelatione. Ad hæc: etiam Augustinus, cum similiter ante Episcopatum erraret, profitetur etiam tunc existimasse neminem posse credere, *si non præcederet præconium veritatis*. Insuper ut argumentatur Petavius de H. Pelag. cap. IX. num. 2. 3. ac 12. si gratiam internæ illustrationis Semipelagiani denegassent, fuissent deteriores Pelagianis, qui tandem gratiam hanc agnoverunt. Tandem etiam Theophilus Raynaudus in Proloquio ad Valerianum ait quosdam affinxisse Semipelagianis, quod internæ revelationis ademerint auxilia. Legatur cit. loco Petavius.

Asserendum postremo est, Semipelagianos ad initium fidei non admisisse gratiam, quæ ad illuminationem mentis addit inspirationem dilectionis per subministrationem Spiritus Sancti. Quod primum demonstro ex Epistola Hilarii n. 3. ubi ait, Semipelagianos probasse sententiam Augustini in Expositione quarumdam Propositionum ex Epist. ad Rom., retractatam tamen lib. 1. Retract. cap. 23. n. 3. Ea sententia est: *Sed quoniam Spiritus Sanctus non datur, nisi credentibus; non quidem Deus eligit opera, quæ ipse largitur, cum dat Spiritum Sanctum, ut per caritatem bona operemur: sed tamen eligit fidem, quia nisi quisque credat, & in accipiendi voluntate permaneat, non accipit donum Dei, idest Spiritum Sanctum, per quem infusa caritate bonum possit operari. Non ergo eligit Deus opera cujusquam in præscientia, quæ ipse donaturus est: sed fidem eligit in præscientia, ut quem crediturum esse præscierit, ipsum elegerit, cui Spiritum Sanctum daret, ut bona operando etiam vitam æternam consequeretur, &c.* Audis, ut arbitror, Semipelagianos negantes ad initium fidei illam gratiam, quæ datur per subministrationem Spiritus Sancti, sive gratiam inspirantem voluntatem bonam, & dilectionem, & illam eamdem gratiam, quam ad bona opera credentium, atque ad vitæ æternæ consecutionem fatebantur necessariam: de qua gratia disputatum est de H. P. cap. V. Prop. 3. & cap. VII. cumulatius. II. S. Pater in 3. cap. de Præd. Sanct. castigans quæ in memorata Expositione non satis exacte tradiderat, simulque commonstrans, quomodo fides sit donum Dei: *Proinde quod continuo dixi* (inquit), *Dicit enim Apostolus, Idem Deus qui operatur omnia in omnibus, nusquam autem dictum est, Deus credit omnia in omnibus, ac deinde subjunxi, Quod enim credimus nostrum est, quod autem operamur bonum, illius est, qui credentibus dat Spiritum Sanctum: profecto non dicerem, nisi jam scirem etiam ipsam fidem inter Dei munera reperiri, quæ dantur in eodem Spiritu. Utrumque ergo nostrum est propter arbitrium voluntatis, & utrumque tamen datum est per Spiritum fidei, & caritatis:* & paucis interjectis, *Quod paullo post dixi, Nostrum est enim credere & velle; illius autem dare credentibus & volentibus facultatem bene operandi per Spiritum Sanctum, per quem caritas diffunditur in cordibus nostris: verum est quidem, sed eadem regula: & utrumque ipsius est, quia ipse præparat voluntatem; & utrumque nostrum est, quia non fit nisi volentibus nobis*. En ergo quod negabant Semipelagiani; ad initium fidei necessariam esse gratiam sanctæ delectationis, gratiam quæ est caritas, gratiam quæ præparat voluntatem. III. Si admisissent Semipelagiani internam gratiam sanctæ delectationis etiam non victricis & prædeterminantis, sed parvam, & ab arbitrio pendulam, qualem fatebantur necessariam ad bona opera, quibus vita apprehenditur sempiterna; non recte illos confutasset in Carmine de Ingratis S. Prosper. Is enim cap. XIX. Semipelagianos redarguit, quod admitterent tantummodo gratiam proponentem nobis objectum, nullum tamen motum animi excitantem, nisi metaphorice, quomodo consurgit amor vel odium, dum videmus, aut audimus res delectabiles, aut horribiles:

> *..... veluti cum voce loquentis,*
> *Aut rerum alterius specie, quam vidimus, aut quas*
> *Legimus, exoritur secreta cordis in aula*
> *Nunc amor, aut odium, nunc spes, metus, ira, dolorque;*
> *Nec tamen hos motus scriptor, narrator, & actor*
> *Inseruere animo, (quamvis hoc quoque vellent):*
> *Sed de perceptis mens judex sponte movetur.*

Si autem Semipelagiani admisissent gratiam physice excitantem in animo bonam voluntatem, & non solum illustrantem, verum etiam motus sanctæ delectationis inspirantem, quomodo Prosper hæc jure proferret? Rursus quomodo posset sequenti capite XX. illos reprehendere, quod denegarent gratiam pervadentem sensa animi, & faterentur solam verbi ministram, admonentem atque clamantem?

> *Nec quod sola potest, cura efficaque ministri*
> *Exequitur, famulisque vicem committit agendi:*
> *Qui quamvis multa admoveant mandata vocantis,*
> *Pulsant, non intrant animas.*

Insuper quomodo cap. XXIX. assereret inter gratiam admissam a Semipelagianis ad initium fidei, & inter legem atque doctrinam nullum omnino esse discrimen?

> *Dicite plectentes apices, monitique ministros*
> *Hoc explesse operis, quod gratia vivificatrix.*

Certe si Semipelagiani admisissent internam gratiam inspirationis, non denegassent gratiam inserentem animis motum, non denegassent gratiam intrantem animas, non denegassent gratiam a lege atque doctrina diversam. quod arbitror singulis manifestum. IV. Postremo tandem decreta Semipelagianorum sunt ea, quæ proscripsit Arausicana secunda Synodus: Hæc declaravit repugnare Apostolicis dogmatibus initium fidei inesse nobis naturaliter, neque ad credendum prærequiri gratiam sanctæ inspirationis: Ergo Semipelagiani definiebant fidei initia esse naturaliter a nobis, neque ad voluntatem credendi talem gratiam requiri. *Si quis* (inquit canon V. Arausic.) *sicut augmentum, ita etiam initium fidei, ipsumque credulitatis affectum non per gratiæ donum, idest per inspirationem Spiritus Sancti corrigentem voluntatem nostram ab infidelitate ad fidem, ab impietate ad pietatem, sed naturaliter nobis inesse dicit, Apostolicis dogmatibus adversarius approbatur.* Et can. 7. definit ad fidem necessariam esse *inspirationem Spiritus Sancti, qui dat omnibus suavitatem in consentiendo, & credendo veritati.*

Ex hac sententia nostra sequitur vera esse plura prioris partis argumenta. Verum est Semipelagianos repudiasse speciale donum finalis perseverantiæ, & discrimen inter adjutorium *quo*, & adjutorium *sine quo*: refutasse consequenter gratiam per se efficacem, & inspirationem bonæ voluntatis ad fidei initia. Verum quoque est admisisse voluntates nostras præveniri a gratia, quoniam asserebant

pr-

prævenîri in ordine ad omnia opera curationis, inter quæ opinabantur non esse adnumerandum velle ægrotum sanari. Ad hanc etiam voluntatem admittebant initialem aliquam gratiam, idest, facultatem discernendi inter bonum & malum, institutiones & illustrationes animorum, & in vocatorum portione, ut in Paulo & Matthæo, etiam bonæ voluntatis inspirationem. Inter Adamum autem, & lapsos homines hoc statuebant discrimen, quod ille integris viribus volebat, & volentem gratia juvabat; atque hi credunt tantum, & habent naturaliter credulitatis affectum, sed ob vires deperditas eorum voluntas ad recte ambulandum erigenda est per gratiam inspirationis. Proinde in homine primo nullam admittebant gratiam voluntatis neque ad fidem, neque ad perseverantiam, sed gratiam homini opitulantem, si vellet perseverare; in hominibus reliquis negabant gratiam voluntatis ut crederent, admittebant gratiam voluntatis, ut possent operari, & vitam consequi sempiternam. Neque Augustinus argumentari debebat ab improportione inter potentiam naturalem & actus supernaturales: nam si actum supernaturalem appellas fidem; negabant Semipelagiani supernaturalem esse, affirmantes nobis inesse naturaliter. Si actus supernaturales dixeris opera bona præter fidem; ad hæc fatebantur gratiam prævenire hominum voluntates. Sequebatur tamen ex pravo ipsorum dogmate gratiam dari secundum merita, quoniam prior in eorum sensu est fides, deinde gratia. Qua in re, ut diximus capite præcedenti, ab Augustino pluribus rationibus refelluntur. Argumenta autem secundæ sententiæ duntaxat efficiunt Semipelagianos ad initium fidei non admisisse veram gratiam Christi, quæ per nos est caritas actualis, & consistit in inspiratione sanctæ dilectionis. Merito ergo damnata est quarta Jauseniana propositio & tamquam falsa, & tamquam hæretica: tamquam falsa, quia Semipelagiani ad initium fidei non admiserunt gratiæ interioris prævenientis necessitatem, si non admiserunt gratiam sanctæ dilectionis: tamquam hæretica, quia posse gratiæ prævenienti obsistere, vel obtemperare dogma catholicum est, non hæresis Semipelagiana; de qua sit hujus dissertationis terminus, *ne offendat unius nimia longitudo*. His verbis Augustinus librum de Prædest. SS. contra Semipelagianos absolvit.

DE

DE THEOLOGICIS DISCIPLINIS

LIBER SEXTUSDECIMUS,

PERTRACTANS

De libero voluntatis arbitrio adversus Lutheranam, & Calvinianam hæresim.

BENE ac sapienter asseruit Augustinus difficiles esse motas circa Dei Gratiam & liberum voluntatis arbitrium quæstiones, eo quod cum horum unum defenditur, videatur alterum denegari. Et quidem Pelagius, Cælestius, & qui hæresim horum expressam nomine vel propugnarunt, vel damnatam jam a plenariis Africæ Synodis, & Rescriptis Pontificum Romanorum, saltem ex parte instaurare tentarunt, ideo divinorum decretorum, auxiliorumque prævenientium necessitatem oppugnarunt, quod putarent illis everti acceptam beneficio Conditoris libertatem. E contra gratiam, divinasque præfinitiones nonnulli tanto rigore & sacrilegio asserere non dubitarunt, ut aperte liberum arbitrium aut penitus extinctum Adæ peccato, aut indeclinabili necessitate ad bonum & malum impelli, autumaverint. Ausi sunt tantum facinus, post veteres Fati assertores, duo illa Novatorum Capita, Martinus Lutherus, & Joannes Calvinus, ac postremo parum ab his discrepans Cornelius Jansenius. Repulsis itaque Inimicis Gratiæ Dei, hostes libertatis divino implorato auxilio aggredimur oppugnandos.

CAPUT I.

Perversa Lutheranorum, & Calvinistarum dogmata circa gratiam, & libertatem.

DIXI superioribus libris de Oppugnatoribus Gratiæ Pelagianis, & Pelagianorum Reliquiis: nunc de Novatoribus, qui bellum intentarunt libero arbitrio, Luthero præsertim, & Calvino, habendus est sermo. Fuerunt quidem alii, atque ut opinor ab origine Idololatriæ, fatalis necessitatis assertores, tum Philosophi, tum Hæretici, & inter hos Manichæi, genus hominum perditissimum, qui ex duobus coæternis principiis uno bono, altero malo, duas in homine statuebant naturas, substantialiter bonam neque liberam ad peccandum, & substantialiter malam, carnalia concupiscentem, & ex necessitate determinatam ad malum. Quorum & originem, & falsitatem doctrinæ variis in locis insectati sumus: nec aliud addendum modo est, nisi Manichæorum quoque damnabilem & nefandæ impietatis errorem convenire cum Pelagianis in denegando originali peccato, & in asserenda hominum impeccantia; licet quod Pelagiani tribuebant arbitrio, Manichæi adscriberent determinationi naturæ. Pari jure ut hi arbitrii libertatem tollebant eam deprimentes, & subjicientes necessitati, ita Pelagiani liberum arbitrium destruebant quodammodo, eo male abutentes adversus beneficium largitoris, uti scribit Hieronymus ad Ctesiphontem. Sano ergo consilio Augustinus utriusque hæresis debellator, impugnans Manichæos deprædicat libertatis indifferentiam; exagitans Pelagianos commendat gratiam trahentem hominum voluntates; nobisque stravit regiam viam, ne declinemus ad dexteram, neque ad sinistram.

Declinavit, atque in præcipitium ruit Apostata Augustinensis Congregationis Saxoniæ Martinus Luther natus Islebii in Comitatu Mansfeldensi anno 1483. die x. Novemb. Patre Joanne, Matre Margarita Lindemanna, infaustis auspiciis, ut narrat lib. 1. de Origine hæresum Floremundus. Deterritus fulmine Monachum induit in Cœnobio Erfordiensi anno 1504. ætatis suæ primo ac vicesimo. Profectus est studiorum caussa Wittembergam anno 1508. ibique post actus Academicos lauream Doctoratus obtinuit an. 1513. Sedente Leone X. ex Medicea Familia assumpto cœpit primum contra Indulgentias debacchari, quas Summus Pontifex concesserat prædicatione Crucis adversus Selimum Turcarum tyrannum. Aggressus est facinus anno 1517. renuente Staupitio Saxonicæ Congregationis Antistite. Hinc in alia errorum portenta prolapsus est, maxime circa justificationem, & efficaciam Sacramentorum, omnia locis suis refellenda. Anno 1518. audacter ad generale Concilium provocavit; & proximo anno 1519. famosam habuit Lipsiæ cum Eckio disputationem de Romanæ Ecclesiæ primatu. Damnatis a Leone an. 1520. Lutheranis articulis xli. movit omnem lapidem ut Ecclesiam vastaret, editis voluminibus pluribus arrogantia & errore plenissimis. Ceteris missis, quæ ad præsens institutum non pertinent, docuit liberum arbitrium post Adæ peccatum fuisse in hominibus extinctum, vel amissum, itaut manserit res de solo titulo, vel titulus sine re. Ita in Assert. articulorum suorum ad Leonem X. art. 36. in libro de servo arbitrio, & Operatione in Psalmum 5. Addit nec per gratiam posse hominem lapsum divina servare præcepta, & Deum præcipere nobis impossibilia, ac si mandaret nobis, inquit Philippus Melancthon ad cap. 13. Epist. ad Rom. transvolare Caucasum. Est blasphema illa assertio Lutheri in Responsione ad Dialogum Silvestri, & in Confutatione Rationis Lasomianæ. Excusso religionis & fidei jugo anno 1525. uxorem duxit eripuitque Christo, Catharinam de Borè nuncupatam. Decessit tandem Islebii anno 1546. compluribus accitis discipulis, qui variis Hæreticorum sectis formam nomenque dederunt.

Moleste ne ferant Sodales me professionem Lutheri commemorasse, quam occultare non possumus undique Historicis conclamantibus. His accommodavi aures, illatas, non quidem ab illis, sed ab imperitorum plebe, sanctissimæ matri nostræ injurias vindicaturus. Primum enim ad hujus familiam Hæresiarcha ille non spectat; nam ut viro cuidam respondit Cardinalis Ægidius Viterbiensis verbis Joannis Apostoli 1. Epist. cap. 2. v. 19. *Si fuisset ex nobis, permansisset utique nobiscum.* Deinde quænam est in Christiano Orbe ampla & perantiqua Religiosorum familia, ex qua nulli prodierint Hæretici, & Apostatæ? Novimus, etsi ignorantibus nolumus id aperire, unde exierint hæretici alii, etiam Novatorum capita, & ipsius Lutheranæ factionis ministri. Nec tamen celeberrimis, sanctissimisque Ordinibus profugæ maculam intulere: & si visum aliter obtrectatoribus, eam eluere ac tergere studuerunt viri Ecclesiasticis honoribus, sanctitate, & sapientia clarissimi: qui neque erumpente Hæresi Lutherana in Augustiniano Ordine defuere. Floruit tunc Cardinalis Ægidius Leoni X. acceptissimus, eximius Theologus, nec Latini sermonis elegantia impar Erasmo, Bembo, Sadoleto, Longulio, qui eum Cicerone, Livio, & Terentio familiarissime versabantur. Testantur viri merita ejusdem Leonis Epistolæ conscriptæ aurea Bembi latinitate. Præfuit Tridentino Concilio Hieronymus Seripandus Historicorum omnium laude celebratissimus. Vixit eodem tempore Sanctus Thomas Archiepiscopus Valentinus pater pauperum, Episcoporum exemplar, ac Religionis zelantissimus propagator. Animadvertit in Lutherum, ut primum adversus Indulgentias disputavit, Capitulum Congregationis Saxonæ Heidelbergense; & primus omnium confutavit dogmata Lutherana Ambrosius Flandinus Neapolitanus. Pluribus annis adversus eadem scriptis, verbisque pugnavit Joannes Hoffmeisterus, Anti-Lutherus propterea dictus, quem pro fide Catholica strenue decertantem, & jam decem annorum glorioso certamine triumphos agentem evectus ad Generalatum Seripandus his verbis per Epistolam est allocutus: *Induere ex alto fortitudine, & ut fecisti hactenus, prœliare prælia Domini; ut te Auctore reviviscat apud Rhenum & omnem Sueviam Augustini nomen: cujus inimici, qui & iidem Christi sunt inimici, dissipentur.* At horum duntaxat meminisse satis est. Addo Congregationem illam Germaniæ, in qua Lutherus cucullum induit, jam ab anno 1497. fuisse a jurisdictione nostri Generalis exemptam: quamquam nec Schismatica erat, ut scribit Remundus; nec Luthero annuit Joannes Staupitz, ut narrat Pallavicinus. Vide quæ de illo profert, stylo licet duriusculo, in sua dissertatione Gandulphus. Si tamen Germana illa Congregatio nequaquam esset a Corpore Ordinis nostri sejuncta; quid nobis afferret ignominiæ ac dedecoris contaminatus Apostata? Hujus Corporis Caput, idest Augustinus, quasi futura prospiciens, & consulens filiorum suorum honori, hæc olim scripsit Epistola 137. nunc 78. num. 8. *Quantumlibet enim vigilet disciplina domus meæ, homo sum, & inter homines vivo, nec mihi arrogare audeo, ut domus mea melior sit quam arca Noe, ubi tamen inter octo homines reprobus unus inventus est: aut melior sit quam domus Abrahæ, ubi dictum est, Ejice ancillam hanc, & filium ejus; aut melior sit, quam domus Isaac, cujus de duobus geminis dictum est, Jacob dilexi, Esau autem odio habui: aut melior sit*

quam

quam domus ipsius Jacob, ubi lectum patris filius incestavit: aut melior sit, quam domus David, cujus filius cum sorore concubuit, cujus alter filius contra patris tam sanctam mansuetudinem rebellavit: aut melior, quam cohabitatio Pauli Apostoli, qui tamen si inter omnes bonos habitaret, non diceret, Foris pugnæ, intus timores; nec diceret cum de sanctitate & fide Timothei loqueretur, Neminem habeo, qui germane de vobis sollicitus sit, omnes enim sua quærunt, non quæ Jesu Christi: aut melior quam cohabitatio ipsius Domini Christi, in qua undecim boni unum perfidum, & furem Judam toleraverunt: aut melior sit postremo quam cælum, unde Angeli ceciderunt. Hactenus de Luthero ejusque Instituto.

Alter Novatorum antesignanus est Joannes Calvinus. Natus est Novioduni in Picardia parentibus Joanne Calvino & Anna Fronea die x. Julii anno 1509. Literis operam dedit apud Bituricenses sub disciplina Andreæ Alciati, & Melchioris Volmari. Excelluit ipse latine scribendi laude, vivida autem dictione & nativa eloquentia Lutherus: nam hujus latinitas inelaborata est, & incompta. Scripsit adhuc juvenis & annos natus 26. Basileæ, quo se receperat proscriptis in Gallia Novatoribus, libros Institutionum congestis erroribus & argumentis ex Melanchthone, Hyperio, Sarcerio, & Œcolampadio. Profectus Pictavium cœpit audacius errores disseminare, execrari cultum sacrarum Imaginum, festos dies, tremendum Missæ Sacrificium, Romanæ & universalis Ecclesiæ dogmata & traditiones. Pictavio in Aquitaniam, ex Aquitania Genevam concessit, quæ paullo ante abdicata Religione ad Sacramentarios defecerat, anno 1535. ut constat ex tabula ænea ad Curiam Genevensem affixa. Inde, cum non probaret pseudoreligionis formam inductam a Farello, expulsus accessit Bernam: Berna, concitato in eum populo quod conviciis lacerasset Zuvinglium, fugit anno 1538. Argentoratum, ubi & uxorem duxit suadente Bucero. Interfuit anno 1541. Comitiis Ratisbonensibus, ubi incassum tentata est cum Lutheranis concordia circa præsentiam Corporis Christi in Eucharistia. Revocatus tandem est Genevam, ibique sine ullo diplomate, aut missione fecit se Genevensis Ecclesiæ Pastorem. In hac urbe infelici exitu e vivis excessit anno 1564. ætatis suæ quinto & quinquagesimo necdum expleto. Successit Calvino Theodorus Beza natus apud Vezelios anno 1519. & in Græcis, Latinisque literis haud mediocriter versatus. Is subduxerat se Parisiis, ne in judicium veniret accusatus de turpi libidine, cujus præbuerat indicium obscœnum illius Epigramma, & receperat sese Genevam vivente adhuc Calvino. Legendus Floremundus lib. VIII. de Origine Hæresum, cap. 17.

Scita Calvini, quantum spectat ad Gratiam & libertatem, sunt humanam voluntatem nullam habere mali aut boni electionem, nec accepta gratia suæ optionis esse vel obtemperare, vel refragari. Ita docet lib. 2. Institut. cap. 2. & de libero arbitrio lib. 5. cap. 304. Constituit ille quidem gratiam in affectu delectationis, sed adeo impresso, ut spontanee tantum voluntas moveatur, sine aliqua libertate, & ad instar brutorum. Conveniunt ergo in negando libero arbitrio, sive agendi & non agendi facultate Calvinus æque ac Lutherus, licet in eo videantur discrepare, quod Lutherus velit esse illud velut quoddam inanime, & mere passive se habere; Calvinus concedere videatur movere illud se, & vitaliter agere, & liberum esse; si libertas opponatur coactioni. Quod in libro 2. & 5. contra Pighium non semel Calvinus profitetur, affirmans sibi conflari invidiam, quasi hominem similem faceret lapidi, cum fateatur hominem ipsum conari & agere pro acceptæ gratiæ mensura. At verba ista sunt; nam neque Lutherus asserebat hominem sub gratia operari coacte, & veluti obtorto collo, sed, ut loquitur in libro de servo arbitrio, agere necessitate immutabilitatis, sponte tamen, & voluntate libenti. Quare habet uterque hæreticus diversam quidem faciem, sed ut de consimilibus dictum est in cap. *Excommunicamus.* Extra de Hæreticis, *caudam adinvicem colligatam.* Sacrosancta Tridentina Synodus sess. VI. can. 4. ut penitus errorem omnem eliminaret, utrumque definivit, & posse liberum arbitrium a Deo motum & excitatum dissentire si velit, & non esse inanime quoddam nihil omnino agens, & se habens mere passive. Atque hujus vestigiis insistentes nos hæc eadem decreta ab Hæreticorum oppugnatione defendimus. Tertium addimus Catholicum pariter, & definitum, Deum non esse prædefinitione sua & absoluto Decreto caussam effectricem peccatorum nostrorum: quod Calvinus tribuens Deo bono quæ Manichæi adscripserunt principio malo, his deterior & impudentior asseruit lib. 1. Instit. c. 16. de lib. arbitrio lib. 2. pag. 236. aliisque in locis, ductus fallaci definitione, quod Deus etiam peccata prædeterminet, & necesse sit evenire quicquid ille statuit.

CAPUT II.

Demonstratur pollere adhuc liberi arbitrii facultate cum in civilibus, tum in moralibus operibus, homines Adæ posteros.

OPORTET ut ad hujus quæstionis solutionem memoriæ mandentur quæ de natura liberi arbitrii dilerendo de homine primo ad cap. x. congesta sunt. Summatim ante conspectum ea proponendo, dico libertatem ex intellectu & voluntate conflari; aliam esse libertatem a necessitate, aliam a peccato, aliam a miseria; primam tolli per naturalem determinationem ad unum, perfectamque cognitionem summi boni; alteram per gratiam liberantem e servitute peccati: tertiam per gloriam, qua liberamur e corruptione corporis, animique prementibus cupiditatibus. Libertas e necessitate appellari etiam solet libertas naturæ, cujus definitionem eodem loco tradidimus, dicendo esse potestatem agendi vel non agendi iis positis, quæ ad agendum prærequiruntur. Libertas e miseria & a peccato non ad naturam libertatis pertinet, sed ad peculiarem statum aut naturæ conditionem; unde e pluribus nuncupari solet libertas contingentiæ. Quare stat vera libertas etiam sine potestate peccandi & absque miseriarum gravamine dummodo consistat indifferentia judicii: atque hoc pacto liber est Deus amando res creatas, easque producendo & servando, & liberæ pariter sunt beatorum animæ respectu ipsarum creaturarum: quæ omnia fuerunt ibidem satis, ut arbitror, explicata.

Diximus quoque voluntatem posse accipi generatim, quatenus principium est cujusque motus animi volentis, sive velit libere, sive spontanee: & quatenus vult libere, electione sua, suoque arbitratu; unde emergit duplex libertas, a coactione una, & altera e necessitate. Sola autem libertas a coactione vere libertas non est, ac talis appellatur quadam analogia, propterea quod voluntarium sit quicquid fit sponte, & nullam patitur violentiam, & voluntarium pariter quod fit ratione libera atque electiva. Hoc postremum est, ut cum Scholasticis loquar, principale libertatis *analogatum*. Enimvero non eodem modo adversatur voluntati coactio, atque necessitas; sed illa contra voluntatem militat actus imperatos cogendo, & inhibendo, nec impedire potest actus elicitos, quomodo vincula faciunt ne valeat homo ambulare, interiorem autem animi motum coercere non possunt, & corpori non animo inferunt violentiam: at necessitas intimam voluntatis potestatem oppugnat, alligatque eam tali vinculo, quo obstricta nequit pro suo libito contraniti. Ergo qui docent non esse de essentia libertatis posse agere & non agere, si libertas sumatur in genere; non satis castigate loquuntur, quoniam libertas comparata ad spontaneum & indifferens, non genus *univocum* est, sed *analogum*: neque aliam ideam habeo veræ libertatis, quam voluntatis meæ, cujus optionis, jurisque sit agere, aut non agere, prout lubet. Quod si de genere *analoga* sermo est, nullum dubium potest oriri, quin ad libertatem potestas illa agendi & non agendi nequaquam pertineat: quoniam sub genere illo comprehenditur etiam libertas a coactione. Animadvertunt autem Philologi genus *analogum* sumi ut plurimum pro eo, quod appellitant præcipuum *analogatum*. Ita ergo voluntarium apud antiquos Patres non semel usurpatur pro libero, & nonnunquam dicitur liberum quod est tantummodo voluntarium. Hoc demonstrant testimonia Veterum, quorum alii affirmant Filium Dei genitum esse voluntate Patris, & alii negant: illi voluntarium accipiunt pro eo, quod est cum spontaneitate & lubentia; & isti pro eo, quod fit cum deliberatione & libertate. Vide de Trinitate librum XII. cap. x. ad 4. Ob. Wolzogenii. Constat ex præcedenti capite non denegare Lutherum, neque Calvinum dari libertatem a coactione, qua homo sponte & libenti voluntate operatur; ideoque instituitur cum Novatoribus disputatio de libertate indifferentiæ, sive e necessitate: quam nos veram, propriamque libertatem esse contendimus.

PROPOSITIO I. Persistit in homine lapso liberum voluntatis arbitrium.

Triplici argumentorum genere thesis demonstratur, Scripturarum ac definitionum Ecclesiæ auctoritate, Traditione Patrum, atque Theologica ratione. Quarto enim cap. Genes. v. 7. Caino e Domino dictum est: *Nonne si bene egeris, recipies, sin autem male statim in foribus peccatum aderit? Sed sub te erit appetitus ejus, & tu dominaberis illius.* In statu ergo naturæ lapsæ est in homine dominium voluntatis, quo coercere potest motus concupiscentiæ & bene agere, aut male, ideoque libertas arbitrii indifferens ad utrumlibet. Respondent Calvinistæ hoc loco significari tantummodo Caini supra Abelem titulo primogenituræ auctoritatem imperii. Quod probant primo ex hebraico textu, in quo tam חטאת *peccatum*, quam תשוקה *appetitus, concupiscentia*, feminina sunt; quæ autem sequuntur, ואתה תמשל בו *Et tu dominaberis illius*, suffixum habent masculini generis: ideoque nequit aut ad peccatum, aut ad appetitum, ultimum pronomen referri. II. ex Versione LXX. quæ habet: *Ad te conversio ejus, & tu principatum habebis ipsius:* πρὸς σὲ ἡ ἀποστροφὴ αὐτοῦ, καὶ σὺ ἄρξεις αὐτοῦ. III. ex Chrysostomo in hunc locum hæc verba interpretante, *Post peccatum hoc permitto, ut primogenituræ privilegiis gaudeas, illumque sub tua potestate & dominio esse jubeo.* At primum admissa quoque interpretatione Chrysostomi, quæ sua sponte ex Græco textu fluere videtur, dico idem argumentum adhuc persistere. Si enim Deus adversatus sacrificium Cain, poterat ab illo primogenituræ dignitatem auferre,

reliquit tamen fratrem sub illius potestate, ea conditione, ut si bene ageret mercedem reciperet, sin autem male, punitionem, ac pœnam: habebat ergo Cain liberum arbitrium, quo poterat commereri aut supplicium, aut beneficia, & si fratrem odisset, etiam jure primogeniti privari, ut ipsi contigit post execrabile horrendumque homicidium. Nihil ergo adversus nos aut Græcus textus, aut interpretatio Chrysostomi. Deinde affirmamus longe melius ac proprius significari hoc loco dominium libertatis supra appetitum concupiscentiæ. I. quia תְּשׁוּקָתוֹ non subjectionem minorum fratrum significat, sed concupiscentiam, & appetentis animi motum a verbo שׁוק *concupiscere*. II. Targum Hierosolymitanum hunc Geneseos locum ita reddit: *Verum in manu tua tradidi potestatem concupiscentiæ malæ, & tu dominaberis in eam, sive ad innocenter vivendum, sive ad peccandum*. Exponunt de concupiscentia peccati etiam R. Aben Ezra, & Rab. Salomo apud Flacium, & Cartwrightum, & Gerundensis apud Munsterum. Mavult sensum esse de appetitu peccati etiam Mercerus: & Vatablus, *Omnes fere* (inquit) *referunt hæc ad peccatum*. Ex ipsis ergo Rabbinis, imo & Protestantibus suis Novatores refutantur. Quod de affixis masculinis opponit Salomon Glassius c. 9. de Prosopopœja n. 6. nihil omnino probat. Primo sunt qui negant cum Hieronymo חטאת *peccatum*, generis esse feminini. Ita Hieronymus in Quæst. seu Tradit. Hebraicis in Gen. *Quod autem in septuaginta Interpretibus facit errorem illud est, quia peccatum, idest* hatah חטאת, *in Hebræo generis masculini est, in Græco feminini*. Deinde concedo femininum esse, sed tamen pronomen & affixum postulat masculinum cum propter synonimum חַטָּא quod est proprium nomen peccati, tum propter sensum, eo quod non solum significet culpam, sed etiam pœnam, quæ hebræis nomen est masculinum *Honesc* עָוֹן. Præterea eodem versu ubi legimus: *peccatum aderit*, habet Codex Hebraicus חַטָּאת רֹבֵץ *peccatum cubans*. Nomen feminini generis est, & participium masculini. Quænam hæc syntaxis? Optimam esse demonstrat idem Glassius de Participio canone X. quoniam aut ad sensum refertur, aut intervenit generum anallages. Quod ergo Saxogothanus iste docet de participio, nos valere dicimus de affixis: quoniam in potestate arbitrii nostri est evitare peccatum, & pœnam: atque hæc est masculini generis, & dicitur חטאת רבץ, *peccatum cubans*. At de uno tantum loco satis.

Sunt enim permulta alia idem comprobantia. Josue cap. ultimo, ut Israelitas in Religione cultuque unius Dei confirmaret, postea quam ostendit quænam fuerant Majorum suorum in Mesopotamia & in terra Chanaan instituta, & quanta Altissimus operatus nuper fuerat in transitu Jordanis, & expugnatione urbis Jericho, ut se libere obsequio supremi numinis devoverent, & profana idolorum veneratione abdicarent: ita prudentissimus Imperator v. 15. singulas Tribus allocutus est: *Si malum vobis videtur, ut Domino serviatis, optio vobis datur: eligite hodie quod placet, cui servire potissimum debeatis*. At quorsum hæc cum populo Israel stipulatio, atque talium apparatus verborum, nisi fuisset Israelitis potestas optionis, electionis, & plenissimæ libertatis serviendi Deo Abraham, aut Diis Amorrhæorum? Eccles. etiam xv. 14. legimus: *Deus ab initio constituit hominem, & reliquit illum in manu consilii sui. Adjecit mandata, & præcepta sua: si volueris mandata servare conservabunt te, & in perpetuum fidem placitam facere. Apposuit tibi aquam & ignem, ad quod volueris porrige manum tuam. Ante hominem vita & mors, bonum & malum: quod placuerit ei, dabitur illi*. Ecclesiastici librum, quem Clemens Alexandrinus, & Cassiodorus appellant Græco vocabulo πανάρετον, idest, *Penum omnis virtutis*, nos Canonicum esse supponimus. Quod vero Adversarii hæc de primo tantum homine dicta esse contendunt, non indiget refutatione. Nam I. constat, *Si velis mandata servare*, ad homines singulos a Jesu filio Sirach directum esse. II. Occurrit eadem phrasis Deut. xxx. 19. & Josue xxiv. 15. III. In Græco, ubi legimus, *Reliquit illum in manu consilii sui*, extat aoristus ἀφῆκεν pro quovis tempore. IV. Per ignem & aquam, cum plurimum inter se dissent, significantur carnis cupiditates, & gratiæ operationes, auctoribus Hugone Grotio in hunc locum, Brentio in caput 41. Esaiæ, Luthero ipso apud Glassium lib. v. Philologiæ Sacræ Tract. I. c. 10. Ergo ipsorum hæreticorum confessione homo positus inter aquam & ignem, inter bonum & malum, est homo noxiis cupidinibus subditus, qui adhuc pollet libera potestate porrigendi ad utrumlibet manum suam. Rursus Joan. xix. 10. ait ad Christum Pilatus, *Nescis quia potestatem habeo crucifigere te, & potestatem habeo dimittere te?* Quo sane in loco potestas non solum jus spectat cum istud ad rectum & iniquum nequeat extendi, sed facultatem & efficaciam ipso quoque jure utendi & abutendi. Insuper Paulus in 1. ad Corinth. c. vii. v. 37. loquens de virgine superadulta, ex qua timeri potest aliquid turpitudinis & dedecoris, docet, quod eam nuptui tradant; *si id fieri oporteat*, idest, si urgeat aliqua nuptiarum caussa ex corpore, animoque puellæ: at si hæc non obsistat, pater *quod vult faciat*, scilicet aut servet virginem suam, aut jungat illam marito, eo quod *non habeat necessitatem, potestatem autem habeat suæ voluntatis*. Vide complura alia Scripturarum sanctarum loca apud Estium lib. 2. dist. 24. §. 9. & Tournely de Divinis Attributis pag. 704.

Accedunt infallibilis Ecclesiæ definitiones. Tridentina Synodus sess. 6. can. 5. *Si quis dixerit*, inquit, *liberum hominis arbitrium post Adæ peccatum amissum & extinctum esse, aut rem esse de solo titulo, imo titulum sine re, figmentum denique a Satana invectum in Ecclesiam, anathema sit*. Et can. 6. *Si quis dixerit non esse in potestate hominis vias suas malas facere, &c.* Ubi cum Bellarmino notandum est, lib. 3. de Grat. cap. 5., damnari nuper exortos errores Lutheranorum & Calvinistarum; qui, ut supra vidimus, fatebantur hominem esse liberum *a coactione*: quapropter definitum est dari adhuc, tametsi vulneratum atque infirmum, liberum *a necessitate* arbitrium. Vide sequenti propositione proscriptos articulos Baji.

Probatur etiam Catholica veritas ex Patribus. In Exhortat. ad Gentes hæc ait S. Athanasius. *Anima liberi arbitrii cum existat, potest ad bona se inclinare, ita bona quoque adversari*. S. Basilius Homilia, [illegible], *Anima soluta est omni necessitate, & a Creatore accepit potestatem vitæ ex propria electione ducendæ. Sic Dei amicum puta non quod necessitate adigitur, sed quod ex virtute recte fit. Virtus autem ex electione est, non ex necessitate efficitur. Electio autem eorum est, quæ in nostra sunt potestate*. S. Epiphanius Hær. 64. *Quomodo liberum arbitrium in hoc mundo? In nobis siquidem situm est credere, & non credere: ubi autem credere & non credere in nobis situm est, consequens est, ut recte agere & peccare, bonum facere & malum, nostri quoque sit juris*. Gregor. Nisl. Orat. v. *Rerum moderator omnium dominum sui, liberumque arbitrium ab omni necessitate liberum fecit, ut electione quadam qua sui juris sit regeretur quicquid ratione pariter ac mente præstat*. Chrysostomus denique in Psalm. 9. *Non potest* (inquit) *quis fieri bonus necessitate*. Hæc Græcorum Patrum testimonia non solum libertatem arbitrii disertissime comprobant, sed etiam illam immunem ostendunt ab omni antecedenti necessitate.

At quoniam hæretici Augustini potissimum auctoritatem jactitant, ejusdem S. Patris doctrinam adversus refractarios certis argumentis urgebimus. Itaque S. Pater & contra Manichæos, & contra Pelagianos de libero pertractavit arbitrio. Manichæos opinantes in homine animam suapte natura malam, a qua peccata non libera voluntate committantur, sed naturali necessitate, adeo perstringit, ut culpam voluntate patrari evincat: accepta propterea voluntate, non prout natura est, sed prout naturæ potestas & facultas quædam indifferens; nam a voluntate, quatenus est natura, sive principium agendi determinatum ac necessarium, effici bona quæque vel mala delirantes illi hæretici opinabantur. Pelagianos contra denegantes originale peccatum, arbitrii infirmitatem & vulnus, & consequenter gratiam operationis pravas vincentem cupidines, adigit ad confitendum libertatem illam robustam, quam in sua conditione acceperat primus homo posteris non adesse, sed infirmam & liberam duntaxat ad malum, ad bonum vero juvandam gratia Liberatoris. Ita ergo depravata ab hæreticis testimonia Augustini accipienda sunt, ut ubi disputat cum Manichæis intelligatur gratiam quoque Salvatoris defendere; & ubi cum Pelagianis decertat pro Christi gratia, liberum voluntatis arbitrium nullatenus censeatur labefactare. Atque hæc idem Augustinus commonefecit in lib. de Gratia & libero arbitrio ad Valentinum c. 1. & 4. Probo igitur S. Parentem cum in libris contra Manichæos, tum in aliis contra Pelagianos conscriptis libertatem indifferentiæ satis exposuisse.

Ex libris contra Manichæos occurrunt primo, quos edidit in forma dialogorum cum Evodio de libero arbitrio. In quorum tertio cap. 2. de motu voluntatis ait, *Si natura vel necessitate iste motus existit, culpabilis esse nullo pacto potest*. Sequenti capite docet motum voluntatis cum motu lapidis in eo convenire quod sit uterque proprius naturæ quæ movetur, ille scilicet lapidis, iste animi. *Verum tamen* (inquit) *in eo dissimilis est, quia in potestate non habet lapis cohibere motum, quo fertur inferius: animus vero dum non vult non ita movetur, ut superioribus desertis inferiora diligat: & ideo lapidi naturalis est ille motus, animo vero iste voluntarius*. Quo in loco manifeste apparet, per Augustinum motum esse naturalem, non liberum, ubi in eo quod movetur non est potestas cohibendi motum; & voluntarium in disputationibus adversus Manichæos accipi non solum pro spontaneo & non coacto, verum etiam pro indifferenti, plane libero, & prædito potestate reluctandi, motumque cohibendi, propterea quod, ut diximus, ratio postularet institutæ disputationis pertractare de voluntate, non quatenus natura est, sed prout est libera facultas deflectendi a bono incommutabili, & motus culpabilis caussa. Id vero magis liquet ex tertiodecimo capite num. 19. de duabus Animabus, ubi objectantibus Manichæis esse duarum animarum indicium duplicem in animi deliberatione in bonam & in malam partem, *Cur non magis* (ait eruditissimus) *hoc signum est unius animæ, quæ libera illa voluntate huc & huc ferri, hinc atque hinc referri potest?* Eo spectat definitio peccati tradita eodem libro cap. xi. num. 15. & contra Fortunatum disput. 2. n. 20. aliisque in locis plurimis,

nis, *Peccatum est voluntas retinendi, aut consequendi quod justitia vetat, & unde liberum est abstinere.* Quam definitionem de actualibus peccatis iterum probat in 1. Retract. cap. 15. Dirimit vero dubitationem omnino in Actis cum Felice Manichæo lib. 2. cap. 3. pariter recognitis lib. 2. Retract. cap. 8. ubi de libero arbitrio ita loquitur: *Veritas dicit omnia ista quæ videmus & quæ non videmus, quæ naturaliter subsistunt a Deo facta esse: in quibus rationalem creaturam etiam ipsam factam sive in angelis sive in hominibus accepisse liberum arbitrium, quo libero arbitrio, si Deo servire vellet, haberet apud eum æternam felicitatem: si autem legi ejus subdi noluisset, sed potestate sua usa contra ejus fecisset imperium, secundum ejus justitiam pœnæ debitæ subjaceret.* Et ne opineris congenitam arbitrii libertatem divinæ legi sive obtemperandi, sive reluctandi nunc emortuam esse, & oppressam; proximo capite 4. *Audi ergo* (S. Pater conclamat) *primo ipsum Dominum ubi duas arbores commemorat, quarum mentionem ipse fecisti: audi dicentem, Aut facite arborem bonam, & fructum ejus bonum, aut facite arborem malam, & fructum ejus malum. Cum ergo dicit, aut hoc facite, aut illud facite: potestatem indicat, non naturam. Nemo enim nisi Deus facere arborem potest: sed habet unusquisque in voluntate aut eligere quæ bona sunt, & esse arbor bona: aut eligere quæ mala sunt, & esse arbor mala. Hoc ergo Dominus dicens, aut facite illud, aut facite illud, ostendit esse in potestate quid facerent.* En absque alia ambiguitate verborum Augustinus declarat se contra Manichæos disserentem usurpare nomen voluntatis pro libera potestate eligendi & faciendi quod magis lubet, atque hanc potestatem in hoc quoque statu consistere.

Solvuntur ex his omnia prorsus argumenta, quæ ex libris contra Manichæos Calvinistæ & Janseniani depromunt. Inaniter quippe ludunt operam, dum inquiunt S. Patrem liberum appellare quod est voluntarium & opponitur coactioni, & excludere solam necessitatem naturalem Manichæorum. Etenim naturale est per Augustinum voluntarium ipsum spontaneum & non coactum, quod est sine potestate motum cohibendi, ut naturalis est motus lapidis tendentis deorsum. Quamobrem dictum a nobis identidem, & auctoritate etiam Divi Thomæ comprobatum est, bonum in communi, & Deum visum in se amari naturaliter; atque in tali amore moveri voluntatem ut natura est; non ut voluntas, sive ut potestas eligendi, & flectendi se in partem utramlibet. Demonstratum est etiam nuper, loqui Augustinum de voluntate non movente se naturaliter, sed libere, indifferenter, & cum potestate ad oppositum; de ea nimirum voluntate, quæ potest cohibere motum, quæ potest huc & huc ferri, hinc atque hinc referri, quæ potest & eligere quæ bona sunt, & eligere quæ mala sunt. Talis autem voluntas nonne tam a coactione, quam a necessitate immunis est? Sed nec Manichæi adeo stolidi erant, & plumbei, ut assererent voluntatem ita abripi fatu, ut non velit dum vult, non delectetur dum delectatur, non optet dum optat. Quis enim homo hæc effutiat? In fati ergo necessitate, & in impellente determinatione principii boni vel mali fatebantur produci in animo & cupiditatem & voluptatem & voluntatem, sed hanc necessariam & indeclinabilem, non liberam. Lubentiam ergo & spontaneitatem & motum cupientis animi necessarium minime Manichæi denegabant; & Augustinus pertractans contra hæreticos istos de voluntate, eam a natura distinguit: alioqui cum detur voluntas mala, malam quoque naturam non dubitasset asserere. Quantum igitur spectat ad libertatem, concordi cæcitate eam infringunt & Manichæi, & Calvinistæ, & Janseniani, in hoc tantummodo discrepantes quod Manichæi caussam necessitatis malorum repetunt a principio malo & a mala natura, Calvinistæ a decreto & prædeterminatione Dei, Janseniani autem a dominatu comprimentis concupiscentiæ, fronte diversi, ut dicebamus capite primo, & cauda viperarum instar invicem complicati.

Deveniamus jam ad Augustini libros contra *Pelagianos*. In his S. Pater negat tantum dari liberum arbitrium, quale asserebant Pelagiani, validum scilicet & robustum, quod nec peccato Adæ fuerit vulneratum, neque indigeat in pugna carnalis concupiscentiæ gratia Reparatoris: dari tamen adhuc liberum arbitrium vinculo necessitatis solutum, sufficiens ad malum se ipso, ad bonum vero si adjuvetur a Deo, & tam ad bonum quam ad malum protendens indifferenti ad oppositum potestate. Postquam enim de Peccatorum meritis lib. 2. cap. 18. n. 30. præmonuit ne sic defendamus gratiam, ut liberum arbitrium videamur auferre, nec rursus liberum sic asseramus arbitrium, ut superba impietate judicemur ingrati: *Nisi obtineamus*, inquit, *non solum voluntatis arbitrium, quod huc atque illuc liberum flectitur, atque in eis naturalibus bonis est, quibus, & male uti malus potest, sed etiam voluntatem bonam, quæ jam in eis bonis est, quorum esse usus non potest malus, nescio quomodo defendamus quod dictum est, Quid enim habes quod non accepisti?* Viden Augustinum deprædicantem gratiam sanctæ inspirationis supponere in nobis liberum voluntatis arbitrium, quod potest flecti huc atque illuc? II. Objectantibus præterea Pelagianis quod ipse Augustinus, ut gratiam defenderet, declinans ad Manichæos tolleret libertatem, lib. 2. de Nuptiis & Concupisc. cap. 3. n. 8. respondet, *Non est ita, ut loqueris, quicumque ista dixisti: non est ita: multum falleris, vel fallere meditaris: non liberum negamus arbitrium*; & paucis interjectis profitetur non esse Cælestianos, Pelagianosque qui liberum arbitrium defendunt, sed qui autumant valere ad bonum sine divinæ gratiæ auxilio, & non erui parvulos per lavacrum regenerationis a potestate tenebrarum. De hac ipsa Pelagianorum calumnia libro 1. ad Bonifacium cap. 2. n. 5. ait: *Quis autem nostrum dicat, quod primi hominis peccato perierit liberum arbitrium de humano genere? Libertas quidem periit per peccatum, sed illa quæ in paradiso fuit habendi plenam cum immortalitate justitiam: propter quod natura humana divina indiget gratia, dicente Domino, Si vos filius liberaverit, tunc vere liberi eritis; utique liberi ad bene justeque vivendum.* III. Cum falso rumore accepisset Monachos Adrumeti liberum arbitrium denegare: nonne pluribus divinæ Scripturæ testimoniis ipsius arbitrii libertatem demonstrat? Videte de Gratia & libero arbitrio cap. 2. Dicet forte Jansenianus, aut Calvinista defendere Augustinum solam libertatem lubentiæ? At si legeris, audies in nobis esse libertatem extendendi manum ad ignem & aquam, audies optionem dari faciendi quidquid vult non habenti necessitatem, potestatem autem habenti suæ voluntatis, audies bonum ex necessitate non esse, ut sacra eloquia etiam a nobis superius producta testantur. Ad hæc; num Prædestinatiani libertatem lubentiæ inficias ibant? Id quidem nullus dixerit. Cur ergo adversus Adrumetinos, quos tamquam Prædestinatianos accusaverant Cresconius & Felix, demonstrare libertatem spontaneitatis & lubentiæ, illam nempe, quam non denegassent, etiamsi fuissent Prædestinatiani reapse, imo & Stoici vel Manichæi? In Epistola etiam ad Valentinum nunc inter Augustinianas 215. n. 5. nonne profitetur agere se eodem in libro de libero arbitrio delineato a Salomone Prov. iv. 26. his verbis, *Dirige semitam pedibus tuis, & ne declines ad dexteram, neque ad sinistram?* Suis ergo Epistolis, suis argumentis commonstrat pertractare se de libero arbitrio, quod est potestas indifferens ad utrumlibet. IV. In libro etiam de natura & gratia cap. 64. n. 76. probat auctoritate Jo. Chrysostomi peccatum de arbitrii potestate descendere, affirmans, non de illo se agere, *sed de gratia, qua sanatur per medicum Christum, & qua posse non peccare defenditur.* Proximo capite 65. n. 78. laudat, probatque quandam sententiam Hieronymi, *Liberi arbitrii nos condidit Deus, nec ad virtutem nec ad vitia necessitate trahimur, alioquin ubi necessitas, nec corona est.* Et capite sequenti 67. confirmat quæ ipse scripserat de lib. arbitrio libro 3. cap. 18. n. 50. *Quæcunque ista caussa est voluntatis, si non potest ei resisti, sine peccato ei ceditur*: quod & facit in priori libro Retract. c. 9. Tantummodo ubique testatur se hæc, & similia scripsisse absque præjudicio divinorum auxiliorum, & contentionem ducere cum Pelagianis *de gratia, quæ nobis per Mediatorem medicina opitulatur, non de impossibilitate justitiæ.* Disertissime ergo S. Augustinus impugnans Pelagianos liberum a necessitate arbitrium agnoscit, inserens memoratum capite 67. conclusionem illam Catholicam: *Potest ergo ei caussa, quæcunque illa est, resisti: potest plane. Nam in hoc adjutorium postulamus, dicentes, Ne nos inferas in tentationem; quod adjutorium non posceremus, si resisti nullo modo posse crederemus.* V. Si liberum a necessitate arbitrium S. Augustinus sive premente concupiscentia, sive trahente caritate perimi existimasset; quomodo gratiæ & libertatis concordiam appellare potuisset quæstionem perdifficilem, & talem quæ vehementer angustat, uti appellat in 2. de Peccat. meritis cap. 18. & de Gratia Christi cap. 47.? Num operosum, & in labore multo positum est deprehendere cum in illicita, tum in sancta delectatione motum animi cupientis, spontaneitatem, lubentiam, illam denique libertatem, quam pingunt Heterodoxi? Id quidem nulla omnino ratione. Quinimo magis erit laboriosum, atque impossibile sive bonam, sive malam cupiditatem absque tali libertate percipere. Si quid ergo difficultatis & laboris habet gratiæ ac libertatis conciliatio, uti Augustinus affirmat; id profecto non de ea, quam Scholæ vocant spontaneitatis atque lubentiæ, sed de sola libertate accipiendum est, quam contradictionis, sive a necessitate consuetudo sermonis appellitat. VI. Postremo si testimonio Augustini expressissimo, planissimo, apertissimoque evicero S. Patrem discrimen ponere inter libertatem a coactione, qua omnis homo appetit beatitudinem, & libertatem indifferentiæ, qua possit mutabili voluntate bene agere, atque demonstravero statui ab eo in homine lapso sub quacunque gratia, sola excepta immortali beatitudine & gloria, cum qua nequit consistere indifferentia judicii, potestatem peccandi: nonne libertatis inimicos obtundam penitus, & expugnabo? Legito ergo postremum Augustini Opus contra Julianum lib. vi. n. xi. ubi explicata libertate primi hominis a necessitate atque a peccato, per quam tamen poterat non peccare, si noluisset, hæc habet: *Quandiu vero in eadem rectitudine stetit, in qua poterat non peccare, ideo non accepit majus aliquid, hoc est non posse peccare, quia in eo quod habuit non usque ad finem remunerationis voluit manere. Quod enim accepturi sunt Sancti, qui in futuro sæculo in corpore futuri sunt spiritali, sine interventu mortis fuerat acceptu-*

rus Adam, ut adscendens ab eo, quod posset non mori, ad id perveniret ubi non posset mori; & adscendens ab eo, quod non peccare posset, ad id perveniret ubi peccare non posset. Atque post pauca: *Si ergo quæris ubi, vel quando detur homini non posse peccare; præmia quære Sanctorum, quæ post hanc vitam illos oportet accipere.* Donec ergo corruptibili animamque aggravante corpore homo circumdatus est, nunquam pollet ea libertate, quam habebit in corpore spirituali; ut non possit peccare; & licet in bonis operibus potentiori auxilio liberi arbitrii adjuvetur infirmitas, erit tamen non solum ad operandum indifferens, sed etiam ob conditionem vitiumque naturæ potens delinquere, quamquam hæc ad malum potestas libertatis creaturarum est potius defectus, quam virtus, ut proxima thesi explicabitur. Demonstrat subinde Augustinus eodem loco in suis de Gratia Christi disputationibus non loqui de illa libertate immutabilis voluntatis, cujusmodi est velle beatitudinem; sed de libertate, quæ immutabilis non est, neque *est homini congenita, sicut congenita est qua velit beatus esse, quod omnes volunt, & qui recte agere nolunt.* Ideoque non de libertate lubentiæ, sed a necessitate differit Augustinus: quod videor mihi satis superque commonstrasse.

Consentiunt Augustino reliqui omnes Latini Patres. Hilarius in Psalm. 2. *Unicuique nostrum* (inquit) *libertatem vitæ, sensusque permisit, non necessitate in alterutrum affigens, ut unumquemque ex natura bonum, malumve esse lex cogeret. Quid autem honoris ac præmii bonitatis necessitas mereretur, cum malos nos esse vis quædam nobis conserta non fineret?* Optatus Milevitanus libro adversus Parmen. VII. scribit: *Voluntas habet pœnam, necessitas habet veniam. Homicida scelus, dum nemo cogit, potest facere, & potest non facere: adulterium mœchus, dum foris nemo compellit, potest admittere, & non potest admittere; & cetera hujusmodi, in quibus liberum habetur arbitrium. Ideo prohibita dum geruntur, judicio destinantur.* Hieronymi nonnulla superiori paragrapho producta sunt. Bernardus denique de Grat. & lib. arb. ait: *Porro ubi necessitas, ibi libertas non est, nec meritum, ac per hoc nec judicium.* Et serm. V. in Quadrag. *Potest inimicus excitare tentationis motum, sed in te est si volueris dare vel negare consensum. In tua facultate est, si volueris, inimicum tuum facere servum tuum.*

Depromitur autem ex dictis multiplex ratio. Ac primo cum peregrinantibus nobis a Domino insit sub quacunque aut prava, aut sancta delectatione indifferentia judicii, nunquam potest inde voluntas ad bonum, sive ad malum trahi fixa & immutabili necessitate. Deinde nemine peccante in iis, quæ non potest cavere; eccur nobis utilissima Dei lege mala opera prohibentur, si hæc vitare non possumus? Essent eamdem ob caussam frustra sanctæ leges, inutiles comminationes, irrisoria propositio mercedis, irreparabilis error, inanis labor, vanus conatus, voluntas rationalium aut truncus aut lapis, Deus vero tentator malorum, peccati auctor, irrisor hominum, & fallax magnarum rerum promissor. Nulla proinde forent peccata, nullaque virtutum merita, quandoquidem, ut rectissime in Hamartigenia cecinit Prudentius,

Non fit sponte bonus, cui non est prompta potestas
Velle aliud, flexisque animi convertere sensus.

PROPOSITIO II. Pertinet ad libertatis essentiam posse agere & non agere, non vero posse peccare, quod inest libertati creaturarum ob istarum imperfectionem.

Continet propositio duas partes: quas ex dictis non est operosum inferre. Partem ergo primam demonstrant primo idea ac definitio libertatis. Hanc, ut vidimus, definit Augustinus voluntatis potestatem, quæ sua deliberatione potest huc atque illuc flecti, hinc atque illinc referri; & Thomas Aquinas 1. p. q. 62. art. 8. vim electivam mediorum. Quis vero hujusmodi potestatem in iis, quæ necessario fiunt, potest deprehendere? Electio quoque nonnisi respectu plurium locum habet, ideoque minime in iis potest adesse, *quæ ad unum determinata sunt*, eodem Thoma Auctore 1. 2. q. 13. art. 2. & 6. & Augustinus in 2. de lib. arb. cap. 8. docet illum eligere, qui ait, *mallem hoc, quam illud.* Quod evincitur etiam manifesta ratione; nam electio non ultimi finis est, ad quem tendimus naturaliter & necessario, sed respicit tantum media; in mediis autem eligendis, cum ea non sint summum, & incommutabile bonum, voluntas nulla flectitur necessitate. Hæc pariter conformia sunt doctrinæ Sancti Thomæ 1. part. quæst. 83. artic. 3. Accedit quod ideo in animalibus brutis appetitus est, non electio; quoniam ad unum secundum naturæ ordinem determinata sunt. Electio ergo non stat cum naturali determinatione. Est autem mens, & voluntas humana naturaliter determinata cum ad beatitudinem in communi, tum ad summum bonum visum in se, quemadmodum dictum millies. In ceteris ergo omnibus habet determinationem liberam, atque ortam ex propositione boni, in quo potest apprehendi aliqua ratio mali; ideoque locum habet in iis electio & libertas. Atque hæc pariter traduntur a magno Aquinate 2. sent. dist. 25. q. 1. art. 1. & memorata q. XIII. 1. 2. art. 6. ut inquiunt, in corpore.

Hæc omnia confirmat idea deliberationis: nemo quippe de his deliberat, quæ in sui potestate non sunt. Tantummodo ad libertatis essentiam non requiritur illa deliberatio, qua animus suspenditur, & anceps incertusque fluctuat; hæc enim ignorantiæ potius indicium est, quam libertatis. Ita Deus absque animi suspensione omnia perfecte lustrans ac videns decrevit condere mundum, hominem reparare, hanc virginem esse Deiparam, illos Adæ posteros fieri ex una massa perditionis vasa in honorem, propterea quod optime noverat quicquid fini, sive videlicet gloriæ, misericordiæ, & justitiæ manifestationi congrueret. Nos e contra, uti hæremus in bivio, propterea quod viarum exitus ignoramus, ob ignorantiam animi hæsitatione distrahimur, præceditque deliberationem nostram fluctuantis animi dubitatio. Quare in mediis eligendis eo major est libertas, quo major cognitio; & major etiam ad agendum vel non agendum indifferentia, quando voluntas pollens plenissima potestate nequit retardari difficultate aliqua, vel ignorantia. Atque hinc est, quod in homine lapso libertas quidem est, sed ob hujusmodi ignorantiæ & difficultatis impedimenta speciali gratia jovanda est: aderat in Adamo libertas vegetior, sed opus non habebat hoc adjutorio, quia nihil ei *concupiscentialiter* resistebat: viget libertas plenior in sanctis eo quod liberi ab omni miseria nequeunt a summa felicitate divelli, bona tamen creata servato ordine finis amant indifferenter: in Deo autem, in quo nulla cognitionis aut amoris oritur vicissitudo, reperitur libertas perfectissima & incomprehensibilis. Igitur indifferentia, electio, & deliberatio semper liberum arbitrium comitatur, suspensio animorum non item.

Idem evincitur ex quo voluntas operum suorum habeat dominium & potestatem. Nam ut Augustinus scribit de Sp. & lit. cap. 3. *hoc quisque in potestate habere dicitur, quod si vult facit; si non vult non facit*; & S. Thomas 1. p. q. 83. art. 1. ad 3. *dicendum*, inquit, *quod sumus domini nostrorum actuum secundum quod possumus hoc vel illud eligere. Electio autem non est de fine, sed de his quæ sunt ad finem, ut dicitur in 3. Eth. Unde appetitus ultimi finis non est de his, quorum domini sumus.* Hic vero obiter nota S. Thomam non loqui de *dominio*, quod nihil aliud sit quam motus voluntatis cum advertentia, ut reponunt quidam haud vulgares Theologi; quandoquidem appetitus ultimi finis, ipsaque hujus finis possessio non est absque motu voluntatis, & est nihilominus per D. Thomam absque dominio. Quare fateor dari aliquam libertatem naturalis inclinationis sine indifferentia agendi & non agendi; quis enim amorem beatitudinis a coactione non fateatur immunem? quis neget amorem Dei esse in Beatis suavissimum & voluntarium? Sed in his essentiam veræ libertatis salvari, id vero nego, & pernego.

Insuper Gregorius XIII., ac pridem S. Pius V. damnarunt Baianas propositiones: *Sola violentia repugnat libertati hominis naturali*, & *Quod voluntarie fit, etiamsi necessario fiat, libere tamen fit.* Igitur repugnat libertati naturali etiam necessitas. Respondent quidam recte has propositiones damnatas in sensu Baii asserentis hominem peccare etiam in motibus indeliberatis concupiscentiæ, & in eo etiam quod facit necessario, ut animadvertit Vasquesius 1. 2. q. 195. cap. 18. Egregie quidem. Ita etiam Jansenius lib. 6. de Gratia cap. 6. At ego ex opposito dicam verum esse, quod motus quilibet concupiscentiæ peccatum est, & homo peccat damnabiliter in eo quod necessario facit; si verum sit quod sola libertas a coactione est vere & proprie libertas. Diximus enim cum Augustino, *peccatum esse voluntatem retinendi & consequendi quod justitia vetat, & unde liberum est abstinere.* In omni motu concupiscentiæ si est per se talis voluntas, est vera & essentialis libertas. Quare ergo non est peccatum? Teneris respondere non esse peccatum, quoniam ad peccatum requiritur libertas indifferentiæ, & non sufficit libertas a coactione. quod in damnatione tertiæ propositionis Jansenii est ab Ecclesia definitum. Libertas itaque a coactione, si ab indifferentia divellatur, non est illa vera & propria libertas, de qua ait Augustinus, *unde liberum est abstinere.* Deinde, ut præmonuimus, non inquiritur contra Heterodoxos de libertate congenita voluntati, ut natura est, quam nec Calvinus, nec Stoicus, nec Manichæus audet negare; sed inquirimus de essentia libertatis, ut est potestas arbitrii deliberans, eligens, & dominium habens actuum suorum, quam appellamus, ad distinctionem naturalis instinctus voluntatis, *liberum arbitrium.* Sit ergo libertas a coactione in voluntate, ut naturaliter vult & appetit; sit porro; non est hæc libertas arbitrii; sed voluntatis, quæ nequit cogi, natura. Oportet enim distinguere inter voluntatem ut est natura, & voluntatem ut est facultas arbitrii. Voluntas *in quantum est natura, aliquid naturaliter vult, sicut voluntas hominis naturaliter tendit ad beatitudinem: & similiter Deus naturaliter vult & amat seipsum*; inquit Doctor Angelicus 1. p. q. 41. art. 2. Sed *liberum arbitrium habemus respectu eorum, quæ non necessario volumus, vel naturali instinctu. Non enim ad liberum arbitrium pertinet quod volumus esse felices, sed ad naturalem instinctum. Unde & alia animalia, quæ naturali instinctu moventur ad aliquid, non dicuntur libero arbitrio moveri. Cum igitur Deus ex necessitate suam bonitatem velit, alia vero non ex necessitate, respectu eorum, quæ non ex necessitate vult, liberum habet arbitrium*: ait

idem

idem Doctor 1. p. q. 19. art. 10. Tanta ergo luce æquivocatio omnis dispellitur, & liquet necessitatem evertere essentiam liberi arbitrii, quatenus liberum arbitrium est; tametsi dum nos naturali instinctu appetimus beatitudinem, aut Deus amat semetipsum, aut Beatorum animæ diligunt Deum, reluceat quædam libertas immutabilis voluntatis, ut supra dicebamus cum Augustino. Ad Jansenium vero quod attinet; & ipse tenetur asserere eum Bajo, omnem motum concupiscentiæ, & prava desideria, etiam necessaria, esse peccata; quoniam in his invenitur libertas a coactione, quam arbitratur sufficere ad meritum vel demeritum. Unde declinare tentans errores Baji parum sibi constat, figitque in eodem luto vestigia. At de prima thesis parte jam satis.

Non spectare ad essentiam libertatis posse peccare ex dictis perspicuum est. I. Quoniam in Deo, in Angelis, & Beatorum animabus est vera libertas, cum sit respectu mediorum electio, dominium, & indifferentia, quæ liberi arbitrii constituunt naturam. II. Quoniam posse deficere non pertinet ad essentiam rerum, sed ad imperfectionem ipsarum. Hinc S. Pater de Civit. Dei cap. ultimo ait, *Deus ipse nunquid quia peccare non potest, ideo liberum arbitrium habere negandus est?* III. Dæmones & damnati nequeunt bene agere, cum nec gratiam habeant, nec possint habere; & tamen consensu Theologorum peccant, eo quod habeant indifferentiam judicii, & libere eligant medium illud, aut illud, eum perverso fine tendentes in Dei odium, animarumque perniciem. Videatur Estius lib. 2. dist. 1. §. 5. ac lib. 4. dist. ult. §. 1. & Ludovicus Habert Tom. 1. pag. 698. Igitur ex opposito Deus, Beatique Spiritus, qui peccare non possunt, nec summum bonum odisse, in iis, quæ rationem habent mediorum, liberrimi sunt, & mereri quoque possent, si essent beatitudinis expertes; quemadmodum promeruit Christus, qui peccare non poterat, hominum redemptionem. IV. Cum media non eligantur ratione sui, sed ratione finis, peccatum vero avertat a fine debito: si de ratione libertatis foret posse peccare, collatum esset singulare liberi arbitrii beneficium, ut possemus a recto fine deflectere. V. Ut ratiocinatur præterea S. Thomas 1. p. q. 62. art. 8. ad 3. *Ita se habet liberum arbitrium in eligendis iis quæ sunt ad finem, sicut se habet intellectus ad conclusiones. Manifestum est enim quod ad virtutem intellectus pertinet, ut in diversas conclusiones procedere possit secundum principia data.* Sed quod intellectus in aliquam conclusionem procedat prætermittendo ordinem principiorum, pertinet ad defectum intellectus. Quod ergo liberum arbitrium plura valeat eligere prætermittendo ordinem finis, attinet non ad essentiam, sed ad imperfectionem libertatis. VI. Insuper omne bonum creatum, quod in se inspectum, atque ut opponitur bono incommutabili, potest suapte natura deficere; quantum ad bonum ipsum incommutabile accedit, appropinquat ad plenitudinem essendi, ideoque non destruitur, sed roboratur atque perficitur. Liberum itaque arbitrium, quod sane ut creatum est ad malum sufficit, & in peccata prolabitur, dum summo vero, summoque bono ita adhæret, ut illud sua culpa nequeat amittere, non diripitur, non evertitur, sed magis liberum est ac perfectum. VII. Postremo ne in re facillima nimium loquaces simus; liberi arbitrii objectum est bonum, nec in malum tendit, nisi quatenus illud induit speciem aliquam bonitatis. Electio quippe non est nisi boni, sive verum bonum sit, sive apparens. Ad liberum ergo arbitrium non pertinet ut indeterminate se habeat ad bonum vel ad malum, sed tantum ut possit actionem aliquam facere vel non facere; quoniam nulla facultas essentialiter illud respicit, quod non est per se illius facultatis objectum. Quod argumentum petitum pariter est ex Divo Thoma in 2. Sent. dist. 25. q. 1. art. 2.

PROPOSITIO III. Libertas indifferentiæ superius explicata requiritur etiam in statu naturæ lapsæ ad meritum vel demeritum.

Vellicat hæc propositio Jansenianos; hoc tamen loco est ponenda, cum sit præcedentium certissimum Consectarium; idcirco enim Jansenistæ contendunt ad meritum & demeritum non prærequiri libertatem indifferentiæ, quoniam hanc volunt ad naturam libertatis minime pertinere. Hoc falsum est, ut tanta argumentorum copia probatum est hactenus. Igitur ad meritum vel demeritum requiritur libertatis indifferentia. Ducuntur Janseniani alio principio, nimirum quod sub dominatu concupiscentiæ, atque sub gratia victrici non maneat in libero arbitrio reluctandi potestas. Atqui hæc potestas remanet, cum nulla propositio boni creati atque apparentis, nec etiam summi boni cogniti tantum abstractive, auferat indifferentiam judicii. Sunt ergo principia, & illationes Jansenianorum dogmatum fuco, verborumque laqueis fallacissime suta, præmissisque thesibus stracta, & discussa.

Refellitur ergo scitum Jansenianum primo Scripturis, quæ nobis delineant liberum arbitrium, quo meremur, tamquam potestatem extendendi manum ad ignem & aquam, eamque potestatem opponunt necessitati, explanantque verbis optionem, dominium, ac vim electivam significantibus. Deinde definitionibus Tridentini decernentis esse in potestate hominis vias suas malas facere, & dissentiri si velit gratiæ excitanti. Ex Romanis quoque Pontificibus damnantibus tertiam propositionem Jansenii, & recensitos Bajanos articulos constituentes peccatum in iis etiam, quæ vitare non possumus, & opponentes libertati solam coactionem, & vim inferentem violentiam. Rejicitur præterea plenissimis Patrum suffragiis, & præclarissimi præsertim Augustini nullam statuentis in peccato naturalem necessitatem, nullamque in bonis operibus determinationem immutabilis voluntatis; demonstrantis autem contra Manichæos peccatum oriri a voluntate, non ut natura est, sed ut est potestas movendi se, motumque suum cohibendi; & adversus Pelagianos necessitatem gratiæ, cui potest resisti, & quæ minime tribuit non posse peccare, nisi videntibus Deum in se in corpore spiritali. Janseniani insuper revincuntur ratione ipsa, quoniam ubi est necessitas, nec vitium est, nec virtus, nec vituperium, neque præconium laudis: & locum ibi non habent præceptiones, hortationes, comminationes. Atque hæc omnia cumulatius supra contra Calvinianos demonstrata, nunc adversus Jansenistas illis affinitate erroris conjunctos in compendium, ne iterum eadem repetantur, redacta sunt.

Proferunt quidem illi testimonia plurima tam Patrum, quam veterum Scholasticorum affirmantium illud esse liberum, quod est a voluntate, nec patitur violentiam; sed hi aut liberum dicunt, accipiendo principale *analogatum* pro genere, ut explicavimus in hujus capitis præmonitionibus; aut voluntatem contradistinguunt ab inclinatione naturali, quomodo observatum est prop. 1. in Augustino disputante cum Manichæis, & prop. 2. animadversionibus Beati Thomæ. Sunt enim tam perspicua & expressa, quæ in explicanda arbitrii libertate tradiderunt Ecclesiæ Patres, ut nonnulla, quæ alias forent ambigua, fiant prædictorum comparatione planissima. Neque a Patribus dissentiunt Scholastici, ut vidimus ex illorum principe Divo Thoma. Huic autem ceteros omnes consentire demonstrant Jodocus Coccius Tom. 2. Thesauri lib. 1. art. 5. Boucat Tom. 8. dissert. 5. art. 3. prob. 6. & conferto stylo Tom. 5. a pag. 498. Nicolaus L'Herminier: quorum proinde recensere nomina, sententiasque subjicere esset temporis, operisque dispendium. Fixum est ergo, exploratum, certissimumque omne meritum esse ex libero arbitrio, liberum arbitrium esse potestatem agendi vel non agendi non affixam necessitati, necessitatem denique ac libertatem invicem pugnare.

Oportet tamen, ne usurpatis in Schola vocabulis obstrepant garruli, hæc etiam exponere. Si quærant a te, Estne ad libertatis essentiam necessaria libertas *contrarietatis*? Respondebis, accepta libertate *contrarietatis*, quatenus est potentia eligendi unum ex duobus positiva contrarietate oppositis, scilicet bonum & malum; potentiam hujusmodi ad liberum arbitrium non pertinere, sed ad illud spectare tantummodo in quantum creatum est, nec ultimo fini hæret immutabiliter. Quare hæc libertas contrarietatis est in homine viatore, non in Beatis, non in Christo, non in Deo, in quibus vera est libertas absque potestate peccandi. Si tamen duo media contraria sint, & neutrum dicat oppositionem ad ultimum finem, libertas contrarietatis est ad liberum arbitrium necessaria; quoniam electio mediorum servato ordine finis ad essentiam pertinet libertatis. Atque hæc libertas contrarietatis est in homine viatore qui eligere potest tam conjugalem statum, quam virginalem, & utrumque dirigere ad finem ultimum: est in Angelis, qui possunt corporibus contrarios motus imprimere, & sibi etiam invicem obsistere, non reluctando divinis mandatis, ut de Angelo Persarum ait Daniel: est in Deo, qui pro suo arbitratu humiliat & sublevat, percutit & sanat, ducit ad inferos & reducit, nunquam proprii nominis gloriam despiciendo.

Utuntur alio vocabulo Theologi, idest, libertatis *contradictionis*. Hæc ut a præcedenti distinguatur, non respicit positive contraria, sed agere & non agere, velle & nolle: & definitur libera potestas agendi vel non agendi. Atque hanc ad liberum voluntatis arbitrium requiri essentialiter, constat jam satis. Contingere tamen potest, ut voluntas sit determinata ad unam speciem boni, v. g. ad diligendum Deum, quomodo determinata est voluntas Beatorum, & erat ante mortem voluntas Christi; & nihilominus maneat indeterminata ad hunc actum vel illum. Qui enim Deum videt in se, est ad illum amandum determinatus immutabili necessitate, pollet autem sua libertate in actibus ceteris, qui versantur circa objecta indifferentia, & ab illa caritate, a qua nequeunt deflecti, imperantur. Ita Christus Patrem, quem necessario diligebat, orabat libere, & libere illi obtemperabat dando corpus suum percutientibus, & genas suas vellentibus. Promeruit hoc pacto, & operatus est hominum redemptionem cum potestate ponendi animam suam, ac perfectissima libertate. Consueverunt autem Theologi appellare eam libertatem, qua voluntas ad nullam speciem boni determinata est, libertatem *specificationis*: illam vero, quæ determinata est ad aliquam boni speciem, non ad hunc determinate actum, libertatem *exercitii*. Hanc postremam sufficere ad meritum ex eo constat, quod intercedat in actu istiusmodi liberi arbitrii potestas, indifferentia, & dominium.

PROPOSITIO III. Indifferentia liberi arbitrii non est mere passiva.

Redeo

Redeo tandem ad Lutheranos fulmine prostratos a Tridentino sess. VI. can. 4. *Si quis dixerit liberum arbitrium a Deo motum & excitatum nihil cooperari assentiendo Deo excitanti atque vocanti, quo ad obtinendam justificationis gratiam se disponat ac preparet, neque posse dissentire si velit; sed veluti inanime quoddam nihil omnino agere, mereque passive se habere, anathema sit*. Apparet hujus Canonis veritas ex dictis: si enim persistit adhuc in nobis liberum arbitrium, & istud non est nisi facultas agendi & non agendi, motumque habet diversum a lapide, & ab iis, quæ sunt ad unum determinata; certo certius potentia passiva non est, sed activa. Addamus tamen specialem aliquam confirmationem. Inclinare cor suum, laborare, Deo cooperari, exercere seipsum ad pietatem, certare bonum certamen, sanctificare animam, est agere aliquid, non pati. Atqui liberum arbitrium præstat hæc omnia. Agit ergo, non patitur. Minorem probant verba Davidis Ps. 118. v. 112. *Inclinavi cor meum ad faciendas justificationes tuas*. Apostoli in 1. ad Corinth. XV. v. 10. *Abundantius omnibus illis laboravi*, & in eadem Epistola cap. 3. v. 9. *Dei enim sumus adjutores*, Græce Θεοῦ γάρ ἐσμεν συνεργοί, *cooperatores*: atque in 1. Timoth. 4. v. 7. *Exerce teipsum ad pietatem*, in græco, γύμναζε δὲ σεαυτὸν πρὸς εὐσέβειαν. Quis autem Gymnasii exercitamenta dixerit nil operantium? In altera ad Timoth. cap. 4. v. 5. & 7. scribit idem Apostolus; σὺ δὲ νῆφε ἐν πᾶσι, κακοπάθησον, *Tu vero vigila in omnibus, labora*, tamquam strenuus & assiduus miles nullis malis deterritus, ὡς καλὸς στρατιώτης Χριστοῦ Ἰησοῦ, additur in veteri Codice: & infra, *Bonum certamen certavi*, τὸν ἀγῶνα τὸν καλὸν ἠγώνισμαι. At strenui profecto milites, & bellatores, qui nihil agunt! In 1. denique Joan. cap. III. v. 3. legitur, *Qui habet hanc spem in eo, sanctificat se*. Innumera sunt in scripturis loca hujusmodi.

Ex Augustino autem plura addi possunt præter ea, quæ produximus priori propositione. Docet in 1. Retract. cap. 22. illud esse in nostra potestate, *quod cum volumus, facimus*. Itaque si nihil facimus, periit potestas arbitrii, quod jam ostendimus esse falsum. Rursus de Perf. Justitiæ cap. 19. *Præcepta*, inquit, *divina ut fierent non juberentur, si nihil ibi nostra voluntas ageret*: & infra, *voluntas non implet, quod agit, nisi divinitus adjuvetur*. Sane cæmentarius præcipiens lapidi, ut ascenderet ad culmen ædificii, sive gerulo, ut adjuvaret progredientia sursum saxa, delirus esset ac stultus. Si ergo Deus præcipit, si nos adjuvat ad præcepta adimplenda; & nos certissime aliquid operamur. Deinde explicat S. Pater locis compluribus gratiæ energiam verbis Ezechielis 36. *Faciam ut in præceptis meis ambuletis*, dicens, *facit ut faciamus, agit ut agamus, &c.* Operatio ergo Dei non tollit, sed prævenit tantummodo, & adjuvat operationem arbitrii nostri. Postremo movens Deus creaturas, in eis secundum modum naturæ ipsarum operatur. Sensus & rationis expertes, ut ex earum fixa & invariabili determinatione colligitur, ita inflectit agitque, ut contraniti non valeant. Ergo rationales creaturas præditas vita, sensu, & facultate intelligendi ac volendi adeo præmovet, ut etiam a se ipsis moveantur, atque, dum more agunt humano, percipiant, velint, & ex mediis indifferentibus eligant alterutrum. Ceteroqui saxum, truncus, aut stipes est homo; aut eorum aliquid, quæ ad unum sunt naturaliter determinata; & si quandoque prodigioso eventu motibus feruntur adversis, quomodo imperanti Deo, virisque Thaumaturgis ad fidei argumentum obediunt mare, venti, elementa, omniaque virtuti Dei subjecta, sunt tamen privata munere perceptionis & voluntatis. Quæ duo in nobis vigere conscientia propria experimur. Atque his de libero arbitrio pertractatis, additisque præceptionibus opportuno in loco dispositis, nil ad expletionem quæstionis superest, quam argumentationes contrarias dispungere.

CAPUT III.

Dissolvuntur Hæreticorum objecta.

VENIUNT primo in aciem quadrato agmine cum Lutheranis Calvinistæ, ut probent Scripturarum Sanctarum phrases ita esse accipiendas, ut nihil viribus detur humanis, & doceatur quid in nobis fieri possit, non quid ipsi efficere valeamus. Ezech., inquiunt, XVIII. 31. legitur: *Facite vobis cor novum, & spiritum novum*. Nunquid arbitrii nostri significatur istic operatio? Minime. Solus enim Deus cor novum & spiritum novum operatur in homine, auctore eodem propheta XXXVI. 26. *Dabo vobis cor novum & spiritum novum*. Ait Apostolus ad Philipp. II. 12. *Cum metu & tremore salutem vestram operamini*. Num vires commendat arbitrii? At sequitur e vestigio; *Deus operatur in nobis velle, & perficere*. Scribit Joannes 1. Epist. III. 3. *Qui habet hanc spem sanctificat seipsum*. Sed in Evangelio cap. XVII. 17. Christus Patrem exorat, *Sanctifica eos in veritate*. Ex hac igitur verborum antithesi evincitur eo tantum sensu arbitrium operari, quia Deus operatur in illo. Ita argumentatur Hunnius in lib. de lib. arb. contra Photinum.

Sunt hæreticorum aliqui tribuentes arbitrio actionem quandam, per quam forinsecus se accommodat mediis, quibus Deus operatur hominis conversionem: at in ipsa conversione libera voluntas nihil penitus agit. Sunt enim, inquiunt, homines veluti organica instrumenta, quæ Deus pro suo libitu tractat. Sit in exemplo: Exodi XIV. 16. Deus inquit ad Mosen: *Eleva virgam tuam, & extende manum tuam super mare, & divide illud*. Præcipitur Mosi ut findat aquas: nil ipse administrat præter organum illud externum, & aquarum divisio solius omnipotentiæ Dei actio est. Similiter præcipitur hominibus, *Convertimini ad me, vivite, mundi estote*. Quid autem homo? Exhibet Deo cor suum, tamquam mortuum, & inanime organum, & solus Deus illud innovat, vivificat, & convertit. Atque hoc pacto dicitur liberum arbitrium operari, ut dicitur virga Mosis divisisse aquas maris. Tribuuntur enim sæpenumero effecta caussarum efficientium instrumentali, & organicæ.

Lutherus autem in lib. de servo arb. horribiliora evomit. Scribit proponi nobis observantiam divinorum mandatorum apposita conditione, *Si volueris*, ut constat ex cap. XV. Eccles. vers. 14. Ex illa autem conditione inquit non probari liberum arbitrium; quemadmodum si dicatur, *Si Diabolus Deus erit, adorabitur*, minime infertur posse Diabolum in Dei naturam transire. Demum saltem in moralibus liberum arbitrium esse titulum sine re nituntur Heterodoxi fallaciter demonstrare Apostolica sententia in 1. ad Corinth. cap. 15. v. 10. *Abundantius illis omnibus laboravi: non ego autem, sed gratia Dei mecum*. Hoc primum est hæreticorum argumentum, vel potius nugacissima elusio.

Cui respondemus ex præmissa sacrorum testimoniorum collatione demonstrari necessitatem præmotionis divinæ, primaque bonorum operum principia ei tribuenda, a quibus non disjungitur nostræ libertatis cooperatio. Facit ergo Deus in nobis cor novum, operatur velle & perficere, & sanctificat in veritate, quoniam inspirat sanctam delectationem, adjuvat volentes, justificat operantes. Divinis enim oraculis unum a nobis exigitur, alterum nobis offertur: offertur Dei misericordia, exigitur nostra obedientia. Atque ut Augustinus scribit de Prædest. SS. cap. XI. quod exigitur in hominis, quod offertur in Dei est potestate. Hinc de verbis Ezechielis scribit S. Pater eodem capite: *Ideo enim hæc & nobis præcipiuntur, & dona Dei esse monstrantur, ut intelligatur quod & nos eadem faciamus, & Deus facit ut illa faciamus; sicut per Prophetam Ezechielem apertissime dicitur, Ego faciam, ut faciatis. Locum ipsum Scripturæ fratres charissimi attendite, & videbitis illa Deum promittere se facturum ut faciant, quæ jubet ut fiant*. Eadem est ceterorum locorum ratio. Ut ergo ex illorum antithesi demonstratur principium bonorum operum esse a Deo, ita commonstratur liberum arbitrium a Deo motum bona opera efficere: atque inde ex æquo probatur Dei gratia, hominumque libertas.

Quod sequitur ineptissima argutatio est. Omnes quippe creaturæ sunt supremi Opificis instrumenta, omnesque ab eodem moventur; at unaquæque juxta modum naturæ suæ: si determinatæ sunt, determinate; si liberæ, libere. *Lapides rationabiles sumus, & viva materies: sic nos Auctoris nostri extruxit manus, ut cum opifice suo etiam is, qui reparatur, operetur*, inquit serm. 5. in Quadrag. Magnus Leo. Alio ergo motu divisum est ad Dei nutum mare rubrum; alio Moses extendit manum, & virgam levavit. Mare expers rationis stetit natura Auctori suo subjecta: Moses præditus libertate jussa fecit libero arbitrio mandatis Domini sui obtemperante. Ita Spiritus Sanctus in nobis loquitur; ita Dominus dirigit gressus hominis: ita inclinat cor regis, nos movendo velut organum suum. *Verum id* (inquit Estius lib. 2. dist. 24. §. 15. ad 4.) *conditione instrumenti, quod est hominis rationalis*.

At cavillatio Lutheri videtur mihi hominis insanientis. Primo enim ea conditio *si volueris* non ad præceptum pertinet, sed ad mercedem. Deinde aliis in locis absolute asseritur liberi arbitrii potestas; ut Genes. 4. v. 7. & ipso Ecclesiastici loco: *Reliquit in manu consilii sui, & apposuit ignem & aquam*. Præterea nonne insaniret, qui diceret surdo, Narrabo tibi lepidam historiam si volueris audire? Neque ad rem facit productum Diaboli exemplum futile, leve, putiscens. Conditionatæ enunciationes ex duabus compactæ sunt, quarum postrema habet a priori aut necessitatem, aut contingentiam. Si dixeris, *si homo est, rationalis est*, necessariam profers propositionem: dum ais, *si avis fuero, volabo*, enuncias rem impossibilem: dum vero inquis, *si ero incolumis, ambulabo*, aliquid narras contingens; quoniam necesse est hominem esse rationalem; impossibile hominem esse avem: contingens hominem frui valetudine. Cum ergo in conditionatis enunciationibus ipsa conditio spectanda sit; in illa *si diabolus Deus erit, adorabitur*, enunciatur res impossibilis, quia impossibile est Diabolum esse Deum: atque in illa, *si volueris, servabis præcepta*, affirmatur aliquid possibile, quoniam possibile est te velle. Apostolus autem in prima ad Corinth. cap. XV. dicens: *Non ego, sed gratia Dei mecum*, non excludit proprii liberi arbitrii operationem atque laborem, præmisit enim, *Abundantius omnibus illis laboravi*: sed tribuit divinæ gratiæ partes primas apposite usus particula *mecum* σὺν ἐμοί, ne liberi arbitrii vires arbitrareris extrusas. Mitto sententias Patrum ac Theologorum affirmantium per gratiam trahi invitos

& relu-

& reluctantes, & prædeterminari actus nostros. Hæc quippe dicta esse, in quantum Deus per inspirationem sanctæ dilectionis ex nolentibus volentes facit, atque caritate sua præstat ut delectet quod antea non delectabat, & in quantum sancta delectatio vincit vividiori boni cupiditate adversantem mali concupiscentiam, nulla illata necessitate libero voluntatis arbitrio, quod naturali determinatione non fertur nisi in bonum in communi, & in summum bonum in se inspectum, ideoque prædeterminatio gratiæ spectat infallibilitatem actus, non tollit indifferentiam arbitrii: hæc inquam mitto, cum fuerint explicata de H. Pelag. capite octavo, & sequentibus.

Deinde arguunt Hæretici, saltem peccatores servos esse peccati, atque agi a dæmone captivos, ita ut ipsius voluntati nequeant reluctari. Quod diserte affirmat Joannes cap. VIII. v. 39. *Omnis qui facit peccatum servus est peccati*, & Apost. 2. ad Tim. 2. v. 26. *Resipiscant a diaboli laqueis, a quo captivi tenentur ad ipsius voluntatem*. Est autem habere captivum quasi *vivum capere*. Hinc Lutherus titulum fecit libro *de servo arbitrio*, quoniam non remanet sub peccato sui juris, & Dominus suorum actuum. = Respond. pluribus titulis peccatores dici servos, 1. quia servus non manet semper in domo, ut ibidem notat Evangelista. 2. quia addictus est operibus peccati, ac Diabolo servit sua tamen voluntatis libertate. 3. quia nisi liberetur gratia Christi, nequit bene agere, etiamsi eligendo ad pravum finem media quæ cadunt sub indifferentiam judicii, libere peccet, ac possit etiam peccatum omittere, imo auxilio divinæ gratiæ a via mala reverti & resipiscere. *Non solum potest homo habere caritatem qua sit arbor bona, sed potest etiam cupiditatem qua sit arbor mala: sed cupiditas hominis, quæ vitium est, hominem habet auctorem vel hominis deceptorem, non hominis creatorem*; inquit Augustinus de Grat. Christi cap. 20. Insita igitur caritate, quæ est radix bonorum operum, est voluntas arbor faciens fructus bonos, & est serva justitiæ: prædominante cupidine, quæ est radix operum malorum, est arbor faciens fructus malos, & fit serva peccati. Hæc sunt a me posita, quoniam nonnulli ex nostris, ut similia solvant, ex hoc Augustini libro citant verba Pelagii cap. 18. *Habemus possibilitatem utriusque partis a Deo insitam, velut radicem quamdam fructiferam, & fecundam; quæ ex voluntate hominis diversa gignat & pariat; quæque possit ad proprii cultoris arbitrium vel nitere flore virtutum, vel sentibus horrere vitiorum*. Videatur Nicolaus Girken Tom. 2. Tract. 1. q. 3. dub. 2. ad 1. ob. Revera autem hæc sunt verba Pelagii, & radix fructifera non est ex nobis, quia caritas ex Deo est. Si dicas: Non potest arbor mala fructus bonos facere, ut ex Evangelio ait ibidem Augustinus; respondemus malam arborem esse, in qua est sola radix cupiditatis; & ex cupiditate nequit produci fructus bonus, quemadmodum ex caritate produci nequit fructus malus. Nihilominus arbor mala cum sola cupiditate potest non producere fructus malos, & insita caritate potest producere fructus bonos. Quamobrem Augustinus in libero arbitrio destituto, ut autumabant Pelagiani, divina gratia non ponit necessitatem peccandi, sed adstruit necessitatem gratiæ, ut liberetur a servitute peccati. Peccatores vero obcæcati dicuntur captivi, non quod voluntate Diaboli impellantur in malum indeclinabili necessitate, sed quoniam gratiam Dei pessundantes continuo, aut quamfrequenter pravis suggestionibus assentiuntur: nec resipiscunt, nisi beneficentissima Dei voluntate conferatur eis gratia victrix, quam dura corda non respuunt. Ita in textu Apostoli 2. ad Timoth. cap. 2. ea verba *Ad ipsius voluntatem* significant peccatores hujusmodi pœnitentiam acturos, si Deus voluerit illis efficacem gratiam largiri: quod constat tum ex scopo Apostoli hortantis Timotheum ut resistentes veritati corripiat, quia forte Deus eis dabit pœnitentiam; tum ex græco textu, in quo demonstrat variatio pronominis Dei voluntatem significari, non Diaboli: ἐζωγρημένοι ὑπ' αὐτοῦ, εἰς τὸ ἐκείνου θέλημα.

Audiendi sunt modo Janseniani. Illud, inquiunt, est in potestate voluntatis, perfecte liberum, & sufficiens ad meritum, quod facimus cum volumus: At dummodo operemur cum sola libertate a coactione, volumus operari. Sola ergo libertas a coactione sat est, ut opus sit perfecte liberum in nostra voluntate, atque paratum cum merito. Probant majorem 1. Auctoritate Sanctorum, 2. Doctrinis Theologorum, 3. ab exemplis, 4. Ratione ipsa. Sanctorum auctoritas sic se habet. Sanctus Pater Augustinus cap. 105. Ench. *Voluntas*, inquit, *aut voluntas non est, aut libera dicenda est*. In 3. de lib. arbitrio cap. 3. *Voluntas nostra, nec voluntas esset, nisi esset in nostra potestate*. De Civit. Dei lib. v. cap. 10. *Necesse est, ut quod volumus libero velimus arbitrio*. De natura & gratia cap. 46. *Perquam absurdum est non pertinere ad voluntatem nostram, quod beati esse volumus, quia id omnino nolle non possumus*. Quibus verbis rejicit eam sententiam Pelagii, *Voluntatis arbitrio, ac deliberatione privatur, quidquid naturali necessitate conjungitur*. Igitur juxta Augustinum stat cum potestate ac deliberatione arbitrii illud etiam quod necessitate patratur, & sufficit ad rationem liberi quod sit voluntarium. Atque id vidit optime S. Thomas q. 22. de veritate art. 1. scribens: *Libertas secundum Augustinum apponitur necessitati coactionis, non autem naturalis inclinationis*. Hoc est ergo placitum Augustini. Nec repugnant PP. alii. Divus enim Prosper S. Augustini discipulus, & pro Christi gratia strenuus decertator cap. 18. adv. Collatorem definit liberum arbitrium *rei sibi placitæ spontaneum appetitum*. Damascenus lib. 3. de Fide Orthodoxa cap. 14. *Arbitrii libertas nihil aliud est quam voluntas*. Sanctus quoque Bernardus cap. 1. 2. & 4. de lib. A. docet *ibi libertatem esse ubi est voluntas, & manere libertatem voluntatis etiam ubi est captivitas mentis*. Hæc & similia complura evincunt quænam sit Patrum de libertate arbitrii sententia.

Progreditur in præsentia novorum Dogmatistarum argumentatio ad Scholasticorum, alias magnopere floccifactum, adsciscendum sibi patrocinium. Nam S. Thomas q. 10. de Potent. art. 2. docet quod *naturalis necessitas, secundum quam voluntas aliquid ex necessitate velle dicitur, ut felicitatem, libertati voluntatis non repugnat*. In 3. Sent. dist. XVIII. art. 2. docet, *liberum arbitrium Christi etiamsi determinatum ad unum numero, sicut ad diligendum Deum, quod non facere non potest; tamen in hoc non amisisse libertatem, aut rationem laudis sive meriti, quia in illud non coacte sed sponte tetendit, & ita fuit actus sui dominus*. Etiam Scotus docet actum beatificæ visionis in Christo meritorium fuisse, & voluntatem semper habere modum sibi proprium causandi libere, a naturali operatione distinctum. Videatur Tom. 12. quæst. quodlibeto 16. Scholasticorum aliorum, qui liberum arbitrium describunt per solam libertatem a coactione, innumera loca Jansenius profert lib. VI. de Gratia Christi. Accedit ergo Patrum auctoritati etiam Scholæ pro dogmate Janseniano suffragium.

Exempla idem confirmant. Deus enim seipsum necessario amat, & Pater & Filius naturaliter sunt unum Spiritus Sancti principium. In Deo tamen veram libertatem esse, Augustinus non semel scribit contra Julianum, & impium foret id denegare. De Christo nemo ambigit quin nobis promeruerit redemptionem, etiamsi peccare non posset. Nos libere amare felicitatem, quam odisse non possumus, est doctrina expressa Augustini in V. de Civit. Dei cap. 10. & D. Thomæ Q. 24. de Veritate art. 4. Angelos jam incommutabili bono adhærentes nativa libertate non fuisse privatos res loquitur ipsa: nam beatitudo naturam perficit, non interimit. Igitur nec desunt novis Dogmatistis documenta exemplorum.

Suppetiatur eis ipsa ratio. Quælibet divisio est universalis rei in *species*, sive inferiora, quibus inest essentialis illius generis ratio intima. Nemo non meminit libertatis a coactione, & libertatis indifferentiæ, tamquam duorum, in quæ scinditur amplum istud nomen *Libertas*. Utraque ergo, tam libertas indifferentiæ, quam libertas a coactione participat veræ libertatis naturam. Deinde libertas est proprietas rationalium, atque mentis perceptionem comitatur. Erit ergo libertas perfectior, ubi perfectior erit cognitio: Perfectiorem autem cognitionem illam esse, quæ immutabilis est, neque errori subjicitur, puto adeo esse compertum, ut nequaquam sit opus quæsito. Habent hujus generis argumenta in libris Jansenistarum innumerabilitatem. Itaque his quatuor, videlicet dictis Sanctorum, placitis Theologorum, comparatione exemplorum, pondere argumentorum evincitur in homine lapso veram propriissimamque libertatem consistere per solam immunitatem a coactione.

Hydram hanc sese tali ausu erigentem statutis præcedenti capite nihil negocii est concidere atque obtruncare. Principio expediamus Patrum pronunciationes. De Augustino diximus supra, disputantem cum Manichæis accepisse voluntatem, ut contradistinguitur a natura, sive ut est liber ad faciendum, & ad non faciendum animi motus, ut est potestas movendi se, & cohibendi motum suum, ut est facultas animi quæ deliberationa huc atque illuc fertur, quemadmodum inquit de lib. arbitrio lib. 3. cap. 3. & de duabus Animabus cap. 12. & 13. Adversus autem Pelagianos idem confirmat; ita tamen, ut simul necessitatem prævenientis gratiæ commonstret, refutando etiam decretum alterum Pelagianorum, necessariam esse ad essentiam liberi arbitrii indifferentiam contrarietatis ad bonum & malum; unde consequeretur Deum, qui peccare non potest, nullatenus esse liberum. Ad 1. ergo respondetur, verissimum esse quod voluntas nunquam vult nisi libere, si accipiatur ut contradistinguitur a natura, sive ut est electio mediorum; tametsi necessario velit ut natura est, sive ut naturali instinctu fertur in finem ultimum, & appetit propriam beatitudinem. Quod planum fecimus supra verbis D. Thomæ: cui & consentit Ægidius noster in 2. dist. 25. art. 4. Idem tradit S. P. in 3. de lib. arb. cap. 3. nam ibidem potestatem voluntatis opponit necessitati, & voluntarium appellat, quod potest cohibere motum suum, affirmans, quod si necessitate ista motus existeret, nulla esset ratione culpabilis. Et quidem si quicquid alicui est voluntarium esset sub potestate & dominio illius, non scriberet Augustinus 2. Retract. cap. 22. *Cum potestas datur, non necessitas imponitur*: non affirmaret S. Thomas 1. p. q. 82. artic. 1. *electionem non esse de fine, sed de his quæ sunt ad finem; unde appetitus ultimi finis non est de his quorum domini sumus*: non damnasset Ecclesia 67. propositionem Baji; *Homo peccat*

etiam

etiam damnabiliter in eo quod necessarie facit. Quid plura disputo? Non esset vera Christiana fides de Spiritus Sancti divinitate, quoniam esset sub dominio & potestate Patris & Filii, a quorum voluntate sine ulla coactione procedit. At de Civit. Dei cap. 10. libri v. & de nat. & grat. cap. 46. S. Pater affirmat stare libertatem quoad exercitium, etiamsi voluntas sit necessitata quoad *specificationem*; idque contra eos, qui ad libertatis essentiam requirunt indifferentiam contrarietatis ad bonum & malum. Ita, etiamsi appetimus beatitudinem necessitate, quoniam naturali instinctu non possumus nolle esse beati; nihilominus hoc, vel illud medium ad consecutionem beatitudinis cum indifferentia judicii eligimus: & Deus, qui peccare non potest, habet tamen comparate ad creaturas plenissimam libertatem. Hoc pacto libertas voluntatis ut fertur ad finem ultimum opponitur duntaxat violentiæ; sed libertas arbitrii, quæ est circa electionem mediorum, repugnat etiam necessitati. Quod & vidimus supra ex D. Thoma 1. p. q. 41. art. 2. & colligitur ex eodem Augustino cap. 47. de nat. & grat. ubi e vestigio sese explicat petita a sensibus comparatione; in quorum exercitio docet apparere voluntatis potestatem, in qua est non videndi possibilitas, quoniam in potestate nostra est non videndi necessitas. Atque hæc non videndi necessitas in potestate nostra est, *quia in potestate est cæcitas, qua idipsum videre posse nobis, si volumus, adimamus*. Quamobrem sicut non foret in potestate nostra possibilitas videndi, nisi possemus illam nobis adimere; ita non est in nostra potestate velle quoad *specificationem* felicitatem, quia non possumus naturalem illius instinctum penitus in nobis extinguere. Atque hoc pacto expediuntur alia complura, quæ ex Augustino nimia confidentia depromunt Janseniani.

Reliqui autem Patres, dum libertatem describunt per *spontaneitatem*, & motum animi immunem a coactione; vel tradunt definitionem libertatis inadæquatam, veluti cum dicimus hominem esse terrenum animal: vel coactionem accipiunt non solum pro violentia, quam ab extrinseca caussa interdum patimur, sed etiam pro necessitate, cui voluntas subjici potest inferius: vel demum delineant nobis voluntatem quatenus naturali instinctu fertur in ultimum finem, non ut eligit pro suo arbitratu media ad finem assequendum. Quæ generalis responsio singulos elidit adversariorum cavillos. Sunt nihilosecius quædam specialiter observanda. Beati Prosperi contra Collatorem verba hæc sunt: *Liberum ergo arbitrium, idest, rei sibi placitæ spontaneus appetitus, ubi usum bonorum quæ acceperat fastidivit, & vilescentibus felicitatis suæ præsidiis insanam cupiditatem, & experientiam prævaricationis intendit, bibit omne vitiorum venenum, & totam naturam hominis intemperantia sua ebrietate madefecit*. Describitur nobis liberum arbitrium Adæ, quod pollebat, Jansenistarum assensu, plenissima indifferentia, nec sub dominatu concupiscentiæ captivus, nec sub victrici gratia addictus necessitati. Os ergo Jansenius, ejusque gregarii perfricuerunt, quando pinxerunt nobis ex Prospero liberum arbitrium in sola *spontaneitate* exclusa penitus indifferentia. Eamdem rem esse liberum arbitrium, ac voluntatem scripsit rectissime Damascenus, accepta voluntate, ut est potestas agendi vel non agendi, non ut natura est, ut supra cum Augustino, & Scholæ luminibus explicavi. Enimvero de Fide Orthodoxa cap. 26. secundi libri ait Damascenus in nostra voluntate sita esse, *quorum liberam habemus potestatem, ut, aut ea faciamus, aut non faciamus*. Bernardus pariter cap. 1. de Lib. arbitrio, dum libertatem definit, *Habitus enimi liber sui, siquidem non cogitur neque extorquetur*, usurpat *cogendi* verbum ut opponitur etiam necessitati. additque statim, *Est quippe voluntatis, non necessitatis*. Capite autem IV. Doctor Mellifluus describens libertatem Dei per solam exclusionem extrinsecæ necessitatis; illam profecto explicat, quatenus est motus animi volentis circa finem, non quatenus respicit media; ostendens in iis eligendis liberum Deum esse sine potestate peccandi, qua libertas premitur, non perimitur. Qua explicatione consimilia aliorum Patrum verba a nobis excipiuntur.

Auctoritatem D. Thomæ non est cur tam confidenter aucupentur Janseniani. Ille namque, ut vidimus, liberum arbitrium non agnoscit nisi in electione mediorum; & ubicumque affirmat opponi libertatem necessitati coactionis, non naturalis instinctus, demonstrat naturam voluntatis, ut fertur absque violentia caussæ exterioris in finem: quod fieri docet sine libero arbitrio. Quod scripsit in tertio Sententiarum dist. 18. Christum promeruisse, quoniam operatus est non coacte, sed sponte: accipiendum est hoc sensu; tametsi non poterat Christus peccare & deflectere a fine ultimo, in quem ferebatur sola libertate *spontaneitatis*, promeruit tamen, quoniam absque libertate *specificationis* stat libertas exercitii, & cum determinatione finis stat deliberatio, & electio erga media. Nam D. Thomas quadratis verbis seipsum explicat eadem distinctione, eodemque art. ad 5. *Dicendum quod liberum arbitrium Christi non erat determinatum ad unum secundum numerum, sed ad unum secundum genus; scilicet ad bonum, quia ad malum non potest*. Nonnulla addere ex aliorum sententia, animadvertit Anton. Massoulié disp. 1. q. 3. & longe antea Salmanticenses Tract. XXI. disp. XXVII. dub. 3. Dirimit quæstionem, omnemque ambiguitatem tollit 3. parte Summæ q. XVIII. art. 5. in Corpore. *Dicendum*, inquit, *quod sicut dictum est, in Christo fuit duplex actus voluntatis, unus quidem quo ejus voluntas ferebatur in aliquid sicut secundum se volitum, quod pertinet ad rationem finis: alius autem, secundum quem ejus voluntas ferebatur in aliquid per ordinem ad aliud, quod pertinet ad rationem ejus, quod est ad finem. Differt, ut Phil. dicit in 3. Eth. electio a voluntate in hoc, quod voluntas per se loquendo est ipsius finis, electio autem eorum, quæ sunt ad finem. Et sic simpliciter voluntas est idem, quod voluntas ut natura. Electio autem est idem, quod voluntas ut ratio, & est proprius actus liberi arbitrii, ut in 1. p. q. 83. art. 2. dictum est. Et ideo cum in Christo ponatur voluntas ut ratio, necesse est etiam ponere electionem, & per consequens liberum arbitrium, cujus actus est electio*. Quid quæritas manifestius, Jansenianе? Convelluntur hinc exempla 3. loco producta: siquidem Deus diligendo seipsum, Pater & Filius spirando divinum Flamen, Beati summo bono adhærentes, & quilibet homo amando felicitatem nullam patiuntur necessitatem & liberi sunt libertate naturæ, qua voluntas fertur in finem; non libertate electionis, qua respicit media: hæc autem libertas, non illa, constituit essentiam liberi arbitrii. Scotus ideo existimavit Christum per actum beatificæ visionis promeruisse, quia opinatus est non fuisse illi omnimode necessarium: at ad liberum arbitrium existimasse necessariam indifferentiam, constat ex iis, quæ habet L. primo sent. dist. 39. & dist. 25. q. unica, nec non in 2. dist. 6. q. 2. Verum tamen est, quod Scotus distinguens *formaliter* a natura voluntatem docet nunquam voluntatem ipsam operari nisi libere, ac propterea Spiritum Sanctum libere procedere a Patre & a Filio, non naturaliter; propterea quod nequeat idem principium simul aliquid producere necessitate & libertate. Quod subtilis Doctor scripsit in 1. sent. dist. 10. in Reportatis, & XVI. Quodlib. At frustra hæc Jansenius interpretatur de libertate arbitrii sufficiente ad merendum, & quam voluntas in mediis eligendis exercet. Et longe probabilior est illorum Theologorum sententia, qui probant Spiritum Sanctum produci naturaliter, & non libere; & respondent Scoto, non repugnare voluntatem Dei esse liberam ac necessariam respectu diversorum connotatorum, formali illa distinctione sublata. Atque hoc pacto Deus necessario vult infinitam suam bonitatem, & libere vult creaturas; ut demonstrat adversus Scotum Gregorius Ariminensis in 1. dist. X. q. 1. art. 2. hujusque doctrinam, quantum spectat ad distinctiones, amplectimur. Ex quibus manifeste deprehenditur aut dolus, aut oscitantia Jansenistarum in captando sibi patrocinio veterum Scholasticorum.

Evanescunt ex dictis positæ ultimo loco ratiocinationes. Divisio namque libertatis in libertatem a coactione, & libertatem indifferentiæ, non est divisio libertatis arbitrii, sed voluntatis, ut fertur absque ulla violentia in debitum sibi finem, atque ut eligit sine necessitate conducentia ad illum media. In electione autem mediorum suammet libertatem exercet arbitrium; nam in finem trahitur naturæ instinctu, qui liber appellatur in quantum non est invitus, sed exoritur a voluntate; non propria & *univoca* participatione libertatis, sed *analogica*. Quod proxime sequitur, habet similiter facillimam solutionem. Ratio & perceptio voluntatem antecedit, quoniam, ut in proverbio positum est, *nihil est volitum quin præcognitum*: ideoque libertas est proprietas rationabilium. Quemadmodum vero voluntas naturaliter trahitur in summum bonum, si illud videatur intuitive, in bona autem reliqua fertur indifferenter; ita intellectus in bono illo summo, & per lumen gloriæ proposito nequit apprehendere speciem aliquam mali, quæ potest in bonis reliquis deprehendi. Ratio itaque universaliter accepta infert motum animi voluntarium, non liberum. Ut liber sit, debet a ratione prodire judicium indifferens. Alii distinguunt inter rationem ut *lux* est, ostendens objecti bonitatem; atque ut *dux* est, illam trahens indifferenter ad bonum complectendum. *Lucem* itaque rationis præcedere dicunt actum quemlibet voluntarium; *ductum* vero anteire actui libero & contingenti. Erit hæc distinctio, si lubeat illam probare, penes connotata, ita ut ratio sit *lux* comparate ad bonum in communi; sit *dux* liberi arbitrii respectu bonorum particularium. Cum perfectiori denique notitia stat perfectior libertas, in quantum ex mediis indifferentibus eliguntur absque periculo erroris quæ non deflectunt ab ordine finis. Igitur neque sententiæ Patrum, neque opiniones Scholæ, neque summi Dei, Sanctorumque impeccantia, neque rationum diluendarum exornatio affert Jansenianis decretis aliquid adjumenti.

Pergunt objectare Janseniani. Tradit in locis compluribus Augustinus culpa primi hominis arbitrii libertatem fuisse peremptam. Libertas autem primi hominis erat libertas indifferentiæ. Hæc ergo libertas post Adæ prævaricationem deperiit. Demonstratur major ex iis, quæ habet S. Doctor in Enchirid. ad Laurentium cap. XXX. *L[illegible] arbitrio male utens homo & se perdidit, & ipsum*: & in Epistola ad Vitalem, *Liberum arbitrium ad diligendum Deum primi peccati granditate perdidimus*. Idem reperit S. Pater in lib. de Perf. Justitiæ cap. 14. lib. XIV. de Civit. Dei cap. 11.

cap. 11. De corrept. & grat. cap. 12., in 1. Op. Imperf. contra Julianum num. 117. Quemadmodum Jansenius ex his Augustini locis dogmati suo auctoritatem emendicat; ita immoderatus Criticus, Pelagiique *Hyperaspistes*, uti a Lamindo Pritanio, idest, Ludovico Muratori, appellatur, Jo. Phereponus impingit Augustino enormem sublatæ libertatis sententiam Animadversionum pag. 579. & 618.

Respond. dist. ma. Tradit sæpenumero S. Pater primi peccati gravitate periisse libertatem a peccato, & a miseria, robustam scilicet potestatem habendi plenam cum immortalitate justitiam, & originariam arbitrii perfectionem, nulla carnis adversus spiritum pugna labefactatam, propter quam non fit homo liber justitiæ, nisi gratia opitulante, de qua gratia adversus Pelagianos idem S. Pater productis a Jansenio, & Pherepono locis strenue pugnavit; concedo. Docet Augustinus peccante Adamo deperditam libertatem ab antecedenti necessitate, & naturalem voluntatis facultatem agendi vel non agendi, qua potest seipsa mala quælibet deliberate patrare, & per gratiæ adjutorium etiam bona, suamet deliberatione atque electione, ideoque potestate, dominio, ac plenissima libertate; nego majorem propositionem. Atque hanc mentem esse Augustini præcedenti cap. demonstravi, plura proferens quibus magnus Gratiæ Defensor plane, perspicue, & absque ulla ambiguitate verborum profitetur se non habere quæstionem cum Cælestianis quod liberum arbitrium destruerent, sed quod originale peccatum, concupiscentiæ pœnam, divinarumque gratiarum tollerent necessitatem. Solam ergo libertatem periisse, quæ fuit in paradiso, a bellicosa cupiditate, ab ignorantia ceterisque animi vitiis, S. Pater in suis adversus Pelagianos velitationibus aperte declarat. Quare, ut dixi etiam in lucubratione de Arbitrio primi hominis lib. 3. cap. 10., labitur supino errore Arminianus Phereponus ubicumque scriptitat esse Augustinum hostem apertissimum libertatis. Et quamquam de mente illius satis superque disserui; addam aliquid gratia explicationis. In unaquaque re distingui debet natura a recta, pravaque affectione. Aliud est enim hominem esse animal sensu ac ratione præditum; aliud vero esse sanum, aut infirmum. Ita non idem est voluntatem esse liberam, ac esse affectam bona vel mala cupiditate. Semper homo est rationale animal, at non semper fruitur integritate valetudinis. *Semper est in nobis voluntas libera, sed non semper est bona*; inquit Augustinus de Gratia & lib. arbitrio cap. 15. Sanitas corporis est talis habitudo & temperatio, per quam ea congruunt inter se, e quibus constamus. Bona voluntas est, quæ inter incommutabile, & fluxa bona tenet rectum ordinem, ut illi tantum adhæreat. Defectus illius temperamenti hominem reddit infirmum: & defectus hujus ordinis malam reddit voluntatem. Non habet homo infirmus potestatem ambulandi, qua sanus pollebat, egetque singolari medicamento: caret mala voluntas potestate diligendi summum bonum caste & incolpate, abitque post desideria carnis suæ, nisi illam sanet & retrahat gratia Christi medicinalis. Errant ergo in percipiendo liberum arbitrium quamplures, propterea quod inter libertatis naturam, ejusque integram valetudinem, atque infirmitatem distinguere ignorant, vel dissimulant; ut sapienter præmonuit Richardus Victorinus lib. de Erud. Inter. cap. 30. Hujusmodi sunt Pelagiani, & Arminiani, insulse & imperite argutantes: Si periit ob Adæ peccatum potestas bene agendi, periit libertas; aut si hæc viget adhuc, habet quisqua in se bonorum operum potestatem. Quæ consecutio non minus fallax est, quam illa, Si deperdita est integritas valetudinis, interiit natura rationalis: nam ut sanitas corpori, ita rectitudo libertati est quædam qualitas accidentaria. Itaque Augustinus Pelagianos exagitans ait, *Quis autem nostrum dicat, quod primi hominis peccato perierit liberum arbitrium de humano genere? Libertas quidem periit per peccatum, sed illa quæ in Paradiso fuit habendi plenam cum immortalitate justitiam, propter quod natura humana divina indiget gratia, dicente Domino, Si vos filius liberaverit, tunc vere liberi eritis: utique liberi ad bene justeque vivendum.* Addit libero arbitrio tribuendam non esse bene vivendi potestatem; *cum hæc potestas non detur, nisi gratia Dei*. Hæc S. Pater lib. 1. contra 2. Epist. Pelag. cap. 2. & 3. Eamdem distinctionem libertatis, & potestatis expeditæ ad recte justeque vivendum innuunt aperte ceteri Africani Patres in Epist. ad Innocentium nunc inter Augustin. 177. his verbis: *Satis apparet quod ad non peccandum, idest ad non male faciendum, quamvis esse non dubitetur arbitrium voluntatis, tamen ejus potestas non sufficiat, nisi adjuvetur infirmitas.* Quæ omnia ut uno verbo comprehendam, dico sapientissimum Augustinum recte contra Gratiæ inimicos affirmavisse amissum liberum voluntatis arbitrium quantum ad vires in origine suæ creationis acceptas, non quantum ad libertatis naturam.

Insuper Jansenistæ argutantur. Si persisteret adhuc indifferentia libertatis, locum haberet etiam in hoc infirmitatis statu definitio illa peccati ab Augustino tradita: *Peccatum est voluntas retinendi vel consequendi quod justitia vetat, & unde liberum est abstinere*. Atqui hæc definitio in præsenti statu non valet. Non ergo liberum est jam abstinere a peccatis, sed unusquisque dum peccata committit, necessario in illa abripitur noxiis ac pugnacibus cupiditatibus. Prob. min. 1. quoniam S. Augustinus lib. 1. Operis Imperf. n. 44. ait: *Hic peccatum definitum est, quod tantummodo peccatum est, non quod etiam pœna peccati*. Et num. 47. *Ipse est Adam, quem nostra illa definitio, quæ tibi placuit, intuebatur*. Quod repetit num. 104. & 1. Retract. cap. 15. Deinde S. Pater manifesto necessitatem adstruit peccandi scribens eodem lib. 1. Operis Imp. contra Julianum num. 105. *Multum erras, qui necessitatem nullam putas esse peccandi, vel eam non intelligis illius peccati esse pœnam quod nulla necessitate commissum est. Si enim necessitas nulla peccandi est, (ut omittam vim mali ejus quod originaliter trahitur, hoc enim nullum esse vos vultis) quid patiebatur, quæso, qui secundum vestrum sensum tanta mole pravæ consuetudinis premebatur, ut diceret, Non quod volo facio bonum, sed quod nolo malum hoc ago?* Et proximo num. 106. *Necesse est*, inquit, *ut peccet a quo ignoratur justitia. Numquid ideo cum justitiam cognoverit, non sunt ei remittenda peccata, quæ ignorantiæ necessitate commisit?* Præterea cum S. Pater peccatum dividat in illud quod peccatum est, ut fuit Adæ prævaricatio, in illud quod est pœna peccati, ut concupiscentia & ignorantia, & in illud quod utrumque est, scilicet peccatum simul & pœna peccati, ut originalis noxa parvulorum; etiam in secundo illo genere veram rationem peccati inesse fatetur, ita ut mala quæ fiunt premente cupiditate, vel obcæcante ignorantia, etiamsi iis voluntas nequeat reluctari, culpæ habeant imputationem. *Qui cogenti cupiditati* (ait S. Pater 1. Retract. cap. 15.) *bona voluntate resistere non potest, & ideo facit contra præcepta justitiæ, jam hoc ita peccatum est, ut sit etiam pœna peccati*.

Resp. ad 1. traditam peccati definitionem etiam in hoc statu valere cum duplici tamen exceptione; una est, quod in ea non comprehenditur originale peccatum, a quo, cum contrahatur propagatione naturæ, liberum non est ex Adamo progenitis abstinere; altera autem exceptio est, quod etiam in peccatis actualibus non est illa libertas sana, puguisque concupiscentiæ nullatenus lacessita, qua libertate cecidit primus homo. Hanc esse mentem Augustini liquet ex his, quæ habet eodem lib. 1. Operis Imperf. num. 47. *Multa quippe sunt, quæ agunt homines mala, a quibus iis liberum est abstinere, sed nulli tam liberum est, quam illi fuit, qui Deo suo, a quo erat conditus rectus, nulla prorsus vitio depravatus adstabat*. Quare retorquetur contra Jansenianos eorumdem argumentatio. Tametsi enim Augustinus percellens Julianum bene ac sapienter demonstrat dari peccatum, a quo liberum non est abstinere, nisi comparate ad illam voluntatem a qua primo descendit, idest peccatum originarium; atque in posteris Adæ agnoscit vitium luctamque concupiscentiæ, quæ illius peccati pœna, aliorum incitamentum est, ideoque ab Apostolo, a Tridentina Synodo, ab ipsomet Augustino appellatur peccatum; nihilo tamen minus docet S. Pater, multa, idest actualia quæque peccata, quæ nobis ad culpam suppliciumque imputantur, fieri ab hominibus, iisque ab hujusmodi peccatis liberum esse abstinere. Ergo Augustinus traditam olim peccati definitionem etiam in hoc infirmitatis statu, prænotatis contra Pelagianos exceptionibus, locum habere definit. Ad ea igitur quæ priori loco ad probationem minoris fuere producta, dico S. Patrem respondere Juliano objicienti nullum dari peccatum originale, cum illud parvuli vitare non possint suamet libertate, quod libertas necessaria quidem est ad peccata actualia, at ad originale satis est, quod fuerit liberum originaliter, hoc est voluntate primi hominis, in quo omnes præextiterunt. Quamobrem allatam peccati definitionem ita confirmat, ut in peccato quod est simul pœna peccati, quale est originarium, sufficiat fuisse liberum in voluntate primi parentis. *Proinde* (inquit memorato lib. 1. contra Jul. n. 47.) *originale peccatum nec ad illud pertinet quod primo loco posuimus, ubi est voluntas malum operandi, unde liberum est abstinere, alioquin, non esset in parvulis, qui nondum voluntatis utuntur arbitrio: nec ad illud quod secundo commemoravimus, de peccato enim agimus, non de pœna quæ non est peccatum, quamvis peccati merito subsequatur: quam quidem patiuntur & parvuli, quia inest eis corpus mortuum propter peccatum; non tamen mors corporis ipsa peccatum est, vel corporalis quicumque cruciatus: sed pertinet originale peccatum ad hoc genus tertium, ubi sic peccatum est, ut ipsum sit & pœna peccati. Origo tamen etiam hujus peccati descendit a voluntate peccatoris. Fuit enim Adam, & in illo fuimus omnes: periit Adam, & in illo omnes perierunt, &c.*

Quibus non solum priores minoris probationes solutæ sunt, sed etiam iisdem revincuntur dogmata Janseniana. Enim vero quemadmodum origo actualium peccatorum est uniuscujusque voluntas, ita origo peccati originalis est voluntas Adami. At si Adamo liberum non fuisset abstinere a peccato, non contraheretur a posteris peccatum originale. Ergo a nullo hominum committi poterunt actualia, nisi ab iis abstinere sit liberum unicuique. Hujus vero argumenti firmitas magis magisque patet ex 1. Retract. cap. 15. ubi recensitis verbis quæ scripserat cap. 12. de duabus Animabus, *Illæ animæ quidquid faciunt si natura, non voluntate faciunt, idest si libero ad faciendum, & ad non faciendum motu animi carent, si denique his abstinendi ab opere sua pote-*

Dus nulla conceditur, peccatum eorum tenere non possumus: his inquam recensitis ait S. Doctor istiusmodi sententiam nullatenus opponi originali parvulorum peccato, *Quia*, inquit, *ex illius origine rei tenentur, qui voluntate peccavit, quando libero & ad faciendum, & ad non faciendum motu animi non carebat, eique ab opere malo abstinendi summa potestas erat.* Quibus satis manifeste S. Pater in actualibus peccatis illam indifferentiam libertatis agnoscit, qua non carebat primus homo, cujus origine reus quisque ante regenerationem tenetur. Propterea scripsi cap. praeced. Augustinum in primo Retract. cap. 15. traditam alibi definitionem peccati minime repeobasse.

At quae secundo loco praeterebantur de necessitate peccati, solvuntur facile si animadvertas peccatum aliquando accipi pro macula, quae animam reatu obstringit, quo sensu appellatur *debitum* Matth. VI. 12. & Lucae XI. 4. nonnunquam pro poena peccati, ut Genes. XIX. 15. *Ne tu pereas in scelere civitatis*, & Ps. VII. 17. *In verticem ipsius iniquitas ejus descendet*: interdum etiam pro vitio & mala animi habitudine, sive inclinatione ad peccandum, de qua Apostolus ad Rom. VII. 17. *Nunc autem jam non ego operor illud, sed, quod habitat in me, peccatum.* Quod Augustinus explicat in tertio de lib. Arbitr. n. 54. sequenti comparatione, *Nam sicut linguam dicimus non solum membrum, quod movemus in ore dum loquimur, sed etiam illud quod ejus membri motum consequitur, idest formam tenoremque verborum, secundum quem modum dicitur alia lingua graeca, alia latina: sic non solum dicimus illud peccatum quod proprie vocatur peccatum, sed etiam illud, quod jam de hujus supplicio consequatur necesse est.* Mitto aliam suppositionem peccati pro sacrificiis & oblationibus, quo sensu legitur Oseae IV. 8. *Peccata populi mei comedent*; id enim ad praesens institutum nihil confert. Itaque Augustinus ubi de originali peccato disputat, affirmat peccatum vere ac proprie esse, debitumque damnationis afferre, etiamsi necessitate quadam trahatur; quoniam ad peccatum hujusmodi, quod simul peccatum est & poena peccati, sat est liberum fuisse Adamo, a cujus voluntate descendit. Loquens vero de ignorantia & perversa cupiditate, quae nobis necessariae sunt, manentque etiam in regeneratis ad agonem, eatenus dicit esse peccata, quatenus & peccati poena sunt, & ad peccatum inclinant, non autem primordia naturae, quomodo arbitrabantur haeretici Pelagiani. Atque hoc sensu lib. I. contra Julianum num. 105. peccatum, quod nobis liberum non est, appellat Augustinus *vim mali, quod originaliter trahitur*, & insolitam, pravamque consuetudinem. Comparate autem ad peccata, in quae libere prolabimur, cogit nos cupiditas, ut Augustinus ait in I. Retract. cap. 15., non proprie, sed moraliter, in quantum ob vehementiam pravae inclinationis, nisi gratia succurrat, facile arbitrium succumbit; & in quantum ob inseminatum concupiscentiae vitium nequit omnia peccata absque speciali gratia vitare, quanquam in exercitio, idest, in deliberata admissione cujusque peccati, nulla comprimatur ineluctabili necessitate. At quando ignoratur justitia, si possit debeatque haec ignorantia dispelli, peccatum utique est voluntarium: sed cum ignorantia invincibili nemo peccat, nisi, ut est in consuetudine sermonis, *materialiter*. Qua responsione expeditur objectio ex lib. I. Op. Imperf. num. 106. Ea enim, quae proxime sequuntur de divisione peccati, quicquid hactenus dictum est, perspicue confirmant.

Porro hanc esse Augustini sententiam singula ipsius scripta testantur. In lib. 3. de lib. arb. cap. 19. ait. *Non tibi deputatur ad culpam quod invitus ignoras, sed quod negligis quaerere quod ignoras.* Lib. 2. de Peccat. meritis cap. 4. de concupiscentia scribit: *Ad agonem interim manet non sibi ad illicita consentientibus nihil omnino nocitura.* de peccato etiam Originali cap. 40. *Ipsa desideria vitiosa, quibus si non consentitur, nullus peccati reatus contrahitur, &c.* Similiter Enarrat. 3. in Psalm. 118. num. 1. *Quid enim peccatum operatur nolentibus nobis, nisi sola illicita desideria? Quibus si voluntatis non adhibeatur assensus, movetur quidem nonnullus affectus, sed nullus ei relaxatur effectus.* Igitur quicquid mali facimus ignorantia invincibili, & quicquid inordinatum excitat in nobis non consentientibus concupiscentia, non est per Augustinum illud peccatum, cui reatus & punitionis meritum conjungitur, sed peccatum illud, quod est naturae vitium, poena peccati, & peccatorum incitamentum.

Objiciunt adhuc sectarii. Censet Augustinus comparari absque flexibili libertate laudem, justitiam, veramque virtutem. De summo enim Deo scribit de nat. & Gratia cap. 46. *Nec dicere audemus ideo Deum non voluntatem, sed necessitatem habere justitiae, quia non potest velle peccare.* De Beatis vero in XII. de Civ. D. cap. 1. *Quam porro magna sit laus adhaerere Deo, ut ei vivat, &c. quis cogitare digne possit, aut eloqui.* Atque in Opere Imperf. lib. 5. n. 61. *Neque enim tunc sine virtute vivemus, quando nobis concedetur, ne aliquando a Domino recedere possimus.*

Verum his quid sit respondendum liquet ex dictis. Ostendimus voluntatem diverso motu ferri in suum finem, diverso autem in media; in illum naturali instinctu & cum libertate a coactione, quam Augustinus eodem Op. Imperf. cap. 12. lib. VI. appellat libertatem immutabilis voluntatis: & in media dominio, electione & libertate indifferentiae, quae dicitur ab eodem Augustino in I. Retract. cap. 15. aliisque in locis liber ad faciendum, & ad non faciendum animi motus. Quam duplicem libertatem, ad tollendam ancipitem amphibologiam, potestatemque verborum, appellare placuit libertatem voluntatis, & libertatem arbitrii. Possumus eodem pacto duplex virtutis genus distinguere, unum quod versatur immediate circa felicitatem & beatitudinem, quam nemo potest odisse; alterum, quod sistit in ordinata electione mediorum ad ipsam beatitudinem capessendam. His ergo respondetur ad I. Augustinum in lib. de nat. & grat. cap. 46. evertere quod contexebat Pelagius, privari deliberatione quicquid naturali necessitate constringitur. Quod falsum esse demonstrat exemplo voluntatis nostrae, & divinae. Nos quippe beati esse nolle non possumus, & tamen pertinet ad voluntatem nostram quod volumus esse beati, idest liberi sumus a coactione in appetenda beatitudine, & liberi a necessitate in seligendis mediis ad ipsam beatitudinem conducentibus. Similiter Deus non potest velle peccare, & nihilominus pertinet ad illius voluntatem habere justitiam, idest, liber est a coactione amando justitiam, qua ipse justus est, & liber a necessitate largiendo, aut subtrahendo gratiam, qua nos justos facit. Atque ideo consistit sine potestate deflectendi ab ultimo fine libera mediorum electio; nec spectat ad essentiam libertatis posse peccare, ut commenti sunt Pelagiani. Adhaerere in Patria immutabiliter Deo per caritatem, quae nunquam excidit, laus est; sed laus & virtus, quae non est meritum: est autem virtutis, quae habet meritum, merces & pretium. Et appellatur virtus ipsa quoque finis consecutio, quoniam in electione mediorum relucet splendor virtutis, dum ad finem ultimum ordinantur. Porro virtutem, cujus merito finem assequimur, flexibili libertate comparari scribit eodem num. 61. lib. V. Op. Imperf. eximius Augustinus, *Non ergo* (inquit) *aliter esset virtus in nobis, nisi voluntatem malam sic non haberemus, ut habere possemus: sed pro hujus minoris virtutis merito accedere nobis debuit virtus major in praemio, ut malam voluntatem sic non haberemus, ut nec habere possemus.*

Arguunt tandem. Definitio illa libertatis, quod sit agendi & non agendi potestas, propendet in Semipelagianorum & Pelagianorum errores; atque defendendo illam indifferentem libertatem Calvinum quidem subvertimus, sed Pelagiani erroris maculam non diluimus. Resp. hanc esse atrocem Jansenii calumniam Praef. in lib. VI. de Gratia Christi. Esto namque eamdem notionem libertatis admiserint Pelagiani: tamen, ut supra vidimus, in eo minime refelluntur ab Augustino, sed in hoc tantum, quod sine gratiae adjutorio liberum esse unumquemque contenderent ad bonum agendum. *Liberum itaque in hominibus esse arbitrium utraque dicimus, non hinc estis Caelestiani & Pelagiani: liberum autem quemquam esse ad agendum bonum sine adjutorio Dei, & non eruti parvulos a potestate tenebrarum & sic transferri in regnum Dei, hoc vos dicitis; hinc estis Caelestiani & Pelagiani. Quid obtendis ad fallendum communis dogmatis tegmen, ut operias proprium crimen, unde vobis inditum est nomen, atque ut nefaria vocabula terreas imperitos?* Haec Augustinus lib. 2. de Nuptiis & conc. cap. 3. Frustra autem commune dixisset dogma, nisi circa notionem libertatis cum haereticis convenisset. Quibus & imaginariae Pelagianismi notae evanescunt, & Janseniani suismet argumentationibus refelluntur. Hactenus de libero voluntatis arbitrio, sine quo nullus hominum vituperatione supplicioque dignus est: quemadmodum *cantant & in montibus pastores, & in theatris poetae, & indocti in circulis, & docti in bibliothecis, & magistri in scholis, & antistites in sacris locis, & in orbe terrarum genus humanum*, auctore eodem Augustino de duabus Animab. cap. XI.

CAPUT IV.

Deum non esse caussam effectricem peccatorum.

QUODLIBET ergo peccatum cum demerito conjunctum praecipuam caussam habet in voluntate, cujusque motu libero ad faciendum & non faciendum quicquid prohibet aequitas, probitasque justitiae. Allicit vero ad peccandum inseminata vitio originariae labis lex membrorum, & pugnans cum ratione cupiditas, quae nonnisi consentientibus nocet: ut in Catholica Epistola scribit Jacobus Apostolus cap. I. v. 14. *Unusquisque tentatur a concupiscentia sua abstractus & illectus.* Hanc etiam concupiscentiam a Deo non esse contra Manichaeos & Pelagianos in l. XII. cap. 17. fuit argumentis locupletissimis demonstratum. Sunt praeterea peccatorum morales caussae quamplurimae, Diabolus praesertim, & mundus. Et Diabolus quidem haud immerito comparatur I. Petri cap. 5. v. 8. leoni rugienti: ipse enim Evam seduxit, suaque invidentia mortem in humanum genus invexit. Circuit terram & perambulat inhians animarum perditioni, ut legimus I. Jobi v. 7. Cum autem non possint daemones voluntatem humanam immediate immutare, atque pro suo libitu in malum flectere; admitar latrantis canis terrent excitantque mentes hominum, ac sensibus illecebras ingerunt, delectari cultu simulacrorum, morum obscoenitate,

nitate, fallaci simulatione, immanique terrore; ut incautos pertrahant ad idololatriam, turpitudinem, errorem, atque abjectam animi diffidentiam. Quas dæmonum artes persequitur Augustini stylus in 2. de Civit. Dei cap. 25. & sequentibus, in libro de ipsorum dæmonum divinatione, atque aliis in locis. Mundus denique ad peccatum allicit perversorum hominum exemplo, colloquiis, moribus, consuetudinibus, aliisque innumeris sive personarum sive locorum depravatis institutionibus: ex quibus ad voluptatem, & vitæ commodum, impiorum quoque laudem captandam, vanus corporum ornatus, ambitio, intemperantia, libido, omniumque vitiorum erupit seminarium. Atque id quoque deplorat Magnus Augustinus in 3. de Doctrina Christ. cap. 10. serm. 5. de Verbis Domini, & Auctor serm. ad Fr. in Eremo serm. 31.

Deum caussam esse peccatorum scripsit Calvinus, ut dictum est capite hujus dissertationis primo: nam post Lutherum docuit Deum decreto antecedenti, absoluto, immutabili, & necessitatem inferenti tam ad primam, quam ad secundam mortem, idest ad peccatum, æternumque supplicium homines prædestinasse. Quod impius hæresiarcha asseruit in 1. Instit. cap. 16. de lib. arb. contra *Pighium*, in Antidoto Trident. Concilii, & in lib. de æterna Dei prædestinat. Ab hujus autem execrando errore omnes Catholicorum Scholæ recedunt. Thomistæ primum, qui licet prædefinitionem propugnent ad actum physicum sive ad materiale peccati, negant tamen illius prædeterminari malitiam: atque demonstrant stare cum efficaci præmotione indifferentiam liberi arbitrii; cui proinde imputandum est, quod physicus actus a recta ratione deflectat, habeatque privationem justitiæ, in qua sita est malitia peccati. Nos vero cum Theologis reliquis illam quoque prædefinitionem negamus; ita tamen, ut cujuscumque actus, etiam illius, qui ab humana voluntate sese a recto fine avertente peccati labe fœdatur, Deus auctor & prima caussa multiplici titulo dicendus sit, & quia ipse rationali creaturæ liberum arbitrium largitus est, & quia illam servat, & operantem præmovet universaliter, & quia prædeterminat quoque ad bonum in communi, unde se libere creata voluntas determinat ad bonum particulare: quia demum simultaneo concursu illam adjuvat & regit.

Hoc sensu Deum esse caussam omnium etiam malarum actionum, si paucos excipias, Scholastici omnes cum Magistro in 3. dist. 35. consentiunt. Enim vero, ut eo loci argumentatur Magister, & in eadem dist. Gregorius Ariminensis, Estius etiam ad dist. 37., & post S. Thomam 1. a. q. 79. art. 2. Theologi reliqui; omnia quæ sunt, in quantum sunt, sunt bona; ideoque Deum habere debent Auctorem. Quod memoratus Ariminensis pluribus, quam faciant alii, argumentis evincit. Inter quæ depromsit ea Augustino quæ sequuntur. Primo S. Pater in libro de moribus Manich. c. 1. ait Catholicam fidem esse: *Omnium naturarum atque substantiarum esse auctorem Deum*, ubi S. Pater affirmat se nomine naturæ illud significare, *quod intelligitur in suo genere esse aliquid*. Docet præterea S. P. 2. de lib. arb. c. 20. *Nullum esse bonum quod vel sentienti, vel intelligenti, vel quoquo modo cogitanti occurrat, quod non sit ex Deo*: ubi pariter bonum dicit, quod est aliquid; nam sequitur: *Omnem quippe rem, ubi mensuram, & numerum, & ordinem videris, Deo artifici tribuere ne cuncteris: unde autem ista penitus detraxeris, nihil omnino remanebit*. Item Augustinus de vera Religione cap. 34. scribit nihil *utcumque unum esse posse, nisi ab eo, quod summe unum est, id habeat*. Et tract. 1. in Joan. *Omnia*, inquit, *per ipsum, fratres, omnia omnino per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil*. Cum ergo peccatum, quantum ad actum pertinet, sit aliquid, debet effici ab eo, quod est omne esse: quemadmodum in eo quod pertinet ad rationem peccati, cum nihil sit, manifestum est non esse factum per Verbum, ut docet S. Pater eodem loco. Similiter Anselmus in libro de Concordia Præd. ait, *Omnes actiones & omnes motus facit Deus, quia ipse facit res a quibus, & per quas, & in quibus fiunt. Et nulla res habet ullam potentiam volendi aut faciendi, nisi illo dante. Ipsum quoque velle, quod aliquando justum est, aliquando non justum, a Deo est. Non esse vero bonum non est quid, nec a Deo est*. Et in libro de Casu Diaboli c. 20. *Ipsum pravum motum voluntatis, & singulas pravas actiones, quæ fiunt a perversa voluntate, Deus facit*. Sane cum actus peccati connumeretur inter res existentes, si Deus Auctor est universorum quæ existunt, etiam hujusmodi actus est caussa effectrix. Quare minus probabile est quod ait Thomassinus citatus lib. 4. c. VII. *Illud quod est, in quantum est, bonum est*, juxta Augustinum ad naturas rerum spectare, non ad actiones. Melius enim dicitur cum Divo Thoma citato art. ad 1. S. Patrem, ubicumque affirmat actum peccati, & voluntatem malam non esse a Deo, non loqui de actu & voluntate absolute, sed prout subest defectui & malitiæ, quæ nihil est. Ex quibus tamen non sequitur Deum prædefinire *materiale peccati*; quoniam satis est, ut eodem cap. explicavimus, si Deus concurrat ad singula opera creaturarum, ut caussa universalis absque physica prædeterminatione ad actus naturales, & ad eos maxime, qui cum malitia sunt conjuncti. Nostra ergo contra hæreticos fides est, Deum optimum maximum non esse ullatenus sua prædestinatione, & immutabili decreto effectricem caussam peccatorum, sive prædefiniendo malitiam, sive impellendo necessitante præmotione ad actum cum malitia peccati suapte natura connexum.

PROPOSITIO. Deus non est efficiens caussa peccati.

Demonstratur 1. ex Scripturis: Psalm. V. v. 14. habetur, *Quoniam non Deus volens iniquitatem tu es*. Sap. XIV. 9. *Similiter autem odio sunt Deo impius, & impietas ejus*. Habacuc 1. 13. *Mundi sunt oculi tui, ne videas malum, & respicere ad iniquitatem non poteris*. Jacobi cap. 1. v. 13. *Nemo cum tentatur, dicat quoniam a Deo tentatus: Deus enim intentator malorum est: ipse autem neminem tentat*. Huc spectant omnia loca, in quibus peccatum prohibetur, ut Deuteron. XI. 16. *Cavete ne forte decipiatur cor vestrum, & recedatis a Domino*. Amos v. 15. *Odite malum, & diligite bonum*. Lucæ XII. 15. *Videte & cavete ab omni avaritia*. Ad Rom. VI. 12. *Non ergo regnet peccatum in vestro mortali corpore*. 1. ad Corinth. 6. 18. *Fugite fornicationem, &c.* Idem comprobant loca, quæ divinam indignationem improbis minitantur; cujusmodi sunt, Exodi 32. v. 33. *Qui peccaverit mihi, delebo eum de libro meo*. Jud. 2. 12. *Ad iracundiam concitaverunt Dominum*. Oseæ XII. 14. *Ad iracundiam me provocavit Ephraim*. Ad Rom. 1. 18. *Revelatur enim ira Dei de cælo super omnem impietatem, & injustitiam, &c.* Evincunt idem testimonia, quibus asseritur repugnare iniquitatem divinæ sanctitati, ut Esaiæ 61. 8. *Ego Dominus diligens judicium, & odio habens rapinam in holocausto*. Soph. III. 5. *Dominus justus in medio ejus non faciet iniquitatem*. Oseæ XIV. 10. *Rectæ viæ Domini, & justi ambulabunt in eis*. Ex quibus habetur Deum nolle peccata, eadem prohibere, in ea pœnis animadvertere, ea tamquam bonitati suæ contraria summopere detestari. Atqui nemo sui compos, & præditus sapientia ac libertate illud efficit, quod odio habet, vetat, punit, & execratur. Ergo Deus peccata nequaquam sua efficientia operatur. Accedunt definitiones Conc., quas retulimus in 1. Volumine lib. VI. cap. 17.

Eadem est doctrina Sanctorum Patrum, ut vidimus agentes de Reprobatione Calviniana loco nuper laudato. Quibus addimus Ambrosium scribentem lib. 1. Hexam. cap. VIII. *Eradicari hanc malitiam Deus vult de animis singulorum. Quomodo ipse eam generaret, cum clamet Propheta, Desinite a malitiis vestris, & præcipue S. David, Desine inquit a malo, & fac bonum. Quomodo ergo ei initium a Domino damus? Sed hæc opinio feralis eorum, qui perturbandam Ecclesiam putaverunt*. S. Cyrillus in Joan. VIII. *Mussitant quidam inter se, quæ culpa fuerit Judæorum quod non crediderint, si necesse erat, ut sermo Esaiæ impleretur? Quibus respondemus Deum præscium futurorum prædixisse infidelitatem Judæorum, non fecisse: non enim propterea Deus ad peccandum quemquam cogit, quia futura hominum peccata novit; ipsorum quippe præscivit peccata, non sua*. S. P. Aug. in Ps. XC. *Non potes*, inquit, *facere Deum auctorem peccati*. De peccat. meritis lib. 2. c. 17. *Nullius culpæ humanæ in Deum referas caussam. Vitiorum namque omnium humanorum caussa superbia est*. Vide de Lib. arb. cap. 3. lib. 3. De Spiritu & lit. cap. 31. De Gratia & lib. arb. c. 23. Tract. in Joan. 1. & 53. Subscribit Augustino S. Prosper ad Ob. Vincent. cap. X. *Detestanda & abominanda opinio, quæ Deum cujusque malæ voluntatis, aut malæ actionis credit auctorem*. Vide & c. 21. XIII. & XIV. necnon ad cap. Gallorum 1. VI. VII. XII. & XV. Fulgentius etiam lib. V. ad Monimum ait: *Sicut ergo peccatum in eo non est, ita peccatum ex eo non est. Quod autem ex eo non est, opus ejus utique non est. Quod autem nunquam est in opere ejus, nunquam fuit in prædestinatione ejus*.

Pro terrem plura, nisi revincerentur hæretici etiam Protestantium suorum confessione. Magdeburgensium, Gerardi Vossii, & Salomonis Glassii meminimus memorato capite XVII. de Impiorum Reprobatione. Philippus Melanchthon in cap. IX. ad Rom. *Manifestum est*, inquit, *quod repugnare verbo sit voluntati humanæ, quia Deus non est caussa peccati*. Franciscus Junius de Peccato Adami cap. IV. *Deus autem decrevit peccatum ipsius, non efficacis decreti, sed permittentis, aut sinentis modo*. Confessio Augustana edita a Malanchthone, & exhibita Carolo V. anno 1530. in Comitiis habitis Augustæ Vindelicorum: *Caussa peccati* (inquit) *est voluntas malorum, videlicet Diaboli, & impiorum hominum, quæ avertit se a Deo contra mandata Dei. Ideo Christus inquit de Diabolo, Cum loquitur mendacium, ex propriis loquitur*. Confessio pariter Saxonica exarata ab eodem Melanchthone an. 1551. probata autem a Pastoribus Saxoniæ, Pomeraniæ, & Poloniæ cap. 1. habet: *Deus nec vult peccatum, nec approbat, nec adjuvat, sicut scriptum est, Cum mendacium loquitur Diabolus ex propriis loquitur, & pater est mendacii: & primæ Joan. 3. Qui facit peccatum ex Diabolo est, quia ab initio Diabolus peccat. Damnamus furores Marcionis, Manichæorum, & similes*. Idem haberi in Confessione Tzengerina, & in Gallicana demonstrat Hugo Grotius Tom. 4. op. Theolog. pag. 158. ubi & ipse ad Catholicorum sententiam plenissimis suffragiis accedit. Revincuntur itaque hæretici non solum Patrum irrefragabili auctoritate, verum etiam ingenua ac liberali Sectariorum suorum confessione.

Ratione etiam execrabilis hæresis impugnatur. Principio namque si Deus auctor est peccatorum, erit illorum aut moralis caussa, aut efficiens. Verum utrumque apertissime falsum est. Nam caussa moralis dicitur quisquis ad malum trahit aut consilio, aut exemplo, aut promissis, aut comminatione incussoque terrore. Quod tantum abest, ut Deus efficiat, quod potius peccantes increpat, invitat ad pœnitentiam, mulctat pervicaces supplicio gehennæ; atque ut abnegantes impietatem & sæcularia desideria sobrie & juste & pie vivamus, misit Filium suum in similitudinem hominum factum evangelizare pauperes, implere legem, benefacere & sanare, peccata dimittere, & dare animam suam redemptionem pro multis. Non ergo moralis caussa peccatorum Deus est, sed virtutum, bonorumque operum duntaxat, quæ approbat, suadet, præcipit, singularique remuneratione compensat. Erit multo minus auctor peccatorum physica efficientia. Nam si hoc foret, vel quia efficeret malitiam peccati, vel quia caussaret physicum actum. Porro malitia, cum nihil sit quam privatio debitæ rectitudinis, caussam efficientem non habet, sed tantummodo deficientem, ut demonstratum est in nostra disputatione de malo contra Manichæos lib. I. cap. VIII. prop. 2. Quare Augustinus Tract. I. in Joan. ait: *Peccatum quidem non per ipsum factum est, & manifestum est, quia peccatum nihil est, & nihil fiunt homines cum peccant*. Nonnulli autem e Schola Theologi, qui malitiam peccati sitam censent in actu aliquo positivo, nullum Dei concursum ad actum hujusmodi agnoscunt, nisi indifferentem, quo suamet determinatione abutitur humana voluntas. Atque hæc proinde unica est caussa peccati; cum in malum protendat non vi flexibilis illius præmotionis, qua posset bene uti, sed propria deliberatione, ob quam perverse ipsa divina utitur præmotione. Nos vero hanc quidem solam universalem, flexibilem, atque indifferentem præmotionem ad actus peccatorum admittimus: sed malum omne constituimus in boni privatione, ita tamen ut sit aliquid *complexe* significabile, scilicet denominetur peccatum actus carens debita rectitudine, ut cum dicimus aerem tenebrosum, hominem malum, lineam obliquam, non designamus rem aliquam significabilem *incomplexe*, idest entitatem ab aere, ab homine, & a linea diversam; sed aerem, ut luce privatus est: atque ita de reliquis. Quod in explicanda natura peccati iterum exponam. Interim ergo illud infero, peccatum cum nihil sit, Deum non habere caussam efficientem. Et dato etiam quod physice Deus determinaret ad actum peccati, ut propugnant Thomistæ posset defendi nullum actum ut actus est, esse malum, sed tale esse duntaxat in quantum a caussa secunda male fit: ideoque quod homo male operatur, potest Deus efficere secundum rectam rationem, quemadmodum hominem, quem adulter generat in utero mulieris fornicando, inculpate Deus producit per creationem. Ita etiam Thomistæ sese opponunt Calvinianis. Nec adversus Thomistas recte argumentantur, qui objectant Calvini verba in I. Instit. cap. 18. *Videmus ut Deus perfidiam volendo, defectionem Tribuum Israel alio fine juste voluerit*. Unde inferunt nec per Calvinum determinari a Deo voluntatem, quatenus mala est. Etenim, ut vidimus supra, prædeterminatio Calviniana infert necessitatem inevitabilem, & liberum arbitrium tollit penitus, ideoque verbo tenus, non re tribuit perfidiam humanæ voluntati, quæ nequit esse non perfida. Contra Thomistæ cum sua prædeterminatione tamen libertatem fatentur, quæ in actu primo nulla coarctatur necessitate, & potest ab omni opere, quod cum malitia peragitur, abstinere. Quamobrem ubi opinionem Thomisticam refutavi, compressi simul obtrectatorum loquentiam. Nequit ergo Deus esse Auctor peccati, quia nec illius malitiam prædefinit, nec actum, tali saltem præmotione, cui non possimus libere reluctari.

Postremo quis non videat quanta ex nefario Novatorum dogmate consequantur absurda? I. Necesse est, ut Deum auctorem malorum fateamur injustum: nam, ut scribit citato loco ad Monimum S. Fulgentius, *Nec justitia justa dicetur, si puniendum reum non invenisse, sed fecisse dicatur. Major vero erit injustitia, si lapso Deus retribuit pœnam, quem stantem prædestinasse dicitur ad ruinam*. II. Si verum est, quod Calvinus scribit in I. Inst. cap. 22. nullam esse peccatorum, & præparationis ad interitum caussam, præter divinam voluntatem, nonne Deus pejor erit Nerone, qui gladiatorum cædes, incendium Urbis, suorumque internecionem voluptatis decernebat, & sine horrore spectabat, cum omni arena, immanique spectaculo horribilior sit nequitia, & interitus impiorum? III. Eo detestabilius peccatum est, quo recta ratio inest perpetranti. Non enim peccant feræ, dum usu carentes rationis hominem discerpunt. minor est iniquitas in puero, quia minori pollet cognitione, gravius delinquit adultus, cujus est facilior inspectio, consiliique potestas: sapientum vero, majorumque virorum, quibus non deest auctoritas & prudentia, habetur culpa valde detestabilis & execranda. Deus ergo infinita sapientia, ac summa libertate præditus, si peccatorum auctor est, nequissimus erit, & incomparabilis malitiæ. IV. Cum peccata fiant Deo impulsore, ac motore, cur nam ei imputari non debent? Nam, ut Zuinglius scribit serm. de Provid. cap. 5. quia Deus legibus non tenetur? At lex princeps, a qua singulæ jus æquitatis participant, est sempiterna rectitudinis ratio, quæ in divina mente consistit, & a qua deflectere Deus nequit, nisi adversus seipsum insurgat. An peccata selegit, ut finem suum consequatur? Sed hæc de omnipotente nefas est cogitare; ad media enim illicita confugiunt, qui non possunt honesta adhibere: & recte Ecclesiasticus cap. XV. 12. clamat: *Ne dicas: ille me implanavit; non enim necessarii sunt ei homines impii*. V. Si verum est, quod scribit Heideggerus in Tumulo Conc. Trident. Deum Judithem Holoferni, non ut Estherem Assuero, Rebeccam Jacobo, & Abigaelem Davidi objecisse ut amores castos exequeretur, sed ut flagitiose amando rueret in perniciem; imitatores erunt Dei, non Diaboli administri, qui comptas formosasque mulieres ad labefactandam puritatem immittunt, easque impudice conspiciunt: eritque Dei institutio, non Satanæ, retia expandere turpitudinis. VI. Deus auctor bonorum bonus est. Qualis ergo est Deus auctor malorum, nisi malus? Nam a malis fructibus arbor mala dignoscitur. Inducit ergo sententia Calvini Deum Manichæorum, idest, Deum malum; & cum Deus malus sit nullus, viam consequenter sternit Atheismo. Imo ut melius est hominem non esse, quam peccata committere, ita melius est non esse Deum, quam hunc esse auctorem peccati.

CAPUT V.

Ad objecta Hæreticorum Responsio.

PRÆTERMITTIMUS plura hæreticorum argumenta aliis in locis soluta. Nam in I. Tomo lib. II. cap. 7. satisfecimus iis, quæ urgentur ad probandum Deum auctorem esse mendacii, & erroris. In lib. etiam IV. cap. 7. declaravimus quomodo sit in Deo sine prædestinatione præscientia peccatorum; per comprehensionem nempe divinam; & per ideas omnium futurorum in sempiterna Dei mente existentium, ut docet S. Pater lib. III. de lib. arb. cap. 3. & 4. & Tractatu LIII. super Joannem. In lib. autem VI. cap. 17. explicavi qua ratione Deus dicatur corda impiorum obdurare subtrahendo gratiam, ut docet S. Pater eodem Tractatu, Epist. ad Sixtum, & de Gratia & lib. arbitrio cap. 23. Dictum est ibidem quo sensu inclinet Deus voluntates in malum *occasionaliter*, & permissive, quatenus exhibet objectum inclinans suapte natura ad bonum, sed ex illo impiorum malitia captat suæ perditionis motivum, ut contigit Holoferni, cujus exemplum imperite nobis objectat Heideggerus. Itaque hæc omnia memoratis in locis requiras.

Remanent nunc diluenda quæ sequuntur. Legitur I. Regum cap. 2. v. 25. de Filiis Heli increpatis a Patre: *Et non audierunt vocem patris sui: quia voluit Dominus occidere eos*. Peccabant ergo absoluta Dei voluntate, quoniam Dominus illos interficere pro suo placito prædefinierat. = Respondent Nostrates dist. consequens: Peccabant, quia Deus prædefinierat illis subtrahere gratiam ob crimina, quibus retrahebant homines a sacrificio, eosque digna morte mulctare, conc. Peccabant, quia Deus decreverat illis impertiri malitiam, & eos ad peccatum impellere, volens ante peccatum illorum punitionem, nego. Quæ responsio bona est, traditisque ab Augustino interpretationibus comprobata. Verum ad frangendam Calvinianorum audaciam, dico particulam *quia* hoc loco reddendam esse pro *idcirco*, *igitur*, aut consimili, ut sensus sit, *Non audierunt vocem patris sui: & idcirco Dominus voluit occidere eos*. Particula enim hebraica כִּי, *Chi*, vim habet persæpe conjunctionis conclusivæ, ut Genes. XXII. v. 17. aliisque in locis. Atque hunc sensum exhibere laudatum textum, liquet ex vers. seq. 29. 30. & 31. ubi testatur Dominus velle se præcidere brachium domus Heli, quoniam filii comederant primitias omnis sacrificii. Quare ideo voluit Deus ipsos occidere, quia peccaverant. Hinc adversus alios Refractarios fatentur hoc loco declarari sententiam Domini de morte plectendis sceleratissimis filiis Heli, & adverbium *quia* idem valere, ac *quapropter*, Buxtorffius in Lexico, & Vorstius & Alstedius apud Sixtinum Amama in Gramm. H. p. 228. & Glassium lib. 3. Tract. VII. de Conjunctione Can. XXI.

Ulterius objiciunt. Quod Deus præcipit, illud vult: Præcepit aliquando peccatum: Vult igitur. Minor probatur ex lib. 2. Regum cap. XVI. v. 10. ubi de Semei dictum est, *Dominus præcepit ei, ut malediceret David: & quis est, qui audeat dicere, quare sic fecerit?* Resp. nego minorem: ad probat. dico, hæc esse verba ipsius Davidis, qui scelerum suorum conscientia perculsus putavit Semei Deo auctore sibi imprecatum, quia vir sanguinum erat, & alieni thori contaminator, ob quæ conviciis & maledictis merito proscinderetur. Probris autem vexare impium, ut impium, poterat Deus præcipere, cui *abominabile est cor pravum*, quemadmodum legitur in Proverbiis cap. XI. 20. Fuit ergo pœnitentis & humilis perferre contumeliarum aculeos, & existimare præceptum Domini quod erat procacitas maledicentis. At Deus minime Semei ad maledicendum impulerat: quin & ipse maledicus infra cap. XIX. 20. iniquitatem propriam agnovit, & venia a Davide impetrata, postmodum regnante Salomone præscripta transgressus pependit utriusque culpæ supplicium. Ita Deus maledictionem illam

permi-

permisit, non jussit, & inclinavit cor Semei subtrahendo gratiam, non impertiendo malitiam. *Nam si jubenti obtemperasset Deo, laudandus potius, quam puniendus esset, sicut ex hoc peccato postea novimus esse punitum*, ait Augustinus de Grat. & lib. arb. capite vicesimo. Adhibenda est eadem responsio consimilibus exemplis, de Joseph a fratribus vendito, de numeratis a Davide populis Israel & Judæ, de proditore, & crucifixoribus Christi Domini, & aliis similibus, quorum utilitatem Deus prædefinivit, iniquitatem vero sponte ab impiis patratam justo judicio permisit. Vide quæ scripsimus 1. T. lib. 4. cap. 7.

Insuper opponunt: Amosi cap. III. v. 6. legitur: *Si erit malum in civitate, quod non fecerit Dominus*, & Esaiæ XL. v. 7. *Ego Dominus faciens pacem & creans malum*. — Resp. utrumque Prophetam loqui de malo pœnæ, non autem de malo culpæ. Per Amos enim prædicit Deus eversurum se Israelem, templa, regumque domos, eo quod insanias paterentur, cultum scilicet idolorum in montanis Samariæ. Et Esaias pariter exprobrat Israelitis, quod in victoriis Cyri, & liberatione populi Dei non agnoscerent vertentem dorsa regum, & gentes subjicientem. Unde Augustinus contra Adimantum cap. 26. de verbis Amosi ait: *Malum hoc loco non peccatum, sed pœna accipienda est*; & de loco Esaiæ, proximo capite 27. *Etiam hoc eadem regula solvitur*. Legite lib. 1. cap. 8. responsiones ad objecta Manichæorum.

Præterea objiciunt S. P. Augustinum cap. 101. Ench. scribentem: *Fieri potest, ut hoc velit homo voluntate mala, quod Deus vult bona*: & lib. 5. contra Julianum cap. 3. ubi demonstrat, concupiscentiam & cæcitatem non esse rationalis creaturæ conditionem, sed pœnam peccati, & propterea a Deo justo judicio tradi impios in desideria cordis eorum, ut docet Paulus ad Rom. c. 1. v. 24. Nec docet tantum tradi per gratiæ denegationem, sed etiam virtute potentiæ suæ, quod probat verbis ejusdem Apostoli seq. cap. IX. v. 22. *Quod si Deus volens ostendere iram, & notam facere potentiam suam, sustinuit in multa patientia vasa iræ apta in interitum, &c.* Si ergo Deus per potentiam tradit impios in desideria cordis eorum, dicendus est trahere illos efficienter in perditionem. — Resp. S. Patrem cap. 101. Enchiridii voluntatem appellare *finem operationis*, & affirmare interdum homines ad malum finem ordinare, quæ Deus in bonum præordinat: *Velut* (inquit) *si malus filius velit mori patrem, vult hoc etiam Deus*. Alia affert exempla, idest Judæorum, qui mala voluntate occiderunt Dominum Jesum, quem Deus voluntate bona, ut occideretur, permisit: & Pauli, quem fideles nolebant pergere Jerosolymam ne pateretur mala prænuntiata ab Agabo, cum illuc adire Deus vellet ad Christi fidem prædicandam sese martyrem exercendo. In quinto autem contra Julianum docet tantummodo tradi impios a Deo in desideria cordis eorum, quatenus in pœnam præcedentis peccati divina efficaci gratia destituuntur, redarguens simul hæreticum, quod nollet concupiscentiam ad peccatum allicientem esse vitium labe originali inseminatum. *Si autem* (inquit) *non est pœna peccati, profecto iniqua pœna est, & injustum facit Deum, quo jubente vel sinente, aut informante, quo non avertente infligitur innocenti*. Ubi consulto ait, *quo jubente, vel sinente*, ut intelligas concupiscentiam ipsam, ut malum est, permitti; ut pœna est, justo judicio corpori mortis hujus adhærere. Nec alio sensu docet tradi divina potentia impuros in immunditiam, nisi quia deseruntur a Deo, ut ostendat potentiam judicii in reprobis, & virtutem misericordiæ in electis: *Cum ergo dicitur homo* (inquit eodem capite S. P.) *tradi desideriis suis, inde fit reus, quia desertus a Deo cedit eis, atque consentit, vincitur, capitur, trahitur, possidetur*. Ita traduntur impii in desideria cordis eorum, Deo permittente, non impellente; quoniam, ut scribit idem S. Doctor de nat. & grat. cap. 22., *per cordis cæcitatem, quæ fit deserente luce sapientiæ*, in plura & gravia peccata collabuntur.

Denique objicitur. Dictum est supra, Deum esse primam caussam cujusque actus: At homo ponendo actum malum peccat: Ergo & Deus; maxime cum concurrat ad aliquos actus inseparabiles a malitia, ut ad mendacium & odium. Nec valet respondere, esse caussam universalem, non prædeterminantem hujusmodi actuum. Etenim hoc sufficit, ut auctor dicatur omnium operum naturalium, & eorum quæ creatura innocens perfecit. Igitur satis erit, ut sit efficiens caussa peccati, ad actum pravum concurrere universaliter. — Resp. hominem non ideo peccare quia actum ponit; sed quia ponit pravo animo, & deviando a recta ratione. Potest autem idem actus fieri ab homine intentione mala, & simul a Deo voluntate bona, ut supra diximus cum Augustino. Nec obstat quandoque ab actu inseparabilem esse malitiam; quoniam inseparabilis est ab actu, quatenus efficitur a caussa particulari, & prædeterminante actum ipsum: non prout est a caussa universali & indifferente, quomodo defectus soni, ambulationis, rudisque scripturæ tribuitur citharæ, tibiæ, & calamo, non caussæ principi; ut diximus lib. IV. cap. VII. ad object. 2., propterea quod hujusmodi instrumenta sunt ad vitium determinata seipsis. Sane concursus universalis & indifferens sufficit, ut Deus sit auctor operum singulorum, quia quidquid est in aliquo genere, pendet a caussa, sine qua nihil est. At concursus hujusmodi non sufficit, ut Deus dicatur caussa peccati; quoniam illud, in quantum est malum, est nihil, ideoque caussam non habet nisi deficientem ab esse. Quod superius explicavi comparatione tenebrarum, atque in dissertationis exitu repetam sequenti Epigrammate divi Prosperi:

Per Verbum omnipotens Deus omnia condidit unus,
A quo natura est nulla creata mali.
Nulla igitur vitiis substantia, nullaque vita est,
Quæ vegetet corpus, materiamque suam.
Sed cum libertas discedit ab ordine recto,
Nec servant proprium quæ bona sunt modulum;
In culpa & vitio est vagus in contraria motus,
Fitque malum veram deseruisse viam.

DE

DE THEOLOGICIS DISCIPLINIS
LIBER DECIMUS SEPTIMUS,
QUI INSCRIBITUR
DE HÆRESI JANSENIANA.

VALDE affinem esse Calvinianæ hæresi Jansenistarum circa libertatem arbitrii doctrinam, nemo putet a me injuria, & falsa accusatione prolatum. Denegasse Jansenium libertatem indifferentiæ, sine qua diximus nullum voluntatis opus liberum esse, & cum potestate ac dominio peractum, annuunt Janseniani, norunt omnes, atque evincit proxima dissertatio. Theologi Portus Regii, & qui hoc abolito nomine ad partes Jansenianas accessere, indifferentiam a libero arbitrio indivulsam fatentur; sed passivam, qua vel cupiditatis, vel caritatis impulsu humana voluntas absque electione & dominio huc, aut illuc abripiatur: ideoque, si activam indifferentiam, qua liberum arbitrium a gratia excitatum possit motum suum cohibere, Theologi illi minime agnoscunt, ex libro superiori compertum est, eos nullo pacto a placitis Jansenianis recedere. Abhorrent illorum plurimi etiam a *necessitatis* vocabulo; affirmantes necessitatem, ac libertatem pugnare invicem: at necessitatem naturalem, & necessitatem inclinationis distinguunt, autumantes nihil esse naturali necessitati alligatum, si in illud voluntas propendeat: quod falsum esse jam vidimus, demonstrantes quomodo voluntas in bonum in communi, & in Deum clare visum tendat naturaliter, etiamsi id eveniat maxima inclinatione ac lubentia. Jam illud quoque concedunt posse voluntatem a gratia excitatam et reluctari: verum hanc reluctandi potestatem dari negant, quandiu voluntas actualis gratiæ inspiratione movetur, ita, ut libertas indifferentiæ nequaquam actu consistat sub victrici delectatione. Verbis itaque, non re Theologi illi sunt a damnatis erroribus alieni.

Propositiones quidem Jansenianas ab Ecclesia proscriptas videntur rejicere: at priorem eo sensu damnatam autumant, quod justi nequeant servare præcepta etiam efficaci gratia suffulti: contendunt tamen ipsi, dum tentationi succumbunt, nullam gratiam adesse, qua stare possint; quoniam, inquiunt, gratia non dat posse, nisi sit efficax. Alteram propositionem damnatam ajunt, in quantum enunciat gratia trahi voluntatem quasi instrumentum quoddam inanime; non in quantum affirmat nullam dari gratiam, aut robustam, aut parvam, cui voluntas nunquam non obtemperet. Tertiam catenus censent esse proscriptam, quatenus ad merendum, vel demerendum tradit sufficere libertatem a necessitate naturali, non quatenus adstruit necessitatem indeclinabilis inclinationis. In quarta Jansenii positione hunc sensum rejiciunt, quod non possit voluntas resistere, si velit; at inquiunt, dum vult, velle indeclinabili necessitate. Postremam & ipsi damnant, in quantum justificatio & fides non tribuuntur Christi merito solis prædestinatis; propugnant illam tamen, in quantum tenent solis prædestinatis conferri gratiam, qua æternam salutem consequi valeant. Hæc præmonere oportebat, ne quis Theologorum istorum libros perlegens, verborum specie deceptus Janseniana dogmata incaute deglutiat. Sincere enim, & absque sermonis ambiguitate tenendum est, nusquam justos deseri a Deo, nisi Deum ipsi prius deserant, nec deesse illis gratiam sufficientem, dum præcepta servare volunt. Tenendum est dari in hoc statu gratiam, cui voluntas libere, & culpabili renitentia resistit: solam *lubentiæ* seu *Spontaneitatis* libertatem, per quam plura cum inclinatione & voluptate fiunt, non sufficere ad meritum, vel demeritum: libertatem arbitrii non consistere absque electione, potestate, ac dominio: omnes denique redemptos a Christo, dum vivunt, posse salvari, atque omnibus patere aditum ad salutem; quamvis salvi fiant soli prædestinati. Hac præmissa declaratione, asserta Jansenistarum dispellam; & æquitatem censuræ adversus articulos Baji, Quenellii, Jansenii, Apostolicæ denique Sedis in proferendo de illis judicio auctoritatem defendere, & propugnare conabor. Atque his expletis, errores omnes adversus Christi Gratiam, & hominum libertatem a me refutati erunt, ac profligati.

CAPUT I.

De Gestis Baji, Jansenii, & Quenellii.

PARUM itaque distare circa libertatem arbitrii sub gratia, & lege peccati a Calvinistarum hæresi molliorem illam, quam dicunt Jansenianam, & utramque plurimis, certisque momentis refelli, superior exercitatio nostra declarat. Et ea eo quidem fonte totum, ut animadvertimus, scaturit Jansenistici dogmatis systema. De quo cum dicta sint plura, nunc cetera, maxime quæ in controversiam vocantur, prosequar eodem filo, & genere disceptationis. Cumque sectarum Auctores in exordio orationis consuevetim collocare, ab his modo præscriptæ lucubrationis initium est repetendum.

Michael Bajus Mechliniæ apud Belgas ortum habuit anno 1513. Doctor in Facultate Theologica Lovanii renunciatus anno 1550., sequenti a Carolo V. institutus est Regius Sacrarum literarum Professor loco Joannis Leonardi Hasselii, qui ad Synodum Tridentinam profectus ibidem proximo anno 1552. e vita demigravit. Cui substitutus Bajus sacras ad annos ferme quadraginta tradidit disciplinas. In quo docendi munere docti viri complures, Tapperus primum & Ravesteyn errores disseminari deprehenderunt, re etiam anno 1558. ad Belgii Consilium delata. Quidam etiam Fratres Minores XVIII. Baji articulos vertente anno 1560. exhibuere Sacræ Parisiensi Academiæ, quæ plerosque insignis hæreseos notis proscripsit. Accusatus fuit Bajus proximo anno 1561. apud Antistitem Mechliniensem Cardinalem Granvellanum: sed indictum statim jussu Pii IV. utrique parti silentium. Interim & ipse Bajus, quamquam non sine aliquorum repugnantia, Tridentino Concilio anno 1563. delegatus cum Hesselio Theologus Lovaniensis. Redux a Concilio typis mandavit opuscula *De libero arbitrio*, *De Caritate*, *De Justificatione*, *De virtutibus impiorum*, *De Sacramentis in genere*, *& De forma Baptismi*. Nova hinc dissidiorum seges. Collecta sunt ex prædictis Opusculis asserta 76., quæ anno 1567. damnavit Sanctissimus Pontifex Pius V. Edidit Bajus Apologiam, rogavitque Pontificem, ut Bullam tamquam subreptitiam rescinderet: quam e contra Pontifex matura deliberatione editam fuisse rescripto an. 1569. die 13. Maji declaravit. Damnationem confirmavit ineunte an. 1579. Gregorius XIII. qui etiam Lovanium misit Franciscum Toletum insignem Societatis Jesu Theologum, & postea S. Romanæ Ecclesiæ Cardinalem amplissimum; cujus opera Bajus propositiones prædictas scripto publico retractavit: efflavitque animam anno 1586. die 16. Septembris. Atque post Baji obitum, illius simul & Jansenianas propositiones damnarunt Urbanus VIII. Bulla *In Eminenti* emissa anno 1641. & Innoc. X., quo urgente Constitutio Urbani anno 1648. fuit in Belgio solemniter promulgata & recepta. In his autem excitatis per Bajum dissidiis nihil incommodi Augustinianæ Scholæ derivatum, sed illi potius auctoritatem præsidiumque accessisse, demonstratum est nono capite de Hæresi Pelagianorum.

Sunt autem errores Baji, integritatem primæ conditionis, & exaltationem humanæ naturæ in consortium divinæ debitam ac naturalem fuisse, & merita primi hominis & Angelorum nullatenus dicenda fuisse supernaturalia: concupiscentiam etiam in renatis relapsis proprium esse peccatum, sicut pravos ipsius motus, & desideria, quæ homo patitur etiam invitus: ad peccatum non pertinere an sit voluntarium, & hominem damnabiliter peccare in eo etiam quod facit necessario, propterea quod sola violentia, non autem necessitas repugnet libertati hominis naturali. In quo sane, ut diximus, prælusit Jansenio, ita, ut merito Urbanus VIII. definierit in libris Jansenii opiniones & sententias jam reprobatas atque damnatas contineri, & renovari. Atque hæc omnia plurimis Bajanis articulis expressa fuerunt a nobis suis quæque locis refutata. Addidit plura circa Opera Infidelium, Justificationem, caritatem, & meritum libris sequentibus discutienda. Omnes vero propositiones Baji, quamquam nonnullæ aliquo pacto possint sustineri, in sensu auctoris esse respective *hæreticas*, *erroneas, suspectas*, *temerarias*, *scandalosas*, *& in pias aures offensionem immittentes*, definit Pius V. in Bulla ab Urbano confirmata: nec est, quo se vertant Baji, Jansenique Gregales, nisi ad temere obloquendum, aut Constitutiones præfatas esse

subre-

subreptitias, aut apposito commate perverse explanatas, aut Romanum Pontificem in dijudicandis Scriptorum opinionibus, factisque dogmaticis non esse infallibilis Auctoritatis. Quæ omnia paullo infra explodere & exsibilare curabimus.

At dicendum primo de Jansenio, cujus doctrina & secta adeo celebris evasit, ut vix Bajus soleat inter nos nominari. Cornelius Jansenius Leerdamensis apud Batavos in lucem editus est Catholicis parentibus an. 1585. Dedit operam humanioribus literis Ultrajecti, Philosophicis & Theologicis disciplinis Lovanii. Vixit aliquandiu Parisiis, & Bajonæ, ubi fertur per 12. annos consilio & impulsu Abbatis San-Cyrani elaborasse novum circa Gratiam Systema. Doctorali laurea insignitus est Lovanii an. 1617. ibique sacras literas professus est an. 1630. Electus an. 1635. Yprensis Episcopus, Opus, quod inscribitur, *Augustinus*, extrema manu perpolivit, scriptaque sua, publicis quoque Tabulis, Romanæ Ecclesiæ & Pontificis maximi judicio subjiciens die 6. Maji an. 1638. in Ecclesiæ communione decessit. Hujus obedientiæ exemplum, quod tamen doctrinæ illius sectatores imitari non curant, aliaque Christianarum virtutum specimina immodicis laudibus exornant Yprensis Episcopi Apologistæ, & præsertim in Panegyri Janseniana Paulus Aurelius, quasi vitæ probitas sit certissimum Catholicæ doctrinæ argumentum. At errasse non semel in dogmate bene institutos spectatosque viros demonstrant, ut omittam S. Martyrem Cyprianum, exempla Theodori Mopsuesteni, Ibæ, & Semipelagianorum Massiliensium, quos Prosper appellat *viros spiritualium studiorum*, plurimque similium, de quibus vide dissertationem Prodromam nostri Philippi Van-Waure acerrimi Jansenianorum Oppugnatoris. Quamquam me latet, sit ne prædictis comparandus Yprensis Antistes. Nam quæ ipse scripsit Epist. 113. ad San-Cyranum, *Doctrinam, quam in Sancto Augustino reseravit, omnibus stuporem incussuram*, & Ep. 131. *se adduci non posse, ut credat Opus suum a judicibus approbandum umquam fore*: & quæ scribit Tom. 2. p. 27. de Scholasticis, & de universa Ecclesia, carere intelligentia eorum, *quæ in precibus suis, ipsaque Oratione Dominica quotidiana protestatur*; hæc inquam, neque inculpatæ conscientiæ indicium præbent, nec religiosæ. Sed de Jansenii conscientia nolumus juxta monitum Apostoli ante tempus judicare.

Liber vero Jansenii ut Lovaniensibus typis prodiit in lucem, præmisso exacto examine, memorata Constitutione Urbani ad tenebras damnatus est, quod adversus præcedentia statuta de Auxiliis divinæ gratiæ non obtenta facultate pertractaret, multasque contineret Baji assertiones a Pio V. & Gregorio XIII. proscriptas. Interea cum novum Opus censorum virorum manibus tereretur, Deputati a Sacra Facultate Parisiensi quinque famosas propositiones inde excerptas notarunt, easque 85. Gallicani Præsules an. 1650. exhibuerunt Innocentio X. nonnullis aliis, numero tamen atque auctoritate paucioribus, repugnantibus. Instituta a Romano Pontifice pro Examine propositionum speciali Congregatione, non defuere qui pro Jansenii Caussa sedulam navarent operam, inter quos Ludovicus de S. Amour, Delalane, Angran, Desmares, & Manessier: instantibus contra pro damnatione Halliero Syndico Parisiensis Universitatis & viris aliis doctissimis. Discussa autem & ventilata per biennium controversia, ita ut jure merito postea affirmaverit Alexander VII. majorem non potuisse desiderari diligentiam, Innocentius X. facta prius in Congregatione coram se habita declaratione quod nullum omnino vellet Augustinensi & Thomisticæ Scholæ præjudicium afferre, quemadmodum declarasse prætarum Alexandrum Theologis Lovaniensibus dictum est supra; emisit Constitutionem, quæ incipit, *Cum occasione impressionis libri &c.* per quam famosæ propositiones tamquam falsæ & hæreticæ fuere damnatæ. Passis naufragium Jansenistis apertire portum visa est celebris facti, jurisque distinctio; unde inclamare cœperunt se quoque rejicere propositiones Innocentiano Decreto prostratas, at non sensum Jansenii, quem necesse foret ex amplo Auctoris volumine piscari, atque in hujus ventilatione ad criticas regulam exigenda esse Romanum quoque Pontificem errandi periculo obnoxium. Atque id impulit vigilantissimum Apostolicæ Cathedræ moderatorem Alexandrum non solum ad confirmandam Constitutionem Innocentii die 16. Octobris an. 1656. verum etiam ad præscribendam formulam Juramenti ab Ecclesiasticis omnibus præstandi, excerptas fuisse propositiones ex libro Jansenii, & in sensu ab eodem auctore intento damnatas. Quod mandavit Pontifex Maximus die 15. Februarii an. 1664. Tum Janseniani alii veluti erectis vexillis abnuere se prædictæ formulæ subscripturos in Hollandiam profugæ & exules. Alii haud veriti solemniter mentiri, & dejerare, formulæ palam subscribere, autumantes religiosum servandum esse silentium: quam detestandam hypocrisim quidam uno, quidam altero titulo palliare studuerunt, etiam ab ipso Arnaldo Jansenianis partibus addictissimo digna vituperatione exagitati. Quid enim turpius quam dissimulatione, aut alienæ mentis sensu propositam sine ambiguitate a supremo Judice sententiam jurejurando firmare? Suborta postlhac circa formularii descriptionem etiam per Belgium dissidia oportune compescuit Innoc. XII. die 6. Februarii an. 1694. Constitutione, qua declaravit Propositiones ex libro Jansenii excerptas a suis Prædecessoribus fuisse damnatas *in sensu obvio, quem ipsamet propositionum verba præseferunt*; inhibendo ulterius ne quis invidioso nomine Jansenismi traduceretur, nisi legitime constiterit aliquam ex his propositionibus docuisse. Verba autem Pontificis a nobis relata sunt cap. VII. Thesi 4. De H. Pelagiana. Quare doctrinam de gratia efficaci majorum suorum exemplo Lovanienses ad hanc usque diem invictissime propugnarunt, pro ea stant imperterriti Augustiniani, & Thomistæ, eamque ætate nostra in conspectu totius Ecclesiæ tenuit Romanus Pontifex, elogioque præclarissimo consecravit: atque ingenue fatentur Thomistas a Jansenistis toto cœlo distare viri plures Theologi ex illorum quoque palæstris, qui efficacem ab intrinseco gratiam oppugnant, ut Deschamps, Martinonus, Annatus. Vide horum testimonia apud Franciscum Vanrast 2. volum. p. 75. Sed de vindiciis Scholarum nostrarum dictum supra.

Damnatæ ergo Propositiones Jansenii sunt istæ: I. *Aliqua Dei præcepta hominibus justis, volentibus, & conantibus, secundum præsentes, quas habent, vires, sunt impossibilia: deest quoque illis gratia, qua possibilia fiant.* II. *Interiori gratiæ in statu naturæ lapsæ numquam resistitur.* III. *Ad merendum vel demerendum in statu naturæ lapsæ non requiritur in homine libertas a necessitate, sed sufficit libertas a coactione.* IV. *Semipelagiani admittebant prævenientis gratiæ interioris necessitatem ad singulos actus, etiam ad initium fidei: & in hoc erant hæretici, quod vellent eam gratiam talem esse, cui posset humana voluntas resistere, vel obtemperare.* V. *Semipelagianum est dicere, Christum pro omnibus omnino hominibus mortuum esse, & sanguinem fudisse.* Circa has autem propositiones, quoniam ut vidimus hactenus, Jansenistæ principio negabant fuisse a Jansenio prolatas, deinde rei evidentia devicti affirmarunt non alio sensu ab Auctore conscriptas, quam eo, quem exigat Augustinianum de gratia systema; postea vero damnato ipsius auctoris sensu prostrati penitus & subacti non aliam evadendi viam invenerunt, quam in factis dogmaticis Pontificium judicium aut pervicaci obstinatione, aut obsequioso, ut vocant, silentio eludere & parvipendere: operæ pretium nos facturos esse arbitramur, si posteaquam de Bajana damnatione instituta fuerit disputatio, vana hæc & exhausta Jansenistarum subterfugia in auram fumumque resolvere elaborabimus.

Priusquam autem id conemur attingere proponendum est breviter qualem sensum præseferant præmissæ propositiones, & qualem intenderit idem Auctor; ne imperiti, aut malevoli nobis succenseant, quod gratiam constituamus in inspiratione sanctæ dilectionis & in explicanda ejus natura nonnihil a vulgari Thomistarum placito recedamus. Et quidem in re difficili explicanda non solum Augustini sententias, sed ipsa quoque verba nos exscripsisse viderit, qui S. Patris contra Pelagianos disputationes diurna, & nocturna manu versaverit. Docet ergo Jansenius lib. 4. de Grat. Christi cap. 11. gratiam esse delectationem & suavitatem, qua anima in bonum appetendum delectabiliter trahitur; ac pariter delectationem concupiscentiæ esse desiderium illicitum, quo animus etiam repugnans in peccatum inhiat. Eodem lib. cap. 9. docet utramque delectationem invicem pugnare, earumque conflictum sopiri non posse, nisi alteram altera delectando superaverit, & eo totum animæ pondus vergat, ita ut vigente delectatione carnali impossibile sit, quod virtutis & honestatis consideratio prævaleat. Addit lib. 7. cap. 5. delectationem esse vinculum, quo liberum arbitrium in justitia, vel peccato ita firmiter ligatur & retinetur, ut quandiu isto constringitur, actus oppositus sit extra ejus potestatem, ita videlicet ut arbitrium non liberatum eum velle non possit. Contendit lib. 4. cap. 7. naturali ordine ut delectatione dilectionem, ex dilectione operationem consequi: & lib. 2. cap. 25. gratiam & opus bonum ita reciprocari, ut quemadmodum ex gratia data mox effectum operis consecutum esse infertur, ita vice versa ex defectu operis inferatur gratiam non esse datam. Demum lib. 3. cap. 21. scribit, omnibus illis, pro quibus Christus Sanguinem fudit, etiam sufficiens auxilium donari, quo non solum possint, sed etiam reipsa velint & faciant id, quod ab eis volendum & faciendum esse decreverit. Hæc omnia verbis ipsis Jansenii a nobis narrata sunt.

Videt, ut arbitror, qui legerit superiores dissertationes nostras cum hæreticum sensum propositionum Jansenii, tum maximum Augustinensium a Jansenianis discrimen. Ait Jansenius impossibile esse, ut vigente sancta delectatione illicitum prævaleat desiderium & consideratio peccati, & e contra sub vividiori concupiscentia necessario liberum arbitrium succumbere. Justis ergo conantibus & volentibus, dum deest victrix delectatio & gratia efficax, impossibile est divina observare præcepta. Nos contra, nullam delectationem contendimus injicere vinculum libertati, nisi summi boni per lumen gloriæ manifestati, aut boni, ut inquiunt, in communi, extra quod divagari nequit voluntatis instinctus; propterea quod hæc duo tantum tollunt indifferentiam judicii: ideoque sicut quacumque gratia præventus potest iniquus reluctari; ita quacumque premente cupiditate potest justus perseverare. Ita priorem

ram propositionem Jansenii rejicimus, damnamus, refellimus, reprobamus. Quod de reliquis eadem ratione dicendum est. Nam sententia nostra nec semper gratiæ dilectionem inspiranti assentimur, neque necesse est ut sequamur, quod magis delectat, neque potestas reluctandi gratiæ, quæ datur per subministrationem Spiritus Sancti Semipelagianismi est indicium; neque solis prædestinatis gratia operationis intuitu meritorum Christi confertur. Quod si ad opera salutaria actu perficienda necessarium defendimus auxilium suapte natura efficax; consentientes habemus Theologos præclarissimos nulla Jansenianæ labis caligine aspersos. Satis quippe est, ad profliganda scita Jansenii, sub parva delectatione veram potestatem agendi, atque sub delectatione victrici potestatem agnoscere reluctandi. Atque his ea omnia confirmantur, quæ de maxima Nostratium a Jansenistis discrepantia diximus de H. P. cap. VII. Thesi 4. At, si quæ supersunt, quæ ad invidiam, aut erroris suspicionem adhuc nostram videantur trahere sententiam, eadem plana facere in hac ipsa disquisitione curabimus.

Etenim suscipientes patrocinium æquitatis, nec Bajum extimescere possumus, nec Jansenium, nec, qui magnas contentiones iterum excitavit, Paschasium Quenellium. Is Lutetiæ Parisiorum natus Quinctili mense, anno 1633. Congregationi Presbyterorum Oratorii, non institutæ a Philippo Nerio, Florentinæ, ac Romanæ Urbis singulari ornamento, sed illi, quæ auctorem habet Berullum S. R. E. Cardinalem amplissimum, vertente anno 1657. nomen dedit. Elucubravit, edidítque anno 1676. dissertationes ad Opera S. Leonis Magni: opus statim Romæ proscriptum, & ab eximio Ordinis nostri viro Christiano Lupo confutatum in libro de Appellationibus. Damnationis decretum incredibili audacia *libellum famosum* imposturis, & diabolico odio plenum non dubitavit appellare. Congregationis suæ monita ac præcepta pertinacissime sprevit, dimisso quoque habitu, ac nomine erro factus & profugus. Prodiit anno 1699. Parisiis Quenellii opus inscriptum, *Le nouveau Testament en François, avec des Reflexions morales sur chaque verset*: in eo renovavit Baii, & Jansenii damnata dogmata, amplastique errores ad propositiones 101. a Clemente XI. in Bulla *Unigenitus* an. 1713. jure, meritoque proscriptas. Etenim nullam gratiam nisi efficacem Quenellum admittere, ac talem, quam nihil impedire possit & retardare, liquet a propositione nona ad vicesimam quartam. Absque tali gratia impossibilia esse divina præcepta asseritur primis quatuor, nec non tricesima octava & duabus sequentibus. Gratiam primi hominis debitam ac naturalem tradit propositio 34. 35. & 37. Ante fidem, & remissionem peccatorum nullam dari gratiam traditur propositione 26. 27. 28. Mitto plura alia, quæ pertinent ad caritatem, ad Ecclesiam, ad Sacrarum Scripturarum lectionem, aliaque dogmata. His enim evidentissime constat Quenellii cum Bajo, & Jansenio concordia.

Bulla *Unigenitus* annunciata Universitati Coloniensi die 8. Januarii anno 1715. concordi Doctorum approbatione recepta est, dum Theologicam Cathedram moderabatur Nicolaus Girken Scriptor Instituti nostri percelebris. Idem præstiterat præcedenti anno die 5. Augusti Academia Duacensis. Probarunt unanimiter Pontificis maximi judicium Theologi Lovanienses die 8. Julii an. 1715., Regente Theologicæ Facultatis Jacobo Van-Bolluyt nostri pariter Ordinis viro eximio. Eamdem Constitutionem omnino servandam publicaverunt clarissimi Antistites Namurcensis, Ruræmundensis, Gandavensis, Antuerpiensis, Tornacensis, Audomarensis, aliique plurimi. Excepit, dignaque veneratione amplexata est die 14. Augusti anno 1716. universitas Salmanticensis. In Italia, Germania, Hispania, & Lusitania singuli, ut par erat, illi obtemperarunt. A Gallicanis Episcopis prodierunt pro acceptatione hujus Bullæ mandata CXXX. relata in libro, cui titulus, *Recueil des Mandemens, & Instructions Pastorales des Messeigneurs les Archevêques, Evêques de France pour l'acceptation de la Constitution de N. S. Pere le Pape Clement XI. du 8. Sept. 1713. &c.* Recepta tandem Clementina Constitutione ab omni Catholicorum Ordine, paucis Refractariis exceptis, ne iterum adversus efficacem gratiam insurgerent dialectici disputatores, præter Benedicti XIII. commemoratas approbationes, consulens Scholarum tranquillitati etiam vigilantissimus Ecclesiæ universalis Pastor CLEMENS XII. Brevi *Apostolicæ Providentiæ officio* emanato die 2. Octob. anno 1733., ut liquet ex Bullario FF. Prædicatorum Tom. 6. pag. 738. In quo a regnante Pontifice redarguitur primo *intolerabilis eorum pertinacia, qui etiam nunc contendunt censuris latis in Constitutione* Unigenitus *doctrinam Sanctorum Augustini & Thomæ de divinæ gratiæ efficacia esse perstrictam.* Deinde præcipitur *in virtute sanctæ obedientiæ, & sub canonicis pœnis, ne disputantes, aut docentes, sive scriptis editis, sive aliter propositiones defendant, aut enuncient, quæ intendictas Novatorum calumnias firmare, ac promovere possint.* Postremo, ut etiam a Paulo V. sancitum fuit, ad extinguendum fomitem dissensionum interdicit, *ne vel scribendo, vel docendo, vel disputando, vel alia quaslibet occasione notam, aut censuram ullam Theologicam Scholis diversa sentientibus inurere, aut earum sententias conviciis & contumeliis incessere aliquis audeat, donec de iisdem controversiis S. Sedes definiendum, ac pronunciandum censuerit.* Igitur omnium Pontificum, ad hunc usque, quem pro Ecclesiæ suæ commodo diutissime regnare cupimus, approbatione atque auctoritate censenda est S. P. Augustini doctrina tutissima atque inconcussa, & nullatenus petita Baji, Jansenii, & Quenellii condemnationibus.

CAPUT II.

Non esse Censuras, & Constitutiones adversus Bajum adulterinas, & subreptitias.

JANSENIANI, ne se prædamnatos in Bajo fateantur, facti malæ caussæ Patroni inquiunt illius doctrinam neque a Theologica Facultate Parisiensi fuisse censoria animadversione notatam, nec proscriptam Pii V., Gregorii XIII. & Urbani VIII. Constitutionibus. Atque id postremum triplici via evincere moliuntur. Quidam enim ajunt Bullas horum summorum Pontificum subreptitias esse: nonnulli contendunt his non perstringi propositiones in rigore, & proprio verborum sensu ab auctoribus intento: aliqui inverecunde asserunt errasse Romanos Pontifices, atque se Augustini auctoritate satis esse munitos. Hæc ergo perversorum hominum inventa subjectis thesibus repellam.

PROPOSITIO I. Extra omnem controversiam positum est, Universitatem Parisiensem anno 1560. XVIII. assertiones Michaelis Baji reprobasse.

Demonstratur primo Historicorum omnium consensione, qui hujus Censuræ meminerunt; ut constat ex Raynaldo ad annum 1561. num. 5. & 44. & Cardinali Pallavicino lib. XV. Hist. Concilii Tridentini capite 7. num. 7. Præterea comprobatur testimonio doctissimi Cardinalis Hieronymi Seripandi Ordinis nostri, qui floruit eodem tempore, atque in suis Commentariis recitat censuram ipsam Theologorum Parisiensium, ut liquet ex notis marginalibus laudatæ Historiæ Tridentini citato loco. Accedit insuper testimonium ipsius Baji, qui non solum de hac censura conscripsit Epistolam stomachi & querelarum plenam ad P. Antonium Saulonium, de qua vide Stephanum Deschamps lib. 2. de H. Jans. disp. 1. verum etiam illam notis Apologeticis dispunxit; easque notas pariter invenies inter opera Seripandi. Probatur etiam non uno momento ex ipsamet sacra Facultate Parisiensi. Nam primum extare in Archivis ejusdem Facultatis memoratæ censuræ exemplar, fatetur cum Jansenistis reliquis Vincentius Lenis: incredibile est autem casu aliquo, aut fraude irrepsisse in celeberrimæ facultatis Tabularium. Deinde nisi censura a sacra Facultate prodiisset; cum cœpit suo ejus nomine vulgari, proculdubio reclamasset, publica fide contestans turbas erumpentium inde dissidiorum nequaquam ob illam fuisse excitatas. Ad hæc nemo denegat prædicto anno 1560. F. Petrum de Quercu, aliosque Fratres Minores articulos Baji Theologis Parisiensibus exhibuisse, eorumque judicium expostulasse. Ergo sacra illa Facultas, aut nulla censura perstringendos existimavit, aut judicavit oppositum, aut noluit responsum postulationibus reddere. Id vero nunquam facere doctissimi Theologi consuevere, ubi maxime de re gravi, & perniciosa novitate actum sit. Approbasse articulos Baji est prorsus incredibile; nam interdixit non semel, præsertim anno 1644. ne auderet quispiam illos defendere ac propugnare. Itaque sacra Parisiensium Facultas FF. Minorum precibus annuit, & Bajana asserta censoriis notis perstrinxit. Demum reis damnatisque hominibus, dum factum negant sine tabulis, sine testibus, sine contrariorum locorum confutatione, nullam omnino fidem adhibere debemus: quomodo nemo censet auscultandum Melanchthonem, qui in Apologia pro Luthero simillimo temeritatis, & inconsiderantiæ exemplo, ait ab eadem Parisiensi Academia articulos hæresiarchæ non fuisse proscriptos. Atque his demonstratum est, Parisiensium contra Michaelem Bajum censuram in dubium a Jansenistis perperam revocari.

PROPOSITIO II. Romanorum Pontificum adversus eumdem Bajum Constitutiones temere, audacter, & inverecunde subreptitiæ dicuntur.

De Bulla Pii V. demonstratur evidentissime. I. Quia cum Bajus exornasset propositionum suarum Apologiam, & S. Pontificem Pium V. supplex orasset, ut ea perlecta decerneret, an Bullam *Ex omnibus afflictionibus* jam Lovanii publicatam vellet haberi legitimam, an subreptitiam; rescripsit Pontifex die 13. Maji 1569. *Non sine matura deliberatione editam fuisse*; addidit *curavisse, ut libri, ipsæ propositiones & scripta Apologetica novo & maturo examine expenderentur*; prioremque damnationem iterum confirmavit, imponens Bajo, *& ceteris prædictarum propositionum assertoribus perpetuum silentium.* II. Quia Gregorius XIII. Constitutione *Provisionis nostræ* an. 1579. Bullam Pii V. confirmavit, districte præcipiens ut mandaretur executioni: Urbanus autem VIII. & Pii & Gregorii Bullas anno 1641. firmavit, probavit, consecravit: ideoque nisi hæc postrema subreptitia sit, neque tales erunt præcedentes. III. Constitutionem Urbani esse legitimam & autographam demonstrat in illius Apologia cap. IX. noster Paludanus iisdem argumentis, quæ ampliori stilo prosecutus est Stephanus Deschamps disput. 1. superius laudata; atque ex hoc celebri,

oma-

ornatissimoque Scriptore Honoratus Tournely, sive qui Magistri nomine nuper edidit perpolita & elaborata methodo prælectiones Theologicas Tom. 1. de Gratia dissert. IX. cap. III. art. 1. Probat autem Michael Paludanus Urbani Constitutionem non esse supposititiam, ex Brevibus, quæ Urbanus anno 1643. dedit ad Belgii Gubernatorem, ad Archiepiscopum Mechliniensem, aliosque Antistites Belgas: necnon ex libello Lovaniensium Doctorum ad ipsum Urbanum directo; & quo per Synnichium accepto mandavit Pontifex die 24. Junii anno 1644. ut Bullæ, *In eminenti*, exemplar diligenter cum Originali in Romanis Archivis asservato collatum ad Lovanienses dirigeretur. Quæ Brevia, & rescripta, quoniam in manibus multorum versantur, *habet constitutio Urbani* (inquit Paludanus) *tot suæ veritatis publicos testes, quot Brevia ista habent lineas, dictiones, syllabas, apices*. Hinc ab Alexandro VIII. an. 1690. rectissime damnata est hæc Propositio: *Bulla Urbani VIII. In Eminenti est subreptitia*.

PROPOSITIO III. In Bulla Pii V. ejusque confirmationibus vere ac proprie assertiones Baji in sensu ab Assertoribus intento fuerunt proscriptæ.

Enimvero, nisi Bajani articuli fuissent in proprio verborum sensu damnati, id foret, quoniam in Bulla S. Pii ubi legitur, *Quas quidem sententias, stricto coram nobis examine ponderatas, quamquam nonnulla aliquo pacto sustineri possent, in rigore ac proprio verborum sensu ab auctoribus intento hæreticas, erroneas, suspectas, temerarias, scandalosas, & in pias aures offensionem immittentes, respective damnamus, circumscribimus, & abolemus*: in his, inquam, verbis contendunt Apologistæ apponendum esse comma post verba illa, *sensu ab auctoribus intento*; non post ea, *sustineri possent*; atque hoc pacto in sensu rigoroso ipsius Baji veras esse tuto defendi. At illud falsum omnino est; & gratis etiam ac liberaliter concesso comma post verbum, *possent*, affixum fuisse pro libito, hæc Apologistarum cavillandi ratio esset penitus futilis, arida, & extenuata. Nullum ergo habent, quo se recipiant, perfugium. Videamus principio an de affixione τοῦ κόμματος justa sit conquerentium Jansenianorum expostulatio. 1. Dum ajunt in Bulla Pii V. nullam fuisse interpunctionem; ostendunt se ignorare consuetudinem Romanæ Curiæ: in qua Bullarum duo Mss. asservantur; primum, & autographum in Archivo supremæ Inquisitionis notis periodos distinguentibus exaratum; alterum in *Regesto*, ubi juxta antiquioris scripturæ formam minutissimis notis, punctisque periodi ea la non inciduntur. Quamquam ergo caruit commatibus exemplar Bullæ ad Belgas directæ anno 1567. nec inter se conveniunt omnia aut Mss., aut impressa, & quæ ex *Regesto* exscripta facile potuerunt variantibus notis distingui: quamvis etiam primum exemplar typis Romanis cusum an. 1642. non habet aut Amanuensis aut Typographi incogitantia post verbum *possent* commatis notationem: his tamen omnibus concessis, extare comma illud in autographo existente in Archivo SS. Inquisitionis constat testimonio Cardinalis de Lugo, qui die 26. Octob. an. 1644. testatus est se illud inspexisse, & virgulam illam observasse: constat ex altero exemplari ad fidem archetypi excuso, & Lovanium delato per Franciscum Toletum an. 1580. in quo comma extitisse liquet ex Ripalda Tom. 3. de Ente sup. disp. 1. sect. 2. constat ex mandato Urbani; quo, ipsomet anno 1642. statim ac Romæ prodiit Bulla absque commate incogitantia Typographi, restitutum est in impressionibus Belgicis: constat denique ex edito jussu Pontificis, collationato, & declarato authentico anno 1644. & quod diximus per Synnichium ad Theologos Lovanienses fuisse directum. Atque ex his exploduntur omnes Apologistarum cavilli. Quotquot enim exemplaria proferunt aut Mss. aut cusa ante præfatum annum, negamus eum autographo concordare, ducti historicis monumentis, testimoniis eorum qui diligenter Romana Archiva versarunt, &, quod caput est, declaratione Romani Pontificis, ad quem spectat Constitutionum suarum authenticitatem, tenorem, potestatemque præscribere.

At dato nullum in archetypis extare comma, eoque etiam, ubicunque libuerit Bajanistis, affixo: ut recte docet Ludovicus Bail, *De beneficio Gratiæ* art. 3. & Michael Paludanus in Apologia Constitutionis Urbanianæ cap. XIV. quotiescunque reprobantur propositiones aliquæ cum illa, aut consimili clausula, *Quamquam nonnulla aliquo pacto sustineri possent*, definitur, quod, cum sub cortice literæ possit multiplex sensus latere, etiamsi veræ aut probabiles forent, accepta in sensu aliquo, tamen in proprio & obvio, & quem verba ipsa præseferunt, sunt rejiciendæ: atque id maxime si pronuncientur indefinite; tunc enim, ut tradunt Dialectici, universalibus æquipollent, atque ad earum falsitatem sat est, si in aliqua significatione nequeant probari. In exemplo sit hæc propositio Jansenii, *Interiori gratiæ in statu naturæ lapsæ nunquam resistitur*; quæ licet vera sit de gratia efficaci, de qua ait S. Peter, quod a nullo duro corde respuitur; attamen cum indefinite prolata sit, in [...] obvio, & quem intendit auctor usus communi, & amplo vocabulo *Gratiæ*, pravum hæreticumque reddit sensum, quod nulla detur gratia ab effectu disjuncta, & cui liberum reluctetur arbitrium: & propterea jure meritoque est damnata. Et quod de una propositione dictum modo est, de ceteris omnibus, quibus complexu verborum inest sensus multiplex, valat assertio nostra. Imo fieri potest, ut planior & communior propositionis sensus sit verax; & nihilosecius quia constat a proferentibus pronunciari significatione non recta, provide, rectissimeque damnetur: ut olim proscriptas novimus illas: *Maria est Christipara, Unus de Trinitate passus est*; quoniam priori abutebantur Nestoriani affirmantes Mariam peperisse hominem personaliter diversum a Verbo; altera Eutychiani, asserentes divinam, & humanam naturam, in qua Redemptor apparuit, in unam coaluisse. Vertant se ergo quocunque volunt litigiosi Apologistæ. Indefinitæ sunt Baji, Jansenii, Quenellique enunciationes. Harum ergo Assertores eas proferunt in ea quoque significatione, quæ reprobatur: & licet possent aliquopiam sensu teneri; pronunciandæ non sunt, quoniam dum indefinite pronunciantur, etiam significationem reprobandam præseferunt.

Denique probatur thesis ex quo recte, & in sensu ab assertoribus intento damnatas fuisse prænunciatas propositiones definierit Facultas Lovaniensis anno 1701. & Duacensis in libro, qui inscribitur, *Veritas, & æquitas Censuræ*, edito an. 1649. atque ipse Bajus, ut diximus, anno 1580. publico instrumento testatus sit multos ex damnatis articulis suis editis Opusculis contineri, eosque, & reliquos omnes a se pariter improbari, *secundum Bullæ intentionem, & sicut Bulla damnat*. De qua laudanda, & pervicacibus Apologistis ad exemplum, & confusionem objicienda Retractatione vide Operum Baji P. 2. pag. 188. & Fastos Academicos Lovanienses pag. 369.

PROPOSITIO IV. Damnationi articulorum Baji nefas est refragari.

Confugiunt, ut dictum est, quidam Apologistæ ad commentationem de fallibilitate Pontificis in condemnandis dogmatibus juxta sensum intentum ab assertoribus, sive in proferendo judicio de libri alicujus doctrina. Id verum perfugium esse miserrimum, arcemque diruptam, ostendam hac ipsa dissertatione post ventilatam doctrinam Jansenianam. Sunt alii, qui reponunt Bullam non fuisse ab universali Ecclesia acceptatam. Atque hi duplici errore tenentur, dogmatis simul & facti; neque enim Pontificia decreta facta suprema illa auctoritate, quæ a Christo descendit, & Petro, ejusque successoribus collata est, vim habet a populorum acceptatione; ac præterea, si paucos Refractarios excipias, quorum, ut infra demonstrabo, nullam habere debemus rationem, Bullas adversus Bajum, Jansenium, & Quesnellum maxima Catholicorum pars, celeberrimæ Universitates, & Episcoporum Conventus plurimi receperunt. Nonnulli tandem confugiunt ad tutissima dogmata Augustini, eadem, ut inquiunt, cum assertionibus Baji. At hi splendide mentiuntur. Nullus quippe Sectariis istis magis, quam Augustinus faciat, opponitur: quod & ex omnibus dissertationibus nostris apparet, & ex Romanorum Pontificum definitionibus, in quibus dum Bajus prosternitur, Augustini doctrina summis laudibus celebratur. Postremo intolerabilis est arrogantiæ, velle supremam auctoritatem excutere oppositione minoris. *Doctrina Catholicorum Doctorum ab Ecclesia auctoritatem habet: unde magis standum est auctoritati Ecclesiæ, quam auctoritati vel Augustini, vel Hieronymi, vel cujuscumque Doctoris*; inquit 2. 2. q. 10. art. 12. S. Thomas. Nec aliter sentit idem Augustinus: qui Serm. 132. alias 2. de Verbis Apost. cap. 10. de controversiis Pelagianis, ait: *De hac Caussa duo Concilia missa sunt ad Sedem Apostolicam: inde etiam Rescripta venerunt. Caussa finita est*. Et in primo libro contra duas Epistolas Pelagianorum cap. 1. ita Bonifacium alloquitur: *Hæc ad tuam potissimum dirigere Sanctitatem, non tam discenda, quam examinanda, & ubi forsitan aliquid displicuerit, emendanda, constitui*. Discant ergo Janseniani Caussarum finitionem haberi ab Apostolicæ Sedis Rescripto, & a supremo Judice recipiant emendationem: & quamquam Augustini scita tutissime teneri possint, animadvertant nec ea se percepisse, nec eorum præsidio licitum esse Constitutionibus Romani Pontificis adversari. Quidquid ergo prætexunt, sive mutabilitatis judicii, sive oppugnationis Contrariorum, sive Augustinianæ doctrinæ, nullum affert Jansenistarum inobedientiæ præsidium.

DISPUNGITUR CONTRARIA ARGUMENTATIO.

Audiamus tandem ipsos Apologistas. Hi Bullam Urbani esse subreptitiam conantur demonstrare 1. ex nota Chronologica; quia data est Romæ die ante Nonas Martii anno 1641. & in ea fit mentio libri Jansenii, qui licet jam typis cusus, nondum Romam delatus fuerat: immo non legitur fuisse Bullam publicatam nisi XVII. Kalendas Julias an. 1643. II. Ex attestatione Deputatorum Lovaniensium, qui juramento affirmarunt, cautum fuisse ab Urbano, ne aliquis *proprio nomine expresse sugillaretur*. At in Bulla, quæ circumfertur, expresse Jansenii liber, ac nomen apponitur. III. Ex ipsa Operis Janseniani condemnatione: si enim Urbanus intenderat duntaxat confirmare Pii V. & Gregorii XIII. Constitutiones, cur Jansenii librum adhuc sub prælo sudantem in scenam producere?

Deinde non damnari Constitutione Urbaniana pro-

prium & obvium sensum intentum a Bajo, student evincere I. Ex interpositione commatis, quo vetustiora exemplaria carebant. II. Ex Epistolis Morillonii, & Cardinalis Granvellani affirmantium nonnullas ex damnatis propositionibus aliquo sensu posse defendi. III. Ex decreto Facultatis Lovaniensis an. 1567. quo declaravit, *posse nonnullas aliquo pacto sustineri in rigore & proprio verborum sensu ab assertoribus intento*; quod etiam tenet in libro de Benef. Crucis art. 3. Ludovicus Bail.

Posse demum salva fide eidem Constitutioni aliquem adversari, I. Nituntur colligere ex quo Pius V. & Gregorius XIII. obscurissima decreta ediderint, philosophicæ eloquentiæ tecta velamine, quæque possint in varios sensus torqueri. II. Ex quo talia decreta eliminent doctrinam S. Augustini aliorum Romanorum Pontificum oraculis consecratam. III. Quoniam singulis propositionibus propriam notam minime inurunt, sed eas proscribunt vage, indeterminate, ac *respective*, ut nemo possit dignoscere, quænam sint hæreticæ, quænam suspectæ, quænam piarum aurium offensivæ.

His brevissime, & ex ordine respondentes dicimus ex nullo capite Conclusiones nostras divelli. Ad 1. enim reponimus librum Jansenii typis editum an. 1640., & Bullam Urbani an. 1641. pridie nonas Martii, *ab Incarnatione*, idest secundum vulgarem computandi rationem an. 1642. Quare nihil refert, si nonnullæ Belgii Editiones datam commonstrant hoc postremo anno: sicuti Bulla Confirmationis Tridentini Concilii edita a Pio IV. dicitur emanata die 26. Januarii an. 1563. cum tamen Concilium fuerit absolutum an. 1564. Quod vero promulgatio fuit ad annum proximum prorogata, dandum indulgentiæ Pontificis, qui voluit, ut animus Jansenistarum exploraretur, num vellent sponte præcedentibus mandatis obtemperare. Quod sequitur solvitur a multis brevi hac & peremptoria responsione: a deputatis Lovaniensibus falsum esse narratum, quoniam Urbanus fatetur se proscripsisse librum Jansenii in omnibus Brevibus datis an. 1643. ad Antistites Belgas, ubi ait, *Ipsum Jansenii librum omnino reprobavimus*. At nos noluimus doctis viris crimen mendacii objicere; interpretamur enim assertionem illorum, quod deposuerint voluisse Pontificem damnari solam doctrinam, non personam Jansenii, aut Baji, qui se Ecclesiæ judicio subjecerunt. Ad tertium vero hæc sit responsio: In confirmatione Constitutionum Pii V. & Greg. XIII. debuit reprobari etiam liber Jansenii, quia in isto ut vidimus præced. cap. errores Baji insiti deprehendebantur.

Exsufflantur eadem facilitate alterius classis argumenta. Ac primum de appositione commatis satis superque Propositione 3. expunctum est. Secundum vero & tertium eluitur a multis, negando haberi quæ dicta sunt in laudatis Epistolis, aut in decreto Lovaniensium, cui aperte opponitur alterum an. 1701. superius commemoratum. At absque hujusmodi effugio, observatum supra in propositionibus indefinite prolatis, si verborum sensus multiplex sit & ambiguus, obvium ac proprium esse falsum, etiamsi propositiones in aliquo sensu sint veræ ac probabiles. Illud ergo significare voluit Cardinalis Granvellanus: illud Morillonius: illud antiquius decretum Facultatis Lovaniensis: quæ proinde potuit absque ulla contradictione in posteriori decreto definire articulos Baji recte damnatos in sensu proprio & rigoroso verborum. Quare necesse non est respondere cum Tournely decretum anni 1567. non esse genuinum Facultatis Lovaniensis. Opus, quia in Editione adornata a Gerberonio inscribitur *Attestatio Cornelii Jansenii*; aut Sacram Facultatem a priori sententia recessisse, ut liquet ex declaratione anni 1585. & 1701. quando protestata est damnari articulos Baji in sensu ab assertoribus intento: quamquam hæc non sine probabilitate sint dicta. Longe tamen est probabilius Jansenium, quantumvis Baji studiosum, noluisse tam solemniter mentiri nomine celeberrimæ Universitatis, a qua poterat apertæ falsitatis redargui: atque Universitatem ipsam nunquam unanimi sensu probasse, quæ posthac judicaverit retractanda.

Ad ea, quæ tertia argumenti sectione objiciuntur, hoc habeto responsum. Nullum est in memoratis Bullis ænigma, nulla obscuritas, nullum verborum aut sententiarum involucrum. Plures enim articuli ipsis verbis exprimuntur, quibus a Michaele Bajo fuerunt prolati: in sensu horum verborum condemnantur, & damnatio continet perpetuam omnium abolitionem. Igitur absque ulla ambiguitate & referuntur & reprobantur. Damnatam cum positionibus Baji doctrinam S. P. N. Augustini est pura puta calumnia superiori capite, & 11. de H. P. satis explosa. Qualificatio demum propositionum non aptatur singillatim unicuique, ut nullam audeat quispiam pronunciare. Eadem omnino ratione a Martino V. articuli Wiclefi, & a Leone X. Lutherani fuerunt, ut inquiunt, *in globo*, idest communi notatione damnati. Adverbium *respective* fuit scite ac prudenter appositum; ut scires, quosdam articulos, qui videntur, si solitarie & divulsi ab aliis inspiciantur, aliqua ratione probabiles, comparatos cum ceteris, & attenta connexione doctrinæ, esse pariter rejiciendos; etsi eadem qualificatio singulis non conveniat. Hactenus de Caussa Bajana sermo nunc ad Jansenianam est convertendus.

CAPUT III.

Sint ne revera quinque Propositiones in Libro Jansenii, & doctrinæ S. Patris Augustini cohæreant.

HABERI quinque famosas Propositiones in Janseniano libro, qui inscribitur *Augustinus*, constat ex Brevi Innoc. X. emanato die 29. Septembris an. 1654. ubi summus Pontifex declarat se damnavisse *in quinque propositionibus Cornelii Jansenii doctrinam ejus libro contentam, cui titulus, Augustinus*. Evincitur etiam ex altero Brevi Alexandri VII. emisso anno 1656. die 16. Octobris: in quo appellat Filios iniquitatis, qui magno cum Christi fidelium scandalo non reformident asserere, *prædictas quinque propositiones vel in libro prædicto ejusdem Cornelii Jansenii non reperiri, vel non in sensu ab eodem intento damnatas fuisse*. Confirmatur ex forma Juramenti præscripta ab eodem Alexandro an. 1664. *Ego N. Constitutioni Apostolicæ Innoc. X. datæ die 31. Maji an. 1653. & Constitutioni Alexandri VII. datæ die 16. Octobris anno 1656. Summorum Pontificum me subjicio, & quinque propositiones ex Cornelii Jansenii libro, cui nomen Augustinus, excerptas, & in sensu ab eodem auctore intento, prout per illas prædictas Constitutiones Sedes Apostolica damnavit, sincero animo rejicio, damno, & ita juro*. Comprobatur evidenti ratione; quoniam non poterant propositiones illæ in sensu auctoris condemnari, nisi Jansenii textus & doctrinæ capita maturo examine expenderentur. Evincitur demum facto, quia cum propositiones aliquas, ut jacent, nonnulli Consultorum in prioribus Congregationibus non reprobassent, ut Vincentius Candidus Magister Sacri Palatii Apostolici, Commissarius S. Officii, noster Generalis Visconti, & eruditus Annalium FF. Minorum Scriptor Lucas Wadingus; eas quippe noverant juxta Augustinianam, & Thomisticam Scholam posse sensum habere Catholicum, nam neque justi efficaci destituti auxilio implent actu divina præcepta, neque auxilium illud respuitur, neque cum eo stat in sensu composito actualis inobedientia, neque tale auxilium confertur singulis pro quibus mortuus est Christus, quæ omnia etiam post damnatum dogma Jansenii fas est propugnare: prædicti tamen Consultores in posterioribus Congregationibus ad sensum Jansenii disponxerunt Propositiones: unde perperam ex prioribus approbationibus Auctor Caussæ Jansenianæ Paulus Irenæus pro falso dogmate carpit Censorum suffragium. Atque ne multus sim, Alex. VII. Brevi emanato an. 1661. Kal. Augusti declarat *temeraria narratione proferri tempore Innoc. X. non aliud factum, quam inquisitum, an propositiones illæ quinque de gratia veræ ac Catholicæ, an potius falsæ & hæreticæ censendæ forent: cum eo plane tempore nedum de Propositionibus ipsis cognitio habita fuerit, verum quod e Jansenii libro Augustinus nuncupato extractæ essent, & sic in sensu ab eodem Jansenio intellecto damnatæ*. His ergo omnibus evidenter demonstratur Propositiones in libro Jansenii contineri; ibique sensum præseferre a doctrina Augustini disjunctissimum, maximeque diversum. Inquiramus tamen de singulis.

PROPOSITIO I. Affirmavit Jansenius aliqua Dei præcepta hominibus justis, volentibus, & conantibus, secundum præsentes, quas habent, vires, esse impossibilia: deesse quoque illis gratiam, qua possibilia fiant. Docet autem Augustinus oppositum.

THESIS JANSENIANA.

Jansenius lib. 3. de Grat. Christi cap. 13. duas sibi objectiones pro gratia sufficienti proponit. Una est, tam justis, quam obcæcatis imponitur præceptum, ergo habent gratiam sufficientem. Altera autem: Si prævaricentur, peccant; habent ergo gratiam, qua possunt vitare peccatum. Respondet autem falsam esse consequentiam, quia sunt quædam homini præcepta, *Quæ secundum statum, & vires, in quibus constitutus est, sunt impossibilia, nec semper adesse gratiam, qua possimus, hoc est, qua illa eadem præcepta implere sufficiamus*. Addit *hanc impotentiam reperiri non solum in excæcatis, & obduratis, & infidelibus, sed etiam in fidelibus & justis, qui & fidem Christi, & caritatem justitiæ susceperunt*. Addit *hanc impossibilitatem fidelibus accidere, non tantum quando nolunt præcepta facere, sed etiam quando volunt*. Sequitur, illos, *qui pro impetranda gratia deprecantur, ut valeant facere quod jubetur, jam habere præcepti implendi voluntatem, sed deesse potestatem*. Tandem concludit: *Hæc igitur omnia plenissime planissimeque demonstrant, nihil esse in Sancti Augustini doctrina certius ac fundatius, quam esse præcepta quædam, quæ hominibus non tantum infidelibus obcæcatis & obduratis, sed fidelibus quoque & justis, volentibus, conantibus, secundum præsentes quas habent vires, sunt impossibilia, deesse quoque gratiam, qua fiant possibilia*. En prima propositio verbis expressissimis in libro Jansenii.

ANTITHESIS AUGUSTINIANA.

S. P. Augustinus universaliter de divinis præceptis, prout sin-

ut singulis imponuntur, scribit lib. de Fide contra Manichæos cap. 10. *Quis non clamet stultum esse, præcepta dare ei, cui liberum non est quod præcipitur facere? & iniquum esse eum damnare, cui non fuit potestas jussa complere?* Serm. 191. de Temp. ait: *Execramur blasphemiam eorum, qui dicunt impossibile aliquid a Deo esse præceptum, & mandata Dei non a singulis, sed ab omnibus in commune posse servari*. Lib. de nat. & grat. cap. 43.: *Non igitur Deus impossibilia jubet, sed jubendo admonet, & facere quod possis, & petere quod non possis*. Hæc verba Tridentino Canone consecrata sunt Sess. 6. de Justific. cap. xi. De justis vero docet S. Pater nunquam deseri a Deo, nisi Deum priores deserant: *Fortasse respondeat* (inquit eodem lib. de nat. & grat. cap. 23.) *Deum ad ista non cogere, sed dignos deseri tantum deserere. Si hoc dicit, verissime dicit*. In Ps. 145. n. 9. *Non enim deserit opus suum, si ab opere suo non deseratur*. Et lib. 4. Confess. cap. 9. *Te nemo amittit, nisi qui dimittit*. Similiter fidelissimus Augustini discipulus S. Prosper lib. 2. ad Ob. vii. *Priusquam deseratur, neminem deserit*. At juxta Jansenium Deus subtrahendo gratiæ adjutorium Justos deserit, antequam ab eis deseratur. Repugnat ergo Janseniana propositio doctrinæ S. Augustini.

ÆQUITAS CENSURÆ.

Constitutione Innocentiana declarata est prima illa Jansenii Propositio *Temeraria, impia, blasphema, anathemate damnata, & heretica*. I. Est *temeraria*. Illa enim propositio temeraria est, quæ audacter profertur, & fabricatur verbis insolitis, prohibitis, & cum sensu Scripturarum, sanctorumque Patrum pugnantibus. Hujusmodi est prima propositio Jansenii. Ergo est temeraria. Minor probatur; nam præcepta divina non dicuntur *impossibilia* in sacris literis; sed *jugum suave, & onus leve*. Matth. xi. 30. & *mandatum quod non est supra* nos, Deut. xxx. 11. Item nec a Generalibus Conciliis, cum Tridentinum jamdudum Sess. 6. cap. xi. definierit; *Nemo temeraria illa, & a Patribus sub anathemate prohibita voce uti debet, Dei præcepta homini justificato ad observandum esse impossibilia*. Similiter nec a Romanis Pontificibus, qui proscripserunt 54. articulum Baji, *Definitiva hæc sententia Deum homini nihil impossibile præcepisse, falso tribuitur Augustino, cum Pelagii sit*. Pariter nec similia proferuntur ab Augustino, ceterisque PP., ut dictum est supra. Tandem neque a Theologis; omnes quippe subscribunt Divo Thomæ, qui in 2. Sent. dist. 28. q. 1. art. 3. laudat hanc Hieronymi sententiam, *Qui Deum dicit præcipere impossibilia, anathema sit*. II. Est *impia*. Siquidem propositio illa impia est, quæ divinam legem potest reddere exosam, & homines ab illius observantia amovere. Talis est prior Janseniana propositio. Igitur impia est. Minorem probo satis obvia comparatione; quis enim non execrabitur E.G. Pharaonis, aut Tyranni alterius mandata, dum ad impossibilia captivos, subditosque coarctant? III. Est *blasphema*. Illa quippe propositio blasphema est, quæ summo Deo probrum aliquod, conviciumque objectat. Hujusmodi est positio Janseniana. Blasphema est igitur. Demonstratur minor; quoniam assertum illud Jansenii redarguit Deum, tamquam infidelem & mendacem. Cum enim scribat Apostolus in 1. ad Corint. cap. x. 13. *Fidelis autem Deus est, qui non patietur vos tentari supra id quod potestis, sed faciet etiam cum tentatione proventum, ut possitis sustinere*: juxta decreta Jansenii, Deus non solum permittit Justos tentari supra id, quod possunt, sed etiam subtrahit illis gratiam, sine qua coacti necessitate succumbunt. Pari jure scitum Jansenii Deum facit iniquum: nam, ut paullo supra dicebamus cum Augustino, iniquum est eum damnare, cui non fuit potestas jussa complere. Facit & immisericordem, quoniam deserit justum, antequam deseratur. IV. Est *anathemate damnata*, idest Sess. 6. cap. xi. Tridentini, & in Bajanis articulis, ut dictum est nuper. V. Denique est *heretica*. Ea enim propositio hæretica censenda est, quæ adversatur aut Sacris literis, aut definitionibus Ecclesiæ, aut SS. Patrum Traditioni. Prima Thesis Janseniana, quemadmodum demonstratum est, adversatur Sacris literis, Ecclesiasticis decretis, & Traditionibus Patrum. Illa ergo thesis est hæretica; & rectissime numeratis censoriis notis dispuncta, rejecta, & proscripta.

AD JANSENISTARUM OBJECTA RESPONSIO.

Quæ objiciunt Janseniani, si omnia oporteret expendere, non possent hujus libri angustiis comprehendi. Reduci tamen possunt ad quatuor capita. Alia sunt enim argumenta, quibus rationes nostras tentant obruere: alia, quibus suadere nituntur Jansenium cum Augustino concordare: alia, quæ afferunt, ut Jansenii sensum tueantur; alia demum, quibus censuram propositionis propulsant. Responsa vero iis capitibus adhibenda elidunt ceteras omnes Sectariorum cavillationes.

In primo itaque genere hæc locantur. I. Illum Apostoli locum, *Fidelis autem Deus est, &c.* nullo modo tam indiscrete debemus accipere, ut hoc in omnibus omnino fidelibus observetur; alioquin Deus non sineret justum aliquem tentari, & deficere. Igitur aliquando ob impotentiam fidelis homo ab observantia divinorum præceptorum deficit. II. Et illud Tridentini Concilii sess. 6. cap. xi. excerptum ex Augustino, *Deus sua gratia semel justificatos non deserit, nisi prius ab eis deseratur*, ita accipiendum est, ut Deus neminem deserat subtractione justitiæ, nisi prius deseratur ab homine per inobedientiam. Non ergo inde infertur, non subtrahere quandoque justis auxilium actuale & sufficiens. III. Quod profertur ex Augustino, Deum non præcipere impossibilia, sed admonere, ut faciamus quod possumus, petamus vero quod non possumus, traditur etiam a Jansenio lib. 3. de Grat. Chr. cap. 13. his verbis: *Præcepta homini justificato ad observandum non sunt impossibilia, eo quod jubendo Deus moneat petere quod non possis, & si exaudiat, adjuvet ut possis*. At gratia orationis non omnibus datur; Ergo neque omnes possunt divina præcepta complere.

Resp. ad 1. Apostolum neminem excipere; & Deum erga omnes justos fidelissimum omnibus promissa servare, quia *priusquam deseratur, neminem deserit*. Quod si illos tentari, & interdum cadere sinit, facit ut bonus Figulus, qui postquam testam confecit ex luto, imponit fornaci: sed nunquam ignem superaccendit, ut illam infringi necesse sit; quamquam ob luti vitium aliquando percrepat, & discinditur. Ita postquam ex massa damnationis justum fecit, ut fiat vas in honorem, igni tentationis exponit: sed facit cum tentatione proventum, nec patitur tentari supra id quod potest. Proinde si frangitur; aut vitium superbiæ est, aut malitia voluntatis, quæ ad malum seipsa sufficit. Legito Augustinum super Psalmum centesimum ac vicesimum. Ad II. hæc sit responsio: Justificatis non solum confertur auxilium *ad remissionem peccatorum, sed etiam ut præcaveantur futura*, juxta tertium Canonem Synodi Milevitanæ. Atque ut Augustinus scribit de nat. & Grat. cap. 26. *Sanat Deus non solum ut deleat quod peccavimus, sed ut præstet etiam ne peccemus*. Quod S. Pater explicat eodem loco afferendo discrimen, quod intercedit inter medicum curantem corporis vulnera, & Mediatorem Dei & hominum Christum Jesum, qui justificando impium spiritualiter sanat ægrotum. Ille enim *cum sanaverit hominem, jam de cetero sustentandum elementis, & alimentis corporalibus, ut eadem sanitas apto subsidio convalescat atque persistat, Deo dimittit*. Iste autem *cum ad perfectam sanitatem, hoc est, ad perfectam vitam, justitiamque perduxerit, non deserit, si non deseratur, ut pie semper, justeque vivatur*. Additque e vestigio hanc rationem: *Sicut enim oculus corporis etiam plenissime sanus, nisi candore lucis adjutus non potest cernere: sic homo etiam perfectissime justificatus, nisi æterna luce justitiæ divinitus adjuvetur, recte non potest vivere*. En Augustinum aperte docentem semel justificatum non deseri a Deo subtractione auxilii, sine quo impossibile est ut recte vivat, nisi prius homo deserat ipsum Deum. Ad tertium dico Jansenium suis propriis verbis refelli. Ait enim, *Si exaudiat, adjuvat ut possis*. Ergo non habet potestatem ullam servandi mandata, qui destitutus est gratia efficaci orationis, qua & petat, & exaudiatur. At justus, etsi non oret, potest orare, & licet non habeat efficacem gratiam, habet sufficientem. Nam quid est bona illa voluntas, animique conatus, nisi gratia? An gratia orationis detur omnibus, eaque necessaria sit, ut imputetur peccatum, nolo disceptare in præsentia. De justis in damnata propositione Jansenii fit sermo: neque omnium hominum eamdem esse rationem etiam ex hoc loco colligitur, quod cum Jansenius infideles quoque, & obcæcatos complexus sit, tamen soli justi in Propositione damnata commemorantur: & Catholici plures denegant nonnullis auxilia sufficientia, quæ concordissime tenent justificatis adesse.

Ad secundum ordinem pertinent argumentationes proximæ. I. Ipsis Augustini verbis de Grat. & lib. arb. cap. 16. *Ideo jubet aliqua, quæ non possumus, ut noverimus quid ab illo petere debeamus*, & ex productis superius ex cap. 43. de Natura & Gratia, demonstratur justos aliquando non habere gratiam, qua possint mandata adimplere. Non enim habent, quod orationibus debent petere: Debent petere, ut possint: Ergo non possunt. II. Innumera sunt in Augustino loca positioni Jansenianæ simillima, ut in 1. Retract. cap. 22. *In potestate hominis est mutare in melius voluntatem, sed ea potestas nulla est nisi a Deo detur*. Dari autem hanc potestatem a Deo demonstrat ex verbis Scripturæ, *Præparatur voluntas a Domino*, &, *Dedit potestatem filios Dei fieri*; quibus commendatur gratiæ efficacia. Ubi ergo non est gratia efficax, nulla erit boni potestas. Nec per Augustinum sufficit ut possimus parva illa voluntas, qua interdum justi excitantur; quia potius de habentibus parvam illam voluntatem scribit laudato cap. 16. de Grat. & lib. arbitrio, *Qui ergo vult facere Dei mandatum, & non potest, jam quidem habet voluntatem bonam, sed adhuc parvam, & invalidam: poterit autem cum magnam habuerit, & robustam*. Et Tract. 24. in Joannem, *Conaris*, inquit, *ambulare, & non potes*. III. De Petro Apostolo, qui Christum negando excidit a justitia, scribit Augustinus serm. 124. de Temp. *Sed quid est homo sine gratia Dei, nisi quod fuit Petrus cum negaret Christum, & nisi quod ait Propheta, Omnis caro fœnum?* Petrus ergo adhuc justus cæ-

ruit gratia, sine qua nihil poterat, idest efficaci: sine qua nihil boni fieri posse innumeris argumentis nititur ostendere Antonius Arnaldus P. 1. Dissertationis Quadripartitæ. Hoc Petri exemplo usus antea fuerat Jansenius cit. lib. 111. de Gratia Chr. cap. 13.

Resp. ad 1. in lib. de Grat. & lib. arb. cap. 16. Augustinum demonstrare adversus Pelagianos possibilitatem observandi divina præcepta non esse ex nobis: quod optime probat ex Orationibus, quibus a Deo petimus, *ut tantum velimus, quantum sufficit, ut volendo faciamus*. At justi gratiam frequenter inspirantem voluntatem bonam habent: igitur & potestatem, quæ non est ex nobis, ut existimabant Pelagiani. At dices: Hæc voluntas parva est, & invalida, de qua ait Augustinus, *Qui vult facere Dei mandatum, & non potest*, &c. Hæc est altera objectio, cui respondeo duplicem esse potestatem, unam ab actu separatam, aliam cum actu conjunctam: illa dat posse, idest, constituit potentiam in actu primo ut possit exire in actum, ut est in homine virtus & facultas videndi, aut ambulandi: ista facit ut potentia exeat in actum, E. G. ut videat, ut ambulet. Constat autem plura requiri ad actum ipsum, quam ad potentiam: unde ex ista nequit deduci usus, sive exercita potentiæ operatio. Hæc doctus Thomista Alvarez disp. 79. n. 2. & Cajetanus in 1. 2. q. 109. art. 10. Potentia autem separata ab actu alia est proxima, alia remota, alia remotissima: Proxima est, quæ ad operandum non eget nisi motione, qua determinetur ad actum, ut est potentia videndi in oculo sano & clara luce perfuso, etiamsi clausus teneatur aut aversus. Est autem potentia remota, quotiescumque expedite & immediate exercere actum non potest, aliquo remorante impedimento, ut oculus tenui luce illustratus, aut pes in via præcipiti & lubrica. Remotissima erit, si vix supersit naturalis facultas omni adjutamento expoliata, ut oculus in tenebris, pes cum podagra. Hanc remotissimam potentiam Augustinus in unoquoque peccatore agnoscit, quia potest quisque esse sine peccato, dummodo ipsa natura *Gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum, vel sanetur quia vitiata est, vel quia sibi non sufficit adjuvetur*, inquit de Nat. & Grat. cap. 50. Potentia remota est in eo, qui habet, ut diximus, voluntatem parvam. Proxima in illo, qui magnam habet & robustam, cum qua faciente Deo ut faciamus per inspirationem victricis delectationis: habetur etiam potestas, quæ conjungitur cum actu. Hanc solam veram esse potestatem censuit Jansenius, qui scripsit esse extra potestatem arbitrii actum oppositum, quotiescunque prævalet carnalis delectatio, & sub ista nullam esse potestatem justitiæ, sed vinculum arbitrii, & necessitatem peccandi. Ex qua perversa doctrina quomodo fluant quinque famosæ propositiones, vidimus priori capite. Itaque dicimus, in eo, qui habet voluntatem parvam & invalidam, esse potentiam proxime sufficientem ad orandum, & sufficientem remote ad observantiam præceptorum, quæ poterit proxime implere, dum per orationem obtinuerit magnam, & robustam voluntatem, quod ex ipsis verbis Augustini perspicuum est. At nego cum voluntate illa parva & invalida observandi præcepta stare horum impossibilitatem, quoniam contraria voluntas carnalis, quantumvis prævaleat, non obstringit arbitrium vinculo necessitatis, sed relinquit indifferentiam judicii, & potentiam ad oppositum, ut dixi ubicumque disserui de libertate, ubi etiam explicavi, quomodo dicatur ab Augustino aliquando impossibile, quod peraratum est, & difficile, sive quod caret potentia proxime sufficiente atque expedita, quam nunc declaravimus. Expediuntur dictis omnia, quæ Arnaldus memorata dissertatione protulit ad probandum, non esse potestatem bonorum operum sine gratia per se efficaci. nam ea si accipiantur de potentia conjuncta cum actu, sive de ipsamet operatione, vera sunt: si de potentia indifferente ad agendum, aut de facultate operandi, falsa penitus. Exemplum tamen Petri infelix nimis a Jansenio, & Arnaldo adhibetur, ut demonstrent gratiam aliquando deesse justo, & hunc deseri a Deo subtractione auxilii actualis, antequam Deus ab eo deseratur. Probatur enim lapsu, & exemplo Apostoli oppositum. Adest justis sufficiens gratia ad orandum, cum habeant notitiam præcepti, cupiant illud implere, atque propriam agnoscentes infirmitatem ex hujus consideratione ad implorandum Omnipotentis Dei adjutorium moventur. Igitur si proprii arbitrii virtute elati existiment posse se ipsis id implere, ponunt obicem gratiæ, unde habebant potentiam proximam ad orandum: quoniam, ut Augustinus scribit lib. 3. ad Bonifacium cap. 7. *ipsa implicati superbia ad gratiam non convertuntur fiduciam*. Videatur Norisius hoc demonstrans more suo, solide scilicet, & erudite in Jansenianam erroris calumnia sublata cap. 4. §. 2. Atqui Petrus, juxta Augustinum, de propriis viribus præsumens posuit obicem illum gratiæ tribuenti potentiam proximam ad orandum. Igitur non ipsum justificatum divina gratia deseruit, sed ipse superbia implicatus, & divini adjutorii necessitatem negando, illud sibi abstulit. Probatur minor ex eodem Serm. 124. de Tempore citato ab Arnaldo pag. 32. Caussæ Arnaldinæ. Nam verbis ab Arnaldo productis hæc sunt adjuncta: *Per solum enim liberum arbitrium, non addito etiam Dei adjutorio, promiserat se pro Domino moriturum*. Item in Psalmum 58. *Petrus præsumendo ignorabat, & negando didicit quales vires haberet*. Et de Grat. & lib. arb. cap. 17. *Putabat se posse, quod se velle sentiebat*; idest, ut explicat noster Delfrant in Thesibus Lovaniensibus anni 1687. & liquet ex aliis contextibus, *putabat se posse viribus naturæ, quod se velle sentiebat viribus gratiæ*. Productus ab Arnaldo sermo 124. de Tempore spurius est, & rejectus in Appendicem Tom. v. n. 79. Sed cum S. P. habeat consimilia cap. 17. de lib. arb. & Tract. 92. in Joannem, præmissum dedi responsum.

Tenent tertium ordinem quæ sequuntur. I. Sensus Jansenii est explodere, & justis denegare Gratiam Molinisticæ sufficientem, illam scilicet, quæ cum actu conjuncta est sola accedente cooperatione voluntatis. At sensus hujusmodi rejicitur ab omnibus gratiæ per se effectricis propugnatoribus. Igitur perstringenda est horum omnium sententia, aut a censoriis notis etiam Janseniana est immunis. II. In omnium Thomistarum opinione necessaria est, ut actu impleantur præcepta, gratia physice prædeterminans. At hæc sæpenumero justis subtrahitur. Ergo etiam in Thomistica Schola deest aliquando justis gratia, sine qua observantia divinorum præceptorum est impossibilis. III. Validius poterunt Jansenistæ se defendere sententiæ nostræ præsidio. Quippe nos propugnamus gratiæ gradualitatem; & contendimus illam non esse efficacem, cui obsistit validior concupiscentia. Atqui hæc eadem est doctrina Jansenii, qui non ait absolute præcepta esse justis impossibilia, sed esse impossibilia *secundum præsentes, quas habent, vires*, hoc est comparate ad majores gradus concupiscentiæ. Igitur aut sententia nostra Augustiniana non est, aut Augustiniana est sententia Jansenii.

Resp. ad 1. & a nobis, & a Thomistis rejici gratiam Molinisticæ sufficientem, sed non libra & animadversione Janseniana, quasi Pelagiana sit; quia tali gratiæ potest voluntas resistere, aut quasi nullam Christi gratiam habeat, qui non habet victricem delectationem, qua vigente carnalis cupiditas prævalere non possit. Sed dicimus Molinistas, imo & Catholicos omnes recte cum gratia defendere potestatem reluctandi, etsi per nos ad ponendum actum requiratur auxilium suapte natura efficax, cum quo persistat potentia ad oppositum: quod Jansenius negans damnatur merito a Theologis omnibus, sive Molinianni sint, sive Thomistæ, sive Augustinenses. Ad 2. respondeo Thomistas non defendere necessitatem gratiæ prædeterminantis ut voluntas constituatur proxime potens *in actu primo*, sive ut compleatur, ut inquiunt, *in linea potentiæ*, sed illam gratiam prædeterminantem requirunt ratione *actus secundi*, hoc est, ut voluntas reapse applicetur ad actum. Constat enim ex supradictis plus requiri ad actum, quam ad potentiam. Nego itaque deesse justis potentiam implendi præcepta, dum illis subtrahitur gratia efficax, per quam eadem præcepta actu adimplent. Ad tertium dico sententiam nostram toto cœlo distare a sententia Jansenii, primo quia in victrici delectatione non constituimus gratiam sufficientem, quæ dat posse, sed gratiam efficacem, quæ inspirat voluntatem magnam & robustam, & facit ut faciamus: gratiam autem illam sufficientem ab operatione sejunctam agnoscimus etiam in voluntate parva & invalida. Deinde negamus cum delectatione victrici non consistere indifferentiam judicii & potentiam ad oppositum, ideoque premente quacunque cupiditate, sive vigente quacunque sancta delectatione tam bonum quam malum est in nostra liber. potestate. Quæ cum in pluribus locis sint demonstrata, habent etiam ex hoc volumine confirmationem, de H. P. cap. [illegible]. Thes. 4. & cap. [illegible]. ad 1. ob. Item de H. Calv. cap. [illegible] & [illegible] & hac etiam dissert. cap. [illegible].

Postremo loco non promerert Janseniani assertum tam acerbam censuram, probant hoc argumento. Discutiunt Theologi, quomodo accipienda sit illa Tridentini definitio, *Deus impossibilia non jubet*, neque omnes conveniunt. Molinistæ ita illam accipiunt, ut velint præcepta possibilia esse, quoniam adest singulis gratia sufficiens, quam voluntas pro suo lubitu flectit ad actum. Thomistæ exponunt de illa possibilitate, quæ necessitatem non excludat operationis auxilii. Sed auctore Bellarmino, Estio, aliisque viris gravissimis Concilium opponitur errori Lutheranorum & Calvinistarum, qui omnibus justis, etiam dum spiritu Dei aguntur, arbitrabantur impossibilia mandata Dei, quod concupiscentiæ labes singula justorum opera inficiat. Id profecto nunquam docuit Jansenius, nam si justis conferatur gratia concupiscentiæ debellatrix, & præcepta observant, & bona illorum opera concupiscentiæ vitio non corrumpuntur. Quomodo ergo propositio Jansenii hac notatione proscribitur, *anathemate damnata*?

Resp. 1. quod etiamsi positio Jansenii non fuisset *anathemate damnata* a Synodo Tridentina, fuisset tamen a Pio V. in articulo 54. Michaelis Baii. Deinde respondeo, utique sensum Jansenii non esse undequaque Calvinianum. Conveniunt tamen in hoc, quod liberum arbitrium sub dominatu concupiscentiæ non possit implere mandata [illegible] motum atque excitatum a gratia non possit dissentire [illegible] velit. Hinc fluere quinque propositiones Jansenii [illegible] ex dictis. illa autem duo errorum principia, in quibus utrique conveniunt, damnata esse a Tridentino, [illegible]

sess. vi. cap. 3. 6.& 18. itaque Tridentina Synodus in Luthero, & Calvino hæresim quoque Jansenianam confixit.

PROPOSITIO II. Jansenius etiam asseruit interiori gratiæ in statu naturæ lapsæ nunquam resisti: cum apertissime contrarium tradiderit Augustinus.

THESIS JANSENIANA.

Jansenius lib. 11. cap. 4. postquam plura disseruit de discrimine inter adjutorium *sine quo*, & adjutorium *quo*; & de illo scripsit, quod si daretur in hoc statu, *vel nihil omnino conferret, vel pro adjumento afferret perniciem*; hæc insuper de adjutorio *quo* scribit: *Secundi generis adjutorium facit influere facultatem suapte efficacia, nec facultas ipsius libero arbitratui subjacet: & Gratia sanæ voluntatis in ejus libero relinquebatur arbitrio, ut eam si vellet desereret, aut si vellet uteretur: gratia vero lapsæ ægrotæque voluntatis nullo modo in ejus relinquitur arbitrio, ut eam deserat, & arripiat si voluerit.* Excludit igitur Jansenius a statu naturæ lapsæ nonnem gratiam sufficientem, simulque docet medicinali nullo modo posse arbitrium obsistere. Atque id expressius tradit eodem libro cap. 24. scribens: *Gratiam Dei Augustinus ita victricem statuit supra voluntatis arbitrium, ut non raro dicat hominem operanti Deo per gratiam non posse resistere*. Proximo cap. 25. ait, *Nulla omnino medicinalis Christi gratia effectu suo caret*. Libro denique iv. cap. 7. *Naturali ordine*, inquit, *ex delectatione dilectio, ex dilectione operatio consequitur*. Ex quibus sequitur directe secunda positio Jansenii. Enim vero adjutorio *quo*, sive gratiæ per se efficaci nunquam resistitur. Atqui per Jansenium in statu naturæ lapsæ nulla datur interior gratia, nisi suapte natura efficax. Igitur per Jansenium interiori gratiæ in statu naturæ lapsæ nunquam resistitur.

ANTITHESIS AUGUSTINIANA.

At Augustinus tradita in libro de Corrept. & Grat. cap. xi. celeberrima auxiliorum distinctione, inquit: *Nunc autem, quibus deest tale adjutorium* (idest, *sine quo*) *jam pœna peccati est; quibus autem datur, secundum gratiam datur, non secundum debitum: & tanto amplius datur per Jesum Christum Dominum nostrum, quibus id dare Deo placuit; ut non solum adsit sine quo permanere non possumus, etiamsi velimus, verum etiam tantum, ac tale, ut velimus.* In priori parte, (inquit Cardinalis Norisius in Calumnia sublata cap. 3. §. 1.) describi auxilium *sine quo non*, sive pure sufficiens, omnibus est manifestum. Atqui S. P. Augustinus asserit hoc adjutorium aliquibus in hoc statu misericorditer dari, aliquibus denegari in pœnam; ac præterea nunc homines adjuvari per amplius adjutorium, quod facit etiam *ut velimus*. Ergo Augustinus agnoscit in hoc statu non solum adjutorium *quo*, sed etiam adjutorium *sine quo non*, sive pure sufficiens. Præterea voluntas parva & invalida, sive motus inefficacis gratiæ, quibus non movemur tam valide ut exequamur præcepta, proculdubio non sunt adjutorium *quo*, idest, amplior illa & efficax gratia, qua, ut ibidem loquitur Augustinus, fit *ut homo velit, & tantum velit, tantoque ardore diligat, ut carnis voluntatem contraria concupiscentem voluntate spiritus vincat*. At certissime S. Pater in hoc infirmitatis statu admittit hujusmodi voluntatem parvam, & invalidam, ac motus inefficacis gratiæ, quibus non ita movemur, ut ardore caritatis vincamus voluntatem carnis *concupiscentialiter resistentem*. Ergo S. Pater certo agnoscit in hoc statu auxilium aliquod distinctum ab adjutorio *quo*, & a gratia per se efficaci. Minorem vero probo, quoniam S. Pater parvam illam & invalidam voluntatem expertus est initio Conversionis suæ in seipso, ut evincunt testimonia allata superius de H. P. cap. viii. thesi iii. Agnovit & in Petro, de quo cap. 17. de Gratia & lib. arb. ait: *Ipsam caritatem Apostolus Petrus nondum habuit, quando timore Dominum ter negavit. Et tamen quamvis parva, & imperfecta non deerat, quando dicebat Domino, Animam meam pro te ponam*. Atque ibidem voluntatem ipsam adhuc invalidam docet adesse singulis, qui volunt observare præcepta, sed nondum magna caritate inflammantur, scribens, *Qui ergo vult facere Dei mandatum, & non potest, jam quidem habet voluntatem bonam, sed adhuc parvam, & invalidam*. Sed de his plura memorato capite viii. Sunt præterea in libris Augustini complura, quibus ait nos interiori gratiæ interdum resistere, ut in Psalm. 124. n. 2. *Cor eorum congelascit adversus Deum, & fit durum adversus imbrem gratiæ ipsius, ne fructum ferat*. De peccatorum meritis lib. 1. cap. 39. dum de puero baptizato, & de concupiscentia, quæ remanet ad agonem, ait: *Si post baptismum vixerit, & ad ætatem capacem præcepti pervenire potuerit, ibi habet cum qua pugnet, eamque adjuvante Deo superet, si non in vacuum gratiam ejus susceperit, si reprobatus esse noluerit*. Et ne plura exscribam, Hom. inter L. duodecima ita peccantem compellat: *Cum per Dei adjutorium in potestate tua sit utrum consentias diabolo; quare non magis Deo, quam ipsi obtemperare deliberas?* Multi ergo adversus gratiæ imbrem durescunt, in vacuum gratiam recipiunt, & cum possint per gratiam servire Deo, Diabolo obediunt: ideoque interiori gratiæ resistunt.

ÆQUITAS CENSURÆ.

De hac secunda positione Jansenii pronunciavit summus Pontifex Innocentius: *Hæreticam declaramus, & uti talem damnamus*. Et quidem jure optimo. Nam Matth. xi. v. 21. habemus, habitatores Corozaim & Betsaidæ Christi Domini miraculis & prædicationi non credidisse, & consequenter non obtemperasse vocanti. De quibus Augustinus de dono Persev. cap. 14. scribit *quod poterant credere*, unde non erant interiori gratia penitus destituti; at non credidisse, quia Deus *induravit cor lapideum noluit auferre*, idest, ob cordis obdurationem non habuerunt gratiam per se efficacem. Similiter Stephanus Act. vii. v. 51. obstinationem Judæorum redarguens, inquit: *Vos semper Spiritui Sancto resistitis*: quæ verba accipienda esse etiam de interno Spiritus Sancti adjumento definit Concilium Senonense celebratum adversus Lutheranos an. 1528. P. 1. cap. 15. A Concilio pariter Tridentino definitum est, non solum quod liberum arbitrium divina gratia motum & excitatum possit dissentire, si velit; verum etiam quod justi possunt divina implere mandata, quæ tamen sæpe transgrediuntur, ut liquet ex præcedenti propositione. Sacris ergo literis, & Conciliorum decretis opponitur Thesis Janseniana; ideoque juste ac legitime de illa inquit Romanus Pontifex, *Hæreticam declaramus, & uti talem damnamus*.

AD EA, QUÆ OBJICIUNT JANSENIANI.

Nullam in hoc statu dari gratiam sufficientem, cui liberum resistat arbitrium, student evincere adversarii argumentis ab auctoritate divinæ Scripturæ, ab Augustini contra Pelagianos disputationibus, & ab ipsa ratione depromptis. Ex Scripturis objiciunt I. Quod divinæ voluntatis proposito nullus resistit, ut habetur in Psalmo 113. v. 3. *Deus noster in cœlo, omnia, quæcunque voluit, fecit*; & in Epist. ad Rom. ix. 19. *Voluntati ejus quis resistit?* Igitur semper Deus per suam gratiam quicquid vult operatur, eique nemo resistit. II. Ut cap. ix. de H. P. demonstratum est, Sacræ Scripturæ nobis gratiam describunt tantummodo efficacem, ut Ezech. cap. xxxvi. v. 26., ad Rom. ix., 16., in 1. ad Corinth. cap. 4. v. 7., atque in aliis locis, quæ ibidem expendimus.

Ex Augustino autem urgent 1. notissimum discrimen inter gratiam collatam Adamo, & illam qua indiget homo lapsus in lucta concupiscentiæ. De quarum prima docet S. Pater quod dabat *posse*, de altera quod etiam dat *velle*. Hæc pariter sunt laudato cap. ix. aliisque in locis comprobata ex libro de Corrept. & Grat. ad Valentinum. Igitur per Augustinum in hoc statu locum duntaxat habet adjutorium *quo*, sive gratia efficax, quæ nunquam ab effectu disjungitur. Præterea opponunt, quæ ad probandam gratiam efficacem ex S. Patre memorato cap. delibavimus, veluti cum scribit de Præd. SS. cap. 8. *A nullo duro corde respuitur*. Et de Gratia & lib. arb. cap. 16. *ille facit ut velimus, præbendo vires efficacissimas voluntati*. Similia docent Prosper, Fulgentius, & ceteri Patres, maxime qui floruerunt post exortam hæresim Pelagianam, ut vidimus eodem capite.

Quæ ex ratione depromunt, omnia ad duo capita reducuntur. Primo: Si in hoc statu admittenda sit gratia sufficiens, & talis, cui voluntas resistat, id foret, quoniam hæc gratia dat *posse*. At hoc falsum est; quandoquidem ut voluntas possit exire in actum, necessaria est gratia ab intrinseco efficax. Igitur gratia sufficiens ab efficaci distincta in hoc infirmitatis statu non datur. Deinde alia est notio sufficientis gratiæ apud Molinianos, alia apud Thomistas. Illi propugnant gratiam sufficientem, versatilem & ab arbitrio pendulam, quæ redditur efficax a voluntatis consensu absque uberiori auxilio: & videtur hæc notio sufficientis gratiæ propria & vera; nam quisquis habet quod sufficit, nullo alio indiget adminiculo. Thomistæ defendunt gratiam sufficientem, quæ dat *posse*, sed nunquam exit in actum, nisi accedat efficacis gratiæ adjutorium: atque hæc notio gratiæ sufficientis videtur impropria, quoniam illud non est revera sufficiens, quod non complectitur quicquid requiritur, ut ponatur actus. Quid igitur? Jansenistæ negant gratiam sufficientem Molinistico sensu, nec possunt hac de caussa reprehendi, eo quod hanc gratiam negent omnes Thomistæ. Rursus Jansenistæ admittunt gratiam quæ producit parvam & invalidam voluntatem, respectu cujus voluntatis est efficax, & negant illam gratiam sufficere ad observanda præcepta, quia ad hoc necessaria est alia gratia tribuens voluntatem magnam, atque robustam, & consentientes habent Medistas asserentes non esse illud auxilium sufficiens, si aliud necessarium sit ad operis complementum. Nihil ergo peccant Jansenii asseclæ, dum negant gratiam sufficientem: sed cum Medistis docent gratiam sufficientem sensu Thomistico non esse revera sufficientem; & cum Thomistis negant dari gratiam sufficientem juxta notionem Medistarum. De qua argumentatione plura Blasius Paschalis in prioribus Epistolis Provincialibus editis sub ficto nomine Ludovici Montalti,

Ad ar-

Ad argumenta ex Scripturis, & ex Augustino petita, respondere possumus uno verbo, iis probari gratiam efficacem, sed non excludi sufficientem, aliis cum divinarum literarum, tum Augustini testimoniis evidentissime comprobatam. *Si enim dixisset Jansenius gratia interiori efficaci non resisti, nihil a fide, vel a castigatiori Theologia dixisset extraneum: totque haberet suæ assertionis patronos, quot SS. Augustini & Thomæ numerantur Sectatores*, inquit Franciscus Vanrast Tom. 2. *Veritatis in medio positæ* pag. 59. Ad singula specialiter respondent Thomistæ distinguendo in Deo duplicem voluntatem, antecedentem, conditionatam, omnesque homines respicientem generaliter; & voluntatem consequentem, specialem atque absolutam. Juxta quam distinctionem, dicunt non resisti quidem huic voluntati, resisti tamen priori: & sufficientem esse gratiam, quæ a prima illa voluntate descendit, efficacem vero, quæ confertur voluntate postrema. Explicavimus horum Theologorum Doctrinam cap. 1. lib. v. Placuit nobis duplicem illam voluntatem explicare ratione effectuum, sive connotatorum; & diximus semper voluntatem Dei esse efficacem respectu alicujus effectus, ut Deus voluit efficaciter salutem & Redemptionem omnium, quantum ad impositionem ordinis, sive institutionem status, in quo omnes possent salvari, oblato pro omnibus ac singulis pretio redemptionis, institutis Sacramentis, ac præparatis collatisque non ponentibus obicem amplissimis gratiarum muneribus. At non semper voluntas Dei est efficax comparate ad effectum ulteriorem, ad quem necessarium est amplius adjutorium ob malitiam & infirmitatem humanam: atque hoc pacto Deum efficaciter nolle reproborum salutem, quantum ad executionem ordinis, idest quantum ad actualem gloriæ consecutionem. Ex quibus infertur, omnem Dei voluntatem ac similiter omnem gratiam efficacem esse comparate ad aliquem effectum, at talem non esse respectu operationis, quam impedit nostra prava voluntas. Neque id negant Thomistæ, qui docent omne auxilium sufficiens comparatione alicujus actus esse efficax respectu alterius, ut vidimus de H. P. cap. VIII. ad 4. ob. Gratia ergo inspirans voluntatem parvam & invalidam respectu hujus voluntatis est efficax, quoniam actu hanc voluntatem inspirat, respectu operationis liberæ, V. G. conversionis, & adimpletionis præcepti, est sufficiens tantummodo, & redditur efficax dum impetratur a Domino voluntas magna & robusta. In sententia quoque Congruistarum, aliorumque omnium constituentium naturam gratiæ in actu indeliberato intellectus & voluntatis (quem actum non valeo percipere quid sit, si non est sancta illuminatio & sancta inspiratio) omnis gratia comparate ad notitiam piamque affectionem illam indeliberatam efficax dicenda est, licet sæpe sæpius sit inefficax in ordine ad operationem, reluctante ac resistente libero arbitrio. Jam satis, ut arbitror, rem declaravi. Expedita est ergo responsio, omnem voluntatem Dei, & omnem gratiam esse efficacem in ordine ad effectum proximum & immediatum, V. G. ad inspirationem sanctæ dilectionis, non in ordine ad effectum, quem, dum inspiratur sancta delectatio, liberum arbitrium vult, sed non vult semper ex caritate, & voluntate robusta, quæ facit, ut faciamus. Atque ita verum est quicquid de divina voluntate tradunt Scripturæ; verum quicquid de Gratia aut parva, aut magna, scribit Augustinus: falsissimum autem quod tenet Jansenius affirmans naturali ordine consequi ex dilectione semper operationem aliquam cum libertate, quæ per Jansenium sufficit ad meritum, consummatam, & nunquam interiori gratiæ resisti.

Exiguum restat scrupulus circa traditum ab Augustino adjutoriorum discrimen. Jam diximus supra cum Norisio, S. Patrem Augustinum admittere quidem in hoc infirmitatis statu amplius adjutorium, sed non denegare adjutorium *sine quo non*. Addo adjutorium illud collatum Adæ & dari in hoc statu, & non dari. Datur, quia datur gratia sufficiens non conjuncta cum actu, & adjutorium *sine quo non* erat gratia sufficiens cum actu pariter non conjuncta. Non datur, quia non datur gratia sufficiens sensu Moliniano, cujus ope voluntas actu bene agat sine uberiori auxilio, & adjutorium illud Adami erat ipsa gratia sufficiens Molinistice, pendens a flexu arbitrii, quemadmodum præmonui de H. P. cap. VIII.

Prima ratio Jansenistarum conficitur distinguendo minorem. Gratia sufficiens non dat *posse* conjunctum cum actu, & proxime completum & expeditum, concedo. Non dat *posse* ab actu sejunctum & incompletum, nego. Vide quæ dixi ad 1. propositionem Jansenii in solutione argumentorum 2. classis. Addendum unum est, ne Thomistæ, qui docent per gratiam sufficientem constitui potentiam proxime & complete potentem producere effectum, verborum meorum sensum respuant, me cum Norisio cap. 4. Calumniæ sublatæ & cum Theologis probatissimis ibidem enumeratis appellare potentiam proxime expeditam illam, quæ ut ponat actum, gratiam uberiorem non postulat, qualem habuit Adam cum adjutorio *sine quo*, & habet homo infirmus cum adjutorio *quo*, sive cum gratia efficaci etiam a Sanctis imploranda, juxta canonem X. Synodi Arausicanæ. Quamobrem etiam renati ac Sancti, cum gratiam & adjutorium petere debeant, *ut in bono possint opere perdurare*; etsi gratiam habeant sufficientem, non habent semper proximam perseverandi potentiam. Atque hoc docet Augustinus dicens, *Qui vult facere mandatum, & non potest, jam quidem habet voluntatem bonam, sed adhuc parvam & invalidam, poterit autem cum magnam habuerit, & robustam*. Igitur per Augustinum cum sola gratia sufficiente non potest mandata facere, qui caritatem non habet magnam atque vehementem: idest non potest proxime, complete, expedite; poterit vero cum impetraverit gratiam uberiorem, congruam, & efficacem. Invaluit in Scholis nostris illa distinctio: potentia alia est expedita ab omni impedimento *impotentiæ*, alia est expedita ab omni impedimento *nolentiæ*, prima est cum gratia sufficiente, altera cum efficaci. Utere, si lubet, hac distinctione: non aliud dices barbarizans, quam plane, & latine Norisius tuus.

Nunc venio ad argumentum Blasii Paschalis, qui belle confundit quæstionem Grammaticalem cum Theologica exhibens in Epistolis exercitationem quamdam ludicram, & jocularem. Aliud est verbo contendere, aliud dogmate. Dogma Jansenii est sub delectatione victrici tale vinculum injectum esse voluntati, ut necessitate flectatur, nec actus oppositus in ejus sit potestate. Ergo per Jansenium sub gratia parva, premente perversa cupiditate, non est potentia recte operandi; & sub gratia magna & robusta non stat potestas peccandi, & necessitate alligati illud tantum facere possumus, quod magis delectat; ita, ut alternantibus delectationibus, nec una alteram superante, necessario inefficacibus desideriis hæreat animus. Agnoscis, Janseniane, sermonem domesticum. Dicas, te amabo, audis talia proferentem Medillam? Is adversum te clamat, liberum arbitrium nunquam deperdere potentiam reluctandi, sed per sufficientem gratiam esse in æquilibrio virium, ut agere possit utrumlibet. Negat tale æquilibrium Thomista, & me quidem judice, optime, quia ad actum gratiam exigit efficacem; in sola autem gratia sufficiente docet consistere, veram, & in actu primo expeditam potentiam recte operandi, quemadmodum sub gratia efficaci defendit cum determinatione actus persistere indifferentiam potentiæ. Num in hac sententia dici debeat humana voluntas sine efficaci adjutorio potens completa potentia, an incompleta, verborum lis est: & completam illi dicunt *in actu primo, & in linea potentiæ*; incompletam *in linea operationis*, & *in actu secundo*. Mitte logomachiam. Sententiæ Molinianorum ac Thomistarum conveniunt in admittenda gratia, cui voluntas resistit. Talis non est gratia parva Jansenii; quoniam hæc suum habet effectum non solum indeliberatum & necessarium, qualis est in nostra sententia mentis illustratio, & pia voluntatis affectio; sed etiam effectum perfecte liberum, quia in sensu Jansenii, ubi est voluntas, ibi est libertas. Merito ergo exploditur gratia parva Jansenii, & tenetur illius dogma concordi Catholicorum omnium refutatione.

De quæstione Grammaticali, idest, an Gratia sufficiens Thomistico sensu, sit vere & proprie sufficiens, non opus est definite sententiam dicere. Ego sane mallem appellare *inefficacem*, eo quod non inspiret voluntatem illam robustam, quæ tribuitur ab efficaci. Idcirco habui frequentius in consuetudine sermonis vocabulum illud, quam *sufficientis*: quod tamen in sensu Thomistico probo maxime, ut explicavi in cap. 8. H. P. At num inspecta significatione vocabuli, Gratia illa Thomistarum notione sufficiens vere sit talis, Scholastici non consentiunt. Negant talem esse Medillæ omnes, & cum illis Honoratus Tournely P. 2. de Grat. q. VII. art. 4. Concl. 3, quia ea gratia insufficiens censenda est, quæ non complectitur totum id quod requiritur, ut actus ponatur, vel saltem ut impetretur auxilium ad ponendum actum necessarium. Videtur consentire Norisius, qui, ut dictum est modo, negat dari sine adjutorio efficaci potentiam proxime expeditam ad perseverantiam in accepta militia. Solam gratiam efficacem esse proxime sufficientem defendit Cumel Tom. 3. disp. 5. sect. 1. Cardinalis Brancatus de Lauræa Opusc. 3. de Gratia cap. 4. Franc. Macedo in Scrinio cap. VIII. & in Cortina pag. 318. Ex nostris Basilius Poncius I. P. Relect. de Grat. cap. 17. Joannes Schwarzerus dissert. 3. de Præd. dub. 6. & Petrus Clenaert. de Grat. efficaci cap. 6. §. 3. not. 7. Consentiunt Theologi Lovanienses in Justific. cap. XII. n. 177. Horum, aliorumque sensus est, Gratiam inefficacem non esse revera sufficientem, si gratia sufficiens accipiatur *grammaticaliter*, quatenus cum illa potest poni actus absque gratia validiori. Juxta hanc notionem esset sufficiens illa gratia, quam propugnant Molinistæ, si in præsenti statu daretur, & sufficeret naturæ infirmæ adjutorium collatum Adæ innocenti.

Aliæ ex parte non desunt Thomistis rationes atque exempla ad probandum gratiam inefficacem appellandam esse vere ac proprie sufficientem. Primo docent plura necessaria esse ad actum, quam ad potentiam; quod verissimum est, probatumque a nobis superiori propositione eodem exemplo apud Thomistas frequentissimo oculi, qui potest videre, etiamsi, ut actu videat, necessaria sit lux. Verum oculum cernere, nisi præbeatur luminis adjutorium, negat Augustinus, lib. de Gestis Pelagii cap. 3. De natura & gratia cap. 26. De pecc. meritis c. 5. libri 2. Epist. 106. nunc 186. Sed Thomistæ reponent, loqui Augustinum de potentia conjuncta

cta cum actu. Dicent insuper, recte appellari sufficiens in uno genere, quamquam alia in alio genere sint necessaria. Quod commonstrabunt facile in omni genere caussarum, cum erudito Thomista Francisco Sylvio in 1. 2. q. 3. art. 3. & Aurelio nostro Piette Lovaniensi Tom. 3. cap. 2. q. 2. Afferent exemplum ex Angelico Præceptore 3. p. q. 61. art. 1. ubi pertractans de necessitate Sacramentorum, cum 3. loco objecisset: *Posita caussa sufficienti nihil aliud videtur necessarium ad effectum: Sed passio Christi est sufficiens causa nostræ salutis: Non ergo requiruntur Sacramenta ad salutem humanam*; ita difficultatem solvit; *Ad tertium dicendum, quod passio Christi est sufficiens caussa humanæ salutis: nec propter hoc sequitur, quod Sacramenta non sint necessaria ad humanam salutem: quia operantur in virtute passionis Christi, & passio Christi quodammodo applicatur hominibus per Sacramenta*. Ita sufficiens est gratia quælibet, quantumvis minima, licet requiratur gratia prædeterminans, ut ad actum reapse applicetur. Accedit comparatio naturalium omnium potentiarum, quæ completæ dicuntur singulæ in suo genere, quamquam actu non operentur, nisi prima caussa movente. Itaque pro libito gratiam, quæ opponitur efficaci, dicito aut inefficacem, aut sufficientem; mea enim non refert, utrum horum dixeris: dummodo fatearis contra Jansenium interiorem aliquam gratiam, cui etiam in statu naturæ lapsæ resistitur.

PROPOSITIO III. Jansenius protulit & enunciationem illam hæreticam: *Ad merendum & demerendum in statu naturæ lapsæ non requiritur in homine libertas a necessitate, sed sufficit libertas a coactione*. In qua assertione opponitur Augustino.

THESIS JANSENIANA.

Enunciasse hæc Jansenium probatur I. quia in sola immunitate a coactione contendit sitam esse perfectissimam libertatem, scribens lib. VI. de Grat. Ch. cap. 6. *Duplex necessitas Augustino: coactionis; & simplex, seu voluntaria: illa, non hæc repugnat libertati*. Et lib. 7. cap. 19. *Nulla necessitas actibus voluntatis liberis formidanda est, sed sola vis, coactio, & necessitas violentiæ*. II. quia libertatem, per quam homines viatores aut sub victrici delectatione merentur, aut sub dominatu concupiscentiæ delinquunt, lib. 6. de Grat. Ch. cap. 7. comparat libertati Dei, *qui peccare, injustus esse, & seipsum negare non potest*: & cap. proximo æquiparat voluntati Beatorum, qui Deum amant, *sublata omni indifferentia & contrarietatis, & contradictionis*. Affert & 9. cap. exemplum arbitrii Christi, qui promeruit, etsi in eo *indifferentia ad non peccandum non remanserit*. III. Fluit hæc tertia positio sponte sua ex Jansenii principiis. Nam, ut constat ex dictis, *nullum peccatum fit ab hominibus, quin voluntas, quadam delectatione prius titillante, & pruritante, provocetur*, ac pariformiter recte non operatur voluntas, *nisi sancta delectatio superet pugnantem concupiscentiam*. Conflictus est inter utramque delectationem, *qui sopiri non potest, nisi altera alteram superaverit*, adeo, ut *urgente delectatione carnali, impossibile sit, ut virtutis & honestatis consideratio prævaleat*: & similiter, *dominante sola suavitate spiritus ardentissime voluntas Deum ita immobiliter diligat, ut peccare non possit*. Hæc Jansenius lib. IV. de Grat. Ch. cap. 9. Ergo per Jansenium quisquis meretur, necessario abripitur a superiori sancta delectatione; qui vero peccat, necessitate succumbit sub premente cupiditate, & tam meritum quam demeritum nulla alia ratione dicitur liberum, nisi quia est voluntarium.

ANTITHESIS AUGUSTINIANA.

At magnus Augustinus, quamquam fatetur, *tanto esse ad quæcumque mala perferenda quemque iniquorum duriorem, quanto in eo major est cupiditas mundi; & quemque justorum tanto esse ad quæcumque mala perferenda fortiorem, quanto in eo est major caritas Dei*, De Patient. cap. 17. Quamquam docet in hoc statu, in quo caro concupiscit adversus spiritum, in tali certamine laborantes ac periclitantes indigere gratia, *quæ carnis voluntatem contraria concupiscentem voluntate spiritus vincat*, de corrept. & grat. cap. XI. Quamquam in voluntate, prout naturali instinctu fertur in finem, agnoscit, *congenitam libertatem immutabilis voluntatis*, lib. VI. Op. Imp. n. 11.; nihilo tamen minus liberum arbitrium, cujus proprietas est mediorum electio, negat liberum habere motum, *nisi potestatem habeat motum suum cohibendi*; lib. 3. de lib. arb. cap. 3. negat esse peccatum, *unde non est liberum abstinere*; negat hominem, quamdiu corruptibili corpore rationalis anima detinetur, *non posse resistere gratiæ*; de nat. & grat. cap. 67. Ergo docet Augustinus non posse cum necessitate permanere libertatem arbitrii, non morum culpabilem, non proprie peccatum peccatum, non meritum spectans ad mediorum electionem, non demeritum, non opus aliquod dignum retributione, vel pœna. Sed de his plura cap. 2. & 3. præcedentis dissert. de H. Luthero-Calviniana.

ÆQUITAS CENSURÆ.

Tertia Jansenii propositio eadem cum præcedenti censoria animadversione damnata est. Et quidem merito. Positio enim Jansenii cohæret articulis 39. & 56. Baji; & propositionibus Lutheri & Calvini anathemate damnatis a Tridentino sess. VI. canone 4. & 6.; ut constat ex citata dissertatione: in qua etiam Hæreticorum, Novatorumque quælibet argumenta diluimus.

PROPOSITIO IV. In hoc etiam absurdum Jansenius prolapsus est, ut scripserit, *Semipelagianos admisisse prævenientis gratiæ interioris necessitatem ad singulos actus, etiam ad initium fidei, & in hoc fuisse hæreticos, quod vellent eam gratiam talem esse, cui posset humana voluntas obsistere, vel obtemperare*. Quod est plane falsum, & a doctrina S. P. Augustini alienum.

THESIS JANSENIANA.

Hanc propositionem esse Jansenii legitimam & genuinam puto nullum Jansenistarum negaturum, modo legerit quæ habentur lib. VIII. de H. P. cap. 6., ubi Jansenius inquit: *Massiliensium opinionibus, & Augustini doctrina quam diligentissime ponderata, certum & indubitatum esse debere sentio, quod Massilienses præter prædicationem atque naturam, veram etiam & internam & actualem gratiam ad ipsam etiam fidem, quam humanæ voluntatis ac libertatis adscribunt viribus, necessariam esse fateantur*. En primum quartæ propositionis membrum. Audias alterum: *In hoc ergo proprie Massiliensium error situs est, quod aliquid primævæ libertatis reliquum putant, quo sicut Adam si voluisset, poterat perseveranter operari bonum, ita lapsus homo saltem credere posset, si vellet, neuter tamen absque interioris gratiæ adjutorio, cujus usus & abusus relictus esset in uniuscujusque arbitrio & potestate*. Et de grat. Chr. cap. 12. lib. 2. appellat Semipelagianos *gratiæ medicinalis destructores, liberi arbitrii præsumptores, meritaque censuræ severitate damnati*; quoniam admittebant libentissime adjutorium Dei, quo possent credere & orare, si vellent, ita ut & adjutorium, & ipsum velle & nolle in eorum libero, quemadmodum hominis primi, relinqueretur arbitrio. Atque hæc scribere, ut singula convenirent, necessum erat novo Dogmatistæ non admittenti gratiam medicinalem, nisi victricem, cui humana voluntas indeclinabili obtemperet necessitate.

ANTITHESIS AUGUSTINIANA.

Gratia interior, quam adversus Pelagianos propugnavit Augustinus, & profitetur Ecclesia, non est solum liberum arbitrium, sive gratia legis & doctrinæ tantummodo mentem collustrantis, sed illuminatio tangens cor hominis, & faciens ut innotescat quod latebat, & suave fiat quod non delectabat. Hæc major propositio est Augustini lib. 2. de Peccat. meritis cap. 17. aliisque in locis productis de H. P. cap. VIII. Hanc Gratiam ad initium Fidei Semipelagiani minime necessariam esse putarunt, auctore ipso Augustino de Præd. SS. cap. 3. in Ep. 227. ad Vitalem nn. 9. & alibi, prout ostendimus de H. Semip. c. ultimo. Ergo juxta Augustinum Semipelagiani non admiserunt necessitatem interioris gratiæ ad singulos actus, etiam ad initium fidei. Quod vero Massiliensium error situs non fuerit in hoc, quod homo lapsus possit cum adjutorio gratiæ credere, esset tamen in potestate arbitrii non credere, tam falsum est, quam est falsum non pertinere ad liberum arbitrium potestatem agendi vel non agendi, & libertatem *a necessitate*. Illud vero per Augustinum est falsissimum, quomodo vidimus disputantes de libertate in præcedenti velitatione. Igitur per Augustinum falsum est in hoc erraisse Massilienses, quod vellent initium fidei esse a gratia, cui posset liberum arbitrium vel obsistere, vel obtemperare.

ÆQUITAS CENSURÆ.

Damnata est hæc propositio tamquam falsa, & hæretica. Falsa est, si Semipelagiani ad fidei initia non admiserunt interiorem Gratiam adjuvantem voluntatem per subministrationem Spiritus Sancti. Hæretica est autem, si reluctandi gratiæ agnoscere potestatem sit dogma fidei, non error Massiliensium. At demonstratum est, Semipelagianos illam interiorem gratiam non admisisse: posse vero liberum arbitrium dissentire gratiæ excitanti ac moventi, non error est, sed definitio fidei expressa IV. Canone Sess. VI. a Synodo Tridentina. Igitur quarta Jansenii positio summa æquitate declarata & damnata est tamquam falsa, & hæretica. Si autem moveris argumentationibus contrariis positis cap. V. de H. Semipelagianorum ad subscribendum illorum opinioni, qui tenent Semipelagianos ad initium fidei non denegasse auxilium indifferens & versatile; stat adhuc æquitas Pontificiæ Censuræ, sive dixeris cum Gonet, inter Semipelagianos fuisse aliquos, qui nullam gratiam, aliquos vero, qui gratiam pedisequam ad primordia fidei faterentur, atque ita propositionem Jansenii universaliter esse falsam: sive potius, complexam hanc esse; & censuræ notam inustam postre-

postre-

postremæ parti, scilicet, *Et in hoc erant hæretici &c.*, nulla notatione illata priori propositionis membro, in quo comprehenditur quæstio facti in utramque sententiam apud Theologos distracta; & in qua supervacuum foret stilo luxuriem disputationis ostentare.

PROPOSITIO V. Janseniana est, refutata ab Augustino, debitisque censuris compressa atque illisa insequens enunciatio: *Semipelagianum est dicere, Christum pro omnibus omnino hominibus mortuum esse, aut sanguinem fudisse.*

THESIS JANSENIANA.

Scripsit Jansenius lib. III. de Grat. Chr. cap. 21. *Omnibus illis, pro quibus Christus Sanguinem fudit, & quatenus pro eis fudit, etiam sufficiens auxilium donari, quo non solum possint, sed etiam reipsa velint, & faciant id, quod ab iis volendum, & faciendum esse decrevit.* Non ergo, si Jansenio fides habenda est, obtulit Salvator noster Jesus Christus divini sanguinis pretium pro iis, qui efficaci gratia privantur. II. Pergit Novator: *Nullo modo principiis ejus* (idest Augustini) *consentaneum est, ut Christus Dominus, vel pro infidelium, vel pro justorum non perseverantium æterna salute mortuus esse sentiatur. Ex quo factum est, ut non magis Patrem pro æterna liberatione ipsorum, quam pro Diaboli deprecatus fuerit.* At Christus diaboli nullo modo Redemptor est. Igitur nullo modo, juxta enormem Jansenii sensum, erit Redemptor non perseverantium. III. Hæc profert eodem capite Yprensis: *Nec enim juxta doctrinam antiquorum pro omnibus omnino Christus passus aut mortuus est, aut pro omnibus omnino generaliter sanguinem fudit, cum hoc potius tamquam errorem a fide Catholica abhorrentem doceant esse respuendum;* & ibidem dogma de generali hominum Redemptione appellat *Machinam a Semipelagianis introductam*. Repudiavit ergo Jansenius Redemptionem pro omnibus tamquam Semipelagianismi purum, putumque commentum.

ANTITHESIS AUGUSTINIANA.

Contra Augustinus Christum pro omnibus & singulis pretiosum sanguinem effudisse innumeris locis commonstravit. I. Docet demonstratque verbis Pauli 2. ad Corinth. 5. 14. *Si unus pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui sunt*, contrahi ab omnibus originale peccatum quemadmodum pro omnibus mortuus est Christus: At originarium peccatum contrahitur ab omnibus ac singulis hominibus, nemine prorsus excepto: Igitur Christus pro omnibus singulisque mortem oppetiit. Est Augustini prima hæc argumentatio lib. xx. de Civ. Dei cap. 6. *De qua morte ait Apostolus, Ergo omnes mortui sunt, & pro omnibus mortuus est unus; ut qui vivunt jam non sibi vivant, sed ei, qui pro ipsis mortuus est, & resurrexit. Omnes itaque mortui sunt in peccatis, nemine prorsus excepto, sive originalibus, sive etiam ignorando additis: & pro omnibus mortuis vivus mortuus est unus.* Lib. VI. contra Julianum cap. 4. *Nega igitur Christum etiam pro parvulis mortuum, ut eximas eos de numero mortuorum, idest de contagio peccatorum. Qui fieri potest, inquis, ut res arbitrii conditioni seminum misceatur? Si fieri non potest, non esset unde parvulos nondum de corpore egressos mortuos diceremus. Quia si Christus & pro ipsis mortuus est, ergo & ipsi mortui sunt. Audis Juliane? Hæc Apostoli verba, non mea sunt.* Similiter lib. 2. Op. Imp. n. 175. *Quicquid argumenteris, quicquid Apostolicorum verborum coneris evertere sive pervertere, a morte quæ in peccato est parvulos non ostendis immunes, quia & pro eis Christum mortuum negare non audes.*

Præterea: Si pro solis prædestinatis mortuus est Christus, ergo nec pro parvulis qui ante baptismum emoriuntur, nec pro infidelibus qui veritatis verbum non audiunt, nec pro obduratis qui in scelerum turpitudine persistunt, nec pro justis, qui sanctitatis faciunt jacturam: quippe horum nemo sortis electorum est particeps. At Augustinus affirmat hos omnes pretio Sanguinis Christi fuisse redemptos. Igitur in redemptorum numero non comprehendit tantum electos. Et quidem Christum Redemptorem esse parvulorum demonstratum est nuper. De infidelibus ait S. P. in Psalmum 61. *Expandens manus suas ad populum incredulum in Cruce positus Sitio dixit, quamvis illi non hoc dederint quod sitiebat. Ipsos enim ille sitiebat, illi acetum dederunt*, & Tract. in Joannem LV. *Populi autem spernentes propter superbiam suam humilitatem Dei crucifixerunt Salvatorem suum, & fecerunt damnatorem suum.* De peccatoribus obduratis, qui resipiscere nolunt, scribit Tract. in Joan. XXXVI. nu. 4. *Venit Christus, sed primo salvare, postea judicare, eos judicare in pœnam, qui salvari noluerunt, &c.* Quid vero de Judæ perditione? Enarrat. in Psalm. 68. inquit: *Projecit pretium argenti, quo ab illo Dominus venditus erat, nec agnovit pretium quo ipse a Domino redemptus erat.* Et Tract. 55. in Joannem, *Jam talis* (inquit) *venerat ad convivium explorator Pastoris, insidiator Salvatoris, proditor Redemptoris.* De his demum, qui a justitia decidentes damnantur, sæpe numero repetit illud Apostoli, *Peribit infirmus, propter quem Christus mortuus est.* Vide epist. 15. 137. & 180., nunc 73. 98. 218. Igitur pro iis qui pereunt, pro Juda ceterisque improbis, pro Judæis & incredulis omnibus, pro infantibus non regeneratis docuit Augustinus intemeratæ Virginis Filium crucis patibulum subiisse: & ingenue Julianum allocutus est sub initium quinti libri: *Sententia nostra Christum Salvatorem prædicat omnium hominum.*

Insuper, qua fronte scribere potuit Jansenius sanctissimum Parentem Augustinum existimasse nullo modo pissimum Salvatorem orasse pro reprobis, quemadmodum non oravit pro diabolo? Legimus Serm. 382. hæc Sancti Doctoris verba: *Quando in Cruce pendens orabat, videbat, & prævidebat omnes inimicos, sed multos ex illis futuros amicos prævidebat, & ideo omnibus veniam postulabat. Illi sæviebant, & ille orabat: illi dicebant Pilato, Crucifige: ille clamabat, Pater ignosce.* Et Tract. 1. in Epist. Joan. *Sic dilige inimicos tuos, ut in societatem tuam veniant. Sic enim dilexit ille, qui in Cruce pendens ait: Pater ignosce illis.... Mortem sempiternam ab illis expellebat prece misericordissima, & potentia præstantissima. Multi ex eis crediderunt, & dimissus est eis fusus Sanguis Christi.* Igitur per Augustinum licet non omnes Dei inimici, idest peccatores, remissionem accipiant, nec omnes potentia præstantissima eripiantur a morte æterna, pro omnibus tamen oravit dicens, *Pater ignosce illis*: quod sane pro Diabolo impium aut stultum est credere humani generis Reparatorem præstitisse.

ÆQUITAS CENSURÆ.

Positio quinta Jansenii damnata est tamquam *falsa, temeraria, scandalosa, & intellecta eo sensu ut Christus pro salute dumtaxat prædestinatorum mortuus sit, impia, blasphema, contumeliosa, divinæ pietati derogans, & hæretica.* I. Dicitur *falsa*, quia opponitur veritati, sive veritas requiratur in sacris libris, sive in Patrum auctoritate, sive in definitionibus Conciliorum, sive in ipsa ratione, communique sensu Theologorum. Legimus enim in 2. ad Corinthios præcitato capite 5. *Unus pro omnibus mortuus est.* 1. ad Timoth. 2. *Dedit redemptionem semetipsum pro omnibus*, & cap. 4. v. 10. *Salvator est omnium hominum*, Trident. Synodus Sess. 6. cap. 2. *Hunc proposuit Deus propitiationem per fidem in sanguine ipsius pro peccatis nostris, non solum autem pro nostris, sed & pro totius mundi*, & initio proximi cap. 3. *Ille pro omnibus mortuus est.* Consentiunt Patres tam Græci, quam Latini. Athanasius de Incarnat. Verbi, *Mortuus est* (inquit) *ad omnium redemptionem*, Ἀπέθανε δὲ ὑπὲρ πάντων λύτρον. Cyrillus Hierosolym. Catech. 3. *Orbis universi peccata suscipiens mortuus est*, τὰς οἰκουμενικὰς ἁμαρτίας ἀναδεξάμενος, ἀπέθανεν. Greg. Nazianz. Orat. 42. *Exiguæ sanguinis guttæ universum orbem instaurarunt*, Ῥανίδες αἵματος μικραὶ κόσμον ὅλον ἀναπλάττουσαι. Optatus Milevitanus libro contra Parmenianum tertio, *Constat sanguine Christi omnes redemptos.* Ambrosius de Paradiso cap. 8. *Omnes voluit liberare.* S. Prosper ad Ob. IX. Gallorum, *Rectissime dicitur Salvator pro totius mundi redemptione crucifixus.* Sanctus Leo Serm. 1. de Nat. Dom., *Sicut nullum a reatu liberum invenit, ita pro liberandis omnibus venit.* Mitto brevitatis gratia omnes alios. Convenire in hac sententia Scholasticos, & recentiores scriptores, fatetur Jansenius lib. 3. de Grat. Ch. cap. 21. nec opus est, ut singulos connumeremus. Theologicæ rationes, quæ Jansenianum scitum profligant, sunt prorsus innumeræ. Una infertur ex originali peccato, cujus chirographum Salvator affixit cruci, & hanc Paulus & Augustinus paullo supra abunde illustrarunt. Altera deducitur ex verbis Apostoli citato loco ad Timoth., ubi nos hortatur ad orandum pro omnibus exemplo Christi, qui pro omnibus seipsum dedit in redemptionem: & de hac plura diximus lib. V. cap. 1. Alteram suppeditat locus productus ex cap. 4. ejusdem Epistolæ ad Timotheum: eo enim loco Apostolus loquitur de spe; ideoque sicut non est, qui sperare non debeat; ita non est qui non sit a Christo Redemptore salvatus. Petitur alia ratio a potestate tradita Christo judicandi orbem terrarum, quippe non alia ratione Dominus Jesus Christus, in quantum filius hominis est, *totum judicare debet, nisi quia pro toto pretium dedit*, ut S. P. docet in Psalmum 95. n. 15. Igitur Janseniana Thesis opponitur veritati, quæ ubique conclamat Christum universi humani generis Reparatorem ac Redemptorem, clamat ore Apostolico, clamat oraculis Conciliorum, clamat omnium Patrum sermone, clamat denique concordissimis Scholasticorum enunciationibus.

Nec *falsa* est duntaxat, verum etiam *temeraria*, quoniam Sacrosancta Ecclesia Apostolicis doctrinis, & Majorum suorum institutis edocta natum Salvatorem adorat dicens, *Jesu Redemptor omnium*, & redeuntem in cælum, *Salutis humanæ Sator, Orbis redempti conditor*: Jansenius autem pusilli Electorum gregis Salvatorem tantummodo appellat, perversaque doctrina impulit audaces, superbos, & mendacissimos filios iniquitatis, ut Breviaria depravantes infantem Jesum carmine mutato compellent, *Jesu redemptor optime.* Audaces, inquam: *Legem enim credendi lex statuit supplicandi*, ut Cælestinus scribit in Epist. ad Gallos. Præscribere itaque fidelibus publicam oran-

di

di formam spectat ad eos, qui proponere possunt firmissimam legem credendi. Hanc vero auctoritatem quo jure arrogant sibi quidam Jansenistani? Dixi & *superbos*; quadrat enim iis quod scribit Augustinus in Psalmum 95. *Multum superbi sunt, qui dicunt illud* (pretium redemptionis) *tam parvum esse, ut solos Afros emerit, aut se tam magnos esse, pro quibus solis illud sit datum*. Addidi & *mendaces*; quandoquidem est revera Christus Redemptor optimus; sed quia *copiosa est apud eum redemptio*, ut regius cecinit Vates Psalm. 129. v. 7. Non est autem copiosa redemptio, quæ angusto limite coarctatur. *Temeraria* est igitur Thesis Janseniana talibus verbis sententiisque conflata, ac talem præbens assertoribus suis ansam temeritatis.

Est etiam V. illa propositio *scandalosa*, infirmisque occasionem tribuit spiritualis ruinæ. Videtur mihi sternere viam ad dubitandum de fide. Credimus resurrectionem mortuorum, sine qua ait Apostolus in 1. ad Corinth. cap. 15. v. 14. *inanis est fides nostra*. Probat eodem loco Paulus resurrectionem mortuorum, quia, *sicut in Adam omnes moriuntur, ita in Christo omnes vivificabuntur*, v. 22. ut autem docet Augustinus Serm. 155. num. 15. omnes moriuntur in Adam, quia *Adam peccando damnavit in mortem corpora nostra*; omnesque vivificabuntur in Christo, *quia suum sanguinem dedit pro salute nostra*. Si ergo sunt aliqui, pro quorum salute sanguinem Jesus non fudit, hi non resurgent. Periclitatur in Janseniano dogmate etiam Christiana spes. Sperandum ab omnibus demonstrat S. Pater præclaro argumento in Psalmum 148. n. 8. scribens, *Promissionis Dei tales arrhas accepimus: tenemus mortem Christi: tenemus sanguinem Christi. Quis mortuus est? Unicus. Pro quibus mortuus est? Utinam pro bonis, utinam pro justis. Sed quid? Etenim Christus, ait Apostolus, pro impiis mortuus est: qui donavit impiis mortem suam, quid servat justis nisi vitam suam? Erigat ergo se humana fragilitas, non desperet, non dicat, Non ero*. Fundamentum itaque, cui innititur spes Christiana, est Sanguis Christi: nam animadvertentes illum pro omnibus impiis fusum esse, erigimur spe, quod nobis, quantumvis sceleratissimis, applicabitur, quia non pars, sed universum humanum genus redemptum est. Denique in hæresi Janseniana labefactatur etiam caritas. Nam scribit Apostolus in 11. ad Corinth. v. 14. *Caritas Christi urget nos: æstimantes hoc, quoniam si unus pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui sunt*. Et ad Rom. cap. VIII. ad caritatem nos vehementer hortatur, quia Deus *proprio Filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum*. Vide & Augustinum lib. de Catechiz. rud. cap. 4. lib. 11. de nupt. cap. 33. & Tract. VII. in Epist. Joannis.

Jam vero *impiam* esse prædictam propositionem, *contumeliosam*, & *derogantem divinæ pietati*, ex dictis manifesta consecutione deducitur; nam derogat divinæ misericordiæ, extenuat pretium Sanguinis Christi, magnum redemptionis opus imminuit, & Salvatoris meritum, cruciatus, obedientiam, orationem, & vulnera parvipendit. Hæc omnia magna sunt & eximia, quia *semel dedit*, & *pro omnibus dedit*, inquit S. Pater serm. 34. alias 31. ex editis a Sirmondo. Et quidem non esset passio Christi infiniti valoris, nisi melioris testamenti sponsor factus, semel seipsum offerendo, & oblationem suam per Sacramenta applicando salvare in perpetuum non posset accedentes per semetipsum ad Deum. Pari ergo ratione non esset originalis peccati remedium, non esset mors mortis, neque communis chirographi abolitio, si non esset pro omnibus hominibus applicata. Ut enim intensione virtutis, ita extensione beneficii est una, magna, & copiosa Redemptio. Ubi ergo nimia illa caritas, si vix Deus pusillum electorum gregem dilexit? quomodo superabundans Reparationis gratia, si tam tenax & parca? Tandem *hæretica* servato omnis jure æquitatis declarata est postrema illa thesis Jansenii, utpote contraria divinis literis, repugnans doctrinis Patrum, & adversa Symbolo Constantinopolitano, quod recitamus quotidie dicentes, *Propter nos homines, & propter nostram salutem descendit de cælis*: Synodo Arelatensi, quæ anathema dixit asserenti *quod Christus non pro omnibus mortuus sit*; & Tridentinæ Œcumenicæ de Christo affirmanti, *Ille pro omnibus mortuus est*. Utinam oblatum pro omnibus pretium nobis proficuum sit etiam divinorum beneficiorum communione, justitiæ præsertim, & finalis perseverantiæ; quod petimus cum Auctore Commentariorum Salviani lib. 2. contra Avaritiam,

Participes fac nos meritorum, Christe, tuorum,
Ne careat fructu passio, morsque tua.

CAPUT IV.

Quibusdam prænotationibus positis, diluuntur ea, quæ adversus universorum redemptionem objiciuntur.

VERSAVI positiones Jansenii, quantum boni temperamenti Theologo sufficere videbatur. Reliquum est, ut diluantur quæ Novatores objectant adversus postremam, de qua, licet pertractantes de voluntate Dei satis plura, unde oppositiones quælibet eliduntur, studuerimus exornare, iterum disserendum est, cum ob amplissimam hujus argumenti dignitatem, tum ob doctrinæ capita, quæ hinc juxta cujusque intelligentiam varia ac perplexa dimanant.

Prænotandum est autem, Christum, licet pro omnibus mortuus sit, speciali tamen titulo mortuum esse pro aliquibus, quibus fidei, sanctitatis, & maxime finalis perseverantiæ conferuntur beneficia. Quod demonstratur apertissime primo testimoniis sacrarum Scripturarum. In his quippe legimus Joan. XVII. Christum specialiter pro electis orasse, *Non pro mundo rogo, sed pro his, quos dedisti mihi*: in 1. ad Timoth. *Salvator omnium maxime fidelium*: & ad Eph. 5. *Christus dilexit Ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea, ut illam sanctificaret, mundans lavacro aquæ in verbo vitæ, ut exhiberet sibi gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam, aut rugam*, &c. Secundo ex Tridentino Concilio, quod sess. VI. 3. ait: *Verum, etsi ille pro omnibus mortuus est, non omnes tamen mortis ejus beneficium recipiunt*: cui consonat Catechismus Romanus, qui cap. 4. num. 24. secundæ partis declarat Christum non esse mortuum pro universis, in quantum *salutis fructum delectis solum attulit*. Tertio probatur ex Patribus: nam S. P. Augustinus in Psalmum 87. scribit: *Solis prædestinatis ad æternam salutem, non autem omnibus, ejus bona opera profuerunt*. Serm. de Natali S. Vinc. *Quando perit, qui sanguine Christi redemptus est?* & Tract. 45. in Joannem, ait Filium a Patre traditum pro *præscitis, prædestinatis, justificatis, glorificatis*. Divus etiam Prosper ad object. 9. Gallorum ait, *Cum itaque rectissime dicatur pro totius mundi redemptione crucifixus; .... potest tamen dici pro his tantum crucifixus, quibus mors ipsius profuit*. Demum probatur manifesta ratione, propterea quod non omnes qui vocantur sunt electi, cum tamen electi simus in Christo ante mundi constitutionem. Quare rejicimus sententiam eorum, qui docent Christum æquali affectu pro omnibus mortem oppetiisse, ut singulis eadem gratia conferatur, sive ex præscientia operum naturalium, quæ est sententia Semipelagianorum; sive gratia congrua, & donum perseverantiæ ex præscientia operum, quæ unusquisque facturus esse prænoscitur cum gratia omnibus æqualiter distributa, ut tenent nonnulli Catholici. In quorum opinione peculiaris Christi erga electos benevolentia non tam aperte deprehenditur.

Si pulset imbecillitatem mentis nostræ gravis quæstio, cur Salvator omnium, mortuus pro omnibus & singulis, quibusdam tantum in genere passionis suæ beneficia applicare decreverit, & uni, non alteri impertiit gratiam aut conversionis, aut finalis perseverantiæ; reddent fortasse rationem aliquam Theologi, quos nuper commemoravi: sed ego hebes ingenio, & sententiæ, quam palam feci, pro mea virili defensor, non habeo quid respondeam, nisi cum Augustino de Corrept. & Grat. cap. XI. *Quibus deest, pœna peccati est; quibus autem datur, secundum gratiam datur, non secundum debitum*. Quærenti autem, cur nascentibus omnibus cum demerito originalis peccati, si Christus cumulate pro omnibus satisfecit, non omnibus æqualiter prosint merita Salvatoris, cum Augustino cap. XII. de Dono Persev., *Iterum, atque iterum dicimus, nec nos piget, O homo tu quis es, qui respondeas Deo? Inscrutabilia sunt judicia ejus, & investigabiles viæ ejus. Et hoc adjicimus, Altiora te ne quæsieris, & fortiora te ne scrutatus fueris*. Atque ut hæc respondeamus, confortat nos B. Prosper scribens ad VII. ob. Gallorum, *Non est calumniandum Deo, quare istis non dederit, quod aliis dedit: sed confitendum est, & misericorditer eum dedisse, & juste non dedisse quod non dedit*. Igitur firmissime tenemus Redemptionem spectare ad prædestinatos specialissimo quodam titulo communicationis divinarum gratiarum: cujus rei nullam nos possumus caussam reddere, nisi inscrutabile Dei judicium, & voluntatis ejus propositum.

Ad singulos autem, universosque homines quomodo se extendat Redemptio, investigandum modo est accuratius. Docent Molinistæ Christum ita mortuum pro omnibus, ut singulis applicentur auxilia sufficientia, quibus potest unusquisque sine efficaci gratia bene operari, & si bene operaturus prævideatur, etiam congrua, & ad salutem consequendam magis idonea. Hoc sensu Christum pro omnibus esse mortuum defendant illi, prout lubet. Nos probare hanc sententiam non possumus, primo quia gratiam hoc sensu sufficientem in hoc statu nullus Theologorum admittit ex iis, qui nobiscum gratiam per se efficacem propugnant. Præterea dogma Fidei, quale est Christum mortuum esse pro omnibus, non est sustinendum incertis Scholarum opinionibus, sed probatis ab omnibus, & communibus. Et forte Jansenius tam audacter negavit pretium redemptionis oblatum pro omnibus, callide occasionem arripiens a catholicis quidem, sed recentioribus Scholarum opinionibus, quas arbitrabatur a quibusdam non satis valide propugnari. Quod innuit ipse Jansenius lib. 3. de Grat. Christi cap. 21. scribens: *Illa extensio tam vaga modernorum Scriptorum non alio ex capite, quam ex generali, & indifferenti voluntate Dei erga salutem omnium, & ex illa sufficientis gratiæ omnibus conferendæ præparatione, fluxit*. In quo tamen labitur Jansenius errore maximo; quoniam extensio Redemptionis ad omnes non profluit ex incerto Molinistarum placito, sed ex purissimo veritatis fonte, ex Scripturis, Conciliis, ac Patribus. Si ergo ex hoc

fonte nos liquido possumus fidem catholicam explicare; cur ad unam Scholasticorum interpretationem confugiemus, rejectis aliis Catholicorum Doctorum opinionibus? Insuper hæc illatio, *Deus voluit dare Christum redemptionem pro omnibus, nullo excepto: Ergo omnibus præparavit sufficientia remedia per Christum*; negatur tamquam non dissimilis ab objectis Massiliensium a Theologis Lovaniensibus, & Duacensibus in Censura ad Assert. VII. Molinistarum, & in illorum Justificat. cap. XII. Constat autem utramque Universitatem loqui de Gratia sufficienti sensu Molinistico. Lovanienses itaque ad illam Assertionem hæc respondent, *Non dissimilis erat olim Massiliensium ratiocinatio, sed cui sic respondendum: Christus Redemptor est omnium, quoad pretii sufficientiam, quia merito Sanguinis ejus omnes a peccato liberari possent, si crederent: non est autem Redemptor omnium secundum efficaciam, quia non omnibus per eum datur ut credant. Ut enim infidelis credat, præter prædicationis beneficium, necessarium est gratiæ specialis donum, quo fiat, ut prædicationi consentiat*. Duacenses similiter, *Huic argumento*, inquiunt, *quod idem & Fausti fuit, responsum jam olim a beato Prospero*, allatisque Prosperi verbis, de quibus infra, *Sufficientia ergo, quam postulat generalis redemptio, in pretio Sanguinis Christi est, non autem in auxilio omnibus collato, ut prætendit objectio*. Postremo Christum mortuum esse pro omnibus est dogma fidei: gratiam autem omnibus ac singulis conferri est quæstio adiaphora, quæ negative resolvitur ab Antiquorum plurimis, a nostratibus fere omnibus, &, si paucos excipias, ad fidem non pertinere censent omnes, etiam recentiores; Tournely P. 2. de Gratia Quæst. VIII. art. 4. pag. vet. edit. 634. & P. Benitez De Vera Christi Gratia Disp. 2. dub. 1. pag. 138. n. 3. Non ergo tenemur ex quo Christus pro omnibus mortuus sit, asserere omnibus gratiam esse collatam; neque ex universalitate gratiæ pensare universitatem redemptionis.

Quantum spectat ad sententiam Thomistarum, qui distinguentes in Deo duplicem voluntatem, antecedentem, & consequentem, alio plane sensu a Molinistis, in quorum Schola voluntas consequens supponit præscientiam operum futurorum, fatentur Christum mortuum pro omnibus attenta voluntate antecedenti, & mortuum pro solis prædestinatis voluntate consequente; explicata utraque voluntate, ut diximus P. 1. lib. V. cap. 1. & paullo supra in 2. Propos. Jansenii. Mortuus est itaque Salvator noster pro omnibus voluntate antecedente, cujus effectus est institutio cujusdam ordinis complectentis caussam & remedia, quibus possunt peccata quæcunque remitti: atque ita D. Thomas 3. p. q. 49. art. 1. ad 3. *Christus sua passione nos a peccatis liberavit caussaliter, idest, instituens caussam nostræ liberationis, ex qua possent quæcunque peccata quandocunque remitti, vel præterita, vel præsentia, vel futura. Sicut si Medicus faciat medicinam, ex qua possint quicunque morbi sanari etiam in futurum*. Non est autem mortuus quantum ad voluntatem sequentem, cujus effectus est ordinis executio, sive applicatio remedii, quibus peccatum deletur, cum illud applicetur per fidem, per caritatem, & per Sacramenta; & reproborum pluribus non præparetur voluntas a Domino, ut credant, ut diligant, ut Sacramentis Ecclesiæ sanentur. Quod D. Thomas diserte tradit eodem loco, & sequenti art. 3. ad 1. *Passio Christi sortitur effectum suum in illis, quibus applicatur per fidem, & caritatem, & per fidei Sacramenta. Et ideo damnati in inferno, qui prædicto modo passioni Christi non conjunguntur, effectum ejus percipere non possunt*. Ex qua præclara D. Thomæ doctrina tria consectaria inferuntur. Primum est, quod ad generalem illam voluntatem, secundum quam Christus pro omnibus est crucifixus, sat est quod Christi passio præstiterit ut caussa quædam universalis; sive instituerit remedia, quibus, si applicentur, deleri potest qualecunque peccatum, non est autem necesse, ut applicentur reapse; ideoque ex morte Christi pro omnibus consequitur, aut gratiam, aut fidem aut caritatem a singulis hominibus actu participari. Alterum est, quod ut aliquis dicatur redemptus debet esse in statu, in quo aut possit conjungi cum Christo, ut sunt infideles & increduli, aut conjungatur reapse, ut sunt fideles, & electi. Tertium quod consequitur est, voluntate sequente, cujus effectus est applicatio fructuum passionis Christi, non omnes fuisse redemptos æqualiter, quia non omnibus indiscriminatim eodem modo passio Christi applicatur, sed aliquibus gratia sufficiens, aliquibus auxilium efficax, aliquibus etiam donum finalis perseverantiæ confertur. Atque hinc est, quod adversus Pelagianos, & Semipelagianos negantes perseverantiam esse donum speciale S. P. Augustinus explicat dictum Apostoli, *Deus vult omnes homines salvos fieri*, pro generibus singulorum, & aliquando affirmat Christum Dominum orasse tantum pro ovibus suis, & pro prædestinatis sanguinem fudisse; quod iis remedia applicentur, & soli plenissimum Redemptionis fructum percipiant. Consentit autem Augustino beatus Thomas 1. p. q. 19. art. 6. ad 1. & in 1. ad Tim. lect. prima.

Hanc veram esse cum de voluntate salvandi omnes, tum de omnium Redemptione doctrinam, paucis demonstro. Principio Apostolus ad Rom. III. v. 25. ait de Christo: *Quem proposuit nobis propitiationem per fidem in sanguine ipsius*. Est igitur Christus propitiatio peccatorum omnibus proposita, & exhibita; sed quæ per fidem, quemadmodum per alia gratiarum munera, applicatur nobis ad percipiendum fructus ipsius, ut recte observat S. Thomas cit. Q. 49. art. 1. ad 5. ideoque non est idem spectare ad numerum redemptorum, & fructus Redemptionis actu participare. Accedit Concilium Tridentinum, cujus cap. 3. Sess. 6. hæc sunt verba: *Verum etsi ille pro omnibus mortuus est, non omnes tamen mortis ejus beneficium recipiunt, sed ii duntaxat, quibus meritum passionis ejus communicatur*. Et Catechismus Romanus P. 2. cap. 4. num. 24. *Si ejus virtutem inspiciamus, pro omnium salute sanguinem a Salvatore effusum fatendum erit: si vero fructum, quem homines ex eo perceperunt, ad multos tantum eam utilitatem pervenire facile intelligemus*. Eadem est perpetua S. P. Augustini contra Pelagianos Doctrina. Ubique enim docet Christum esse Redemptorem parvulorum, quoniam etiam in eis est peccatum, quod non *liberat nisi Agnus Dei, qui tollit peccata mundi, non nisi medicus, qui venit non propter sanos, sed propter ægrotos* ita de Peccat. meritis lib. 1. cap. 23., & in III. contra Jul. cap. 2. *Ceterum rogo te, quomodo potest intelligi ista redemptio, nisi a malo redimente illo, qui redemit Israel ab omnibus iniquitatibus ejus? Ubi enim redemptio fiunt, intelligitur & pretium*. In tantum ergo per Augustinum parvuli a Christo redempti sunt, in quantum non solum baptismo tinguntur, ut eis addatur nova gratia, & adoptio filiorum Dei, verum etiam ut eruantur de potestate tenebrarum, & remittatur eis originale peccatum per lavacrum regenerationis, in quo mundamur per ejus sanguinem. Quod tamen lavacrum inscrutabili Dei judicio non omnibus parvulis applicatur. Explicat Magistri doctrinam S. Prosper, qui objicientibus Semipelagianis Christum non esse mortuum pro omnibus, nisi omnibus conferatur gratia, per quam consequantur salutem, resp. ad ob. 12. Gallorum, *Nullus omnino est omnibus hominibus, cujus natura in Christo Domino suscepta non fuerit, quamvis ille natus sit in similitudinem carnis peccati, omnis autem homo nascatur in peccato. Deus ergo Dei filius mortalitatis humanæ particeps factus absque peccato, hoc peccatoribus & mortalibus contulit, ut qui nativitatis ejus consortes fuissent, vinculum peccati & mortis evaderent. Sicut itaque non sufficit hominum renovationi natum esse hominem Jesum Christum, nisi in ipso eodem, de quo ipse ortus est, spiritu renascantur. sic non sufficit hominum Redemptioni crucifixum esse Dominum Christum, nisi commoriantur ei, & consepeliantur in baptismo. Cum itaque rectissime dicatur pro totius mundi redemptione crucifixus propter veram humanæ naturæ susceptionem, & propter communem in primo homine omnium perditionem. potest tamen dici pro his tantum crucifixus, quibus mors ipsius profuit*. Addit Prosper: *Qui dicit, quod non pro totius mundi Redemptione Salvator sit crucifixus, non ad sacramenti virtutem, sed infidelium respicit partem, cum sanguis Domini nostri Jesu Christi pretium totius mundi sit: a quo pretio extranei sunt, qui aut delectati captivitate redimi noluerunt, aut post redemptionem ad eandem sunt servitutem reversi*. Videatur etiam Resp. ad 1. Vincentianam. Tandem ut rationem Theologicam addam a Tridentino Concilio, ab Augustino, & a Prospero iisdem locis productam; hominibus, nisi ex semine Adæ propagati per ipsum concipiantur, non erit proprium originale peccatum, & ideo Adam omnem hominem, universamque naturam infecit, quia omnes ab eo generantur carnali propagatione: Ita hominibus non convenit Redemptionis proprietas, nisi spiritu regenerentur in Christo; a quo cum Sacramentis collata sit virtus non solum delendi originale peccatum, sed etiam omnia actualia, ubi abundavit delictum, superabundat gratia; & plus nobis per Christum restitutum est, quam ablatum fuerit per Adam.

Hæc cum ita sint, indulgeant mihi viri docti, si cum Novatoribus disputans, non dixero Christum aut orasse, aut sanguinem fudisse pro omnibus inefficaciter, efficaciter pro solis electis; aut mortuum pro reprobis affectu tantum humano, & pro prædestinatis voluntate Patri nolenti sincere universorum salutem per omnia concordi. quippe opinione, aut sententia nostra omnis oratio Christi pro omnibus ac singulis certissime impensa, spectato saltem aliquo effectu, per quem viatores omnes possunt, si velint, salutem apprehendere, sincera, & efficax fuit; & omnis Dei voluntas impletur quoad effectum suum immediatum ac proprium: voluit etiam & Christus, & Pater redemptionem hominum singulorum, non prædestinatorum duntaxat. Quare missis nunc opinionibus discrepantibus Scholarum, usurpans verba Conciliorum ac Patrum dico universos homines redemptos, quatenus proposita est omnibus propitiatio per fidem in Sanguine Christi, quatenus Christus sua passione instituit caussam nostræ liberationis, quatenus obtulit pretium vi cujus omnia peccata delentur, quatenus demum humanam naturam suscepit propter communem hominum perditionem. Atque hæc est voluntas antecedens, quam dixi connotare ordinis institutionem. Pro generibus autem singulorum, non pro singulis generum Redemptor est crucifixus, in quantum applicatur passio Christi aut per fidem, aut per caritatem, aut per Sacramenta: in

in quantum non omnes mortis ejus beneficia recipiunt: in quantum ad multos tantum fructus redemptionis pervenit: in quantum denique mortis Christi fructus electi ante mundi constitutionem percipiunt. Hæc vero est voluntas consequens, & connotans instituti remedii applicationem, non Sacramenti virtutem. Quanta vero facilitate hisce præceptionibus diluantur omnia objecta Jansenianorum, nemo non videt.

Objiciunt I. Matthæi xxvi. 29. legitur: *Hic est Sanguis novi testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum*. Joannes xvii. 9. refert hæc Domini verba: *Ego pro eis rogo: non pro mundo rogo, sed pro his quos dedisti mihi, quia tui sunt*. Apostolus ad Hebræos ix. 28. ait: *Christus semel oblatus est ad multorum exhauriendia peccata, &c.* Igitur pro multis tantum, & præsertim pro prædestinatis Christus mortem oppetiit.

Resp. Laudatis testimoniis commendari nobis Christi redemptionem, quatenus ad fructum passionis attinet, cujusmodi est remittere & exhaurire peccata, & oves tam fortiter custodire, ut nemo de manu Pastoris eas rapiat: quæ responsio & ipsis allatis testimoniis innuitur, & traditur a Catechismo Romano P. 2. cap. 4. num. 24. *Cum igitur pro vobis dicitur, vel eos qui aderant, vel delectos ex Judæorum populo; quales erant discipuli, excepto Juda, quibuscum loquebatur, significavit. Cum autem addidit* pro multis, *reliquos electos ex Judæis, aut Gentibus intelligi voluit. Recte ergo factum est, ut pro universis non diceretur; cum hoc loco tantummodo de fructibus passionis sermo esset, quæ salutis fructum delectis solum attulit. Atque huc spectant verba illa Apostoli, Christus semel oblatus est ad multorum exhaurienda peccata. Et quod Dominus apud Joannem inquit, Ego pro eis rogo non pro mundo rogo, sed pro his, quos dedisti mihi, quia tui sunt*. Hæc omnia Romanus Catechismus. Possumus etiam *multos* priori ac postremo loco accipere pro *omnibus*, cum Augustino lib. 3. contra Julianum cap. 3. lib. 2. de Nupt. & Concup. cap. 33. & de Peccat. meritis lib. 1. cap. 24. eo prorsus modo, quo alibi explicavimus verba Apostoli ad Rom. v. 15. *Unius delicto multi mortui sunt*. In qua acceptione Christus est mortuus pro multis, quantum ad institutionem remedii, ad pretii oblationem, ad Sacramenti virtutem, & in quantum crucifixus est propter communem hominum redemptionem. Hac advertentia facile consimilia loca expediuntur, & cum productis contra Jansenium conciliantur.

Arguunt 2. auctoritate Augustini. Qui exponens verba Joannis, *Ipse est propitiatio pro peccatis nostris, non pro nostris autem tantum, sed etiam pro totius mundi*, tract. 1. in Epist. Joannis, nomine totius mundi docet designari *Ecclesiam*. Et tract. 100. in Joan. inquit: *Pro isto mundo non rogat, neque enim qui sit prædestinatus ignorat*. Item de adulterinis Conjugiis cap. 15. *Non omnis*, inquit, *qui homo est, sanguine Christi redemptus est*. Igitur opinatus est Augustinus Christum non esse propitiationem pro peccatis hominum universorum, nec pro singulis orasse, & crucis patibulum subiisse.

Resp. eodem modo, Christus non est propitiatio omnium peccatorum, quemadmodum nec Mediator, nec Redemptor omnium, quantum ad oblationem pretii, institutionem remedii, & Sacramenti virtutem, nego. quantum ad passionis fructum uberrimum, applicationem remedii, & redemptionis singularem proprietatem, concedo. Liquet responsio ex prænotatis, atque ex antithesi capitis præced. Prop. v.

Insurgunt: Si Christus noverat quinam essent prædestinati, & quinam reprobi, quomodo poterat pro omnibus fundere sanguinem & orare? Perspicua sunt verba Sancti Doctoris lib. 21. de Civ. Dei cap. 24. n. 1. *Si de aliquibus* (Ecclesia) *ita certa esset, ut qui sint illi etiam nosset, qui licet in hac vita adhuc sint constituti, tamen prædestinati sunt in ignem æternum ire cum diabolo, tam pro eis non oraret, quam nec pro ipso*. Christus ergo, quem reproborum numerus & exitus non latebat, pro illis nequaquam oravit, quemadmodum non oravit pro diabolo.

Variæ a Theologis huic argumento adhibentur responsiones. Complures asserunt Ecclesiam non oraturam pro reprobo, quem talem esse certissime sciret, oratione absoluta & efficaci, sed tantum inefficaci & conditionata: atque hoc pacto Christum rogasse pro iisdem reprobis. Respondent alii Ecclesiam in hypothesi non oraturam, quoniam oratio conjunctam habet spem obtinendi: tunc vero non remaneret spes salutis reproborum, cum spes non versetur circa objectum *possibile*, sed probabiliter futurum. Dicunt alii non exoraturam, ne videretur velle mentiri Deum, & falsum esse quod ab illo est certissime manifestatum. Sunt qui reponunt per illam revelationem Ecclesiam moneri, ut a communibus orationum suffragiis reprobos manifestos excludat; quemadmodum tenetur pro singulis deprecari, eo quod nullius in particulari futuram noverit damnationem. Illud quoque solet a nonnullis responderi: Ecclesiam deprecaturam quidem esse pro illis reprobis humano affectu, sed itaum sese divinæ voluntati addicturam; atque ratione consimili Christum humana voluntate se pro omnibus obtulisse, sed divinæ se accommodando ex universali erga omnes, particularem erga prædestinatos effecisse eo fere pacto, quo in horto oravit dicens, *Transfe-*

Berti Theol. Tom. II.

rat a me calix iste, sed addidit, *Veruntamen fiat voluntas tua*. Ut ut hæc omnia probabiliter dicta sint.

Ego argumentum diluo eadem responsione. Christus & oravit & mortuus est, quantum ad communem caussam pertinet, ut institueret remedia, quibus omnium hominum possint delere peccata, pretium Sanguinis sui pro omnibus offerens. Quomodo enim esset omnium Redemptor, Salvator, Animarum Medicus, & Mediator Dei & hominum; nisi pro omnibus pretium obtulisset, preces fudisset, remedia instituisset, nec non etiam inimicis, reprobis, obduratissimus parasset, atque exhibuisset? In hac præparatione atque exhibitione remedii omnes viatores aut habent, aut possunt habere partem, quia vel sunt uniti Christo, vel possunt uniri; licet aliqui viatores possint sola potentia quæ non reducetur ad actum: excluduntur omnino ab hujusmodi remediis dæmones & damnati, quia nec Christo uniuntur, nec sunt in potentia ut Christo uniantur. Ita docet iisdem fere verbis S. Thomas 3. p. q. 8. art. 3. Vides, cur Jesus omnes & orando, & moriendo redemerit; etiam si nosceret plures esse prædestinatos ad mortem. *Ergo* (ait Augustinus Tract. xii. in Joan.) *quantum in Medico est, sanare venit ægrotum. Ipse se interimit, qui præcepta medici observare non vult*. Ecclesia numquid orat, ut exhibeatur Redemptionis pretium, & remedia instituantur salutis? Minime. Orat ut applicentur; ut qui stant, non cadant, ut iniqui revertantur ad Dominum, ut a corde infidelium auferatur velamen, ut peccatoribus remittatur quodcumque scelus, ut æternam salutem quilibet consequatur. Hæc speciatim, & absolute deprecari iis, qui a Domino sunt judicandi ut sempiterno igne cum diabolo puniantur, & habent cor impœnitens, & prævidentur certissime futuri in termino, ut pœnitere non possint amplius, neque ex inimicis converti in filios, de quibus disputat Augustinus; id quidem supervacuum est, nec faceret Ecclesia si nosceret, nec fecit Salvator, qui novit.

Quod si quæras, quomodo hæc cohæreant cum iis, quæ scripsimus in postrema Antithesi, pro omnibus crucifixoribus orasse Dominum, clamando, *Sitio*, & dicendo, *Pater ignosce illis*? Respondeo optime cohærere omnia. Salvator enim offerens in ara crucis semetipsum hostiam & Redemptionem pro omnibus, in ea universali & misericordissima prece singulari affectu complexus est quos ex inimicis amicos, & ex crucifixoribus prævidebat futuros esse discipulos: atque ita cum oraret pro singulis solvens pretium, & instituens nostræ liberationis remedia, quantum ad horum applicationem oravit non pro omnibus Crucifixoribus, sed pro illis solum, qui erant prædestinati: atque his specialiter profuit sanguis Christi, & mors ipsius profuit: quemadmodum declarat iisdem locis S. Pater, Prosper ad ob. Gallorum, & S. Thomas 3. p. q. xxi. art. 4. ad 2., ubi etiam demonstrat omnem orationem Christi fuisse exauditam, omnemque voluntatem ipsius cum ratione conjunctam fuisse adimpletam.

Tandem objiciunt. Eatenus Christus pro omnibus mortuus est, quatenus voluntate rationis voluit una cum Patre omnes homines salvos fieri. At hæc voluntas non respicit omnes, ac singulos homines. Primo quoniam in Schola Augustini Apostolica sententia, *Deus vult omnes homines salvos fieri*, accipienda est de generibus singulorum. Deinde quia hæc voluntas juxta Antiquorum placitum est in Deo duntaxat metaphorice. Rursus quia non conferuntur omnibus auxilia sufficientia ad salutem, quamquam id communiter docent illius voluntatis antecedentis propugnatores. Ulterius quoniam nequit intelligi quomodo Christus sit universorum Redemptor nisi vel quantum ad sufficientiam pretii, vel quantum ad applicationem. Primum non negat Jansenius: alterum vero, juxta dicta hactenus, videtur a veritate alienum. Aut ergo subscribendum Jansenio; aut repudianda Augustiniana dogmata probando placita Molinistarum de Redemptione æquali affectu pro hominibus universis peracta.

Resp. hæc omnia priori, eademque responsio dispelli. Ad primum fateor eamdem esse de voluntate antecedenti, & de morte Christi, rationem; sed voluntas illa antecedens connotat sententia nostra institutionem remedii, pretii oblationem, redemptionis virtutem: non distributionem & applicationem beneficiorum, & passionis Christi effecta, atque munera, quæ sint etiam extraneis communia. Verissimum est ergo Apostolicam sententiam accipiendam esse cum Augustino pro generibus singulorum, non pro singulis generum, si loquamur de largitione gratiarum, & præsertim de dono finalis perseverantiæ, quod Semipelagiani omnibus asserebant esse commune. At hæc largitio non spectat ad universalem Redemptionem, sed ad illius, ut inquit ad 1. Ob. Vincentianam beatus Prosper, *proprietatem*. Similis est ad id, quod sequitur, responsio: nam voluntas antecedens est in Deo metaphorice, si comparetur ad actualem consecutionem salutis, & Redemptionis proprietatem: sincera est autem & vera, & etiam effectum suum consecuta, ut referatur ad unam caussam humani generis a Domino in veritate susceptam, ad effusionem Sanguinis, ad institutionem Ecclesiæ, ad virtutem pretii, ad præparationem remedii, ad vocationem Gentium, & ad efficaciam Sacramentorum. Proximum eamdem habet solutionem: siquidem conferre gratiam, aliaque Passionis Christi benefi-

cia non spectat ad rationem universalem Redemptionis, quæ sita est in valore pretii, & institutione remedii, ideoque nec ad voluntatem Dei antecedentem · sed spectat ad applicationem, per quam qui Christo uniuntur poculo immortalitatis sanantur, aut alia a Capite spiritualis vitæ initia, vel incrementa recipiunt; in quo locum habet consequens Dei voluntas. Ad ultimum eamdem responsionem adhibeto. Christum pro omnibus mortuum quantum ad sufficientiam pretii, verissimum est, & constat hoc passim affirmari a Patribus, & Theologis: necesse est autem, ut præter sufficientiam pretii ad universalem Redemptionem admittatur hujus pretii exhibitio, & institutio caussæ liberationis, qua possint peccata omnia remitti, & a qua sunt penitus alieni quicumque Christo non uniuntur, nec possunt uniri: quales sunt dæmones & damnati: ut supra diximus cum D. Thoma 3. p. q. 8. art. 3. Si enim ad redemptionem sufficeret sola pretii sufficientia, proculdubio etiam damnati & dæmones forent redempti. Eapropter non est eadem caussa reproborum viatorum, & diaboli, ut temere, impie, & inscite scripsit Jansenius lib. 3. de Grat. Christi cap. at. Illius ergo propositiones, absque præsidio Scholæ Molinistarum, imo & absque subsidio earum reliquarum opinionum, quæ licet probabiles, non sunt tamen ab omnibus communiter receptæ, ita a me refelluntur & profligantur.

CAPUT V.

Demonstratur Romani Pontificis circa Facta Dogmatica definitionem esse firmissimam.

EVERTENDA nunc est postrema Jansenistarum, circa Romani Pontificis in definiendis Factis Dogmaticis infallibilitatem, machinatio. Pontificem ipsum, eique tamquam supremo Pastori & Capiti conjunctam Ecclesiam proferre certissimum circa dogmata aut credenda aut rejicienda judicium, negare verbotenus non audent. Est autem Dogma, ut hoc loco accipitur, doctrina vera, vel falsa, fideique Catholicæ conformis, sive repugnans, V. G. Est in Deo cum unitate substantiæ Trinitas Personarum, Verbum Patri consubstantiale est, & consimilia, quæ credere ac profiteri tenemur: sive, In Deo est una duntaxat persona, Filius est creatura, & alia hæreticorum asserta, a Catholicis singulis eliminanda & damnanda. Quæstiones autem circa istiusmodi dogmata appellari solent quæstiones juris: atque in his finiendis errare aut Pontificem aut Ecclesiam, nemo unus, nisi Ecclesiæ refractarius, affirmat.

Versatur itaque controversia circa solas quæstiones Facti. Quæstiones hujusmodi sunt, quæ non doctrinam in se, sed ut prolatam ab homine, vel scriptis expressam, attingunt. V. G. an Sabellius negaverit in Deo plures esse personas, an in Scriptis Arii Verbi consubstantialitas impugnetur. Facta istiusmodi alia personalia dicuntur, alia dogmatica. Prioris generis sunt, quæ personam solummodo spectant, nulla facta dogmatis complexione; ut si quæratur, num Sabellius revera blasphemiam illam protulerit, an Arius ipse scripta ediderit adversus Verbi divinitatem. Facta dogmatica appellantur, quæ simul cum dogmate sunt conjuncta: Sit in exemplo, Verbum non est Patri Omousion in sensu verborum Sabellii, Filius non est Patri substantia similis juxta sensum Arianorum, aut Semiarianorum. Itaque in Caussa Janseniana possent tres excitari quæstiones. Una, an quinque Propositiones hæresim contineant, & merito damnatæ sint: Altera, num Jansenius illarum sit auctor, & liber qui Inscribitur *Augustinus* sit ab illo conscriptus. Tertia sint ne hæ propositiones jure merito proscriptæ in sensu, quem præseferunt in ipso libro Jansenii. Prima est quæstio juris, sive de puro dogmate: altera quæstio facti personalis: postrema quæstio facti dogmatici.

Diximus circa primam quæstionem inter nos convenire. De secunda non agitur, nec Theologi consentire videntur. Complures in quæstionibus facti personalis censent Pontificem posse errare, quoniam hujusmodi quæstiones solent resolvi ex incertis principiis, rumore vulgi, hominum testimonio, & opinione Scriptorum. Hæc mea opinione non satis castigate dicuntur. De hujusmodi enim Factis prudentissimus Ecclesiæ Rector definitive pronunciare non solet. Non enim quicquam Ecclesiæ interest, an libri, cui titulus est *Augustinus*, sit vere Auctor Jansenius, an Sancyranus, an alius quispiam. Sunt facta plura etiam personalia, quæ certissimis argumentis possunt definiri, V. G. *Quinque propositiones excerptas esse ex libro Jansenii*. Id enim non definitur sola hominum relatione, sed examine libri ante omnium oculos positi, & non ignoto, sed notissimo charactere procusi. Sunt ergo facta etiam personalia, in quibus Ecclesiæ judicium est penitus irrefragabile; ut quando damnat hæreticum coram ac palam falsa dogmata profitentem, aut prohibet librum non sanæ, aut perniciosæ doctrinæ. Et si aliquando animadvertit in aliquem ob indicia non adeo certa; id facit caussa prudentissimæ œconomiæ. Quod si dixeris nullam aliam esse infallibilis judicii regulam, nisi Scripturam & Traditionem, quæ duo in facto personali atque individuo minime interfunt; respondeo, etiam Philosophum certam habere scientiam per ideas rerum & universalia principia, quæ singularia objecta non repræsentant; attamen dum hæc vivido sensu præsentia sunt, mens rationalis ideis illis, vel principiis instructa, absque erroris periculo judicat hunc esse hominem, illum lapidem. Ita Ecclesia universalibus fidei regulis percipit solius dogmatis veritatem; & nihilominus dum audit hæreticum, aut librum legit, vi indefectibilis luminis judicat illum esse damnandum, hunc prohibendum; nec tamen fallitur. Hæc est mea de *personalibus factis* sententia, brevi quidem exposita, sed non obscura, ut arbitror, comparatione. Ad facta dogmatica quod attinet, demonstrandum est, posse Romanum Pontificem absque periculo erroris de iis pronunciare, & definire non solum librum Jansenii continere quinque propositiones hæreticas, sed etiam illas hæreticas esse in sensu Jansenii, scilicet juxta doctrinam ab eo traditam in libro, qui inscribitur *Augustinus*. Et quod dixero de Jansenio, idem omnino tenendum est de Propositionibus Baji, & Quenellii.

PROPOSITIO. Judicium Romani Pontificis de Factis dogmaticis nuper expositis est omnino infallibile.

Demonstratur 1. Ex Scripturis. Petro, ejusque successori Romano Pontifici, Jo. XXI. 17. a Christo dictum est: *Pasce oves meas*. Quoniam Pastori cura ovium commissa est; non tantum Pastor debet salutiferas a veneficis herbas secernere, verum etiam arcere gregem a pascuis, ubi germina veneno imbuta nascuntur. Ex quo Romanus Pontifex sit Pastor Ecclesiæ, consensu Jansenistarum, sine erroris periculo distinguit *inter herbam & herbam*, idest, inter dogma Catholicum & dogma hæreticum, ne oves fallaci, & venefica doctrina pascantur. Ergo debet certissimo judicio distinguere inter *pratum & pratum*, ubi herbæ nascuntur, idest, inter libros & libros, in quibus dogmata continentur, & dignoscere ubi salubria inveniantur, ubi autem venenata ac pestifera. Itaque non tantum definiri potest propositionem aliquam in se esse hæreticam, verum etiam esse hæreticam, ut traditur in hoc libro. Imo quemadmodum magis dignoscitur herbarum salubritas & venenum, si advertitur, quibus in pascuis, sylvisque nascuntur: ita melius patescit falsitas aut veritas dogmatis, si attenditur doctrina libri, unde scatet, & germinat.

Similiter Petro, & Successoribus ejus dictum est Mat. XVI. 18. *Tu es Petrus, & super hanc Petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non prævalebunt adversus eam*, scilicet nec per falsa dogmata hæreticorum, nec per Tyrannorum persecutionem. Ex quo portæ inferi non possint adversus Ecclesiam prævalere falsis dogmatibus, consequens est hujus Ecclesiæ Pastorem in definitione dogmatum falli non posse. Igitur cum prævalere non valeat contra sensum & doctrinam universalis Ecclesiæ doctrina ac sensus privati Scriptoris, sequitur summum Ecclesiæ Rectorem in pronunciando de sensu ejusdem Scriptoris decipi atque errare non posse.

Rursus: Quod olim præscriptum est Israelitis Deut. XVII. 8. *Si difficile & ambiguum apud te judicium esse perspexeris inter sanguinem & sanguinem, caussam & caussam, lepram & lepram, & judicum inter portas tuas videris verba variari; surge, & ascende ad locum, quem elegerit Dominus Deus tuus. Veniesque ad Sacerdotes Levitici generis, & ad judicem qui fuerit illo tempore: quæresque ab eis, qui indicabunt tibi, judicii veritatem*. Illud, inquam, præceptum nunc etiam viget: nam, ut perfectum sit Ecclesiæ regimen, debet esse Judex unus, atque supremus. Fuit inter nos olim ambiguum judicium de quinque Jansenii Propositionibus. Disputatum in Galliis, in Belgio, & ubique terrarum, & audivimus *inter portas verba Judicum variari*. Ventum est ad Apostolicam Sedem, & *ad locum, quem elegit Dominus, ad Judicem, qui fuit illo tempore*, ad Innocentium X., neque ad hunc tantum, etiam ad Alexandrum VII. Innoc. XII. & Clementem XI. Hi autem quinque Propositiones damnarunt, & damnatas esse in sensu Jansenii declaraverunt. Igitur *indicarunt judicii veritatem*.

Non est quid huic argumento respondeant, nisi Judicem ad hanc controversiam dirimendam esse, non Romanum Pontificem, sed universam Ecclesiam: ideoque non defuere qui in caussa Jansenii & Quenellii a sententia Pontificis appellarunt ad futurum Generale Concilium. Sed audacter nimium. Primo enim quorumdam sententia de appellatione a sententia Pontificum ad Concilia, & de infallibilitate Romanæ & Apostolicæ Sedis dependenter ab aliorum Episcoporum approbatione, licet tanta animositate tantoque argumentorum apparatu a nonnullis propugnetur, falsissima est, ut alio in loco probabitur. Nam in præsentia sufficit asserere cum Augustino cap. ult. librorum ad Bonifacium, rarissimas extitisse hæreses, propter quas damnandas opus fuerit *congregatione Synodi*: quod confirmatur perantiqua Ecclesiæ consuetudine, cum damnaverint Pelagianam hæresim Innocentius & Zosimus, errores Berengarii Leo IX., Gilbertum Porretanum Eugenius III., atque, ut alios mittam, articulos Baji Pius V., & Urbanus ...

Præterea dato, nunquam tamen concesso, licitam esse istiusmodi appellationem, ea locum non habet in caussa Jansenii, aut Quenellii. Quando enim major Ecclesiasticorum pars subscribit decretis Pontificum, etiamsi nonnulli repugnent, etiam juxta recentiorum Gallorum doctrinam

nobis,

nobis, quod ad hanc materiam attinet, adversantem, locus non est hujusmodi appellationibus. Alias nullius hæresis caussa finita esset, cum nulli hæresi defuerint patroni & pervicacissimi defensores: quorum tamen non obstante repugnantia, quis non dixerit aut Arianorum, aut Donatistarum, aut Pelagianorum, aut aliorum hæreticorum dogmata fuisse proscripta concordissima Ecclesiæ Catholicæ auctoritate? Atque judicium Romani Pontificis de Baji, Jansenii, & Quenellii assertionibus, si paucos refractarios excipias, ab universa Ecclesia receptum est, ut diximus primo capite hujus Dissertationis. Ergo dato etiam, & non concesso, quod fas esset a definitione Pontificis appellare ad Concilium, id nequaquam licitum est Jansenistis: atque, ut Augustinus scribit loco nuper laudato, audacter *istorum superbia.... hanc gloriam captare intelligitur, ut propter illos Orientis & Occidentis Synodus congregetur.*

Ut modo ad propositionem nostram revertatur oratio, Pontificem, nec non Concilia ab ipso approbata, in definiendis Factis dogmaticis nunquam falli, demonstratur secundo ex praxi vetustissima, qua in damnatione hæresum simul damnati sunt illarum auctores, nunquam quæstione facti a quæstione juris distincta. Etenim in Concilio Ephesino Sess. 1. art. 4. legimus, *Anathematizamus omnes hæreses Arii, Eunomii, & Nestorii, & eorum qui dicunt carnem Christi fuisse e Cælo.* Concilium Constantinopolitanum primum præcepit Theodoreto non solum ut doctrinam Nestorii, verum etiam ut Nestorium ipsum damnaret, feriens eodem anathemate ejusdem Nestorii dogmata, epistolas, & personam. Martinus V. in Synodo Constantiensi sess. ultima præcepit, ut omnes non tantum profiteantur jure, ac rite damnatas fuisse hæreses Joannis Us, Wiclefi, & Hieronymi de Praga, sed horum quoque personas, libros, & documenta. Sunt autem in Historia Ecclesiastica exempla id genus innumera. Igitur Ecclesia non solum propositiones, & dogmata, sed etiam personas, librosque condemnat.

Insuper probatur thesis nostra factis Dogmaticis Janseniano, & Quenelliano simillimis. I. An *in tribus Capitulis*, idest in scriptis Theodori Mopsuesteni, Theodoreti adversus Anathematismos Cyrilli, & in Epistola Ibæ ad Marim Persam contineatur Nestoriana hæresis, quæstio facti Dogmatici est, & tanta contentione agitata, ut non solum adversarios haberet Episcopos plurimos, verum etiam diu Vigilius Papa sententiam dicere detrectaverit, veritus ne fraude Origenistarum elevaretur Synodi Chalcedonensis auctoritas; & nihilominus tria illa Capitula damnata sunt a V. Synodo can. 12. 13. & 14. ab ipso Vigilio in *Judicato* anni 548. & in Epistola ad Eutychium Archiepiscopum Constantinopoleos, in qua etiam quintam Synodum approbavit, atque a Pelagio successore Vigilii, & Joanne III. ut in Dissert. de V. Synodo demonstrat Eruditissimus Cardinalis Norisius. Neque trium Capitulorum damnatio personas auctorum directe spectat, (excipe Theodorum Mopsuestenum,) sed textum, doctrinamque eorundem, uti colligitur ex verbis prædictorum canonum, probatque in suo Documento Pastorali P. 4. cap. x. Illustrissimus Archiepiscopus Cameracensis. Potest ergo ratione consimili tam Pontifex, quam Generale Concilium pronuntiare certum firmissimumque judicium de propositionibus Jansenianis, etiam ut in textu scriptorum Jansenii verbis aut expressis, aut æquivalentibus comprehenduntur.

Secundo, ne ex multis alterum producam exemplum; in Synodo Lateranensi celebrata anno 649. damnati sunt Cyrus, Sergius, Pyrrhus, aliique Monothelitæ, *ex temerariis ipsorum scriptis juxta Apostolicam sententiam, Ex ore tuo te judico, &, Ex verbis tuis justificaberis, & ex verbis tuis condemnaberis*: quemadmodum Maximus Aquilejensis exoraverat summum Pontificem Martinum I. Ibique canone XVIII. anathemate percussi sunt nefandissimi hæretici, *cum omnibus impiis eorum conscriptis usque ad unum apicem.* Et si plura exempla desideras, vide citatum Documentum Ducis, & Præsulis Cameracensis, Honoratum Tournely de Ecclesia q. v. art. 3., atque ut domesticum Scriptorem aliquem proponam, eximium virum Joannem Laurentium Czepanski in Controversiis de Ecclesiæ Regimine.

Ulterius demonstratur propositio rationibus Theologicis. Quarum sit I. Romanus Pontifex infallibilis est in Canonizatione Sanctorum. At sicut quæstio Dogmatica est, propositionem aliquam esse hæreticam; factum vero dogmaticum, hæresim hujus propositionis contineri in hoc libro; ita dogma est viros eximiæ virtutis post mortem cultu & veneratione dignos esse, factum autem, eximiam virtutem in hoc splendescere. Si ergo in Canonizatione Sanctorum Pontificem credis esse infallibilem, quare titubas, eundem falli in definienda doctrina hujus libri? Quod si dixeris, nec in Sanctorum Canonizatione Pontificem infallibilem esse, aliorum, nostraque confutatione alibi revinceris. Si autem reponas in Sanctorum Apotheosi habere testimonium miraculorum, quæ cum patrari non valeant nisi divina virtute, certissimum exhibent veritatis argumentum; valet adhuc nostra ratiocinatio. Nam si dogma est, opus divina virtute patratum esse veræ fidei, & virtutibus conjunctum etiam sanctitatis confirmationem: quod hoc individuum opus sit factum superna virtute, spectat ad *Factum*. At in Canonizatione Sanctorum Pontifex definit hoc individuum opus patratum esse sola virtute Dei, Ergo definit quod spectat ad *Factum*.

Sit ratiocinatio altera. Textus, qui continetur in Canone aliquo, E. G. in quarto sessionis sextæ Tridentini Concilii, est Dogmaticus, quoniam proponit doctrinam de Gratia & libertate. Igitur textus libri Jansenii pertractantis de libertate & de gratia erit consimili ratione Dogmaticus. Atqui impium, horrendumque est asserere posse Ecclesiam falli in consecranda doctrina quæ continetur textu illius Canonis: Ergo execrabilis pariter error est affirmare, quod Ecclesia possit errare in condemnanda doctrina, quam textus hujus libri complectitur. Futilis autem, & prorsus inepta est responsio Jansenianorum, quod ille textus sit brevior, iste longior & implexus. Nam primo hic quoque textus fusus ac perdifficilis de gratia & libertate pertractat; est ergo dogmaticus. Deinde librorum Augustini contra Pelagianos textus nonne est longior Janseniano, & tamen Jansenistæ fatentur illum fuisse ab Ecclesia jure, & rite probatum? Præterea sensus Janseniani operis sine ulla ambiguitate percipitur ex paucis verbis librorum de Grat. Christi, ubi statuit systema victricis delectationis tollentis libertatem, ut demonstravi cap. 1. Scripsisset itaque Jansenius longe ampliora volumina; non possent quinque propositiones millenis aliis operiri.

Accedit tertia ratio. Ideo Janseniani nolunt fateri propositiones recte fuisse damnatas in sensu Auctoris, quoniam contendunt talem esse sensum Augustini, ideoque Constitutiones editas contra Jansenium & Quenellium contrarias esse definitionibus Pontificum, qui probarunt S. P. Augustini de Gratia doctrinam. Si revera contrariæ forent, quod vidimus esse a veritate alienum, versarentur circa eandem materiam, alioqui nulla esset hujusmodi contradictio. In rebus igitur ad eandem materiam spectantibus Jansenistæ volunt Ecclesiam fallibilem, atque infallibilem. Infallibilem in approbatione doctrinæ Augustini: fallibilem in condemnatione doctrinæ Jansenii. Quorsum hæc monstra, & pugnantium animorum levitas, atque inconstantia? Plura hujus generis argumenta vide apud nostrum Paludanum prima parte Apologiæ cap. x., & sequentibus.

Quarta ratio est hujusmodi. Librum a Spiritu Sancto veritatem inspirante dictatum esse divinæ auctoritatis, & recipiendum in Canone, est dogma fidei; hunc librum, E. G. Judith, aut Sapientiæ, aut alium similem afflante Spiritu Sancto fuisse conscriptum, est quæstio Facti dogmatici. Si in hujusmodi definienda quæstione Christi Ecclesia errori quandoque subjicitur; quomodo Gelasius Papa in Cap. *Sancta Romana*, quomodo Tridentini PP. Sess. IV. præfatos libros decernunt esse Canonicos, neque de hujusmodi definitione mussitat ullus Catholicorum? Respondebunt Jansenistæ decreta illiusmodi firmari Veterum Patrum traditione. Bene habet. Veteres autem unde hos libros acceperunt esse divinos? Profecto ab Apostolis. Hi vero unde? Certe Spiritu Sancti assistentia donati & libros veteris Testamenti a Synagoga receptos, & aliquos qui non sunt in canone Hebræorum, & plures novi Testamenti tunc temporis editos, & hos quidem sine majorum traditione, tamquam divinæ auctoritatis receperunt. Insuper nego non esse Traditionem in Ecclesia, qua possit judicari de sensu libri Jansenii. Est perantiqua traditio, & divinarum quoque Scripturarum auctoritas, dari liberum arbitrium: hujusque traditionis intelligentiam certissimam habet Rector universalis Ecclesiæ. Ut autem hujus intelligentiæ, oblato sibi libro Jansenii, potest irrefragabili judicio pronunciare sparsam in ipso libro doctrinam esse libero arbitrio contrariam.

Sequitur quinta ratio. Ecclesia damnare potest aliquam propositionem eo quod ex verbis ipsius potest judicium ferre an obvius illius propositionis sensus sit falsus. Sed etiam judicare potest de doctrina alicujus libri ex verbis, ac textu ipsius. Igitur potest Ecclesia damnare etiam alicujus libri doctrinam.

Postrema ratio moralis est hujusmodi. Est necessaria disciplinæ, & regimini Ecclesiæ divini Spiritus assistentia tam in damnando novo aliquo dogmate, quam in expendendo, & qualificando scripto, ex quo illud derivamus. Nam occasio subversionis & scandali, quæ præberetur fidelibus, si Ecclesia propositionem falsam definiret ut veram, exhiberetur etiam, si hæreticum librum tamquam catholicum approbaret. Itaque si Janseniani fateantur irrefragabile esse pronunciatum Ecclesiæ circa aliquam propositionem veram aut falsam; & illud fateantur necesse est, non decipi Magisterium Ecclesiæ circa doctrinam librorum, ex quibus propositum dogma deducitur.

His argumentationibus ex Scripturis, ex Historia Ecclesiastica, & ex ratione depromptis duas alias extrinsecas superaddo, unam ex doctrina Cleri Gallicani, & alteram ex scriptis ipsorum Jansenistarum. Obortis enim in Sorbona circa Propositiones Jansenii dissidiis, Synodus Parisiensis anno 1650. Epistolam ad Innoc. X. subscriptam ab Episcopis LXXXV. dedit, in qua hæc leguntur: *Majores caussas ad Sedem Apostolicam referre solemnis Ecclesiæ mos, quem Fides Petri nunquam deficiens perpetuo retineri pro jure suo postulat.* Infra: *Experta est nuper Beatitudo tua, quantum Apostolicæ Sedis in Gemini Ecclesiæ Capitis errore profligan-*

stigando velocius auctoritas continuò sedata est tempestas, atque ad Christi vocem, & imperium venti, & mare obedierunt. Item: *Flagitamus Beatissime Pater, ut clara firmaque de propositionum istarum sensu prolata sententia, caliginem omnem discutias, animos fluctuantes componas, dissidia prohibeas, Ecclesiæ tranquillitatem, splendoremque restituas.* Hæc est Cleri Gallicani ante damnationem propositionum Jansenii erga Apostolicam Sedem observantia.

Damnatis per Innocentium quinque Propositionibus, quanto plausu summi Pontificis constitutio in Galliis fuerit recepta, commonstrat Epistola xxx. Episcoporum ad eundem Innoc. data die 15. Junii an. 1653. In qua gratulantur accidisse, *ut quemadmodum ad Episcoporum Africæ relationem Innocentius I. Pelagianam hæresim damnavit olim, sic ad Gallicanorum Episcoporum consultationem hæresim ex adversa Pelagianæ oppositam Innocentius X. auctoritate sua proscripserit.*

Hactenus videri potest quæstionem in solo dogmate versari. Veruntamen ubi post Innocentii decretum Jansenistæ spargere cœperint quinque propositiones in sensu Auctoris non fuisse proscriptas; Clerus Gallicanus die 28. Martii anno 1654. iterum hæc ad Pontificem conscripsit: *Nos in hac Urbe Parisiensi congregati censuimus, & per Epistolam Encyclicam his literis adjunctam declaravimus, Propositiones illas & opiniones esse Cornelii Jansenii a Sanctitate vestra damnatas disertis & manifestis verbis. Quam enim auctor ille usurpatione privata novam doctrinam sub specie veteris inducebat, necessum fuit ut Apostolica Sedes judicio lato ex publica & antiqua traditione refelleret.* Rursus tentantibus Jansenistis Innocentii Rescriptum eludere facta distinctione quæstionis juris & facti, Galliarum Antistites Synodali Epistola Alexandrum VII. Successorem Innocentii anno 1656. certiorem reddiderunt, declarantes se firmissime credere, *Doctrinam Jansenii, quam opere suo ille explicavit in propositionum confixarum materia, Pontificia Constitutione fuisse damnatam.* Id vero postquam Alexander absque ulla ambiguitate Kalendis Novembris ejusdem anni definivit, quanta reverentia Galliarum Præsules Pontificiam Constitutionem susceperint, constat ex iteratis Epistolis ad eundem Pontificem, atque ex Synodalibus Comitiis anni 1665. & 1675. Quæ omnia, cum legi possint eruditis notationibus illustrata in Controv. 17. memorati P. Joannis Laurentii Czepanski, nec non postrema Parte Documenti Pastoralis Archiepiscopi Cameracensis, nos brevissima narratione complectebamur.

Tandem confessione suorum Jansenianí revincuntur. Ipse Jansenius extremis Tabulis de Opere suo hæc protulit: *Si Romana Sedes aliquid mutare voluerit, sum obediens filius:* atque cap. 29. libri Prœmialis scripserat: *Mihi constitutum erit, eam lean, quam ab infantia secutus sum, sensuum meorum ad extremum spiritum usque ducem sequi Romanam Ecclesiam, & beatissimi Petri in Romana Sede Successorem. Super illum Petri* [illegible] *Ecclesiam scio. Qui tecum cum Roma colligit, spargit,* [illegible] *feratur* [illegible] *credibus* [illegible] *quisque ista Petri cathedra* [illegible] *Christi Domini nostri* [illegible] *ab illo Ecclesiæ Christianæ universæ Capite,* [illegible] *Pontifice* [illegible] *quidquid improbatum iri* [illegible]*, damnatum damno, anathematizatum anathemizo.* Sequuntur ergo Jansenistæ Romanam Ecclesiam non solum dogmatum, sed etiam sensuum suorum judicium proferentem: atque ne desipiant, dum volunt colligere, quicquid ipsa improbat, improbent, & anathemate damnent quicquid damnat.

Antonius Arnaldus fatetur quædam esse *Facta, quæ spectant ad Traditionem, nullo pacto* [illegible] *Theologorum, qui volunt Ecclesiam non esse in factis dijudicandis immunem ab erroris periculo.* Idem scribit Valloņius, & Defensor *Silentii obsequiosi*, aliique sectæ homines, apud Ill. Archiepiscopum Cameracensem P. 1. & 3. Verum est, quod negant id de Facto Janseniano valere. At e suismet positionibus refutantur. Docent enim facta quædam absque erroris periculo dijudicari, quoniam *illa plane & omnino non potest hujusmodi facta non esse revelata*, cum habeant cum perpetua Traditione vinculum connexionis. Sed, ut paullo ante dicebam, est in Ecclesia derivata a Patribus traditio circa libertatem & gratiam, a qua Traditione num deflectat sensus Jansenii optime debet percipere Magistra veritatis Ecclesia. Igitur in dijudicando Facto Janseniano erit ab omni periculo Apostolica Sedes immunis.

CAPUT VI.

Ad ea, quæ objiciunt Jansenistæ, responsio.

STRUUNT nunc aciem, ut evertant superius dogma, Sectarii. Ac primo texunt catalogum Scriptorum, qui affirmarunt judicium Pontificis in dirimendis quæstionibus facti esse obnoxium periculo erroris. Quod tradunt Cardinalis Turrecremata lib. 2. de Ecclesia cap. 46. Bellarminus lib. 4. de Summo Pontifice cap. 12. Petavius lib. 1. de Pœnitentia publica cap. 1. & alii Scriptores innumeri. Verum respondendum est, opinionem illorum veram tantummodo esse in quæstionibus facti personalis; neque in omnibus, sed in iis duntaxat, in quibus crimen aut error alicui personæ tribuitur ex sola hominum relatione, quemadmodum in damnando latrone e sola depositione testium posset errare Judex. At plura sunt facta, etiam personalia, quæ cum certis indiciis dignoscantur, non solum infallibilitatem fidei habere possunt, sed etiam naturalem evidentiam, ut dum attente perlegens librum aliquem, in eo video propositionem expresse conscriptam, quemadmodum habet judex evidentiam de homicidio latronis, si viderit perspicue illum intingere vulnera, & hominem interficere. Ita neque in hac quæstione facti, *An quinque propositiones sint in Jansenio*, dici potest Ecclesiam errasse, cum librum viderit, legerit, adhucque examine cribraverit. Quamquam huic definitioni, *Propositiones istæ in sensu, quem habent, damnatæ, excerptæ sunt a libro Jansenii*, non assentimur assensu naturali, sed fidei, ob hæreticum sensum singulis hærentem; quem talem esse definit Ecclesia non ex verbis expressis, aut æquivalentibus, sed ex dogmate in talium verborum significatione contento: idest, quia ex libro derivatæ creduntur, non tantum quoad verba, sed etiam, & præcipue quoad sensum verbis singularum propositionum expressum. Ad summum ergo posset errare Ecclesia in facto tantum historico: quale foret, hunc librum E. G. revera fuisse a Cornelio Jansenio conscriptum; id vero prudentissime supponit ex nomine quod præfert Auctoris, ex hominum consensu, ex Jansenistarum ipsorum confessione.

Reponunt Jansenistæ. At Innocentius X. & Alexander VII. quinque propositiones damnarunt ex sola relatione quorumdam Episcoporum Galliæ. Est ergo hæc quæstio facti, in qua potuit Ecclesia in errore versari. = Respondemus splendidissime Jansenianos mentiri; nam post consultationem Episcoporum Galliæ, adhibitam Romæ diligentiam, qua major desiderari non poterat, librosque Jansenii maturo examine fuisse lustratos, manifestum est ipsorum Romanorum Pontificum testimonio, & rerum gestarum narratione in priori capite hujus disquisitionis præmissa.

Inquiunt, longiorem esse librorum Jansenii textum, nec videri verisimile Pontifices hujus Scriptoris mentem penitus fuisse scrutatos. Verum hæc sunt triplici responsione jam contracta & illisa. I. quia non plura scripsit Jansenius magno Protoparente Augustino, cujus de gratia doctrinam Romana tenet Ecclesia. II. quia sensus Jansenii sua sponte ex iis, quæ docet de superiori delectatione injiciente vinculum libertati, evidentissime erumpit. III. quia per biennium selecti Theologi universum Jansenii Opus accurate versarunt: neque ad omnia illius Auctoris placita directe spectat animadversio Censuræ, sed ad quinque positiones obvias, certisque capitibus coarctatas.

Contendunt insuper Jansenii gregales illius sensum non aliunde disquirendum, nisi ex notissimis regulis ac præceptionibus artis criticæ. Respondemus autem bellam hanc esse lusionem. Ars enim Critica tradit quasdam regulas ad dijudicandam germanitatem, ætatemque Scriptorum, quæ disciplinarum sunt instrumenta; & nihil valet ad pronunciandum de Scriptorum illorum veritate, doctrina, & orthodoxia. Sic regulis Criticæ, nempe ponderatione styli, notatione chronologiarum, contextuum, formæ disputationis, functionorum Auctorum, inquiro num Pœmander sit genuinum opus Mercurii, an prodierit primis Christianis sæculis, an Dionysio Areopagitæ libri de Divinis Nominibus sint accensendi, num Augustinus aut Gennadius scripserit Opus de Ecclesiasticis Dogmatibus, an Inscriptio hujus Numismatis, aut lapidis his aut illis Consulibus quadret, & consimilia plurima. Id vero quid, ut judicium feram an in Opere Mercurii sit Catholica de Trinitate Doctrina, sive in libris Dionysii tradatur Verbi Divinitas, sive in eo, qui inscribitur de Theologiæ Dogmatibus, extent vestigia Pelagianismi, sive in hoc ære vel marmore sint aurea latinitatis vocabula? Hoc te non Critica docet, sed vel dogmatum scientia, vel ars disputandi, vel grammatica, vel alia demum facultas, ad quam inquisitio illa pertineat. Ergo ex præceptionibus Criticis, v. g. ex collatione *Marii Gallus*, disquires num Jansenius scripserit librum, *Augustinus* ex Epistolis agnosces an Baronæ editus, an Imitatus Ypris. Doctrinam ab eruditione Theologorum, & Orthodoxiam a judicio Apostolicæ Sedis perquiras, necessum est.

Persistunt obtrectare Janseniani cum relationem duplicis Facti, quorum unum dicatur Personale, aliud Dogmaticum, commentationem esse recentiorum Scholasticorum, atque antiquioribus Theologis incompertam. Respondemus ex adverso, primum hanc distinctionem non esse adeo novam, ut jactitant, cum in terminis tradatur etiam a Clero Gallicano in libro, cui titulus *Relation des Deliberations du Clergé de France*, ante plures annos conscripto. Dicimus præterea, quod etsi hæc distinctio iisdem verbis non inveniatur in Antiquiorum lucubrationibus, frequentissima est tamen, si rei significatio attendatur, eo quod non tantum dogmata, sed etiam hæreticorum libri, librorumque doctrina quovis Ecclesiæ sæculo proscripta fuerint. Addimus, omnes hæreses quasdam intulisse quæstiones, quibus diligentius Catholica Fides defenditur; ac talem esse quæstionem de Factis dogmaticis.

Affirmant Jansenistæ, Factum, de quo controvertitur, esse factum quoddam decimiseptimi sæculi, nullatenus dimanans ex pervetusta Ecclesiasticorum dogmatum traditione. = In promptu autem responsio est, novum quidem esse factum illud, si spectetur scriptio libri, & propositionum enunciatio, quo sensu nova fuit qualibet hæresis cum primum cœpit vulgari. Non est autem novum comparate ad doctrinam Fidei,

cum

cum repugnet dogmatibus perpetuo in Ecclesia explicite, aut saltem implicite creditis.

Producunt exemplum Vigilii Papæ, qui olim tria *Capitula* decretorio judicio probavit, quæ postea damnavit quinta Synodus: ideoque aut judicium Vigilii, aut Judicium quintæ Synodi circa Factum Dogmaticum falsum erit. = At istud argumentum contra Jansenistas retorquetur. Enim vero, ut diximus, judicium a V. Synodo, & a Romano Pontifice de tribus *Capitulis* prolatum est omnino irrefragabile & firmissimum, & tamen versatur circa Factum Dogmaticum. Igitur neque Synodus Oecumenica approbata a Pontifice, neque ipse Pontifex errori unquam subjicitur in dirimendis Factis Dogmaticis. Jam vero quod asserunt Vigilium Papam tria *Capitula* approbasse, falsum est penitus. Concilium Chalcedonense in suas Sedes restituerat Theodoretum atque Ibam, postea quam impium Nestorium damnaverant; neque in ea Synodo dogmatice tria *Capitula* discussa sunt. Cum ergo de trium *Capitulorum* damnatione ageretur, Vigilius Papa veritus ne contra definitionem Chalcedonensis Concilii e suis sedibus Theodoretus exturbaretur, haud ignorans inimicorum ejus machinamenta, prudentissime obstitit: & cum anno 548. scripsit *Judicatum*, & tria *Capitula* damnavit, adjecit clausulam, *Salva in omnibus reverentia Synodi Chalcedonensis*. Ob eamdem caussam die 14. Maji anno 553. damnatis a V. Synodo Tribus *Capitulis*, timens aliquid fuisse innovatum in Caussa Theodoreti, & Ibæ, quos Synodus Chalcedonensis pristina decoraverat dignitate, edidit adversus Quintam Synodum *Constitutum*. Ceterum ubi Vigilio compertum est, nullum a Sinodo V. anathema pronunciatum contra Personas Theodoreti & Ibæ, sed tantum adversus istorum scripta; solus enim Theodorus Mopsuestenus duodecimo Synodi anathematismo cum suis scriptis damnatur: Vigilius Synodum, simulque trium *Capitulorum* condemnationem firmavit. Animadvertas hoc loco, magna fraude Apologistas Jansenii scribere eamdem caussam fuisse Theodori, & duorum aliorum Episcoporum, ut inferant Theodoretum & Ibam a Synodo Chalcedonensi absolutos, & a V. Synodo fuisse damnatos. Est enim una, eademque Caussa in quantum spectat ad doctrinam trium *Capitulorum*, non quantum attinet ad trium Episcoporum personas.

Rursus opponunt Jansenistæ factum Honorii, quod potest hac, vel consimili argumentationis forma proponi. Habemus judicium Ecclesiæ in quæstione Facti Dogmatici Janseniano simillimi fallax & erroneum in Caussa Honorii, quem Sexta Synodus tamquam Monothelitam damnavit, non ex aliquorum relatione, sed ex Epistolis ejusdem Honorii ad Sergium. Etenim quemadmodum olim instituta fuit quæstio, an hæresis asserentium unam in Christo voluntatem contineretur in Epistolis Honorii; ita nunc controvertitur an sensus hæreticos quinque propositionum contineatur in libro Jansenii. At in priori quæstione falsum judicium protulit Synodus Oecumenica. Potuit ergo similiter falli in hac de facto Janseniano quæstione Romanus Pontifex.

Respondeo quæstionem de anathemate dicto adversus Honorium perplexam esse, nullatenus tamen suffragari Jansenii Apologistis. Onuphrius Panvinius, Baronius, Severinus Binius, & alii permulti arbitrantur Acta Sextæ Synodi fuisse falsata, nec levi ducti ratione, sed argumentationibus plurimis in libris de Incarnatione proponendis. Dilabitur, juxta horum sententiam, prædicta argumentatio: neque enim verum est Sextam Synodum dixisse anathema Honorio, quod narrare nequaquam prætermisissent Theophanes & Gregorius Monachus Græcus, qui ex autographis voluminibus gesta in hac Synodo literis consignantes Honorii damnationis non meminerunt. Censent alii damnatum a Sexta Synodo Honorium, non quod hæresim Monothelitarum in Epistolis ad Sergium docuerit, sed quod hæresi illi quodammodo indulserit, non satis prudens in fovenda familiaritate cum Sergio, neque in oppugnanda hæresi nimis sollicitus. Atque in hac pariter sententia argumentatio illa exarescit. Potest enim probari ingenua fides Honorii, tametsi non probetur Oeconomia. Nonnulli cum Turrecremata lib. 2. de Eccl. cap. 93. putant Concilium revera errasse in quæstione facti: sed neque hæc responsio juvat Jansenistas; quoniam eo loco Turrecremata scribit, ideo Patres fuisse deceptos, quoniam de Honorio judicarunt, non ex ejus Epistolis (in quarum una de duplici in Christo voluntate altum habetur silentium, in altera Honorius Sergium tantummodo hortatur, ut devitet vocabuli novitatem; & consequenter neque una, neque altera Epistola poterat sensum Honorii demonstrare): sed pronunciarunt judicium *ex falsa informatione, & ex falsis rumoribus*. Unde ad summum sequitur potuisse Ecclesiam errare in definienda Facti Jansenii quæstione, si rigidiori Censura judicium pronunciasset ex sola quorumdam Episcoporum relatione; quo in casu Factum diceretur historicum, non Dogmaticum. Petitdidier scribit quæstionem Honorii ad hanc minime pertinere, quoniam Honorii Epistolæ non continent judicium Pontificis definientis ex Cathedra, & docentis universalem Ecclesiam; sed commonentis tantum Constantinopolitanos præsules. Judicium vero de propositionibus Jansenianis definitivum esse, publicum, universale, & Apostolicis Censuris communitum, nullus ignorat. Noster demum Desirant in *Honorio Vindicato* probat judicium Sextæ Synodi ferire Epistolas Honorii male in Græcam linguam translatas, non latinum exemplar; sed de Honorio alibi.

Adhuc Jansenistæ argumentantur. Hæc enunciatio: *Quinque propositiones hæresim continentes damnatæ sunt in sensu Jansenii*, æquivalet his duabus, *Quinque propositiones hæresim continent*, &, *Quinque propositiones sunt in libro Jansenii*: quarum prima est purum dogma, altera purum factum. Igitur judicium de hac postrema ambiguum & incertum est, etiam prout primæ conjungitur; quicquid enim de se est dubium, ubicumque ponitur, dubium incertumque est = *Resp.* nego consequentiam; primo quia etiam de puro facto, quod non pendat a sola hominum consultatione & relatione, quale est in hoc libro, quem omnes videre ac legere possunt, contineri hæreticam aliquam propositionem, est mea sententia Pontificis judicium irrefragabile, & invictum, præsertim si Fidelibus proponatur credendum, & juramento confirmandum. Deinde licet hæc propositio, *Quinque illi articuli extant in libro Jansenii*, solitarie & divisim accepta non esset objectum certæ & invariabilis definitionis; est tamen, si cum priori, idest, cum dogmate conjungitur. Nam si dixero, E. G. *Christus non est Deus & homo juxta sensum Nestorii*, hæc sane enunciatio æquivalet duabus, *Christus non est Deus & homo*, &, *Christum esse Deum & hominem docuit Nestorius*. At quoniam prima Propositio est dogma fidei secundum impiam doctrinam Nestorii, non debet utraque accipi solitarie, sed conjunctim; atque hoc pacto accepta redolet dogma firmissime Apostolica auctoritate damnatum. Atque ex dictis reliqua omnia Jansenianorum objecta in nihilum recidunt.

CONCLUSIO.

Postrema hac dissertatione universa Jansenianæ Hæreseos machina evertitur. Prolatas a Jansenio quinque Propositiones, prædamnatas ab Augustino, digna Censura proscriptas, ac suprema auctoritate anathematizatas, quantum patiebatur ingenium, otiumque nostrum, demonstrare curavimus. Neque est, cur moremur studentium juvenum progressionem refellendo etiam defensores *obsequiosi silentii*; eos scilicet, qui *Formulario* subscribunt simulatione & hypocrisi, interiori animo a Jansenii sensu non alieni. Hi quippe errorem obtendunt sola fallaci opinione, quod Ecclesia in quæstione Facti Janseniani dirimenda potuerit errare. Id verum non esse hactenus commonstravimus. Sed, etiamsi hac in re Apostolica Sedes obnoxia esset errori, quod ab omnium mente avertat Spiritus veritatis, non est quomodo homines isti excusare se valeant. In *Formulario* exhibentur quinque propositiones, ut excerptæ ex libro, cui titulus *Augustinus*, & damnatæ in sensu ab Auctore intento, absque ulla ambiguitate verborum; ita ut mendacissime profiteatur obedientiam Ecclesiæ quisquis hoc idem jurejurando confirmare detrectat. Sed & seipsos obstringunt gravissimo perjurii crimine: quoniam Alexander VII. veram, ac totalem obedientiam se velle declaravit, nec aliquam in tam gravi negotio exceptionem seu restrictionem unquam admissurum: uti testatur in Bulla *Vineæ Domini* data anno 1705. Clemens XI. Si autem hunc in exponenda Prædecessoris sui mente, vel in damnanda hac nova jurandi methodo, similiter errasse autumabunt: videant se Pastori universalis Ecclesiæ hoc etiam denegare, quod definire valeat quale sit licitum, & quale illicitum Juramentum. Si autem hoc non audeant asserere, abstineant prorsus a Juramento, quod Pontifex perniciosum, & impium esse declarat. Nec Pontifex tantum, sed & Theologi prorsus omnes; necnon e Secta Janseniana quamplurimi, qui ceteris perjurii crimen objiciunt. Nescio tamen, an istorum pervicacia illorum superet impietatem. Meminerint scriptum in lege Domini, Exodi xx. 7. *Nec enim habebit insontem Dominus eum, qui assumpserit nomen Domini Dei sui frustra*: quod & Gentes tamquam Deorum Oraculum apud Herodotum servaverunt:

Ἀλλ' ὅρκου παῖς ἐστιν ἀνώνυμος, οὐδ' ἔπι χεῖρες,
Οὐδὲ πόδες· κραιπνὸς δὲ μετέρχεται εἰσόκε πᾶσαν
Συμμάρψας ὀλέσῃ γενεὴν, καὶ οἶκον ἅπαντα.

Idest,

At Juramento quædam est sine nomine proles,
Trunca manus, & trunca pedes; tamen impete magno
Advenit, atque omnem vastat stirpemque, domumque.

Legant & Zachariæ Prophetiam cap. v. vers. 3. & 4. Ego namque ut librum ad extrema perducam, & novissima conferam primis, hæc, aliaque scripta omnia Romanæ Ecclesiæ Pastori & Capiti omnino subjiciens Pelagianam, Semipelagianam, Lutheranam, Calvinianam, & Jansenianam hæresim, ceterasque omnes damno atque anathematizo, non *obsequioso* Jansenistarum silentio, sed manifesta confessione, sincero corde, ac simplissimo, apertissimo, purissimoque jurejurando.

AD PRÆCEDENTEM LIBRUM XVII.

DE HÆRESI JANSENIANA

THEOLOGICÆ DISSERTATIONIS

A C C E S S I O.

AD priorem Jansenii propositionem diximus, nunquam Dei præcepta esse instis *impossibilia*. Imo nec impiis, neque ulli mortalium, quamvis illi justo Dei judicio gratia aliquando subtrahatur, *impossibilia* dici poterunt. Habet enim quilibet homo liberum arbitrium, licet per Adæ prævaricationem extenuatum infirmumque, non tamen extinctum: quod ad malum utique *seipso sufficit*, ad bonum vero, si *ab omnipotenti bono* adjuvetur. Et quoniam semper adjuvari potest, semper potest implere mandata, *potentia* illa, quæ ipsi indita est, & qua exspoliari non potest; non autem *potentia*, quæ omni ad agendum necessaria virtute, Dei operantis & cooperantis auxilio, instructa sit. Est enim apertissima S. P. Augustini doctrina, semper hominis in potestate esse *quod, si vult, facit*. Inquit enim S. Pater *de Grat. & lib. arb.* cap. 16. num. 32. *Certum est nos mandata servare, si volumus: Sed quia preparatur voluntas a Domino, ab illo petendum est, ut tantum velimus, quantum sufficit, ut volendo faciamus. Et de Sp. & lit.* cap. 31. num. 53. quæstionem instituens, an fides in nostra sit potestate, docet duo quædam esse *velle, & posse*; quippe ipsis evolutis vocabulis satis constat, *quod ab eo quod est velle, voluntas, ab eo autem quod est posse, potestas nomen accepit*. Deinde affirmat, illud quemque habere in sua potestate, *Quod si vult, facit; si non vult, non facit*. Hinc infert Augustinus, fidem in potestate hominis esse, *Quoniam cum vult, quisque credit; & cum credit, volens credit*. Quod de fide, idem de conversione impii, atque de ceteris Dei mandatis, est proculdubio affirmandum. Cum ergo impius converteretur ad Dominum si vellet, & præcepta Domini transgrediatur, quoniam vult; conversio illa, & ista transgressio in ejus est potestate. Hæc autem potestas est insita libero arbitrio, quod eodem libro cap. 33. nu. 58. dicitur *illa media vis, qua vel intendi ad fidem, vel inclinari ad infidelitatem potest*. Atque hæc potestas a voluntate interdum sejungitur; plura enim possumus, quæ tamen nolumus: sed ut adsit voluntas mala, sufficit sibi ipsi liberi arbitrii potestas, quia *ad malum sufficit*: ut vero habeatur voluntas bona, requiritur gratia, quoniam *præparatur voluntas a Domino*, atque liberum arbitrium *ad bonum porum est, nisi adjuvetur ab omnipotenti bono*, ut inquit idem Augustinus *de Corrept. & Grat.* cap. 11. num. 31. Quamvis ergo in impiis nulla sit aliquando *voluntas bona* inspirata a domino largitore gratiarum; est in eis tamen potestas ad se convertendum, ac pariter in infidelis potestas credendi: quam potestatem inditam libero arbitrio Scholastici appellare consueverunt *Potentiam remotam*. Ne quis audeat hanc doctrinam insimulare hæresis Jansenianæ, audiendus est Ven. Bellarminus lib. 6. *de Grat. & lib. arb.* cap. 15. quo in loco proposita sibi difficultate, an sine adjutorio Gratiæ prævenientis peccator converti queat, ad hunc loquitur modum, *Respondeo conversionem semper esse in potestate liberi arbitrii, quoniam semper potest converti quando voluerit*. Quod vir sapientissimus demonstrat ex verbis Augustini, quæ supra produximus, ex libro *de Sp. & lit.* atque id verum esse docet, tametsi *ipsum velle credere aut converti non potest homo* (potentia nimirum *proxima*, expedita, completaque in ordine ad actum) *habere, nisi per gratiam prævenientem acceperit ut possit*. Sequitur autem Bellarminus: *Atque hoc est, quod supra diximus, habere hominem ad actus pietatis, ante omnem gratiam, liberum arbitrium, & potentiam remotam, sed non proximam*. Possunt ergo converti ad Dominum, & præcepta servare etiam impii, quamvis destituti aliquando, justo Dei judicio, *gratia præveniente*: atque in dubium nequit revocari quod ait magnus Augustinus libro *de Grat. & lib. arb.* cap. 15. num. 31. *Sempet est autem in nobis voluntas libera, sed non semper est bona*.

„ Si ergo nulla ratione affirmari potest, præcepta esse *impossibilia* iis, quibus gratia subtrahitur, propterea quod semper habent voluntatem liberam, & potestatem ad actus pietatis ante omnem gratiam: multo minus *impossibilia* dici poterunt aliquibus justis *volentibus & conantibus*, quum ipsis bona voluntas, quam habent, & conatus, nisusque ejusdem bonæ voluntatis, omni procul dubio inspiretur a gratia, ideoque *justis volentibus & conantibus* neque deest potentia illa, quæ naturaliter indita est libero voluntatis arbitrio, neque potentia illa, quam confert supernaturale gratiæ adjutorium. Itaque ad justos quod attinet, quæstio institui potest, an illis subtrahatur gratia *habitualis*, sive sanctificans, an aliquando eis desit quoque gratia *actualis*.

„ Si de gratia sanctificante, atque *habituali* instituatur oratio; certissime tenendum est ea nunquam justos exspoliari, nisi antea libero voluntatis arbitrio Deum deserant, & de se præsumentes, neque sese ad gratiam convertentes adjuvantem & operantem, motibus concupiscentiæ, mundique illecebris obsequantur. Sane de ipsa gratia *habituali* Theologi quidam præstantissimi explicarunt verba Concilii Tridentini sess. 5. cap. 11. *Deus namque sua gratia semel justificatos non deserit, nisi ab eis prius deseratur*. Quæ verba desumpta sunt ex libro Augustini *de Nat. & Grat.* cap. 26. num. 29. Clarissimus enim Estius in 2. dist. 26. sect. 43. ad 5. ait: *Nec tamen, si justus derelinquatur a Deo, ut fit in omnibus qui non perseverant, ideo falsum erit quod dicunt Patres Concilii, Deum sua gratia semel justificatos non deserere, nisi ab eis prius deseratur. Hoc enim dictum est de gratia justificante, ut ex ipsis verbis patet; atque hunc sensum habet: Nunquam Deus aufert gratiam sanctificantem ab homine, neque amicitia renunciat, nisi propter peccatum ejus mortale; nam peccatum mortale est, quod gratiam expellit, & amicitiam dissolvit*. Tradit eamdem explicationem etiam Franciscus Sylvius, scribens 1. p. quæst. 23. art. 5. *Ejusmodi sententias intelligendas esse de gratia habituali, qua justificamur, ut sensus sit, Deum nunquam subtrahere gratiam justificantem ab homine, nisi propter peccatum, quo ipse deserit Deum; ita scilicet ut, quamvis sint simul tempore peccatum mortale & amissio gratiæ, peccatum tamen sit causa meritoria illius amissionis: unde Concilium Tridentinum expresse loquitur de justificatis*. Alvarez item Thomista doctissimus lib. 11. *de Auxiliis* disput. 110. num. 19. inquit: *Respondetur sensum legitimum Concilii Tridentini esse quod Deus non privat gratia habituali semel justificatos, nisi illi prius natura peccatum mortale committant, per quod deserunt Deum, & merentur gratia justificante privari*. Invenies eamdem applicationem apud Medinam, Ledesma, Nazarium, Salmanticenses, aliosque plures doctissimos, clarissimosque Theologos.

„ Neque a vero aberrare crediderim Guillelmum Estium asserentem citato in loco suam de Gratia *habituali* explicationem *ex ipsius* Concilii Tridentini *verbis* manifestam esse & perspicuam. Immediate enim producta verba, *Deus namque sua gratia*, &c hæc præcedunt: *Ut justi ipsi eo magis se obligatos ad ambulandum in via justitiæ sentire debeant, quo liberati jam a peccato, servi autem facti Deo, sobrie, juste, & pie viventes proficere possint per Christum Jesum, per quem accessum habuerunt in gratiam istam*. At hæc gratia, qua justi liberati sunt a peccato, & servi facti sunt Deo, est gratia sanctificans, & *habitualis*, nemine prorsus dissentiente. Syntaxis etiam proxime sequentium verborum; *Deus namque gratia sua semel justificatos non deserit*; haud obscure Estii, aliorumque sententiam confirmat, quippe ea verba, *Gratia sua*, non cum verbo *deserit*, sed cum participio *justificatos* conjuncta sunt. Sequuntur vero hæc alia, utique de sola gratia adoptionis, & justificationis accipienda, & præcedentium consecutio & illatio: *Itaque nemo sibi in sola fide blandiri debet, putans fide sola se heredem esse constitutum, &c.* Non male igitur Estius ex ipsis Concilii verbis inferebat, explicandum illud esse de gratia sanctificante. Profecto de eadem gratia loquitur S. P. Augustinus lib. *de nat. & grat.* cap. 26. ex quo & sensum & verba Patres Tridentini hauserunt. Augustini quippe verba sunt ista: *Ipse autem Deus cum per mediatorem Dei & hominum hominem Jesum Christum, spiritualiter sanat ægrum, vel vivificat mortuum, idest, justificat impium, & cum ad perfectam sanitatem, hoc est, ad perfectam vitam justitiamque perduxerit, non deserit, si non deseratur, ut pie semper justeque vivatur*. De gratia itaque, per quam homo justificatur, ita sentimus, ut de fide tenendum esse credamus illam non amitti, nisi per peccatum mortale, quo homo recedit a Deo, ejusque amicitiæ renunciat.

„ Arbitrantur nonnulli, nec injuria, non posse defensores scientiæ *Mediæ* interpretari Concilii Tridentini verba, de quibus dictum est modo, nisi de Gratia *habitua-*

tuali atque justificante. Ad hunc etenim modum quidam ratiocinantur: Gratia actualis, quæ ab habituali distinguitur, alia est congrua, quæ effectu non caret, & alia est sufficiens quæ nunquam subtrahitur mortalibus. Efficacem sensu Augustiniano ac Thomistico non admittunt Medistæ. Cujus ergo gratiæ denegatione deserit Deus justos, qui peccando ipsum deseruerunt? Gratiæ ne sufficientis? Minime, quoniam in Medistarum sententia nulli mortalium gratia illa subtrahitur. Gratiæ ne congruæ? Nequaquam, siquidem hæc gratia congrua non adest semper justis, qui Deum deserunt. Deserit ergo Deus semel gratia sua justificatos, si deseratur ab ipsis, non subtrahendo eis gratiam *congruam* quam non habebant dum peccarunt; non gratiam *sufficientem*, qua nunquam privantur: deserit ergo subtractione gratiæ *habitualis*, non subtractione gratiæ actualis. Qua argumentatione, cujuscunque generis sit, nullatenus percelluntur, qui gratiam *per se efficacem* propugnant, & *sufficientem* non semper singulis adesse contendunt. Sed inquirendum jam est, quænam gratia aliquando subtrahatur justis, qui recedunt a Deo, & ad bonum commutabile noxia deliberatione convertuntur.

„ Statuendum est primo, Justis aliquando deesse gratiam efficacem, qua minima quædam peccata vitent, quæ tamen peccata patrando non desinunt esse Justi. Id Sacrosancta Tridentina Synodus definit præcit. sess. 6. de Justific. cap. 11. his verbis: *Licet enim in hac mortali vita quantumvis sancti & justi in levia saltem & quotidiana, quæ etiam venialia dicuntur, peccata quandoque cadant, non propterea desinunt esse justi: nam justorum illa vox est, humilis, & verax, Dimitte nobis debita nostra, &c.* Eadem est sententia S. P. Augustini, auctoritate S. Cypriani, & testimonio divinarum Scripturarum luculenter comprobata libro 4. *contra duas Epist. Pelag.* cap. 10. num. 27. repetita in lib. *de Dono Persev.* cap. 5. num. 8. explicata exemplo Abelis in lib. *de Nat. & grat.* cap. 38. num. 45. relata in Canones C. *de quotidianis*, de Pœnit. dist. 3. atque experimento, omniumque consensu firmata.

„ Asserendum est 2. Justis aliquando subtrahi gratiam *efficacem* ad perseverandum, quæ nempe cum perseverantia conjungitur. Primum fulcitur hæc assertio definitionibus Tridentini Concilii prælaudata sess. 6. canone 22. & 23. quibus statuitur Justum in accepta justitia *sine speciali auxilio Dei* perseverare non posse, posse autem peccare, & gratiam amittere, neque alsimari posse nunquam fuisse justificatum *Eum qui labitur & peccat*. Cum gratia autem per se efficaci, quæ dat *posse & velle*, atque operatur *velle & perficere pro bona voluntate*, non componitur lapsus ab accepta justitia, sive peccatum. Probatur deinde ex Augustino, qui lib. 2. *De Peccat. meritis, & remiss.* cap. 19. num. 32. ait: *Nos quantum concessum est sapiamus, & intelligamus, si possumus, Dominum Deum bonum ideo etiam Sanctis suis alicujus operis justi aliquando non tribuere vel certam scientiam, vel victricem delectationem, ut cognoscant non a seipsis, sed ab illo sibi esse lucem, qua illuminentur tenebræ eorum, & suavitatem, qua det fructum suum terra eorum.*

„ Tertio asserendum est Justis *volentibus* servare divina præcepta adesse gratiam orationis, per quam impetrare possunt voluntatem robustam, quæ ad observantiam præceptorum plane sufficiat, atque efficax sit: ad actu orandum, non qualemcumque voluntatem, sed adjutam gratia per temetipsam *efficaci* esse necessariam; si justus eadem gratia privatur, id subrepenti illius superbiæ tribuendum erit. Hujus assertionis pars prior innititur capiti undecimo superius citato Tridentini Concilii hæc definienti: *Nemo temeraria illa, & a Patribus sub anathemate prohibita voce uti debet, Dei præcepta homini justificato ad observandum esse impossibilia: nam Deus impossibilia non jubet, sed jubendo monet & facere quod possis, & petere quod non possis, & adjuvat ut possis.* Hæc verba deprompta fuerunt ex Augustino libro de Nat. & Grat. cap. 43. num. 50. De Gratia itidem & libero arb. cap. 15. num. 31. ait S. Pater: *Ad hoc enim valet quod scriptum est,* Si volueris conservabis mandata, *ut homo qui voluerit & non potuerit, nondum se plene velle cognoscat, & oret ut habeat tantam voluntatem, quanta sufficit ad implenda mandata. Sic quippe adjuvatur, ut faciat quod jubetur.* Vide & proximum caput ejusdem libri 17. num. 33. unde verba, quæ iterum producere necessum non est, exscripsimus superiori libro XIV. cap. 8. prop. 3. Lege etiam SS. Fulgentii & Prosperi testimonia apud illustrem Norisium in Vindiciis cap. 3. §. 6. pag. 1007. tom. 1. & ad Germanitatem 14. pag. 1467. necnon in Janseniani erroris calumnia sublata cap. 2. & 3. nimirum pag. 1066. & seqq. tertii Voluminis edit. Veronensis. In quibus locis Norisius docet homines cum illa sola gratia, qua volunt servare mandata, *posse orare Deum pro impetrando auxilio proxime sufficienti ad perficiendum opus imperatum.*

„ Affirmandum ulterius est, Justis *ad actu* orandum necessariam esse gratiam, non qualemcumque, sed suapte natura efficacem. Ratio est, quoniam *ipsa oratio clarissima est gratiæ testificatio*, ut ajunt Africani Patres in epistola ad Innocentium, quæ est inter Augustinianas 95. Oramus autem, non solum ut nobis spiritum agendi, spiritum fidei, spiritum cujusque virtutis, verum etiam *Spiritum orationis* nobis Dominus largiatur. Ita docet S. P. Aug. Epistola 194. num. 18. Insuper arbitramur nos, gratiam natura sua efficacem iis testimoniis plurimis Scripturarum & Patrum, maxime Augustini, Prosperi, & Fulgentii, evidentissime comprobari, quibus asseritur Deum *facere ut faciamus*, & non tantum in nobis operari *bonum posse*, sed etiam *bonum velle*. At eadem phrasi, eadem prorsus ratione divina scriptura, & prælaudati Patres loquuntur, dum sermonem instituunt de oratione, prout ostendimus infra lib. 18. cap. 8. prop. 5. Præterea si gratia *efficax* necessaria est ad singulos actus, necessaria quoque esse debet ad actum orationis; alioqui, ut alibi diximus, corruit universum efficacis Gratiæ Systema, cum apud Thomistas affirmantes fieri non posse ut caussa secunda prodeat in actum, nisi efficienter præmoveatur a Caussa prima; tum apud Augustinenses illos, qui eamdem physicam & efficacem præmotionem saltem exigunt in hoc statu, in quo caro concupiscit adversus spiritum, & in quo virtus in infirmitate perficitur. Attendat prudens lector, quomodo loquatur S. Pater libro *de Dono Persev.* cap. 23. num. 64. posteaquam docuerat neminem orationibus suis a Domino petere quod a se ipso se sumere existimet, non ab illo: *Præsertim* (ita Augustinus) *quoniam „ quid oremus sicut oportet nescimus, sed ipse Spiritus, ait Apostolus, interpellat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Qui enim scrutatur corda, scit quid sapiat Spiritus, quia secundum Deum interpellat pro Sanctis „ Quid est „ ipse Spiritus interpellat „ nisi interpellare facit, gemitibus inenarrabilibus, sed veracibus, quoniam „ veritas est Spiritus? „ Ipse est enim de quo alio loco dicit: „ Misit Deus Spiritum Filii sui in corda nostra clamantem, Abba, pater. „ Et hic quid est,* clamantem, *nisi clamare facientem, tropo illo quo dicimus lætum diem, qui lætos facit? Quod alibi manifestat, ubi dicit, „ Non enim accepistis Spiritum servitutis iterum in timore, sed accepistis Spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, Abba, pater. „ Ibi dixit,* clamantem; *hic vero,* in quo clamamus. *aperiens videlicet quomodo dixerit,* clamantem, *idest, sicut jam exposui, clamare facientem. Ubi intelligimus, & hoc ipsum esse donum Dei ut veraci corde & spiritaliter clamemus ad Deum. Advertant ergo quomodo falluntur, qui putant esse a nobis, non dari nobis, ut petamus, quæramus, pulsemus: & hoc esse dicunt, quod gratia præceditur merito nostro, ut sequatur illa cum accipimus petentes, & invenimus quærentes, aperiturque pulsantibus; nec volunt intelligere etiam hoc divini muneris esse, ut oremus, hoc est, petamus, quæramus, atque pulsemus. Accepimus enim Spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, Abba, pater: Quod vidit & beatus Ambrosius. Ait enim „ Et orare Deum gratiæ spiritalis est: sicut scriptum est, Nemo dicit, Dominus Jesus, nisi in Spiritu Sancto. „* Hactenus Augustinus, eodem modo gratiam quæ *dat velle*, quæ *facit ut faciamus*, requirens ad agendum & ad orandum, nullo alio apposito discrimine, nisi quod gratia plena *sufficiens* ad orationem non sit proxime pleneque *sufficiens* ad implenda mandata; per illam tamen hæc impetretur, si humiliter suppliciterque petatur.

„ Affirmandum est insuper, Justos aliquando, licet gratia *habituali* exornatos, & simul subfultos adjutorio *proxime sufficienti* ad orandum, actu non orare, imo obicem ponere potentiæ proximæ ad ponendum actum orationis, propterea quod *putant se arbitrii sui viribus implere legem jubentem, & ista implicati superbia ad gratiam non convertuntur juvantem.* Quæ sunt verba S. P. Augustini *lib 3. ad Bonifacium* cap. 7. num. 20. Profert hæc aliaque plura Cardinalis Norisius in Calumnia sublata cap. 3. §. 2., idest, tomo 3. pag. edit. Veron. 1087. & seqq. ubi demonstrat exemplo Petri *hominem ex suppositione judicii practice erronei obicem ponere potentiæ proximæ ad orandum.* Id vero cum nos prolixe explicaverimus hoc eodem libro 17. cap. 3. prop. 1. in Responsione ad Jansenistarum objecta, & rursus libro 18. cap. 8. prop. 5. ipsis Norisii verbis usurpatis, Sanctorumque Patrum sententiis, quas ille profert, exscriptis; jure unusquisque mirabitur, fuisse viros alioqui doctos, qui scripserint Norisium agnovisse in justis *gratiam proxime sufficientem ad orandum*, hanc vero a me denegari, ideoque illum ab hæresi Jansenii esse immunem, me autem in eamdem hæresim impegisse. Quam atrox & iniqua sit hæc calumnia perspicue agnoscet quisquis & Cardinalis præstantissimi, & libros nostros in his quæ nuper laudavimus locis perlegere, simulque conferre minime dedignabitur. Ut ad justos mea revertatur oratio; Augustinus in lib. *de nat. & gratia* posteaquam scripserat Deum spiritaliter sanare ægrum, & vivificare mortuum, idest, justificare im-

„ pium, eumque sanare, non solum ut deleat quod peccavit, sed ut præstet etiam ne peccet, (quod utique tam *habitualis*, quam *actualis* gratiæ præclarum est argumentum) cap. 27. num. 31. ad hunc loquitur modum: *Sed Deus, inquiunt, potest omnia sanare. Hoc utique agit, ut sanet omnia: sed agit judicio suo*, *nec ordinem sanandi accipit ab ægroto. Proculdubio quippe firmissimum Apostolum volebat efficere, cui tamen dixit, virtus in infirmitate perficitur: & non ei toties oranti aufert nescio quem stimulum carnis, quem sibi dicit datum, ne magnitudine revelationum extolleretur. Cetera enim vitia tantum in malefactis valent, sola autem superbia etiam in recte factis cavenda est. Unde admonentur illi, ne dona Dei sua potestati tribuendo, sesoque extollendo gravius pereant, quam si nil operarentur boni, quibus dicitur „ Cum timore & tremore vestram ipsorum salutem operamini: Deus enim est qui operatur in nobis & velle & operari pro bona voluntate „. Quare ergo cum timore & tremore & non potius cum securitate, si Deus operatur, nisi quia propter voluntatem nostram, sine qua bene non possumus operari, cito potest subrepere animo humano, ut quod bene operatur suum tantummodo existimet, & dicat in abundantia sua, Non movebor in æternum? Ideo qui in voluntate sua præstiterat decori ejus virtutem, avertit paululum faciem suam, ut qui hoc dixerat fieret conturbatus: quoniam ipsis est ille tumor sanandus doloribus. Non itaque dicitur homini, Necesse est peccare, ne pecces: sed dicitur homini, Deserit aliquantum Deus unde superbis, ut scias non tuum, sed ejus esse, & discas superbus non esse.* Hinc habes, juxta Augustinum Deum justificando impium, conferre illi etiam gratiam ad non peccandum, illum tamen aliquando deserere, dum subrepente superbia non convertitur ad implorandam gratiam juvantem atque id est, quod nos diximus cum Norisio, *obicem ponere potentiæ proximæ ad orandum*.

„ Postremo asserendum est, nullam a nobis causam proferri posse, *præter voluntatem divinam*, cur Deus aliquibus justis conferat gratiam illam robustam atque effectricem, quæ superat subrepentem superbiam, & concupiscentiam carnis vincit concupiscentia spiritus, quam utique gratiam occulto, sed justo judicio subtrahit quibusdam aliis justis, qui tentationibus propria voluntate succumbunt, neque perseverant in accepta justitia. Hæc est apertissima S. Patris Augustini doctrina. Is enim scribit in libro *de Dono Persev.* cap. 7. num. 13. *Post casum hominis nonnisi ad gratiam suam Deus voluit pertinere, ut homo accedat ad Deum; neque nisi ad gratiam suam voluit pertinere, ut homo non recedat ab eo.* Sequenti num. 14. *Ac per hoc sicut operatur ut accedamus, ita operatur ne discedamus:* & paulo infra, *Manus igitur Dei est ista, non nostra, ut non discedamus a Deo.* Legendum est proximum cap. 8. num. 16. 17. & 18. ubi ad inscrutabilia, justissima tamen judicia Dei refert, cur Deus non omnibus gratiam largiatur cur in una eademque causa parvulorum, etiam geminorum, diversum inveniatur judicium: cur quibusdam, qui eum coluerunt bona fide, non donetur perseverantia? repetens (dignam Augustino sententiam!) *Qui liberatur, habet unde gratias agat, qui damnatur, non habet quod reprehendat*. Concludit num. 19. *Voluntate sua cadit, qui cadit, & voluntate Dei stat, qui stat.* „ *Potens est enim Deus statuere illum* „ *non ergo se ipse, sed Deus. Quod omnis qui humiliter, & veraciter pius est, esse verissimum sentit.* Non repetam quæ scripsi lib. 18. cap. 7. pertractans de Dono perseverantiæ. Addam dumtaxat verba S. Prosperi ad objectionem 14. Vincentii: *Ad prævaricationem legis, ad neglectum religionis, ad desertionem fidei, ad corruptelam disciplinæ, ad perpetrationem qualiscumque peccati; nulla omnino est prædestinatio Dei: nec fieri potest, ut per quem a talibus malis surgitur, per eum in talia decidatur. Si ergo sanctitate vivitur, si in virtute proficitur, si in bonis studiis permanetur, manifestum munus est Dei, sine quo nullius boni operis fructus acquiritur: si autem ab iis receditur, & ad vitia & peccata transitur; nihil ibi Deus mala tentationis immittit, & recessurum non deserit antequam deserat, & facit plerumque ne deserat, aut etiam, si discesserit, ut redeat. Cur autem illum retineat, illum non retineat, nec possibile est comprehendere, nec licitum vestigare; cum scire sufficiat, & ab illo esse quod statur, & non ab illo esse quod ruitur.*

„ Ex iis, quæ diximus, compertum esse puto, Augustini ejusque discipulorum exploratissimam sententiam esse, omnia Dei præcepta cunctis ea servare volentibus *esse possibilia*: justis, qui volunt & conantur, *sufficientem gratiam* adesse, eorum voluntatem, etsi aliquando parvam, habere *potentiam proximam ad orandum*: huic potentiæ proximæ obicem interdum poni, quando nempe homo sibi fidens, ac de propria virtute superbiens putat se ipso posse permanere in accepta justitia, & peccata vitare: ad vincendam hanc subrepentem superbiam necessum esse ut Deus gratia per se efficaci operetur in homine *velle & perficere*: cur hanc gratiam alicui justo interdum deneget, ita ut unus voluntate Dei stet, alter voluntate propria cadat, non esse temere vestigandum. Si cum S. Thomæ & Ægidii discipulis velis asserere, justis semper adesse *gratiam sufficientem & potentiam proximam expeditam, & in linea*, ut inquiunt, *potentiæ completam*: quoniam hi ad executionem actus *efficacem gratiam* requirunt, ab illorum sententia nullatenus est recedendum, missa ea quæstione Grammaticali, quam parvi momenti esse puto, An potentia illa, quæ ad actum ponendum indiget præmotione efficientis gratiæ, possit vere proprieque appellari *proxima, expedita, & completa*: de qua tamen quæstione plura dixi §. *De quæstione Grammaticali* superiori cap. 3. prop. 2. plura etiam in *Vindiciis Augustiniani Systematis* dissert. 4. cap. 1. §. 5. nonnulla etiam addam paullo infra, ad retundendas adversariorum nostrorum calumnias. Si vero cum Molinistis sentias, talem justis, ceterisque hominibus semper adesse *potentiam*, quæ ut prodeat in actum non indigeat *efficientis gratiæ* adjutorio; ultro fateor me ab hac sententia recedere. Sed de priori damnata Jansenii propositione dictum est satis.

„ Quantum attinet ad secundam Jansenii propositionem; de fide tenendum est dari internas illustrationes, piosque voluntatis affectus divina gratia excitatos, quibus liberum hominis arbitrium resistit; ideoque propositionem illam jure meritoque fuisse confixam. Id constat momentis superiori cap. 3. prop. 2. productis, & quotidiano confirmatur experimento. Quoties enim vocamur a Domino, non exteriori dumtaxat voce, minitante lege, promissione bonorum, exhortationibus, exemplisque, multiplici nempe genere gratiarum illarum, quas neque hæresis denegat Pelagianorum, verum etiam irradiante intrinsecus mentis nostræ tenebras immissu cælitus lumine, & cordis nostri duritiam suavitate spiritus commovente; nec tamen prava semper obtemperat voluntas, nec semper ad lucis divinæ radios gelu animorum nostrorum dissolvitur? Cum id certissimum sit, quæstio oritur, an ad vitandam secundæ Jansenianæ propositionis censuram necessum sit affirmare, gratiam illam, cui in statu naturæ lapsæ reluctatur liberum humanæ voluntatis arbitrium, esse revera *sufficientem*, ac talem absque ulla ambiguitate esse a Theologis contendam.

„ Sunt qui id negant, propterea quod nomen Gratiæ *sufficientis*, si vocis attendamus etymologiam, significat *id quod satis est ad agendum*: ad agendum vero requiritur auxilium efficax; ideoque illud tantummodo vere proprieque videtur esse *sufficiens*. Deinde, ut ajebat Opusc. 3. cap. 101. Cardinalis de Lauræa, discrimen inter gratiam *sufficientem & efficacem* antiquis Theologis fuit prorsus inauditum, atque in usum receptum est contra vim nativæ significationis, quæ inest huic vocabulo, *sufficiens*. Tertio nunquam Ecclesia definitione aliqua constituit, ut gratiam illam, quæ ab efficaci secernitur, vere ad agendum *sufficientem* esse dicamus; neque mihi videtur verisimile, velle Ecclesiam ipsam, Magistram veritatis, exigere Confessionem fidei ad placita recentiorum inter se repugnantium Theologorum, dogmata ad eamdem fidem spectantia exponi, & propugnari oportere vocabulis ambiguis, in varium sensum detortis, atque a pluribus contra obviam, grammaticalem, propriamque significationem adhibitis. Doctores gravissimos id sententes laudavi citato in loco §. *De quæstione Grammaticali*. Testimonia vero Theologorum docentium auxilium illud, quod ab efficaci distinguitur, non esse vere proprieque *sufficiens*, neque conferre potentiam *proximam expeditam completamque* ad agendum, in medium protuli in *Vindiciis* dissert. 4. cap. 1. §. 2. neque verbosus ero semel, iterumque eadem repetendo.

„ Quoniam autem, quidquid sit de sensu *Grammaticali*, auxilium *sufficiens* Theologico sensu a nobis nequaquam respuitur; sedulo Theologicus iste sensus est expendendus. Nam aliter auxilium ab efficaci, quod cum actu conjungitur, distinctum appellatur *sufficiens* a Thomistis, aliter vero a defensoribus scientiæ Mediæ. Explicabo Thomistarum sententiam verbis insignis Theologi Thomæ de Lemos, qui pro Gratia sese efficaci in congregationibus de Auxiliis strenue naviterque pugnavit. Is ergo *in Panoplia Gratiæ* lib. 4. p. 2. tract. 3. cap. 2. primum ait: „ Aliquos ex discipulis Sancti Thomæ in illa materia satis peritos (inter discipulos illos connumeramus Franciscum Sylvium Theologum percelebrem Universitatis Duacensis, Franciscum Zumel Ordinis S. Mariæ de Mercede Theologum præstantissimum in Salmanticensi Academia, ceterosque, de quibus agimus prælaudato cap. 1. Vindiciarum) arbitrari minus congrue auxilium illud, quod dividitur contra efficax, vocari sufficiens, cum potissime S. Thomas auxilium sufficiens accipiat pro efficaci. „ Addit Lemos: „ At postquam tot antiquiores Scholastici, inter quos Cajetanus, Ferrariensis, & complures alii, illa voce, *Auxilium sufficiens*, uti cœperant, loquendum esse cum pluribus, & ita illam vocem explicandam, fundandam & defendendam, ut rem congruenter significatam importet „. Monet deinde Lemos „ in hac parte attendendum non

esse

esse ad puram *Grammaticalem* vocabuli significationem, sed ad Theologorum & Catholicorum usum. Purus enim Grammaticus illud dicit sufficiens, ultra quod aliud non requiritur. Ex his doctissimi Thomistæ verbis aperte colligitur, Sancti Thomæ discipulos auxilium, quod ab efficaci secernitur, appellare *sufficiens*, non sensu *Grammaticali*, sed sensu *Theologico*, propterea quod acerrime pugnant pro necessitate gratiæ semetipsa efficaci, qua præmovente ac prædeterminante liberum arbitrium actu operatur, actu Deo vocanti ac trahenti assentitur.

Si modo petas, qua ratione Auxilium *sufficiens* dicatur tale, si ad ponendum actum auxilium *efficax* requiratur; communior Thomistarum responsio erit, appellari congrue ac recte *sufficiens*, spectato sensu *Theologico*, non autem sensu *Grammaticali*. Quorum Thomistarum ratio est, quoniam auxilium sufficiens a Theologis definitur, *Illud sine quo non potest homo bene operari, & cum quo bene operari potest:* hujusmodi autem Auxilium ii habent, qui destituti gratia efficaci non operantur bene reipsa. Quod autem bene non operentur reipsa, non est ex defectu divini auxilii in se ipso sufficientis, sed ex defectu liberi arbitrii ponentis resistentia sua obicem atque impedimentum. Est enim constans S. P. Augustini, Sanctorumque Prosperi, Hilarii, Fulgentii aliorumque contra hæresim Pelagianam pugnantium, necnon doctoris Angelici doctrina, adscribendum esse hominum voluntati, non Gratiæ divinæ defectui, si homo fulsultus adjutorio *sine quo non*, vel non convertatur ad Dominum, vel non permaneat in accepta justitia; quemadmodum de primo parente scribit Augustinus *de Corrept. & Grat.* cap. 11. *Ut nollet, de libero descendit arbitrio.* Exemplis hanc Thomistarum sententiam explicavi superius cap. 3. prop. 2. §. *Alia ex parte.*

Dixi *communiorem* hanc esse Thomistarum sententiam, non dixi sententiam esse Thomistarum omnium. Memini quippe me legisse apud Joannem Gonzales Controv. 5. art. 6. *Archiepiscopus Tranensis, Magister Herrera, & alii asserunt auxilium, quod contra efficax dividitur, in re non esse sufficiens, idest, non reddere potentiam complete actuatam in ratione principii, sed indigere auxilio efficaci: quod in illorum sententia duo facit, & complet potentiam, & illam applicat ad operandum infallibiliter.* Revera id affirmat Alvarez disput. 79. de Auxiliis, Herrera Controver. 4. Ledesma Tract. de Auxiliis q. unica art. 3. & 11. &c.

Manifestum ex his fieri arbitror, iniquissimam esse illorum insimulationem, qui nos in 2. Jansenianam positionem impegisse scriptitarunt, propterea quod de Gratia *sufficiente* differendo sensum Grammaticalem a Theologico distinguendum esse asseruimus, diximus malle nos ad omnem ambiguitatem tollendam, præsertim dum res agitur cum Molinistis, Gratiam ab Efficaci distinctam appellare *inefficacem*, quam *sufficientem*, in sensu Thomistico id a nobis probari quammaxime, Thomistas tamen in ea quæstione, an per auxilium sufficiens potentia completa sit & proxime expedita, sive, ut inquiunt, *actuata*, minime inter se convenire; spectato denique sensu *Grammaticali* & obvio, quod sufficiens sit illud, præter quod nihil aliud requiritur ad agendum, sufficientem revera futuram fore illam gratiam, quam discipuli Ludovici Molinæ *sufficientem* esse definiunt; at Gratiam sufficientem in istorum sensu in hoc statu naturæ lapsæ non dari. Quæ omnia cum sint asserta doctissimorum Theologorum, ac Thomistarum præsertim; duo necessaria consecutione inferuntur, scilicet, Insimulatores nostros nunquam scholæ Thomisticæ adiisse præclaros vulgatosque Doctores, & nullam aliam *sufficientis* auxilii habuisse notionem, quam traditam a Molinistis, ad quos nunquam futurum fore speramus, ut nostrates istiusmodi calumniis lacessiti, desertis Majorum Castris, accedant.

Gratia itaque *sufficiens* dicitur a Molinistis *qua includit omnia auxilia necessaria simpliciter, quæ per modum principii concurrunt ad supernaturalem actum.* Tradit hanc definitionem Suarezius lib. 3. *de Auxiliis* cap. 6. num. 4. Fatemur recte definiri hoc modo auxilium sufficiens, si hujus vocabuli, *sufficiens*, sensus attendatur grammaticalis: sed negamus dari in hoc statu Gratiam hoc sensu *sufficientem* distinctam ab Efficaci, quoniam *ad supernaturalem actum* ipsa Efficax Gratia requiritur; ideoque gratia sejuncta ab efficaci minime comprehendit *quidquid per modum principii ad supernaturalem actum concurrit.*

Quod hac in re ingerit haud levem difficultatem, est, quomodo dici queat hominem præditum gratia sufficiente, & expoliatum gratia efficaci, sive habentem solummodo auxilium *sufficiens*, ut explicatur a Thomistis, habere potentiam completam proximamque bene ac supernaturaliter agendi, si ad agendum necessaria sit gratia efficax, qua caret. At reponunt Thomistæ per Gratiam sufficientem conferri libero arbitrio omnem virtutem, quæ requiritur *ex parte actus primi*, & per gratiam efficacem dari applicationem & complementum se tenens *ex parte actus secundi*: per auxilium sufficiens dari *potentiam expeditamque* facultatem bene operandi, & opus bonum perficiendi, si velit: per auxilium efficax operari a Deo in nobis ipsum velle ac perficere: in omni re, in omni natura, Angelica quoque, ac divina, potentiam ab operatione distingui, nec semper unam consequi ad alteram: tradente Angelico doctore duplex esse divinum gratiæ auxilium, unum *quo datur facultas exequendi*, alterum *quo ipsa operatio perficitur.* Verbo dicam, per Gratiam *sufficientem* redditur homo idoneus & potens ad agendum; *per efficacem* applicatur ad actum. Vide S. Thomam in caput 3. Epistolæ ad Ephesios, Thomam de' Lemos Tract. 3. de divinis Prædefinit. cap. 16. Joannem Baptistam Gonet in Manuali Tract. 7. de Grat. cap. 15. Antoninum Massoulié Tom. 2. dissert. 3. quæst. 1. art. 1.

Nequaquam ex his consequitur, Gratiam *sufficientem* absque efficaci esse inutilem, eo quod hæc gratia efficax ex Dei beneplacito confertur, nec præcedentibus hominis conatibus, meritisque rependitur. Nam quod careat homo gratia per se efficaci (imo sententia nostra etiam sufficienti) in causa est impedimentum, quod objicit ipsamet humana voluntas. Ut enim scribit Angelicus Doctor 1. 2. q. 112. act. 3. ad 2. *Defectus gratiæ prima caussa est ex nobis: sed collocationis gratiæ prima caussa est a Deo, secundum illud Oseæ 13. Perditio tua ex te, Israel: tantummodo in me auxilium tuum.* Idem S. Doctor q. 3. de Malo ait: *Ex indispositione hominis provenit, ut motio primi moventis non sit perfecta, ita ut perfectam operationem producat: quæ indispositio vel est præcedens peccatum, vel est error, ignorantia, vel saltem inadvertentia; propter quorum aliquod motio Dei moventis sufficienter ad bonum non fit ita efficax, ut perfectam in homine operationem producat. Quæ omnia relata ex culpa hominis sunt.* Uberiori doctrina, & stylo fusiori hoc idem docet S. Thomas in libro 3. contra Gentes cap. 159. ubi ita loquitur: *Licet aliquid per modum liberi arbitrii divinam gratiam nec promereri, nec acquirere possit, potest tamen seipsum impedire ne eam recipiat. Dicitur enim de quibusdam (Job. 21.) Dixerunt Deo, Recede a nobis, & scientiam viarum tuarum nolumus. Et (Job. 24.) Ipsi fuerunt rebelles lumini. Et cum hoc sit in potestate liberi arbitrii impedire divinæ gratiæ receptionem, vel non impedire; non immerito in culpam imputatur ei, qui impedimentum præstat gratiæ receptioni. Deus enim, quantum in se est, paratus est omnibus gratiam dare, vult enim omnes homines salvos fieri & ad agnitionem veritatis venire, ut dicitur 1. ad Timoth. 2. Sed illi soli gratia privantur, qui in se ipsis gratiæ impedimentum præstant; sicut sole mundum illuminante, in culpam imputatur ei, qui oculos claudit, si ex hoc aliquod malum sequatur; licet videre non possit, nisi lumine solis sit præventus.* Cohæret hæc S. Thomæ doctrina Augustino, qui animadvertens gratiam non reddi meritis, & esse liberrimum Dei beneficium, docet esse penes Dei beneplacitum, justitiam, & excellentissimam potestatem, dare hominibus vel denegare gratiam parvam & magnam, *sufficientem*, atque victricem; sed vel unam, vel alteram negandi caussam esse ex hominum demeritis repetendam, adeo, ut in distributione gratiarum misericordiam & amplitudinem beneficiorum Dei, in subtractione autem agnoscamus pœnam peccati, rectissimumque judicium. Testimonia autem Augustini id tradentis proferam lib. 18. cap. 8. ubi pertractabo de auxilio *sufficienti*, quod sententia nostra aliquibus judicio Dei denegatur.

Hinc quidam non male inferunt Gratiam *sufficientem* & *efficacem* non distingui reipsa, & quemadmodum Thomistica loquitur schola, *entitative*; sed eamdem gratiam, quæ in uno *efficax* est, in altero esse duntaxat *sufficientem*, quoniam in uno non reperitur excæcatio & obduratio, quæ adinvenitur in alio. Quod de Tyriis & Sidoniis diximus differentes de præscientia futurorum conditionatorum. In qua sententia non versantur tantummodo Augustinenses, verum etiam Nicolaus L'Herminier Tract. *de Gratia sufficiente* tomo 4. pag. 340. & seqq. & Antoninus Massoulié tom. 2. diss. 3. q. 6. art. 2. De hujus Auctoris mente plura in Vindiciis nostris diss. 4. cap. 1. §. 2. num. 6. Præstat modo illius verbis, quæ hucusque dicta fuerunt, exponere. „ Quod divinæ gratiæ motio (inquit) verbi gratia, ut quatuor, interdum effectum non habeat, non oritur ex defectu ipsius motionis divinæ, quæ vim agendi non habeat; est enim verissime sufficiens, imo & natura sua efficax: nec minorem in suo ordine vim habet agendi, quam habeat V. G. calor in ordine physico, quem nemo negaverit vim habere sufficientem comburendi, ita ut si admotum lignum igni non comburat, id non oriatur ex eo quod ipsi igni desit sufficiens vis agendi, sed quod lignum oppletum humiditate, & aqua, impressioni seu vi & efficaciæ ignis obsistat. Atqui idem de voluntate sentiendum est. Nam si prava voluntas minori V. G. obstinatione obfirmata esset, minusque intensus esset pravus ipsius habitus, quo veluti pondere a virtute cessan-

da retrahitur, & ad vitium impellitur; ipsa eadem divinæ gratiæ motio, ut quatuor, voluntatem ad virtutem impelleret, atque hujus consensum obtineret; superaret enim vim pravi habitus, & malitiam voluntatis, eamque a sequendo vitio retraheret. Quod si eadem divinæ gratiæ motio, ut quatuor, voluntatis consensum non obtineat, id non oritur ex defectu ipsius motionis gratiæ divinæ, sed ex prava dispositione voluntatis, quæ ob pravum habitum, intensum V. G. ut quinque, ipsius actionis impressioni, & vi seu efficaciæ divinæ motionis non subjicitur. Atque inde alterum etiam consequitur, quod non levem difficultatem ingerere solet, qua ratione scilicet, & qua æquitate possit imputari homini ad culpam, quod non agat, & divina præcepta non impleat, cui divina motio deest, quæ tamen ut ageret necessaria foret. Imputatur enim ad culpam homini æquissime, cum non oriatur ex defectu motionis & gratiæ divinæ quod non agat, sed ex obstinatione & malitia creatæ voluntatis. Sufficeret enim seipsa ea motio, qua impellitur V. G. ad erogandam pauperibus eleemosynam, cum præceptum caritatis proximi urgeret, nisi pravo avaritiæ & cupiditatis laqueo compedita voluntas teneretur. Quod si in eo statu pravæ cupiditatis, quæ voluntati dominatur, eamque constringit, præter eam motionem altera ipsi necessaria sit, eo majoris remedii ope egeat; imputet sibi & magnitudini morbi, non motioni divinæ, prava hominis voluntas, quæ seipsam sua malitia & cupiditate constrinxit: nihil enim deest ex parte motionis, sed solum deest ex parte voluntatis, quæ sese pravo habitu implicuit; & ut olim ex S. Bernardo retulimus, nihil habet quid respondeat prava voluntas, cum ipsa fecerit. Tantum enim abest, quod malitia voluntatis hominem minus reum efficiat, ut contra magis eum gravet. Quis enim unquam ex sua malitia excusationem in peccatis merito prætendere possit, quem ipsa malitia, quo major est, magis reum peragit? „ Hactenus Massoulié cujus doctrinam pluribus explicat celebris Auctor operis Gallice inscripti *de L' Action de Dieu* sect. 2. cap. 12. summorum virorum calculis adprobatus; tametsi *Bibliothecæ*, & *Dictionarii* Jansenistarum, proscriptorum nempe librorum, compilatores hunc quoque Jansenianis accenseant, frivola illa ineptaque ratione ducti, quod philosophicis argumentis utatur; quasi hoc non liceat Scriptori Catholico, & quasi idem auctor sæpenumero placita illustrium Theologorum, Sanctorumque Patrum testimonia non proferat.

„ Profecto nullus erit paullulum in doctrina Augustini versatus, qui nobis opponat repetendam esse gratiæ divinæ efficaciam ab hominum voluntate, non ex Dei beneplacito, si causa cur non est efficax sit ipsa voluntas pravis irretita cupiditatibus, & congelascens ad umbram gratiæ. Etenim potest voluntas seipsa ponere impedimentum, quoniam seipsa ad malum sufficit, non potest seipsa impedimentum auferre, quia ad bonum impotens est, nisi ab omnipotenti bono adjuvetur. Præterea major vel minor humanæ voluntatis obduratio est utique majus aut minus demeritum: at nullam habet rationem meriti, quo Deus moveatur ad majorem, vel minorem gratiam elargiendam. Interdum enim Deus optimus perditissimis peccatoribus misericorditer largitur gratiam, quæ *a nullo duro corde respuitur; & cui illam adjuvet, illum non adjuvet; illum tantum, illum autem non tantum, istum illo, illum isto modo, penes ipsum est & æquitatis tam secreta ratio, & excellentia potestatis.* Demum *nolunt homines facere quod justum est, sive quia latet an justum sit, sive quia non delectat: ut autem innotescat quod latebat, & suave fiat quod non delectabat, Gratia Dei est, quæ hominum adjuvat voluntates; qua ut non adjuventur in ipsis itidem causa est, non in Deo.* Agnoscit, opinor, prudens lector verba Augustini allata quoque supra libro 13. cap. 8. & rursus repetita cap. 8. libri XVIII. nec aliud necessum est addere ad secundam thesim Jansenianam.

„ De tertia autem & de quarta simul pertractabo. Utraque enim eo collimeat, ut neget necessariam in hoc statu infirmitatis libertatem indifferentiæ ad merendum vel demerendum, & hanc indifferentiam ad errores Semipelagianorum amandet. Qui sane, licet ad initium fidei piumque voluntatis affectum admisissent gratiam non efficacem, & hanc solam negavissent, quod exitiosam crederent libertati (quæ est quæstio historica & perdifficilis); eorum tamen error in adstruenda libertate indifferentiæ, & talem profitendo gratiam, cui posset humana voluntas obsistere, vel obtemperare, nulla ratione consisteret. Catholici quippe omnes fateri debent, nunquam gratiam, quantumvis efficacem illam statuamus, injicere humanæ voluntati vinculum necessitatis nunquam ea opera, quæ antecedenti necessitate, deliberatione voluntatis remota, peraguntur, meriti aut demeriti habere rationem. Quo autem pacto cum gratia victrici, ac præmovente concilietur libertas, difficillima est quæstio, quæ ingenium quoque magni Augustini torquebat. At ita prædicanda est Christi gratia, ut non tollatur libertas humana, quamquam mentis nostræ imbecillitas ad percipiendum quomodo Deus operetur in nobis velle & perficere absque læsione libertatis, nequeat facile atque expedite perstringere. Sententia nostra est, liberum arbitrium in iis tantum, qui ratione pollent, inveniri; quippe irrationalia naturali instinctu, non autem judicio libero, in sua objecta feruntur. Quare etsi arbitrium liberum potentia est, neque est a voluntate distinctum; ejus tamen proprietas est *electio*: quoniam ideo dicimur esse liberi arbitrii, quod ex pluribus unum eligere possumus rejecto altero. At electioni præcedit consilium, quod determinatur per sententiam rationis. Hæc est sententia S. Thomæ prima parte q. 83. per quatuor articulos explicata. Judicium vero rationis anceps esse non potest circa finem, in quem naturaliter fertur, sed tantum circa media, quæ ad finem conducunt: unde & liberum arbitrium definitur, *vis electiva mediorum*. His innixi principiis dicimus voluntatem necessario moveri ab objecto illo, quod est universale bonum, non a particulari bono quod potest non velle; propterea quod Bonum universim acceptum est objectum, in quod voluntas naturaliter fertur: neque enim aliud eligere potest, quam illud, quod judicio rationis ei tamquam bonum proponitur. Necessitate item voluntas videntis Deum per essentiam, nimirum prout est in se, inhæret Deo, in quo sita est vera beatitudo; quoniam in Deo, non in speculo & in ænigmate viso, sed facie ad faciem, locum non habet indifferentia judicii, neque apprehendi potest ratio aliqua mali. Si excipias Bonum in communi, & Deum visum in se, nullum bonum particulare necessario attrahit voluntatem; quia nullum judicium rationis de particulari bono adeo est necessarium, ut percipi nequeat bonum aliud esse præeligendum. Atque ita nunquam indifferentia libertatis amittitur, quantumvis mentis illustratio vivida sit, & motio voluntatis robusta, excepta, ut diximus, visione beatorum, & voluntatis inclinatione in bonum universale. Cujus rei hæc ratio proferri potest, quoniam mens creaturæ rationalis conditæ ad imaginem Dei capax est omnem veritatem assequendi, nec ita una cognita veritate constringitur, ut nequeat ex una progredi ad aliam, judiciumque suum commutare; quemadmodum nec voluntas naturaliter appetens beatitudinem ac tendens in summum Bonum, adeo hoc, vel illo bono particulari satiatur, ut non possit illud deserere cui inhæret, atque aliud appetere; donec in patria Sanctorum impleatur torrente voluptatis, & satietur cum apparuerit gloria Domini. Tunc enim suavissima necessitate incommutabili bono adhærebit; neque bona reliqua libertate indifferentiæ eligere poterit, nisi quatenus cum illo Bono incommutabili ac summo nectuntur, *servato*, ut inquiunt Scholastici, *non perturbato ordine finis*. Paucis rem perdifficilem explanavi, si explanavi tamen: non enim adeo præsumo de ingenii mei tarditate, ut credam omnem a me penitus dirimi difficultatem. At dari in hoc quoque statu, & necessariam esse ad merendum & demerendum libertatem indifferentiæ firmissime teneo, meique ingenioli infirmitatem sincera confessione profiteor. Hæc fortassis lucidiora erunt, si revolvantur quæ scripsi *in vindiciis* dissert. 4. cap. 1. §. 7. num. 8.

„ Eodem capite primo §. 7. num. 5. refutavimus illos, qui ad libertatem indifferentiæ necessarium putant *æquilibrium*, quo voluntas habeat potentiam æque expeditam ad bonum & ad malum, iisdemque viribus præditam ut pro suo lubitu in unam, vel in alteram partem declinet. Idem *æquilibrium* rursus arbitror refellendum, ne illas lucubratiunculas perlegentes, pervolutare debeant cetera a me conscripta volumina. Principio æquilibrium illud traditum fuisse a Pelagianis ostendimus ex Epistola S. P. Augustini 186. ad Paulinum num. 34. Addimus verba S. Patris in *Opere imperf.* contra Julianum libro 2. num. 118. *Libra tua, quam conaris ex utraque parte per æqualia momenta suspendere, ut voluntas quantum est ad malum, tantum etiam sit ad bonum libera, vergendo in unam partem, te indicat delirantem.* Non audemus hoc testimonio tamquam Pelagianos traducere Molinistas nonnullos *Æquilibrii* propugnatores, spretis Ecclesiæ definitionibus hujusmodi criminationes vetantibus: Molinistæ enim ad bonum ordinis supernaturalis aliquam Dei gratiam requirunt, quam Julianus ceterique Pelagiani negabant. Petimus nihilominus, Annon indecet a delirantes *libra* illa, quam nonnulli in iis peccatoribus putant reperiri, qui vix divinæ gratiæ sentiunt motionem, & pravorum habituum implicantur consuetudine? qui tenui gratiæ aura juvantur, atque jactantur concupiscentiæ procellis, fluctibusque vitiorum merguntur? qui ariditate spiritus languent, & non experiuntur cælestium gratiarum dulcedinem? qui ardent fragrantissima caritate, nec percelluntur motibus lubricæ cupiditatis? Est ne in horum voluntate *libra* ex utraque parte per æqualia momenta *suspensa*. Præterea prædicto Juliano asserenti homini *tam liberum esse Deo obedire imperanti, quam diabolo persuadenti*, respondet S. P. precitato *Opere Imperf.* lib. 3. num. 110. & seq. hujus utique

que generis fuisse liberum arbitrium Adæ in prima sua conditione; at ob prævaricationem ipsius evasisse vitiatum, atque opus esse ut sanetur per gratiam Reparatoris, quod Pelagiani negantes in manifestam prolapsi sunt hæresim. *Verum dicis* (ait Augustinus) *Hoc est liberum arbitrium, tale omnino accepit Adam; sed quod datum est a Conditore, & a deceptore vitiatum, utique a Salvatore sanandum est. Hoc vos non vultis cum Ecclesia confiteri; hinc estis hæretici.* Alibi Sanctus Doctor docet periisse libertatem illam, quæ fuit in Adam, plenam habendi cum immortalitate justitiam: at non periisse liberum arbitrium *naturaliter* nobis inditum; quin potius per illud peccata patrari, pluraque scelera admitti *delectatione peccati*. In secundo autem Adam, nempe per Christum, dari nobis gratiam *potentiorem*, quæ non tantum tribuit *posse*, sed etiam *velle*, nec tantum voluntatem adjuvat, sed etiam operationem, ac præstat ut rationalis creatura *volendo appetat, agendoque perficiat*: hujus vero gratiæ adminiculis eos, qui servi erant peccati, liberos esse justitiæ, & liberos a peccato non fieri nisi gratia Salvatoris. Vide Augustinum lib. 1. *contra duas Epist. Pelag.* cap. 2. & 3. *de Gratia Christi* cap. 14. *de corrept. & grat.* cap. 11. & 12. &c. Jam vero nemo unus inficias ibit, liberum arbitrium primi hominis fuisse in æquilibrio positum. Quisquis ergo in homine lapso, in quo periit prima illa libertas a miseria & a peccato, & liberum arbitrium vitiatum est, atque indiget sanari per gratiam Christi, æquilibrium illud comminiscitur, primi parentis prævaricationem, hujusque derivata in posteros consectaria videtur penitus ignorare, atque in eadem libra integrum hominem atque infirmum, sua pace fruentem & concupiscentiæ jactatum fluctibus, aut impie, aut ignoranter appendere. Quod si loquamur de Gratia Reparatoris, de illa maxime, *quæ aufert duritiam cordis*, nec solum dat *posse*, sed etiam *velle*: nullus profecto dixerit arbitrium hominis tali gratia præventum in æqua lance suspendi, atque hinc inde pari facilitate inclinari; quando certum est gratia illa destitutum motibus pugnantis cupiditatis assentiri, & tentationibus succumbere: contra vero ea gratia præveniente, voluntate spiritus voluntatem carnis superari, & indeclinabiliter agi, neque vinci aliqua adversitate. Atque id asserimus (ne quis rursus nobis succenseat) *in sensu composito*, & necessitate dumtaxat *consequente* admissa cum nostratibus, ac Thomistis, acerrime æquilibrium, de quo disseritur, oppugnantibus. Sed quoniam de hoc Æquilibrio pertractatum est alibi, atque de postrema propositione Jansenii subjicere nonnulla oportet, hæc tantummodo in præsentia de tertia & quarta adnotasse sufficiat.

Dicamus ergo de quinta. Nihil magis familiare fuit male de Christi gratia sentientibus, quam asserere consequi ex S. P. Augustini doctrina Deum nolle salutem hominum universorum, quoniam non omnibus juxta eamdem doctrinam confertur *donum perseverantiæ*; sed ante mundi constitutionem affirmatur facta *secundum propositum voluntatis divinæ* electorum & reproborum discretio. Eadem ratione de morte Christi disserendum est. Quibus enim *perseverantia* per Christi merita non confertur, & pro quibus non oravit Dominus, (cujus oratio exaudita fuit, ut demonstrat S. Thomas 3. p. q. 21. art. 4. testimonio Apostoli ad Hebræos cap. 5.) pro his ipsum Christum non esse mortuum, neque fudisse Sanguinem, necessaria consecutione inferri Semipelagiani autumabant. Cum enim oratio Christi exaudita sit, & absoluta ejus voluntas *Deo semper fuerit conformis*, ut inquit citato in loco Doctor Angelicus; Semipelagiani opponebant, Si Deus ante præscientiam meritorum unum præ alio eligit, non vult omnes homines salvos fieri, neque Unigenitus Dei Filius omnes homines sua passione redemit. Hoc Semipelagianos objecisse refert S. Prosper in Epist. ad Rufinum, in Carmine de Ingratis, & in responsionibus ad objecta Vincentii, & Calumniantium Gallorum. Idem opponunt, qui *discretionem* illam traditam ab Augustino *secundum quod placuerit Creatori*, nullaque præcedente futurorum meritorum ratione, rejiciunt in Scholis Catholicorum, eatenus a Semipelagianis discrepantes, quatenus nullum meritum, neque bonæ voluntatis initium agnoscunt, quod gratia non auxiliante in hominibus inveniatur. Contra vero Augustino tam cæco affectu adhærentes, ut ab illo solam Dei voluntatem absolutam, efficacem, &, quemadmodum a Scholasticis appellatur, *consequentem*, & huic undequaque consentientem voluntatem Christi Reparatoris assertam fuisse contendunt, qua in classe sunt Jansenistæ quintæ propositionis defensores, ceterique Prædestinatiani; ultro audacterque pronunciant nec Deum revera velle omnes & singulos homines salvos fieri, neque Unigenitum Dei Filium pro omnibus & singulis mortem oppetiisse. Discreti itaque Augustinianæ doctrinæ propugnatoris æque interest illam tueri, atque a Semipelagianorum aliorumque adversariorum objectamentis vindicare; & duritiem erroremque illorum retegere, qui cum se Augustino addictos temere jactent, indigne sentiunt de voluntate Dei circa salutem omnium, indigne item de copiosa apud Dominum redemptione. Atque id pro mea virili facere modo aggredior.

Itaque Deus peculiari quadam ratione, nimirum simpliciter, absolute, sive, ut inquiunt Scholastici, voluntate *consequente*, & quæ est de rerum effectu, vult salvos fieri solos prædestinatos, ideoque & Christus, cujus voluntas semper Deo Patri conformis fuit, *pro solis prædestinatis* peculiari ratione, & voluntate efficaci, ac simpliciter, ut reciperent fructum passionis suæ uberrimum, oravit, sanguinem fudit, & tradidit spiritum. Id probant testimonia scripturarum sanctarum producta præcedenti cap. 4. ex Joannis cap. 17. atque ex Augustino Tract. 100. in Joannem, & primo in Epistolam ejusdem Joannis, quæ explicavimus verbis Catechismi Romani, ac Tridentini Concilii. Huc spectant quæ produximus ex beato Prospero ad 9. objectionem Gallorum, *Potest dici* Christus *pro his tantum crucifixus, quibus mors ipsius profuit*. Haud aliter sentit S. Thomas, qui 3. p. q. 21. art. 4. docens orationem Christi semper fuisse exauditam, objicit sibi secundo loco: *Ipse oravit, ut peccatum crucifixoribus suis ignosceretur, ut patet Luca 23. Non tamen omnibus peccatum illud fuit dimissum; nam Judæi fuerunt pro illo peccato puniti. Ergo videtur, quod non omnis oratio sit exaudita*. Et num. 3. *Præterea, Dominus oravit pro his, qui erant credituri per verbum Apostolorum in ipsum, ut omnes in eo unum essent, & ut pervenirent ad hoc, quod essent cum ipso. Sed non omnes ad hoc perveniunt. Ergo non omnis ejus oratio est exaudita*. Has vero duas oppositiones Angelicus Doctor ita dirimit: *Ad secundum dicendum, quod Dominus non oravit pro omnibus crucifixoribus, neque etiam pro omnibus, qui erant credituri in eum, sed pro his solum, qui erant prædestinati, & per ipsum vitam consecuturi æternam. Unde patet responsio ad tertium*. Accedit quoque apertissima ratio; quoniam, ut legitur in Ps. 113. *Omnia quæcunque voluit Deus fecit*; ideoque omnis Dei voluntas impletur, ut docet 1. p. q. 19. art. 6. S. Thomas. Constat etiam naturæ lumine Deum esse omnipotentem, ejusque voluntati neminem posse resistere: unde Augustinus in Enchiridio cap. 103. n. 27. ait: *Omnipotens velle inaniter non potest quodcunque voluerit*. Demonstrat eo loci S. Pater Deum non futurum fore omnipotentem, si ne fieret quod vult, impedire posset humana voluntas. Ajebat pariter S. Prosper Carm. de Ingratis cap. 13.

Nam si nemo usquam est, quem non velit esse redemptum;
Haud dubie impletur quidquid vult summa Potestas.

Hinc gravissima oritur Quæstio, quomodo intelligenda sint verba Apostoli ad Timotheum 2. *Qui vult omnes homines salvos fieri, & ad agnitionem veritatis venire*, cum permulti sunt filii perditionis ac tenebrarum, qui propria voluntate salvi non fiunt; multi etiam excæcati, qui facti rebelles lumini, ad lucem veritatis non veniunt. Profecto celeberrimum illud Apostoli testimonium intelligi nequit de voluntate illa peculiari, quam paullo supra diximus in Scholis appellari *consequentem*, nunquam impediri, & connotare rerum effectum. Augustinus igitur disputans contra hæreticos, & inimicos Gratiæ Dei, ea verba Apostoli exponentes de voluntate Dei, quæ spectet hominum universorum salutem eadem prorsus ratione, nulla habita electorum præ reprobis discrepantia; in prælaudato cap. 103. Enchiridii, & de Corrept. & Grat. cap. 14. ita Apostolicam sententiam exponit, ut quoniam *Deo volenti nullum hominum resistit arbitrium*, ita debeamus intelligere quod dictum est, „ Qui omnes homines vult salvos fieri „ *tanquam si diceret, nullum hominem fieri salvum, nisi quem salvum fieri velit, seu quod nullus fiat salvus nisi quem velit, & ideo rogandus est, ut velit; quia necesse est fieri si voluerit*. Ex hoc autem principio, *Deo volenti nullum hominum resistit arbitrium*, tres S. Pater infert explicationes Apostolici testimonii: quarum prima est *de hominum singulorum generibus*; Siquidem in numero prædestinatorum „ sunt Reges, privati; nobiles, ignobiles; sublimes, humiles; docti, indocti; integri corporis, debiles; ingeniosi, tardicordes, fatui; divites, pauperes, mediocres; mares, feminæ; infantes, pueri, adolescentes, juvenes, seniores, senes; in linguis omnibus, in moribus omnibus, in artibus omnibus, in voluntatum & conscientiarum varietate constituti; & si quid aliud differentiarum est in hominibus „. Lege præcitatum cap. 13. Enchiridii. Hanc autem primam S. P. Augustini expositionem affert probatque, ut mox dicam, etiam Angelicus Doctor Thomas. Expositio altera, quam Scholastici vocant *per distributionem accommodam*, traditur verbis superius exscriptis, Deum nempe velle omnes homines salvos fieri, non quod nullus sit hominum, quem Deus nolit salvari, sed quia nullus fit salvus, nisi quem Deus vult salvum fieri: quam pariter expositionem profert probatque Angelicus. Is enim citata quæst. 19. art. 6. ubi inquirit, utrum voluntas Dei semper impleatur, opponit 1. *Videtur quod voluntas Dei non semper impleatur.*

Dicit

Dicit enim Apostolus 1. ad Tim. 2. quod Deus vult omnes homines salvos fieri, & ad agnitionem veritatis venire. Sed hoc non ita evenit. Ergo voluntas Dei non semper impletur. Respondet autem ad hunc plane modum: *Ad primum ergo dicendum, quod illud verbum Apostoli, quod Deus vult omnes homines salvos fieri, &c. potest tripliciter intelligi. Uno modo ut sit accommoda distributio, secundum hunc sensum; Deus vult salvos fieri omnes homines qui salvantur, non quia nullus homo sit quem salvum fieri non velit; sed quia nullus salvus fit, quem non velit salvum fieri, ut dicit Augustinus. Secundo potest intelligi, ut fiat distributio pro generibus singulorum, & non pro singulis generum, secundum hunc sensum: Deus vult de quolibet statu hominum salvos fieri; mares & feminas; Judæos & Gentiles; parvos & magnos; non tamen omnes de singulis statibus.* Tertia S. Thomæ responsio innititur distinctioni voluntatis *antecedentis & consequentis*, de qua distinctione dicam infra. Perspicuum est hanc duplicem S. Thomæ expositionem fuisse ab Augustino præmonstratam. Tertia demum ipsius Augustini expositio est, Deum velle homines omnes salvos fieri, quia ipse per auxilium gratiæ prævenientis facit, ut salvi fieri velimus, & ab ipso Deo id quotidianis orationibus postulemus. *Potest etiam sic intelligi* (inquit S. Pater in libro de Corrept. & gratia cap. 51.) *quod omnes homines Deus vult salvos fieri, quoniam nos facit velle; sicut misit spiritum Filii sui clamantem, Abba, Pater, idest, nos clamare facientem.* Similia habentur lib. 22. de Civit. Dei c. 1. & 2. Quamcumque ex his Augustini Expositionibus præferas, manifestissimum est prælaudatum Apostoli testimonium ad omnes Prædestinatos, atque ad eos qui volunt salvos fieri, non ad singulos promiscue homines, peculiari ratione spectare.

„ Quod Augustinus, hoc idem Patres, qui data opera Pelagianam confutarunt hæresim, tradiderunt, Prosper præsertim, & Fulgentius. Ac Prosperi verba in resp. ad nonam objectionem Gallorum, & ad primam Vincentianam, laudavimus præced. cap. 4. §. *Hanc veram esse.* Adde quæ leguntur in Epistola ad Rufinum cap. 13. *Confiteamur omnipotentissimam Domini bonitatem omnes salvare, & omnes ad agnitionem veritatis imbuere, quos vult omnes salvos fieri, & ad agnitionem veritatis venire.* Hanc esse planiorem lucidioremque doctrinæ Evangelicæ, & Apostolici testimonii intelligentiam Prosper testificatus hæc subjicit: *Ut in confitenda Dei gratia defæcatissimam ac saluberrimam Evangelicæ Apostolicæque doctrinæ intelligentiam consequaris.* Fulgentius item de Fide ad Petrum cap. 31. num. 66. *Ea hæc regula*, inquit, *quæ cælestibus asserta monstratur oraculis, sic intelligamus omnes homines, quos vult Deus salvos fieri, ut noverimus, omnes qui salvantur, nonnisi ex ejus gratuita bonitate salvari*; & paucis interjectis: *Sic ergo quos vult salvat, quemadmodum quos vult vivificat. Nihil namque voluit & non fecit, qui scriptura teste, Omnia quæcumque voluit fecit*; ac rursus: *Nefas est autem, si quis omnipotentem dicat aliquid facere non posse quod velit.* Idem Fulgentius in Epistola ad Venerium Diaconum ceterosque Monachos Orientis, quæ est numero 15. scribit: *Omnes prædestinati ipsi sunt, quos vult Deus salvos fieri, & ad agnitionem veritatis venire. Qui propterea omnes dicuntur, quia in utroque sexu, ex omni hominum genere, gradu, ætate & conditione salvantur. Semper quippe voluntas Dei omnipotentis impletur, quia potestas ejus nullatenus vincitur. Ipse est enim qui omnia quæcumque voluit fecit in cælo & in terra, in mari & in omnibus abyssis, & cujus voluntati nemo resistit.* Laudavi autem præ ceteris Prosperum, & Fulgentium, quoniam ille præ omnibus adversus Reliquias Pelagianorum strenue pugnavit; iste vero & scripsit de Fide ad Petrum omnibus Africanis Patribus in eamdem sententiam conspirantibus, & connumeratur inter Patres, de quibus Canone 3. Concilii Valentini celebrati anno Domini 855. legitur, *Omne quod contra illos sapitur, a recta fidei regula abhorrere sentitur.*

„ Memorata Synodus Valentina in memoriam revocat nostram quid gestum sit nono vertente seculo in Causa Gothescalchi. Cum is tamquam Prædestinatianus audiret (jure ne, an injuria, non quæram modo) adversus ejus sententiam, quæ venerat in suspicionem hæreseos, celebrata est auctore præsertim Hincmaro Archiepiscopo Remensi Synodus Carisiaca anno 853. in qua edita fuerunt quatuor Capitula, de quibus egimus libro 6. dissertantes de Hæresi Prædestinatianorum. Definitum est autem in tertio, *Deum omnipotentem omnes homines sine exceptione velle salvos fieri, licet non omnes salventur*; & in quarto capitulo, *Christi sanguinem pro omnibus fusum, licet non omnes passionis mysterio redimantur.* Magna de his Synodi Carisiacæ Capitulis exorta est controversia. Etenim illa eodem anno 853. proscripsit S. Prudentius Trecensis Antistes in sua *Tractoria*, quam per Vicarium suum misit ad Synodum Senonensem. In quo S. Prudentii Scripto quatuor Carisiaca Capitula fuere proscripta, & adversus tertium definitum est, approbante Senonense quoque Concilio, *Deum omnes quicumque vult salvare, & quicumque non salventur, penitus non esse voluntatis illius ut salventur*; & adversus quartum, *Christi sanguinem pro solis credentibus fusum.*

„ Circa eadem tempora prodiit contra Capitula Carisiaca liber de *tribus quæstionibus*, auctore Servato Lupo, & Opus de tribus Epistolis, ac aliud *de tenenda veritate Scripturæ*, auctore S. Remigio Lugdunensium Archiepiscopo. Servatum Lupum fuisse presbyterum Maguntinum quidam scripserunt; sed judicio clarissimorum Virorum Sirmondi, Mabillonii, Baluzii, aliorumque, fuit Lupus Abbas Ferrariensis, sive, ut Galli vocant, *Des Ferrieres*. Itaque Lupus per omnia sententiam S. Prudentii secutus est, pro Gothescalcho certavit, Hincmarum & decreta Synodi Carisiacæ impugnavit; quod & fecit in Epistola ad Carolum Regem. At S. Remigius, quem Servato Lupo ducimus præferendum, sententiam suam plenius & accuratius exposuit; nam in libro *de tribus Epistolis* cap. 11. pertractans de verbis Apostoli, *Deus vult omnes homines salvos fieri*, ait hunc esse *obscurissimum & difficillimum locum*, in quo scilicet exponendo, non verba Apostoli, sed sensum, non litteræ superficiem, sed medullam & veritatis radicem oporteat investigare. Subinde ait cap. 13. *in tribus modis* ab Augustino traditis esse veram testimonii Apostolici intelligentiam, neque in illis ullam absurditatem, ullam repugnantiam fidei inveniri, *Quia sive* omnes homines, quos Deus vult salvos fieri, *omnia hominum genera accipiantur; sive omnes homines salvos fieri Deum velle ita intelligatur, quia omnes qui salvantur, nonnisi ejus voluntate salvantur, sive eo modo dictum credatur*, omnes homines Deum velle salvos fieri, *quia in Sanctis suis ipse hoc vult, qui eis talem voluntatem inspirat, ut omnes homines velint salvos fieri, sicut seipsos. In his, inquam, omnibus & vera omnino & salubris intelligentia est.* Addit S. Remigius expositionem quartam, quam ait esse *secundum pium sensum quorumdam Patrum* (hos autem Patres minime nominat) ut nimirum dicamus Deum velle omnes homines salvos fieri *Bonitate Creatoris*, qua creaturam suam bene a se conditam perire non vult; & Deum nolle omnes homines salvos fieri, *Judicis æquitate*, qua eamdem creaturam suam vel originali, vel etiam actuali peccato nequiter inquinatam & vitiatam, impunitam esse non sinit. Verum de hoc quarto explicandi modo ita nos S. Remigius monet: *In quarto autem modo illud sine dubio cavendum, quia & occasionem Pelagianæ pravitati præbet, quod Deum ut salvet homines, humanas exspectare asserat voluntates.* Admonet ulterius, ut si velimus asserere Deum velle omnes homines salvos fieri *bonitate Creatoris*, non credamus *hanc voluntatem bonitatis suæ humana obsistente voluntate implere non posse, sed obsistente humana iniquitate implere nolle.* In libro pariter *de tenenda veritate Scripturæ* edito nomine Lugdunensis Ecclesiæ cap. 12. ista leguntur: *Esse aliquis sentiat & dicat, sicut etiam antiquitus & sensum est & dictum. Non dixit Apostolus, universaliter, & generaliter, &, ut isti* (scilicet, Hincmarus, & Patres Synodi Carisiacæ) *addiderunt*, sine exceptione, Qui vult omnes homines salvos fieri, *Sed specialiter ad eos retulit, de quibus supra dixerat*, Pro omnibus hominibus, pro regibus, & his qui in sublimitate sunt, *ut quod dixit*, Omnes, *omnia genera hominum intelligi voluerit, omnium scilicet Gentium, sexuum, conditionum, ordinum, dignitatum. Quid habet hæc intelligentia inconsequens, aut contrarium veritati?* Hæc SS. Prudentii, & Remigii, atque totius Lugdunensis Ecclesiæ doctrina contra Capitula Carisiaca, approbata fuit, ut supra diximus, in Synodo Valentina, necnon anno 859. in Synodis Lingonensi, ac Tulleosi. Perspicuum est ergo, & demonstratum auctoritate SS. Patrum, maxime Augustini, Prosperi, Fulgentii, Prudentii, Remigii, necnon plurium Synodorum, peculiari ratione, & voluntate *efficaci atque absoluta*, Deum velle salutem duntaxat Electorum, & fidem atque sanctificationem illorum, qui credunt, & justificantur, & universim loquendo velle quæ suum consequuntur effectum, nolle quæ effectum non consequuntur, sed voluntatem Dei semper impleri, eique volenti salvum facere humanum non resistere arbitrium: verbo dicam, voluntas Dei, & Passio Christi *speciali titulo* ad Electos ac Prædestinatos dicenda sunt pertinere.

Quamquam vero Deus *efficaci & absoluta* voluntate Electos a se ante mundi constitutionem, non autem singulos homines, velit salvos fieri, & pro iisdem Electis *efficaci item & absoluta* voluntate per omnia paternæ conformi passimus Redemptor affixus sit Cruci; allucinatur tamen quisquis ex dictis nititur demonstrare, Deum nullo pacto velle salutem universorum hominum, & Christum mortem pro universis non subiisse; ac notam esse *Semipelagianismi* ad singulos homines divinam salvandi illos voluntatem, & redemptionem humani generis extendere, ut dogmatizavit in quinta propositione Jansenius, & in tricesima Paschasius Quesnellus. Ad omnes quippe & singulos homines illam voluntatem, & redemptionem liberalissima Dei beneficentia extendi, supra

cap.

cap. 3. & 4. demonstratum est. Neque oppositum evincunt argumenta superius producta. De voluntate enim *efficaci & absoluta*, ut non semel diximus, Augustinus, ejusque discipuli Prosper & Fulgentius, contra Pelagianos horumque Reliquias loquebantur, victricem gratiam, electionem gratuitam, & perseverantiæ specialissimum donum, quæ utique cunctis singulisque hominibus communia non sunt, propugnantes. Etenim Pelagiani docebant ita Apostolicum testimonium, *Qui vult omnes homines salvos fieri*, accipiendum esse, ut ideo non omnes salvi fiant, *quia ipsi nolunt petere, cum Deus velit dare, nolunt quærere, cum Deus velit ostendere, nolunt pulsare, cum Deus velit aperire*, negando esse in Deo certam voluntatem aliquos in suum regnum introducendi ante futurorum operum præsensionem: quam voluntatem S. Pater in Deo esse demonstrat exemplo præsertim parvulorum, quos utique Deus æquali voluntate non diligit, cum aliqui pereant materuis in visceribus, aut non percepta gratia baptismatis, aliqui contra rapiantur in cælum post acceptum lavacrum regenerationis; necnon exemplo Jacob & Esau, quorum unum Deus dilexit, alterum odio habuit, antequam quidquam boni egissent, vel mali. Atque id Augustinus declarat libro 4. *contra Julianum* cap. 8. atque in aliis locis quamplurimis. Pari ratione Semipelagiani divinam voluntatem salvandi omnes homines eadem omnino ratione ad Electos reprobosque referendam esse putabant, rati in eo apparere Dei bonitatem, *Si neminem repellat a vita, sed indifferenter universos velit salvos fieri, & in agnitionem veritatis venire*, ut in Epistula ad Augustinum, quæ libro *de Præd. Sanct.* præmittitur, refert beatus Prosper: sive, ut inquit S. Fulgentius in libro *de Incarnatione & gratia*, testimonium Apostoli, *Qui vult omnes salvos fieri*, non sicut oportet intelligentes, utpote qui hanc Dei voluntatem accipiendam existimabant *sicut in vasis misericordiæ, sic & in vasis iræ*. Quapropter ex productis Augustini, Prosperi, & Fulgentii verbis, aliisque consimilibus bene multis argumentum utique petitur invictissimum ad refutandos Semipelagianos ac Pelagianos, atque ad adstruendam firmandamque voluntatem Dei *absolutam*, & *consequentem* circa salutem Prædestinatorum: sed nullum inde præsidium captare possunt Jansenii Quesnelliique patroni. Haud secus sentiendum puto de sanctis Præsulibus Prudentio ac Remigio, de præcitatis Synodis, virisque doctissimis, Floro Lugdunensi, Lupo Servato, Ratramno Corbejensi monacho, & si qui fuerunt alii, qui steterunt contra capitula Carisiaca. Hi enim verebantur, ne prætextu damnandæ hæresis Prædestinatianæ, quam suscitatam ajebant a Gothescalcho, impeteretur S. P. Augustini doctrina, & in Deo statueretur voluntas illa, quæ pari ratione, absque ullo discrimine, indifferenter, & *sine exceptione* respiceret vasa misericordiæ, & vasa iræ, atque sensim irreperet, ac in florentissimo Galliarum regno iterum germinaret hæresis Semipelagiana, quæ ibidem olim radices fixerat, clarissimosque nacta fuerat propugnatores. Eapropter admonebat S. Remigius, ut superius animadverti, ne doctrina Synodi Carisiacæ *minus prospecte* suscepta præberet *occasionem Pelagianæ pravitati*. Verebatur quoque S. Remigius, ne asserentes Deum velle *sine exceptione* salutem omnium, & Christi sanguinem *sine exceptione* pro omnibus fusum, in alium gravissimum, & in Origenistis damnatum errorem impingerent; quasi putarent etiam infideles & impios, qui ab exordio mundi ad Christum usque obierunt, & damnati sunt, & quibus nequit proculdubio fructus redemptionis applicari, fuisse redemptos, ac posse aliquando salutem consequi æternam. Sane Hincmarus hanc hæresim, de qua S. P. Augustinus *ad Quodvultd.* num. 79., immerito sibi fuisse affictam conqueritur in libro *de Prædestinatione* cap. 29. Quare adversus eamdem hæresim in libro *de tribus Epist.* cap. 19. prælaudatus S. Remigius ita invehitur: *Quamvis igitur idem Dominus noster ad omnes salvandos & omnes redimendos, etiam quos nec salvavit, nec redemit, idest infideles & impios in sua infidelitate & impietate perditos, & pereuntes, sive perituros venisse contendatur: unum tamen est quod nos & fidelissime credimus, & verissime novimus, quia pro illa innumerabili & infinita multitudine impiorum, qui ab exordio mundi usque ad passionem Domini per quatuor fermè annorum millia in sua impietate sunt mortui, & apud inferos æterna perditione damnati, nunquam Dominus passus, nunquam mortuus est, nec ad eos salvandos ullatenus venit, nec pro eis pretiosum sanguinem fudit; quoniam solos illos ex his, qui ab exordio mundi usque ad passionem ejus extiterunt, eadem passione sua redemisse & salvasse, atque ab inferni claustris eduxisse credendus est, qui & fideliter eum speraverunt venturum, & fideliter per eum redemptionem, & liberationem ad salutem se accepturos esse crediderunt*. Sive ergo dixeris Remigium, quique illi adhæserunt, reprobasse Capitula Carisiaca, quod crediderint affinia esse Semipelagianorum dogmatibus, seu quod suspicarentur instaurari in eis hæresim nuper descriptam: minime ex illorum auctoritate conficitur, nulla ratione Dei voluntatem circa salutem omnium versari, nullaque ratione improbos, qui damnantur, in Christi redemptione comprehendi.

„ Sed oritur quæstio omnium difficillima, Quomodo Deus velit salvos fieri *omnes*, etiam qui non salvantur, & quomodo Dominus redemerit *omnes*, etiam qui pereunt; nec aliter respondendum esse censeo, nisi Deum velle omnes homines salvos fieri *voluntate antecedente*, non voluntate *consequente*, & Christum pro omnibus mortuum esse quantum *ad sufficientiam oblationemque pretii*, non quantum ad applicationem & communicationem fructus passionis suæ. Primum *de voluntate*, deinde de *redemptione* disserendum est ea, quam patitur controversiæ qualitas, perspicuitate. S. Thomas 1. p. q. 19. art. 6. docet Deum velle omnes homines salvos fieri *voluntate antecedente*, *non voluntate consequente*, laudatque S. Joannem Damascenum, cui distinctionem istam refert acceptam. Docet eamdem distinctionem non esse intelligendam ex parte voluntatis divinæ, in qua nihil est prius vel posterius, *sed ex parte volitorum*. Vide an hæc distinctio eadem sit ac tradita a nobis, repetenda ex objectis, seu connotatis: Docet voluntatem *antecedentem* tendere in bonum, consideratum *absolute*, & voluntatem consequentem tendere in bonum consideratum *cum aliquo adjuncto*: quod explicat exemplo Judicis, qui absolute, & circumstantiis non attentis vult hominem vivere, quoniam hominem vivere bonum est: at animadvertens hunc hominem esse homicidam & latronem, vult illum occidi, quoniam bonum non est latrones & homicidas impune in vita servari. Ad hunc modum ait Deum *antecedente* voluntate velle omnes homines salvare, quoniam omnes homines salvari, si & natura humana capax æternæ salutis, ipsaque æterna salus absolute, in se, & absque adjunctis spectentur, bona sunt; & voluntate *consequente* velle aliquem damnare, quia considerata circumstantia peccati ad mortem, & divinæ justitiæ lege, bonum non est iniquum illum salvari. Connotat itaque juxta Doctorem Angelicum voluntas *antecedens* humanum genus secundum se, & humanam naturam individuis, in quibus reperitur, singulatim & in particulari non inspectis. Et quoniam *voluntas comparatur ad res prout sunt in seipsis, in seipsis autem sunt in particulari*; sequitur quod sola voluntas consequens, quæ comparatur ad res *consideratis omnibus circumstantiis particularibus*, sit *simpliciter* velle; voluntas autem *antecedens* sit voluntas *secundum quid*, & magis dicenda sit *velleitas*, quam *absoluta voluntas*. Hæc sanctus Thomas. Ex cujus doctrina evidenter infertur, ex voluntate *antecedenti* nullum consequi effectum, quoniam quæ efficiuntur, particularia sunt, existunt in se ipsis, atque ad ea comparatur voluntas *absoluta* & *consequens*, non autem voluntas *secundum quid & antecedens*. Quare idem S. Thomas scripserat in 1. *Sent. dist.* 46. quæst. unica art. 2. *Operatio non correspondet voluntati antecedenti, sed consequenti*. Recte ergo mentem Angelici assecutus est Thomas de Lemos, qui in *Panoplia* tom. 2. Tract. 2. cap. 12. num. 107. inquit: *Voluntas Dei antecedens, qua præcisa ratione antecedens est, absque eo quod habeat Dei voluntatem consequentem adjunctam, nunquam impletur*. Pariter Joannes Baptista Gonet Tract. *de volunt.* disp. 4. art. 4. num. 94. *sanctus Thomas expresse docet voluntatem antecedentem non habere effectum, nisi voluntas consequens adjungatur*. Quod Lemos & Gonet ajunt, necessarium est consectarium fluens ex principiis Thomisticis: siquidem juxta eadem principia nihil omnino efficitur nisi Deo præmovente ac prædeterminante; præmotio autem ac prædeterminatio sunt actus voluntatis *consequentis*, non *antecedentis*, ut patet. Ex eadem Thomistica doctrina sequitur voluntatem *antecedentem* non esse illam veram propriamque voluntatem, quæ semper impletur, tum quia voluntas ipsa *antecedens* nullum habet effectum, nisi adjunctam habeat voluntatem *consequentem*, ut dictum est modo; tum etiam quia S. Thomas præcitato art. 6. in corpore demonstrat voluntatem Dei semper impleri, quoniam *voluntas Dei est causa universalis omnium rerum*; cumque sub se omnes causas secundas comprehendat, illarum effectus nullo pacto evadere potest ordinem causæ universalis: *Unde* (verba sunt ejusdem Doctoris) *quod recedere videtur a divina voluntate secundum unum ordinem, relabitur in ipsam secundum alium; sicut peccator, qui quantum est in se recidit a divina voluntate peccando, incidit in ordinem divinæ voluntatis, dum per ejus justitiam punitur*. Id S. Doctor comparatione motus primi cæli, stellarumque aliquando lumen subtrahentium ob corporearum causarum occursum, apposite evidenterque declarat. Art. 4. præcitatæ distinct. 19. docuerat voluntatem Dei esse causam rerum, quoniam *effectus determinati ab infinita ipsius Dei perfectione procedunt, secundum determinationem voluntatis & intellectus ipsius*: at voluntatem determinantem esse illam, quæ dicitur *consequens*, nullus Thomistarum inficiatur.

„ Ex quo autem voluntas *antecedens* non comparetur ad res, prout sunt in seipsis, seu ut existunt constitutæ in certis circumstantiis & adjunctis, ac præterea eadem

„ dem voluntas dicatur ab Angelico Præceptore voluntas *secundum quid*, & *velleitas* potius, quam *voluntas absoluta*, oritur quæstio altera perdifficilis, An hæc voluntas secundum quid, seu *velleitas*, sit in Deo *formaliter*, aut *eminenter* duntaxat, seu per tropum & metaphoram. Dicuntur autem ea esse in Deo tantum eminenter ac metaphorice, quæ imperfectionem includunt aliquam, ut ira, dolor, & pœnitentia. Itaque Thomistarum nonnulli docent utramque partem esse probabilem, ut refert Alvarez de *Auxiliis* libro 4. disput. 34. at longe probabiliorem esse putant iidem, aliique Thomistæ celebriores, voluntatem, de qua loquimur, esse in Deo metaphorice tantummodo ac eminenter. Etenim id sentiunt Bannes & Zumel laudati eo loci ab Alvarez: quorum primus in 1. p. q. 19. art. 6. ait: *Multo probabile videtur, quod in Deo non sit formaliter voluntas quæ significatur hoc nomine, velleitas, sed sufficit quod talis voluntas sit in Deo eminenter*: & alter itidem, *Sane in Deo est unica & simplicissima voluntas, & efficacissima, cui nemo resistit: Sed ista voluntas antecedens non est efficacissima: ergo non est actus positivus verus in Deo*. Perlegerat hæc Franciscus Silvius inter Propugnatores Doctrinæ Thomisticæ Theologus præstantissimus: qui Commentario in priorem partem, & in articulum 6. q. 19. productis momentis eorum, qui asserunt voluntatem *antecedentem* esse *formaliter* in Deo, inquit: „ *Nihilominus cum Bannesio & Zumel respondeo videri probabilius, quod voluntas antecedens non est in Deo formaliter & proprie, sed solum eminenter & per tropum, quomodo ira, misericordia, pœnitentia & similes affectiones, quæ in hominibus imperfectionem includunt, dicuntur esse in Deo*. Animadvertit vir clarissimus hanc esse inter Thomistas sententiam communiorem & veriorem, ut affirmat Navarete *controv.* 8. in præcitatum articulum 6. his verbis, *Communior atque verior resolutio est, illam voluntatem non esse formaliter in Deo, sed tantum eminenter*. Ludovicus Molina in *Concordia* supra eumdem art. disp. 1. fatetur eamdem esse revera mentem Cajetani, & Marsilii. Vide sis Cajetanum in primam ad Timotheum 2. Marsilium in 1. D. 45. art. 1. Adde Theologos innumeros, qui tradunt voluntatem Dei salvandi omnes esse *voluntatem signi*, non *beneplaciti*. Ita Hugo de S. Victore in *Summa* tract. 1. cap. 13. Gonzales disput. *de Justitia Orig.* tomo 1. pag. 526. Joannem Driedonem in *Concord. liberi arbitrii & prædestinat.* cap. 4. primæ partis, Florentium de Cocq tom. 1. tract. 1. cap. 3. Cardinalem de Lauræa Opusc. 2. Franciscum Macedo in *Cortina* theli 14. & in libro, cui titulus, *Mens summi Pontificis Innocentii X. dementibus [illegible]* pag. 106. Ibidem Macedo alios Theologos laudat, præsertim Cælestinum Vanninum, a quo ait *generalem illam erga omnes homines voluntatem, & communem ex vi gratiæ sufficientis [illegible] mentis impugnari*. Contendit quoque Macedo suisse in eadem sententia Vasquez & Maldonatum præstantissimos Societatis Jesu Scriptores. Ex nostratibus legendi Gregorius Ariminensis in 1. dist. 46. & Basilius Leonensis 1. p. q. 6. cap. 12.

„ Prætermittendus non est Gulielmus Estius, qui in 1. Sent. dist. 45. præmissa distinctione voluntatis divinæ in voluntatem *beneplaciti*, & *signi*, quarum illa proprie voluntas est, eaque constitutum a Deo est ut fit [illegible] quidpiam Deo placitum, [illegible] ut mundus crearetur & conservetur, ut nemo electorum pereat, & nullus reprobornm salvetur: altera est temporanearum aliquod [illegible] voluntatis, ut præceptum, consilium, prohibitio, operatio, permissio; præmissa, inquam, hac distinctione docet Estius voluntatem *signi* improprie voluntatem dici, nec semper impleri, atque de hac voluntate accipiendum esse quod ait Apostolus scribens ad Timotheum, *Qui vult omnes homines salvos fieri*. Obser at idem Estius non ideo voluntatem *signi* talem dici, quasi præcepta, consilia, aliaque signa voluntatis divinæ, demonstrent voluntatem & beneplacitum Dei, sed quia ea, quæ in nobis solent esse signa volendi, in Deo voluntatis dicuntur; quemadmodum ea, quæ in nobis sunt signa indignationis & iræ, dicuntur in Deo ira & indignatio. Tradiderat idem S. Thomas 1. p. q. 19. art. 11. ubi etiam docet hanc voluntatem signi distinctam a voluntate beneplaciti esse in Deo metaphorice tantum: *In Deo* (inquit Doctor Angelicus) *distinguitur voluntas proprie, & metaphorice dicta. Voluntas enim proprie dicta vocatur voluntas beneplaciti; voluntas autem metaphorice dicta est voluntas signi, eo quod ipsum signum voluntatis, voluntas dicitur*. Ibique ad secundum: *Signa voluntatis dicuntur voluntates divinæ, non quia sint signa quod Deus velit; sed quia ea quæ in nobis solent esse signa volendi, in Deo divinæ voluntates dicuntur. Sicut punitio non est signum quod in Deo sit ira, sed punitio eo ipso quod in nobis est signum iræ, in Deo dicitur ira*. Post hæc aliaque plura Estius illorum sententiam amplectitur, „ Qui negant in Deo *formaliter* & proprie esse voluntatem *antecedentem*, cui voluntas *beneplaciti* non respondeat, idest, voluntatem *velleitatis* nomine significatam: atque sufficere dicunt hujusmodi voluntatem *eminenter*, sive per tropum in Deo constitui, quomodo sunt in Deo ira, pœnitentia, misericordia, & quæcunque bonæ affectiones, quæ ita in hominibus sunt, ut imperfectionem aliquam includant, passionem, defectum, propter quas imperfectiones necesse est vel per eminentiam causalitatis, vel quocunque alio tropo sermonis, Deo tribuantur. Constat autem Deum in piorum cordibus operari hunc affectum ut omnes velint salvos fieri. Est igitur hujusmodi affectus in Deo eminenter. „ Hæc Estius, qui postea plures interpretationes Apostolici Testimonii producit, rejecta tamen tamquam Scripturis minus consentanea, & refutata ab Augustino, illorum expositione, qui contendunt „ Deum velle omnes homines salvos fieri, *quod omnibus det gratiam sufficientem ad salutem*.

„ Innititur vero sententia illorum Theologorum, qui negant voluntatem Dei *antecedentem* esse in Deo *formaliter*, rationi satis obviæ atque invictæ. Voluntas enim illa multiplicem imperfectionem includit. Etenim impotentiæ nota est velle aliquid, quod impedire possit humana voluntas, ut docet in Enchiridio Augustinus. Importat quoque desiderium habendi aliquid, quod non fit, neque habetur, scilicet, salvationem hominum universorum. Insuper ea voluntas est actus imperfectus & incompletus, cujus nempe frustratur effectus: idque non tantum demonstrant prælaudati Theologi, verum etiam S. Bonaventura apud Trigosum in *summa Theologica* Clementi VIII. dicata q. 14. art. 1. dub. 2. & Polman in *Breviario Theologico* p. 1. num. 240.

„ Sunt quidem alii, qui *antecedentem* voluntatem salvandi omnes, etiam acceptam in sensu S. Thomæ, idest, prout versatur circa salutem hominum in se spectatam absque ulla circumstantiarum, meritorumque hominum ratione, constituendam esse in Deo censent proprie, non metaphorice, adeo, ut dicenda sit voluntas *beneplaciti*, non *signi*. Sed ii tamen ab explicata Thomistarum sententia, me quidem judice, non recedunt, si solam Medullarum opinionem excipias. Thomistæ enim, ut vidimus, docent *antecedentem* voluntatem non habere effectum aliquem, nisi voluntas aliqua *consequens* illi adjungitur. Quid vero alii Theologi docent? Scotus 1. p. dist. 46. q. 1. ait. Deum velle *voluntate antecedente* omnes homines salvos fieri, quatenus *dedit eis dona naturalia, & legis rectas, & adjutoria communia sufficientia ad salutem*. Voluntati igitur *antecedenti* conjungit Scotus voluntatem *efficacem & consequentem*, non quidem conferendi vitam æternam, sed dona naturalia, leges, & adjutoria communia, & sufficientia. Ægidius Romanus, & S. Bonaventura in eamdem distinctionem 46. tradunt, voluntatem *antecedentem* connotare ordinationem ad *salutem*, *tum ex parte naturæ datæ, tum ex parte gratiæ oblatæ*. Expositum id paullo post accuratius. Modo hoc unum adnotandum est, dare hominibus naturam æternæ beatitudinis capacem, eisque gratiam offerre, effectus aliquos esse: ideoque voluntas *antecedens* ab omni voluntate efficiente & *consequente* nequaquam sejungitur.

„ Distinctionem voluntatis *antecedentis* & *consequentis* tradidit S. Joannes Damascenus libro 2. *de fide Orthodoxa* cap. 29. his verbis: *Sciendum est Deum præcipua [illegible] antecedente voluntate velle omnes salvos, & regni sui compotes fieri; non enim nos ut puniret condidit, sed ut participes fierent ipsius bonitatis tamquam bonus. Peccatores porro puniri vult tamquam justus. Itaque prima illa voluntas antecedens [illegible], & beneplacitum quod ex ipso [illegible] secunda autem [illegible] voluntas, & permissio ex nostra causa [illegible] habens*. Et paullo infra, *Eorum autem, quæ in nobis sita sunt, bona quidem primario vult Deus, & [illegible] beneplacitum, mala vero, quæ revera mala sunt, neque primario, neque consequenter vult, sed libero [illegible] permittit*. Vide lib. 5. *Theolog. Dogmatica* cap. 4. Dion. tum Petavium Græce, & Latine dicta [illegible]. Productum ex Damasceno distinctionem voluntatis divinæ [illegible] S. Thomas 1. p. q. 19. art. 6. ad primum, cujus ut [illegible] ad explicandum Apostoli, *qui vult omnes homines salvos fieri*, præmissis aliis duabus expositionibus Augustini quarum una est secundum distributionem *accommodam*, altera pro generibus singulorum. Utramque superius deteriorum [illegible] ex Damasceno petitam ita explanat Scholarum Angelus, ut voluntas *antecedens* tendat in bonum in prima sui consideratione absolute spectatum secundum se, præcisis rerum circumstantiis, & voluntas *consequens* comparetur ad res, ut sunt in seipsis, sive in particulari, & in certis potius circumstantiis. Quapropter voluntas *antecedens* juxta Damascenum, prout exponitur a S. Thoma, potius *velleitas* est, quam voluntas, nec videtur in Deo proprie & *simpliciter* admittenda, quoniam voluntas proprie ac *simpliciter* accepta non est de rebus secundum se consideratis, sive quatenus bona sunt abstractim ab adjunctis & circumstantiis. Paragrapho, *Sed oritur quæstio*, &c. rem totam enucleatius exposui.

„ Sunt tamen nonnulli, qui alio sensu Damasceni verba

ba interpretantur, & quidem plana & nativa; non violenta vel extorta, eorumdem verborum significatione. Secundum Damascenum, inquiunt, Voluntas antecedens est *Dei beneplacitum*, quo vult aliquid *ex seipso*, scilicet, ex propria liberalitate ac bonitate, nulla meritorum vel demeritorum spectata ratione; atque ita condere hominem ad imaginem suam naturalibus & supernaturalibus beneficiis cumulatum, ad illum postea redimendum mittere Filium suum factum in similitudinem carnis peccati, omnibus salutis adytum aperire, gratiarum auxilia singulis exhibere, necnon in sententia, quam nos propugnamus, discernere a massa perditionis electos, eisque parare beneficia, quibus certissime liberantur; hæc, inquam, ceteraque hujus generis, quæ a nostra voluntate, sive a præcedentium meritorum consideratione non pendent, sed ea vult Deus *ex seipso*, secundum beneplacitum voluntatis suæ, sunt objectum voluntatis *antecedentis*, sensu explicato. In eodem autem sensu, ipsam voluntatem *antecedentem* esse in Deo propriam & sinceram, vel, prout loquuntur Scholastici, *formaliter*, non metaphorice, evidentissima res est; propterea quod est voluntas *beneplaciti*, non *signi* dumtaxat; eique suus respondet effectus, quo effectu caret voluntas *antecedens* accepta in priori sensu tradito a S. Thoma. Quoniam vero voluntas, cujus effectus ponitur, est voluntas *consequens*; si voluntati *antecedenti* postremo sensu explicatæ suus respondet effectus, quænam erit juxta Damascenum voluntas *consequens*? Ea profecto, quæ *ex nostra causa ortum habet*; scilicet, non est Dei beneplacitum, ex seipso, atque ex bonitate sua tantummodo proficiscens, sed ex justitia, qua ob præscientiam meritorum prædestinatis coronam, reprobis supplicium gehennæ misericors Pater, & Justus Judex rependit. Non videtur hæc verborum Damasceni expositio aliena ab illa, quam innuit S. Remigius scribens secundum pium sensum quorumdam Patrum velle Deum salutem omnium *bonitate creatoris*, nolle salutem omnium *æquitate judicis*.

„ Ex voluntate *antecedenti* hactenus explicata Molinæ discipuli consequi putant Deum largiri omnibus & singulis hominibus auxilium gratiæ sufficientis. Quomodo enim, ajunt, Deus vult sincere ac proprie salutem universorum hominum, si aliquibus denegat media, quæ necessaria sunt ad consequendam salutem? Quidquid sentias de hac Molinistarum doctrina, quam ab aliis quoque probari fateor, nihil negocii hoc argumentum Thomistis, nobisque facessit. Thomistæ quippe reponent voluntatem *antecedentem* nequaquam referri ad homines, ut in se existunt, & in certis positi sunt circumstantiis, & illius nullam dari operationem, nullum effectum: addent illorum plurimi, eamdem voluntatem potius dicendam esse *velleitatem*, quam voluntatem *simpliciter*, reperiri in Deo metaphorice, non *formaliter*, & esse voluntatem signi, non *beneplaciti*. Hæc Thomistarum responsio constat ex dictis: nostram, hac minime repudiata, subjiciemus inferius. Monemus interim, illam Molinistarum sententiam idoneam non esse ad probandum invicte, Deum velle omnes homines salvos fieri, & Christum pro omnibus mortuum esse. Ratio evidens est, quoniam dogmata fidei non sunt exigenda ad placita peculiaris scholæ, sed ad firmissimas certissimasque definitiones Ecclesiæ. At Christum mortuum esse pro omnibus est dogma fidei: omnibus vero auxilio gratiæ sufficientis custodiri, neque ab Ecclesia definitum est, neque a Catholicis universis conceditur. Agemus de hac controversia libro 18. Subscribimus interim S. P. Augustino, qui epist. 217. num. 16. ait: *Scimus gratiam non omnibus hominibus dari: Scimus eis, quibus datur, misericordia Dei gratuita dari: scimus eis, quibus non datur, justo judicio Dei non dari*; & Patribus Africanis in Sardinia exulantibus in sua Epistola cap. 9. *De gratia non digne sentit quisquis eam putat omnibus hominibus dari*.

„ Jam vero inter præmissas aliasque Theologorum sententias, quid nobis planius ac probabilius asserendum sit, in medium est proferendum. Alibi in Deo solam distinctionem admisimus *secundum connotata*. Nam *formalem* ex natura rei major pars Theologorum rejicit, excepta florentissima Scoti schola. *Virtualis* Thomistica, cum sit *una perfectio æquivalens pluribus distinctis*, vel est potius dicenda *distinguibilitas*, quam distinctio, vel a nostra non differt, quatenus percipi nequit sine relatione *connotatorum* & effectuum plurium illarum causarum, & virtutum, quibus suprema causa, & simplicissima Dei virtus æquipollet. Quare si tricis omissis verborumque involucris, ad perceptiones mentis serio convertamur; non video quid intersit inter has duas positiones, *In Deo est una perfectissima virtus ab ejus natura omnino indistincta, quæ punit, & miseretur, quod præstant in homine duæ virtutes distinctæ, justitia & misericordia*: atque, *In Deo Justitia & misericordia sunt idem omnino cum natura, neque alia ratione distinguuntur, nisi respectu connotatorum, videlicet, quia Deus punit & miseretur, quod faciunt homines diversa actione ac virtute*. Nec aliter affirmandum esse puto de distinctione *rationis*, catenus quippe humana mens Dei misericordiam a Dei justitia secernit, quatenus non valens una perceptione assequi supremam incomprehensibilem Deitatem, quæ immutabilis perseverans punit, & parcit, metitur illam pro modulo suo, quasi duæ res sint misericordia & justitia, quemadmodum duo effectus sunt inflictio pœnæ, atque veniæ largitio. Vereor idcirco, ne plures circa divinorum attributorum distinctionem exortæ sententiæ manaverint ex idearum confusione, & interdum logomachia decertetur in Scholis. At sit unicuique ut lubet opinandi licentia: id sane mihi videtur vero similius; ideoque non repudiata distinctione *virtuali* Thomistarum, neque distinctione *rationis* aliorum Theologorum, *formali* autem Scotistarum in sua probabilitate relicta; uti feci in reliquis Dei proprietatibus, ita in ejus voluntate *antecedente*, & *consequente*, illam distinctionem admittendam esse arbitror quæ petitur ex objectis, seu *connotatis*.

„ Ergo voluntatis *antecedentis* objectum, & connotatum est *institutio ordinis*, quo possit unusquisque salvari, in qua institutione Deus vult homines singulos consequi posse hæreditatem regni cælestis: & ideo pro omnibus dedit in redemptionem unigenitum Filium suum: pro omnibus is pretium obtulit, pro omnibus sanguinem fudit: Ecclesiam ædificavit, quæ omnes ad se venientes maternis ulnis exciperet, atque in illa Sacramenta quæ vim habent omnia delendi peccata, sacrosque ministros qui omni creaturæ prædicent Evangelium, & Dei mysteria dispensent, sacrificium offerant, atque peccata dimittant, adesse voluit; thesauros demum omnium gratiarum, non tantum legis doctrinæ, exhortationum, consiliorum divinorum, aliarumque similium, verum etiam internarum, idest, sanctarum cogitationum, piorum motuum cordis, timoris sancti, fidei supernaturalis, spei, caritatis, ceterarumque virtutum, paravit, aperuit, ipsa cælorum janua omnibus patefacta. Horum tamen donorum distributio & applicatio est objectum voluntatis *consequentis*, quæ donorum illorum divitias distribuit, prout vult, & secundum excellentiam potestatis suæ, uni hanc, alteri illam gratiam suppeditans, quibusdam parvam, quibusdam magnam, aliis talem cui humanum resistit arbitrium, aliis talem quæ a nullo duro corde respuitur, iis vero, quos elegit ante mundi constitutionem & a massa perditionis discrevit, finalem quoque perseverantiam. Cur Deus misericors & justus beneficia, quæ voluntate *antecedente* pro cunctis instituit, cunctisque paravit, voluntate *consequente* non omnibus distribuat, aut non æquali modo distribuat, nemo nostrum debet investigare, nisi velit errare; quamquam firmissime tenendum est munera illa gratiarum, quæ commemoravi, & si quæ sunt alia ejusdem vel alterius generis, sive omnia cumulatim, sive plura, sive perpauca, iis quibus dantur, misericorditer dari, iis vero quibus denegantur, justo judicio denegari; ita, ut salus a Deo, perditio a nobis sit repetenda.

„ Exponit hoc modo voluntatem antecedentem *per impositionem ordinis, institutionem Sacramentorum, ac præparationem & exhibitionem divinarum gratiarum*, Ægidius Romanus in 1. sent. dist. 46. atque universa ejus Schola apud Fridericum Gavardi quæst. 4. *de voluntate* art. prout ostendimus in *Vindiciis* dissert. 4. cap. 1. §. 6. n. 12. Utuntur & alii Theologi præclarissimi eadem explicatione. Scribit enim Sanctus Bonaventura in eamdem distinctionem 46. art. 1. q. 1. *Prout Deus dicitur velle omnium salutem, quantum in se est, & antecedenter, connotatur in omnibus ordinatio ad salutem, tum ex parte naturæ datæ, tum ex parte gratiæ. Dedit enim Deus naturam, secundum quam possent eum cognitum quærere, & quæsitum invenire, & invento inhærere, ac per hoc salutem obtinere. Gratiam similiter obtulit, dum Filium misit, & obtulit, cujus pretium omnium saluti sufficit. Leges etiam & mandata tribuit salutis & ostendit. Ipse etiam præsto est omnibus inquirentibus, & prope est omnibus invocantibus eum. Velle ergo hominem antecedenter salvare est ordinatum ad salutem facere, & volenti pervenire non deesse. Unde velle antecedenter salvare non connotat salutem, sed ordinabilitatem ad salutem.* Similia leguntur apud Hervetum, & Durandum, qui asserunt Deum velle homines salvos fieri, *Quatenus dedit omnibus naturam ordinabilem in beatitudinem, & omnibus, quantum in ipso est, præbet auxilia communia, quibus possunt ad beatitudinem dirigi, eamque mereri*: Ita Durandus. *Ex hoc ipso*, quod *Deus contulit homini ea quibus ordinatur ad beatitudinem, dando intellectum & voluntatem, præcepta & consilia, dicitur velle salutem omnibus voluntate antecedente*: Ita Hervetus.

„ Si rem penitius scrutemur, hæc voluntatis *antecedentis* explicatio non differt ab ea, quam tradidit S. Thomas, & potest cum illa facillime conciliari. Enimvero Thomistæ doctissimi affirmant per voluntatem *antecedentem* præparari media, seu auxilia, quibus homines suf-

„ sufficienter ordinentur, & promoveantur ad vitam æternam, licet non omnibus eadem media applicentur, exemplo allato medici, qui aperiens apothecam omnium medicamentorum genere abunde instructam, dicitur velle, quantum est ex se, infirmorum omnium sanitatem, quamvis non omnes infirmi parata medicamenta percipiant. Ita Lemos, Joannes a Sancto Thoma, Gonet, & alii, de quibus plura præcitato cap. 1. dissertationis 4. Exemplum illud medici præmonstratum fuit a Doctore Angelico 3. *p. q.* 49. *art.* 1. ut vidimus capite proxime præcedenti. Neque objicit S. Thomas modum loquendi adhibitum a S. Bonaventura, & ab Ægidio Romano; siquidem quæst. 23. *de Verit.* art. 2. docet effectum voluntatis *antecedentis* esse *dare omnibus naturam ad beatitudinem ordinatam*. Scripsit quoque S. Thomas in 1. sent. dist. 46. q. 1. art. 1. *Vocatur voluntas antecedens, qua Deus omnes homines vult salvos fieri secundum Damascenum; & ejus voluntatis effectus est ordo naturæ in finem salutis, & promoventia in finem omnibus communiter proposita, tam naturalia, quam gratuita, sicut potentiæ naturales, & præcepta legis, & hujusmodi*.

„ Hæc cum ita sint, hactenus dicta facile conciliantur. Si enim voluntas *antecedens* spectetur *connotative* ad proprium objectum, quod est naturæ rationalis ordinabilitas in vitam æternam, *preparatio* donorum cum naturalium, tum supernaturalium, ejusdemque vitæ æternæ *possibilitas*; eadem *antecedens* voluntas est in Deo *formaliter*, ac proprie, neque suo caret effectu, immo impletur ratione voluntatis absolutæ, & consequentiæ, quæ illi adnectitur, quoniam revera natura rationalis condita est intelligendi & volendi capax, ad beatitudinem supernam adspirans, ac propter illam producta: ei insuper lex proponitur, pro ea parata sunt omnia gratiarum genera, habet eadem propitiationem in Sanguine Christi, exhibitum pro illa est liberationis pretium superabundans, & instituta sunt remedia, quibus peccata omnia possint deleri, quandiu in hac mortali vita peregrinamur, ac tempus permanet conversionis & pœnitentiæ. Recte etiam hæc voluntas dicitur a S. Joanne Damasceno voluntas eorum, quæ Deus vult *ex ipso*, atque ab aliis Patribus, ut ait S. Remigius, *ex bonitate Conditoris*, quoniam Deus, ut nos conderet ad imaginem & similitudinem suam, ut erueret de potestate tenebrarum, ut nobis januas cæli aperiret, ut tanta, ac tam præclara remedia & adjutoria institueret, pararet, atque exhiberet, non permotus est præscientia meritorum nostrorum, sed beneficentissimæ voluntatis suæ beneplacito. Si vero voluntas illa *antecedens* spectetur *connotative* ad objectum voluntatis *consequentis*, nimirum relate ad actualem consecutionem salutis, sive ad applicationem gratiarum, aliorumque mediorum ad ipsam salutem conducentium, rectissime dicitur a S. Thoma *velleitas* potius quam voluntas, & *signi* potius, quam *beneplaciti*, nec alia ratione explicari poteit, quam *pro generibus singulorum*, vel *secundum distributionem accommodam*, quemadmodum fecit sapientissimus Augustinus. Cujus rei apertissima ratio est, quoniam non omnes hæreditatem capiunt salutis, neque omnes passionis Christi fructum percipiunt; immo in plurimorum Scholasticorum sententia non omnibus semper actu applicantur auxilia sufficientia, quibus in pœnam præcedentium peccatorum justo Dei judicio privantur: & idcirco ad hujusmodi homines, qui reprobantur, & deseruntur a Deo, comparatur solummodo illa voluntas *consequens*, quæ juxta Damascenum *ex nostra caussa ortum habet*, & juxta alios Patres oritur *ex æquitate justitiæ*.

„ Ex hic quoque infertur Christum mortuum esse *pro omnibus*, quatenus *communem hominum causam suscepit*, & in pretio sanguinis ejus est illa sufficientia, quam postulat generalis redemptio, ut inquit Beatus Prosper; quatenus instituit *causam nostræ liberationis*, ex qua possent viatoribus quæcunque peccata quandocunque remitti, ut docet Doctor Angelicus; quatenus *dedit semetipsum redemptionem* pro omnibus, ut Sacræ testantur literæ, & definiunt Sacrosancta Concilia: & nihilominus verissime dici crucifixum *pro solis prædestinatis*, in quantum iis mors ipsius peculiariter profuit, in ipso electi sunt ante mundi constitutionem, in ipso creati sunt in operibus bonis, pro ipsis speciali affectu piissimus Redemptor oravit, ne quisquam illos raperet de manu sua: verbo dicam, pro iis crucem subiit qui fructum passionis ejus, propitiationem peccatorum, adoptionem perfectam, filiorumque hæreditatem percipiunt. De hac tamen re alibi plura in Opusculo *de Gratia sufficienti*.

„ Hæc sunt, quæ de voluntate Dei circa omnium hominum salutem, & de omnium hominum redemptione facta per Christum hoc in loco proferenda esse putavi. Saltem hoc unum fatebitur ingenuus lector, ea, quæ de hoc argumento in libris *de Theologicis disciplinis*, & in *Vindiciis Augustiniani Systematis* produxi, non esse fraudes, & cavillulas hominis infecti Jansenianæ hæresis labe, neque vocabula ad illudendum inventa, ut quidam calumniabantur; sed cuncta, quoad sententias & verba, ex Augustino, Prospero, & præstantissimis Theologis fuisse deprompta. Quare iidem potius calumniatores imperitis fucum fecere, & nos novitatis redarguendo vetustatem penitus ignorarunt. Constat etiam quam imperite ad hæc dogmata statuenda opportunum solummodo censeatur placitum illorum, qui sufficiens gratiæ divinæ adjutorium actu singulis conferri contendunt. Quorum opinio, ut ut probabilis sit, non est tamen adeo certa & universim recepta, ut illi adversantes induci debeant in suspicionem erroris. Nec tamen ego scita illorum Theologorum pro universali gratiarum distributione pugnantium expendam severiori judicio; salva enim fide, unicuique fas est in proprio sensu abundare. Absolvam itaque hanc dissertationem verbis S. Remigii lib. *de tenenda verit. Script.* cap. 12. *Sit ergo inter nos etiam de hac re pia cautela & moderatio, quatenus & Sanctis Patribus debitus servetur honor, &, qualibet quis acquiescat modo, ex illis sensibus, qui de hac sententia ab eis positi sunt, non judicemus esse hæreticum; sed potius vitemus contentionis malum, per quod etiam de pacificis & ecclesiasticis sensibus potest qui contentiosus esse voluerit, hæreticum efficere quod sentit.* In libro etiam *de tribus Epistolis* cap. 13. S. Remigius ita loquitur: *Quæ omnia cum tam obscura sint, & tam profunda atque perplexa, nollemus inter fratres & carissimos nostros aliquid de his contentiose ventilari, vel temere definiri, sed potius quod in eis certum est, sine dubitatione defendi: quod tamen etiam inter magnos diverso modo, sed non diversa pietate sentientes, ambiguum atque incertum remansit, etiam æquum est reverenter honorari, quia neutrum videtur esse falsum, vel fidei contrarium.* Eo libentius hæc Sancti Remigii exscripsimus verba, quo comprehendant monitum utilissimum ac saluberrimum, & ille pro Sancti Patris Augustini sententia pugnavit acerrime, ceterisque præferendas duxit expositiones ejusdem Augustini pertinentes ad Apostolica testimonia, *Deus vult omnes homines salvos fieri*, & *Christus pro omnibus mortuus est*: de quibus a me pertractatum est hactenus.

DE THEOLOGICIS DISCIPLINIS LIBER DECIMUS OCTAVUS,

Complectens Scholastica Commentaria in quædam Epigrammata divi Prosperi circa divinorum Auxiliorum ad singula bona Opera necessitatem.

HÆRESIBUS adversus Christi Gratiam, & humani arbitrii libertatem, quantum instituti nostri ratio postulabat, hactenus refutatis, progredimur ad illas quæstiones resolvendas, in quibus exerceri solent disputantium Scholasticorum ingenia, & quæ præsertim spectant ad ejusdem Gratiæ necessitatem. Occurrunt quippe in his quæstionibus difficilia quædam, & scitu summopere necessaria, circa officia moralium virtutum, infidelium opera, observationem præceptorum & tentationum victoriam: quæ ita a nobis sunt propugnanda, ut continuo insectemur recensitos errores, neque ab Augustiniana doctrina ullatenus divellamur. Fuerunt enim Scriptores permulti, qui de his disserentes tradiderunt liberum arbitrium posse absque Christi gratia facere quod non potest, aut ex adverso nequaquam posse quod potest: atque hoc in libro, quantum illi recesserint a veritate, curabimus demonstrare. Disputatio præterea instituenda est de magno dono finalis perseverantiæ, necnon de sufficienti Gratia omnibus quidem a Deo Optimo Maximo misericorditer exhibita, ac præparata; sed quam nonnulli pervicaces impiique temere pessundant & respuunt. Atque his explicandis præmittimus Epigrammata Prosperi, qui tam metrica, quam soluta oratione doctrinam S. P. Augustini egregie illustravit.

CAPUT I.

Inquiritur an ad habendam notitiam legis necessaria sit Christi Gratia.

EPIGRAMMA.

Scrutari legem possunt utcumque quieti,
Si mundi a strepitu libera corda vacent.
Ut mens ergo piis studiis intenta juvetur,
Prælia divinis carnea vincat Amor.
Nam Templum Domini per sacra silentia crescit,
Et tacite struitur non ruitura Domus.

PROPOSITIO I. Potest utcumque rationalis creatura veritatem aliquam naturalem, non solum speculativam, sed etiam practicam, absque supernaturali gratia scrutari, dummodo libera mente ab obstrepentibus sensuum fallaciis sese ad intimam rationis claritatem convertat.

Veritates naturales sunt, quæ humanis disciplinis traduntur, & nativam intellectus facultatem non superexcedunt, ut quæ assequimur per Physices, aut Mathematices rudimenta. Quarum veritatum aliæ sunt speculativæ, aliæ practicæ. Illæ in veritatis contemplatione, illæ autem in praxi, sive operatione versantur. Atque si hæc operatio spectat ad officia virtutum; illius cognitio appellatur *moraliter practica*. Utrum virtus moralis sistens in ipso operis officio vera sit virtus nullo vitio permixta, nolumus hoc priori capite definire. Tantummodo asserimus posse unumquemque hominem veritatem naturalem etiam practicam, cujusmodi est pronunciatum illud naturalis legis, *Quod tibi non vis, alteri ne feceris*, assequi per lumen rationis cuique inditum. Id vero duplici apposita conditione, 1. ut mens retrahat se a strepitu sensibilium illecebrarum ad ideas ingenitas, & ad indefectibile lumen. 2. ut suæ infirmitatis conscia non audeat sperare, se posse ad omnia perfecte cognoscenda absque speciali dono pertingere. Hæc continentur priori disticho Epigrammatis.

Quod aliquam veritatem naturalem absque gratia Salvatoris percipere valeamus; probatur I. Nulla est enim in serie veritatum naturalium sublimior, quam unum esse Deum Conditorem rerum universarum, deinde spiritum hominis nulla materiei dissolutione interire. Id vero rerum visibilium contemplatione, atque intima conscientia, idearumque libramento animal ratione præditum attingere, argumentationibus plurimis demonstravimus. II. Certissimum est, & confirmatum auctoritate Augustini lib. 1. ad Simplic. Q. 2. *non solum bonum ingenium, sed & honestas, & utiles disciplinas comparari ante gratiam salutarem*. III. Christus mortuus est ut justificaremur, quemadmodum S. P. demonstrat in celebri Epist. ad Sixtum, non autem ut Philosophi, & Mathematici efficeremur. Igitur ad Philosophicas, & Mathematicas disciplinas capessendas necessarium non est supernaturale Gratiæ adjutorium. IV. Dæmones nulla supernaturali gratia exornati sunt, & nihilominus quanta pollent naturalium scientiarum notitia! Ex miraculis Christi superna virtute patratis illius quoque divinitatem agnoverunt clamantes apud Math. cap. VIII. 29. *Quid nobis, & tibi, Jesu fili Dei?* & Lucæ IV. 41. *Tu es filius Dei*. V. Peccato Adami etsi homo ignorantiæ & difficultatis vulnus contraxit, unde nascimur tardioris & hebetioris ingenii, non tamen rationis lumen penitus extinctum est. Potest ergo nativa facultate eniti, ut exercitatione & labore rerum naturalium cognitionem adipiscatur.

Deinde quod possit percipere etiam veritatem moralem practicam, idest, proponentem officia virtutum, missa interim quæstione illa, an opus in solo officio consistens bonum sit undequaque; probatur auctoritate, ratione, & experimento. Enimvero S. P. Augustinus in 1. de Trinit. cap. 13. scribit: *Quicquid prudenter, fortiter, temperanter, & juste agimus, non ad sapientiam, sed ad eam pertinet scientiam sive disciplinam, qua in evitandis malis, bonisque appetendis actio nostra versatur, & quicquid propter exempla vel cavenda, vel imitanda, & propter quarumcunque rerum, quæ nostris accommodatæ sunt usibus, necessaria documenta, historica cognitione collegimus*. Et Venerab. Beda in cap. 2. ad Rom. *Anima rationalis etiam cupiditate excæcata, tamen cum cogitat & ratiocinatur, quicquid in ea ratiocinatione verum est, non ei tribuendum est, sed lumini veritatis, a quo vel tenuiter pro sui capacitate illustratur, ut verum aliquod in ratiocinando sentiat. Manu Formatoris nostri in ipsis cordibus nostris veritas scripsit, Quod tibi non vis, alteri ne feceris*. Accedit Theologica ratio; quoniam illud nuper commemoratum, aliaque universalia legis naturæ principia nequeunt invincibiliter ignorari, ut alio in loco demonstrabitur. Præterea quanta naturali legi conformia, atque ad humanam regendam Rempublicam perutilia tradiderunt Cato, Cicero, Seneca, Aristoteles, Plato, Lycurgus?

At dixi ad Lumen rationis, inditamque veritatis imaginem, non ad sensuum fluctuantes illecebras esse attendendum: quod non eget demonstratione. Vidimus quippe Atheos sensuum fallaciis abreptos negare divini Numinis existentiam; Epicureos animorum immortalitatem; & Politicos omnia ad temporale commodum referentes etiam proximorum internecionem exitiumque curare. Recte ergo monet Prosper, quod ad naturalem legem scrutandam debent a rerum mundanarum strepitu libera corda vacare.

Præterea dixi, naturalem hominis lapsi facultatem non posse singulas naturales veritates *collective* acceptas attingere. Sequitur ex dictis. Si etenim homo per peccatum contraxit vulnus ignorantiæ, luctamque experitur inter intellectum, & sensum, nequit disciplinis etiam naturalibus tam enixe navare operam, ut potuisset originali pace fruens, nutibusque rationis regens sensuum officium ac ministerium. Hinc Augustinus in 1. Retract. cap. 9. scribit: *Ad miseriam justæ damnationis pertinet ignorantia & difficultas, quam patitur omnis homo ab exordio nativitatis suæ*: quod repetit de Nat. & grat. cap. 22. lib. XXII. de Civ. Dei cap. 22. atque in aliis locis compluribus. Confirmant sententiam nostram verba Eccles. cap. VIII. v. ult. *Et intellexi quod omnium operum Dei nullam possit homo invenire rationem eorum quæ fiunt sub sole: & quanto plus laboraverit ad quærendum, tanto minus inveniat: etiam si dixerit sapiens se nosse, non poterit reperire*. In quem locum præclare Olympiodorus in Catena GG. PP. *Nullus itaque sapiens, sive sæcularis, sive in vera Sapientia initiatus perfecte potest Universi cognitionem assequi*.

PROPOSITIO II. Ut mens piis studiis intenta juvetur ad æternam vitam capessendam, requiritur Gratia, sive inspiratio sanctæ dilectionis vincens carnales cupiditates, ut docet Prosper in altera parte Epigrammatis.

Conveniunt in hac thesi Catholici omnes, eamque comprobant sequentia momenta. Primo quia quælibet scientia cum amore veritatis conjuncta, animumque excitans ad salutariter operandum, repromissa est per merita Mediatoris, atque de illa viri pii Deo gratias rependunt cum Apostolo scribente ad Corinth. 1. cap. 1. v. 4. *Gratias ago*

Deo meo semper pro vobis in gratia Dei, quæ data est vobis in Christo Jesu: quod in omnibus divites facti estis in illo, in omni verbo, & in omni scientia. Deinde auctore eodem Apostolo 2. ad Corinth. cap. III. 5. *Non sumus sufficientes cogitare aliquid ex nobis, quasi ex nobis*: quæ verba Concilia & Patres acceperunt de sancta cogitatione cor nostrum ad recte operandum alliciente. Rursus oratio fidelium est divinæ gratiæ apertissimum testimonium, ut diximus de H. P. cap. VIII. Fidelis autem Deum orat cum regio Vate Psalmo CXVIII. v. 34. *Da mihi intellectum, & scrutabor legem tuam*. Præterea vidimus de H. P. cap. 2. damnatam esse assertionem Pelagii, quod *Dei gratia ad singulos actus non detur*. Atque id accipiendum esse de Gratia actuali constat ex disputatis in eadem dissert. prop. 2. cap. VI. spectare autem ad omnia opera salutaria, demonstratum est cap. XI. & de H. Semip. cap. IV. Similiter Milevitanum Conc. can. 4. *Donum Dei est scire quid facere debeamus, & diligere ut faciamus*. Et Arausic. 2. can. 9. *Divini est muneris cum recte cogitamus*. Augustinus denique lib. VI. contra Jul. cap. 26. *Ignorantia minuitur veritate magis, magisque lucente, concupiscentia minuitur caritate magis, magisque fervente: nihil boni horum donorum est a nobis, non enim spiritum hujus mundi accepimus, sed spiritum qui ex Deo est, ut sciamus quæ a Deo donata sunt*. An vero hæc omnia probent etiam gratiæ necessitatem ad cognoscendum, perficiendumque bonum opus morale, videbimus proximo capite III.

Argumenta quæ facere videntur adversus primam propositionem confirmant secundam, & e contra quæ secundam comprobant videntur priorem labefactare, sed omnia ad concordiam revocantur, si dixeris nullam Christi gratiam requiri ad cognitionem veri speculativam, bene tamen ad practicam, & suscitantem operum salutarium sive parvam, sive robustam cupiditatem.

Itaque adversus priorem thesim opponunt. I. Si aliquis nativa intellectus facultate posset veritatem aliquam percipere, homines scientia præditi possent adversus rudes & imperitos gloriari, contra monitum Apostoli in 1. ad Corinth. 4. *Quis enim te discernit? &c.* II. Falsum esse pariter quod idem Apostolus scribit, *Non sumus sufficientes cogitare aliquid ex nobis*. III. Supervacaneum pariter esset cum Psalmista notitiam veri orationibus postulare. IV. Falsa insuper esset prælaudata Augustini sententia, vulnus ignorantiæ nonnisi medicinali gratia sanari. V. Item nec recte diceretur hominem ob Adæ prævaricationem nasci cæcum, quomodo affirmat Magnus Gregorius Hom. XI. in Evangelia; nam ut corporali lumine captus nihil potest videre, ita affectus cæcitate mentis nihil potest percipere. VI. Si ad aliquam veritatem comparandam non est necessaria gratia Salvatoris, neque necessaria erit ad cognoscendas omnes eundem naturæ ordinem non excedentes.

Resp. ad 1. loqui Apostolum de Fide, & aliis gratiæ donis, in quibus nemo discernitur per dona naturalia bonis malisque communia, ideoque recte hoc loco contra humanam superbiam demonstrari gratiæ necessitatem, ut vidimus de H. P. cap. IX. De scientiis autem speculativis illos gloriari non possumus, quoniam sine gratia tollant, nec discernunt inter bonum, & malum; ac præterea non comparantur nisi naturalibus potentiis, & caussis præordinatis a Deo, & naturali illustratione, atque lumine ipso divino singulis affulgente. Solvitur eadem ratione quod sequitur. Etenim sanctam cogitationem nos ad veras virtutes allicientem ac trahentem habere non possumus absque auxilio supernaturali, speculativam vero sine naturali mentis collustratione. Apostolus autem cap. 3. Epist. 2. ad Corinth. loquitur de sancta cogitatione quæ fideles attrahit, ipsumque reddidit idoneum novi testamenti ministrum: & consequenter demonstrat necessitatem auxilii supernaturalis ad fidei initium, ut dixi de H. Semip. cap. 4. Sane orando non postulamus a Deo cognitionem sterilem & infructuosam, sed quæ ad mandata divina facienda deserviat, & sit lucerna pedibus, & lumen semitis. Ab Augustino & Gregorio dicitur homo cæcus, in quantum sola cognitione naturali nequit ad veritatem Christianæ fidei pertingere; & humanis scientiis incumbens nequit sine gratia in viam salutis dirigere gressus suos: sed cum Jerichuntino Lucæ XVIII. 35. *sedet secus viam mendicans*. Postremi argumenti consecutio non minus inepta est, quam si diceres, Potest infirmus deambulare, Ergo & cursum currere; aut lippiens oculis cernit propinquiora, igitur & corpora quæque longinqua. Nam quod nequeat homo rerum omnium sibi scientiam comparare, facit illius finitudo, virium imbecillitas, fastidium laboris, crassities corporis, rerumque amplitudo. Quare laudabilis est quisquis spartam, quæ sibi contigit, ornat, juxta vetus adagium,

Σπάρταν ἔλαχες· ταύταν κόσμει.

CAPUT II.

Quæritur quid asserendum sit de operibus eorum, qui gratia Fidei sunt destituti.

EPIGRAMMA.

Quamvis multa homini post vulnera prima supersint,
Quæ vitam hanc faciant laudis habere decus:
Si tamen ingenio claro, & probitatis amori
Fons desit fidei subdita corda rigans;
Cunctarum frugum marcescit inutile germen,
Nec fruitur vero lumine falsus honor.
Ignoratus enim Deus, & non credita virtus,
Quæ vera ad summum provehit arte bonum,
Non sinit eniti regna ad cælestia mentem,
Obstructam vanis, occiduisque gravem.
Perque omnes calles errat sapientia mundi,
Et tenebris addit, quæ sine luce gerit.

PROP. I. Multa fiunt etiam ab Infidelibus, & impiis, quæ si operum honestatem inspicias & officia virtutum, habent decus laudis, neque ratione operis appellari debent peccata.

Hæc positio pertinet ad dogma Fidei. Et prob. 1. can. 7. Sess. VI. Conc. Trid. *Si quis dixerit opera omnia, quæ ante justificationem fiunt, quacunque ratione facta sint, vera esse peccata, &c.* Item Constantiens. sess. 15. ubi damnatur assertum Witclefi, *Omnia peccatoris opera sunt peccata*. Similiter damnatus est XXV. art. Baji, *Omnia infidelium opera sunt peccata, & Philosophorum virtutes sunt vitia*. Est tamen discrimen aliquod inter errores damnatos a Synodo Constant. ac Tridentina, & inter errorem Baji. Witcletus enim & Calvinus affirmarunt peccatum esse quicquid fit absque gratia habituali, & etiam quodlibet opus justorum ob concupiscentiæ labem omnia vitiantem; & Bajus asseruit quidem art. 35. *omne quod agit peccator esse peccatum*, sed justos recte operari non denegavit.

Secundo probatur sententiis Patrum. S. Basilius Hom. in 1. Prov. scribit: *Sunt & apud nos virtutes secundum naturam, ad quas familiaritas ipsa animæ, non ex doctrina hominum, sed ex ipsa natura inest*. Greg. Nazianz. orat. 31. *Alii natura indole ad virtutem tendunt*. S. Pater Augustinus de Spir. & lit. cap. 27. *Etiam impiorum, neque Deum verum veraciter pieque colentium quædam facta vel legimus, vel novimus, vel audivimus, quæ secundum justitiæ regulam non solum vituperare non possumus, verum etiam merito recteque laudamus: quamquam si discutiantur quo fine fiant, vix inveniuntur, quæ justitiæ debitam laudem, defensionemve mereantur*. Et proximo cap. *Sine aliquibus bonis operibus difficile vita cujuslibet pessimi invenitur*. Cujus rei S. Pater optimam ibidem profert rationem, *Quia non usque adeo in anima humana imago Dei terrenorum affectuum labe detrita est, ut nulla in ea velut lineamenta remanserint, unde merito dici possit etiam in ipsa impietate vitæ suæ facere aliqua legis, vel sapere*. Divus etiam Prosper contra Collatorem cap. 22. *Quis ambigat, hanc sapientiam humano generi ad temporalis vitæ utilitatem ex natura a Deo condita superesse reliquiis? Si enim nec ad ista terrena ordinanda rationalis animi vigeret ingenium, non vitiata esset, sed extincta natura*. Et Auctor Hypognosticon non longe a principio lib. 3. *Esse fatemur liberum arbitrium omnibus hominibus, habens quidem judicium rationis, non per quod sit idoneum quæ ad Deum pertinent, sine Deo aut inchoare, aut peragere: sed tantum in operibus vitæ præsentis, tam bonis, quam etiam malis. Bonis dico quæ de bonis natura oriuntur, idest velle quidquid boni ad præsentem pertinet vitam*.

Tertio probatur depromptis ex Augustino rationibus: quarum prima est. Gentilis, aut quilibet impius nullam veram & Christianam virtutem exercens, sed moralem duntaxat, honesto tamen fine, non improbo ac perverso, post hanc vitam non punietur propter morales virtutes, sed potius minori afficietur supplicio pœnas pendens tantum infidelitatis, vitiorumque suorum. *Minus enim Fabricius, quam Catilina punietur, non quia iste bonus, sed quia ille magis malus, non veras virtutes habendo, sed a veris virtutibus non plurimum deviando*, inquit S. Pater lib. IV. contra Jul. cap. 3. At opus, quod exercentes minus deviamus a veris Christianisque virtutibus, mulctamque vitamus acerbiorem, nequit esse peccatum. Peccata ergo non sunt opera moralium virtutum, quæ interdum ab impiis, & a Gentilibus exercentur. Insuper quæ habent retributionem sempiternam, sunt virtutes, quatenus virtus ad hanc retributionem refertur, idest virtutes veræ, undequaque bonæ, & christianæ. Quæ ergo habent in præsenti vita mercedem, virtutes erunt, prout virtus ad præsentem vitam spectat, nimirum virtutes humanæ, seipsis a naturali ordine non deflectentes, ac bonæ moraliter. Sed Gentilium virtutes quandoque temporalem mercedem obtinuerunt, & si ad veram pietatem, veramque Dei cultum fuissent relatæ, fuisset iis æternum quoque præmium

retri-

retributum. Igitur virtutes erant humanæ, bonæ moraliter, ac seipsis a naturalis ordinis institutione non deflectentes. Probatur minor ex his, quæ S. Pater narrat lib. v. de Civ. Dei cap. 12. de Virtutibus Romanorum, quibus voluit Deus regnum impertiri, *quod tempore esset posterius, sed imperii latitudine, & magnitudine illustrius: atque talibus hominibus potissimum concessit ad domanda gravia mala multarum gentium, qui caussa honoris, laudis & gloriæ consulerent patriæ, in qua ipsam gloriam requirebant, salutemque ejus saluti suæ præponere non dubitarent, pro uno isto vitio, idest amore laudis, pecuniæ cupiditatem, & multa alia vitia comprimentes*. Gesta itaque a Romanis pro incolumitate patriæ, secundum se bona erant, utpote publicum bonum illis sibimet præferentibus, ideoque meruerunt grandiorem, ampliorem que rempublicam: quamquam & opera ista bona superbo fine vitiarunt, omnia gerentes ob laudis cupiditatem, ut ibidem explicat S. Pater. Verum hoc non operis vitium fuit, sed ipsorum ambitio: cujus etiam ambitionis pravitatem poterant lumine naturali deprehendere; id enim nec fugit Horatium, qui ad reprimendam dominandi libidinem, ut Augustinus animadvertit proximo cap. 13., scripsit in Carmine Lyrico lib. 2. ad Salust.

Latius regnes avidum domando
Spiritum, quam si Lybiam remotis
Gadibus jungas, & uterque Pœnus
Serviat uni.

Præclara pariter sunt, quæ de iisdem Romanis scribit S. Pater Epist. v. ad Marcellinum prope finem: *Rempublicam primi Romani constituerunt, auxeruntque virtutibus; etsi non habentes veram pietatem erga Deum verum, quæ illos etiam in æternam civitatem posset salubri religione perducere, custodientes tamen quamdam sui generis probitatem, quæ posset terrenæ civitati constituendæ, augendæ, conservandæque sufficere. Deus enim sic ostendit in opulentissimo, & præclaro imperio Romanorum, quantum valerent civiles etiam sine vera religione virtutes, ut intelligeretur hac addita fieri homines alterius civitatis, cujus rex veritas, cujus lex caritas, cujus modus æternitas*. Huc spectant exempla a sacris literis petita. Obstetrices enim Ægypti Exodi 1. v. 20. laudantur, & mercedem consecutæ sunt, quoniam Hebræorum masculos non præfocarunt. Et Nabuchodonosor cap. 29. Ezech. accepit boni operis mercedem, possessionem terræ Ægypti. In quem locum affirmat Hieronymus, *etiam Ethnicos, si quid boni fecerint, non absque mercede Dei judicio reperiri*. Quod & repetit in cap. vicesimum secundum Matthæi.

Postrema ratio est, quoniam S. Pater in iv. contra Julianum cap. 3. admittit virtutis definitionem traditam ab Ethnicis Philosophis, *Virtus est animi habitus naturæ modo, atque rationi consentaneus*: quamquam S. Pater ibidem commonet; quod ii ignari supernaturalium bonorum, & originariæ infectionis, *verum dixerunt, sed quid sit consentaneum liberandæ ac beatificandæ naturæ mortalium nescierunt*. Igitur honorare parentes, erogare stipem pauperi, & alia quæ propter honestatem operum etiam a Gentibus gratia destitutis perficiuntur, tametsi ad liberandam & beatificandam naturam mortalium non valeant, naturæ modo, & rectæ rationi sunt consentanea; & virtutes, non quidem Christianæ, & ad veram pietatem pertinentes, sed moraliter bonæ, non vitia, aut peccata, sunt appellanda.

PROPOS. II. Virtutes infidelium, ut plurimum, sunt germen inutile & marcescens, quemadmodum scribit Prosper, nimirum, cum sit in illorum corde radix cupiditatis, solent bona opera aut ad inanem gloriam, aut ad voluptatem referri. In eo autem casu nullos negat hujusmodi virtutes vitio aut philautiæ, aut inhonestatis labefactari.

Demonstratur primo ex sacris literis. Matth. vi. 23. habetur: *Si autem oculus tuus fuerit nequam, totum corpus tuum tenebrosum erit*. Quæ verba explicans S. Pater lib. 4. contra Jul. cap. 3. num. 33. ait: *Hunc oculum agnosce intentionem, qua facit quisque quod facit*. Intentio autem infidelium, & impiorum, ut plurimum, vitiosa est; ergo etiam omnia opera erunt ut plurimum germina inutilia & infecta. Probatur minor, nam infidelium intentio, ut mox demonstrabo, vel ad cultum inanium Deorum, vel ad superbiæ typhum protendit, omnesque improbi solent intentionem dirigere ad commutabile illud bonum, cujus cupiditate detinentur. Præterea Evangelista proximo cap. vii. v. 18. *Non potest* (inquit) *arbor mala bonos fructus facere*. Est autem homo infidelis, aut impius arbor mala, non quatenus homo est, sed quatenus in se malam voluntatem habet, a qua peccata veluti a radice nascuntur. Ideoque apposite explicat S. Pater eodem loco num. 30. dicens: *Non itaque in quantum homo est, quod est opus Dei, sed in quantum malæ voluntatis est, quisque arbor mala est, & bonos fructus facere non potest*. Vigente ergo voluntate mala, cui obtemperare solent increduli & *habitualiter* improbi, necesse est, ut marcescant germina virtutum inde erumpentia. Rursus impii *fornicantur* a Domino, ut legimus Ps. 72. v. 23. & Jerem. V. 7. scilicet errant in *adinventionibus* suis, atque oblectantur illicitis. In animo itaque fornicante ac turpia oblectamenta appetente, pudicitia & virtus qualibet in sola mente habitans, etiamsi corpore exerceatur, permanere non potest.

Deinde probatur thesis experimento simulque auctoritate Augustini. Nam Romanos, qui amore laudis vehementissime tangebantur, *pro isto uno vitio pecuniæ cupiditatem, & multa alia vitia comprimentes*, nunquam vera virtute claruisse demonstrat S. P. citato cap. 12. lib. v. de Civ. Dei, propterea quod non sit vera virtus, *nisi quæ ad eum finem tendit, ubi est bonum hominis, quo melius non est*. Quod si aliqui gloriæ contemptores fuerunt, ut exemplis commonstrat S. P. cap. 19. ejusdem libri, ob dominationis cupiditatem bestias superarunt, *sive crudelitate vitæ, sive fluxu luxuriæ*. Eapropter Julianum deprædicantem Romanorum virtutes, ut everteret gratiæ necessitatem S. Doctor lib. 4. cap. 3. num. 26. his verbis alloquitur: *An forte & istis, qui exhibuerunt terrenæ Patriæ Babylonicam dilectionem, & virtute civili, non vera, sed verisimili, dæmonibus, vel humanæ gloriæ servierunt, Fabriciis, videlicet, & Regulis, & Fabiis, & Scipionibus & Camillis, ceterisque talibus, sicut infantibus, qui sine baptismate moriuntur, provisuri estis aliquem locum, inter damnationem, regnumque cælorum?*

Ultimo probatur ratione, quam affert ibidem Augustinus num. 19. Ad cognoscendum utrum virtus aliqua vera sit, non solum intueri debemus quod agitur, sed etiam caussa quærenda est, cur agatur. Non enim officiis, sed finibus virtutes discernuntur a vitiis. Alioqui veras virtutes dicendum erit esse in avaris, *cum lucrorum vias prudenter excogitant, cum pro acquirenda pecunia sæva, atque aspera multa fortiter tolerant, cum varias cupiditates quibus sumptuose vivitur, temperanter sobrieque castigant, cum abstinent ab alieno, & de suo sæpe amissa contemnunt, quod videtur ad justitiam pertinere, ne jurgiis & judiciis plura consumant*. Hæ quidem virtutes tali fine turpes atque deformes, & ideo nullo modo germanæ & veræ censendæ sunt. Consimili ergo ratione quicquid a Gentilibus agitur voluntate infideli, atque elata, appellari germana virtus non debet.

PROPOSITIO III. Alia quoque ex capite, quæ sine Christi gratia ab infidelibus peraguntur nequeunt inter virtutes connumerari, scilicet, quia nihil conferunt ad veram & Christianam pietatem: sive, ut inquit Prosper in altera parte Epigrammatis, hujusmodi virtutibus mens ad cælestem beatitudinem non enititur.

Hæc propositio demonstratur omnibus argumentis, quibus de H. Pelag. cap. ultimo probatum est, morales virtutes nullatenus *posse* disponere ad gratiam. Probat autem S. Pater contra Pelagianos hanc veritatem argumentis innumeris. Memorato lib. iv. contra Jul. cap. 3. oppugnans data opera hæreticum negantem Dei donum esse virtutem, eamque tribuentem naturali hominum voluntati; num. 15. evincit Dei gratiam necessariam esse non solum ad capessendam perfectionem, sed etiam ut talis gratiæ opitulationem mereamur; alias si homo posset sine gratia *ad aliquid laudabile generosi cordis stimulis incitari*, posset gloriari in libero arbitrio, *ac sic priorem dare, ut retribuatur illi, eoque modo gratia jam non sit gratia, quia non est gratuita*. Appellat prox. num. 16. *acerbissimos gratiæ inimicos*, qui dicunt *alienos a fide abundare virtutibus, in quibus sine adjutorio gratiæ solum est naturæ bonum, licet superstitionibus mancipatum*. Pergit num. 17. demonstrare non esse in infidelibus veram justitiam, nec veram sapientiam, tum quia inde superbia recedunt quo appropinquant intelligentia; tum etiam quia si per naturam voluntatemque vera haberetur justitia, Christus gratis mortuus esset, nec non per naturam compararetur Dei regnum, cum ipsum justitia sit, & retribuatur justitiæ. Demonstrat num. 18. eos qui in agone decertant, & ab omnibus sunt continentes, contendere ut corruptibilem coronam accipiant, ideoque cum ab hujus cupiditate non se contineant, veram continentiam nequaquam habent. Numero 18. definit virtutem per ordinem ad salutem, veramque felicitatem, ideoque quicquid sine gratia peragitur, nonnisi virtutem Stoicam & a recto fine deviantem appellat. Urget in sequentibus Apostolicam sententiam, *Omne quod non est ex fide, peccatum est*, accipiens *fidei* nomen, non ut quidam exponunt pro solo naturalis conscientiæ dictamine; id enim ad refellendum Julianum fuisse prorsus ineptum; sed pro superna inspiratione illius gratiæ, quam hæreticus evacuare nitebatur. Tandem post longam disputationem, *Scito* (inquit num. 33.) *nos illud bonum hominum dicere, illam voluntatem bonam, illud opus bonum, sine Dei gratia, quæ datur per Unum Mediatorem Dei & hominum, nemini posse conferri, per quod solum homo potest ad æternum Dei donum, regnumque perduci*. Indubitatum est igitur, virtutes infidelium veras non esse, in quantum virtus ad capessendam beatitudinem viam sternit.

PROPOSITIO IV. Cum erret sapientia mundi per omnes calles, ut postrema parte Epigrammatis docet Prosper, quicquid boni infideles patraverunt, dicendi sunt non sine superna illustratione ut plurimum patrasse: non tamen eis necessaria fuit, aut est, ad non peccandum Fides *habitualis*, nec gratia remissionis peccatorum.

Prima propositionis pars est Augustini; altera & Augustini, & omnium Catholicorum. Prima ergo pars demonstratur iis argumentis, quibus proximo capite comprobabitur

bitur necessitas divinæ gratiæ ad opus morale bonum undequaque. Deinde probatur testimonio Augustini, qui eodem cap. 3. contra Julianum num. 32. ait: *Ex quo colligitur etiam ipsa bona opera, quæ faciunt infideles, non ipsorum esse, sed illius, qui bene utitur malis.* Epist. etiam 130. nunc 144. laudata Polemonis continentia, per quam liberatus fuit a dominatu luxuriæ, inquit, *Tamen ne idipsum quidem, quod melius in eo factum est, humano operi tribuerim, sed divino.* Neque hoc loco, ut quidam putant, donum continentiæ tribuitur ab Augustino divino operi naturali; nam licet ibidem commemoret formam, vires, salutem, & alia bona corporis, quæ non sunt nisi a Deo Creatore, & perfectore naturæ: ea nihilominus memorat, ut argumentum faciat a fortiori; nam ait: *Quanto magis animi bona donare nullus alius potest?* Et mox sensum suum aperiens addit. *Polemo ergo si ex luxurioso continens factus ita sciret cujus esset hoc donum, ut eum abjectis superstitionibus Gentium pie coleret, non solum continens, sed etiam veraciter sapiens, & salubriter religiosus existeret, quod ei non tantum ad præsentis vitæ honestatem, verum & ad futuræ immortalitatem valeret.* Ubi ex verbis Sap. VIII. *Nemo esse potest continens, nisi Deus det*, probat Augustinus continentiam Polemonis fuisse ex Gratia, quod facit etiam eodem textu, eodemque argumento lib. IV. contra Julianum cap. 3. num. 18. ubi certissime de Gratia supernaturali instituit disputationem. Neque naturale donum est, quod addita Fidei sapientia ad immortalem vitam perducit. Quamobrem haud recte exponitur de Gratia ordinis naturalis quod scribit S. Doctor de castitate Polemonis.

Altera propositionis pars demonstratur I. ex Scripturis commendantibus Lucæ XVIII. Publicani humilitatem, & Act. X. eleemosynas Cornelii Centurionis; ubique autem peccatores ad conversionem & pœnitentiam hortantibus. II. ex definitionibus Conciliorum, Romanorumque Pontificum allatis priori probatione primæ Propositionis. III. Ex Augustino, qui de Præd. SS. cap. 7. ait memoratum Cornelium bene fuisse operatum, *antequam in Christum crederet:* De Sp. & lit. cap. 28. affirmat sine aliquibus bonis operibus *difficillime vitam cujuslibet pessimi hominis inveniri:* in Epist. ad Sixtum docet, *Fidem impetrare remissionem peccatorum.* Tractatu 44. in Joannem scribit, peccatores *confessione mereri justificationem, quomodo cæcus illuminationem.* IV. Tandem demonstratur ratione: nam quisquis nititur redire ad gratiam, Deum orat, & confitetur peccata; recte operatur, quærit salutem animæ, & Deo obtemperat. & tamen contingit sæpenumero ut nondum adeptus sit peccatorum suorum remissionem. Fiunt ergo sine gratia *habituali*, sive nondum remisso peccato, bona opera plurima, quibus ad justificationem obtinendam disponimur.

AD OBJECTA IN CONTRARIUM RESPONSIO.

Disposita præcedenti ordine disputatione de Operibus Infidelium, nihil penitus negocii facessunt argumenta hæreticorum. Qui primo loco objiciunt: Apostolus ad Rom. XIV. versu ultimo ait, *Omne quod non est ex fide, peccatum est.* Infideles fide destituti sunt. Ergo quicquid infideles operantur, peccatum est. = Resp. dist., & explico Apostolicam sententiam, *Omne quod non est ex fide, peccatum est*, scilicet, opera quæ eliciuntur ab homine veri Dei cognitione privato, infideli voluntate ad cupiditatem & jactantiam referuntur, & philautiæ vitio ut plurimum corrumpuntur, concedo majorem · & hujus propositionis veritas thesi 2. demonstrata est. *Omne quod non est ex fide, peccatum est*, ita ut nullus Gentilium antequam Christo se devoveat, & *habituali* fide exornetur, possit recta voluntate operari, sive per gratiam actualem, sive, ut aliis Theologis placet, per lumen honestatis ingenitum, nego: & veritas hujus propositionis liquet ex thesi quarta. Distinguo etiam minorem. Infideles destituti sunt fide *habituali*, & cum gratia sanctificante conjuncta, quam solam veram gratiam esse Bajus & Quenellus existimarunt, concedo. Destituti sunt, dum recte & cum divina acceptatione operantur, omni gratia fidei *actualis*, & ingenito rationis lumine, in quo idea honestatis veritatisque refulget, nego minorem. Etenim in infidelibus imaginem Dei non esse omnino detritam vidimus in 1. Proposit. Adesse etiam illis quandoque cognitionem aliquam veri Dei gratia quoque inspiratam, ostendimus de H. Semipelagiana cap. IV. præclaro testimonio Augustini scribentis de Cornelio cap. 7. de Prædest. SS. *Nec tamen sine aliqua fide donabat, & orabat.* Resp. 2. eo sensu omne quod non est ex fide peccatum esse, quatenus sine fide impossibile est placere Deo, neque operibus sine gratia factis, qualia fuerunt antiquorum Romanorum, potest inesse vera ratio virtutis, per quam ad æternum Dei regnum perduci possimus. Quod in tertia propositione fuit explicatum.

Objiciunt 2. Matth. VII. v. 18. habetur, *Non potest arbor mala fructus bonos facere:* Quilibet infidelis est arbor mala: Ergo non potest fructus bonos facere. = Resp. Dist. minorem · Quilibet infidelis est *arbor mala*, in quantum habet in se malam voluntatem, quæ est radix malorum operum, & qua de bono opere in se non in Domino gloriatur, concedo. Est *arbor mala*, dum malam voluntatem honesta cognitione, & Dei gratia repellit, nego. Vide quæ diximus 2. propositione. Solvitur eadem ratione quod opponunt ex cap. VI. v. 23.. *Si oculus tuus fuerit nequam, &c.* Exponitur enim nomine oculi animorum intentio.

Objiciunt 3. in Epist. ad Titum cap. 1. v. 15. legitur, *Omnia munda mundis, immundis autem nihil est mundum.* = Resp. eodem pacto, non esse immundam voluntatem, quæ honesta cogitatione dirigitur; nec, opitulante gratia, agit ob illecebras prementis cupiditatis. Retorquentur etiam hujusmodi argutationes. Enimvero justus, qui est *arbor bona*, & gratiam sanctificantem cordis habet munditiam, fideique *oculum* lucidum ac supernis flammulis irradiatum, non omnia agit inculpate & ex motivo sanctæ dilectionis, cum frequenter in peccata venialia prolabatur, atque ad instar fructiferæ arboris, bona adhuc persistente radice, aut sterilis sit, aut fructus proferat immaturos. Ita infidelis & impius, cui inest radix culpæ, ac pravæ cupiditatis, interdum inspiratione divina virtuose operatur; quemadmodum arbor sterilis ac sylvestris flores ac frondes emittit, atque si ramusculus aliquis inseratur, nonnullos etiam salubres fructus producit.

Objiciunt 4. Quicquid sine caritate fit, juxta Augustinum perversum & inordinatum est: Quicquid agunt infideles & impii, fit absque caritate: Ergo perversum, & inordinatum est. Ma. prob. nam S. Pater de Grat. & lib. arb. cap. 18. ait: *Præcepta caritatis tanta & talia sunt, ut quicquid se putaverit homo facere, si fiat sine caritate, nullo modo fiat bene.* Et lib. de Grat. Ch. cap. 26. *Ubi non est dilectio, nullum bonum imputatur, nec recte opus bonum vocatur.*

Resp. dist. ma. Quicquid fit absque caritate *habituali*, idest sine illa gratia, cujus primus effectus est remissio peccatorum, qualem gratiam tantummodo Bajus & Quenellus propugnarunt, non recte opus bonum vocatur, nego majorem. Quicquid fit absque caritate *actuali*, & gratia quæ justificationem præcedit, non est opus rectum ac bonum undequaque, & ad ultimum finem, æternamque vitam perducens, concedo. Item concedo non esse bonum honestum, si corrumpatur vitio philautiæ, atque ad creaturam ultimo referatur. An vero ut honestum sit omnique vitio careat, necessaria sit gratia supernaturalis, quæstio est scholastica nullo modo pertinens ad dogma nunc propugnatum; & de hac quæstione mox dicam. Porro Augustinus præter gratiam *habitualem* agnoscit *actualem*, eamque in Epistola ad Sixtum distinguit a remissione peccatorum, & in locis plurimis appellat inchoatam justitiam. Eamdem fatetur præcessisse in Centurione, reperiri in Catechumenis, & non semel in infidelibus atque disputans adversus Pelagianos ubicunque gratiam commendat, loquitur de omni fere auxiliorum, quibus ad vitam æternam proxime, aut remote disponimur. Quare sententia Augustini evertit opinationem Novatorum illorum, a quibus nulla gratia admittitur præter *habitualem*, neque opus aliquod in peccatore, nisi perversum atque damnabile.

CAPUT III.

Disputatur an ad peragendum opus moraliter bonum, quod nec in se, neque in intentione operantis vitiosum sit, requiratur divinæ gratiæ adjutorium.

EPIGRAMMA.

Ut quædam tenues maculæ in splendore piorum,
Major virtutum quas vacuat numerus,
Aeternæ donis nequeunt obsistere vitæ,
Nec merita obscurant grandia culpa levis;
Sic aliquid plerumque boni pars impia gestat,
Magni mole mali quod facile obruitur.
Nec prodest quiddam recte sapuisse malignis,
Si verum & summum non coluere Deum.
Una Fides igitur, spes una est, atque amor unus,
Quo fiat justus, fitque beatus homo;
Nam bona, quæ pravis natura ex dote supersunt,
Augent peccati pondera, non minuunt.

PRÆNOTATIO.

In quæstione, quam nunc propono, celeberrima est omnium fere Nostratium sententia, posse quidem hominem absque speciali gratia bonum agere *ex objecto*, sive spectato virtutis officio, ut prima parte Cap. præcedentis demonstratum est; at si inspiciatur finis, negant hujusmodi opus bonum esse, cum in summum bonum minime referatur. Hanc enim conditionem operi, quod nulla ex parte vitiatum sit, necessariam esse propugnant. Ita ex nostris defendunt Gaspar Casalius de Quadripartita Justitia lib. 1. cap. 32. Gregorius Ariminensis in 2. dist. 26. Cardinalis Norisius in Vindiciis cap. 3. §. 4. & cap. 4. §. 5. Petrus Manlo in Opere de Virt. Infidel. & in Vindiciis Norisianis, Leonardus Vanroy de Act. Humanis cap. 1. Q. 2. Antonius Guerrero Theologiæ moralis Tract. V. §. 2. aliique communiter. His subscribunt Franciscus Macedo in libro, cui titulus, *Mens vera Augustini* pag. 211. & sequentibus, & in Cortina Thesi 61. & 63. Atque de relatione Operum

omnium

omnium in Deum idem tenent Cardinalis Bona de Vita Christiana I. P. §. 29. Natalis Alexander Tom. 2. Th. Moralis lib. 3. Reg. 57. Ubigant Tract. 3. q. 4. Exam. 3. Lacroix lib. v. de Peccatis dub. 1. q. 34., atque Doctores alii bene multi.

Praescindendo ab hac quaestione de necessitate referendi omnia opera nostra in Deum saltem *virtualiter*, necessitatem gratiae ad omne opus bonum morale & honestum nullo infectum vitio superbiae defendunt Gabriel Vasquez 1. 2. disp. 190. Ripalda disp. 20. sect. 6. n. 25. & noster Basilius Poncius Relect. de necessit. Grat. cap. 5. 7. & 15. Itaque haec sententia imperite a nonnullis tamquam accedens ad errores Quenelli, & Baji refellitur, non solum ob viros eximios nuper commemoratos; verum & ob maximam hos inter, ac Novatores, sententiarum discrepantiam. Primo enim Nostratium singuli absque ullo vitio esse fatentur in unoquoque, quantumvis improbo homine, appetitum beatitudinis, quem *natura in malis suis non potuit amittere*: deinde negant motus indeliberatos ad damnationem imputari, contra impiam Novatorum illorum doctrinam. Admittunt insuper actualem gratiam sine remissione peccatorum cum Catholicis omnibus, quum illam denegent Theologicorum Dogmatum inversores. Ac praeterea concedunt a paganis, ac sceleratissimis aliquid boni interdum fieri per gratiae adjutorium, adversus Bajum, ejusque gregarios. Non ergo uno tantum, sed titulis pluribus nostri Ordinis Theologi a Sectariis discriminantur.

Ad Vasquesium quod attinet; docet is ad opera bona moralia speciale gratiae auxilium requiri; sed gratiam hanc naturalem esse contendit, indebitam tamen & ex meritis Christi provenientem. Qua in re Vasquesium reprehendunt cum Francisco Suarez docti viri complures. Si enim, inquiunt, gratia naturalis dici possit, & sancta cogitatio congrua excitans voluntatem ad opera honesta ad ordinem naturae pertineat, & tamen ex meritis Christi conferatur; defendi poterit haeresis Pelagiana gratiam in ipsa natura constituens. Addunt non sufficere ad gratiam, quod indebitum donum sit, & possit a Deo sine ulla injuria denegari; cum etiam majus ingenium, melior complexio, atque optima educatio non omnibus concedantur, & nihilominus *Gratia Salvatoris* appellari non valeat. Verum, etsi in explicanda Gratiae congruae natura ego plurimum a Vasquesio dissideo, quoniam ille congruam vocationem putat, quae in tali temporis, vel loci circumstantia Deo largitore subministratur; in hac tamen parte arbitror immerito fuisse reprehensum. Dum enim honestam cogitationem inspirari ob Christi merita tam diserte pronunciat; profecto quantum ad gratiae substantiam pertinet, supernaturalem fatetur, & a Pelagio discordat. Naturalem itaque appellat, in quantum cogitatio congrua praeveniens opera moraliter bona, V. G. honorem Parentibus exhibendum, aut eleemosynam dandam pauperi, non proponit objectum supernaturale, sed intra naturae ordinem, amandum, aut fugiendum honesto fine, qui ab homine concupiscentia jactato nequit haberi absque gratia. Hoc sensu celebriores Scholasticos propugnasse veram Christi Gratiam ordinis naturalis commonstrat eximius Theologus Basilius Poncius citato cap. v. Dissolvit etiam praemissum Suaresii argumentum; primo quia ingenium & complexio non sunt per Suaresium effectus praedestinationis divinae, quemadmodum est bonus usus ingenii, & complexionis, & bonum opus virtutis factum ex honesta cogitatione: quod Suarez docet lib. 2. de Grat. cap. 15. nu. 4. & 6. Cum itaque praedestinatio sit praeparatio gratiae; ipsi gratiae deputandus est bonus usus ingenii, non ingenium ipsum, membrorumque complexio. Deinde haec duo, ingenium, & complexio originem habent ex caussis secundis naturaliter operantibus: at non ita honesta illa cogitatio. Quamquam enim naturale sit, quod mihi objectum occurrat, V. G. pauper petens eleemosynam, animumque meum ad pietatem commoveat; tamen cum is vehementius trahatur amore sui, quam exterioris objecti, & magis corpore quam spiritu, nisi gratia frenetur: nequit ea motio esse efficax & congrua, nisi superet contrariam animi affectionem, ac dominantem cupiditatem: quod divini muneris est, non vis nativa objecti. At de sententia Vasquesii tantum.

Est enim altera in Scholis communior, honestam cogitationem moralem excitantem quoque voluntatem ad opus faciendum non alium exigere Dei operantis concursum, praeter illum, qui naturali communique lege providentiae praesto est unicuique. Ita censent Soto, Bellarminus, Suaresius, & alii plurimi laudati a Francisco Macedo pag. 210. & hanc esse communem sententiam Thomistarum liquet ex Goneto Q. 1. de necessitate Gratiae art. 3. §. v. Tenent enim hi Theologi & vigere adhuc potestatem naturalis arbitrii ad peragenda opera moralium virtutum, & haec seipsis in Deum ultimum finem referri per relationem sibi intrinsecam, atque, ut verba ipsa Goneti usurpentur, *in ipsa entitate actus imbibitam*. Quare ut sint bona necesse non est, ut referantur voluntate operantis, & Gratia dirigente. Perpauci tamen hujus sententiae Assertores largiuntur arbitrio potestatem omnia opera moralia etiam ardua adimplendi; ad haec enim multi gratiam necessariam esse propugnant: quae videtur esse sententia D. Thomae in 2. 2. q. 109. art. 2. & defenditur ab Eruditissimo Viro Isaaco Haberto lib. 1. c. x. n. 4.

In tanta opinionum discrepantia, quoniam pugnare cum omnibus fere Theologis temeritatis nota est, deserere autem signa Majorum rebellionis, atque dedecoris, utriusque partis argumentationes producam, meam opinationem, ut spero, lectoribus non injucundam infimo loco subjiciens. Quod priusquam facio; oportet, ut ad physiologiam sublimiorem Aristotelica, quam praedicti omnes Auctores secuti sunt, animum revocemus, & nonnulla de vitiorum origine praemittamus. Demonstravi in prima librorum meorum parte legem incommutabilis veritatis, qua unusquisque judicat de objectis menti obversantibus, non esse speciem aliquam creatam haustam a sensibus, sed Deum ipsum, ut docet S. Pater de Vera Religione cap. xxx. scribens, *Haec lex, cum sit omnino incommutabilis, mens vero humana, cui talem legem videre concessum est, mutabilitatem pati possit erroris, satis apparet supra mentem nostram esse legem, quae veritas dicitur. Nec jam illud ambigendum est, incommutabilem naturam, quae supra rationalem animam sit, Deum esse*. Vitiosum ergo est omne opus, quod ab illa incommutabili lege veritatis proponentis quid honestum sit, quid inhonestum, deflectit; unde S. Pater eodem libro cap. 20. ita vitium definit: *Est autem vitium animae rationalis voluntas ea faciendi, quae vetat summa & intima veritas*. Sane si rationalis anima hanc veritatem in se, & absque ullo velamine conspiceret, quomodo contingit in patria, nunquam fieret vitiosa, quoniam nulla apparenti mutabilium bonorum deciperetur imagine. *Malum non erit* (inquit ibidem S. Doctor) *cum oculi fuerint recreati, & lucem suam congruenter aspexerint*.

Est itaque juxta Augustini principia vitium, quando rationalis anima diligens bonum, quod infra illam ordinatum est, defluit a bono aeterno ad bonum temporale, a bono intelligibili ad bonum sensibile, a bono summo ad bonum infimum; &, dum ordinem suum peragit mutabilitas temporum, *putat esse primam speciem, quae omnium infima est natura, quam per lubricos sensus caro male docta enunciaverat: & etiam dum arbitrans se tenere divinae providentiae disciplinam usque ad invisibilium rerum imagines pervenit, sed nesciens oculorum concupiscentiam se trahere, falsa cogitatione distenditur*. Id vero in statu corruptae naturae quam facile eveniat, explicat proximo capite 21. Augustinus haec scribens: *Temporalium enim specierum multiformitas ab unitate Dei hominem lapsum per carnales sensus diverberavit, & mutabili varietate multiplicavit ejus affectum. Ita facta est abundantia laboriosa, & si dici potest copiosa egestas, dum aliud & aliud sequitur, & nihil cum eo permanet*; paucisque interjectis, *Nunc vero corpus quod corrumpitur aggravat animam, & deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem, quia rapitur in ordine successionis extrema corporum pulchritudo*. Habes explicatam a magno Augustino originem vitiorum. Erit ergo ex opposito virtus, cum humanum opus intimae ac summae veritati erit consentaneum, non rationi, quae inferius trahatur a multiformi temporalium specierum imagine. Nam in Augustiniana Schola *non est vera virtus, nisi quae ad eum finem tendit, ubi est bonum hominis, quo melius non est*, inquit S. Pater de Civit. Dei lib. v. cap. 12. Et revera, si virtus in eo non apparet, qui ab alio deprimitur ac superatur; neque in animo virtus erit, dum ab aequali vel inferiori flectitur ac dejicitur. Haec sententiam meam proponendam, cum aliis primum honorem dedero, facile expedient.

PROPOSITIO. Plerumque, ut loquitur Prosper, impii aliquid boni gerunt, quod facile majori vitio obruitur, & dehonestatur. Sine cultu veri Dei hoc non prodesse ad salutem, & sine gratia ad beatitudinem non conferre, sententia Prosperi est superius comprobata. An vero bonum illud opus sine gratia patratum vitio careat, disputant in utramque partem Scholastici.

Et priores quidem hujus thesis partes cap. praecedenti sunt demonstratae. Nunc praecipua Theologorum momenta discutiam. Itaque Augustinenses nostri necessitatem gratiae ad omne opus morale etiam ordinis naturalis, quod sit bonum undequaque, hisce argumentis propugnant. Primo Joannis 15. habetur: *Sine me nihil potestis facere*. Concilium Arausicanum II. can. 22. ait: *Nemo habet de suo nisi mendacium & peccatum*. Quicquid igitur boni facit homo est a Deo.

Respondent Adversarii sensum Scripturarum, & Conciliorum esse, quod nemo potest aliquid facere spectans ad veram pietatem & justitiam, nisi per gratiae adjutorium. Id enim insinuat S. P. Augustinus de Grat. Ch. cap. 26. scribens: *Gratiam Dei sic confiteatur qui vult veraciter confiteri, ut omnino nihil boni sine illa, quod ad pietatem pertinet veramque justitiam, fieri posse non dubitet*. PP. Conc. Carthagin. in Epist. ad Zosimum pariter affirmant, *sine gratia nihil fieri verae sanctaeque pietatis*. Concilium etiam Arausicanum II. can. 7. explicat verba Joan. 15. *Sine me, &c.*, *quod per naturae vigorem nihil fieri potest, quod ad salutem pertineat vitae aeternae*. Idem docet S. Prosper ad Capitula Gallorum cap. VIII. Eodem sensu inquiunt definiri ab Augustino & a Synodo Arausicana, quod nemo habet de suo nisi mendacium & peccatum, quoniam liberum arbitrium ob originariam noxam attenuatum magnam habet ad peccandum pronitatem, & nihil boni ad justitiam veram spectantis elicere potest sine Dei munere. Tandem nec bona opera moralia

sine

fine Deo peraguntur, cum requiratur ad ea concursus supremæ Caussæ, in ordine tamen naturalis providentiæ.

His non acquiescunt primæ sententiæ Auctores. Enimvero inter veram justitiam, & vitium, nullum per Augustinum datur medium, quomodo medium non est aliquid inter æternum, & incommutabile bonum, in quod ultimo tendit virtus, & inter bonum commutabile ac temporale, in quod vitiosum opus refertur: Quam esse sententiam Augustini constat ex lib. iv. contra Jul. cap. 3. & v. de Civit. Dei cap. 12. Si ergo concedas non posse hominem sine gratia facere aliquid pertinens ad veram pietatem, atque justitiam; etiam fatearis oportet, non posse peragere aliquod bonum, quod tale sit undequaque, neque ab intima virtutis lege deflectat. Deinde Augustinus, & Concilium Milevitanum & Arausicanum, docet hominem non habere de suo nisi mendacium & peccatum. At opus moraliter bonum nequit esse peccatum, aut mendacium; igitur a solo homine tale opus prodire absque gratia non potest. Insuper laudatus canon 22. Arausicanus desumptus est ex Augustino Tract. v. in Joannem. Ubi S. Pater ait *Qui loquitur mendacium, de suo loquitur. Nemo habet de suo nisi mendacium & peccatum. Si quid autem homo habet veritatis, atque justitiæ, ab illo fonte est, quem debemus sitire in hac Eremo, ut ex quasi guttis quibusdam irrorati, & in hac peregrinatione interim consolati, ne deficiamus in via, venire ad ejus requiem, satietatemque possimus. Si ergo qui loquitur mendacium de suo loquitur; qui loquitur veritatem de Dei loquitur.* Accipit ergo Augustinus mendacium prout opponitur veritati, & peccatum prout adversatur justitiæ. At quod veritati ac justitiæ opponitur, morale bonum a nullo hominum appellabitur. Nemo igitur habet de suo bonum aliquod etiam morale, idest, a veritatis regula non deflectens. Postremo quod responsum est de concursu naturali, facile retunditur; quoniam Concilia & PP. urgent ea verba, *Sine me nihil potestis facere*, adversus Pelagianos negantes supernaturalis gratiæ adjutorium, eosque etiam perstringit Synodus Arausicana. Ac præterea concursus ordinis naturalis non deest homini mentienti & peccanti, nec tamen recte dicitur hominem sine Deo peccare, & mentiri non posse, sed cum eodem Evangelista dicendum est, *Qui loquitur mendacium, de suo loquitur*. Et cum Augustino, *Liberum arbitrium ad malum sibi ipso sufficit*. Ideirco his verbis, *Sine me nihil potestis facere*, demonstratur concursus supernaturalis ordinis.

Secundo loco probant primi Auctores sententiam suam testimoniis Augustini propemodum innumeris. Perpauca eligamus: cetera invenies apud Gregorium de Arimino dist. 26. 2. lib. sent. quæst. 1. & 2. Primo in Epist. ad Hilarium Syracusanum 89. nunc 157. hæc habet S. Pater: *Habet itaque liberum arbitrium ad bona opera, si [illegible] legis excellat, [illegible] inflationem impiæ superbiæ, [illegible] extollentiæ [illegible]*. Similiter Serm. 12. de Verbis Apost. *Potest si adjutorium Dei defuerit, nihil boni agere potest. [illegible] libera voluntate, [illegible] quæ vocatur libera, [illegible] male agendi [illegible] damnabiles [illegible]. Cum dico tibi, sine adjutorio Dei nihil ages, [illegible] dico.*

Occurrunt eadem responsione Adversarii, dicendo S. Patrem asserere liberum arbitrium sine gratia nihil posse in ordine ad justificationem & vitam æternam. At hæc interpretatio videtur Nostratibus violenta. Nam primo [illegible] diserte Augustinus ad omne opus bonum gratiam requirit, ut nihil boni sine gratia dari absolute pronuntiet. Deinde quodcumque opus sine gratia patratum non solum per Augustinum nullo modo habet felicitatem metam, sed etiam habet inflationem superbiæ, extollentiæque tumorem. Quis autem opus inflatum ac tumidum dixerit undequaque bonum, nullaque ex parte vitiatum? Tandem si possumus pariter & servare legem naturæ, & Deum diligere, atque ita consequi vitam æternam, cum in Evangelio scriptum sit Mat. 19. *Si vis ad vitam ingredi, serva mandata*. Id vero si dicatur, necessum erit statuere vitam æternam diversam a regno cælorum, ut ideam Augustinus demonstrat contra Julianum, ut vidimus lib. xiii. cap. 1.

Tertio probant Nostrates positionem suam Theologica ratione. Non est enim opus undequaque bonum, quod in Deum tanquam in ultimum finem non refertur. Referri autem hoc pacto nequit sine gratiæ adjutorio, quoniam ad hujusmodi relationem requiritur ut diligatur Deus amore benevolo & efficaci super omnia. Tunc enim objectum super omnia amatur, cum ad illud actus singuli referuntur. Deum vero non posse tali amore naturaliter diligi [illegible] Augustiniani omnes defendunt, & plures etiam ex Adversariis. Opus ergo morale sine gratia factum non erit bonum undequaque. Majorem vero facile demonstrant. I. Nam Augustinus lib. 19. de Civit. Dei cap. 25. inquit *Licet a quibusdam tunc veræ & honestæ putentur esse virtutes, cum ad seipsas referuntur, nec propter aliud expetuntur, etiam tunc inflatæ, & superbæ sunt, & ideo non virtutes, sed vitia judicanda sunt*. II. Juliano objicienti virtutes Romanorum, ut Christi gratiam evacuaret, negat S. Pater has veras fuisse virtutes, argumentis a nobis supra productis prop. 2. & 3. ex quo nimirum fuerint a fide & caritate disjunctæ, & vitio philautiæ corruptæ. III. Ut ibidem demonstratum est, virtutes a vitiis non officio discernuntur, sed fine. Finis vero creaturæ rationalis nullus alius constitui potest præter Deum, quoniam solus Deus ipsa creatura rationali melior est.

His respondent ad opus bonum morale satis esse, si referatur in ultimum finem *negative*, idest, non tendat ad finem inhonestum; cum ipsa moralis virtus intrinseca sui bonitate in Deum ultimum finem referatur, quæ doctrina potest admitti, inquit Norisius, *quia S. Doctor inde virtutes Gentilium vitiari docuit, quod iidem de illis vel apud se, vel apud alios gloriam quærerent*. Verum admitti quidem potest: at non esse doctrinam Augustini Theologi nostri non sine magna probabilitate demonstrant. Principio enim virtus, si referatur ad seipsam, & non propter aliud expetatur, dicitur ab Augustino inflata, & superba. Quo ergo jure appellabitur bona undequaque? Insuper S. Pater lib. v. de Civit. Dei cap. 20. non solum redarguit Epicureos, qui finem constituunt in voluptate, cui virtutes tamquam ancillas subjiciunt; verum etiam philosophos illos, qui *ad ingerendum pudorem iis, qui virtutem quidem probant, sed eas voluptatis corporalis fine metiuntur, illam propter seipsam putant appetendam*. Præterea virtus seipsa, quatenus opus est creaturæ, non est humana mente nobilior; ideoque nec vera virtus, juxta virtutis ideam a nobis superius traditam. Ulterius non satis est ad opus bonum morale si referatur in finem ultimum per rectitudinem sibi intrinsecam. 1. quoniam hæc bonitas physica & naturalis est, non moralis; morale enim dicitur opus, in quantum fit deliberatione ac libertate. 2. quia etiam opus bonum ex officio, perversum autem ex fine, quale foret sublevatio pauperum ob gloriam inanem, habet illam bonitatem operis & officii, nec tamen appellari potest bonum opus morale; quoniam *bonum*, ut est in proloquio, *ex integra caussa*, & in opere illo invenitur perversitas intentionis. 3. quia virtus quælibet, etiamsi externo opere & per corporis ministerium exerceatur, habitat tamen in animo; ideoque ex animo, non ex opere suam potissimum contrahit bonitatem. Inquiunt in hoc differre actus naturales ab actibus moralium virtutum, quod illi boni nequaquam sunt, nisi in finem ultimum referantur, ut sunt comedere, ambulare, ædificare domum, plantare vineas, actus vero morales, ut eleemosyna, honor parentum, castitas, & alia hujusmodi dicuntur boni seipsis. Verum facile est respondere actus illos morales bonos utique esse comparate ad objectum officiumque virtutis, non autem ratione finis, ad quem sunt referendi: sive, ut loquitur Magister Gavardi Q. 2. de Grat. art. 2. bonos secundum rationem inferiorem, non secundum rationem superiorem, ita, ut nisi referantur in Deum, secundum substantiam sint recti, sed attenta hac circumstantia sint male facti. [illegible] prior sententia magna probabilitate defenditur.

Non desunt tamen opposita argumentorum praesidia, eaque ordine eodem ad tria capita revocabo. Sunt eadem plane quæ Prop. 1. cap. præcedentis probata sunt ad probandum omnia infidelium opera non esse peccata. Itaque 1. afferunt scripturarum sanctarum, & definitionum Ecclesiæ venerabilem auctoritatem. Etenim Apost. ad Rom. 2. ait, *Gentes, quæ legem non habent, naturaliter ea quæ legis sunt faciunt*. Damnata est etiam 22. propositio Baji, *Cum Pelagio sentiunt, qui textum Apost. ad Rom. 2. Gentes, quæ legem non habent, &c. intelligunt de Gentibus fidei gratiam non habentibus*. Similiter damnata est prop. 27. *Liberum arbitrium sine adjutorio Dei nonnisi ad peccandum valet*. & 25. *Omnia Infidelium opera sunt peccata*.

Respondent Assertores primæ sententiæ, testimonium Apostoli fuisse olim objectum a Juliano, ut inde evinceret virtutes Romanorum fuisse moraliter bonas. At Augustinus lib. [illegible] cap. 3. nec non de Spir. & lit. cap. 27. respondet Julianus Apostolum loqui de Gentibus ad fidem conversis, ita ut *naturaliter* accipiendum sit per oppositionem ad legem Mosaicam, non per oppositionem ad Gratiam. Quam responsionem nos quidem reprobare non possumus. At de ea fusius cap. proximo. Ad Bajum quod attinet [illegible] dictum supra ab eo nullam admissam fuisse gratiam nisi *habitualem*, & nullum in peccatore, vel infideli opus, quod peccati macula intrinsece non vitietur: quam impiam, hæreticamque doctrinam Catholici omnes repudiant. Persistunt tamen alii in sententia, propterea quod S. Pater citato cap. 7. de Sp. & lit. Et Prosper contra Collatorem cap. 22. aliique PP. commemorati cap. præcedenti admittunt hanc quoque interpretationem, quod Gentes naturaliter plura faciunt secundum justitiæ regulam laudabilia, quia deleta in eis omnino non est Dei imago, neque rationis lumen extinctum. Articulus autem Baji 27. simplex est, idcoque neque damnatus est propter censuræ acerbitatem, ut forte vicesimus: nec relative ad alios errores Baji, sed propter falsitatem, obviumque sensum verborum; & consequenter possumus nativa arbitrii facultate plura efficere, quæ nulla peccati labe inquinentur. Hæc illi.

Secundo loco probant posse hominem lapsum elicere aliquod opus bonum morale auctoritate Patrum. Origenes lib. 2. in Epist. ad Rom. cap. 2. Chrysostomus Hom. 67. ad Populum Antiochenum, Hieronymus in Epist. ad Demetriadem,

triadem, & Gregorius hom. 25. in Evang. docent Gentiles philosophos, omnesque homines posse ex viribus naturæ esse castos, liberales, & cognatorum amatores. S. Pater Augustinus, præter ea, quæ habet c. 27. & 28. de Spir. & lit. serm. 385. alias 38. inter Hom. 50. primo explicat amorem perfectum ad æternam salutem adducentem, deinde perversum ac detestabilem divina humanaque lege damnatum, cujusmodi est immundus amor adulterorum, postremo enumerat honestos amores licitos, & naturæ consentaneos, qui a conjuge ad filios, a filiis ad propinquos, a propinquis ad extraneos, ab extraneis ad inimicos perveniunt. Itaque datur per Augustinum honestus amor, qui nec flagitiosus est, nec perfectus. Denique S. Thomas 1. 2. q. 109. art. 2. docet posse hominem *etiam in statu naturæ corruptæ aliquod bonum particulare agere*.

Hæc omnia facile diluunt prioris sententiæ Propugnatores, reponentes fieri plura sine gratia, quæ bona sunt quantum *ad substantiam*, non quantum *ad modum*, scilicet in ordine ad finem ultimum. Atque hanc mentem esse Augustini liquet ex dictis. In ipso quoque Serm. 385. quem pro communiori sententia erudite versat Cajetanus Benitez Differt. 3. dub. 2. n. 21. Augustinus distinguit in honestis amoribus amicitiam consuetudinis, & rationis. Et illa quidem, quæ coalescit inter homines per consuetudinem cohabitandi, & colloquendi, moralis dicenda non est, cum habeant illam & pecora: ut exemplo duorum equorum simul manducantium comprobat S. Pater. Amicitia autem rationis est cum diligimus hominem propter fidem, & mutuam benevolentiam. At quemadmodum maritum, uxorem, filios, & amicos, quos hac ratione diligimus, volumus esse incolumes, ita qui intelligit quænam sit vera salus, debet illam amare in se, & ipsam amare in amico. Enim vero si hanc veram salutem deseramus, amando creaturam fieri adulteros ibid. num. 6. probat singulari ratiocinio Augustinus. Igitur non video, quomodo in hoc sermone vulgaris sententia tradatur.

S. Thomas loco citato expresse docet non posse hominem lapsum agere *totum bonum sibi connaturale, itaut in nullo deficiat*; quod perinde est, ac si diceret posse etiam servare præcepta & bene moraliter operari *quoad substantiam*, non *quoad modum*: ut loquitur de Verit. q. 24. art. 14. ad 1. & 2. Ex hoc loco opponit Fortunatus Venerius Q. 3. de Grat. art. 4. n. 60. Angelicum Doctorem asserere posse hominem lapsum per liberum arbitrium complere opus bonum quod est humanæ naturæ proportionatum, eo quod proferat exemplum eleemosynæ spectantis ad opus bonum morale. At eodem in loco distinguit S. Thomas *substantiam* operis e *modo* agendi; negatque actum eleemosynæ esse homini connaturalem, *in quantum inducitur ex caritate, quæ mentem hominis Deo unit*. Qui ergo hanc unitionem ad bonum opus, quod tale sit undequaque, & secundum substantiam, & modum, existimant necessariam; affirmabunt se beato Thomæ penitus consentire. Accedit quod S. Doctor eodem articulo affirmat, se de gratia *habituali*, non de actuali instituere disputationem hoc insigni testimonio haud ignave ponderando: *Omnes exteriores motus a divina providentia moderantur, secundum quod ipsa judicat aliquem esse excitandum ad bonum his, vel illis actionibus: unde si gratiam Dei velimus dicere non aliquod habituale donum, sed misericordiam Dei, per quam interius motum mentis operatur, & exteriora ordinat ad hominum salutem, sic nec ullum bonum homo poterit facere sine gratia Dei. Sed communiter loquentes utuntur nomine gratiæ pro aliquo dono habituali justificante*. His omnibus occurrent Thomistæ dicendo D. Thomam exigere gratiam actualem ad bonum opus ordinatum ad salutem hominum. Ita est. At opus ad salutem non ordinatum bonum esse undequaque negant adversarii, reditque disputatio ab extremis ad capita.

Veniunt tertio jam loco momenta rationum. Prima est, quod Deus obstetricibus Ægyptiis, Cyro, Nabuchodonosori, Romanisque idololatris ob morales virtutes mercedem reddidit temporalem, ut supra vidimus. Altera, quod specialis gratia non requiritur ex parte intellectus, cum adhuc vigeat lumen rationis; neque ex parte voluntatis quia liberum arbitrium extinctum non est, nec valet tantum ad malum, ut commentus est Bajus. Tertia, quia Augustinus in Epistola ad Evodium nobis ad exemplum proponit Gentilium parsimoniam atque sobrietatem: ad easque virtutes omnes homines exhortamur: quod profecto non fieret si bona non essent. Quarta: Nec gratia ad opera moralium virtutum necessaria est ob luctam inter rationem ac sensum; tum quia sensus non semper rationi adversatur, ut dum nobis exhibet parentes, filios, pauperes honorandos, sublevandos, educandos: tum etiam, quia opus honestum aliquando est sensui simul & rationi conforme, ut amicum redamare, & debitum reddere uxori. Postrema: Ad opus morale bonum non requiritur ut referatur in Deum, & sat est si non referatur in finem pravum. At quicquid agitur motivo honestatis, non refertur in finem pravum. Ergo est bonum morale.

Respondent ad primum, bona opera, quibus Deus mercedem rependit, aut non fuisse facta absque gratia, quod præsertim de Obstetricibus Ægyptiis, de Cyro, & Nabuchodonosore aliquando inter Judæos versatis dici potest: vel idcirco mercedem illam fuisse temporalem, quod essent bona ex objecto & officio. Etenim si bona opera fuissent undequaque, Deus justus iisdem reddidisset mercedem etiam æternam; quoniam illud bonum est in Augustiniana Theologia, quo homo ad æternum Dei donum dirigitur. Secundum dissolvunt dicendo utrumque ad gratiam pertinere, & honestam cogitationem, & pium voluntatis affectum, ut vidimus c. 1. prop. 2. ideoque viget adhuc lumen rationis, ut speculative veritatem apprehendat, non pius studiis inhæreat; & validum est sine gratia liberum arbitrium quantum ad officia virtutum, non quantum ad finem, in quem sunt dirigendæ, ne habeant inflationem superbiæ, & exitiosum tumorem. Tertium eadem facilitate expeditur; nam parsimonia & sobrietas Gentilium nobis in exemplum proponitur, considerato duntaxat virtutum officio, non fine: alioqui fat esset operari ob fastum inanem humanæ gloriæ, quomodo gentiles operabantur; quod in eadem Epistola 99. ad Evodium S. P. jure meritoque refellit. Hortamur vero ad morales virtutes bene ac sapienter, cum non sint intrinsece & secundum substantiam malæ, licet non sint defectu intentionis omnino bonæ: eamque intentionis deficientiam nemo prudens hortatorio sermone suadet. Ad quartum eadem est adhibenda responsio; nam sensus quandoque consentaneus est rationi inferiori, & comparate ad objectum operum honestorum, at non rationi superiori, & relate ad finem hujusmodi operum sensibilia, immo & creata omnia excedentem. Quippe multa cogitantem deprimit terrena inhabitatio, ut habetur Sap. ix. v. 15., idest, aggravat ne sursum mens ascendat terrenis cupiditatibus implicata. Illud, quod postremo loco positum est, probat opus non ordinatum ad pravum finem non esse intrinsece, positive, & quantum ad substantiam attinet, vitiatum, & a radice malæ cupiditatis erumpens, ut falso opinatus est Bajus. Ceterum non probat esse bonum undequaque, etiam extrinsece, & considerata omissione finis debiti. Atque ex his constat quibus argumentis utraque sententia communita est.

Versatur inter utramque opinio nostra. Adhæremus priori, quatenus nullam virtutem veram propriamque agnoscit, quæ sistat in re creata, quoniam virtus tendit in bonum melius; ut docet Augustinus, & idea virtutis commonstrat: nulla autem creatura melior est, quam sit mens rationalis. Negamus tamen hominem, qui operatur ob intimam, naturalem, & ingenitam ideam honestatis, non agere bonum moraliter, sed opus vitio lebefactatum: quoniam vitium non est, nisi e voluntate faciendi quod vetat summa illa & incommutabilis lex veritatis. Dicimus hanc veritatis ideam, & legem incommutabilem non esse in homine lapso penitus detritam, ideoque interdum exhibere hominum menti opus peragendum licitum atque honestum, neque ad hoc necessariam esse gratiam Fidei, sive quod Deus se manifestet tanquam auctorem supernaturalium donorum. Concedimus virtutes esse superbas & inflatas, si referantur ad seipsas, scilicet, si appetantur, ut conferatur animo decor continentiæ ac probitatis, quoniam tunc humanæ gloriæ deserviunt, & multum habent inanitatis: sed nego referri ad seipsas, si fiant propter ingenitam rationem honestatis; quoniam hæc ratio, cum sit una, summa, & immutabilis, ipse Deus est, intime nobis præsens, non quidem ut speciale objectum, sed ut universalis regula veritatis. Dico opera hujusmodi regulæ consentanea, etsi in Deum non referantur explicite, quod necessarium est, ut ad æternam vitam perducant, referri implicite; non quod intrinseca bonitas honestorum operum seipsa referatur in summum bonum, id enim necessarium & naturale est, non liberum, & morale; sed quia intentione animi opera illa fiunt ob intimam legem honestatis, quæ implicite est ipse Deus. Atque hoc arbitror sufficere ad opus bonum morale ordinis naturalis; quia ne sit vitii labes, sufficit uniformitas legi naturaliter nobis inditæ.

Hæc tamen cum speculative vera sint, præmissisque Augustinianæ doctrinæ præceptionibus perspicua satis: *practice* loquendo affirmo nunquam hominem lapsum agere convertendo se ad illam intimam legem absque cupiditate & philautia, ideoque quodlibet opus bonum fieri ex speciali gratia. Quod probat S. Pater Augustinus lib. iv. contra Julianum cap. 3. scribens: *Nihil est in creaturis, quod attinet ad institutarum divinitus merita naturarum rationalis mente præstantius. Unde fit consequens, ut mens bona magis sibi placeat, magisque seipsa delectet, quam qualibet alia creatura. Quam vero periculose, imo perniciose sibi placeat, cum per hoc tumescit typho, & morbo inflationis extollitur quandiu non videt, sicut videbit in fine summum illud & immutabile bonum, in cujus comparatione se spernat, sibique illius caritate vilescat, &c.* Igitur ut in praxi opus aliquod honestum sit, non debet a summa, & intima lege deflecti. At homo lapsus magis se delectat seipso, quam summo bono, si non ei sancta delectatio inspiretur; quoniam sine hujus delectationis dono prævalet rationi concupiscentia; cujus desideriis non obedire, ut S. D. cap. 62. de Nat. & Gratia, & alibique commonet, absque gratia Salvatoris non possumus. Igitur inhærere legi honesta præcipienti, ita ut amore sui animus non tumescat, Gratiæ beneficium est, per quam motus concupiscentiæ

reprimitur. Eodem pacto de turpi delectatione excitata a multiformi temporalium specierum imagine est differendum. Habitans enim lex in corpore nostro mortali, & mutabilis varietas hominem lapsum per carnales sensus diverberans, nisi succurreat gratia medicinalis, rapit voluntatem ac deprimit. Est ergo virtus animi *habitus* naturæ modo, atque rationi consentaneus. Ratio non est per peccatum extincta, & voluntas etiam velle & agere potest, quæ ad præsentem pertinent vitam. Verumtamen quod vis affectuum insit naturaliter rationabili animo, & pro judicio voluntatis, cujus nutui serviunt, aut ad æterna, aut ad temporalia dirigantur, est sententia Juliani, quem ita S. Pater alloquitur: *Hoc ubi didiceris, nescio.* Speculative itaque postrema sententia probabilis est, *practice* verissima est, quamquam nec ista videtur tanto rigore tenenda, ut vitiosum sit opus, quod non refertur explicite in Deum. Quæ si minus placeant, consulto præposui & exornavi Doctorum scita, ut illud hac mea lucubratione tacem præferente nearis, quod rationi magis videbitur consentaneum.

CAPUT IV.

Ostendit Gratiæ actualis necessitatem ad observanda præcepta Decalogi.

EPIGRAMMA.

NOn servit jussis Legis prudentia carnis,
Peccati stimulos nec superare potest.
Sed qua mens anceps patitur mala corporis ægri,
Quærere divinum cogimur auxilium.
Lex igitur facit, ut poscatur gratia Christi,
Ardua qua Legis jussa queant fieri;
Nec jam non valeant carnales vincere sensus,
Quos justæ legis Conditor ipse juvat.

PROPOS. I. Ad observanda divina præcepta, ut oportet, ob anceps judicium mentis, animique corpore gravati ægritudinem, cogimur divinum quærere auxilium.

Dixi, *ut oportet*, idest sine ullo pravo aut inanis gloriæ, aut voluptatis fine, sive, ut est in usu sermonis, *quoad modum*. Quod enim præcepta saltem faciliora, & nulla gravi tentatione pulsante, quale est honorare parentes, impleri queant sine gratia, quantum attinet ad substantiam & officium ipsorum, producta Romanorum exempla & præcedens disputatio commonstrant. Hæc autem propositio pariter ex dictis infertur. Nam servare quodlibet mandatum, *ut oportet*, debet esse sine transgressione legis præcipientis, ut opus rectæ rationi sit consentaneum, nec virtus sit ancilla voluptatis, aut deserviat exitioso timori. At istud sine auxilio gratiæ haberi, saltem in praxi, non potest. Igitur absque gratia legis præcepta, ut oportet, impleri non possunt.

Probatur 2. auctoritate Conciliorum & PP. Milevitana Synodus can. 4. ait: *Quisquis dixerit, eamdem gratiam per Jesum Christum Dominum nostrum propter hoc nos tantum adjuvare ad non peccandum, quia per ipsam nobis revelatur intelligentia mandatorum, ut sciamus quid appetere, quid vitare debeamus, non autem per illam etiam præstari, ut quod faciendum cognoverimus etiam facere diligamus atque valeamus, anathema sit.* PP. Concilii Carthaginensis in Epist. ad Innocentium inter Augustin. 90. nunc 175. perstringunt Pelagianos, quoniam persuadebant hominibus animalibus non percipientibus quæ sunt spiritus Dei, *ad operandam, perficiendamque justitiam, & Dei mandata complenda solam sibi humanam sufficere posse naturam, non attendentes quod scriptum est, Spiritus adjuvat infirmitatem nostram.* Idque paucis interjectis comprobant argumento satis in Schola nostra trito & communi, petito ex orationibus, quibus intellectum & caritatem postulamus ad legem scrutandam, & faciendam. Quod repetitur, & magis inculcatur proxima Epistola 95. nunc 177. S. P. Augustinus de Grat. Ch. cap. 26. postquam ostendit dilectionem, qua divina mandata complemus, donum esse Dei miserantis, qui prior dilexit nos, antequam illum nos dilexerimus, inquit: *Etsi enim Dei mandatum videtur aliquando, non a diligentibus, sed a timentibus fieri, tamen ubi non est dilectio, nullum bonum opus imputatur, nec recte bonum opus vocatur, quia omne quod non est ex fide peccatum est*, scilicet cupiditatis vitio, aut inanis gloriæ tumore corruptum, ut supra explicavi. Hujus autem generis si omnia vellem proferre, infinitus forem, ac verba profunderem.

Falsum est autem quod aliqui reponunt Conc. Milevitanum, & Carthaginense, Innocentium Romanum Pontificem, Augustinum, & alios Pelagianæ hæresis impugnatores gratiam asseruisse necessariam, non ad *simpliciter*, sed *ad facilius* præcepta implenda Decalogi, aut saltem ad ea servanda in ordine ad vitam æternam, unde & PP. & Concilia apposite adhibuerint ea verba, *ut oportet*. Prior enim responsio quomodo ab errore Pelagii differat, ego quidem non video: quoniam & ille in altero sui erroris statu gratiam *ad facilius* implenda mandata increpatus a fratribus non denegavit. Exploditur etiam ea responsio sequenti Canone v. Milevitano: *Item placuit, ut quicumque dixerit gratiam dari, ut quod facere per liberum jubemur arbitrium facilius possimus implere per gratiam, tamquam etiamsi gratia non daretur, non quidem facile, sed tamen possimus etiam sine illa implere divina mandata, anathema sit.* Sive ergo *facilius*, sive *simpliciter* Dei mandata nequeunt sina gratia adimpleri.

Altera autem responsio in primis refutatur ex dictis; quippe non observantur inculpate mandata, nisi cupiditas & inanis gloria procul abscedant; quod diximus munus esse gratiæ medicinalis. Deinde memorati PP. Carthaginenses citata Epistola probant non posse institutam hominis naturam per propriam voluntatem sine gratia implere Dei legem, sive naturalem in corde conscriptam, sive in literis datam, eo quod condelectari legi Dei secundum interiorem hominem, & vincere legem sitam in membris, & captivantem in lege peccati, munus est gratiæ; de qua ad Rom. VIII. ait Apostolus: *Spiritus adjuvat infirmitatem nostram.* Atque hoc pariter argumentum est in Augustino frequentissimum. Igitur Spiritus nos adjuvare debet non solum ut in vitam æternam nitamur, verum etiam ne opus legis pravo fine inquinetur, & lex membrorum interiori legi prævaleat. Nec illud insuper percipere possumus, quomodo æternam vitam minime consequeretur quisquis absque ullo vitio obtemperaret divinæ legi; cum in Evangelio Matthæi cap. XIX. v. 17. legatur. *Si vis ad vitam ingredi, serva mandata*; & apud Augustinum de Nat. & Grat. cap. 2. *Natura humani generis ex illius unius prævaricatoris carne procreata, si potest sibi sufficere ad implendam legem, perficiendamque justitiam, de præmio debet esse secura, hoc est de vita æterna, etiamsi in aliqua gente, aut in aliquo superiore tempore fides eam latuit sanguinis Christi.* Præterea si fatentur Adversarii necessitatem gratiæ ad implenda præcepta, *ut oportet*, necessum est, ut fateantur hoc idem de observantia præceptorum, quæ nulla intentione vitietur. Fit enim *ut oportet*, quod fit ut præcipitur, fruendo Deo, non creaturis, & bono incommutabili, non occiduis hærendo: id vero, quemadmodum dictum est capite præcedenti, & propositione, quam nunc subjicio, dilucide planeque explanabitur, postulat divini muneris largitatem.

PROPOS. II. Non possumus absque Gratia carnales vincere sensus, atque super omnem creaturam diligere Deum; quod est in lege maximum, & primum mandatum.

Explicatur ac simul probatur hæc propositio. Dum quærimus, an possimus sine speciali gratia servare primum legis mandatum, *Diliges Dominum Deum tuum*, non instituitur disputatio de Amore Dei, ut comprehenditur sub communi ratione boni, sive ut animus noster fertur naturali instinctu in beatitudinem, quæ nulla esse potest præter ipsum Deum; ipse enim solus rationali creatura melior est, eamque potest satiare, atque perficere. Talis quippe amor inditus est, necessarius, naturalis, neque est materia præcepti. Similiter non disputatur, num sine gratia amare possimus Deum, ut auctor est supernaturalium donorum, fidei, justificationis, beatitudinis credentibus ac diligentibus repromissæ, atque ut est in se Trinus in Personis; quæ omnia extra dubitationem est longe antecellere viribus mentis, ac voluntatis nostræ nativis. Non est pariter quæstio, an homo Auctorem suum diligere possit absque gratia amore concupiscentiæ, non propter seipsum, sed unice propter proprium commodum atque utilitatem quo pacto si ametur, eo utimur, & delectamur nobis ipsis, constituentes ultimum finem in creatura. Inquiritur, utrum Deus amari possit super omnia, ita ut impleatur primum naturalis legis præceptum quantum ad substantiam, & quantum ad modum, scilicet ametur Deus amore benevolo ac propter seipsum, nec sit amoris medium, sed finis. Enim vero si Deus diligatur propter aliud, nullo modo diligitur super omnia; quoniam, ut inquit D. Bernardus de Diligendo Deo, *Quicquid propter aliud amare videaris, id plane amas, quo amoris finis pretendit, non per quod tendit.* At non possumus Deum amare gratis, & propter se absque dono gratiæ ipsius. Igitur sine gratia implere non possumus primum legis naturalis præceptum.

Minorem probo SS. Doctorum auctoritate, & ratione. S. P. Augustinus in IV. contra Julianum c. 3. *Amor Dei*, inquit, *quo pervenitur ad Deum, non est nisi a Deo Patre per Jesum Christum cum Spiritu sancto. Per hunc amorem Creatoris bene quisque utitur etiam creaturis: sine hoc amore creatoris nullus quisquam bene utitur creaturis.* Et de Grat. & lib. arb. c. 18. *Lex autem sine gratia litera est occidens: in gratia vero Spiritus vivificans: unde est nobis caritas Dei & proximi, nisi ex ipso Deo? Nam si non ex Deo, sed ex hominibus, vicerunt Pelagiani. Si autem ex Deo, vicimus Pelagianos.* D. Bernardus in libro nuper laudato, *Difficile, imo impossibile est suis quempiam, liberive arbitrii viribus semel accepta a Deo libertate ad Deum ex toto convertere voluntatem, & non magis ad propositum retorquere, sicut scriptum est, Omnes quæ sua sunt quærunt.* D. Anselmus de Concordia libert. cap. antepenultimo docet, *voluntatem post desertam justitiam factam ancillam suæ affectionis, quæ ad commodum est.* Et S. Thomas 1. 2. q. 109. art. 3. ait: *Unde homo in statu naturæ integræ dile-*

dilectionem suipsius referebat ad amorem Dei sicut ad finem, & similiter dilectionem omnium aliarum rerum: & ita Deum diligebat plusquam seipsum, & super omnia. Sed in statu naturæ corruptæ homo ab hoc deficit secundum appetitum voluntatis rationalis, quæ per corruptionem naturæ sequitur bonum privatum, nisi sanetur per gratiam Dei. Ratio autem ex dictis est manifesta. Deus enim tunc diligitur propter semetipsum, quando recte utimur creaturis, & omnia ad ipsum, non ad privata bona referuntur: ut modo dicebamus cum D. Thoma, & didicimus ab Augustino disputante contra Julianum, & lib. I. de Doctr. Christiana c. 4. & 22. Atqui sine gratia recte non utimur creaturis, quemadmodum constat ex dictis. Non ergo sine gratia Deum propter semetipsum diligimus.

Eadem positio argumentationibus aliis apud Nostrates communibus corroboratur. Veniunt primo loco divinæ literæ, quæ caritatem inter præcipua dona Spiritus sancti commemorant. Ad Rom. v. 5. scribit Apostolus: *Caritas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis.* Et prima Joannis cap. IV. *Caritas ex Deo est*: unde gratiam inspirantem dilectionem frequentissime probat S. Pater. Legito de H. P. cap. 5. & 6. Accedunt Canones Conciliorum. Milevitani can. 4. *Utrumque Dei donum est, & scire quid facere debeamus, & diligere ut faciamus.* Arausi. 2. can. 25. *Prorsus donum Dei est diligere Deum.* Et Trident. Sess. VI. can. 3. *Si quis dixerit sine præveniente Spiritus Sancti inspiratione, atque ejus adjutorio hominem credere, sperare, & diligere posse, sicut oportet, anathema sit.* Præclara est sententia S. P. Augustini in Epist. 107. *Liberum arbitrium ad diligendum Deum primi peccati granditate perdidimus.* Quam sententiam ita esse accipiendam, ut propter originale peccatum homo contraxerit vulnus concupiscentiæ, atque opus habeat gratia Liberatoris, demonstravi de H. Calviniana cap. 3. Postremo suffragatur sententiæ nostræ ipsamet ratio. Etenim rationalis creatura diligens Deum ut auctorem naturæ super omnia, habet bonam voluntatem, qua illi caste adhæret, & melior fit, quam non habens bonam voluntatem. Atqui sine caritate, quæ diffunditur in cordibus nostris per Spiritum sanctum, non potest rationalis creatura habere bonam illam voluntatem, ut disertissime demonstrat S. Pater in duodecimo de Civit. Dei cap. 9. Igitur sine caritate, quæ in cordibus nostris per Spiritum Sanctum diffunditur, Deum auctorem naturæ diligere non possumus super omnia.

Sunt hoc loco breviter elidenda responsa Adversariorum: qui ad omnia hactenus producta respondent his probari duntaxat non posse hominem lapsum diligere Deum auctorem supernaturalium donorum viribus propriis, posse tamen illum diligere ut Auctorem naturæ. Atque de ipso Deo Auctore supernaturali accipienda esse verba Augustini, Conciliorum, divinæque Scripturæ inde conjiciunt, quod Augustinus finem disputationis duxerit cum Pelagianis supernaturalium gratiarum oppugnatoribus; Concilia vero loquantur de illa caritate, quæ ad justificationem viam sternit. Ac propterea inquiunt consulto addidisse verba illa, *Ut oportet*.

Haud difficile est hanc responsionem pluribus titulis falsam convellere. Principio nullum in Augustino offendes vestigium, unde suadere possis, institui ab illo disputationem de Amore Dei, ut supernaturalium donorum Auctor est. Imo superat intelligentiam nostram, quod Pelagiani non plane rudes, sed acutissimi Dialectici gratiam negaverint necessariam ut animus in Auctorem supernaturalem trahatur: sed uti rationalem creaturam naturaliter rectam nullaque originaria labe inquinatam, & legem vel singulorum insculptam cordibus, vel prædicatione manifestatam putabant; ita cohærenter loquendo ad servandam legem naturalem sufficere autumabant possibilitatem naturæ, ad amplectendam servandamque legem Evangelicam donum supernæ illustrationis, quod non deesset ipsam naturalem legem servantibus. Atque hæc esse dogmata Pelagiana nemo unus in historia hujus hæresis paullulum versatus inficiabitur. Quapropter dicendum est, sanctum Doctorem dum gratiam propugnat ad diligendum Deum, atque ad implenda mandata, loqui de lege etiam naturali singulis hominibus amorem Creatoris præcipiente. Atque id eo maxime, quod nullibi inveneris prædicari ab Augustino necessitatem divinæ gratiæ medicinalis, nisi ob vulnus pugnacis concupiscentiæ, & corruptionem naturæ per Christum sanandæ; non quod objectum dilectionis naturæ universæ transcendat constitutionem. Consentit autem Augustino etiam beatus Thomas. Deinde amor Dei, ut est naturæ Auctor, etsi non est supernaturalis quantum *ad substantiam*; est sententia Nostrorum supernaturalis *quoad modum*; propterea quod voluntas infirma magis ad bona sensibilia, quam ad summum protendat. Postremo S. Pater in lib. IV. contra Julianum cap. 3. diserte loquitur de Amore Creatoris. In libro etiam de Civit. Dei XII. disputat de Bona voluntate, *quæ non ad ipsam rationalem creaturam, quæ minus est, sed ad illum, qui summe est, convertitur.* At hæc duo, Creatorem esse, & summe esse, Deo, ut est Auctor naturæ, conveniunt. Igitur si a gratia est amor Creatoris, & bona voluntas quæ non convertitur ad creaturas; a gratia est quilibet amor Dei super omnia. In Epistola autem ad Vitalem caussam e vestigio afferens, cur perdidimus liberum arbitrium ad diligendum Deum, ait, *Et lex Dei atque doctrina, quamvis sancta & justa & bona, tamen occidit, si non vivificet Spiritus, per quem fit, non ut audiendo, sed ut obediendo, neque ut lectione, sed ut dilectione teneatur.* Igitur sine subministratione Spiritus sancti nullum legis præceptum ita dilectione tenetur, ut subrepente tumore superbiæ, aut exitiosa cupiditate lex non occidat.

Idem dicendum omnino de allatis textibus Scripturarum, & Conciliorum definitionibus. Primo quia absolute & nulla adhibita distinctione affirmant caritatem esse donum Dei. Deinde Joannes in Epistola prima cap. 4. demonstrat esse ex Deo caritatem, qua diligimus nos invicem: hanc vero quantum ad objectum naturalem esse, nemo est qui non videat. Est autem Amor proximi ex Deo, quando non ad aliquam creaturam, sed ad Creatorem ipsum refertur, ut infra in solutione oppositionum demonstrabo. Præterea si diligatur Deus, *ut oportet*, omnium consensione, est donum Gratiæ, idque Concilia definiunt. Sed amor Dei ut Auctoris naturæ super omnia est amor, quo diligitur Deus, *ut oportet*; Ergo hujusmodi amor donum est gratiæ. Minor in Augustiniana Theologia nequit in dubium revocari. Enimvero amor, ut vidimus, rectus est, atque, *ut oportet*, quotiescunque bene utitur creaturis, quotiescunque voluntas convertitur ad illud quod summe est, quotiescunque bono aliquo creato non fruitur. Porro si diligamus Deum tamquam Creatorem universorum super omnia, utimur, non fruimur creaturis, neque ad istas, quæ minus sunt, sed ad illud quod summe est voluntate convertimur. Igitur erit hæc dilectio, *ut oportet*. Ad hæc: dilectione ista amatur Deus gratis & propter se. Quisquis autem negat dilectionem, qua Deus amatur gratis, non esse, *ut oportet*, aperte Augustino contradicit; ut liquet ex lib. I. de Doctrina Chr. cap. 22. de Civit. Dei lib. XI. c. 25. & Ench. cap. 121. nam si Deus ametur gratis, & per seipsum delectet; amore inhæremus bono incommutabili, neque caritatem nostram privatum fluxumque aliquod bonum relaxat. Insuper canon 3. Sess. VI. Tridentini addidit particulam *ut oportet*, ex Canone 6. & 25. secundi Arausicani, atque illud ex nuper laudato cap. 121. Enchiridii, ut constat ex collatione verborum. Augustinus vero eo loco Enchiridii affirmat quæcumque Deus mandat, fieri *ut oportet*, cum *referuntur ad diligendum Deum, & proximum propter Deum.* Dummodo ergo diligatur Deus propter Deum, amabitur *ut oportet*. Deum diligitur, *ut oportet*, quotiescumque diligitur ut ipse præcipit: Si diligatur gratis, propter se, & super omnia, diligitur, ut ipse præcipit: Ergo diligitur, *ut oportet*. Perperam itaque detorquent nonnulli has particulas ad solam dilectionem Dei donorum supernaturalium largitoris.

Quod addunt sacrosancta Concilia loqui de caritate prout ad justificationem æternamque vitam perducit, verissimum est: sed magis sententiam nostram confirmat. Amor quippe quo bene utimur creaturis, amor quo summo bono inhæremus, amor quo Deum diligimus *ut oportet*, amor gratuitus, castus, benevolus justificationis principium est, & ad vitam perducit; ut diximus præcedenti propositione. Talem vero esse amorem Dei Auctoris naturæ, hactenus probatum est. Insuper necesse non est ad reconciliationem obtinendam detestari peccatum, tamquam offensam Dei auctoris gratiarum supernaturalium, sed ex præscripto Conciliorum ac Patrum, imo ex Contritionis formulis probatis usu universorum fidelium, perfecta est contritio si detestemur peccatum tamquam offensam Dei summe boni atque amabilis super omnia. Possumus autem ita peccatum detestari per amorem Dei ut Auctoris naturæ; quia sub hac potissimum ratione Deus est summum bonum, infinitum ac perfectissimum. Insuper in Schola Augustini sicut peccat quisquis avertitur a summo bono, & convertitur ad creaturas; ita ad justificationem disponitur quisquis se avertit a creaturis, & convertitur ad summum bonum. At per amorem Dei auctoris naturæ, dummodo sit gratuitus & super omnia, a creaturis ad summum bonum convertimur. Igitur per hujusmodi amorem disponimur ad justificationem. Atque his Adversariorum nostrorum responsa apertissime revincuntur.

Video ex Recentioribus aliquos mediam sententiam tenere, affirmantes posse hominem lapsum sine speciali auxilio diligere Deum Auctorem naturæ amore imperfecto & inchoato, non autem perfecto & super omnia. Quæ opinio, si amorem imperfectum dixeris illum, per quem Deus rebus creatis postponitur, neque amor Dei dicendus est, ut præmonui præclarissima sententia Bernardi, neque rectus est, sed ordinem naturæ pervertens, utpote rebus temporalibus fruens, & fluxis bonis inhærens, quemadmodum de avaris Deum propter nummum colentibus cap. 25. lib. XII. de C. D. docet Augustinus. Si vero amorem imperfectum dicas illum, qui positive nullam creaturam Deo præfert, sed ab his abstrahit; juxta præcedentem disputationem nostram de Operibus bonis moraliter, dicendum est hujusmodi amorem saltem in praxi non dari, cum magis animum nostrum trahat appetitus rerum sensibilium, aut humanæ gloriæ, quam bonum incommutabile, ut supra ex Augustino & Thoma probatum est.

Honoratus Tournely, qui de Grat. Ch. lib. 2. q. 4. art. 3. mediam hanc sententiam amplectitur, suis argumentationibus refutatur. In prima enim conclusione pag. 421. Ven. edit. recte scribit vitiosum ac perversum esse amorem, per quem positive aliquid Deo praefertur. Sequenti Conclus. probat hominem lapsum sine gratia non posse diligere Deum super omnia amore affectivo, auctoritate D. Thomae superius producta ex 1. 2. q. 109. art. 3. Atqui expresse ibidem docet S. Thomas hominem propter corruptionem naturae, nisi gratia sanetur, magis sequi bonum privatum, quam Deum. Igitur sine speciali Gratiae auxilio homo lapsus bonum privatum Deo praefert; & consequenter diligit Deum amore, si non *quoad substantiam*, saltem quoad *modum* vitioso ac perverso. Probat ibidem Tournely assertionem suam ex canone 25. Synodi Arausicanae definientis neminem per liberum arbitrium peccato primi hominis attenuatum posse diligere Deum, sicut oportet. & veritate cogente fatetur adversus Suaresium hunc Canonem esse accipiendum de Amore Dei etiam ut Auctoris naturae, quoniam Synodus Arausicana reperit impotentiam hominis lapsi ad diligendum Deum super omnia, etiam ex infirmitate per arbitrium contracta. At Canon praefatus non distinguit inter amorem Dei inchoatum & perfectum, sed absolute pronunciat, *Prorsus donum Dei est diligere Deum, & nemo habet quicquam boni, nisi illud illi datum fuerit desuper*. Igitur quilibet amor Dei super omnia, etiam inchoatus & imperfectus, ex Deo est. Et quidem Semipelagiani ab eadem Synodo condemnati, uti pium aliquem affectum, ita fidei initium volebant ex nobis esse; ideoque declaravit haec Synodus citato canone neminem posse, nisi gratia praevenerit, *aut diligere Deum, sicut oportet, aut credere in Deum, aut operari propter Deum*. Atqui ex dono gratiae est fides non solum perfecta, verum etiam inchoata, ut cum Augustino cap. 9. de Praedestinat. Sanctorum declarat eadem Synodus canone 5. & 6. Igitur ex dono gratiae est caritas & amor Dei non solum perfectus, sed etiam inchoatus. Videatur S. Pater etiam de Grat. & lib. arb. c. 19. ubi deplorat tenebras, & inepias Pelagianorum, qui cum scientiam legis ex Deo esse faterentur, volebant caritatem, quae facit ut scientia inflare non possit, esse ex nobis ipsis. Atque ne plura persequar; illius operis, cujus incrementum est a Gratia, a gratia debet esse principium, ut Deo totum tribuatur, & nemo credat se priorem dedisse inchoatam dilectionem, ut ei retribuatur perfecta. Quae tamen omnia disputationis caussa, & absque ulla in oppositam opinionem censura, dicta sint.

Quaeret fortasse aliquis, an in statu purae naturae Deum super omnia posset homo diligere. Si statum illum arbitraris possibilem, respondebis affirmative, eo quod tam Synodus Arausicana, quam Augustinus & Doctor Angelicus videntur repetere dilectionem Dei ex gratiae adjutorio propterea quod liberum arbitrium granditate primi peccati attenuatum sit, & voluntas ob naturae corruptionem magis in bona commutabilia propendat. Si vero in oppositam sententiam declines, respondebis nec eo a te statum purae naturae dene(?) ari, quoniam in eo statu teneretur homo ad amandum Deum super omnia, atque si hoc faceret, bonam voluntatem haberet, & ad vitam perveniret aeternam. Quod dubio procul divinae gratiae postulat adjutorium. In hac autem hominum conditione dicendum est ob vitium naturae pravamque inclinationem arbitrii necessariam esse gratiam medicinalem sanantem vulnera concupiscentiae, cum in statu naturae integrae sufficeret auxilium Dei moventis. Atque haec doctrinae S. Thomae videntur consentanea. Non est igitur necesse cum hac praesenti quaestione illam etiam de possibilitate purae naturae implicare: & hanc cum Thomistis fere omnibus subscribunt Bellarminus, Vasquez, Suarez, & alii, qui alteram quaestionem oppugnant. De illa disserui in Supplemento lib. XII. eamque in praesentia, ut me pede & modulo meo dimetiar, censeo praetereundam.

CONTRARIA ARGUMENTA EXPEDIUNTUR.

Objicies primo. Deuteronomii cap. XXX. v. 11. legitur, *Mandatum hoc, quod ego praecipio tibi, non supra te est, nec procul positum*: & v. 14. *Juxta te est sermo valde, in ore tuo, & in corde tuo, ut facias illud*. Esaiae 44. versu ult. de Cyro legitur: *Omnem voluntatem meam complebis*. Marc. 1. 10. quidam audiens commemorari a Christo praecepta legis ait: *Magister haec omnia servavi a juventute mea*. Et v. 21. *Jesus intuitus dilexit eum*. Paulus etiam ad Philipp. III. v. 6. testatur se ante conversionem suam, justitiam, quae in lege est, servasse sine querela. Possunt ergo etiam ab homine lapso praecepta legis sine speciali gratia adimpleri.

Resp. falsam esse consequentiam. Nam in Deuteronomio dicitur mandatum prope & in corde, quoniam in cordibus nostris diffunditur caritas, atque *ibi est fides, quae per dilectionem operatur*, inquit Augustinus q. in Deuteronomium quarta & quinquagesima. Atque hunc esse verborum Deuteronomii sensum constat ex Epist. ad Rom. c. 10. v. 8. 9. & 10. *Sed quid dicit Scriptura? Prope est verbum in ore tuo, & in corde tuo: hoc est verbum fidei quod praedicamus. Quia si confitearis in ore tuo Dominum Jesum, & in corde tuo credideris, quod Deus illum suscitavit a mortuis, salvus eris. Corde enim creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem*. Est etiam mandatum legis prope nos, in quantum praescribit opera rationali naturae consentanea, & quae possunt impleri, si vitium, quod contra naturam est, sanetur per gratiam. Dicitur Cyrus omnem Dei voluntatem complesse, quoniam per eum Populo Judaeorum a captivitate revertendi, & aedificandi templum facultas data est. Fuisse enim Cyrum idololatram antequam Astyagem oppugnaret, liquet ex proximo capite, versu 4. & 5. Aut si mavis Cyro specialem gratiam fuisse collatam, est id quoque probabile ex insequenti versu 13. *Ego suscitavi eum ad justitiam, & omnes vias ejus dirigam*. Is vero autem, cujus meminit Evangelista Marcus, dilexit Dominus pium percipiendi vitam aeternam studium, & fidem in Christum versu 17. expressam: potuitque, cum esset Judaeus genere, in ipso praecedere fides aliqua Mediatoris implicita, & gratia qua praecepta legis impleverit: licet ob immoderatum divitiarum amorem, quem ex versu 22. & 23. deprehendimus, videatur mihi legem a juventute servasse quantum *ad substantiam* operum, sed sine perverso rem pecuniariam Deo praeferens. Ac propterea inseminatum divinitus desiderium aeternae vitae statim vetustata cupiditatis in illo emarcuit. Apostolus ad Philippenses scribens se conversatum sine querela secundum justitiam quae in lege est, aut significat duntaxat se observasse instituta Majorum, & officia a lege Mosis praescripta, aut legem accepit pro illis praeceptis, secundum quae exercebantur judicia, affirmans se nunquam fuisse delatum ad judices supplicio aut verberibus afficiendum. Quem postremum sensum maxime mihi probant ea verba, *γενόμενος ἄμεμπτος, conversatus sine querela*, est enim ἄμεμπτος idem, ac sine *expostulatione judicii*. Nam quod *ad modum* attinet, legem fuisse transgressum fatetur scribendo *δουλεύοντες ἐπιθυμίαις, καὶ ἡδοναῖς ποικίλαις, desideriis & voluptatibus variis*, scribit ad Titum cap. III. vers. 3.

Secundo objicies verba Apostoli ad Rom. II. v. 14. *Gentes, quae legem non habent, naturaliter ea, quae legis sunt, faciunt*. = Resp. 1. juxta sententiam Augustini Apostolum loqui de Gentibus ad fidem conversis: quod sane scopo & verbis Apostoli undequaque cohaeret. Redarguuntur enim eo loco Judaei, qui ex data sibi lege Gentes ad Christum venientes aspernabantur, & in circumcisione carnis gloriantes legem frangebant. Atque adversus illos Paulus clamat versu 13. non justos esse apud Deum auditores legis, sed factores tantum justificari, caussam subinde afferens, quoniam etiam Gentes, quae legem non habent, praecepta possunt implere, & licet carne circumcisi non sint, habere possunt circumcisionem cordis in spiritu, & Judaeos esse in abscondito. Tales fuerunt, inquiunt Chrysostomus, & Hieronymus in hunc locum, qui verum Deum in lege naturae coluerunt, ut Melchisedech, Job, Ninivitae, Cornelius, & alii gratia Salvatoris praeventi. Cum ergo Apostolus tam aperte sermonem instituat de observantia legis, per quam justificamur apud Deum, & in qua praeceptum justitias custodiens, legemque consummans judicabit eos, qui per literam & circumcisionem sunt praevaricatores legis, eo quod hi carne, illi autem corde circumcisi sint; incontestum est per illud *naturaliter* legem Mosaicam excludere, non gratiam, sine qua nequit haberi justificatio, & circumcisio cordis in spiritu. Rectissime itaque Augustinus, Juliano hunc eumdem Apostoli textum objicienti respondet lib. IV. c. 3. n. 25. *Ideo dicuntur naturaliter quae legis sunt facere, quia ex gentibus venerunt ad Evangelium, non ex circumcisione, cui lex data est: ... propterea naturaliter, quia ut crederent ipsa in eis est per Dei gratiam correpta natura*. Et de Sp. & lit. cap. 27. n. 47. *Nec te moveat quod naturaliter eos dixit quae legis sunt facere. Hoc enim agit Spiritus gratiae, ut imaginem Dei in qua naturaliter facti sumus instauret in nobis. Vitium quippe contra naturam est, quod utique sanat gratia*.

Resp. 2. Dato quod Apostolus de infidelibus orationem instituat, hi *naturaliter* ea quae sunt legis exequuntur, in quantum per originale peccatum non ita est in mente hominum deleta Dei imago, ut nulla in ea veluti lineamenta remanserint, unde merito dici possit in ipsa impietate vitae suae facere aliqua legis, vel sapere. Ita S. P. Augustinus prox. capite 28. n. 48. Ex his autem non sequitur hujusmodi infideles praecepta legis complere quantum *ad modum*, sed quantum *ad substantiam*, & officia virtutum, quae sint in seipsis imperfecta rectae rationis conformia: nec posse omnia, sed aliqua tantum faciliora, ut honorare parentes, nec aliis facere quod nemo perpeti vellet. At haec, quantum *ad modum* pertinet, non impleri sine gratia, commonstrat eo loci Augustinus, dicens quod si discutiatur quo fine virtutes Gentilium factae sint, *vix inveniuntur quae justitiae debitam laudem defensionemve mereantur*. Nec te moveat particula illa *vix*, ut dicas aliqua saltem a Gentilibus opera rectissimo fine & inculpate juxta naturalis legis praescripta patrari. Quamquam enim nolo ego inter Scholasticos arbiter sedere, & opinionem meam praecedenti capite declaravi; obvia est responsio etiam Gentilibus aliquando gratiam adesse ad retinendos inanis gloriae, & cupiditatis stimulos, ut demonstravi c. 2. Prop. IV. Certe Augustinus memorato c. 28. de Sp. & litera ab iis, qui secundum ja-

justitiæ regulam opera exercent laudabilia non dehonestata perverso fine, gratiam nequaquam excludit: sed tantummodo probat stare testamenti novi discrepantiam a veteri, quod per illud lex olim scripta in tabulis instauretur in corde Fidelium, sive testimonium Apostoli accipiatur de Gentibus, quæ venerunt ad Evangelium, sive de Infidelibus: propterea quod manet quidem adhuc in istis lex naturæ, per quam nonnunquam executioni mandant virtutum officia, sed tamen ut lex instauretur in corde, ita ut hæ virtutes bonæ sint undequaque, nec in praxi animus superbia, aut vitiosa cupiditate vincatur, ipsa lex debet in corde per novum testamentum, & per gratiam Christi imprimi iterum, & instaurari. Absolvit ergo Apostolici textus explicationem S. Pater num. 49. his verbis: *Quodlibet horum accipiatur, constat gratiam Dei promissam esse testamento novo etiam per Prophetam: eamdemque gratiam in eo definitam, ut scribantur leges Dei in cordibus hominum.* Quapropter ex memorato cap. 28. recte infertur Gentiles quandoque agere secundum justitiæ regulam, & merito laudari, interdum quoque operari fine non malo: quod nos cap. 2. distinctis thesibus explicavimus. Verum in his Christi gratiam, & aliquam fidem non præcedere, perperam ex hoc loco quidam deducere moliuntur. Imo si animadvertas sedulo, demonstratur oppositum: primo, quia bene undequaque operantes vincunt naturæ vitium, quod utique sanat gratia. Deinde quia legem habent non solum in mente, sed etiam inscriptam cordi, videlicet cum bona voluntate conjunctam. Rursus quia S. P. lib. IV. contra Julianum cap. 3. num. 32. hæc Gentilium opera Gratiæ deputat. Postremo quia eodem cap. num. 25. docet opera quæque infidelium sine Christi gratia, etsi officio sint bona, ac minus punienda iis, quæ naturalem legem transgrediuntur, habere tamen peccatum sibi conjunctum non ratione sui, sed ob intentionem operantium, qui aut terrenæ patriæ exhibent Babylonicam dilectionem, aut dæmonibus, vel humanæ gloriæ deserviunt. Num vero hæ duæ responsiones veræ sint & legitimæ, videbit qui Augustini testimonia non divulsa & mutilata, sed ut jacent laudatis capitibus numerisque explanata, attente perleget. Hac secunda responsione solvuntur aliorum Patrum sententiæ primo aspectu contrariæ. Quotquot enim textum Apostoli de infidelibus exposuere, aut laudarunt in iis virtutum officia duntaxat, aut gratiam penitus non excluserunt, aut de vitio naturæ instaurandæ & sanandæ eo loci non pertractarunt. Nam & infideles exhibere honorem parentibus, reddere suum unicuique, non pejerare, aliqua hujusmodi facere nulla vituperatione, sed laude in se digna, & merito Patres scripserunt, & nullus negat Catholicorum.

Si dixeris damnatam esse Propositionem 22. Baji: *Cum Pelagio sentiunt, qui textum Apostoli ad Rom. 2. Gentes, quæ legem non habent, naturaliter ea, quæ legis sunt, faciunt; intelligunt de Gentibus fidei gratiam non habentibus.*

Respondetur primo cum Vasquez 1. 2. disp. 190. q. 109. cap. 18. num. 178. damnatam esse ob acerbitatem Censuræ: *Quis dicat*, ait doctissimus Jesuita, *damnari sententiam hujus Doctoris in eo quod ait, illud testimonium de Gentibus fidelibus intelligendum esse, cum sit sententia S. Augustini, & omnium Patrum?* Et infra, *Sensum hujus damnationis, prout a me explicatus est, contuli cum Illustrissimo Domino Cardinali Toleto, cum Sacri Palatii Concionator, & Theologus esset, anno 1586., eumque probavit, & germanum esse dixit, propriaque manu subscripsit, cujus subscriptionis exemplum apud me adhuc est.* Quis autem poterat damnationis sensum melius percipere, quam Toletus missus a Gregorio XIII. Lovanium in Causa Baji, & ab ipso Pontifice circa Bullam a Lovaniensibus recipiendam plenissime instructus? Revera cum S. P. Augustinus doceat, quod etiam si Apostolicum testimonium accipiatur de infidelibus, stat adhuc discrimen inter legem, & gratiam, neque hæc interpretatio adjuvat Pelagianos conantes ex hoc loco probare in infidelibus veras esse virtutes; constat propositionem Baji insimulantis eamdem interpretationem Pelagianismi esse falsissimam, atque acerbissimam. Quod tamen addit Vasquez omnes Patres explicare locum Apostoli de Gentibus fidelibus, arbitror esse falsum: & propterea articulus Baji est etiam Patribus injuriosus. At Patrum sensa non repugnare Augustino verum est, ut supra dicebamus. Resp. 2. in sensu ab Auctore intento articulum Baji non solum falsum esse, sed etiam hæreticum. Significat enim infideles sine gratia *habituali*, quam tantum Bajus admisit, & sine qua omnia opera infidelium asseruit esse peccata, non posse observare legem naturalem; cum possint optime *quoad substantiam* absque ulla gratia speciali, *quoad modum* vero cum inspiratione Spiritus sancti moventis, & nondum inhabitantis.

Ob. 3. Si nemo sine gratia posset diligere Deum tamquam auctorem naturæ, immerito damnata esset tricesima quarta propositio Baji: *Distinctio illa duplicis amoris, naturalis videlicet, quo Deus amatur ut auctor naturæ; & gratuiti, quo Deus amatur, ut beatificator; vana est & commentitia, & ad illudendum sacris literis, ac plurimis veterum testimoniis excogitata.* Idem asserendum est de propositione 36. *Amor naturalis, qui ex viribus naturæ exoritur, ex sola philosophia cum elatione præsumptionis humanæ, cum injuria Crucis Christi defenditur a nonnullis Doctoribus.*

Respondetur hujusmodi propositiones rectissime fuisse proscriptas. Primo quia datur amor naturalis quo animus fertur in beatitudinem, cujus desiderium corrupta per peccatum natura non potuit amittere: atque hic amor non est a gratia, quemadmodum nec liber ea libertate, quæ sufficiat ad meritum, ut Bajus, Quenellus, & Jansenius commenti sunt, refutati de H. Calviniana cap. 2., sed est amor inditus a natura, indeliberatus, & necessarius. 2. Datur amor naturalis etiam deliberatus, quantum ad objectum, eoque revera diligitur Deus, ut est Auctor naturæ, neque amor iste *secundum substantiam* malus est, sed bonus & rectæ rationi consentaneus, licet aliquando non habeat rectitudinem finis, si Deus non diligatur propter se, gratis, & amore benevolo. 3. Etiam datur amor Dei Auctoris naturæ & bonus undequaque sine gratia Spiritus sancti inhabitantis, quam duntaxat admisit Bajus, ut constat ex articulo 62., in quo rejicit tamquam commentitiam & odiosissimam distinctionem duplicis justitiæ, *alterius quæ fit per Spiritum caritatis inhabitantem, & alterius quæ fit per inspirationem Spiritus sancti nondum cor inhabitantis & in eo caritatem diffundentis.* Ex qua prava doctrina sequeretur quæcunque fiunt ab homine nondum justificato vere esse peccata: quod & Bajus asseruit art. 35., ut cap. 2. dictum est. Promeruit ergo etiam articulus 34. & 36. hanc perniciosam hæreticamque doctrinam comprehendens, censoriam Ecclesiæ animadversionem.

Illud quoque respondere possumus prædictos articulos Baji fuisse damnatos, non ob id, quod spectat ad duplicem amorem, sed quod attinet ad nimis austeri, severique judicii libertatem. Ita Gabr. Vasquez 1. 2. disp. 195. cap. 4. num. 28. Suarez etiam Prolegom. 6. de Grat. cap. 2. num. 14. fatetur plures Bajanos articulos fuisse damnatos non propter doctrinam, *sed propter acerbitatem & audaciam.* Quod declarasse ipsum summum Pontificem Pium V. colligitur ex iis, quæ supra diximus de Cardinali Toleto, & contestatur Vincentius Contensonius Tom. 1. lib. VIII. disp. 1. cap. 2. §. 1. In serie harum propositionum esse præsertim tricesimam quartam, ex eo constat, quod Eminentissimus Bellarminus lib. 6. de Grat. & lib. arb. cap. 7. tam intrepide sententiam nostram defendit, ut scribat: *Existimamus non posse Deum, nisi ope ejus, diligi neque ut auctorem naturæ, neque ut largitorem gratiæ & gloriæ, neque perfecte, neque imperfecte, ullo modo; atque hanc non dubitamus sententiam S. Augustini, imo & Scripturarum, & Conciliorum, quicquid aliqui minus considerate in hac parte scripserint.* Quis autem dixerit tantum virum damnatam in Bajo opinionem aut ignorasse, aut propugnasse?

Objicies 4. quædam argumenta a ratione quorum solutio ex dictis facillima est, ideoque ea breviter proponuntur. Est autem primum: Præcepta Decalogi sunt proportionata naturalibus viribus creaturæ rationalis, possunt ergo naturaliter adimpleri. Alterum est: potest mens humana citra specialem gratiam Deum cognoscere, & incommutabilis justitiæ legem percipere: igitur potest voluntas Deum amare, & secundum justitiæ regulam operari. Sequitur tertium: Connaturale est homini diligere summum bonum, si illud mente percipiat. At per ideam naturaliter inditam percipimus summum bonum esse Deum. Ergo Deum diligere connaturale nobis est. Accedit quartum: Possumus naturaliter diligere creaturas; quare non Deum rebus omnibus creatis amabiliorem? Quintum est hujusmodi: Potest homo sine gratia Deum glorificare; Apostolus enim ad Rom. 1. v. 21. reprehendit Gentiles Philosophos, *quia cum Deum cognovissent, non sicut Deum glorificaverunt.* Cultus autem Dei nihil aliud est, quam caritas per Augustinum Epist. 167. alias 29. Igitur si potest Deus sine gratia glorificari, potest etiam amari. Postremum esto: Potest dari amor inchoatus & imperfectus, qui nec ordinetur ad supernalem beatitudinem, nec positive Deum præferat bono alicui creato. Ad hunc amorem non requiritur gratiæ auxilium; Igitur, &c.

Respondetur ad primum, præcepta Decalogi esse naturæ rationali proportionata quantum spectat ad objecta, & ad officia præceptorum, non autem quantum attinet ad modum, & finem; idque ob ipsius naturæ corruptionem, cui appetitus laudis, aut noxia cupiditas subrepit: hoc tamen pacto etiam esse proportionata, si vitium naturæ sanetur, & Dei imago, in qua naturaliter conditi sumus, instauretur per gratiam; ut de Spir. & lit. cap. 21. docuit nos Augustinus: Qui etiam de natura & Grat. cap. 48. exemplum affert lucis, quam sani oculi vident, non ægri; & cap. 49. possibilitatis ambulandi, quæ est in sanis pedibus, non in contractis; quibus exemplis demonstrat adversus Pelagium neminem posse absque adjutorio Salvatoris ita legem servare, ut vitet peccatum, quoniam corpus aggravat animam, terrena inhabitatio deprimit sensum multa cogitantem, & vitiata natura, de qua loquimur, medicum implorat, & clamat, *Sana animam meam.*

Ad secundum facilior est responsio, si dicamus nullam cognitionem sive naturalis, sive practicæ veritatis, si ab inspiratione gratiæ disjuncta est, posse animum nostrum ad pia studia inflammare. Vel enim scientia cum in-

teriori

teriori suavitate & caritate conjungitur, vel tantummodo veritatem ostendit non impertiendo caritatem. Si sit cognitio prioris generis, est Gratia Christi, qua agitur non solum ut facienda noverimus, verum etiam ut cognita faciamus, auctore Augustino de Gratia Ch. cap. XII. Si vero sit cognitio sine inspiratione dilectionis, inflat, non ædificat; neque ad servandam legem sufficiens est, quemadmodum commonstrat S. Pater capite præcedenti, Pauli Apostoli auctoritate & exemplo. Neque id scientiæ vitium est, sed animi, qui pressus corpore ab idea universali vertitur ad imagines temporalium specierum, easque particulari & practico judicio præfert bono summo, atque incommutabili, ut possit dicere cum Apostolo, *Quod odi malum, hoc ago*: aut cum altero, *Video meliora proboque, deteriora sequor*. Sed vide quæ cap. 3. disserui de vitiorum origine, nec non Doctorem præclarissimum de Nat. & Gratia cap. 50. Potest tamen responderi, non esse de mente humana, & de voluntate eodem modo ratiocinandum. Nam, ut docet S. Thomas 1. 2. q. 109. art. 2. ad 3. *Magis est natura humana corrupta per peccatum quantum ad appetitum boni, quam quantum ad cognitionem veri*. Cujus rei facile est caussam assignare: eo quod a voluntate peccatum proxime procedit, & in voluntate commoratur. Non enim peccat homo malum cognoscendo, sed bonum male appetendo: neque ipsa ignorantia sine libera voluntate potest esse culpabilis. Quare recta cognitio suapte natura non infert voluntatem rectam; & fides ipsa omni cognitione naturali præstantior sine caritate nihil prodest.

De tertio argumento plura non dicam. Etenim percipimus Deum esse summum bonum notitia universali & speculatrice, non singulari & practica, ut explicatum est modo: & licet sit nobis connaturalis dilectio, non est tamen saltem naturæ corruptæ connaturalis ordo debitus dilectionis, qui est uti rebus creatis, & incommutabili bono inhærere; *cum appetitus voluntatis rationalis sequatur in hoc statu bonum privatum, nisi sanetur per gratiam*. Quod si dicas voluntatem rationalem naturali inclinatione ferri in summum bonum; respondeo & hanc inclinationem a contraria & vehementiori retardari: & hanc esse perfectionem rationalis naturæ, ut sit ordinata ad finem per gratiam obtinendum, & demum non repugnare inclinationem naturalem in objectum, cui adhærere non potest, nisi divinitus adjuvetur, ut anima separata appetit corporis unitionem, infirmus valetudinem, & quilibet homo perpetuam felicitatem.

Ad quartum hanc responsionem habeto. Vel sermo est de amore rerum creatarum propter seipsas, vel propter Deum. Si res creatæ amentur propter seipsas, fruimur creaturis, & amor castus non est, seu exoritur a voluntate infirma, depravata, ac proniori ad privata bona, quam ad summum & immutabile. Proinde qui ita amat non proficit, sed deficit, & exhibendo Babilonicam dilectionem aut inflatur superbia, aut cupiditate deprimitur. Quod si creaturæ amentur propter Deum, dilectio ex Deo est, neque sine gratia potest haberi, ut affirmat Joannes Evangelista, & demonstrat Augustinus de Grat. & lib. arb. cap. 18.

In quinto falsa est interpretatio eorum, qui verba Apostoli de aliquali dilectione, quæ non sit dilectio Dei super omnia, solent accipere; non enim glorificant Deum, sicut Deum, qui illum singulis creaturis non præferunt. Errant etiam qui Dei cultum in illa aliquali dilectione nituntur commonstrare ex Epistola 29. Augustini. Nam S. Doctor scribens eo loco: *Quid est pietas, nisi Dei cultus? Et unde ille colitur nisi caritate?* loquitur de servis Christi piis ac fidelibus habentibus pietatem appellatam a Græcis [illegible], vel expressius [illegible], & de caritate, quæ est de corde puro, conscientia bona, & fide non ficta, & quæ est legis totius plenitudo. Quamobrem non video, cur Tournely, qui in ea est sententia, neminem sine speciali auxilio gratiæ posse diligere Deum super omnia, probet ex verbis Apostoli & Augustini esse ex nobis amorem aliquem inchoatum, cum tam aperte cultum, & dilectionem super omnia uterque commendet. Est ergo verissima interpretatio, & Apostolico testimonio conformis, Gentiles philosophos Dei notitiam habentes, illum non glorificasse sicut Deum, quoniam evanuerunt in cogitationibus suis, & obscuratum est insipiens cor eorum, idest magis allecti sensibilibus bonis transmutarunt veritatem Dei in mendacium, & creaturæ potius servierunt quam Creatori. Dignissimi reprehensione, quia vel habebant gratiam sufficientem ad resistendum sensuum illecebris, vel hac gratia justo judicio privati libere traditi sunt in desideria cordis eorum. Sed lege cap. 1. Epistolæ ad Rom., & vicesimum secundum Augustini de Nat. & Grat. contra Pelagium.

Ad postremum, quoniam nolo esse longus in singulis explicandis, respondeo breviter, amorem illum inchoatum, si bono mutabili nequaquam hæreat, esse ex Christi gratia: *Nec initium ejus ex nobis, & perfectio ejus ex Deo: sed si caritas est, tota nobis ex Deo est*; inquit lib. 2. ad Bonifacium cap. 9. AUGUSTINUS.

CAPUT V.

Requiri gratiam Salvatoris ad vitandum peccatum, & tentationes vincendas.

EPIGRAMMA.

Nulla anima est, quæ non mortali carne gravetur,
Nec quæ corporea conditione gemat.
Sed confirmare invalidam, & frenare rebellem,
Legitimum & proprium est mentis opus dominæ.
Quæ vis naturæ ut moderamine temperet æquo,
Et subdat sceptris noxia quæque suis,
Auxilium a Domino & vires petat, ut valeat se
Vincere, nec sensus incitet illa suos.
Nam nullos famula poterit compescere motus,
Ni fuerit Christi semper amore potens.

PROPOSITIO: Non possumus aut peccatum vitare, aut tentationem aliquam sine gratia vincere undequaque, idest, æquo moderamine, ita ut motus sensuum compescantur, & frenetur appetitus rebellis.

Sequitur hæc propositio ex dictis; nam aliquomodo nos absque gratia recte operari, & tentationem saltem levem superare, inspecta substantia operum & officio virtutum, tam verum est, quam posse impleri sine gratia aliqua præcepta, & multa opera ab infidelibus fieri, quæ secundum se nequeunt vituperari. At undequaque sine speciali gratia nullum peccatum, & nulla tentatio quamvis minima vincetur; quoniam, ut sæpenumero dictum est, si non adjuvat gratia medicinalis oritur ex bono opere & tentationis victoria tumor superbiæ, & vitio pellitur vitium. Quod asserit hoc Epigrammate Prosper, & Augustinus lib. XXI. de Civ. Dei c. 16. & in IV. contra Julianum cap. 3.

Breviter tamen confirmatur propositio. I. Divinis literis: Sap. enim VIII. legimus. *Nemo potest esse continens, nisi Deus det*. Apostolus ad Romanos VIII. 37. ait: *In his omnibus superamus, propter eum, qui dilexit nos*. Est in Græco, [illegible], propositio cum genitivo, significans, *cum viribus a Deo datis gratuito amore*, cum ex regulis Grammatices, tum ex versu 1. & 2. capitis quinti, ubi dicitur, nos habere pacem ad Deum, & accessum per eundem ad gratiam, [illegible], *Per Dominum nostrum Jesum Christum*. Matth. etiam VI. 13. jubemur orare, *Et ne nos inducas in tentationem*. II. Probatur ex definitionibus Ecclesiæ, nam Innocentius in Rescripto ad Concilium Carthag. *Nisi magnis precibus* (inquit) *gratia in nos implorata descendat, nequaquam terrenæ labis, & mundani corporis vincere conemur errores, cum pares nos ad resistendum non liberum arbitrium, sed Dei solum facere possit auxilium*. Et ad Patres Milevitanos: *Ecce invenies, qui non posuerunt Deum adjutorem sibi. Negantes auxilium Dei inquiunt hominem sibi posse sufficere, nec gratia nunc egere divina: qua privatus necesse est diaboli laqueis irretitus occumbat*. Synodus 2. Arausic. canone 9. *Divini muneris est, cum & recte cogitamus, & pedes nostros a falsitate, & injustitia continemus*. Et canone 22. *Nemo habet de suo, nisi mendacium, & peccatum*. III. Probatur ex Augustino, qui in Epist. 106. nunc 186. c. 9. ait, *ex adjutorio Dei nostram provenire victoriam*, & cap. 10., *Sine gratia dicimus ad non peccandum nihil voluntatis arbitrium valere*. In Psalm. 18. *Deo desistente ab adjutorio laborare potes, vincere non potes*, & Serm. IX. de div. cap. 9. *Sine dubio vinceris, si illum adjutorem non habueris*. IV. Probatur ratione: Aut vitatur peccatum Dei amore, aut fine honesto, aut perverso & vitioso. Si hoc dixeris, clavum clavo, peccatum peccato pellis. Honestus finis sine gratia, saltem in praxi, non datur. Item nec Dei amor, ut in superioribus demonstravi. Ergo sine gratia abstinere prorsus a peccato, & tentationes superare non possumus. *Tunc itaque* (ait S. Pater de Civit. Dei libro XXI. c. 16.) *vincenda vitia deputanda sunt, cum Dei amore vincuntur, quem nisi Deus ipse non donat, nec aliter, nisi per Mediatorem Dei & hominum hominem Jesum Christum*.

Ad hæc vero sunt qui respondent, valere hæc omnia de victoria tentationum ad veram justitiam pietatemque spectante. Quibus propositione prima capitis præcedentis, & in tertio quoque capite plenissime est satisfactum. Liquet etiam ex dictis hactenus, requiri gratiam non solum ut vincamus, sed ne ipsi vincamur, ne quis succumbat diabolicis laqueis irretitus, ne in falsitatem atque injustitiam labamur, ne apertissima vitia pellantur aliis occultis, quæ putantur esse virtutes, in quibus regnat superbia, & quædam sibi placendi altitudo tumida, ut Augustinus ait eodem cap. 16. de Civ. D. libro XXI. Nullam itaque, quantumvis minimam tentationem possumus superare, si gratia destituamur, nisi forte more Romanorum, in quibus *Vicit amor patriæ, laudumque immensa cupido*. Id autem quod nonnulli scripsere gratiam præstare ut facilius tentationes & peccata vincantur, pariter refutatum est supra: atque ulterius rejicitur Epistolis nuper laudatis Innocentii, & Augustini, locisque aliis innumeris non semel in aspectum productis.

Contra hanc propositionem urgent Adversarii plures pro-

propositiones Baji, & Quenellii, præsertim ex Bajanis 27. *Liberum arbitrium, sine gratiæ Dei adjutorio, nonnisi ad peccandum valet* : & 19. *Fures ii sunt & latrones, qui dicunt tentationi ulli sine gratiæ adjutorio resistere hominem posse, sic, ut in eam non inducatur, aut ab ea superetur*. Et ex Quenellianis 38. *Peccator non est liber nisi ad malum, sine gratia Liberatoris* : & 39. *Voluntas, quam gratia non prævenit, est capax omnis mali, & incapax ad omne bonum*.

Verum facilem illa habent intelligentiam ex Responsione ad ob. 3. præcedentis dissertationis. Liberum enim arbitrium sine gratia potest suam beatitudinem appetere naturali instinctu, quem non potuit amittere depravata natura: cui proinde post lapsum non solum tenebræ & malitia manent, sed etiam imago Dei non omnino detrita, ideu honestatis, & lumen rationis, & in bonum universale congenita & antiqua propensio. Potest actus plures indeliberatos peragere, quos culpabiles Bajus & Quenellus impie dixerunt. Potest exercere officia virtutum, & præcepta aliqua implere *quoad substantiam*, operatione secundum se laudabili & honesta, etsi extrinsece, & ex fine operantis non bona undequaque. Potest & rectissimo fine vitare peccatum cum sola gratia actuali sine habitu fidei & remissione peccatorum, qualem Gratiam a justificatione sejunctam Bajus & Quenellus apertissime oppugnarunt. Omni ergo jure istorum assertiones anathemate confixæ sunt; & quamquam aliquæ sensum catholicum habere queant, & videantur speciem veritatis præferre; sunt in sensu ab auctoribus intento respective falsæ, scandalosæ, & hæreticæ. Quæ cum ita sint, miramur justissima harum propositionum damnatione nonnullos abuti ad criminationem Augustinianæ doctrinæ: quasi nullam tentationem etiam minimam sine gratia superari non posse, non propugnent etiam Bellarminus, Franciscus Toletus, & Vasquez, quem vide P. 2. disp. 190. cap. 107. aut quasi in condemnatione Baji & Quenellii proscripserit Ecclesia, quæ olim definivit adversus hæreticos Pelagianos.

Secundo objiciunt testimonia Augustini scribentis in primo De peccat. meritis cap. 22. *Unde enim fit, ut homo ab ineunte pueritia, modestior, ingeniosior, temperantior, ex magna parte libidinum victor, qui oderit avaritiam, luxuriam detestetur, atque ad virtutes ceteras provectior, aptiorque consurgat, & tamen eo loco sit, ubi ei prædicari gratia christiana non possit?* Idem Augustinus lib. 1. de Civ. Dei cap. 25. Marci Reguli virtutem commendat, & lib. v. cap. 12. virtutes inclytas Romanorum.

Respondetur hæc nullius esse momenti. Sanctus enim Augustinus in primo De peccatorum meritis probat eo argumento gratiam fidei Christianæ non rependi virtutibus moralibus & humanis, nec pro antegesta vita rationales animas pellibus corporeis alligi. Addidit præterea consulto, *Ex magna parte*; ne opineris, victoriam libidinum, ceterasque virtutes bonas esse in illo homine undequaque. In primo de Civitate Dei Regulum præfert Catoni, quoniam is victus Cæsari dedignatur est subjici; Regulus autem maluit Romanos ferre serviendo, quam eis se auferre moriendo: utrumque autem ait peccatum peccato declinasse. Aliorum Romanorum virtutes bonas extitisse quantum ad officium, non quantum ad finem attinet, & propterea fuisse illis redditam mercedem temporalem, satis arbitror repetitum. Oppositiones aliæ, si quæ sunt, facillimam habent ex dictis solutionem.

Quæri loco isto solet, num justus gratia sanctificante exornatus opus habeat etiam actuali, ut peccata declinet. De ea pertractavi de H. Pelagiana cap. vi. Prop. 2. Cum Synodus Arausicana can. x. definiat etiam justis ac sanctis divinum adjutorium semper esse implorandum; videtur affirmativa sententia firmissime, atque tutissima.

CAPUT VI.

Omnia peccata venialia devitare est divinæ gratiæ singularissimum privilegium.

EPIGRAMMA.

Magna quidem in multis est excellentia Sanctis,
Quorum animos superi gratia roris alit.
Sed dum mens quædam patitur mala corporis ægri,
Et pugnam internis exteriora movent,
Nunquam ita perfecto capiet victoria bello,
Vera ut securus pace fruatur homo.
Inter discordes motus contagia serpunt,
Ipsaque virtutum gaudia vulnus habent;
Ut faciat notum longa experientia cunctis,
Non esse hoc plenam tempore justitiam:
Ni Dominus miserando lavet delicta suorum,
Et dans virtutum munera det veniam.

PROPOSITIO: Toto vitæ tempore nequit justus pugnam, quam internis movent exteriora, perfecta victoria superare, ita ut discordibus motibus rationis ac sensuum non excitetur levis quædam noxia delectatio deliberata, & servetur in excellentia sanctitatis plena justitia. Quare nemo vitare potest peccata quæque venialia in tota vita, nisi ex speciali Dei privilegio.

Hanc propositionem communiter a Theologis probatam confirmant omnium plane genera argumentorum. Traditur primo in sacris literis. Paralip. 11. cap. 6. v. 36. *Non est homo qui non peccet*. Eccles. 7. v. 21. *Non est homo justus in terra, qui faciat bonum, & non peccet*. Jacobi 3. v. 2. *In multis offendimus omnes*. Joan. Epist. 1. cap. 1. v. 8. *Si dixerimus, quoniam peccatum non habemus, ipsi nos seducimus*. Quæ omnia ad omnes homines etiam sublimioris sanctitatis pertinere, liquet ea universali verborum pronuntiatione, ex Can. 6. Synodi Milevitanæ, ex Augustino de Nat. & grat. cap. 36. & 2. de Peccatorum meritis cap. 7. & 13. Demonstratur 2. ea Oratione Dominica, qua etiam eximiæ probitatis viri quotidie orant dicentes, *Dimitte nobis debita nostra*: quod argumentum repetitur ab Augustino loco nuper laudato, & de Nat. & grat. cap. 35. & de Dono Persev. cap. v. Quæ oratio non solum est humilis, sed etiam vera, ut Tridentinum inquit Sess. 6. cap. xi. & si quis *sic accipiendam putaverit, ut dicat propter humilitatem oportere dici nos habere peccatum, non quia vere ita est*, noverit hanc interpretationem esse Pelagianam memorato Canone vi. Milevitano proscriptam. Tertio communitur testimoniis Sanctorum Doctorum. Inter quos S. P. Augustinus de Peccat. meritis lib. 2. cap. 7. ait: *Credo Scripturæ dicenti, Non intres in judicio cum servo tuo, quoniam non justificabitur in conspectu tuo omnis vivens. Et ideo misericordia Dei opus est, quæ superexaltat judicio, quæ illi non erit qui non facit misericordiam. Et Propheta cum diceret, Dixi pronunciabo adversus me delictum meum Domino, & tu dimisisti impietatem cordis mei, continuo subjunxit, Pro hac orabit ad te omnis Sanctus in tempore opportuno. Non ergo omnis peccator, sed omnis Sanctus: vox enim Sanctorum est, Si dixerimus quia peccatum non habemus nos ipsos seducimus, & veritas in nobis non est, &c.* Et de Nat. & grat. cap. 36. *Hac ergo Virgine* (Beatissima Dei Genitrice) *excepta, si omnes illos sanctos & sanctas cum hic viverent congregare possemus, & interrogare, utrum essent sine peccato, quid fuisse responsuros putamus, utrum hoc quod iste dicit, an quod Joannes Apostolus? Rogo vos quantalibet fuerint in hoc corpore excellentia sanctitatis, si hoc interrogari potuissent, una voce clamassent, Si dixerimus, quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, & veritas in nobis non est; an illud humilius responderent fortasse quam verius? Sed huic jam placet, & recte placet laudem humilitatis in parte non ponere falsitatis. Itaque hoc si verum dicerent, haberent peccatum quod humiliter faterentur, quia veritas in eis esset. Si autem hoc mentirentur, nihilominus haberent peccatum, quia veritas in eis non esset*. Placuit hæc integra exscribere, quoniam præcedentia magnopere illustrant. De Dono Persev. cap. 2. inter dogmata quæ adversus Pelagianos Catholica defendit Ecclesia connumerat, *In quantacumque justitia sine qualibuscumque peccatis in hoc corruptibili corpore neminem vivere*. Eadem est doctrina Hieronymi lib. 2. contra Pelagianos, D. Thomæ 1. 2. q. 109. art. 8. & aliorum.

Demonstratur tandem propositio ratione ex præmisso Epigrammate Prosperi, & cit. articulo Thomæ deprompta. Continuo enim, quandiu mens corruptibili corpore gravatur, sensus rationi bellum cient, atque discordes motus suscitant variæ temporalium bonorum imagines. Ita concupiscentiæ perpetuis jactatur fluctibus, quorum dum unum comprimit & frangit, alter insurgit & quatit animum, nunc voluptatis, nunc inanis gloriæ repentino appetitu distractum. Ut ergo devitet omnia penitus peccata, debet pervigil ratio singulis momentis circumspicere, fluctus frangere, motus reprimere, & pulsantibus illecebris libera voluntate nullatenus propter se delectari. Hoc specialissimum beneficium esse facile intelliget quisquis humanam infirmitatem, captivantem concupiscentiam, pugnas internas atque externas, cogitationem, & affectuum humanorum vicissitudinem animadverterit. Profecto si magna est gratia inspiratio sanctæ dilectionis tam robustæ, ut frangat humani cordis duritiam: major erit gratia, quæ perseverans diu ab injustitia nos continet; maxima vero, quæ per totam vitam a minimis culpis indesinenter præservet.

Antequam leves quasdam oppositiones dispellam, præmoneo, posse hominem justum vitare ad aliquod tempus omnia venialia peccata, quoniam non semper appetitus sensitivus in actus aliquos deordinatos prorumpit, præsertim ubi flagrantissima caritas animum inflammat & purgat: neque occurrunt momentis omnibus peccandi occasiones, perversarumque cogitationum diverticula. Sunt qui hoc tempus adeo coarctant, ut credant septies saltem in die justum cadere: quod videtur comprobari versu 16. cap. xxiv. Proverbiorum. At hoc loco, *septies*, pro, *crebro & sæpe*, positum est, ut Gen. iv. 24. Ps. xi. 7. & Ps. 118. v. 164. Deinde, licet præclari Theologi, etiam Tournely de Grat. Ch. pag. Ven. edit. 456. verba Proverbiorum accipiant pro peccatis, quasi sit idem peccare, & universaliter cadere: ait tamen Augustinus xi. de Civ. Dei cap. 31. *Pro universo sæpe ponitur, sicuti est, Septies cadet justus, & resurget, idest, quotiescumque ceciderit, non peribit. Quod non de iniquitatibus, sed de tribulationibus ad humilitatem perducentibus intelligi voluit*. Et si aliquis hunc locum de peccatis interpretatur, fallitur apertissime; nusquam

enim

enim verbom נפל *Naphal*, *cadere*, istic in Hebræo positum, est *peccare*; sed ubicunque opponitur verbo קום *Cum*, *surgere*, accipiendum est de tribulationibus, & calamitatibus hujus vitæ. Quod non solis comprobant Auctores laudati a Calmet, sed complures alii, & Hebraicæ Concordantiæ Esaiæ xxiv. 20. Jerem. xxv. 27. Amos viii. 14. Mich. vii. 8. Est ergo Augustini interpretatio verissima & certa. Deinde perperam addunt aliqui ea verba, *in die*, quæ non habentur in Vulgata, nec in Hebraico, nec in lxx. atque si haberentur, possent significare tempus indefinite, ut Joan. ix. 4. Gen. xl. 4. Exod. xiii. 10. &c. Igitur quandiu stet justus absque minima labe, & quoties cadat, obscurum est, nec est ratio eadem in omnibus.

Illud etiam animadverto non comprehendi in hac generali assertione purissimam Dei Matrem; de qua sapientissime monuit Augustinus de Nat. & Grat. cap. 36. nullam prorsus habendam esse quæstionem. Et Tridentinum Concilium Sess. vi. edidit Canonem ordine 23. *Si quis dixerit hominem semel justificatum .... posse in tota vita peccata omnia, etiam venialia, vitare, nisi ex speciali Dei privilegio, quemadmodum de beata Virgine tenet Ecclesia; anathema sit*. Ob quam sacrosanctæ Synodi definitionem abstinemus etiam a sententia Magistri, & veterum quorumdam Scholasticorum in iii. sent. dist. 3. Sacram Virginem immunem extitisse omni peccato tantum, cum Spiritus sanctus supervenit in eam, & Virtus Altissimi obumbravit illi, scilicet, cum æternum Dei Verbum concepit. Hanc opinionem Gregorius Ariminensis in 2. dist. xxxi. q. 2. art. 3. communem appellat inter Doctores. sed supponit Virginem conceptam in originali peccato, cujus fomes per obumbrationem Spiritus, & Virtutis Altissimi fuerit extinctus. Id vero aut falsum est, aut in disputationem nullatenus revocandum. Idcirco verba Damasceni laudata ibi a Magistro, & consimilia quædam aliorum Patrum, si non possint commoda interpretatione emolliri, erunt debita reverentia prætermittenda. Si quærat aliquis, an Deipara recitaverit Orationem Dominicam productam supra in Propositionis confirmationem; respondeo potuisse illam recitare, etiam cum petitione, *Dimitte nobis debita nostra*, nomine totius Ecclesiæ, & pro se etiam, quatenus dimissa dicuntur debita, quæ divina liberalitate non contrahuntur. At ceteris Sanctis petitionem istam necessariam esse pro seipsis, & pro contractis debitis, demonstratum est supra, & definitum etiam Canone 82. Concilii Africani sub Cælestino.

De Sancto Joanne Baptista non ita loquendum est, cum Augustinus solam Virginem excipiat, & Tridentina pariter Synodus de hac sola pronunciet. Legitur quidem Matth. xi. *Non surrexit inter natos mulierum major Joanne Baptista*, & in Hymno Ecclesiæ dicitur illum petiisse sub teneris annis deserta, *Ne levi posset maculare vitam Crimine lingua*. Sed primis verbis ostenditur tantum prærogativa Joannis super ceteros antiquæ legis Prophetas, posterioribus singulare illius studium in custodia linguæ, & cultu solitudinis celebratur. Et observatum a multis non male, [illegible], *surgere*, quod usurpatur citato loco Matthæi, significare sermonis proprietate adventum Prophetarum, ut colligitur ex Lucæ vii. [illegible], & Joan. vii. 52. [illegible]. Verum si maxis Joannem ab omni culpa levissima fuisse immunem, imo si id concesseris cum Panegyristis hujus ævi eximio cuilibet Divo, ne amplificatio Rhetorica candori Theologiæ quid tenebrarum offundat, dicam tantam sine vulnere victoriam singulari gratiæ miraculo tribuendam.

Jam vero contraria argumenta solvenda sunt. Opponebant Pelagiani plura Scripturarum testimonia, quibus ostendunt permultos in hac vita fuisse perfectos. Hujusmodi sunt: de Job legitur cap. 1. *Non est illi homo similis super terram, sine querela, justus, verus Dei cultor, abstinens se ab omni opere malo*. De Zacharia, & Elisabetha Lucæ 1. *Erant autem justi ambo, incedentes in omnibus mandatis, & justificationibus Domini sine querela*. Joannes cap. 3. ait: *Omnis qui natus est ex Deo peccatum non facit, quia semen ejus in ipso manet, & non potest peccare, quoniam ex Deo natus est*. Apostolus ad Philipp. 3. *Quicunque perfecti sumus, hoc sentiamus*. Sunt alia hujus generis plurima.

Generalis responsio est, duplicem dari perfectionem: unam secundum vitæ illius modum, cui hoc quoque imputatur, si se quisque noverit imperfectum, & licet sine aliquo conscientiæ vulnere esse non possimus, remediis spiritualibus vulnera nostra curamus. Altera perfectio est patriæ, ubi maximum lucrum est secularibus laqueis non teneri, nullis peccatis ac vitiis carnis obnoxium fieri, neque ulla emendandis purgandisque peccatis adhibenda est medicina. Delineat nobis Augustinus hanc duplicem perfectionem in lib. iv. ad Bonifacium cap. 10. In ipsa enim perfectionis linea sunt gradus distinguendi, quorum summus est non posse jam esse imperfectum. Sed & in hac vita unus altero perfectior est: nam, ut S. Doctor scribit in 2. de Peccatorum meritis cap. xv., *Potest fieri, ut jam sit aliquis sapientiæ perfectus auditor, cujus nondum sit perfectus doctor: potest perfectus esse justitiæ cognitor, nondum perfectus effector*. Plures itaque in hac vita priorem habuere perfectionem, in qua justus accusator est sui, & quotiens orat, *Dimitte nobis debita nostra*. Singula tamen, quæ opponuntur, versat singulatim S. Doctor citato libro de Peccatorum meritis a cap. 6. ad vicesimum octavum. Demonstrat Jobum laudari comparatione aliorum, qui erant in terra: Zachariam Sacerdotii officio persungentem etiam pro suis delictis hostias obtulisse, servasse cum uxore legem sine querela, ita ut de illorum vita nemo quereretur, neque recte fuisse operatum cum simulatione, & hypocrisi. Demonstrat hominem natum ex Deo non peccare, & peccare non posse, quoniam peccatum oritur ex vetusta nativitate, per quam quandiu vivimus in corpore corruptibili, ipso Joanne Auctore, si dixerimus quia peccatum non habemus nos ipsos seducimus: nemo autem peccat, in quantum gratia spiritali regeneratur, & est in Christo nova creatura, novumque figmentum, non adhuc tamen, ut in novitatem perfectam transierint totius vetustatis reliquiæ. Animadvertit fieri non posse, ut pugnent invicem Apostolica testimonia. Observat Apostolum Paulum scribentem, *Quotquot ergo perfecti, hoc sapiamus*, demonstrare se in alia re perfectum esse, in alia non esse, sicut in doctrina legis dici potest quisquam perfectus, etiamsi eum aliquid adhuc lateat. Sed non pigeat capita citata perlegere.

Rursus objiciunt: si non possumus ordinariis gratiæ auxiliis omnia venialia peccata devitare, cur nobis præcipitur a Deo, qui non jubet impossibilia, *divina mandata custodiri nimis*, nulla scilicet transgressione etiam parva? Cur oramus quotidie, ut Dominus dirigat *sensus, sermones, & actus nostros, ut ad nullum declinemus peccatum*?

Respondetur utique posse in hac vita hominem esse sine peccato per Dei gratiam, & liberum ejus arbitrium: sed non potest potentia proxima & conjuncta cum actu, nisi gratia illa sit specialis: quemadmodum potest quisque per auxilia sufficientia observare mandata, non tamen observabit actu, nisi auxilium sit efficax. Sufficit autem etiam potentia ab actu sejuncta, ut Deus impossibilia non dicatur jubere, sitque transgressio libera, voluntaria, & culpabilis. Hæc est responsio Augustini lib. 2. de Peccat. mer. c. 6. & 16. Quare autem, ut vitentur actu peccata omnia etiam minima, singularis gratia sit necessaria, ratio est, quia simul præceptis omnibus negativis, & positivis nonnullis tenemur obstricti, simul internis, externisque pugnis impetimur, simul ratio ac sensus suas pingunt imagines, simulque plura vitanda sunt, cupiditas, ambitio, suggestio, negligentia, & motus quilibet inordinatus. Adjuti ergo divina gratia possumus quodlibet in individuo peccatum depellere, tentatorem fugare, furentem motum comprimere; at id non consequemur plena victoria, & sine vulnere, ita ut nulla minima culpa in diuturno certamine maculemur. Neque nos desides magnum hoc periculum debet reddere; sed ad orationem impellit magis, ut Domino auxiliante omne declinemus peccatum, etiam minimum, si fieri potest, sin autem, ea saltem quæ advertentia patrantur, & mortalibus viam sternunt. hæc autem maxime. Juxta hanc explicationem, admisso distinctionem [illegible], omnia peccata venialia non, [illegible] vitari, possunt bene *distributive*. Quæ tamen distinctio, ut traditur a nonnullis affirmantibus singula peccata distributive, & unum post aliud occurrere, non simul, non dari præceptum omnia *collective* vitandi, neque justum habere ad hoc liberum arbitrium, videtur falsa. Nam controversia inter Cælestium & Augustinum erat, num in corpore mortis hujus, ubi caro concupiscit adversus spiritum, possit homo vivere absque ullo peccato, & collective vitare omnia, ita ut nullum omnino committat contra manifestum præceptum omnia simul vitandi. Legatur librum Augustini de Perf. Justitiæ capite viii., & sequentibus.

C A P U T VII.

Num donum Perseverantiæ Gratia sit specialis.

E P I G R A M M A.

S*Æpe quidem Dominus sic consilia adversa repellit,*
Ut nullo attingi vulnere possit homo.
Sed mirabilior tum est manus Omnipotentis,
Illata affectus cum mala non superant.
Laudetur Christus virtutem dans tolerantis,
Interius occupat ne furor externus.
Nam non certanti nulla est sperata corona:
Palmam, qua capitur gloria, finis habet.

P R Æ N O T A T I O.

Disputaturus Augustinus de magno dono Perseverantiæ præmonet cap. 1. institui dissertationem de perseverantia illa, qua usque ad finem vitæ perseveratur in Christo, ut nullum sit ulterius cadendi periculum, & de qua legimus in x. cap. Mat. *Qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit*. Ad perseverantiam enim, qua justus continens est aliquandiu, sed esse desiit, & quam si perseverantiam placet appellare, nolumus de verbo contendere, jam ostendimus præter gratiam *habitualem* a justis *actuale* auxilium esse implorandum, atque illud efficax esse natura sua. De priori ergo, ac propria *Perseverantia* dictum duplex

munus

munus gratiæ in illa distinguimus, exteriorem scilicet dispositionem providentiæ, & internam sanctæ dilectionis inspirationem. Et illa quidem specialis erga electos providentia in hoc maxime vigilat, ut instante animæ transitu, extremoque damnationis periculo valida tentationum removeantur obstacula, ne justificatus succumbat, & varii vitæ casus ita dirigantur, ut mors corpus animamque dividat, dum gratia Justificationis hunc ornat, ita ut in osculo pacis revertatur ad Dominum, qui dedit illum. Quemquam enim mors corporalis est secundum se post deperditam originalem justitiam, caussis quibusdam naturalibus, idest, corporis temperamento, insalubritate aeris, morborumque vi accelerata & inducta; tamen ut conjuncta est cum æterna prædestinatorum salute, idest, in quantum advenit dum justo sanctitas adest, & antequam de bono convertetur in malum, nectens extrema corruptibilis vitæ atque perpetuæ felicitatis, addit ad naturalium caussarum seriem beneficium supernaturalis & vigilantissimæ providentiæ. Quicquid namque divina præscientia & voluntate disponitur caussa conferendæ beatitudinis, habet sub naturali rerum mundanarum devolutione occultissimum Glorificatoris consilium, ac beneplacitum. Interne autem sanctæ delectationis inspiratio, gratiæ *habituali* superaddita, & adeo valida atque robusta, ut concupiscentiæ motus, omniumque tentationum, quarum in morte impetus solet esse vehementior, propulset oppugnationem, iis maxime necessaria est, qui nec immature, nec repentina morte abripiuntur, sed cum hoste luctari debent, & caritate flagrantissima pugnantem vincere cupiditatem. Tales sunt qui ægritudine anxia atque acerba agunt animam, & dum terrena inhabitatio dissolvitur, mundi commoda, necessarios, & omnia temporalia bona, quorum cupiditate non tangi nequeunt, sentiunt e se deperdi: atque majori illustratione & inspiratione superna opus habent, si communibus hisce malis ob anteactæ vitæ teterrimam imaginem, vel insidias Satanæ accedant deteriora; majorem etiam postulant, dum truce Martyrium subeunt, vel mortem aliam violentam hominum æstimatione turpissimam. Quapropter habet donum Perseverantiæ, quemadmodum de gratia in universum disputavi, gradus plures, ita ut magis in uno, quam in altero juxta periculi magnitudinem splendeat; quamvis sit in prædestinatis omnibus magnum & singulare beneficium.

Duo hæc, externam providentiæ directionem, & internam specialis gratiæ inspirationem complectit donum perseverantiæ, ex Scripturis S. P. Augustinus evidenter demonstrat. Primum quidem in lib. de Præd. SS. cap. 14. ex verbis Sapientiæ, *Raptus est, ne malitia mutaret intellectum ejus*. Quæ verba, cum Semipelagiani efferrent prædestinationem ea præscientia, ita explicat S. Pater, *Dictum est enim secundum pericula vitæ hujus, non secundum præscientiam Dei, qui hoc præscivit quod futurum erat, non quod futurum non erat, idest, qui ei mortem immaturam fuerat largiturus, ut tentationum subtraheretur incerto*. Idem docet de Corrept. & Gr. c. VIII. & de Dono Pers. c. 17. Alterum vero de interiori gratia, per quam Deus operatur nostras cogitationes & voluntates, demonstratur a S. P. permultis textibus Scripturarum paullo infra, ne eadem pluries repetantur, producendis: ex quibus liquet perseverantibus etiam internæ gratiæ inspirari virtutem. *Cur autem aliis concedatur, ut ex hujus vitæ periculis dum justi sunt auferantur, alii vero justi donec a justitia cadant, in iisdem periculis, vita productiore teneantur, quis cognovit sensum Domini?* ait Augustinus citato cap. 14. de Prædest. SS. Ac statim demonstrans ex divino pariter beneplacito repetendam esse adultorum perseverantiam, addit: *Hinc intelligi datur, etiam illis justis, qui bonos, piosque mores usque ad senectutis maturitatem, & diem vitæ hujus ultimum servant, non in suis meritis, sed in Domino esse gloriandum: quoniam qui vitæ brevitate rapuit justum, ne malitia mutaret intellectum ejus, ipse in quantacumque vitæ longitudine custodit justum, ne malitia mutet intellectum ejus*. Illam ergo divinarum gratiarum distributionem justissimis, sed inscrutabilibus judiciis Dei relinquendam certum est in Perseverantibus eminentia quadam præcellere.

Fuit ergo Pelagianorum error posse hominem perseverare usque in finem absque gratia Redemptoris per liberum arbitrium: quem errorem de H. Pelagiana pluribus refutavimus. Suborti Semipelagiani, qui electionem secundum propositum, quasi libertatem everteret, traditam ab Augustino ægre ferebant, docuerunt a nobis esse initium fidei, ex cujus præscientia Deus sufficientem gratiam impertiretur, & si huic liberum cooperaretur arbitrium, adderet dona ampliora, quibus posset perseverare si vellet. Nunquam tamen adduci potuerunt, ut ad perseverandum necessarium faterentur adjutorium, *quo* perseverantia ipsa donatur, neque ut probarent divisionem gratiæ in eam quæ dat posse perseverare, qualis fuit gratia primi hominis, & gratia sufficiens hujus status, & in eam, quæ donat ipsam perseverantiam, ut prædestinati in regnum nonnisi perseverantes sunt. Quam esse Semipelagianorum dogmatum complexionem liquet ex Epistolis Prosperi, & Hilarii, nec non ex nostris de hoc argumento dissertationibus. Postquam ergo cetera capita Semipelagianismi contrivi, & illud nunc oppositum dono Perseverantiæ contundam. Paucis enim exceptis, qui cum Duvallio tenent Perseverantiæ adjutorium in iis tantum, qui post justificationem diu in terris vivunt, specialem gratiam esse, non autem in iis, qui justificatione accepta protrahunt vitam ad breve tempus, fert communis Theologorum Augustinensium maxime, & Thomistarum sententia, finalem justorum perseverantiam esse speciale donum ab ipsa gratia sanctificante, & ordinariis auxiliis eam comitantibus disjunctum; non repugnantibus Scholasticis aliis, tametsi in hac singulari gratia explicanda ab invicem distrahantur, juxta statutam e se supernorum auxiliorum œconomiam. At plus forte, quam prænotatio postulabat, traduxi temporis.

PROPOSITIO. Mirabilis manus Omnipotentis sæpe cuncta adversa repellens, beneficium specialissimum impertitur, cum hominem lapsum illata mala non superant, & finem certaminis consequitur palma, & corona non speranda aut non certantibus, aut in pugna prostratis.

Hanc positionem ex verbis beati Prosperi expromptam sacris primum literis confirmet S. P. Augustinus. Profert cap. 2. de Dono Persev. num. 2. verba Apostoli ad Philipp. 1. v. 29. *Vobis donatum est pro Christo non solum ut credatis in eum, verum etiam ut patiamini pro eo*. Fides ad initium salutis pertinet, passio spectat ad finem. Atqui fides donum est specialis gratiæ. Ergo & finis. Addit verba Jeremiæ XXXII. 40. *Timorem Domini dabo in cor eorum, ut a me non recedant*. Non recedere e Domino nihil est aliud, quam ei perseveranter adhærere. Perseveranter ergo adhærere Domino, illius datum est. Laudet cap. 7. verba Psalmistæ: *Fiat manus tua super virum dexteræ tuæ, & super filium hominis, quem confirmasti, & non discedimus a te*. Ille homo certe non est Adam, in quo discessimus e Deo, sed Christus, cujus meritis membra corporis ejus uniuntur ac permanent. Cum ergo confirmamur in gratia, ut in Deo simus permanentes per Christum, ad nos utique pervenit opus dexteræ Domini.

Demonstrat S. Pater a capite 3. ad 6. eamdem veritatem ex Ecclesiæ orationibus. A Deo enim forte perseverantia nostra non poscitur? An vero quisquam credit habere e se ipso, quod petit a Domino? Id quidem absurdum est cogitare: irrisoria quippe esset petitio, si id ab eo peteretur quod ipso non donante est in hominis potestate. Peti autem e Domino perseverantiam ipsa Dominica oratio demonstrat. Cum enim dicimus: *Sanctificetur nomen tuum*, non petimus, ut Deus sanctificetur orationibus nostris, sed ut nomen ejus sanctificetur in nobis. Atque ut sanctificatur in susceptione baptismatis, in quo de gratia Dei sumitur vivificatio, ita sanctificatur perseverantia, per quam vivificatio ille perficitur, ut quod esse cœpimus, nunquam desinet. Et cum dicimus, *Adveniat regnum tuum*; quid aliud poscimus, nisi ut veniat nobis quod confertur Sanctis perseverantibus usque in finem? Tertia petitio, *Fiat voluntas tua sicut in cælo, & in terra*, quid aliud posci nisi ut terra imitetur cœlum, homo angelum, viator comprehensorem, & sit quod nondum est mortalis homo, non ut perseveret quod est? In proxima oramus *Panem nostrum quotidianum*, sive hic panis intelligatur quotidiana gratiæ subministratio, sive Eucharistia, pro Perseverantia illum petimus; nam ut corporalem cibum accipimus, ne anima separetur a corporis membris, ita petimus panem ἐπιούσιον, ut hic habet Græcus, ne separemur e Christi Corpore. Quinto orationis loco dicimus: *Dimitte nobis debita nostra*; quibus verbis, etsi videmur tantum petere remissionem præteritorum peccatorum, instruimur & docemur nos peccare quotidie, & indulgentiam e Deo petimus, qua permanemus in Ecclesia non habente rugam, neque maculam. Jam vero cum dicimus, *Et ne nos inferas in tentationem*, quid aliud precamur, nisi ut accepta gratia perseverantiæ sanctitatem servemus? *Si ergo alia documenta non essent, hæc Dominica oratio nobis ad caussam gratiæ, quam defendimus, sola sufficeret*. Hæc fusiori stilo Augustinus, qui hæc omnia corroborat auctoritate beatissimi Martyris Cypriani.

Probant eandem thesim definitiones Conciliorum. Arausicanum secundum canone 2. *Adjutorium Dei*, inquit, *etiam renatis ac sanctis semper est implorandum, ut ad finem bonum pervenire, vel in bono possint opere perdurare*. Tridentinum can. XVI. sessionis VI. donum Perseverantiæ *Magnum* appellat; & canone 22. *Si quis dixerit*, inquit, *justificatum vel sine speciali auxilio Dei in accepta justitia perseverare posse, vel cum eo non posse, anathema sit*. Legatur & cap. 13. ubi ait donum perseverantiæ haberi non posse, *nisi ab eo, qui potens est eum qui stat statuere, ut perseveranter stet, & eum qui cadit restituere, &c.*

Traditio Patrum satis est hoc in puncto explorata. Ex Augustino plura hactenus fuerunt producta. Optamus tamen ut legantur præclarissime ipsius scripta de Dono Perseverantiæ, de Prædest. SS. cap. 14. de Corrept. & Grat. cap. 8. 9. 10. 11. & 12. De nat. & grat. cap. 26. Epist. 59. ad Paulum q. 6. Videatur etiam Prosper lib. 2. de Vocat. Gent. cap. 23. in Resp. 6. ad Capitula Gallorum, & 14. ad Objectiones Vincentianas, Gregorius Magnus lib. 23. Moralium cap. 28., atque ne percenseam omnes, Divus Thomas 2. 2. q. 137. art. 4. & 1. 2. q. 109. art. 10.

R Ratio-

Rationes Theologicæ, doctrinæ Augustini in hoc nostro Opere expositæ undequaque conformes, petuntur primo ex prædestinatione *secundum propositum*. Etenim iis, qui prædestinati sunt conformes fieri imaginis Filii sui, paravit Deus misericorditer tale donum, per quod perseverantes usque in finem salvi fiant: quale donum iis, qui non pertinent ad illam prædestinationem secundum propositum, inscrutabili judicio Dei denegatur. *Unde*, (inquit S. Pater citata ad Paulinum Epistola) *nisi quia non pertinent ad illam prædestinationem secundum propositum, ac sine pænitentia vocationem? Cur autem ad eam alii pertineant, alii non pertineant, occulta caussa esse potest, injusta non potest*. Perseverantia ergo solis Electis divina prædestinatione præparata est: & hanc prædestinationem sine operum præscientia fieri probat hoc etiam loco Augustinus. Atque frustra hunc aliquis niteretur exponere de gratuita prædestinatione ad gratiam, & vocatione ad fidem; cum dubitationem omnem penitus tollant, quæ illic habentur: *Non sunt in ista vocatione, qui in fide, quæ per dilectionem operatur, etiam si aliquantum ambulant, non perseverant usque in finem*. Et de Dono Perseverantiæ cap. VIII. *Ex duobus autem piis, cur huic donetur perseverantia usque in finem, illi autem non donetur, inscrutabilia sunt judicia Dei*. Porro donum illud, cujus largitio pro inscrutabili divino beneplacito uni confertur, non alteri, beneficium est, non commune, sed speciale. Si igitur perseverantia justis, peisque hominibus tali occultissimo judicio vel confertur, vel denegatur, gratiæ munus est maximum & eximium, in hoc fidei, ceterisque gratiarum donis æquale, quod divina liberalitate conceditur; longe tamen præstantius, in quantum confertur solis Electis in Christo ante mundi constitutionem, eosque ad salutem certo perducit. Huc spectat, quod cum Christus pro omnibus mortuus sit & sanguinem fuderit, quantum attinet ad oblationem pretii, institutionem remedii, & assumptam a se caussam humani generis; oravit tamen pro ovibus suis, & crucem subiit, ne quis eas raperet de manu ejus, quantum ad singularem passionis proprietatem, fructuumque ejus participationem uberrimam. Quorum fructuum præcipuum esse finalem perseverantiam puto neminem contradicturum.

Altera Augustiniana ratio petitur ex divina dispositione, per quam ita ordinavit Angelorum & hominum vitam, ut in ea prius ostenderet quid posset liberum arbitrium, deinde quid suæ gratiæ beneficium. Quapropter primo homini in bonis posito Conditoris dedit perseverantiæ potestatem, lapsis vero perseverantiam ipsam largitur, quoniam virtus in infirmitate perficitur, ne quis in Domino glorietur: ac per hoc nec de ipsa perseverantia voluit Deus gloriari Sanctos suos nisi in ipso; qui in hoc loco miseriarum, ubi tentatio est vita hominis super terram, animadvertens hominem inter tot, ac varias tentationes infirmitate succumbere, & seipso perseverare non posse, si fortissimo dimiserat facere quod vellet, infirmis servavit, ut ipso donante invictissime quod bonum est vellent, & hoc deserere invictissime nollent. Atque hoc postremum est donum perseverantiæ misericorditer præparatum prædestinatis in regnum Dei. Quapropter sententia nostra donum quidem gratiæ, sed non speciale, fuit prædestinatio ac perseverantia Angelorum. Atque hoc idem sentire arbitramur D. Thomam, docentem in 2. 2. quæst. & artic. sup. citato, *quod primo homini datum est non ut perseveraret, sed ut perseverare posset per liberum arbitrium, quia nulla corruptio tunc erat in humana natura, quæ difficultatem perseverandi præberet*. Et in 1. 2. pariter ait hominem ipsum indigere ad perseverandum *divino auxilio ipsum dirigente & protegente contra tentationum impulsus*. Ex quibus apparet D. Thomam, ubi ait memorata quæst. secundæ partis gratiam necessariam esse ad perseverandum, *quia arbitrium de se est vertibile*; vertibilitatem appellare inclinationem appetitus rationalis in bonum privatum, ob quam in statu naturæ corruptæ necessaria est homini gratia medicinalis, ut dictum est Proposit. 2. capite quarto, verbis ex ipso D. Thoma productis.

Postrema ratio est, quoniam vel inquiritur de dono perseverantiæ parvulorum, vel eorum qui post justificationem acceptam, priusquam occurrant graves tentationes & salutis pericula, mortem obeunt, vel eorum denique, qui veniunt ad acerrimum, turbulentumque discrimen. In his autem omnibus perseverantia est munus Dei optimi & beneficentissimi. In parvulis apparet singularis providentiæ dispositio paullo supra delineata verbis Sapientiæ cap. 4. *Raptus est, ne malitia mutaret intellectum ejus*. De quibus verbis, etsi plura diximus, placeat iterum audire Augustinum Paulino scribentem: *Ne quisquam præsumptor ita de occultis judicet alienis: quid dicturus est de infantulis parvulis, quorum plerique accepto in illa ætate Christianæ gratiæ Sacramento, cum sine dubio pertinerent ad vitam æternam, si continuo ex hac vita emigrarent, sinuntur crescere, & nonnulli etiam apostatæ fiunt. Unde? nisi quia non pertinent ad illam prædestinationem*, &c. Et de Corrept. & Gratia cap. 8. *Respondeant, qui nos irrident quando in rebus talibus exclamamus, Quam inscrutabilia sunt judicia ejus, & investigabiles viæ ejus! Neque enim Deus hoc non donat quibus voluerit, aut vera Scriptura illa mentitur, quæ de morte velut immatura hominis justi ait, Raptus est, ne malitia mutaret intellectum ejus, aut ne fictio deciperet animam ejus. Cur igitur hoc tam magnum beneficium aliis dat, aliis non dat Deus, apud quem non est iniquitas, nec acceptio personarum, & in cujus potestate est quamdiu quisque in hac vita maneat, quæ tentatio dicta est super terram? Sicut ergo fateri coguntur donum Dei esse, ut finiat homo vitam istam, antequam ex bono mutetur in malum, cur autem aliis donetur, aliis non donetur, ignorant: ita donum Dei esse in bono perseverantiam secundum Scripturas, de quibus testimonia multa jam posui, fateantur nobiscum, & cur aliis detur, aliis non detur, sine murmure adversus Deum dignentur ignorare nobiscum*. Atque hæc Augustini ratiocinatio valet in iis etiam, qui post acceptam justificationem diu vitam non protrahunt, & in osculo Domini moriuntur. De quibus cap. 17. de Dono Persev. ait S. Pater. *Videte jam a veritate quam sit alienum, negare donum Dei esse perseverantiam usque in finem hujus vitæ, cum vitæ hujus quando voluerit ipse det finem, quem si dat ante imminentem lapsum, facit hominem perseverare usque in finem*. In illis ergo, qui post acceptam justificationem cito rapiuntur, perseverantia finalis donum speciale est, quoniam speciali Dei providentia ante imminentem lapsum animam efflant. In illis vero, quos postremo loco memoravi, quoniam ulterius egent *divino auxilio ipsos dirigente & protegente contra tentationum impulsus*, perseverantia censenda est amplius gratiæ Dei beneficium. *Multo quippe difficilius perseveratur* (ait S. Pater capite ejusdem libri secundo) *ubi hoc agit qui persequitur ne perseveretur, & propterea usque ad mortem sustinetur ut perseveretur. Illam proinde difficilius perseverantiam, istam facilius est habere; sed cui nihil difficile est, facile est utramque donare*. Atque his argumentationes nostras absolvimus, & ornavimus.

SOLUTIO ARGUMENTORUM CUM HAC CONCLUSIONE PUGNANTIUM.

Sed objicies: Per gratiam *habitualem* Deus sanat animam. Auctore autem Augustino de Nat. & Grat. cap. 26. *Sanat Deus, non solum ut deleat quod peccavimus, sed ut præstet etiam ne peccemus*. Quisquis ergo ad justitiam perductus est, habet in ea perseverandi adjutorium. Insuper, ut ibidem docet S. Pater, & definit etiam Tridentina Synodus sess. 6. cap. XI. *Deus sua gratia semel justificatos non deserit, nisi prius deseratur*. Etsi autem nonnulli hæc verba explicant de subtractione gratiæ sanctificantis, quam interpretationem nec improbare videtur Nicolaus L' Herminier Tom. IV. pag. 230. sunt tamen etiam accipienda de gratia actuali, ut demonstravimus in velitatione adversus primam thesim Jansenianam. At si justificatus per gratiam *habitualem*, & ordinaria auxilia perseverare non posset, desereretur a Deo, antequam Deum ipse desereret. Ergo potest perseverare.

Resp. ad 1. concedo Deum sanare præstando etiam, ut non peccemus. *Sed hoc*, ut ibidem addit Augustinus, *agit judicio suo, nec ordinem sanandi accipit ab ægroto*. Itaque quos firmissimos vult efficere, non solum sanat ne ulterius peccent, si velint; sed præparat etiam in eis voluntatem ut velint non peccare, & sint perseverantes usque in finem. Ad secundum concessa majori, nego minorem. Qui enim non perseverat usque in finem, prior deserit Deum; quoniam libere & voluntarie ponit obicem, ne actualis gratia conjuncta cum *habituali* impertiatur ei potentiam proxime expeditam, connexam cum ipsa actuali perseverantia. Atque ita subtrahitur ei gratia efficax, quæ desinit esse talis superveniente superbo tumore, aut pugnaci cupiditate. Explicavi rem totam exagitando citatam thesim Jansenii. Atque Augustinus proximo cap. de Nat. & Gratia, *Per voluntatem nostram* (inquit) *sine qua bene non possumus operari, cito potest subrepere animæ humanæ, ut quod bene operatur suum tantummodo existimet, & dicat in abundantia sua, Non movebor in æternum*. Et de Corrept. & Grat. cap. 13. *Hi ergo qui non pertinent ad istum* (Prædestinatorum) *certissimum & felicissimum numerum, pro meritis justissime judicantur. Aut enim jacent sub peccato, quod originaliter de generatione traxerunt, & cum illo hereditario debito hinc exeunt, quod non est regeneratione dimissum: aut per liberum arbitrium alia insuper addiderunt: aut gratiam Dei suscipiunt, sed temporales sunt; nec perseverant: deserunt & deseruntur. Dimissi enim sunt libero arbitrio, non accepto perseverantiæ dono, judicio Dei justo & occulto*.

Ob. 2. Caussa, cur permulti non perseverent, ex solo libero arbitrio petenda est. = Resp. propositionem universaliter prolatam esse falsam: infantibus enim, qui rapiuntur ante baptismum nondum capaces usus rationis, non perseverantia pœna est peccati, quod originaliter traxerunt; & ex adverso in iis, qui decedunt accepto regenerationis Sacramento, finalis perseverantia est absque libertatis usu; ut demonstratum est supra. Deinde respondeo verbis Augustini de Grat. & lib. arb. cap. 16. *Certum est nos mandata servare si volumus, & facere cum facimus: sed præ-*

paratur

paratur voluntas a Domino, & ille facit ut faciamus, &c. Nobis itaque imputatur non perseverantia, quia libere Dei præcepta transgredimur; Deo autem perseverantia, quoniam ne transgrediamur ipse præparat voluntatem, viresque nobis præbet efficacissimas.

Ob. 3. Justus, cum sit filius Dei adoptivus, habet jus ad gloriam. Ergo & ad finalem perseverantiam, per quam Gratia cum gloriæ corona conjungitur. = Resp. dist. ant. Habet jus *remotum*, & si usque ad mortem in gratia perseveret, concedo: habet jus *proximum*, eique gloria conceditur, nisi perseveret reipsa, nego. Nam Matthæi x. v. 22. legimus: *Qui autem perseveraverit usque in finem, hic salvus erit.* Si dixeris non denegari media necessaria ad consecutionem salutis jus ad illam habentibus; constat ex dictis respondendum esse, quod utique non denegantur media sufficientia, sed ponentibus obicem justo Dei judicio denegatur auxilium efficax, sine quo nequit homo lapsus proxime perseverare. Si reponas, nullum Patrem, nullumque amicum negare suis debitam mediorum subministrationem; pariter respondeo, nec Deum necessariam gratiarum dispensationem denegare justis, sed tantum extraordinariam ac specialem paratam iis justis duntaxat, qui filii sunt & hæredes, & qui perseverantes in caritate in Deo permanent. Si addas justis simul cum caritate *habituali* Deum ceteras virtutes largiri; liquet respondendum esse, præter *habitum* supernaturalium virtutum, indigere hominem *gratuito auxilio Dei conservantis ipsum in bono usque ad finem vitæ*, atque istud in hoc statu esse adjutorium, *quo* dirigamur & protegamur *contra tentationum impulsus*: ut dictum supra, & de H. P. capite sexto.

Opp. ultimo. Homo justus potest ad breve tempus sine speciali gratia vitare peccatum mortale. Si ergo in eo statu moriatur, dicendus erit perseverasse usque in finem. At possunt illi caussæ naturales mortem inferre ab universali Dei providentia ordinatæ ac directæ. Igitur in eo casu non erit perseverantia donum gratiæ peculiaris. = Resp. falsam esse consequentiam. Quod enim homini justo mors superveniat, antequam procellæ tentationum insurgant, eumque rapiat priusquam malitia mutet intellectum ejus, non caussis naturalibus tribuendum est, sed latenti in caussis hujusmodi altissimæ, & erga Electos beneficentissimæ Providentiæ. Verum hæc in Prænotatione, & in postremo pro sententia nostra argumento satis enodata fuerunt.

Habes ex dictis veram intelligentiam verborum Apostoli ad Rom. v. v. 17. *Si enim unius delicto mors regnavit per unum: multo magis abundantiam gratiæ, & donationis, & justitiæ accipientes in vita regnabunt per unum Jesum Christum.* Ut enim S. Pater ait de Corrept. & Grat. cap. 12. *Primo homini, qui in eo bono, quo factus fuerat rectus, acceperat posse non peccare, posse non mori, posse ipsum bonum non deserere, datum est adjutorium perseverantiæ, non quo fieret ut perseveraret, sed sine quo per liberum arbitrium perseverare non posset. Nunc vero Sanctis in regnum Dei per gratiam Dei prædestinatis, non tantum tale adjutorium perseverantiæ datur, sed tale, ut eis perseverantia ipsa donetur: non solum, ut sine isto dono perseverantes esse non possint, verum etiam, ut per hoc donum nonnisi perseverantes sint.* Et similiter D. Thomas 1. 2. q. 109. art. 10. ad 3. *Homo in primo statu accepit donum, per quod perseverare posset, non autem accepit ut perseveraret: nunc autem per gratiam Christi multi accipiunt & donum gratiæ quo perseverare possunt, & ulterius eis datur quod perseverent. Et sic donum Christi est majus, quam delictum Adæ.* At satis in hac quæstione nostra immorabatur oratio.

CAPUT VIII.

De variis Theologorum placitis circa sufficientia auxilia pro omnibus instituta.

EPIGRAMMA.

Omnibus in rebus geminum est opus Omnipotentis,
Totum justitia est quod gerit, aut pietas:
Quæ simul in terris descendunt lucis ab arce,
Ne cuiquam parti desit utrumque bonum.
Et quoniam cuncti auxilio miserantis egemus,
Præcedit semper gratia justitiam
Damnantem elatos, salvantem justificatos,
Quos Deus & donis auxerit, & meritis.

PRÆNOTATIO.

Amplissimam, ac perdifficilem disputationem aggredior: in qua cum nec latum unguem velim ab Augustino discedere, necessum sit autem cum Adversariis plurimis congredi, oportet, me veritatis præsidio, Doctorum suffragiis,

rectaque methodi partitione præmuniam. Principio quibusdam etiam infidelibus, atque pervicacissimis peccatoribus interdum conferri divinas inspirationes, imo & efficacem gratiam per quam ante fidem & justificationem aliquando bene operantur, satis in superioribus demonstravi. Instituitur itaque disputatio de omnibus ac singulis hominibus in universum. Justis etiam sufficientem gratiam adesse, & neminem deseri a Deo, nisi ipse Deum deserat, cum omnibus Catholicis profitemur. Exteriores gratias, videlicet exemplum Christi omnibus ad imitationem propositum, prædicationem Evangelii saltem exhibitam, nec non oblatam pro omnibus Redemptionem, instituta pro omnibus Sacramenta, paratam omnibus medicinam, promptissimum ex parte Dei auxilium conferendum, nisi in hominibus reperiatur propriæ voluntatis repugnantia, aut caussa alia justissimæ indignationis, penes nos extra omnem controversiam positum est. De ullo, quantumvis maximo peccatore, donec vitam agit corpoream desperandum non esse, & quandiu est in Corpore Christi, aut illi potest adnecti, eum vel recipere actu, vel posse recipere salutares ejus influxus, & vitam quoque cum suo Capite sempiternam, & fides Christiana, & ratio ipsa demonstrat; quoniam, nemo est in hac vita, qui gratiam non habeat, aut habere divina liberalitate largiente non possit. Habeti veram gratiam sufficientem, etiamsi non inspiretur a Domino sancta victrix delectatio, quemadmodum adversus secundam positionem Jansenii propugnavimus, repetimus in præsentia. Illud itaque tantum in quæstione versatur, num reapse auxilia sufficientia singulis omnino hominibus non solum parata sint, & exhibita, verum etiam pro qualibet temporis circumstantia, & præsertim urgente præcepto collata.

Est ergo valde probabilis, & in Scholis recepta sententia omnibus indiscriminatim dari sufficientis gratiæ adjutorium. Illam propugnant celeberrimi Theologi Societatis Jesu, Molina, Vasquesius, Suarez, Valentia, Deschamps, & qui priori loco commemorandus erat, Eminentissimus Bellarminus. Is tamen lib. 2. de Grat. & lib. arb. scite animadvertit obduratis non omni momento gratiam adesse, sed quando opportunum Deo videtur gratiarum suarum munera distribuere. His consentiunt Thomistarum plures, quos inter veniunt digno honore celebrandi Magister Avila de Auxiliis cap. 8. Alvarez lib. xi. disp. 112. Cardinalis Gotti de Reprob. q. 1. dub. 3. Cajetanus Benitez de Gratia Christi infideles & obcæcatos adjuvante disp. 1. & 2. & Salmanticenses Tom. v. Tract. cxi. q. 14. dub. 3. Non recedunt ab his, opinione nostra, Recentiores alii, qui putant adesse omnibus gratiam orationis, qua possint petere auxilium proxime sufficiens ad implenda mandata; nam & præclarissimi illi Thomistæ non *proxime*, *sed remote sufficientem* gratiam omnibus indiscriminatim concedunt, quæ si bene utantur, prælio sit uberior, fidem infidelibus, & conversionis potestatem fidelibus impiis subministrans. Quam sententiam de orationis gratia præsente singulis erudite propugnant in sua Instruct. Pastorali Antistites Lucionensis, & Rupellensis, Doctissimus Magister Bellelli in postremo Opere de Mente Augustini vol. 1. cap. vii.: & per hanc communem ac sufficientem gratiam orationis sine adjutorio efficaci aliquando hominem reipsa orare, docuit olim Alphonsus Le-Moyne, & nuper Honoratus Tournely de Grat. p. 2. quæst. 7. concl. 5. Laudari solet pro hac sententia Eminentissimus Norisius: sed hujus assertum est, Gratiam orationis, quæ adest omnibus justis, non adesse infidelibus; ut docet clarissimus Auctor in Janseniani erroris calumnia sublata cap. 3.: in justis vero gratiam orationis tribuere potentiam proximam ad implorandum adjutorium sufficiens ad implenda mandata, sed hominem libera suppositione judicii practici erronei interdum obicem ponere prædictæ potentiæ ad orandum proximæ. Falsum est igitur gratiam orationis juxta Norisium vel dari omnibus, vel semper tribuere justo potentiam proxime expeditam ad orandum. Dogma de Gratia sufficienti singulis distributa ad fidem pertinere, scriptitarunt postrema hac ætate nonnulli. Jam quid intelligunt per gratiam sufficientem Molinistæ, quid Theologi reliqui, & quomodo Thomistæ repudiant auxilium sufficiens Molinistico sensu, non semel libro superiori significatum est.

Sententiam præcedenti oppositam tradi ab Augustino, Fulgentio, ac Prospero, nec non a D. Thoma, ejusque discipulis celebrioribus, etsi nollent aliqui talia præsidia abjicere, fatetur Theophilus Raynaudus in Lugdunensi Operum S. Leonis Magni editione, & Gabriel Vasquez 1. p. disp. 97. cap. 3. & 2. p. disp. 193. cap. 4. Liquet confessione Salmanticensium, acerrime defendi a Ledesma quæst. unica de Auxiliis art. 16. Godoy Tract. 8. de Prædest. disp. 73. §. 4. Gonzalez ibidem, Dom. Bannesio 1. p. q. 23. art. 3. Goneto de Reprob. disp. 5. art. 5. Et licet aliqui distinguant inter auxilium quod immediate datur ad credendum, & illud quod datur immediate ad faciendum bonum quodcunque morale, & mediate ad fidem, & affirment non quidem primum, sed hoc postremum singulis dari, ut Didacus Alvarez lib. xi. de Auxiliis disp. 112. cujus sententiam non pauci modo amplectuntur; ceteri tamen tradunt, infidelibus negative obcæcatis quibusdam, & parvulis in utero matrum emorienti-

bus

bus nullum sufficiens auxilium dari, nisi dari accipiatur prout idem est, ac præparari & exhiberi, quemadmodum explicat Bannes laudato articulo concl. 6. & 8. Neque hi tantum ex Thomistis negant auxilium sufficiens recipi ab omnibus: sed alii plures, qui de Gratia stilo fusiori scripserunt: quos inter principem locum obtinet clarissimus Lemos lib. 4. Panopliæ P. 2. Tract. 3., post illum vero Joannes Gonzalez Romani Collegii S. Thomæ Regens, & Controversiarum de Auxiliis scriptor doctissimus, Controv. v. art. 8. Mitto Auctorem Historiæ de Auxiliis eamdem doctrinam propugnantem duobus postremis capitibus libri tertii. Hos autem omnes, non more atque instituto multorum attuli, sed singulos legere non prætermisi, animadvertens male Alvaresium, & Zumel a Goneto pro hac sententia citari, male a nonnullis pro priori partem Thomistarum nobiliorem. Quod attinet ad parvulos præfocatos in utero matrum, non reperies antiquum Thomistam, qui teneat iis sufficiens auxilium applicari, si fides habenda est, habenda est autem plurima, Thomæ de Lemos cap. xv. ejusdem Tract. num. 215., & Bannesio citato art. Conclus. 5. Imo Deum nolle salutem parvulorum illorum existimavit Gabriel Vasquez 1. p. disp. 95. & Cardinalis Sfondratus in Nodo prædest. 1. p. sect. 1. n. 4., quamvis id nos minime probare possimus. Negant denique auxilium sufficiens omnibus indiscriminatim conferri, præter Augustinianæ Scholæ Doctores, Theologi Lovanienses in Censura ad Assert. 7. & in Justificat. cap. xii. & Duacenses ad eamdem 7. Assert. Abulensis ad caput 4. Exodi q. 2. Nicolaus L'Herminier Tom. 4. pag. 400. & seqq. Atque hos laudavisse sufficiat.

Huic sententiæ acerrimi quidam Propugnatores prioris vulgo declarant accedere Jansenistas, ut hoc forsitan terriculamento novitas dogmatum vetustatem oppugnet. Sed quamquam Jansenius infideles & obduratos carere interdum gratia docuerit lib. 3. cap. 10. de Grat. Christi, cœlo tamen toto distat a Catholicorum opinione decretum Jansenianum. Ut enim illum in hanc hæresim exercendo demonstravi, Jansenius nec gratiam sufficientem ab efficaci distinctam, nec indifferentiæ libertatem admisit; & consequenter nullam in infidelibus, nullam in obduratis gratiam statuit effectu carentem, & tamen utrosque peccare credidit in eo, quod vitare non possunt. E contra quicunque ex Catholicis negant gratiam conferri promiscue omnibus, nullum peccatum dari existimat sine indifferentia liberi arbitrii, & fatetur frequentes esse sanctas inspirationes, quibus resistitur. Quapropter non ab re futurum fore crediderim, si placita Scholæ vindicavero, & rigidiora emollire, fallaque revincere adoriar, uti agam, quoniam hisce de Gratia velitationibus diem dixi satis laxam, contractis disjunctisque pronunciationibus.

PROP. I. Deus pro omnibus, ac singulis remedia salutis instituit, paravitque, exhibuit, & quantum est ex se nulli prorsus mortalium denegat supernas illustrationes, aliarumque gratiarum beneficentissimam largitatem.

Prob. I. ex Scripturis. Sap. 12. v. 1. habetur. *O quam bonus & suavis est, Domine, Spiritus tuus in omnibus!* Cap. xviii. Ezech. 23. *Numquid voluntatis meæ est mors impii, dicit Dominus Deus, & non ut convertatur a viis suis, & vivat?* Joannes 1. v. 9. *Illuminat omnem hominem.* 1. ad Timoth. 2. 4. *Qui vult omnes homines salvos fieri.* In Epist. 1. Joannis 2. 2. *Ipse est propitiatio pro peccatis nostris, non pro nostris autem tantum, sed etiam pro totius mundi.* Innumera sunt hujus generis loca ab unoquoque Theologorum collecta. Confirmatur ex Conciliis ex Senonensi in decretis Fidei cap. 15. *Gratia semper est in promptu, nec momentum quidem præterit, in quo non stet ad ostium, & pulset.* Ex Trident. Sess. 6. cap. xi. *Deus impossibilia non jubet, sed jubendo monet & facere quod possis, & petere quod non possis.* Commonstratur ex Patribus, nam scribit Innoc. ad PP. Carthaginenses: *Deus quotidiana præstat remedia.* Serm. 16. de Passione S. Leo, *Iste instat præcepto, qui præcurrit auxilio.* August. Tract. in Joannem 12. *Quantum in medico est, sanare venit ægrotum.* Stabilitur postremo ratione, quoniam Deus vult omnes homines salvos fieri, & pro omnium salute tradidit Unigenitum Filium suum. Igitur, quantum in se est, Deus optimus, ac beneficentissimus omnes complectitur, omnium miseretur, omnibus opitulatur.

PROPOSITIO II. Non est de fide, quod auxilium gratiæ omnibus misericorditer exhibitum ac præparatum omnes reapse recipiant.

Probatur I. testimonio, & confessione Adversariorum. Salmanticenses de sententia illorum, qui negant sufficientem gratiam recipi a singulis Tom. 5. Tract. xvi. q. xiv. dub. 3. §. 1. *Prædicta opinio*, inquiunt, *probabilissima est, & satis communis inter graves Theologos.* Antoninus Massoulié dissert. 4. de Gratia Adami q. 3. art. 2. *Compertissimum est, minime ad errorem Jansenii pertinere, si quis obduratis & excæcatis denegari a Deo gratiam contenderet, qua præcepta impleant: Cum enim in eodem Jansenii loco universalissima hæc propositio referatur, Infidelibus, excæcatis, obduratis, justisque etiam interdum deesse gratiam, qua possibilia fiant, ultimam de justis partem sanctus Pontifex duntaxat proscripsit; alteram vero intactam reliquit.* Expende Thesim Jansenianam Cap. 3. Prop. 1. Eminentissimus Gotti citato loco docet, *Catholicos Doctores loquendo de hominibus justis convenire: At si de aliis hominibus loquamur, non ita consentire.* Benitez adversus Paulum Lugdunensem positionem hanc nostram non solum probat, sed magna præterea argumentorum copia collustrat. Vasquesii ingenuam confessionem, ac magnum simul animum videas, quæso, humanissime Lector, cap. 3. disp. 97. in 1. partem. Tourneiy de Grat. pag. edit. Ven. 634. *Unum (ait) hic diligenter observate de mera Schola quæstione hic, non de fide moveri quæstionem. Hæc enim unum hic fides statuit justis non deesse gratiam, qua possibilia ipsis sint Dei mandata. De solis justis loquitur Conc. Trid. Sess. 6. cap. 11. & Can. 18. De solis etiam justis actum est in prima ex quinque famosis Jansenii propositionibus.* Profert posthac prædictam P. Antonii Massoulié contestationem.

II. Probatur: quis enim, nisi natura malevolus & maledicus tanquam fidei adversam traduxerit sententiam clarissimorum virorum, Lemosii, Bannesii, Ledesmæ, Goneti, Duacensis, ac Lovaniensis Academiæ, Driedonis, Gregorii, Norisii, Abulensis, aliorumque multorum, quorum nomen nulla erroris tetigit, hac saltem in parte, suspicio; scripta autem præclara studiosorum manibus teruntur, habentur in pretio, laudibusque frequentissimis exornantur?

III. Unde poterunt evincere viri docti quæstionem, in qua versamur, spectare ad fidem? Non ex Scripturis, quoniam his probatur duntaxat, Deum quidem omnibus opem ferre, & gratiæ lumen undequaque diffundere; sed non pauca occurrunt loca minitantia perversis ablaturum Dominum sepem vineæ producenti labruscas, derelicturum Babylonem, excæcaturum subtractione luminis oculos improborum, nec solam misericordiam & pacem, sed justitiam quoque indignationemque commemorant. Plura etiam fas est de exterioribus gratiis interpretari, nonnulla de vi & efficacia instituti remedii, multa de auxiliorum præparatione. Neque rem conficient traditione, eo quod hoc ipso responso Patrum pronunciata expediuntur; & pro negativa sententia contendunt Theologi inclyti stare Augustinum, Prosperum, Fulgentium, Gregorium Magnum, Thomam Aquinatem, D. Bernardum, aliorumque numerum maximum, auctoritatemque præcipuam. Atque id num verum sit, postmodum est inquirendum: ad hanc enim thesim comprobandam sufficit, id sentire Catholicos plurimos, neque omnes repugnare adversarios. Sed nec suadere poterunt sententiam suam voluntate divina generali salvandi omnes. Enimvero voluntas illa antecedens est; quam enim appellant sequentem, non est in Deo nisi comparate ad genera singulorum, & quatenus nemo salvus fit nisi Deo adjuvante & volente. Ex voluntate autem antecedente in singulos actualis gratia non derivat, sive voluntatem illam dixeris signi, non beneplaciti: sive illam explicaveris comparate ad universum humanum genus, at non ad hujus generis individua in certis circumstantiis constituta; sive eam effectum dixeris institutionem ordinis, non consecutionem; quam postremam sententiam nos amplectimur, præcedentes duas complures alii tutantur. At ad voluntatem antecedentem uno ex his modis acceptam sat est, si remedia sint instituta, & auxilia parata. Quod etiam sufficere ad generalem Redemptionem, cujus certissimum dogma ad sensa Patrum sacrorumque Conciliorum, non ad discrepantes opinationes Scholasticorum exigendum est, demonstravi quarto capite in hæresim Jansenianam. Atque hæc cum ita sint, verbis Prosperi Adversarios alloquimur:

Jam quia summatim, ut potui, sententia vestra
Detersa est dic unde probes, quod Gratia Christi
Nullum omnino hominem de cunctis qui generantur
Prætereat, aut non regnum æternamque beatam
Impertire velit?

PROPOSITIO III. Non est necessaria ad imputationem peccati præsens & actualis divinæ gratiæ inspiratio.

Prob. I. Sufficit ad merendum vel demerendum libertas indifferentiæ *quoad exercitium*, nec requiritur *quoad specificationem*, sive satis est, si adsit libera potestas agendi vel non agendi quod opere ipso exercetur. At hæc libera potestas reperitur in iis etiam, qui sufficienti gratia sunt destituti. Igitur demereri possunt, & revera peccare. Minorem propositionem sequentibus momentis demonstro. Sit primum. Liberum habemus arbitrium ad malum sine gratia; non enim ad hoc vel ad illud pravatum, noxium, ac prohibitum opus voluntas est naturaliter determinata, sed omne particulare bonum sive honestum sit, sive apparens semper amandum proponitur cum indifferentia judicii, quoniam nisi bonum sit summum ac perfectissimum, & in se inspectum sine ulla specie & ænigmate, facile in eo deprehenditur ratio aliqua mali. Atqui peccando prosequitur voluntas bonum apparens, sine naturali determinatione & cum indifferentia judicii. Igitur peccat libere. Præterea Jansenio objicienti Christum promeruisse absque libertate indifferentiæ, quia peccare non poterat, optime respondetur, *Quod voluntas Christi licet sit determinata ad bonum, non tamen est determinata ad hoc vel illud bonum. & ideo pertinet ad Christum eligere per liberum arbitrium.* Est enim hæc responsio D. Thomæ 3. p. q. 18. art. 4. ad 3. Possumus ergo objicientibus hominem derelictum a gratia non

peccare,

peccare, quoniam est determinatus *quoad specificationem* ad malum, respondere, quod illius voluntas non est determinata ad hoc malum vel illud: ideoque peccat per liberum arbitrium unum aut alterum eligendo. Rursus: Asserebat Calvinus peccare homines extincto licet arbitrio, cum peccet etiam Diabolus arbitrio carens. At hæreticum refellit doctissimus Bellarminus lib. v. de Grat. & lib. art. c. 14. ad tertium his verbis: *Respondeo tam angelos sanctos, quam malos dæmones respectu finis ultimi non habere liberum arbitrium a necessitate: tamen respectu mediorum liberum arbitrium etiam a necessitate habere, quia multa faciunt quæ possunt non facere, & e contra: & in hujusmodi dæmones vere peccare, & bonos angelos opus vere laudabile facere: quamvis nec pœna, nec præmium essentiale crescere possit, cum utrique sint in termino, & omnia ipsorum opera ad exercitium damnationis, vel gloriæ sempiternæ pertineant.* Videte etiam Estium in lib. 2. Sent. dist. VII. §. 5. & dist. ultima lib. 4. D. Thomam 1. 2. q. 89. art. 4. Si ergo peccant in operibus deliberatis damnati ac dæmones, qui gratiam nequeunt habere, quanto magis mortales, qui illam habere possunt? Insuper Theologi clarissimi refellunt hoc argumento Jansenianos obtendentes privationem gratiæ, ut dogma suum libertati contrarium propugnent: Etiamsi nihil boni absque gratia possimus perficere, habemus tamen in faciendis malis optionem ac libertatem: Igitur ex privatione gratiæ non infertur peccandi necessitas. *Et sane,* me judice, facilius hoc responso illorum ora obstruuntur, quam si respondeas gratiam adesse singulis; quoniam hoc postremum in controversia est, & Janseniana consecutio plena Catholicorum ore damnata & explosa. Neque enim, nisi omnia me fallunt, minus ego exagitavi Jansenistas eorumque tela contrivi concordissimis Scholasticorum decretis, quam alii præstiterint propriis ac singularibus, licet illorum disputationes longe superent meas eruditionis copia atque ornatu. Saltem ne ambitiose hæc videar effundere, protegit me stilus & eloquentia Petavii ita Jansenistas vellicantis lib. IV. de Opif. sex dierum c. IX. n. 3. *Mihi quidem profecto insulsum, & absurdum videtur, iis hominibus, qui alieni sunt a Christi gratia, liberum inesse voluntatis arbitrium ob id negare, quod vel boni nihil suscipere possunt, vel ejus saltem boni, quod naturæ superat captum: ex eoque colligere determinatam, & uni alicui sic alligatam voluntatem, ut indifferentiam non habeat. Quid enim? non saltem eo ipso habet ancipitem, indifferentemque motionem, quod vel in malis unum quidem optare potest e pluribus: vel cum istis naturalia bona, & honesta comparare? quod ad electionis, arbitriique suspensionem, hoc est libertatem sufficit.* Igitur alieni etiam a gratia, cum habeant liberum malorum ipsorum delectum, & plures species, in quibus possunt vim & facultatem suam experiri, peccant plenissima libertate.

Confirmatur præterea thesis Patrum auctoritate, & primum Augustini. Ipse enim objicientibus Pelagianis excusaturos se homines, qui nolunt recte vivere dicendo Gratiam, unde bene viveremus, non accepimus, numquid respondet, non esse inexcusabiles, quia adest unicuique sufficiens auxilium? Nullibi responsionem illam invenies. Respondet in Epist. ad Sixtum, verbis Apostoli, *O homo, tu quis es, qui respondeas Deo?* Respondet de Corrept. & Grat. cap. 6. *Si nondum regenerati sunt, primam esse caussam, cur objurgati quod sint inobedientes Deo sibi debeant displicere, quia fecit Deus hominem rectum ab initio humanæ creaturæ, & non est iniquitas apud Deum ...... Si autem jam regeneratus & justificatus in malam vitam sua voluntate relabitur, certe iste non potest dicere, Non accepi, quia acceptam gratiam Dei suo in malum libero amisit arbitrio.* Respondet lib. 1. Operis Imperf. n. 98. Deum ad peccata non cogere, eo quod *homo & peccare & non peccare potest: sed alterum horum non facit, nisi adjutus a Deo.* Respondet q. 50. in Deuteron. *Si adjutorium Dei desit, non ideo excusabile est hominis vitium: quoniam judicia Dei quamvis occulta, tamen justa sunt.* Quæ omnia sine interitu libertatis humanæ accipienda esse, ostendimus capite tertio de H. Calviniana. Nequeunt autem verba Augustini intelligi de Gratia *habituali*, sed debent accipi de illa gratia, quæ ad conversionem, & observantiam divinorum præceptorum est necessaria, idest, *de actuali*; alioquin inepta esset ad objecta Pelagianorum, & Massiliensium querelas S. Patris responsio; ut animadvertit Vanroy de œconomia Grat. cap. 4. q. 4. & Lemos memorato Tractatu Panopliæ cap. XII. Similiter Prosper in Carm. de Ingratis cap. 32. ait:

Non autem recte, nec vere dicitur, illos
Qui sunt exortes divini muneris, & quos
Gratia neglexit, degentes mortis in umbra
Peccare non esse reos, quia recta gerendi
Non data sit virtus.

Consentiunt Fulgentius de Veritate Prædest. cap. 20. libri 2. & S. Thomas pluribus in locis productis & vindicatis a Lemosio cap. 14. prænarratæ lucubrationis.

Munitur insuper assertio nostra argumentatione sequenti. *Ut homo possit converti, non requiritur ut habeat gratiam sufficientem eo ipso tempore, quo posse dicitur, sed satis est, si habere illam & obtinere possit. Quomodo dicitur homo posse manducare panem, etiam cum panem non habet, neque etiam quicquam unde sibi panem comparet: ut etiam dicitur videre potest, qui non habet lucem, sed in tenebrosum carcerem injectus est, quamvis sine luce visurus sit numquam.* Hæc est doctrina Lovaniensium in Justificat. cap. XII. Revera semper est in natura posse recipere gratiam, ideoque semper est in hac vita libertas in utramque partem flexibilis, in malum seipsa, & in bonum adminiculis suffulta divinis. Atque hæc est potentia, ut dici consuevit, *remota*. Hinc Thomas Aquinas docet illud non esse impossibile, quod possumus cum auxilio divino, quoniam, ut Philosophus ait in 3. Ethicæ, *quæ per Amicos possumus, aliqualiter per nos possumus*. Ita Angelicus Doctor 1. 2. q. 109. art. 4. & 2. 2. q. 156. art. 2. Neque dicas illusorie hoc dici, si auxilium quoque divinum nobis desit. Deest quippe nobis volentibus, & libere ponentibus impedimentum, cum simus etiam sine gratia liberi ad malum, quod optione nostra eligentes Domino vocanti & extendenti manus suas dorsa vertimus.

Postremo, vel de infidelibus loquimur, vel de credentibus. Si de illis, aut *negative* infideles sunt, & non audierunt Evangelium, nec potuerunt audire, aut non sunt tales. Si sunt *negative* infideles, impossibile illis est credere in Christum, laborantque fidei Catholicæ ignorantia invincibili. Iis infidelitatem non imputari in peccatum, certissimum est, cum ignorantia invincibilis tollat libertatem, & excuset a culpa. Hujusmodi ergo infideles tenentur ad solam legem naturalem servandam, & ad bene moraliter operandum. Ad hoc vero opus ne habent gratia, aut non habent? Si opus non habent; eccur requiritur gratia, ut imputetur peccatum? Si gratia indigent: non ponant impedimentum aliquod libero judicio practico repugnantes inscriptæ naturaliter legi; atque gratia non deerit. Si infideles sunt *positive*: vocati sunt, & renuerunt: id perditionis ipsorum caussa est. Denique si credunt: certe non possunt dicere, *Non accepimus*. Ut ergo sive fidelis, sive infidelis inexcusabilis sit, non requiritur actualis gratiæ participatio; sed sufficit si vel collata fuerit aliquando, vel caussa cur non detur, ex ipso sit repetenda, habeatque in opere ad culpam imputabile libertatem indifferentiæ.

PROPOSITIO IV. Cuilibet fideli, nisi libere ponat obicem, adest gratia orationis, qua impetrare potest auxilium immediate sufficiens ad implenda mandata: hac tamen gratia destitutus est infidelis.

Probatur. Fidelis enim credit sibi mandata a Domino esse præscripta: novit scriptum in Evangelio, *Petite & dabitur vobis*: & nisi superbe de se præsumat, propriam infirmitatem agnoscit, & retrahentem a bono concupiscentiam experitur. Atqui si credit, nec superbe præsumit, habet gratiam sufficientem ad orandum. Ut enim Augustinus scribit de Grat. & lib. arbitrio cap. 16. *Ipsa est fides, quæ orando impetrat, quod lex imperat*. Et Epistola ad Asselicum, *Utilitas legis est, ut hominem de sua infirmitate convincat, & gratiæ medicinam, quæ in Christo est, implorare compellat*. Igitur, nisi fidelis præsumptionis obicem ponat, gratiam habet orandi, eaque nisi in pœnam liberæ elationis non caret. Hinc S. Pater de Nat. & Gratia c. 44. ait: *Deus impossibilia non jubet: sed jubendo monet, & facere quod possis, & petere quod non possis.* Quæ verba Tridentinis decretis sunt consecrata. Et eodem lib. de Natura & Gratia cap. 15. *Qui voluerit, & non potuerit, nondum se plene velle cognoscat, & oret, ut habeat tantam voluntatem, quanta sufficit ad implenda mandata.*

Ex quibus colligitur 1. non habere infideles gratiam ad orandum, eo quod non credant sibi a Deo mandata proponi, imo neque Deum esse legislatorem cognoscant: unde Paulus ad Rom. 2. ait: *Quomodo invocabunt, in quem non crediderunt?* Colligitur 2. fideles non semper habere potentiam proximam ad orandum; quoniam non semper propriam imbecillitatem animadvertunt, *& ista implicati superbia, ad gratiam non convertuntur juvantem*. inquit Augustinus contra duas Epist. Pelagianorum lib. 3. cap. 7. Vide quæ scripsimus contra primam Propositionem Jansenianam.

PROPOSITIO V. Nullus absque gratia per se efficaci habet potentiam orandi conjunctam cum actu.

Probatur 1. ex nuper dictis: Quisque enim implicatur superbia, nec vincit legem sitam in membris suis, & repugnantem legi mentis suæ, ponit obicem orationi faciendæ, nec est in potentia proxima ad orandum, ut erudite demonstrat Nutilius in Calumnia sublata cap. 3. §. 2. Atqui sine adjutorio *quo*, sive gratia per se efficaci non possumus præsumptionem vitare, & carnem reprimere concupiscentem adversus spiritum, scribente Augustino de Corrept. & Grat. cap. XI. quod *in tali certamine laborantes dari sibi pugnandi, vincendique virtutem per Christi gratiam poscunt*; & cap. proximo: *In infirmitate propter elationem reprimendam perfici virtutem oportebat*. Igitur sine gratia per se efficaci sedante rixam carnis & spiritus, & comprimente superbiæ tumorem, hebescit vis orationis & languet.

Deinde aut nihil probant argumentationes Augustinensium ac Thomistarum pro necessitate gratiæ efficacis productæ de H. P. c. IX. aut probant gratiam per se efficacem necessariam pariter esse ad orandum. Enimvero Scripturis eo loco productis æquiparantur illæ: *Spiritus adjuvat infir-*

infirmitatem nostram: nam quid oremus, sicut oportet, nescimus: sed ipse Spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus, ad Rom. VIII. 26. &, *Misit Deus Spiritum filii sui in corda vestra clamantem, Abba, Pater*, ad Galatas IV. 6. Nam ut Augustinus inquit in Epistola ad Sixtum, *Interpellat, quia interpellare nos facit; nobisque interpellandi, & gemendi inspirat affectum*. Et infra: *Non hic ait, In quo clamamus; sed ipsum Spiritum sanctum clamantem dicere maluit, quo efficitur, ut clamemus*. Ecclesia pariter orat: *Fac ea, quæ tibi sunt placita, postulare. Aperi Domine os meum ad benedicendum nomen sanctum tuum: Cuncta nostra oratio & operatio a te semper incipiat, & per te cœpta finiatur, &c.* Quibus non solum petimus potestatem orandi, sed etiam affectum, actum, initium, exercitium, & complementum. Patres quoque eodem prorsus modo de oratione loquuntur, ac de operibus reliquis. Et Augustinus quidem laudata ad Sixtum Epistola etiam de oratione ait: *Adjutorium igitur Spiritus sancti sic expressum est, ut ipse facere diceretur, quod ut faceremus faceret*. Probat enim eo loco ipsam orationem inter gratiæ munera reperiri, explanatque verba Pauli superius ex Epistola ad Romanos producta. De Corrept. & Grat. c. 2. demonstrat, neminem confugere ad gratiam, nisi a Domino gressus hominis dirigantur. Atque libro II. de peccat. meritis cap. 19. docet necessariam esse ad orandum *certam scientiam, & victricem delectationem*, caussam afferens, quod præcedit in voluntate hominis appetitus quidam propriæ potestatis, ut fiat inobediens per superbiam: quod vitium nisi adjuvante gratia superetur, nemo ad justitiam convertitur. Fulgentius in lib. 2. de Verit. Prædest. cap. 4. *Admonemur* (inquit) *ut a quo nobis datur præceptum, ab ipso petamus auxilium: quod tamen non possumus petere, nisi Deus in nobis operetur & velle*. Habet consimilia Prosper capite contra Collatorem tertio ac vicesimo.

Si præterea orare possimus absque gratia efficaci potentia ab omni impedimento expedita, non absurdum erit asserere quod unum distinguit ab altero oratio sua: quod præparatio uberiorum auxiliorum non est ex prædestinatione inscrutabili, sed ex præscientia orationis: quod efficax gratia reprobis non denegatur occulto judicio; sed quia non orant. Quæ si affirmentur, corruit systema Augustinianæ doctrinæ, & frustra adversus Molinistas pugnamus. Cum itaque systema illud concuti nequeat: gratia per se efficax necessaria est ad orandum: quamquam voluntas, quæ est adhuc parva comparate ad observantiam præceptorum, potest esse valida & robusta respectu orationis: obex enim, ne quis oret, est superbia arbitrii, per quam non convertimur ad gratiam juvantem; quo obice ablato alia restant superanda obstacula, per quæ ab observantia legis retrahimur. Idcirco ajebat S. Pater, *Qui voluerit, & non potuerit, nondum se plene velle cognoscat, & oret, &c.*

PROPOSITIO VI. Est probabilior sententia auxilia, quæ omnibus divina munificentia paravit, quibusdam aliquando deesse ob impedimenta, quæ objicit humanum demeritum.

Probatur. Quamquam misericordissimus Deus ex massa perditionis tum puerulos in sinu immundissimarum feminarum procreatos, cum infideles inter barbaros enutritos, ac homines iniquissimos ac sceleratissimos, ut ostendat divitias misericordiæ suæ, non solum perducat ad baptismum, alliciat ad fidem, moveatque ad resipiscentiam, verum etiam quos vasa honoris elegit, faciat perseverantes, & coronet in misericordia & miserationibus; sunt tamen ex his nonnulli, quibus ad ostensionem justitiæ nec ampliora beneficia largitur, nec renuentes illos vocat, nec trahit pervicaces, sed occulto, at justo judicio deserit auxilia etiam communia subtrahendo. Hi autem sufficientem gratiam non habent. Ergo, &c. Majorem probo generalibus primum argumentis. Nam gratia sufficiens donum est, nec ulla foret in Deo iniquitas si Deus illam singulis denegaret; alioquin non foret gratia, sed debitum. *Dando enim* (inquit Augustinus de Dono Pers. cap. 12.) *quibusdam quod non merentur, profecto gratuitam, & per hoc veram suam gratiam esse voluit. Non omnibus dando, quid omnes mererentur ostendit*. Et D. Thomas 1. 2. q. 106. art. 3. ad 1. *Dicendum quod humanum genus propter peccatum primi parentis meruit privari auxilio gratiæ, & ideo quibuscumque non datur, hoc est ex justitia, quibuscumque autem datur, hoc est ex gratia*. Et licet Augustinus de perseverantia loquatur, Thomas vero de nova lege; tenet Doctorum sanctorum argumentatio de gratia quoque sufficiente: propterea quod etiam illa donum gratuitum est, & post peccatum primi hominis indebitum beneficium. Sunt quidem aliqui huic argumento reponentes, debitam duntaxat esse gratiam sufficientem supposito legis præcepto, ut imputetur ad culpam transgressio illius. At satis de hac re dictum supra in tertia positione. Occurrit autem mihi satis opportune præclara ratio Norisii cap. 3. Vind. §. VI. videlicet, quod peccatum Adæ non exemit homines ab observantia legis naturæ perinde obligantis peccante Adamo, vel non peccante, & tamen ipse omne jus ad gratiam amisit. Præterea S. Pater de Corrept. & Grat. cap. XI. ait, *Nunc autem, quibus deest tale adjutorium, jam pœna peccati est: quibus autem datur, secundum gratiam datur*. Deest ergo nunc nonnullis adjutorium *sine quo*. De tali enim adjutorio loqui Augustinum, non autem de efficaci, nec de sola gratia *habituali*, puto esse manifestissimum. Nam primo homini efficax gratia collata nequaquam fuit, sed accepit bonam voluntatem & gratiam sanctificantem, simul cum adjutorio, *sine quo* permanere in accepta justitia non posset: quod proinde adjutorium est gratia actualis, cum sit superaddita *habituali*, & sufficiens tantummodo, cum sit contradistincta ab adjutorio *quo*, donante etiam perseverantiam. Et proculdubio de Gratia actuali necessaria infidelibus ut credere possint, & impiis ut convertantur, disputat S. Doctor adversus Adrumetinos. Gratia ergo sufficiens non datur juxta Augustinum unicuique. Sed progrediundum jam est ad particularia thesim articulatim probando.

DE PARVULIS.

Puerulis vita functis in utero matrum denegari adjutorium sufficiens inde evincitur, quod cum nondum sint capaces perceptionis & voluntatis, nulla gratia in iis locum habet, nisi exterior, idest, ministratio baptismatis. Atqui hujusmodi pueris baptisma non ministratur. Ergo nulla his gratia actualis confertur.

Tam plano argumento responderi solet, Deum velle iis infantibus applicari Sacramentum regenerationis, non quidem voluntate consequente, sed antecedente, qua profecto vult illorum salutem. Cur autem non applicetur ipsa, non voluntas Dei est, sed vel culpa parentum, vel series caussarum secundarum immaturam mortem inferentium. At nihil movet me communis ista responsio. Primo, quia ad voluntatem antecedentem spectat Sacramenti institutio, & præparatio remedii; ad voluntatem sequentem sacramenti ministratio, & remedii applicatio: ideoque concedendum est tantummodo pro iis parvulis medicinam peccati paratam & institutam; quod extra omnem controversiam positum est. Deinde caussa, cur iis puerulis non conferatur sacramentalis ablutio, non est semper culpa parentum. *Aliquando* (inquit Augustinus Epist. 107. ad Vitalem) *cupientibus, festinantibusque parentibus, ministris quoque volentibus ac paratis, Deo nolente* (baptisma) *non datur, cum repente antequam detur expiret, pro quo ut acciperet currebatur. Unde manifestum est eos, qui huic resistunt tam perspicuæ veritati, non intelligere omnino qua locutione sit dictum, quod omnes homines vult Deus salvos fieri, cum tam multi salvi non fiant, non quia ipsi, sed quia Deus non vult, quod sine ulla caligine manifestatur in parvulis*. Et de Dono Persev. cap. 12. *Plerumque festinantibus parentibus, & paratis ministris ut baptismus parvulo detur, Deo tamen nolente non datur, qui eum parvulum in hac vita non tenuit, ut daretur. Quid etiam, quod aliquando parvulis infidelium filiis potuit ne irent in perditionem, & filiis fidelium non potuit baptismate subveniri?* Accipe & hæc verba ex libro contra Julianum VI. cap. 14. *Deus aliquando adoptat in filium, quem format in utero immundissimæ feminæ; & aliquando non vult esse suum filium, quem format in utero filiæ suæ*. Igitur his parvulis denegatur gratia baptismatis ob originale peccatum, non ob præscientiam futurorum operum perperam jactatam a Pelagianis, non ob illorum voluntatem quam non habent contrariam, non ob culpam parentum volentium ac festinantium, quemadmodum cum Augustino commonstrat rerum experientia.

Quod vero dicunt, non teneri Deum generalem Provisorem ad perturbandum ordinem caussarum secundarum, unde infertur mors peracerba; id quidem verissimum est. Sed meminisse oportet, mortem peccato primi hominis in orbem terrarum fuisse inductam. Prævaricatio ergo primi hominis, quemadmodum immaturæ mortis, ita non applicationis baptismatis, caussa est. *Neque enim fato cogitur Deus illis infantibus subvenire, illis autem non subvenire, cum sit utrisque caussa communis: aut res humanas in parvulis non divina providentia, sed fortuitis agi casibus opinabimur, cum rationales vel damnandæ, vel liberandæ sint animæ; quandoquidem nec passer cadit in terram sine voluntate patris nostri, qui in cœlis est*. Ita Augustinus citato c. XII. de Dono Perseverantiæ. Atque his lucem afferunt quæ diximus Capite præcedenti: ubi ostendimus justo judicio Dei privari infantes istos Sacramento regenerationis propter peccatum, quod generatione traxerunt.

DE INFIDELIBUS.

Quibusdam infidelibus non conferri actu gratiam sufficientem ut credant, haud obscure demonstratur ex Scripturis. Gratia enim fidei prædicationi comes esse solet, scribente Apostolo ad Rom. X. 14. *Quomodo credent ei, quem non audierunt? Quomodo autem audient sine prædicante?* Interdum tamen inspirari fidem divinitus absque exteriori prædicatione, fatemur: sed beneficium hoc est extra communem ordinem, neque est temere supponendum in singulis. Ergo quibus denegatur externa prædicatio, etiam gratia necessaria ad credendum communiter subtrahitur. At prædicationem non extendi ad universos singulatim, ostendit cap. XVI. Act. Apost. ubi vers. 6. & 7. legimus Apo-

stolos

stolos aliquando prohibitos a Spiritu sancto, ne loquerentur verbum Dei in Asia, & cum tentarent ire in Bithyniam, non permisisse Spiritum Jesu. Igitur antequam in ea provincia Evangelium prædicaretur, perierunt permulti absque ulla fidei supernæ collustratione. Succesivis quoque temporibus post Apostolos innumeras reperiri Gentes, quibus nondum prædicatum est Evangelium, colligitur ex Augustino de Nat. & Grat. c. IX. Epistola lxxx. de Hesychium, & ex Prospero Carm. de Ingr. cit. 2. prop. & lib. Sent. sent. 4. & Resp. 4. ad capit. Gallorum. Patefacient & illustrabunt vim hujus argumenti quæ scribunt in Epistola Synodica PP. in Sardinia Exules, & Augustinus de Dono Persev. cap. 19.

Probatur insuper ipsorum Sanctorum testimoniis. Horum primus, idest, Augustinus eodem libro de Dono Pers. c. 9. ait: *Ex duobus ætate jam grandibus impiis, cur iste ita vocetur ut vocantem sequatur, ille autem aut non vocetur, aut non ita vocetur, ut vocantem sequatur, inscrutabilia sunt judicia Dei*. Apertissime distincto orationis membro docet hic Sanctus Doctor negari aliquibus non solum vocationem efficacem & congruam, sed etiam inefficacem, atque sufficientem. Quid enim sibi vult disjunctiva illa locutio, *Aut non vocetur, aut non ita vocetur?* Deinde Gratia sufficiens ad credendum nequit aliud esse, quam sancta de amplectenda fide cogitatio & affectio, quia Augustinus contra Semipelagianos disputans appellat fidem inchoatam. Et hanc pariter non omnibus dari S. Doctor affirmat cap. IX. de Prædest. SS. *Fides*, inquit, *& inchoata & perfecta donum Dei est: & hoc donum quibusdam dari, quibusdam non dari omnino non dubitet, qui non vult manifestissimis sacris literis repugnare*. Sunt ergo aliqui sine gratia sufficiente ad credendum. S. Prosper laudata sent. 4. habet: *Qui dicit quod non omnes vocentur ad Gratiam, si de iis loquitur quibus Christus annunciatus non est, reprehendi non debet, quia scimus quidem in omnes fines terræ Evangelium destinatum, sed non putamus jam omnibus terræ finibus prædicatum; nec possumus dicere quod ibi sit gratiæ vocatio, ubi Matris Ecclesiæ adhuc nulla est regeneratio*. Accedit testimonium S. Thomæ scribentis 2. 2. q. 2. art. 5. ad 1. *Dicendum, quod si in potestate hominis dicatur aliquid excluso auxilio gratiæ, sic ad multa tenetur homo, ad quæ non potest sine gratia reparante, sicut ad diligendum Deum & proximum: & similiter ad credendum articulos fidei: sed tamen hoc potest cum auxilio Gratiæ; quod quidem auxilium quibuscunque divinitus datur, misericorditer datur, quibus autem non datur ex justitia non datur in pœnam præcedentis peccati, saltem originalis, ut Augustinus dicit in lib. de Correptione & gratia*. Ergo per Divum Thomam non datur omnibus sufficiens adjutorium, ut credant.

Accedunt rationes Theologicæ. Prima: quia fides est justificationis initium, ut definit Tridentinum Sess. 6. c. 8. Quibus ergo deest Fides, deest gratia. Nec valet, si respondeas, præter fidem explicitam in Christum, quæ est radix justificationis, & dispositio proximior, dari fidem aliquam inchoatam, qualem habuit Cornelius: nam & hæc fides *quibusdam non datur*, inquit Augustinus. Præterea: Infidelitas pure *negativa* peccatum non est, ut fatentur omnes contra articulum Baji sexagesimum quintum. Si autem omnes infideles haberent gratiam, ut crederent, possent superare ignorantiam, nec forent infideles *negative*: aut e contra, si superare ignorantiam possent, infidelitas *negativa* peccatum esset. De quo argumento legendus omnino est sapientissimus Thomas Lemos præfato loco cap. XII. Tandem: Cum infideles sint filii iræ, filii vindictæ, eccur Deus his omnibus gratiarum suarum munera nequit denegare? An quia Deum cognoscere possunt, & legem naturæ quantum ad officia virtutum implere? Nulla naturalis actio habet supernaturalium Donorum meritum condignum, aut congruum. Quia viget in illis lex, urgetque præceptum? At jam Charybdim istam prætervecta est disputatio. Num hoc postulat lex æquitatis? De gratia, non de pensione disseritur.

His occurrunt vulgari responsione, destitutos esse infideles sufficienti gratia ad immediate credendum, non vero remota, & quæ immediate sufficiat ad diligendum Deum, & bonum aliquod faciendum, per quod possit sese ad fidem obtinendam disponere: ideoque posse infideles omnes, quibus nunquam annuntiatus est Christus, habere fidem quantum ad actum remotum, & mediatum, licet non possint quantum ad immediatum & proximum. Si auxilium remote sufficiens hi constituerent in collustrationibus nonnullis cito evolantibus, & leviter excitantibus voluntatem, interdum unicuique a Deo inspiratis, sive in ipsis præsentia Dei, qui multimodis per creaturam sibi servientem vocat aversum, docet credentem, adjuvat conantem: quale adjutorium admittit Norisius in Vindiciis, cap. 3. §. 6. singulis hanc gratiam dari concederem. Certissime enim persuasum mihi est, divinam misericordiam nemini defuturam, si nemo negligeret credere quod ignorat.

Verum quia contendunt adesse singulis infidelibus gratiam proxime sufficientem ad actum mediatum, sive disponentem ad fidem, & adesse singulis momentis, præsertim dum urget legis præceptum, non videtur vulgaris illa responsio admittenda. Primo quia de gratia remota ad credendum, sive de primo fidei initio disputat Augustinus adversus Semipelagianos, ubi ait donum Dei esse, & quibusdam dari, quibusdam non dari. Deinde quia de Corrept. & grat. a cap. 6. ad XI. solvens objectionem, quod nullus esset corrigendus, nunquam eo confugit, ut responderet, præsto esse unicuique gratiam sufficientem ad servandam legem naturæ, quam gratiam si non pessundarent infideles, adesset & donum Christianæ fidei: sed mittens responsum illud, ait in infidelibus caussam cur sint objurgandi, esse quia fecit Deus hominem rectum, & gratiam negat ob pravitatem primi peccati. Addit adjutorium *sine quo* omnibus in hoc statu non dari; & alia plura, quæ produximus supra. Sunt ergo per Augustinum aliqui destituti omni gratia proxime sufficienti ad qualecunque opus bonum sive fide patratum, sive ad fidem disponens. Ulterius S. Thomas, uti observarunt Lemosius, & Gonzales, productis verbis ex 2. 2. q. 2. art. 5. affirmat in pœnam præcedentis peccati saltem originalis aliquibus denegari gratiam, & ad credendum, & ad diligendum Deum & proximum, idest ad actum fidei tam immediatum, quam mediatum: & loquitur apertissime de Gratia, non efficaci, sed sufficiente, per quam dicitur aut fides, aut amor esse *in hominis potestate*. Illustriora sunt, quæ habet in 3. contra Gentes cap. 159. & 160. quæ legenda sunt cum animadversionibus P. Lemos Cap. 14. n. 202. Prolixa enim sunt, ac piget referre omnia adamussim. Perspicua etiam sunt verba superius allata ex 1. 2. q. 106. art. 3. Denique si in potestate hominis est aut dilectio Dei, aut temperantia, aut alia virtus, per quam disponatur ad fidem; nulla erit mysteriorum fidei ignorantia invincibilis; quoniam si poneret medium illud remotum, daretur proximum; ideoque non datur, ex illatione sententiæ oppositæ, illius culpa libera, & voluntaria.

DE OBDURATIS.

Aliquibus in scelera damnabili obstinatione ruentibus subtrahi aliquando sufficientis gratiæ auxilium, videtur conforme Scripturis, Patribus, & rationi. Nam Dominus per Esaiam cap. V. v. 5. & 6. ait: *Et nunc ostendam vobis, quid ego faciam vineæ meæ: auferam sepem ejus & erit in direptionem, diruam maceriam ejus & erit in conculcationem. Et ponam eam desertam: non putabitur, & non fodietur; & ascendent vepres & spinæ; & nubibus mandabo ne pluant super eam imbrem*. Hæc non tantum de populo Israel, quantum de anima multiplicante peccata exponunt Ecclesiæ Patres. Est aliqua anima prævaricatrix a Deo derelicta & deserta in conculcationem & direptionem. Repetit Dominus per Jeremiam Ii. 9. *Curavimus Babylonem & non est sanata, derelinquamus eam*. Quæ verba interpretatur Hieronymus Comment. in hunc locum de subtractione auxiliorum sufficientium, proferens exemplum medici, qui videns infirmitatem resistentem remediis adhibitis ægroto nulla alia medicamenta ministrat. Item de Judæis Joannis 12. v. 40. repetuntur verba Isaiæ: *Excæcavit oculos eorum, & induravit cor eorum: ut non videant oculis, & non intelligant corde*. In quem locum ait S. Pater Tract. 53. *Sic enim excæcat, sic obdurat Deus deserendo, & non adjuvando, quod occulto judicio facere potest, iniquo non potest*. Apostolus etiam ad Rom. I. 24. ait traditos impios a Deo *in desideria cordis eorum*, deserendo eos, & subtrahendo lucem sapientiæ, ut diximus de H. Calviniana cap. V. Hæc ex Scripturis.

S. P. Augustinus his verbis describit obcæcati miserrimam conditionem de Nat. & Grat. cap. 22. *Nec cogitat prævaricatorem legis quam digne lux deserat veritatis. Qua desertus utique fit cæcus, & plus necesse est offendat, & cadendo vexetur, vexatusque non surgat, ut ideo tantum audiat vocem legis, quo admonetur implorare gratiam Salvatoris*. Paucis interpositis: *Utique ista obscuratio vindicta & pœna jam fuit: & tamen per hanc pœnam, idest per cordis cæcitatem, quæ fit deserente luce sapientiæ, in plura & gravia peccata collapsi sunt*. Ex de Perf. Justitiæ cap. 19. obcæcatum appellat *desertum omni lumine veritatis*. Porro qui tantum audit vocem legis, & interiori inspiratione dilectionis penitus destitutus est, nullam habet gratiam sufficientem, quæ proprie ac vere sit talis. Deinde animadvertens S. Pater obviam quorumdam objectionem, non peccaturos excæcatos, si gratia sint destituti, occurrit, ut diximus supra Prop. 3. dicens justissime corripi, quoniam in malam vitam sunt propria voluntate relapsi, & acceptam gratiam amiserunt suo libero in malum arbitrio. Atque de perf. Justitiæ cap. 6. *Peccatum* (inquit) *est, cum vel non est caritas, quæ esse debet: vel minor est, quam debet; sive hoc voluntate vitari possit, sive non possit: quia si potest, præsens voluntas hoc facit. Si autem non potest, præterita voluntas hoc fecit. Et tamen vitari potest, non quando voluntas superba laudatur, sed quando humilis adjuvatur*. Similia habet Prosper ad sextum Objectum Gallorum: *Priusquam a dominatione diaboli per Gratiam Dei ipsius liberetur, in illo profundo jacet, in quod se sua libertate demersit, amans interim languores suos, & pro sanitate habens quod ægrotari se nescit, donec prima hæc medela conferatur ægroto, ut incipiat nosse quod langueat, & possit opem medici desiderare qua surgat*. Vides adeo impium aliquan-

quando demergi, ut infirmitatem suam nec videat, nec velit sanari, destitutum proinde omni sancta dilectione & cognitione, & peccare tamen, quia libere se mersit in pelagus iniquitatum? Et S. Thomas lib. 3. contra Gentes cap. 160. disputans de auxilio, non efficaci, non congruo, non proxime sufficienti, sed de illo, *sine quo nullus habere potest ea, quæ sunt necessaria ad tendendum in ultimum finem*, hæc de obstinatis habet: *Quamquam autem illi, qui in peccato sunt, vitare non possint per propriam potestatem, quin impedimentum gratiæ præstent vel ponant, nisi auxilio gratiæ præveniantur; nihilominus tamen hoc eis imputatur, quia hic defectus ex culpa præcedente in eis relinquitur.* Licet ergo possit quilibet prævaricator converti potentia remota, quatenus potest recipere beneficia gratiarum omnibus præparata: licet possit plura legis præcepta implere quantum ad substantiam operis & officia virtutum, & minora impedimenta objicere gratiæ vocanti: licet peccet mala sua voluntate, & libero arbitrio ad malum itrod, aut illud nunquam naturaliter determinato; attamen potest in pœnam peccati deseri a Deo, ut nullo excitetur stimulo conversionis, undequaque nostrarum cupiditatum repagulis præpeditus. Atque hæc ex Patribus.

Ad ratiocinationes quod attinet; si gratiam constituas in misericordia Dei substantialiter ubique præsentis, & adjuvantis non repugnantes habens hanc profecto obcæcati. Si illam constituas in qualitate transeunte nobis incompertа, insanus ero, si quod ignoro, aut propugnare ausim, aut refellere. At si concedis gratiam actualem esse mentis illustrationem, aut inspirationem caritatis, aut utrumque; nunquam persuadere mihi poteris, sceleratissimum quempiam omni momento, etiam cum urgeat præceptum, cogitatione, aut delectatione sancta quomodolibet excitari. Fallor enim, aut impudentissima mulier captans meretricios quæstus, amplexusque impudicos, avarus restrictus & furax, qui aliorum fortunas quotidie vorat, tabescens invidia, veteri simultate, & ulciscendi cupidine, aliique hujus generis homines traditi in desideria cordis eorum, & evanescentes in cogitationibus suis non habent continuo piam aliquam cogitationem, & voluntatem. Non, ut Bellarminus scribit lib. 2. de Grat. & lib. arb. cap. 6. *Cum vocatio, pulsus, tractus, excitatio illa Dei fit actio nostra, quamvis non libera, nempe bona cogitatio, bonumque desiderium repente ac divinitus immissum, quomodo fieri potest, ut non sentiatur in nobis, si fit non solum in nobis, sed etiam a nobis?* Constat igitur experientia gratiam obduratis non semper adesse, eo saltem momento quo peccant, & vocationem Dei non percipiunt. Legito D. Bernardum serm. 81. in Cantica.

PROP. VII. Quisquis non adjuvatur a Deo per gratiæ subministrationem, queri debet de prava sua voluntate, non de ipso Deo beneficentissimo gratiarum suarum largitore.

Probatur I. Quia Deus quantum est ex se gratiam largitur omnibus, ut vidimus Thesi prima. II. S. P. Augustinus de Peccat. meritis lib. 2. cap. 17. ait: *Nolunt homines facere quod justum est, sive quia latet an justum sit, sive quia non delectat. Ut autem innotescat quod latebat, & suave fiat quod non delectabat, gratiæ Dei est, quæ hominum adjuvat voluntates, qua ut non adjuventur in ipsis itidem causa est, non in Deo.* III. S. Thomas, ut nuper diximus, in tertio contra Gentes, ait hominem per propriam voluntatem gratiæ ponere impedimentum. & 1. 2. q. 112. art. 3. ad 2. *Defectus gratiæ prima causa est ex nobis, sed collationis gratiæ prima causa est ex Deo, secundum illud Oseæ 13. Perditio tua Israel, tantummodo ex me auxilium tuum.* IV. Cum inclinatio rationalis appetitus in corruptionem sequatur omnium peccatum, licet indifferenter & libere, dum ad illud convertitur, retrahit mentem ab incommutabili veritate, & animum allectit ad voluptates noxias, ut quæstionibus præcedentibus demonstravi. atque ita obcæcatur deserente luce sapientiæ ob pravam inclinationem, cui libere obtemperat.

Non te moveat quod hanc pravam inclinationem retrepare, & gratiæ impedimenta non ponere nemo possit sine gratia. Hæc est objectio Pelagianorum, quam Augustinus solvit lib. 1. ad Bonifacium cap. 2. scribens: *Liberum arbitrium usque adeo in peccatore non periit, ut per illud peccent maxime omnes, qui cum delectatione peccant, & amore peccati hoc eis placet, quod eis libet. Unde & Apostolus, Cum essetis, inquit, servi peccati, liberi fuistis justitiæ. Ecce ostenduntur etiam peccato minime potuisse nisi alia libertate servire. Liberi ergo a justitia non sunt, nisi arbitrio voluntatis, liberi autem a peccato non fiunt nisi gratia Salvatoris.* Igitur sine gratia habetur liberum arbitrium sufficiens ad peccandum, & ad ponendum impedimentum ipsi gratiæ, licet sine gratia non sit liberum arbitrium sufficiens ad vitandum hoc impedimentum, & ad faciendam justitiam. Et ratio est, quia homo alienus a gratia habet circa actus singulos peccati liberam, & indifferentem optionem, ut docet S. Thomas 1. 2. q. 109. art. 8. ad 1., & demonstratum est Thesi 3. Hac methodo his pertractatis, constat omne opus Omnipotentis esse aut justitiam, aut pietatem, & utrumque bonum in terras descendere, dejici & damnari elatos, & humiles augeri donis, quemadmodum ajebat Prosper in Epigrammate. Con-

stat præterea Majores nostros non immanem ac ferream, sed æquissimam, & ad coercendos impios aptissimam tradidisse doctrinam: quamquam pia est etiam, probabilis, & Catholica sententia contraria plurimorum Doctorum suffragio probata.

OBJECTIONES REFERUNTUR ET REFUTANTUR.

Momenta illorum Doctorum ex dictis eliduntur facillime: at ne quid prætermittamus ad Tironum rudimentum & commodum, ea nunc subjicimus diluenda. Aliqua depromunt ex Scripturis, nonnulla ex definitionibus Ecclesiæ, quædam ex Patribus, alia ex Theologicis argumentis. Hauriunt ex priori fonte sequentia. Legimus Deum optimum maximum omnes hortari, *ut ad illum convertantur*, uti Ezech. 33. v. 11. *clamitare in capite turbarum, & in foribus portarum urbis proferre verba sua*, ut Prov. 1. v. 20. *stare ad ostium, & pulsare*, ut Apocalypseos tertio, v. 20. Rursus *Deum velle omnes homines salvos fieri*, ad Timoth. 1. cap. 2. v. 4. *nolle aliquos perire* 2. Petri 3. v. 9. *pro omnibus filium suum tradidisse* 2. ad Corinth. 5. v. 14. Rursus *illuminare omnem hominem venientem in hunc mundum*, apud Joan. 1. v. 9. *neminem se abscondere a calore ejus* in Psalmo 18. v. 7. Præterea conqueritur per Esaiam 5. v. 4. *Quid est, quod debui ultra facere vineæ meæ?* Et Matth. 23. *Quoties volui congregare filios tuos?* At si non daret singulis vires sufficientes, quo jure assereret se velle conversionem peccatorum? quid clamitaret, & pulsaret ad ostium? quomodo illuminaret omnem hominem, & calorem suum undequaque diffunderet? quomodo vineæ omnem culturam adhibuisset? Cunctis ergo & singulis gratiarum sufficientium dona largitur.

Generalis responsio est principio Deum quantum in se est gratiam singulis paravisse, illam exhibere universis, conferre etiam volentibus & petentibus, & reluctantiam, tenebras, cæcitatem pendere ab humanæ voluntatis arbitrio. Deinde vocare omnes per lumen rationis, quo duce omnes percipiunt Dei existentiam, & naturalem legem honestatis ac veritatis, ita, ut sint inexcusabiles, si Deum non glorificent, turpesque voluptates sectentur: nam si præcedit lumen rationis, libera optio malorum, & electionis potestas; habetur plenissima libertas ad malum, licet ad bonum necessaria sit gratia. Insuper etiam speciale adjutorium elargiri omnibus, secundum distributionem quam vocant *accommodam*. Hæc responsio ex ipsis Scripturis infertur. Vidimus enim supra quosdam non prædicare Evangelium Spiritu sancto prohibente, derelinqui Babylonem, auferri sepem vineæ & dirui maceriam, ambulare complures in tenebris, & umbra mortis, excæcari oculos impiorum, ne videant. Est etiam familiare divinis eloquiis, ut omnes nonnunquam dicant, nec tamen singulos velint intelligi, ut probat in lib. de Incarnat. & Gratia Fulgentius ex complurimis Scripturæ locis, *In novissimis diebus effundam Spiritum meum super omnem carnem, & prophetabunt filii vestri. Omnes gentes, quascumque fecisti, venient, & adorabunt coram te, Domine. Conclusit Deus omnia in incredulitate, ut omnium misereatur*, &c. Quis enim dixerit singulos homines prophetasse, singulos venisse ad fidem, singulos consecutos fuisse misericordiam? Vult ergo Deus omnium conversionem, clamat, pulsat, illuminat, vineæ culturam adhibet, si consideras universitatem humani generis, institutione, ac præparatione gratiarum; si autem homines singulos in individuo, largitate & distributione inæquali, adeo ut *illum adjuvet, illum non adjuvet; illum tantum, illum autem non tantum, illum isto, illum illo modo secundum æquitatis secretæ rationem & excellentiam suæ potestatis*, ut Augustinus docet lib. 2. de Peccat. mer. c. 5.

Est præterea quid ad omnia singillatim possimus respondere. Nam Ezechielis xxxiii. domus Israel scelera objiciuntur, nec dominus Judæos per se, sed per Prophetam alloquitur: *Tu ergo, fili hominis, dic ad Domum Israel:* ideoque & de solis credentibus, & de solis gratiis exterioribus textus ille concludit. Nam per gratiam internam loquitur Deus illapsu, & subministratione Spiritus sui, nec objurgat & invitat tantummodo, sed etiam inspirat suavitatem ac dilectionem. In Proverbiorum 1. ad Judæos pariter dirigitur oratio, & in mundi Opificio, in promulgatione Legis, & in Prophetarum oraculis sapientia Dei commendatur. In tertio Apocalypsis non dicitur Deus pulsare ad ostium singulorum, non semper: & satis superque verbis Bellarmini nuper productis exploditur hæc objectio. Attamen si omnium, excepto nemine, velis corda interiori gratia pulsari, necesse non est, ut id fiat singulis momentis vel horis, nec etiam urgente præcepto, sed certis temporibus ad Creatoris beneplacitum. Adde ibi orationem institui de prædilectis, & ovibus, quarum Christus est Pastor, ut constat versu præcedenti, & expressione verborum. De voluntate salvandi omnes, & generali humani generis redemptione, satis dixi in primo volumine c. 1. libri v. ad 2. & 5. Propositionem Jansenii, ac prop. 2. hujus Capitis.

In Evangelio Joannis dicitur Verbum *lux vera, quæ illuminat omnem hominem*, primo per lumen rationis & legem omni creaturæ rationali impressam immutabilis veritatis, juxta illud Psalmi iv. *Signatum est super nos lu-*

lumen vultus tui, Domine, ut explicat S. Thomas in hunc locum. 2. *non quia nullus est hominum, qui non illuminetur, sed quia nisi ab ipso nullus illuminatur*, ait S. Pater cap. 103. Enchiridii. 3. quia non ad unum populum venit, ut Moses, & Prophetæ, sed ad prædicandum Evangelium omni creaturæ. Atque ita hoc uno verbo demonstratur Dei Filius Conditor, Legislator, & Redemptor universorum, ad differentiam Joannis, de quo cum esset illuminatus a Deo, & venisset vox, & testimonium Reparatoris, dicitur versu proximo, *Non erat ille lux, sed ut testimonium perhiberet de lumine*. Ceterum confirmat locus iste sententiam nostram. *Si enim ipse est lumen, si ab ipso recesseris, nec in lumine eris: & quid de te sequetur? Quod dixit de impiis: Fiat via illorum tenebræ, & lubricum*: ait Augustinus Conc. v. in Psalm. 103. Idem Evangelista cap. 3. v. 19. *Lux*, inquit, *venit in mundum, & dilexerunt homines magis tenebras, quam lucem*. Prætermittenda non est insignis comparatio D. Thomæ t. 2. q. 79. art. 3. petita a Sole, *qui licet quantum est de se omnia corpora illuminet, si quod tamen impedimentum inveniat in aliquo corpore, relinquit illud tenebrosum, sicut patet de domo, cujus fenestræ sunt clausæ: sed tamen illius obscurationis nullo modo caussa est sol, sed caussa ejus est solum ille, qui claudit fenestram*. Ita *Deus lumen gratiæ interius non immittit illis, in quibus obstaculum invenit*, &c. Notat tamen ibidem S. Doctor Deum hoc agere proprio judicio, ideoque esse caussam excæcationis, non prout est illa motus animi humani inhærentis malo, sed prout est subtractio gratiæ, unde sequitur quod mens divinitus non illuminetur, & cor non emolliatur ad recte vivendum. Esaias & Evangelista Matthæus loquuntur de Judæorum Synagoga: & præterea sententiæ nostræ vim addunt consequentibus verbis. Nam ille ait, *Auferam sepem ejus, & erit in direptionem*: iste autem, *Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta*.

Ex definitionibus Ecclesiæ hæc promunt. In cap. *Firmiter* definitum est hominem lapsum *per veram posse semper pœnitentiam reparari*. Statutum a Tridentina Synodo Sess. 6. cap. 11., quod *Deus sua gratia semel justificatos non deserit*. Senonensis in decreto 15. de lib. arbitrio hæc est perspicua sententia: *Nec tamen tanta gratiæ necessitas libero præjudicat arbitrio, cum illa semper sit in promptu, nec momentum quidem prætereat, in quo Deus non stet ad ostium, & pulset*. Consimilia protulit Coloniensis in Enchiridio de Sacramento Pœnitentiæ; *Nullus est peccator tam sceleftus, cui Deus, quoad in hac vita superstes fuerit, hanc gratiam penitus subtrahat*.

Facile est hæc discutere. In Cap. *Firmiter* rectissime dicitur posse hominem lapsum per pœnitentiam reparari, quoniam potest Deus illum gratia prævenire. Apposite Augustinus de Nat. & grat. cap. 23. *Nemo dicit sic hominem factum, ut de justitia quidem possit in peccatum ire, & de peccato ad justitiam redire non possit: sed ut in peccatum iret, sufficit ei liberum arbitrium; ut autem redeat ad justitiam opus habet medico, quia sanus non est, opus habet vivificatore, quia mortuus est*. Et tamen hunc medicum aliquando deserere impium, tradit paullo infra Augustinus. Addo laudati Canonis sensum esse quod possint per pœnitentiam deleri peccata post baptismum patrata, nec relapsorum crimina sint irremissibilia. Ait enim: *Et si post susceptionem baptismatis quisquam prolapsus fuerit; peccatum per veram potest semper pœnitentiam reparari*. Tridentinum de Justificatis aperte loquitur: nostramque sententiam confirmat. Nam si non deserit Deus, nisi deseratur; ergo si deseratur, deserit. Ita S. Pater citato lib. cap. 22. 23. 26. 29. & aliis locis supra citatis prop. 6. Vide & Adversariorum nostrorum Confessionem thesi 2. Senonense, & Coloniense Concilium Provincialia sunt. Præterea illud ait adesse semper gratiam, quatenus est *in promptu*, scilicet singulis præparata; & omni momento Deum stare ad ostium, & pulsare, non tamen singulos homines interius sentire pulsantem alio sensuum strepitu, & specierum varietate distractos. At si non habent interiorem sensum, nempe piam cogitationem, & bonum desiderium, gratia exterior est, non interna. Coloniensis Synodus consulto addidit particulam *penitus*, ut intelligas cuilibet sceleftissimo peccatori, quandiu est in via, non subtrahi gratiam omnino, quoniam interdum recipit illustrationes, aut saltem jus habet ad Sacramenta, quibus peccata delentur. Adverte, nec adversarios nostros asserere, Deum semper, omni momento, & incessanter sanctas cogitationes, & pia desideria excitare in singulorum animo. Rursus sententia nostra, etiamsi quocunque momento adesset mentis cogitatio, si nullam inspiraret delectationem cordi immerso pravis cupiditatibus, non esset hæc gratia vere sufficiens. Nam Gratia Christi est inspiratio sanctæ dilectionis, ut probatum est de H. Pelagiana. Denique oportet distinguere inter gratiam increatam, quæ est divina misericordia præveniens actus nostros indeliberatos, & inter gratiam creatam, quæ est ab actibus indeliberatis indistincta; quemadmodum aliud est lumen rationis, & lex immutabilis veritatis affulgens menti, aliud ipsa mentis perceptio. Misericordia, & veritas singulis adest, ideoque gratia increata, scilicet ipse Deus. Verum is libere, non aliqua necessitate collustrat mentem, & excitat delectationem. Igitur sicut semper, & omni momento est in mente nostra æterna lex veritatis illam irradians & collustrans, nec tamen semper est rectum judicium mentis nostræ, eo quod sese convertat non ad illam æternam legem, sed ad fluxas sensuum imagines: ita semper adest misericordia Dei, & gratia increata, nec tamen semper est sancta cogitatio & pia animi affectio in animo mortalium hominum, quia non ad misericordiam juvantem se convertit humiliter, sed ad amorem sui, & ad sensuum illecebras. Iccirco non semper adest gratia, quæ sita est in sancta inspiratione, & motu vitali: de qua præsens fervet disceptatio.

Accedit ad Canones Conciliorum propositio damnata ab Alex. VIII. anno 1690. *Pagani, Judæi, Heretici, aliique hujus generis, nullum omnino accipiunt a Jesu Christo influxum; adeoque hinc recte inferes in illis esse voluntatem nudam, & inermem, sine omni gratia sufficiente*. Sed merito proscripta est; primo quoniam profertur *indefinite*; atque sunt inter Paganos & Judæos quamplurimi, quibus gratia confertur; ut diximus de Polemone, & de Cornelio. Præterea Infidelium complures aut degunt inter Christianos, aut audierunt ab iis Evangelium, cujus prædicatio non solum est beneficium Christi notitiam suppeditans, ne sit inexcusabilis infidelitas ipsorum, sed etiam solet conjungi cum internis gratiæ illustrationibus, quæ tamen a nimium addictis cultui idolorum, sive consuetudini abrogatorum legalium cito evolant, atque extinguuntur. Est etiam probabilius omnes homines gratiæ motionem aliquam per vitæ decursum experiri, sed tenuem admodum, & velut semen sparsum secus viam, vel inter spinas conculcatum & suffocatum. Singulis denique patet semper aditus ad misericordiam, ad Ecclesiam, ad Sacramenta, ad medicinam, & ad Aquam & Sanguinem fluentem e latere Redemptoris.

Depromunt ex libris Patrum quæ sequuntur. S. Augustinus de lib. arb. cap. 18., & de Natura & Grat. cap. 67. adversus eos, qui de ignorantiæ, & difficultatis pœna ex Adam transfusa queruntur, scribit: *Recte enim fortasse quererentur, si erroris & libidinis nullus hominum victor existeret: cum vero ubique sit præsens, qui multis modis per creaturam sibi Domino servientem aversum vocet, doceat credentem, consoletur sperantem, diligentem adhortetur, conantem adjuvet, exaudiat deprecantem, non tibi deputatur ad culpam, quod invitus ignoras, sed quod negligis quærere quod ignoras*, &c.

Joannes Gonzales, & Thomas de Lemos respondent Augustinum asserere, quod nullus juste afferre potest in sui excusationem ignorantiam, quia Deus aut per legem scriptam, aut per naturalem, aut per Evangelii prædicationem homines omnes instruit & vocat: & recte, namqui negat unum esse Deum, superare potest ignorantiam intima conscientia sui ipsius, rerumque aspectabilium contemplatione: & qui ignorat mysteria fidei, potest ea audire ab Evangelizantibus; & si non potest, non ei imputatur ad culpam. Animadvertunt scite Augustinum dixisse, *Per creaturam sibi Domino servientem*; ut inde inferas semper vocare seipso, & per internam subministrationem Spiritus sancti. Proximo cap. 68. ipse Augustinus hanc responsionem insinuat, docens, quomodo infideles ad fidem excitentur Christianis exhortationibus, Christiani autem concutiantur terroribus, & præmiorum laudibus erigantur. Hæc gratia sat est, ut sint inexcusabiles, & possint remota potentia quærere quod ignorant. Insuper animadverto, aliud esse Deum vocare, aliud esse præsentem ut vocet. Illud actualem gratiæ subministrationem, illud vero præparationem significat, & increatam gratiam interdum ab animorum nostrorum motione sejunctam, ut jam explicavi. Et Augustinus quidem, non ait, Deum vocare omnes, sed esse *præsentem ut vocet*. Si velis etiam cunctis immitti quasdam bonas cogitationes certis temporibus, sed quæ levitate excitent, ut intellectus alio statim evolet, & evanescat in cogitationibus suis; est sententia Norisii, cui non repugno.

Addunt Adversarii S. P. Augustinum serm. 2. in Psalm. 58. hæc habere: *Si nolis curari vulnus tuum, admonet, ut cureris; & aversum revocat, & refugientem quodam modo ad se venire compellit & attrahit. In omnibus implet quod dictum est, Misericordia ejus præveniet me*. In Psalm. 102. *Vocat undique ad correptionem, vocat undique ad pœnitentiam, vocat beneficiis creaturæ, vocat impertiendo tempus vivendi, vocat per lectorem, vocat per tractatorem, vocat per intimam cogitationem, vocat per flagellum correptionis, vocat per misericordiam consolationis*.

Verum quid hæc? Constat in Psalmum 58. S. Patrem de iis loqui, quorum Dominus susceptor factus est, ut in omnibus eorum operibus singularem exerceat providentiam. Atque si hoc testimonium aliquid evinceret; adesset singulis non solum gratia sufficiens, sed & congrua, victrix, efficax, & quodammodo *compellens & attrahens*. Addit præterea ibidem S. Doctor, omnipotentem medicum non renuntiare ad aliquem, sed *Opus est*, inquit, *ut curari velis, opus est, ut manus ejus non refugias*. Quod si refugias, *odis repellentem manus suas*, ait Enarrat. in Psalm. 102. unde altera objectio depromitur. Hæc propterea eadem responsione revincitur. Quamquam commemoran-

tur ibidem omnia genera vocationum, externæ, interioris, communis, specialis, quas omnes singulis impendi neminem puto dicturum. Profert nonnulla alia Augustini loca Tournely P. 2. de Grat. q. 8. art. 3. quæ apertissime sunt accipienda de lege naturæ & lumine rationis omnibus indito, eodem Auctore non reluctante: unde merito prætermittantur.

Habetur in expositione quarumdam Prop. ex Epistola ad Romanos prop. 62. de Pharaone celebris locus: *Non ergo hoc illi imputatur, quod tunc non obtemperaret, quandoquidem obdurato corde obtemperare non poterat: sed quia dignum se præbuit, cui cor obduraretur.* Hunc locum avide quidam arripiunt, objicientes non imputandum esse peccatum, si gratia non adsit, quemadmodum nec imputatum est Pharaoni.

Ast si totum argumentum concedatur, nonne sequitur Pharaoni, & obduratis huic similibus gratiam sufficientem fuisse sublatam? Si ulterius reponamus editum opus illud ab Augustino adhuc Presbytero, cum nondum divinæ gratiæ percepisset arcana; nonne id liquet ex cap. 23. primi libri Retractationum? Sed confirmat hæc Augustini sententia, quod alibi tradidit de Obduratis, scilicet hos peccare, quia licet deserti a gratia necesse sit, ut offendant, & cadendo vexentur; nihilominus illis imputatur peccatum, quoniam prævaricatores legis digne lux deseruit veritatis. Sensus quippe est Pharaonem non ideo peccasse, quia obdurato corde obtemperare non poterat, si enim cæcitas omnino esset involuntaria, nullum foret peccatum: sed ideo peccasse, qui dignum se præbuit, cui cor obduraretur. Hunc sensum demonstrant quæ sequuntur immediate. *Sicut enim in his, quos elegit Deus, non opera, sed fides inchoat meritum, ut per munus Dei bene operentur: sic in his, quos damnat, infidelitas & impietas inchoat pœnæ meritum, ut per ipsam pœnam etiam male operentur.* Igitur per ipsam quoque obdurationem peccant improbi, in quantum ipsa obduratio est pœna præcedentis peccati, ut pluribus explicat Sanctus Doctor eodem loco, & citato capite tertio ac vicesimo Retractationum.

Mutuantur ex Prospero quæ sequuntur. I. Libro 2. de Vocat. Gent. cap 5. ait: *Adhibita semper est Universis hominibus quædam supernæ mensura doctrinæ, quæ etsi parcioris, occultiorisque gratiæ fuit, sufficit tamen, sicut Dominus judicavit, quibusdam ad remedium, omnibus ad testimonium.* II. Eodem libro cap. 14. hæc habet: *Neque ob hoc excusabiles sunt nationes, quæ alienatæ a conversione Israel spem non habentes, & sine Deo in hoc mundo sub ignorantiæ tenebris perierunt, quia hæc abundantia gratiæ, quæ nunc universum mundum viget, pari antea largitate non fluxit.* III. Cap. 29. ait: *Universitati hominum ita multiplex, atque ineffabilis bonitas Dei consuluit semper & consulit, ut neque ullis pereuntium excusatio suppetat de abnegato sibi lumine veritatis, neque cuiquam sit liberum de sua justitia gloriari.* IV. De parvulis sine baptismate morientibus hæc est præclara & manifesta sententia Prosperi cap. 23. *Non irreligiose arbitror credi, nec inconvenienter intelligi, quod isti paucorum dierum homines ad illam pertineant gratiæ partem, quæ semper universis est impensa nationibus, qua utique si bene usi essent parentes, etiam ipsi per eosdem juvarentur.* V. Addunt Stephanus Deschamps, & Hon. Tournely illustre testimonium Pauli Orosii in libro de Arbitrii libertate: *Mea semper hæc est fidelis atque indubitata sententia, Deum adjutorium suum non solum in Corpore suo, quod est Ecclesia, cui specialia ob credentium fidem gratiæ suæ dona largitur, verum etiam universis in hoc mundo gentibus propter longanimem suæ, æternamque clementiam subministrare, non ut tu asseris cum discipulo tuo Cælestio, cui jam apud Africanam Synodum occulta tota impiorum dogmatum natura comperta est, in solo naturali bono, & in libero arbitrio generaliter universis unam gratiam contributam, sed specialem quotidie per tempora, per dies, per momenta, per atomos, & cunctis, & singulis ministrare.* Et infra, *Evidentissime declaratum est neminem hominum deesse Dei adjutorium, præsertim cum & sedulior insilet, & valet infirmitas.*

Possum cum Eruditis viris respondere libros de Vocatione Gentium non esse Prosperi: quod probari potest his testimoniis directe pugnantibus cum aliis, quæ habentur in responsionibus ad Objecta Massiliensium, & in Carmine de Ingratis; ubi generalem voluntatem salvandi omnes, & communem humani generis Redemptionem explicat per institutionem & efficaciam remedii, non per actualem gratiæ largitionem, ut ostendimus de H. Janseniana cap. 4. & hoc in quo versamur th. 2. 3. & 6. Vide & Norisium lib. 2. H. P. cap. xiv. Brevi itaque responderi potest, hunc Auctorem, & etiam Orosium, medium quid sapere inter Semipelagianos, & Augustinum.

Horum tamen admissa auctoritate, nil conficit pro Scholasticis omnia adversus nos pugnaciter conjicientibus. Auctor enim priorum librorum conatur ostendere etiam Gentiles, hominesque universos a fide alienos habuisse gratiam quamdam communem, & veritatis notitiam in dispositione elementorum mundi, per quam possent optime percipere unius supremi Numinis existentiam, ita ut essent in cultu Deorum inexcusabiles; etiam si minime recepissent internas & invisibiles illustrationes, quæ sunt dona gratiarum specialia. Sat esset titulum capitis 5. libri 1. perlegere: *Omnes in elementis accepisse præcepta legalia, ut sint inexcusabiles in idololatria.* Sed quoniam titulis carent Mss. vetustiora, verba Auctoris exscribamus. *Quamvis ergo hæc,* inquit, *& multa similia veritatis Scripturæ promantur, secundum ipsam tamen credimus & piissime confitemur, quod nunquam universitati hominum divinæ providentiæ cura defuerit. Quæ licet exceptum sibi populum specialibus ad pietatem direxerit institutis, nulli tamen nationi hominum bonitatis suæ dona subtraxit, ut & propheticas voces, & præcepta legalia convincerentur in elementorum obsequiis ac testimoniis accepisse: unde & inexcusabiles facti sunt, quia Deos sibi dona fecerunt, & quæ creata erant ad utendum, venerati sunt ad colendum.* Internam autem inspirationem gratiæ communem non esse, scribit diserte cap. 3. *Incomprehensibiles illuminationum dilationes, inter quas utique multi in infidelitate deficiunt, non solum in populis remotioribus impiorum, sed etiam in civitatibus fidelium per plurimas domos & familias novimus fieri, &c.* De notitia igitur legis, non de gratia speciali loquitur iste Auctor. Confer modo verba nobis objecta, & videbis non solum perperam adversus nos usurpari, sed etiam Adversarios nostros revincere. Gratia enim, de qua disputamus, non solum sufficit ad testimonium, sed etiam ad remedium, neque est sola notitia veritatis distributa in elementis, & reddens inexcusabilem idololatrarum perfidiam, sed interior illuminatio, & inspiratio caritatis, sine qua plurimi sub ignorantiæ tenebris perierunt. Atqui auctor librorum de Vocat. Gent. ait impensam omnibus gratiam sufficientem ad testimonium, & notitiam in elementorum obsequiis, per quam nulli pereuntium suppetat excusatio; & quibusdam tantum gratiam sufficientem ad remedium, & specialem ac supernaturalem inspirationem. Ergo affirmat Gratiam, de qua disputatur, pluribus denegari.

De parvulis cap. 21. præcedenti definite pronuntiat, *super eos illam manere sententiam, quam humanum genus prævaricatione primi parentis excepit. De immaturitate vero mortis non esse rationem conquerendi, cum semel in naturam nostram per peccatum ingressa mortalitas obnoxium sibi omnes vitæ nostræ fecerit diem.* Hæc est ergo caussa cur plurimi rapiantur sine baptismo, & non semper neglectus parentum. Dum ergo seq. cap. 23. ait, etiam parvulos paucorum dierum ad illam pertinere gratiæ partem, quæ semper universis est impensa nationibus, loquitur de notitia veritatis, quam horum parvulorum parentes potuerunt accipere ab obsequiis & testimoniis elementorum, & negligentes non studuerunt sibi ac posteris consulere veram amplectendo religionem. Nam cap 25. sequenti docet gratiam, quam universis generationibus Deus indifferenter impendit, esse testimonium elementorum, per quod ad quærendum verum Deum possunt homines adjuvari. Gabriel Vasquez disp. 96. cap. 2. interpretatur postremum locum de parvulis qui aliquandiu vivunt, & quibus parentum cura negligit subvenire, eo quod appellentur *paucorum dierum homines*. Est autem interpretatio, ut arbitror, falsa, & duobus hisce vocabulis male afflicta.

Orosius autem contra Pelagianos asserentes posse unumquemque per naturam & liberum arbitrium salutem quærere & ingemiscere, licet adjutorio Dei tandem tribuerent consecutionem salutis, & objicientibus exemplum Zachæi, qui desiderabat Deum videre, & ideo salus domui ejus facta est, ait: *Numquid si unus credidit, statim universa domus sine peccato fuit, cui tunc utique Majore domus credente initium salutis fuit?* En aperte scribit Orosius, familiam Zachæi, antequam ipse crederet, non habuisse initium illud salutis, idest posse quærere & ingemiscere, quale initium statuebat Pelagius in natura, & in libero arbitrio. Habemus ergo Orosium nobiscum consentientem. Ex illa vero responsione Orosii emergit statim objectio altera Pelagianorum: Quomodo ergo peccant, qui destituti sunt gratia, & non habent ex se posse quærere & ingemiscere? Huic objectioni occurrit Orosius dicens Gratiam quæ necessaria est ad libertatem peccandi non esse illam specialem quam Cælestius & Pelagius putant in solo bono naturæ singulis contributam, sed notitiam veritatis & lumen ipsum rationis adjutum testimonio, & distributione elementorum, atque id per atomos & per momenta singulis ministrari, & necessarium esse ne imputetur peccatum, licet ad recte agendum requiratur præterea gratia specialis a natura & libero arbitrio diversa. Sequitur enim post verba, quæ producta sunt, hæc immediata periodus: *Dicit enim Scriptura, Qui facit solem suum oriri super bonos & malos. At tu forte respondes: Ordinem suum composita bene natura custodit, ac per hoc Deus elementorum simul cursibus constitutis facit inde, quæ facit. Quid ergo de illa sententiæ parte, quæ sequitur, opinaris? Dat pluviam super justos, & injustos. Utique qui dat, cum vult dat, & ubi vult dat, vel dispensando dispositam constitutionem, vel effundendo propriam largitatem.*

Quæ ex D. Thoma objiciuntur, hæc sunt præcipua. I. Q. 14. de verit. art. 11. ait: *Si aliquis nutritus in sylvis, vel inter bruta animalia ductum rationis naturalis sequeretur in appetitu boni & fuga mali, certissime est*

credendum, quod ei Deus vel per internam inspirationem revelaret ea, quæ sunt ad credendum necessaria, vel aliquem fidei prædicatorem ad eum dirigeret, sicut misit Petrum ad Cornelium. II. In cap. 12. ad Hebræos ait: *Gratia nulli deest, sed omnibus quantum in se est se communicat, sicut nec sol deest oculis cæcis*. III. 1. p. q. 49. art. 2. *Deus*, inquit, *non deficit ab agendo quod est necessarium ad salutem*. IV. In 1. 2. q. 106. art. 2. ad 2. hæc habet: *Lex nova quantum est ex se auxilium dat ad non peccandum*.

Respondent ad 1. Thomas de Lemos, & Thomistæ alii, utique id eventurum, sed puer ille non posset sequi ductum rationis sine gratia, quæ per D. Thomam quibusdam datur, quibusdam non datur. Ut enim demonstratum est quæstionibus præcedentibus ex eodem Doct. Angelico 1. 2. q. 109. art. 3. *Appetitus voluntatis rationalis sequitur propter corruptionem naturæ bonum privatum, nisi sanetur per gratiam Dei*. Quod in puero illo contingeret ex carnis concupiscentia progenita. Aliqui interpretantur beatum Thomam de puero baptizato: quem certe gratia sanctificante exornatum Deus non desereret, nisi ille se a Deo averteret libero voluntatis arbitrio. Ego ulterius fateor illi puero supernam aliquam illustrationem non defuturam, quam tamen pœnalis cæcitas dispelleret, & voluntas ad malum proclivis pessundaret. Testimonia reliqua demonstrant tantummodo Deum quantum in se est auxilia omnibus præparasse, eaque subministrare nullum ponentibus impedimentum: quamquam illud non ponere, aut removere munus sit gratiæ, quæ aliquibus denegatur, ut docet Angelicus in III. contra gentes cap. 160. & ipsa lect. 3. in cap. 12. ad Hebræos.

Denique momentum gravissimum putant, quod prop. 3. expunximus, de libertate necessaria ad peccatum. Omnino quippe tenendum est, nullum esse peccatorem in hac vita qui & libere non peccet, & pœnitere, & mandata servare non possit. Scribit id post D. Thomam 3. p. q. 86. art. 1. universa Schola Thomistarum, ut demonstrat Tournely de Grat. p. 637. & seq. At sine gratia homo in peccatum necessitate prolabitur, nec pœnitere potest, nec recte agere. Singulis ergo momentis gratia sufficiens adest cuilibet etiam obcæcatissimo peccatori. Hoc argumentum complures Thomistarum a sententia majorum alienavit. Percipere etenim non valent quomodo præcepta Dei sint possibilia, si denegatur auxilium, quo opitulante possunt impleri. Si respondeas cum D. Thoma, non esse impossibilia, quoniam possumus gratiam a divina liberalitate accipere, nec reputatur impossibile quod possumus per amicos; id verum esse fatentur, si amici præbeant auxilium; at si amici, ut hodierni solent, miseros nos derelinquant, quomodo possumus spem locare in præsidio amicorum? Accedit quod libertas tantum ad malum etiam in dæmonibus viget; impium est autem & horrendum damnatos viatoribus comparare. Quis etiam credat æquissimum rectissimumque Judicem plectere reum, cui non est amplius ad bene agendum libertas? Hæc & consimilia plura Theologi non vulgares.

Huic præcipuæ argumentationi obvia est ex 3. thesi responsio. Non esse peccatum, ubi non est libertas, & omnia præcepta esse impiissimis etiam & obcæcatis possibilia potentia saltem remota, est prorsus indubitatum. Majorem itaque concedimus, animadvertentes tantum percelebres Thomistas affirmare quidem Deum nemini denegare auxilium, & etiam singulis dare, in quantum *dare* idem est ac præparare & exhibere, non autem prout opponitur verbo *accipere*; ut testatur Gonzales, & procuIdubio docet Bannes, quem primum opponunt. Dissentiri aliquos fatemur: sed eruditus Lemosius ait id se vehementer mirari, & Doctores illos S. Thomæ doctrinam deserere, & contrariæ assentiri. Legatur caput 20. de Gratia sufficiente n. 301. tract. 3. 2. p. tom. 4. Panopliæ. Ad minorem dico nullam esse in peccando necessitatem, sed libertatem indifferentiæ quantum *ad exercitium*, idest in optione malorum. Imo S. Thomas docet absolute, quod, *potest contingere quod aliquis sit impotens ad faciendum quod oportet: quod si sit propter ejus culpam præcedentem, puta cum aliquis de sero se inebriavit, & non potest surgere ad matutinas, omissio imputatur ad culpam propter caussam præcedentem, ex qua omissio sequens redditur voluntaria*. Ita 1. 2. q. 71. art. 5. 2. 2. q. 79. art. 3. ad 3. & q. 150. art. 2. & 4. necnon in III. contra Gentiles cap. 160. Quæ tamen ita accipienda sunt, ut imputetur peccatum, quando est *in exercitio* libera mediorum electio, aut quando dum ponitur caussa, prævidetur, aut potuerit, ac debuerit prævideri effectus consequens. Respectu autem bonorum operum, sentio carentem auxilio sufficienti non habere potentiam proximam, peccare tamen illorum omissione, quoniam ejus *impotentia* est libere volita; nam ideo non potest, quia per pravam erga malum voluntatem ponit potentiæ *proximæ* impedimentum. Ergo cum hæc voluntas ad malum seipsa libera sit libertate indifferentiæ, quæ sufficit ad peccatum, impotentia per hanc voluntatem inducta non excusat a culpa.

Ceterum potentia *remota* semper in hac vita superest cuilibet peccatori, quoniam adjuvari potest a Deo, & *quæ per Amicos possumus, aliqualiter per nos possumus*, ait S. Thomas 1. 2. q. 109. art. 4. ad 2. At dicis, quid si amicus nolit opem ferre? Respondeo Deum non defuturum, nisi tu ponas impedimentum. Quamquam inter Deum, & amicos hoc intercedit discrimen, quod possunt a nobis sine amicorum auxilio aliqua fieri, ut ad illos ire, & ab illis velle adjuvari; cum tamen in bonis operibus nihil sit nostrum, quin a Dei gratia misericorditer præveniatur: ut in illum Thomæ locum observat illustris Thomista Franciscus Sylvius. Atque ita verum est, quod sæpe diximus cum Augustino, malum nullam habere caussam nisi ab hominum voluntate; bonum vero a voluntate divina, a qua denegatur quidem gratia justo judicio reluctantibus & nolentibus, sed misericorditer impenditur cuicunque datur, sive minus sit iniquus, sive iniquissimus, ut unusquisque cantet Domino misericordiam, & judicium, & nemo, nisi in ipso Domino glorietur.

Magnum etiam inter damnatos & viatores a gratia alienos discrimen interest. Quandiu enim vivunt iniqui, converti possunt a Domino gratiæ beneficentissimo largitore. Orat etiam pro ipsis Ecclesia Sponsa Agni, eisque patet semper accessus ad Sacramenta, & ad largiflua piissimi Redemptoris vulnera. Quamobrem de nullo mortali homine desperandum est; imo spes debet esse vividior, quandoquidem indigni quidem sunt plurimi, sed mediatorem habent dignissimum apud Patrem, qui solem suum oriri facit super bonos & malos. Hoc bono expertes sunt dæmones, & spiritus damnatorum, tametsi peccent libere, consensione antiquorum omnium Theologorum. Quare autem non demereantur, non est ex deficientia libertatis, sed quia sunt in termino, & omnia mala opera exercent cum eadem malitia, eademque ab ultimo fine aversione. Eamdem ergo sortem esse damnatorum, reproborumque viventium, & utrosque peccare in eo, quod vitare non possunt, magnum est Calvinistarum, & Jansenianorum deliramentum. Reperiuntur inter viventes nihilosecius nonnulli, quos adeo tenebræ comprehendunt, & quos ita tradidit Deus in desideria cordis eorum, in immunditiam, & in passiones ignominiæ, ut ad sextam objectionem Vincentii scripserit S. Prosper: *Multorum hominum malitia talis est, qualis est dæmonum: sed hoc inter malos homines distat & dæmones, quod hominibus etiam valde malis superest, si Deus miseratur, reconciliatio; dæmonibus autem nulla est in æternum servata conversio*. Arbitror autem istiusmodi responsiones doctrinæ veterum Theologorum circa libertatis naturam magis esse conformes, ad intelligendam Augustini contra Pelagianos sententiam perutiles, & ad revincendos Jansenii gregarios aptissimas. De qua re alibi dictum satis.

Sed jam ad extrema libri propitio Numine perventum est. Elaboratum cum in isto, tum in præcedentibus, ne in difficillimis circa Gratiam & libertatem quæstionibus, quod ad historiam, quod ad dogmata, quod ad Scholæ placita pertinet prætermissum esse videatur. Quod an assecutus fuerim, prorsus ignoro. Id fortassis non perfeci, at conatus sum equidem. Si Augustinianæ Scholæ commodum aliquod attuli, quod optime sentio vel nullum esse, vel perexiguum; fruere, Lector, æquo animo dissertatiunculis, & quas exhibui hactenus, & quas subinde producam, Nunc, quoniam initium fecit libro Doctor Aquitanus, finem statuat ejusdem Doctoris

EPIGRAMMA.

Cælestem ad Patriam tendens cognosce Vocantem,
Cujus proveheris, si bene curris, ope.
Nam si te virtute tua ad cælestia credis
Scandere, de superis pulsus ad ima cades.

OPUSCULUM,

In quo de Gratia sufficiente pertractatur.

„ Plura de Gratia sufficienti & de efficaci hactenus dicta sunt, sed quæstionis difficillimæ, & quæ torquet plurimorum ingenia, difficultas atque amplitudo postulant, ut nonnulla subjiciamus. Ac primum ad memoriam revocandum est quid sit gratia illa *sufficiens*, de qua disseritur. Neque enim gratiæ *sufficientis* nomine illam intelligimus, quæ sine alterius supernaturalis auxilii adminiculo salutare opus exequitur: siquidem istiusmodi gratia est *efficax*, quocunque tandem modo efficax sit; eamdemque gratiam efficacem non omnibus singulisque hominibus adesse quolibet momento, puto experientia compertum esse, idque a nemine denegari. Quis enim sanæ mentis ibit inficias, complures transgredi divina præcepta, & a Deo non ita vocati, ut vocantem sequantur? De gratia itaque *sufficienti*, quæ ab *efficaci* distinguitur, proculdubio disputant Theologi, ubi inquirunt an conferatur universis hominibus, an justo Dei judicio aliquibus subtrahatur.

„ Est autem auxilium *sufficiens* idem ac gratia excitans, nempe nobis mentis illustrationem, & voluntatis affectum inspirans, at non illam *certam scientiam* & *victricem delectationem*, quam aliquando Deus nec tribuit sanctis suis, ut humiliores sint, & insistant orationibus,

„ conscii propriæ infirmitatis, nec ignorantes quid necessum sit a Domino postulare. Cum vero sancta cogitatio, rerumque divinarum perceptio sit opus mentis, piumque boni desiderium sit motus voluntatis, consequitur ad constituendam *sufficientem* gratiam duo requiri, Deum scilicet præmoventem & inspirantem, ipsamque mentem & voluntatem humanam, quæ cogitat ac desiderat. Quare absque ullo prorsus actu intellectus & voluntatis gratia *sufficiens* apprehendi nequit: ac bene sapienterque ajebat lib. 6. de Grat. & de lib. arb. cap. 15. Venerabilis Bellarminus: *Cogitare, & desiderare sunt actus mentis & voluntatis; quare fieri non potest, ut quis sine actu suo ad cogitandum, & desiderandum excitetur.* Estius quoque magni nominis Theologus in 2. sent. dist. 26. §. 11. producto canone 4. sessionis sextæ Tridentini Concilii, quo anathema infligitur asserentibus liberum hominis arbitrium a Deo *motum & excitatum nihil cooperari, sed veluti inanime quoddam nihil omnino agere, mereque passive se habere*; producto, inquam, canone illo, eoque non tantum de gratia cooperante, verum etiam de gratia excitante & movente explicato, recte Estius infert excitantem ipsam gratiam non consistere *sine motione aliqua liberi arbitrii ad bonum*. Nec aliter fieri potest, prout manifesta ratio suadet. Cum enim cogitatio mentis, & voluntatis affectio a creaturæ rationalis potentia promanent, ac sint, quemadmodum schola loquitur, *actus vitales*, necessum est illos a facultate intelligente ac volente *formaliter* proficisci. Quare Joannes Gonzalez Legionensis, quem inter optimos Fratrum Prædicatorum Theologos connumerare soleo, in quinta Controversia de Auxiliis art. 5. ea, quæ sequuntur, conscripsit: *Auxilium sufficiens est idem quod gratia excitans. Impossibile est quod Deus excitet, & moveat animam active per gratiam excitantem, & quod ipsa formaliter in seipsa non moveatur. Ergo per aliquem vitalem actum a seipsa elicitum movetur seu excitatur: anima enim nunquam movetur vel excitatur actualiter, nisi eliciendo aliquem actum.* Haud secus ratiocinantur Thomistæ reliqui: in quorum testimoniis proferendis, cum nulla mihi ea in re suppetat difficultas, consulto abstinendum esse censeo. Occurrent tamen sponte sua tractatus illorum, ac maxime qui tempore Congregationum de Auxiliis floruerunt, sedulo pervolutanti. Duo ergo sunt gratiæ *sufficientis* sive excitantis principia, unum Deus excitans ac movens, alterum humana mens & voluntas excitata & præmota: nam & hæc suorum actuum est caussa; cum liberum arbitrium non moveatur duntaxat extrinsecus veluti quoddam inanime, tanquam currus, aut rota figuli, sed habeat quoque in seipso sui motus caussalitatem. Sive autem dixeris Deum illorum actuum, qui in gratia excitante reperiuntur, caussam efficientem, mentemque & voluntatem humanam caussam formalem, sive Deum appellaveris caussam principem, animumque nostrum mente & voluntate præditum caussam secundam, nullus ego movebo quæstionem: neque fortasse quispiam erit, qui caussarum partitionibus, nomenclaturisque perceptis, percellatur aliquantulum quæstiuncula hujus generis.

„ Hinc videor mihi diversas Doctorum circa naturam ac definitionem Gratiæ sententias facillime revocare posse ad concordiam. Sunt enim, qui illam constituunt in Deo *interne nobis præsente*, qui in ejus *actione, motione, ac præmotione*, & qui in *actibus indeliberatis intellectus & voluntatis*. Primi itaque principium efficiens gratiæ potius nobis definiunt, quam gratiam, ac si quis gratiam ita acceptam singulis hominibus adesse negaret, hunc ego insipientem, seu hominem destitutum ratione, aut procuidubio blasphemum, & divinæ immensitatis ignarum, certissime nuncuparem. Etenim Deum esse præsentem unicuique nostrum, atque in ipso Deo nos vivere, moveri, & esse, quamquam id non tradidisset Apostolus, ex indita nobis divinæ immensitatis idea & notione didicissemus. At ego Dei præsentiam, qua opitulante ad bonum agendum movemur, si appellare gratiam velimus, *Gratiam increatam* dicerem, non creatam illam, commutabilem, & incrementi susceptricem, quæ nobis divinitus inspiratur, & qua Deus modo tantum, modo minus, magisque nos excitat, pro excellentia potestatis suæ, & pro voluntatis suæ beneplacito. Verum Deus cuique præsens est gratiæ caussa efficiens, suprema & libera: nec potest per solam Dei præsentiam gratiæ natura explicari, sed addatur oportet aliqua Dei ubique præsentis operatio. Illi ergo, de quibus secundo loco dicebamus, & qui *in divina motione* Gratiam constituunt, propius ad veritatem accedunt; sed minime quid gratia præstat nobis exponunt, ac videntur modum, quo in nobis gratia efficitur, explicare, non gratiam ipsam, eamque duntaxat spectare relate ad Deum moventem, non vero comparate ad illum effectum, qui a Deo movente, simulque a mente, & voluntate humana producitur. Ceterum Dei motionem seu excitationem requiri, ut a nobis actus sanctæ cogitationis, & sanctæ voluntatis eliciantur, est res adeo comperta, ut a nemine queat in dubium verti. Sinamus itaque illos, qui in divina motione gratiam sitam esse contendunt, in proprio sensu abundare: neque enim congruum est, in hisce quæstionibus, quas unusquisque pro mentis suæ captu, veritate minime violata, resolvit, quemlibet nostrum nimia sollicitudine angi. Profecto tertii, qui excitantem gratiam locant *in actibus indeliberatis intellectus & voluntatis*, sive in sancta cogitatione & pio desiderio nobis a Deo præmovente, & excitante inspiratis, melius, me quidem judice, naturam gratiæ declarant: nam Dei motionem, caussamque gratiæ efficientem, & caussam quoque *elicitivam*, & utriusque effectus complectuntur: caussam *primam & effectricem*, dum commemorant Deum excitantem ac præmoventem; *elicitivam*, dum actus vitales memorant qui eliciuntur ab anima, atque *effectus* itidem caussæ utriusque, dum actus indeliberatos ad cogitationes mentis, & ad voluntatis desideria coarctant. Cunctos itaque hoc pacto possumus conciliare, ut asseramus primos gratiam *sufficientem* definire in ordine ad supremam caussam, alios comparate ad ipsius caussæ efficientiam ac præmotionem, postremos denique relate ad actus in nobis & a nobis ea præmotione productos. Et hæc est nostra diversa sentientes conciliandi ratio expedita & planissima. Si tamen ceterorum mentem non assequimur, non est cur nobis debeant hi subirasci: quoniam concordiam curantes nemini irrogamus injuriam; neque enim dissentientes offendit quisquis illos conciliare, & trahere in eamdem sententiam adnititur. At hæc quæstio de Gratiæ definitione tradita ab aliis parvi momenti est, non talis, in qua necessum sit immorari diutius. Profecto si quis a nobis peteret, quomodo in nobis fiat prædicta motio, & excitatio, an per intimam Dei præsentiam & immediatam operationem, an per qualitatem physicam a Deo distinctam; fatemur ultro, libenterque ignorantiam nostram. Enimvero, multis licet philosophis tradentibus, nondum plane intelleximus quomodo in nobis variæ cogitationes & desideria repente consurgant: multo minus percipere possumus qua ratione in nobis operetur Deus altissimus & omnipotens. Physicam quoque qualitatem, per quam Deus supernas illustrationes piosque motus cordis in nobis excitat, si nitamur adstruere; rem agere supra vires ingenioli nostri imprudenter audacterque conabimur. Aliorum ergo de physica illa qualitate judicia vellicare non audemus, & quale proferri a nobis debeat, prorsus nescimus. Obsecro, ut mentis nostræ tarditati benevolus lector ignoscat. Asserimus nihilominus, & absque ulla ambiguitate fideliter firmiterque credimus nihil boni posse nos cogitare ex nobis, quasi ex nobis: omnem sufficientiam nostram ex Deo esse, & omne donum perfectum descendere ex Patre luminum. Illud quoque fide divina profitemur, misericordiam qua nobis Deus gratiam largitur, justitiam, qua illam aliquibus denegat, quemadmodum omnipotentiam, qua mundum e nihilo condidit, providentiam, qua cuncta gubernat, atque omnia infinita & incomprehensibilia Divinitatis attributa, non esse qualitates adventitias, sive accidentia, sed esse realiter Deum ipsum, quocumque tandem modo distinguantur distinctione, quæ non sit rei a re, juxta diversa placita Scholasticorum. Ergo quod ad præsens attinet institutum, a Deo, qui est sua misericordia, sua virtus, sua operatio, occulto ac mirabili modo immittitur mentibus nostris lumen ut eo noscant quæ recta sunt, & affectus ut possint cognita facere: atque in ea cognitione, & in eo effectu gratia excitans ac præveniens plerumque a Theologis constituitur.

„ Ipsorum Theologorum nullatenus repudiata quam tradunt Gratiæ definitione, nos expressius, ut opinor, quinam sint actus isti mentis & voluntatis indeliberati explicamus, tradentes gratiam esse illustrationem supernæ lucis, & sanctæ dilectionis inspirationem. Etenim petita est definitio illa Gratiæ ex Augustino deprompta, lib. 4. contra duas Epist. Pelag. cap. 5. lib. de Grat. Christ. cap. 39. *Gratia est inspiratio dilectionis, ut cognita sancto amore faciamus.* Obvia sunt insuper plurima illa loca, in quibus S. Pater adversus Pelagianos de Gratia disputationem instituens, hanc modo appellat *boni cupiditatem*, modo *voluntatem bonam*, modo *flagrantem dilectionem & delectationem*, modo *inspirationem caritatis*, modo consimilibus vocabulis, quæ omnia piam cordis affectionem significant. Quoniam vero non semel S. Patris verba produximus, eaque collecta sunt cum in libro de Hæresi Pelagiana qui comprehenditur in hoc ipso volumine, tum in vindiciis nostris contra Episcopum Ruthenum, ab iisdem repetendis modo abstinemus. Illius quoque definitionis rationem habemus a beatissimo Augustino commonstratam in secundo libro de peccatorum meritis & remissione cap. 17. num. 25. ubi postea quam ait nolle homines facere quod justum est, *sive quia latet an justum sit, sive quia non delectat*; atque inde intulit ignorantiam & infirmitatem duo esse vitia, *quæ impediunt voluntatem ne moveatur ad facien-*

„ dum

dum bonum, vel ab opere malo abstinendum: posteaquam hæc sapientissimus Augustinus asseruit, eddidit e vestigio, *Ut autem innotescat quod latebat, & suave fiat quod non delectabat, gratiæ Dei est, qua hominum adjuvat voluntates.* Quamobrem ut gratiæ muneri adscribamus irradiationem mentis qua percipit quod antea latebat, & suavitatem atque dulcedinem qua cor trahitur ad bonum quo antea non delectabatur, facit non tantum Augustini auctoritas quam plurimi optimo jure æstumamus, verum etiam tradita ab illo ratio, spectantibus peccatorum originem, ac præsertim originariæ labis consectaria, obvia satis ac manifesta.

„ Qui respuunt illam gratiæ definitionem, ea maxime de causa permoventur, quod alia præter amorem & caritatem principia bonorum operum dentur, ut timor domini, ac spes, quæ duo sine caritate persistunt. At primum hi negare non poterunt, nos eamdem definitionem ab Augustino accepisse. Quo sensu a Sancto Patre ac Doctore traditam volunt, eodem sensu a nobis repeti fateantur. Si enim S. Pater caritatem & dilectionem accepit pro qualibet cupiditate boni, seu pro quolibet motu & affectu bonæ voluntatis, propterea quod timorem ac spem, quæ sine caritate, & sine gratia perseverant, sæpenumero commendavit; idem de nobis sentiant necessum est, quoniam diserte timoris ac spei virtutes & actus e gratia proficisci, & sine caritate, & gratia sanctificante consistere, non uno in loco affirmavimus: quod ex librorum nostrorum lectione, atque ex Apologeticis lucubrationibus satis superque manifestum esse arbitramur. Si vero ita Augustinum interpretantur, quod gratiam constituerint in sanctæ dilectionis inspiratione, quia ut plurimum voluntas trahitur amore, quamvis interdum timore quoque moveatur, & retrahatur a malo: quare, obsecro, eadem ratione non accipiunt quod nos de Gratia Augustini verbis protulimus, dum & ipsi timorem cohibere nos a malo, a gratia excitari, bonum esse, ad justificationem saltem remote disponere, pertractantes de virtutibus, & de Sacramento Pœnitentiæ liquido luculenterque affirmavimus? Non est itaque cur aliqui nobis ob prædictam Gratiæ definitionem lites intentent, nisi forte corio sub nostro audeant Gratiæ Christi Athletam dicteriis & maledictis incessere. Quamquam, ut illud addam, allata Gratiæ definitio etiam timori, ac spei congruit quammaxime. Ac spem non esse absque cupiditate boni, sive absque amore, quem Scholastici appellare solent amorem concupiscentiæ, nemo penitus diffitetur. Quomodo etiam in spe Christiana debeat caritas reperiri, erudito de Justitia Opusculo demonstravit Archiepiscopus Turonensis, quem Janseniani erroris quidam debitæ Præsulibus reverentiæ, & fraternæ caritatis obliti, frustre non ante plures annos insimularunt. Hujus tamen sententiam exponere nostra non interest in præsentiarum; quippe sat est ad omnem exsufflandam e nobis calumniam, si testemur, quod rursus, iterumque repetimus, nos in Gratiæ definitione usurpasse cum Augustino vocabulum *Caritatis*, pro quacunque divinitus inspitata boni cupiditate. Timorem vero proficisci ex amore facillime suadetur. Nam voluntas amore trahitur solummodo, neque malum timeret, nisi bonum appeteret. Idem ergo amor qui fertur in bonum efficit ut timeamus malum quo a bono divellimur; quemadmodum eadem caritas qua diligimus Deum facit, ut odio habeamus peccatum, quo a Deo sejungimur, ejusque amicitia privamur. At de Augustiniana, ac nostra gratiæ definitione dictum est satis.

„ Prædicta definitio communis est tam gratiæ sufficienti, quam efficaci: quod enim competit alicui generi, id convenit ejusdem generis speciebus. *Sufficientem* gratiam, ut ab efficaci secernitur, illam dicimus, quæ caret effectu cujus excitat cogitationem in mente, & desiderium in corde. Dari in hoc statu hanc gratiam sufficientem fide firmissima tenendum est. Damnatum oppositum in secunda Jansenii propositione. Plura dixi de hac propositione præcedenti libro, & in subjecte, additaque huic editioni Appendice. Paucis modo rem ex Augustino conficiam. Nam S. Pater de Gratia & lib. arbitrio cap. 17. necnon de Prædest. SS. cap. 8. docet voluntatem e gratia excitatam aliquando esse *magnam & robustam voluntatem, quæ aufert cor lapideum & dat cor carneum*, aliquando autem esse *parvam & imperfectam, parvam & invalidam voluntatem*. In libro quoque secundo de Peccat. meritis & remiss. cap. 19. ait S. Doctor Dominum Deum etiam Sanctis suis, quibus auxilia sufficientia non denegat, alicujus operis justi aliquando non tribuere *vel certam scientiam, vel victricem delectationem*. Rursus in libro 1. ad Simplic. q. 2. num. 21. docet S. Pater orationem nostram aliquando *sic tepidam esse, vel potius frigidam, & pene nullam, imo interdum ita nullam, ut neque hoc in nobis cum dolore advertamus*. Præterea in lib. de Corrept. & grat. S. Doctor duplex adjutorium accurate distinguit, unum *sine quo non*, quod dat posse, non autem velle; & alterum *quo*, nempe quod non tantum dat posse, sed etiam velle, & quo fit, ut faciamus, primum sufficiens, efficax alterum: cumque illud dixerit collatum primo homini, utrumque in hoc statu dari affirmat, scribens cap. 12. *Nunc vero Sanctis in regnum Dei prædestinatis non tantum tale adjutorium perseverantiæ datur, sed tale ut eis perseverantia ipsa donetur; non solum ut sine isto dono perseverantes esse non possint, verum etiam ut per hoc donum nonnisi perseverantes sint.* Ex quo loco S. Thomas in 1. 2. q. 109. art. 10. ad 3. duplex illud adjutorium, sufficiens, & efficax, in hoc statu admittendum esse demonstrat. In libro denique de Dono Persev. cap. 8. haud obscure Augustinus utrumque adjutorium commemorat, *docens inscrutabilia esse judicia Dei*, cur ex duobus impiis ætate jam grandibus *unus ita vocetur ut vocantem sequatur*; En gratia efficax: *alter autem aut non vocetur, aut si vocatur, non ita vocetur ut vocantem sequatur*; En gratia quæ caret effectu ac sufficiens. Quid enim est gratia illa, quæ cor lapideum non aufert & a duro corde respuitur, quæ parvam voluntatem inspirat, non robustam atque perfectam, sine qua operari, ut oportet, non possumus, sed qua non fit ut nonnisi operantes simus: quid est gratia, quam frequenter impii recipiunt dum ad pœnitentiam vocantur a Deo, sed non sequuntur vocantem, nisi gratia, quæ ab efficaci distinguitur, & cui interius animam excitanti in statu naturæ lapsæ resistitur?

„ Qui nimio studio Jansenium ab omni errore purgate satagunt, solent reponere ab illo nequaquam denegari auxilium sufficiens paullo supra ex Augustino descriptum, quo nempe in nobis sancta cogitatio, & voluntas bona, parve & imperfecta excitatur: sed impugnari auxilium sufficiens Molinistico sensu, illud nempe, quo collem nullum aliud præmovens ac prædeterminans liberum arbitrium ad actum requiritur, non vero illud, quo datur posse, & quod se tenet ex parte potentiæ; exigit autem, ut hæc prodeat in actum, adjutorium actionis suapte natura determinatum & efficax. De quo duplici sensu in libro de Hæresi Janseniana, & in subjecto Additamento memini me pertractasse. Porro hæc Apologistarum Jansenii responsio videtur hujus elocutionibus valde cohærens. Novus enim dogmatista libro 2. de Grat. Christi Salvatoris cap. 1. ad hunc loquitur modum: *Gratia Salvatoris multiplex est, habitualis sub qua & remissio peccatorum continetur, actualis alia; quæ rursum a Scholasticis Doctoribus dividi solet in sufficientem & efficacem: de quarum singulis multa magnaque vigent controversiæ.* In lib. 3. cap. 1. Jansenius perspicua magis declaratione sese explicat, scribens: *Vocantes autem illam sufficientem gratiam, seu sufficiens adjutorium præter quod nihil aliud ex parte Dei per modum principii necessarium est, ut homo velit, aut operetur, sic enim a multis recentioribus, & vulgo fere accipi solet. Quod si vero accipiatur, ut sufficiens dicatur, sicut a quibusdam dicitur, quod satis est, ut homo possit operari, quamvis adhuc aliud necessarium sit ut de facto operetur: de hujusmodi sufficienti gratia non est hic nostra controversia.* Quamobrem apertissime Dogmatista solam gratiam sufficientem, qualem nobis Molinistæ delineant, ex hoc statu naturæ lapsæ eliminat atque expellit. Neque eam ob rem redargui Jansenius debet, & oppugnari. Etenim priori sensu nullum dari hominibus lapsis auxilium sufficiens, tradunt Doctores omnes, qui præter adjutorium sufficiens, quod dat nudum posse, necessarium esse contendunt aliud auxilium efficax, quo Deus efficiat ut actualiter operemur. Ex quorum Doctorum numero laudantur sigillatim eo loci Alvarez, Cumel, Navarette, Sylvius, atque Facultates sacræ Theologiæ Lovaniensis & Duacensis in suis Censuris. Nihil videtur proferri posse magis apertum evidensque ad commostrandum rejici a Jansenio solam gratiam sufficientem, quam spectato potius sensu grammaticali, quam theologico, Molinistæ describunt. Ad hæc cum Habert ægre ferens Opusculum Gallice inscriptum „ Dénonciation de la Theologia de M. Habert, addressée à S. E. M. le Card. de Noailles Archevêque de Paris, & à M. l' Evêque de Châlon sur Marne „ adversarios suos Jansenianæ hæreseos insimularet, ipsos Responsione sua pag. 22. vicissim reprehendit, quod nullam cum Jansenio interiori gratiæ veram propinque admitterent resistentiam. „ Le dernier subterfuge des Jansénistes (inquit Habert) c' est d' expliquer la résistance à la grâce intérieure d'une maniere captieuse, qui exclut la résistance véritable, & qui n' est prise, selon eux, que pour un effort de la cupidité, selon l' Histoire des cinque Propositions, pag. 533. & 534. „ At hujus Responsionis refutator, sive auctor Operis, cui titulus „ De l' injuste Accusation de Jansenisme, Plainte a M. Habert, „ quo sane Opere Hebertus fertur incredibili animi mœrore affectus, illam

illam de negata resistentia calumniam a se propulsat, secundamque propositionem Jansenio adscriptam fatetur hæreticam esse, meritoque damnatam: sed ait posse Jansenium quoque facili negotio defendi, si quis subire velit hanc inutilem plenamque odio provinciam. Jansenii vero defensionem, quam ait suam non esse exornare, his verbis magna exequitur dexteritate. „ Quoique, ait Sectione 57. pag. 181., je n' aie point ici dessein de justifier le livre de Jansenius (car l' erreur y pourroit être contenue, sans que ceux qui le defendent de bonne foi, fussent hérétiques) j' en rapporterai pourtant ici un passage décisif contre l' accusation que vous renouvellez. *Constat*, de Grat. Salvat. lib. 2. cap. 27. *divinitus mente collustrari, imo vero & ipsa voluntate motibus divinæ gratiæ percelli, qui tamen ab ejus interna suasione & inclinatione dissentiunt*.„ His, aliisque similibus, si quæ sunt in Jansenianis dissertationibus, asserunt earum patroni secundam ex quinque famosis positionem immerito adscribi Episcopo Iprensi, atque hunc uncialibus quadratisque litteris fassum illustrationes mentis, & motus a gratia in voluntate excitatos, quibus tamen liberum arbitrium obnititur, & reluctatur: dum autem contra sufficientem gratiam acuit stylum, duntaxat illam rejicere, quam invexit Molinistica Schola, excludentem scilicet auxilium illud per se efficax, pro quo Augustinenses omnes cum Thomistis navant operam, & studiose decertant.

„ Nollem ego, qui Ecclesiæ definitiones revereor, neque operam oleumque perdo in æthiope lavando, ac præterea me hominem esse sentio ignarum atque imperitum, posteaquam a scopulis syrtibusque feliciter enavigavi, me rursus procellis committere, ansamque præbere calumniatoribus in me debacchandi. In quo enim litam credo hæresim Jansenianam in libris de Theologicis disciplinis, illorumque librorum vindiciis, quantum ingenioli mei patiebatur infirmitas, declaravi. Quæ itaque pro Jansenio nuperrime dicta sunt, paucis expendam. Revera idem Jansenius libro 2. de Grat. Salvat. cap. 1. affirmat a Scholasticis Doctoribus gratiam actualem dividi *in sufficientem & efficacem*: sed ea divisione penitus prætermissa, immediate aliam tradit gratiæ partitionem, *in gratiam sanæ naturæ, & ægrotæ*, cum priori libertatem agendi vel non agendi, quam appellamus libertatem indifferentiæ, cum secunda gratia solam libertatem a coactione, quæ cum necessitate conjuncta est, & libertatem indifferentiæ destruit omnino, apertissime conjungens. Negat itaque Jansenius gratiam sufficientem, quæ non sit efficax, esse gratiam *humanæ ægrotæ*, eo progressus ut scribat, si in hoc statu admittenda sit libertas agendi, & non agendi, *etiam non posse gratissima [illegible], quibus [illegible] doctrina Augustini fundatur [illegible], [illegible] Christianæ pietatis [illegible], [illegible]*. Atque hæc sunt verba Jansenii in eodem opere de Grat. Salvat. lib. 7. cap. 14. Quo in loco ulterius ait, si nulla alia sit libertas, quam agendi, & non agendi, seu faciendi & abstinendi ab eo quod fieri, sequitur *perditionem divinæ gratiæ [illegible] repugnare arbitrii [illegible]*. Hinc etiam tertia ex proscriptis quinque propositionibus, tamquam ex [illegible] [illegible], fluit. In lib. 3. cap. 1. itaque Jansenius describit gratiam sufficientem, quæ talis est Molinistico sensu, in hac re minime redarguendus, [illegible] cum habeat omnes gratiæ [illegible] [illegible] propo[illegible]tes. Verum explicata ibidem gratia sufficienti [illegible] Thomistico, asserit illam non esse [illegible] Chri[illegible], de qua Theologi disputant, subjicit enim: *[illegible]*, Gratiam, *sufficientem* fortasse *non [illegible] S. Augustinus admitteret, [illegible] esse illam [illegible] Christi gratiam, de qua quæstio est, pernegaret*. Si autem libro 2. cap. 27. fatetur Jansenius dari etiam in hoc statu collustrationes mentis, & motus quoque a divina gratia ex[illegible] [illegible] in voluntate, quibus tamen ii, qui motibus iisdem percelluntur, interna suasione, & inclinatione dissentiunt, neque in hoc videtur redarguendus. In hoc enim a vero aberrat, quod velit hujusmodi motibus dissentiri necessario, non libere, siquidem in Jansenino systemate ubi a gratia non inspiratur sancta delectatio vividior ac superior delectatione carnis, homo necessitate succumbit, & motus voluntatis, qui noxiam cupiditatem non superant, parvam solum inclinationem complectuntur, in qua necessum est liberum arbitrium tepescere, & iniquum evadere, nisi a Deo victrix delectatio excitetur. Cum insuper Gratia, quæ tenues illas mentis collustrationes parvamque voluntatem inspirat, non sit in sensu Jansenii sufficiens ut liberum arbitrium operetur, atque in sententia eruditi Jansenii ad hoc tantummodo conferatur, quod efficaciter præstat, non ut voluntas in actum ulteriorem perfectumque prodire possit, si velit; consequens est, illam gratiam nec esse sufficientem sensu Thomistico, *sed adjutorium quo* comparate ad effectum illam, quem habet; non *adjutorium sine quo* relate ad actum perfectum, cujus neque operationem tribuit, neque potentiam. Abjiciunt itaque Janseniani ex hoc statu naturæ lapsæ auxilium gratiæ sufficientis, sive illud cum Molinistis definias, sive cum Thomistis; tametsi speciosis verbis se a Thomistis non recedere interdum dictitent. Id sane de Jansenianis testatur Archiepiscopus Cameracensis de Fenelon, nomen apud Molinistas laudatissimum, cujus de Gratia Collectiones defloraſſe & in suam Historiam e Gallicana in Italam linguam transtulisse fertur Maffejus, regressus e Gallis hisce mercibus opulentior. Cujus rei num fama verax sit, num mendax, parum mea refert, nihilque derogatum volo honori eloquentis celebrisque Scriptoris. Præsul igitur Cameracensis Jansenistam, cum quo digladiatur epistola 9. pag. 22. ita alloquitur: „ *N' est il pas vrai, que la Grace, dont vous parlez, est la grace intérieure & actuelle de tout l' état present, en sorte que comme Adam au Paradis terrestre avoit la seule grace de simple pouvoir, que vous nommez* le secours sine quo non, *sans avoir aucune grace efficace ou d' action; le genre humain depuis sa chute a au contraire la seule grace d' action efficace par elle même, que vous nommez* le secours quo? *En un mot ne croyez-vous pas que comme le secours sine quo non étoit l' unique Grace du premier état, jusqu' à en exclure* le secours quo, *de même* le secours quo *est l' unique grace de l' état present, jusqu' à en exclure* le secours sine quo non?

„ Hæc quidem Cameracensis Antistes. Sed illorum, qui ætate nostra pro Jansenio pugnarunt, non quidem quinque probando propositiones, id enim jam omittunt, aut certe perpauci, sed qui eumdem Jansenium a pravo damnatoque sensu autumant abhorruisse, plures existimant dari etiam in hoc statu *adjutorium sine quo non*, sed illud quoque efficax esse, & physicæ prædeterminationi conjunctum, quam tam integræ, quam lapsæ naturæ necessariam esse contendunt. In qua sententia fuit Petitpied in posthumo Opere de Libertate, vir a suis Antonio Arnaldo comparatus, atque Anonymus qui anno 1756. pro ea sententia Epistolas Apologeticas in lucem edidit. Ex quo probe intelligitur, disputare pro discrimine adjutoriorum utriusque status, quod nemo unus inficiabitur tradi ab Augustino in lib. de Corrept. & Gratia, & asserere in priori statu naturæ sanæ *adjutorium quo* minime necessarium fuisse, falso & imperite dici Jansenismi tesseram & characterem, cum etiam qui vocantur Janseniani in hac quæstione dissentiant, & discrimen ipsum molestè ferri a Semipelagianis testetur in sua Epistola ad Augustinum beatus Prosper. Brevi controversiam istam discutere oportet. Tradunt unius partis Jansenistæ [illegible] *sine quo non* collatum fuisse Adam ut posset perseverare, auctore Augustino, ideoque proprium esse status innocentiæ, non culpæ: Negant id theologi alterius partis, propterea quod Augustinus subdit, *nunc* adjutorium ipsum *sine quo non* aliquibus deesse in pœnam peccati, aliquibus misericorditer dari. Insinuant alii, adjutorium *sine quo non* futurum fuisse in Adamo permanens, nec illud defecturum, cum adjutorium *quo* & physice prædeterminans momentaneum sit, ac præsens tantummodo quando liberum arbitrium actu operatur: sed hi occurrunt respondendo, tam adjutorium *sine quo non*, quam adjutorium *quo* esse gratiam actualem, non habitualem, ideoque non consistere in aliqua re permanente, sed in nexu interiori mentis & cordis transeunte, & rursu advenientе. Alterius illorum est, adjutorium *sine quo non* dedisse *posse* perseverare, non [illegible] perseverare, quod præstat auxilium *quo*, unde illud, non illud, est efficax, ac prædeterminans physice, at illi reponunt, conferri *posse* per [illegible] inspirationem quæ præcedit actum, hoc autem inspiratio physica prædeterminatione producitur; & ideo adjutorium *sine quo non* est physica præmotio comparate ad ipsam inspirationem. Plura hinc inde producuntur argumenta, cuncta tamen illius generis. En contentio paucis verbis exposita. Ex una parte inquiunt: „ Le *sine quo*, qui donnoit le pouvoir, n' alloit pas au de-là, & ne donnoit pas le vouloir. La Premotion le donne „. Ex alia parte aiunt: „ Le *sine quo* ne donnoit pas le vouloir conséquemment à des attraits victorieux, mais il le donnoit conséquemment à des attraits versatiles, soumis au libre arbitre „. Ita præclaratus Anonymus pag. 66.

„ Videtur mihi hujusmodi controversia nullius momenti, ac pura puta Logomachia. Certissimum quippe est auxilium, quod est tantum sufficiens in ordine ad actum, cujus excitat cogitationem aliquam, & desiderium, comparate ad ipsam cogitationem, primumque desiderium efficax esse. Id tradit etiam Schola Thomistica. Clarissimus enim Lemos lib. 4. Panopliæ p. 2. cap. 7. num. 103. *Communis est*, inquit, *& vera Thomistarum sen-*

„ *tentiæ, quod omne auxilium sufficiens comparatione unius actus, semper est efficax ratione alterius, ad quem efficiendum ex absoluto & efficaci decreto voluntatis divinæ ordinatur.* Idem docent Medina in 1. 2. q. 109. Alvarez disput. 8. de Auxil. cap. 2. Joannes a S. Thoma in 1. 2. q. 111. art. 1. D. 24. Gonet tom. 1. disput. 4. de Volunt. num. 147. Nazarius in 1. p. q. 28. art. 3. concl. 2. Gonzalez Controv. 5. art. 7. Contenson lib. 12. dissert. 2. cap. 2. Massoulié tom. 2. pag. 19. quos e Sacra Prædicatorum Familia ex plurimis laudavi, ut nullus audeat sententiam, quam & nos alicubi amplexati fuimus, ad placita Jansenistarum repellere. Addamus Franciscum Sylvium Duacensis Academiæ jubar & decus, qui ut in reliquis omnibus, in hac etiam controversia Thomistis adhærent in 1. 2. q. 111. art. 8. ait: *Revera omnis gratia est efficax alicujus effectus, ejus nimirum ad quem proxime ordinatur, & quem Deus absoluta voluntate intendit, juxta illud Psalmi* 113. Deus noster in cælo, omnia quæcunque voluit, fecit; *quamvis non sit efficax alterius effectus, illius scilicet, ad quem ulterius, tum ex se, tum ex voluntate Dei antecedente ordinatur.* Fulcitur communis ista verissimaque Thomistarum sententia evidenti ratione; siquidem percipi nequit, quomodo in mente piæ cogitationes piaque desideria, quantumvis minima & imperfecta, excitentur supra creaturæ rationalis nativas vires, nisi illorum sit motio divina principium efficiens. Quod itaque aliquis tradat quodlibet auxilium, etiam *sine quo non*, & mere sufficiens effectum habere aliquem, non est idcirco insimulandus hæresis Jansenianæ: *certum est enim gratiam seu dilectionem Dei semper aliquid, nempe id quod ei vult, in anima ejus efficere, quem diligit*, ut 12. q. 90. art. 1. scribit Doctor Angelicus. In eo cubat error & hæresis, si dicas cogitationes, desideria, exstimulationes, omnesque actus imperfectos, qui antecedunt voluntatis assensum, & a sufficienti gratia excitantur, aut non esse gratiam Christi, aut ideo conferri iis, quibus non datur adjutorium *quo*, sive perfectæ voluntatis atque operationis, ut in parva & invalida voluntate tepescant, & necessitate adacti illud tantum agant, ad quod a Deo præmoventur.

„ Sunt vero inspirationes illæ interdum, ob mentis cordisque, in quibus consurgunt, cæcitatem atque duritiam, adeo exiles ac tenues, ut vix animus illas sentiat, sed alia cogitatione & voluntate distractis cito evolent, & evanescant. Quod non opus est argumentis evincere, cum id unusquisque experiatur in semetipso. Contingit enim animæ quod sponsæ typum ejus gerenti, ut dum pulsanti non aperit, & quandoque etiam postquam aperuit, declinet sponsus & abeat. Atque id, cum in justorum anima, quæ tantum est sponsa, fieri compertum sit, haud vereor quin frequentius iis animabus eveniat quæ fornicantur ab illo. Sunt complures asserentes dari cogitationes & motus cordis, seu gratiarum sufficientium dona, quæ ab habentibus non sentiuntur. Id affirmantes in inspirationibus imperceptibilibus & insensibilibus constituunt gratiam sufficientem, ut inde facilius evincant nulli mortalium hanc gratiam, quamquam ejus motus non percipiatur, deesse. Verum cur his non subscribamus, rationem reddere parati sumus. Aliud est enim de habitibus, aliud de actibus judicandum. Profecto cognoscere, & scire plura possumus, etiamsi de iis actu non cogitemus; quoniam necesse non est, ut habitus semper in actus erumpat. Nam neque semper dialecticus ratiocinatur, nec semper musicus cantat, aut architectus ædificat. Hinc S. Thomas ait 1. 2. q. 77. art. 2. *Nihil prohibet aliquid sciri in habitu, quod tamen actu non consideratur*: & Magnus Augustinus lib. 10. de Trinit. cap. 6. num. 7. inquit: Neque enim *multarum doctrinarum peritum ignorare Grammaticam dicimus cum eam non cogitat, quia de medicina arte tunc cogitat.* Fatemur propterea dari habitus cum naturales, cum supernaturales, quorum actus non semper exerceantur. At actum existere sine actu chimericum est & prorsus repugnans. Inveniemus itaque gratiam habitualem absque actuali cogitatione, & actuali voluntatis motu, nimirum quando justus legem Domini non meditatur, aut dormit, aut alio divertitur; cogitationem autem absque perceptione mentis, desiderium absque actu voluntatis nequaquam possumus adinvenire. Quis vero imperceptibile dixerit quod percipit, & ignotum sensusque omnes subterfugiens quod vult? Præterea ut exercere possimus opera naturalia, quorum nobis habitum assiduo studio non comparavimus, sit in exemplo, ut puer eleganter pingat apices litterarum, ut cantor & psaltes servet varia momenta temporum, nihil adjumenti afferunt institutiones, quas non percipimus. Multo minus ad peragenda opera, quæ ordinem supernaturalem excedunt, subsidio nobis esse potest imperceptibilis gratiæ adjutorium. Nulli ulterius usui videtur futuram fore gratiam, cujus motio non capitur, nec sentitur; quippe ad orandum, ad diligendum Deum, ad facienda quælibet pietatis opera nullo pacto movemur, nisi cognoscamus infirmitatem nostram, atque Dei misericordiam & largitatem, nisi apprehendamus esse illum incommutabile bonum, ejusque præceptorum rectitudinem perpendamus. Insuper sui suarumque operationum animam consciam esse, communior est, ac verior Philosophorum sententia. Ad hæc rejicit illam de imperceptibili gratia opinionem etiam Venerabilis Bellarminus, cujus lib. 2. de Grat. & lib. arbitrio cap. 6. hæc sunt verba: *Cum excitatio illa Dei sit actio nostra, quamvis non libera, nempe bona cogitatio, bonumque desiderium repente ac divinitus immissum; quomodo potest fieri ut non sentiatur a nobis, si sit non solum in nobis, sed etiam a nobis?* Postremo insanæ videtur mentis tamquam certum astruere quod ignoratur, nec sentitur, nec agnoscitur. Si hujus generis sit aliqua gratia sufficiens: quis poterit illam tali argumentorum vi demonstrare, ut nos, qui contraria imbuti sumus persuasione, illam dari & adesse ejus motus non sentientibus concedamus?

„ Non tantum gratiam Dei per se efficacem, quæ a nullo duro corde respuitur, & qua Deus operatur in nobis velle & perficere pro bona voluntate; verum etiam sufficientem illam, cui duritia cordis resistit, esse donum Dei, ac liberrimæ ejus bonitatis beneficium, non autem e sola oriri rationalis creaturæ naturali virtute, firmissime credimus, & saluberrime profitemur. Id nos edocet ipsamet Veritas Christus, qui ad gratiæ suæ commendationem cap. 15. Evangelii Joannis ait, *sine me nihil potestis facere*; atque Præco ipsius gratiæ Paulus Apostolus scribens in altera ad Corinthios epistola cap. 3. *Non quod sufficientes simus cogitare aliquid a nobis, quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est.* Quibus potissimum testimoniis Augustinus, aliique Patres divinæ Gratiæ adversus Pelagianos horumque reliquias invicti propugnatores frequenter utuntur, ad demonstrandum nihil esse in iis operibus, quæ spectant ad pietatem veramque justitiam, sive initium illud sit, sive incrementum, quod ab auxilio gratiæ non sit repetendum. Nam a Pelagianis hoc præsertim postulabat Augustinus, ut faterentur, *gratiam Dei & adjutorium ad singulos actus dari*, ut ipse inquit epist. 186. num. 33. Contra Semipelagianos itidem in lib. de Prædest. SS. cap. 11. num. 22. inquit, *Et in suis igitur incrementis, & in suis initiis Dei donum est fides.* Utitur vero S. Pater ad hanc veritatem Catholicam confirmandam prædicta Salvatoris nostri sententia in omni cum gratiæ hostibus concertatione. Duo tantum loca, ne diu in re notissima legentem defatigemus, satis erit proferre. Ac primum testimonium sit depromptum ex libro 2. contra duas epist. Pelagian. cap. 8. num. 8. alterum petitum ex lib. 1. Op. Imperf. contra Julianum num. 97. Priori in loco ita legimus: *Dominus ut responderet futuro Pelagio, non ait*, Sine me difficile potestis aliquid facere; *sed ait*, sine me nihil potestis facere. *Et ut responderet futuris etiam istis, in eadem Evangelica sententia non ait*, sine me difficile potestis aliquid facere; *sed ait*, sine me nihil potestis facere: additque Augustinus, *Hoc uno verbo initium finemque comprehendit.* Alio in loco S. Pater ita Julianum alloquitur: *Cum displicet tibi hominem non posse bonum velle, nisi adjuvetur ab eo qui malum non potest velle, nonne respicis si te contradicere qui dixit*: sine me nihil potestis facere; *& Scripturæ ubi legitur*, Paratur voluntas a Domino; *& ubi legitur*, Deus est qui operatur in nobis & velle? „ Sentit cum Augustino auctor Capitulorum, quæ subjiciuntur Epistolæ S. Cælestini I. Romani Pontificis, in quibus ista leguntur: *Quod ita Deus in cordibus hominum, atque in ipso libero operatur arbitrio, ut sancta cogitatio, pium consilium, omnisque motus bonæ voluntatis ex Deo sit; quia per illum aliquid boni possumus, sine quo nihil possumus.* Vide canones Arausicanæ secundæ synodi, ac Tridentinæ Œcumenicæ, quæque produximus pertractantes de initio fidei & bonæ voluntatis in libro de Hæresi Semipelagianorum. Cum Magno itaque Augustino in prælaudato lib. 2. contra duas epist. Pelagian. cap. 10. num. 23. concludendum est: *Sic itaque Dei gratia cogitetur, ut ab initio bonæ mutationis suæ usque in finem consummationis, qui gloriatur in Domino glorietur: quia sicut nemo potest bonum perficere sine Domino, sic nemo incipere sine domino.*

„ Gratiam ergo, quam esse Dei beneficium excedens naturæ ordinem, dictum est nuper, immo vel ipsum *Gratiæ* nomen commonstrat, primo homini collatam

„ fuif-

fuisse, nemo est, qui neget. Augustinus in libro de Corr. & grat. id luculenter demonstrat. Ait cap. 10. num. 27. *Deum dominumque rerum omnium, qui creavit omnia bona valde, & mala ex bonis exortura esse præscivit, & scivit magis ad suam omnipotentissimam bonitatem pertinere etiam de malis bene facere, quam mala esse non sinere, sic ordinasse angelorum & hominum vitam, ut in ea prius ostenderet quid posset illorum liberum arbitrium, deinde quid posset suæ gratiæ beneficium justitiæque judicium.* Castigatissime omnia dicuntur. Deus rerum omnium habet supremum plenissimumque dominium: omnia valde bona, in numero, pondere, & mensura produxit, universis naturam illam atque proprietates impertiens, quæ ad præstitutum singulorum finem requirebantur. Sunt in ipso Deo omnes sapientiæ, & scientiæ thesauri, & futurorum ac præsentium cognitio. Quæ cum sit una res simplicissima eademque divinitas, ex objectis partitionem sortitur, ita, ut dicatur Deus præscire futura bona, & mala ex bonis exoritura scire quæcunque sunt, quæ fuerunt, quæ & erunt, quæque cum omnipotentissima illius bonitate quocunque modo connectuntur. Recte quoque dicitur Deus mala sinere, non facere: quippe quæ moraliter mala sunt, illius permissione, non causalitate eveniunt, ac habent causam deficientem, non autem efficientem. Causa hujus generis fuit liberum arbitrium Adam, qui ab immutabili bono sese avertens factus est legis prævaricator, atque Deum deserens palam fecit quid possit humana facultas sibi fidens, non se convertens ad gratiam juvantem. Etiam majori facilitate in scelera labitur homo ob prævaricationem primi parentis affectus ignorantia & noxia cupiditate. Huic vero si lux veritatis fideique affulgeat, & cor sancta delectatione trahatur, divinæ misericordiæ deputandum est. Si lumine destituitur, erratque in adinventionibus suis, revereamur oportet incomprehensibilis justitiæ judicia. Hæc præmissis in verbis sapientissimus Augustinus. Qui subinde declarans quænam gratiarum dona primo homini in ipsius creatione contulerit, proximo cap. 11. numer. 32. inquit: *Tunc ergo dederat homini Deus bonam voluntatem; in illa quippe eum fecerat qui fecerat rectum: dederat adjutorium sine quo in ea non posset permanere si vellet; ut autem vellet, in ejus libero reliquit arbitrio. Posset ergo permanere, si vellet, quia non deerat adjutorium per quod vellet, & sine quo non posset perseveranter bonum tenere quod vellet.* Itaque Deus condidit hominem rectum, scilicet justitia & gratia sanctificante exornatum, ut fert sententia Theologorum communior; quamvis sint, qui ad primævam illam rectitudinem non exigant sanctificationis decorem, ac satis fuisse tradant, si homo absque ullo vitio, & cum perseverandi potestate conditus esset. Sed in quo perseverasset, nisi in eo statu, atque in illa bona voluntate, in qua Deus eum fecerat rectum? Quid insuper erat adjutorium illud, sine quo perseverare non poterat, collatum homini qui factus est rectus, nisi forte gratia actualis superaddita gratiæ sanctificanti, quæ reddit hominem rectum. At de gratia, in qua conditus fuit primus homo, alibi pertractavimus. Porro ut homo in accepta justitia perseveraret, indigebat adjutorio, quod ab Augustino appellatur *sine quo non*. Illud Gratiam *versatilem* nostri appellitant. Non ita *versatilem* dixeris, quasi liberum arbitrium posset illa uti ad bonum & ad malum: nam ad malum seipso sufficit, neque gratia confertur alicui ut possit peccare, sed ut possit vitare peccata. Ergo gratiam eo tantum sensu *versatilem* dicunt, quod cum ipsa homo possit absque adjutorio gratiæ efficacis velle actu, seu nolle: cujusmodi fuit adjutorium *sine quo* datum primo homini, a quo perseverandi potestatem accepit, relicto in ejus libero arbitrio velle perseverare. Cur hoc adjutorium collatum sit Adam, docet eo loci Augustinus. *Si autem hoc adjutorium*, ait Sanctus Pater, *vel angelo vel homini, cum primum facti sunt, defuisset, quoniam non talis natura facta erat ut sine divino adjutorio posset manere si vellet, non utique sua culpa cecidissent. adjutorium quippe defuisset, sine quo manere non possent. Nunc autem quibus deest tale adjutorium, jam pœna peccati est.*

Quomodo primus homo gratia suffultus, originali justitia decoratus, positus in bonis creatoris sui, ac nulla carnis adversus spiritum pugna lacessitus, idest in tanta non peccandi facilitate ceciderit, nescio qua ratione explicari melius possit, quam verbis S. Gelasii Romani Pontificis in sua ad Episcopos per Picenum constitutos epistola, & in Opusculo adversus hæresim Pelagianam. Enim vero quæstionem istam sanctissimus æque, ac sapientissimus Pontifex perspicue ibidem eleganterque resolvit: *Si in ipsis primis hominibus*, inquit, *dum sua nimium felicitate confidunt, & tantam Dei gratiam in vacuum recipientes non orando, quod utique nusquam fecisse referuntur, nec de perceptis gratias referendo, nec ut eadem intemerata durarent suppliciter implorando incolumes constare nequiverunt; quanto magis post prævaricationis ruinam, in quam mala sui confidentia Creatorem nullatenus inquirendo lethaliter inciderunt, absque divino munere suis viribus vel ægri stare non possunt, sine quo nec integri persistere valuerunt?* Et paullo infra ita beatissimus Gelasius prosequitur. *Hinc illa primæ conditionis integritas, dum ita de se fidit, tamquam ipso qui condiderat non egeret, nec de perceptis agit gratias, quod nusquam fecisse memoratur, nec de conservandis quæ sumpserat poscit auxilium, nec ad eum etiam pulsata tentatoris accessu, devota cucurrit & consulit, suaque se credit inter prospera voluntati, facile sine præsidio Creatoris patuit deceptoris insidiis, & in prævaricationem tracta consequenter illicitæ, conditionem præfixæ mortis invenit.* Hæc S. Gelasius. Ex cujus verbis intelligimus, superbiam illam, qua primus homo dicitur cecidisse, fuisse nimiam suipsius confidentiam, orationis neglectum, & immodicam virium suarum æstimationem.

Posteaquam primus homo per liberum arbitrium adjutorio *sine quo* eidem adstante deseruit Creatorem suum, ex magnæ felicitatis statu in hanc miserrimam conditionem, quam modo patimur, cecidit, ac promeruit gratia, qua adjuvante non stetit, in prævaricationis suæ pœnam exspoliari. Liberum arbitrium periisse, & omnino fuisse extinctum, nonnulli ausi sunt affirmare, quorum sententia hæretica est, meritoque damnata. Hanc impietatem quidam Augustino adscribere non verentur. Veniunt in hoc ordine Pelagiani, quorum unus pervicacissimus æque ac impudentissimus, nempe Julianus, apud Augustinum lib. 1. Operis Imperf. numer. 54. scribit: *Liberum arbitrium in natura hominis perseverat, quod ut tu cum Manichæis negas, ita nos cum Apostolis & omnibus Catholicis confitemur.* Secuti sunt Semipelagiani, quorum erat opinio ex Augustini doctrina, juxta quam gratia prævenit voluntatem, & secundum propositum voluntatis divinæ facta est ante mundi constitutionem eligendorum rejiciendorumque discretio, *tolli liberum arbitrium, & sub nomine prædestinationis fatalem quamdam induci necessitatem.* Legito in suis ad Augustinum epistolis Prosperum & Hilarium. Non abstinuerunt ab hujusmodi dicteriis nonnulli Catholici, quorum nomina recitat, & loquendi in eis libertatem redarguit illustris Norisius in Vindiciis tum capite primo, tum paragrapho quarto capitis quinti. Ut inutile est horum verba repetere, ita videtur congruum adnotare quinam in carpendo Augustino iisdem præluserunt. Interdum quidem S. Pater ait periisse arbitrium illud, liberum a miseria, & a peccato, quale habuerunt primi parentes, sed nusquam affirmavit arbitrium liberum *a necessitate* extinctum esse humana natura, idque paulo post ex iis verbis ostendam, quæ ad conflandam Augustino calumniam in pravum sensum perperam detorquentur. Certissimum enim est sententiam Augustini de arbitrio libero & gratia Dei, quam sententiam eamdem esse cum illa quam sequitur & servat Ecclesia, testatur in epistola ad Possessorem S. Pontifex Hormisdas, mediam regiamque tenere viam inter illos qui arbitrium penitus deprimunt & extinctum fuisse dogmatizant, ac inter illos, qui nimis illud extollunt, & etiamnum valere autumant ad officia pietatis, aut asserendo non indigere alia Christi gratia præter illam, quæ sita est in lege ac doctrina, aut si gratiam aliam fatentur, dari hanc opinantur ad facilius, non ad simpliciter operandum, aut saltem gratiam confitendo necessariam ad actus salutares, ex solius naturæ viribus repetenda esse putant fidei & bonæ voluntatis initia. Tenent vero hæc duo extrema e diametro opposita, primum quidem Manichæi, Calvinistæ, hujusque generis novatores complures, aliud autem Pelagiani, illorumque Reliquiæ. Ergo Augustinus caute prudenterque ab utroque extremo declinans, æque inimicos libertatis & gratiæ indutus virtute ex alto invictissime profligavit. Atque cum prioris sectæ hostibus decertaret, scripsit libros de libero arbitrio, & de duabus animabus: in quorum primo cap. 18. rectissime affirmat, *nemo nem peccare in eo quod nullo modo cavere potest*, in altero cap. 11. demonstrat id esse unicuique notum, & inquit: *Nonne ista cantant & in montibus pastores, & in theatris poetæ, & indocti in circulis, & docti in Bibliothecis, & magistri in Scholis, & antistites in sacris locis, & in toto orbe terrarum genus humanum?* In tam ampla liberi arbitrii commendatione non meminit gratiæ Dei, quæ omnino ad initium & complementum operis meritorii necessaria est; propterea quod ipsum arbitrium liberum

ad

ad malum seipso sufficit, ad bonum autem nihil est, nisi adjuvetur ab omnipotenti Bono: & ideo gratiæ non meminit, aut saltem de ipsa gratia egit tantum leviter ac perfunctorie, quia nondum cum Pelagianis gratiæ hostibus inierat certamen. At ubi debellandi illi erant, qui originale peccatum, hujus pœnas liberoque arbitrio inflicta vulnera præfracte negabant, objiciebantque Augustino quod olim ipse docuerat, non dari peccatum, *a quo liberum non sit abstinere*, nobisque inditam esse facultatem ad fidem & ad infidelitatem, ad bonum & ad malum nos inclinandi: necessum fuit Augustino demonstrare discrimen intercedens inter peccatum quod *propria voluntate* patratur, & peccatum quod simul *est pœna peccati*, atque in Adæ posteros ob paternam transgressionem transfunditur: ostendere ignorantiam, & concupiscentiam cum ratione pugnantem, non esse hominis instituti primordia, sed *pœnam damnati*; atque explanare quid posset in angelis, & hominibus nondum offuscatis peccato arbitrium liberum, quid modo præstet arbitrio infirmo gratia Reparatoris. Itaque sententia Augustini est, liberum arbitrium, quod sanum erat in homine primo, & affectum vulneribus perseverat in nobis, esse natura sua facultatem voluntatis, quæ bonum & malum eligere potest, & velle, & declinare ad dexteram & ad sinistram; sed non talis esse conditionis, ut evitare possit peccatum sine gratiæ adjutorio: quod in Adam talis erat virtutis, ut cum illo perseverare posset si vellet, in nobis autem operatur & velle, atque nos adjuvat ampliori Spiritus Sancti virtute, ne voluntas infirma succumbat, neque ulla adversitate vincatur. Hæc est Augustinianæ doctrinæ Synopsis. Igitur objicientibus beato Augustino Pelagianis, quod liberum arbitrium negaret cum Manichæis, respondit lib. 1. ad Bonif. cap. 2. & libro 2. cap. 5. *Peccato Adæ arbitrium liberum de hominum natura periisse non dicimus, sed ad peccandum valere in hominibus subditis diabolo, ad bene autem pieque vivendum non valere, nisi ipsa voluntas hominis Dei gratia fuerit liberata, & ad omne bonum actionis, sermonis, cogitationis adjuta*. Quamobrem in suis contra Pelagianos libris sanctissimus doctor liberum arbitrium simulque gratiam propugnat, demonstratque nihil in Scripturis sanctis juberi *propter probandum liberum arbitrium*, quod non inveniatur dari vel posci ab ejus bonitate, *propter adjutorium gratiæ demonstrandum*. Videsis præcitatum librum 2. cap. 10. num. 23. de Grat. & libero arb. cap. 15. num. 31. & de Præd. SS. cap. 11. num. 12. atque cum Augustini doctrina eam conferre non prætermittas, quam ejus verba sensumque complexi tradiderunt sessione sexta cap. 5. Patres sacrosancti Tridentini Concilii. Ex dictis aperte colligitur, tria Augustinum tradidisse: unum dari liberum arbitrium, nec periisse peccato Adæ: alterum peccare posse seipso; ac tertium non posse bene pieque vivere, nisi adjuvetur a gratia. An vero sine gratia exercere queat actus moralium virtutum, gravis est quæstio, quam nolumus hoc in loco prolixe agitare. Brevi dicimus, posse si operum ac virtutum attendantur officia, non posse si considerentur fines, quibus virtutes distinguuntur a vitiis. Augustinus hoc docuit in quarto contra Julianum libro capite tertio; ubi etiam ait, quod nemo *sine gratia Creatoris bene utitur creaturis*. Voluntatem quoque nostram *propter corruptionem naturæ segni bonum privatum, nisi sanetur per gratiam Dei*, tradit 1. 2. q. 109. art. 3. sanctus Thomas Aquinas. Hinc habes, quomodo accipienda sint quæ leguntur in cap. 29. alias 30. Enchiridii, *Libero arbitrio male utens homo & se perdidit, & ipsum*: quibus verbis permoti sanctum Patrem fuisse *libero arbitrio minus æquum* scripserunt inofficiosi censores, ignari idem prorsus, quod Augustinus, scripsisse sanctos Romanos Pontifices, Innocentium I. in epistola ad Patres Carthaginienses, & Gelasium ad Episcopos Piceni. Sese perspicue Augustinus explicavit, non tantum verbis, quæ paullo supra ex libris ad Bonifacium producta sunt, verum & iis, quæ leguntur in eodem capite Enchiridii ad Laurentium. Nam eo loci ita egregius Doctor prosequitur: *Cum libero peccaretur arbitrio, victore peccato amissum est & liberum arbitrium. A quo enim quis devictus est, huic & servus addictus est. Petri certe Apostoli est ista sententia. Quæ cum vera sit; qualis, quæso, potest servi addicti esse libertas, nisi quantum eum peccare delectat? Liberaliter enim servit, qui sui domini voluntatem libenter facit. Ac per hoc ad peccandum liber est qui peccati servus est. Unde ad juste faciendum liber non erit, nisi a peccato liberatus esse justitiæ cœperit servus. Ipsa est vera libertas propter recti facti lætitiam, simul & pia servitus præcepti obedientia. Sed ista libertas ad bene faciendum unde erit homini addicto & vendito, nisi redimat ille, cujus illa vox est, Si vos filius liberaverit, tunc vere liberi eritis? Quod antequam fieri in homine incipiat; quomodo quisquam de libero arbitrio in bono gloriabitur opere, qui nondum liber est ad operandum bene, nisi se vana superbia inflatus extollat? quam cohibet Apostolus dicens: Gratia salvi estis per fidem, &c.* Hæc in Enchiridio Augustinus: cujus perspicua sententia est, liberum arbitrium fuisse in Adam æque ad peccandum, & ad bene agendum facile & expeditum: at postea quam primus homo peccato se addixit, & cadens demersus est in prævaricationis abyssum, amisisse sua libertate deceptum illam bene agendi ac perseverandi expeditam, completamque per adjutorium gratiæ potentiam: non tamen liberum periisse arbitrium in humana natura, sed permansisse, infirmum licet, & sauciatum; infirmum quia gratia exspoliatum, sauciatum vero, quia excæcatum ignorantia, & carnis concupiscentia jactatum, ex qua, cum vehementior sit ejus ardor, quam febris, contrahitur mentis perturbatio, & animi languor: in hac tamen infirmi hominis conditione, qua libere factus est servus peccati, per liberum arbitrium posse peccare, quoniam servus domino, cui addictus est, libenter obtemperat, nec peccare est aliquod bonum efficere, sed a bonitate deficere, quemadmodum infirmum mori non est vivere, sed a vita discedere; nihilominus liberum illud arbitrium, quod non est mortuum, sed vulneratum duntaxat, posse etiamnum bonum agere, sed cum gratia Reparatoris; sicut infirmus ambulare potest, si sanetur a medico, & servus exhibere alteri domino servitutem, dummodo a servitute prioris domini redimatur. Atque hanc Augustini doctrinam, consecratam canone 13. secundi Arausicani Concilii celebrati anno 529. sedente in Petri cathedra Felice IV. & confirmati ab hujus successore Bonifacio II. crediderim adeo enucleatam esse, adeo explicatam, ut nullam aliam debeamus addere expositionem.

In ea itaque disputatione versabimur aliquantulum, in qua dissentiunt Theologi, an *sufficiens* gratia post primi hominis lapsum conferatur a Deo universis hominibus, cum omnes sint a Christo redempti, affixo cruci antiquæ damnationis chirographo. Ac primum nullam in Deo possemus iniquitatem excogitare sive injustitiam, etiamsi omne supernaturale auxilium subtrahendo cunctos Adæ posteros in damnatione atque obduratione reliquisset. Apostolus enim ad Romanos scribens cap. 9. 18. ait: *Cujus vult miseretur, & quem vult indurat*; miseretur autem *largiendo gratiam*; indurat gratiam subtrahendo, *non impertiendo malitiam*. Id quidem justo judicio facere potest, iniquo non potest: ait namque ibidem Doctor Gentium: *Numquid iniquitas apud Deum? Absit*. Non debemus altitudinem divinorum judiciorum scrutari; siquidem *incomprehensibilia sunt judicia ejus, & investigabiles viæ ejus. Quis enim cognovit sensum Domini? Aut quis consiliarius ejus fuit? Aut quis prior dedit illi, & retribuetur ei?* ait in eadem epistola sub finem capitis undecimi Paulus. Didicerat Augustinus ab Apostolo recurrendum esse *ad inscrutabilia judicia Dei*, si quæratur cur ex duobus parvulis originali peccato obstrictis unus assumatur, relinquatur alter; ex duobus adultis unus vocetur, alius aut non vocetur, aut non ita vocetur ut vocantem sequatur; atque ex duobus justis uni, non alteri donetur perseverantia. Diximus & in hac diatriba, & alibi non semel, hoc a beatissimo Parente doceri libro de Dono Perseverantiæ capite octavo. Quare nobis memoria recolendum est saluberrimum monitum Ecclesiastici cap. 3. 22. *Altiora te ne quæsieris*; necnon Proverbiorum cap. 25. 27. *Qui scrutator est majestatis opprimetur a gloria*. De iis, qui judiciorum Dei putant se posse rationem reddere, aut penetrare altitudinem ac profunditatem, interpretatur utrumque locum in Lectione 4. ad prælaudatum caput 9. Apostolicæ ad Romanos Epistolæ Magnus Aquinas, decus Theologorum. Porro si quis a Deo non vocatus, justissimoque judicio derelictus, & correptus responderet non posse resisti voluntati supremi Domini, quoniam ille *cujus vult miseretur, & quem vult indurat*: merito redargueretur ab eodem Apostolo illic vigesimo versu subjiciente: *O homo, tu quis es qui respondeas Deo? Numquid dicit figmentum ei, qui se finxit: Quid me fecisti sic? Annon habet potestatem figulus luti ex eadem massa facere aliud quidem vas in honorem, aliud in contumeliam?* Quibus itidem verbis utitur Augustinus in libro de Correptione & gratia cap. 8. num. 17. Et quoniam Angelicum Præceptorem nuperrime commemoravi; dignissimum censeo, quem attente humiliterque audiamus ita in præcitata Lectione quarta loquentem: *Considerandum est, quod si aliquis artifex ex materia vili faciat vas pulcrum & nobilibus actibus accommodatum, totum adscribitur bonitati artificis; puta si ex luto faciat scutellas & urceos ad nobilem mensam decentes: si vero ex vili materia, puta ex luto, faciat vas accommodatum vilibus usibus, puta coquinæ, vel hujus officiis, non posset vas conqueri, si rationem haberet. Posset enim conqueri, si ex materia pretiosa, quæ prajacet artificis operationi, puta ex auro, & lapidibus pretiosis, faceret vas ad vilia officia deputatum. Humana autem natura vilitatem habet ex sua materia, quia ut dicitur Genesis 2.* fecit Deus hominem de limo terræ; *sed majorem vilitatem habet ex corruptione peccati, quod per unum hominem in hunc mundum intravit; & ideo homo luto merito com-*

paratur. Job 30. Comparatus sum luto, & assimilatus favillæ, & cineri. *Unde quidquid boni habet homo, debet bonitati divinæ, quasi peritiæ figuli adscribere. Isa.* 64. Nunc, Domine, pater es tu, nos vero lutum, & fictor noster tu: & opus manuum tuarum omnes nos. *Si vero Deus hominem ad meliora promoveat, sed in sua infirmitate eum dimittens deputat eum ad infimum usum, nullam ei facit injuriam, ut possit juste de Deo conqueri.* Ex eadem ergo *massa corrupta* humani Generis habet Deus liberam potestatem facere quosdam homines præparatos in gloriam, quosdam autem in miseria derelinquere. Ait proinde Jeremias cap. 18. 6. *Numquid sicut figulus iste, non potero vobis facere, domus Israel, ait Dominus? Ecce sicut lutum in manu figuli, sic vos in manu mea, domus Israel.* Infertur ex dictis, non tantum prædestinationem electorum pendere ex liberrima Dei voluntate, verum etiam collationem qualiscumque divinæ gratiæ; & quemadmodum in iis, qui eliguntur & adjuvantur, *auxilium misericordissimum* nobis voluit Deus commendari, ita in iis, qui vel in *massa* perditionis remanent, vel gratiæ privantur adjutorio, agnosci debet *judicium justissimum.* Non est nostra hæc oratio, sed Augustini lib. 1. contra duas epistolas Pelag. cap. 20. num. 38. & de Præd. SS. cap. 8. n. 16. Poterat ergo Deus justus propter Adæ prævaricationem omnes homines ex eo procreatos exspoliare qualibet gratia, si erga nos decrevisset exercere justitiam. *Nulla esset in Deo iniquitas* (inquit lib. 2. de Grat. & lib. arb. c. 4. Ven. Bellarminus) *si non solum aliquibus, sed etiam omnibus hominibus auxilium sufficiens ad salutem negaret. Hæc propositio certissima est apud eos, qui ex divinis litteris peccatum originale noverunt. Nam cum per peccatum primi hominis nascamur omnes filii iræ, nihil nobis jure debetur, nisi pœna.*

Nequit de his oriri difficultas ulla, si originalis culpæ reatum, quo cuncti nascuntur obstricti, eidemque culpæ debita pœna, quam infligere potest Deus justissimus judex, attendantur. Verum cum ipse Deus, cujus misericordia superexaltat judicium, & ad cujus omnipotentissimam bonitatem pertinet etiam de malis bene facere, permiserit lapsum Adæ, ut ostenderet quam ampliora nobis præparaverit gratiarum suarum beneficia, ideoque miserit Filium suum factum in similitudinem carnis peccati, ut nos essemus in illo nova creatura, novumque figmentum; quæritur an Christi spectata redemptione, per quam ubi abundavit delictum, superabundavit & gratia, fiat in singulis hominibus, nemine prorsus excepto, beneficentissimæ ipsius gratiæ distributio. In ea quæstione opinio nostra est, ad asserendum Christum pro omnibus mortem oppetiisse, minime requiri ut omnibus actualis gratia conferatur. Mortuus enim est Christus pro omnibus, primo propter unam omnium nostrum naturam, & unam omnium causam a Domino nostro in veritate susceptam. 2. Quoniam sanguis Christi redemptio est totius mundi, quod ad magnitudinem & potentiam pretii pertinet. 3. Quia est propitiatio pro peccatis totius mundi, & omnibus hominibus viatoribus superest, si Deus misereatur, reconciliatio, cum tamen dæmonibus, necnon hominibus in lethali peccato defunctis, nulla in æternum sit reservata conversio. 4. Quatenus sustulit passio Christi odii causam, sustique in ara crucis immolatus totius mundi delicta, hoc beneficium peccatoribus mortalibus conferens, ut qui nativitatis ejus consortes fierent, vinculum peccati & mortis evaderent. 5. Quoniam eadem Christi passio est caussa universalis remissionis peccatorum, & Christi meritum est universalis causa salutis humanæ. 6. Eatenus Christus pro omnibus affixus est cruci, in quantum moriens instituit causam nostræ liberationis, ex qua possent dimitti quæcumque peccata. 7. Quia una oblatione, quæ vim habet peccata omnia expiandi, factus est omnibus obtemperantibus sibi causa salutis, ac semel seipsum offerendo, ut ait Apostolus ad Hebræos cap. 10. 14. una oblatione consummavit *sanctificatos omnes.* 8. Pro omnibus mortuus est Christus, quia ad Ecclesiam, quam acquisivit sanguine suo, venientes omnes amplectitur, misso ad omnes prorsus homines Evangelio. 9. Quia non venit ut judicet mundum, sed ut salvetur mundus per ipsum, & pro toto pretium offerens, totum judicandi potestatem accepit. 10. Quoniam etsi Christi voluntate conformi per omnia voluntati Dei Patris rogavit illum absolute ac simpliciter pro suis, nempe pro electis, & non pro mundo, ut ipsemet ait Joannis cap. 17. vers. 9. & 20. voluntate tamen naturali & humanæ pietatis, de qua S. Bonaventura interpretatur ea verba pendentis in Cruce, Lucæ 23. 34. *Pater dimitte illis, non enim sciunt quid faciunt*, etiam pro crucifixoribus fuit, ceterisque reprobis omnibus Deum oravit.

Ex Patribus, & ex Scholæ Luminibus, quæ modo de Christo pro omnibus passo dicta sunt, iisdem fere verbis exscripsimus: ex nulla autem ex prædictis decem rationibus legitime consequitur, exigere redemptionem totius humani generis, ut singulis hujus generis individuis quolibet momento conferatur gratia sufficiens, si *conferre* sumatur ex parte recipientis. Quod etsi in Vindiciis Augustiniani Systematis, necnon in Monitis postremo addita libro de Hæresi Janseniana, exponere studui; rursus tamen hoc in loco dabo operam, ut rationes illas singulas unusquisque assequatur, per illas sensim ac pedetentim discurrendo. Ac prima est Beati Prosperi in Responsione ad 9. Capitulum calumniantium Gallorum, ubi ait, rectissime dici Salvatorem pro totius mundi redemptione crucifixum, *propter veram humanæ naturæ susceptionem, & propter communem in primo homine perditionem.* At inde non infertur omnibus hominibus, quorum naturam Filius Dei in veritate suscepit, & qui in primo homine perierunt, gratiam dari per quam eruantur a perditione: parvuli enim innumeri pereunt non regenerati baptismate, infidelium permultis lux Evangelii non illucescit, atque Justorum plurimis non est præparatum specialissimum donum perseverantiæ. In qua re adoranda sunt nobis incomprehensibilia judicia Dei, & in his qui liberantur beneficium gratiæ commendandum est, in iis qui reprobantur occultum justissimumque judicium. Quare ita S. Prosper ibidem concludit: *Cum itaque rectissime dicatur Salvator pro totius mundi redemptione crucifixus, propter veram humanæ naturæ susceptionem, & propter communem in primo homine omnium perditionem; potest tamen dici pro his tantum crucifixus, quibus mors ipsius profuit.* Secunda ratio universalem redemptionem explicandi est pariter S. Prosperi, cujus ad primam objectionem Vincentii hæc est responsio: *Quod ergo ad magnitudinem & potentiam pretii, & quod ad unam causam pertinet generis humani, sanguis Christi redemptio est totius mundi.* Idem repetit S. Prosper in recapitulatione responsionum suarum ad Capitula Gallorum, & illic pariter docet, pro totius mundi redemptione Salvatorem fuisse crucifixum, quantum spectat *ad Sacramenti virtutem; cum sanguis D. N. Jesu Christi pretium totius mundi sit.* Utitur eadem ratione Doctor Angelicus 3. p. q. 48. art. 2. & q. 22. art. 3. Verum ex quo passio Christi sit pretium redemptionis humanæ non tantum sufficiens, sed etiam superabundans, & ex quo ipse sit *propitiatio pro peccatis nostris, non pro nostris autem tantum, sed etiam pro totius mundi*, ut legimus in 1. Joannis epistola cap. 2. 2.; non inde sequitur hoc pretium superabundans universis hominibus applicari, nec sequitur omnium peccata deleri, neque omnes ita ad fidem vocari, ut vocantem sequantur, neque omnes ex nolentibus fieri volentes; eo quod Christus licet omnia trahat ad seipsum, trahit tamen volentes, volentibus autem jure meritoque ait per Oseam cap. 13. 9. *Perditio tua Israel: tantummodo in me auxilium tuum.* Quare si gratiæ, quæcumque ea sit, aut parvam voluntatem inspirans, aut magnam & robustam, aut fidem, aut conversionem & pœnitentiam, aut remissionem peccatorum, aut perseverantiam elargiens, obicem ponat liberum hominis prævaricatoris arbitrium, non est id tribuendum Christo, qui nos magno pretio redemit, sed iis qui magno pretio redempti sponte remanent in servitute peccati, & in dæmonis captivitate. Hinc Tridentini Patres afflante Spiritu sancto sess. 6. c. 3. locuti sunt: *Etsi Christus pro omnibus mortuus est, non omnes tamen mortis ejus beneficium recipiunt, sed ii duntaxat quibus meritum passionis ejus communicatur.* Igitur sufficientia & magnitudo pretii, in qua sita est redemptio totius mundi, non importat communicationem meritorum Christi, & elargitionem gratiarum, quarum distributio non ad sufficientiam & magnitudinem pretii, sed ad applicationem & communicationem est referenda. Applicatur autem meritum Christi hominibus diversimode, ac prout Dei voluntas pro excellentia potestatis, & beneplacito suo decrevit aliquibus largiri gratiam prævenientem, aliquibus etiam remissionem peccatorum, aliquibus insuper, quos prædestinavit in gloriam, magnum donum perseverantiæ. Tertia ratio, qua Dominus totum mundum redemit, quatenus ipse est propitiatio pro peccatis totius mundi, deprompta est, ut constat ex dictis, ex priori Joann. Epistola. Ut vero passio Christi sit propitiatio pro peccatis hominum, necessum est, *ut applicetur per fidem & per sacramenta*, ut docet S. Thomas Quæst. disput. q. 20. art. 7. & 3. p. q. 49. art. 1. Enimvero nisi Christi passio singulis applicetur, nequeunt peccata singulorum deleri. Verissimum quippe est quod ad ob. 1. Vincentii aiebat Beatus Prosper: *Poculum immortalitatis, quod confectum est de infirmitate nostra & virtute divina, habet quidem in se ut omnibus prosit, sed si non bibitur, non medetur.* Atque hinc aperta depromitur ratio, cur pretium dominicæ reparationis, quamvis superabundans & infinitum, ad omnes prorsus homines antequam moriantur pertineat, ad reprobos autem, qui jam pervenerunt ad terminum damnationis, quemadmodum ad dæmones, non extendatur; quoniam hominibus etiam valde malis superest, quamdiu vivunt, si Deus miseratur, reconciliatio, nec deest eis unquam locus pœnitendi; damnatis vero post obitum, ac dæmonibus in peccato immutabiliter permanentibus, *nulla est in æternum servata conversio*,

sio, inquit in responsione ad objectionem sextam Vincentianam prælaudatus Prosper, & nos diximus paullo supra. Quarta ratio explicandi universalem Domini redemptionem traditur a præclarissimis Augustini discipulis Prospero, Fulgentio, & Thoma Aquinate. Quorum primus ad IX. calumniantium Gallorum Capitulum ait: *Deus ergo Dei Filius, mortalitatis humanæ particeps factus absque peccato, hoc peccatoribus mortalibus contulit, ut qui nativitatis ejus consortes fuissent, vinculum peccati & mortis evaderent*. S. Fulgentius item de Incarnat. & Gratia, *Humanam*, inquit, *naturam suscipiens, venit naturam salvare quam fecerat*: & Doctor Angelicus 3. p. q. 49. a. 4. *Per passionem Christi sublata est odii causa*; ex hac tamen ratione, ut Christi passio hominibus communicetur, oportet, ut per sacramenta applicetur, neque in servitute peccati permaneant, vel si regenerantur baptismo & sacramento Pœnitentiæ purgantur, ad eamdem servitutem libera prævaricatione non redeant. Enimvero scribit ibidem Prosper: *Non sufficit hominum redemptioni crucifixum esse Dominum, nisi commoriantur ei, & consepeliantur in baptismo*: & infra: *Cum sanguis Domini nostri Jesu Christi pretium mundi sit, ab hoc pretio extranei sunt, qui aut delectati captivitate redimi noluerunt, aut post redemptionem ad eamdem sunt servitutem reversi*: & S. Thomas 3. p. q. 49. a. 1. ad 4. *Necesse est quod singulis adhibeatur ad deletionem propriorum peccatorum*. Rationem quintam ac sextam præmonstravit vobis idemmet S. Thomas, cujus 3. p. quæst. nuper citata art. 1. ad 3. hæc sunt verba: *Christus sua passione nos a peccatis liberavit causaliter, idest, instituens causam nostræ liberationis, ex qua possent quæcunque peccata quandoque remitti, vel præterita, vel præsentia, vel futura*; quod satis apta explicans comparatione, subjicit: *Sicut si medicus faciat medicinam, ex qua possint quicumque morbi sanari in posterum*. Ibidem ad 4. *Passio Christi præcessit ut causa quædam universalis remissionis peccatorum*: atque in quæst. disput. q. 29. art. 7. ad 8. *Meritum Christi sufficienter operatur ut quædam causa universalis salutis humanæ; sed oportet hanc causam applicari, &c.* Perspicuum est rationem istam causæ universalis virtutem salvandi omnes, atque auxiliorum omnium, quæ ad consequendam salutem necessaria sunt, præparationem importare, non autem applicationem; alioqui necessum foret, ut omnibus & singulis hominibus non solum auxilia remotæ sufficientiæ, verum etiam sufficientiæ proximæ, necnon congrua & efficacia, & quotquot ad æternæ salutis consecutionem requiri possunt, a domino suppeditarentur; quoniam gratiarum omnium passio Christi est causa universalis. Apothecarii etiam, cujus exemplo utitur Thomas, & Medici omnium sanitatem curantis munus est opportuna medicamenta parare, & illa ægrotis præscribere; neque his imputandum est, si infirmus aut remedia projiciens, aut medici præcepta transgrediens, seipsum interimat. Profecto septima ratio deprompta est ex Apostolo in prælaudata Epistola ad Hebræos; neque de ea ratione possumus hæsitare. Fide enim tenendum est, Dominum & Pontificem redemptionis nostræ, esse sacerdotem in æternum, introisse semel in sancta, æterna redemptione inventa; nullam aliam iis, qui ejus fidem pessumdant, relinqui pro peccatis hostiam, ut docet idem Apostolus, & quemadmodum legitur in Act. Apost. cap. 4. 12. non esse salutem in alio; *nec enim aliud nomen est sub cælo datum hominibus, in quo oporteat nos salvos fieri*. Infertur ex hac septima ratione hoc unum, neminem justificari & salvari, nisi per Christum: atque hoc sensu S. P. Augustinus de nat. & Gratia cap. 41. num. 43. & lib. 2. Operis Imperf. contra Julianum num. 209. explicat ea verba Apostoli. „ Per unius justitiam in omnes homines in justificationem vitæ „: *Itaque omnes dictum est, ne aliquo modo alio, præter ipsum, quisquam salvus posse fieri credatur*. Exponit Augustinus eodem pacto alteram Apostolicam sententiam, *Deus vult omnes homines salvos fieri*, ut diximus in Tract. de Voluntate Dei, atque prolixius in additamento ad Hæresim Jansenianam. Vide & S. Fulgentium in libro, quem suo aliorumque Patrum Africanorum nomine scripsit ad Petrum Diaconum, de Incarnatione & Gratia cap. 31. Profecto ratio octava explicandi universam Domini redemptionem desumpta est ex cap. ultimo Marci, ubi legitur Christum ascensurum in cœlos ita Apostolos fuisse allocutum: *Euntes prædicate Evangelium omni creaturæ*; unde Auctor librorum de Vocat. Gentium lib. 2. cap. 2. ajebat: *Neminem excepit, neminem genere separavit, neminem conditione distinxit. Ad omnes prorsus homines missum est Evangelium Crucis Christi*. Duo autem sunt hoc in loco advertenda: primum, prædicationem Evangelii non spectare ad illud genus gratiarum, de quibus pertractatur adversus Pelagianos, ac disseritur in Theologicis hisce disquisitionibus; cum illa sit gratia pertinens ad legem & doctrinam, nimirum ad gratiam, etiam a Pelagianis propugnatam. Alterum, exploratum non esse Evangelium ubique terrarum ad hæc usque tempora promulgatum fuisse, cum in dies in novo orbe insulæ regionesque detegantur, quarum rudibus barbarisque incolis nondum lux Evangelicæ veritatis illuxit. Ratio autem nona manifesta redditur ex Evangelio Joannis cap. 5. 27. atque ex tractatu 3. S. P. Augustini in idem Evangelium neque ulla indiget explicatione. Cum enim Dominus universum genus humanum redemerit, & totum orbem terrarum, non partem, accepit a Patre *potestatem judicium faciendi quia filius hominis est*, inquit Evangelista; *atque totum judicare habet, quia pro toto pretium dedit*, ait Augustinus exponens ea verba Ps. 95. *Judicabit orbem terrarum in æquitate*. Quamquam vero Dominus pro totius mundi redemptione pretium persolverit, & emerit totum orbem, ideoque judicare debeat gentes universas; attamen, ut supra diximus cum B. Prospero, ab hoc pretio extranei sunt qui *aut delectati captivitate redimi noluerunt, aut post redemptionem ad eamdem sunt servitutem reversi*. Sicut vero Dominus pro omnibus pretium solvit, sed hoc pretium non omnibus applicatur, & ab illo extranei sunt qui delectantur captivitate, in eaque pervicaciter perseverant; ita Christus sol Justitiæ illuminans omnem hominem venientem in hunc mundum, & unus mediator Dei & hominum, semper vivens ad interpellandum pro nobis, effundit in omnes divitias misericordiæ suæ, omnesque trahit ad se ipsum; at qui rebelles lumini, & corda obdurantes ambulare volunt in tenebris & in umbra mortis, atque sese a luce supernæ gratiæ subducunt, si excæcantur, si mediatoris destituuntur affectu, semetipsos duntaxat culpare debent, & redarguere. Decima ac postrema ratio asserendi Dominum pro omnibus singulisque hominibus mortem oppetiisse infertur ex quo pro omnibus pendens in Cruce Patrem oravit. At enim sententia est S. Thomæ 3. p. q. 21. art. 4. Orationem esse *quodammodo interpretativum voluntatis humanæ*, & alicujus tunc exaudiri orationem *quando ejus voluntas adimpletur*; sed voluntatem simpliciter esse *voluntatem rationis*, qua absolute volumus quod secundum *deliberatam rationem* volumus. Hæc iisdem verbis Doctoris Angelici dicta sunt. Ex qua damnata doctrina ipse infert omnem orationem Christi procedentem *ex voluntate rationis*, quæ semper conformis fuit Deo, fuisse exauditam. *Secundum voluntatem rationis*, ait S. Thomas, *Christus nihil aliud voluit, nisi quod scivit Deum velle; & ideo omnis absoluta voluntas Christi, etiam humana, fuit impleta, quia fuit Deo conformis, & per consequens omnis ejus oratio fuit exaudita*. De hac oratione accipienda sunt verba ipsius Domini, Jo. 11. 41. *Ego autem sciebam quia semper me audis*: & quæ leguntur in Epistola ad Hebræos cap. 5. 7. *Exauditus est pro sua reverentia*. Porro attenta in Christo *voluntate rationis* modo explicata, Christus oravit *pro solis prædestinatis*, ut ibidem docet Angelicus. Est etiam alia voluntas, quam idem Doctor appellat *secundum motum sensualitatis, vel etiam secundum motum voluntatis simplicis, quæ consideratur ut natura*: qua voluntate non aliquid *simpliciter* volumus, sed *secundum quid*, scilicet, si aliud non obsistat, *quod per deliberationem rationis invenitur*: & hanc voluntatem non semper impleri, nec semper orationem hujus voluntatis interpretativam exaudiri, perspicuum est. Quando enim Dominus proximus passioni, & naturali voluntate mortem refugiens oravit ad Patrem dicens, *Pater, si possibile est, transeat a me calix iste*, exauditus non est, *quantum ad effectum sensualitatis*, quæ mortem refugiebat, & de hac oratione prænuntiaverat Ps. 21. regius Vates, *Deus meus clamabo per diem, & non exaudies*; sed exauditus est, *quantum ad effectum rationis* attenta voluntate conformi Deo Patri. Hæc S. Thomas prælaudata q. 21. tertiæ Partis. Ex qua doctrina sequitur, orationem, qua Dominus oravit pro reprobis, fuisse secundum voluntatem, *ut natura est*, non secundum voluntatem *rationis*; neque absolutam, sed *secundum quid*, & consequenter neque hanc voluntatem fuisse impletam, neque orationem ejusdem voluntatis interpretativam fuisse exauditam, nisi quantum connectebatur *cum voluntate rationis*.

„ Nullam ex productis rationibus exigere, ut ad salvandam universalem humani generis redemptionem omnibus & singulis non præparentur & exhibeantur duntaxat, sed etiam actu conferantur, invitis quoque, reluctantibus, & impedimenta scelerosæ & nequissimæ voluntatis objicientibus, auxilia gratiæ sufficientis, arbitror satis compertum esse & perspicuum. Enimvero juxta rationes ipsas communis redemptio, prout ad omnes indiscriminatim extenditur, sita est in pretio & sufficientia Sanguinis Christi, a quo pretio multi reperiuntur extranei; in propitiatione peccatorum, quam tamen non percipiunt ii, quibus

Christi passio non applicatur: in institutione causæ, qua remitti queant peccata omnia quantumvis gravia, sed quæ non remittuntur, nisi per Sacramenta, & per fidem caritate formatam, in vocatione gentium, & prædicatione Evangelii, cujus notitia carent quamplurimi; & ne singula repetam, in mediatione Christi interpellantis pro omnibus, cujus tamen oratio non est respectu reproborum absoluta, & interpretativa voluntatis rationis. Ex his autem, quibus universalem Redemptionem explicant sacræ litteræ, sancti Patres, præsertim qui data opera Pelagianos, & Semipelagianos confutarunt, quomodo, obsecro, legitima consecutione deducitur, neminem prorsus deseri a Deo subtractione gratiæ actualis, quoniam Christus pro omnibus, nemine prorsus excepto, subiit Crucem, mortemque gustavit? Ego quidem ingenio hebes non video consecutionis istiusmodi necessitatem. Immo cum Pelagianorum Reliquiæ adversus S. P. Augustini doctrinam opponerent, ex illa consequens fieri Deum nolle salutem universorum, neque Christum pro omnibus mortuum esse; nusquam illius doctrinæ fidelissimus Interpres & strenuissimus Vindex Prosper ad hæc objectamenta dirimenda eo usus est subterfugio, quod licet omnes salvi non fiant, nec plenissimum Dominicæ Passionis fructum recipiant, omnibus tamen semper, singulisque momentis adest gratia, non præparata tantummodo, verum etiam actu recepta, qua converti possunt, & damnationem vitare. Sane Prosper nullibi hac responsione Semipelagianis occurrit, etiamsi obvia foret, ac plana; sed potius cum Augustino constantissime tradidit communem omnibus esse naturam, non gratiam, atque hanc iis, quibus datur misericorditer dari, quibus autem denegatur, justo judicio Dei denegari. Id vero in superiori lucubratione demonstravi, & infra rursus attingam. Certum quoque est in hac quæstione, *utrum gratia sufficiens detur cunctis omnino hominibus*, Theologos non convenire: quare ergo certissimum firmissimumque dogma fidei, cujusmodi est illud, *Christus pro omnibus mortuus est*, exponi debet placitis Molinistarum, aut aliorum quorumdam scholasticorum, quibus magna Doctorum pars absque ullo fidei discrimine repugnat & adversatur? Annon satius est idem dogma revocare ad principia, rationesque cunctis Theologis probatas, nec ex peculiari Schola petitas, sed compertas omnibus & Scripturarum Sanctarum confirmatas auctoritate? An hujus sint generis rationes illæ, quæ a me collectæ sunt atque expositæ, lector dijudicet nullo præjudicio partium abreptus. Ipse quoque lector ingenue fateatur, si aut Molinistæ, aut cuipiam alteri contendenti eatenus præcepta Dei esse omnibus hominibus possibilia, & Christum pro omnibus mortuum esse, & sanguinem fudisse, quatenus omnibus adest gratia, qua præcepta illa possibilia redduntur, & per quam fructuum passionis Dominicæ fieri possunt participes; Jansenianus dogmatizans præcepta Dei esse aliquibus impossibilia, & Christum pro solis prædestinatis fuisse Cruci suffixum passumque, reponeret sententia plurimorum Theologorum sufficiens gratiæ adjutorium quibusdam infidelibus, & nonnullis obduratis & excæcatis justo Dei judicio negari, ideoque falso ex gratia omnibus singulisque collata probari divinorum præceptorum possibilitatem, & redemptionem tam prædestinatorum, quam reproborum: si, inquam, Jansenianus ita reponeret, numquid Molinista ille auderet subjicere tam certum esse præcepta Dei esse singulis possibilia, & Dominum mortem subiisse pro omnibus, quam certum est gratiam saltem sufficientem omnibus indiscriminatim conferri, cum primum sit dogma fidei, alterum vero purum putum placitum quorumdam scholasticorum? Non ergo incerto illo, & in controversia posito scholasticorum quorumdam placito, sed potius præmissis a me certis, inconcussis, firmissimis, communibusque rationibus, dogma illud fidei est exponendum, & vindicandum; si tamen velimus dissentiones evellere, & nobis adversantes faciliori modo revocare ad concordiam.

„ Quamquam vero nos, pro nostro erga S. P. Augustini doctrinam, & Catholicam veritatem amore, ita sentimus & scribimus; nihilo tamen minus aliorum Catholicorum non damnamus opinionem; quin illorum in evellendis eliminandisque erroribus diligentiam & sollicitudinem commendamus quam maxime, eorumque conatus librosque debita prosequimur laude. Imitari quippe debemus Lugdunensem Ecclesiam, quæ cum beatissimo Antistite suo Remigio, posteaquam hanc eamdem de Christo pro omnibus passo quæstionem sensu plane Augustiniano, nostroque expedivit, ita in libro de Tribus Epistolis cap. 20. ait: *Si autem placet, sicut & nobis multum placet, ut etiam istorum sententia ex pietate veniens, propter pacem & venerabilem pietatem beatissimorum Patrum nostrorum tenoretur, nulla contentione pro aliis adversus alios litigetur, non una sententia pro altera damnetur. Et quia vere fieri potest, ut ignorantiam & imperitiam nostram in hac re aliquid lateat; nihil temere definitur, ut quilibet quis adquiescat modo, non sit hæreticum, nisi contentione hæreticum fiat*. Etiam Servatus Lupus in libro de Tribus Quæstionibus vindicata, & lucolentissime exposita S. P. Augustini Doctrina, *Eligat*, inquit, *eligat sane, superioribus acute consideratis, unusquisque quod optimum ei Deus occulta inspiratione suggesserit, aut magistra ejus Scriptura manifesta ratione protulerit*. Hac autem moderatione, quam neminem reprehensurum fore confido, ad institutam de sufficienti Gratia dissertationem, a qua, ut pertractarem de Christi morte, discedere necessum fuit, tandem aliquando revertor.

„ Neque affirmo solummodo nullam in Deo futuram fore injustitiam, si non tantum aliquibus, *sed etiam omnibus hominibus auxilium sufficiens ad salutem negaret*, ut paullo supra diximus cum Venerabili Bellarmino: verum etiam fateor me in eam scholæ opinionem haud invitum manibus pedibusque descendere, quæ propugnat cum parvulis materno in utero raptis acerba morte, tum infidelibus nonnullis, & perditissimorum peccatorum quibusdam, ipsorum culpa, & occulto justissimoque judicio Dei subtrahi aliquando divinæ interioris gratiæ lumen & intimam cordis motionem. Id vero, quod de injustitia nullo pacto tribuenda Deo nuper aßerui, non tantum habet propugnatorem prælaudatum Bellarminum; sed, ni fallor, traditur quoque Sap. XII. 12. his verbis: *Quis enim dicet tibi, quid fecisti? aut quis stabit contra judicium tuum? aut quis in conspectu tuo veniet vindex iniquorum hominum, aut quis tibi imputabit, si perierint nationes, quas tu fecisti?* Et S. P. Augustinus de Dono Persev. cap. 8. num. 16. *Non simus ingrati, quod tam multos liberat misericors Deus de tam debita perditione, ut si inde neminem liberaret, non esset injustus*. Quod etiam rationi consentaneum est: illud enim quod tribuendum est divinæ misericordiæ, si hominibus denegetur, nullius in Deo injustitiæ infert imputationem. At quibus post prævaricationem primi parentis confertur gratia, iis misericorditer confertur. Potest ergo absque ulla injustitiæ nota denegari. Neque dicas, etiam in homine primo adjutorium *sine quo* perseverare non poterat, fuisse gratiæ beneficium, non conditionem naturæ. Licet enim tunc quoque foret supernaturale donum, & naturæ ordinem excederet, neque ullis præcedentibus meritis, neque naturalibus creaturæ rationalis proprietatibus illud exigentibus, a Deo conditore naturæ, & largitore gratiæ esset Adamo collatum; tamen quia ille non tali præditus virtute conditus fuerat, ut permaneret in accepta justitia absque adjutorio creatoris: si hoc adjutorium vel homini, vel angelo, cum primum facti sunt, defuisset, *non utique sua culpa cecidissent: adjutorium quippe defuisset, sine quo manere non possent*, inquit S. P. Augustinus de Corrept. & Grat. cap. 11. *Nunc autem* (sequitur S. P.) *quibus deest tale adjutorium, jam pœna peccati est: quibus autem datur, secundum gratiam datur, non secundum debitum, &c.*

„ Ex verbis autem Augustini nuper productis apertum est adjutorium gratiæ aliquibus denegari in pœnam peccati. Neque enim, ut quidam reponunt, S. Pater de Gratia habituali accipiendus est; quum disertis verbis de illo adjutorio sermonem instituat, quod primo homini, quem Deus rectum fecerat, & cum bona voluntate condiderat, præter hanc bonam voluntatem, & rectitudinem, contulerat, ut posset in accepta justitia perseverare si vellet. Hoc sane sola verborum Augustini lectione absque ulla difficultate percipitur. Quamquam non illud tantummodo argumentum occurrit, auctoritate Augustini subnixum. Quid enim expressius, iis quæ leguntur de Dono Persev. cap. 9. *Ex duobus autem jam grandibus impiis, cur iste ita vocetur, ut vocantem sequatur, ille autem aut non vocetur, aut non ita vocetur, inscrutabilia sunt judicia Dei?* Quo in loco denegari aliquibus vocationem, quæ proculdubio est gratia præveniens & excitans, tam perspicue evidenterque S. Doctor affirmat, ut nesciam qua lucidiori ratione posset id explicare. Nam & disjunctione illa, *Aut non vocatur, aut non ita vocetur ut vocantem sequatur*, non declarat tantummodo esse impios, qui carent vocatione congrua & efficaci, verum etiam esse, qui non vocantur, scilicet, qui & efficaci, & inefficaci privantur. Accedunt loca illa, in quibus Augustinus inquit naturam quidem esse communem hominibus, at non gratiam: quod docet in libro de Gratia & lib. arb. cap. 13. num. 23. & de Præd. SS. cap. 5. num. 10. Ut ea plura omittam, quæ alibi collegi atque expendi, addam nonnulla quæ simul hanc veritatem confirmant, & Dei in subtrahendo gratiam justitiam simul, & æquissimam agendi rationem commonstrant. Docet itaque Augustinus lib. 1. de Peccatorum meritis cap. 21. num. 29. non esse temere investigandum, cur Deus gratiam præstet indignis,

dignis, vel illam deneget æque indignis aliis. *Hæc gratia*, inquit, *cur ad illum veniat, ad illum non veniat, occulta esse causa potest, injusta non potest. Nunquid enim iniquitas apud Deum? Absit. Sed prius Sanctarum Scripturarum authoritatibus colla subdenda sunt, ut ad intellectum per fidem quisque perveniat. Neque enim frustra dictum est, Judicia tua sicut abyssus multa. Cujus abyssi altitudinem veluti expavescens exclamat Apostolus, O altitudo divitiarum sapientiæ, & scientiæ Dei!* Addit Augustinus libro 2. ejusdem Operis cap. 5. num. 6. rationem gratiarum dona negandi, aut diversimode distribuendi, nullam aliam posse assignari, quam occultam nobis providentiæ suæ œconomiam & æquitatem, plenissimamque faciendi quodcunque vult omnipotentiam. *Cur autem*, ait, *illud adjuvet, illum non adjuvet; illum tantum, illum autem non tantum: istum illo, illum isto modo, penes ipsum est & æquitatis tam secreta ratio, & excellentia potestatis.* Ulterius Augustinus docet in eodem libro 2. cap. 17. num. 26. nobis dari per Christi gratiam ut cognoscamus quæ facienda sunt, & cognita sancta delectatione exequamur: quibus gratiæ muneribus si destituamur, vel id esse reprobi pœnam, vel eruditionem electi; ideoque nobis attendendum esse quid de divino munere veniat, quid de nostra infirmitate, ne in superbiam elati de bonis operibus gloriemur. *Ut innotescat quod latebat*, (ita S. Doctor) *& suave fiat quod non delectabat, gratia Dei est, quæ hominum adjuvat voluntates: quæ ut non adjuventur, in ipsis itidem causa est, non in Deo, sive damnandi prædestinati sint propter iniquitatem superbiæ, sive contra ipsam superbiam judicandi & erudiendi, si Filii sunt misericordiæ.* Et post pauca: *Ideo quisque nostrum bonum opus suscipere, agere, implere, nunc scit, nunc nescit, nunc delectatur, nunc non delectatur, ut noverit non suæ facultatis, sed divini muneris esse vel quod scit, vel quod delectatur; ac sic ab elationis vanitate sanetur, & sciat quam vere non de terra ista, sed spiritaliter dictum sit: Dominus dabit suavitatem, & terra nostra dabit fructum suum.*

Duo hic sunt obiter adnotanda: unum ab Augustino rotundis, ut ajunt, quadratisque verbis doceri, *Gratiam* ad aliquos non pervenire, aliquos non adjuvare, aliquibus Deum non tribuere, ut sciant & delectentur suscipere & perficere bonum opus. Ignoro quid possit luculentius proferri ad commonstrandum in sententia Augustini deesse alicui adjuvantem gratiam, illustrationem mentis, & cordis delectationem. Alterum adnotatione dignum est, eamdem Augustini sententiam esse percommodam & perutilem, ut admiremur, revereamur, nec vestigare & scrutari audeamus abyssum consiliorum Dei, & incomprehensibilem judiciorum ejus altitudinem; ut fateamur penes ipsum Deum esse rectissimam æquitatis rationem, & incommutabilem perfectissimamque justitiam, plenissimam itidem atque excellentissimam potestatem; atque ut sedulo meditemur divini muneris esse, si bonum opus incipere, & implere possimus, diligenterque caveamus, ne culpa nostra careamus gratia, quæ præstat ut nobis innotescat quod latebat, & suave fiat quod antea non delectabat. Quam ob rem illam S. Patris doctrinam non solum verissimam esse putamus, sed etiam ad elationem animi reprimendam, ad cohibendam humanæ mentis vanitatem & curiositatem, atque ad humilitatem exercendam conducere, aptissimamque esse arbitramur.

Profecto ab Augustini sententia non recessit S. Prosper. Qui ad sextam oppositionem Gallorum docet, aliquando impiorum nonnullos sub potestate ac dominatu principis tenebrarum jacentes, adeo densa obvolvi tenebrarum caligine, ut se miserrimo statu periclitari non sentiant, neque supera luce perfusos agnoscant ægritudinis suæ magnitudinem. Qualem vero gratiam in iis munus suum exercere putabimus, qui nec vident, nec intelligunt, nec ullo quærendæ veritatis, & capessendæ salutis desiderio excitantur? Sed audiendus est Prosper. *Priusquam* (inquit) *a dominatione diaboli per gratiam Dei impius liberetur, in illo profundo jacet, in quod se sua libertate demersit, amans interim languores suos, & pro sanitate habens quod ægrotare se nescit, donec prima hæc medela conferatur ægroto, ut incipiat nosse quod langueat, & possit opem medici desiderare, qua surgat.* Idem Prosper in libro Sent. num. 4. affirmat non omnes vocari ad gratiam, eos præsertim, quibus nondum prædicatum est Evangelium, hæc scribens: *Quid dicit quod non omnes vocentur ad gratiam, si de iis loquitur, quibus Christus annunciatus non est, reprehendi non debet; quia scimus quidem in omnes fines terræ Evangelium destinatum, sed non putamus jam omnibus terræ finibus prædicatum: nec possumus dicere quod ibi sit gratia vocatio, ubi magistris Ecclesiæ adhuc nulla est regeneratio.* Atque hoc argumentum præmonstratum ab Augustino epist. 80. de Nat. & gratia cap. 9. necnon de Dono Persev. cap. 19. immo traditum ab Apostolo ad Romanos cap. 10. vers. 14. hoc, inquam, argumentum repetit Prosper in fine responsionis ad caput quartum calumniantium Gallorum, demonstrans illos non recte dici vocatos, *Quibus nec plantator prædicare, nec rigator potuit subvenire.* Ad vim autem hujus argumentationis percipiendam, sedulo advertendum est, quod etsi Pagani quoque & Judæi, aliique hujus generis homines aliquem accipiunt a Christo influxum, atque in illis sæpenumero est voluntas, non inermis & nuda, sed sufficientis gratiæ auxilio suffulta; complures enim illorum vocantur & excitantur; idque ab Alexandro VIII. definitum est anno 1690. die 7. Decembris damnata propositione 5. ex XXXI. & licet ante fidem, & extra Ecclesiam dentur gratiarum dona; siquidem oppositum statuitur in Constit. *Unigenitus* proscriptis 27. 28. & 29. propositionibus Quesnellianis: attamen nulla adest gratia & sancta vocatio ante prævenientem gratiam, quæ intellectum illuminat, & sanctam delectationem inspirat, sive ante pium affectum credendi, quem Augustiniana Schola appellat *fidem inchoatam*, & Augustinus lib. 1. ad Simplic. q. 2. vocat *inchoationem quamdam fidei conceptionibus similem*, & quam in Cornelio Centurione, antequam ab Apostolo Petro instrueretur, & ad baptismum accederet, extitisse idem Augustinus affirmat in libro de Præd. SS. cap. 7. Ergo in Paganis quoque & Infidelibus illiusmodi fidei inchoationes, illustrationes mentis, & pia desideria præveniente gratia excitari, firmissime tenendum est. Sed primum gratiæ initium in iisdem infidelibus esse *per vocationem ad fidem*, ideoque nullam in eis dari sufficientem gratiam ante inspirationem illam, quam diximus *inchoationem fidei*, exploratissimum est, ut asserit Franciscus Sylvius in 1. 2. q. 109. art. 4. & Suarez lib. 1. de necessitate Grat. c. 8. & cap. 27. attenta saltem ordinaria Dei providentia. Quam ob rem Patres Africani in Sardinia exules in Epistola synodali scripsere, *De Gratia Dei non digne sentit, quisquis eam putat omnibus hominibus dari*: ibique, *Non itaque gratia omnibus datur; quandoquidem ipsius gratiæ participes esse non possunt, qui Fideles non sunt.* Pariter S. Fulgentius lib. 1. de Verit. Præd. & Gratiæ cap. 20. *Non ergo putemus gratiam Dei non omnibus hominibus dari, non enim omnium est fides.* Quæ, ne incidamus in damnatas positiones paullo supra recensitas, *de fide inchoata* accipiamus necessum est. At quorsum hæc? Nimirum ut percipiatur allata S. Prosperi argumentatio, Fulgentii aliorumque Africanorum Patrum suffragio firmata, Ante vocationem ad Fidem, ordinaria saltem lege divinæ providentiæ, non datur gratia sufficiens. Sunt qui nondum vocantur ad fidem. Igitur sunt quibus non datur gratia sufficiens. Amplificat exornatque Beatus Prosper argumentum illud in Carmine de Ingratis. Illic enim cap. 13. alias 10. primum sententiam Massiliensium ita luculenter exponit:

Gratia, qua Christi populus sumus, hoc cohibetur
Limite vobiscum, & formam hanc adscribitis illi:
Ut cunctos vocet illa quidem, invitetque, nec ullum
Præteriens, studeat communem afferre salutem
Omnibus, & totum peccato absolvere mundum.
Sed proprio quemque arbitrio parere vocanti,
Judicioque suo mota se extendere mente
Ad lucem oblatam, quæ se non subtrahat ulli,
Sed cupidos recti juvet, illustretque volentes.

Hanc vero Semipelagianorum Massiliensium opinionem sequenti capite 14. Prosper hac ratione refellit:

Jam quia summatim, ut potuit sententia vestra
Decursa est; dic unde probes, quod gratia Christi
Nullum omnino hominem de cunctis qui generantur
Prætereat, cui non regnum, vitamque beatam
Impertire velit: Nec enim vel tempore nostro
Omnibus in terris jam certum est insinuatum
Christi Evangelium: ut dicam exordia doni
Non potuisse simul toto decurrere mundo.
Illa quidem ad cunctos ferri sunt jussa, sed uno
Tempore non agitur, quod tempore dicitur uno:
Dumque suis aditus Domino pandente ministris,
Crescunt primitiæ; fuerint omnino necesse est
Quædam terrarum partes, ubi Gratia nondum
Corda hominum tenebris absolverat impietatis;
Et dira immersi demersi nocte peribant,
Cum multæ accepto fulgerent lumine mentes.

At de Prospero satis. Inquirendum modo, an eamdem sententiam tradiderit Theologorum Princeps Thomas Aquinas. Tradidisse neqoaquam dubito. Enim vero 2. 2. q. 2. art. 5. pertractans an homo teneatur ad aliquid explicite credendum, opponit sibi priori loco argumentum illud, *Nullus tenetur ad id, quod non est in ejus potestate: sed credere aliquid explicite non est in hominis potestate; ergo &c.* Hoc autem argumentum ita a S. Thoma solvitur: *Ad primum ergo dicendum, quod si in potestate hominis esse dicatur aliquid, excluso auxilio gratiæ, sic ad multa tenetur homo, ad quæ non potest sine gratia præparante; sicut ad diligendum Deum & proximum, & similiter ad credendum articulos fidei; sed tamen potest cum auxilio gratiæ; quod quidem auxilium*

qui

quibuscumque divinitus datur, misericorditer datur; quibus autem non datur, ex justitia non datur in pœnam præcedentis peccati, saltem originalis, ut Augustinus dicit in libro de Correptione, & gratia. Constat auxilium, de quo Angelicus Doctor hoc in loco pertractat, & quod alicui non datur ea justitia in pœnam peccati, esse auxilium gratiæ sufficientis. Luculentissime autem id S. Thomas declarat lib. 3. contra Gentes cap. 159. & 160., quæ expendas vellem una cum Commentariis Ferrariensis. Vide & lectionem tertiam in caput 12. Epistolæ ad Hebræos. In his enim locis S. Thomas, ubique sibi constans docet, Deum, quantum in se est, paratum esse omnibus gratiam conferre, illam voluntate sua liberalissima dare cuilibet se præparanti, Deum illuminare omnem hominem venientem in hunc mundum, stare ad ostium, pulsare, & si quis aperuerit, intrare ad illum, ut divina testantur eloquia. Verum ut Pelagianorum evitentur errores, & liberi arbitrii non extollatur potestas; docet ipsum liberum arbitrium impedire divinæ gratiæ receptionem, eique imputari si superna luce privetur, quod confirmat exemplo solis, quo mundum illuminante, in culpam imputatur ei, qui oculos claudit, si non videt, & in tenebris commoratur, admonetque procedere ea gratia, quotiescumque ad gratiam quilibet se præparat, & obstaculum removet, prælaudata demum lectione tertia concludit: *Quando ergo a quibusdam removetur illud obstaculum, hoc est ex misericordia Dei; quando autem non removetur, hoc est ex justitia ejus.* Non ero in hac sententia propugnanda prolixior. nam & illam libro 18. cap. 8. studui momentis plurimis confirmare, de pueris sine baptismate decedentibus, atque de infidelibus, perditisque hominibus juxta Scholarum morem singillatim pertractans: & revera Augustinum, Prosperum, Fulgentium, aliosque Africanos Patres, necnon S. Thomam Aquinatem hanc tradidisse doctrinam præter Augustinensium ac Thomistarum permultos, ingenui quoque adversarii, cum Theophilo Raynaudo in Lugdunensi Editione Operum Sancti Leonis Magni, ultro lubenterque fatentur.

„ Neque in iis explanandis ac dirimendis quæstionibus ea illa, tamquam ex fonte, manantibus immorabor diutius, cum ea hactenus dictis expediantur facillime. Itaque breviter, & perfunctorie illas attingam. Prior quæstio illa esse videtur, Quomodo Deus velit omnes homines salvos fieri, & Christus sit omnium hominum redemptor, si aliquibus sufficiens gratia negetur, sine qua nemo potest salutem consequi, & liberari a dæmonis captivitate. At hæc prior quæstio animum nostrum non pulsat. Haud enim semel dictum est, antecedentem Dei voluntatem, cujus objectum est salus universorum, nequaquam comparari ad homines constitutos in certis & peculiaribus circumstantiis, & prout sunt a parte rei, neque ad voluntatem illam pertinere singulis dona gratiarum, & conducentia ad salutem remedia conferre, sed instituere tantummodo ac præparare. Pari modo affirmavimus Christum esse redemptorem omnium quantum ad pretii magnitudinem & oblationem, & quoniam humanam naturam in veritate suscipiens communem causam assumpsit, instituitque causam nostræ liberationis, paratis exhibitisque remediis efficacissimis, per quæ possint quæcunque peccata deleri. Ex quo minime sequitur singulum dominum e passione præcepti ad omnia, & gratiarum munera, quæ abunde Christus promeruit, cuique redigno, etiam nolenti & ea obsistenti, applicari, quum id spectet ad voluntatem Dei absolutam, quam Schola vocat consequentem, atque ad peculiarem redemptionis proprietatem. Illud quoque observatum est supra, Massilienses ceterosque Semipelagianos contra S. P. Augustini doctrinam de gratia, & prædestinatione, hæc duo potissimum objecisse, videlicet, ex illa Augustini doctrina consequi Deum nolle salutem omnium, & Christum passum & aliis non etiam non fuisse pro omnibus redimendis. Quid Beato Prospero, quid aliis Augustini discipulis facilius erat, atque ad objecta illa exsufflanda omnemque repellendam calumniam magis idoneum, & expeditum, quam respondere, esse quidem prædestinatis ante mundi constitutionem definita divinarum gratiarum beneficia, quibus certissime liberentur, sed cuilibet tamen reprobo, quantumvis sceleratissimo, conferri auxilia sufficientia, quibus liberari possit, si velit? Cur hujusmodi responsio tam obvia, tam plana, tam a Theologis Scholam nostram infectantibus decantata, nunquam a magnis illis Pelagianæ hæresis debellatoribus, Gratiæ præconibus, Augustini vindicibus, in responsis ad repetita objecta, in lucubrationibus, librisque exquisitissimis adinvenitur adhibita? Addo generales illas scripturarum sanctarum locutiones, quibus asseritur Deum velle omnes homines salvos fieri, & Christum mortuum esse pro omnibus, comprehendere proculdubio etiam parvulos, qui maternis inclusi visceribus absque regeneratione baptismatis rapiuntur. At parvulis illis nullum dari auxilium sufficiens in Augustiniana Schola certissimum est. Vide Augustinum Epistola 107. nunc 217. lib. de Nat. & gratia cap. 8. lib. 6. contra Julianum cap. 12. alias 14. de Prædest. Sanct. cap. 12. de Dono Pers. cap. 11. Adisis & Gabrielem Vasquez Societatis Jesu Theologum præstantissimum in 1. partem disput. 46. cap. 2. & sequenti. Igitur ex quo Deus velit omnes homines salvos fieri, & Christus pro omnibus mortuus sit, non infertur sufficientis gratiæ actualis collatio, sed præparatio duntaxat, atque institutio mediorum, quibus possumus salutem consequi sempiternam. Hoc perro ex parvulis argumento mirum in modum premebantur Pelagiani: neque ad illud eludendum responsionem aliam potuerunt excogitare, quam nullam esse in parvulis originariæ labis contagionem, raptisque sine baptismo reservatam fuisse extra regnum cælorum miseriarum pœnarumque expertem æternam vitam. Quæ Pelagianorum commentario capite 8. libri 13. a nobis refutata, etiam suamet absurditate refellitur. Nam transfundi in posteros Adæ originale peccatum docet Catholica fides, & æternam vitam extra cæleste regnum inquirere delirium ac somnium est, oppositumque Evangelio commentum. Catholici autem, qui originalis culpæ fatentur propagationem, & nulli mortalium sufficientem gratiam denegari arbitrantur, cum experimento quotidiano cognoscant infantium permultos non accepta baptismi gratia perire, apprehendantque optime in iisdem infantibus mentem supernæ illustrationis & voluntatem piorum affectuum esse incapacem, eo passim confugiunt, ut illis medium ad salutem sufficiens saltem remote, & in parentibus affirment administrari, atque idcirco sine sacramento regenerationis decedere, quoniam eis naturales causæ, ut seminis infectio, materni uteri infirmitas, tulantilium membrorum complexio, cædes aut percussio parentis, & causæ aliæ hujus generis, quarum causarum effectum Deus non tenetur impedire, immaturam acerbissimamque inferunt mortem. Mirum, si ita sit, cur magnus Augustinus in ea quæstione, cur ex duobus parvulis unus, non alter perveniat ad gratiam baptismatis, recurrat sæpenumero ad inscrutabilia judicia Dei, scribatque citato cap. 11. de Dono Perseverantiæ, *In eo ergo, quod aliis gratiam dat, aliis non dat, cur Pelagiani nolunt cantare Domino misericordiam & judicium? Cur autem illis potius, quam illis detur, quis cognovit sensum Domini? Quis inscrutabilia scrutari valeat? Quis investigabilia vestigare?* Sane hæc scribenti prædicta responsio non occurrit, parvulos, de quibus agimus, gratia privari vel sola voluntate parentum, vel ob mortem acceleratam secundarum causarum occursu. Immo hæc dicturos longe antea invictissimis rationibus S. Pater oppugnavit, docens plerumque festinantibus parentibus & paratis ministris, ut baptismus parvulo detur, Deo tamen nolente non dari, qui eum parvulum in hac vita non tenuit ut daretur. Sed hæc alibi. Si reponas autem non eamdem esse parvulorum, & adultorum rationem, scias, oportet, Augustinum discrepantiam hanc in eo, quod pertinet ad reprobationem, quam Schola negativam appellat, sive ad non electionem, & ad denegationem gratiarum, aut ignorasse, aut rejecisse, ad voluntatem Dei, ejusque judicia inscrutabilia referendo tam parvulorum disparem exitum, quam adultorum. De Semipelagianis idcirco, qui auctore Hilario in Epistola ad Augustinum, *Parvulorum causam ad exemplum majorum non patiebantur afferri*, citato capite undecimo de Dono Persev. ita Augustinus ad Prosperum & Hilarium rescripsit. *Cur autem causam parvulorum ad exemplum majorum, sicut scribitis, non patiuntur afferri homines, qui contra Pelagianos non dubitant esse peccatum originale, quod per unum hominem intravit in mundum, & ex uno omnes isse in condemnationem?* „ Ac si diceret (inquit Controv. 5. de Gratia sufficienti art. 8. Joannes Gonzalez de Leon) juste causa parvulorum adducitur in exemplum majorum, quia sicut parvulis æqualiter existentibus in originali peccato, aliquibus juste negabatur gratia, propter illud, quod Deus juste volebat in eis punire, aliis autem in æquali damnatione gratis omnino dabatur: ita & majoribus in peccato, sive originali & actuali simul, sive actuali solum existentibus, quibusdam negatur juste gratia ob talia peccata, quæ Deus punire vult, aliis autem misericorditer datur. „ At de priori quæstione tantum.

„ Altera quæstio est, Qua ratione ii, quibus gratia *sufficiens* denegatur, possint servata æquitate redargui & corripi, dum auxilio illo sunt destituti, sine quo converti nequeunt ad fidem, neque a peccatorum suorum abysso consurgere. Verum hac difficultate illi quoque pulsantur, qui exigunt, ut voluntas humana salutares actus eliciat, gratiam suapte natura efficacem, qua privari complures tam certum est, quam dubitari non potest peccata plurima perpetrare. Quamvis enim hic adesse potentiam ad recte agendum affirment, per auxilium sufficientis gratiæ *expeditam*, completamque, ut ajunt, *in linea potentiæ*, sive *in actu primo*; tamen absque Dei prædeterminatione nihil boni actu exerceri concedunt. Eapropter & ipsi ab oppugnatoribus ejusdem prædeterminationis urgentur eadem oppositione. nam-

rum,

rum, si peccator sine auxilio *efficaci* ac prædeterminante non convertitur, si nequit eodem auxilio destitutus converti, ea saltem potentia, quam Scholastici quidam *potentiam positionis* appellant; quare idem peccator reprehenditur, & redarguitur? Sed & assertores illius gratiæ, quam vocant *congruam*, & a Deo conferunt in certis quibusdam circumstantiis, in quibus illos assensum præstituros vocationi suæ Deus ipse præscivit, eodem premuntur objectamento; propterea quod nemo obtemperabit vocanti, nisi in eis temporis, loci, & dispositionis humanæ accidentariis adjunctis vocetur, in quibus Deus prænovit quid sit executurus. Ipsa itidem Dei præscientia, antecedens, æterna, invariabilis, eamdem nobis ingerit difficultatem. siquidem, si Deus præscivit hominem iniquum non esse obtemperaturum vocationi suæ, fieri nequit, ut *in sensu composito* ejusdem præscientiæ avertatur a via sua mala, & revertatur ad Dominum. Ne itaque id, quod captum nostrum excedit, nimia curiositate investigare tentemus; quod non semel diximus, iterum ad propositam quæstionem respondendum esse putamus, gratiam aliquibus denegari in pœnam peccati, aliquibus misericorditer dari; ignorare nos, cur uni detur, & non detur alteri; exclamandum esse cum Apostolo, *O altitudo, &c.* Ad hanc itaque, & alias ejusdem generis quæstiones dirimendas, expeditior via nequit adinveniri, quam respondendo neminem queri posse de supremo gratiarum omnium auctore, si ab eo deseratur; quoniam id peccatorum suorum pœna est, & unusquisque jacet in scelerum suorum perditione, ac tenebrosa caligine propter liberæ propriæque voluntatis perversitatem. Atque ut illud, quantum ingeniolum valet nostrum, explicetur Augustini doctrina; sciendum est, hanc adversus eumdem Augustinum quæstionem fuisse propositam a nonnullis monachis Adrumetinis, & luculenter pertractatam a Sapientissimo divinæ gratiæ Propugnatore in libro de Correptione & Gratia, a Prospero in Epistola in qua refert similia opponi a multis servorum Christi in Massiliensi urbe consistentibus, videlicet a Semipelagianis, appellato *Pleno divinæ auctoritatis*. Ajebant itaque Adrumetini illi, & illis Massilienses: *Ut quid nobis prædicatur atque præcipitur, ut declinemus a malo, & faciamus bonum, si hoc nos non agimus, sed id velle, & operari Deus operatur in nobis?* & rursus: *Præcipiant tantummodo nobis quid facere debeamus qui nobis præsunt, & ut faciamus orent pro nobis; non autem nos corripiant, & arguant si non fecerimus.* Ita apud Augustinum in præcitato libro de Correptione & Gratia cap. 2. & 3. Sequenti pariter cap. 4. ii, qui a gratiæ prædicatoribus in suis malignis operibus corripi volunt, ita loqui perhibentur: *Præcipe mihi quid faciam, & si fecero age pro me gratias Deo, qui mihi ut facerem dedit. Si autem non facero, non ego corripiendus sum, sed ille orandus est, ut det quod non dedit, idest, ipsam, qua præcepta ejus fiant, fidelem Dei, & proximi caritatem. Ora ergo pro me, ut hanc accipiam, & per hanc ex animo, cum bona voluntate, quæ præcipis faciam. Recte autem corriperer, si eam mea culpa non haberem, hoc est, si eam possem mihi dare, vel sumere ipse, nec facerem; vel si dante illo accipere noluissem.* En præcedens quæstio, majori quam fieri possit perspicuitate, verborumque complexu explanata. At quomodo Sanctus Doctor quæstionem ipsam resolvit? *Ad hæc respondemus* (inquit cap. 5. Augustinus) *Quicumque Dei præcepta jam tibi nota non facis, & corripi non vis, etiam propterea corripiendus es, quia corripi non vis. Non vis enim tibi tua vitia demonstrari: non vis ut feriantur, fiatque tibi utilis dolor, quo medicum quæras: non vis tibi tu ipse ostendi, ut cum deformem te vides, reformatorem desideres, eique supplices, ne in illa remaneas fœditate. Tuum quippe vitium est, quod malus es; quasi laudanda, vel indifferenter habenda sint vitia, ut neque laudentur, neque vituperentur: aut vero nihil agat timor correpti hominis, vel pudor, vel dolor; aut aliud agat cum salubriter stimulat, nisi ut rogetur bonus, & ex malis, qui corripiuntur, faciat bonos qui laudentur.* His, & quæ sequuntur consimilibus, Augustinus palam facit, querimoniam illam adspernantium correptiones indicium esse perversitatis nolentium vulnera sua detegi, damnandoque pudore ferrum & medicamenta recusantium, & misericorditer medentibus obloquentium, ne sanentur. Atque hinc infert nunc majorem, nunc minorem esse correptionis utilitatem, quando pro peccatorum diversitate salubriter adhibetur, ut confugiat ad supernum Medicum qui corripitur. Paucis vero subjectis ita Augustinus prosequitur: *Cur autem isti, qui corripi nolunt, dicunt, Tantum præcipe mihi, & ora pro me, ut quod præcipis faciam? Cur non potius secundum suum pravum sensum & ista duo respuunt & dicunt, Nec ut præcipias mihi, nec ut ores pro me volo?* Quibus aperte Augustinus declarat, ejusdem esse perversitatis nolle redargui, & nolle alterius audire mandata, precesque pro se oblatas contemnere. Animadvertens deinde S. Pater quosdam correptione proficere, quosdam non proficere, demonstrat eos qui proficiunt gratiam a Deo misericorditer consequi, nec tamen alios qui Deo non obediunt esse extra culpam: quod ita egregius Doctor declarat. *Tunc autem correptione proficit homo, cum miseretur, atque adjuvat qui facit quos voluerit etiam sine correptione proficere. Sed quare isti sic, illi aliter, atque alii aliter diversis & innumerabilibus modis vocentur, ut reformentur, absit ut dicamus judicium luti esse debere, non figuli. Apostolus, inquiunt, ait: Quis enim te discernit? Quid autem habes quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis? Cur ergo corripimur, arguimur, reprehendimur, accusamur? Quid facimus, qui non accepimus? Qui hæc dicunt, extra culpam se videri volunt, in hoc quod non obediunt Deo, quia utique ipsa obedientia munus ejus est: quæ necesse est ut insit ei cui caritas inest, quæ sine dubio ex Deo est, & dat eam pater filiis suis: hanc, inquiunt, non accepimus; quid itaque corripimur, quasi nos eam nobis dare possimus, & nostro arbitrio dare nolimus? Nec attendunt, si nondum regenerati sunt, primam esse causam, cur objurgati quod sint inobedientes Deo, sibi debeant displicere, quia fecit Deus hominem rectum ab initio humanæ creaturæ, & non est iniquitas apud Deum. Ac per hoc prima pravitas, qua Deo non obeditur, ab homine est, quia ex rectitudine, in qua eum Deus primitus fecit, sua mala voluntate decidens, pravus effectus est.* Posteaquam vero S. Pater ostendit idcirco corripiendam esse, in eo qui non est regeneratus, originem damnabilem, ut ex dolore correptionis voluntas regenerationis oriatur, ad hunc prosequitur modum: *Si autem jam regeneratus, & justificatus in malam vitam sua voluntate relabitur; certe iste non potest dicere; Non accepi, quia acceptam gratiam Dei suo in malum amisit arbitrio. Qui si correptione compunctus salubriter ingemuit, & ad similia bona opera, vel etiam meliora revertitur, nempe hic apertissime utilitas correptionis apparet.* Plura ex libro de Corrept. & gratia excerpsi, in quo & alia sunt hujus generis bene multa. Hæc tamen ad propositam quæstionem diluendam solvendamque satis esse videntur: nam & arrogantiam eorum, qui nolunt reprehendi, coercent, & correptionis utilitatem evincunt, & causam cur ii, qui gratia destituti sunt, æquissime redarguantur, evidenter declarant. Cum vero his Augustinus sæpe sæpius repetat nolentium corripi querimoniam; quare nunquam reponit, præsto illis esse adjutorium gratiæ, qua credere possunt, ac pœnitere? quare non ait juste illos corripi, quia adjuvantur a Domino, nec illi obediunt? quare affirmat non debere lutum dicere figulo, cur me sic fecisti? Cur nunquam utitur ea responsione, quam neoterici quidam Theologi obviam, planam, expeditissimamque putant, *Recte corripiuntur, quoniam gratiam habent qua converti possunt, & nolunt?* Fallor, aut proculdubio sapientissimus Augustinus non credidit eamdem gratiam omnibus qui corripiuntur adesse; aut certissime non putavit ad gratiam, quæ omnibus adsit, recurrendum esse, ut justa sic objurgatio & correptio: ideoque quæstio, in qua versamur, minime nos cogit ad asserendum nulli prorsus mortalium denegari interioris gratiæ adjutorium. Eadem via, & insistens S. P. Augustini vestigiis, progreditur de Correptione disserens Doctor Angelicus. Legatur q. 24. de Verit. art. 14. ad 2. & 22. quæst. 32. art. 2. Ejus doctrina est, præcipi nobis correptionem fraternam, ut revera divinæ Scripturæ commonstrant. Matthæi 10. 15. Ad Galatas cap. 5. 13. in priori ad Thessalon. cap. 5. 14. in 2. ad Thessalon. cap. 3. 14. 15. debere autem nos corripere alios, etsi gratiam non habeant, neque nos illam per correptionem conferre possimus, quoniam adhibere debemus media, quæ Deus ad nostram, aliorumque salutem nobis adhibenda præcepit: ignoramus autem an decreverit nos, aliosque, adjuncta correptione, sive aliter, inspirando gratiam trahere ad pœnitentiam. Videsis Franciscum Sylvium in præcitatum art. 2. quæstionis secundæ in responsione ad 4.

Tertia quæstio ea est, an illi, qui justo Dei judicio careret *sufficientis* gratiæ adjutorio, præcepta Dei possent revera dici impossibilia. Non est hæc quæstio penitus prætermittenda; enimvero communis fere est recentiorum Theologorum assertio, ideo posse unumquemque servare præcepta Dei, & vitare peccata, quia habet unusquisque *sufficientem* gratiam, qua uti potest, si velit. Sed verior est illorum sententia, qui docent præcepta Dei esse cunctis mortalibus possibilia, & eorumdem transgressionem ad culpam imputari, etiamsi aliquis in pœnam peccati careat supernæ gratiæ auxilio. Principio enim ad propugnandam certissimam illam, firmissimaque fide tenendam assertionem de possibilitate præceptorum divinorum, frustra recurri ad Scholasticam, & in utramque partem agitatam de gratia *sufficiente* disputationem, & suadet ratio non exigendi, revocandique ad incerta quorumdam documenta, fluxasque probationes, inconcussa dogmata fidei, & alterius viri doctissimi tra-

dide-

diderunt. Ex quorum numero si testimonia producerem celeberrimarum Academiarum Lovaniensis, & Duacensis in suis censuris adversus Lessium, & Hamelium, si illustris Carmelitæ Henrici a Sancto Ignatio in Ethica amoris lib. 9. cap. 25., si Hiacynthi Serry Ordinis Prædicatorum in Schola Thomistica Vindicata pag. 29., si alterius recentioris Scriptoris; jure pertimescerem, ne qui omnes adversarios suos ad Baji Jansenique castra detrudunt, vociferarentur nos confugere ad Novatorum præsidia miserrima atque infirmissima. Ab his itaque discedamus. Audiatur autem Gulielmus Estius, qui in 2. sent. dist. 26. §. 41. ubi pertractat de ea quæstione, An sine gratia possint servari mandata legis, inquit: *Verum objicies. Auxilium illud non est in potestate hominis, præsertim ejus, qui de gratia nihil unquam audivit, sed tantum ducitur lumine rationis humanæ. Quidam ad hoc respondent, nullum esse hominem, cui non semper adsit obvium & paratum a Deo auxilium gratiæ, per quam possit totam legem servare, & vitare peccata, modo velit, ut potest, eo auxilio uti per liberum suum arbitrium. Sed hæc responsio neque Scripturis sanctis, neque doctrinæ sanctorum Patrum consonat, atque cum efficaci operatione gratiæ Dei consistit, ut plenius suo loco monstrabimus. At neque Augustinus, tametsi vehementer hoc argumento pressus a Pelagianis, usquam istiusmodi responsionem adhibuit, quod specialiter observare est in toto libro de perfectione justitiæ, ut alia ejus loca, quibus contrarium docet, taceamus.* Adde Franciscum Sylvium, cujus in 1. 2. q. 109. art. 4. *Quæritur* 1., hæc sunt verba: *Accedit, quod sive detur aliqua gratia, quæ tantum est sufficiens & non efficax, sive non detur, (qua de re q. 111. disserendi locus est) ea secundum rei veritatem est impertinens ad salvandum quod homo possit divina mandata servare, partim quia ut ipsa illa servet, ea gratia sola non sufficit, sed oportet quod etiam adsit gratia efficax, quæ a solo Deo pendet, & gratis, seu sine merito tribuitur: partim quia juxta communem sententiam gratia sufficiens non semper datur, & tamen homines viatores semper possunt divina mandata servare, ac per consequens etiam tunc quando non habent gratiam sufficientem; ergo ut observatio mandatorum dicatur esse possibilis, non est necesse venire eo, ut dicatur quod habeant gratiam sufficientem.* Tenentur idem asserere, & revera asserunt omnes illi ex Augustiniana & ex Thomistica Schola Theologi, qui sententiam illam propugnant, quam Sylvius testatur ætate sua fuisse *communem*, nempe a majori saltem Doctorum multitudine traditam. Venerabilis quoque Bellarminus lib. 6. de Gratia & lib. arb. cap. 15. demonstrat ante omnem gratiam, idest, ante illam gratiam *sufficientem*, qua nobis inspiratur bonæ voluntatis initium, esse in homine liberum arbitrium, & *potentiam remotam* ad opera pietatis, quamvis ante omnem gratiam nulla detur ad ipsa pietatis opera *potentia proxima & expedita*. Eo enim loci statuit hanc primam sententiam: *Homo ante omnem gratiam liberum habet arbitrium, non solum ad opera naturalia, & moralia, sed etiam ad opera pietatis, & supernaturalia*: quam sententiam demonstrat ex Augustino libro de spiritu & littera cap. 33. & lib. 2. de peccatorum mer. & remiss. cap. 18. Subjicit ibidem Scriptor Venerabilis hanc sententiam secundam: *Habet homo ante omnem gratiam potentiam remotam & imperfectam ad opera pietatis facienda*, quam pariter demonstrat ex Augustino libro de Prædest. SS. cap. 5. & libro de Grat. Christi cap. 5. Prædictam itaque quæstionem ita arbitror esse solvendam. Potest quicumque mortalium, quoad vivit, credere, converti ad Dominum, servare præcepta, pœnitentiam agere, vitare peccata, atque perseverare, idque nisi faciat, ei imputari debet in culpam, quoniam habet ad hæc omnia *potentiam remotam*, quæ adjuvari potest a gratia, de qua nulli prorsus, quamtumvis scelestissimo, in hac vita est desperandum. Hæc est Doctrina S. P. Augustini scribentis in libro de Prædestinatione Sanctorum cap. 5. *Posse habere fidem, sicut posse habere caritatem, naturæ est hominum. Habere autem fidem, quemadmodum habere caritatem, gratiæ est fidelium. Itaque, credere, & non credere est in arbitrio voluntatis humanæ, sed in electis præparatur voluntas a Domino.* Idem S. Pater in lib. 1. Retract. cap. 22. inquit: *In potestate hominis est mutare in melius voluntatem; sed ea potestas nulla est, nisi a Deo detur, de quo dictum est, Dedit eis potestatem filios Dei fieri. Cum enim hoc sit in potestate quod cum volumus facimus, nihil tam in potestate quam ipsa voluntas est, sed præparatur voluntas a Domino.* Ex hoc S. P. Augustini testimonio infert Cardinalis Bellarminus præcitato capite 15. libri 6. de Gratia & lib. arbitrio, non esse in homine *ante gratiam* potentiam recte agendi expeditam & proximam; quod & repetit S. Doctor pluribus in locis, præsertim de Corrept. & grat. cap. 12. ubi de Electis ait: *Perseverandi eis possibilitas & voluntas divinæ gratiæ largitate tribuitur.* Ex qua S. Patris perpetua constantissimaque doctrina manifestum esse puto, eumdem aliosque Ecclesiæ Patres, Scholarumque Doctores, ubi affirmant nihil bo-ni nos posse absque gratia Christi, qui dicit, *Sine me nihil potestis facere*, loqui de illa *potentia proxima* quam confert gratia, non *de potentia illa remota*, quæ sita est in natura liberi arbitrii; atque hanc potentiam, quæ munus est gratiæ, in aliquibus esse, in aliquibus deesse, ut distinguatur quid veniat *de misericordia*, quid *de judicio*: nunquam tamen in hac vita præcepta Dei posse dici *impossibilia*; quoniam semper adest homini viatori liberum arbitrium cui naturaliter indita est *potentia illa remota*, & semper conferri potest Christi gratia, quæ illi tribuat *potentiam proximam*. Hanc esse mentem Augustini, nequaquam dubito. Ab Augustino non recedit Beatus Prosper, qui ad 6. Object. Vincentianam, ut supra dictum est, docet hoc distare inter malos homines & dæmones, *quod hominibus etiam valde malis superest, si Deus misereatur, reconciliatio; Dæmonibus autem nulla est in æternum servata conversio*: quia nimirum hominibus viatoribus semper possibilis est resipiscentia, & scelerum expiatio, quia semper est possibilis collatio gratiæ, *si Deus velit eis misereri*. Haud aliter sentit S. Thomas. Ille enim 2. 2. q. 2. art. 5. ad 1. inquit, *in hominis potestate esse* credere articulos fidei, & diligere Deum & proximum, sed non excluso auxilio gratiæ: *quod quidem auxilium quibuscumque datur misericorditer datur; quibus autem non datur, ex justitia non datur, in pœnam præcedentis, aut saltem originalis peccati, ut dicit Augustinus in lib. de Corrept. & gr.* Ipsemet S. Thomas 1. 2. q. 109. art 4. ad 2. *Illud*, inquit, *quod possumus cum auxilio divino, non est nobis omnino impossibile; secundum illud Philosophi in 3. Ethicorum, Quod per amicos possumus aliqualiter nos possumus.* Demum Doctor Angelicus, ne in re cuique studioso notissima moremur diutius, in eadem quæst. 109. art. 6. ad 2. ait: *Quod dicitur esse in potestate hominis, hoc intelligitur secundum quod est motus a Deo.* Salubriter ergo de libero arbitrio, & de gratia Dei sentit quisquis cum sanctissimis viris, & Ecclesiæ Luminibus Augustino, Prospero, ac Thoma affirmat esse in nobis liberum arbitrium & potestatem servandi præcepta Dei: hanc tamen potestatem minime excludere præmotionem divinæ gratiæ, & hanc gratiam aliquibus misericorditer dari, aliquibus justo Dei judicio non dari. Crediderim propositam quæstionem hoc modo fuisse solvendam. Nam recentiores illi Thomistæ, qui tradunt dari omnibus gratiam *sufficientem*, per quam possunt servare mandata & peccata vitare, si velint, tametsi asserant per illam gratiam dumtaxat haberi *potentiam proximam*, seu, ne illorum orationem abjiciam, completum esse liberum voluntatis arbitrium *in linea potentiæ*, exigunt tamen gratiam aliam per se efficacem, ut *actu* velit, & *actu* operetur; ideoque eadem difficultate premuntur. Dicentibus enim, *Potest homo adimplere Dei mandata, quoniam habet gratiam sufficientem, & potest, si ea tali gratia uti velit*, nonne eadem difficultas proponi potest hoc pacto, At illud *velle*, de quo ais, *Potest si gratia uti velit*, nonne efficitur in voluntate a Deo, *qui operatur in nobis velle & perficere*? Nonne idem *velle* efficitur per auxilium *quo*, seu per gratiam efficacem? Nonne hæc saltem gratia justo Dei judicio aliquibus denegatur? Non opus est ergo ad hæc divertere subterfugia. Via, quam Patres nostri calcarunt, hæc est: Habet homo liberum arbitrium; potest quamdiu vivit habere gratiam, qua requiritur ad implenda Dei mandata: nunquam ergo quamdiu vivit mandata Dei sunt homini impossibilia. Hac itaque via plana rectaque incedamus.

Quarta, & postrema quæstio erit, quænam spes maneat salutis iniquissimorum hominum, quorum justissimo Dei judicio excæcantur oculi ne videant & cor subtractione gratiæ obscuratur. Sed paucis quæstionem hanc expedimus. Manet enim salutis horum hominum spes maxima, in Deo, cujus misericordia est super omnia opera ejus, & qui omnipotentiam suam parcendo maxime, & miserando manifestat: manet in Christo, qui peccata nostra tulit, pro nobis oblatus est, abstulit causam divinæ indignationis, delevit & cruci affixit damnationis chirographum, semper vivit ad interpellandum pro nobis, atque est propitiatio pro peccatis totius mundi. Per hunc ergo mediatorem Dei & hominum regeneravit nos Deus in spem vivam. De hac spe Doctor Gentium in epistola ad Hebr. 6. 19. inquit: *Spem sicut anchoram habemus tutam, & firmam*: & Augustinus de Dono Persever. cap. 6. num. 12. *Tutius vivimus, si totum Deo damus*, atque de Præd. SS. cap. 11. num. 21. *Sed incerta est mihi, inquis, voluntas Dei. Quid ergo tua ne tibi voluntas de teipso certa est, nec times? Qui videtur stare, videat ne cadat. Cum igitur utraque incerta sit, cur non homo firmiori, quam infirmiori, fidem suam, spem, caritatemque committit?* His itaque Opusculo finem imponimus, Deum cum sapientissimo atque sanctissimoque Parente in libro 10. Confessionum suarum cap. 29. num. 40. alloquentes, *Et tota spes mea non nisi in magna valde misericordia tua.*

DE

DE THEOLOGICIS DISCIPLINIS

LIBER DECIMUS NONUS,

In quo disseritur de Justificatione, bonorumque operum meritis.

GRATIÆ actualis, cui humanum arbitrium obtemperet, præcipuus effectus est divinam in nobis imaginem instaurare, atque diligentes Deum, eique tanquam palmites viti adhærentes exornare copioso meritorum fructu, & justæ retributionis corona. Posteaquam igitur de ipsa actuali Gratia in præcedentibus disseruimus, pertractandum nobis est de Sanctitatis ornatu, sive de Gratia, quam dicimus *habitualem*; per quam in nobis Spiritus sanctus inhabitans abstergit peccatorum maculas, digna reddit pietatis opera, tribuitque diligentibus Deum æternæ hæreditatis pignus & arrham. De hac *habituali* Gratia perpauca tradiderunt antiquiores Scholastici, satis multa qui data opera posternas hæreses profligarunt. Constitutum nobis est hanc servare rationem, ut devitemus Veterum brevitatem, & prolixitatem simul Recentiorum, nec tamen necessarium aliquid prætermittamus: quod si minime fuerimus assecuti; legi poterunt qui de hoc argumento stilo ampliori scripserunt, Vega, Bellarminus, Turrianus, Stapletonus, Hadrianus & Petrus Valemburgenses, Casalius noster, & alii. At priusquam, Lector benevole, pervolutes grandiora volumina, quid pagellæ nostræ contineant inspicere non digneris.

CAPUT I.

Quid sit Gratia Sanctificans, quam Scholæ recte habitualem *appellant?*

IN Tridentina Generali Synodo, ut refert qui illius Historiam literis mandavit, Cardinalis Pallavicinus lib. 8. cap. 2. & seqq. cum Patres animadverterent veteres Scholasticos de Justificatione, seu *habituali* gratia jejune admodum disseruisse, plurimum tamen lucis huic quæstioni affusum a Scriptoribus Catholicis, qui posternas hæreses, Lutheranam præsertim, & Calvinianam oppugnarunt; ex horum libris docuerunt veritatem mirifice collustrari. Affirmarunt insuper in hac disputatione, posteaquam assiduis precibus divinum lumen fuerit impetratum, talem methodum esse tenendam, ut primo inquiratur quid sit Justificatio; deinde quid Deus efficiat, quidve ex parte hominum ut justificentur, sit necessarium: postmodum quo pacto intelligenda sit Apostolica sententia quod homines justificentur per fidem: insuper quale meritum insit operibus, quæ justificationem aut præcedunt, aut subsequuntur; ac tandem quænam sint justificationis proprietates & effectus. Hanc vero methodum, cum recta sit, atque a Patribus Tridentinis probata, in hoc libro Operis nostri Theologici XIX., tenere jure, meritoque curabimus.

Primum itaque dicturi quid sit justificatio, præmittimus vocabulum illud apud Latinos Scriptores minime occurrere, & ideo nugari hæreticos quosdam a Grammaticis justificationis naturam quærentes: quamvis si Tullius quoque, Terentius, Livius, aut aureæ Scriptor alius ætatis dictionem hanc usurpasset, ratio nobis habenda foret significationis Theologicæ, non vero Grammaticalis. Ceterum quantum ad Sacras literas attinet, in his justificatio accipitur I. pro justitiæ declaratione, quo sensu ait Esaias v. 23. *Qui justificatis impium pro muneribus, & justitiam justi aufertis ab eo.* II. pro divina lege, qua proponuntur justitiæ præcepta, ut Ps. CXVIII. 5. *Utinam dirigantur viæ meæ ad custodiendas justificationes tuas.* III. pro interna animi rectitudine, qua sanctitate perfundimur, ut ad Rom. IV. 5. *Credenti eum, qui justificat impium.* IV. pro ipsius justitiæ incremento, ut Apocalyps. ult. *Qui justus est, justificetur adhuc.* De justificatione præsertim in tertio accepta sensu Catholici dissentiunt a Novatoribus, qui nullam propriam veramque justitiam admittunt, sed *forensem* tantum, idest sitam in sola sempiterni Judicis declaratione, sive in remissione peccati per solam imputationem justitiæ Christi; non vero per gratiam & caritatem animæ inhærentem, atque diffusam in cordibus nostris per Spiritum sanctum inhabitantem. Dixi, Novatores nullam aliam admittere veram propriamque justitiam; nam virtutum *habitus* etiam animæ inhærentes minime negant; sed his virtutibus vim justificandi non tribuunt: quare Petrus Martyr de Locis comm. Class. III. cap. 3. inquit: *Exponitur deinde quod duplicem justitiam habere dicamur: unam a Deo obis imputatam, qua revera justificamur, & eam ex operibus minime obtinemus, verum fide apprehendimus: altera vero justitia est, quæ nobis inhæret, constatque fide, spe, caritate, omnibusque bonis operibus.* Catholici itaque adversus Hæreticos propugnant dari justitiam inhærentem, quæ sit justificationis nostræ *formalis caussa*: de qua Tridentina Synodus Sess. VI. c. 7. ait: *Unica formalis caussa est justitia Dei, non qua ipse justus est, sed qua nos justos facit, qua videlicet ab eo donati renovamur spiritu mentis nostræ, & non modo reputamur, sed vere justi nominamur & sumus.*

Investigandum est modo quid sit hæc inhærens justitia. Quidam Theologi, inter quos Dominicus Soto lib. 2. de Nat. & Grat. cap. 17. & Bartholomæus Medina 1. 2. q. 100. art. 2., tradunt definitum hoc unum a Tridentina Synodo, quod justificatio non in sola remissione, aut non imputatione peccatorum constituenda sit, sed in interna renovatione; quæ num fiat per qualitatem inhærentem, num per actualem motionem minime constet. Et quamquam Vega in citatum Trid. locum, asserit spectare ad fidem, quod justificatio fiat per *habitualem*, non per solam actualem gratiam, negant viri docti cum Estio in dist. XXVI. lib. 2. esse id a Synodo definitum, cum potius a nomine *habitus* consulto Patres Tridentini abstinuerint, ne opinionibus Scholæ aliquod afferrent præjudicium. Verum etsi opinio, in quam protendit Medina, non sit a Concilio proscripta; falsum omnino est fieri justificationem duntaxat per motionem actualem; quoniam hæc perperam fingitur in parvulis nondum ad percipiendam sanctam excitationem idoneis, qui tamen dum abluuntur baptismo, sancti & justi efficiuntur; ac præterea justitia dicitur animæ stola, & quasi spirituale indumentum, nec non exprimitur certis characteribus, quibus ab actuali ac transeunte gratia secernitur; ideoque firmissime tenemus fieri justificationem per gratiam non solum interius inspiratam, sed permanentem, sive, ut appellant, *habitualem*.

Jam vero cum certum nobis sit eam gratiam, per quam *formaliter* justificamur, permanentem esse, atque inhærentem, in quo autem sita sit natura illius Theologi nequaquam conveniant; poterit quisque ex his, quæ de actuali Gratia disputavimus, inferre quid de *habituali* tenendum sit. Actualem ergo quidam Deum, divinamque potentiam atque misericordiam nobis intime præsentem dixerunt, alii qualitatem physicam, sive actuosam, ut inquiunt, *entitatem*, complures divinam motionem, permulti illustrationem mentis, & caritatis inspirationem. Inter istas autem sententias nos medium iter arripientes diximus actualem gratiam, si consideretur ex parte Dei, esse Deum ipsum inspirantem nobis bonam voluntatem; si ex parte nostri, esse pium animi motum. Hoc sane pacto Gratiam *habitualem* plures Theologi esse putant Deum ac Spiritum sanctum nobis inhabitantem, multi *qualitatem* inhærentem realiter distinctam ab anima, nonnulli *habitum* adhuc incompertum, & ab anima nequaquam distinctum, plurimi denique ipsum *habitum* caritatis. Itaque medium in hac etiam quæstione tenentes, dicimus Gratiam *habitualem* consideratam ex parte Dei esse Spiritum sanctum in nobis inhabitantem, & Deum ipsum in nobis communicatione Spiritus sui permanentem; & si consideretur ex parte nostri, esse caritatem per Spiritum sanctum in cordibus nostris diffusam; non caritatem illam, quæ est a Spiritu sancto solum movente: & quæ est sanctæ dilectionis inspiratio, sed caritatem, quæ est a Spiritu Sancto inhabitante, & quæ est animæ *habitudo*, & quasi impressa divinitatis imago, renovatio spiritus, & pulchritudo justitiæ: & per quam Deo cari, & Dei amici vere nominamur & sumus. Atque hac ratione dicimus cum Tridentino sessione VI. cap. 7. quod *Misericors Deus, qui gratuito abluit & sanctificat, signans & ungens Spiritu promissionis sancto, qui est pignus hæreditatis nostræ*, est caussa justificationis efficiens: ipsa autem caritas, quæ diffunditur in cordibus nostris per Spiritum sanctum inhabitantem est gratia *habitualis*, per quam *formaliter* justificamur; nam citato loco Tridentini Patres, posteaquam declararunt caussam justificationis *formalem* esse justitiam, qua renovamur spiritu mentis nostræ, affirmant id fieri, *dum per Spiritum sanctum caritas Dei diffunditur in cordibus eorum, qui justificantur, atque ipsis inhæret.* Inhærentem ergo justitiam nos quidem caritatem appellamus, quam etiam *habitum* recte dicimus, in quantum est permanens in anima decor, spiritalis vita, & justitiæ indumentum, consulto abstinentes ab ea quæstione mere philosophica an *habitus* sit res quædam naturæ superaddita; an, quod probabilius censemus, ipsa natura tali *habitudine* affecta, & quasi materies signata impressione sigilli, signaculo sancti Spiritus condecorata. Fuit enim mens Concilii, ut inquit Pallavi-

cinus lib. VIII. Hist. cap. 14. *Statuere specialem habitum infusum justitiæ, & non generatim meram interiorem justitiam, nihil definiendo, an ne sit actus, an habitus, uti placuit Gabrieli Vasquez.*

Priusquam adversus hæreticos stilum moveamus hæc paullulum collustrare non pigeat. Dicimus Deum, qui justificationis nostræ caussa efficiens est, abluere & sanctificare animam, dum illam signat, & ungit Spiritu promissionis: ideoque crasso detinentur errore, qui putant justis non communicari personam Spiritus Sancti. Oppositum sane demonstrant sacræ literæ; nam Paulus ad Rom. V. 5. ait: *Caritas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis*; ubi aperte donum caritatis, sive charisma, a Spiritu sancto tamquam effectum a caussa distinguit. Idem Apostolus frequentissime prædicat Spiritum sanctum in nobis habitare, in eadem ad Rom. Epistola cap. 8. 9. 11. in prima ad Corinth. cap. 6. in 2. ad Timotheum cap. 1. & aliis in locis. Atque hinc est, quod justus dicitur Templum Spiritus sancti, & idem Spiritus sanctus unctio, pignus, & arrhabo, ut lib. VII. cap. 14. declaravimus. Idem docent Patres, Cyrillus lib. XXXIV. Thesauri, Epiphanius hæresi 74., Basilius in V. contra Eunomium, Athanasius in Epistola ad Serapionem, S. Pater Augustinus lib. XV. de Trinit. cap. 26. aliique apud Petavium lib. de Trinit. cap. 4. & 5.

Facile est ex hac nostra assertione percipere, cur justi dicantur *signati Spiritu promissionis sancto*, cur habeant in corde spiritum clamantem *Abba*, *Pater*, cur effecti sint Templum Dei, cur in eis Deus permaneat, cur habeant pignus hæreditatis, cur in regnum dilectionis translati sint. Liquet etiam, quo sensu per gratiam sanctificantem efficiamur consortes divinæ naturæ, quod fortassis nimium ingeniose Theologi quidam exponunt, dum gratiam constituunt in superinducta *entitate*, quæ radix sit singularium attributorum, & fons supernaturalium operationum: quemadmodum divina natura metaphysice accepta principium est proprietatum divinarum. At Petrum, dum Epist. II. cap. 1. ait nos fugientes concupiscentiæ corruptionem, fieri *divinæ consortes naturæ*, minime arbitror animum convertisse ad metaphysicas perceptiones. Quare, absque tanta ingenii tortura, dico *habitualem* gratiam esse divinæ naturæ participationem, quatenus communicatione facta Spiritus sancti Deus justum diligit, apud illum mansionem facit, illum Spiritu promissionis signat & ungit, illi tribuit charisma justitiæ, quo anima quasi in divinam conditionem assumpta fruitur Dei consortio, & sempiternam beatitudinem promeretur.

Non est tamen charisma istud justitiæ sola Spiritus sancti persona, sed ut præmonui, caritas per Spiritum sanctum diffusa. Me non latet Theologos quamplurimos gratiam *habitualem* a caritate distinguere his argumentis adductos. I. Quia Apostolus in 2. ad Corinth. XIII. ait: *Gratia Domini nostri Jesu Christi, & caritas Dei, &c.* & Trident. sess. 6. can. 11. *Exclusa gratia, & caritate*. Quæ autem sumuntur conjunctim distinguuntur realiter, ut Pater a Filio, & a Spiritu sancto. II. Quoniam ex Augustino de Grat. Christi cap. 26. Gratia prævenit caritatem. III. Quia gratia & caritas in subjectis realiter distinctis existunt, illa nimirum in anima, hæc autem in voluntate. IV. Quia principium operandi a principio essendi distinguitur. Quatuor hæc argumenta sunt inter Thomistas communia, illaque urget etiam Gavardi Quæst. III. de Grat. *Habituali* Articulo 2.

Ceterum longe probabilior est eorum sententia, qui eumdem *habitum* esse contendunt caritatis & gratiæ, ut censent præter Scotistas Estius in laudatam dist. XVI. Jocnin P. VI. Instit. dist. II. q. 1. atque ex nostratibus Nicolaus Girken Tract. V. Tom. 2. q. 7. Leonardus Vanroy q. 2. de Caritate, Fulgentius Bellelli lib. I. M. Aug. cap. 5. & seqq. aliique complures. In hujus asserti præsidium afferuntur I. Scripturæ, quæ easdem caritati, & gratiæ tribuunt proprietates: nam caritas hominem reddit adoptivum Dei filium, ut liquet ex I. Joannis cap. III. I. *Videte qualem caritatem dedit nobis Pater, ut filii Dei nominemur & simus.* Caritas reddit hominem Dei amicum, juxta illud Joan. XIV. 21. *Si quis diligit me, diligetur a Patre meo.* Caritas est, per quam Deus in nobis permanet, ut scriptum est I. Joan. IV. 16. *Qui manet in caritate in Deo manet, & Deus in eo*: atque, ut dictum supra, per caritatem accipimus æternæ hæreditatis pignus, & arrham; ideoque caritas omnia ea præstat, quæ gratiæ sanctificanti solent tribui. II. Cum Tridentina Synodus *de formali* caussa justificationis loqueretur, aperte inhærentem justitiam declaravit esse caritatem, quæ in cordibus nostris per Spiritum sanctum diffunditur, ut constat ex verbis supra productis; in quibus nullam aliam, præter Caritatem, *formalem* caussam justificationis assignat; cum tamen, ut animadvertit Estius, caussas omnes sigillatim exponat, & præcipue *de formali* pertractet adversus hæreticos, qui negant inhærentem justitiam. III. Apertissima est Augustini sententia sub finem libri de Nat. & Gratia: *Caritas ergo inchoata, inchoata justitia est: caritas provecta, provecta justitia est: caritas magna, magna justitia est: caritas perfecta, perfecta justitia est.* IV. Valde infirma est ratio, ob quam ponunt alii inter gratiam, caritatemque discrimen, nimirum, quod gratia naturæ gerat vicem, debeatque ceteris donis virtutibusque substerni: quod falsum est, cum absque gratia permaneant fidei, & spei *habitus*, licet informes; ablata autem caritate, etiam *habitualis* gratia discedat, sitque ipsa caritas quæ virtutibus ceteris tribuit decorem omnem, ac meritum; ut erudite explicat in Conc. de S. Maria Magdalena S. Thomas de Villanova.

Ad argumenta autem opposita facilis est responsio. Nam Tridentina Synodus sess. VI. cap. 7. *formalem* caussam justificationis, ideoque gratiam *habitualem* videtur locasse in ipsa caritate, quæ *diffunditur in cordibus eorum, qui justificantur, atque ipsis inhæret*. Perperam vero ex ipsa Synodo, aut ex Apostolo opponitur particula *Et*, quasi realis distinctionis invictum sit argumentum; quum vel nullam discriminis rationem importet, vel solam distinctionem connotatorum. Eadem quippe gratia, quæ dicitur justitia quatenus exornat animam, appellatur caritas, in quantum illam reddit Deo caram. Exemplo autem, quod affert Gavardi ex invocatione Trinitatis, in qua particula *Et* demonstrat realem distinctionem Personarum, fas sit respondere recitando verba ex Epist. 2. Corinth. cap. I. 3. *Benedictus Deus, & Pater Domini nostri Jesu Christi, Pater misericordiarum, & Deus totius consolationis*; imo eadem, quæ nobis opponuntur ex cap. XIII. 13. *Gratia, & caritas Dei*, quibus additur, *& communicatio sancti Spiritus*. Enimvero neminem puto ex particula *Et* probaturum esse, quod Deus non sit Pater Domini nostri Jesu Christi, quod Pater misericordiarum non sit Deus totius consolationis, quod gratia & caritas non sit communicatio Spiritus sancti. Ubi vero Augustinus ait, quod gratia prævenit caritatem, docet neminem posse diligere Deum sine inspiratione dilectionis, & caritatem, qua Deus dilexit nos, esse principium efficiens caritatis qua nos diligimus Deum, ut diximus lib. XIV. cap. 6. explicantes actualis gratiæ naturam. Voluntatem denique realiter esse distinctam ab anima, & principium operandi distingui realiter a principio essendi, præsertim si loquamur de principio essendi *accidentaliter*, eadem facilitate a nobis negatur, qua asseritur a nonnullis. Nullo itaque labore propugnamus Gratiam *habitualem* esse indistinctam a caritate; quum oppositum minime evincant contraria argumenta superius producta, & quædam alia ejusdem generis deprompta ex Viennensi Concilio, & ex Clem. *de summa Trinitate*, quæ demonstrant tantum justificationem fieri per gratiam inhærentem; quod nullus Catholicorum negat.

Ut a quæstione scholastica ad investigandam sanctificantis gratiæ naturam revertatur oratio; dixi caritatem non esse Spiritus sancti personam, sed ipsius donum ac munus, ut adversus Magistrum sententiarum dist. XVII. lib. I. omnes fere propugnant. Nam caritas, ut Apostolus scribit, per Spiritum sanctum in cordibus nostris diffunditur; ideoque ab illo tamquam effectus a caussa distinguitur. Caritas etiam minuitur, & recipit incrementum, quod de immutabili spiritu nefas est affirmare. At quoniam Magister hæc prævidens respondit, caritatem esse a Spiritu sancto, in quantum Spiritus dat seipsum, & augeri vel minui, non quatenus in se est, sed prout nobis communicatur, quo pacto Deus in nobis dicitur magnificari atque exaltari; videtur nobis ita caritatem a Spiritu sancto distinguere, ut non sit creata quædam *forma* habens *entitatem* realiter distinctam ab anima, sed ejusdem animæ habitudo, mutabilis quidem, & capax incrementi, sed ab ipso Spiritu sancto inhabitante producta: quod supra explicavi exemplo impressionis sigilli. Atque ita conciliare facile possumus discrepantes veterum Theologorum sententias.

Hoc ne gratis a me dictum prodeuntes e Schola Peripatetica conquerantur, profiteor primum velle me in gravissimis fidei quæstionibus non Aristotelicis documentis, sed Scripturarum sanctarum ac Patrum doctrinis accommodare auditum, nihil de placitis Philosophorum definiendo. At Scripturæ justificantem gratiam signaculo cuidam æquiparant, atque illud a Spiritu sancto effici docent, scribente Paulo ad Ephesios I. 13. *Signati estis Spiritu promissionis sancto*: quæ verba de Justificatione accipi a Tridentino constat ex dictis. Similiter Patres ad hunc plane modum loquuntur; Athanasius in Epist. ad Serapionem: *Spiritus sigillum est, quo signati divinæ naturæ participes efficimur.* Cyrillus in VII. cum Hermia Dialogo: *Hoc igitur quod divinam nobis imaginem insculpit, & instar sigilli præstantiorem mundo pulchritudinem ingenerat, nonne Spiritus est?* Hieronymus in caput IV. Ep. ad Ephes. *Signati sumus Spiritu Dei sancto, ut & spiritus noster, & anima imprimantur signaculo Dei, & illam recipiamus imaginem & similitudinem, ad quam in exordio conditi sumus. Hoc signaculum sancti Spiritus, juxta eloquium Salvatoris, Deo imprimente signatur.* Accedit, quod *habitus*, qui sint *entitas* quædam realiter a subjecto, cui inhærent, diversa, non probant omnes Philosophi: neque debent ad physiologiæ contentiones Ecclesiastica dogmata expendi. Merito itaque diximus, *habitualem* gratiam esse habitudinem animæ, ipsi a Spiritu sancto inhabitante, tamquam sigillo quodam impressam: eamque non alia definitione arbitramur describendam, quam ex divina Scriptura ac sanctis Patribus deprom-

prompta: *Habitualis gratia est Caritas per Spiritum sanctum inhabitantem diffusa in cordibus eorum, qui justificantur, atque ipsis inhærens, per quam signati Spiritu promissionis sancto efficimur divinæ naturæ consortes.* Hanc vero definitionem ex dictis manifestam planissimamque esse arbitramur.

CAPUT II.

Deum nequaquam justificare impios illis remittendo tantum peccata, aut imputando justitiam Christi, sed illos interius renovando per inhærentem caritatem & gratiam.

QUASI in prospectu posita nostra circa *habitualem* gratiam sententia, aperte consequitur, recte a Tridentina Synodo dictum anatheme sess. VI. can. II. hæreticis, quorum alii in sola imputatione justitiæ Christi, alii in sola peccatorum remissione, aut externo Dei favore gratiam, qua justificamur, constituerunt, exclusa gratia & caritate, quæ per Spiritum sanctum in cordibus nostris diffundantur, nobisque inhæreant. Ac prima hæretica opinio quod justitia statuenda sit in sola remissione peccatorum est inter Lutheranos fere communis; quod statui debeat in imputatione justitiæ Christi, est error Calvinistarum. Martinus Becanus lib. I. de Justific. ait Calvinum pugnantia docere, & quasi jugulare seipsum, eo quod in libro de vera rat. reform. Eccl. meminerit inhærentis justitiæ, atque aliis in locis inhærentis etiam caritatis; sed ostendi supra verbis Petri Martyris duplicem ab hæreticis tradi justitiam, neque denegari *habitus* inhærentes virtutum: discrepare autem illorum sententiam a nostra, quod illi negent virtutum habitus ad veram justitiam spectare, & nolint hanc per formam inhærentem constitui; atque nihil aliud esse contendant, quam extrinsecam & *quasi forensem* condonationem. Spectare hanc condonationem & externum favorem Dei ad caussam justificationis *formalem* etiam nonnulli Catholici cum Alberto Pighio propugnarunt, at non exclusa caritate, & gratia inhærente: de qua tantum cum hæreticis disputamus. Pighius videtur efficientem caussam confundere cum *formali*; quam *unicam* esse declarat Tridentinum Concilium eadem sess. VI. cap. 7.

PROPOSITIO: Justificantur impii per Gratiam, & caritatem, quæ in cordibus eorum per Spiritum sanctum diffunditur, atque illis inhæret.

Thesim istam iisdem plane verbis Synodus Tridentina definit: *Si quis dixerit hominem justificari vel sola imputatione justitiæ Christi, vel sola peccatorum remissione, exclusa gratia, & caritate, quæ in cordibus eorum per Spiritum sanctum diffundatur, atque illis inhæreant, aut etiam gratiam, qua justificamur, esse tantum favorem Dei, anathema sit.* Eamdem vero thesim hæc scripturarum loca commonstrant. In veteri testamento Sanctus David justificationis gratiam expostulans, *Asperges me* (inquit Ps. L. II. IE.) *hyssopo & mundabor, lavabis me, & super nivem dealbabor... Omnes iniquitates meas dele. Cor mundum crea in me, Deus, & spiritum rectum innova in visceribus meis.* Atque Ezechiel spiritum sanctificationis promittens c. 36. versu 25. ait: *Et effundam super vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris, & ab universis idolis vestris mundabo vos. Et dabo vobis cor novum, & spiritum novum ponam in medio vestri, &c.* In novo pariter testamento Apostolus justificatos adloquens scribit ad Rom. V. *Caritas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis.* Ipse Dominus ite Apostolos paullo ante mortem consolatus est Joan. XIV. 23. *Si quis diligit me, sermonem meum servabit, & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus.* Illis itaque qui justificantur mundities, & spiritalis candor infunditur, & in eis veluti hyssopo purgatricem vim habente purificabatur infectus lepra, pecceti macula virtute supernaturali abstergitur. In illis cor immutatur, sordes abscedunt, innovatur spiritus, & nova interior habitudo producitur. Apud illos diffusa caritate Deus inhabitat, scilicet peculiari munere præsens adest, nec sola inspiratione actualis gratiæ pertransit, sed ornatu justitiæ animam induens in ea consistit ac permanet. Neque majori vocabulorum expressione designari poterat Spiritus sanctus inhabitans, justitia inhærens, & *formaliter* justificans Gratia.

Deinde expendamus, quæso, effectus gratiæ superius recensitos, atque ex iisdem Scripturis depromptos. Redduntur justi *Dei filii*, per adoptionem quidem, et non legalem & declaratoriam, sed sublimioris generis, quæ novam in nobis generationem, nativitatem, vitam, salutem, ac spiritum efficit. Ait de justificandis Joan. III. 5. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei. Quod natum est ex carne caro est, quod natum est ex spiritu spiritus est.* Inquit Apostolus ad Titum III. 5. *Salvos nos fecit per lavacrum regenerationis, & renovationis Spiritus sancti, quem effudit in nos abunde, per Jesum Christum Salvatorem nostrum, ut justificati gratia ipsius, heredes simus secundum spem vitæ æternæ.* Addit ad Rom. VIII. 15. *Accepistis Spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, Abba, Pater.* Ut ergo naturaliter nobis inhæret naturæ hominis, per quam nascimur carne, per quam generamur filii Adæ, per quam filiorum voces emittimus: ita per gratiam justificationis inhæret nobis supernaturaliter naturæ divinæ participatio, qua renascimur spiritu, qua regeneramur in filios Dei, qua voce Spiritus vivificantis clamamus, *Abba*, Pater.

Idem evincunt charismata, quæ Spiritus sanctus dicitur impertiri. Per ipsum justi, tamquam sigillo, *signati sunt Spiritu promissionis sancto*, ad Ephes. I. 13. *acceperunt pignus Spiritus*, 2. ad Corinth. I. 22. *fiunt templum Spiritus sancti*, I. ad Corint. VI. 19. Hæc quidem inhærentem sanctitatem significant. *Signari* enim non est in sola imputatione, aut favore externo haberi acceptum, sed signaculo quodam, & quasi charactere ab improbis separari. *Arrha* quoque, vel *pignus*, non sola promissio est, aut sola legis præscriptio; sed quædem portio ejusdem rei, quæ promittitur, auctore Augustino serm. de verbis Apostoli XIII. Inhabitatio denique & permanentia Spiritus sancti, non est sola divina substantia, aut immensitas; alias non in justificatis tantummodo, verum etiam in impiis ac damnatis Deus tamquam *in templo* maneret: sed est etiam energia, effectus, charisma, quo anima afficitur, inungitur, exornatur. Ex scripturis itaque constat impium per gratiam inhærentem justificari.

Demonstratur Catholica veritas etiam auctoritate Sanctorum. Veniunt primo loco antiqui Patres, qui ea verba Genesis, *Inspiravit in faciem ejus spiraculum vitæ*, non de sola rationalis animæ creatione, sed de justitia ac sanctitate præsertim interpretantur, ut Cyrillus Dialogo V. de Trinit. Nazianzenus Orat. 36. Severianus de Opificio mundi, & alii. Hi sanctitatem nihil aliud esse definiunt, quam effigiem quamdam & similitudinem Dei communicatione Spiritus sancti, quasi impressione formatam, ita ut Adam per creationem revera factus fuerit in animam viventem; per inspirationem caritatis evaserit spiritalis, & gratia Spiritus sancti vivificatus. In quam opinionem olim inclinasse Augustinum, liquet ex ejus libro 2. de Genesi contra Manichæos cap. 8. Et quamquam dicendum est Adamum ab initio gratiam sanctificantem accepisse, ut demonstravi libro XII. cap. 7., attamen qui in hac gratia Dei similitudinem cum laudatis Patribus statuunt, supponunt illam intrinsecam, atque inhærentem. Deinde S. P. Augustinus, cujus verba exscripsisse videtur Synodus Tridentina, de Spiritu & litera c. 9. n. 15. ait: *Sicut fides Christi dicta est, non qua credit Christus; sic justitia Dei, non qua Deus justus est, sed qua induit hominem dum justificat impium.* Vide Trident. Sess. VI. cap. 7. & can. 10. *Formalis* ergo justificationis caussa, non est justitia, qua Deus justus est, sed qua nos justos facit: ideoque non est justitia Christi nobis imputata, sed intrinsecus inhærens; sive caritas sit, sive *habitus* alius a caritate sejunctus: quod postremum ad fidem nequaquam spectat. Denique Chrysostomus Hom. I. in Epist. ad Ephesios comparatione illa gratiam sanctificantem declarat: *Si quis acceptum quemdam scabiosum, & peste ac morbo, senioque, paupertate ac fame confectum & perditum, statim formosum fecerit juvenem omnes homines pulchritudine vincentem.... deinde eum constituerit in ipso flore ætatis, & postea eum purpura induerit, & diadema imposuerit, & omni ornatu ornaverit: ita nostram innuit, & ornavit animam, pulchramque fecit, desiderabilem, & amabilem.* Quis non videt his verbis justificationem ita describi, ut sit interior animæ renovatio, superadditum ornamentum, atque inhærens pulchritudo? Vide hujus voluminis pag. 6. quo pacto idem Chrysostomus describit gratiam per lavacrum regenerationis collatam.

Accedunt argumentationes a ratione petitæ, & Augustini verbis corroboratæ. Negari non potest, quod sicut per Adam nascimur filii iræ, ita per Christum justificemur; cum hoc discrimine, quod per Adam contrahimus propagatione naturæ solum originale peccatum, & per Christum delentur etiam illa, quæ propria voluntate patravimus. Legatur in quinto ad Romanos Capite Paulus Apostolus. At Adam, in quo omnes moriuntur, præter quod eis, qui divina transgrediuntur præcepta, imitationis exemplum est, occulta etiam concupiscentiæ suæ tabificavit omnes per seminalem originem de stirpe sua venientes. Igitur & Christus, præter quod se ad justitiam imitantibus præbuit exemplum, dat etiam iis, quos justificat, occultissimam Spiritus sui gratiam, quam latenter infundit: quare ait S. Pater lib. I. de Peccat. meritis cap. 10. *Legimus justificari in Christo, qui credunt in eum propter occultam communicationem, & inspirationem gratiæ spiritalis, qua quisquis hæret Domino unus spiritus est.* Similia docet S. Pater proximo capite XV. Præterea quemadmodum impius exhibet se immundi spiritus hospitium, quando reatu nectitur concupiscentiæ; ita justus fit Dei templum, dum in corde ejus caritas per Spiritum sanctum diffunditur. Itaque, ut ratiocinatur S. Pater in celebri Epistola ad Sixtum, *nisi mundatam domum habitet Spiritus sanctus, nonne cum aliis septem redit spiritus immundus, & erunt novissima hominis illius pejora, quam erant prima? Ut autem habitet Spiritus sanctus, nonne ubi vult spirat, & caritas Dei, sine qua nemo bene vivit, diffunditur in cordibus nostris, non a nobis, sed per Spiritum sanctum, qui datus est nobis?* Insuper Domino tam salus, quam justitia tribuitur; sed non dicitur homo salvatus, nisi Deus illi impertiendo æternam vitam ipsum vera propriaque salute donaverit: non ergo dicendus erit justificatus, nisi Deus vere iniquitatem delendo, ei ve-

ram justitiam, qua interius exornatus sit, impertiatur; unde inquit Augustinus de Spiritu, & lit. cap. 11. *Ideo justitia Dei dicitur, quod impertiendo eam justos facit, sicuti Domini est salus, qua salvos facit*. Denique nisi justificatio fiat per justitiam inhærentem, fiet profecto aut per favorem extrinsecum, aut per justitiam qua Deus justus est, aut per solam remissionem peccatorum, aut per imputationem justitiæ Christi. At justificatio, si fit Spiritu sancto inhabitante, & caritate in cordibus nostris diffusa, intrinsecus hæret, ideoque non consistit in solo favore extrinseco; ut S. Pater demonstrat citato libro de Spiritu & litera cap. 17. Justitia autem, qua Deus justus est, quonam pacto nos justificare potest, nisi *efficienter*, scilicet impertiendo interioris hominis pulchritudinem, qua Deo cohærentes ipsius habitaculum efficiamur? Ita quidem docet S. P. Epistola 85. ad Consentium, nunc 120. Illis vero, quos Deus justificat, non solum remittit peccata, verum etiam inspirando virtutem, & diffundendo caritatem, sanat animi languores, non solum ut deleat quod peccaverunt, sed ut præstet etiam ne peccent, auctore ipsomet Augustino de Nat. & Grat. cap. 26. Ac tandem per Christum utique nobis justitia donatur; sed justitia, qua induti non nudi inveniamur, qua nobis confertur pignus spiritus, qua efficimur per renovationem filii Dei, & induentes novum hominem recipimus quod perdidit primus homo; ut docet S. Doctor de Spirit. & lit. cap. 18. de Trinit. lib. x. c. 7. & de Civit. Dei lib. xxii. cap. 28. Hæc argumenta tanti sunt ponderis, ut etiam aliqui Protestantium partibus addicti justificationem constare dixerint remissione peccatorum, & regeneratione, sanctificatione, ac donatione Spiritus sancti, ut Joannes Æpinus, Andreas Fricius, Bucerus, & Ratisbonensis hæreticorum Conventus; de quibus Cassander in Consultatione de Controversiis inter Catholicos & Protestantes ad iv. Art. Confess. Augustanæ, Grotius in Annotatis ad Cassandrum, & Bossuet in Hist. Variat. lib. iii. num. 35. lib. xiv. num. 43. & lib. xv. n. 142.

OBJECTIONES SOLVUNTUR.

Hæretici opponunt primo verba Apostoli ad Rom. iv. 3. *Credidit Abraham Deo, & reputatum est illi ad justitiam*: & versu 5. *Ei vero, qui non operatur, credenti autem in eum, qui justificat impium, reputatur fides ejus ad justitiam*. Versu etiam 7. afferuntur verba Davidis, *Beatus vir, cui non imputavit Dominus peccatum*. His, inquiunt, constat justificari impium per imputationem justitiæ Christi, & per non imputationem peccati.

Resp. sensum verborum Apostoli esse, quod idem Abraham reputatus est justus, quoniam in tentatione fidelis inventus est; & justificatio non ex operibus legis, sed ex fide & gratia suum habet initium. Redarguit enim illos, qui æstimabant non ex fide in Deum, sed ex observatione legis, & absque fide haberi justificationem. Explicant Apostoli verba textus Scripturæ, quibus propriam sententiam expressit. Etenim Gen. xv. 6. facta Abrahæ a Deo promissione nascituri Isaac, & numerosæ posteritatis, legimus: Credidit *Abram Deo, & reputatum est illi ad justitiam*. Machab. 1. cap. 2. vers. 52. *Abraham nonne in tentatione inventus est fidelis, & reputatum est illi ad justitiam?* Præterea Apostolus utitur eadem sententia ad Galatas iii. 6. ut demonstret ex fide in Christum, non ex operibus legis datum esse Spiritum sanctum, retundens illorum opinionem, qui jactabant homines per carnis circumcisionem justificari. Itaque justitiæ originem, fontem divinarum gratiarum, aliarumque virtutum fidem altricem esse, Paulus demonstrat, sed inhærentem justitiam nobis conferri non denegat, & ibidem inquit: *Hoc solum a vobis volo discere: Ex operibus legis Spiritum accepistis, an ex auditu fidei?* Nec opera ad justificationem pertinere negat Apostolus, sed docet fidem cooperari operibus, & ex operibus consummari, ita ut qui operatur, & qui occasione & viribus destitutus operari non potest, ex fide justificetur. Habemus fidelissimum Pauli interpretem alium Apostolum, Jacobum nempe cap. ii. 21. Idem tradit Clemens Romanus in Epist. ad Corinth., S. P. Augustinus in 1. de Peccatorum meritis cap. 14., & etiam in libro de Abraham Philo Judæus. Verum de Operibus postea. In versu 5. ait Apostolus, quod *credenti reputatur fides ejus ad justitiam*, non fides Christi, sed *fides ejus*, qui credit in Christum, ἡ πίστις αὐτοῦ, ostendens fidem plurimum prodesse, atque propter illam opera magni æstimari. In Psalmo denique 31. non *imputari peccatum*, idem est, ac non inveniri in impio, cui justificationem Deus impertitur, maculam, culpæ. Hanc significationem habet verbum hebraicum חשב. Si velis *non imputari*, idem esse, ac non exigi ab homine justificato pœnam peccati, neque id diffiteor. Allata modo Apostolicorum verborum explicatione, respondeo Scholastica methodo. Laudatis verbis docet Paulus fidem esse justificationis initium, per eam opera hominum reputari & æstimari, atque Abraham fuisse Deo acceptum, quia in tentatione fidelis inventus est; concedo. Docet aut impium justificari per solam fidem, aut per solam justitiam Dei, aut per solam non imputationem peccati; nego.

Opp. 2. Idem Apostolus ad Rom. v. 19. inquit: *Sicut per inobedientiam unius hominis peccatores constituti sunt multi, ita & per unius obeditionem justi constituentur multi*. Est igitur justificatio obedientia Christi nobis imputata.

Resp. retorquendo argumentum. Qui constituuntur peccatores per obedientiam Adæ, propagatione naturæ contrahunt peccatum, quod non est imputatio prædictæ inobedientiæ, sed reatus & macula, per quam nascuntur filii iræ, filii gehennæ, filii vindictæ; ut diximus pag. 12. Igitur qui constituuntur justi per obeditionem Christi recipiunt regeneratione spiritali occultissimam gratiam, quæ non est imputatio hujus obeditionis, sed inhærens justitia, & caritas a Spiritu sancto inhabitante diffusa, per quam efficimur filii Dei, filii promissionis, filii adoptivi; ut demonstratum est paullo supra. Deinde respondeo distinguendo ant. Per inobedientiam Adæ constituimur peccatores, & per obeditionem Christi constituimur justi, tanquam per caussam *efficientem ac meritoriam*, concedo: tanquam per caussam *formalem*, nego antecedens.

Opp. 3. Justificari impium per solam imputationem justitiæ Christi, doctrina est Apostolica Sanctorum Patrum auctoritatibus confirmata. Enim vero Paulus in 1. ad Corinth. de Christo ait cap. 1. 30. *Qui factus est nobis sapientia a Deo, & justitia, & sanctificatio, & redemptio*. Et 1. ad Eph. 6. *Gratificavit nos in dilecto Filio suo*. Hæc verba exponens Bernardus in Epist. ad Innoc. ait, *Christum factum nobis esse justitiam a Deo Patre*.

Resp. Christum factum nobis esse sapientiam, justitiam, sanctificationem, redemptionem, atque in ipso nos Deo Patri esse gratificatos, quatenus est caussa *efficiens*, per quam sapiamus, per quam a peccatis purgamur, per quam donamur gratia Spiritus sancti, ea scilicet figura metonymiæ, qua Deus in Psalmis dicitur fortitudo nostra, virtus, spes, salus, protectio; qua Joannis xii. 50. mandatum ejus dicitur vita æterna; qua ad Rom. viii. 6. prudentia carnis mors dicitur, prudentia autem spiritus vita, & pax; qua Mich. 1. 5. Samaria dicitur prævaricatio Jacobi, &c. Et quidem in 1. ad Corinth. hortatur Apostolus, ne gloriemur in nobis, quoniam *Christus factus nobis est sapientia a Deo, justitia, sanctificatio, & redemptio*: quorum verborum liquet hunc sensum esse, non propriis viribus, sed beneficio mortis Christi, in quo sumus nova creatura, novumque figmentum, & in quo signati sumus Spiritu promissionis sancto, accepisse nos doctrinam fidei, justitiam, aliaque gratiarum munera. Præterea ex quo Christus factus sit nobis sapientia a Deo, sequitur ne fidelibus minime inhærere scientiam Christi, fideique virtutem? Minime. Itaque ex quo Christus dicatur nostra justitia, nostraque justificatio, non consequitur nobis justificationis gratiam nequaquam infundi. Pari jure Bern. in eadem Epistola asserit Christum factum nobis justitiam a Deo Patre, quoniam illius meritis nobis justitia donatur, neque hæc nobis *innata est, sed indulta*; ibique etiam ipse affert exemplum culpæ, quæ in nos per Adam traducitur. Explicatur eodem pacto locus ex Epistola ad Ephesios deprompus, cujus supra attulimus insignem Chrysostomi expositionem. Addimus hic & gratiæ fieri mentionem; nam habetur, *In laudem gloriæ gratiæ suæ, in qua gratificavit nos in dilecto Filio suo*: extat in antiquis. Mss. ἐν ᾗ ἐχαρίτωσεν ἡμᾶς, *qua gratia nos affecit*. Demum propositio *In*, sæpe ponitur ab Apostolo pro *Per*, hoc eodem capite versu 4. *Elegit nos in ipso ante mundi constitutionem*. v. 10. *instaurare omnia in Christo*; vers. 11. *in quo & nos sorte vocati sumus*, versu 13. *in quo credentes signati estis, &c.* Fatetur id Glassius Lutheranus, probatque quindecim aliis exemplis De Præposit. Canone vi. num. 5. Itaque brevi argumentum diluentes negamus antecedens; quoniam appellatur Christus justitia, & sanctificatio nostra *efficienter*, non autem *formaliter*.

Opp. 4. In eadem ad Ephes. Epist. iv. 24. ait Apostolus: *Induite novum hominem, qui secundum Deum creatus est in justitia, & sanctitate veritatis*. At indumentum extrinsecum est. Igitur & justitia.

Resp. Argumentum in hæreticos retorquendo; primo, quia indumentum revera adjacet corpori; itaque justitia revera adhæret animæ. Deinde, quia ita hortamur ut induamus novum hominem, quemadmodum ut deponamus hominem veterem, hoc eodem loco versu 22. & ad Coloss. cap. iii. 9. Atqui veterem hominem induimus contrahendo peccatum, & obsequendo desideriis carnis, iræ, indignationi, malitiæ, ceterisque malæ concupiscentiæ affectionibus. Ergo induimus novum hominem, gratiam recipientes, atque virtutes, quarum Christus exemplum nobis est, exercentes. Præterea, quia Apostolus ad Ephes. iv. docet nos induere novum hominem, dum renovamur spiritu mentis nostræ, & ad Coloss., dum reformamur secundum divinam imaginem. Renovatio autem spiritus, divinæque imaginis reformatio important interiorem animæ pulchritudinem. Insuper distinguo minorem: Indumentum extrinsecum est; indumentum corporis, transeat; indumentum animi, nego. Usitata enim Scripturarum phrasi virtutum *habitus* indumentis æquiparantur. Occurrit exemplum Sap. v. 18. Esaiæ xli. 10., 2. ad Corinth. x. 4., 1. ad Thessalon. v. 8. & citato cap. iii. ad Coloss. versu 12. Vide Augustinum lib. 1. de moribus Eccles. cap. xix. num. 36., & Serm. clxvi. alias 25. de diversis num. 4.

Opp.

Opp. ultimo. In 2. ad Corinth. v. 21. inquit Apostolus: *Eum qui non noverat peccatum, pro nobis peccatum fecit, ut nos efficeremur justitia Dei in ipso*. At Christus peccatum fecit solum imputatione: Nos ergo sola imputatione justitia efficimur. Confirmatur hoc argumentum ex Augustino scribente cap. xli. Enchir. num. 13. *Ipse ergo peccatum, ut nos justitia; nec nostra, sed Dei, nec in nobis, sed in ipso: sicut ipse peccatum non suum, sed nostrum, nec in se, sed in nobis constitutum, similitudine carnis peccati, in qua crucifixus est, demonstravit*.

Resp. peccatum non dici hoc loco ab Apostolo ipsam peccati maculam, sed sacrificium, quod in ara crucis Christus obtulit, ut nos Patri reconciliaret, & moriens in carne, in qua erat similitudo peccati, nobis spiritalem vitam elargiretur. Id liquet ex verbis Apostoli, & ex citato cap. xli. Ench. Non enim ait Paulus, *Is, qui non noverat peccatum, pro nobis peccatum fecit*, tamquam pro nobis Christus ipse peccaverit; sed, *Eum, qui non noverat peccatum*, idest, Christum, *pro nobis peccatum fecit*. Quid est autem, *Fecit Deus Christum pro nobis peccatum*, nisi, Fecit pro nobis sacrificium pro peccatis? Hinc S. P. *Propter similitudinem carnis peccati* (inquit) *in qua venerat, dictus est & ipse peccatum, sacrificandus ad diluenda peccata. In vetere quippe lege peccata vocabantur sacrificia pro peccatis: quod vere iste factus est, cujus umbra erant illa*. Sensus ergo apertissimus verborum Apostoli, & Augustini est, quod sicuti causa efficiens, ac meritoria passionis Christi, qua mortuus est in similitudine carnis peccati, non est peccatum quod ei inerat, quia nunquam vixerat secundum vetustatem peccati, sed peccatum in nobis constitutum ac nostrum; ita caussa efficiens ac meritoria, per quam mundati lavacro baptismatis renascimur, non est justitia nostra, sed Dei, nec in nobis, sed in ipso; eo quod mortui peccato morte Christi reviviscentem gratiam adepti sumus. Ceterum ut Christus ob peccatum, quod nobis inerat, vere mortuus est, & vere factus est sacrificium pro peccatis: ita ob justitiam, quæ est in illo, vere nos peccato morimur, vere acquirimus spiritalem vitam, ac spiritus novitatem: ideoque argumentum istud, quod prima fronte videtur difficile, confirmat Catholicorum sententiam. Quare in forma, ut inquiunt, distinguo majorem: Efficimur justi justitia Dei in Christo, *efficienter*, ac meritorie, concedo: *formaliter*, nego. Atque hac distinctione cetera omnia, si tamen alia sunt, dispelluntur.

CAPUT III.

An Deus hominem impium justificans vere illi remittat peccata?

CONSEQUITUR hoc fidei Catholicæ dogma ex] præcedenti: si enim impio, dum gratia divina justificatur, revera infunditur Caritas ipsum Deo gratum reddens, atque illi cor novum, & spiritum novum impertiens, eique sanctitas inhæret intrinsecus; profecto non tegitur peccati nequitia hoc tantum sensu, quod *imputatione* justitiæ Christi non censeatur ad pœnam: ac, veluti Jacob hœdina pelle contectus, peccator iniquus permanens, & indutus veste Agni, qui tollit peccata mundi, divinam benedictionem, æternamque hæreditatem accipiat; sed reapse justus redditur, sanctus, atque interiori pulchritudine, animique decore exornatus. Versemur nihilosecius in hac quæstione paulisper, ne videamur necessarium aliquid prætermisisse.

PROPOSITIO. In justificatione impii a Deo vere remittuntur peccata.

Demonstratur primo Scripturis supra productis. Sanctus enim David Ps. L. sic Deum precatur: *Dele iniquitates meas: Cor mundum crea in me, Deus:* & per Ezechielem Dominus sanctificationis spiritum promittens cap. 36. *Mundabimini* (inquit) *ab omnibus inquinamentis vestris*. Hæc, aliaque loca, si in proprio, obvioque sensu accipiantur, (accipi autem debent, quum nulla sequatur repugnantia) veram animi munditiem, innovationem, rectitudinem, pulchritudinemque significant.

Præterea nisi affirmemus vere justificatis remitti peccati maculam; consequuntur gravissima absurda eisdem sacris literis adversantia. Sequitur primo Ecclesiam Sanctorum, ad quam pertinent justi perseverantes in gratia, habere rugam & maculam, atque in cælesti Jerusalem habitare aliquos coinquinatos, neque mundos corde duntaxat, sed immundos etiam fœdosque frui purissimæ, divinæque lucis splendore. Deinde sequitur Deum non judicaturum esse homines secundum veritatem, neque secundum opera singulis retributurum esse mercedem; quum illos, quorum, Auctoribus hæreticis, anima inquinata est & immunda, & quorum opera perversa sunt & abominatione, odioque dignissima, sit Judex universorum laudibus & coronis cumulaturus. Tertio sequitur, ut animadvertit Martinus Becanus libro 1. Man. cap. 16. q. 3. justum comparandum esse, in Protestantium sententia, sepulcris dealbatis, in quibus fœtida cadavera latent; ac propterea justitiam, quam magnopere jactitant Calviniani, illam esse, quam in Pharisæis Christus Dominus execrabatur.

Addam ratiocinationem testimonio Augustini confirmatam. Originale peccatum per lavacrum baptismatis, quantum ad reatum, & maculam penitus tollitur. Pariter ergo deletur peccatum actuale in renatis per gratiam Sacramento pœnitentiæ collatam. Antecedens negatur ab Hæreticis; sed probatur Scripturis, in quibus baptizari dicuntur homines *in remissionem peccatorum*, Act. II. 38. baptizati vocantur *abluti, sanctificati, vocati*, 1. ad Corinth. VI. II. ipsumque baptismum Paulus appellat *lavacrum regenerationis, & renovationis Spiritus sancti*, ad Titum III. 5. Et confirmatur auctoritate Patrum, præsertim S. P. Augustini scribentis lib. I. ad Bonif. cap. 12. *Dicunt etiam baptisma non dare omnem indulgentiam peccatorum, nec auferre crimina, sed radere, ut omnium peccatorum radices in mala carne teneantur. Quis hoc adversus Pelagianos, nisi infidelis, affirmet? Dicimus enim baptisma dare omnem indulgentiam peccatorum, & auferre crimina, non radere, &c.* Vide & Ench. ad Laurent. cap. LXIV. Jure itaque, meritoque Tridentina Synodus sess. V. can. 5. sic definit. *Si quis per Jesu Christi Domini nostri gratiam, quæ in baptismate confertur, reatum originalis peccati remitti negat, aut etiam asserit non tolli totum id, quod veram & propriam peccati rationem habet, sed illud dicit tantum radi, aut non imputari, anathema sit*. Argumenta autem petita a concupiscentia, quæ remanet in renatis, soluta sunt lib. XIII. cap. 5. neque enim concupiscentia ad luctam permanens peccatum est, ut ibidem declaravimus.

AD OBJECTA RESPONSIO.

Verum objiciunt hæretici. I. In Psalm. XXXI. legimus: *Beati, quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata*. Teguntur itaque scelera, non delentur.

Resp. Ita tegi peccata, ut deleantur, quemadmodum cooperiuntur cicatrices cataplasmate; nam contecta simul dicuntur peccata, & *iniquitates remissæ*, sive, ut legit Syrus, necnon Hieronymus, *dimissa est iniquitas*. Et quidem tali pacto remissa est iniquitas, ut peccati labes nequaquam permaneat; quum habeat Hebraicus Codex, אשרי נשוי פשע: Græcus etiam, *ὧν ἀφέθησαν αἱ ἀνομίαι*. Est autem נשא, sive, *αἴρειν*, *auferre*; & נשוי־פשע, *Quorum scelus oblatum est*. S. P. Augustinus Enarrat. 2. in hunc Psalm. num. 9. docet ideo peccata tegi, quoniam Deus non amplius illa intuetur, ut puniat. *Cooperta sunt* (inquit) *peccata, abolita sunt, tecta sunt. Si texit peccata, Deus noluit advertere; si noluit advertere, noluit animadvertere; si noluit animadvertere, noluit punire; si noluit punire, noluit agnoscere, maluit ignoscere. Non sic intelligatis quod dixit peccata cooperta sunt, quasi ibi sint & vivant. Tecta ergo peccata quare dixit? Ut non viderentur. Quid enim erat Dei videre peccata, nisi punire peccata? Ut noveris, quia hoc est Dei videre peccata quod punire peccata, quid ei dicitur? Averte faciem tuam a peccatis meis*. Distinguo itaque consequens; teguntur scelera, ut sanentur, nec puniantur, quemadmodum vulnera conteguntur emplastro, concedo: ut lateant & vivant, ut corpus cooperitur veste; nego consequentiam.

Opp. 2. Impius post justificationem coram Deo remanet turpis & inquinatus: Non ergo illius macula deleta est. Ant. probatur verbis Isaiæ LXIV. 6. *Facti sumus ut immundus omnes nos, & quasi pannus menstruatæ universæ justitiæ nostræ*. Et Psalm. 142. 2. *Et non intres in judicio cum servo tuo, quia non justificabitur in conspectu tuo omnis vivens*.

Resp. nego antecedens. Ad Esaiæ locum respondeo, abjici post promulgationem Evangelii, tamquam immundas, purificationes legales, quas appellat *justificationes* etiam Paulus ad Hebræos IX. I. atque post Christi adventum Judæos in lege sua merito haberi tamquam reos, & contaminatos: atque id ab Esaia prænuntiatum est. Hanc interpretationem confirmat A-lapide ex Versione Arabica, ex Comment. Hieronymi, atque ex confessione Musculi Lutherani. Addimus expositionem Forerii Tom. III. Sac. Critic. P. 2. pag. 723. Theologi Tridentini apud Pallav. lib. VIII. his Esaiæ verbis docuerunt demonstrari, non quod cuncta Judæorum opera forent contaminata & criminosa, sed quod multorum, quamvis viderentur honesta, quamplurimis noxarum maculis aspergebantur: atque hanc pariter expositionem probamus. Demum ipse Calvinus in hunc locum inquit: *His se nonnulli torquent, quod Propheta de sceleris inquinamentis loquens sine exceptione Judæos omnes exprimat; in quibus tamen nonnulli restabant puri Dei cultores: sed frustra, quia non loquitur de singulis, sed de universo corpore, quod cum infra omnes abjectum, atque extrema clade affectum esset, panno fordido comparatur*. Vide I. B. Du-Hamel Tom. 3. pag. 767. Psalmista vero hoc unum demonstrat, justos in aliqua venialia peccata prolabi, ut etiam ipsi debeant divinam implorare clementiam, non autem de sua justitia præsumere: quamobrem ait etiam Job. IV. 17. *Numquid homo Dei comparatione justificabitur, aut factore suo purior erit vir?* Recte Augustinus in citatum Psalmum: *Noli ergo mecum intrare in judicium. Quantumlibet rectus mihi videar, producis tu de thesauro tuo regulam, coaptas me ad eam, & pravus invenior*. Ceterum idem David, nisi justis innocentiam & rectitudinem existimasset inhærere, minime Psalmo XVII. 21. dixisset: *Et reti-*

retribuet mihi Dominus secundum justitiam meam; & versu 24. *Et ero immaculatus cum eo*.

Opp. 3. Hieronymus lib. III. in Hierem. vers. 13. ullatis verbis Davidis, *Non justificabitur in conspectu suo omnis vivens*, ait hæc verba referenda, *non ad comparationem Dei, ut veteres, & novi hæretici volunt, & patroni hæreticorum, sed ad scientiam ejus*; caussam proferens, quoniam, *Homo videt in facie, & Deus in corde*; & *quod vitiis, atque peccatis omnis impletur humana conditio*. Etiam Gregorius libro XXXV. Moralium in fine omnia in homine *pura mala* esse declarat. Solet opponi etiam Ambrosius explicans libro 2. de Jacob justificationem exemplo ejusdem Jacob sese vestimentis Esau, ac pella hædina occultantis. Ex his inferunt Heterodoxi hominem semper esse contaminatum & impium, atque justitia Christi contegi tantum extrinsece.

Resp. cum Vellosillo Adv. in v. Tom. Hieronymi q. 4. Sanctum Doctorem respexisse ad humanam conditionem Dei gratia destitutam, nec non ad venialia crimina, in quæ cadit etiam justus in corpore corruptibili ingemiscens. Novos ergo, ac veteres hæreticos appellat Hieronymus Origenistas, & Pelagianos; quorum dogma erat posse hominem vivere absque peccato; ut diximus libro XIV. cap. 2. Gregorius loquitur de bonis operibus, quæ nos approbamus & commendamus; in quibus appetitus laudis, typhusque superbiæ inficit honestatem. Ita respondet ad articulum 35. Lutheri Roffensis. In comparatione Jacob cum homine justificato deprompta ex Ambrosio (nisi tamen supposita sit) sicut in aliis quibuslibet, necessum non est ut res rebus amussim respondeant. Dicimus præterea justitiam Christi, qua cooperimur, meritoriam justificationis caussam esse, non *formalem*. Ac demum in hoc sitam esse comparationem illam putamus, quod sicut Jacob aliena veste indutus incessit, ita Christus factus in similitudinem carnis peccati vere languores nostros tulit, & attritus est propter scelera nostra. Quamobrem in libro contra Mendacium cap. 10. scribit Augustinus: *Per hædinas pelles peccata, per eum vero, qui eis se operuit, ille significatus est, qui non sua, sed aliena peccata portavit*.

Prætermisi hæreticorum argumenta petita ex comparatione debiti quod sola Chirographi abolitione tenuatur. Enimvero in peccato præter reatum pœnæ reperitur quoque reatus culpæ, sive macula, idest, inhærens animæ turpitudo, aversio a Deo, rectique ordinis carentia. Dissseram de hac peccati macula lib. XXI. cap. 8. Quamquam ergo debitum pœnæ quodammodo deleri intelligatur per Dei condonationem; tolli nequit animæ deformitas & nequitia nisi per infusam sanctificationis gratiam. Fieri quippe non potest, ut per solam denominationem extrinsecam justitiæ auferatur privatio, sicuti tenebræ dispelli non possunt nisi per lucem; aut saltem hac providentiæ lege ita impius justificatur, at ejus macula per inhærentem gratiam abstergatur, ac deleatur.

APPENDIX.

Subnectunt hoc loco Scholastici quæstiones duas, unam an de potentia saltem absoluta possit Deus absque gratia inhærente peccata dimittere, alteram num *habitualis* gratia & peccatum consistere simul valeant, tenentibus in utraque quæstione affirmativam partem discipulis Scoti, negativam cum Thomistica schola nostratibus. His omnino subscribendum censeo. Quomodo enim mors tolli potest, nisi per vitam? Quomodo animæ vulnus, nisi per sanitatis instaurationem? Quomodo hominis carnalis vetustas, nisi per innovationem spiritus? Quomodo cor lapideum, nisi per carneum? Præterea quum reatus culpæ sit privatio justitiæ, privationes autem per solam *formam* abscedant; tam repugnat hominem impium absque gratia justificari, quam cæcum absque facultate visus illuminationem recipere, curvamque lineam sine rectitudine fieri directam. Defendi quidem posset Scotistarum opinio, si in peccato esset sola ratio debiti, sive reatus pœnæ; sed cum existat in illo etiam maculæ turpitudo, non video qua valida argumentatione possint iidem Scotistæ oppositam sententiam evertere.

Idem de altera quæstione dicendum est. Quæ enim participatio justitiæ cum iniquitate, lucisque cum tenebris? Quomodo erit idem homo simul ac semel ad Deum conversus, & aversus ab illo; natus ex Deo, atque peccato mortuus; templum Spiritus sancti, ac Diaboli membrum, Dei filius, & filius Belial; Amicus, & hostis ejusdem Dei? Deinde cum gratia sanctificans sit a caritate indivulsa, si peccatum & sanctitas simul existant; cur non poterit *habitualis* caritas stare cum reatu damnationis æternæ, ut commentus est prop. XXXI. & XXXII. Michael Bajus? Planior ergo, probabilior, ac vera est sententia Nostratium. Nam quod movet Mastrium, aliosque Scotistas, in Gratia rationem qualitatis physicæ *formaliter* differre ab eo quod est esse animæ sanctitatem atque munditiem; aut deletionem peccati esse gratia effectum *secundarium*, quod potest divinitus impediri; aut posse justitiam & culpam eo pacto simul manere, quo fuit in Christo cum beatitudine tristitia; id me nihil penitus movet. Principio *formalem* illam distinctionem non probo; neque, si detur, gratia erit gratia spectata ratione *qualitatis*, sed ratione propria, quam dicunt *specificam*; quemadmodum albedo non est albedo, quoniam *qualitas* est, sed quoniam inter qualitates propriam habet naturam, & subjectum afficit peculiari ratione; quam si auferas, perperam autumabis albedinem permanere. Atque ita nego in gratia distingui esse *qualitatem*, & esse munditiem animæ: & præterea, ut figmentum illud admittam, nego gratiam esse gratiam in quantum est *qualitas*, cum gratia sit, quatenus sanctificat animam, & illam Deo gratam reddit. Peccatum vero deletur quidem per gratiam, sed tamquam privatio per formam; nec fieri potest, ut forma ac privatio simul existant; sic in exemplo, vita & mors, lux & tenebræ, curvitas & rectitudo: unde affirmamus in Schola, quod potest Deus aliquam producens formam impedire effectum illius *positivum*, at non *privativum*. Beatitudo denique, ac tristitia fuerunt in Christo comparate ad diversas affectiones animæ, diversumque objectum. Beatus enim erat secundum superiorem rationem, quatenus mens divinitati adhærebat, & tristis quatenus corporali sensu suscipiebat illatam sibi passionem; ut exponam lib. XXVI. At quomodo eadem animæ voluntas potest esse a Deo aversa, & ad Deum conversa? Itaque non videntur ratiocinationes Scotistarum nimis validæ: & quamvis illorum opinio sit Catholica; nostra tamen majorem vim habet ad refellendos hæreticos oppugnantes inhærentem justitiam, ac simul statuentes justificationem & culpam.

CAPUT IV.

Quomodo adulti ad justificationem disponantur.

TRIDENTINA Synodus sess. VI. cap. 5. & 6. adversus hæreticos, qui autumant fieri justificationem per solam fidem absque ulla prævia dispositione, motuque liberi arbitrii, declarat quid ex parte nostri necessarium sit, ut justificationis gratiam consequamur. Ac primo definit ipsius justificationis exordium in adultis a Dei per Christum Jesum præveniente gratia sumendum esse, damnans Pelagianos ac Semipelagianos errores, quod salutis initium sit ex nobis, atque ex humanæ voluntatis conatu. Neque enim putandum est, Catholicos, qui negant homines sola fide justificari, ad Pelagiana dogmata declinantes opinari, quod operibus sine præveniente gratia patratis insit ratio aliqua meriti. Nam si hoc sensu Protestantes contenderent, non ex operibus homines justificari, sed per fidem, quatenus fides est prima gratia, & opera legis absque fide sterilia sunt, facile posset inter nos illosque ratio concordiæ inveniri. Nullus quippe Scholasticorum unquam reclamavit adversus Paulum, qui redarguens Judæos sese inflantes, propterea quod onus legis tulerant, & cæremonias servaverant, scribit ad Romanos cap. IV. Abraham non ex operibus fuisse justificatum, statuens initium salutis fidem Christi. Nec reclamavit, dum similiter Ambrosius, Hilarius, aliique protulerunt gratiam non esse ex operibus, ne quis glorietur. Nihil enim verius, quam humanam naturam nulla fide passionis Christi & resurrectionis imbutam, nihil naturaliter posse, quod pertineat ad sanctitatem veramque justitiam, ut docet S. Pater Augustinus de Nat. & Grat. c. 2. de Prædest. SS. cap. 15. aliisque in locis compluribus. Egimus de hoc satis in libro de Hæresi Pelag. cap. 12. Merito ergo Tridentinum Concilium hæreticis calumniandi Catholicos tamquam Pelagianos occasionem omnem eripiens repetit justificationis exordium a gratia præveniente: atque ea cautione præmissa tradit quomodo adultus ad gratiam sanctificantem disponi debeat adversus Lutheri & Calvini asseclas negantes necessariam esse ex parte peccatoris aliquam præparationem.

Monstrum hoc hæreticorum assertum videri potest: nam Lutherus in Visitatione Saxonica, *Multi* (inquit) *dum audiunt, ut solummodo credatur omnia ipsis remitti peccata, fingunt sibi fidem, & putant se mundos esse, per quod fiunt temerarii & securi*. Brentius in Lucam ait *fidem justificare, quæ sit per caritatem efficax, & absolvatur per pœnitentiam*; & Hieronymus Zanchius in Miscellaneis: *Nemo adultus potest salvari sine caritate in Deum, & proximum*. In Colloquio etiam Altenburgensi an. 1568. inter alia traditum est, *Bona opera necessaria esse ad salutem*; quod & Philippus Melanchthon assentitur in Diatriba de Justif., Witembergenses, & Protestantes alii in Misena Urbe congregati an. 1548. ita ut conquerantur a Canisio, & Bellarmino pleraque paradoxa ex libris ipsorum congeri quæ ibidem non extent. Sed redarguuntur jure, meritoque: nam Flacciani, idest, Jenenses, sic a Flaccio Illyrico dicti, omnia opera perniciosa esse contendunt. Melanchthon. ut animadvertit ad art. IV. Confess. Augustanæ noster Joannes Hoffmeisterus, in Locis scribit propter solam Christi misericordiam, non propter dignitatem operum remitti peccata. Zanchium proterere studet in examine Calvinianæ ματαιολογία Hinkelmannus. Verum hanc inter partes hæreticas velitationem censemus esse logomachiam; siquidem qui necessitatem operum ad salutem concedunt, minime loquuntur de necessitate *efficientiæ*, quasi ad salutem per se gignendam, & justificationem promerendam aliquid valeant, sed de necessitate, quam Witembergenses vocant *præsentiæ*, absque concursu ad actum justificationis, quam ha-

haberi putant per solam in Christum fiduciam. Quamobrem Synodus Tridentina opportune non solum actus justificationem praecedentes commemoravit, sed etiam docuit, quod impii divina gratia excitati *ad suam ipsorum justificationem eidem gratiae libere assentiendo & operando disponantur*. Verbo dicam: Opera haeretici nequaquam negant; bona esse, habere meritum, & ad justificationem disponere, id negant.

Consulto etiam Tridentini Patres de solis adultis loquuntur. Pueri enim ad gratiam baptismatis per actus liberi arbitrii disponi non possunt: & frustra quidam haereticorum in illis praecedere putant firmam in Christum fiduciam, praeveniente usu rationis aetatem. Unde somnium illud, atque portentum? Opponentibus autem ad tollendam necessitatem dispositionis puerorum exemplum respondet S. P. Augustinus libro I. de peccat. merit. cap. 19. *Si propterea poenitentes dicendi non sunt, quia sensum poenitendi nondum habent: nec fideles dicendi sunt, quia similiter sensum credendi nondum habent. Si autem propterea recte fideles vocantur, quoniam fidem per verba gestantium quodammodo profitentur; cur non prius etiam poenitentes habentur, cum per eorumdem verba gestantium diabolo, & huic saeculo renunciare monstrantur? Totum hoc in spe fit vi Sacramenti, & divinae gratiae, quam Dominus donavit Ecclesiae. Ceterum quis ignorat, quod baptizatus parvulus si ad rationales annos veniens non crediderit, nec se ab illicitis concupiscentiis abstinuerit, nihil ei proderit quod parvus accepit?* Exemplum itaque parvulorum si non demonstrat quod in adultis ad justificationem necessaria non sit fides; neque demonstrat quod in eisdem necessariae non sint reliquae dispositiones.

Est itaque harum dispositionum prima, Fides. Hanc minime Catholici excludunt, fatentes homines justificari *ex fide, & sine fide neminem posse placere Deo*, ut ad Rom. V. & ad Heb. XI. docet Apostolus: nec ignorantes etiam Apostolis fuisse praescriptum, ut priusquam gentes baptismate tingerent, illas Evangelicis imbuerent veritatibus. Ab ipsa fide initium esse salutis, illamque donum Dei esse, ne quis glorietur, postremo Capite de H. Semipelagiana ostendi collectis ex Augustino argumentis. Putant Haeretici fidem, qua justificamur, esse fiduciam, & certitudinem, qua absque ulla haesitatione propriae infirmitatis & indispositionis certe credamus remitti nobis peccata. At recte Concilium cap. 6. fidem, a qua sumitur justificationis exordium, illam esse declarat, qua credimus *vera esse, quae divinitus revelata sunt, atque illud in primis, a Deo justificari impium per gratiam ejus, per redemptionem, quae est in Christo Jesu*. Eam autem Haereticorum fiduciam expungit seq. cap. 9. & Canone 13. Enim vero licet ad justificationem etiam spes, humilisque sine jactantia fiducia necessaria sit, quum & nobis dicatur quod olim Paralytico Mat. IX. 2. *Confide fili, remittuntur tibi peccata tua*; tamen fiducia ista in fide fundata est, quia ideo in aliquo fiduciam collocamus, quoniam credimus illum fidelem esse, ac veracem. Fiducia itaque nequit esse fundamentum salutis, neque prima ad justificationem dispositio.

Ad fidem ergo, qua in Deum credimus, timor & spes consequantur necesse est: timor, quo peccatorum nostrorum consideratione utiliter concutiamur; spes vero, per quam ad considerandam Dei misericordiam animum convertentes speremus nobis Deum propter Christum propitium fore. Ac de timore legimus Prov. XIV. *Timor Domini fons vitae*: de spe ad Rom. VIII. *Spe salvi facti sumus*. Ubi ergo per fidem intelligit homo se legem transgressum & damnationis sempiternae reum esse, Deum autem misericordem ac justum, haud ignorans non posse impium, nisi resipiscat, vitare gehennae supplicium, concutitur divinae justitiae timore; sed propriam infirmitatem, atque demeritum perpendens, ad Deum confugiens, quem scit nolle mortem peccatoris, & neminem in se sperantem deserere, cum regio Propheta, *Domine* (inquit) *ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me. Miserere mei, Domine, quoniam infirmus sum*. Ita fides timorem, timor spem, spes orationem gemitumque praecedit.

Enumerat deinde sacrosancta synodus dilectionem, qua Deum *tamquam justitiae fontem* diligere incipiamus, nec non odium, & detestationem peccatorum, denique propositum suscipiendi Sacramentum, inchoandi novam vitam, & divina mandata servandi. De his, ubi disputabimus de Sacramento poenitentiae, erit singillatim pertractandum. Sat est modo animadvertere, quod sicuti a Deo per pravam cupiditatem aversi fuimus, ita ad ipsum debemus per sanctam dilectionem converti; nam scriptum est Ezech. XVIII. 30. *Convertimini, & agite poenitentiam ab omnibus iniquitatibus vestris; & non erit vobis in ruinam iniquitas*: quibus exhortationibus plena sunt divinarum Scripturarum eloquia. Quoniam vero propositum novae vitae operibus comprobatur, nequaquam putandum est excludi a Tridentinis Patribus, praesertim in peccatoribus vetusta consuetudine gravatis, opera quaedam praeparatoria, quae debeant aliquando justificationem praecedere. Etenim hortatur Dominus improbos per Joelem II. *Convertimini ad me in toto corde vestro, in jejunio, & fletu, & planctu*; & per Evangelicas Institutiones Lucae III. ut faciant *fructus dignos poenitentiae*: & Petrus Israelitis compunctis corde Act. 2. versu 38. inquit: *poenitentiam agite, & baptizetur unusquisque vestrum in nomine Jesu Christi in remissionem peccatorum*. Hinc haud vulgares Theologi docent quibusdam peccatoribus absolutionem non esse impendendam, nisi etiam externis operibus studuerint se praeparare; quod probant auctoritate Cypriani in libro de Lapsis, ex antiqua Ecclesiae disciplina, juxta quam peccatores laboriosis operibus ante reconciliationem addicebantur, aliisque argumentationibus plurimis. Verum de his alibi. Nunc, quod institutum erat, exposuimus Catholicorum sententiam circa dispositiones ad justificationem necessarias, commonstrantes simul requiri ad illam actus liberi arbitrii.

CAPUT V.

Qua sensu affirmet Apostolus hominem gratis & per fidem justificari.

OMNEM modo haereticorum molem subvertemus, Paulinae, cui nimium fidunt, sententiae sensum ac scopum inquirentes. Tertio, & quarto capite Epistolae ad Rom. scribit Apostolus, haberi justitiam per fidem Jesu Christi, justificari impium gratis per redemptionem, quae est in Christo Jesu, & justificari per fidem sine operibus legis. Abraham non ex operibus justificatum, sed per fidem. His Apostolicis ducti momentis Sectarii nihil in impio, si fidem excipias, ad justificationem obtinendam requirunt. Ipsam quoque fidem pro suo arbitratu explanant & circumscribunt. Quum enim fide non Christi credamus Incarnationem, & quidquid nobis aut Scriptura, aut Traditio proponit, nec non virtutem signa & prodigia patrandi, propositumque bonis praemium, atque remunerationem, sicuti eadem spe remissionem peccatorum, aeternamque vitam expectamus, atque eadem virtute caritatis diligimus Deum, & proximum: dispescunt in triplicem illi fidem; *Historicam*, qua traditis mysteriis assentimur, *Miraculorum*, qua res mirandae efficiuntur, fidemque *Promissionum*, qua firmissime tenemus imputari nobis justitiam Christi. Ac fidem, per quam justificamur, non fidem *historicam*, non fidem *miraculorum*, sed esse solam fidem *promissionum* divinarum, temere pugnaciterque contendunt. Dabo itaque operam, ut primum Pauli mentem percipiamus, commonstrans ab ipso nequaquam in justificationis negotio actus liberi arbitrii, aut supra enumeratas dispositiones expungi; evertam deinde Haereticorum de sola fide *promissionis* commentum.

PROPOSITIO I. Paulus Apostolus non eo sensu docet homines justificari per fidem sine operibus legis, ut sola in Christum fiducia gratiam justificationis obtineant, neque ad hanc disponantur etiam spe, dilectione, ceterisque virtutibus.

Demonstratur 1. Hoc unum intendit Apostolus, ne Judaei ad fidem Christi conversi glorientur quod fuerint semen Abrahae, quod divinas acceperint promissiones, quod ob circumcisionem & reliqua legis opera, non per gratiam divinumque propositum, non per redemptionem, quae est in Christo Jesu, vocati fuerint ad Evangelium, dirigens in hunc scopum Epistolae ad Romanos duo praecitata capita; in quibus docet quod lex, exclusa fidei gratia, minime ad justitiam conducit, quod tam Gentium, quam Judaeorum opera, per circumcisionem atque praeputium expressa, ex fide, & per fidem, scilicet praeveniente gratia, cujus primus effectus fides est, accepta sunt illi, qui est Deus non Judaeorum tantum, sed & Gentium; quod Abraham non habet gloriam, nisi apud Deum, propterea quod non per carnis circumcisionem, sed per fidem Mediatoris factus est Pater multarum gentium. Haec sola Epistolae Paulinae lectione comperta sunt. At qui talia, & ad hunc finem pronuntiat, a Justificatione excludit duntaxat opera, quae fidem praecedunt, ac fiunt absque gratia praeveniente; sive opera legis, aut Mosaicae sint, aut naturalis, absque ulla Reparatoris fide patrata; non autem excludit opera fide directa, & facta divinae gratiae adjutorio. Paulus ergo, dum inquit hominem justificari per fidem, non ex operibus legis, minime excludit opera gratiae, timorem, spem, caritatem, poenitentiam, & novae vitae propositum.

Praeterea. Si Paulus quaecumque bona opera excludit, de nuda ac sola fide sermonem instituet, non de fide operante per dilectionem. Id vero quis sibi potuit persuadere? Principio idem Apostolus ad Galatas v. 6. ait: *In Christo Jesu neque circumcisio aliquid valet, neque praeputium: sed fides, quae per caritatem operatur*. Et id priori ad Corinth. XIII. 2. *Si habuero omnem fidem, ita ut montes transferam, caritatem autem non habuero, nihil sum*. Quo pacto putat solam fidem justificare, qui tam aperte docet fidem absque caritate nihil prodesse? Deinde ad Hebraeos XI. 17. inquit: *Fide obtulit Abraham Isaac, cum tentaretur, & unigenitum offerebat, qui susceperat repromissiones*. Fidem itaque in Abraham commendat non sterilem, & otiosam, sed cum obedientia & opere conjunctam. Recte Augustinus De Fide, & Operibus cap. 14. *Paulus non quamlibet fidem, qua in Deum creditur, sed eam salubrem, planeque Evangelicam definivit, cujus opera ex dilectione procedunt: Et Fides, inquit, quae per dilectionem operatur. Unde illam fidem, quae sufficere ad salutem quibusdam vide-*

tur,

tur; ita nihil prodesse asseverat, ut dicat: Si habeam omnem fidem, ita ut montes transferam, caritatem autem non habeam, nihil sum, &c. Et de Grat. & lib. arbitrio cap. 7. *Homines autem non intelligentes quod ait ipse Apostolus, Arbitramur justificari hominem per fidem sine operibus legis, putaverunt eum dicere sufficere homini fidem, etiamsi male vivat, & bona opera non habeat. Quod absit, ut sentiret Vas electionis, qui cum dixisset quodam loco, In Christo enim Jesu neque circumcisio aliquid valet, neque præputium, mox addidit, sed fides, quæ per dilectionem operatur. Ipsa est fides, quæ fideles Dei separat ab immundis dæmonibus; nam & ipsi, sicut dicit Apostolus Jacobus, credunt & contremiscunt, sed non bene operantur.*

Insuper cum Paulus Apostolus scribens ad Romanos affirmasset justificari hominem per fidem sine operibus, nonnulli id ita acceperunt quasi credentes in Christum, etiamsi facinorose viverent, salvi esse possent per fidem: atque ad illorum retundendum errorem Epistola Judæ, prima Joannis, & secunda Petri scriptæ dicuntur. Id quidem censet Augustinus citato cap. xiv. de Fide & Op., & lib. lxxxiii. QQ. q. 76., consentiunt veterum multi, & potest ex eo demonstrari, quod Petrus ibidem cap. 3. versu 16. ait in Epistolis Pauli esse quædam *difficilia intellectu, quæ indocti & instabiles depravant*, ipsum tamen Paulum scripsisse, ut omnes satagerent inveniri immaculati & inviolati, *secundum datam sibi sapientiam*. Ac Jacobus cap. 2. versu 21. utitur eodem exemplo Abrahami, quo inducti illi, atque instabiles abutebantur. De Paulina ergo sententia juxta Jacobi, Joannis, ac Petri doctrinam æquum est judicare. At Petrus cap. iii. hortatur nos, ut simus *in sanctis conversationibus & pietatibus expectantes, & properantes in adventum diei Domini*. Joannes de caritate & observantia mandatorum specialiter tractat; Jacobus vero sic de Abraham loquitur: *Abraham Pater noster nonne ex operibus justificatus est, offerens Isaac filium suum super altare? Vides quoniam fides cooperabatur operibus illius: & ex operibus fides consummata est?* Certe absque impietate suspicari non possumus Paulum & Jacobum pugnantia consensisse, cum uterque fuerit divino Numine afflatus, atque unus alterius mentem expresserit. Deinceps, ut ratiocinatur Augustinus eadem q. 76., *Qui putant istam Jacobi Apostoli sententiam contrariam esse illi Pauli Apostoli sententiæ, possunt arbitrari etiam ipsum Paulum sibi esse contrarium, quia dicit alio loco, Non enim auditores legis justi sunt apud Deum, sed factores legis justificabuntur. Et alio loco, sed fides, quæ per dilectionem operatur. Et iterum, si enim secundum carnem vixeritis, moriemini, &c.* Consequens ergo est, ut Paulus redarguerit Judæos se Gentibus in Christum credentibus præferentes, quasi meritis bonorum operum, quæ in lege sunt, ad gratiam Evangelicam pervenissent. At legere citatis in locis Augustinum, nec non in Psalm. 31. & 67. prope finem, ac de Civ. Dei lib. xxi. cap. 25.

Rursus demonstratur Catholica veritas testimoniis Patrum, ad justificationem etiam spem, timorem, caritatemque necessariam esse affirmantium. Clemens Alex. lib. 2. Stromatum docet, *fidem præcedere, timorem ædificare, dilectionem perficere*. Basilius in Ps. 33. ait: *Timor salutaris ad pœnitentiam ducit*. Ambrosius initio librorum de Pœnit. inquit: *Nemo potest bene agere pœnitentiam, nisi qui speraverit indulgentiam*. Hieronymus in cap. 3. Epist. ad Rom. *Non peccatorem dicit Paulus justificari per fidem, sed impium, idest non credentem*. Docent consimilia Patres alii apud Bellarminum lib. i. De Justificat. cap. xiii. Neque audiendi sunt hæretici reponentes, eos quidem omnia in fidem, sed hanc solam salutem apprehendere, non enim alias ex justificandi ineat fides, nisi quam illi caritas impetitur: quum Apostolus fidem commendet, quæ per dilectionem operatur, neque fides ipsa sit forma virtutum, sed caritas fidei ac virtutibus reliquis conferat perfectionem. Caritas quippe legis plenitudo est: qui non diligit, manet in morte: & si quis tantam habeat fidem, ut montes transferat, non tamen diligat, nihil ei prodest, quod ex dictis, atque ex iis, quæ de virtutibus alibi disputamus, arbitror manifestum.

Ut revertar ad Paulinam Epistolam, ita postremo loco ratiocinabor. Judæis observationem legis, & circumcisionem jactantibus, cur Apostolus opponit exemplum Abrahæ, repetitque verba Geneseos xv. 6. *Credidit Abram Deo: & reputatum est illi ad justitiam?* Hæc de Abrahamo prolata sunt annis xv. priusquam circumcideretur. *Priusquam enim est circumcisus, sic de eo promulgatum est, credidit Abraham Deo, &c.* inquit cum Tryphone disputans Justinus. At jam eo tempore Abraham Deo mandante exierat de terra sua, divinasque acceperat promissiones, atque, ut scribit Hom. viii. in Epist. ad Hebr. Joan. Chrysost. *meritis, & recte factis eminebat*. Declarat itaque Apostolus Christianæ fidei vim ac robur, ut non ex circumcisione Judæi ad hanc eligi promeruerint, quandoquidem ex fide Abraham justificatus sit nondum circumcisus, sed ut hæc ipsa circumcisioni, ceterisque bonis operibus intelligatur præcessisse. Forte dices: si longe ante circumcisionem ea verba prolata sunt; cur Jacobus scribit referenda esse ad Isaac immolationem? Id recte scribit. Divinæ promissiones factæ sunt Abrahamo Gen. xii. 3. quando de domo Patris sui egressus est: & confirmatæ Gen. xxii. 18. quando Isaac immolaturus montem conscenderat, in præmium utriusque singularis obedientiæ. Demonstraturus itaque Jacobus fidem Abrahami non fuisse mortuam ac solam, illam in singulari Abrahæ obedientia proponit, non repugnans Genesi, quoniam etiam post filii immolationem Abraham divinas promeruit benedictiones; neque Apostolo, quoniam & ille idem affirmat in Epistola ad Hebræos. Atque hæc magis, magisque commonstrant loqui Apostolum de fide operante, & obedientiæ adjuncta: ut dictum hactenus.

PROPOS. II. Fides, quæ est justificationis exordium, non est sola fides divinarum promissionum.

Apertissimis Scripturæ locis ostenditur. Ac primo: Fides illa Deo pergrata est, divinamque uberiorem gratiam promeretur, qua credimus divina mysteria, Trinitatem præsertim, ac Verbi Incarnationem. Fides autem illa non est fides sola promissionum, ut liquet. Igitur fides promissionum ea non est, unde sumitur justificationis exordium. Prob. ma. nam Matth. xvi. 16. Petrus ob illam fidei confessionem, *Tu es Christus filius Dei vivi*, audire meruit, *Beatus es, Simon Bar-Jona, &c.* Marci ultimo 15. ait Dominus discipulis: *Prædicate Evangelium omni creaturæ. Qui crediderit, & baptizatus fuerit, salvus erit.* Joan. vi. 69. Petrus ita Dominum allocutus est: *Verba vitæ æternæ habes. Et nos credimus, & cognovimus, quia tu es Christus filius Dei.* Joannis xx. 31. *Hæc scripta sunt ut credatis, quia Jesus est Christus filius Dei; & ut credentes vitam habeatis in nomine ejus.* Act. viii. Philippus Spadoni baptismum petenti, posteaquam illi Jesum evangelizaverat exponens Isaiæ prophetiam, ait: *Si credis ex toto corde, licet.* Apostolus ad Rom. x. 9. *Si confitearis in ore tuo Dominum Jesum, & in corde tuo credideris, quod Deus illum suscitavit a mortuis, salvus eris.* Fides, qua Petrus confessus est Christi divinitatem, quam evangelizando Apostoli disseminarunt, ob quam Christi verba & opera litteris mandata sunt, per quam credimus eumdem Christum a mortuis resurrexisse, de qua vaticinati sunt Prophetæ, est fides divinorum mysteriorum. Itaque hæc fides ad consequendam salutem disponit. Ad hæc, ut præcedenti capite diximus, qualem fiduciam in Christi Redemptione habere possumus, nisi fides præcedat, qua credamus illum esse filium Dei, & pro hominum salute incarnatum & passum? Hæc ergo fides omnium gratiarum fundamentum est, nec aliud ponere possumus, ut inquit Apostolus in 1. ad Corinth. cap. 3. & Augustinus de Fide, & Op. cap. xv.

OBJECTIONES CONTRARIÆ REFUTANTUR.

Multa quidem adversus primam propositionem objiciunt hæretici, sed possunt omnia ad tria capita reduci. Primum est, quod Apostolus ad Rom. iii. 28. docet *justificari hominem per fidem sine operibus legis*; de quo loco plura in prima propositione: & quod præterea objectant, scopus Apostoli est demonstrare justificationem gratis haberi, quoniam si quis ex operibus justificatur, *habet gloriam, sed non apud Deum*. Hinc est, quod etiam Tridentinum Concilium Sess. vi. cap. 8. definit, *nihil eorum, quæ justificationem præcedunt, sive fidem, sive opera, ipsam justificationis gratiam promereri*. Et Augustinus de Fide, & Operib. cap. xiv. num. 21. inquit: *Sciat quisque per fidem se posse justificari, etiamsi legis opera non præcesserint. Sequuntur enim justificatum, non præcedunt justificandum.* Alterum caput est, quod plura Scripturæ loca fidei justificationem, atque salutem tribuunt, ut ad Rom. i. 17. *Justus ex fide vivit.* x. 10. *Corde creditur ad justitiam.* Matth. ix. 22. *Fides tua te salvam fecit.* Et si dixeris hæc accipienda esse de fide, quæ operatur per dilectionem, extat Lucæ viii. 50. apertus textus solam fidem commemorans, nempe: *Crede tantum, & salva erit.* Quare Augustinus lib. i. ad Bonif. cap. 21. de Sanctis veteris testamenti ait: *Quantælibet fuisse virtutis antiquos prædices justos, non eos salvos fecit, nisi fides Mediatoris.* Tertium caput est, quod Patres a sola fide salutem agnoscunt. Legatur Chrysostomus Orat. de Fide & lege, Tertullianus de Baptismo, Augustinus ipse quæst. 76. ex lxxxiii. Ex his talis objectatio consurgit. Si justificationem præcederet aliqua liberi arbitrii dispositio, non esset gratia, sed merces; neque recte Scripturæ ac Patres fidei tantum ipsam justificationem tribuerent. Id omni procul dubio falsum est. Nulla ergo liberi arbitrii dispositio justificationem præcedit.

Resp. juxta Apostolum justificari quidem hominem per fidem, sed per illam fidem, quæ per dilectionem operatur; atque eo tantum sensu excludi opera, quatenus in se inspecta nullatenus ad justitiam perducunt, omnemque vim ac robur a præveniente gratia recipiunt. Explicatum id paullo supra ejusdem Apostoli, & S. P. Augustini expressissimis verbis. Affirmamus propterea hominem justificari gratis per fidem, etiamsi justificationem præcedat timor, spes, dilectio, & contritio, *Quia ipsa fides, unde incipiunt bona, quæcunque sunt, merita, gratuitum donum Dei est* inquit Epistola ad Sixtum 150. nunc 194. num. 9. Gratiæ prædicator Augustinus. *Et quia opera sunt ex fide, non ex operibus fides, ac per hoc ab illo sunt nobis opera justitiæ, a quo est fides, de qua dictum est, Justus ex fide vivit*, inquit idem

Augu-

Augustinus de Grat. & libero arb. cap. VII. num. 18. Atque recte monet Apostolus; *ne quis glorietur*; quoniam cum ipsa fides sit donum Dei, non possunt homines dicere: *Ideo accepimus gratiam, quia credimus, tanquam sibi fidem tribuentes, gratiam Deo*, inquit eo loco Sanctus Pater: quemadmodum inaniter quidam Judæorum jactabant se ad fidem Christi ob circumcisionem fuisse vocatos.

Eadem profecto mens est Tridentinorum Patrum; nam sacrosancta Synodus paullo ante ea verba, *Nihil eorum, quæ justificationem præcedunt, sive fides, sive opera, ipsam justificationis gratiam promeretur*, dispositiones, quas justificatio consequitur, enumerat. Deinde per omnia Augustino cohærens inquit: *Cum Apostolus dicit justificari hominem per fidem, & gratis, ea verba in eo sensu intelligenda sunt, quem perpetuus Ecclesiæ Catholicæ consensus tenuit, & expressit, ut scilicet per fidem ideo justificari dicamur, quia fides est humanæ salutis initium*. Illam quoque rationem addit, quam affert Apostolus, *Quoniam si justificatio gratia est, jam non ex operibus, ut idem Apostolus inquit, alioquin gratia jam non est gratia*. Cum itaque dictum illud Apostolicum non sit accipiendum de operibus a gratia Christi protectis, quibus inesse rationem meriti Synodus ipsa definit, sed tantum de iis, quæ fiunt absque prævenientis gratiæ adjutorio, a quo justificationis exordium sumendum est; sequitur apertissime Concilium, ubi ait neque fidem, neque opera justificationis gratiam promereri, aut loqui de fide prorsus informi & mortua, quæ ad justitiam nihil magis, quam donum linguarum, aut prophetiæ, aut scientiæ, si nihil adsit Christianæ dilectionis, potest conferre; aut saltem de merito *de condigno*, quo carent opera ante justificationis gratiam patrata. Legite Estium in III. & IV. caput Paulinæ ad Romanos Epistolæ.

Habent sensum eumdem verba Augustini scribentis de Fide & Op. cap. XIV. num. 21. quod opera non præcedant, sed sequuntur justificatum: opera nempe, quibus æterna vita tanquam merces rependitur. Enimvero ibidem inquit Apostolum tribuentem justificationem fidei, definire, *non quamlibet fidem, qua in Deum creditur, sed eam salubrem planeque Evangelicam, cujus opera ex dilectione procedunt*. Deinde supra cap. VIII. num. 8. ostenderat in baptizandis requiri pœnitentiam ex verbis Act. II. 38. *Agite pœnitentiam, & baptizetur unusquisque vestrum, &c.* Requirit etiam cap. IX. & seq. servandi mandata propositum. Ait præterea citato num. 21. se de hac quæstione prolixius in libro de Spiritu & litera disputasse. Quid autem hoc in loco Augustinus? Cap. IX. num. 15. ait: *Justificati gratis per gratiam. Non itaque justificati per legem, non justificati per propriam voluntatem; sed justificati gratis per gratiam ipsius, non quod sine voluntate nostra fiat: sed voluntas nostra ostenditur infirma per legem, &c.* Apertissime itaque docet Augustinus hominem gratis justificari, & opera justificationem non præcedere, quoniam prior est gratia, quam meritum; ac bona voluntas, & quidquid justificationem præcedit præsupponunt gratiam prævenientem.

Solvuntur ex dictis, quæ secundo loco objiciuntur. Dum enim Scripturæ ac Patres fidei justificandi vim tribuunt, accipiendi sunt de fide, quæ per dilectionem operatur, & in quantum fides est primum gratiæ donum, per quod cetera impetrantur. Superiori capite consimiles Scripturæ textus protulimus, etiam timorem Domini, spem, caritatem, & conversionem cordis præcipientes. Fidem ergo justificare fatemur, solam atque informem negamus ad justificationem sufficere. Oppositum sane non evincunt ea verba apud Lucam VIII. 50. *Crede tantum, & salva erit*. De salute filiæ principis synagogæ, ejusque a mortuis excitatione, non de sanctificationis gratia, illa prolata sunt: ac possunt etiam operarii iniquitatis, ut colligitur ex Matth. VII. 22. virtutes multas in Christi nomine operari, ideoque alia fides ad patranda miracula, alia ad sanctificandas animas est necessaria. Sanctus autem Augustinus dum I. libro ad Bonif. cap. XXI. ait antiquos justos nonnisi fide Mediatoris salutem consecutos, redarguit Pelagianos autumantes, quod veteres Patriarchæ salvi facti fuerint absque Christi gratia: quare per τὸ, *nisi fides*, excludit opera solius naturæ viribus facta, non auxilio gratiæ, ac per fidem in futurum Reparatorem perfecta: quod commonstrant hæc verba paullo post apposita: *Per gratiam Domini nostri Jesu Christi credimus nos salvos fieri, quemadmodum & illi: hoc vos non vultis inimici gratiæ Christi, ut eadem gratia Jesu Christi salvi facti credantur antiqui; sed distribuitis tempora secundum Pelagium, in cujus libris hoc legitur; & ante legem dicitis salvos factos esse per naturam, deinde per legem, postremo per Christum, quasi hominibus duorum superiorum temporum, ante legem scilicet, & in lege, sanguis Christi non fuerit necessarius, &c.*

Eadem plane significatione affirmarunt Patres hominem sola fide justificari exclusis operibus factis absque gratia; aut si mors, vel impedimentum aliquod superveniat, sola fide ab operum consummatione, sed non a bona voluntate, ac mandata servandi proposito sejuncta; idest, fide illa, quam Hieronymus in Dialogo Orthodoxi & Luciferiani appellat *devotam in Deum animam*, & per quam dicimur in sacris literis credere, non mente tantum, sed etiam *corde*; ut Act. VIII. 37. & ad Rom. X. 10. *In Evangelio e-*

nim voluntas quæritur, quæ etiamsi effectum non habuerit, præmium non amittit: inquit idem Hieronymus in caput XII. Matthæi. Hanc esse Augustini mentem in libro LXXXIII. quæst. Q. 76. præter ea, quæ supra ex eodem loco produximus, hæc verba confirmant: *Quod si cum crediderit, mox de hac vita decesserit, justificatio fidei manet cum illo: nec præcedentibus ejus operibus, quia non merito ad illam, sed gratia pervenit; nec consequentibus, quia in hac vita esse non sinitur*. Idem docet Chrysostomus pertractans eo loci de Latrone, qui tempus recte operandi non habuit; propriam tamen iniquitatem confessus est, & regnum Christi speravit & petiit, ut narrat Evangelica Historia, & in eloquentissima de ipso Latrone Homilia idem Chrysostomus. Inquit de hoc Latrone Cyrillus Hierosolym. Catech. XIII. *Vellet juste agere latro, sed venit mors*. Tertullianus denique loquitur de fide per caritatem formata, quam *integram* vocat. Tribus ergo hæreticarum objectionum capitibus hæc tria Orthodoxæ doctrinæ opponuntur; quibus præmissæ argumentationis explicatur major propositio, minor autem apertissime refutatur.

Argumenta, quæ urgentur ab hæreticis adversus secundam propositionem, possunt pariter ad tria capita revocari, ad exemplum Paralytici ex Evangelio depromptum, ad Apostolicam Divi Pauli doctrinam, atque ad fidei definitionem & firmitudinem. I. De Paralytico legimus Matth. IX. 2. dictum illi a Domino: *Confide fili, remittuntur tibi peccata tua*. Fides itaque, per quam delentur peccata, nihil est aliud, quam firma in Christum fiducia. II. Apostolus in prælaudata ad Romanos Epistola de fide, qua justificatus est Abraham, cap. IV. 16. ait: *Ideo ex fide, ut secundum gratiam firma sit promissio*: his verbis commendat Paulus fidem duntaxat promissionis divinæ. Addit versu 18. *Qui contra spem in spem credidit*; atque hic pariter spes firmissima designatus. Sequitur versu 20. 21. 22. *In repromissione Dei non hæsitavit diffidentia, sed confortatus est fide, dans gloriam Deo, plenissime sciens, quia quæcumque promisit potens est facere. Ideo & reputatum est illi ad justitiam*. En majori verborum expressione declaratur, quod Abraham justificatus sit ob fidem plenissimam, & certam sine animi fluctuatione fidentiam. III. Fidem ita nobis describit idem Apostolus in Epistola ad Hebræos cap. XI. 1. *Est autem fides sperandarum substantia rerum*; ubi Græcum vocabulum ὑπόστασις, *substantia*, commonstrat fiduciæ constantiam, ac firmitatem: de qua etiam Jacobus cap. I. 6. inquit: *Postulet autem in fide nihil hæsitans*; ubi ostendit fidentiæ firmitudinem a Deo omnium gratiarum dona impetrare. Exemplum itaque, Evangelium, doctrina Apostolica, ipsaque Fidei natura ac potestas demonstrant, quod justificationis exordium e sola fide divinarum promissionum sit repetendum.

Resp. ad I. nos pariter, ut diximus cap. præcedenti, spem & fidentiam exigere ad justificationem obtinendam; cum Tridentina Synodus iisdem verbis Matth. IX. *Confide fili, remittuntur tibi peccata tua*, doceat sess. VI. cap. 6. disponi ad justificationem impios, dum peccatores se esse intelligentes, a divinæ justitiæ timore, quo utiliter concutiuntur, ad considerandam Dei misericordiam se convertendo, in spem eriguntur fidentes Deum sibi propter Christum propitium fore. *De hac dispositione scriptum est* (inquit ibidem sacrosancta Synodus), *Accedentem ad Deum oportet credere, quia est, & quod inquirentibus se remunerator sit. Et, Confide fili, remittuntur tibi peccata tua*. Negamus tamen probari exemplo Paralytici, quod initium justificationis sit fides *promissionum*, & quod hæc debeat in nobis excludere omnem formidinem. Cur enim tanta in Paralytico, & in iis, qui eum ad Christum adduxerant, spes & fiducia, ut una cum grabato submitterent illum e tecto; nisi quia Redemptoris fama longe, lateque diffusa, & accedente fidei illustratione, credebant revera ipsum esse Christum, & omnipotentia esse præditum? Hæc ergo spes, hæc fiducia non fuit collati beneficii prior caussa, quia jam fidem Christi ex audita conceperant. Quod si potuit paralyticus omnem exuere dubitationem, quoniam sine verborum ambiguitate Dominus illi impendebat remissionem peccatorum; non est idem affirmandum de nobis, quibus non tribuit absolutionem ipse Christus videns, ut in paralytico, fidem nostram, spem, animique dolorem, sed absolutionem nobis impendunt Sacerdotes, quos latet interior cordis nostri contritio; ideoque non expellunt a nobis omnem prorsus formidinem. Ergo paralytici exemplum perperam opponitur ab hæreticis.

Idem asserendum est de verbis Apostoli, quorum sensus liquet ex præcedentibus responsionibus. Ait enim Paulus firmam esse promissionem *ex fide*: quia ad Christi hæreditatem non solum vocantur Judæi, quorum Abraham est Pater secundum carnem; sed etiam Gentes, qui per fidem reputantur in semine; ideoque promissio facta Abrahæ etiam super nos confirmatur, quia non per circumcisionem, sed per fidem dictus est *Pater multarum gentium*. Quid hæc, quæso, ad inanem fiduciam hæreticorum, quum Apostolus in genere tantum affirmet factam promissionem *omni semini*, non autem singulos in individuo posse firmiter credere, se nactos esse gratiam Abrahæ semini repromissam? Quod addidit, *Contra spem in spem credidit*, significat tantum

Abraham præter *spem naturæ* credidisse se consecuturum a Domino sobolem, tametsi erat corpus ejus emortuum, cum fere centum esset annorum, & emortua pariter esset vulva Saræ, ut ipse Apostolus ibidem ait. Atque his confirmat, quæ supra dixerat, nonnisi per gratiam, & per fidem constitui Abrahami posteros, adversus Judæos carnalem propagationem, & carnis circumcisionem jactantibus. Ea autem, quæ sequuntur versu 20. & sequentibus, retorquentur in Adversarios. Primo, quia per Apostolum, Abraham *non hæsitavit diffidentia*, sed credidit nasciturum sibi filium, cum fere centum esset annorum, quoniam plenissime sciebat posse Deum facere quæcunque promisit; non fuit ergo fidentia Abrahami initium justificationis ipsius, sed potius effectus fidei, qua in Dei veracitatem, & omnipotentiam credebat. Deinde huic fidentiæ accesserat obedientia, qua jam ambulaverat coram Domino, & exierat de cognatione sua; quomodo ergo hæc sola fiducia Abrahamum justificavit? Præterea si Abraham non hæsitavit diffidentia, quia tam aperte Deus ei revelavit futurum, ut Sara nonagenaria pareret filium; quo pacto seclusa revelatione divina potest haberi firmissima sine ullo timore fiducia? Demum si Apostolus de fide, qua Abraham credidit Deo prænuntianti partum Saræ, Gen. xvii. cum esset annorum 99. ait: *Ideo reputatum est illi ad justitiam*; ergo idem Apostolus non loquitur de prima Abrahami justificatione, & hæc recipit augmentum, quod hæretici negant, quia de ipso Abraham dictum est, *Credidit Abraham Deo, & reputatum est illi ad justitiam*, Genes. xv. 6. cum ageret annum ætatis suæ 84. Sed de justitiæ certitudine atque incremento plura cap. ultimo.

Postremum argumentum nihil probat, & in hæreticos retorquetur. Si consulamus Græcos Patres, fides dicitur ὑπόστασις ἐλπιζομένων, *sperandarum rerum substantia*, metonymice, in quantum præstat ut menti firmiter hæreant quæ non videntur, & nondum subsistunt, ut est resurrectio mortuorum, & immortalitas corporum. Ita Chrysostomus, Theophylactus, & Theodoretus in caput xi. Epist. ad Hebr. nec repugnat Augustinus Tract. lxxix. in Joannem. Alii ita hunc locum interpretantur, ut fides sit spei nostræ basis & fundamentum. Jacobus docet, ut orans Deum non sit hæsitans, nihil disceptans de fide, &, quemadmodum habet Græcus, [illegible], diudicans, atque in dubium revocans Dei potentiam, & promissionem. Profecto neque ex his inferri aut solam fiduciam justificare, aut orantem Deum non posse de propria conscientia turbari ac timere.

C A P U T VI.

Exponitur Hæreticorum, atque Catholicorum de bonis operibus, illorumque meritis dogma.

HÆRETICORUM circa bona opera hæc est sententia. Omnia hominum opera, si in sui dignitate censeantur, nihil esse aliud, quam sordes & inquinamenta. Ita habet libro iii. Instit. Calvinus. Et Lutherus pariter ait, [illegible], justum in omni opere bono peccare. Moventur illi ex quo nemo possit in hac vita perfecte legem implere, ut divina Scriptura, & Patres omnes testantur. *In multis offendimus omnes*, inquit cap. iii. Jacobus, & Salom. viii. primi Regum, *Non est homo, qui non peccet*. Justitias nostras panno menstruatæ æquiparari a Propheta, diximus supra cap. . Etiam justis quotidiani esse, *Dimitte nobis debita nostra*, demonstratum est cap. 6. præcedentis libri. Ex Græcis Patribus, non esse aliquem inter homines, qui non delinquat, docet in xi. caput ad Rom., et viii. Epist. 1. ad Corinth. Chrysostomus. Ex Latinis Cyprianus in Exposit. orat. Dominic. August. de Peccat. merit. lib. 2. cap. 7. Greg. lib. ix. moral. cap. 26. Horum autem, aliorumque testimonia tam aperta sunt, ut nequeant in dubium revocari.

Catholici e contra plura dari opera, quæ nullatenus peccata sunt, longe meliori sensu propugnant, ac talia esse censent illa omnia, quæ a nobis fiunt secundum legis præcepta, neque a malæ cupiditatis radice proficiscuntur. Id probant literarum sanctarum, ac Patrum auctoritate fulti. *Respexit Deus ad Abel, & ad munera ejus*, ut legitur cap. iv. Gen. idest, *grata hæc habuit, ac laudavit*; quemadmodum exponit Hom. 18. Chrysostomus. Dicitur Noe cap. 6. *invenisse gratiam coram Domino*; ac deinceps alii Patriarchæ dignis laudibus celebrantur. Job appellatur cap. 1. *homo simplex & rectus, timens Deum, ac recedens a malo*. Ait de seipso David Ps. 118. *Ab omni via mala prohibui pedes meos*. Magdalena Christi pedes inungens dicitur Matth. 26. *bonum opus operata*. Paulus ad Titum iii. dicit fidelium opera *bona & utilia hominibus*. Jacobus cap. 2. repetit justificationem ab ipsis operibus. Patres quidem omnes ad bene operandum nos vehementer hortantur; Justinus disputans cum Tryphone, Irenæus lib. iv. H. 71. Chrysostomus Hom. 30. in Joan. Augustinus toto libro de Fide & Operibus. Fieri hujusmodi hortationes ut magis sceleribus inquinemur, superat rationem ac fidem nostram.

Momenta sane hæreticorum difficile non est refutare; si advertas aliud esse, hominem quamvis justum aut negligentia, aut alia caussa, dum etiam sanctis operibus incumbit, plura venialia peccata committere; aliud sancta opera vel a mala radice procedere, vel esse legis, præceptorumque transgressiones, vel esse inspecta dignitate sua damnabilia. Hoc postremum jure negamus; quoniam quisquis recte operatur, ducitur spiritu Dei, servat mandata, redditque se dignum remuneratione & corona. At primum non diffitemur; nam a radice alia, a qua minime emittuntur opera bona, idest ab infirmitate atque ab inhærente concupiscentia, facile oritur defectus aliquis, pro quo nobis divina misericordia est continuo imploranda. Hac ratione in multis omnes labimur, & oramus quotidie, *Dimitte nobis debita nostra*: sed vide præcedentis libri caput 2. ac 6. Porro quod inquiunt Heterodoxi, quodlibet peccatum, quantumvis minimum, penitus justitiam labefactari, diluetur libro xxi. cap. 8. ubi demonstrabimus dari peccata natura sua venialia. Locus Isaiæ lxiv. expositus est paullo supra cap. 3. Ibidem præterea propheta commendat justorum opera, dum ait versu proximo: *Occurristi lætanti, & facienti justitiam: in viis tuis recordabuntur tui*. Prior itaque hæreticorum assertio, quod omnia opera hominum inquinata sint, merito a Tridentina Synodo fuit proscripta sess. vi. can. 25. meritoque a nobis refellitur.

Altera hæreticorum propositio est, bona opera non esse ad salutem necessaria: quod Novatores solent diversa ratione explicare. Nam quidam autumant justum non adstringi ad præceptorum observationem; quod scriptum sit ab Apostolo 2. ad Corinth. v. *Ubi spiritus Domini, ibi libertas*: & 1. ad Timot. 1. *Justo non est lex posita*. Verum hæc, & consimilia ita sunt accipienda, ut justi non coacte, sed libenter impleant mandata, ut exponam cap. 2. libri proximi. Hanc ergo hæreticorum assertionem nunc omitto. Flacci, Jenensium, & Hinkelmanni opinio, quod bona opera ad salutem nullo pacto sint necessaria, ut vidimus cap. iv. rejicitur a ceteris Protestantibus. Hanc necessitatem bonorum operum confessi sunt in Confess. Saxonica, de qua legendus Du-Hamel Tom. 3. pag. 796. Videtur mihi Gerardus Vossius in Thesibus habitis in Academia Leidensi omnem suorum fraudem detegere. Is inquit bona opera esse homini Christiano triplici nomine necessaria, primo ut Christum glorificet, deinde ne ob bonorum operum neglectum amittat bonam conscientiam; tandem ut proximum caritatis officiis studeat lucrifacere. Negant igitur necessitatem bonorum operum, quasi his apprehendatur vita æterna, quam nulla ratione bonis operibus hominem justum promereri opinantur.

Ergo doctrinam illorum, qui bona opera prorsus rejiciunt, sensu unanimi Catholici omnes repellunt. Docentur invictissimis argumentis. Primum est, quod nobis ut bene operemur præcipitur, Is. 58. Matth. 5. Marc. 8. Joan. 15. ad Coloss. 3. atque in omni fere Scripturarum sanctarum pagina. Sufficit animadvertere, quod non sit amicus Christi, qui ejus mandata non servat, dicente eodem humani generis Reparatore apud Joan. 14. *Si diligitis me, mandata mea servate*. Quare sapienter unumquemque commonet beatus Jacobus cap. 1. *Estote factores verbi, & non auditores tantum, fallentes vosmetipsos*. Alterum argumentum est, quod fides sola ad salutem non sufficit, dicente eodem Apostolo in hujus sequenti capitis, *Fides sine operibus mortua est*. Plura huc spectantia fuerunt in articulo superiori producta. Tertium argumentum est, quod vita æterna nonnisi bonis operibus rependitur, summus enim Judex Matth. 25. dicturus est electis: *Possidete paratum vobis regnum a constitutione mundi. Esurivi enim, & dedistis mihi manducare, &c.* De iniquis vero S. Petrus in altera Epistola cap. 2. *Melius erat illis non cognoscere viam justitiæ, quam post agnitionem retrorsum converti ab eo, quod illis traditum est, sancto mandato*. De quo, aliisque Scripturarum locis, legendus est Augustinus capite de Fide & Operibus quarto ac vicesimo. Postremum argumentum peti potest ex Patrum traditione. Nam Chrysostomus orat. v. adv. Anomœos ait: *Dogmatum salubritati adjiciamus illam, quæ in vita & operibus est, puritatem, ne dimidiata tantum habeamus ea, quæ ad salutem perducunt*. In Epistolam ad Romanos cap. viii. *Fieri non potest, ut salvetur, qui post fidem torpescit*. Et libro iv. de Sacerd. *Nihil lucri ex sana fide, si vita sit corrupta*. Ambros. in cap. iv. Epist. ad Hebræos, *Non sufficit fides, sed debet addi vita fidei condigna*. Augustinus cap. viii. de Grat. & lib. arb. eos reprehendit, qui putant asserere Apostolum scribentem ad Romanos: *Sufficere homini fidem, etiamsi male vivat, quod absit, ut sentiret Vas electionis*. Magnus Gregorius in Epist. ad Francorum Reges Theodoricum, & Theobertum: *Sine actibus, fides meritum non habet, beato Jacobo attestante, qui dicit, Fides sine operibus mortua est*. Atque huc spectant omnia, quæ dicta sunt capite præcedenti. Quum hæc satis aperta sint, & consentientem habeamus magnam Adversariorum partem, minime negantium bonorum operum necessitatem, totum, ni fallor, dissidium in hoc situm est, quod hæretici denegent homines per bona opera posse aliquid promereri, & ad æternam vitam illa tantum requirant, vel quatenus sunt signa fidei, vel ob triplicem rationem superius a Vossio explicatam; Catholici autem firmiter teneant ipsam æternam vitam bonis operibus ut caussæ meritoriæ a Deo promitti, atque rependi.

Quam-

Quamobrem puto hæc perpauca tali methodo atque ordine de necessitate operum a me exposita sufficere ad dirimendam omnem in hac materia controversiam, si accurate attendantur quæ de operum merito nunc proponam.

DE MERITO.

Ut a ratione nominis exordiar; Calvinus in III. Instit. cap. 15. nomen meriti ait fastuosissimum esse, a Scripturis extraneum, & ab aliquo *Sophista nebula* inductum. Nimium profecto in Scholasticos homo iste excandescit, rabula ipse, ravusque latrator. Ajebat Hugo Grotius in Animadversiones Riveti Artic. 6. de hoc vocabulo meriti, *Voces ab omni antiquitate usurpatas commode interpretari, non autem morose rejicere, piæ est modestiæ*. Jam unde Meriti nomen derivatum sit, Calvino demonstretur. Illud accepimus ex sacris literis: ex Eccles. XVI. *Omnis misericordia faciet locum unicuique, secundum meritum operum suorum*: ex innumeris aliis locis, quæ commemorant justorum *mercedem*, capite proximo proferendis. Unde enim præmium, quod datur pro labore, *merces* dicitur, nisi *a merendo*? Eadem voce usi sunt fere omnes Ecclesiæ Patres, Cyprianus de Præceptis Eccles. inquit: *Præceptis obtemperandum est, ut accipiant merita nostra mercedem*. Ambros. I. de Officiis cap. 15. *Meritorum præmia remanent post mortem*. Augustinus Epist. ad Sixtum: *Vita æterna meritis præcedentibus redditur*. Meriti ergo nomen nobis Dei verbum ac Patrum sententiæ tradiderunt.

At quoniam Calvinus parum sibi constans postea inquit vetustos Ecclesiæ Scriptores hujus voculæ abusu materiam erroris posteris tribuisse, vindicato *Meriti* nomine, de ipsa jam re disseramus. Nos meritum hac definitione describimus: *Meritum est bonorum operum, quæ sunt ex gratia, quædam dignitas aut præstantia, ob quam illis sive ex decentia, sive ex justitia rependitur aliquod præmium pertinens ad vitam æternam*. Diximus *ad vitam æternam*; nam bona temporalia, cum bonis æque ac malis communia sint, nequeunt esse bonorum operum retributio, nisi sub ea tantum ratione, quod ad salutem æternam possunt auxiliante gratia ordinari, valuti dum quis utitur divitiis eleemosynam largiendo, corporis animique valetudine, orando, atque exercendo pietatis, aliarumque virtutum officia. Diximus etiam, *quæ sunt ex gratia*; quoniam, ut constat ex disputationibus adversus Pelagianam ac Semipelagianam hæresim, nullum sine gratia opus aut fidem, aut justificationem, aut æternam vitam promeretur. Diximus præterea, sive, *ex decentia, sive ex justitia*; quippe non omne meritum talem habet dignitatem, ut illi merces ac præmium servata æquitate debeatur, sed complura sunt imperfecta & exigua, quibus præcedentibus dona largitoris ob profusam ejus liberalitatem solent rependi; ut dum bonæ voluntatis conatibus retribuitur gratia operationis, huic vero justificatio.

Duplex propterea *meriti* genus distinguimus; quorum unum appellatur *meritum de condigno*; alterum *meritum de congruo*. Meritum *de condigno* est illud, cui ex justitia retribuitur æterna vita; atque locum habet in solis justificatis, & *habitualem* gratiam supponit. De hoc merito ait Apostolus ad Tim. IV. *Reposita est mihi corona justitiæ*. At meritum *de congruo* illud est, cui ex sola decentia remuneratio confertur: & tale meritum habetur etiam in peccatoribus, dum gratia præveniente excitati, fide, spe, & dilectione ad justificationem disponuntur. De hoc merito loquuntur Concilia & Patres, dum definiunt contra Pelagianos: *Gratiam non dari secundum merita nostra*; ut demonstravimus supra libro XIV. de H. Pelag. cap. 12. Non sunt hæc nomina, *Meritum de congruo*, & *Meritum de condigno*, alicujus recentioris Scholastici commentatio; cum iisdem utatur etiam Guilalmus Arvernus apud Isacium Habertum in Theologia Græcorum Patrum pag. 445. Floruit autem Guilelmus circa annum 1243. duobus integris sæculis, antequam Lutherus & Calvinus ad Religionis, & Christiani nominis dedecus nascerentur. Ac meritum *de condigno*, quod proprium meritum est, etiam ea sacris litteris nomen accepit, ubi dicitur operarius *dignus mercede sua*, Matth. X. & qui non sunt inquinati, appellantur *digni* ut cum Agno ambuleat *in Albis*, Apoc. III. Meritum vero *de congruo* necessum fuit, ut a priori distingueretur, & Pelagiana præsertim dogmata secernerentur a Catholicis, hoc ipso vocabulo, aut alio consimili designare. Id nos, dum pronuntiamus vocem *meriti*, volumus insinuare auditoribus.

Hæretici merendi vocabulum prorsus damnare non audent, eoque utuntur in Confessionibus suis, ut liquet ex Harmonia Confess. sect. 9. Respuunt tamen illud, tanquam ambiguum, & superbiæ nomine periculosum. Atque ad rem quod attinet, statuunt falso, & impie sentire, quotquot bonis operibus censent æternam vitam retribui justitiæ debito. Hoc est præcipuum inter nos, illosque dissidium, in quo an nostra, an illorum melior sit caussa, nequit definiri, nisi attendantur necessariæ ad meritum conditiones.

OPERIS MERITORII CONDITIONES JUXTA DOCTRINAM HÆRETICAM.

Quatuor sunt conditiones, quas requirunt hæretici, ut bona opera possint mereri vitam æternam; illasque præ ceteris enumerant, atque exponunt Forbesius de Justificat. lib. V. cap. 3., & Vossius disput. IV. Leidensi. Prima conditio est, inquiunt, quod opera sint undequaque perfecta, tam graduum, quam partium ratione. Videtur hæc conditio consentanea rationi, eo quod justitia postulet inter datum atque acceptum æqualitatem. Præterea si opera bona non merentur *ex condigno* justificationem, quia sunt imperfecta, neque habent eamdem dignitatem; multo minus promereri poterunt vitam æternam, quum hæc sit ipsa justificatione longe perfectior. Victoriam canit Vossius ob quamdam Joannis Feri sententiam in Act. cap. XV. *Apostoli concludunt, quod fides justificat, non opera, neque lex. Cur fides? Quia innititur gratiæ, & misericordiæ Dei, promissis Dei, meritis Christi. Cur non justificat lex? Quia nemo eam servavit. Cur non opera? Quia imperfecta sunt. Hæc quidem summa totius Concilii Apostolici*.

Hanc priorem conditionem perperam statuere nituntur. Quamquam enim opera in se spectata, atque, ut Scholastici loquuntur, *materialiter*, imperfecta sint, & justus sæpenumero in venialia crimina prolabatur; ut per bona opera vitam consequatur æternam, sat est, quod justus operans habeat per gratiam *habitualem* tantam dignitatem ac perfectionem, ut per illam opera possint cum promissa mercede æquiparari, ac sint æternæ vitæ quasi radix & semen. Nam etiam Christi passio, si tantum attendas patibulum Crucis, sanguinisque effusionem, finita est, nec omnium Martyrum excedit cruciatus; at inspecta tamen dignitate personæ, omnem exaltationem promeruit, & magis efficax fuit, quam passiones Martyrum universorum. Ergo non opera justorum quantum ad solam officiorum exhibitionem spectanda erunt, sed quantum ad excellentiam virtutis illis dignitatem tribuentis. Minimum quidem est semen quercus, at producit proceram arborem: & aqua suapte natura per meatus terræ dilabitur, sed in canali compressa adscendit ad altitudinem scaturiginis. Reperitur in justo Spiritus sancti charisma, atque *semen Dei manet in eo*, 1. Joan. 3. in eo pariter est *fons aquæ salientis in vitam æternam*, Joan. 4. Igitur ad hæreticorum argumentum petitum ex definitione justitiæ, etsi responderi posset cum D. Thoma in 2. dist. 27. art. 3. non reperiri inter Deum & creaturam justitiam *commutativam*, quæ exigit inter datum, & acceptum æqualitatem, sed solam justitiam *distributivam*, quæ postulat solam condignitatem proportionis servandæ in distributione præmiorum, ita, ut majori merito major compensatio, minori minor retribuatur; respondeo dari inter bona opera, & vitam æternam, æqualitatem, non *entitatis*, sed virtutis. Id non valet de operibus, quæ præcedunt justificationem; quoniam in iis deest principalis conditio ad meritum *de condigno*, idest, status gratiæ sanctificantis. Joannis Feri doctrinam ab Hispanis Censoribus in Complutensi editione pluribus in locis castigatam non tenemur amplecti. Locus tamen, quem Vossius tanta confidentia objectat, accipiendus est de operibus sine gratia patratis, quæ *gratiæ & meritis Christi* non innituntur, quemadmodum commonstrat verborum ac sententiarum antithesis.

II.

Altera ad meritum conditio juxta hæreticos est, quod opus meritorium sit prorsus indebitum, quia sub meritum non cadunt ea, ad quæ obstringimur. Conditionem illam requiri putant, quoniam Christus Lucæ XVII. 10. inquit: *Cum feceritis omnia, quæ præcepta sunt vobis, dicite: Servi inutiles sumus; quod debuimus facere fecimus*. Deinde Theophylactus in hunc locum ait: *Servus si non operabitur, dignus est multis plagis: cum autem operatus fuerit, contentus sit quod plagas effugerit*. Præterea Bernardus in libro de quadruplici debito docet sic opera nostra deberi Deo, ut posset illa citra præmii spem exigere a nobis. Addunt exemplum, quoniam subditus non meretur, si præstet principi obedientiam; nec filius, si parentibus debitum exhibeat obsequium.

Verum & hæc conditio male constituta est. Si enim admittatur; nec opera Christi fuerunt meritoria, propterea quod debebat ipse quoque præcepta Patris implere. Oportet ergo in bonis operibus distinguere ipsorum debitum a merito bonæ voluntatis: cum enim Deus hominem condiderit liberi arbitrii, ac dominum suorum actuum, neque ad bene operandum quemquam impellat necessitate; habetur ratio meriti non a conditione servili, sed a dominio liberæ voluntatis. Ac ideo in his, quæ necessitate fiunt, nihil esse meriti non solum fatemur, verum etiam contra Jansenianos tanquam dogma fidei argumentis pluribus demonstravimus. Itaque allatum servorum, filiorumque exemplum in hæreticos retorquetur. Negamus enim illos nihil promereri dum jussa dominorum, atque parentum libera voluntate exequuntur. Merentur plane; & magis filius,

quam servus; quia licet plus debeat patri, majori amore & alacritate mandatis ejus obtemperat. Caussa itaque meriti non est opus quod debetur; sed operis quod debetur libera & non coacta executio. At ad textum Lucæ respondendum est modo. Ipsum duplici ratione adversus Heterodoxos urgere possumus. Ait Evangelista: *Cum feceritis omnia, quæ præcepta sunt vobis*; igitur omnia præcepta servari possunt. Addit: *Quod debuimus facere, fecimus*; igitur qui servat præcepta non peccat, sed facit quod debet. Debemus autem dicere etiam post præceptorum observationem, *Servi inutiles sumus*; primum quia ex opere nostro nihil Deo accessit utilitatis & lucri: deinde quia nullum bonum opus propriis viribus sine gratia auxiliante potuissemus efficere: insuper quia cavendum nobis est, ne consurgat ex bonorum operum æstimatione tumor superbiæ: ulterius quia poterat nobis Deus mandata proponere, nulla repromissa mercede: quo sensu loquuntur Theophylactus ac Bernardus. Vulgatis his responsionibus addo, Christum apud Lucam exemplo servi, qui tantum imperata domini facit, hortari Apostolos cupientes fidei virtutisque augmentum ad sollicitudinem ac vigilantiam, ne ad instar servorum nutum ac præceptum attenderent; cum sit inutile operari invito animo, voluntatis autem bonæ indicium sit studiosa solicitudo. Sic & Petrus hortatur Pastores Ecclesiæ Ep. 1. cap. v. 2. *Pascite, qui vobis est, gregem Dei, providentes non coacte, sed spontanee secundum Deum: neque turpis lucri gratia, sed voluntarie*. Consimilem habet sententiam Chrysostomus in 1. ad Corinth. ix. 18. ac Plautus Sticho:

Qui manet ut moneatur semper servos homo officium suum,
Nec voluntate id facere meminit, servos is habitus haud probu' est.

Denique hortatur Dominus etiam ad perseverantiam; nam servus *inutilis* hic, & Matth. xxv. 30. idem est ac *cessator*, vertente Syro apud Grotium בטילא. Qui ergo mandata servaverit, non coacte, sed voluntarie, ac perseveraverit usque in finem, non erit servus inutilis, sed audiet a Domino: *Euge serve bone, & fidelis, &c.* Matthæi xxv. 21.

III.

Tertiam Bonorum operum merita, juxta hæreticos, conditionem habere debent, ut illa plane vel imprimis sint nostra, non ejus, a quo expectamus mercedem. Bona autem opera, licet sint a nobis tamquam a voluntario instrumento, sunt principaliter Dei: quod ostendit testimonium illud Apostoli 1. ad Corinth. xv. 10. *Amplius quam omnes illi laboravi, non ego, sed gratia Dei mecum*. Hinc vita æterna dicitur *Gratia* ab eodem Apostolo ad Rom. 7. atque ab Augustino in Epist. ad Sixtum, de Grat. & lib. arbitrio cap. 8. in Enchirid. cap. 107. in Psalm. 70. Enarrat. 2. & aliis in locis. Gloriantur propterea Novatores, quod sibi consentiant Paulus Apostolus, & magnus Hipponensis Antistes.

In hac quoque conditione assignanda labuntur errore maximo. Opus patratum a gratia nostrum esse negant immerito. Est quidem rationalis creatura instrumentum Dei, sed animatum, liberum, se movens, propria præditum potestate, & potens dissentire gratiæ illum moventi atque excitanti. Opus ergo meritorium debet etiam nostrum reputari. Demonstrant id apertissime Evangelicis verbis, apud Joannem xv. 5. ubi Salvator ait: *Ego sum vitis, vos palmites: qui manet in me, & ego in eo, hic fert fructum multum; quia sine me nihil potestis facere*. Arescentem palmitem, atque a vite recisum non germinare uvas, atque impium non manentem in Christo æternam vitam non promereri, certissimum quidem est, dicente Domino, *Sine me nihil potestis facere*; sed uvas non produci a palmite, licet nequeat *ferre fructum a semetipso, nisi manserit in vite*; a justo nimirum non ferri fructum bonorum operum, repugnat dominicæ sententiæ, *Hic fert fructum multum*. Hac eadem vitis & palmitis similitudine usi sunt Tridentini Concilii Patres apud Pallavic. lib. viii. cap. 4. addito experimento, quo si uvæ nigræ palmes inseratur viti uvæ candidæ, uvam inde prognatam nigram esse conspicimus: ideoque trahit uva certam qualitatem etiam a palmite. Attulerunt ibidem Jurisconsulti legem, quæ incipit, *Servi electione*, tit. de Legat. & Fideicommiss. & alteram, cujus initium est, *In re communi*, tit. de Servit. Urb. præd. pronuntiantes, *Id quod non est tantummodo meum, sed mihi cum alio commune, meum absolute dici potest*. Allata ibidem fuerunt & verba Cælestini Papæ in Epist. ad Episcopos Galliæ, Augustini in Psalm. 145. Basilii in Summa Moralium cap. 4. diserte asserentium bona opera a nobis fieri, licet non sine gratiæ supernaturalis inspiratione. Ne repetamus omnia, arbitramur satis esse, si cum magno Augustino de Grat. & lib. arbitrio c. 16. dixerimus: *Certum est nos mandata servare, si volumus: certum est nos velle cum volumus: certum est nos facere cum facimus*. Itaque præparari voluntatem nostram a Domino, ipsumque per gratiam prævenientem facere ut faciamus, bonorum quoque operum caussam principem Deum esse, absque repugnantia concedimus: eadem autem opera nostra non esse, utilia non esse, meritoria non esse, jure meritoque negamus.

Ne glorientur hæretici tam audacter Pauli Apostoli, & Hipponensis Episcopi patrocinio; observandum est vitam æternam recte dici mercedem simul & gratiam. *Gratia* est, si ad divinam prædestinationem referatur, qua Deus statuit electis conferre gratiam, sine qua recte agere & perseverare non possent; *merces*, si referatur ad justitiam, qua recte agentes & perseverantes coronat. *Gratia*, si attendatur quod opera bona præcedit; *merces*, si quod illa consequitur, inspiciatur. Apostolus ad Rom. vi. postquam demonstravit quomodo fuimus servi peccati, cujus stipendium est mors, inquit: *Gratia autem Dei vita æterna*; sed ad Timoth. iv. postquam ait se cursum suum consummasse, addidit, *Reposita est mihi corona justitiæ*. Itaque Gloria, si spectetur quod fuimus ante electionem secundum propositum, *gratia* est; si attendatur consummatio bonorum operum, *corona justitiæ*. Nam in electione ac præparatione gratiæ nihil quod nostrum sit possumus invenire; at servata lege, inveniemus aliquid nostrum, nimirum obedientiam. Atque hæc est Doctrina Augustini in locis, quæ objectant hæretici, probantis contra Pelagianos gratiæ prævenientis necessitatem. *Ipsa vita æterna* (inquit citata Epistola ad Sixtum) *meritis præcedentibus redditur; tamen quia eadem merita, quibus redditur, non a nobis parata sunt per nostram sufficientiam, sed in nobis facta per gratiam, etiam ipsa gratia nuncupatur, non ob aliud, nisi quia gratis datur: nec ideo, quia meritis non datur, sed quia data sunt & ipsa merita, quibus datur*. Plura ibidem S. Doctor, quæ repetit de Gratia & libero arbitrio capite ix. & de Corrept. & Gratia cap. xiii. demonstrans vitam æternam esse mercedem, quia redditur bonis operibus; licet sit gratia, in quantum Deus bona opera in bonis operatur. Neque asserere possumus solam gratiam operari, non liberum arbitrium, propterea quod scribat Apostolus, *Non ego, sed gratia Dei mecum*. Quomodo enim hanc hæreticam interpretationem patiuntur proxima verba, *Amplius, quam omnes illi, laboravi*? Quomodo ait Paulus, *Gratia Dei mecum*, nisi & ipse sit operatus? Hoc unum ergo demonstrat, nihil se fecisse absque divinæ gratiæ auxilio; quo sensu Matth. x. 20. legitur: *Non enim vos estis qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri, qui loquitur in vobis*, non quod Apostoli minime loquerentur, sed quia loquebantur, *prout Spiritus sanctus dabat eloqui illis*. Act. ii. 4.

IV.

Quartam operis meritorii conditionem parum a prima dissimilem hæretici hanc esse ajunt, ut opus non tantum sit dignum atque perfectum, sed etiam habeat cum mercede proportionem æqualitatis; quod probare nituntur ex idea justitiæ, atque ea Apostolica sententia ad Rom. viii. 18. *Non sunt condigna passiones hujus sæculi ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis*. Verum hæc ex supradictis refelluntur; sive dixeris mercedem bonorum operum non spectare justitiam *commutativam*, sed ad *distributivam*; sive distinctionem feceris inter id quod spectat ad officium operis, & quod attinet ad principium, & dignitatem ortam ex gratia *habituali*, quæ est propter inhabitantem Spiritum sanctum participatio divinitatis, constituitque hominem justum filium Dei & hæredem, ei tribuens æternæ vitæ arrham, & pignus. Atque hoc postremum assertum nos probamus, non denegantes inter Deum & hominem etiam justitiam *commutativam*, dummodo non sit sermo de illa justitia, quæ mutuæ utilitati, qualis inter homines intercedit, conjuncta est, & de qua accipiendum esse Divum Thomam contendunt haud vulgares Theologi. Eadem responsione sententiam Apostolicam explicamus. Non sunt utique passiones hujus sæculi spectatæ in seipsis condignæ, ut æquiparentur futuræ gloriæ; illæ quippe leves sunt & finem habent, & merces est bonorum omnium aggregatio nunquam fini, aut vicissitudini subjecta. Digna tamen est hujus sempiternæ mercedis retributio, si attendamus illum, qui patitur, esse filium Dei, & hæredem, eique repromissam esse conglorificationem cum Christo, dummodo cum Christo compatiatur. Quare ait Apostolus eodem loco: *Si autem filii, & heredes, hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi; si tamen compatimur, ut & conglorificemur*. Videsis 2. Epistolam ad Corinth. iv. 17. Verbo dicam: non est æquiparatio inter opus atque mercedem, spectata operis substantia; concedo: inspecta sanctificantis gratiæ, unde meritum proficiscitur, dignitate; id nego.

Addunt nonnulli hæreticorum conditionem quintam, ut ille cujus gratia opus præstatur, recipiat emolumentum aliquod vel honorem. Si asserant nullum operibus nostris Deo accedere commodum, atque intrinsecum emolumentum, verum dicunt, nam Job. cap. xxxv. 7. inquit: *Porro si juste egeris, quid donabis ei, aut quid de manu tua accipiet?* At conditione hac posita quomodo invenient meritum in operibus Christi? aut quomodo invenient debitum in operibus malis, dicente Jobo ibidem: *Si peccaveris, quid ei nocebis? & si multiplicatæ fuerint iniquitates tuæ, quid facies contra eum?* Quod si affirment bonis operibus homines non præstare Deo honorem, gloriam & laudem, mentiuntur plane, atque refutantur verbis Christi Matth. v. 16. *Luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera*

vestra bona, & glorificent patrem vestrum, qui in cælis est; & Joan. xv. 8. *In hoc clarificatus est Pater meus, ut fructum plurimum afferatis*: necnon Apostoli 1. ad Corinth. vi. 20. *Glorificate, & portate Deum in corpore vestro.*

CONDITIONES OPERIS MERITORII JUXTA DOCTRINAM CATHOLICAM.

Expunctis conditionibus, quas ad meritum requirunt Hæretici, de his agendum modo est, quas constanter admittunt Catholici, & septem connumerantur. Sunt autem, ut Opus meritorium sit bonum, sit liberum, sit supernaturale, sit elicitum in statu viæ, sit ex caritate profectum, sit cum divina promissione conjunctum, sit hominis justi, atque gratia *habituali* exornati; etsi, ut dicam infra, non omnes hæ conditiones requirantur ad meritum *de congruo*. Ajunt Calviniani nos in assignandis hisce conditionibus certare more Andabatarum, neque inter nos convenire, quoniam Robertus Holkot negat requiri libertatem, Michael Bajus necessarium non putat statum gratiæ, nec promissionem divinam; hanc propugnare Scotum, Marsilium, & Vegam, negare Cajetanum, & plerosque Thomæ Aquinatis Sectatores: denique non opus esse, ut a caritate proficiscatur, quæ fuit opinio Guilelmi Antisiodorensis, & quorumdam Recentiorum. Sed frustra obganniunt Sectarii. Etenim, quod ad rem attinet, fatentur omnes Orthodoxi meritum bonorum operum: conditiones etiam præcipuas ex recensitis admittunt singuli, quod sit liberum, quod supernaturale, quod ex gratia sanctificante, atque his conditionibus positis aliæ, me judice, sequuntur suapte natura; quoniam opus bonum liberum in ultimum finem est referendum, ideoque fieri debet ex caritate. De statu viæ nulla oriri potest dubitatio, quum in termino sit bravium & corona, non cursus & labor. Roberti Holkot nulla a nobis habetur ratio, & nulla pariter Baji. Divinam promissionem in sacris literis haberi, neque Scotus, nec Thomistæ negant, certantque de formali meritorum ratione, ut dicam infra. Sed missis iis, quæ parum necessaria videntur, de ipsis conditionibus agendum est singillatim.

Prima igitur conditio est, ut opus meritorium sit *bonum*. Neminem fore puto, qui conditionem istam explodat. Ait enim Dominus ad Cain Gen. iv. 7. *Nonne si bene egeris, recipies: sin autem male, statim in foribus peccatum aderit?* Et Apostolus ad Rom. ii. 9. *Tribulatio & angustia in omnem animam hominis operantis malum*: & infra cap. vi. 23. *Stipendia enim peccati mors*. A citandis aliis textibus supersedeo; quid enim frequentius legimus, quam impios thesaurizare sibi iram, habere odio animam suam, arcendos esse a regno Dei, atque sempiternis gehennæ suppliciis damnandos? Ratio etiam hoc demonstrat, quoniam accepta sunt Deo duntaxat opera sua, quæ illum laudant, & æternæ legi conveniunt: at mala opera Deus nec prædefinit, nec præcipit, nec approbat, eaque tantum permittit ad ostensionem justitiæ, profectumque bonorum. Qui ergo rejicit priorem hanc meriti conditionem, is neque Christianam fidem habet, neque rectam conscientiam, neque communem rationem. Sciscitanti autem quodnam sit opus bonum, lib. xxi. satisfacere curabimus. Nunc sat est, si reponamus illud bonum opus censeri, quod ab æquitatis regula non deflectit, quo fruimur Deo & utimur creaturis, cujus non solum officium commendatur, sed etiam finis recte dirigitur. Qui enim justitiam faciunt ut videantur ab hominibus, *mercedem non habent apud Patrem, qui in cælis est*; & qui gloriam suam quærunt, & laudem captant, *receperunt mercedem suam*. Matth. vi. 1. 5.

II.

Præterea necesse est, ut opus meritorium sit *liberum*, non sola libertate voluntatis immunis a coactione, sed etiam voluntate arbitrii non obstricti necessitate: ea nempe libertate, qua homo suorum actuum habet potestatem atque dominium, & de qua pluribus in locis, sed præsertim libro xvi. cap. 2. ac 3. instituimus disputationem. Hanc libertatem requiri ad meritum constat ex verbis Ecclesi. xxxi. 10. *Qui potuit transgredi & non est transgressus, facere mala & non fecit; ideo stabilita sunt bona illius in Domino*: constat ex Augustino, qui de Grat. & lib. arb. cap. 2. postquam demonstravit exigi in divinis monitis ad aliquid faciendum, vel non faciendum opus voluntatis, concludit: *Quando enim volens facit, tunc dicendum est opus bonum, tunc speranda est boni operis merces ab eo, de quo dictum est: Qui reddet unicuique secundum opera sua*: constat ex damnatione tertiæ propositionis Jansenii, & articulorum Michaelis Baji, & ex canone 4. Sess. vi. Concilii Tridentini, quæ non semel sunt repetita: constat ex ratione, quoniam nequit ad meritum imputari quidquid non est sub potestate hominis operantis: constat denique ex Gentilium Philosophorum consensu, inter quos ajebat Euryphamus Pythagoricus hominem promereri vituperationes ac laudes, honores & ignominias, in quantum *pro jure suo potest aut virtuti studere, aut vitium sectari*. Certissimum est itaque quod recte hæc secunda meriti conditio sit constituta, cum quisque mereatur aut demereatur, quoniam libertas, ut inquit in primo contra Symmachum libro Prudentius,

Concessa est homini, formam cui flectere vita,
Atque voluntatis licitum est, seu tramite dextro
Scandere, seu lævo malis decurrere campo.

At hæc omnia juxta doctrinam libro xvi. propugnatam dicta sunto.

III.

Tertia operis meritorii conditio est, ut sit *supernaturale*, idest factum prævenientis gratiæ auxilio. Probant hujus conditionis necessitatem præmissæ adversus Pelagianos & Semipelagianos disputationes, atque libri proxime præcedentis priora capitula. Recte Arausicana 2. Synodus canone 7. *Si quis per naturæ vigorem bonum aliquod, quod ad salutem pertinet vitæ æternæ, cogitare aut eligere posse confirmat, absque illuminatione, & inspiratione Spiritus sancti, hæretico fallitur spiritu*. Et Tridentina Sess. vi. canone 2. *Si quis dixerit ad hoc solum divinam gratiam per Christum Jesum dari, ut facilius homo juste vivere, ac vitam æternam promereri possit, quasi per liberum arbitrium sine gratia utrumque, sed ægre tamen, & difficulter possit; anathema sit*. Plura sunt argumenta Augustini; sed modo sufficiat repetere illud, quod urget contra Julianum lib. iv. cap. 3., gratis esse mortuum Christum, si possimus absque ipsius gratia ad regnum pervenire. Neque prætereundum est quod tradit D. Thomas 1. 2. q. 104. art. 3., opus meritorium, in quantum ex libero arbitrio procedit, maximam habere cum vita æterna inæqualitatem; ideoque requiritur, ut valorem suum accipiat a virtute Spiritus sancti moventis. Postremum argumentum est, quod homo gratia destitutus, ut inquit Prosper adversus Collat. cap. xxii., *Bonis suis male utitur;*

Et licet eximiis studeat pollere per artes,
Ingeniumque bonum generosis moribus ornet;
Cæca tamen finem ad mortis per devia currit,
Nec vitæ æternæ veros acquirere fructus
De falsis virtus potest:

inquit de humana voluntate idem Prosper in Carm. de Ingratis.

IV.

Quarta conditio est *status viæ*. De hac Ecclesiastes cap. xi. 3. ait: *Si ceciderit lignum ad austrum, aut ad aquilonem, in quocunque loco ceciderit ibi erit*. Et Christus Dominus apud Joannem ix. 4. *Venit nox quando nemo potest operari*. In hunc locum apposite Joannis Commentator illustris Augustinus Tract. xliv. *Aliud est tempus operationis, aliud receptionis: reddet enim Dominus unicuique secundum opera sua. Cum vivis fac, si facturus es: erit enim tunc nox valida, quæ involvat impios. Sed & modo omnis infidelis quando moritur, illa nocte suscipitur, & non est ut illic aliquid operetur*. Lege & Augustinianam ad Hesychium Epistolam, & ex Græcis Olympiodorum super Ecclesiasten. Hujus conditionis caussam esse præordinationem divinam, est communis sententia Theologorum. At illius præordinationis possumus hanc afferre rationem, quod cum Deus temporalem hominum vitam militiæ & laboribus destinarit, statuit in altera vita coronam atque mercedem. Quamobrem dissoluta hujus habitationis domo, quibus nihil restat diluendum, ad perpetuam & non manufactam transeundum est; ac vicissim qui induuntur purpura & bysso, epulantur splendide, atque voluptuosa fruuntur vita, impingunt in illius calamitatem, de quo Lucæ xvi. 22. *Mortuus est dives, & sepultus est in inferno*. Defectu hujus conditionis neque Sancti majorem gloriam, neque damnati gravius supplicium promerentur. Sancti quidem pro nobis intercedunt; sed illorum oratio obtinet nobis beneficia potius per modum impetrationis, quam meriti: quamquam sunt aliqui negantes hanc Sanctorum impetrationem recte non dici meritum, ob illorum dignitatem intimamque cum Deo unitionem. Verum hæc dignitas ac præstantia ex meritis, quæ consummarint in via, non ex iis, quæ in patria superaddiderint, ortum habet. Etiam Christus sempiternum habens Sacerdotium, semel seipsum offerendo, vi hujus sacrificii, operisque jam peracti salvare in perpetuum potest accedentes per semetipsum ad Deum, *semper vivens* (inquit Apostolus ad Hebræos vii. 25.) *ad interpellandum pro nobis*. Omnium ergo meritorum cumulus virtute comparatur, ut inquit Juvencus Presbyter,

Dum rapida secum graditur per compita vitæ.

V.

Præterea nos ad meritum *de condigno* necessarium putamus, quod proficiscatur *ex caritate*. Et caritatem quidem *habitualem*, cum sit vel a gratia sanctificante indistincta, vel saltem ab illa indivulsa, puto a Theologis universis requiri. Illa etiam caritas, quæ est inspiratio bonæ voluntatis præveniens omne opus salutare, cum sit ipsamet actualis gratia, debet opera meritoria, nullo Theologo dissentiente, præcedere. Ego necessariam puto illam quoque caritatem, quæ virtus specialis est, nimirum dilectionem, saltem *virtualiter* existentem. Certe Apostolus necessitatem caritatis insinuat locis productis cap. v. prop. I. Eamdem commendat, eique æternam vitam repromissam affirmat Christus apud Joannem xiv. 21. dicens: *Qui diligit me*

me diligetur a Patre meo; & ego diligam eum, & manifestabo ei meipsum. Et Jacobus cap. 1. 12. de viro, qui in tentatione probatur, ait: *Accipiet coronam vitæ, quam repromisit Deus diligentibus se.* Hanc esse mentem Divi Patris Augustini demonstrabo libro XXI. cap. 4. Illud tantum nunc dico esse apertissimam ejus sententiam, *Amorem, quo pervenitur ad Deum, non esse nisi a Deo, & sine hoc amore Creatoris nullum bene uti creaturis*; lib. IV. contra Jul. cap. 3. *Per legem adduci hominem ad fidem, per fidem impetrare spiritum largiorem, per spiritum diffundi caritatem, per caritatem impleri legem*; Epist. 144. ad Anastasium: *Bonum non esse fructum, qui de caritatis radice non surgit*; de Spirit. & lit. cap. 14. Vide quæ supra diximus de H. Pelag. cap. 7. S. Thomæ sententia liquet ex 1. 2. q. 114. art. 4. ubi ait: *Meritum vitæ æternæ primo pertinet ad caritatem: ad alias autem virtutes secundario, secundum quod earum actus a caritate imperantur.* Ratione demum hæc veritas comprobatur. Primo quoniam gloria magis dilectioni, quam operibus rependitur; alioqui non foret Beata Virgo sublimior Apostolis, qui pro nomine Christi contumelias ac mortem perpessi Evangelium ubique prædicaverunt. Deinde quia caritas, cum sit plenitudo legis, non solum præcepta omnia comprehendit, atque ad illa servanda voluntatem inflammat; verumetiam finem dirigit, unde in moralibus pullulat decus, pretiumque virtutis. Postremo quia merces omnium amplissima & præstantissima actibus virtutis omnium maximæ debet rependi. Atque ex his colligitur actus ceterarum virtutum, quidquid sentiant e Schola aliqui, non promereri *de condigno* vitam æternam, nisi a caritate sint *eliciti*, vel *imperati*.

VI.

Sextam conditionem statuimus divinam promissionem. Illam necessariam putant Scotus, Bellarminus, Suaresius, alii; cum aliquo tamen discrimine, quod velit Scotus hanc esse meriti rationem *formalem*, alii autem solummodo *conditionem*. Illam minime necessariam putat cum paucis aliis Vasquesius. Thomistæ complures distinguunt inter ordinationem Dei, & extrinsecam promissionem, illam quidem, non illam prærequirentes ad meritum. Quoniam non vacat momenta expendere singulorum; dico divinam promissionem ad meritum *de condigno* recte exigi. Videtur primo id conforme Tridentino decreto sess. VI. cap. 16. *Bene operantibus usque in finem & in Deo sperantibus proponenda est vita æterna, & tamquam gratia filiis Dei misericorditer promissa, & tamquam merces ex ipsius Dei promissione bonis ipsorum operibus & meritis fideliter reddenda.* Videtur etiam huc spectare articulus Baji ab Apostolica Sede proscriptus: *Sicut opus malum est sua natura mortis æternæ meritorium: sic bonum opus ex sua natura est vitæ æternæ meritorium.* In multis locis deberi æternam mercedem ex divina promissione, scribit Magnus Augustinus. Enarrat. in Psalm. 109. ait: *Fidelis Dominus, qui se nobis debitorem fecit, non aliquid a nobis accipiendo, sed omnia promittendo.* Et serm. 16. de verbis Apostoli, nunc 158. *Debitor factus est Deus non a nobis aliquid accipiendo, sed aliquid quod ei placuit promittendo.* Idem scribit Fulgentius in prologo lib. ad Monimum: *Seipsum sua largitate dignatus est facere debitorem.* Idem Cyprianus in Epistola de Opere & eleemosyna: idem scribens ad Victricium Paulinus. Atque illorum auctoritati accedit ratio. 1. Quia sumus natura Dei servi, a quibus potest ille omnia opera servato æquitatis jure sine remuneratione aliqua exigere. 2. Quia nullo alio pacto potest Deus constitui hominum debitor, nisi quatenus rationi & veritati maxime convenit, ut sit fidelis, ac stet promissis. 3. Quia bona opera dignitatem quidem & proportionem habent cum æterna mercede ob gratiam sanctificantem; sed nulli operanti, tametsi portaverit pondus diei & æstus, debetur ex justitia merces, nisi fuerit conductus, nisi pactum cum Domino intercesserit, nisi conventione facta persolvendi denarium diurnum. Legite Evangelicam parabolam Matth. cap. XX. 4. Quia ideo peccator absque ullo pacto per opera iniquitatis fit debitor justitiæ, quoniam ad contrahendum debitum sufficit, si creatura Domini sui legibus teneatur; sed per opera bona, nisi adsit liberalis promissio, nequit Deus fieri debitor creaturarum, quoniam universorum Dominus nullius obligationis capax est, nisi ex liberali conventione ac promisso.

Lubenter his positis omnium Scholasticorum, quamvis invicem pugnare videantur, subscribo sententiis. Ac probo doctrinam Scoti, in quantum promissio *formaliter* necessaria est, ut merces ex justitia sit persolvenda. Verumquoque docent Thomistæ, quatenus hæc promissio extrinseca est, nec tribuit operibus illam pretii, ac valoris dignitatem, quam habent ab inhærente justitia. Assentior Bellarmino ac Suaresio, quatenus conventio aut promissio inducunt inter Dominum ac famulum obligationem. Neque dicas promissionem istam etiam ab hæreticis agnosci; hi enim eo modo asserunt reddi æternam vitam ex promissione divina, *quo levanti festucam deberetur regnum, si illi promitteretur.* Hac similitudine utitur Vossius disp. IV. Thesi 1. num. 6. abusus verbis quorumdam veterum Scholasticorum, negantium bonorum operum & vitæ æternæ condignitatem, sed spectata, ut dictum supra, ipsorum operum *substantia*, non operantis in Dei filium adoptione, atque inhabitatione Spiritus sancti. At nos ita divinam promissionem statuimus, ut etiam fateamur bonorum operum dignitatem, atque de præmio vitæ æternæ asseramus cum Bernardo extremo libro de Grat. & libero arbitrio, *Promissum quidem ex misericordia, sed jam ex justitia persolvendum.*

VII.

Tandem ad meritum de condigno requiritur *habitualis gratia*. Ita Tridentina Synodus sess. 6. cap. 16. idque probat ex quo nullum meritum haberi possit, nisi Christus *tamquam caput in membra, & tamquam vitis in palmites in ipsos justificatos virtutem influat.* Proferri potest hujus veritatis multiplex ratio: ac prima quoniam hæreditas non ad servos pertinet, sed ad filios; & constituimur filii Dei adoptivi per gratiam. Sequitur alia ratio, propterea quod iniquitas dividat inter Deum, & hominem, atque impiorum munera reprobet Altissimus. Accedit tertia, eo quod gratanter nihil recipitur, nisi exhibitum sit ab amico. Additur ratio quarta; nam nulla est inter gloriam, & opera nostra æqualitatis proportio, nisi ob inhærentem justitiam. Postrema ratio sit, quod nec nummi valorem habent, nisi impressa Principis imagine, aut insculpto aliquo charactere, ac præsertim si fuerint ex viliori materia conflati. Quæ omnia cum ex hactenus dictis perspicua sint, consequitur septem has conditiones ad meritum *de condigno* fuisse a nobis rectissime constitutas.

Ad meritum autem *de congruo* sufficit, si opus bonum sit liberum, atque ex gratia actuali, & aliquo Dei amore procedens. Gratia autem *habitualis* non est ad hoc meritum necessaria, quia non ex operis dignitate, sed ex sola decentia divina beneficia hoc meritum consequuntur. Quare impii, dum fide, spe & caritate ad justificationem disponuntur, hanc promerentur tantum *de congruo*. Neque meritis hujusmodi redditur divina gratia semper, atque infallibiliter, sed pro Dei beneplacito, atque si ex parte recipientis nullum ponatur impedimentum. Stat autem meritum *de congruo* etiam cum gratia sanctificante, dum justus aut aliis gratiam promeretur, aut sibi donum finalis perseverantiæ, quæ non ex justitia conferuntur, sed ex liberalitate divina. Promissionem denique meritum *de congruo* neque requirit necessario, neque excludit, ad tale enim meritum sufficit si opus habeat aliquam rectitudinem, cujus intuitu Deus beneficium aliquod impertiatur.

CAPUT VII.

De merito bonorum operum, quæ justificationem præcedunt, & subsequuntur.

EXPOSITA Hæreticorum, & Catholicorum doctrina circa meritum bonorum operum, atque explicatis conditionibus singulis, erroribusque Protestantium refutatis, haud operosum est omnem controversiam dirimere. Quum vero operibus absque gratia patratis, etiamsi honesta censeantur, & bona sint ex *objecto* atque officio, nullum inesse meritum doceat Catholica Fides, & præmissa Pelagianorum dogmatum confutatio; coarctatur quæstio ad opera, quæ fiunt præveniente Spiritus sancti adjutorio; & quorum aliqua præcedunt justificationem, ut salutaris timor, oratio, actus Theologalium virtutum, contritio, & peccatorum confessio; aliqua subsequuntur, ut justorum pœnitentia, eleemosyna, divinorumque omnium præceptorum observatio.

PROPOSITIO I. Opera, quæ præcedunt justificationem, habent meritum *de congruo*, non *de condigno*.

Hujus theseos, cui omnes, etsi aliqui excipiunt Sotum, subscribunt, veritas primo demonstratur; quoniam opera, quæ justificationem præcedunt, ex definitione Tridentini sess. VI. cap. 6. atque ex Scripturis allatis superiori cap. IV. ad ipsam justificationem disponunt, & Deus convertitur ad impium se, dum gratia excitatur, convertentem ad Deum. Atqui hujusmodi dispositionibus inest ratio meriti *de congruo*; quia, ut ostendimus lib. XIV. auctoritate & ratione, non est reputanda nullius meriti petentis fides, quærentis pietas, & pulsantis instantia, præcipue si quærendo, petendo, & pulsando invenire, accipere, & intrare dicatur. Igitur opera, quæ fiunt ante justificationem cum auxilio prævenientis gratiæ, promerentur justificationem ipsam *de congruo*. Atque hoc argumentum corroboratur sequenti. Si præveniens gratia conatus bonæ voluntatis exspectet aut expectaret, ut Pelagiani primum, deinde Semipelagiani affirmarunt, gratia daretur secundum merita nostra; nam iccirco hoc Pelagianum assertum damnatum est, quia tollitur gratia, si a libero præveniatur arbitrio. Itaque si Deus, ut hominem justificet, exigit atque expectat motus liberi arbitrii per ejus excitantem atque adjuvantem gratiam se disponentis; nequeunt hujusmodi motus omnino expoliari ratione meriti. Accedit expressa S. P. Augustini auctoritas. Ait enim Epistola non semel laudata ad Sixtum: *Sed nec ipsa remissio peccatorum sine aliquo merito*

est,

est, si fides hanc impetrat; neque enim nullum est meritum fidei, qua ille dicebat: Deus propitius esto mihi peccatori, & descendit justificatus merito fidelis humilitatis, quoniam qui se humiliat exaltatur. Et de Prædest. Sanctorum cap. 2. *Quis autem dicat eum, qui jam cœpit credere, ab illo in quem credidit nihil mereri?*

Quod vero eadem opera, quæ justificationem præcedunt, habere nequeant meritum *de condigno*, constat ex capite præcedenti. Deest quippe illis princeps conditio, scilicet, status gratiæ, & filii adoptivi dignitas, ac divinæ naturæ participatio. Quare citata Epistola ait S. Pater: *Possunt quidem dicere remissionem peccatorum esse gratiam, quæ nullis præcedentibus meritis datur. Quid enim habere boni meriti possunt peccatores?* Hanc tantum assertionis nostræ partem confirmant argumenta, quæ pro sententia Soto attributa possunt afferri. Ubicunque enim Patres, Theologi, ac præsertim laudatus Augustinus, & D. Thomas docent hominem impium nihil mereri, ita accipiendi sunt, ut nihil mereri dicatur tali merito, quod innitatur justitiæ; habeatque cum remuneratione æquiparandam dignitatem. Etenim hoc meritum, quod verum propriumque meritum est, comitatur duntaxat bona opera hominis justificati. Aut certe ita accipiendi sunt, ut gratia non dicatur conferri operibus naturalibus, *nec ullis præcedentibus meritis, quoniam inde incipiunt bona quæcunque sunt merita*; inquit in eodem loco Augustinus. Vide quæ scripsimus supra cap. v. ad Hæreticorum objectiones.

PROPOSITIO II. Hominis justificati bona opera vere promerentur vitam æternam, non tantum *de congruo*, sed etiam *de condigno*.

Quod bona opera justi æternam vitam promereantur probatur I. ex divinis Scripturis. Sap. v. 16. legitur: *Justi autem in perpetuum vivent, & apud Dominum est merces eorum.* Matth. v. 12. *Gaudete & exultate, quoniam merces vestra copiosa est in cælis:* & xxv. 34. *Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum a constitutione mundi. Esurivi enim, &c.* Lucæ vi. 23. *Ecce enim merces vestra multa est in cælo.* Ad Rom. ii. 6. *Reddet unicuique secundum opera ejus.* II. ad Timoth. i. 12. *Potens est depositum meum servare in illum diem justus Judex.* Apocalyp. ultimo 12. *Ecce venio cito, & merces mea mecum est, reddere unicuique secundum opera sua.* Apparet ex his æternam vitam esse bonorum operum mercedem. Merces autem meritis rependitur, ideoque bona opera a merito non sunt disjuncta.

Eadem est perpetua & constans Sanctorum Patrum Traditio. Etenim ut aliquorum sententias proferam, Martyr Ignatius in Ep. ad Romanos, *Sinite* (inquit) *ut bestiarum esca sim, per quam possim Deum promereri.* Basilius in Psalm. 33. *Omnis actio justi digna est, quam Deus respiciat.* Et de Sp. S. cap. 24. *Homo ex operibus justitiæ salvatur.* Greg. Nazianz. Orat. 31. & 40. nos ad *bona opera* hortatur, *ut non solum habeamus gratiæ donum, sed etiam præmium consequamur*, Chrisostomus Hom. 2. in Epist. 2. ad Timoth.: *Vitæ ratione, & bonorum operum Deum habemus debitorem.* Cyrillus in Thes. 26. docet *præmium gloriæ certantium laboribus respondere.* Idem docent Latini Patres. Cypriani, Ambrosii, & Augustini testimonia produximus capite præcedenti. Prosper ad 6. ob. Gallorum inquit: *Justificatus homo, idest, ex impio pius factus nullo præcedente bono merito accipit donum, quo medio acquirat & meritum.* Bern. denique serm. 81. in Cant. *Omne quod feceris bonum, malumve, quod quidem non facere liberum sit, merito ad meritum deputatur.* Cum ergo tam Scriptura, quam Patres bonorum operum merita contestentur; jure optimo Tridentina Synodus in Spiritu sancto congregata propositionem nostram sess. vi. can. 32. dicto hæreticis anathemate definivit.

Quamquam autem laudata Synodus expresse meritum *de condigno* non commemoret, in gratiam, uti arbitramur, quorumdam antiquiorum Scholasticorum, qui affirmarunt nullum dari in creatura condignum meritum, propterea quod nequeat Deus ejusdem creaturæ constitui debitor; nihilo tamen minus nos etiam meritum ipsum *de condigno* majori probabilitate defendimus. Cum vero bona justorum opera mereri vitam æternam sit dogma Catholicum, atque præmissis argumentis valide propugnatum; addam aliqua, quæ demonstrant in bonis operibus hominis justificati non meritum qualecunque, sed habens cum repromissa mercede condignitatem. Ac primum sit, quod citato Canone Tridentino statutum est justorum opera *vere mereri augmentum gratiæ, vitam æternam, &c.* quæ sane verba *verum meritum* commonstrant, non solam congruitatem, atque decentiam. Deinde Hæretici meritum *de congruo* nequaquam negant. Etenim Bucerus in disput. Ratisponæ anno 1546. inquit: *Si sancti Patres aut alii intelligant per mereri facere ex fide gratiæ bona opera, quibus Deus mercedem promisit, hoc sensu usurpare illud verbum minime damnabimus.* Vossius etiam, ut supra diximus, testatur aliquod meritum agnosci etiam a Confessione Wittembergensi, & Augustana, & Ecclesias Reformatas tantum negare, quod bona opera vere proprieque, non ex promissione solum, sed etiam justitiæ debito propter æqualitatem operis & mercedis censenda sint vitæ æternæ meritoria. Atque id, ni fallor, sequitur directe ex hæretico de justificatione dogmate superius impugnato: nam ideo negant Sectarii æqualitatem operis & mercedis, quoniam non admittunt justitiam inhærentem, quæ tribuat bonis operibus dignitatem. Nisi ergo meritum *de condigno* necessum sit propugnare, cur hac in parte cum Novatoribus tam acerba contentio? Præterea Theologi Tridentini, Auctore Pallavicino lib. viii. cap. iv. *Operibus post acceptam justitiam peractis, adeoque divina gratia informatis, redditisque ob merita Christi potentioribus, cujus vivum membrum effectus est is, qui ea peragit, omnes concedebant rationem meriti condigni, ad conservandam, augendamque eamdem gratiam, æternamque felicitatem consequendam.* Idem docuerunt Theologi posteriores: quorum profecto doctrina, cum scripserint post exortam hæresim Lutheranam & Calvinianam, placitis Durandi, aliorumque paucorum est præferenda. Insuper nec veterum quorumdam placitum re ipsa discrepat a communi recentiorum Theologorum sententia. Si qui enim justorum opera mereri *de condigno* negarunt, & vitam æternam gratiam tantum, non justam retributionem esse dixerunt, loquuti sunt verbis a Scriptura non penitus alienis, & præcisa ordinatione ac promissione divina. His quippe argumentationibus ducebantur; quod non repugnet Deum conservare justos in hac mortali vita, & nunquam illos ad cælestem hæreditatem adsumere; quod possit illos absoluta potentia reducere in nihilum; quod plenissima libertate creaturas producat, & pro suo beneplacito prædestinatorum numero accenseat; quod supremus Dominus nihil debeat servulis, nihilque ab his capere possit emolumenti; quod denique æterna vita dicatur ab Apostolo *gratia*, neque sine beneficio Creatoris possit obtineri. Urget hæc argumenta peracutus Theologus Ariminensis in 1. sent. dist. xvii. q. 1. art. 2. At hæc non valere ordinatione divina, ac promissione supposita, liquet ex dictis; neque id negat Gregorius nuiter ibidem in solutione primæ argumentationis Aureoli. Ex quibus infertur Scholasticos verbotenus, non re invicem dissentire, eorumque discrepantiam frustra nobis ab heterodoxis opponi; recte demum Tridentinos Theologos monuisse, ut principio hujus libri dictum est, in his quæstionibus veritatem majori in luce a Scriptoribus collocatam, qui serpentes hæreses subsecuti ex instituto illas exagitarunt.

His permoveor ut non solum bonis justorum operibus verum meritum cum universis Catholicis tribuam, sed etiam meritum condignum; etsi ad evitandam inanem gloriam nonnulli cum Thoma Valdensi & Paulo Burgensi putent ab hujusmodi vocabulo esse abstinendum. Confirmant assertum nostrum quæ hactenus dicta sunt. Sacræ enim literæ æternam vitam appellant coronam justitiæ, depositam, bravium, mercedem, & denarium diurnum: quibus sane verbis significatur retributio; qua, servata æquitate, non debet operarius defraudari. Appellatur præterea justus filius Dei, regni hæres, palmes adhærens viti, & obsignatus spiritu promissionis, qui est arrha & pignus hæreditatis. Atque his justorum dignitas, & jus ad gloriam, qua nequeant, si permaneant in gratia, expoliari, satis aperte declaratur. Patres etiam tradunt Deum se justis debitorem fecisse, licet non accipiendo aliquid, sed quod ipsi placuit promittendo: unde sequitur Dominum, qui est largitor gratiarum, esse debitorem coronæ; ut Enarrat. in Psalm. lxxxiii. ait Augustinus. Denique in bonis operibus hominis justificati reperiuntur omnes conditiones, quas requiri ad meritum *de condigno* paullo supra fuit demonstratum. His itaque nunc in Epitomen redactis, sed jam stilo fusiori explanatis, positum theorema valide propugnatur.

AD OBJECTA HÆRETICORUM RESPONSIO.

Sequitur ut respondeamus hæreticis brevi, nec prolixo sermone, cum fuerint præcedenti capite soluta omnia fere illorum sophismata. Opponunt nobis priori loco sacras literas, in quibus vita æterna appellatur *Gratia & misericordia*, ut Psalm. cii. *Coronat te in misericordia, & miserationibus.* Is. lv. 1. *Venite, emite absque argento, & absque ulla commutatione vinum, & lac.* Ad Rom. vi. 23. *Stipendia enim peccati, mors: Gratia autem Dei vita æterna.* Et ad Ephes. ii. 8. *Gratia enim salvati estis per fidem, & hoc non ex vobis, Dei enim donum est; non ex operibus, ut ne quis glorietur.*

Hæc soluta sunt in refutatione ii. Conditionis ab Hæreticis pro opere meritorio statutæ: ubi ostendimus quomodo æterna vita sit misericordia simul, & merces; misericordia ob gratiam prævenientem: merces propter liberam hominis obedientiam. Ita Augustinus in lib. de Grat. & lib. arb. cap. 9. exponit verba Psalmistæ. *Nunquid non corona* (inquit) *bonis operibus redditur? Sed quia ipsa bona opera ille in bonis operatur, de quo dictum est, Deus est enim qui operatur in vobis & velle, & operari pro bona voluntate, ideo dixit Psalmus: Coronat te in miseratione & misericordia; quia ejus miseratione bona opera operamur, quibus corona redditur.* Esaiæ textus literaliter de terra promissionis, mystice de fide in Christum, & vocatione ad Ecclesiam est accipiendus; utrumque beneficium est. Si velis illam de gloria exponere; nota verborum proprietatem. *Emite*, inquit Propheta; pretium itaque est

ex-

exhibendum. Addit *sine argento*, quoniam regnum cælorum comparatum, non bonis fortunæ, sed libertatis. Ait *sine commutatione*, quoniam Deus nihil a nobis accipit emolumenti. Quod habetur ad Romanos 6. *Gratia autem Dei vita æterna*, eamdem postulat interpretationem. Ut enim S. Pater scribit eodem loco, & in Epist. ad Sixtum, *Cum posset* (Apostolus) *dicere*, *& recte dicere*, *Stipendium autem justitiæ vita æterna*; *maluit dicere*, *Gratia autem Dei vita æterna*. Cur autem? *Quia ejus miseratione bona operamur*, *quibus corona redditur*, inquit Augustinus priori loco: *Deinde ne justitia de humano se extolleret bono merito*; addit S. Pater Epistola nuper laudata. Verbis depromptis ex cap. 2. ad Ephesios eadem est adhibenda responsio. Nisi enim gratia foret ad actus singulos necessaria, *possent homines dicere*: *Ideo accepimus gratiam*, *quia credimus*, *tamquam sibi fidem tribuentes*, *gratiam Deo*: *propter hoc Apostolus cum dixisset*, *Per fidem*, *& hoc*, *inquit*, *non ex vobis*, *sed Dei donum est*. *Rursus ne dicerent se suis operibus donum tale meruisse*; *continuo subjecit*, *Non ex operibus*, *ne forte quis extollatur*: *non quia negavit*, *aut evacuavit opera bona*, *cum dicat Deum unicuique reddere secundum opera ejus*; *sed quia opera sunt ex fide*, *non ex operibus fides*. Ita S. Pater eodem libro de Grat. & lib. arbitrio cap. 7. Itaque in nobis gloriari non possumus, quia licet vitam æternam promereamur; omne meritum a divina gratia procedit, neque coronam redderet justus Judex, nisi gratiam largitus esset misericors Pater.

Deinde Heterodoxi obiiciunt quædam testimonia Sanctorum scribentium divina miseratione nobis æternam gloriam conferri; beatitudinem nihil aliud esse, quam munificentissimam Dei gratiam; Deum non merita nostra coronare, sed dona sua: ipsum Deum nulli facturum injuriam, etiamsi justis nollet cælestem gloriam largiri. Ita scribit Hilarius in Psalm. li. Basilius in Psalm. xiv. August. Conc. 2. in Psalm. lxx. & Bern. Serm. 1. de Annunt.

Quoniam hæc conformia sunt productis supra Scripturis, eamdem quoque postulant responsionem. Confertur ergo nobis beatitudo miseratione divina, quia Deus elegit nos ante mundi constitutionem in Christo, ut essemus sancti & immaculati; quia misericordia ejus prævenit nos; quia nemo venit ad fidem, nemo ad gratiam, nemo ad coronam, nisi Pater traxerit illum. Dicitur beatitudo munificentissima Dei gratia, propterea quod prædestinatio Sanctorum, non hominis volentis neque currentis, sed miserentis est Dei; neque sumus sufficientes cogitare aliquid a nobis, tamquam ex nobis, sed misericordia Dei prævenit nos in benedictionibus dulcedinis, excitat dormientes, adjuvat operantes, & reddit coronam justitiæ perseverantibus. Coronat Deus dona sua, non merita nostra, quia ipse operatur in nobis velle & perficere; & ejus adjutorio operamur bona, quibus merces sempiterna rependitur. Nulli utique faceret Deus injuriam, si gloriam, cujus absolutus Dominus est, nec justis concederet, si vel opera tantum spectemus, vel solam Domini auctoritatem: at si operibus accedat divina promissio, & [illegible] promissio, fidelis est, nec aliquem fraudat mercede, justus est, & reddet unicuique secundum opera ejus.

Obiiciunt denique hæretici: Posthabita [illegible] fiducia [illegible], ac fide [illegible], est Christo injuriosum, & impium, sacrilegum demum, & superbiæ atque arrogantiæ plenissimum. Repugnans est, & seipsum evertit, quia si bona opera habent meritum ex gratia, & ex divina promissione, quomodo coronam promerentur [illegible] dignitate? Est præterea injuriosum Christo, quoniam [illegible] & efficaciam passionis ipsius: & cum soli Redemptori [illegible] obedientiæ, mortisque merito tum gratia, tum gloria sit tribuenda, Pontificiorum sententia hanc tollit [illegible] summæ operum efficaciæ. Item impium est, atque sacrilegum; evacuat enim divinam misericordiam, & Dominum universorum facit debitorem creaturarum. Viam tandem aperit ad humanam spiritus [illegible], cum tas sit, hoc statuto dogmate, in operibus nostris, meritisque confidere.

Verum & hæc parum urgent, atque ex dictis facile refelluntur. Non repugnat Catholicum dogma, eo quod divina promissio, (quam tamen, ut diximus, non omnes Communionis nostræ Theologi ad meritum *de condigno* requirunt) non est necessaria ut bonis operibus conferat dignitatem, sed ut Deus æternam vitam justis tamquam coronam justitiæ rependat, eo pacto, quo paterfamilias non tenetur ad solvendum operariis denarium diurnum, nisi facta cum illis conventione. Cum gratia autem stat meritum, quia etiam liberum arbitrium operatur, licet operari recte non valeat sine ipsa gratia: quemadmodum palmes vitis insitus producit fructum, etiamsi fructum ferre, nisi manserit in vite, non possit. Constat hoc exemplo nullam a nobis irrogari injuriam passioni & meritis Christi; qui semetipsum viti, & justum palmiti comparavit. A vite enim provenit, si palmites fructum ferant: a gratia Christi, si justificatorum opera vitam sempiternam promereantur. Ob hanc eamdem rationem non evacuatur a nobis gratia; quia licet asseramus vitam æternam conferri meritis, dicimus tamen hæc merita absque gratia non comparari. Sed neque nos Deum facimus debitorem, qui ex nobis aliquid capiet utilitatis & commodi: illum dicimus se facere debitorem nostrum, non aliquid a nobis accipiendo, sed promittendo, ita ut possint justi consummato cursu proferre verba Augustini serm. xvi. de Verbis Apostoli, nunc clviii. c. 2. *Redde quod promisisti*, *quia fecimus quod jussisti*. At hæc omnia ex præcedenti capite sunt manifesta: iterum, si hæc videantur summatim dicta, illud perlegat.

Restat ut aliquid dicamus de iis, qui in bonis operibus habent spem ac fiduciam. Principio nefas est spem locare in operibus, quasi a sola liberi arbitrii facultate procedant, cum ad malum quisque se ipso sufficiat, ad bonum vero nihil sit, nisi adjuvetur ab omnipotenti bono. Deinde non debemus peracta opera, quamvis bona videantur, ita æstimare, ut nullo concutiamur timore, cum nesciat homo utrum amore, vel odio sit dignus, atque etiam justis quotidie divina misericordia sit imploranda. Præterea cum Deus operetur in nobis velle & perficere, ac facillimum sit justitiam deperdere, maxime si relinquatur sibi ipsi humana infirmitas, sic vero dejiciatur qui nimium præsumit; æquum est, ut cum timore, & tremore operemur salutem nostram. Ad hæc, quia divina auxiliante gratia factum est, si quid boni peregimus; debemus exercere humilitatem, vitantes superbiam illius qui dicebat, *Non sum sicut ceteri hominum*; & imitantes Apostolum dicentem, *Non ego*, *sed gratia Dei mecum*. His servatis, dicimus in bonis operibus locandam esse spem divinæ retributionis, ut collocarunt Nehemias, David, Paulus, aliique viri sanctissimi. Ad excitandum fervorem, torporemque expellendum debet quisque firmissime credere, quod non ituri in vitam æternam, nisi qui bona egerunt; atque si ipse bene agere studuit, & bonam conscientiam gerit, repetat cum Davide Psalm. xvii. *Retribuet mihi Dominus secundum justitiam meam*: Ne appetitus laudis subrepat, indigere se divina misericordia, & meritis passionis Christi sedulo animadvertat. Demum ne præsumat, meminerit non cuilibet justo, sed ei, qui perseveraverit usque in finem, paratam esse æternæ salutis retributionem. Videntur mihi Tridentini Patres hæc omnia comprehendisse Canone xxvi. Sess. 6. *Si quis dixerit*, *justos non debere pro bonis operibus*, *quæ in Deo fuerint facta*, *expectare & sperare æternam retributionem a Deo per ejus misericordiam*, *& Jesu Christi meritum*, *si bene agendo*, *& divina mandata custodiendo usque in finem perseveraverint*; *anathema sit*.

CAPUT VIII.

Explicatur quid possimus de congruo, *& quid de* condigno *apud Deum promereri*.

IN serie auxiliorum omnium, atque gratiarum, quæ nobis ad consequendam beatitudinem conferuntur, connumeratur primo divina prædestinatio, deinde gratia fidem præveniens, atque hæc duo cum sint absque præscientia meritorum, fide Catholica certum est bonis operibus non rependi. Loquor autem de prædestinatione ad Gratiam, quoniam de electione ad gloriam non est una Scholasticorum opinio, nostraque priori volumine fuit sufficienter exposita. Consequuntur vocationem ad fidem liberi voluntatis motus, timor, spes, caritas, & peccatorum detestatio, quibus, ut ostendimus, homines ad justificationem disponi, & in præcedenti demonstratum est, quomodo hæc justificationem ipsam promereantur *de congruo*, scilicet, moveant divinam misericordiam ad remittendum peccatum, & ad impertiendam caritatem, quæ diffunditur in cordibus nostris per Spiritum sanctum inhabitantem: idque Deus semper præstat, dummodo humana voluntas se recte disponat, neque divinarum gratiarum virtuti aut malitia, aut pervicacia opponat obicem.

Spectare possumus in ipsa justificationis gratia primum ipsius in animam ingressum, deinde justitiæ augmentum, postea diuturnam in sanctitate persistentiam, insuper reparationem post lapsum, & denique finalem perseverantiam. Ac primam sanctificationis gratiæ collationem nemo meretur *de condigno*, quoniam hoc meritum, ut liquet ex dictis, non reperitur in peccatore. Augmentum vero justitiæ potest homo justificatus etiam *de condigno* promereri, ut declarat Tridentina Synodus Sess. 6. can. 32., dummodo ne satagat de virtute in virtutem, & ascensiones in corde suo disponat, nam qui Deo accepti sunt, si magis diligant, magis in virtute meritoque proficiunt; atque *liberati a peccato*, *servi autem facti Deo*, habent *fructum in sanctificationem*, *finem vero vitam æternam*, inquit Epistola ad Rom. vi. 22. Paulus Apostolus. Ut justus in gratia sanctificante persistat, nedum diuturno tempore, sed exiguo etiam ac minimo, potest solum mereri *de congruo*, instans orationibus, & juxta monitum Apostolicum videns ne cadat: at id mereri *de condigno* non potest. Enim vero ut justitiam servet, & tentationibus non succumbat, indiget auxilio gratiæ efficacis, istud vero cur uni detur, non alteri, inscrutabilia sunt judicia Dei: & quamvis Deus justum non deserat, nisi prius ab eo deseratur, nemo se continet ab injustitia sine adjutorio, quod cui datur misericorditer datur, cui non datur justo judicio non datur. Reparationem post lapsum nemo potest *de condigno* mereri, dicente Domino per Ezechielem cap. xviii. 24. *Si averterit*

se

si justus a justitia sua, & fecerit iniquitatem secundum omnes abominationes, quas operari solet impius, numquid vivet? omnes justitiæ ejus, quas fecerat, non recordabuntur. Ergo qui sanctitatis jacturam fecerit, si misericorditer trahatur ad pœnitentiam, gratiam iterum consequetur, non merito *condigno* præcedentis justitiæ, quæ deperiit; sed merito *de congruo* præsentis contritionis & gemitus. Istius quippe desiderium, & oratio *non innititur justitia, sed tantum misericordia*, ut asserit 1. 2. q. 104. art. 6. Doctor Angelicus; & rationem tradidit Epistola VII. Cyprianus, *quoniam recedente disciplina Dominica recessit & gratia.*

Quod dixi de persistentia in gratia ad aliquod tempus, multo magis affirmandum est de perseverantia finali. Hanc itaque non potest justus *condigne* mereri, cum sit specialissimum donum divino beneplacito præparatum electis, ut demonstravi præcedentis libri capite VII. Potest enim Deus recto judicio homini justo efficacem gratiam subtrahere, atque convertentem se ad desideria cordis sui absque injustitia deserere: & quemadmodum rapit parvulum, ne malitia mutet intellectum ejus, ita aliquando permittit justificatum delinquere in senectutis maturitate, & absque justitia, a qua mala voluntate recessit, in æternum perire. Habet enim figulus potestatem alia vasa in honorem, & alia in contumeliam efformandi: & Deus elegit vasa misericordiæ, in quæ effundit divitias gratiæ, & sustinet vasa iræ ad ostensionem justitiæ. Hinc de electis, reprobisque naturæ concedentibus scripsit Honorius Fortunatus,

Quale placet figulo, vas fictile tale paratur;
Quando placet figulo, vasa soluta ruunt.

Si nunc petas quare justus possit mereri *de condigno* vitam æternam, & non finalem perseverantiam; respondeo quod utique vita æterna debetur bonis operibus, dummodo accedat ipsa perseverantia, cui repromissa est salus, & corona justitiæ. Attamen placuit Deo promittere vitam æternam tamquam bravium bonis justorum operibus, ut omnes sic currerent ut comprehenderent; non placuit promittere perseverantiam ipsam, ut nemo præsumeret, sed unusquisque propriam salutem operaretur cum timore & tremore. Denique non est consequens, ut si merces sit finis, merces etiam debeat esse medium ad ipsum finem perducens, sed pro sua liberalitate Dominus talenta dispensat, & pro libito vocat operarios; at pro justitia servum fidelem de reportato lucro remunerat, & pro conventione solvit statutum denarium. Non est ergo de perseverantia, & de gloria eodem pacto ratiocinandum; quoniam hæc finis est, illa medium. At citato capite septimo plura huc spectantia.

Verum *de congruo* hoc magnum perseverantiæ donum justi mereri possunt; reprehendit quippe Augustinus in libro, quem de hoc argumento conscripsit, cap. 6. eos, qui volunt *ita hanc perseverantiam prædicari, ut non vel suppliciter emereri, vel amitti contumaciter possit.* Neque aliud petimus, dum verbis Davidicis Deum deprecamur, *Ne des in commotionem pedes meos*; aut in quotidiana oratione, *Et ne nos inducas in tentationem.* Hæc oratio demonstrat perseverantiam esse gratiæ divinæ beneficium, neque ulli mortalium deberi ex justitia: impetrari tamen orando, ideoque cadere sub merito, quod appellamus *de congruo*. Quod si dixeris peti a nobis etiam vitam æternam, dum oramus, *Adveniat regnum tuum*, & nihilominus illam nos promereri *de condigno*; respondemus cum Augustino citato loco Sanctos hac petitione nihil aliud orare, *nisi ut in ea sanctitate, quæ illis data est, perseverent; neque enim aliter veniet regnum Dei, quod non aliis, sed iis, qui perseverant usque in finem, certum est esse venturum.* Præterea sic orantes nescimus an odio, vel amore simus digni, ideoque regnum petimus titulo potius beneficii, quam depositi atque coronæ; ut si forte inquinati simus occulta aliqua culpa, illam Deus misericorditer abstergat, & ita inveniamur idonei ipsi regno, in quod non intrat aliquid inquinatum vel immundum.

Qui perseveraverit usque in finem, juxta Evangelicam sententiam Matth. x. 22., *hic salvus erit.* Itaque justus, si in gratia decesserit, *vere* promeretur vitam æternam, & ipsius vitæ æternæ consecutionem, atque etiam gloriæ augmentum. Sunt e Schola aliqui, qui negant primum gloriæ gradum cadere sub merito *de condigno*, eo quod titulo hæreditatis debeatur homini exornato gratia sanctificante, cujus primus pariter gradus *condignum* meritum antecedit: at non repugnat gloriam esse simul hæreditatem atque mercedem; quia dum efficimur filii Dei per gratiam *habitualem*, constituimur quidem cohæredes Christi, sed hoc titulo, ut cum Christo crucem tollamus, & abnegemus nosmetipsos. Recte dirimit Scholasticorum illorum oppositionem divinus Apostolus ad Romanos VIII. 17. *Si autem filii, & hæredes: hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi, si tamen compatimur, ut & conglorificemur.* Quamobrem non solum gloriæ augmentum, sed etiam consecutio cadit sub meritum, ut aperte declarat Synodus Tridentina canone 32. non semel laudato.

Regnantes in gloria electi, & etiam peregrinantes a Domino possunt *de congruo* promereri aliis primam gratiam; ut illam promeruit Stephanus Apostolo Paulo: quia caritatis virtute subnixus orans pro lapidantibus vicit Saulum crudeliter sævientem; & ita *quem habuit in terra persecutorem, in cælis meruit habere consortem*; inquit Serm. de S. Stephano Fulgentius. De bonis temporalibus, quæ ne cupidius appetantur tam justis, quam impiis Deus voluit esse communia, dixi supra cadere sub meritum, quatenus præordinantur ad vitam æternam; sub qua ratione pertinent quoque ad effectus prædestinationis divinæ: atque ideo nefas est illa aut nobis, aut aliis expetere, ubi a summo Bono animum nostrum avertant, aut nos a proximi caritate divellant. *Hæc enim merces summa est, ut ipso Deo perfruamur, & omnes, qui eo fruimur, nobis etiam invicem in ipso perfruamur.* His verbis Augustini lib. 1. De Doctrina Christiana cap. 32. nostra de merito bonorum operum dissertatio concluditur.

CAPUT ULTIMUM.

Probatur quod possint justi excidere a gratia, quod non habeant de illa certitudinem fidei, & quod non sint omnes in justitia ac merito prorsus æquales.

DOCUERUNT Tridentini Theologi postremo loco inquirendum esse de proprietatibus Justificationis, quas tres enumerant Heterodoxi, indemutabilem persistentiam, firmissimam certitudinem, & æque magnam in singulis dignitatem; omnesque profluunt ex reprobato dogmate quod sola fiducia justificet, eaque sit immobilis atque inextinguibilis, nec debeat statui inhærens justitia capax augmenti. Igitur post antiquos errores Joviniani, & Pelagii, quorum damnatum dogma fuit amitti non posse gratiam per Baptismum susceptam, docuit Calvinus lib. III. Institut. cap. 2. in electis omnibus, quantumvis exigua sit fides, certam haberi arrham salutis, & tenui illi fidei æqualem tribuit justitiam; propterea quod, ut explicat Vindelinus lib. 4. Theolog. cap. 24. justitia Christi per fidem apprehensa æqualiter imputetur. Nonnulli, præsertim Lutherani, excipiunt peccatum Apostasiæ; in quod si quis animo prorsus libero, nec perterritus metu impendentis mali, neque spe allectus melioris fortunæ labatur, dicatur peccare in Spiritum sanctum, neque habere remissionem in hoc sæculo, neque in futuro, permixta cum aliarum hæresum colluvione etiam Novatiana.

Sed quoniam inquiunt hæretici complures, immerito a Catholicis accusari, quod asserant semel justificatos nunquam peccare; dicam in quo conveniant, & in quo discrepent, brevi injustas querimonias repulsando. Quidam gravissima scelera justos patrare fatentur, sed tamen negant illos amittere Spiritum sanctum, atque excidere a gratia, eo ferme pacto, quo peccant amentes, atque destituti exercitio libertatis. Sentit id citato loco Calvinus, Theodorus Beza in Colloquio, quod habuit cum Jacobo Andrea Lutherano, Dordrectana Synodus contra Arminianos coacta anno 1619. canone 4. 5. & 6. Zanchius in Miscel. Chamierus Tom. 3. lib. VI. cap. 12. Rivetus in Apologetico, & alii. At nonnulli cum Pareo & Forbesio non negant aliquando justificatum ita deperdere sanctitatem, ut in reatu mortis æternæ permaneat, donec resipiscat, omnes tamen justos putant ad pœnitentiam adduci post scelera; quoniam licet actu iniquitatem operentur, retinent habitudine fidem & caritatem, quæ semen est vitæ æternæ. Atque hæc sentientes peccatum, spectato etiam debito damnationis, stare autumant cum gratia sanctificante. Ne ergo querantur Remonstrantes oppugnari a nobis quod ipsi non asserunt; affirmamus dari inter justos plures, qui, cum prædestinati non sint, non solum in gravissima crimina voluntarie prolabuntur, verum etiam pessima morte decedunt, & de ipsis prædestinatis permultos sæpe cadere a sanctitate, quamvis his divina misericordia conferatur gratia conversionis, & finalis perseverantia: dicam verbo, non est semel arrepta justitia talis generis, ut non possit extingui; nec adeo certa, ut non debeat justificatus, quandiu agit mortalem vitam, ullatenus pertimescere.

PROPOSITIO I. Justus vitam agens mortalem potest excidere a sanctitate.

Id primo evincitur e Scripturis. Si enim semel justificatus perire nequit, cur Ezechielis XXXIII. 18. scriptum est: *Cum recesserit justus a justitia sua, feceritque iniquitates, morietur in eis?* Cur Apostolus ad Ephes. V. 5. hortatur filios lucis, & sanctos ad vitandum omne crimen, *Hoc intelligentes, quod omnis fornicator, aut immundus, aut avarus, quod est idolorum servitus, non habet hæreditatem in regno Christi, & Dei?* Cur iis, qui Spiritus sancti templum sunt, in prima ad Corinth. III. 17., *Si quis* (inquit) *Templum Dei violaverit, disperdet illum Deus?* Cur denique omnes ita alloquitur eadem Epistola X. 12. *Qui se existimat stare, videat ne cadat?* Si justus non possit amittere Spiritum sanctum, cur talia monita urgeantur, non video. Deinde non exhortationibus tantum, sed parabolis atque sententiis in Evangelio Catholica Doctrina statuitur. Etenim Matth. XIII. 7. & Lucæ VIII. 14. proponens Dominus parabolam seminantis docet multos esse qui credunt, sed ad instar seminis cadentis inter spinas, *a solicitudinibus, & divitiis, & voluptatibus vitæ euntes suffocantur, & non referunt fructum.* Addit divina Scriptura in veritatis confirmationem exemplum multiplex. Primum est pro-

protoparentis Adæ, quem Deus cum bona voluntate & in gratia creaverat, & tamen inobedientia seipsum ac posteros perdidit. Alterum est Satanæ, aliorumque damnatorum Angelorum, quos licet conditor participes æternæ lucis, superbia tumidos tradidit Deus inferni rudentibus in perpetuum excruciandos. Alterum est Davidis, qui cum diu innocentiam servasset, prolapsus in adulterium atque homicidium se coram Deo ejusque Propheta Nathan confessus est impium & peccatorem. Petro etiam dixerat Jesus, quod mundus esset, & nihilominus negavit se nosse Magistrum anathematizando & jurando. De Simone Samarita legimus in Actibus Apostolicis, quod credidit, baptizatus est, & adhæsit Philippo, sed postea scalere, quod ab ipso Simoniacum dicitur, ruit in perditionem. Divinæ itaque literæ monitis, sententiis, exemplisque Remonstrantium dogma redarguunt, damnant, eliminant.

Afferam nunc ex Patribus testimonia locupletissima. Chrysostomus in caput VIII. ad Romanos inquit: *Si dum hic es, depuleris a te Spiritus gratiam, & non ea servata abeas ex hac vita, periisti quamquam resurrexeras*: & in caput V. Epist. ad Ephesios; *Laus est*, inquit, *servare inimicos, sed eos qui postquam facti sunt amici, amici manent; etenim si ad inimicitias priores redeant, irrita ac vana fiunt illa omnia*. Tertullianus de Pœnitentia scribit: *Nonne multi postea excidunt? non a multis donum illud aufertur?* Et Scorpiaco: *Prospexerat Deus etiam post lavacrum, post editionem fidem perituros plerosque rursum post salutem*. Cyprianus de Exhortatione Martyrii scribit: *Ereptos de faucibus Diaboli, & de laqueis sæculi liberatos non debere denuo ad sæculum reverti, ne perdant quod evaserint*. Hieronymus libro II. contra Jovinianum: *Si peccaverimus, & per peccati januam ingressus fuerit Diabolus, protinus Christus recedit*. Sed quoniam ab Hæreticis creditur in illorum opinione fuisse Augustinus, opus est, ut illos refellamus Sanctissimi Protoparentis auctoritate. Ergo S. Pater de Corrept. & Grat. cap. VIII. demonstrat, *quod filiis suis Deus quibusdam, quos regeneravit in Christo, quibus fidem, spem, dilectionem dedit, non dat perseverantiam*. Et cap. XIII. ejusdem libri ait: *Propter hujus ergo utilitatem secreti, ne forte quis extollatur, sed etiam eos qui bene currunt timeant, dum occultum est quo perveniant; credendum est quosdam de filiis perditionis, non accepto dono perseverandi usque in finem, in fide, quæ per dilectionem operatur, incipere vivere, & aliquandiu fideliter & juste vivere, & postea cadere*. Item de dono Persev. cap. IX. *Ex duobus autem piis, cur huic donetur perseverantia usque in finem, illi autem non donetur, inscrutabilia sunt judicia Dei.... Nonne utrique a Deo creati, utrique ex Adam nati, utrique de terra facti erant, & ab eo qui dixit, Omnem flatum ego feci, unius ejusdemque naturæ animas acceperant? Nonne postremo utrique vocati fuerant & vocantem secuti, utrique ex impiis* JUSTIFICATI, *& per lavacrum regenerationis utrique renovati?* Idem docet S. Pater in Epist. ad Sixtum. Idem in postremis adversus Julianum scriptis, libro I. num. 128. Idem Augustini fidelissimus discipulus S. Prosper ad object. Gallorum III. & VII. Cum vero ex laudata Epistola ad Sixtum inferrent quidam Monachi Adrumetini, non esse corripiendos quibus non confertur donum perseverantiæ, respondet S. Pater Augustinus citato libro de Correpi. & Grat. cap. 6. corripiendos utique esse, quia, *si nondum regenerati sunt, prima caussa cur objurgati quod sint inobedientes Deo sibi debeant displicere, est quia fecit Deus hominem rectum ab initio humanæ creaturæ, & non est iniquitas apud Deum.... Si autem jam regeneratus & justificatus in malam vitam sua voluntate relabitur, certe iste non potest dicere, Non accepi, quia acceptam gratiam Dei suo in malum libero amisit arbitrio*.

Verba hactenus ex Augustino producta non solum S. Patris mentem demonstrant, verum etiam invictissimum suppeditant argumentum. Nam si semel justificatus non posset in se Spiritus sancti gratiam extinguere, quilibet justus actu perseveraret, nec esset perseverantia specialissimum donum, nec teneretur justus ad illam precibus assiduis petendam, nec deesset caussa cur salutem suam operaretur cum timore & tremore, & revereretur Omnipotentem, qui potest animam & corpus perdere in gehennam. Atqui, ut docet divina Scriptura, docet Augustinus, docet experimentum, justorum quamplurimi non habent donum perseverantiæ, illud petere debent, & quamvis bene currant, timere dum occultum est quo perveniant. Ergo possunt semel justificati gratiam, & caritatem amittere.

DILUUNTUR QUÆ OBJECTANT PROTESTANTES.

Nituntur hæretici errorem suum comprobare his Scripturarum sanctarum locis. David Ps. XXXVI. 24. de homine justo ait: *Cum ciciderit, non collidetur*. Et Ps. CXVIII. *Non enim qui operantur iniquitatem, in viis ejus ambulaverunt*. Hieremiæ XXXII. 40. de gratia novi testamenti prænuntiatum est. *Timorem meum dabo in corde eorum, ut non recedant a me*. Igitur semel justificatus etiamsi in gravia scelera cadat, non frangitur neque colliditur; igitur qui semel tenuerunt viam justitiæ, nunquam ab illa operando iniquitatem deflectunt: igitur qui semel ob merita Christi sanctitate exornantur, posthac a Domino non recedunt.

Ad primum ex Psalm. 36. depromptum, etiamsi complures Theologi docent sermonem haberi de Justis, qui sedulo vitantes peccandi pericula, levia quidem peccata committunt, sed gratiæ præsidio muniti præservantur a turpioribus; nostra tamen responsio, eaque verissima est, loqui Psaltem de tribulationibus hujus vitæ, quibus, si Dominus supponat manum suam, animus justorum non frangitur. Ac responsionem istam confirmant, quæ ad locum huic similem dixi præcedenti libro cap. 6. Ita interpretatur Augustinus, serm. 2. in eumdem Psalmum num. 17. scribens: *Contingat illi, ut aliquam tribulationem patiatur, aliquam exhonorationem, aliquam contumeliam, aliquam afflictionem, aliqua damna, & cetera, quæ abundant in vita ista; proponat sibi Dominum suum quanta genera tentationum passus est, & non conturbabitur cum ceciderit*, &c. Ad secundum petitum ex Psalmo 118., ut omittam communem responsionem, quod ibi præteritum tempus ponitur pro præsenti; ita ut sensus sit, Qui operantur iniquitatem, non ambulant in viis ejus, quemadmodum Psalmo 1. versu 1. usurpatur pro præsenti idem præteritum הלך *ambulavit*, *abiit*; affero interpretationem S. P. Augustini serm. 2. in eumdem Psalmum 118. num. 2.: *Si ambulant, non operantur iniquitatem; si non operantur iniquitatem, non habent peccatum, quia peccatum iniquitas est*. Qui ergo peccat, iniquitatem habet, non æquitatis, atque justitiæ ornamentum. Hieremiæ verba postremo loco producta Hugo Grotius in discussione Rivetiani Apologetici ita exponit, ut quia Hebræi fœdus initum in Ægypto multimodis violarunt, Deus, ut ad pios mores redirent, renovavit idem fœdus, addens benefacta maxima, munitissimam urbem, & Doctores egregios, & contestans nullam apud se priorum criminum residere memoriam; sed quoniam hæc Riveti argumentum, me Judice, non dissolvunt, eo quod in illo novo fœdere etiam gratia Evangelii prænuntiata est; respondeo propheticum textum, non de gratia *habituali*, sed de actuali, quæ facit ut faciamus, & aliquando deest justis, esse accipiendum, ut demonstrat Augustinus libro IV. contra duas Epistolas Pelagianorum cap. VI. num. 14., & præsertim de magno dono perseverantiæ omnibus electis misericorditer præparato, at non, ut demonstravimus, justificatis omnibus: quod idem eximius Doctor tradit de dono persev. cap. VIII. num. 19. & cap. IX. num. 21.

Opponunt rursus hæretici. Legitur Matthæi VII. 18. *Non potest arbor bona malos fructus facere*. Item Epistola 1. Joannis III. 6. *Omnis, qui in eo manet, non peccat*; & versu 9. *Omnis, qui natus est ex Deo, peccatum non facit: quoniam semen ipsius in eo manet, & peccare non potest*. Præterea in eadem Epistola cap. 2. v. 19. de reprobis habetur: *Ex nobis prodierunt, sed non erant ex nobis*. Atqui justi sunt arbor bona, sunt nati ex Deo, sunt ex numero illorum, quos Deus summa caritate complectitur. Igitur peccare non possunt, neque ex illo numero excidere.

Resp. Justos esse arborem bonam, quatenus habent caritatem, & bonam voluntatem, quæ est radix bonorum omnium, unde nequit produci fructus malus, quoniam hic non a caritate & voluntate bona, sed a cupiditate & voluntate mala procedit: atque hæc cupiditas in homine justificato potest rursus excitari, ideoque si illi obsecundet, fiet arbor mala. Responsio est S. Patris de Grat. Christi cap. XVIII. num. 19. Eadem ratione qui natus est ex Deo, & in se habet semen ejus, non potest peccare, quia peccatum non a gratia, quæ est bonum semen, sed a malitia voluntatis derivat: ideoque recte scribit idem Augustinus Tract. IV. in Epist. 1. Joannis cap. 3. num. 8. *In quantum in ipso manet, in tantum non peccat*. Quid vero si bonum semen a sollicitudinibus, divitiis, & voluptatibus suffocetur? Addo utriusque sententiæ sensum esse, quod bona opera, & præsertim caritatis, distinguunt inter filios Dei, & filios Diaboli, quoniam qui male agit, & odit fratrem suum, non potest esse non improbus. Atque idcirco addit Matthæus, *Ex fructibus eorum cognoscetis eos*, & Joannes, *In hoc manifesti sunt filii Dei, & filii Diaboli*. Sunt ergo hujusmodi loca exponenda *in sensu composito*, videlicet, quod componi nequeat cum gratia sanctificante scelerum contaminatio. Tertium sic solvitur a S. Doctore de dono perseverantiæ cap. VIII. *Quid est, quæso, non erant ex nobis? Nonne vocati fuerunt, ex impiis justificati, & per lavacrum Regenerationis renovati? Sed si hoc audiret ille, qui sciebat procul dubio quid dicebat, respondere posset, & dicere, vera sunt hæc, secundum hæc omnia ex nobis erant, veruntamen secundum aliam discretionem* (idest divinam ad regnum prædestinationem) *non erant ex nobis*. Corruit his interpretationibus admotis male architectata hæreticorum argumentatio.

Insuper ex perfectione caritatis hæc objiciunt. In ultimo Canticorum versu 7. legimus: *Aquæ multæ non potuerunt extinguere caritatem*; Joannis IV. 13. *Qui biberit ex aqua, quam ego dabo ei, non sitiet in æternum*: & Apostolus in 1. ad Corinth. XIII. 8. *Caritas nunquam excidit*. Si ergo justi caritate præstant, quomodo hæc extingui potest, quomodo exsiccari, quomodo excidere?

Resp.

Resp. quod *aquæ multæ non possunt extinguere caritatem*; quia si loquamur de justis, gratia sanctificans superat omnium cupiditatum impulsus, dummodo tamen adsit etiam gratia actualis, neque huic voluntas libera obsistat, ut diximus hujus voluminis pag. 43. Si autem loquamur de Ecclesia, cujus cum Christo unitionem delineat ibidem Canticum Canticorum, nequeunt aquæ multæ extinguere caritatem, quia neque ingruentibus hæresibus, neque sævientibus persecutionibus, neque vigentibus malis aliquorum moribus deserit Salvator Ecclesiam, quam acquisivit sanguine suo. Scribentem ad Corinthios Apostolum demonstrare præcellentiam Caritatis supra fidem & spem, & reliqua Dei dona, ex quo caritas diligenter in hac vita custodita permaneat in Patria, demonstrant quæ sequuntur: *Sive prophetiæ evacuabuntur, sive linguæ cessabunt, sive scientia destruetur. Ex parte enim cognoscimus, & ex parte prophetamus. Cum autem venerit quod perfectum est, evacuabitur quod ex parte est*, &c. At posse in hac vita caritatem amitti docet idem Apostolus I. ad Thessal. v. 19. aliisque in locis supra citatis. Quod legitur Joannis IV. accipiendum est conditionate, nimirum si fontem aquæ vivæ salientis in vitam æternam justificatus non desereret; nisi enim fontem illum plures peccato desererent, non dixisset Dominus per Jeremiam XVII. 13. *Dereliquerunt fontem aquarum viventium*. Observandum est insuper Christum Dominum comparatione aquæ, quam mulier Samaritana hauriebat e puteo, & illius, quam idem exhibuit semel ebibendam, uti ad prædicandum Evangelium, & fidem Reparatoris. Possumus ergo nomine hujus aquæ intelligere Baptismum, & novi Testamenti doctrinam, quorum unum non iteratur, altera perpetua est, & salit in vitam æternam: atque non abhorret hæc interpretatio a mente Cypriani, & Chrysostomi. Demum Augustinus Tractatu in Joannem XV. refert præcitatum locum ad Sanctorum beatitudinem, de qua in Psalmis legimus, *Apud te est fons vitæ*: &, *Satiabimur, cum apparuerit gloria tua*; necnon, *Inebriabuntur ab ubertate domus tuæ*. Sunt autem omnes hæ responsiones satis manifestæ, verissimæ, atque optimæ.

Perpauca sunt, quæ ex Patribus possunt ab hæreticis objectari. Gregorius hom. V. in Ezech. & I. in Matth. & XIII. in Joannem videtur affirmare quod caritas nunquam otiosa est, sed stabilis, operatrix & perseverans. Recte respondet in III. Sent. dist. 31. & 2. 2. q. 24. S. Thomas, hæc attributa convenire caritati, quatenus a Deo procedit, non prout a suscipiente recipitur. Addit Gregorium priori loco agere duntaxat de caritate Electorum, quam eo sensu appellat permanentem, quia in patria non excidit, & in quantum ubi est caritas, est etiam gratia Spiritus sancti, quæ tamen non semper cum habitibus & officiis ceterarum virtutum conjuncta est. In aliis locis sermonem instituit de caritate actuali, quæ si efficax sit, superat terrena desideria, & operari non renuit. Vellosillus in Advert. ad IX. Quæst. in B. Gregorium profert quædam testimonia S. P. Augustini, quæ putat difficilia, nec ea ullatenus explicat. Primum depromptum est ex Tract. III. in Epist. I. Joannis, ubi ait S. Pater: *Unctionis Sacramentum virtus ipsa invisibilis: unctio invisibilis Spiritus sanctus: unctio invisibilis caritas illa est, quæ in quocunque fuerit, tamquam radix illi erit, quamvis ardente sole arescere non potest. Omne quod radicatum est, nutritur calore Solis, non arescit.* Alterum petitur ex proximo Tractatu VIII. *Radicata caritas est: securus esto, nihil mali procedere potest.*

Verum hæc neque difficilia sunt, neque sententiam Augustini aliis in locis expressam arguere valent antilogiæ. Tractatu in Epist. Joannis tertio exponit ea verba: *Hæc scribo vobis de his, qui vos seducunt, ut sciatis quia unctionem habetis, & unctio quam accepimus ab eo permaneat in nobis.* Ea S. Pater ita interpretatur, ut non debeamus timere qui nos tentant seducere aut promittendo temporalia bona, aut carceres, catenas, ignes, aliaque tormenta minitando. *Nemo* (inquit Augustinus) *vos seducat ad mortem, promissionem vitæ æternæ desiderate. Quid potest mundus promittere? Quicquid promittat, fortassis in crastino morituro promittit. Et qua fronte ad illum, qui manet in æternum, exiturus est? Sed quid minatur mihi potens homo, ut aliquid mali faciam? quid minatur? carceres, catenas, ignes, tormenta, bestias, numquid ignem æternum?* Cum ergo tam Joannes, quam Augustinus hortentur justos, ut permaneant in caritate; consequens est posse illos unctionem Spiritus sancti amittere. Quo ergo sensu ait S. Pater, *quamvis ardente sole non arescere?* Profecto non ait ipsam caritatem non arescere; sed non arescere id quod in caritate radicatum est; scilicet deperdi quæ operamur ducti fallaci spe temporalium bonorum, ac servili hominum timore, permanere autem fructum caritatis & dilectionis etiam post mortem. Atque hinc est, quod immutata Augustini sententia in cap. *Unctio* dist. 2. de Pœnit. ubi legitur, *Caritas est, quæ in quocunque fuerit arescere non potest*, apposita est in Correct. Romana hæc adnotatio: *Non negat* (Augustinus) *caritatem posse arescere, sed quod in caritate radicatum est*. Idem est sensus alterius loci ex Tract. VIII. Ibidem quippe Divus Pater distinguit inter opera, quæ bona videntur, sed fiunt superbia aut inani cupiditate, & illa, quæ ex radice dilectionis procedunt; affirmatque nunquam opera prioris generis esse bona, nunquam opera caritatis esse mala: at caritatem esse in hac vita indemutabilem, non asserit Augustinus: *Radicata est cupiditas*, inquit, *species potest esse bonorum factorum, vere opera bona esse non possunt: radicata est caritas, securus esto, nihil mali procedere potest*. Denique caritatem non arescere, & nunquam excidere in Patria, verissimum est, ut diximus paullo supra.

PROP. II. Nullus mortalium absque speciali revelatione habet certitudinem fidei de propria caritate & justitia.

Dixi *certitudinem fidei* cum Tridentina Synodo sess. 6. cap. 9. & can. 15. distinguenda est enim duplex certitudo, *fidei* nimirum, & *spei*: qua distinctione facta corruunt omnia hæreticorum sophismata. Itaque certitudo *fidei* est illa, qua ob divinæ revelationis auctoritatem orthodoxis veritatibus præbemus assensum; quoniamque veritates ipsæ non pendeant ab ulla mutabili conditione, credi debent absque fluctuatione ulla hæsitantis animi. Talis est certitudo, quam habemus de Trinitatis & Incarnationis mysteriis ceterisque Symboli articulis. At certitudo *spei* illa est, qua bonam conscientiam habentes, neque nobis gravium scelerum conscii, bonis etiam operibus insudantes in spem erigimur repromissæ nobis certantibus & vincentibus retributionis. Hæc autem spes non solum innititur divinæ promissioni, sed etiam humano studio, & diligentiæ cum gratia Christi adhibendæ, quoniam Deus non absolute coronam promisit, sed certantibus & currentibus: ideoque comparate ad Deum Christiana spes erigitur & roboratur, sed attenta hominis infirmitate, non caret sollicitudine atque timore. Quod de spe justorum in ordine ad gloriam dictum est modo, idem tenendum est de spe perseverandi usque in finem; nam qualis ante justificationem spes requiratur in peccatore, diximus præcedenti cap. IV. Plura de hac duplici certitudine Thomas Stapletonus Tom. 2. libro IX. cap. II.

Itaque propositionem demonstro I. ex Scripturis. Proverbiorum XI. 2. legitur. *Omnis via viri recta sibi videtur: appendit autem corda Dominus*; & præcedenti cap. v. 9. *Quis potest dicere, Mundum est cor meum, purus sum a peccato?* Ecclesiastes cap. IX. 1. ait: *Sunt justi atque sapientes, & opera eorum in manu Dei; & tamen nescit homo, utrum amore, an odio dignus sit: sed omnia in futurum servantur incerta.* Apostolus in I. ad Corinth. IV. 4. 5. *Nihil enim mihi conscius sum sed non in hoc justificatus sum; qui autem judicat me Dominus est. Itaque nolite ante tempus judicare*, &c. Occurrit hoc loco in Græcis verbum [illegible], *esse a vitiis purgatum & liberum*; ita enim accipitur Esaiæ LIII. 11. Dan. XII. 3. Act. XIII. 38. ad Rom. VI. 7. & aliis in locis. Apostolicorum ergo verborum sensus est: Etsi nullius criminis mihi conscius sum, non propterea sum immunis ab omni culpa; fortassis enim habeo peccatum, quod me habere nescio. Atque hunc sensum optime assecutus est, exposuitque Chrysostomus, iisdem fere verbis; necnon S. Pater Augustinus in Psalmum XLI. 8. ubi etiam cor hominis comparat impenetrabili abysso. *Si profunditas est abyssus* (ait S. Pater) *putamus quod cor hominis abyssus est. Quid est profundius hac abysso? Abyssum invocant Sancti prædicatores verbi Dei. Nunquid & ipsi abyssus? Ut noveris, quia abyssus & ipsi, Apostolus ait: Minimum est, ut a vobis judicer, aut ab humano die. Quanta autem abyssus sit, audite amplius: Neque enim ego meipsum judico. Tantam ne profunditatem creditis esse in homine, quæ lateat ipsum hominem, in quo est?* Vide & Epistolam S. Bernardi n. 42. ad Archiepiscopum Senonensem.

Addimus manifestæ rationis præsidia. Ac primum ex Tridentina Synodo locis citatis depromptum sit. Ad justificationem non solum requiritur divina misericordia, meritum Christi, & efficacia Sacramentorum; verum etiam conatus liberi arbitrii, & congruens voluntatis humanæ dispositio. Igitur quemadmodum nefas est dubitare de iis, quæ se tenent ex misericordia Dei, & Christi meritis atque institutione, sed hæc omnia sunt spei, fiduciæque nostræ fundamentum; ita si respiciamus propriam infirmitatem atque indispositionem, possumus formidare ac timere, neque certi omnino sumus nos gratiam Dei esse consequutos; quoniam si in nosmetipsos animum convertamus, occurrit justa caussa timoris atque formidinis. Sit alterum momentum: Inanis illa hæreticorum fiducia quemadmodum infert certitudinem justitiæ, ita infert certitudinem perseverantiæ, & prædestinationis divinæ. Et revera Heterodoxi opinantur hominem justificatum amplius peccare non posse, & certum esse de suamet prædestinatione, ut liquet ex canone XV. & XXIII. sess. VI. Trid. Atqui fiducia hæreticorum non recte infert certitudinem perseverantiæ, ut demonstravimus propos. præcedenti; neque certitudinem prædestinationis, ut docet S. P. Augustinus de dono pers. cap. 24. de Civit. Dei lib. XI. cap. 24. de Corrept. & Grat. cap. XIII. & ut apertissima consecutione deducitur ex prædictis. Igitur illa hæreticorum fiducia non recte infert certitudinem justificationis.

Ex his sequitur non posse haberi talem certitudinem, quæ omnem excludat hæsitationem, absque revelatione speciali; qualem habuit felix latro, mulier peccatrix, & plurium opinione Moyses, Elias, Stephanus, & ipse Paulus: de quo non evincit oppositum Epistola superius citata

ad Corinthios; tum quia hæc scripta videtur circa annum Vulgaris æræ 57. & Epistolæ ad Timotheum, in quibus occurrunt aliqua hujus certitudinis vestigia, datæ sunt vertente anno 66. tum etiam, quia potuit Apostolus ex Dei revelatione discere, quod non poterat ex propria conscientia. In ceteris eximiæ sanctitatis viris potest esse certitudo moralis, & spei, quam paullo supra descripsimus, & quæ oritur ex frequentia bonorum operum, & conscientiæ tranquillitate, quemadmodum a fructibus dignoscitur arbor bona. At sicut inter fructus bonæ arboris potest aliquis infici aut attractione maligni succi, aut contactu animantis venefici; ita contingit, ut aliquando opus, quod optimum arbitramur, sit aut labe latentis concupiscentiæ, aut finis perversitate vitiatum. Qui tamen habet bonam conscientiam, ac studet recte operari, habet etiam spem bonam, ut scribit Enarrat. in Psalm. xxxi. Augustinus. Hanc solam certitudinem spei commendant aliqui Patres; quorum auctoritate perperam hæretici nobis litem intentant.

Præcipua tamen ipsorum arma sunt sequentia literarum sanctarum loca. I. Joannis v. 13. legitur: *Qui credit, habet vitam æternam*. Et Apostolus ad Rom. v. inquit: *Justificati ergo ex fide pacem habeamus ad Deum*. In eadem Epist. cap. viii. 16. ait: *Ipse autem Spiritus testimonium reddit spiritui nostro, quod sumus filii Dei*. Et versu 38. *Certus sum*, inquit, *quia neque mors, neque vita, neque Angeli.... neque creatura alia poterit nos separare a caritate Dei*, &c. Ex his inferunt semel justificatum firmissima in Christum fiducia apprehendere vitam æternam, idque se certissime noscere ex Spiritus sancti præsentia.

His respondentes dicimus scopum Joannis esse hortari Parthos, ceterosque fideles ad fidem Incarnationis & divinitatis Christi: hæc enim sola fides dilectioni conjuncta filios Dei ad vitam æternam perducit. Igitur qui credit habet vitam æternam, non re, sed spe, & dummodo mandata custodiat, jure adoptionis. Extat consimilis phrasis, quam Rhetores appellant metonymiam, in ipsius Joannis Evangelio v. 24. vi. 47. xvii. 3. atque hoc ipso loco præced. versu 11. & 12. Apostoli verba in Epistola ad Romanos imperite ad stabiliendam justificationis certitudinem detorquent Sectarii, per [illegible] quippe, idest, *pacem*, Paullus significat reconciliationem & gratiam, non infallibilem hujus gratiæ notitiam. Quæ petuntur ex cap. viii. 16. ejusdem Epistolæ ita a Catholicis exponuntur: Ex Apostolicis verbis unum colligitur, Spiritum sanctum perhibere justis testimonium, quod sint filii Dei; non enim Spiritus sanctus inhabitans datur, nisi Dei amicis & justis. At non ait Apostolus, quod ipsis justis testimonium ipsum Spiritus sancti sit infallibiliter notum, cum nequeant justi certis indiciis discernere num testimonium conscientiæ sit Spiritus sancti, an spiritus præsumptionis & cenodoxiæ. In corde itaque justi eam inhabitat spiritus sanctus; hujus testimonium verax est, sed quemadmodum illa inhabitatio cognoscitur solis conjecturis, cujusmodi sunt absolutio Sacerdotalis, & bona conscientia; ita per solam probabilem conjecturam possumus agnoscere, num quod redditur Spiritui nostro sit testimonium Spiritus sancti. Si autem Spiritus sanctus expresse testificetur aut remissionem peccatorum per specialem revelationem, aut veritatem fidei per evidentiam miraculorum; fatemur huic testimonio certissimam fidem esse adhibendam. In postremo loco certitudo significat tantummodo firmum animi propositum, ut in eadem Epistola xv. 14. unde Hieronymus in Epist. ad Algasiam legit, *Confido enim*; & Græcus pariter habet, [illegible], &c.

PROPOSITIO III. Gratia sanctificans non est æqualis in omnibus omnino justis, & in singulis capax est augmenti.

Ab hac postrema thesi me paucis expediam, cum priori Volumine demonstraverim in cælesti Jerusalem diversas reperiri mansiones, quæ meritorum inæqualitati respondeant. Sequitur etiam hæc thesis ex præcedentibus; cum enim sanctitas sit *forma* quædam animæ inhærens, haud dubium, quin per opera pietatis majori accedente dispositione recipiat gratia incrementum, & efficiatur perfectior. Huc spectat quod legimus Prov. iv. 18. *Justorum semita quasi lux splendens, procedit & crescit usque ad perfectam diem*: quod scribit Apostolus ad Philipp. 1. 9. *Hoc oro, ut caritas vestra magis ac magis abundet in scientia, & in omni sensu*: quod scriptum est in postremo Apocalypseos, versu 11. *Qui justus est justificetur adhuc, & sanctus sanctificetur adhuc*. Quum insuper legem credendi statuat lex supplicandi; dari justitiæ ceterarumque virtutum incrementum commonstrat S. Mater Ecclesia, ita Deum exorans Dom. xiii. post Pentecosten: *Omnipotens sempiterne Deus, da nobis fidei, spei, & caritatis augmentum*. Idem docet S. Pater in libro de Sancta Virginitate, & Tract. 67. in Joannem, Fulgentius lib. iii. ad Trasimundum, & Patres alii, quos necesse non est, ut iterum proferamus. Vide quæ scripsimus de Inæqualitate beatitudinis: ubi etiam plura diximus de Parabola Operariorum, quam post Jovinianum nobis objectant Sectarii, sed quam importuno, irritoque conatu, ostendimus eo loci. His ergo controversiis finem constituat Canon xxiv. Sess. vi. Tridentini Concilii: *Si quis dixerit justitiam acceptam non conservari, atque etiam augeri coram Deo per bona opera, sed opera ipsa fructus solummodo, & signa esse justificationis adeptæ, non autem ipsius augendæ caussam; anathema sit*, &c.

Una cum dissertationibus de Gratia Christi Volumen tertium (*) absolvimus, quod in lucem prodit, quamquam nobis universæ Theologiæ exornandæ occupatis neque ad utendum lima, neque ad spongiam adhibendam otium suppetit. Hinc est, quod duplici nomine imploramus Lectoris humanitatem; nimirum quia divina inscienter tractamus, & quia inculte admodum, & impolite. Ut enim prelo committeretur Theologicum Opus elaboratum, atque perfectum, alio nobis ingenio opus erat, alio etiam temporis adjumento. Nunc, quoniam Exercitationes nostræ ad hunc modum se habent, ob oculos legentium statuimus verba Ovidii, De Ponto lib. iii. Elegia 9.

Scribentem juvat ipse favor, minuitque laborem,
Cumque suo crescens pectore fervet opus.
Corrigere at res est tanto magis ardua, quanto
Magnus Aristarcho major Homerus erat.

(*) Auctor loquitur de Editione Romana in 4. in qua Volumen Tertium Decimonono hoc Libro claudebatur.

Explicit liber undevicesimus.

AUGU-

AUGUSTINI
SERVANDÆ LEGIS,
ET
VITÆ INSTITUENDÆ PRÆCEPTIO.

HÆC Disciplina ipsa Dei lex est, quæ apud eum fixa, & inconcussa semper manens, in sapientes animas quasi transcribitur, ut tanto se sciant vivere melius, tantoque sublimius, quanto & perfectius eam contemplantur, & vivendo custodiunt diligentius. Adolescentibus ergo studiosis ejus ita vivendum est, ut a venereis rebus, ab illecebris ventris & gutturis, ab immodesto corporis cultu & ornatu, ab inanibus negotiis ludorum, a torpore somni atque pigritiæ, ab æmulatione, obtrectatione, invidentia, ab honorum potestatumque ambitionibus, ab ipsius etiam laudis immodica cupiditate se abstineant. Amorem autem pecuniæ totius suæ spei certissimum venenum esse credant: nihil enerviter faciant, nihil audacter. In peccatis autem suorum vel pellant omnino iram, vel ita frenent, ut sit pulsæ similis: neminem oderint, nulla vitia non curare velint. Magnopere observent cum vindicant, ne nimium sit: cum ignoscunt, ne parum. Nihil puniant quod non valeat ad melius: nihil indulgeant quod vertat in pejus. Suos putent omnes, in quos sibi potestas data fuerit. Ita serviant, ut eis dominari pudeat: ita dominentur, ut eis servire delectet. In alienis autem peccatis molesti non sint invito. Inimicitias vitent cautissime, ferant æquissime, finiant citissime. In omni vero contractu atque conversatione cum hominibus, satis est servare unum hoc vulgare proverbium: Nemini faciant quod pati nolunt. Rempublicam nolint administrare nisi perfecti. In omni vita, loco, tempore, amicos aut habeant, aut habere instent. Obsequantur dignis etiam non hoc expectantibus. Superbos minus curent, minime sint. Apte congruenterque vivant. Deum colant, cogitent, quærant, fide, spe, caritate subnixi. Optent tranquillitatem, atque certum cursum studiis suis, omniumque sociorum, & sibi quibusque possunt mentem bonam, pacatamque vitam. Lib. II. de Ordine cap. VIII.

DE THEOLOGICIS DISCIPLINIS LIBER VICESIMUS,

De Juris, & æqui Regulis, ideſt de Legibus, quæ humanos mores dirigunt, & coercent.

QUONIAM præcedentibus libris de divina Gratia plura conſcripſi, & quibus in rebus Auguſtiniana doctrina ab erroribus Janſenii, & Catholicum dogma diſcrepet a placitis Novatorum conatus ſum demonſtrare, atque id feci præter conſuetudinem quorumdam Scriptorum, qui aut diſſertationes alias præmittunt, aut illas, in quibus ſum verſatus, diverſa methodo, diverſiſque principiis examant; neceſſario faciendum eſt, ut paucis aperiam hujus conſilii rationem. Cum Janſenianos naviter ſtrenueque debellaverint tam illi, qui Molinæ vel Suareſii partibus addicti ſunt, quam alii, qui Dei gratiam in actuoſa qualitate conſtituunt, ſed callidi dogmatiſtæ confugiant ad ſententiam eorum, qui juxta Auguſtinum in ſanctæ dilectionis inſpiratione putant conſtituendam, & efficax auxilium contendunt nihil aliud eſſe quam delectationem victricem, atque hinc illegitime inferant, neque gratiam ullam ſuo unquam carere effectu, neque vigere in hoc infirmitatis ſtatu libertatis in partem utramlibet poteſtatem; pretium operæ me facturum exiſtimavi, ſi oſtenderem Auguſtinenſium neminem denegare ſub robuſta ac valida delectatione veram reluctandi potentiam, ſicuti nec ſub minima ac parva facultatem obtemperandi. Poſtquam vero id pro mea virili explicavi, nullum ex iis, qui gratiam ab intrinſeco efficacem repellunt, norunt tamen illam a probatiſſimis Theologis propugnari, fore arbitror adeo iniquum & malevolum, ut me Janſenianis adnumeret, & non potius fateatur, quod pro ſua erga me humanitate teſtantur ingenui viri, hac diſſerendi ratione a receſſu perfugioque, quo in tanta vexatione ſe recipiunt, Janſenianos ipſos facilius ejici, & exturbari. Ac de natura gratiæ, ſi Noſtratium ſententiam expoſui, omnes alias a Catholicis celluſtratas honeſte excipiens, moderate oppugnans, nullam ſuggillans, nec afficiens auctorem aliquem injuria; mihi perſuadeo eam rem, niſi ſit laudi, vituperationi bonorum nequaquam fore. Diſputationes denique jam abſolutas iis, quas nunc ſubjiciam, præmiſi, quod origo actionum humanarum, quarum præceptiones ac normam hoc volumine tradam, ſi fiant ut oportet, & ad finem ultimum referantur, divino ex munere ſit repetenda; &, ſi gratia deſit, regnet peccatum per mortem, & per legem arguatur tantum prævaricatio. In ſuperioribus itaque libris nihil forte vel ante rem, vel præter rem diſputavi. & cum dederim nunc rationem conſilii mei, quod reliquum eſt operis, ita, ut inſtitui, perſolvam.

CAPUT I.

Vocabulum Legis exponitur, ac definitur: traditur partitio legum; & ſtatuitur ad actum voluntatis legem potiſſimum pertinere.

ERGO præter Gratiam, quæ humanam adjuvat infirmitatem, neceſſaria fuerunt rationalibus præcepta quædam & inſtituta, quæ imperarent quæ facienda ſunt, & prohiberent contraria: atque hæc inſtituta LEGES dicimus. Unde Legis nomen ſit derivatum, non conſentiunt Scriptores: opinantibus quibuſdam dici legem a *ligando*, quoniam ſubditos ad obſervantiam præceptorum obſtringit. Arbitror derivaſſe potius a *legendo*, ut animadvertit in ſua Etymologia Gerardus Voſſius, & Prolegom. 25. Alphonſus Salmeron. Nam ſicut a ducendo Dux, a regendo Rex, ita a legendo lex dicitur, ut demonſtrat Latini ſermonis conſuetudo. Græci appellant νόμον a νέμειν *tribuere*, quod ſuum diſtribuat unicuique: Hebræi autem תורה, *Tora*, quaſi *turbinem*, ut interpretatur Marinus, *jaculationem*. *Legere* autem, unde derivamus latinum vocabulum, aliquando idem eſt ac eligere, unde eſt in Eclogis Virgilianis, *Qui legitis flores, & humi naſcentia fraga* aliquando eſt idem, ac pervolutare & cognoſcere, & lectionem ad librum aliquem adhibere. Juxta priorem legendi ſignificationem ait Auguſtinus q. 20. in Leviticum: *Legem ab eligendo Latini Auctores appellatam eſſe dixerunt*; & juxta poſtremam Iſidorus lib. XI. cap. 10. *Dicitur lex, quoniam ſcribitur, & legenda proponitur*. Igitur qui a ligando derivarunt, non etymologiæ rationem habuerunt, ſed potius muneris ac poteſtatis. Hinc & varia nomina lex adſcivit, cujuſmodi ſunt, Pactum, Teſtamentum, Mandatum, Voluntas Domini.

Definitur autem Lex a Cicerone lib. 1. de Legibus, *Recta ratio imperandi, & prohibendi*: a Theologis autem Scholaſticis his, aut conſimilibus verbis: *Lex eſt præſcriptum aliquod ab eo, qui communitatis curam habet, ad commune bonum directum, & ſubditis intimatum*. Quæ definitio legem deſcribit comparate ad legiſlatorem; nam reſpectu ſubditorum traditur hæc alia vulgaris: *Lex eſt menſura actuum humanorum, per quam ad id quod rectum eſt agendum, & ad id quod pravum eſt omittendum dirigantur*. In quibus definitionibus explicandis non eſt, ut immoremur, neceſſe admodum. Atque tradita Legis definitio cuique legi communis eſt.

Lex vero alia eſt naturalis, alia autem poſitiva. Naturalis dividitur in *æternam*, quæ eſt rectus univerſorum ordo a ſapientia & providentia Dei profeſus indiſtinctus, ſive, ut ajebat Tullius, *Æternum quiddam, quod univerſum mundum regit imperandi, prohibendique ſapientia*: & in *participatam*, quæ eſt ipſa naturæ vis, & ratio prudentis, ſive Auctore ipſo Tullio, *non ſcripta, ſed nata lex, quam non didicimus, accepimus, legimus, verum ex natura ipſa arripuimus, hauſimus, expreſſimus; ad quam non docti, ſed facti, non inſtituti, ſed imbuti ſumus*. Legem *Poſitivam*, eam videlicet, quæ a libera Legiſlatoris inſtitutione dependet, ejuſque arbitratu ponitur, & conſtituitur, in divinam, humanamque diſpeſcunt. Et *divina* quidem alia eſt *antiqua*, quam libri Moſis comprehendunt, alia *Nova* tradita in libris novi Teſtamenti, maxime Evangeliorum. Lex *humana* ea eſt, quam homines ferunt: & alia eſt Eccleſiaſtica, Civilis altera. *Eccleſiaſtica* Pontificum decretis, definitionibus Conciliorum, communibus Patrum ſententiis, & perantiqua Eccleſiæ diſciplina conſtituta eſt: *Civilis* ſita eſt in ſtatutis Imperatorum, Reipublicæ conſtitutionibus, atque populorum conſuetudine. Itaque hæc eſt generalis Legum partitio.

Id vero circa quod verſantur leges, Jus appellitant. Et iſtud pariter dividitur in *naturale*, *poſitivum*, *divinum*, *humanum*, *Eccleſiaſticum*, *Canonicum*, & *Civile*, juxta traditas legum diviſiones. Ulpianus lib. 1. ff. de Juſt. & Jure, partitur omne jus in *publicum*, & *privatum*: & illud arbitratur eſſe quod ad ſtatum pertinet rerum Romanarum: hoc autem, ideſt, jus privatum, aliud eſſe *naturale*, aliud *jus gentium*, aliud *jus civile*. Et is quidem *Jus naturale* facit etiam brutis commune: quod etſi poteſt ſenſu aliquo probari, cum & inter bruta & res omnes creatas ſit forma quædam regiminis, rerumque agendarum menſura; eſt nihilominus dictum improprie: eſt enim anima legis ipſa ratio, qua bruta carent. Nec placet Juriſperitis *jus naturale* in ordine quodam infimo locari, *Romanum* autem in ſupremo; cum per ſe conſtet, jus naturale ampliori latitudine ſe extendere, Romanum ſpeciem aliquam conſtituere. Magis ergo placet Jus naturale dividere in *primævum*, *ſecundarium*, & *perſonale* aut *locale*. Primævum illud eſt, quod pertinet ad ipſam rationalis naturæ conſtitutionem; illud ſcilicet, quo præcipiuntur mutua hominum dilectio, connubia, filiorum educatio, cultus parentum, aliaque humanæ ſocietatis officia, quæ forent in uſu etiamſi Adam non peccaſſet. neque ſuborta eſſet familiarum diviſio. Secundarium eſt illud, quod exigente uſu, & humanis neceſſitatibus conſtitutum eſt: ingruente præſertim familiarum diviſione, & incommodis erumpentibus ex propagatione humani generis ab Adamo prævaricatore. Atque hoc Jure diviſiones Regnorum, Conſtitutiones Rerumpublicarum, Legationes, Jura belli & pacis, emptio, venditio, locatio, conductio, depoſitum, mutuum, aliique contractus fuerunt inducti. Quæ cum omnibus Gentibus promiſcue communia ſint, hoc jus naturæ *ſecundarium* dicitur a Juſtiniano lib. 2. Inſtit. tit. 1., *Jus Gentium*. Perſonale enim, aut Locale reſpicit peculiarem locorum, aut perſonarum conditionem. Sunt vero loca aut Regna, aut Provinciæ, aut Civitates, aut oppida: & omnia ſtatutis quibuſdam propriis reguntur. Homines autem ſunt aut liberi, aut ſervi. Et liberi quidem jus habent ſic facere, ut volunt, prout lib. 1. de Officiis, & in Paradoxo v. loquitur Cicero. At ſervi dominio aliorum ſubjiciuntur, unde & *mancipia* dicuntur, quaſi manu ab hoſtibus capiantur. Nec tamen homines liberi poſſunt ſemper pro arbitrio agere:

omnes

omnes quippe, etsi liberi, superioribus legibus obstringuntur; & *parvulus heres*, auctore Apostolo ad Galat. IV. *nihil differt a servo*: & *Pater assiduat illi flagella*, more servorum, ut in Ecclesi. xxx. Emanaverunt enim Jura omnia Gentium, & Personarum a lege suprema, æterna scilicet & naturali, cujus præceptis tenentur omnes. At de divisione Legis & Juris dictum modo.

Reliquum est, ut videamus an ad actum intellectus, aut voluntatis sit lex referenda: qua in re dissentiunt Scholastici. Sed parvi momenti quæstio est; atque utrumlibet affirmes, nostra parum interest. Opinor distinguendam esse legem, ut in Legislatore, in Tabulis, & in subdito subjicitur. In Tabulis mortua est, literis conscripta, aut sculpte. In subdito pariter non semper cum voluntate conjuncta est; sæpe enim plurimi, qui legibus tenentur, eas nolunt implere. Igitur de lege quatenus pertinet ad legislatorem instituitur quæstio: eamque paucis resolvens affirmo legem, etsi intellectionem supponat, ad actum voluntatis proprie referri. Legitur enim Psal. 142. *Doce me facere voluntatem tuam*. Ps. 102. *Notas fecit vias suas Moysi, filiis Israel voluntates suas*. Mach. 1. *Det vobis cor, ut colatis eum, & faciatis ejus voluntatem*. S. P. Augustinus lib. IV. de Civ. Dei cap. 6. scribit principio rerum gentium, nationumque fuisse pro legibus *Arbitria principum*. Ipse denique Justinianus lib. 1. Inst. tit. 2. §. 2. *Quod principi placuit*, inquit, *legis habet vigorem*. Ad voluntatem ergo, arbitriumque Legislatoris lex pertinet. Recte Cicero de legibus: *Cum legem dico, nihil aliud intelligi volo, quam imperium, sine quo nec domus ulla, nec civitas, nec gens, nec hominum universum genus stare, nec rerum natura omnis, nec ipse mundus potest*. Atque hæc rationi consentanea sunt; nisi enim ad rationem mentis accedat judicium imperans honesta, & prohibens contraria, non habetur lex, sed suspensa quædam apprehensio. Imperare autem & prohibere actus est voluntatis; quoniam nihil aliud est *Imperare*, quam intimare, decernere, denuntiare, velle ut Majorum præcepta innotescant, & compleantur. Deinde Lex inferiores dirigit: & directio, etsi pertineat ad intellectum, quatenus est perceptio, & propositio rerum meliorum; si tamen accipiatur pro vi illa movendi, & intimatione, quæ in Lege præcipua sunt, spectat ad voluntatem.

Objiciunt: Lex illuminat, dicente Davide, *Præceptum Domini lucidum, illuminans oculos*. II. Lex imperat: at imperare per D. Thomam actus rationis est. III. Lex est quædam regula & mensura pravi & recti, ad quam humanæ actiones exigi debent. Quæ regulæ mentis & intellectionis est opus. IV. Saltem Lex naturæ actus voluntatis non est, cum nihil sit aliud, quam lumen rationis cuique rationali creaturæ manu Formatoris impressum.

Resp. ad 1. Eatenus legem illuminare, quatenus nobis divinam proponit voluntatem, cui obtemperantes, & societatem habentes ad invicem ambulamus in luce. Ad 2. nego quod imperare sit actus rationis. Ait enim Augustinus lib. VIII. Confess. cap. 9. *Voluntas imperat*: & D. Thomas 1. 2. q. 71. art. 6. ad 2. voluntas *imperat omnes actus voluntatis*, atque q. 9. art. 1. in Corp. *voluntas movet alias potentias animæ ad suos actus*. Quapropter ubi S. Thomas imperium tribuit intellectioni, illud accipit pro sola directione mentis, non pro illa intimatione, & vi movendi, in qua potissimum lex sita est. Ad tertium dico, utique legem comparate ad subditum esse mensuram pravi & recti, sed relate ad Legislatorem esse hujus mensuræ intimationem, & præscriptionem. Præterquamquod ait Angelicus 2. 2. q. 104. art. 5. primam regulam, cui actiones humanæ conformari debent, esse Dei voluntatem, secundam aliorum Superiorum imperium. Eadem responsio adhibetur ad 4. siquidem lex naturæ in homine est vis, & acumen ipsum rationis; sed quatenus e Deo est, dicit intimationem divinæ voluntatis, & æqui rectique præscriptionem, quam rationalis animus intima conscientia intuetur in semetipso manu Conditoris inscriptam.

CAPUT II.

Legum conditiones exponit, & pertractat de illarum Auctore, & iis, qui legibus subjiciuntur.

QUINQUE autem traduntur conditiones legum universarum: ac prima est, *ut lata sit qualibet lex pro aliqua communitate*. Primo quia in eo differt lex a præcepto, quod illa communis est, & istud peculiare. Et lex quidem appellatur præceptum, sed accepto præcepti vocabulo in significatione ampliori & generice, ut habetur lib. 1. ff. de legibus. Habetur præterea lib. 1. Inst. tit. Jura: *Leges non in singulas personas, sed generaliter constituuntur*. Deinde legem æternam ac naturalem esse communem satis compertum est: de legibus autem civilibus & Canonicis idem affirmat in Proœmio Decretalium Gregorius Nonus. Prima itaque legum conditio recte constituta est.

Solet opponi primo definitio legis superius tradita, quod sit mensura humanarum operationum. Videtur ergo, ut quemadmodum operari est individuorum, ita ad hæc tantummodo leges pertineant. Datur quoque, ut dictum est supra, & habetur lib. I. de Const. Princ. *Jus personale*. Insuper *Commune*, *Respublica*, aliaque hujusmodi nomina sunt intentione hominum instituta, ideoque non sunt subjectum legis idoneum: Denique imponitur lex interdum uni tantum, uti sacrificium Abrahami. Allata ergo legum proprietas haud scite præscribitur.

Respondemus, Legem ferri pro aliqua Communitate *distributive*, idest generaliter proponi ita, ut ad omnes singulosque perveniat: ideoque universalis est, & unicuique in particulari normam exhibet æquitatis. Ita ratio, prudentia, ars, facultas referuntur ad plures, etiamsi qui his utuntur sint individui. Jura Personalia & ipsa ad publicum commodum ordinantur; confert enim ad bonum Corporis singulorum membrorum harmonia, atque ad utilitatem Reipublicæ & communis rei politiam recta munerum, magistratuum, negotiorum, hominumque partitio. Præceptum autem uni impositum a lege secernitur: quamquam potest privatis personis imponi a Superiore mandatum pro bono, & commodo Reipublicæ.

Altera conditio est, quod *leges ad commune bonum sunt referendæ*. Hanc legum conditionem etiam Ethnici probavere. Aristoteles enim 8. Eth. cap. 10. *Lex* (inquit) *subditorum spectat utilitatem*; & Cicero in 1. de legibus, constituendas leges scribit *publicæ salutis causa*. Hinc ait in V. Etymolog. Isidorus, *Lex est nullo privato commodo, sed pro communi utilitate Civium conscripta*. Accedit ratio; nam Deus pro bono universitatis leges ferre per Esaiam testatur hisce verbis: *Lex a me exit in lucem populorum*. Omnem vero potestatem ac principatum e Deo esse, testantur sacra eloquia, & natura ipsa proclamat. Quisquis ergo accepta e supremo Numine potestate in ferendis legibus utitur, tenetur illius ad exemplum aptare decreta sua, eaque statuere in commodum populorum.

Dices fortasse nonnullas leges pertinere ad Principes, ut de persolvendis vectigalibus; nonnullas ad milites, ut de manubiis, & auro coronario; complures ad pupillos, ad libertos, & manumissos: dari etiam Privilegia, quæ cedunt privatorum utilitati. Respondeo leges, quæ lib. I. Instit. ff. *de Constit. Princ.* dicuntur particulares, ad privatum bonum tamquam ad finem proximum referri, ad commune vero tamquam ad finem ultimum. Et quidem felicitati Reipublicæ plurimum confert, si Principi vectigalia & portoria solvantur: consulitur enim hoc pacto illius majestati & honori, quippe hac ratione facilius subditis inserit observantiam, hostibusque incutit terrorem, atque formidinem. Quod de ceteris dicendum est: nam si rectus in personis prætermittitur ordo, & pupillis patrias fortunas adimere, milites fraudare, ingenuos cum meritoriis versari fas sit, nihil erit in civitate non inhonestum ac turpe. Eo etiam tendunt privilegia, quæ conferuntur, ut ipsorum spe allecti cives egregiis operibus incumbant, nec studia sine remuneratione torpescant. Aut respondemus privilegia privatis hominibus irrogare melius dici *Exemptiones a Lege*, ut ait Glossa in Cap. *Erit autem lex*: & Cicero in tertio de Legibus: *Majores nostri in privatos homines leges ferri noluerunt: id est enim privilegium*.

Conditio tertia erit, *ut Lex sit justa, neque inhonesta præcipiat*. S. P. Augustinus hanc legis proprietatem tradit in primo de lib. Arb. cap. 5. dicens: *Lex esse non videtur, quæ justa non fuerit*. Consentit Isidorus, qui lib. 5. Etymolog. cap. 2. hæc habet: *Lex erit omne quod ratione constiterit, quod religioni congruat, quod disciplinæ conveniat, quod saluti proficiat*. Ratio autem satis est manifesta: injustitiæ enim & scelera commune bonum non provehunt, sed evertunt.

At dices: Nonne leges fornicationes aliquando permittunt? Immo ipse fomes concupiscentiæ nonne ab Apostolo ad Rom. VII. v. 23. *lex* appellatur? Præterea quanta arbitrio Regum præcipiuntur injusta? Ne alia proferamus exempla, Ægyptiorum Rex Pharao jussit, ut aquis mergerentur Hebræorum infantuli: præcepit Saul, ut interficerentur Sacerdotes Domini: aliique innumeri indixerunt decretis suis immania, turpia, horrendissimaque flagitia. Respondeo fornicationem a legibus non præcipi, sed permitti. Permissio autem peccati, ut vitentur majora crimina, non est indecora, sed ipso Numine digna. *Legem quidem satis video* (ait Augustinus loc. cit.) *munitam contra hujusmodi accusationem, quæ in eo populo, quem regit, minoribus maleficiis, ne majora committerentur, dedit licentiam*. Fomes peccati lex dicitur ab Apostolo ob pœnam culpæ originalis; ut enim miles destitutus stipendio transit ad legem agricolarum, & qui capitur jure belli, servus fit capientis, ita homo per peccatum e lege liberi transiit ad captivitatem, quæ est lex pœnalis. Injusta vero decreta virorum principum non leges dicendæ sunt, sed Tyrannorum præscriptiones; quippe ut aiebat Cicero lib. 1. de Oratore, *Docemur auctoritate nutuque legum domitas habere libidines, coercere omnes cupiditates, nostra tueri, ab alienis mentes, oculos, manus abstinere*.

Quarta legum conditio est, *ut sint perutiles*: quæ ex præcedentibus consequitur, & vix a secunda distinguitur. Si enim constitutæ sunt leges publicæ salutis causa, si præmia conferri jubent, & vitia insectantur, si distinguuntur a tyrannide, quod hæc est dominatus ad subversionem

nem pauperum, lex vero ad regimen æquitatis; consequens est, ut hæc sit utilitatum, opportunitatumque consultrix.

Postrema conditio est, *ut leges sint diuturnæ*. Lex enim æterna cum sit rectus ordo divinæ immutabilis providentiæ, est prorsus invariabilis. Naturalis etiam creata, & hominibus indita nequit a mente rationabilium deleri. Divina lex per Mosen lata, cum esset promissio & figura novi fœderis, perduravit usque ad Joannem & Christi baptismum, atque hujus morte scisso velo templi, & consummatis figuris transiit in Evangelicam. Vigebit hæc usque ad consummationem sæculi. Humanæ leges perseverant post obitum legislatoris, ab eoque successores adipiscuntur auctoritatem statutæ legis, sive hæreditate, sive electione. Oportet ergo, ut leges sint diuturnæ, salutares, rectæ, universales, & institutæ ad commodum populorum.

Ferre servatis his conditionibus leges ad Communitates duntaxat spectat, earumque Rectores. Quod probatur cum auctoritate, tum ratione. Isidorus namque lib. 5. ita legem describit: *Lex est Constitutio Populi, secundum quam Majores natu aliquid sanxerunt*: quam descriptionem probat distinctio Decretalium 2. Ratio autem hæc est. Habet lex vim imperandi & coercendi, ut Aristoteles ait x. Ethic. Conditor ergo legis nullus est, nisi qui imperare & coercere potest, idest, Rector communitatis. Ex quibus liquet, quæ domi suæ imperant Patresfamilias, esse quædam particularia statuta, non leges, nisi in quantum illa domus pars est Civitatis, ejusque regimen refertur ad patriam commoditatem. Leges autem a quibusdam privatis præscriptæ tunc auctoritatem obtinuerunt, cum illis accessit publici Magistratus, aut Principis comprobatio.

Jam de iis dicendum est, quos legum observantia tenet obstrictos, a quorum numero excipiunt Novatores cœtum Justorum. Tuentur errorem suum prava quorumdam locorum Scripturæ intelligentia. Ea sunt, ad Rom. vi. 14. *Non enim sub lege estis, sed sub gratia*. Item ad Galat. ii. 4. *subintroierunt explorare libertatem nostram, quam habemus in Christo Jesu, ut nos in servitutem redigerent*: & cap. iii. 19. *Propter transgressiones (lex) posita est*: nec non cap. 5. v. 18. *Quod si spiritu ducimini, non estis sub lege*. Possent & opponere quod habetur in Decret. d. 19. q. 2. *Qui lege privata ducitur, nulla ratio exigit, ut publica constringatur*.

Rejicitur autem Novatorum spissus ac turbulentus error locupletioribus ejusdem Apostoli testimoniis. Qui in Epist. ad Rom. cap. 3. v. ultimo scribit: *Legem ergo destruimus per fidem? Absit: sed legem statuimus*. Idest, *Legem sistimus in his, quæ & nunc novo testamento introducta etiam cumulatiore præcepto prohibentur*, inquit hunc locum citans Tertullianus de Pudicitia. Et capite ejusdem Epistolæ xiii. ait Apostolus, *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit*: quem locum quidam hæreticorum avide arripiunt, ut evincant etiam summos Sacerdotes & Episcopos teneri legibus temporalium dominorum, tametsi nequeunt illi facta Sacerdotii comparatione dici ὑπερέχουσαι, *præcellentes potestates*, quoniam ut corpora spiritibus, ita temporalis politia est subjicienda Ecclesiasticæ. Interim eorum confessione constat *omnem animam*, ideoque & justam subjici Legislatoribus. In postremo etiam ad Hebræos v. 17. scribit Paulus: *Obedite præpositis vestris, subjacete eis*. Sed quid plura? nonne de Justis dictum est a Domino Jo. xv. 10. *Si præcepta mea servaveritis, manebitis in dilectione mea, sicut & ego Patris mei præcepta servavi, & maneo in ejus dilectione?* Indubitatum est ergo, quod *nemo quantumvis justificatus liberum se ab observantia mandatorum putare debet*; ut definit sess. 6. cap. 11. sacrosancta Synodus Tridentina. Atque his suffragatur ratio. Lex enim ratione sua duo importat; unum, ut sit regula rerum agendarum: alterum, ut reluctantes bene agere vi, & auctoritate coerceat. At justi, quanquam sponte obtemperant legi, atque secundum rationem illam ei minime subjiciuntur, reguntur tamen superiorum suorum institutis atque mandatis. Legibus ergo inspecto munere ipsarum præcipuo, quod est intimare & dirigere, etiam justificati subjiciuntur. Quinimo subduntur legibus etiam quoad vim coactivam, in quantum possunt ab illarum observatione desciscere, & quandoque a malefactis retrahuntur timore supplicii.

Inania autem sunt, quæ objiciunt Heterodoxi. Nam Apostolus ad Romanos loquitur de lege mosaica, & de lege premente & minitante, ut opponitur gratiæ adjuvanti, & Evangelio, quod appellatur Act. 14. 3. λόγος χάριτος, *verbum gratiæ*. Quare Augustinus de Grat. & lib. arbitrio cap. 12. ait: *Non enim estis sub lege, sed sub gratia: non quia lex mala sit; sed quia sub illa sunt, quos reos facit jubendo, non adjuvando. Gratia quippe adjuvat, ut legis quisque sit factor, sine qua gratia sub lege positus tantum erat legis auditor*. In Epistola ad Galatas perspicuum est, sermonem cap. 2. fieri adversus παρεισάκτους ψευδαδέλφους, *superinductos falsos fratres*, Judæos scilicet simulantes se esse Christianos, & compellentes circumcidi, & jugum veterum legalium iterum imponentes. Nostram ergo libertatem tutatur Paulus a ceremoniis Judaicis, non ab observatione præceptorum. Proximo cap. 3. ait legem positam propter transgressiones declarandas, puniendas, & coercendas, ut Lyranus, Menochius, Estius, aliique docti Interpretes observarunt. Eadem est responsio S. P. Augustini de Grat. Ch. cap. 8. Nonnulli particulam *propter* accipiunt, quasi hoc loco significet non finalem causam, sed eventum, ac si diceretur, posita lege sequutæ sunt transgressiones: proferuntque hujus significationis exempla ex Adelphis & Eunucho Terentii, ex Cicerone in Catilinam, & aliis Latinis Scriptoribus probatissimis. Sed non opus est, ut ad Grammaticos Rhetoresque confugias, dicente eodem Apostolo in seq. cap. v. 23. de probis ac temperatis, *Adversus hujusmodi non est lex*; nimirum sunt justi immunes a pœna & coercitionibus, quibus ex adverso obnoxii sunt legum contractores. Ex quibus facile exponitur similis locus ad Timoth. 1. cap. 1. v. 9. *Lex justo non est posita, sed injustis*: quoniam justus sponte se legi conformat, & lubens justitiam apprehendit, *non tanquam per pædagogum terrentem & suadentem*, inquit S. P. Aug. de Spiritu & lit. cap. x. Idem sensus est alterius testimonii. Quos enim Spiritus ducit, & caritas trahit, non sunt sub lege premente, & vindicante, sed præcepta legis faciunt animo alacri & libentissimo. *Sub lege est enim* (inquit Aug. de Nat. & Grat. cap. 57.) *qui timore supplicii quod lex minatur, non amore justitiæ, se sentit abstinere ab opere peccati*, & infra. *Ergo si spiritu ducimini, non adhuc estis sub lege: utique lege, quæ timorem incutit, non tribuit caritatem*. Eadem responsione eluditur quod depromptum est ex Decretis.

His communia singulis legibus complexi sumus. Quod ad legum attinet promulgationem loco opportuniori discutiendum est: nam lex naturalis inscripta omnium cordi nulla promulgatione indiget. Ad singulas ergo leges in particulari examinandas stylum, animumque convertimus.

CAPUT III.

Pertractatur de Lege æterna, a qua omnes aliæ derivantur.

PRÆCELLIT itaque leges omnes Æterna. Hanc definit S. P. Augustinus libro adversus Faustum XXII. cap. 27. *Lex æterna est ratio divina, vel voluntas Dei ordinem naturalem conservari jubens, perturbari vetans*. Et in primo de lib. arb. cap. 6. *Ut breviter* (inquit) *æternæ legis notionem quantum valeo verbis explicem, ea est, qua justum est, ut omnia sint ordinatissima*. Æternam hanc legem absque ullo fidei lumine etiam Ethnici Scriptores assecuti fuerunt. Crysippus lib. 1. de Finibus, Hecato lib. 6. Manlius, cujus extant in priori de Astronomia libro hi versus,

Hoc opus immensi constructum Corpore mundi
Membraque natura diversa condita forma
Aeris, atque Ignis, Terræ, Pelagique jacentis
Vis animæ divina regit, sacroque meatu
Conspirat Deus, & tacita ratione gubernat.

Occurrunt similia in IV. Georgicon, & in 6. Æneidos Virgilii, collecta in Apparatu Jur. Canon. ab Emmanuele Gonzalez. Videntur autem hi poetæ operam dedisse Platonicæ philosophiæ, juxta quam, ut refert Plutarchus lib. 1. de Placitis Philosoph. Θεὸς ἐστὶ νοῦς τοῦ κόσμου, *Deus est intelligentia & anima mundi*. Præclare Tullius in secundo de Legibus. *Hanc video sapientissimorum hominum esse sententiam, Legem nec hominum ingeniis excogitatam, nec scitum esse aliquod populorum, sed æternum quiddam, quod universum mundum regit imperandi, prohibendique sapientia*.

Æterna Lex ita exposita duas habet quasi ἀναλογίας, sive similares rationes, unam respectu irrationalium creaturarum, & alteram respectu hominum & angelorum. Et comparate quidem ad res creatas sensu & ratione carentes, quemadmodum in his est quædam obedientia improprie dicta, rei scilicet arbitrio carentis suo; ita lex late & metaphorice appellatur ipse ordo perpetuæ gubernationis. Quod vero ad rationales pertinet, propriam habet rationem legis, eique vera obedientia respondet, videlicet obtemperatio animi libertatem suam retinentis. Satis præterea constat hanc legem dici æternam, non ex parte rerum agendarum, sed ipsius Dei cuncta ab æterno disponentis & ordinantis, eo fere pacto, quo sempiternam dicimus prædestinationem, providentiam, voluntatemque divinam. Quamobrem necesse non fuit, ut lex ista promulgaretur ab æterno, sed hoc tantum, ut institueretur vim habitura in rerum creatarum conditione. Ex parte tamen Dei promulgatam ab æterno in Scriptura libri vitæ, & in Verbo divino, docet 1. 2. q. 91. art. 1. ad 2. Doctor Angelicus: quod alii rejiciunt, propterea quod generatio æterni Verbi per se ad constituendam legem non requiratur, alioqui (ait Vasquesius) *solus Pater promulgasset hanc legem*. Sed puto hanc esse inutilem logomachiam. Enimvero si cum D. Thoma distinguamus in promulgatione intimationem ipsam factam verbo, vel scripto, a notitia & audientia subditorum, non video cur Eximii Doctoris responsio sophistice impugnetur. Nos autem qui promulgationem nihil aliud intelligimus, nisi paratæ jam legis propositionem & publicationem, æternam legem institutam dicimus ante tempora sæcularia, promulgatam vero in temporum conditione.

His

His constitutis locum non habent plura, quæ ab antiquioribus Scholasticis disputantur, veluti num lex æterna sit idea rerum existens in mente Dei: quod contra communiorem sententiam tuetur idem Vasquez. Nos quippe ideam ad perceptionem mentis, legem ad voluntatis decreta referimus, neque aliam inter hæc ponimus distinctionem, nisi connotatorum. Ipsa ergo natura Dei, quatenus omnium rerum rationes exhibet, est idea: quatenus præscribit rerum universarum ordinem & mensuram, est lex æterna. Ex quibus apparet opinionem Vasquesii etiam falsam esse in sententia Thomistarum: qui referunt quidem Legem ad opus intellectionis, sed cum Doct. Angelico q. 93. art. 1., tenent ideas respicere proprias naturas singularum rerum, leges vero singulas ad commune bonum Dei sapientia dirigi. Atque hinc est, quod ideas ratione objectorum multiplicant, & legem æternam unam duntaxat constituunt. Similiter docent providentiam in hoc differre a lege, quod illa singulas res in partes distribuit, & nihil jubet, aut vetat; & lex refertur ad unum rectissimumque ordinem universorum, quem perturbari non sinit. Verum si dixeris Deum optimum maximum *inferiores partes creaturæ suæ convenientissimis legibus admirandæ dispensationis ornare*, & si providentiam dixeris *legem in distributione temporum datam*, id nullatenus improbabo, sed accipiam Augustiniana verba ex lib. de Catechiz. rudib. & X. de Civit. Dei cap. 15., absque ulla contradictione. Quippe & legem, & providentiam, & ideam, & si quid aliud divinum dicimus, aut cogitamus unam summam rem esse sine ulla hæsitatione profiteor.

Restat inquirendum an lex æterna omnium aliarum sit causa, illique Creaturæ omnes subjiciantur. Quantum ad priorem quæstionis partem respondemus affirmative, ducti auctoritate Sanctorum, Philosophorum consensu, & lumine ipso rationis. Accipe dicta Patrum. Augustinus Tract. 6. in Joan. inquit: *Ipsa jura humana per Imperatores & reges Deus distribuit generi humano*: & in 1. de lib. arbitrio cap. 6. *nihil est in temporali lege justum, quod ab æterna non derivetur*. Idem docet de vera Religione cap. 32. lib. 14. de Trinitate cap. 15. & quæstione super Exodum septima ac sexagesima. Tertullianus in suo Apologetico his verbis Gentiles compellat: *Sciatis ipsas quoque leges vestras, quæ videntur ad innocentiam pergere, de divina lege, ut antiquiore forma mutuatas*. Teneas modo testimonium Tullii scribentis in 1. Philipp. *Lex nihil aliud est, nisi recta, & a numine Deorum tracta ratio*. S. Clemens Alexandrinus probat id fuisse omnibus exploratum lib. 1. Strom. ex Ethnicorum fabulis: quæ narrant Minoem ad Jovis antrum venientem per novem annorum circuitum, leges ab ipso Jove accepisse, Lycurgum pariter ab Apolline, quem frequenter adibat apud Delphos; Zeleucum Locrorum leges accepisse e Minerva Plato & Aristoteles literarum monumentis mandarunt. Scriptum est autem alibi, Gentilium numina e Cacodæmones fuisse conficta ad æmulationem veræ divinitatis. Ratio autem hoc idem suadet. Primum quia a prima Caussa omnia moventur, & ab una erte procedunt omnes aliæ, auctore ipso Aristotele 1. Eth. Igitur etiam suprema æternaque Lex est ceterarum omnium fons & origo. Deinde omnia quæ sunt per participationem proficiscuntur ab eo quod est per essentiam, quemadmodum humana ratio quæ est participatio divini luminis, & humana potestas quæ est participatio divinæ auctoritatis, sunt a lumine & potestate supremi Numinis. Cum ergo lex æterna sit talis sese atque natura sua, oportet, ut sit caussa & fons ceterarum. Præterea necessum est, ut diximus, quamlibet legem esse justam. Justitia autem, in qua virtutis splendor est maximus, mala prohibet, & recta imperat. At omne malum æterna lege prohibitum est, omne bonum ipsa æterna lege intentum est. Quælibet ergo lex aliquid aut prohibens, aut imperans ab Æterna dimenat.

Nec urget quod solet opponi legem æternam esse immutabilem, & obstringere subditos jure divino, quæ duo non conveniunt humanæ legi. Ut enim prima Caussa est independens, & habet modum operandi longe diversum a caussis secundis, & tamen istæ ab illa prima Caussa vim suam effectricem naturamque participant: ita lex æterna est summe invariabilis, neque potestate ulla dissolvi potest, & nihilominus ab ea trahuntur leges singulæ, quas sæpenumero contingit mutari. Cujus rei hæc idonea ratio profertur: quod prima Caussa efficit in aliis vim agendi, actionem ipsam, & modum actionis, ut hæc necessario operetur, hæc contingenter, pro uniuscujusque caussæ natura. Ita lex æterna ceteras emittit, ut quælibet obliget juxta dignitatem ac naturam suam, videlicet lex naturalis jure naturali, & lex humana jure humano. Exemplum aliud affert Augustinus de Vera Religione cap. 17. loquens de lege veteri & nova, quæ cum sint ab uno Deo, non iisdem tamen præceptis, neque eodem tempore viguerunt. *Potest* (inquit) *quis hoc putat perturbari, si unus medicus alia per ministros suos imbecillioribus, alia per semetipsum valentioribus præcipiat ad reparandam vel obtinendam salutem. Ut enim ars medicinæ cum eadem manet, neque ullo pacto ipsa mutetur, mutat tamen præcepta languentibus, quia mutabilis est nostra valetudo: ita divina providentia cum sit ipsa omnino incommutabilis, mutabili tamen creaturæ varie subvenit, & pro diversitate morborum alii alia jubet aut vetat, ut a vitio unde mors incipit, & ab ipsa morte naturam suam ad essentiam, ex qua deficiunt, idest ad nihilum tendunt, reducat & firmet. Sed dicis mihi, Quare deficiunt? Quia mutabilia sunt. Quare mutabilia sunt? Quia non summe sunt. Quare non summe sunt? Quia inferiora sunt eo, a quo facta sunt*. Hæc igitur vicissitudo & infirmitas creaturarum postulat diversa præcepta modo leviora, modo rigidiora, omniumque ab una lege incommutabili præscribuntur.

Huic æternæ legi subjecta esse omnia creata, tam necessaria, quam contingentia, res est omnibus manifestissima. Audiatur Augustinus hæc de summo Numine scribens in magno Opere de Civ. Dei cap. 11. libri quinti: *Qui dedit carni originem, pulcritudinem, valetudinem, propagationis fœcunditatem, membrorum dispositionem, salutem, concordiam; qui & animæ irrationali dedit memoriam, sensum, appetitum, rationali autem insuper mentem, intelligentiam, voluntatem: qui non solum cœlum & terram, nec solum angelum & hominem, sed nec exigui & contemptibilis animantis viscera, nec avis pennulam, nec herbæ flosculum, nec arboris folium sine suarum partium convenientia, & quadam veluti pace dereliquit, nullo modo credendus regna hominum, eorumque dominationes & servitutes a suæ providentiæ legibus alienas voluisse*. Legatur & caput VIII. Proverb. e versu 27. ad 32. & Matthæi VI. iisdem numeris. Revera creaturæ aut naturali quadam necessitate operantur, aut contingenter. Si necessitate, connectuntur cum affectis stata firmissimaque divina dispositione: atque ut Augustinus ajebat lib. XIX. ejusdem Operis cap. 12. *Nihil a legibus summi creatoris ordinatorisque subtrahitur, a quo pax universitatis administratur*. Contingentia rursus aut naturalia sunt, aut libera. Si naturalia, nutu divinaque ordinatione reguntur: nam, ut inquit Ps. 148. 8. Regius vates, *Ignis, grando, nix, glacies, spiritus procellarum, quæ faciunt verbum ejus*, & Evangelista cap. VIII. 27. *venti, & mare obediunt ei*. Si autem agentia libera sunt, illa quidem aut bene agunt aut male. Bona sunt a Deo dirigente ac movente: mala sunt a Deo permittente. *Nihil enim fit visibiliter & sensibiliter, quod non de invisibili & intelligibili summi Imperatoris aula aut jubeatur, aut permittatur, secundum ineffabilem justitiam præmiorum, atque pœnarum, gratiarum & retributionum in ista totius creaturæ amplissima quadam immensaque republica*. Ita Augustinus in sententiis collectis e Prospero num. 58.

Objecta quædam a ratione petita, quod contingentibus lex intimari non possit, quod careant libertate ac ratione, arbitror esse prætermittenda. Dixi enim supra æternam legem diversam habere erga res productas *analogiam*, & respectu irrationalium requirendam non esse intimationem, aut obedientiam proprie dictam. Sunt tamen a Scholasticis, qui reponunt his quoque creaturis intimari legem per formam eis inditam, per quam Creatorem suum quodammodo sentiunt, & illi obtemperant. Cetera deprompta ex rebus adversis, quibus probi viri plerumque jactantur, ex infortuniis, ostentis, eventibusque fortuitis, quæ non videntur a divina lege ordinata, quoniam opponi solent ab incredulis adversus Divini Numinis existentiam, atque providentissimam universitatis administrationem, in prima horum librorum Parte fuerunt discussa.

C A P U T IV.

Disputatur de Jure naturæ primario, & primo quæritur quid sit, an sit, & quibus præceptis constet lex naturalis.

PROXIME sequitur, ut pertractet dissertatio nostra de naturali lege spectante ad constitutionem rationabilium; cujus naturam valde affinem esse legi æternæ, & unam nihil aliud esse, quam alterius transcriptionem, ex priori capite, atque ex subjectis thesibus comprobatur.

PROPOSITIO I. Lex naturalis est ipsius æternæ legis in mente hominum per participationem incommutabilis rationis divinæ facta transcriptio.

Hæc definitio traditur ab Augustino lib. 83. QQ. q. 53. eamque brevi explanabo. Dicitur *transcriptio æternæ legis*; quoniam nullam vim habere potest creata natura, quæ ipsi ab auctore sempiternæ legis non imprimatur. Atque secundum hæc priora verba legem naturalem etiam bruta animalia, & creaturæ omnes sibi habent insertam. Hinc Plutarchus in Camillo: *Lex* (inquit) *est natura, cujus & bestiæ sunt participes*. Libanius Declam. 44. *Reverentur & feræ naturam*. Et quidem bruta amoris alicujus, & æquitatis legem tenere commonstrat Demosthenes in Olynthiacis ex cultu parentum etiam bestiis naturaliter indito: & Cicero in Tusculanis ex cura, qua feræ pro suis partubus ita rostro, & ungue pugnant, ut vulnera excipiant, nullosque impetus reformident. Animadvertit in his Cassiodorus etiam ingeneratum desiderium adulteria vindicandi. De hac lege cecinit Maro in Georgicis.

> *Omne adeo genus in terris hominumque, ferarumque*
> *Et genus æquoreum, pecudes, pictæque volucres*
> *In furias, ignemque ruunt: amor omnibus idem.*

Quæ tamen cum analogia dicta esse, supra præmonui.

In consequentibus verbis exponitur lex naturæ, et obstringit homines ratione præditos: quos a Deo lumen rationis, & recte operandi regulam participare, nemo, nisi ratione destitutus sit, in dubium vertit. Nam, ut Augustinus scribit serm. 2. de Verbis Domini: *Quis legem in cordibus hominum scribit, nisi Deus?* Sitam vero naturalem legem in participatione rationis, & interiori quadam intimatione, quæ, ut verbis utar Damasceni lib. 4. de Fide cap. 23., conscientiam nostram pertrahit & vellicat, scribit eleganter Marcus Tullius in 1. de Legibus his verbis: *Eadem ratio, cum est in hominis mente confirmata & confecta, lex est*. Ita Maximus Martyr Tom. 5. Bibl. PP. ait: *Lex naturæ est ratio naturalis, quæ captivum tenet sensum ad delendam vim irrationalem*. Similia docent Ambrosius Epistola 70. & D. Thomas 1. 2. q. 94. art. 1. & seqq.

Apposite autem additum est hanc rationem divinam a creatura participatam esse *incommutabilem*, cum eadem sit in omnibus exhibeatque unam summam, & intimam regulam honestatis in singulis hominibus, quantumvis aut educatione, aut locorum, temporum, & morum distantia discrepent ab invicem. De qua re satis disserui præcedenti libro XVIII. cap. 3. Quod si quis petat, quomodo fieri potest, ut eadem ratio divina una, summa & incommutabilis sit participata ab omnibus rationalibus creaturis, & tamen singularum mens creata sit, finita, & mutabilis; respondemus cum Augustino lib. 14. de Trinit. cap. 15. rationem illam divinam, & legem incommutabilem transferri *in cor hominis non migrando, sed tamquam imprimendo: sicut imago ex anulo & in ceram transit, & anulum non relinquit*. Mutabilis est ergo omnis homo substantia sua, sed habet spiritum immortalem, cui tanta indita est vis, ut possit se convertere ad lumen indefectibile veritatis, & ad regulam æquitatis summam & immutabilem: quorum primum est lux intima veritatis, quam ex Augustino non uno in loco explicavimus, alterum lex æterna; utrumque autem ipse Deus.

PROPOSITIO II. Existit lex naturalis nuper delineata.

Demonstratur thesis apertissimis verbis Apostoli scribentis ad Romanos cap. II. v. 14. & 15. *Cum enim gentes, quæ legem non habent, naturaliter ea quæ legis sunt faciant, ejusmodi legem non habentes ipsi sibi sunt lex. Qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis, testimonium reddente illis conscientia ipsorum, & inter se invicem cogitationibus accusantibus, aut etiam defendentibus*. Plura huc spectantia collegit Cassianus Collat. 8. cap. 23. & Alardus Gazæus in Commentariis. Hujusmodi sunt, Abelem naturali instinctu nondum lege scripta mandante didicisse Deo sacrificium de primitiis ovium esse offerendum: Noemum munda animantia discrevisse ab immundis nondum hæc legali distinguente mandato: Henochum ambulasse coram Domino nullam legis præscriptionem ab aliquo consecutum: ex lege naturæ didicisse Sem & Japhet non revelandam turpitudinem patris sui: Abrahamum ea lege ductum Sacerdoti decimas obtulisse, Loth excepisse humaniter hospites ac peregrinos, Jobum pertulisse hujus vitæ incommoda mirabili mansuetudine. Hæc tamen, & similia memineris accipienda esse per exclusionem legis scriptæ, non autem divinæ gratiæ: de qua Cassianus non recte omnino. Huc etiam spectant quæ præcedente propositione dicta sunt. Neque enim arbitror plura esse dicenda de veritate, quam ratio ipsa suadet. Legis quippe naturalis existentiam demonstrat ingenitus appetitus virtutis, quæ cum debitum in finem tendat, æternæ legis participatione dirigitur: demonstrat fuga, & ingenerata abominatio vitiorum: demonstrat denique perpetuus conscientiæ stimulus, quem naturalem legem appellat Hieronymus in Epist. ad Algasiam: quanquam conscientia & synderesis versentur circa ea quæ hic & nunc facta aut facienda sunt singulatim, & lex circa commune bonum universaliter. Sed quia ab hac lege iniquus deflectit; ideo male sibi conscium depascit synderesis, latens in pectore fractæ legis testimonium: atque ut Juvenalis egregie loquitur,

> . . . . *Quos diri conscia facti*
> *Mens habet attonitos, & surdo verbere cædit,*
> *Occultum quatiente animo tortore flagellum*.

Est igitur naturalis, & uniuscujusque cordi inscriptæ legis argumentum singulare ipsa conscientia hominum universorum. Atque ex his constat legem naturalem in omnibus esse unam, singulisque præscribere amorem virtutis & vitiorum abominationem: etsi fuerunt, ac sunt plerique, qui a recta ratione animum avertentes, inhonesta præferunt honestis; quoniam fere belluinis moribus obbrutuerunt, aut vitiatis fermento cupiditatum, si quid propinas dulciculæ potionis, protinus amarescit. Hinc etiam colligere possumus, cur præcepta legis naturæ fuerint literis innovata: quod sane factum est, propterea quod ob vetustam vitiorum consuetudinem, idololatriam, noxiasque cupiditates cœperat eadem lex delitescere. *Quare etiam scripto tradita est, ut prævaricatores cernerent in Tabulis quod in cordibus non legebant*; ait in Psalmum 57. Doctorum Aquila.

PROPOSITIO III. Præcepta legis naturæ omnia reducuntur ad duo, ad dilectionem Dei, & proximi.

Arbitror thesim hanc nulla indigere probatione ob apertissimam Christi sententiam Matth. XXII. 40. *In his duobus mandatis universa lex pendet, & Prophetæ*. Sane cum lex naturalis sit participatio legis æternæ, hæc vero omnia in finem suum dirigat; necesse est, ut in creatura rationali, quæ diligendo in proprium finem tendit, lex naturæ amandi præceptis coalescat. Cum ergo, ut Augustinus scribit in primo de Doctrina Christiana cap. 23. quatuor sint diligenda, unum quod supra nos est, alterum quod nos sumus, tertium quod juxta nos est, quartum quod infra nos est, & de secundo & quarto nulla præcepta danda fuerint; sequitur in duobus spectantibus ad Deum qui est supra nos, & proximum qui juxta nos est, universam naturæ legem pendere. Diligendi quippe semetipsum supervacaneum est homini intimare mandatum; primo quia, Auctore Apostolo ad Eph. 5. 29. *nemo unquam carnem suam odio habuit*, ita ut ii quoque, qui dicunt malle se omnino esse sine corpore, non corpus suum, sed corruptionem ejus & gravamen odio habeant: & qui illud continentia, & laborioso opere exercent, non id agant, ne corpore careant omnino, sed ne carnali concupiscentia superbiens animum deprimat, & insolita lege peccati captivet. Deinde quantumlibet homo excidat a veritate, remanet illi dilectio sui, & dilectio corporis sui; in qua modum tenere debet, ne placeat sibi tumore superbiæ; nec opus est ut ad hoc addantur præcepto amoris incitamenta. Quod pariter de rebus infra nos positis, cum insit animo pœnalis cupiditas, & inclinatio ad fruendum inferioribus, æquum est cogitare. In his ergo, quæ ad dilectionem sui, bonorumque temporalium pertinere videntur, non est opportunum statuere amandi præceptum, sed amorem se a bono incommutabili avertentem cohibendi potius & refrenandi. Atque id præstant præcepta, quæ dicimus *negativa*, numerum duobus recensitis minime superaddentia, quoniam prohibent dumtaxat amoris vitia, depravatam inclinationem, & consequentia opera peccatorum. Postremo dilectio sui, rerumque omnium, quatenus licita est, præscribitur his duobus præceptis. Cum enim jubemur amare Deum super omnia, monemur etiam amare propter Deum, quidquid amamus; quod in Augustiniana Theologia est inhærere tantum bono incommutabili utendo commutabilibus. Quare bona quæque creata ita in usum sunt adsumenda, ut quicquid diligendum cadat in animum, non constringat impetum dilectionis, sed hæc in summum bonum, ut rivulus ad fontem plenissimum, magis tendat. Ac similiter cum dictum est, *Diliges proximum sicut teipsum*, tui abs te dilectio prætermissa non est. Dilectio autem proximi erat speciali mandato præcipienda, ne homo sibi placens aliis appeteret dominari, & tamquam sibi debitum vindicaret honorem exhibendum Auctori suo. Atque proximum diligendum ab homine tamquam seipsum satis apparet, quod & ipse in eumdem finem tendat, eamdemque præferat imaginem Creatoris. Quamobrem si recte proximum diligimus, hoc cum illo agendum est, ut etiam ipse diligat Deum super omnia. Hanc tibi ex Augustino naturalem legem figuro: atque ex hac forma perspicis optime, illam præcepto duplicis dilectionis comprehendi.

Nituntur hæc duo præcepta prænotionibus naturæ lumine notis. Quarum prima est, *Diligendum esse bonum, malum autem fugiendum*; altera, quæ ex ista consequitur, *Quod tibi non vis, alteri ne feceris*. Prima omnem Dei dilectionem dirigit, facta inter bonum & bonum comparatione. Facile est enim percipere summum bonum esse solum Deum qui summe est; cetera ab hoc uno bonitatem & essentiam habere; & quod bonitate careant, hoc malum esse. Igitur summum bonum caussa sui ipsius, reliqua summi boni caussa erunt diligenda. Quoniam vero summum bonum est summum esse, idest, summa veritas, summa æquitas, summa honestas: cum malum sit privatio boni; fugiendum erit mendacium, iniquitas, & turpitudo, & quidquid habet veritatis, æquitatis, & honestatis defectum. Atque ex his arbitror te satis intelligere, quomodo omnis virtus in genere accepta a lege naturali proficiscatur, & omne vitium ipsi legi naturali adversetur. Virtus enim in electione boni, vitium in boni deficientia dignoscitur. Et quoniam facta bonorum omnium distinctione deprehendis proximum habere tecum eamdem cum summo bono connexionem; consurgit præscriptio alia rationis, ne quod tibi non vis, facias alteri: atque inde promanant præscripta reliqua ad servandam concordiam & publicam tranquillitatem summopere necessaria. Hæc vero demonstrant, quænam sit suprema naturalis legis descriptio, & norma rationis: quam Scholastici principium, & *dictamen* appellavere.

Dictum est autem spectare ad legem naturalem omnes virtutes in genere: sunt enim plures, quæ speciatim consideratæ lege naturali non sunt præscriptæ; ut vota a religiosis emissa, & virtutes Theologicæ fidei, spei, & caritatis. Alioqui dicendum foret omnes qui Evangelii consilia non servant esse legis naturæ fractores, & naturalem esse Fidem & justificationis exordium. Itaque hæ quoque virtutes generatim consideratæ ad legem naturalem pertinent, quatenus conforme est naturali rationi, ut si prima veritas aliquod manifestet, cum mentiri non possit, fidem certissimam illi præstes: si promissum facit, confidas: si spiritum dilectionis subministrat, caste diligas; & si dederit eligendi

optio-

optionem, id quod lubet haud immemor acceptæ libertatis perficias, quod denique sponte juraveris, studeas reddere. Atque hæc ad legem naturalem spectare tam certum est, quam summum illud bonum diligendum esse super omnia: nam nisi credideris, errorem tuum præfers veritati, & nisi impleveris juramenta, summam majestatem gravissima afficis injuria. Quatenus autem eligis vivere juxta consilia Evangelica; duceris non communi universorum hominum sensu, sed proprio & singulari: quippe animadvertens tui, rerumque tuarum circumstantias, arbitraris melius tibi fore, ut summum illud bonum assequaris, negotiis secularibus nuncium mittere; cum aliis videatur utilius uxorem ducere, familiam alere, & nubere potius, quam uri. Ergo consilia Evangelica sunt hoc pacto optionis tuæ ac potestatis, non præscriptionis rationisque communis. Atque ideo consilia dicta sunt, quod non singulos adstringant, sed proposita sint quid magis expediat consultantibus. Fides denique, Spes, & Caritas supernaturales dicuntur, in quantum postulant divinæ gratiæ adjutorium, ordinemque naturæ supergrediuntur, sive considerata naturali arbitrii potestate, sive substantia & magnitudine rerum non apparentium.

CAPUT V.

Quæritur an lex naturalis possit immutari, habeatque in ipsa locum Ἐπιείκεια.

TRIBUS modis contingit legem aliquam immutari, abrogatione, subtractione, atque dispensatione. Abrogatio est legis, quoad præcepta & vim obligandi, dissolutio: subtractio est præceptorum legis immutatio quædam, & coarctatio: dispensatio denique est a lege, quæ integra permanet, aliquorum exemptio. His accedit Epicheja, quæ juxta significationem Græci vocabuli significat *æquitatem:* sed recepta sermonis consuetudine, nihil est aliud, quam legis interpretatio, aut declaratio. Presse etiam ac stricte accipitur Epicheja pro tali declaratione, qua judicium fertur, legem pro omnibus latam, aut quæ posset pro legislatoris lubitu omnes obstringere, in peculiari aliquo casu deficere, ut quando interpretamur ad quosdam ægrotos præceptum non pertinere jejunii.

Circa autem dispensationem observandum est, propriam tunc esse, cum materia legis, sive id, circa quod lex versatur, idem perseverat, ita ut lex desinat obligare eo duntaxat, quod sit in potestate legislatoris auferre vim obligandi. Atque hoc pacto dispensari dicitur Religiosus a Choro, civis a solvendis vectigalibus, gregarius miles ab agendis excubiis, cum peculiari Superioris, Principis, & Imperatoris beneficio a communi, qua tenerentur, lege servanda excipiuntur. Interdum tamen contingit, ut in his actibus, qui jure naturæ constituuntur, quædam dispensationis ac mutationis imago fallat incautos, quando scilicet, non ipsius legis præscripta immutantur, sed ipsa res, circa quam jus naturæ versatur, recipit mutationem. Sit in exemplo: si Deus quemdam occidi præcipiat, aut rem alienam auferri, non ideo licitum fit homicidium & furtum, nec dispensatur in lege, *Non occides, non furaberis*; sed aufertur horum præceptorum materies, sive actus prohibitus his præceptis, non enim homicidii aut furti scelus est, quod perficitur auctoritate ac præscripto Domini vitæ, & rerum omnium supremi. Similiter dum creditor in acceptum refert, non tenetur debitor solvere, non quod jus solvendi debitum dispensetur, sed quoniam desiit pecunia, quæ debebatur, deberi. Atque hæc dispensatio orta ex circumstantiis & mutatione rerum, improprie, & sermonis analogia, ut liquet, dicitur dispensatio. De hac vero dispensationis imagine arbitror loqui nonnullos Jurisperitos, qui docent non tantum Deum, verum etiam Papam dispensare contra Jus naturale, ut habet Glossa 2. p. Decreti cap. 2. q. 7. cap. *Auctoritatem*. Quare horum placita minime præsidio sunt opinioni Scotistarum affirmantium dispensari a Deo in præceptis secundæ Tabulæ. Ut enim scribit, consentientibus ceteris, Barbosa lib. 1. Juris Eccl. Univ. cap. 2. num. 122. *Jus quidem naturale immutabile est*, *ut habetur* §. Sed naturalia, *& prima hujus juris præcepta firmissima semper manent, sed in particulari recipiunt mutationem ob rerum circumstantias, quo in casu potest Pontifex dispensare*. Jurisperiti ergo loquuntur de dispensatione improprie dicta, quam supra delineavi: & frustra illorum nonnulli Scholasticorum scita verborum abusione confodiunt.

PROPOSITIO I. Lex naturæ per abrogationem, aut subtractionem mutari non potest.

Demonstratur prior pars. Lex enim æterna, Auctore Augustino lib. 1. de lib. Arb. cap. 6., variari omnino non potest; lex autem naturalis nihil est aliud, quam legis æternæ in humana mente transcriptio. Est ergo per legem naturalem nobis inscripta actuum humanorum ratio & regula invariabilis. Deinde nequit lex naturæ a rationalium creaturarum mente deleri. Sunt namque rationales creaturæ mente, & diligendi facultate essentialiter præditæ. At lex naturæ ab ipsa ratione indistincta est: unde Augustinus Conc. 25. in Ps. 115. ait: *Sine lege naturali essent, si præter naturam generis humani esse potuissent*. Igitur ut ratio, ita lex naturæ nequit abrogari. Præterea naturalis appellatur lex ista, quod ab ipsa natura, rerumque substantia non discrepet. Rursus, nefas est rectæ rationi in moribus repugnare. Si autem abrogaretur lex naturalis, fas esset agere adversus rectam rationem, quoniam recta ratio, & lex naturalis eadem res est. Igitur lex naturalis scindi, atque dissolvi non potest. Atque ex his etiam probatur propositionis pars altera. Enim vero si præcepta naturalis legis varientur ac minuantur, necesse est ordinem naturalem rerum, quæ his præceptis dirriguntur, pariter immutari. Quod pugnat apertissime cum lege æterna, ut liquet ex præclara sententia Augustini scribentis adversus Faustum, *Lex æterna est ratio divina, vel voluntas Dei ordinem naturalem conservari jubens, perturbari vetans*. Nequit ergo legi naturali subtrahi præceptum aliquod.

PROPOSITIO II. Neque Romanus Pontifex potest dispensare, ne observetur lex naturalis.

Privatum hominem non posse a naturali lege quemquam dispensare, aperta ratio commonstrat. Quisquis enim legi subjicitur, potestatem in ea dispensandi non habet, cum dispensatio ad Legislatorem spectet, non ad subditum. Sed quilibet privatus homo naturali legi subjicitur, propterea quod quicumque sine lege scripta peccant, sine hac pereunt, ob transgressionem legis quam habent scriptam in corde, ut scribit Apostolus ad Rom. cap. 11. versu 12. Igitur nemo privatus aut se, aut alium ab observantia legis naturalis potest excipere. Probatur ergo de Romano Pontifice. Ac primo is quoque naturali legi subjicitur. Deinde cum hujus auctor sit supremus naturæ Conditor, gerit adhuc Ecclesiæ Rector in his, quæ spectant ad legem naturæ, personam inferioris. At inferiorem non posse a lege quemquam eximere, indubitatum est, & habetur in Clementina cap. *Romani*, de Elect. Ulterius ubinam legimus collatam a Deo fuisse Romano Pontifici potestatem supra invariabilem naturæ legem? Insuper Pontifex dispensare non potest a lege Divina: nam, ut habetur in cap. *Sunt quidam*, si quod docuerunt Apostoli & Prophetæ destruere, quod absit, niteretur, non sententiam dare, sed magis errare convinceretur. Similia habentur in cap. *Statuta*. Atqui lex naturæ non minus indissolubilis est, ac sit ea, quam Prophetarum, & Apostolorum scripta comprehendunt. Igitur ad dispensandum a lege naturæ non se extendit suprema Romanorum Pontificum auctoritas. Tandem, ut mox dicturus sum, nec Deus potest dispensare supra legem naturæ: multo minus Pontifex.

Oppones primo maximam Pontificis auctoritatem, ad quam spectat procul dubio potestas collata Petro, amplissima Domini largitione, *Quodcumque solveris super terram, erit solutum & in cælis*. Adde commune apud Jurisprudentes pronunciatum: *Papa habet jura omnia in scrinio pectoris sui*. Ad hæc: ad jus naturæ pertinet, ut Episcopi & Pastores proprio gregi incumbant; & nihilominus dispensat Papa super Episcoporum residentiam. Idem de votis ac juramentis dicendum est, quæ Papa dissolvit, etiamsi postulet lex naturæ, ut reddantur promissa, maxime firmata jurejurando. Accedit dispensare aliquando Papam ne teneat vinculum matrimonii, quod est naturali lege indissolubile. Demum neque verum est jus naturale esse immutabile: nam de jure naturæ sunt communio bonorum, libertas, & mandatum de re aliena non auferenda: in quibus dispensatum est, ut liquet ex cap. *Quo jure*. L. Manumissiones. ff. de Just. & Jure. L. Libertas. ff. de Statu liberi, &c.

Resp. ad 1. Papam posse omnia solvere, dummodo rectissimo universorum ordini non adversentur, ideoque servata, non immutata lege naturæ. Alioquin possent Romani Pontifices, si verbum illud *Quodcumque* pugnantia complecteretur, eximere etiam a diligendo Deo, ac proximo, & facultatem facere perpetrandi omne scelus. Habet autem in scrinio pectoris sui jura omnia primo quoad interpretationem, deinde quoad amplitudinem potestatis, per quam & ceteros homines antecellit, & dispensare potest ubicumque habeat locum dispensatio. Addunt Jurisconsulti caussam alteram, quia potest æquitatem juris rigori præferre. Ad exempla in contrarium allata, responsum sit, residentiam Episcoporum esse de jure naturæ, quando illorum præsentia & vigilantia ovibus necessaria est, quando nequit per administros suppleri, & quando ad propriam diœcesim accedendi datur illis potestas. Atque his positis nego posse Papam largiri facultatem Episcopo derelinquendi gregem sibi commissum. Quod attinet ad vota, & juramenta, Papa in his non dispensat, ita ut stante voto & juramento eximat a reddendis promissis; quæ est, ut diximus, vera dispensatio: sed dispensat *improprie*, vel declarando in quibusdam circumstantiis vota & juramenta nequaquam tenere, nec promissionem ab iis qui voverunt, & jurarunt esse exigendam: vel ob ponderosam, gravissimamque caussam suprema, qua pollet, auctoritate, condonando debitum ortum ex voto & juramento, tanquam minister & Vicarius Dei creditoris: qua condonatione facta immutatur voti & juramenti materia, & locum habet ea dispensationis imago, quam supra explicavi comparatione mutui, quod debitor reddere non tenetur, quando a creditore in acceptum refertur, nec tamen dispensatio ulla est; quoniam ut scribit Arrianus in Epictetu, *non sufficit, ut debeatur pecunia datam esse mutuam*,

sed oportet ut & maneat adhuc indissoluta mutui obligatio. Matrimonium vero, si ratum sit, consummatum, & stata perscriptione contractum, non solvit Pontifex quoad vinculum, sed tantum quoad thorum & cohabitationem. Est autem hoc pacto dissolubile cum ob adulterium, tum ob lapsum alterius conjugis in hæresim, nec non si ad turpia maritus provocare non desistat uxorem. Si autem sit ratum duntaxat, dantur casus, in quibus matrimonium etiam quoad vinculum possit dissolvi, nec indissolubile est lege naturæ, si ob commune aliquod bonum divina, & Ecclesiastica auctoritas duxerit esse solvendum. Verum de his alibi. Ad exempla postremo loco producta ad probandum legem naturæ esse mutabilem, communis est Theologorum responsio, divisionem bonorum, servitutem, aliaque hujusmodi non esse contra jus naturale positivum, sed negativum, idest, nullum esse præceptum illa prohibens, etsi nec aliquod est, quod præcipiat. De qua responsione plura Franciscus Suarez lib. 2. de legibus cap. 14. At ego respondeo, bonorum communionem, libertatem, manumissionem, & id genus reliqua, non esse juris naturalis *simpliciter*, quatenus idem jus respicit institutionem & rectum naturæ ordinem, sed esse juris naturalis pro certo rerum statu; quo immutato ipsa lex naturalis præscribens ut omnia sint ordinatissima, postulat ut dividantur bona, quæ, priusquam introducta essent dominia, debebant esse communia. Atque ita de ceteris ad certam rerum conditionem pertinentibus.

PROPOSITIO III. Ipsemet Deus in nullo præcepto naturalis legis proprie dispensare potest.

Sequitur ex præcedentibus. Si enim lex naturalis per omnia legi æternæ consentanea est; qui potest unam immutare, potest & alteram. At Deus nequit æternam legem, suam scilicet rationem ac providentiam pervertere. Ergo nec mutare per dispensationem legem naturæ. Deinde probatur communi hac argumentatione. Differunt præcepta legis naturalis a præceptis legis positivæ, quod illa ipsa natura rerum constituuntur, hæc vero libera legislatoris voluntate posita sunt. At quæ ex ipsa rerum natura prodeunt, necessaria sunt, atque ex suppositione naturæ conditæ prorsus immutabilia, quemadmodum ea, quæ pendent ex alterum arbitrio, sunt contingentia, & obnoxia mutationi. Sunt ergo præcepta legis naturæ perenni immutabilitate fixa atque perpetua. Quæ argumentatio confirmatur primo, quoniam quicquid prohibet lex naturæ, est natura sua & intrinsece malum, & quicquid præcipit, est natura sua & intrinsece bonum: quod sane ipsa naturalis legis notio manifesta declarat. At Deus non potest imperare quod suapte natura malum est, ut odium, mendacium, blasphemiam: neque potest prohibere quod intrinsece suaque natura bonum est, ut justitiam, pietatem, religionem. Si enim ille præcipere, hæc prohibere posset, posset etiam agere quæ cum summa æquitate ac sapientia, atque cum essentia creaturæ rationalis depugnant, atque ita poterit mentiri, poterit ad peccatum impellere, poterit in naturam ferarum vertere naturam humanam. Simile est quod sequitur. Præcepta legis naturalis alia sunt affirmativa quæ recta opera imponunt, alia negativa quæ prohibent perversa & iniqua. Atqui Deus non potest dispensare in iis quæ recta sunt, alias discinderet legem æternam, quæ vult ut omnia sint ordinatissima, neque in iis, quæ sunt inhonesta & iniqua, alias permitteret ut peccaremus impune, & probaret quod turpe & vitiosum est. In nullo ergo naturæ præcepto potest Deus dispensare. Eo etiam pertinet insequens. Adversariorum complures fatentur Deum non posse dispensare circa mendacium, eo quod sit intrinsece malum. Cur autem mendacium intrinsece malum est, nisi quia æternæ legi adversatur? Quod enim incommutabili legi non repugnat, malum esse non potest; cum malum sit, quod ab ea lege deflectit. Espropter mandacium hac etiam ratione est intrinsece malum, quoniam contrarium est legi naturali, & sempiternæ legis in mente hominum transcriptioni. Quam naturalem legem & participationem æternæ si tollas, nihil adinvenies quod intrinsece malum sit, quia nihil rationi & æquitati adversabitur. Cur enim bruta rapiendo & dilaniando non peccant, nisi quia sunt destituta ratione? Ut ergo ablata lege naturali non foret aliqua in mentiendo malitia, ita posita lege naturali prohibente homicidium, adulterium, & furtum, necessum est ut hæc sint intrinsece mala, quoniam rectæ rationi opponuntur. Quamobrem sicut in mendacio, ita in homicidio, in adulterio, in furto, & in quolibet actu a naturali lege prohibito Deus dispensare lege perseverante ac materia immutata non potest.

AD EA, QUÆ OPPONUNTUR, RESPONSIO.

Reducuntur ad tria genera contrariæ argumentationes, quarum aliæ ex sacris litteris depromuntur, aliæ ex D. Bernardi libro De præcepto & dispensatione, reliqua sunt Scoti, Durandi, & Ochami Epicheremata. Ex Scripturis petuntur ista. Cum Deus tradatur unum masculum & unam duntaxat feminam condidisse, prima connubia inter fratres sororesque necessum est interfuisse. Matrimonium autem inter fratrem ac sororem naturali lege inhibetur. Filii ergo filiabus Adæ germanis sororibus divina dispensatione sunt conjuncti. Deinde Polygamia, sive uxorum pluralitas legi naturæ contraria est: & in hoc tamen fuit cum Patriarchis Abrahamo, Jacobo, & aliis divina auctoritate dispensatum. Insuper, cum nunc Abrahami meminerimus, nonne huic præcepit Dominus, ut filium unigenitum immolaret? quod naturali legi non tantum repugnat ob mortem innocentis omni jure prohibitam, verum etiam ob naturalem amoris paterni inclinationem, cui contraire perinde est ac legem naturæ disrumpere. Nec desunt exempla id genus plurima. Dispensavit enim Deus cum Israelitis, ut per dolum commodato peterent ab Ægyptiis vasa auri, & argenti, animo eadem subripiendi. Dispensavit cum iisdem filiis Israel, ut cum alienigenis fœnerarentur, idest, exercerent usuram. Dispensavit pariter, ut matrimonium, cujus vinculum lege naturali indissolubile est, datis uxoribus libello repudii dissolverent. Ad hæc permisit obstetricibus Ægyptiis, ut in gratiam Hebræorum callide mentirentur, ipsarumque mendacium ædificatione domorum splendide decoravit. Oseæ etiam mandavit, ut sumeret sibi uxorem fornicationum, & ex ea filios fornicationum progeneraret. Demum etiam super observantiam Sabbati lege ipsa naturali præscriptam dispensatum est cum omnibus Christifidelibus. Atque hæc sunt rerum eventu, & sacrarum historiarum narrationibus comprobata.

Resp. nullam in allatis exemplis propriam deprehendi dispensationem, sed vel nullam prorsus, vel eam, quæ est cum immutatione materiæ. Et revera quod attinet ad matrimonium inter fratres sororesque germanas, Cajetanus existimat posse Papam in urgentissimo casu dispensare, nec lege naturali, sed Ecclesiastica cautum esse, ne sorores nubant fratribus. Verum quidquid sit de hac opinione Cajetani; dicimus ejusmodi matrimonium repugnare legi naturæ, non simpliciter & absolute, sed pro certo rerum statu, & multiplicato genere humano: nam supposita unius viri cum sua conjuge conditione, ut crescerent, & posterorum propagatione multiplicarentur, necessaria fuerunt aliquorum hominum sponsalia cum feminis uno utero progenitis, sibique arctissimo consanguinitatis vinculo conjunctis. Idem dicendum de Polygamia; constituto enim certo rerum statu, idest, statuto fœdere, & facta promissione multiplicandi populum fidelem, non solum promulgatione legis, verum etiam propagatione seminis, quomodo multiplicari debebat populus Judæorum, jam erant exiguo Patriarcharum numero plures uxores jungendæ. Sunt tamen qui respondent polygamiam solo jure Ecclesiastico vetitam esse: nec desunt, qui reponant non esse dispensationem propriam, sed mutationem rerum, quando vir uni mulieri copulatus a supremo Domino accipit potestatem *disponendi* de suo corpore per novum contractum, non dissoluto priori. Cum Abrahamo dispensatum non est, ut impune occideret, sed præclarum sumptum est de ipsius obedientia experimentum. Enimvero, cum Deus sit vitæ hominum supremus Dominus, eo jubente, qui occidit non legem frangit, sed Domino obtemperat. Nam prohibemur tantummodo occidere privata auctoritate. Quare Augustinus lib. 22. contra Faustum cap. 73. inquit, *Quædam facta lex æterna, quæ ordinem naturalem conservari jubet, perturbari vetat, medio quodam loco posuit hominibus, ut in eis usurpandis merito reprehendatur audacia, in exequendis autem obedientia jure laudetur. Tantum interest in ordine naturali, quid a quo agatur, & sub quo quisquam agat. Abraham si filium sponte immolaret, quid nisi horribilis & insanus? Deo autem jubente, quid nisi fidelis, & devotus apparuit?* At fecit, inquis, Abraham contra inclinationem naturalem. Ita est. Sed naturalis inclinatio conjuncta est cum ratione demonstrante, quod magis Deo obtemperandum sit, quam humanis affectibus. Alioqui martyres dum pro Religione occubuerunt, quoniam non sine naturæ ingenito horrore cum tetra morte luctati sunt, naturalem legem fregissent. Addunt aliqui temperatam paterni animi amaritudinem firmissima fide, qua crederet post immolationem filium divinitus surrecturum. Cujus fidei argumentum est antiqua & repetita promissio, *Multiplicabo semen tuum sicut stellas cæli*, & quæ ipse Abraham dixerat pedisequis, *Expectate hic: Ego & puer, postea quam adoraverimus, revertemur ad vos.*

Franciscus Hennus insignis Scotista nequit veritati acquiescere. Potuit Abraham (inquit) filium immolare, quia id fecit auctoritate divina. Sed hæc est vera & propria dispensatio. Ergo &c. Probat minorem. Si quis ex superioris licentia non jejunet, vel in die festo operetur, dicitur dispensari, quoniam facit auctoritate publica quod non poterat private. Ergo pariter Abraham, qui filium immolavit auctoritate publica, non private, a lege naturali dicitur dispensatus. Resp. falli celebrem Scriptorem imagine dispensationis. Nam in allatis exemplis non variatur materia præcepti, quæ immutatur præsenti in casu, cum occidere jubente Domino & judice nullatenus prohibeatur præcepto non occidendi. Unde Magister Guerrerus Tom. 1. p. 228. recte animadvertit Scotistas nobiscum pugnare logomachie, ut vidit etiam Mastrius illorum antesignanus.

Sed revertendum ad sacrarum historiarum exempla; furtum est rei alienæ fraudulenta compilatio, quæ fit Domino invito. Non ergo Hebræi vasa aurea & argentea Ægyptiis

subri-

subripuerant, si secte e supremo Domino potestete ea expilarunt. Hac in re debemus fraudulentiam ac circumventionem a non restitutione distinguere. Nam Deus filiis Israel non præcepit ut deciperent Ægyptios, sed tantum, *ut postularet vir ab amico suo, & mulier a vicina sua vasa argentea, & aurea*, Exodi xi. 2. quod inter familias in conviviorum apparatu, solemnibusque nuptiarum probat commendatque consuetudo. Que in re, si fallacia interfuit, Ægyptii deceptione digni erant, & populus Israel pro illa ætate generis humani erat adhuc in tali morum gradu constitutus, ut non indigne hostem deciperet, Deo pro illorum cupiditate permittente, ut Augustinus scribit Quæstionum 83. tertia & quinquagesima. Atque hæc ita accipienda sunt, ut Deus neque per se, neque per alium mentiatur, quomodo diximus in 2. libro primæ partis, sed permittat tantum capi perniciosa fraude scelestos; nam cum mentiri, & circumvenire aliquem sit natura sua indecorum ac turpe, nequit, ut Adversarii fatentur, divina dispensatione committi. Cur autem noluerit Deus, ut petita vasa redderentur, caussam reddit eo loco Augustinus, quoniam *mercedem diuturni laboris atque operis non injustam Deus esse voluit*. Addit lib. 22. contra Faustum cap. 71. Ægyptios fuisse sacrilegos & iniquos, nam & auro illo, hoc est Dei creatura male utentes ad Creatoris injuriam suis idolis serviebant: atque concludit, sive illa fuerit caussa, sive qualibet alia, *nec frustra, nec inique dictum esse, nec licuisse Moysen aliter, quam Deus dixerat, facere, ut penes Dominum esset consilium jubendi, penes famulum autem obsequium peragendi*.

Quod proximo loco sequitur nullius est momenti, sive dixeris Deum permisisse quidem Israelitis temporalium bonorum cupidissimis, ut alienigenis darent fœnori, ne contribules suos usurarum exactionibus exhaurirent; nulletenus iniquos *anatocismos* probasse: sive dixeris usuram illam fuisse ob damna Israelitis illata prorsus licitam, docente Ambrosio in lib. de Tobia, *Sine gladio se de hoste ulciscitur, qui fuerit usurarius exactor inimici, ubi enim jus est belli, jus est usura*: sive denique dixeris auctionem fœnoris ad filios Israel spectasse titulo donationis sibi factæ a Domino justissimo bonorum omnium distributore.

Dare autem uxoribus libellum repudii, non est matrimonium solvere quoad vinculum, sed quoad thorum, cum possint repudiatæ uxores absque novo contractu ad maritales amplexus redire, & si alias nubant se mœchiæ crimine polluant. Moses vero permisit libellum repudii etiam ob alia præter fornicationem crimina, ob duritiam Israelitarum, ut fœminæ se facilius continerent, & viri, quas odio haberent, non interficerent. Quæ fuit permissio, providusque concessus, non alicujus mandati præscriptio. Vide Matth. xix. v. 8.

In obstetricibus Ægyptiis debemus distinguere e mendacio pietatem. Nam ut S. Pater docet quæst. 1. super Exodum, *Aliud faciebant obstetrices vivificando infantes parvulos, aliud Pharaoni mentiendo. In illis vivificandis opus misericordia fuit: mendacio vero illo pro se utebantur ne noceret illis Pharao, quod potuit non ad laudem, sed ad veniam pertinere*. Itaque illarum pietati Deus rependit mercedem, non autem mendacio. In quo cum Deus, consentientibus adversariis, dispensare non valeat, nullum hinc possunt depromere pro sua assertione argumentum.

Ad Oseam quod attinet, respondet S. Thomas 1. 2. q. 100. art. 8. *non fuisse mœchatum, quia accessit ad eam quæ sua non erat secundum mandatum divinum*. Sed arbitramur, idem esse, *vade, sume tibi uxorem fornicationum*, ac, *deduc in domum tuam mulierem meretricem*; atque idem esse, *fac tibi filios fornicationum*, atque, *fac per adoptionem filios tuos, spurios illos & nothos, quos mulier illa per illicitos concubitus genuit*. Ita Augustinus lib. 22. adv. Faustum cap. 80. scribens: *Quid enim adversum elementiæ veritatis, quid inimicum fidei Christianæ, si meretrix relicta fornicatione in castum conjugium commutetur?* Leonardus Vanroy de lege nat. cap. 3. ad 6. & Aurelius Piette de legib. q. 1. inquiunt, filios ab Osea procreandos appellari filios fornicationum quia erant ex matre, quæ antea fuerat fornicata. Horum responsioni illustrandæ addo exemplum mulieris, quæ appellatur *Os* in Genesi ubi legitur, *Hoc nunc os ex ossibus meis*, & colubri, qui dicitur virga in Exodo, ubi habetur, *Devoravit virga Aaron virgas eorum*, quia scilicet & mulier fuerat os viri, & coluber fuerat virga. Sed revera de filiis spuriis & adoptandis sermo est, ut liquet ex versione Græca, Syriaca & Arabica, & maxime ex Hebræo codice, qui habet, *Vade, accipe tibi uxorem fornicationum, & filios fornicationum*: atque ita legit Hieronymus, & alii divinarum Scripturarum peritissimi. Accedit figuræ sacramentum expressum: significabat enim conjugium Prophetæ cum muliere fornicaria, & deductio filiorum procreatorum ex concubitu meretricis, conversionem ad Christum Ecclesiæ Gentilium, & idololatrarum in incredulitate natorum. Inepte autem cum ceteris Novatoribus Salomon Glassius in Tract. de styli sancti verecundia sect. VIII., *Relinquat Bellarminus* (inquit) *hic versionem suam vulgatam, eamque ad purum, & castum fontem exigat*. Ipse enim Glassius lib. v. de Metonymie pag. 1443. demonstrat verbum *facere* idem esse frequentissime, ac *lucrari &* *acquirere*, ut Genes. xii. 5. xxx. 3. & Matth. xxv. 16. juxta hebræam, græcamque literam. Imo latinissime *facere filium* potius est adoptare, quam gignere, ut in Thesauro Ciceroniano Nizolius verbo *adopto*. Prætermitto responsionem illorum, qui post Maimonidem contendunt hæc Oseæ contigisse in visione, & esse tropice accipienda, eo quod turpe sit uxorem ducere meretricem. Augustinus enim figmentum istud explodit, atque ut figuris aliis quampluribus, potuit etiam hoc matrimonio exprimi Judæorum reprobatio. Priorem ergo responsionem, quam tradidimus, adhibeto: nam filii per Oseam generati excidium Synagogæ, ac pœnas Tribuum Israel repræsentabant, adoptati autem ex alienis Ecclesiam ex peccatoribus congregandam.

At, inquis, S. Thomas, & S. Bernardus mox laudandus non alia ratione Oseam a peccato excusant, nisi quia accessit ad mulierem impudicam, vulgatumque scortum, Deo mandante. Ad hæc respondent Theologi, Oseam Dei jussu matrimonium iniisse absque præmisso contractu, Domino transferente dominium corporum; quo in re peccasset, nisi præcessisset divinum præceptum; quoniam accedere ad mulierem, absque præcedente vinculo contractus, fuisset alias turpissimum. Addunt alii vetitum fuisse lege positiva ne Sacerdotes aut Prophetæ uxorem ducerent scortum, vel mulierem repudiatam a marito: atque in hoc fuisse cum Osea dispensatum. Verum utraque responsio valde est ambigua. Prima quidem, quia gratis asseritur Oseam prætermissis matrimonii conditionibus necessariis duxisse mulierem: cui etiam vel divinum præceptum vir patefecit, aut ignaram, nec opinantem sibi despondit: hoc verum non arbitror; nam incestuosum concubitum patrasset mulier fraudulentia mariti: quod si ille fornicariæ Dei jussa manifestavit, profecto etiam scorti consensum extorsit, nec defuit conventio. Ac responsio altera valet utique de Levitis & filiis Aaron, ut habetur Levitici cap. xxi. v. 7. non constat Oseam fuisse ex genere Sacerdotum. Itaque respondemus probabilem esse allatam ex D. Thoma & Bernardo doctrinam, sed præferendam superius traditam ex Augustino, *quam Theologi* (inquit Habert Tom. 3. pag. 564.) *communiter amplectuntur*.

Præceptum denique de sanctificando sabbato partim naturale est, partim vero cæremoniale. Est naturale quatenus præscribit cultum Deo exhibendum, & aliquod tempus, in quo rebus divinis vacandum est, & æternæ saluti prospiciendum. Est autem cæremoniale in quantum præcipit, ut hæc fiant certo hebdomadæ die, atque statutis religionis pietatisque exercitiis. Etenim Deum colendum esse, & elaborandum ut memoria non excidant ipsius beneficia, ipsa natura proclamat; quod illud fiat aut uno genere sacrificiorum, aut una integra stataque die, postulant temporum rerumque adjuncta. Igitur quemadmodum dispensatum non est in sacrificiis ad primum Decalogi præceptum pertinentibus, ex quo multiplicibus cruentisque successit unicum & incruentum: ita nec dispensatum est circa sanctificationem festorum, ex quo pro die Sabbati Dominica fuerit substituta. Et olim quidem Sabbatum colebatur ob singulare beneficium creationis, & requiem Domini ab omni opere, quod patravit. Postea illustrata Dominica die resurrectione Salvatoris, adventu Spiritus Sancti, aliisque beneficiis a sexta Synodo connumeratis, placuit Sabbato præferre Dominicam, in qua etiam universarum rerum conditio habuit exordium. Atque ita inviolata permanet lex naturæ, etiam cæremoniis & ritibus abrogatis.

Ex Sancto Bernardo potest consequens promi argumentum. Mellifluus doctor in libro de Dispensatione cap. 2. *necessarium* dispescit in *stabile*, *inviolabile*, & *incommutabile*. *Stabile* appellat quod ita est necessarium, ut non cuilibet hominum illud immutare fas sit, sed solis dispensatoribus mysteriorum Dei, idest, præpositis: atque hoc tribuit Regulis Monachorum, & Ecclesiasticis institutis. Necessarium autem *incommutabile* appellat 3. capite, quod divina æternaque ratione ita firmatum est, ut nulla ex caussa possit vel ab ipso Deo aliquatenus commutari: sub quo genere statuit spiritualem traditionem sermonis Dominici in monte, & quidquid de dilectione, humilitate, mansuetudine, ceterisque virtutibus in novo ac veteri Testamento traditur observandum. Itaque *inviolabile*, quod inter *stabile*, & *immutabile* mediat, est illud, quod nisi a Deo mutari omnino non potest. In hoc autem secundo genere comprehendit legis scita, ut, non occides, non mœchaberis, non furtum facies: *quæ* (inquit) *etsi nullam prorsus humanam dispensationem admittunt, nec cuiquam hominum ex his aliquid aliquo modo solvere aut licuit, aut licebit: Dominus autem horum quod voluit, & quando voluit solvit, sive cum ab Hebræis Ægyptios spoliari, sive quando Prophetam cum muliere fornicaria misceri præcepit*: Quibus manifestum est S. Bernardum admittere in præceptis secundæ tabulæ dispensationem.

Resp. hunc nodum solvi, injiciendo (ut phrasi utamur Bernardi) teneros ungues; nam dispensationem circa furtum, homicidium, fornicationem, & reliqua legis scita appellitat eam, qua auctoritate operantis materia naturalis legis subvertitur. Quod primo demonstret exemplum a Bernardo productum de Ægyptiis & fornicaria muliere; quod factum excusari docet auctoritate Domini. At quod

sub-

subripitur supremi Domini auctoritate, furtum non est: sicut nec fornicatio accedere ad quamcumque mulierem ex divino mandato, ut inquit S. Thomas 1. 2. q. 94. art. 5. ad 2. Nam furtum alienæ rei contrectatio est, & mœchia mulieris, cujus non dominaris, compressio. Ergo transferente dominium Legislatore supremo, jam contrectas quod tuum est: & propterea excusaris a peccato, ut Bernardus loquitur, *auctoritate imperantis*. Atque hoc Doctor ipse probe declarat. Nam quidquid *de dilectione*, *humilitate*, *mansuetudine*, *ceterisque virtutibus tam in novo, quam in veteri testamento observandum traditur*, spectat ad necessarium *incommutabile*, quod nulla ex caussa potest vel ab ipso Deo aliquatenus immutari. At si occidas hominem, cujus vitæ potestatem non habeas, si rem subripias alienam, si ad scortum accedas; dilectionis, mansuetudinis, justitiæ, honestatisque virtutem proternis. Ut ergo hæc facias, necessarium *immutabile*, auctore Bernardo, omnino non patitur. Quamobrem inviolabilia, non immutabilia dicuntur, in quantum divina auctoritate fieri potest, ut nulli virtuti repugnent; quod fieri non potest, nisi simul fiat juris tui, quod erat alieni. Si autem hoc fieri contingat, immutata res est, circa quam versatur jus naturale.

Ratiocinationes Scholasticorum nobis adversantium sunt istiusmodi. Primo: si præcepta secundæ tabulæ forent indispensabilia, intellectus divinus, ut prævenit voluntatem, judicaret necessario hos actus esse amandos, illos odio habendos, & sic necessitatem imponeret divinæ voluntati. Atqui circa mores & actus humanos divina voluntas nunquam necessitatur. Ergo præcepta secundæ tabulæ sunt dispensabilia. Deinde: Beatitudo hominis non pendet ab iis, quæ homines agunt erga creaturas. Ergo nullus actus humanus erga creaturas necessarius est ad consequendam beatitudinem, ideoque potest Deus in omni actu, qui ad creaturam refertur, dispensare. Atque hæc duo sunt argumenta Scoti apud Hennum. Tertio Major opinatur posse Deum dispensare in omni præcepto affirmativo: primo quia potest Deus non concurrere cum homine ad actum præceptum; 2. quia potest hominem infirmitate, aut caussa aliqua detinere, ne valeat præceptis obtemperare. Quarto Ochamus contendit posse Deum præcipere odium sui, cum hoc nullam implicet contradictionem. Postremo: potest (inquit Durandus) ab omni actu, qui præcipitur in mandatis secundæ tabulæ, auferri a Deo ratio debiti; quoniam hoc debitum fundatur in dependentia unius creaturæ ab altera. At hanc dependentiam Deus auferre potest, cum potuerit E. G. hominem absque parentibus procreare. Igitur potest etiam dispensare filium a debito honorandi parentes.

A primo autem Scoti argumento facilis est atque expedita defensio. Et principio quidem retorquetur; nam etiam ea, quæ præceptis primæ tabulæ præscribuntur, sunt actus humani, erga quos divina voluntas libertate fertur; nec tamen per Scotum admittunt dispensationem. Deinde dicimus intellectum divinum necessarium firmissimumque habere de qualibet veritate judicium, nec tamen sequitur semper voluntatem divinam esse necessariam, sed tantum necessario approbare quæ bona sunt, & odio habere quæ mala; atque in eo divinam stare libertatem, quod ex bonis eligere potest quod lubet, ex malis aliquod justa de caussa permittere. Atque hanc necessitatem approbandi quod bonum est, & repudiandi quod est malum, habet divina voluntas etiam circa præcepta secundæ tabulæ: nequit enim justus, incontaminatus, atque beneficentissimus non odisse iniqua, inhonesta, & malefacta. Præterea, ut ex scopulosis cotibus subtiliter disserentium enavigemus, nego minorem; quippe promulgata & instituta lege naturæ, necessario vult Deus illam servari, necessitate, quam ex *suppositione* appellant dialectici. Secundo argumento sic responsum esto. Beatitudo sita est in actu, quo fruimur inamissibiliter summo bono: sed hoc frui non possumus, nisi bonis mutabilibus recte utamur. At Deus nequit velle, ut lex naturæ immutetur, & bonis creatis fruamur, cum non sint animo nostro perfectiora, & finis ultimus rationabilium. Ad illud, quod objectum est tertio loco, dicimus, si Deus non concurrat, aut hominem operaturem præpediat, nullam legem ad opus obstringere, & sufficere in subdito animi præparationem: nam *bona voluntas*, ut est in proloquio, *reputatur pro facto*. Quod objicitur ex Ochamo, eadem, qua profertur, facilitate repellitur, siquidem non possumus odio habere nisi malum, nec nisi malus potest velle, ut in molestiam & offensionem veniat summum bonum. Argumentum Durandi positum postremo loco facilius refellitur: absolute enim potest Deus homines sine generantibus condere, & auferre ordinem dependentiæ: sed posita generatione parentum, nequit efficere, ut filii filii non sint, nec debeant genitoribus honorem in iis, quæ cum religione, & Dei cultu non pugnant.

Ex dictis constat quid dicendum sit de Epicheja. Si enim hæc accipiatur pro sola interpretatione, & declaratione, haud dubium quod locum habet in lege naturæ. Si autem accipiatur pro legis abrogatione, & aliquorum exceptione a communi legis præscripto; certissimum est non dari in lege naturæ, absque mutatione rerum, τὴν ἐπιείκειαν.

CAPUT VI.

Habeat ne lex vetus auctorem Deum.

PROXIME sequitur, ut pertractemus de lege veteri, ac primum de illius Auctore. Quidam enim partim a Deo, partim a Mose, partim a Senioribus institutam autumarunt: atque huic quodammodo tolerabili nefaria accessit opinio Manichæorum & Marcionitarum, latam fuisse a diabolo, vel malorum omnium principio. Controvertitur etiam, an a Deo, vel ab Angelis lata fuerit, quam postremam dubitationem expedivimus disserentes de Verbo æterno, ejusque facta antiquis Patriarchis apparitione cap. 8. lib. VII. Itaque in præsentia priores duas suscipimus ventilandas.

PROPOSITIO I. Vetus testamentum est a Deo, neque illi Moses, aut Seniores aliquid pro libito addiderunt: Moses vero fuit legis a Deo institutæ promulgator.

Demonstratur prima pars auctoritate Scripturarum, Traditione, atque argumentatione Theologica. Etenim Exodi XX. legimus: *Locutus est Dominus cunctos sermones hos*. Malach. IV. 4. *Mementote legis Mosis servi mei, quam mandavi ei in Horeb ad omnem Israel, præcepta & judicia*. Deum præterea in Moyse, & Prophetis fuisse locutum Apostolus Paulus affirmat initio Epistolæ ad Hebræos: necnon Petrus in Act. Apost. cap. III. v. 18. Zacharias cap. I. Lucæ v. 70. Idem sacri libri ubique testantur, ita, ut merito Christus Dominus Pharisæos increpans Matt. XV. 6. dixerit: *Vos irritum fecistis mandatum Dei propter traditiones vestras*. Quod vero attinet ad Patres, plura de hoc argumento scripsit S. Pater Augustinus in libris contra Faustum, Tertullianus adversus Marcionem, Hieronymus in Epistolam ad Titum: nec de communi aliorum sensu aliqua occurrit in hac re dubitatio. Quare Toletanum Concilium in Fidei Confessione, *Si quis dixerit* (inquit) *aut crediderit alterum esse Deum priscæ legis, alterum Evangeliorum, anathema sit*: ac similia sess. IV. Tridentini fuere decreta. Atque rationem optimam profert Doctor Angelicus 1. 2. q. 98. art. 2. quoniam lex vetus homines ordinabat ad Christum cum perhibendo de ipso testimonium, tum removendo a cultu idolorum. Quod sequenti capite 12. nonnullis animadversionibus illustrabo. At diabolus nunquam legem instituisset, *ut homines adducerentur ad Christum, per quem erat ejiciendus*, inquit ibidem S. Thomas. Non fuit ergo Diabolus legis veteris institutor, sed ut Scriptura, Traditio, & vis ratiocinandi demonstrat, habet illa verum Deum auctorem.

Altera pars, videlicet quod Moses fuerit duntaxat legis promulgator, ostenditur primo ex verbis ipsius Moysis Deut. VI. *Hæc sunt præcepta, & cæremoniæ, atque judicia, quæ mandavit Dominus Deus vester, ut docerem vos*. Accedit testimonium Apostoli ad Galat. III. 19. scribentis legem *ordinatam per Angelos in manu mediatoris*. Quo in loco nonnulli Mediatorem intelligunt Christum Dominum: sed cum ibidem opponatur lex vetus Evangelio, puto Mediatorem appellari Moysen, maxime quod Paulus iis verbis *in manu mediatoris*, ἐν χειρὶ μεσίτου aperte loquitur cohærenter ad verba ipsius Mosis Deut. V. 5. *Ego sequester & medius fui inter Dominum & vos*, Κἀγὼ εἱστήκειν ἀνὰ μέσον Κυρίου, καὶ ὑμῶν. Et quidem si aliquod pro libito Moses præcepisset, foret præsertim mandatum repudii, de quo Matth. XIX. v. 8. At lex de matrimonio dissolvendo nulla est, ut superiori capite explicavi: neque hanc legem poterat ferre Moses suamet auctoritate, quoniam legitimum matrimonium ratum & consummatum nequit humana potestate dissolvi. Tandem si Moses legis institutor esset habendus, maxime quod lex illi attribuitur Luc. II. v. 22. *secundum legem Moysi*, & Matth. VIII. 4. *Ostende te Sacerdoti, & offer munus, quod præcepit Moyses*. At frivola hæc ratio est. Primum, quia priori loco agitur de purgatione mulieris post partum, de qua ipse Dominus legem tulit, ut constat ex cap. XII. Levitici, imo & ipse Lucas illico subjungit: *Sicut scriptum est in lege Domini*. Et legem pariter de leproso mundato commemoratam in cap. VIII. Matth. Deum habere auctorem liquet ex cap. XIV. Levitici. Deinde Legem de honorandis parentibus a Deo latam constat ex cap. XX. Exodi, & nihilominus legitur apud Marcum cap. VII. v. 10. *Moyses enim dixit: Honora patrem, & matrem*. Postremo lex vetus, ut a nova distinguatur, debet a Mediatore & promulgatore nomen accipere: quippe Dominus utriusque est auctor atque institutor.

Opponens adversus priorem partem. Eccli. cap. 3. v. 14. legimus; *Didici, quod omnia opera quæ fecit Deus perseverent in æternum*, Deut. autem XXXII. 4. *Dei perfecta sunt opera*. Atqui lex Mosaica neque perpetua fuit, neque perfecta. Igitur non erat opus Dei. Et revera quomodo opus Dei dici debet, quod ad bona temporalia hominem convertit, nec nisi terrena pollicetur? Resp. quod opera Dei ad extra perseverant pro eo tempore, pro quo a Domino fuerunt constituta, & perfectionem habent sui generis juxta temporum conditionem; neque defuit hæc perpetuitas & perfectio legi Moysis. Sane res omnes corporeæ imperfectionem aliquam & finem habent, & tamen opera

Dei

Dei sunt. Verba Ecclesiastes videntur explicanda de rerum creatarum complexu, quod perseverat facta etiam partium successione, ut perennem dicimus fontem, fluvium, seculum. Perpetuæ sunt etiam res creatæ respectu nostri, cum non possimus illarum seriem, ordinemque mutare. Æternitas insuper ac perpetuitas interdum accipitur in sacris literis pro certo tempore conditionibus rerum congruenti, ut Gen. XVII. 8. Exodi XXI. 6. Levit. XXV. 46. Hinc legit vulgata nostra *In perpetuum*: quod vocabulum etsi habet aliquando eamdem cum *æternum* significationem, proprie tamen demonstrat qualemcumque continuationem, ut dicimus perpetuam voluntatem, perpetuos sumptus, perpetuam orationem, perpetuum Consulem, & alia quæ apud latinos passim occurrunt, cujusmodi est illud Nasonis,

Ad mea perpetuum deducite tempora carmen.

Temporalia autem bona promittebat lex vetus, ut ea his consurgerent Judæi ad colendum Deum beneficentissimum largitorem.

Adversus secundam partem objicies. Clemens Romanus lib. 6. Const. sive quisquis illius Operis sit Auctor, aliique Patres complures Mosen appellant Judæorum Legislatorem. Sed quid commemorantur Patres? Joannes cap. I. v. 17. *Lex*, inquit, *per Moysen data est*. Saltem præcepta cæremonialia habere Mosen immediatum institutorem, assentiendum est doctissimo Alphonso Salmeroni, qui id suis in Act. Apost. disputationibus plurium Patrum testimoniis nititur demonstrare. Seniorum traditiones commemorantur Matth. XV. v. 6. videntur autem hæ ad legem pertinere. Resp. Mosen dici Legislatorem Hebræorum, quoniam eorum legis fuit promulgator, nec alterius hominis manu vel ore ipsa lex conscripta fuit, aut prolata. Quamobrem jure merito dictus est Legislator non solum a PP., sed etiam a Joanne Evangelista; quamquam libro I. Pedagogi animadvertit Clemens Alexandrinus Joannem scite dixisse legem per Moysen *datam*, non a Moyse *latam* & institutam, quoniam is ab alio legem accepit hominibus a se proponendam. Addo quod in Epist. ad Galatas cap. 3. v. 17. dicitur ratione solemnis promulgationis *Lex facta*, γεγονὼς νόμος, nam ante Mosen erant sabbatum, circumcisio, sacrificia, & multa alia cæremonialia. Pervulgata sunt etiam verba Gratiani Dist. 4. *Leges instituuntur, cum promulgantur*. Atque his eliduntur quæ affert Salmeron. Dicitur enim Moyses rituum & cæremoniarum institutor improprie, & quatenus eadem vulgavit: nam ex libro Exodi, & Levitici manifesta res est, a Domino fuisse tradita.

Quantum pertinet ad Traditiones commemoratas c. 15. Matth. eædem nullatenus spectabant ad legem, sed erant instituta quædam Pharisæorum. Hi appellati sunt *Pharisæi*, vel a verbo פרש, *Pharas*, discernere ac dividere, quod ab aliis discernerentur, vel a פרש, *Pharasc*, unde Buxtorfius in Lexico Thalmudico deducit a participio פרוש nomen פרושים Pharisæorum, significans *eximie sanctos*, aut *Scripturarum enarratores*. Nec est prior interpretatio omnino falsa, ut contendit Clericus in Prolog. Hist. Sect. I. cap. 2. Sed præter Suidam, & Epiphanium, eidem adstipulatur etiam Grotius ad cap. 6. Matth. v. 16. Est autem פרש idem, ac *exponere*: ideoque postrema interpretatio, quam Clericus non animadvertit, censetur a pluribus probabilior. Sed misso Pharisæorum nomine; hi Auctore Josepho lib. XIII. Antiq. cap. 18. multa quasi legitima populo tradiderunt ex Patrum traditione, ἐν τάξει [illegible]. At legitimis Patrum proprio marte horrenda, & frivola scita addiderunt. Inter quæ cum Levitici XI. juberetur ut si quis mortuum cadaver, aves rapaces, aliaque immunda contingeret, immunditiam corporali lotione expiaret, qui videbantur religiosiores, crebro ante mensam lavabant manus: eamque superstitiosam lotionem parvi facientes discipuli, interdum absque hac mensas sternere consueverunt, ubi præsertim ab immundis a lege vetitis abstinuissent. De qua Pharisæorum consuetudine loquitur Matth. cap. XV. 3. Arbitrabantur insuper derelictis parentibus extrema necessitate laborantibus, bona sua quæque utilius in Dei cultum sacrari violata naturali lege, & filiorum spreto necessitudinis auctoramento. Inde erat illorum decretum eodem cap. Matth. v. 5. *Quicumque dixerit patri, vel matri, Munus quodcumque est ex me, tibi proderit*. Est autem hoc loco *munus* idem, ac קרבן *Corban*, ut liquet ex Marci cap. VII. v. 11. idest, donum Sanctuario oblatum, unde Gazophylacium, & sacrum ærarium dictum fuisse τὸν κορβανᾶν, *Corbanam*, novimus ex cap. XXVII. Matth. v. 6. Censebant sitam esse pietatem in externo vestium ornatu, ideoque coccinea fila palliorum præscripta Deut. XXII. 12. ut Israelitæ exteriori habitu secernerentur a Gentibus ita alligabant, ut explicatione vestis apparerent φυλακτήρια, *phylacteria*, idest, memorialia custodiendæ legis, conscripta, ut in Dialogo cum Tryphone inquit Justinus, *in membranis tenuissimis*. Arbitrabantur tenere juramentum in auro templi, idest per Corban, & munus oblatum sanctuario paullo supra explicatum; nullum autem esse jusjurandum per templum, & per altare, quod ipsa dona sanctificat. Solvebant, exigebantque decimas etiam cujusque oleris, ut menthæ, rutæ, anethi, & cymini, e quibus decimæ nec dandæ erant, nec exigendæ. Videatur Mat. cap. XXII. vers. 5. 16. & 23. Ex quibus duo inferuntur: primum traditiones Pharisæorum esse aut ritus superstitiosos, aut transgressiones legis; alterum vero extremam esse hæreticorum temeritatem, qui ex damnatis traditionibus Pharisaicis conantur elevare Apostolicas, quibus lex Christiana ornatur, fulcitur, suamque tutatur auctoritatem.

PROPOSITIO II. Lex vetus bona fuit, non vero, ut quidam hæretici commenti sunt, pravis constituta præceptis.

Probatur primo auctoritate librorum novi Testamenti, quod non abjiciunt Manichæi. Siquidem Apostolus ad Rom. VII. 12. ait: *Itaque lex quidem sancta, & mandatum sanctum, & justum, & bonum*; & v. 14. *Scimus enim quia lex spiritualis est*: quibus verbis os obstruit calumniæ objicientium supra v. 7. legem esse malam, quoniam est causa peccati. Deinde probatur, quia lex vetus Deum habet auctorem, ut præcedenti propositione demonstratum est. Omnia autem opera Domini bona sunt valde. Præterea, ut adversus Marcionem ratiocinatur Tertullianus, quatuor lex vetus maxima bona præstitit. Primum est, quod ex illa occultos thesauros protulit Christus, non semel ex veteri testamento propriam comprobans divinitatem, & dogmata ad mores pertinentia confirmans. Alterum, quod erat Prophetica & figurata Christum prædicens tot, tantisque mysteriis, ut facile posset a populo Judæorum dignosci. Tertium, quia immolanda supremo Numini animalia, quibus idololatræ religiosum cultum exhibebant, arcebat superstitionem, & ab idololatria revocabat. Postremo rationi erat maxime consentanea, quemadmodum constabit ex argumentorum solutione, in qua aliquantisper est immorandum. Sunt autem argumenta hujusmodi partim a Marcione, partim vero a Fausto Manichæo Catholicis objecta, atque ex libris Tertulliani & Augustini ita a me in compendium redacta.

AD OBJECTA MARCIONIS.

Marcion ergo Ponticus genere circa medium secundi Christiani seculi ex Gnosticorum de duobus principiis errore asseruit Deum a lege & prophetis denunciatum esse malorum auctorem, bellorum concupiscentem, & inconstantem sententia, ut lib. I. de H. cap. XVII. loquitur Irenæus. Sic autem ratiocinabatur. Principio Deus est universorum Conditor: si ergo ipse legis Mosaicæ fuisset Auctor, pro omnibus eam dedisset, non autem pro solo populo Judæorum. Deinde: Estne bona lex carnalis? Insuper: Quid fingi potest stultum magis, & absurdum, quam delectari Deum cruentis immolationibus, & holocaustomatum fumo & nidore? Lex ergo hæc perscribens habenda est tamquam in sacrificiis stulta & infirma. Præterea cum animalia quæque fuerint in creatione benedicta, si verum est quod narratur in Genesi, quare jubentur hebræi cap. 11. Levitici a pluribus abstinere?

Resp. ad primum, legem veterem, licet, ob promissa facta Abrahamo, populo Judæorum speciali titulo datam, etiam pro ceteris constitutam, cum accessum ad illam haberent complures Proselyti & alienigenæ; spectare etiam ad populum Christianorum, qui ob fidem reputantur in semine, & participes sunt promissionum: Deum præterea beneficiorum suorum dominum esse, illaque pro suo arbitratu impertiri. Revincitor quod sequitur verbis Apostoli ad Rom. 7. 14. *Lex spiritualis est: ego autem carnalis sum, venumdatus sub peccato*; est enim spiritualis & quia Deus spiritus est, qui legem dedit, ut Augustinus ait serm. 12. de verbis Apostoli, & quoniam figurate prædicebat mundi Reparatorem, ut inquit Tertullianus lib. V. contra Marc. cap. 13. Proximum eadem facilitate diluitur: quippe sacrificia Deo offerebantur non quod delectetur cruore victimarum, & nidore holocaustomatum, sed quia iis populus revocabatur a cultu idolorum, & præfigurabatur Christus pro nobis in ara Crucis immolandus. Ad ultimum fit interim expedita responsio, exceptione ciborum, immundorumque animalium & significari quod nobis a noxiis voluptatibus abstinendum sit, & cohiberi Judæorum edacitatem, qua cum panem ederent angelorum, esurire cœperunt, & appetere mensas Ægyptiorum inexhausta cupiditate. Vide Tertull. lib. 2. cap. 18. & Augustinum lib. 2. de morib. Manich. cap. 14.

AD OBJECTIONES FAUSTI MANICHÆI.

At Manichæi hæc objectabant. Repromisit vetus testamentum terram Chananæorum observantibus sabbatum, solemnitatem azymorum, circumcisis & abstinentibus a porcina. Dignum est ergo, ut nos retusa hæreditate reddamus & tabulas. Ita argutabatur Faustus apud Augustinum lib. IV. cap. I. Præterea opponebat lib. VI. Catholici æque ac Manichæi Azymophagiæ contemnunt hebdomadas, inutilem putant Scœnopegiam, & calvum ac reburrum non constitui sacerdotem utrique contemnunt. Abjiciunt ergo unanimiter Mosis legitima. Addit lib. VIII. Christianam novitatem hebraicæ addere vetustati nihil est aliud, quam majorem scissuram facere. At enim Evangelista cap. IX. 16. *Nemo immittit commissuram panni rudis in vestimentum vetus: tollit enim plenitudinem ejus a vestimento, & pejor scissura fit*. Objectabat lib. IX. Apostoli sub veteri testamento nati abjecerunt illud. Quid tum inde, si illi, qui nati non sunt, nolint usurpare?

Resp. ad I. recipi a nobis vetus testamentum non ad consequendas illas promissiones, sed ad intelligendas in eis novi testamen-

stamenti prænunciationes, quas in veteri contineri non suspicio nostra est, sed Apostolicus intellectus, dicente Paulo 1. ad Corinth. x. 6. *Hæc autem in figura facta sunt nostri*. Ad alterum hoc habeto responsum: Distinguenda sunt in veteri testamento præcepta vitæ agendæ a præceptis vitæ significandæ. Nos itaque observamus præcepta prioris generis, cujusmodi est illud, *Non concupisces*; non altera, quale est, *Circumcides omne masculum*. Cur autem? Quoniam, ut paullo ante dictum est, præfigurabant futura: unde Apostolus ad Coloss. cap. II. v. 16. *Nemo ergo vos judicet in cibo, aut in potu, aut in parte diei festi, aut neomeniæ, aut sabbatorum: quæ sunt umbra futurorum*. Ad proximum, primum dicimus & veterem vestem fuisse aliquando bonam: fuit ergo aliquando bonum vetus testamentum, nec diabolum habuit auctorem. Deinde asserimus, quod nos non addimus novæ legi veterem in servitute jacientes, quæ jussa sunt ad nos prænunciandos: sed in libertate legentes quæ scripta sunt ad nos confirmandos. Addimus non assuere novum pannum veteri, qui continentiam servans spiritualem, spiritualia expectat, sed eum, qui non deponit spem carnalem. Ad quartum respondetur ut supra, Apostolos veterem abjecisse legem quantum ad præcepta cæremonialia, quæ figuræ erant futurorum, non autem ad ea, quæ pertinebant ad vitæ institutionem: unde recte Augustinus ajebat, Faustum *eadem sæpe vana repetere*.

Pergit objectare Faustus: Præcepta vitæ instituendæ, quorum caussa lex vetus videtur commendanda, ut, *Non occides, non mœchaberis, non pejerabis, non concupisces*, antiquitus in nationibus erant. Lex Mosaica quid addidit? Eadem eradicavit. Nam I. quod attinet ad odium & occisionem, jubet Lex Mosaica Levit. 19. 18. ut diligatur tantummodo proximus & amicus, sed adversus alios omnes Judæis erat hostile odium. Idcirco hanc legem immutavit Christus Matth. v. v. 44. eo pertinet ulciscendi cupido, quam fovet lex Mosis pronunciato illo, *Oculum pro oculo, & dentem pro dente*, cap. 21. Exodi 24. quod a Christo proscriptum est eodem cap. Mat. v. 39. Quod vero ad mœchiam pertinet, Lex illa duntaxat externam fornicationem vetabat, & cuique volenti uxorem dimittere præscripsit dandum esse repudium. Idque damnavit Christus eodem loco v. 27. & 32. De juramento, quod universim damnant jura naturæ, in Exodo xx. 7. sancitur, ne fiat invocatione divini nominis, juramentorum generibus aliis probatis: quod pariter Dominus Jesus rejicit, ibidem v. 34. 35. 36. Postremo didicimus ex novo testamento aliena non concupiscere. Vetus autem quid habet non alienum? Divitias promittit, ventris saturitatem, filios & nepotes, & Chananitidis regnum. Ergo lex Mosis antiqua præcepta violavit, eradicavit, eliminavit. Ita Faustus lib. x. & xix.

Resp. ad I. Augustinus cap. 24. ejusdem lib. 19. quemlibet iniquum hominem, in quantum iniquus est, esse odio habendum, in quantum homo est, diligendum. Quia ergo audito, & non intellecto, quod antiquitus dictum erat, ferebantur in hominis odium, cum non deberent odisse nisi vitium; hoc Dominus corrigit dicendo, *Diligite inimicos vestros*. Addo distinguenda esse tria alienigenarum genera: Proselytorum, qui ex circumcisione Judæis se jungebant: Noachidarum, qui Noe servabant præcepta: & Idololatrarum, qui se cultu superstitioso inquinabant. Porro iis tantum se adjungere prohibiti sunt Judæi; cumque illorum sacrilegia, & incesta libido ad summum pervenissent, voluit Deus ne populus suus cum eis fœdus iniret, ne contaminaretur insolita superstitione, ut liquet ex cap. XVIII. Levitic. v. 24. Quod sequitur de inimicorum ultione: cum unusquisque etiam leviter læsus nolit reponere vindictæ quantum accepit injuriæ, & nonnulli moliantur cædes, & sanguinem sitiant, Deus Exodi XXI. statuit pœnam talionis infligendam sententia judicis; ut immoderatæ ultioni lex modum poneret & quantam quisque intulit injuriam, tantum penderet supplicium. *Proinde*, (inquit S. Pater proximo cap. 26.) *Oculum pro oculo, & dentem pro dente, non fomes, sed limes furoris est*. Hinc est quod pœnam talionis omnes fere Gentes probarunt. Appellarunt Græci τὸ ἀντιπεπονθός: dixerunt quidam Jus Rhadamanthi: & extabat apud Romanos in XII. Tabulis, *Si membrum rupit, talio esto*. Concupiscentiam a veteri lege damnatam constat ex cap. xx. 17. & ex Apostolo ad Romanos VII. 7. De repudio dictum supra, permissum ob duritiam Judæorum. Animadvertit præterea S. Doctor cap. 16. ejusdem libri, non haberi in lege Mosis, *Qui voluerit dimittere uxorem, dimittat*: sed volentibus dimittere indixit Moses dari libellum repudii, *ut animus præcept libelli conscriptione refractus absisteret*, idest mora interposita cogitare posset quam grave esset dimittere nuptam; nec scriberetur libellus, nisi tale intercessisset odium, quod non posset extingui. Juramentum quidem factum divini nominis obtestatione servandum esse, jure præscribit lex Mosis. At inde non tenere juramenta reliqua, Pharisæorum erat traditio utique repudianda. Mitto quæ Augustinus observat cap. XXII. de Juramentis ipsorum Manichæorum longe Pharisæis iniquiorum: dum sæpissime jurabant per Paraclitum, non illum quem Christus Apostolis misit, sed per illum ipsum Insanitatorem, scilicet Manichæum, quem ab insania dictum observatum est alibi. Quod ultimo loco positum est, habet supra commodam solutionem: quippe promissiones Judæorum erant ipsis argumentum serviendi Domino bonorum omnium largitori; nobis vero documentum meliorem substantiam expectandi.

Arguit præterea Faustus: Nihil in vetere lege de Christo prænunciatum est. Non ergo est bona lex illa, propterea quod ad Christum perduceret. Ant. probatur I. quoniam opponentibus Judæis Christo Joannis VIII. 13. *Tu de teipso testimonium perhibes: testimonium tuum non est verum*: respondit, *Et si ego testimonium perhibeo de me ipso, verum est testimonium meum, quia scio unde veni, & quo vado*: & alibi opera sua in testimonia vocat. Eccur non ait, Credite Prophetis, Testificantur de me veteris legis figuræ? Ergo nos de Salvatore nostro nullis egemus Mosaicarum Tabularum testimoniis. II. Moyses Christo maledixit, dicens Deut. XXI. 23. *Maledictus omnis, qui pendet in ligno*. Hunc ergo accipiamus, huic credamus, qui Redemptorem nostrum talibus insectatur conviciis? III. Nullibi Christus legem Mosis commendat. Nam si alicubi id præstaret, præsertim apud Matth. cap. v. v. 17. ubi ait, *Non veni solvere legem, sed adimplere*. Atqui vel Matthæus hæc non scripsit, vel falsum scripsit. Quod Evangelium non scripserit, colligitur ex cap. IX. 9. ubi de seipso ait: *Cum transiret Jesus, vidit hominem sedentem in Telonio, Matthæum nomine*. Quis autem de seipso scribat, Vidit hominem, & non, Vidit me, vocavit me? Deinde cap. v. Evangelii Matthæi legitur Christum protulisse ea verba, *Non veni solvere legem*, in monte. Quibus præsentibus? Petro, Andrea, Jacobo, & Joanne: ceteros enim Apostolos necdum elegerat, nec ipsum Matthæum. Ex illis quatuor Joannes Evangelium scripsit, nec tamen hoc alicubi ipse commemorat. Quod ergo non testatur Joannes qui fuit in monte, quomodo scripsit Matthæus nondum Christum secutus? Ceterum Christum ea verba minime protulisse ex eo evincitur, quod cum Deuteronomii v. 32. præceptum sit, *Non declinabitis neque ad dexteram, neque ad sinistram*, Christus minuit præcepta sacrificiorum, circumcisionis, & sabbati, ideoque solvit declinando ad dexteram mandata Moysi.

Quod primo loco ponitur, ab Augustino libro XII. cap. 2. & 3. retorquetur adversus Faustum. Enimvero Apostolus ad Rom. I. de Evangelio ait, *Quod ante promiserat per Prophetas suos in Scripturis sanctis*: & ipse Dominus Luc. XXIV. 44.: *Necesse est impleri omnia, quæ scripta sunt in lege Moysi, & Prophetis, & Psalmis de me*; atque Joannis v. 46. *Si crederetis Moysi, crederetis forsitan & mihi: de me enim ille scripsit*. Igitur etsi Christus recte ait de seipso propria opera testimonium perhibere, veteris tamen legis testimonium non excludit. In cap. autem Joannis VIII. proprium testimonium Christus recte commendat; primo quia dixerat v. 12. se esse lucem mundi: est autem verum testimonium luminis sive se ostendat, sive alia, *quia sine lumine non potes videre lumen, & sine lumine non potes videre quodlibet aliud quod non est lumen*. Deinde, quia dicens, *scio unde veni, & quo vado*, Patrem volebat intelligi, qui aperuit ora Prophetarum. Sed de his legendus idem Augustinus Tract. XXXV. in Joannem. Ad alterum tria, omniaque validissima S. P. reponit lib. XIV. Primo cap. 2. revincit Faustum, quoniam, si vera est Manichæorum sententia, Christum non habuisse corpus mortale, nec vulnera, ac cicatrices, nec ad illum spectat maledictio, & execratio cadaveris in ligno suspensi. Ait deinceps cap. 4. Adamo in Paradiso existenti dictum esse, *Qua die tetigeritis, morte moriemini*; & hoc esse maledictum, idest, *mortuum*. Mors quippe hominis ex pœna peccati est, unde & ipsa peccatum dicitur. Cum itaque Christus pro omnibus mortuus sit, dicitur etiam ab Apostolo ad Galatas III. 13. *factus pro nobis maledictum*, idest, *mortuus*. *Quoniam mors ipsa ex maledicto est, & maledictum est omne peccatum, sive ipsum quod fit ut sequatur supplicium, sive ipsum supplicium, quod alio modo vocatur peccatum, quia fit ex peccato*. Ait 3. non minus repugnare Christum dici maledictum, ac dici peccatum. At illud affirmat Apostolus 2. ad Corinth. cap. v. 21. tropice quidem, & accepto peccato pro morte & execratione peccato debita. *Cur ergo* (inquit S. Doctor ibid. cap. 5.) *timeret Moyses dicere maledictum, quod Paulus non timuit dicere peccatum?* Vide lib. 2. de Actis cum Fel. Manich. cap. 11. & contra Adimantum cap. 21. Postremo loco positum sic rejicitur. Solent Scriptores quæ ad seipsos attinent tali sermone contexere, tanquam ea narrent de aliis. Ita Joan. de se tanquam de alio scripsit cap. XXI. 20. *Conversus Petrus vidit illum discipulum, quem diligebat Jesus*. Et ipse Dominus de seipso Lucæ 18. v. 8. *Filius hominis veniens putas, inveniet fidem in terra?* Hæc Augustinus libro XVII. cap. 4. Ad Scriptorum Historiarum consuetudinem accedit Evangelistæ humilitas in suimet conversione narranda. Joannem laudata Christi verba prætermisisse, parum refert; cum citato cap. XXI. v. ultimo scribat: *Sunt & alia multa, quæ fecit Jesus*. Ceterum si Manichæi credunt Joanni, quemadmodum cap. 3. citati libri Faustum Augustinus redarguit, in ejus habent Evangelio cap. v. 46. *Si crederetis Moysi, crederetis forsitan & mihi: de me enim ille scripsit*. Adimpletur denique lex, vel cum

sunt

fiunt quæ præcepta sunt, vel cum exhibentur quæ sunt prænunciata: utrumque autem Christus præstitit, primum caritate, alterum morte: in qua omnibus figuris expletis, abrogandæ erant cæremoniæ, & umbræ futurorum. Has tamen Christus usque ad minimum apicem voluit impleri, ut testatur eodem cap. v. Matth. v. 18. *Jota unum, aut unus apex non præteribit a lege, donec omnia fiant*. Itaque non declinavit ad dexteram, neque ad sinistram.

Sequitur argumentum Fausti in veteres Patriarchas conviciis, maledictisque plenissimum. Lex vetus, inquit lib. 22., approbat innumera, & horrenda facinora. Commendat Abraham, qui insana flagrans cupidine cum pellice sub conscientia uxoris est volutatus. Is etiam Abimelecho Sarai conjugem sororem suam mentitus in concubitum venditavit. Accedit flagitiosus incestus Lot, qui cum duabus filiabus ebrius concubuit. Jacob inter germanas sorores Rachelem & Liam intemperanter erravit: uxoresque famulas nuptarum sororum agnovit, quatuor mulierum maritus. Judas vero cum Thamar nuru sua habitu prostitutionis deceptus dormivit: quod indicium est semper cum tali feminarum genere illum habuisse commercium. Et tamen is inter Patriarchas connumeratur, & a patre ampliorem benedictionem consequitur. David post tot numero uxores muliérculam Uriæ mœchatus, eumdem in bello perdidit. Osea Prophetarum unus ad mulierem fornicariam accessit. Quid plura? Ipse legislator Moses homicida fuit, expoliavit Ægyptios, intulit bella, nec ipse fuit uno matrimonio contentus. Hæc, aliaque plurima aut sunt Scriptorum commenta, aut res, quomodo narrantur, gestæ. Si primum dicatur, scatet mendaciis vetus testamentum universum: si vera sunt enarrata, turpissima flagitia commendat.

Resp. 1. legem veterem referre quidem multorum crimina, non ea laudare; atque a nobis Scripturas sanctas defendi, non hominum scelera. Deinde respondetur plura ex his, quæ objectat Faustus, immerito reprehendi, nec æstimanda legis scabiem & verrucas, sed esse promissiones figurasque sacramentorum. Revera Abraham sibi ex Agar filios procreare curavit, quoniam ipsa Sarai naturali ordine filios volens, & se sterilem sciens, ancillæ uteri fœditatem in usum juris sui vindicavit, non serviens viro concupiscenti, sed jubens obedienti: & Abraham vicissim credens hoc Saram ex Dei nutu voluisse, quia jam ex seipso illi hæredem promiserat, sed ex qua femina non prædixerat, non suæ carnali cupiditati cessit, sed conjugali potestati obtemperavit. In filio autem ancillæ vetus figurabatur testamentum, & in filio liberæ novum: ideoque per allegoriam hæc narrantur, auctore Apostolo ad Gal. cap. iv. 24. Neque Abraham mentitus est, dum Saram appellavit sororem. Etenim in Scripturis sanctis propinqui non semel dicuntur fratres. Commemorantur quippe in Evangelio etiam fratres Domini, tametsi Deipara neminem genuerit præter Christum. Lot etiam frater Abrahami dictus est capite Genesis 13. & Job cap. 8. uxorem suam nomine sororis appellat. Quod prudentissime factum ab Abraham, ne Deo committeret propriam vitam, & pudicitiam mulieris, nec tentaret Dominum Deum suum. Sed lege Augustinum lib. xxii. a cap. 31. ad 42. Ad Lot quod spectat respondetur neque ipsum, neque filias a nobis penitus absolvi. Verumtamen quod in illorum vita fuit flagitium, dum in scriptura narratur, est prophetia. Lot autem redarguendus est maxime ob ebrietatem, qua male utentes lege præfigurabat. Quamquam vero excusari aliqua ratione potest, cum ejus ebrietas, tum puellarum licentia; nam hæ conservationem generis humani quærebant, & nescientes quousque ignis sævierit non credebant superstites esse alios viros; & pater morem gerens filiabus crebra vina miscentibus, ut illarum tristitiam levaret, ignarus temulentus evasit: tamen dicimus, quod *narrata ista sunt, non laudata*. Hæc prosequitur S. Pater a cap. 42. ad 46. Jacobi pariter duæ uxores liberæ duo genera laborantium, & contemplantium demonstrant: neque in sororum connubio Patriarcha peccavit; quoniam non lasciviendi, sed gignendi causa illas, aliasque habuit uxores, ideoque jura naturæ servavit. Nec deliquit adversus consuetudinem, quæ, ut diximus præcedenti capite, eo tempore polygamiam non damnabat. Atque de his plura S. Doctor a cap. 47. usque ad 60. De Juda, qui concubuit cum nuru, dicimus ipsius fornicationem, & illicitum concubitum in lege Mosis prohiberi: illum connumerari inter Patriarchas eo pacto, quo inter Apostolos Judas Iscariotes: benedictionem patris amplissimam non ad illum pertinere, sed ad Christum ex Tribu Juda nasciturum. Explicat hæc S. Pater proximis capitibus 61. 62. 63. Davidis peccata quidem legimus, sed ea Scriptura reprehendit, & increpatus a Nathan ipse David ingemuit, & singulari pœnitentia quæ inique gesserat expiavit. De Osea dictum supra. Ad ea tandem quæ objiciuntur de Moyse, tametsi peccasset percutiendo Ægyptium, quod interim prætermitto, dico vocatum fuisse per Angelum in monte Sina a Domino, qui & Saulum Ecclesiam persequentem de cælo vocavit, prostravit, erexit. De expoliatis Ægyptiis superius. Bellum denique, quod gerendum Deo auctore suscipitur, justum supponimus.

His Manichæorum argutationibus accedunt nonnullæ aliæ. Prima est Felicis lib. 2. cap. 11. Apostolus ad Rom. v. 20. ait: *Lex autem subintravit, ut abundaret delictum*: & cap. vii. v. 9. *Cum venisset mandatum, peccatum revixit*. Quis autem dixerit bonam legem, unde prodierunt peccata? Altera est consimilis, & depromitur ex cap. 8. Epistolæ ad Hebræos v. 7. ubi vetus testamentum expresse dicitur *culpa non vacasse*. Denique ejusdem generis est, quod legitur Ezech. cap. xx. 25. *Dedi eis præcepta non bona*.

Resp. ad primum cum Augustino eodem cap. 11. *Proinde paulo post dicit idem Apostolus: Itaque lex quidem sancta, & mandatum justum, & sanctum, & bonum. Sed ne dicas, quia de alio mandata dicat, ut ostendat quia de illo dicit, de quo paullo ante dixerat, Lex subintravit, ut abundaret delictum, statim sibi opposuit quæstionem, Quod ergo bonum, mihi factum est mors? Absit, sed peccatum ut appareat peccatum, per bonum mihi operatum est mortem. Erat enim peccatum, sed non apparebat peccatum: data est lex superbo, fecit contra legem, & apparuit peccatum, quod erat, sed non apparebat*. Idem est ergo per Apostolum delictum subintrare & abundare per legem, ac cognosci, redargui, puniri. Conferas verba Apostoli cum aliis ad Rom. iii. v. 20. Eamdem requirit interpretationem versus 9. cap. vii. unde S. Pater de verbis Apost. serm. 4. cap. 7. inquit: *Quid est revixit? Apparere cœpit, sentiri cœpit, rebellare adversum me cœpit*. Hujus interpretationis verissima ratio est, quoniam in sacris literis verba quæ significant esse aut facere sæpissime hebraica phrasi ponuntur pro rei cognitione. Hujusmodi sunt Ps. 50. *Ut justificeris in sermonibus tuis*: 2. ad Corinthios vii. 14. *Gloriatio nostra, quæ fuit ad Titum, veritas facta est*; & juxta Theophylactum etiam quod legitur de Melchisedech ad Hebræos cap. vii. 3. *Neque initium dierum, neque finem vitæ habens*. At in cap. viii. Epistolæ nuper laudatæ Apostolus ait *prius testamentum culpa non vacasse*, quod Israelitæ non permanserunt in illo, & Dominus neglexit eos, ut legitur proximo versu 9. & quoniam in tabulis scriptum erat, non in corde, ut additur versu 10. scilicet non poterat absque Christi gratia justificare. Qua responsione utitur Augustinus etiam ad refellendam objectionem ultimam ex cap. xx. Ezechielis, scribens Epistola 19. nunc 82. n. 14. *Forte propterea non dixit mala, sed tantum non bona, idest non talia, ut illis homines boni fiant*. Hoc tamen postremum potest duplici via retorqueri. Primo quia eodem cap. versu 11. Ezechielis inquit Dominus: *Et dedi eis præcepta mea, & judicia mea ostendi eis, quæ faciens homo vivet in eis*. Deinde quia vel Ezechieli credit Manichæus, vel mendacem existimat. Si credit, non scripsit Propheta afflatu dæmonis: si mendax est, non erit verum quod ait, *Dedi præcepta non bona*. Potest etiam responderi esse hoc loco *ἀντανάκλασιν*, idest figuram reciprocationis in sacris libris frequentissimam, de qua vide Vossium lib. 5. Inst. Orat. cap. 2. Ea fit, dum vox eadem in vicinia diversam habet significationem, ut si dicas, *Multi crediderunt in nomine ejus: ipse autem Jesus non credebat semetipsum eis*: priori in loco *credere* significat professionem fidei, in altero idem est ac se fidei amicorum committere. Itaque *præcepta* apud Ezech. v. vii. significant legem Mosis, & versu 25. leges duras, pœnasque legis violatæ, maxime, ut colligitur ex Chaldæo, mentis cæcitatem. Sed vindicavi Mosaicam legem satis, superque.

EXCURSIO IN PHEREPONUM.

Plura ex Augustini adversus Faustum libris in his veteris Testamenti vindicationibus relata sunt. Horum autem librorum celebratio ad memoriam revocat Animadversiones Joannis Clerici, quas, ubicumque disputationes nostræ exhibent occasionem, excutere aliqua notatione instituimus. Larvatus ergo Phereponus primo conqueritur non satisfecisse Augustinum argumento Fausti petito a Moysi maledictione. *Tam facilem objectionem*, inquit, *diluere non potuisse Augustinum, mirum est: mortem enim & maledictionem unum, idemque esse vult, neque ulla modo se expedit*. Deinde affirmat in libro Deuteronomii nullam peccati fieri mentionem, sed tantum cadaveris e ligno pendentis; quod esse rem summopere pollutam docet Moses. Hortatus posthac lectorem, ut sui ipsius adeat Commentaria, dicens: *Vide ad eum locum Joannem Clericum*.

In hac priori Animadversione statim apparet fusa Censoris in Augustinum malevolentia. Nam quamvis foret hæc responsio argumentationibus Fausti debilior, non utitur ea sola Manichæorum debellator Augustinus. Ex hæreticorum enim illorum commentis evincit ad Christum non referendam suspensorum maledictionem: atque ex Epistolis Pauli apertissime demonstrat in novo quoque testamento Christum dici maledictum, & peccatum: ideoque absurdum non esse, si in eum quadret etiam execratio pendentium in ligno, non quidem ob propria peccata, sed ob susceptam peccatorum nostrorum causam. Quæ cum adeo plana sint, & luculenter ab Augustino tradita lib. xiv. cap. 2. & 5. cur audet Clericus scriptitare, *tam facilem objectionem diluere non potuisse Augustinum?* Verum & responsio, quam temere vellicat, firma est, verissima ac validissima; & quam profert Arminianus ille, inepta ac putida commentatio. Enimvero Deuteronomii xxi. 23. suspensum cadaver non ideo maledictum dicitur, quod sit in lege Moysi

pollutum; sed quoniam cadaveris suspensio indicium est mortis inflictæ peccato, atque execrationis divinæ. Id vero cum apertissime demonstravero, constabit sapientissime Augustinum interpretatum fuisse illam maledictionem pro morte peccato inducta, & maledictum pro mortuo Cruci suffixo propter humani generis redemptionem.

Sunt autem innumera, quæ possum in hujus veritatis confirmationem producere. Principio ea verba Deuteronomii, *Maledictus a Deo est, qui pendet in ligno*, demonstrant mortuum ligno pendentem habere gravissimi flagitii reatum; & proculdubio commonstrant peccatum aut proprium, aut alienum. Habet enim hebræa lectio, כִּי קִלְלַת אֱלֹהִים תָּלוּי: *Quoniam maledictio Dei est suspensus*: Atque verbum קלל significare execrationem, atque maledictionem constat ex Levit. xx. 9. Job. 24. 18. Isa. 65. 20. Nahum 1. 14. &c. Apostolus etiam ad Galatas 3. 13. ait: Ἐπικατάρατος πᾶς, ὁ κρεμάμενος ἐπὶ ξύλου. Quis autem ignorat τὸν κατάρατον esse *maledictum*? Addo Interpretes, non Rupertum modo, Cornelium a Lapide, Lorinum, sed & vetustiores Procopium, Aquilam, Theodotionem, Auctorem altercationis Jasonis, & Papisci, Hieronymum, aliosque etiam ex magno numero Novatorum, qui omnes in hac voce *maledictum* vim contumeliæ, & execrationis agnoscunt; Paraphrasim ipsam Chaldaicam, quæ habet: אֲרֵי עַל דְּחָב יהוה אִצְטְלֵב *Quia pro eo quod peccavit coram Domino suspensus est*. Accedit ratio quæ nec latuit Grotium in hunc locum, & Glassium de Typis Canone VIII., suspendium cadaveris habere significationem pœnæ: quapropter non suspendebantur, nisi qui morte plectebantur ob grave aliquod crimen, ut legitur præcedenti versu Deuteronomii. Illud etiam in caussa est, quod ex hoc loco Deuteronomii objectans nobis Judæi fidem nostram esse in hominem execrandum, & a Deo maledictum, idque ab Apostolicis temporibus: nec tamen aliquis Patrum invenitur responsum dedisse maledictum nihil esse aliud, quam emortui cadaver. Ergone facile potuisset Augustinus objecta Fausti retundere nova ista Commentatione Phereponi autumantis a Moyse nullam fieri peccati mentionem? Facile imo fuisset Fausto demonstrare pendentem a ligno dici a Moyse maledictum atque execrandum, nec Cadaver maledictum esse, nisi ratione peccati. Quare hæc magnus Augustinus expendens optime omnia conciliat demonstrans Christum factum esse pro nobis *maledictum*, idest subiisse mortem inductam peccato Adæ, & conviciis ac blasphemiis fuisse lacessitum propter crimina nostra. Quid ergo nos hortatur Clericus ut adeamus Commentaria a se edita, ab homine scilicet imbuto erroribus Arminii ac Pelagii, & ignorantis unde mors pervasit in homines, & cur Christus patibulum Crucis ascendit? *Quid miratur* (inquit Augustinus lib. laudato cap. 4.) *maledictum esse peccatum, maledictam esse mortem, maledictam esse mortalitatem carnis sine peccato Christi, ex peccato tamen hominis etiam in Christo factam?*

Displicet præterea Pherepono, Augustinum libro XVI. cap. 22. interpretari de Christo verba Deut. 28. 66. *Et erit vita tua quasi pendens ante te, & non credes vitæ tuæ*. Eccur, quæso? Quia, inquit Clericus, *nemo non videt agi hic de vita dubia & incerta, quæ nota etiam Latinis metaphora dicitur pendere*. Literalem interpretationem de mortali vita Augustinus non improbat; nam scribit: *Quæ verba & aliter posse intelligi, potest aliquis dicere*. At non esse accipienda de Christo, perperam contendit Clericus. Primo enim liquet eumdem Scripturæ locum sensus plures admittere. Deinde magis Christo, quam mortali vitæ convenire laudata verba, demonstrat pervetusta versio apud Tertullianum cap. XI. & XIII. contra Judæos, *Et erit Vita tua pendens in ligno ante oculos tuos*. Stant præterea pro Augustino innumeri Patres cum Græci, tum Latini, nec non Lucubrationes Apologeticæ Cantacuzeni, & etiam Grammaticales observationes Galatini. Quæ omnia plenissima eruditione complectitur Tom. 2. in Deuteronomium Joannes Lorinus.

In libro XVII. cap. 1. putas argumentationem Fausti conantis demonstrare ea verba, *Non veni solvere legem*, &c. non esse scripta a Matthæo, facilius solvi, si dicatur Evangelistam ordinem temporum in sua narratione nequaquam servasse; ideoque non Matthæum tantum, sed reliquos omnes Apostolos eo tempore fuisse electos, & sermonem in monte audivisse. Quasi id animadverterit singularis Pherepони perspicacitas, *Quod ab eo non factum*, inquit, *ostendit in sua Evangelica Harmonia Joannes Clericus*. Postmodum stomachans addit: *Miror Augustinum hæc non reposuisse*; & paucis interjectis, *Multos fugit hæc observatio*.

At hæc ipsa observatio nec Augustinum fugit, nec erat argumento Fausti reponenda. Porro si Pherepонus antequam in Augustinum stilum acueret, æquo animo ac libramento ipsius opera perlegisset, scriptum invenisset cap. 17. II. libri de Consensu Evangelist. num. 39. de vocatione discipulorum, & de narratione Matthæi: *Proinde fieri potest, ut postea narraverit, non quod postea factum erat, sed quod prius prætermiserat*. Et cap. 26. ejusdem libri num. 59. *Hinc autem probabilius videtur quod hæc prætermissa recordando Matthæus commemorat: quia utique ante illum sermonem habitum in monte credendum est vocatum esse Matthæum. In eo quippe monte tunc Lucas commemorat* (cap. 6. v. 13.) *omnes duodecim ex pluribus discipulis electos, quos & Apostolos nominavit*. Itaque nobis confugiendum non est ad Harmoniam Joannis Clerici pro expiscanda tam profunda & recondita observatione, Matthæum nonnulla recapitulando scripsisse. Demonstrandum jam hæc non fuisse contra Faustum reponenda. Quamquam verum est Matthæum in sua vocatione narranda ordinem temporum non servasse; hæc tamen quæstio in velitationibus Fausti ad rem non pertinet, & melius ac facilius Manichæi cavillatio depellitur, si demonstretur, potuisse Matthæum narrare quæ Christus dixerat in monte, etsi abfuisset. Atqui hæc Augustinus cap. 3. libri XVII. contra Faustum validissimis argumentis demonstrat. Quid ergo de tempore vocationis Matthæi disputare, & ordinem rerum gestarum exponere contextu Evangeliorum, adversus hominem impudentissimum contendentem in Libro Matthæi plures esse lacinias, & probantem quæ narrat de sua vocatione, negantem quæ scribit de sermone habito in monte? Si Evangelium universum recepisset Faustus, poterat & illud reponi: sed mutilans pro ingenio Scripturas erat usurpatis ab Augustino responsionibus refellendus.

Carpit præterea Pherepонus in libro XXII. cap. 35. responsionem Augustini pertinentem ad Saram, quæ appellatur ab Abrahamo Soror ratione consanguinitatis. *Quia non tantum* (Abrahamus) *sororem vocat, quod ambiguum esse potuit, sed filiam patris, non vero matris*, Gen. 20. 12., *ex quo liquet proprie hoc esse intelligendum*. Addit nullam esse Historiam, quæ nos doceat eo tempore apud Chaldæos illicita fuisse fratrum & sororum conjugia, quamvis hoc affirmet Augustinus. Fatetur tamen eamdem fuisse sententiam Epiphanii Hær. 39. num. 7. & Hieronymi in libro adversus Helvidium.

Verum longe probabilior est sententia Augustini, aut saltem non plane certa illa quam amplectitur Clericus, licet nonnullos habeat ista quoque assertores. Stant pro Augustino momenta quamplurima. Versio enim Arabica in Polyglottis Waltoni Tom. 1. p. 81. habet: *Et in rei veritate ipsa est consanguinea mea ex parte patris mei*. Jonathas legit: *Filia fratris patris mei*. Idem sentiunt Interpretes nobilissimi. Hieronymus non solum contra Helvidium, sed & in quæst. Hebr. ubi ait: *Aran duas filias genuit Melcham & Sarai cognomento Jescham*. Et infra, licet alteram quoque sententiam approbet, inquit: *Fratris ejus est Aran filia, non sororis*. Vatablus pariter: *Soror ejus fuit, sicut Lot frater ejus*. Mitto Salianum, qui exhibet etiam Schema familiæ Thare Tom. 1. Annal. pag. 360. Cornelium a Lap., & posteriores reliquos. Addo & Novatores, præsertim Clarium scribentem: *Fuit soror ejus, sicut Lot frater*. Deinde Augustinianam sententiam confirmat argumentum, quod depromo ex cap. XI. Genes. Ibidem v. 29. Aran dicitur pater Melchæ, & pater Jeschæ. At videtur Jescham eamdem esse ac Saram; ideoque hanc esse neptem Thare & filiam Aran. Id evincitur primo, quoniam describuntur ibi uxores Abrahami, & Nachoris his verbis: *Duxerunt autem Abram & Nachor uxores; nomen uxoris Abram, Sarai: & nomen uxoris Nachor, Melcha filia Aran, patris Melchæ & patris Jeschæ*. Videtur ergo Jescha eadem cum Sarai ibidem commemorata; maxime quia proximo v. 31. Sarai non dicitur filia Thare patris Abram, sed tantum nurus, & uxor filii sui. Deinde Jescham eamdem esse ac Saram, est pervetusta Scriptorum clarissimorum opinio. Josephus in 1. Antiq. cap. 6. *Ex his* (inquit) *Aranes reliquit Lotum filium cum filiabus Sara & Melcha. Neptes autem ex fratre duxerunt uxores; Melcham quidem Nachores, Saram vero Abramus*. Vetus Hebræorum Chronicon de Aran ait, *Hinc natus est Lot: sequenti anno Jescha, quæ & Sara*. Jonathan Uzielis: *Jescha ipsa est Sarai*. R. Aben Ezra: *Antiqui patres nostri dixerunt Jescham esse Sarai*. Erudita etiam Interpretatio nominum Hebræorum, quæ extat in fine Tom. 6. Bibliorum Waltonianorum, est de Sara, *Domina mea, vel princeps mea. Uxor Abram*, Gen. XI. 29., *filia Aran fratris mariti sui, quæ & Jescha ibidem dicitur*. Nec orta est hæc sententia ex commentis Cabbalistarum, quod eumdem numerum hebraice reddant nomen שׂרה *Sara*, & יסכה *Jischa*: sed, ut animadvertit R. Salomon, Jescha cognomento appellata est, & quia יסכות *contemplabatur* per spiritum, & quia omnes סכוה *contemplabantur* ipsius pulchritudinem. His ergo, aliisque momentis pluribus sententiæ, quam Augustinus amplectitur, additur firmitudo.

E contra opinio eorum, qui Saram existimant germanam sororem Abrami, infirmissimo nititur fundamento. Genes. XX. 12. appellatur, inquit Clericus, non tantum soror, sed & filia patris sui. Ita est. Sed *apud Hebræos nepos vocatur frater, & neptis filia*, inquit Vatablus. Et quidem recte: nam Genes. XXIX. 5. Laban dicitur filius Nachor. XXIV. 48. Rebecca appellatur filia fratris Abrami. 2. Regum XIX. 24. Miphiboseth filius Saul. Constat autem his locis filios appellari nepotes. Neque hi tantum, omnes posteri in sacris libris dicuntur filii, ut Achan appellatur filius Zare, Jos. VII. 24., & Christus Mat. 1. filius Davidis. Ergo Sarai neptis Thare ejus filia merito est appellata.

Nam

Num ex profane historia probari possit in usu olim fuisse inter fratres, sororesque conjugia, parum, eut nihil nostra interest. Scimus quæ refert H. Grotius de moribus Gentilium ad cap. Geneseos vicesimum. Sed non servarunt sanctissimi Patriarchæ leges omnes Ethnicorum populorum. Quantum ad sanctos Patres pertinet, extant de rebus illorum gestis libri divina auctoritate conscripti. Ea his si nullum aliud proferatur testimonium, quam colloquium Abrami cum Sare, *Dic, quod soror mea sis*, aut cum Abimelech, *Vere soror mea est, filia patris mei*; jam constat momentum illud nullius esse roboris. E contra ratiocinatur Hieronymus adversus Elvidium, credibile non esse Abramum virum justum patris sui filiam conjugem accepisse; & quia *in primis hominibus propter aurium sanctitatem idipsum Scriptura non nominat, mallens intelligi, quam proferri*; & quia Levit. xx. 17. probibentur matrimonia inter fratres, tamquam res per seipsam nefaria; quippe legitur, *Qui acceperit sororem suam filiam patris sui, vel filiam matris suæ, & viderit turpitudinem ejus, illaque conspexerit fratris ignominiam, nefariam rem operati sunt*. Ceterum, ut ut defendi possit contrarium; neque liquet aperte Sarai fuisse filiam immediate generatam a Thare, neque Augustinum secutum sententiam deteriorem. Atque hæc pro Augustiniaanis vindiciis tantisper dicta sunto. Nam in libris contra Faustum hæc tantummodo caligavit Phereponus; eut, si maculæ affictæ sunt aliæ, exsufflantur halito, neque opus est spongia.

CAPUT VII.

De Mose Hebraicarum legum Promulgatore.

PLURA jam de Moyse in superioribus libris fuerant suo quæque loco disputata, de illius antiquitate, de aversione a cultu Idolorum, atque de injusta insimulatione Magiæ. Expediuntur nunc quæstiones aliæ de memorabili sanctissimoque viro ab eruditis scriptoribus institutæ. Prima quæstio est de nomine, num Ægyptium sit, an Hebraicum. Videtur esse nomen Ægyptium, primo quia impositum a filia Pharaonis, Exodi II. 10. 2. quie Moses interpreterur, *servatus ab aquis*. Id vero Ægyptia lingua dici Μωυσῆς, aut Μωϋσῆς observarunt plures, probatque ex vetusto Copto Vaticeno Kircherius. 3. quoniam e radice משה *extrahere*, participio præterito non appellandus eret משה *Mosè*, sed משוי *Mascui*, quod extractum notat. Arbitramur temen nomen esse Hebraicum, tum quia habet in Hebræo apertissimam etymologiam; tum etiam quia lingua Ægyptia appellatum fuisse Mneven colligitur ex libro I. Diodori, atque hinc derivata est fabula Thalmud, Mosen esse Monjon Ægyptiorum, cum Monjos idem sit ac Menos. At vetusti Rabbini pro Mneve Menon facile posuerunt. Præmissæ autem conjecturæ non difficilem habent solutionem. Ad primam quippe respondemus cum Rab. Abenezra, *forsan didicisse filiam Pharaonis Hebraicam linguam, aut quæsivisse de illa*. Altera nullius est momenti, quoniam linguæ omnes habent plura nomina ab omnium matre, idest, eb Hebræe parum dissimilie, ac propria præsertim. Ad postremam dicimus, participium Benoni, *Extrahens*, passiva significatione usurpari; & hoc forsan loco non absque mysterio, cum Moses non solum eb equis extractus sit, verum etiam ipse populum electum deberet extrahere.

Proxima est quæstio de illius uxore Æthiopissa, de que Num. XII. I. hanc enim Scriptores plurimi aliam putant a Sephore filia Jethro Sacerdotis Madian ducte in uxorem Exodi II. 21. Arbitrantur namque Mosen, priusquem percusso Ægyptio, ib. v. 12. proficisceretur in Madian, constitutum a Rege Ægyptiorum Ducem exercitus suscepisse expeditionem in Æthiopiam, ibique filiem Regis ipsius amore captem participem fecisse connubii, Tharbin nomine. A qua opinione nec abhorret Abulensis q. 5. in cap. 12. Num., etsi Mosi Therbin ac Sephoram putet fuisse desponsetas successivo tempore, & Sephoram, postcaquem Tharbis apud Æthiopes remanserat e viro sponte divulse. Hujus opinionis duo sunt argumenta: unum, quoniam hanc historiam nerrat Josephus 2. Antiq. cap. 10. eumque sequuntur viri docti, inter quos Auctor Hist. Scholasticæ Petrus Commestor, Fabricius, alii. Alterum, etque illud præcipuum est, Sephoram nullatenus dici posse Æthiopissam, cum Madian ejus patria site fuerit in Arabia Petræa ad Rubrum mare: ideoque Æthiopissa, de qua in duodecimo Numerorum, alia videtur e Zippora Madienitide.

Longe tamen verius est Mosen fuisse *Monogamon*, nec aliam duxisse, præter Zipporam, aut Sephoram, uxorem. Historie quippe belli Æthiopici fabulosa videtur Theodoreto, Ruperto, Cajetano, Genebrardo, Pererio, & Saliano, qui plura de hoc argumento ornate & erudite profert Tom. 2. Annal. ad an. M. 2494. Et quidem vero non est simile Regem Ægypti post illatam ab Æthiopibus cladem imperatorem militum elegisse virum Judæum coacervato, at Artepanus narrat, exercitu ex gente Moysi cognate. Multo minus credendum quod scribitur a Josepho post deditionem urbis Meroe, pactisque cum Regine nuptiis, *sævitum nihilominus in hostes*, attenta præsertim singulari Ducis mansuetudine. Quod autem ad incrustandam fabulam addunt alii sculptas a Moyse imagines astronomicas in quibusdam anulis ad amorem vel oblivionem, Mosis religioni, pietatique repugnat. Illa ergo de Mosis in Ægyptum expeditione commentatio, nisi penitus explodenda, saltem inter res incertissimas a viris doctis rejicitur. At quod legitur cap. XII. Numerorum, percipitur facile, si animadvertamus duplicem fuisse Æthiopiam, Orientalem unam, Occidentalem alteram. De utraque sat est si legas Tabulas Geographicas Augustini Lubin additas Sacris Bibliis Antonii Virrè. Notis Geographorum atque Interpretum circa distinctionem Æthiopiæ accedit fuisse cognitam etiam Homero scribenti in primo Odysseæ:

Αἰθίοπας τοὶ διχθὰ δεδαίαται ἔσχατοι ἀνδρῶν
Οἱ μὲν δυσομένου Ὑπερίονος, οἱ δ' ἀνιόντος.
Æthiopas, qui bifariam divisi sunt, ultimi hominum,
Alii quidem Occidentalis Solis, alii vero Orientalis.

Zippora ergo Æthiopissa dicitur, quod terra Madian spectet ad Æthiopiam Orientalem Ægypto propinquam, & ad Mare rubrum, sive Sinum Arabicum porrectam. Nisi mavis mulierem Madianitidem appellati Æthiopissam ignominiæ caussa, ut sentiunt complures. Nihil itaque prohibet, quin credamus Moysen unius uxoris maritum, ut dubio procul tenent innumeri, inter quos Tertullianus scribens cap. 6. Monogamiæ: *Meliora sectari jussus habes & Joseph unijugum, & hoc nomine, audeo dicere, patre meliorem; habes Moysen Dei de proximo arbitrum.*

Quæstio tertia est, an Moyses percutiendo virum Ægyptium fuerit facinorosus homicida: quod supra diximus a Fausto Manichæo fuisse objectum. Atque stant contra Moysen haud leves, quæ sequuntur, præsumptiones. Primo enim ipsius conscientiam redarguunt facti circumstantiæ, nam cædem illaturus *circumspexit huc, atque illuc*, Exodi II. 12. Deinde *percussum Ægyptium abscondit sabulo*. Tum audiens patratum scelus palam fieri, *fugit in terram Madian*. Quæ omnia sunt perspicue iniqui animi, suique facinoris conscii argumenta. Præterea homicida est, qui præter ordinem potestatis atque justitiæ vitam alienam invadit. At hoc fecit Moyses, cum privatus esset, & nondum in Judicem populi constitutus; quod a contribuli suo ei exprobratum est Exodi 2. 14. Fuit ergo homicida flagitiosus. Atque hæc ratio tanti est, ut ad objectionem Fausti Augustinus allatam supra responsionem inierit, ingenue scribens lib. 22. cap. 70. *Consulta æterna lege reperio non debuisse hominem ab illo, qui nullam ordinatam potestatem gerebat, quamvis injuriosum & improbum occidi*. Sed etsi Judex fuisset, quod constat esse falsissimum, debebat caussam attente expendere, cum non sit vita hominis parvi facienda: nec pro sola percussione mortem rependere, judex une præceps & carnifex. Accedit quod in Epistola Judæ v. 9. habetur Diabolum altercatum de corpore Moysi, contendentem cum Michaele Archangelo dignum non esse sepultura, quoniam percussisset Ægyptium, ut Œcumenius exponit. Postremo non alia ratione veteres Rabbini conati sunt Moysen defendere ab homicidio, nisi quia percussit hominem non gladio aut scipione, sed pronunciato Dei nomine יהוה. Quod cum mendacium sit putidum ac futile, quia nondum nomen tetragrammaton fuerat divinitus revelatum: cum Patronorum commentatione videtur caussa Moysi deperdita.

Etsi vero hæc aliquam præseferant criminis suspicionem, dicendum puto nullam homicidii culpam in virum sanctissimum transferendam. Probant id aliqui cum Abulensi Comment. in cap. 2. Exodi, quod existimandum non sit hominem cum Deo familiariter colloquentem passione atque ira, non æquitate cædem patravisse. At posset responderi nondum divinis apparitionibus fuisse donatum, aut id saltem divinis scripturis non evinci. Itaque divino nutu percussisse Ægyptium ostenditur ex cap. VII. Act. Apost. v. 24. & seq. *Et cum vidisset quemdam injuriam patientem, vindicavit illum: & fecit ultionem ei, qui injuriam sustinebat percusso Ægyptio. Existimabat autem intelligere fratres, quoniam Deus per manum ipsius daret salutem illis: at illi non intellexerunt*. Quibus verbis innuitur Moysen, licet nondum constitutus esset Judex, ac rector populi cum manu Angeli, potentique miraculorum virtute, revera tamen jam fuisse electum; & iccirco actum illum justitiæ exercuisse, quoniam arbitrabatur cognatom populum ex illius visitatione, atque opere satis percipere missum se a Deo illius Ducem ac Redemptorem. At cum noluerint illum recognoscere, & quidam illi dixerit, *Quis te constituit principem, & judicem super nos?* opus fuit, ut cum potestate miraculorum iterum Rector rediret. Unde legitur eodem cap. v. 35. *Hunc Moysen, quem negaverunt, dicentes, Quis te constituit principem & judicem? hunc Deus principem, & redemptorem misit, cum manu Angeli, qui apparuit illi in rubo*. Atque in hoc figuram prætulit Salvatoris, cujus potestas in priori adventu fuit Judæis despecta & invisa, in secundo erit singulis formidabilis & gloriosa. Ergo Moyses hominem Ægyptium non sine auctoritate Judicis, & Vindicis a Deo constituti percussit. Sed legite Hom. I. S. Basilii in Hexameron, Amb. lib. I. cap. XI. Augustinum Q. 2. in Exodum, D. Thomam 2. 2. q. 60. art. 6. Nicolaum de Lyra in cap. VII. Act. Apost. & celebriores alios Interpretes.

Ad primam ergo in contrarium conjecturam, & ad conse-

consequens argumentum respondeo, tunc Moysen fuisse quidem Judicem populi idoneum, at id fratres ejus non intellexerant. Etsi enim Judex antequam demandatum sibi munus exerceat, debet populo innotescere, alias posset quisqua sese in Reipublicæ regimen temere intrudere; attenta nihilominus misara Judæorum conditiona, nam erant extra patriam asportati, maribus circumdati, Regi potentissimo infensi, atque oppressi jugo durissimæ servitutis, nondum videbatur illorum Rector & Judex tam adversis temporum circumstantiis publicandus. Ergo Moses circumspexit undiqua, & sabulo abscondit Ægyptium, & sparso illius cædis rumore fugam arripuit; na in Dei populum Pharan conciperet acerbiorem indignationem, captivos vehementius affligeret, aut rapto ad supplicium ipso Moyse divinum de populo liberando consilium nequaquam perficeretur. Atque hujus liberationis spe, non timore in fugam se conjecisse, auctor est Paulus in Epist. ad Heb. c. XI. 27. *Fide reliquit Ægyptum, non veritus animositatem Regis*. Augustinus autem quæst. 2. in Exodum, postquam repetit quæ scripserat adversus Faustum, *Tamen* (inquit) *sicut Stephanus dicit in Actibus Apostolorum, putabat intelligere fratres suos, quod per eum Deus daret illis salutem: ut per hoc testimonium videatur Moyses jam divinitus admonitus, quod Scriptura eo loco tacet, hoc audere potuisse*. Instituere longam caussæ tractationam non patiebantur memoratæ temporum circumstantiæ. De pœnæ ad culpam æqualitate putant aliqui, inter quos Abulensis, Ægyptium percussum fuisse propter adulterium: quod pœna mortis etiam apud Ægyptios plectebatur. Nam constat, inquiunt, ex Cap. 24. v. 11. Levitici, mulierem Israelitidem, Salumith nomine, de concubitu Ægyptii filium blasphemum peperisse. At Cap. 2. Exodi nulla adulterii fit mentio: & satius videtur, si respondeamus utrobiqua illatam mortem significari, & versu 11. וַיַּרְא אִישׁ מִצְרִי מַכֶּה אִישׁ־עִבְרִי *Viditque virum Ægyptium percutientem virum Hebræum*, & versu 12. וַיַּךְ אֶת־הַמִּצְרִי: *Et percussit Ægyptium*. Est enim utroque loco idem verbum נַכֵּה *cædem inferre*. Moyses ergo mortem morte mulctavit. Ad postremum de Corpore Moysi (nam nos pariter commentationem Rabbinorum explodimus) si admittamus interpretationem Œcumenii, nihil contra nos. Etenim spiritus nequam Satan & Diabolus appellatur, quod sit adversarius & falsus criminator justorum, immerito Moysen accusabat, illique propterea restitit Michael. Sed probabilius est contendisse diabolum, ne sancti viri Cadaver terræ mandaretur in terra Moab contra Phogor, atque ob ejusdem sepulcrum antiqui idoli cultus aboleretur, quemadmodum contigisse in Daphni ex Reliquiis Sancti Babylæ, auctor est disertissima Orationa Chrysostomus. Aut certa sepeliendum curabat notissimo aliquo loco, ut filii Israel proni ad idololatriam divinos illi honores deferrent. Nam utramqua caussam reddunt Interpretes ac Patres, quos consulas.

Quæstio IV. est, an Moses fuerit Heliopolitanus genere, atque ob lepram a suis expulsus, ut scribit apud Josephum lib. 2. Apion Grammaticus. Sed liquet Moysen Judæum fuissa ex cap. 2. Exodi; necnon ex Ethnicis Scriptoribus, Tacito lib. V. Historiarum, Lysimacho, Dionysio, & quotquot illius meminerunt. Nec ullatenus probabile est, puerulum elegantis formæ expositum in carecto ripæ fluminis, nisi fuisset ex gente Ægyptiis invisa. Ob eamdem caussam nec percussisset virum Ægyptium rixantem cum Hebræis. Apion autem non solum in describendo genere Moysis errore labitur, verum etiam in consignando exitu filiorum Israel de Ægypto ad annum I. Olymp. VII. quo scribit ædificatam fuisse Carthaginem: at ab exitu de Ægypto ad institutionem Olympiadum anni 715. connumerantur; Carthago enim ædificata est juxta Timæum Siculum, & Dionysium Halicarnassensem lib. I. Antiq. Rom. anno ante primam Olympiadem tricesimo octavo, & juxta Scriptores omnes longe ante Olympiadum institutionem. Quare Apion in omnem errorem cæcutiens rapitur.

De lepræ autem vitio, quo laborasse Moysen scripserunt Tacitus laudato libro, & Ptolomæus Alexandrinus cognomento Chennus, facile tollitur suspicio. Nam adversus leprosos, & pustula ac impetigine infectos plura statuta sunt Levit. XIII., quibus liquet non fuisse Ducem cum universo populo tali vitio contaminatum. Quippe statuitur, ut leprosi judicentur a Sacerdotibus, ut deferant caput nudum, vestem dissutam, os panno contectum, ut clament se contaminatos ac sordidos, ut vestimenta maculis conspersa comburant, aliaque id genus plura. Id vero hac præsertim de caussa, quod tali morbo afficerentur iniqui, ut sacra monstrat Historia. Lysimachus autem, Tacitus, & Chennus mendaces essa manifesto deprehenduntur. Etenim ille narrat Judæorum multitudinem in mare demersam, perpaucos in deserta loca dejectos. At quomodo tam exiguo numero tot bella gerere, debellare Chananæorum regionam universam, urbemque toto orbe celeberrimam condere? Refert ædificatam a Judæis civitatem ab ipsis appellatam fuisse *Jerosylam*, idest, sacrilegam. Sed, ut mittam significationem hebraici nominis ירושלם *Jerusalem* longe diversam ab ea, quam habet græcum vocabulum *ἱερόσυλα*, *Sacrilega*, unde Lysimachus perperam contendit derivatum alterum *ἱεροσόλυμα*; quis propriam urbem sacrilegam appellet? Tacitus etiam scribens, *Orta per Ægyptum tabe, quæ corpora fœdaret, regem Occhorim adito Hammonis oraculo remedium petentem, purgare regnum, & id genus hominum, ut invisum Deis alias in terras avehere jussum*, duplici rationa refellitur. Primo enim Moyses Occhorim antecessit: deinde veteres Ægyptii Hammonem non coluerunt. Sed vide Justi Lipsii, aliorumque in Tacitum notas, nec non Chronicon Eusebii de Regibus Ægyptiorum.

Verum est, quod Moyses aliquando extrahens de sinu manum, *protulit illam leprosam instar nivis*, Exodi IV. v. 6. sed eam retrahens protulit iterum similem carni reliquæ. Quare constat hoc magnum essa prodigium; neque enim naturaliter fieri potest, ut fiat eadem manus extemplo munda ac leprosa. Significabat autem hæc mutatio juxta Augustinum Serm. 86. de Temp. Synagogam, & Ecclesiam, secundum Cyrillum populum Judaicum, qui in lege permanens, tamquam manus in sinu, summis affectus est beneficiis, recedens autem ab observantia legis percussus atque abjectus evasit. Sed & præfigurabat Moyses Christum Dominum jam apud impios despectum, quasi leprosum, posthac gloria, & exaltationa conspicuum. Addit Tacitus Judæos abstinere sue *memoria cladis, quod ipsos scabies quondam turpaverat, cui id animal obnoxium*. Verum non solum a sue abstinendum Judæis erat, sed ulterius ab omni animali habenti ungulam non divisam, & a commorantibus in aquis, si pinnulis careant aut squammis: ut addiscerent, inquit Clemens Alex. in 3. Pedagogi, *non oportere eos, qui Deum invocant, cum impuris versari hominibus*. At de his alibi.

Quæstio V. est de facie cornuta Moysis, sive de versiona & intelligentia illorum verborum, *Ignorabat quod cornuta esset facies sua*, Exodi XXXIV. 29. Protestantes communiter scribunt, ineptam essa hanc lectionam, & auctorem Vulgatæ hallucinatum in voce hebraica קרן *Cheren*. Addunt Sixtum & Clementem in novis Bibliis approbasse vulgi a tot doctis damnatam consuetudinem pingendi Moysen cum radiis ad instar cornuum. Inquiunt ex Vulgata versione Moysen cornutum prodiisse in picturis: & impie lectionem illam retineri ad versionem Vulgatam illuminandam. Ita Fagius in Exodum, Sixtinus Amama in Antibarb. lib. 2. c. 30. Rainoldus, Glassius, & alii. Adversus tam impudentem procacitatem tria demonstrabo: unum optimam esse versionem Vulgatæ; alterum nostræ communionis Interpretes cornutam faciem non intelligere, nisi splendidam ac radiantem: tertium picturas cornuti Moysis vetustissimas esse, recte permitti, neque ex Vulgata versiona introductas.

Primum igitur probo, quoniam hebraicam vocem קרן *Cheren* propria ac literaliter significare *cornu*, & radios hebraica eo nomina appellari, quoniam ad instar flammulæ in pyramidem, uti cornua, elevantur, quemadmodum cornu etiam appellari potestatem ac dignitatem, eo quod cornua sint animalibus pars eminentior, atqua robustior, est in sacris Bibliis manifestissimum. Legantur Hebraica Biblia Jos. 6. 4. Deut. 33. 17. Psalm. 69. 32. Daniel. 8. 9. &c. Igitur ea verba כִּי קָרַן עוֹר פָּנָיו *quod promicuisset cutis faciei suæ*, optime a Latino Interprete reddita sunt, *Quod cornuta esset facies sua*. II. Quamvis קרן significet aliquando regnum, ut 1. Paralip. 25. 5. Psalm. 132. 17. potestatem ac fulturem Deut. 33. 17. III. Reg. 22. 11. Daniel. XI. 40. aut locum eminentiorem Esaiæ V. 1., nihilominus his omnibus in locis hæretici in suis versionibus retinent vocabulum *Cornu*, quoniam regnum, potestas, & locus prominens ducta metaphora a cornu hebraice appellantur קרן *Cheren*. Igitur patiantur & verbum, *Cornuta esset*, in cap. XXXIV. Exodi, tametsi hoc verbo significatur splendor faciei, quoniam splendor ducta metaphora a cornu dicitur hebraice *Cheren*. III. Memorato cap. Exodi in verbo *Cheran* קרן iidem hæretici agnoscunt metaphoram, ut liquet ex Salomona Glassio pag. 1759. Ergo *Cheren* non sensu obvio ac literali splendorem significat, sed translatitio. At ubicunqua sensus metaphoricus est, debet ipsa vox propria retineri: alioqui variatur stylus, suamqua formam ac venustatem deperdit, nec habetur versio Scripturæ, sed paraphrasis, aut metaphrasis. IV. Versio Aquilæ pariter habet *κερατώδης ἦν cornuta esset*; & Hieronymus linguarum peritissimus in cap. 6. Amos, inquit: *In Exodo juxta Hebraicum, & Aquilæ editionem legimus, Et Moyses nesciebat, quia cornuta erat species vultus ejus*.

Quod nostri Interpretes ac Doctores non adeo sint imperiti, ut nesciant his verbis, *Cornuta erat facies Moysi*, significari splendorem vultus ejus, & cornua Mosis metaphorice esse accipienda: viderit qui ipsorum libros perlegerit. Observavimus Glossam Interlinearem, Catenam in Exodum Lippomani, Cornelium a Lapide, Emmanuelem Sa, Augustinum Calmet, alios: nec adinvenimus ullum adeo simplicem, qui credat cornua Moysi erupisse. Ipse Amama fatetur optime interpretatos hunc locum Steuchum, Cajetanum, Oleastrum, Sixtum Senensem, Bel-

lar-

larminum, ec D. Thomam. Itaque nostri in hoc puncto non de sensu verborum cum Hæreticis pugnant, sed de paritate versionis. Idcirco perperam nobis objectant Versionem lxx., qui sensum quandoque secuti reddiderunt, *δεδόξασται ἡ ὄψις τοῦ χρωτὸς τοῦ προσώπου αὐτοῦ*: *Clarificatus est conspectus coloris faciei illius*: ad quam versionem videtur respexisse Paulus 2. ad Corinth. iii. 7. Nos enim ultro concedimus Mosen fuisse in monte clarificatum, & miro splendore circumdatum: ut id optime cohæret cum allatis verbis ex capite xxxiv. Exodi.

Ut de picturis Patriarchæ Moysi nonnulla dicamus; proferunt Guilelmus Schikardus, & Jo. Seldenus perantiquum nummum Mosis euribus tenus cornuti cum inscriptione torqui addita משה *Moses*: in postica autem sunt verba illa Decalogi: אל יהיה לך אלהים על־פני *Non habebis Deos alienos coram me*. Observarunt & io lamina æris cornua haberi arietina. Num procusi hi nummi a Judæis res est valde incerta: vetustos eutem nullus negat. Hujus imaginis rationem afferunt, quod cornua in sacris literis majestatem significant, regiam potestatem, invictum animi fortitudinem, & gloriæ magnificentiam. Similia scribunt Bartholius de Unicornu cap. 1. & Hottingerus de Nummis Orient. pag. 136. Magnum quoque Alexandrum nummi exhibent cum Cornibus arietinis ob potestatem ac fortitudinem. Hinc dictum putant Arabice *Dul-Karnaim*. Extat his consimile saxum in Musæo Capitolino Clementis XII. munificentie exorneto postrema in aula, referens Alexandrum eodem pacto cornutum. Non ergo ex imperitia Pontificiorum interpretum, ut scripsitant hæretici alii, neque ex corruptu lectione Vulgatæ, sed ex prisca consuetudine prodiit in simulacris & picturis Moyses cornutus, in symbolum potestatis, & gloriæ. Talem nobis sculpsit Moysen celeberrimus Bonarrota in statua edhuc Romæ servata in Templo D. Petri ad Vincula; ne illam credas vulgarium Opificum consuetudinem. Ita nobis facile commovere, ut phrasi utar Tullii, cornua disputationis, quibus nos petunt Heterodoxi.

Quæstio VI. est, an Moyses fuerit primus literarum inventor, ut opinantur Possevinus, Jo. Mariana, Rupertus, & P. de la Haye in Prolegom. Bibliorum, Sect. V. cap. 2. Respondendum est negative cum Augustino lib. 18. de Civit. Dei cap. 39. Etenim 1. de Moyse sacri libri testantur, fuisse eruditum *omni sapientia Ægyptiorum*. Act. vii. 27. quod falso putant factum solis literis hieroglyphicis. Quandoquidem alphabeticas etiam apud Ægyptios extitisse ante Moysen, liquet primo, quod imperceptibile sit omnem Ægyptiorum sapientiam solis hieroglyphicis literis traditam. Deinde Nicolaus Damascenus, & Josephus lib. 1. Antiq. scribunt ab Abramo & Chaldæis arithmeticam & astrologiam in Ægyptum pervenisse: & ante Ægyptios cultas has scientias ab Assyriis auctor est Proclus in Timæo. Legimus præterea apud Simplicium Comment. 46. in lib. 3. de Cælo Arist., Observationes Astronomicas, quas Callisthenes e Babylone miserat, fuisse annorum 1093. easque etiam Porphyrius refert usque ad Alexandri Macedonis tempora fuisse servatas. Illarum vero initium erat paullo ante turris Babylonicæ structuram, & circa annum, ante Abrahamum, ducentesimum. Certissimum est etiam Cadmum Phœnicem genere prime Grammatices elementa Græcis tradidisse accepta a Chaldæis, ut scribit lib. v. Diodorus, & in lib. de Regibus Judæ Eupolemus. Orta hinc opinio Phœnices literarum fuisse inventores. Joseph quoque lib. 1. Antiquit. cap. 3. commemorat columnas duas, quarum una ad suam usque ætatem persistebat, ubi rerum cælestium disciplinas, & cursus astrorum descripserant homines Antediluviani.

Probatur 2. nam in Epistola Canonica Judæ v. 14. laudatur liber Henoch his verbis: *Prophetavit autem & de his septimus ab Adam Henoch*, & exscribitur statim prophetia. Unde Augustinus cit. libro de Civit. Dei cap. 38. Enochum quædam divina scripsisse non dubitat: utque idem est judicium Tertulliani in libro de Habitu mulierum. Respondent librum Enoch esse apocryphum. Ita est: at non inde sequitur Enochum nihil scripsisse. Etiam ex libris apocryphis, iis videlicet, qui non sunt undequaque exploratæ auctoritatis, licet certum habeant auctorem, testimonia quædam collegerunt Scriptores sacri. Compertum est Paulum Apostolum produxisse verba ex Arato Gentilium Poeta, Simonide Cretensi, & Menandro. Hujusmodi est illud Act. xvii. 28. *τοῦ γὰρ καὶ γένος ἐσμέν*, *Ipsius enim & genus sumus*, quod constat ab Apostolo desumptum ex Poeta Cilice concive suo. Menandri in Thaide est trimeter ex spondeis & jambis, qui legitur in 1. ad Corinth. xv. 33. *φθείρουσιν ἤθη χρηστὰ ὁμιλίαι κακαί*, *Corrumpunt mores bonos colloquia mala*. Quod legitur ad Titum 1. 12. *Κρῆτες ἀεὶ ψεῦσται*, *Cretenses semper mendaces*, carmen est Epimenidis, & Callimachi citatum a Favorino. Ex quibus colligitur perperam a plerisque Epistolam Judæ rejectam, quia ex libro Enoch desumit testimonium, ut in Catalogo Scriptorum Ecclesiasticorum scripsit Hieronymus. Fatemur ergo librum Enoch non esse in Canone divinarum Scripturarum, & negamus Enochum aliqua non scripsisse. At de Moyse cum hoc capite, tum præmissis disputationibus, & scriptiunculis nostris dictum satis.

CAPUT VIII.

De distributione, atque interpretatione Decalogi.

SUMMARIUM universi Juris esse Decalogum recte animadverterat qui libros Philonis de hoc ipso argumento editos, inscripsit, *περὶ τῶν δέκα λογίων, ἃ κεφάλαια νόμων ἐστί*. Haud bene ergo ab iis factum, qui Theologicas disciplinas tradentes Tabulas testamenti prætereunt. De his parce saltem disserere volumus, quædam cursim attingentes, non trita penitus, & communia. Nam quæstiones Scholastica methodo pertractandas, solitas de nonnullis præceptis moveri, ad libros proximos de humanis Officiis, ne hic nimium excrescat, putavimus rejiciendas.

Itaque *Decalogum* dictum comperimus, quasi *Decem verba*. Est autem *Verbum* in sacris literis non solum quælibet vox significativa, sed & per analogiam interdum accipitur pro re gesta, aut gerende, ut dicitur liber uterque Paralipomenon, seu Chronicorum, ob recensionem rerum gestarum priscis Judæorum temporibus, hebraica lingua *Verba dierum*, דִּבְרֵי הַיָּמִים. Sic accipitur Græcum *ῥῆμα* Lucæ ii. 15. & *λόγος* ad Rom. ix. 28. Aliquando significat sententiam aliquam, ut Marc. xi. 29. *Interrogabo vos & ego unum verbum, & respondete mihi: Baptismus Joannis de cælo erat, an ex hominibus?* Utroque sensu arbitramur dictum esse Decalogum, videlicet ob decem sententias Domini, ac præscriptiones rerum agendarum: unde Auctor Quæstionum veteris & novi Testamenti inter Opera Augustini, *Decem sententias* (inquit q. 7.) *decem verba appellavit*.

Quomodo decem præcepta duabus in Tabulis fuerint distributa, vix possumus divinare; probabilior tamen est sententia Augustini, quæ jam inter Catholicos communis evasit, talem fuisse partitionem, ut una Tabula tria ad Dei cultum pertinentia contineret, altera septem reliqua spectantia ad proximi dilectionem. Adversus quam distributionem nihil solidi crepant animadversiones Petri Martyris in caput vii. Epistolæ ad Romanos, aliorumque hæreticorum. Prima ergo partitio est, quam Judæi quidam tradiderunt post Josephum lib. iii. Antiquit. cap. 8. & Philonem in Exposit. Decalogi, in utraque tabula quina præcepta distribuens. Alteram tenet Hieronymus, ac post eum complures, opinantes præceptum de non faciendis simulacris, esse ordine secundum, ac diversum a primo, *Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægypti*; ita ut prior tabula quatuor præcepta comprehendat, sex altera, facto uno de duobus postremis prohibentibus concupiscentiam uxoris, & rerum alienarum. Tertia est communiter post Augustinum recepta, quam supra innuebamus: de qua vide Epistolam ad Januarium cap. 11. Sermonem 9. de decem Chordis sive 96. de Temp. cap. 5. lib. iii. Confess. cap. 8. &c. Divisio hæc Augustini est ceteris probabilior, si tria facile percipiantur; primo in una Tabula fuisse ea quæ pertinent ad Dei cultum, & dilectionem; in altera autem quæ referuntur ad proximum: deinde præceptum de non habendis diis alienis esse ordine primum, & consequenter ad Deum tria tantum, non quatuor præcepta referri: tertio, quod ex hoc consequitur, cum vii. alia ad complendum denarium numerum invenienda sint, nonum ac decimum præceptum esse diversa.

Primum demonstratur; nam Matth. xxii. 38. & 39. & Marc. xii. 30. & 31. duo tantum dicuntur præcepta legis, *Diliges Dominum Deum tuum*, &, *Diliges proximum tuum*. Id vero si dictum est propter distinctionem tabularum; constat omnia quæ spectant ad cultum Dei in prima tabula, & omnia quæ referuntur ad amorem proximi in secunda tabula fuisse conscripta: si autem duo tantum commemorata sunt, quod hæc sint veluti genera & capita ceterorum; nemo non videt, quam congruum magis, & longe probabilius sit, quæ ad diversa genera pertinent non fuisse permixta. Mitto, quod Ambrosius, Beda, & alii interpretantur verba Apostoli ad Ephes. vi. 2. *primum in promissione*, primum tabulæ posterioris. Conveniunt circa hanc distributionem Christiani omnes, etiam confessione Vossii disput. 24. Leidensi Thesi 3.

Mandatum vero, *Non habebis Deos alienos coram me*, esse ordine primum, liquet; nam in iis, quæ præcedunt, *Ego sum Dominus, &c.* est oratio enuntiative, nullumque verbum ibidem est imperativum, seu præceptivum. Est ergo præfatio quædam ad Decalogum, Majestatem, ac beneficentiam Dei, cui obtemperandum est, denuncians. Consequens autem sententia de non faciendis sculptilibus numerum cum præcedenti non facit; quandoquidem quisquis idola fingit ad adorandum eo cultus genere, qui summo Numini debitus est, jam Deos habet alienos coram Domino. Accedit S. Patrem Augustinum Serm. de decem chordis cap. 6. in tribus præceptis prioris tabulæ insinuatam putare quamdam imaginem Trinitatis.

Duo postrema distinguenda esse jam constat; nam alioquin denarius non esset numerus præceptorum. Atque distincta sunt 1. ut duobus præceptis prohibentibus illicitos exteriores actus in mulierem, & in rem alienam, sexto scilicet & se-

& septimo, corresponderent duo alia ad coercendam concupiscentiam. II. quia cap. 20. Exodi v. 17. videtur duplex sententia distingui, repetito verbo, *Non concupisces, non desiderabis*, tametsi Deuteronomii v. 21. unica appareat. III. quoniam alia est ratio boni delectabilis, alia boni utilis: quorum concupiscentia postremis illis præceptis prohibetur.

Hæc cum probabilia sint, Augustinus non omnino repudiat sententiam eorum, quibus potius placet in prima tabula quatuor contineri mandata, ut quod dictum est, *Non erunt tibi Dii alieni*, diversum videatur ab illo, *Non facies tibi sculptile*: & consequenter unum sit, *Non concupisces uxorem proximi tui*, &, *Non concupisces domum*, &c. Docet tantum partitionem aliam *videri sibi congruentiorem*; quoniam, *revera quod dictum est*, Non erunt tibi Dii alieni præter me, *hoc ipsum perfectius explicatur, cum prohibentur colenda figmenta*. Legitur quæstionem in Exodum lxxi. Imo lib. III. contra duas Epistolas Pelag. cap. 4. videtur in aliam sententiam declinare, quam certum est plures habere assertores, ut Augustinus ipse observat memorata q. lxxi. super Exodum. Dum ergo scribit Petrus Martyr cit. loco: *Miror quosdam, inter quos etiam est Augustinus, ex uno mandato duo facere voluisse*, idest, de duobus ultimis; iniquus est æstimator: quoniam nec Augustinus penitus rejicit sententiam alteram, nec minus probabilis est, quam amplectitur. At, inquit Hæreticus, si ad numerum earum rerum, quas concupiscimus, multiplicata sunt præcepta, ex uno infinita quodammodo faciemus. Inepte prorsus: non enim distinguuntur præcepta juxta numerum rerum quæ appetuntur, sed juxta genera bonorum, in quæ fertur illicita concupiscentia. Sunt autem hæc, ut diximus, aut delectabilia, aut utilia. Honesta quippe nefas non est concupiscere. De partitione Decalogi hactenus.

De præceptorum ordine hoc duntaxat controvertitur, an præceptum, *Non mœchaberis*, sit revera sextum, an quintum. Ponitur enim ante illud, *Non occides*, in vetustis Codd. Græcis cap. vicesimo Exodi. Item Marci x. 19. Lucæ xviii. 20. Et in Epist. ad Rom. xiii. 9. Ita etiam habet Augustinus lib. III. contra duas Epist. Pelag. cap. 4. & Serm. 148. de Temp. Sed arbitramur præceptum de non occidendo esse priori loco ponendum. Etenim hunc ordinem servat nostra Vulgata Exodi xx. & Deut. v. Tenet eumdem Codex Hebraicus, Josephus, Philo locis cit. Chrysostomus hom. 40. in Matth., alii complures. Habetur tamen alius ordo in quibusdam Græcis Versionibus, atque apud Patres, fortasse consulto variatus ob fœditatem, & summa mala, quæ infert mœchia, non ob errorem, ut quidam putaverunt, lxx. Interpretum, qui eamdem fœditatis rationem habere potuerunt, quam habuit Marcus Evangelista cap. x. & Apost. cap. xiii. ad Rom. Nam Lucas juxta Lect. Vulgatæ, quemadmodum & Matthæus xix. 18. tenent ordinem primum & perantiquum. Variant Græca lxx. Interpretum: nam quibus usus est Philo, Complutensia, & recentiora ordinem tenent Hebræum: discrepant Vaticana.

DECALOGI EXPLANATIO.

Præmittuntur Decalogo hæc verba: *Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægypti, de domo servitutis*. Brevis est ad legem præfatio, sed vere divina. Proponit enim ineffabilem ac singularem Dei præcipientis majestatem tetragrammato nomine יהוה, *Dominus*. Demonstrat & summum illius imperium ac potestatem altero vocabulo Elohim אלהים, *Deus*. Vide nostram horum nominum interpretationem lib. II. cap. 1. Infinuat & divinitatis mysteria, quæ sub his latere demonstravi initio tractatus de Trinitate. Addit *Tuus*, & ut demonstret se peculiari titulo Deum esse Judæorum, ac maxime nunc Christianorum, atque ut ostendat se unitatis numero singulari alloqui. Commemorat recentiora beneficia, quibus sibi obedientiam subditorum magis devinciat.

I. PRÆCEPTUM.

Tam sublimi præfatione posita, sic statuit: *Non habebis Deos alienos coram me. Non facies tibi sculptile, neque omnem similitudinem, quæ est in cœlo desuper, & quæ in terra deorsum, nec eorum, quæ sunt in aquis sub terra*. Prohibetur hoc priori mandato quilibet cultus idolorum, aut fiat adoratione, aut sacrificio immolationis, aut suffimento, aut libamine, aut ritu peculiaris numinis commentitio. Alieni autem dicuntur Dii genitum a Domino, vel natura, si sint res creatæ; vel figmento, si sint opera manuum hominum. Quod Latine legitur *Coram me*, est Hebraice על־פני, *Super faciem meam*. Ea propter Græcus in Exodo cap. xx. v. 3. reddidit, [illegible], quæ particula habet hanc vim significationis, *Non habebis Deos alios, sed tantum me*. Ideo recte Theologi nostri primum præceptum non solum negative accipiunt, ut nefas sit colere quodcumque idolum; sed & positive, ut exhiberi debeat Deo omne specimen divini obsequii, puta sacrificium, religiosum cultum, corporis animique inclinationem, & actus Theologalium virtutum. At cap. v. Deuter. v. 7. eamdem particulam על־פני vertit Græcus Interpres, [illegible], & Latinus pariter, *in conspectu meo*: qua phrasi prohibetur quælibet etiam occultissima cordis idololatria; quoniam nec cogitationes nostræ sunt Deo absconditæ. Ex quibus liquet legitimum Dei cultum non esse, qui exteriori tantum actu exhibetur.

Dicendum modo, quid sint sculptilia, & similitudines vi hujus præcepti prohibita. Pro *sculptili* habet Hebræus Codex פסל. Est autem פסל, idem ac *dolavit*. Ergo non tantum prohibetur erectio simulacrorum, sed etiam quadrati ac perpoliti lapidis positi ad religiosi cultus testimonium. Nam veteres in lapide quadrato coluisse Venerem testatur Pausanias in Corinthiacis. Prohibemur similiter erigere cippum, columnam, aut monumentum aliud dolati lapidis, aut ligni; quippe & usu stipitum cultos Deos auctor est Philo Byblius. Quare Deut. 16. 22. ubi præcipitur, ne erigatur statua, posuerunt Hellenistæ, *στήλην*. Pro *sculptili* vero in cap. xx. Exodi habent Græci, *εἴδωλον*, *idolum*: at Deut. v. *γλυπτὸν*, *sculptile*. Et *γλυπτὸν* quidem significationem habet eamdem, ac פסל a verbo, *γλύφειν*, *lapidem polire*, ac *dolare*. Idolon significare putant quamlibet imaginem hæretici complures, maxime Henricus Stephanus, & Scapula. Non designare nisi inanis, ac fictæ rei similitudinem demonstrant Classenius lib. I. de Theologia Gent. &, quos illo commendat, Vatablus, Menochius. Addamus Linnum ad Cap. 6. Deuteronomii id aperte probantem ex verbis Pauli I. ad Corinth. VIII. v. 4. *Nihil est idolum in mundo*: quod nec prætermisit Classenius. Est ergo revera idolum simulacrum fictam repræsentans divinitatem: unde *Idololatria*, idest, cultus, atque adorationis a Creatore ad creaturam translatio. *Similitudines* ergo quid erunt? Profecto non qualescunque imagines, ut falso quidam interpretantur, sed genus aliud idolorum. Cum enim, ut vidimus, *Sculptile* significet statuam ex ligno vel lapide, aut quæ fiat scalpro, vel dolatura, prohibenda etiam erant idola reliqua, quæ conflantur, aut pinguntur: ac propterea additum est, *Neque omnem similitudinem*. Quoniam vero adeo desipuerunt gentiles, ut cultum exhiberent soli, lunæ, astris, avibus, arboribus, stipitibus, piscibus, ut diximus de Origine idololatriæ, horum omnium inanium Deorum idola verbis sequentibus prohibentur.

Ex hac nostra primi præcepti explicatione planissima, uti credimus, apparet Hebræis non alium statuarum, atque imaginum usum fuisse interdictum, quam idolorum. Quare miramur tantas in Scholis versari opiniones, ut acerrime quidam propugnent Judæis omnem prorsus sculpturam, atque imaginem fuisse vetitam, quidam alii, permissas duntaxat imagines rerum per se non extantium. At bene prorsus Augustinus docens verbis illis, *Non facies tibi sculptile*, &c. perfectius præcedentia explicari, & prohiberi *colenda figmenta*: & S. Thomas 3. p. q. 25. art. 3. scribens, *quod non prohibetur illo præcepto facere quamcumque sculpturam & similitudinem, sed facere ad adorandum*. Hanc sententiam argumenta ista confirmant. I. Vidimus, ut imagines, & simulacra, ita verbis legis prohiberi quadratos lapides, columnas, cippos, stipites, & figuras astrorum, stirpium, elementorum, herbarum, rerumque creatarum omnium. Nam & dolatum lapidem aliquando esse titulum divini honoris evincunt cum Gentilium testimonia, tum titulum erectum a Jacob Gen. xxxv. 14. Atqui nullus dixerit vetitum fuisse Judæis erigere lapides, ac stipites, dummodo id non facerent ritu cultus extranei, uti fecerunt ad tumulos Jordanis filii Ruben & Gad, Jos. xxii. 10. Igitur nec vetitum est facere imagines ac statuas, si hæc eadem idololatriæ caussa non inserit. II. Nonne Cherubim sculpta fuerunt juxta latera arcæ, & juvenci in mari æneo, leones quoque ad Salomonis thronum? Facta hæc, inquiunt, Dei jussu, nec figuræ erant rerum per se stantium. At Dei quidem jussum cum in his, tum in aliis omnibus ad structuram templi pertinentibus, intervenisse concedimus, dispensationem vero negamus. Res autem etiam per se non stantes, puta & lapidem & columnarum, & sculpturam quamlibet esse aliquando idolum, liquet ex dictis: ideoque si prohiberentur tantum rerum per se stantium, quod possunt esse simulacra Deorum, deberent absolute inhiberi sculptilia quælibet absque ullo discrimine. III. Opposita sententia repugnat Judæorum historiis. Nam I. Regum cap. xix. 13. legitur Michol uxorem Davidis posuisse statuam hominis super lectum, eamque cooperuisse pelle caprarum. Non deerant ergo simulacra in domo Davidis, cum justus esset ac innocens. Deinde ex libro Josephi xv. Antiq. cap. 2. habetur Aristobulum, & Mariamnem ingenter passos, ut pingerentur, illorumque imagines a Dellio missas ad Antonium. Certum præterea est in Agrippæ Palatio statuas filiorum ejus fuisse locatas. Videantur eruditæ Notæ ad librum I. de Bello Judaico cap. 33. postremæ elegantissimæ editionis Hudsoni. IV. Revincitur ex nummis Hebraicis. De nummo Mosis pertractatum superiori capite. Apud Villalpandum p. 2. Apparatus Urbis & Templi lib. 2. disp. 4. cap. 27. extat nummus M. Antonii cum ipsius imagine, & inscriptione, שלמה המלך, *Salomon Rex*. Putant quidem nonnulli peregrinum, non ab Hebræis procusum: at id non probant. Imagines non protuberantes, idest, incisas in numismatibus Judæorum fuisse, consentiunt docti omnes. De protuberantibus negant aliqui, sed immerito. Sicli a Judæis procusi ante captivitatem sculptum habent ex una parte vasculum, ex altera virgam florescentem. Sed quid de nummis in usu habitis ætate Christi? Sculptam in his imaginem Cæsaris liquet ex cap. xxii. 20. Matthæi. Adversam putant si

facile

facile ab hac objectione expedire, dicentes Hebræos, cum sui juris non essent, usos propter necessitatem moneta Romana. Verum nihil plane dicunt. Num cum sint Judæi præceptorum suorum rigidissimi observatores, si numisma cum Imagine Cæsaris existimassent lege interdictum, numquid ipsi manibus contrectassent? Id quidem nullo pacto. Deinde, cum nummi illi haberent superscriptionem hebraicam; falsum est fuisse monetam Romanam. Insuper nulla ratione Judæi coerceri potuerunt, ut paterentur necessitatem, quando Pilatus Imagines Cæsaris in urbem intulit, ut narrat Josephus lib. 2. de Excidio Urbis cap. 8. nec quando posita est Aquila aurea super portam majorem Templi, quod narratur ab eodem Histor. lib. 17. Antiq. cap. 6. Igitur nec propter necessitatem contrectassent numismata Cæsaris, quod agnovissent lege interdictum.

At inquiunt Adversarii. Hæc facta de imaginibus Cæsaris, & de Aquila aurea demonstrant abjecisse Judæos omnem promiscue imaginem. Hoc fortasse præcipuum ipsorum argumentum. Cui, ne a Josepho recedamus, accedit, quod Historicus ipse lib. VIII. Antiq. cap. 7. ait, Salomonem peccasse, quando boum æneorum simulacra fecit mari subtus attollendo, & leonum effigies suum circa solium. Hæc objectio me nihil penitus commovet. Nam Aquilam auream scribit ille fuisse consecratam, *Dedicaverant* (inquit) *ingentem, & magni pretii Aquilam ex auro. Lege autem vetitum est iis, qui volunt ex ejus institutis vitam agere, & quidquam cogitare de imaginibus erigendis, operamve dare simulacris consecrandis*. Non ergo excitarunt Judæi turbas, quod rejicerent omnem imaginem, sed quia appositum erat templo simulacrum *consecratum*. Tales esse imagines Cæsaris non sine fundamento suspicabantur, & quia Romani Cæsares inter Deos referebant, & quia Pilatus illas Jerosolymam intulerat clam, & velatas. Nam signa & vexilla militaria, utique varie picta, passi sunt æquo animo. Ergo nulla alia de caussa simulacra aspernabantur, nisi ob cultum extraneum. Nec refert asserere Josephum, quod Salomon peccaverit. I. quia tot aliis jam productis locis scribit, vetitum in lege tantummodo ne consecrarentur idola. Imo lib. 3. Ant. cap. 5. explicans præcepta Decalogi, id unum istu mandari affirmat, *nullius animalis simulacrum adorandum*. II. quia forsan opinatus est jamdudum Salomonem ad idololatriam inclinasse, quando sculpsit juvencos, quod viderentur ii referre numina Ægyptiorum, & vestigium aliquod esse antiquæ idololatriæ. III. quia, etsi id Josephus credidit, omnium consensione falsum est; & Dominus omnia Salomonis ad Templi ornatum opera comprobavit, non redarguit. IV. quia Josephus Pharisæus erat. Et Pharisæorum severior erat disciplina: unde hi ad majorem cautelam, ne fieret cujusque animalis simulacrum, prohibuerunt. Quod servarunt etiam Hebræi Alexandrini, etiamsi communis opinio esset Legi imagines & statuas non adversari. Hinc a civitatibus Judæorum Statuarii & Pictores arcebantur, *ne occasio præberetur hominibus crassis*, ut inquit Origines lib. 4. contra Celsum, Philo in libro de legat. ad Cajum, & Tacitus lib. v. Histor. Sed hæc erat œconomia quædam, & rigidior disciplina quodammodo Populo illi ad idololatriam prono necessaria; non ut quidam putant, expressa vis divini præcepti: de quo satis.

II. PRÆCEPTUM.

Sequitur Exodi xx. 7. mandatum alterum, *Non assumes nomen Domini Dei tui in vanum, nec enim habebit insontem Dominus eum, qui assumpserit nomen Domini Dei sui frustra*. Assumere nomen Dei est hunc tamquam testem ac fidejussorem invocare, aut alia ratione Dei nomen proferre: quod si reverenter fiat, religiosum est, neque alicubi prohibetur. Cavendum ergo, ne assumatur *in vanum*. Postremæ hujus vocis præcipua significatio est, ne id fiat mendaciter: quod frequenter denotat Hebraica dictio לַשָּׁוְא, quæ illic habetur. Principio itaque prohibentur perjuria, idest non stare juratis, aut irrita facere juramenta, nec non falsum obtestatione divini nominis confirmare. Item fallere verbis expectationem eorum quibus juratur, sive ambiguitate sermonis, sive qualibet mentis alienatione. Idem præterea est illud *in vanum*, ut temere, inconsulte, sive absque judicio & ratione: ideoque verterunt aliqui, *sic nixu, sive consilio*. Graviter propterea peccat quisquis jurat temere & absque necessitate. Valet insuper ea vox *in vanum* idem, ac inani nixu, ideoque habent Græci hoc loco *μάτην, incassum*. Ex his liquet licita juramenta tunc fieri, quando juratur *in veritate, & in judicio, & in justitia*, ut ait Jeremias IV. 2. Atque has conditiones pertractantes de Theologia Morali appellant Comites juramenti. Deerit itaque juramento *veritas* si fiat mendaciter, *judicium* si pro re levi, *justitia* si absque consilio atque pro re illicita. Assumunt Dei nomen *in vanum* & qui, licet non dejerent, irato animo & polluto ore divina, & sacra pronunciant. Quos Dominus arguit Levit. XXII. 32. dicens, *Ne polluatis nomen meum sanctum*.

Josephus libro 4. Antiq. & Philo lib. 3. de vita Mosis, scribunt illicitum esse blasphemare Deos quos colunt civitates Gentilium. Idem sentiunt Judæorum alii, quod etiam simulacra Gentium habeant Dei nomen, utque Exodi XXII. 28. scriptum sit: *Diis non detrahes*. At errant crasso errore. Nam simulacra Gentium immerito Dei nomine designantur, & nunquam tetragrammato, ac proprio: sed, ut verbis utar Apostoli 1. ad Corinth. VIII. 5., sunt *λεγόμενοι θεοί*, idest, Deorum nomine venditantur. Dii vero, quibus non est detrahendum, sunt Rectores ac Judices, de quibus in Psal. 81. *Deus stetit in synagoga Deorum, in medio autem Deos dijudicat*. Judices ac Principes appellantur frequenter אלהים, *Elohim*, eo quod debeant judicium Domini exercere, ut in 2. Paralip. cap. XIX. 6. At Dii Gentium nihil habent cum vero Numine affinitatis: & illud juremarito Exodi XXIII. 13. cautum est, *Per nomen externorum Deorum non jurabitis*. Idola figmenta sunt, atque abominationes hominum. Ut figmenta nequeunt esse testimonium veritatis: ut abominationes, sunt probris, maledictisque dignissima.

Assumentes in vanum Dei nomen dicitur Dominus non habere insontes. Legit Augustinus Sermone de decem plagis: *Qui enim acceperit nomen Domini Dei sui in vanum, non mundabitur*. Rationem affert dicendo, *Quia veritas mundat, vanitas inquinat*. Videtur ea lectio sensu a Vulgata non discrepare, nec ab Hebræa, quæ habet, : לֹא יְנַקֶּה, *Non faciet innocentem*. Est autem *non facere innocentem*, sive *non habere insontem*, illud idem, ac pœnam sumere, & punire gravissime. Est igitur huic præcepto comminatio pœnæ adjuncta. Vide quæ scripsimus in fine dissertationis de H. Jansenianu.

III. PRÆCEPTUM.

Tertium ad hunc modum se habet: *Memento, ut diem Sabbati sanctifices*. Alia ratio est, cur Deus festi sanctificationem præscripserit, alia cur diei septimæ. Prima colligitur ex verbis versu 11. sequentibus, ut scilicet in specialem cultum Creatoris mentem, animumque intendamus: nam idcirco eo loci creationis sex diebus peractæ opera commemorantur. Altera inde deprehenditur, quod Sabbato Dominus ab omni opere dicitur requievisse, unde & septima dies *Sabbatum* appellata est, videlicet, שבת, *requies*: ad arcendumque ab idololatria populum, & significandam requiem Sanctorum dirigitur hæc institutio. Cum enim lex data est, a gentibus creaturis cujuscumque generis impendebatur latria soli, lunæ, astris, elementis, piscibus, plantis, hominibus. *Factum est igitur, dum Sabbato cessant, ut divinitatis sensus Israelitis incuteretur, & naturam omnium opificem & effectricem intelligerent*, inquit Hom. 6. de Pasch. Cyrillus Alexandrinus. Ne ergo crederet rudis populus diem sanctificari ob cultum rerum creatarum, festum diei, qua nihil creatum est, opportune fuit alligatum. Hinc recte designabat Dominus Hebræorum solemnia hisce appellationibus, *Sabbata mea*, quoniam signa erant illum tantum esse Dominum Deum: ut habetur in Ezech. cap. XX. 20. Atque Sabbati observatione secernebatur Judæus ab idolorum cultoribus: unde Ovidius in 1. de arte amandi, *Culta Palæstino septima festa viro*. Erat & Sabbatum typus liberationis, & requiei Sanctorum, a captivitate primum dæmonis, deinde ab ergastulo carnis: quorum origo est Domini sepultura. Legitur idcirco Joan. VII. 23. totum hominem sanatum *in Sabbato*. Lex igitur quantum spectat ad septimæ diei determinationem, temporaria est, atque abolita idololatria, impletisque figuris, in diem primum commutanda. In qua præter beneficium creationis, memoria colitur completæ redemptionis, mortisque devictæ. Ex his autem constat hoc præceptum, ut in superioribus dictum est, fuisse ex parte cæremoniale.

Ut Festa sanctificentur oportet abstinere ab omni opere, quod a divino cultu possit avertere. Quare Augustinus Tract. 3. in Joannem ait: *Spiritaliter observat Sabbatum Christianus populus abstinens se ab opere servili. Quid est enim ab opere servili? A peccato. Et unde probamus? Dominum interroga: Omnis qui facit peccatum, servus est peccati*. Similia docet de Spiritu & lit. cap. 15. Semper ergo incumbendum est, ne operam demus comessationibus, ebrietatibus, & flagitiis reliquis: ac festivo præsertim tempore. Videtur tamen his verbis, *Memento, ut sanctifices*, vis quædam inesse præscriptiva operum sanctorum; & ideo sat non est evitare peccata, nisi & Sacra peragantur, & insistatur etiam in conventu Ecclesiæ statutis supplicationibus.

Quantum attinet ad abstinentiam ab operibus servilibus mirum est quanta fuerit, atque adhuc sit Judæorum superstitio. Censent non exprimendam vestem madefactam, non venandum pulicem saltantem, non subtrahendas clitellas asino, non compescendum puerum a fletu, non scindenda ligna, non eripiendam substantiam ab incendio, non sternendum lectum, non ludendum nuce, aliaque plura recensita ab Apostata Munstero. At hanc superstitionem optime redarguit Christus Dominus Matth. XII. a versu 3. ad 9. refutatque exemplo Davidis, qui esuriens panes propositionis comedit, & Levitarum, qui sine crimine Sabbati otium violabant. Quæ itaque pertinent aut ad humanæ vitæ necessitatem, aut ad ornatum templi & celebritatem festorum, aut ad pietatis officia, ut fiant die festo lex divina non vetat.

Consuetum fuit Hebræis Sabbato extra mœnia urbis recreationis caussa deambulare. Spatium itineris definitum

tradunt

tradunt ad bis mille passus, aut septem stadia, plus, minus. De monte Olivarum legimus in Act. Apost. cap. I. v. 12. *qui est juxta Jerusalem, Sabbati habens iter*. Distantiam hanc esse duo millia passuum scribit D. Hieronymus in Epist. ad Algasiam. Septem stadia habet Syrus, dimidium Leucæ, sive milliarium Lyranus, nec veteres omnino consentiunt in stadiorum finienda dimensione, aut longitudine milliarii. Hoc unum colligimus, antiquam esse Judæorum Sabbato inambulandi consuetudinem, recreandi animi gratia. A nobis quæcumque oblectatio, quæ a Dei cultu per se avertat, est sedulo removenda; cujusmodi sunt spectacula, choreæ, bacchanalia, & quæcumque festorum institutioni jam expositæ non conveniunt.

IV. PRÆCEPTUM.

Quartum est autem, *Honora Patrem, & Matrem*, Exod. xx. 12. *Primum* illud appellatur ab Apost. ad Eph. vi. 2. & *quoniam primum est in secunda Tabula*, ut Augustinus ait serm. de x. Chord. c. 6., & quia primum est *in promissione*, inquit ibidem Apostolus, ob repromissam observantibus peculiarem benedictionem. Ad secundam autem Tabulam relatum est, *propterea quod honor parentibus in gradu suo servandus est, sed eos tamen in divini honoris comparatione, præsertim si impedimento sint, debemus contemnere*, inquit S. Pater cap. 6. contra Adimant. Ex his divinam intelligimus sententiam Lucæ xiv. 26. *Si quis venit ad me, & non odit patrem suum, & matrem, &c.* Odium quippe accipiendum hoc loco pro minori dilectione, videor mihi aperte conjicere ex cap. x. Matth. v. 37. ubi extat sententia eadem his verbis: *Qui amat patrem, & matrem plusquam me, non est me dignus*. Fugiendos tamen parentes Religionis caussa, hæc ipsa ratio suadet; quod ipsorum honor divino sit postponendus. Ceterum recte hoc præceptum in secunda tabula priorem habet locum, eo quod tam aperte natura ipsa honorem parentibus decernat, ut non male scripserit Augustinus Serm. de x. plagis, *Caninum est parentes non agnoscere*. Adde, quod illi sunt immortalis Dei quasi quædam simulacra, quemadmodum explicatur in Romano Catech. Habent idcirco quidam Codd., uti Salazar, & Lorinus observarunt, *ὑπερτίμα*, *superhonora*.

Honor parentibus debitus postulat pietatem, & sinceram animi benevolentiam, ne dicatur externis officiis a nobis legem impleri, non caritate. Nam si honor exhibeatur intuitu temporalium bonorum, nec sit ordo debitus dilectionis, honor non est, quoniam merces illum parit, non pietas. Talis est honor eorum, qui senibus obsequuntur, ut adipiscantur hæreditatem. Legito Serm. August. 12. ex additis a Sirmondo. Hinc ab Ecclesia definitum est, non esse licitum cupere mortem parentum, aut de ea gaudere ob pingue venturum patrimonium. Consule proposit. ab Innoc. XI. proscriptas. Ad honorandos parentes requiritur præterea, ut filii eis opem ferant. Diximus supra cap. 6. quantum in hoc deliquerint Pharisæi. Etiam Gentiles clamante natura passim id prædicant: inter quos Cicero in 1. de Officiis, *Necessaria* (inquit) *præsidia vitæ debentur his maxime*. Exigit præterea parentum honor præstandam illis, dummodo justa præcipiant, obedientiam.

Non usus est Dominus communi parentum nomine, sed utrumque nominavit, *Patrem ac matrem*, meliori sane consilio, quam politici legislatores, qui solis ferme patribus consuluerunt. Affert H. Grotius in Exodi caput xx. Persicas, Romanas, Græcasque leges. At etiamsi Patrifamilias exhibenda est peculiaris quædam reverentia, matrem quoque honore prosequi naturali, divinaque lege jubemur. Et patrum quidem nomine intelligimus primum Genitores, deinde superiores ac principes, tum ætate seniores, omnes suo ordine venerandos. Enimvero Patrem aliquem nominamus *ob genituram* ac productionem, ut Jabel dicitur pater habitantium in tentoriis Gen. 4. 20. *ob generis originem*, ut Abraham pater Judæorum Joan. 8. 53. *ob educationem* filiorumque magisterium, ut Sacerdos Judicum 17. 10., & Paulus 1. ad Corinth. 4. 15. *ob gubernationem* ac regimen, ut Eliacim Esaiæ xxii. 21. & Seniores ætate, ut 1. ad Timot. 5. 1. Id vero non ex sola scripturarum sanctarum consuetudine, sed & ex more omnium gentium, ut Romanis Senatores appellabantur Patres Conscripti, aut absolute Patres. Ita Stephanus coram multitudine verba facturus, Act. vii. 2. incœpit: *Viri fratres, & patres, audite*; & Cicero in Catil. *Video P. C. in me omnium vestrum ora*, &c. Itaque Genitoribus, Patribusfamilias, Præceptoribus, Præpositis, Magistratibus ac senibus æquum est honorem deferre.

Promissio specialis huic præcepto adnexa est: *Ut sis longævus super terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi*, v. 12. Longævitas est vitæ hujus prolongatio. Visum quibusdam hebraico verbo לְמַעַן יַאֲרִכֻן *ut prolongentur*, vim activam inesse, ut sensus sit, *ut parentes benedicentes tibi diuturnam vitam elargiantur*. Et quidem Ecclesiastici 3. 11. habemus: *Benedictio Patris firmat domos filiorum: maledictio autem matris eradicat fundamenta*. Ac benedictionis singulare habemus exemplum in Jacob Gen. xvii. 27. & in filiis ejus xlix. 2., maledictionis autem in Chanaan Gen. 12. 25. Attamen etsi parentes filiis iniquis non maledicant, vim debitæ maledictionis hi experiuntur. Habes in Absalom exemplum. Christianis non corporalis vita, & copia terrenorum bonorum pro honore parentibus exhibito est expectanda, sed æterna possessio terræ illius novæ, quæ in cap. 21. Apocalypseos promittitur, & de qua David in Psal. 141. 6. *Portio mea in terra viventium*. At de quarto præcepto diximus: ad quintum deinceps transeundum.

V. PRÆCEPTUM.

Quintum nos ponimus, *Non occides*, eo ordine, quem tenet in Exodo xx. 13. Deut. v. 17. & apud Matth. xix. 18. etiamsi alibi præmittatur consequens vetans mœchiam, ut supra animadvertimus. Occidi dicuntur viventia, & metaphorice etiam stirpes ac semina; unde mori dicitur granum frumenti Joannis xii. 24., & vites occidi grandine Psal. lxxvii. 47. Hinc quidam hoc non occidendi præceptum conati sunt etiam in bestias, & pecora extendere, de quibus S. Pater in 1. de C. Dei cap. 20. imo Manichæi etiam in arbores, poma, folia, herbas; ut idem S. Doctor scribit in libro de H. ad Quodvultdeum. Sed refelluntur apertissime, primo, quoniam, ut observarunt Cajetanus, Lorinus, aliique est in hebræo verbum רצח, quod est *necem inferre hominibus*. Deinde apud Matthæum xix. 18. ita explicatur, *Non homicidium facies*. Præterea animantia irrationalia, volatilia, natatilia, reptilia nulla nobis ratione sociantur, quam nobiscum habeant communem; ideoque justissima ordinatione vita & mors eorum nostris usibus subditur. Tum insanum est agriculturam, quæ omnium artium est innocentissima, tamquam plurium occisionum auctricem damnare. *Restat ergo, ut de hominibus intelligamus, quod dictum est, Non occides*, inquit S. Pater de Civ. Dei loco nuper citato. Hæc obiter adversus Manichæorum dementiam.

Habet quasdam exceptiones hoc præceptum, ita ut liceat hominem quandoque occidi. Quod fas est 1. si accedat Dei jussio, ut Abrahamo, in quo laudatur religio, non redarguitur impietas. II. Si pro Dei cultu, aut publica utilitate bella gerantur, ut fecerunt filii Israel contra Philisthiim. III. Si persona publica potestatem habens secundum justissimæ rationis imperium morte plectat sceleratos, ut David Amalecitam. IV. Si Spiritus Sanctus latenter hoc jubeat, ut Sampsoni. Vide Augustinum eodem libro 1. de Civ. Dei cap. 21. Ergo peccat quisquis occidit privata auctoritate, aut publica non directa rationis imperio, uti peccavit David præcipiens, ut cæderetur Urias. Similiter qui sibi ipsis manus violentas inferunt, qui ad duellum provocant, qui procurant abortus; sed de his alibi. Gravissimum crimen esse homicidium ex eo liquet, quod divinam imaginem violet, quod sibi homicida arroget judicialem auctoritatem, quod atrocissime humanam societatem disrumpat. Nec cædem inferre tantum, vetamur etiam nimis iracundiæ indulgere, de proximorum adversis lætari, maledictis aliquem lacessire, cum & minimum contumeliæ verbum animo malevolo, invidoque prolatum apud judicem cordium scrutatorem gehenna puniatur. Nam pro genere maledictorum Matth. v. 22. ponitur verbum *Raca* quod hominem levem, ac vecordem significat, & Syrorum lingua minus est aliquid, quam *fatuus*. Dixi *irato animo*; etenim zelo caritatis expedit, ut verbis utamur increpatoriis; & ipse Dominus aliquando vocavit discipulos suos *stultos & tardos corde ad credendum*, Petrum *Satanam*, Pharisæos *ex patre diabolo*, &, *genimina viperarum*; Paulus quoque Galatas *insensatos*. Sunt ergo distinguenda quæ ab animi indignatione, & quæ a benevola caritate procedunt: nam honesta potest esse ira, atque juxta illud Soliphanis,

Νῦν δεῖ γὰρ ὀργὴν, ὡς δικαίω, λαβεῖν.
Quum jus & æquum poscit, irasci decet.

VI. PRÆCEPTUM.

At sextum præceptum est Exod. 20. 14. *Non mœchaberis*. Verbum נאף, *Nahaph*, extans in Hebr. videtur esse *cum aliena uxore coire*, ut liquet ex Deut. xxii. 22. atque eadem videtur significatio Græci *μοιχεύειν*, *adulterium committere*, unde est latinum *mœchari*. Sed usurpantur hæc omnia pro quolibet concubitu illicito. Nam נאף impudicum omnem amplexum designare demonstrat ex Abenezra ad cap. 5. Mat. Hu. Grotius. Deut. v. 18. in Arabica versione Waltoniana extat: *Ne forniceris*. Mœchiam quoque Græci etiam stuprum illatum virgini appellant; unde Luciano dicitur Jupiter *mœchatus Danaen*, apud Robertum Const. Henricus Stephanus, & Scapula *mœchalidem* vocari omnem mulierem, quæ se stuprandam prostituit, demonstrant ex Athenæo: atque ob detestabilius crimen Lucilius apud Turnebum appellavit imberbes *mœchocinædos*. Male ergo quidam in sexto præcepto solum adulterium prohiberi grammaticalibus notationibus autumarunt. Quamquam si haberent hebræa, græca, latinaque verba unam significationem vitiandi uxorem alterius, posita esset consuetudine Scripturarum *species* pro genere, ut supra pro omni læsione homicidium, ac pro qualibet superstitione cultus idolorum.

Ergo prohibetur primo loco adulterium, deinde ince-
stus

ctus, stuprum, fornicatio, & actus quilibet illicitæ oblectationis. Atque incestum omnem damnat Levitici liber capite 18. connumeratis consanguineorum gradibus, in quibus certum est posse Ecclesiastica lege in matrimoniis contrahendis dispensari: nam conjugium cum nepte prohibitum v. 10. lex naturæ non vetat, ut liquet ex matrimonio Abrami cum Sara. Utitus Moyses in prohibitione incestus pressiori quadam phrasi, idest, *Turpitudinem non revelabis*. Majus est aliquid, quam *cognoscere*, & *appropinquare ad mulierem*, quibus alibi utitur sancta divinarum Scripturarum verecundia; ut possimus in incestu deprehendere specialem quamdam nequitiam. Stuprum vero, quod lex Julia, & Quintilianus promiscue accipiunt pro adulterio, & mœchia, intelligimus nos vitium illatum virgini. Quod longe fornicationis crimen superat, in ingenuis maxime, honestisque puellis: unde & Romanorum leges permittentes adolescentibus scortationem, comprimentes Romanam civem pœna plectebant capitali: vitiantes autem civem Atticam, ducere tenebantur: unde est in Andria Terentii Act. 4. Sc. 5.

jam susurrari audio
Civem Atticam esse hanc. C. hem! D. coactus legibus
Eam uxorem ducet.

Illud autem magnopere mirandum, fuisse qui simplicem fornicationem, idest liberi ad liberam accessum excusarent. Legendum iis primo, quod Dominus præcepit de puella, post virginitatis jacturam extra paternas fores ejiciendam, obruendamque lapidibus, Deut. xxii. 20. Videndus deinde Apostolus in 1. ad Corinth. cap. iii. 17. scribens: *Si quis autem templum Dei violaverit, disperdet illum Deus*: & cap. 9. *Neque fornicarii, neque adulteri, neque molles, neque masculorum concubitores regnum Dei possidebunt*. Tum perlegenda quæ scribit Augustinus serm. de x. Chordis cap. x. q. 37. & 38. super Deuteronomium, & lib. xxii. contra Faustum cap. 62. Illud, inquam, magnopere mirandum; atque etiam consensione carnalium populorum detestandum. Meretrices quippe ob sceleris turpitudinem nonnisi peregrinas, & serviles feminas fuisse, ac sese prostituisse duntaxat conperto vultu liquet ex cap. 38. Genes. v. 15. Ob vulgati corporis vilitatem appellatas *Lupas* recte observavit Lactantius lib. 1. Inst. cap. 20. & ideo conditores Romanæ Urbis dicuntur lactati a lupa, quod illorum nutrix Acca Laurentia sui corporis copiam faceret. Certum est etiam habitasse extra urbem exiguas domunculas, & perditos Amasios expectantes sedisse ante stabula: quod scribit Gtorius prodidisse Chrysippum; ac etiam ex Latinis cognoscitur: inter quos Plautus in Pænulo Act. 1. Sc. 2. illas appellat *prosedas*: Martialis lib. 12. Epigramm. *submœnianas*, earum vero casas Horatius lib. 1. Sat. 2. *olentes fornices*. Quæ omnia demonstrant ignominiam, ac turpitudinem fornicationis. Gravius tamen aberrarunt, qui ausi sunt excusare manustupratores: quorum scelus naturæ adversari ratio ipsa declarat, neque id fugit laudatum Martialem in Epigrammate 42. lib. ix. adversus Ponticum.

Ergo ut Augustinus docet q. 71. super Exodum prohiberi dicimus *omnem illicitum concubitum, atque illorum membrorum non legitimum usum*. Neque id tantummodo; inhonesta quæque, aut motu corporis, aut verbo, aut scripto, aut nutu, aut quomodolibet peragantur. Addimus licentiam oculorum noxia cupiditate vagantium: & denique desideria nociva, sensusque labefactantem concupiscentiam. At meminimus opportune versus Ecclesiastici v. 14. *Sit manus tua super os tuum*, dictique Latini, *Digito compesce labellum*.

VII. PRÆCEPTUM.

Prohibet præceptum septimum illicitam rei alienæ usurpationem jussione illa: *Non furtum facies*, Exodi xx. 15. Est autem *furtum*, quando res aliena subripitur invito Domino. Quod si occulte fiat, retinet furti nomen; si per vim, dicitur a rapiendo *rapina*. Prohiberi alieni compilationem lege naturali & Jurisconsulti fatentur cum Ulpiano l. *Probrum*, & ratio evincit, cum lædat hominum societatem, simulque rempublicam, cujus recta constitutio postulat, ut tutæ sint possessiones uniuscujusque. Est inter furta gravissimum, quod Latini dixerunt *plagiam*, illud scilicet, quo liberum hominem emunt, aut vendunt. Nam inter hominum bona habetur post vitam præcipuum, atque, ut Cicero scribit ad Atticum, dulcius propriam retinere libertatem. Capitale delictum plagium esse constat ex cap. xxiv. Deut. 7. Qui publicam pecuniam subripit, committit crimen *peculatus*, quod nomen apud Tullium quoque frequentissimum; unde & violator ærarii latine dicitur *peculator*. Furtum rei sacræ illud est, quod proprie ipse Cicero *sacrilegium* appellat: quamquam eo nomine intelligimus modo quamlibet rei sacræ violationem, sive furto fiat, sive incesta libidine. Raptores alienorum bonorum sunt non soli latrones, excursores, piratæ; verum etiam fraudatores vectigalium, fœneratores, & qui rei frumentariæ atque annonæ lucri caussa appetunt caritatem. His adnumerandi sunt etiam ii, qui de superfluis non largiuntur pauperibus eleemosynam: nec in superfluo dijudicando attendi debet ambitio, cupiditas, intemperantia, quibus deesse multa possunt, non superesse, sed propriæ vitæ necessitas, & honesta conditio.

VIII. PRÆCEPTUM.

A cohibenda mano ad linguam coercendam transitur sequenti mandato v. 16. *Non loqueris contra proximum tuum falsum testimonium*. Hebræis quidem proximus ille tantum videtur, qui est popularis aut concivis, sed habendum ut proximum etiam qui adversum nos hostili est animo, monet Christus Matth. v. 43. Ergo nefas est cuilibet, etiam hosti, falsum crimen imponere, aut ad fidem testibus detrahendam iis infamiæ notam, culpamque fictitiam objicere. Interroganti autem Judici de patrato scelere testem aliquem, aut ipsum reum præscripta formula juris, nequit veritas occultari. Fuit olim hæc formula *Adjuro te*, aut, *Da gloriam Deo*, aut consimilis. Ita legimus interrogavisse Josue Achan cap. 7. 19. Acbab Micheam prophetam, 3. Regum 22. 16., Pharisæos cæcum a nativitate Jo. 9. 24. & Principem Sacerdotum interrogasse Christum Mat. 26. 63. Jusjurandum pariter exigere solent Judices; quibus propterea in detrimentum proximi mentientes & se crimine perjurii illaqueant, & Deo illudunt, & lædunt veritatem, & fratribus damnum inferunt. Recte ergo plectebantur falsidici pœna talionis: cujus exemplum occurrit Danielis cap. 6. 24. & cap. 13. 61. Vetitum pariter est mentiri, proximo detrahere, & temere de aliorum moribus gestisque proferre judicium.

IX. AC X. PRÆCEPTUM.

De nono tandem ac decimo, quoniam nonnulla dicta sunt paullo supra in partitione decalogi, atque eadem ratio est de concupiscentia & externis operibus, sufficiat animadvertisse lege demonstrari quod utraque sint peccata furari alienam rem, & illam concupiscere; misceri conjugi alterius, eamque deperire: omniumque rerum postremis hisce mandatis prohibitam esse cupiditatem, quarum superiora inhibent contrectationem. Atque hactenus de præceptis Decalogi, cujus Tabulis adjiciam versus piissimi Theodulfi:

Qui cupis esse bonus, qui vitam quæris honestam,
Me peto, te moneo, Lex ego sancta Dei.
Sum via, sum lux, sum doctrix, sum conscia veri,
Lumen inextinctum, qui mihi paret, habet.

CAPUT IX.

Secundaria Judæorum præcepta, ritusque legales, fuisse optimo consilio instituta.

CUM ad Manichæorum refutandam insaniam, Scriptorumque Gentilium Judaica legitima irridentium, tum ad Judæorum ipsorum existimantium perpetuo tempore duratura pervicaciam, crassamque inscitiam refellendam, institui hoc loco disserere de legalium origine & caussa; qua perspecta duo consequantur necesse est, unum in illis statuendis divinum apparere consilium, alterum vero sublata institutionis caussa finem illorum adventasse. Atque hæc duo me assecuturum esse confido, si demonstravero omnia legalia, præter allegorias & agendæ vitæ rudimenta clarissima, in quibus detegendis stylum exercent interpretes, fuisse ordinatissime præscripta, ut grassantem idololatriæ superstitionem opportune compescerent, & futuri Redemptoris adventum præfigurarent. Nam per Christum principe hujus mundi foras ejecto, idest, diabolo divinitatis usurpatore devicto, data Ecclesiæ ministris potestate calcandi serpentes, omnemque superandi calliditatem, ædificata supra petram Ecclesia, ne possent portæ inferi adversus eam prævalere, completisque promissi Evangelii figuris, neque a servitute liberatos jugum premere debet vetustatis, neque habentibus spiritum veritatis typi duntaxat, signaque sunt proponenda. Quæ duo, aptum scilicet, eique tempori conveniens adversus cultum idolorum remedium, atque Salvatoris nostri prædictiones, Mosaicorum rituum præclarum esse ornamentum, subjectis animadversionibus declarabo.

Principio dicam de ciborum & animalium discretione, de qua pertractat caput Levitici xi. Hac sane provisum est, ne Hebræi communes haberent cum Gentibus epulas, moresque illarum paullatim exuerent. Nam conviviis potissimum junguntur fœdera, & addiscuntur scita, moresque exterorum. Deinde cum delectum ciborum fecissent idololatræ damnabili superstitione, nova lege discreti sunt, E. G. ut immunda haberentur animalia, quæ *multifida* sunt, idest, scissis ungulis, & non ruminant; sive ruminant, nec ungulam dividunt. Abstinebant quidem etiam Ægyptii solidungulis & cornigeris, & suilla etiam carne, ut scribunt Herodotus, & Porphyrius: sed hi quibusdam animalibus divinitatem tribuebant, quibusdam aliis utebantur ad auguria captanda; Judæi vero ab iisdem animalibus abstinere jussi sunt, tamquam immundis. De sue præsertim id constat, tametsi putat Tacitus Judæos hujus animalis carne non vesci, quod scabiei sit obnoxium. At caussam, quam divinare nunquam potuerunt Gentiles, ignorantque nunc etiam permulti, docent nos profani ritus idololatrarum. Porcus

enim magis, quam aliud animal idolis immolabatur. Liquet primum ex Athenæo, qui refert a sue immolata Veneri hujus festum appellatum ab Argivis *Hysteria*. Deinde ex Ovidio, qui primo Fastorum libro inquit, *Prima Ceres avidæ gavisa est sanguine porcæ*. Tum ex Varrone scribente in libro 2. de re rustica, *Sus dictus a θύειν, quod est immolare*. Legitur & apud Josephum lib. 12. Antiq. cap. 7. Antiochum captis Jerosolymis *ingentem porcum sacrificasse*. Inter puras victimas etiam a Romanis connumeratos porculos, demonstrat libro 4. de vet. Jure Pontif. Jac. Gutherius. Eamdem fuisse hostiam eorum, qui initiabantur, probat ex Aristophane in Eleusinia cap. 7. Joannes Meursius. Factam mactato sue expiationem concionis ostendit lib. 2. de Republic. Athen. cap. 4. Carolus Sigonius. Insaniam quoque tali victima piari solitam erudite demonstrat ex Plauto, & Horatio Comment. in 21. Lev. Jo. Lorinus. Nullum ergo animal in sacrificiis idolorum tam frequens, quam sues, unde a vetustis Latinis *porci sacres* dicebantur. Præterea in magicis superstitionibus factam olim jusculo porcino dæmoniacam consecrationem, ideoque servatum illud ab idololatris, non male quidam conjiciunt ex verbis Esaiæ cap. 65. 4. *Qui comedunt carnem suillam, & jus profanum in vasis eorum*. De qua consecratione plura de Legibus Hebræorum Spencerus. Tandem etiam fœdera mactatione suis fuisse inita, liquet ex Virgilio Æn. VIII. canente: *Stabant, & cæsa jungebant fœdera porca*. Recte ergo animal istud olim exectabantur Judæi ob horrendas idololatrarum consuetudines, non propter scabiem duntaxat, ut scribit Tacitus, neque propter rationem aliam satyrice allatam a Juvenali, ubi de Judæis ait, Sat. 4. *Nec distare putant humana carne suillam*.

In abstinentia autem ab immundis animalibus præfiguratam Christianorum disciplinam, Patres, atque Interpretes omnes commonstrant. Neque diu hoc in argumento versabor; nam milvum, aquilam, & aves ceteras rapina victitantes fœneratorum rapacitatem significare, nemo non videt, Animal non ruminans typum gerit illorum, qui a carnali sensu ad spiritualem reminiscentiam non revocantur, veluti bestiæ, quæ escam in ventrem trajiciunt, neque retrahunt ad os dentibus comminuendam. Porcum immunditiæ symbolum esse satis percipit, qui illum videt se volutantem in cœno; unde a Judæis appellatum חזיר *Chazir*, quasi quod luto *convolvatur*, observatum ab aliis. Legendus libro 3. Pædagogi S. Clemens Alex. & S. Pater cap. 15. contra Adimantum, & lib. 6. contra Faustum cap. 7. Frustra autem aliqui allegorias divinarum Scripturarum rejiciunt, cum & Apostolus Paulus easdem in veteri testamento agnoverit, ut dixi cap. 6.

Dicam jam nonnulla de Judæorum Paschate: & primo ostendam, quomodo institutum fuerit adversus Ægyptiorum idololatriam. Exodi XII. legimus v. 3. *Tollat unusquisque agnum per familias & domos suas*. At nullus Ægyptiorum agnum vel hœdum manducabat: quod non solum affirmavit Theodoretus, sed & Juvenalis scribens Satyra v.

. . . . . . Lanatis animalibus abstinet omnis
Mensa, nefas illic fœtum jugulare capellæ.

Præcipitur v. 5. ut agnus sit masculus: Servius autem in 8. lib. Æneid. animadvertit, *in omnibus sacris feminini generis plus valuisse victimas*. Ibidem mandatum est, ut tollerent & hœdum: ex quo ritu non male Tacitus scribit de Judæis lib. 5. Hist. *Cæso ariete velut in contumeliam Ammonis*. Versu 6. servandum agnum præcipitur usque ad quartamdecimam diem mensis Abib, idest ad plenilunium vernum: eademque die Ægyptios Arieti sacrificasse demonstrat apud Spencerum Abram Seba. Jussum v. 7. ponendum sanguinem super postes, & in superliminaribus domorum; idque ad confutandam Ægyptiorum insaniam, qui opinabantur mactationem hœdi esse mortiferam; cum ea nocte sanguis ille Judæos a cæde Ægyptiis illata immunes reddiderit. Cautum præterea v. 9. ne comederent ex eo crudum quid, nec coctum aqua, sed tantum assum igni; nam Gentiles, ut scribit Arnobius lib. 5. contra Gentes, & Clem. Alex. in Admonit., alii crudarum carnium esu sacram agebant insaniam, alii caprorum reclamantium viscera cruentis oribus dissipabant, alii hœdum in aqua, aut lacte elixabant. Extat etiam apud Catullum hujus insaniæ testimonium eo versu: *Pars e divulsa jactabant membra juvenco*. Nihil ex eo remanere debebat usque mane: etenim Sacerdotes idolorum carnes victimarum distribuebant, illasque feminæ, ut iis abuterentur ad turpia, condiebant sale, ut liquet ex verbis Baruch cap. VI. v. 27. *Hostias illorum vendunt Sacerdotes ipsorum, & abutuntur: similiter & mulieres eorum decerpentes, neque infirmo, neque mendicanti aliquid impertiunt*. Tandem inter cæremonias, ne singula persequamur, præscriptum est, ut ederent azymos panes cum lactucis agrestibus, sive על־מרורים, *amaris*. Quippe certum est nonnisi panem fermentatum idololatras in sacris adhibuisse, juxta Maimonidem lib. 1. cap. 131., succis autem dulcibus ex uva expressis, aut melle permixtis frequenter usos; ideoque Levit. 2. v. 11. legitur: *Nec quidquam fermenti ac mellis adolebitur in sacrificio Domino*. Contra mel usurpatum in sacris Mithræ demonstrat ex Porphyrio, & Scholiaste Papinii ad finem Thebaidos H. Grotius. Adde versus Ovidii ex III. Fastorum:

Liba Deo fiunt, succis quia dulcibus idem
Gaudet, & a Baccho mella reperta ferunt.

In hoc Judæorum Paschate præfiguratam humani Generis redemptionem, satis compertum arbitror. Nam Christum sub Agni nomine ac typo prædixerat Esaias cap. XVI. v. 1. *Emitte Agnum Domine dominatorem terræ*: & Baptista Joan. 1. v. 29. videns venientem ad se Jesum ait: *Ecce agnus Dei*. Prædicens & Propheta Salvatoris in passione sua humilitatem ait cap. v. 3. 7. *Sicut ovis ad occisionem ducetur, & quasi agnus coram tondente se obmutescet*. Quæ de Christo interpretatus est Philippus Eunucho Act. 8. 32. Completam esse constat passionem Christi, institutamque in Azymo Eucharistiam in ipso plenilunio mensis Nisan. Animadvertit Joannes cap. 19. 36. in Christo illud quoque adimpletum Exodi 12. 46. *Nec os illius confringetis*. Ad contundendam Judæorum pervicaciam, addo in libro Cabalæ, quem plurimi ipsi faciunt, scriptum esse: *Et in eadem die, videlicet quintodecimo mensis Nisan redimendus est Israel in diebus Messiæ*. Legito Catenam in Exodum Lippomani.

Idem profecto judicium ferendum est de reliquis ritibus & sacrificiis Judaicis. Etenim cur illis animalia immolabantur, quibus Gentes summum deferebant honorem, nisi in idolorum contemptum? Proferamus præ ceteris exemplum unum *vitulæ rufæ*, cujus sacrificium describitur cap. Numerorum 19. Bovem Ægyptios adorasse, dictum sæpe. Videatur Plinius lib. VIII. cap. 46. Clasenius, Vossius, Lilius Gyraldus, Seldenus, & qui de Diis, sive Theologia Gentilium pertractarunt. Ergo a Judæis bos immolabatur in contumeliam Numinis, quod Ægyptii Apim vocabant. Vitula autem eligenda erat, quoniam hæc singulari cultu in memoriam Isidis colebatur. Vidit id etiam D. Thomas 1. 2. q. 102. art. 5. Cur comburenda esset vacca cum pelle, carnibus, sanguine, & fimo, constat ex dictis; quoniam scilicet idololatræ reliquiis victimarum abutebantur. Additur recens exemplum ipsorum Hebræorum; qui Ægyptiorum idolis nimium addicti, conflato vitulo Apim adoraverunt, Exodi 32. *Apim* dixi: nam quod scribunt Grotius, Episcopius, & hæreticorum aliorum nonnulli, vitulum illum consecratum *Jehovæ*, idest conflatum ut in eam imaginem Spiritus veri Dei, quem colebant, adveniret, falsum est penitus. Arbitrantur enim non adeo Judæos desipuisse, ut vitulum adorarent, numenque profanum. Sed nimium illis gratificantur; nam apud Amos v. 26. habemus revera illos coluisse idolum Moloch. *Sive Deum* Moloch dixeris esse *Ῥεμφάν*, ut vertunt LXX. ita appellatum a Rege Ægyptiorum Remphis, sive *Kiun* nomen stellæ, in qua olim Ægyptii coluerunt Saturnum; constat Hebræos in idololatriam Ægyptiorum antiqua consuetudine fuisse proclives. Quid ergo prohibet, ne dicamus Hebræos revera Api cultum præstitisse? maxime cum iisdem usi fuerint in idololatria cæremoniis, comessationibus, & ludis, a superstitiosa Ægypto, dum Apim coleret, usurpatis. Sed auctore ipso Grotio Moyses ideo comminuti vituli cineres v. 20. sparsit in aquam, ut pœna fieret superstitio ipsa Ægyptiorum, de qua Papinius:

. . . . aut quo se gurgite Nilo
Mergat adoratus trepidis pastoribus Apis.

Ergo revera vitulum Judæi adoraverunt, ut scripsimus Lib. 1. cap. v.: atque contra idololatriam immolatio vaccæ optime fuit instituta.

Sacrificium istud typum fuisse Christi diserte scribit Apostolus ad Hebræos cap. IX. 13. & cap. XIII. 12. Et quidem vitula educta extra castra Christum extra portam passum præfigurabat, & sanguis illius aspersus contra fores Tabernaculi, Christi sanguinem emundantem conscientias nostras, & Patri pro nobis litrum oblatum. De his plura in Bibliorum singulis Commentariis. Quorum hoc unum singulare commemorandum est, quod ædificato post Salomonem templo sanguis vitulæ rufæ aspergebatur in monte Olivarum, eodem nempe loco, ubi Dominus Jesus inchoavit passionis suæ sacrificium. Ibidem juvencam illam rufam mactatam scribunt Abenezra, & Rabbini alii in cap. 19. Num., Interpretes nostri, & etiam Grotius Com. in Matthæum, & Spencerus de legibus Hebræorum.

Hircum, in quo dictum supra adoratum Hammonem, speciali ritu immolandum præcipitur cap. 16. Levitici. Duo enim hirci statuendi erant ante Dominum, & missa sorte unus offerendus erat pro peccato, alter emittendus in solitudinem. Ex hoc loco objiciebant Julianus Apostata apud S. Cyrillum Alexandrinum, in lege Moysi oblata sacrificia etiam dæmonibus. Et quidem caper emissarius in Hebraico textu dicitur sors *Azazeli*, לעזאזל. Azazelem ipsum diabolum esse, videtur concedere Origines lib. 6. contra Celsum: unde Augustinus q. 55. in Levit. dicit, hircum dimittendum a quibusdam *accipi in malum*. Eamdem opinionem amplexus est memoratus Spencerus in dissert. de Hirco Emissario Tom. 2. de Legibus Heb. pag. 1425. ubi nititur demonstrare diabolum dici Azazelem, quoniam est עז, *fortis*, & אזל, *abiens*: unde Jacobus cap. 4. 7. ait:

Resistite

Resistite Diabolo, & fugiet a vobis. Inquiunt & a Magis in Classe dæmonum, quos asserunt elementis præesse, connumerari hunc Azazelem.

Verum inter varias de Capro illo opiniones certissimum puto ea verba Levitici, *Cujus exierit sors Azazeli*, non diabolum designare, sed caprum ipsum emissarium, ita, ut non solum consecratus non fuerit dæmoni, sed nec superstitionis causa missus in solitudinem. Nam & opinio illa, quæ Azazelem interpretatur dæmonium, imprudens & nefanda dicitur a Procopio, & Cyrillo; & ipsa lectione Levitici refutatur. Etenim Vulgata nostra pro Azazele habet *Caprum emissarium*: Græca, ut animadvertit citata Q. Augustinus, ἀποπομπαῖον, *ablegatitium*; & ipsum vocabulum hebraicum עזאזל, *Azazel*, magis capro quadrat, quam diabolo. Nam עז capri proprium est nomen, אזל vero idem est, ac *emissus*, vel *abiens*. Az-azel ergo idem est, ac hircus emissus. Quid autem nostra interest, si Magi hirci nomen Diabolo tribuerunt? Quod si placet in Azazele ita Diabolum intelligere, ut in Capro emissario significata sit expulsio idololatriæ, hoc quidem sensu Origeni non repugno. Augustinus hircum dimittendum non esse accipiendum in malo demonstrat, quoniam etsi homo, a quo in eremum ducebatur, cum rediret lavare jussus est vestimenta, abluendus erat pariter qui alterius hirci carnes cremabat extra castra, etiamsi hircus ille accipiendus esset in bono. Itaque recte responsum Juliano, nullum hircum in lege Moysi fuisse Diabolo consecratum, cum Azazel non Diabolus sit, sed hircus ipse. Sed etiam concesso Azazelem esse Diabolum, hircus emissarius deportabatur vivus in solitudinem: ergo non mittebatur Diabolo oblationis & victimæ loco, cum victima omnis mactetur, & juguletur.

Porro in hirco emissario præfiguratam ablegationem idololatriæ, & Diaboli per Christum ejectionem dictum est super. In duobus autem hircis, quorum alter dimittebatur, quidam volunt designatos Christum & Barabbam, alii sortem prædestinatorum ac reproborum, nonnulli Mathiam & Barsabam, aliqui Ecclesiam & Synagogam. Ex dictis autem illa duo, quæ declaranda suscepi, videntur manifestissima, legitima Moysi utilia olim fuisse, quia ab idolorum cultu removebant; nec perpetuum duratura, quoniam figura erant futurorum:

Finis enim legis Christus, quia lege fideli
Prædictus, legi lex veniendo fuit,
Præscribens veteri finem, legemque fidei
Legem perfectam Gentibus instituens.
Unde Magister ait, Vetera effluxere peractis
Temporibus, jubeunt omnia ubique nova.

S. Paulinus de Obitu Celsi pueri.

CAPUT X.

Quando legalia abrogata sint, & cœperint esse mortifera.

FINIS ergo legalium, quæ ad significationem futurorum fuerant instituta, ipse Christus est. Quæritur idcirco an lex Moysis in iis, quæ Evangelii typum gerebant, Salvatore nostro suffixo Cruci fuerit abrogata. Id vero duplicem sensum patitur; nam dubitari potest, num post mortem Christi ita legalia illa cessaverint, ut nullatenus ad salutem æternam fuerint necessaria, neque vim habuerint a peccato expiandi, quod significare volunt e Schola Theologi, ubi disputant, utrum fuerint eo tempore *mortua*: & institui potest disceptatio, an statim cœperint esse noxia, ita, ut nefas esset illa amplius in usum assumi, quod intelligunt Scholastici disserentes utrum fuerint etiam *mortifera*. Et mortua quidem legalia ipso Christo in crucem sublato consentiunt Theologi, tametsi discrepent aliquantulum, an præcise in ipsa morte Redemptoris fuerint abrogata, an circumcisio, ut sentit Scotus, in institutione baptismi, sacrificia autem, ritusque alii post Domini resurrectionem. Quæ postrema difficultas non est tanti ponderis, ut operam omnem videatur expostulare.

Gravior est altera, an ex quo cœpit promulgari Evangelium, fuerit lex vetus semper mortifera, ita ut nefas esset cæremonias veteres ex animo observare: de qua re certarunt olim duo Ecclesiæ lumina, Hieronymus & Augustinus: quorum ut mentem percipias, controversiæ inter illos exortæ originem progressumque narrabo. Hieronymus quidem existimavit legalia fuisse mortifera; sed cum optime sciret, quod Paulus se totondit in Cenchris, (portus erat Corinthiorum ad Sinum Saronicum) quod lacto calvitio oblationem obtulit in Jerusalem, ac Timotheum circumcidit, & exercuit nudipedalia, quæ manifestissime de Judæorum cæremoniis sunt, docet in caput 2. Epistolæ ad Galatas utilem aliquando esse, & assumendam in tempore simulationem, eaque usum Apostolum, ut quæ nocebant eis, qui ex Gentibus crediderant, correptionis hypocrisi emendarentur. Ita & Petrum se gessisse, dum cogebat gentes judaizare, & a Paulo non ex animo, sed opportuna simulatione fuisse reprehensum. Atque hæc iisdem ferme Hieronymi verbis relata sunt.

Berti Theol. Tom. II.

Augustinus cum hæc legisset, scripsit circa annum 395. Epistolam ad Hieronymum VIII., nunc 28. in qua post nonnulla pertinentia ad novam, quam Hieronymus exornandam susceperat, sacrorum Bibliorum Versionem, de præsenti controversia ait dolere se, quod a Hieronymo tali viro, vel a quopiam, si alius illa scripsit, patrocinium susceptum esset mendacii, atque fore ut non mediocriter commoveretur, donec refellerentur, si forte refelli possent, momenta rationum, quas e vestigio proponit. Id vero tanta humilitate Augustinus præstitit, ut sub finem Epistolæ scripserit, se difficillime bonum judicem futurum legendo quod scripserat, sed aut timidiorem recto, aut cupidiorem; malle autem se veritatem audire a melioribus, ne si a se ipso reprehendatur, blandiatur sibi, & meticulosam potius quam justam ferat in semetipsum sententiam. Cum reddita non esset hæc Epistola, circa annum 397. aliam S. Pater conscripsit numero IX., nunc 40. ubi posteaquam officiosum mendacium, seu Apostolorum assertam a Hieronymo simulationem iterum explosit, illum hortatur ad canendam παλινῳδίαν, quod pulchrior sit veritas Christianorum, quam Helena Græcorum: alludens ad Stesichorum, quem ferunt laudando Helenam oculos recepisse, quos illi detrahendo perdiderat.

Hieronymus hac Epistola accepta veritus an esset Augustini, id tamen existimans ex stylo, & argumentationis methodo, brevi respondit, optare se, ut Augustinus aperte scriberet, si sua esset Epistola; ceterum nolle se in Augustini libris quidquam carpere, unumquemque in suo sensu abundare, & puerilem esse jactantiam accusando illustres viros suo nomini famam quærere. Addit nonnulla, quæ videri possent commoti animi argumenta, ut est illud, *Memento Daretis, & Entelli; & vulgaris proverbii, quod bos lassus fortius figat pedem*. Est hæc Epistola inter Augustinianas XIII. nunc 68. Addidit Hieronymus & Epistolam XIV. sive 72. in qua ingenue, propriaque sancti viri libertate, scripsit, ut Augustinus mitteret epistolam propria manu subscriptam, aut desineret lacessere senem latitantem in cellula: esse Romæ complures, qui cum eo in disputatione jugum ducerent, si propriam vellet exercere doctrinam; se quondam militem, jam veteranum, debere aliorum laudare victorias, non effœto corpore dimicare. At incredibile est, quanta humilitate S. Augustinus asperitatem Hieronymi lenire studuerit. Nam rescripta Epistola LXXIII. olim 15. ait agnoscere peccatum suum quod prior literis senem sanctissimum læserit; obsecrat illum per mansuetudinem Christi, ut sibi dimittat, nec vicissim lædendo malum pro malo reddat: testatur se non pertimescere ad instar Entelli, qui cædebatur, non sanabatur, salubria verba, & correptionem medicinalem: hortatur, ut fortius figat pedem quasi bos lassus, senectute forte corporis, non vigore animi, dummodo culpæ suæ palea conteratur. Atque alia habet plura, quibus Hieronymi sententias placide excipiens illarum frangit aculeos.

Talibus Hieronymus devictus officiis ad propositam quæstionem respondit circa finem anni 404. epistolam jam inter Augustinianas XI., & haud recto ordine ante præcedentes locatam, nunc num. 75. congrua serie positam. In hac vero primo Hieronymus ait, se in præfatione Commentariorum in Epistolam ad Galatas libere confessum Origenis commentarios esse sequutum, neque ex definito animo ea defendisse quæ in Græcis legerat, sed ea expressisse quæ legerat, & lectoris arbitrio dereliquisse, utrum probanda essent, an improbanda. Deinde ait quod si Augustino placeat Judæos, quicunque credunt, debitores esse legis faciendæ, ipse Episcopus toto orbe notissimus hanc promulget sententiam, & in assensum suum omnes coepiscopos trahat. Priori tamen Hieronymus hæret adhuc, eamque confirmare nititur iisdem argumentis diligentius tractatis, quæ in Commentariis Epistolæ ad Galatas olim produxerat; atque simulationem Apostolorum non officiosum mendacium fuisse contendit, sed honestam potius dispensationem. Verum S. Pater argumentationibus Hieronymi satisfecit Epistola XIX. nunc 82. data anno 405. In illa vero propugnat Petrum, dum cogeret judaizare gentes, non recte ad veritatem Evangelii fuisse ingressum, & recte a Paulo reprehensum: ac Paulum ipsum quandoque veteres cæremonias servasse, non simulate, neque ex necessitate, quasi putaret iis Christianam conferri salutem, ut putabant Ebionitæ; sed ne crederetur antiqua sacramenta, quæ in umbris rerum futurarum Deus fieri jusserat, impia existimare, & abjicere tamquam profana. Juxta Augustinum itaque tria distinguenda sunt tempora: unum ante Christi mortem, in quo vetera sacramenta fuerunt salubria: alterum statim post mortem Christi, atque ante Evangelii promulgationem, in quo amplius salubria non erant, nec poterat quispiam cogi ad illa suscipienda, licebat tamen ea retinere, ne videretur lex Moysi tamquam noxia statim abrumpi, sed veluti mortuum cadaver in gratiam animæ, quæ in ipso paullo antea deliquit, cum honore deferretur ad tumulum, atque ideo reprehensibilem fuisse Petrum, qui gentes ad judaizandum impulit, laudabilem Paulum qui cum Judæis legalia absque simulatione servavit. Tertium vero tempus est, cum veteri lege ad tumulum jam deducta, mortiferus cœpit esse usus legalium religionis causa servatus; nam si quis ad vale-

tudinem se purificet, aut circumcidat, vel fame impellente, atque sine scandalo edat azymum; id antiquæ legis gratia non fit, nec debet putari mortiferum. Hanc Augustini sententiam nos propugnamus, eamque prolixe explicavimus narratione controversiarum, quas cum Hieronymo habuit; primum, quia hac præmissa tota quæstio facillime solvitur: deinde quia Sanctorum Doctorum exemplo commonemur dissidia aliquando disputationibus nostris excitata, quæ non nisi circa res graves versari debent, prudenter vitare, temperanter tutari, & mutua caritate compescere.

PROP. I. Lex vetus duntaxat in morte Christi, quantum ad Cæremonialia præcepta spectat, desiit obligare.

Probatur ex Epistola Pauli ad Hebræos cap. VII. 12. ubi legitur: *Translato enim Sacerdotio, necesse est, ut & legis translatio fiat*: idest, quandiu lex vetus persistebat Sacerdotium erat Leviticum, surgente vero Sacerdotio secundum ordinem Melchisedech translatum est etiam mandatum legis. Atqui Sacerdotium Leviticum consummatum non est, nisi quando Filius Dei seipsum in Cruce cum clamore valido, & lacrymis obtulit, factus omnibus obtemperantibus sibi caussa salutis æternæ, appellatus a Deo Pontifex secundum ordinem Melchisedech, ut idem Apostolus ait cap. V. 7. 8. 9. Igitur eo tantum tempore lex vetus est abrogata. Præterea idem Apostolus cap. IX. ejusdem Epistolæ v. 8. inquit: *Nondum propalatam esse sanctorum viam, adhuc priore tabernaculo habente statum*; videlicet, ut ad sancta & cælestia pateret accessus, necesse fuit, quod Christus assistens Pontifex futurorum bonorum introiret in sancta, prout præsignatum erat in Pontifice semel in anno in secundum tabernaculum introeunte. At Christus introivit in sancta, viamque ad cælestia aperuit *per proprium sanguinem æterna redemptione inventa*; versu 12. seq. Prius ergo tabernaculum ante peractam per Christi sanguinem redemptionem habebat statum. Item viguit vetus testamentum usque dum Christus novi testamenti fieret mediator. Factus est autem novi testamenti mediator *morte intercedente*, inquit v. 15. Apostolus. Ad hanc ergo mortem vetus perduravit. Sequitur Paulus v. 16. 17. 18. *Ubi enim testamentum est, mors necesse est intercedat testatoris. Testamentum enim in mortuis confirmatum est: alioquin nondum valet, dum vivit qui testatus est. Unde nec primum quidem sine sanguine dedicatum est.* Recte quidem: nam Testamentum definitur a Quintiliano *Voluntas defuncti* atque ut habetur L. 1. D. de Hæred., *Viventis nulla est hereditas*. Quis autem ignorat vetus testamentum, antequam novum confirmaretur, in suo robore permansisse, & antiquam stare possessionem nondum novo hærede constituto? Vide Patres ac Interpretes super hæc loca, necnon in illa verba Mat. XXVII. 51. *Et velum templi scissum est in duas partes*, & Joan. XIX. 30. *Consummatum est.* Hæc enim demonstrant in morte Christi legis velamen fuisse discissum, apertum adytum ad sacratiora mysteria, jugum servitutis excussum, omniaque de Filio hominis prædicta jam consummata & completa.

At dices: saltem baptismus ante Christi mortem integro triennio institutus præcipuum vetustæ legis mysterium eliminavit: unde legitur apud Lucam cap. XVI. 16. *Lex & Prophetæ usque ad Joannem.* Resp. diversas esse circa tempus institutionis baptismi Theologorum, ac Patrum sententias; sed dato ante Christi mortem fuisse institutum, non potuit omnes generaliter obligare antequam Apostolica prædicatione promulgaretur, lexque fieret translata. Nam leges, ut obligent, sunt promulgandæ, nec ante mortem testatoris novæ hæreditati jura subsistunt. Ea autem verba, *Lex & Prophetæ usque ad Joannem*, expeditam habent intelligentiam, sive dixeris his commonstrari, Joannem, qui Messiam digito prodidit, fuisse ultimum Prophetarum illorum, a quibus Christus in lege fuit prænuntiatus; nam Matthæus eamdem sententiam reddidit cap. XI. 13. *Omnes Prophetæ, & lex usque ad Joannem prophetaverunt.* Sive dixeris particulam *usque*, quam certum est interdum exprimere aliquam continuationem, sumendam esse *inclusive*, ut sensus sit tempore quoque Joannis legem perstitisse. Atque hæ sunt pervulgatæ illius loci expositiones. Addam alteram. In lege ac Prophetis promissa sunt justis bona præsertim temporalia: & Joannes introduxit appellationem tantummodo regni cælestis, nihil ipse terrenum annuntians. Sensus est ergo, *Lex & Prophetæ usque ad Joannem*, quantum ad promissionem, non quantum ad obligationem. Enim vero Lucas ibidem Christi adversus avaritiam, divitiarumque immodicam cupiditatem sermonem narrat: atque laudatis verbis immediate addit: *Ex eo regnum Dei evangelizatur, & omnis in illud vim facit.* Habet similia citato loco Matthæus, *A diebus enim Joannis regnum cælorum vim patitur.* Quæ reddunt textum, qui opponebatur, planissimum.

PROPOSITIO II. Non statim a morte Christi legalia fuerunt mortifera, sed ad vitandum scandalum, & ne lex Moysis tamquam impia rejici videretur, licitum fuit aliquandiu veteres cæremonias servare.

Hanc Augustini assertionem propugnat major Theologorum pars, & Auctore Vellosillo Adv. in 2. Tom. August. Q. 3. probavit ad literam Concilium Florentinum: quod, ubi declaravit Legalia cessasse in Christi morte, subdit, *Non tamen negat* (S. Synodus) *a Christi passione usque ad promulgatum Evangelium illa potuisse servari, dum tamen minime ad salutem necessaria crederentur.* Eam ergo sic probo. Fuit aliquando licita legalium observatio, si Apostoli eadem communiter observarunt, & post annos plures deserenda, aut non imponenda esse decreverunt. Hoc autem in dubium nequit revocari. Paulus enim Act. XVI. 3. circumcidit Timotheum, XVIII. 18. se totondit in Cenchris, XXI. 26. more Judæorum se purificat. Petrus etiam in visione quam habuit circa annum Æ. V. 39. decennio post Christi mortem, inquit Act. 2. 14. *Nunquam manducavi omne commune & immundum*: quibus verbis significat se hactenus a cibis immundis abstinuisse. Et in Concilio Jerosolymitano orta inter Judæos, & Gentes ad Christum conversas seditione, sancitum fuit, ut abstineretur in posterum ab immolatis simulacrorum, & a sanguine & suffocato, & nihil ultra veteris oneris fidelibus imponeretur, Act. XV. 29. Legalia ergo ad ea usque tempora Apostoli permiserant: quod nequaquam fecissent, si existimassent mortifera. An vero his verbis, *Ut abstineatis vos ab immolatis simulacrorum, & sanguine, & suffocato*, præscriberetur observantia rituum legalium, ut scribunt post alios Scholasticos Habert, Juenin, Girken, dicam infra; nam inde tantum evinco fuisse adhuc in usu circumcisionem, cujus onus decreverunt Apostoli non esse ulterius credentibus imponendum. Præterea in hac, quam propugnamus, sententia statim explicantur difficultates in Apostolorum Actibus occurrentes. Paulus etenim, ut diximus, circumcidit Timotheum mulieris Judææ filium, atque inter Judæos versaturum; profecto ut ostenderet se circumcisionem non aspernari; sed ex adverso, ne quis putaret conversos e Gentibus esse circumcidendos, non est passus circumcidi Titum, ad Gal. II. 3. ne veritati Evangelii faceret præjudicium. Et Jacobus pariter, qui purificationem Judæorum Paulo suasit, Act. XV. non sinit jugo legis gravari eos, qui crediderant. Tali igitur œconomia demonstrarunt antiquas cæremonias neque noxias fuisse, neque ad salutem necessarias. Tandem hæc sententia etiam consulit Mosaicæ legis honori; siquidem, ut Augustinus scribit Epist. 19. nunc 82. *Sicut defuncta corpora, necessariorum officiis deducenda erat quodammodo ad sepulturam, nec simulate, sed religiose, non autem deserenda continuo, vel inimicorum obtrectationibus, tamquam canum morsibus, projicienda.* Nec audiendus Erasmus scribens Comment. in Epist. ad Galat., debitum non fuisse talem honorem legi, quam constat fuisse *viricidam*. Nam ex disputatis supra cap. 6. constat legem Moysis per se fuisse sanctam, sanctissimamque, licet dicatur ab Apostolo ministratio mortis, & caussa per quam subintravit peccatum, quatenus malum redarguit & prohibet, & accepta per legem occasione concupiscentia, quæ vehementius nititur in vetita, nisi subministretur gratia Spiritus Sancti, operatur peccatum: quod propterea non justæ legi tribuendum est, sed perversæ hominum voluntati.

Opp. I. Paulus ad Galat. II. 3. scribit: *Sed neque Titus, qui mecum erat, cum esset Gentilis compulsus est circumcidi.* Existimavit ergo Paulus mortiferam esse circumcisionem. Resp. Nego consequentiam: si enim Titus non fuisset circumcisus, quod circumcisio jam esset illicita, non permisisset Apostolus circumcidi Timotheum in eo efficiens, quod arbitrabatur iniquum. Ergo non circumcidit Titum, *propter subintroductos falsos fratres, qui subintroierunt explorare libertatem nostram, quam habemus in Christo Jesu, ut nos in servitutem redigerent*, inquit ibidem Apostolus; idest, ut defenderet Evangelii veritatem adversus Judæos contendentes circumcisionem necessariam adhuc esse ad salutem. E contra circumcidit Timotheum ex Judæa matre progenitum, ne cognationi ejus videretur sacramenta vetera æque reprobare, ac superstitiosos ritus idololatrarum. Quare hoc argumento nostra corroboratur sententia. *Ergo* (inquit Augustinus cit. Epist. 82.) *& Timotheum circumcidit propterea ne Judæis & maxime cognationi ejus materna sic viderentur qui ex gentibus in Christum crediderant detestari circumcisionem, sicut idololatria detestanda est, cum illam Deus fieri præceperit, hanc Satanas persuaserit. Et Titum propterea non circumcidit, ne occasionem daret eis, qui sine ista circumcisione dicebant credentes salvos esse non posse, & ad deceptionem gentium hoc etiam Paulum sentire jactarent. Quod ipse satis significat, ubi ait, sed neque Titus qui mecum erat, cum esset Græcus, compulsus est circumcidi: propter subintroductos autem falsos fratres, &c.*

Opp. II. At in eadem Epistola cap. V. 2. inquit Apostolus *Quoniam si circumcidamini, Christus vobis nihil proderit.* Noxia ergo erat circumcisio, quæ a justitia Christi credentes arcebat. Resp. loqui Apostolum adversus eos, qui dicebant, *Nisi circumcidamini secundum morem Moysi, non potestis salvari.* Cujus generis extitisse aliquos e circumcisione, constat ex cap. XV. Act. Apost. v. 1. Adversus illos docet Apostolus, quod si ad justificationem necessaria foret circumcisio, neque Christus nos liberasset a servitute legis, neque ab ipso justitiam haberemus & gratiam. Sequitur itaque post verba, quæ objiciebantur, *Testificor autem rursus omni circumcidenti se, quoniam debitor est universæ legis faciendæ. Evacuati estis a Christo, qui in lege justificamini: excidistis a gratia.* Sed audiendus est iterum

Au-

Augustinus laudata nuper Epistola, ubi ita Hieronymum alloquitur: *At enim dicit idem Apostolus, Ecce ego Paulus dico vobis, quia si circumcidamini, Christus vobis nihil proderit. Decepit ergo Timotheum, & fecit ei nihil prodesse Christum? An quia fallaciter factum est, ideo non obfuit? At ipse hoc non posuit, nec ait, Si circumcidamini veraciter, sicut nec fallaciter, sed sine ulla exceptione dixit, Si circumcidamini Christus vobis nihil proderit. Sicut ergo tu vis hic locum dare sententiæ tuæ, ut velis subintelligi, nisi fallaciter; ita non imprudenter flagito, ut etiam nos illic intelligere sinas eis dictum, Si circumcidamini, qui propterea volebant circumcidi, quod aliter se putabant in Christo salvos esse non posse. Hoc ergo animo ac voluntate, ista intentione quisquis tunc circumcidebatur, Christus ei nihil omnino proderat.* Quod subinde S. Pater demonstrat consequentibus verbis Apostoli: *Hoc ergo declarat, & quod ipse commemorasti, Evacuati estis a Christo, qui lege justificamini; a gratia excidistis. Illos itaque arguit, qui se justificari in lege credebant, non qui legitima illa in ejus honorem, a quo mandata fuit, observabant, intelligentes & qua prænunciandæ veritatis ratione mandata sint, & quousque debeant perdurare.*

Opp. 3. Legalia erant olim signa, & figuræ futurorum in Christi morte consummatæ & completæ. Exinde igitur facta sunt figuræ, & signa mendacia; eisque propterea ulterius uti fuit res noxia. Respondeo dist. conseq. illicitum & noxium fuit illis ulterius uti, tanquam signis rerum futurarum, & sacramentis in spe venturi Redemptoris justitiam afferentibus, ac salutaribus, concedo: tanquam exuviis legis emortuæ, sed a Deo institutæ, & honore aliquo abrogandæ, nego consequentiam. *Non ideo fuerunt* (ait eadem Epist. S. Pater) *tanquam diabolica gentium sacrilegia fugienda, etiam cum ipsa gratia jam cœperat revelari, quæ umbris talibus fuerat prænunciata: sed permittenda paullulum eis maxime qui ex illo populo, cui data sunt, venerant. Postea vero tanquam cum honore sepulta sunt, a Christianis omnibus irreparabiliter deserenda.*

Opp. 4. Hac sententia in hæresim Cerinthi, & Ebionis dilabimur; nam hi propter hoc tantum a patribus anathematizati sunt, quod legis cæremonias Christi Evangelio miscuerunt. Resp. perniciosam Ebionitarum hæresim fuisse, quod legalia necessaria sint ad salutem, non sepelienda, & abroganda, sed simul cum præceptis Evangelicis perpetuo retinenda; quam hæresim tunc primum serpentem, ut diximus, præfocarunt Apostoli, quando acerrime pro libertate Evangelii pugnantes noluerunt circumcidi Gentes, nec legis jugo gravari.

Opp. 5. Observantia legalium non potest esse indifferens, ut ambulatio, sed aut bona est, ut continentia, aut mala, ut luxuria; quod autem bonum est, ideo observatur, ut salutem afferat. At hoc fine post mortem Christi non observabantur legalia: mala ergo erat observatio eorumdem. Resp. inspectis diversis circumstantiis temporum ac locorum observantiam veterum cæremoniarum fuisse & bonam, & malam; malam quidem apud eos, qui adversus libertatem Evangelii jugum legis imponebant credentibus, quasi necessaria adhuc foret: bonam vero apud illos, qui a consuetudine Judæorum legalia ipsa non auferebant tanquam detestanda & damnanda, quamvis crederent gentibus non esse imponenda. Quod vero dicitur post mortem Christi legalia non fuisse salubria, si intelligatur non fuisse necessaria ad salutem, verum est; si intelligatur non fuisse religiosum ac pium ea absque simulatione exercere: id quidem est falsum. Etenim, ut paullo antea cum Augustino dicebam, sicut defunctorum corpora necessariorum officiis religiose deferuntur ad tumulum, ita cum honore lex vetus erat quasi sepelienda, ne obtrectationibus inimicorum proscinderetur. Proinde quisquis nunc vellet legalia observare, tanquam sopitos cineres e tumulo extraheret; nec esset pius deductor cadaveris, sed impius sepulcrorum violator.

PROPOSITIO III. Apostoli non observarunt legalia prudenti quadam simulatione, sed ex animo, & sincere, sicuti & absque simulatione Paulus restitit Cephæ intempestive ipsa legalia usurpanti.

Demonstratur primo. Aut servare absque simulatione vetustas cæremonias superstitiosum erat atque mortiferum, aut licitum atque opportunum: si hoc dixeris, non est cur credantur Apostoli simulatione fuisse usos; nam ideo simulate se gessisse putavit olim Hieronymus, quod jam essent mortiferæ, & nefas esset illas ex animo & religiose exercere. Si autem dixerit fuisse talem usum sincere, serioque peractum irreligiosum & impium, non debes asserere fuisse ficte ac simulate a viris sanctis adhibitum. Enim vero simulate peragere quod irreligiosum ac mortiferum est, gravi culpa non caret: alioqui licitum esset nunc quoque, ut lucraremur Judæos, cum illis judaizare; quod neminem puto esse dicturum. Cur enim judaizare non licet modo, nisi quia religionis signo cæremonialia probare jam superstitiosum est, & illicitum? Imo fas esset ad lucrifaciendos idololatras, simulacris cum simulatione immolare; quoniam id non alia ratione potest esse prohibitum, nisi quia hujusmodi immolatio est superstitiosa ac nefaria. Si ergo in præsentia nefas est judaizare, aut sacrificare cum gentibus; nec Apostolorum tempore licuit Judæorum ritus, supposito quod jam essent illiciti, etiam cum simulatione celebrare. Scite Augustinus Epist. 40. ad Hier. *Nam si propterea* (Paulus) *illa Sacramenta celebravit, quia simulavit se Judæum, ut illos lucrifaceret; cur non etiam sacrificavit cum gentibus, quia & iis, qui sine lege erant, tanquam sine lege factus est, ut eos quoque lucrifaceret?*

Deinde aperte ex cap. 21. Act. Apost. thesis nostra corroboratur. Siquidem narratur ibidem Paulo, postquam advenerat Jerosolymam, dixisse Jacobum: *Vides frater, quot millia sunt ex Judæis qui crediderunt, & omnes æmulatores sunt legis. Audierunt autem de te, quia discessionem doceas a Moyse eorum, qui per gentes sunt, Judæorum, dicens non debere eos circumcidere filios suos, neque secundum consuetudinem ingredi.* v. 20. & 21. De his quidem, cum ex Judæis essent, puto esse apertissimum, quod legalia absque ulla simulatione exercerent. Sequitur Jacobus v. 23. 24. *Hoc ergo fac quod tibi dicimus: sunt nobis viri quatuor votum habentes super se. His assumptis sanctifica te cum illis: & impende in illis, ut radant capita: & scient omnes quia quæ de te audierunt falsa sunt; sed ambulas & ipse custodiens legem.* Nunquid ait Jacobus, Utere, o Paule, ad tempus simulatione? Minime, *Fac*, inquit, *quod dicimus, sanctifica te cum illis.* Ait ne, Judæorum commotionem actiona hac simulata compesce? Nequaquam: sed, *Scient omnes, quia ambulas & ipse custodiens legem.* Certe num verbis magis perspicuis potuisset significari legalium sincera observatio, ignoro penitus. *Nam si revera* (inquit Augustinus Epist. ad Hier. 82.) *sic ea reprobaret, quemadmodum de illo auditum erat, & ideo celebranda susciperet, ut actione simulata suam posset occultare sententiam, non ei diceret Jacobus, Et scient omnes, sed diceret, Et putabunt omnes quoniam quæ de te audierunt falsa sunt: præsertim quia in ipsis Hierosolymis Apostoli jam decreverant, ne quisquam tunc Judæos judaizare prohiberet, quamvis etiam ipsos jam doctrina Christiana non cogeret.* Attenta ergo Actuum Apostolicorum lectione, haud obscure percipitur ab Apostolis antiquos ritus fuisse ingenue servatos.

Incredibile præterea est Apostolum Paulum in Epistola ad Galatas, in qua cap. 1. v. 20. ait, *Quæ autem scribo vobis, ecce coram Deo, quia non mentior*, fuisse mentitum; at si ficte, & simulate restitisset Petro dum gentes cogebat judaizare, mendax esset & falsus. Igitur non ficte & apparenter restitit Petro, sed sincere, & ex animo. Cui argumentationi respondet Baronius ad an. Ch. LI. n. 38. (quamquam & ipse Apostolos non simulate se gessisse concedit) quod minime inter se pugnant Paulum sinceram narrasse historiam, & ea, quæ recensuit, non serio fuisse peracta. At Paulus non tantum scribit se restitisse Cephæ, verum etiam, quod *reprehensibilis erat*, v. 11. quod *non recte ambularet ad veritatem Evangelii*, v. 14. quod non simulabat, sed *cogebat judaizare*. Petrus autem aut bene se gerebat, aut male; si male, ergo ex animo a Paulo reprehendebatur: si bene, ergo Paulus mentitus est scribens illum non recte ambulasse. Belle excusserat Augustinus inane illud responsum Epist. 40. n. 3. his verbis: *Si enim recte illi ingrediebantur, iste mentitus est: si autem ibi mentitus est, ubi verum dixit?* Multo minus responderi potest, Paulum scripsisse quod Petrus fuerit reprehensibilis, & non recte ingrederetur, ut removeret Galatas a servitute legalium, tametsi persuasum sibi foret Petrum nec reprehensibilem fuisse, nec male operatum. Nam, ut Augustinus argumentatur Epist. 28. num. 4. *Si Paulo recte videbatur Petrus fecisse, quem non recte fecisse & dixit & scripsit, ut quasi animos tumultuantium deliniret: quid respondebimus, cum exurrexerint perversi homines prohibentes nuptias, quos futuros ipse prænunciavit, & dixerint quod totum illud, quod idem Apostolus de matrimoniorum jure firmando loquutus est, propter homines, qui dilectione conjugum tumultuari poterant, fuisse mentitum. scilicet non, quod hoc senserit, sed ut illorum placaretur adversitas?* Cujus generis exempla possent afferri quamplurima.

Accedit quod omnem simulationem, & omne mendacium etiam officiosum, quamquam illud probasse videntur nonnulli Græcorum, sententia nostra damnat ac reprobat, quod malum sit intrinsece, & cum veritate pugnet suapte natura. Nec moror quod Suaresius scribit lib. 10. de Legib. cap. XVII. etiam in sententia Augustini admittendam esse aliquam simulationem eo quod Apostoli illas cæremonias faciendo simulabant se observare legem tanquam illi subjectos, imo volebant, aut permittebant hoc ab aliis Judæis videntibus ita putari. Illud, inquam, non moror; nam satis hanc simulationis suspicionem removebant neminem ad judaizandum cogendo: quod ubi Petrus fecit, restitit ei Paulus. At Hieronymus, uti observatum supra, non officiosum mendacium ait appellandam esse simulationem Pauli, sed honestam potius dispensationem. Verum his optime reposuit Augustinus supra Epist. 40. quod si recte Petrus ad veritatem Evangelii ingressus est, mentitur Paulus scribens quod non recte ambularet: ideoque nequit in sententia illa Hieronymi excusari Apostolus a mendacio. Præterquamquod, ut idem Augustinus inquit Epist. 82., illud dispensationis vocabulum quid sibi vult, oro? *Aut enim hoc est quod ego appello officiosum mendacium, ut hæc dispensatio sit officium velut honeste mentiendi: aut quid aliud sit omnino non video,*

videe, nisi forte addito nomine dispensationis fiat, ut mendacium non sit mendacium.

Ceterum etsi aliquando liceret uti simulatione & officioso mendacio, quod nos probare non possumus; in caussa religionis, qualis erat illa, de qua in præsentiarum disserimus, communior Theologorum, ipsiusetiam Suaresii, vera & certissima sententia est omnem simulationem esse illicitam & perniciosam. Primo quia in hac hypothesi simulatio est quædam protestatio & approbatio falsæ religionis, ideoque veræ fidei negatio & erubescentia. Deinde quia simulatio ilhusmodi scandalum præbet conscientiæ infirmorum, qui inde conjicere possunt veram esse etiam superstitiosam religionem: quod sane scandalum exhibuisset simulatio Apostolorum, ex qua fideles potuissent suspicari fuisse licitum cultum cæremoniarum antiquarum, quas opposita sententia censet fuisse mortiferas. Tandem, ne sim verbosior, si in caussa religionis simulare fas esset, frustra Eleazarus 2. Machab. cap. VI. 24. & 25. compulsus manducare porcinam, dixisset: *Non enim ætati nostræ dignum est fingere: ut multi adolescentium arbitrantes Eleazarum nonaginta annorum transisse ad vitam alienigenarum, & ipsi propter meam simulationem decipiantur, & per hoc maculam atque execrationem meæ senectuti conquiram.* Atque huic præclaro exemplo accedit commendata septem fratrum Machabæorum historia cap. proximo enarrata, ac plurimorum Martyrum ad simulacra Gentium etiam simulati cultus laudabilis detestatio.

Sed objicies 1. Apostolos cum simulatione observasse legalia, nec ex animo Petrum fuisse a Paulo reprehensum demonstratur ex Epistola ad Galat. cap. 2. Etenim v. 11. ait Apostolus: *In faciem ei restiti:* At illud *in faciem* idem est, ac *apparenter* & *simulate*: Igitur Paulus non ex animo, sed cum simulatione restitit Petro. Resp. falsam esse minorem; quippe illud *in faciem* idem est, ac *palam*, & *coram omnibus*; uti constat ex Græca lectione, ex Æthiopica, & Syriaca, quæ habent, *palam*, *coram omnibus*, *in faciem ipsius*, *&c.* Demonstrat quoque illius vocis significationem idem Apostolus infra v. 14. *Dixi Cephæ coram omnibus.* Item dum profert caussam cur ei restiterit, *Quia reprehensibilis erat.* Ad hæc Act. XXV. 16. ubi Vulgata nostra legit: *priusquam is, qui accusatur, præsentes habeat accusatores*, habentur in Græco eædem particulæ, quæ in Epistola ad Galatas, *κατὰ πρόσωπον*, *in faciem.* Est ergo proprie illud *in faciem* idem, ac in *præsentia*, & *coram omnibus*, non, *ficte*, & *cum simulatione.* At dices fortasse: In 2. ad Corinth. cap. V. 12. legitur idem valere *in facie*, & *non in corde.* Expedite respondeo, aliud esse *ἐν προσώπῳ in facie*; aliud *κατὰ πρόσωπον*, *in faciem*; hoc postremum idem esse ac *palam*, & *coram*, demonstrant, ut adnotavit etiam Erasmus Comment. in Epist. ad Galatas, Latini Patres, & Scholia omnia Græcorum. Quamquam si illud *κατὰ πρόσωπον*, sensum haberet ambiguum, in Epistola ad Galatas liquet idem significare, ac *palam*, & *coram*; cum habeatur v. 14. *ἔμπροσθεν πάντων*, *coram omnibus.*

Opponès 2. Advertit citatus Erasmus verba versus 11. quæ reddidit Latinus Interpres, *Quia reprehensibilis erat*, haberi in Græco, *ὅτι κατεγνωσμένος ἦν*, *quoniam reprehensus erat.* Græci itaque recte hunc locum interpretati sunt, quod male de Petro judicabatur, etiamsi reprehensibilis revera non erat. Resp. 1. Etiam Auctorem Commentariorum, quæ ibidem Erasmus, aliique tribuerunt Ambrosio, legisse, *Reprehensus erat*; sed hujus reprehensionis caussam proferens, ait, *Unde reprehensus? atque ab Evangelica veritate, cui hoc factum adversabatur.* Parum ergo Græcorum opinioni ipsa Græca lectio suffragatur. Deinde demonstro legendum esse, ut habet Vulgata, *Quia reprehensibilis erat.* Syriaca, & Arabica versio similiter habent. Item Vatablus, & alii. Sed aperta ratio eruitur ex v. 14. *Quod non ambularent ad veritatem Evangelii.* Est autem, qui ita non ambulat, reprehensibilis & corrigendus. Quæris eccur in Græco positum est, *κατεγνωσμένος*, *reprehensus*, non autem *καταγνωστὸς*, *reprehensibilis*? Caussam accipe. Phrasis Hebraica est participia pro verbalibus usurpare: ut 4. Regum XVIII. 21. legimus, *in baculo arundineo*, *atque confracto*, idest, *frangibili*; Psalm. XI. 7. *argentum igne examinatum*, idest, *eximium & æstimabile*: Esaiæ XXXIII. 19. *populum alti sermonis*, quod in Hebræo est, *irrisum lingua*, idest, *non intelligibilis ac barbarus.* Ea phrasis fuit Paulo familiarissima; nam 1. ad Corinth. cap. 9. 25. athletam appellat *ἀγωνιζόμενον*, pro *ἀγωνιστὴν*: ad Hebræos XII. 18. pro eo, quod nos habemus, *ad tractabilem montem*, & *accessibilem ignem*, extat in Græco, *ψηλαφωμένῳ ὄρει*, *καὶ κεκαυμένῳ πυρὶ*, *monti contrectato*, *ignique accenso*: & ibidem v. 27. legimus *σαλευόμενα*, *commota*, pro *mobilia.* Hac ergo phrasi nec a Latinis prorsus aliena, quibus *invictum*, *indomitum*, *perditum*, idem est, ac *invincibile*, *intractabile*, & *dignum perditione*, positum est ab Apostolo *reprehensus* pro *reprehensibili.* Ex his obiter nota operam perdere Baronium, dum citato loco nititur demonstrare Augustinum locum Epist. ad Galat. inoffenso pede non pertransisse nec Petrum aliqua ratione peccasse. Certe si Petri animum inspiciamus nullam offensionem, aut scandalum præbendi Judæis, constat Petri peccatum esse aliqua ex parte excusabile: at peccasse jam ex dictis constat, & recte adversus Græcorum nonnullos id sentiunt Latini Patres apud Bellarminum lib. 1. de Rom. Pontif. c. 28. Imo opere ipso externo erat Petri factum superstitiosum, ut Augustinus affirmat cap. 30. de Agone Christiano, quoniam cogendo Gentes judaizare videbatur adstruere legalium necessitatem. Quare Augustinus non *tractavit Petrum durius quam par erat*; uti scribit Sixtus Senensis lib. 6. Biblioth. annot. 274.

Si dicas hanc opinionem Augustini nimium patrocinari, aut Porphyrio, qui blasphemabat Paulum ausum redarguere procaciter Petrum, cum in eodem errore fuerit; aut Novatoribus, qui peccatum Petri atroci calumnia adversus Romanorum Pontificum auctoritatem objectant. Respondeo adversus sycophantam Porphirium, audacesque heterodoxos longe melius in sententia Augustini defendi Petri & Romanorum Pontificum auctoritatem, quam si dicamus illum cum simulatione fuisse reprehensum. Hoc namque supposito objectarent Romanæ Ecclesiæ inimici Apostolos in caussa religionis fuisse mentitos, nec Petrum errasse tantum servando intempestive quod damnatum non erat, sed etiam cogendo fideles ad ritus abrogatos atque mortiferos. At posita sententia Augustini apparet *laus justæ libertatis in Paulo*, & *sanctæ humilitatis in Petro*; ut idem Sanctus Doctor demonstrat Epist. 82. ad Hieronym. & Epist. 71. ad Quintum sanctissimus Martyr Cyprianus.

Opp. 3. Paulus ipse servavit legalia: qua ergo fronte, qua auctoritate audet reprehendere in Petro, qui circumcisionis Apostolus erat, quod ipsemet Apostolus Gentium constat commisisse? Responsum est prop. 2. Petrum fuisse a Paulo reprehensum, non quod ille uteretur legalibus, sed quoniam ad hoc faciendum gentes cogebat; unde qui credebant in Christum poterant suspicari, *sine illis veteribus Sacramentis salvos se esse non posse.* Sed legitote Augustinum Epist. 82. cap. 2. num. 8.

Quarto oppones: Simulasse Paulum aperte ipse testatur scribens in priori ad Corinth. cap. IX. 20. *Et factus sum Judæis tamquam Judæus, ut Judæos lucrarer.* Resp. cum eodem Augustino Epist. 40. num. 4. & Epist. 82. num. 28. Apostolum Judæis tamquam Judæum factum esse, *non mentientis astu*, *sed compatientis affectu*, *sive*, *compassione misericordiæ*, *non simulatione fallaciæ*; *quod qui ægrotis ministrat fit tamquam ægrotus*, *non cum febres se habere mentitur*, *sed cum animo condolentis cogitat quemadmodum sibi ministrari vellet*, *si ipse ægrotaret.* Atque id executus est Paulus familiariter cum Judæis conversando, & servando legalia, quando id non fuit Gentibus occasio offensionis. Alioqui si factus esset tamquam Judæus observando cum simulatione cæremonias mortiferas, factus quoque esset tamquam Gentilis cum simulatione idolis sacrificando, ut supra in hujus positionis demonstratione prima ratiocinabamur.

Rursus objicies 5. Eodem cap. 2. ad Galat. v. 13. habetur: *Et simulationi ejus consenserunt ceteri Judæi, itaut & Barnabas duceretur ab eis in illam simulationem.* Resp. observationem legalium factam a Petro dici *simulationem*, non quod fieret ficte, & non ex animo; sed dicitur simulatio, quoniam Gentiles falso illa deducebantur, ut crederent Judæos segregari a Gentibus, quoniam hæ nolebant exercere ritus legales, tamquam ad salutem necessarios. Nam seq. versu legitur, quod Petrus Gentes ad judaizandum cogebat, & cum primum ederet cum Gentibus, advenientibus Judæis, se ab ipsis Gentibus subtrahebat & segregabat. Quare pro simulatione legit Syrus, אתרכני, *segregationem*: & sunt qui pro, *συνυπεκρίθησαν αὐτῷ*, *simulationi ejus consenserunt*, legendum putant, *συνυπεστάλησαν*, *una se subduxerunt*, *aut segregarunt*, & pro *τῇ ὑποκρίσει*, *simulationi*, *τῇ ὑποστολῇ*, *segregationi.* Sed his admissis pro responsionis nostræ explicatione, lectionem Vulgatæ esse præferendam etiam vetusti Græcorum Codices commonstrant.

Opp. 6. Patres Græci Apostolorum simulationem diserte probant, Origenes, Didymus, Laodicenus, Alexander, Eusebius Emisenus, Theodorus Heracleotes, & Joannes Chrysostomus. Hos in sua Epistola laudat Hieronymus. Adde Doctorem Latinorum præstantissimum, ipsum nempe Hieronymum. Resp. Augustinus Laodicenum ipsius Hieronymi confessione egressum fuisse ab Ecclesia, Alexandrum appellari veterem hæreticum, Origenem vero ac Didymum in pluribus, gravissimisque quæstionibus ab eodem Hieronymo fuisse reprehensos. Tres igitur restant Eusebius, Theodorus, & Chrysostomus; quibus S. Pater opponit Cyprianum, & Ambrosium. Adde Tertullianum, ipsum Augustinum, Gregorium Magnum, aliosque Latinos. A Græcorum vero illorum auctoritate his verbis S. Pater se munit Epist. 82. num. 25. *Dent veniam quilibet aliud opinantes. Ego magis credo tanto Apostolo in suis, & pro suis literis juranti, quam cuiquam doctissimo de alienis literis disputanti.* Scio Erasmum in Epistolam ad Galatas scribere se in bis majorem fidem habere Origeni, quam decem Patribus Orthodoxis. Sed fidem Origeni non habendam esse, præter ea quæ dicta sunt, ostenditur ex ipso Hieronymo. Qui in Epistola 75. ad Augustinum ait, *Hanc autem interpretationem primus Origenes, & ceteri deinceps interpretes sunt sequuti, ut Porphyrio respondeant blasphemanti, qui Pauli arguit procacitatem.* Ergo ante Origenem nemo credidit Apostolum simulasse, neque Origeniana interpretatio antiqua traditione fulcitur. Ad retundendam vero audaciam Porphyrii pe-

rum

rum illam interpretationem valere demonſtratum eſt ſupra. Igitur interpretatio Origenis ſacræ Apoſtolorum hiſtoriæ, ejuſque literali intelligentiæ præferri non debet. Adde Græcos in verbo κεκηρυγμένοι non advertiſſe hebraicam phraſim, qua uſus eſt Paulus, & probaſſe aliquando ſimulationem, & officioſum mendacium certiſſime reprobandum. Quantum ad Hieronymum, Origenis ſententiam fuiſſe ſecutum, neque eam definito animo defendiſſe, ipſius teſtimonio ſupra monſtravimus. Probabile eſt etiam priorem depoſuiſſe ſententiam: nam lib. 3. Apologiæ adverſus Rufinum, & Dialog. 1. contra Pelagianos c. 8. demonſtrat exemplo Petri, qui non recto pede inceſſit in Evangelii veritate, ſanctos non omni caruiſſe peccato, & etiam Apoſtolos ſalva amicitia inter ſe diſſenſiſſe. Idcirco Auguſtinus Ep. 260. ad Oceanum, nunc 180. inquit: *Cum de hac quæſtione inter nos ego, & prædictus venerabilis frater Hieronymus ſatis literis egerimus: in hoc opere recentiſſimo, quod ſub nomine Critobuli adverſus Pelagium modo edidit, eamdem de iſta re geſta, dictiſque Apoſtolicis ſententiam tenuit, quam beatiſſimi Cypriani etiam nos ſecuti ſumus.*

Ultimo objicies. Simulationem aliquando ad proximorum lucrum eſſe licitam. Chriſti Domini exempla, ſacrarum hiſtoriarum monumenta, laudibuſque celebrata Sanctorum facta demonſtrant. Chriſti quidem; nam *factus in ſimilitudinem carnis peccati* ſimulavit ſe peccatorem, & diſcipulis euntibus in Emmaus Lucæ 24. 28. *finxit ſe longius ire*: Magdalenæ quoque ſub hortulani ſpecie apparuit Joan. xx. 15. Divina autem hiſtoria narrat Joſue cap. VIII. 5. ſimulando ad decipiendos hoſtes terga vertiſſe: refert 4. Regum cap. v. 18. Naaman Syrum oraſſe Eliſeum, ut ſi in Templo Remmon cum Domino ſuo adoraſſet idolum, quoniam id ſimulatione facturus erat, ei non imputaretur ad culpam: cui Propheta quaſi illam ſimulationem probando reſpondit, *Vade in pace*. Et cap. ejuſdem libri x. 18. Jehu inſidioſe ut perderet cultores Baal ait: *Achab coluit Baal parum, ego autem colam eum amplius*. In Eccleſiaſtica demum hiſtoria habetur Catholicos ſe olim ſimulaſſe Priſcillianiſtas, ut liberum haberent ad ritus acceſſum; & ſanctum Euſebium Vercellenſem Epiſcopum finxiſſe ſe Arianum, ut Dionyſium Mediolanenſem Antiſtitem ab hæreſi revocaret.

Reſpondent qui ſimulationem aliquando licitam eſſe propugnant, ad rem non facere exempla allata ſimulationis Chriſti Domini, & Joſue, cum hoc ſimulationis genere nullus ſuperſtitioſus ritus fuerit approbatus, uti contigiſſet ſimulatione Apoſtolorum; quæ propterea non caruiſſet omnino reatu, quomodo non caruit ſimulatio Jehu, Naamanr, & etiam S. Epiſcopi Vercellenſis. At nos dicimus nullam, nec religionis cauſſa, ſimulationem eſſe licitam; quippe ſimulatio mala eſt, ut inquiunt, *ex objecto*, cum veritati directe opponatur, & aliud, quam habeatur in mente, ſignificet verbo, vel facto. Quod autem eſt per ſe malum, nulla conditione aut circumſtantia rerum excuſatur; quoniam nulla rerum conditio poteſt efficere, ut ſimulatio cum veritate non pugnet, ideoque nequit ab ipſa ſimulatione auferri malitia. Unde nec diſpenſatione Dei permitti poteſt ipſamet ſimulatio, quoniam nunquam licitum eſſe poteſt, quicquid in qualibet circumſtantia adverſatur ſummæ veritatis, & æquitatis rationi. Ad ſingula ergo noſtrum eſt reſpondere.

Atque ad 1. dicimus Verbum Divinum factum in ſimilitudinem carnis peccati, non ſimulando ſe peccatorem, ſed exercendo humilitatem, cum peccatoribus converſando compatientis affectu, & pro illorum ſalute crucem ſubeundo, ſemper tamen ſpecimen virtutum exhibendo, propriam innocentiam prædicatione ſignitque confirmando, hypocriſim & reliqua vitia reprehendendo. Quod ſane non eſt ſimulare ſe peccatorem, ſed peccatores recipere, redarguere, & ſalvare. Dum finxit ſe longius ire, nulla uſus eſt ſimulatione oppoſita veritati. Primo enim juxta Auguſtinum, plura quæ primo aſpectu videntur mendacia, talia non ſunt ſi animadvertatur ea referri ad prædicendam, & ſignificandam aliquam veritatem; tunc enim veritatem non violant, ſed explicant & præſignant. Atque hoc pacto, ſi id, cujus cauſſa factum eſt, advertatur, neque mentitus eſt Abraham dicens pueris ſuis, ſe quamprimum reverſurum cum Iſaac, nec Jacob dum hœdinis pellibus contectus ait patri eſſe primogenitum ejus, dum Chriſti incarnationem, & Redemptionis myſterium uterque prædiceret. Ita in Chriſto, dum finxit ſe longius ire, non fuit ſimulatio mendacii, quoniam ſignificabat ſe quamprimum ab Apoſtolis diſceſſurum, & longe etiam a mente infidelium abeſſe. Præterea, ut Tirinus & Menochius obſervarunt, non fuit ea ſimulatio, quia niſi illum diſcipuli detinuiſſent, revera longius profectus eſſet. Deinde Eſtius ait Chriſtum ad excitandum in corde Diſcipulorum amorem geſtum & motum corporis compoſuiſſe, ut ſolent ii, qui longius ire contendunt, atque ut matres componunt habitum corporis tamquam a puerulis digreſſuræ. Obſervarunt alii haberi in Græco προσεποιήσατο: eſt autem προσποιεῖσθαι idem ac *præſeferre*, etiam ubi nulla eſt ſpecies ſimulationis. Quod ad apparitionem factam Magdalenæ pertinet, habere poteſt eamdem, quam ſupra, ſolutionem. De qua plura Auguſtinus contra Mendacium cap. 13. Habet enim talis apparitio veracem ſignificationem fidei, quam ad inſtar grani ſinapis in nobis Chriſtus ſpargit, ut inquiunt Gregorius hom. 25. in Evang. & Tract. 121. in Joann. S. Pater. At non habetur Jo. xx. 15. Chriſtum apparuiſſe hortulani ſpecie, quaſi ligonem aut ſarculum gerentem manu; ſed Magdalenam adhuc titubantem in fide, exiſtimaſſe juvenem ſantem non eſſe Dominum, ſed illius horti cultorem. Id vero non ſimulationem in Chriſto, ſed dubitationem arguit mulieris; quæ nondum converſa corde, ut Auguſtinus ibidem ſcribit, *quod non erat, putavit*.

Ad exempla ex vetere Teſtamento deprompta, poteſt 1. univerſaliter reſponderi cum S. Patre contra Mend. cap. 16. nos cum quærimus, ſit ne boni hominis aliquando mentiri, non de hominibus quærere adhuc ad Ægyptum, vel ad Hiericho, vel ad Babyloniam, vel ad ipſam Jeruſalem adhuc terrenam pertinentibus, ſed de civibus illius civitatis, cujus princeps eſt ipſa Veritas, & ad quam appropinquabant veteres juſti, ſed ab ea aberant aliquantulum. Joſue tamen, ut etiam demus ſingulis reſponſum, poteſt ab omni fallaci ſimulatione purgari, nam bellum gerentibus licitum eſt terga vertere, obſidionem relinquere & hoſtibus belli ſeriem occultare; non quidem fallendi animo, ſed ut in meliori ſtatione conſtituantur. Jehu, quamquam delendo domum Achab laudem aliquam promeruerit, peccavit tamen *mendacio impio & ſacrificio ſacrilego*, ut Auguſtinus docet eodem libro, cap. 2. & S. Thomas 2. 2. q. 111. art. 2. Naaman vero, non exoravit Eliſeum, ut poſſet Saturno, ſeu qualecunque illud fuerit, idolo Remmon cum ſimulatione cultum religioſum exhibere; ſed hoc petiit tantum, ut ſi Domino idololatræ ſerviens, illo adorante, Naaman quoque caput inclinaret, quoniam id facturus erat obſequio quodam politico debito principi, non cultu religionis idololatrico; id famulo non imputaretur in culpam, aut ſi culpa eſſet aliqua, precibus Eliſei ſibi remitteretur. Verebatur quippe Naamanus, ne Syri putarent dexionem illam corporis Saturni ſimulacro ſe fieri. At quia ex alia parte exteriori ſigno Naaman demonſtrabat, ſe Remmoni nullum cultum præſtare, & nunquam ſine Principe idolium ingrediendo, & Summo Deo offerendo holocauſta ſuper terram, quam in publicum ſuæ religionis teſtimonium oneratis duobus burdonibus aſportabat de terra Iſrael; ideo reſpondit Eliſeus, *Vade in pace*, commendans fidem hominis, qui nec ſimulate vellet idolo genua flectere, & etiam terram, ut immolaret victimas Deo Iſrael, veheret in Syriam. Hoc aſportatæ terræ manifeſtiſſimum ſignum aſſertionem noſtram confirmat, & retorquet argumentum in Adverſarios; evincit enim nec Naamanum paullo ante idololatram probaſſe ſimulationem, quam perperam ipſi commendant.

Dicam nonnulla de S. Euſebio Vercellenſi, nam ſimulationem Priſcillianiſtarum, eorumque, qui cum iis fovebant conſuetudinem, cum Auguſtino citato lib. cap. 2. & 3. rejicimus & damnamus. Una eſt eruditorum Theologorum ſententia, factum Euſebii, ſi intentionem ſpectes, laudandum, ſi vero Arianiſmi ſimulationem, eſſe redarguendum. Si dicas in Ambroſiano ſermone de laudibus Euſebii lvi. factum illud impenſe laudari; primo eamdem adhibent reſponſionem: deinde inquiunt Sermonem illum non eſſe Ambroſii, ut Dupinius, Benedictini Patres, & alii agnoverunt, & tota ſermonis ſeries abunde probat. Quibus addo illius Orationis auctorem comprobare ſimulationem exemplo Pauli; cum Ambroſius ſimulationem omnem reprobet lib. 2. de Offic. cap. 22. uti & Pſeudambroſianus Commentator in Epiſtolas Pauli in 1. ad Corinth. cap. ix. 20. & ad Galat. ii. 11. Sed aliam ego dabo reſponſionem forte æquiorem, & ſanctitate Euſebii magis dignam, nec repugnantem Scriptori ſermonis nuper laudati, quem conſtat perantiquum eſſe & habitum coram Euſebii diſcipulo Exuperantio. Dictum ſupra ad oppoſ. v. ſegregationem Apoſtolorum dici ſimulationem, quoniam fortaſſis videbantur tali ſegregatione a gentibus approbari legitima Moſis tamquam neceſſaria; cum revera Apoſtoli judaizando rem licitam animo ſerio peragerent. Ita quod pro lucrifaciendo Dionyſium geſſit Euſebius, potuit fortaſſe imperitis videri ſimulatio, ſed non eſt revera, ſervavitque ille facto, verbiſque veritatem. Extat facti narratio in vetuſtiſſimo Codice Vercellenſi edito ab Ughello Tom. 4. Italiæ Sacræ, longe ante milleſimum annum conſcripto. In eo narratur, Euſebium accerſitum ab Imperatore Conſtantio, & honorifice ſuſceptum, atque invitatum ad ſubſcriptionem fidei Arianæ & damnationis Athanaſii, quam Dionyſius firmaverat, reſpondiſſe: *Non eſt diſcipulus ſupra Magiſtrum, neque filius ſupra patrem. Non poſt filium ſubſcribam, quem præceſſi nomine: iſtud incendite*. Auctor etiam præfati ſermonis ſimulationem, qua Euſebius conſentire viſus eſt perfidiæ Arianorum, hanc eſſe declarat, quod dixerit: *Vos, qui dicitis Filium Dei Patri Deo æqualem eſſe non poſſe, cur mihi filium meum prætuliſtis?* Itaque etſi Ariani putarunt velle Euſebium fidem illorum probare, quam ob rem dicitur ſenſu aliquo ſimulaſſe tacendo quod opportunum non erat proferre, tamen reapſe non ſimulavit, quoniam neque Conſtantium adiit niſi accerſitus, neque affirmavit Filium eſſe Patri inæqualem; & ne ſubſcriberet veram rationem attulit, quoniam erat ille revera Dionyſii Magiſter & Pater. Atque hæc pro Sancto Antiſtite Vercellenſi, & pro quæſtionis hujus coronide dicta ſunto.

ANI-

ANIMADVERSIO IN VERS. 29. CAP. XV. ACT. AP.

Oritur ex dictis quæstio, cur in Act. Apost. cap. xv. 29. impositum fuerit, tanquam observatu necessarium, Gentibus, quæ ad legalia cogi non poterant, *ut abstinerent se ab immolatis simulacrorum, & sanguine, & suffocato, & fornicatione*. Et de immolatis quidem, & de scortatione ratio videtur aperta, quod illæ sint idololatriæ quædam contestatio, venus autem omnis flagitiosa. At non edere animalium sanguinem lex est septimi capitis Levit. v. 26.: ad quam si credentes in Christum obstringi non poterant, eccur, quæso, Apostoli idem necessario observandum esse definierunt?

Itaque sunt, qui *sanguinis* nomine prohiberi contendunt homicidium, & per *suffocationem* violentam oppressionem miserorum: unde Augustinus lib. 32. contra Faustum cap. 13. ait, *Alii intelligunt a sanguine præceptum esse abstinendum, ne quis homicidio se contaminet*. Censent alii vetitum ne ederetur de carne, cujus sanguis non esset effusus; & de animali suffocatione interempti. Hoc vero docent duplici de caussa fuisse impositum: primo, ut per hanc abstinentiam ab omni humana cæde magis fierent alieni, uti hoc idem præscriptum fuerat Noe & posteris, Genes. cap. ix. 4. deinde ne Judæi refugerent cum Gentilibus Christianis societatem. Atque hanc postremam caussam libenter probo; quoniam & S. Pater loco nuper commemorato laudat prudentiam Apostolorum, qui *elegisse videntur pro tempore rem facilem, & nequaquam observantibus onerosam, in qua cum Israelitis etiam Gentes aliquid communiter observarent*.

Sed quamquam hæc ratio verissima est, non videtur princeps, aut saltem unica: & S. Pater ibidem hoc tanquam vero simile tantum affert docens quod *hoc discutere longum esset*. Arbitror itaque id optime fuisse sancitum, non ut in gratiam Judæorum cæremoniæ veteres servarentur; sed ut e Gentilibus superstitiones, & vitæ cultum idolorum comitantia penitus removerentur, cujus rei gratia fuerant ipsæ cæremoniæ institutæ. Ac propterea præceptum illud abstinendi a sanguine, & suffocato diu in Ecclesia servatum est, ut constat ex Conciliis Trullano, & Gangrensi; & etiam nunc servatur a Græcis nulla habita ratione, ut reor, rituum Mosaicorum.

Revera quatuor sunt, a quibus abstinendum esse Apostoli præceperunt. Veniunt priori loco carnes immolatitiæ: quas ob idololatriam vetari, res per se loquitur. Videatur Epistola Pauli prima ad Corinth. cap. x. 7. & 21. Esum sanguinis præsertim victimarum, quæ mactabantur idolis, fuisse Ethnicis superstitiosi cultus argumentum, demonstrant apud Jo. Spencerum in hac dissert. p. 717. Origenes, Tertullianus, Minutius, & quæ scripsimus sup. cap. ix. Synodus quoque Trullana can. 67. prohiberi docet *sanguinem animalium mactatorum*. Suffocatum nihil est aliud, quam animal dæmoni immolatum suffocatione, in qua enim animam sacrilegi offerri putabant: quod recte observarunt ex Scholasticis Alexander Alensis 3.p. q.55. & Guillelmus Parisiensis de Legibus cap. 8. Fornicationem vero maxime viguisse inter gentes, quæ ignorant Deum, & ab his scortationis caussa lucos prope delubra plantatos, & strata ibidem cubilia, tradit etiam Esaias cap. 57. Cum igitur in ipsis Ecclesiæ incunabulis studeret Diabolus his quatuor fideles ad idololatriam trahere, ut liquet ex cap. 2. Apocal. v. 14. & 20., consulto Apostoli præceperunt abstinendum omnino esse ab idolothytis, a sanguine, a suffocato, a fornicatione. Etsi ergo facile in hoc poterent convenire Gentes cum Judæis, attamen præcepto illo non fuit præscripta observantia legalium, *ut legalium*, quomodo scripserunt e Schola complures, sed prohibita quatuor illa idololatriæ adminicula nuper exposita. Quare si Tyrannus idolorum cultor carnes immolatitias Christiano proponeret, sive, ut fecisse dicitur Julianus Apostata, cibos sanguine victimarum pollutos; servanda adhuc esset lex Apostolica exemplo Sanctorum Martyrum lxxx. de quibus Martyrologium Romanum die 2. Martii. E contra ubi sanguis, & suffocatum nullam idololatrici cultus ingerunt suspicionem, neque obstat jejunii, & abstinentiæ præceptum, iis vesci nullo decreto Apostolico prohibemur.

De altera quæstione, quam solent hoc loco tractare, quo præcise tempore legalia cœperint esse mortifera, nescio quid sit definite pronunciandum. Probabilius arbitror id contigisse postquam promulgato Evangelio necessaria non erat diuturnior cum Judæis dispensatio; imo poterat ex ea pertinacius tumescere Nazaræorum & Ebionitarum hæresis, Christianam religionem cum Judaica complectens. Igitur cessarunt Legalia, & quasi sepulta sunt una cum ruderibus Civitatis Jerusalem, quam duce Tito occuparunt Romani, & ferro, & igne vastarunt anno Æ. V. lxx. Titi Flavii Vespasiani II., post Christi mortem anno xl. supposito quod mortuus sit anno Æ. V. xxix. Coss. duobus Geminis.

CAPUT XI.

A Petro Principe Apostolorum Cepham, cui restitit Paulus, non esse diversum.

NON erraſſe Petrum in fide se a Gentibus subtrahendo, eumque inspecta intentione a culpa saltem gravi excusandum, paullo supra adversus Porphyrium, Novatorumque phalanges perscripsimus. At fuerunt nihilominus quidam veteres, qui ut facilius Petrum defenderent, affirmarunt Cepham a Paulo reprehensum esse alium a Principe Apostolorum. Quorum opinionem jam extinctam, & rursus excitatam ab Harduino & Boileau scribit Eruditissimus Calmet Dissert. 1. in Epist. ad Galatas, & in Dictionario Biblico V. Cephas. Verum ante Harduinum illam propugnarunt Hector Pintus in Danielem, & Bartholomæus Cornera de Jejunio cap. 6. imo Harduini argumenta a Patrum maxime testimoniis deprompta collegit, brevique solvit Suaresius de lege veteri libro ix. Talem vero opinationem a Hieronymo, aliisque Patribus, a Scholasticis etiam & sacrorum librorum Expositoribus refutatam proxima positione expendam.

PROPOSITIO. Cephas, cui Paulus in faciem restitit, non fuit alius a Petro.

Et Petrum quidem cognominatum fuisse Cepham extra controversiam positum est. Ei quippe ait Christus Jo. 1. 42. *Tu es Simon filius Jona: tu vocaberis Cephas, quod interpretatur Petrus*. Huic ergo Cephæ, non alteri, quem nonnulli dicunt fuisse unum ex discipulis Domini, & quidam Martialem Lemovicensem Episcopum, Paulum restitisse, haud obscure colligitur ex cap. 2. Epistolæ Paulinæ ad Galatas. Ibidem enim v. 8. legitur: *Qui operatus est Petro in Apostolatum circumcisionis, operatus est & mihi inter Gentes*. ibique Apostolorum principem designari, & expressum nomen demonstret, & character Apostolatus. At proximo v. 9. legitur: *Jacobus, Cephas, & Joannes, qui videbantur columnæ esse, dexteras dederunt mihi, & Barnabæ societatis, ut nos in Gentes, ipsi autem in circumcisionem*. Atque huic Cephæ restitit Paulus, ut liquet ex versu 11. sequenti. Frustra autem Cepham versu nono commemoratum jactant diversum a Petro. Primo enim constat ex versu immediate præcedenti Apostolum sermonem instituisse de Petro: deinde tres illos Petrum, Jacobum, & Joannem sui & Barnabæ comparatione Ecclesiæ columnas appellat: præterea repetit fuisse Apostolos circumcisionis, uti ipse ac Barnabas Gentium. At circumcisionis Apostolum, ut vidimus nuper, non alium quam Petrum intelligit. Conferas Actus Apostolicos, & percipies ex cap. xv. 7. & 13. Petrum & Jacobum simul constitisse Jerosolymis operam dantes conversioni Judæorum; Paulum vero ac Barnabam missos ad Gentes constat ex cap. xiii. 2. & 7. Quod inquiunt hunc Cepham non esse Petrum, quoniam post Jacobum commemoratur, optime solvitur a Calmet exemplis aliis Scripturarum, ubi in personis laudandis non servetur dignitatis ordo, ut ad Rom. 16. 3. ad Corinth. 1. cap. 16. 19. in ipsa Epistola ad Galat. v. 1., & in 1. Joan. 11. 24. Et videtur mihi posse futilem illam responsionem contra Harduinum retorqueri. Si enim de Cepha non Apostolo loquitur Paulus; cur illum præfert Joanni? Si etiam Joannes est ignotus discipulus, non Evangelista ille, & Apostolus: cur Paulus jam segregatus a Spiritu Sancto, & Apostolus Gentium destinatus, de tribus illis tanquam dignioribus ait, quod videbantur esse columnæ, & tanquam honorem maximum sibi collatum narrat, quod sibi ac Barnabæ dederint dexteras? Addo, etsi Vulgatam præ ceteris recipio, proboque, extare antiquissima Mss. citata a Grotio, in quibus Cephas præcedit, non interponitur Jacobum inter ac Joannem, eoque ordine hunc locum citari a Veteribus.

Probatur præterea ex v. 11. & 14. In primo namque Vulgata legit, *Cum autem venisset Cephas Antiochiam*; in altero, *Dixi Cephæ coram omnibus*: & similiter habet Syriaca, nam Petrus latine, Syriace Cephas dicitur. Pervetusti autem Græci Codices habent v. 11. [illegible], & v. 14. [illegible]; & similiter utroque loco Arabica. Cephas ergo hac in Epistola non est alius a Petro. At inquiunt, nostra Vulgata, quæ sola authentica est, *Cepham* habet, non *Petrum*. Id quidem inepte dicunt. Nam & supra v. 8. *Petrum* habet. Summam vero auctoritatem Vulgatæ postulare, ne propriorum saltem nominum significationem ex aliis Versionibus mutuemur, soli negant indocti, & ad literas excolendas pigerrimi. Nullus præterea Cephas nomine fuit diversus a Petro; aut si fuit, ejus non meminit Epistola Pauli ad Galatas.

Et nullum quidem alium fuisse Cepham, est expressa sententia Hieronymi in hanc Epistolam Comment. *Primum respondendum, alterius nescio cujus Cephæ nescire nos nomen, nisi ejus, qui & in Evangelio, & in aliis Pauli Epistolis, & in hac quoque ipsa modo Petrus, modo Cephas scribitur: non quod aliud significet Petrus, aliud Cephas: sed quod quam nos Latine & Græce petram vocamus, hanc Hebræi & Syri propter linguæ inter se viciniam Cepham nuncupant*. Dices, opinor, Cepham quoque appellatum Martialem

lem Episcopum Lemovicensium, ut constat ex titulo illius Epistolæ ad Tolosanos Tom. 3. Bibl. SS. PP. His respondemus illam Epistolam esse suppositam, quoniam illius Auctor scribit se baptizasse Stephanum regem, profertque loca Scripturæ ex Versione Hieronymi. Dicimus præterea Martialem profectum in Gallias anno duntaxat 254., ut habet Gregorius Turonensis lib. 1. Hist. cap. 10. Deinde admisso quod in Gallias venerit Apostolorum ætate, Martialis non appellatur solo nomine Cephæ, sed *Martialis Cephas*. Ad hæc: dicitur ab iis, qui falso illum referunt ad sæculum Apostolicum, missus in Gallias anno post Christi passionem XIV. Paulus autem restitit Cephæ anno post Christi mortem XIX. Etenim Christo nomen dedit biennio saltem post ascensionem Domini anno Æ. V. XXXI. Post tres annos a conversione sua venisse Jerosolymam, ipse affirmat eadem Epist. ad Gal. cap. 1. 18. Ascendit iterum Jerosolymam post annos XIV. quo tempore Petrum redarguit, ut habetur cap. 11. 1. Demum scribit Hieronymus citato loco sensum eorum, qui Cepham a Petro secernunt, repugnare argumento Epistolæ, *quod oblique de Petro, Jacobo, & Joanne dicitur*. Itaque, quod demonstrandum erat, aut Cephas non fuit alius a Petro, aut si fuit eo nomine aliquis, de illo in Epistola ad Galatas nulla fit mentio.

Opp. 1. Cepham a Petro diversum esse affirmat S. Clemens Alex. lib. V. Hypotyposeon, Eusebius lib. 1. cap. 12. Dorotheus Tyrius in Synopsi, Chronicon Alex., & in Epist. ad Galatas Œcumenius. Primo respondetur adversus hos perpaucos stare Patres omnes cum Græcos, tum Latinos; inter quos laudandi sunt præsertim Tertull. de Præscript. cap. 23. Cyprianus Epist. 71. Hieronymus supra laudatus, Augustinus Epist. 28. 40. 82. de Agone Christ. cap. 30. Ambrosiaster in Epist. ad Galat. S. Gregorius Magnus hom. 18. in Ezech. S. Thomas 1. 2. q. 103. art. 4. Neque hi opinative locuti sunt, sed assertive: & quidam, ut Hieronymus, quæstionem accurate petractarunt: quidam, ut Gregorius, scribunt quod Adversarii, *Si Pauli studiosius verba legissent, ista non dicerent*. Deinde respondeo librum Hypot. dubiæ esse auctoritatis, & fœde erroribus conspurcatum. In eo quippe, auctore Photio Cod. 109. asseritur materia Deo coæterna, Animarum transmigratio, Angelorum cum feminis concubitus, Evæ ex Adamo obscœna productio, & alia id genus sexcenta, quæ hæreticorum insaniam habent, non Clementis salivam. Ait Calmet etiam Boileau dubitare, num fuerit genuinum opus Clementis. Animadverti dubium hærere etiam Photium, qui codice citato a Calmet non solum libri errata connumerat, sed inquit ulterius, *Sive ipse, sive quis alius ejus personam indutus &c.*, [illegible]: arbitror scriptum a Clemente; nam sub ejus nomine laudatur ab Eusebio, sed lacinis fœdissimis, fabulisque fraude aliena consutum. Ipse autem Eusebius sententiam narrat, nec rejicit, nec probat. Ab Œcumenio etiam dicitur *probabilis sermo*, [illegible]. Ceteros mitto.

Opp. 2. Cepham fuisse diversum a Petro colligitur ex Epist. 1. ad Corinth. cap. 1. 12. ubi Apostolus ait: *Unusquisque vestrum dicit: Ego quidem sum Pauli: ego autem Apollo, ego vero Cephæ: ego autem Christi*. Ex quo loco apparet Cepham judaizando in Ecclesia quoque Corinthiaca fecisse scissuram. Item ex cap. 15. ejusdem Epistolæ, ubi de Christo ait: *Visus est Cephæ, & post hoc undecim*. At ex Luca XXIV. 34. liquet primum apparuisse undecim, deinde Simoni. Cephas ergo est a Simone diversus. Resp. 1. dato etiam fuisse aliquem discipulum Cepham nomine, non de illo, sed de Apostolo circumcisionis, de columna Ecclesiæ, de eo qui simul cum Jacobo Judæorum saluti navavit operam, suaque auctoritate dedit dexteram, idest, mandavit prædicationem Gentium Paulo, & Barnabæ, in Epistola ad Galatas institui sermonem. Deinde respondetur & de Petro loqui Apostolum in 1. ad Corinth. cap. 1. 12. Quis enim credat sanctum aliquem discipulum a Paulo reprehensum post Concilium Jerosolymitanum Corinthi circa observationem legalium iterum excitasse dissidia? Planam hujus loci intelligentiam exhibet nobis S. Clemens in Epistola ad eosdem Corinthios, ubi de Paulina scribit: *Profecto in spiritu ad vos litteras dedit de seipso, & Cepha, & Apollo, quia etiam tum diversa in studia scissi: sed varia illa animorum inclinatio minus peccatum vobis intulit: propendebatis enim in Apostolos testatæ sanctitatis, & in virum ab illis probatum*. Vide Tom. 1. PP. Apost. pag. 174. & notas in hunc locum Cotelerii. Apparuisse autem Christum Simoni primum, deinde XI. scribit, si attente legeris, etiam Lucas eodem cap. v. 36.

Opp. 3. In sententia, quæ Petrum non distinguit a Cepha, arguitur princeps Apostolorum erroris in fide, & Paulus, qui illum redarguit, summæ procacitatis, & audaciæ. Responsum est supra cum Cypriano & Augustino, Petrum non errasse in fide, quoniam legalia nondum erant mortifera; atque in reprehensione Apostoli præclarum nos exemplum habere & sanctæ humilitatis in Petro, & justæ libertatis in Paulo.

Oppones ultimo. Subortis circa observantiam legalium dissidiis Antiochiæ, Paulus profectus est Jerosolymam, ubi in Synodo Apostolorum, cui præfuit Petrus, statutum est, ne ultra jugum Mosaicorum rituum imponeretur credentibus, ut constat ex cap. XV. Act. Ap. Paulus autem restitit Cephæ Antiochiæ, ut habetur in Epistola ad Galat. cap. 11. Si ergo Petrus erat Jerosolymis, quomodo restitit illi Paulus Antiochiæ? Vulgaris est responsio, quam tradit laudatus Calmet, Paulum absoluto Concilio statim reversum Antiochiam; quo postea se contulit Petrus dissidiis jam compositis, & ab Ecclesia Corinthiorum receptis definitionibus Apostolicis; postquam vero Petrus advenerat Antiochiam, contigisse quæ narrantur in Epistola ad Galatas. Sed Augustinus in Epist. 82. ad Hieronymum probabilius censet hæc gesta ante Jerosolymitanum Conventum; nam post verba S. Patris producta superiori cap. Prop. 3., habetur: *Si autem hoc, quod magis arbitror, ante illud Jerosolymitanum Concilium Petrus fecit, &c.* Ideo respondeo non esse eamdem profectionem Pauli ex Antiochia in Jerosolymam, quæ narratur cap. XV. Act. Apost., & quæ describitur Cap. 2. Epistolæ ad Galat. Et quamquam certam figere Epocham non ausim, dico Concilium Jerosolymitanum saltem biennio esse posteriorem, si recte a recentioribus collocatur ad annum Æ. V. L. vel LI. Nam ego censeo Christum passum anno Vulg. Æ. XXIX. quibus si addamus XIX. quos vidimus fluxisse usque ad Reprehensionem factam Petro, nonnisi ad annum Æ. V. XLVIII. perveniretur.

Ait Calmet hanc distinctionem temporum nimis fluxam esse, & incertam, nec tam levi conjectura satisfaciendum contrario argumento. Verum cum ipse fateatur non convenire Scriptores circa annum Jerosolymitani Conventus, & sive ante, sive post Pauli & Cephæ dissidium evenerit, adhuc esse discrimen, dummodo demonstretur in Epistola ad Galatas non enarrari quod extat in cap. Act. Apost. quintodecimo, omnis contradictio evanescit, simulque evincitur priorem responsionem non longe levioribus conjecturis. In Epistola ergo ad Galatas res diversas narrari, colligitur, quia cap. 11. 2. ait Apostolus, venisse Jerosolymam, *secundum revelationem*, idest, divino monitu ductum: in cap. XV. Act. habetur, statutum fuisse, *ut ascenderent Paulus & Barnabas*, hoc est, Ecclesiæ Antiochenæ consilio, non speciali facta Paulo revelatione. Priori in loco asseritur caussam, cur ierit Jerusalem, fuisse ut conferret cum Apostolis Evangelium, ne forte in vacuum curreret, aut cucurrisset: in posteriori autem ob seditionem excitatam a Judæis, & ob solam quæstionem circumcisionis. Ibidem dicitur ascendisse cum Barnaba & Tito; quod factum affirmat Hieronymus, ut prædicationis suæ ex Circumciso, & Gentili haberet testimonium. Illic vero nec Titus ab Ecclesia destinatus legitur, nec ab Apostolo assumptus. Affirmatur etiam in Ep. ad Galat. decrevisse Petrum, Jacobum, & Joannem, ut Paulus & Barnabas converterentur ad Gentes, quod in Act. Apostolorum fuerat jam narratum cap. XIII. Quod autem post Jerosolymitanum Concilium statim Petrus se contulerit Antiochiam, ibique fuerit a Cepha reprehensus, in capite XV. non invenies. Igitur ex collatione Epistolæ ad Galatas cum Actibus Apostolicis, quoniam diversam profectionem, diversamque Pauli caussam enarrant, frustra sententiam nostram damnant antilogiæ, qui Cepham distinguentes a Petro, Magno Gregorio auctore, *si Pauli studiosius verba legissent, ista non dicerent*.

CAPUT XII.

De Lege nova brevissime pertractatur.

QUONIAM facile ex dictis infertur hoc inter legem veterem ac novam interesse discrimen, quod illa istius mysteria præsignabat, fructumque ubertimarum gratiarum pollicebatur; recte hanc utriusque discrepantiam explicarunt Theologi comparatione parvuli virique perfecti, aut arboris latentis in semine, ac inde germinantis, pomaque saluberrima proferentis. Hinc solvitur prima quæstio, quam de nova divina lege Theologi instituunt, num veteri sit perfectior. Constat quippe perfectius esse quod fructum affert, quam quod illum promittit, & virum hæreditatem capessentem, quam parvulum sub tutoribus, & actoribus constitutum. Est autem sub Evangelica lege repromissa hæreditas, unctio primum Spiritus Sancti, libertas filiorum, qua clamamus, *Abba*, Pater, deinde quod adoptionem consequitur, cæleste regnum. Atque hanc hæreditatem consecuti sunt quidem & Sancti veteris testamenti: sed dispari ratione, nam adoptionem filiorum habuerunt in spe venturi Reparatoris; gloriam vero adepti sunt jam redemptione perfecta, ne sine nobis consummarentur. At nunc adoptamur in filios gratia Sacramentis Evangelicis abunde collata, servatisque mandatis, sempiterna retributio jure quodam hæreditario consequitur. Eapropter lex Evangelica Mosaicam dignitate præcedit, & quoniam hæc illius gratia fuit instituta tanquam symbolum futurorum; & quoniam vetus sempiternam retributionem nec expresse promittebat, nec vita functis largiebatur; cum lex nova utrumque præstet divina præcepta servantibus. Illud quoque accedit, quod Lex Mosis Judæorum populo titulo quodam peculiari data est, Evangelium vero omni creaturæ divina institutione annuntiatum. Erat præterea anti-

qua lex cum ob sacrificiorum multitudinem, tum ob judicialia præcepta jugum quoddam servitutis: cum Evangelica jugum suave, & onus leve dicatur & ob legalium rituum abrogationem, & ob caritatem Spiritus Sancti, unde merito nuncupatur lex amoris, & gratiæ. Atque hæc de utriusque legis discrimine, & novæ supra veterem excellentia.

Extra controversiam positum est in lege etiam nova quædam præcepta fidelibus intimari, & esse opere, animoque servanda: quicquid dixerint Lutherus, Calvinus, & Pseudoreformati alii, impie sentientes solam divinorum promissorum fidem esse nobis unicam caussam salutis. Sed hanc blasphemiam, præter ea quæ de Justificationis caussa disputata sunt, omnia epicherematon genera arguunt, atque dispellunt. Principio novam legem suis constare præceptis sacri, quibus comprehenditur, libri manifesto demonstrant. Nam Mat. cap. v. 19. legitur dixisse Christum legislatorem: *Qui solverit unum de mandatis istis minimis, minimus vocabitur in regno cælorum*: v. 20. *Nisi abundaverit justitia vestra, &c.* v. 44. *Ego autem dico vobis: Diligite inimicos vestros*; & alia bene multa ad reprimendam concupiscentiam, ad vitanda perjuria, ad connubiorum servandam fidem ibidem constituta narrantur. Cap. etiam XIX. 7. legitur: *Si vis ad vitam ingredi, serva mandata.* Cujus generis habentur plurima Joan. XIV. 15. 21. XV. 10. 14. 17. Lucæ VI. 46. 47. 49. in Epistola Pauli ad Eph. cap. V. 8. 15. & sequentibus. Quid vero clarius novissima sententia Judicis in eos, qui etiamsi crediderint, opera misericordiæ executi non fuerint? Eam vide apud Mat. cap. XXV. 42. Aperte itaque hæreticorum insaniam ipsum legis volumen redarguit. At jure, meritoque illam damnat sacrosancta Tridentina Synodus cap. 19. Sess. sextæ: *Si quis dixerit, nihil præceptum esse in Evangelio præter fidem; cetera esse indifferentia, neque præcepta, neque prohibita, sed libera: aut decem præcepta nihil pertinere ad Christianos, anathema sit.*

Augustinus, cui alii Patres consentiunt, lib. XVII. de Civit. Dei cap. 17. scribit Christianam legem prænuntiatam a Davide Ps. CIX. 2. illis verbis, *Virgam virtutis tuæ emittet Dominus ex Sion*, atque hanc legem esse Evangelium: de qua & vaticinatus fuerat Esaias cap. II. 3. dicens: *De Sion exibit lex, & verbum Domini de Jerusalem.* Lex enim Mosis in Sina, non in monte Sion lata est. *Virga* autem principis auctoritatem, & Legumlatoris mandatum haud obscure significat. Et libro proximo cap. 5. idem Augustinus Christianæ legi ita subdi Reges declarat, ut venerari teneantur sanguinem Martyrum, & persequi falsos Deos, quorum caussa pridquam Christo nomen darent cultores veri Dei perdere studuerunt. Sed ceteris omissis, libro tertio ad Bonifacium cap. 4. *Si Christus, inquit, nobis abstulit illud gravissimum onerosarum observationum jugum . . . . . numquid propterea dicturi sumus non ad nos pertinere quod scriptum est, ut alienum quodcumque perditum quisquis invenerit reddat ei, qui perdidit, quæ alia multa scripta, quibus pie recteque vivere discitur, maximeque ipsum decalogum, qui duabus illis lapideis tabulis continetur, excepta sabbati observatione carnali, quæ spiritualem sanctificationem, quietemque significat? Quis enim dicat, non debere observare Christianos, ut uni Deo religionis obsequio serviatur, ut idolum non colatur, ut nomen Domini non accipiatur in vanum, ut parentes honorentur, ne adulteria, homicidia, furta, falsa testimonia perpetrentur, ne uxor, ne omnino res ulla concupiscatur aliena? Quis est tam impius, qui dicat ideo se ista legis non custodire præcepta, quia est ipse Christianus, nec sub lege, sed sub gratia constitutus?* Veritas ergo Catholica etiam Sanctorum Patrum, præsertim vero Augustini auctoritate corroboratur.

Externa præterea opera illius caritatis, quæ ad novam legem præcipue pertinet, sunt exercitium, atque experimentum. Nam si Deus a nobis diligitur, laudandus, & glorificandus est publica etiam, ubi opus sit, confessione, & sanguinis effusione. Amore autem proximi quisnam ardere putabitur, si ab eo contra divina monita claudat viscera misericordiæ? E contra opera sunt plura, quæ cum caritate Dei ac proximorum directe pugnant, a quibus proinde æquissimum est abstinere. Alioquin lex Evangelica legem naturæ disrumpet, nec imperfectione, omnique injustitia carebit. Ex quo fit ergo Evangelium lex gratiæ, lex amoris, non eximit ab observatione præceptorum, sed in eam urget magis: quoniam caritas, in qua legis lata est plenitudo, otiosa esse non potest, atque ceterarum omnium virtutum, ut Apost. docet in 1. ad Corinth. cap. 13., comes est individua.

Quæ afferunt Heterodoxi in hæresis suæ patrocinium, sunt: Primo inquiunt, Lex Evangelica est lex libertatis, scribente Paulo ad Galat. V. 18. *Quoniam si spiritu ducimini, non estis sub lege.* Et ad Rom. VI. 14. *Non enim sub lege estis, sed sub gratia.* Deinde hoc est discrimen inter legem veterem, ac novam, quod illa erat lex factorum, ista lex fidei, ut docet idem Apostolus cit. Epist. ad Rom. cap. III. 27. Insuper lex nova spiritualis est, ac per eam *Regnum Dei intra nos est*, quomodo legitur Luc. XVII. 21. in regno autem spirituali opera externa nec præcipiuntur, nec prohibentur. Postremo quid nomen Evangelii significat, nisi *bonum nuncium*, ac nostræ per Christi gratiam libertatis promulgationem? Quibus jam cap. 2. hujus libri responsum est, ubi demonstravimus, Evangelium appellari legem gratiæ ac libertatis, propterea quod lex scripta jubet tantum, premit, minitatur, & peccata ostendit, non tollit. Christus vero etiam gratiam largitur, & adjuvat, ut non sit quisque nostrum impotens auditor legis, sed factor. Diximus etiam sub Evangelio liberum esse unumquemque a servitute legis prementis, & vindicantis, quoniam si caritate trahamur, & amore justitiæ, fit mandatum Domini latum nimis: unde ait David, *Viam mandatorum tuorum cucurri, cum dilatasti cor meum.* Spiritualis est autem lex Christianorum, quoniam spiritualia promittit, & qui eam studiose implent, spiritu Dei aguntur, nec mandata solo externo opere faciunt, sed etiam intentione animi, & rectitudine finis. Atque jure merito hæc lex humani generis redemptionem, instituta peccatorum remedia, adoptionem filiorum, & Christi hæreditatem promittens, & conferens, Evangelium, idest bonum nuncium, appellatur. Sed vide citato cap. 3., atque magnum Augustinum lib. 3. ad Bonif. post verba superius laudata, de Sp. & lit. cap. 4. & 10. in Psalm. 59. de Nat. & Grat. cap. 57. & contra Adimantum cap. 17.

Si quæras quænam præcepta contineat lex Evangelica: Respondeo continere eadem præcepta vitæ instituendæ, sive moralia, quæ etiam lex vetus præceperat; & quæ contra Pharisæorum licentias Christus ampliori explicatione, ut supra vidimus in Expositione Decalogi, singulis proposuit servanda. Occasione autem Evangelicæ prædicationis, per quam Trinitatis mysterium, Incarnatio Verbi, ejusque mors & resurrectio, aliaque ad nostram notitiam pervenerunt, addita sunt in Evangelica lege nonnulla Fidei præcepta. Loco plurimorum sacrificiorum unum institutum est longe vetustis victimis excellentius. Sacramenta, quorum participatione Christianus populus coadunatur, septem vera Ecclesia connumerat, non omnia tamen singulis necessaria. Præceptis accedunt consilia Evangelica. cujusmodi est facultates omnes pauperibus distribuere, ac perpetuam servare virginitatem: quorum primum habetur Matt. XIX. 21., alterum in prima ad Corinth. cap. VII. 25. Est autem differentia inter præceptum, & consilium, quod illud necessitatem imponit, illud in optione relinquitur eligentis. Etsi vero abjiciendo consilia præcise quisque non peccet; fieri tamen potest, ut qui illa spernit, vel cupiditatibus noxiis immodice indulgeat, vel æternæ salutis capessendæ occasionem perdat: ideoque interest plurimum, ut probetur singulorum spiritus, divinæque compleantur inspirationes: & cavendum contra, ne cuilibet spiritui adhibeamus fidem, ut non vento nequitiæ circumferamur.

At si petas, quomodo fieri potest, ut in tanta divinorum præceptorum copia, quorum aliqua gravia censentur, uti Sacramentalis Confessio, & polygamiæ, repudiique evolæ uxoris inhibitio, sit tamen leve jugum legis Christianæ: respondemus leve quidem esse pluribus ex caussis. Primum si legi veteri comparetur; cum abrogata modo sint tot sacrificia, & genera holocaustomatum, ablata legalis immunditia ciborum, carnalis circumcisio, & purificationum & cæremoniarum antiqua præscriptio: nec taurorum, hircorumque sit repetenda mactatio, aut ascendendum undique Jerosolymam ad sacrificia, festorumque celebritatem; sed ubique locorum absque dispendio & gravamine offeratur Domino Oblatio munda. Deinde cum universa Christianorum lex ad caritatem, & dilectionem referatur, Deus autem abunde subministret spiritum bonum petentibus; cumque, ut est in Augustiniana proloquiis, omnia facilia reddat amor, ubi amor est non sit labor, aut si labor sit, ipse labor voluptate dulcescat; consequens est ut diligentibus, Evangelica præcepta alæ potius volantis sint existimanda, quam premens sarcina ac pondus. Legas autem oportet Caritatis ac dilectionis Præconem maximum Augustinum, in serm. 22. de Verbis Apost., de Bono Viduitatis cap. 21. in Psalm. 59. & 128. De Nat. & Grat. cap. 69. aliisque in locis explanantem.

Quæ autem gravia nonnullis forte videntur, ut Sacramentalis Confessio, atque monogamia, certam personarum conditionem spectant, nec alios obligant divino jure, nisi qui propria voluntate peccarunt, aut statuerunt ducere uxorem. Et transgressoribus præceptorum Sacramentalis Confessio gravis videri non debet: quin corrigendis, & aliqua animadversione dignis non poterat remedium præscribi salubrius. Nam confitendi necessitas peccantium cohibet inverecundiam, & Sacerdotalis absolutio animis scelerum suorum conscientia prostratis summam affert cum spe veniæ jucunditatem. Forma etiam judicii, sive Sacerdotis persona spectetur, sive secreta peccatorum accusatio, sive satisfactio exhibenda, non poterat institui facilior. Quare durissima potius lex foret, si impiis occulta iniquitate ruentibus & misero naufragio pereuntibus tabula hæc non adesset: neque lex gratiæ & caritatis censenda esset, quæ sineret fidelium conscientiam diuturna anxietate, & absolutionis incertitudine contabescere. Verum de his alibi, propitio Numine.

Ne de uxoribus penitus taceamus, ipsa lex caritatis Christianorum consuetudinem magnopere commendat. Nam si nuptam dimittas, prolis parentem aufers, consanguineos afficis injuria, propriam intemperantiam atque acerbitatem prodis, & carnis tuæ revelas turpitudinem. Con-

tra

tra uxori adhærens spernis pellices, vitas adulteria, colis amicos, & legitimo toro susceptos filios paterno amore complecteris. Ex polygamia pariter vel inter uxores simultates, vel inter natos dissidia, ac proinde tot ipsius molestia oriatur, necesse est. Igitur etiam Christianorum connubiorum jura ad legem spectant amoris ac libertatis. Quod, ut Saræ & Agar, Rachelis & Liæ, filiorumque ipsarum facta præteream, arbitror etiam Gentiles naturali lumine percepisse. Etenim nullus Romanorum ante Antonium legitur habuisse duas simul uxores: imo Edicto Prætoris qui bina sponsalia eodem tempore constituta haberet, notabantur infamia. Atque hinc decreta Imperat. Valerian. & Gallien. l. *Eum qui*, 18. ad l. Jul. de Adult. Dioclet. & Maximin. l. 2. C. de incest. nupt. ac postremo Justin. Novella 79. Matronas quoque Romanas polygamiæ incommoda vehementissime aspernatas demonstrat festivum lepidumque figmentum Papyrii; de quo lib. 1. Saturn. cap. 6. Macrobius, & A. Gellius lib. x. cap. 23. N. A. Idem fuit optimum consilium Græcorum; nam cum antiquitus plures uxores ducerent, Cecrops Athenis unicam uni viro statuit esse jungendam. Objectum iccirco Socrati a Callisthene, a Satyro Peripatetico, atque a Demetrio Phalereo, quod duas simul haberet uxores Xantippen, & Myrto, observavit in libro de Luau Græcorum Musonius. Quomodo Clytæmnestra in Agamemnonem, & Cassandram manus violentas injecerit, quod hanc ille lecti sociam fecisset, & Jasoni ob superinductam uxorem alteram Medea struxerit interitum, narrant Antiquitates Homericæ. At non vacat modo per Græciam, Latiumque vagari.

Ut ad Evangelicam legem revertatur oratio; constat illam esse veteri perfectiorem & faciliorem, atque nulla successione temporum interituram. Et quidem ipsius diuturnitatem, nam reliquas dotes satis videor prosecutus, quidam probant ex verbis Mat. xxiv. 14. *Et prædicabitur hoc Evangelium regni in universo Orbe in testimonium omnibus gentibus: & tunc erit consummatio*. Non enim de solo excidio Jerosolymitano, sed etiam de fine sæculorum loquitur ibidem Evangelista. Sed hoc testimonio prætermisso, certum est permanente Sacerdotio nequaquam legem transferri: Sacerdotium autem Christi sempiternum esse, neque perfectius esse ab hominibus expectandum. Quod in Epistola Pauli ad Hebr. cap. vii. 12. 17. & 24. necnon aliis locis pluribus aperte traditur. Accedit manifesta ratio D. Thomæ q. 106. art. 4., quam ita brevi proponam. Lex vetus pro fine habuit adventum Christi, auctore Apostolo ad Rom. x. 4., *Finis enim Legis Christus*; ideoque post legem Moysi venit lex gratiæ. At ad legem gratiæ sola gloria regnumque sanctorum consequi potest, quoniam testamentum Christi nullum alium, quam sempiternæ hæreditatis, finem habet. Societatem itaque Christianorum sequitur supernorum civium hæreditas: & ideo lex antiqua Christum, lex Christi vitam æternam prænuntiat.

CAPUT XIII.

Pertractatur de lege humana, & primo inquiritur quid necesse sit, ut valorem habeat, atque vim obligandi.

JAM ad Leges humanas, quarum nomine intelligimus Constitutiones Ecclesiasticas & Civiles, nostra convertitur disputatio. Cujus initium faciendum est ab iis, quæ ut lex humana sit valida præter conditiones cap. 2. numeratas dicuntur requiri, ac primo a promulgatione. Hanc necessariam esse satis constat: nam habetur cap. *In istis*, dist. 4. *Leges instituuntur, cum promulgantur*; nec potest legislator obedientiam exigere a subditis, nisi iis mandata ipsius innotescant. Conveniunt autem DD. minime necessarium esse, ut leges cuique in particulari intimentur; sed satis esse, si in aliquo loco publico fuerint promulgatæ, unde ad singulorum notitiam valeant pervenire. Et quantum ad Civiles attinet, Imperator Justinianus in Authentica, *Ut factæ novæ Constitutiones*, decernit valere tantum, ex quo in commune factæ sunt manifestæ: in provinciis autem ex quo discrete per Metropolitas palam factæ sunt, idque post duos menses. Ex quibus colligitur leges Imperiales non stringere, nisi in singulis provinciis fuerint promulgatæ, nec valere nisi duorum mensium dato tempore. Atque idem quantum saltem ad promulgationem pertinet tenendum esse de legibus Ecclesiasticis: itaut non obligent nisi in provinciis, in quibus fuerint specialiter promulgatæ, sentiunt complures, inter quos Natalis Alex. lib. 4. de Decalogo Regula 25. Caballutius lib. 1. Theoriæ Juris Canon. cap. 4. Juenin Dissert. vi. cap. 3. & Girken. de legibus Q. 4. dub. 4. Iis tamen opponitur longe major numerus Theologorum, atque ex nostris Leonardus Vanroy de lege positiva cap. 4. q. 3. Basilius Poncius de Matrim. lib. v. cap. 7. Antonius Guerrerus Tract. vi. §. 11. aliique communiter, asserentes, ubi in ipsa lege non exprimitur oppositum, sufficere si leges civiles in Civitate primaria, vel Curia Principis publicentur, Ecclesiasticæ autem Romæ, ubi viget Apostolicæ Sedis Primatus.

PROPOSITIO I. A Legislatoris potestate atque arbitrio pendet an in provinciis, an in sola Metropoli lex debeat promulgari, quemadmodum an statim post promulgationem, an vero post certum tempus subditos stringat; ideoque si legislatore mandante lex in Metropoli absque ulla exceptione publicetur, statim obligat omnes subditos, ad quorum potest pervenire notitiam.

De loco primum dicam, deinde de tempore. Tertullianus lib. de Pudicitia cap. 1. scribit Zephyrini Papæ decretum de admittendis ad sacra altaris mysteria pœnitentia functis affixum fuisse Ecclesiæ valvis, promulgatumque in provinciarum Ecclesiis. Cyprianus Epist. 74. ad Pompejum affirmat a Stephano Papa literas de non iterando baptismate collato ab hæreticis ad quaslibet Orientis, & Africæ provincias fuisse directas. Testatur Marius Victorinus libro 2. Nicænos Canones per totum orbem transmissos: idemque Epistola 61. scribit de Decretis Concilii Chalcedonensis Leo Magnus. Id factum & de Canonibus Sardicensibus narrat lib. 1. H. E. cap. 9. Theodoretus. Siricius Papa Epistola ad Himerium Tarraconensem Episcopum jussit, decretalem suam de Continentia Diaconorum in Hispaniæ, Galliarumque provinciis publicari. Lateranensis iv. Synodus sancivit Canonem xxii. pœnam infligentem medicis, qui antequam corpori adhibeant medicamenta, ad consulendum animarum suarum saluti non inducunt ægrotos, esse a Diœcesano Episcopo promulgandum. Ipsum denique Tridentinum Concilium Sess. 24. de Reformatione Matrimonii decrevit legem matrimonia clandestina abrogantem, nisi prius in Parochiis promulgetur, neminem obstringere. His itaque, aliisque exemplis compluribus docemur, necessariam esse promulgationem legis humanæ in singulis Provinciis, quando id exprimit legislator, prout ipsis videtur magis expedire.

Frustra tamen hinc nituntur quidam inferre novas Constitutiones, sive Ecclesiasticæ sint, sive Civiles, nullatenus stringere nisi in Provinciis singulis promulgentur. Possunt enim afferri exempla in contrarium longe plura etiam rationibus confirmata. Innumeræ quippe habentur Pontificum Romanorum Constitutiones, quibus summus Ecclesiæ Pastor declarat ab omnibus inviolabiliter esse observandas, ac si essent singulis exhibitæ vel ostensæ, posteaquam affixæ fuerint tantummodo in Acie Campi Floræ, sive ad Valvas Principis Apostolorum. Exemplo sint Constitutiones Sixti V. de male promotis ad Ordines, Alexandri VII. emanatæ anno 1660. & Innoc. XI. anno 1680. citato loco productæ a P. Vanroy. Deinde plures sunt Ecclesiasticæ leges, quæ servantur etiam ubi publicatæ nequaquam fuerunt, præsertim ex Decretalibus Pontificum, Clementinis, & Extravagantibus. Idem affirmandum est de Bulla Cœnæ Domini. Rescripta etiam Pontificum servanda esse fatentur omnes Jurisperiti, etiamsi in Corpore Juris Canonici non comprehendantur. Præterea in Romana Curia omnes Causæ dirimuntur ex Decretis ibidem affixis, nulla habita ratione, an publicata fuerint per omnes Christiani Orbis provincias. Et quidem jure optimo. Enimvero lex est voluntas Legislatoris, cui semper obtemperandum est. Si ergo Legislatori placeat, ut lata lex in Curia duntaxat promulgetur, dummodo ad subditorum notitiam pervenire valeat, quare necessaria erit tam specialis facta ubique locorum promulgatio? Deinde supremi legislatoris imperium nequit vel privatis institutis, vel subditorum voluntate, vel qualibet ab ipsomet non probata ratione labefactari & infringi. Ab illius ergo nutu, quemadmodum institutio, ita legum promulgatio dependet.

Neque his præcedentia exempla repugnant; siquidem ideo decreta Zephyrini, Stephani, Siricii, & Canones Nicæni, & Sardicenses, & si qui sunt alii, quos fateor esse permultos, extra Urbem Romam discrete per Ecclesias promulgata fuere; quoniam id summis Pastoribus ob temporum circumstantias visum fuit opportunius. Memoratæ quippe Pontificum & Conciliorum Constitutiones aut grassante schismate, aut serpentibus hæresibus, aut fidelibus persecutione dispersis, ut plurimum latæ fuut. Cautum propterea fuit, ut ubique per Ecclesias promulgarentur, ne occultarent illas refractarii, ne pervicaces ignorantiam prætexerent, atque ut fideles prostrati paterna supremi Pastoris voce recrearentur. Quare non ut vim haberent obligandi, sed *ut omnibus excusationibus aditus obseraretur*, discreta promulgatio mandata est, ut legitur in ipsa Epistola Siricii ad Himerium. Cap. quoque, *Cum infirmitas*, ex Synodo Lateranensi depromptum ad pœnam infligendam, non ad stringendum in foro conscientiæ, promulgationem per loca præscribit.

Multo minus thesi nostræ adversatur Authentica, *Ut factæ novæ constitutiones*, qua Justinianus sancivit, nonnisi post duos menses, ex quo discrete per Metropolitas palam factæ fuerint, novas leges valere. Quam Authenticam urgent Adversarii vehementer, inter Civiles, & Canonicas leges instituendo comparationem; maxime quod Cap. *Intelleximus*, definitum est, Canones imitari leges, nisi illis opponantur. Sed huic objectioni respondeo nec Authenticam illam de omnibus legibus esse accipiendam, nec promulgationem, ac duorum mensium tempus præscribere, ut subditos obligent, sed ne aliquam in Foro excusationem possint obtendere, si in Testamentis ausi fuerint deficientium infringere voluntates. Nam ibidem absolute hæc etiam pronunciat Imperator: *Sancimus ex illa nostras Constitutiones*,

quæ pro testamentis sunt, valere, ea quæ in commune facta sunt manifesta. Et Baldus quidem *l. Leges sacratissimæ*, Authenticam illam factam declarat, *ad scientiam præsumendam, & ignorantiam non excusandam*: & docet etiam in aliis legibus, præsertim in municipalibus, spatium duorum mensium non esse expectandum. Igitur si attendenda non est temporis definitio, ut mox dicam, neque erit necessaria sancita ab Imperatore promulgatio. Addo prædictam Authenticam spectare ad Jus Cæsareum, non ad Jus Civile commune. Addo insuper ita statutum, quia ita visum est Imperatori; ideoque posse Papam, qui est supra omne Jus positivum, pro suo libito diversa sancire. Addo item, plures provincias Romani Imperii esse veluti distincta Corpora, sua quaslibet forma discretas, Ecclesiam autem universam unum Corpus esse, & unam postulare formam regiminis. Quod si plures provinciæ unum perfectissimum Corpus constituant, nego quod non sufficiat legem etiam sæcularis Principis in Curia promulgari.

Sane, ut a promulgatione ad præscriptum tempus transeamus; quamquam in Authentica duorum mensium datum sit tempus, istud pro legislatoris arbitratu ampliari, aut restringi facile demonstratur. Dixi nuper, legis municipalis tempus arbitrio judicis definiri. Ut proferam de Ecclesiasticis legibus exemplum aliquod: in vi. Decretal. cap. *Statuimus*, impugnantibus electionem unius mensis tempus præscribitur, quo ad Sedem Apostolicam iter arripiant. Cap. *Cum singula*, de Præb. spatium pariter mensis unius limitatum est. Decretum irritans matrimonium Clandestinum stringere post triginta dies ab illius promulgatione, liquet ex Sess. 24. Tridentini. In cap. autem, *Decernimus*, dist. 18. Episcopis post celebratam Synodum præscribitur intervallum sex mensium, ut universæ diœcesis suæ plebi referent, quæ eodem anno in Concilio acta vel definita noscuntur. At Constitutio Sixti V. De male promovendis, & promotis, existentibus Romæ dies quindecim a promulgatione præscripsit, citra alpes menses quatuor, novem vero ultra alpes. Itaque tam promulgatio, quam temporis definitio est penes voluntatem ac prudentiam legislatoris, cujus præcepta, ubi ad notitiam pervenerunt, subditos quoslibet obstringunt, si pro singulis lata fuerint, tametsi ubique non fuerint specialiter palam facta. Quod si dixeris esse, ubi Pontificiæ Constitutiones vim non habent, nisi Regis placito receptæ fuerint, & promulgatæ: respondeo id evenire aut conventione Pontificis cum Regibus, & Monarchis, aut Apostolicæ Sedis indulgentia & consensu; cum spiritualis potestas a temporali, & Ecclesiastica Monarchia a Sæculari Republica accipere auctoritatem non debeat.

PROPOSITIO II. Neque lex civilis, neque Ecclesiastica a Populi acceptione dependet.

Hanc positionem accipiendam constat de lege lata a supremo Domino. nam si dominium sit Aristocraticum, ut apud Italos amplissima Venetorum, sive Genuensium, aut Lucensium Respublica, haud dubium quin ad valorem legis probatio requiratur Optimatum, cum penes ipsos sit jura statuendi potestas. Ita populi assensum necessarium minime dubitamus in Democratia, sive populari regimine, quoniam in eo apud populum est principatus. Dicimus ergo ad validitatem legis necessariam non esse acceptationem inferiorum. Quod probatur 1. ex ipsa legis natura; nihil enim aliud, cum legem dico, intelligi volo, quam imperium, præceptum, & vim quamdam, & rationem imperantem honesta, & prohibentem contraria. At præceptum vim obligandi non habet a subditis, sed a voluntate imperantis, ut recte Augustinus scribit in III. de lib. arb. cap. 24. *Præceptum non est ab illo, cui præcipitur, sed ab illo, qui præcipit*. Igitur subditorum acceptatio legibus a superiore statutis non tribuit vim stringendi, sive validitatem. Deinde Potestas legislativa, quæ proculdubio est in superiore duntaxat, non est solam legem proponere, sed illam observandam præcipere, alioqui etiam Consiliarii, ac Sapientes viri Principibus quid sit constituendum proponentes appellarentur Legislatores. Atqui si a populi acceptatione lex pendeat, Legislator proponet tantum, non obstringet propositione præcepti subjectum sibi populum. Non ergo habebit veram propriamque potestatem legislativam. Rursus, ut Augustinus scribit Ep. 43. *potest Rex convenienti vigore leges sancire*. quod falsum foret, si lex suam mutuaretur validitatem ab acceptatione populorum: tunc enim posset populus legem non acceptare, spretisque Regis statutis vitam agere pro suo libito. Præterea, quod ex præcedenti consequitur, si in arbitrio populi sit rectissimas leges acceptare, aut eis contradicere; quonam jure pervicaces, rebelles, & qui jugum dominorum suorum tentant excutere, poterunt coerceri? Audebunt quippe Principum jussa repudiare, dicentes nolle se acceptatione tribuere illis firmitatem. Verum his obviam ivit Alexander VII. damnans tamquam Apostolicæ doctrinæ contrariam, & seditiosam propositionem n. 28. *Populus non peccat, etiamsi absque ulla causa non recipiat legem a principe promulgatam*.

Rursus vel quæstio instituitur in communi de lege tam Ecclesiastica quam Civili; vel de Civili, aut de Ecclesiastica sejunctim. Si de utraque simul lege tenent producta hactenus argumenta, quibus accedit quod sequitur ex Juris institutione depromptum. Ut subditi teneantur legum præscriptionibus, fatetur quod in Legumlatore sit potestas & voluntas subditos obstringendi, ut habetur cap. *Cum super*, De offic. delegat. Habet autem legislator hanc potestatem & voluntatem ferendi leges independenter a populorum consensu. Ac de voluntate constat; nam statim ac feruntur leges, verbis præceptivis promulgantur: atque hæc verba sunt prædictæ voluntatis argumentum invictum; ut extat in cap. *Quisquis præceptis*, XIV. q. 1. & colligitur ex ratione superius allata, cum lex, nisi includeret præcipientis voluntatem, esset duntaxat consiliatrix, non præceptiva. De potestate etiam liquet, tum ex L. 1. ff. de Const. Princip. §. *Sed quod principi*: tum ex ratione, quoniam ludibrio essent leges, non venerationi, nisi emanarent a viro prædito potestate. Si ergo Legislator potestatem, voluntatemque præcipiendi habet independenter a populi acceptatione, atque id sufficit ad inducendam vim obligandi; est proculdubio vis hujusmodi legibus, antequam a subditis præstetur assensus. Accedit quod potest legislator præscribere subditis observantiam indictis pœnis, ut extat cap. *Non frustra*. XXIII. q. 5. Pœna autem imponitur, ne refractarii possint gloriari de contumacia, juxta cap. *In Ecclesiis*, de Major. obed. Igitur posset civitas universa perduellis & pertinax cogi ad legum observationem, ideoque non habent ipsæ leges a civium consensu vim obligandi. Videatur Prosper Fagnanus in 2. p. Decretal. pag. 526.

Si vero de lege aut civili, aut Ecclesiastica in particulari disceptetur, idem est asserendum; nam quod proprium est legum in genere, id legibus singulis inesse debet. Ac de legibus politicis consentientes habemus etiam Gallos Theologos plurimos, qui tradunt temporalium Principum leges non habere subditos obstringendi vim, ac potestatem ab horum acceptatione: & quamquam id neget Marca lib. 2. Concord. Sacerdot. & Imperii cap. 16. contendit tamen inter Ecclesiasticas & politicas leges magnum versari discrimen, adeo ut, quantum ad temporales Præfectos attinet, haud multum sollicitudinis gerat, ac stylum præsertim exerceat adversus potestatem legum Ecclesiasticarum. Revera leges latæ a Principe sæculari, ut liquet ex Authentica, *Ut factæ novæ Constitutiones*, habent vim statim post intimationem: post hanc igitur nequeunt a populis repudiari. Deinde neminem inferiorem posse reddere invalidam legem Principis aperte colligitur ex L. *Formam*. C. de Off. Præfect. Præt. cap. *Cum inferior*.

At si loquamur de legibus Ecclesiasticis, assertum nostrum peculiaribus quoque rationibus corroboratur. Romani quippe Pontificis auctoritas a Christo immediate descendit, ut colligitur ex Matthæi XVI. 19. *Quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum & in cælis*: & ex Joannis XXI. 16. 17. *Pasce agnos meos: pasce oves meas*. Auctoritas quoque Episcoporum vel a Christo immediate, vel mediate per ipsum Romanum Pontificem derivatur, absque ulla a populis dependentia. Non ergo ad validitatem Ecclesiasticarum Constitutionum acceptatio populorum exigitur. Sane Romanos Pontifices immediate a Christo auctoritatem, potestatemque recipere definitum est cap. *Sacrosancta* d. 22. neque id salva fide, loquit loco citato Fagnanus, negari potest. Addo, quod verbum *ligandi* significat etiam vim coactivam, quam Ecclesiæ Antistites exercent indicta excommunicatione, aliisque censuris, ut ostendam cap. XVI. prop. 3. Quare si Pontifici potestas *ligandi* a Domino collata est, etiam illos, qui ejus Constitutiones nolunt acceptare, potest vi, atque auctoritate compellere. Huc pertinent quæ leguntur Lucæ x. 16. *Qui vos audit, me audit; & qui vos spernit, me spernit*: ex quibus verbis colligitur idem crimen esse non obtemperare Ecclesiæ Pastoribus, eorumque leges non acceptare, ac parvipendere Dei mandata: quod animadvertit D. Bernardus cap. 9. de Præcepto & dispens. gravissima hac sententia prolata: *Sive Deus, sive homo Vicarius Dei mandatum quodcumque tradiderit, pari profecto obsequendum est cura; ubi tamen Deo contraria non præcipit homo*. Sive ergo de politicis, sive de Ecclesiasticis legibus instituatur disputatio, nullatenus ligant ex quo inferioribus sint acceptæ, sed inferiores ipsos, etiam invitos & reluctantes, post promulgationem obstringunt.

Contendit Marca magnam esse Civilium legum ab Ecclesiasticis discrepantiam. Potestas enim Ecclesiæ data est in ædificationem, non in destructionem, ideoque nihil fidelibus obtrudendum est, quod aliquo pacto possit illos offendere. Deinde hanc discrepantiam satis aperte innuit Christus Dominus Lucæ XXII. 25. contentionem discipulorum his verbis compescens: *Reges gentium dominantur eorum, & qui potestatem habent super eos, benefici vocantur: Vos autem non sic*. Præterea imperio regum non solum singulorum civium rationes commissæ sunt, sed etiam salus universæ Reipublicæ: unde fit, ut in cives, licet invitos, ad fovendum totius Reipublicæ corpus, jus illis competat. Aliter autem se habet in Imperio Sacerdotali, quod præcipue singulorum saluti invigilare debet, & divini Pastoris exemplo nonaginta oves deserere, ut centesimam reportet ad caulas. Hæc Marca.

Verum jure meritoque Antonius Charlas ex his conjicit sententiam oppositam destitutam esse præsidio veritatis, cum vir clarissimus ac doctissimus, qualis ab omnibus habetur Marca, muniat opinionem suam tam labili fulcimento.

Et pri-

Et prima ratio discriminis quantum sit imbecillis & fracta, nullo negotio deprehenditur: nam & politicus Magistratus ad ædificationem, non ad destructionem instituitur; & lex qualibet honesta præcipiens offendere debet improbos, deditosque flagitiis & illicitis oblectamentis, & accepta est probis honestisque quærentibus certam morum suorum regulam, & æquitatis præcepta. Vide hujus voluminis pag. 176. Infirma quoque, & languida est ratio subsequens: nam ex verso proximo 29. ejusdem capitis XXII. eruitur prædictorum verborum sensum esse, quod sublimior in Regno cælorum dignitas, de qua inter Apostolos orta erat contentio, non auctoritati rependitur, sed humilitati, quemadmodum per humilitatem & crucem Pater exaltavit Filium, & dedit illi nomen super omne aliud venerandum atque augustissimum: ideoque Reges gentium exaltat potestas, & magnificentia, Christi autem Apostolos sui abjectio, & humilitas. Confirmant hanc interpretationem Chrysostomus, Cyrillus, Basilius, & Ambrosius laudati a Divo Thoma in Catena aurea pag. 202. 2. Ad hæc non minuitur hoc loco potestas Ecclesiastica, sed docetur exercendam non esse adinstar civilis & regiæ, scilicet cum armis & terrore, atque ostentione potestatis, & adhibito satellitio: ut inquit in hunc locum Guillelmus Estius. Iners pariter est, & futilis postrema ratio; quandoquidem etiam Pastor Ecclesiæ magis commune bonum, quam privatum curare debet, nec pro una ove gregem deserere, si hunc lupi rapaces invadant. Neque oppositum probat parabola de centum ovibus; nam in una ovicula, quæ perierat, intelligitur humanum genus, in ovibus nonaginta novem relictis in montibus Angeli cælorum: aut in nonaginta novem ovibus justorum numerus, & in una ovicula peccatorum, secundum quod legitur Lucæ v. 32. *Non veni vocare justos, sed peccatores*. Ita Hieronymus lib. III. Comment. in Matthæum Tom. IV. pag. 83. aliique communiter.

Adversus prædicta objiciuntur facillimæ solutionis nonnulla. Opponit Marca auctoritatem Scriptorum illorum, qui tradiderunt ideo leges valere, quia populis sunt acceptæ. In horum numero præter Gratianum, de quo infra, recensentur Covarruvias lib. II. Var. Resolut. cap. 16. Navarrus in Manual. cap. 23. n. 57. Summa Armilla, & Angelica, Sylvester, Gerson lib. de Vita spirituali lect. 4. Joannes Major in IV. dist. XV. q. 4. & Joannes Driedo lib. 1. de libert. Christ. cap. 9. At cedant nobis necessum est adversarii, si auctoritate Scriptorum decertare velint. Primo quia longe plures sententiam nostram propugnant, non tantum Theologi, quos laudat Suaresius lib. IV. de legibus cap. 56. verum etiam Jurisconsulti citati a Fagnano 2. p. decret. cap. *Treguas*, & ipsa decisio Romanæ Rotæ, emanata die 11. Januarii anno 1610. coram Jacobo Cardinali Cavalerio, impressa dec. 85. cui titulus, *Romana concordiæ*. Secundo, quia oppositæ sententiæ inurunt viri docti notam censoriam; & si loquamur de legibus summi Pontificis, illam Fagnanus ipse, aliique appellant contrariam fidei, & Charlas Theologus Gallus lib. 2. de libert. Eccl. Gallicanæ cap. 4. & 5. demonstrat redolere hæreticam pravitatem, productis Epistolis Ivonis Carnotensis, & S. Anselmi Cantuariensis, verbisque D. Bernardi supracitatis. Tertio quia Sacra Parisiensis Facultas idem judicium protulit, dum anno 1521. damnavit, *tamquam in fide & moribus erroneam*, propositionem illam Lutheranam, *Neque Papa, neque ullus hominum habet jus unius syllabæ super Christianum hominem, nisi id fiat ejusdem consensu; & quidquid aliter fit, tyrannico spiritu fit*. Quarto quia Mauclerus Doctor Parisiensis ibidem ab Antonio Charlas laudatus de Ecclesiast. Monarch. P. 2. lib. 3. expresse affirmat summum Pontificem legibus suis *obligationem inferre in conscientia*; leges ab ipso latas servandas esse dummodo sint *sufficienti promulgatione Orbi Christiano communicatæ*: idem credidisse Alphonsum a Castro, Turrecrematam, *aliosque de meliori nota Doctores*: id adeo judicio suo verum esse, *ut secundum fidem negari non possit*, neque propterea legem Pontificis minori potestate esse præditam, aut minori honore esse dignam, *si justa, & SUFFICIENTER PROMULGATA NON RECIPIATUR A POPULO*. Quinto, quia antiqui Scholastici in contrarium adducti loquuntur in suppositione, *quod Princeps leges ferat ea conditione, ut non aliter obligent, quam si fuerint a Republica receptæ*, quemadmodum loquuntur ibidem Covarruvias, & Navarrus; non de legibus absoluta auctoritate, & absque hujusmodi conditione latis: vel sermonem instituunt de legum desuetudine, quæ inducitur *Papa sciente, & tolerante*, ut legitur in Summa Armilla, & Angelica: vel accipiendi sunt de lege inutili, injusta, nec ad bonum commune directa, de qua Charlas contendit loqui Gersonem: vel saltem excipiunt leges summi Pontificis, *cui omnes Ecclesiæ non possunt auferre auctoritatem*, ut inquit v. *Lex*, num. 6. Sylvester. De Joanne Major non unum est Theologorum judicium, asserentibus aliis illum errasse quod crederet Ecclesiam esse supra Papam, nec posse per illum obligari; aliis illum explicantibus de lege, quæ legi Dei sit contraria, & quæ neque nomen legis promereatur. Certum est & hunc Theologum eadem dist. XV. q. 7. asserere Papam non ab Ecclesia, sed immediate a Christo habere auctoritatem, eamque plenissimam; unde assertionis nostræ veritas roboratur. Atque ex his liquet frustra nobis objici testimonia Veterum, qui alio sensu exponendi sunt, & ampliorem numerum, partemque muniliorem superare non valent.

Deinde objiciuntur proxima argumenta. Primum est, quod d. 4. cap. *In istis*, habetur: *Leges instituuntur cum promulgantur: firmantur, cum moribus utentium approbantur*. Nullum ergo firmamentum habebunt, nisi utentium accesserit comprobatio. Alterum est, quod extat D. lege XXXII. *Leges nulla alia ex caussa nos tenent, quam quod judicio populi receptæ sunt*. Proximum argumentum est, quod Principes suam habeant a populo auctoritatem, ideoque Principum leges erunt invalidæ populo renitente. Insuper per contrariam consuetudinem a populo civiles constitutiones abrogantur, & consequenter a populo etiam confirmantur & roborantur. Postremo Ecclesiasticæ leges, nisi pendeant a populi acceptione, erunt caussa subversionis & contumaciæ; neque enim Romanus Pontifex scire potest quid singularum provinciarum fidelibus magis expediat: ideoque necessum est, ut sanior illarum pars canonicas constitutiones expendat, num temporibus locisque conveniant: quam ob rem nova Ecclesiæ statuta alicubi minime stringunt, quia non fuerunt particularium Ecclesiarum acceptatione, atque consensu firmata.

Resp. posse verba Can. *In istis*, contra Adversarios retorqueri; nam si leges instituuntur, cum promulgantur, posita sola promulgatione constitutæ sunt. Sed dist. cum Haberto verba Gratiani: leges firmantur, cum moribus utentium approbantur, idest observatione atque usu non abeunt in desuetudinem, & contemptum, conc., idest, acquirunt a populo auctoritatem & vim obligandi; nego. Et quidem ipsa verba, quæ opponuntur, satis declarant de *moribus utentium*, non de acceptatione populorum institui sermonem. Verum tamen est, quod inducta moribus populorum contraria consuetudine, connivente præsertim Legislatore, nec institutæ legis observationem urgente, lex ipsa enervatur, atque progressu temporis fieri potest, ne amplius stringat. Quare ibidem de antiquiore lege Thelesphori, qui decreverat, ut Clerici a quinquagesima abstinerent a carnibus, quoniam contraria consuetudine, dissimulantibus Ecclesiæ Rectoribus, jam fuerat obliterata, inquit Gratianus: *Quia moribus utentium approbatam non est, aliter agentes transgressionis reos non arguit*. Sed aliud est abrogata per desuetudinem lege, illius transgressores non esse arguendos, aliud validitatem legis pendere a populorum acceptatione.

Quod sequitur non est alicujus momenti: enimvero in Digestis fit sermo de Constitutionibus, & Legibus latis in Republica Romanorum, abolita jam Monarchia, cum esset juris auctoritas apud Populum: quod liquet ex lib. 1. Tit. 2. §. 4. *Lex est, quod Populus Romanus, Senatorio Magistratu interrogante, veluti Consule, constituebat*. Et retorquetur argumentum illud in Adversarios; quandoquidem constitutiones Romani populi a comprobatione subjectarum provinciarum minime dependebant. Imo Gaspar Juenin Tom. V. Inst. Theolog. pag. 263. aliique Libertatis Gallicanæ assertores docent vim legis civilis non pendere ab acceptatione populi, quod de lege Canonica negat ipse Juenin pag. 282. Unde hoc monstrum? Ex eo, inquit, quod vis legis civilis pendeat ex ipsa populi subjectione in iis, quæ ad pacem terrenam spectant, & ab obedientia, quam jure divino populi suo Principi debent. Bene quidem, ac sapienter. Atqui etiam Ecclesiarum Pastoribus obedientia debetur, quibus inquit Dominus Lucæ x. 16. *Qui vos audit, me audit; & qui vos spernit, me spernit*; atque Rectoribus animarum, magis quam terrenæ Civitatis Præsidibus obtemperare æquum est. Cur ergo etiam Canonicæ sanctiones absque acceptatione populorum non stringunt?

Tertium pariter possumus retorquere: quandoquidem spiritualem potestatem non recipiunt Ecclesiarum Præsules a populorum suffragio, sed divina electione, & unctione Spiritus sancti. Si ergo civilis constitutio vim non habet, consensione Gallici Theologi, a populis, a quibus regia quandoque potestas collata est, aut confertur: quanto minus pendere debet a populo lex constituta ab Ecclesiastico Principe sorte Domini, divinaque, & Apostolica sibi auctoritate præposito? Directe autem respondeo primo omnem potestatem esse a Domino juxta illud Rom. XIII. 1. *Non est enim potestas, nisi a Deo*. At Deus inquit ibidem Apostolus, sancivit, *ut omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit. Itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit*. Quid est autem nolle statuta Principum acceptare, nisi eorum resistere potestati? Deinde respondendum est, quod etiamsi electio Principis vel a multitudine, vel ab Optimatibus pendeat: eo tamen constituto & electo, justis ipsius mandatis nefas est repugnare. Ad quartum vero dictum est supra posse per contrariam consuetudinem antiquas constitutiones excidere, si subrepat ipsa consuetudo Legislatoris connivenția & permissu: secus autem, si erumpenti desuetudini sese opponat, & pro legum, quarum & institutor est, & custos ac vindex, sit observatione sollicitus.

Ad postremam objectionem hoc habeto responsum. Inepta est ratio, quod lex pendere debeat a populorum acceptatione, ne sit caussa subversionis & contumaciæ; quandoqui-

doquidem contumaciter mandatis resistunt improbi, non humiles filii, non obsequentes famuli, non cives ingenui, non subjecta sponte provincia. Parvipendere autem jussa Majorum non a sanctissima legum æquitate, sed a superbiæ vitio incitati audent nonnulli: ob quorum arrogantiam non debet providus Legislator mandatis suis ceteros non regere, sed ipsorum inobedientium refrenare licentiam. Alioqui cur lex naturalis, cur divina obligant invitos, cum talis obligatio possit pariter esse occasio subversionis, & contumaciæ? At nescit, inquiunt, Romanus Pontifex quid dispersis per Orbem provinciis magis expediat. Id primum negamus: Pastor enim universalis quid ovibus suis regendis opus sit, divino imbutus magisterio minime ignorat. Adhibet deinde in rebus arduis media quotquot existimat necessaria, magnorum virorum consilia, præscriptiones canonum, Ecclesiasticam disciplinam, Congregationum consultationes. Ab his tamen nullam obligandi vim obtinent leges ab ipso latæ, sed habent ab Apostolica tantum sede plenissimam auctoritatem. Nam & Rex utitur in rebus ambiguis ministrorum consilio; sed vis stringendi a sola Regis potestate, non a subditis pendet. Denique, inquit Gallus Theologus, si Princeps etiam post humillimam majoris & sanioris partis monitionem urgeat executionem legis suæ, populus ei morem gerere tenetur, quia eo in casu judicare debet exigere Reipublicæ bonum, ut nulla antiquæ suæ consuetudinis ratio habeatur. Ergo ne lex civilis etiamsi cum avita consuetudine pugnet, etiamsi sententia sanioris partis populi videatur majori Provinciarum bono afferre impedimentum, si a Rege urgeatur, stringit, obligat, & judicari debet Reipublicæ utilior: lex vero lata a Supremo Ecclesiæ Pastore, cui data est ligandi atque solvendi plenaria potestas, atque Patrum traditionis depositum, & universi Christiani populi regimen commissum est, si nolit eam subditorum pars acceptare, erit invalida, neque publico bono promovendo censenda erit idonea? Undenam tam dispar de Civilis, & de Ecclesiasticæ legis auctoritate judicium? Libertates Ecclesiæ Gallicanæ solent deprædicare, sed istas aut Apostolicæ Sedis concessione, aut conniventia tantum constitere, ex hac ipsa dissertatione colligitur.

CAPUT XIV.

Quanta obligandi vis humanis legibus insit?

PROXIME sequitur, ut inquiramus quomodo humanæ leges subditos ad observationem obstringant: quæ sane quæstio nonnullas veluti subalternas comprehendit. Sunt vero, quæ subjiciuntur, num obligent etiam in conscientia, num cum propriæ vitæ periculo, num sub gravi pœna & mortalis culpæ reatu, dum rem tenuem parvique momenti imponunt, aut prohibent. Atque in his subjecta theoremata versabuntur.

PROPOSITIO I. Humanæ leges, etiam Civiles, obligant in interiori conscientiæ foro.

Est hæc thesis contra Waldenses, ceterosque Refractarios opinantes humanam quamlibet legem absque læsione conscientiæ violari, si absit scandalum; nec non adversus Gersonem: qui tamen in hoc a Sectariis discrepat, quod fatetur Ecclesiæ Antistites posse determinare modum ac tempus, quo jus divinum subditos stringat, ita ut humanarum legum fractores peccati sese reos constituant non ob violatam hominum præscriptionem, sed ob divinum præceptum duntaxat. Quod si ita accipiatur, ut leges humanæ participent vim obligandi a divina & æterna, a qua leges ipsæ derivantur, optimam habebit intelligentiam. Leges itaque humanas etiam coram Deo, atque in foro interiori inferiores obstringere, sacrarum literarum auctoritate, Testimoniis Patrum, aliisque Theologicis argumentis demonstro.

Atque ex Scripturis hæc satis sunt manifesta. Paulus ad Rom. XIII. scribit: *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit: non est enim potestas nisi a Deo:* & v. 5. *Necessitate subditi estote, non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam.* Quo sane in loco etiam de sæculari potestate sermo instituitur, imo de vectigalibus, ac tributis Romano Cæsari pendendis loquitur Paulus, atque juxta Dominicam sententiam Matt. XXII. 21. *Reddite &c.* Ad Hebræos quoque scribit idem Apostolus cap. XIII. 17. *Obedite præpositis vestris, & subjacete eis.* Petrus pariter priori Epistola cap. II. 13. & 14. inquit: *Subjecti igitur estote omni humanæ creaturæ propter Deum, sive regi quasi præcellenti, sive ducibus, tamquam ab eo missis ad vindictam malefactorum, laudem vero bonorum:* & v. 18. *Servi subditi estote in omni timore dominis, non tantum bonis, & modestis, sed etiam dyscolis.*

Ex Patribus hæc perpauca proferam. S. P. Augustinus in Epist. ad Bonifacium docet, quod sicuti quicunque legibus Imperatorum, quæ contra veritatem Dei feruntur, obtemperare non vult, acquirit grande præmium; quemadmodum contigit tribus pueris stantibus contra sacrilegam legem Nabuchodonosor; ita, *Quicunque legibus Imperatorum, quæ pro Dei veritate feruntur, obtemperare non vult, acquirit grande supplicium.* Atque in eadem Epistola optimam quoque rationem suppeditat non dissimilem ab ea, quam citatis locis insinuat Apostolus: videlicet, quoniam justas leges ferendo serviunt sæculares principes æterno Regi ad bonum promovendum, ad pœnam impiis irrogandam, ad probis honestisque benefaciendum. Quod commonstrat S. Pater exemplo Ezechiæ, Josiæ, Regis Ninivitarum, aliorumque. Ubi ergo leges principum justæ sint, (nam si injustæ, leges nequaquam sunt appellandæ) illis obtemperare tenemur, quoniam habent singuli, ut consulant Reipublicæ, a Deo potestatem regni, atque imperii; nec solum Catholici, verum etiam idololatræ & impii, quales fuere Nero, Domitianus, Julianus: de quibus legendum primum ac vicesimum caput libri v. de Civ. Dei. Vide & Tractatum VI. in Joannem prope finem. Præclara est sententia Bernardi lib. de præcepto & dispens. cap. 9. *Sive Deus, sive homo vicarius Dei mandatum quodcunque tradiderit, pari obsequendum est cura, pari reverentia deferendum; ubi tamen Deo contraria non præcipit homo.* Necesse non est plura afferre, cum Patribus etiam profani Scriptores consentiant, inter quos extat versus Sophoclis: *Ἄρχοντές εἰσιν· ὥσθ᾽ ὑπεικτέον· τί μήν;* *Principes sunt, obsequendum; quippini?*

Veniamus ad rationes Theologorum. Principio adversus rectam rationem nefas est operari. At quisquis humanas leges infringit, agit contra rectam sanamque rationem. Recta quippe ratio suadet, ne facere omittamus quæ ad Reipublicæ commodum, ad religionis incrementum, atque ad æternam beatitudinem plurimum conferunt: cujus generis esse justas Imperatorum, Regumque Constitutiones, sapienter animadvertit Augustinus in v. de C. Dei cap. XIV. Ægidius Romanus de Regimine Principum, Ammianus libro XXXIX., atque ipsi Imperatores Theodosius & Honorius in Epistola ad Marcellinum. Principum itaque statutis humiliter obtemperandum est. Ratio consimilis est, quoniam non potuerunt omnia, quæ pertinent ad vitam recte instituendam, ex sola naturali æternaque lege nobis inscripta dignosci; cum sit hæc communis quædam ratio, & mensura in universum debitæ rectitudinis, singulis speciali aliquo ordine coaptanda. Atque id præstant humanæ leges, quibus ab æterna promanantibus in certis rerum circumstantiis humana vita dirigitur. Ad normam itaque legum illarum se gerere debet, quisquis ipsam æternam legem censet per omnia custodiendam. Deinde hoc utimur epicheremate. Rectori subalternæ communitatis, qualis est domus, familia, cœnobium, tenemur sub peccato obedientiam præstare, propterea quod vicem gerit supremi Domini, ut docet Apostolus ad Ephesios capite quinto, ac sexto. Hoc autem valere etiam de amplioribus communitatibus, cujusmodi est civitas, provincia, regnum, nemo non videt. Imo potiori quodam titulo Dei vicem tenent amplioris multitudinis Præsides ac Magistri, ut per se res ipsa declarat. His ergo parere & obedire sub peccati reatu tenemur.

Hæc vero argumenta pro lege Ecclesiastica & civili faciunt ex æquo. Verum pro Ecclesiastica militant alia complura. Primum est, quod Dominus de Ecclesiæ Pastoribus inquit, *Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit.* Igitur qui transgreditur Ecclesiasticas constitutiones, divinam simul legem infringit. Alterum, quod proscriptæ sunt hæ propositiones: *Præceptum servandi festa non obligat sub mortali. Frangens jejunium Ecclesiæ, ad quod tenetur, non peccat mortaliter.* Tertium, quoniam præcipit sæpenumero Ecclesia, infligendo etiam pœnas anathematis, plura, quæ non sunt directe juris naturalis & divini, ut observantiam aliquorum festorum, Communionem in Paschate, cœlibatum ad sacros Ordines promotorum, aliaque innumera, quibus Catholici omnes obtemperandum esse fatentur. Sed pro thesis confirmatione dictum satis.

Oppositiones possunt pariter ad tria capita revocari. Etenim ex Scripturis objiciunt verba Deuteronomii IV. 2. *Non addetis ad verbum, quod vobis loquor.* Matth. XXVIII. 20. *Docete servare omnia, quæcunque mandavi vobis;* & XV. 9. *Sine caussa autem colunt me, docentes doctrinas, & mandata hominum.* Et Apostolus in I. ad Corinthios cap. VII. 23. ait: *Nolite fieri servi hominum.* Hæc tamen contrariæ opinioni nequeunt tantillum probabilitatis afferre. Nam in Deuteronomio præcipitur Hebræis, ne legitimis Domini addant abominationes, cæremonias, & sacrificia Gentilium, neque a divinis institutis desciscant: quod liquet ex cap. XII. ejusdem libri v. 30. & 31. ubi præcedens sententia repetitur, atque explicatur. Non ergo præceptis humanis legem sapientibus, aut Traditionibus Patrum verba Deuteronomii repugnant. In cap. autem XXVIII. Mat. divinorum præceptorum præscribitur observatio; non tamen humanarum legum inducitur despicientia & contemptio, quam deberi quidem institutionibus Pharisaicis pugnantibus cum Lege naturali, atque æterna, aut fundatis in futili persuasione, recte commonet in quintodecimo capite Evangelista, ubi redarguit Pharisaicum proloquium, *Munus quodcumque est ex me,* superiori capite VI. expositum. Apostolus ad Corinthios hortatur ne quis servus fiat hominum, aut coacte cum infideli conjuge habitans, aut circumcisioni semetipsum subjiciens: quibus in

rebus

rebus foret humanum præceptum contra Evangelicam libertatem. In hac tamen, cum non sit ab æquitate disjuncta, iis, quæ rectæ rationi conveniunt, est obsequendum: auscultandum Ecclesiæ, Matth. xviii. 17. pendendum tributum principi, Matth. xxii. 21. & ad Rom. xiii. 7., obediendum Dominis carnalibus, ad Ephes. vi. 5. At inquit Calvinus: Christus est legislator, & judex, & quidem unus, ut habetur in Epist. Jacobi cap. iv. v. 12. Fatemur: legifer est, judex est, & unus etiam; si loquamur de supremo ac summo, aut de illo qui scrutatur renes, & corda: de quo fit sermo in Epistola illa Canonica adversus illos, qui detrahunt proximo, & sinistrum proferunt de ipso judicium.

Dehinc tria objectant ex Augustino. Primum promunt ex Epistola ad Januarium 119. nunc 55. cap. 19. ubi docet resecanda statuta hominum, quæ Religionem *servilibus oneribus premunt*. Alterum ex Serm. 6. de verbis Domini, nunc. 62. cap. 8. in quo ait posse Imperatorem damnare ad carcerem, non ad gehennam. Tertium ex libro contra Faustum xxii. cap. 27. ubi peccatum per solam oppositionem ad legem æternam definit. Quæ omnia si perlegeris, miraberis Adversariorum oscitantiam. Laudata quippe Epistola repudiat Augustinus præsumptiones quorumdam, qui saluberrima divina præcepta infringentes, vana quædam servabant, & gravius arbitrabantur peccare terram per octavas nudo pede calcantes, quam vino fieri languidos ac temulentos. De his num. 35. ait: *Omnia itaque talia, quæ neque sanctarum Scripturarum auctoritatibus continentur, nec in Conciliis Episcoporum statuta inveniuntur, nec consuetudine universæ Ecclesiæ roborata sunt, sed pro diversorum locorum diversis moribus innumerabiliter variantur, ita ut vix, aut omnino numquam inveniri possint caussa, quas in eis instituendis homines secuti sunt, ubi facultas tribuitur, sine ulla dubitatione resecanda existimo.* Quo in loco Ecclesiasticas leges, vetustas consuetudines, & institutiones justa caussa formatas commendat ac probat, dum resecanda ait statuta varia ac præsumpta, quæ Religionem servili onere premunt. At quomodo cum legis vinculo stet Christiana libertas, & cum multitudine præceptorum suave jugum, demonstravi cap. xii. In Sermone pariter lv. num. 13. sive cap. 8. statuit Augustinus ex Apostolo omnem animam potestatibus sublimioribus subditam esse, & quæstionem instituit, num etiam obediendum sit Imperatori, si injustum aliquid jubeat. Respondet autem, tunc contemnendam esse potestatem, ut serviatur majori, nempe Deo; quemadmodum neque præstatur obedientia Curatori, si contra Proconsulem jubeat, nec Proconsuli, si aliud jubeat Imperator. Tum inquit: *Ergo si aliud Imperator, & aliud Deus, quid judicatis? Solve tributum, esto mihi in obsequium. Recte, sed non in idoleo. In idolio prohibet. Quis prohibet? Major potestas. Da veniam: tu carcerem, ille gehennam minatur.* De legibus ergo cum divina pugnantibus ibi pertractatur; & simul ostenditur non pugnantibus esse obtemperandum. In xxii. contra Faustum tradita illa definitione peccari, *Peccatum est factum, vel dictum, vel concupitum aliquid contra æternam legem*, statim addit: *Lex vero æterna est ratio divina, vel voluntas Dei ordinem naturalem conservari jubens, perturbari vetans.* At qui humanam legem transgreditur, perturbat naturalem ordinem, simulque æternam legem lædit, saltem, ut inquiunt Scholæ, *remote*. Ergo peccat.

Tertio loco objiciunt argumenta petita a ratione. Quorum primum est. Nequit inferior ligare in foro superioris. Ergo nequit homo obligare in conscientia, quæ est forum Dei. Alterum: non potest homo inferre pœnam inferni. Igitur nec obligare sub peccato, cui pœna illa respondet. Consimile est, quod sequitur: Nemo mortalium potest ab alio auferre gratiam sanctificantem, ideoque nec legem ferre sub peccati pœna stringentem. Proximum est: Potestas civilis ordinata est ad temporalem civium tranquillitatem; nullam ergo in foro conscientiæ inducit obligationem. Postremum sit: Non omnia præcepta sunt juris divini; non ergo obligant sub peccato. Respondetur ad 1. posse optime inferiorem ligare in foro superioris, si illius tamquam minister vicem gerat; quales esse omnes Superiores, servato inter illos ordine, dictum supra. Ad 2. & 3. pariter respondeo, posse inferiorem obligare sub pœna inferni, & privationis gratiæ; in quantum præcipit munitus auctoritate supremi Domini utramque pœnam irrogantis. Ad 4. neganda est consequentia, quandoquidem sub peccato servare tenemur illa quoque præcepta, quæ ad temporalem tranquillitatem servandam, & Reipublicæ commodum promovendum sunt instituta, quemadmodum debent filii præstare obedientiam parentibus in iis, quæ ad regimen familiæ conducunt; ideoque humanæ leges sunt temporales quantum attinet ad objectum, non comparate ad debitum, ac vim obligandi, uti se habet etiam in pluribus lex naturalis. Ad ultimum vero jam dixi omnia præcepta esse juris divini atque æterni *remote*, quamquam non sint immediate ac proxime: quare tertium hujus libri caput iterum legito.

Si quæras quid sentiendum sit de lege *Pœnali*, idest pœnam minitante; dico, si lex sit pœnalis tantum, in qua nullatenus exprimatur vis obligationis atque præcepti, neque pœnam præscribat, cui suapte natura aliqua culpa respondeat, uti evenit aliquando in Constitutionibus Ecclesiasticis, hanc legem non inducere conscientiæ vinculum, præciso tamen ipsius legis contemptu. Sunt hujusmodi legum plurimæ in Ordinis nostri Constitutionibus, ut legitur in Prologo, atque in Statutis Ordinis Prædicatorum, aliorumque, ut inquit 2. 2. q. 186. Doctor Angelicus. Obligant tamen hujusmodi leges post transgressionem ad pœnam subeundam: atque ante sententiam judicis, si pœna sit latæ sententiæ, nec requirat actionem judicis ut executioni mandetur; post sententiam autem, si fuerit sententiæ ferendæ. Est autem pœna sententiæ jam latæ, quotiescumque in lege apponuntur istiusmodi verba, *Ipso facto, absque alia declaratione, eo ipso excommunicatione innodatus existat*, aut his consimilia. In legibus tamen pure pœnalibus punitio, quam fractores subeunt, mulcta potius, gravamen, atque incommodum appellanda est, quam pœna & supplicium. Pœna enim proprie dicta est sumptum de peccato supplicium: unde in iii. de lib. Arb. cap. 18. inquit Augustinus: *Omnis pœna, si justa est, peccati pœna est, & supplicium nominatur.* Hactenus de legibus pure pœnalibus. At aliæ sunt, quas Theologi *Pœnales mixtas* appellitant, in quibus legislator, a cujus voluntate pendet num lex ad solum gravamen, num etiam ad opus obliget, simul & præcipit quid fieri oporteat, & præscribit animadversionem in transgressores. Atque istiusmodi leges tam ad opus obligant, quam ad pœnam, si illud sponte fuerit prætermissum. Sed de his plura Vanroy de legibus cap. vii. q. ix. Et Guerrero Tract. vi. §. 7. aliique de Theologia morali pertractantes.

PROPOSITIO II. Humanæ leges non semper obligant cum gravi nocumento, & cum periculo vitæ.

Communem hanc Assertionem Theologi omnes his momentis communiunt. Neque lex positiva sacrorum librorum auctoritate firmata in vitæ discrimine, atque magna urgente necessitate quemlibet stringit. David enim profugus, & fame impellente sanctificatos panes propositionis comedit 1. Regum cap. xxi. 6., tametsi erant illi cibus Levitarum duntaxat, ut præcipitur 24. Levitici v. 9. Discipuli pariter apud Matth. xii. esurientes sabbato vellebant frumenti spicas, prædicto exemplo Davidis a Domino v. 3. excusati. Etiam Mathathias electique Hebræorum statuerunt in sabbato esse pugnandum, ne universus populus interiret, ut legimus in 1. Machab. cap. ii. 41. Si autem non tenent in rerum angustiis positivæ ac divinæ leges; profecto neque Ecclesiasticæ, neque Civiles. Deinde Ecclesia eximit complures ab audiendo Sacro, servandoque jejunio, demonstrans latas a se leges cum vitæ dispendio nequaquam esse servandas. Latæ sunt insuper humanæ leges pro communi Reipublicæ bono, & Religionis decore promovendo; ubi ergo utrumque illæsum persistit, & gravis caussa ad eas non servandas impellit; nulla ipsarum habebitur violatio. Præterea hæ leges circa materiam minime necessariam interdum versantur; in qua legislatoris intentio non est inferiores obstringere in magno vitæ discrimine. Vetustæ denique Etruscorum leges ab Hebræis dubio procul derivatæ, & receptæ a Romanis, erant, festis diebus jurgia, & famularia opera non patranda, & nihilominus ex veteri Romanorum Jure petita sunt, quæ scribit Virgilius Georg. lib. 1. quod necessitati parendum est, in qua

. . . . *rivos deducere nulla*
Relligio vetuit, segeti prætendere sepem,
Insidias avibus moliri, incendere vepres,
Balantumque gregem fluvio mersare salubri.

Legatur in 2. de legibus Cicero, & Servius in hunc locum Virgilii. Igitur humanas leges exceptiones plures habere, præsertim in necessitate, quam appellat Seneca *magnum humanæ imbecillitatis patrocinium*, evincunt sacra, & profana exempla rationibus confirmata.

Non tamen absolute thesim hanc pronuntiavimus: quippe ubi id postulat publicum bonum, aut Religionis caussa, quoniam hæc sunt præponenda privatorum hominum incolumitati, stringunt humanæ leges in extremo quoque periculo; ita ut nefas sit aut militibus imminente patriæ interitu, quam possent defendere, fugam, ne obtruncari valeant, arripere; aut cum pusillorum scandalo, & Religionis contemptu vesci idolothytis, sive carnibus immolatitiis, atque azymophagiis. Ait enim Ecclesiasticus cap. iv. 33. *Pro justitia agonizare pro anima tua, & usque ad mortem certa pro justitia.*

At objicies: Pugnat præcedens assertio cum ratione, cum decretis Pontificum, & cum sanctissimarum Religionum Statutis. Cum ratione quidem; nam lex humana ad commune bonum est ordinata, & pro communi bono debet unusquisque vitam profundere. Decretis autem, quoniam Cap. *Sacris*, Innocentius III. sancivit non esse communicandum cum excommunicato per metum. Statutis denique Regularium; etenim nec in extrema valetudine fas est Carthusiano vesci carnibus, aut Moniali egredi e septis Monasterii, ut sanitatem assequatur aeris salubritate.

Resp. ad 1. utique si de Reipublicæ incolumitate, aut de Religione agatur, legem humanam esse observandam cum propriæ vitæ dispendio; *Nemo quippe dubitat cavendi majoris damni caussa patiendum esse damnum, quod minus est*, inquit S. Pater de Mendac. cap. 18. Diluitur,

quod

quod sequitur, respondendo loqui Pontificem de metu levi, & de communicatione cum scandalo, & contemptu; cum alias gravissima necessitate impellente non teneamur excommunicatum vitare ex Canone, *Quoniam multos*, caus. 11. q. 3. & ex Cap. *Inter*. De Carthusianis autem non eadem est sententia Doctorum. Nos arbitramur illicitum esse illis carne vesci, si præsto sint alii cibi, cum ob præstantiam voti, quod ne irrepant graves abusus, religiose simul & rigorose servandum est, tum ob sanctissimi instituti consuetudinem, atque qualitatem ipsam piscium & olerum per se servandæ vitæ proficuam. Etenim, ut exempla mittamus antediluvianorum patrum, qui sine carnibus diuturniorem vitam egerunt, necnon Eliæ, Danielis, pueri Amalecitæ, atque Evangelicæ turbæ, producta ab Antonio Guerrero, qui nunc Ordinem utilium librorum editione collustrat, Tract. vi. Th. Mor. §. 6. q. 12. carnibus abstinendum putarunt Sextius Philosophus apud Senecam Epist. 108. Xenocrates & Polemon apud Clem. Alex. vii. Strom. Persarum Magi apud Hieronymum 2. adv. Jovinianum. Quod si mavis exempla Sanctorum, legito quæ de Matthæo Apostolo scribit laudatus Clemens Pædagog. 2.; de Jacobo fratre Domini Augustinus lib. 20. contra Faustum cap. 20., & de aliis priscorum temporum fidelibus Tertullianus in libro de cultu feminarum. Hanc vero abstinentiam a carne, & animalibus esculentis non solum hi laudant tamquam rigidiorem vivendi rationem; verum etiam ut alimentum piscium, & olerum sit minus exercentibus corpus, & ægrotis ac senibus accommodatissimum, quomodo demonstrat Michael Boudewins percelebris Medicus ac Theologus P. 2. Ventilabri quæst. xviii. Ea propter etiam Quadragesimale jejunium tanta Veteres observatione peregisse, ut potius extremum spiritum agerent, quam carnem degustarent, animadvertit Balsamon in Scholiis ad vi. Canonem Apostolicum, & eximius Magister Lupus ad Concilii Romani octavum. Expresse insuper de voto Carthusianorum pertractarunt Tridentini PP. gravibusque pro illius observantia adductis momentis, noluerunt illud explicatione aliqua mitigare. Hæc nos movent, ut credamus Carthusianis etiam in extremo laborantibus, dummodo alii suppetant cibi, a carnibus esse abstinendum. Quam sententiam propugnant Vasquez, Salmanticenses, Sylvius, Habert, atque ex Nostratibus Vanroy, Piette, Guerrero. Sunt tamen qui putant id licitum esse Carthusianis excluso periculo scandali, ut Gerson, Major, Adrianus: imo qui tenent etiam ad hoc obligari, ut Almainus, Medina, Herminier. Verum hi olus ac pisces existimant nocens obsonium, dum Brunonis discipuli saniori judicio ajunt cum Prudentio in Hymno καθημερινῶν tertio:

Nos oleris coma, nos siliqua
Feta legumine multimodo
Paverit innocuis epulis.

De monialibus pariter, ob monasteriorum feminarum decus, atque honestatem pluris faciendam, quam morbus urgeat, censeo non esse permittendum ut egrediatur e claustro, quod expedit tamen, si epidemia aut pestilentia laboret, aut caussa alia intersit ex enarratis in Cap. *Periculoso*, de statu Regularium, & in Bulla Pii V., quæ incipit, *Decori, & honestati*. Illud tamen assertioni nostræ nequaquam opponitur, cum fateamur privatam cujusque utilitatem cedere honori, ac Bono Communitatis.

PROPOSITIO III. Non potest Legislator operi, quod tam in se inspectum, quam attentis rerum circumstantiis leve est, parvique momenti, adnectere obligationem sub pœna mortalis culpæ.

Hoc assertum inter Scholasticos commune est, ac satis ex eo liquet, quod humanæ leges ab æterna derivatæ debeant ipsi conformari. Lex autem æterna præscribit inter transgressionem ac pœnam debitæ æquitatis comparationem: neque enim justissimus Judex Deus Opt. Max. levissimo furto, aut officioso mendacio, aut prolato per jocum verbo, aut operi consimili veniali reddit sempiternæ damnationis supplicium. Quod si Princeps capitali pœna minimam proximo illatam injuriam puniret, quis eum Tyrannum potius, quam civitatis rectorem non appellaret? quanta inde non provenirent plebis incommoda, ac teterrimæ frequentissimæque hominum cædes, atque inde, insidiarum, ac turbulentæ seditionis fomentum? At longe his grave peccatum, & consequens gehennæ supplicium deterius est. Ergo illud transgressioni levissimæ respondere non debet. quin & Jurisconsultis cautum est, ne alicui præter necessitatem grave onus imponant, ne sese subjiciant Domini exprobrationi; qua Matth. xxiii. v. 4. novimus vellicari leges Pharisæorum.

Fieri tamen potest, ut res per se levis, ob loci, temporis, ac personarum adjuncta, gravis sit reputanda. In exemplo sit tacita primis parentibus præscriptio, ne certæ arboris fructus attingerent: quam legem attenta hominis conditione, & præstanda Creatori obedientia, opus non exigui momenti, quod fuisset alias pertenuis, constat inhibuisse. Dictum de hac lege lib. xii. cap. 12. prop. 1. Ad hunc modum se habent quædam Superiorum nostrorum præcepta, quæ tametsi videantur aliquando pertenuem circa materiam versari, considerata regularis observantiæ necessitate, atque intenti finis excellentia, possunt nos gravi obligatione constringere. Si pariter in parva quoque materia fregeris Quadragesimale jejunium, aut feria sexta vel sabbato carnem gustaveris, quoniam sunt hæc Apostolicæ Traditionis capita, & Romanæ Communionis ab hæreticorum sectis divulsæ singularis character, sceleri obnoxius eris gravissimo. Atque his nullo adhibito studio objecta quæque repelles.

CAPUT XV.

Posse Ecclesiasticis legibus præscribi actus etiam internos.

ALIUD est, juxta verborum significationem, aliquid *directe* præcipere, aliud vero, *indirecte*. Indirecte præcipitur, quod alterius caussa jubetur, propterea quod absque illius adminiculo, aut omnino fieri non potest, aut saltem non fit bene, atque, ut oportet; ita lex præscribens E. G. contractuum obligationem, præcipit quoque assensum liberum voluntatis, sine quo haberi non potest duorum, vel plurium conventus ac stipulatio: & præceptum horas canonicas persolvendi, mandat quoque *indirecte* etiam attentionem ac devotionem, sine quibus fructuosa ac perutilis esse nequit oratio. At *directe* illud præcipitur, quod per se, & absque consideratione alterius proponitur observandum, E. G. opus, quod ipsa lege declaratur esse complendum; ut interesse sacro, servare jejunium, tributum solvere, atque his consimilia.

Præcipi autem humana, & præsertim Ecclesiastica lege actum interiorem *indirecte*, certum est, neque Doctores reipsa dissentiunt. Enimvero in Conc. Later. iv. cap. *Dolentes*, præcipitur, ut divinum Officium recitetur *studiose pariter, & devote*: atque in Clem. de Celebr. Miss. *ut horæ legantur in puritate conscientiæ, & animi devotione*. S. P. Augustinus in Reg. cap. 2. mandat, ut dum oramus ad Dominum, *hoc versetur in corde, quod profertur in ore*. Et D. Bernardus Serm. 41. de diversis, *Ex voluntate* (inquit) *suscipienda sunt imperia Prælatorum, & ipsum cor a suis voluntariis reflexionibus abducendum*. Quibus accedit manifesta ratio. Voluntas quippe legislatoris hæc est, *ut faciat homines bonos*, auctore in i. Eth. cap. 14. Philos., idque amplius de legislatore Ecclesiastico asserendum est, qui non mandat opera inutilia, & Pharisaico more externis tantum officiis patrata, optime sciens hujusmodi a Domino Is. cap. xxix. 13. & Matth. xv. 8. repudiari. Saltem ergo *indirecte* præcipi ab Ecclesia animi intentionem, ac pium voluntatis affectum satis apparet ex Decretalibus, ex Patribus, atque ex ipso fine legislatoris.

Controversia itaque eo deducitur, ut inquiratur tantum, num legibus Ecclesiasticis interiores actus præscribi valeant per se, directe, & tamquam proprium ipsarum legum substratum. In qua controversia etsi Doctores quamplurimi negativam partem tuentur, atque oppositis argumentis quodammodo satisfaciunt reponendo his tantum probari Ecclesiam præcipere actus internos indirecte, ne videlicet exteriores aut irriti sint, aut perversi; est nihilominus sententia, quam dirigendis moribus filiorum Ecclesiæ magis commodam arbitramur, interiorem quoque actum cadere ratione sui sub ejusdem Ecclesiæ præcepto. Quam sententiam propugnant Romanus Ægidius, Vanroy, Guerrero, Piette, aliique Nostrates, nec non complures ex exteris, ut Lacroix, Cardenas, Habertus, & alii, quos commemorare non vacat. Sit igitur

PROPOSITIO. Potest Ecclesia interiorem quoque actum per se, ac directe præcipere.

Quatuor argumentorum capita proferam: primum ex legibus jam satis depromptum; alterum ex Ecclesiastica Historia; tertium ex Augustino; postremum ex ratione. Ac primum ita se habet: Ecclesia in actus internos, etiam ab omni externo opere sejunctos, suam exercet jurisdictionem, non solum eos dirigendo ut recte fiant, sed etiam puniendo si noverit iniquos, ac pravos. Pollet ergo auctoritate illos directe præcipiendi. Comprobant antecedens Clementina 1. de statu Monach. juxta quam excommunicationem incurrit Monachus conferens se ad Curiam animo accusandi Prælatum. Clement. 2. parag. *Verum*, qua eadem pœna inuritur Quæsitoribus Fidei, qui prava intentione vel odio contra justitiam & conscientiam se ignaviter gerunt. Etiam dist. xxx. c. 8. *Si quis*, dicitur anathema iis, qui jejunia Ecclesiæ contemnunt superba Eustathianorum superstitione, tacite, opinantes in sua conscientia se esse perfectos. Ad hæc Sess. ultima Concilii Constant. mandat Martinus V. nuntiari singulis diebus Dominicis & singulis festis tamquam excommunicatos, non solum qui palam professi fuerint hæretes Wiclef, & Hus, verum etiam qui pro defunctis hæresiarchis oraverint, aut illos sanctos esse crediderint, aut existimaverint legitime non fuisse damnatos: idque, etiamsi ipsorum duntaxat confessione interna hæresis innotescat. Damnarunt quoque Alex. VII. & Innoc. XI. opinionem quorumdam affirmantium satisfieri præcepto Ecclesiæ per sacrilegam Communionem. Inter impia asserta Michaelis de Molinos, & in processu vernacula lingua lecto Romæ die 3. Sept. an. 1687. hæc commemorantur. 1. *A' Superiori si dee obbedire nell' esteriore, e la* lari-

latitudine del voto della Ubbidienza de' Religiosi arriva solamente all' esteriore. 2. *E' degna di risa una nuova dottrina nella Chiesa di Dio, che l' anima in ordine all' interno si dee governare per il Vescovo; perchè nè la sacra Scrittura, nè Concili, nè Canoni, nè Bolle, nè Santi, nè Autori l' hanno mai detta, nè la possono dire, perchè* Ecclesia non judicat de occultis. 3. *Il dire, si dee manifestare il suo interno al Tribunale esteriore de' Superiori, e ch' è peccato il non farlo, questo è un inganno manifesto, perchè* Ecclesia non judicat de occultis. In his autem, quamquam primario damnatur abominabilis contemptus erga sanctissimum Tribunal sacræ Inquisitionis, quem inducere moliebatur vir Belial; videtur etiam supponi falsa illorum opinio, qui tenent Ecclesiæ præcepta ideo ad interiores actus non se extendere, eo quod ipsa non potest judicare de occultis. Itaque ex Ecclesiasticis definitionibus compertum est, Ecclesiam etiam internam hæresim excommunicatione ferire, in superstitionem, atque in animo latentem iniquitatem animadvertere, & id faciendi agnoscere in Episcopis & Pastoribus auctoritatem.

Ex Ecclesiastica Historia singulare exemplum est, quod narrat Hermias Sozomenus lib. VI. cap. 28. de S. Presbytero Eulogio, *Quem ferunt cum rem divinam faceret accedentium cogitationes usque adeo prænovisse, ut delicta eorum certissime argueret, & quæ singuli penitus in mente recondita habebant perciperet. Eos igitur qui mali quidpiem perpetrassent, aut patrare decrevissent aliquandiu arcebat ab altari delicta eorum in apertum proferens: postea vero pœnitentia purgatos ad mysteria admittebat.* Vide Sozom. ex Interpret. Valesii pag. 679.

Sanctus autem Augustinus de Moribus Eccl. Cath. cap. 30. ita Ecclesiam ipsam compellat: *Merito Ecclesia Catholica mater Christianorum verissima non solum ipsum Deum, cujus adeptio vita est beatissima, purissime atque castissime colendum prædicas: sed etiam proximi dilectionem atque caritatem ita complecteris, ut variorum morborum, quibus pro peccatis suis animæ ægrotant, omnis apud te medicina præpolleat. Tu pueriliter pueros, fortiter juvenes, quiete senes, prout cujusque non corporis tantum, sed & animi ætas est, exerces, & doces. Tu feminas viris suis non ad explendam libidinem, sed ad propagandam prolem, & ad rei familiaris societatem casta, & fideli obedientia subjicis. Tu viros conjugibus non ad illudendum imbecilliorem sexum, sed sinceri amoris legibus præficis, &c.* Atque ita per omnia filiorum Ecclesiæ genera gravi oratione descendit. Ex quibus videor mihi haud inepte ratiocinari: Si Ecclesia est mater fidelium, quos spiritualiter parit, quomodo in eorumdem spiritum tametsi latentem atque occultum directam ferendi leges jurisdictionem non habet? Si visibilibus sacramentis illos parturit, & impositione manuum ceterisque sensibilibus signis animam nutrit, sanctificat, exornat invisibili gratia, eccur per se lege verbis externis prolata non potest interiores actus præscribere? Ipsius interest morbis animarum mederi; & cur non potest directe imponere actus humilitatis, orationem, quam dicunt *mentalem*, actus fidei & caritatis, quæ videntur opportuniora contra superbiam, torporem, diffidentiam, variasque tentationes remedia? Viris feminas subjicit casta & fideli obedientia, feminis autem viros præficit legibus sinceri amoris; quænam est autem obedientia casta, & amor sincerus, nisi intimo ex corde procedens? Hæc denique mater docet filios quibus honorem, quibus affectum, quibus reverentiam, quibus consolationem, quibus disciplinam, quibus objurgationem, quibus denique supplicium exhibere debeant; ut sancta illorum dilectio in incendium consurgat, & Deo, qui ignis consumens est, uniantur; ut docet ibidem S. Doctor. Sua ergo refert filiis præcipere quæcumque ipsos dirigant in hunc finem: inter quæ interni actus omni procul dubio principem habent locum. Atque ex his ratio theologica quarto loco ponenda jam sponte, suaque natura profluxit.

REFELLUNTUR CONTRARIA ARGUMENTA.

Moventur autem adversarii argumentationibus istiusmodi. Inquiunt 1. Ecclesia non judicat de occultis, ut habetur in Cap. *Sicut tuis*, de Simonia, & Sess. 24. cap. 1. Trid. Respondetur hanc propositionem distinguendam: Ecclesia non judicat de occultis, quantum ad vim directivam; nego: quantum ad vim coactivam, subdistinguo; defectu potestatis, nego: defectu cognitionis, concedo. Et spectare quidem ad Ecclesiam, Rectoresque animarum internos actus dirigere pluribus argumentis probatum est: illos etiam Ecclesiasticis legibus cohiberi, si ad Ecclesiæ notitiam perveniant, producta facta commonstrant. Tridentinum quoque Concilium citata Sess. 24. sententiam nostram confirmat. Loquens enim de malo ex clandestinis conjugiis non semel oborto, ac præsertim de statu damnationis illorum, qui priore uxore cum qua clam contraxerant relicta, cum alia palam contrahunt, & cum ea in perpetuo vivunt adulterio, inquit, *Cui malo cum ab Ecclesia, quæ de occultis non judicat, succurri non possit, nisi efficacius aliquod remedium adhibeatur, &c.* Ex quibus habes munus esse Ecclesiæ etiam occultis adhibere remedium, atque prædicti prologuii sensum esse, quod Ecclesiæ nequit ferre sententiam, & punire peccata *probatione cessante*, ut habetur Can. *Christiana*, Caussa 32. q. 5. Imo Tridentina Synodus clandestinos contractus, de quibus ait Ecclesiam judicare non posse, declarat irritos & annullat, cum tamen neque naturali neque divino jure fuerint prohibiti. Quare etiam de occultis universali lege profert sententiam; etiamsi judicare non possit de hoc vel illo in particulari, nisi notitiam habeat aut per testes, aut per confessionem delinquentium. Atque ex his aliam habes responsionem, Ecclesiam videlicet lege generali & universali actus internos præscribere aut prohibere, tametsi nequeat hunc, aut illum punire, nisi sciat præscriptiones suas violasse. Quare pronunciatum illud, *Ecclesia non judicat de occultis*, non de præscriptione legis accipiendum est, sed de individuæ prolatione sententiæ.

Habes hinc quid reponas ad auctoritatem D. Thomæ scribentis 1. 2. q. 91. art. 4. *De his potest homo legem ferre, de quibus potest judicare:* atque judicium hominis esse non potest de interioribus motibus qui latent, sed solum de exterioribus actibus qui apparent. Dicimus enim Doctorem Angelicum loqui de vi coactiva, ut colligitur ex verbis sequentibus: *Et ideo lex humana non potuit cohibere, & ordinare sufficienter interiores actus*; aut accipiendum esse de lege non juxta universalem ipsius præscriptionem, sed juxta sententiam in individuo prolatam. Potest enim E. G. Pontifex prohibere ne eadem Missa applicetur pro duobus stipendiis, ut prohibuit Urbanus VIII. atque hæc inhibitio versatur circa applicationem, quæ est actus interior. At hunc numero Sacerdotem consimili applicatione sacrum fecisse Ecclesia ignorat, ideoque in ipsum debita punitione minime animadvertit. Exempla huic similia paullo supra produximus.

Arguunt ulterius: De Pœnit. dist. 1. cap. *Cogitationis*, habetur, *Cogitationis pœnam nemo patitur*. Quem canonem de sola humana lege accipiendum, res per se loquitur. Resp. sensum Canonis esse, neminem puniri sententia judicis, ob cognitionem internam, quæ nullo modo probari potest. Nam si exteriori indicio interior malitia innotescat, etiam cogitationis pœnam patietur iniquus, ut de eo qui armarium aperuit, nec asportare potuit, aut segetum, quas secuerit, partem duntaxat surripuit, explicat ibidem Glossa. Spectat præterea Canon citatus ad jus Civile, non ad Canonicum; ut constat ex Canone 20. ejusdem dist. *Cogitatio non meretur pœnam lege civili, cum suis terminis contenta est*. Audio quid arguturis. Lex civilis, inquis, internum actum non præcipit: ergo neque Ecclesiastica. Sed tene latissimam disparitatem. Lex civilis ad temporalem politiam, atque ad externum regimen directa est, Ecclesiastica ad animarum quoque salutem & ad spiritalem concordiam, ad quam per se, & directe refertur. Deinde in legibus civilibus quædam sunt, quæ suapte natura effectum sortiuntur tantummodo posito externo actu, ut contractus, matrimonium, venditio, locatio: quædam vero, quæ effectum intentant, ut maleficia: unde sequitur citato canone 20. *Discernuntur tamen a maleficiis ea, quæ de jure effectum desiderant: in his enim nonnisi animi judicium considerantur*. Hujus generis leges etiam in interiores actus ferri possunt.

Insuper objectant: Ecclesia cum sit visibilis, debet humano modo procedere. Resp. id non obstare quin per legem humano modo prolatam ad internos actus obstringat, quemadmodum per visibilia Sacramenta spiritales producit effectus. In ceteris, si quæ sunt alia, diluendis opera studiumque nostrum minime desiderant.

CAPUT XVI.

De iis, quorum interest ferre leges humanas, & eorum legibus obtemperare necessum est.

NONNULLA quidem de legum Auctoribus supra disserui; unde constat nonniti ad legitimos Superiores pertinere, ut Legem statuant. Quoniam vero nonnulli falso scripserunt summas Potestates, quarum nomine designant Imperatores, Reges, & quos appellat vulgus Magistratus, quod tamen nomen potestatem inferiorem designat, imperium tenere in res sacras, cui & Ecclesiastici viri subjecti sint, neque hi quacunque fulgeant in Ecclesia auctoritate, aliud munus jure exercere, quam declarandi ac suadendi, adversus hanc impietatem erroremque execrandum acuam stilum parumper, demonstrans quomodo Ecclesiæ Pastores imperium teneant, quomodo Potestates Sæculares, atque utrisque sit a subditis obsequendum.

PROPOSITIO I. Potestates sæculares non habent auctoritatem aliquam, aut imperium statuendi leges Ecclesiasticas.

Demonstratur I. Petro duntaxat, & Successoribus ejus data est potestas ligandi atque solvendi, neque super Imperatorem aut regem, sed super Principem Apostolorum Ecclesia fundata est, ut habetur Matth. XVI. 18. atque ostendam differens de Romani Pontificis auctoritate: similiter ab Episcopis regendam Ecclesiam collata sibi per Spiritum sanctum potestate traditur in Act. Apostolorum cap. XX. 28. Atqui Terrenæ potestates destitutæ jurisdictione, charactere & gratia, quæ confertur per impositionem manuum

Presbyterii, Pontificali aut Episcopali dignitate non fulgent. Non ergo ad eas attinet Ecclesiam regere, atque in hac exercere ligandi, solvendique collatam divinitus potestatem. II. Quem Ecclesia ejecerit ac damnaverit, nequeunt Potestates sæculares in communionem recipere; sed debent illum quique fideles habere tamquam Ethnicum & publicanum, juxta Evangelicum præceptum Matth. XVIII. 17. Igitur Potestas terrena ferendi in Ecclesia leges, ipsa Ecclesia repugnante, auctoritate non pollet. III. Sæculari Principi nefas est in Ecclesia sacras functiones obire; nam Ozias, cujus pietatem & adversus Philisthæum gloriosa certamina commendat liber 2. Paralipp., ibid. cap. XXVI. 21. percussus lepra abjectus fuit usque ad mortem, propterea quod repugnante Azaria Sacerdote vellet super altare thimiamatis incensum adolere. Multo ergo minus fas erit Regi vel Principi res sacras imperatoria constitutione præscribere. IV. Ut habetur in Can. III. de Judiciis, *Judex sæcularis in spirituali se intromittere non potest*: quæ etiam extant ff. de iis, qui sunt sui, vel alieni juris, L. 1. §. *Videmus*. V. Osius Cordubensis in Epistola laudata ab Athanasio ad solit. vitam agentes, hæc ad Imperatorem conscribit: *Neque te misceas Ecclesiasticis, neque nobis in hoc genere præcipe. Tibi Deus imperium commisit, nobis quæ sunt Ecclesiæ concredidit: & quemadmodum qui tuum imperium invadit, contradicit ordinationi divinæ; ita & tu cave, ne quæ sunt Ecclesiæ ad te trahens magno crimini obnoxius fias*. Et Hilarius pariter in Epist. ad Constant. Augustum, *Provideat*, inquit, *& decernat Clementia tua, ut omnes ubique Judices, quibus Provinciarum administrationes creditæ sunt, a religiosa se observantia abstineant, neque post hoc præsumant, atque usurpent se caussas cognoscere Clericorum*. VI. Postremo his accedit, quod fundamentum est ceterorum, non esse corporis spiritum, neque temporalis politiæ Ecclesiasticam regere communitatem: quod subjectis positionibus collustrabitur.

PROPOSITIO II. Possunt tamen Potestates terrenæ leges statuere ad divinas, & Ecclesiasticas promovendas, non tamquam Ecclesiæ Judices, sed tamquam defensores ac vindices.

Hoc duntaxat probant argumenta, quæ ad statuendum imperium summarum Potestatum erga sacra viri politici & sæcularium Principum adulatores coacervant. Sunt hæc ex veteri testamento deprompta. David 1. Paralip. XV. 3. præcipit a Levitis afferri arcam Dei de domo Obededom; sed jam Dominus Levitas elegerat ad portandam eam, ut ibidem legitur v. 2. Joas lib. II. cap. 24. sancivit congregandam pecuniam ad ædificium & ornatum templi; sed soli Levitæ arcam pecuniarum deferebant, & lex jam erat constituta per Moysen Exodi XXX. 13. Josias etiam lib. 4. Regum cap. 23. jussit, ut projicerentur de templo vasa Baal, delevit aruspices, evertit ædiculas scortatorum, & celebrandum Phase constituit: sed *juxta verba libri fœderis*, ut habetur v. 2., nempe secundum preceptiones Mosaicas. Huc referenda sunt exempla Ezechiæ & aliorum apud Augustinum in Epist. ad Bonifacium. Præterea fecit aliquando conditio temporum, ut pro divinarum & Ecclesiasticarum legum custodia fideles etiam impiorum & idololatrum Principum imperia arcesserent. Ita nimirum pro ædificatione secundi templi Judæi Persarum Regum jussa postulaverunt. Ptolomæus litem de Templo Hierosolymitano, & Garizitano diremit, apud Joseph. lib. XIII. Antiq. cap. 6. Paulus apud Felicem, & Festum judicium subiit. Justinus Martyr, aliique Apologistæ sanctissimi Imperatoribus veritatem Fidei Christianæ comprobandam exhibuere. De Paulo Samosateno etiam Aurelianus Imperator a fide alienus fertur dixisse sententiam. Athanasius ante Probum Laodiceæ contra Arium disputavit, Antistites alii apud Jovinianum, Eugenius Episcopus ante Hunnericum. Hujusmodi enim Imperatores, etsi infideles aut hæretici, poterant Catholicorum dissidia legibus Catholicorum componere. Nam æquum est unumquemque juxta leges, quibus subjicitur, absolvi aut damnari. Quod si de Principibus Christianis sermo instituatur; fateor interdum non solum leges Ecclesiasticas promovisse, sed etiam, Pastoribus Ecclesiæ minime repugnantibus, coegisse Synodos, & sacrorum Antistitum electionibus præfuisse. Sed & ultro concedimus dici Constantinum in Antiqua Inscriptione *Auctorem Religionis, & fidei*, Carolum Magnum *Veræ Religionis rectorem*, Britannum Regem in vetusto Epistolio *Vicarium Dei*: & si quid iis dici potest illustrius.

Verum qui iis adducuntur, ut adstruant imperium sæcularium Potestatum in Ecclesiam, plane decipiuntur. Prioris enim generis exempla, Davidis, Joas, & Josiæ potius demonstrant Reges Israel nullas de Sanctuario tulisse Constitutiones, sed pro servandis iis, quæ statutæ erant a Moyse, sedulo invigilasse. Alia, quæ Augustinus producit, ostendunt, quomodo Reges servire debeant Domino in timore, *ea, quæ contra jussa Domini fiunt, religiosa severitate prohibendo, atque plectendo*. Iisdem quippe verbis utitur S. Pater. Cumque post jus divinum locum habeat proximiorem Ecclesiasticum; tenentur Reges hujus quoque disciplinam custodire, quoniam Deo rationem reddere debent *propter Ecclesiam, quam a Christo tuendam susceperunt*, ut inquit Isidorus Hispalensis in Sent. III. cap. 51. Quæ de Imperatoribus idololatris fuere subjecta, non ipsorum in res sacras imperium, sed Christianæ fidei triumphum commonstrant quem in majori rerum discrimine patrocinio hostium suorum reportavit. Fuerunt tamen singuli, quos supra commemoravi, Dei ministri, & vindices in iram ei, qui malum egerunt: qualem esse omnem potestatem sublimiorem asserit in Ep. ad Rom. cap. XIII. v. 4. Apostolus Paulus. Cum autem Principes sint Dei ministri; quid mirum, si suam pro Ecclesiæ incolumitate operam contulere, & honorificis ac splendidissimis titulis fuerunt condecorati, Rectorum quoque Ecclesiæ, Fideique Auctorum? Quos nisi superbe usurpaverint, non alia ratione dicimus esse collatos, quam vita & anima corporalibus membris exercentibus quidem vitales actus, at non sua illos vi dirigentibus, neque imperantibus.

PROPOSITIO III. Competit Ecclesiæ Pastoribus non solum munus suadendi & declarandi, sed etiam auctoritas, & potestas coactiva, qua possunt suarum legum fractores vi, & imposita necessitate compescere.

Opposita enim assertio, quam protulere Marsilius de Padua in Defensorio Pacis ad Ludovicum Bavarum, necnon Joannes de Janduno, arripuere posthac Protestantes, præsertim Grotius de Imperio summarum Potestatum cap. 11. §. 7. & 8. & M. Antonius de Dominis lib. V. de Republica cap. 2. & 3., damnata est tamquam hæretica a Joanne XXII. Damnationem receperunt cum ceteris etiam Doctores Parisienses solemni congressu die 1. Septemb. an. 1330. atque pro hac definita veritate plura scripsere Gerson, Hervæus, Petrus de Alliaco, Franciscus Hallier, aliique. Itaque thesis hisce argumentis probatur. Christus Dominus facto flagello de funiculis vendentes & ementes e templo vi expulit. Contulit quoque Petro potestatem ligandi atque solvendi: ligantur autem non tantum voluntarii, sed etiam inviti. Apostolus Petrus Ananiam & uxorem, quod fraudaverint de pretio agri, tali objurgatione reprehendit, ut corruentes protinus expirarent. Paulus etiam Elymam Magum luce privavit, tradiditque Satanæ in carnis interitum Corinthium fornicatorem. Etiam Sacerdotes ac Pharisæi cæcum perhibentem de Christo testimonium, Joannis IX. 34. *ejecerunt foras*, vel e templo, vel, ut aliis placet, e synagoga. Idem fecisse Stephano, Paulo & Barnabæ narrant Acta Apostolica. Fuerunt quidem hæc postremo loco posita per summam injustitiam patrata; sed nihilosecius Sacerdotalem auctoritatem eos, qui habentur impii, per vim expellendi commonstrant.

Exercuerunt præterea Ecclesiæ Pastores jurisdictionem illam coactivam vel excommunicatione, vel potestate miraculorum, vel violenta manuum appositione. Coactivam esse vim Excommunicationis ex eo probatur, quod percussi anathemate inviti a fidelium communione separantur. Quare abscindi dicuntur in Epist. ad Galatas cap. V. 12. atque ut Evangelica similitudine Matth. V. 29. & 30. tum abscindi, tum erui, ac projici. Hæc enim de excommunicatione interpretatur Innoc. I. in Epistola ad PP. Milevitanos inter Augustinianas 93. Potestate sibi divinitus tradita miraculorum usos fuisse sanctissimos Ecclesiæ Pastores, etiam vim inferendo, & coercendo, Ananiæ & Elymæ allata exempla declarant. Excommunicatum ab Ambrosio famulum Stiliconis statim ab immundo spiritu discerptum, Zozimum Neapolitanæ Ecclesiæ invasorem anathemate percussum protensa tamquam bovi anhelo lingua spectaculum de se exhibuisse miserrimum, & Eudoxiam Imperatricem pariter a Chrysostomo communione privatam infelicem habuisse exitum, Ecclesiastica narrat Historia. Quod ejectis etiam ab Ecclesia Judæorum olim accidisse auctor est Josephus lib. 2. de Bello capite septimo. Ubi de Essenis, *Deprehensos* (inquit) *in peccatis a sua congregatione depellunt: & qui taliter fuerit condemnatus miserabili plerumque morte consumitur. Illis enim sacramentis & ritibus obligatus neque capere ab aliis oblatum cibum potest; herbas vero pecudum more decerpens & fame exesus per membra corrumpitur*.

Deinde vero vim adhibere Ecclesiam liquet ex lib. II. Constit. Apostol. cap. 57. & lib. VIII. cap. 11. ubi mandatur expelli a Templis infideles, & baptismo nondum initiatos: quod de Excommunicatis antiqua servandum esse disciplina, & ad hoc institutos Ostiarios Ivo Carnotensis, aliique literis mandarunt. Extat in VI. Confess. cap. 2. memoriæ prodita ab Augustino prohibitio per Ostiarios facta iis, qui ad memorias Martyrum pultes, panes, merumque deferebant, & obedientiæ S. M. Monicæ commendatio. Numerianum Antiochiæ ingressum in Ecclesiam S. Episcopus Babylas magno animo in faciem ejus consisteos expulit, ut scribit Nicephorus lib. 6. cap. 33. neque hortatorio sermone, sed auctore Chrysostomo in lib. de S. Babyla, *quasi vile quoddam, ac nullius pretii mancipium a Dei templo exegit, tanta adeo cum constantia, atque animi præsentia, cum quanta pastor scabiosam ac morbidam ovem ab ovili excludit, dum prohibet ne laborantis ovis morbus ad reliquum quoque gregem contagione serpat*. Sanctus quoque Ambrosius Theodosium post cædem Thessalonicensem a sacris liminibus prohibuit, non concionis verborumque efficacia tantummodo, sed extra vestibulum procedens, & coram omni multitudine purpura Imperatoris apprehensa. Legite Theodoritum lib. V. H. E. cap. 18. Sozomenum

num lib. VII. cap. 25. & Nicephorum lib. XIV. cap. 41. Neque hæc exempla quis in dubium poterit revocare.

Quamobrem assentiri minime possumus iis, qui scribunt primum omnium S. Gregorium VII. vim contra Imperatorem adhibuisse: tametsi hujus viri singularis probitas, & incorrupta justitia sufficeret sola ad positionem nostram firmandam. Neque enim Prædecessores semper, & cum poterant, anathematis fulmina evibrarunt, Ecclesiæ rebus ac temporum angustiis provide consulentes. At Gregorius opportune summi Pastoris jurisdictionem exercuit, impium regno, & communione privando. Nam Simoniacas investituras non dimittentem primo ad obediendum decreto a Romana Synodo lato paterne hortatus est: deinde acriores literas conscripsit; tum post Vormacense Conciliabulum, Epistolamque Henrici injuriis, dicterusque plenissimam, Synodum Gregorius indixit, in qua definitum est omnibus acclamantibus, ut privaretur honore regio. Et tamen pussimus Pontifex Augustam ad Generale colloquium pergere non recusabat, & jam cum propriæ vitæ periculo arripuerat iter, insidiarum, quas Henricus struebat, admonitus. Æquitatem præterea Pontificiæ sententiæ infelix Henrici exitus comprobavit. Sed legatur Antonius Pagius ad an. Ch. 1076. ubi hæc confirmat testimonio Scriptorum illius ætatis, quibus habenda est magis fides, quam posterioribus, maxime si talia monumenta non legerint.

Si quæ sunt autem sanctorum Episcoporum, & præsertim Chrysostomi dicta, non esse Pastoribus Ecclesiæ potestatem cohibendi homines a delictis, sic accipienda sunt, quod vera fides & innocentia, cum animo inhæreat, persuasionibus quidem, non vi coercente promoveatur, & ab Ecclesia alieni trahantur verbo, non compellantur imperio: cum tamen iis, qui sunt de corpore Ecclesiæ, possint Pastores leges imponere tam adhortatione, quam auctoritate sententiæ, atque ut Apostolus innuit priori ad Corinth. cap. 4. v. ult., ubi non sufficit caritas & spiritus mansuetudinis, virgam, potestatemque adhibere.

PROPOSITIO IV. Minime pugnat cum spirituali Ecclesiæ regimine temporalis jurisdictionis regnique potestas.

Subjicienda est hæc thesis propter eos, qui asserere audent non posse Pastores Ecclesiæ frui temporali jurisdictione. Quos scriptura redarguit, ratio, omniumque consensus populorum. Et scriptura quidem nos docet, primos Patriarchas, Noemum, Abrahamum, Jacobum, aliosque omnes, priusquam Levitæ loco primogenitorum subrogarentur Num. III. 41., Sacerdotio functos fuisse, victimasque mactasse. Melchisedechum simul fuisse Regem Salem, & Sacerdotem Dei Altissimi, habetur in XIV. 18. Geneseos. De Moyse, Eli, Samuele, & gloriosa serie Machabæorum liber Exodi, prior Regum, & qui de Machabæis inscribuntur, idem aperte testantur. Christus Dominus, tametsi humilis apparuit, & pro hominum salute singularem obedientiam exercuit, regio simul & sacerdotali genere ortus, Princeps Regum terræ appellatur cap. I. Apocal. v. 5. & de se inquit Matth. ult. 18. *Data est mihi omnis potestas in cælo, & in terra.* Regiamque potestatem se tenere ostendit, dum a Magis primo annuntiatus est in ipsa Herodis Regia his verbis: *Ubi est, qui natus est rex Judæorum?* Mat. cap. II. 3. Exactoribus etiam didrachma a Petro petentibus, *Quid tibi videtur, Simon?* (inquit Dominus Matth. XVII. 24.) *Reges terræ a quibus accipiunt tributum, vel censum? A filiis suis, an ab alienis?* Quibus ostendit se Regem esse, nec teneri ad solvendum didrachma, tametsi ad evitanda scandala dari jussit siclum in ore piscis inventum. Jerosolymam quoque ingressus est regio, solemnique plausu exceptus: & Pilato interroganti, num esset Rex, Joannis XVIII. 37. respondit: *Tu dicis, quia Rex sum ego.* Portans denique spineam coronam, & regiam cum humilitate præseferens majestatem, constitutus est, ut David cecinerat Ps. II. 6., *Rex super Sion.*

Porro utramque potestatem spiritualem ac temporalem posse simul consistere, humana assequitur ratio, si utriusque finem, unum alteri subordinatum attendit, aut observat idem corpus carne ac spiritu esse conflatum. Quod proxima thesi explicaturus sum; neque inficias ibit ipsamet perversa hæreticorum conscientia, quibus placet temerario ausu in una Angli Regis persona agnoscere politicam simul, & Ecclesiasticam potestatem.

Redarguit eos insuper Gentium universarum consensio. De populo Dei dixi nuper. Reges Æthiopum fuisse Sacerdotes scribit Diodorus, idemque narrat de Ægyptiis Plutarchus, de Spartanis Herodotus, de Atheniensibus Plato, de Romanis Halicarnassæus, atque Livius. Pervulgatum illud Virgilianum 3. Æn.

Rex Anius, rex idem hominum, Phœbique sacerdos
Vittis, & sacra redimitus tempora lauro.

In quem locum Maurus Servius inquit: *Majorum hæc erat consuetudo, ut Rex esset etiam Sacerdos & Pontifex: unde hodieque Imperatores dicimus Pontifices.* Distributis posthac muneribus, discretisque Regibus ab Auguribus & sacrorum ministris, & hi Reguli sunt appellati; quod nomen prima sui institutione significare sacrificiorum Magistros scripsit de If. & Osir. Plutarchus. Videndus etiam in I. de Divinat. M. Tullius: semper enim apud Ethnicos ad Sacerdotes Augurum munus pertinuit.

Hinc nemo inferet posse sæcularem potestatem usurpare jura Sacerdotum. Nam Sacerdotii nostri dignitas & auctoritas non a patrum generatione, neque ab imperii hæreditate dimanat: sed a divina electione, scribente ad Hebræos Paulo cap. v. 4. *Nec quisquam sumit sibi honorem, sed qui vocatur a Deo, tanquam Aaron.*

PROPOSITIO V. Summo Ecclesiæ Pastori competit reapse utraque simul potestas, Ecclesiastica videlicet, & politica.

Nostræ Communionis Theologi, idest, Romanenses atque Catholici, tametsi non conveniant, quomodo hæc duplex potestas Romano Pontifici sit concedenda, num *directe* spiritualis, *indirecte* civilis, num vero utraque *directe*, & vi clavium; attamen propositionem comprobant multiplici genere argumentorum. Afferunt I. loca Scripturarum: in quibus de Ecclesiæ Capite pronuntiatum legimus a Jeremia cap. I. v. 10. *Ecce constitui te super gentes, & super regna, ut evellas, & destruas, &c.* quo testimonio usus est Innocentius III. in Epist. ad Imp. Constantinopolitanum. Accedit facta Petro amplissima potestas quodcumque super terram ligandi, una cum mandato pascendi commissas oves, in quo comprehenditur auctoritas eas cohibendi, quotiescumque aberrant sive spiritu, sive corpore. Addunt quod juxta Apostolum sumus unum corpus, & plura sub uno Capite membra: atque ad Caput pertinet subjecta membra dirigere. II. Producunt canones, ac præsertim Cap. *Postulasti*, in Extrav. & Cap. *Quidam ea*: unde liquet Romanos Pontifices pœna pecuniaria animadvertisse in eos, qui injecerant manus violentas in Clericos, & civibus Tusciæ mandasse ut arma pararent, militibusque decrevisse stipendia. III. Exempla Pontificum, qui Imperatores Regesque deposuerunt, aut in eos jurisdictionem exercuerunt, quorum exemplorum nonnulla thesis tertia suppeditat. IV. Recitant testimonia Patrum: inter quos Bernardus in lib. de Considerat. apertissime duos gladios tribuit Pontifici, & illum, qui gladius est potestatis civilis, non quidem illius manu evaginandum, sed tamen ad nutum ipsius. Plura de his Bellarminus, Turrecremata, Macedo, alii.

Unam ego, vulgatamque illustrabo rationem, quæ simul discrepantes sententias Patrum conciliabit, & objecta quæque dispunget. Est autem. *Omnis persona, vel ars, vel virtus, ad quam pertinet finis, habet disponere de iis, quæ sunt ad finem.* Ita S. Thomas 2. 2. q. 40. art. 2. Atqui omnis potestas civilis & politica ordinata est ad bonum spirituale, atque ad Religionem, cui præest Romanus Pontifex. Igitur is disponere potest de omni potestate civili, & politica. Dixi vulgatam rationem, qua complures utuntur. Pro cujus fulcimento demonstrandam aggredior utramque syllogismi propositionem. Potestatem politicam ad spirituale bonum referendam, solus imprudens, ac stultus pernegabit. Ajebat Theodosius in Epist. ad Cyrillum: *Cæsarei est muneris, ut non solum pacifice, sed pie etiam subditi vivant.* Et Ammianus lib. XXIX. *Nihil aliud est imperium, ut sapientes definiunt, nisi cura salutis alienæ.* Habeo in hoc consentientes Isidorum Hispalensem, & Augustinum, & quos laudavi cap. præcedenti, *In hoc serviunt* (ait S. Pater lib. 3. contra Cresc. cap. 51.) *Deo reges, in quantum Reges sunt, si in suo regno bona jubeant, mala prohibeant, non solum quæ pertinent ad humanam societatem, verum etiam quæ pertinent ad divinam religionem.* Quis præterea ignorat corporalia spiritualibus, & terrena sempiternis bonis subjicienda?

In Corpore autem Ecclesiæ quæ ad Dei honorem, quæ ad religionem, quæ ad spirituale bonum per se pertinent, Sacerdotali regenda esse auctoritate, & hanc esse veluti in corpore Animam evinco illustribus testimoniis. Auctor Constit. Apostol. lib. II. cap. 34. de Episcopo ait: *Sacerdotium ad Dei honorem administrat, ut pericula ab anima & corpore propulset. Quanto ergo anima corpore præstantior, tanto est Sacerdotium regno excellentius. Quocirca Episcopum oportet, ut patrem, diligere, ut regem metuere.* Nazianzenus Orat. 17. n. 15. ita Principes alloquitur, *Vos quoque imperio meo ac throno lex Christi subjicit: imperium nos quoque gerimus. Addo etiam præstantius & perfectius; æquum est enim spiritui carnem fasces submittere, & cælestia terrenis cedere.* Isidorus Pelusiota lib. 3. Epistolarum ep. 249. inquit: *Ex sacerdotio & regno rerum administratio conflata est: quamvis permagna utriusque differentia sit; illud enim est velut anima, hoc velut corpus.* Addamus Epist. ad Joannem Papam M. Cassiodori Senatoris, & Præf. Prætorio; in qua, *Pascitis quidem* (ait) *spiritualiter commissum vobis gregem: tamen nec ista potestis negligere, quæ corporis videntur substantiam continere. Nam sicut homo constat dualitate, ita boni patris est utraque re fovere. Sum quidem judex Palatinus, sed vester non desinam esse discipulus: nam tunc ista recte gerimus, si a vestris regulis minime discedamus.* Quemadmodum ergo anima, cujus est in homine virtus præstantior, non tantum spirituales actiones regit, sed etiam corporalia membra movet, & si rationi adversentur, coercere debet ac refrænare: ita in Corpore fidelium Summus Pastor moderatur spiritualia; atque ad ejus nutum diriguntur imperia, quæ

si a Dei cultu, ac pietate deflectant, potest, ac debet illa reprimere, & cohibere.

Ex his consequitur jurisdictionem regni & imperii non esse in Romano Pontifice *indirecte*, sed *directe*, per se, & vi clavium, & tamquam in Christi Vicario, ut docet Augustinus Triumphus Q. 1. de Potest. Papæ art. 7, & q. xxxv. art. 4. Nam & animæ, in quantum anima est, competit rebelles carnis motus refrenare; & cuilibet potestati, ad quam pertinet finis, directe, proprioque jure etiam spectat media, quæ sunt ad finem, disponere. Quod ergo præclarissimi quidam Theologi docent, Romanum Pontificem non habere potestatem politicam ac temporalem *directe*, hoc tantum sensu probamus, quod præcipuum Apostolicum munus est regere spiritum, & sicut anima corporales motus perficit ministerio carnis, ita Ecclesiasticus princeps sinit temporalia regimina a Potestatibus politicis exerceri, has, si deviant, continendo ac reprimendo. Verum id malo dici ab Ecclesiæ Rectore factum *mediate*, quam *indirecte*.

Dissipantur his machinationes, quas contra commoliuntur talium dogmatum architecti. Opponunt primo loca quædam Evangelii, unde constat Christum Dominum noluisse inter duos fratres de divisione hæreditatis judicium proferre, Lucæ xii. 14. cum venissent turbæ ut eum raperent & constituerent Regem, in montem fugisse, Jo. vi. 15. atque dixisse Pilato Regem quidem se esse, sed regnum suum non esse de hoc mundo, Jo. xviii. 36. His accedit monitum Apostolicum in 2. ad Timoth. cap. ii. 4. *Nemo militans Deo implicat se negotiis sæcularibus.*

Quibus ex ordine respondemus, noluisse Christum hæreditatem inter fratres dividere, principio quoniam Spiritualis Rex, etsi omnem habeat potestatem in cælo & in terra, quemadmodum Christus se profitetur habere, eamque exercuit, ut diximus Prop. iv., nihilominus non est constitutus ut immediate & per se vilia quæque, terrenaque moderetur, quorum administrationem mandat sæcularibus, ut spiritus corporales motus brachio, pedibus, membrisque reliquit, & veluti Moses suadente Jethro constitutis magistratibus minora commisit: Exodi xviii. 21. 24. Deinde dedecens erat, Deum pacis inter fratres dividere; quod Oseæ xiii. 15. munus dicitur iniqui Regis. Præterea licet Christus Rex foret, nondum Ecclesiam sanguine suo acquisierat, nec Rex super Sion montem sanctum Domini fuerat constitutus. Fugit autem in montem solus, quoniam Rex cælestis non debebat recipere regiam a terreno populo auctoritatem, nec talia veritati, quam evangelizabat, præsidia quærere, nec demum Redemptionem, quam morte turpissima perficere decreverat, assumpta regia auctoritate impedire, venturus iterum cum majestate magna, nequaquam a populis accepta, Judex universorum. Pilato utique ait Regnum suum non esse de hoc mundo: se tamen regem confessus est. Regnum vero de hoc mundo negavit, & quia auctoritatem regiam non ab homine, sed collatam divinitus obtinuerat, & quia regnum suum dicebat Ecclesiam, populumque fidelem, in quo regnat non hæreditate terrena, sed prædestinatione divina: & quoniam Regis hujus thronus erat dextera Patris, non solum Israel, ac terrena Jerusalem. *Quod est enim Regnum, nisi credentes in eum, quibus dicit, De mundo non estis, sicut & ego non sum de mundo?* inquit Augustinus Tract. 115. in Joan. num. 2., paucisque interjectis: *Non ait Regnum meum non est hic, sed non est hinc. Hic est enim Regnum ejus usque in finem sæculi.* Ergo in hoc Christi regno comprehenduntur etiam Imperatores ac Reges, quotquot ad veritatem Evangelii venerunt, & Christi Vicario subjiciuntur in his omnibus quæ ad hæreditatem æternam conducunt; in quorum genere continueri terrenorum Regnorum administrationem negare non possunt, nisi etiam denegent collatum sibi imperium ad tutelam religionis, & Dei cultum, & corpus animæ, idest terrenam potestatem spiritualis esse instrumentum. At Apostolus in altera ad Timotheum Epistola utitur comparatione militum, qui debent propriis muniis insudare militiæ, non agrorum cultui, nec custodiæ animalium, vel mercimoniorum quæstui, ut habetur in L. *Milites*, C. de Re militari, & Vegetius scribit libro ii. & Ambrosius pariter in lib. 1. de Officiis, eo quod cum armati sint & stipendium accipiant a republica, solis debent utilitatibus publicis occupari. Ac modo consimili scribit Apostolus ne Domino militantes implicentur ταῖς τοῦ βίου πραγματείαις; nec ullus Clericorum debet iccirco vacare venditioni mercium, negotiis forensibus, usui armorum. His tamen minime obstantibus, ut Dux militum & Imperator præsidet etiam iis, quæ ad bella gerenda parantur, ita spiritualis Princeps jus habet in terrenam Rempublicam ad spiritale bonum directam, neque a Religione divulsam.

Opponunt ulterius, quod regia, & spiritualis potestas pugnent ad invicem, & a Christo sint propterea separatæ, ut habetur dist. 10. cap. *Quoniam*, & dist. 96. cap. *Cum ad verum*, & in Epistola Nicolai I. ad Michaelem Imperatorem: ex qua præfata capita sunt excerpta. Quibus accedunt plurimæ sententiæ Patrum affirmantium Ecclesiæ pastoribus interdici imperium, ac temporale dominium.

Verum his satisfactum arbitramur allata superius animæ corporisque comparatione. Etsi enim natura spiritus, & natura corporis eatenus pugnant, quatenus diversa constituuntur essentia, & anima caret partibus, quibus corpus coalescit; junguntur tamen in una, eademque persona hominis, & talem ordinem servant, ut habeant quidem sua peculiaria munia, sed anima debeat singula dirigere & coercere. Atque ita spiritualis potestas, quæ immediate versatur circa salutem animæ, habet diversam quasi naturam a potestate civili, quæ spectat temporalem tranquillitatem; & nihilominus simul consistunt in uno Romano Pontifice, qui per se spiritualia, & per filios suos Imperatores ac Reges terrena ministrat: & si hi non recte incedant, *Gloriosos terræ humiliat ne adversus petram, Ecclesiamque possint portæ inferi prævalere.* Legite S. Thomæ Cantuariensis Epistolam 97. Hæ duæ potestates spiritualis & politica, ut inquit Nicolaus I., fuerunt ante adventum Christi permixtæ, quoniam in sacerdotio Levitico per se & immediate Sacerdotes præerant templo & urbi, immolabant victimas & regebant exercitus; nunc vero post adventum summi Regis ac Pontificis, simul quidem regale genus & sacerdotale subsistunt; sed summus Pastor per se tractat spiritualia, terrena autem Sæcularium Principum ministerio. Monent autem recte Sancti, ne Ecclesiastici immediate moderentur terrena, nec se rebus inferioribus implicent; at si Potestas civilis contraria sit spirituali, inferior nempe superiori, & corpus animæ, quemadmodum contigit regnante Nicolao in depositione Ignatii Antistitis Constantinopolitani, tenetur Pontifex potestatem ipsam civilem cohibere: quoniam, ut ait citata Epistola Nicolaus, *Pontifices pro temporalium cursu rerum utuntur Imperialibus dispositionibus, & Christiani Imperatores pro æterna vita Pontificibus indigent.* Ex quibus argumenta Calvini, Grotii, aliorumque Hæreticorum facilem habent, ut arbitror, expeditionem.

PROPOSITIO VI. Quælibet civilis Potestas, quæ in Corpore Ecclesiæ tenet imperium, debet ad nutum Pontificis arma tractare, ceteraque complere suæ auctoritatis officia.

Sequitur ex præcedenti, brevique corroboratur. Numerorum quippe Cap. xxvii. 21. legitur, *Si quid agendum erit, Eleazar Sacerdos consulet Dominum. Ad verbum ejus egredietur, & ingredietur ipse*, (idest Josue) *& omnes filii Israel cum eo, & cetera multitudo.* Quo in loco oscitanter nimis scripsit Abulensis, Eleazaro egrediendum & ingrediendum ad Imperium Josue, quod & repetit q. 2. in cap. xiv. hujus Historiæ. Etenim pronomen *Ipse* ad Josue, non ad Eleazarum referendum constat ex versione Hebraica. *Coram Eleazaro Sacerdote stabit, & poscet ab illo judicium Urim coram Deo: juxta os ejus egredientur, & super os ejus ingredientur ipse & omnes filii Israel cum eo.* Non ergo Eleazar, sed Josue stare debebat, judicium poscere, & juxta Sacerdotis oraculum cum populo egredi, & ingredi. Ideo recte Innoc. III. cap. *Solitæ*, negat Josue accepisse imperium in Eleazarum. Demonstret id etiam judicium *Urim*, quod hac occasione explicabo. In Rationali, quo pectus sacerdotis ornandum erat, jussus est Moses ponere Exodi xxviii. 30. את האורים ואת התומים, *Urim, & Thummim.* Vulgaris opinio est duas gemmas fuisse Ephod intextas, quarum insolito splendore quid agendum foret patesceret. Hinc David 1. Regum xxiii. 10. ignorans anne descenderet in Ceilam dixit ad Abiathar Sacerdotem; *Applica Ephod*: quod & fecit persecuturus latrunculos, cap. xxx. 7. Tradunt autem hoc genus Oraculi per lapillorum splendorem cessasse in Babylonica Captivitate; quamquam Josephus lib. 3. Originum cap. ix. scribit id contigisse annis antequam illam inchoaret historiam ducentis. Hinc etiam Ægyptii, ceterique idololatræ Sacerdotibus suis torquem collo apponebant, & Ephod pectori, in quo diabolus Dei Simia immutatione gemmarum dedisse responsa colligitur ex Hist. Judic. cap. viii., atque ex libro 1. Diodori. Sunt tamen qui per Urim & Thummim intelligunt solum judicium Pontificis, nam *Urim* significat illuminationes & manifestationes, *Thummim* integritates ac veritates: & procul dubio recte verterunt Græci δήλωσιν, ἀλήθειαν, & Latina Vulgata, *Doctrinam & veritatem.* Igitur, ut fatetur etiam in hunc locum hæreticus Munsterus, Josue imperator exercitus debebat consilium & oraculum petere a Sacerdote conscio divinæ voluntatis: ac propterea de ipsomet Josue scriptum est: ושאל לו במשפט האורים *Et petet ab illo judicium illuminationum.*

Id multo magis a Christianis Principibus servandum est, quod hi potiori jure tenentur pro fide ac religione instituere certamina, aut si pro republica bella gerunt, commoda quæque populorum ad æternam ipsorum salutem tenentur dirigere. Unde S. Thomas citata q. 40. art. 2. ad 3. *Bella carnalia* (inquit) *in populo fideli sunt referenda sicut ad finem ad bonum spirituale divinum, cui Clerici deputantur: & ideo ad Clericos pertinet disponere, & inducere alios ad bellandum bella justa.* Atque si id Principes haberent præ oculis, profecto a plurimis cladibus cædibusque abstinerent, quas deplorant viri quique eruditione, ac pietate præclari, nuperrime vero in Oratione de laudibus strenuissimi Principis Eugenii ad invictissimum, piissimumque Cæsarem Carolum Sextum vir eximius & literarum splendore, infulis Ecclesiasticis, & Vaticana Purpura insignis Dominicus Passioneus.

PRO-

PROPOSITIO VII. Legislator & ipse aliquo pacto propriis legibus obstringitur.

Dixi aliquo pacto: nam certum est Legislatorem suis legibus non teneri, ita ut imperio alicujus positivæ legis subjiciatur., cum imperium stringat duntaxat inferiores; unde extat l. *Princeps*, dig. de legibus lib. 1. tit. 3. *Princeps legibus solutus est*. Atque hinc est, principem suis legibus non subjici quantum ad vim coactivam, cum superiorem non habeat, qui possit in ipsum animadvertere. Sed tenetur propriam legem servare vi superioris legis æternæ scilicet ac naturalis, quæ rectum postulant ordinem caput inter & membra; ideoque si Princeps pro Republica legem constituat, eaque præcipiat quæ capiti membrisque conveniant, lege naturali jubente ut omnia ordinatissima sint, insistentis a se æquitatis regulis devincitur. Quod mihi quidem auctoritas, ratio, exemplaque persuadent. Auctoritas quidem: etenim reprehenduntur Matth. xxiii. 4. qui subditis onera imponunt, illa autem nolunt extremo digito attingere. Innocentius III. cap. *Cum omnes*, de Constit. Canonicis Ecclesiæ Trecensis illud Catonis commendat: *Patere legem, quam tu ipse tuleris*. Et dist. 9. Cap. *Justum*, dicitur: *Justum est, principem legibus obtemperare suis*. Ambrosius præterea Epistola xxi. 9. Valentinianum alloquitur: *Quod præscripsisti aliis, præscripsisti & tibi: Leges enim Imperator fert, quas primus ipse custodiat*. Habetur denique in C. tit. 14. l. 1. *Digna vox est Majestatis regnantis, legibus alligatum se principem profiteri*. Ad rationem quod spectat; debet omnis pars suo universo congruere, ut S. Pater docet lib. 3. Cont. cap. 8. Cum itaque Princeps sit Reipublicæ Caput, necessum est ut se reddat ceteris conformem. Cui accedit, latam esse omnem legem pro bono communitatis. Illud vero bonum pendet potissimum a Principis æquitate, quoniam experimento comprobatum est, & Carmine etiam Homeri Odyss. xix. confirmatum, talem esse Reipublicæ tranquillitatem,

Qualis Rex culpa vacuus, gnarusque Deorum,
Qui populis multis & fortibus imperat unus,
Tutatur pia jura manu.

Exemplum denique desumptum est a Philemone ex illis Medicis, qui dum morbo cubant, debent eadem usurpare remedia, quæ aliis pari infirmitate laborantibus jam præscripserant. Quæ autem contra hanc propositionem objiciuntur, si dixeris obligationem servandi proprias leges oriri in Principe ex ipsa lege naturæ, non directa ex ipsa lege humana eb illo constituta, uti modo explicabam, absque alia disputatione arbitror esse soluta.

PROPOSITIO VIII. Advenæ ac Peregrini locorum, ad quæ accedunt, tenentur legibus, non proprii, unde abierunt, territorii.

Rationem simul ac exemplum affert S. P. Augustinus Epist. ad Januarium xviii., nunc liv., cujus verba habentur dist. 12. Can. *Illa*. Ubi distinguit ea, quæ serventur ab universa Ecclesia, & quæ utique necessum est custodiri ubique locorum, ab iis, quæ per loca terrarum, regionesque variantur. De his vero inquit: *Quod enim neque contra fidem, neque contra bonos mores injungitur, indifferenter est habendum, & pro eorum, inter quos vivitur, societate servandum est*. Profert mox exemplum de jejunio, quod in Ecclesia Mediolanensi sabbato non servabatur. Quamobrem Sancta Mater Monica fluctuans quid ageret movit Augustinum, ut consuleret Ambrosium. Is autem respondit: *Cum Romam venio, jejuno sabbato: cum hic sum, non jejuno. Sic etiam tu ad quam forte Ecclesiam veneris, ejus morem serva, si cuiquam non vis esse scandalo, nec quemquam tibi*. Additque S. Parens non solum Monicam libenter sententiæ Ambrosii auscultasse, verum etiam ipsum Augustinum semper illam tamquam cæleste oraculum habuisse. Ex quo uno loco potest quisque deducere pro firmanda thesi auctoritatem Canonis, testimonium sanctorum, consuetudinem disciplinæ, & depromptam a periculo scandali rationem.

Ob. 1. At ibidem Augustinus ait de variis locorum statutis, *Totum hoc genus rerum liberas habet observationes*. Resp. post ea verba statim consequi, *Nec disciplina ulla est in his melior gravi, prudentique Christiano, quam, ut eo modo agat, quo agere viderit Ecclesiam, ad quam forte venerit. Quod enim neque contra fidem, neque contra bonos mores injungitur, indifferenter est habendum, & pro eorum, inter quos vivitur, societate servandum est*. Liberam ergo habent observationem, sed extra Ecclesiam, in qua sunt veteri consuetudine comprobata.

Ob. 2. Episcopus territorii, unde advenæ transeunt, nequit eos matrimonio conjungere, nec ad Ordines promovere; quomodo ergo peregrini illius Episcopi jussis subjiciuntur? Similiter Latinus Sacerdos transiens per regiones Græcorum, aut Græcus per Latinas Ecclesias ritu proprio libere utitur, ac pane azymo, aut fermentato. Respondetur in his, ceterisque similibus ab ipsis Episcopis, ac Synodis statutas esse exceptiones, ne in contrahendo matrimonio, aut Ordinibus suscipiendis fallacias fraudesque improbi molirentur: ideoque in illarum observatione leges Territorii potius impleri, quam frangi. Ut celebrent pariter cum Latini, tum Græci proprio ritu servato, decrevit ad vitandam utriusque Ecclesiæ scissuram Synodus Florentina. Quod autem sancivit saluberrima Ecclesiæ auctoritas, non lex Territorii est appellandum, sed commune statutum, ubique, ut S. Pater docet laudata Epistola, retinendum. De Clericis proximo capite adjiciam quæ adhuc flagitat hujus argumenti dignitas atque amplitudo.

CAPUT XVII.

De Immunitate, & Asylo.

ÆQUUM est, ne quod Jurisconsulti disputant in tit. 49. libri 3. Decretalium Gregorii IX. de Ecclesiarum Immunitate prætermittamus omnino. Immunitatem appello locorum, aut personarum e communibus oneribus, muneribusque libertatem, quod nonnulli *Emunitatem* dixere, quasi extra munia, quibus ceteri obligantur. Affine huic est Jus securitatis, sive Asylum, derivatum nomen ab α-στερητικῷ & verbo *συλάω, rapior, prædor*: & idem est Asylum, ac locus profugii. Circa immunitatem quærendum est, an Clericis fas sit domos, aliaque bona possidere, nam cap. 1. memorati tit. 49. pertractatur de domibus Ecclesiarum. Posthac videndum an Clerici a publicis muneribus collectisque solvendis sint immunes, ut eodem titulo statutum est cap. *Non minus*, & cap. *Adversus Consules*. Deinde de Immunitate locorum, de qua extat cap. *Cum Ecclesia*, & cap. *Ecclesia*, agendum breviter, ceteris expositis, quæ ad jus Asylorum magis spectare videntur.

PROPOSITIO I. Clerici legitime bona possident temporalia.

Quod probatur primo ex veteri Testamento. Num. xxxv. v. 2. legitur: *Præcipe filiis Israel, ut dent Levitis de possessionibus suis urbes ad habitandum, & suburbana eorum per circuitum*: & Josue xxi. 3. *dederuntque filii Israel de possessionibus suis juxta imperium Domini, civitates, & suburbana earum*. Sunt qui dicunt urbes & agros Levitis accessisse, ut ibi habitarent, non ut haberent concessarum rerum dominium: quod Lyranus probat ex cap. xiv. Josue 13. ubi dicitur traditum Caleb Hebron in possessionem; cum tamen cap. xxi. 11. Levitis assignata fuerit civitas Arbe, quæ vocatur Hebron. At difficultatem dirimit proximus versus 12. *Agros vero, & villas ejus dederat Caleb filio Jephone ad possidendum. Dedit ergo filiis Aaron Sacerdotis Hebron confugii civitatem, ac suburbana ejus*: & 1. Paralip. vi. 55. *Dederunt igitur eis Hebron in terra Juda, & suburbana ejus per circuitum: agros autem civitatis & villas Caleb filio Jephone*. Calebus itaque possedit tractum circumjacens, dictum Hebron, quomodo cap. xxiv. 32. ager Sichemo proximus dicitur Sichem, & Jud. xiii. 2. Manue pater Samsonis appellatur, *vir de Saraa*, cum tamen ruri habitaret. Ita Calebi territorium Levitarum erat civitas, ac suburbium. Legitur etiam Levit. xxv. 33. *Domus urbium Levitarum pro possessionibus sunt inter filios Israel*: nec alia profertur caussa, cur non possent suburbana venumdari, nisi quia Levitarum possessio perpetua erat ac sempiterna, quomodo nequeunt & modo bona Ecclesiarum alienari.

In novo pariter Testamento, atque in ipsis Ecclesiæ incunabulis, *Quotquot erant possessores agrorum, aut domorum, vendentes afferebant pretia eorum quæ vendebant, & ponebant ante pedes Apostolorum*, ut in Actis legitur Cap. iv. 34. & 35. Arbitrio ergo Apostolorum subjiciebantur pecuniæ: erantque illi bonorum omnium administratores, & æque, ac laici, possessores. Et quemquam iis licebat prædia non vendere, aut pretium non deferre ad pedes Apostolorum, ut Petrus inquit Ananiæ, cap. v. 4., omnes tamen sua quæque Domino devovebant, nec exinde fas erat de pretio defraudare. Ipsum Dominum ad informandam Ecclesiam suam loculos habuisse, recte colligit ex Evangelio Venerabilis Beda lib. iv. cap. 14. in Lucam.

Possessiones Clericorum, privatasque domus Ecclesiarum commemorat etiam magnus Gregorius lib. 3. Epist. ep. 19. in qua sermonem instituit de pensionibus domorum, quas Ecclesiam S. Agathæ habuisse constabat a Gothorum temporibus. Domos Ecclesiarum proprias laudat apud Emmanuelem Gonzales in cap. 1. lib. 3. Decr. tit. 49. Eusebius Cæsariensis H. E. libro vii. Eodem citato cap. *Ut in domibus*, decernit Joannes Papa, neque Missum, neque Comitem, idest Executorem officialem, sive Proconsulem, neque judicem, ministrumque posse in domibus ad Ecclesiam pertinentibus exercere judicia, aut sibi hospitium vindicare. Sacris itaque libris historicis monimentis, decretisque Pontificum citato titulo, & in Septimo lib. 1. tit. 7. dispositis, docemur licitam esse Clericis domorum, agrorum, prædiorum, nec non civitatum, regnorumque possessionem. Quam cum statu Ecclesiastico non pugnare diximus quarta præcedentis Capitis positione.

PROPOSITIO II. Clerici, eorumque bona ab omni civili onere gaudent immunitate, ita ut illi cogi non debeant ad tributa solvenda, neque ad munia laicorum obeunda.

Demonstratur 1. ex veteri Testamento. Gen. xlvii. 22. Joseph emit, subjecitque Pharaoni omnem terram Ægypti *præter terram sacerdotum*; & v. 26. *Ex eo tempore usque in præsentem diem, in universa terra Ægypti Regi-*

bus

bus quinta pars solvitur, & factum est quasi in legem, absque terra Sacerdotali, quæ libera ab hac conditione fuit. Num. III. 49. *Tribum Levi noli numerare* (inter eos, qui debebant ad bella procedere) *neque pones summam eorum cum filiis Israel.* 1. Esdræ VII. 24. extat lex Artaxersis: *Vobis quoque notum facimus de universis Sacerdotibus, & Levitis, & Cantoribus, & Janitoribus, & Nathinæis, & ministris domus Dei hujus, ut vectigal, & tributum, & annonas non habeatis potestatem imponendi super eos.* Sacerdotes autem veteris legis figuram fuisse nostrorum, quis ignorat? Aut quis Catholicus princeps erit in Clericos minus propensus Regibus Ægyptiorum, aut Persarum? Apud Matth. XVII. 24. habetur præclara sententia Salvatoris: *Reges terræ a quibus accipiunt tributum, vel censum? A filiis suis, an ab alienis? .... Ergo liberi sunt filii.* In quem locum ait Hieronymus. *Ille pro nobis crucem sustinuit, & tributa reddidit: nos pro illius honore tributa non reddimus, & quasi filii Regis a vectigalibus immunes sumus.*

Probatur 2. ex Conciliis. Etenim Lateranense XV. Sess. 9. sub excommunicationis pœna prohibet, *ne Reges, Principes, Duces, Comites, Barones, Respublicæ, & alii potestatus quicunque collectas, decimas, & alia hujusmodi onera Clericis, Prælatis, & aliis quibuscunque personis Ecclesiasticis imponant, exigantque.* Tridentinum Sess. XXV. de Reformat. cap. 20. docet, *Ecclesiæ, & Ecclesiasticarum Personarum immunitatem Dei ordinatione, & canonicis sanctionibus constitutam esse.* Similia habent Conc. Aurel. 4. cap. 13. Tolet. 3. Can. 21. Tolet. 4. can. 46. Coloniense p. 9. cap. 20. Atque his accedunt decreta Romanorum Pontificum Adriani VI. Clem. VII. Julii III. Pii IV. quæ accurate collegit Petrus Matthæus Clarissimus Jurisconsultus in Septimo Decretalium, sive Constitutionum Apostolicarum lib. 2. tit. 2. in Sexto autem cap. *Quamquam*, IV. de Censibus, sive tit. XX. Bonifacius VIII. declarat Ecclesias, Ecclesiasticasque personas ac res ipsarum *non solum jure humano, quinimo & divino* a sæcularium personarum exactionibus esse immunes. Atque contra facientibus Bonifacius ipse, Alexander IV. aliique Romani Pontifices ipso facto excommunicationem singularibus personis, interdictum vero universitatibus locisque infligunt. Videatur & Bulla Cœnæ Domini. Idem constat ex Jure Civili, præsertim ex C. de Sacrosanctis Eccl. l. 5. *Placet*, & l. 8. *Sacrosancta*: & C. de Episcop. & Cler. l. 1. *Juxta sanctionem*; & l. 6. *Presbyteros*, nec non in Auth. *Statuimus*: qua Fridericus I. Imperator omnia etiam revocat abrogatque huic immunitati quomodolibet adversantia. Vide & cap. *Secundum Canonicam*. 23. q. 8.

Tertio probatur ex PP. *Hoc autem mandatum* (ait Jo. Chrys. hom. 65. in cap. 47. Gen.) *posuit eis Joseph, ut quintam partem darent Pharaoni, excepta solum Sacerdotum terra. Audiant qui nunc vivunt, quantam olim* (Ægypti Reges) *Sacerdotum idolorum curam habuerint, & discant, ut vel saltem parem habeant honorem his, quibus omnium Dei ministerium creditum est, & qui sacerdotio insigniti sunt. Si enim errantes illi & tantam idolorum curam habentes, ex hoc putabant idola magis coli, si ea eorum ministros colerent, quanta non condemnatione digni, qui nunc tantumnon quod ad Sacerdotum Dei spectat cultum?* His confirmantur, quæ supra e sacris literis prompta sunt. Hieronymi in cap. XVII. Matth. jam laudavimus illustrem, præclarissimamque sententiam. S. P. Augustini lib. 1. Qq. Evang. q. XXIII. hæc sunt verba: *In omni regno intelligendum est liberos esse filios, idest, non esse vectigales. Multo ergo magis liberi esse debent in quolibet Regno terreno filii Regni illius, sub quo sunt omnia regna terrena.* Quædam alia producam ad solutionem prioris argumenti. Beda ad cap. 47. Geneseos & ipse docet terram sacerdotum immunem a vectigalibus significare *Ecclesiam liberam a censu mundi.*

Collocabo quarto loco petitum aliquod a ratione argumentum. Ac primo Clericus in sortem & hæreditatem Domini electus est. Κλῆρος enim Græce dicitur, Latine sors, vel hæreditas, ut recte in Psalmum 67. Augustinus, Isidorus lib. 7. Etymol. cap. 12., & Grat. dist. XXI. cap. *Cleros.* Tres illinc eruuntur caussæ, ob quas Clerici ad munia publica, ad vectigalia, atque ad civile forum cogi non debent. Priorem ducit Chrysostomus cit. hom. a comparatione planissima. Quis enim inferior ad hæc compellat alicujus sæculari dignitate insignis filium, hæredem, familiarem? Affert alteram Imperator Constantinus in Epistola ad Anulinum, quæ extat lib. X. Hist. E. Eusebii, cap. 7., & lib. VII. Niceph. cap. 42. ne scilicet ipsi Clerici a cultu summæ Divinitati debito abstrahantur, sed potius absque ulla inquietudine legi propriæ deserviant. Tertia sumitur ab ipsa naturali æquitate, magna quippe injuria supremus Dominus afficitur, si ejus Sacerdotes minorem, quam olim idolorum Flamines, habeant honorem; & quæ divino cultui sunt consecrata profanis usibus deputentur. Subvertuntur pariter omnes leges, si inferiores Magistratus præsumant jura dare superioribus, & homines Angelis imperare.

Addam postremo loco rationem politicam. Putant sæculares Principes aliqui a pendendis tributis Ecclesiasticos non esse immunes, quod hæc postulet commodum, quam ipsi curant, Reipublicæ, illatum a justo bello dispendium, extrema plebis penuria, atque caussa istiusmodi aliqua. Ubi necessitas postulat, debent Ecclesiæ Præsules necessaria subsidia concedere: & pro sublevandis pauperibus sunt aliquando etiam sacra vasa frangenda. At aliud est, Clericis habendam esse rationem de publica necessitate, aliud sæculares bona invadere Clericorum. Pro bello gerendo ad hæreses extirpandas Henricus Rex Christianissimus supplicavit Sixto V. Pontifici Maximo pro facultate Clericis partem oneris imponendi, eamque obtinuit, eo quidem fine, ut Ecclesiasticus ordo conservaret possessa, & recuperaret jam ab hæreticis occupata. Ita quod Gallicani Præsules in difficilibus Regni temporibus Regibus Christianissimis pecuniæ summam ex Ecclesiasticis reditibus collectam concedere soleant, *ut ea Cleri subventione pauperes iis vectigalibus, quibus solvendis impares sunt, libeæentur*, quomodo in peroratione ad Regem post Comitia anni 1701. ait Cardinalis de Noailles; id quidem æquum existimamus. Similia dicimus, dum Augustissimus Imperator præliatur prælia Domini adversus Turcas. At si putant Ecclesiasticorum bonis propria auctoritate usurpatis, nec ultro ac sponte concessis, (quod sane ab ipsorum mente alienum est) majores vires acquirere, & augere thesauros, magno in errore versantur. Dominus quippe dux exercituum est, & Deus virtutum, & ipse, auctore laudata hom. Chrysostomo, reddit non imminuentibus quod ad Clericos spectat *e supernis retributiones.* Direptis in Anglia Ecclesiasticis reditibus, dirutisque opulentissimis Monasteriis, quorum census computabatur librarum, quas dicunt sterlingas, 320180. annis singulis; Rex omnium Regum præcedentium pauperrimus factus plura solus imposuit civibus vectigalia, quam omnes simul per quingentos annos Antecessores. Vide in libro de Schismate Anglicano Sanderum. Emmanuelem Lusitaniæ Regem coactum remittere decimas fructuum Ecclesiæ, quas exigebat concessione Leonis Pontificis, propterea quod omnia sinistre ipsi evenirent, nihil feliciter ac prospere, scribit lib. 11. Historiarum Orosius. Hujusmodi vero decimationem illegitime factam principibus pessime semper cessisse, fatetur apud Meyerum libro XVI. Annalium Fland. Carolus VII. Rex Galliarum. Præclarum Clotarii Regis exemplum narrat Gregorius Turonensis lib. 4. Hist. Franc. cap. 2. Igitur ipsa Reipublicæ utilitas, ac rerum Principum vicissitudo petit ne Clericorum immunitas ratione aliqua violetur.

Sed opponunt 1. quod extat Matthæi XVII. v. ult. *Vade ad mare, & mitte hamum: & eum piscem, qui primus ascenderit, tolle: & aperto ore ejus invenies staterem: illum sumens da eis pro me, & pro te.* Christus ergo, & Apostolorum princeps solvere didrachma. *Resp.* hoc argumentum probare oppositum. Eo enim loci Dominus primum ait se liberum esse a solvendo tributo, vel censu. Deinde profitetur se tantum pati ut solvatur, propter scandalum evitandum. *Ut autem non scandalizemus eos* (inquit) *vade ad mare, &c.* Hinc Augustinus lib. 1. de Conjugiis adult. cap. XIV. n. 15. ait: *Multa sunt facienda non jubente lege, sed libera caritate; & ea sunt gratiora, quæ cum liceret nobis non impendere, tamen caussa dilectionis impendimus. Unde prior ipse Dominus, cum se tributum non debere monstrasset, solvit tamen ne scandalizaret eos, quibus ad æternam salutem gerens hominem consulebat.* Habet similia epist. 239. nunc 83. num. 5. Nonnulli sunt, qui respondent sermonem illic fieri de medio siclo solvendo ad usum ornatumque templi, juxta præceptum Domini XXX. Exodi v. 13. Nam pendebat revera siclus viginti obulis, & quatuor drachmis, unde dimidium sicli idem est, ac didrachma. Principi autem solvebatur denarius, ut habetur Matth. XXII. 19. Ita post Hilarium Bellarminus lib. 1. de Clericis cap. 28., Emanuel Gonzales in tit. 49. lib. 3. Decretalium: sed verior est responsio nostra, primo, quoniam Christus citato loco etiam ab hoc solvendo didrachmate liberum se esse declarat: deinde quia ea data occasione etiam de tributo ac censu loquitur Dominus: præterea quia, etsi didrachma dari solitum pro templo verisimum est, pondere idem erat ac denarius, idest decem obulis, ut liquet ex citato cap. XXX. Exodi. Habent quidem ibi LXX. τὸ ἥμισυ τοῦ διδράχμου, *dimidium didrachmi*, non *didrachmum*, sed drachma Alexandrina duplaris erat; & Matthæus loquitur de communi, & Attica. Jubente demum Vicario Christi in difficillimis Reipublicæ rebus persolvendum Imperatoribus tributum minime denegamus, id exigente pace & quiete, qua nos tueri debent & defensare, ut habetur c. *Tributum in ore piscis*, 2. c. 23. q. 8.

Opponunt 2. Ait Dominus Matt. XXII. 21. *Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari: & quæ sunt Dei Deo.* Resp. justissimam esse verissimamque sententiam, sed non sunt Cæsaris, quæ Domino consecrata sunt, atque ministris Sanctuarii deserviunt. Deinde ad confundendam nequitiam Pharisæorum, qui una cum Herodianis ad ipsum accesserant, Christus tale dedit responsum, ex quo nihil adversus Cæsarem, nihil adversus divina jura possent maligni tentatores deprehendere, ut dum quærebant capere Dominum in sermone, confusi abirent; ut infra dicam ad quartam objectionem.

Opponunt 3. Scribit ad Romanos cap. XIII. Apostolus: *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit.*

At-

Atque in hunc locum Chrysostomus, *Etiamsi Apostolus sit, etiamsi Evangelista, etiamsi Propheta*. Resp. & hanc sententiam Apostoli esse rectissimam, omnis quippe anima tenetur Superioribus obedire, sed juxta divinam ordinationem, qua, ut ibidem ait Apostolus, omnis potestas est ordinata, & directa. Est autem divina ordinatio, ut major sit potestas Ecclesiæ quam mundi, & sacrarum legum quam civilium. Quando ergo leges civiles non repugnant Canonicis, tenentur Clerici illas observare, non in quantum leges civiles sunt, sed in quantum jure canonico sunt confirmatæ: ideoque licet mandata Principum legesque ab eis latas Clerici transgrediantur, gaudent immunitate fori, nec a sæculari potestate puniri possunt. Quod confessus est magnus Constantinus apud Sozomenum lib. 1. cap. 17. In his ergo, quæ pugnant cum Ecclesiasticis Sanctionibus, cujusmodi esset Clericos ad pugnam cogere, eisque absque auctoritate Ecclesiæ imponere vectigalia, subditi non sunt sæcularibus potestatibus, neque sunt illæ juxta divinam ordinationem sublimiores.

Opp. 4. C. *Si tributum* 2. p. decreti c. xi. q. 1. *Si tributum petit Imperator, non negamus: agri Ecclesiæ solvunt tributum. Si agros desiderat Imperator, potestatem habet vindicandorum.*

Resp. canonem hunc desumptum ex Oratione Ambrosii de non tradendis Basilicis. In ea refert S. Antistes Arianos ipsum circumvenisse, ut olim Judæi Christum, ad hoc ut Basilicas traderet, quod verbis præcedentibus narrat. *Apprehendere* (inquit) *sermones nostros gestiunt, sicut Judæi, qui Christum versuto sermone tentabant: Magister, licet tributum dare Cæsari, aut non? Et hoc ad calumniam sibi accessit impietas, ut imperiale nomen obtendant. Et ipsi possunt dicere, quod eorum non habeant sacrilegium, quorum imitantur magisterium? Et tamen videte, quanto pejores Ariani sunt, quam Judæi. Illi quærebant utrum solvendum putaret Cæsari jus tributi: isti Imperatori volunt dare jus Ecclesiæ. Sed ut perfidi suum sequuntur auctorem: ita & nos quæ nos Dominus & Auctor noster docuit respondeamus*. Igitur respondet, nullo pacto Ecclesiam tradendam Imperatori, cujus non præfert imaginem: de agris vero, ac tributis, quoniam nimis importunum, ac periculosum erat hæc etiam negare principi, cui persuaserant Aulici omnium habere dominium, (ut scribit idem Ambrosius lib. 2. Epist. epist. 14. nunc xx. class. 1. & habetur in cap. *Convenior* c. xxiii. q. 8.) respondit se ea neque donare, neque denegare. *Non faciant*, inquit post verba quæ objiciuntur, *de agris invidiam: tollant eos, si libitum est. Imperatori non dono, sed non nego*. Igitur in cap. *Si tributum*, affirmatur tantummodo Imperatorem tributa petere, & potestatem habere agrorum vindicandorum, *de facto, non de jure*. Et ita etiam Glossa Decreti.

Opponunt 5. Cap. *Pervenit*, tit. 49. lib. 3. Decret. statuitur, Clericos non excusari a murorum custodia, sed omnes esse ad hoc generaliter compellendos. Resp. hoc valere in irruptione, & imminenti periculo patriæ, quam defendere magna pietas est; quamquam sunt Jurisconsulti, qui cap. *Pervenit*, non de Clericis, sed de Clericorum servis censent accipiendum.

Opponunt 6. in C. tit. de Sacrosanctis Eccl. l. 6. *Ad instructiones*, & l. 11. *Neminem*, habetur ad solvendum pro itinere, & hospitio Imperatorum, etiam Venerabiles Ecclesias teneri. Resp. non agi his locis de tributis & vectigalibus, sed de hospitio, & alimentis exhibendis Regi pro caussa publica proficiscenti; quæ si præstare debent Clerici, non obstringuntur his legibus, sed Canonicis, & Decretis Joannis IX., atque hospitii honestate.

Opponunt ultimo: Si Clerici, eorumque bona fruantur immunitate, deest principibus robur, nervusque ad hostes propulsandos, ad bella pro Reipublicæ salute gerenda, ad levandam ingravescentem annonam, ad ipsam Ecclesiam protegendam. Resp. non talia hauriri ex sacris literis documenta; e quibus illud magis comperimus premente fame universam terram, absque tributis Sacerdotum solam Ægyptum inopia rei frumentariæ non laborasse: celebriores Israelitas potius retulisse victorias Levitis circumferentibus arcam, quam militibus arma tractantibus: ædificatum ab illis, atque exhaustis in captivitate thesauris denuo extructum celeberrimum in universo orbe templum, urbemque amplissimam, nullum sumptum Sacerdotibus suppeditantibus: a Domino, in cujus sortem assumuntur Clerici, expectandum belli exitum, & omne bonum in civitate. Accedit etiam Christianorum Principum, quod supra innuimus, experimentum. Ceterum si urgeat necessitas, tributum personis, bonisque Clericorum imponatur, sed non a potestate sæculari; ut postrema argumentatione declaratum est.

PROPOSITIO III. Immunitatem Ecclesiasticam, sive Personarum, sive locorum, quocumque jure sit inducta, nequeunt Principes sæculares temerare, aut minuere.

Dixi, *Quocumque jure*; sunt enim qui putant immunitatem tam locorum, quam Clericorum institutam fuisse sola liberalitate Imperatorum, ac Principum, eosque posse illam revocare, vel imminuere: quod illegitime inferunt, ut paullo infra demonstrabo. Plurimis Principum Constitutionibus immunitatem Ecclesiis, Clericisque collatam vel confirmatam fuisse, non ibo inficias. Magnus Constantinus declaravit Clericos immunes a muneribus civilibus, ut liquet ex Cod. Theodosiano xvi. Tit. 2. l. 1. *Clerici*, & l. 2. *Qui divino*; quam legem confirmat ipse Constantinus in Epist. ad Episcopos Numid. & commemorant Eusebius lib. x. H. E. cap. 7. & S. P. Augustinus in Epist. ad Januarium 68. nunc lxxxviii. Constantius privilegia, quibus jam Clerici ac Templa fruebantur, confirmavit l. *Juxta sanctionem*, ibi l. 8. excipiens Clericos ab onere *Metati*, idest, a suscipiendis hospitibus transeunte Imperatoris exercitu, aut comitatu. Addidit leges 9. *Curialibus* & 10. *Ut Ecclesiarum*, quibus Clerici exempti dicuntur ab omni civili functione, *a sordidis muneribus*, qualia sunt viarum instaurationi inservire saxa aut calcem ferendo, & a negotiatorum dispendiis, quæ dici solent *collationes lustrales*. Hujus legis meminit Basilius Ep. 279. ad Modestum Præfectum Præt. Orientis. Firmavit eamdem immunitatem in Epist. ad Taurum post Ariminensem Synodum, & extremo vitæ suæ tempore, idest anno 361. l. 16. *In qualibet civitate*, ubi constitutionum suarum rationem affert dicendo, *Scientes magis religionibus, quam officiis & labore corporis, vel sudore nostram Rempublicam contineri*. Abrogavit quidem hanc immunitatem Julianus Apostata, sed anno 368. restituit Valentinianus in Epist. ad Claudium Proconsulem Africæ, ut habetur l. 18. *Quam ultimo*. Etiam Gratianus sancivit Clericos personalium munerum expertes esse in Epist. ad Catafronium, & Tuscianum Comitem Orientis. Theodosius, & Justinianus Constantini, & Constantii sanctiones confirmarunt, quod & præstiterunt Imperatores alii. Vide cit. Cod. Theodosianum lib. xvi. Tit. 2., & C. Justin. tit. De Clericis, & de sacrosanctis, &c. Capitularia Caroli Magni lib. 5. cap. 148. Eædem fuerunt sanctiones Regum Hispaniarum, ut constat ex Canone 47. Concilii Toletani iv. nec non Regum Galliarum, Clodovæi, Clotarii, Childeberti, aliorumque, de quibus Thomassinus de Eccles. disciplina P. iii. lib. 1. cap. 34. Idem de Immunitate locorum Imperialibus, Regiisque sanctionibus statutum esse, haud diffiteor.

Verum etsi inspectis duntaxat his legibus videatur Immunitas collata Principum munificentia, originem tamen ducit ex lege superiori, tam divina, quam Ecclesiastica, ut ex dictis facile evincitur. Etenim, quantum ad personas attinet, propositione 2. producta sunt ex sacris libris levitarum exempla, quibus nec Artaxerxes vectigalia, aut civilia munera imposuit; & ex Evangelio probatum est, Ecclesiæ ministros a solvendo censu Salvatoris sententia liberos esse, quandoquidem Petrus Christo jubente solvit didrachma ad vitandum duntaxat scandalum, non quod ad solvendum teneretur, ut inquit Hieronymus sup. laudatus, Ambrosius Epist. 1. nunc vii. num. 17. Immunitas etiam sacrorum locorum colligi potest ex divino præcepto Exodi xxi. 14. ubi præcipitur evellendum quoque ex altari, *qui per industriam, & per insidias occiderit proximum suum*, cum tamen homicidis aliis altare esset perfugii locus, ut constat ex verborum antithesi, quia superiori versu datur asylum illi, qui non insidiatus occidit. Vide cap. 1. de Homicidio. Nec tenet responsio Alexandri Ambrosini, leges veteris Testamenti fuisse abrogatas; quippe abrogatæ fuerunt cæremoniales, & quæ figuræ erant futurorum, non quæ maxime ad Dei, templique cultum necessariæ videntur. Hinc Tridentina Synodus sess. 25. definit Immunitatem Ecclesiasticam constitutam esse *Dei ordinatione, & canonicis sanctionibus*, & Concilium Lateran. iv. sess. 9. *jure tam divino, quam humano*. Leges autem Ecclesiasticas spectantes ad immunitatem Ecclesiasticarum Personarum citavimus propositione ii. & quæ pertinent ad immunitatem locorum proferentur propositione sequenti, ubi nonnulla dicam de Asylis. Immunitas ergo tam divina quam Ecclesiastica lege fuit constituta. Imo illam confirmat ipsa lex naturalis singulis hominibus indita. Unde enim Ægyptii Reges didicerunt immunitatem auctore Joseph concessam Sacerdotibus esse æquitati consentaneam, nisi ex rationis præscripto, quod Deo militantibus non sunt imponenda vectigalium onera, nec munera laicorum? Quare Orestes interfecta matre Clytæmnestra confugiens ad aram Apollinis liber evasit? quare Pausanias patriæ Athenarum proditionis reus aufugit ad templum Palladis, & a Thucydide redarguuntur Athenienses, quod per vim ab ara proditore extracto auctores fuerint immissæ in cives pestilentiæ? quare nemo gentilium audebat in morte rapere confugientes in Templum Dianæ Ephesinæ, ad aram Junonis, aliorumque idolorum? Legite Thucyd. lib. 1. de Bello Peloponn. Ciceronem Act. 3. in Verrem, & S. P. Augustinum de Civ. D. lib. 1. cap. 4. Id non alia ratione ab Ethnicis observatum, nisi quia naturali lumine percipiebant iniquum esse vim inferre inservientibus in templis Deorum, aut illuc tamquam ad munitissimam arcem confugientibus. Quamobrem assero Imperatores ac Principes, dum Immunitatis leges tulerunt, non tam beneficia contulisse, quam reddidisse debitum, eorumque constitutiones non intulisse liberalem beneficentiam, sed æqui, rectique præscriptionem: Ecclesiasticos autem Pastores constitutiones ipsas probasse, & Politicis Præsidibus nunc gratias, nunc preces exhibuisse, quod Ecclesia diu vexata illorum patrocinio indigeret, ut propria jura tueri posset, atque ab invasoribus facilius defendere.

His præmissis propositionem demonstro hoc dilemmate.

te. Immunitas Ecclesiæ aut Dei ordinatione & jure divino constituta est, ut nos firmissime asserimus, aut liberalitate Imperatorum & Regum, ut opinantur quidam Politici. At sive constituta sit Dei ordinatione, sive Imperatorum Regumque liberalitate, nefas est sæculari Principi ipsam immunitatem abrogare, aut circumscribere. Et quod Principes nequeant immunitatem violare, si inducta sit ordinatione divina, extra controversiam positum est; nemo quippe mortalium facultatem habet aut infringendi, aut contrectandi divinam constitutionem: neque inferior abrogare potest legem superioris; omnis autem potestas Deo supremo legumlatori subjecta est. Atque hæc ratio efficax esset, etiamsi immunitas esset constituta lege tantum Ecclesiastica, quoniam nulla Potestas Politica superior est potestate Petro, ejusque successoribus Romanis Pontificibus absolute, immediate, plenissimeque concessa. De qua potestate dictum capite præcedenti.

Inviolabilem autem esse Ecclesiasticam Immunitatem, facta etiam hypothesi, quod Principum munificentia & liberalitate sit constituta, sic demonstro. Privilegia, tametsi beneficentia ac liberalitate Regum concedantur, nisi illis certum tempus apponatur, & conferantur absolute, & absque ulla conditione, perpetua sunt, nec aliquo successu temporis temerari possunt, nec revocari, nec circumscribi. Privilegium immunitatis absolute, nullaque conditione apposita, ut liquet ex legibus Imperatorum paullo ante citatis, Ecclesiæ Clericisque concessum fuit. Nullo ergo pacto abrogari potest, restringi, aut ratione aliqua violari. Hujus argumenti minor propositio, ut dixi, ex Imperialibus Constitutionibus manifesta est, ac major pariter est expressa legibus tam civilibus, quam Canonicis, de quibus capite XXI., ubi dixeram de Privilegiis. Deinde ipsi Imperatores ac Reges testati sunt se immunitatem Templis, personisque Deo sacratis largiri ob utilitatem, quam Reipublicæ afferunt ministrantes in Sanctuario orationibus, sacrificiis, aliisque Ecclesiasticis exercitationibus: ideoque Constantius l. *In quolibet*, confirmans latas a patre constitutiones pro Ecclesiasticorum immunitate, inquit, *Scientes magis religionibus, quam officiis & labore corporum, vel sudore nostram Rempublicam contineri*. Quare immunitas Ecclesiastica, & quicquid Principes Clericis contulere, dici potius debet justa merces, quam liberalis largitio. At privilegia hujus generis absque manifesta violatione æquitatis nequeunt abrogari vel minui, ut docent Jurisconsulti omnes, & ratio ipsa suadet. Ergo nec abrogari potest, vel minui Ecclesiastica Immunitas. Denique si ista donum, sit tantum liberalis munificentia, num propterea fas erit eam temerare? Principio quod donatum est, nequit revocari. Præterea repetere quæ Ecclesiæ donata sunt, est repetere quæ donata sunt ipsi Deo. Repetere quæ donata sunt ipsi Deo sacrilegium est. Igitur sacrilegium est repetere quæ Ecclesiæ donata sunt. Tandem etsi detur immunitatem fuisse liberali Principum largitione concessam, donatione facta transiit in jus, & in potestatem ut Ecclesiarum, quæ supremo omnium Domino sunt consecratæ, aut personarum, quæ in sortem Domini adlectæ Ecclesiis ipsis inserviunt. Si ergo Templa, utrique Ecclesiastici Dei sunt; quis poterit illis adimere quicquid aut debitæ retributionis, aut liberalis munificentiæ, aut quovis alio titulo acceptum in proprium jus transtulere? Expende quod beatus Ambrosius de invadentibus Basilicas scribit ad Marcellinam sororem Epistola edit. Parisiensis XX. num. 16. *Mandatum denique, Trade Basilicam. Respondeo nec mihi fas esse tradere, nec tibi accipere, Imperator, expedit. Domum privati nullo potes jure temerare, Domum Dei existimas auferendam? Allegatur Imperatori licere omnia, ipsius esse universa. Respondeo. Noli te gravare Imperator, ut putes te in ea, quæ divina sunt, imperiale aliquod jus habere. Noli te extollere, sed si vis diutius imperare, esto Deo subditus. Scriptum est Quæ Dei Deo, & quæ Cæsaris Cæsari. Ad Imperatorem palatia pertinent, ad Sacerdotem Ecclesiæ. Publicorum tibi mœnium jus commissum est, non sacrorum*. Profecto quod de sacris ædibus dicitur, idem de viris Ecclesiasticis constat esse affirmandum. Ut planissimum afferatur exemplum, nonne gravi injuria afficeretur sæcularis princeps, si ejus palatium invaderent cives armati, supellectilem diriperent, & familiares intimosque vi extraherent, etiamsi amplas alias ædes, famulitium, rem domesticam ex libera civium largitate possideret? Id quidem certissime, quoniam Principis jam essent, non civium. Ita Deo gravem afferunt injuriam, qui Domum ejus usurpata jurisdictione gravant, reditus minuunt, tributa extorquent, sacros ministros ad munera, vel onera laicalia compellunt quamvis ipsorum largitionibus templa constructa essent, locupletata possessionibus, & Clericorum numero ac splendore condecorata: propterea quod hæc, sive jure tributa sint, sive collata dono, jam non Cæsaris sunt, sed Dei. Quocumque ergo jure constituta sit Immunitas Ecclesiastica, sive jure divino ut nostra fert sententia, sive jure præcipuorum, ac Imperiali beneficentia a Constantino ad hæc usque tempora in Christianis Principibus permanente, ut politici quidam statuunt: nefas est Immunitatem ipsam quomodolibet violari.

Neminem fore arbitror, qui opponat Juliani Apostatæ constitutionem, aut Chilperici Gallorum Regis decreta: quum nullus Christianus Imperator debeat Julianum Constantio, Justiniano, ac Theodosio præferre; neque ullus Regum Clotarium, Theodebertum, Childebertum posthabere Chilperico, cujus mores improbos ac flagitiosissimos narrat lib. VI. cap. 46. Gregorius Turonensis: præsertim cum immunitatem abrogatam a Juliano restituerit Valentinianus, & labefactatam a Chilperico ampliaverit Clodovæus. Nemo etiam objiciet, piissimum Imperatorem Heraclium irruentibus in Imperium Persis ex aureis, argenteisque Ecclesiæ vasis cudisse pecuniam: cum Heraclius non vi, & rapina ab Ecclesiis sacram supellectilem acceperit, sed mutuam, eamque ampliorem refuderit, & annuum præterea redditibus a fisco solvendis adauxerit Ecclesiasticos censús. Vide Baronium ad annum 627. num. XXVII. Quodsi aliquando Pontifices a Principibus immunitatem tamquam beneficium humiliter poposcerunt, aut Principes illam pro libito temerarunt; id, ut diximus, tribuendum est conditioni temporum, Pontificum humilitati, & humanarum Potestatum vicissitudini.

PROPOSITIO IV. Recte in Latina Vulgata Josue XXI. 36. connumerantur quatuor civitates asyli in Tribu Ruben.

De Asylo pauca dicturus præponendam duxi facilem hanc thesim propter integritatem Vulgatæ, quam ubique tentant hæretici dilaniare. Inter civitates ergo refugii nostra Vulgata Josue XXI. 36. quatuor enumerat ultra Jordanem contra Jerico in tribu Ruben, Bosor in solitudine Misor, Jaser, Jethson, & Mephaath. Hæ non habentur in Codicibus Hebræis; neque in conscriptis tempore Thalmud & Masoretharum, unde inquiunt aliqui Etherodoxi illas in nostra Versione redundare. At constat optime appositas. I. quia v. 7. habetur datas filiis Merari urbes duodecim de tribubus Ruben, Gad, & Zabulon: quæ urbes v. 34. & seqq. numerantur. At si non extarent in sacris Bibliis commemoratæ quatuor urbes, civitates refugii non essent duodecim. II. quia cum recenseantur singulæ urbes Levitarum, cur prætermissas credendum est assignatas in Tribu Ruben? III. quia hæ quatuor civitates recensentur etiam in primo libro Paralipomenon cap. VI. 78. 79. ubi nota non Misor poni, sed Bosor, ideoque Misor nomen est solitudinis, non urbis; significat enim Misor planitiem, & locum campestrem, in quo conditam civitatem Bosor constat Deut. IV. 43. ideoque in cap. XX. Josue, ubi legitur, *Bosor in solitudine, Misor, &c.* abradenda est virgula. IV. extant quatuor illæ civitates in vetustissimo Codice Chaldæo Ms. Complutensi, & in edita Regii Operis a Plantino, in Græcis omnibus, in antiqua Itala, ceterisque Latinis, præter nonnullos, quos observarunt Lovanienses, expressos ex aliis Codicibus Hebraicis amanuensium oscitantia vitiatis; in quibusdam denique exemplaribus Hebraicis pervetustis additas a correctoribus, & recte appositas testatur R. Kimchi. V. In Bibliis versu isto carentibus desiderari, neque posse alias summam confici, Protestantes complures fatentur, Glassius lib. I. Tract. de puritate textus Hebræi sect. 2. §. XV. n. 3. & Comment. in Josuam Masius, Amama, & Drusius, qui & laudat Veneram Editionem procuratam a Felice Pratensi, viro nostri Ordinis præclarissimo, & Hebraicorum præsertim Codicum peritia, sacrarumque historiarum scientia ornatissimo.

Ex his colligimus leges Asylorum esse antiquissimas. Dividi autem possunt Asyla, sive loca refugii in sacra, & profana. Sacrorum principem locum tenent Ecclesiæ, in quibus causæ sanguinis agitari non debent, nec inde reus criminis potest extrahi, ut habetur in 3. Decr. tit. 49. cap. *Cum Ecclesia*, & cap. *Inter alia*. Idem extat in C. de his, qui ad Eccles. l. 13. & 14. neque adimitur privilegium immunitatis Ecclesiæ non consecratæ; quia locus divinis obsequiis dedicatus nullius est temerariis ausibus profanandus. Ita caput, *Ecclesiæ, in qua divina*, ejusdem tit. 49. Extenditur immunitas ad Cæmeteria, & loca Ecclesiæ adhærentia, juxta c. 35. *Definivit*, Causa XVII. q. 4. Distantia tamen passuum ibidem determinata ad passus triginta, absque domorum extranearum receptaculo, est a locorum consuetudine, usuque petenda. Polluto tamen atrio vel cæmeterio Templum interius minime violatur, quoniam immunitas amplianda est, violatio autem restringenda, juxta regulam XXII. in fine 6. *Non debet*, & juxta Juris axiomata, *Beneficium est interpretandum largissime; Odia restringi, favores convenit ampliari*. Hoc asyli privilegio minime fruuntur publici latrones, nocturni depopulatores agrorum, & qui obsident publicas stratas aggressionis insidiis; inquit Innoc. III. cit. cap. *Inter alia*. Item nec qui in ipsis Ecclesiis, vel earum cæmeteriis homicidia, & mutilationes membrorum committere non verentur, eo quod *frustra legis auxilium invocet, qui committit in legem*, ut habetur cap. *Immunitatem Ecclesiasticam*, ejusdem tituli 49. postremo. Adduntur Constitutione Gregorii XIV. *Cum alias*, confirmata & ampliata a Benedicto XIII. & Clemente XII., *qui proditorie proximum suum occiderint, aut assassini, vel hæresis, aut læsæ majestatis in persona ipsiusmet Principis rei*.

Gandent eodem asyli privilegio Baptisteria, quæ sunt alicubi a Templis sejuncta, ut Romæ quod appellatur Constantini, Senis constructum ad radices Cathedralis, Pisis elegantissimum extra fores majoris Templi, Floren-

tiæ

tiæ situm e regione Cathedralis Ecclesiæ, Martis olim fanum. Sacrosancto Baptisterii loco etiam a barbaris, ferocibusque hominibus reverentiam quamdam exhibitam scribit lib. 2. H. E. cap. 8. Evagrius. Ipsummet jus asyli consecuta sunt Episcoporum Palatia ex Conc. Aurelianensi I. c. 3. & ex Cap. *Id constituimus*, 36. XVII. q. 4., omnibus prorsus Jurisconsultis fatentibus, ut inquit Cardinalis Thuscus v. *Immunitas*, Concl. LIX. n. 24. De Domibus Eminentissimorum S. R. Ecclesiæ Cardinalium extat Constitutio Leonis Decimi, & omnium pariter DD. consensus. Accedunt Hospitalia auctoritate Episcopi erecta ex definitione Urbani IV. cap. *Ad hæc* 4. de Religiosis domibus, tit. 36. lib. 3. Similiter quælibet virorum, ac mulierum Monasteria, de quorum amplissimis exemptionibus legantur Bulla Pii IV. *Dum ad uberes*, anno 1566. emanata, aliorumque Romanorum Pontificum Constitutiones.

Est autem sacrorum locorum asylum tanta æquitate statutum, ut illius rationem habuerint etiam idolorum cultores. Religio enim erat ad supplicium non trahere confugientes ad templa, arasque Deorum. Memorat S. P. Augustinus in primo de Civ. D. cap. IV. Asylum Junonis, demonstrans quanto majoris securitatis illo, quod elegerat Græculorum avaritia & superbia, sint sacra Christianorum Asyla, memoriæ scilicet Apostolorum, quibus etiam Barbari pepercerunt. Magna quippe vis auri e Vaticano surrepta jussu Halarici reddita est, auctore in VII. Histor. Orosio. De asylis Gentilium accipiendum illud Plauti in Most. Act. v. sc. 1. *Ego interim hanc aram occupabo*; festivumque alterum Juvenalis Satyra 14.

Falsus erit testis: vendet perjuria summa
Exigua, Cereris tangens aramque, pedemque.

Verum de his plura Georgius Rittershusius. Hunc morem confugiendi ad aras derivatum ex legibus Hebræorum infertur ex Cap. XXI. Exodi v. 14. & cap. 1. libri III. Regum v. 50. Eapropter Græcorum more etiam Rex Demetrius Templo Judæorum jus dedit asyli, lib. 1. Mach. cap. X. v. 43. De Asylo Delubri Hierocæsariensis videndus Tacitus in tertio Annalium.

His perfugii locis, quæ tam fideles, quam Ethnici habent inviolabilia, & quæ sacra dicuntur, addit asyla propria ac profana jus Romanum, vel Gentium. Romulus asylum constituit inter Palatium & Capitolium, lucum quem veteres appellavere Quercetum; Virgilius VIII. Æneid.

Hinc lucum ingentem, quem Romulus acer asylum
Rettulit, & gelida monstrat sub rupe Lupercal.

Datum olim jus asyli statuis quoque, ac sepulcris Principum, ut Athenis Thesei, Romæ Julii Cæsaris. Est & refugii locus propria domus, præsertim apud Græcos, quorum pervulgatum illud est, Οἶκος φίλος, Οἶκος ἄριστος, *Domus amica, domus optima*. Civem de domo sua extrahi non posse, habetur ff. De in jus vocand. l. 19. quæ tamen lex fallit in criminalibus. Hujus asyli præ ceteris Italis rigidi defensores habendi sunt, quomodo patet ex libro 1. Statuti patria lingua conscripti cap. 217. finitimi nostri Lucenses. Atque hæc de Immunitate, & Asylo.

CAPUT XVIII.

De Collectionibus Canonum, iis maxime, quas adornarunt Isidorus, & Gratianus.

FUERUNT Canonum, quorum complexio corpus Juris Canonici appellatur, Collectores plurimi, Dionysius cognomento Exiguus Monachus Scytha, Fulgentius Ferrandus Carthaginensis Ecclesiæ Diaconus, Cresconius de quo ad an. 527. Baronius, Anselmus Lucensis Episcopus, Burchardus Monachus, Ivo Carnotensis, Deusdedit Cardinalis, aliique, in Præf. Decretalium, in Apparatu Emmanuelis Gonzalez, & in VII. Annalium Ecclesiasticorum Tomo p. 137. Digni sunt, qui speciatim commemorentur, Isidorus, & Gratianus. Isidori nomen præfert perantiqua Collectio, quæ protenditur a Canonibus Apostolicis ad secundam Synodum Hispalensem, & complectitur etiam veterum ante Siricium Pontificum Decretales. Gravis de harum authenticitate viguit post Joannem Wiclefum controversia; ac permulti suppositas habent, non solum hæretici, verum etiam eruditi Catholici, discreto tamen, & meliori judicio. Cum autem vindicandas susceperit Franciscus Turrianus, hunc acerrime confutavit Blondellus; atque sententia Eruditorum hic meliorem caussam hac in parte defendit, quamquam in Ecclesiæ doctrinam Decretalibus illis contentam nimis injuriosus. Aliud est inquirere an Decretales antiquorum illorum Pontificum ab Isidoro collectæ genuinæ sint, aliud an erroneis dogmatibus scateant. Et spurias & heterodoxas autumant cum Blondello Novatores alii; autographas, catholicasque cum Turriano nonnulli Nostrates. Viri docti mediam tenent viam: & interpolatas esse concedunt, & sanæ doctrinæ: Ita Petrus de Marca lib. 3. Concord. cap. 6. Ant. Augustinus in Notis ad Capitula Adriani, Antonius Pagius ad an. 102. num. 4. & seqq. Franciscus Pagius in Anacleto, Joannes Bortonius V. S. Ref. in Dissert. Isagogica præmissa Decreto Gratiani pag. cx. aliique communiter.

An hujus Collectionis Auctor fuerit Isidorus Hispalensis, an Isidorus Mercator, incertum plures existimant, Hispalensi tribuunt Hincmarus in libro de Synodis, Trithemius, alii: Mercatori autem, vel alteri, qui sub Mercatoris nomine Collectionem illam fabricaverit, Schelestratius Tom. 2. Antiq. Eccles. dissert. 3. cap. 5. art. 5. num. 3. Franciscus Pagius ib. n. 3. & alii recentiores. His absque fluctuatione subscribimus: nam in vetusto Codice S. Mariæ supra Minervam legitur Præfationis initio: *Isidorus Mercator servus Christi lectori conservo suo*; nec aliter in Vaticanis: quo loco in impressis est, *Isidorus peccator, &c.* In hac præterea Collectione fit mentio Concilii Generalis sexti, aliarumque Synodorum, ac Pontificum Isidoro Hispalensi demortuo anno 636., posteriorum. Sexta enim Synodus, sive Constantinopolitana III. celebrata est anno salutis DCLXXXI.

Collector alter Canonum, de quo pertractandum est, fuit Gratianus Monachus Cluniacensis. Is Clusis in Etruria natus S. Benedicti Institutum amplexus est Bononiæ in Monasterio S. Proculi; sed inde transiit ad alterum SS. Felicis & Naboris, ibique collectionem Canonum adornasse constat ex lapide Sacrarii inscripto his versibus:

Hanc habe partem Lector, reverenter adito;
Namque loci Monachus Decretum hic condidit hujus
Divinum Gratianus Opus, &c.

Desiderant quidem omnes in Gratiano methodum; habet enim pleraque involuta, nonnulla præpostere, & multa alieno loco digesta. Quamobrem (inquit Ivo Carnotensis in Præfat.) qui in Gratiani volumine methodum, sine qua διδακτικὸς esse nemo potest, vestigant, videntur non absimiles iis, qui delphini in sylvis, aut in fluctibus apri venationem instituunt. Sed barbara, quibus floruit, tempora nævum istum excusant, studiumque ac laborem extollunt. Methodum itaque prætereuntes, exquiremus de hujus collectionis auctoritate, quam aliqui nimis deprimunt, aliqui vero nimis efferunt, cum medium hic quoque teneant viri docti, & ingenui. At a decretalibus Isidorianis initium ducendum est.

PROPOSITIO I. Decretales veterum ante Siricium Epistolæ ab Isidoro collectæ, sunt interpolatæ, & magna ex parte suppositæ, non tamen rejiciendæ tamquam Apostolicæ doctrinæ, fideique adversantes.

Prima pars probatur I. ex Epistol. Leonis IV. quæ extat Tom. 8. Conc. Labb. p. 32. ubi n. 6. ait Pontifex regulas Decretalium & Canonum tunc temporis apud Sedem Apostolicam extantium, & quibus in omnibus Ecclesiasticis utebatur judiciis, esse, *Apostolorum*, *Nicænorum*, *Ancyranorum*, *Neocæsariensium*, *Gangrensium*, *Antiochensium*, *Laodicensium*, *Chalcedonensium*, *Sardicensium*, *Carthaginensium*, *Africanensium*, *& cum illis regulas Præsulum Romanorum*, *Sylvestri*, *Siricii*, *Innocentii*, *Zosimi*, *Cælestini*, *Leonis*, *Gelasii*, *Hilarii*, *Symmachi*, *Simplicii*, *& Gregorii Junioris*. *Isti omnes sunt, per quos judicant Episcopi, & per quos Episcopi simul, & Clerici judicantur.* Habetur & in cap. *De libellis*, dist. XX. Tempore itaque Leonis IV. an. 847. non extabant in Collectione Canonum Isidorianæ Decretales Anacleti, Evaristi, aliorumque veterum Pontificum ante Siricium. Additionem hic factam non in Epistola Leonis, sed in Codice, qui Romæ servabatur, ante dimidium octavi sæculi opinatur doctissimus P. Coustant. At Baronius hanc suspicionem dirimit; nam Codicis, quo sub Leone IV. Romana Ecclesia utebatur, extant in Vaticana tria antiqua Exemplaria Mss. in quibus omnibus eodem ordine Canones sunt dispositi, deinde decreta Pontificum, quorum seriem inchoat Siricius. Tria alia Mss. his concordantia extare in Monasterio Erbachensi, *suscipienda propter admirandam antiquitatem*, testatur in Præf. Joann. Wendelinus. Ex his expressa est an. 1525. editio Moguntina, in eadem Bibliotheca Vaticana n. 2338. Addit Pagius Codicem Vigilanum compilatum anno 876. Atque hi omnes Codices sunt ad confirmandam thesim capita argumentorum. Videtur tantum, ut ex Marca adnotavit laudatus Bortonius, superinductum nomen Silvestri, quod in Codice Canonum minime extat.

Suppositas Decretales illas alia plura momenta commonstrant. Observavit Antonius Augustinus Archiepiscopus Tarraconensis in Notis ad Capitula Adriani in Isidoriana Collectione usurpari eadem verba legum Imperialium, & Scholion appositorum sub Aniani nomine ad Codicem Theodosianum, & Blondellus improbo labore scrutatus est, unde sententias, verbaque ipsa Consarcinator expilaverit. Verum argumentatio ista, quam pluris faciunt, vix a me extorquet assensum; nam si Pseudo-Isidorus compilavit Scholia Aniani, potuit & Auctor τῶν σχολίων e monimentis veteribus plura exscribere. Apocryphæ sunt tamen Epistolæ Isidorianæ: quod præter dicta comprobat stylus, & sparsa per omnes similitudo jejunæ & dissipatæ orationis, quæ nec diversis Auctoribus potest adjudicari, nec ostentat secundi sæculi comptam & elaboratam idoneorum verborum circuitionem. Accedit silentium veterum, quibus fuerunt ignotæ; & frequens citatio textuum juxta Vulgatam, quæ obtinuit post Hieronymi ætatem. Sed de his uterque Pagius.

Alteram propositionis partem demonstro I. ex Epistola 42. Nicolai I. citata Tom. VIII. Conciliorum. p. 799. & cap. *Si Romanorum Pontificum*, dist. 19. in qua summus Pontifex scribit ad Episcopos per Gallias constitutos: *Si ideo*

non esse decretales epistolas priscorum Pontificum Romanorum admittendas dicunt, quia in Codice Canonum non habentur adscripta. ergo nec sancti Gregorii, nec ullius alterius, qui ante vel post ipsum fuit, est aliquid institutum, vel scriptum recipiendum, eo quod in Codice Canonum non habeatur adscriptum. Ergo doctrinam eorum & sanctiones, quæ ab omni lingua venerantur, quia in Codice Canonum non habentur adscripta, de codicibus suis eradant. Quod cum fieri nequeat, jure optimo infert Nicolaus Collectionem Canonum non confirmare, nec imminuere decretalium Pontificum auctoritatem. Cujus rei subinde caussam satis congruam producit, quod omnia in uno corpore compaginari non possint. Addo, quod Collectores nequeunt decretis Pontificum aliquam firmitatem tribuere. Rejicere itaque Collectionem Isidorianam eo quod Decretales plures in vetusto Codice non habeantur, temerarium est & iniquum.

II. Quamquam non sunt Decretales omnes Isidorianæ genuinæ, nec Collectio ipsa autographa; omnes tamen tamquam spurias expungere imperitorum est, atque impudentium. Suppositæ enim sunt tres Decretales Anacleti, duæ Evaristi, tres aliæ Alexandri, quam dist. 1. cap. *Nihil sancta*, 48. de Consecrat. affert Gratianus, Telesphori, duæ Pii, Inscelorii Aniceti juxta Optatum & Augustinum, Præcelloris autem juxta Irenæum & Eusebium, aliæ duæ Soteris, suspectæ fidei quatuor Victoris, duæ item affictæ Zephyrino, spuria unica sancti Urbani, suspecta decretalis Anteri, explosæ pariter tres Fabiani, pseudigrapha quæ tribuitur Lucio, item duæ ex adscriptis Stephano, Sixti II. aliæ duæ, altera saltem Dionysii, tres sub nomine S. Felicis, duæ item Marcellini, duæ aliæ Marcelli, tres S. Eusebii, una Melchiadis, Epistola S. Marci, suppositum denique Damaso Decretum de Libris recipiendis. Hi ante Siricium sederunt. De quorum Epistolis legendi eximii viri Lupus, Pagius, Labbeus, Coustant. De Epistolis S. Stephani ad Cyprianum erudite pertractat P. Mulorius, qui eadendis FF. Minorum Conventualium Annalibus Operam dat egregiam. De ipsius perpolita Dissertatione ambiguum est virorum Doctorum morium. At plurimas veterum Pontificum Epistolas ab antiquis PP. & Historicis laudatas, uti Julii I. citatam in 2. Apologia S. Athanasii, Liberii commemoratas ab Hilario in fragmentis, Damasi ad Episcopos Illyrici, de qua Theodoritus, lib. 2. H. E. cap. 22., aliasque complures in dubium revocare non possumus. Oportet ergo, ut recto criterio genuinæ distinguantur a spuriis, non autem cæco ac præcipiti judicio singulæ repudientur.

III. Illæ etiam Isidorianæ Epistolæ, quæ ad adulterinas amandantur, non sunt temere respuendæ, primo quoniam statim ac prodiere illas receperunt, probaruntque Ecclesiæ Gallicanæ Præsules, auctore Marca lib. 3. Conc. cap. 6. Deinde illis tamquam consentientibus Patrum traditioni, & Ecclesiasticæ disciplinæ usi sunt Fideles communiter usque ad tempora Concilii Constantiensis, annum scilicet 1414. Consecratæ etiam fuerunt Scholasticorum usu, Commentariis interpretum, omniumque Collectorum usurpatione. Ceterea in iis continentur dogmata cum recta fide pugnantia, prætextum hæreticorum mendacium est. Insuper Catholicorum consensio, & usus intercessio, sententiarum concinnentia, & cum Scripturis, ac Patribus harmonia, illarum orthodoxiam aperte demonstrant. In laudata demum Synodo Sess. VIII. damnata est 30. propositio Wiclefi, *Decretales Epistolæ sunt apocryphæ & seducunt a Christi fide: & Clerici sunt stulti, qui student eis.* Cujus propositionis priorem partem esse universaliter fallam, alteram hæreticam, tertiam scandalosam potest quisque deducere ex hactenus disputatis.

PROPOSITIO II. Canones collecti a Gratiano non aliam habent auctoritatem, quam fontium, locorumque, unde sunt derivati.

Ita Auditores Sacræ Rotæ Decis. apud Pen. 482. n. 18. *Nec refert illos Canones reperiri in Decreto a Gratiano compilato, quia cum Gratianus non publica auctoritate refarsita quæque illa Canonum Ecclesiasticorum, & legum etiam sanctiarum Capitula in suum librum contulerit, nec leges condendæ auctoritatem habuerit, nec ab aliquo Romano Pontifice liber ille tamquam authenticus & legalis approbatus fuerit, inde fit, ut quilibet Canon inde relatus ex eo tantum quod ibi referatur non habeat majorem auctoritatem, quam in proprio loco consistens de sui natura esset habiturus: nec Gregorius Decimusfextus Gratiani librum tamquam legalem authenticavit, cum illum emendari jusserit, & emendationes sive additionibus, aut detractionibus mandaverit objectari.* Videatur Bulla Gregorii, *Cum pro munere*. Accedit quod adhuc post limam Gregorii extant in Decreto Gratiani errores aliqui, de quibus legendus P. Placidus Bokn ejusdem Benedictini Instituti in Controv. Jurisprud. lib. 1. Tit. 2. p. 1. q. 8.

Consequitur ex dictis Canones Conciliorum Generalium a Gratiano productos habere auctoritatem plenissimam, quia talem quoque in se habent. Decreta Conciliorum Provincialium inviolabilia tantum esse in diœcesi ac Provincia, pro qua statuta fuerunt, spectata approbatione & confirmatione Pontificis, per quam tamen, nisi exprimatur, canon provincialis Synodi non stringit universos, quoniam ut Barbosa docet v. *Confirmatio*, aliique J. CC., approbatio & confirmatio addit quidem canoni robur ac firmamentum, sed minime illum reddit ampliorem. Pari jure sequitur leges Imperatorias, nisi Constitutionibus Pontificum insertæ sint, in foro Canonico non valere, nam insertæ tamquam receptæ censentur. Patribus autem, Historicis, ceterisque Canonum Collectoribus suam stare singulis auctoritatem; ipsi autem Gratiano, ubi proprio loquitur sensu, non aliam, quam privato Doctori, tametsi ob plurimorum approbationem non humili, atque vulgari. Idem dicendum de *Paleas*. Unde vocabulum illud eruperit, absque utilitate disquirunt. Dictas *Paleas* a quodam discipulo Gratiani Palea, aut Protopalea nuncupato, ego sane non arbitror; & hunc Paleam Cluniacenses, aliique Benedictini prorsus ignorant. Appellari Paleas, quasi τὰ παλαιὰ, idest, *antiqua* probabile est, tametsi non reperiantur in vetustis codicibus, auctore Fagnano. Ab adverbio πάλιν, *rursus*, quidam deducunt, eo quod sint additiones factæ Decreto. Solent vocabulis Græcis propria nomina, librorumque tituli passim conflari: vulgavitque paucis ab hinc annis vir doctus Philosophicas Institutiones *Neopaleas*.

Post Gratianum variæ adornatæ sunt Canonum Collectiones; sed prætermittenda silentio non est elaborata anno 1230. a S. Raymundo de Pennafort Ordinis Prædicatorum. Est hæc, quæ nomen præfert Decretalium Gregorii IX. Accedit ea, quæ dicitur liber Sextus Decretalium, publicata anno 4. Pontificatus Bonifacii VIII., idest anno Domini 1298. Addidit Joannes XXII. Constitutiones Clementis V. quæ vulgo appellantur Clementinæ, atque his accessere ab ipso Joanne editæ, quas appellant Extravagantes. Sequuntur Extravagantes communes, idest a diversis Pontificibus editæ; quibus & addidit celebris Jurisconsultus editas post omnes Extravagantes sub nomine libri Septimi Decretalium. Ita Corpus universi Juris Canonici his libris constat, Decreto Gratiani, Decretalibus Gregorii IX. Sexto Decretalium, Clementinis, Extravagantibus Joannis, Extravagantibus communibus, & Septimo Decretalium. Hic tamen postremus est Corpori superadditus.

Dividitur Decretum Gratiani, sive Concordia discordantium Canonum in tres partes. Quarum prima continet Distinctiones CI., & in una quaque distinctione plures sunt Canones. Pars altera complectitur Causas triginta sex, atque in causis singulis est ordo quæstionum, in quæstionibus Canonum: sed Caussa XXXIII. quæstionum loco complectitur septem distinctiones. Tertia pars de Consecratione inscribitur, & partitionem habet distinctionum quinque.

Gregorii IX. Decretales quinque libris comprehenduntur distinctas titulis, & Capitibus. Continet liber primus titulos tres & quadraginta: secundus triginta: tertius quinquaginta: quartus viginti unum: quintus unum & quadraginta. Sunt autem in omnibus titulis capita suis numeris distincta.

Sextus Decretalium in alios quinque divisus est. Sunt in primo tituli vigintiduo: in secundo tituli quindecim: in tertio tituli vigintiquatuor: in quarto tres tantummodo. In quinto tituli duodecim. His subjiciuntur Regulæ Juris LXXXVIII.

Clementinarum pariter quinque libri extant: in quorum primo connumerantur tituli undecim: in secundo duodecim: in tertio decem ac septem: in quarto unicus extat titulus: in quinto undecim habentur.

Extravagantes Joannis titulis quatuordecim unius libri sunt dispositæ. Communes vero continentur libris quinque. Tituli in primo novem: in secundo tres: in tertio tres ac decem: in quarto locus est vacuus: in ultimo decem tituli inveniuntur. De septimo extra Corpus, ut vocant, Juris non opus est plura dicere.

Hæc ideo conscripta a me sunt, ut Tirones Canonum citationes non omnibus pervias dignoscerent. Ex Decreto itaque Gratiani hoc pacto Canones laudantur. Ex prima parte: C. *Si Romanorum*, dist. XIX. idest, in Canone, qui incipit, *Si Romanorum*, in distinctione XIX. Ex secunda parte sic proferuntur: *Can. Nulli Episcoporum. III. quæst.* 5. idest, Canone, qui incipit, *Nulli Episcoporum*, Caussa tertia, quæstione quinta. Sic ex tertia parte allegantur: C. *Qui manducant*. 58. *dist.* 2. *de Consecratione*, idest, Canone, qui incipit, *Qui manducant*, ordine quinquagesimo octavo, distinctione secunda partis tertiæ Decreti, quæ inscribitur de Consecratione. Contenta in Decretalium Gregorii quinque libris allegantur hoc pacto: *Cap. Recolentes.* 3. *Extra, de statu Monach.* nempe, Capitulo, quod incipit, *Recolentes*, tertio, quod est Extra Gratiani Decretum, idest in Decretalibus Gregorii IX. Titulo de statu Monachorum. Quæ autem proferuntur ex Decretalium sexto, ita laudantur: *Cap. Si Apostolica, de Præbendis in* 6. videlicet in Capite incipiente, *Si Apostolica*, quod extat Titulo de Præbendis in Sexto Decretalium. Proferuntur similiter reliqua. Sit in exemplo: Cap. *Si a Judicibus*, de Appellat. in Clement., scilicet, Capitulo, cujus initium est, *Si a Judicibus*, quod habetur in Clementinis, titulo de Appellationibus. *Cap. Sancta Romana, de Religiosis Domibus in Extrav. Joan XXII.*, aut *Cap. Vas electionis, de Hæreticis in Extrav. Comm.* Singulorum Canonum definitiones sufficienter explicat Decretum Abbreviatum, quod soluta oratione, & carmine præmittitur Corpori Juris Canonici in editione Coloniæ Munatianæ, idest, Lugduni, cui hoc nomen a L. Munatio Planco, lectu dignum, & quam brevissimum.

CA-

CAPUT XIX.

Quanta sit Apostolicorum Canonum auctoritas.

DECRETO Gratiani, & Conciliorum voluminibus addi solent Canones, qui dicuntur Apostolici: de quorum antiquitate ac origine non idem est Scriptorum judicium. Auctoritate Apostolica conditos, & antiqua traditione ad nos derivatos scribunt Severinus Binius, Franciscus Turrianus, Lambertus Gruterus, Lindanus, aliique plures, quorum sententia est fuisse per Clementem in unum congestos. Nonnisi vergente ad finem quinto Christiani nominis sæculo editos arbitratur Dallæus, cui videtur accedere in Vindiciis Epistolarum Ignatii Joannes Pearsonius. Neque digestos ætate Apostolorum, neque tam sero fabricatos, sed editos secundo, aut saltem tertio sæculo ineunte sentiunt Marca, Albaspinæus, & etiam Beveregius, Hammondus, Blondellus, Josephus Scaliger. Plura de his legi possunt apud Antonium Pagium ad an. 100. n. IX. & seqq. Natalem Alexandrum dissert. XVII. I. sæculi, Schelestratium 2. p. Antiq. Illustr., & laudatum Beveregium in altero Tomo PP. Apostolicorum Cotelerii. Nos autem nonnulla, quæ ad hanc solvendam quæstionem videntur idonea, subjectis thesibus ponemus.

PROPOSITIO I. Canonum Apostolicorum certus numerus definiri non potest.

Probatur I. quoniam recepti olim ab Orientalibus, & quos habemus ex interpretatione Gratiani Herveti, sunt numero LXXXIV., & qui obtinuerunt apud Occidentales numero tantum L. Inter istos autem quinquaginta est canon valde ambiguus XIV. de Baptismo Hæreticorum; quem, si anno CCLVI. notus fuisset PP. Occidentalibus, profecto Firmilianus in Epistola ad Cyprianum hoc anno adversus Stephanum scripta, aut Rebaptizantium aliquis laudasset. Est enim ille Canon, *Episcopum, aut presbyterum, qui hæreticorum baptismum, vel sacrificium admittit, deponi jubemus. Quæ est enim conventio Christi cum Belial? vel quæ est pars fidelis cum infideli?* Videtur ergo ille Canon a Rebaptizantibus Iconii, aut Synadis congestus, ut Balazius, & Pagius adverterunt, quo consuetudinem e Stephano laudatam aliquo præsidio repudiarent. II. Cap. *Sexaginta*, d. XVI. numerantur canones Apostolici 60. ex Epist. 1. Zephyrini, in cujus tamen textu habetur numerus LXX. Quinquaginta autem numerantur seq. Cap. *Clementis*. At proximo Cap. *Placuit*, dicuntur confirmata & rata cap. 2. VI. Synodi *Canonum Apostolorum* LXXXV. *Capitula*. Verum Sextam Synodum nullos edidisse canones, constat ex Act. 4. & 5. secundæ Nicænæ, inquit Binius Tom. 1. pag. 53. Collect. Labbeanæ. III. Etsi non omnes Canones, qui extant in Collectione LXXXIV. Herveti, plures tamen perantiquos esse, etiam præter L. communiter receptos, Eruditi omnes fatentur, & constabit ex subjecta assertione; cum prima ad hunc modum se habeat.

PROPOSITIO II. Canones Apostolici etiam primis Ecclesiæ seculis obtinuerunt.

Probatur I. ex Nicæna Synodo celebrata anno CCCXXV. Hæc enim Canone I. de Eunuchis præscribit, quod si aliqui a Dominis vel barbaris castrati sunt, inveniuntur autem alioquin digni, a Clericorum statu non excludantur, *Tales quippe* (inquit) *admittit Canon*. Qualem vero Canonem putas, nisi XXI. Apostolicum prohibentem ne Clericus efficiatur de Eunuchis ille tantum, qui amputaverit sibi ipsi virilia? Definitur etiam 2. ejusdem Synodi Canone, ne statim nuper baptizati ad Episcopatum, vel Presbyteratum promoveantur, *contra Ecclesiæ Canonem*. At hunc Canonem quis ignorat esse inter Apostolicos LXXIX.? Quinto insuper canone sancitur, qui ab aliis ejecti sunt, ab aliis non esse admittendos, *juxta veterem Canonem*. Hunc canonem adinvenies inter Apostolicos n. XXXII. Decimo Nicæno canone citatur *Canon Ecclesiasticus*: atque hunc non alium esse, quam LXI. Apostolicum, eruditi viri observarunt. Synodum ergo Nicænam Apostolici utique Canones præcessere. Adde in hujus argumenti confirmationem, Constantinum in Epistola ad Eusebium & Antiochenos Episcopos citare Canonem Apostolicum XIII., unde constat, inquit Pagius n. 4. hos canones ante Synodum Nicænam fuisse cognitos.

Deinde probatur ex Synodo Antiochena celebrata anno CCCXLI. Editi in ea Canones XXV. quos cum Apostolicis convenire, liquet ex illorum collatione Tom. 2. PP. Apost. Cotelerii pag. 17. Appendicis. Me non latet, Cl. nostrum Lupum in Notis ad can. 26. Chalcedonensem ambigere, nam canon Apostolicus XLI. de rebus Ecclesiæ per Episcopum, vel Œconomum ejus curandis sit revera Apostolicus, cum lucida mixtura appareat compositus ex 26. Chalcedonensi, & duobus ultimis Antiochenis. Tanti quidem viri judicium comprobat canonum ipsorum collatio. At neque id hanc proisternit & labefactat positionem, quoniam stat adhuc canonem illum XLI. tametsi ex Antiochenis dicatur consarcinatus, perantiquum esse; idque Lupus ipse fatetur: & reponi potest non ex Antiochenis Apostolicos, sed ex Apostolicis Antiochenos esse conflatos. Enimvero qui singulorum concordantiam perpendunt, vident Apostolicos non tam esse perspicuos & amplos, licet floridæ phraseos priscis sæculis congruentis: ampliores autem esse Antiochenos, ac talis structuræ, ex qua facile conjicias illos illorum esse rivulos potius, quam fontes.

Tertio probatur Assertio Patrum auctoritate, Athanasii, qui Nicænæ Synodo interfuit, & Basilii Cæsareæ in Cappadocia Antistitis jam ab anno 370. Nam Athanasius in Epistola ad Orthodoxos disserens adversus Gregorium Cappadocem jussu Præfecti Ægyptiorum immissum in sedem Alexandrinam, ait: *Non enim nunc dictum Canones & typi Ecclesiis dati sunt, sed a Patribus nostris pulchre, firmiterque traditi fuerunt*. De consimili autem controversia nullum invenies canonem Athanasii ætate priorem, nisi sit ille Apostolicorum LXXIII. Item in Apologia de fuga sua conqueritur velle Arsenium se Ecclesiastico Canoni juxta vetus institutum subjici, aperte verba faciens de Apostolico Canone IV. aut XXX. Basilius vero in Epistola ad Amphilochium laudat antiquum canonem, quo deponendus declaratur Diaconus fornicationis convictus: quem porro canonem liquido constat esse Apostolicorum XXV. in Collectione Dionysii, XXIV. in Herveliana. Adverte nos minime asserere omnes omnino Canones Apostolicos, qui numerantur LXXXIV., vetustos esse & receptos ante exactum seculum tertium; sed eos tamquam ex Apostolica traditione, aut ex doctrina Apostolorum credimus derivatos, qui cum Ecclesiæ Romanæ inviolata fide per omnia consentiunt. Quare non sunt singuli indiscriminatim firmissimi, sed exploduntur aliqui, præsertim LXV. de depositione Clerici, si jejunet die Dominico, vel sabbato, & LXXXIV. de Canone Scripturarum.

Ex Apostolicis fontibus fluxisse L. a Dionysio translatos certissime tenent quamplurimi cum Baronio ad Annum CII. num. XII. De his habetur decretum Stephani Papæ IV. in Synodo Lateranensi celebrata contra Iconomachos anno 769. Act. IV. *Non amplius suscipiantur Apostolorum canonum prolata per sanctum Clementem, nisi quinquaginta capita, quæ suscipit sancta Dei Catholica Romana Ecclesia*. Hos ergo & nos recipiamus oportet, sed istos, aliosque extra approbationem, ac sensum Apostolicæ Sedis. Neque repugnat decretum Gelasii cap. *Sancta Romana*, dist. XV. ubi legitur: *Liber Canonum Apostolorum Apocryphus*. Primo quia Gelasius loquitur de libro Canonum LXXXIV. non de L. Capitulis, ut scribit Binius, & probatur ex Humberto legato Leonis IX. adversus Nicetam, scribente, *Clementis librum, idest, Petri Apostoli itinerarium, & Apostolorum Canones numerant PP. inter Apocryphos, exceptis L. Capitulis, quæ decreverunt Orthodoxæ fidei adjungenda*. Extat Leonis nomine cap. 3. dist. XVI. Deinde, quia verba Gelasii sunt commodo sensu accipienda, quasi liber Apocryphus dicatur qui hos continet canones, eo quod immerito Apostolorum nomen præseferat, & videatur secundo, aut tertio Ecclesiæ sæculo conscriptus, ut nunc tenet sententia eruditorum communior.

CAPUT XX.

Perpauca circa Civiles leges rudimenta.

QUAMQUAM ad libri hujus institutum Civilium legum dissertatio non pertinet, neque potest illa limitibus hisce comprehendi propter dignitatem disciplinæ rerumque amplitudinem: quia tamen sunt politicæ omnes constitutiones imagines quædam divinarum, atque penitile est nec injucundum Theologo aliquam illarum notitiam assequi; oro ne tibi, Lector, molestum sit post alias multas hanc meam excipere lucubrationem.

Inter civiles leges, quarum etiamnum aut tabulæ extant, aut sparsa saltem fragmenta, præter Hebraicas & affines Ægyptiorum, principem sibi vindicant locum Athenienses, vel Atticæ, ex quibus originem ducunt Romanæ. Si quis illas intelligendi cupiditate tangitur, adeat percelebres viros, Sigonium in libris de Republica Atheniensium, Thysium, & Salmasium de Jure Attico & Romanorum, duosque saltem libros Meursii, quorum unus inscribitur Themis Attica, & alter Solon. Percipiet ex his, quomodo primus omnium post Cererem dicatur Atheniensibus leges tradidisse Triptolemus, easque explicasse Solon, ut Gellius scribit lib. II. cap. X., *axibus ligneis incisas*. Generales leges, quas Triptolemus constituit, sunt: *Parentes honorare, Deos fructibus colere, animalia non lædere*. Hoc postremum apud Hieronymum adversus Jovinianum idem est, ac animalium carnibus non vescendum. Speciales leges versantur circa homicidium, matrimonium, furtum, maledicta, Magistratum. De homicidio statutum, nullum prorsus iri impunitum, & exterminandas etiam res inanimatas, cædisque instrumenta, ut colligitur ex Oratione Æschinis in Ctesiphontem. Statutum tamen præmium occidentibus tyrannum, idemque, ac Olympionicis, ut inquit in Hermogenem Syrianus. Permissum justum bellum, decretumque præmium inventoribus novorum armorum, ex eodem Auctore ibidem. Prohibitum militare infami, & ægroto: ac sancitam filiis patrum, qui in bello decomberent, ex ære publico alimentum usque ad pubertatem, ut colligitur ex Aristide. Insidiantem vitæ alienæ tamquam homicidam judicandum, constat ex declamatione XIV. Libanii.

Pro matrimonii honestate servanda statutas sequentes leges invenimus. Pausanias scribit vindicandi adulterii legem

Posuisse Draconem; & Solon, ex Plutarcho in ejus vita, Permisit interfici adulterum: addit Sopater etiam mulctatum dote, quæ cederet viro. Contumeliam illatam ingenuis pueris reprehendit auctoritete legum in Timarchum Æschines, ubi etiam de pœna corpora prostituentium. Nothos inter propinquos habendos non esse lege Attica, liquet ex Avibus Aristophanis. Nefas erat, ut Marcellinus scribit, cum Tutore, aut filio ipsius virginem pupillam inire conjugium. Nuptæ impotenti poterat ad alium transire, lege statuta a Solone; de qua & Plutarchus in ejus vita, & Terentius in Hecyra Act. I. Sc. 2. In solvendis tamen connubiis literas divortii deferendas ad Archontem, idem Plutarchus scribit in Alcibiade.

De furto has constitutiones inter Attices adinvenio. Quisquis alienam rem surripit, etsi olus tantum, aut fructus hortenses, lege Solonis morte damnatur. Non poterat publici ærarii defraudator aut debitor eliquod Reipublicæ munus capessere, ut inquit Demosthenes in Theocrinem. Ex Cicerone de Optimo genere Orat. habemus, nihil nisi in concione a populo fuisse donandum. A pupillis nil elienandum absque potestate Archontis, auctor est in Hermogene Marcellinus. Vetitum Mercatoribus alio, quam Athenas, vehere frumentum, noscitur ex Oratione Demosthenis in Phormionem. Has consequuntur leges in sycophantes, & maledicos. Datam actionem in falsos testes, evincitur ex Oratione ejusdem Demosthenis in Evergum. Prohibitum servo proscindere conviciis liberum, & cuique maledicta jacere in mortuos lege Solonis; de qua in ejus vite Plutarchus. Senetoriam in Magistratu dignitatem nullus ante annum tricesimum capessebet, ut inquit Xenophon. Lex scortatores & maleficos a suggesto arcebat: & nova lex centum annorum consuetudinem pro sui inviolabili auctoritate postulabat. Ad hæc capite leges Atheniensium, quas præclaris animadversionibus laudati viri illustrerunt, breviter revocare non dubitavi, servata quadam cum Decalogo methodi similitudine.

Post Atticas veniunt commemorendæ leges Romanorum ceteris omnibus, ut Polybius inquit, anteponendæ. Varia his nominibus data; nam aliæ appelletæ sunt *Regiæ*, quæ de imperio Regum letæ sunt: quædam *Tribunicia*, constitutæ e Tribunis pl. leges *XII. Tabularum* a Decemviris sancitæ: dicta lex *Curiata*, lete e Magistratibus patriciis jam designatis, vel in provinciam, & ad bellum cum imperio profecturis: *plebiscita* dicebantur decreta populi. Leges præscriptæ de jure triumphandi eppellebantur *Triumphales*: *Sacratæ*, quas trasgredientes diis sacrabantur: latæ autem de rebus variis ac discrepantibus, quasi a saltatione Satyri, dictæ *Satyræ*. Quamplurimæ temen a legislatoribus nomen accepere, ut *Aurelia*, *Pedia*, *Clodia*, *Hostilia*, *Ducilia*, *Menenia*, *Cincia*, *Aquilia*, *Cassia*, a L. Aurelio, a Q. Pedio, e P. Clodio, eb Hostilio Mancino, a M. Ducilio, & L. Menenio, a M. Cincio Alimento, eb Aquilio, a L. Cassio. *Julia* dicitur lex promulgata eb Augusto orto quidem ex familia Octavia, sed in Juliam cooptato. At plura de his Bar. Brissonius De Verborum significatione, & Antonius Augustinus Archiepiscopus Tarraconensis, qui ordine Alphabeti singulare volumen edidit de legibus Romanis.

Missis autem legum vocabulis, attingam quædam de rebus servato eodem ordine, idest nonnulla primum in genere commemorando spectantia ad religionem, cultumque parentum, post hæc leges eliquas, ad homicidium, ad fornicationem, ad furtum, ad falsos & maledicos pertinentes. Sunt in prima classe leges sacræ, quibus Romulus vetuit divina tractari a plebeis, ut scribit Cicero in tertio de Natura Deorum, statuit augures ac Sacerdotes, prohibuit nocturna mulierum sacrificia, atque vigilias in templis. At Numa totus in re divina sexaginta Sacerdotibus electis a Romulo adjecit Flaminem Dialem, Martialem, Quirinalem, Vestales virgines, Salios Marti Gradivo duodecim, & Pontificem Maximum ex Patriciis. Statuit, inquit Plinius lib. VIII. cap. 2., *Ut Deos fruge colerent, & mola salsa litarent*. Pro familiæ regimine constitutæ leges. Incutit filiis timorem ac reverentiam lex quam recitat Festus: *Si parentem puer verberit, ast olle plorassit parentes; puer divis parentium sacer esto*. Nulla lex *Silvia*, idest Romuli, contra percussores parentum, *Qui neminem unquam tam ab humanitate aversum, tam naturæ inimicum fore existimavit, ut parentibus, unde vitam ipsam ac lucis usuram accepisset, manus inferret*, ait cap. 26. de legibus Romanis Paulus Manutius. Adoptio in filios lege Curiata fiebat apud Pontifices. Omnes virilis sexus filii ut instituerentur hæredes, erat Junia Velleja. Ad æquitatem juris servandam, Æbutia mandatur, ne cognatis, & affinibus detur curatio. Claudia de Tutelis mandat tutelam feminarum consanguineis. Tutorem dandum a Prætore præscripsit Atilia. Cautum lege Voconia, ne quis filiam hæredem relinquat supra H. S. XXVM. Uxorem cum viro rerum omnium esse sociam, eoque defuncto æqualem cum filiis habere hæreditatem, fuit lex Romuli, ut Dionysius, & Plutarchus prodidere. Hæc perpauca de legibus ad cultum Deorum, & familiæ regimen pertinentibus universim dicta sint.

Ad homicidium attinent quæ sequuntur. Damnandum publico judicio, qui hominem occidit, aut occidendi caussa cum telo ambulavit, aut venenum paravit, vel vendidit, lex est Cornelia de Sicariis. Omnibus, qui Cæsarem interfecerant, lege Pedia aqua, ignique interdictum. Parricida, & quisquis filiis, & affinibus præparaverit fata, l. Pompeja de Parricidis, insutus culeo cum cane, & gallo gallinaceo, & vipera, & simia in vicinum mare, vel amnem est projiciendus. Lædentibus alterum vel mutilantibus dat lex Decemviralis: *Si membrum rupserit, ni cum eo pacit, talio esto*.

Instituta ad coercendam libidinem lex Julia de Adulteriis, & de Pudicitia; atque his etiam divortiis modus impositus. Firmatur ibidem lex Romuli, *Adulterii convictam vir, & cognati, uti volent, necanto*. Stuprator verberibus necabatur, inquit Festus. Pellex ædem Junonis non poterat tangere. Qui divortium faceret, et Diis inferis sacrificandum. Puniri probrum Vestalis, illamque ad portam Collinam defodi vivam statuit Numa Pompilius. Propter mundiorem justo cultum suspectam fuisse Minuciam Vestalem, narrat Livius octavo libro. Irrogata pœna vim inferentibus adolescentulis, & alienam pudicitiam sollicitantibus, aut propriam prostituentibus, ad x. millia num. lege Scatinia, aut Scantinia, lata, ut fertur, ob Scantinium Capitolinum. Ad honestatem connubiorum statutum in XII. Tabulis, ne Patriciis liceret jungi cum plebe, neque libertinam ingenuus, aut ingenuam duceret libertinus; et abrogatum per legem Papiam. Etiam vino nuptæ abstinendum erat lege Romuli.

Latæ adversus furtum leges sunt. In XII. Tabulis. *Si quis nocte furtum faxit, & im aliquis occisit, jure cæsus esto*; &, *Frugem aratro quæsitam furtim noctu si paverit, secueritve pubes, suspensus Cereri necator: impubes verberator; noxiamque duplionem præstato*. Furtivarum rerum possessionem inhibet l. Atinia, De usurpatione: Furtum quodlibet l. Hostilia. Plagiariis l. Fabia pœna capitis irrogetur, necnon ei, qui liberum sciens emit. Non punitur tamen possidens bona fide mancipium. Puniendus lege Julia de Annona citata ab Ulpiano lib. IX. qui contra annonam fecerit, societatemve coierit, quo carior fiet. Extat in l. Aquilia, ut damni injuriæ lati sit actio: & qui sciens damnum dederit, reddat quadruplum, qui insciens simplum. De repetundis pecuniis extat Acilia, sive *repetundarum*. De pecunia pro frumento contra jus accepta, l. Cassia, sive *Agraria*; de munere illicite accepto l. Cinia *Muneralis*.

Convicia, testimonium falsum, calumniam inhibent æque Romanæ leges. In XII. Tabulis extabat: Ut si quis actitavisset, aut carmen condidisset, quod infamiam, flagitiumve alteri inferret, capite puniretur. Fecit L. Sylla Majestatis crimen, ut habemus ex Epistola Ciceronis ad Appium. Pœnam irrogat ei, qui testamentum falsum scripserit, recitaverit, sculpserit dolo malo, *l.* Cornelia *Testamentaria*; quibusvis calumniatoribus Remmia. Qui duobus diversa testimonia præberent, puniendi l. XII. Tab., & quisquis falsum dixisset testimonium e saxo Tarpejo erat dejiciendus. Nec Censoribus in Senatu fas erat ignominia afficere, nisi accusatos jam & damnatos l. Clodia de Nota Censoria. Leges Romanas alias Sigonius, Manutius, Panvinius, aliique exponunt prioribus Voluminibus Romanarum Antiquitatum.

Facile ex his deprehendes legum Romanarum cum Atticis concordantiam. Quod ut percipias magis, iterum per utrasque tenentes eundem ordinem discurramus. Spectat ad Religionem lex XII. Tab. *Separatim nemo habessit Deos, neve novos, sed ne advenas, nisi publice adscitos privatim colunto*: atque eadem est lex Draconis apud Porphyrium. Lex VII. de Feriis lata ab Impp. Valentiniano, Theodosio, & Arcadio, consimilis est Atheniensi, quam citat Demosthenes adversus Midian, *Neminis mysteriorum diebus manum injicito*. Quæ est L. VII. de Off. Proconsulis, derivata e scito Platonis in Phædone, *Nemo occidendus, dum navigatur in Delum*. L. V. §. XIII. D. de cognoscendis & elend. liberis, fuisse Atheniensem constat ex Diogene Laertio in Solone. Lex Numæ innovata in Cornelia de Sicariis, *Si quis liberum sciens dolo neci duit, parricida esto*, extat etiam apud Antiphonem. Attica lex, *Si quis adulterum deprehenderit, de eo statuat quod libitum est*, laudata e Lysia pro Eratosthene, eadem est XII. Tabularum, & Papiniani l. 2. D. ad l. Juliam de Adult. Altera huic affinis lata e Dracone, *Si quis occiderit deprehensum super uxore, vel super filia, vel super sorore, ob hæc qui eadem fecerit ne exulato*, extat in Ulpiano l. 23. ad eamdem Juliam. Non discrepat l. Solonis, *Si quis ingenuam mulierem rapiat, vimque inferat, mulctator*, ab ea, quam statuit Justinianus l. un. Cod. De raptu Virg. seu vid. Draconis lex contra furtum, moderata a Solone, & quæ declarat sceleris purum, qui furem noctu ingressum interficiat, habetur in XII. Tab., & apud Ulpianum l. 4. D. ad l. Aquiliam. Cautum legibus Atheniensium ne Advocatus extraordinariam pecuniam accipiat litis caussa, ut liquet ex Demosthene De Corona; idemque firmatum est l. II. §. X. & XII. D. de Extraordin. cognit. Irritat contractus repugnantes æquitati l. VII. §. 7. D. de Pact. de qua etiam Aristoteles lib. I. Rhet. cap. XVI. Habetur in Demosthene περὶ Ἀ᾽ι...ων, lex, *Qui falsum dixerint testimonium, de bonis & honore periclitantur*, ac repetitur l. XII. de Testib., & l. 14. C. eodem, & l. XXXIII. D. de Re Judic. Objicientibus probrum alicui, quod demonstrare non possint, ut ac-

ut accusationi subjaceant, mandat lex Atheniensis apud Dionem Chrysostomum Orat. 15., necnon Romana, apud Ulpianum l. 5. §. *Si quis*, lib. D. de injuriis, & famosis libellis. Sed plura de his in Concordia legum utrarumque, quam Antonius Thusius elaboravit.

Haud dubium ergo, Romanas leges ab Atheniensibus derivatas, præsertim cum circa an. U. C. 300. tres legati Roma adierint Athenas, ut Græcorum leges colligerent atque in Latium deferrent. Quod ubi fecerunt, creati cum aliis septem Decemviri, atque ab his leges in tabulas x. digestæ, duabus postmodum adjectis. Sed suas leges fuisse Romæ ante Reges exactos, liquet ex his, quas a Romulo Urbis Conditore, & Numa latas animadvertimus. Si recipimus Vulterrana fragmenta, Romulus primum Volaterris Senator electus, deinde illinc Sacerdotes, & Augures Romam accivit, utque Etruscas leges populo denuntiavit, lib. 2. p. 86., & 87. atque ita antiquiores leges Romanorum ducunt ab Etruscis originem. Sed ut videas illarum cum illis consonantiam, proferam in medium aliquas. Pro cultu Deorum leges habentur: *Ut in Templo Esaris nulla aliorum Deorum, Dearumve sit imago. Hujus Numinis nulla statua ab artifice fabricetur: In medio ipsius templi altare sit aureum: Vitulus & agnus ei sacrificetur: Quater singulis annis populus Esari solemniter immolet: Dii peregrini ne colantur.* Pro familiarum regimine autem, *Parentum liberos omnes jus esto relegandi, vendendi, & occidendi: Parricidæ capite plectantur: Mulier vero legitime conjuncta fortunarum, & sacrorum socia illi esto: Qui contra patriam libertatem attentaverit, vivus comburatur.* Contra homicidium vero: *Deprehensi in homicidio statim moriantur: Nullus morte damnetur, nisi Lucumon consentiat. Si quis civem hostibus tradiderit, capite plectatur.* Adversum autem impudicos: *Si quis virginem vitiaverit, pecuniam, quam viri Capitales judicaverint, mulieris patri solvat, & virgo uxor illius sit, nec eam dimittere possit: Qui eodem tempore duas uxores habet, ut adulterus puniatur; Divortium non permittitur, nisi Esarum consensu.* Ad cohibendam furtum: *Fur fustibus cædatur: Furti quadrupli pœna sit: Si quis agrum, domum, aut pecuniam occupaverit, vel dolo obtinuerit, duplicem fructum Domino reddere cogatur: Publicam pecuniam, aut sacram si quis abstulerit, scaragia morte damnabitur: Qui consulto domos, aut agros incenderit, igne comburatur: Judex si pecuniam, aut aliud acceperit, capite statim plectatur.* Adversus denique calumniatores & falsos: *Qui testis falsus fuerit, ignominiam passus pereat inhoneste: Qui concivem prodiderit, fustibus cæsus e patria ejiciatur: Judicis fraus ne adhibetor: Si quis in jus vocatus non venerit, reus esto.* Extant cum aliis pluribus in Etruscarum Antiq. fragm. libro tertio.

Veruntamen istarum omnium Atticarum, Romanarum, Etruscarum, aliarumque legum optimarum, Præscriptiones quippe Tyrannorum adversus Religionem, & æquitatem non sunt inter leges connumerandæ, fuit origo prima, vel a posteris Noha, vel a Judæorum Republica. Et leges quidem magni Vandimonii, idest, Noha, in Fragmentis Etrusci p. 174. cum Capite VIII., & IX. Geneseos cohærent. Quæ de cultu Esaris præscribuntur, de Altari, de Sacrificiis, Aspersione olei, & Salis condimento, & aliæ leges quamplurimæ consentiunt cum libris Exodi, & Levitici, iis exceptis, quæ addiderunt Augures idololatræ. Quamobrem aut sunt fragmenta illa, ut credimus, pervetusta, aut sollerter, & ingeniose conficta.

Quicquid sentias tamen de Etruscis hisce fragmentis, Romanas, Atticasque leges, quarum supra vidimus concordantiam, ex Hebraicis natas commonstrat illarum, illarumque collatio. Id arduum non est ex latis adversus homicidas, mœchos, fures, ac falsos testes deducere. Mosaicam de homicidio legem cap. XXXV. num. v. 16. & seqq. usque ad 21. invenies apud Paullum lib. v. Sententiarum sub titulo Ad Legem Corneliam de Sicariis, & Ulpianum lib. VII. de Officio Proconsulis. Quod Moses sancivit de homicidiis fortuito, & absque odio patratis eodem cap. v. 22. extat pariter apud Paullum ibidem, & Modestinum libro differentiarum VI. Mosaica lex de percussione rixantium Exodi XXI. 18., & seqq. non differt a Romanis apud Ulpianum libro de Officio Proconf. VIII., & Gregorianum lib. XVIII. de Accusat. De adulteris vero eadem lex est Levit. XX. 10. atque Romana apud Papinianum lib. XV. Responsorum ad L. Juliam de adult., & Marcellum libro XXXI. Digestorum. Incestæ Nuptiæ, quæ damnantur citato Levitici capite v. 17. & seqq. proscribuntur pariter Edicto Maximiani, & Diocletiani apud Papinianum ibidem, & Ulpianum in libro Regulari de Nuptiis. Turpiores concubitus, de quibus v. 13. & 15. ejusdem Capitis XX. puniuntur eadem pœna mortis Constitut. Impp. Valentiniani, Theodosii, & Arcadii ad Orientium Urbis Romæ Vicarium. Contra Fures eadem lex est in Exodo XXII. a v. 1. ad 15. atque in Constitutionibus Romanorum apud Ulpianum lib. VIII. in Edictum, & Paullum lib. v. Sent. ad L. Corneliam de Sicariis. Quadrant denique cum lege Deuteronomii cap. XIX. v. 16. contra falsos testes, decreta producta a Paullo libro singulari de Pœnis, & lib. v. Sent. ad L. Corneliam Testamentariam. Ex his autem constat Romanas leges ab Atticis, Atticas ab Hebraicis derivatas. Nam Moysem cæteros omnes Legumlatores præcessisse demonstrat Huetius de Demonst. Evang. cap. VIII., & dissertatio nostra cap. I. libri XI.

Rerum quidem atque Regnorum vicissitudines legibus hactenus enumeratis, quæ fere omnes pertinent ad Jus primarium, peculiaria statuta addiderunt: ereveruntque tantum numero, ut ante Justiniani tempora septem, ac triginta Juris Conditores, sive legum Compilatores extiterint, enumerati ab Angelo Politiano in Epistola ad Jacobum Modestum Pratensem. Inter illos XXXVII. celebriores videntur Papinianus, quem historiæ appellant *Juris Asylum, & legis civilis thesaurum*, & a quo olim studiosi legum dicti fuerunt *Papinianistæ*: Ulpianus plurium librorum ad Edictum, ad Sabinum, ad Leges, Pro Tribunali, aliisque titulis inscriptorum auctor clarissimus: Paullus, quem Politianus appellat πολυγραφώτατον, quod etiam Ulpianum superaverit copia scriptorum: Gregorius, & Hermogenes, qui tempore Diocletiani duos legum Codices ediderunt, quibus tertium adjecit Theodosius comprehendentem Imperatorias Constitutiones a Constantino ad seipsum.

Itaque Justinianus ad certum ordinem tantam Legum multitudinem redigens ex tribus Codicibus Gregoriano, Hermogeniano, & Theodosiano unum proprio nomine inscriptum edi curavit, perfectumque anno DXXIX. auctoritate sua confirmavit. Veteres deinde leges amplo opere complexus est sub nomine Digestorum, seu Pandectarum. Addidit Juris Civilis Institutiones. Collegit etiam, quæ in priori Codice fuerant omissa, aut errata, ediditque accuratiorem *Repetitæ prælectionis*: atque hic est Codex Justinianeus, quo modo utuntur Jurisconsulti. Huic additæ sunt *Novellæ*, idest, novæ Constitutiones, quæ Codicis editionem sunt consecutæ. Novellis accessere *Authenticæ*, sive breves sententiæ, quibus novellæ, quasi auctoritate Imperatoria fulciuntur. Ita Corpus universi Juris Civilis constat Institutionibus, Digestis, seu Pandectis, Codice, Novellis, & Authenticis. Institutionum libri sunt quatuor continentes universi Juris Epitomen. Digestorum, seu Pandectarum libri quinquaginta tribus voluminibus distincti: quorum primum appellatur Digestum vetus, alterum Infortiatum, tertium Digestum novum; ac sunt in primo volumine libri XXIV. in secundo XIV. in tertio XII. suis titulis, ac legibus dispositi. Codex complectitur libros IX. Constitutionum Imperatorum usque ad Justinianum. Quintum volumen continet alios tres libros Constitutionum, idest X. XI. XII. Novellas cum subjectis Authenticis, CLXVIII.

Dum textus aliquis hinc profertur, laudatur hoc pacto. D. significat Collectionem Digestorum, seu Pandectarum. ff. nota est ejusdem librorum Pandectarum voluminis; nam librarii substituerunt ff. pro litera Græca π. L. denotat legem. Codicem Constitutionum innuimus litera C. Novellas, & Authenticas prima voce, & numeris allegamus. Sit in exemplo: *L. 8. parag. 4. D. seu ff. de liber. & posth. hered.*, idest, lege octava, paragrapho quarto in Digestis, seu Pandectis, Titulo de liberis, & posthumis hæredibus. *L. Addictos 29. Cod. de Appellat.* hoc est, lege, quæ incipit *Addictos*, quæ est vicesima nona in Codice, titulo de Appellationibus.

Præter Corpus Juris Civilis, de quo hactenus, alter est Codex legum Antiquarum. Comprehendit autem legum Wisigothorum libros XII. Edictum Theodorici in cap. 154. distributum: Leges Burgundiorum capitibus 89. cum additamentis: Legem Salicam: legem Alamannorum constitutam tempore Clotarii Regis: legem Baivvariorum statutam sub Rege Dagoberto: Ripuariorum: Saxonum: Anglorum, & Werinorum: leges Longobardorum tribus libris expositas: Constitutiones Siculas, sive Neapolitanas sub Imperatore Friderico II. Capitula Caroli Magni, & Ludovici Pii; quibus adde Regnorum omnium, ac Provinciarum statuta. At in his si versetur oratio nostra, erit multa nimis, circumfluens, & dissipata.

CAPUT XXI.

Ob quæ integrum sit a legum observantia discedere.

POstremo tandem loco dicendum est de iis, quæ nos ab observatione legum humanarum faciunt exemptos, nimirum privilegio, dispensatione, consuetudine.

DE PRIVILEGIO.

Privilegium est *privata lex speciali favore homini irrogata*, ut definitur a Cicerone. In qua tamen definitione legis vocabulum late accipitur, eo quod lex pro communitate constituatur, privilegia autem privatis hominibus irrogentur; atque per legem imponatur onus, privilegio levetur. Dicas si mavis, constitutionem, aut exemptionem. Est autem privilegium aliud *locale*, aliud *personale*. Primum illud est, quod ratione loci conceditur, ut immunitas, qua gaudet confugiens ad Ecclesiam, aut septa Monasteriorum. Atque privilegium istud perpetuum est, nisi princeps certum tempus constituat. De locis quidem sacris statutum jam est privilegia esse perpetua a Chalcedonensi Concilio

c. 24., & Urbano II. cap. *Quæ semel dedicata sunt*, xix. q. 3. Act. 6. Synodi vi., & can. 15. Synodi viii., a Marciano etiam in lege ad Palladium Prætorii Præfectum. Privilegium autem *personale* illud est, quod alicui propriis expressis nominibus conceditur, v. g. quod Gregorius anno 600. largitus est Maximo gerendi vices Sedis Apostolicæ in administrandis cunctis Ecclesiis Siciliæ, cap. *Mandata cælestia*. Extra de Præsumptionibus. De hoc privilegiorum genere habetur Regula vii. Juris in Sexto. *Privilegium Personale personam sequitur, & extinguitur cum persona*. Si privilegio gaudeat aliquis non speciali titulo, sed communi, ut Ordinis, Civitatis, Collegii; nequit is privilegio renuntiare, v. g. Clericus privilegio fori, vel canonis, ne Clericali ordini inferatur injuria, ut recte Barbosa lib. 1. Jur. Eccl. cap. xxxix. §. 2., cum cetera privilegia cessare valeant, aut per revocationem concedentis, aut per spontaneam renunciationem. Quod privilegiorum genus dixere nonnulli Corporalium.

Canonis privilegium nuper commemoratum est, quod habetur c. *Si quis suadente*, xviii. q. 4., nempe ut qui in Clericum, vel Monachum violentas manus injecerit, subjaceat anathematis vinculo: quo privilegio fruuntur & Novitii, Moniales, Equites Jerosolymitani, & aliorum Ordinum Apostolicæ Sedis auctoritate ejusdem participum. Privilegio tamen Canonis excidunt habitum, ac tonsuram dimittentes, degradati, hæretici, bigami, aggressores, immiscentes se præliis, ac seditionibus, exercentes officium lanionis, & pandochæi, & qui egerint per annum artem histrionis, joculatoris, circulatoris, & mimi. Quæ dedecent Clericos cap. *Cum decorem*, & cap. *Clerici officia*, de vita, & honest. Cleric. in vi. connumerantur.

Fori autem privilegium est, ut Clericus non nisi ad Episcoporum judicium provocetur, ut habetur in cap. *Sylvester*, c. xi. quæst. 1., & cap. *Christianis*. *Relatum est*, *Clericum*: Eadem Causa, eademque quæstione. Gaudent fori Privilegio Beneficiati, initiati tonsura, constituti in minoribus ordinibus, Clerici conjugati, Subdiaconi qui dispensatione Apostolica contrahunt cum vidua matrimonium, retinentque pensiones Ecclesiasticas, Regulares omnes, ac Moniales, Tertiarii S. Francisci, dummodo collegialiter vivant, Domus mulierum simul commorantium ad pœnitentiam agendam, aut orationi vacantium, Eremitæ probatæ Regulæ addicti, atque Superiori Ecclesiastico subjecti. Quantum ad Clericos conjugatos attinet, ut hi gaudeant privilegio Fori, & Canonis, requiritur, ut habitum, ac tonsuram deferant, ut alicujus Ecclesiæ servitio sint ab Episcopo deputati, ut cum unica, eaque virgine matrimonium contraxerint; ac præterea nonnisi in criminalibus privilegio illo fruuntur, ex Decreto Sacræ Congregationis Concilii die 13. Febr. an. 1610. Ceterorum autem Clericorum privilegia quot exigant conditiones, disjunctive tamen, ut inquiunt Jurisconsulti, idest, ut una saltem reperiatur in singulis, declarat Tridentinum Concilium sess. 23. cap. 6. his verbis: *Nullus prima tonsura initiatus, aut etiam in minoribus Ordinibus constitutus Fori privilegio gaudeat, nisi beneficium Ecclesiasticum habeat, aut clericalem habitum & tonsuram deferens alicui Ecclesiæ ex mandato Episcopi inserviat, vel in Seminario Clericorum, aut in aliqua schola, vel universitate de licentia Episcopi, quasi in via ad majores Ordines, versetur.*

Irritum ac nullum redditur privilegium ob novem capita. 1. ob subreptionem, vel obreptionem. Est autem obreptio illorum, qui in supplicibus libellis enarrant falsa: subreptio, si taceant necessario exponenda. Ex cap. tamen, *Super literis*, Extra, de Rescriptis, habemus, eos quidem qui per fraudem, vel malitiam falsitatem exprimunt, vel supprimunt veritatem, in suæ perversitatis pœnam nullum ex literis privilegiorum consequi commodum: at qui per simplicitatem, vel ignorantiam literas impetrant suppressa veritate, aut falsitate expressa, gaudent nihilominus impetratis, dummodo talis falsitas sit expressa, aut veritas occultata, quæ licet fuisset tacita, vel expressa, adhuc privilegia impetrasset secus si veritate tacita, aut falsitate suggesta nihil supplex fuisset impetraturus. II. Irritum est privilegium quod alicui constitutioni contrarium est, nisi huic expresse derogetur. aut si consuetudinem tollat, nisi expresse caveatur in ipsa, ut habetur Cap. *Licet Romanus Pontifex*, de Consuetudinibus in vi. III. Nullum præterea est, si adversus sententiam jam latam sit, eamque non exprimat, ex Cap. *Inter dilectos*, Extra, de Fide Instrument. IV. Excidit privilegium, quod ab Excommunicato, super alio, quam excommunicationis, vel appellationis articulo, fuerit impetratum, Cap. *Ipso Jure*, de Rescriptis in vi. V. Privilegium cessat cessante caussa, ex cap. *Cum cessante*, Extra, de Appellat. VI. Amittuntur privilegia, quando iis abutimur, & contingit tali abusu nimium canones vilipendi, ut dicitur Cap. *Ut privilegia*, Extra, de privilegiis, atque id præsertim, si metas, qui constituti sunt, transgredi videantur, cap. *Porro*, ibi. VII. Cessant præterea, si afferant incommodum ac detrimentum, juxta regulam Juris lxi. *Quod ob gratiam alicujus conceditur, non est in ejus dispendium retorquendum*. VIII. Privilegia desinunt per eorum, ad quos spectant, resignationem, sive renunciationem, quam supra diximus fieri non posse in Ordinis, Corporisve detrimentum. IX. Tolluntur tandem per revocationem concedentis, per temporis, ad quod restringuntur, decursum, & per eam, quæ omnia dissolvit, idest, mortem: quamquam impetrata a Principe ordinarie ipso quoque defuncto persistunt; nam juxta Regulam Juris 16. in vi. *Decet concessum a Principe beneficium esse mansurum*. Sat de Privilegiis.

DE DISPENSATIONE.

Differt a privilegio dispensatio, quod privilegium si caussa perseveret, nec irritum reddatur, perpetuum est; dispensatio autem certo tempore definitur. Nihil aliud est dispensatio, præterquam remissio, aut relaxatio communis juris, facta ab eo qui jurisdictione pollet, quibusdam in casibus, lege adhuc in suo robore permanente. Nam si penitus tollatur lex, non dispensationem dixeris, sed antiquationem potius, sive abrogationem. Oportet ergo, ut dispensatio fiat ab ipso legislatore, aut ab illo, in quem translata est auctoritas, & facultas jurisdicendi. Quare in legibus Canonicis dispensatio ab Ecclesiæ Pastoribus petenda est, in civilibus ab ordinata Potestate: neque potest inferior dispensare in lege Superioris, nisi hujus consensu accedente. Pontifex itaque in omni jure Ecclesiastico dispensare potest, & sententia aliquorum in jure etiam divino, seclusis fidei articulis, si tamen ea dispensatione majus Deo exhibeatur obsequium; quod tamen valde ambiguum est, si non falsum. Quis enim facile sibi persuadeat, posse, urgente etiam necessitate, dispensare ut sine aqua naturali conferatur baptismus, perficiatur Eucharistia pane hordeaceo, pro vino sicera consecratione offeratur, laicus impertiatur sacramentalem absolutionem, atque in his ceterisque ad Jus Divinum pertinentibus aliud ab eo, quod Christus posuit, fundamentum constituere? Episcopi in iis dispensare possunt, quæ ab ipsis, vel a diœcesana Synodo fuerunt præscripta: nam quamquam huic Synodo Parochi singuli intersint, solus Episcopus tamquam legislator in ea sedet, gerentibus aliis vicem tantummodo Consultorum. Ita in his, quæ statuta sunt in Provinciali Concilio, dispensare possunt cum Metropolitanus Antistes, tum Episcopi alii, in suis quique diœcesibus; non tamen si Concilium dispensationem sibimet reservavit. Idem dicendum est de Superioribus Regularium comparate ad sibi legitime subjectos.

Sunt tamen nonnulla Pontificii Juris, a quibus dispensare Episcopos permittit praxis, rerum conditio, & perantiqua consuetudo. Hujusmodi sunt vota simplicia, casus vel parvi momenti, vel frequentissime occurrentes: & in impedimentis supervenientibus, non tamen præcedentibus Matrimonium, si non est facilis recursus ad Apostolicam Sedem, neque possunt absque gravi scandalo, & dedecore conjuges separari, solent pariter Episcopi dispensare.

Cum autem dispensatio æquitatem postulet, sitque potius, quam beneficium, justum prementis legis levamen; quotiescumque deest dispensationis urgens, justaque ratio, censenda erit illicita. Quod definit Tridentina Synodus sess. xxv. cap. 18. de Reformat. demonstrat Bernardus lib. 3. de Consid. c. 4. de Statutis Monach. cap. 4. & de Præcepto, & disp. cap. 2., consentiunt Theologi, & evincit ratio ex ipsa natura dispensationis, quæ est quoddam debitum levamentum, petita. Atque hinc sequitur graviter Pastores delinquere, dum absque gravi caussa dispensant; quoniam eo in casu sunt fractores, non custodes sacrorum canonum, acceptatores personarum, non administratores fideles; ut recte Augustinus libro 2. contra Advers. legis cap. 11. Martinus I. Epist. 5., & D. Thomas q. 197. art. 4. Sequitur præterea non esse tam frequenter cum inferioribus dispensandum, ne, ut Tridentinum admonet cit. loco, aperiatur aditus ad leges transgrediendas. Id vero maxime circa matrimonia contrahenda servandum esse merito præcipit sancta Synodus sess. xxiv. c. 5. Quanta enim ea tali dispensatione oriri possint incitamenta incestuosæ libidinis, res est in propatulo. Dispensari propterea nequit in secundo gradu, nisi inter Magnos Principes, & ob publicam caussam, ejusdem Sacrosancti Concilii Decreto: cujus inviolabilem æquitatem commonstrat Scholion eximii Lupi ad Canonem xi. Concilii Remensis sub Leone IX., quemadmodum incestuosi conjugii fructus quod narrat Scriptor ipse clarissimus in Actis circa matrimonium Guilelmi Ducis Normandiæ cum Mathilde Flandrensi. Sequitur tertio illicitum esse petere dispensationem, si nulla caussa interveniat; quoniam nefas est legislatorem ad peccandum inducere; ideoque si quis Superiorem ad illicitam dispensationem trahere curavit, tenetur illum hortari, ut eam dissolvat, atque rescindat.

Quæri solet, num tali stante dispensatione sine urgente, gravique caussa petita & concessa, fas sit illa uti: & respondent DD. perplexe admodum, & ambigue. Videtur mihi primo talem dispensationem subreptitiam esse, uti censendam declarat aperte Tridentina Synodus sess. 25. de Reform. cap. 18. his verbis: *Si urgens, justaque ratio & major quandoque utilitas postulaverit, cum aliquibus dispensandum est:.... alioquin facta dispensatio subreptitia censeatur*. Si autem est subreptitia, aut nulla, suo carere debet effectu. Deinde in his subreptitiis dispensationibus servandum censeo, quod supra dixi de priori caussa irritante privilegium, scilicet inspiciendum, num dispensationem

petens

petem suppresserit veritatem, qua cognita nequaquam jussisset cum eo dispensatum. Affirmo insuper non peccare, qui bona fide aut putat justæ dispensationis caussam idoneam habere, aut ignorans, an caussa quam allegat sufficiens sit, proponit rem superiori discutiendam. Affirmo præterea valere dispensationes, quæ Expeditionarii Romæ appellitant sine caussa, pro quibus obtinendis solvitur Cameræ Apostolicæ summa quædam pecuniæ: nam hæc ipsa pecuniæ exactio deserviens Romanæ curiæ honestati, oneribusque gravissimis, justa est, ac rationabilis caussa; ideoque dispensationes illiusmodi dicuntur absque caussa rei intrinseca, non tamen absque ulla prorsus caussa exteriori, premente etiam & gravi.

Obloquuntur quidem nonnulli aut ignari, aut iniqui, quod istiusmodi dispensationes, (sint in exemplo quæ concedi solent ut matrimonium contrahatur cum femina consanguinea) in Romana Curia non obtineantur, nisi soluta pecunia, nec eadem habeatur ratio privatorum hominum ac principum, pauperum ac divitum, vulgarium, atque nobilium. Sed revera obloquium est, & expostulatio iniquorum; quoniam, ut scribit Cardinalis de Luca in Relat. Curiæ Roman. Disc. x. num. 22., *ejusmodi emolumenta pro laudabili stylo, nunquam vel nimium raro violari solito, in privatam alicujus auctoritatem non cedunt, sed applicantur piis operibus, illis præsertim, quæ Fidei catholicæ, & Ecclesiæ universalis conservationem, vel servitium concernant, adversus infideles, hereticos, aut schismaticos, ita id exigendo, tanquam speciem mulctæ, seu pœnæ delicti a potentibus, non autem ab impotentibus, cum quibus practicatur pœna luitionis in corpore, mediante accessu ad Urbem, ac personali, etiam sordido, ac mechanico servitio in fabrica sancti Petri, vel in servili opere pio, ita quoque cum hoc exemplo mulctæ personalis, vel pecuniariæ, respective, alios terrendo, vel coercendo, ut ab ista consuetudine contrahendi matrimonia cum conjunctis abstineant, ideoque revera injusta oblocutio est*. Mitto quod, tanquam laborum merces, Datariæ amanuensibus, ceterisque Fori, Curiæque ministris debetur.

Tandem dico, aliquando dispensationes sine caussa concessas, posteaquam executioni fuerint mandatæ, si effecta alioqui gravissima consequantur, minime esse rescindendas, ne oriantur scandala, & pax Ecclesiæ turbetur; quamquam monitum unumquemque volumus, plura valere in foro fori, quæ in foro conscientiæ non tenent: quod præsertim de Dispensationibus sine caussa petitis & concessis est asserendum. Plura de Dispensatione ex Nostris Basilius Poncius libro VIII. de Matrimonio, Leonardus Vanroy P. I. Theologiæ Moralis Tract. 3. cap. x. Antonius Guerrero Tract. VI. §. XCI. De lege, & Præcepto, & alii, quos perlegas: nam plura gustare cogimur primoribus tantum labris, digitisque, ut dicunt, extremis attingere.

DE CONSUETUDINE.

Consuetudinem, seu communem usum atque institutionem, non accipimus hoc loco pro sola actuum frequentia, quæ plerunque mala est, & ab Augustino lib. I. Confess. cap. 16. tartareo flumini comparatur; sed pro jure ipsa actuum frequentatione constituto, & perinde, ac lex esset, observando. Idem Augustinus lib. 83. qq. Q. 31. ita Consuetudinem describit: *Consuetudo est jus, quod aut leviter natura tractum aluit, & majus fecit usus, & religio; aut quod in morem vetustas vulgi approbatione perduxit*; & Gratianus cap. *Consuetudo*, dist. I. ex lib. V. Etymolog. Isidori, *Consuetudo*, inquit, *est jus quoddam moribus institutum, quod pro lege suscipitur, cum deficit lex*. Alia est autem consuetudo præter legem, alia juxta legem, alia adversus legem. Dicitur consuetudo præter legem, quæ nec lege præscripta est, neque ipsi repugnat; ut consuetudo jejunandi certis diebus, aut Sanctorum festivitates servandi, quarum non extet præceptum Ecclesiasticum. Juxta legem consuetudo est, quæ legi jam constitutæ collineat; ut consuetudo annuæ Confessionis & Communionis in Paschate, jejunandi diebus Quadragesimæ, decimas persolvendi. At consuetudo dicitur adversus legem, cum legi adversatur humanæ; nam contra legem naturæ ac divinam nequeunt mores populorum prævalere: hujus generis est consuetudo, quæ viget per Belgium, vescendi carnibus singulis sabbatis a Nativitate Domini ad Festum Purificationis B. M. V. in Castella comedendi his, ceterisque sabbatis extrema animalium, Mediolani carnes edendi feria quarta Cinerum, & quinta proxima. Atque harum consuetudinum quælibet vim habet, si necessariæ intersint conditiones.

Requiruntur ut consuetudo vim legis acquirat conditiones jam subjiciendæ. Oportet primum, ut rationabilis sit, & propter publicam commoditatem inducta: atque hujus conditionis defectu renuttendæ sunt consuetudines, quæ pugnant cum lege naturali, & divina, & quæ gravamen inducunt Ecclesiis; cap. *Consuetudines*, & cap. *Cum tanto*, Extra, de Consuetud. Justinianus pariter in Novella 134. *Quæ improbe*, inquit, *excogitata sunt, ea nec longa consuetudine confirmari volumus*. Et Augustinus in Epist. ad Casulanum, *Consuetudinem laudamus, quæ tamen contra fidem Catholicam nihil usurpare dignoscitur*. Tolerandæ tamen consuetudines, quæ licet non rationi, sed voluptati deserviant, si tamen ab iis populi averterentur, pejores evaderent, quomodo de consuetudine Bacchanalium habetur in Canone *Denique*, dist. VIII. C. *Mala consuetudo*; quoniam perniciosas corruptelas pro legibus venerari non decet. Omnis quippe lex constituitur ratione recta, atque ad æquitatem, honestatemque refertur.

Altera conditio est temporis, per quod corroborari debet nova quælibet consuetudo. Hujus temporis præscriptio in civilibus extenditur ad decennium, ex l. ult. Cod. de Præscriptionibus, §. 1. At ad inducendam consuetudinem contra legem Ecclesiasticam requiritur præscriptio quadragenalis ex cap. *Ad aures*, Extra de Præscript., & cap. *Quia indicante*, ibi; quo in loco Alexander Tertius decernit contentionem circa fines prædiorum Ecclesiasticorum terminandam quadraginta annorum præscriptione utrique parti servata. Quando autem consuetudo derogat Juri communi, non personali duntaxat, JCC. docent necessariam esse præscriptionem temporis immemorabilis, qualis censetur si centenaria est: ac præterea requiritur, ut repetito judicio constet consuetudinem illiusmodi revera perstitere. Videatur Cardinalis Tuschus Concl. DCCXCVI.

Conditio tertia est, ut consuetudo inducatur actibus externis, non necessitate patratis, sed libere, pluries etiam repetitis, neque ab uno, vel altero tantum, sed a majori ac saniori populi parte: unde errant, qui cum Diana, & Lessio putant ad consuetudinem satis esse, si actus bis, aut ter repetantur. Consuetudinem quippe, ut liquet ex allata definitione, usus & vetustas in morem perducit. Dicitur quidem cap. *Ita nos*, caussa XXV. q. 2., geminata cædes Pontificum, usus & consuetudo sacrilega; sed ut principio animadvertimus, aliud est consuetudo graviorem culpam constituens, & majori punitione plectenda, aliud jus consuetudinis inducens ipsius legis naturam. Quapropter laudato capite, *Ita nos*, appellatur juremerito sacrilega consuetudo, funesta pernicies, dirumque contagium geminata cædes Scyllacæorum Antistitum, quoniam horrendi criminis atrocitate viam sternebat parricidalibus exemplis, & nefarium crimen erat severiori ultione plectendum. Imo ex his infertur, in levioribus criminibus, in quæ magis humana infirmitas labitur, dicendam non esse consuetudinem unam & alteram ejusdem culpæ perpetrationem, sed actuum frequentatione inolitam.

Accedit conditio quarta, ut consuetudo inducatur intentione obligandi; nam hujusmodi intentio etiam ad constituendam legem est necessaria. Quamobrem si aliqua consuetudo inducta fuerit caussa devotionis tantummodo, ut sub vesperam ac meridie salutare Deiparam, cineres sumere die post Quinquagesimam quarta, festum aliquod ex devotione celebrare, aliosque usus plurimos, non peccat consueta prætermittens, præciso scandalo, divorumque contemptu. Similiter si recepta sit consuetudo ad oneris legis levamentum, ut quam diximus de observatione sabbati in provinciis Castellæ & Belgii, aut consuetudo parvæ refectionis in diebus consecrandis jejunio; potest quis a consuetudine recedere, necnon observatione legis sibi meritum comparare. Inductam consuetudinem cum intentione obligandi censendum est, quando transgressores puniuntur, aut apud viros probos ac pios male audiunt, necnon si plebi, ut dictum supra, scandalum præbeatur. Quod si incertum est, an caussa devotionis, an obligandi animo inducta fuerit consuetudo, judicandum est ex devotione fuisse introductam; nam lex non præsumitur, nisi probetur.

Ultima conditio est, ut consuetudo inducatur Legislatoris concessu. Non requiritur tamen consensus explicitus, sed sufficit tacitus, quem JCC. appellant consensum legalem. Habetur consensus illiusmodi, quando legislator consuetudini, quæ contra legem inducitur, sciens ac lubens non repugnat, nec urget legis observationem, neque in transgressores animadvertit. Dicitur enim in hac hypothesi legem cessare *via conniventiæ*. Si autem invaluit consuetudo inscio legislatore, ut vim habeat prærequiritur præscriptio temporis, de qua supra. Tanto enim spatio poterat legislator de observatione legum suarum inquirere, atque id facere tenebatur; ideoque intervenit consensus legalis, etiam dum lex præscriptione abrogatur. Si tamen legislator consuetudini repugnat, eamque nova lege rescindit, nullam consuetudo vim habet, quia voluntas Principis voluntati populorum est præferenda.

His conditionibus explicatis, constat non omnem consuetudinem habere vim abrogandi legem. Si enim sit consuetudo adversus legem naturalem, aut divinam, irrationalis est, & caret conditione priori. E. gratia consuetudo inferens gravamen Ecclesiæ, & quæ inducitur ad peccandum, & ad propria bona dissipanda & patrimonium, ut habetur cap. *Ex parte*, Extra, de consuetud. Atque idem dicendum est, si aliqua ex ceteris conditionibus desideretur. In quibus explanandis omnes circa consuetudinem quæstiones, ut librum tandem absolveremus, curavimus extricare. Absolutum tibi, benevolentissime Lector, libens propono; iis, qui aliena carpunt & rodunt, non profero; Ecclesiæ primum, tum Theologis & jurisconsultis subjicio; Summo Deo, per quem Principes justa decernunt, dico & consecro. IpsI CVLtVM, Vt Leges IVbeat, stVDeas eXhIbere.

DE

DE THEOLOGICIS DISCIPLINIS

LIBER VICESIMUS PRIMUS,

Qui pertractat de humanis Officiis, indagatque in genere illorum, sive salutaria sint, sive conscelerata, naturam.

LEGUM, quas natura singulorum animo inscripsit, quas oblivione deletas tabulis lapideis supremus mundi Rector insculpsit, & quas humani Generis Reparator Apostolis tradidit, hi vero per universum terrarum orbem promulgaverunt, unus est finis maximus ac præstantissimus, creaturarum scilicet rationalium mores formare, vitia cohibere, promovere virtutes, agendarum rerum normam, rationemque proponere, improbosque a pravis, flexisque semitis revocare. Ad sublimem hunc, perfectissimumque σκοπὸν diriguntur etiam humana Jura, tam Ecclesiastica, quam Politica: & licet hæc spectare videantur temporale commodum Reipublicæ, Regnorumque mortalium tranquillitatem, in his tamen finis illorum præcipuus minime constituitur: sed, quemadmodum Legumlator sempiternus, hujusque Universi supremus Artifex condidit terram pro filiis hominum, & in gratiam immortalis animi corpus plasmavit de limo; ita Ecclesiæ Antistites, ita Imperatores, ac Reges, aliique humanarum legum Conditores, qui ipsius Dei vices gerunt, atque per illum, ut inquit omnium hominum Sapientissimus, regnant, & justa decernunt, res terrenas, corporeasque hominis caussa moderantur; ut homo ipse facilius possit Creatori suo obtemperare, rectissimoque ordine militantis Ecclesiæ, ac terrestris civitatis perfecto regimine, assequi cælestis urbis Jerusalem, sanctorumque civium plenissimam felicitatem. Qui enim solam politiam, & consuetudinem, secundum quam vivere unumquemque, & inter homines conversari decet, statutis suis nititur confirmare, neque illam referre studet ad spiritalem principatum; aut Legumlatoribus, Virisque principibus non est accensendus, quoniam non curat, quod in legibus præcipuum est, ut omnia sint ordinatissima: aut si placet illum dicere præscriptorem juris, populique Rectorem, haud nobilior erit principibus Babylonis; idest perturbatæ civitatis, & redactæ in confusionem multitudinis. Cum itaque civibus Jerusalem, non Babylonis unusquisque nostrum percupiat adnumerari; ego autem superiori libro præscriptiones legum, quantum suscepti Operis patiebantur angustiæ, tradiderim, non ut instruerem politicos, sed ut Augustinensibus discipulis inconcussa sancti Parentis dogmata, & probitatis regulas commonstrarem; æquum est, ut absoluta de Legibus dissertatione, humanorum officiorum naturam, genera, & canones exponere non prætermittam: quod proximo libro primo ac vicesimo, si mihi aderit propitium Numen, non absque ulla legentium utilitate persolvam.

CAPUT I.

Quid sit humanum officium, de quo pertractandum est, & quo pacto cum metu, concupiscentia, & ignorantia meritum comparetur.

NON aliud humanorum Officiorum nomine intelligo, quam opera, in quorum exercitatione sita est vitæ honestas, vel turpitudo, sive ut in consuetudine sermonis habemus, humanus actus. Placuit autem illo potius nomine uti, quod agere dicantur mortua quoque elementa, bruta, & ipse homo operans absque deliberatione, & consilio, sed persolvere, aut servare officium nemo jure dicetur, qui implenda munera inspectione, & libertate non suscipit. Neque nova intrudo vocabula, sed quæ cum Tullio omnes Latini probarunt, cum Ambrosio autem, ceterisque Patribus Augustinus. Est itaque humanum officium, *Actio ex deliberata voluntate procedens*: qua definitione describunt Theologi humanum actum. Qui ut humanus dicatur, sitque sub dominio ac potestate rationalis creaturæ requirit motum liberum voluntatis, ideoque deliberationem proficientem ex advertentia rationis; hoc ast, debet esse voluntarius, ac liber.

Et *voluntarium* quidem habet quamdam majorem, quam habet *liberum*, latitudinem. Nam *voluntarium* dicimus intrinsecum motum voluntatis erga objectum lumine rationis propositum, sive spontaneus sit ille motus, nec possit voluntas refugere, qualis est propensio ad bonum in communi, & inflexibilis beatarum mentium erga summum, & incommutabile bonum amor: sive perseveret in voluntate optionis potestas, & facultas reluctandi, cujusmodi est boni mutabilis delectatio, & ipse amor Dei in tenebrosa hac mortalitate, ubi nondum quid Deus sit mentibus humanis apparuit. Quando autem hæc optio, & reluctandi potestas viget in voluntate, ejus motum non solum voluntarium appellamus, sed etiam liberum: & ideo voluntarium tollit externa vis, & coactio, liberum vero necessitas ineluctabilis, quamquam adjuncta sit plenissimæ spontaneitati, ac lubentiæ. Verum hæc omnia tam aperte explicavi lib. de Divina Scientia cap. 13. Regula v., lib. de Angelis cap. XIII. de primo Homine cap. X. de Hæresi Pelag. cap. pariter decimo, de Hæresi Luthero-Calviniana cap. 2., & 3. & de Janseniana cap. I. ut certa mihi hæreat animo persuasio, superfluum esse quidquam addere, vel ad percipiendam libertatis naturam, vel ad removendam ab Augustiniana doctrina suspicionem quamlibet Jansenianæ.

Postquam ergo ideam voluntatis, ac libertatis præformavimus, atque dissipare studuimus densam, & circumfluentem caliginem, respondendum breviter variis quæstionibus a Scholasticis in limine hujus Tractatus propositis. Ac primo inquirunt quomodo se habeat ad voluntatem coactio, per quam homo aliquid facit invitus, ut dum trahitur ad carcerem, projicit in tempestatibus merces, atque aggressoribus pecunias tradit, aliaque facit gravi metu coactus. Ad quam disquisitionem una est omnium responsio, nunquam voluntatem cogi quoad actus elicitos, propriam scilicet inclinationem, amorem, odium, delectationem; cogi tamen quantum spectat ad actus imperatos, eos scilicet, qui diversis a voluntate facultatibus perficiuntur: cujusmodi sunt cernere, loqui, scribere, ambulare, quæ peraguntur oculi, oris, manus, & pedum ministerio. Quod alibi notatum est, & hac ratione apertissime demonstratur. Ut impossibile est idem esse, & non esse, ita fieri nequit, ut voluntas simul velit, & non velit. Cogi ergo invita non potest, alioqui vellet nolendo, & fugiendo diligeret, sive vellet & non vellet, diligeret & non diligeret: quod diximus repugnare. At corporis instrumenta, per quæ conceptam explet inclinationem, possunt optime ab exterioribus causis impediri, vel retardari: ideoque accidit sæpenumero, ut quod cupimus non valeamus complere causis aliquibus adversantibus. Atque hoc est voluntatem cogi in actibus imperatis, idest plura facere, aut prætermittere, invitam licet, ac repugnantem. Per quæ priori quæstioni breviter satisfactum est.

Affinis est altera, an metus gravis efficiat, ut opus quod patratur dici voluntarium non debeat. Cui sane quæstioni obvia est responsio, si distinguamus duplex voluntarii genus. Aliud quippe est quod ita efficaciter volumus illius honestate, aut utilitate allecti, ut nequaquam ad illud omittendum opere animoque inducamur, quarumque rerum circumstantia accedente. Atque istud appellant scholæ *voluntarium simpliciter*: & locum habet in omnibus, quæ a voluntate eliguntur circumstantiis singulis spectatis; sit in exemplo confessio martyrum Christum etiam laniato corpore profitentium. Voluntarium est aliud, quod per se quidem voluptatem, & amorem sui ingenerat, atque voluntas illud lubentissime amplecteretur, sed adversantibus caussis majus pondus habentibus deseritur, ac projicitur. Illud vero appellant Scholastici *involuntarium secundum quid*, absolute autem secundum se voluntarium: cujusmodi est in mercatore voluntas projiciendi merces, dum imminet naufragium. Hac vero distinctione præmissa dicimus in iis, quæ fiunt ex metu haberi duntaxat rationem involuntarii *secundum quid*, fieri tamen actionem lubenter, voluntarie, ac libere. Et ratio est; quoniam dum homo metu operatur, v. g. projicit merces in mare, aut porrigit aggressori crumenam, non operatur absque advertentia rationis, sed judicat propriæ vitæ conservationi cum merces, tum pecunias esse postponendas; ideoque operatur cum advertentia, & optione: quæ duo sunt cardines voluntatis, ac libertatis. Quoniam vero tenetur adhuc mercium, & pecuniarum amore, neque illas amitteret in discrimine periculoque vitæ minime constitutus; hinc est, quod invicem confligant amores duo, unus vitæ, alter nummorum, & ille istum superat animum dissipando, ideoque non sine reluctantia, vehementique pugna privat se homo bonis ceteris pro vita servanda: quod diximus communiter appellari involuntarium *secundum quid*. Atque ex his liquet non eo sensu metum reddere involuntarium *secundum quid*, quasi reluctantia illa, & minor propensio voluntatis efficiatur a metu, cum oriatur aliunde, scilicet ab affectu repugnante actioni, ad quam metus impellit: sed iccirco dicatur induci metu involuntarium *secun-*

dum

dum quid, quoniam trahitur voluntas ad illam actionem, a qua proculdubio abstineret, si metus non adesset. Nec aliud principium habet metus ipse, quam amorem boni alicujus, quo affecti metuimus quicquid potest nos eodem bono privare.

Pugnat adversus dicta, quod leges rescindant contractus, ac vota, quæ fiunt gravi metu impellente: cujus rei nulla alia caussa videtur proferenda, nisi quia carent voluntatis consensu. Sed respondemus contractibus, qui ad humanam societatem, ac mutuam benevolentiam sunt instituti, hanc a legibus appositam conditionem, ut non sola libertate statuantur, verum etiam careant iis adjunctis, quæ societatem ipsam humanam lædunt, ac scindunt: cujusmodi est uti minis, ac violentia in celebrandis contractibus. In votis pariter respicit Deus non voluntatem duntaxat, sed voluntatem, libertatemque plenissimam, utpote qui non indiget rerum nostrarum oblatione, sed attendit voluntatis fervorem. Ceterum si metu quantumvis gravi, proximæ etiam, ac truculentissimæ mortis, tentaret quispiam nos ad peccatum inducere; si præbeamus assensum, nequaquam dicemur sine culpa peccasse: quod satis est ad probandum ea, quæ metu patrantur, non esse absolute, & simpliciter involuntaria.

Quæstio proxima est de concupiscentia, num ipsa saltem tollat ab humano opere rationem voluntarii. Cui respondendum est negative. Cum enim in voluntario attendi debeat advertentia rationis, & amor, seu propensio voluntatis, atque dum fervet concupiscentia, cupidius mutabilia bona appetantur; consequens est concupiscentia voluntarium non minui, sed augeri, in quantum voluntas fertur ad bona fluxa, & commutabilia, quorum voluptatem ad distinctionem sanctæ delectationis appellamus concupiscentiam. Quod si loquamur de inclinatione voluntatis ad bonum, cui contranititur inseminata cupiditas, dico concupiscentiam minuere voluntarium, propterea quod lucta, ac pugna cupiditatis animum diverberando, efficit ne bonum prosequatur vehementiori nisu, & caritatis ardore: atque ita concupiscentia extincta, & summo bono apertissime revelato, necessum est ut illi voluntas adhæreat, nulla permanente optione, vel indifferentia libertatis. Quid autem si concupiscentia adeo vehemens sit, & robusta, ut omnem rationem perturbet, nec supernæ gratiæ lumen affulgeat? Foret in eo casu extenuata quidem vis voluntatis in ordine ad bonum, & perturbata sensibilium rerum permixtione acies mentis; sed perseveraret adhuc liberi arbitrii sub mortali quadam necessitate facultas; quoniam nullum bonum sensibile potest rationalis creaturæ animum insuperabili necessitate compellere.

Proxima est quæstio, an consistat cum ignorantia libertas. Quam breviter resolventes (nam de ignorantia agendum est specialiter) dicimus, aliam esse ignorantiam invincibilem, aliam vincibilem. Invincibilis ignorantia est illarum rerum, quas aliquis etiam omni adhibita diligentia scire non potest, ut ignorantia mysteriorum fidei in his, quibus nondum annuntiatum est Evangelium. Ignorantia autem vincibilis ea est, quam aliquis superare potest, ut ignorantia nostra de plurimis veritatibus in sacris canonibus, & decretis Romanorum Pontificum expressis. Hæc autem ignorantia, vel est eorum, quæ quis scire tenetur, & potest, negligit tamen illa addiscere, vel etiam affectat ignorantiam, quo liberius peccare possit; vel est ignorantia illarum rerum, quas potest quidem aliquis scire, sed nullatenus scire tenetur. Versatur autem omnis ignorantia, vel circa jus, vel circa factum. Dicitur ignorantia juris, quæ circa legem versatur, ut si ignoret aliquis hunc contractum esse illicitum, hunc consanguinitatis gradum dirimere matrimonium. Ignorantia facti ea est, qua sciens legem ignorat num opus, quod exercet, sit ejusdem legis substratum: ut Abimelech sciens tangendam non esse alienam uxorem concupivit Saram, quam ignorabat nuptam Abrahamo, & Jacob sciens non esse comprimendam virginem, nisi connubium præcesserit, dormivit cum Lia, quam opinabatur esse desponsatam sibi Rachelem.

His itaque constitutis, dicimus ignorantiam invincibilem, sive *juris* sit, sive facti, excludere penitus voluntarium, ac liberum, ideoque & actuale peccatum, quod nullum profecto est, nisi ab eo liberum sit abstinere, ut multis argumentis evicimus de H. Calviniana cap. 2., & 3. solutis iis, quæ ex adverso objectant heterodoxi. Tolli autem per ignorantiam invincibilem voluntarium constat ex allata superius voluntarii definitione. Ac propterea rectissime damnata fuerunt illa asserta: *Infidelitas negativa in iis, quibus Christus non est prædicatus, peccatum est*. &, *Tametsi detur ignorantia invincibilis juris naturæ, hæc in statu naturæ lapsæ operantem ex ipsa non excusat a peccato formali*. Ignorantia autem vincibilis, si ob solam negligentiam ea quispiam laboret, quam ignorantiam *Crassam* dicimus sermonis usu, minuit quidem voluntarium, & qui ex tali ignorantia operatur, *vapulabit paucis*, ut habetur in Evang. Lucæ XII. 48. sed cum volita sit indirecte, eo quod ignorans, ut necessaria sciret, diligentiam debitam non adhibuit, non efficit, quin opus ex tali ignorantia patratum censendum sit liberum, ac voluntarium. At si quis magis amat laborare ignorantia, ut peccare possit liberius, quemadmodum ille, de quo scriptum est: *Noluit intelligere, ut bene ageret*; adaugetur in eo ratio voluntarii, & peccati; quoniam, ut scribit Doctor Angelicus 1. 2. q. 76. art. 4. *Vult subire ignorantiæ damnum propter libertatem peccandi*.

Vidimus hactenus quid sit humanum Officium, & quando sit cum voluntate, ac libertate conjunctum. Restat ut breviter dicamus de bonitate, ac malitia humanis officiis insita. Nihil aliud ea est, quam cum recta ratione, & immutabili lege veritatis, & æquitatis omnium animis indita, ipsoque divino lumine creaturæ rationali affulgente, convenientia, vel dissonantia. Quicquid ergo regulæ illi consentaneum est, in genere morum est optimum; quicquid a regula illa deflectit, malum, ac indirectum. Explicavi hæc omnia lib. XVIII. idest in Comment. ad Epigrammata Prosperi cap. III. Qualem vero ordinem regula illa præscribat, dixi superiori libro de legibus cap. IV. ex quo etiam capite, aliisque locis dissertationum nostrarum plurimis facillimum erit percipere summum, atque incommutabile bonum illud esse, ad quod omne opus creaturæ rationalis est dirigendum, reliqua creata bona nonnisi illius gratia esse expetenda. Atque ex his infertur nullum alium finem admittendum esse humanorum officiorum ultimum ac principem, præter Deum summum bonum; cetera media esse, quibus fas est pro illius consecutione uti, non autem frui. Quæ omnia satis explicata me impulerunt, ut quæ Theologi alii disputant stylo ampliori de voluntario, de libero, de moralitate, ac fine actuum humanorum, nunc ego ceterarum lucubrationum mearum synopsi ob oculos lectoris ponerem: quod capite hoc primo complevi.

CAPUT II.

An detur humanum aliquod opus indifferens, expers scilicet tam nequitiæ, quam probitatis.

QUÆSTIO instituitur de operibus cum deliberatione ac libertate patratis: nam indeliberatis, ac necessariis nullam meriti, laudisque inesse rationem, quemadmodum nec vituperii, atque malitiæ, satis liquet et disputatis. Est autem omne opus deliberatum cum fine operantis conjunctum, atque ad objectum aliquod cum advertentia directum: atque hinc, ex objecto scilicet, ac fine suam desumit bonitatem, sive malitiam. Nam quod docet Schola humanorum officiorum qualitatem petendam esse ab objecto verum est, scribente Augustino Epist. 155. *Mores nostri, non ex eo quod quisque novit, sed ex eo, quod quisque diligit, dijudicari solent*; atque omnibus fatentibus rationi esse conforme Deum colere, atque diligere, dissonum vero amare turpe lucrum, & illicitam voluptatem. Sed fieri tamen potest, ut operemur erga objectum honestum, & dilectione dignum, & tamen pravus finis vitiet opera, ut si largiamur eleemosynam ad inanem gloriam captandam, aut Deo præstemus obsequium pro temporalibus bonis unice comparandis. Quamquam contingere nunquam potest, ut si objectum malum sit ac prohibitum, operationem tectus finis honestet: propterea fert commune proloquium oriri malum *ex quocunque defectu*. Quare non a solo objecto pensanda est humani officii natura, sed etiam a circumstantiis reliquis, & præsertim a fine, quo allicimur, ac movemur, sive, ne penitus abjiciamus orationem scholasticam, *a tendentia in objectum*. Hinc dictum alibi cum Augustino, non externo officio, sed fine, vitium, ac virtutem discerni: quod est in hac præsertim quæstione attendendum.

Si ergo humanum aliquod opus consideretur comparate duntaxat ad objectum, conveniunt omnes, plura esse humana officia suapte natura indifferentia, ut ambulare, levare festucam, ludere pila, aut latrunculis, aliaque facere nullis legibus vetita: atque schola appellat hæc opera indifferentia *specie*. At si humana actio consideretur *individuo*, nimirum, ut hic, & nunc ponitur, tali fine, ac tali rerum circumstantia, probabilior est sententia Thomistarum, ac omnium Nostratium semper actionem illam esse in genere morum rectam, aut pravam.

Plura disserui præcedenti libro XVIII. cap. 3. de operibus moraliter bonis, unde pendet hujus quæstionis solutio. Dixi defendere complures, quod teneamur referre in Deum actiones omnes deliberatas, quorum sententia proximis argumentis fulcitur. I. Est præceptum (inquiunt) caritatis, ut diligamus Deum ex toto corde: quæ dilectio nequaquam haberi potest, nisi referamus in Deum *omnes cogitationes, omnem vitam, & omnem intellectum*, juxta doctrinam Augustini lib. 1. de doctrina Christiana cap. 22. Cui argumento si respondeas præceptum diligendi Deum, cum sit affirmativum, non semper obstringere, inquiunt illius sententiæ Patroni verum id quidem esse, sed cavendum tamen dum actu opera deliberata exercemus, ne in re creata sistat animus, ac fruatur bono aliquo commutabili: quod sane foret ordinem pervertere dilectionis. At nisi referas

ferat actiones deliberatas in summum bonum, haeret animo bonis commutabilibus, ordine sanctae dilectionis turpiter permutato. II. Proferunt testimonium Pauli 1. ad Corinth. x. 31. *Sive manducatis, sive bibitis, sive aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite.* Quod si dixeris consilium esse non praeceptum, reponent eadem ratione praeceptum esse ne fruamur creaturis, quibus uti debemus; iis neminem bene uti absque amore Creatoris, ut docet S. Pater lib. iv. contra Julianum cap. 3. Cum ergo non consilium, sed praeceptum sit ordine dilectionis frui solo incommutabili bono, est etiam praeceptum non consilium, ut omnia fiant in caritate, sive cum relatione in Deum. III. Producunt testimonia Patrum innumera, ac praesertim Augustini scribentis loco nuper laudato. *Quicquid boni ab homine, & non propter hoc fit, propter quod fieri debere vera sapientia praecipit, etsi officio videatur bonum, ipso non recto fine peccatum est.* Similia docent Ambrosius serm. in Malach. Bernardus Tract. de caritate cap. 1. Basilius Magnus libro regularum responsione 5., & S. Thomas, qui de caritate art. 2. ad 3. ait: *Virtualiter omnia referre in Deum, cadit sub praecepto caritatis, cum hoc nihil aliud sit, quam habere Deum ultimum finem.* IV. Afferunt argumenta plura, omnia tamen hoc fundamento stabilita, quod homo creatus ad imaginem Dei nequeat in aliquo creato bono finem ultimum constituere: habeatque rationem finis ultimi quicquid saltem virtualiter in alterum non refertur. Quod si plura de hac sententia cupias legere, adito Vanroy Tom. 1. Theologiae moralis, Tract. 2. c. 1. Aurelium Piette Tom. 2. quaest. 1. Antonium Guerrero Tom. 1. Tract. v. §. 2. Gavardi Tom. iv. q. 5. Nicolaum L'Herminier Tom. v. pag. 361. Nat. Alexandrum lib. 3. de peccatis Regula lvii. &c.

Est tamen plurimorum apud Suaresium lib. 1. de Grat. cap. 6. opposita praecedenti sententia, quod omnia opera in Deum minime teneamur referre: eamque his communiunt argumentationibus. I. Cum absque fide, & caritate impossibile sit in Deum opera deliberata referre, si absque tali relatione vitiata forent atque perversa, sequeretur veram esse, & immerito damnatam illam propositionem Baji: *Omnia opera infidelium sunt peccata*, & alteram Quenelli: *Sola caritas Christiano modo facit actiones Christianas per relationem ad Deum, & Jesum Christum.* Quam tamen argumentationem facile elides respondendo dari cum in infidelibus, tum in peccatoribus opera indeliberata, quae carent omni vitio & peccato, necnon plura, quae non sine gratia etiam ab infidelibus fiunt, & multa pariter facta a peccatore cum sola gratia actuali, & absque gratia sanctificante: quae si fatearis, nullam pertimesces ex Ecclesiasticis censuris latis in eos, qui etiam in motibus indeliberatis ac necessariis nequitiae & culpae labem excogitarunt, neque ullam gratiam admiserunt vel ante habitum fidei, vel ante remissionem peccatorum: quae Baji, & Quenelli dogmata sunt capitalia, nullatenus praecedentis doctrinae consectanea: quod alibi demonstratum est. II. Stant pro hac secunda sententia etiam Augustini aliorumque Sanctorum testimonia. Nam S. Pater lib. de Bono Conjugali cap. 6. ait: *Conjugalis concubitus generandi gratia non habet culpam.* Serm. 159. *Delectat gustum cibus non prohibitus; delectant gustum etiam epulae sacrilegorum sacrificiorum: istud licite, istud illicite. Videtis ergo carissimi etiam in istis corporis sensibus licitas esse, & illicitas delectationes.* Sed respondent Nostrates, permulti ab Augustino voluptatem, atque delectationem, quae cibo, potu, aliisque sensuum actibus percipitur, in quantum concomitans est, & actus ipsos consequitur: non autem affirmari, quod fas sit illius delectationis caussa operari, ita ut in voluptate tamquam in fine sistat ipsorum actuum exercitatio. Etenim Augustinus Tract. 2. in 1. Joannis Epistolam apertissime allata loca exponit, suamque mentem manifestat, scribens: *Quando dicitur, Nolite ista diligere, hoc dicitur, ut non manducetis, aut non bibatis? Non hoc dicitur; sed sit modus propter Creatorem, ut non vos illigent ista dilectione, ne ad fruendum hoc ametis, quod ad utendum habere debetis.* Cohaerenter ad hanc Augustini doctrinam proscripta fuit ab Innocentio XI. ea propositio: *Comedere & bibere usque ad satietatem ob solam voluptatem non est peccatum, modo non obsit valetudini, quia licite potest appetitus naturalis suis actibus frui.* III. Habent praeterea hujus sententiae defensores suas & ipsi ratiocinationes. Quarum prima est praeceptum referendi omnia in Deum opera esse affirmativum, ideoque non semper obstringere operantem. Proxima est, quod impossibile sit tanta in hominibus attentio, ut quicquid efficiunt, referant in Dei gloriam. Tertia, quod nimium est arduum existimare quod prava sint, quae fiunt motivo honestatis, puta eleemosynam pauperi distributam ex commiserationis affectu. Verum & his occurrunt reponendo praeceptum illud, etsi non obliget semper, obstringere in hypothesi, quod homo operetur deliberate, atque ex consilio, cum nullum alium finem ultimum possit sibi praefigere praeter bonum incommutabile: non esse impossibile omnia in Dei gloriam referre virtualiter, tametsi arduum est id semper actualiter praestare; difficultatem, si qua est, ipsa caritate complanari:

ac tantam esse infirmitatem naturae humanae, ut sine gratiae adjutorio non valeat quodlibet peccatum vitare. Ad ultimum inquiunt opus ex motivo honestatis patratum in se, & officio ipso spectato, bonum esse, & rationi consentaneum, sed defectum esse in fine operantis, qui illud ad debitum finem non refert.

His praesidiis poteris priorem illam Augustinensium sententiam sartam tectamque tenere, aut, si mavis, amplecti postremam. Memineris tamen me elegisse mediam viam, de qua plura memorato capite tertio libri xviii. Dixi omnium menti inesse regulam quamdam incommutabilem aequitatis, sed hominem lapsum magis movere, atque ad agendum trahere imagines rerum sensibilium, & inseminatam peccato primi hominis noxiam cupiditatem: ad hanc comprimendam divinitus nobis inspirari gratiam sanctae delectationis. Ad propositam ergo quaestionem ex hac mea opinatione consequens habetur responsum. Vel humanus actus dirigitur per caritatem, & gratiam sanctae delectationis in Deum, & est bonus undequaque; vel per ideam illam incommutabilis aequitatis tectae rationi deprehenditur convenire, & est bonus moraliter: vel peragitur ob inanem gloriam, & est inflatum typho superbiae; vel propter res sensibiles, & creatas, & cupiditate marcescit. Igitur in individuo nullus datur humanus actus indifferens. Addo quod nisi adsit caritas, per quam referatur in Deum, in praxi operans non operabitur propter aequitatem, cujus habet ideam ingenitam, sed aut sibi placens, aut fruens bonis commutabilibus, & ideo opus erit pravum, atque perversum. Atque haec assertio ex praenotato capite sua veluti sponte dimanat. Neque ab Augustino aliena est, qui libro 2. de peccatorum meritis cap. 18. docet non posse in medio quodam humanam voluntatem consistere, *Ut nec bona sit, nec mala*; & in libro de utilitate credendi cap. 12. ait: *Omne factum si recte factum non est, peccatum non est; nec recte factum ullo modo esse potest, quod non a recta ratione proficiscitur.* Hinc Vasquezius, pugnet licet pro sententia contraria, fatetur nihilominus 3. p. disp. 25. cap. 6. S. P. Augustinum nullum indifferentem actum admittere.

Objiciunt Adversarii 1. locum Hieronymi ex Epistola 89. inter Augustinianas xl. vel lxxv. *Bonum est continentia, malum est luxuria. Inter utrumque indifferens ambulare, digerere alvi stercora, capitis naribus purgamenta projicere, sputis rheumata jacere. Hoc nec bonum, nec malum est. Sive enim feceris, sive non feceris, nec justitiam habebis, nec injustitiam.* Respondetur Hieronymum loqui de operibus consideratis in specie, sive spectato duntaxat eorum objecto, non autem in individuo prout hic, & nunc exercentur, & quatenus cum intentione, ac fine operantis sunt conjuncta. Hoc autem pacto nemo denegat esse indifferentia; cum versentur circa objectum, quod nec prohibitum est, nec praeceptum. Nemo pariter affirmat exercitamento illorum operum justitiam comparari, vel injustitiam, cum haec duo non opere, atque officio pensentur, sed fine, qui in operante est, non in opere. Hanc esse mentem Hieronymi constat ex verbis nuper recitatis, atque ex ipso Epistolae argumento. Ait enim principio *bonam esse continentiam*, in se utique spectatam, & ratione objecti; nam si continens sis avaritiae gratia, aut philautia quadam, & inani jactantia, quis dubitat continentiam tuam non esse bonam, atque vinci a te vitium vitio? Addit posthac indifferens esse *ambulare, sputa jacere, naribus purgamenta projicere*: quae si praestes, ut amasiam videas, hostes contemnas, procum accersas, quis negat a te indifferens opus vitiari? Ergo Hieronymus in operibus, quae indifferentia appellat, officium spectat, non finem. Idque ut probet observationem legalium non esse natura sua indifferentem, ut potuerit ab Apostolis pro temporum opportunitate exerceri, vel praetermitti, sed malam fuisse, ac prohibitam, ideoque non sincere, sed quadam dispensatione usurpatam. Qua in re non solum Hieronymus fatetur finem operum esse attendendum, sed etiam tenet reprobatam ab Augustino sententiam, in observatione legalium mala per se ac prohibita magnam apparere, ac novam *clementiam Apostoli, dum Judaeos Christianos volens facere, ipse Judaeus factus est.* Ea propter Hieronymus plus, quam dicamus nos, dicit, quoniam arbitratur opus *in specie* malum, esse bonum *in individuo*, & provide ab Apostolis servata legalia, & simulata praecepta etiamsi existimet legalia ipsa mortifera. *Sed cavendum est*, ut S. P. Augustinus respondet Hieronymo Ep. xix. nunc lxxxii., *ne sicut Philosophi quaedam facta hominum media dicamus inter recte factum, & peccatum, quae neque in recte factis, neque in peccatis numerentur*, spectans *in individuo* opera, quae Hieronymus dixerat *in specie* tantum indifferentia.

Deinde objiciunt Adversarii, quod loqui, ambulare, ludere ob solum libertatis exercitium non sit opus bonum, neque malum: non bonum, ut per se patet; non malum, quoniam ad pravum finem nequaquam refertur. At constat ex dictis responsio: hi enim, & consimiles actus sunt secundum se indifferentes, in individuo autem, & spectato fine operantis, omni malitia non carent, non quia ex hoc pravo ponantur, sed quia recto fine destituuntur. Et

fere-

severa Matthæi XII. 36. legitur: *Dico autem vobis, quoniam omne verbum otiosum, quod locuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die judicii.* Porro, ut animadvertit Gonet Tract. de Moral: Act. Hum. disp. 5., actio non dicitur otiosa, quod ad finem malum ordinata sit, sed quod careat fine debito: & consequenter loqui, ambulare, ludere exercitationis caussa, quamvis turpitudinem finis non habeant, otiosa sunt & inania, quia carent fine debito ac recto. Atque hinc depromit hujus asserti rationem validissimam magnus Thomas Aquinas scribens 1. 2. q. 18. art. 9. *Sed contra est, quod Gregorius dicit in quadam Homilia, Otiosum verbum est, quod utilitate rectitudinis, aut ratione justæ necessitatis, aut piæ utilitatis caret. Sed verbum otiosum est malum, quia de eo reddent homines rationem in die Judicii, ut dicitur Matth. XII. Si autem non caret ratione justæ necessitatis, aut piæ utilitatis, est bonum. Pari ergo ratione & quilibet alius actus vel est bonus, vel malus. Nullus ergo individualis actus est indifferens.* Hactenus S. Thomas. Ex Angelico autem Præceptore infertur necessariam non esse supernaturalem caritatem ut opus humanum non sit perversum ac malum, sed sufficere, si ponatur ex fine justæ necessitatis ac piæ utilitatis, qui finis conformis sit rectæ rationi, & ideæ ac regulæ æquitatis incommutabilis: quamquam in praxi perdifficile est ita hanc regulam tenere, ut non prævaleant rationi sensuum illecebræ, quando istas Gratia Dei non coercet.

Tertio objiciunt, damnatum esse a Concilio Constantiensi articulum Joannis Hus: *Quod nulla sint opera indifferentia.* Sed legendus integer articulus ad hunc modum se habens: *Quod nulla sint opera indifferentia, sed hæc sit divisio immediata humanorum operum, quod sint vel virtuosa, vel vitiosa. Quia si homo est vitiosus, & agit quicquam, tunc agit vitiose: & si est virtuosus & agit quicquam, tunc agit virtuose; quia sicut peccatum inficit universaliter omnes actus hominis vitiosi; sic virtus vivificat omnes actus virtuosi.* Itaque articulus ille non agit de indifferentia operum secundum se, sed comparate ad justum vel impium, quos Joannes Us asserebat necessario bene vel male operari; bene si gratia sanctificante sint exornati, male si coinquinati sint culpa. Quod hæreticum est asserere; nam nec semper Justus operatur ex caritate, nec semper impius ex cupiditate; non enim semper in corde peccatorum regnat carnalis cupiditas, neque omnes actiones corrumpit, ut demonstravimus alio in loco adversus Quenellum ac Bajum, quorum perversa dogmata magnam habent cum Hussitis affinitatem.

Opponunt denique præceptum omnia referendi in Deum, sive in finem ultimum esse affirmativum, nec semper obligans: nullam dari speciem absque individuis; ideoque si dantur actus secundum speciem indifferentes, admitti quoque debent in individuo; postremo dari omissionem indifferentem. E. G. non audire sacrum die feriali, & consequenter etiam actum. Sed hæc non moror. Nam de primo argumento dictum supra servandum esse præceptum illud quotiescumque deliberate operemur; imo sententia nostra sufficere, si opus a regula incommutabili, quæ Deus ipse est, non deflectat. Ad alterum dicimus in individuo determinatum esse certis circumstantiis, quod in specie est indifferens; & argumentationem retorquemus. Atque ad ultimum respondemus, omissionem, de qua supra, in se spectatam indifferentem utique esse, quia nullum præceptum transgreditur: sed consideratam in deliberatione non audientis sacrum vel a recto fine cohonestari, vel infici a pravo.

C A P U T III.

Num Actus exterior addat interiori bonitatem aliquam, vel malitiam.

PERTRACTATA a veteribus Scholasticis cum Magistro in 2. Sent. dist. 42. illa quæstio, *An voluntas, & actio mala in eodem homine, & circa eamdem rem sint unum peccatum, vel plura,* sensum patitur multiplicem; quem si scite distinguas, plenissimam hujus dubitationis consequeris intelligentiam. Vel enim inquiritur, sit ne exterior operatio peccatum: vel num peccatum operationis externum sit numero diversum a pravo desiderio illud perpetrandi: vel denique, an, dum reapse committitur, quamdam induat malitiam vel turpitudinem, qua carebat præconceptum, & adhuc latitans in voluntate. Atque idem per antithesim de recta intentione, & consequente bono opere inquiritur.

Externam itaque operationem divina lege prohibitam, ut furtum, homicidium, fornicationem, crimen esse, atque externum opus divinis mandatis præceptum, ut Dei cultum, observantiam festorum, honoremque parentibus exhibitum, habere ex ipso officio laudis decorisque splendorem, non est in disputationem trahendum. Nam peccatum illud est, quod legi adversatur æternæ; & opus virtutis, quod ipsa lege præscribitur. At plures externas actiones prohiberi, ac præcipi plures alias, nemo est qui compertum non habeat, atque exploratum. Perspicuum est ergo dari cum externa peccata, tum pariter externa virtutum officia.

Actus ejusmodi externos reddere bonum; aut malum opus majus *extensive*, atque illud quasi explicare, res per se loquitur. In actuali enim opere peccatum ex intimo corde foras ministerio sensuum erumpit, veluti dum mortuum cadaver e domo effertur ad tumulum. Quare externum opus etiam diuturnioris voluntatis indicium est, & animi pravitatem vel rectitudinem demonstrat esse ampliorem. Et quidem retrahente se animo quiescunt corporei motus, veluti inferiores rotæ, dum prima consistit, neque dari potest externum liberum opus, si repugnet voluntas. At fieri tamen potest, ut animi intentio, sive improba sit, sive recta, vigeat ac perseveret, etiamsi opus non perficiatur externus, cohibente illud caussa aliqua ab intima voluntate animoque diversa. Hoc pacto qui exardescit concupiscentia oculorum, *jam mœchatus est*, ut habetur in Evangelio Matth. v. 28. & cum possit voluntas ab opere separari, & ad opus procedere; multiplicata sunt præcepta, E. G. *Non furtum facies*, &. *Non concupisces rem alienam*: in quorum uno prohibetur opus, quod voluntate mala peragitur; in altero damnatur ipsa mala voluntas. Ex quibus infertur malitiam, quæ deprehenditur in furto, esse amplificationem quamdam pravitatis præexistentis in animo furis, & quasi progressionem concepti partus ex utero ad lucem: nec esse diversum omnino peccatum quod uno, & peccatum quod altero præcepto est prohibitum; quemadmodum idem est quod concipitur, & quod nascitur, idem cadaver latens domi, & funere elatum, idem quod facere cupio, & quod facio. Atque hæc aperte dirimunt positam secundo loco dubitationem.

Videndum ergo superest, an hæc major explicatio peccati, quemadmodum certissimum est argumentum diuturnioris malitiæ, animique in malo perseverantis; ita peccatum ipsum adaugeat, adeo ut plus habeat meriti, vel dedecoris operatio cum interno affectu conjuncta, quam ipse intimus affectus absque operis executione.

PROPOSITIO: Externum opus nihil per se addit decoris, aut turpitudinis interiori voluntati in rem honestam, iniquamve deliberate vergenti: nec pensatur apud Deum ex officio, sed ex animo præmii dignitas, vel supplicii.

Demonstratur autem: Si externum opus bonitatem, aut malitiam superadderet actui voluntatis interiori, non eamdem promereretur retributionem, aut pœnam, qui habet æque efficacem voluntatem opus rectum, perversumve patrandi, sed vel viribus destitutus est, vel occasionem nequit nancisci, vel externis adminiculis caret; ac deberetur ei, qui potestate, ceterisque adjumentis præditus opus intentum exequitur. At Scripturarum sanctarum oraculis, testimoniis sanctorum Patrum, aliorum Scriptorum sententiis necnon humanæ rationis lumine constat eamdem ab utroque referendam esse mercedem, vel pœnam. Operis ergo exterioris impendium nullam per se facit bonitatis, aut malitiæ accessionem. Minorem t. sacræ literæ comprobant. Abrahamo enim propter sinceram animi voluntatem, ac si actu immolasset filium, a Domino dictum est Gen. XXII. 16. *Quia fecisti hanc rem, & non pepercisti unigenito filio tuo propter me:* quæ verba expendens Chrysostomus hom. 47. in Genesim, *Quæ itaque ad voluntatem attinet,* inquit, *cruentaverat dexteram Patriarcha, & per cervicem pueri immiserat gladium, perfectumque obtulerat sacrificium: & ideirco Dominus, quasi sacrificio reipsa consummato, laudat justum.* De muliere etiam paupercula, quæ in Gazophylacium, sive ærarium Ecclesiasticum, miserat duo tantum æra minuta, ait Dominus Lucæ XXI. 3. *Vidua hæc pauper plus quam omnes misit*, magis animum profecto pensitans, quam censum. Petrus pariter postquam retia, tenuissimumque patrimonium reliquerat, quasi dimissis prædiis multis, amplissimisque divitiis, inquit Matth. XIX. 27. *Ecce nos reliquimus omnia*. Apostolus quoque Paulus in 2. ad Corinth. c. VIII. 12. ait: *Si enim voluntas prompta est, secundum id quod habet accepta est, non secundum id, quod non habet*; demonstrans nullam Deo acceptam esse oblationem, quæ ex corde non sit, neque aliam prometeri mercedem præter eam quam postulat æqui rectique animi intentio. Atque idem de malis operibus asserendum est. Etenim, ut paullo supra dicebam, si quis mulierem adspiciens intemperanter concupiscentiæ illius animum mancipaverit, jam ex Dominica apud Mat. cap. v. sententia. *Mœchatus est eam in corde suo.* Et Jacobus cap. I. 15. solam concupiscentiam esse quasi matrem peccati declarat, scribens: *Concupiscentia cum conceperit, parit peccatum.* Opus itaque externum a nobis supra comparatum concepti partus nativitati trahit a proposito pravæ intentionis, veluti a materno utero, quidquid habet fœditatis, atque dedecoris.

Hanc esse sanctorum Patrum sententiam liquet ex productis verbis Chrysostomi. Augustini autem perspicua sunt, quæ habentur lib. I. de lib. arbitr. cap. 3. *Si cui non contingat facultas concumbendi cum conjuge aliena, planum tamen aliquo modo sit eum cupere, & si potestas detur esse facturum, non minus reus est, quam si in ipso facto deprehenderetur.* Et in serm. XVIII. alias 223. de temp. *Si forte* (inquit) *conversus ad Deum statim morieris, opera tua nulla invenientur in illo thesauro? Plane ibi invenies opera tua, quia scriptum est, Pax in terra hominibus bo-*

na voluntatis. Deus non annotat facultatem, sed coronat voluntatem. Sed quia voluisti, & non potuisti, sic te annotat quasi feceris, quod voluisti. Et in Epist. ad Deogratias xlix., nunc cii. q. 4. probat solum voluntatis affectum esse omnium factorum, meritorumque mensuram, quoniam *ex qualitatibus voluntatum, non ex temporum spatiis, sive recte facta, sive peccata metimur. Alioquin majus peccatum haberetur arborem dejicere, quam hominem occidere: illud enim fit longa mora, ictibus multis, hoc uno ictu, brevissimo tempore.* Ex quo loco peracutas argumentationes depromit Ariminensis in 2. sent. dist. 42., & 43. concl. vii. S. martyr Cyprianus in Epist. ad Lucium scribit dilata martyria non minuere *meritum confessionis*. Bernardus Epist. lxxxvii. docet voluntatem reputari pro facto, *ubi factum excludit necessitas*. Idem præcedentibus Ecclesiæ sæculis tradiderant Auctor Quæst. ad Orthodoxos, Tertullianus de Pœnitentia, aliique permulti.

Perceperunt vero manifestam hanc veritatem Scriptores ulli, sive literis sacris imbuti, sive naturali tantum Philosophia. Differens quippe Philo Judæus de lege Moysis, ait: *Par judicari crimen hoc aliquem egisse, ut occideret, & occidisse.* Seneca, *Latro est* (inquit) *etiam antequam inquinat manus. Exercetur atque aperitur opere nequitia, non incipit.* Ex Aristophane desumptum est Græcorum illud effatum, [illegible], quod latine sonat, *Par est facere, & voluisse malum.* Juvenalis post Herodotum narrat de Glauco Historiam cum illo Epiphonemate,

Has patitur pœnas peccandi sola voluntas.

Et jure meritoque. Externa enim operatio in tantum contaminatur, & redditur flagitiosa, in quantum procedit a libera voluntate. Homicidium quippe per industriam, insidiisque patratum ob pertinaciam inveterati odii gravius est, quam si a rixantibus fiat, ut colligitur ex cap. 21. Exodi. Si telum manu effugiat, vix reputatur in culpam; si autem penitus involuntarium sit, nulla dignum est animadversione. Quod si animo obversetur, & adeo hominem odio habeas, ut tacta potestate illud morte afficeres, jam censendus eris homicida, juxta Joannis sententiam 1. Epist. iii. 15. Ipsa ergo cædes, & alienæ vitæ violatio gravior est duntaxat ob intimam, & corde conceptam acerbitatem. Insuper si duo in occisionem alterius conspirantes consimili odio tabescant, unus autem robustior pluribus vulneribus hostem confodiat, alius debilior viribus plagas inurat leviores; si uterque ense aggrediatur inimicum, etiamsi is unius ictu de medio tollatur, declinato, aut forte fracto pugione alterius, eadem punitione plectendi sunt, quamvis in externo opere se gesserint inæqualiter. Præterea, ut ratiocinatur Hugo lib. 2. de Sacram. p. 14., ubi plus datur, & ubi minus, differens meritum non est, si æqualis voluntas habeatur: & ubi aliquid datur, & ubi nihil datur, differens meritum esse non potest, si æqualis sit utriusque voluntas, ideoque totum meritum in voluntate est. Tandem ne apologum prætermittam, de quo legendus S. Pater in Ps. xcii. lupus tantum cupiens nocere, quantum leo, perterritus canum latratu fugit ab ovium caula, dum leo animosior neque canum rabiem pertimescens agnum unum carpit, & dilaniat: & nihilominus *numquid lupus innocentior remeavit?* Itaque exterior actio per se peccatum, aut meritum non adauget: & a sola voluntate pendendam esse operum qualitatem moralem commonstrat divina Scriptura, docent Patres, affirmant Scriptores alii, & ratio evincit humana; quod erat demonstrandum.

Animadvertas tamen consulto fuisse a me appositam particulam *Per se*, cum *per accidens* externa actio sit proculdubio nequitiæ scelerisque augmentum. Nam primum apparet, ut diximus, in opere interior animi pravitas diuturnior, & perseverans. Deinde actionis exercitamento magis præconcepta delectatio titillat, inhiatque animus, dum explet, quod concupierat, fluxis voluptatibus vehementius. Quare Hugo Victorinus loco citato, objiciens cur post voluntatem opus requiratur, si per ipsum nihil additur meriti; respondet requiri, *Ut opere voluntas augeatur. Talis etenim est cor hominis, ut opere suo amplius inardescat, sive ad bonitatem amandam, si rectum, sive ad malitiam, si pravum est.* Et addit: *Si forte contigerit tantam esse voluntatem in eo, qui non operatur, quanta est in illo, qui opus exercet, ubi voluntas eadem est, meritum dissimile esse non potest.* Aperta tamen ratio suadet, cur bona opera, dum possumus, actu peragere teneamur, nec sufficiat semper intentio: quoniam, scilicet, voluntas non est efficax, si non operetur, dum potest. Postremo oriuntur ex bono opere commoda plurima, maxime ædificatio proximorum, & mutuæ necessitudinis vinculum: quemadmodum pariunt ex adverso operationes nequitiæ subversionem, scandalum, aliaque detrimenta.

OBJECTORUM RESOLUTIO.

Ad revincendam thesim superiorem proferri possunt quædam ab auctoritate, & a ratione argumenta. Quæ petuntur ab auctoritate sunt. I. Concilium Neocæsariense mandat, ut Deo gratiæ agantur, si peccandi cupiditatem foventibus subtraxerit occasionem. II. Augustinus in 3. de Trinit. cap. 5. ait: *Miser est, qui multum vult, sed miserior, qui malam voluntatem adimplet.* Et Tract. lviii. in Joan. de lotione pedum inquit; *Multo autem est melius, & sine controversia verius, ut etiam manibus fiat, nec dedignetur, quod fecit Christus, facere Christianus.* Ubi opus externum magis deprædicat, & commendat, quam solam eorum voluntatem, qui recipientes hospitio Sanctorum pedes non lavant, tametsi quod manu non faciant, corde faciant. III. Inter errores Petri Abaelardi proscriptus est tertius decimus: *Nos vero dicimus, quod sola voluntas a Deo æternaliter remuneretur, sive ad bonum, sive ad malum; nec propter opera pejor, vel melior efficitur homo, nisi forte dum operatur in aliquo, voluntas ejus augmentatur.* Videtur autem hic articulus in positionem nostram per omnia collineare. IV. Ecclesia percutientem, vel occidentem Clericos punit excommunicatione, & irregularitate, neque his pœnis in Clericum odio habentes animadvertit. Contra censet deberi martyrii aureolam iis, qui fuderunt pro Christo sanguinem; non autem si solo animo perpessi fuerint tormenta. Actus itaque externus supplicii, ac præmii dignitatem adauget.

Resp. his omnibus demonstrari tantummodo, quod in actione externa apparet voluntas efficacior, diuturnior, vehementior; & iccirco opus etiamsi præcipiatur, & magnopere commendetur, non per se, sed ratione ardentioris illius voluntatis adauget meritum. Igitur Concilium Neocæsariense præcipit, ut Deo gratiæ referantur, si Clerici in fornicationis crimen propensis subtrahatur occasio; quoniam sine operis complemento vitantur scandala, & fervescens libido tepescit. Canone tamen quarto declarat eadem Synodus scelere ipso fornicationis Clericum inquinari, *ἐὰν προθῆται ἐπιθυμῆσαι γυναικός, si proposuerit solicitare feminam*. Rectissime pariter Augustinus miserabiliorem appellat, qui pravam intentionem opere explet, quoniam habet mali voluntatem non solum deliberatam, sed & robustiorem, forasque instar putrescentis maciei erumpentem. Hortatur etiam jure merito, ut factis Christi compleantur exempla, quoniam prompta efficaxque voluntas operari non renuit: atque ut idem Augustinus e vestigio addit, *Cum ad pedes fratris inclinatur corpus, etiam in corde ipso excitatur, vel si jam inerat, confirmatur humilitatis affectus.* Abaelardi damnatus articulus est: *Propter opera nec melior, nec pejor efficitur homo*, absque aliis verbis supra recitatis. Quod Abaelardus asseruit, propterea quod existimavit nullum opus esse peccatum, ut constat ex illius art. xix. merito proinde damnatus fuit, quoniam inutiles putavit actiones; a quibus iniquum est, dum illas complere tenemur & possumus, abstinere. Excommunicatio, & aliæ censuræ interdum pro levioribus erratis infliguntur. Gravius enim peccat, qui laicum interimit, quam qui sanabili vulnere offendit Clericum; nec ille tamen incurrit excommunicationem: & inhonestum, ac turpe est magis furari, & fornicari, quam vesci carnibus die Veneris, & nihilominus excommunicatione plectitur peccatum illud, non illud. Et optimo quidem jure. Enimvero cum delicta a legibus damnentur, & a custodibus ipsarum legum puniantur, censuris Ecclesia in illos animadvertit, qui parvipendunt religionem Christianam, contumeliose se gerunt in Ecclesiasticam Hierarchiam, & fidelium communionem moribus hæreticorum commaculant. Ad martyrium, quod attinet; vix fieri potest, ut in solo patiendi desiderio tanta sit caritas, ac tolerantia, quanta est in ipsa sanguinis profusione: atque si tanta sit, non deest martyrii palma, quomodo de S. Martino testatur Ecclesia. Ac præterea martyrium uberiorem gratiam confert ob stigmata Christi, quæ martyr portat in corpore, & quibus sententia plurimorum respondet glorificatio illa, quam appellitant *Aureolam*.

A ratione argumentantur primo. Opus externum est peccatum diversum ab opere interno; cum utrunque distinctis prohibeatur præceptis. Duplici autem peccato gravior pœna debetur, quam uni. Ulterius in Confessione peccatum externum aperiri debet, nec sufficit exprimere voluntatem. Addit ergo operatio voluntati pravæ peccati pondus, & gravitatem. Tandem externus actus est per se satisfactorius. Ergo & per se habet rationem meriti.

R. ad 1. peccatum externum unum esse cum interno, & tamen multiplicari mandata, ne quod latet in corde ulterius progrediatur, ut explicavi in Prænotatione thesis. Aut respondetur cum Gregorio Ariminensi dist. 42. concl. vii. ad 5. multiplicari numerum peccatorum per actus, malitiam vero per voluntatem: ideoque opus externum, atque internum esse duo peccata, & habere eamdem malitiam: duo peccata, quoniam actus duo sunt; unam vero malitiam, quia est una in utrisque voluntas. Ad 2. dicimus actum externum esse revera peccatum, & lege prohibitum, licet malitiam habeat a deliberatione voluntatis derivatam: dicimus in ipso opere magis cupiditatem fervescere: dicimus posse inde oriri scandala, debitum restitutionis, impedimenta matrimoniorum, censurarum vincula, & incommoda alia complura. Debet ergo omnino patefieri Ecclesiastico Judici, ut ab exterioribus indiciis percipiat ægritudinem animorum, & ubi detexerit pestiferi vulneris qualitatem adhibere valeat medicamenta. Ad ultimum facilis est responsio; nam sicut externa opera, quæ afferunt

afflicta-

afflictationem, & pœnam, non sunt satisfactoria, nisi electione suscipiantur; aut si aliquid necessario patimur, illud æquo animo toleremus: ita non sunt meritoria, nisi ratione voluntatis, ac libertatis; & ideo omne meritum operibus ipsis satisfactoriis comparatum debet e voluntate libera proficisci.

CAPUT IV.

Quid juxta Augustinum sit virtus, & quomodo a Theologis dividatur.

SUNT hactenus dicta virtuti, vitioque communia. Ad virtutis naturam indagandam nunc disputatio nostra progreditur. Oportet autem primo, ut exponamus, quid designet hoc virtutis vocabulum: quo interdum utimur ad demonstrandam fortitudinem, ac potentiam, ut copiæ militum Holofernis Jud. III. 15. dicuntur *Exercitus virtutis*, & de Lysia in I. Machab. VI. 6. legitur: *Abiit cum virtute forti*. Aliquando vocabulum illud usurpamus ad exprimendam naturalem vim atque energiam caussarum efficientium, quo sensu Sap. VII. 17. legitur: *Ut sciam dispositionem orbis terrarum, & virtutes elementorum*: quandoque ad demonstrandam gratiam miraculorum, ut Matth. VII. 22. *In nomine tuo virtutes multas fecimus*, & Act. III. 12. *quasi nostra virtute fecerimus hunc ambulare*: non raro ad designandum quemdam ordinem Angelorum, ut in Epistola Pauli ad Ephesios cap. I. 21. *Super omnem principatum, & potestatem, & virtutem, &c.* de quo Angelorum ordine scripsi lib. X. cap. 18. Verum his significationibus prætermissis, & si quæ sunt aliæ consimiles, *Virtutis* nomine intelligimus rectam animi affectionem, laudabiles efficientem eos, in quibus est: & a qua, maxime si constans sit, & conveniens, *Vir* appellatur; aut ipsa virtus, ut Tullio placuit, a viro nomen est mutuata. Atque hanc virtutem definiunt Theologi cum Augustino, & D. Th. quod sit *bona qualitas mentis, qua recte vivitur, & qua nullus male utitur*. Quamquam enim homo virtute ornatus sæpenumero labitur in vitia; non id provenit ex recta illa affectione mentis, & animi, sed ex contraria cupiditate, uti non a radice arboris bonæ, neque ab insito surculo melioris germinis producitur fructus malus, ut alio in loco explicavimus.

Cum itaque virtus sit bona illa qualitas, & recta, & conveniens affectio, qua recte vivimus, recte agimus, recte utimur; facile erit virtutis naturam a vitiis discernere; si animadvertamus cum Augustino lib. X. de Trinit. cap. 10. & I. de Doctr. Christiana cap. 34. duos esse actus rationalis creaturæ, ad quos ceteri reducuntur, *uti*, & *frui*. Nihil aliud est, *uti*, quam aliquid in facultatem voluntatis adsumere; quod fit in iis rebus, quæ non propter se, sed ratione ultimi finis adsumuntur in usum. *Frui* autem dicimur, dum inhæremus alicui rei propter se, ut dum summum bonum amore casto diligimus, & illius caussa utimur creaturis. Ex qua dilectione gaudium aliquod resultat, vel spei in hac vita, vel rei, ut explicat dist. I. Magister, atque in eadem distinctione Gregorius noster, Estius, aliique Doctores Scholastici. Et quoniam non possumus inhærere amore, & dilectione alicui creaturæ propter se, atque omni re mutabili uti debemus propter finem ultimum; consequens est, nos recte vivere, dum fruimur Deo, & utimur creaturis, & vitiosos fieri, dum fruimur creaturis, atque utimur Deo.

PROPOSITIO: Nihil est aliud juxta Augustinum virtus, quam ordo amoris, quo servato, vel fruimur Deo, vel utimur creaturis.

Traditur hæc propositio apertissime a D. Parente Augustino lib. XV. de Civ. D. cap. 22. his verbis: *Unde mihi videtur, quod definitio brevis, & vera virtutis, ordo est amoris*. Et de moribus Eccl. Cath. cap. XV. *Nihil omnino esse virtutem affirmaverim, nisi summum amorem Dei*. Defenditur autem hæc propositio ab Augustinianis Theologis, ut constat ex Nicolao Gircken Tom. 2. Summæ Q. 1. dub. 1., & Fulgentio Bellelli in postremo Opere *Mens Augustini* inscripto P. 1. cap. 24. & P. 2. cap. 54. §. 3. Probatur autem his Augustinianis argumentis, I. nihil aliud est virtus, quam recta & conveniens ratio vivendi, ut supra explicavimus; & Augustinus ipse scribit in IV. de Civ. D. cap. 21. *Ars ipsa bene recteque vivendi virtus a veteribus definita est. Unde ab eo quod Græce ἀρετὴ dicitur virtus, nomen Artis Latinos traduxisse putaverunt*. Idest, per syncopem, quomodo vult Donatus in Andriam Terentii. Atqui non recte vivitur, nisi servato ordine caritatis fruamur summo bono, bonisque utamur commutabilibus. In hoc igitur, quod est *frui*, & *uti* caritatis ordine non neglecto, sita est natura virtutis. II. Aversio a bono incommutabili ad bona commutabilia est vitium, & conversio a bonis commutabilibus ad incommutabile bonum est virtus. Atqui avertimur a summo bono, quotiescumque utimur Deo ad fruendum creaturis, & avertimur a creaturis, dum iis utimur ad fruendum Deo. Igitur in *frui* & *uti* non perturbato amoris ordine sita est virtus; *Proinde rationalis creatura, sive in Angelico spiritu, sive in anima humana ita facta est, ut sibi ipsa bonum, quo beata fiat, esse non possit, sed mutabilitas ejus si convertatur ad incommutabile bonum fiat beata, unde si avertatur misera est. Aversio ejus vitium est, conversio ejus virtus est*. Ait S. Pater lib. ad Honoratum, sive Epist. CXL. n. 56. & lib. LXXXIII. Quæst. q. 30. *Omnis itaque humana perversio est, quod etiam vitium vocatur, fruendis uti velle, atque utendis frui. Et rursus omnis ordinatio, quæ virtus etiam nominatur, fruendis frui, & utendis uti*. III. Nulla animi qualitas censenda virtus est, nisi hominem reddat quodammodo meliorem. Atqui melior rationalis creatura reddi non potest, nisi amore hæreat summo bono, eoque aut spe, aut re fruetur. Igitur sine hujusmodi amore virtus vera non datur. *Quemadmodum in ipsis corporibus* (inquit S. P. citata ad Honoratum Epistola) *quæ inferiora sunt, sicut terra, aqua, & ipse aer meliora fiunt participatione melioris, idest cum luce illuminantur, & fervore vegetantur: sic incorporeæ creaturæ rationales ipsius Creatoris fiunt participatione meliores, cum ei cohærent purissima, & sanctissima caritate, qua omni modo si caruerint, tenebrescunt, & obdurescunt quodammodo*. IV. Non semel affirmavimus non dari veram virtutem ad vitam perducentem æternam, nisi per sanctam dilectionem referatur in Deum, neque virtutem moralem, si non exerceatur motivo honesti boni, quod nobis proponit idea incommutabilis veritatis. Atqui talis relatio haberi nequit sine aliquo ordine amoris tendentis in finem ultimum, neque permanentis in bono aliquo commutabili. Ergo &c. *Absit autem* (inquit S. P. in IV. contra Julian. n. XXI.) *ut veræ virtutes cuiquam serviant, nisi illi, vel propter illum, cui dicimus, Deus virtutum converte nos. Proinde virtutes, quæ carnalibus delectationibus, vel quibusdam commodis, & emolumentis temporalibus serviunt, veræ prorsus esse non possunt. Quæ autem nulli rei serviunt, nec ipsæ veræ sunt. Veræ quippe virtutes Deo serviunt in hominibus, a quo donantur hominibus, Deo serviunt in Angelis, a quo donantur & Angelis. Quicquid autem boni fit ab homine, & non propter hoc fit, propter quod fieri debere vera sapientia præcipit, etsi officio videatur bonum, ipso non recto fine peccatum est*.

Ex hoc Augustinianæ doctrinæ capite, primo intelligitur, cur Christus Dominus Mat. XXII. 40. docuerit in duobus mandatis dilectionis universam legem pendere, & Apostolus I. ad Corinth. XIII. scripserit sine caritate officia quælibet virtutum nihil prodesse. Quod non ideo traditum est, quasi omnis virtus sit caritas, & sola remuneretur a Deo, ut asseruit Quenellus damnatis propositionibus 52. & seqq., sed quoniam omnis virtutis actus ex aliquo amore boni debet procedere non justificante, & perfecto, sed saltem inchoato, ac tendente in bonum, quod amandum est. Deinde percipitur quomodo virtus in solo Deo sit naturaliter immutabilis, atque in beatis constans, ac perpetua per participationem beatitudinis, quoniam ille seipso fruitur, omniaque operatur in sui gloriam, ac beatorum animæ fruuntur Deo, eique adhærent firmissima caritate. Facile demum ex hac doctrina colligitur non esse veram virtutem Stoicam illam, cui studuerunt aliqui propter ipsius virtutis ornamentum, atque decorem, neque Epicureorum operantium propter voluptatem, neque Romanorum honesta officia exercentium propter sui nominis celebritatem; cum in his omnibus sit amoris perversitas, & *frui* bonis commutabilibus.

PROPOSITIO II. Cum omnis virtus sit ordinata ad fruendum summo bono, & utendum bonis commutabilibus, virtutes omnes, vel ad tres Theologales, vel ad quatuor Cardinales reducuntur.

Vel enim immediate virtus fertur in finem, quo frui debemus, vel in media, quibus utendum est. Si virtus immediate fertur in finem, debet reduci ad unam ex tribus Theologalibus; si in media ad unam ex quatuor Cardinalibus. Ergo ad istas reliquæ omnes reducuntur. Prob. minor. In Deum immediate tendimus, vel cognitione supernaturalium bonorum, vel cordis motione ac desiderio, vel unione amoris. Quorum primum præstat fides, alterum spes, tertium caritas; quæ ideo evacuata fide, atque spe, manet in patria: unde Apostolus in I. ad Cor. XIII. 8. ait: *Caritas nunquam excidit*. Si vero virtus tendat in media, quibus servato ordine caritatis uti debemus, vel exercetur seligendo sagaciter media, quæ ad finem conducunt ab iis, quæ illius consecutionem impedire possunt; & in hoc sita est virtus prudentiæ, cujus partes juxta Angelicum Doctorem sunt solicitudo, vigilantia, memoria, intelligentia, docilitas, solertia, ratio, providentia, circumspectio, & cautio. Vel exercetur virtus unicuique suum tribuendo, Deo scilicet cultum, honorem parentibus, proximo depositum, mutuum, & quidquid ei aliquo debetur titulo; atque id ad justitiam pertinet, vel ad ipsius partes, nimirum Religionem, pœnitentiam, pietatem, humilitatem, observantiam, gratitudinem, vindicationem, veracitatem, amicitiam, & magnificentiam. Vel exercetur virtus integrum se præbendo ei quod amatur: atque hæc est virtus temperantiæ, sub qua, veluti sub genere comprehenduntur abstinentia, sobrietas, castitas, pudicitia. Vel denique exercetur virtus adversa omnia patientissime tolerando: in quo sita est fortitudo, vel ad forti-

tudinem

tudinem pertinentes magnanimitas, patientia, perseverantia. Audiendus de quatuor his virtutibus disserens Augustinus lib. 1. de moribus Ecclesiæ Catholicæ cap. xv. num. 25. *Quod si virtus ad beatam vitam nos ducit, nihil omnino esse virtutem affirmaverim nisi summum amorem Dei. Namque illud, quod quadripartita dicitur virtus, ex ipsius amoris vario quodam affectu, quantum intelligo, dicitur. Itaque illas quatuor virtutes, quarum utinam ita sit in mentibus vis, ut nomina in ore sunt omnium, sic etiam definire non dubitem; ut temperantia sit amor integrum se præbens ei, quod amatur. Fortitudo amor facile tolerans omnia propter quod amatur. Justitia amor soli amato serviens, & propterea recte dominans. Prudentia amor ea, quibus adjuvatur, ab eis, quibus impeditur, sagaciter seligens, &c.*

AD QUÆDAM IN CONTRARIUM ARGUMENTA.

Sed objicies. Si nulla absque ordine amoris daretur virtus, sequeretur primo fidem non operari nisi per caritatem, & ab amore sejunctam non virtutem esse, sed vitium. Id vero damnatum est in Bulla *Unigenitus*, prop. li. & lii. II. Sequeretur solam caritatem facere actiones Christianas, & inter opera virtutum connumerandas, solam caritatem honorare Deum, solam remunerari: quod est proscriptum prop. liii. liv. lv. lvi. eadem Bulla. III. sequeretur non esse sine amore virtutem spei, imo nec religionis, quod damnatur proximis propositionibus lvii. lviii. IV. Sequeretur timorem supplicii, nec virtutem constituere, nec donum Dei esse, nec peccatum cohibere saltem in corde: quod pariter damnatam est, ne vetustiores hæreses commemoremus, eadem Clementina Constitutione a propositione lx. ad lxviii. Tradita ergo virtutis idea non alia est, quam a Lutheranis primum, deinde a Bajo, & Quenello præformata.

Resp. plures utique dari virtutes, quæ non sunt *formaliter* amor, sed nulla virtus ab ordine amoris divellitur, idest, nulla virtute recte utimur, nisi ordinate amando; fieri enim non potest, ut sine aliquo affectu, aut credamus, aut speremus, aut timeamus, cum semper primus voluntatis motus sit amor. Quare plures dantur virtutum supernaturalium *habitus* absque caritate, sed nulla virtus suos actus absque vitio penitus exerit, nisi rectus aliquis amor voluntatem moveat, ac trahat. At necesse non est, ut talis amor, quo duce virtutibus bene utimur, sit *habitualis*, justificans, & tam vehemens, ut secum trahat remissionem peccatorum; alioqui nunquam peccator posset credere, aut sperare, aut timore concuti salutari. Sufficit si fuerit actualis aliqua, sed tenens ordinem, idest non directa ad fruendum bonis commutabilibus, cupiditas boni. Merito ergo damnatæ fuerunt omnes propositiones Quenelli, quoniam asserunt prop. 28. *Primam gratiam, quam Deus concedit peccatori, esse remissionem peccatorum*: prop. 45. *Amore Dei in corde peccatorum non amplius regnante necesse esse, ut in eo carnalis regnet cupiditas, omnesque actiones ejus corrumpat.* Ex quibus sequitur peccatorem nullum, priusquam ei remittantur peccata, posse exercere virtutem: quod impium est, hæreticum, & blasphemum.

Ad singula tamen respondemus, dicentes fidem operari sine caritate, quæ dat remissionem peccatorum, quam solam caritatem novi Dogmatistæ agnoverunt: operari tamen per dilectionem, & amorem inchoatum, quando est justificationis initium, & cetera impetrat, quibus ad æternam vitam perducimur. Quod si ab omni prorsus dilectione, & pio affectu divulsa sit, erit quidem fidei *habitus*, & per se bona mentis qualitas; sed hoc *habitu* nemo bene utetur ad beatitudinem capessendam, non deficientia fidei, sed dilectionis, sive inspirationis caritatis, aut gratiæ actualis, per quam fidem operari scribit Apostolus ad Galatas v. 6. & Augustinus de Gratia, & lib. arb. cap. 7. Ad 2. dicimus non caritatem solam, sed etiam spem, timorem Domini, ceterasque virtutes facere actiones Christianas, cum sint omnes *habitus*, ac bonæ affectiones animi, ac propriarum operationum principia: sed ut hujusmodi operationes veram virtutem redoleant, idest, rectæ sint non solum officio, verum etiam fine, & coronam, ac remunerationem promereantur, necesse est, ad finem ultimum tendant, & auxiliatricem habeant caritatem, non *habitualem*, quæ non est sine remissione peccatorum, & quæ necessaria tantum est ad perfectam unionem cum Christo, qualem novi hæretici perperam ad omne opus bonum requirunt, sed actualem, inchoatam, sive gratiam sanctæ inspirationis, sine qua nihil fieri posse, quod ad pietatem pertineat, veramque justitiam, decretum est Augustini de Gratia Christi cap. 26. Ad 3. asserimus, spem pariter cum merito futuræ beatitudinis conjunctam, ex sententia Augustini cap. 8. Enchiridii, sine amore non esse: sed non ad sensum Quenelli; nam ut actus spei non sit a virtute divulsus, sufficit si procedat a recto impulsu voluntatis in bonum: nemo quippe sperare potest, nisi amet bona illa, quæ sperat. Ad ultimum respondeo nullam aliam esse caussam timoris, nisi amorem; nam timemus mala, quoniam nos ab aliquo bono divellunt: unde Angelicus Doctor 2. 2. q. 19. art. 3. *Timor*, inquit, *ex amore nascitur*, Vel ergo timemus, quod amore hæreamus mundo, temporali vitæ, fluxisque voluptatibus, & hic est timor mundanus proculdubio vitiosus: vel timemus sempiternam pœnam, quoniam nobis timorem incutit summa Dei potestas, & vindex justitia; & est timor servilis, substantia quidem bonus, cum sit donum Dei, & a malo coerceat, sternatque viam dilectioni, sed nondum habet perfectionem virtutis, non defectu hujus timoris, sed timentis. Præterea damnata est 67. propositio Quenelliana: *Timor servilis non sibi repræsentat Deum, nisi ut Dominum durum, imperiosum, injustum, intractabilem.* Timor enim, qui virtus est, oritur ex consideratione incorruptæ justitiæ, ac supremi imperii illius Dei, qui potest animam, & corpus perdere in gehennam; quæ consideratio non est absque implicito amore justitiæ, & reverentia divinæ majestatis, licet non sit cum actu explicito caritatis. Vel denique timemus propter horrorem culpæ; atque timor iste filialis appellatus, propterea quod filiorum est timere offensam patris, est rectus, castus, atque in serie virtutum constituendus; sed oritur ex ordinata dilectione, & ex amore honestatis.

Posset quis opponere sententiam illorum, qui constituunt naturam virtutis in recto ordine amoris, adversari decretis Alexandri VIII. & cohærere propositionibus anno 1690. ab eodem confixis. In septima enim: *Omnis humana actio deliberata est Dei dilectio, vel mundi; si Dei, caritas Patris est: si mundi, concupiscentia carnis, idest mala*; proscribitur etiam eorum opinio, qui non virtutem, sed vitium esse contendunt quicquid ex amore, & dilectione Dei non procedit. In nona vero propositione: *Revera peccat, qui odio habet peccatum mere ob ejus turpitudinem, & disconvenientiam cum natura rationali, sine ullo ad Deum offensum respectu*, latere videtur eadem opinio, quod absque dilectione peccatorum detestatio nequaquam habeat decorem, atque honestatem virtutis. Idem de propositione x. xi. xii. ac xiii. est asserendum; hujusmodi enim propositiones continent pravam doctrinam illorum, qui negarunt virtutem esse Christianam fidem, quæ per dilectionem non operatur, deficere ipsam fidem deficiente amore, neque carere vitio, quod caret amore ipso: quæ omnia tam videntur assertioni nostræ similia, quam simile est ovum ovo.

Sed hæc iisdem responsionibus diluuntur; non enim a nobis denegantur alii virtutum *habitus* a caritate distincti, cujusmodi est fides, spes, timor: neque recensetur inter vitia, aut detestatio peccatorum excitata ex illorum turpitudine, aut bonum opus patratum intuitu mercedis æternæ, aut fides, quæ a caritate disjungitur; quemadmodum autumabant illarum propositionum assertores: sed cum hæc omnia virtutum *habitus*, & in se inspecta esse bona profiteamur, contendimus habere a caritate, & ab amore virtutis formam, ac perfectionem; quamquam iis *habitibus*, ac virtutibus recte utamur, etiam destituti caritate *habituali*, dummodo aliquo amore dirigantur in Deum ultimum finem, aut saltem conformentur communi, & incommutabili regulæ rectitudinis. Septima ergo propositio ab Alexandro VIII. proscripta surculus est Bajani articuli 38. ut animadvertit etiam Dominicus Viva in Trutina damnatarum thesium Volumine iii. pag. 98. & merito damnata est, quoniam multa opera deliberata recte fiunt absque caritate *habituali*, & sine gratia Spiritus sancti inhabitantis; multa etiam spectato officio, & secundum operis substantiam recta sunt, neque a noxia cupiditate proficiscuntur, etsi virtutis laudem ex alio capite minime promereantur, ut explicatum est hoc volumine pag. 118. & 125. eo quo nempe recto ordine relationis sint destituta. At propositio 12. non tantum ob hanc rationem proscripta est, verum etiam quia adstruere videtur peccatum philosophicum, eadem Alex. VIII. constitutione damnatum, de quo proximo cap. 9. quamquam etiam in hoc falsa est, quod supponit detestationem peccati ob ejus turpitudinem non exoriri ex amore honestatis, quem rectum esse, & ad virtutem constituendam idoneum non denego, servatis tamen iis, quæ de virtutis norma disserui ibidem pag. 119., & p. 121. Ita qui intuitu cælestis beatitudinis operatur, tenet amoris ordinem, quoniam æternam vitam diligere directum est: neque admittitur a nobis necessarius ille amor purus, quem nonnulli adstruere conati sunt, proximo libro refutandi. Ceteræ propositiones merito fuerunt damnatæ, cum rejiciant apertissime doctrinam Catholicam, quod etiam sine caritate permaneant *habitus* fidei, aliarumque virtutum, & harum actus ex se labefactatos vitio pronuntient; cum recti sint juxta doctrinam ibi expositam.

CAPUT V.

In quo rationalis Creaturæ actu constituenda sit æterna felicitas, quæ est merces, ac præmium virtutis.

INDUBITATUM est virtutis, de qua capite præcedenti disserui, condignam mercedem esse perfrui summo, & incommutabili bono. Explosa est enim, atque a fidelium mente prorsus eliminata qualibet opinio antiquorum

hominis

hominis felicitatem in aliqua fluxi boni participatione constituentium. De quo errore, cum satis multa dilletant Philosophi in ea parte, quam Ethicen vocant, perpauca subjiciam loco prænotationis ad propositam disquisitionem.

Nullus itaque ratione præditus statuet veram in hac temporali vita beatitudinem. Enimvero quemadmodum ratiocinatur magnus Augustinus in XIV. de Civ. Dei cap. 25. in facultate hominis positum minime est vivere quandiu, & quomodo ipsi libuerit. nam anni nostri sicut aranea meditabuntur: vix erit, qui integra valetudine attingat annum septuagesimum; & si numerentur in robustioribus anni octoginta, amplius eorum labor, & dolor. Legito Psalmum Davidis LXXXIX. 10. Aut ergo qui moritur vult vivere, & moriendo nequit habere quod vellet; aut mavult mori, ut melius vivat post mortem, & hac vita tanquam meliori bono non fruitur. *Nunc vero* (inquit S. Pater) *quis hominum potest ut vult vivere, quando ipsum vivere non est in potestate? Vivere enim vult, mori cogitur. Quomodo ergo vivit, ut vult, qui non vivit quandiu vult? Quod si mori voluerit, quomodo potest, ut vult, vivere, qui non vult vivere, etsi ideo mori velit, non quo nolit vivere, sed ut post mortem melius possit vivere?*

Facile pariter demonstrare possumus non consistere beatitatem in bonis corporis, quæ tria recenseri solent, sanitas, pulchritudo, & voluptas. Enim vero hæc, quomodo bona reliqua mutabilia, possunt amitti; ideoque necessum est, ut cum timore possideantur: *Qui timet* (ait S. Doctor lib. de Beata Vit. num. XI.) *videtur ne tibi beatus esse? Non videtur. Ergo quod amat quisque, si amittere potest, potest ne non timere? Non potest. Amitti autem possunt illa fortuita. Non igitur hæc qui amat, & possidet, potest ullo modo beatus esse.* Accedit eum, qui beatus est, meliorem utique esse, quam dum est miser; fieri autem non potest, ut res deterior, cujusmodi sunt bona corporis, rationalem mentem reddere possint meliorem. Turpe præterea est felicitatem hominis collocare in corporis sanitate paucis annis, nobisque invitis, dilabescente: & in qua, sive sensuum acumen spectes, sive membrorum valetudinem, sæpenumero hominem bruta superant animalia. Hæc valent de vultus decore, & formæ venustate; ac multo magis de voluptaria vita, quibus pecoribus æquiparamur. *Membrorum certa amputatio, vel debilitas hominis expugnat incolumitatem, deformitas pulchritudinem, imbecillitas sanitatem, vires lassitudo, mobilitatem torpor, aut tarditas. Ecquid horum est, quod nequeat in carnem sapientis irruere?* Verba sunt Augustini cap. 4. libri XVIII. de Civitate Dei.

Idem dicendum est de bonis externis, quæ sunt divitiæ, fama, nobilitas. Nam divitiarum copia, præterquamquod & ipsa amitti potest, & possidetur cum magno angore animi, & excruciante sollicitudine, explere non potest insatiabilem hominis cupiditatem. Quod si quis modum sibi statuat, & præsenti substantia contentus decenter perfruatur; id non rebus ipsis tribuendum esse, sed moderationi animorum, præclare animadvertit S. Pater libro de Beata vita numero paullo supra citato. Quapropter & Seneca Epist. 45. docet, *Beatum non eum esse, quem vulgus appellat; ad quem pecunia magna confluxit.* Compertum est etiam ex Romanis Historiis auro, & opibus florentissimam Rempublicam fuisse labefactatam, & nihil aliud esse divitias, quam cupiditatum incitamenta. Fama autem, & honores perperam Boni nomen sibi vindicant, quod ludibrio fortunæ sint exposita, ut vel unum Sejani commonstrat exemplum; & aliena potius sint, quam nostra, cum Majorum falces, & sceptra, rum aratra, & ligones.

Nec tamen cum Stoicis beatitatem in virtute, & sapientia constituendam esse arbitrabimur. Primo enim Stoicorum virtutes inflatas typho superbiæ nec virtutum laudes promereri liquet ex præcedenti capite quarto, & ex libris Augustini contra Julianum. Deinde nec sapientia humana, licet aliorum bonorum comparatione æstimabilis, bonum est perpetuum, atque jucundum. Nam ut Augustinus acute disputat laudato cap. XV. lib. XVIII. de Civ. Dei, quo recedit, si aliquo morbo efficiamur insani? *Phrenetici multa absurda cum dicunt, & faciunt, plerumque a bono suo proposito, & moribus aliena, immo suo bono proposito moribusque contraria, sive illa cogitemus, sive videamus, si digne consideremus, lacrymas tenere vix possumus, aut forte nec possumus.* Addit S. Pater exempla eorum, qui dæmonum patiuntur incursus: quod malum quis contendit evenire non posse in hac mortali vita sapientibus? Probat deinde quam miser censendus sit sapiens, dum corpus corruptibile aggravat animam, & sensum multa cogitantem deprimit terrena habitatio, ob motus, quibus pervertitur sensus, sopitur ratio, aut saltem habet virtus cum vitio continuum, acerbissimumque conflictum. Quod late confirmat per omnia genera virtutum discurrens. Nec prætermittendum est, quod S. Pater probat serm. CLI. de verbis Ap. cap. 8. omnem virtutem, ac sapientiam nobis donari a summo Deo, in quem oportet vehementius homo inardescat, fontemque quærat, quo magis dulces veritatis rivulos in hac vita degustat. Atque ex his constat nullam aliam esse hominis beatitudinem, nisi consecutionem summi, & incommutabilis boni: quæ doctrina, ut in fine ejusdem sermonis ait præclarissimus Doctor, *Non plane conferenda, sed incomparabiliter præferenda est doctrinis philosophorum, immunditiæ Epicureorum, superbiæ Stoicorum.*

His itaque prænotatis, inquirunt Theologi, in quo sita sit hæc summi boni possessio, quam dicimus veram hominis beatitatem, virtutisque mercedem. Prætermitto autem opinionem aliquorum illam constituentium in actione aliqua increata, intimoque illapsu divinitatis, non quod falsa sit undequaque, sed quia videtur potius considerare beatitudinem ratione objecti, quam rationalis creaturæ ea perenniter perfruentis. Quare in eam stylum acuunt præclari Theologi Ægidius noster Lusitanus lib. IV. de Beatit., &, ne singulos commemorem, Nicolaus L'Herminier Tom. V. pag. 20. & seq. Verum validior, qua impugnatur, est ratio a nobis brevissime exposita. Thomistæ ergo docent constituendam beatitudinem in actu intellectus, Scotistæ in actu voluntatis, complures alii in utroque, quidam in gaudio, ac delectatione actus hujusmodi consequente. Sed gaudium nihil aliud esse puto, quam affectionem quamdam amoris; nam si amor in bonum, quod abest, feratur, dicitur desiderium; si in bonum, quod possimus assequi, spes; si in bonum, quo jam fruamur, gaudium, & delectatio: & ideo accedit hæc opinio postrema ad Scoti sententiam. In quam lubentius me trahi sentio, ratus nullam hinc oriri a nostratibus discrepantiam. Nam Paludanus in IV. dist. 49. q. 3. art. 2. Thomistarum sententiam propugnat, Gerardus Senensis in I. dist. I. ad Scotistas accedit, & in utroque actu consistere beatitatem censent Romanus Ægidius Quod. III. q. 23. Lusitanus citato libro IV. q. XII. & Argentinas in IV. Sent. dist. XLIX. q. 3. Concl. III., & IV. Ex quorum omnium placitis lubet proximas positiones constare.

PROPOSITIO I. In utroque actu tam intellectus, quam voluntatis, constituenda est perfectio Beatitudinis.

Debemus quippe de Beatitudine judicium illud proferre, quod sacræ literæ, Traditio Patrum, & ratio ipsa pronuntiandum esse declarant. Sacræ autem literæ, Patres, rationisque lumen ostendunt, tam in visione summi veri, quam in amore summi boni consistere animorum perpetuam beatitatem: in utroque igitur actu constituendam recte a nobis pronuntiatum est. Probatur minor primo quantum ad literas divinas attinet. Aperta namque videntur loca, quæ ad sententiæ suæ fulcimentum proferunt docti Thomistæ, eorumque signa sequentes. Ea sunt: Psal. XVI. 15. *Satiabor, cum apparuerit gloria tua*: Psal. LXXIX. 20. *Ostende faciem tuam, & salvi erimus.* Matth. V. 8. *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt.* Joan. XVII. 3. *Hæc est autem vita æterna: ut cognoscant te, solum Deum verum, & quem misisti Jesum Christum.* Et Epist. I. cap. III. 2. *Scimus quoniam cum apparuerit similes ei erimus.* Sed non minus perspicua sunt, quæ pro sententia Scotistarum in medium adducuntur; cujus generis sunt ista: Ps. XXXV. 9. *Inebriabuntur ab ubertate domus tuæ; & torrente voluptatis tuæ potabis eos.* Matth. XXV. 21. *Intra in gaudium Domini tui.* Joan. XVI. 22. *Gaudebit cor vestrum, & gaudium vestrum nemo tollet a vobis.* Ep. ad Rom. XIV. 17. *Non est enim regnum Dei esca, & potus: sed justitia, & pax, & gaudium in Spiritu sancto.*

Præterea stant pro sententia Thomistica Patrum testimonia; ait enim Ambrosius lib. IV. de Officiis cap. 2. *Scriptura divina vitam æternam in cognitione posuit divinitatis.* Chrysostomus Hom. 81. in Joannem: *Omnis requies est filium Dei videre.* S. P. Augustinus lib. de Trinit. num. 28. *Ipsa visio est facie ad faciem, quæ summum præmium promittitur justis.* Lib. de Spir., & lit. cap. XXXIII. *Illa cognitione, illa visione, illa contemplatione satiabitur in bonis animæ desiderium.* Sed stant pro sententia Scoti loca pariter exquisita. Nam S. Pater lib. X. Confess. cap. 22. ait: *Et ipsa est beata vita gaudere ad te, de te, propter te: ipsa est, & non est altera.* Et cap. proximo: *Beata quippe vita est gaudium de veritate.* In I. de Doctrina Christ. cap. 29. *Deo perfrui beate vivere est*; & XIV. de Civ. D. cap. 25. *Beata quippe vita si non amatur, non habetur: porro si amatur, & habetur.* Ambrosius autem citato loco præter cognitionem divinitatis ad beatitudinem requirit etiam fructum operationis: & potius describit duo, quæ ad æternam vitam perducunt, fidem, & opera, quam vitam ipsam æternam, inferens hanc sitam esse in perfectione virtutis. Quæ sane perfectio est amor, per quem fruimur summo bono; ideoque Ambrosius etiam in amore locat beatitudinem. Et Chrysostomus hom. 46. in Matth. aperte docet voluntatem a Deo remunerari *sempiterna delectatione.*

Itaque cum Scripturæ, tum Patres utramque simul sententiam comprobant, Thomistarum, & Scotistarum, neque utra verior sit, laborandum est operosa inquisitione, sed firmiter est asserendum beatitatem utrunque complecti. Ita docent aliis in locis Patres. Nam Ambrosius in libro de Jacob, & Beata vita cap. VII. num. 32. inquit: *Hoc solum in existimatione beatæ vitæ est requirendum, ut non in aliis, sed in possessione veri, & boni ejus definitio teneatur.* S. Bernardus Ep. 18. *Quia non possumus* (inquit) *contem-*

contem-

templari per speciem, nec plene complecti per amorem, dedit nobis interim & sapere per fidem, & quærere per desiderium. Si enim adhuc absentes initiat fides, & desiderium; præsentes profecto consummat visio, & amor. S. Thomas de Villanova Concione de S. Maria Magdalena ait: *Felicitas enim, & beatitudo nostra, aut in utrique, visione scilicet, & amore Dei consistit, aut saltem utrumque ad complementum perfectæ beatitudinis necessarium est.* Hugo Victorinus laudatus ab Ægidio nostro Lusitano: *In his* (ait) *beatitudo consistit, cognoscere, & amare bonum*, pro qua sententia Ægidius ipse laudat antiquiores Scholasticos singillatim, articulo I. citatæ Quæstionis XII. Atque hoc idem memoratus Ægidius, aliique Theologi demonstrare nituntur ex definitione Benedicti XII. & ex Clementina, *Ad nostrum*. Benedictus enim definiens Sanctorum animas Deum videre, eoque perenniter frui addit, *quod ex tali visione, & fruitione sunt vere beatæ*; & in Clementina statuitur, *Animam indigere lumine gloriæ ad videndum Deum, eoque beate perfruendum*. Quamquam nulla alia mens fuit Romanorum Antistitum, quam priori Constitutione damnare errorem Millenariorum, altera autem Beguardorum. Ideoque ad dirimendam Scholasticam de natura beatitatis quæstionem parum hæ videntur idoneæ.

Accedunt autem sententiæ nostræ deprompta a ratione argumenta. Cum enim rationalis creatura prædita sit facultate intelligendi, & volendi, & in Deo summi veri, summique boni, in quod fertur utraque illa facultas, reperiatur plenitudo; sit autem beatitas perfecta rationalis creaturæ satietas, plenaque finis sui consecutio; necessum est, ut aiebat Ambrosius, teneri in possessione veri, & boni beatitudinis definitionem. Deinde liberum arbitrium, ac meritum utraque rationalis animæ facultate comparatur; & consequenter in utraque præmium meritorum videtur constituendum. Præterea ita connectuntur visio, & amor, ut nequeant ad mentem in patria divelli, & si unum esset sine alio, tolleretur penitus beatitudo: *Quoniam qui videt solum, non fruitur optimo quod videt: & qui diligit dumtaxat, non quietatur, donec lucide videat, quod tam ardenter amat*, inquit S. Thomas Archiepiscopus Valentinus laudato sermone. Utrumque igitur per se ad constituendam beatitudinem proculdubio requiritur.

PROPOSITIO II. Etiamsi beatitudo ex visione, & amore Dei coalescat, perfectior tamen actus, quo potissimum Deo fruimur, est amor.

Hæc propositio facile demonstratur ex dictis, novaque stabilitur argumentationum accessione. Principio enim diximus cum Augustino beatam vitam esse perfrui Deo, id non haberi nisi amando, bonum incommutabile illud esse, quod unice potest desiderium humanæ mentis explere. Quis autem ignorat perfrui, amare, & bono adhærere, animi diligentis opus esse? Deinde cognitionis id aliud est, quam boni notitia per se ad excitandum amorem ordinata, idemque est aliquid ad summum [illegible], quo unum voluntas nequit diligere [illegible], & [illegible] potiu præ viis, & summum bonum proponen[illegible], quo ipsius boni possessio. Ad hæc: cum in via extet fides, & caritas, esti fides necessaria sit ad veram spiritualem animationem, quoniam justus ex fide vivit, non est tamen ipsa vita, & sanctitas animæ, sed in amore hæc potissimum sita est, & per dilectionem Deus in nobis habitat, ut [illegible] testantur eloquia. Ita ergo in Patria est visio ad faciem, & consummatus, ut vocant, amor, & licet visio ad vitam sempiternam prærequiratur, constituit hanc vitam ille amor, & caritas. Expresse insuper traditur hæc sententia a S. Patre Augustino in 1. de libero arbitrio cap. XIII. ubi ait: *Atque hoc ipsum gaudium, quod [illegible] bonis adeptis gignitur, cum tranquille, quiete, atque constanter erigit animum, beata vita dicitur, nisi tu putes aliud esse beate vivere, quam veris bonis, certisque gaudere.* Mitto loca superius pro sententia Scoti producta. Postremo falluntur Thomistæ dum putant visionem esse actum rationalis animæ perfectiorem: nam argumenta quamplura evincunt amorem esse eidem visioni præponendum. Primum autem argumentum est, quod in donis Dei *nullum majus est caritate*, quomodo Augustinus docet lib. XV. de Trinit. cap. 18., liquet ex Apostolo in 1. ad Corinth. cap. XIII., & demonstratur ex præcedenti cap., ubi diximus amorem esse formam omnium plane virtutum. Alterum est, quod visio ordinatur ad amorem, ut scribit Anselmus lib. 2. *Cur Deus homo* cap. 3. *Perversus ordo est amare ad intelligendum, rectissimus vero intelligere ad amandum*. Proximum est argumentum S. Thomæ de Villanova Conc. superius laudata, nam si de absoluta potentia Dei visio, & fruitio beatifica separentur ab invicem, ita ut unus videat Deum, nec tamen diligat, alius autem diligat quidem, sed non videat, cognoscat autem, quia amor non potest ferri in incognitum, licet neuter illorum perfecte beatus sit, *Ego si mihi daretur optio* (inquit sanctissimus Archiepiscopus) *prius eligerem amare non videndo, quam videre non amando. Quid enim si videro, & non amavero? Per hoc nec Deo gratus aut amicus existo. Est enim gratia caritas, aut non sine caritate. Si autem amo, etiamsi non videam, Deo amicus sum.* Affines sunt argumentationes Scotistarum, atque ea præsertim palmaris & obvia: Pejus est odisse Deum, quam Deum ignorare. Ergo melius est diligere Deum, quam Deum videre.

Respondemus itaque argumentis Thomistarum priori propositione productis, neminem denegare, quin ea contemplatione divinitatis, atque intuitiva visione satietur rationalis animæ desiderium, & promanet gaudium perenne felicitatis, ut evincunt locupletissima testimonia sacrarum literarum, ac Patrum: sed ideo illud evenit, quod clara Dei visio totum amoris pondus attrahit in summum bonum, & illud voluntas arripit, complectitur, & perpetua fruitione comprehendit. Visio itaque beatitudinis caussa efficiens est, non *formalis*, quemadmodum notitia desiderium parit, fides justitiam, intuitus amorem. Neque alium habere sensum allatos textus, vel sola lectio commonstrat. Quid est enim, *Satiabor, cum apparuerit gloria tua*, *Similes ei erimus, quoniam videbimus eum, sicuti est*, & alia id genus plura? nisi forte; Oritur ex apparitione satietas, & ex visione similitudo? Illud vero, quod Joannes ait, *Hæc est vita æterna*, &c. aut de fide in Deum & Christum accipitur, aut de contemplatione beatorum; utrumque enim sensum exhibent nobis cum verba ipsa, tum Patres. Ut ergo usurpatis his verbis de fide nihil aliud significatur, nisi quod credere divinarum Personarum Trinitatem, & Verbi Incarnationem est fides illa vera, per quam ad æternam vitam perducimur: ita si accipiantur de beatarum animarum contemplatione, demonstrant duntaxat, quod videre Deum facie ad faciem est illa summa cognitio, unde consequitur beatitudo, amor scilicet, & gaudium perenne. Atque eadem ratione expediuntur sententiæ Patrum adminiculo, præsidioque ceterarum, quarum supra nonnullas protulimus.

Si autem institerint Thomistæ contendentes intellectionem esse opus rationalium præstantissimum, nos contra affirmabimus nobiliorem esse caritatem, & amorem, quamvis ex ipsa intellectione dirigatur, ut cor præstat oculis, fideique dilectio. Si denique afferant per cognitionem fieri objectum præsens, ac possideri, respondebimus fieri præsens præsentia *objectiva*, non *fruitiva*, nec possideri in ratione boni, sed in ratione veri tantummodo. Præsentia vero objectiva per se gaudium felicitatemque non affert; imo parit aliquando anxietatem, animique mœrorem. At gaudium, inquis, ab ipso amore distinguitur? Ab amore utentis, concedo; ab amore fruentis, nego. Sæpe enim dictum est duos amoris dari actus, uti, & frui: *Nam si neque fruitur, neque utitur, non invenio quomodo diligat*, ait S. Pater in 1. de Doctrina Christiana cap. 31.

C A P U T VI.

Quid sit peccatum, quid peccati nequitia, quid peccati macula.

A VIRTUTE ad vitium disputatio nostra progreditur, non quidem ad illud, quod est defectus naturæ, vel artis, cujusmodi est deformitas corporis, vel ædificii, sed ad illud, quod est pravitas animi, & officiorum humanorum turpitudo: & quod vulgari sermone appellatur Peccatum. Vitium tamen frequentioris sermonis consuetudine, non pro solo peccati actu, sed pro peccandi habitu, veterique instituto usurpamus. Quærentibus itaque quid peccatum sit, repeto non semel explicata, extare in nobis a creatore inditam, & immutabilem regulam æquitatis, a qua voluntas humana deflectendo vitiosa redditur ac perversa, dum ea facit, quæ æquissima illa ratio condemnat, aut omittit, quæ docet esse complenda: nec non voluntatem suos actus exercere, aut imperare sive utendo, sive fruendo. Ex his puto manifestam esse definitionem vitii, & peccati. Vel enim illud describere volumus comparate ad legem communem æquitatis ac rectitudinis, vel ad ipsam voluntatis inordinate diligentis nequitiam & pravitatem. Si regulam illam, rationemque spectemus; liquet optimam esse definitionem peccati traditam ab Augustino lib. 1. de duabus Animabus cap. XI. *Peccatum est voluntas retinendi, vel consequendi quod justitia vetat, & unde liberum est abstinere*: vel alteram lib. XXII. contra Faustum cap. 27. *Peccatum est dictum, factum, vel concupitum contra æternam Dei legem*. In quarum definitionum prima exprimitur sola voluntas, quoniam hæc tantum actus liberos elicit, aut imperat: in altera etiam opera commemorantur, sed quæ nonnisi a voluntate peccati mutuantur nequitiam. Quomodo autem tenendæ sint allatæ definitiones circa originale peccatum, dictum in libro de Hæresi Calviniana, nec non in altero de ipso peccato originali. Nec aliam circa has peccati definitiones arbitror superesse difficultatem. Nam quod opponunt non quadrare illas peccato omissionis, cassum nimis est, & pertenue: ad unum quippe genus pertinere affirmationes & negationes, antiquum est vulgatumque pronuntiatum Dialecticorum.

Definitio peccati deprompta ex perverso ordine dilectionis, talis esse potest: *Peccatum est inordinatio amoris, quo avertimur a bono incommutabili, & convertimur ad bona commutabilia*, sive, *est perversio voluntatis, qua utitur fruendis, & fruitur utendis*. Atque hanc definitionem traditam pariter ab Augustino constat ex superiori capite quarto. Et

tu. Et quæcunque ibidem de natura virtutis disserui, has vitii descriptiones luculenter confirmant, quoniam virtutum, & vitiorum debemus oppositas constituere rationes, & si illas perficit ordo amoris, hæc sita profecto erunt in ejusdem amoris perversitate.

Quantum vero ad Peccati nequitiam & inhonestatem, quam malitiam appellitant, licet sit malitia certi vitii nomen, idest, calliditatis vel fraudis, non virtuti contraria vitiositas, ut scribit Tullius in Tusculanis; sophistice magis, quam Theologice inquirunt an positivum sit aliquid, an privativum. Et qui priorem sententiam propugnant eam nituntur stabilire sequentibus argumentis. Principio, inquiunt, traditæ nuper peccatorum definitiones hanc opinionem communiunt. Voluntas enim, ejusque motus deliberatus erga aliquid æterna lege prohibitum, nihil profecto non sunt. Si ergo peccatum est prava voluntas, & inordinatus amoris cum deliberatione impetus, aliquid erit, non privatio duntaxat. Multo magis ad essendi naturam accedunt quæ aut dicuntur, aut fiunt, aut desiderantur adversus æternam Dei legem: ideoque si peccatum est aliquid *factum*, *&c.* sua natura, atque *entitate* non caret. Similiter nonne positivum aliquid exprimit definitio postrema, qua diximus nihil aliud esse peccati perversitatem, nisi frui utendis, & converti ad bona commutabilia? Itaque videtur dictis cohærere opinio illorum, qui culpæ pravitatem *in positivo* constituunt.

Proferuntur pro hac assertione argumenta alia a ratione petita. Quarum primum est. Dantur duo vitia eidem virtuti opposita. At opponi nequeunt ob privationem, quoniam uni, ut inquiunt, formæ nonnisi una privatio respondat. Opponuntur itaque per *entitatem* aliquam ipsorum vitiorum pravitates constituentem. Sequitur argumentum alterum: Sunt peccata quædam per se mala, ut odium Dei, mendacium, blasphemia. Horum autem peccatorum nequitia non desumitur ex aliqua deficientia a lege malum prohibente, quia suapte natura, & præcisa quacunque lege sunt flagitiosa; neque a privatione rectitudinis, quia privatio non datur nisi in subjecto recipiendi *formam* privationi contrariam capaci; qua capacitate liquet hujusmodi peccata carere. Ista igitur consistere nequeunt in sola privatione & defectu. Proximum est argumentum ea absurdis a contraria sententia manantibus. In illa quippe nihil erit peccatum, nihilum remittet Sacerdos, pro nihilo damnabitur transgressor legis, in nihilo peccatum commissionis discrepabit a peccato omissionis. Postrema argumentatio sit: Unum peccatum est gravius altero. Nulla privatio altera privatione gravior est. Nullum ergo peccatum est privatio.

Longe tamen probabilior est eorum sententia, qui peccatorum nequitiam in privatione constituendam esse contendunt. Pro hac enim sententia faciunt argumenta omnia, quæ vel ab auctoritate, vel a ratione mutuatus sum disserens de natura mali adversus Manichæos lib. I. cap. 8. Non arbitror ea repetere necessarium. Huc pariter collimeant, quæ scripsi libro XVIII. cap. 3. de vitiorum origine: ubi ex Augustino demonstravi idcirco fruitionem mutabilium bonorum & deliberatum quodcumque malum opus esse peccatum, quoniam deflectit ab æterna lege æquitatis cordi singulorum inscripta. In his ergo duobus locis invenies argumenta hujus assertionis præcipua. Quibus accedit testimonium Augustini Tract. I. in Joannem scribentis: *Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Videte, ne sic cogitetis, quia nihil aliquid est: solent enim multi male intelligentes, Sine ipso factum est nihil, putare aliquid esse nihil. Peccatum quidem non per ipsum factum est, & manifestum est quia peccatum nihil est, & nihil fiunt homines cum peccant.* Atque missa interim hac ingeniosa expositione Augustini, inde depromo validissimum ratiocinium. Si enim omnia per ipsum facta sunt: per ipsum autem non est facta nequitia ac turpitudo peccati; consequens est nequitiam istam non comprehendi in rerum omnium universitate, & nihilum esse reputandam. Superioribus ergo argumentis, atque his perpaucis redditur postrema sententia validior.

Ut facile solvas allata in oppositum argumenta, memineris quæ scripsimus IX. libro cap. 2. & 5. distinguenda esse in enonciationibus ea, quæ *incomplexe* significabilia sunt ab iis, quæ significari tantum valent *complexe*. Quicquid igitur significabile est *incomplexe*, uno scilicet propositionis vocabulo etiam ab aliis sejuncto, est res aliqua, ut si dixeris, *Deus est substantia*, Deus res est, quoniam hoc nomen *Deus* incomplexe significat rem, idest, divinitatem. At si dixeris, *Relatio illud est, quo Pater refertur ad Filium*; relatio non est *entitas* aliqua a Patre, vel a Filio distincta, quoniam significari non potest nisi *complexe*, idest Patris Filiique vocabulis. Peccatum igitur definiamus cum Augustino aut *Factum, dictum, vel concupitum contra Dei legem*, aut *Conversio ad bonum fluxum & commutabile*, aut quomodocumque illud definire lubeat; non adinvenies in aliqua ex iis definitionibus vocabulum unum, quod *incomplexe* acceptum, idest solitarie, ac ab aliis divulsum, valeat designare peccatum: ideoque peccatum est *complexe* tantum significabile, & nihil.

Itaque respondemus ad primum argumentum recte traditas ab Augustino prædictas omnes definitiones, peccare enim est agere contra æternam Dei legem, se se ad creata bona convertere, frui utendis, & si quid est hujusmodi: at non sequitur peccatorum nequitiam esse aliquid *positivum*, cum nullo *incomplexe* definitionum illarum vocabulo possit significari. Ita si dixeris, *Qui claudicat altero pede nutat, nec recte incedit*, bene describis claudicationem per actum pedis nutantis, & non recte incedentis: nec tamen claudicationis deformitas est aliquid *positivum*, sed rectitudinis deficientia, quam designare termino *incomplexo* illius enunciationis non possumus.

Ad argumenta secundo loco proposita hoc habeto responsum. Potest eadem privatio in pluribus subjectis reperiri, ut carentia rectitudinis in virga ferrea, vel lignea: potest etiam illa privatio terminum oppositum connotare, ut si virga ferrea dextrorsum, lignea sinistrorsum flectatur. Hoc pacto dantur duo vitia eidem virtuti contraria, v. g. effusa prodigalitas, & parca tenacitas. Utraque enim a temperantia deflectit, hinc illa profundendo, istinc illa avidius restringendo, nec tamen illarum nequitia est aliquid, sed ut virgarum duarum curvitas, opposita a recta æquitate deflexio. Brevi dicam: Est eadem privatio *connotative* diversa. Ad alterum dico, mendacium, & Dei odium ideo esse intrinsece mala, quia suapte natura æternæ legi repugnant; & ex quo nequeant habere cum ipsa lege conformationem infertur tantum, quod sint semper, & essentialiter peccata. Sive autem appellaveris hujus conformationis defectum privationem, sive negationem, mea nihil refert. Quamquam scio respondere Scholasticos argumento Vasquesii, etiam mendacium, & odium Dei habere illam rectitudinis capacitatem, non quidem considerata secundum peculiarem rationem mendacii, vel odii, sed secundum communem, & universalem actus humani. Ad tertium primum dico, argumentum, si quid probat, concludere etiam de peccato omissionis, quod tametsi remittitur a Sacerdote Dei ministro, & plectitur punitione, consistit nihilominus sententia Adversariorum *in privativo*. Deinde respondeo nequitiam peccati remitti, ut tenebræ fugantur a sole, idest, lucem sanctificantis gratiæ diffundendo, non destruendo *entitatem* aliquam; & peccatorem puniri, non quia operatur, sed quia aut non operatur, aut mala operatur, quomodo servus vapulat, dum jussa negligit, aut illa incommode exequitur. Præterea peccatum non *privationem* tantummodo importat, sed etiam maculam animæ, quæ, ut infra dicam, est privatio nitoris, ac pulchritudinis, sine qua merito a Deo repudiatur, atque contemnitur. Peccatum autem commissionis distat a peccato omissionis ratione actus: sed *materialis* differentia hæc est, ut Scholastici appellitant, non *formalis*. Denique una *privatio*, licet non sit major altera in se considerata, quia nihil est; est tamen major altera *connotative*, idest comparata ad bonum, cujus est privatio, sive ad regulam summæ æquitatis, a qua deflectit: unde ad postremum argumentum nego minorem.

Contra allatum Augustini testimonium ex Tract. I. in Joannem posset quis objicere. Protulit Augustinus eam sententiam: *Peccatum nihil est*, quod in I. cap. Evang. Joannis legendum putaverit; *Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil*. At frustra ex hoc loco Augustinus sententiam illam derivat. Primo quia Græci textus ubique habent: Καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἓν ὃ γέγονεν: *Et sine ipso factum est nihil, quod factum est.* II. Joannes Chrysostomus hom. IV. in Joannem scribit esse hæreticum, uti ea lectione, quam usurpat Augustinus: *Neque enim, inquit, cum dixerimus, sine ipso factum est nihil, id puncto notabimus, ut haeretici opinantur.* Addit ineptam esse hanc legendi rationem: *Nulla profecto ratione hæc intelligi potest oratio.* III. Cornelius a Lapide Comment. in cap. I. Joann. recitata expositione Augustini ait: *Verum hoc subtilius est, quam solidius, ac coactius, quam germanius, teste S. Hieronymo in cap. 2. Michææ.* Plura autem Valla, Erasmus, & alii, qui communiter Augustinianam lectionem rejiciunt.

Resp. I. Optimam, ac probandam esse interpretationem Augustini, posita ubivis interpunctione. Nam si omnia per Verbum facta sunt, proculdubio peccatum, quod non est factum per Verbum, est nihil. Deinde respondeo frustra rejici Augustinianam lectionem Græci textus auctoritate. Nam in aliquibus Codicibus talis est distinctio, ϗ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἕν. ὃ γέγονεν ἐν αὐτῷ ζωὴ ἦν. *Et sine ipso factum est nihil. Quod factum est, in ipso vita erat.* Liquet ita legi apud Cyrillum Alex. cap. 5. & 6. in Joannem, & videtur interpunctio abrasa ad revincendum pravum sensum Macedonianorum. Isti enim in verbis Joannis hunc pravum, & contortum sensum contineri jactitabant: *Sine ipso factum est nihil: & Spiritus sanctus, qui in ipso vita erat, factus est.* Recte itaque Chrysostomus scribit hæreticum esse Evangelica verba tali puncto notare, ut illud, *Quod factum est*, nonnisi Spiritui sancto conveniat. Addit quoque nulla ratione intelligi posse illam Macedonianorum orationem; & bene profecto. Sequitur enim directe ex hæreticorum istorum interpretatione non Verbum, sed Spiritum sanctum hominem factum. Etenim scribit Joannes v. 4. *Et vita erat lux hominum.* v. 9. *Erat lux vera*, & v. II. *In propria venit, & sui eum non receperunt.* Si ergo de Spiritu sancto accipiendum esset: *Quod factum est in ipso vita erat*, ipse Spiritus esset lux vera, quæ in mundum venit. Nequit ergo in sensu Macedoniano orationis

nis completio intelligi, ut recte Chrysostomus. Hinc nonnulli freti ejus auctoritate scripsere interpunctionem ab hæreticis affictam; quod tamen valde incertum est. Dicimus enim sanctum quoque Cyrillum Evangelica verba eodem puncto disjungere. Unde Zegerus, quem oppono Laurentio Vallæ, *Utraque distinctio*, inquit, *apud Orthodoxos reperitur Scriptores*. Erasmo oppono Brianum Waltonum laudantem in variis lection. Bibliorum verba Lucæ Brugensis: *Consulto, prudenterque usi sunt correctores Sixtini ambiguo hoc distinguendi modo, quo illud*, Quod factum est, *& præcedentibus jungi potest, & subsequentibus: eo quod diversi auctores diversimode distinguant, atque intelligant, Chrysostomus priori modo, Augustinus posteriori.*

Legens Hieronymi Commentaria in Michæam Cornelius a Lapide dormitavit. Ad hunc plane modum Hieronymus loquitur: *Scio me in cujusdam Commentariis legisse exponentis Joannis Evangelistæ principium, Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil, hoc quod dicitur, nihil, ad malitiam retulisse; rursumque ipsam malitiam interpretatum esse diabolum, & isto quasi gradu ipsum, quod factum est sine Christo, nihil, diabolum intellexisse. Si igitur malitiam, & Diabolus nihil est, & fugerunt qui corrupti sunt; nullo, idest, nihil persequente, Diabolus eos est persequutus in nihil. Quod si cui videtur nimis coactum, & contra scripturæ simplicitatem artificio potius eloquii, quam vera interpretatione defertum; vel priorem, vel quam ipse reperit expositionem sequatur.* Ex quibus constat interpretationem Augustini etiam antiquorum Commentariis esse probatam, a Hieronymo adhiberi, & commendari, non rejici; neque coactam absolute dici, sed relinqui arbitrio lectoris, si forte ipsi talis videatur, qualem Hieronymus non existimat. Quamquam si coactam, & nimis artificiosam ipse quoque putaret, id accipiendum esset non de nihilo peccati, sed de nihilo Diaboli; nam hunc esse *nihil* difficilius est intellectu, vel subobscurum saltem, atque involutum.

Si dixeris Augustinum appellare peccatum *nihil* adversus Manichæos opinantes malum quamdam esse substantiam, & consequenter propugnari posse, quod saltem sit accidens, respondendum est accidens quidem esse, & qualitatem substantiæ adventitiam, sed non *entitatem* illam parvam, quam vulgus Philosophorum invexit, sed malam perversamque animi affectionem ortam ex recti ordinis deficientia, cujusmodi est aeris tenebricosi obscuratio per lucis privationem inducta; ut late adversus Manichæos in primo libro disserui.

Tandem videndum est quid sit peccati macula, permanensque in anima reatus, nam actu malo, & ab æquitate devio transeunte, insidet adhuc, donec expietur, labes, & culpa. Certum porro est maculam illam non esse actum ipsum peccati, cum is, ut dicebam modo, prætereat, macula autem remaneat, neque esse *habitum*, sive inhærentem ad malum vehementem inclinationem, quoniam hæc repetitis actibus inducitur, culpæ autem macula uno tantum. Videtur etiam non esse privationem gratiæ tantummodo, cum hæc peccati sit pœna, atque eadem in peccatoribus omnibus mortaliter delinquentibus. Dum vero reatum dicimus, explicatur culpa tantum per comparationem ad pœnam, & ad justitiam punientem, ideoque reatus nomine non satis culpæ inquinamentum exprimitur. Esse peccati labem privationem decoris, nitorisque animæ, dictum paullo supra, & asseritur a D. Thoma 1. 2. q. 86. art. 1. sed nondum videtur rem assequi ingenii nostri tarditas & infirmitas.

Brevi conabor tenebras discutere manifesta comparatione. Rectum teneo bacillum, sed flexile, cujus palæriendo est rectissimum esse. Illud inflecto, ut a recto declinet, atque flexione illa quamdam contrahit deformitatem ipsi inhærentem, etiam dum flectentem manum retraxero. Possum illud facile ad priorem rectitudinem flexione opposita revocare. Si tamen semel, atque iterum detorqueam, efficitur in bacillo pronitas quædam ad curvitatem, ut vix in rectum dirigi valeat, & si dirigatur, jam summa facilitate denuo contorquetur. In quo exemplo laboriosum non est deprehendere quale discrimen intersit inter flexionem manuum mearum, virgæ curvitatem, & faciendam ad obliquum regressionem: flexio enim illa præteriens actus est; curvitas persistens in bacillo deformitas: illa denique facilitas vitium actibus repetitis productum.

Humana itaque voluntas potest ad bonum, atque ad malum a libero arbitrio inclinari. Ejus honestas, & decor est rectam esse, scilicet a lege æterna nullatenus detorqueri. Dum pravo motu liberi arbitrii avertitur a summo bono, & ad fluxa bona convertitur, contorta redditur, & deformis. Nequit ad formam, nitoremque pristinum reduci, nisi sancta dilectione recta iterum fiat, & aversa a bonis commutabilibus, conversa ad bonum incommutabile. Si tamen cupiditati obsequens frequenter a summa æquitate declinet fruendo utendis, & creatis bonis amore inhærendo, induit quamdam perversitatis proclivitatem, ut facile in nequitiam recidat postquam pio animi conatu iterum recta evaserat. Atque hæc Augustinianæ doctrinæ penitus cohærere, arbitror ex dictis manifestissimum. Motus ergo ille liberi arbitrii inclinans voluntatem ad malum, est actus peccati: deformitas permanens in voluntate, quoad usque iterum convertatur in summum bonum, est peccati macula, & labes: facilitas illa magna, & ad iniquitatem propensio est peccati *habitus*, sive peccandi consuetudo. Ita fit, ut prætereunte peccati actu persistat macula, & perseveret deleta macula *habitus*. Vide, quæ disseruimus libro XIII. de peccato originali.

CAPUT VII.

Num dentur peccata natura sua venialia.

AVERSIONEM ab incommutabili bono spiritalis mors animæ, privatio sanctificantis gratiæ, sempiterni supplicii meritum, atque Dei consequitur inimicitia. Sicut enim gratia, vita, & Dei inhabitatio castum caritatis amorem, ita crimen, interitus, Deique odium comitatur deliberatum motum voluptuosæ cupiditatis. Nam apud eum, qui Christum diligit, ipsum cum Patre manere, in eo autem qui diligit mundum, & quæ in mundo sunt, caritatem Patris non esse, diserte in priori Epistola cap. 2. & 3. declarat Joannes. Oritur hinc quæstio, num peccatum aliquod detur natura sua veniale: quoniam si omne peccatum pervertit amoris ordinem, videtur expellere caritatem, & trahere ad mortem, ideoque crimen esse mortiferum. Est itaque hæc non levis quæstio adversus hæreticos dirimenda.

Illud autem principio statuendum est dari aliquod inter peccata discrimen, & unum esse gravius altero. Paria namque peccata quæque fecerunt Stoici, ut scribit Cicero in Paradoxis, Stoicisque adhæsit Jovinianus; de quo S. P. Augustinus H. LXXXII. *Hic omnia peccata, sicut Stoici Philosophi, paria esse dicebat, nec posse peccare hominem lavacro regenerationis accepto.* Sed hæreticum hominem refutat D. Hieronymus lib. II. his verbis. *Audebis ne dicere, sic negasse Petrum & ceteros Apostolos, qui fugerunt, quomodo Caiphas, & Pharisæos, & clamantem populum, Crucifige, crucifige talem? Et ut de Apostolis taceam; ejusdem ne tibi sceleris videbitur reus Annas, & Caiphas, & Judas proditor, cujus & Pilatus, qui nolens compulsus est contra Dominum ferre sententiam? Quanto majoris meriti fuit Judas, tanto majoris criminis est: & quanto majoris criminis, tanto majoris & pœna. Potentes enim potenter tormenta patientur.* Joviniani argumenta petuntur ex æqualitate, quam improbe statuebat, retributionis, ac meritorum, & refutata a nobis sunt capite duodecimo libri III.

Major Hæreticorum recentiorum numerus ex perversa sententia, quod semel justificati ex gratia, & possessione Spiritus sancti nunquam possint excidere, & quamvis in mortalia peccata labantur, non tamen iram Dei sibi arcessere, in alteram impiissimam opinionem descirerunt, omnia peccata etiam justorum hominum esse natura sua damnabilia, & lethalia, quamvis divina misericordia credentibus, ac prædestinatis non imputentur. Ita sentiunt Calvinus lib. 2. Instit. cap. 8. & lib. 3. cap. 4., & cum ceteris Calvinistis Vermilius, Beza, Marloratus; a quibus non videtur dissentire Lutherus serm. de Piscatura Petri, & expressius in articulo XXXII. Philippus tamen Melanchthon, etsi citetur pro hac sententia a Coccio, & aliis, saltem ut procedit ex eo principio, quod renati dum ruunt in scelera non amittant gratiam, appellat errorem fanaticorum hominum, ut demonstrat in discussione Rivetiani Apologetici pag. 732. H. Grotius. Is vero cum hoc loco, tum in Comment. ad cap. 2. Jacobi, & in voto contra Examen Riveti prope finem, nec non in Annotatis ad Consult. Cassandri dari venialia peccata propugnat: nec dissentit Lambertus Danæus apud Fevardentium lib. III. cap. 12. Theomachiæ. Quare nec Novatores omnes probant Hæresiarcharum suorum errorem.

Hoc etiam prænotandum est peccatum duplici sensu veniale appellari: primo quidem quatenus per pœnitentiam deletur, & veniam consequitur; atque hoc sensu certum est omnia peccata prædestinatorum, ac resipiscentium esse venialia, non quod ipsis minime imputentur, sed quia pœnitentibus condonantur. Altero sensu veniale peccatum dicitur, quod in se inspectum non promeretur divinam omnem indignationem, neque sempiterno supplicio puniatur: & in hoc sensu præsens quæstio agitatur, quam nemine Catholicorum dissentiente resolvam.

PROPOSITIO. Admittenda sunt peccata genere sua venialia.

Probatur I. Scripturarum, ac Patrum simul auctoritate. Quidam enim sunt quotidiani defectus, in quos Dei non dissoluta amicitia, justi frequentissime prolabuntur. Hinc est, quod orant quotidie: *Dimitte nobis debita nostra*: & omnium ore Jacobus Apostolus cap. III. 2. ait: *In multis offendimus omnes*: atque in priori Ep. cap. I. 8. Joannes: *Si dixerimus quoniam peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est.* At peccata quotidiana, singulisque etiam justis communia, quibus Dei amicitia penitus non disrumpitur, levia & venialia sunt. Dari igitur venialia peccata ex sacris literis demonstratur. Atque hæc prior argumentatio Patrum auctoritati etiam innixa est. Etenim de quotidiana Justorum oratione ait Chrysostomus in Orat. de Divite & Lazaro: *Etiamsi justus quis sit, etiamsi millies sit justus, & ad summum pervenerit cul-*

men, ut liberatus sit a peccato; non tamen quit ab omni nævo esse purus: etiamsi millies justus sit, homo est. Quis enim jactabit mundum omnino sibi esse cor? Quis gloriabitur ab omni culpa se esse immunem? Ideo jubemur in precatione dicere, Dimitte nobis debita nostra. Augustinus pariter de Fide & operibus inquit: *Nisi essent quædam, sine quibus hac vita non agitur, non quotidianam medelam proponeret in oratione, quam docuit, ut dicamus, Dimitte nobis debita nostra.* Similia habet Cyprianus de Oratione, & de Opere & Eleemosyna, Ambrosius lib. 2. de Pœnit. cap. 10., & PP. ceteri. Quare ex horem traditione Tridentina Synodus sess. VI. can. XI. definivit, quod: *licet in hac mortali vita quantumvis sancti & justi in levia saltem, & quotidiana, quæ etiam venialia dicuntur, peccata quandoque cadunt, non propterea desinunt esse justi.* Vide & librum Augustini de Natura & Gratia cap. 35. & 36. unde deprompta est tota Tridentini Concilii circa veniale peccatum doctrina. Atque hoc loco S. Pater etiam verba Joannis apposite proferens de justis inquit: *Rogo vos, quantalibet fuerint in hoc corpore excellentia sanctitatis, si hoc interrogari potuissent, una voce clamassent: Si dixerimus, quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, & veritas in nobis non est.* At de priori argumento satis.

Alterum promitur ex Evangelio Matthæi, ubi cap. V. 22. legimus: *Ego autem dico vobis: quia omnis, qui irascitur fratri suo, reus erit judicio. Qui autem dixerit fratri suo, Raca, reus erit concilio. Qui autem dixerit, Fatue, reus erit gehennæ ignis.* Capite autem VII. 3. proferuntur verba Christi, *Quid autem vides festucam in oculo fratris tui, & trabem in oculo tuo non vides?* Ex quorum locorum primo liquet plura dari conviciorum genera, & uni temporale supplicium respondere, alteri sempiternum. Quod vero temporali duntaxat mulcte punitur ex ipsius reatus natura, proculdubio est per se veniale. Recte Chrysostomus Homilia XVI. in Matth. *Eum, qui sine caussa irascitur, judicio condemnat, & idcirco dicit, Qui irascitur fratri suo sine caussa. Eum vero, qui dixerit, Raca, reum pronunciat esse concilio. Sed adhuc ista non magna sunt; hujus enim sæculi sunt pœnæ. Quocirca eum, qui fratri Fatue dixisset, gehennæ ignibus deputat, modo certe primum gehennæ nomen commemorans.* Quod si petas cur dicentes fratri suo *Raca* ad consessum Judicum puniendi deferrentur? Dico, quod, tametsi vox illa levem & contemnendum hominem significet, ut alibi demonstravi; sedentes tamen ad Synedrium, legisque observationem affectantes illam proferentes vocem judicio damnabant; propterea quod Judicum IX. 4. *Reikim* appellentur viri inopes & vagi, quorum opera Abimelech LXX. fratres trucidavit. At si dixeris: Cur gehennæ deputatur qui fatuum dicit fratrem suum? Nonne crimen illud censendum est veniale, & pertenue? Erit ne ergo quælibet culpa suppliciis æternis punienda? Respondeo in Evangelio sermonem fieri de iis, qui iram non cohibentes conviciis fovent inimicitias, ideoque spectato animo, & circumstantiis rerum, quod leve videtur, crimen fieri mortiferum. *Noli igitur aspicere* (inquit ibidem Chrysostomus) *quod unum hoc verbum sit: sed quantum periculi habeat expende. An ignoras inimicitiarum tempore, incandescente ira, animoque prorsus ardente etiam minimum aliquid magnum videri? Tunc quippe & quod non valde injuriosum est, nimis tamen putatur onerosum. Nam hæc ipsa parvula & homicidia sæpe pepererunt, & urbes crebro integras subruerunt.* Ex altero autem Matthæi loco satis constat dari peccata quæ festucis comparantur, & alia quæ trabi. Et eximius Ecclesiæ Doctor Hieronymus hujus argumenti demonstrat firmitatem, scribens in Comment. ad locum eumdem: *De his loquitur, qui cum ipsi mortali crimine teneantur obnoxii, minora peccata fratribus non concedunt, culicem liquantes, & camelum glutientes.*

Tertium argumentum petitur ex verbis Apostoli in 1. ad Corinth. cap. III. *Si quis autem superædificat super fundamentum hoc aurum, argentum, lapides pretiosos, lignum, fœnum, stipulam; uniuscujusque opus manifestum erit, &c.* Atqui aurum, argentum, & lapides pretiosos non solum Latini, verum etiam Græci PP. bona opera interpretantur, præsertim Chrysostomus, & Theodoretus laudati ab Estio Comment. in hunc Pauli locum, & Augustinus De Fide & Operibus cap. XVI. in Enchiridio cap. LXVIII. & in Ps. XXXVII. & LXXVIII., ut mittam vulgo citatum, sed apocryphum, aut saltem dubium Sermonem CIV. alias XLI. de Tempore. Igitur fœnum, lignum, & stipula male quidem opera, sed levia, & venialia commonstrant.

Vulgatæ huic apud Scholasticos argumentationi video posse versutos hæreticos respondere cum Erasmo super Paulum, coactam esse Augustini, & Magni Gregorii expositionem; nam Græci quemadmodum interpretantur aurum, argentum, & lapides pretiosos bona opera æternis præmiis coronanda, ita lignum, stipulam, & fœnum docent esse mala opera punienda ignibus sempiternis. Corruit ergo petitum inde pro veniali culpa argumentum. Accedit quod Ambrosiaster interpretatur lignum, fœnum, & stipulam doctrinas falsas, & errores hæreticorum, non utique inter peccata venialia connumerendos. Atque hæc magis videntur comprobare judicium Erasmi, quam illud confirment ipsius Erasmi animadversiones. Is enim, ut coactam priorem interpretationem demonstret, ait, quod plumbum minus est grave, quam aurum, & tamen æque atque aurum purgetur igni. Addit nemini persuasum, culmum esse leviorem fœno; & inepte in malorum ordine boni extremo loco quod minime malum est, cum in bonorum ordine quod optimum est primum obtineat locum.

At quamquam verum est per aurum, & argentum, pretiososque lapides bona opera designari, atque per lignum, fœnum, & stipulam opera mala, qua in re Græci, Latinique Patres consentiunt; attamen non mala quælibet, sed venialia postremis verbis denotari longe melius docuerunt Gregorius & Augustinus. Quis enim peccata mortifera nunquam per gehennam delenda minimis rebus, fœno scilicet, ac stipulæ comparabit? Deinde non super fundamentum Christi, sed *super arenam* ædificare fractores legis & lethalium criminum reos, constat ex cap. VII. 26. Matthæi. Præterea docet Apostolus, eum, qui superædificat lignum, fœnum, & stipulam, etiam si arserit opus ejus, salvum futurum esse, *sic tamen quasi per ignem*. Quis autem detrusis impiis in tartara, gravia illorum facinora crediderit igni purganda, ita ut salvi fiant? Nonne si hæc opinemur, inconsulto probare videbimur damnata dogmata Origenis, ex quo fortassis acceperunt quidam Græcorum falsam illam expositionem? Tandem, *ignis, de quo eo loco est locutus Apostolus, talis debet intelligi, ut ambo per eum transeant, & qui ædificat super hoc fundamentum aurum, argentum, lapides pretiosos, & qui ædificat ligna, fœnum, & stipulam: cum enim hoc dixisset, adjunxit: Uniuscujusque opus quale sit, ignis probabit:* ait Augustinus cap. 68. Ench. Atqui superædificantes aurum, argentum, ac pretiosos lapides igni sempiterno non sunt deputandi. Non ergo de tali igne, sed de igne aut Purgatorii, aut temporalis tribulationis, quo leves culpæ expiantur, est locutus Apostolus. Porro errores hæreticorum laudatis verbis expressi nequaquam fuerunt, cum non sint ædificia quædam supra fidei fundamentum constructa, sed fundamentum ipsum evertant. Cavilli autem Erasmi satis hisce responsionibus explodantur; sunt namque & ipsi fœnum, & stipulæ, levissimi scilicet & inepti.

Prædictis argumentis accedunt ea, quæ ratiocinationes dicuntur. Est autem primum, quod vera amicitia læditur quidem levissimis offensionibus, at minime frangitur: & communia filiorum vitia displicent parenti optimo, sed facillime condonantur. Ergo justus Dei amicus & filius ob parvas transgressiones non subjicitur damnationi, neque penitus stola sanctitatis, & filiorum jure expoliatur. Non enim statuit nobiscum Deus legem amicitiæ durissimam, neque regeneravit nos, ut levi contingente caussa desereret. Proximum est argumentum, quod percipi prorsus nequeat velle Deum tanto a se pretio redemptos ob verbum otiosum, officiosum mendacium, vel aliud peccatum simile perpetuis gehennæ flammis addicere. Ultimum erit e comparatione peccati cum infirmitatibus corporalibus. Peccatum enim est quædam infirmitas, de qua Regius Psaltes ajebat: *Sana animam meam, quia peccavi tibi.* Ut ergo in morbis carnis sunt leves alii, alii vehementiores, alii ancipites: ita putandum est dari pertenues, & dari graviores ægritudines animorum. Sacris ergo literis, testimoniis Patrum, & ratiocinatione concluditur, *singula peccata non lethali vulnere ferire*, ut scribit Augustinus Serm. CCCLI. sive L. ex libro L. Homil., necnon justos plura peccata infirmitatis committere, *sine crimine vastante conscientiam*, ut inquit idem S. Doctor lib. XI. De Civit. Dei, capite duodecimo. Atque ex his constat jure, ac merito fuisse damnatum XX. articulum Baji: *Nullum est peccatum natura sua veniale, sed omne peccatum meretur pœnam æternam.*

AD ARGUMENTA HÆRETICORUM RESPONSIO.

Urgent adversus Catholicam veritatem heterodoxi quædam loca Scripturæ: ac primum verba Christi apud Matth. V. 19. *Qui solverit unum de mandatis istis minimis, & docuerit sic homines, minimus vocabitur in regno cælorum.* Esse, & vocari minimum in Regno cælorum, nihil est aliud, quam, ubi Regni cælestis consummatio advenerit post corporum resurrectionem, nullum existimari, atque cum maledictis in gehennam detrudi, ut explicat Scriptor Responsionum ad Orthodoxos inter Opera Justini, & Hom. 16. in Matth. Joannes Chrysostomus. Igitur, qui minimum quoque mandatum solvit, reus erit gehennæ ignis. Præterea in eodem Evangelio Matthæi cap. XII. 36. legitur: *Dico autem vobis, quoniam omne verbum otiosum, quod locuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die judicii.* At verbum otiosum peccatum minimum est. Ergo de omni peccato, quantumvis minimo, tenemur rationem reddere. Tertio: Joannis XIII. 8. Christus ait Petro: *Si non lavero te, non habebis partem mecum;* lotio autem pedum juxta Augustinum significat emundationem a venialibus, præsertim cum Petrus ibidem v. 10. dicatur lotus, ac mundus. Insuper in Epistola Jacobi c. 2. v. 10. habetur: *Quicumque totam legem servaverit, offendat autem in uno, factus est omnium reus.* Universæ itaque legis censendus est reus, quisquis unum, vel minimum peccatum patrave-

patraverit. Denique de peccato indefinite pronuntiatur in Scripturæ locis permultis, quod mortem inferat animæ. Si ergo peccata, quæ levia appellamus, revera peccata sunt, lethalia erunt quoque & mortifera.

Respondetur ad 1. distinguo priorem propositionem, & Evangelii verba simul explico: *Qui solverit unum de mandatis istis minimis*, idest, quæ minima putantur a Pharisæis, gravia sunt tamen in se, aut ob rerum circumstantias, cujusmodi est incandescente ira jacere in fratrem convicia, concedo. Quæ minima sunt reapse, nego. Perstringit Christus cap. v. Matth. hypocrisim, & fallacem Pharisæorum justitiam; jactabant enim servari legem non occidendo, non mœchando, non jurando per terribile Dei nomen; fas tamen esse irasci, conviciari, concupiscere, & jurare per cælum, per Jerusalem, per caput suum. Id sola lectione citati quinti capitis manifestum fit. Hæc autem, quæ Pharisæi minima arbitrabantur, quis ignorat revera esse gravia, & mortifera? Hanc esse interpretationem Chrysostomi verba ipsius paullo supra recitata commonstrant. Negat quippe S. Doctor indignationem & probra, unde oriri queant homicidia, esse inter leves culpas connumeranda. Vide & S. P. Augustini librum 1. de Serm. Domini in Monte cap. 17. Addamus confessionem Glassii scribentis lib. v. Tract. 2. cap. 3. *Prior vox, Minimis, sententiam Pharisæorum exprimit, qui quædam præcepta Dei vocabant Minima*; & in Logica sacra cap. 2. de Ὀ[illegible], *Vocula, Minimus, alludit ad opinionem Rabbinorum, quædam præcepta dicentium esse minima*. Responderi etiam potest eo loci minimum appellari illum, *qui fecerit, & docuerit*, docere autem aliquid adversus divinam legem, ac Dei verbum corrumpere, aut Scripturarum sanctarum oracula alicujus falsitatis arguere, crimen est gravissimum; quoniam debent in Lege, ut scribit citato Serm. Augustinus, *ad effectum etiam minima quæque perduci*.

Quod objiciunt ex cap. xii. Matth. nil prorsus concludit; nam utique de culpis minimis ratio reddenda est, debitumque usque ad ultimum quadrantem est persolvendum: sed aliud est ad calculum vocari, aliud pro minimo debito extremo plecti supplicio. Refutantur præterea hæretici suorum Commentatorum observationibus. Clarius enim protect in hunc locum verba D. Basilii, *Verbum otiosum est, quod etiamsi bonum sit, ad ædificationem tamen fidei non aptatur. Et ejusmodi verba in celeberrimo illo totius orbis terræ conventu examinabuntur. Quid scurrilibus & detrahentibus & obscœnis verbis fiet?* Evangelica itaque verba sunt quædam a minori ad majus argumentatio, qua suademur gravius supplicium deberi verbis maledicis, blasphemisque Pharisæorum adversus filium hominis, cum examen quoque de otiosis verbis sit subeundum. Zegerus otiosum verbum interpretatur quod proferentem coinquinat mendacio, & dicitur ad calumniam; alioqui non cohærerent, inquit, cum præcedentibus proxima verba, *Ex verbis enim tuis justificaberis, & ex verbis tuis condemnaberis*. At Salomon Glassius De Pronomine Can. cap. xxv. contendit hic relativum postponi, & significari tantum, quod impii in die judicii nec habebunt in reddenda ratione, quo verbum otiosum excusent. Verum hos flexiloquos & dolosos parvifacimus.

Majori brevitate reliqua expedio, enim vero peccata venialia excludunt a regno, ubi nihil inquinatum est, vel immundum, sed non exilio sempiterno, ac perpetuo. Augustinus Tractatu lvi. in Joannem pedum lotione indigentium nomina intelligit *humanos affectus, sine quibus in hac mortalitate non vivitur*. Et postquam inde ostendit etiam justos istam terram calcantes habere opus ut pedes lavent, de Ecclesia non habente rugam, neque maculam ita concludit: *In his autem, qui hic demorantur, etiamsi munda sit, quoniam juste vivunt, opus tamen habent pedes lavare, quoniam sine peccato utique non sunt*. Dantur peccata levia abstergenda, & purganda, quibus inquinati censentur mundi, idest, justi sunt: ac de unoquoque illorum proximo versu 10. dicitur: *Qui lotus est, non indiget, nisi ut pedes lavet, sed est mundus totus*. De laudato Jacobi loco vide Augustinianam Epistolam xxix., nunc clxvii. in qua S. Pater demonstrat, quod cum plenitudo legis sit dilectio, qua Deus, proximusque diligitur, atque in præceptis caritatis tota lex pendeat, *Merito fit reus omnium, qui contra illam facit, in qua pendent omnia*. Quod ex præcedenti capite manifesta illatione consequitur. At quemadmodum rectus amor nunc vehemens est, nunc tepescens, nec semper caritas quæque justificat: ita perversus amor quosdam, quasi ardoris, gradus habet, nec semper sanctificantem gratiam absumit. Ideo post pauca ait S. Pater: *Omnes enim offendimus, sed unus gravius, alius levius. Quanto quisque gravius, leviusque peccaverit, tanto erit in peccato committendo major, quanto in diligendo Deo & proximo minor*. Grotius, quem propter heterodoxos profero, explicat locum Jacobi, *Quicunque offendat in uno, nempe eorum, quibus pœna capitalis constituta est, non minus morte punitur, quam si omnia præcepta violasset*; ac si scriptum esset, ὡ [illegible], *quasi omnium reus*. Neque nos uni tantum lethali peccato sempiternam deberi punitionem negamus. In postremo non immoror: ubicunque enim Scriptura affirmat peccatum in damnationem nos trahere, dicimus sermonem fieri de mortali peccato, quod peccatum appellatur antonomastice; eo pacto, quo ubi caritati tribuitur vita, & Dei inhabitatio, certum est designari caritatem *habitualem*, aut saltem vehementem. Ita dicimus mori hominem febre, veneno, vulnere; quamquam mortem non inferat quæcunque febris, quodcunque venenum, quodcunque vulnus. Sed possumus etiam respondere, veniale peccatum animæ vitam adimere dispositive: nam, ut est in Proverbio: *Qui minora spernit, paullatim decidit*.

Objiciunt præterea quædam Patrum testimonia, ostendentium divinæ tribuendum misericordiæ, si nos crimina illa minuta non obruant; in Evangelio nequaquam reperiri istud inter venialia, & mortifera peccata discrimen, sed omnia nobis fugienda proponi; levi quoque flagitio divinæ majestati irrogari injuriam, ac propterea non esse minimi faciendum. Insignis est Declamatio Magni Basilii adversus contemnentes peccata minima in Regulis brevioribus.

Respondemus consulto PP. commonere, ne peccata quælibet, etiam minima, foveamus, atque parvi momenti illa esse arbitremur. Etenim hæc ipsa despicientia, & neglectus majorem arguit erga illicita propensionem, & culpam quodammodo adauget: nam quæ magis diligimus minus insectamur, quæ autem odio habemus vituperamus, & redarguimus. Ipsa insuper negligentia, & contemptio ad irreparabilem lapsum sæpe trahit infirmam, atque in scelera facile prolabentem hominum voluntatem. Præterea levia hæc, & quotidiana peccata sunt fere innumera; & licet seipsis non perdant, trahantque ad sempiterna supplicia; tamen ut aqua paullatim subrepens navem implet, ac mergit, peccata illa parva crebro commissa gravant, atque opprimunt peccatorem. Legatur Augustini ad Seleuc. Epistola clvii. nunc cclxv. Sancta quippe dilectio nos retrahit a noxiis cupiditatibus; & leves culpæ, quæ sunt istarum cupiditatum fomenta, faciunt ut fervens caritatis amor tepescat, ac tandem robustior facta cupiditas sanctam illam dilectionem extinguat; pressumque hominem, & compluribus stimulis concitatum cor derelinquat, ut ait S. David Ps. xxxix. 13. *Multiplicata sunt super capillos capitis mei, & cor meum dereliquit me*. Atque hinc est, quod tribuere debemus divinæ misericordiæ, si ob venialia peccata non perimus, in quantum in graviora prolabimur, nisi gratiarum supernarum Auctor sanctam nobis delectationem inspiret, & arescentem terram nostram copioso benedictionis rore perfundat. His Basilii, aliorumque Patrum sententiæ faciles sunt intellectu: nam quod aliqui ajunt laudatum Regularum librum non esse Basilii, inane videtur refugium. Redolet Basilii stylum, Asceticam præceptionem, atque pietatem: eique tribuitur a Photio Cod. cxci. At licet adscribas Eustachio Sebasteno, aut cuivis scriptori, eadem adversus levia peccata Patres alii scripsere: ideoque responsa nostra teneto.

Argumentantur postremò loco a ratione. Principio, inquiunt, primum, ac maximum præceptum est Deum ex toto corde diligere. Qui minimum peccatum patrat, transgreditur primum præceptum. Ergo peccat contra præceptum summum, ac maximum. Præterea nonne quisquis peccat avertitur a Deo, & convertitur ad creaturas? Igitur quisquis peccat, fruitur utendis, ultimumque finem constituit in re creata; quod profecto est nefarium crimen contrahere. Insuper qualecunque peccatum est offensa facta Deo summe bono: itaque qualecunque peccatum summum malum est. Deinde nefas est propter quodcunque bonum comparandum, aut propter evitandum quodcunque malum minimam culpam committere. Culpa ergo minima superat omne malum. Tandem quicquid boni facit justus promeretur æternam vitam: ergo quamcumque noxam admittat impius, subjicitur æternæ morti, perpetuoque supplicio.

Resp. ad 1. dist. minorem. Minimis peccatis transgredimur primum maximumque præceptum transgressione minima & levi; con. gravi & mortifera; nego. Quemadmodum enim non semper summum bonum diligimus caritate adeo flagranti, ut nostrorum peccatorum labes abstergatur: ita non semper fluxa bona amamus tam vehementi cupiditate, ut justitiam penitus amittamus. Vide & quæ de Amicitia Dei supra diximus. Ad 2. dist. conseq. Qui venialiter peccat constituit finem amoris in re creata, & huic adhæret parva cupiditate, per quam ab amore boni increati nequaquam divellitur, conc. Adhæret rei creatæ cupiditate perversa, ac defixa, per quam increatum bonum despiciat, eique subtrahat amorem vehementiorem, nego. Atque hic nota distingui peccatum mortale a veniali; quod per illud consensu, & delectatione adeo hæremus rei creatæ, ut hanc summo bono præponamus: per illud vero languida quadam dilectione flectimur in bona creata, ut voluntatia deliberatione hic minima tervidus amor hæreseat. Quapropter in re etiam parva admittimus mortiferum scelus, si spreta divina lege frena cupiditatis laxentur. Perdifficile est tamen distinguere inter peccatum mortale, & veniale, ut Augustinus scribit lib. xxi. de C. D. cap. 27. quamquam mortalia censenda sunt, quæ aut materiam habent in se, vel spectatis circumstantiis ponderosam, magnique momenti; aut si levis materia est,

ferescat

fervescit noxie cupiditas. Solvitur ex his argumentum tertium, quoniam veniale peccatum est offensa quidem illata Deo, sed levissima in re; neque lege caritatis penitus violeta. Diluitur proxima objectio distinguendo duplex malum, morale unum quod opponitur divinæ legi, physicum alterum, quod legi ipsi non adversatur. Profecto minimum malum morale majus est quocunque malo physico, ideoque nefas est vel leviter mentiri, abiret licet universum in nihilum. Hinc tamen non infertur, quod veniale peccatum puniri debeat privatione cujusque boni, et sempiterno gehennæ supplicio; cum in punitione attendi debeat ratio demeriti, & lex justitiæ, æquitasque vindictæ. Quod aliqui demonstrant comparatione animalis, v. g. ovis, vel agni; cujus pretium existimatur unius aurei, quamquam res animata sit physice omni auro præstantior. Ita minor culpa censetur digna minori supplicio, quamquam aliquo in genere levis culpa excedat malum cujusque pœnæ. Enimvero nequit eodem pretio venundari agnus, & equus, eademque animadversione puniri convicium, atque homicidium, cum idem non sit valor omnium rerum, neque idem singulorum delictorum demeritum. Ad ultimum neganda est consequentia; nam minimum opus bonum e justo patratum promeretur vitam æternam non per se, sed propter caritatem *habitualem*, ex qua elicitur: quo pacto etiam minimum peccatum ex vehementi cupiditate commissum pœnam meretur sempiternam. Differt præterea in hoc meritum a demerito, quod illud pendet e Dei voluntate, istud vero ex ipsa operis conditione. At Deus cum sit misericors coronat in miserationibus, & ultra condignum, cum sit justissimus punit servata æquitate, & juxta demeritum.

C A P U T VIII.

Quam gravis sit mortalis peccati nequitia.

A VENIALI ad mortale peccatum ordo disputationis progreditur. Est autem mortiferum peccatum, si e Spiritu sancto inhabitante, & caritate *habituali* distrahat animam, itaut divinitatis consortio privetur, & affecta spirituali turpitudine veniat in odium Creatoris, atque perpetuæ damnationis pœnam commereatur. Quod evenire dicimus quotiescunque humana voluntas ita evertitur a summo bono, ut huic præferat creaturas, eisque tali cupiditate adhæreat, ut vehementius appetat frui bonis commutabilibus, quam ipso Deo, neque parata sit potius mori, & amittere bona quæque creata, quam divina gratia expoliari. De hoc itaque peccato inquirunt Scholastici Doctores, an adeo censendum sit grave, ut dici debeat aliqua ratione infinitum.

Communior opinio est, peccatum esse finitum si accipiatur vel pro ipsa physica actione, vel pro privatione gratiæ aliorumque spiritualium donorum, quibus justorum animæ sunt exornatæ. Atque de actione est adeo manifestum, atque compertum, ut nulla exoriri possit dubitatio cum e nulla finita caussa possit infinitus actus prodire. Sed quantum spectat ad privationem, quidam sunt, numero licet perpauci, quibus placet mortale peccatum censendum esse infinitum. Privet enim, inquiunt, Spiritu sancto inhabitante, atque sempiterna etiam beatitudine, ideoque aufert infinitum bonum, & infinitum infert nocumentum. Ratiocinatur hoc pacto eximius Theologus Leonardus Vanroy De peccatis cap. v. q. 2., & qui ejus vestigia ubique premit Aurelius Piette q. 6. Verum cum privatio sit amissio boni, non quatenus in se est, sed quatenus participatur, & possidetur, etsi tam in gratia sanctificante, quam in Sanctorum beatitudine haberi bonum infinitum concedamus, dicimus tamen utrumque coarctatione quadam participari, ideoque illorum privationem esse finitam. Quidquid tamen altercandum arbitreris, pro libito affirma.

At si accipias peccatum in quantum est offensa Dei, omnes Instituti nostri, aliorumque Theologorum pars major, tenent peccatum nequitiæ esse infinitæ. Ad quod confirmandum diversa proferunt argumenta, quamquam non omnia firma admodum, atque invicta. Primum est illud, quod peccatum aufert a Deo rationem ultimi finis, eamque tribuit bono creato; quod perinde est, ac Dei luco habere rem vilissimam, & honorem soli Deo debitum impendere creaturis: hac autem injuria cogitari nequit atrocior. De quo argumento plura Habert de Vitiis, & peccatis cap. 6. q. 1. Sed huic argumentationi video plures respondere, quod per actum caritatis Deo omne creatum bonum postponitur, illique ratio finis ultimi tribuitur, neque tamen caritas dicitur infinita: consequenter infinita non erit culpa, quæ Deo aufert rationem ultimi finis, illique præfert quamlibet creaturam. Affinis est argumentatio quod peccatum, quantum in se est, Deum interimit, ut scribit Serm. 3. S. Bernardus: & consimilis pariter responsio, quod eo sensu peccatum interimit, quo caritas vivificat; atque tam hanc vitam, quam illam mortem constat finitam esse, quoniam neque Deus ab homine infinita caritate diligitur, neque bonum creatum infinita cupiditate. Legito Joannem Baptistam Gonet disp. ix. de Peccat. art. 6. Non dissimile est tertium argumentum, quod per mortale peccatum crucifigitur Christus in nobismetipsis, & desinit in nobis vivere per gratiam sanctificantem: quod eadem ratione diluitur, propterea quod illiusmodi vita finita est, & alterius generis ab ea, quam habet Christus redivivus, atque immortalis. Argumentatio quarta in hoc sita est, quod mortale peccatum punitur æterna morte, summoque supplicio. Sed respondet cum Scotistis Nicolaus L' Herminier Tom. vi. pag. 539. atrocissimum quidem esse tormentum gehennæ, & perpetuo duraturum, quoniam peccatum damnatorum irremissibile est, eorumque voluntas inflexibilis & obdurata; cruciatus tamen ipsorum esse definitos, ac pro delictorum mensura minus, magisque vehementes.

Missis itaque præfatis argumentationibus, placet nobis trita illa, & pervulgata, quod qualitas offensæ commensuratur dignitati personæ, quæ afficitur injuria; amplitudo autem honoris a conditione & honestate illius, qui honorem præstat, æstimatur. Id vero liquet ex communi proloquio, *Honor est in honorante, offensio in persona offensa.* Liquet etiam ex auctoritate, & opinione prudentum: qui injuriam illatam præclaro viro, ea, quæ infertur alicui plebicolæ, putant insigniorem; honorem autem exhibitum a viro principe præferunt illi, quem recipiunt a populari. Cum ergo peccatum mortale sit offensa Dei, cujus majestas, dignitas, magnificentia, nec non in conferendo hominibus beneficia liberalitas infinita est; oportet ut ipsum peccatum induat rationem maximæ ac infinitæ iniquitatis. Quam argumentationem confirmant summi Dei imperium, æquitas, providentia, amor, atque cetera omnia attributa. Nam si gravissimum crimen est offendere parentem optimum, aut justissimum principem; quale flagitium putas injuriam facere Creatori qui nos produxit ex nihilo, & Domino, cui omni juris titulo universa subjiciuntur?

Respondent Scotus, Vasquez, Suaresius, L' Herminier, & alii quidam desumi gravitatem offensæ a dignitate personæ injuriis affectæ, non *simpliciter*, sed proportione servata, & *secundum quid*, eo quod nulla res finita possit fieri particeps infinitatis. At ex idea, quam exhibent menti meæ subobscura illa vocabula, *simpliciter*, &, *secundum quid*, in priori sententia confirmor. Perceptione mea aliquid esse infinitum *simpliciter*, nihil est aliud quam infinitum esse per se, sive natura sua, nulla facta comparatione termini alicujus, vel objecti: & infinitum esse duntaxat *secundum quid* idem est, ac esse infinitum tantummodo *connotative*, sive comparate ad objectum, vel terminum. Dum vero concipio peccatum tamquam Dei optimi offensam, illud non considero in se, quatenus est opus aut figmentum humanum, sed illud specto *connotative*, atque in ordine ad infinitam Dei bonitatem. Si ergo dignitas personæ adauget *secundum quid* gravitatem peccati, erit peccatum in ratione offensæ infinitum, idest, spectatum ratione objecti, nempe ipsius Dei. Nec repugnat humanam actionem in se finitam esse infinitam *connotative*, & comparate ad Deum; quoniam & actio Dei infinita & æterna dicitur ratione *connotatorum*, sive creaturarum, suum terminum, ac tempus habere.

Opponunt: Si hæc ita sint, infinite erit visio beatorum spirituum, infinitus actus caritatis, infinita pœna privatio beatitudinis; quoniam hæc omnia connotant terminum infinitum. Rursus nullum erit discrimen inter veniale ac mortale peccatum, cum illud etiam sit injuria illata Deo, ideoque infinitum. Nullum ob eamdem rationem discrimen erit inter peccata mortalia, quia fieri non potest, ut unum infinitum sit majus altero.

Sed respondemus ad primam objectionem, Adversarios nostros ideam visionis, ac privationis pervertere. Visio enim est intelligentis animæ actus; & actus percipitur comparate ad potentiam, sive ad modum quo elicitur, non respectu objecti in quod fertur. Tum vero operatio animæ, quam operationis modus finitatem habet, & ideo non satis apte dicimus animæ actionem infinitam. E contra dicimus infinitam operationem Dei etiam in productione rei finitæ & creatæ, quoniam & potentia ipsius infinita est, & infinitus pariter modus rem ex nihilo producendi. Ergo in iis, quæ ad actiones pertinent, necesse non est objectorum attendere perfectionem. De privatione dictum supra, non esse percipiendam comparate ad bonum ut est in se, sed ad bonum, ut possidetur, vel potest possideri. Quod si velis etiam privationem peccato inductam appellare infinitam, parum, ut præmonui, mea interest. Actum caritatis, si species quatenus est opus voluntatis humanæ, esse finitum modo affirmavi. Si illum actum attendas, in quantum est Dei cultus, & honor, finitus adhuc est, quoniam honor, æstimatione prudentum, ratione personæ honorantis, non ratione objecti minuitur, vel augetur. Quamobrem in Christo ob divinæ personæ dignitatem actus caritatis habuit infinitum meritum, quamvis physice fuerit finitus. Atque hoc exemplo magis liquet, posse unum actum esse physice finitum, infinitum vero moraliter. Peccatum veniale non destruit caritatem, non constituit absolute finem ultimum in creatura, neque procedit usque ad contemptum Dei. Offensa autem, quam dicimus commensurari cum dignitate personæ, est illa, per quam persona afficitur injuria, idest, quæ conjungitur cum despicientia, & contemptione. Nam si quempiam offendas in-

con-

considerate vel oscitantes, non autem odio vel contumacia, offensor quidem es, at non contumeliose contemptor. Fateor itaque veniale peccatum esse Dei offensam, quia est divinæ legis transgressio: nego esse offensam, quæ perveniat ad Dei contemptum, atque injuriam. In mortali peccato utique Deo infertur injuria, & quia caritas penitus violatur, omne peccatum mortale est moraliter infinitum. Esse tamen unum peccato altero gravius, recte adversos Stoicos, & Jovinianum Capite superiori affirmavimus: quod nunc, quomodo possit consistere, breviter explanabo. Cum una sit æquitatis regula summa & immutabilis, quam non semel dixi esse Deum ipsum, & participationem divini luminis humanam mentem irradiantis, illa quidem prohibet omne malum, & bonum omne præscribit. Inter mala autem pejora censentur, quæ ab illa magis distant, atque inter bona meliora sunt, quæ illi magis approximantur. Ita summa illa regula præcipit ut Deum, ac proximum diligas, & idololatria majus crimen est, quam divini Nominis profanatio, homicidium gravius, quam convicium, quoniam dilectioni Dei magis opponitur cultus idolorum, quam irreverentia; & amori proximorum plus homicidium, quam contumelia. Duo ergo peccata mortalia, V. G. superstitio, ac perjurium, infinita sunt, neque unum est gravius altero comparate ad legem æternam, ut universaliter præscribit Dei cultum & dilectionem; nam utroque peccato Deum contemnis & afficis injuria. Est autem superstitionis scelus gravius perjurio, comparate ad eamdem æternam legem, ut in particulari prohibet utrumque crimen, quorum unum dilectioni Dei magis repugnat, quam alterum; plus enim recedit ab ipso Deo, qui illum præfracte negat, quam qui ejus nomen pronuntiat temere & irreverenter.

CAPUT IX.

Nonnullæ Quæstiones circa Peccata breviter expediuntur.

CUM ad pertractandum de peccatis dissertationes nostræ processerint, occurrunt dubia quædam haud difficilia unico capite dissolvenda. Horum primum est, quomodo peccata *specie*, numeroque differant. Differre *specie* aliqui putant per ordinem ad objecta, aliqui per ordinem ad virtutes quibus opponuntur, alii denique per ordinem ad diversas regulas incommutabilis legis, de qua paullo supra. Potest hæc postrema sententia cum præcedentibus conciliari: etenim virtus est quicquid illius legis æquitati ac rationi conformatur, & in ipsa lege diversæ extant regulæ, in quantum præscribit erga diversa objecta ordinem rectum amoris, & dilectionis. Quare si velis peccata distinguere per ordinem ad objecta; non hæc accipies ut sunt res aliqua, sive, ut dicimus in Scholis, *materialiter*, sed in quantum diversa ratione possunt diligi, vel odio haberi, violatis æternæ legis præscriptionibus. Rem ita declaro: deficit perverso amore humana voluntas, dum flectitur *contra ordinem naturarum ab eo, quod summe est, ad id quod minus est*, inquit S. Doctor lib. XII. de Civ. Dei cap. 8. idest, a bono incommutabili ad fluxa & commutabilia. His præscripto æternæ legis *frui* non debemus, sed *uti*. Eligas nunc bonum aliquod commutabile, E. G. aurum. Si auro fine ultimo adhæreas, idest, propter illud des operam literis, aut exercitamentis aliis, *frueris* auro, & primam præceptionem sempiternæ legis violasti. Peccatum illud dicimus *avaritiam*. Fieri potest ut non fruaris auro, sed utaris: uti autem debes, ut militi, propter bonum incommutabile, quoniam utimur ea re, quam in usum adsumimus propter finem. Si ergo utaris auro ad epulas, ad venerem, ad ludos, ad ambitionem fovendam, male uteris, ac violatum est præceptum alterum incommutabilis legis. Erit peccatum hoc *specie* diversum a primo, & appellabitur *prodigalitas*.

In ipso usu malo bonorum commutabilium possunt diversæ æquitatis regulæ violari juxta diversitatem aut finis, aut objecti. Si enim pecuniam erogaveris ambitiosa prodigalitate, finem habes tui ipsius existimationem, & conjungis cum prodigalitate *superbiam*, quæ proinde permixta est omni operationi, quam exerceas cum ambitiosa inflatione. Si profundis aurum ad muliebrem animum captivandum, accedit vitiosæ profusioni finis turpis voluptatis, quam appellitant *luxuriam*. Ita de finibus aliis ratiocinare. Potest tamen idem finis ad diversa objecta referri, ut si concupiscas nuptam, virginem, Deo mancipatam, &c. atque in hoc etiam casu violantur diversæ regulæ immutabilis æquitatis, & consurgit *species* peccatorum diversa. Idem affirmo de personæ, loci, ac temporis circumstantia. Quod si peccata plura sint actus diversi, & eidem regulæ oppositi, tunc multiplicata erunt non *specie*, sed numero. Prior itaque quæstio ad hunc modum se habet.

Quæstio proxima est, quænam sit apta peccatorum divisio. Ad hanc autem quæstionem respondeo, quod cum peccatum omne voluntarium sit, aliud est voluntarium originaliter, hoc est voluntate primi parentis, qui communem universorum hominum naturam prima transgressione vitiavit; & istud peccatum est *originale*, de quo lib. XIII. quoniam ad percipiendam Augustinianam de Gratia doctrinam apprime conducit, præmisi dissertationem. Aliud autem voluntarium est actualiter, idest propria & expressa cujusque hominis voluntate, & istud appellamus *actuale* peccatum. Hoc autem dividi solet aut ratione majoris, aut minoris nequitiæ, aut ratione termini vel objecti, aut ratione impellentis caussæ, aut ratione affectionis, quam imprimit animo. Spectata gravitate & nequitia aliud est peccatum *veniale*, aliud *mortale*: quorum primo, ut dixi tuus, convertitur animus ad creaturas absque totali a Deo aversione, & absque eo, quod summum bonum postponatur bono mutabili; ut curiosus intuitus, verbum otiosum, officiosum mendacium: altero violatur lex dilectionis, Deus contemnitur, & commutabile bonum ipsi præfertur; ut ebrietas, fornicatio, homicidium. Si autem quæras quomodo possimus distinguere, quando conjuncta sit peccato Dei injuria, & contemptio; dico id posse a nobis hac animadversione deprehendi. Contemnitur Dei bonitas, cum magis diligitur creatura: contemnitur Dei justitia, quando magis timetur temporalis pœna, quam æterna; contemnitur Dei veracitas, quando ea abutimur ut testimonium perhibeat falsitati; contemnitur Dei sanctitas, cum in ejus conspectu fiunt, aut proferuntur obscæna: contemnitur dominium Dei, quotiescunque grave infertur creaturis ejus nocumentum. Hoc pacto circa alia Dei attributa discurras. Ergo si opere aut desiderio quæris creatum bonum, etiamsi scias te amittere æternum: si minitatur Deus suam indignationem & gehennam, & facis tamen quod prohibet; si falsum confirmes divini nominis obtestatione: si non veritus Dei præsentiam facis quæ offenderent honestissimorum hominum oculos; si proximo manu aut lingua affers notabile incommodum: contemnis aperte bonitatem Dei, justitiam, veritatem, sanctitatem, dominium, & te lethali crimine obstringis.

Ratione autem objecti, aliud est peccatum, quod homo committit immediate adversus Deum, ut hæresis, idololatria, blasphemia; aliud quod committit contra seipsum, ut intemperantia, & aliqua luxuriæ *species*; aliud quod committit adversus proximum, ut furtum, homicidium, detractio. Contra hoc triplex peccati genus optime interpretantur Scholastici cum D. Thoma 1. 2. q. 72. art. 4. Apostoli verba ad Titum II. 12. *Sobrie, & juste, & pie vivamus in hoc sæculo*, σωφρόνως, καὶ δικαίως, καὶ εὐσεβῶς ἐν τῷ νῦν αἰῶνι. Est enim σωφροσύνη, *sobrietas*, auctore Philone in libro, quo demonstrat virum bonum esse liberum, sanitas quædam mentis vel temperantia, qua homines *pecunias, honores, voluptatesque contemnunt fortiter, vivuntque continenter, in laboribus complexi frugalitatem, simplicitatem, facilitatem, modestiam, constantiam, & id genus cetera*. Δικαιοσύνη, *justitia, caritatem exercet, quam indicat erga homines benevolentia, mira æquabilitas, rerumque omnium societas*. Εὐσέβεια, *pietas, argumenta observantiæ erga Deum præsefert plurima, a jurejurando, mendacioque abstinentiam, & ad Deum auctorem bona omnia, malum vero nullum refert*. Talibus itaque Apostolicis verbis omnes officiorum nostrorum partes concluduntur, & peccata omnia damnantur.

Porro ratione impellentis caussæ alia sunt peccata *ignorantiæ*, alia *infirmitatis*, alia *malitiæ*. Vel enim peccamus ob vincibilem ignorantiam, vel ob luctam concupiscentiæ, cui libere succumbimus, vel studiosa malitia, qua in rebus quoque turpissimis apprehendimus bonum aliquod aptum & congruens. Hæc adeo sunt manifesta, ut necessarium non sit ea exemplis appositis complanare. Sunt quoque peccatorum caussæ facultates animæ & sensuum; unde peccata dividi solent in *spiritualia*, & *carnalia*: quorum illa internis potentiis patrantur, ut superbia, & invidia; hæc sensuum illecebris, & ministerio, ut gula & luxuria. At caussæ exteriores ad peccatum allicientes, cujusmodi sunt diabolus, & mundus, non videntur mihi divisionem facere peccatorum, nam omnis illorum tentatio, ut scribit Magnus Gregorius Hom. 16. in Evangelia, *tribus modis agitur, suggestione, delectatione, & consensu*: idest caussas prioris loco commemoratas solicitando. Denique ratione affectionis animorum aliud est peccatum *habituale*, quod ita appellatur ratione maculæ & reatus animo inhærentis, aliud est vitium, sive peccandi *habitus* permanens etiam macula illa deleta: de quibus dictum est præcedenti Capite 6.

Tertia est quæstio, an possit dari pura omissio libera, sive peccatum omissionis absque ullo actu voluntatis: sed hæc quæstio nullo pacto animum meum pulsat, si mentem converto ad ea, quæ primo Capite hujus libri præmonui de ignorantia & libertate necessaria ad peccatum. Dicimur enim interpretative velle nescire, quæ cum debemus, ac possumus, scire negligimus. Eadem ratione dicimur velle committere, vel omittere, quæ cum possimus aut vitare, aut efficere, non facimus. Quotiescunque ergo omittimus facere quæ ignoramus esse præcepta, scire tamen possumus ac debemus, aut ad id oscitantia nostra culpabili minime advertimus, quoniam præcipimur operari, & cur non operemur caussa in nobis est, datur peccatum liberæ omissionis absque explicito voluntatis actu, qui tamen censetur adesse interpretative & moraliter.

Affinis est quæstio quarta, an ut imputetur peccatum debeat animum subire sancta cogitatio & delectatio, per

quam

quam advertat ad peccati malitiam, aut excitetur ad desiderium virtutis. Id necessarium non esse, dummodo aliunde salvetur libertas indifferentiæ, consequitur ex iis, quæ disputata sunt lib. XVIII. de Gratia sufficiente. Nam definivimus non requiri ad imputationem peccati, quod non denegetur homini actualis gratiæ adjutorium; & aliquos reperiri obduratos interiori gratia destitutos, & nihilominus peccare indifferenter ac libere. At sancta cogitatio, & delectatio munus est gratiæ. Si ergo gratia necessaria non est ad imputationem peccati, neque erit necessarium ad peccati malitiam advertere, aut pulsari delectatione virtutis.

Quoniam vero largi quidam gratiarum divinarum dispensatores huic nostræ assertioni reluctantur, illam proximis munimentis confirmamus. I. In Diospolitana Synodo anathemate proscriptum est illud Pelagianorum paradoxum, *oblivionem & ignorantiam non subjacere peccato*. At qui obliviscitur, vel ignorat, actu non cogitat, nec delectatione pulsatur. Ergo potest quis absque actuali sancta cogitatione vel excitatione peccatis subjacere. II. Nihil occurrit in libris Augustini frequentius, quam plures peccare nescientes. Legitote Epistolam CLIV., nunc XLVII. De Sp. & lit. cap. 36. lib. 1. Retract. cap. 15. Assentiuntur Augustino Hieronymus in 1. adv. Pelagianos, & Bern. in Epistola ad Hugonem. III. Si quilibet peccator superna quadam dum peccat illustraretur cogitatione, nullum daretur peccatum ignorantiæ. At si non datur; cur legitur cap. V. Levitici v. 17. *Anima, quæ peccaverit per ignorantiam?* Cur ajebat David Ps. XXIV. 7. *Delicta juventutis meæ, & ignorantias meas ne memineris Domine?* IV. Laborarunt ignorantia Judæi conspirantes in Christi mortem, quos alloquitur Petrus Act. III. 17. *Et nunc fratres scio, quia per ignorantiam fecistis, sicut & principes vestri*. Laboravit ignorantia & Paulus quando persequebatur Ecclesiam, ut ipsemet scribit in priori Epistola ad Timoth. 1. 13. *Ignorans feci in incredulitate*. Laborarunt ignorantia occisores Martyrum, de quibus prædixerat Salvator Joan. XVI. 2. *Sed venit hora, ut omnis qui interficit vos, arbitretur obsequium se præstare Deo*. Hi ergo quo pacto, dum tam immania patrabant, virtutis luce, & jucunditate perfundebantur? V. Auctore Petro Damiani in vita S. Romualdi cap. 35. & Opusc. VII. cap. 21. clerici Vallis de Castro simoniæ crimen esse rem licitam arbitrabantur; & quidam Monachus Felix nomine ad sedandam libidinem fas opinabatur rem turpem peragere; & nihilosecius hi tanquam impiissimi damnati sunt, ac reprehensi. VI. Parisienses Theologi anno 1641. proscripserunt hanc propositionem; *Nunquam peccatur, nisi prævia peccati cognitione animus illustretur, ejusque vitandi desiderio exstimuletur*. Lovanienses an. 1657. confixere alteram: *Ut actio quæpiam sit peccaminosa, oportet, ut procedat ab homine, qui noscit, & percipit quod boni, malive in ea sit*. Rursus Clerus Gallicanus anno 1700. damnavit sequentem assertionem: *Si peccatores consummata malitia cum blasphemant, & flagitiis se immergunt, non habent conscientiæ stimulos, nec mali quod agunt notitiam; cum omnibus Theologis propugno eos hisce actionibus non peccare*, damnavit, inquam, & declaravit falsam, temere pronuntiatam, perniciosam, & quæ bonos mores corrumpit, & blasphemias, aliaque peccata excusat. Lege Historiam de Auxiliis lib. III. cap. 48. VII. Si peccatorum malitiam non advertere redderet hominem immunem a culpa; potior esse ac melior conditio ignorantis, quam sapientis, neque hujus notitia adaugeret tantum culpæ nequitiam, dum peccat, sed ulterius necessaria esset, ut posset peccare: quod puto perpaucos esse dicturos, etiamsi affirmetur in Nodo prædest. P. 1. §. 2. n. 11. a Cardinale Sfondrato.

In solutione quorumdam adversus superiorem assertionem argumentorum non immorabor. Quippe ea petuntur vel a communi Philosophorum proloquio, *Nihil est volitum, quin præcognitum*, vel a sufficienti Gratia, quæ nunquam desit alicui. At hæc postrema, idest, a gratiæ communione deprompta toties recocta sunt, ut nimium futurus sim, si iterum ea proferam, garrulus & verbosus. Quamquam si gratia foret, ut plures docent, aut qualitas, aut motio, aut res alia sanctæ cogitationis effectrix, posset singulis adesse, tametsi hominis culpa non produceret sanctæ inspirationis effectum. Nam & nos pariter divinam omnipotentiam ac misericordiam paratam omnibus opitulari, & adjuvantem non reluctantes, adesse universis ac singulis non diffitemur. Ad argumenta autem deducta a communi pronuntiato philosophorum non semel dictum est, illud liberrima voluntate fieri, quod eligitur cum indifferentia judicii; quod quisque fecit, dum peccat, etiamsi actu non cogitet esse peccatum. Ut vero quod libere perpetratur sit reipsa peccatum, sufficit quod possit ac debeat advertere ad nequitiam illius, nec laboret legis peccatum illud prohibentis ignorantia invincibili. Etenim, ut Augustinus ait in III. de libero arbitrio cap. 19. *Non tibi deputatur ad culpam quod invitus ignoras, sed quod negligis quærere quod ignoras: neque illud quod vulnerata membra non colligis, sed quod volentem sanare contemnis*.

Ultima quæstio est, Quid sit, & an detur peccatum philosophicum? de quo mentionem fecimus lib. 1. cap. 4. prop. 2. Dictum est ibidem peccatum philosophicum esse actum humanum disconvenientem rectæ rationi, absque eo quod sit transgressio divinæ legis. Hujus peccati commentum derivatum est ab opinione illa quorumdam Scholasticorum, quod possit Deus invincibiliter ignorari. Si enim quis Deum ignoraret invincibiliter, & patraret homicidium, adulterium, aut crimen aliud pervertens hominum mores, ordinemque universi, & repugnans naturæ lumini; peccatum illud cum Dei ignoratione conjunctum adversaretur rectæ rationi, at non esset transgressio legis divinæ, quoniam peccator percipere non posset esse Deum, atque æternam Dei legem, cujus rationis lumen est quædam participatio.

Hoc peccatum fictitium esse demonstratur ex eo quod Alex. VIII. an. 1690. tanquam scandalosam, temerariam, erroneam, piarumque aurium offensivam confixit proximam assertionem: *Peccatum Philosophicum, seu morale est actus humanus disconveniens naturæ rationali, & rectæ rationi. Theologicum vero & mortale est transgressio libera divinæ legis. Philosophicum quantumvis grave in illo, qui Deum vel ignorat, vel de Deo actu non cogitat, est grave peccatum, sed non est offensa Dei, neque peccatum mortale dissolvens amicitiam Dei, neque æterna pœna dignum*. Deinde peccatum illud commentitium esse declarat certa nobis, ac longe probabilior sententia, neminem esse, qui Deum ignoret invincibiliter. Insuper ex constitutis doctrinæ nostræ principiis manifestum est rectam rationem nihil aliud esse, quam uniformitatem perceptionis humanæ cum regula immutabilis æquitatis, sive participatione divini luminis. Nequit ergo deprehendi opus aliquod esse rectæ consentaneum rationi, nisi etiam percipiatur rationem ipsam a summa veritate, quæ Deus est, non deflectere, ideoque ipsa summa veritas latere omnino non potest.

P. Isaacus Bruyn in Collegio Lovaniensi Societatis Jesu, aliique viri docti, quamquam dari peccatum Philosophicum non affirment, nihilominus posse hypothetice propugnari contendunt. Nam primo affirmant peccati philosophici nomenclaturam non a posterioris ævi Scholasticis, sed jam ab Angelico præceptore traditam 1. 2. q. 71. art. 6. ubi ait: *A Theologis consideratur peccatum præcipue secundum quod est offensa contra Deum: a Philosopho morali, secundum quod contrariatur rationi*. Peccatum ergo Philosophicum illud est, (inquit Pater Bruyn) quod si daretur, fieret contra rectam rationem cum invincibili ignoratione Dei, ideoque legis divinæ illud prohibentis. Secundo inquiunt, in eo qui laboraret invicibili Dei ignoratione, peccatum rectum ordinem pervertens, ut adulterium, vel homicidium, futurum Dei offensam, quoniam Deus non tantum creaturæ rationalis conditor est, verum etiam vindex, quamvis contra illum perpetratum non agnoscatur: quod necessarium non est, cum etiam homines inter, optimo cuique displiceant peccata, non contra se modo, verum etiam contra alios commissa. Tertio asserunt, quod peccatum illud non esset mortale, neque gratiam excluderet sanctificantem, neque hominem pœnis sempiternis subjiceret; nam S. Thomas 1. 2. q. 20. art. 3. ait: *Si posset esse conversio ad bonum commutabile sine aversione a Deo*; (quod fieret utique, si invicibiliter Deus ignoraretur) *quamvis esset inordinata, non esset peccatum mortale*.

Respondeo ad 1. neque hypothetice peccatum philosophicum posse defendi, hypothesi quæ perceptibilis sit, & sese non evertat: quamquam data invincibili Dei ignoratione, non hypothetice tantum, sed reapse, opinione nostra, admitteretur peccatum philosophicum. Posset enim ignorans Deum adversus rectam rationem delinquere. Cur, quæso, non? Si legem Dei non transgrederetur, Deum non offenderet. En peccatum philosophicum ex hypothesi proficiscens ad actum. Ex verbis S. Thomæ insulse, inepte, imperite confictam hypothesim stabiliunt. Potest V. G. corpus considerari a Physico ut constat materia & forma, a Metaphysico ut ens est, a Mathematico ut trinam habet dimensionem. Ergo ne potest percipi corpus quod conflatum sit ex materia & forma, & tamen non sit ens, nec possit habere extensionem? Id quidem nullo pacto, quia si physicam materiam ac formam percipis, *entitatem* aliquam capacem dimensionis, necesse est, ut percipias. Consideratur peccatum a Philosopho, ut adversatur rationi, a Theologo, ut est Dei offensa. Verum est: ita S. Thomas. At quænam est extorta illa consecutio, Ergo potest excogitari peccatum repugnans rectæ rationi, quod non sit Dei offensa? Ego rectam rationem nego, quæ non sit cum participatione legis æternæ; & cum participatione legis æternæ nego posse dari invicibilem Dei ignorationem.

Ad 2. respondeo falsum esse, quod peccatum illud philosophicum foret Dei offensa. Non enim est offensa Dei, si non est transgressio divinæ legis. Non esset transgressio divinæ legis, quoniam lex invincibiliter ignoraretur. Quomodo ergo esset Dei offensa? At vindex, inquiunt, est Deus peccati, etsi non cognoscatur contra legem Dei perpetratum. Quid inde? Vindex erit, sed non offensus. Etiam inter homines, ajunt, optimo cuique displicet peccatum, etiamsi commissum adversus alios. Fateor, displicet: sed optimo illi, quem ignoras, nulla affertur injuria, nulla offensa. Peccatum vero, quod non sit offensa Dei, & libera divinæ legis transgressio, admittere temerarium est, & erroneum.

Ad

Ad tertium dico, quod peccatum illud, dummodo esset in materia gravi, esset mortale; nam dissolveret amicitiam Dei, & æternam pœnam promereretur, ut constat ex damnata propositione. Atque hoc idem infertur ex verbis S. Thomæ, quæ opponit P. Bruyn. Angelicus enim Doctor 2. 2. q. 20. art. 3. probat desperationem esse quidem mortale, gravissimumque peccatum, quoniam est contra virtutem Theologicam, cujus objectum est Deus, ideoque importat ab ipso Deo aversionem, in qua sita est principalis ratio peccati, propterea quod sine aversione a Deo mortale peccatum non datur. Sed addit S. Thomas desperationem non esse peccatum adeo grave, ut est infidelitas, vel odium Dei; *Quia infidelitas & odium Dei sunt contra Deum secundum quod in se est: desperatio autem secundum quod ejus bonum participatur a nobis*. Igitur per D. Thomam sat est ad mortale peccatum, quod sit aversio a Deo in quantum a nobis participatur. Atqui peccatum philosophicum esset aversio a recta ratione, quæ est participatio æternæ legis, & consequenter esset aversio a Deo in quantum participatur a nobis, ergo peccatum philosophicum esset æterna pœna dignum, atque mortiferum. Sed inquit P. Bruyn, nostro in cerebro hæc primum nata non est, quam ab Augustino accepimus, opinio. Tractatu CVI. in Joannem, *Hæc est enim* (inquit ille) *vis veræ divinitatis, ut creaturæ rationali jam ratione utenti non omnino, ac penitus possit abscondi. Exceptis enim paucis, in quibus natura nimium depravata est, universum genus humanum Deum mundi hujus fatetur auctorem*. Grandiusculis literis PP. Benedictini hanc præclaram Augustini Sententiam, ne inconsiderate illam prætermitteret lector, typis ediderunt. Si vis veræ divinitatis non potest creaturæ ratione utenti penitus abscondi, & Deum negant tantum perpauci, in quibus natura nimium depravata est, & affectiones, quæ corrumpunt animam, distrahunt mentem a veritate, quæ nunquam omnino absconditur; nullus profecto Deum ignorat invincibiliter, & peccatum philosophicum in solo hominum cerebro fictum est.

CAPUT X.

An ad culpam imputetur malum opus ex invincibili ignorantia patratum.

QUÆ de ignorantia disserui revocant me ad insectanda dogmata Jansenianorum adversum nos jam fractis extremisque viribus velitantium. Censent enim ignorantiam juris naturæ invincibilem, eo quod pœna sit originalis peccati, neminem a culpa excusare, perperam in patrocinium mendacii pluribus Augustini testimoniis consarcinatis. Quod ante Jansenium scripserat cum aliis Calvini gregalibus Hieronymus Zanchius citatus a Stephano Deschamps lib. III. H. Jans. Disp. V. cap. I. Licet autem hæc hæretica assertio refutata sit una cum proscriptis circa libertatem Novatorum articulis, eam rursus hoc loci, ne magis necessaria prætetire videamur, directe oppugnabimus.

PROPOSITIO I. Ignoratio juris naturalis, si invincibilis sit, a peccato excusat.

Prob. I. ex damnata ab Alex. VIII. positione: *Tametsi detur ignorantia invincibilis juris naturalis, hæc in statu naturæ lapsæ operantem ex ipsa non excusat a peccato formali*. Huc etiam spectant proscripti articuli Baji negantis necessarium esse ad imputationem peccati quod sit voluntarium. Dictum de his lib. XVI. cap. 2. & 3. Deinde probatur ex Augustino, qui non solum expressissimis testimoniis a me eodem loco productis affirmat nullum dari absque propria voluntate actuale peccatum, sed etiam hanc de ignorantia quæstionem aperte definit lib. III. de lib. arbitr. cap. 19. his verbis: *Non tibi deputatur ad culpam, quod invitus ignoras, sed quod negligis quærere quod ignoras*. Rursus probatur demonstrando Adversariorum in perscrutando Augustini mentem alucinationem, atque oscitantiam. Affirmantibus siquidem Pelagianis nullum hominem nasci obnoxium originali peccato, ideoque concupiscentiam atque ignorantiam spectare ad naturam instituti hominis, non esse pœnam damnati, ut ait S. P. August. cap. XI. de Dono Perseverantiæ, & nos lib. XII. XIII. & XVI. demonstravimus, sanctissimus Doctor contendit utrumque, tam concupiscentiam, quam ignorantiam, malum esse, & posse dici peccatum, in quantum peccato inductæ sunt, atque ad peccatum pertrahunt utentes libero voluntatis arbitrio. Ceterum ait neminem ob ignorantiam illam damnari, nisi propria negligentia quis tenebras sibi arcessat. Qui autem hæc docet, neque affirmat ignorantiam invincibilem esse actuale peccatum, neque opus ea illa patratum deberi ad culpam imputari. Perperam igitur obstrepunt Adversarii contra inconcussam, firmissimamque S. P. Augustini auctoritatem.

Sane Augustini scopum esse demonstrare ignorantiam non esse naturam hominis instituti, sed pœnam damnati, ut inde originariam labem, & specialis gratiæ inferat necessitatem, liquet ex ejus adversus Pelagianos disputationibus, ac præsertim ex libro contra Jul. VI. Ibi enim cap. 16. demonstrat ignorantiam malum esse, *per quod a nescientibus innumerabilia perpetrantur mala, & per quod homo non percipit, quæ sunt spiritus Dei*. Nec tamen sequitur quod perpetrentur mala per ignorantiam invincibilem, sed tantum quod ignorantia vitio primi peccati infeminata sit compluriutm scelerum radix, quemadmodum & concupiscentia; quæ, etsi pejor est ignorantia, ut eo loci S. P. demonstrat, nihilo tamen minus nonnisi consentientibus nocet. Malum est ergo per Augustinum ignorantia, quoniam ex peccato est, trahitque ad peccatum, licet nullus peccet, nisi ignorantiam ipsam affectet, vel quærere negligat quod ignorat. Producit autem S. Pater eodem Opere lib. III. cap. 19. ad comprobandum ignorantiæ malum, exemplum Abimelech, qui ignorans Saram esse uxorem Abrahami illam rapuit, & in I. Retract. cap. 9. exemplum Davidis & Pauli; quorum alter ait, *Ignorantias meas ne memineris*, alter vero, *Ignorans feci in incredulitate*. Profecto ignorantia Abimelech, Pauli, & Davidis ex originali labe traxit originem, sed hi non laborarunt ignorantia invincibili legis naturæ. Si ergo peccaverunt, fuit ipsorum ignorantia vincibilis, propterea quod neglexerint quærere quæ ignorabant. Nam ignorantiam facti, si nequeat superari, excusare a peccato fatetur Jansenius, probatque ex Augustino lib. 2. cap. 26. adversus Cresconium. Cum igitur S. Pater ad probandum ignorantiæ malum hunc sibi scopum præfixerit, ut ex illa commonstret vitiatam esse peccato originali naturam, atque ad evincendum non esse ignorantiam ipsam conditionem naturæ perfectam proferat exempla eorum, qui peccaverunt ignorantia facti, vel juris positivi; consequens est nihil aliud Augustinum contra Pelagianos intendere, nisi ignorantiam esse vitium derivatum a peccato, & in iis, qui cum possint, illam dispellere negligunt, peccati caussam. Vide etiam librum I. de peccat. meritis, & remiss. cap. 36.

Alterum ex Augustino depromptum argumentum est; quod si ignorantia invincibilis juris naturæ non excusaret a culpa, quia peccati originalis pœna est; nec etiam excusaret infidelitas *negativa*, eorum scilicet, quibus annuntiatum non fuit Christi Evangelium. Cur enim pluribus annuntiatum non sit, venit de occulto judicio, ut S. Pater demonstrat lib. de Dono persev. cap. 9. & seq. Atque infidelitas *negativa* non imputatur in culpam, quicquid novi obganniant Dogmatistæ post Bajum, cujus assertio damnata est art. 67. Igitur neque imputari potest ad culpam invincibilis ignorantia, propterea quod pœna sit originalis peccati. Minorem propositionem, quam ad fidem spectare constat ex damnatione citati articuli 67. his verbis expressi, *Infidelitas pure negativa in his, quibus Christus non est prædicatus, peccatum est*, etiam Augustinus commonstrat Tract. 89. in Joann. & Epist. 194. olim 105. ex illa Christi sententia, *Si non venissem, & eis locutus non fuissem, peccatum non haberent*. Quibus in locis mirum est quærere Jansenianos præsidium erroris sui, cum Augustinus in Epist. ad Sixtum scribat: *Hoc peccatum Judæos non habituros fuisse, si non venisset, quo cum audissent eum, non crediderunt in eum*: & cit. Tract. in Joan. *habere excusationem de hoc peccato, quo in Christum non crediderunt, ad quos non venit, & quibus non est locutus*.

Hujus firmissimæ veritatis possumus rationes multas proferre. Prima est, quod pœna consequens ex originali peccato, nisi accedat liberi arbitrii consensus, nequeat nocere, remaneatque etiam in renatis, in quibus originariæ culpæ labes abstergitur. Altera huic affinis, quod nullum est, nisi sit voluntarium, actuale peccatum. Tertia parum absimilis, quod si ad imputationem peccati sufficeret ignorantiam contrahi ob culpam Adæ, peccatum esset dementia quoque, furor, ac phrenesis, quibus in pœnam primi peccati complures subjiciuntur. Quarta ex his profluens, quod plures ratione utentes, & qui non repugnarent veritati, si eis affulgeret, in damnationem protraherentur inviti.

PROPOSITIO II. Nullus hominum compos sui laborat ignorantia juris naturæ invincibili.

Demonstratur I. S. P. auctoritate. Scribit enim Augustinus in Ps. 116. *Nullus est, qui faciat injuriam alteri, nisi qui sibi fieri nolit: etenim in hoc transgreditur naturæ legem, quam non sinitur ignorare, dum id facit, quod non vult pati*. Et in II. Conf. cap. 4. *Furtum punit lex tua, Domine, & lex scripta in cordibus hominum, quam nec ipsa delet iniquitas. Quis enim fur æquo animo furem patitur?* II. Demonstratur ratione, quæ ex Apostolo, & eodem Augustino deprompta est. Tametsi per originale peccatum ignorantia & difficultas in singulos Adæ posteros promanavit; nihilo tamen minus etiam Gentes, nullis legalibus præceptis imbutæ, *ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis, testimonium reddente illis conscientia ipsorum, & inter se invicem cogitationibus accusantibus, aut etiam defendentibus*, ut Apostolus docet ad Rom. II. 15. ideoque nulla est anima quamvis perversa, *quæ tamen ratiocinari potest, in cujus conscientia non loquatur Deus*; quemadmodum ea verbis Apostoli infert S. Pater lib. 2. serm. Dom. in M. cap. 9. Atqui vis illa ratiocinandi, illa intima ad singulorum conscientiam supremi Numinis allocutio, testimonium illud animi, & reprehendens aut defendens propria singulorum cognitio, nihil sunt aliud, quam divini luminis irradiatio, & indita universis regula immutabilis æquitatis, seu lex naturæ. Ergo hanc legem nemo eorum, qui ratio-

cineri possint, & peccandi libertate, intimaque conscientia prædıti sint, ignorat invincibiliter.

Advertendum tamen, spectari posse naturalem legem & quoad universalia principia, & consecutiones proxime inde illatas, cujuimodi sunt, *Quod tibi non vis, alteri non feceris. Diligendus est Deus, Parentes honorandi sunt, &c.*, & quoad consequentias, ut inquiunt, remotas, quæ ex iisdem principiis nonnisi difficulter a sapientibus deducuntur; cujus generis sunt compluta ad legitimos contractus pertinentia. Est ergo sententia aliquorum dari non posse legis naturæ invincibilem ignorationem, nec etiam quantum attinet ad remotissimas consecutiones; pro qua sententia plura erudite conscripsit Presbyter Ballerinius Veronensis in Conf. Epistolæ Pauli Segneri cap. v. & in Epistola I. adversus Anonymum Dissertatorem. Fulcitur autem hæc sententia proximis argumentationibus.

Videtur principio valde conformis Sanctorum Patrum auctoritati. Etenim Ambrosius citatus in C. *Turbatur*, dist. 1. 4. ait: *Ignorantia juris naturalis omnibus adultis damnabilis est*. Augustinus de Grat. & lib. arb. cap. 3. *Ignorantia neminem sic excusat, ut sempiterno igne non ardeat*. Epist. 47. alias 154. *Si quis bonum putaverit esse quod malum est, hoc putans utique peccat*. Similia habet Bernardus de præcepto & dispensat. cap. 14. S. Thomas Quodl. VIII. art. 13. *Quod agitur contra legem, semper est malum, nec excusatur per hoc quod est secundum conscientiam*. Idem docet Quodlib. III. Q. IV. art. 2. Gerson denique De vita spirituali lect. IV. *Concors est sententia, nullam in iis, quæ legis divinæ sunt, cadere ignorantiam invincibilem*. His accedit ratio, quoniam ut ignorantia reputanda sit invincibilis, requiritur, quod superari nequeat viribus naturæ, vel gratiæ. Nam gratiæ munus est facere ut innotescat quod ante latebat. Quamvis ergo darentur aliqui tali ignorantia laborantes, ut naturalis intelligentiæ lumine non possent illam dispellere: nemo est mortalium, qui id nequeat superna suffultus illustratione. Hac vero non nisi justo judicio, & in pœnam peccati privabitur; quod sane nullam peccato afferre potest excusationem, neque ignorantiam, per quam aliquis errat invitus, reddere simpliciter involuntariam.

Verissimam tamen puto sententiam oppositam, & circa consequentias juris naturæ remotissimas censeo ignorantiam invincibilem esse admittendam, minus sollicitus an talis ignoratio ratione adjunctorum, sive circumstantium rerum, a quibus universalis legis præscriptio longe distrahitur, appellanda sit potius facti, quam juris. Huc enim videtur tandem descendere Cl. Theologus Veronensis. Et quidem sententia illa non solum traditur a Theologis laudatis ab Auctore Epistolæ vernacula lingua adversus Ballerinium conscriptæ pag. 86. & seq. sed etiam illam tenent omnes fere Ægidiani, ac Thomistæ, nec non Sylvius in 1. 2. q. 76. q. 2. concl. 4. Ludovicus Habert de Actib. Humanis cap. 1. §. 3. q. 10. L'Herminier Tom. v. pag. 254. aliique communiter. Cujus assertionis hæc videtur ratio apertissima, quod conclusiones juris naturæ remotiores deducuntur ex principiis longiori, implexoque discursu, quem rudes quamplurimi etiam ordinariis gratiæ adjumentis non destituti efformare nequaquam valent, ut in multis ad usuram, & matrimonii impedimenta spectantibus non perraro contingit.

Superiora autem argumenta producta etiam a Gennetto Tract. I. de Morali cap. 2. non admodum videntur valida. Omnia quippe allata testimonia de jure naturæ spectato quantum ad universalia principia, proximasque conclusiones, & quantum ad ignorantiam homini propria culpa, ac negligentia insidentem, possunt, ac debent intelligi. Deinde, ut brevi singula expediamus: Ambrosius quo loco ea scripsit? Laudatur utique Ambrosius in C. *Turbatur*, & citatur S. Doctoris serm. XI. & lib. v. in Lucam: sed ibidem hoc tantum Ambrosius docuit, quomodo cavere debeamus proditores, ne per eos plurimi fluctuentur, nam, *Licet Petrus esset firmus suis meritis, perturbatur tamen criminibus proditoris*. Non extat eo loci, quod de ignorantia addiderunt Collectores Canonum, quamquam & hi loquantur de Jure naturæ primario, & de honore a libertis exhibendo dominis, ut observat Glossator. Prætermitto sermonem XI. nunc XXXVII. esse Ambrosio suppositum.

Augustinus de Grat. & lib. arbitr. cap. 3. hoc tantum docet, ignorantiam eorum, qui non crediderunt in Christum, nequaquam ipsis infidelibus præstituram, ut non ardeant igne sempiterno, non quia non crediderunt, id enim ipsis non imputatur ad culpam, dummodo nescire noluerint; sed quia legem naturæ inscriptam cordibus suis libere transgressi sunt. Mitius tamen ardebunt, quoniam fidelium graviora sunt ob fidei, & vocationis beneficium, peccata. *Aliud est enim* (inquit S. Pater) *nescisse, aliud scire noluisse. Voluntas quippe in eo arguitur, de quo dicitur: Noluit intelligere, ut bene ageret. Sed & illa ignorantia, quæ non est eorum qui scire nolunt, sed eorum, qui tamquam simpliciter nesciunt, neminem sic excusat, ut sempiterno igne non ardeat: si propterea non credidit, quia non audivit omnino quod crederet; sed fortassis ut mitius ardeat: non enim sine caussa dictum, Effunde iram tuam in Gentes, quæ te non noverunt*. Ubi, quoniam hunc Augustini locum objectat etiam Jansenius, duo animadverto; primum ignorantiam eorum, qui non audierunt omnino Evangelium, de quibus loquitur S. Pater, esse ignorantiam juris positivi, quæ ipsorum Jansenianorum confessione excusat a culpa: alterum proferri ab Augustino verba Psalmistæ adversus Gentes idololatras, quarum ignorantia de Deo Auctore naturæ fuit proculdubio vincibilis. Sensus ergo est, infideles non ideo evasuros sempiternum gehennæ supplicium, quia non crediderunt in Christum; sed licet ob hanc caussam mitius fortassis ardebunt, in perpetuum tamen excruciandos, quia non servarunt legem naturæ cordi singulorum inscriptam, quantum ad Dei cultum, & naturalia præcepta omnibus manifesta. Epistola autem XLVII. distinguit Augustinus ignorantiam eorum, qui putant cibum, quo vescuntur, non esse idolothytum, ab ignorantia eorum, qui idolis immolant sacrificia: quarum prima est ignorantia facti, altera juris, & veritatis ex universali principio proxima consecutione deductæ, ideoque recte docet consistere cum hac ignorantia peccatum.

S. Thomas Aquinas in 1. 2. q. 100. art. 1. disputans an præcepta omnia moralia ad naturalem legem pertineant, communem sententiam his verbis illustrat: *Quædam enim sunt in humanis actibus adeo explicita, quod statim cum modica consideratione possunt approbari, vel reprobari per illa communia, & prima principia. Quædam vero sunt, ad quorum judicium requiritur multa consideratio diversarum circumstantiarum, quas considerare diligenter non est cujuslibet, sed sapientum; sicut considerare particulares conclusiones scientiarum non pertinet ad omnes, sed ad solos philosophos. Quædam vero sunt, ad quæ dijudicanda indiget homo adjuvari per instructionem divinam, sicut est circa credenda. Sic igitur patet quod cum moralia præcepta sint de his, quæ pertinent ad bonos mores, hæc autem sunt, quæ rationi conveniunt, omne autem rationis humanæ judicium a naturali ratione derivatur, necesse est quod omnia præcepta moralia pertineant ad legem naturæ, sed diversimode. Quædam enim sunt, quæ statim per se ratio naturalis cujuslibet hominis dijudicat esse facienda, vel non facienda, sicut, Honora patrem tuum, & matrem, & non occides, non furtum facies, & hujusmodi sunt absolute de lege naturæ. Quædam vero sunt, quæ subtiliori consideratione rationis a sapientibus judicantur esse observanda; & ista sic sunt de lege naturæ, ut tamen indigeant disciplina, qua minores a sapientioribus instruantur, sicut illud, Coram cano capite consurge &c.* Si ergo nequeat rudis homo instrui disciplina sapientium, eamque requirere, & adipisci non negligat; quis ambigit ejus ignorationem juxta Doctorem Angelicum esse invincibilem? At non affirmat S. Doctor, inquit Theologus Veronensis, errorem, si quis interveniat, omni, vel levi culpa vacare. Id suapte natura consequitur. Nam si culpa vacat ignorantia rerum credendarum, ubi nequeat haberi divina institutio: cur delicto non caret ignoratio remotissimarum veritatum, si inculpate desit institutio, ac disciplina Doctorum? Liquet enim S. Thomam de una, ac de altera ignorantia simili modo ratiocinari. Ad hoc igitur Angelici D. documentum si cetera revocentur, constat ab illo culpam adnecti duntaxat errori vincibili, ut eodem quodlib. III. aperte declarat Q. III. art. 2. ad 2. *Ignorantia juris non excusat a peccato, nisi forte sit ignorantia invincibilis*.

Traduntur similia a Gersone in lib. de Potest. Eccl. Consid. XIII. Tom. 2. edit. Dupinii pag. 252., atque in Compendio Theologiæ (si tamen istud Gersoni tribuendum est) Tom. I. pag. 412. In libro autem de vita spirituali lect. IV. Coroll. 3. post ea verba: *Concors est sententia, nullam in his, quæ legis divinæ sunt, cadere ignorantiam invincibilem*, statim profert hanc suæ assertionis rationem: *Quoniam facienti quod in se est Deus semper assistit, paratus illustrare mentem, quantum oportebit ad salutem, & erroris vitationem*. In illorum itaque sententia, qui propugnant dari infideles quosdam omni gratiæ lumine destitutos, quemadmodum falsa est ratio allata Gersonis, ita & præcedens assertio. Quamquam certissimum est infideles illos damnari non propter id, quod ignorant invincibiliter, sed propter id quod libera voluntate committunt, aut dignoscere negligunt. Nam si aliqui sunt ob originale peccatum negative reprobati, justoque judicio derelicti, nil eis præter originalem labem, quam contrahunt generatione, imputari potest ad culpam, nisi quod libera voluntate patraverint. Atque his diluitur argumentum postremo loco productum.

Quod si quis in profundum peccatorum demersus talem mentis caliginem contrahat, ut omnino ignoret quod scire tenetur, is laborabit ignorantia aliquo sensu invincibili, & necessaria quadam infirmitate tabescet: sed quoniam ignorantia illa pœna peccati est, non originalis, sed actualis; nullam excusationem habebit peccatorum illorum, quæ aut a se committenda prævideat, aut committit indifferentia judicii, & cum optione malorum. De his tenebrionibus, & lucifugis loquitur S. Bernardus de disp. cap. XIV. *Obscuratum quippe* (ait) *insipiens cor eorum, qui ejusmodi sunt, & quasi jam traditi in reprobum sensum, bonum omnino nec diligere, nec dignoscere queunt. De quibus scriptum est: Impius cum venerit in profundum malorum contemnit*. Solvuntur ex dictis argumenta Jansenii, quæ tamen breviter dirimenda proponam.

AD EA QUÆ OBJICIUNT JANSENISTÆ.

Adversarii itaque plura opponunt. Primo, inquiunt, defini-

finitum est in Palæstina Synodo: *Oblivionem, & ignorantiam subjacere peccato*. Deinde Augustinus innumeris locis Jansenii assertum expressit. Ex libro de Grat., & lib. arbit. cap. 3. nonnulla jam delibavimus: attulimus & quædam ex epistola XLVII. Ad Sixtum ep. CV. nunc 194. ait: *Inexcusabilis est omnis peccator, vel vitio originis, vel additamento propriæ voluntatis, sive qui novit, sive qui ignorat*. Caussam subinde profert, quoniam, *in iis, qui intelligere noluerunt, sine dubitatione peccatum est; in iis autem, qui non potuerunt, pœna peccati*. Eadem repetit in omni fere adversus Pelagianos disputatione. Sæpissime etiam appellantur ab ipso Augustino peccata, quæ per ignorantiam etiam invincibilem perpetrantur, ut in III. de lib. arbitrio cap. 19. Pluribus demonstrat omnem ignorantiam esse damnabilem disputans adversus Julianum lib. VI. c. 16. & de Nat. & Grat. c. 17. In libro etiam 1. Confess. c. 7. plura deflet peccata infantiæ, quæ *nec mos reprehendi, nec ratio sinebat*. Accedit S. Hieronymus, qui lib. 1. adv. Pelagianos peragrans latissima Scripturarum spatia demonstrat errorem omnem atque ignorantiam esse peccatum. His & consimilibus documentis veritatis errorem suum incrustant Janseniani.

Respond. Palæstinam Synodum proscribendo septimum illud Capitulum Cælestii: *Oblivionem, & ignorantiam non subjacere peccato*, damnare duplex Pelagianum paradoxum: unum quod ignorantia non subjacet peccato originali, sed est conditio naturæ, eo quod non secundum voluntatem eveniat, sed secundum necessitatem: alterum quod ignorantia sive juris sit, sive facti, possit quandoque appellari perfecta justitia. Rejici definitione Synodi Palæstinæ duplex illud Pelagianorum assertum constat ex libro Augustini de Gestis Pelagii cap. XVIII. n. 42. Ibi enim ad revincendum Cælestium, & illius damnationem comprobandam profert S. Pater verba Davidis. *Delicta juventutis meæ, & ignorantiæ meæ, ne memineris*, & sacrificia, quæ in libro Levit. pro peccatis ignorantiæ percipiuntur. Hæc autem de ignorantia juris naturalis nequeunt intelligi. Frustra itaque ad hanc ignorantiam proscriptum Cælestiani capituli detorquetur. Sane Pelagianos affirmasse ignorantiam non esse malum ex peccati propagine inseminatum, nemo unus ignorat. Protulisse paradoxum alterum, quod ignorantia pertineat ad perfectionem, constat ex lib. III. contra Jul. cap. 19. num. 36. ubi S. Augustinus refert Juliani verba: *Perfectam ignorantiam justitiam nominari, quia dixit Deus ad Abimelech, qui cum Sara fuerat concubiturus ignorans, quod uxor esset aliena, Et ego sciebam, quia in corde mundo fecisti hoc*. Unde magis apparet quod supra asseruimus, Augustinum non de sola ignorantia juris naturæ contra Pelagianos disputasse, sed de omni prorsus etiam juris positivi, atque facti, ut ipsius ignorantiæ non Deum auctorem, sed originale peccatum fuisse caussam evinceret.

In Epistola ad Sixtum affert primum S. P. verba Jo. XV. 22. *Si non venissem, & eis locutus non fuissem, peccatum non haberent: nunc autem excusationem non habent de peccato suo*. Ex quo infert non imputari ad culpam peccatum infidelitatis iis, qui Evangelium non audierunt. *Hoc peccatum* (inquit) *non eos habituros fuisse, si non venisset, qui cum audissent eum, non crediderunt in eum*. Excusatur ergo a peccato infidelitas *negativa* ignorantiæ conjuncta invincibili. Deinde instituit quæstionem, num excusabiles sint, qui non audierunt: ac respondet, esse quidem excusabiles in eo quod non crediderunt, at non esse excusabiles ob alia peccata. Enim vero vel damnantur propter originale peccatum, & hoc illis justo Dei judicio imputatur, quoniam per unum hominem intravit in mundum, in quo omnes peccaverunt: ideoque non admittit de hoc peccato excusationem Deus, qui creavit hominem rectum: vel damnantur peccatis propria voluntate patratis, & de his proculdubio nullam habent excusationem, sive ii, qui legem naturalem cordibus inscriptam infringunt, nec Evangelium audierunt, sive ii, qui audierunt, & additamento propriæ voluntatis in Judæorum infidelitate perierunt. Proferamus non mutilata, sed integra verba Augustini: *Secundum hanc excusationem inexcusabiles dicit Scriptura divina quoscumque scientes peccare convincit, Dei tamen justum judicium nec illis parcit, qui non audierunt. Quicumque enim sine lege peccaverunt, sine lege peribunt. Et quamvis se ipsi excusare videantur, non admittit hanc excusationem, qui scit se fecisse hominem rectum, eique obedientiæ dedisse præceptum, nec nisi ejus, qui male usus est libero voluntatis arbitrio, etiam quod transiret in posteros, manasse peccatum. Neque enim damnantur qui non peccaverunt, quandoquidem illud ex uno in omnes pertransiit, in quo ante propria in singulis quibusque peccata, omnes communiter peccaverunt. Ac per hoc inexcusabilis est omnis peccator, vel reatu originis, vel additamento etiam propriæ voluntatis, sive qui novit, sive qui ignorat, sive qui judicat, sive qui non judicat; quia & ipsa ignorantia in eis, qui intelligere noluerunt, sine dubitatione peccatum est: in eis autem, qui non potuerunt, pœna peccati*. Ecce itaque Augustinianæ disputationis summa. Excusantur qui non audierunt Evangelium, nec audire potuerunt de peccato infidelitatis; non excusantur quod mutaverint gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, & servierint creaturæ potius, quam Creatori. Derelicti in tenebris, & in massa perditionis propter originale peccatum, cui propria superaddiderunt, nequeunt excusare ipsum peccatum originale, quoniam illud contraxerunt in Adam, & quod Christi fidem non acceperint, & sine lege perierint, pœna est transgressionis Adæ in quo omnes peccaverunt: nequeunt excusare actualia peccata, & ipsam infidelitatem, si intelligere noluerunt, quoniam in his, quæ propria culpa neglexerunt, ipsa ignorantia peccatum est. Peccatum ergo inexcusabile non est ignorantia invincibilis juris naturæ, sed peccatum originale cujus pœna est si quis non est prædestinatus ad fidem, & infidelitas ipsa vincibilis, nempe illorum, *qui intelligere noluerunt*.

Ubi vero Augustinus appellat peccata, quæ per ignorantiam invincibilem perpetrantur, peccatum dicit, quod peccato factum est, *sicut linguam dicimus non solum membrum quod movemus in ore, dum loquimur, sed etiam illud quod hujus membri motum consequitur, idest formam tenoremque verborum*, inquit eodem libro III. de lib. arbitrio cap. 19. Hoc sane pacto diximus lib. XIII. cap. 5. concupiscentiam appellari peccatum, qui ex peccato est, & ad peccatum inclinat, ut post Augustinum Tridentina Synodus declaravit.

In libro VI. contra Julianum demonstrat S. Pater concupiscentiam, & ignorantiam esse intrinsece malas, ut inde evincat peccatum originale, & gratiæ necessitatem. Objicienti autem hæretico, cur hoc malo non careat qui baptizatur, respondet: *Horum malorum omnis reatus sacro fonte diluitur. Remittuntur ergo in renascentibus, minuuntur in proficientibus. Ignorantia minuitur veritate magis magisque lucente, concupiscentia minuitur caritate magis magisque fervente*. Ita eodem cap. XVI. num. 50. En aperte Augustinus concupiscentiam, & ignorantiam malas esse pronuntiat, sed in baptizatis utrique malo non assentientibus, sejungit a peccati reatu, probans ex quo remaneant ad luctam necessariam esse gratiam sanctæ inspirationis, & dilectionis. At de nat. & gratia cap. XVII. num. 19. solam ignorantiam vincibilem culpandam affirmat: *Quis id homo nescit negligentia sua, quod adhibita diligentia scire debuisset, dum tamen omnia potius disputet, quam ut oret, & dicat, Da mihi intellectum, ut discam mandata tua. Aliud est enim non curasse scire, quæ negligentiæ peccata etiam per sacrificia quædam legis videbantur expiari. Aliud intelligere velle, nec posse, & facere contra legem non intelligendo quid fieri velit*. In libro denique Confessionum primo cap. VII. opera, quæ comitantur infantiam, appellat peccata, in quantum revera naturali legi, ac lumini rationis repugnant, & sunt consectaria miserrimæ originis, de qua David Ps. L. ait: *In iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea*. Verum negat esse peccata, quæ imputari valeant ad culpam: ita ut reprehendenda quidem fuerint in se inspecta, sed nullam promeruerint reprehensionem, quatenus facta a puerulo absque rationis usu operante. *Tunc ergo* (inquit) *reprehendenda faciebam: sed quia reprehendentem intelligere non poteram, nec mos reprehendi me, nec ratio sinebat*.

Hieronymus adversus Pelagianos demonstrat plura peccata a nobis per ignorantiam committi ideoque hoc malum esse nobis insitum vitiatæ generationis origine, neque vitari posse peccatum sine gratia Reparatoris. At frustra Janseniani de sola ignorantia invincibili, & juris naturæ Sanctum Doctorem interpretantur: frustra inferunt per Hieronymum ignorantiam illam non excusare a peccato. Nam ut Pelagianos revincat per Scripturarum spatia discurrens probat dari ignorantiæ peccata ex cap. XXI. Exodi v. 13. ubi mulctatur exilio, qui occiderit aliquem per ignorantiam absque voluntate, & insidiis. Ex cap. V. Levitici v. 17., ubi præcipitur offerendum esse arietem pro anima, quæ per ignorantiam aliquid immundum tetigerit, & legis cæremonias fuerit prævaricata. Ex cap. XXII. ejusdem libri v. 14., ubi ei, qui per ignorantiam comederit de sanctificatis, mandatur, ut deferat ad Sanctuarium, & det Sacerdoti certam partem ejus, quem ederit, cibi. Ex cap. XXXV. Num. v. 11. ubi decernuntur civitates refugii pro iis, qui nolentes sanguinem fuderint. Ex 1. Regum cap. XIV. 43., ubi Jonathas damnatur a patre, quod gustaverit in summitate virgæ paullulum mellis, quamquam paternum mandatum, ac juramentum nesciret. Hæc omnia exempla sunt juris positivi, vel facti, in quibus ignorantia, faventibus Jansenistis, excusat a culpa; ideoque certissimum est beatum Hieronymum Pelagianos refellentem universe ignorantiæ malum describere, ut communstret in nobis proclivitatem ad vitia, & supernorum auxiliorum necessitatem. Vide quæ scripsimus lib. XII. cap. 10., & lib. XVI. cap. 2., & seqq.

CAPUT XL.

Traduntur nonnulli Canones ad dignoscendam quando ignorantia, vel delectatio culpabilis censenda sit, quando vero excusanda.

QUAMQUAM facile ex dictis inferatur quænam officia delectatione, vel ignorantia labefactentur; placet tamen regulas quasdam subjicere, quarum lumine dubia quæque moralia circa hanc materiam exorta absque ulla hæsitatione solvantur. Ergo cum ignorantia nihil sit aliud, quam scientiæ & cognitionis defectus, scire autem quis possit aut veritatem quæ nulla ratione ad sempiternam salutem ea se conducit, aut veritatem quæ perutilis quidem est,

ut

ut salutem consequamur, sed minime est necessaria; aut denique veritatem, sine cujus notitia æterna salus est impossibilis; consequitur ignorantiam esse vel rerum ad salutem non pertinentium, vel utilium, vel præscriptarum.

CANON I.

Christus nequaquam mortuus est, ut simus philosophi, vel mathematici, neque naturalium scientiarum ornamenta suapte natura ad pietatem religionemque disponunt: quapropter naturalium disciplinarum ignorantia, sive voluntaria sit, sive involuntaria, per se ad culpam non est imputabilis. Quoniam tamen acceptis facultatibus bene uti tenemur, ad Dei gloriam & honorem debent perspicaciores ingenio literis, scientiisque navare operam, & in humanam sapientiam animum intendere, non quod ista ædificet, & cuique sit necessaria, sed quia virtus in otio torpescit, neque reponendus est acceptus denarius, contra Commonitionem Evangelicam, in sudario.

CANON II.

Ad capessendam salutis viam perutilis est scientia sacrarum literarum; quippe *instruunt ad salutem per fidem, quæ est in Christo Jesu*, ut Apostolus scribit in secunda ad Timotheum. Ignorantia itaque vel sacrarum Scripturarum, vel doctrinæ Patrum, vel Theologicarum disciplinarum non est per se in unoquoque culpanda, quoniam non omnes tenentur, vel possunt media quæque utilia adhibere. At hanc scientiam contemnere, & velle perutilem doctrinam ignorare, non est absque peccandi periculo, cum abjiciens utilia minus sit prudens, atque solicitus. Quod si de his loquimur, qui ministerium Ecclesiasticum, & opus Evangelistarum debent implere, quoniam iis sacra doctrina non tam est utilis, quam necessaria, si illam addiscere negligant, habent perversam, culpandam, & damnabilem ignorantiam.

CANON III.

Sunt vero aliqua scitu singulis necessaria, ut legis præcepta, Symbolum Apostolicum, præcipua fidei mysteria, & communia Catholicorum rudimenta. Horum ignorantia potest in triplici hominum genere reperiri. Quidam ea scire nullatenus possunt, ut infantes ante usum rationis, & infideles, quibus Christus nondum est annuntiatus: atque in his ignorantia peccatum non est, sed pœna peccati originalis. Quidam alii scire possunt, sed nolunt, subeuntes, ut diximus cap. I. cum D. Thoma, *ignorantiæ damnum propter libertatem peccandi*; & in his ignorantia peccatum est, atque gravitatem peccati, quam minuit ex una parte ignorantia, adauget ex altera perversitas voluntatis. Quidam scire possunt, & volunt quodammodo, scire tamen negligunt: in quibus ignorantia partim voluntaria est, partim involuntaria, simulque peccatum & pœna peccati; peccatum ob voluntariam negligentiam, pœna autem peccati, quoniam aliquatenus displicet: atque hæc ignorantia minuit, sed culpam non tollit, sive, ut Schola loquitur; *excusat a tanto, sed non a toto*.

CANON IV.

Dupliciter contingere potest facti ignoratio, vel adhibita diligentia, aut non iis inspectis, quæ considerari nec debebant, nec poterant, ut dum Jacob ingressus est ad Liam loco Rachelis a Labano introductam: vel non adhibita diligentia, nec rebus, quæ attendi poterant, animadversis, ut dum Lamech inter venandum pro fera occidit hominem. Prima igitur ignorantia, cum involuntaria omnino sit, non est aliqua ratione damnabilis; sed altera, quoniam ex parte voluntaria est ob culpabilem indiligentiam, ut liquet ex superiori canone, minuit peccatum, non tollit.

CANON V.

Ignorantia autem invincibilis, sive juris naturæ sit, sive positivi, vel innata est, vel casu superinducta. Prior, qualis est in puero ante usum rationis, in infideli *negative*, aut in homine nato cum necessariis liberi arbitrii impedimentis, ut dementia, & furore; pœna peccati est, non peccatum, & a peccato excusat, ut diximus canone III. Superinduci autem potest adulto jam, & utenti ratione, vel dum dat operam rei licitæ, ut si insaniat studendo; vel dum invitus patitur infirmitatem, ut si febre deliret: vel libere peccatum patrando, ut si vinosus inebrietur. Ac in primo & secundo casu, cum ignorantia involuntaria sit, excusat a culpa. In tertio non una est Doctorum sententia: sed arbitramur hanc ignorantiam, cum sit per liberam voluntatem superinducta, peccatum esse, nec excusare a peccato quod prævideri debebat, & poterat, excusare tamen ab illo, ad quod tali ignorantia laborans non potuit animadvertere: nam erga istud nullum libertatis intervenit exercitium.

CANON VI.

Inter perniciosas delectationes connumerandi non sunt motus *naturalis appetitus*, quos non imaginatio gignit, sed ipsa naturalium qualitatum dispositio, cujusmodi sunt fames, sitis, somnum. Cum enim hi motus apprehensionem, rationisque deliberationem præcedant, nullo pacto induere possunt moralis actus, & humani officii naturam, neque inter operationes liberas debent computari. Consequitur autem ut plurimum ad motus naturales alius, quem appellant *sensitivum*, qui secundum impulsum fomitis tendit in bonum delectabile: atque hunc motum appellitant cupiditatem, cujus comes esse potest delectatio perniciosa, si liberum arbitrium insurgentem cupiditatis motum non reprimat.

CANON VII.

Motus ergo ille perniciosæ cupiditatis, in quantum homine invito consurgit, & rationem præcedit, est illa lex membrorum repugnans legi mentis, de qua Apostolus; peccatum etiam aliqua ratione appellatur, in quantum est radix mala, insita originali peccato, & ad peccatum alliciens. Verum cum non sit in libera potestate eundem motum non asperiri, nequit reputari illud peccatum, quod est *legis inobedientia, & transgressio*; quidquid commentus est Bajus merito ab Apostolica Sede proscriptus.

CANON VIII.

Ubi vero ad motum *sensitivum* accesserit *rationalis*, idest, consequens ad mentis apprehensionem, ac deliberationem rationis, quoniam homo jam non patitur invitus, sed libere delectatur, potest duplici ratione peccare. Vel enim cum advertere possit ejusdem motus pravitatem, illumque refrenare, illi delectatione inhæret suspendendo consensum: & tunc est delectatio, quam dicunt *morosam*; utique mala & culpabilis, quia libere adhæret bono commutabili: vel accedit etiam deliberatus assensus, & tunc peccatum non solum inest, sed etiam regnat, ut scribit Augustinus in Psalmum L. *Inest peccatum cum delectaris, regnat si consenseris*.

CANON IX.

Delectari de re licita nullum peccatum est. At curandum sedulo, ne etiam licita delectatio in pravam degeneret; nam, ut idem Augustinus ait lib. I. de Gen. contra Manichæos cap. 20. *Cum non reguntur motus animi nostri, erumpunt & pergunt in fœdissimas consuetudines*. Accidit autem nonnunquam, ut immutatis rerum circumstantiis fiat, quod licitum erat, illicitum; ut virilis complexus licitus nuptæ, viro defuncto redditur illicitus viduæ. Peccat ergo ipsa, si de actu præterito Matrimonii delectationem percipiat. Quamquam enim præteritus ille actus fuerit aliquando licitus, delectationem non excitat, ut præteritus est; res enim amissa, ut amissa, non delectat, sed cruciat: ideoque oblectationem parit in quantum menti obversatur, & præsens est; quod servata proportione tenendum esse arbitramur, de sponsa oblectamentum percipiente de futuro maritali complexu.

CANON X.

Liquet ex supra disputatis nulli bono commutabili tamquam ultimo fini esse inhærendum, sed rebus creatis utendum esse, fruendum autem Creatore. Delectatio ergo, quam creaturis utendo experimur, dum intendimus præstantioris finis consecutionem, censenda est inculpabilis. Contra si delectamentum rerum creatarum sit nobis ultimus finis, eique inhæreamus animo & voluptate, quemadmodum contingit in iis, qui in temporalibus oblectamentis modum non tenent, quælibet delectatio erit perniciosa. Ideo culpa non caret ipse actus conjugii ob solam voluptatem peracti, & comessatio, epulumque propter lusum, vel satietatem; quomodo rectissime Romani Pontifices declararunt. Atque hæ Regulæ ad ignorantiam, & delectationem pertinentes ex præmissis dissertationibus videntur nobis certissimæ.

CAPUT XII.

Via sternitur ad gravissimam de Opinione probabili quæstionem præmissis iis, quæ pertinent ad humanam conscientiam discernendam.

IN bonis, pravisque operibus attendenda præsertim est interior regula morum, quam *Conscientiam* consuetum est appellare: de qua cum plura tradant Moralium institutionum Auctores, nos paucis exponentes ea, in quibus conveniunt singuli, inquiremus speciatim de Conscientia probabili; de qua disceptatio perutilis, gravisque instituitur. Est itaque *Conscientia*, ut hoc loco accipitur, non simplex rerum notitia per ideam aut sensum comparata,

neque communis pluribus scientia, aut conspiratio, quo sensu ait Cicero in Catilinam: *Constrictam horum conscientia conjurationem*; ac Tacitus in I. Hist. *In conscientiam facinoris pauci admissi*: sed est eorum quæ facimus internus judicium animi, per quod aut redargui possit, aut probari. Comparatur autem conscientia vel cum operibus faciendis, vel cum iis, quæ jam facta fuerunt. Respectu operum patratorum est conscientia testimonium illud, quo justi eriguntur, improbique timore prosternantur, quam Græci dicunt *συνείδησιν*. De hac inquit Apostolus ad Rom. IX. 1. *Testimonium mihi perhibente conscientia mea*. Dicuntur ob illam & impii,

Nocte dieque suum gestare in pectore testem.

Comparata autem ad opera facienda, conscientia est intima persuasio per quam judicamus ea, quæ agenda sunt, esse bona vel mala. Hæc, de qua pertractamus, definitur in Scholis, *Actus mentis, quo de iis, quæ hic & nunc agenda sunt, judicamus an omittenda sint, an executioni mandanda*. Tam aperta est hæc definitio, ut postulare non videatur aliquam expositionem. Sunt quidem e Schola complures, quibus magis placet conscientiam dicere *habitum*, quam actum, propterea quod conscientia etiam in dormientibus permaneat; sed aliud est vis ac facultas judicii, aliud judicium ipsum; atque aliud bona mentis affectio, aliud intima persuasio. Dum itaque Scotus, Gabriel, Durandus aliique contendunt conscientiam dicendam esse *habitum*, accipiunt illam aut pro facultate mentis humanæ, aut pro ejus habitudine atque affectione: quo sensu dicimus peccantium perversam esse conscientiam, aut cum Apostolo ad Heb. IX. 14. Deum emundare *conscientiam* nostram, nimirum mentem ac voluntatem purgare ab erroribus, noxiisque cupiditatibus, ut Deo viventi sedulam servitutem exhibeamus. At nos *conscientiam* illam dicimus, per quam in operando dirigimur; aut firma sit hæc directio, aut anceps & dubia, aut æquitati consentanea, aut fallax atque perversa, ideoque actum illum mentis, quem alii appellarunt intimam regulam moralitatis, alii judicium practicum, alii *ἐνδεικτικὸν dictamen* rationis: quæ nomina in idem prorsus collineant.

Juxta varias judicii nostri conditiones etiam conscientia solet a Theologis dividi: nam, quemadmodum judicium verum est, aut falsum, ita conscientia alia *recta* est, alia *erronea*. Rectam conscientiam dicimus, quæ veritati & æquitati conformis est; nimirum, qua judicamus bonum esse, ac faciendum quod revera est hujusmodi, aut e contra esse malum ac fugiendum quod revera malum est: talis est conscientia, quæ nobis proponit cultum Deo exhibendum, honorem præstandum parentibus, eleemosynam pauperibus elargiendam. Quod si conscientia proponat ut bonum quod malum est, aut ex adverso tamquam malum, id, quod est bonum, non rectam conscientiam dicimus, sed erroneam: sit in exemplo conscientia eorum, qui simplicem fornicationem, furtum, aliaque probra esse licita censuerunt. Sunt vero rectæ conscientiæ dijudicandæ certi canones; quorum primus est indita singulis æternæ legis participatio, sive lex naturæ, quæ non sinit rationabiles creaturas universalia saltem & communia ignorare, & a qua si opus aliquod discordet, illud sit turpe atque inhonestum necessum est. Quare beatus Prosper his verbis alloquitur scelerosos.

Ite ipsi in vestra penetralia mentis, & intus
Incisos apices, & scripta volumina legis
Adspicite, & natam vobiscum adspicite legem.

In iis vero quæ naturæ lumini non sunt obvia, rectam conscientiam dicimus, quæ divinæ auctoritati, & voluntati morigeratur: cujus voluntatis septem habere possumus argumenta, ut erudite animadvertit Paulus Comitolus in Resp. Moralib. lib. v. q. xv. Sunt autem sacra Volumina, Concilia Œcumenica, Christi & Apostolorum traditiones, Ecclesiæ consuetudo, jussa Romanorum Pontificum, Patrum & Ecclesiæ Doctorum una vox & concordia, & denique Theologorum in Scholis disceptantium conspiratio & consensio. At si rationi, vel auctoritati divinæ, quam nobis hæc septem argumenta enuntiant, repugnet conscientia, pravam illam, erroneamque æstimamus.

Verum quum pœnalis cæcitas, atque diverberantes animum imagines rerum sensibilium sæpenumero caliginem offundant inditæ nobis rationi, atque lubentius attendantur prava hominum instituta, impiorum colloquia, indulgentia mortalium ingenio rudimenta, & ad malum allicientes illecebræ, quam perspicuæ veritatis lumen, documenta bonorum, severiorisque disciplinæ præcepta; contingit eapropter, ut pluribus e causis animorum labefactetur judicium: atque inde plures etiam conscientiæ erroneæ genera emanant. Etenim vel animus aliquo ex iis ad veritatem obstaculis præoccupatus judicat vitio esse contaminatum quod omni culpa caret, & hæc est conscientia *scrupulosa* & infirma: vel judicat esse veniale peccatum quod in se gravissimum ac turpissimum est, & hæc est conscientia, quam dicunt *laxam*, idest, dissolutam, & quasi laxis habenis facile in scelera quæque ruentem: vel judicat esse grave peccatum illud, quod suapte natura leve est; & hanc conscientiam dicimus *Pharisaicam*, a consuetudine nempe invidorum Pharisæorum, qui Discipulis vitio dabant, quod spicas evellerent, quod manus, priusquam mensæ accumberent, non lavarent, quod fordes seniorum traditiones parvipenderent: vel denique absque ullo sensu pietatisque respectu approbat atrocissima & iniquissima, quemadmodum Gentes quæ ignorant Deum, & homicidia, furta, adulteria, aliaque flagitia atrocissima putant honesta ac licita; & hanc conscientiam Bonus Merbesius in Summæ Christiana P. 1. q. 24. appellat *cauteriatam*, quoniam similis facta carnibus cauterio inustis nil percipere videatur. Obcæcatam dicere possumus, rebellem lumini, & ex crassa perversaque ignoratione profectam. Quemadmodum vero, ut in superioribus dictum est, hæc ignorantia vincibilis, & invincibilis esse potest, ita duplicem conscientiam erroneam constituit, vincibilem atque invincibilem, quarum prima a culpa neminem excusari liquet ex hactenus disputatis.

Omnes hæ partitiones conscientiæ spectant objectum, illud scilicet, circa quod versatur interioris animi judicium practicum. Inquirendum modo quotuplex sit conscientia spectato ipsius judicii motivo. Sane prænotio, quæ nos ad judicandum potest pertrahere aut evidentiam habet, aut moralem certitudinem, aut anceps est & ambigua, aut est probabilis, aut aperte falsa ac repugnans. Conscientia itaque, sive animi persuasio ex præconcepta notione derivans, vel erit evidens, vel moraliter certa, vel dubia, vel probabilis, vel improbabilis. Conscientia *certa & evidens* est intima persuasio, quæ oritur ex manifesta & rationi per se obvia cognitione: qualem conscientiam habet, qui Deum colit, qui honorat parentes, qui naturalem legem sibi inscriptam intuetur, meditatur, ac servat. Conscientia *certa* tantum *moraliter* est quæ procedit ex motivis, quæ etsi evidenter non appareant, firma sunt tamen, atque formidinem omnem excludunt: talis E. G. est conscientia hominis etiam illiterati, & rudis, qui edoctus a Parocho, aliisque, quos novit probos esse, ac bene moratos, nec pulsatus contraria mentis persuasione, nec opposita auctoritate, nec contraria aliqua consuetudine facit quod censet esse a se faciendum. Atque hinc patet posse conscientiam moraliter certam haberi etiam cum errore, dummodo sit involuntarius, ut demonstrant Theologi exemplo Jacob accedentis ad Liam. At *dubia* conscientia est, in quantum secernitur a probabili, dum quis pari rationum momento libratus hæret in ancipiti, & ab utraque parte cohibet assensum. Est autem dubium, aliud *juris*, aliud *facti*, ut supra dictum est. Si vero motiva, quæ pariunt dubitationem, perlevia sint, timidosque ad hanc angustiam adigant, ut credant scelus grave, quod in se vel est minimum, vel inculpatum, conscientia dicitur *scrupulosa*; si ex adverso levi ductus momento judicet aliquis vel bonum, vel excusabile quidquid probrosum est ac nefarium, habet is quidem *latam* perversamque conscientiam, quam paullo supra descripsimus. *Probabilis* conscientia est, quæ gravi quidem momento innititur, & ducitur ratione aliqua vel auctoritate minus spernenda, sed quæ partis oppositæ formidinem penitus non excludunt. Atque de hac conscientia plura nobis dicenda occurrunt. Nam *improbabilis* conscientia est opposita ea est, quæ nulli tali momento innixa suadet opus aliquod faciendum temere atque imprudenter.

Conveniunt autem Theologi fere omnes, quod tenemur semper morem gerere conscientiæ rectæ, moraliter certæ, necnon etiam erroneæ cum invincibili ignoratione conjunctæ. Quisquis etiam operatur cum conscientia ancipiti ac dubia, communi consensione imprudenter agit, & peccat. Ad conscientiam itaque probabilem gravis controversia restringitur; quam proximo capite explicabimus enucleatius, posthac curabimus dirimere, & complanare.

CAPUT XIII.

Quid sit opinio probabilis: quomodo hanc nonnulli studeant reddere tutam regulam morum: quanta contentione hæc quæstio agitetur: quid prænotandum sit ad ipsam solide diluendam.

PROBABILEM opinionem nos paullo supra hac definitione circumscripsimus: *Probabilis opinio illa est, quæ gravi quidem momento innititur, sive quæ ducitur ratione aliqua, vel auctoritate minime spernenda, sed penitus non excludit oppositæ partis formidinem*. Etsi vero definitionem istam sola nominum perceptio satis declarat, nonnulla pro ejus explicatione sunt observanda. Existimarunt quippe complures sufficere ad opinionis probabilitatem, si innixa sit rationi vel auctoritati alicujus momenti, quamvis pertenuis ac levis; ut liquet ex definitione tradita ab Antonio Escobario Exam. t. 1. de Consc. cap. 3. *Probabilis sententia dicitur, quæ rationibus innititur alicujus momenti*. Ex qua definitione fas esset sequi sententiam unius tantum Doctoris, dummodo gravis & probi, ut ibidem Escobarius affirmat, & Sanctius in Summa lib. 1. cap. 9. Adversus definitionem illam non solum insurgit Auctor Epistolarum Provincialium Ep. v. & qui sub nomine Wendrockii Notas iisdem Epistolis addidit; verum etiam Joannes Sinnichius celebris Doctor Lovaniensis lib. 1. Saulis Ex-Regis cap. 9. aliique Antiprobabilistæ omnes, præsertim Præpositus Socie-

tatis

tatis Jesu Thyrsus Gonzalez Diss. I. §. 2. ubi ait definitionem hanc aperire januam magnæ relaxationi, & laxitati. Neque verum est quod scribit Auctor speciminis Doctrinæ Theologicæ per Belgium manantis P. IV. cap. 2. Ludovicum Montaltium in probrosis Epistolis prædictam definitionem e sola Hispania vestigasse, ibique ab uno Escobario parum scrupulose fuisse traditam; quicquid enim sit de Montaltio, cujus convitia rationemque scribendi nequaquam probamus: fatetur Gonzalez eamdem definitionem satis esse communem, eamque nobis ex recentioribus exhibuit Tamburinus definiens opinionem probabilem lib. I. Decalog. cap. 3. §. 3. *Opinio probabilis est assensus intellectus de aliqua re, qui innititur rationi, vel auctoritati alicujus momenti, modo ex altera nihil appareat convincens.*

At Probabilistæ alii animadvertentes, quam latam hæc definitio erroribus viam sternat, eo quod ea statuta fas esset eligere quidquid apparet verisimile, eam emollire studentes docuerunt requiri ad opinionem probabilem, ut nitatur fundamento magni momenti, fixo, firmo, non sophismati alicui, aut rationi duntaxat apparenti: quod colligitat ex Terillo & Esparza proximo §. laudatis a Thyrso Gonzalez, & ex Joanne Ferrier Tolosano, quem exagitat citato loco Wendrockius. Atque ex his constat nos congruam tradidisse probabilis opinionis definitionem. Grave autem censetur, aptumque ad faciendam probabilitatem momentum, quando id videtur *omnibus, aut pluribus, vel sapientioribus, & iis vel omnibus, vel plurimis, vel maxime notis, & illustribus*, auctore in I. Topicorum Aristotele: & si loquamur de iis, quæ ad fidem moresque pertinent, ut sit probabilis opinio juxta S. Patrem Augustinum in lib. VII. de Baptismate contra Donatistas cap. 53. num. 102. requiritur, ut saltem probetur aliquo diœcesano Concilio, & dijudicari possit ex definitione Concilii plenarii, ex sacris literis, ex sanctis Ecclesiæ Patribus, atque ex aliis Christianæ doctrinæ munimentis, ita ut progrediendum non sit aliqua temeritate sententiæ, ubi munimenta hujusmodi non habentur. Videatur Christianus Lupus Dissert. de Opin. Probab. cap. 2. Verum ex allata definitione, qualecumque grave momentum censeas, refellitur doctrina illorum, qui commonstrare nituntur fas esse amplecti opinionem probabilem in alterius æque probabilis, aut probabilioris occursu. Si enim menti obversetur adversa opinio, quæ sit probabilior, ea gravioribus momentis erit dubio procul innixa: si æque probabilis sit, debet consimili ratione vel auctoritate fulciri; ideoque opposita opinio desinet esse probabilis, quum nequeat æstimari firma, ac stabili innixa fundamento sententia illa, cui adversatur altera æqualis, vel majoris momenti. Enimvero nullum pondus, saltem comparative, grave poterit æstimari, cui simile, aut gravius contranititur. Atque hinc est, quod Probabilitatis, sive benignæ, ut inquiunt, sententiæ patroni coguntur principio pugnantia absurdaque deglutire; quoniam recepta definitione, quam tradunt, nequit censeri probabilis illa opinio, cujus momenta possunt æqualia aut graviora elevare aut elidere.

Ut ex adverso Probabilistæ valide se communiant, docent maximam intercedere *opinionem* inter ac *dubium* discrepantiam. At *dubium*, quod fatentur non esse conscientiæ certam regulam, ajunt adesse, quotiescumque animus inter rationes ejusdem ponderis pendet anceps, uti & nos affirmavimus paullo supra: assensum autem *opinativum* illum dicunt, qui procedat ex cognitione majoris convenientiæ *prædicati* cum *subjecto* in una parte contradictionis quam in altera. Ita Gabriel Vasquez t. 2. disput. 62. cap. 3. Et recte quidem; nisi enim major illa convenientia percipiatur, deerit momentum illud grave, quod necessariam fatentur ad faciendam probabilitatem. At hic rursus hæret aqua: quum nequeat dari istiusmodi assensus, quo mens judicet in una potius parte, quam in altera *prædicatum* convenire *subjecto*, dum simul animum pulsant oppositæ opiniones æquis suffultæ momentis. Alii distinguunt inter dubitationem speculativam, & practicam; quod an jure, & qua utilitate faciant, erit postea inquirendum. Quamplures vero, cum optime perciperent in plurium opinionum conflictu animum hærere suspensum, curarunt difficultatem omnem dirimere, præsidio judicii reflexi; quo mens utraque opinione librata censet unam atque alteram esse probabilem: atque posse hoc judicio conscientiam dirigi recentiores casuistæ consentiunt. At videndum est, an judicium istud reflexum, quod sane comparate ad objecta est ratum ac firmum, & absque ulla hæsitatione pronuntiat utramque opinionem esse probabilem; sit etiam comparate ad mentem rationalem talis efficaciæ, ut possit per illud omnem fluctuationem deponere, ac pro libito unum aut alterum agere; quum nobis potius videatur eodem judicio quemadmodum statuitur utriusque partis probabilitas, ita conscientiam vehementius angi, & quodammodo admoneri, ne inconsiderate eligat quod potest esse iniquum atque inhonestum. Tantummodo videntur hæ reflexiones (inquit Eminentissimus Aguirre) hominem placendi Deo & salutem consequendi cupidum hortari quammaxime, ut præjudiciis exutus sedulo veritatem inquirat, consulatque Scriptores Catholicos, ut re majori in lumine collocata ac dubitatione deposita elicere valeat judicium moraliter certum, atque eo pacto absque conscientiæ agitatione operari.

Priusquam de his pronuntiemus: constat ex allata definitione institui controversiam de eo, quod probabile est operanti, sive comparate ad mentem a qua elicitur judicium practicum; non de eo, quod est probabile tantum in se, atque spectata intrinseca ratione sui. In re quippe illud tantummodo probabile est, quod est verum; quoniam verum duntaxat habet firmum, ex quo legitime inferatur, momentum. Quamobrem Philalethes, sive anonymus Auctor libri, qui inscribitur, *Triumphus Thomistarum*, Opusc. V. cap. 3. num. 79. *Cerne*, inquit, *cordate lector, quantum incautos decipiant Probabilistæ, dum eam sententiam prædicant probabilem, quæ non innititur sophismate, sed gravi, solida & magni momenti ratione, quæ non evidenti rationi vel auctoritati Scripturæ, Conciliorum, Pontificum evidenter repugnet. Certum est sententiam falsam a parte rei non posse probari per rationem, quæ sit a parte rei vera; etenim vero non potest connecti nisi verum, & ideo nec ex vero potest sequi, nisi verum; unde quicquid legitime infertur ex vero est etiam verum: ut patet ex Summulis. Nulla ratio falsa potest a parte rei esse gravis, solida, & magni momenti; cum ergo Probabilistæ plurimas sententias dicant probabiles, quæ e parte rei falsæ sunt, (siquidem ex duabus contradictoriis & probabilibus una debet esse a parte rei falsa) necesse est, ut per rationem gravem, solidam, & magni momenti, non intelligent eam quæ sic est e parte rei, sed quæ sic videtur probantibus eam. Ratio autem quæ videtur gravis & non est, quæ videtur solida & revera non est, verum sophisma est, idest apparens veritas, & vera falsitas. Similiter dum a sententia probabili excludunt evidentem repugnantiam, non loquuntur de repugnantia, quæ sit e parte rei evidens, sed quæ sic videatur a probantibus eam: est enim a parte rei evidens, omne falsum contrariari alicui rationi, & auctoritati.* Hæc, & alia multa eo loci Philalethes, & ibidem laudatus Episcopus Venciensis, cujus hæc sunt verba: *Addunt quidem illi* (Probabilistæ) *nonnunquam rationes quibus nituntur opiniones probabiles solidas esse debere, nec ullam probabilitate donandam, nisi quæ non repugnet Scripturæ et Traditioni. Verum hæ conditiones nihil aliud sunt, quam loquei irretiendis, deludendisque simplicioribus instituti. Non enim per solidas illas rationes eas intelligunt quæ veræ sint: nulla enim veræ rationes inveniri possunt ad stabiliendas opiniones falsas, quibus certe accenseri debet magna probabilium opinionum pars, quæ cum sibi invicem adversentur, simul veræ esse non possunt. Has ergo illi solidas vocant, quæ solidæ probantibus videntur. Hoc vero omnibus sine exceptione erroribus convenit. Nec enim quisquam ullum tuetur errorem, qui non solidas in judicando rationes sequi sibi persuadeat, &c.* Etsi autem ego arbitror ab omni decipiendi animo *Jesuitas* omnes immunes, neminem quippe adeo improbum esse censeo, ut scienter pusillorum animabus retia summittat; id tamen certissimum puto, disputari de opinione probabili, in quantum talis menti operantium apparet: hac enim ratione spectare potest ad conscientiam, rerumque agendarum dijudicationem, quum nihil ad operandum voluntatem alliciat, nisi prout ei proponitur aut legitima, aut ficta bonitate vestitum. Atque id significarunt Scholastici appositione harum, vel similium dictionum, *An liceat sequi opinionem probabilem, qua talem*. Fateor etiam aliquando conscientiam falsam esse a culpa prorsus immunem, si tali ignorantia laboret, quæ non sit libera ac voluntaria, & aliunde ipsa conscientia sit practice certa: quod iterum moneo, ne insectando Probabilismum incidamus in calles hæreticorum. Num vero sit practice certa illa opinio, quæ est modo explicata probabilis, idest, habet in mente operantis grave aliquod momentum auctoritatis vel rationis, illud erit velitationis hujus subjectum.

Ex duplici itaque capite deduci potest alicujus opinionis probabilitas, ex ratione nimirum, atque ex auctoritate: non ex ratione manifesta atque irrefragabili, neque ex auctoritate divina nobis aut scriptura, aut traditione, aut Ecclesiasticis definitionibus certissime nota; illa quippe manifesta ratio scientiam parit, & hæc explorata auctoritas fidem generat: sed ex ratione, cui potest subesse falsum, & quæ conjunctam habet aliquam animi trepidationem; & ex auctoritate Scriptorum ob sententiarum discrepantiam, & perplexas quibus ducuntur argumentationes, nonnunquam obnoxiorum errori.

Si solus attendatur Scriptorum numerus; tametsi Assertores Probabilismi turbam faciunt maximam, ita, ut quinquaginta enumeraverit Julius Mercorus, permultos addiderit Terillus, plurimosque ediderit ætas posterior; puto tamen stare ex adverso æque magnam ac florentissimam multitudinem. Hanc Gennetus & Guerrerus noster indigitant, qui tamen plures etiam doctrina & celebritate clarissimos prætermittunt. Certissime Probabilismo bellum indicunt post veteres omnes, ut a Nostratibus exordiar, viri percelebres Lambertus Le-Dron Episcopus Porphiriensis, Ignatius La-Zerda Episcopus Aquilanus, Christianus Lupus, Henricus Norisius Cardinalis Amplissimus, Franciscus Fervacques celebris Professor Lovaniensis, Joannes Schvveitzerus

rerus Doctor Coloniensis, quorum meminit in Ratione Operis sui præmissa Hispaniarum Concilus Eminentissimus Aguirre. His accessere Bartholomæus Riccius, Fridericus Gavardi, Leonardus Vanroy, Nicolaus Gircken, Aurelius Piette, Joannes Libens, Fulgentius Bellelli, Antonius Guerrero, &, si Gibbonem & Salonium excipias, omnes, quotquot ad manus meas pervenerunt. Ex sacro Fratrum Minorum instituto laudari possunt Subtilis, ut vocant, scholæ Doctor ac Princeps Joannes Scotus, Divus Bonaventura, Cardinalis de Laurea, Corduba, & alii. Ex amplissimo Prædicatorum Ordine laudat ibidem Aguirre Joannem Martinez, Julium Mercorum, Vincentium Baronium, Piccinardum, Gonetum, Contensonium, & Natalem Alexandrum. Commemorat ea Monastico Divi Benedicti Ordine Mabillonium, Gerberonem, Cardinalem Sfondratum, Facundum de Torres, Hontiverum, quibus ipsum Cardinalem Aguirre jure meritoque accensemus. Addit S. Carolum Borromeum, Cardinalem de Janson, Archiepiscopum Parisiensem Harlai, aliosque complures. Ex illustri amplissimaque Societate Jesu, quosdam paullo infra producam. Interim, cum necessarium minime sit, ut singulos persequamur, legi poterunt qui hanc provinciam susceperunt Scriptorum catalogum contexendi, ex quibus facile inferre possumus magnum hinc, inde numerum decertare.

In horum sane complexu quædam spectanda sunt, quibus attentis videntur mihi etiam ex hoc capite Antiprobabilistis majorem accedere Auctoritatem. Ac primum adversus eos, qui probabilitatem propugnant, acerrime insurgunt docti viri, qui de Theologicis Controversiis scripserunt absque ullo partium studio, nec jurarunt in verba magistri, &, quod summopere commendandum est, probarunt quicquid sibi visum est subnixum momentis validioribus. Hujus generis sunt, ut nonnullos producam, Nicolaus Le-Herminier, Ludovicus Habert, Antonius Charlas, Philaletes, Merbesius, Gennetus, Auctores Summæ Theologiæ Moralis ad usum Seminarii Petrocorensis, earumque, quas edi curarunt Eminentissimi Principes Grimaldus Episcopus Aquensis, & Le-Camus Episcopus Gratianopolitanus. Videntur præterea in eamdem sententiam conspirare celebriores Christiani Orbis Universitates: quippe ea sola Lovaniensi numerantur ab Auctore Speciminis Doctrinæ Theologicæ, Joannes Sinnickins, Jacobus Pontanus, Franciscus Vanvianen, Gerardus Vanvverm, Lambertus Vincent, Joannes Recht, Gummarus Huygens, Laurentius Neessen, quos omnes eadem ferme ætate certum est floruisse. Universitas etiam Parisiensis, quamquam nonnulli Sorbonæ Doctores sententia nunc distrahuntur, anno 1665. die 21. Junii hanc propositionem, *Agendi regula proxima conscientia est. Probabilem sequi tuto licet, etiam probabiliori posthabita*, sequenti censura confixit, *Hæc propositio quoad secundam partem generatim sumpta, quatenus ad omnem probabilitatem, & casum extendi potest, falsa est, temeraria, & in varias morum corruptelas inducens*. Est autem sententia oppugnans Probabilismum ab omnibus fere Parochis, & Episcopis Gallicanis, ac majori Theologorum numero, nulla habita ratione eorum, qui deterioribus partibus student, communi plausu recepta. Insuper doctrina, quæ invehitur adversus opinionem probabilem, nullam unquam subiit censuram, nisi forte a Jansenianis falso circa ignorantiam dogmate contaminata. At sententia Probabilistarum dicitur a Paulo Comitolo lib. v. Resp. Mor. q. 15. *fœda prolapsio*, & notatur plurimis Episcoporum censuris tamquam falsa, periculosa, viamque sternens innumeris corruptelis. Collegere censuras hujusmodi Merbesius in Summa Christiana P. 1. q. 36. & Antonius Charlas de Opinionum delectu cap. 17. Nonnulli quoque in Probabilismi defensionem editi libri experti sunt tristem adversamque fortunam, ut Apologia Casuistarum tot per Gallias animadversionibus concussa, Opus Guimenii a S. Facultate Parisiensi proscriptum, & damnatum ab Alex. VII. Apologema Caramuelis adversus præclarissimum Jurisconsultum Fagnanum. Ad hæc Theologi omnes, ut inquit initio Operis de recto usu opinionum probabilium Thyrsus Gonzalez S. J. Generalis Antistes, usque ad annum 1571. semper docuerunt tutiorem partem esse tenendam: atque Paulus Comitolus citato loco affirmat, id præsertim tradidisse Henricum Gandavensem quodl. iv. q. 33. Gersonem Tract. 36. art. 10. D. Antoninum 1. P. tit. 3. cap. x. §. 10. Adrianum in qq. de Restit. q. *Jam dictam*, Cajetanum in Summa v. *Opinionis usus*, Sotum in 111. lib. de Just. & Jure q. 16. art. 5. Sylvestrum verbo *Opinio*, q. 2. Angelum, Navarrum, Tabiensem, & alios, uno excepto Armilla; de quo etiam aliter, quam Comitolus, censet Charlas, hac illius recitata sententia, *In operandis vero, ubi sunt opiniones, semper tutior pars est eligenda, ne quis exponat se periculo ambiguitatis, & consequenter peccandi*. Ita Armilla v. *Opinio*. Excusum autem fuit Opus Comitoli primum Lugduni anno 1609. Atque ex his apertissime constat inter omnes Probabilismi defensores nullum commendari ob venerandam antiquitatem: ideoque consueverunt semper Probabilistæ juniorum Scriptorum doctrinam magnificare. Insuper nec unus poterit adinveniri, qui sententiam oppositam probabilismo deseruerit, postquam illam fuerit semel amplexus: quod merito dixit Gonzalez dissert. xiii. pag. 219. num. 85. magnum veritatis argumentum. At sententiam, quam benignam vocant, retractarunt permulti post rei plenam atque accuratissimam discussionem. Retractavit supra laudatus Eminentissimus Aguirre scribens num. 31. quod ipse *communi fere sensu, & præjudicio adductus in probabilismo velut in pulvino molliter quiescebat*: sed seq. num. 33. inquit: *Cœpi itaque rem maturius examinare ab anno circiter 1671. usque modo, lectis ac relectis pluribus auctoribus, qui hinc & inde controversiam hanc gravissimam profligarunt ex instituto. Deprehendi vero ingens periculum salutis in sectando, aut consulendo aliis Probabilismo, sive usu cujuslibet opinionis minus probabilis faventis libertati in concursu alterius probabilioris adhærentis præcepto. Idem mihi alte insedit, ubi utraque apparet probabilis æquæ aut circiter: manet enim res adhuc vere dubia, & incertum omnino, an actio vel omissio sit contraria legi æternæ, nec ne; quicquid plerique recentiorum distinguant inter dubium speculativum & practicum; hanc enim distinctionem quoad controversiam præsentem plurimi alii a triginta circiter annis usque modo doctissime rejecerunt. In dubiis autem spectantibus ad æternam salutem, eligendam esse tutiorem partem jura clamant, & prudentia, & lex caritatis divinæ de propria, & aliorum salute palam dictat*. Steterat pariter acerrime pro sententia Probabilistarum Cardinalis Pallavicinus, sed illam retractasse demonstrat Gonzalez laudata dissert. xiii. num. 76. Gonzalez ipse in Operis sui Introductione num. 40. de semetipso inquit: *Postquam accurate legi quicquid benignioris sententiæ doctores pro se, quicquid contra ipsos adducerent severioris sententiæ defensores, post exactam totius controversiæ discussionem, quamvis fuissem contrariæ sententiæ principiis assuetus, meo tamen firmiter insedit animo, mansitque infixum ... nulli permissum esse amplecti sententiam minus tutam in occursu tutioris æque vel fere æque sibi verisimilis; atque adeo ad usum licitum opinionis minus tutæ necessariam omnino esse, quod post diligentem veritatis inquisitionem ipsa citra passionem & culpam appareat operanti sensibiliter & clare verisimilior opposita, atque hac de causa ab ipsa judicetur vera judicio absoluta determinata*. Non defuerunt ergo Auctores gravissimi, qui re mature ac diligenter excussa Probabilismum, ut vulgo defenditur, retractarunt.

Hinc rejicitur plurimorum Recentiorum confidentia, qua innumeros nobis Doctores obtrudunt, eos maxime, qui Moralem Theologiam postremis seculis exornarunt. Ab his initio petimus, num probent Pii II. in Epistola ad Ludovicum Galliarum Regem monitum illud perutile: *Scriptura, quæ ait, Ubi multa consilia, ibi salus, consiliorum multitudinem non requirit, sed maturitatem & digestionem; quæ res in paucis, quam in multis facilius invenitur: neque enim honestas & justitia multitudini facile suadetur; quæ variis affectibus agitata ad pejora frequenter inclinat*. Collustrat documentum istud lege Justinianea, atque exemplis Jesuita Comitolus pagina Responsorum Moralium 633. Quærimus insuper, sit ne Probabilismi propugnatoribus major doctrina, major sanctitas, major in Ecclesia auctoritas; quæ tria in Scriptorum numero sunt apprime inquirenda. Petimus etiam, ut Probabilistæ in medium proferant Ecclesiæ Patres, Canones Conciliorum, statuta Pontificum, nec non antiquos celebresque Scholasticos, qui floruerint ante annum 1570. Interrogamus etiam, an Probabilismum retractaverit præclarus aliquis Scriptor ex illorum numero, qui illum probarunt, adhibito studio, & re diligenter discussa. Id etiam scire percupimus, an habenda sit ratio Auctorum illorum, quos diximus pugnare ex adverso: & si respondeatur nihili hos faciendos, optamus ut nobis reddatur caussa; an fuerint morum corruptores, an a Sede Apostolica hoc in eis dogma fuerit proscriptum, an ex illorum perceptionibus scaturierint morum laxitates, an impetiit sua censura aliqua, a qua se purgare nequiverint. Postremo quoniam humanæ auctoritati debent præferri sacræ litteræ, & monimenta reliqua veritatis firmissima, & inconcussa; hoc nobis est demonstrandum, subverti monimentis hujusmodi Scriptorum, quos sequimur, auctoritatem. Quod si Probabilistæ proferunt tantummodo Auctores posteriorum ætatum, refutatos a multis, a suis quoque partibus disjunctos, ductosque vel præjudicio aliquo, vel parum consistente momento; noverint sententiæ ipsorum quamlibet Recentiorum multitudinem nihil afferre posse adjumenti.

Recensere quidem potuerunt venerabilis Societatis Jesu Scriptores plurimos, etiam eximium Concionatorem, virumque egregium Paulum Segneri seniorem, qui de hoc argumento elegantissimam conscripsit Epistolam, non enim nos de hujus auctore aliter sentimus, quam juxta nominis inscriptionem. Verum nec Jesuitæ omnes Probabilismum sectantur. Dixi de Paulo Comitolo, de Cardinali Pallavicino, & de Thyrso Gonzalez. Bellarminus in Epistola ad nepotem suum Episcopum Theanensem hæc habet: *Si quis velit in tuto salutem suam collocare, is omnino debet certam veritatem inquirere, & non respicere quid multi hoc tempore dicant, aut faciant: & si rei certitudo non possit ad liquidum apparere, debet omnino tutiorem partem sequi, & nulla ratione, nullius imperio, nulla temporali utilitate*

propo-

proposita ad minus tutam partem declinare. Agitur enim de summa re, cum de salute æterna tractatur; & facillimum est conscientiam erroneam exemplo aliorum induere, & eo modo conscientia non remordente ad eum locum descendere, ubi vermis non moritur, & ignis non extinguitur. Afferunt gravissima hæc Bellarmini verba Thyrsus Gonzalez, & Cardinalis Aguirre, una cum Epistola Mutii Vitelleschi Præpositi Generalis data anno 1617. pridie nonas Januarias. Testatur idem Gonzalez oppugnari Probabilismum a Ludovico Molina, Ferdinando Ribello, Andree Blanco, atque hunc omnium primum adversus Probabilistas strinxisse calamum. Addere possumus Franciscum Cardinalem Toletum, Dominicum Nunnez in Regula honeste vivendi, Adamum Ehereutreich De licentia Actionum Morelium, Ægidium Estriz in Logistica Probabilitatum, aliosque bene multos. Istos vero, præsertim Bellarminum, Pallavicinum, Toletum, Comitolum, & Gonzalez æquiparare possumus Jesuitis ceteris universis. De Pauli Segneri Epistola nihil habeo aliud, quod valeam pronuntiare. Illam refutavit Ballerinius eruditus, disertusque Presbyter Veronensis: neque hujus argumenta frangit Epistola Anonymi ab eodem Auctore postremis dissertationibus vellicata. At plura de iis, quæ pertinent in hac quæstione ad auctoritatem numerumque Scriptorum, dicta sunt hactenus. Proferenda ergo sunt, quæ ad percipiendam vim & efficacitatem rationum ducimus præmittenda.

Ac principio prænotandum est omnem opinionem, quatenus plenam scientiam, judiciique firmitatem excludit, ortum ducere ex ignorantia. Liquet id ex quo principia, quæ certa sunt ac perspicua, & quorum connexio cum enunciationibus inde illatis similiter manifesta est, non opinionem generant, sed scientiam; quemadmodum si auctoritatem habeant divinam atque irrefragabilem, & excedant notitiam naturalem, rationemque communem, nec opinionem pariunt, nec scientiam, sed fidem. Atque id affirmat D. Bernardus scribens in v. de Consid. cap. 2. *Intellectus rationi innititur, fides auctoritati; opinio sola verisimilitudine se tuetur.* Et Tertullianus libro ad Nat. cap. 2. *Varietas opinionum*, inquit, *venit ex ignorantia.* Revera in Deum, quem nihil latere potest, nulla cadit opinio, nullaque judicii hæsitatio: nos e contra diversis opinationibus trahimur, idque evenit non in per se notis, quorum eamdem habemus singuli perceptionem, sed in abstrusioribus & reconditis, quorum caussam ignoramus. Propterea in primo homine condito cum participatione lucis æternæ, nullaque deceptus falsitatis imagine, nullam extitisse opinionem errori subjectam, scire & luculenter demonstrat Q. XVIII. de Veritate a. 6. Doctor Angelicus: ubi etiam probat opinionem semper esse cum inordinatione aliqua conjunctam, quoniam inordinatio est, *quotiescumque intellectus, cujus objectum est verum, flectitur in aliquam partem a verisimili.* Hæc quidem Doctrina Augustiniana est; nam S. P. in libro de Utilitate credendi cap. XI. num. 25. affirmat, *tria esse veluti finitima sibimet in animis hominum distinctione dignissima, intelligere, credere, & opinari: quæ si per seipsa considerentur, primum semper sine vitio est, secundum aliquando cum vitio, tertium nunquam sine vitio.* Ignorantiam vero, ex qua nascitur opinatio, esse animi vulnus, atque pœnam peccati, res est in Augustino adversus Pelagianos decertante literis expressissimis demonstrata. Itaque si quis opinionem probabilem sequatur, & ex duabus falsam eligat, videndum est, an tali ignorantia laboret, quæ possit illum a culpa excusare; si veram, quærendum an scienter se exponat peccandi periculo: quod sane, præceptore D. Thoma Quodlib. VIII. art. 13. reperitur, *quotiescumque operans non habet scientiam de contrario, & in quandam dubitationem inducitur contrarietate opinionum, & tenui ea dubitatione permanente operatur.* De ignorantia autem statutum est supra, invincibilem semper a peccato excusare, quum destruat voluntarii rationem: vincibilem autem esse damnabilem, si sit eorum, quæ scire debemus, juxta canones capitis XII. & receptam D. Thomæ doctrinam Q. 3. de Malo art. 8.

Observandum præterea, ex duabus inter se pugnantibus opinionibus, quarum una præferat libertatem, altera vero præceptum, unam semper veram esse, aliam falsam. In exemplo sint hæ duæ enunciationes, *Licitum est in hoc peragendo negotio uti simulatione*, &, *Non est licitum.* Impossibile est utramque propositionem esse simul veram, simulque falsam, si eadem ratio sit utriusque, idem objectum, eædem rei circumstantiæ, prout didicimus in vestibulo Dialecticæ, & ex communi notissimoque pronuntiato, quod idem nequeat simul esse, & non esse. Profecto in duarum opinionum conflictu, necesse est, ut utraque sit æque probabilis, aut una habeat majorem, quam altera, probabilitatem; momenta enim, quibus innituntur, nisi æqualis sint ponderis, disparia erunt atque inæqualia, unumque pluris erit, ac ponderosius: ideoque disputari solet, num liceat sequi opinionem probabilem in occursu minus probabilis, num in concursu opinionis æque probabilis, num denique in concursu opinionis probabilioris.

Illud quoque advertendum est, nonnihil interesse discriminis inter tutam ac probabilem opinionem: nam tuta dicitur opinio illa, quæ vitat omne peccandi periculum; probabilis quæ innititur haud levi auctoritatis vel rationis momento. Potest itaque contingere, ut opinio aliqua sit minus probabilis, & nihilominus magis tuta. Affert exemplum Gonet sententiæ D. Bonaventuræ, quod homo statim post lapsum teneatur ad confitendum lethalia crimina, si copia adsit Confessarii. Talis dicitur opinio eorum, qui putant mortale peccatum non recitato Matutino cum Laudibus rem sacram peragere; aliaque rigidioris Moralis capita, de quibus nihil nostra interest in præsentiarum definire. Multæ tamen dantur sententiæ probabiliores simul, & tutiores, cujus generis sunt omnes illæ, quæ non solum amovent peccandi pericula, verum etiam habent momenta validiora: in Schola nostra sententia docentium inquirendam esse a Confessario peccatoris insolitam sceleris consuetudinem, & aperiendas circumstantias notabiliter aggravantes.

Insuper prænotandum est, nunquam licitum esse sequi conscientiam dubiam, hæsitantem scilicet, & in neutram partem protendentem, sive quia nulla adsit assentiendi ratio, sive quia utrinque occurrant rationes consimiles & æqualia momenta. Dubitatio enim est, inquit Q. XIV. de Verit. a. 1. S. Thomas, quotiescumque animus *fluctuat inter duas partes contradictionis.* Et quidem conscientiam dubiam non esse certam regulam morum, liquet ex illo axiomate: *In dubiis tutius est eligendum*; quod habetur in cap. *Ad audientiam.* Et cap. *Significasti*, De Homicidio. Cap. *Juvenis*, De Sponsal. &c. Idem tradit Augustinus scribens in priori libro de Bapt. contra Donatistas cap. 3. *Graviter peccaret in rebus ad salutem animæ pertinentibus, vel eo solo quod certis incerta præponeret.* Proximoque capite 5. verba faciens de iis, qui Baptismum suscipiebant in parte Donati, *Quis dubitat*, inquit, *certum esse peccatum, non ibi potius accipere, ubi certum est non esse peccatum?* Quibus accedit ratio paullo supra ex Angelico Doctore deprompta, quod peccet quisquis periculo peccandi se exponit: versatur autem in magno peccandi periculo qui opera exequitur, de quorum honestate firmam non habet persuasionem. Enimvero si nemo prudens ac plane non stultus sumeret cibum vel potum, dum anceps esset, an esset medicatum & venenosum; quis præcipiti consilio ea patrare debet, quibus veretur ne peccato inficiatur immortalis animus, cujus salus præferenda est corporis valetudini?

Sedulo autem hic animadvertendum est, Probabilistas distinguere inter dubium *speculativum*, & *practicum*, ut si probare niteris ex duabus oppositis opinionibus generari dubitationem, ideoque nefas esse ambabus simul confluentibus agere adversus illam, quæ stet pro præcepto, præsto sit subterfugium, quod dubium istud speculativum est, non practicum, & consequenter nequit conscientiæ rectitudinem labefactare. Dixi paullo supra Cardinalem Aguirre commonere hanc distinctionem esse in præsenti controversia rejiciendam: quod num recte commonefactum sit, brevi revocabo ad examen; pendet enim ex distinctione ista non solius quæstionis, in qua versamur, sed aliarum quoque plurimarum enodatio. Itaque dubium speculativum est, quod sistit in contemplatione veritatis; ut dum in problemate ignoramus quænam pars verior sit: practicum vero dubium est illud, quod attinet ad rem peragendam. Ita Dialecticorum dubitationes speculatrices sunt, artificum practicæ. An utrumque dubium ad eamdem mentis facultatem pertineat, an potius unum ad intellectum, alterum ad voluntatem, nihil prorsus interest definire. Judicium speculativum, & practicum esse ejusdem potentiæ docet S. Thomas 1. p. q. 79. art. 11. Sunt permulti, qui illud ad intellectum referunt, istud ad voluntatem. Nos repetimus utriusque judicii discrimen ex objectis tantum, aut connotatis, qua etiam ratione duas illas animæ facultates, mentem scilicet, ac voluntatem sejungimus. Conveniunt in hoc omnes, quod practicum judicium prioris ductum sectetur: quare si judicium speculativum dubium sit, etiam practicum ex dubitatione procedit; neque potest quispiam in speculatione hæsitans semetipsum ad agendum determinare, nisi aut præcipiti imprudentia, aut fluctuantis animi trepidatione.

Patroni opinionis probabilis, ut cum dubitatione speculatrice stare demonstrent judicium practicum moraliter certum, confugiunt ad mentis humanæ reflexiones, uti in præcedentibus innuebam. Hoc sane loco nobis accurata distinctione opus est. Porro si dum speculatio est anceps, & in rebus dijudicandis mens fluctuat, immutetur objecti circumstantia, accedatque momentum aliud alicujus ponderis; haud dubium, quin efformari tunc valeat judicium practice firmum ac certum: verum certitudo illa nequaquam innititur reflexioni præcedentis dubitationis, sed reflexioni accedentis momenti, atque novæ gerendarum rerum circumstantiæ. Exemplis id explico. Hæret dubius vir Religiosus an liceat sibi jejunium frangere, vel a Choro discedere: præcipit illi Superior ut comedat, studiisque vacet; atque id faciendum censet judicio practico, quod non ex præcedenti dubitatione habet firmitatem, sed ex accedente præcepto. Dubitet item creditor, num sibi fas sit agrum debitoris invito domino invadere: accedit ad forum Judicis, a quo accipit invadendi auctoritatem; & recte id licitum judicat, hujus tamen auctoritatis præsidio, non vi

prioris

prioris fluctuationis. Anceps est colonus an jure prædium possideat, de quo lis pendet ambigua; at edoctus a Jurisconsulto in possessione prædiorum meliorem esse conditionem possidentis, ac neminem bonis quæ possidet ob dubium aliquod esse expoliandum, nixus ille hoc principio tradito ab Augustino de Fide & Op. cap. VII. jurisque regulis confirmato, practice certus evadit, & absque piaculo prædium retinet. Atque ita in exemplis compluribus ratiocinandum. Quod itaque stante dubio possit conscientia induere practicam certitudinem, si accedat nova aliqua ratio, aut immutentur circumstantiæ, sive materia præcepti, verissima atque indubitata res est; atque omni procul dubio potest hoc pacto ex reflexione mentis antea perplexæ fieri judicium practicum moraliter certum, quod sit morum regula.

At persistentibus iisdem motivis, ob quæ animus fluctuat, & dubius hæret, an hæc actio honesta sit, an turpis atque inhonesta, per nullum judicium reflexum reddi potest moraliter certus de illius honestate. Ex quo enim fonte certitudo hujus judicii manare potest, si judicium speculativum, unde exoritur practicum, anceps est, atque incertum? Non potest excogitari nisi duplex via, qua animus ab illa hæsitatione descendat in certitudinem istam, utraque contorta & fallax. Ac prima via est, ut, librata auctoritate, vel ratione judicetur esse æque probabile quod illa actio sit honesta, & quod sit inhonesta, quoniam utrinque gravia proferuntur momenta, atque hoc pacto nobis persuadeamus fas esse quod lubet, adeo ut non in dubiis jam hæreat animus, sed in opinationibus, quarum utraque licita judicatur. At falsum est, quod per judicium reflexum de æqua probabilitate duarum opinionum oppositarum possimus efformare judicium practice certum, atque ad formandos, dirigendosque mores idoneum. Dum enim arbitramur utramque opinionem esse æque probabilem, persuasum nobis est utramque æqualibus momentis inniti: quod dum nobis est persuasum, quomodo exuere possumus præconceptam dubitationem? Certe id non possumus vi rationum ac momentorum, quum ex utraque parte hæc nos consimili pondere trahant: sed tantum libera, noxiaque deliberatione, non ductum rationis consectante, sed sensuum.

Altera via est, ut in concursu illarum inter se pugnantium opinionum excludatur, aut suspendatur judicium de objecti inhonestate, ita ut in una opinione animus acquiescat, de altera autem nihil habeat solicitudinis: quod me judice fieri nequit absque summa imprudentia ac perversitate. Principio enim hæc judicii suspensio annexam habet ignorantiam voluntariam, eamque turpem & damnabilem, quam Theologi appellant affectatam, quoniam parvipendens rationes oppositas, præsertim obvias, & peccandi pericula commonstrantes, profecto non vult intelligere ut bene agat, oculos sibimet eruit ne videat, atque ait Domino rationis stimulos excitanti, *Recede a me, scientiam viarum tuarum nolo*. Quis autem ignorat, perniciose agere *adversus seipsum cor humanum, ut quod possit intelligere, si bona voluntas accederet, non intelligat, non quia difficile est, sed quia voluntas aversa est?* inquit Augustinus Enarrat. in Psalm. XXXV. num. I. Deinde qui non vult expendere momenta contraria, is nec prudens est, nec moraliter certus de operis honestate. Enimvero quis, nisi omnino desipiat, existimet certum esse, quod norit validis argumentationibus oppugnari? Præterea, ut aliquod proferamus exemplum ex humanis officiis depromptum, num prudens dicendus est miles, qui non timet hostis a tergo venientis insidias? num prudens mercator, qui lucrum tantummodo, non damnum pensitat? num prudens judex, qui defensoribus, non accusatoribus aures præbet? Ex duobus quidem opinionibus invicem pugnantibus, si una honestatem, utilitatem, æquitatemque proponit, altera accusatrix est, & crimen probrumque objectat, atque ideo nequit ista prudenter abjici, & absque ponderatione deponi.

Prænotandum quoque est, Probabilistas, si hac percellantur argumentatione, Necessum est ex duabus contrariis opinionibus unam veram, & alteram falsam esse, & consequenter adest in earum discretione periculum errandi, ac præcepta transgrediendi; illico responsuros, adesse quidem periculum peccandi *materialiter*, at non peccandi *formaliter*: quam responsionem frequentissime repetit Anonymus auctor Epistolæ vernacula lingua adversus Ballerinium conscriptæ, quasi Antiprobabilistæ ranciduIam illam confectamque distinctionem nondum perceperint, aut noluint advertere. At quidquid ideæ, perceptionisque vocabulis istiusmodi insit; indubitatum est illum peccare tam *materialiter*, quam *formaliter*, idest, semetipsum obstringere criminis alicujus reatu, qui voluntarie ac libere præceptum transgreditur aut opere, aut omissione, neque habet ex parte hujus voluntatis libere præceptum transgredientis vel ignorantiam, vel impellentem necessitatem, vel motivum aliud invictum excusationis. Atque id mortalium neminem puto denegaturum. Si ergo lubeat asserere, quod sit peccatum duntaxat *materiale* pravum illud opus, quod perpetratur absque usu libertatis, vel cum ignorantia minime culpabili, ut homicidium commissum a phrenetico, concubitus Jacob cum Lia, atque alia facta hujus generis: annuam toto capite: nolo enim de verbis in re gravissima disceptare. Quod sit tamen peccatum, ut inquiunt, *formale*, peccatum imputabile ad culpam, peccatum denique animam innectens reatu, nisi adsit ex parte voluntatis ratio aliqua excusans; puto, inquam, neminem unum esse fore, qui neget. Quamobrem hoc insinuare intendimus quotiescunque dicimus vitandum esse peccandi periculum; etiamsi non exprimatur a nobis adverbium illud *formaliter*; quod fortassis adhibetur perperam, quoniam peccatum propria sermonis consuetudine non appellatur quicquid non potest, aut non debet vitari. Atque hæc sunt, quæ duximus prænotanda.

CAPUT XIV.

Demonstratur conscientiam probabilem, qua talem, non esse semper certam, rectamque regulam morum.

PRIUSQUAM de opinionum conflictu disquiramus, universim de *probabili* in se spectata disserendum est: quumque plures dentur probabilitatis gradus juxta majorem, aut minorem auctoritatem, variaque rationum pondera, atque momenta, dicendum primo quid sentiendum de probabilitate pertenui, haud momentosis argumentis, vel paucis, aut proletariis Scriptoribus subnixa; cum cetera quæstionis capita subnectenda.

PROPOSITIO I. Si tenuis sit opinionis probabilitas, eidem morigerari iniquum est.

Hæc propositio, cui etiam recentiores probabilistæ subscribunt, probari potest sacris literis, Patrum auctoritate, definitione Pontificum, obvia ratiocinatione, atque exemplis. Scriptura divina commonet etiam ad perditionem impios pertrahi iis obsequentes, quæ licita, ac justa opinantur; ac propterea dandam operam saluti animarum absque fallaci fidentia, & conjuncta cum spe animi trepidatione: *Est via, quæ videtur homini recta, & novissima ejus ducunt ad mortem*, inquit Auctor Proverbiorum cap. XVI. 25. Et Apostolus ad Philip. II. 12. *Cum metu, & tremore vestram salutem operamini*. At ubi tenuis occurrit probabilitas, qui eidem obsequitur, arbitratur viam directam tenere, cum iter arripiat flexuosum, & fallax, atque unius auctoris doctrinæ, aut non exploratæ ratiocinationi confisus abjicit comitem opinionis formidinem. Contemnit itaque Apostolicam monitionem, & viæ se committit, cujus exitus est mors, ac sempiternus interitus.

Sane ut ad Ecclesiæ definitiones procedat dissertatio: si fas esset sequi quamlibet probabilem opinationem, posset quis amplecti sententiam unius Scriptoris aliqua nominis celebritate præclari nulla ratione habita ceterorum. Tunc enim adesset aliquod auctoritatis momentum sufficiens ad tenuem probabilitatem constituendam. Et revera unius Doctoris pii, ac docti auctoritate reddi opinionem probabilem, & conscientiam tutam, tradiderunt probabilitatis propugnatores Escobarius Theol. Moral. Tom. I. l. 2. sect. I. cap. 2. Sanchez Op. Moral. lib. I. cap. 9. num. 6. Tamburinus lib. I. in decalogum cap. 3. §. 3. At ab Innocentio XI. anno 1679. proscripta fuit hæc assertio: *Generatim dum probabilitate, sive intrinseca, sive extrinseca, modo a probabilitatis finibus non exeatur, confisi aliquid agimus, semper prudenter agimus*. Et ab Alex. VII. *Si liber sit alicujus junioris, & moderni, debet opinio censeri probabilis, dum non constet rejectam esse a Sede Apostolica tamquam improbabilem*. Reponet Probabilista non cujuscunque auctoris licitum esse sententiam amplecti, sed pii tantum, ac docti. Verum si huic docto, pioque auctori repugnent alii cum numero, tum doctrina percelebres, idque mihi compertum sit, (fateor enim rudem, atque imperitum hominem ad hortationem Parochi, aut Confessarii, quem probum doctumque existimat, posse conscientiam moraliter certam induere) si, inquam, illi auctori repugnent alii, quomodo ipsius judicium, non leve, sed libratum, ac firmum poterit judicari? Num prudenter nequaquam credendum est, scriptorem alioqui accuratum tunc aberrare, præsertim ubi adversatur venerandæ aliorum multitudini, nec prodit doctrinæ suæ momentum aliquod invictissimum? Præterea propositiones illæ duæ ab Apostolica Sede reprobatæ fuerunt, ne quis morum regulam ad parvum Auctorum numerum exigeret, aut illam constitueret in alicujus Doctoris approbatione, spretis sacrarum Scripturarum, ac Patrum documentis: nam ob eamdem rationem etiam ab Ecclesia Gallicana confixæ fuerunt in Generalibus Comitiis ann. 1700. At si fas esset tenere probabilem quantumvis tenuem opinionem, posset quis fidere unius junioris institutionibus, parvipendens sacras literas, Ecclesiæ canones, Patrum monita, aut saltem nullam de his gerens solicitudinem. Damnatas igitur propositiones laxitate morum suorum comprobarat.

Accedunt summorum Pontificum definitionibus gravissima Patrum monita. Ac primo Tertullianus eo argumento insectatur Ethnicorum licentiam, vicesimo capite lib. de Spectaculis, quod nusquam excusetur agens quæ Deus damnat, & quæ judiciorum varietati subjiciuntur: propterea quod *hæc est veritatis integritas, & quæ ei debetur disciplinæ plenitudo, non mutare sententiam, nec variare judicium*.

Quomo-

Quomodo ergo fidit conscientiæ suæ, qui haud ignarus veritatem unam esse immutabilem, atque integerrimam, dum major pars Doctorum ab illius sensu distrahitur, pro libito quæ magis arrident complectitur? An non Ethnicis, quorum saltem in impia ipsorum Religione erat communis error, longe iniquior habendus est? Dices Ethnicis non probabilem fuisse conscientiam, sed erroneam. At hæc ipsa conscientia erronea, quoniam ei obsequebantur ob augurum, majorumque suorum auctoritatem, & ob anteceptam superstitionis venerationem, neque expendebant motiva credendi, quæ evidentissime fidem nostram confirmant, hæc, inquam, conscientia eis nedum probabilis erat, sed etiam Christianorum Religione probabilior. Fateri autem debent, ut prænotavi, Probabilistæ se non solum pugnare pro illa probabili opinione, quæ sit talis re ipsa, sed quæ talis appareat operanti. Quum itaque Idololatris religio flagitia permittens appareret probabilior; in sententia Adversariorum nostrorum immunes erant a culpa. Et quidem Erardus Billius e Probabilismi principiis excusat a peccato puerum baptizatum, qui ob monita parentum adhuc hæresi sibi propositæ assentitur, & ait multas puellas usque ad vigesimum annum vix posse censeri hæreticas. Cur quæso? Quoniam habent, quandiu argumentis convincentibus non retrahuntur, *argumenta probabilia sua secte*. Hæc Billius Tract. iii. de Fide, non tantum ab Auctore Artium Jesuiticarum §. vi. Cent. i. verum etiam a Nicolao L'Herminier Tom. v. pag. 120. laudatus. Qui ergo indiscriminatim Probabilismum sectantur, æque ac Ethnici, Tertulliani reprehensioni subjiciuntur.

Accedit Tertulliano Auctor Hom. 44. in Matth. inter opera Chrysostomi, cujus hæc sunt verba: *Si vestimenta empturus gyras unum negotiatorem, & alterum; & ubi meliores vestes inveneris, & pretio viliori, ab illo comparas; quomodo non oportet populum circuire Doctores, & inquirere ubi sincera veritas Christi venundatur, & ubi corrupta, & veriorem eligere, plusquam vestimentum?* Qui ergo unius, aut alterius Scriptoris sequitur auctoritatem, nisi is invictissimis Scripturarum sanctarum, Traditionis, ac sacrorum Canonum momentis sententiam suam roboraverit, atque adversarios habuerit quamplurimos, & probabilia duntaxat tradiderit, quasi ex uno negotiatore sordidam mercem sibi comparat, atque corporis utilitati magis illudet, quam animæ. Alia Patrum testimonia producam proxima positione.

Evertitur etiam contraria assertio validis ratiocinationibus. Primo quoniam tenuis probabilitas, aut ex numero, & auctoritate scriptorum peti debet, aut ex momento rationis. Si ex primo capite; tenuis probabilitas commentitia est, ac repugnans. Vel enim auctores, quibus fulcitur, sunt omnes, aut plures, & sapientiores, ac maxime noti, & illustres; & hoc pacto non est tenuis probabilitas, sed magna: vel sunt perpauci, ac minus exercitati, nominisque vulgaris; atque ita juxta traditam definitionem *probabilis*, nec opinionem probabilem possumus appellare; cum non habeatur momentum aliquod ponderosum. Ac pari jure si probabilitas innitatur rationi; aut hæc dignoscitur Scripturæ, ac Patribus consentanea, & gravis est probabilitas, non tenuis: aut Scripturis, Patribusque repugnat, & nulla probabilitas est; aut non deprehenditur, num repugnans sit, vel consentanea; & ita cum possit esse humanæ mentis figmentum, & exigua supponatur ac tenuis, nequit habere grave illud pondus, quod ad conscientiam probabilem ipsi adversarii sequirunt. Probabilitas itaque quæ sit tenuis, nequit excogitari: nisi *probabile* dixeris quicquid potest aliqua argumentatione quodammodo suaderi, quod convenit etiam cuique dubitationi. Deinde si fas sit obsequi cuilibet quamvis tenui probabilitati; fas quoque erit imprudenter agere, & periculo peccandi se exponere; quemadmodum paullo post demonstrabimus. Præterea nonne peccat, qui legem contemnit? Nonne contemnit qui divina mandata minime meditatur? An meditatur qui suasori cuilibet præbet assensum? Num talem assensum non præstat, qui minima ductus ratione propriæ obtemperat voluptati? Muto erumpentem ex hoc fonte omnium inhonestatem, turpissimamque licentiam.

Exemplis denique falsum illud dogma refellam. Quis enim cum in promptu sit communis cibus, acciperet insolitum, quem major convivarum pars veneno infectum assereret? Quis viam ab non commonstratam arriperet, quam alii affirmarent ducere ad præcipitium, recessumque latronum? Quis posthabitis fidissimis sociis, fœdus cum aliquo iniret absque prædis sponsione fructus uberrimos pollicente? At qui opinionem tenui probabilitate suffultam amplectitur, facit quod alii iniquum, & animæ exitiosum deprædicant, iter tenet lubricum, ac præceps, & se adversus ceterorum commonitiones committit infido sponsori; agitque temere ad spiritualem perniciem, quod pro servanda corporis incolumitate vitaret. Nimis autem est futile quod reponunt nonnulli occurrere in allatis exemplis damnum imminens nostri, vel proximorum; quum magis timendum sit gehennæ incendium, ac perpetuus animorum interitus, quam quodcunque corporalium rerum detrimentum; & gratiæ ornatus perennisque felicitas sit bonis ceteris præferenda.

PROPOSITIO II. Universim de qualibet opinione probabili loquendo, ea si tuta non appareat operanti, neque conscientiam moraliter certam ingeneret, haud est firmissima morum regula.

Demonstratur I. e sacris literis. Ecclesiastici enim 37. vers. 20. legitur: *Ante omnia opera verbum verax præcedat te: & ante omnem actum consilium stabile*. Verbum verax dicitur hoc loco veritatis perceptio, vel ratio, juxta Græcam versionem, Ἀρχὴ παντὸς ἔργου λόγος: *Principium cujusque operis ratio*. Ut igitur quisque bonam conscientiam gerat, necessum est, ut rationem suorum operum reddere valeat, nec sinat se transversum agi a cupiditate, passione, casu, aliave re, quæ eum in errorem inducat. Atque hoc est præclarissimum monitum S. Thomæ Aquinatis datum Monachis Fossæ novæ prope exitum vitæ suæ, ut refert etiam Cornelius a Lapide in hunc Ecclesiastici locum. Sane illum, qui ducitur opinione probabili, sæpenumero non ratio præcedit, sed error, & quidem error cujus aliquam habet suspicionem; neque stabile consilium, sed judicium fluctuans, & anceps. Spernit itaque monitum Ecclesiastici, & voluntaria cæcitate in errorem prolabitur.

Præterea Matt. vi. 22. ait Dominus: *Lucerna corporis tui est oculus tuus. Si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit. Si autem oculus tuus fuerit nequam, totum corpus tuum tenebrosum erit*. Oculum directionem mentis Christus appellat. Et autem oculus simplex, inquit Bernardus de Præcepto, & dispens. cap. xiv. num. 35. qui habet *caritatem in intentione, & in electione veritatem*. Ita e regione duo mala oculum nequam constituunt, *cecitas, qua fit ut veritatem non agnoscat, & perversitas, qua fit ut diligat iniquitatem*, inquit idem S. Doctor proximo num. 36. At qui probabilem utcumque amplectitur, is sæpe falsam probat opinionem, & eligens deteriora, & quæ displicent Deo, non caritate ducitur, sed perversitate. Est itaque oculus ejus nequam, & corpus, idest, universum quod exercet opus tenebrosum, atque perversum. Vim addit huic argumentationi, quod S. Bernardus inquit num. 40. *Si igitur vere oculus nequam est, qui perversus pariter, & cæcus bonum agit, & malum credit, utique recte operando, sed operando inique bonum sibi in malum vertit, & tantum malum quantum crediderit; quandoquidem juxta sententiam Domini totum corpus tenebrosum reddit oculus nequam: quid enim luci relinquitur, ubi nec pia intentio, nec vere pia opinio invenitur? At non ideo sequitur, ut qui e contrario malum facit, & bonum putat, juxta suam fidem similiter & ipse inveniat. Quare? Non est quippe simplex oculus ille, qui ex judicio veritatis totum corpus lucidum reddat*. Profecto qui sequitur opinionem tantum probabilem, frequenter *malum facit, & bonum putat*. Ergo simplicem oculum nequaquam habet. Concludit Bernardus hac definitiva sententia: *Sive itaque malum putes bonum quod forte agis, sive bonum malum quod operaris, utrumque peccatum est*. Advertas tamen, male ex hoc Bernardi loco quosdam inferre nec ignorantiam invincibilem a peccato excusare; quia hac ignorantia laborans habet cæcitatem, qua fit, ut veritatem non agnoscat. Ita Wendrockius, qui postrema Bernardi verba eo fortassis fine exscripsit literis grandiusculis. Male etiam illinc aliqui inferunt oculum, qui simplex non est, nequam esse, cum unum alteri opponat Christus; ut inquiunt post Gisbertum Continuatores Prælectionum Theolog. Hon. Tournely. Si enim id asseratur; ignorantis invincibiliter oculus nequam erit, quandoquidem destitutus luce veritatis non est simplex. At Bernardus num. 37. scripserat: *Est qui bonum diligit, & malum nescius agit. Hujus quidem bonus est oculus, quia pius, non tamen simplex, quia cæcus. Et est qui bonum & libenter agit, & prudenter intelligit. Hujus revera oculum non immerito simplicem dixerim, utpote cui neutrum bonum desit, nec zelus scilicet bonus, nec scientia*. Igitur est oculus, qui non est simplex, & tamen non est nequam, scilicet nescientis ignoratione excusabili; de quo idem Bernardus interpretatur ea verba: *Ephraim quasi columba seducta*.

Tertio probatur auctoritate Augustini, qui libro iii. contra Academicos cap. xvi. excutere nititur principium illud, *Qui sequitur in agendo probabile, non errat, nec peccat*, demonstrans eo admisso licere adolescentibus insidiari pudicitiæ uxoris alienæ, & dare operam homicidiis, parricidiis, sacrilegiis, omnibusque omnino, quæ fieri, aut cogitari possunt, flagitiis, aut facinoribus, quum omnia ab aliquo auctore approbentur, adeo ut Catilina quadam Oratione, de qua Salustius, etiam maximum crimen, in quo continentur omnia scelera, patriæ scilicet parricidium, persuaserit. Post hæc scite S. Pater num. 36. in hæc verba prorumpit: *Illud est capitale, illud formidolosum, illud optimo cuique metuendum, quod nefas omne, si hæc ratio probabilis erit, cum probabile cuiquam visum fuerit esse faciendum, tantum nulli quasi vero assentiatur, non solum sine scelere, sed etiam sine erroris vituperatione committat*. Dices fortassis: Quænam est impiorum Ethnicorum cum Catholicis piisque Scriptoribus convenientia? Nulla prorsus. Augustini tamen argumentatio non Academicos tantum, verum etiam Probabilistas revincit. Enimvero demonstrat

Augustinus juvenem adulterum non posse apud sapientissimos judices damnari, si vera sit Academicorum opinio, propterea quod persuasum esset in Cumano gymnasio ipsum non peccasse: quod de aliis flagitiis consimili ratione concluditur. Quare juxta Augustinum ita refellimus probabilismum. Si fas sit facere quicquid videtur probabile, immunis erit a supplicio, judicumque damnatione homo quilibet flagitiosissimus, si ad Ethnicum judicem perducatur, quoniam apud Ethnicos probabiliter non peccat gravium flagitiorum patrator: & si convincatur patrias leges fregisse, respondere poterit, se vinculo illarum legum non teneri, quum sibi liceat agere quicquid est probabile. Igitur si fas est sequi opinionem probabilem, neque aliquis huic obsequens poterit reprehendi: quod Augustinus appellat capitale, formidolosum, & cuique viro optimo metuendum. Imo argumentatio hæc robustius probabilistas perstringit; Siquidem Augustinus contendit Academicos in agendo quod videtur probabile turpiter errasse, tametsi nulli quasi vero assentirentur: dum qui sequitur opinionem probabilem, temere, quod falsum est, verum judicat.

Video posse Probabilistas reponere, ideo Academicos recte ab Augustino refelli, quoniam nulli rei præbentes assensum agebant quicquid alteri probabile videbatur, semper dubiam conscientiam servantes. At id retundit Carneades Academiæ princeps, & auctor: qui apud Augustinum eodem libro cap. XVIII. num. 40. *cum undique premeretur, si nulli rei esset assensus, nihil acturum esse sapientem, attendit sapienter quales illi actiones probarent, easque nescio quarum verarum similes videns, id quod in hoc mundo ad agendum sequeretur, verisimile nominavit: idque etiam probabile appellabat*. Consimili ratione Probabilistæ dum inter varias opiniones animo fluctuant, nullique assentiuntur, attendunt quales actiones probent Theologi benigniores, illorumque assertum verisimile, quod etiam dicunt probabile, complectentes imitantur omnino discipulos Carneadis, qui auctore eo loci Augustino, *approbabant falsa, in quibus imitationem laudabilem rerum verarum animadvertebant*.

Silentio prætermittendum non est ejusdem S. Parentis monitum utilissimum postremo libro de Civit. Dei cap. 23. docentis sedulo justis vigilandum esse, vigiliisque continuis excubandum, *ne opinio verisimilis fallat, ne decipiat sermo versutus, ne se tenebræ alicujus erroris offundant, ne quod bonum est malum, aut quod malum est bonum esse credatur, ne ab iis quæ agenda sunt metus revocet, ne in ea quæ agenda non sunt cupido præcipitet*, &c. Quæ autem sollicitudo nos debet angere, quæ cura premere, si licitum ac tutum est probabili conscientiæ sese conformare?

Plura alia argumenta a ratione deprompta positionem nostram corroborant. Ac primum est, quod thesi superiori produximus, ea Adversariorum nostrorum doctrina impios quoque idololatras esse immunes a culpa sculptilibus servientes. Etenim non solum levi, sed etiam apud ipsos ponderosa probabilitate ducuntur. Nititur hujusmodi probabilitas inclinationi parentum, traditioni majorum, regionis ac patriæ consuetudini: unde Augustinus exponens versum 4. Psalmi LXIV. ait: *Quid faceret puer natus inter paganos, ut non coleret lapidem, quando illum cultum insinuaverunt parentes? Inde prima verba audivit, illum errorem cum lacte suxit: & quia illi, qui loquebantur, majores erant, & puer qui loqui discebat infans erat, unde poterat parvulus nisi majorum auctoritatem sequi, & id sibi bonum ducere quod illi laudabant?* Num reponent Probabilistæ cum XXIV. Senioribus apud Escobarium, infidelem, cui proponitur nostra fides, non teneri ad illam recipiendam dum ejus secta probabiliter apparet credibilis? At tam laxa doctrina repugnat Augustino, imo & Davidi, divinoque Spiritui, qui in ore paganorum ad fidem venientium ponunt laudatum Psalmi LXIV. versiculum, *Verba iniquorum prævaluerunt super nos, & impietatibus nostris tu propitiaberis*. Num dicent, infideles non excusari a colendis idolis, quia non datur de existentia veri ac supremi Numinis ignorantia invincibilis? Sed præterquamquod id negant Probabilistarum complures, consequitur ea hac responsione solam invincibilem ignorantiam excusare a culpa eos, qui ducti opinione probabili præceptum aliquod transgrediuntur. Manet ergo inconcussa hæc adversus Probabilistas argumentatio. Et quod de idololatrarum scelere dictum est, etiam de hæresi pronuntiamus. Nullus enim hæreticorum est, qui sibi non persuadeat probabilem esse sectam, quam profitetur: atque id historico exemplo Basanomeni cujusdam Lutherani confirmat in sua Theologia Fundament. p. 139. Caramuel affirmans, quod etsi alii consequentias istiusmodi non admittant, *omnia tamen debent transglutire, vel a principali opinione discedere*. Eadem ratione cuilibet crimini probabilismum viam sternere facile commonstratur.

Alterum argumentum est, quod sequens opinionem probabilem imprudenter se gerat. Etenim prudentia est affectio animæ, vel motus, quo intelligit æterna superiora esse, & inferiora esse temporalia, & in se ipsis magis appetenda quæ superiora sunt, quam inferiora ac temporalia; ut docet S. Pater in 1. de lib. arbitrio cap. 13. Probabilistæ autem docent fas esse propriæ libertati indulgere, dummodo probabilitas adsit; etsi alia ex parte dignoscatur divinum urgere præceptum. Propriam ergo voluntatem divinæ, sensum rationi, humanam libertatem legum obedientiæ, & temporale commodum incommutabili bono præferunt. Itaque imprudentiæ nota sunt inurendi. Quis insuper imprudentissimum non appellet exponentem se peccandi periculo; quod subire eligentes probabile & errori obnoxium ipsa ratio demonstrat? Nam ut in quadam Elegia ad Thyrsum Gonzalez ait Joannes Blanchet Soc. J. Presbyter Pictavensis,

Si sceleris levis umbra subest; natura reclamans
Occulto obsistit, qua valet, illa malo
Non noxæ tantum infanda prohibetur imago,
Dum patet, accelerant ipsa pericla fugam.
Prudens nauta fugit ventos, dubiasque procellas,
Et prudens repetit portum agitata ratis.
Ni certo constet culpæ nullum esse timorem,
Hoc ipso actorem constituit esse reum.

Tertia ratio depromitur ex novitate doctrinæ. Hanc de Probabilitate sententiam incompertam fuisse ante annum 1570. diximus in Prænotatis. Et quidem Antonius Cordubensis in Quæstionario in lucem edito sequenti anno 1571. lib. 2. q. 3. docet semper tenendam esse sententiam probabiliorem ac tutiorem, *Et in hoc* (inquit) *Theologi omnes consentiunt*. Nullus pro benigniori sententia auctor affertur, qui vetustior sit Medina, & Mercado, ut inquit scriptor Synopsis Tract. Theologici Thyrsi Gonz. §. XXII. num. 55. Nullus ex inclyta Societate Jesu, auctore ipso Gonzalez, novæ opinioni consensit ante annum 1597. etsi jam instar malorum germinum serperet. Haud repetam, quæ scripsi de Paulo Comitolo, a quo adversus Probabilistas citantur Scholastici omnes antiquiores. Amicus apud Gisbertum p. 167. fatetur repugnare sibi, ceterisque Probabilistis, *omnes fere antiquos Theologos*. Stephanus Gradi Præfectus Vaticanæ Biblioth. disput. de Opin. Probab. cap. 12. ait, *se audivisse virum gravissimum, & non vulgari hodie in Ecclesia dignitate affirmantem hanc paullo liberius opinandi rationem avorum nostrorum memoria, & repente, & quasi fortuito in Ecclesia extitisse, & quia non minus honorifica consultis, quam commoda consultoribus, accidebat, facile ab omnibus receptam, & in mores inductam*. Adversarii itaque nostri flocci faciunt illam Ecclesiastici præceptionem, cap. XXXIX. 1. *Sapientiam omnium antiquorum exquiret sapiens, & in prophetis vacabit: narrationem virorum nominatorum conservabit*. Tanta enim animositate suam sententiam propugnant, ut non solum scite antiquorum, nominatorumque negligant, verum etiam recentiores scriptores præferant vetustis omnibus, haud veriti etiam ore propositionem illam proferre: *Doctrina fidei a veteribus, doctrina morum magis a junioribus petenda*. Illud etiam fateri videntur, sententiam, quam per tot sæcula Doctores Catholici reprobarunt, factam postea regulam morum: nec unam esse honestatis legem, nec unam immutabilem veritatem; quod utique quam absurdum sit, nemo cordatus non videt.

PROPOSITIO III. Non licet sequi opinionem probabilem faventem libertati relicta altera æque probabili, quæ stet pro lege ac præcepto.

Ad præcedentia argumenta, quæ omnia hanc positionem corroborant, accedunt sequentia. Primum depromitur ex divinis literis. Legimus enim Eccli. III. 27. *Qui amat periculum, peribit in illo:* quæ verba ad illos spectant, ut e contextu liquet, quos supplantat multiplex suspicio, & quorum cor ingreditur duas vias. In Epistola ad Thessalonicenses prima cap. v. 21. ait Prædicator veritatis, *Omnia probate: quod bonum est tenete: ab omni specie mala abstinete vos*; quod advertit etiam Joannes 1. Epistola cap. IV. versu 1. Etsi autem his locis commonemur, ne decipiamur a Pseudoprophetis, pertinent tamen etiam ad mores formandos Apostolicæ monitiones; quum tenenda sit veritas tam in credendo, quam in operando, atque unus Christus sit fide colendus, & sanctitate imitabilis: ipse enim solus est *via, veritas, & vita*, Jo. XIV. 6. Hæc quum ita sint, quomodo non peribit, qui periculo frangendi legem se exponit, divinumque mandatum præfert hominum opinationi? Num evidens periculum non est, ubi ea opinio, cui morem gerentes certi sumus nos bene agere, pro libito ac temere abjicitur? An periculum istud peccatum *materiale* duntaxat complectitur, dum malum voluntas eligit plenissima libertate? Quo pacto insuper probat omnem spiritum, qui spiritui veritatis resistit, falsum probat, & dum menti ejus meliora occurrunt, sequitur deteriora? Qua ratione ab omni opere malo, & ab omni specie mala se abstinet? Quo jure affirmare potest teneri a se viam & veritatem, per quam solam pervenitur ad Patrem, si ex æquo æstimat opiniones duas, quarum altera manifesto vi contradictionis falsa debet esse? Non videntur hæc in maximi momenti negotio absque ponderatione prætermittenda.

Argumentatio secunda petitur ex Patrum auctoritate. Nam Gregorius Nazianz. Orat. XXVII. docet quod nihil nostra interesse debet si secus plerisque videbitur, sed rei veritatem curandam, quæ vel nos condemnabit vel absolvet. Basilius in Psalmum LXI. ait stateram, qua utamur ad vitam instituendam, esse liberum arbitrium ratione directum, non opiniones hominum, de quibus scriptum est, *Mede-*

ant

ces filii hominum in stateris. Chrysost. Hom. in 2. Epist. ad Corinth. XIII. inquit res ipsas inquirendas esse, non standum multorum opinionibus, allato aptissimo apertissimoque exemplo eorum, qui pecunias enumerandas seipsis exactissime supputant, nec tam facile aliis credunt. Sed his omissis, quæ producunt Merbesius, L'Herminier, Charlas, aliique plures, urgebo vulgatissimam S. P. Augustini sententiam lib. I. de Baptismo contra Donatistas, ubi respondet ei, qui versatur in duabus oppositis opinionibus, an liceat accipere, aut non liceat accipere sacramentum in parte Donati, putatque utramque sententiam probabilem, tam Catholicorum, qui ajunt non recte accipi a Donatistis baptismum, quam Donatistarum opinantium recte accipi, ea ductus ratione, quod communi sententia sit etiam apud Donatistas baptismus: ei, inquam, sanctus Pastor respondet, quod cum certum sit hominem recte in Ecclesia Catholica baptizari, ibi debet sacramentum accipere. *Hic ergo*, inquit, *securus accipiat, ubi & esse, & accipi recte certus est, illic autem non accipiat, quod esse quidem ibi dicunt, sed ibi accipiendum esse non dicunt, quorum sententiam decrevit eligere; quamquam etiamsi dubium haberet non illic recte accipi, quod in Catholica recte accipi certum haberet, graviter peccaret in rebus ad salutem animæ pertinentibus vel eo solo, quod certis incerta præponeret*. Hinc duplex eruitur argumentatio. Prima. Non peccare illum qui sequitur opinionem probabilem faventem præcepto Doctores omnes quos sequimur, & adversarii nostri tenent communiter; peccare autem si sequatur opinionem faventem libertati, negant adversarii, at Doctores alii propugnant. Illam igitur opinionem tenere debet, quam tenendo certus est non peccare: quemadmodum debet Catechumenus baptismum accipere in illa Ecclesia, in qua certus est esse, & recte accipi Sacramenta. Consimili argumento a Calviniana hæresi resipuisse Henricum IV. Gallorum Regem scribunt in hac dissertatione Gonet, & Charlas, & nos proximo libro cap. II. in postremo adversus Mahumetanos. Altera argumentatio sit: Qui sequitur sententiam probabilem faventem libertati, eamque divino præcepto præfert, in rebus ad salutem pertinentibus certis incerta præponit. Qui in rebus ad salutem pertinentibus certis incerta præponit, graviter peccat. Igitur graviter peccat qui sequitur sententiam probabilem, illamque præfert divinæ legis præcepto.

Respondere solent Probabilistæ loqui Augustinum de validitate sacramenti, ac docere illum peccare, qui dubitans an valeat sacramentum susceptum in schismate, illud suscipit reapse a Schismaticis. Addunt sermonem instituere de illo, qui dubitat absque probabilitate. Verum nequit his argumenti robur infringi ac debilitari. Enimvero prior responsio apertissime falsa est, cum S. Pater de susceptione, non de validitate sacramenti verba faciat; atque aperte distinguat quæstionem, An baptismus sit apud Donatistas, ab alia, An recte illic accipiatur, & de prima affirmet nullam esse difficultatem. *Duo enim sunt quæ dicimus*, inquit principio laudati capitis, *& esse in Ecclesia baptismum, & illic tantum recte accipi: utrumque horum Donatistæ negant. Item alia duo dicimus, esse apud Donatistas baptismum, non autem illic recte accipi*. Et paucis interjectis: *Esse vero baptismum & apud Donatistas & illi asserunt, & nos concedimus*. Nulla ergo de validitate sacramenti ab Augustino quæstio instituitur. Præterea liquet ex verbis supra productis redargui ab Augustino illum, qui eligit accipere baptismum in parte Donati, certus etiam illic baptismum esse. Deinde cap. V. num. 6. hominem inducit ita loquentem, *Illic accipere malui, ubi baptismum Christi esse utrique consentiunt*. De sola itaque susceptione sacramenti ab Augustino disseritur. Nec melioris est notæ responsio altera. Etenim suscipiens baptismum in parte Donati, movetur ea ratione, quam firmam existimat, nimirum quod utrique consentiant etiam apud Donatistas esse baptismum; ideoque sequens opinionem probabilem, quæ licet talis non sit, ei procul dubio videtur, efformat judicium practicum, ac propriæ indulgens libertati, *Illic*, inquit, *accipere volo, ubi baptismum Christi esse utrique consentiunt*. Tenentur autem fateri Doctores contrarii in re nullam opinionem esse probabilem, nisi veram, & disputari de opinione, quæ appareat probabilis operanti. Id satis in prænotationibus explicatum. Ille ergo, de quo Augustinus, non absque probabilitate in parte Donati baptizatus est. Insuper demonstrat S. Pater peccare quisquis in rebus ad salutem pertinentibus certis incerta præponit. Etiam probabilitate supposita, dum contraria opinio gravi momento fulcitur, incertum est, an fas sit propriæ obsequi libertati, certum vero nil esse periculi obtemperando legi. Igitur etiam probabilitate supposita nefas est facere quod lubet, & opinioni præcepto magis consonæ obsistere.

Proxima est argumentatio tertia. Duæ inter se pugnantes opiniones pariunt dubitationem: *ac in dubiis debemus semitam eligere tutiorem*, ut fert commune proloquium regulis Juris, Romanorumque Pontificum auctoritate firmatum. Vide præcedentis capitis prænotata. At magis tutum esse sequi opinionem quæ stat pro præcepto, & in qua nullum occurrit peccandi periculum, quam sequi opinionem stantem pro libertate, res est manifesta. Illam itaque, non istam debemus amplecti. In hujus argumenti confirmationem accedit, quod in Clement. *Exivi*, De Verborum significat. & Clement. *Quia præterea*, interrogatus Clemens V. num FF. Minores teneantur sub præcepto mortalis peccati ad ea observanda, quæ in Regula B. Francisci verbo imperativi modi, negative, vel affirmative apposito inserta sunt, respondet summus Pontifex teneri, *quia in his, quæ animæ salutem respiciunt, ad vitandos graviores remorsus conscientiæ pars securior est tenenda*. In capite etiam *Inquisitioni tuæ*, interrogatus Innocentius III. quid agendum sit conjugi, quando dubitat de valore matrimonii, respondet: *Distinguimus, utrum habeat conscientiam hujusmodi ex credulitate levi & temeraria, an ex probabili, & discreta. Et quidem ad sui Pastoris consilium licite potest non solum reddere, sed & exigere debitum conjugale. Verum cum conscientia pulsat animum ex credulitate procul dubio probabili & discreta, quamvis non evidente, & manifesta, debitum quidem reddere, sed postulare non debet, ne vel contra legem conjugii, vel contra judicium conscientiæ committat offensam*. Hæc duo decreta præ ceteris notanda sunt ad infringendam responsionem, eorum qui ajunt pronuntiatum illud, *In dubiis tutior pars eligenda est*, locum non habere in quæstionibus juris. Sunt enim ad jus pertinentes duæ quæstiones Clementi, atque Innocentio propositæ: quamquam nil fingi potest ea responsione futilius; cum etiam in quæstionibus juris, atque in his maxime vitandi sint remorsus conscientiæ, & declinandum violandæ legis periculum; quibus inniti effatum illud satis liquet ex dictis.

Præcedenti argumento respondet Tamburinus lib. I. cap. 4. falsum esse insurgere dubitationem in conflictu oppositarum opinionum, cum *dubium* sit, quando nullæ utrinque rationes menti obversentur; qui vero duas habet opiniones æque probabiles, gravi rationum hinc, & inde pondere se premi experiatur. Falsitatem hujus responsionis demonstrat planissimis exemplis Wendrockius. Etenim in æquilibrio manet lanx, sive nullum neutri parti, sive utrique onus æquale imponatur: & judex sententiam adversus furem aut homicidam dicturus non solum animo fluctuat dum nulla apparent accusationis vel defensionis argumenta, sed etiam dum illi se sistunt æqualia & opposita, V. G. testes duo, quorum unus affirmet, alter neget patratum crimen illud ab homine. Confirmet hæc exempla judicium Salomonis in dirimenda meretricum lite, lib. III. Regum cap. 3. Addit Wendrockius nonnulla Virgilii, & Terentii carmina. Sed ne quis reponat plurimum nos æstimare Wendrockium in ea quæstione, in qua multa quidem tradit utilia etiam a Goneto clarissimo Thomista probata & excripta, sed vagatur tandem extra orbitas concedens nec invincibilem ignorantiam suffragari opinationi probabili: refellitur Tamburini responsio apertissima auctoritate D. Thomæ scribentis Q. XIV. de Verit. art. I. *Intellectus noster respectu partium contradictionis se habet diversimode. Quandoque enim non inclinatur magis ad unum, quam ad aliud vel propter defectum moventium, sicut in illis problematibus, de quibus rationes non habentur, vel propter apparentem æqualitatem eorum, quæ movent ad utramque partem: & ita est dubitantis dispositio, qui fluctuat inter duas partes contradictionis*. Igitur non solum quum nullæ menti obversantur rationes, sed etiam si appareant utrinque æquales, animus in dubium ac fluctuationem inducitur. Recte prælaudatus Joannes Blanchet Jesuita in altero ad Thyrsum Gonzalez Elego:

Si pila adversis pugnant contraria pilis,
Si neuter victo victor ab hoste redit;
Tunc neutri addicta est mentis sententia parti,
Fluctuat, & dubitans mens agitata silet.
Tunc neque judicium fertur, nec opinio flectit
Ulla animum, neque mens, quo mage vergat, habet.

Respondet Vasquez I. 2. disput. 69. valere prædictum axioma *in dubiis*, non *in opinionibus*: nam in dubiis neutri parti assentimur, & in opinionibus assentimur alterutri. Sed refellitur quamfacillime responsio ista ex ipsius Vasquesii principiis. Ait enim vir ille præclarus eadem disput. cap. 3. *Dubius quis est inter utramque partem, quoties in neutra cognoscit majorem convenientiam prædicati cum subjecto in una parte contradictionis, quam in altera*. At si pulsent animum duæ opiniones æque probabiles, fieri nequit, ut in una parte contradictionis dignoscatur major *convenientia prædicati cum subjecto*: non enim apparet major convenientia hujusmodi, ubi occurrit æqualis verisimilitudo, ubi premunt animum æqualia rationum pondera, ubi confligantur duo ejusdem firmamenti opinatus. In hoc ergo casu quisque, ipso Vasquesio judice, dubius erit. Revincunt præterea responsionem hanc quæ modo adversus Tamburinum producta sunt.

Communior tamen Probabilistarum responsio est, valere illud morale proloquium in dubiis practicis, non in speculativis, ac posse per judicium reflexum reddi conscientiam moraliter certam practice, tametsi speculative ob oppositas opiniones foret dubia. Disjecta fuit hæc machinatio capite præcedenti, ubi ostendimus cum D. Thoma I. p. q. 79. art. II. judicium practicum, & speculativum solo fine, & connotatione distingui, eo quod illud ordinatum sit ad solam considerationem veritatis, atque illud dirigatur

ad opus. Diximus practicum judicium speculativum sectari, nec posse, nisi imprudenter ac temere, eligi in praxi, quod non habet in mentis contemplatione firmitatem, nisi accedant momenta alia, & rerum circumstantiæ immutentur. Addamus tamen aliqua. Primum in allatis summorum Pontificum definitionibus frustra apposita fuisset regula illa juris, *In dubiis pars tutior est eligenda*, ad præscribendum iis, qui mente fluctuantes ignorabant quid sibi in praxi foret agendum, certam morum suorum regulam: nam si speculative dubii erant, non practice. Deinde si ad conscientiæ rectitudinem sufficiat actus reflexus, quo mens practice judicet licitum esse sequi opinionem probabilem, nunquam aveniet casus, in quo transgredi possimus regulam illam juris, quandoquidem quisquis actu operatur, se determinat judicio practico ad opus; ideoque dummodo actu reflexo dicat sibi fas esse eligere quod lubet, etiam præexistente dubitatione induet bonam certamque conscientiam. Insuper actus ille *reflexus* vel cadit super opiniones menti obversantes, vel supra ipsarum objectum, vel supra libertatem ac voluntatem unum pro libito eligentem. Si actu reflexo judico utramque opinionem esse probabilem, judicium illud firmum, & certum quidem est, sed me ab eligendo opinionem contrariam præcepto debet magis removere, siquidem judicio ipso magis in dubitationem trahor, cum aperte percipiam utramque opinionem pugnare invicem, & in alterius electione invenire evidens erroris & peccati periculum. Si autem judicio reflexo judicetur objectum honestum esse, dum de hac honestate mens titubat, est judicium imprudens, nec ductum rationis sequitur, sed subjicitur errori, quoniam ratio ob conflictationem opinionum utrinque pendet. Quod si cadat reflexio supra libertatem ac voluntatem operantis: quid est aliud asserere reddi conscientiam certam per actum reflexum, nisi forte dicere, Etiamsi speculative dubii simus, certum est nos minime peccare, dummodo dicemus, Cum liberi simus, facere possumus quicquid libet? Deinde juxta traditam Augustini doctrinam, peccat qui certis incerta præponit, erratque qui approbat falsa pro veris. At judicio reflexo Probabilistæ præponere possunt tanquam certa quæ incerta sunt, & approbare falsa pro veris. Igitur possunt peccare, & errare. Præterea judicii reflexi certitudo innixa est illi Probabilistarum principio, *Licet operari secundum sententiam probabilem*, hoc autem incertum est, & quod inter nos disputatur. Dum ergo inquiunt haberi conscientiæ certitudinem per judicium reflexum, certitudinem incertitudine fulciunt, & respondentes per id quod est in quæstione principium repetunt. Ad hæc judicium reflexum non inducit ignorantiam saltem invincibilem judicii directi & oppositi paullo ante in opinionum conflictu menti obversantis: quomodo ergo poterit operantem immunem reddere a culpa, si falsæ opinationi practice præstet assensum? Deniqua judicium illud reflexum vel innixum est probabili opinioni operantis, vel probabilitati alienæ: si probabilitati operantis, aut is suspendit judicium directum de actionis inhonestate, & hæc suspensio, quoniam voluntaria est, ipsum imprudentiæ ac negligentiæ condemnat: aut librat momenta, quæ inhonestatem illam suadent; & impossibile est, quod efformetur judicium reflexum de operis honestate, si hanc non evincant majoris ponderis argumenta. Propriæ itaque probabilitati nequit inniti judicium reflexum firmum ac certum. Sed neque probabilitati alienæ; etenim hæc intellectum movere potest auctoritate ac ratione æquali, aut præponderanti comparate ad auctoritatem, quibus directe probabilitas propria fulcitur. Si æqualis sit probabilitatis alienæ ratio vel auctoritas, adhuc judicium anceps, & fluctuans erit, nec me probabilitas aliena poterit ad judicium practicum permovere. Si vero apparebit auctoritas & ratio præponderans, fiet una opinio altera probabilior. Vide Logisticam Ægidii Estria Jesuitæ. Recte etiam in Ode Parænetica sæpe laudatus Joannes Blanchet:

Directa honesti regula præminens
Sit norma agendi: judicio exteri
Te stare prudenter vetabo,
Ni ratio comitata præsit:
Ne tu reflexo judicio impotens
Incumbe; inani fretus arundine
Mergere caliganti averno
Tartareis tumulandus undis.
Suspensa mentis libra licentior
Nil te juvabit: nullaque flexie
Obliqua tollet, nec protervos
Ingenii reparabit ausus.

Demonstratur præterea propositio ex doctrina D. Thomæ: qui citata Quæst. xiv. de Veritate art. 1. docet intellectum non moveri, *nisi a duobus, scilicet a proprio objecto quod est forma intelligibilis, & a voluntate, quæ movet omnes alias virtutes*: ait aliquando ita moveri ut non inclinetur magis ad unam, quam ad alteram partem contradictionis vel propter defectum moventium, vel propter apparentem æqualitatem eorum, quæ movent ad utramque partem, & hanc esse *dispositionem dubitantis*: aliquando inclinari ad unam partem potius, quam ad alteram, sed tamen dubitare de opposita, & hanc esse *dispositionem opinantis, qui accipit unam partem contradictionis cum formidine alterius*: aliquando adhærere omnino uni parti, atque id quandoque esse ab intelligibili, quandoque a voluntate; si ab intelligibili, esse *dispositionem scientis*, ad quam requiritur vel ut cognoscantur principia immediate in se, quod pertinet ad intelligentiam, vel mediate atque evidenti demonstratione ex iisdem principiis deducta, quod scientiæ proprium est: si denique ab auctoritate tantum, ita ut voluntas præbeat assensum firmissimum, etiamsi intellectus non moveatur ab intelligibili sive immediate per cognitionem primorum principiorum, sive mediate per evidentem demonstrationem, *esse dispositionem credentis*. Hæc est illius articuli summa: ex qua primo sequitur in concursu duarum opinionum æque probabilium, nullam in intellectu esse dispositionem, nisi dubitantis, propter apparentem æqualitatem rationum moventium ad utramque partem. Sequitur etiam neutram opinionem in hypothesi esse veram opinionem probabilem, quoniam animus æque inter duas fluctuans non inclinatur in unam partem contradictionis potius, quam in alteram. Sequitur pariter non posse in opinionum istarum conflictu haberi judicium certum, quum nequeat intellectus ad assensum alterius determinari evidenti ratione, vel firmissima auctoritate. Sequitur postremo judicium illud practicum ac certum, quod tantopere jactitant adversarii, pendere a sola voluntate, eaque levi, & ad malum damnabiliter inclinata, quum nec rationis lumen sequatur, neque irrefragabilem auctoritatem.

Quamquam laudatus, atque in epitomen redactus articulus satis Sancti Thomæ mentem patefacit; sunt tamen alia loca complura, ac pervulgata, quæ probabilismum aperte revincunt, præsertim Quodlib. viii. art. 13. & Quodlib. ix. art. 15. ubi quærit an sit licitum habere plures præbendas. In quorum locorum uno scribit valde periculosum esse determinate sententiam dicere: *Quia Theologi Theologis, & Juristæ Juristis inveniuntur contraria sentire*; in altero autem ait: *Si ille, qui possidet plures præbendas, in quamdam dubitationem inducitur ex contrarietate opinionum, & si manente tali dubitatione plures præbendas habet, periculo se committit, & sic peccat, utpote magis amans beneficium temporale, quam propriam salutem.* Et ne quis reponat agere beatum Thomam de conscientia dubia, non de probabili, per quam inducitur quædam persuasio recti atque honesti, perlitanda sunt quæ ibidem docet Angelicus. *Dicendum est ergo*, inquit, *quod quando duæ sunt opiniones contrariæ de eodem, oportet esse alteram veram, & alteram falsam. Aut ergo ille, qui facit contra opinionem Magistrorum, utpote habendo plures præbendas, facit contra veram opinionem, & sic cum faciat contra legem Dei, non excusatur a peccato, quamvis non faciat contra conscientiam. Aut illa opinio non est vera, sed magis contraria, quam iste sequitur, ita quod vere liceat habere plures præbendas; & tunc distinguendum est, quia aut talis habet conscientiam de contrario, & sic iterum peccat contra conscientiam faciens, quamvis non contra legem: aut non habet scientiam de contrario, sed certitudinem, sed tamen in quamdam dubitationem inducitur ex contrarietate opinionum, & sic si manente tali dubitatione plures præbendas habet, periculo se committit, &c.* Igitur qui operatur ex conscientia probabili, vel sequitur falsam opinionem, & peccat quia agit contra legem, neque excusari potest ob invincibilem ignorantiam quæ tunc non adest: vel sequitur opinionem veram, & in conflictu duarum opinionum, quum non habeat talem certitudinem, quæ omnem formidinem excludat, item peccat, quia se exponit peccandi periculo: ideoque ne peccet, necessum est ut opinio quam sequitur sit adeo probabilis, ut ex opposita in nullam dubitationem adducatur, prout docet ibidem S. Doctor. Verum quod nequeat id contingere stantibus duabus opinionibus æque probabilibus, res per se loquitur. Recte itaque ponderata hac S. Thomæ doctrina ait Amadeus Guimenius: *Hæc si vera sunt, væ operantibus ex opinione probabili*. Vide Ubigant, Contensonum, & Guerrerum in Confut. Probabilismi. Lege & Philippi Cancellarii Parisiensis miserrimum exitum apud eumdem Guerrerum Tom. 1. pag. 42. Argumenta a ratione in superioribus thesibus producta sunt.

PROPOSITIO IV. Nefas pariter est, sequi opinionem minus probabilem stantem pro libertate in concursu opinionis probabilioris, quæ stet pro lege.

Hanc thesim confirmant, ut liquet, omnia argumenta præcedentia, magisque corroborant quæ consequuntur. Ac primum ei robur addunt Scripturæ, nam Eccli. xix. 4. legimus: *Qui credit cito, levis corde est*. Matth. vii. 14. *Quam angusta porta, & arcta via est, quæ ducit ad vitam!* Lucæ xxi. 36. *Vigilate itaque omni tempore orantes, ut digni habeamini fugere ista omnia, quæ ventura sunt, & stare ante Filium hominis.* Profecto qui laxiorem ac minus probabilem sententiam amplectitur, Doctoribus varia tradentibus assentitur facillime, imo iis tantum, qui auribus suis serviunt, accommodat auditum; ideoque levis est corde, incautus, nimis credulus, ac suipsius palpo, & seductor. Viam quoque salutis unicam, & arctissimam fingit sibi pluribus diverticulis instructam, ac planissimam amplissimamque: quod adeo verum est, ut Caramuel haud veritus sit scribere in Th. Fundament. pag. 549. post exortum probabilismum multas opiniones esse probabiles

que

quæ antea non erant, & jam homines non peccare, cum antea peccarent, eo quod omne probabile a peccato excusset. Ita ne Apostoli, Patres, antiquiores Theologi, Christus ipse, ignorarunt quomodo arduum salutis iter complanarent, compellentes conscientiam infirmam ad assiduam solicitudinem, ad vigilantiam, ad preces, ad iter arripiendum laboris timorisque plenissimum? Si fas est similia effutire; cui bono deservit aut studium moralium disciplinarum, aut orationis frequentatio, quum absque ulla ingeniorum tortura, & absque imploratn supernæ collustrationis munera possit magna cum tranquillitate conscientiæ unusquisque æternam salutem assequi, dummodo agat quod videtur sibi verisimile, perlegatque ad summum auctoram aliquem maxima comitate præditum? At de hoc argumentorum genere Sinnichius, Wendrokius, Gonet, L'Herminier, ac Merbesius superius laudati.

Argumentum alterum promitur ex lib. 1. Clement. tit. 1. ubi dissentientibus Theologis in ea quæstione, an pueri in baptismo simul cum remissione peccatorum gratiam habitualem recipiant, etsi nonnulli veterum negarunt ob ratiocinationes non prorsus spernendas, ait tamen summus Pontifex Clem. V. *secundam sententiam tamquam probabiliorem, & doctrinis Sanctorum, ac Doctorum modernorum Theologia magis consonam, sacro approbante Concilio* (Viennensi) *duximus eligendam*. Lemovicense quoque Concilium pertractans de Officio S. Martialis, definit *necessum esse, ut semper justior, & rationabilior pars prævaleat*, dum cultus aliquis Sancti decernitur. Eamdem regulam in secernendis Scripturis Canonicis tradit S. P. Augustinus lib. 11. de Doct. Christ. cap. 8. docens *eas, quæ ab omnibus recipiuntur Ecclesiis, præponendas eis, quas quædam non accipiunt; in iis vero, quæ non accipiuntur ab omnibus, præponendas eas, quas plures gravioresque recipiunt, eis, quas pauciores minorisve auctoritatis Ecclesiæ tenent*. Diffiteri non poterunt adversarii juxta Ecclesiæ statuta, Sanctorumque documenta, in Scripturis recipiendis, in dirimendis controversiis, in Ecclesiæ ritibus statuendis probabiliorem sententiam esse minus probabili præferendam. Cur idem in formandis moribus non erit accurate servandum?

Tertium argumentum sit. Si liceret sequi opinionem minus probabilem, quotiescunque infidelis aliqua probabilitate ductus ad fidem Christianam sibi probabiliori ratione propositam accedere detrectaret, esset ab infidelitate excusandus: & fas esset Judici verisimili ratione permoto damnare eum, quem firmiores conjecturæ absolvendum esse monstrarent. Enimvero utraque probabili opinioni sese accommodaret. At proscriptæ fuerunt ab Innoc. XI. propositiones istæ: *Ab infidelitate excusabitur infidelis non credens, ductus opinione minus probabili*; &, *Probabiliter existimo judicem posse judicare juxta opinionem minus probabilem*. Quid ad hæc Probabilistæ? Præcavendum esse grave incommodum, ac damnum illatum proximo? At mihi magis pertimescendum sempiternum animæ interitum, quam temporale proximi exitium, præscribit lex, commonstrat ratio, præcipit caritas, communisque sensus enuntiat.

Proximum argumentum suppeditant censuræ latæ adversus sententiam oppositam. Ludovicus enim de Gondrin Archiepiscopus Senonensis die 3. Septembris anno 1658. coacta septingentorum virorum Synodo, omnium plausu ac suffragiis declaravit, *doctrinam quæ censet fas esse, neglecta probabiliore & tutiore, sequi opinionem minus probabilem & minus tutam..... falsam & periculosam esse, & innumeris corruptelis viam aperire*. Eodem anno die 24. Octobris Antistites, Alectensis, Apamensis, Convenarum, Vasatarum, & Conseranorum non tantum proscripsera celebrem Casuistarum Apologiam, verum etiam, quod summopere notandum est, declararunt ejusdem Apologiæ auctorem tam absurda scripsisse innixum illi principio, *Que de deux opinions probables on peut choisir celle, que a moins de probabilité*. Pari jure Episcopus Lexoviensis in Censura anno proximo 1659. eamdem Apologiam confixit, quoniam probabilitati, quæ est laxitatum omnium ferax parens, innititur: *La Probabilité* (inquit Gallice) *qu'on peut appeller la mere funeste de toutes les autres erreurs des Casuistes*. Archiepiscopus Bituricensis ipsammet Apologiam damnans, eamdem probabilitatam errorum scaturiginem esse demonstravit in sua Censura die 6. Februarii ejusdem anni 1659. *La vraye regle, que suivent le Casuistes, enseigne que desla que une opinion est probable, elle est si asseurée, qu'on ne court point risque de se damner en la suivant: on peut s'arrester à un opinion, quoy qu'elle semble moins probable qu'une autre*. Vide Censuras alias quamplurimas apud Merbesium P. 1. Summæ Christianæ quæst. 36. & Antonium Charlas in Disput. de Opinionum delectu cap. XVIII. Atque in eis adverte non solum Apologiam damnari ob opinionum laxitatem, sed etiam asseri hujus laxitatis fontem esse principium illud, *Licet sequi opinionem minus probabilem, &c.* In hujus rei confirmationem demonstrare possem, quomodo omnes morum corruptelæ ex libris Probabilistarum prodierint; uberrimam enim segetem præbent ad hoc evincendum Epistola V. & VIII. Ludovici Montaltii, Christianus Alethophilus in Artibus Jesuiticis a cap. 15. usque ad 166. Germanus Philalethes Opusculo V. cap. 5., & ne rigidiores illos, & forte Jansenano fermento conspersos, ac sesquihæreticos commemorem, Nicolaus L'Herminier Tom. V. pag. 117. & seq. ubi recenset absurda, in quæ prolapsus est Probabilistarum antesignanus Caramuel, ac Gonetus stilum acuens in tertio hujus dissert. articulo adversus laxitates ejusdem Caramuelis, Tamburini, Sancii, Dianæ, Baunii, aliorumque; necnon Vincentius Contensonus in Probabilitatis Commento cap. 2. specular. 24 Verum cum omnis homo mendax sit, atque obnoxius errori, ab his supersedeo, ratus sufficere ad malorum germinum perditionem, si securis admoveatur radici.

Quintum argumentum petitur a veterum Theologorum conspiratione: de qua satis multa in Prænotatis, atque præcedenti propositione II.

Argumentum sextum rationi subnixum est. Cumque multiplex possit ratio succurrere, illam iterum urgeimus, qua adducimur ad operandum prudenter: imprudentissime enim se gerere, qui sequitur opinionem minus probabilem, ostendunt momenta plurima. Ac primo, quid est prudentia? Illam supra ex Augustino definivimus, quod sit eligendorum, & rejiciendorum discretio, sive affectio animæ, qua percipimus æterna superiora esse, temporalia autem inferiora. Consentit Cicero scribens in 1. de Officiis. *Prudentia, quam Græci φρόνησιν dicunt, est rerum expetendarum, fugiendarumque scientia*. Hujus munus præcipuum est sagaciter seligere *ea quibus adjuvatur ab eis quibus impeditur*, ait S. Pater lib. 1. de Morib. Eccl. Cath. Cap. XV. n. 25. Si eligantur temporalia & inferiora, esse prudentiam carnis, quæ teste Apostolo inimica est Deo, non prudentiam spiritus præeligentem superiora, scite idem Augustinus demonstrat Q. LXVI. num. 6. inter 83. Etiam Aristoteles in libro Magnorum Moral. cap. 33. ait, *Prudentiæ ac prudentia est optima expetere, eaque semper sibi proponere & agitare: at astutiæ & astuti fuerit conjectare*. Peto nunc: Qui sequitur opinionem minus probabilem, abjicitque probabiliorem, seligit optima? Minime. Præponit sibi superiora? Minime. Discernit accurate inter res expetendas ac fugiendas? Minime, inquam. Est itaque maxime imprudens. Deinde, ut Comitulus demonstrat lib. V. Respons. Moral. Q. 15., imprudens & ignarus est, qui eligit longius abesse, quam propius accedere ad veritatem: qui in morum disciplina obstruit sibi viam indagandæ veritatis: qui sponte a ratione discedit: qui judex constitutus, pluribusque testibus auditis, sequi mavult eorum testimonium, qui minus verisimilia deposuera. At si probabiliori sententiæ præfers minus probabilem, eligis longius abesse a veritate, quoniam quod est minus verisimile magis a veritate divellitur: præcludis tibi aditum ad veritatem inveniendam, quia via expeditior veritatis est verisimiliora sectari: discedis sponte a ratione, quum abjicias quod magis rationi est consonum; & quasi pro tribunali veritatis sedens caussam definis testimonio fretus deteriori, nam contrarius de eadem re argumentis acceptis minus verisimilia præfers verisimilioribus. Quomodo ergo non eris scelerara ignarus, imprudens, ac infrunitus? Mitto quæ sæpe repetita sunt, de peccati, cui te committis, periculo.

Postremum argumentum promitur ab exemplo. Doctrina est Vasquesii inter Probabilistas celeberrimi, eoque auctore ab omnibus approbata, medicum peccare, si applicet medicamenta, de quibus dubitat, utrum sint profutura, vel nocitura, eo quod in dubiis tutior sit tenenda pars. Ceterum si medicus probabili opinione sua, vel aliorum medicorum credat medicamentum magis profuturum, quam nociturum, nec magis certum suppetat remedium, poterit illud adhibere; satis enim prudenter se gerere videtur, si sciens ægrotum moriturum adhibeat ei aliquid, quod quamvis non certo, probabiliter tamen sit profuturum, tametsi nocere fortasse possit. Si vero sit aliud remedium citra opinionem magis certum, illud debet adhibere; alioquin præcepto non satisfaciet, quo debet subvenire proximo. Hæc, atque eisdem plane verbis Gabriel Vasquez 1. 2. disput. LXIV. cap. 4. Dicant modo Probabilistæ, quare hæc prudentiæ, & æquitatis regula non sit in cura animarum servanda? ostendant cur major adhibenda sit solicitudo in curatione corporis ægrotantis, quam in dirigenda interioris hominis valetudine? demonstrent delectu opinionis minus probabilis, dum suppetit tutior, nullum afferri animæ nocumentum: negent quod nec Ciceronem latuit De finibus 5., *Ut medicinam valetudinis, sic vivendi artem esse prudentiam*. Hæc adversus Probabilismum satis sunt, cum quatuor hæ positiones sese invicem valide communiant, & momenta unius fulcimentum alterius corroborent.

CAPUT XV.

Expediuntur Probabilistarum argumentationes.

DILUENDA nunc Adversariorum objecta præcipua; quorum primum fabricari potest ex iis Scripturarum sanctarum locis, in quibus Dei præcepta dicuntur jucunda, levia, & observatu facillima. Ita Ps. CXVIII. 30. *Judicia tua jucunda*. Matth. XI. 30. *Jugum meum suave est, & onus meum leve*; & Epist. 1. Joan. v. 3. *Mandata ejus gravia non sunt*. At præcepta Christianæ legis gravia essent,

sent, & jugum Domini servile, nimis ponderosum, & collo excutiendum, si neque fas esset libertati indulgere, & benigniorem sententiam probare. Abeat ergo rigida Antiprobabilistarum, qui id inficiantur, sententia.

Respondetur recte dici jugum Domini suave, & mandata levia atque jucunda, etsi nobis juxta divina eloquia, per angustam portam intrandum sit, orandum sine intermissione, nosmetipsos abnegandum, & quemadmodum monent Apostolicæ Epistolæ, cum carnales simus venumdati sub peccato, ingemiscamus in hoc tabernaculo gravati, colluctationem habeamus adversus carnem & sanguinem, & nos exhibere debeamus sicut Dei ministros, in multa patientia, in tribulationibus, in necessitatibus, in angustiis, in plagis, in carceribus, in seditionibus, in laboribus, in vigiliis, in jejuniis, in castitate, in scientia, in longanimitate, in suavitate, in Spiritu sancto, in caritate non ficta. Sed, inquis, quomodo sub tanto onere jucunditas, ac facilitas? Multa quidem, neque ob unam duntaxat caussam. Primum leve est onus Christi comparate ad præcepta legalia, quibus abrogatis, ut inquit Augustinus Epist. 118. nunc 54., *Sacramentis numero paucissimis, observatione facillimis, significatione præstantissimis societatem novi populi colligavit*. Deinde levissimum est ob spem magnæ retributionis, quæ cor nostrum allicit & inclinat, cum non sint condignæ passiones hujus sæculi ad futuram gloriam; unde ait idem Augustinus Serm. 182. de Tempore: *Jugum discipulis Christi obedientiæ merito est suave, cui servire est regnare*. Levissimum præterea est, quoniam non timore, sed amore ad hanc legem servandam pertrahimur, accipientes spiritum adoptionis, non servitutis: quare ipsemet Augustinus de Perf. justit. cap. 10., *Laborant*, inquit, *in Dei præceptis, qui ea timendo adimplere conantur; sed perfecta caritas foras mittit timorem, & facit præcepti sarcinam non solum non opprimentem onere ponderum, verum etiam sublevantem vice pennarum*. Insuper perleve est illud onus, eo quod satis sit ad salutem capessendam, ubi vires & facultates non suppetant, bona voluntas, cum e contra in mundi amore nil solo cordis desiderio acquiratur præter torquentem animum anxietatem: quare idem Augustinus ait lib. VI. de Musica cap. 14. *Laboriosior est enim mundi amor, quam Dei*. Tandem, ne omnia persequar, suave est jugum Domini, quia *ipse adjuvat ut fiat quod imperat*; inquit idemmet S. Pater Serm. XCVI. cap. 1. & de Nat. & Grat. cap. 69. *Et ipsa, qua firmissime creditur Deum justum & bonum impossibilia non potuisse præcipere, hinc admonemur & in facilibus quid agamus, & in difficilibus quid petamus*. Vide quam bene his consentiat Tridentinum Concilium sess. VI. cap. 11. Hæ itaque verissimæ caussæ sunt, cur mandata non sint gravia, cur jugum suave, cur onus leve.

Et quidem si divinæ legis æquitas & jucunditas plenam nobis in opinionum discrepantia relinqueret libertatem, levis magis ac lenior foret, si permitteret etiam in dubiis, imo & in noxiis atque illicitis agere quicquid lubet; &, quod horrent Christianæ aures, suavior esset lex concupiscentiæ, quam spiritus. Levior esset, si nos ad inquirendam veritatem nequaquam adigeret, quod tamen omni adhibita diligentia, pro negotii qualitate ac magnitudine, faciendum esse Adversarii non diffitentur, ut Thomas Sanchez lib. 1. Sum. cap. 6. n. 36. & Gabriel Vasquez 1. 2. disput. 123. cap. 2., etsi decipiantur, dum ajunt quæsitum satis de veritate, ubi adinventa sit aliqua ratio probabilis ac verisimilis. Longe gravior quoque fuisset lex Christiana priscis Ecclesiæ temporibus, dum fideles hæc moralis Theologiæ rudimenta ignorabant, ac dura, gravisque Doctorum omnium sententia per sæcula retroacta. Statera denique ad dignoscendum quid gravius, quid levius sit, esset humana ratio rerum verisimilitudine obducta, ubique placens ac illicitis inhians arbitrium. Sed quid tam multa ad futilem, ineptamque argumentationem? Neganda est minor. Ait en loci Joannes *Hæc est enim caritas Dei, ut mandata ejus custodiamus*: & Augustinus cit. cap. de Nat. & Grat. *Quomodo est enim grave, cum sit dilectionis mandatum? Aut enim quisque non diligit, & ideo grave est; aut diligit, & grave esse non potest*.

Opponunt deinde regulam Cæsarei Juris 171. *In pari caussa possessor potior haberi debet*. Et alteram num. 11. in VI. Decret. *Cum sunt partium jura obscura, reo favendum est potius, quam actori*. Ex quarum prima Probabilistæ ita arguunt: Stat homo in possessione suæ libertatis: igitur in pari opinionum conflictu, penes ipsum est eligere quod magis libet. Similiter ex altera regula ratiocinantur. Judex in ferendis sententiis non debet reo pœnam præscribere, dum in suo foro incertus est de delicto. Ergo neque in foro conscientiæ damnari aliquis debet, nisi certa sint patrati criminis argumenta; ideoque immunis a reprehensione est qui habet rectitudinis suæ opinionem aliquam verisimilem.

Respondetur has, quibus sententiam suam Adversarii munire studet, juris regulas nullum in hac quæstione fulcrum ipsis substernere. Nam de priori regula Gabriel Vasquez, quamvis inter Probabilistas percelebris, t. 2. disp. 65. cap. 3. ait, locum habere solum in materia justitiæ, alioquin in omni dubio fas esset eligere partem minus tutam, quod valde absurdum est. Deinde quis, nisi insigniter audax, adversus Deum, ejusque legem objiciat titulum possessionis? Rursus, si huc regula ista advocanda est, possessio stabit pro Deo, ejusque lege, quæ sempiterna ac inviolabilis est, non pro humana libertate nobis Dei munere collata, ut merito obedientiæ eidem legi subjiciamur. Item nullum habet opinio probabilis jus possessionis adversus probabiliorem ac tutam, quæ adversariorum consensione probatur ab antiquioribus omnibus, suisque oppugnatoribus semper obstitit. Præterea hæc eadem regula in decretal. VI. n. 65. legitur, *In pari delicto vel caussa melior est conditio possidentis*, ibique Glossa exemplum affert Titii volentis repetere pecuniam ob stuprum inferendum datam virgini, actorisque repetentis a corrupto judice nummos. Ad hæc non tenet regula ipsa, neque par est caussa, quando emergit ex una parte peccandi periculum; in Cap. enim *Significasti*, de homic. definitur Sacerdotem habendum esse tamquam irregularem, tametsi incertum sit an ejus ictu occisus interierit, & quamvis ille habeat sacrorum possessionem: atque in Cap. *Dominus*, de secund. nuptiis, decernitur ut mulier, quæ fruitur secundarum nuptiarum possessione, si dubitet de morte prioris conjugis, non possit a viro, quem possidet, debitum exigere conjugalem. Tandem jus civile præscribit duntaxat ea, quæ spectant externam politiam, civiumque concordiam, neque interioris fori animorum quoque pravitatem damnantis sibi arrogat auctoritatem. Ad primum itaque, nego antecedens; quandoquidem in duarum opinionum conflictu, neque par est caussa, cum in altera adsit peccandi periculum: neque objicere potest humana libertas adversus legem Conditoris sui titulum possessionis; neque patrocinandum est eis, qui adversus Legislatorem intendunt actionem.

Alterum legis pronunciatum, *Cum sunt &c.* definit judicem non posse pœnam ordinariam, & impositam pro certo ac determinato delicto infligere reo, quem certe non constet delictum illud perpetrasse: id vero minime locum habet, si pœnæ sit annexum præceptum aliquod abstinendi se a certo genere officii ac operis, qualis est *irregularitas* arcens delinquentem a ministerio altaris. Si enim minister committat peccatum, etiamsi certo non constat de delicto, irregularis censendus est, & debet a ministerio altaris recedere, quando eidem peccato canones pœnam irregularitatis præscripserint. Ita laudatum Caput *Significasti*, & ipse Vasquesius 1. 2. disput. 66. cap. 7. Adde disparem esse rationem de Judice in foro externo adversus reum pœnam decernente, & de interno conscientiæ foro: quam disparitatem affert Glossa doctrina deprompta ex D. Thoma 2. 2. q. 62. art. 4. *Ubi* (inquit) *non apparent manifesta indicia, debemus alios reputare bonos, quia contemptum, & nocumentum alteri non debemus afferre, nisi caussa cogente: at circa nos ipsos dubia interpretari in malam partem, secundum illud Job, Verebar omnia opera mea; quia cum debeamus malis nostris adhibere remedium, expedit ut securius remedium apponatur, supponere id, quod est deterius*. Hæc Glossa ad Cap. *Ex parte*, de serut. Quare ad secundum argumentum neganda est consequentia, propterea quod nec tenet regula illa juris ubi adest peccati periculum, nec eadem externi ac interni fori habenda est ratio. Accedit censendum esse homini tutiorem sententiam, sicuti honestior est, ita utiliorem, benigniorem, jucundiorem, ac libertati magis consentaneam; quoniam suavitas caritatis præferenda est cuilibet voluptati, & libertas spiritus libertati malum agendi, quæ potiori jure dici debet servitus, quam libertas. Dum ergo dicimus tenendam esse tutiorem partem, propugnamus sententiam, quæ filiis, qui aguntur spiritu Dei, videri debet stare pro libertate, & ad finem, in quem tendunt, facilius pertrahens; quod colligitur etiam ex Divo Thoma 2. 2. q. 147. art. 2. ad 3. Atque his productæ juris regulæ collustrantur, exponuntur, ac retorquentur.

Insuper objiciunt quædam rescripta Pontificum. Innocentius III. Cap. *Literas*, de Restit. spoliat. interrogatus a Gerardo Archiepiscopo Bituricensi quid agendum de muliere, quæ non expectato Ecclesiæ judicio recesserat a marito opponens impedimentum consanguinitatis, & viri sævitiam, recitatis sententiis oppositis, ac mediam eligens, inquit: *Nos autem ad præsens nullam de prædictis sententiis reprobamus, nec cuiquam illarum aliquod præjudicium ex nostra responsione volumus generari*. Declaravit ergo Innocentius fas esse utramlibet opinionem sectari. Alexander III. in IV. Decret. Tit. XI. de Cognat. spiritual. cap. 2. quærentibus, *An vir, aut mulier, si scienter vel ignoranter filium suum de sacro fonte susceperint, debeant propter hoc separari*, respondit: *Quamvis generaliter sit constitutum, ut debeant separari: quidam tamen humanius sentientes, aliter statuerunt: ideoque nobis videtur, quod sive ex ignorantia, sive ex malitia id fecerint, non sunt ab invicem separandi*. Alexander itaque sequutus est opinionem benigniorem stantem pro libertate conjugum, etsi altera communior esset, ac probabilior. Etiam Cælestinus III. in IV. Decret. Tit. XV. cap. *Fraternitatis*, excusat sententiam Episcopi Altisiodorensis, qui separaverat Odoardem mulierem a viro, per errorem probabilem: *Sententiam divortii* (inquit) *per errorem licet probabilem novimus esse prolatam*:

ideoque

ideoque consset summus Pontifex minime damnandum, qui probabili opinione ductus falsum approbat.

Resp. his Rescriptis egregie sententiam nostram firmari. Innoc. III. cit. Cap. *Literas*, laudat primum Epistolam Lucii III. relatam eodem tit. de Rest. spoliat. qua decrevit restituendam esse mulierem a viro violenter expulsam exceptione consanguinitatis, non expectata sententia Judicis Ecclesiastici; nec adesse periculum incestus, quoniam mulier si habet notitiam impedimenti, nequit debitum petere, si non habet notitiam petere valet, nec maritus reddens graviter peccat, quia obedit Ecclesiæ, cujus judicio facta est restitutio. Hæc sententia non stat pro libertata, sed pro lege de indissolubilitate matrimonii: non enim Pontifex permittit, ut mulier pro suo libito petat debitum, sed jubet, ne a marito divellatur impedimento non comprobato, ut quod Deus conjunxit, homo non separet. Affert deinde Innocentius oraculum Clementis III. qui quærentibus an mulier quemdam in virum petenti, qui ut eam repelleret exceptionem consanguinitatis objecit, prius esset prolata sententia jungenda viro, an prius de impedimento esset agendum; respondit primum esse cognoscendum de exceptione consanguinitatis, a qua altera quæstio perimitur. Atque oraculum istud stat pro lege prohibente inter consanguineos matrimonium, non pro libertate. Dum ergo Innocentius ait nolle se, ut responsione sua prædictis sententiis generetur aliquod præjudicium; vult semper tenendam esse opinionem stantem pro lege: & sententias Lucii, & Clementis egregie conciliat, quod *Lucii Papæ mandatum ad possessorium, responsum vero Clementis ad petitorium referatur*. Ita post verba, quæ objiciuntur. Deinde non ait Innocentius, Potest Isemberga restitui spoliato juxta Lucii decretum, non debet juxta responsum Clementis, ideoque licet facere utrumlibet: minime. Definit mulierem, quæ consanguinitatis habet certam notitiam, non posse viro absque peccato commisceri: decernit illam, si habet paratas probationes consanguinitatis, restituendam non esse; sin autem, ad restitutionem Ecclesiastica censura compellatur, quia præsumimt contra eam, eo quod sine judicio Ecclesiæ sua tantum temeritate a viro discesserit: restituta tamen deneget tori consortium, donec probationes afferantur, & tunc absolutione petita secundum formam Ecclesiasticam absolvatur. Igitur Innocentius non opinionem mulieris pro sua libertate probabili ratione pugnantis definivit esse tenendam, sed opinionem stantem pro lege matrimonii, & statuente consanguinitatis impedimenta. Neque hoc tantum Rescripto sententiam nostram confirmavit Innocentius; sed etiam Cap. *Inquisitioni*, de sent. Excommunicat. de quo supra. Ad primum itaque neganda est consequentia.

Quod si objicias, Cur ergo cum Lucius, tum Innocentius mandarunt conjugi de impedimento consanguinitatis ancipiti reddendum esse debitum, nisi fas sit sequi opinionem probabilem? Respondeo, quare præceperunt, ut reddat quidem, sed postulare non audeat, tametsi pulset ipsius animum consanguinitatis exceptio, & conscientia non ex credulitate levi ac temeraria, sed *ex probabili atque discreta*? Tenetur reddere debitum, inquit Innocentius, ne peccet *contra legem conjugii*: & Lucius, *Ut obediat Ecclesiæ, cujus judicio facta est restitutio*; quod perinde est, ac si dixeris, quia præferenda est sententia quæ stat pro lege conjugii: e contra petere nequaquam potest, *Ne contra judicium conscientiæ committat offensam*; nimirum, quia conscientia pulsans animum *ex credulitate probabili* non excusat a culpa, neque cum tali conscientia fas est sequi opinionem stantem pro libertate. Nobis ergo non tantum suppetias, sed & auxilia Adversarii ipsi submittunt.

At quid de Rescripto Alexandri? Statutum erat definitione Papæ Deusdedit relata etiam a Luithprando in ejus Vita, ut mulieres, quæ in sabbato Paschæ filios suos levarent de baptismo, separarentur, dotem reciperent, & post annum nuberent alii marito. Quam hæc generalis constitutio difficilis sit, tradunt Jurisconsulti omnes, ac noster Basilius Poncius lib. VII. de Matrim. c. 40. Sive de sponsis & conjugibus sit ea definitio *distributive* accipienda, ita ut conjuges separentur, sponsi autem nec matrimonium contrahant, eo quod spiritualis cognatio sit impedimentum conjugii, ut liquet ex canone 53. Trullano, aliisque decretis posterioribus; sive sensus sit, separandos esse tantummodo pœnitentiæ tempore, eoque transacto permittendum illis consortium tori, nihil attinet ad quæstionem in qua versamur. Certissimum est, quod si conjuges filium suum e sacro fonte susceperint, seu propter ignorantiam, nescientes jura consanguinitatis, & cognationis spiritualis, seu propter malitiam, ut postea ea exceptione utantur ut vicissim dividantur, minime separandos esse, ut habetur in cap. *De his*, in Rescripto Nicolai Papæ. Certissimum quoque est posse Pontificem hujusmodi in casu dispensare, ac dispensationis legitimam caussam esse, si contineri non valeant. Itaque Alexander jure meritoque non obstante generali constitutione Papæ Deusdedit, sequutus est sententiam aliorum Prædecessorum, qui *humanius* statuerunt cum his dispensandum, quod utique præstare potest Pontificis auctoritas; atque sequutus est sententiam probabiliorem Nicolai stantem pro lege matrimonii, eamdem firmissimam rationem ibidem afferens, *Quia si ex ignorantia id factum est, ignorantia eos excusare videtur; si ex malitia, eis sua fraus non debet patrocinari vel dolus*. Ac propterea *τὸ humanius alii statuerunt*, ad Pontifices, qui pro sua auctoritate humaniter ad vitandam conjugum incontinentiam in factis hujusmodi dispensarunt, apertissime est referendum: aut cum Ostiensi, & aliis Canonistis subsellii non infimi, dicendum est idem esse *humanius*, ac *rationabilius & æquius*. Nego itaque Alexandrum III. opinionem minus probabilem fuisse sequutum.

Expendamus & caput *Fraternitatis*. Episcopus Antisiodorensis celebrarat divortium Odoardis a viro, posteaquam non potuit ab ipso carnaliter cognosci diu cum eodem morata; nec hoc contentus experimento ab utroque conjuge manifestato, volens habere certitudinem pleniorem, matronas providas honestasque evocavit, districte illis injungens sub periculo animarum, ut Odoardem prudenter inspicerent an idonea esset ad viriles amplexus: quæ in fide sua constanter asseveravere, quod ea mulier non poterat esse mater, aut conjux. Quare Episcopus morali certitudine detegens impotentiæ impedimentum Odoardem sejunxit a viro. Accidit postea, ut hujusmodi impedimentum, quidquid caussæ fuerit, nullum dignosceretur; & Cælestinus pronunciavit matrimonium Odoardis cum primo viro validum extitisse, affirmans sententiam divortii latam fuisse ab Episcopo per *errorem probabilem*. Ea propter error hoc loci *probabilis* dicitur, non quod fuerit ex conscientia opinativa, sed quod innixus fuerit argumentis olim moraliter certis, tametsi postmodum evanuerunt: unde extat in illo Capite, *Sententiam divortii per errorem licet probabilem novimus esse prolatam, cum pateat ex post facto, quod ipsa cognoscibilis erat*. Atque ita corruunt argumenta omnia ab Adversariis ex Jure Canonico, & Romanorum Pontificum Rescriptis deprompta. Nam quod opponit Caramuel Epistola IV. adversus Fagnanum Romanos Pontifices dispensasse aliquando in voto solemni castitatis, nec non a vinculo matrimonii rati; id nullam habet vim ad infringendam sententiam nostram, quum semper præstiterint quod sibi certo persuasum erat non excedere collatam sibi divinitus auctoritatem.

Urgent præterea S. P. Augustini loca nonnulla. Ac primo S. Pater lib. I. de Baptismo contra Donatistas cap. IV. in eoque Opere frequentissime excusat S. Cyprianum, quod sequutus fuerit sententiam de rebaptizandis hæreticis: quam indubitatum est fuisse minus probabilem. Rursus in lib. de Adulterinis Conjugiis cap. 26. laudata opinione aliquorum, qui tenebant baptizandum non esse Catechumenum in mortis articulo constitutum, nec Sacramentum petentem, dicentes observandum quod dixisse Dominum legimus, *Nolite sanctum dare canibus*; hac opinione repudiata ait S. Pater: *Etiamsi voluntas ejus incerta est, multo satius est nolenti dare, quam volenti negare*. In quibus sequitur opinionem minus probabilem, atque repugnantem Scripturæ. Denique Epistola ad Hieronymum XIX. nunc 82. num. 3. ait Augustinus se verum putare quod in aliis Auctoribus legit, *non quia ipsi ita senserunt, sed quia vel per auctores Canonicos, vel probabili ratione quod a vero non abhorreat, persuadere potuerunt*. Probabilis itaque ratio etiam ab Augustino extorsit assensum.

Resp. ad I. S. Patrem eo loci num. 28. excusare Cyprianum 1. *quia erat filius pacis Ecclesiæ*, ideoque pro falso dogmate non violata caritate pugnabat. 2. quia sanguine abstersit maculam, *si qua in ejus lucidam mentem ex humana conditione nebula irrepserat*. 3. quia ei consensere octingenti ferme Coepiscopi, *neque plenarii Concilii sententia quid hac in re sequendum esset totius Ecclesiæ consensio firmaverat*. Addit lib. IV. cap. VI. num. 8. exemplum Petri qui coegit Gentes judaizare, non omnino irreprehensibiliter, ut idem Augustinus demonstrat in Epistolis ad Hieronymum. Videtur etiam lib. I. contra Cresconium cap. XXXII. num. 38. in dubium revocare an revera Cyprianus censuerit hæreticos iterum baptizandos: quod Vir nostri ævi doctissimus, (cui tandem nondum plane assentimur) erudita dissertatione Cyprianum non sensisse contendit. Nego itaque Augustinum asserere, quod Cyprianus sequendo opinionem minus probabilem omnino inculpate se gesserit. Deinde, quamquam beatus Cyprianus arripuit rationes potius verisimiles quam veras, & inspexit consuetudinem solius Africæ sub Agrippino paucis ante se annis inductam, ut inquit S. P. Augustinus lib. IV. de Baptismo contra Donatistas cap. VI. num. 8. nihilo tamen minus visum Cypriano non incertam ac verisimilem, sed veram certissimamque sententiam a se propugnari. Enimvero Epistola ad Januarium, aliosque Numidiæ Episcopos scribit se promere sententiam, *non novam, sed jam pridem ab antecessoribus statutam*; ac in Epist. ad Quintum affirmat se duci *consensu, & auctoritate communi*. Putabat quoque invictissimam esse rationem illam, quam affert in Epist. ad Jubajanum, & in Epist. ad Stephanum, scilicet, quod *in Ecclesia hæreticorum, ut fides, ita aqua sit mendax*: atque adeo Cyprianus ex patrio more, ex consensu Episcoporum, ex Agrippini Concilio, & ex ratione, quæ sibi invictissima videbatur, induerat conscientiam moraliter certam: aut forte putabat dogma de Rebaptizandis hæreticis ad discipli-

nam

nam tantum pertinere, quum non desint Theologi, qui tenent transiisse illud in dogma fidei post Synodum Tridentinam; ideoque tanto ardore Cyprianus pro disciplina Ecclesiæ Africanæ pugnavit. In his autem, quæ ad solam disciplinam pertinent, potest quisque pro more Ecclesiæ suæ decertare. Hæc itaque pro Cypriano.

In libro autem de Adul. conjugiis docet Sanctus Pater Augustinus tenendam esse opinionem probabiliorem, & Catechumenum baptizandum, demonstrans in illo locum non habere Dominicam sententiam, *Nolite sanctum dare canibus*; quemadmodum non habet locum in pueris, qui propriam nequeunt exprimere voluntatem. Ait enim: *Etiamsi voluntas ejus incerta est, multo satius est nolenti dare, quam volenti negare; ubi velit, an nolit sic non apparet, ut tamen credibilius sit eum, si posset, velle se potius fuisse dicturum ea sacramenta percipere, sine quibus jam credidit non se oportere de corpore exire*. Et ibidem, *Quamvis petere sibi baptismum, vel ad interrogata respondere non possint, prosit eis, quod eorum in fide Christiana jam nota voluntas est*. Quod si oppositam sententiam tenentes non damnat, hoc ideo est, quoniam iis videbatur certa, & Domini præcepto cohærens: ac proinde etiam hoc loco S. Pater probabilismum oppugnat, quum doceat Catechumenum illum baptizandum, quia id est probabilius; excusetque sentientes contrarium, quod eis probabilius proculdubio apparebat.

Pariter in Epistola ad Hieronymum S. Pater Probabilistarum commenta refellit. Eo enim loci docet *solis Scripturarum libris, qui Canonici appellantur, hunc timorem honoremque deferendum, ut nullum eorum auctorem scribendo aliquid errasse firmissime* credendum sit. Quomodo ergo fas est opinioni cujusque Theologi *junioris* absque ulla formidine adhærere? Docet *alios ita* legendos, *ut quantalibet sanctitate doctrinaque præpolleant, non ideo verum* putandum sit, *quia ita ipsi senserunt; sed quia vel per illos auctores canonicos, vel probabili ratione, quod a vero non abhorreat, persuadere potuerunt*. Quomodo ergo dum animum pulsat adversa opinio, licet ob quamlibet auctoritatem ei contrarie? Docet nec Hieronymi libros sic legendos, tamquam Prophetarum vel Apostolorum, *de quorum scriptis quod omni errore careant dubitare nefarium est*. Quomodo ergo absque hæsitatione approbem quicquid Caramuel, Diana, Tamburinus, aliique scripserunt? Ita semper ex Adversariorum conflictu honestissime triumphos agimus. *Probabilem* vero rationem, quam contraria nequeat labefactare, & quæ a veritate non abhorreat, etiam nos dicimus inculpatam: ac propterea diu in non vocabulo non versabimur.

Insuper objiciunt aliorum Sanctorum testimonia. Leo Magnus in altera Epistola ad Rusticum Narbonensem ait; *In his, quæ dubia fuerint, vel obscura, id noverimus sequendum, quod nec præceptis Evangelicis, nec decretis sanctorum Patrum inveniatur adversum*. Ergo sat est, inquiunt, si opinio probabilis, quam sequimur, sacris Scripturis, ac Patrum documentis non sit contraria. S. Thomas Aquinas citato articulo 13. Quodlib. VIII. concludit: *Si ex contrariis opinionibus in nullam dubitationem adducitur, sic nec committit se crimini, nec peccat*. Itaque dummodo conscientia dubia non sit, sed probabilis, etiam in conflictu diversarum opinionum censenda est recta. S. denique Antoninus I. p. tit. 3. cap. 10. ait: *Qui agit scienter id, de quo dubitat esse mortale, permanente dubitatione peccat mortaliter. Sed si dubitet leviter quis per modum scrupuli agendo contra tale dubium non peccat, dum adhæret opinioni alicujus doctoris; & habet rationes probabiles pro ipsa magis, quam pro opposita opinione, &c.* Laudatur & Antonini responsum, quod liceat sequi quamcumque opinionem, dummodo sit *magni alicujus Doctoris*.

Respondetur ad I. verissimum esse quod scribit S. Leo in dubiis eligendam esse opinionem, quæ non adversetur Evangelicis præceptis, sanctorumque Patrum decretis; sed non inde sequitur licitum esse operari dum conscientiam pulsat dubium, gravisque suspicio; alioqui recta foret etiam conscientia fluctuans ac dubia, quod nullus asserit. Unum Magnus Leo hic jubet, supponit alterum. Jubet ne sequamur opinionem, quæ sacris literis, ac Patribus inveniatur adversa: supponit nos satis operæ locasse in veritatis inquisitione, & percepisse nullum esse peccati periculum in opinione, quam sequimur; quod in conflictatione duarum æque probabilium fieri non potest. Imo præcipit, ut æqua lance libratis iis quæ libertati obsequuntur, & iis quæ divina lege interdicuntur aut jubentur, ad hanc tantum mores nostros componere studeamus. *Quis conscientiæ suæ* (inquit serm. XI. de Quadrag.) *aut tam gratiosus, aut tam imperitus est arbiter, qui ignoret quid a se auferri, aut quid in se oporteat augeri? .... Non ergo per omnia sibi placeat, nec se secundum carnis oblectamenta dijudicet, sed omnem consuetudinem suam in divinorum præceptorum lance constituat, ubi cum alia jubeantur ut fiant, alia interdicantur ut non fiant, justo se trutinabit examine, qui vitæ suæ mores ex utriusque ponderis comparatione pensaverit*.

S. Thomas citato articulo aperte, ut vidimus, probabilismum oppugnat; ait enim, quod faciens contra legem non excusatur a peccato, quamvis non faciat contra conscientiam. Si vero eligat opinionem veram & legi consonam, docet nullum committi peccatum, dummodo contrariæ opiniones in dubitationem non inducant; quoniam tunc non operatur contra legem, neque contra conscientiam. Itaque per S. Thomam eligens opinionem contrariam legi, etsi probabilem, peccat. Deinde si eligatur etiam opinio vera, inducatur tamen ex contrarietate opinionum dubitatio, adhuc peccatum committitur, quia homo eligendo temporalia ac libertati consona, exponit se peccandi periculo, ut ibidem docet Angelicus. Nego autem ex opinione aut probabiliori, aut æque probabili dubitationem hanc non induci. At legatur citatus articulus. Id unum aliquam parit difficultatem, cur falsam opinionem eligens ex invincibili ignorantia non peccet, quum faciat contra legem, si verum est, quod ait Thomas, *Illud, quod agitur contra legem, semper est malum, nec excusatur per hoc quod est secundum conscientiam*. Hoc versat adversus Mercorum Wendrockius, & adversus Gennetum Philalethes; quibus paullo infra curabimus satisfacere.

Petitum ex S. Antonino argumentum nullius est roboris, I. Quoniam loquitur eo loci de conscientia scrupulosa, quam ex levi motivo prodeuntem commonet esse deponendam; non de conscientia gravi momento innixa, ac probabili. II. quia dum exigit necessarium esse ad peccatum vitandum, ut qui adhæret opinioni alicujus Doctoris, habeat *rationes probabiles pro ipsa magis, quam pro opposita*, aperte damnat æque probabilem, aut minus probabilem stantem pro libertate. III. Quia ibidem ad bonam conscientiam has conditiones requirit, ut qui tenet unam partem alicujus opinionis, habeat pro se notabiles doctores, ut talis opinio non sit contra auctoritatem expressam sacræ Scripturæ, nec contra determinationem Ecclesiæ Catholicæ, ut ex contrarietate opinionum non inducatur ad dubitandum, ut formet sibi bonam conscientiam, & credulitatem de eo quod credit, tamquam de probabiliori parte, ut denique inquirat an sufficienter moveatur ad hoc quod est licitum. Hæ conditiones aperte demonstrant S. Antoninum nonnisi tutiorem ac probabiliorem sententiam probare: unde L'Herminier ait perperam, & frivole nobis Antoninum objici; illumque adversus Probabilistas laudant non solum Contensonus, Charlas, aliique Probabilismi Oppugnatores, verum etiam Sanctius lib. I. in Decalogum cap. 9. Addit Wendrockius nihil usitatius Casuistis, quam Antonini sensus aspernari, cujus hoc loco opponunt auctoritatem. At apertum est, ab Antonino recedere etiam Wendrockium ipsum, aliosque rigidiores, qui negant tutum esse sequi sententiam probabiliorem: quibus non assentimur. Responsum vero, quod tribuitur Antonino, sive Alberto Magno, si tamen genuinum est, quod negant complures, tenet eodem pacto pro conscientia scrupulis agitata, non pro dubia ac probabili; alias Antoninus secum pugnaret, atque ipsum Responsum proscriptum esset una cum propositionibus relatis Thesi I. capitis præcedentis.

Opponunt præterea argumenta plura deprompta a ratione: quorum primum sit. Potest a Theologis propugnari absque ullo periculo erroris ac deceptionis opinio minus probabilis, qualis est in sententia nostra de Gratia efficaci a consensu, & de sufficientia attritionis ad gratiam in Sacramento recipiendam: imo cautum est Apostolicæ Sedis decreto, ne Theologi similia tradentes aliqua censura notentur. Igitur etiam in praxi opinionem minus probabilem sequi possumus.

Respondeo antecedens laborare æquivocatione; nam complures Theologi propugnant opiniones, quæ aliis sunt minus probabiles; sed nullus Theologorum eas opiniones amplectitur, aliisque tradit nisi quæ sibi videntur probabiliores. Sit in exemplo: Qui tenent gratiam efficacem esse a consensu, verisimilius esse putant, quod gratia ab intrinsecus suis efficax libertatem everrat; & qui ajunt attritionem sufficere, putant hanc Tridentinorum Patrum mentem fuisse. Igitur antecedens verum est, si minus probabile accipiatur pro eo, quod tale videtur aliis, non pro eo quod tale apparet sibi ipsi. Quare argumentatio hæc retorquetur: Etiamsi Doctor defendat ac tradat opinionem reprobatam ab aliis; non tamen, si prudens ac verax sit, assensum præbet eidem opinioni, neque eam propugnat, nisi videatur sibi aut certa, aut saltem verisimilior. Igitur quamvis nonnulli sequantur in praxi opinionem minus probabilem aliis; id tamen caute ac prudenter non faciunt, nisi eadem opinio aut irrefragabilis, aut saltem probabilior ipsis appareat. Si autem opiniones Scholarum ad fidem, moresque non spectent; latissima quoque occurrit disparitas: nempe quia disputamus de opinabili, ut a verisimili trahamur in agnitionem veritatis: sed nefas est opinative operari, ne imprudenter in peccatum labamur. Apposite S. Thomas Quodlib. III. articulo 10. *Dicendum quod diversæ opiniones Doctorum siquidem non pertineant ad fidem, & bonos mores, absque periculo auditores utramque opinionem sequi possunt; tunc enim habet locum quod Apostolus dicit ad Romanos, Unusquisque in suo sensu abundat. In his autem, quæ pertinent ad fidem & bonos mores, nullus excusatur si sequatur opinionem alicujus Magistri: in talibus enim ignorantia non excusat.*

Sit

Sit argumentum aliud. Si debeamus eligere opinionem probabiliorem, possumus etiam eligere minus probabilem; quum enim sit omnium fere Theologorum sententia quod fas sit sequi minus probabilem, pars, quæ docet licere sequi minus probabilem, est probabilior.

Huic argumentationi, quam urget in Apologemate Caramuel, abunde in Prænotatis satisfecimus. Cedo mihi auctorem unum antiquum ante annum 1570., qui scripserit licere sequi minus probabilem: demonstra magnam recentiorum partem pro meliori caussa, ac ratione validiori, quæ auctoritati præferenda est, decertare: proferas vel unius ex nostratibus palinodiam. Sed ea, quæ ibidem prosequutus sum, non repetam. Tria addam quam brevissime. Primum contingere aliquando ut magna Ecclesiæ pars non solum in moralibus disciplinis, sed etiam in fidei dogmatibus exorbitet a veritate: quo in casu accedendum est saniori parti, inquirenda veritas, vitandum peccati periculum, & cavendum sedulo, ne sequamur turbam ad faciendum malum. Alterum quod non omnes, qui stare videntur pro opinione probabili, revera subscribunt Probabilistis; nam vel probabile ita accurate describunt, ut non sit tale quicquid non innititur momentis validioribus: vel loquuntur de opinionibus stantibus utrinque pro lege; vel exigunt conditiones paullo supra ex Antonino enumeratas; vel apponunt hypothesim, si opinio in probabilitate persistat, quod fieri nequit in conflictu opinionis æque probabilis. At de his lege Contensonum in Vindiciis Thomistarum, Du-Hamelium Tom. IV. pag. 400., & ipsum Terillum Probabilistam quæst. XXII. & XXIII. de Conscientia. Tandem ex nostro antecedenti, *Debet eligi opinio probabilior*, si recentiores Casuistæ redderent sola auctoritate nominis sui opinionem magis probabilem, sequeretur quod non solum liceat sequi minus probabilem, sed etiam quod non liceat sequi probabiliorem. Quis autem ita desipit, ut id non licere pronuntiet? Non ergo tribuit opinioni majorem probabilitatem caterva contradicentium.

Proximum argumentum sit. Qui sequitur opinionem probabilem prudenter se gerit, sequitur enim opinionem conformem rectæ rationi, & existimationi virorum prudentum: talis quippe est opinio quæque probabilis. At non peccat qui prudenter se gerit. Non ergo peccat qui sequitur opinionem probabilem. Præterea opinio probabilis gravi momento est innixa: sufficit ergo ad moralem certitudinem constituendam. Rursus etiam in conflictu opinionis contrariæ remanet opinio suis rationibus suffulta, atque præsidio auctoritatis munita; potest ergo a viro prudente extorquere assensum. Rursus in concursu alterius nulla opinio probabilis cognoscitur falsa; remanet ergo absolute probabilis, & ad mores dirigendos idonea.

Respondeo hæc omnia jam a nobis fuisse plenissime refutata. Ad primum itaque nego majorem, si loquamur de opinione probabili in æqualis, aut probabilioris conflictu; tunc enim ex multiplici titulo deprehenditur imprudentia: primum quia non expenditur opinio opposita, non inquiritur veritas, & voluntas non a ratione æqua lance librata, sed a seipsa inconsiderata flectitur ad agendum: deinde, quia adest peccati periculum, mens ex contrarietate opinionum in dubitationem inducitur, & cum opiniones oppositæ consimili momento nituntur, nequit recte inter falsitatem ac veritatem discerni: tandem quia dum abjicitur opinio stans pro lege, non seliguntur sagaciter optima, inferiora superioribus præponuntur, & non habetur accurata eligendorum ac rejiciendorum discretio. Nego itaque majorem. Ad secundum nego antecedens, si loquamur de opinione in alterius occursu: non est enim momentum grave, cui aliud ejusdem ponderis contraponitur, nec opinio apta est ad moralem certitudinem animo ingenerandam, nisi suffulta sit validioribus, quibus trahamur, momentis; ut dictum supra, & confirmatum ab Eminentissimo Gotti Tom. VII. Th. pag. 298. Quod sequitur faciliorem habet solutionem; nam in conflictu opinionis contrariæ, licet quæ stat pro libertate remaneat probabilis aut in se, aut in mente aliorum; non remanet tamen probabilis in mente operantis, qui hinc, inde veritate opinionum distrahitur: ac regula morum non est aliena conscientia, sed propria. Postremi argumenti nulla est consecutio; nam in conflictu duarum opinionum æque probabilium, etsi neutra cognoscatur aperte falsa, utraque tamen cognoscitur contraria alteri probabiliter veræ: quod sat est, ut nequeat una alteri prudenter præferri, & in regulam regendorum morum adsumi. Atque id a fortiori dicendum est, si opinio, quæ abjicitur, sit probabilior.

Rursus objiciunt. Sententia affirmans quod liceat sequi opinionem probabilem, qua talem, ab Ecclesia proscripta non est, ac traditur a viris doctrina ac morum probitate conspicuis. Cur ergo illam sequi inculpate non possumus? Ad hæc si opinio appareat probabilis, non erit sacris literis, ac doctrinæ Patrum contraria: ac proinde provide poterit teneri.

Ad primum respondetur jam ab Ecclesia definitum, quod non liceat sequi opinionem tenui probabilitate innixam, ut vidimus Cap. præced. proposit. prima: tenuis autem evadit probabilitas, quando ab æquali, vel majori oppugnatur; ideoque licet sententia quorumdam recentiorum non sit expresse damnata, ex alia damnata rejici debet ac repudiari: nam quod ex falsa directe sequitur, falsa merito reputatur, ut liquet ex regulis, quas in A1 L. de Locis Canus præscripsit. Quamquam silentium Ecclesiæ nos ad inquirendam absque dissidio veritatem impellit, non est autem dirigendorum morum exacta regula; alioqui opinio alicujus junioris censenda erit probabilis, dum non constet rejectam esse tamquam improbabilem ab Apostolica Sede: quod est damnatum ab Alexandro VII. prop. 27. Ad alterum liquet ex dictis, in opinionum conflictu, quamvis neutra appareat adversa Scripturæ aut Patribus, unam tamen apparere contrariam alteri, quæ probabiliter Scripturæ ac Patribus est consentanea, atque id sufficit, ne illa possit prudenter eligi, tametsi vel in se, vel in aliorum mente sit verisimilis, ac probabilis.

Insuper opponunt. Nullum dubium in praxi pulsat conscientiam probabilem, quum judicio *reflexo* induat moralem certitudinem; neque adest peccandi periculum, nisi forte *materialiter*, quum ignorantia, sive sit invincibilis, sive eorum quæ scire non debemus, excuset a culpa. Corruit ergo qualibet adversus Probabilismum machinatio.

Respondeo certitudinem illam ex judicio *reflexo* exortam esse deceptionem singularem; ac dum pulsant animum opiniones contrariæ ignorantiam nullam adesse, nisi culpabilem, cum occurrat probabilis opinio contraria, ac præcepto conformis, quam plenissima libertate repellimus, ac propterea non *materialiter* tantum committit peccatum, sed & *formaliter*. At de his supra.

Adhuc objiciunt. Nonne opinione tantum probabili utuntur Medici, dum desperata ægroti valetudine adhibent remedium, quod fortassis arcessit mortem? Idem faciunt in belli discrimine duces exercitus: idem in caussis forensibus judices: idem in conducendis mercibus institor ac tabernarius. Te, antiprobabilista, appello. Si tibi sint duo nummi aurei, Italicus, & Hispanicus, æque probati rectique ponderis, nonne potes utrumque impendere, aut vicissim a debitore recipere? At utrique opinioni probabili suum, quemadmodum nummo aureo, stat pondus.

Respondeo his exemplis probabilismum everti; nam Medicos, nisi probabilius medicamentum adhibeant, graviter peccare vidimus ex Vasquesio: ac idem de ductoribus exercituum, aliisque dicendum est. Si aliquo in casu minus probabile eligant; id erit minus probabile in re, & ex parte *objecti*, non in mente operantium; alioqui gerent se admodum imprudenter. Si unum sit quod eligant, illos excusabit necessitas: si plura occurrant; in quo periculum viderint, illud vitabunt; si malum utrinque impendat, fugient deterius: si neutra ex parte infortunium immineat; agant, si adsit par ratio, quod lubet. Atque ita, si utraque opinio sit legi uniformis, cum in nulla possis legem transgredi, amplectere utramlibet. At si altera prohibeat opus, quod aggrederis, nec ulla te adigat agendi necessitas; qua prudentia illam sua probabilitate munitam abjicies? Quod ergo Medicus in corporis valetudine curanda, id tu agere studeas in ægritudine animi. Adverta aliud esse eligere probabilia & errori obnoxia, aliud id facere ex sententia probabili, dubiisque jactata. Si prudenter eligas quod male vertat, immunis eris a culpa; ita enim Medicus, ita belli imperator, ita mercatores excusantur. At si imprudenter eligas, & varia opinatione distractus, nullam habebis excusationem. Apage si cum aureis nummis. Hispanicum probationis auri reponis in marsupio, Italicum minus fulgidum, nisi utrunque recondere valeas, istud erogas: si e debitore exhibitum opineris aut adulterinum, aut erosum, probum petis, ac ponderas in libræ lance. Hoc pacto tene probabiliorem sententiam, dimitte minus probabilem; & dum plures contrariæ occurrunt, observa quanti pendant, & rejice minus tutam.

Argumentantur ulterius. Prudens existimetur qui litem suam uni Jurisconsulto committit, qui ægrotans Medicorum unum percelebrem advocat, & qui unius præceptoris doctrina imbuitur, qui unum Parochum, aut unum Confessarium frequenter adit.

Resp. Immo in caussis magni momenti plurimos consulis, nec acquiescis sententiæ unius; & post contrariam sententiam ad superiorem Judicem provocas. In corporis pariter ægritudine nonne expetis plurium medicorum consilium? Id ergo magis expedit facere, ne patiaris animæ detrimentum. Non damno tamen, si uni probo, doctoque viro te dirigendum committas, ejusque præceptionibus obedias, dummodo Deum depreceris ut mentis tuæ tenebras discutiat, & supernæ illustrationis tibi donum impertiatur, & dummodo traharis, non cupiditate, sed caritate, habensque conscientiam rectam non diverbereris opinionum conflictatione; ac denique, si hæc insurgat, quæras sagaciter veritatem, studeasque legem præponere libertati.

Denique opponunt Probabilistæ. Tenentur Religiosi viri, imo & Catholici omnes ex opinione probabili interdum sibi regulam morum præscribere. Religiosi quidem viri, quia postquam se obedientiæ voto obstrinxerunt, si eis Superior præcipiat quod ipsis minus probabile appareat, dum non constat esse peccatum, tenentur adimplere

præceptum. Fideles item universi colere debent diem festum Conceptionis Deiparæ, quam sine originaria labe fuisse conceptam fert opinio tantum probabilis. Quod si probabilitas sat est ad statuendum cultum religionis, ac publicam Ecclesiæ festivitatem; multo magis ad regendam privatam conscientiam erit sufficiens. Denique si nos ad tenendam opinionem probabiliorem adigamur; necessum quoque erit eligere tutiorem, atque ita omnes cucullum induent, aut capient genus aliud vitæ asperrimum atque durissimum, ni velint abripi in gehennam. Antiprobabilistæ igitur sunt erga religiosos homines, erga Cultores Deiparæ, erga probos conjuges, omnemque popularium ordinem nimium rigidi.

Resp. probum ac bene moratum religiosum posse ad Superioris præceptum prudenter exuere dubitationem, quam præconceperat; imo debet deponere judicium suum, animadvertens superiores gerere Dei vices, & pro nobis vigilare, quasi rationem pro animabus nostris reddituros, ac memoria repetens, quod ait Dominus: *Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit*. Vide Suarezium lib. vi. de legib. cap. 8. & Thyrsum Gonzalez Dissert. xiv. Religiosus itaque judicio proprio deposito jam induit opinionem probabiliorem ac certam moraliter. Quod si adhuc præcedentis opinionis momento valido premeretur, post adhibitas preces exploratamque conscientiam, nego quod posset ea repugnante cujusvis hominis mandatum exequi.

Ad secundum plura in Notis ad literas Montaltii Wendrockius. Ait Caramuelem, Theophilum Rainaudum, aliosque Probabilistas asserere quod nequeat in dubium revocari, quin intemerata Virgo potius absque macula concepta fuerit: etiam Alexandrum VII. declarasse opinionem illam religiosam ac piam: certissimum esse, quod cultus beatæ Virgini sit exhibendus, & celebranda gratiæ beneficia divinitus ipsi collata: recoli propterea in Conceptionis solemnitate sanctificationem Deiparæ, quocunque tandem momento peracta sit: eos, qui sibi certo persuadent Virginem sine labe conceptam, duci in recolenda Conceptione sententia, quæ sibi probabilior est, atque ex hoc capite nihil argumentum convincere; si quis sentiat oppositum, hunc venerari Deiparam, sed non ei de tam eximio gratiæ privilegio ex corde plaudere, non defectu devotionis, sed potius affectu sinceritatis, ne simulate illi congratuletur: hunc ad summum Conceptionem solemni ritu celebrare sub tacita conditione, si nimirum revera sit Dei mater tam singularis gratiæ munere condecorata. Necessarium non arbitror, ut hæc minutatim revocentur ad trutinam: etenim si Pontifex decrevit religiosam ac piam esse sententiam, quod Virgo concepta sit absque macula originali, indixitque ob hanc rem festum diem; quidquid sit de facto, quod in quæstionem nefas est revocare, jam redditur probabilior decreto ipso sententia affirmans Conceptionem Virginis colendam esse; sive privilegium illud consequuta fuerit, & æquum sit illud concelebrare: sive res ambigua sit, ac non debeat in dubio ad factum, non ad jus pertinente, hac veneratione privari Dei Genitrix gloriosissima; cui nemo mortalium *digne valet jura gratiarum, ac laudum præconia rependere*, ut ait Auctor sermonis 18. de Sanctis, inter Opera Augustini.

Ad postremum responsio est facillima; si enim opinio minus tuta sit probabilior; qui illam sequitur prudenter se gerit, quum moveatur ratione firmissima: ideoque non se exponit peccandi periculo. At in opinione minus probabili contingit oppositum. Si tamen opinio sit tuta in se, qualis est sententia probans conjugium, vitamque laicalem, sed alicui videretur, ob sui conditionem, proximumque discrimen obnoxia peccato, haud dubium, quod is debeat amplecti arctioris vitæ institutum, nisi suppetat alia ratio vitandi peccatum. At de his, quæ expedita fuerunt in Prænotatis, nunc attenuate presseque disseruimus.

CAPUT XVI.

An in aliis judicandis, aut dirigendis sequi possimus opinionem minus probabilem.

EXCISA fallax probabilitatis doctrina protulit mala quædam germina, quæ simul cum illa evelluntur ac dissipantur. Ex eo enim, quod unicuique liceat sequi minus probabilem opinionem, collegerunt posse virum Theologum aliis proponere sententiam, quam sibi falsam esse persuadeat, dum illam aliquis doctor propugnet: licere laico varios adire Confessarios, donec inveniat qui respondeat ad ejus libitum, si afficiatur firmo animo nihil gerendi conscientiæ probabili adversum; debere Confessarium absolutionem impendere pœnitenti ducto opinione probabili, quam idem Confessarius improbabilem putat, tametsi nolit pœnitens suam opinionem deponere. Hæc inter Probabilistas tradidere Laymanus Th. Moral. lib. i. Tract. i. cap. 5. §. 2. Castropalao lib. i. Tract. i. disp. 2. p. 3. Sanchez lib. i. Decalogi cap. 9. Baunius Tract. iv. q. 13. & cum aliis plurimis Escobarius lib. 2. n. 113. Sunt quidem hæc omnia hactenus refutata: quum enim debeamus præcepto caritatis diligere proximum sicut nos ipsos, quod vidimus nobis non licere, nec aliis fas erit proponere. Brevi tamen & hæc singillatim excutiamus.

PROPOSITIO I. Non licet viro Theologo ex sententia, quam ipse oppugnat, censetque minus probabilem, alteri consilium dare, tametsi non ignoret eamdem sententiam tamquam probabiliorem ab aliquibus propugnari.

Traditur hæc veritas in veteri, novoque Testamento. Malachias enim cap. 2. vers. 7. inquit: *Labia Sacerdotis custodient scientiam, & legem requirent ex ore ejus, quia Angelus Domini exercituum est*. Angelus sacerdos dicitur, quasi nuncius jussorum Dei, & præceptorum, quæ illi Dominus proponit, interpretator ac preco. Non ergo requirentibus ex ore ejus legem, & quid sibi agendum sit consulentibus, gerit se tamquam Angelus Domini, si nunciat ea, quæ non audit, atque adversus conscientiam suam instruit ignaros. Deinde Apostolus in ii. ad Corinth. cap. i. ait Apostolici muneris decus esse evangelizare ex fide, & juxta intimos conscientiæ sensus: *Nam gloria nostra hæc est* (inquit versu 12.) *testimonium conscientiæ nostræ*; atque hoc testimonium inde comprobat, quod Corinthiis loquutus fuerit *in simplicitate cordis, & sinceritate Dei*, scilicet sincero animo, tamquam Deo spectante atque audiente. Addit versu 17. *Nunquid levitate usus sum, aut quæ cogito secundum carnem cogito, ut sit apud me Est, & Non?* Levitatem appellat consuetudinem illorum, qui aliud habent in animo, aliud in ore; suadet enim Corinthiis se habuisse sinceram voluntatem ad illos redeundi: & quasi mirabundos, quod ipsum vanum mendacemque haberent, *Nunquid* (ait) *est apud me Est, & Non?* Nunquid ore affirmo, quod negem animo? Exhibet sensum hunc Græca phrasis, qua Paulus utitur, ναὶ, ϗ̀ οὔ, quæ transiit etiam, auctore Festo, in proloquium. Qui ergo juxta conscientiam suam non instruit plebem levis est corde, quia habet *Est* in labiis, & *Non* in pectore; atque vituperat Apostolicum ministerium, quia non comprobat dispensationem doctrinæ testimonio conscientiæ. Idem Apostolus ad Ephesios iv. 25. jubet, ut loquatur *veritatem unusquisque cum proximo suo; quoniam sumus invicem membra*. At veritatem non loquitur, qui illam occultat, imo aliorum dicta, quæ putat falsa, ut blandiatur discipulis peritissime, & callidissime venditat.

Addamus explicationis, non convicii gratia, Evangelica exempla. Pilatus credidit Christum insontem esse, ac Pharisæorum invidia traditum: illum autem damnarunt Pontifices tamquam blasphemum, & Scribæ omnes tamquam populi subversorem, & jura Cæsaris invadentem. Ergo si fas sit juxta aliorum opinionem sententiam dicere, ac definire veritatem; Pilatus rectus fuit judex, præsertim cum Christum supplicio addixerit, non ad unius accusationem, sed omnibus legisperitis affirmantibus malefactorem esse, & universo populo conclamante, *Reus est mortis*. Est ergo Pilato deterior, qui firmissime tenens hoc licitum esse, illud illicitum, ob opinionem aliorum, nec communem, nec tanta assertione firmatam, adversus conscientiam suam contrarium pronuntiat. Exemplum illud ingeniose tractat in hac Quæst. Merbesius P. i. Summæ Christ. q. 32. At aliud ego proferam nequaquam adversariis injuriosum. Christo explorante fidem Apostolorum Mat. xvi. 13. & interroganti, *Quem dicunt homines esse Filium hominis?* nonnulli referunt aliorum opiniones duntaxat, dicentes, *Alii Joannem Baptistam, alii autem Eliam, alii vero Jeremiam, aut unum ex Prophetis*. Atque ita respondentes nec laudari video, nec reprehendi. Dum vero ait illis Christus: *Vos autem quem me esse dicitis?* Petrus non humanæ intelligentiæ ambiguitate, sed firma confessione respondit: *Tu es Christus filius Dei vivi*: promeruitque singularem laudem, quia illum terrena opinio non fefellit. Quod si respondisset, *Christus est Elias*, juxta aliquorum hominum opinionem, nonne merito fuisset reprehensus? Si ergo a te fidei morumque doctrinam petentibus respondeas hoc Baunius docet, illud Vasquesius, illud Sanctius; recitas opiniones hominum, nec promereris laudem, aut vituperium: si dicas quod tibi interior ac firma conscientia proponit, loqueris ut Christi discipulus, & commendandus eris juxta conscientiæ tuæ rectitudinem; si contra conscientiam tuam faciendum asseris quod scripsit Baunius, aut Sanctius, merito te reprehendam.

Ac videtur qui contra propriam conscientiam alios instruit imitari consuetudinem Priscillianistarum, quos Augustinus cap. 2. libri contra Mendacium ceteris hæreticis pejores appellat, propterea quod *ipsi soli, vel certe maxime ipsi reperiuntur ad occultandum suam, quam putant, veritatem, dogmatizare mendacium*. Etenim mentitur quisquis loquitur, quod falsum existimat, nec non qui verum enuntiat, quod non putat verum, ut idem Augustinus demonstrat in libro ad Consentium cap. 3. & 4. Si ergo falsam putas sententiam, quam alius probat, eamque proponis a te consilium petenti, mentiris; loqueris enim quod existimas falsum. Ex alio capite occultas tuam, quam putas, veritatem. Igitur imitaris Priscillianistas in hoc malo ceteris hæreticis iniquiores: quod salva caritate argumentationis caussa dictum sit. Facessat itaque ab omni fidelium societate illa quorumdam doctrina: *Nihil a ratione alienum fore, si Doctor consultus significet consulenti opinionem a qui-*

busdam

busdam viris doctis tanquam probabilem defendi, quam proinde sequi ipsi liceat; quamvis idem Doctor ejusmodi sententiam speculative falsam certo sibi persuadeat, & proinde ipsimet in praxi eam sequi non liceat.

Hanc Probabilistarum assertionem aperte ratio ipsa refellit. Si spectemus consiliarii officium, est inspicere quid expediat ei, cui datur consilium: unde Paulus in 1. ad Corinth. VII. 35. dans consilia de servandis virginibus, *Porro*, inquit, *ad utilitatem vestram dico*. Qui enim consiliarii munus explet sui caussa, ut ille, qui apud Martialem ajebat, *Utile quod nobis, do tibi consilium*, is consiliarius malus est, de quo Ecclesiasticus XXXVII. 9. *A consiliario serva animam tuam*. Debet proinde consilium dare ut vitetur, quod ipse putat corpori aut animæ nociturum. Nemo quippe est, qui non horreat aut medicum adhibentem remedia, quæ putat mortem probabiliter allatura, aut negotiatorem hortantem ad ineundam societatem, ex qua timet grave aliquod detrimentum. Atque id magis observandum est, dum agitur de salute animæ, quæ si pereat, nihil prodest homini, etiamsi mundum universum lucretur. Inspiciendum præterea, quinam sit ipse Consiliarius: qui in hoc casu summi Dei implet ministerium, dicente Apostolo II. ad Corinth. v. 20. *Pro Christo legatione fungimur, tanquam Deo exhortante per nos*. Tandem consideranda ipsa conditio petentis consilia hominis, scilicet Christiani, ignari, veritatem quærentis, & Evangelii lege inviolabili obstricto. His accurate inspectis, liquido constabit Theologum qui adversus opinionem suam alteri dat consilium, non fungi munere consiliarii, quia non proponit, quod conscientia sua magis expedit: non se gerere tanquam Ecclesiasticum virum, quia tanquam *exhortante Deo* non loquitur veritatem; & non habere rationem petentis consilia, quia illum non hortatur ad facienda opera juxta judicium suum digna homine Christiano: ac propterea doctrina Probabilistarum tanquam contraria sacris literis, repugnans Evangelicis institutionibus, & adversa rationi, est omnino explodenda. Atque hoc erat theorema nostrum.

PROPOSITIO II. Non licet homini ignaro varios Casuistas adire, eo animo, ut tandem inveniat benigniorem aliquem affirmantem esse probabile, quod alii improbant, sibique fas sit eligere quod magis libet.

Illud enim Ecclesiastici XXXII. 19. *Qui quærit legem, replebitur ab ea; & qui insidiose agit, scandalizabitur in ea*; uti eruditionem promittit legem scrutantibus ut faciant eam, virosque doctos consulentibus ne in errorem inducantur; ita minatur deceptionem qua in legem impingat ei, qui *insidiose*, sive ut Græcus habet, ὑποκρινόμενος, *simulans* se quærere institutionis disciplinam, dum vestigat quomodo absque conscientiæ stimulo indulgeat cupiditati, adit humaniores Confessarios, Theologosque præditos singulari erga omnes facilitate. Propterea Apostolus in II. ad Thessal. 2. vers. 10. ait Deum mittere in operationem erroris, ut credant mendacio, eos, qui *caritatem veritatis non receperunt, ut salvi fient*: quod Dominus olim comminatus fuerat per Ezechielem cap. 14. At qui opinionem probabiliorem stantem pro lege parvi facientes inquirunt alteram benigniorem libertati percommodam, rejiciunt beneficium divinæ illustrationis, caritatemque præferentem præceptum Domini humanæ consuetudini. Pessime ergo se gerunt, Deumque provocant, ut tradat illos in desideria sua, & eos mittat in operationem erroris.

Quærit Augustinus cur Balaam dignus esset, quem asina corriperet; & Q. XLVIII. in Num. respondet, Balaam prohibente Domino ne pergeret ad Balaac regem Moabitarum iterum Dominum consuluisse; permittente autem ut iret, statim se viæ commisisse, atque ita demonstrasse cupiditatem suam, ac desiderium munerum, quæ cap. XXII. Num. vers. 7. appellantur *divinationis pretium*: ac propterea promeruisse Domini indignationem. *Cur post istam permissionem* (inquit S. Pater) *Dominum iterum non consuluit, & post illam prohibitionem iterum consulendum putavit, nisi quia ejus maligna cupiditas apparebat, quamvis timore Domini premeretur?* Ita prorsus agunt qui plures consulunt, ut licite faciant quod libet. Si audiant Dominum prohibentem, iterum consilia petunt: si inveniant permittentem, absque ulla hæsitatione operantur: digni profecto, in quos Deus spargat pœnalem cæcitatem, & quos cum Balaam asina ipsa corripiat.

Hinc si Chrysostomi verbis commonefeci paullo supra, qui negligunt inquirere veritatem, & tanquam in pulvino, in opinione favente libertati quiescunt, ut imitentur eos, qui vestimenta empturi circumeunt unum negotiatorem & alterum, & qui impensam sibi pecuniam propria manu ponderant, ac enumerant: nunc inquirentes qui auribus suis serviant, commoneo Apostolicis verbis in 2. ad Tim. IV. 3. *Ne ad sua desideria coacervent sibi magistros, prurientes auribus*: verbisque Irenæi lib. IV. adv. hæreses cap. 44. *A pravis Sacerdotibus abstinere oportet, adhærere vero iis, qui Apostolicam doctrinam custodiunt, & cum presbyterii ordine sermonem sanum, & conversationem præstant sine offensa, ad informationem, & correctionem reliquorum*. At secunda thesis facile his expeditur.

PROPOSITIO III. Non debet Confessarius absolutionem impendere iis, qui sequuntur opinionem minus probabilem stantem pro libertate, illamque nolunt deponere.

Hanc propositionem, quam falso Probabilistæ ajunt ab omnibus, vel fere omnibus reprobari, quum illam propugnent quotquot refellunt probabilismum, demonstrant argumenta omnia cap. XV. & quæ produximus nuper propositione prima. Nam si nefas est sequi opinionem minus probabilem, neque illam potest prudens Sacerdos tradere eumdem consulenti; quo jure tali opinione utetur in administratione Sacramenti, in exercenda potestate sibi divinitus tradita, in Christi munere implendo, in afferendo pusillorum animæ remedio salutis? Eamdem tamen propositionem duplici argumento confirmabimus; quorum unum ex prærogativa Confessarii, alterum ex conditione pœnitentis depromitur. In Confessario attendi potest judiciaria potestas, scientia, qua discernat inter lepram, & lepram, ac prudentia per quam debet tanquam spiritualis medicus animorum ægritudini pharmacum adhibere. Judicem non posse judicare juxta opinionem minus probabilem, liquet ex propositione ab Innocentio XI. proscripta. Medicum homicidam esse, si adhibeat medicamentum quod probabilius censet nociturum, indulgeatque ægrotorum opinioni, ratio ipsa suadet, nec diffitentur Adversarii. Spectare demum ad spiritualis Judicis scientiam, atque auctoritatem, ut propria ratione quod debeat judicare discernat, commonstrat ratio ipsa judicii, & definitum est cap. *Qui vult*, dist. 6. de Pœnit. Quum itaque Confessarius absolutionem impendens reo nolenti deponere opinionem suam, exerceat judiciariam potestatem spreta conscientiæ, non discernat intimo sensu, quod debet decernere, & ægroti vulneribus non oleum infundat, sed laxativam mulcedinem; indignus propterea est, cui committatur spiritualis Judicis auctoritas, animarumque curatio.

Ex alia parte pœnitens sistere se debet ad sacerdotis tribunal tanquam reus atque infirmus. Reo autem non convenit proferre judicium, neque infirmo præscribere medicamentum. Tantummodo si & ipse sit juris ac medicinæ peritus, poterit humiliter proferre propriam opinionem, eaque ponderata Judex ac Medicus, si noverint meliorem, illa utentur: quum enim per mentis judicium alterius sententiam approbant, jam non alienam conscientiam sequuntur, sed propriam. Atque hoc in pœnitentiæ foro si fiat, non improbo. Sed audiatur Probabilistarum flagellum, & J. CC. decus maximum Fagnanus super Caput *Innitaris*, de Const. num. 304. *Cum absolutio Sacramentalis sit actus judicialis, & Sacerdos sit vere & proprie judex, ad eumque spectet discernere inter lepram, & lepram, & pœnitentem absolvere vel ligare; per hanc doctrinam Sacerdos non fungitur amplius judicis officio, sed subditus ordine inverso assumit sibi judicium conscientiæ suæ, & eligit suo arbitratu sententiam ligantem aut solventem. Nam cum Sacerdos judicat esse restituendum, negotiationem relinquendam, aut quid simile, statim pœnitens objicit extare super hoc opinionem probabilem sibi faventem, & esse in sua facultate illam eligere. Unde in foro animæ Judex cogitur sequi judicium rei, & non reus judicium Sacerdotis: quod quam sit absurdum nemo non videt.*

Quæ opponunt Probabilistæ, ex dictis obviam habent solutionem. Inquiunt denegandam non esse absolutionem pœnitenti sufficienter disposito. Verum ex dictis constat hanc dispositionem non haberi: si enim pœnitens novit opinionem suam esse minus probabilem, aut pugnare cum alia æqualiter probabili, & illam tamen velit pertinaciter tenere, neque vult vitare peccandi pericula, neque in dubiis partem eligere tutiorem. Si autem adhæreat opinioni suæ tanquam probabiliori, audiens a Confessario se in errore versari, debet veritatem diligenter inquirere, ac promittere se, omnium partium studio deposito, daturum operam orationi, ac optimorum librorum lectioni, ac primum legem Domini divinasque Scripturas, deinde statuta Conciliorum, decreta Pontificum, documenta Sanctorum, Theologorum sensum, & humanam quoque rationem diligentissime scrutaturum. Quod si facere nolit, repellendus est, quoniam non vult intelligere, ut bene agat. Si affirmat se aut ingenium aut tempus non habere ad hæc expendenda; objurgandus est, quod cum careat ingenio & exercitamento doctrinæ, velit tamen opinionem suam proponere illi, quem Ecclesia sibi constituit judicem, non discipulum. Si e contra valeat plurimum ingenii acumine, & eruditione, eamque velit ostentare, poterit Sacerdos respondere se Judicis tribunal conscendisse, non cathedram disputantis. Humillime tamen proferenti rationem conscientiæ suæ, si hanc Sacerdos percipiat esse probabiliorem, ut dixi, absolutionem impendat. Reliqua Adversariorum argumenta præcedenti capite fuerunt rejecta, atque explosa.

SCHOLION.

„ Videor mihi de opinione probabili satis superque ab exordio capitis decimi tertii usque ad exitum proxime præcedentis disseruisse. Nam si quis cuncta, quæ in utramque partem, ætate præsertim nostra, disputata sunt, non dicam expendere, sed referre duntaxat velit; non adnotationem aliquam, & exagitatæ quæstionis dilucidationem, sed plura oppositionum, ac responsionum volumina amplissima atque locupletissima tenebitur superaddere. Quanta enim in *Historia Probabilismi* Italico conscripta idiomate complexus est Scriptor Ordinis Prædicatorum percelebris? quanta ex adverso Societatis Jesu præclari Theologi? quanta insuper utriusque partis strenui, atque imperterriti Apologistæ? Quorum omnium si scripta forent recensenda, nimium mihi laboris, parum fortasse utilitatis crearem lectori. Si enim de singulis quamvis gravissimis & difficillimis controversiis, prolixa, & fere infinita contentione dicendum sit; ad finem Theologicarum Institutionum, immo nec ad unum caput complendum, omnibusque absolvendum numeris nulla ratione poterit quisquam, quantumvis præditus copia verborum, & eruditionis ornatu, pertingere. Ergo iis, quæ produximus, temperata & pro ingenioli nostri modulo elucubrata disquisitione, tyrones saltem, primisque præceptionibus imbuendos, contentos futuros fore confidimus. At quæret aliquis: Quænam ergo erit hujus adjiciendi Scholii necessitas? Ea quidem, non minima, imo ad retundendam iniquam in nos recentioris Scriptoris accusationem, breviterque exsufflandam, apta admodum atque opportuna.

„ Prodiit itaque Ingolstadii anno 1758. parvus liber inscriptus, *Quæstio Facti. An major fides sit habenda Probabilistis, aut Antiprobabilistis in adlegandis Auctoribus, eorumque doctrinis, discussa in Alma, Catholica, & Electorali Universitate Ingolstadiensi*. Auctor hujus Opusculi nomen suum illi nequaquam apposuit: sed datis ad nos amplissimi ac præstantissimi Viri a Bavaria epistolis accepimus elucubratum fuisse opera ac studio *R. P. Jacobi Hezler* Societatis Jesu in prælaudata Academia Ingolstadiensi Professoris Moralis Theologiæ. In eodem itaque Opusculo capite octavo, pagina 52. & sequentibus egomet post virum clarissimum *Eusebium d' Amort*, aliosque complures tamquam malæ fidei in Probabilismo insectando traducor: cumque prædictus Auctor præclarissimus D. Amort hanc a se calumniam expunxerit Opusculo altero, inscripto: *Duo Academici Anglipolitani mala fidei causa castigati*, edito Augustæ Vindelicorum eodem anno 1758. instituti nostri Sodales, quasi honor meus, atque Ordinis universi illa Jesuitæ Ingolstadiensis insimulatione pessumdatus videatur; mirum! quanta anxietate animi, & solicitudine, me quoque ad respondendum instigaverunt. Intelliget profecto unusquisque adeo insulsam esse, adeo futilem criminationem illam *Hezlerii*, ut magis consulendum foret illius famæ ea, quæ contra nos scribit, dissimulando & tacendo, quam nostræ eamdem insimulationem excutiendo, & ad trutinam revocando. Sed quoniam mei amantissimis, & responsionem aliquam non desiderantibus modo, sed postulantibus & flagitantibus morem gerere, & obtemperare necessum est, expropter Adversarii verba producam, refellam, exagitabo.

„ Atque ne malæ, aut sublestæ fidei, etiam in suis referendis verbis redarguamur; ea primum, nec uno immutato commate, proferantur: *P. Joannes Laurentius Berti* (ait Auctor Quæstionis) T. 4. de Theologicis disciplinis *l.* 21. C. XIII. *n.* 9. *Bellarminus in Epistola ad Nepotem suum Episcopum Theanensem hæc habet:* „ Si quis velit in tuto salutem suam collocare, is omnino debet certam veritatem inquirere, & non respicere quid multi hoc tempore dicant, aut faciant: & si rei certitudo non possit ad liquidum apparere, debet omnino tutiorem partem sequi, & nulla ratione, nullius imperio, nulla temporali auctoritate proposita ad minus tutam partem declinare. Agitur enim de summa re, cum de salute æterna tractatur; & facillimum est, conscientiam erroneam exemplo aliorum induere, & eo modo conscientia non remordente ad eum locum descendere, ubi vermis non moritur, & ignis non extinguitur. „ *Afferunt gravissima hæc Bellarmini verba Thyrsus Gonzalez, &c.*

„ *P. Berti nec verba P. Thyrsi, nec Bellarmini sincere refert, uti nec Gennetus & Ballerinius antiprobabilista. Sic enim habet P. Thyrsus ex Bellarmino de recto usu probabilium* dissert. XIII. §. 13. num. 90. *Quare si quis velit in tuto salutem suam collocare, & simul oporteat eum Episcopali officio fungi, is omnino debet de actu Controversis certam veritatem inquirere, &c. Quæ verba omissa ostendunt Bellarminum nec voluisse omnes, nec in omni materia adstrictos ad certam veritatem inquirendam.*

„ Malam in me fidem Criminator putat se demonstrare, propterea quod in productis Bellarmini verbis quædam prætermissa sint, quæ ad institutam de *Probabilismo* quæstionem nihil facere, palam ex hisce animadversionibus perspicuum erit. Ea autem, quæ ad rem non faciunt, resecare, quis, nisi forte aut improbus, aut inscius, argumentum subdolæ fidei arbitrabitur? Verum conviciator ipse, dum nos minus sinceros esse blaterat ob ea, quæ exscribere non oportebat, aliorum exemplo prætermissa; temere admodum ac imprudenter se non sincerum, sed callidum, versutum, & vaferrimum accusatorem esse perspicue, evidenterque demonstrat. Mea siquidem verba producens, inquit: *Afferunt gravissima hæc Bellarmini verba Thyrsus Gonzalez, &c.* Quid sibi vult, obsecro, illa particula, *&c.?* Profecto innuit aliquid aliud in nostro scripto celeberrimi Auctoris nomen adinveniri. Revera ita eo loci scripsimus: Afferunt gravissima hæc Bellarmini verba *Thyrsus Gonzalez, & Cardinalis Aguirre, una cum Epistola Mutii Vitelleschi Præpositi Generalis data anno 1617. pridie nonas Januarias.* Duo hic a me laudantur viri summi, unus Thyrsus Gonzalez, quem Criminator commemorat, alter Cardinalis de Aguirre, quem silentio præterit. De hoc primum dicendum est, tum de Thyrso Gonzalez.

„ Eminentissimus Cardinalis de Aguirre in Prologo ad Hispaniarum Concilia, cui titulum illum præfigit, *Ratio Operis ad Lectorem pium, & eruditum, ac sacrorum canonum, & Ecclesiasticæ disciplinæ studiosum*, pag. IV. editionis Romanæ anni 1693. num. XXI. ita loquitur: *Laudandus quoque est eodem titulo doctissimus Cardinalis Bellarminus: qui variis locis, præsertim in aureo illo Opusculo, sive Epistola ad Nepotem suum Episcopum Theanensem, disciplinam veterem sacrorum Canonum, laxitate novarum opinionum extenuatam atque impetitam, instaurare curavit. Verba illius præcipua exhibeo.* „ Si quis velit in tuto salutem suam collocare, is omnino debet certam veritatem inquirere, & non respicere quid multi hoc tempore dicant, aut faciant. Et si rei certitudo non possit ad liquidum apparere, debet omnino tutiorem partem sequi, & nulla ratione, nullius imperio, nulla utilitate temporali proposita, ad minus tutam partem declinare. Agitur enim de summa re, cum de salute æterna tractatur: & facillimum est conscientiam erroneam exemplo aliorum inducere, & eo modo conscientia remordente, ad eum locum descendere, ubi vermis non moritur, & ignis non extinguitur. „ *Sequitur immediate (quod accurate notandum est:)* XXII. „ *Hæc scribebat pussimus ille Cardinalis sub initium hujus sæculi, quando Probabilismus nondum radices miserat. Quid diceret longe postea, ubi tot monstra opinionum adversus Moralem Christianam, ac Canonicam eruperunt? Quarum 45. Alexander VII. jure merito damnavit, 65. Innocentius XI. & duas alias præcipuas peccati Philosophici, ac præcepti dilectionis divinæ negati, Alexander* VIII. *ut alias mittam ejusdem furfuris.* XXIII. *Bellarmini vestigia tandem aliquando pressit eruditissimus Cardinalis Sfortia Pallavicinus, ejusdem Societatis. Nam licet in decursu vitæ Probabilismo cum pluribus aliis adhæsisset, postea re maturius considerata, & lectis quibusdam libris doctissimis de eodem argumento, iis subscripsit, & testimonium authenticum suæ retractationis dedit R. P. Nicolao Mariæ Pallavicino Examinatori Episcoporum, nuper vita functo: quod apud se retinet modo Reverendissimus Pater Thyrsus Gonzalez Generalis Societatis Jesu, Primarius olim Theologiæ Professor in Salmanticensi Academia, eamdem fere utriusque Cardinalis sententiam ex instituto sequens, cum Michaele Elizalde alias Cella-Dei, & multis aliis doctis hominibus ejusdem Instituti, quorum scripta parantur suo tempore in lucem proditura. Prælucit vero iis non parum olim Mutius Vitellescus, Generalis ejusdem Societatis, in celebri illa Epistola ad suos scripta anno 1617. die 4. Januarii.* XXIV. *Verum prolixus essem, si omnes Dominos Cardinales Probabilismi illius laxi inimicos, & tutiorum, aut saltem palam probabiliorum sententiarum tenaces, tam facto, quam scriptis, jam vita functos nominare vellem. Inter tam multos eorumdem, qui usque modo sanctitate, aut doctrina insigni floruerunt, vix (credo) invenietur aliquis, qui aliter senserit, & docuerit. Immo & ex iis, qui modo superstites sunt, tam intra, quam extra urbem, præstanti pietate, ac eruditione conspicuis, ac toto Orbi Christiano notis, quorum judicia ac sententiæ mihi frequenter colloquio, ac variis congressibus innotescunt, nemo est (quantum capio) qui tam in theoria, quam in praxi, non censeat sequendam omnino esse sententiam tutiorem, vel saltem longe veriorem ac probabiliorem. Atque in sacris hisce Congregationibus quotidie occurrunt innumeræ Causæ, quarum decisio ex Sacr. Conc. Canonibus pendet. Ubi autem variæ auctorum occurrunt sententiæ, illa omnino præfertur, quæ, omnibus hinc inde consideratis, tutior videtur, aut juri & æquitati conformior. Lege interea Eminentissimum ac Reverendissimum D. Card. Lauream Tom. 4. in lib. 3. Sent. disput. 14. num. 254. & latius Tom. 2. disp. 11.* XXV. *Nimirum hic fuit semper spiritus Ecclesiæ, tam in Pontificibus Romanis, Cardinalibus, & Episcopis, quotquot canones Conciliorum ediderunt, quam in iis, qui pietatis, & doctrinæ laude illos ejusmodo imitati*

rati sunt. Unde ab initio fere Pontificatus laudati Alexandri VII. mirum est, quo zelo, qua eruditione, & constantia, quamplurimi Episcopi præstantissimi nominis, partim vita functi, partim superstites, Probabilismum luxuriantem represserint. Quot Concilia ab eo tempore in Gallia contra illum usque modo celebrata sunt, unanimi Patrum congregatorum suffragio, a Merbesio & aliis exscripta! Quot conventus Episcoporum, Doctorum clarissimæ Sorbonæ, ac Parochorum Parisiensium, Rhotomagensium, aliorumque ad illud exterminandum, & ad proscribendam famosam illam Apologiam Casuistarum, conspirarunt? XXVI. Quibus verbis zelo, & severitate plenis, illam damnaverunt, inter plurimos alios Præsules, Eminentissimus Cardinalis de Janson, tunc Diniensis Episcopus, & Illustrissimus Archiepiscopus Parisiensis Harlai, tunc Rhotomagensis, satis notum est, & ego possem hoc loco utriusque verba ac judicia exprimere, si necessum esset. Quot laudes audiuntur Summæ illius Moralis, sex brevibus tomis comprehensæ, & toties recusæ, hortatu, aut jussu Eminentissimorum Dominorum Cardinalium Grimaldi Archiepiscopi Aquensis, & De-Camûs Episcopi Gratianopolitani! quamvis mihi hactenus non fuerit otium pervolutandi illam, sed solum partem libandi. In ea vero passim fere ex puris sacrorum Canonum, ac SS. Patrum fontibus theses morum adversus Probabilistarum commenta proferuntur. Idipsum cernere est in Summa Christiana citati Merbesii, duobus magnis Voluminibus comprehensa, & edita sub auspiciis Illustrissimi D. Tellier Archiepiscopi, ac Ducis Rhemensis, quæ (solum obiter a me lecta) videtur catena fere continua Moralis Christianæ, ex Canon. Conciliorum, & locis SS. PP. contexta adversus laxones quoslibet. Neminem prodo, neminem nomino: generatim loquor de iis, quicumque demum sint, sive communi aura fruantur adhuc, sive jam diem obierint. XXVII. Sed & laudandus est maxime inter Regulares Cl. Ordo S. Dominici, qui hortatu laudati Alexandri VII. vexillum extulit adversus Moralem laxam, per doctissimos alumnos suos, Joannem Martinez de Prado, Julium Mercorum, Vincentium Baronium, Vincentium Contensonem, Pichinardum, Gonetum, aliosque similes amplissimo fructu. Et merito quidem ita se gessit: cum nihil aliud discere potuerit ab incomparabili magistro suo Doctore Angelico, immo & ab Augustino, ac ceteris SS. Patribus, quorum germanam mentem circa fidem, ac mores, ille divino ingenio, & admiranda claritate explanavit, atque in methodum redegit. XXVIII. Idem fere dixerim de multis Religionibus, præsertim militantibus sub regula ejusdem S. Augustini, S. Francisci, Carmelitarum, aliisque. Multi enim viri doctissimi ex iis, intra, & extra Urbem, in lucubrationibus suis, partim scriptis, partim editis, student, ac studuerunt Probabilismo frenum imponere, abjecta regula illa Lesbia, & male fida, qua plerique a fine fere seculi præcedentis abducebantur, & feruntur adhuc, non quo eundum est, sed quo itur, ut Seneca verbis utar. Ex solo Ordine S. Augustini nunc Romæ habemus Illustrissimos Episcopos Ignatium de la Zerda Aquilanum, & Lambertum Le-Drou Porphyriensem, ac Rev. Magistrum Henricum de Noris, Bibliothecæ Vaticanæ Præfectum, ut mittam Magistrum Franciscum Fervaques, celeberrimum olim Professorem Lovaniensem, & Joannem Schwveizerts Doctorem Coloniensem; qui verbo, ac scriptis refellunt eamdem licentiam opinandi. Idipsum accidit plerisque PP. ne dicam omnibus Præmonstratensibus, & Congregationis Oratorii in Gallia, ac Belgio. XXIX. Id etiam curarunt hoc tempore nonnulli celebres scriptores, ut Doctores Benedictini: veluti in doctissima, & observantissima Congregatione S. Mauri Galliarum, Joannes Mebillon Tract. de Studiis Monasticis p. 2. cap. 7. Gabriel Gerberon toto fere libro de vero Pœnitenti. In Congregatione Helvetica Illustrissimus D. Cælestinus Sfondratus Abbas S. Galli, & S. R. I. Princeps, in disput. Juridica de lege in Præsumptione fundata, quam edidit Salisburgi anno 1682. dum esset publicus sacrorum Canonum ex Benedictina Academia Professor (qua communi Doctorum consensu Probabilismum refellit) pariter illum impugnavit pag. 15. & seqq. Sunt & alii plures ejusdem sententiæ in diversis Congregationibus Benedictinis Italiæ, Galliæ, & Germaniæ. Quantum vero studii collocaverit laudatus Princeps Sfondratus, non modo in Theologia, sed & in sacris canonibus, unde doctrina morum solida eruitur, satis ostendunt celeberrimi ipsius libri, qui præ manibus eruditorum omnium summa cum laude versantur. XXX. Verum longe antea in Congregationis Benedictinæ Hispaniæ non defuit, qui doctrinis Casuistarum laxis antidotum pararet. Anno 1653. vivente adhuc Innocentio X. electus est Generalis ipsius Reverendissimus Magister D. Bernardus Hontiveros, Primarius Theologiæ Professor in Ovetensi Academia, Theologus Majestatis Catholicæ, ac Consultor supremi illius Fidei Senatus, vir spectatissimæ pietatis, ac sublimis doctrinæ. Is ab eo tempore acerrime invehebatur adversus laxas Casuistarum opiniones, & lectionem quorumdam ex iis vetabat subditis, ac discipulis, inter quos ego numerabar. Postea anno 1658. fuit electus Episcopus Ecclesiæ Calagurritanæ, eodem tempore, quo præerant Oxomensi D. Joannes de Palafox, & Placentinæ D. Ludovicus Crespi. Tres hi Præsules doctissimi pariter & vitæ exemplarissimæ fama, ac scriptis insignes, hortatu Eminentissimi Cardinalis D. Balthassaris de Moscoso & Sandoval, Archiepiscopi Toletani, (cujus memoria pariter in benedictione est) cœperunt communi consilio exagitare Probabilismum, tunc longe, ac late grassantem. Hontiveros speciatim scriptis suis ea de re titulum dederat, Lacrymæ militantis Ecclesiæ. Verum anno 1662. initio Novembris, fractus mortificationibus, studiis, ac laboribus, circumstante, ac flente toto Clero illius Ecclesiæ, & pauperibus ejulantibus eam pii Patris obitum, immortuus fuit Operi nondum perfecto, quod proinde in lucem edi non potuit. Idem fere acciderat Palafoxio, qui triennio ante sanctissime obierat, idest, anno 1659. die 30. Septembris. Unde licet tot libris antea editis, sparsim perniciosas ac laxas quorumdam recentiorum opiniones impugnasset, non potuit perficere volumen aliquod ex instituto in eumdem scopum. Denique Episcopus Crespius distentus occupationibus variis, & legatione Majestatis Catholicæ in Urbem pro causa Conceptionis, solum potuit edere disputationes Morales selectas adversus Casuistas prurientes auribus, & nominatim præcipue adversus Caramuelem. Obiit vero magnis sanctitatis opinione relicta, eodem circiter anno 1662. XXXI. Ab iis præstantissimis Episcopis, & Scriptoribus variis instructus, paucis post annis cœpi dubitare de securitate illa, quam nobis plurimi alii pollicebantur in usu opinionum quarumlibet probabilium. Eo usque enim communi fere sensu, & præjudicio abreptus, in Probabilismo, veluti in pulvino, molliter quiescebam: & plerumque studium meum (ita ingenue fateor) sumebat in examinando potius an aliquid esset probabile, quam in vestigando an esset verum. Detecta enim probabilitate, nullatenus dubitabam me posse illud in praxi sequi, aut aliis consulere. Unde & in Theologia Florulenta, quam edidi Salmanticæ anno 1667. Ludovico V. præsertim a num. 70. usq. ad 98. tota mihi cura fuit in examinandis conditionibus opinionis ab uno Doctore pio & docto traditæ adversus communem aliorum, necessariis ac sufficientibus, ut illa probabilis censeatur. Hoc enim semel statuto, non dubitabam licitum esse ipsius usum, adhuc postquam Alexander VII. anno 1666. damnaverat 45. propositiones, & in eis illam num. 27. Si liber sit alicujus Junioris, & moderni, debet opinio censeri probabilis, dum non constat rejectam esse a Sede Apostolica, ut improbabilem. Hanc ipsam thesim per se spectatam ibidem late impugnavi, sicuti & nimiam licentiam opinandi circa doctrinam morum: quam in rem memoravi num. 79. ea fere ipsa, quæ paullo antea protuli de Illustrissimis Episcopis Calagurritano, Oxomiensi, & Placentino. XXXII. Nec processi ulterius ad quærendum, an data quod opinio aliqua sit Probabilis, liceat omnino illam sequi in praxi, aut aliis consulere, relicta probabiliore, ac tutiore. De hoc enim tunc Salmanticæ dubitabat. Usque adeo invaluerat Probabilismus ibidem, quamvis paullo antea Magister Joannes Martinez de Prado, & Vincentius Baronius ambo Dominicani scriptis editis impugnassent longe ac late Caramuelem, & rejecissent usum opinionis minus probabilis faventis libertati, in concursu probabilioris stantis pro præcepto. Nulla enim fere ratio utriusque laudati Scriptoris habebatur in ea parte, ob multitudinem innumerabilium aliorum liberius scribentium, ut possent ii dicere cum Poeta: Obruimur numero. XXXIII. Cœpi itaque rem maturius examinare, ab anno circiter 1672. usque modo, lectis ac relectis, ultra prædictos, plurimis auctoribus recentibus, qui hinc & inde controversiam hanc gravissimam profligarunt ex instituto. Deprehendi vero ingens periculum salutis in sectando, aut consulendo aliis Probabilismo, sive usu cujuslibet opinionis minus probabilis faventis libertati, in concursu alterius probabilioris adhærentis præcepto. Idem mihi alte insedit, ubi utraque apparet probabilis æque aut circiter. Manet enim adhuc res vere dubia, & incertum omnino, an actio, vel omissio sit contraria legi æternæ necne, quidquid plerique recentiorum distinguant inter dubium speculativum, & practicum. Hanc enim distinctionem quoad controversiam præsentem plurimi alii a triginta circiter annis usque modo doctissime rejecerunt. In dubiis autem, & spectantibus ad æternam salutem, eligendam esse tutiorem partem jura clamant, & prudentia, ac lex charitatis divinæ de propria, & aliorum salute, palam dictat. XXXIV. Certe nemo prudens vitam corporis ita negligit, ut audeat uti cibo, aut pharmaco solum probabiliter sano, quod æque aut magis probabiliter censeatur noxium, & exitiale futurum. Quare ne exponat se probabili, aut probabiliori periculo mortis, eligit aliud certo innoxium, aut salutiferum. Idem fere accidit circa rem familiarem servandam, & honores assequendos. Cur ergo vita animæ, & salus æterna, longe pretiosior, passim exponatur probabili periculo opinionum liberiorum? Nec reflexiones aliquæ, seu judicia reflexa ad auctoritatem alienam videntur prodesse, aut sufficere ad formandum judicium moraliter certum, & necessarium de usu licito opinionis benignæ quoad bona animi potius, quam corporis vel fortunæ, ubi opinio severior æque aut magis urget. Non enim voluntas habet vim im-

peran-

perandi intellectui, ut judicio reflexo censeat verum, aut certum moraliter id, quod directo judicio æstimat falsum, aut dubium, aut minus probabile. XXXV. *Quare reflexiones illæ ad summum possunt habere locum, & prodesse, ubi vir doctus & prudens recta intentione placendi Deo, aut ipsum non offendendi, & nullo præjudicio, passione, aut utilitate abductus, diligenter inquirit veritatem pro qualitate materiæ, & debitis circumstantiis, quando concurrunt invicem contrariæ opiniones inter Scriptores Catholicos, doctos, & pios. Si post rem examinatam inveniat sententiam benignam longe ac palam prævalere opinioni austeriori, tum auctoritate & numero Patronorum, tum rationibus, & plene respondere argumentis contrariis; videtur posse formare judicium moraliter certum de illius veritate & licito usu, aut nihil curare rigidiorem aliorum opinionem, vel eam reputare ortam ex inani scrupulo. Dato enim, aut præmisso quod sententia illa benignior esset falsa in re, agens excusaretur a peccato, saltem gravi, ob rectam intentionem, bonam fidem, & ignorantiam venialem, ex infirmitate humana. Si autem post diligentem inquisitionem inveniat opinionem austeriorem æquale pondus habere, aut etiam majus, ac proinde veritatem ejus esse speculative dubiam; non poterit ulla reflexione formare sibi judicium moraliter certum de illius veritate, aut usu licito. Quare abstinendum erit ab opinione benigniore, & adhærendum tutiori, sitæ stanti pro præcepto.* XXXVI. *Hæc videtur fuisse praxis assidua SS. Patrum, Pontificum, ac Theologorum doctrina, ac pietate insignium, a tempore nascentis Ecclesiæ usque ad finem fere sæculi præcedentis, quo cœpit reputari securus usus opinionis benignæ probabilis, in concursu opinionis austerioris æque probabilis, aut probabilioris, per reflexiones antiquis ignotas. Sequebantur enim veteres illi quod intra sinum Ecclesiæ Catholicæ, post rem mature examinatam, oratione ac studio competenti, videbatur verum, & moraliter certum. Et licet ipsi Sancti Patres & Doctores celebres aliter, atque aliter circa varias quæstiones morum censerent, unusquisque tamen pius ac prudens id agebat vel consulebat aliis, quod post debitum examen judicabat verum, aut saltem longa conformius canonibus sacris, rationi, & æquitati. Neque enim amplius exigi putabant ab homine mortali insipiente, & ignorantiis obnoxio. Aliqui sequebantur tutiorem partem. Exempla plurima possent hoc loco produci, nisi quæstionem hanc gravissimam potius excurrendo libandam, quam ex instituto dirimendo recepissemus.* XXXVII. *Et hoc ipsum fere est, in quo videntur convenire Scriptores ac Theologi laudati e num. XV. contra Probabilismum disserentes. Nominatim vero doctissimus ac piissimus Cardinalis Bellarminus verbis exscriptis num. 21 aperte id tradit; immo & loquutus strictius quam plerique ex allegatis, ut consideranti palam erit. Ac certe innocentia vitæ ipsius, candor morum, & professio minime fucata veritatis, quæ fulget in ejus scriptis, satis demonstrant tandem in agendo & consulendo non quæsiisse probabilia, sed vera, non dubia, aut moralis erroris periculo obnoxia, sed secura & solida. Exeat nunc aliquis recentiorum quorundam, & propterea Bellarminum Jansenismi, aut Bajanismi arguat. Hanc enim notam ex eodem doctrinæ morum severioris capite inurere ausi sunt nonnulli pluribus aliis Catholicissimis Episcopis, Prælatis, Doctoribus, & Scriptoribus, licet nullo fermento hæreseos, vel doctrinæ erroneæ aspersis, & palam rejicientibus illas quinque famosas theses, ab Innocentio X. & Alexandro VII. fulguratas, atque in iis Illustrissimo Fagnano, quo nemo in sacris canonibus doctiorem aut celebriorem ætas nostra tulit. Sed calumnia consimilis, dum lingua oris quotiens lata rejecto everti nequit, contemptu aut risu exsibilanda erit, juxta illud vetus adversus convitia inusta:* Spreta exolescunt. *Hactenus de Probabilismo Eminentissimus Cardinalis de Aguirre.*

Manifestum est ex dictis, a me lecta fuisse verba Cardinalis Bellarmini apud Eminentissimum Cardinalem de Aguirre, quem post Thyrsum Gonzalez laudavi; siquidem eodem prorsus pacto, quo a me eadem verba afferuntur, occurrunt in Prologo ad Concilia Hispaniarum citato numero XXI. Quum itaque Cardinalem de Aguirre laudaverim, aperte consequitur, me eadem verba sincere, non mala fide exscripsisse.

Perspicuum itidem est ex num. XXXIII. ipsum Eminentissimum de Aguirre legisse, & perlegisse auctores superioribus numeris a se productos: Legit ergo, ac perlegit Epistolam Ven. Bellarmini ad nepotem suum Episcopum Theanensem. Prætermittit tamen de Aguirre ea verba, *Et simul oporteat eum Episcopali officio fungi*, & alia, *de ecla controversiis*. Si quis vero propter hujusmodi verborum omissionem, & reticentiam argumentaretur, *Ergo Eminentissimus Cardinalis de Aguirre nec verba Bellarmini, nec P. Thyrsi sincere refert*, insulse, ac pueriliter ratiocinaretur. Ratiocinatur ergo pueriliter & insulse, qui propter eamdem verborum omissionem infert a me sincere non referri verba P. Thyrsi, ac Bellarmini.

Insuper a me producuntur verba Cardinalis Bellarmini, uti afferuntur a Cardinali *Aguirre*. Hunc P. *Hizler* cur a me commemorari non scribit? Cur utitur ea phrasi *Thyrsus Gonzalez, &c.*? Quid sibi vult illud, *&c.*? Aut legit *Hizler* Prologum ad Hispaniarum Concilia, aut non legit. Si legit, Purpuratum Patrem me sincere exscripsisse fateatur, eumdem laudet, nec ad struendam subdolam, & iniquam criminationem utatur particula *&c.* si autem non legit, legat, & suffundatur rubore.

Ad hæc Reverendissimus P. Thyrsus Gonzalez, de quo infra, disputatione 13. num. 103. pag. 349. editionis Bononiensis. Item edit. Coloniæ Agrip. an. 1694. pag. 222. & edit. Rom. an. pariter 1694. pag. 307. pro sententia sua laudat Eminentissimum de Aguirre, præsertim in Prologo ad primum Conciliorum Hispaniæ volumen, scribens: *Verum copiosius sensum suum aperuit in Prologo ad Tomum Conciliorum Hispaniæ, ubi postquam pro sua, & nostra sententia citaverat Cardinalem Bellarminum, & Cardinalem Pallavicinum, num. 24. subjungit.* Quæ sequuntur, ne iterum mutilati textus redarguamur, integra producta fuerunt citato num. 24. & seqq. Ipse ergo Thyrsus Gonzalez idem sentire se, ac Eminentissimum de Aguirre, testatur, & uterque pro sua sententia producit verba Eminentissimi Bellarmini ad demonstrandum nefas esse sequi opinionem minus probabilem, non Episcopis tantummodo, verum etiam unicuique prudenter operanti; nec in aliquibus duntaxat quæstionibus, sed insuper in omnibus agendis, vel consulendis, quæ ad æternam salutem attinent. Sincere itaque citat *Thyrsum*, & *de Aguirre* quisquis, ut nos fecimus, eorumdem profert testimonium; & Bellarmini doctrina universim, & absque limitatione ad solos Episcopos, & ad aliquas determinatas quæstiones, oppugnat, & insectatur Probabilismum.

Postremo ea verba, quæ Conviciator violata sinceritate a me præteriri autumat, neque a me solum, sed etiam a Genneto, atque a Ballerinio Antiprobabilistis, nihil omnino ad rem faciunt, & sive apponantur, sive omittantur, recta Bellarmini sententia percipitur, & æque Probabilistis adversantur; ideoque neque a me, neque a Genneto, neque a Ballerinio (Adde, *Neque a Cardinali de Aguirre*; cur enim hujus Insimulator non meminit?) fuco aliquo, & fraude, sed pure, sincere, ingenue fuerunt allata. Scribit utique *P. Hizler*: *Quæ verba omissa* (scilicet, *Et simul oporteat eum Episcopali officio fungi*, &, *de ecla controversiis*) *ostendunt Bellarminum, nec voluisse omnes, nec in omni materia astrictos ad certam veritatem inquirendam.* Si Professor iste Ingolstadiensis significare velit, non omnibus certam veritatem esse inquirendam in qualibet materia, quæcumque sit; seu ad dirigendos mores regendamque conscientiam pertineat, seu non pertineat; seu cuique scitu necessaria sit, seu necessaria non sit: recte, sapienterque loquitur. Neque enim tenemur investigare quæ ad consequendam sempiternam salutem non requiruntur, Deo nobis non præcipiente ut omnes simus vel philosophi, vel mathematici, vel milites, vel artifices: neque laicus scire tenetur quæ tenetur scire sacerdos, aut subditus quæ legislator, aut pœnitens quæ Confessarius. At si Ingolstadiensis institutor significare velit Episcopum, non omnes, teneri inquirere veritatem in iis, quæ ad conscientiam suam dirigendam necessaria sunt, atque id servandum esse in quibusdam non in omnibus controversiis, toto cælo aberrat a veritate. Principio enim Cardinalis Aguirre, & P. Thyrsus Gonzalez utuntur Venerabilis Bellarmini auctoritate ad Probabilismum universim in iis, quæ ad Episcopos, & ad ceteros omnes attinent, rejiciendum & profligandum: igitur existimant ad quæstionem hanc dirimendam perpauca verba, quæ a nobis prætermissa sunt, non esse attendenda. Secundo juxta sententiam Venerabilis Cardinalis Bellarmini tenetur Episcopus *certam veritatem inquirere* in quæstionibus, quæ spectant ad officium Episcopi: pari ergo ratione tenentur paterfamilias, mercator, presbyter, laicus, *certam inquirere veritatem*, in iis quæstionibus, quæ pertinent ad officium patrisfamilias, mercatoris, presbyteri, laici. Tertio ratio Cardinalis Bellarmini ea est, *Si quis velit in tuto salutem suam collocare*, & rursus, *Agitur enim de summa rei, cum de salute æterna tractatur.* Atqui *in tuto collocare salutem suam* velle debet tam Episcopus, quam non Episcopus; atque *agitur de summa rei*, tam *dum agitur de salute æterna* Episcoporum, quam non Episcoporum: Igitur attenta ratione Cardinalis Bellarmini, tam Episcopi, quam non Episcopi, debent *certam veritatem inquirere*. Tandem quisnam Probabilistarum, si excipias Ingolstadiensem nostrum, dicturus est unquam: Opinio duntaxat probabilis juxta Venerabilem Bellarminum nequit esse regula, & norma operandi Episcopis, Ergo esse potest regula, & norma operandi non Episcopis, quasi non Episcopi æternæ salutis suæ, æque ac Episcopi, curam & sollicitudinem gerere non teneantur, & unusquisque juxta conditionem suam non debeat evitare peccandi pericula? Quis insuper inepta, & ludicra hac ratione pro adstruendo Probabilismo pugnaret, Nefas est, in quibusdam quæstionibus, in quibus agitur de summa rei, & de æterna salute inniti Probabilismo;

Igitur

Igitur fas est Probabilismum sectari in quæstionibus reliquis, etiamsi de summa rerum, & de æterna salute eidem in illis agatur? Videat ergo Reverendus Peter *Hexler* quam futili conjectura nos minus sinceros in referendis Bellarmini verbis adjudicaverit, legatque Eminentissimum de Aguirre, in quo percipiet non tantum nostram sinceritatem, verum etiam Probabilismi sui eo acriorem insectationem, quo sapientissimus Purpuratus eumdem Probabilismum, in quo antea, tamquam in pulvinari, quiescebat, doctior factus, Auctoribus hinc inde libratis, semel, iterumque lectis, perniciosum credidit, abjecit, execratus est, oppugnavit, evertit, eliminavit.

„ Dicet, opinor, Ingolstadiensis Professor, At ego nequaquam asserui Augustinianum Theologum sincere non referre verba Cardinalis de Aguirre, sed affirmavi duntaxat, illum *nec verba Patris Thyrsi, nec Bellarmini sincere referre*. Bellissime! At P. Thyrsus dissert. 13. numer. 103. pag. 340. editionis Bononiensis anni 1694., quam habeo modo præ manibus, inquit: *Quid in hoc puncto sentiat sapientissimus Cardinalis de Aguirre jam vidimus §. xi. in 6. capite probando majorem probabilitatem nostræ sententiæ: mentem suam prius exposuerat disput. 2. sect. 6. ubi inter alia inquit:* „ Sane insigni Dei beneficio tribuendum, quod cum multis annis post inchoatam, aut jam grassantem licentiam opinandi in rebus moralibus, prætextu specioso illius probabilitatis, cœperint non pauci viri pietate ac doctrina insignes scribere contra illam ad hæc usque tempora „ *Ita ibi. Verum copiosius sensum suum aperuit in Prologo ad Tomum Conciliorum Hispaniæ, ubi postquam pro sua, & nostra sententia citaverat Cardinalem Bellarminum, & Cardinalem Pallavicinum, num. 24. subjungit: Verum prolixus essem, &c.* Ipse ergo Thyrsus Cardinalem de Aguirre laudat, ac sibimet consentire testatur. Quid ergo opus erat verba etiam Thyrsi proferre, quando prolata erant verba Cardinalis longe doctissimi, quem Thyrsus idem secum sentire declarat? Etsi vero Thyrsus Gonzalez ea verba exscripserit, quæ a nobis prætermisse conqueritur inofficiosus Auctor Quæstionis facti, nec prætermissa tantum, verum etiam *sinceritate* violata non fuisse perlecta; nihilominus ad rem non facere, ideoque præteriri potuisse ex ipsomet Thyrso Gonzalez demonstratur.

„ Iste enim *Probabilismi* insectator acerrimus præcitata dissertatione 13. §. 23. num. 90. ad hunc loquitur modum. &c. „ Cardinalis autem Bellarminus *eamdem sententiam tenuit ad finem libelli de Regimine Principis, in Opusculo, cui titulus*, Admonitio ad Episcopum Theanensem Nepotem suum, *in quo agit de iis, quæ necessaria sunt Episcopo, qui salutem suam in tuto ponere velit, materiam integram octo controversiis comprehendens. In prologo autem hujus Opusculi sic inquit:* „ Quare si quis velit in tuto salutem suam collocare, & simul oporteat Episcopali officio fungi, is omnino debet de octo controversiis certam veritatem inquirere, & non respicere quid multi hoc tempore dicant, vel faciant. Et si rei certitudo non possit ad liquidum apparere, debet omnino tutiorem partem sequi, & nulla ratione, nullius imperio, nulla temporali utilitate proposita, ad minus tutam partem declinare. Agitur enim de summa re, cum de salute æterna tractatur; & facillimum est conscientiam erroneam exemplo aliorum inducere, & eo modo conscientia non remordente ad eum locum, ubi vermis non moritur, & ignis non extinguitur, descendere. „ Exscripsimus rursus Ven. Bellarmini verba, ne insimulator, quærens in scirpo nodum, nobis minimam illam tribuat transpositionem verborum, quæ in postrema occurrit periodo. Si autem ad solos Episcopos, & in quibusdam duntaxat quæstionibus, Bellarmini gravissimam, optimamque admonitionem Thyrsus Gonzalez pertinere arbitrabatur, cur illam ad suam corroborandam sententiam adhibuit? Atque, ut illud repetam, quod obloquentium ora debet obstruere, annon ceteri omnes, dum suis christianis, præceptisque muneribus incumbunt, atque Dei adimplent mandata, & comparare sibi æternam beatitudinem student, annon, inquam, *agunt de summa re?* annon cavere debent, ne *conscientiam erroneam* induant aliorum exemplo? annon ipsam conscientiam erroneam unusquisque in iis, quæ scire potest, ac debet, exuere ac deponere tenetur, nisi velit cum ipsa erronea conscientia perire & damnari?

„ At enim ajunt: Sequeretur, si Venerabilis Bellarmini verba rigoroso sensu forent accipienda, debere unumquemque non probabiliorem tantum, verum etiam *tutiorem* partem tenere. Ita ratiocinatur ille idem Auctor, unde Ingolstadiensis Professor suas hausit cavillulas. Excussit id, ejusdemque generis nugas vir doctus, qui sub *Evanisti* nomine Litteratorum Italiæ audacem censorem exagitat ac refellit. Verum idem Thyrsus Gonzalez ratiocinationem illam, ineptam alioqui, ac futilem, prævideràt, & exsufflaverat. Nam post allata nuper verba num. 91. hæc subjicit:

„ *Dum autem Bellarminus dicit*, Si rei certitudo non possit ad liquidum apparere, debet omnino tutiorem partem sequi; *non intendit ad securitatem conscientiæ requiri certitudinem omnimodam, sed certitudinem fundatam in verisimilitudine authoritatis, & rationis clare præeminenti verisimilitudini partis oppositæ, vi cujus operans prudenter absque anxietate & formidine censet illam partem esse veram, quia licet sciat dari opinionem de opposito, videt tamen fundamenta illius clare, & dilucide dissipari, nec posse ab illis prudenter moveri ad judicandum non esse prohibitam; ac proinde licet videat doctrinam oppositam esse probabilem in se, & de facto probatam esse viris gravissimis, non est tamen probabilis ipsi, quia non potest ab illo probari per prudentem assensum, ex quo agnoscit ejus fundamenta esse parum solida, & in comparatione aliorum ipsi apparent manifeste minus verisimilia. In rebus enim moralibus, de quibus est controversia inter Doctores, non exigitur major certitudo, quam illa, quæ fundatur in fundamentis clare præeminentibus apud eum, qui operatur, si ille omnem adhibuit diligentiam, quam debuit ad inquirendam veritatem. Jamque post decretum Alexandri VIII. damnantis hanc propositionem*, Non licet sequi opinionem, vel inter probabiles probabilissimam, *videtur inferri, securitati conscientiæ sufficere opinionem inter probabiles probabilissimam, etiam faventem libertati; ac proinde licitum esse sequi sententiam minus tutam, quando illa est clare & manifeste longe verisimilior opposite, & ut talis proponitur operanti citra omnem ipsius culpam. Tunc enim prudenter potest judicare rem illam non esse prohibitam, & non potest judicare oppositum, neque prudenter dubitare, quia nequit intellectus, etiam ex imperio voluntatis, prudenter assentiri ut veræ illi parti, quæ illi proponitur clare ut minus verisimilis, quam opposita. Si autem appareret magis verisimilis pars favens libertati, vel ex negligentia culpabili inquirendi veritatem, vel ex passione obcæcata; tunc assensus illi præstitus non esset judicium prudens, sed error culpabilis; ac proinde qui ex illo errore operaretur, peccaret. Nam secundum principium verum D. Thomæ q. 17. de Veritate, art. 3. ad 4.* Tunc conscientia erroris non sufficit ad absolvendum, quando ipso errore peccatur, ut cum errat circa ea, quæ scire tenetur. *Similiter Quodlibeto* 8. *art.* 15. Error conscientiæ habet quamdam vim absolvendi, sive excusandi, quando scilicet procedit ex ignorantia ejus, quod quis scire non potest, vel non tenetur. Quandoque error conscientiæ non habet vim absolvendi, & excusandi, quando scilicet ipse error peccatum est, ut cum procedit ex ignorantia ejus, quod quis scire tenetur, & potest. Idem docet 1. 2. q. 76. art. 2. & lect. 7. in c. 1. Epist. ad Romanos. „ Hæc Probabilismi eversor Gonzalez. Verbo dicam: *Tutiorem* partem eligendam docet Ven. Bellarminus, scilicet, eam, quæ *tutior* sit comparate ad oppositam, seu quæ innitatur rationibus præponderantibus, & conscientiam erroneam excludat; non *tutiorem* absolute, & quæ habeat in se certitudinem omnimodam atque plenissimam, adeo, ut superet non tantum opinionis oppositæ ac probabilioris, verum etiam cujuslibet, etiam probabilissimæ, fundamenta; alioqui Purpuratus Clarissimus propositioni ab Alexandro VIII. damnatæ prælusisset.

„ Excussa insimulatoris Ingolstadiensis argutiuncula, operæ pretium est animadvertere Cardinalem Bellarminum in sua ad Episcopum Theanensem Admonitione idcirco agere *de octo controversiis*, non de aliis compluribus, quoniam pertractat de iis, in quibus oportet Episcopum prudenter se gerere, ne in suo exequendo munere decipiatur, induatque aliorum exemplo conscientiam erroneam. Quare ineptiunt, qui ajunt, Præsulibus tantum, & in octo duntaxat controversiis, partem eligendam esse tutiorem, eo quod ipsi debeant perfectionis iter arripere. Enim vero Auctor præstantissimus, monet omnibus quidem arduam esse viam salutis, sed maxime Pastoribus, quibus difficiliora mandata præscribuntur, & munera incumbunt longe ampliora. Cum ergo aliis non episcopis, & qui sunt minoribus obstricti officiis, facillimum sit a veritatis semita deflectere, id periculi magis Episcopo occurret, cui aliorum cura committitur, & gravioribus negotiis est insistendum. Eapropter ad hunc modum incipit Venerabilis Viri Admonitio: *Quod Salvator noster ait, multos esse vocatos, & paucos electos, & multos esse, qui ingrediuntur viam latam, quæ ducit ad perditionem, paucos autem, qui viam angustam, quæ ducit ad vitam, inveniunt; id in Episcopis etiam locum habere videtur; cum S. Joannes Chrysostomus hom. 3. in Acta Apostolorum dicat, paucos esse in ordine Episcoporum, qui salventur:* productisque Chrysostomi, aliorumque Patrum testimoniis, aureum profert monitum, de quo agitur. Præterea falsum est ad solos Episcopos *octo illas Controversias* pertinere. Nam 1. *An Episcopus teneatur in Ecclesia sua residere*, quam affirmative resolvit cum Tridentino Concilio Sess. 23. cap. 1. S. Thoma q. 185. art. 5. & Dominico Soto de Justit. & jure lib. 10. q. 3. necnon ratione petita, ex quo Episcopus sit Pastor, ovesque sibi creditas regere teneatur; hæc, inquam, controversia spectat etiam ad Parochos, omnesque, *quibus animarum cura commissa est*, ut legitur, ac demonstra-

stratur citato cap. 2. Tridentini Concilii. Ad eosdem item Parochos pertinet controversia secunda, *An Episcopus teneatur per se prædicare*. Tertia, *An Episcopus teneatur esse perfectus*, quam pariter resolvit affirmative, productis verbis Apostoli ad Titum 2. & S. Thomæ 2. 2. q. 184. art. 7. illaque ratione, quoniam sacri antistites præbere se debent in omnibus exemplum bonorum operum, quoslibet Religiosorum Superiores respicit, eosdemque Religiosos, saltem quodammodo; nam ad perfectionem, nisi adhuc pervenerint, tendere debent. Controversia IV. *An liceat, vel expediat multos ordinare*, ad solos Episcopos pertinere fatemur. At quinta & proxima, *De multiplicitate beneficiorum*, quam multiplicitatem improbat acerrime canonum, Tridentini, Doctoris Angelici, Dominici Soto, Adriani, Panormitani, & aliorum sanctionibus, nonne permultos clericos attingit charactere non insignitos Episcopali? Permultos quoque, omnesque Ecclesiarum administros concernunt controversia VI. *de modo agendi cum Principibus seculi*; VII. *de modo agendi cum consanguineis & affinibus*; & postrema *de reditibus Ecclesiasticis, in quos usus expendi debeant*. Controversiæ igitur octo, quas Bellarminus eo in Opusculo explicat, si unam excipias, non ita ad Episcopos attinent, ut alii quicunque excludantur. Sed lege *Admonitionem* illam tum Romæ editam, tum Coloniæ in supplemento Operum Bellarmini, & Lugduni post Tractatum *De officio Principis*. Ad cetera progrediamur.

„ Pag. 53. hæc addit auctor *Quæstionis Facti*: „ P. Berti citando hom. 44. in Matth. inter Opera Chrysost. cap. 4. num. 3. eodem modo, ut Author *Theolog. Eclect.* omittit illa verba, *Et omnium confessiones cognoscere*. „

„ Utique omisimus: Sed quid ad *Probabilismum* fulciendum, comprobandumque, ea verba, *Oportet omnium confessiones cognoscere*? Foret ne argumentum Theologo dignum illud, *Oportet omnium confessiones cognoscere: Ergo licitum est sequi opinionem probabilem in concursu probabilioris*? Ostendat vir peracutus hujus ratiocinationis robur. Nos inde inferri oppositum arbitramur. Quod si integram illius scriptoris, prorsus digni, qui inter Chrysostomi Commentaria in Matthæum consecutus sit locum, a nobis proferri velit periodum: en illam: *Quid ergo* (ita legitur pag. 901. Parisiensis editionis anni 1588. qua utebamur conscribentes Theologicas dissertationes) *Quid ergo, ignorans populus excusabilis erit? absit. Si enim vestimenta empturus gyras unum negotiatorem, & alterum, & ubi meliores vestes inveneris, & pretio viliori ab illo comparas: quomodo non oportet populum circuire omnes Doctores, & inquirere, ubi sincera veritas Christi venumdatur, & ubi corrupta, & omnium confessiones cognoscere, & veriorem eligere, plusquam vestimentum? Dicit Apostolus*, Omnia probate, & quod bonum est, tenete. *Ad Thessalon. 5.* „ Modo te appello, Ingolstadiensis Institutor Probabilista, Tuam amplexi doctrinam, est ne circuire omnes Doctores? est ne inquirere ubi sincera veritas Christi venumdatur? est ne omnium assertionem cognoscere? est ne veriorem eligere? Vah lepidum capitulum, nobis de mutilatis corruptisque Scriptorum locis impudenter insultans! Ea insuper verba, *Et omnium confessiones audire*, nil ad *Probabilismum* statuendum faciunt; non ergo dolo aliquo *Probabilismum* insectantes illa prætermisimus, sed ut redundantia, neque ad institutam quæstionem admodum necessaria. *Confessiones* enim hoc in loco sunt sinceræ veritatis manifesta testimonia, factaque a Doctoribus explicatio: neque enim ad populum, quem Homiliæ Auctor alloquitur, spectat confessiones peccatorum excipere, vel cognoscere. Quare eadem verba, *Et omnium confessiones cognoscere*, præcedentium, *Circuire omnes Doctores, & inquirere ubi sincera veritas Christi venumdatur, & ubi corrupta*, continent expositionem, quam ignorare non deberet Ingolstadiensis Theologus.

„ Sequitur in eadem Homilia immediate post allatum Apostoli monitum, Tom. 2. edit. Paris. anni 1588. pagina 618. *Aut si propter utilitatem aliquam, vel necessitatem mundialem, proficisci volueris ad aliquem locum, cujus viam ignoras, numquid propter ignorantiam viæ discedis a profectione proposita? Non, sed experiris nunc istam viam, nunc illam: & quos interroges quæris; & cum inveneris, rogas & postulas, ut semitam discas. Et si velis Scripturarum ingredi veritatem, non petis orationibus, non quæris in Scripturis, non pulsas bonis operibus, non interrogas sacerdotes, nunc istos, nunc illos, non investigas qui veri sunt claviculari Scripturarum, non qui falsi?* Et ista omisimus: numquid hinc eruitur, debere nos in Probabilistarum commentationibus, neglectis oppositum sentientibus, tamquam in pulvinari quiescere? numquid hinc infertur, prudenter incedere, qui unam viam experitur, non alteram, & illos sacerdotes interrogat, non istos? Legitur in ipsamet Homilia hæc gravis sententia: *Nec potest eis esse excusatio condemnationis ignorantia veritatis, quibus fuit inveniendi facultas, si fuisset quærendi voluntas.* Arripiat & hæc criminator: suum illinc statuminet *Probabilismum*, & querimonias ingeminet, eo quod non solum ea verba, *Et omnium confessiones cognoscere*, verum etiam exscripta modo, fucum lectoribus faciens omiserim. Æquo, lubentique animo id patiar.

„ Tertia Ingolstadiensis Theologi criminatio ea est. „ *P. Berti*, inquit citata pag. 53., *cap. VI. num. 21. sic ait de Guimenio, seu P. Moya*. " *Recte itaque ponderata hac D. Thomæ Doctrina ait Amadeus Guimenius*: " Hæc si certa sunt, væ operantibus ex opinione probabili!

„ *Audiamus Guimenium Tract. de opin. probabili Propositione 1. num. 6. sic autem habet*: " *Quæ si vera ut sonant, væ operantibus ex opinione etiam probabiliori, imo & moraliter certa, ni securiorem semper eligant, in qua ne materiale quidem peccatum esse possit. Expendendus est ergo &c.* „

„ *Et in Quæstionibus Selectis q. 6. de opinione probabili, §. 4. num. 23. sic scribit*: Quæ si vera ut sonant, væ operantibus ex opinione probabiliori, imo & moraliter certa, &c. „ Hæc, quantum ad Probabilismum attinet, de me Ingolstadiensis Professor: nam longe plura addit, ut me Jansenianis adnumeret, quæ omnia alibi fuerunt discussa.

„ Huic itaque animadversioni respondeamus. Ac principio, si mala fide verba Guimenii, seu Patris Moyæ, a Contensonio, Guerrero, & Ubigant, fuissent allata, quod absit de probis doctisque viris suspicari; quid ad me, qui ex illis me eadem verba exscripsisse profiteor? *Vide*, hæc statim addo, *Vide Ubigant, Contensonium, & Guerrerum in Confutatione Probabilismi*. Deinde ita a nobis Guimenii verba citantur, *Quæ si vera sunt*, & Insimulator ait a nobis ad hunc modum referri, *si certa*, ipsomet, si ludo ludum velimus repellere, adulterator verborum. Insuper quid sibi vult ea particula *Etiam*, quam apud Guimenium legi incautus Censor non observat, cito oculis avolantibus; quid, inquam, sibi vult ea particula *Etiam*, nisi hunc sensum reddere, *væ operantibus* non solum ex opinione probabili, sed *Etiam ex opinione probabiliori*? Explicemus hæc paullulum accuratius.

„ Productis verbis S. Thomæ ex Quodlibeto VIII. art. 13. ubi instituitur quæstio, *An quando sunt diversæ opiniones de aliquo facto, ille, qui sequitur minus tutam, peccet?* quæ verba a nobis quoque afferuntur cap. 14. Prop. 3. ita piissimus, ac doctissimus Contensonus Tom. 1. edit. Coloniæ Agrip. an. 1687. pag. 460. *Hæc D. Thomas. Quæ verba adeo plana & luculenta visa sunt Amadeo Guimenio, ut tract. de Opinion. probab. num 6. dixerit*: " Hæc si vera sint, væ operantibus ex opinione probabili. „ Atque eadem omnino Ant. Guer. tom. 1. edit. Matriti, ubi etiam laudatur Uvigant, & Guerrerus. Qui non legit Opus Guimenii *adversus quorumdam expostulationes circa nonnullas Jesuitarum opiniones morales*, opus proscriptum, nec obvium, laudatque auctores perceleberes personati hominis verba recitantes, potest ne sublestæ fidei, animique subdoli insimulari?

„ Dices, opinor: At hi tres Theologi, & si alii sint, qui Guimenii verba ad eum modum protulerunt, allucinati fuere, corruptaque produxerunt, aut callide, aut inscienter. Sed nostra expedita caussa, nobisque plurium clarissimorum virorum testimonio adversus convicia Impostoris vindicatis, atque absolutis, breviter egomet summorum virorum, quos pro me adduxi testes, causam actuabo. Ergo Guimenius citato in Opere, & prædicto Tract. de Opinione Probabili prop. 1. num. 6. pag. 29. edit. Lugdun. anni 1664. pertractat de electione opinionis, & ait: „ *Ceterum circa electionem opinionis, vide Angelicum Præceptorem quodlib. 8. art. 13. ubi hanc strictissimam reperies (Illud, inquit, quod agitur contra legem, semper est malum, nec excusatur per hoc quod sit contra conscientiam, &c. Dicendum ergo est, quod quando sunt duæ opiniones contrariæ de eodem, oportet esse alteram veram, & alteram falsam. Aut ergo ille, qui facit contra opinionem Magistrorum, utpote habendo plures præbendas, facit contra veram opinionem, & sic cum faciat contra legem Dei, non excusatur a peccato, quamvis non faciat contra conscientiam) Hæc D. Thomas, quæ si vera, ut sonant, væ operantibus ex opinione etiam probabiliori, imo & moraliter certa, ni securiorem semper seligant, in qua ne materiale quidem peccatum esse possit. Expendendus ergo est.* „ Pugnare eo loci Guimenium pro opinione probabili, nemo unus inficias ibit. Ne totum excurramus opusculum, sat est perlegere quid ibidem num. 9. scribat de ea Quæstione, *An liceat eligere in operando opinionem probabilem minus tutam, relicta probabiliori, & magis tuta?* quam affirmative resolvit, suamque assertionem verissimam, communi hominum praxi comprobatam, & tenendam esse declarat, quoniam opinio, quæ est probabilis, habet pro se graves auctores urgentesque rationes. Jam vero vulgaris est Pugnantium pro opinione Probabili, & repetita cantilena, si nos teneamur ad tenendam opinionem probabiliorem, necessum futurum fore ut eligamus quoque tutiorem, ac ita moraliter certam, ut nec materialis pec-

„ peccati occurrat periculum; atque id præmisimus cap. xv. §. *Denique opponunt Probabilistæ*. In horum itaque ore, Quid exprimit illud, *Væ operantibus ex opinione etiam probabiliori*, si verba S. Thomæ, ut sonant, accipienda sint, nisi istud idem, Væ *operantibus ex opinione non solum probabili, sed etiam probabiliori?* Illud ergo quod in Guimenii textu dilucide evidenterque subintelligitur, demonstratque particula *Etiam*, Contensonus, Guerrerus, aliique assertum a Guimenio, jure, meritoque affirmarunt. Quomodo autem ex illo articulo 13. Quodliberi 8. minime consequatur, oportere, si vera sit S. Thomæ doctrina, amplecti non opinionem probabiliorem solum, sed ulterius omnino certam, & quæ omne peccandi, etiam materialiter tantum, excludat periculum, ostendimus proximo capite xvii. §. *Respondetur Rigoristis*.

„ Ea plura, quæ Conviciator subjicit, ut me Janseniana doctrina imbutum evincat, alibi a nobis refutata sunt, neque est loci hujus expendere. Auctoris Historiæ Litterariæ vernacula Italorum lingua conscriptæ libros deflorans putat Ingolstadiensis disputator magnum aliquid se effecisse, ignorans, aut dissimulans non uno scripto nos illius Historici refutasse criminationes, & Senonensium quoque Præsulis, cujus uterque repetit objecta, typis procusa *Expostulatione* a me fuisse dispuncta. Omnia vero, quæ ad Jansenianæ hæreseos spectant accusationem, simul collecta quamprimum in hac Remondiniana librorum nostrorum editione iis, qui ea velint perlegere, curabimus exhibere. Interim ex his paucis quænam sit Adversarii hujus vaniloquentia, & jactantia, ex hactenus dictis de opinione probabili poterit quisque conjicere. Danielis Concinæ non unus Prædicatorum Familiæ exornavit vindicias, & Scriptoribus Societatis ab Ingolstadiensi laudatis luculentissime satisfecit. Clarissimus Eusebius Amort pariter in *Quæstione Facti* impetitus strenue causam egit suam. At hi aliique patrocinio nostro non indigent. Ceterum P. Hizler, quandoquidem ei subiit animus instituere quæstionem, *An major fides sit habenda Probabilistis, aut Antiprobabilistis in adlegandis Auctoribus, eorumque doctrinis*, eamque a Baccalaureo, & Philosophiæ Magistro discuti voluit; animadvertere debebat se hujus *Quæstionis* titulo non tantum auditoribus polliceri, a se falsas esse *Antiprobabilistarum* adlegationes & doctrinas, demonstratum iri; sed ulterius veras esse, quas proferunt *Probabilistæ*. At hic labor, hoc opus. In adjectis quoque Jansenismi criminationibus opportune meminisse debebat eorum, quæ literis tradidit Eminentissimus de Aguirre, nonnullos Antiprobabilistis Jansenianæ hæresis notam inurere; sed hanc *contemptu aut risu exsibilandam esse*. Vocitet nos itaque Probabilistarum chorus Jansenianos: contemnemus nos illorum dicteria, & ridebimus. At quoniam de Guimenio diximus paullo supra, verbis, quibus ille pagina 288. responsiones suas absolvit, absolvamus & nostram. *Claudunt*, inquit, *Apologiam D. Hieronymi verba epist. 18. ad Augustinum tom. 2. Epist. Aug.* (Non ego tibi, sed causa causæ respondit. Et si culpa est respondisse, quæso, ut patienter feras, multo major est provocasse. Sed facessant istiusmodi querimoniæ, sit inter nos pura germanitas, & deinceps non quæstionum, sed charitatis ad nos scripta mittamus). *Hæc Hieronymus ad Augustinum. Eadem Amadæus ad Anonymum*,„ Adde: Hæc eadem Frater Etruscus ad Probabilistam Ingolstadiensem.

C A P U T XVII.

Emolliendum esse nimium quorumdam rigorem, qui tenent nullam conscientiam probabilem in materia juris naturalis excusare a peccato.

QUI nullam inculpabilem ignorantiam juris naturalis admittunt, consequenter docent in iis, quæ ad idem jus pertinent, nullam opinionem vel probabilissimam reddere operantem immunem a culpa; nam, inquiunt, si falsam opinionem eligat, nequit error excusari, cum sit vincibilis, voluntarius, ac adhibita diligentia facile potuerit expelli, ideoque amplectens opinionem probabilem plena libertate peccandi periculo se committit. Ita sentiunt Joannes Sinnichius, Guilelmus Wendrockius, noster Vanroy, Norbertus Elbecque, & quos laudavi cap. xi. Gennetus, & Ballerinius. Si adversus istos opponas propositionem damnatam ab Alexandro VIII. *Non licet sequi opinionem vel inter probabiles probabilissimam*: facile se expedient dicendo merito fuisse proscriptam; quia cum universalis sit, & conscientia probabilis aliquando excuset a culpa in iis, quæ spectant vel ad *factum*, vel ad jus positivum, absque ulla exceptione prolata apertissime falsa est.

Sententiam nostram potest quisque deprehendere ex capite 10. & 11. hujus libri, ubi de ignorantia disputavimus. Ostendimus non posse invincibiliter ignorari legem naturalem quantum ad prima principia, & ad præcepta, quæ evidenter inde inferuntur; ignorari tamen a plurimis absque culpa quantum ad ea, quæ remote, & perplexa ratiocinatione ex iisdem principiis, præceptisque inferuntur, dummodo qui tali ignorantia laborat, in eligendis, rejiciendisque dijudicandis omnem, quam prudentiæ jura præscribunt, adhibuerit diligentiam. In jure positivo dari ignorantiam invincibilem nec Catholicus negat, nec Jansenianus, nec rationabilium quispiam. Ignorantiam *facti*, si sit eorum quæ prævideri aut non poterant, aut non debebant, excusare a peccato nemo pariter inficiatur. Hinc sequitur opinionem vere probabilem, & quæ appareat gravi fundamento innixa, etiamsi in se falsa sit, constituere conscientiam rectam; dummodo non versetur circa principia, & notiora præcepta juris naturæ, & dummodo non pugnet cum opinione æque probabili, aut probabiliori, nec talem dubitationem pariat, quæ exponat operantem peccati periculo; uno verbo, dummodo ingeneret conscientiam moraliter certam, nec propria voluntate obcæcatam. Proximo tamen theoremate hæc omnia confirmabuntur.

PROPOSITIO. Sequi possumus in qualibet materia sive juris, sive facti, sententiam probabilem, quæ post diligentem veritatis inquisitionem appareat opposita sententia probabilior: quod tamen in per se notis, obviisque præceptis legis naturæ nequit occurrere.

Opinionem quippe probabilem hoc loco illam appello, non qualem fingunt plurimi, innixam cuicunque momento, sive petito ex auctoritate alicujus recentioris, sive ex humana ratione aut præjudiciis affecta, aut noxia cupiditate, aut voluntaria ignorantia; sed quæ probetur omnibus, aut pluribus, vel sapientioribus, & iis vel omnibus, vel plurimis, vel maxime notis: quæ aut ex definitione Conciliorum, aut ex sacris literis, aut ex doctrina Patrum, aut ex rationis lumine dijudicetur; & quæ inhæreat homini non affectata cæcitate, noxiisque cupiditatibus abrepto, sed veritatis amatori, & ad eam assequendam consilia, preces, studiumque adhibenti. Qui enim hac præcautione sequitur opinionem probabilem, prudenter se gerit, vitat peccandi pericula, & conscientiam moraliter certam habet in corde. Et quod prudenter se gerat liquet, quoniam discernit inter eligenda ac rejicienda, eaque probat, quæ præmisso debito examine recta & inculpata existimantur: quod vitet peccandi periculum constat, nam ne in legem impingat, doctos consulit, Deum orat, ponderatque momenta rationis; quod habeat denique conscientiam moraliter certam patet, propterea quod ad moralem certitudinem non requiritur evidentia quædam geometrica; & si animum pulset levis tenuisque hæsitationis nubecula, fuganda est gratiæ divinæ illustratione; lumine rationis, optimaque consultatione; alioqui conscientiarum omnium prudentior, ac præstantior esset illa, quæ scrupulis valde agitatur, utpote quæ exili, tenuique caussa angitur ac percellitur. Igitur opinio probabilis ita a me circumscripta constituit optimam, rectissimamque conscientiam.

Veritatem istam comprobant omnia genera argumentorum. Primum petitur ex sacris literis. Deuteronomii xvii. 8. legimus: *Si difficile & ambiguum apud te judicium esse perspexeris inter sanguinem, & sanguinem, caussam, & caussam, lepram & lepram: & judicum inter portas tuas videris verba variari: surge & ascende ad locum, quem elegerit Dominus Deus tuus. Veniesque ad Sacerdotes Levitici generis, & ad judicem qui fuerit illo tempore; quæresque ab eis: qui indicabunt tibi judicii veritatem: & facies quodcunque dixerint, &c.* Cur ergo rusticus ambigua conscientia pulsatus humiliter accedens ad Parochum, & ad Confessarium, quem probum ac doctum deprædicant, prudenter non facit quod illi suadent? aut vir doctus tanta auctorum discrepantia distractus, sacrorum librorum lectione, ac ponderatis sacrorum Canonum, & Romanorum Pontificum definitionibus prudentissime non dispellit priorem hæsitationem? Si ita esset, frustra Sacerdotes consulerentur, ac perperam colerentur studia sacra, ad eas præsertim controversias dirimendas, in quibus aut non omnes conveniunt, aut haberi non possunt metaphysicæ demonstrationes; quia opinio unius aliquam saltem tenuem opinionem ingeneraret, & deficientia rationis evidentissimæ fere omnia opera tanquam illicita reprobaret.

Alterum argumentum, ne multus in disceptationibus videar, simul ex Ecclesiastica historia, ex sanctis Patribus, & Pontificum definitionibus petitur. Invenimus enim complures sanctitate, doctrina, & dignitate Ecclesiastica summos viros propugnasse opinionem non solum non probabilissimam, sed aut falsam, aut saltem reprobatam ab aliis, & tamen inculpate se gessisse, quoniam ipsis apparebat probabilior, & ceteris præferenda post exactam veritatis inquisitionem. Mitto beatissimum Cyprianum, qui pugnans pro rebaptizatione aut nullo pacto, aut venialiter tantum erravit, etiam si sciret sententiam suam a pluribus oppugnari: nam de ipso dixi capite xv. Theodoretum, Acacium, Proclum, magnum quoque Hieronymum quis damnet, quod scripserint posse bigamum in sacrum mini-

strum assumi, interpretantes verba Apostoli 1. ad Timoth. III. 2. *Oportet Episcopum esse unius uxoris virum*, de bigamia *simultanea*, qualis olim viguit divina dispensatione in Abraham & Jacob, & nunc servatur improba consuetudine a Saracenis? Nullus pariter de gravi peccato illos arguet, qui iterarunt consecrationes factas ab Episcopis hæreticis ac simoniacis; eosque, qui sæculo decimo & duodecimo docuerunt nunquam extremam unctionem posse iterari. Damnasse tertias nuptias Gregorium Nazianzenum, Basilium, aliosque Patres, repugnantibus tamen plurimis, nec tamen reprehendi, latet neminem. Posse consecrari in Episcopum, qui juravit se ordinationem non admittere, scripsit Athanasius ad Dracontium, eumque post tale juramentum in Episcopum ordinavit, quamquam id illicitum opinarentur Basilius, Palladius, & qui ob eam rem Formosum Papam etiam post mortem degradandum existimarunt. Per adulterium solvi vinculum matrimonii, ut possit vir innocens aliam ducere, pluribus persuasum fuit; ut liquet ex Epistolis Aviti Episcopi Viennensis, atque ex Synodo Tiburiensi. Dispensarunt in matrimonio rato, & non consummato, absque ullo prorsus errore Paulus IV. & Adrianus VI., & a voto solemni castitatis Alexander III. Pius V. & Gregorius XIII., quamvis contraria opinio extiterit penes aliquos existimantes hujusmodi dispensationes invalidas. In ipso matrimonii Sacramento nullam gratiam conferri persuasum fuit Petro Pictavensi, nec non Jacobo de Vitriaco, & Roberto Pullo S. R. E. amplissimis Cardinalibus. Innumeris propemodum Theologis placet sufficere in Sacramento Pœnitentiæ attritionem omni caritate expoliatam, & posse occidi injustum vitæ aggressorem, quæ duo Nostrates fere omnes oppugnant. Hæc aliaque plura producit, demonstrat, nobisque collustrat in Erudito Opere de Opinione Probabili helluo antiquarum disciplinarum Christianus Lupus. Quare prædictos viros sanctitate, doctrina, eruditione, & auctoritate conspicuos non reprehendimus? Id quidem, quoniam sequuti sunt opinionem sibi probabilissimam, illamque non temere, & inconsulte, sed post accuratam, æquissimamque ponderationem: in qua si quidam illorum decepti sunt, id non malitiæ, aut negligentiæ tribuendum est, sed communi hominum infirmitati.

Tertium argumentum desumptum erit ex S. Thoma; hunc enim pugnaciter Adversarii sibimetipsis adjudicant. Ergo Angelici Doctoris sententiam esse, quod etiam in lege naturæ sint plura, quæ nonnisi a sapientibus subtiliori consideratione rationis judicantur esse observanda, probatum est cap. XI. ex 1. 2. q. 100. art. 10. In actibus moralibus non requiri certitudinem demonstrativam, sed sufficere probabilem, *quæ ut in pluribus veritatem attingat, etsi in paucioribus a veritate deficiat*, tradit S. Doctor 2. 2. q. 70. art. 2. Haberi sine peccato plures præbendas ab eo qui adhibet diligentiam inquirendo an id sit licitum, *nec invenit aliquid quod ipsum moveat ad hoc quod sit illicitum*, expresse docet Quodl. VIII. art. 13. Sed controversiam omnem dirimit eodem Quod. art. 15. scribens: *Error conscientiæ quandoque habet vim absolvendi, sive excusandi, quando scilicet procedit ex ignorantia ejus quod quis scire non potest, vel scire non tenetur: & in tali casu quamvis factum de se sit mortale, tamen intendens peccare venialiter, peccaret venialiter; sicut si aliquis intenderet accedere ad uxorem suam caussa delectationis, & ita intenderet peccare venialiter, si alia ei supponeretur eo nesciente, peccaret venialiter. Quandoque vero error conscientiæ non habet vim absolvendi, vel excusandi, quando scilicet ipse error peccatum est, ut cum procedit ex ignorantia ejus, quod quis scire tenetur, & potest; sicut si crederet fornicationem simplicem esse peccatum veniale, non tamen peccaret venialiter, sed mortaliter*. Quemadmodum igitur per S. Thomam opinio probabilis, & ex ignorantia procedens non excusat in iis, quæ per communia legis naturalis principia facile possunt approbari, vel reprobari, quia horum ignorantia facile potest excuti: ita excusabit in iis, quæ implexa ac perdifficili ratiocinatione ex iisdem principiis a sapientioribus deducuntur; quia ignari ea scire non possunt; sapientiores autem adhibita diligentia, quam debent, habent *probabilem* certitudinem, nec inveniunt aliquid, quod ipsos moveat ad credendum esse illicita. Virum enim sapientem moveri ratione aliqua inepta, futili, ac parum probabili, indecens & incongruum omnino est. Consentire S. Thomæ S. Antoninum constat ex dictis cap. XVI. & ex P. prima Summæ Tit. 3. cap. 10. ubi docet in humanis actibus sufficere *certitudinem moralem*: necessarium non esse, ut *hæc certitudo semper scrupulos omnes abjiciat*, sed satis esse *si eos contemnat ac superet*: haberi demum certitudinem ipsam ab incipientibus *ex alterius auctoritate*, a proficientibus *ex studio divinarum Scripturarum*, a perfectis *ex circumstantiarum circumspectione*. Merito de hac S. Antonini doctrina ait clarissimus L'Herminier Tom. V. Summæ Theolog. pag. 158. *Serio nihil ad rem nostram illustrius afferri potest*.

Confirmant præterea communiorem hanc assertionem argumenta a ratione; quorum præcipuum petitum ex prudentia principio positum est. Neque illud repetam, ne imprudentissimus ipse videar disputando an eluceat prudentia in iis, qui deliberant ex momentis validioribus, ac inania contemnunt: quod nemo prudens, & rerum expetendarum scientia præditus dubitat esse ipsius prudentiæ, quæ morum est princeps regula, primam partem; quam post Græcos philosophos appellamus εὐβουλίαν, idest, perspectam consultationem. Alterum argumentum suppeditat gratiæ sanctificantis, ac justificationis incertitudo; nemo quippe, etsi nullius criminis sibi conscius sit, se justum esse certo novit, sed tantum dum partes suas accurate explet, id sperat, prudenterque confidit. Alia ex parte nulli accedendum esse ad Angelicam mensam, & sancta sancte esse tractanda, ex legis divinæ præscriptione, atque ex ratione ipsa patescit. Nisi ergo immunem reddat a culpa certitudo moralis, qua partibus nostris perfectis prudenter induimus conscientiam bonam, quamquam adsit leve aliquod contrariæ suspicionis motivum, nullus Sacerdos quantumvis probus poterit ad peragendum sacrum accedere, nullusque laicus accipere Eucharistiam, quoniam justitiæ suæ certissimam habere nequit demonstrationem. Tandem nisi probabiliorem sententiam possimus eligere, damnandi erunt qui tutam sequuntur, quando probabilior est tutiori; atque ita rei erunt, qui consilia Evangelica non amplectuntur, quia tutius est eadem amplecti; cum tamen eo ipso quod consilia sunt, non præcepta, nullum obstringant.

RESPONDETUR RIGORISTIS.

Quoniam ex hoc capite, atque ex XI. & XII. hujus libri corruunt objecta quæque illorum, quos *Rigoristas* appellant, non ero in iis diluendis linguax, atque, ut Gellius inquit, loculentus. Timendum est, ajunt rigidi illi Theologi, ne de his, qui probabiliorem opinionem concipiunt ex Casuistarum rudimentis, verificetur Christi pronunciatum Matth. XV. 14. *Cæcus autem si cæco ducatum præstet, ambo in foveam cadunt*. Quomodo non audiunt Augustinum dicentem de Util. Credendi, quod *opinari numquam sine vitio est*? Saltem perlegant quæ scribit S. Thomas quodlibet. VIII. art. 13. *Quod agitur contra legem semper est malum, nec excusatur per hoc quod sit secundum conscientiam*: & quodlibet. III. art. 10. *Nullus excusatur, si sequatur opinionem erroneam alicujus Magistri; in talibus enim ignoratio non excusat*. Si hunc Scholarum ducem nolint audire; ne despiciant commune proloquium, *Peccat qui se exponit peccandi periculo*. Annon in electione opinionis, quamvis probabilioris, favente maxime libertati, fieri potest, ut eligatur falsa? Erit ergo tunc peccatum, quia fiet quod veritati ac legi repugnat. Annon in ea prælectione pulsat animum formido aliqua, ac dubitatio? In dubiis ergo non premit æquiorem viam quisquis sequitur opinionem etiam probabilissimam. Hæc si attendantur, manifestum erit postremam hanc assertionem contrariam esse præcedentibus, & Scripturis, Augustino, S. Thomæ, atque rationi manifesto adversari.

Resp. hæc dictis nullo negotio repelli. Nam Christus apud Matt. loquitur de Pharisæis obstringentibus plebem ad observandum *doctrinam, & mandata hominum*, & absque ullo momento probabili imponentes *onera gravia, & importabilia*. Nemo nostrum Pharisaicam conscientiam cæcam esse, & in præcipitia mentem denegat. Imo nos a *Rigoristis* ad conscientiam istam Pharisæorum compellimur, si ob leve motivum debemus gravis culpæ induere suspicionem. Casuistas sequimur, non si cæci dignoscantur, sed si nobis lumen veritatis ostendant, aut ex Dei Verbo, quod *lucernam pedum nostrorum* appellat David, aut ex Patribus, virisque Apostolicis, qui dicuntur in Evangelio *lux mundi*: aut ex ratione, de qua scriptum est, *Signatum est super nos lumen vultus tui, Domine*. Qui lucerna ista graditur, non est cæcus cæco ducatum præstans. Præcurrentes absque hoc lumine Casuistas nemo prudens sequitur. Si aliquis tardus ingenio, & absque malitia cæcus horum cuidam se ducendum committat, quem recta conscientia ducem optimum credit, licet cadat in foveam, non colliditur. Cæcum in foveam cadere ait Dominus; cadere, & semper collidi, id non ait. Accidit hoc infortunium iis, *qui amaverunt tenebras, & non lucem, dilexerunt cæcitatem & non visionem*, inquit S. Pater in Psalmum LIV. num. 25. Cadentem cæcum in foveam, quam prævidere non potuit, quis nisi immanis, reprehendat? Sed ad primum satis. Augustinus recte docet, quod nunquam opinari est sine vitio, quoniam opinio nascitur ex ignorantia, quæ est vulnus animæ: sed consulto ait, *si per seipsam consideretur*: nam si consideretur in eo, qui curat ignorantiam dispellere petendo humiliter Spiritus sancti illustrationem, hominumque sapientum consilia, nec *temere præsumit se nescire*, quod nescit; nihil habet turpitudinis, quia caret *animi male affecti temeritate*, ob quam ibidem Augustinus ait turpissimum esse opinari. Ideo nos diximus pag. 257. opinionem

nem ex ignorantia profectam non esse vitiosam, quando ipsa ignorantiu imputari nequit ad culpam. Concedo itaque quod ait S. Pater, opinari cum præsumptione, ac temeritate conjunctum rem esse turpissimam; nego opinionem ignorantis *quod disci non potest*, & non *temere*, sed consulto operantis, jure meritoque culpari. Doctoris Angelici mentem jam explicui. Recte ait malum esse quod fit contra legem, quamvis non fiat contra conscientiam, si hanc non excuset ignorantia eorum, *quæ quis scire potest ac debet*, ut ait Quodlibet. VIII. art. 15. ubi exemplum affert fornicationis, quam peccatum esse nemo potest invincibiliter ignorare: aut si quis non adhibeat diligentiam inquirendo veritatem, aut post veritatis inquisitionem inveniat probabile motivum judicandi, *quod sit illicitum*, ut inquit eodem Quodlibet. VIII. art. 13. Si ergo conscientia non laboret ignorantia communium præceptionum legis naturæ, & eorum, quæ inde facili obviaque illatione deducuntur, quæ ignorantia culpabilis semper est; atque si post accuratam inspectionem animus momento aliquo gravi non trahatur ad dubitandum an res sit illicita, per S. Thomam quisque a peccato excusabitur. At in Quodl. III. art. 10. non loquitur de opinione *probabili*, sed de *erronea*, nullique gravi momento subnixa: nam ait, *Si sequatur opinionem erroneam alicujus magistri*; profertque statim exemplum Arii, Nestorii, & aliorum hæreticorum, qui adversus communem Ecclesiæ fidem perversa dogmata tradiderunt. Quod vehementer movit Philalethem, & Wendrockium, S. Thomam universaliter loquutum, nil efficit: nam *semper* peccare inquit qui legem transgreditur, nisi adsit error excusans, & culpabilis negligentia: alioqui quis non dixerit peccatum esse infidelitatem quoque invincibilem? quis non damnabit incestus Jacobum accedentem ad Liam, aut Judam ad Thamar, quorum unus putans accedere ad uxorem deceptus compressit affinem, alter existimans convenire scortum, concubuit cum nuru? At Jacobum omnino insontem, Judam fornicationis tantum crimen patrasse Theologi omnes pronuntiant. Habet ergo exceptiones quasdam enunciatio illa, *Quod agitur contra legem, semper est malum*, easque ab eodem Thoma accuratissime traditas. Sed Philalethis & Nicolii error, cum facile deprehendatur, non est pluribus refutandus. Ad rationem postremam, nego quod se exponat peccandi periculo qui laborans ignorantia inculpabili, ac diligenter veritatem inquirens offendit in legem inscius ac simplex: nego contemnendam non esse minimam suspicionem, cum solida momenta nos permovent: nego denique haberi conscientiam *dubiam*, cum animus inter utramque partem non hæret suspensus, sed uni caute, prudenterque assentitur; cum id etiam definitioni *conscientiæ dubiæ* ex capite terriodecimo sit repugnans. His autem dissertationi de Opinione probabili finem facio: & simul liber iste concluditur præclara Jesuitæ Pictaviensis sententia,

Virtus judicio veri momenta severo
Ponderat, & caute præcavet omne malum.

DE THEOLOGICIS DISCIPLINIS

LIBER VICESIMUS SECUNDUS;

De veritate Religionis Christianæ, aliarumque profanarum vanitate.

NULLUM est inter humanarum virtutum officia præstantius Religione, cultuque supremi Numinis: ideoque licet hoc Opere moralia præcepta singillatim non explicemus; quæ tamen Religio vera sit, a superstitione immunis, & ab omni errore purgata, erit hac dissertatione inquirendum. Ac perstringenda primum Gentium idololatria paucis contractisque adnotationibus: quas non solum a Christianæ Religionis Apologistis Arnobio, Firmico, Commodiano, Clemente Alexandrino, ac Magno Protoparente, ceterisque Patribus delibavimus; verum etiam a Poetarum figmentis, atque Theologia Gentilium, a Giraldo, Bocaccio, Vossio, Seldeno, aliisque magnopere collustrata. Tum acuendus stilus adversus Mahumetismum, adeo suo quoque auctori improbatum, ut ne turpitudinis, mendacii, maximæque improbitatis argueretur, interdixerit gregariis suis literarum culturam, verique disquisitionem. Posthac veritas Religionis nostræ momentis firmissimis confirmabitur; refutatisque sectis hæreticorum, quid vera Christiana Religio profiteatur, tradetur in Apostolici Symboli Expositione. Hoc itaque libro, mole quidem parvam, sed argumento magnam ac perutilem disputationem complectimur, suomet titulo, absque ulla præfatiuncula, commendatam.

CAPUT I.

Serviendum Deo in ea Religione, quæ in primis Idololatriam execratur.

IN primo hujus Theologici Operis libro dedimus operam, ut uniuscujusque animo immota hæreret unius Numinis existentia, atque inde exploderetur plurium Deorum commentatio. Nunc de Religione ac fide Christiana, ceterisque divinarum virturum officiis acturi, in eos iterum calamum perstringimus, qui profana eruditione tumidi ex Theologia Gentilium audent in nostram insurgere. Adversus errores istos pingendam principio duximus Romanorum, Græcorumque superstitionem. Hi duodecim *Consentes* Deos coluere, octo autem *Selectos*, iisque addiderunt turbam Deorum minorum immensam. Consentes Dii, qui & Penates, & Urbani dicti sunt, duodecim numerantur, sex masculi, atque sex feminæ; horum nomina exhibent duo illi versus apud Ennium,

Juno, Vesta, Minerva, Ceres, Diana, Venus, Mars,
Mercurius, Jovi, Neptunus, Vulcanus, Apollo.

Dicam modo quam fuerint insipientes Deorum istorum cultores.

PROPOSITIO I. Summæ dementiæ est inter Divos censere masculos Deos Consentes.

PROBATUR I. DE JOVE.

Jupiter alius est Argivus, idest Apis, qui Niobem sororem compressit; de quo Apollodorus scribit lib. 2. *Potestatem regni in libidinem convertit*. Alius Phrygius, idest, Tantalus, qui Ganimedem Dardani regis pronepotem flagitiosissime rapuit. Alius Cretensis, scilicet Asterius, vel Xanthus, qui vim intulit Europæ filiæ Agenoris Regis Cananæorum. Hinc exortæ fabulæ, quæ de uno Jove narrantur, & nihil sunt quam plurium perditissimorum hominum flagitia, quæ in unum quadrare non possunt; nam Rex primus Jupiter vixit inchoato Regno Sicyoniorum, qui imperare cœperunt circa annum M. 2148. Raptor Ganimedis vixit tempore Ehud, sive Aod Judicis Israelitarum, & nefarium scelus patravit post annum M. 2680. Violatio Europæ refertur ad annum ducentesimum ante bellum Trojanum, qui est mundi 2720. ante primam Olympiadem 409. Nequeunt ergo hæc omnia convenire Jovi, quem Romani a loco Templi appellarunt Capitolinum, Tarpejum, Latialem, Vimineum, Olympium, Jovem autem, quasi ille fuerit *Juvans pater*; non, ut quidam putarunt, *Juvans patrem*, cum dicatur Saturnum parentem suum regno expulisse, apud Tullium in v. de Natura Deorum. Itaque nil stultius fingi potuit, quam pro vero Numine Jovem habere: primo quia ridiculum est facere satorem, Conditoremque hominum, quem constat ab aliis hominibus longe post mundi exordia fuisse progenitum. Deinde quia insanum est uni vim tribuere facinora, quæ a pluribus fuere patrata. Insuper quia impium est appellare Opitulum, Tonantem, Lucetium, Dapalem, aliisque magnificis titulis raptorem virginum, & puerorum constupratorem. Postremo, quia non sinunt hæc aliaque flagitia a Lactantio, Minucio Felice, Commodiano, & Arnobio et ipsa Gentilium Theologia manifeste comprobata, ut Jovem, non dicam optimum, sed virum tolerabilem existimemus.

II. DE NEPTUNO.

Neptuni nomine Veteres significarunt aquam maris deducto nomine *a nubendo*, quod aqua terram nubat & cooperiat: atque ita ex falsedine, undarumque regressu factæ, ut Augustinus scribit lib. VII. de C. Dei cap. XXII., Salacia, & Venilia. Vossius deducit Neptuni nomen a νεῖν, *lavo*, Cicero in 2. de Nat. Deorum a *nando*. Personam vero Neptuni tradit libro v. Diodorus fuisse filium Rheæ, qui omnium primus tractavit maris negotia: Romani illum, qui Romulo consilium dedit de rapiendis Sabinis. Hinc Consum appellarunt, ludosque Circenses Festa Consualia. Nos cum viris doctissimis arbitramur fuisse Japhet Filium Noe, cui post diluvium ferunt obtigisse insulas Mediterranei, & continentem Europæam, ut ei ob mare transmittendum opus fuerit Nauticam instituere. Cyclopes, aliique ferocissimi, & ab humanitate alieni dicuntur filii Neptuni ob maris violentiam, ut scribit Gellius lib. XV. N. A. cap. 21. & Phorontus apud L. Giraldum Synt. V. pag. 216. Exploditur ergo fabulosa Neptuni divinitas 1. quoniam nihil est aliud, quam mortuum elementum. 2. quoniam quæ de eo narrantur conficta sunt ex historia Japhet filii Noe, quem Gentiles Saturnum dixerunt. 3. ob insanam libidinem, de qua vide Clementem Alexandrinum Tom. III. Biblioth. PP. pag. 8.

III. DE VULCANO.

Vulcanum ex ipso nomine liquet esse ignem; sic enim appellatur quasi Volicanus, quomodo Mulciber & Ætnæus, a mulcendo, molliendoque ferro, & a flammis ab Ætna monte erumpentibus. Ita dixere Cooperarium Minervæ, quod ignis adminiculo artes plurimæ exerceantur, & conceptum vento, quod hoc flante flamma exardescat, receptumque in Lemno, ob fabricas insulæ. At Poetæ commenti sunt, ob deformitatem de cælo fuisse dejectam, ejusque arte Martem ac Venerem in adulterio deprehensos, evocata ad spectaculum stupri Deorum turba. Plura Augustinus in IV. de Civ. Dei cap. 10. & Gregorius Nazianzenus Orat. 1. in Julianum. Sententia nostra Vulcanus est Tubalcain, de quo Genesis IV. 22. nam huic conveniunt, quæ de Vulcano scribit lib. v. Diodorus fuisse malleatorem ferri, atque æris. Itaque sive nomen spectemus, sive commenta Poetarum, sive profanam ac sacram Historiam, Vulcanus eliminandus est a concilio Consentium.

IV. DE MARTE.

Speciosum videtur nomen Martis; quem Latini appellant hoc nomine, quod maribus in bello præsit, magnaque vortat. Sed hæc sunt Mars, Mavors, aliaque plura bellorum nomina; ideoque Martem quoque dicimus Quirinum ab hasta, necnon truculentum, cæcum, atrocem, ultorem, sanguineum. Martis cum Venere adulterium narrat Statius, Minucius in Octavio, & Arnobius. Homerus lib. v. Iliad. ait Martem hasta perculsum a Diomede, quod adversus Gentes urgent Clemens Alex. in Admonit. & Cyprianus de Vanitate Idolorum. Atheois accusatum scribunt Pausanias, & Demosthenes in Oratione κατ' ἀριστοκράτου, nec non Augustinus lib. XVIII. de Civit. D. c. 10. Hinc judicii locum appellaverunt *Areopagum*, nam Græcis Mars dicitur *ab interficiendo*, ἄρης. Ductor luporum ob belli feritatem appellatur a Plauto in Truculento: & lupi passim a Poetis dicuntur Martii. Hinc Romulum, quem lactavit uxor Faustuli Laurentia, quam Lupam ob prostitutionem vocitabant, Latini tamquam Martis filium suscepere. Non alia fuit persona Martis, quam Nimbrodus, sive

Belus, de quo Gen. x. v. 8. Post illum eodem nomine designati sunt potentissimi bellatores, ut Orestes matricida, quem ferunt accusatum Athenis. Ergo nihil aliud Martis nomine intelligimus, præterquam hostilia bella, contentiones, ac milites truculentos.

V. DE MERCURIO.

Mercurium alii quidem dictum putant a mercium cura, unde nummarium sacculum tenet, atque juxta hanc etymologiam percipitur cur etiam appellatus sit Hydrargyros, ab argenti thesauros, quos navigando comparant mercatores. At alii Mercurii nomen deducunt a *medium currere*, itaut nihil sit aliud, quam eloquium vel sermo, ideoque apponunt alas illius capiti ac pedibus propter verborum velocitatem. Hinc Augustinus fictitium numen demonstrat lib. VII. de C. D. cap. 14. Antiqui Mercurium furibus ac latronibus præposuere: unde Prudentius,

Expertes furandi homines hac imbuit arte
Mercurius, &c.

Fabulosos Mercurios enumerat Cicero in III. de Nat. D. Illum, quem cum Statio faciunt inventorem citharæ liquet esse Jubal, Gen. IV. 21. Nuntius Jovis, cujus meminit Horatius lib. I. Od. 10. & evocator animarum, de quo Virgilius in IV. Ænead. confictus est ex iis, quæ de Angelis, atque de horum principe Michaele tradunt sacræ literæ. Vide Carolum Moreau Cl. Ordinis Scriptorem T. II. Op. Tertull. pag. 40. & Mendicum Christi Commodianum ab eo versu, *Mercurius vester fiat cum sarabello depictus*. Nulla est ergo fabulosa Mercurii divinitas.

VI. DE APOLLINE.

Apollinem esse solem Eruditi omnes fatentur, nomenque derivant ἀπὸ πάλλειν, quod est, radios jaculare, sive ab ἀπολλύω, idest, terrere *foveo ac dissolvo*. Ita dicitur Δήλιος Perspicuus, φοῖβος splendidus, & λύκειος a luce, necnon λοξίας ab obliquo per Zodiacum cursu. Legendus Augustinus lib. VII. de Civ. D. cap. 16. & Macrobius in Saturnalibus cap. 17. Apollinis autem, quem nobis pingunt poetæ, narrat stupra Admonit. ad Gentes Clem. Alex., & Lact. lib. I. divin. Instit. cap. 10. Addit Firmicus libro de Errore profanarum Relig. turpissimum pueri Hyacinthi desiderium. Servilem in ducendis armentis conditionem Apollinis commemorat lib. XVIII. cap. 13. ejusdem Operis Augustinus, ubi plura ex profana eruditione Vives. Apollinis iram immissamque ab eo pestilentiam describit Homerus Iliad. I. ejusdem adversus ceteros Deos objurgationem narrat Homerus ipse libro XXIV. De Daphne, quam Apollo fervescens libidine insecutus est, nec tamen potuit comprehendere, adeas Commodianum, & Eusebii Opusc. IV. edit. a Sirm. pag. 199. Aut ergo Apollo sol est, aut homo obscenus, improbus, iracundus, abjectus, & impotens. Sex ergo masculi Consentes fictitia numina sunt; quod erat demonstrandum.

PROPOSITIO II. Ridiculum & inverecundum est in numero Deorum Consentium putari feminas.

PROBATUR I. DE JUNONE.

Priusquam de Junone dicam, præmitto in genere rationes, ob quas non debeat inter Numina sexuum admitti discrimen. At prima depromitur a testimonio Varronis, de quo Augustinus in IV. de Civit. Dei cap. 27. Secunda est ratio philosophica tradita a Novatiano de Trinit. cap. 6. quoniam ea in diversitatem membrorum recidunt, quæ veniunt ex nativitate in dissolutionem. At sine diversitate membrorum sexus nequit secerni. Tertiam rationem suppeditat Arnobius in II. adversus Gentes, ex quo femineus sexus admittatur tantum ob generationem: & generatio corporea habeat cum materiæ decisionem, tum exordium temporis atque occasum. Addit quartam Lactantius in I. divinarum Institut. cap. 16. quoniam si Dii ucerentur feminis, quotidie nova Deorum turba consurgeret. Quintam, & sextam profert eodem loco Lactantius; quoniam si Dii coeunt, domos, urbesque habeant necesse est, nec non feminæ sint viris imbecilliores. Postrema ratio est Athanasii in Orat. contra Gentes, quod feminæ ab ipsis idololatris neque ad communia Reipublicæ consilia admittantur. Hæc lectoribus nostris jam percipientibus vim argumentationum sufficit fuisse proposita.

Junonem ergo dicimus esse aerem, & conjugem Jovis, quia æther, & aer conjuncti sunt: atque ita sentiunt Cicero 2. de Nat. Deorum, Macrobius Saturn. I. cap. 15. Servius in I. Æneid. & Augustinus in IV. de C. D. cap. 10. Hinc Græcum nomen ἥρα, ab ἀὴρ, *aer*, & Latinum *Lucina*, aut *Lucetia*, a luce. Varro tamen Terram putat, ideoque dictam *Fluvionam*, atque *Pomonam*; atque ita confundi potest cum *Feronia*. Huic olim erecta simulacra ad Soractem montem, prope urbem Anxuris, idest, Tarracinam, atque in partibus Æturiæ maritimis, ubi Desiderius Longobardorum Rex condidit Petram sanctam. Junoni tribuunt profani Scriptores incestum, quod illis exprobant Firmicus cap. 4. & Tertull. cap. 9. Apologetici. Illius adversus Trojanos indignationem describit in I. Æn. Virgilius: de ejus Asylo idem Poeta libro 2. & Augustinus in I. de Civit. Dei cap. 4. ubi probat Diis invitis eversas urbes, ereptosque Penates. Phereponus Animad. p. 576. imprudentiæ Augustinum, aliosque Patres redarguit, quod ausi fuerint uti pro Religione Christiana iis armis, quæ & Ethnici adversus Christianos tractare poterant; sed gerit se potius Phereponus imprudenter, atque impudenter. Enimvero si capta E. G. a Philistæis Arca, si dirutum templum Jerosolymitanum, si adversæ aliquando res Christianorum: verus Deus hæc & prædixit, & in vindictam peccatorum impleri passus est, & non semel in terris inimicorum omnipotentiam suam demonstravit. E contra constat eversum Ilium, & ereptos Penates diis ipsis invitis, insciis, & reluctantibus; ita ut Juno, de qua modo loquimur, ut Æneam perderet supplex Æolum ventorum regem fuerit allocuta:

Gens inimica mihi Tyrrhenum navigat æquor,
Ilium in Italiam portans, victosque Penates.

ut legitur in I. Æn. atque, ut habetur in X. tabescens invidia jurgiis Venerem adierit, ne Diis Penatibus novam Æneas urbem excitaret. Hac itaque Junonis incesta libidine, invidentia, iracundia, imbecillitate, atque confictis ex aere terraque nominibus fabulosam ipsius numen evertitur.

Notandum hoc loco adversus hæreticos, qui ex vetustis quibusdam imaginibus audent præferre Paulum Apostolorum Principi Petro, quod ille occupet sinistram, ille autem dexteram; olim in simulacris Capitolii fuisse ad dexteram Jovis Minervam, sinistram tenente Junone. Respondet Vossius in lib. de Orig. Idolol. Minervam esse Junoni anteponendam, quod probat ex iis simulacris. At aperte refellitur ex lapidibus Albæ Juliæ, Augustæ, Mediolani, & qui asservantur apud Transilvanos: ubique enim Junoni primus locus conceditur. Vide Gruteri Inscript. Deorum pag. IV. & V. Refutatur etiam Vossius Virgiliano Junonis carmine:

Ast ego, quæ Divum incedo regina, Jovisque
Et soror, & conjux.

Nullum est ergo argumentum illud hæreticorum ex veteribus numismatibus.

II. DE MINERVA.

Venit secundo loco Dea Consensis Minerva. Hanc ætherem, sive supremam aeris partem putat Macrobius in III. Saturnal. de qua opinione etiam Augustinus in VII. de C. Dei cap. 16. Sed communior est opinio nil esse aliud quam Sapientiam, sic appellatam a memoria, quasi *Meminervam*. Hinc dicitur de capite Jovis progenita, & ob admirationem aut velocitatem Παλλὰς, ob perennitatem Ἀθηνᾶ. Reputatur inventrix artium, quoniam sapientia omnium operum est effectrix. Negat Bocaccius in 2. de Genealog. Deorum huic Minervæ hastam, armaque convenire: at aliter sentit in Deorum Imagin. Vincentius Regiensis. Nos arbitramur primo cum Tertull. cap. 47. Apolog. Minervæ numen fictum esse ex ignorantia eorum, quæ de Sapientia Dei Christiana docet Theologia, & de Generatione Verbi ex Dei mente. Deinde cum omnes scribant Minervam instituisse nendi texendique artem, probabile est esse Noemam de qua Gen. IV. 22. Aut sit Minerva æther, aut soror Tubalcain, aut poeticum sapientiæ figmentum, constat immerito censeri inter Numina.

III. DE VENERE.

Tertia Dea est Venus: quo nomine intelligimus primo vim gignendi plantis atque animantibus inditam; nam Venus dicitur quod ad cuncta *veniat*, & Proserpina, quod stata in lucem *proserpant*. Deteriori sensu accipitur pro voluptuosa libidine: ejusque simulacra formata primum ad similitudinem Cratinæ meretricis, quam deperibat Praxiteles. Obscena, quæ de Venere narrantur, insectatur Augustinus in IV. de Civit. Dei cap. 10. Homerus in V. Iliad. narrat Venerem derisam a Minerva, sauciatam a Diomede, & ad genua Martis provolutam. Venus Cypria fuit scortum Regis Cinyræ, ut demonstrat Vossius lib. I. de Orig. Idololat. cap. 17. Plura de hac Venere Clement Alexandr. in Admonit. & Lactantius in primo de falsa Religione. Venus *Calva*, de qua Cyprianus in libro de Idolorum vanitate, consecrata ob Romanas puellas, quarum capillis perfecta olim adversus Gallos tormenta bellica. Denique Venus, quam teste Euthymio coluerunt Saraceni, est Agar uxor Abraham, & genitrix Ismaelis; a qua Ismaelitarum, & Saracenorum genus. Et quidem Agar idem est ac Fecunda ab אגר, *Congrego*, ideoque Proserpina. Videndi Cedrenus in Vita Mahumetis, Seldenus de Diis Siriis Synt. II. cap. 4. Vossius de Idolol. lib. II. cap. 21. Aut Venus Agar sit, aut scortum Cinyræ, aut salax & voluptuosa libido, nullum habet characterem divinitatis.

IV. DE VESTA.

Proximum est Vesta. Hanc aliqui, ut ait Ovidius in VI. Fast. terram putant, quæ sua *vi stat*. Sed probabilius est esse ignem,

ignem, & nomen accepisse ab hebræis vocabulis אש & חי, unde Græcum Ἑστία. Dicitur Virgo, quod ignis, inquit ibid. Ovidius, *femina nulla remittat*. At immarito hunc Ignem perpetuum dixere. Accensum prima die Martii scribit Macrob. in 1. Saturn. cap. 12. Extinctum negligentia Vestalium virginum Æmiliæ, & Tuciæ referunt Varro, & Val. Maximus lib. VIII. De Vestalibus dictum lib. 1. cap. 7. non alia ratione Dæmon Vestæ cultum intrusit, nisi ut simiam se gereret Dei præcipientis Levit. v. 12. perpetuam ignis in altari custodiam. Si ergo Vesta ignis est, tot erunt Vestæ, quot lychni, quot lampades, quot lares, quot fornaces, quot favillæ. Verum pudet in his immorari.

V. DE CERERE.

Ceres terra est, sic dicta, quod fruges gerat, vel *creat*, verbo Latinorum antiquo: unde Apulejus lib. XI. *Ceres*, inquit, *omnium terra creatrix*. Virgilius in 1. Georg. ait quod annum ducit *Liber & alma Ceres*, quoniam messis, & vindemia sunt vertentis anni indicia. Appellatur ob naturam segetum flava, munifica, rubicunda. Redimitur corona spicarum, eique mactatur porca segetem avide depascens.

Nam sata vere novo, teneris lactantia succis
Eruta setigeræ comperit ore suis.

ait in 1. Fast. Ovidius. Hinc exorta fabula de Cerere gravidata a Jove: terra enim fecundatur calore solis. Eadem ergo Ceres, & Proserpina. De hujus raptu scripsit tres libros Claudianus clarus sui ævi Poeta; quem Florentinum faciunt Petrarcha, Landinus, Politianus, at Giraldus & Barthius Alexandrinum. Pingitur Claudiani fabula nobilis mulier Sicula Hennensis, quam cum Optimates amarent, rusticus dives (Plutonem a divitiis appellant) junctis quadrigis rapuit: sed fugiens in proximum lacum Percum demersus est. Mater raptæ Virginis cum villico Triptolemo doloris acerbitate navim conscendit, & jactata maris tempestatibus pervenit ad urbem Atticam: ibique docuit incolas agrorum culturam. Hinc appellata Ceres a patria Siciliæ, Hennensis, Catinensis, & Trinacria: ab adventu in Græciam Eleusina; quo nomine appellatur etiam Juno Lucina adveniens, ut auxilium afferat parientibus. Atque hinc apparet origo Poeticarum fabularum Cereris, & Triptolemi.

VI. DE DIANA.

Ultima Dearum Consensium est Diana, eadem prorsus cum Cerere, ut animadvertit Hieronymus in Procem. Commen. Ep. Pauli ad Eph. Dianæ nomen est a Jana, adjecta litera D decoris causa, ut demonstrat Ludovicus Montiosus in Gallo Romæ Hospite: idem docet Macrob. in 1. Saturnal. cap. 9., repugnante tamen Vossio. Jana autem est a Jano, sive Apolline, & sole. Atque hinc Diana soror Apollinis. Translatum propterea Dianæ nomen etiam ad lunam: ideoque imago Dianæ facem præfert, & in antiquis numismatibus inscriptionem, *Diana Lucifera*. Appellatur a Græcis Ἄρτεμις, quia aerea secat: & Hecates triceps, vel tergemina ob triplicem lunæ formam, plenam, mediam, falcatam. Habetur Virgo ob lunæ candorem: & tamen ob fecunditatem legimus in antiquis numismatibus Dianam Polymammam. Commenta Poetarum de Diana orta ex Dicta, sive Britomarte filia Ebuli Regis, quæ in sylva fugiens violentiam Minois sese præcipitavit ex rupe; ideoque vocatur Diana Dictynna, & dicitur sylvarum Dea, & cassium retiumque inventrix. His ergo Dianæ Triviæ, aliorumque Consensium Deorum fabulæ refutantur.

PROPOSITIO III. Eodem loco habenda est fabularis selectorum Deorum historia.

PROBATUR I. DE JANO.

Dicendum restat de Diis selectis, quos Consentibus addidere, ut numerum complerent vicesimum. Sunt autem Janus, Saturnus, Genius, Liber, Orcus vel Pluto, Sol, Luna, & Tellus. Janum ex Gentilium Philosophorum sententia S. P. lib. VII. de Civ. Dei cap. 7. probat esse mundum: & ideo bifrontem finxerunt, quasi una facie ortum spectet, altera occasum, sive ob quatuor mundi partes quadrifrontem. Quidam apud Macrob. in 1. Saturn. cap. 9. dixerunt Janum esse cælum, ita dictum ab *eundo*. Ipse Macrobius ait esse solem; nam Janus appellatur Vertumnus, quia sol sese per cœli gyrum convertit, Consivius a conserendo, Patulcius & Clusius quia oritur & occidit, & a Poetis Matutinus Pater. Hinc Jani simulacra habent digitorum nexus 365. respondentes numero dierum anni; cujus mensem primum a Jano Januarium appellarunt, quoniam tum sol prima efficit dierum incrementa. Jani vero personam Goropius 4. libro Orig. Antuerp. contendit esse Japhet filium Noe; Zanchius de Origine Cenomanorum, ipsum Noha, Vossius lib. 1. de Origin. Idol. cap. 18. Javan filium Japeti. At sive a Noe, sive ad aliquem ex ejus posteris Janum referas, parum interest; nam satis hinc Jani origo, numinisque vanitas deprehenditur.

II. DE SATURNO.

Saturnus, qui & χρόνος, omnium fere consensu est tempus, hoc distinctum nomine quod annis saturetur, & ideo dicitur filius cœli, & Deus falcifer, quoniam omnia metit, orbiumque cælestium dimensione peragitur. Recte Lactantius Div. Instit. 1. cap. 11. probat filium cæli non esse Deum, quia Deus cælum condidit: neque Saturnum revera esse patrem Deorum omnium, si ipse a Cælo genitus est. De stella Saturni, quæ a terra distare dicitur semidiametris 13171., stellisque aliis, quibus gentes divinitatem tribuerunt, plura Augustinus lib. VII. de Civit. Dei cap. 15. Saturnum antiquiorem alii putant Adamum, dictum Saturnum ab hebraica voce סתר, *latere*, quoniam post peccatum se abscondit a facie Domini. Sed melius referas Saturnum ad aliquem ex Noha posteritate, a quo Italia Saturnia dicta est longe ante adventum Evandri, & Æneæ, atque ab ipsa Aboriginum institutiona. Traditio est, licet falsa, veterum Rabbinorum, Cham exsecuisse pudenda patris sui, ne deinceps liberos procrearet. Fabulantur Poetæ de Saturno consimilia. Quædam de Saturno diximus libro XII. cap. 1.

III. DE GENIIS.

Genios Ethnici dixerunt, quasi gignendarum rerum præsides, sive Deos singulis datos, dum gignuntur. Servius in Virgilii verba, *Quisque suos patitur manes*, scribit, cum nascimur duos Genios nobis destinari, Bonum inclinantem ad bonum, Malum ad malum. Derivatos liquet ex iis, quæ traduntur de Angelis; ut diximus libro x. cap. 19. Cum Gentes præesse gignendis hominibus putarent Junonem Lucinam, consequens est, Genios, si darentur, ipsius Junonis servulos esse.

IV. DE LIBERO.

Proximo libro XXIV. de Baccho, sive Libero Patre, a quo Bacchanalia dicta sunt, quædam narrabimus. Sat est modo, significari hoc nomine vinum, juxta illud Virgilianum,

Et multo in primis hilarans convivia Baccho.

Ad elevandam, & evertendam hujus falsi Numinis divinitatem agit Augustinus lib. VII. de Civ. D. cap. 21. de turpitudine sacrorum, quæ in Liberi Patris honorem celebrabantur. Hinc occasionem arripuit Phereponus Animadv. pag. 580. stomachandi in sanctum Episcopum, eo quod tam sæpe περὶ τῶ σχήματος verba faciat in Opere hoc etiam a mulieribus & adolescentibus legendo. At qui Augustinum legerit, viderit ab illo reticeri nefariam in Liberum Prosymni cupiditatem, fabricata ex ficorum arboribus instrumenta, Bacchi passionem a ligno, turpissimamque torturam: quæ tamen ad ignominiam Idololatrarum Clemens Alexandrinus, Arnobius, aliique describunt. Mirum ergo Phereponum reprehendere in Augustino licentiam, ubi laudare debet temperantiam. Sed magis mirum eo loci Phereponum exagerare adolescentis Augustini vitam *fat*, ut ille ait, *libidinosam*: cum Augustinus nunquam, postquam baptismo initiatus est, indulserit carnis illecebris, neque Pherepono possent vitia adolescentis innotescere, nisi ea manifestasset humilis Augustini confessio. Debebat etiam Criticus ille audacissimus legere in Epistola Erasmi a seipso edita sup. pag. 461. *Adolescens* (Augustinus) *habuit concubinam, quod humanæ permittunt leges: & hac non repudiata, sed erepta, adscivit alteram*. Deinde non ignorabat Phereponus, libros de C. D. adversus Cultores Deorum falsorum occasione irruptionis Gothorum, non pro adolescentium ac mulierum otio, fuisse ab Augustino conscriptos. Bacchatur ergo, insanitque Phereponus.

V. DE PLUTONE.

Plutonem alii Orcum dixerunt, quasi receptorem mortuorum, ab Orca. Summanum quoque appellarunt, quasi summum Manium, cui celebre olim delubrum in montibus Vicetinis. Similiter Acherontem, & Cocytum. Juvenalis Sat. II.

Esse aliquos manes, & subterranea regna
Et contum, & Stygio ranas in gurgite nigras,
Atque una transire vadum tot millia cymba
Nec pueri credunt, nisi qui nondum ære lavantur.

Vossius lib. 1. de Idolol. cap. 18. haud male conjicit Plutonem esse Chamum filium Noe in partem occidentalem profectum; & ideo appellatum Deum Inferorum. Erit ergo diversus a Plutone, de quo paullo supra in *Cerere*, uterque tamen improbus & scelestus.

VI. DE SOLE, LUNA, ET TERRA.

Ad Solem omnes Deos refert in 1. Saturnal. Macrobius, pluresque referendos esse constat ex dictis. Persæ solem Mithram appellaverunt, a rege hujus nominis, qui regnasse dicitur Æthiopoli. Mithræ litatum in latebris refert de errore

vore prof. Relig. Firmicus. De luna pariter supra. A lucendo lunam nominari, docet Cicero. Græcis dicitur Σελήνη, nam σέλας est idem ac lumen. Feminam ac marem crediderunt Ægyptii, & Luni templum commemoratur a Spartiano in Caracalla. Terra demum est magna illa Deorum Mater, de qua Augustinus lib. VII. de C. D. cap. 23. & seqq., Rhea, Ops, Cybele; soror Vestæ, filia Cæli, Saturni conjux: in Aty significatur flos, aut seges: unde fictus Cybelis cum Aty concubitus. Augustinus citato libro cap. 26. pertractat de turpitudine sacrorum Matris magnæ; de quibus inquit, *Nihil Varro dicere voluit, nec usquam me legisse commemini*. Phereponus in hunc locum, *Mirum*, ait, *cum innumeri scriptores de iis sint locuti, quorum loca plura indicabit Gerardus Joannes Vossius Operis de Orig. Idolol. lib. 3. cap.* 53. Citandus erat liber II. sed error Typographi, isque minimus. Immerito autem Phereponus de Augustino miratur, quod verba illa protulerit; *Nihil Varro, &c.* Scribit enim S. Pater nullibi se legisse interpretationem sacrificiorum illorum, quamquam ea sacrificia narraverint Servius, Apulejus, Statius, & alii. Id adnotavit Vives, & ipse Augustinus prioribus verbis hæc addens: *Defecit interpretatio, erubuit ratio, conticuit oratio*. Cum inanibus itaque castigationibus Phereponi mittimus Cybelem, atque Deos omnes Selectos.

PROPOSITIO IV. Una cum Romanis, Græcisque idololatris a vera Religione aberrarunt Gentes reliquæ, quarum profana Nomina vetus Testamentum commemorat.

Hæc quarta thesis addenda erat, ne quis melioris conditionis existimaret Deos alienos, a quorum cultu prohibentur Judæi. Horum Deorum exponam breviter nomina & characteres. Phœnices, & Chananæi coluerunt Deum *Baal*, de quo Judic. II. 13. III. Regum XVI. 31. & alibi. Baal significat Deorum principem. Alii Saturnum, alii Herculem, alii Apollinem dixerunt. Sed idem est, ac Babyloniorum Belus, Rex olim consecratus in solem, filius, ut arbitror, Nembrodi. Bel autem idem est, ac *Deus*, unde Beelphegor, Beelzebub, & consimilia: ideoque Græci Jovem communiter interpretantur. Baal additur Astaroth Judic. II. 13. quam propterea aut Lunam, aut Venerem, aut Junonem eruditi conjectant: hanc præsertim coluere Sidonii, sculptamque scribit Porphyrius bovino capite, expresso in cornibus lunæ symbolo. Hæc Regina cæli, de qua Jeremias XLIV. 17., Βααλτὶς nominatur Philoni Biblio. Vide quæ diximus Tom. I. pag. 34. Grotius in cap. XI. Danielis v. 38. scribit eumdem esse Baal, ac Deum Maozim, & Baal-semen, quam idem Philo asserit esse Jovem Olympium, & Phœnicibus Saturnum. Porro postrema duo nomina significant tantum *Deum cæli, fortem ac validum*.

Madianitæ coluerunt Deum Beel-phegor; de quo Num. XXV. 3. Origenes Hom. in Num. 13. ait fuisse *speciem quamdam turpitudinis*, & Isidorus lib. VIII. Orig. *simulacrum ignominiæ*, & litatum illi maxime a feminis scribit in cap. 4. Oseæ Hieronymus. Erit ergo idem ac Deus Hortorum. At Joannes Seldenus Syntagm. 1. de Diis Syriis cap. 5. nititur demonstrare non alium esse a Baal, cujus Templum extiterit in summitate montis Phegor: quod videtur comprobari nominis etymologia. Et quidem Baalim sacrificatum in excelsis liquet ex quarto Regum XVI. 4. unde Augustinus Calmet in dissert. de Numin. Chananæorum infert Baal esse solem. Verum cum Beel sit nomen Dei commune, & Phegor locum demonstret, nil certi ex solo nomina Beelphegor deduci potest.

Ammonitæ adorarunt idolum Moloch. Eo nomine non videtur significari nisi Deum *Regem*. Probant viri docti Molochum ipsum esse Saturnum, quoniam idolo Moloch immolabantur pueri, & puellæ, ut constat ex Levit. XX. 2. & IV. Regum XXIII. 10. Ita litatum Saturno scribunt Lactantius lib. 1. cap. 21. Minucius in Octavio, Tertullianus in Apolog. & Augustinus in VII. de Civit. Dei c. 19. Factum id quoque a Carthaginensibus; unde Silius Italicus,

Mos fuit in populis, quos condidit advena Dido,
Poscere cæde Deos veniam, ac flagrantibus aris,
Infandum dictu, parvos imponere natos.

Non repugnant dictis, qui opinantur Moloch esse nomen stellæ, quam Ammonitæ tamquam Regem venerabantur: nam & in stellis veteres, ut supra diximus, Reges suos coluerunt, ac præsertim Saturnum.

Chaldæi ignem, atque in igne lucem, solemque venerabantur. Auctorem habemus Herodotum in Clio. Hinc nominata urbs, de qua Genesis XI. 31. & II. Esdræ IX. 7., scilicet, *Ur* Chaldæorum, ut a Sole, quem Hebræi vocant שמש, *Scemesc*, Josue XIX. 38. *Bethsames*. Facile hinc percipiuntur Chaldaica nomina imposita Dan. 1. 7. Danieli, Ananiæ, Misaeli, & Azariæ. Daniel dictus est *Balthassar*, quasi Custos mysteriorum Beli, a בל nomine Idoli, & כמשא *recondere*, ac אוצר *thesaurum*. Ananias appellatus *Sidracò*, quasi mala depellens: Misael *Misach* ob Opim, vel Terram. quæ a Chaldæis dicitur Dea שך Sach, inquit Junius in Danielem. Meminit festorum Σακαίων Athenæus, & Dio Chrysostomus apud Grotium in Jerem. XXV. 26. Azarias denique *Abdenago*, quasi עבד, *Servus*, נגו *Negonis*, idest, Ignis ab נגה *splendescere*. Vides, ut opinor, hinc derivatam Græcorum idololatriam, ut diximus lib. 2. cap. V.

In Accaron regia urbe Philisthinorum percelebris fuit cultus Beelzebub, de quo IV. Regum I. 2. Satis de hoc idolo in libro X. cap. 18. unde infertur hoc nomen fuisse impositum ignominiæ causa Jovi, & Deo cæli, sive soli, quem coluerunt Accaronitæ; ac jure & merito Matth. XII. 24. & Lucæ XI. 15. tributum idem nomen Principi dæmoniorum, quem scimus ex angelo lucis factum Beelzebub, *Deum muscam*, ac *Dominum stercoris*. Vide igitur quæ ibidem scripsimus, & Seldenum de Diis Syr. Synt. 2.

Celebre fuit apud Philisthiim, urbemque Azoto templum Dagonis, commemoratum 1. Regum V. 2. Referebat Dagon ab umbilico & inferius figuram piscis, superne hominem, quales Græci fecerunt Tritones, femineoque sexu Nereides. Appellatio ergo Dagonis est ab דג, *Piscis*. Hinc ubi legimus citato Regum cap. V. 5. *Dagon solus truncus remanserat in loco suo*; innuitur abscissis palmis, hominisque deleta figura, tantum remansisse quod piscem referebat. Videtur idem esse Dagon, ac Dercete dicta a Strabone, & Macrobio Atargatis, culta apud Ascalonem urbem Syriæ, ubi stagnum refertum piscibus: nam Derceto vocatur, quasi דגתא, *Degeto*, piscis femina. Plura citato Syntag. Seldenus, Antonius Nebrissensis cap. 6., & Gyraldus in Derceto, vel Athara; ubi animadvertit distinguendam Dercetum a Dea Syria Luciani, quoniam hæc non piscis erat, sed πᾶσα γυνή, *tota mulier*. Ex his autem constat Dagon esse Tritonem, quem Poetæ fingunt filium Neptuni, & Salaciæ, idest, aut marinum piscem, aut unum ex filiis Noe cultum Tritonis symbolo, Dercetum autem Venerem.

Plura alia Gentium idola in sacris literis commemorantur, sed minime, ut de iis distincte tractemus, necesse est. Hujusmodi sunt idola Michæ & Labani, Genes. XXXI. 19. & Jud. XVII. 5. appellata ab Hebræis *Teraphim*, תרפים. Erant autem Laminæ quædam aureæ, quibus mactato homine primogenito, eique obtorto collo, inscribebatur ad auguria capianda nomen immundi spiritus. In Vitulo aureo, quem Amos VIII. 14. appellat delictum Samariæ, quoniam colebatur in Bethel non procul a Samaria, expressus Apis Ægyptiorum. Fuit is, auctore Herodoto, Epaphus, aut Joseph, tauro ab idololatris comparatus tamquam minister Cereris, frumentique provisor. Adramelech 14. Regum XVII. 31. idest, *Rex potens*, cui filios concremabant, non alius est a Moloch, vel Saturno, de quo supra. Idem dicendum de Melchom apud Sophoniam 1. 5. *Militia cæli* ibidem sunt astra. Eodem ergo pacto falsæ religioni mancipati sunt Phœnices, Chananæi, Madianitæ, Philisthiim, Chaldæi, Ammonitæ, ceterique omnes plurium Deorum Cultores, ac Romani & Græci ante Salvatoris adventum, atque veræ Religionis per orbem universum propagationem.

CAPUT II.

Veram Religionem nequaquam vigere apud Turcas, & Mahumetanos.

EXPLOSA Idolorum vanitate, demonstrandum est non extare Religiosum Dei cultum apud Mahumetanos hostes Christiani Nominis infensissimos. Id vero ut assequamur, comparanda est Mahumetana secta cum ipsa, quam profitemur, Christianorum Religione, nam hanc præstare Idololatrarum superstitioni, necnon legi Hebræorum ultro Turcæ ac Saraceni fatentur. Si cui autem a nobis dicenda jejuna, dilutaque videbuntur, adire poterit vel Orthodoxos scriptores, Turrecrematam, Marraccium, & Thyrsum Gonzalez, vel Heterodoxos Grotium, Levinum, & Bibliandrum, qui plura de hoc argumento conscripserunt. Do tamen operam, ut quæ hi minutatim pertractant, habeas in epitomen redacta, debitaque argumentationum serie disposita.

PROPOSITIO. Mahumetana Religio in se quidem absolute, sed maxime dum comparatur Christianæ, apparet execrabilis, repudianda, & divino cultui, hominumque saluti repugnans.

Demonstratur primo comparatione Mahumetis cum Christo. Quamquam a Mahumetanis plura de Christo ejusque virgine Matre fabulosa narrantur, V. G. nomen *Jesu* arcanum esse ac barbarum, Mariam filiam fuisse Amrani, cum ea æquiparandam Fatimam a Mahumete genitam, delapsum Evangelium de cælo nocte Mensis Rambdani decima tertia, aliaque hujus farinæ complura; scriptum tamen est in Alcorano Christum esse Messiam Dei benedictum, Dei Verbum, Mentem, ac Sapientiam, ut liquet ex Azoara V. & X. probantque ex Authenticis textibus Euthymius Zigabenus, & Levinus Warnerus, nec id inficiari audet quispiam Saracenorum. Mahumetem vero fuisse prædonem, narrat Chronica Mahumetis citata a Grotio lib. VI. n. 4. & fuisse adeo mulierosum, atque impudicum, ut jactaret habere se solum vim generativam, quam habent simul homines quadraginta, legitur in Alcorano Azoara XLII. & XLIII., ut prætermittam alia Mahumetis vitia, de quibus Petrus Abbas Cluniacensis, & in Historia Turcica Sansovinus. Præterea Jesum patrasse complura miracula, sanasse cæcos claudosque, conceptum fuisse de Spiritu sancto,

ctu, evectum in cælum, habetur in Alcorano Azoara XI. & XIII. quamquam ibidem aliqua fabulosa enarrentur, ut de avibus ex luto a Christo formatis. At Mahumetem genitum consueto naturæ ordine credunt Saraceni, imo extat liber ipsius Generationis apud eos pervulgatus: signa vero Mahumetis celebriora sunt columbam ad grana in aure ejus inclusa advolasse, apparuisse ei, nullo teste, dum morbo Epileptico laboraret, Gabrielem Archangelum, e puteo, in quem statim saxorum congeriem injecit, humanam vocem erupisse. Christum denique esse Prophetam in lege Mosis prædictum testatur Alcoranus, ac Turcæ omnes fatentur; Mahumetem esse Prophetam prænuntiatum in Evangelio, ut iidem autumant, mendacium est apertissimum, cum potius Christus prædixerit venturos Pseudoprophetas Matth. VII. 15. &c. Itaque æquum est, ut Religio instituta a Dei Verbo ac Sapientia, sive a Messia divinitus concepto, atque in cælos assumpto, præferatur sectæ, cujus auctor est Pseudopropheta, & carnalis homo raptor, atque impurissimus. Atqui constat ex ipso Alcorano Christum esse Messiam, verum Prophetam, ac mirabilium operum auctorem; Mahumetem vero mulierosum, raptorem, prædonem, ea Azoara XII. LXXV. & LXXVI. Æquum est ergo, ut Religio Christiana præferatur Mahumetanæ.

Secundo demonstratur ex collatione Alcorani cum Evangelio. Evangelium ipsum elapsum de cœlo ait, ut diximus supra, Mahumetes, & licet a nobis depravatum credant Saraceni in iis, quæ spectant ad prædictionem sectæ Mahumetanæ, in historia narrare vera non denegant. At Alcoranus quanta a veritate historiæ aliena ignaris rudibusque deprædicat? Solem quiescere in fonte ad quem pervenit Magnus Alex., legitur Az. XVIII. Templum Mechæ ædificatum ab Abrahamo habetur Az. II. Mariam Virginem educatam apud Zachariam Prophetam Az. IV. Simulacrum pro Jesu cruci suffixum Az. XI. Rursus in Evangelio nil Deo indignum reperies: in Alcorano autem quamplurima; cujusmodi est manum habere frigidam, & sella gestari, de quo plura Cantacuzenus Or. 2. & 4. in Mahumetem. Nihil præterea occurrit in Evangelio ridiculum & insulsum. At in Doctrina Mahumetis stella Veneris fuit pulcherrima mulier: mures in Arca Noe nati sunt ex stercore Elephanti, & feles leonis ex halitu: mors aries est stabulans inter cælum & inferos: luna in manicas Mahumetis delapsa est, ut mittam fabulas alias, de quibus vide Cantacuzenum loco citato, & Grotium num. X. Hinc sanctus Eulogius apud Thyrsum Gonzalez lib. 3. cap. 9. refert juvenem Mahumetanum sola lectione Alcorani perspicue illius falsitatem deprehendisse. Enimvero, ut ex dictis argumentationem subinferam, extrema dementia est præbere fidem libris narrantibus, quæ repugnant historiis, quæ tradunt Deo indigna, & quæ venditant fabularum commenta. Alcoranus est liber hujus plane furfuris. Ergo præbere fidem Alcorano extremæ dementiæ est.

Tertio probatur comparando dogmata Alcorani cum Institutionibus Christianorum. Præcipua Alcorani dogmata collecta a Cardinale Turrecremata sunt, primo hæreses quæ impugnant Trinitatis mysterium, Incarnationem, cultumque sanctorum. Deinde quæ faciunt Deum corporeum, atque auctorem peccati. Accedunt opiniones absurdæ de Anima, quam Mahumetani arbitrantur esse portionem quamdam animæ Dei, necnon de Angelis, quos credunt genitos ex flamma ignis. Animorum denique felicitatem constituunt in carnalibus oblectamentis. Iisdem igitur argumentationibus, quibus hæ hæreses profligantur, Mahumetismus quoque confoditur. At urgere possumus speciale argumentum. Ante promolgationem legis Mahumetanæ, fatentibus Saracenis, vera erat, ceterisque præstantior Christiana Religio; neque enim tunc viguisse credunt Mosaicam, aut admittendam superstitionem Gentilium. Nulla vero ante Mahumetis adventum extabat Religio, nisi aut Judæorum, aut Gentilium, aut Christianorum. Prioribus ergo a Mahumetanis rejectis, necessario Religio Christianorum est admittenda. Atqui ante Mahumetem Christiani profitebantur ea dogmata, quæ modo Saraceni rejiciunt. Mahumetes enim nonnisi septimo sæculo apparuit. Ergo dogmata, quæ modo Mahumetani refellunt, ante annum 622. quo incipit Aera Hegiræ, seu Mahumetica, vera fuerunt. Fieri autem non potest ut falsum dogma sit, quod transactis sæculis verum fuit.

Quarto probatur ex Alcorani, & Evangelii moralibus præceptis. Præscribit Evangelium perpetuam conjugum fidem: Alcoranus dat repudiandi licentiam. Proponit Evangelium unicam uni viro uxorem, ut servetur mutuus amor, studiumque liberorum: permittit Alcoranus fovenda dissidia, & irritamenta libidinum, alias super alias uxores. Prohibentur Christianis carnales illecebræ; permittitur Mahometanis cujusque voluptatis turpitudo. Christifideles rejiciunt Judæorum circumcisionem per legem gratiæ abrogatam; & Mahumetis asseclæ, repudiata lege veteri, reponunt in circumcisione vim prope totam. Legendus Euthymius, & Georgevitius de Ritibus Turcarum. E contra lex Christiana permittit temperatum cibi, vinique usum: Turcica tanquam rem execrandam in Alcorano Azoara XVI. vetat suillam carnem, potumque vini etiamsi moderatum. Præponenda est autem lex honesta jubens, & illicita prohibens, legi quæ vetat licita, ac turpia permittit. Lex Evangelica jubet honesta, vetatque turpia: & Mahumetica prohibet honesta, ac proponit illicita. Igitur lex Evangelica Mahumetanæ præponenda est.

Quinto demonstratur ex Alcorani, & Evangelii propagatione. Christus Evangelium promulgaturus primum missionem suam comprobat divinis, humanisque testimoniis, appellatque Judæos ad scrutationem divinarum Scripturarum. At Mahumetes in abscondito cum Sergio Apostata fabricato Alcorano, præcipit Azoara XIII. ne quis in novam Religionem inquirat; & ne falsitatis redarguatur, prohibet etiam gregalibus suis cum divinarum scientiarum studia, tum humanarum. Elegit Christus pro Evangelii propagatione, exiguum numerum pauperum: adscivit sibi Mahumetes turbam prædonum vim armis inferentium statuens Azoara XVIII., Religionem esse armorum pedisequam. Annuntiatum principio Christi Evangelium in Synagogis Jurisperitorum, tum in Atheniensium Areopago, urbibusque universi mundi cultissimis: at Alcoranus inter Arabes, ac Saracenos rudes, ignaros, incultos, prædisque deditos, ut libro III. Emendat. Temporum cap. de Periodo Arabum scribit Scaliger. Discipuli denique Christi legem adversantem carni & sanguini repugnantibus Tyrannis potentissimis promulgarunt; Mahumetani singulis metum gerentes, fretique armis rebellium, qui ab Heraclio defecerant, longe lateque religionem suam propagaverunt. Quare in promulgatione Evangelii nihil non mirabile, non divinum: & in propagatione Alcorani nihil non irreligiosum, non violentum. Sic itaque ratiocinabor: Non splendet virtus divinitatis in acceptatione legis proponentis voluptates in quas inhiat concupiscentia, probatæ duntaxat ab impiis, & quæ aut mali suasione, aut metu extorquet assensum. Splendet quidem, si acceptetur lex inimica mundo, sensibusque repugnans, non cogente Promoventis auctoritate, armorumque potentia. Ergo in sola promulgatione Evangelicæ legis, non in fortuna exituque Alcorani, fulget virtus divinitatis.

Postremo utimur hoc argumento. In Alcorano, Az. I. & III. in Libro Doctrinæ Mahumetis, atque in Mahumetis Testamento in lucem edito a Theodoro Bibliandro legitur Christianos posse in sua lege salvari: unde recte Petrus Paschasius contra Mahumetanos pag. 30. num. 26. ait: *Multis in locis Mahumetus in Alcorano affirmat Christianos optimam habere & colere legem, esseque in statu salvationis.* Nullus tamen Christianorum putat aliquem salvari posse in lege Mahumetica. Et quidem recte: cum enim unus sit Deus, una veritas, una salus; oportet, ut unus sit Dei cultus, una vera Religio, & una ad salutem via. Ast ita urgentur Mahumetani: *Magis certa est* doctrinæ veritas, & via salutis in Religione, quam veram & proficuam esse tenent tum Christiani, tum Saraceni, quam in Religione illa, in qua posse hominem salvari Christiani negant, & soli Saraceni arbitrantur. Atqui posse hominem salutem consequi in Religione Christianorum tradunt tam Christiani, quam Saraceni; salvari autem in Mahumetica putant Saraceni soli, negantque Christiani. Igitur magis certa est doctrinæ veritas, & via salutis in Christiana Religione, quam in Mahumetica. Consimili argumento permotus Henricus Quartus Galliarum Rex cum audisset a Ministris Reformatæ Religionis etiam in Ecclesia Romana salutem esse, Calvinianam hæresim ejuravit.

RESPONDETUR MAHUMETANIS.

Saraceni nullis, ut diximus, disciplinis imbuti solis argumentis utuntur rudibus, insulsisque, quibus etiam obviis, ac palmaribus exemplis respondendum est, allatis jam lib. VII. de Trinitate cap. 7. & proximo volumine de Incarnatione lib. XXV. cap. XI. Fidem ergo divinæ Trinitatis, atque Incarnationis adversus illos propugnare non erit Candidatis nostris perdifficile. Quædam sunt peculiaria, quæ ipsis tenaciter inhærent. Inquirunt primo, quomodo Deo Filium tribuamus, cum non habeat uxorem? Respondemus non esse Deum corporeum, ut filium gignat carnali complexu; sed ejus generationem quamdam habere cum productione Verbi mentis nostræ analogiam: id vero magis esse credibile, quam angelos spiritales genitos a flamma ignis, & ab anima Dei decisam animam Adæ: scriptum denique in Alcorano natum Christum ex Virgine; nec minus esse mirabile in temporali generatione non esse patrem, quam in divina non dari matrem, sive generantis uxorem.

Deinde inquirunt, undenam certi simus dogmata de Verbi Incarnatione ac de Trinitate non fuisse a Majoribus nostris in Evangeliorum libros intrusa? Respondemus autem id nos certissimis argumentis evincere. Principio, quoniam Apostoli, quos Mahumetes ait fuisse viros sanctissimos, ac Saracenos, certissime Evangelia non depravarunt. Ab Apostolorum autem tempore per universum orbem Codices Evangelici sparsi sunt omnium fere gentium lingua conscripti. Si ergo autographum credunt Alcoranum penes se delitescentem, a solo Arabum idiomate exaratum, eccur non integrum opinantur Codicem Evangelii ubique terrarum

rarum

rarum multiplici lingua diffusum? Praeterea impossibile est tantum facinus divinas literas depravandi attentasse universos Christi fideles, aut potuisse perficere: si vero id ausi fuissent perpauci, profecto Ecclesia universalis repugnasset, praesertim cum ante Mahumetem fuerit, Saracenorum consensione, vera & sancta. Insuper si in Christi honorem excogitassent Christiani adulterare Evangelia, curassent expungi narrationem mortis ejus turpissimae atque teterrimae, quam adeo indignam Christo putant Musulmani, ut eo divinitus sublato credant affixum cruci simulacrum & corpus umbratile. Ulterius divinitatem Christi Turcis incredibilem, aeternamque generationem ipsius tradidisse literis Joannem Evangelistam adversus haereses Cerinthi, & Ebionis, testantur Hieronymus, aliique Patres, qui praecesserunt Mahumetem: Trinitatem vero divinarum Personarum definivit Synodus Antiochena contra Paulum Samosatenum anno 260. & ipsam Verbi divinitatem contra Arium Nicaena Synodus anno 325. nec unquam Antitrinitarii, vel Ariani ausi sunt affirmare depravata a Catholicis Evangelia. Tandem dicant Saraceni quandonam haec dogmata fuerint a nobis intrusa. Num post Mahumetem? Id quidem aperte est falsum; nam eadem professi sunt, atque ex Evangelicis libris in sua commentaria derivarunt innumeri Ecclesiae Patres, qui ante Alcoranum floruerunt. Post Mahumetem vero? Neque id credi potest, cum oppositum probet testimonium ipsum praecedentium Scriptorum, & sacrorum Librorum multitudo, antiquitas, & cohaerentia.

Tertio petunt, unde probemus in Evangelio Joannis c. xiv. ubi promittitur adventus Paracleti, non fuisse olim quaedam ad Mahumetem spectantia dolo Christianorum abrasa? Respondemus illud a nobis probari iisdem argumentationibus, quibus modo demonstratum est libros nostros esse incorruptos. His vero addimus, nihil abrasum in odium Mahumetis antequam appareret, quoniam tunc ejus doctrina ac persona ignorabatur: nihil etiam postquam advenit, quoniam ipse produxisset missionis suae hoc testimonium, atque illud in aliquo saltem Evangeliorum Codice etiamnum extaret, cum nullum tamen proferre possint Mahometani, vel Arabicum, vel Graecum, vel Syriacum, vel Latinum.

Quaerunt tandem si post Moysen creditur venisse Christus Judaicam Ecclesiam instauraturus, quare credendum non est post Christum venisse Mahumetem reformaturum legem Christianam? Respondemus hoc de Mahumete credendum non esse, quoniam ejus doctrina non promovet perfectionem legis Evangelicae, sed corruptelam. Si enim per Mahumetem perfectior est lex Christiana, quam sit Mosaica; cum lex Christi vetet dari libellum repudii, concupiscentiam mulieris, pluraque Judaeis olim permissa; lex perfectior est quae servat pudicitiam, & Matrimonii vinculum atque unitatem, quam lex haec omnia disrumpens, & innovans abrogatam Judaeorum consuetudinem. Lex ergo Mahumetis permittens fornicationes, repudia, polygamiam, aliaque scelera turpiora, est corruptela, non reformatio: alioqui lex Mosis erit perfectior Evangelio, contra manifestam rationem, & communem quoque fidem Mahumetanorum. Deinde cum Deus non possit mentiri, credimus Christum venisse post Mosen, quoniam in lege Moysis testimonium habet: non credimus a Deo venisse Mahumetem, quoniam in lege Christi non praedicuntur futuri, nisi Pseudoprophetae. Nam quod Turcae inquiunt nos cap. xiv. Joannis v. 16. abraso Mahumetis nomine supposuisse Paraclitum, refutatum est paullo supra; ac praeterea liquet Mahumetem nec fuisse Spiritum invisibilem mundo, nec docuisse Apostolos, nec venisse statim post Christi ascensionem, quae omnia de mittendo a Filio *Consolatore* eo loci affirmantur. Rursus si Mahumetes salubriora praecepta attulit mundo, promulgato Alcorano abrogata erit lex Christiana, nec ad salutem sufficiens; quemadmodum promulgato Evangelio cessavit lex Mosis. At Mahumetani putant Christianam legem adhuc esse validam, & salutiferam. Denique in Evangelio, quod Saraceni credunt e caelo delapsum, habetur regnum Christi fore sempiternum, & adversus Ecclesiam nunquam praevalituras portas inferi. Frustra ergo post Christum venisse creditur alius Religionis Institutor, & Legislator. Praetermitto quae supra demonstrata sunt, nullum esse aut in persona Mahumetis, aut in doctrina Alcorani, aut in promulgatione sectae Saracenorum, ex characteribus divinae missionis, quos deprehendi in Religione Christiana, dicam proximo Capite, nec non libro xxv. cap. x. ubi disputabo de Christi adventu contra Judaeos, & Paganos.

CAPUT III.

Demonstratur Fidem ac Religionem Christianorum evidentissime veram esse.

CUM necesse sit aliquem Dei cultum, Religionemque tenere, quippe id tantum negare audent Athei, adversus eos natura ipsa, ac testimonio animae reclamantibus; potest quisque ex dictis inferre, solum Christianam religionem esse tenendam. Nam Idololatrarum superstitionem profligavimus supra, Mahumetanam quoque sectam modo impugnavimus; ac nullam Religionis formam praeter hebraicam, quam alibi antiquatam demonstrabo, invenies, nisi aut Paganorum, aut Mahumetanorum, aut Christianorum. Illorum ergo religione ejurata, Deus in Christianorum fide colendus est. Attamen quia assensus fidei, ac Religionis professio debet esse prudens, alias opinio esset, non virtus; ideoque supponere debet certam notitiam divinae revelationis; rationem fidei nostrae petentibus non solum respondemus adduci nos fortissimis argumentis ad refellenda Gentilium, & Saracenorum dogmata, verum etiam ad praestandum assensum iis, quae proponit Ecclesia Christi. Sunt autem argumenta illa hujusmodi.

I.

Religionem Christianam ab exordio mundi divina Oracula praenuntiarunt innumeris vaticiniis, quae continentur in veteri Testamento, & quae omnia completa sunt post Christi Domini Incarnationem. Non possumus autem haec aut conficta existimare, aut in sacris libris apposita. Primo enim cetera, quae ad Christum non spectant, genuina esse facile demonstratur. Mosen vera scripsisse, demonstratum est alio in loco. Mundi productionem, qualem ipse describit, tradiderunt Phoenicum historiae, de quibus Eusebius I. Praep. E. cap. 10. Aegyptii apud Diodorum Siculum, Hesiodus in Theogonia; nec potest falsitatis convinci ullo profanorum scriptorum testimonio, cum ipse ceteros omnes praecesserit. Quae de diluvio tradidit, probantur a Beroso, Abydeno, Luciano, & Nicolao Damasceno. Legum, rituumque Hebraeorum meminerunt Strabo, Tacitus, Herodotus, Philo Byblius. Josephi Historiam haud ignorarunt Artapanus, Eupolemus, Demetrius. Exitum populi Israel de Aegypto etiam Manetho, Lysimachus, & Chaeremon commemorarunt. Miracula Eliae, aliorumque Prophetarum nequeunt esse conficta, cum patrata fuerint coram Sacerdotibus idolorum, qui falsae narrationi sese profecto opposuissent. Vide annotata H. Grotii ad primum de Relig. Christ. n. xvi. Si ergo haec aliaque plura vera esse creduntur, cur non vaticinationes vocationis Gentium, atque Institutionis Christianismi? Deinde quisnam haec vaticinia sacris Codicibus assuit? Judaeorum aliquis? At impossibile est hanc nationem, cui summa religio vel unum sacrum apicem abradere, voluisse verba divina depravare: cur ante Christi adventum id faceret, caussam non habuit; postquam Christus venit, id attentare non potuit, & ob evulgatas jam Graecorum lingua scripturas, & propter populi, librorumque per Universum dispersionem. Sed neque credibile est, Judaeorum aliquem in gratiam Christianorum in vetus Testamentum manus sacrilegas intulisse. Si autem Christiani hoc attentassent, revincerentur ab ipsis Judaeis. Hinc recte Augustinus scribit lib. xviii. de Civ. Dei c. 46. dispersos per orbem Judaeos, ut Christiana Religio testes in omnibus gentibus habere posset. Est ergo manifestum, Prophetarum vaticinia de Christo antiqua esse, divina, neque a Christianis conficta.

II.

Verissima quoque est Evangelica Historia, quae nobis tot Christi miracula, inculpatam vitam, mortem pro mundi redemptione, mirabilem reviviscentiam, ac plura alia apertissimae veritatis monimenta patefacit. Literis enim consignata est a Viris fide dignissimis, qui res sua aetate gestas narrarunt, nec mentiri potuerunt, aut voluerunt. Non potuerunt quidem, cum Christus nihil in abscondito locutus sit, nihil eorum, quae describuntur, clam perpetraverit: ideoque Evangelistae potuissent facile falsitatis redargui ab invidis, & Christo infensissimis inimicis. Sed nec mentiri voluerunt. Cui enim bono, si nihil inde utilitatis, honorisque se percepturos videbant, sed persecutionem tantummodo, odiumque hominum, cum nequaquam eos lateret praedicari a se Jesum Crucifixum Judaeis scandalum, Gentibus autem stultitiam? Neque credibile est falsa narravisse in gratiam Magistri. Hujus enim, quem Hebraei expectabant praepotentem & gloria circumdatum, minime tacent parentes humiles, nativitatem in praesepio, neglectam vitam, tenuissimam apud Optimates existimationem, suppliciumque Crucis teterrimum. Accedit, quod scripserint jam illo e vivis sublato: quem propterea, nisi resurgentem vidissent, cur decepti, ac spe frustrati hominem commendassent invisum Synagogae in eos quoque pauperes, obscuros, ac numero exiguos, caedes minasque spiranti? Dubitare ergo non possumus, quin sacri Evangelicae Historiae Scriptores nobis vera narraverint. Quae autem ab iis tradita sunt, incorrupta a nobis servari, capite praecedenti adversus Saracenos demonstravi.

III.

Facta a Christo miracula tam illustria ac manifesta sunt, ut ab ullo sanae mentis nequeant in dubium revocari. Vertit in nuptiis Canae Galilaeae aquam in vinum, spectantibus convivis pluribus, aquam non Apostolis, sed Sponsi famulis in hydrias fundentibus, ac degustante merum architriclino. Hominem maligno spiritu vexatum spectante universa Synagoga sanavit, cum a daemonio jactaretur in medio. Adolescentem viduae filium revocavit ad vitam, cum effer-

retur ad tumulum, comitante turba civium, ac universo populo obstupescente. Cæcum a nativitate notum omnibus illuminavit, frustra Pharisæis miraculi gloriam technis & maledictis Christo detrahere molientibus. Paralyticum e tecto demissum coram immensa populi multitudine sanavit. Infirmum triginta & octo annorum morbo laborantem, atque ab omnibus derelictum uno verbo ad probaticam restituit sanitati. Magnam hominum multitudinem satiavit, ita ut etiam superessent fragmenta, quinque panibus hordeaceis. Lazarum quatriduanum ad vitam revocavit, adstantibus ad monumentum Pharisæis, qui non semel postea hominem in Bethania viderunt colloquentem & manducantem. Ipse Christus a mortuis surrexit, apparuitque Mariæ Magdalenæ, Simoni Petro, Discipulis euntibus in Emmaus, Discipulis omnibus simul congregatis, quingentis aliis viris ac feminis. Cetera Christi miracula prætermitto. Hæc itaque palam facta, & comprobata testimoniis innumeris non possunt aliqua ratione denegari: cumque miracula sint invictissimum veritatis argumentum, ex his Christianæ Religionis veritas mirifice confirmatur.

IV.

Tam mira est Evangelii promulgatio, ut sola demonstret sui ipsius certitudinem ac veritatem. Principio enim propagatum est a perpaucis hominibus nulla philosophorum doctrina imbutis, nullo patrocinio terrenorum principum commendatis, non armis & eloquentia præditis, sed profectis in orbem binis ac binis, absque pera & calceamentis, omnique præsidio hominum destitutis. Atque hi induti virtute ex alto, absque prævio studio omnium gentium linguam edocti, & absque naturali facultate vel arte omnium morborum curatione præclari, fuerunt Christianæ Religionis columen ac fundamentum. Deinde non adierunt tantummodo rudem ac sylvestrem multitudinem, sed Christum annuntiarunt in ipsa celeberrima urbe Jerosolyma, in qua Magister ligno suspensus occubuit, posthac in Græcorum philosophorum congressibus, in ipsa Roma dedita tum maxime literarum cultui, ac superstitioni Deorum, atque in universo propemodum orbe, ac provinciis regnorum omnium amplissimis. Præterea non insciam tantum plebem ad se perduxerunt: sed Reges, Philosophos, Tyrannos, atque ipsos idolorum Sacerdotes, adversariosque præcipuos. Tandem iis non obvia sensibus proposuerunt, præscripseruntque genio, libidini, vetustisque moribus consentanea; sed prædicarunt sapientiam absconditam. Deum in Trinitate unum, Dei filium crucifixum ac mortuum, proposito credentibus præmio Gentibus inaudito, visione summi Dei & corporum resurrectione, latisque præceptionibus, ut frangerentur idola, abrenuntiaretur divitiis ac voluptatibus, supplicia æquo lubentique animo fererentur, atque a viris uxores, a parentibus filii, a fratribus, ubi causa adesset religionis, divellerentur & fratres. Atque hæc tam sublimia & ardua talium hominum prolata eloquio, quæ virtus suadere poterat humana scientia inflatis, & carnalibus, nisi divina, & occulta vis Religionis?

V.

Affine est argumentum, quod nunquam adversus institutam a Christo Religionem potuerint portæ inferi prævalere. Præcursorem ipsius incestuosus Rex capitis damnavit: ipsum Christum, omnibus adversus eum conspirantibus, cruci Pilatus appendit. Petrum Apostolorum Principem Herodes catenis vinxit, Claudius Nero in Cruce suspendit: alii omnes Apostoli exilio, ac morte mulctati. Neque in hos sævitum tantummodo Romanorum Imperatorum edictis, & Proconsulum immanitate ab Ecclesiæ incunabulis fideles dispersi sunt, proscriptis bonis, corporibusque omnium tormentorum genere dilaniatis. Exortæ fuerunt etiam ipso priori Ecclesiæ sæculo complures hæreses, quæ tamen veritatem Religionis nostræ non potuerunt labefactare. Norunt, qui veterum scripta legerunt, quanta moliti fuerint Simon, Cerinthus, Menander, Saturninus, Basilides, Valentinus, aliique ministri Satanæ. Hæc autem Persecutorum, atque hæreticorum machinamenta proximis sæculis, ut produnt historiæ, minime cessavere. Neque incorrupti fuerunt ab initio mores fidelium omnium, quamquam non adeo forte corrupti: dissensiones quippe, & fornicationes Corinthiorum redarguit Paulus, & vitia in septem Ecclesias irrumpentia scriptor Apocalypsis Joannes. His autem minime obstantibus efficere non potuit aut furor persequentium, aut apparentia peregrinarum doctrinarum, aut dæmonis nequitia, ut navis tot, tantisque procellis jactata fluctibus mergeretur: quod profecto evenire debuisset, si non illam tegeret virtus Altissimi, & spiritus veritatis. Huc spectant argumentationes, quibus demonstro libro xxv. cap. x. Christum esse verum Messiam, divinumque Legislatorem.

VI.

Argumentum sextum ac postremum ex eo deducitur, quod Christiana Religio ceteris omnibus præstet. Primo id evincitur ex dignitate Institutoris. Hunc enim nemo dixerit elatum inani gloria, cum evangelizaverit pauperibus, & regni honorem, hominumque plausus repulerit. Nemo dixerit hominum gratiam captasse, cum palam arguerit hypochrisim Pharisæorum, textisque flagellis e templo ejecerit profanatores. Nemo dixerit subdolum circumventorem, cum doctrinam suam annuntiaverit in Templo, & Synagogis. Nemo denique inanium præceptorum promulgatorem; cum ipse omnium primus eadem impleverit sectando vitam humilem, & subeundo mortem turpissimam. Habes ergo in Religionis nostræ Institutore rectissimum intentionis finem, manifestam conscientiam veracitatis, & exempli operisque confirmationem. Et tamen ipsius dignitatem ac potentiam testimonia, & prodigia innumera comprobarunt. Compara huic legislatores ceteros, & longe præstantiorem invenies, non dicam Græcis sapientioribus vitiorum omnium fœditate inquinatis, aut Romanis cultu dæmonum, & fraterna cæde pollutis, sed ipso Moyse, cujus vita, licet probatissima, cum rebus a Christo gestis nullatenus est comparanda. Deinde liquet Christianæ fidei præstantia ex Evangelicis præceptis: in quibus nihil offendes, quod repugnet vel immutabili legi naturæ singulis inditæ, vel sanioribus Sapientum documentis, vel morum regulæ ac probitati. Jubemur enim Deum colere, Parentes diligere, turpia vitare, singulis benefacere. Hæc cum natura dictante complures servanda esse præceperint, conspurcarunt tamen institutis alia juxta inseminatæ concupiscentiæ, & pravæ indolis incitamenta. Nam Idololatris nihil non contaminatum: horrenda autem summopere consuetudo victimas humanas mactandi. Ex Philosophis Plato plurium Deorum cultum invexit. Aristoteles lib. v. Politic. cap. 15. docet indecoras artes conservandæ Tyrannidis, etiam cum Religionis abusu. Stoici aliam virtutem agnovere, quam bonorum operum ostentationem, ut omnibus essent admirationi, humanarum laudum captatores superbissimi. Epicurei spreta religione solam voluptatem sectarunt. Hebræorum autem præcepta aliqua institutis Christianorum conformia sunt, plura illorum promissiones ac signa, nonnulla œconomiæ causa pronis ad idololatriam ad tempus præscripta. Religio ergo servans externis ritibus, animoque Dei cultum, proponens omnia erga proximum humanitatis officia, probans virtutes quotquot consensu hominum habent decorem honestatis, damnans flagitiosa quælibet, etiamsi sola mente versentur; & nihil agens caussa terrenæ voluptatis, aut philautiæ, ceteras omnes antecellat necessum est. Denique felicitatem, quæ immortalem animum explere possit, hæc religio sola promittit; aliæ nec agnoverunt: nam de perenni vita animorum aliqui dubitarunt, quidam transitum hominum in bestias commenti sunt, nonnulli dixerunt solam virtutem, cujus vis in perferendis malis sita est, sibi præmium esse, alii epulas & concubitus expectant: quæ omnia vel sunt mortalis vitæ necessitates, vel saltem habent pericula, anxietates, interitum. At spes firmissima Christianorum divinis promissionibus, & resurrectione Redemptoris corroborata, tendit in vitam sempiternam, in Deo absconditam, nulloque corporis animique incommodo affectam. Cum vero admittendam constet beatitudinem, quam omnes homines cupiunt, nec profecto expeterent, nisi assequi possent; ea tantum Religio vera existimanda est, quæ veram beatitudinem pollicetur. Quamobrem spectata dignitate Institutoris, præceptorum æquitate, nec non excellentia mercedis, debet professio Christianorum ceteris omnibus anteferri.

CONTRARIA ARGUMENTA SOLVUNTUR.

Potest adversus dicta primum objectari, Quod ipsi Apostoli Evangelicam Historiam conscripserint, atque autographi sint libri, quibus narrantur Christi miracula, ac præcepta Religionis nostræ traduntur, incertum prorsus est, atque inexploratum: labascit ergo primum, ac proximum argumentum. Prob. ant. I. Cum plura Evangelia ab ineunte Ecclesia fuerint sub nomine Apostolorum conficta, & evulgati libri complures apocryphi; possunt esse ejusdem generis scripta, quæ a credulis primi ævi Christianis fuerunt recepta. II. Facile evenire potuit in Jerosolymorum excidio, ut dispersis illius Ecclesiæ monimentis falsa ac mendosa supponerentur. III. Recipit Ecclesia inter Canonicas scripturas scripta quædam sub nomine Apostolorum, ut Epistolam Pauli ad Hebræos, secundam Petri, Catholicam Judæ, & Apocalypsim Johannis, nec tamen constat habere reapse illos, quorum nomen præferunt, auctores. Pariter ergo dubium est scripsisse Evangelia Matthæum, Lucam, Marcum, Joannem.

Resp. nego ant. Cum enim habeamus constans sæculorum omnium testimonium, nefas est de auctoribus Evangeliorum dubitare, ac multo minus de rebus a Christo gestis, pro quarum confirmatione mentiri, nihil, ut vidimus, Apostolorum intererat. Ad probat. 1. dico, ob eamdem rationem, ob quam rejiciuntur Pseudo Evangelia, aliique libri apocryphi, a nobis scripta retineri Apostolica; idest, quia illa nunquam universalis Ecclesia probavit, hæc autem unanimi ac perpetua traditione recepit. Enarrantur

præ-

præterea in Pseudo Evangeliis facta quædam Christi aut pugnantia, aut absque ullo teste patrata, in Evangeliis autem publica doctrina, & Christi opera facta coram multitudine populorum, atque omni testimoniorum genere confirmata. Ad alteram probationem respondeo non a sola Jerosolymitana Ecclesia recepiam Christi doctrinam ac religionem, sed præterea Antiochiæ, Corinthi, Ephesi, Romæ, atque in universo propemodum orbe, in quo Evangeliorum Codices fuerunt ante Jerosolymitanum excidium dispersi. Ad tertiam hoc habem responsum. Si incertus esset auctor scriptorum, quæ commemorata sunt, quia du ipso auctore nonnulli veterum dubitarunt; certissime tamen Evangelia conscripta fuissens ab Apostolis, quoniam in hoc veteres omnes consentiunt: sed nego etiam, non esse adscribenda ea scripta Auctoribus, quorum præseferunt nomen, cum privato aliquorum judicio præponi debeat traditio Apostolicæ Ecclesiæ satis jam explorata, ac discussa.

Deinde opponi potest. Apostoli, cum ignari essent, ac simplices, facile decipi potuerunt. Primo ipse Christus potuit cum iis, qui infirmos se fingerent, convenire. Deinde fallere eos potuis rerum apparentia, & rumor vulgi. Insuper fuerunt fortasse, quos Christus sanavis, infirmi non reipsa, sed imaginatione duntaxat. Demum ipsi Apostoli cum impense Christum diligerent, potuerunt ob nimium amorem deludi præsertim in apparitionibus post ejus mortem ac sepulturam.

Resp. evidentissimum esse quod Apostoli non fuerint circa facta a Christo prodigia decepti. Sane Christus non potuit cum suppositis infirmis fraudulenta conventiona pacisci. Etenim aliqua ejus prodigia facta sunt in universa populi multitudine, ut multiplicatio quinque panum; & impossibile est ingentem turbam in simulationem conspirasse, & ex ea neminem fraudem postea patefecisse: aliqua patrata sunt ad preces exterorum, ut Centurionis, & mulieris Chananææ, quibuscum convenisse Christum nequit oriri suspicio: aliqua evenerunt coram invidis Pharisæis, quorum studium præcipuum erat Christum deprimere, & gloriam ipsius obscurare, us curatio paralytici, & dæmoniorum expulsio. Prima ergo conjectura evidentissime explodimr. Sed nec simulasse infirmitatem quos Christus sanavit, liquet: quis enim a primo nativitatis die se cæcum fingeret, ut apparenter illuminaretur? quis triginta & octo annis simularet paralysin? quis cum Lazaro quatuor diebus jaceret in sepulcro? quis sineret se a dæmone vexari, & elidi? His non apparentes redditam a Christo fuisse lucem, vitam, ac sanitatem, tam certum est, quam interesse non potuis simulatio eorum, qui receperunt beneficia; nec falsus rumor, cum cæcum a nativitate recepisse lumen spectarent omnes, testarentur parentes, & perperam occultare tentarens invidia in Christum tabescentes Judæi. Paralyticum quoque ferentem grabatum suum, & Lazarum revocatum ad vitam singuli propriis oculis inspexerunt. Nulla ergo hic simulatio, aut falsus rumor occurrit. Cæcitatem ipsam, paralysim, mortem in sepulcro jacentis, quis, nisi insaniat omnino, dixerit imaginationis effecta? Denique non fefellit Apostolos existimatio Magistri; nam & diutius fuerunt increduli, & pluribus experimentis veritatem contrectaverunt, & accepta a seipsis miraculorum virtute dubitare non poterant Magistrum, a quo acceperant, ea caruisse.

Cetera argumenta perquiras libro I. cap. VII. & lib. XXV. cap. XI.

CAPUT IV.

Non esse connumerandos inter Christi fideles, nec fructum Redemptionis illius percepturos, qui ejus Divinitatem atque Incarnationem non confitentur.

VERAM Religionem, quam Christianam esse demonstravimus, se profiteri autumans gregales omnes Socini contendentes non esse e fidelium numero expungendos, qui mysteria quoque fidei nostræ præcipua, idest individuam Trinitatem, & Dominicæ Incarnationis Œconomiam præfracte oppugnans, aut negant. In eodem luto hæsisse Hugonem Grotium liquet ex his, quæ habet Tom. IV. Op. Theol. pag. 752. *Sunt aliæ quæstiones intricatiores de distinctione, unitate Patris, Verbi, & Spiritus sancti, de duabus in Christo naturis, earumque proprietatibus, sine quarum nimis exacta cognitione, nihil impedit quo minus aliquis sit Christianus.* Exactam quippe cognitionem non appellat hoc loco Grotius sublimiorem Theologorum doctrinam, sed firmam fidem illorum mysteriorum, scribens hæc non computari inter dogmata, sine quibus in veteri Ecclesia nemo Christianus existimabatur, & super his conspici in antiquorum scriptis non tantum dissonas locutiones, sed interdum libertatem quoque sententiarum. Ita pariter sentiunt omnes illi, qui putant homines singulos, dummodo pagani non sint, & Deum colant, ac servent legis præcepta, debere frui omnium Ecclesiarum commercio, contesserare, & colere fraternitatem; ut in IV. Instit. libro sect. 2. cap. 33. nititur demonstrare Episcopius, necnon Auctor operis, cui titulus *Irenicum Irenici*. p. 73. Refellunt tam perniciosum errorem Scholastici omnes commonstrantes necessitatem Fidei explicitæ in Christum, & luculenter Placidus Troylus Abbas Cistercienis de Fide, sive Tractatu III. articulo 3. aliique recentiores; nec non Antonius Arnaldus in opere de necessitate Fidei in Christum, & ex Protestantibus Georgius Bullus celebris, & eruditus Episcopii adversarius in dissertatione, quæ sequitur Defensionem Nicænæ Fidei: eidemque Episcopio, ceterisque Remonstrantibus, ac novis Ebionæis opponimus proximam definitionem.

PROPOSITIO. Non sunt habendi tanquam Christi fideles, neque hæreditatis ejus participes erunt, qui ad normam legis Evangelicæ mores componentes in capite de divina Christi natura a nobis dissentiunt.

Probatur primo ex scripturis. Marci ultimo 15. ita Christus Dominus Apostolos allocutus est: *Euntes in mundum universum prædicate Evangelium omni creaturæ. Qui crediderit, & baptizatus fuerit, salvus erit: qui vero non crediderit, condemnabitur.* In ea doctrina, ac ministratione baptismi comprehendi invocationem Trinitatis, constat ex cap. XXVIII. Matth. 19. Igitur qui Trinitatis mysterium, & Domini nostri Jesu Christi divinitatem non profitetur, is neque Christianam fidem amplectitur, nec salvus erit. Deinde Joannes cap. I. postquam nobis Christi divinitatem proposuit, versu 12. inquit: *Dedit eis potestatem filios Dei fieri, iis, qui credunt in nomine ejus.* Ac III. cap. 18. *Qui autem non credit, jam judicatus est, quia non credit in nomine unigeniti Filii Dei.* Qui ergo in Christum non credit, neque filius Dei est, neque hæres, sed extra Christi ovile expulsus, atque dejectus. Præterea in Apostolicis Actibus cap. IV. 12. ais Petrus: *Nec enim aliud nomen est sub cælo datum hominibus, in quo oporteat nos salvos fieri.* In quo ergo nomine salutem consequentur, qui rectam Christi fidem abjiciunt? Hæc aliaque plura diluere nequeunt, aut Sociniani reponentes, quod sufficiat credere Jesum esse Messiam, præter naturæ ordinem de Spiritu sancto conceptum, novique fœderis auctorem; aut Remonstrantes ad hæc addentes fidem quoque præexistentiæ Christi ante Incarnationem: nam ut libro VII. demonstratum est, non hæc tantum dogmata, sed etiam Filii Dei consubstantialem Patri divinitatem nobis sacrosancta Evangelia proponunt.

Confirmatur Catholica veritas Patrum exploratissima Traditione. Enimvero S. Martyr Ignatius in Epistola ad Ephes. illos, qui Christi denegant divinitatem, appellat *Domus corruptores, qui non hereditabunt regnum Dei.* Irenæus lib. III. cap. 21. *Qui nude* (inquit) *tantum hominem eum dicunt ex Josepho generatum, perseverantes in servitute pristinæ inobedientiæ moriuntur, nondum commixti Verbo Dei Patris, neque per filium percipientes libertatem:* paucisque interjectis: *Ignorantes autem eum, qui ex Virgine est Emmanuel, privantur munere ejus, quod est vita æterna.* Tertullianus Libro de Anima, cap. I. ait: *Cui veritas comperta sine Deo? cui Deus cognitus sine Christo? cui Christus exploratus sine Spiritu sancto?* Ac de præscript. cap. 13., & 36. fidem, qua credimus Christum Deum esse, commendat, & necessariam deprædicat. S. Hieronymus ad cap. III. Epist. ad Ephesios: *Non possumus esse filii per adoptionem, nisi prius fidem Filii Dei, & intelligentiam recipiamus.* Idem luculentissime tradit S. P. Augustinus de Corrept., & gratia cap. VII. sed heretici trium duntaxat priorum sæculorum nobis doctrinam, Fideique confessiones objectant.

Accedit momentum ex Ecclesiastica Historia. Nam statim ac exortæ sunt hæreses adversus Salvatoris nostri divinitatem, ac salutiferam Incarnationem, non tantum illas Ecclesiæ Pastores refellere, ac eliminare studuerunt, verum & professores a fidelium cœtu exturbarunt. Ebionæos ab incunabulis Ecclesiæ tale facinus ausos profligavit S. Joannes Evangelista, ut scribunt in Catalogo Hieronymus, & in III. adversus Hæres. cap. II. Irenæus. Nec profligavis tantum: mendaces, Antichristos, seductores appellat cap. 2. prioris Epistolæ, eosque ab æterna vita arcet quinto ejusdem Epistolæ capite. Cum vero circa annum 195. Theodotus, dictus ab arte Coriarius, Deum esse Christum negaret, a Victore ab Ecclesiæ communione ejectus est, ac Byzantii primum, deinde Romæ in summum contemptum, ludibriumque venit, ut narrat Epiphanius Hæres. LIV. Cajus apud Eusebium lib. V. H. Eccl. cap. 28., & in postremo de Præscript. Tertullianus, sive Auctor illius Additamenti. Ejusdem rei caussa proscriptus est, ac reprobatus ab omnibus initio tertii sæculi Artemon, paullo post Beryllus Bostrensis, ac deinceps Paulus Samosatenus, qui, auctore Athanasio in lib. de salutari Adventu, protulit hanc de Christo blasphemiam: *Prædestinatione quidem fuit ante sæcula, sed Nazarethi primum extare cœpit.* Vigebat Pauliana hæresis, quam damnarunt Patres Antiocheni, interdicta impio hæresiarchæ Ecclesiastica communione, circa annum 260. Falsum ergo est, Christifideles trium priorum sæculorum, cum iis, qui negabant divinitatem, & Incarnationem Christi, coluisse fraternitatem.

Præterea quis non videt quanta consequantur absurda, si tanquam Christi discipuli habendi sint, qui moralia præcepta tenentes sibi pro libidine dogmata fingunt? Prin-

cipio non viri prudentes, sed stulti fuissent, qui ab Arianis martyrium perpessi proprio sanguine Christi divinitatem comproberunt. imo ab idololatris ad necem quæsiti facile potuissent declinare tormenta affirmantes Christum a se non Deum, sed hominem tantum humilem, ac probum haberi: quod, ut opinor, non fuisset Judæis scandalum, Gentibusque stultitia. Petres vero cuinam bono hæreticos scriptis lacessere, ferire anathemate, & tam exosos habere, si credidissent futuros in cælesti Jerusalem concives suos, & in Ecclesia viatorum membra sibi corporis compagine conjunctos? Ipsi denique hæretici cur tanto molimine Romanam communionem evertere, & dogmata nobis adversa stabilire conantur, si omnes, dummodo peccata vitemus, in qualibet secta salutem, ac perpetuam felicitatem assequimur? Aut ergo una fides tenenda est, aut frustra Martyres occubuerunt, frustra Patres insectarunt Apostatas, frustra hæretici ipsi in nos tam audacter insiliunt.

DILUUNTUR OBJECTIONES.

Ex Episcopio possunt hæc opponi. Primum: In antiquis symbolis, quæ Catechumeni accedentes ad baptismum recitare tenebantur, exprimitur tantum nomen Patris, Filii, & Spiritus sancti, ut liquet ex Irenæo lib. 1. cap. 2. & Tertulliano libro de velandis Virginibus cap. 1. & de Præscript. cap. 13. nulla facta mentione de Verbi divinitate, aut de Personarum distinctione; neque possunt hæc symbola dici mutila, aut imperfecta, cum Irenæus symbolum suum tam absolutum appellet, ut nihil ei possit addi, vel detrahi: quod & affirmet ibidem Tertullianus.

Resp. in eo symbolo mysterium Trinitatis, & Incarnationis præcontineri: Trinitatis quidem, nam tres personæ singillatim enumerantur, & in earum fidem, earumque nomine profitetur Catechumenus se baptizari, & ad baptismum accedit jam fide Christiana imbutus, & Catholicum verborum illorum sensum tenens: ideoque symbolum Catechumenorum absolutum, ac perfectum est, quoniam illi nihil addi potest contrarium, etsi possint ipsa mysteria enucleatius exponi. Hoc verissimum esse constet, quod tam Irenæus, quam Tertullianus scribant, perseverare in servitute pristinæ obedientiæ, qui Christum putant nudum hominem. Accedit quod Catechumenorum symbolum in libro Const. Apostolicarum VII. cap. 41. ad hunc modum se habet: *Credo, & baptizor in unum ingenitum, solum, verum Deum omnipotentem, Patrem Christi, creatorem, atque opificem universorum, ex quo omnia: & in Dominum Jesum Christum unigenitum ejus filium, primogenitum omnis creaturæ, qui ante sæcula genitus est, non creatum, per quem omnia facta sunt, &c.* Arbitror hoc symbolum esse alterius brevioris expositionem. Etsi enim de Auctore Constitutionum Apostolicarum inter eruditos plane non convenit, consentiunt omnes plura inde utilia hauriri ad explorandam veterem disciplinam, ut scribunt Joannes Bona de Rebus Liturgicis cap. 8. §. 4. Joannes Morinus P. 2. de Sacramento Ordinis p. 20. & Joannes Fronto in Prænotatis ad Kalendarium Romanum §. 5. Addo Catechumenorum symbola fuisse præsertim instituta, ut ejurarent idololatriam, ac Deorum multitudinem, ut dixi libro VII. cap. 4.

Ob. 2. Justinus in Dialogo cum Tryphone pag. 268. inquit: *Verum enimvero non amittitur illud, hunc esse Christum Dei, si probare nequeam, & extitisse ipsum prius filium Conditoris hujus universitatis, & esse Deum, ac genitum ex Virgine, omnino interim demonstrato hunc esse Christum illum Dei, qualiscunque demum is futurus sit.* Itaque connumerari possunt inter veros Christi fideles, qui ipsum nec Dei filium, nec Conditorem universorum, imo nec filium Virginis, & Incarnationi præexistentem fateri nolunt.

Resp. nego consequentiam. Justinus eo loci, ut dixi lib. VIII. cap. 2. refellit Tryphonem argumento, quod appellant *ad hominem*. Dixerat paullo ante Trypho: *Omnes nos Christum hominem ex hominibus nasciturum præstolamur.* Itaque S. Justinus, Cur ergo, inquit, negas Jesum Nazarenum esse Messiam, quod percipere nequeas illum fuisse natum ex Virgine, & divinam habere naturam? Si Judæi omnes præstolantur Christum purum putum hominem, ecce ajunt Jesum, in quo impleta vidimus vaticinia Prophetarum, non esse Messiam, quoniam huic competere nequeunt characteres divinitatis? Ceterum posthac Justinus Christum Deum esse luculenter demonstrat; & paullo supra pag. scilicet 264. de Christianorum genere scripserat: *Agnoscunt Christum Dei filium, qui ante luciferum, & lunam fuit, & ex Virgine generis Davidici caro factus nasci sustinuit.*

Insurges: At ibidem Justinus affirmat eos, qui negant Christum prius extitisse, & Deum esse, ac natum ex Virgine, adhuc esse ex vero Christianorum genere, licet ipse neget se talibus assentiri: *Sunt enim* (inquit) *nonnulli, o amici, ex genere nostro confitentes ipsum esse Christum, sed hominem ex hominibus genitum esse affirmant: quibus ego minime assentior.*

Respondet Bullus legendum esse, *ex genere vestro*; quod videtur probari ex verbis præcedentibus Tryphonis asserentis præstolari Judæos hominem ex hominibus nasciturum: Ita enim tota ratiocinatio Justini cohæret. Ac ex alia parte facilis fuit mutatio *ἀπὸ τοῦ ὑμετέρου γένους*, in *ἀπὸ τοῦ ἡμετέρου γένους*, quemadmodum ibidem irrepsit *τοῦτο* pro *τούτου*. Addit male convenire hoc nomen *γένος* Christianis, qui ex diversis nationibus collecti sunt, illo quippe vocabulo non *secta*, aut congregatio hominum idem institutum persequentium significatur, sed gens, sive populus eadem stirpe progenitus. At labascit hæc postrema ratio Georgii Bulli, quamquam responsio sit ex priore capite valde probabilis. Etenim Plato, quem magni Justinus fecit, de philosophantium quadam secta ait in Ep. VII. *φιλοσοφούντων τὸ γένος*, & apud Eusebium lib. IV. cap. 26. dicitur e Melitone Sardiano Christianorum congregatio *θεοσεβῶν γένος*; in Actis quoque Ecclesiæ Smirnensis de Martyrio Polycarpi legitur apud eumdem Eusebium *τὸ γένος Χριστιανῶν ἀρετῶν*: ac demum latinissime non solum dicimus Genus Achillis, aut Herculis; sed etiam de aliqua hominum societate, quos natura, aut religio conciliat, Genus hominum, genus fidelium, &c. Potuit ergo Justinus idem vocabulum usurpare etiam de societate, ac multitudine Christianorum, quamvis hi ex diversis nationibus sint collecti. Magis itaque mihi placet altera, & communior responsio S. Justinum per *τὸ ex genere nostro* designare Ebionæos, qui licet non essent in communione Ecclesiæ Catholicæ, sibi tamen Christianum nomen arrogabant, & Christiani censebantur, in quantum secernebantur ab idololatris, & e Judæis, confitentes venisse Messiam. Et quidem Justinus in Apologia II. ad Antoninum Pium discipulos Simonis, Menandri, & Cerinthi appellat promiscue Christianos, non tamen *puræ alioqui piæque sententiæ*, at eodem Dialogo cum Tryphone dicit aliquos Chiliastas: *sed quemadmodum Philosophis, cum eis non sint communia dogmata, nomen tamen, quod a Philosophis ducitur, commune est.*

Hanc responsionem alia via Remonstrantes, atque Sociniani nituntur evertere. Illi qui Christum Virgini præextitisse, & de Spiritu sancto conceptum fatentur, inquiunt, Justinus non loquitur de Ebionitis, sed de iis tantum, qui Christi divinitatem oppugnabant, & tamen eos affirmat esse ex genere nostro. Comprehenduntur itaque in Christiano genere, qui negant Christum esse Deum. Et quod Justinus de Ebionitis non loquatur probant, tum quia nimis frigide contra Ebionæos loquutus esset, si dixisset tantum *se iis non assentiri*, cum in tot aliis gravissimis capitibus dissentiret: tum etiam quia hoc in loco *quibusdam e genere nostro*, idest, Christiano, opponuntur *plerique*, qui eadem sentiebant, ac Justinus; unde intelligere est agi de ejusdem generis hominibus. Ita Joannes Clericus in Hist. Eccles. ad annum CXL. num. 10. At futilia, inepta, vanissimaque ista sunt. Nam quis, nisi Ebionita, aut consimilis sectæ homo, putat Christum putum purum esse *hominem ex hominibus genitum*? aut quis id affirmans credit illum *præter naturæ ordinem e Spiritu sancto* conceptum, quod necessarium esse ad Christianorum fidem inquit paullo supra idem Clericus? Justinus ergo *quosdam ex genere nostro* affirmantes Christum esse tantum hominem, intelligit Ebionæos, & tamen eos non recipit in Ecclesiæ communionem, quia non credunt, quod etiam Arminiani profitentur, e Spiritu sancto conceptum. Clericus ergo ex ipsa sua fide refellitur. Justinus autem illos hoc loco hæreticos non appellat, quoniam adversus Tryphonem, & Judæos pernegantes venisse Messiam, non adversus Ebionites stilum exercet: sed appellat ex genere nostro, quia licet non sint ex Ecclesia Catholica, sunt tamen ex genere illorum, qui annuunt venisse Christum.

Ex adverso Sociniani ajunt: Si Justinus comprehendit in genere Christianorum Ebionæos negantes Christi præexistentiam atque divinitatem, cur nos eadem sentientes ab Ecclesia repellimur? At hi eadem responsione rejiciuntur; quippe Justinus connumerat Ebionitas in genere Christianorum profitentium adventum Christi, non in communione Christianorum credentium quæ docuit Christus: siquidem post ea verba, *quibus ego minime assentior*, addit, *non enim hominum traditionibus ac doctrinis jussi sumus a Christo credere, sed eis quas beati Prophetæ promulgarunt, & ipse Christus docuit*: & in eodem Dialogo pag. 252. variis hæreticorum sectis enumeratis, inquit, *cum quorum nullo communionem habemus.*

Si dixeris: Non potuit Justinus a Christianorum cœtu amovere aliquam hæreticorum sectam: cum in altera Apologia aperte inter Christianos enumeret etiam Socratem, & Heraclitum, qui spretis idolis unum Deum coluerunt; Respondeo philosophos istos dici a Justino Christianos quatenus unum Deum cum Christianis agnoverunt, & detestati sunt Ethnicorum superstitionem, quam ipse Justinus eo loci insectatur: non autem dici Christianos, quatenus pertineant ad Ecclesiam, & regnum Christi: eo nempe sensu, quo Tertullianus Animam unum Deum invocantem appellat naturaliter Christianam; & quemadmodum ait idem Justinus in prima Apologia pag. 46. *Juxta partem aliquam seminalis rationis.*

Opp. 3. Primo sæculo Ecclesia Jerosolymitana habuit cum ceteris fidelibus communionem, & tamen constabat ex Nazaræis & Ebionitis, cum in ea aliquo tempore servata fuerint legalia.

Resp. fabulam esse putidissimam, quam studuit venditare Auctor *Irenicorum* p. 73. & recoxit Joannes Clericus in H.

E. ad

Æ. ad annum lxx. num. 1. Ecclesiam enim Jerosolymitanam usque ad Adriani tempora *cognitionem Christi genuine suscepisse*, testatur Eusebius lib. x. H. E. cap. 5. neque Remonstrantium commentatio nititur aut Scripturis, aut veterum Scriptorum testimonio. Ait quidem Hieronymus in Epistola lxxiv. ad Augustinum, Cerinthum & Ebionem propter hoc a Patribus anathematizatos, *quod Legis caremonias cum Evangelio miscuerunt*; sed quod hi necessarium putabant, Ecclesia Jerosolymitana aliquandiu servavit œconomiæ caussa, ut diximus libro xx. cap. 10. Quare summa irrogatur injuria priscis Jerosolymitanæ Ecclesiæ fidelibus, (qui in conventu habito anno Æ. Ch. 50. post Petri, & Jacobi suffragia communi decreto statuerunt Gentes conversas non ligari lege Moysi, ut habetur Act. xv.) dum appellantur Nazaræi, atque Ebionitæ. Falso etiam has duas sectas unam esse scribit ibidem Joannes Clericus; nam Hieronymus citata Epistola inter Augustinianas 89. aperte ab Ebionitis distinguit hæresim Mineorum, sive Nazaræorum; & ait illos credere *in Christum filium Dei, natum de Virgine Maria*: cum de Ebionitis aperte affirmet de Scrip. Eccl. num. ix. asserere *Christum ante Mariam non fuisse*. Ac Ebionitas putasse Christum esse nudum hominem, filium Davidis, non filium Dei, observarunt Tertullianus lib. 2. de carne Christi, Epiphanius H. 30., Eusebius lib. iii. H. E. cap. 27., aliique veteres. Ideo autem Hieronymus in Epistola ad Augustinum post hæresim Ebionis, commemorat etiam hæresim Nazaræorum, quoniam & hi cum Ebionæis cæremonias legis tamquam necessarias servabant; de quo argumento cum Augustino Hieronymus disceptabat. At licet in observantia legis Mosaicæ utrique convenirent, Nazaræi tamen Christum Dei Filium, Ebionæi tantummodo hominem cum Cerinthianis prædicabant, ut liquet ex dictis, & accurate animadvertit sanctissimus parens Augustinus in libro de Hæresibus num. ix. & x. Errat ergo Jo. Clericus confundens ex Epistola Hieronymi Ebionitas cum Mineis, sive Nazaræis: &, ni fallor, etiam doctissimus Martianæus Tom. iv. Operum S. Hier. pag. 623. male apposuit annotationem, *Minei Judæi Ebionitæ*. Verum quidquid sit de utriusque sectæ discrimine: nego fideles Jerosolymitanos, qui non cogebant gentes judaizare, fuisse Ebionitas, aut Nazaræos: nisi hoc postremum nomen pro Christianis universis accipiatur: quos novimus ex cap. xxiv. Act. Apost. dictos a patria Salvatoris nostri *Nazarenos*.

Oppones 4. Si Ebionæi, ac Paulliani, sive Samosatenses, necnon Theodotus ac Beryllus ideo damnati fuerunt, quia putarunt Christum esse nudum hominem, ac Nazarethi primum cœpisse; sat erit hæc impia dogmata detestare, ut quis in fidelium communione censeatur, nec invidia facienda est iis, qui in ardua quæstione de Verbi divinitate ab aliis dissentiunt. Expellantur itaque ab Ecclesia, si libet, Sociniani, at non Ariani, aliique hujus generis homines.

Resp. ejectos a communione fidelium hæreticos illos non solum quod præexistentiam, sed etiam quod divinitatem Christi negarent. De Ebionæis nuper diximus. De Paullo Samosateni scribunt in Ep. Synodica PP. Antiocheni, negasse Christum *Dominum Deum suum*, nec dissentit S. Pater de Hæresibus num. xliv. Idem legitur de Theodoto in Præscriptionibus Tertulliani cap. 53. & de Artemone apud Eusebium lib. v. H. Ecc. cap. ultimo: de Beryllo denique ibidem lib. vi. cap. 3. Quare argumentum retorquetur.

Opp. ultimo Matth. xix. 17. cuidam Christum interroganti, *Quid boni faciam, ut habeam vitam æternam?* respondit, *Si vis ad vitam ingredi serva mandata*. Sufficit ergo servare præcepta, quamvis non credantur mysteria, quæ superant humanum captum.

Resp. nego consequentiam: ad observantiam enim præceptorum fides in Christi divinitatem præsupponitur; *Non enim per legem promissio, sed per justitiam fidei*, inquit Apostolus ad Rom. iv. 13. & præced. cap. 2. *Justitia autem Dei per fidem Jesu Christi in omnes, qui credunt in eum*. Qui Christum interrogavit, forte ejus fide jam erat imbutus, nam apud Marcum x. 17. legitur hæc interrogasse *genuflexo ante eum*: aut Dominus fidem in divinitatem suam commendavit præmittens ea verba, *Quid me interrogas de bono? Unus est bonus Deus. Si autem vis ad vitam ingredi, &c.* Non sunt ergo inter Christianos revera connumerandi, qui de Salvatore nostro humana tantummodo sentiunt,

Vipereo promunt semperque ex corde venena,
Filius, ut dicant, est creatura Dei:
Queis magis auxilium præstat sapientia mundi,
De ingenito genitum quæ negat esse Deum.

Ita de Sectariis Venantius Fortunatus lib. 11. num. 6.

CAPUT V.

Detestandas esse tamquam Christianæ Religioni adversas sectam Calvinistarum, Lutheranorum, aliorumque Protestantium.

APUD hæreticos non extare veram Ecclesiam, & fidelem Christianorum cœtum, liberiori stylo alibi ex certis notis curabimus demonstrare. Nunc brevi quantum illi a Religione Christiana extorres censendi sint, ne eos de fide ac Religione disserendo omnino prætermittamus, statuam ob oculos. Est autem Religio, ut illam ex Cicerone definiunt S. P. Aug. q. 31. ex 83. & S. Thomas q. 80. *virtus, quæ superioris cujusdam naturæ, quam divinam vocant, curam, cæremoniamque affert*. Illam definitionem his verbis Theologi tradunt, *Religio est virtus, quæ exhibet cultum Deo debitum*. Coli Deum fide, spe, & caritate, ait S. Pater cap. 3. Enchiridii. Hi sunt Religionis interni actus: exteriores vero, sacrificium, oratio, &, quæ huc spectant, sacrorum mysteriorum, Sacerdotum, rituumque observatio.

Facile hinc deprehenditur, quam hæreticorum sectæ sint a vera Religione alienæ. Nam si de fide ipsorum inquiratur, nec veritates *fundamentales*, quas saltem credendas & ipsi post Jurium non denegant, in Sectariorum libris incontaminatas invenies. Deum unum, quem Apostolica fides, & ratio ipsa singulis indita fatetur omnipotentem, & qualibet re excogitabili meliorem, qualem nobis Heterodoxi pro libidine pingunt? Absolutam ejus potentiam Joannes Calvinus ad cap. 2. Jobi appellat rem detestabilem ac diabolicam, necnon Scholasticorum commentum: ejusque discipulus Theodorus Beza lib. 1. adversus Heshusium arguit falsitatis illa verba Gabrielis Archangeli, *Non erit impossibile apud Deum omne verbum*. Quid vero sentiunt de Dei bonitate? Deum operari mala culpæ, & ad peccatum impellere voluntate effectrice, scribunt Calvinus lib. 1. Instit. cap. 18. & Beza in Summa Christiana Aphorismo 2. Hinc Deum Calvinistarum esse diabolum, cum sit auctor homicidii ac mendacii, & seminator zizaniorum, probant ex Catholicis Becanus Opusc. iii. cap. 15. & ex Lutheranis Tilmannus Heshusius in libro de Erroribus Calv. Et tamen de Deo similia sentire Lutherum, ac Melanchthonem colligitur cum ex illius Assert. Vittembergensibus art. 36. tum ex hujus Annotationibus ad cap. viii. Epist. ad Rom. Quam absurda de Trinitate effutiant, norunt omnes. *Trinitatis* vocabulum penitus rejiciunt singuli cum Lamberto Danæo libro contra Genebrardum. Christo ignorantiam tribuunt Lutherus in Conc. de Nat., Zuinglius ad cap. 2. Lucæ, Calvinus ad 24. Matthæi. Cruci suffixum desperasse scribit idem Hæresiarcha lib. 2. Instit. c. 16. & in Annot. ad Biblia vernacula lingua edita anno 1562. Genevenses ministri, in caput Mat. septimum ac vicesimum. Christianam spem, ut alibi diximus, tollunt, illam in superbam inflatamque fiduciam commutantes, dum inquiunt justificatum certo scire, se non posse excludi a gloria, & excidere a gratia. Nullum mehercle habent vinculum caritatis seipsos mutuo amore prosequentes. Albertus Molinæus, & Illyricus appellant Calvinistas idololatras, corruptores divini verbi, blasphemos, mendaciorum architectos, infernales molossos, ac ministros missos a Satana: Calvinus e contra Lutheranos in Admon. 3. ad Joachimum Westphalum, vertiginosos, phreneticos, bardos, fastuosos, improbos, calumniatores. Frustra nobis pariter diffidia, & jurgia objectant. Hæc illi invicem ejaculant ob discrepantiam dogmatum circa Cœnam Dominicam; at nullus Catholicorum ob hanc caussam proscindit alterum, ideoque si nos aliquando in caritate deficimus, servamus tamen unitatem religionis ac fidei, quæ unitas ab ipsis frangitur ac discinditur.

Neque inter sectarios Religionem invenies, si actus exteriores inspicias. Orationem, nisi præfracte mentiantur, etiam dominicam illam, ac principem ceterarum, debent reprobare. Nequeunt sincere dicere: *Dimitte nobis debita nostra*, quum impiis credant nunquam peccata remitti; justos vero nunquam sanctitatem amittere. Revera Puritani ea verba non proferunt. Quis appellaret spiritum precum, & non potius insaniam, Adamitarum, qui Deum colunt & orant nudo corpore in hortis ambulantes? Fanaticorum, qui tamquam dæmone arrepti decidentes in terram gestus edunt oris deformitate, membrorumque tortura horrendissimos? Ejulantium, qui nil Deo gratum putant præter lacrymas atque singultus? Sacrificia major hæreticorum pars abjicit. Missam abrogat, sacrosque ritus tamquam superstitiosos condemnat. Templa diruit, sacras Imagines incendit, ipsum Redemptionis signum, crucem scilicet Domini frangit. Erga Divos adeo sunt injuriosi, ut nec probent solemnia Martyrum antiquitus instituta, nec cultum ipsis impendant, nec illorum patrocinio se committant, nec intercessione se communiant: quarum rerum afferunt quidem ineptas, futilesque caussas, sed eas omnes refellendas, ubi singillatim dogmata vindicabimus Romanæ Ecclesiæ. Nunc enim ex his conclusionem hanc apertissimam deducimus, carere sectas hæreticorum actibus omnibus Religionis, tam internis, quam externis.

Atque ne tam jejune pertractetur argumentum istud amplissimum; eadem momenta, quibus supra demonstrata est veritas Religionis Christianæ, evincunt falsitatem doctrinæ sectariorum. Nulla divina oracula horum adventum prænuntiaverunt, nisi ea, quæ prædixerunt fore, ut adversus Ecclesiam insurgerent Antichristi, pseudoprophetæ, seductores. Calvinianam, ac Lutheranam hæresim aperte calamitatem cladem que Ecclesiæ allaturas vaticinatus

est

est in Templo Burdigalensi perhumilis Dei famulus F. Thomas Minorita, quem scurriliter excipir Bezæ impodens stilus, at satis tutatur eventus rerum. Quidquid accidit Germaniæ, vaticinata fuerat celebris sanctimonialis Hildegardis. Quæ in Anglia evenerunt sub Henrico, & Elisabetha manifeste præuuntiavit virgo illa celebris Cautiana, quam Nuvatores, tamquam pythone agitatam capitis damnarunt. Inter prænuntios serpentium hæresum Florimundus lib. 1. cap. 3. connumerat Hieronymum Savonarolam, de quo varia fuisse hominum judicia, scribit in Historiarum suarum libro IV. Guicciardinus. At nil refert ad vaticinationum veritatem hominis aut probitas, aut andacia: nam Genevensium apostasiam etiam dæmon fertur prædixisse his versibus:

Quæ tanto studio expetitur modo grata Lemani
Unda lacus, patiet jam mox fastidia summa.

Ex vaticiniis itaque apparet, quam protestantium religio sit detestabilis.

Quemadmodum ex Evangelica historia habemus veritatis apertissima munimenta; ita ex libris sectariorum prodount se innumera falsitatis indicia. Credimus Evangelistis, viris humillimis, divino numine afflatis, narrantibus quæ audierunt, & uptimurum Scriptorum prærugativa exornatis. Hoc idem in caussa est, ne credamus Heterodoxis ambitione inflatis, falsariis, a dæmone edoctis. Lutherum illorum antesignanum animum suum pascere conviciis, ac maledictis, scripsemnt eo vivente Erasmus, & Bucerus; desiderati in ipso moderationem, ait non semel Melanchthon. Muncerus dux Anabaptistarum sibi Evangelistæ nomen attribuit, Messiæ David Georgius, Zuvinglius se in somniis a phantasmate accepisse sensum verborum illorum, *Est enim Phase, idest, transitus Domini*, proprio ore affirmavit. Depravasse Evangelia ad infringendum Catholicum de Eucharistia dogma liquet ex editione Tigurina novi Testamenti anni 1525. ubi legitur: *Hoc enim significat corpus meum*. Quis ergo sanæ mentis poterit doctoribus illis præstare fidem?

Ut diximus præterea confirmari Christianam Religionem gestis mirabilibus, ac portentolis; ita detestamur sectas hæreticorum plebem decipientium signis, & prodigiis mendacii. Celebriora Anabaptistarum miracula sunt e lacu extrahere retibus copiam piscium, ignaros, & illiteratos expedite legere sacra biblia. At hæc duo, quæ tam magnifice prædicant, non excedunt dæmonis facultatem. Voces Londini ex antro erumpentes, & Angelis attributæ, fuisse puellæ, cui nomen Elisabetha Croita, a sectariis ad hanc nequitiam inductæ dimtus paries, & publicum judicium patefecit. Fuerunt itaque Calvinianæ sectæ testimonia non cælitus demissa, sed, ut contigit quoque Mahumetis dolo, per summam fraudem conficta. Quid acciderit Luthero dæmonem adiuranti, & Calvino fingenti resurrectionem Brulei, vide apud Bellarminum lib. IV. de notis Eccl. cap. 14. Melchiorem Hofmanum de suo reditu, ac triumpho divinitus, ut jactabat, admonitum, Argentorati squallidus carcer, & inedia confecit morte tristissima, ac teterrima. Interitum mundi, quem futurum die 3. Octobris anno 1533. tam asseveranter prophetavit Stiphelius, adhuc expectamus sæculis duobus exactis. Legite Historias Ræmundi, & Laingæi. Sat est, si cum Erasmo in Diatriba de lib. arbit. asseramus nullum, ut vocant, Reformatorum adhuc extitisse, *qui vel equum claudum sanare potuerit*.

Præterea ad confirmandam veritatem Religionis Christianæ produximus miram Evangelii propagationem. Longe diversa via processit hæresis. Hujus præcones non acceperunt doctrinam illapsu Spiritus sancti; sed exucullati illi, Lutherus, Petrus Martyr, Œcolampadius, Bucerus, Ochinus, sacris, quas magno studio didicerant, abusi sunt disciplinis. Ac sectæ Apostatæ nunquam inter se convenerunt; nec mirum si data sententiarum libertate plures lascivientis ingenii homines deceperint. Non leges sensibus repugnantes promulgarunt, sed libidini, ac noxiæ libertati percommodas. Permittunt Anabaptistæ uxorum promiscuum usum; Adamitæ prorsus nudi inverecunde conveniunt; Sacerdotes contrahunt matrimonia; Calviniani libertatem sibi audacter vendicant, & leges Magistratuum contemnunt. Sectæ hac ratione institutæ haud mirum si impios alliciant, sublato maxime Ecclesiastici judicii timore, rejecta Confessione Sacramentali, facta libertate frangendi jejunia, & absque ullo merito, aut opere sempiterna beatitudine repromissa. Vim etiam, ac tyrannidem adhibuerunt. Necati in Anglia, quod Henricum VIII. non agnoverint tamquam Ecclesiæ caput, clarissimi viri, Joannes Fischerus Episcopus Roffensis, & Cardinalis amplissimus, Thomas Morus supremus regni Cancellarius, & præter ingentem Monachorum numerum, etiam probatissima mulier, ac mater Cardinalis Poli Margarita Comitissa Sarisburiensis. Regnante Elisabetha perforatæ presbyteris auriculæ candenti ferro, & insuti Catholici ursinis pellibus a molossis dilaniandi. Contra omnium principum jura,

Post varias clades miserorum, & cædes acervos
Insontum, comes exornat spectacula Mater
Supplicio, Regum soror, & fidissima conjux,

scilicet Maria regina capite truncata anno 1587. duodecimo Kal. Martii. Geusii, idest, Calvinistæ Belgæ in sola urbe Brilæ 184. Martyres mactarunt. Quid in Galliis Hugenoti? Matronas intortis crinibus equorum caudæ alligare, vivos capite tenus defodere, evellere linguam, sacerdotes cruci affigere, ori fervescens oleum infundere, exuere intestina fustis circumvoluta, ventrem stupratis viduis pulvere tormentario disrumpere, aliaque horribiliora iconibus & Epigrammatibus expressa a Verstegano in Theatro crudelitatis hæreticorum. Hac ratione stetit aliquando, floruitque idolorum superstitio, Gothorumque sævum imperium; at nunquam Christiana fides, & Apostolica Ecclesia: quæ non vi armorum, sed Martyrum sanguine propagatur.

Quinto argumento demonstravimus Christianæ Religionis firmitatem, quod non potuerit adversus illam prævalere hæresis, ac malitia: nam si in Ecclesia hæretici deprehenduntur, exeunt excommunicatione percussi; si vivunt improbi, pœnitentiis, & correctionibus subjiciuntur. At non ita se gerunt refractarii. Prævaluit adversus illorum hæresim hæresis; nam ex Lutherana factione prodiit Carolstadiana deflectens ad Berengarianam negantem in Cœna distribui Corpus & Sanguinem Christi: Carolstadiana peperit Zuvinglianam, quæ quadragies circa Eucharistiam dicitur sententiam mutasse. Hinc Anabaptistæ, aliæque pestes. Lutheranorum alii rigide servant Confessionem Augustanam; emolliunt alii, & Melanchthonem illius Confessionis Architectum accusant tamquam Lutheranæ doctrinæ depravatorem, ac idololatram. Inter Calvinistas alii Jacobini, alii Causarii, alii Liberi: & tamen sese invicem patiuntur, ac mordent tamquam angues invicem complicati. En quomodo prævalent in sectis portæ inferi, & spiritus mendaciorum. Turpitudines morum non solum ibidem regnant, quod humanum est; sed etiam probantur, quod est irreligiosum, atque sacrilegum. Commendatur Joannes Leidensis, qui induxit polygamiam, habuitque simul ternas uxores: ac Theologi Wittembergenses insontem judicarunt mulierem matrimonio conjunctam patri, fratri, ac marito. Habetur inter religiosiores Petrus Martyr publice Argentorati cum fœmina Deo sacra scortatus. Andreæ autem Carolstadio, qui primus e sacerdotibus uxorem duxit, non tantum laudum præconia, sed & sacrilega Missa solemniter decantata, in qua prior Collecta: *Deus, qui post tam longam & impiam Sacerdotum tuorum cæcitatem, beatum Andream Carolstadium ea gratia donare dignatus es, ut primus nulla habita Papistici juris ratione uxorem ducere ausus fuerit, &c.* Reliqua me pudet referre. At sufficienter hinc demonstratur Sectariorum Ecclesias intestinis hæresibus, & scelerum approbatione labefactari.

Postrema ratio, quæ demonstrat Christianæ fidei præstantiam, superiori capite III. petita est ex conditione Institutoris, & æquitate præceptorum. At quinam fuerunt Sectariorum signiferi? Unus post solemnia vota sacratæ Virginis constuprator; alter ob turpius crimen Novioduni stigmate in tergo notatus; neuter vero habens propriæ missionis auctoritatem. Quæ autem in hæreticorum libris moralium disciplinarum principia? Solum apostasiæ & incredulitatis flagitium animas perdere: homicidia, adulteria, & peccata quælibet horribilia nihil obesse credentibus: omnia bona opera esse sordes & inquinamenta privatum cujusque spiritum esse regulam fidei ac morum: justum nulla hominum lege teneri. Hæc tantum, ne commemorem reliqua, flagitiis omnibus viam sternunt, ablegant studium virtutis, dissidia fovent, & Reipublicæ tranquillitatem perturbant. Si aliquando inter nos scandala, & perversi mores cernuntur, adversantur institutionibus nostris, atque malitiam nostram, non Ecclesiæ documentum, habent caussam. E contra in hæreticorum conventu ad scelera pertrahit ipsa doctrinæ conditio. *Mundus ex hac doctrina quotidie redditur deterior*, inquit Lutherus ipse in Postilla domestica impressa Jenæ Conc. 2. Dom. 1. Adventus. Consimilia Musculus in libro de Prophetia Christi, & Calvinus in Comment. 2. Petri 1. 2. Caret ergo Protestantium Ecclesia dignitate institutionis, & disciplinæ æquitate, atque tot argumentationibus convellitur, quot Christianam religionem communiunt, & roborant.

CAPUT VI.

Romanæ Ecclesiæ Symbolum tamquam Apostolicum esse recipiendum.

QUATUOR Fidei Symbola sunt ceteris illustriora, Romanum, sive Apostolicum, Nicænum, Constantinopolitanum, & quod tribuitur Athanasio. Secundum ac tertium pro eodem habetur a pluribus, quod postremum sit alterius auctarium. De Nicæno constat editum in magno Concilio habito Nicææ in Bythinia anno Sylvestri Papæ XII. idest, Æ. V. 325. consensu Episcoporum CCCXVIII. ibique appositum vocabulum ὁμοούσιον adversus hæresim Arianam, ut diximus lib. VII. cap. 13. Constantinopolitani auctores esse Patres CL. qui ad Synodum convenere adversus Macedonium, Aetium, & Eunomium, anno XV. Damasi, idest, Christianæ Æ. 381. consentiunt omnes. De Symbolo Athanasiano disputatum est lib. VIII. cap. 8.

cap. 8. Inquirendum restat de Symbolo Apostolorum, quod ab Apostolis editum negant quamplurimi; inter quos Gerardus Vossius dissert. 1. de tribus Symbolis, Dupinius in nova Bibliotheca Tom. 1. pag. 14. Auctor Anglus Historiæ Symboli Apostolici cap. 1. num. 20. & 21. Apostolis tribuunt Scriptores innumeri, ac omnes fere Catholici.

Disputationem quidam instituunt de Symboli nomine, quod Nostrates interpretentur *collationem*, neget entem, oppugnatque interpretationem istam Vossius num. 17. & 18. Ait significationem hene depromptam ex entiqnitatibus convivalibus male Symbolo eptari, quum veteres cœnam colletitiam, non symbolum dixerint, sed symbolam: quod probat ex Andria Terentii, ex Athenæo, aliis. Exscripsit omnie in Notis pag. 18. Dupinius. Addit interpretationem aliam ex Suida, & Turnebo comprobatam testimoniis Græcorum, qui symbolum accipiunt pro *indicio*, ac *tessera*. Auctor Anonymus Historiæ symboli vocem derivat ex Gentilium *sacris*, in quibus initiatis dabantur quædam superstitionis signe, pute lychnum, gladium, hederem, papaver. Quod *symbolum* sit quasi tessera, ac signum Apostolicæ fidei, non nego. Probant & hanc interpretationem Rufinus, Maximus, Isidorus. Videsis hujus lib. VI. Origin. cap. ult. Etiam fateor *symbolam* esse pecuniam collatam ab iis, qui cœnaturi erant communi sumptu, annulum quoque, arrham, aut signum quodcunque pactionis; nec repugno Henrico Stephano, Turnebo, Faerno, ac Fabricio castigantibus lectionem Terentianam, ubi peccato librariorum pro *symbola* scriptum est *symbolum*. At nego rejiciendam esse interpretationem priorem ob tam infirmes conjecturas, quas idem Vossius dicit Grammaticum pulverem. [illegible] idem est ac *conferre, & congredi*: hinc deriverunt tam *symbola*, qua cœnaturi conveniunt, quam *symbolum*, seu tessera, qua milites congregantur, & dignoscuntur ab hostibus. Aliæ ergo interpretationes corroborant primam, non evertunt. Pachymeres ed cap. III. Eccl. H. Dionysii *symbolum* interpretetur [illegible], collectem, quod approbat in suo Thesaurum Budæus. Rufinus in Exposit. Symboli inquit: *Symbolum enim Græce, indicium dici potest & collatio*. Auctor Commentariorum in Proverbia inter Opera Hier. cap. 23. *Symbolum græcum nomen est, & interpretatur collatio*. Cassianus lib. III. de Incarnet. cap. 3. *Quod enim Græce symbolum dicitur, Latine collatio nominatur*. Scriptor Epistolæ ad Jacobum Clementi suppositæ, *Symbolum latine collatio dicitur*. Eamdem esse sententiam Isidori, Rabani Mauri, & Eucherii Lugdunensis nec Vossius denegat. Horum itaque euctoritate priorem interpretationem recipimus, elteras non refutamus.

Præterea disputatur, an Apostoli symbolum condiderint, & quo tempore, ec modo. Levioris momenti sunt duæ quæstiones postremæ. Baronius ed annum XLIV. editum putet anno secundo Claudii paullo post mortem Jecobi Majoris, quem Herodes capite truncavit. Rufinus in Expositione Symboli, & Isidorus Hispalensis conditum arbitrantur statim post adventum Spiritus sancti, cum Apostoli ab invicem discessuri constituerent normem futuræ prædicetionis. Huic sententiæ facilius subscribo; quamquam enim nonnulli afferant alias caussas symbolum condendi, præsertim, ut in singulis Ecclesiis certe baptizandis formula exponeretur, id tamen non repugnet sententiæ Rufini, & Isidori, eum potius utraque caussa, idest, norma prædicationis, & baptizandorum catechesis, etque Ecclesiarum institutio eumdem scopum attingant. Quare non video cur Vossius num. VII. & etiam Juenin Tom. VI. pag. 172. scribant Auctores dissentire circa finem, quo Apostoli symbolum condiderunt, quia unus asserit editum tamquam normam prædicationis, elter tamquam Catechumenorum formulam. Est ergo infirmissimum argumentum, quod hinc depromit Dupinius, præsertim cum temporis aut finis non tam explorata cognitio, si nullam repugnantiam involvat, minime elevet rerum narratarum substantiam.

Idem affirmandum est de modo, qui non unus a Scriptoribus assignatur. Sunt enim, qui affirmant cum Ratberto Paschasio Apostolos condidisse hoc symbolum in commune consulentes, ea ratione, que eduntur Canones in Synodis Episcoporum. At placet nonnullis editum symbolum in eo cœtu CXX. virorum, de quo Actorum capite primo. Placet aliis unumquemque Apostolorum unum articulum condidisse: quod improbant juniores, ut Calmet in dictionario, & Troylus Tom. 1. pag. 137. Non valde firmo fundamento nititur sententia prior, sed tamen verisimili. Nam præter sermonem CXV. de Tempore falso tributum Augustino, perantiquum tamen, nec omnino rejiciendum, fulcitur prior illa opinio auctoritate Leonis Magni in Epistola 96. ad Pulcheriam Augustam, Innocentii III. lib. 2. Mysteriorum Missæ cap. 49. ut mittam Jacobum Vitriacum, & Albertum nostrum Patavinum etiam e Vossio leudatos. Posterioris eutem sententiæ nulla ratio profertur, nisi quod ita videbatur agendum: & idcirco unam non rejicimus, de altera titubamus. His vero expeditis videndum, en symbolum revera condiderint Apostoli, quod diximus negari a permultis, cujusmodi sunt Laurentius Valle, Erasmus, Brentius, Calvinus, & impugnari præsertim a tribus eruditis viris Vossio, Dupinio, & Auctore Anglo paullo supra commemoratis.

PROPOS. I. Hoc Symbolum recte dicitur *Apostolicum*.

Non tantum hæc propositio fide Catholica tenenda est, at inquit Gaspar Juenin, sed etiam admittitur eb Adversariis. *Neque enim dubium est*, inquit Calvinus lib. II. Instit. cap. 16. *quin a prima statim Ecclesiæ origine, adeoque ab ipso Apostolorum sæculo instar publicæ, & omnium calculis receptæ Confessionis obtinuerit*. Eadem Vossius num. 21. Probetur autem; quoniam Irenæus discipulus Policarpi partem hujus symboli repetens lib. 1. cap. 2. ait, *Ecclesiam per omnem terrarum orbem dispersam ab Apostolis eorumque discipulis illud accepisse*. Tertullianus edversus Praxeam de symbolo scribit, *Hanc regulam ab initio Evangelii decucurrisse*. Hieronymus Epist. 38. ad Pammachium, *Symbolum fidei, & spei nostræ ab Apostolis traditum, &c.* Plura collegit Natalis Alexander dissert. XII. sæculi 1. quæ omnia saltem usque ad num. 6. probant symbolum recte dici *Apostolicum*, & continere doctrinam ab Apostolis traditam, etsi apertissime non evincerent, quod est controversiæ caput præcipuum, ita esse eb Apostolis traditum, ut eb iis quoque sit conditum, atque digestum. De propositione itaque, quam nullus in dubium revocat, hæc perpauca.

PROPOSITIO II. Ipsi Apostoli idem Symbolum condiderunt.

Demonstratur: nam juxta regulam S. P. Augustini lib. IV. contra Donatistas, *Quod universa tenet Ecclesia, nec a Conciliis institutum, sed semper retentum est, non nisi auctoritate Apostolica traditum certissime creditur*. Ubi notandum est non dici ab Augustino traditum *auctoritate Apostolica*, quod scripturis, & Apostolicæ doctrinæ non repugnat, quo sensu fatentur Vossius, Basnagius, aliique hæretici, symbolum esse *Apostolicum*. Enim vero juxte hanc acceptionem *Apostolici* appellantur etiam Canones sacrorum Conciliorum. *Auctoritatem* itaque *Apostolicam* hoc loco eppellat S. P. ipsam Apostolorum institutionem. Atqui symbolum recipit universa Ecclesia, semper retinuit, neque editum est in Conciliis. Itaque editum est ab Apostolis. Recipi symbolum Apostolicum ab universe Ecclesie fatentur Heterodoxi. Eorum quidam semper retentum negant; affirmantque secundo aut tertio sæculo fabricatum edversus emmpentes hæreses. At revincuntur ex productis testimoniis Irenæi, Tertulliani, & Hieronymi; atque ratione ipsa, quum perniciosissimæ hæreses emperint ipsa Apostolorum ætate. Symbolum autem illud non fuisse confectum a Synodo aliqua Œcumenica patet, nam liquet in pretio habitum ente Synodum Nicænam, & Constantinopolitanam, quum Rufinus, qui Roma cum Melania profectus est Alexandriam anno 372. symbolum Apostolicum tamquam vetustissimum laudet, quemadmodum & Hieronymus, & Augustinus, & alii, qui idem symbolum interpretantur. At solæ Synodi Nicæna, & Constantinopolitane fuerunt ente annum quadringentesimum. A nulla ergo Œcumenice Synodo symbolum Apostolicum editum est. Consentientem habeo Vossium num. XLV.

Affine est ergumentum petitum ex Traditione. Rufinus nuper laudatus in Exposit. Symboli, ait constare Traditione majorum omnes Apostolos in unum adunatos, & Spiritu sancto repletos hoc symbolum edidisse; narrationemque his verbis orditur, *Tradunt Majores nostri*. Samuel Basnagius ad Annum 42. n. 18. eit, quod narrat Rufinus, editum hoc symbolum, *ut esset futuræ prædicationis indicium*, videri Apostolis injuriosum, quasi per orbem dispersi possent diverse credentium enimis instillare, aut scriptura non omnia complecteretur quæ sunt in symbolo, vel Paulus entequam salutaret Apostolos diverse in Arabia annuntiaverit. At inepta nimium cavillatio. Placuit Apostolis normam fidei proponere perbrevem, facillimam, non Scripturis oppositam, sed illarum compendiariam doctrinam. Falsum est præterea, solam Scripturam singulis esse apertam, & omnia ad salutem necessaria comprehendere. Ad hæc per id temporis solum vetus testamentum extabat. Cui ergo bono additum novum? Num superfluum est, vel oppositum? Ipse Paulus cur Epistolas conscripsit? Quidquid reponet Basnagius, id confirmabit Apostolici symboli auctoritatem. Atque ut ad Veterum traditionem revertar; hujus locupletes testes habemus Leonem Magnum in Epistola ed Pulcheriam Augustam; Innocentium lib. II. Mysteriorum Missæ c. 49. Isidorum lib. II. de Eccl. Offic. c. 22. Venantium Fortunatum Præfat. in hujus Symboli exegesin, aliosque etiam a Vossio laudatos num. IV. & X. Communem hanc esse traditionem omnium PP. Orthodoxorum demonstrant Genebrardus in III. de Trinit. Fevardentius in lib. primum Irenæi cap. 2. Boverius de Unitate Fidei, Natalis Alexander sup. cit. ac fere omnes Theologi. Neque dicas Patres, quos afferunt, non esse primi aut secundi sæculi; nam, ne producam iterum Irenæum, Tertullianum, Pseudoclementem, aliosque; Rufinus, Leo Magnus, & Isidorus non tribuunt symbolum Apostolis ex propria sententia, sed ex Traditione Majorum; ideoque hæc non est fabula eb ipsis invente, sed narratio vera, & antiquitus divulgata; manetque inconcussum istud ex Traditione argumentum.

Postremo validissima videtur ratio, quod non solum Catholici omnes in sententiam nostram conspirant, verum et-

iam

jam opinionem contrariam arguunt magnæ temeritatis. Theologi Parisienses objecerunt Erasmo quod in Præfat. ad Paraphrasim in Matthæum ait de symbolo, *quod an ab Apostolis proditum sit, nescio*. Eadem fuit sententia sacræ Facultatis Coloniensis adversus Monheminm, anno 1560. Genebrardus cit. loco inquit, *præfractam esse temeritatem vertere in quæstionem, num Apostoli vere sint auctores Symboli, quod circumfertur ipsorum nomine*. Eadem est assertio Sixti Senensis lib. 11. Bibliothecæ Sanctæ, aliorumque. Addamus in gratiam Novatorum testimonium Lutheri in Colloquiis editis anno 1571. *Symboli verba ab Apostolis constituta esse credo, qui in congregatione sua hoc Symbolum verbis tam brevissimis, & consolatoriis confecerant. Est opus Spiritus sancti rem tantam brevitate, ac tam efficacissimis, & emphaticis verbis describere. Extra Spiritum sanctum, & Apostolos non potuisset ita componi, etiamsi millia secula illud componere conarentur*. Colloquia Lutheri non legi: producit hæc Fevardentius.

AD VOSSII, ALIORUMQUE OBJECTAMENTA.

Opponit Vossius I. Nullum est argumentum, quod petunt Catholici ex nomine symboli, quum falsum sit eo vocabulo significari *collationem*. II. Qui tribuunt Symbolum Apostolis, non conveniunt de fine, modo, ac tempore, quo conditum illud est. III. Ante Rufinum cccc. fere anni abiere, antequam de symbolo ab Apostolis condito ab aliquo esset auditum. IV. Ipse Rufinus in media narratione non dicit *Apostoli*, sed, *Qui symbolum tradiderunt*, velut incertus quinam illius auctores extiterint. V. Potest dici *Apostolicum*, quamvis ab Apostolis non sit editum, quum collectum fuerit ex doctrina per manus eorum tradita.

Resp. ad 1. assertionem nostram non fulciri sola nominis etymologia, quamvis facillimum sit hanc quoque nuper commemoratam propugnare auctoritate Scriptorum, atque ratione. Ad alterum hæc sit responsio: Si incertum est tempus ac modus, quo Apostoli condidere Symbolum, quoniam in hoc non conveniunt Auctores; certissimum tamen erit editum ab Apostolis, quia hac in re habetur magnus Auctorum omnium consensus. Tertium sic diluitur: obtinuisse hoc Symbolum ab origine Ecclesiæ, adeoque ab ipso sæculo Apostolorum, ut vidimus, non diffitetur Calvinus: traditum ab Apostolis docent ante Rufinum Tertullianus, & Irenæus: Rufinus rem non enarrat ex propria sententia, sed ex traditione Majorum. Quod sequitur est inanis Erasmi conjectura; nam Rufinus inquit, *qui symbolum tradiderunt*, relate ad Apostolos, quorum antea mentionem fecerat, aut ad discipulos Apostolorum, per quos accepimus Apostolicas Traditiones. Ad postremum dicimus *Apostolicum* esse, quod proprie ad Apostolos spectat, ut Apostolica Ecclesia, Apostolica doctrina, Apostolica sedes: ac Symbolum esse etiam Apostolicum editione, & origine, quia auctore Tertulliano ab initio Evangelii decucurrit, & fatente Vossio a nullo Concilio invenitur institutum.

Opponit idem Vossius: si hoc Symbolum fuisset ab Apostolis concinnatum, non prætermisisset Beatus Lucas in Actibus Apostolicis, nec sivisset Ecclesiam Catholicam rem tanti momenti ignorare. Traditum quoque esset omnibus orbis Ecclesiis, nec singulæ proprium cudissent symbolum, cum tamen diversa sint, quæ leguntur apud Irenæum, lib. 1. cap. 2., Tertullianum de velandis Virg. Optatum, Origenem, & alios. Denique circa annum quadringentesimum non fuissent diversa symbola in Ecclesia Romana, Aquilejensi, & apud Orientales, quæ tamen diversitas patet conferenti eadem symbola, ut fecit Dupinius pag. 19. explicata in Tabulis hac varietate, ex dissertatione Vossiana num. xxxi. & seqq.

Resp. Lucam hujus symboli non meminisse, quoniam non scripto traditum erat, sed memoriæ commendatum, adeo etiam divulgatum ac notum, ut necesse non fuerit illud literis consignare, præsertim eo fine editum, ut non atramento aut charta scriberetur, sed in tabulis cordis, sicut affirmant Hieronymus ad Pammachium, & S. P. Augustinus serm. 212. alias 75. de Diversis. Ita non poterat Ecclesia ignorare rem omnium fidelium ore prolatam, & cordi singulorum inscriptam. Traditum Symbolum omnibus Ecclesiis non denegamus. Irenæus, Tertullianus, & alii non symboli verba exscribunt, sed quid contineat exponunt. Diversas Ecclesias symbolo Apostolico quædam verba addidisse vel explicationis caussa, vel ob exortas hæreses, haud diffitemur. Eadem fidei substantiam non immutant: & in Ecclesia Romana symbolum semper servatum est intemeratum, ut scribit in Expositione Rufinus, & ad Siricium Ambrosius.

Opponit Dupinius: Patres primorum sæculorum nunquam contra hæreticos usi sunt auctoritate Apostolici symboli, sed tantum conati sunt demonstrare doctrinæ in symbolo contentæ auctores esse Apostolos: quum tamen validius argumentum esset istud, Contra symboli doctrinam pugnatis: illius constat Apostolos auctores esse: igitur pugnatis contra Apostolorum doctrinam. At hac ratione usi non sunt; ideoque persuasum ipsis erat, symbolum non esse editum ab Apostolis.

Resp. falsum esse, quod Patres usi non fuerint hac ratione. Cur enim S. Irenæus tamquam certum præmittit cap. 2. lib. 1. fidem, quæ traditur in Symbolo, derivatam ab Apostolis, nisi ut hæreses, in quas postea stilum acuit, demonstret symbolo Apostolico adversas? Cur Tertullianus affert symboli Apostolici definitiones cap. 13. de Præscript. nisi ad refellendas quæstiones, *quas hæreses inferunt, & quæ hæreticos faciunt?* Præterea antiquiores hæretici, eodem, ac recentiores, præditi erant ingenio; nimirum rejiciebant Apostolicas traditiones, ac Verbum Dei depravabant. Symbolum esse Apostolicum constat ex traditione. Ad refellendos hæreticos noluerunt tamquam medium assumere quod ipsi hæretici pervicaciter oppugnabant, cum possent aliunde revinci. Nihil ergo probat argumentum Dupinii, nisi quod hæretici negaverint symbolum editum esse ab Apostolis.

Opponit Basnagius. Si symboli auctores essent Apostoli, receptum esset in canone divinarum Scripturarum. Divina quippe esset in eo materia, divina verba, divinus ordo: quid est canonicum esse, si hoc non est? Frustra respondetur non esse scriptum manu Apostolorum, nam Epistola Pauli ad Ephesios est scripta per Tychicum, Epistola ad Romanos per Phœben, ad Philippenses per Epaphroditum; & nihilominus sunt in Canone. Præterea si institutum est symbolum, ut fideles ab infidelibus secernantur, erit perfecta fidei tessera; & frustra nova symbola prodierunt. Deinde si Apostolicum est, cur in Missa non istud, sed Constantinopolitanum canitur? At assumptis non est opus argumentis, cum insita sufficiant. In nono articulo habetur, *sanctam Ecclesiam Catholicam*. Catholicum a Vincentio Lirinensi definitur, quod semper, quod ubique, quod ab omnibus creditum. Si conditum est symbolum ante mortem Jacobi, aut paullo post, quomodo Ecclesia poterat dici Catholica?

Resp. Symbolum non esse in canone, quia non est traditum, ut scribatur, sed ut audiendo perdiscatur, inquit S. P. Augustinus citato serm. num. 2. ubi de hoc symbolo interpretatur verba Jerem. xxxi. 33. *Dabo legem meam in visceribus eorum, & in corde eorum scribam eam*. Quod addit Basnagius Canonicum esse, quod est divinum, laborat æquivocatione. Si *Canonicum* dicas quod est in *Canone* scripturarum, symbolum non est *Canonicum*: si dicas *Canonicum* quod est *canon*, sive regula fidei, symbolum *Canonicum est*. Hoc sensu Canonica sunt plura ἄγραφα, idest, Traditiones non scriptæ: priori sensu Canonicæ Epistolæ Pauli eo fine editæ, ut literis mandarentur. Num illas scripserit, aut dictaverit Paulus, nil refert, dummodo scriptæ sint auctoritate divina. In hoc tamen Basnagius labitur, quod facit Tychicum scribam Pauli, quum Epistolam ipse non scripserit, sed detulerit Ephesum. Vide hujus Epistolæ cap. ultimum, vers. 21. Ita Epistola ad Romanos missa Corintho per Phœben Diaconissam, cap. xvi. 1. Epaphroditum quoque missum ad Philippenses liquet ex cap. 11. 25. Hunc, & Tychicum fuisse Evangelii cooperatores, sacrosque ministros affirmat Paulus, scripsisse illos Epistolas divinat Basnagius. Perfectum quidem est symbolum Apostolicum adeo, *ut omnes hæreticorum opiniones solo possint hoc gladio detruncari*, inquit in Epistola ad Pulcheriam Magnus Leo. Neque est oratio, ut ait Basnagius, exaggerata; quia etsi additæ fuerunt postea voces aliquæ; factum id non ob fidei defectum, sed ob hæreticorum audaciam, & quæ addita sunt explicant vetera, non redarguunt. Vide dissertationem nostram de symbolo non corrupto lib. vii. cap. 19. Inde colliges Constantinopolitanum non esse aliud symbolum ab Apostolico, sed hujus explicationem adversus posteriores hæreses; ideoque merito canitur in Missa: quamquam Romana Ecclesia frequentius recitat Apostolicum, ter saltem quotidie in divinis Officiis, & in privatis precibus quamsæpissime. Neque Athanasianum præterit diebus Dominicis, atque in festo SS. Trinitatis. Ita vero tria symbola usu suo reveretur ac probat; nec Apostolicum omittit in collatione Baptismi, ad quam rem dicitur institutum. Si velis vocem *Catholicam* fuisse adjectam contra hæreticos, & schismaticos, parum interest: nec plura effundam ad minimam atque invalidam objectionem.

CAPUT VII.

Apostolici Symboli Exegesis.

IN duodecim articulos sive capita sententiasque præcipuas dividitur symbolum Apostolorum. Primus Articulus est: *Credo in Deum Patrem omnipotentem, Creatorem cæli, & terræ*. Symbolum Orientale addit *unum*; &, *invisibilem & impassibilem*. Desunt alicubi ea verba, *creatorem cæli & terræ*. At nulla est in substantia mutatio; nam si Deus est, hunc & unum, & incorporeum, & passionum expertem esse liquet. Postrema verba Rufinus ait addita *hæreseos caussa Sabellii*, quæ Patripassiana appellatur. Erasmus in Responsione ad Censuram Parisiensium ait Orientales legere *in Deo*: ita habetur in Aquilejensi ex editione Morelli, & Cauchii, quod Dupinius tribuit errori bibliopolæ aut librarii.

Pri-

Principio dicitur *Credo*, quoniam fides initium salutis est, ex Apostolo ad Hebræos xi. 6. Hæc vox profertur ore; quoniam quod credimus corde, debemus ore profiteri, ut in Ecclesia nos contineri testemur, dicente eodem Apostolo ad Rom. 2. *Corde enim creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem*. Vide Augustinum initio serm. sive libri 1. de symb. ad Catech. Profertur ea vox *Credo* singulari numero, quoniam actus fidei singillatim est eliciendus, & singuli accedentes ad Baptismum debent præstare assensum, & edere fidei professionem. Legatur Virgilius Tapsensis inter Opera Athanasii Tom. II. Discrimen aliquod innuunt hæ loquutiones, *credere Deo*, *credere Deum*, *credere in Deum*: prima significat assensum Deo revelanti; altera exprimit supremi Numinis existentiam; tertia designat etiam fidei directionem in ipsum Deum tamquam in finem rationabilium creaturarum. Hæc directio fieri nequit, nisi credamus Deum esse, ejusque promissis fidamus: ideoque si credis *in Deum*, credis *Deum*, credis *Deo*; & hæc duo in illo verbo præcontinentur.

Recte dicitur Deus *unus*, quod nullus Judæorum negat, auctore Maimonide in articulis num. 2., & annuerunt quoque Philosophorum præstantissimi apud Lactantium cap. 11. de Ira Dei. Dicentes ergo *in unum Deum*, execramur polytheismum: item hæresim Gnosticorum, qui duo coæva principia statuerunt, *Deum*, & *materiam*; quod & asseruit Hermogenes, & Marcion, *duos Deos asserens*, ut inquit lib. 1. Tertullianus. Deinde hæresim Simonis Magi, atque Manichæismum, & Dei boni, ac mali coexistentiam. Fatemur propterea unum esse novi, ac veteris Testamenti auctorem, ut animadvertit Epiph. lib. III. adv. hæreses. Additur nomen *Patris*, primum, quia is est rerum omnium causa & origo: deinde ait Rufinus, ut intelligatur patrem esse Filii: *sicut enim nemo dicitur Dominus, nisi habeat vel possessionem, vel servum cui dominetur, & sicut nemo magister dicitur, nisi qui discipulum habeat: ita & pater nulla pacto quis dici potest, nisi filium habens*. Hæc ergo est fides in primam Trinitatis Personam: in qua *Dei Patris* nomen conjungitur, quia *non ante Deus esse cœpit*, & postea Pater, sed sine ullo initio & *Deus semper, & Pater est*, ait auctor sermonis 181. de Tempore, inter Opera Augustini.

Omnipotentis vocabulum destruit hæresim Valentinianorum non credentium Deum condidisse quæ facta sunt ex his quæ non erant, ut ait Irenæus lib. II. cap. 10. Enimvero Omnipotens dicitur, *cui nihil impossibile est, & qui omnia solo Verbi creavit imperio*, inquit cit. Sermonis auctor. Eliminantur quoque eo vocabulo errores eorum, qui Deo tribuerunt sive mendacium, sive potentiam peccandi, cum Deus *si mentiri, si fallere, si inique agere posset, non esset Omnipotens*; ait Augustinus de Symbolo ad Catechumenos, cap. 1. Significat etiam vox *Omnipotentis* juxta Salvianum lib. 1. de Gubern. Dei, *quod omnia regit*: atque ita potentiam quoque, regimen ac providentiam Dei confitemur adversus Marcionitas, qui apud Irenæum lib. 2. cap. 29. ajebant mundum esse sub tyrannide Diaboli, & hunc appellabant *Cosmocratorem*. Refelluntur propterea hoc articulo etiam Genethliaci, Priscillianistæ, aliique fatalis necessitatis assertores; de quibus dixi lib. v. cap. 2. Est etiam vocis *Omnipotens* significatio apud S. Cyrillum Catech. iv. ejus, qui nullo loco *circumscribitur, nec minor est cælo*: ideoque credimus etiam divinam immensitatem, rejecta plenitudine Æonum per *Horon* circumscripta, & quam refutavi lib. II. cap. 4. necnon hæresi Sociniana Divinam substantiam intercludente in summitate cælorum: quam hæresim oppugnavi cap. 4. ejusdem libri.

Creatorem dicimus *cæli ac terræ*, refellentes Epicureos, & Atheos autumantes Universum conditum fortuito atomorum concursu. Ostendimus eadem voce, rerum omnium Opificem nulla indiguisse materia in tam mirabili molitione; omniaque perfecisse *sola verbi potestate*. *Cæli & terræ nomine universa creatura significata est*, ait idem Augustinus lib. 1. de Gen. contra Manichæos. Excluduntur & hac voce duo principia Marcionis: & rejicitur hæresis Simonis, Menandri, & Carpocratis, qui affirmarunt mundum productum ab Angelis, ut inquiunt Epiphanius H. Carpocr. Irenæus lib. 1. cap. 21. & S. Pater ad Quodvultd. hæres. 2. & 3. Repelluntur & Origenistæ, de quibus vide cap. 6. libri x. prop. 2.

ARTICULUS II.

Proximus articulus ad hunc modum se habet: *Et in Jesum Christum filium ejus unicum Dominum nostrum*. In Aquilejensi *unicum* præmittitur ad *filium*. Venantius Fortunatus omisit τὸ *Dominum nostrum*; similiter Symbolum Orientale in schemate Dupinii. Prior discrepantia minima est; altera componitur ex Act. II. 36. ex 1. ad Corinth. VIII. 6. & ad Ephes. IV. 6. unde liquet deberi Redemptori nostro *Domini* characterem: cumque hoc titulo præsertim in libris Canonicis designetur, inverisimile omnino est defuisse in Symbolo ab origine Ecclesiæ. At veniamus ad Exegesin.

Explicatur hoc articulo Catholica fides in secundam S. Trinitatis personam: quam a temporali Nativitate appellamus Christum Jesum. Hunc dicimus Filium unicum, ideoque Patri consubstantialem, quia filium natura: *Ceteri quippe licet dicantur filii, adoptionis tamen gratia dicuntur*, inquit Rufinus. Hinc apparent omnia supremæ Divinitatis argumenta, eadem cum Patre natura, eadem omnipotentia, eadem æternitas. *Si filium unicum*, ait Sanctus Pater serm. 214. in Trad. Symb., *ergo ejusdem substantiæ cujus est pater. Si filium unicum, ergo ejus omnipotentiæ cujus est Pater. Si filium unicum, ergo Patri coæternum*. Retundantur itaque hoc articulo 1. Valentiniani distinguentes Monogen a Logo, & Christum a Jesu. 2. Cerinthiani asserentes, Christum descendisse in baptismate super Jesum, & unum ab altero dispescentes. 3. Ebionitæ negantes Christum esse filium Dei. 4. Ariani oppugnantes Verbi Divinitatem, ac Sabelliani negantes Divinarum personarum pluralitatem. 5. Nestoriani non agnoscentes unum filium, & unum Dominum, nisi unione morali. 6. Sociniani Ebionis, Arii, & Sabellii erroribus inquinati.

Filius Dei dicitur *Jesus Christus*: de utroque nomine lib. II. cap. 1. Quum Jesus sit proprium vocabulum Salvatoris, profitemur adversus Judæos venisse Redemptorem in lege promissum, & hunc esse Christum Domini. Hac de re utrumque nomen apponitur conjunctum. Jesus hebraice dicitur, latine *Salvator*: Christus græce, *Unctus* latine. Unctionis usus olim fuit in consecrandis, inaugurandisque Prophetis, Sacerdotibus, ac Regibus: ac propterea unctus dicitur Elias, Sadoc, David. Unctio Salvatoris nostri fuit amplissima Spiritus sancti virtute, juxta illud Esaiæ LXI. 1. *Spiritus Domini super me, eo quod unxerit Dominus me, ad annuntiandum mansuetis misit me*. Est itaque Christus Dominus *Propheta*, Lucæ VII. 17. *Sacerdos*, Psal. 109. 4. & ad Hebræos VII. 21. *Rex*, Lucæ 1. 32. Joan. XVIII. 36. Apocalypsis XIX. 16. Habet ergo omnes veri Messiæ Characteres.

Appellatur *Dominus* Matth. XXVIII. 6. Lucæ XXIV. 34. Joan. XX. 2. & alibi frequentissime; & quidem proprie, quum sit Dominus *ingenita potestate*, non *concessa*, inquit Rufinus. Etenim *non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo*, ut legimus ad Philipp. II. 6. quia esse Dominum, esse Deum, esse Conditorem universorum, esse æqualem Patri *natura illi est, non rapina*; ait Augustinus serm. CCXIV. num. 5. Ac ideo neque a consortio dominii, quod tribuitur Filio, excludendus est Pater, neque a communione Divinitatis, quæ enuntiatur de Patre, disjungendus est Filius. Dominium Christi esse plenissimum, atque universale, liquet ex Mat. XI. 27. & Joan. III. 35. Singulariter Jesus Christus appellatur Dominus, quia principem hujus mundi, idest, diabolum ejecit, & spolia ejus diripuit, redimendo humanum Genus, expellendo cultum idolorum, & Ecclesiam instituendo. Primam dominii hujus rationem affert Paulus ad Coloss. I. 12. alteram Joan. XVI. 11. tertiam Petrus Act. II. 36. Iccirco in baptismate abrenunciantes diabolo, Christo tamquam Domino subdimur, ut regenerati, ut veræ Religioni addicti, ut in unum corpus cooptati.

III. ARTICULUS.

Tertius est: *Qui conceptus est de Spiritu sancto, natus ex Maria Virgine*. Aquilejense, & Orientale non habent *Conceptus*, quod nec legitur apud Alcuinum in III. de Trinit. cap. 1. At ipsa conceptio nativitatis nomine exprimitur etiam Matt. 1. 20. S. P. Augustinus in sermonibus ad Competentes, & in Traditione symboli utrumque ponit, *Conceptus*, &, *natus*: antiqua est igitur vulgaris formula, licet nec a Petro Chrysologo, nec a Maximo Taurinensi usurpata.

In hoc articulo primum fatemur Christi conceptionem divinitus esse peractam, & ejus corpus a Spiritu sancto fabricatum inter secreta uteri virginalis. *In qua*, ait de Virgine S. P. Augustinus serm. 213. *operatus est Spiritus sanctus, non homo maritus: qui fecundavit castam, & servavit intactam*. Atque ita refelluntur Ebionæi, & Cerinthiani dicentes Christum ex semine Josephi conceptum. Refelluntur etiam Valentiniani, & Marcionitæ, qui Christo tribuerunt corpus e cælis delapsum, non formatum ex Virgine. Repellitur & affinis hæresis Apellitarum asserentium Christum non esse a Maria genitum, sed per illam, sicut transit per canalem aqua, transiisse. Expungitur & hæresis Basilidis, aliorumque Phantasiastarum, qui nullum corpus Christo tribuerunt, nisi umbratile. Quoniam vero ille, qui conceptus est, est idem qui præcedenti articulo dicitur Filius Dei unigenitus, etiam revincitur hæresis Nestoriana, & asseritur Mariam vere ac propria esse Dei genitricem. Præterea affirmantes Filium Dei conceptum & natum, non conversum in carnem, respuimus quoque nefaria dogmata Eutychetis. Hoc pacto profitemur mirabilem Incarnationis œconomiam adversus omnes hæreses a nobis libro XXVI. pro virili parte exagitatas.

IV. ARTICULUS.

Sequitur in symbolo, *Passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus, & sepultus, descendit ad inferos*. Deest in Aquilejensi, & Orientali τὸ *passus*, & *mortuus*, sed unum

sub eo, quod crucifixus est, continetur; alterum sub eo, quod sepultus. Abest e pluribus *descendit ad inferos*: vis tamen hujus verbi, ait Rufinus, videtur esse in eo, quod sepultus dicitur. At, quemadmodum ostendam, descensus ad inferos præter corporis sepulturam aliquid aliud commonstrat. Legit idem Rufinus *descendit ad inferna*. Quidam hæc postrema verba referunt ad articulum proximum.

Dicitur ergo Dominus Jesus Christus *passus*, ludibria nempe, flagella, & cruciatus, de quibus Evangelica historia. Non solum hoc articulo refelluntur Marcion & Menander, qui dicebant Christum in phantasmate passum, verum etiam Aphthartodocitæ ei tribuentes verum corpus, sed doloribus minime obnoxium. Pertractabo de hac hæresi libro XXVI. cap. 6. Dum *passus* dicitur, significatur in se suscepisse vulnerum ictus, & fuisse affectum doloris sensu, non mente reluctante, sed subeunte tormenta plenissima potestate. Traditur etiam tempus, quo hæc sub Pontio Pilato gesta sunt, ne fides passionis Christi, ait Rufinus, *velut vana & incerta vacillaret*. Nam supplicium filio Dei illatum sub procuratione Pilati potuit facile ad omnium gentium aures pervenire. Arbitror & Pontii Pilati fieri mentionem, ut quum penitus Judæis ablatum sit sceptrum, jus, ac regimen Jerosolymorum, admoneamur stultos esse qui Messiam præstolantur. Videtur huc spectare quod legitur in cit. Serm. CLXXXI. cap. 3., *Pilatus judex erat in eo tempore ab Imperatore positus in Judæa, sub quo Dominus passus est: cujus mentio ad temporis significationem, non ad personæ illius pertinet dignitatem*.

Non solum passus est Christus, sed & *crucifixus*. Detestamur hoc verbo insaniam Basilidis asserentis non Christum suffixum cruci, sed Simonem Cyrenæum, & Mahumetis, qui substituit Judam Iscariotem, necnon impiissimam blasphemiam Manichæorum dicentium fuisse in crucem sublatum principem tenebrarum: quæ omniam refellam citato cap. 6. & sequenti. Dum genus mortis commemoramus, occurrit animo etiam humilitas Salvatoris, qui semetipsum exinanivit *factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis*, inquit ad Philipp. II. 8. Apostolus: unde edocemur, ut in Cruce Domini gloriemur, dum illam, *in qua Dominus crucifixus est in corpore, nos gestamus in fronte*, legitur loc. cit. Ex ipso mortis genere certiores quoque reddimur peccati Adæ, in quo omnes peccaverunt. nam si Christus mortuus est, omnes mortui sunt; atque ita adversus Pelagianos, aliosque hæreticos, originariam labem, Redemptoris gratiam, & regenerationem spiritus confitemur. Enimvero ex ligno, unde mors, surrexit vita, & quemadmodum scripsit Venantius Fortunatus de Cruce lib. II. 2. & canit Romana Ecclesia:

Hoc opus nostræ salutis ordo depoposcerat,
Multiformis proditoris ars ut artem falleret,
Et medelam ferret inde, hostis unde læserat.

Dicitur Dominus Jesus in Cruce *mortuus*. Mors definitur a Sancto Athanasio de salut. Adventu [illegible], *animæ a corpore divulsio*. fuit itaque in Christo perfecta humanitas ex corpore, animoque conflata. Hanc animam non solum sensu, sed & ratione præditam credimus, damnantes hæresim Apollinaristarum refutatam lib. XXI. cap. 8. Memores Dominicæ sepulturæ veritatem Incarnationis confirmamus, docente Chrysologo serm. 6. *Sepultus legis, ut veram carnem Christi, mortemque non perfunctoriam probet confessio sepulturæ*.

Additur *Descendit in Inferos*; in quo immorabor aliquantulum, cum hæc verba commentitia & perperam apposita contendunt demonstrare nonnulli hæretici. Horum argumenta sunt. I. Hæc traditio de descensu Christi ad Inferos orta est ex prava intelligentia verborum illorum Psalmi XV. 10. *Non derelinques animam meam in Inferno*; quæ de Christo accipit Petrus Act. II. 27. At in Hebræo est vocabulum שאול, *sheol*, quo significatur duntaxat *sepulcrum*, Genesis enim XLII. 38. ubi legimus, *Deducetis cum dolore canos meos ad inferos*. habetur in hebræo *sheol*, omnesque interpretantur pro *sepulcro*. Idem occurrit III. Regum cap. II. v. 6. & 9. Et quidem Auctor libri Tobith שאול reddidit [illegible], *foveam*, & Scindlerus, *terram*. Sensus ergo verborum illorum, *Non derelinques animam meam in inferno*, minime innuit descensum Christi ad subterranea animorum receptacula. II. Eadem est vis græcæ phraseos, *εἰς ᾅδου*; quæ tamen nihil aliud significat, quam locum invisibilem; ex quo nimium inscite infertur locus, aut status animarum post mortem. Vossius hanc vocem derivat ab *Adamah*, idest, terra, unde & primus homo dictus est *Adam*. III. Antiqui Patres, qui ᾅδην, interpretati sunt *animorum stationem*, laborarunt linguæ hebraicæ imperitia, & ex Philosophia Platonica haurientes Græcorum fabulas, non solum iis Evangelii veritatem obscurarunt, verum etiam in absurda prolapsi sunt. Irenæus enim lib. IV. cap. 39. ait Christum spiritibus in Inferno degentibus Evangelium prædicasse, & remisisse peccata. Hermas in Pastore lib. III. simil. 9. etiam addit, administrasse baptismum. Hæc cum sint inverisimilia, demonstrant dogma de Christi descensu ad Inferna popularem esse credulitatem. IV. Illud *descendit ad Inferos* omittitur in symbolo Niceno, in Antiocheno, in Sardicensi, in Constantinopolitano, in symbolo Pelagii, Charisii, Macharii Antiocheni, in aliis. At saltem Nicænum non omisisset, si agnovisset hoc dogma; quippe eo nihil magis voluisset ad refellendum Arium negantem Christo fuisse animam. His impetunt Catholicum dogma Gerardus Vossius lib. II. Harmoniæ Evang. cap. 13. & Joannes Clericus in H. Eccl. ad an. CI. quem jejune nimis refellit Hyacinthus Serry Exercit. LVIII. n. II. ex auctoritate symboli Apostolici, & ex cap. 2. Act. Nam hoc quæritur, en in symbolum ea falsa Traditione descensus Christi ad Inferna intrusus sit, & an in Act. Apost. aliud Petrus demonstret, quam corporis Christi e sepulcro resurrectionem. Affert quidem Serrius verba Jacob Gen. XXXVII. 35. *Descendam ad filium meum lugens in infernum*; ubi *sheol* nequit accipi pro sepulcro, in quod illatum Josephum Pater non existimabat. Verum & hoc eget fulcimento aliquo; jam enim prædicti hæretici respondeunt, R. Salomonem Jarchi ita exponere hunc locum, *descendam in Sheol propter filium meum*, ideoque intelligitur, inquiunt, mortis caussa, non consortium. Hæc addo in gratiam Phereponi.

Nemo adeo bardus est, quin videat hæc hæreticos effutire, ut Patrum traditiones, & Purgatorii dogma amandent ad Græcas fabulas: quod num utiliter moliantur, inquiram modo. Agendum primo de Interpretatione vocabuli שאול, *Sheol*. Etsi Bellarminus lib. IV. de Christo cap. 10. ait vel raro, vel nunquam accipi pro sepulcro; ego ea voce sepulcrum aliquando designari non denego; quippe sepulcrum significatur Ps. CXL. 7. & Jobi XVII. 13., necnon III. Regum II. 6. 9. quamquam ambiguus est locus iste. Dico ea voce utrumque significari, sepulcrum, atque infernum. Primo habeo consentientes Rabbinos, inter quos Rab. Levi ait: *Sheol est venter terræ depressior*; atque hunc oppono Aben-Ezræ, quem nobis objiciunt Sectarii. Addo traditionem Hebræorum, quos inter soli Sadducæi negabant statum animarum apud inferos, auctore Josepho lib. II. de Bello Judaico: et Pharisæi, & reliqui Judæorum statum illum asserebant, apud eumdem Josephum XVIII. Antiq. cap. 2. Hanc fuisse sententiam omnium Judæorum probat ex illorum Liturgiis Auctor Anglus Historiæ symboli Apost. cap. IV. num. 15. demonstrat Huetius in Origenianis p. 101. & Rich. Simon in Hist. Critica N. T. cap. 22. Sufficiunt hi ad refutandum Abenezram. Præterea habeo consentientes hæreticos ipsos, Drusium scribentem ad cap. XXXVII. Genesis: *Sheol tam infernum significat, quam sepulcrum*. Idem affirmat Sixtinus Amama reprehendens Aben-Ezram: quos vide primo sacrorum Criticorum volumine. Deinde sepulcri proprium nomen est קבר, *cheber*, a קבר, *sepelire*; nec *sheol*, pro uno usurpatur, nam in sacris Bibliis etiam commemoratur שאול מטה, *infernus deorsum*, ideoque præter *sheol*, aut fossam superficiei terræ proximam, est locus sive animorum status *depressior*. Ac ridicula est ratio, quam petunt hæretici ab etymologia, quasi sepulcrum sit *sheol*, quia postulat cadavera, a שאל, *petere*; ut enim terra corpus, ita abditior locus petit spiritum. Rursus *sheol* non significat sepulcrum Gen. XXXVII. 35. quoniam Jacob sibi persuaserat filium non sepultum, sed a mala fera discerptum. Conjectura autem R. Jarchi est nimis futilis; nam Onkelos habet, *Apud filium meum*; ideoque optima est versio Hieronymi, & falluntur Grotius & Vossius. Etiam Drusius probat Hieronymi versionem, demonstrans particulam אל, proprie esse *Ad*. Denique in Psalmo XV. *sheol* non potest significare sepulcrum; etenim sepulcrum significant partim ea verba præcedentia, *Caro mea requiescet in spe*, partim sequentia. *Nec dabis sanctum tuum videre corruptionem*: nec anima sepulcro clauditur. Vide Lorinum in hunc Psalmum, & in II. Act. Frustra reponunt Calvinistæ, *Animam* accipi aliquando pro corpore. 1. quia de corpore mortuo, & separato ab anima hoc dici nequit. 2. quia etsi hebraicum נפש, *nephesc* illam significationem admittat, hanc non patitur græcum ψυχὴ, quod habetur Act. II. 27. tandem quia caro ibidem designatur proprio nomine, ἡ σάρξ μου, *caro mea*. Atque his abunde satisfactum est argumento primo, & iis quæ in gratiam Phereponi addidi adversus Serrium. Brevi dicam; *Sheol* esse sepulcrum, fossam, τὸν τάφον, non nego; nec damno Ariam Montanum, Pagninum, Steuchum: esse solummodo fossam ac tumulum, id nego.

At alterum sic refellitur. Nullibi invenies, quod equidem sciam, ᾅδην accipi pro *sepulcro*. Innumera apud profanos Scriptores invenies loca, ubi hoc nomine designatur receptaculum animorum. Lege Homeri Odyssæam lib. XI. & invenies *Aden* esse locum, in quo degebat anima Agamemnonis, Patrocli, Antilochi, Achillis. Hinc fabulam suam finxit Virgilius de Æneæ ad inferos descensu: hinc etiam Elysii, mœnia Ditis, ac Tartara. Nec sequitur antiquos Patres fabulas græcas fuisse imitatos; nam e contra, quæ in Græcorum libris narrantur, de nostris translata sunt, permixtis aliis rebus futilibus ac superfluis; ut docet Ambrosius de Bono Mortis cap. 10. Et quidem universam Græcorum Theologiam esse sacrorum librorum depravationem, demonstrat Daniel Huetius in Demonstrat. Evangelica, ipsemet Vossius in erudito Opere de Theologia Gentilium, sive de Origine Idololatriæ, ne commemorentur quisquiliæ nostræ, collectæ cap. 1. hujus libri. Profecto ᾅδης nequit inter fabulas amandari, quoniam extat in Scripturis sæpissime,

siue, ac in ipsis locis citatis Genes. xxxvii. 35. Psalm. xv. 10. Act. ii. 27. Fallitur solemnissime Vossius derivans Ἅδην ab אדמה, *terra*. Derivatio est ab עדן, *Eden*, quo nomine appellatur Genes. ii. 8. Paradisus voluptatis, quod præter vocabulorum similitudinem commonstrant verba Christi Lucæ xxiii. 43. *Hodie mecum eris in Paradiso*; nam hoc in loco veteres omnes *Eden* intelligunt, idest, Receptaculum animorum, & locum tranquillitatis, ubi animæ ante Christi mortem asportabantur. Atque hinc intelligimus Christum descendisse ad Lymbum Patriarcharum, eisque felicissimo completæ Redemptionis nuncio, ac præsentia sua gaudium maximum attulisse, & pio latroni præstitisse quod paullo ante promiserat: quamquam an istic recepta fuerit latronis anima, non sit adeo certum, ut dixi libro iii. cap. 9. Hinc quoque infertur nugari hæreticos circa vocabulum ᾅδου, ut suadeant imperitis descensum Christi ad inferos, & *Limbum* veterum Patrum esse commentum scholasticum. Secundæ itaque argumentationi hoc modo satisfecerimus.

Tertio autem argumento hoc habeto responsum. Perdifficilis est locus Petri, Epist. prima cap. iii. 19. *His, qui in carcere erant, spiritibus veniens prædicavit: qui increduli fuerant aliquando, quando expectabant Dei patientiam in diebus Noe, cum fabricaretur arca*. Hunc locum Irenæus, Hermas, & Clemens Alex. 3. Strom. ita accipiunt, quasi Christus apud inferos prædicaverit, & baptismum contulerit. Theodorus Abacura Opusc. 17. ait Sanctos credentes Christo advenienti ad inferos baptizatos aqua, quæ ex latere divino profluxit resoluta in elementum. Vide Cotelerium Tom. i. PP. Apost. pag. 118. S. P. Aug. Epist. 99. ad Evodium, nunc 164. interpretatur hunc locum de prædicatione facta a Christo spiritu divinitatis etiam incredulis tempore Noe, dum in carcere corporis detinerentur. Non video cur hanc interpretationem rejiciat lib. iv. de Christo Bellarminus. Etenim versu proximo ait Petrus: *Quod & vos nunc similis formæ salvos facit Baptisma, &c.* Comparat ergo Arcam Noe Ecclesiæ: octo animas, quæ salvæ factæ sunt per aquam, baptizatis; & incredulos, quibus per internas revelationes Christus *in spiritu* prædicavit pœnitentiam, Gentibus, quibus annuntiatum est Evangelium. Confirmat hanc interpretationem, quod legitur Lucæ xvii. 26. Eam probat S. Thomas iii. P. q. 52. art. 2. Quid ergo in Augustiniana interpretatione aut abstrusum, aut repugnans? Ea est ceteris omnibus planior, licet Augustini singularis modestia non sine hæsitatione eam tradat: & nisi hanc prædicationem ad Christum migrantem ad inferos referamus, nulla occurret in Epistola Petri difficultas: neque hoc loco demonstramus descensum ad inferna, sed ex 2. cap. Act., ex Psalmo 15., ex traditione. Si dicas Christum post mortem prædicasse spiritibus incredulis ad increpationem, aut iis, qui in carcere purgatorio detinebantur, lætum attulisse nuncium, ob auctoritatem Damasceni, aliorumque Patrum, non repugnabo. Ob varias ergo de hac prædicatione sententias temere & impudenter asseritur descensum Christi ad inferos derivasse ex Platonicorum Philosophia.

Ad postremam argumentationem respondere oportet in hunc modum. Descensus ad inferos habetur in Symbolo Cyrilli Hierosolymitani Catech. 4. ubi legitur: *Passus, crucifixus, sepultus, descendit ad loca inferna*, εἰς τὰ καταχθόνια. Floruit autem Cyrillus circa annum 370. Extat & in Symbolo Epiphanii, qui floruit circa annum 390. lib. 3. adv. hæres. in Compendio Fid. Cath. Falsum est ergo, quod inquit Vossius, Patres nunquam hoc dogma agnovisse, & in omnibus Symbolis omitti. Imo est in Symbolo etiam Arianorum proposito in Concilio Ariminensi anno 359. Nam inter Arianos erat secta Lucianistarum, de quibus Epiphanius in Ancorato, qui animam Christi impugnabant: altera, quæ opponebatur Apollinario, Acacianorum, qui animam Christi non denegabant, & subscribebant Symbolo Ariminensi. Igitur Nicænum Symbolum definiens Christi divinitatem adversus totam Arianorum familiam apposuit *Omoousion*, nec fuit necesse etiam addere, quod Ariana secta admittebat, maxime quia si Christi divinitas est eadem ac Patris, gerere non potuit vices animæ, quam tristitia, & dolore affectam testatur Scriptura. Quare dum Christo tribuitur divina natura, & vera passio, etiam conceditur anima capax passionis: nec male Rufinus, ut vidimus, ait descensum animæ ad inferos intelligi in verbis præcedentibus, *mortuus, & sepultus est*. Additum ergo *descendit ad inferos*, ad majorem Apollinaristarum confutationem; nec negandum est Symbolo ab Apostolis edito aliquas particulas substantiam doctrinæ non immutantes occasione posteriorum hæresum fuisse adjectas. His Vossio, Pherepono, horumque prædecessoribus hæreticis per nos abunde responsum est.

Manet ergo inconcussum Catholicum dogma de Christi ad inferna descensu, quem prænuntiavit Psalmographus, prædicavit in Actibus Apostolicis Petrus, & confirmavit traditio Patrum exploratissima. Aperta sunt testimonia Irenæi lib. v. adv. H. cap. 26. Tertulliani de Anima c. 32. Athanasii de Salut. Adv. Christi, Hilarii Pictav. in Ps. 53. & 134. Cyrilli Jerosolymit. Catech. 4. S. P. Augustini in Psal. 83. & de Civit. Dei xx. 15. Hieronymi in cap. 2. Jonæ, Leonis Magni serm. 8. de Passione Dom. & aliorum: quorum verba, cum negare non audeant heterodoxi, non est necesse ut exscribantur. Igitur Christus, ut lib. 1. Epist. 4. canit celeberrimus Poeta Franc. Petrarcha,

Tartara victor
Ingressus, clauso posuit sua membra sepulcro
Vi repetens, secumque trahens felicia Patrum
Agmina, & exhaustas longis cruciatibus umbras.

V. ARTICULUS.

In v. articulo, *Tertia die resurrexit a mortuis*, conveniunt omnia Symbola; nam si Christus non resurrexit, vanam esse fidem nostram affirmat Paulus 1. ad Corinth. xv. 17. At resurrectionem Redemptoris testes innumeri confirmarunt, milites custodes sepulcri, mulieres, quæ venerant ad monumentum, Angeli cælorum, Discipuli qui vulnera Christi palparunt, ipse Dominus per dies quadraginta apparens eis.

Dicitur Christus resurrexisse *tertia die*, non *post diem tertiam*; nam ipsum triduum nondum completum fuerat, quippe Dominus per tot horas inter mortuos delituerat, quot dies post resurrectionem in terris permansit, scilicet quadraginta, computandis a vesperis feriæ 6. ad diluculum proximæ Dominicæ. Dissentiunt Auctores in assignando triduo sepulturæ hujus. Alcuinus, & Paulus Forosemproniensis laudati a Corn. a Lap. in cap. xii. 40. Matth. videntur differre Dominicam Resurrectionem ad vesperam 2. feriæ. Nonnulli Græcorum uno die Christi mortem anticipant. Ipse Cornelius a Lapide putat Evangelistas dies numerare Romanorum more a dimidio noctis. At non opus est hisce commentationibus. *Ad integrum diem pars primi novissima, & pars tertii prima cucurrit*: ait serm. 1. de Resurr. S. Leo, ac similia lib. iv. de Trinit. cap. 6., & q. 6. Epist. 49. S. P. Augustinus. Ita unus dies totus, reliqui secundum partes præterierunt; ut recte Comment. in Matth. Estius. Etiam Porphyrius in Qq. Homericis ait: *Qui vespere domum venit, mane autem diei tertii exiit, dicitur tertia die iisse peregre*. Si opponas, legi apud Matthæum citato loco: *Sicut fuit Jonas in ventre ceti tribus diebus, & tribus noctibus, sic erit filius hominis in corde terræ*: dico *dies, & noctes* συνεκδοχικῶς significare diem naturalem, qui apud Hebræos ea circumlocutione significatur, ut liquet ex 1. Genes. versu 5. Idem est igitur *tribus diebus ac tribus noctibus*, ac τρισὶ νυχθημέροις, *per tria dienoctia*, inquit Grotius. Hanc periphrasin agnoscit citato loco Estius.

Resurrectio Christi propria ejus virtute peracta est: habebat enim potestatem *ponendi animam* suam, *& iterum sumendi eam*; Joan. x. 18. ideoque dicimus *Resurrexit*, non, *suscitatus est*; sicut de Lazaro idem Joannes xxii. 1. Quamquam & Pater *resuscitavit* Filium, in quantum tota Trinitas id operata est, surrexitque Filius divina illa vi, quam habet ex sempiterna generatione, ut dixi lib. vii. cap. 9. Resurrexit autem Christus *in carne vera*, inquit S. P. Augustinus serm. 214. num. 8. ac proinde hoc articulo damnamus hæresim Apellitarum, qui apud Tertullianum de Præscript. asserebant Christum in descensu sideream sibi carnem contexuisse, & in resurrectione eam reddidisse singulis elementis, a quibus fuerat mutuatus, in adscensu autem ad cælos, aeri quoque dedisse corporis sui partem, atque ita carne ex quatuor elementis compacta, cuique horum restituta, in cælum solo spiritu rediisse. Denique ut in passione docuit nos Christus quid toleremus; ita in resurrectione, ait S. P. serm. 113. *ostendit quid speremus*.

VI. ARTICULUS.

Sequitur, *Adscendit ad cælos, sedet ad dexteram Dei Patris omnipotentis*. Et in hoc articulo symbola quæque conveniunt: aliqua tantummodo omittunt postremam vocem; quod habeatur etiam in articulo primo.

Adscendit Christus elevans, *quod suscepit ex nobis, in cælum*, inquit S. Pater de Symbolo ad Catech. cap. 7. & idcirco adscendit ratione naturæ humanæ, sicut descenderat de cælis eamdem assumens. Hunc adscensum factum propria Christi virtute, indicant ipsa verba: quamquam & non repugnat dici in cælos *assumptum*, ea ratione, qua diximus *suscitatum*: nam & initio Act. Ap. legitur, *assumptus est*. Hinc refellitur prædicta hæresis Apellis ab Epiphanio adversus Her. & ab Aug. de Fide & symbolo, si enim in cælos assumptum est terrenum corpus, illud in substantiam elementorum non est resolutum.

Melius dictum est *ad cælos*, quam *in cælum*; primo quia hoc pacto notatur discrimen inter adscensionem Christi & raptum Eliæ, qui 1. Mach. ii. 58. dicitur *Receptus in cælum*, idest, in locum ignotum ac sublimem: deinde, quia Ecclesia ait in Præf. Pent. *Qui ascendens super omnes cælos, &c.* Ubi igitur habetur *in cælum*, (ut in Symbolo Nicæno, & Act. ii. 34.) ibi *cælum* sumimus pro firmamento ac sede Beatorum; quod juxta Tychonem a nobis distat semidiametris decies novies millenis, & decies millenis secundum Mersennium. Atque ita lapis a firmamento demissus, si minuto quolibet leucam conficeret, nec centum

tum annorum intervallo ad nos perveniret. At missis Astronomicis tricis; ex quo Christus adscenderit super omnes cælos, sequitur falsam esse opinionem Seleucianorum, qui post Hermogenem affirmarunt corpus Domini nostri in sole fuisse collocatum, accipientes occasionem ex Psalmo XVIII. 6. *In sole posuit tabernaculum suum*; ut scribit H. 59. Augustinus. Verum versiculus ille Psalmi in hebræo legitur, *soli posuit tabernaculum in eis* ‏בהם‏ idest, in cælis: in LXX. autem & in Vulgata est figura *hypallages*, inquit Tirinus, hoc est oratio inversa vice profertur, velut cum dicimus *date classibus austros*. Mystice ab Augustino in Psalm. XLIV. num. 3. refertur ad uterum Virginis thalamum divini Verbi.

Sedere ad dexteram Patris non ita accipiendum est, quasi Pater humana forma sit circumscriptus, ut monet idem Augustinus de fid. & symb. cap. 7. Nam qui ita sentiunt, Deo corporalia membra tribuunt cum Anthropomorphitis a me refutatis lib. II. cap. 2. *Dextera* Patris significat primo sempiternam felicitatem, ut *sinistra* in Cant. XI. 6. commoditatem terrenam: ac propterea commentitium est temporale regnum Chiliastarum. Deinde Patris *dextra* opponitur *sinistra* reproborum, summæ scilicet miseriæ. Tertio eadem vox designat judiciariam Christi potestatem, de qua Matth. ult. 18. *Sedere* dicitur Christus, ne quis opinetur collocatam in cælis assumptam carnem vacuam sensu, & veluti *vaginam* exempta persona, ut quidam apud Tertullianum de Carne Christi. Non certam membrorum positionem ea vox significat, sed perennem habitationem, quo sensu consuetum est dicere. *In illa patria sedit per tres annos*. Ita S. Pater de Symb. ad Catech. cap. 4. Non ergo hæc repugnant verbis Stephani Act. VII. 55. *Video cælos apertos, & filium hominis stantem a dextris Dei*. Hic ostenditur Christum in cælis permanere, & gerere solicitudinem nostri: quod liquet ex I. Joannis cap. II. I. & ex Epist. Pauli ad Hebræos IX. 24. ac XII. 2. Sed hactenus de sexto articulo, nunc septimum explicemus.

VII. ARTICULUS.

Tam Romanum, & vulgare, quam Aquilejense, & Orientalia symbola habent, *Inde venturus est judicare vivos, & mortuos*, fatente Dupinio. Rufinus etiam, ait Vossius num. 38., nullum discrimen aperit; quamquam Venantius Fortunatus paullulum hæc immutet, simpliciter habens, *Judicaturus vivos, & mortuos*.

Itaque primo credimus futurum judicium adversus detestandum errorem Borborianorum, Florianorum, & Proclimatarum, qui negarunt apud Philastrium ullum fore post hanc vitam judicium, contra apertissimam auctoritatem Matth. XVI. 27. XXVI. 64. Act. XVII. 31. Apocalyps. XX. II. &c. Venturus est idem Christus in quantum filius hominis, in assumpta scilicet humanitate. Ita Joan. cap. V. 22. & 27. Hinc intelligimus quod scriptum est, *Pater non judicat quemquam*, nimirum secundum aspectabilem formam, quam solus Filius sibi per sacramentum Incarnationis univit. Videsis Augustinum Tract. XXI. in Joannem. Particula *inde* commonstrat Judicem venturum de cælis, lucida nube circumdatum, atque apparatu majestatis, quemadmodum ascendit in cælum. ita Act. I. II. Hinc commonemur, ne ullam habeamus fidem Pseudoprophetis, & Antichristo, ex loco ignoto prodeuntibus; vide Matth. cap. XXIV. 26. 27. Comites illi affuturos Angelos, Apostolos, omnesque Sanctos habemus Matth. XXV. 31. Lucæ XXII. 30. & I. ad Corinth. VI. 2. Certum est Apostolos, ac Martyres, ceterosque Sanctos judices assessuros, redarguentes improbos exemplo, probantes sententiam judicis, & Christo tamquam membra Capiti, ac Magistratus adhærentes summo Principi. Apostolos, & qui voluntariam susceperunt paupertatem præcipuo quodam titulo mundum judicaturos videtur colligi ex Matth. XIX. 28. an quia eminentiori loco sessuri sint, an quia & ipsi sententiam proferent, Theologi ac Patres non consentiunt. Passionis Christi tempus in IV. articulo expressum est; at non in septimo tempus judicii. quum non sit nostrum *nosse tempora vel momenta, quæ Pater posuit in sua potestate*, Act. I. 7. Insaniunt itaque definientes ætatem mundi postremam, ac diem illam, quam Matth. XXIV. 36. noluit hominibus patefacere. Sed illorum curiositatem atque audaciam frenare studui libro XI. cap. 8.

Judicandi erunt omnes tam *vivi*, quam *mortui*. S. Pater de fide, & symbolo cap. 8. & de symbolo ad Catech. cap. 14. per *vivos, & mortuos* intelligit justos & peccatores; sive illos, qui tempore adventus Christi adhuc vivent, & qui in hoc adventu resurgent. At Rufinus per *vivos* intelleait animas, per *mortuos* corpora. Juxta interpretationem Augustini dicimus omnibus ante tribunal Christi esse comparendum. nec excipimus parvulos decedentes sine baptismate: de quibus plura lib. XIII. cap. 8. Quando Joannes III. 18. ait jam esse judicatos qui non credunt, & Patres aliqui affirmant judicandos duntaxat, qui in religione versantur; id accipiendum est vel de judicii discussione, vel de privatione vitæ æternæ, vel de ordinatione, decretoque divino; ut sensus sit infidelibus jam esse statutam gehennam, nec in judicio disceptandum cur accenseantur cum reprobis; in eos tamen sententiam esse pronuntiandam, eosque pro qualitate peccatorum esse mulctandos. Juxta expositionem Rufini apparet etiam extremi judicii finis, nempe, ut unusquisque *referat propria corporis prout gessit sive bonum, sive malum*, ut inquit Ap. 2. ad Corinth. V. 10. Præcipuus tamen finis est Dei gloria, Christi exaltatio, & felix consummatio principatus ac regiminis hujus Ecclesiæ: de quo fine idem Apostolus in I. ad Corinth. XV. 24. & seqq. Hoc articulo etiam rejicimus fatalem necessitatem inductam a Gnosticis; non enim judicio subjiciuntur quæ eveniunt absque arbitrii libertate, ut disputant adversus Valentinianos Clemens Alex. lib. 2. Strom., & in 2. Apologia S. Martyr Justinus. Hæc de septimo articulo; reliquos persequamur.

VIII. ARTICULUS.

Proximus est, *Credo in Spiritum sanctum*. In Aquilejensi omittitur credendi verbum; quod tamen extat in Græcis, apud Auctorem Hist. symboli Ap. p. 262., & falsus est hac in parte Dupinius: consentiunt quoque vetusta Gallorum, & Belgarum symbola. Ubi omissum est, suppleri debet ex initio, prout indicat particula *Et* apposita in symbolo Rufini, & apud Augustinum de symbolo ad Catech. cap. V. num. 12.

Repetitur ergo verbum credendi, ne quis a fide in Christum filium Dei, ejusque Patrem, disjungat Spiritum sanctum: quum & ejus explicita fides ad æternam salutem necessaria sit, ut constat ex concione a Paulo habita Ephesi Act. XIX. 2. Consideranda est quoque vis illius particulæ *In*, quæ, ut constat ex Articulo I. & 2. demonstrat hujus Spiritus divinitatem. Hac de caussa, ut acute animadvertit Rufinus, hæc propositio articulo proximo non præmittitur, quoniam Ecclesia non est Deus, sed Deo congregata. Tam ergo exigua voce significatur in tribus Personis, ait citato loco Augustinus, *una natura, una substantia, una potentia, summa æqualitas, nulla divisio, nulla diversitas, perpetua caritas*. Atque ita refelluntur Macedoniani, & Pneumatomachi, qui negarunt Sancti Spiritus divinitatem. Perstringuntur eadem ratione Gallica Catechesis Calvinistarum, & Clypeus Fidei Genev. ubi traditur adorandum esse solum Patrem in nomine Filii; necnon Philippus Melanchthon qui in Locis Theolog. negat in Spiritu sancto haberi perfectam divinitatem. Rejicitur & Petri Abaelardi insignis error, de quo in priori volumine pag. 59.

Nomen *Spiritus* tribuitur tertiæ personæ, primum quia cum ab illa nulla alia procedat, nequit habere peculiare nomen, quod relativum sit ad personam a se procedentem: deinde quia nomen istud *Spiritus* distinguit hanc personam a prima, & secunda, quæ sunt unum, ut inquiunt Theologi, principium spirans: atque ita profitentes credere nos in tertiam Personam, iterum anathematizamus Sabellianos. Hoc nomen *Spiritus* etiam processionem tertiæ Personæ a prima & a secunda commonstrat, quemadmodum explicatum est lib. VIII. cap. 21. ideoque propugnamus adversus Græcos dogma Romanæ Ecclesiæ; de quo eodem libro cap. 18. Hunc Spiritum appellamus *sanctum*, quoniam ejus inhabitatione remittuntur peccata, & anima sanctitate exornatur, ideoque detestanda est blasphemia Theodori Bezæ scribentis in Confess. punct. 4. art. 10. Spiritum Sanctum æque ac in justis permanere in iis, qui turpissimis sceleribus inquinantur. Ex quo autem in justis habitet sanctitatem impertiendo, & spiritum innovando, recta ratione damnamus Novatores, qui negant inhærentem justitiam.

ARTICULUS IX.

Nonus est, *Sanctam Ecclesiam Catholicam, Sanctorum communionem*. Aquilejense, & Orientalia non habent *Catholicam*, & quæ deinceps sequuntur. Hæc tamen jure meritoque adjecta sunt. Nam vox illa *Catholicam* extat in antiquissimo symbolo Alexandri Episcopi Alexandrini apud Theodoretum lib. I. cap. 4., in utroque symbolo Epiphanii in Ancorato: cumque Alexander Episcopus Alexandrinus floruerit ante annum 325. aut circa hæc tempora, errat Franciscus Picus affirmans sententiam *de Ecclesia Catholica*, tempore Nicænæ synodi, hoc anno celebratæ, nequaquam apparuisse. Reliqua adversus Schismaticos dicuntur apposita sed omnia in solo *Ecclesia* vocabulo continentur: nam *ipsa est Ecclesia sancta, Ecclesia una, Ecclesia vera, Ecclesia Catholica, contra omnes hæreses pugnans, &c.* inquit S. P. de symb. ad Catech.

Ecclesia sic appellata ab *ἐκκαλῶ*, *evoco*, est aggregatio fidelium, quos de tenebris gentium Deus vocavit in admirabile lumen suum, ut in unum cœtum coadunati teneant eamdem fidem, degant sub eodem capite, eademque participent sacramenta. Cur huic articulo præpositio *In* non addatur, dixi paullo supra ex Rufino. Nunc ex ipso nomine *Ecclesiæ* colligimus credere nos unam Christianorum congregationem a Jesu Christo institutam, & ab Apostolis per orbem terrarum divulgatam, non incertis privatisque documentis ditectam, neque invisibilem & occultam; sed præditam salutaribus fidei morumque regulis, certisque distinctam characteribus, idest, doctrina, sacrificio, cultu, Pa-

storum

ftorum ordinatione ac regimine, sanctitate morum, & Apostolicæ originis antiquitate. Firmissime itaque tenemus Ecclesiam hanc non extare apud Protestantes, qui illam constituunt in occulto cœtu electorum, negantque Apostolicæ Cathedræ auctoritatem, Sacerdotum ordines ac ministeria, & excogitatis pro libidine dogmatibus ac institutionibus non Apostolos habent auctores, sed Apostatas, ejectos, turpissimisque flagitiis contaminatos.

Hanc *Ecclesiam* singulari numero appellamus, quoniam debet esse *una*, quod explicationis caussa addidere symbolum Nicænum, & Constantinopolitanum. Alexander vero Alexandrinus citato loco majori emphasi ait, *Μίαν, ἢ μόνην*, *unam*, & *unicam*. Hæc Ecclesiæ unitas est conspiratio omnium fidelium in eadem fide, ac doctrina; quamobrem segregati sunt ab Ecclesia omnes manifeste hæretici: & iccirco Rufinus scribit, quod docuit Marcion, quod Manichæus, quod Paulus Samosatenus, quod Arius, quod ceteri hæretici, commonstrare quomodo horum sectæ non Ecclesiam constituant, sed *concilium vanitatis*. Præter unionem doctrinæ, character Ecclesiæ est unio membrorum inter se, & cum mystici hujus corporis Capite, idest, Romano Pontifice. Hac de caussa separatos ab Ecclesia Novatianos dolet Ep. 43. ad Cornelium Papam S. Cyprianus. Idem scribit de Donatistis lib. 2. contra Parmenianum Optatus. E contra S. P. Augustinus in libris de Baptismo impense eumdem Cyprianum commendat, quod ebulliente controversia de Rebaptizandis, nunquam passus sit invehi schisma, & fidelium caritatem disrumpi. Vide lib. 2. de Baptismo contra Donatistas cap. 6. Assentiendum propterea est Bellarmino lib. III. de Eccl. cap. 5. aliisque plurimis segregantibus ab Ecclesia non solum hæreticos, verum etiam schismaticos.

Præterea Ecclesia dicitur *Sancta*. I. ratione doctrinæ, quum in Ecclesia nihil a supremo Rectore proponatur quod non sit pium, honestum, formandisque bonis moribus consentaneum. II. ratione Institutoris, qui nobis factus est redemptio, & sanctificatio, ac membris sibi per fidem unitis, dummodo apte se disponant, justitiam ac sanctitatem impertitur. III. ratione Sacramentorum, quæ digne dispositis conferunt remissionem peccatorum, & gratiæ augmentum. IV. ratione antiquorum rituum, quibus Dei, Sanctorumque cultum Ecclesia promovet. V. ratione plurium membrorum, idest, fidelium, qui vivunt vitam cœlibem, incontaminatam, atque honestissimam. Jure ergo meritoque scripsimus cap. v. non extare apud Heterodoxos, qui flagitiosam vitam approbant, Ecclesiam Christi.

Deinde Ecclesia appellatur *Catholica*, scilicet, universalis. *Catholicum* idem est, ac toto orbe diffusum: ideoque non est vera Ecclesia hæreticorum, qui latitant in angulis provinciarum. *Catholicam*, (inquit Auctor serm. 181. de Temp. inter Augustinianos) *dicit toto orbe diffusam, quia diversorum hæreticorum Ecclesiæ ideo Catholicæ non dicuntur, quia per loca, & per suas quasque provincias continentur*. Apostolorum ergo tempore Ecclesia erat Catholica, quia distincta a Synagogis limitibus terræ Chanaan circumscriptis. Nec valet quod opponit Vossius, tunc extra Palæstinam fuisse aliquos religione Judæos: nam singulis Religionis caussa Jerosolymas conveniendum erat. Insuper Apostoli mandatum acceperant prædicandi Evangelium in universo mundo, eratque amplitudinis Ecclesiæ spes firmissima, & aperta promissio. Etiam *Catholica* appellatur, quatenus nemo, ubicunque existat, nisi in ipsa Ecclesia salvari potest; quia nequit *fractus ramus ab arbore fructus germinare*, ait in libro de unitate Eccl. Cyprianus. Idcirco credimus neminem extra Romanam Ecclesiam salutem consequi.

Sanctorum communionem Auctor prædicti serm. 181. de Temp. refert ad Cives supernæ Jerusalem, quibuscum societate, & spei communione tenemus, ita ut nos de illorum imitatione cogitemus, illi autem pro nobis dignentur Domino supplicare. Rejicienda non est hæc interpretatio: cum enim caritas nunquam excidat, nequeunt Sancti a nobis societate disjungi. & ideo credimus illos jam beatitudine perfrui, pro nobis orare, & a nobis religiose coli, adversus antiquos Millenariorum errores, & recentiorum hæreticorum perfidiam. Hæc tamen Sanctorum *Communio* duo alia significat, idest, appellationem fraternitatis, quam invicem Catholici fovent, & orationum, bonorumque operum, quæ fiunt in Ecclesia, participationem. In illius fraternitatis contesserationem consueverunt olim novi Episcopi alios electionis suæ reddere certiores per literas, quas appellarunt *Communionis*: quarum exemplar extat Epist. 42. Cypriani ad Cornelium Papam, & vicissim Cornelii ad Cyprianum. Huc spectant literæ datæ fidelibus peregre profecturis, ut in communionem ab omnibus Ecclesiis reciperentur; piaque consuetudo consecrationis olim de licentia Episcopi advenis demandatæ, ut narrat de Polycarpo Romam sub Anicetum adventante Eusebius lib. v. H. Eccl. cap. 24. Bonorum orationes ceteris prodesse, ne alia exempla proferam, demonstrant preces Stephani, & piæ matris Monicæ lacrymæ.

X. ARTICULUS.

Decimus est: *Remissionem peccatorum*. In tabula Dupinii conveniunt in hoc articulo quatuor antiqua symbola. Quidam putant eumdem articulum receptum tempore Cypriani; eo quod desideretur in symbolis Tertulliani, Irenæi, & Origenis. Nil id ingerit difficultatis; commemorata enim *Ecclesia*, statim intelligitur peccatorum remissio: quoniam & Ecclesiæ ministris data est potestas remittendi, & retinendi peccata, Joannis xx. 23. & in Ecclesiam cooptamur per Baptismum, quo remittuntur ipsa peccata, Act. II. 38.

Credimus itaque hoc articulo per Baptismum deleri omnia peccata, & legem Christi etiam hoc titulo ceteris esse præstantiorem, quod habeat expiationem pro quocunque flagitio; cum Gentiles viam delendi culpam, & fugiendi supplicium ignorarent, expertes sacrificiis quibus culpæ reatus abstergeretur: cujus delendi vim nec habebant sacramenta veteris legis suapte natura: immo adversus adulteria, & graviora delicta hæc nullum afferebant remedium. At Baptismus omnia prorsus peccata solvit, ut docet Augustinus in Ench. cap. 64. Ad hunc sensum innuendum symbolum Nicænum posuit, *Confiteor unum baptisma in remissionem peccatorum*. Credimus tamen in Ecclesia remitti quoque peccata post baptismum patrata, contra Basilidem, Montanum, & Novatum: quorum primus apud Clem. Alex. libro 4. Strom. volebat condonari tantum peccata ex ignorantia & præter voluntatem commissa: alter, ut inquit Hieronymus lib. 2. adversus Jovinianum, negabat posse renovari per pœnitentiam, qui sibi crucifixerunt filium Dei: ultimus, auctore Epiphanio H. Cathar., ajebat nullam spem veniæ lapsis post baptismum relinqui. Fatemur quoque peccata vere dimitti, non tegi duntaxat, damnantes cum Lutherum asserentem art. 2. inter damnatos a Leone X. remanere post baptismum peccata, tum Calvinum scribentem in III. Instit. cap. 2. §. II. reprobos nunquam consequi remissionem peccatorum. Venialia peccata etiam eleemosyna & oratione deleri, docet S. Pater de Symb. ad Catech. Ita peccata ante baptismum commissa delentur Sacramento regenerationis: quæ postea patrata sunt, per sacramentalem absolutionem; quotidiana autem ac venialia oratione, jejunio, eleemosyna. Etiam temporalis scelerum pœna per Indulgentias relaxatur. At hæc nonnisi baptizatis prodesse possunt, quoniam nequit percipere fructum passionis Christi, qui in morte ipsius baptizatus non est, ut scribit Apostolus ad Rom. cap. 6. Etiam baptismum adultorum præcedere debent debitæ dispositiones: ut liquet ex Act. II. 38. *Pœnitentiam agite, & baptizetur unusquisque vestrum, &c.* necnon ex iis, quæ ante baptismum exigebantur a Catechumeno, recensitis a Justino in 2. Apologia, a Tertulliano in libro de Baptismo, & ab Origene hom. 21. in Lucam. Verum de his dispositionibus pertractavi lib. XIX. c. 4.

XI. ARTICULUS.

Carnis Resurrectionem. Undecimum scilicet articulum, habent symbola quæque. Aquilejense addito pronomine ait, *Hujus Carnis*. De antiquitate hujus articuli, nec Vossius mussitat; annuntiatam quippe resurrectionem ab initio Evangelii, constat ex Act. XVII. 18. ex I. ad Corinth. xv. & 2. ad Timoth. 2.

Non *corporis* dictum est, sed *carnis*; quoniam corpora sunt cælestia, terrestria, & aerea; caro autem designat *speciem* corporis peculiarem. Recte dicitur a Damasceno lib. IV. de fide Orthod. cap. 2. anastasis, sive resurrectio, *δευτέρα τοῦ πεπτωκότος ζώου*, *nova ejusdem corporis, quod reciderat, suscitatio*, sive, ut inquit de Resur. carnis 6. Tertullianus, *recidivatus*. Ipsa Resurrectionis ratio postulat, ut quod morte cecidit, illud excitetur: & ideo pronomen additum ab Aquilejensibus continetur in ipso *Carnis* vocabulo. Apparet hinc error Origenistarum, & Bardesanistarum, qui *Corporis* resurrectionem dicere maluerunt, opinantes non carnem hanc redituram, sed corpus aereum, atque alterius naturæ: de quo errore vide Hieronymum in Epist. ad Pammach. & Oceanum. Rufinus in 1. adversus eumdem Hieronymum Invectiva, ut se purget ab hoc errore, affert symbolum Ecclesiæ suæ Aquilejensis, in qua, ut diximus, addebatur pronomen, & digito etiam tangebatur frons, quasi diceretur, *Credimus carnis hujus, quam contingimus, resurrectionem*. Opinionem, quam sequuti sunt Origenistæ, viguisse tempore Clementis Romani, non obscure conjectat Auctor Hist. Symboli Apost. cap. VII. n. 40.

Deterrima via aberrarunt, qui resurrectionem negarunt penitus: cujusmodi fuere Sadducæi Act. XXIII. 8. Hymenæus & Philetus 2. ad Timotheum II. 17. Basilides, Cerdon, & Apelles apud Tertull. de Præscript. Valentiniani, Archontici, & Hierachitæ, apud Augustinum de Hæres. n. 11. 20. 47. Seleuciani, & Procliniatæ, apud Philastrium; aliique plures apud Vossium disput. XII. Th. I. num. 3. Recte Justinus in Exposit. Symboli ait hanc resurrectionem *non solum a gentilibus, sed etiam ab hæreticis impugnari*. Movet me tanta adversariorum pervicacia ad

vindi-

vindicandum hoc loco Catholicum dogma demonstrando futuram esse resurrectionem, & idem corpus restituendum animæ suæ, licet diversis affectionibus præditum. Leget autem, qui plura desiderat, Tertullianum de Resurrect. Carnis, S. P. Augustinum lib. xx. de Civ. D. cap. 6. 7. 14. 20. 21. lib. xxII. cap. 5. & seqq. serm. 240. & duobus sequentibus, Friderici Nauseas Episcopi Viennensis tres libros de Resurrect. Estium, aliosque Scholasticos in dist. 43. libri quarti, Vossium quoque citata disput. XII. & XVII. Nos satis esse arbitramur tria, quæ proxime sequuntur, asserta.

Assero primum futuram esse corporum Resurrectionem, quod probo auctoritate utriusque testamenti, Patrum traditione, confutatione Gentilium, & ratione Theologica. Et loca quidem prioris testamenti afferenda sunt adversus submorosos quosdam Recentiores, qui etsi Resurrectionem fateantur, negant hanc evinci ex libris legis veteris. Jobus enim XIX. 25. ait, *Scio quod Redemptor meus vivit, & in novissimo die de terra surrecturus sum: & rursum circumdabor pelle mea, &c.* Psalmus xl. 9. *Nunquid qui dormit, non adjiciet, ut resurgat?* & CIII. 29. *Auferes spiritum eorum, & deficient, & in pulverem suum revertentur. Emittes spiritum tuum, & creabuntur, & renovabis faciem terræ:* de quo loco plura adversus Sadducæos R. Manasses Ben Israel in lib. de Res. mort. Esaias XXVI. 19. *Vivent mortui tui; interfecti mei resurgent: expergiscimini, & laudate qui habitatis in pulvere.* Ezec. XXXVII. 12. *Ecce ego aperiam tumulos vestros, & educam vos de tumulis vestris, popule meus: & scietis quia ego Dominus, cum dedero spiritum meum in vobis, & vixeritis, &c.* Daniel XII. 2. *Et multi de his, qui dormiunt in terræ pulvere, evigilabunt: alii in vitam æternam, & alii in opprobrium, ut videant semper.* Oseas denique XIII. 14. *De manu mortis liberabo eos, de morte redimam eos: ero mors tua, o mors, morsus tuus ero inferne.*

Mercerus, Grotius, Vossius, Manasses Ben-Israel, & Rabbinorum complures negant resurrectionem probari ex cap. XIX. Jobi, ob diversum sensum quem exhibent hebræa, *Scio quod Redemptor meus vivit, & novissimo surget super pulverem, & postquam pellem meam contriverint hanc, rursum illa circumdabor.* Ait ergo Job duntaxat, posse Deum restituere pristinam formam corpori ejus morbis, vermibusque propemodum exeso. Verba Esaiæ, & Ezechielis explicantur a viris doctis de insperata liberatione Israelitarum, qui ob summas calamitates mortuis æquiparantur. Reliqua nunquam adversus Sadducæos ab antiquis Rabbinis prolata sunt, quod nullam vim ad eos revincendos viderentur habere. Ex veteri itaque Testamento minime probatur resurrectio mortuorum. Imo occurrunt ibidem aliqua, quibus hæc resurrectio oppugnatur. Nam Ps. I. 5. legitur: *Non resurgent impii in judicio:* & LXXVII. 39. *Et recordatus est, quia caro sunt, spiritus vadens, & non rediens.* Job resurrectionem negat cap. XIV. 7. *Lignum habet spem; si præcisum fuerit rursum virescit, & rami ejus pullulant..... Homo vero cum mortuus fuerit, & nudatus atque consumptus, ubi quæso est?* Ecclesiastes autem cap. III. 19. inquit: *Idcirco unus interitus est hominis & jumentorum, & æqua utriusque conditio.* Hæc & alia his consimilia corporum resurrectionem potius evertunt, quam evincant.

Verum ex adverso reponimus, sensum Jobi optime a Latino interprete expressum. Ut enim mittam quod observat Didacus a Stunica nostri Ordinis, Comment. in Job. pag. 306. facile commutari quiescentes literas, אהוי, nec mirum esse, si ponitur יקום, *surget*, pro אקום, *surrecturus sum*: Vulgata cum hebraico textu non pugnat. Illorum quippe verborum, *Redemptor meus novissimo surget super pulverem*, sensus est, inquit in hunc locum Gulielmus Estius, *Surget ad suscitandum sua præsentia mortuos in die judicii, quod ex subjectis verbis est manifestum.* Hanc Estii expositionem probat etiam Codurcus. Præterea si ad Christum Redemptorem textus referatur; annon prædicitur aperte resurrectio Salvatoris, qui primitiæ fuit dormientium, ut explicat etiam Clarius? Referri autem ad Christum, qui resurrectione sua nostram repromisit, cum ipsa Lectione hebraica manifestum est, tum Græca, & Syriaca: quarum una habet, *Scio enim quia æternus est, qui me resoluturus est super terram ad resuscitandam cutem meam:* altera, *Ego quidem scio, quod Salvator meus vivens sit, & in consummatione super terram appariturus.* Vide Biblia Waltoniana Tom. III. p. 41. Denique Jobum non loqui de sola vermium corrosione, sed de resolutione proprii corporis in pulverem, post quam ait carnem suam jam contritam, macieque solutam fore resuscitandam, tria commata ostendunt: primum est, ואחר נקפו עורי זאת, *Et postquam pellem meam contriverint hanc*, ubi non solam cutis corrosionem, sed omnimodam corporis corruptionem demonstrat verbum נקף, quod est *confringere, occidere, excutere*: unde Anglorum versio apud Sixtinum Amama in Antibarbaro est, *Etiamsi post pellem meam, hoc corpus destruant*; & Scholia Genevensia, *Quand mesmes il me reduiroit a plus grand extremité, & que je seroy du tout consumé.* Itaque ex ipsa Novatorum expositione Job non solum sperabat restaurationem cutis, sed & resurrectionem corporis penitus consumpti, & emaciati. Alterum est illud, יקום על־עפר, *surget super pulverem*, quod volunt ad Redemptorem referri. At עפר, non cutem disruptam atque corrosam significat, sed *terram, minutumque pulverem*; ideoque sensus est, potentia Domini non solum corrosam carnem restituendam, sed etiam suscitandum corpus, posteaquam redierit in pulverem. Tertium est, אחזה אלוה, *Videbo Deum meum*; nam חזה, non est experiri divina beneficia corporis sanitate, sed *videre, mente intueri, & contemplari*, & consequenter exprimitur visio Dei, *in carne surrecturis repromissa*. Atque ita ex hebraico textu, quem tam mirifice extollunt Sectarii, comprobatur sensus Vulgatæ. Nisi ergo Mercerus, Grotius, Amama, Vossius, & alii subscribere velint Augustino, qui libro XXII. de C. D. cap. 29. ait, *Job, sicut in exemplaribus, quæ in hebræo sunt, invenitur, resurrectionem carnis sine dubio prophetavit*; audiant saltem commilitonem suum, Sebastianum Munsterum scribentem in hunc locum, *Aperte adstruitur resurrectio mortuorum:* & quod hic habet Castalion, *Christi resurrectio, quam hominum resurrectio sequetur.*

Saltem Prophetiam Ezechielis non posse accommodari soli Israelitarum restitutioni probat Manasses Ben-Israel, quia Propheta collectionem populi ibidem prænuntiat parabola duorum lignorum, in quorum uno scriptum erat nomen Ephraim, in altero Juda: & quia manifeste sepulcra, cadavera, & spiritus vitæ ibidem commemorantur. At dato tam ab Esaia, quam ab Ezechiele annuntiari restitutionem regni Israel sub resurgentium ossium imagine: consequitur etiam ipsam resurrectionem futuram esse; quoniam, ut ait in hunc locum Hieronymus, *Nunquam poneretur similitudo resurrectionis ad restitutionem Israelitici populi significandam, nisi staret ipsa resurrectio, & futura crederetur: quia nemo de rebus non extantibus incerta confirmat.* Idem demonstrat Tertullianus de Resurrect. Carnis cap. 30. & 31. Danielis verba, ut observat S. P. Augustinus lib. XX. de C. D. cap. 23. confirmantur a Christo Joannis v. 29. & verba Oseæ repetuntur ab Apostolo I. ad Corinth. XV. 59. & utrobique aptantur resurrectioni, unde nequeunt nisi impudentissime aliter exponi.

Cur Sadducæi refutati non fuerint hisce Propheticis testimoniis in caussa est, quod quinque libros Mosis reciperent, rejectis Prophetis. *Taceo* (inquit Tertull. de Præscript. cap. 45.) *Judaismi hæreticos, Dositheum Samaritanum, qui primus ausus est Prophetas, quasi non in Spiritu sancto loquutos repudiare: taceo Sadducæos, qui ex hujus erroris radice surgentes ausi sunt ad hanc hæresim etiam resurrectionem carnis negare.* Et Hieronymus in cap. 22. Mat. *Sadducæi*, inquit, *quinque tantum libros Moysis recipiebant, Prophetarum vaticinia respuentes.* Id negat Clericus in Proleg. H. E. sect. I. cap. III. n. 9. quia nusquam a Christo, & Apostolis, nusquam a Josepho hoc flagitium Sadducæis exprobratur. At Ger. Vossius disp. x. num. 7. ait assertionem Tertulliani, & Hieronymi verissimam esse, Scaligerum, quem sequitur Clericus, duci argumentis haud satis firmis, consentire hac in re veteres & recentiores, Flavium quoque Josephum lib. XIII. cap. 18. & Josephum Gurionidem lib. IV. H. cap. 6. Addamus nonnulla. R. Simon Ben Johay refellit Sadducæos ex Gen. III. 9. In Jalkut revincuntur ex Gen. XXXVII. 10. Rab-Mehir illos confutat ex cap. XV. I. Exodi. Gamaliel ex Deut. IV. I. Raba ex Deut. XXXII. 6. Collegit omnia Manasses Ben-Israel in libro de Resurrect. Mortuorum: nos hæc Rabbinorum argumenta nimis abstrusa relinquimus studiosis: & hinc inferimus Sadducæos præsertim ex Pentateuco a Rabbinis refelli, quod solos Mosis libros summo honore dignarentur, reliquos aut abjicerent, aut saltem pro Canonicis non haberent.

Neque dogma Catholicum ullo contrario textu oppugnatur. Nam Psalm. I. *resurgere* idem est ac *justificari, consistere, non erubescere*: ac sensus est, impii non justificabuntur Deo judice, contundentur, caussa cadent. Psal. LXXVII. demonstratur vitam hominis, ad instar venti, esse brevis ævi, per se statim recedere, nec redire, nisi divinitus, voluptuosam hanc vitam cito deperdi, & in puncto cum summa calamitate commutari, nullam ex gehennæ supplicio redemptionem sperandam. Jobus resurrectionem non denegat, sed ibidem v. 12. futuram ait post cælorum transitum, & constituto tempore: ne repetam exquisitum testimonium cap. XIX. abunde a falsis interpretationibus vindicatum. Ecclesiastæ denique sensus est, nil mirum si in hac vita boni non discernuntur a malis, cum vix discrimen sit homines inter ac pecudes, dum simul prodeunt in lucem, ac similiter dissolvuntur in pulverem: bonorum præmium manere post mortem; & Deum tandem, uti habetur in fine libri, omnia adducturum in judicium. Vide I. Volum. p. 304.

In novo Testamento apertissime carnis resurrectio prænuntiata est. Matth. XXII. 31. *De resurrectione autem mortuorum non legistis, quod dictum est a Deo dicente vobis: Ego sum Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Jacob? Non est Deus mortuorum, sed viventium.* Joan. v. 28. *Venit hora, in qua omnes, qui in monumentis sunt, audient vocem filii Dei: & procedent qui bona fecerunt in resurrectionem vitæ, qui vero mala egerunt in resurrectionem judicii:* & Martha Joan. XI. 24. *Scio quia resurget in resurrectione in novissimo die.* Act. XXIV. 15. Paulus Felici præsidi pro-

fitetur

fitetur credi a se, *Resurrectionem futuram justorum, & iniquorum.* Luculenter idem Paulus in 1. ad Corinth. xv. hoc demonstrat I. ex resurrectione Christi versu 12. *Si autem Christus prædicatur quod resurrexit a mortuis, quomodo quidam dicunt in vobis, quoniam resurrectio mortuorum non est?* II. ex veritate Apostolicæ prædicationis ac fidei, versu 14. *Si Christus non resurrexit, inanis est ergo prædicatio nostra, inanis est & fides vestra.* III. ex quo, nisi resurrectionis & melioris vitæ spes superesset, Christiani forent omnium mortalium miserrimi, versu 19. *Si in hac vita tantum in Christo sperantes sumus, miserabiliores sumus omnibus hominibus.* IV. ex comparatione Adæ v. 22. *Et sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes vivificabuntur.*

Traditionem Catholicorum Patrum nemo unus negabit. Polycarpus apud Eusebium lib. iv. H. Eccl. 15. morti proximus ait: *Benedico te, qui me in hunc diem, & ad horam hanc perducere dignatus es, ut partem caperem in consortium Martyrum, & in calice Christi tui, in resurrectionem vitæ æternæ, animæ simul & corporis in incorruptione Spiritus sancti.* Justinus resurrectionem asserit in 2. Apologia. Athenagoras & Tertullianus de hoc argumento librum integrum conscripserunt. Irenæus futuram resurrectionem probat libro v. adversus hæreses. S. Pater Augustinus exquisite hanc quæstionem adversus Gentiles pertractat in locis superius laudatis, quod & præstant alii Patres, Ambrosius lib. 2. de fide, Theodoretus lib. v. H. fab. cap. 19. &c.

Facillimum est Sadducæos & Gentiles refutare opponentes hanc resurrectionem esse impossibilem. Ac 1. Augustinus xxii. de C. D. cap. 5. ingeniose demonstrat, id cum jam credatur ab universo fere mundo, non esse incredibile. 2. Justinus in Apologetico demonstrat non esse censendum impossibile Deo, quod est impossibile alicui; sicut naturæ impossibile est sine semine animans producere, quod tamen potuit Deus. 3. Scholastici demonstrant illum, qui compositum produxit ex nihilo, a fortiori posse illud restituere dissolutis quidem principiis, sed remanentibus. 4. Fridericus Episcopus Viennensis probat possibilitatem resurrectionis ex quo Elias suscitarit filium viduæ Sareptanæ, Elisæus filium Sunamitidis, Christus adolescentulum Naimi, puellam filiam Jairi, & Lazarum quatriduanum, Petrus Tabitham, Paulus Eutychum: quos olim suscitatos sacri libri commemorant. 5. Nec sapientes Ethnici id impossibile crediderunt; cum suscitatum Armenium quemdam scribat Plato in x. de Repobl. Valerius Max. lib. 1. c. 8. Plutarchus Sympos. ix. 5. Macrobius, ac Tullius in Som. Scipionis. Resuscitatam mulierem scribunt Heraclides Ponticus in libro de Exanimi, Diogenes Laertius in Empedocle, Galenus vi. de locis affectis, Plinius lib. vii. c. 32. Idem accidisse Aristæo narrant Herodotus in Melpomene & Plutarchus in Romulo: quas fabulas literis non mandassent, si incredibiles existimassent, ut inquit Grotius lib. 11. de Verit. Relig. Christ. cap. vii. Vid. Æneam Gazæum in Theophrasto Tom. viii. Bibl. PP. plura Gentilium testimonia proferentem. 6. Nequit in dubium revocari Christi resurrectio, ut demonstro lib. xxv. cap. 10. neque id negat ex Judæis Josephus lib. xviii. Antiq. cap. 4. R. Jehuda in libro Arcanorum citato ab Huetio Dem. Evang. Prop. ix. cap. 142. & R. Bechai apud H. Grotium. 7. Omnes Platonici affirmarunt abstrusiora, opinantes Justorum animas facta oblivione veterum miseriatum, postquam cum diis requieverint, velle reverti ad corpora corruptibilia; quod, ut Augustinus observat serm. 143. de Temp. nunc 241. horruit etiam Virgilius dum ait 6. Æneidum Anchisi asserenti rediturus ad corpora animas illustrium Romanorum, respondisse Æneam admiratione perculsum:

O Pater, an ne aliquas ad cælum hinc ire putandum est
Sublimes animas, iterumque ad tarda reverti
Corpora?

Opponebat Porphyrius, omne corpus fugiendum esse: sed S. P. eodem sermone illum revincit, ex quo idem Porphyrius crederet mundum animal magnum præditum intellectu, & anima, quam appellabat aut Jovem, aut Hecatem. *Si ergo*, ait Augustinus, *æternus mundus, & sine fine manet mundus, & animal est mundus; anima ista semper tenetur in mundo. Quid est quod dicebas, Corpus est omne fugiendum? Ego dico beatas animas incorruptibilia corpora semper habituras. Tu qui dicis corpus omne fugiendum, occide mundum. Tu dicis, ut fugiam de carne mea; fugiat Jupiter tuus de cælo & terra.*

Platonicos vero negantes terrenum corpus posse consistere in cælo refutamus 1. quia si aves levitate pennarum portantur in aere, possunt quoque divina virtute in cælis immortalia corpora permanere. 2. quia etiam homo sine pennis, cum sit terrenus, carpit vitam de superiori elemento. 3. quia aut Dei, aut dæmonis virtute Vestalis virgo aquam continuit in cribro. 4. quia & imbres antequam in terram decidant, pendent in nubibus. 5. quia si plumbum ab artifice accipit formam, qua natet super aquam, potest omnipotens corpori humano talem qualitatem concedere, qua feratur in cælum. His exemplis refellit Platonicos opponentes corporum gravitatem magnus Augustinus lib. xxii. de C. D. cap. xi. & serm. 147. de Temp. nunc 242. Adde dotes corporis gloriosi, de quibus infra.

Nulla ergo contraria argumentatione mortuorum resurrectio concutitur; eamque etiam ipsa ratio suadet. Spectata enim divina retributione, ut anima simul & corpus moralia opera exercent, licet illa tamquam caussa princeps, hoc tamquam instrumentum, ita debet utrumque pro sua conditione aut præmium aut supplicium referre. *Caro* (inquit Tertullianus de Resurr. cap. 7.) *dum ministra, & famula animæ deputatur, consors, & cohæres invenitur: si temporalium, cur non æternorum?* Et Æneas Gazæus paullo supra laudatus, *Quo pacto justum non erit animæ bonis id corpus frui, cujus in adversis rebus societatem nunquam declinavit?* Vide & Chrysostomi in Epistolam ad Corinth. Hom. 38. & 39. Accedit argumentum Apostoli petitum ex comparatione Adami cum Christo. Illud urget Tertullianus eodem libro cap. 48. Prætermitto argumentationem deprompram ex Apostolorum ac Martyrum tolerantia; quam adhibet idem Apostolus versu 32. præcitati capitis xv. versatque eleganter Auctor Responsionis ad objecta Græcorum inter Opera S. Justini. Hactenus autem primum assertum satis, ut arbitrur, confirmatum est.

Deinde affirmo resurrectionem futuram in eodem corpore, quod morte dissolvitur: atque id proxima argumenta corroborant. I. Ipso Resurrectionis vocabulo ostenditur, quod excidit, hoc resurgere. II. Mortuos, qui in monumentis audient vocem filii Dei, nemo, inquit Tertull. cap. 37., poterit interpretari nisi corpora & carnem, quia nec ipsa monumenta aliud sunt, quam cadaverum *stabula*. III. Christus, ait Ambrosius lib. 2. de Sacram. cap. 6. invenit resurrectionem, *ut redintegraret cæleste beneficium, quod fraude fuerat serpentis amissum*; ideoque restituendum est idem corpus, quod ablatum est morte. IV. Non omnes resurgentes immutabuntur, ut docet Apostolus eodem cap. vers. 51. quoniam multi in ictu oculi requiescent, & reviviscent, ait S. P. Augustinus lib. xx. de C. D. cap. 20. Si autem hi in proprio corpore surgent; cur non alii? V. In resurrectione Christi, & Lazari, quæ sunt typus universalis, suscitatum idem corpus membrorum contactu, epulisque probatum est. VI. Hoc, non aliud corpus effecit quæ animus cogitavit, ideoque & illud aut pœnæ reservatur, aut gloriæ.

Mirum quanta hoc loco objiciunt increduli! Primo, inquiunt, si corpus in cineres resolutum est, quomodo iterum coagmentabitur? Deinde quædam corpora mare deglutivit, quædam vorarunt feræ ac pisces, & in membra & carnem aliorum animantium conversa sunt. Præterea cui bono suscitatio abortivorum fœtuum, atque monstrorum? Rursus si ulterius non erunt nuptiæ, & concubitus, cur resurgent feminæ? Ad quid sexus discrimen? Num ut flectat ad libidinum oblectamenta? Insuper si idem surgat corpus, habebit pilos, ungues, humores excrementitios, & sanguinem; quæ iterum inducent corruptionem, ac mortem. Denique, nisi in altera vita paratæ sint epulæ turpesque voluptates, superfluum est ad illam corporalia membra evocare.

At responden hæc omnia revinci sola fide in summam Dei potestatem. Brevi ad singula aliquid reponamus. Ad primum Apostolus affert comparationem seminis, quod putrefactum humorem circumfusum attrahit, radices figit, emittit florem, erigit culmum, aristas nutrit, resuscitatque extinctum jam triticum. *Seminatur corpus animale*, inquit Paulus v. 44., *surget corpus spiritale*. Mire explicat hanc seminis comparationem in suo Theophrasto, sive Dialogo de Resur. mort. Gazæus. Vide & Tertullianum cap. 52. S. Paulinus de obitu Celsi pueri satis apposite:

Nullus eram & faciente Deo sum natus ut essem,
Nunc jam de proprio semine rursus ero.
Nam licet in tenuem redigamur & ossa favillam,
Corporis integri semina pulvis habet.

Idem dicendum de membris dissipatis, atque dispersis. Tertullianus cap. 63. ait carnem *in suam matricem terram quasi per ambages resorberi, ut rursus ex illa repræsentetur.* S. Pater Augustinus, *Absit* (inquit de C. D. lib. xxii. cap. 20.) *ut sinus ullus, secretumque naturæ ita recipiat aliquid subtractum sensibus nostris, ut omnium Creatoris aut lateat cognitionem, aut effugiat potestatem.* S. Paulinus ibidem:

Sed licet e membris in humum transmissa ferinis,
Membra hominum vivo semine salva manent.

Affirmandum idem est de pueris, monstris, & abortivis anima informatis, quos omnes suscitandos divina potestate integris membris, atque ætate perfecta, non est incredibile: quoniam, ut ait S. Pater Augustinus eodem libro, cap. 14. *Hunc perfectionis modum sic habent omnes, ut cum illa concipiantur, atque nascantur: sed habent in ratione, non in mole; sicut ipsa jam membra omnia sunt latenter in semine, cum etiam natis nonnulla adhuc desint.* Feminas in proprio sexu resuscitandas dicimus, cum eodem Augustino seq. cap. 17. quia *non est vitium sexus femineus, sed natura:* neque ex feminarum aspectu consequetur oblectamentum libidinis; *nam prius, quam peccassent, nudi erant, & non confundebantur vir & femina. Corporibus ergo illa vitia detrahentur, natura servabitur*; ait ibidem Augustinus. Haud vereor, quin S. Patris opinio verior sit, quicquid visum aliquibus: adstipulantur enim illi Tertull. cap. 60.

Am-

Ambros. de Resurrect. Hieronymus Ep. ad Pammachium, Eugenius, & Julianus Tolet. lib. III. Προγνώς. cap. 24. Scholastici fere omnes in IV. sent. dist. 44. Porro quod nonnullos movet dictum Matth. XXII. 30. *In resurrectione neque nubent, neque nubentur*; & ad Rom. VIII. 29. *conformes fieri imaginis filii sui*, nequit trahi ad feminei sexus abolitionem; cum unum de sexus usu accipiendum sit, alterum de immortalitate, & gloria prædestinatorum. Humores deservientes tantum generationi ac nutritioni, nec non excrementitios non adfuturos in corpore resurgentium ultro assentimur. Erunt tamen reliquæ partes, quia licet plures pristina non exercebunt officia, ut alvei gurges & ubera, spectant tamen ad corporis decorem, & complementum. Ita inquit Tertullianus cap. 60. *Omnis compago pristina necessaria est soli navi saluti, licet vacatura*. Recte ergo Prudentius in fine Apoth.

Qui modo vivit, erit: nec me vel dente, vel ungue
Fraudatum revomet patefacti fossa sepulcri.

Si opponar quod ait Apostolus versu 50. non semel laudati cap. XV. ad Corinth. *Caro & sanguis regnum Dei possidere non possunt*; Respondeo carnem, & sanguinem eo loci poni secundum mortalitatem, sive carnis & sanguinis corruptionem; nam sequitur, *Neque corruptio incorruptionem possidebit*: idest, significari corpus, quale nunc habemus, fluidum & fragile: sive etiam intelligi opera carnis & sanguinis, quamvis de incorruptione loqui Apostolum patescat ex verbis proximis, & fusiori explicatione demonstret summum vas scientiæ Augustinus Epist. 146. nunc 205. ad Consentium. Sed otiosum erit amplius in hac secunda thesi versari.

Tertio loco dicendum est de qualitate corporum resurgentium. Futura hæc incorruptibilia & immortalia, probatur cum ex Apostolo v. 52. *Canet tuba, & mortui resurgent incorrupti*; tum ex fine Resurrectionis, qui est ut qui bona egerunt simul cum corpore transferantur in vitam æternam, qui mala in gehennam ac sempiternum opprobrium, Dan. XII. 2. Matth. XXV. 46. Joan. V. 29. Accedit ratio, quoniam otiosa mors esset, si in vitam eamdem iterum esset redeundum; inquit Æneas Gazæus citato Dialogo, qui inscribitur Theophrastus. De futura itaque immortalitate bonis malisque communi non est ullatenus dubitandum.

Non erunt tamen utrisque eædem omnino affectiones. Beatorum corpora comitabitur incorruptio. De hac Apostolus v. 42. *Seminatur in corruptione, surget in incorruptione*: & Ambrosius de fide Resurrect. *Flos resurrectionis immortalitas est*. Consequetur decor & venustas, de qua Apostolus v. 43. *Seminatur in ignobilitate, surget in gloria*: & ad Philipp. III. 21. *Reformabit corpus humilitatis nostræ configuratum corpori claritatis suæ*. Affert Gazæus pulchram similitudinem Artificis, qui statuam Achillis æream minutissime confractam conflat & expurgat in aurum, & inducta priori forma videtur aureus idem ille Achilles, qui fuerat æreus. Ad gloriam hanc demonstrandam utuntur scripturæ comparatione ignis, stellarum, & solis, Sap. III. 7. Danielis XII. 3. Matth. XIII. 43. quod hæc corpora sint ceteris splendidiora. Imitabor ego laudabilem moderationem Augustini scribentis lib. XXII. de C. D. cap. 21. *Quæ sit autem, & quam magna spiritualis corporis gratia, quoniam nondum venit in experimentum, vereor ne temerarium sit omne, quod de illa profertur, eloquium*. Propterea corpora beatorum mirabili prædita erunt agilitate: de qua Apostolus versu proximo: *Seminatur in infirmitate, surget in virtute*. Et S. Pater cap. ultimo ejusdem libri, *Certe ubi volet spiritus, ibi protinus erit corpus*. Iisdem denique corporibus erit subtilitas, quam innuit Apostolus versu 43. dicens, *seminatur corpus animale, surget corpus spiritale*: quo in loco non solum innuitur puritas purgata ab omni labe terrena, & facultas densos obices permeandi, verum etiam perfecta subjectio spiritui, unde orietur tranquillitas, impeccantia, & cessatio ab operationibus mere animalibus, iis scilicet, quæ non solum perficiuntur corporeis organis, sed & ad animalem vitam sunt necessariæ: quamvis perseverent actus corporei, quos sine labe exercet sentiens animus, ut videre, loqui, audire, moveri. Atque hæc est interpretatio Augustini de Fide & Symb. cap. 6. & S. Thomæ in IV. contra Gentes cap. 86. Ex his constat dotes corporum beatorum esse carere corruptione, opacitate, pondere, atque crassitie, quibus afficitur corpus hoc animale.

Objiciebant Gentiles: Si corruptio non erit, quare post resurrectionem manducavit Christus? quare surrexit cum suorum vulnerum cicatricibus? At magnus Augustinus respondet, quod manducavit, potestatis fuisse, non egestatis: manducasse etiam Angelos incorruptibiles ab Abraham, & Tobia susceptos hospitio: exhibitas cicatrices vulneris, ut sanaretur vulnus incredulitatis. Legatur sermo 147. de Temp. nunc 242. n. 2. & 3.

Ut de corpore damnatorum dicamus aliqua: Gerardus Vossius disp. XIX. num. 28. ait S. Thomam in illud Apostoli, *Et mortui resurgent incorrupti* sensisse reprobos non resurrecturos cum istorum corporum vitiis. At falso, & audacter. Doctor enim Angelicus in loco citato a Vossio, idest, in cap. 15. Epist. I. ad Corinthios, lect. 6. ait tantum Sanctos fore incorruptos, non solum eo sensu, quod illorum anima non dividetur a corpore, *quam incorruptionem habebunt & corpora damnatorum*, sed etiam quia *nullam habebunt noxiam passionem sive ab interiori, sive ab exteriori*. Libro autem IV. contra Gentes cap. 89. ubi hanc quæstionem dissolvit, principio ait verba Apostoli, *Mortui resurgent incorrupti*, de omnibus debere intelligi *tam bonis, quam malis*: ideoque & ipse cum Hieronymo, quem illi immerito opponit Vossius, verba Apostoli interpretatur de statu immortalitatis. Deinde S. Thomas ait, quod corpora damnatorum non erunt spiritualia, idest spiritui subjecta: non agibilia, sed ponderosa; non impassibilia, sed magis, quam nunc sint, obnoxia passionibus; non luce perfusa, sed tenebrosa & opaca: optimamque rationem profert, quia & reproborum anima experietur carnis affectus, aversa erit a Deo, acerbissime excruciabitur, & a lumine divinæ cognitionis erit aliena. Quare Vossius & in hoc iniquus est, quod S. Thomæ præfert Durandum scribentem in IV. dist. 44. art. 6. reprobos cum iisdem vitiis corporum surrecturos; quum hac in re Durandus Magno Aquinati non disconveniat. Eidem nos pollice utroque subscribimus. Atque hæc est nostra *de Resurrectione carnis* dissertatio: de qua si videmur pingui minerva, & jejuna oratione dixisse, adeat Theologus Patrum, & Scriptorum, quos in hoc articulo laudavimus, ornatas fusasque lucubrationes.

XII. ARTICULUS.

Ultimus articulus est, *Vitam æternam*. Non explicat hunc articulum Rufinus, nec Venantius Fortunatus: vel quia in eorum symbolis desit, vel quia ex prædictis obviam habeat intelligentiam. Neque nos hic immorabimur. In quo sita sit vita æterna sanctorum diximus superiori libro c. 6. nunquam post mortem corpora interitura dictum est articulo præcedenti; perpetuas fore pœnas damnatorum ostendimus lib. X. cap. 17. Circulum ac transmigrationem animorum refutavimus libro III. capite 6. Nunc duobus verbis damnamus Epicureos negantes animæ immortalitatem, Pythagoricos asserentes reditum, fluxumque perpetuum vitæ, & interitus, Gnosticos infitiantes remunerationem meritorum, Origenistas statuentes finem exilii, suppliciique reproborum. Verbo dicam; credimus Evangelio Mat. XXV. 46. *Et ibunt* (impii) *in supplicium æternum, justi autem in vitam æternam*: in quem locum Juvencus:

Æternum miseri pœna fodientur iniqui,
Æternumque salus justis concessa manebit.

DE

DE THEOLOGICIS DISCIPLINIS

LIBER VICESIMUS TERTIUS,

De Theologalium Virtutum natura, atque exercitatione.

FACILE ex præmissa Symboli Apostolici expositione conjicitur nihil esse Christiane fide præstantius, nihil utilius; quoniam divina illius claritate perfusi, quæ nec Atheniensium philosophorum assidue contemplatio, nec idololatrarum gentium excogitavit religio, divini cultus præcepta, morum institutiones, virtutum officia, & firmissimam atque inconcussam Theologicorum dogmatum doctrinam absque ulla erroris caligine assequimur, tradimus, propugnamus. Sed cum sit miserrima illorum hominum conditio, quibus aut non affulget hujusce fidei supernum lumen, aut sponte sedentibus in tenebris & umbra mortis inest pœnalis cæcitas, animique increduli sordes ac dedecus; illorum tamen deterrima via, ac suprema malitia est, qui fidem non consummantes operibus, nec posito fundamento superædificantes probatæ dilectionis aurum, & pretiosos piorum operum lapides, thesaurizant sibi iram in futuro, amittunt sperandarum rerum substantiam, nec adhibent omnem curam, ut peregrini & hospites super terram ad Civitatem, cujus artifex & conditor Deus, indefesso labore, invictoque studio contendant. Ab iis enim, quibus ampliora collata sunt beneficia, usque ad minimum quadrantem reddendam esse rationem docent Evangeliorum parabolæ, commonstrant dispersæ Judæorum reliquiæ, flagitat, acriterque postulat ingratissimæ oblivionis meritum singulare. Postcaquam ergo Catholicæ fidei ac religionis munus accepimus, mysteria cognovimus, firmitatem & vidimus & audivimus & contrectavimus; danda est opere, ne fides nostra sit inanis & mortua, sed vividæ spei, & flagrantissimæ caritati conjuncta adipiscatur repromissionem: nec ulterius per speculum & in ænigmate, sed ablato velamine, & facie ad faciem, quod firmissime credimus, atque expectamus, mente apertissime intueamur, corde jucundissime degustemus. Hujus rei gratia quomodo credendum sit, quomodo sperandum, quomodo diligendum proxima dissertatione explicabo, divinæ Sapientiæ, quæ pulchræ dilectionis, & timoris, & agnitionis, & sanctæ spei mater est, numine suppliciter demisseque implorato.

CAPUT I.

Quid sit illa virtus, per quam prædictis, ceterisque Ecclesiasticis dogmatibus præstatur assensus.

SYMBOLO, & Orthodoxæ Religionis cuilibet veritati adeo firmiter assentimur, ut, quamquam sensum omnem humanum excedant, magis inconcussa & consistentia credamus, quam ea, quæ aut tangimus, aut videmus. Id virtutis, quam *Fidem* dicimus, effectus est: & de hac virtute disserentes, nomen, definitionem, & objectum quanta fieri potest perspicuitate ac brevitate inquiremus.

A nomine ut ordiemur, dicta est fides *a Fio*, quod fiat, quod dictum est, inquit in 1. de Off. Tullius. Eo nomine significantur apud Latinos constantia promissorum, patrocinium & clientela, auctoritas, fiducia, veracitas: unde consuetum est dicere, fidem interponere, fidem liberare, in fidem & amicitiam se conferre, fidem fallere, fidem tribuere. Etiam Gen. xliv. 32. Judas de Benjamin ait: *In meam hunc recepi fidem*; significans promissionem factam patri illum reducendi: & de vadimonio, aut fidejussione Prov. xi. 15. *Affligetur malo, qui fidem facit pro extraneo.* Hic autem fidem accipimus pro illa animi qualitate, qua firmissime, & absque ulla fluctuatione assentimur iis, quæ a Deo revelata sunt; de qua Gen. xv. 6. *Credidit Abram Deo, & reputatum est illi ad justitiam*; & ad Hebræos xi. 6. *Sine fide autem impossibile est placere Deo.*

Hanc fidem definit Apostolus cap. citato versu 1. *Fides est sperandarum substantia rerum, argumentum non apparentium.* Erasmus putat hic fidem laudari, non definiri. Juenin Tom. vi. pag. 163. ait hanc esse definitionem descriptivam, non essentialem: L'Herminier pariter Tom. viii. p. 34. ait definitionem hanc esse minus accuratam; quod probat primo quia Apostolus non explicat naturam fidei per genus & differentiam, quod enim dicatur sperandarum rerum substantia, in hoc certe commendatur fides, non definitur: quum idem sit, ac basis, & fundamentum spei Christianæ. 2. quia fides non se extendit ad res sperandas tantum; fide enim credimus etiam infernum, quem timemus. 3. quia fides non modo versatur circa inevidentia, sed & circa res evidentes, puta Dei existentiam, & immortalitatem animorum. Accuratam ergo hi putant solam definitionem illam scholasticam: *Fides est virtus divinitus infusa, per quam intellectus firmiter assentitur iis, quæ a Deo revelata sunt, propter ipsius revelantis auctoritatem.*

Etsi vero Apostolus definitionem verbo tenus non tradat more Dialecticorum; si tamen sensum inspiciamus, definitionis utriusque eadem vis est; & Apostolica longe sublimior, & accuratior. Græce ad hunc modum se habet, Ἔστι δὲ πίστις ἐλπιζομένων ὑπόστασις. Hypostasis, sive subsistentia, aut substantia dicitur fides triplici titulo: primo quia adeo firmam rerum sperandarum persuasionem gignit, ut iis tam firmiter assentiamur, ac si jam subsisterent, ac præsentia ante oculos nostros obversarentur. Substantia ergo dicitur metonymice, sive per transnominationem, quasi dicatur *Virtus faciens subsistere in intellectu.* Hanc interpretationem tradunt Chrysostomus, Theodoretus, Theophylactus, Œcumenius, aliique Græcorum, necnon Estius, ac Tirinus, & nos etiam alibi. Quidquid ergo Scholastici allata definitione expressere, id affirmavit Apostolus uno vocabulo *hypostasis*. Hujus vocis altera significatio est, quod fides sit spei nostræ *basis ac fundamentum*: atque juxta hunc sensum communiter traditum intelligimus virtutem fidei, quæ salutis initium est, non esse fiduciam illam, quæ est actus spei, atque fidem præexistentem supponit. Tertio apud Lyranum fides dicitur *substantia*, quoniam est inchoatio beatitudinis, & quemadmodum substantia est in rebus qualitatum omnium substratum, ita fides est prima virtus infusa, cui aliæ superadduntur. Nomine *rerum sperandarum*, intelligitur fidei objectum, Deus primum, in quem tendimus, gloriam, resurrectionem; & ne quis putet hæc tantum esse credenda, addit Apostolus: ἔλεγχος οὐ βλεπομένων, *argumentum non apparentium.* Ἔλεγχος non solum est *indicium*, sed etiam *firma persuasio, & assensus firmissimus*: ideoque sensus est, sicut in dialecticis est Elenchus, sive ratio explorandi argumenta, unde pendet scientiæ firmitas, ita in credendis fides est illa, per quam habetur certa probatio eorum, quæ non apparent, nec movent sensum.

Respondemus itaque negantibus accuratam esse definitionem Apostoli, in ea vocem *hypostasis* accipiendam metonymice, ideoque non tantum significare Christianæ spei fundamentum ac basim, sed etiam virtutem, ac supernaturalem qualitatem, quæ caussa est firmissimæ illius persuasionis, per quam revelata mysteria menti nostræ constantissime inhærent. Est enim *substantia* metonymice idem ac virtus, & caussa, quæ facit subsistere. Ad 2. dicimus, ideo Apostolum addidisse *argumentum non apparentium*, ut demonstraret, plura ad fidem spectare, quæ non sperantur, eaque omnia, quæ revelata sunt, & non apparent. Ad tertium vero respondemus immortalitatem animorum, existentiam Dei, & alia nobis evidentia, spectare ad fidem in quantum creduntur ob solam divinam revelationem, etiam ab iis qui demonstrationis vim non percipiunt, non in quantum a nobis certo argumentorum genere comprobantur.

Ex dictis sequitur assensum fidei esse firmissimum; per quod ab opinione, quæ penitus non excludit animi hæsitationem, secernitur. Quæri solet an hujusmodi assensus sit liber, an supernaturalis, an discursivus. Si enim articuli fidei, & Religionis Christianæ rudimenta, ut diximus cap. 3., evidentissime sunt credibilia, quomodo possumus, dum explorata sunt credibilitatis motiva, cohibere assensum? cur autem voluntas gratiæ munere trahenda est, dum inest menti immutabilis persuasio, Deum hæc revelasse, & non posse mentiri? quid vero in hujusmodi assensu eliciendo opus est ratiocinatione, ac discursu?

Respondemus aliam esse evidentiam divini testimonii divinæque revelationis, aliam evidentiam objecti & rei revelatæ. Evidens nobis est, Deum nec falli nec fallere; institutam ab ipso Apostolicam Ecclesiam, hanc ejus spiritu duci, certissimum proinde esse quidquid ea proponit, puta Trinitatem, Incarnationem, Eucharistiam. At hæc obscura sunt, ac tenebris obvoluta; sensum enim subterfugiunt,

giunt, & supergrediuntur rationem, nec ad ea investiganda possumus in hac peregrinatione pertingere. Itaque assensus noster est liber, quoniam licet explorata sit auctoritas revelantis, non est evidens objectum, sed impervium, reconditum, obscurissimum. Est etiam supernaturalis, tum ratione revelationis, quia nullo quantumvis perspicuo rationis lumine fidei mysteria Deo non revelante possunt apprehendi; tum ratione firmissimæ certitudinis, quia hæc nulli naturali momento innititur, sed Apostolicæ prædicationi, miraculorum virtuti, & subministrationi Spiritus sancti: tum denique ratione piæ motionis, quia ad hunc constantem firmumque assensum voluntas trahi debet repugnantibus rerum sensibilium imaginibus, humani intellectus angustiis, superstitionibus gentium, philosophorum placitis, & hæreticorum machinamentis. Denique assensus fidei discursivus est suo modo; quoniam ab evidenti divina revelatione mens ad credendam rem latentem inflectitur, atque ex noto exploratoque principio subinfert veritatem, quæ nequit ex naturalium scientiarum præceptionibus hauriri.

Sequitur etiam ex dictis objectum *materiale* fidei esse omnem veritatem a Deo revelatam, sive ad credendum propositam: quæ si inevidens sit, & excedat sensum humanamque rationem, cujusmodi est Trinitatis Mysterium, est fidei objectum necessarium ac per se, quia nisi revelatum esset, non posset a nobis extorquere certum & constantem assensum: si autem sit aliunde evidens, ut Dei existentia; est objectum fidei tantum per accidens, & in quantum ei præstatur assensus propter auctoritatem Dei revelantis, quum tamen firmissime ea veritas per naturalem quoque philosophiam comparetur, & attingatur. Atque hinc liquet prorsus inutilem esse eam quæstionem, an quod evidens est, possit subesse fidei, sive, quod idem est, an fides consistat cum evidentia objecti.

Disputatur in Scholis, an objecta credibilia creverint successu temporis. Antiquiores Scholastici, Magister, S. Thomas, Scotus, Ægidius, & alii tenent fidem quoad substantiam credibilium semper, etiam a mundi exordio, fuisse eamdem. Recentiores, ut L' Herminier pag. 567. & Cardinalis de Laurea in 3. Sent. disput. 3. art. 4. tenent usque ad Apostolos & adventum Spiritus sancti semper per novas revelationes objecta fidei crevisse, post illud autem tempus eamdem semper fidem perseverasse. Puto utramque sententiam veram esse, sed adhibendam distinctionem. Si objecta fidei secundum substantiam accepta intelligantur præcipua mysteria, aut explicite, aut implicite saltem credenda, eadem semper fuere; una est enim fides, sine qua est impossibile placere Deo, omnesque Patres veteris Testamenti eumdem cum nobis spiritum fidei habuerunt, ut inquit Apostolus: ideoque *tempora variata sunt, non fides*, ait Tract. 45. in Joannem S. P. August. Omnes siquidem, ab Adam usque, in Deum, & in futurum Mediatorem crediderunt, etsi non adeo aperte revelata esset Trinitas divinarum personarum, & Christi passio ac divinitas, sed veluti semen continet arborem latentem, & post temporis intervalla explicandam, primæva illa fides esset paullatim exponenda, & insinuanda mortalium animis.

Si vero objecta fidei accipiantur *explicite*, & veluti rami e sua radice foras emissi, atque inter se distincti numero; haud dubium, quod semper creverint usque ad Evangelii promulgationem. Plura enim in lege naturæ Abramo, Jacobo, aliisque Patribus revelata sunt: plura per Moysen ac Prophetas innotuerunt; plura, quæ sub cortice veteris legis latebant, & antiquis mysteriis fuerunt promissa, sub Christo patefacta sunt & completa. At non proinde substantia credendorum immutata est, quemadmodum non est diversa substantia ac materia humani corporis membris nunc perfectis & aspectabilibus compacti, ab ea, quæ antea occulta & invisa in maternis visceribus latitabat, ibique primum fuit indigesta & informis, postea suis distincta partibus, consolidata, in lucem edita, enutrita, perfecta.

A temporibus autem Christi & Apostolorum omnia fidei objecta fuerunt adeo expressa, & manifeste revelata, ut nonnisi contingens & accidentalis mutatio facta fuerit aut particularium rerum eventu, aut singularium propositionum definitione, semper perseverante eadem perspicua plenissimaque veritate: in qua omnia religionis capita, & universalia dogmatum omnium fundamenta certa & invariata consistunt. Oportebat enim ut Christus Ecclesiam suam adversus omnes hæreses valide præmuniret, & quemadmodum spoponderat, missus ab illo Paracletus, Joan. XVI. 13., doceret Apostolos *omnem veritatem*. Quare quidquid temporis decursu aut a Romano Pontifice, aut a plenariis Conciliis statutum est, ex Apostolica traditione, divinisque scripturis proponitur ac decernitur. Frustra ergo a nonnullis objicitur non semper spectasse ad fidem plura dogmata, quæ nunc refellere nefas est; E. G. Epistolam Judæ esse canonicam, Sanctorum animabus statim post mortem conferri gloriam, Sacramenta esse numero septem, Papam in factis dogmaticis esse infallibilem, Tridentinum Concilium esse Œcumenicum, Clementem XII. esse legitimum Petri successorem; & alia hujusmodi, quorum aliqua antiquitus definita non erant, aliqua etiam ignota. Enimvero propositiones universales, quas modo tenemus spectare ad fidem, semper in Ecclesia Apostolica obtinuerunt, licet nonnullæ a privatis quibusdam in dubium fuerint revocatæ, cujusmodi sunt, Recipienda est doctrina Romanæ Ecclesiæ circa Canonem Scripturarum, circa Beatorum statum, circa numerum Sacramentorum: particulares vero ex universalibus deducuntur; ut ex quo Papa sit fidelium pastor, & irrefragabilis auctoritatis, sequitur errare non posse in definiendis quæstionibus ad fidem, moresque pertinentibus: ex quo œcumenicum sit omne Concilium plenarium & legitime convocatum, infertur talem esse Synodum Tridentinam; ex quo omnis Romanus Pontifex canonice electus sit Divi Petri successor, consequitur hoc honoris ac dignitatis loco habendum esse Clementem XII. Quod pari argumentatione de omni orthodoxa veritate concluditur.

Quodnam sit objectum fidei *formale*, Theologi non consentiunt, quibusdam affirmantibus esse summam Dei veracitatem, quibusdam vero divinam revelationem. Movet prioris sententiæ auctores, quod incommutabilis Dei veritas, sive Deus ipse, in quantum fallere & falli nescius est, nos ad assentiendum propositionibus revelatis pertrahat, idest, iccirco credamus, quoniam revelantur ab Auctore, qui incapax est erroris ac deceptionis. E contra alii inquiunt objectum *formale* esse revelationem divinam, quod hæc sit ratio, sub qua fides attingit suum objectum materiale, & per quam fides a scientia & ab opinione distinguitur. Sunt qui utramque opinionem concilient, dicendo summam Dei veritatem esse objectum formale *quod*, illud nempe quod credendo perpendimus in objecto *materiali*; cujusmodi est color respectu potentiæ videntis; & revelationem esse objectum formale *quo*, scilicet rationem illam, sub qua virtus fidei objectum proprium attingit, cujusmodi est lux comparate ad facultatem videndi. Placet nobis, omissis tot metaphysicis partitionibus, priorem sententiam amplecti, & revelationem potius appellare medium, per quod nobis ea, quæ credenda sunt, proponuntur, quemadmodum demonstratio est medium ad acquisitionem scientiæ, & lumen ad visionem corporum coloratorum. Videtur enim divinam revelationem esse potius effectricem caussam fidei, quam *formalem*; & ad credendum necessariam esse, sicuti requiritur ad instituendum puerum præceptor aut pedagogus: quod fortassis innuit Apostolus scribens ad Rom. 10. 17. *Fides ex auditu, auditus autem per verbum Christi*: quibus verbis ostenditur, per Dei verbum, sive revelationem ad nos Apostolica prædicatione transmissam percipi auditu quæ sunt credenda: ex ipso auditu fidem in cordibus generari.

Reliquum est, ut nonnulla dicamus de fidei divisione, quæ est in fidem *actualem*, & *habitualem*. Et *actualis* quidem est ipse assensus, quem auxiliante divina gratia præstamus propositionibus a Deo revelatis: *habitualis* vero est permanens in anima affectio, per quam in eumdem assensum facilius prorumpimus, & fideles dicimur, tametsi non semper a nobis actus fidei eliciatur, sicut per *habitus* gratiæ & caritatis justi Deoque cari efficimur, & per *habitus* naturalium scientiarum philosophi aut mathematici. Ita hæc fides etiam in pueris ac dormientibus reperitur, & nullo peccato, nisi infidelitatis & hæresis, deleri potest. Jure itaque meritoque a gratia sanctificante, & a caritate distinguitur; & amissa per peccatum justitia remanet, ut definit Tridentina Synodus sess. 6. c. 28. Dicitur tamen sine caritate & sine gratia fides *informis*, quoniam caritas forma est, & perfectio virtutum ceterarum: ideoque si fides ab ordine amoris sejuncta sit, non est talis virtus, quæ reddere possit hominem in genere moris perfectiorem, licet adhuc sit virtus intellectualis inclinans animum ad assensum supernaturalium veritatum. E contra fides gratiæ & caritati conjuncta dicitur fides *formata*: quæ nomina licet sint a Scholasticis post sæculum XII. adinventa, utiliter retinentur ad refutanda dogmata hæreticorum, adversus quæ libro nodevicesimo disceptavimus. Tandem hæc fides quatenus in ipsa justificatione cum spe & caritate infertur, ut evenit in Baptismo, ex Trident. Conc. sess. 6. cap. 7. appellatur *infusa*; quatenus repetitis actibus gignitur & roboratur, dicitur *acquisita*: dum per dilectionem operatur, *viva* est; sine operibus, ut inquit Jacobus cap. II. 26. *mortua est*, & quasi sine spiritu corpus.

CAPUT II.

Non resolvi assensum fidei in humanam rationem, neque in solam Scripturam, neque in privatum spiritum, internamque singulorum hominum persuasionem, sed in auctoritatem Ecclesiæ ea, quæ credenda sunt, definientis ac proponentis.

QUÆSTIO, quam pertractant omnes Scholastici, de fidei resolutione, & analysi, si a controversiis, quæ inter nos, hæreticosque versantur, abstineremus, aut contentiosa esset circa verba altercatio, aut inutilis prorsus, & compendio expedienda rei satis apertæ definitio. Ego enim omnia, quæ ad fidem animo inferendam concurrunt, breviter repetens animadverto me adductum

motivis

motivis efficacissimis ad credendum; religionem Christianam, sive congregationem fidelium sub Romano Pontifice Christi cultum ac legem profitentium esse divinitus institutam, & in doctrina & morum institutione immaculatam, ejusque præcepta esse rectissima atque inconcussa, propterea quod auctorem habeant ipsum Deum, ac primam incommutabilem veritatem. Quare illud constantissimo assensu probo, quod mihi per Rectorem suum Ecclesia ipsa, tamquam divinitus traditum, credendum exhibet. Ipsa vero Ecclesia ne in fidelium suorum regimine subjiciatur errori, præter promissam sibi divini Spiritus assistentiam, quam gravi qualibet controversia emergente suppliciter invocat, tenet dijudicandorum regulam invariabilem, Scripturam nempe divinam & Apostolicas traditiones. Resolvitur ergo fides in motiva credibilitatis, tamquam in præviam quamdam dispositionem, quæ necessaria est, ut certus sim de veritate revelationis divinæ, nec imprudenter, & levi corde iis, quæ mihi proponuntur, assentiar; resolvitur in auctoritatem divini testimonii, tamquam in objectum fidei *formale*, cujus caussa præstitus assensus redditur præ omni alio firmus ac stabilis: resolvitur in divinam revelationem, tamquam in medium, per quod ea quæ credenda sunt Ecclesiæ innotescunt: resolvitur denique in auctoritatem Ecclesiæ, tamquam in caussam proponentem, idest, tamquam in vivum Judicem, ad quem spectat de fidei quæstionibus sententiam pronunciare. Atque ita Scholastica disputatio de Resolutione fidei, quæ alioqui videtur implexa, inter Catholicos nullo negotio dirimitur, si hæc accurate distinguantur, motiva credendi, objectum, ut inquiunt, *formale*, Judex credenda proponens, & regula, sive criterium ab ipso Judice adhibitum, nimirum Dei verbum scriptum, ac traditum.

At non adeo facile hæc quæstio expeditur, si adversus hæreticos disputamus. Horum enim aliqui nulla Ecclesiæ, ac divinarum Traditionum ratione habita, totum fidei stabilimentum in humana ratiocinatione constituunt, asserentes nihil esse credendum, nisi quod rationi consentaneum est, obvium, ac manifestum; adeo ut nemo debeat altitudine mysteriorum terreri, nec fides ante rationem sit imperanda, sed credendum sit duntaxat discussa, & enodata veritate. Hi ergo fidem, tamquam in regulam dijudicandi, in solam rationem resolvunt; eaque de Scripturis divinis, earum sensu, ceterisque fidei capitibus neglecta alterius Judicis sententia definiunt. Hujus generis fuerunt olim Manichæi, de quibus S. Pater lib. de util. credendi cap. 1. His accessit Abaelardus, ut scribit ad Innocentium S. Bernardus Epist. 190.: postea eadem vestigia calcarunt hæreticorum omnium perniciosissimi Sociniani. Ceteri autem hæretici unam fidei regulam statuunt, divinam Scripturam, prout privato spiritu, & divinitus immissa persuasione unicuique clarescit, rejectis Apostolicis traditionibus, spretisque Pastorum Ecclesiæ decretis. Ergo, ne tam nefaria placita absque ulla discussione prætereant, eliminandus principio est error Socinianorum; tum instituenda quæstio, an ad dirimendas controversias fidei sufficiat sola Scriptura, aut privatus, quem hæretici jactant, spiritus, an potius recurrendum sit ad Ecclesiæ judicium, & auctoritatem: postremo inquirendum est, an præter verbum Dei scriptum admittendæ sint, tamquam optima, & minime fallax fidei norma, transmissæ ad nos traditiones. Atque, ut a priori dissertatione incipiamus, quoniam de ea perpauci scripserunt, Sociniana autem hæresis nimium serpit, fuditque venenum lethiferum, illam ex sacris literis, ex Patribus, atque ex iis, quæ attulit adversus Manichæos Augustinus, & contra Petrum Abaelardum Bernardus, summatim simul, ac naviter profligabo.

PROPOSITIO I. Statui nequit norma, & libella, ad quam fides exigenda est, in sola humana ratione.

Probatur 1. nam Christus Matth. xi. 25. ait: *Confiteor tibi, Pater Domine cœli, & terræ, quia abscondisti hæc a sapientibus, & prudentibus, & revelasti ea parvulis*: & cap. xvi. 17. *Beatus es Simon Bar-Jona, quia caro & sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus, qui in cœlis est*. Paulus in priori ad Corinth. ii. 4. *Et sermo meus, & prædicatio mea, non in persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis, sed in ostensione spiritus & virtutis: ut fides vestra non sit in sapientia hominum, sed in virtute Dei*; atque 1. ad Thes. ii. 13. *Ideo & nos gratias agimus Deo sine intermissione: quoniam cum accepissetis a nobis verbum auditus Dei, accepistis illud, non ut verbum hominum, sed (sicut est vere) verbum Dei, qui operatur in vobis, qui credidistis*. Collegit hæc, aliaque testimonia huc pertinentia Suaresius de Fide disp. iii. sect. 1. & Card. de Laurea disp. vii. 1. Ex his vero argumentum illud conficio. Si naturalis ratio esset fidei norma & criterium, non essent mysteria fidei abscondita sapientibus, sed ad ea percipienda magis idonei essent illustres viri, qui multum sapere videntur, quam mansueti, & humiles demisse intellectum in obsequium fidei captivantes: non opus esset ad credendum divina revelatione, sed sufficerent hominum ratiocinia, & argumenta philosophorum: non confirmanda Apostolica prædicatio patratis in Christi nomine signis, sed eruditione, qua utitur hominum sapientia: non infereretur fidei donum virtute Dei, & munere Spiritus sancti, sed animum pervaderet tamquam humana institutio, ingenita ac naturali vi intelligentiæ. Atqui juxta Christi, & Pauli apertissimum testimonium, fidei arcana latent sapientes ingenioque acutissimo prædetos; revelantur, pro suo beneplacito, a Patre luminum illiteratis, carentibus acumine & hebescentibus; animoque ingenerantur non dialecticis artificiis, non humanarum scientiarum usu atque exercitatione, sed vi & efficacia divini verbi. Igitur naturalis ratio nequit esse rerum credendarum regula ac norma.

Deinde probatur Sanctorum auctoritate. Basilius enim hom. in Ps. 115. appellat fidem *assensum nulla prævia inquisitione nitentem*. S. P. Augustinus Tract. 40. in Joan. *Credimus*, inquit, *ut cognoscamus, non cognoscimus, ut credamus: quid enim est fides, nisi credere quod non vides?* Athanasius lib. de salut. adventu, *Non enim fides de re evidenti concepta, fides dici poterit*. Ambros. lib. 1. de Abraham cap. 3. *Rationem præveniat fides*. Greg. Magnus in 1. Regum cap. 4. *Fide velut fama Deum cognoscimus*: & hom. 26. in Evangelia, *Nec fides habet meritum, cui humana ratio præbet experimentum*.

Præterea Socinianos acutissimos quidem dialecticos, sed captiosos Sophistas, ipsa ratione revincimus. Ac primo: Fides aut definitur, aut commendatur, quod sit convictio rerum non apparentium; at quæ ratione percipiuntur, non solum apparent, sed etiam scientiam generant. Ad fidem ergo necessarium non est, ut quæ credenda sunt, ratione percipiantur. II. Si fidei capita ratione expendantur, aut occurrent menti argumenta probabilia, aut certæ demonstrationes: si argumenta probabilia, opinionem gignent, non fidem corroborabunt; neque habebimus firmiorem propheticum sermonem, sed circumferemur omni vento, & distrahemur hæsitatione: si autem invictæ demonstrationes, nullum erit fidei meritum, nec Christiana religio sublimior erit Græcorum philosophia, ut diximus Volum. 1. pag. 184. III. Si non essent credenda ea, quorum rationem reddere non possumus; tamquam falsa ea singula habenda essent, quorum caussam non valemus ostendere, ut quod narrant de Agrigentino Siciliæ sale, qui admotus igni fluescit, in aqua vero tamquam in igne crepitat: de fonte Debris apud Garamantum, diurnis horis frigidissimo, nocturnis tam fervido, ut tangi non possit: & de aliis naturæ mirabilibus, quæ commemorat S. Pater lib. xxi. de Civit. Dei cap. 5. his verbis perstringens infideles negantes æternitatem pœnarum, quod rationem superet corpora perpetuo vivere, & infernalibus ignibus concremari, *Hi tamen fidei reprehensores, exactoresque rationis, quid ad ista respondent, de quibus ratio reddi ab homine non potest, & tamen sunt, & ipsi rationi naturæ videntur esse contraria?* IV. Vel norma fidei est ratio, qua mens convertitur ad communes ideas & ingenitas atque antecepras; vel a sensibus haustas, factitias, & singulares: si illud affirmes, idem est Christi fides, ac Platonis vel Cartesii physiologia; si alterum asseris, ut una non est singulorum idea, nec ratio inde perita, ita una non erit fides, sed pro singulorum perceptione multiplex, & tamquam Schola Athenarum in sectas discissa. V. Quemadmodum animal premente corporeo plasmate ad æthera volare non potest, ita mens consortio carnis depressa nequit ad mysteriorum agnitionem elevari. At quamvis nonnulli possent ratione certa huc pertingere, quoniam id impossibile est insipientibus & universæ credentium multitudini, statuenda esset communis quædam fidei norma in gravis auctoritatis imperio; *sicut etiam ii, qui possent volare, ne cui essent periculosa invitamenta, deberent paulisper incedere, quo etiam ceteris tutum esset*, inquit magnus Augustinus de util. credendi cap. x. num. 24. VI. Neque in amicitia, & societate generis humani absque summa impietate contemni potest quicquid certa ratione non demonstratur; patrem enim nostrum credimus interposita matris auctoritate, ipsam vero matrem plerumque obstetricibus, nutricibus, famulis enuntiantibus, qui procuIdubio poterant parienti filium furari, spuriumque supponere: quanto ergo magis credendum est Catholicæ Ecclesiæ auctoritati, etiamsi mysteria omnia ratione non assequamur; quum illam divina testimonia immunem ab omni deceptione pronuntient? Vide eo loci num. 26. doctorem maximum Augustinum. VII. Si ad fidem necessaria esset disquisitio rerum quæ proponuntur, omniaque essent ad rationis trutinam revocanda, neque alias exploratæ auctoritati esset obsequenter acquiescendum; immerito laudaretur Abraham, qui divinis promissis de futura seminis sui propagatione emortuo jam corpore contra spem in spem credidit: immerito sanctissima Dei Genitrix, quæ Angelo nuntianti, ad ea verba *Non erit impossibile apud Deum omne verbum*, rationem fide præveniens humilem præbuit assensum: immerito Apostoli, qui ad unius vocis imperium sequuti sunt Dominum; immerito denique Patres omnes, qui ad hæc usque tempora ineffabile Trinitatis mysterium sola auctoritate contra hæreticos propugnarunt. Commendanda potius foret Sara, quæ ait: *Num vere paritura sum anus?* Commendandus Zacharias, qui fidem ratione tentavit; nec increpandi erant discipuli ob duritiam cordis, quando credere noluerant Christi resurrectionem. Atque hoc argumento utitur contra Petrum Abaelardum S. Bernardus: imo & Apostolus

cap. xi. ad Hebræos, ubi fidem ex actis veterum Patrum magnificentissime laudat. Vide & Du-Hamelium Tom. iv. Tract. 1. cap. 4.

Objicies. Nisi omnia, quæ credenda proponuntur, ad rationis normam essent ponderanda; non esset recte ab Ecclesiastico scriptum cap. xix. 4. *Qui cito credit, levis est corde*; & ab Joanne i. Ep. iv. 1. *Nolite omni spiritui credere, sed probate spiritus si ex Deo sint*. Ratio itaque norma est credendorum; & Catholici ad auctoritatem Ecclesiæ confugiunt, ut plebem superstitione deterreant, ac inserant animis sub mysteriorum nomine absurda, atque aciem ingenii obruant, & efficta imagine religionis perstringant.

Resp. servanda Ecclesiastici, & Apostoli monita, dum nos alloquuntur homines dubiæ fidei, pseudoprophetæ, & novorum dogmatum auctores; non vero dum proponuntur credenda ab Ecclesiæ summis Pastoribus, quos in definiendis, ac dijudicandis controversiis novimus duci irrefragabilis veritatis afflatu: quod si alicui Religio Christiana primum annuntiaretur, ei revocanda ad rationis libram motiva credendi, ut prudenter se gerat, ultro concedimus. Sed aliud est requiri rationis criterium in eligenda religione; aliud nihil esse credendum, nisi quod ratione percipitur, & ipsam religionem conculcare, quia plura deprædicat, quorum apertam caussam reddere non valemus. atque in ratione, non in auctoritate locare fidei disquisitionem. Ecclesiasticus eo loci, *non de fide in Deum, sed de mutua inter nos loquitur credulitate*, ait cit. Epist. S. Bernardus. Revera quantum hominibus invidis, subdolisque credere afferat detrimenti, ex Josue a Gabaonitis decepto, & ex Crispo, & Hippolyto injusta cæde sublatis, demonstrat in hunc locum A Lapide. Quidam ea verba, *Qui cito credit*, ita accipiunt, ac si diceretur, *Qui se committit*, scortis, scilicet, & fornicariis, de quibus est sermo. Joannes accipiendus est de pseudoprophetis, qui a fide Christi Jesu tunc temporis abducebant, negantes hunc venisse in carne. Horum quidem & similium pseudoprophetarum scita probare debemus, an catholicis institutionibus conveniant. Privatorum quoque hominum placita, nova præsertim, & obscura rationis libramento sunt ponderanda, hujusque rationis momenta æqua lance juste recteque pensanda sunt. Ceterum religione perspecta, hujus dogmata sunt, quantumvis sublimia appareant, firmissime suscipienda, non ad libellam pensitanda lascivientis ingenii. Ita Apostoli postquam virtutes ac signa præcesserant, & in Christo demirati fuerant occultæ divinitatis majestatem, ita ut dici non posset, quod irrationabiliter sequerentur vocantem, sese illi singulari fidei merito subjecerunt. Vide & Hieronymum in cap. ix. Matthæi.

Honoratum Manichæorum ore mussantem, quod Catholici suadeant absurda, & a ratione aliena, ita S. Pater alloquitur, cap. vii. n. 17. *At absurda ibi, dicis, videbantur. Quibus asseventibus? Nempe inimicis, qualibet caussa, qualibet ratione, non enim hoc nunc quæritur, tamen inimicis. Cum legerem, per me ipse cognovi. Ita ne est? nulla imbutus poetica disciplina Terentianum Maurum sine Magistro attingere non auderes: Asper, Cornutus, Donatus, & alii innumerabiles requiruntur, ut quilibet poeta possit intelligi, cujus carmina & theatri plausus videntur captare: tu in eos libros, qui quoquo modo se habeant, sancti tamen, divinarumque rerum pleni prope totius generis humani confessione diffamentur, sine duce irruis, & de his sine præceptore audes ferre sententiam?* Eadem a Socinianis præstat in præsentia reposcere.

CAPUT III.

Sequitur quæstionis pars altera, scilicet an ad dirimendas controversias fidei sola Scriptura sufficiat.

POSTREMA verba Augustini aperte docent, sacros, divinarumque rerum plenos libros non esse absque duce & præceptore evolvendos. Hæretici e contra inquiunt divinam Scripturam adeo esse apertam ut unusquisque, exigui licet ingenii, dogmata ibidem tradita nullo proponente ac declarante assequatur. Sibrandus, & Hunnius aliique citati a Jacobo Gretsero viro Societatis Jesu doctissimo lib. iii. defen. Bellarm. cap. i. inquiunt falso a nobis hoc dogma ipsis hæreticis tribui, quum & iidem fateantur in scripturis permulta occurrere scitu difficillima, & quæ non idiotis tantum, verum etiam viris doctissimis plurimum negotii facessant. Sed imperitos speciosis verbis decipiunt homines callidissimi. Etsi enim alicubi Scripturam intellectu difficilem fateantur, & donum quoque interpretationis Ecclesiæ prorsus non denegent; nihilominus contendunt dogmata quæque ad salutem necessaria in sacris literis contineri, ea obscura quidem esse superbis & infidelibus, non autem humilibus, & qui gratiæ fideique spiritu aguntur; hos uno verbi scripti præsidio omnia quæ sunt credenda dijudicare; si quid abstrusum ac perdifficile in uno scripturæ textu ob implexam significationem verborum invenitur, illud alio in loco absque ulla ambiguitate expedite ac dilucide contineri: difficultatem denique, non rerum esse, sed verborum, quibus per Grammaticas institutiones, ac peritiam hebræorum, græcorumque syntaxeos expolitis, adinstar solis nubibus omnibus dissolutis, catholicam doctrinam singulari nitore, nimiaque perspicuitate affulgere. At nos ea adverso solam Scripturam ad controversias fidei componendas satis esse, atque res omnes in ea traditas per se cuique fidelium apertas esse negamus, asserentes temere, ac imprudenter se gerere quisquis Ecclesiæ auctoritate neglecta arrogat sibi munus interpretationis, confugitque ad divinorum librorum oracula, tanquam ad Judicis definientis tribunal.

Distinguunt etiam hæretici duplicem Scripturæ perspicuitatem, externam unam, quæ sita est in verbi ministerio, & in ipsius Scripturæ propositione; interiorem alteram in scrutatione & cognitione fidelium: ac de prima inquiunt, omnia per illam producta esse in lucem apertissimam; de altera vero fatentur interdum esse enthusiasmum quemdam, interdum divinam inspirationem, sed ab his, qui spiritum Dei non habent, negant vel unum jota percipi posse: quo misero falsitatis perfugio utitur post Reformatæ, ut vocant, Ecclesiæ antesignanos Jacobus Piceninus in Triumph. cap. 2. quem post P. Semery, Hyacinthum Tonti, & Cardinalem Vincentium Gotti, in Epistolis Polemicis refutavit Abbas Benedictus Bacchini methodo brevi, expolita, ac plurimum elaborata.

Ut quæstionem hanc pro instituti nostri ratione facile dissolvamus, prænotandum est nos inter ac Novatores convenire, quod sacra Biblia tanquam Fidei norma sint agnoscenda: sed illi normam ipsam & Judicem imperite confundunt; nos unum ab altero distinguendum meliori, sanoque judicio existimamus. Hæreticorum vox una est, *Scriptura, Judex, norma & regula agnoscitur, ad quam, seu ad lydium lapidem, omnia dogmata exigenda sunt, & judicanda:* & Piceninus cap. 13. Apologiæ abutitur ad errorem hunc venditandum auctoritate S. P. Augustini in Psalm. xxi. n. 30. ubi tamen, quemadmodum animadvertit Bacchinus 2. Epist. Polem. num. 3. accurate S. P. distinguit allata comparatione litigantium, inter testamentum & Judicem, sive inter judicii criterium, & Judicis sententiam pronuntiantis auctoritatem. Augustini verba paullo infra in 2. prop. afferentur. At vetus est hæreticorum consuetudo ad solas scripturas provocare, easque pro libito in sensum, quem ipsi approbant, detorquere, ut S. Pater scribit de Arianis lib. 1. contra Maxim. cap. i. & de Pelagianis de Nat. & Grat. cap. 39. apud præclarum Ordinis Scriptorem Taddæum Caluschi Mediolanensem in Examine Reformatæ, ut appellant, Ecclesiæ art. 6. Nos itaque Scripturam esse fidei normam, licet non unicam, profitemur, esse normam simul ac Judicem denegamus.

PROPOSITIO I. *Sacra Scriptura non est adeo aperta, & perspicua, ut sola ad omnia dogmata definienda sufficiat.*

Hanc assertionem fusiori stilo propugnant omnes Controversiarum Tractatores, Bellarminus lib. iii. cap. 1. & Gretserus in ejus Defensione, Thomas Stapletonus lib. xi. Becanus Opusc. 2. Tom. 5. & in Manual. lib. i. q. 4. Macedo de Clavibus Script. Controv. 3. aliique innumeri. Probatur autem primo Scriptura ipsa. Cur enim David fidelis quidem, & humilis, Psalm. cxviii. 18. ait: *Revela oculos meos, & considerabo mirabilia de lege tua?* & v. 34. *Da mihi intellectum, & scrutabor legem tuam?* Cur discipulis proficiscentibus in Emmauntem Lucæ xxiv. 27. *incipiens* (Jesus) *a Moyse, & omnibus prophetis interpretabatur in omnibus scripturis, quæ de ipso erant.* Cur Spado Reginæ Candacis legens Isaiam, & interrogatus a Philippo num lecta intelligeret, Act. viii. 31. respondit, *Quomodo possum, si non aliquis ostenderit mihi?* Cur inquam, si scriptura, solis instar, seipsa unicuique splendescit? Sana reponere non possunt Heterodoxi sanctissimum Davidem, Christi discipulos tristitia ob illatam Christo mortem affectos, & loquentes de iis quæ acciderant in Hierusalem, atque Eunuchum discendi cupidum, & sacrorum librorum cultorem, fuisse superbia tumidos, & omni fide destitutos. Neque regerent perculsos tantum difficultate verborum; cum linguam callerent hebraicam, neque hujus, sed latentium mysteriorum poscerent expositionem. Insuper nec externam revelationem & ministerium verbi petebant, cum non semel hanc nacti fuissent, sacrosque libros haberent præ manibus. Qua ergo via hæretici se expedient? Num dicent Davidem, Eunuchum, Discipulos nondum in fide corroboratos? At de Davide hoc sentire non licet. Spado vero, & Discipuli, quanquam non omnia completæ Redemptionis mysteria firmiter percepissent, attamen sacram scripturam esse verbum Dei fatebantur. Cur hanc recipientibus Prophetarum oracula non fuerunt aperta? Ac si in fide nutantibus plura apparent ambigua, hi quomodo ad fidem pertrahentur? Ministerio verbi? istud nondum assequuntur. Interna revelatione? hæc enthusiasmus est, ac non semel, fatentibus hæreticis, fallax deceptio. Dicent forte scripturarum perspicuitatem apparuisse tantummodo post promulgationem Evangelii, & adventum Spiritus sancti? Neque id solidi crepat aliquid. Nam & in veteri testamento, si scriptura, solis instar, seipsa discernitur, ministerio verbi proposita debebat singulis illucescere. Præterea ex verbis Pauli 2. ad Corinth. iii. 15. *usque*

in hodier-

in hodiernum diem, cum legitur Moyses, velamen positum est super cor eorum; atque ex Petro scribente 2. Epist. III. 16. de Epistolis Pauli, *In quibus sunt quædam difficilia intellectu, quæ indocti, & instabiles depravant, sicut & ceteras scripturas*, liquet etiamnum perseverare, nisi aliud lumen adhibeatur, antiquam Scripturarum obscuritatem.

Probatur 2. ex PP. Atque, ut mittam Clem. Alex. lib. 2. Strom. cap. 6. Origen. Hom. 12. in Exodum, Basilium Epist. 75. ad Neocæsarienses, & alios, quos improbo labore collegit Coccius: S. P. Augustinus, quo præsertim abutuntur hæretici, præf. in Psalm. cxl. scribit: *Sunt in scripturis sanctis profunda mysteria, quæ ad hoc absconduntur, ne vilescant, ad hoc quæruntur, ut exerceant, ad hoc aperiuntur, ut pascant*. Et in 2. de Doctrina Christ. cap. 6. *Sed multis & multiplicibus obscuritatibus, & ambiguitatibus decipiuntur, qui temere legunt, aliud pro alio sentientes; quibusdam autem locis quid vel falso suspicentur non inveniunt, ita obscure quædam dicta densissimam caliginem obducunt. Quod totum provisum esse divinitus non dubito ad edomandam labore superbiam, & intellectum a fastidio revocandum, cui facile investigata plerumque vilescunt.* In Epistola quoque ad Volusianum III. nunc CXXVII. ait: *Tanta est enim Christianarum profunditas literarum, ut in eis quotidie proficerem, si eas solas ab ineunte pueritia usque ad decrepitam senectutem maximo otio, summo studio, meliore ingenio conarer addiscere*. Quid Patres commemoro? Ipsi hæretici parum sibi constantes hanc veritatem confessi sunt: nam Lutherus Præf. in Psal. ait: *Scio impudentissimæ esse temeritatis eum, qui audeat profiteri unum scripturæ librum a se in omnibus partibus intellectum*. Witakerus q. 4. cap. 1. *Concedimus multa loca obscura esse, & scripturas egere explicatione, & ob hanc caussam ministros Dei audiendos esse, & scriptura peritissimos esse consulendos*. Brentii & Kemnitii antilogias vide apud Bellarm. cit. loco.

Tertio refelluntur hæreticorum subterfugia. Inquiunt enim obscuritatem scripturarum verborum esse, non rerum. At Augustinus citata ad Volusianum Epistola, inquit: *Tanta non solum in verbis, quibus ista dicta sunt, verum etiam in rebus, quæ intelligenda sunt, latet altitudo sapientiæ, ut annosissimis, acutissimis, flagrantissimisque cupiditate discendi hoc contingat quod eadem Scriptura quodam loco habet: Cum consummaverit homo, tunc incipit*. Deinde in eo Evangelii testimonio, in cujus intelligentia nunquam Lutheri, & Calvini discipuli convenire potuerunt, *Hoc est corpus meum*, quodnam verbum obscurum est? quidnam pronomine illo usitatius? quæ propositio hac planior? cujus vocabuli magis, quam *corporis*, explorata perceptio? Mysterium itaque Eucharisticum, non verborum involucra, deterret Calvinianos. Eadem est ratio verborum illorum, *Verbum caro factum est*, quæ in oppositum sensum trahunt Nestoriani, & Eutychiani. Undenam, nisi ex Mysterii altitudine, illorum hæreticorum allucinatio? Apostolicam quoque sententiam, *Arbitramur justificari hominem per fidem*, quis dixerit involvi difficultate tantum grammatica? Et tamen quid sit hæc fides, quid hominis justificatio, quid ad hanc requiratur, gravissima quæstio est, in qua nobiscum, & invicem Novatores pugnacissime bellum gerunt. Omittimus alia illiusmodi innumera. Affirmant præterea hæretici unum scripturæ textum ex alio innotescere. Sed quid agendum erit, cum plures invicem videbuntur pugnare? Si expendamus utrumque, crescat necessum est hæsitatio: si unum duntaxat locum excipiamus, & viget adhuc mentis perplexio, & sacrilege Dei verbum repudiatur. Quo insuper jure unum locum alteri præteremus? Tandem inquiunt veritatis lucem humilibus affulgere: sed quomodo nobis persuadeamus fiduciam illam ab Heterodoxis jactatam non esse audacissimam temeritatem, nec spiritus humilitatis vicem gerere spiritum cœnodoxiæ, affirmante Apostolo non singulis in Ecclesia datam esse discretionem spirituum? At de his paullo infra.

Postremo, nisi Deus scripturæ interpretationem commisisset Ecclesiæ, illamque omnium menti lucidissimam, apertissimamque exhiberet, quisnam inter pastorem, & gregem discerneret? quo jure idem Apostolus in 1. ad Corinth. affirmasset non omnes doctores esse, non omnes interpretes? quis non posset sibi arrogare munus docendi, Apostolicam missionem, onus presbyterii, Evangelistarum sanctorumque ministerium? Audent quidem tantum facinus hæreticorum complures; sed reclamat eo loci, cap. XII. 29. Apostolus: *Nunquid omnes Apostoli? nunquid omnes Prophetæ? nunquid omnes Doctores? nunquid omnes virtutes? nunquid omnes gratiam habent curationum? nunquid omnes linguis loquuntur? nunquid omnes interpretantur?* Nota & corporis, membrorumque, quæ simul juncta sunt, ibidem traditam comparationem: ut enim tolleretur auditus, *si totum corpus esset oculus*, & corporis disrumperetur compago, si omnia membra haberent eumdem actum; ita abjicitur verbi ministerium, si omnes Scripturam percipiant, & sciuditur unitas Ecclesiæ, si unicuique detur eadem interpretationis auctoritas. Quamobrem hæc supremis Pastoribus collata est, *Et Deus temperavit corpus, ei, cui deerat, abundantiorem tribuendo honorem, ut non sit schisma in corpore*, inquit ibidem Paulus. Revera nulla secta hæreticorum sibi de Scripturarum perspicuitate blandientium potuit hactenus tenere unitatem; quoniam iste ad hunc sensum, ille ad alterum eadem verba detorquens, dogmata pro libito unusquisque subvertit. Ad Ecclesiæ ordinem accedit ejusdem divinæ Scripturæ dignitas, quæ postulat ut fidei mysteria absque arrogantia credantur, & Dei oracula assidua contemplatione versentur. Ita illustriores poetæ, & philosophi præstantissimi fabulas, & naturæ scientiam, ne vulgata vilescerent, peregrina phrasi, ac mirabili artificio obducere studuerunt. Ne repetam Augustini alloquium; ipse Lutherus morti proximus, ut refert Aurifaber, *Virgilium in Bucolicis*, inquit, *non potest intelligere, nisi qui fuerit quinque annis pastor: Virgilium in Georgicis non potest intelligere, nisi quinque annorum agricola: Ciceronem in Epistolis non intelligit, nisi viginti annis versatus sit in aliqua Republica insigni. Scripturas sanctas sciat se nemo degustasse, nisi centum annis cum Elia, Eliseo, Joanne Baptista, & cum Christo & Apostolis Ecclesiam gubernarit.*

PROPOSITIO II. Judicium de fidei quæstionibus nequit ex solis Scripturis repeti, sublata vivi Judicis auctoritate.

Demonstratur 1. quoniam potest in quæstionem venire ipse canon scripturarum: hæc autem quæstio quomodo e sacris literis componi poterit? Sit impius aliquis, qui utrumque testamentum repellat, per quam alterius Testamenti auctoritatem poterit controversia ista resolvi? Pervulgatum est hoc argumentum, allatumque a Cano lib. II. cap. 7. & ab aliis. Sed accipe quanto verborum pondere illud urgeat Augustinus lib. XI. contra Faustum cap. 2. *Si non de aliqua particula, sed de toto audites contradicentem & clamantem, Falsus est: quid ages, quo te convertes? quam libri a te prolati originem, quam vetustatem, quam seriem successionis testem citabis? Nam si hoc facere conaberis, & nihil valebis; & vides in hac re quid Ecclesiæ Catholicæ valeat auctoritas, quæ ab ipsis fundatissimis sedibus Apostolorum usque ad hodiernum diem succedentium sibimet Episcoporum serie & tot populorum consensione firmatur*. Ratione consimili si de *autographia* unius libri, aut unius textus oriatur contentio, neque occurrit in alio libro, puta Historiam Susannæ, aut Adulteræ; undenam componi poterit hæc disceptatio? Si præterea a disputantibus varii textus citentur, & unus neget alterius auctoritatem, & dicat, *Illud quod per te sonat falsum est*, (inquit ibidem Augustinus) *hoc autem quod contra te est, verum est*; quo adversarius confugiet? Contendat insuper aliquis recipiendos in canone libros apocryphos, aut ab hæreticis confictos, ut inductos a Basilide Prophetas, Bartholomæi, & Nicodemi Evangelia; aut a nonnullis Patribus commendatos, ut Hermam, Epistolam Barnabæ, Apocalypsim Petri; qua scriptura commonstrante hos inter apocrypha scripta rejiciemus? Detur præterea antiquiorum librorum autographiam comprobari testimonio posteriorum: hos quorum auctoritate adversus impios possumus vindicare? Quæstio itaque de canone scripturarum, nisi ad judicium Ecclesiæ confugiatur, manebit semper ambigua. Atque hinc est, quod Athanasius in Synopsi rationem afferens, cur non recipiamus Evangelium Thomæ, respondet, *Quia non est in Catholico canone*. Et S. Pater lib. 1. serm. Dom. in Monte cap. 3. scribit a nobis censeri apocrypham Apocalypsim Pauli, quoniam illam *Ecclesia sana non recipit*. E contra libros Machabæorum, aliosque ab hæreticis rejectos ipsius Ecclesiæ auctoritate retinemus, juxta regulam S. P. Augustini lib. II. de Doctrina Christ. cap. 8. & lib. XVIII. de Civit. Dei cap. 36. Accedit in hujus argumenti confirmationem, quod Novatores aliquos veteris testamenti libros rejiciunt, quia non extiterunt in canone Judæorum, ideoque non ad sacrarum literarum judicium, sed ad Synagogæ tribunal, ut discernant sacrorum librorum auctoritatem, confugiunt, non denegantes Ecclesiæ Judæorum quod temere negant Catholicæ, & Orthodoxæ. Adversus nos etiam objiciunt quod recipiamus libros ab Ecclesia priorum sæculorum nequaquam probatos, a se vero omnes illos retineri, quos ante magni Gregorii tempora Ecclesia ipsa probabat, ut Picenimus ait in Triumpho cap. 2. num. 26. Vel Ecclesia hujus controversiæ Judex est, vel non est. Si primum affirmant, cur ad solam scripturam nos provocant? Si Ecclesia caret judicandi auctoritate; quid ad veterem Synagogam, quid ad Ecclesiam priorum sæculorum appellant?

Deinde probatur thesis, quia potest institui disputatio circa intelligentiam unius Scripturæ textus, quem utraque pars contendat diversum habere sensum. Sit in exemplo, *Hoc est corpus meum*; quæ verba proprie & literaliter accipiunt Lutherani, Calvinistæ autem figurative, & symbolice: aut hæc alia, *Baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti*, quæ Anabaptistæ de solis adultis, alii de omnibus promiscue accipienda esse docent. Si ex sola Scriptura hæc controversia dirimitur, quare hæretici eumdem sensum non assequuntur? quare idem dogma unanimiter non propugnant? Si allati textus ambigui sunt, cur non proferuntur alii tam expressi, & aperti, ut pars contraria acquiescat? At etiamsi proferrentur, nonne responderet Adversarius, ut Fausto Augustinus lib. XIII. cap. 4. *Quomodo ille, cui non credo, profert mihi scripturas, quibus de illo credam; & est ipse conatur dare auctoritatem, cum ego ipsi non credam?* Quomodo, inquiet Calvinista,

nista, affert adversus me Lutheranus divinam Scripturam, qua ipsi credam, si ipse scripturæ sensum non percipit? quomodo conatur illam explicare, si mihi obvia est opposita interpretatio? Similia reponet contra adversarium suum Lutheranus. Atque ita, si talis judiciorum forma præscribatur, ut nullum præter ipsam scripturam judicium expectandum sit, nullus litigiorum finis erit, &, quemadmodum comprobat experimentum, perpetuo dissidia inter Heterodoxos crudescent.

Accedit tertium argumentum. Distinguendum quippe est, ut possint utrimque litigantium rationes audiri, Judex, & Norma. Sit in exemplo, dum condito testamento, ac viro defuncto, qui de hæreditate disposuit, propinqui nequeunt ad concordiam revocari, norma quidem ad litem dirimendam sunt tabulæ a Notario conscriptæ, sed neuter jure bona testatoris acquiret, si unus aut neget producta instrumenta, aut ex his petat causæ suæ patrocinium, neque sit vivus Judex, qui expendat pugillaria, audiat dissidentes, & sententiam pronunciet. Ita post Christi mortem intentarunt nobis litem ad hæc usque tempora hæretici, nec fuit eorum quispiam, qui testamentum, sacram scilicet divinamque Scripturam non proferret; hanc & nos tanquam Dei testamentum recipimus, hanc normam fidei, & veritatis regulam esse fatemur. At quomodo poterit dignosci, ad quos pertineat hæreditas, ad quos spectet Ecclesia, ad quos custodiendum fidei depositum, si proferentibus nobis libros aut Sapientiæ, aut Ecclesiastici, aut Machabæorum, respondent Sectarii, Non est testamentum Domini; aut promentibus Evangelia, reponunt aliam esse mentem Testatoris? Judicis vivi sententia necessaria est, qui decernat sacrorum Codicum germanitatem ac sensum. Apposite Augustinus in Psalmum xxi. num. 30. *Quare litigamus? Non intestatus mortuus est Pater: fecit testamentum, & mortuus est. Tamdiu contenditur de hæreditate mortuorum, quamdiu testamentum proferatur in publicum; & cum prolatum fuerit, tacent omnes, ut tabulæ aperiantur, & recitentur. JUDEX intentus audit, advocati sedent, universus populus suspensus est, ut legantur verba mortui.* Nota allucinationem Picenini ex hoc loco, ut diximus, probantis scripturam esse controversiarum omnium *normam*, & *judicem*; quum Augustinus tam aperte *Judicem a testamento* secernat.

Comprobatur Catholica veritas eventu rerum. In veteri namque lege, quisnam, nisi summus Pontifex, controversias dijudicabat? Non ad mortuos codices remittebantur dissidentes, sed ad *Sacerdotes Levitici generis, & ad Judicem, qui erat illo tempore*, Deut. xvii. 8. Mentiuntur autem Sectarii, dum ajunt ad Sacerdotes non spectasse judicium de controversiis fidei, sed tantum de legalibus. Eorum quippe erat pronuntiare, *Ubicumque quæstio esset de lege, de mandato, de cæremoniis, de justificationibus*, 2. Paralip. xix. 10. Ipse Herodes *congregans principes Sacerdotum, & Scribas populi*, Matt. ii. 3. ut sciscitaretur de loco, ubi nasciturus erat Messias, redarguit pervicaces, qui ajunt Sacerdotes nonnisi de ritibus ac cæremoniis protulisse judicium. Josephus in 2. adversus Appionem ait: *Omnium rerum inspectores, & controversiarum Judices constituti sunt Sacerdotes*. Vide Levit. x. 10. Ez. xliv. 23. & Malach. ii. 7. Si ad historiam novi testamenti mentem convertamus, orta quæstione de necessitate circumcisionis Act. xv. circa annum 49. Æ. V. Antiocheni non appellarunt ad Scripturam, sed ad Apostolos, qui tum temporis Jerosolymis morabantur: atque hi coacto Concilio se illius controversiæ idoneos Judices declararunt, dicentes: *Visum est Spiritui sancto, & nobis*, versu 28. Eadem judicii forma, non ad Scripturam, sed ad Ecclesiam appellando, anno 198. finita est caussa Quartodecimanorum. Simili judicio damnati anno 255. Novatiani, anno 266. in Concilio Antiocheno Samosatenses, anno 325. in Synodo Nicæna Ariani, anno 431. in Ephesina Nestoriani. Quid singulas reperam controversias? Nulla hæresis per solam Scripturam damnata est, nulla causa finita, nulla disceptatio absque vivorum judicum sententia, & examine, terminata.

PROPOSITIO III. Non est idoneum judicium, quod fit ex privato spiritu, & interiori cujusque fidelis persuasione.

Demonstratur primo: Incertum est, num spiritus iste privatus sit a Deo: & quamvis nonnunquam donum interpretationis sit alicui collatum, ut de Antonio sancto, perfectoque Ægyptio Monacho in Prolog. lib. 1. de Doct. Christ. scribit S. P. Augustinus, nullus habet proprii spiritus certam, exploratamque persuasionem, & qui hanc se habere præsumit, insigniter inflatus est, ac superbus. Esse enim Prophetas, *qui sequuntur spiritum suum, & nihil vident*, affirmat Ezech. xiii. 3. eum, *qui loquitur mendacium, ex propriis loqui, quia mendax est & pater ejus*, inquit ipsa Veritas, Joann. viii. 44. atque in corpore Ecclesiæ omnibus a Spiritu, qui ubi vult spirat, non dari *interpretationes sermonum*, scribit Paulus in 1. ad Corinth. xii. 28. 30. Spiritum autem hæreticorum non solum ob hanc rationem incertum esse probatur, sed etiam esse spiritum mendacii, præsumptionisque sacrilegæ, cum sibi temere attribuant, quod Christus nonnisi supremis Ecclesiæ rectoribus repromisit. Testem appellamus illius incertitudinis Zuvinglium, qui in Lutheranis palæstris edoctus ad Sacramentarios circa doctrinam Cœnæ defecit, alio *spiritu* interpretatus verba consecrationis; monitoremque habuit in somniis, de quo ipsemet scribit in *Subsidio de Euch.* non meminisse, *ater is fuerit, an albus*. Præsumptionis vero exemplum singulare tribuit Lutherus scribens initio libri contra Regem Angliæ, *Nactum se spiritum insignem contemptorem tam fraudis, quam furoris Papistici*. Et quodnam majus præsumptionis indicium, quam sibimet arrogare auctoritatem interpretandi Scripturam, illamque auctoritatem Romano Pontifici, & plenariis Synodis denegare? Interpretatio itaque facta privato spiritu, tamquam ambigua, fallax, & temeraria debet esse suspecta. Ac licet fieret divino spiritu afflante, non esset tamen ad faciendam fidem idonea, nisi accedente Ecclesiæ comprobatione: Jam & Paulus Evangelium acceperat per revelationem Jesu Christi; & nihilominus illud cum Apostolis contulit, *ne forte in vacuum curreret, aut cucurrisset*, ut ipse scribit ad Galatas ii. 2., scilicet, *ne secundum illos credidisset, & ne secundum illos evangelizaret*, ait in iv. contra Marcionem Tertullianus etiam a Grotio laudatus. Quare S. P. Augustinus lib. xxviii. cap. 4. contra Faustum, *Quis est ergo tam demens*, inquit, *ut credat misero cui ex transverso de Perside post ducentos & amplius annos venienti ..... cum ipse Apostolus Paulus post ascensionem Domini de cælo vocatus, si non inveniret in carne Apostolos, quibus communicando, & cum quibus conferendo Evangelium, ejusdem societatis esse appareret, Ecclesia illi omnino non crederet?* Atque hujus argumentationis hæc summa est: Spiritus privatus aut est spiritus mendacii, aut veritatis: si mendacii, idoneus non est ad rectum judicium pronuntiandum; si veritatis, suam ab Apostolica Ecclesia postulat dijudicationem, nisi sui caussa, illorum saltem, qui sunt instruendi; ideoque nullatenus privatus ille spiritus est ad formandos dirigendosque fideles sufficiens.

Deinde privatus ille spiritus, vel omnibus communis est, vel peculiaris. Si communis est, cur non conveniunt in singulis fidei dogmatibus Heterodoxi? cur ea verba *Hoc est corpus meum*, in tam diversas sententias distrahunt? cur Saxonici Lutherani in Colloquio Altemburgensi an. 1568. judicium Melanchthonis respuerunt, Electorales Melanchthoni subscribunt? Privatus est ergo ille spiritus, & qui eo ducuntur, proprio innituntur judicio, neglectis aliis. At quis non videt idem esse huic spiritui fidem substernere, & libertatem unicuique facere illud, quod magis libet, comminiscendi? Et quidem nonne quod libuit commentus est Lutherus, quod libuit Zuvinglius, quod libuit Osiander, quod libuit hæretici omnes? Rectissime ajebat de Præscript. Tertullianus, *Idem licuit Valentinianis quod Valentino, idem Marcionitis, quod Marcioni, de arbitrio suo fidem innovare*: meritoque Stapler. lib. x. cap. 4. hanc hæreticorum de privato spiritu assertionem comparat opinioni Socratis, unde Sectatores, ut scribit Augustinus viii. de Civit. Dei cap. 4., *quod cuique placuit, sumpserunt*. Præterea ille spiritus, cum privatus sit, est humanus; & revera divinus esse nequit, qui diversis diversa dictat, inspiratque dogmata omnino pugnantia. Quomodo ergo mihi persuadebunt hæretici idoneum esse judicem hunc spiritum humanum, subdolum, multiloquum, dum ipsi audent asserere obnoxium errori spiritum totius Ecclesiæ, hac tantum de caussa, quod humanum putent, & hominibus insidentem? Rursus si incertus sum hunc Scripturæ sensum esse intentum a Deo, cur incertus non ero hunc spiritum privatum a Deo inspiratum esse? Quænam habet validiora argumenta, quænam ampliora veritatis indicia sensus metaphoricus, quem Calvinus affricat verbis consecratoriis, quæ non habet spiritus quo idem Calvinus sensum illum præfert & approbat? At si utrumque incertum est, quomodo per spiritum privatum Scripturæ sensum dijudicabo, incertum scilicet per incertum? Si certam persuasionem requiras, hanc hæretici omnes Calvino adversantes jactitabunt: si velis spiritum esse humilibus precibus petendum, se petiisse reponent; si firmissimam fidem exigas, ajunt omnes se credere. Qualem ergo hæreticorum spiritum, dum in contrarium sensum Scripturam trahunt, censeas alteri præferendum? Ad hæc privato illo spiritu carent proculdubio infideles; nam si hi spiritu recto ducuntur, nihil erit tam sacrilegum & nefarium, quod non sit patratum Spiritu sancto inspirante. Infidelis ergo quomodo ad fidem perduci poterit? Prædicatione, inquis, & Scripturarum sanctarum lectione: at dum audit, vel legit credendum esse Deum in Personis Trinum, & Dei filium natum ex Virgine, crucique suffixum, hærebit animo, neque tam reconditam doctrinam assequetur. Ipse enim privato spiritu caret, si verum est per illum dirigi solam mentem perfecte credentium. Itaque ut credat, postquam certis indiciis veram Ecclesiam deprexit, debet se imbuendum ac dirigendum illius auctoritati committere. Paucis hæc omnia complectar: Privatus spiritus humanus est fallax, errori obnoxius, multiloquax, non communis, non sibi constans, sed mortalium opinioni se attemperans, varius, levis, dissensionis plenissimus: ideoque non ad componendas controversias conducit, sed ad magis ciendas, atque implicandas.

Insuper

Insuper sapienter scriptum a Basilio Epist. ad Neocæsarienses, *Oportet, ut eadem sint animi industria prediti, & qui alienas scripturas judicaturus est, & qui illas conscripsit*: atque S. Doctor probat, quoniam nec de agrorum cultura potest judicare qui nunquam exercuit munus agricolæ, nec de rythmis, notisque musicis, qui mathematicis non fuit imbutus. Scripturæ ergo afflante divino Spiritu editæ, nonnisi Spiritus sancti diffuso lumine possunt intelligi. Forte id non denegabunt hæretici, sed quomodo nobis persuadeant privatum spiritum esse Spiritum sanctum? Hoc etiam Pseudoprophetæ audacter præsumunt. Oportet ergo, demonstrent se non esse Pseudoprophetas, ut privatum ipsorum spiritum comprobemus: quod nunquam propriæ persuasionis testimonio poterunt demonstrare. Hinc Petrus 2. Epist. I. 20. ex quo Prophetæ locuti fuerint Spiritu sancto inspirati infert propheticam scripturam non esse privato ingenio exponendam. *Omnis prophetia scriptura*, inquit, *propria interpretatione non fit*, monetque eo loci a Pseudoprophetis cavendum. In hoc Petri testimonio ea verba *Prophetia scripturæ* significant scriptorum propheticorum, seu verbi divini expositionem, ut ad Rom. XII. 7. prima ad Corinthios XIII. 8. I. Ad Thessalon. v. 20. nec videtur proprie per *Prophetiam scripturæ* ipsam scripturam propheticam, non scripturæ explicationem significari, ut in hunc locum observat Estius; nec vocabulo ἐπιλύσεως, quamvis interdum alia significentur, melius & in sacris literis frequentius aliud demonstratur, quam interpretatio & expositio. Itaque allati testimonii sensus est, *Scripturæ sacræ explicatio propria interpretatione, sive privata doctrina & auctoritate non fit*: ut inquiunt Estius, & Tirinus in hunc locum, Bacchinus Epist. 2. num. 4. Quod etsi *Prophetiam scripturæ* intelligamus eamdem scripturam propheticam, sensus erit nullam scripturam exponendam esse privato ingenio; qui sensus confluet in præcedentem. Non sunt ergo Scripturæ privato sensu interpretandæ, sed exponendæ eo spiritu, quo scriptæ sunt, spiritu nempe divino, quem Christus promisit Ecclesiæ.

Denique hæretici suorum testimonio possunt revinci. Henricus enim VIII. Anglorum Rex anno 1540. decrevit neminem præter Ecclesiæ Doctores posse Scripturas interpretari, inhibuitque populo ne illas exponere, aut ex illis ratiocinationes inferre auderet. Videatur Bossuet in Hist. Variat. lib. VIII. num. 64. Zuinglius ad refellendos Anabaptistas lib. I. de Baptismo p. 72. demonstrat non ad illos, sed ad Ecclesiam spectare scripturarum expositionem. Idem scribit Bucerus in Rat. can. exam. pag. 223. Cur demum hæretici ad controversias dirimendas non semel Synodos coegerunt, si unusquisque a proprio, privatoque spiritu debet dirigi? Respondere nequeunt ad Synodum convenire ad statuendam Ecclesiasticam disciplinam, non ad dogmata definienda; nam Synodus Jenensis habita fuit adversus Zuinglianos, Dordrectana contra Arminianos, Carentonensis contra Calvinianos: & in singulis Novatorum conventibus actum de Eucharistia, de Baptismo, de Justificatione, ceterisque grassantibus controversiis. Quid etiam definiunt, nisi fidei dogmata, tot Confessiones ab hæreticis divulgatæ? Ipsi ergo velint, nolint, præter Scripturam, & privati spiritus persuasionem, coguntur vivum Judicem adire, quem nullibi invenient, nisi in visibili, & Apostolica Ecclesia.

CAPUT IV.

Explicantur Scripturæ loca, quibus ad veritatem oppugnandam abutuntur Sectarii.

At Scripturam fidelibus singulis apertissimam esse hæretici demonstrare conantur sequentibus argumentis. Principio, inquiunt, Deuteronomii XXX. II. legitur: *Mandatum hoc, quod ego præcipio tibi hodie, non supra te est, neque procul positum*. Divinæ ergo legis volumina, & consequenter sacri omnes libri, unicuique fidelium perspicua sunt. Verum hujus argumentationis falsissima est consequentia; nam asseritur tantum hoc loco, Deum non dedisse mandata impossibilia, sed literis consignasse eadem præcepta, quæ lex naturæ inscripserat singulorum hominum cordi: quare non urgent nos laudata Deuteronomii verba, sed ipsos hæreticos asserentes tam difficile esse implere mandata legis, quam caucasum transvolare. At legis præcepta æquissima sunt, levia, jucunda, & lata nimis, *Si caritas, quæ est plenitudo legis, habitet in corde*, inquit Augustinus q. 54. in Deut. Hanc interpretationem confirmant proxima verba versus 14. *Juxta te est sermo valde in ore tuo, & in corde tuo, ut facias illum*. Imo & in verbis præcedentibus, ubi legimus *mandatum non supra te est*, habet Hebraicus Codex, נִפְלֵאת הִוא מִמְּךָ, *Non est separatum a te*, scilicet, *inscriptum cordi*. Ipse Fagius Volum. I. Crit. Sacrorum p. 237. ait: *In corde dicit, quia legem cordibus Judæorum inscripserat Dominus, priusquam in tabulis lapideis Decalogum insculpsisset. Vel in ore tuo*, idest *in ore Levitarum, qui e popularibus tuis sunt, nam labia Sacerdotis custodiunt scientiam, & legem ex ejus ore requirent*, Malach. II. 7. Hæc Fagius. Itaque nihil poterunt hinc evincere Protestantes, nisi divina præcepta volentibus eadem implere esse levissima atque facillima.

Deinde objiciunt: Ps. XVIII. 9. legitur: *Præceptum Domini lucidum, illuminans oculos*. Ps. CXVIII. 105. *Lucerna pedibus meis verbum tuum, & lumen semitis meis*. Ac Petrus II. Epist. I. 19. *Habemus firmiorem propheticum sermonem, cui benefacitis attendentes quasi lucernæ lucenti in caliginoso loco*. Apertissimus est ergo, ac per se nitidissimum effundit lumen sacrorum librorum codex. Resp. Scripturam quidem lucernam esse, & pedibus ac semitis, idest, peragendis operibus regulam exhibere, sed revelatione supposita, & Doctorum Ecclesiæ præmissa declaratione; quod idem Psalmista affirmat citato Psalmo CXVIII. 18. dicens: *Revela oculos meos, & considerabo mirabilia de lege tua*, & v. 130. *Declaratio sermonum tuorum illuminat, & intellectum dat parvulis*. Petrus quoque non frustra caliginosum locum commemorat, sed ut demonstret, opus esse, ut qui lucem non habet, ab aliis, qui sacras literas callent, illam fœneretur; quemadmodum fecit Hieronymus dum perrexit Alexandriam ad Dydimum, & ab eo sciscitatus est quæ in Scripturis omnibus dubia habebat. Videatur idem Hieronymus Præfat. Comment. in Epist. ad Ephes. Ipsum Hieronymum de Scripturarum quæstionibus difficillimis consuluerunt Damasus Papa, Evagrius, Dardanus, & totius fere Orbis viri Clarissimi. Similiter S. P. Augustinum Volusianus, Marcellinus, Bonifacius, Honoratus, Simplicianus, alii. Atque his exhibita est in caliginoso loco lucerna, quam Sectarii contemnentes interpretamenta eorum, quibus a Domino dictum est, *Vos estis lux mundi*, facti rebelles lumini abjiciunt, & in explicandis textibus omnium expressissimis inter se more Andabatarum decertant.

Rursus opponunt. Isaiæ VIII. 20. mandat Dominus, ut in rebus ambiguis recurramus tamquam ad judicem, *Ad legem magis, & ad testimonium*. Et Jeremiæ XXXI. 33. ne quis alienum judicium quærat, ait: *Dabo legem meam in visceribus eorum, & in corde eorum scribam eam*. Respondemus autem, apud Isaiam eo loci damnari illos, qui ad pythones ac maleficos confugiunt, ut cognoscant futurorum eventus, quod districte prohibetur in lege Domini, Deut. XVIII. 9. Atque id liquet ex verbis proxime præcedentibus, *Et cum dixerint ad vos: Quærite a pythonibus, & a divinis, qui strident in incantationibus suis*. A Jeremia autem prædicitur novum Testamentum, in quo non solum lex forinsecus terret minitando, sed etiam gratia intrinsecus adjuvat amorem justitiæ inspirando, neque cordi inscribitur *atramento, sed spiritu Dei vivi*, ut inquit Apostolus 2. ad Corinth. III. 3. Audiatur Augustinus de Sp. & lit. cap. XXI. num. 36. *Quid sunt ergo leges Dei ab ipso Deo scriptæ in cordibus, nisi ipsa præsentia Spiritus sancti, qui est digitus Dei, quo præsente diffunditur caritas in cordibus nostris, quæ plenitudo legis est, & perfectio finis?*

Insuper objiciunt. Joannis v. 39. Christus non ad Ecclesiæ judicium, sed ad solam scripturam remittit Judæos, ut veritatem Incarnationis jam peractæ, & Messiæ adventum cognoscerent, dicens, *Scrutamini scripturas*. Resp. Nihil ex hoc testimonio contra nos evinci posse. Primo quia nec Romana Ecclesia prohibet, ne veritatis amatores sacrarum literarum studiis incumbant, sed hoc magnopere commendat, Dei verbum tamquam normam fidei, & fontem veritatis perennem nobis proponendo. At aliud est Scripturam expendere, scrutari, discutere, & ex ea veritatem inquirere; aliud ipsius authenticitatem dignoscere, sensum ambiguum definire, & de fidei controversiis absolute sententiam pronuntiare. Deinde eo loci Christus non remittit Judæos ad solam Scripturam, sed primo ad testimonium Joannis v. 33. postea ad opera a se patrata v. 36. ulterius ad testimonium, quod de illo perhibuit Pater v. 37. Quomodo ergo solam Scripturam hæretici hoc loco abutentes deprædicant? Præterea unde Judæi scripturas acceperant, nisi ex Traditione Majorum, & Ecclesiæ auctoritate? Insuper quomodo probant per illa verba, *Scrutamini scripturas*, Judæos ad sacrorum librorum lectionem remitti? Si fides habenda est Erasmo, non minus Græcis, quam nobis incertum est, utrum *Scrutamini* imperandi modo dictum sit, an indicandi. Idem scribit Vatablus. Cameron contendit esse potius indicativi, temporisque præsentis, imo & hæc est sententia Cyrilli apud citatum Erasmum. Erit ergo verborum illorum sensus, Vos scrutamini scripturas, sed iisdem, quod in eis præcipuum est, non creditis, quum enim illæ de me testimonium perhibeant, *non vultis venire ad me, ut vitam habeatis*. Ex quibus infertur hoc argumento sententiam hæreticorum oppugnari; nam quemadmodum Judæi, licet scrutarentur Scripturas, quia non receperunt Joannis testimonium, non crediderunt Christi miraculis, non audierunt vocem Patris, obcæcati sunt, & videntes non viderunt; ita hæretici solam scripturam perlegentes, & sanctorum testimonia, miraculorum virtutem, & vivam Dei vocem ore summorum Ecclesiæ Pastorum prolatam pervicaciter contemnentes, veritatem pessumdant, & in tenebris delitescunt.

Præterea arguunt hæretici. Act. XVII. 11. Beroenses, ac nobiliores Thessalonicæ ad prædicationem Pauli *susceperunt verbum cum omni aviditate, quotidie scrutantes Scripturas, si hæc ita se haberent*. Si Apostoli verba

ad

ad scripturarum judicium revocata sunt, quidni fas erit ex Scripturis de Pontificis Romani definitionibus judicium ferre? Resp. Beroenses non ad scripturas legendas se convertisse, ut crederent Paulo, jam enim verbum cum omni aviditate susceperant; sed ut in fide proficerent, videntes omnia, quæ de Christo ab Apostolo enuntiabantur, fuisse prædicta vaticiniis Prophetarum. Vidit id etiam Grotius, quem tanti faciunt Novatores, scribens in hunc locum Tom. 2. Op. Th. p. 630. *Non quod dubitarent de veracitate Pauli, & Sila, sed ut Prophetica scripta cum illorum verbis conferendo, magis magisque in veritate confirmarentur, & haberent unde alios convincerent.* Hac intentione, animoque proficiendi unicuique fas est scripturas expendere, & ex illis veritatem investigare, judicio discussionis, non judicio definitionis, quæ duo callide heterodoxi confundunt. Adde diversam esse rationem illorum, quibus nova doctrina proponitur, & illorum, qui jam alicui Religioni se nuncuparunt. Illi enim si prophetias, si miracula, si rerum consonantiam, si auctorum fidem explorant, prudenter se gerunt, quum nemo teneatur credere, priusquam *motiva credibilitatis* ad trutinam revocaverit. Tales fuisse Beroenses conjicit Comment. in hunc locum Jo. Lorinus. At qui jam fide imbuti sunt, & Christi Religionem susceperunt, debent in ea supremi Judicis agnoscere auctoritatem; sine qua Religionis unitas nequit consistere.

Sexto contendunt probare in novo Testamento omnia fidelibus aperta esse, quoniam Apostolus in 2. ad Corint. IV. 3. scribit, *Quod si etiam opertum est Evangelium nostrum; in iis, qui pereunt, est opertum.* At in Apocalypsi v. 9. dicitur *Agnus*, idest, Christus aperuisse *librum*, & solvisse *signacula ejus*: ideoque post Christi mortem nullum amplius mysterium latet. Verum Apostolus tantummodo affirmat prædicationem Evangelii, & Christi fidem discipulorum opera per orbem terrarum diffundi, & si permulti Redemptionis mysteria non percipiunt, hæc illis abscondi, quia idololatriæ, flagitiisque deditis dignos se præbent, quos princeps hujus sæculi, sinente Deo, in errorem adducat: quod ex sola Paulinæ Epistolæ lectione obvium est. In Apocalypsi autem dicitur Agnus occisus accepisse librum, & solvisse signacula ejus, quoniam in Christi morte completi fuerunt typi veteris Testamenti, ut demonstravit etiam scissio veli, juxta communem Patrum ac Interpretum expositionem: cui addimus primo, librum ab Agno apertum in medio seniorum & quatuor animalium, Evangelistarum nempe, & Apostolorum, quibus Dominus aperuit sensum, *ut intelligerent Scripturas.* Deinde cum aperuisset Agnus unumquodque de septem sigillis, ait unum de quatuor animalibus, *Veni, & vide:* quæ sunt verba Petri, principis Apostolici cœtus Joannem alloquentis, quia & dignioribus summus Ecclesiæ Rector pandit oracula. Tandem in libri apertione significantur hic decreta Dei pertinentia ad Judæos, quæ Christus summatim prædixit Matth. XXIV. & Lucæ XXI. Si Novatorum aliquis petat, Quisnam hoc loci Petrum specialiter nominari existimet, quis expositionem hanc tradat? Respondeo, Grotius tuus, quem appellas illustrem, eximium, & singulis Romanensibus præferendum. Videsis Tom. III. Op. Th. pag. 1178. Si reponat hæreticus Grotium decipi; fateatur necesse est etiamnum librum iis, qui a Novatoribus doctiores habentur, obsignatum.

Addunt quædam loca, quibus videtur comprobari privati spiritus judicium. Hujusmodi sunt quod scribit Apostolus in priori ad Corinth. II. 15. *Animalis homo non percipit ea, quæ sunt spiritus Dei. Spiritualis autem judicat omnia, & ipse a nemine judicatur.* Joannes Epistola prima, II. 27. *Non necesse habetis, ut aliquis doceat vos, sed sicut unctio ejus docet vos de omnibus, & verum est, & non est mendacium.* Et in Evangelio cap. VII. 17. *Si quis voluerit voluntatem ejus facere, cognoscet ex doctrina, utrum ex Deo sit, an ego a meipso loquar.* At neque ista juvant Heterodoxos. Pro intelligentia testimonii Apostolici oportet inquirere quid sit *animalis* homo, quid *spiritualis*. Animalis homo dicitur, qui solum sensuum, & naturale rationis lumen, per quod homo factus est in animam viventem, dijudicando sequitur, nulla imbutus Christianæ fidei doctrina, ut Ethnici aut omnino rudes, aut humana instructi philosophia. Spiritualis e contra est, qui fide, & illuminatione Spiritus sancti est illustratus. Sensus ergo est, quod nec philosophi, nec sensuum ductum sectantes percipiunt Trinitatem, Incarnationem, & alta Fidei mysteria, quæ credentes assequuntur; & quod hi optime deprehendunt deliramenta philosophorum negantium aut unius Numinis existentiam, aut animorum immortalitatem, aut rerum creatarum administrationem ac productionem; neque humana philosophia est adeo sublimis, ut possit de Christianorum rudimentis judicium ferre. Verum non ait Apostolus spiritualem hominem proprio spiritu omnium Scripturarum arcana pervadere, & ad omnes difficillimas quæstiones definiendas idoneum esse: quod licet alicui eximiæ sanctitatis viro aliquando concessum fuerit; nos cavere debemus, juxta Augustini monitum in Prolog. librorum de Doct. Christ. *tales tentationes superbissimas & periculosissimas, magisque cogitare & ipsum Apostolum Paulum, licet divina & cælesti voce prostratum & instructum, ad hominem tamen missum esse, ut sacramenta perciperet, & copularetur Ecclesiæ. Et Centurionem Cornelium, quamvis exaudisset orationes ejus, & eleemosynas respectas ei Angelus nuntiaverit. Petro tamen traditum imbuendum, per quem non solum sacramenta perciperet, sed etiam quid credendum, quid sperandum, quid diligendum esset, audiret.* Accedit quod ea verba, *ἀνακρίνει τὰ πάντα, judicat omnia*, non sunt idem, ac, *omnia definit*, sed, *recipit, approbat*, piaque affectione *dijudicat*; ut est in Proverbio apud Arist. III. Eth. 15. *ὁ σπουδαῖος ἕκαστα κρίνει ὀρθῶς, Probus de omnibus recte judicat*: quod explicat S. Thomas Lect. III. in cap. 2. Epist. I. ad Corinth. comparatione vigilantis, qui recte judicat se vigilare, & alium dormire, quoniam revera, *non sunt res quales videntur dormienti, sed quales videntur vigilanti.* Alioqui si imbutus fide judicat omnia, cur non expedit difficillima theoremata? cur indiget cum Eunucho, & discipulis euntibus in Emmaus expositore, & interprete? cur non cum Apostolo, & Cornelio ad Ecclesiæ magisterium accedit? Præterea haud male conjicit Cl. Estius Paulum in Epist. ad Corinth. *spiritualem* hominem appellare perfectum, & jam Apostolicis documentis instructum, quemadmodum ad Galatas VI. 1. inquit, *Vos qui spirituales estis hujusmodi instruite in spiritu lenitatis.* Consequenter docet *animalem dici*, qui credit utique, sed ob mentis imbecillitatem nondum percipere potest altiora mysteria, cujusmodi sunt pueri, ac rustici, quibus exposita Fidei Catechesi, inepte proponerentur quæstiones Theologicæ. Atque id colligit ex Apostoli scopo, verborumque complexu; nam principio ejusdem capitis rationem producens, cur non prædicaverit Corinthiis recondita fidei mysteria, inquit, *Ergo, fratres, non potui vobis loqui quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus. Tanquam parvulis in Christo lac vobis potum dedi, non escam.* Atque hanc responsionem tradit etiam Canus lib. II. cap. 8. de locis. Ex qua adversus hæreticos retorquetur argumentatio. Enimvero sunt in Ecclesia complures in Christo parvuli, adhuc carnales, & qui ad instar Corinthiorum nondum escam, idest, sublimiorem doctrinam recipiunt, licet sint & spirituales permulti, qui traditas sibi doctrinas sensu ac ratione assequuntur. Igitur non omnes in Christum credentes habent spiritum, non solum interpretationis, sed nec discussionis ac discretionis. Quod autem ait Joannes in Epistola I. verissimum est, etenim per spiritum fidei, & internam unctionem poterant Parthi dignoscere quicquid illis in implendis mandatis præstandum erat, necnon distinguere Pseudoprophetas negantes Verbi divinitatem & Incarnationem; sed illis hæc mysteria jam per Apostolicam prædicationem innotuerant, affirmante ibidem Joanne: *Non scripsi vobis quasi ignorantibus veritatem, sed quasi scientibus eam.* Ex hoc itaque loco tantum infertur habentes spiritum & unctionem Dei, nisi suis desint partibus, scire quid sibi ad salutem sit necessarium, nec in errorem ab hæreticis induci, si teneant acceptam ab Ecclesiæ Pastoribus institutionem. Addo internam unctionem non excludere externum Ecclesiæ magisterium, sed adjuvare mentem, & inspiratione occultæ virtutis efficere, ut quæ forinsecus dicuntur, formentur in corde, sicuti ut arbor poma ferat præstat internus vigor, sed necessarium est tamen, ut agricola forinsecus operetur, adhibeatque diligentem culturam. Si magisterium Ecclesiæ non requiritur, *Quid ergo nos facimus, quia docemus? Si unctio ejus docet nos de omnibus, quasi nos sine caussa laboramus*, inquit S. P. Augustinus Tract. III. in Epist. Joan. paucisque interjectis ita ipsum Joannem alloquitur: *Tu dimisti, quia unctio ipsius docet vos de omnibus, ut quid talem Epistolam fecisti? quid illos tu docebas? quid instruebas? quid ædificabas?* Ac subinde producit allatum agricolæ exemplum, confirmatque illud verbis Apostoli 1. ad Corinth. III. 6. *Ego plantavi, Apollo rigavit, sed Deus incrementum dedit.* Addo etiam sermonem Joannis dirigi ad Ecclesias, non ad fideles singulos in particulari, hoc sensu, Spiritus sanctus vestras Ecclesias docet, nec opus est, ut Pseudoprophetæ, quorum multi exierunt in mundum, se apud vos intromittant quasi veritatem docturi. Vide Sylvium Opusc. v. lib. 1. q. 3. art. 6. ad 5. Eadem responsione expeditur quod depromitur ex Evangelio ipsius Joannis. Qui enim fecerit voluntatem Dei, doctrinam sibi in suo statu necessariam habebit cognitam ac perspectam, non tamen sine doctore externo; quemadmodum Judæi, quos Christus alloquitur, Evangelium tantis argumentis annuntiatum & comprobatum recepissent, si divinis præceptis obtemperassent, dum Deus illis dederat Filium suum in ducem, ac præceptorem.

Denique, inquiunt Sectarii, cum Scriptura sit verbum divinum, nequit ab homine testimonium accipere, nam & Christus Jo. v. 34. dixit, *Ego autem non ab homine testimonium accipio.* Quid enim magis absurdum, quam divinam auctoritatem ab humana robur accipere, & confirmari? Respondemus autem, *τὴν μαρτυρίαν λαμβάνειν, testimonium accipere*, apud Joannem duplicem habere sensum; primus est, *alterius testimonium admittere*: secundus *alterius testimonium requirere, eoque indigere.* Priori sensu ait Joan. cap. III. 32. *Testimonium ejus nemo accipit*, & Ep. I. v. 9. *Si testimonium hominum accipimus, testimonium Dei majus est.* In altero sensu inquit Christus, *Ego non ab homine testimonium accipio*: de ipso enim

ſo enim propria opera perhibebant teſtimonium, ut ibidem ait, *majus Joanne*. Nego itaqua quod Chriſtus non admittat aliud teſtimonium, etſi illud non ita reqoirat, quaſi aliunda ipſius veritas non conſiſtat. Eo enim loci verſu 32. ait: *Alius eſt qui teſtimonium perhibet de me, & ſcio quod verum eſt teſtimonium, quod perhibet de me*: & cap. xv. 27. Apoſtolos alloquans, ait, *Et vos teſtimonium perhibebitis, quia ab initio mecum eſtis*. Igitur Chriſtus & Joannis, & Apoſtolorum taſtimonium accepit. Ab hoc autam teſtimonio veritas non habet in ſe robur ac firmitatem, ſed axplicatur, proponitur, exhibetur. Præterea Chriſtus Joan. v. ſermonem inſtituit de propria divinitata ac miſſione; quam cum probaſſent tot prodigia ab ipſo patrata, teſtatus eſſet apud Jordanem cæleſtis Patar, ac olim prænuntiaſſent recepta a Judæis prophetarum oracula, non opus arat humano teſtimonio corroborare. Nunc vero ſi ambiguom ſit judicium de ſcripturis, de dogmatibus, de amergentibus controverſiis, quomodo ſpreta Eccleſiæ auctoritate poterit veritas definiri?

Objectant præterea hæretici ſanctorum Patrum auctoritatem. Etenim aſſerere videntur Scripturam unicuiqna apertam eſſe, & non indigere vivis judicibus, Juſtinus, Joanoes Chryſoſtomus, & S. Pater Auguſtinus. Et Juſtinus quidam cum Tryphona diſputans eumdam ſolis propheticis teſtimoniis revincit, aaque tam enucleata eſſa contendit, ut auditione ſola, non interpretationa opus habeant. Chryſoſtomus hom. 3. in 2. ad Theſſalonic. affirmat *omnia ex Scripturis divinis plana eſſe*. S. antem Auguſtinus lib. 2. de doctrina Chriſtiana cap. vi. ait: *Magnifice & ſalubriter Spiritus ſanctus ita Scripturas ſanctas modificavit, ut locis apertioribus fami occurreret, obſcurioribus autem faſtidia detergeret. Nihil enim fere de illis obſcuritatibus eruitur, quod non planiſſime dictum alibi reperiatur*. Quæ ergo in uno Scripturæ textu apparent intellectu difficilia, aliorum textuum collatione enodantur.

Reſpondeo perperam Sectarios ad Patrum auctoritatem confugere. Quomodo enim, ſi Scriptura clara eſt, neque indiget Eccleſiæ approbatione, latere in illa divinorum myſteriorum theſauros omnes aſſemerunt? Quomodo obſcuriſſimam appellarunt Irenæus lib. ii. cap. 47. Origanes lib. 3. contra Celſum, Clemens Alexandrinus, & Baſilius ſupracitati? Quomodo Chryſoſtomus ait eſſe agrum in quo abſconditus eſt ſapientiæ theſaurus, ajuſque profunditatem miratur hom. 40. in Joannem, 19. in Acta, & in Epiſtolam ad Philippenſes? Quomodo Ambroſius Epiſt. 44. ad Conſtantium ſcribit eſſe mara habens in ſa profundam altitudinem propheticorum ænigmatum? Quomodo Hieronymus ſcribit ad Paulinum, eam ſina magiſtro ac doctore intalligi non poſſa, & quæſt. x. ad Hedibiam, tantis obſcuritatibus involutas aſſe Epiſtolas Pauli, ut ad illas intelligendas Spiritus ſancti indigaamus auxilio? Quomodo ſanctiſſimus parens Auguſtinus eodem, quam objiciunt, loco inquit quædam Scripturæ dicta obducere caliginam denſiſſimam, & edomandam eſſa labore ſuperbiam, atque in illius Operis prologo Pauli Apoſtoli & Cornelii nobis axemplum proponit, ut nos Eccleſiæ magiſterio imbuendos ſubjiciamus, vitamuſque præſumptiones ſuperbiſſimas & periculoſiſſimas? Itaque Juſtinus loquitur de Meſſiæ adventu, & cum Judæo recipiente prophetarum oracula, quibus avidentar demonſtratur veniſſa promiſſum in lege Reparatorem: unde tantum infertur quædam in Scripturis prænuntiata poſſe propugnari adverſus inimicos veritatis, dummodo & hi ex majorum ſuorum traditione Scripturas ipſas recipiant. Chryſoſtomus intelligendus aſt da aa Scripturarum parte, quæ continet moralia præcepta, quæ ut plurimum dilucida proponuntur: quamqoam in iis atiam Eccleſiæ inſtitutionem aliquibus necaſſariam agnoſcit, dum ait citata hom. 3. *Si non potueris aſſiduitate lectionis invenire quod dicitur, accede ad ſapientiorem, vade ad Doctorem*. S. P. Auguſtinus, neque de omnibus Scripturæ locis accipiendus eſt, ut liquet ex illa particula, *fere*: nequa commendat Scripturas abſque Ecclaſiæ auctoritate & conſultatione: ſed de hac ſcribit proximo capite viii. *In Canonicis autem Scripturis Eccleſiarum catholicarum quamplurium auctoritatem ſequatur*. Ac lib. iii. ejuſdem Operis cap. 2. *Conſulat regulam fidei, quam de Scripturarum planioribus locis, & Eccleſiæ auctoritate percepit*. Similiter libro primo contra Creſconium cap. 33. *Quiſquis falli metuit obſcuritate quæſtionis, Eccleſiam de illa conſulat, quam ſine ulla ambiguitate ſacra Scriptura demonſtrat*. Quid plura? Trita eſt omnium ſermone præclara Auguſtini ſententia cap. 5. contra Epiſtolam Fundamenti: *Ego vero Evangelio non crederem, niſi me Catholica Eccleſia commoveret auctoritas*.

Poſtremo hæretici argumentantur a ratione, nobiſque objiciunt vitioſum circulum. Enimvero probamus Scripturam ex Eccleſia. Eccleſiam autam unde probamus? Ex Scriptura. Agimur itaqua in fallaci circulatione, non minus ac inepta & ſtolide vagaretur, qui comprobaret matris alicujus honeſtatem ax teſtimonio filii: & interrogatus, undenam ſciat filium eſſe teſtem idoneum ac probum, reponeret id patafieri atteſtatione matris. Addunt penes Eccleſiam nullam haberi auctoritatem irreformabilem, cum omnis homo ſit mendax, ideoque minime aptus ad ferendum judicium de verbo Dei, quod ſubjici nequit errori.

Raſpond. Si aliquis imperite argutando fallaci ambitu circumagitur, hunc eſſa Parænm, aut Calviniſtam alium ſimilia adverſus Catholicos effutiantem. Nam unde probant Sectarii eſſa normam ad Scripturam dijudicandam privatam inſpirationem? Ex ipſa Scriptura. Unde norunt Scripturam eſſa divinam, atqua hoc, vel illo ſenſu exponendam? Ex privati ſpiritus perſuaſiona. Ipſi ergo hæretici vitioſo ambitu circumaguntur. At nos nequaquam tali circulo agi conſtat, quia *circulus* committitur, quando hoc per illud, & illud viciſſim per hoc probatur apud illum, qui neutrum concedit, atque ita circulatur qui apud Judicam probare nititur honeſtatem matris taſtimonio filii, & honaſtatam filii teſtimonio matris, cum tam filii, quam matris honeſtas inexplorata ſit & ambigua: circulantur hæretici, qui nobis contendunt demonſtrare privatum ſpiritum ex Scripturis apertiſſimis, aaſdamque Scripturas ax perſuaſiona privati ſpiritus, dum nos utrunqoa negamus, & Scripturas quas proferunt aſſe apertiſſimas, & privati ſpiritus perſuaſionam ad Scripturas dijudicandas idoneam eſſe. Verſaremur & nos in tali circulo, ſi ad refellendum Paganum comprobaremus veritatem Religionis Chriſtianæ ex Scripturis, veritatem Scripturarum ex fida, quæ viget in Religiona Chriſtiana, dum Paganus ille utrumqua præfracte denegat. Hunc non tali methodo ad fidem pertrahare ſtuderemus; ſed propoſitis argumentis 1 ſ t. cap., quæ dici ſolant *motiva credibilitatis*, ac demonſtrata ſummi Dei revelantis auctoritate, illum adigeremus ad præſtandam fidem Eccleſiæ ob eamdem Dei auctoritatem, implorata, a qua fides eſt, Chriſti gratia. At inimicos varitatis, qoi ax fidei controverſiis aliquam nobiſcum propugnant, ea veritate quam probant nitimur refutare. Negant Manichæi vetus taſtamentum? Manichæos confutamus ax teſtamento novo quod approbant. Negant Lutherani auctoritatem Ecclaſiæ? Lutheranos raviocimus ex utroque taſtamanto quod non abjiciunt. Negat Catholicorum aliquis incompertum ſibi dogma? Catholicum convincimos auctoritata Ecclaliæ, cui ſe ſubmiſit. Atqua id non aſt circulando vagari, ſed recta aggredi oppugnatorem. Ubi antem Novatores omnia fere Romanenſium Theologorum dogmata impugnantes nobiſcum decertant, non utimur nos uno duntaxat Scripturæ textu; ſed ubi negant Ecclaſiæ judicium, argemus teſtimonia Evangelii: ubi Traditiones, opponimus Epiſtolas Pauli: ubi Scripturarum canonem, obtrudimus & Traditiones, & Eccleſiæ judicium, quæ duo jam ex Scripturis comprobavimus. Atque ita non ax ignotis ignota, ſed ex probatis ea quæ negantur inferimus. Quod ſi unum Scripturæ locum ex ipſa Scriptura explicamus, confugimus ad contextum magis axpreſſum; ad ſacri Scriptoris ſcopum, ad magis probatam Varſionam, ad linguarum ariam proprietatem atque ſyntaxim, & ex iis, quæ nota ſunt, ea quæ ignota erant intarpretamur, recepto tamen, quod ſpernunt Sectarii, vivorum Judicum magiſtariu. Si hoc ſit vagari circulatione; nulla aſt, quæ non laboret tali vitio, in qualibet ſcientia ratiocinatio.

Dum objiciunt omnem hominem eſſa mendacem, quid aliud probant, niſi mendacem aſſe Lutherum, mendacem Calvinum, mendacem cujuſque hæretici ſpiritum, qui proculdubio aſt humanus? Et quidam hujus mendacii argumentum aſt arrogantia, vanitas, pervicacia, contradictio, & quæ paullo ſupra redarguimus. At ſummus Eccleſiæ Rector, licet homo ſit, divino Spiritu dirigitur, juxta factam beato Petro promiſſionem, quod nunquam deficiet fides ajus, & nunquam portæ inferi adverſus eum prævalabunt. Ceteris directio Spiritus ſancti non adeſt, niſi cum ipſo Eccleſiæ Capita conjuncti ſint; ac propterea controverſiarum fidei ſupremus Judex eſt ſolus Romanus Pontifex; cujus auctoritatam alibi vindicabimus.

CAPUT V.

Præter divinam Scripturam ſacras quoque Traditiones eſſe admittendas.

NOVATORES, ut diximus, ſolam Scripturam judicandorum dogmatum normam & regulam ſtatuunt, quoniam illam pro libito in pravum ſenſum detorquentes facilius veritati repugnant, erroremque ſuum inſolenti pervicacia tutantur, facti veterum omnium hæreticorum imitatores. Nam poſt Sadducæos, qui ante Chriſti adventum in Hebræorum gentam plures hæreſes intruſerunt, temere negantes quicquid veteris Teſtamenti ſcriptis non continetur, ut ſcribit Joſephus lib. xiii. Antiq. cap. 18., nullam præter Verbum Dei ſcriptum fidei regulam agnovere priorum duorum ſæculorum hæretici, Valentiniani præſertim, & Gnoſtici, apud S. Irenæum lib. iii. cap. 2. Idem præſtiterunt Ariani rejicientes *Homoouſion*, propterea quod in nullo ſacro librorum ſcriptum ſit, ut liquet ax Epiſtola S. P. Auguſtini ad Paſcentium, & ex 1. advarſus Maximinum libro: idemque Macedoniani, & Eunomiani refutati a Magno Baſilio in Opere ad Amphilochium, Eutychiani, ut liquet ax Act. 1. Concilii Chalcedonenſis, Pelagiani, apud S. Patrem Auguſt. da Nat. & Grat. cap. 39. aliique hæretici omnes. At præ ceteris bellum Traditioni-

bus indixere Lutheri, Calvinique gregales: & ex his majori fortassis audacia, extremoque conatu Chemnitius, Dallæus, Georgius Callixtus, ac Basnagius. Innumeri ex adverso pii, doctique Theologi Verbum traditum propugnarunt: cumque communia hæreticorum argumenta diluant Canus, Bellarminus, Valemburgenses, aliique sacrarum Controversiarum Tractatores; Chemnitium refutavit in libris Stimmatum Wilelmus Lindanus: Dallæo satisfecit Nicolaus L'Herminier Tom. 8. pag. 194. & Natalis Alexander dissert. xvi. 2. Sæculi, ac Samueli Basnagio Abbas Benedictus Bacchini in Epistolis Polemicis vernacula lingua contra Jacobum Picenium conscriptis. Ut ex Nostrasibus aliquos recenseam, præter Hyacinthum Tonti, & Taddæum Caluschi superiori capite commemoratos, dignus est qui legatur Carolus Moreau Tom. iii. Tertull. pag. 716. & seqq.

Ut præsens quæstio dilucide resolvatur, præmittendum est, quid sit Traditio, quotuplex, & quibus notis discerni possit. Ac primo appellantur Traditiones illa quoque dogmata, quæ in Scripturis sanctis continentur: quo sensu falsi testes Act. vi. 14. de Stephano dixerunt: *Audivimus enim eum dicentem: Quoniam Jesus Nazarenus hic destruet locum illum, & mutabit traditiones, quas tradidit nobis Moyses*. Deinde Traditio accipitur pro doctrina, quæ primum prædicatione Apostolorum propagata est, postea sacris etiam literis consignata, ut 1. ad Corinth. xi. 23. *Ego enim accepi a Domino quod & tradidi vobis, quoniam Dominus Jesus, &c.* Tertio Traditio accipitur prout verbo Dei scripto non continetur, sed ore a patribus derivatur ad posteros: atque de hac Traditione cum hæreticis ad solam Scripturam provocantibus decertamus, affirmantes plura a nobis de fide tenenda esse, quæ in Verbo Dei scripto minime inveniuntur expressa.

Traditionum autem genus multiplex est. Aliæ sunt divinæ, quæ nonnisi a Christo Domino ducunt originem, ut quæ spectant ad formam & materiam Sacramentorum, a Deo homine, qui solus potuit gratiam sensibilibus signis alligare, institutorum. Quædam sunt Traditiones Apostolicæ, quæ ab Ecclesiæ incunabulis, ab Apostolis divino Spiritu afflatis Ecclesiis fuerunt propositæ, ut jejunium quadragesimale in Christi memoriam, animarumque medelam primitus institutum, & fidei symbolum recitandum a Catechumenis sacro lavacro expiandis. Aliæ sunt traditiones Ecclesiæ sano, providoque consilio inductæ, & paullatim receptæ, cujusmodi sunt ritus in Sacramentorum administratione servandi, ordo precum, festorum plurium institutio, & alia id genus permulta: in quibus distinguendum est, quod servat universalis Ecclesia, & quod in usu est apud Ecclesias peculiares, ut de jejunio sabbati scribit S. P. Augustinus in Epistola ad Casulanum, & de cantu Ecclesiastico lib. ix. Confess. cap. 7. Non contendimus adversus hæreticos servandas esse traditiones omnes singularium Ecclesiarum, sed divinas, Apostolicas, & universalis Ecclesiæ usu, & auctoritate probatas: in ceteris dicimus sequendum morem illius Ecclesiæ, apud quam commoramur. Harum traditionum quædam ad doctrinam spectant, ut dogma de canone Scripturarum, & de perpetua Deiparæ Virginitate: quædam ad mores, ut jejunium, Sanctorum cultus, Monachalis institutio: quædam ad disciplinam, ut baptismi collatio per immersionem, vel ablutionem. Postremum locum tenent traditiones humanæ, quæ, ut ab Ecclesiasticis discernuntur, sunt instituta hominum pro libito inducta, sæpenumero legum præscriptionibus adversantia; ut de traditionibus Pharisaicis diximus hujus voluminis pagina 183.

Ad discernendas Christi, & Apostolorum traditiones his regulis utimur. I. Si universa Ecclesia tamquam fidei dogma amplectatur, quod nonnisi solus Deus potuit constituere, etsi scriptum illud non sit, descendit tamen ex traditione divina. Hujus regulæ ratio est, quia cum Ecclesia universa non possit errare in fide; quicquid tamquam de fide credendum proponit, id certissime a Deo revelatum est. Traditur hæc regula ab Irenæo lib. iii. adversus hæreses cap. 2. a Tertulliano de Præscript. cap. 28. a Cypriano lib. iii. Ep. 13. & a S. P. Augustino lib. 2. de Baptism. cap. 7. II. *Quod universa tenet Ecclesia, nec Conciliis institutum, sed semper retentum est, nonnisi auctoritate Apostolica traditum rectissime creditur*. Deprompta est hæc regula ex S. P. Augustino lib. iv. de Baptismo contra Donat. cap. 24. hujusque regulæ ratio aperta est, quoniam vetusta consuetudo, cujus institutionem ac initium non invenimus, ad Apostolorum usque tempora debet referri. III. Doctrina, quam Ecclesia universa quovis sæculo propugnavit, etsi in aliqua particulari Ecclesia viguisse non constet, perpetuo tamen servata est in Ecclesiis præcipuis, atque Apostolicis, ex Christi, & Apostolorum traditione manavit. Desumpta est hæc regula ex Irenæo lib. iii. cap. 2. & 3. & ex Vincentio Lirinensi cap. 2. Commonitorii: & liquet; nam dum servamus antiqua dogmata Ecclesiarum Apostolicarum, ab his sensibus nullatenus recedimus, quos majores, ac patres nostros habuisse comperimus. IV. Si uno ore viri Ecclesiastici testentur dogmata aut consuetudinem ab Apostolis derivasse, aut contrarium asserentes tamquam hæreticos reprobent; divinæ aut Apostolicæ traditionis certum est argumentum. Ita docuerunt PP. Septimæ Synodi art. 6. Hieronymus in Epist. ad Pammach. & Leo Papa Epist. 13. ad Augustam: quod & rationi consentaneum est, quia dum adhæremus doctoribus Ecclesiasticis, & disjungimur ab hæreticis, sequimur Spiritum veritatis, rejicimusque Pseudoprophetas, hominesque mendaces. Vide Melch. Canum libro iii. cap. 4. Franc. Sylvium lib. ii. Controv. Q. iii. art. 5. Gasp. Juenio Dissert. iv. q. ii. cap. 3. &c. E contra traditio divina, aut Apostolica censenda non est, si non ab universa Ecclesia servetur, sed vigeat duntaxat in aliqua Ecclesia particulari: si perantiqua non sit, ejusque institutionis designetur origo: si a perpaucis, licet antiquis, Scriptoribus commemoretur, sed repugnent alii numero, doctrina, & auctoritate præcipui: si denique viri Ecclesiastici, & Apostolica præsertim Ecclesia, tamquam novellam adinventionem illam repudient, atque proscindant. Legatur S. Vincentii Lirinensis Commonitorium cap. 20. 21. 22. 28. His præmissis sit

PROPOSITIO. Admittendæ sunt divinæ, & Apostolicæ Traditiones.

Demonstratur primo; quoniam nemo sanæ mentis negare potest, Ecclesiam antiquiorem esse Scripturis, & aliquandiu solam traditionem veræ fidei normam fuisse. Etenim in lege naturæ nulla Scriptura extitit, quæ divinam haberet auctoritatem. Primus omnium canonicos libros ad Ecclesiæ institutionem aut Jobus scripsit, aut Moses, nam librum Enoch, aliosque vetustos neque Synagoga tamquam divinos unquam habuit: & nihilominus ad nostram usque nostram pervenerunt sacrificia, quæ obtulit Abel, Dei cultus confirmatus ab Enos, immolata a Noe holocausta, acceptum a Deo mandatum circumcisionis, & posteris Abrahami annuntiatum, altaria a Jacob erecta, aliaque legis naturæ instituta, absque membranis, tabulisque servata. In lege itaque naturæ fidei regula non erat verbum scriptum, sed traditum, per quod filii a parentibus religionem, ritumque colendi Deum edocebantur; quemadmodum innuit S. David, dicens: *Quanta mandavit patribus nostris nota facere ea filiis suis, ut cognoscat generatio altera, &c.* Ps. lxxvii. 5. In lege autem Moysi, etsi plura sacris literis fuerunt conscripta, plura tamen alia fide certissima tenebantur ex sola traditione majorum. Atque, ut mittam, quæ negant hæretici, ut sacrificia pro defunctis, quæ ante Machabæorum tempora nulla Scriptura legis expresseras; aut quæ speciatim designare non possumus, ut remedium pro femellis ad originalem maculam expiandam: undenam acceperunt Judæi Moysen esse Auctorem librorum, qui sub ejus nomine circumferuntur, eosque fuisse Deo inspirante exaratos, nisi ex traditione? unde ceterorum sacrorum librorum, nisi tradente Synagoga, canonem habuerunt? unde cruentis victimis didicerunt præsignari Christum Reparatorem? Profecto ex Patrum institutione, de qua idem Regius Vates Psalm. xliii. *Deus auribus nostris audivimus, Patres nostri annuntiaverunt nobis*. Si denique de Evangelica lege sermonem instituamus, Christus Dominus nihil scripsit, quod canonicum esse scimus; nec Apostolis præcepit, ut literis mandarent Evangelica dogmata, sed ut ea universis hominibus annuntiarent, adeo ut Christi fides, juxta Prophetarum vaticinia, prius cordibus, quam tabulis inscripta fuerit. Præcessit itaque Traditio Scripturam, & aliquando Ecclesia & Religio absque Verbo Dei scripto substiterunt.

Demonstratur secundo; nam, ut liquet ex præcedenti capite sola Scriptura non est dijudicandorum dogmatum norma. Sine Ecclesiæ auctoritate Evangelio nemo prudens assentiretur: illius judicio canonicos libros secernimus ab Apocryphis, & sensus Scripturarum ambiguos non privato spiritu definimus, sed docente Ecclesia tantummodo, sine erroris periculo assequimur. Arbitror id paullo supra fuisse sufficienter comprobatum. At Ecclesia qua regula uti potest sive ad canonem sacrorum librorum definiendum, sive ad sensum obscurum perplexumque enodandum, nisi forte traditione Majorum? Ipsa commonstrante quatuor tantum Evangelia suscipimus, & spuria ac fictitio nomine intrusa repellimus, ut lib. vi. H. E. cap. 10. & 19. probat Eusebius testimonio Serapionis, & Origenis. Neque est necessaria aliorum testium auctoritas; postquam vidimus inepte probari ex scriptura scripturæ ipsius canonem, aut inspirationem. Idem asserendum de Scripturarum interpretatione; quam ex unanimi Patrum sensu petendam esse, jure meritoque scribit Agatho Papa in Epistola, quæ extat Act. iv. Synodi sextæ. *Si enim*, ut verbis utar Lyrinensis cap. 38., *divinis eloquiis, sententiis, promissionibus Diabolus & discipuli ejus utuntur: quid facient Catholici omnes, & matris Ecclesiæ filii quonam modo in Scripturis sanctis veritatem a falsitate discernent? Hoc scilicet facere magnopere curabunt, quod in principio Commentarii istius sanctos, & doctos viros nobis tradidisse scripsimus, ut divinum canonem secundum universalis Ecclesiæ Traditiones, & juxta Catholici dogmatis regulas interpretentur*. Traditio itaque tam ad discernendas divinas Scripturas ab apocryphis, quam ad illarum sensum legitimum disquirendum est summopere necessaria.

Tertia demonstratio sit. Plura nobiscum hæretici propugnant dogmata, quæ nequeunt ex Scripturis probari, quum ibi-

ibidem eut nullo pacto, eut nonnisi obscure contineantur. Perpauci sunt, qui adversus Helvidium non fateantur perpetuam Deiparæ virginitarem, & contra Apollinaristas descensum Redemptoris ad Inferos. Baptizandos pueros ante usum rationis defendunt adversus Anabaptistas enm Lutherani, tum Calvinistæ: utrique censent valere collatum ab hæreticis baptismum. Nequeunt hæc ex sola Scriptura demonstrari. Alia ex scriptura quidem inferuntur; at non si traditionem contemnes: processionem Spiritus sancti e Filio, divinarum personarum in una, eademque substantia æqualitatem, Sacramentorum numerum, alieque multa non ita expresse in canonicis Scripturis invenies, ut inde possint adversarii prorsus refelli. Imo si quæ in Scripturis expresse sunt, facile in contrarium sensum detorquentur, Patrum traditione rejecta. *Et jam Protestantes* (inquit Grotius in Annotatis ad Consult. Cassandri) *quæ tuentur, ea non sunt omnia αὐτολεξεὶ, ad verbum, in sacris literis. Dicunt admittendas consequentias. At ipsi consequentias sæpe admittunt ex privato cujusque ingenio: unde tot & tam gravia inter ipsos dissidia, & quotidiana divortia. Catholici vero eas admittunt consequentias, quas admisit vetus Ecclesia antiquo, & universali consensu. Atque ita stat omne verbum in duobus testibus, in Scriptura & in Traditione, quæ mutuo facem sibi allucent.* Vidit hujus argumenti firmitatem etiam vir ille peracutus, a communione nostra alienus.

Quartum argumentum depromitur ex confutatione hæresum, quæ non solum Scriptutis, verum etiam Traditione, & hac præsertim fuerunt refutatæ. Gnosticos refellit S. Irenæus lib. III. cap. 3. primum ex Traditione Ecclesiæ Romanæ, cujus dogmata probat esse inconcussa ex legitime successione Pontificum a Petro usque ad sedentem eo temporis Eleutherium; deinde ex Traditione Ecclesiæ Smyrnensis, quæ Episcopum ac magistrum habuit virum ab Apostolis edoctum, & cum eisdem conversatum, sanctissimum scilicet, invictissimumque Christi martyrem Polycarpum: tertio ex Traditione Ecclesiæ Ephesinæ, quam fundavit Paulus, ac diu rexit Joannes, & quæ poterat traditionis Apostolicæ verax testimonium præbere. Confutatos Arianos in magna Nicæna Synodo ex vetustis Episcopis, & Scriptoribus, qui ante eamdem Synodum eos, qui Filium Dei facturam esse dicerent, non autem Patri consubstantialem reprehenderant, scribit libro I. H. E. cap. 8. Theodoritus. Quinta Synodus, sive Constantinopolitana II. can. 9. anathematizavit Nestorianos autumantes Verbum incarnatum adorandum non esse eadem adoratione cum assumpta humanitate, *sicut ab initio Dei Ecclesiæ traditum est*. In Sexta Synodo, seu Constantinopolitana tertia, discussa sunt omnium præcedentium Patrum testimonia ad evincendas duas in Christo voluntates, & profligandam hæresim Monothelitarum, ut liquet ex Act. IV. X. & XVIII. Septima vero, idest, secunda Nicæna nonne in definitione fidei confirmavit sacrarum Imaginum cultum ex Ecclesiastica Traditione? Idem præstitisse adversus subortas alias hæreses posteriora Concilia, neque hæretici denegant. Tenuerunt eamdem viam sancti Patres, de quibus paullo infra. Incredibile autem est Ecclesiam Christi in refellendis hæresibus usam fuisse incertis, fluxisque argumentis. Si ergo adversus inimicos veritatis semper objecit Veterum Traditiones; sunt istæ Ecclesiasticorum dogmatum fulcrum firmissimum atque inconcussum.

Sit argumentum quintum petitum ex sacris literis. Proverbiorum I. 8. legitur: *Audi fili mi disciplinam patris tui, & ne dimittas legem matris tuæ*; quod de Traditionibus sanctæ matris Ecclesiæ interpretetur laudandus infra Epiphanius. Joannes ultimo: *Sunt & alia multa quæ fecit Jesus, &c.* ex quo loco Traditiones comprobat S. Thomas III. p. q. 83. art. 4. Apostolus Paulus I. ad Corinth. XI. 3. commonstrans se plura Corinthiis traditurum, quæ in Epistole prætermittebat, *cetera*, inquit, *cum venero disponam*: hinc enim S. Pater in Epistole ad Januarium 118. nunc 54. cap. 6. probat ex Apostolica traditione descendere quod Eucharistia nonnisi a jejunis accipiatur, & ab Apostolis ordinatum esse quod universe per orbem servat Ecclesia, neque ulla morum diversitate variatur. Idem Apostolus 2. ad Thessalonicenses II. 14. ait: *Itaque fratres state, & tenete traditiones, quas didicistis sive per sermonem, sive per Epistolam nostram*. De quo testimonio Orat. IV. Chrysostomus: *Hinc est perspicuum quod non omnia tradiderunt per Epistolas, sed multa etiam sine scriptis, & ea quoque esse fide digna. Quamobrem Ecclesiæ quoque traditionem censemus esse fide dignam. Est traditio: nihil quæras amplius.* Similia Damascenus lib. IV. cap. 17. Timotheum vero idem Apostolus II. Epistola cap. I. ita alloquitur: *Formam habe sanorum verborum, quæ a me audisti. Bonum depositum custodi per Spiritum sanctum.* Quo in loco apertissime traditiones commendare primo testatur prælaudatus Chrysostomus scribens in ea verba: *Non modo per literas, sed etiam verbis discipulo quæ essent agenda dictavit: quod plurimis aliis in locis ostendit, dicens: Sive per verbum, sive per Epistolam, quasi per nos missam. Ne igitur minus aliquid doctrinæ habere putemus, plurima illi absque scripto tradidit, quæ illi modo ad memoriam revocans, dicit, Formam habe sanorum verborum, quæ a me audisti.* Deinde quid est, *depositum*, nisi doctrina per manus tradita, & quasi thesaurus alteri creditus, ut inquit Vincentius Lirinensis cap. 27. Commonitorii? His itaque, aliisque Scripturarum sanctarum oraculis Traditiones Apostolicæ commendantur.

Sextum argumentum sententiis sanctorum Patrum construitur. Ex illorum autem numero seligam, quos hæretici magna doctrinæ laude celebrant, ac summa præstare auctoritate non denegant, & quos ad se trahere irrito conatu nituntur, Irenæum scilicet, Tertullianum, Epiphanium, Basilium, Cyprianum, Augustinum. Nam de Papia Hieropolitano, Ignatio Martyre, & Clemente Alexandrino, aliisque sat est, si loca breviter indigitando aliquid contracte dicamus. Igitur Irenæus lib. III. cap. 2. demonstrans eam esse hæreticorum hominum vafritiem, ut dum Scripturis arguuntur, in accusationem convertantur ipsarum Scripturarum, *Cum autem*, inquit, *ad eam iterum traditionem, quæ est ab Apostolis, quæ successione Presbyterorum in Ecclesia custoditur, provocamus eos, adversantur Traditioni*: atque ex his infert hæreticos neque Scripturis, quas pro libito temerant, neque Traditioni, quam repellunt, consentire. Cap. autem III. Valentinianos primum traditione, deinde Scripturis confutaturus, illius firmitatem his verbis corroborat: *Traditionem itaque Apostolorum in toto mundo manifestatam in omni Ecclesia adest respicere omnibus, qui vera velint videre: & habemus annumerare eos, qui ab Apostolis instituti sunt Episcopi in Ecclesiis, & successores eorum usque ad nos, qui nihil tale docuerunt, neque cognoverunt quale ab his deliratur.* Atque eo loci præfert Irenæus traditionem Romanæ Ecclesiæ a duobus Apostolis Petro & Paulo erectæ & constitutæ, nec non Ecclesiæ Smyrnensis, & Ephesinæ, quarum illa a Polycarpo, hæc a Joanne Evangelista edocta fuit. Refutatis postea Gnosticis ex Traditione, S. Irenæus cap. 5. eosdem Scripturis impetens ait: *Traditione igitur quæ est ex Apostolis sic se habente in Ecclesia, & permanente apud nos, revertamur ad eam quæ est ex scripturis ostensionem.* His respondere nequeunt hæretici Irenæum Traditionem accipere pro ipsis Scripturis, aut pro Fidei Symbolo, ut comminiscitur Grabius. Enimvero aperte Irenæus Traditionem a Scriptura distinguit, & duplici telo Valentinianos confodit: deinde ait hanc traditionem etiam sine charta & atramento ab innumeris barbarorum gentibus, quæ in Christum crediderunt, custodiri: ulterius affirmat ordinem traditionis fuisse tenendum, etiamsi Apostoli Scripturas non reliquissent nobis. Vide Irenæum eodem libro cap. 4. Symbolum autem qua fronte nunc callidi hæretici obtrudunt, cum ab Apostolis editum denegent, & si editum fateantur, admittant nihilominus dogmata, quæ in Symbolo non continentur, ut parvulorum baptismum, & originalis peccati propagationem?

Hæc cum erudite pertractaverit Renatus Massuet suis in Irenæum Adnotationibus, ac præsertim prævia dissertatione III. art. 3. effugiumque omne adversariis præcluserit, id ægre ferens Joannes Franciscus Buddeus irrito conatu Massuetum refellere aggressus est. Ait primo eruditissimum virum dum initio dissertationis scribit, *Scripturas sacras esse regulam veritatis, certam, & immutabilem, cui nihil addere, vel detrahere fas est*, confiteri opus non esse traditionibus. Sed quid insulsius, ineptiusque potuit proferri? Divinæ quidem Scripturæ sunt istiusmodi regula, eisque non licet scripturas alias apponere, neque eas fas est interpolare, & mutilas reddere; sed ad hanc regulam Massuetus adjicit alteram, quam ab Irenæo prædicari invicte demonstrat, ut nonnisi scurriliter se gerat Buddeus affirmans confessionem Massueti sibi esse gratissimam, dum vir clarissimus exornat hæretici dogmatis refutationem. Deinde Buddeus ex verbis Irenæi asserentis hæreticos dum scripturis exagitantur confugere ad Traditiones, infert hæreticos esse, non orthodoxos, qui traditiones ipsas recipiunt. Firmum sane hæreseos præsidium, dignumque, ut est in proverbio, patella operculum! Enim vero S. Irenæus lib. III. cap. 2. num. 1. scribit Valentinianos, dum Scripturis premuntur, in accusationem converti ipsarum Scripturarum, affirmantes recipiendam esse traditionem, de qua Apostolus ait, *Sapientiam loquimur inter perfectos*; verum hanc traditionem, ac sapientiam ab unoquoque adinveniri, *ut digne secundum eos sit veritas aliquando quidem in Valentino, aliquando in Marcione, aliquando in Basilide: unusquisque enim ipsorum omnimode perversus semetipsum regulam veritatis depravans prædicare non confunditur.* Post hæc Irenæus n. 2. provocat Valentinianos ad eam traditionem, quæ est ex Apostolis, quam ex successione Episcoporum demonstrat persistere in Ecclesia Romana; cujus Pontifices enumerat usque ad Eleutherium tunc temporis sedentem. Apertissimum ergo est, S. Irenæum hæreticos appellare qui rejiciunt traditiones Romanæ Ecclesiæ, probantesque doctrinam post Apostolos ab hominibus excogitatam, ut Valentini deliramenta nunquam Romæ ante Hyginum audita, atque rejecta veritatis regula, semetipsos, propriamque adinventionem deprædicantes: cujus generis sunt Novatores sectantes placita Lutheri, aut Calvini, contemnentes Romanæ & Apostolicæ Ecclesiæ doctrinam, atque ad normam proprii spiritus Scripturarum sensum dijudicantes. Nemo quippe nescit, ut dissert. VI. in libros

bros Irenæi cap. 5. animadvertit Nicolaus Nourry, paganos, atque hæreticos contra nascentem Christi Ecclesiam usos traditionum suarum argumento, cum tamen hæ traditiones ex corruptissimo nefandi erroris fonte manaverint, & admittendæ sint illæ traditiones tantummodo, quæ ab Apostolis ad nos transmissæ probantur. At, inquit Buddeus, eo tempore adhuc ex traditione colligi poterat Ecclesiæ sententia, quam Irenæus opponeret Gnosticis adeo inflatis, ut se Apostolis sapientiores esse jactarent. Principio hæc adversantur hujus Scriptoris scopo; neque cohæret, Irenæum loqui contra hæreticos assertores traditionum, & traditiones tunc temporis fuisse inconcussas, atque ad revincendos hæreticos ab Irenæo recte, sapienterque productas. Præterea Irenæus traditiones ad nos transmissas probat ex legitima serie Episcoporum, scribens cap. III. n. 3. *Hac ordinatione & successione ea quæ est ab Apostolis in Ecclesia traditio, & veritatis præconatio pervenit usque ad nos: & est plenissima hæc ostensio unam & eamdem vivificatricem fidem esse, quæ in Ecclesia ab Apostolis usque nunc sit conservata, & tradita in veritate.* Ex eadem legitima Episcoporum successione Apostolicam doctrinam dignosci scribit lib. IV. cap. 63. Nequit ergo demonstrari in Ecclesia Romana adulterata Traditio, quum in ea perseveret legitima Episcoporum successio. Ac tandem cum traditiones Apostolicæ in universam Ecclesiam antiquitus dimanaverint, si illas Romana Ecclesia labefactasset, id ex aliarum Ecclesiarum traditione deberet commonstrari, ideoque adhuc persisteret Traditionum fundamentum firmissimum atque inconcussum. Hactenus de Irenæo, qui tam aperte refellit hæreticorum figmenta.

Tertulliani Latinorum antiquissimi testimonia adeo sunt invicta, ut excuti nulla ratione valeant. De cultu fem. cap. 3. ait: *Cum Enoch filio suo Mathusala nil aliud mandaverit, quam ut notitiam eorum posteris suis traderet: igitur sine dubio potuit Noe in prædicationis successione delegere.* De jejunio cap. 10. *Earum*, inquit, *quæ ex traditione observantur, tanto magis dignam rationem adferre debemus, quantum carent Scripturæ auctoritate.* Idem de Corona cap. 4. pluribus commemoratis, quæ ad baptismum, Eucharistiam, oblationesque pertinent, *Harum*, inquit, *& aliarum ejusmodi disciplinarum, si legem expostules scripturarum, nullam invenies: traditio tibi prætenditur auctrix, consuetudo confirmatrix, & fides observatrix.* In V. contra Marcionem cap. 17. sermonem instituens de Epistolis Pauli, ait, *Ecclesiæ veritate Epistolam istam ad Ephesios habemus emissam, non ad Laodicenos*, & de Carne Christi cap. 2. ex traditione evincit *originalia esse instrumenta*, quæ delere ausus est Marcion. Demum de Præscrip. 28. protulit pervulgatam illam sententiam, *Quod apud multos unum invenitur, non est erratum, sed traditum.* Plura colligit Carolus Moreau Tom. 3. v. *Traditio*. His autem constat Tertullianum Traditionem comprobare ex primævæ legis institutis: ex traditione repetere Ecclesiasticos ritus: traditione autographas Scripturas secernere a suppositis; traditionis quoque criterium statuere, multarum scilicet Ecclesiarum consensionem. Tertullianus itaque omnia, quæ supra dicta sunt, collustrat, confirmat, corroborat.

Quid autem Epiphanius? Hæl. 61. pag. edit. Petavianæ 511. inquit: *Sed & traditione quoque opus est. neque enim ex Scripturis peti possunt omnia. Idcirco alia scripto, traditione alia sanctissimi Apostoli reliquerunt. Quod ipsum ita Paulus affirmat, Quemadmodum tradidi vobis. Item alio loco: Ita doceo, & ita tradidi in Ecclesiis. Item, Si meministis, &c.* indigitans loca in quinto argumento præcitata. Atque H. 76. pag. 912. *Potest vero*, inquit, *quisquam maternam sanctionem, aut legem patris evertere? quemadmodum a Salomone scriptum est, Audi fili sermonem patris tui, & ne repelles legem matris tuæ. Quibus Patrem, hoc est unigenitum Deum cum Spiritu sancto declarat partim scripto, partim sine scripto docuisse: matrem vero nostram Ecclesiam decreta quædam habere penes se, quæ dissolvi everti que nequeunt.* His pariter, quibus nil proferri potest expressius, quintæ argumentationi robur accedit.

At Basilius in libro de Spiritu sancto ad Amphilochium tam splendide, & enucleate Traditiones adstruit, ut nullum aliud effugium suppetat Refractariis, quam aurenm illud opus magno Basilio abjudicare: quod in cassum tentari etiam ex ingenua suorum confessione ostendi lib. VIII. cap. 9. Ergo Basilius cit. libri cap. 27. ait: *Dogmata, & instituta quæ in Ecclesiis prædicantur, quædam habentur ex doctrina scripto prodita, quædam rursus ex Apostolorum traditione, quorum utraque parem vim habent ad pietatem, nec his quisquam contradicit, quisquis sane, vel tenuiter expertus est quæ sint jura Ecclesiastica.* Enumerat ibidem aliqua, quæ ex traditione servantur, ut communire se signo crucis, præmittere preces consecrationi Eucharistiæ, delinire unctionis oleo neophytum. abrenuntiare in baptismate Satanæ & angelis ejus, aliaque plura, quæ confirmat exemplo Moysis statuentis profanos extra cancellos, quem imitati sunt Apostoli ac patres, a quibus plurima in occulto, & sine scripto fuerunt tradita, ut mysteriis suam servarent dignitatem, nec dogmatum cognitio propter assuetudinem veniret in contemptum. Atque hæc a nebulone quodam inserta perperam jactat Hermannus, cum allata Basilii verba integra proferat in 1. Orat. de Imagin. Jo. Damascenus, & Erasmi conjecturæ, quæ deceperunt Hermannum, Scultetum, ac Protestantium alios, hoc, ut alibi diximus, nimium futiles. Cap. 29. ejusdem libri, *Arbitror*, inquit Basilius, *Apostolicum esse etiam non scriptis traditionibus inhærere. Laudo, inquit, vos quod omnia mea meministis, & quemadmodum tradidi vobis, traditiones tenetis: & illud, Tenete traditiones. quas accepistis sive per sermonem, sive per Epistolam.* Quo in loco Basilius interpretatur de Traditione non scripta textus Apostoli paulo supra citatos. Addit Basilius satis idoneam comparationem; si enim legibus revinci nequeat adversarius, consuetudine refutatur: *Ergo*, ait Basilius, *si apud Tribunal probationibus e scripto destituti multos vobis testes produxerimus, nonne sententiam absolventem a vobis consequemur? Quid si etiam temporis diuturnitatem pro nobis facientem vobis evidenter ostenderimus, annon videbimur vobis probabilia dicere, non posse litem istam jure nobis interdici?* Atque hæc comparatio movit etiam Hugonem Grotium, ut liquet ex ejus discussione Apologetici Rivetiani; ubi illam confirmat auctoritate Callistrati, & Paulli Jurisconsulti. Non poterat ergo Basilius de sacris traditionibus loqui magnificentius, quam illis parem cum verbo scripto vim tribuere, illis fulcire sacrorum mysteriorum dignitatem, illis denique religionis, fideique caussas definire.

Dicamus nonnulla de Cypriano. Hunc propugnasse sententiam de Rebaptizandis innixum suppositæ traditioni liquet ex Epistolis ad Pompejum, ad Quintum, ad Jabajanum, ad Stephanum; & licet erraverit pro traditione obtrudens consuetudinem solius Africæ, asseruit tamen definiendi dogmatis normam esse consensum, & auctoritatem Majorum: quare Epistolæ omnes a Cypriano de hoc argumento conscriptæ & Traditiones commendant, & simul commonent has in Ecclesiis Apostolicis requirendas. At inquis, nonne Raymundus Missorius palam fecit Epistolas illas doctrinamque de Rebaptizandis Cypriano suppositi? Dixi alibi non unum esse de sententia Missorii judicium Eruditorum: virum esse H. E. peritissimum, emunctæ naris criticum, ejusque stilum perspicuum ac perpolitum, non solum Rotignus scribit, verum etiam qui ediderunt Acta Eruditorum Lipsiæ an. 1736. pag. 60. Idem fateri debet quisquis limatam, elaboratamque dissertationem perlegerit. At S. P. Augustinus, quemadmodum ait non deesse, qui hoc Cyprianum non sensisse contendant, sed sub ejus nomine a præsumptoribus atque mendacibus fuisse confictum, perspectaque hæreticorum fraude aliquando de hac re hæsitet fluctuetque ita ubi opinionem suam profert, aperte literas ac de Rebaptizatione sententiam adjudicat Cypriano, ductus duplici argumento; quorum unum petitur e stilo S. Martyris singulari, & quasi certis, quibus distinguatur, affectus delineamentis; alterum ex unitate Ecclesiæ ipsis Epistolis Cyprianicis vindicata, quam sane tanta studio minime servasset Epistolarum illarum architectus, si fuisset aliquis Donatista. *Nos tamen*, inquit S. Pater Epistola ad Vincentium Rogat. 48. nunc 93. num. 39. *Nos tamen duas ob res non negamus illud sensisse Cyprianum: quod & stilus ejus habet quamdam propriam faciem, qua possit agnosci; & quod ibi magis contra vos nostra caussa monstratur invictior, vestraque separationis præsumptio, videlicet ne macularemini peccatis alienis, tota facultate subvertitur, cum apparet in literis Cypriani communicata esse cum peccatoribus Sacramenta, cum admissi sunt in Ecclesiam, qui secundum vestram, & sicut vultis, illius sententiam baptismum non habebant, & tamen Ecclesiam non periisse, &c.* Addo Augustinum Epistolas Cyprianicas suo auctori absque ulla hæsitatione tribuere lib. VI. de Baptismo cap. 7. num. 10. & lib. 1. de An. cap. 9. num. 11. Meminit etiam Concilii opera Cypriani celebrati lib. III. de Bapt. cap. 3. num. 4. & lib. VI. cap. 6. num. 9. Cum Epistolas, tum Concilium commemorat S. Hieronymus in Altercatione Orthodoxi & Luciferiani edita an. 378. Tom. IV. pag. 303. & 305. edit. Martianæi. Verum quicquid de his censeas; Cyprianus alibi traditionem aperte commendat scribens ad Cecilium. *Admonitos autem nos scias, ut in Calice offerendo dominica traditio servetur, neque aliud fiat a nobis, quam quod pro nobis Dominus prior fecerit; ut Calix, qui in commemorationem ejus offertur, mixtus vino offeratur.*

Sanctum parentem Augustinum comprobare sacrarum Scripturarum autographiam ex traditione, & auctoritate Ecclesiarum, quæ fundatæ sunt ab Apostolis, habentque seriem sibi succedentium Episcoporum, demonstratum est Prop. 2. capitis X. ex lib. adversus Faustum, de Civitate Dei, & de Doct. Christiana. Idem Augustinus lib. 2. contra Julianum cap. 1. ait Pelagianorum dogmata esse *Eloquiis redarguenda Sanctorum*. Peccatum originale & futuri Reparatoris adventum antiquis Justis, etiam ante diluvium ac datam legem per traditionem innotuisse affirmat lib. 2. de peccat. Origin. cap. 24. Libro IV. de Baptismo cap. 24. tradit præclaram dijudicandæ traditionis regulam superius allatam, meritoque a PP. Maurinis grandiusculis literis editam. Scripserat præcedenti libro II. cap. 7. de consuetudine non repetendi baptismum: *Quam consuetudinem credo ea*

de ex Apostolica traditione venientem: (sicut multa, quæ inveniuntur in literis eorum; neque in Conciliis posteriorum, & tamen quia per universam custodiuntur Ecclesiam nonnisi ab ipsis tradita, & commendata creduntur): hanc ergo saluberrimam consuetudinem, &c. Sunt enim Augustini etiam quæ clauduntur parenthesi, licet absint a plurimis Mss., ut commonstrat repetitio illius vocabuli *consuetudinem*; ob orationem parenthesi interclusa distractam. Libro v. ejusdem Operis cap. 26. loquens de Cypriano inquit: *Quod autem nos admonet, ut ad fontem recurramus, idest ad Apostolicam traditionem, & inde canalem in nostra tempora dirigamus, optimum est, & sine dubitatione faciendum.* Recte a Benedictinis adnotatum in Margine: *Certissima regula veritatis explorandæ Apostolica traditio.* Idem Augustinus Epistola ad Januarium 117. nunc 54. num. 1. *Illa*, inquit, *quæ non scripta sed tradita custodimus, quæ quidem toto terrarum orbe servantur, datur intelligi vel ab ipsis Apostolis, vel plenariis Conciliis, quorum est in Ecclesia saluberrima auctoritas, commendata atque statuta retineri, sicuti quod Domini passio, & resurrectio, & adscensio in cælum, & adventus de cælo Spiritus sancti anniversaria solemnitate celebrantur, & si quid aliud tale occurrit quod servatur ab universa, quacunque se diffundit, Ecclesia.* Adeat qui plura cupit Hieronymi Torrensis Confess. Aug. libro 1. cap. 7. art. 5. & 6.

Ceteros Patres Traditionibus suffragari est explorarissimum. De Ignatio Martyre, Papia, Polycarpo, & Clemente Alexandrino id testatur Eusebius in Eccles. H. collegitque loca omnia Nat. Alexander. Hieronymus Traditiones commendat adversus Luciferianos Tom. IV. edit. PP. S. Mauri p. 304. scripserat supra pag. 294. *Nam & alia multa, quæ per traditionem in Ecclesiis observantur, auctoritatem sibi scriptæ legis usurpaverunt.* Vide & Epistolam 52. ad Lucinium eodem Tomo pag. 579. Plure collegit in Confessione Hieronymiana Cornelius Schultingus. Sed hæc & genuina, & invicta. Afferunt Patres reliquos Bellarminus lib. IV. cap. 7. & ibidem Bellarmini Vindex Gretserus, Jodocus Coccius in Thesauro libro VI. cap. 3. Morean in Tertull. Tom. 3. pag. 716. Laurea in III. sent. tom. 3. disput. 4. DD. superius laudati, aliique plurimi; ut nullum sit dubium, quin Traditio unanimi sanctorum Patrum sensu probetur.

Postrema argumentatio sit. Ipsi quoque hæretici, velint, nolint, ad Traditionum præsidium, dum inter ipsos gravia emergunt dissidia, conantur confugere. Quomodo enim Peyrerium Systematis Præadamitici auctorem refutarunt, nisi Traditione Majorum, quod ipsum impulit ad Calvinianam sectam ejurandam, ut ipse testatus est in sua ad Alexandrum VII. Deprecatione? Socinianos sensum Scripturæ pervertentes nonne testimoniis Patrum confodiunt? Nonne vindicata Antenicænorum fide Georgius Bullus, aliique sese tandem ad Majorum placita inquirenda convertunt, ne his abdicatis tamquam novæ doctrinæ assertores insimulentur qui aut Presbyterianis adhærent, aut certæ Religioni nomen dandum esse fatentur? David Blondellus Apologiam pro sententia, ut putat, Hieronymi, de primitiva Episcopi & Presbyteri ἰσοτιμίᾳ contexit testimoniis Clementis, Hermæ, seu Pastoris, Justini, Papiæ Hieropolitani, Irenæi, aliorumque, inanem dans operam ut evincat sententiam oppositam Ecclesiasticæ traditioni adversari. Simplicius Verinus, idest Salmasius, nititur Transubstantiationis dogma impugnare coacervatis verbis Cyrilli, Theophylacti, Augustini, Eusebii Cæsariensis, Theodoreti, aliorumque ætate posteriorum. Hæc tantum exempla sat est protulisse. Accedit hæreticorum confessio; nam Calvinus contra Pighium, *Non difficulter*, inquit, *inter me, & Pighium in hac de Traditionibus contentione conveniri posset, si modo Ecclesia traditionem ex certo & perpetuo Sanctorum & Orthodoxorum consensu demonstraret.* Philippus Melanchthon apud Grotium Tom. IV. Op. Th. pag. 724. *Universalis consensus omnium temporum est testimonium quod hæc ordinatio est Apostolica.* Chemnitius in Examine Conc. Trid. pag. 306. scribit: *Hanc traditionem, qua nobis in manus dantur sancta Scripturæ libri, reverenter suscipimus.* Drusius, Grotius, & alii docent Paulum ex traditione Jannis & Mambris magorum Pharaonis nomina didicisse. Ex eadem traditione notum Petro lapsum angelorum, scribit in ejus Epistolam 2. Thomas Smith. Trinitatis mysterium traditione Judæis innotuisse testator in Hist. Relig. Jud. Jacobus Basnagius. Bucerus adversus Latomum pag. 224. profitetur se in hac quæstione de Traditionibus loqui de novis noxiisque inventis, non de iis, quæ sancti Patres, & Ecclesiæ auctoritas tradidit. Vide citatum Grotium ad Consultationem Cassandri pag. 569. Hic vero cum eo loci, tum in Animadversionibus adversus Andream Rivetum, & in discussione Apologetici nobiscum plane in hac quæstione consentit. Jacobum quoque Piceninum asserere sacros libros recipi ex traditione priorum sæculorum dixi cap. I. prop. I. Confirmatur ergo catholica veritas etiam hæreticorum hominum lucubrationibus, & consensione.

CAPUT VI.

Hæreticorum adversus Traditiones præcipua argumenta.

NITUNTUR principio Sectarii evertere Traditiones Scripturarum sanctarum præsidio. In Deuteronomio, inquiunt, cap. IV. 2. & cap. XII. 32. præcipitur ne Verbo scripto addatur aliquid, vel detrahatur. *Non addetis ad verbum, quod vobis loquor, nec auferetis ex eo*, &c. *Nec addas quicquam, nec minuas.* Id in novo quoque Testamento præceptum esse liquet ex postremo Apocalyps. cap. v. 18. *Si quis apposuerit ad hæc, apponet Deus super illum plagas scriptas in libro isto.* Traditiones a Pharisæorum secta intrusas legi divinæ adversari conqueritur Dominus Matth. XV. 6. & 9. eosdem Pharisæos alloquens, *Irritum fecistis mandatum Dei propter traditiones vestras*, &c. *Sine caussa me colunt docentes doctrinam, & mandata hominum:* quod & monet Apostolus scribens ad Colossenses cap. II. 8. *Videte ne quis vos decipiat per philosophiam, & inanem fallaciam, secundum traditionem hominum.* Idem Apostolus intrudentibus præter Evangelium ex humana traditione doctrinam ad Galatas I. 8. infligit pœnam segregationis atque anathematis, dicens: *Sed licet nos, aut Angelus de cælo evangelizet vobis præterquamquod evangelizavimus vobis, anathema sit.* Et jure quidem: enimvero ad formandos mores, fidem inserendam, refellendas hæreses, impiosque arguendos, teste eodem Apostolo in 2. ad Tim. III. 16. *omnis Scriptura divinitus inspirata utilis est.* Quænam alia inquirenda sunt documenta? Etsi innumera Dominus Jesus fecit, & docuit, non omnia tamen Evangelistæ mandarunt literis, sed ea tantum, quæ videbantur sufficiens fidei fulcimentum; unde ait Joannes cap. XX. 31. *Hæc autem scripta sunt ut credatis.* Hæc rhetoricantes hæretici, ut imperitis fucum faciant, in differendo versuti & vaniloqui amplificant. Si nefas est, inquiunt, Verbo scripto adjicere aliquid, si hæc Traditionum additio Pharisæorum inducit morem, legisque contemptum, si inani fallacia infirmam decipit plebem, si contra illam Apostolus intorquet vibratque fulmen anathematis, si literis sacris, præceptionibusque Evangelicis in fide satis instruimur: cuinam commodo, nisi forte pravorum, novorumque dogmatum patrocinio invectæ in Ecclesiam traditiones deserviunt?

Resp. Hæc omnia a Novatoribus aut callide, aut imperite urgeri contra Catholicum dogma. Etenim in Deuteronomio præscribitur cæremonialium, & sacrificiorum exacta observatio, quam nihil immutando curare debebant Levitæ, nec non præceptorum Domini inviolata custodia: unde statim additur cap. IV. *Custodite mandata Domini Dei vestri*, & XII. *Quod præcipio tibi, hoc tantum facito.* Tantum dixit, ne Judæi in Idololatrarum regionem ingressi superstitiosos ritus sectantes Religionem idolorum cultu commacularent. Vide ibidem versu 30. Si his vetitum alia tradere; curnam Prophetarum recipimus vaticinia? cur Evangeliorum volumina? cur Epistolas Apostolicas, quæ tanto post Deuteronomium intervallo fuerunt conscripta? Cur etiam novæ institutæ festivitates, quas sacræ Judith, Estheris, & Machabæorum commendant historiæ? Ergo in Deuteronomio legis præcepta integre servanda proponuntur, rejectis Gentium moribus, idolorumque superstitiosis immolationibus. Quis præterea ignorat *verbum* דבר, non solum divinam Scripturam, verum etiam latam ore legem significare? Vidit, irrisitque Sectariorum cavillulam etiam Grotius Arminianus scribens ad IV. Deuteronomii: *Hoc dictum neque traditionibus scriptum interpretantibus, neque præceptis humanis legem sepientibus repugnat.* Idem dic de verbis Apocalypseos; in quibus etiam notandum est *ἐπ' αὐτά*, quibus repellitur additio ipsi libro, ejusque vaticiniis apposita. At nemo est, qui istud, aut aliud Volumen sacrum audeat temerare, nisi magnopere audax heterodoxus.

Pharisæorum traditiones & nos repudiamus, spuriæ enim sunt, ineptæ, aniles fabulæ, & divinis præceptis contrariæ. Quædam enim Pharisæi servabant ex continua & a Moyse derivata disciplina, quædam ex institutis Sammai, & Hillel, unde exorti sunt, ut inquit Hieronymus lib. III. Comment. in Isaiam Tom. III. pag. Edit. Martianæi 79. Traditiones prioris generis perutiles erant, aliæ vel iniquæ, vel futiles, nec dignæ obolo. Primæ etiam a Christo commendantur Matthæi XXIII. 2. ut observat in Psalmum I. Hilarius: secundæ rejiciuntur Matth. XV. 6. Illæ ab universa Synagoga, exceptis Sadducæis, recipiebantur: istæ in sola Pharisæorum secta vigebant. De illis traditionibus perantiquis, & a tota Synagoga receptis pertractat R. Moses Maimonides in libro, quem *Chazakah* inscripsit, & vir eruditus Joseph de Voisin de Lege divina cap. 9. spectantque ad benedictionum, & expiationum ritus. Alias Pharisæorum traditiones a Sammai, & Hillel inductas, & quas Salvator apposite insignavit iis vocabulis, *propter traditiones vestras*, probus quilibet irridet. Harum nonnullas adversas filiorum erga parentes pietati explicavimus hujus voluminis pag. 183. atque de his liquet sermonem institui cap. XV. Matthæi. Alias cum fœdas, tum

tum risu dignas recenset Magnus Hieronymus in Epist. ad Algasiam pag. 207. Tom. IV. ejusdem Editionis Martianææ, scilicet, ignominiosam consuetudinem probandi gustu munditiem sanguinis menstruatæ, & ambulare in domo nunquaque sabbatorum bis mille pedes. Inter has traditiones, quas Hieronymi ætate vocabant *Δευτερώσεις*, connumerandum est, quod scribit S. P. Augustinus lib. 2. contra Advers. legis cap. 1. *Judæos habere quasdam traditiones suas, quas non scriptas habent, sed memoriter tenent; inter quas illud est, Deum primo homini duas creasse mulieres*. Revera in Talmud Babylonico, quod Augustino superstite nondum prodierat, absolutum enim dicitur anno 473. in libro *Erubin*, & in libro *Ben-Sirae* commemorantur duæ illæ Adami uxores, Lilit dæmonum genitrix, & Eva protoparens hominum: quod ad intelligentiam illius Augustiniani loci non abs re fuerit adnotasse. In Talmud pariter libro *Sanhedrin* cap. 10. habetur duo illa Pharisæorum capita Sammai, & Hillel gloriam suam gloriæ Dei præferentes fecisse schismata in Israel. Quod ergo objiciunt ex traditionibus Pharisæorum hæretici, hac ratione repellitur; nam Christus damnat a Sammai, & Hillel inductas, non derivatas a Patribus, ac præsertim erga Parentes impietatem. At vide lib. XX. cap. 6. harum nostrarum Lucubrationum.

Ait Clericus in Prolegomenis ad H. Ec. sect. 1. cap. 2. seposita divina Christi auctoritate constare e Judæis scriptoribus, Pharisæos *multa quasi legitima tradidisse populo accepta a Patribus, quæ non sunt scripta in legibus Mosis*. Fateor: id Josephus scribit Antiq. XIII. c. 18. sive 10. num. 6. in postrema Editione Amstelædami Tom. 1. pag. 663. Verum quid Criticus iste contendit? Num, qui Traditiones propugnant, sequuntur consuetudinem Pharisæorum? At eo loci Josephus ait Patrum traditiones rejici a secta Sadducæorum. Atque Sadducæos fuisse Pharisæis longe deteriores, quoniam negabant Deum auctorem bonorum, & permanere animas, & præmia, suppliciaque dari apud inferos, idem Josephus scribit Antiq. XVIII. 1. & de Bello II. 8. Respuentes itaque Traditiones æquiparandi sunt Sadducæis, Clericus maxime liberi arbitrii cum Sadducæis ostentator. Verum Josephus Pharisæorum, quibus addictus erat, sectam nimium celebrat. Quamvis hi Traditiones optimas tenerent, V. G. de immortalitate animorum, & resurrectione corporum, quas Paulus probat Act. XXIII. 8. istis traditiones alias humanas, & paullo ante Christum excogitatas commiscuerunt. Si petas, qua norma hæ ab antiquis possent secerni; Pharisæos ipsos interroga: qui, ut Hieronymus scribit citata ad Algasiam Epistola, q. 10. illorum mores redarguentibus solent respondere: *Barachibas, & Simeon, & Helles magistri nostri tradiderunt*. Hieronymo, ut diximus, consentit Talmud; & perperam Drusius de tribus sectis Jud. lib. 2. c. 10. & Basnagius Tom. 1. Annal. pag. 549. contendunt Hieronymum errare, quia Hellel fuit centum ante excidium Templi annis, nec Judæus, sed Babylonius, quasi non posset idem nomen pluribus convenire. Ita ergo quæ ab hominibus tradita, neque antiquitus in Apostolica Ecclesia viguisse comperimus, ad hominum adinventa amandamus: atque in iis certum judicii criterium requirimus; ne quis nos decipiat *per philosophiam, & inanem fallaciam*, juxta S. Pauli præmonitionem.

In Epistola ad Galatas Apostolum loqui de illis, qui ab Evangelio abducebant, contendentes cum lege Christi jungendam circumcisionem & ceteras ceremonias, Epistolæ argumentum evincit. Ergo versu 8. particula *præter* idem est, & *contra quam*. Ita S. P. Augustinus scribens libro XX. contra Faustum cap. 22. *Longe aliud annuntiat Faustus, aliud Paulus. Sed quoniam quisquis vobis evangelizaverit præter quam quod accepistis, anathema sit. verum dicit Christus in Paulo, anathema sit Manichæus in Fausto*. Vide & Enarrat. in Psalm. 115. Consentit Hieronymus Tom. IV. pag. 228. Extat in Græco *παρ' ὅ*. Particulam *παρ' ὃ* interdum esse *contra*, liquet ex Lexicis Constantini Medici, Henrici Stephani, & Joannis Scapulæ. Tria exhibet exempla in Solone Plutarchus. Παρ' ὃ, ut hic extat, valere *contra quam*, probat in Commentariis Linguæ Gr. Guil. Budæus pag. 246. Similia promit Grotius ex Act. XVIII. ac tribus in Epistola ad Romanos expressis locis. Versio Arabica, & Æthiopica habent: *Si nos, aut Angelus de cælo annuntiet vobis quicquam diversum, &c.* non solum in Bibliis Max. Tom. XV. pag. 6. verum & in Waltonianis N. Test. pag. 756. Œcumenius utique, ac Theophylactus docent reprehendi a Paulo non tantum qui contraria addunt, sed etiam qui adjiciunt *aliud quodlibet parum a prædicto diversum*, sed accipiendi sunt de iis, qui licet Evangelio non opponantur aperte, illud tamen, ut inquit Chrysostomus, quem sequuntur ipsi Œcumenius & Theophylactus, *prædicatione corrumpunt*. Ac tales erant qui Galatis imponebant simul Evangelium, Mosisque legitima. Demum Verbum evangelizatum tam Scripturam complectitur, quam Traditionem.

Recte idem Apostolus in 2. ad Timotheum appellat Scripturam idoneam atque perutilem, at non ait Scripturam solam sufficere: nam in eadem Epistola IV. 11. Marcus dicitur *utilis in ministerium*, nec tamen supervacanei erant Lucas, Titus, Timotheus, Onesimus. Utilis est etiam cibus ad nutriendum, nec tamen rejiciendus est potus. Adde loqui Apostolum de scripturis veteris Testamenti, nam præmittit, *Ab infantia sacras literas nosti, quæ te possunt instruere ad salutem*; Timotheus vero infans non legit Testamentum novum, quod nondum erat conscriptum, & sacrarum Scripturarum canoni agglutinatum. Vide in hunc locum Estium, ac Sylvium Opusc. v. q. 2. art. 1. Becanum etiam in Manuali lib. 1. cap. 2. Sensum Apostoli paucis expressit Syrus: *Omnis Scriptura, quæ a Deo inspirata est, utilis est etiam ad docendum*.

Simili ratione Joannes in cap. Evangelii vicesimo ait, *Hæc autem scripta sunt, ut credatis*: non quod Evangelium omnia credenda contineat, nam alioquin ipse nec Epistolas, nec Apocalypsim edidisset, & supervacanea essent pariter, quæ literis mandavit Paulus, quæ Lucas, quæ Jacobus, quæ Judas; sed quia enarrata in Evangelio Joannis, & a Christo facta in conspectu discipulorum, postquam surrexit a mortuis, abunde comprobant ipsum esse Dei Filium, plenissimamque fidem faciunt legentibus de veritate Evangelii, & resurrectionis eventu. Atque hanc explicationem traditam a Cyrillo, & S. Thoma in Joannem ipsa Evangelici textus lectio confirmat. Ex quibus liquet Catholicum de Traditionibus dogma nec veteris, nec novi Testamenti locis ullatenus concuti, qualescumque nugas garriant, oblatrentque Sectarii.

Traditiones non posse ex libris PP. comprobari contendunt hæretici proximis argumentationibus. Primo ignoramus num Patrum scripta haud mutilata, nec spuria ad nos temporis vicissitudo transmiserit. Negari quippe non possumus interpolata fuisse Acta Conciliorum, veteres Liturgias, ac Patribus codices plures adulterinos suppositos: quod non solum asseruit Dallæus, Rivetus, Clericus, sed etiam erudita dissertatione ostendit Germon. Quæ ad nos incorrupta pervenerunt, ut plurimum ambigua sunt, nec exhibent sacrorum dogmatum integritatem: nam invenies in libris Veterum repudiatum homousion a Synodo Nicæna probatum, & usiam, hypostasim, aliaque plura diverso plane sensu prolata. Etiam Corpus pro substantia usurpavit Tertullianus. Præterea Patres a priscis sæculis falsa dogmata pro legitima traditione venditarunt. Papias apud Eusebium ex traditione non scripta intrusit peregrinas Salvatoris parabolas, regnumque Chiliastarum. Impegere in eumdem scopulum Justinus, Irenæus, Tertullianus, Lactantius. Tertullianus de Corona ait cap. 3. vetitum ex traditione die dominico *de geniculis adorare*. Cyprianus adversus Stephanum traditione contendebat tinctos ab hæretico rebaptizandos. Trinam in baptismo immersionem servandam ex Apostolica traditione docuerunt Alcuinus Epist. 81. ad Paulinum, & Walfridus libro de Rit. Eccl. cap. 26. quod tamen Synodus IV. Toletana abrogavit. Mitto exempla alia. Traditio itaque dogmatum puritatem commaculat. Insuper si ex traditione Patrum comprobatur doctrinæ veritas, nulla erit hæreticorum secta quæ propugnari non possit. Nam Basilides, Valentinus, Marcion, aliæque pestes se audivisse Apostolorum discipulos gloriabantur. Pro nihilo itaque valet in fidei definitionibus antiquorum auctoritas.

Resp. ad 1. temere dici interpolatos Patrum libros universos, etsi nonnulli aut amanuensium incuria, aut fraude hæreticorum fuerint vitiati: neque ex his, quæ dubiæ sunt fidei, dogmata confirmamus, sed ex receptis, vindicatis, & qui Scriptorum aliorum magnæ in Ecclesia auctoritatis testimonio non refragantur. Quamquam etiam sine scriptis Patrum traditio potest constare, ut de barbaris gentibus inquit lib. III. cap. 4. Irenæus: *Cui ordinationi assentiuntur multorum gentes barbarorum, eorum qui in Christum credunt, sine charta & atramento scriptam habentes per spiritum in cordibus suis salutem, & veterum traditionem diligenter custodientes*. De codicibus, qui depravati creduntur, vide Vindicias doctissimi Patris Coustant. Quod sequitur de varia significatione vocabulorum, facile expeditur; percipiuntur enim singula, si Scriptorum ætatem, grassantes hæreses, stili consuetudinem, & interdum verborum penuriam, qua laborant qui græca latine reddunt, sedulo perpendamus, maxime autem Apostolicæ Ecclesiæ judicium: nam Traditionis regula nemo bene utitur, qui Ecclesiæ spernit auctoritatem. Proximum ex ipso Basnagio, qui argumentum illud urget, diluitur. Dissert. enim IX. adversus Tradit. exorata n. 16. agens de canone Scripturarum, ait, quod etsi complures de Epistola Judæ, de Jacobæa, & de Apocalypsi olim dubitarunt, non tamen *in eam calamitatem incidit Ecclesia, ut communi omnium Christianorum conspiratione liber qui divinus esset canone pelleretur*. Idem tenent Novatores alii ex Ecclesiæ conspiratione Scripturarum canonem, ut inquiunt, recipientes. At eo prorsus pacto traditio a Papia evulgata, homine ingenii exigui, dogma communi aliorum sensu probatum commaculare non potuit, ut ostendi lib. XII. cap. 9. præsertim cum ipse Papias apud Eusebium lib. III. H. E. aliique Chiliastæ Traditiones comprobarint, tametsi minus accurate inductas a Cerinthianis cum veris & Apostolicis intruserint. Tertullianus autem in 3. de Corona labitur, traditionem appellans, quod repugnat Scripturæ

Act.

Act. xx. 36. cum utrumque tenendum sit, Verbum scriptum ac traditum; & traditio repugnans aperte verbo scripto nequeat esse Apostolica. Illud vero quod de trina immersione additum est, spectat ad disciplinam & ritum, non ad dogma: potuitque variari, quoniam sicut trina immersio significat *triduanæ sepulturæ sacramentum*, ita una commonstrat *in tribus subsistentiis unam substantiam*, inquit Epist. 41. Magnus Gregorius; cujus auctoritate freti Patres Toletani decreverunt c. 45. ut conferretur baptisma sive *trina*, *sive simpla mersione*. Ergo id reprehendere non debebant post annos fere 200. Alcuinus, & Walfridus: quorum zelum coercere studuit an. 868. Synodus Wormatiensis confirmans canone 5. Toletanæ definitiones. Sed legendus Matteue de Antiq. Rit. libro 1. art. 14. Ipse Basnagius, qui hæc post Dallæum objectat, num. 29. scripserat num. 24. *Dum pietatis dogmata, morumque præcepta salva maneant, de ceremoniis pax esse poterit*. Postremum de hæreticis facillimæ est solutionis; illi quippe cum traditione, tum scriptura abutuntur; sed quemadmodum Scripturæ canonem debemus inquirere in Apostolica Ecclesia, ubi est continuata ab Apostolis Episcoporum successio; ita ibidem, juxta Irenæi & Augustini documenta superius producta, legitimæ traditiones custodiuntur.

Deinde objiciunt hæretici innumeras Patrum sententias. Ac primo inquiunt Irenæum lib. III. cap. 1. hæc habere: *Non enim per alios dispositionem salutis nostræ cognovimus, quam per eos, per quos Evangelium pervenit ad nos: quod quidem tunc præconiaverunt, postea vero per Dei voluntatem in Scripturis nobis tradiderunt, fundamentum, & columnam fidei nostræ futurum*. At liquet eo loci Irenæum Traditiones non excludere, sed refellere Marcionitas, qui Apostolicis scriptis alia præferebant a se mutilata, *gloriantes emendatores se esse Apostolorum*, nec in Apostolis Spiritum sanctum locutum, sed *reperiri veritatem aliquando in Valentino, aliquando in Marcione, aliquando in Cerintho*; ut ibidem ait Irenæus, necnon Tertullianus lib. 2. adv. Marcionem, & Epiphanius hæresi 42. Insistunt hæretici: Nonne Irenæus proximo capite inquit Valentinianos, dum e Scripturis arguuntur, ad Traditiones converti, *quasi non possit inveniri veritas ab his, qui nesciunt traditiones*? Reponimus autem istic Irenæum eos insectari, qui obtrudunt traditiones humanas explosis Apostolicis: sequitur namque num. 2. *Cum autem ad eam iterum traditionem, quæ est ab Apostolis, quæ per successiones presbyterorum in Ecclesiis custoditur, provocamus eos, adversantur traditioni, dicentes se non solum presbyteris, sed etiam Apostolis existentes sapientiores sinceram invenisse veritatem*. Vides quantum hæc cum superioribus cohæreant. Sed heterodoxi regerunt: Irenæus lib. 2. cap. 47. ait *scripturas perfectas esse*: ac lib. IV. cap. 66. inveniri in illis *universam actionem, & omnem doctrinam, & omnem passionem Christi*. Nihil tamen hæc probant; nam lib. 2. cap. 47. sive ex distinctione Massuet 38. num. 4. invehitur in eos, qui adversus scripturas aperte unum Deum annuntiantes, commenti Ennææ, & Verbi, & Vitæ nativitates, ipsum Dominum dicebant *labis fructum, & ignorantiæ prolationem*. Hi erant Valentiniani fabricatores Æonum. Lib. autem IV. cap. 66. ex distinctione Massuet 34. num. 1. refellit Marcionitas autumantes ab altero Deo esse prophetas, ex quo hi a Christo facta prædixerint, & novum Testamentum vaticiniis antiqui consentiat. *Legite*, inquit n. 1. *diligentius id, quod ab Apostolis est Evangelium nobis datum, & legito diligentius prophetas, & invenietis universam actionem, & omnem passionem Domini nostri prædictam in ipsis*. In subjecta itaque materia, de qua cum hæreticis decertabat, Irenæus Scripturas commendat, non rejectis traditionibus, sine quibus nec Scripturarum ipsarum persisteret auctoritas.

Provocant præterea nos ad Tertullianum, qui contra Hermogenem cap. 22. *Adoro*, inquit, *scripturæ plenitudinem*; paucisque interjectis, *Væ illud adjicientibus, aut detrahentibus destinatum*. At ibidem refutatur Hermogenes asserens mundum ex præjacente materia conditum contra apertam Geneseos historiam, quæ initio Factorem manifestat & facta, illis nempe verbis, *In principio creavit Deus cælum & terram*; quibus allatis ait Tertullianus, *An autem de aliqua subjacente materia mundum fecerit nusquam legi. Væ illud adjicientibus*, idest mundum esse factum ex materia Deo coæterna, *aut detrahentibus destinatum*, scilicet in principio Deum e nihilo cælum terramque condidisse: væ scripturam, qua plenissime Deus asseritur Conditor universorum, temere mutilantibus. Solet opponi & quæ scribit de Carne Christi cap. 7. *Non recipio quod extra Scripturam de tuo infers*. Sed notandum est Marcionem, ne humanam Christi fateretur generationem, pluribus Evangelii verbis rescissis, versum 47. cap. XII. Matthæi, *Ecce mater tua, & fratres tui, &c.* hac ratione eludere studuisse, *Tentandi gratia nuntiaverant ei matrem & fratres, quos non habebat*: hæc ibidem Tertullianus, qui ostendens laudato in versu non esse materiam tentationis, ut est cap. XIX. 3. & XXII. 35. *Non recipio*, inquit, *quod de tuo infers*, nuntiatum Christo, *Ecce mater tua, & fratres tui*, non quod haberet matrem, fratresque, sed tentandi animo: quibus non traditiones aliminat, sed miserrimum Marcionis effugium. Idem Tertullianus de Resurrect. Carnis cap. 3. arguit hæreticos, quod cum Ethnicis sapiant, nec de Scripturis solis quæstiones suas sistant. Verum quid sibi velit, satis explicat dicens, *Interstruunt unde sciunt facile capi mentes de communiori favorabili sensuum*, nimirum hæretici, licet Scripturas recipere videantur, more Ethnicorum probant tantummodo obvia sensibus, nec solis scripturis nituntur, sed humani sensus fallacia. Quare mirandum est Novatores tam confidenter abuti verbis Tertulliani; quum is de Præscript. demonstret hæreses refellendas ex quo aliquid novi in Religionem intrudant, viamque confutandi illos scripturis esse longam ac perdifficilem, quia vel sacros libros non recipiunt, vel corrumpunt ac temerant, vel sensus pravos illis affigunt; inquirendam ex successione Episcoporum Ecclesiam, cui scripturæ concreditæ sunt, & antiquissimam ejus doctrinam tenendam, nuperam vero repellendam tamquam extraneam & falsam; ne repetam quæ attuli capite præcedenti.

Urgent & Cypriani verba ex Epistola ad Stephanum 74. in qua ad illam sententiam Pontificis, *Nihil innovetur, nisi quod traditum est*, respondet Martyr sanctissimus: *Unde est ista traditio? Ea facienda esse, quæ scripta sunt, Deus testatur*. At Cyprianus ad sacras literas provocat, quoniam hoc loco arbitratur Traditionem præscriptam a Stephano commentitiam esse, scripturisque unam Fidem, & unam Ecclesiam commendantibus repugnantem, paratus tamen recipere traditionem perantiquam & Apostolicam, ut ait sub finem ejusdem Epistolæ: *Si in aliquo vacillaverit veritas, ad originem Dominicam, & ad Evangelicam, atque Apostolicam traditionem revertamur*. Liquet etiam ex Epistolis Cyprianicis ad Pompejum, & Jubajanum, sanctum martyrem opposuisse consuetudinem, traditionemque Ecclesiæ Africanæ; ut etiam S. Pater Augustinus animadvertit lib. V. de Baptismo cap. 23. sed huic consuetudini præferendam *consuetudinem universæ Ecclesiæ etiam Conciliis universalibus roboratam*, ex ejusdem Cypriani sententia, ut S. Pater Augustinus scribit proximo libro VI. cap. 7. Haud repetam quæ protuli ex Epistola 63. ad Cecilium de Calicis consecratione, scripta a Cypriano jam Episcopo, ut ex Auctore Annalium Anglorum probat Dupinius.

Obtrudunt & Basilium, quo nullus Traditiones commendavit expressius. Inquiunt illum in Regulis brevioribus n. 95. asserere de Episcopo, *E divinis literis ediscat rectum, & necessarium*. At præterquamquod ex Paulinis Epistolis potest Episcopus illud etiam addiscere quomodo sit custodiendum *depositum*, quomodo traditiones servandæ, ut idem Basilius scribit ad Amphilochium, in breviori illa Regula 95. ait posse Episcopum ediscere ex prima ad Corinth. IV. 1. ut sit *minister Christi, & dispensator mysteriorum Dei*; & ex 2. ad Thessalonicenses II. 16. ut fratres *confirmet in omni opere, & sermone bono*: quæ duo Episcopum rectum, probumque constituunt: sed ut his polleat, opus illi est doctrina sana, vitæ integritate, & sacræ eruditionis ornatu. Objectant & Basilii Epistolam 80. ubi ait: *Stemus arbitratui inspiratæ a Deo Scripturæ*. His tamen verbis cautos nos reddit ne ad libitum, & ante Ecclesiæ definitionem, sacra dogmata explicemus vocabulis ambiguis & apud Patres inusitatis, & *quæ ejusdem generis essent, ut præter vocis novitatem, sensum etiam nobis novum, & inusitatum afferrent, & apud sanctos Viros nusquam in usu fuisse reperirentur*: quibus an traditiones evertat, an roboret, judicet cordatus lector. Addunt Basilium in Asceticis *de vera ac pia fide* commonere ut fugiamus *omnem a Dominica doctrinam alienam, & vocem & sententiam*, &, *infidelitatis manifestissimum indicium esse Scripturis adjicere, & ea quæ non sunt scripta introducere*. At hæc sive Basilius, sive Eustathius Sebastenus, cui Ascetica tribuit lib. III. cap. 15. Sozomenus, scripsit adversus hæreticos; de quibus Joannis X. 5. præscriptum Christi ovibus est: *Non noverunt vocem alienorum*.

Ex Chrysostomo hæc promunt. Primum ait ille in Psalmum 95. *Si quid dicitur absque Scriptura, auditorum cogitatio claudicat*. At istic eos vellicat, qui sacras Conciones struunt profana sautum loquentia, aut e suo cerebello ratiocinationes effingunt, *sine testibus, solaque animi cogitatione*, inquit ibidem Chrysostomus: in quem lapidem impingunt tam qui paradoxa eructant, quam ii, qui e suggestu nihil crepant, nisi Tullium, Boccacium, Casam, nacti auditores a Paulo prænuntiatos, & auribus prurientes. Addit Chrysostomus, inquiunt, Hom. 49. in Matt. *Volentes firmitatem accipere fidei ad nullam rem fugiant, nisi ad Scripturas*. At de his auctor homiliæ, quem alium esse a Chrysostomo, & Ariana labe inquinatum, Sixtus Senensis, Savilius, Bellarminus, Maldonatus, Labbeus, Dupinius, Alexander, omnesque consentiunt; de his, inquam, loquitur, qui Antichristo adveniente nullum alium Redemptorem agnoscent, nisi quem viderint palam descendentem de cælo, juxta divina oracula Matth. XXIV. 27. Imo in eadem homilia pag. editionis Commelinianæ 954. affirmatur nos in fide fore perfectos, si non tantum *Scripturis*, verum etiam *doctrinæ Sacerdotum assidui fuerimus*. Præterea objiciunt quod in Hom. XIII. in 2. ad

Corin-

Corinthios appellat Scripturam exactam rerum omnium *lancem ac normam*: quod de ipsa Scriptura dici ego fateor, sed agit eo loci Chrysostomus de præceptis, moribusque ad illorum præscriptionem formandis, ac præsertim de divitiarum contemptu, allata parabola divitis & pauperis Lucæ xvi. 19. & sententia illa Matth. xix. 24. *Facilius est camelum per foramen acus transire, quam divitem intrare in regnum cælorum*. Scripturam autem esse formandorum morum exactam regulam, maxima Patrum commentariis collustratam, non est qui deneget.

Veniamus ad Hieronymum. Inquiunt præclarissimum hunc Ecclesiæ Doctorem scripsisse in Psalmum 86. Tom. 2. pag. 350. *Quamvis ergo sanctus sit aliquis post Apostolos: quamvis disertus sit, non habet auctoritatem*. Respondemus asserere istic Hieronymum privata scripta non esse Apostolicis comparanda, & quæ *paucis scripta fuerunt*, abscindenda a canone eorum, *quæ principes Ecclesiæ, & principes Christi non scripserunt paucis, sed universo populo*. Rejicitur ergo a Hieronymo privata commentatio, non universalis Ecclesiæ traditio. Deinde opponunt quod scribit in cap. 1. Michææ Tom. iii. pag. 1503. egressam non esse Ecclesiam *de finibus suis*, idest, *de scripturis sanctis*. Sed inepte & imperite; reprehendit enim ibidem hæreticos, qui contortis explicationibus sacras literas pervertentes, *domum suam* non in scripturis construunt, *sed in vicinia Scripturarum*; quod mirifice adversariis nostris convenit. Addunt Hieronymum in 1. Aggæi eodem Tom. p. 1690. hæc habere: *Quæ absque auctoritate & testimoniis Scripturarum, quasi traditione Apostolica sponte reperiunt, atque confingunt, percutit gladius Dei*. Optime: quæ sponte confingunt hæretici, nec a majoribus acceperunt, ut *observationes variae*, *Chameunias*, idest, *humi dormitiones*, & ξηροφαγίας, idest, aridas epulas, ineptiasque *de Tatiani radice crescentes*, quibus *hæreticorum conciliabula deceptis populis blandiuntur*. Nil ergo hoc loco efficit auctor Apologiæ Anglicanæ. Objiciunt & quod ait contra Helvidium Tom. iv. pag. 141. *Ut hæc quæ scripta sunt non negamus, ita ea quæ non sunt scripta renuimus*. At quænam isthæc sunt? *Mariam nupsisse post partum*; quod tradidit ante Helvidium Ebion, & Theodotus Byzantinus. Accedit quod ibidem Hieronymus scribit posse Helvidium etiam traditione refutari: *Nunquid non possum tibi*, inquit, *totam veterum Scriptorum seriem commovere, Ignatium, Polycarpum, Irenæum, Justinum Martyrem, multosque alios Apostolicos, & eloquentes viros?* Sed Scripturis garrientem apposita iisdem armis revincit. Rursus opponunt, quæ Hieronymus habet in Caput 23. Matth. eodem Tom. iv. pag. 112. *Hoc quia de Scripturis non habet auctoritatem, eadem facilitate contemnitur, qua probatur*. Verum quid est *Hoc*? Zachariam filium Barachiæ occisum inter templum & Altare, esse Zachariam patrem Joannis, quod aliqui affirmabant *ex quibusdam apocryphorum somniis*: quare ibi refelluntur scripta apocrypha, non legitimæ traditiones. Demum Hieronymus in caput 1. Epist. ad Titum eodem Volumine pag. 419. inquit: *Sine Scripturarum auctoritate garrulitas non haberet fidem*: quæ cum scripta sint adversus subdolos, qui destituti præsidio veritatis nituntur *perversam doctrinam etiam divinis testimoniis roborare*, non pugnant adversus nos, qui præter Scripturam utimur Traditione; sed contra garrulos subversores, Scripturarum auctoritate, sine qua non haberent fidem, hæresim disseminantes, uti fecerunt quidam de circumcisione Judæi, ut adversus nascentem Ecclesiam præcepta legalia introducerent.

Proximus est Augustinus, ex quo sex loca producunt facillimæ singula expeditionis. Ac primus est, ut librorum teneamus ordinem juxta PP. S. Mauri editionem Parisiensem, in Epistola ad Hieronymum 82. alias 19. ubi num. 3. ait solis Scripturarum libris hunc honorem deferendum, *Ut nullum eorum auctorem scribendo aliquid errasse*, firmissime credendum sit. Quo in loco illud tantum Augustinus contendit, nullius privati Scriptoris libros excipiendos, *tamquam Prophetarum & Apostolorum: de quorum scriptis quod omni errore careant dubitare nefarium est*. Ita S. Pater eadem Epistola, eodemque numero, pag. 190. Tom. ii. Quid vero de iis, quæ *non scripta, sed tradita* a Catholica Ecclesia custodiuntur? Hæc, *vel ab Apostolis, vel plenariis Conciliis, quorum est in Ecclesia saluberrima auctoritas, commendata atque statuta* esse, ideoque inviolabiliter servanda, eximius doctor scribit eodem Volumine, pag. 124. in Epistola 54. olim 118. ad Januarium. Alter locus extat Tom. iii. de Doctrina Christ. lib. ii. cap. 9. num. 14. ubi ait: *In iis enim, quæ aperte in Scripturis posita sunt, inveniuntur ea omnia, quæ continent fidem, moresque vivendi*. Ad hæc accipienda esse de præceptis, fideique mysteriis, quæ unicuique perspicua sunt in Christi Ecclesia, non de complexu dogmatum universorum, liquet ex quo ibidem sequitur, *Spem scilicet atque caritatem*; & ex quo S. Pater lib. v. de Baptismo cap. xxiii. numer. 31. scribat: *Sunt multa, quæ universa tenet Ecclesia, & ob hoc ab Apostolis præcepta bene creduntur, quamquam scripta non reperiantur*. Vide Tom. ix. pag. 156. Tertius petitur ex eodem Tom. iii. 2. p. pag. 619. idest, Tract. 49. in Joannem, ubi hæc leguntur: *Electa sunt quæ scriberentur, quæ saluti credentium sufficere videbantur*. Horum verborum sensus est, sufficere signa in Evangelio enarrata, imo solam Lazari resurrectionem, ut *datis velut suæ virtutis indiciis, credamus* in Christum; nec ibi sermo est de credendorum dogmatum plenitudine. Depromptus est quartus ex libro de Bono Viduitatis cap. 1. num. 2. Tomo vi. pag. 369. *Sancta enim Scriptura nostræ doctrinæ regulam figit*. Verum neque his verbis dispungitur Patrum traditio; neque de alia re agitur, nisi *de quæstione ad vitam moresque pertinente*, de professione scilicet viduitatis. Quintus habetur Tom. viii. pag. 704. sive libro ii. contra Maximinum cap. 14. num. 3. Est autem: *Sed nec ego Nicænum, nec tu debes Ariminense tamquam præjudicaturus proferre Concilium. Nec ego hujus auctoritate, nec tu illius detineris, Scripturarum auctoritatibus, non quorumque propriis, sed utrisque communibus testibus, res cum re, causa cum causa, ratio cum ratione concertet*. Sed ibidem Augustinus hæreticum nullo in pretio habentem Concilium Nicænum, illique opponentem Ariminense, compellit ad recipiendum *Homoousion* auctoritate Scripturarum, idest, versu 20. capitis v. Epistolæ 1. Joannis: *Hic est verus Deus, & vita æterna*; non quod Augustinus aut Concilia nauci faciat, aut Traditionem contemnat, nam ibidem ait: *Hoc est illud Homoousion, quod in Concilio Nicæno adversus hæreticos Arianos a catholicis Patribus veritatis auctoritate, & auctoritatis veritate firmatum est*; sed ut confugientem ad Scripturas, scripturis videlicet, & confodiat. Recole quæ diximus cap. præcedenti, argum. iv. probatum in Nicæna Synodo ab Athanasio *Homoousion* ex Patrum traditione, ut inquit Theodoretus lib. 1. cap. 8. pag. edit. Moguntinæ 29. Postremus locus occurrit Tom. x. pag. 70. idest libro ii. de Peccat. mer. cap. 36. num. 59. *Ubi de re obscurissima disputatur, non adjuvantibus divinarum Scripturarum certis, clarisque documentis, cohibere se debet humana præsumptio nihil faciens in partem alteram declinando*. Utilissimum quidem monitum in quæstionibus obscurissimis, (qualis tunc erat de animorum traduce eo loci pertractata) a disserentibus religiose servandum, *ut magis*, inquit ibidem sanctus Pater, *inquisitio cauta laudetur, quam præcipitata reprehendatur assertio*. At negamus quæstionem esse obscurissimam, ubi sit explorata Apostolicæ Ecclesiæ traditio.

Eruuntur ex dictis quatuor Regulæ ad quælibet alia Patrum testimonia explicanda: quarum prima est, Patres dum ad solas scripturas provocant hæreticos, solis illis catholicam fidem astruere, quoniam in subjecta materia, idest, ad errorem illum refellendum sufficiunt, postquam Traditione Ecclesiæ assecuti sumus Scripturarum ipsarum Canonem, & sensum. Ita Irenæus Scriptura revincit Marcionem, Tertullianus Hermogenem, Augustinus Maximinum: atque ita Athanasius orat. 3. contra Arianos, & magnus Constantinus apud Theodoretum lib. 1. cap. 7. inquiunt scripturis comprobari Verbi divinitatem. Altera regula est, ut distinguantur ea quæ ab omnibus promiscue credenda sunt, ut Deum esse unum, & Trinum, Verbum hominem factum, ab iis quæ custodiuntur ab Ecclesia, ejusque Rectoribus, ut hanc Scripturam esse Canonicam, illam Traditionem perantiquam: & de iis, quæ generatim ad singulos spectant, accipiamus sententias Patrum, ubi docent in Scripturis omnia contineri. Atque hac regula explicamus non solum Basilium in Regulis brevioribus, Chrysostomum hom. 13. in 2. ad Corinth. Augustinum 2. de Doct. Ch. 9. verum etiam Cyrillum Jerosolymitanum in Catachesibus, aliosque permultos. Regula tertia est, ut dum nihil præter Scripturas probandum asserunt, & sacrorum librorum exigunt auctoritatem, eos accipiamus sive de quæstionibus obscurissimis, quæ traditione nequeunt resolvi, sive de hominum in sacris disciplinis nudo infirmoque ratiocinio, sive de historiolis a scriptura apocrypha haustis, sive denique de novitate dogmatum in-nixa libris spuriis ac suppositis. Atque hoc sensu loquitur Hieronymus in cap. 23. Matth. Augustinus lib. 3. contra literas Petiliani cap. 6. num. 7. nec non Theophilus Alexandrinus in 2. Paschali, Theodoretus in 2. Dialogo, imo & Origenes Hom. 1. in Hierem. & in cap. 3. Epist. ad Rom. quo loco abutuntur Prædicantes, ut liquet ex Colloq. Ratisbonensi sess. 8. Postrema regula est, ut dicta Patrum intelligantur de Scripturis rite explicatis, juxta sensum, quem tenet Romana Ecclesia; ut docet Catechesi iv. Cyrillus scribens: *Disce ab Ecclesia, quinam sint veteris testamenti libri, quinam novi, nec leges, institutaque Patrum evertas*. Quam regulam tradi etiam a S. Patre Augustino in ii. de Doctr. Christ. cap. 8. non semel diximus. His ergo regulis fabulonum procacitatem contundito.

Deinde hæretici nituntur demonstrare Romanam Ecclesiam in custodiendis traditionibus infidam esse, & ignaram. Nam nonnullas antiquavit, ut de lacte & melle porrecto Neophytis, de Eucharistia privatis in domibus sumpta, de eadem sub utraque specie laicis ministrata. Nonnullas a contra Traditiones tamquam Apostolicas intrusit, ut jejunium quatuor temporum, Sanctorum cultum, Crucis adorationem, immaculatam Conceptionem Deiparæ. Nonnullas denique in oppositas commutavit, ut de Animorum beatitudine ad judicii diem differenda, & de vin-

culo

calo matrimoniorum indissolubili; pro quarum prima adulteravit S. Leonis collectam, alteram innumeris dispensationibus labefactavit. Hæ vero traditiones non spectant ad solum ritum aut disciplinam, ut aliquæ superius commemoratæ.

Resp. traditiones prioris generis utique ad solam disciplinam, ritumque spectare, ideoque admittere, ut inquit lib. de Velandis Virg. cap. 1. Tertullianus, *novitatem correctionis, operante, & proficiente usque in finem gratia Dei*. Usus tribuendi baptizatis lac & mel non solum probatus fuit ætate Hieronymi, ut liquet ex ejus Dialogo adversus Luciferianos: sed etiam perduravit usque ad medium sæculum nonum, perseveratque etiamnum apud Æthiopes, ut ostendit Martene de Antiq. Ritibus lib. 1. cap. 1. art. 5. At tali usu sublato, sicut & immersionis, perstitit fidei integritas, mellisque ac lactis symbola sunt augustioribus ceremoniis expressa; illa vero recte sublata, posteaquam insani homines ea adhibuere etiam in Calicis consecratione, ut olim Ethnici in sacris Leoninis. Eucharistiam ad privatas domus deferri cœptum sævientibus persecutionibus, ne absque Communione quis obiret, & dum unica missa, cui omnes adesse non poterant, celebrabatur; invaluitque diutius id consuetudinis apud anachoritas: at sumendam de manu *præsidentium*, idest, sanctorum ministrorum, ait olim Tertullianus cap. 3. de Corona militis; demandatumque illam dispensandi munus Diaconis constat ex Ambrosio lib. 1. de Offic. cap. 41. & Magno Leone serm. 2. de S. Vincentio. Institutum propterea optime, ut sacris in ædibus manu presbyterorum, si adsint, dispertiatur. Communionem sub utraque specie nec Apostolorum ætate, nec priscis sæculis semper servatam alibi demonstrandum, quemadmodum & jussu de caussis laico interdictam.

Nec Romana Ecclesia falsas unquam traditiones intrusit. Etenim jejunium Quatuor temporum, sive a Victore, sive a Callisto institutum, eo sensu dicitur a D. Leone serm. 47. c. 1. descendere *ex traditione Apostolica*, quod ab Ecclesia, cujus definitiones dicuntur Apostolicæ, sit *in consuetudinem devotionis receptum*, ut inquit ibidem Leo: aut quia jejunium Apostoli commendarunt, Ecclesia autem statuit jejuniorum fixos dies, ut ait Lupus in Notis ad Synodum Victoris. De Sanctorum cultu, & adoratione Crucis alibi. Ad instituendum festum Conceptionis B. M. V. sat est pia fidelium opinio; nec fide Catholica adhuc creditur, quod nefas est oppugnare. Non est tamen certa traditio opposita; nam Patres, qui aliter videntur sensisse, exponi possunt de debito contrahendi peccatum. Non fuit Occidentalis Ecclesia, quæ omnium prima coluerit Deiparæ Conceptionem; sed longe ante Latinos illam celebrarunt Græci. In Hispania institutum hoc festum a D. Jacobo scribit Flavius Dexter in Chronico. Auctor suppositus est, ac narratio fluxa nimis ac dubia. At quid plura? Religiosum est Deiparam venerari, & momento illi plaudere, quo Reparatrix Generis nostri procreata est. Id fidelium pietatem commendat, id confratrum sodalitia, id Scriptorum præconia, id sacramenta Theologorum, quæ anno 1574. Parisiis tanto ardore Maldonatus exagitavit.

Traditio de Sanctorum præsenti beatitudine a nobis lib. 3. fuit propugnata. In antiqua beati Leonis Collecta Sancti Pontificis animæ non essentialem gloriam, sed accidentalem deprecabatur Ecclesia, ut diximus eodem libro, Tom. 1. pag. 87. Non tamen inficias ibo olim deprecatam etiam pro sanctis Confessoribus, scribente Augustino de Virginit. cap. 45. n. 46. *Notum est, quo loco Martyres, & quo defunctæ Sanctimoniales ad altaris sacramenta recitentur*: & serm. 17. de Verbis Apost. nunc 159. n. 1. *Martyres eo loco recitantur ad altare Dei, ubi non pro ipsis oretur: pro ceteris autem commemoratis defunctis oratur. Injuria est pro Martyre orare, &c.* Aliquando ergo etiam pro sanctis Confessoribus orare consuetum fuit. At male hinc Dallæus infert, errare modo Ecclesiam, dum orat tantum pro animabus Purgatorii, non eadem ratione pro Sanctis: nam aliquando in vetustissimis diptychis Martyrum Confessores eximiæ virtutis commemorantur; licet tria essent distincta, diptycha Martyrum, diptycha defunctorum fidelium, diptycha vivorum. Quare orationes olim factæ pro sanctis Confessoribus neque oppugnant oblationes pro mortuis, neque præsentem Sanctorum gloriam. Legi poterunt viri doctissimi Mabillonius Præfat. ad v. sæculum Benedict. §. 6. & Martene in Antiq. Rit. lib. 1. cap. iv. art. 8. & 12. Matrimonium rite celebratum nunquam Ecclesia dissolvit: dispensationes justa de caussa impertitur: majorum statuta propugnat acerrime; ac frustra hæretici ad illam collidendam conatus omnes impendunt.

Postremo hæretici pugnant nobiscum ratione. Apostoli, inquiunt, *missi* dicuntur, nec aliud homines docuerunt, quam expressam in Evangelio Magistri doctrinam. Quis enim a Rege legatus alia præter Regis præscripta audeat populis intimare? At si quid aut Apostoli ipsi, aut successores superaddiderunt, quod persistente fidei integritate non fuit in dogmate, humanum istud erat, mutationi obnoxium, temporisque exiguo intervallo interiturum; nec aliquid istiusmodi potest esse fidei divinæ fulcrum, & horti conclusi, idest, immaculatæ Ecclesiæ propugnaculum ac sepimentum. Quid, quod ea quæ transeunt de aure in aurem continuam subeunt immutationem? Adde tam longam annorum seriem ab Apostolorum ætate ad hanc usque, antiquorum indiligentiam, nec non exilia, dispersiones, simplicitatem, summamque ignorantiam: quamobrem non potuit humana aliqua traditio incorrupta ad nos pervenire. Demum si talis sit norma credendi, ut quicquid traditum est, illud recipiatur; Pythagorica erit disciplina nostra, non Christiana, imo Saracenorum more, Arabumque instar, pseudomagistris præbebitur a nobis assensus; quod ducti infideli & incerta traditionum regula miserando experimento verum esse confirmant.

His respondemus, audacter, ignominiose, imperite hæc putido ore Novatorum effundi. Apostoli missi quidem sunt, & Legati, sed cum potestate præcipiendi, & quemadmodum Consul & Imperator plura præter consilium & imperium faciunt, suo tamen officio convenienter, ita illi multa præter mandata Evangelica præscribere poterant dummodo iisdem mandatis utilia, nec Apostolorum nomine indigna. Atque ita Regum missi, ut recte fungantur commisso munere, ad præscripta principum universalibus institutis comprehensa, quædam particularia, quæ tempus & occasio postulant, non pugnantia, sed cohærentia adjiciunt sano, perutili, providoque consilio. Sed & falsum est Apostolis nihil præter Evangelica scripta commissum; cum e contra nec scripta tunc extarent, quando dictum est eis, *Prædicate Evangelium*, nec Christus illos omnia prorsus docuerit, antequam in cælum conscenderet: imo ait, Joan. xvi. 12. *Adhuc multa habeo vobis dicere: sed non potestis portare modo. Cum autem venerit Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem.* Ecquid vero Spiritus docuit, nisi quæ nondum acceperant, & quæ ante adventum ejusdem Spiritus portare non poterant? Multa ergo, quicquid Calvinus blateret, Apostolis Spiritus sanctus suggessit nondum audita: & nemo jure negabit commentatione Calviniana æquiorem esse interpretationem Augustini Tract. 98. in Joannem n. 8. *Quod itaque ait Dominus, Adhuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modo, adjicienda illis fuerant quæ nesciebant, non quæ didicerant evertenda.* Enim vero, ut ibidem Augustinus demonstrat, non relinquitur fundamentum dum alia adduntur ad construendum ædificium, neque evertitur fides si ad ipsius incrementum, & Scriptura, & traditio, & utilia documenta plurima post ascensum Christi accesserunt.

Cum autem Traditiones, sive Apostolicæ, sive Ecclesiasticæ a Spiritus sancti inspiratione descendant, temere & inique ad hominum inventa amandantur: alioqui humanum esset Testamentum per Moysen constitutum & promulgatum, humana Evangelia ab hominibus literis conscripta, humanæ Epistolæ Pauli manu exaratæ: quod nemo dixerit, nisi qui deneget Moysen, Prophetas, Apostolos fuisse afflatos Spiritu sancto, adversus testimonium Petri Epistola II. c. 1. 21. *Spiritu sancto inspirati locuti sunt sancti Dei homines.* Homines ergo sunt Traditionum promulgatores, non auctores, eisque testimonium addunt, non firmitatem, & quemadmodum qui regia diplomata exhibent, ita qui Apostolicas institutiones proponunt, promerentur fidem, & hi eo majorem, quo politicorum ministrorum munus antecellit doctrina, ac pietas sacerdotum. At homines, inquis, hi sunt. Quid vero inde? Recipis ab his Scripturas, non recipis Traditiones? Si conspirare non potuerunt omnes in sacris libris mutilandis, supponendis, eradendis; suspicaris ad confingendas Traditiones in Ecclesia per orbem diffusa singulos consensisse? Non patitur Spiritus sanctus, quos posuit regere Ecclesiam Christi, omnes simul deficere. *Quicquid ergo vel omnes, vel plures uno, vel eodem sensu, manifeste, frequenter, perseveranter, velut quodam consentiente sibi magistrorum concilio, accipiendo, tenendo, tradendo firmaverint, id pro indubitato, certo, ratoque habeatur.* Tene præclarum illud Lirinensis Commonitorium.

Sed, regeris, nonne potuerunt tanto annorum intervallo, in tanta rerum vicissitudine, quæ excipiuntur auribus excidere, & variari? Si providentiam, ac solicitudinem, quam de Ecclesia sua Christus gerit, tu perneges, nec verbum traditum, nec scriptum servatum esse fatebeiis; nam ut illud disperdi in auribus, & lingua vitiari potuit, ita illud potuit amanuensis adulterare, tinea corrodere, ignis incendere, & injuria temporum depravare. Si providentiam curamque illam confitearis: illa utrumque Verbum, Scriptum ac Traditum servatum est. Adde singularia Traditionum adminicula, perpetuum Ecclesiæ usum, successionem Episcoporum, Conciliorum canones, scripta Patrum: quibus ea quæ transeunt de aure in aurem firmantur moribus fidelium, consuetudine, disciplina, præceptionibus, & munimentis literarum, ut deleri non possint oblivione. Scitum Pythagoræ, ut discipuli responderent, *Ita visum Magistro*, etiam Christifidelis probat dum hanc dogmatum suorum rationem profert, *Ita tradiderunt Apostoli*; & nisi hæc ratio sit inculpabilis, in recipiendis quoque Scripturis est irrationalis & rusticus, quippe illarum canonem definivit Ecclesia: sed absit, ut id effutiamus; cum ad credendum Ecclesiæ certa nos pertrahant momenta, quæ non habebat ad credendum Pythagoræ juventus Atheniensis. Vide hujus libri cap. III. & v. In II. demonstrata est falsa Saracenorum Religio: quæ una cum omnibus hæresibus etiam ex hoc refutatur; quoniam figmentum humanum est quicquid antiquæ Traditioni,

ni adversatur. Verum hæc disputatio concludi jam potest; nam satis ostendimus servandum vetustum morem, & perantiquum dogma,

Quod semel invectum est Majorum TRADITIONE,

inquit in Carmine Eucharistico Paulinus.

CAPUT VII.

De interioris fidei ad salutem necessitate.

CONTRA Ebionæos, Arminianos, Libertinos, aliosque hujus farinæ homines quarto hujusce libri capite demonstravi veram non esse Fidem aut Verbi divini Incarnationem, aut individuam Trinitatem negantium. Nunc inquirimus, an hæc fides ita ad salutem sit necessaria, ut qui ejus inculpabili ignorantia laboraret, eam tamen haberet in animi præparatione, quamvis hæc mysteria non profiteretur *explicite*, adhuc salutem sempiternam consequeretur. Nam qui in Ecclesiæ gremio nutritur, & sensuum pollet integritate, si mysteria hæc negligat, neque gratia Sacramentorum, neque gloria, ob voluntarium negligentiæ crimen, donari compertum est. Immo huic Ecclesiastico Jure præscribitur, ut etiam memoria teneat Symbolum, Decalogum, & Orationem Dominicam: *Nescio enim qua fronte se Christianum dicat, qui paucos versus in Symbolo, vel oratione Dominica parare dissimulat*; inquit Serm. 265. num. 2. Ap. Augustinum, aut Cæsarius. In ceteris servandi canones Cap. xi. lib. xxi.

Haud dubium est, quin in adultis requiratur fides interna; cum scribat Apostolus ad Rom. x. 10. *Corde enim creditur ad justitiam*, & ad Hebr. xi. 6. *Sine fide autem impossibile est placere Deo*: cum insuper hæc fides necessaria sit ad justificationem, ut definit sess. 6. cap. 6. & 8. Synodus Tridentina, & nos demonstravimus Tom. iii. pag. 492. Neque potest id de fide exterius tantum expressa intelligi, quoniam Apostolus præcipit fidem *cordis*, Tridentina Synodus fidem, qua *libere*, animoque *movemur in Deum credentes quæ divinitus revelata, & promissa sunt*: neque Deus attendit sermonem oris, sed voluntatis affectum. Deberet quidem hæc fides in nobis continua esse, & si non actu, virtute; ut omnia opera in Dei cultum, ac in finem ultimum referrentur, ideoque excitanda est actuum frequentatione, hi saltem repetendi dum Sacramenta recipiuntur, maxime Eucharistia, dum urget adversus fidem tentatio, dum solemni ritu ab Ecclesia recoluntur sacra mysteria; nec memoria excidat, quod Scriptura ait, *Justus autem meus ex fide vivit*: ad Rom. i. 17. & proscripta ab Innoc. XI. propositio, *Sufficit mysteria fidei semel credidisse*.

Igitur de hac interna fide quærimus, an ita debeat esse *explicita*, ut necessitate *medii* ad salutem necessarium sit credere Deum unum, ac Trinum, & Verbum Deum & hominem pro nobis crucifixum ac mortuum. Illud autem dicitur a Theologis necessarium necessitate *medii*, sine quo finis nulla ratione potest haberi, ut baptismus, sive martyrium puerulis, Sacramentum pœnitentiæ adultis post lapsum; quemadmodum appellatur necessarium necessitate præcepti, quod adhiberi debet, quando id fieri potest; at si non possit, sat est votum ac desiderium, ut adultis sacramentalis Confessio, Communio, jejunium, Sacrum. Institutus vero quæstio tam de veteris, quam de legis Evangelicæ statu, & de hoc quidem an fides explicita tam ad justificationem, quam ad salutem necessaria sit; sunt enim qui ad salutem illam sequerunt, sed ad justificationem non aliam fidem, quam Dei auctoris gratiæ, sine explicita Incarnationis ac Trinitatis exigunt. Tribus ergo thesibus quæstio universa concluditur.

PROPOSITIO I. In veteri Testamento necessaria erat fides Mediatoris, sed non *explicita* in ejus divinitatem, ac individuæ Trinitatis Mysterium.

Demonstratur 1. ex Apostolo scribente ad Galat. iii. 12. *Quoniam autem in lege nemo justificatur apud Deum, manifestum est, quia justus ex fide vivit*: & ad Hebræos xi. 2. *In hac enim testimonium consecuti sunt senes*. Profecto loqui Apostolum etiam de fide Mediatoris liquet ex cap. iii. Epist. ad Romanos ubi versu 22. inquit: *Justitia Dei per fidem Jesu Christi in omnes, & super omnes, qui credunt in eum: non enim est distinctio*. Et de hac fide paullo infra: *Unus est Deus, qui justificat circumcisionem ex fide, & præputium per fidem*. II. Probatur ex S. P. Augustino, qui Epistola 157. ad Hilarium num. 14. inquit, *etiam antiquos justos habuisse ipsum spiritum fidei, hoc est Incarnationis Christi*. De Catechiz. rudibus 28. *Ipsum antiqui sancti venturum in revelatione Spiritus cognoverunt, & prophetaverunt: & sic salvi facti sunt credendo quia veniet, sicut nos salvi efficimur credendo quia venit*: & de Nat. & Grat. c. 44. n. 51. *Ea quippe fides justos sanavit antiquos, quæ sanat & nos, idest, mediatoris Dei, & hominum hominis Jesu Christi, fides sanguinis ejus, fides crucis ejus, fides mortis, & resurrectionis ejus*. III. Confirmatur ratione, nam fides est una, & unum spiritum ingenerat, eamdem salutem affert, & ab exordio generis humani fuit semper una & invariata, ut idem S. Pater commonstrat in Epistola ad Deogratias cii. xii. ad Optatum exc. 6. & in Psalmum i. 17. Hoc loci aliam rationem S. Pater indigitat, quia nemo sine Christo salvari potuit. Videsis Act. Apost. iv. 12. & quæ scripsimus c. 4. hujus libri.

At non fuisse necessariam fidem *explicitam* divinitatis Christi liquet I. ex Apostolo scribente ad Hebræos x. 1. legem habuisse *umbram futurorum bonorum*. II. ex Augustino scribente ad Dardanum Ep. 187. cap. xi. num. 34. *Erat tamen antiquis justis aliquod occultum, cum tamen & illi eadem fide salvi fierent, quæ fuerat suo tempore revelanda*. III. ex discrimine utriusque Testamenti, in quorum primo mysteria, quæ nunc sunt revelata, legalium involucris tegebantur.

Opp. adversus primam partem. At qui lege destituti erant? Hi per rationis lumen absque ulla fide legem implebant, ideoque salutem consequebantur. Id affirmat Apostolus ad Rom. ii. 14. *Gentes, quæ legem non habent, naturaliter quæ legis sunt faciunt*. Confirmat Joannes in Apocalypsi vii. 9. connumerans præter Judæos turbam magnam, *ex omnibus gentibus, & tribubus, & populis, & linguis*. Asserit & Clemens Alexandrinus inter electos recensens in 6. Strom. Græcorum Philosophos præstantissimos.

Resp. eos, qui lege destituti erant, nisi singulari beneficio supernum illis lumen affulsit, periisse. De Verbis Apostoli in 2. ad Romanos plura diximus Tom. ii. pag. 120. & 124. nec necessum est ea repetere. Absque fide exercentur aliquando officia virtutum, at non quæ vitam sempiternam promereantur; & Apostolum loqui de Gentibus ad fidem conversis demonstrat Augustinus de Spiritu & lit. cap. xxvi. num. 44. & seqq. De iisdem Gentibus, quæ sunt spolia Israelitarum, & linguis, populisque sejunctæ, fit sermo in Apocalypsi, ut recte idem Augustinus in iii. de Doctrina Christ. cap. xxxv. num. 51. Ipsæ enim simul cum electis Judæorum constituunt Sanctorum universitatem, de quibus eodem cap. 7. Apocalypseos v. 14. *Laverunt stolas suas, & dealbaverunt eas in sanguine Agni*. Clemens Alexandrinus docet tantum Gentilium philosophorum aliquos divinitus luce fidei illustratos, quamquam extra Judæorum fines, salutem fuisse consecutos, quod & Origenes, & Chrysostomus alicubi docuerunt; sed Gratiam fidei cuique necessariam Clemens affirmat in ii. Strom. pag. edit. Morelli 364. & Chrysost. hom. 2. in Epistolam ad Rom. pag. edit. Commel. 22. Idem disertissime Origenes lib. 4. in Epist. Pauli pag. edit. Frobenianæ 387.

Adversus 2. partem objicies. Sacerdotes Math. xxvi. 63. Christum interrogarunt, *Dicas nobis si tu es Christus filius Dei?* Nathanael Joan. i. 49. ait: *Tu es filius Dei*. Martha Joannis xi. 27. *Tu es Christus filius Dei vivi*. Quomodo, nisi *explicite* in Christi divinitatem Judæi credidissent, tam singularis confessio? Estius in dist. 25. lib. 3. §. 4. respondet fortassis Nathanaelem non intellexisse *filium naturalem*; censendum quippe est aliquid minus enuntiasse, quam Petrus Matthæi xvi. 16. Probo responsionem Estii: de Nathanaele namque idem scribit Augustinus Tract. vii. in Joan. num. 20. Aliter asserendum de Martha cum eodem S. Patre Tract. xlix. num. 15. Sed hæc pia mulier quandiu a Domini ore pependerat? Caiphas hæcne a semetipso dixit? Si id putas, dico aut principi Sacerdotum aliquid manifestum quod plebs ignorabat, aut illum commemorasse attributum a Patribus Messiæ characterem non tamen sibi plane compertum. Si afflatu divino loquutus est, ut dum ait Joan. xi. 50. *Expedit vobis, ut unus moriatur homo pro populo*: nil urget opposita argumentatio.

PROPOS. II. In hoc novæ legis statu necessaria est ad salutem fides *explicita* Dominicæ Incarnationis, ac Trinitatis.

Quod hæc fides necessaria sit demonstratum est supra c. iv. p. 353. idemque firmatur præcedenti propositione. Quod vero hæc fides debeat esse *explicita* probatur primo ex Scripturis; nam Marc. xvi. 15. legitur: *Euntes in mundum universum prædicate Evangelium omni creaturæ. Qui crediderit & baptizatus fuerit salvus erit: qui vero non crediderit condemnabitur*. Evangelium autem fidem *explicitam* Incarnationis ac Trinitatis insinuat, eamque fidem Math. ultimo vers. 19. profiteri debemus in suscipiendo baptismate, sine quo Dei regnum non obtineri affirmat Dominus Joan. iii. 3. Deinde confirmatur ex Augustino, qui Epistola 157. n. 24. ait: *Postea vero quam magnum pietatis sacramentum manifestum est in carne, & vocandis omnibus Gentibus Christi adventus illuxit, in quem & illi Patres crediderant, sed hujus fidei olivam suo tempore manifestandam, in illius arboris, de qua Apostolus loquitur, tamquam radice servabant, &c.* Ac Ep. 177. n. 12. *Puto autem fidem Christi, quæ postea in revelationem venit, in occulto fuisse temporibus patrum nostrorum, per quam tamen etiam ipsi Dei gratia liberati sunt*. Et infra n. 14. *Cum dicit*, Apostolus, *manifestata est*, *ostendit quia tunc erat, sed tamquam illa pluvia, quam Gedeon impetravit, tunc velut in vellere occulta, nunc autem velut in area manifestata*. His Augustinus fidem, quam, ut vidimus supra, in utraque lege requirit, nunc, ob Evangelii revelationem, exigit manifestam, apertam, *explicitam*. Accedit ratio: etenim in hoc lex nova differt a veteri, quod tunc Christus sub legalium cæremoniarum nube promittebatur; nunc annuntiatur venisse, divinitatem suam comprobasse, ac antiqua vaticinia complesse. Ut ergo Judæi sub legis velamine implicitam fidem habebant, ita Christianis Evangelii lumine effuso, fides explicita necessaria est.

PROPOSITIO III. Hæc fides non solum ad salutem, sed etiam ad justificationem omnino requiritur.

Demonstratur primo ex Apostolo ad Galatas ii. 16. *Scientes autem quod non justificatur homo ex operibus legis, nisi per*

vulo matrimoniorum indissolubili; pro quarum prima adulteravit S. Leonis collectam, alteram innumeris dispensationibus labefactavit. Hæ vero traditiones non spectant ad solum ritum aut disciplinam, ut aliquæ superius commemoratæ.

Resp. traditiones prioris generis utique ad solam disciplinam, ritumque spectare, ideoque admittera, ut inquit lib. de Velandis Virg. cap. 1. Tertullianus, *novitatem correctionis, operante, & proficiente usque in finem gratia Dei*. Usus tribuendi baptizatis lac & mel non solum probatus fuit ætate Hieronymi, ut liquet ex ejus Dialogo adversus Luciferianos: sed etiam perduravit usque ad medium sæculum nonum, perseveratque etiamnum apud Æthiopes, ut ostendit Martene de Antiq. Ritibus lib. 1. cap. 1. art. 5. At tali usu sublato, sicut & immersionis, persistit fidei integritas, mellisque ac lactis symbola sunt augustioribus ceremoniis expressa; illa vero recte sublata, postequam insani homines ea adhibuere etiam in Calicis consecratione, ut olim Ethnici in sacris Leoninis. Eucharistiam ad privatas domos deferri cœptum sævientibus persecutionibus, ne absque Communione quis obiret, & dum unica missa, cui omnes adesse non poterant, celebrabatur; invaluitque diutius id consuetudinis apud anachoritas: at sumendam de manu *præsidentium*, idest, sanctorum ministrorum, ait olim Tertullianus cap. 3. de Corona militis; demandatumque illam dispensandi munus Diaconis constat ex Ambrosio lib. 1. de Offic. cap. 41. & Magno Leone serm. 2. de S. Vincentio. Institutum propterea optime, ut sacris in ædibus manu presbyterorum, si adsint, dispertiatur. Communionem sub utraque specie nec Apostolorum ætate, nec priscis sæculis semper servatam alibi demonstrandum, quemadmodum & justis de caussis laico interdictam.

Nec Romana Ecclesia falsas unquam traditiones intrusit. Etenim jejunium Quatuor temporum, sive a Victore, sive a Callisto institutum, eo sensu dicitur a D. Leone serm. 47. c. 1. descendere *ex traditione Apostolica*, quod ab Ecclesia, cujus definitiones dicuntur Apostolicæ, *sit in consuetudinem devotionis receptum*, ut inquit ibidem Leo: aut quia jejunium Apostoli commendarunt, Ecclesia autem statuit jejuniorum fixos dies, ut ait Lupus in Notis ad Synodum Victoris. De Sanctorum cultu, & adoratione Crucis alibi. Ad instituendum festum Conceptionis B. M. V. sat est pia fidelium opinio; nec fide Catholica adhuc creditur, quod nefas est oppugnare. Non est tamen certa traditio opposita; nam Patres, qui aliter videntur sensisse, exponi possunt de debito contrahendi peccatum. Non fuit Occidentalis Ecclesia, quæ omnium prima coluerit Deiparæ Conceptionem; sed longe ante Latinos illam celebrarunt Græci. In Hispania institutum hoc festum a D. Jacobo scribit Flavius Dexter in Chronico. Auctor suppositus est, ac narratio ficta nimis ac dubia. At quid plura? Religiosum est Deiparam venerari, & momento illi plaudere, quo Reparatrix Generis nostri procreata est. Id fidelium pietatem commendat, id confratrum sodalitia, id Scriptorum præconia, id sacramenta Theologorum, quæ anno 1574. Parisiis tanto ardore Maldonatus exagitavit.

Traditio de Sanctorum præsenti beatitudine a nobis lib. 3. fuit propugnata. In antiqua beati Leonis Collecta Sancti Pontificis animæ non essentialem gloriam, sed accidentalem deprecabatur Ecclesia, ut diximus eodem libro, Tom. 1. pag. 87. Non tamen inficias ibo olim deprecatam etiam pro sanctis Confessoribus, scribente Augustino de Virginit. cap. 45. n. 46. *Notum est, quo loco Martyres, & quo defunctæ Sanctimoniales ad altaris sacramenta recitentur*: & serm. 17. de Verbis Apost. nunc 159. n. 1. *Martyres eo loco recitantur ad altare Dei, ubi non pro ipsis oretur: pro ceteris autem commemoratis defunctis oratur. Injuria est pro Martyre orare, &c.* Aliquando ergo etiam pro sanctis Confessoribus orare consuetum fuit. At male hinc Dallæus infert, errare modo Ecclesiam, dum orat tantum pro animabus Purgatorii, non eadem ratione pro Sanctis: nam aliquando in vetustissimis diptychis Martyrum Confessores eximiæ virtutis commemorantur; licet tria essent distincta, diptycha Martyrum, diptycha defunctorum fidelium, diptycha vivorum. Quare orationes olim factæ pro sanctis Confessoribus neque oppugnant oblationes pro mortuis, neque præsentem Sanctorum gloriam. Legi poterunt viri doctissimi Mabillonius Præfat. ad v. sæculum Benedict. §. 6. & Martene in Antiq. Rit. lib. 1. cap. iv. art. 8. & 12. Matrimonium rite celebratum nunquam Ecclesia dissolvit: dispensationes justa de caussa impertitur: majorum statuta propugnat acerrime; ac frustra hæretici ad illam collidendam conatus omnes impendunt.

Postremo hæretici pugnant nobiscum ratione. Apostoli, inquiunt, *missi* dicuntur, nec aliud homines docuerunt, quam expressam in Evangelio Magistri doctrinam. Quis enim a Rege legatus alia præter Regis præscripta audeat populis intimare? At si quid aut Apostoli ipsi, aut successores superaddiderunt, quod persistente fidei integritate non fuit in dogmate, humanum istud erat, mutationi obnoxium, temporisque exiguo intervallo interiturum; nec aliquid istiusmodi potest esse fidei divinæ fulcrum, & honi conclusi, idest, immaculatæ Ecclesiæ propugnaculum ac sepimentum. Quid, quod ea quæ transeunt de aure in aurem continuam subeunt immutationem? Adde tam longam annorum seriem ab Apostolorum ætate ad hanc usque, antiquorum indiligentiam, nec non exilia, dispersiones, simplicitatem, summamque ignorantiam: quamobrem non potuit humana aliqua traditio incorrupta ad nos pervenire. Demum si talis sit norma credendi, ut quicquid traditum est, illud recipiatur; Pythagorica erit disciplina nostra, non Christiana, imo Saracenorum more, Arabumque instar, pseudomagistris præbebitur a nobis assensus; quod ducti infideli & incerta traditionum regula miserando experimento verum esse confirmant.

His respondemus, audacter, ignominiose, imperite hæc putido ore Novatorum effundi. Apostoli missi quidem sunt, & Legati, sed cum potestate præcipiendi, & quemadmodum Consul & Imperator plura præter consilium & imperium faciunt, suo tamen officio convenienter, ita illi multa præter mandata Evangelica præscribere poterant dummodo iisdem mandatis utilia, nec Apostolorum nomine indigna. Atque ita Regum missi, ut recte fungantur commisso munere, ad præscripta principum universalibus institutis comprehensa, quædam particularia, quæ tempus & occasio postulant, non pugnantia, sed cohærentia adjiciunt sano, perutili, providoque consilio. Sed & falsum est Apostolis nihil præter Evangelica scripta commissum; cum e contra nec scripta tunc extarent, quando dictum est eis, *Prædicate Evangelium*, nec Christus illos omnia prorsus docuerit, antequam in cælum conscenderet: imo ait, Joan. xvi. 12. *Adhuc multa habeo vobis dicere: sed non potestis portare modo. Cum autem venerit Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem.* Ecquid vero Spiritus docuit, nisi quæ nondum acceperant, & quæ ante adventum ejusdem Spiritus portare non poterant? Multa ergo, quicquid Calvinus blateret, Apostolis Spiritus sanctus suggessit nondum audita: & nemo jure negabit commentatione Calviniana æquiorem esse interpretationem Augustini Tract. 98. in Joannem n. 8. *Quod itaque ait Dominus, Adhuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modo, adjicienda illis fuerant quæ nesciebant, non quæ didicerant evertenda.* Enim vero, ut ibidem Augustinus demonstrat, non relinquitur fundamentum dum alia adduntur ad construendum ædificium, neque evertitur fides si ad ipsius incrementum, & Scriptura, & traditio, & utilia documenta plurima post ascensum Christi accesserunt.

Cum autem Traditiones, sive Apostolicæ, sive Ecclesiasticæ a Spiritus sancti inspiratione descendant, temere & inique ad hominum inventa amandantur: alioqui humanum esset Testamentum per Moysen constitutum & promulgatum, humana Evangelia ab hominibus literis conscripta, humanæ Epistolæ Pauli manu exaratæ: quod nemo dixerit, nisi qui deneget Moysen, Prophetas, Apostolos fuisse afflatos Spiritu sancto, adversus testimonium Petri Epistola II. c. 1. 21. *Spiritu sancto inspirati locuti sunt sancti Dei homines*. Homines ergo sunt Traditionum promulgatores, non auctores, eisque testimonium addunt, non firmitatem, & quemadmodum qui regia diplomata exhibent, ita qui Apostolicas institutiones proponunt, promerentur fidem, & hi eo majorem, quo politicorum ministrorum munus antecellit doctrina, ac pietas sacerdotum. At homines, inquis, hi sunt. Quid vero inde? Recipis ab his Scripturas, non recipis Traditiones? Si conspirare non potuerunt omnes in sacris libris mutilandis, supponendis, eradendis; suspicaris ad confingendas Traditiones in Ecclesia per orbem diffusa singulos consensisse? Non patitur Spiritus sanctus, quos posuit regere Ecclesiam Christi, omnes simul deficere. *Quicquid ergo vel omnes, vel plures uno, vel eodem sensu, manifeste, frequenter, perseveranter, velut quodam consentiente sibi magistrorum concilio, accipiendo, tenendo, tradendo firmaverint, id pro indubitato, certo, ratoque habeatur.* Tene præclarum istud Lirinensis Commonitorium.

Sed, regetis, nonne potuerunt tanto annorum intervallo, in tanta rerum vicissitudine, quæ excipiuntur auribus excidere, & variari? Si providentiam, ac solicitudinem, quam de Ecclesia sua Christus gerit, tu perneges, nec verbum traditum, nec scriptum servatum esse fateberis; nam ut illud disperdi in auribus, & lingua vitiari potuit, ita istud potuit amanuensis adulterare, tinea corrodere, ignis incendere, & injuria temporum depravare. Si providentiam cerramque illam confitearis: illa utrumque Verbum, Scriptum ac Traditum servatum est. Adde singularia Traditionum adminicula, perpetuum Ecclesiæ usum, successionem Episcoporum, Conciliorum canones, scripta Patrum: quibus ea quæ transeunt de aure in aurem firmantur moribus fidelium, consuetudine, disciplina, præceptionibus, & munimentis literarum, ut deleri non possint oblivione. Scitum Pythagoræ, ut discipuli responderent, *Ita visum Magistro*, etiam Christifidelis probat dum hanc dogmatum suorum rationem profert, *Ita tradiderunt Apostoli*; & nisi hæc ratio sit inculpabilis, in recipiendis quoque Scripturis est irrationalis & rusticus, quippe illarum canonem definivit Ecclesia: sed absit, ut id effutiamus; cum ad credendum Ecclesiæ certa nos pertrahant momenta, quæ non habebat ad credendum Pythagoræ juventus Atheniensis. Vide hujus libri cap. III. & v. In II. demonstrata est falsa Saracenorum Religio: quæ una cum omnibus hæresibus etiam ex hoc refutatur; quoniam figmentum humanum est quicquid antiquæ Traditioni,

ni adversatur. Verum hæc disputatio concludi jam potest; nam satis ostendimus servandum vetustum morem, & perantiquum dogma,

Quod semel invectum est Majorum TRADITIONE, inquit in Carmine Eucharistico Paulinus.

CAPUT VII.

De interioris fidei ad salutem necessitate.

CONTRA Ebionæos, Arminianos, Libertinos, aliosque hujus farinæ homines quarto hujusce libri capite demonstravi veram non esse Fidem aut Verbi divini Incarnationem, aut individuam Trinitatem negantium. Nunc inquirimus, an hæc fides ita ad salutem sit necessaria, ut qui ejus inculpabili ignorantia laboraret, eam tamen haberet in animi præparatione, quamvis hæc mysteria non profiteretur *explicite*, adhuc salutem sempiternam consequeretur. Nam qui in Ecclesiæ gremio nutritur, & sensuum polles integritate, si mysteria hæc negligat, neque gratia Sacramentorum, neque gloria, ob voluntarium negligentiæ crimen, donari compertum est. Immo huic Ecclesiastico Jure præscribitur, ut etiam memoria teneat Symbolum, Decalogum, & Orationem Dominicam: *Nescio enim qua fronte se Christianum dicat, qui paucos versus in Symbolo, vel oratione Dominica parare dissimulat*; inquit Serm. 265. num. 2. Ap. Augustinus, aut Cæsarius. In ceteria servandi canones Cap. XI. lib. XXI.

Haud dubium est, quin in adultis requiratur fides interna; cum scribat Apostolus ad Rom. x. 10. *Corde enim creditur ad justitiam*, & ad Hebr. XI. 6. *Sine fide autem impossibile est placere Deo:* cum insuper hæc fides necessaria sit ad justificationem, ut definit sess. 6. cap. 6. & 8. Synodus Tridentina, & nos demonstravimus Tom. III. pag. 492. Neque potest id de fide eatenus tantum expressa intelligi, quoniam Apostolus præcipit fidem *cordis*, Tridentina Synodus fidem, qua *libere*, animoque *movemur in Deum credentes quæ divinitus revelata, & promissa sunt*: neque Deus attendit sermonem oris, sed voluntatis affectum. Deberet quidem hæc fides in nobis continua esse, & si non actu, virtute; ut omnia opera in Dei cultum, ac in finem ultimum referrentur, ideoque excitanda est actuum frequentatione; hi saltem repetendi dum Sacramenta recipiuntur, maxime Eucharistia, dum urget adversus fidem tentatio, dum solemni ritu ab Ecclesia recoluntur sacra mysteria; nec memoria excidat, quod Scriptura ait, *Justus autem meus ex fide vivit*: ad Rom. I. 17. & proscripta ab Innoc. XI. propositio, *Sufficit mysteria fidei semel credidisse*.

Igitur de hac interna fide quærimus, an ita debeat esse *explicita*, ut necessitate *medii* ad salutem necessarium sit credere Deum unum, ac Trinum, & Verbum Deum & hominem pro nobis crucifixum ac mortuum. Illud autem dicitur a Theologis necessarium necessitate *medii*, sine quo finis nulla ratione potest haberi, ut baptismus, sive martyrium puerulis, Sacramentum pœnitentiæ adultis post lapsum, quemadmodum appellatur necessarium necessitate præcepti, quod adhiberi debet, quando id fieri potest; at si non possit, sat est votum ac desiderium, ut adultis sacramentalis Confessio, Communio, jejunium, Sacrum. Instituitur vero quæstio tam de veteris, quam de legis Evangelicæ statu, & de hoc quidem an fides explicita tam ad justificationem, quam ad salutem necessaria sit; sunt enim qui ad salutem illam requirunt, sed ad justificationem non aliam fidem, quam Dei auctoris gratiæ, sine explicita Incarnationis ac Trinitatis exigunt. Tribus ergo thesibus quæstio universa concluditur.

PROPOSITIO I. In veteri Testamento necessaria erat fides Mediatoris, sed non *explicita* in ejus divinitatem, ac individuæ Trinitatis Mysterium.

Demonstratur I. ex Apostolo scribente ad Galat. III. 12. *Quoniam autem in lege nemo justificatur apud Deum, manifestum est, quia justus ex fide vivit*: & ad Hebræos XI. 2. *In hac enim testimonium consecuti sunt senes*. Profecto loqui Apostolum etiam de fide Mediatoris liquet ex cap. III. Epist. ad Romanos, ubi versu 22. inquit: *Justitia Dei per fidem Jesu Christi in omnes, & super omnes, qui credunt in eum: non enim est distinctio*. Et de hac fide paullo infra: *Unus est Deus, qui justificat circumcisionem ex fide, & præputium per fidem*. II. Probatur ex S. P. Augustino, qui Epistola 157. ad Hilarium num. 14. inquit, *etiam antiquos justos habuisse ipsum spiritum fidei, hoc est Incarnationis Christi*. De Catechiz. rudibus 28. *Ipsum antiqui sancti venturum in revelatione Spiritus cognoverunt, & prophetaverunt: & sic salvi facti sunt credendo quia veniet, sicut nos salvi efficimur credendo quia venit*: & de Nat. & Grat. c. 44. n. 51. *Ea quippe fides justos sanavit antiquos, quæ sanat & nos, idest, mediatoris Dei, & hominum hominis Jesu Christi, fides sanguinis ejus, fides crucis ejus, fides mortis, & resurrectionis ejus*. III. Confirmatur ratione, nam fides est una, & unum spiritum ingenerat, eamdem salutem affert, & ab exordio generis humani fuit semper una & invariata, ut idem S. Pater commonstrat in Epistola ad Deogratias CII. a II. ad Optatum exc. 6. & in Psalmum L. 17. Hoc loci aliam rationem S. Pater indigitat, quia nemo sine Christo salvari potuit. Videsis Act. Apost. IV. 12. & quæ scripsimus c. 4. hujus libri.

At non fuisse necessariam fidem *explicitam* divinitatis Christi liquet I. ex Apostolo scribente ad Hebræos x. 1. legem habuisse *umbram futurorum bonorum*. II. ex Augustino scribente ad Dardanum Ep. 187. cap. XI. num. 34. *Erat tamen antiquis justis aliquod occultum, cum tamen & illi eadem fide salvi fierent, quæ fuerat suo tempore revelanda*. III. ex discrimine utriusque Testamenti, in quorum primo mysteria, quæ nunc sunt revelata, legalium involucris tegebantur.

Opp. adversus primam partem. At qui lege destituti erant? Hi per rationis lumen absque ulla fide legem implebant, ideoque salutem consequebantur. Id affirmat Apostolus ad Rom. II. 14. *Gentes, quæ legem non habent, naturaliter quæ legis sunt faciunt*. Confirmat Joannes in Apocalypsi VII. 9. connumerans præter Judæos turbam magnam, *ex omnibus gentibus, & tribubus, & populis, & linguis*. Asserit & Clemens Alexandrinus inter electos recensens in 6. Strom. Græcorum Philosophos præstantissimos.

Resp. eos, qui lege destituti erant, nisi singulari beneficio supernum illis lumen affulsit, periisse. De Verbis Apostoli in 2. ad Romanos plura diximus Tom. II. pag. 120. & 124. nec necessum est ea repetere. Absque fide exercentur aliquando officia virtutum, at non quæ vitam sempiternam promereantur; & Apostolum loqui de Gentibus ad fidem conversis demonstrat Augustinus de Spiritu & lit. cap. XXVI. num. 44. & seqq. De iisdem Gentibus, quæ sunt spolia Israelitarum, & linguis, populisque sejunctæ, fit sermo in Apocalypsi, ut recte idem Augustinus in III. de Doctrina Christ. cap. XXXV. num. 51. Ipsæ enim simul cum electis Judæorum constituunt Sanctorum universitatem, de quibus eodem cap. 7. Apocalypseos v. 14. *Laverunt stolas suas, & dealbaverunt eas in sanguine Agni*. Clemens Alexandrinus docet tantum Gentilium philosophorum aliquos divinitus luce fidei illustratos, quamquam extra Judæorum fines, salutem fuisse consecutos, quod & Origenes, & Chrysostomus alicubi docuerunt; sed Gratiam fidei cuique necessariam Clemens affirmat in II. Strom. pag. edit. Morelli 364. & Chrysost. hom. 2. in Epistolam ad Rom. pag. edit. Commel. 22. Idem disertissime Origenes lib. 4. in Epist. Pauli pag. edit. Frobenianæ 387.

Adversus 2. partem objicies. Sacerdotes Math. XXVI. 63. Christum interrogarunt, *Dicas nobis si tu es Christus filius Dei?* Nathanael Joan. I. 49. ait: *Tu es filius Dei*. Martha Joannis XI. 27. *Tu es Christus filius Dei vivi*. Quomodo, nisi *explicite* in Christi divinitatem Judæi credidissent, tam singularis confessio? Estius in dist. 25. lib. 3. §. 4. respondet fortassis Nathanaelem non intellexisse *filium naturalem*; censendum quippe est aliquid minus enuntiasse, quam Petrus Matthæi XVI. 16. Probo responsionem Estii: de Nathanaele namque idem scribit Augustinus Tract. VII. in Joan. num. 20. Aliter asserendum de Martha cum eodem S. Patre Tract. XLIX. num. 15. Sed hæc pia mulier quandiu a Domini ore pependerat? Caiphas hæcne a semetipso dixit? Si id putas, dico aut principi Sacerdotum aliquid manifestum quod plebs ignorabat, aut illum commemorasse attributum a Patribus Messiæ characterem non tamen sibi plane compertum. Si afflatu divino loquutus est, ut dum ait Joan. XI. 50. *Expedit vobis, ut unus moriatur homo pro populo*: nil urget opposita argumentatio.

PROPOS. II. In hoc novæ legis statu necessaria est ad salutem fides *explicita* Dominicæ Incarnationis, ac Trinitatis.

Quod hæc fides necessaria sit demonstratum est supra c. IV. p. 353. idemque firmatur præcedenti propositione. Quod vero hæc fides debeat esse *explicita* probatur primo ex Scripturis; nam Marc. XVI. 15. legitur: *Euntes in mundum universum prædicate Evangelium omni creaturæ. Qui crediderit & baptizatus fuerit salvus erit: qui vero non crediderit condemnabitur*. Evangelium autem fidem *explicitam* Incarnationis ac Trinitatis insinuat, eamque fidem Matth. ultimo vers. 19. profiteri debemus in suscipiendo baptismate, sine quo Dei regnum non obtineri affirmat Dominus Joan. III. 3. Deinde confirmatur ex Augustino, qui Epistola 157. n. 24. ait: *Postea vero quam magnum pietatis sacramentum manifestum est in carne, & vocandis omnibus Gentibus Christi adventus illuxit, in quem & illi Patres crediderant, sed hujus fidei olivam suo tempore manifestandam, in illius arboris, de qua Apostolus loquitur, tamquam radice servabant, &c.* Ac Ep. 177. n. 12. *Puto autem fidem Christi, quæ postea in revelationem venit, in occulta fuisse temporibus patrum nostrorum, per quam tamen etiam ipsi Dei gratia liberati sunt*. Et infra n. 14. *Cum dicit*, Apostolus, *manifestata est, ostendit quia tunc erat, sed tamquam illa pluvia, quam Gedeon impetravit, tunc velut in vellere occulta, nunc autem velut in area manifestata*. His Augustinus fidem, quam, ut vidimus supra, in utraque lege requirit, nunc, ob Evangelii revelationem, exigit manifestam, apertam, *explicitam*. Accedit ratio: etenim in hoc lex nova differt a veteri, quod tunc Christus sub legalium cæremoniarum nube promittebatur; nunc annuntiatur venisse, divinitatem suam comprobasse, ac antiqua vaticinia complesse. Ut ergo Judæi sub legis velamine implicitam fidem habebant, ita Christianis Evangelii lumine effuso, fides explicita necessaria est.

PROPOSITIO III. Hæc fides non solum ad salutem, sed etiam ad justificationem omnino requiritur.

Demonstratur primo ex Apostolo ad Galatas II. 16. *Scientes autem quod non justificatur homo ex operibus legis, nisi per*

si per

fa per fidem Jesu Christi: & nos in Christo Jesu credimus, ut justificemur ex fide Christi. Et ad Hebr. x. 19. *Habentes itaque fratres fiduciam in introitu sanctorum in sanguine Christi*. II. Ex Tridentino sess. 6. cap. 6. *Disponuntur autem ad ipsam justitiam, dum excitati divina gratia & adjuti fidem ex auditu concipientes libere moventur in Deum, credentes vera esse quæ divinitus revelata ac promissa sunt; atque illud in primis a Deo justificari impium per gratiam ejus, per redemptionem, quæ est in Christo Jesu*. III. Ex magno Augustino de Nat. & Grat. cap. 2. num. 2. *Si autem non gratis Christus mortuus est; ergo omnis humana natura justificari & redimi ab ira Dei justissima, hoc est vindicta, nullo modo potest, nisi per fidem, & Sacramentum sanguinis Christi*. Et de peccato Originali cap. 24. num. 28. *Itaque sine ista fide, hoc est, sine fide unius mediatoris Dei & hominum hominis Christi Jesu, sine fide, inquam, resurrectionis ejus, quam Deus hominibus definivit, quæ utique sine incarnatione ejus ac morte non potest veraciter credi: sine fide ergo incarnationis & mortis & resurrectionis Christi nec antiquos justos, ut justi essent, a peccatis potuisse mundari, & Dei gratia justificari veritas Christiana non dubitat*. IV. Ex ratione: enimvero si quis absque fide in Christum potest justificari, poterit etiam salvari, quoniam & de justificatione & glorificatione idem prorsus tradunt divinæ literæ ac Patres, fidem in Christum ad unam atque alteram requirentes; & justus nisi a gratia excidat, habet arrham promissionis, & adoptionem filiorum, ideoque & jus ad gloriam: quare si salus est ex fide Christi; etiam vita, etiam gratia, etiam justitia, dicente Apostolo, ut redeat, unde processit oratio, *Justitia Dei per fidem Jesu Christi*.

Opp. 1. Necessitas fidei in Christum *explicitæ* nequit ex Scripturis evinci, primo quia indiscriminatim loquuntur tam de justis antiqui Testamenti, quam de Christifidelibus, & consequenter si illi per fidem in Christum *implicitam* justificati sunt, sat est hæc fides in præsenti quoque statu. Atque idem dicendum est de Augustino exigente in omnibus justificandis cum Apostolo *eumdem spiritum fidei* pro quacunque, sive vetusta, sive nunc labente hominum ætate, ut liquet ex prima propositione. Rursus quia Act. x. 22. Cornelius Centurio dicitur *justus, & timens Deum*, nec tamen tunc erat per Apostolum Petrum fide in Christum *explicita* imbutus. Deinde Apostolus ad Heb. xi. 6. non aliam fidem necessariam affirmat, quam in Deum remuneratorem; nam ait: Credere enim oportet *accedentem ad Deum, quia est, & inquirentibus se remunerator sit*. Non ergo fides saltem *implicita* ad justificationem necessaria est.

Ad primum respondeo non solum Apostolum & Augustinum agnoscere unum spiritum justorum omnium, unam Christi fidem, unumque Mediatorem, verum etiam affirmare legem veterem fuisse umbram futurorum, & fidem Christi tanquam pluviam in vellere, nunc autem manifestatam ac revelatam, & quasi pluviam in area. Quare sicut ex unitate fidei, Mediatoris, & justificantis gratiæ infertur antiquis justis necessariam fuisse fidem Christi, & gratiam Reparatoris; ita ex utriusque Testamenti discrimine in quorum uno latebant, quæ fuerant in altero suo tempore revelanda, concluditur fidem olim *implicitam*, nunc apertam & absque velamine requirendam. Quod sequitur hac ratione expeditur. Aut Cornelius nondum manifestata Evangelii veritate habebat fidem *implicitam*, ut inquit S. Thomas 2. 2. quæst. 10. art. 4. aut si Evangelium jam promulgatum erat, habebat quidem justitiam operum per gratiam actualem, at non justificationem per gratiam *habitualem*, & Spiritum sanctum inhabitantem. Hoc secundum videtur conforme Augustino, qui de Prædest. SS. cap. VII. num. 12. ait Cornelii acceptas fuisse eleemosynas & exauditas orationes antequam credidisset in Christum, *nec tamen sine aliqua fide orabat, & donabat*: nimirum quia per gratiam moventem & fidem *implicitam* recte operabatur, at nondum fuisse justificatum affirmat S. Pater verbis sequentibus: *Sed si posset sine fide Christi esse salvus, non ad eum ædificandum mitteretur architectus Apostolus*. Potest tamen utraque sententia ad concordiam revocari, dicendo quod sicut Cornelius vixit cum legis fieret translatio, ante promulgationem Evangelii justificatus erat per fidem *implicitam*; Evangelio promulgato in justitia confirmatus est per fidem *explicitam*. Neque enim Augustinus ait, *si fuisset justus*, ut legit Aurelius Pierte Tom. III. pag. 293. sed, *si posset sine fide Christi esse salvus*. Necessarium quippe erat ad salutem, ut qui per fidem *implicitam* fuerant ante promulgatum Evangelium justificati, eo promulgato in ædificium Christi per fidem *explicitam* coaptarentur. Ait quidem S. Pater Cornelium justificatum ante baptismum Quæst. 84. in Levit. & 33. Num. 9. necnon lib. IV. contra Donat. cap. 21. num. 28. & cap. 22. num. 29. At si putas Cornelium ante Petri prædicationem non fuisse sanctificatum, dicas Augustinum loqui de tempore, quo ante susceptum baptismum jam fide imbutus erat, & Spiritum sanctum acceperat, ut legitur Act. x. 44. Si justificatum velis antequam ad Petrum accederet, explicabis Augustinum de justitiæ augmento, & de visibili Spiritus sancti descensu. Proximum hac ratione diluitur. Aut Apostolus illa duo tantum commemoret, quia non agit de fide justificante ex toto, sed nominat quæ potissimum exstimulabant antiquos justos ad pie Deum colendum, & adversa toleranda, quod nempe Deum ante oculos haberent, & remunerationem sperarent: aut si exponit fidem quæ ad salutem sufficiat, ea verba *Inquirentibus se* etiam fidem Mediatoris comprehendunt, in quantum debemus Deum inquirere ipsum orando per salute, pro justitia, pro remissione peccatorum eo modo & ordine præstandis, quo ipsi visum fuerit. Ita in Paulum Estius.

Præterea objicies. Haud credibile est, Deum, qui *vult omnes homines salvos fieri, & ad agnitionem veritatis venire*, damnaturum eos, qui legem naturalem servantes nequeunt audire Evangelium, laborantque mysteriorum fidei ignorantia invincibili. Ob quam enim culpam inter barbaros degentem, honestamque ducentem vitam justus & misericors Dominus deseret? Sane, etsi Evangelium per universum orbem dicitur annuntiatum, non desunt tamen juxta Augustinum de Nat. & Grat. cap. 2. *ultimæ gentes, licet, ut perhibetur, paucissimæ*, ad quas nondum Christi nomen pervenit. Hanc Augustini opinionem, quamvis ei dissentiant nonnulli, comprobant remotissimæ a nobis gentes adhuc magna ex parte Christianam fidem penitus ignorantes. Saltem iis sufficiens erit fides *implicita*, aut in animi præparatione; nam si credentibus sat est baptismus in voto, quando re ipsa applicari non potest: cur facientibus quod in se est non erit sufficiens fidei votum ac desiderium, quando *explicita* fides nequit haberi? Postremo si puer baptismate regeneratus derelinquatur in sylvis, aut mutus ac surdus sit, neque Evangelium perveniens ad usum rationis valeat audire, nonne saltem iste Christi sacramento expiatus, & ornatus inhærente justitia salutem consequetur? Non est ergo fides in Christum *explicita* adeo necessaria, ut in aliquo saltem casu nequeat sine hujusmodi fide haberi justitia, regnumque cælorum.

Resp. Non sufficere ad salutem, si quis naturalem legem non frangat, quamquam & id absque gratia actuali, & aliqua in Christum fide, juxta sententiam nostram alibi confirmatam fieri non possit, *ut oportet*, & omnium consensu fieri non possit, ut sufficiat ad justificationem. Enimvero, *si de lege, quam accepit gens una Judæorum, ait Apostolus* (ad Galatas II. 21.) *Si enim per legem justitia, ergo gratis Christus mortuus est, quanto justius dicetur de lege naturæ, quam accepit universum genus humanum?* inquit Augustinus cit. cap. II. De Nat. & Grat. num. 2. Vult quidem Deus salutem hominum universorum; sed non voluntate absoluta, efficaci, &, ut inquiunt, consequente. Hæc ad solos spectat prædestinatos. *Ac per hoc*, ait S. Pater de Corrept. & Grat. cap. 7. num. 11. *& qui Evangelium non audierunt, & qui eo audito in melius commutati perseverantiam non acceperunt, & qui Evangelio audito venire ad Christum, hoc est, in eum credere noluerunt, quoniam ipse dicit, Nemo venit ad me, nisi ei datum fuerit a patre meo: & qui per ætatem parvulam non credere potuerunt, sed ab originali noxa solo possent lavacro regenerationis absolvi, quo tamen non accepto mortui perierunt, non sunt ab illa conspersione discreti, quam constat esse damnatam, euntibus omnibus ex uno in condemnationem*. Barbaræ ergo gentes reprobatæ propter originale peccatum justo Dei judicio in massa perditionis derelinquuntur, nec tamen damnantur ob ignorantiam invincibilem Christianæ fidei, sed vel *reatu originis, vel additamento propriæ voluntatis*, ut ex ipsomet Augustino dixi pag. 242. Quod si gentes illæ sint ab originali damnatione divinæ gratiæ largitate discretæ, *Non est dubium quod & procuratur eis audiendum Evangelium, & cum audiunt credunt, & in fide, quæ per dilectionem operatur, usque in finem perseverant*: inquit idem S. Pater citato cap. VII. num. 13. Ex his liquet quid dicendum sit de puero. Si post baptismum ad usum rationis perveniat, nec Deum voluntaria transgressione deserat, ei Evangelium annuntiabitur aut ab homine, aut ab Angelo, aut per intimam divinamque inspirationem. Ostendit enim Deus in Cornelio, in spadone Reginæ Candacis, & in Macedone, quem vidit per noctem Paulus Act. XVI. 9. quantam electorum suorum curam gerat. Si decedat ante rationis usum, aut suscipiendæ prædicationis sit incapax, salvabitur per Sacramentum regenerationis: in quo, *vi sacramenti & divinæ gratiæ, quam Dominus donavit Ecclesiæ*, dum parvuli *fidem per verba gestantium quodammodo profitentur*, constituuntur *fideles*, & *eorum per quos renascuntur justitia spiritus responsione sua trajicit in eos fidem, quam voluntate propria nondum habere potuerunt*, sicut *eorum, per quos nascuntur, caro peccati trajicit in eos noxam, quam nondum vita propria contraxerunt*. Vide Augustinum de peccatorum meritis lib. I. cap. 19. num. 25. & lib. III. cap. 2. num. 2. Quid vero, si ad gratiam baptismi non perveniant? Jam audisti sanctum Patrem: *Non sunt ab illa conspersione discreti*.

At enim, inquis, sufficit baptismus in voto: ergo sufficit fides *explicita* in voto. Non video hujus consequentiæ æquitatem. Principio, in ipso voto baptismatis est fides in Christum *explicita*; nemo enim cupit baptizari, nisi ut consepultus cum Christo ipsius justitiâ vivificetur. Deinde fides in voto est fides *explicita*, quæ enim non cre-

duntur, nec desiderantur; sicut non desideraretur baptismus nisi crederetur ipsius necessitas & efficacia. Præterea susceptio baptismatis, cum sit actus a voluntare *imperatus*, & exercendus extrinsecis adjumentis, potest absque voluntatis culpa impediri; secus fides, cum sit actus *elicitus*, si quis velit credere, nequit ab aliqua exteriori caussa a fidelium corde amoveri. Prætermitto vulgarem objectionem de iis, qui absque fide *explicita* Deum super omnia diligerent. Sententia enim nostra, ut diximus lib. XIII. cap. 4., *hæc dilectio est a Deo Patre per Jesum Christum in Spiritu sancto*. Imo & ii, qui docent posse sine gratia Christi diligi Deum tamquam auctorem naturæ, fatentur quod diligi nequeat ut auctor gratiæ absque ordine ad Christum, & sine ipsius gratiæ largitate, ita ut dilectio sine fide non possit ad justificationem sufficere. Addo tantum pro hujus quæstionis coronide, Sanctum Franciscum Xaverium percontanti Japoniæ Regi cur illuc accessisset, hoc dedisse responsum, eo se missum *divinæ legis prædicandæ gratia, quippe cum nemo, qui Deum ejusque filium Jesum Christum omnium gentium vindicem ac Salvatorem caste, pieque coleret, salvus atque incolumis esse non posset*. Ita Indorum Apostolus Epist. 7. libri III. ab Horatio Tursellino latine reddita, pag. edit. Rom. 115. Revera si absque fide in Christum qui Evangelium non audierunt salutem consequi possunt, cur Xaverius Japoniam, cur e nostratibus Didacus Ortiz, Joannes Ximenes, Estathius, aliique Mexicanam ac Peruanam, & regiones reliquas barbarorum incultissimas ac remotissimas, Apostolorum exemplo, adierunt? Jure itaque Facultas Lovaniensis vetuit ne doceatur in hoc statu fidem *explicitam de Deo Trino, & Salvatore Christo Jesu non esse ita necessariam, ut sine tali fide non possit obtineri salus*, ut refert in Thesibus Lovaniensibus anni 1721. Antonius Rolliers. Jure Innocentius XI. declaravit prop. 64. non esse capacem absolutionis qui ignorat sanctissimæ Trinitatis, & Incarnationis mysteria. Jure denique Ecclesia in Symbolo, quod tribuitur Athanasio, iisdem mysteriis expositis loquit: *Hæc est fides Catholica, quam nisi quisque fideliter firmiterque crediderit, salvus esse non poterit*.

C A P U T VIII.

De externa Fidei Confessione.

DIXIMUS de interno fidei actu, nunc de externo dicendum est: atque inquirendum primo an liceat fidem negare; deinde an saltem fides dissimulari possit servando infidelium ritus, & consuetudines: tertio an Tyranno interroganti fas sit fidem occultare; postremo an liceat in persecutione fugam arripere. Omnia hæc uno capite expediemus: nam libro Vicesimo cap. X. agentes de simulatione in servandis legalibus omnia fere argumenta diluimus.

PROPOSITIO I. Nunquam licitum est negare fidem.

Est hæc thesis contra Elcesaitas, qui apud Eusebium lib. VI. H. E. cap. 38. & Patrem Augustinum de Hæres. h. XXXII. docuerunt fidem in persecutione negandam ore, & corde servandam: contra Priscillianistas, qui apud eumdem Augustinum h. LXX. propter occultandas contaminationes & turpitudines suas, habebant in dogmatibus ea verba,

Jura, perjura, secretum prodere noli;

& contra Georgium David Anabaptistam, Anglosque Libertinos.

Probatur 1. ex Scripturis. Ait enim Apostolus ad Rom. X. *Corde creditur ad justitiam: ore autem confessio fit ad salutem*. Oris ergo confessio necessaria est. Quo autem tempore, nisi eo potissimum, cum interrogante Tyranno, atque de religione percontante, debemus fidem nostram profiteri, & aperta confessione Christo debitum obsequium reddere? Deinde cur Salvator nos tam ardenti oratione Mat. X. hortatur, ut imitemur prudentiam *serpentis*, idest Capitis nostri tueamur honorem, etiamsi corpus nobis dilanietur? Cur ait, *Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere?* Cur non inquit potius, Servate interiori animo fidem, si forte necessum sit ad evitandam tyrannorum sævitiam, aut dejerare, aut uti simulatione aut mentiri? Præterea quid proferri potest expressius dominica illa sententia, citato capite X. 33. *Qui negaverit me coram hominibus, negabo & ego eum coram Patre meo*, aut altera Lucæ IX. 24. *Qui voluerit animam suam salvam facere perdet illam?* Etiam Apostolus in 2. ad Timotheum II. 12. *Si negaverimus*, inquit, *& ille negabit nos*. Secundo demonstratur auctoritate Ecclesiæ: quæ, ut colligitur ex libro Cypriani de Lapsis, *Libellarios*, scilicet habentes de facta idolis immolatione chirographum, quod sæpenumero a tyrannis ad evitandam mortem pecunia extorquebant, etiam scelere non patrato, ad pœnitentiam vix recipiebat post vehementem notissimamque concepti doloris amaritudinem. Innocentius XI. & ipse propositionem illam num. 18. confixit: *Si a potestate publica quis interrogetur, fidem ingenue confiteri, ut Deo, & fidei gloriosum consulo; ut peccaminosum per se non damno*. Tertio confirmatur S. Patris Augustini doctrina: nam ait S. Pater de Fide, & Symbolo num. 1. *Fides officium a nobis exigit & cordis, & linguæ*. Tract. LXVI. in Joannem; *Qui negat hominem Christum, non reconciliabitur per Mediatorem Deo*; & Tract. CXIII. *Petrus si negato Christo iret, quid aliud, quam periret?* Augustino omnes alii consentiunt. Denique probatur ratione. Quum enim quodlibet mendacium iniquum sit, & veritati contrarium: quale putas flagitium esse, cum magno Christiani nominis dedecore aut Christi fidem, aut, quod perinde est, se ejusdem discipulos abnegare? Si vitam animæ tribuit, auctore Augustino Tract. in Joannem 36. Christum profiteri, nonne maximum detrimentum affert negare ipsum Christum? Postremo, ut adversus Priscillianistas scribit Doctor sanctissimus lib. contra Mendacium cap. 2., sententia propugnans quod cum iis, qui nobiscum non sunt societate ac religione conjuncti, liceat loqui mendacium, nonne *Martyres exhonorat, imo vero non aufert sancta omnino martyria?*

Contraria argumenta digna non videntur, quæ proponantur Theologiæ candidatis. Inquiunt Adversarii, scriptum esse Psalmo XIV. 3. *Qui loquitur veritatem in corde suo*, tanquam id ad justitiam sufficiat; at sequitur in Psalmo, *Qui non egit dolum in lingua sua*: & inquit Apostolus, *Ore autem confessio fit ad salutem*. Addunt Christum interroganti Herodi, ac Præsidi Lucæ XXIII. 9. & Joannis XIX. 9. nullum dedisse responsum. Verum tunc non de fide Dominus interrogabatur, ut supra Lucæ XXIII. 3. & Joan. XVIII. 33. quando ad interrogata respondit; fuitque in ceteris silentium ejus humilitas singularis, summa prudentia, atque derisionum, contumeliarum, mortisque contemptus. Asserunt Tyrannum non esse judicem legitimum, cui necessum sit reddere fidei nostræ rationem. Sed nisi confessionem sinceram exigat obsequium debitum Potestati, eam postulat veritas, religio, & honor illi exhibendus, qui etiam de mercede paciscens, *Qui confitebitur*, inquit, *me coram hominibus, confitebor & ego eum coram patre meo*. Quamobrem istiusmodi argutiolas, gerrasque Siculas prætermittimus.

PROPOSITIO II. Nunquam fas est usurpatione rituum, ciborum, vestium, nominumque gentium idololatrarum, ubi sint superstitiosi cultus indicium, religionem callide simulare.

Demonstratur I. ex Scripturis. Enimvero 2. Machab. VI. Eleazarus hortantibus amicis *iniqua miseratione* commotis, ut simularet vesci sacrificii carnibus, respondit non esse ætati suæ *dignum fingere*, sed futuram potius simulationem illam senectuti suæ *maculam & exsecrationem*: & quod præcipuum est, *Etsi*, inquit versu 26., *in præsenti tempore suppliciis hominum eripiar, sed manus omnipotentis nec vivus, nec defunctus effugiam*. Narratur proximo capite VII. illustre septem fratrum ob eamdem caussam martyrium. Etiam Apostolus in I. ad Corint. X. 28. ait: *Si quis autem dixerit: Hoc immolatum est idolis; nolite manducare propter illum qui indicavit, & propter conscientiam*. Ad hæc non solum Matt. X. prohibemur negare Christum, sed etiam jubemur illum confiteri: & Lucæ IX. 26. *Qui me erubuerit*, inquit Dominus, *& meos sermones, hunc Filius hominis erubescet, cum venerit in majestate sua*, &c. At fidem simulare est illam non confiteri, & Deum pro nobis crucifixum erubescere. Prob. II. ex Patribus: vescentes enim immolatitias carnes, quamvis illas simulate manducassent, Irenæus lib. 1. cap. 1. Tertullianus de Idololatria cap. 13. Cyprianus de lapsis, S. P. Aug. de Bono conjugali cap. 16. aliique omnes, imo & antiqua Concilia damnant, ac reprobant. Vide pag. 194. & 197. Deinde docent confessionem fidei faciendam nulla ambiguitate, nullaque adhibita simulatione: *Non enim satis est*, ait S. Ambrosius lib. X. in Lucam, *involuta responsio confitentis Jesum, sed aperta confessio. Quid prodest verba involvere, si videri vis denegasse?* S. Pater Augustinus contra Mendacium cap. 6. retundens illorum consuetudinem, qui ut facilius hæreticos, ethnicosque vitent & refellant, horum dogmata & ritus approbant mentiendo, ait: *Sed multo facilius, inquies, eorum latibula penetramus, si quod sunt nos esse mentiamur. Hoc si liceret aut expediret, potuit Christus præcipere ovibus suis, ut lupinis amictæ pellibus ad lupos venirent, & eos hujus artis fallaciis invenirent*. Plura ibidem Augustinus ad rem nostram utilissima. Fulgentius lib. I. ad Trasim. cap. 1. inquit, *Compertum esse non ambigo apud eos, qui Christianæ gratiæ participatione redempti sunt, pene id esse fidem nolle asserere, quod negare*. Et infra: *Cum de Deo res agitur non levis reatus est, si quod ad salutem pertinet taceatur*. Corroboratur III. prætata thesis ratione. Nam veritas postulat, ut unusquisque talem se exhibeat exterius, qualis est; id enim veritatis idea suadet, traditque S. Thomas 2. 2. q. III. art. 1. Atque ideo pag. 197. omnem simulationem esse illicitam pronunciavimus. Accedit, quod sicut interiorem animum patefaciunt non solum verba, sed etiam cetera signa: ita eodem crimine sese obstringit, qui verbis orisque confessione, & qui moribus, consuetudine, ritibus tali ratione se gerit ut Christum videatur aut negare, aut erubescere. Argumenta, quæ videntur positionem hanc oppugnare petita ab observatione legalium, ab auctoritate Græcorum Patrum, a nonnullis divinarum Scripturarum, nec non Ecclesiasticæ Historiæ exemplis, soluta a nobis sunt lib. XX. cap. 10. ubi de concer-

tatione

tasione S. Parentis Augustini cum beato Hieronymo liberiori stilo disputaturu est.

Duntaxat animadvertendum est, quando ritus, signa, verba, epulum, vestimenta, aliaque hujuscemodi superstitionem redoleant, quando vero civilem tantummodo consuetudinem. Nam qui necessitate coactus templum profanum ingreditur, ac domino etiam thura adolenti exhibet famulatum, ut diximus de Naamano, & contingere interdum potest cuilibet barbarorum mancipio, is dummodo non prætergrediatur civilis obsequii jura, nullumque exhibeat cultum idolis, ab omni culpa est immunis. Ab his pendet gravis de Sinensibus Ritibus controversia tanta animorum contentione agitata: nam quæ cultum politicum referunt, ut die natali coram parentibus procumbere, & Imperatoris quoque nomen mensæ impositum venerari, Confucium etiam in gymnasiis honore prosequi, tamquam philosophicæ disciplinæ præceptorem, non viderentur omnino flagitiosa. At inspiciendum, num cetera sint hujus generis, neque in his lateat specimen cultus idololatrici. Fas pariter erit juxta patrium morem Regem Anglorum salutare genu flexo. Vesci idolothytis, si absit periculum scandali, neque præseferat pravi animi suspicionem, licitum est. *Omne quod in macello venit, manducate*, inquit Apostolus in 1. ad Corinth. x. 25. secus si adsit scandalum, aut id jubeat princeps idololatra ad contesserandam religionem; ut diximus pag. 200. Imitari eo in casu debemus Eleazari fortitudinem, ac traditam ibidem ab Apostolo præceptionem: *Si quis autem dixerit: Hoc immolatum est idolis; nolite manducare*. Idem asserendum est de Judæorum azymis, de conviviis hæreticorum, de fidelium in horum domo, templisque conventibus. Servanda est eadem regula in usu vestium; ut quæ regionis sunt, ubi opportunum est, adhibeantur: ita Apostolici viri aliquando Persicis, Indicisque, cum non possint propriis incedere, induuntur. Idem asserendum de vestibus, quæ sunt honesti muneris, aut collatæ dignitatis argumentum; ut quas induerunt Joseph inter Ægyptios, Daniel inter Chaldæos, & Jesuitæ, quos Mandarinos appellant, inter Sinenses. At cavendum, quod paullo supra monuit Augustinus, ne Christi oves pellibus lupinis se contegant; nam indumenta superstitionis *protestativa* sunt penitus abjicienda. Adhibenda autem hæc regula in rebus ceteris. Quicquid hæresim, aut impietatem redolet, fugiendum omnino; huc spectant interesse cœnæ Calvinistarum, suscipere a Lutherano ministro Eucharistiam, & extra casum necessitatis etiam baptismum, communicare hæreticorum ritibus, adire illorum templa & frequentare conciones alio fine, quam irridendi, & refutandi doctrinam hæreticam: atque ita ratiocinandum de reliquis suapte natura Catholicæ, & Orthodoxæ fidei contrariis.

PROPOSITIO III. Inculparim Christiani, etiam Episcopi, Persecutoribus se fugiendo surripiunt, nisi aliter suadeat Fidei caussa, plebisque Christianæ periclitatio.

Demonstrat apertissime hanc propositionem S. Athanasius in Apologia de Fuga sua scripta anno 357. cum Leontius Antiochenus, Narcissus Neroniadis, & Georgius Laodicenus Ariani Episcopi ægre ferentes, quod Syriani Ducis cruentas manus evasisset, criminabantur illius fugam. Sunt autem argumenta Athanasii quæ sequuntur. Primum demonstrat pag. 326. Tom. 1. edit. ultimæ Parisiensis, quod fas sit in persecutione fugam arripere exemplo Mosis, qui fugit in terram Madian commendatus ab Apostolo ad Hebræos xi. 27. Davidis qui latuit in spelunca, ut Abimelechum, ejusque insidias declinaret, Heliæ qui Jezabelis & Achabi se subtraxit indignationi. Addit exemplum discipulorum, qui se occultarunt metu Judæorum perculsi, & Pauli qui ad vitandas insidias Aretæ Damasci præsidis per murum in sporta demissus est. Idem confirmat pag. 327. Christi doctrina & operibus, producitque fugam in Ægyptum, narratam Matth. ii. 13. fugam de templo Joan. viii. 59. fugam in Ephrem Joan. xi. 54. demonstrans ea, quæ de Salvatore secundum humanitatem scripta sunt, ad commune hominum genus referenda. Nec prætermittit Dominicam sententiam Matth. x. 23. *Cum autem persequentur vos in civitate ista, fugite in aliam*: quam in Evangelica lectione reperit Ecclesia in ipsa beatissimi Athanasii festivitate. Profert etiam rationes perspicuas. Ac prima est, quoniam fugæ ærumnas perferre gravius aliquando est ipsa morte, ideoque fugam arripere non est semper inanis timoris argumentum: quod pag. 330. confirmat exemplo Jacob, qui fugiens a facie Esau præsentem mortem nequaquam timebat, & pag. seq. exemplo Apostolorum Petri & Pauli, qui cum aliquando persecutores vitaverint, Romam tamen venire non detrectarunt ibi mortis subituri supplicium. Altera ratio est, quod Deus Sanctis suis in ipsa fuga plures impertivit honores, ut Jacob, & Mosi. Postrema ratio est, quod ea ipsa fuga multum utilitatis accedit Ecclesiæ: nam qui prædicassent Evangelium, nisi fugam Apostoli arripuissent? Fugientes itaque sancti quasi medici in usus indigentium servantur. Has rationes proponit S. Athanasius pag. 332. & sequenti. Hæc satis assertum corroborant. Legi tamen poterit etiam Cyprianus de Lapsis pag. 375. edit. Baluzii, necnon Epistola 54. ad Cornelium pag. 173.

Dixi tamen nefas esse in Persecutione fugam arripere, dum fidei caussa, & salus Christianæ plebis periclitatur. V. G. Si populus absque Rectore ullo sub Tyrannorum sævitia permaneat, & ad eum qui fugit cura ovium Christi pertineat, nec totus grex fugiens persecutoribus se surripiat. Egregie id commonet, probatque in Epistula ad Honoratum 180. nunc 228. S. Pater Augustinus. Primo ait num. 2. verba Domini dicentis: *Cum persequentur vos in civitate ista, fugite in aliam*, non ita servanda, *Ut necessario ministerio, sine quo vivere nequeunt, deserantur greges, quos suo sanguine comparavit*. Ostendit in eo casu non valere exemplum Christi fugientis in Ægyptum, *quia nondum Ecclesias congregaverat*, nec Apostoli, qui per fenestram in sporta submissus est, quoniam *deserta non fuit Ecclesia qua ibi erat necessario ministerio*. Deinde num. 3. urget præceptum Caritatis, de quo Joan. Epist. 1. cap. iii. 16. *Quoniam ille animam suam pro nobis posuit: & nos debemus pro fratribus animas ponere*. commonstratque id non quadrare iis, qui *dum fugiunt, vel suis devincti necessitatibus fugere non possunt, & comprehensi patiuntur*; sed illis tantum, *Qui propterea patiuntur, quia fratres, qui eis ad Christianam salutem indigebant, deserere noluerunt*. Quod profecto per se satis compertum est. Præterea demonstrat num. 6. Episcopos nequaquam debere imitari mercenarium, *qui videt lupum venientem, & fugit, quoniam non est ei cura de ovibus*; ut Christus ait Joan. x. 13. *Cum* enim (inquit Augustinus) *plebs manet, & ministri fugiunt, ministeriumque subtrahitur; quid erit nisi mercenariorum illa fuga damnabilis, quibus non est cura de ovibus!* Excusat ibidem fugam Athanasii, de qua supra, quoniam fugit, *nequaquam a ceteris ministris deserta plebe Catholica, quæ in Alexandria commanebat*.

Solvit eo loci Augustinus quæ possunt in contrarium opponi. Ajebat Honoratus nil aliud efficere Episcoporum præsentiam, nisi ut irritentur magis persecutores, ita ut spectantibus pastoribus viri cadant, feminæ constuprentur, incendantur Ecclesiæ. At respondet S. Pater, propter illa quæ incerta sunt non debere nostri officii esse certam desertionem: si certa mala illa forent, omnes fugam arrepturos, atque Antistiti tunc non futuram manendi necessitatem: magis timendum ne lapides vivi extinguantur deserentibus Episcopis, quam ne illis præsentibus incendantur lapides & ligna terrenorum ædificiorum: majus fore detrimentum si interiori sensu pereat castitas fidei, quam si feminæ violenter constuprentur in carne: in persecutione denique magnum fieri in Ecclesia utriusque sexus concursum, aliis baptismum flagitantibus, aliis reconciliationem, aliis etiam pœnitentiæ ipsius actionem, omnibus consolationem, Sacramentorum confectionem, & erogationem. Hæc ad num. usque 8. Quærenti an liceat fugere, ut serventur alii, qui residuis fidelibus ministrent; respondet quando est commune periculum, cavendum Episcopo ne magis fugiendi obsit exemplo, quam vivendi prosit officio: fugiendum si non desint alii, per quos suppleatur Ecclesiasticum ministerium: si laici non quærantur ad mortem, posse ab iis occultari Clericos, & Episcopos suos; ceterum non tanti pendendam esse Ecclesiæ navim, ut debeant eam nautæ, & maxime gubernator periclitantem deserere, etiamsi in scapham transiliendo, vel etiam natando possint effugere. Atque hæc ad num. 12. Petenti denique quid agendum sit dum plebes decipiuntur, cum ideo non fugiant, quia manere suos præpositos cernunt; ait declinandam hanc invidiam alloquendo easdem plebes, eisque significando quod ideo Episcopi remaneant, ut fidelibus ministrent quicquid eorum saluti noverint necessarium; nec omittendam hanc orationem, si utile videatur ad loca tutiora migrare: si abire plebs nolit, aut non possit, aut eundum sit ad incerta suffugia, & non ad finienda, sed ad mutanda pericula, non esse Christiano ministerio deserendam: si autem abire maluerit, nec Episcopis manendum esse, qui propter ipsam plebem manebant. Hæc ad numerum usque postremum. Ergo cum Augustinus tam valide nervoseque quæstionem illam diluerit, recte ipsa Doctoris omnium præclarissimi documentis concluditur.

C A P U T IX.

Quænam sit de Sinensium ritibus controversia.

CONSCELERATAM non esse Sinensium rituum consuetudinem in iis, quæ referunt duntaxat cultum politicum & civilem, dixi prop. 2. Capitis præcedentis. An autem intersit idololatrica superstitio, ignarus rerum, ac tanta locorum intercapedine dissitus definire vix potest. Standum omnino Apostolicæ Sedis definitionibus: quæ spectatis diversis circumstantiis, & Missionariorum relationibus, diversa sancivit, judicio semper librato, atque irreformabili. Nam anno 1645. die 12. Septembris ad quæsita Patris Joannis Baptistæ Moralis Ordinis Prædicatorum, respondit Sinensium cultus esse illicitos: anno autem 1656. die 23. Martii affirmavit permitti posse, sublatis superstitionibus, fideique protestatione præmissa, audita tunc relatione P. Martini Martinii Societatis Jesu in Sinarum Regno Missionarii. Remanet ergo difficultas, an postremo de-

decreto emanato Sinensium ritus superstitiosi censeri debeant, an permitti, & num decretum primum adhuc in suo robore maneat. Cum pro utraque parte innumera scripta prodierint, missus ad Sinas Reverendissimus Carolus Maigrot prohibuit anno 1693. cultum a Sinensibus Confucio, & Progenitoribus exhibitum, tabellas eisdem appensas, vocabulum *Xang Ti*, ac *Tien*, quo significant summum Deum, & inscriptionem alteram *King tien*. Grave hinc subortum dissidium circa Edictum Domini Maigrot: ac pro usu ipsarum tabellarum scripserunt plures Apologistæ; plures quoque illas reprobarunt; horum autem Scriptorum illustriores paullo infra commemorabo. Tandem in Sinam profectus jussu & auctoritate Clementis XI. Carolus Thomas de Tournon, decreto suo emanato Pudicherii die 23. Junii anno 1704. complura alia Sinensium usu recepta proscripsit, postea Vaticana purpura ornatus: ejusque decretum confirmavit anno 1710. die 25. Septembris idem Clemens XI. & anno 1727. die 12. Decembris Benedictus XIII. Etiam de Cardinali amplissimo ætate hac disputatur, an consuetudines Sinensium satis exploraverit, an innocuas tamquam superstitiosas deceptus errore inhibuerit: etenim de Confirmatione summi Pontificis, dummodo Cardinalis de Tournon explorate sententiam dixerit, nemo ambigit quin rata sit, & religiose servanda. Videtur ergo mihi amplissimam de Sinensium ritibus controversiam ad tria capita posse revocari; nimirum an juxta decretum Sacræ Congregationis anni 1656. Sinenses ritus permitti debeant: an edictum Reverendissimi Maigrot fuerit librate emanatum: an consuetudines proscriptæ ab Eminentissimo Cardinali de Tournon sint revera superstitiosæ.

Quantum ad primum caput attinet; dico per decretum anni 1656. non fuisse permissos ritus omnes Sinenses, sed tantum aliquos, qui ex relatione P. Martinii videbantur esse politici, ideoque decretum emanatum a S. Congregatione de Propaganda anno 1645. semper in suo robore viguisse. Probatur 1. quoniam Sacra Congregatio præfata anno 1656. censuit permittendas Sinensibus Christianis ceremonias a P. Martinio *prænominatas*, & *propositas*. At Martinius retulerat in cultu Confucii nullum interesse sacrificulum, nihil omnino fieri ab idololatris institutum, nullas oblationes, aut sacrificia, sed inclinationes tantum, quales fiunt viventi Magistro, neque in templo, & sacra æde, sed in aula, aut gymnasio: dissimulavit etiam inscriptionem tabellarum, de quibus infra; tametsi e Sinarum regno grande volumen detulerit, in quo omnes Sinensium consuetudines erant expositæ, ut ad illius ingenuam fidem comprobandam testati sunt PP. S. J. in supplici libello exhibito Summo Pontifici Innoc. XII. At quicquid in amplo illo volumine contineretur, nunquid Sacræ Congregationi significavit Confucio sacras ædes erigi, appendi tabellas inscriptas aureis literis, *Sedes animæ sanctissimi, & superexcellentissimi Confucii*, celebrari in ejus honorem solemnitates in æquinoctio veris, & autumni, fungi sacerdotum munere Mandarinos, adolere thura, immolare victimas, offerre pilos & sanguinem porci, effundere calicem vini in homunculum e paleis fictum, comburere pannum sericum, nummosque papyraceos, literatos omnes gradibus initiatos in sacram Confucii ædem venientes accensis cereis quater genua flectere, prostratosque spiritum Confucii adorare, & frontem in terram percutere? Nunquid exposuit Sinenses parentibus avisque construere templa, locare ibidem tabellas inscriptas literis cubitalibus, *Sedes, aut thronus animæ, vel spiritus NN.*, vere & autumno institui solemnia, patremfamilias gerere Sacerdotis vicem, mactare porcum capramque, effuso in aurem vino probare victimas, libare fructus, & legumina; & qui tenuis fortunæ sunt, eadem peragere aut privatis in domibus, aut extra urbes ad mortuorum sepulcra? Hæc, quæ a Sinensibus exercentur, ut non solum narrat Navarretta, & Varius inclyti Prædicatorum Ordinis, sed etiam docti viri Sinensium ceremoniarum Apologistæ, Didacus Morales, Jacobus Faber, Franciscus Brancatus, Bartholomæus Roboredus, aliique complures hæc, inquam, Martinius alto silentio præterit, ideoque vi decreti emanati anno 1656. censeri non poterant permittenda. II. Laudatum P. Martinium plura præteriisse silentio commonstrant ejusdem quæsita apposita ad calcem Apologiæ FF. Prædicatorum editæ typis Coloniensibus anno 1699. comprobant quæ apud Sinas evenerunt post Martinii reditum; nam, ut refert Navarretta Tom. 2. pag. 332. Pater Adamus Schaal Mandarinus S. J. decretum anni 1656. improbavit ob minus sinceram Martinii expositionem: quod & tetisse P. Antonium a S. Maria Ordinis Minorum testatur in sua Epistola etiam F. Dominicus Sarpetri Jesuitarum partibus addictissimus: confirmat ejusdem P. Antonii a S. Maria juramentum, quo anno 1659. asseruit P. Martinium in Civitate *Nang Chen* palam affirmavisse corruptelam exorandi animas defunctorum apud Sinas ab hinc retro trecentis annis inductam, cum tamen cultus proavorum esset ab antiqua institutione civilis tantummodo, & politicus. At hanc corruptelam Sacræ Congregationi, Romanoque Pontifici minime significavit. III. Anno 1669. die 13. Novembris in Congregatione Generali S. Officii Eminentissimi PP. declararunt, *Decretum Sacræ Congregationis de Propaganda Fide latum sub die 12. Septembris 1645. secundum tunc exposita in dubiis esse in suo robore, neque per decretum S. Congregationis S. Officii latum sub die 23. Martii 1656. fuisse circumscriptum, sed omnino secundum quæsita, circumstantias, & omnia in dictis dubiis expressa esse servandum, ut jacet: quemadmodum servandum declararunt decretum Sacræ Congregationis S. Officii, latum ut supra die 23. Martii 1656. juxta quæsita, circumstantias, & omnia in eis expressa.* Similiter an. 1674. ad quæsitum P. Dominici Navarrette iterum ex mandato ejusdem S. Congregationis Clarissimi viri Laurentius de Laurea, postea S. Rom. Ecclesiæ Cardinalis amplissimus, & P. Cajetanus Mirobaltus S. Officii qualificator responderunt, *Quod si obsequia illa, quæ Confucio exhibentur, sint mere politica, possunt permitti; si religiosa, nequaquam.* Ex quo ergo per decretum anni 1656. permittantur politicæ quædam ceremoniæ, non consequitur permitti tabellas cum inscriptionibus paullo supra commemoratis, neque oblationes, neque adorationes factas spiritibus, aut progenitorum, aut Confucii, neque solemnia æquinoctiorum, neque alia quæ redolent superstitionem, & quæ decreto anni 1645. fuerant prohibita: sed utrumque decretum apposite, librate, & juxta Missionariorum quæsita latum fuit, nec unum alterum irritat, abrogatque: quod de iisdem decretis erat demonstrandum.

II.

Edictum quoque Caroli Maigrot recte, provideque superstitiosos cultus eliminabat. I. Revera ædes Confucii templum est, non gymnasium, & oblationes ibidem factæ, præsertim in æquinoctio veris & autumni, superstitiosæ ac profanæ: primo quoniam Ædes illa Sinarum lingua appellatur *Miao*, quo vocabulo appellantur quoque Bonziorum *Pagodæ*, sive templa idolorum: & revera fanum ac templum esse, scribunt Matthæus Ricci lib. 1. de Christiana expeditione apud Sinas cap. 10. pag. 108. Daniel Bartoli lib. 1. pag. 72. Kirkerus in suo libro, qui inscribitur *China illustrata* p. 3. cap. 1. aliique S. J. præclari Scriptores; tametsi Ædes Confuciana non sit templum commune, sed *fanum literatorum*, ac prope gymnasium erigatur. De laudato Matthæo Riccio Maceratensi tradunt primum fuisse, qui anno 1581. ad Sinas penetraverit: sed ibidem antea Evangelium prædicarunt Dominicani, nostrique ordinis Fratres, & præsertim anno 1575. P. Martinus Herrada, ut non solum affirmat Auctor Apologiæ FF. Prædicatorum pag. 109. sed etiam demonstratur ex libro, cui titulus, *Historia Regni Sinarum* auctore nostro Joanne Gonzalez de Mendoza edito Itala lingua Romæ an. 1586. pag. 136. Deinde Confucii cultum illicitum ac superstitiosum declararunt die 23. Novembris ann. 1669. ex mandato Sacræ Congregationis Laurentius Brancatus de Laurea, & Joannes Bona, uterque Romana purpura clarus, doctrina autem clarissimus: imo idem definivit Summus Pontifex Clemens XI. in Bulla emanata die 19. Martii, anno 1715. quæ incipit, *Ex illa die*. Præterea cultum Confucio exhibitum esse superstitiosum, nonne evincit ipsius simulacrum cum adoratoribus pictum in libro Italo, *Raccolta di varie principali Scritture de' PP. della Comp. di Gesù*, pag. 34. inscriptio tabellæ, oblationes, & libamina superius commemorata, & comparatio eum oblationibus factis idolo *Chin hoan*, sive Spiritui tutelari urbium, ab omni etiam aliorum rituum propugnatore damnatis? Sunt enim Confucio, & idolo *Chin hoan* eædem omnino sacratæ victimæ, iisdem ceremoniis, eademque ministrorum pompa, & actione; si verum refert auctor Historiæ Cultus Sinensium pag. 17. Denique Confucii cultum, & idolatricas cæremonias etiam Missionarii Jesuitæ interdixerunt anno 1628. decretis editis in urbe *Kia Ting* provinciæ Nankinensis, ut Navarretta demonstrat Tom. II. pag. 110. ideoque falsum est a primo ipsorum in Sinarum regnum ingressu fuisse permissas. II. Idem asserendum de cultu progenitorum: quem politicum non esse liquet primum ex tabella, in qua non tantum defunctorum nomina inscripta sunt, quod tolerabile foret, verum & *Xin Goey*, aut, *Xin Chu*, quæ vocabula idem valere ac, *Sedes, aut thronus animæ, vel spiritus*, fatetur eruditus Apologista Tellier Tom. II. pag. 254. ideoque non sunt apposita tantum ad excitandam, ut inquiunt, memoriam parentum, verum etiam ad commonstrandum, quod tabellis insideat spiritus defunctorum. Sufficeret enim ad revocandos parentes in memoriam filiorum inscriptio nominum demortuorum. Ad hæc fatentur Apologistæ superstitiosam rem fore, si a defunctis eorumque spiritibus viventes aliquid peterent & expectarent: & Martinius, ut diximus, cum tabellarum inscriptionem, tum expectatum a spiritu proavorum beneficium obticuit. At compertum est Sinas, cum ejusdem cæremoniis intersunt, bona & prospera a defunctis petere, neque id posse in dubium revocari; ut scribit Gregorius Lopez Ordinis Prædicat. Episcopus Basilitanus, quem alias Apologistæ pro se laudant, apud Varum, & Scriptorem Hist. Cult. Sinens. pag. 42. imo idem affirmant Jesuitarum Historici Alexander de Rhodes lib. 1. c. 27. Operis cujus inscriptio, *Relazione de' felici successi della S. Fede*, Joannes

Maffei

Maffei Historiarum Indicarum lib. 6. p. 101. aliique narrantes impias Sinarum in defunctorum cultu ceremonias. Rhodes quidem de Tunkinensibus loquitur; sed Tunkinensis ac Sinicæ gentis eumdem esse circa demortuos cultum, haud diffitetur Tellier in sua defensione Parte 2. pag. 314. Ac Martinius ipse, ut diximus, minime negavit corruptelam, & superstitiosam consuetudinem exorandi spiritus defunctorum in politicos Sinensium ritus irrepsisse. Quare si progenitorum cultus dubio omni procul superstitiosus est, cum aut spiritus insidere tabellis creduntur, aut defuncti referuntur in Numina, aut ab illis sine Christi fide demortuis temporalia beneficia expectantur: nequit ejusmodi cultus tamquam politicus permitti, quemadmodum anno 1674. de Laurea & Miroballus declararunt, & laudata Constitutione *Ex illa die*, definivit Pontifex Opt. Max. Clemens XI. Quis insuper credat quod in suo Præludio edito anno 1682. nititur demonstrare P. Franciscus Xaverius Philippuci, oblationes superius recensitas, exhibitasque defunctis porcorum, caprarum, libaminum, suffimentorum, esse munera defunctis oblata, non sacrificia? Ac si munera sint, nonne qui illa exhibent, putant spiritus adesse qui munera illa recipiant? Quid, si rogum, pyramque excipias, interest discriminis inter Sinensium deliramenta, & parentalia ab Ethnicis celebrata, ut defunctorum animæ excitarentur, & oblata munuscula grataner exciperent? Parentalia illa ita in 11. Fastorum narrat Ovidius:

Est honor, & tumulis animas placare paternas,
Parvaque in extructas munera ferre pyras.
Parva petunt manes: pietas pro divite grata est
Munere; non avidos Styx habet ima deos.
Tegula porrectis satis est velata coronis,
Et sparsæ fruges, parvaque mica salis,
Inque mero mollita ceres, violaque solutæ.
Adde preces positis & sua verba focis.

Sane parum discrepant istæ a Sinensium ritibus cæremoniæ. De his propterea quærimus, cur superstitiosæ non sint, & interrogamus:

Ecce Deos manes cur inficiaris haberi?
Ipsa patrum monumenta probant: Dis manibus illis
Marmora secta lego,

cum Prudentio in priori ad Symmachum: at pro *marmore* ponam e ligno castaneo tabellam inscriptam, *Xin Goey*.
III. Opportune Maigrotius vetuit, ne Deus Sinica lingua appelletur *Xang Ti*, aut *Tien*, & ne templorum aris appendatur tabella cum inscriptione, *King Tien*, & tabella hac prohibita decrevit appellandum Deum recepto a Missionum origine vocabulo *Thien Chu*: quæ omnia sancivit quoque laudata in Bulla Clemens XI. Enimvero *Xang Ti*, quod latine reddunt, *Supremus Imperator*, auctore Nicolao Longobardi S. Jesu in lingua Sinica plurimum exercitato, constat significare subtilissimam materiam, & quasi quintam essentiam, quam Sinenses idololatras summum Deum credere, nedum nos scripsimus libro 1. cap. 2. sed & asserunt P. Alvarus Semedo in Relatione Monarchiæ Sinensis P. 1. cap. 17. P. Jo. Maffejus Indicarum Historiarum lib. 6. p. 100. P. Ludovicus Le Comte de Præsenti statu Sinici Imperii Tom. 2. pag. 181. oppugnatores vero Sinensium Rituum prorsus omnes. *Tien* vero significare cælum, & *King Tien*, idem esse, ac, *Cælum colito*, nullus negat. Quomodo ergo hæc nomina usurpanda sunt, quibus idololatræ percipiunt eumdem esse Christianorum numen, & diffusum ætherem, orbiumque cælestium gyros, & neophyti pariter & Christianam religionem amplexi ante ejusmodi tabellas prostrati antiquam retinent superstitionem? Deinde quod ajunt Apologistæ, & in supplici libello exhibito Innoc. XII. amplissima Societas Jesu, Dei nomen a Sinensibus proferri non posse latino vocabulo, etiam Dei nomen ab Ethnicis tributum cælo, lunæ, sideribus, nec tamen a nobis repudiari, divinam quoque Scripturam interdum cæli nomine Deum significare, consuetam esse locutionem istam, *Roma Pelagium damnavit*, *Curia hunc absolvit*, persuasum denique esse Sinensibus unum Deum a Christianis coli, non cælum materiale: id, inquam, nullum movere debet, postquam iis omnibus ponderatis, Apostolica Sedes præfata vocabula expresse prohibuit. Et quidem non jubentur Sinenses adhibere latinum vocabulum *Deus*, sed ab ipsis receptum *Tien Chu*, idest, *Cæli Dominus*: neque *Xang Ti*, ac *Tien*, nomina sunt appellativa, quemadmodum est *Deus*, ut possint vero, falsisque nominibus convenire; nec quæritur quid prædicta vocabula possint metaphorice significare, sed quid nativa institutione significent, & an Christianis fas sit eidem tabellæ cum idololatris genua flectere, & profiteri se colere *Xang Ti*, ac *Tien*, numen scilicet, quod alii omnes tenent esse cælestem materiam: ideoque Apologistarum conjecturæ videntur futiles atque ineptæ. Postremo ipsi Missionarii Jesuitæ circa significationem, usumque vocabuli *Xang Ti* minime convenerunt: nam, ut dixi, Nicolaus Longobardi contendit significare subtilem, æthereamque materiam, Missionarii Societatis anno 1628. in Convento celebrato in urbe *Kiating* statuerunt *Xang Ti* non esse verum spiritum: Palmerim Missionariorum visitator anno 1629. prohibuit ejusdem vocabuli usum. At Riccius qui anno 1581. ad Sinas pervenit, tradiderat vocabulum illud significare verum Deum; atque id in caussa fuit, ut revocaretur in usum, & P. Franciscus Hurtado anno 1645. ad componenda dissidia scriptum P. Nicolai Longobardi flammis damnaret; si verum narrat Auctor Hist. Cultus Sin. pag. 121. Saltem ergo *Xang Ti*, tamquam significationis ambiguæ erat proscribendum: ac sapientissime Clemens XI. definivit admittendum esse *Tien Chu*, nomina vero *Tien*, & *Xang Ti* penitus rejicienda.

III.

Caput hujus disquisitionis tertium spectat decretum Cardinalis de Tournon a Clemente XI. & Benedicto XIII. confirmatum, quod universam controversiam definiret, si liquido constaret virum illum integerrimum vera ad Apostolicam Sedem retulisse. Id vero mihi non videtur in dubium revocandum. Enimvero idem Clemens XI. Pontifex Maximus decretum illud inviolabiliter observandum esse sancivit die 25. Septembris anno 1710. pro illius executione dedit Epistolas officii, & solicitudinis pleni si unas ad Joannem Portugalliæ Regem die 20. Januarii an. 1711. Deinde accepto nuncio mortis Cardinalis eximii, in Epistola ad Franciscum Archiepiscopum Manilæ data sub die 15. Junii anno 1713. ipsum Cardinalem appellavit *magnum Catholicæ Religionis præsidium*, *magnum Apostolicæ Sedis propugnaculum*, *magnum Romanæ Ecclesiæ decus ac lumen*; atque Apostolicis verbis illud eidem contexuit elogium, *Bonum certamen certavit*, *cursum consummavit*, *fidem servavit*. Die denique 19. Martii anno 1715. Bulla, *Ex illa die*, post maturam discussionem, nec sola relatione Cardinalis de Tournon ad examen revocata, sed Missionariorum plurium cujusque Ordinis, etiam formulam juramenti præscripsit, qua omnes ac singuli in Sinarum regno missionem exercentes spondeant se ritus ac tabellas, & nomina superius exposita reprobaturos, & decreta servaturos Cardinalis præclarissimi. Quis ergo de tanto viro, tali Romani Pontificis commendatione exornato, ac post tam longam accuratissimamque dijudicationem, accedente etiam Benedicti XIII. sententia: quis, inquam, nisi audacter ac temere pronuntiabit aut decreta edidisse rebus omnibus non inspectis, aut Sinensibus Christianis superstitionem affricasse, aut Sedi Apostolicæ imposuisse, maxime cum innumera pericula & vitæ rerumque discrimina invicto animo pro Catholica fide subierit? Quæ autem Edicto Cardinalis de Tournon inhibentur, scite, opportune, ac juste prohiberi demonstrat erudito Opere Aloysius Maria Lucini Ordinis Prædicat. S. Officii Commissarius Generalis: quem oppugnare conatur Scriptor Anonymus, Opere tripartito, cuso ante paucos annos typis Genuensibus. Hujus quidem Auctoris commendamus stilum, eruditionem, ingeniique acumen: sed in Caussa Apostolicæ Sedis judicio finita parum valet mentis acies, verborumque delectus. Missis etiam quæ Lucinus nervose & luculenter pertractat: aperte damnat tesseram illam nuptialem cum imagine idoli *Polleyaris*, sola effigies apud eumdem Scriptorem pag. 169. postremæ editionis, & testicula centum & octo filis contexta, & croceo succo delinita. Negantibus autem adesse effigiem idoli, præfixumque filorum numerum, ne illos arguamus mendacii, respondemus amplissimum esse Sinarum regnum, nec ubique coli nuptiarum genium aut *Dittam*, aut *Polleyarem*: at ubi colitur, tam apertam superstitionem eliminandam. Quis præterea æquo animo ferat institutionem festorum ob muliebria, dum primum fluunt in pubertate, & apparet puella apta viro? Quis ob sordidissimum fluxum templum, & Sacramenta mulieribus interdicat, tametsi eo decidente fas esset feminam latitare? Quis in nuptiis arborem Arekciomaram, & palmæ nucem ad auspicia confractam patiatur in profanis simul, Christianisque conjugiis? Illud præterea, quod Missionarii accedere nolint ad Sacramenta ministranda infirmis infimæ conditionis, *Parreas* vulgo dicunt, qui a nobilioribus summo ludibrio habeantur propterea quod boum carnibus vescuntur, quas occidere Brahamanis flagitium est inexpiabile, ut Vincentius Maria Carmelita excalceatus scribit lib. 111. pag. 314. illud, inquam, aperte immanitatem, nobilium studium, ac superstitionem præsefert. Denique conspersos in fronte cineres confectos e vaccæ stercore, impressaque signa delineata in Opere Lucinii pag. 412. nescio quo jure possint a nota superstitionis excusari. Atque hæc est mea de Sinensium Ritibus persuasio. In quibus tamen, si nullum adesset superstitionis indicium, ut contendunt Aloysius Le Comte, Jacobus Faber, Scriptores librorum, qui inscribuntur, *Vera Sinensium sententia*, *Monumenta Sinica*, *Expositio facti oblata sacræ Congregationi jussu Innocentii XII. anno 1699.* aliorumque editorum anno 1700. atque si inconcussa essent testimonia Prosperi Intorcetta, Martini Martinii, & Dominici Mariæ Sarpetri, asserentium superstitionem omnem a Christianis vitari, possent Missionarii omnes facile convenire, eademque doctrinæ conspiratione commissum munus explere. Id gravi Concione nuper, idest, die 21. Decembris præteriti anni 1739. in Quirinali aula coram Purpuratorum Patrum Senatu proloquutus est vir doctrina, ætate, exemplo plurimum venerandus F. Bonaventura Barberini Concionator Apostolicus; & Ge-

& Generalis *Capucinorum*. Fieri id potest, si penitus rejiciantur vota, sacrificia, suffimina, ac libamenta,

Quæ non missa Deo vacuis in nubibus hærent,
Nec penetrant superi stellantem Regis in aulam,

ut S. Paulinus scribit in quarta ad Ausonium Epistola.

CAPUT X.

An permaneat fides in homine impio, in homine hæretico, in homine vita functo.

INQUIRENDUM nunc est de Fidei *subjecto*: nam Heterodoxi, qui sanctificantem gratiam a fide non distinguunt, docent consequenter justum esse quisquis fidem servat; nec gratiam amitti nisi peccato apostasiæ & infidelitatis: eisque accedunt, qui autumant fidem divulsam a caritate non operari Christianas virtutes, neque fidem, quæ est bonum germen ac semen, esse absque amore & fiducia; ut habetur in propositione LI. & LII. Quenelliana. At in iis, qui in hæresim prolabuntur, & pravo dogmati hærent pertinaciter, fidem deficere communiter docent contra Durandum Scholastici: quamquam multi distinguant inter Catholicam, integram, inviolatamque fidem, & fidei partem, teneantque illam quidem in hæretico deperire, sed remanere fidem aliquam, sive priorem supernaturalem illuminationem falsitati permixtam, ut docet S. Bonaventura, & probare videtur in III. dist. 23. §. 13. magni nominis Theologus Guilelmus Estius; etsi in utramque partem disputet, nec rem definiat. At istud inter Scholasticos dissidium facili ratione componitur, si quod appellant objectum *materiale*, & quod *formale* dicunt, dispescamus. Enimvero hæretici plura nobiscum tenent, ut Trinitatem, Incarnationem, Baptismum, quæ etiam divina revelatione, non perceptione naturali ad illorum notitiam pervenerunt, sed his minime assentiuntur ob divinam auctoritatem ab Ecclesia propositam, ideoque non fide divina, sed humana duntaxat, acquisita, & historica. De illis autem, qui concesserunt naturæ, exceptis animis purgantium adhuc a cælesti patria extorribus, quæritur, num in iis ad ornatum, aut ad religionis symbolum *habitus* fidei persistat. Atque hæc congrua brevitate resoluturus de priori parte sic statuo.

PROPOSITIO I. Remanet fides in homine impio, dummodo infidelitatis crimine non se commaculet.

Liquet primo ex Apostolo, qui in I. ad Corinth. XIII. 2. aperte fidem a caritate sejungit, quod & præstat Augustinus de Fide & operibus cap. 14. Produximus loca Volumine II. pag. 159. Accedit definitio Tridentini sess. 6. can. 28. *Si quis dixerit amissa per peccatum gratia, simul & fidem semper amitti; aut fidem quæ remanet non esse veram fidem, licet non sit viva; aut eum qui fidem sine caritate habet non esse Christianum, anathema sit.* Huc spectat propositio 12. damnata ab Alex. VIII. *Quando in magnis peccatoribus deficit omnis amor, deficit etiam fides, & etiamsi videantur credere, non est fides divina, sed humana*: & 52. Quenelliana, *Fides non est absque amore & fiducia*. Suffragatur & ratio; nam fides & caritas diversum habent *objectum*, atque illa tendit in Deum ut verax est, hæc in Deum ut summe bonum; possumus autem odisse etiam ea, quæ existere non ambigimus, dummodo non sic appareant, ut animum ad se trahant necessaria & vehementissima dilectione, uti contingit in patria. At fides, etiamsi sit *rerum sperandarum substantia*, scilicet, summum bonum tam firma persuasione credat, ut de ejus existentia non hæsitet, non eo tamen præsente ac perspicue viso adeo allicitur, ut nequeat ab illo casta dilectione divelli. Adde nullum virtutis *habitum* in hac mortali vita deperdi, nisi per oppositam qualitatem; unde Synodus Tridentina cit. sess. 6. cap. 15. recte sancivit sola *infidelitate* ipsam fidem amitti.

Moverunt adversarios nonnulla, quæ ex hactenus disputatis habent facillimam solutionem. Ajunt fidem, Scriptura divina conclamante, sine operibus mortuam esse, & a caritate sejunctam esse nihil, nihil prodesse: addunt juxta Augustinum solam fidem, quæ per dilectionem operatur, mundare cor, piamque fidem sine spe & caritate non esse; ita nimirum S. Pater in Psalm. 31. num. 6. serm. 53. in Matth. cap. 9. num. 11. & Epist. 120. num. 8. Postremo, inquiunt, nulla, si desit caritas, datur virtus, quæ faciat Christianas actiones; nulla sine ordine amoris in Augustiniana Theologia vera virtus censenda est.

Sed hæc nimium futilia sunt, & recocta. Fides enim sine caritate *informis* est, mortua est, & etiam ab actuali amore penitus separata ad justificationem non sufficit; sed nunquid omnino extinguitur, & sine gratia sanctificante exercere nequit actus suos? Mortua sine hujus gratiæ ornatu appellatur, quia non est illa fides, qua justus vivit, qua promeremur vitam æternam, qua separamur ab immundis; at etiam in peccatore pios sine gratia habituali motus operatur, qui non imputantur, nisi inchoate, ad justificationem ac vitam: ad quam impii disponuntur, *dum credunt vera esse, quæ divinitus revelata sunt, atque illud in primis a Deo justificari impium per gratiam ejus*; ut loquitur Tridentinum. Recte proinde Augustinus affirmat piam fidem esse cum dilectione, & sine dilectione cor non emundari per fidem; quoniam *Fides per dilectionem operatur*, inquit Apostolus ad Gal. v. 6. &, *Si caritatem non habuero, nihil mihi prodest* I. ad Corinth. XIII. 3. Igitur concludit fidissimus Apostoli interpres Augustinus Tract. 6. in Joannem n. 21. *Magna est fides, sed nihil prodest, si non habeat caritatem*, & alibi, *Fides sine caritate potest esse, non tamen prodesse*. Verum, inquis, quomodo id, si nulla absque caritate datur virtus? Principio ad virtutem non requirit Schola Augustiniana caritatem *habitualem*; sed ordinem dilectionis, qua virtus non sit inflata dum ad seipsam refertur, nec vitio labefactetur dum marcescit cupiditate; de quibus plura lib. XVIII. cap. 3. Deinde profitetur *habitus* virtutum etiam supernaturalium a caritate distinctos; tametsi caritas actibus ceterarum virtutum tribuat formam, ac perfectionem: ut explicavi supra pag. 230. Denique contendit humanam voluntatem in quolibet exercitio virtutis duci vario ipsius amoris affectu, sive boni cupiditate, quæ nec deest in fide *informi*, auctore Sancto Thoma 2. 2. q. 5. art. 2. ad 2. sed non requirit ad cujuslibet virtutis actum *explicitum* illum amorem, qui tendit in Deum ut summum bonum, constituitque virtutem peculiarem, ceterisque præstantiorem, quæ speciali quadam ratione dicitur *Caritas*.

PROPOSITIO II. Non permanet vera fides in homine hæretico.

Solet a quibusdam hæc thesis comprobari verbis Apostoli in 2. ad Tim. II. 17. *Sermo eorum, ut cancer serpit: ex quibus est Hymenæus, & Philetus, qui a veritate exciderunt*: at non satis percipio hujus argumenti robur, docente ibidem Paulo Hymenæum ac Philetum aberrasse a fide resurrectionis, ut constat ex textu, ex Tertulliano de Resurrect. Carnis, & ex Augustino serm. 362. num. 22. an vero hi fidem omnem amiserint, hæc tantum verba minime evincunt. Videntur magis efficacia quæ idem Paulus scribit ad Galatas v. adversus asserentes legalium ad salutem necessitatem, dicens v. 4. *Evacuati estis a Christo*, scilicet *a spiritu fidei*, ut explicat versu proximo: cujus rei & rationem subinde affert, quoniam non auctoritatem Dei revelantis consectabantur, sed humanam, errorique obnoxiam opinionem: *Persuasio*, inquit, *hæc non est ex eo, qui vocat vos*. Quod sane faciunt hæretici omnes, dum privato spiritu, aut hominum doctrinis seducti ea duntaxat credunt, quæ proprio ingenio & voluntati magis consentanea sunt. Quare S. Pater Augustinus ita Manichæos alloquebatur lib. contra Faustum XVII. cap. 3. *Qui in Evangelio quod vultis creditis, quod vultis non creditis, vobis potius, quam Evangelio creditis*. Addit laudatus Apostolus in I. ad Corinthios III. 11. *Fundamentum enim aliud nemo potest ponere præter id quod positum est*: quæ verba S. P. Augustinus in Enchirid. cap. 5. num 1. explicans de fide Catholica inquit: *Neque hoc ideo negandum est proprium fundamentum esse fidei catholicæ, quia putari potest aliquibus hæreticis hoc nobiscum esse commune. Si enim diligenter quæ ad Christum pertinent cogitentur, nomine tenus invenitur Christus apud quoslibet hæreticos, qui se Christianos vocari volunt: reipsa vero non est apud eos*. Ex quibus omnibus hoc pacto ratiocinamur. Qui credunt humana persuasione, nec fidei catholicæ fundamentum tenent, hi supernaturalem fidem nequaquam servant. At hujusmodi sunt hæretici.

Ratio ex his depromitur manifesta. Fides enim non humanæ persuasioni innititur, non privato spiritui, non anteceptæ hominum insinuationi; sed cum sit divina, eliciatque assensum immobilem, atque firmissimum, nititur divinæ auctoritati per Ecclesiam propositæ. Cum ergo nullus hæreticorum unum aut alterum fidei articulum in dubium revocans, aut præfracte negans ad hanc inconcussam, certissimamque normam propriam fidem exigat, quomodo credit fide supernaturali ac divina? Audiatur S. Thomas, cui major Scholasticorum pars assentitur, 2. 2. q. 5. art. 3. *Dicendum*, inquit, *quod in hæretico discredente unum articulum fidei non manet fides, quia species cujuslibet habitus dependet ex formali ratione objecti, qua sublata species habitus remanere non potest. Formale autem objectum fidei est veritas prima, secundum quod manifestatur in Scripturis sacris, & doctrina Ecclesiæ, quæ procedit ex veritate prima. Unde quicunque non inhæret sicut infallibili, & divinæ regulæ, doctrinæ Ecclesiæ, ille non habet habitum fidei.*

At dices: Discipuli, quibus Marci ult. versu 14. exprobravit Dominus *incredulitatem, & duritiam cordis, quia iis, qui viderant eum resurrexisse, non crediderunt*; & Thomas, cui Joan. XX. inquit, *Noli esse incredulus, sed fidelis*, nunquid fidem prorsus amiserant? Respondet Lyranus, utique discipulos, de quibus Marci ultimo, tunc fuisse incredulos, quoniam Resurrectio Domini pluribus argumentis fuerat declarata; nisi velimus dicere increpatam a Domino incredulitatem, quæ antea in illis fuerat, dum mulieribus, ceterisque discipulis credere noluerunt. Arbitror tamen per incredulitatem, qua aliquis non vult præstare fidem privato homini mysterium nondum sibi exploratum narranti, si habeat paratum animum credendi aut Ecclesiæ proponenti, aut Domino revelanti, fidem nequa-

Maffei Historiarum Indicarum lib. 6. p. 101. aliique narrantes impias Sinarum in defunctorum cultu ceremonias. Rhodes quidem de Tunkinensibus loquitur; sed Tunkinensis ac Sinicæ gentis eumdem esse circa demortuos cultum, haud diffitetur Tellier in sua defensione Parte 2. pag. 314. Ac Martinius ipse, ut diximus, minime negavit corruptelam, & superstitiosam consuetudinem exorandi spiritus defunctorum in politicos Sinensium ritus irrepsisse. Quare si progenitorum cultus dubio omni procul superstitiosus est, cum aut spiritus insidere tabellis creduntur, aut defuncti referuntur in Numina, aut eb illis sine Christi fide demortuis temporalia beneficia expectantur: nequit istiusmodi cultus tamquam politicus permitti, quemadmodum anno 1674. de Laurea & Miroballus declararunt, & laudate Constitutione *Ex illa die*, definivit Pontifex Opt. Max. Clemens XI. Quis insuper credat quod in suo Præludio edito anno 1682. nititur demonstrare P. Franciscus Xaverius Philippuci, oblationes superius recensitas, exhibitasque defunctis porcorum, caprarum, libaminum, suffimentorum, esse munera defunctis oblata, non sacrificia? Ac si munere sint, nonne qui illa exhibent, putant spiritus adesse qui munere illa recipiant? Quid, si rogum, pyramque excipias, interest discriminis inter Sinensium deliramenta, & parentalia eb Ethnicis celebrata, ut defunctorum animæ excitarentur, & oblata munuscula gratanter exciperent? Parentalia illa ita in 11. Fastorum narrat Ovidius:

Est honor, & tumulis animas placare paternas,
Parvaque in extructas munera ferre pyras.
Parva petunt manes: pietas pro divite grata est
Munere; non avidos Styx habet ima deos.
Tegula porrectis satis est velata coronis,
Et sparsæ fruges, parvaque mica salis,
Inque mero mollita ceres, violæque solutæ.
Adde preces positis & sua verba focis.

Sane parum discrepant istæ a Sinensium ritibus cæremoniæ. De his propterea quærimus, cur superstitiosæ non sint, & interrogamus:

Ecce Deos manes cur inficiaris haberi?
Ipsa patrum monumenta probant: Dis manibus illis
Marmora secta lego,

cum Prudentio in priori ad Symmachum: at pro *marmore* ponam e ligno castaneo tabellam inscriptam, *Xin Goey*. III. Opportune Maigrotius vetuit, ne Deus Sinica lingua appelletur *Xang Ti*, aut *Tien*, & ne templorum aris appendatur tabella cum inscriptione, *King Tien*, & tabella hac prohibita decrevit appellandum Deum recepto a Missionum origine vocabulo *Thien Chu*: quæ omnia sancivit quoque laudata in Bulla Clemens XI. Enimvero *Xang Ti*, quod latine reddunt, *Supremus Imperator*, auctore Nicolao Longobardi S. Jesu in lingua Sinica plurimum exercitato, constat significare subtilissimam materiam, & quasi quintam essentiam, quam Sinenses idololatras summum Deum credere, nedum nos scripsimus libro 1. cap. 2. sed & asserunt P. Alvarus Semedo in Relatione Monarchiæ Sinensis P. 1. cap. 17. P. Jo. Maffejus Indicarum Historiarum lib. 6. p. 100. P. Ludovicus Le Comte de Præsenti statu Sinici Imperii Tom. 2. pag. 181. oppugnatores vero Sinensium Rituum prorsus omnes. *Tien* vero significare cælum, & *King Tien*, idem esse, ac, *Cælum colito*, nullus negat. Quomodo ergo hæc nomina usurpanda sunt, quibus idololatræ percipiunt eumdem esse Christianorum numen, & diffusum ætherem, orbiumque cælestium gyros, & neophyti pariter & Christianam religionem amplexi ante istiusmodi tabellas prostrati antiquam retinent superstitionem? Deinde quod ajunt Apologistæ, & in supplici libello exhibito Innoc. XII. amplissima Societas Jesu, Dei nomen a Sinensibus proferri non posse latino vocabulo, etiam Dei nomen ab Ethnicis tributum cælo, lunæ, sideribus, nec tamen a nobis repudiari, divinam quoque Scripturam interdum cæli nomine Deum significare, consuetam esse locutionem istam, *Roma Pelagium damnavit*, *Curia hunc absolvit*, persuasum denique esse Sinensibus unum Deum e Christianis coli, non cælum materiale: id, inquam, nullum movere debet, postquam iis omnibus ponderatis, Apostolica Sedes præfata vocabula expresse prohibuit. Et quidem non jubentur Sinenses adhibere latinum vocabulum *Deus*, sed ab ipsis receptum *Tien Chu*, idest, *Cæli Dominus*: neque *Xang Ti*, ac *Tien*, nomina sunt appellativa, quemadmodum est *Deus*, ut possint vero, falsisque nominibus convenire; nec quæritur quid prædicta vocabula possint metaphorice significare, sed quid nativa institutione significent, & an Christianis fas sit eidem tabellæ cum idololatris genua flectere, & profiteri se colere *Xang Ti*, ac *Tien*, numen scilicet, quod alii omnes tenent esse cælestem materiam: ideoque Apologistarum conjecturæ videntur futiles atque ineptæ. Postremo ipsi Missionarii Jesuitæ circa significationem, usumque vocabuli *Xang Ti* minime convenerunt: nam, ut dixi, Nicolaus Longobardi contendit significare subtilem, æthereamque materiam, Missionarii Societatis anno 1628. in Conventu celebrato in urbe *Kiating* statuerunt *Xang Ti* non esse verum spiritum: Palmerius Missionariorum visitator anno 1629. prohibuit ejusdem vocabuli usum. At Riccius qui anno 1581. ad Sinas pervenit, tradiderat vocabulum illud significare verum Deum; atque id in caussa fuit, ut revocaretur in usum, & P. Franciscus Hurtado anno 1645. ad componenda dissidia scriptum P. Nicolai Longobardi flammis damnaret; si verum narrat Auctor Hist. Cultus Sin. pag. 121. Saltem ergo *Xang Ti*, tamquam significationis ambiguæ erat proscribendum: ac sapientissime Clemens XI. definivit admittendum esse *Tien Chu*, nomina vero *Tien*, & *Xang Ti* penitus rejicienda.

III.

Caput hujus disquisitionis tertium spectat decretum Cardinalis de Tournon a Clemente XI. & Benedicto XIII. confirmatum, quod universam controversiam definiret, si liquido constaret virum illum integerrimum vera ad Apostolicam Sedem retulisse. Id vero mihi non videtur in dubium revocandum. Enimvero idem Clemens XI. Pontifex Maximus decretum illud inviolabiliter observandum esse sancivit die 25. Septembris anno 1710. pro illius executione dedit Epistolas officii, & sollicitudinis plenissimas ad Joannem Portugalliæ Regem die 20. Januarii an. 1711. Deinde accepto nuncio mortis Cardinalis eximii, in Epistola ad Franciscum Archiepiscopum Manilæ data sub die 15. Junii anno 1713. ipsum Cardinalem appellavit *magnum Catholicæ Religionis præsidium*, *magnum Apostolicæ Sedis propugnaculum*, *magnum Romanæ Ecclesiæ decus ac lumen*; atque Apostolicis verbis illud eidem contexuit elogium, *Bonum certamen certavit*, *cursum consummavit*, *fidem servavit*. Die denique 19. Martii anno 1715. Bulla, *Ex illa die*, post maturam discussionem, nec sola relatione Cardinalis de Tournon ad examen revocata, sed Missionariorum plurium cujusque Ordinis, etiam formulam juramenti præscripsit, qua omnes ac singuli in Sinarum regno missionem exercentes spondeant se ritus ac tabellas, & nomina superius exposita reprobaturos, & decreta servaturos Cardinalis præclarissimi. Quis ergo de tanto viro, tali Romani Pontificis commendatione exornato, ac post tam longam accuratissimamque dijudicationem, accedente etiam Benedicti XIII. sententia: quis, inquam, nisi audacter ac temere pronuntiabit aut decreta edidisse rebus omnibus non inspectis, aut Sinensibus Christianis superstitionem affricasse, aut Sedi Apostolicæ imposuisse, maxime cum innumera pericula & vitæ rerumque discrimina invicto animo pro Catholica fide subierit? Quæ autem Edicto Cardinalis de Tournon inhibentur, scite, opportune, ac juste prohiberi demonstrat erudito Opere Aloysius Maria Lucini Ordinis Prædicat. S. Officii Commissarius Generalis: quem oppugnare conatur Scriptor Anonymus, Opere tripartito, cuso ante paucos annos typis Genuensibus. Hujus quidem Auctoris commendamus stilum, eruditionem, ingeniique acumen: sed in Caussa Apostolicæ Sedis judicio finita parum valet mentis acies, verborumque delectus. Mitto etiam quæ Lucinus nervose & luculenter pertractat: aperte damnat tesseram illam nuptialem cum imagine idoli *Polleyaris*, sola effigies apud eumdem Scriptorem pag. 169. postremæ editionis, & resticula centum & octo filis contexta, & croceo succo delinita. Negantibus autem adesse effigiem idoli, præfixumque filorum numerum, ne illos arguamus mendacii, respondemus amplissimum esse Sinarum regnum, nec ubique coli nuptiarum genium aut *Dittam*, aut *Pollayarem*: at ubi colitur, tam apertam superstitionem eliminandam. Quis præterea æquo animo ferat institutionem festorum ob muliebria, dum primum fluunt in pubertate, & apparet puella apta viro? Quis ob sordidissimum fluxum templum, & Sacramenta mulieribus interdicat, tametsi eo decidente fas esset feminam latitare? Quis in nuptiis arborem Aresciomaram, & palmæ nucem ad auspicia confractam patiatur in profanis simul, Christianisque conjugiis? Illud præterea, quod Missionarii accedere nolint ad Sacramenta ministranda infirmis infimæ conditionis, *Parreas* vulgo dicunt, qui a nobilioribus summo ludibrio habeantur propterea quod boum carnibus vescuntur, quas occidere Brahamanis flagitium est inexpiabile, ut Vincentius Maria Carmelita excalceatus scribit lib. 111. pag. 314. illud, inquam, aperte immanitatem, nobilium studium, ac superstitionem præsefert. Denique conspersos in fronte cineres confectos e vaccæ stercore, impressaque signa delineata in Opere Lucinii pag. 412. nescio quo jure possint a nota superstitionis excusari. Atque hæc est mea de Sinensium Ritibus persuasio. In quibus tamen, si nullum adesset superstitionis indicium, ut contendunt Aloysius Le Comte, Jacobus Faber, Scriptores librorum, qui inscribuntur, *Vera Sinensium sententia*, *Monumenta Sinica*, *Expositio facti oblata sacræ Congregationi jussu Innocentii XII. anno 1699.* aliorumque editorum anno 1700. atque si inconcussa essent testimonia Prosperi Intorcetta, Martini Martinii, & Dominici Mariæ Sarpetri, asserentium superstitionem omnem a Christianis vitari, possent Missionarii omnes facile convenire, eademque doctrinæ conspiratione commissum munus explere. Id gravi Concione nuper, idest, die xxi. Decembris præteriti anni 1739. in Quirinali aula coram Purpuratorum Patrum Senatu prolocutus est vir doctrina, ætate, exemplo plurimum venerandus F. Bonaventura Barberini Concionator Apostolicus, & Ge-

& Generalis *Capuccinorum*. Fieri id potest, si penitus rejiciantur vota, sacrificia, suffimina, ac libamenta,

Quæ non missa Deo vacuis in nubibus hærent,
Nec penetrant superi stellantem Regis in aulam,

ut S. Paulinus scribit in quarta ad Ausonium Epistola.

CAPUT X.

An permaneat fides in homine impio, in homine hæretico, in homine vita functo.

INQUIRENDUM nunc est de Fidei *subjecto*: nam Heterodoxi, qui sanctificantem gratiam a fide non distinguunt, docent consequenter justum esse quisquis fidem servat; nec gratiam amitti nisi peccato apostasiæ & infidelitatis: eisque accedunt, qui autumant fidem divulsam a caritate non operari Christianas virtutes, neque fidem, quæ est bonum germen ac semen, esse absque amore & fiducia; ut habetur in propositione li. & lii. Quenelliana. At in iis, qui in hæresim prolabuntur, & pravo dogmati hærent pertinaciter, fidem deficere communiter docent contra Durandum Scholastici: quamquam multi distinguant inter Catholicam, integram, inviolatamque fidem, & fidei partem, teneantque illam quidem in hæretico deperire, sed remanere fidem aliquam, sive priorem supernaturalem illuminationem falsitati permiatam, ut docet S. Bonaventura, & probare videtur in iii. dist. 23. §. 13. magni nominis Theologus Guilelmus Estius; etsi in utramque partem disputet, nec rem definiat. At istud inter Scholasticos dissidium facili ratione componitur, si quod appellant objectum *materiale*, & quod *formale* dicunt, dispescamus. Enimvero hæretici plura nobiscum tenent, ut Trinitatem, Incarnationem, Baptismum, quæ etiam divina revelatione, non perceptione naturali ad illorum notitiam pervenerunt, sed his minime assentiuntur ob divinam auctoritatem ab Ecclesia propositam, ideoque non fide divina, sed humana duntaxat, acquisita, & historica. De illis autem, qui concesserunt naturæ, exceptis animis purgantium adhuc a cælesti patria extorribus, quæritur, num in iis ad omnium, aut ad religionis symbolum *habitus* fidei persistat. Atque hæc congrua brevitate resoluturus de priori parte sic statuo.

PROPOSITIO I. Remanet fides in homine impio, dummodo infidelitatis crimine non se commaculet.

Liquet primo ex Apostolo, qui in 1. ad Corinth. xiii. 2. aperte fidem a caritate sejungit, quod & præstat Augustinus de Fide & operibus cap. 14. Produximus loca Volumine ii. pag. 159. Accedit definitio Tridentini sess. 6. can. 28. *Si quis dixerit amissa per peccatum gratia, simul & fidem semper amitti; aut fidem quæ remanet non esse veram fidem, licet non sit viva; aut eum qui fidem sine caritate habet non esse Christianum, anathema sit.* Huc spectat propositio 12. damnata ab Alex. VIII. *Quando in magnis peccatoribus deficit omnis amor, deficit etiam fides, & etiamsi videantur credere, non est fides divina, sed humana*: & 52. Quenelliana, *Fides non est absque amore & fiducia*. Suffragatur & ratio; nam fides & caritas diversum habent *objectum*, atque illa tendit in Deum ut verax est, hæc in Deum ut summe bonum; possumus autem odisse etiam ea, quæ existere non ambigimus, dummodo non sic appareant, ut animum ad se trahant necessaria & vehementissima dilectione, uti contingit in patria. At fides, etiamsi sit *rerum sperandarum substantia*, scilicet, summum bonum tam firma persuasione credat, ut de ejus existentia non hæsitet, non eo tamen præsente ac perspicue viso adeo allicitur, ut nequeat ab illo casta dilectione divelli. Adde nullum virtutis *habitum* in hac mortali vita deperdi, nisi per oppositam qualitatem; unde Synodus Tridentina cit. sess. 6. cap. 15. recte sancivit sola *infidelitate* ipsam fidem amitti.

Moverunt adversarios nonnulla, quæ ex hactenus disputatis habent facillimam solutionem. Ajunt fidem, Scriptura divina conclamante, sine operibus mortuam esse, & a caritate sejunctam esse nihil, nihil prodesse: addunt juxta Augustinum solam fidem, quæ per dilectionem operatur, mundare cor, piamque fidem sine spe & caritate non esse; ita nimirum S. Pater in Psalm. 31. num. 6. serm. 53. in Matth. cap. 9. num. 11. & Epist. 120. num. 8. Postremo, inquiunt, nulla, si desit caritas, datur virtus, quæ faciat Christianas actiones; nulla sine ordine amoris in Augustiniana Theologia vera virtus censenda est.

Sed hæc nimium futilia sunt, & recocta. Fides enim sine caritate *informis* est, mortua est, & etiam ab actuali amore penitus separata ad justificationem non sufficit; sed nunquid omnino extinguitur, & sine gratia sanctificante exercere nequit actus suos? Mortua sine hujus gratiæ ornatu appellatur, quia non est illa fides, qua justus vivit, qua promeremur vitam æternam, qua separamur ab immundis; at etiam in peccatore pios sine gratia habituali motus operatur, qui non imputantur, nisi inchoate, ad justificationem ac vitam: ad quam impii disponuntur, *dum credunt vera esse, quæ divinitus revelata sunt, atque illud in primis a Deo justificari impium per gratiam ejus*; ut loquitur Tridentinum. Recte proinde Augustinus affirmat piam fidem esse cum dilectione, & sine dilectione cor non emundari per fidem; quoniam *Fides per dilectionem operatur*, inquit Apostolus ad Gal. v. 6. &, *Si caritatem non habuero, nihil mihi prodest* 1. ad Corinth. xiii. 3. Igitur concludit fidissimus Apostoli interpres Augustinus Tract. 6. in Joannem n. 21. *Magna est fides, sed nihil prodest, si non habeat caritatem*, & alibi, *Fides sine caritate potest esse, non tamen prodesse*. Verum, inquis, quomodo id, si nulla absque caritate datur virtus? Principio ad virtutem non requirit Schola Augustiniana caritatem *habitualem*; sed ordinem dilectionis, qua virtus non sit inflata dum ad seipsam refertur, nec vitio labefactetur dum marcescit cupiditate; de quibus plura lib. xviii. cap. 3. Deinde profitetur *habitus* virtutum etiam supernaturalium a caritate distinctos; tametsi caritas actibus ceterarum virtutum tribuat formam, ac perfectionem: ut explicavi supra pag. 230. Denique contendit humanam voluntatem in quolibet exercitio virtutis duci vario ipsius amoris affectu, sive boni cupiditate, quæ nec deest in fide *informi*, auctore Sancto Thoma 2. 2. q. 5. art. 2. ad 2. sed non requirit ad cujuslibet virtutis actum *explicitam* illum amorem, qui tendit in Deum ut summum bonum, constituitque virtutem peculiarem, ceterisque præstantiorem, quæ speciali quadam ratione dicitur *Caritas*.

PROPOSITIO II. Non permanet vera fides in homine hæretico.

Solet a quibusdam hæc thesis comprobari verbis Apostoli in 2. ad Tim. ii. 17. *Sermo eorum, ut cancer serpit: ex quibus est Hymenæus, & Philetus, qui a veritate exciderunt*: at non satis percipio hujus argumenti robur, docente ibidem Paulo Hymenæum ac Philetum aberrasse a fide resurrectionis, ut constat ex textu, ex Tertulliano de Resurrect. Carnis, & ex Augustino serm. 362. num. 22. an vero hi fidem omnem amiserint, hæc tantum verba minime evincunt. Videntur magis efficacia quæ idem Paulus scribit ad Galatas v. adversus asserentes legalium ad salutem necessitatem, dicens v. 4. *Evacuati estis a Christo*, scilicet *a spiritu fidei*, ut explicat versu proximo. cujus rei & rationem subinde affert, quoniam non auctoritatem Dei revelantis consectabantur, sed humanam, errorique obnoxiam opinionem: *Persuasio*, inquit, *hæc non est ex eo, qui vocat vos*. Quod sane faciunt hæretici omnes, dum privato spiritu, aut hominum doctrinis seducti ea dumtaxat credunt, quæ proprio ingenio & voluntati magis consentanea sunt. Quare S. Pater Augustinus ita Manichæos alloquebatur lib. contra Faustum xvii. cap. 3. *Qui in Evangelio quod vultis creditis, quod vultis non creditis, vobis potius, quam Evangelio creditis*. Addit laudatus Apostolus in 1. ad Corinthios iii. 11. *Fundamentum enim aliud nemo potest ponere præter id quod positum est*: quæ verba S. P. Augustinus in Enchirid. cap. 5. num. 1. explicans de fide Catholica inquit: *Neque hoc ideo negandum est proprium fundamentum esse fidei catholicæ, quia putari potest aliquibus hæreticis hoc nobiscum esse commune. Si enim diligenter quæ ad Christum pertinent cogitentur, nomine tenus invenitur Christus apud quoslibet hæreticos, qui se Christianos vocari volunt, re ipsa vero non est apud eos*. Ex quibus omnibus hoc pacto ratiocinamur. Qui credunt humana persuasione, nec fidei catholicæ fundamentum tenent, hi supernaturalem fidem nequaquam servant. At hujusmodi sunt hæretici.

Ratio ex his depromitur manifesta. Fides enim non humanæ persuasioni innititur, non privato spiritui, non anteceptæ hominum insinuationi; sed cum sit divina, eliciatque assensum immobilem, atque firmissimum, nititur divinæ auctoritati per Ecclesiam propositæ. Cum ergo nullus hæreticorum unum aut alterum fidei articulum in dubium revocans, aut præfracte negans ad hanc inconcussam, certissimamque normam propriam fidem exigat, quomodo credit fide supernaturali ac divina? Audiatur S. Thomas, cui major Scholasticorum pars assentitur, 2. 2. q. 5. art. 3. *Dicendum*, inquit, *quod in hæretico discredente unum articulum fidei non manet fides, quia species cujuslibet habitus dependet ex formali ratione objecti, qua sublata species habitus remanere non potest. Formale autem objectum fidei est veritas prima, secundum quod manifestatur in Scripturis sacris, & doctrina Ecclesiæ, quæ procedit ex Veritate prima. Unde quicumque non inhæret, sicut infallibili, & divinæ regulæ, doctrinæ Ecclesiæ, ille non habet habitum fidei*.

At dices: Discipuli, quibus Marci ult. versu 14. exprobravit Dominus *incredulitatem, & duritiam cordis, quia iis, qui viderant eum resurrexisse, non crediderunt*; & Thomas, cui Joan. xx. inquit, *Noli esse incredulus, sed fidelis*, numquid fidem prorsus amiserant? Respondet Lyranus, utique discipulos, de quibus Marci ultimo, tunc fuisse incredulos, quoniam Resurrectio Domini pluribus argumentis fuerat declarata; nisi velimus dicere increpatam a Domino incredulitatem, quæ antea in illis fuerat, dum mulieribus, ceterisque discipulis credere noluerunt. Arbitror tamen per incredulitatem, qua aliquis non vult præstare fidem privato homini mysterium nondum sibi exploratum narranti, si habeat paratum animum credendi aut Ecclesiæ proponenti, aut Domino revelanti, fidem nequa-

quaquam amitti; & hanc fuisse incredulitatem Thomæ, aliorumque discipulorum, longe diversam ab hæreticorum pervicacia. Legitur quidem in vulgaribus libellis candelas, quæ in majori hebdomada extinguuntur, significare extinctam in Christi morte fidem Apostolorum: verum id a Theologis explodi observat Gavantus sect. VI. cap. 13. n. 22. & Rupertus Abbas lib. V. de divinis Officiis cap. 26. docet significare tenebras factas Christo mortuo super universam terram, Judæorum cæcitatem, & mortem Prophetarum, qui, ut candelæ post singulos extinguuntur psalmos, occisi sunt expleto prophetiæ suæ ministerio: candelam vero ceteris sublimiorem significare ipsum Dominum, tamquam unum ex prophetis occisum, & postea redivivum a mortuis: quod postremum probat etiam noster Angelus Rocca de Campanis cap. 25.

Præterea objicies: Augustinus de unico baptismo cap. V. num. 7. Judæo ad Ecclesiam venienti ait, *Tene fidem resurrectionis mortuorum sicut tenebas, sed crede jam Christum resurrexisse a mortuis quod non credebas*: ac similiter hæretico, *Tene Christianum baptismum in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti, sicut tenebas, sed agnosce Christi Ecclesiam, toto, sicut prophetatum est, orbe crescentem, cui sacrilega voce maledicebas*; agnoscit ergo Augustinus in Judæo veram fidem resurrectionis, & in Donatista veram fidem baptismatis. Idem S. Pater de Patientia cap. 26. num. 23. laudat patientiam Schismatici, qui *ne Christum neget, patitur tribulationes, angustias, famem, &c.* & proximo num. demonstrat, non esse *viribus tribuendam voluntatis humanæ*, sed esse donum Dei, licet donum *exhæredatorum*, quoniam per elationem vel timorem, non per dilectionem operatur. Ac similia docet lib. II. de Baptismo cap. XIX. num. 27. Agnoscit ergo Augustinus in hæreticis & schismaticis fidem inter Dei munera computandam.

Resp. Sive in Judæis, sive in hæreticis esse aliquam fidem *materialem*, inspecto scilicet aliquo objecto, quod credunt, V. G. resurrectionis articulo, & necessitate baptismatis; at non fidem *formaliter* talem, quæ nimirum assensum præbet ob divinam auctoritatem propositam ab Ecclesia: nam S. P. in libro de unico baptismo demonstrat non solum in hæretico vel Judæo, verum etiam in idololatra aliquid esse, quod probat fides catholica; & quemadmodum dicitur Judæo, *Tene fidem resurrectionis*, aut hæretico, *Tene Christianum baptismum*, ita dicitur idolorum cultori, *Tene ab uno vero Deo mundum conditum esse, quod tenebas, sed noli credere Deos esse ligna, & lapides, & ipsius mundi quaslibet particulas, quas colebas: Dei enim veritatem, qua credis ab ipso mundum conditum, in tua detines iniquitate, qua Deorum cultor vis esse falsorum.* Ergo quemadmodum hæc idololatræ fides, qua credit mundum a Deo conditum, orta ex naturali philosophia, supernaturalis non est, ita neque fides Judæi, vel hæretici acquisita monitis parentum, atque hominum institutis. Sed, inquis, hanc Augustinus computat inter Dei munera in libro de patientia, & in 3. contra Donatistas. Si naturam *objecti* inspicias, fides etiam hæretici hominis supernaturalis est, nisi enim Deus revelasset mysteria, nunquam ad ejus notitiam pervenisset; at si spectetur *motivum credendi*, naturalis est, neque enim captivat voluntatem in Dei revelantis obsequium, sed vel est coacta, & rerum evidentia, ut in Dæmonibus, naturaliter gignitur; vel imbecillis & fallax est, & humanæ innititur persuasioni. Agnosco itaque librum de patientia tamquam genuinum Augustini opus, licet aliter visum Erasmo: & nego laudabilem esse aut patientiam schismatici, aut fidem hæretici, nisi ut laudatur Fabricius a Catilina: quod monuerunt in Præfat. ad hunc librum PP. Benedictini, & nos diximus Tom. II. pag. 517. quamquam est in fide hæretici aliquid divini muneris sensu explicato. Atque ex his corruunt, quæ opponit Estius, fieri posse ut innotescant credenda sine Ecclesiæ propositione, aut revelatione speciali, ut Abrahamo, aut virtute miraculorum, ut Apostolis, aut sine ullo hominum ministerio, ut parvulis infunditur in baptismo fides *habitualis*; etenim quisquis hoc pacto vocaretur ad fidem, si recte crederet, haberet saltem animi præparationem credendi quicquid divina auctoritate firmatur: quod non faciunt hæretici ab Ecclesia alieni, & tamquam sarmenta inutilia de vite præcisa.

Quod si opponas: Nonne in hæreticis remanet eadem credendi facilitas, eademque immobilis persuasio? Respondeo in primis nec eamdem fidei firmitatem manere, quoniam medio fallaci & labili, non fundamento Ecclesiæ fides hæreticorum innititur: atque hinc est tanta hæresum variatio, tanta Apostatarum inconstantia, tanta novorum dogmatum seges. Deinde cum doctissimo Cardinali de Laurea disput. 11. de Fide art. 14. præter fidem supernaturalem *infusam*, admitto habitum fidei *acquisitæ*, aut majorum institutione, aut consuetudine, aut Catechistarum doctrina; qua fide permanente, etiam habitu fidei supernaturalis per infidelitatem deleto hæretici adeo nonnulla credunt, & tam firma adhæsione, ut pro illis fundere sanguinem parati sint, & martyrium affectent, quemadmodum de Donatistis scribit Augustinus in Breviculo, & in III. contra Cresconium, necnon de Montanistis Eusebius lib. V. H. Eccl. cap. 6. quod tamen Balduinus in Histor. Carthag. Collat. pag. 364. recte appellat *fatuam κενοδοξίαν*.

Si denique objicias non destrui scientiam, per hoc quod in una conclusione aberretur, non violari omnia præcepta per hoc quod unum frangatur, non derogari fidem homini, per hoc quod in una re ipsi non præbeatur assensus; optimam arbitror responsionem S. Thomæ cit. artic. 3. quod conclusionibus unius scientiæ assentimur propter diversa media, fides autem propter unum medium, scilicet divinam veritatem ab Ecclesia propositam, singulis inhæret articulis: & præcepta etiam ob diversa motiva servantur; nam si quis unum transgrediatur ob motivum princeps, quod nolit Deo perfecte obedire, ut Jacobus inquit cap. II. 10. *factus est omnium reus*. Atque huic Sancti Thomæ responsioni addo, posse nos similiter ratiocinari de fide *acquisita*, & naturali, quæ diversis motivis inniti potest: at non de supernaturali, quæ ob unam tantum rationem assensum præstat revelatis a Deo veritatibus. Cum Deo ipso fallere & falli nescio comparari nequeunt,

Cimmerias inter tenebras quos error opacat,
Vanaque pro vero se ostentat opinio menti.

PROPOSITIO III. In animabus corpore solutis, suoque in termino consistentibus habitus supernaturalis fidei non permanet.

Vel enim de beatorum spiritibus loquimur, vel de in gehennam detrusis. Si de illis verba faciamus, saltem quoad præcipuum *objectum* fides non manet; quoniam non vident *per speculum & in ænigmate, sed facie ad faciem*. Videtur id ab Apostolo definitum in priori ad Corinth. XIII. 12. ubi etiam ceteris virtutibus præfert caritatem, eo quod nunquam excidat. Apostolo consentit Augustinus scribens lib. XIV. de Trinit. II. num. 4. *Neque enim jam fides erit, qua credantur quæ non videntur; sed species qua videantur quæ credebantur*. Neque necessum est fidem beatis spiritibus tribuere ad ornatum, quum omnem ipsis decorem conferat splendor gloriæ; & virtutum munera ob supernaturalia præsertim opera sint collata.

Si autem sermo sit de damnatis; hi omnium supernaturalium donorum ornamento expoliantur, permanente duntaxat *charactere* quo fideles ab infidelibus secernuntur. Ait quidem Jacobus cap. II. 19. *Et dæmones credunt, & contremiscunt*: sed ut ostendat non prodesse ad salutem fidem, qua malorum vindicem pertimescimus, nisi serventur mandata; non ut comparationem instituat inter fidem dæmonum, hominumque fidelium. Illi namque credunt perspicaci mentis acumine, rerum eventu, expletis vaticiniis, proprioque experimento coacti; illi Spiritus sancti illustratione, pio mentis affectu, ac libera voluntate.

CAPUT XI.

De Spe fidelium, ejusque necessitate, & certitudine.

EX *fide*, inquit S. P. Aug. cap. CLV. Ench. n. 30. *nascitur spes bona fidelium*; cum enim fides rerum sperandarum præstantiam statuat ob oculos, illarum gignit desiderium atque expectationem, sine qua humana studia, laboresque flaccescerent. Nam ut temporalium actionum altrix est præterfluentium bonorum fiducia, canente Tibullo,

Spes alit agricolas, spes sulcis credit aratis
Semina, quæ magno fœnore reddat ager:
Hæc laqueo volucres, hæc captat arundine pisces,
Cum tenues hamos abdidit ante cibos.
Spes etiam valida solatur compede vinctum,
Crura sonant ferro, sed canit inter opus:

ita fideles bonis operibus vehementius insudant, dum *fiduciam, & gloriam spei*, juxta Apostoli monitum ad Heb. III. 6. *firmam* retinent. De Spe itaque hoc loco pertractandum est. Spei autem nomine non intelligimus rerum adversarum expectationem, ut Virgilius in IV. Æn. ab Augustino laudatus cap. 8. Ench. dum ait,

Hunc ego si potui tantum sperare dolorem,

& ipsemet Augustinus in Psalmum 64. scribens, *Profers spinas? ignem spera*; sed expectationem duntaxat bonorum: atque utimur hoc vocabulo *spei*, non tantum ad significandum spei nostræ objectum, ut dum dicimus cum Psal. XIII. 6. *Dominus spes ejus est*, vel gratiam & auctoritatem eorum, quibus intercedentibus sempiterna bona speramus, ut dum quotidie salutamus his verbis Deiparam, *Spes nostra salve*; verum etiam ad significandam inditam divinitus virtutem, qua pium desiderii & fiduciæ motum exerimus. Atque virtutem hanc definire solent Theologi: *Spes est virtus divinitus infusa, per quam certa cum fiducia nostræ salutis, & æternæ vitæ bona expectamus*: aut cum Haymone, *Spes est certa expectatio futuræ beatitudinis veniens ex Dei gratia, & meritis præcedentibus*.

Hujus Spei *objectum*, ut appellant, *materiale* est ipse Deus, in quantum est immortalium animorum vita, merces, & finis ultimus; nam alioqui spes non esset inter virtutes Theologicas connumeranda; cum illa sit virtus Theologica, quæ Deum habet pro objecto. At cum permulta nos ad Deum ipsum perducant, gratia præsertim, peccato-

rum remissio, & finalis perseverantia; etiam hæc sunt spei nostræ *objectum*, sed veluti secundarium, eo quod a nobis ratione ultimi finis tamquam media expetantur, neque cor nostrum attrahant, nisi ob summi boni consecutionem. Nam sicut fides Catholica, quæ Deum summam veritatem credit, etiam alias veritates complures profitetur sub ea ratione, quod ore ipsius Dei revelata sunt: ita spes, quæ in Deum ejusque beatitudinem tendit, respicit etiam gratiarum munera, quatenus viam sternunt ad ipsam beatitudinem capessendam; ac etiam caritas, qua Deum summum bonum diligimus, sese extendit ad proximum, quem tamen ob summum bonum directo amore prosequimur. Ac juxta hanc finis mediorumque distinctionem accipiendum est, quod vulgo a Theologis traditur, spem oratione Dominica, fidem Symbolo, caritatem decalogo contineri. Objectum autem *formale* spei non est in Schola nostra finis ultimi arduitas, sed potius Dei omnipotentia ac misericordia, quibus opitulantibus æterna vita, quæ nobis repromissa est, acquirere possumus; & sine quibus arduitas illa animum nostrum potius excruciaret, ac deterreret. Extat in sententiis a Stobæo collectis pag. 460. illud Lini,

Omnia sunt speranda, nihil sperare negatum,
Nam nihil est, quod non valeat divina potestas.

Potestati autem divinæ si beneficentiam, misericordiam, largitatemque supremi Numinis addas, habes quo in spem vivam animus erigatur.

Spes a fide, & a caritate distinguitur, etiamsi ad actum spei requiratur amor aliquis inchoatus, quo Deus diligitur, ut inquit Estius in III. dist. 26. §. 2. quatenus ab intellectu proponitur, ut summum ac beatificum nostrum bonum, licet semper non adsit amor caritatis, quo voluntas affecta cetera omnia summo bono postponat. Et spem quidem a fide distingui satis liquet, cum aliqua credantur, quæ spei nostræ objectum non sunt, sed potius horroris, atque timoris. *Quis namque fidelium pœnas non credit impiorum? nec sperat tamen*, inquit cap. 8. n. 2. Enchiridii Augustinus. Distingui autem spem ab habitu caritatis docent Catholici omnes, atque his momentis evincunt. Primo Tridentina Synodus sess. VI. cap. 6. ait peccatores ad justificationem disponi, dum *ad considerandam Dei misericordiam se convertendo in spem eriguntur, fidentes Deum sibi propter Christum propitium fore*; & can. 3. definit posse hominem suffultum præveniente Spiritus sancti inspiratione & adjutorio, *sperare sicut oportet*, ideoque spes tamquam dispositio justificationem præcedit, & ab ipsa seinngitur. Deinde proscripta est a Clem. XI. 57. propositio Quesnellii, *Totum deest peccatori quando ei deest spes; & non est spes in Deo, ubi non est amor Dei*: quam secundam propositionis partem *de amore Dei regnante*, scilicet de caritate, quæ justificat, recte exponit Fulgentius Bellelli postremo in Opere Vol. 2. pag. 192. Præterea S. P. Augustinus Tract. 83. in Joannem spem aliquam esse *informem* aperte affirmat his verbis: *Fides esse potest, sed tamen prodest sperare....* Postremo qui inops est munerum, sed illud tamen cupit propria industria, aliorumque beneficiis comparare, etiam sine præsumptionis nota præmium expectat, non absolute & immediate, sed conditionate, mediis nempe præmissis. Hoc enim pacto laudabiliter adolescentes literis dant operam, ut scientia præditi acquirant virtutis mercedem atque ornamentum; & qui potest augere divitias, sperat ampliorem rei domesticæ possessionem. Quamvis ergo iniquus & scelestissimus nullum habeat gloriæ meritum, quia tamen donec vita fungitur, potest a Dei munificentia gratiam & remissionem obtinere, perseverat in illo virtus spei, qua confidit se æternam vitam consequuturum, conditionate tamen, & si resipiscat, nam alioqui foret hæc inanis fiducia, ac temeraria præsumptio.

Itaque dum Apostolus ait ad Rom. v. 5. *Spes autem non confundit, quia caritas Dei diffusa est in cordibus nostris*, & dum Augustinus docet serm. 31. de Verbis Domini, nunc 350. *Solis filiis spem esse*, & in cap. 8. Enchiridii, *Spes vero esse sine amore non potest*, cujus generis plura occurrunt in aureis ipsius libris frequentissima: si amorem & caritatem accipiamus pro gratia sanctificante; non intelligenda sunt hæc, & similia de spe *informi*, sed de spe *viva*, qua aliquis expectat beatitudinem *per merita, quæ jam habet*, ut exponit S. Thomas 1. 2. q. 65. art. 4. ad 3. & Fulgentius Bellelli loco citato. Quamquam Augustinum loqui de amore tantum inchoato scribant viri alii in Augustiniana lectione exercitatissimi, Gulielmus Estius paullo supra laudatus, Joannes Lensæus lib. VI. Summ. Christ. Piet. cap. 3. Florentius De Cocq. Tract. IV. cap. 5. aliique permulti. Sane spem esse cum aliquo amore constat, quoniam nihil speratur si nulla ratione diligitur, & quemadmodum spes humana & carnalis non est absque amore humano, & carnali, ita spes Christiano homine digna, & spiritualis non est absque omni prorsus amore spirituali & recto, amore scilicet sempiternæ felicitatis.

Liquet ex his Spei *habitum* etiam in magnis peccatoribus permanere, uti erat ante justificationem in Publicano, quem dum adhuc premebat conscientia, spes sublevabat. In Beatis spes, saltem quoad *objectum primarium*, non adest; nam inquit Apostolus ad Rom. VIII. 24. *Spes autem quæ videtur, non est spes: nam quod videt quis, quid sperat?* Et S. P. Augustinus cap. 8. Ench. *Spes autem non nisi bonarum rerum est, nec nisi futurarum.* Existere adhuc in illis spem futuræ gloriæ corporis, in qua Deo adhæreant vehementiori dilectione, potest propugnari; quamvis mihi oppositum videatur verisimilius, & quia sublato objecto principe necessum non est permanere virtutem; & quia in beatis expectatio futuræ glorificationis non solum est firma certitudine spei, sed etiam certitudine immutabilis cognitionis, orta ex æternæ vitæ securitate, ac summa patriæ. Aliter de animabus in Purgatorio degentibus asserendum est; nam in his quemadmodum fides, ita spes manet procul dubio. At in dæmonibus ac damnatis, quoniam extrema miseria non compatitur rerum meliorum expectationem, etsi ad maximum cruciamentum perseveret indiditus animo amor beatitudinis, nullum spes locum habet. Quid vero de hæreticis? Qualemcumque hi fiduciam patiantur, nequit esse spes Christianorum; nam destituti sunt fide, quæ est *substantia rerum sperandarum*. Hinc S. Pater Tract. 45. in Joannem num. 2. ait: *Non est autem cuiquam spes vera & certa semper vivendi, nisi agnoscat vitam quod est Christus, & per januam intret in ovile.*

Vertunt in quæstionem Scholastici, an spes in eo persisteret ulla, cui divinitus facta esset futuræ damnationis revelatio. Ac affirmativam partem tenent Hurtadus, Azorius, Gavardi, negativam Gonet, Suarez, Salmanticenses, cum quibus in partes ceteri discessi sunt. Nituntur vero qui affirmativam sententiam propugnant argumentationibus istiusmodi. Primo, inquiunt, stat cum certa revelatione salutis timor, ut in Paulo 1. ad Corinth. IX. 27., ideoque consistere potest spes cum futuræ damnationis revelatione. Deinde revelatio hæc nequaquam everteret testimonia apertissima Scripturarum, quibus divina misericordia pœnitentibus repromittitur; & consequenter essent in eo casu divina eloquia Christianæ spei basis ac fundamentum. Accedunt PP. docentes de nullo esse desperandum, quandiu in hac mortali vita deget impius. Videtur denique niti hæc sententia rationi, quoniam in hac hypothesi teneretur quisque vitare peccata, & legem implere, non enim præscientia futuri affert necessitatem, nec arbitrium evertit, nec legis naturam immutat: imo posset quis reprobari ob peccatum desperationis, quod adhuc teneretur effugere; ac proinde semper ei incumberet sperandi præceptum.

Oppositæ tamen sententiæ assertores suis minime destituuntur præsidiis. Ac primo proferunt auctoritatem Augustini scribentis lib. XXI. de Civ. Dei cap. 24. Ecclesiam, si sciret quinam sint reprobati, pro eis non oraturam, *quemadmodum non orat pro dæmone*. At oratio spei luculentissimum est argumentum. Addunt eumdem Augustinum lib. 2. de Genes. ad lit. cap. 17. & 18. affirmare Angelum non præscisse proprium lapsum, quia alias non posset sperare. At S. P. eo loci disputat adversus Genethliacos propugnatores fati, quo sane orandi caussa & spes auferretur; unde locus ille ad hanc rem nihil valet. Producunt & S. Thomam q. 27. de Verit. art. 8. ad 2. ubi ait Deum non posse ordinaria potentia revelare alicui suam damnationem, *quia talis revelatio cogeret eum desperare*. Addunt validam rationem, quia actus spei dependet a practico judicio, quo æterna salus nedum percipiatur possibilis, sed etiam proponatur tamquam probabiliter futura; *spes* enim, ut Augustinus ait, *est futurorum*. Alioqui si ad excitandam spem sat esset metaphysica beatitudinis possibilitas, sperare possent etiam dæmones ac damnati.

Sententia nostra est non posse hujusmodi casum contingere in hac rerum constitutione, in qua Deus decrevit unumquemque, quandiu vivit, posse consequi salutem, præcepitque singulis ut gratiam & gloriam a divina misericordia expectent: unde si alicui fieret damnationis revelatio, hæc nonnisi comminatio foret, & accipienda de rebus sic stantibus, nimirum si ad meliorem frugem non revocaretur peccator. Quare revelatione accepta non spem deponere deberet, sed Ninivitarum exemplo in cinere & cilicio agere pœnitentiam. Ille enim, qui iniquo diceret, *Imminet tibi inevitabilis perditio*, ait quoque: *Nolo mortem peccatoris, sed magis ut convertatur & vivat*. Atque idem docet citato loco S. Thomas, necnon S. Bonaventura in 1. dist. 48. & in libro de Judicio animæ Richelius. At nonne, inquiunt, revelavit Deus sempiternum interitum Antichristi? Utique: præmonuit quomodo seductor ille dignosceretur, ait futurum ejus adventum in signis, & prodigiis mendacii, exitum ipsius miserrimum prænuntiavit. At quis Antichristum salvum fieri speraret? quis pro ipso oraret Deum? De Antichristo itaque, & ceteris hominibus impiis dissimilis ratio est; quia ille in hac rerum serie, in hac Scripturarum sanctarum revelatione est filius perditionis manifestus; alii occulti sunt, iisque indictum ut convertantur, ut ingemiscant, ut sperent.

At si de absoluta, ut inquiunt, potentia hæc fieret revelatio, nec in dubium posset revocari, nec esset comminatio, sed definita & immutabilis præscriptio ac sententia; subscribo iis, qui tenent spei locum non superesse: quoniam spei *objectum* non est bonum duntaxat possibile, sed quod apprehenditur tamquam futurum. Quis autem futurum esse probabili ratione percipiat, quod certa præscientia non

tia non

tia non futurum præsensit? Neque enim invictæ sunt argumentationes contrariæ. Nam Paulus dum ad Corinthios scripsit, non habebat plenam salutis suæ certitudinem, ut Gregorii Magni, & Prosperi auctoritate demonstrant Estius, Menochius, Tirinus, A Lapide, Tom. xv. Bibl. Max. pag. 473. Quamquam dicere poterat, *Castigo corpus meum, &c.* non pertimescens damnationem, sed commonstrans afflictationes corporis ad illam evitandam requiri. Scripturæ, ac Patres universim loquuntur, rebusque sic stantibus: non vero in hypothesi, de qua disceptatur, nec de homine impio singillatim, ac in individuo. Ratio denique nihil evincit, quoniam ut quis teneatur ad implenda præcepta, sufficit quod hæc possibilia sint, vigeatque libertas: at ad spem excitandam non sat est beatitudinem esse possibilem, nisi etiam prudenter apprehendi possit tanquam futura. In illa ergo hypothesi, quamvis nemo posset desperare *ex motivo contrario spei theologicæ*, ut inquiunt Salmanticenses, scilicet ex parte omnipotentiæ, & misericordiæ Dei, quod sane scelestum esset atque nefarium; nihilo tamen minus sperare non posset ex eo capite, quod beatitudo non esset futura, neque ut talis posset prudenti judicio proponi. Sed adeat qui adhuc dubitatione distrahitur recensitos, accuratissimosque Scriptores.

Hac, quæ nunquam re eveniet, excepta hypothesi, tenetur quilibet sperare a bonorum omnium largitore gratiam & gloriam. Nam Paralip. I. cap. x. 14. inter iniquitates Saul ea præsertim perstringitur, quod *non speraverit in Domino*. Sublata spe immortalitatis impios noxias tantum appetere voluptates, liquet ex cap. 2. Sapientiæ: & Alex. VII. eam propositionem confixit: *Homo nunquam ullo vitæ suæ tempore tenetur elicere actum fidei, spei, & caritatis ex vi præceptorum divinorum*. Revera quis non videat spem a nobis exigere divina promissa, sacra eloquia, accepta hactenus beneficia, & in omnes profusam Salvatoris nostri Dei caritatem, misericordiam, & redemptionem? Sperandum est ergo, ac præsertim dum accedimus ad Sacramentum reconciliationis, & dum ad januam magni Patrisfamilias oratione pulsamus; nam spem ad justificationem disponere definit Sess. vi. cap. 6. Synodus Tridentina; & orationem esse spem, ac *desiderium pauperum*, ait in Psalmo ix. 17. regius Vates.

At quanta est sperantium certitudo ac fiducia? Maxima quidem, ac multiplici ex capite orta. Primum ex tam apertis Dei in sacra Scriptura promissis, de quibus Apostolus 2. ad Timoth. I. 12. *Scio, cui credidi, & certus sum, &c.* & Augustinus in Psalm. 123. num. 2. *Spes autem nostra tam certa est, quasi jam res perfecta sit; neque enim timemus promittente veritate. Veritas enim nec falli potest, nec fallere*. Deinde ex Christi Redemptione, dicente Apostolo Petro Epistola II. cap. I. 3. *Secundum misericordiam suam magnam regeneravit nos in spem vivam, per resurrectionem Jesu Christi ex mortuis*; & S. Pater in I. de Doctr. Chr. cap. 15. *Quanta se fiducia spei credentium consolatur considerans quantus quanta pro nondum credentibus passus sit!* Vide & serm. 157. alias 23. de Verbis Apostoli. Præterea ex collatis in nos innumeris benefactis, & accepta præsertim baptismatis gratia, & mortis Christi beneficiis quamplurimis, unde Paulus ad Rom. v. 5. *Spes*, inquit, *non confundit, quia caritas Dei diffusa est in cordibus nostris*: & magnus Augustinus in Psalmum 148. num. 8. *Promissionis Dei tales arrhas accepimus, tenemus mortem Christi, tenemus sanguinem Christi, &c.* Atque ex his liquet quam imbecillis sit & infirma terrena spes, cujus nec objectum est certum, nec incommutabile, nec summe bonum: sponsor autem infidus, impotens, iniquus, & sine arrha, sine vade, sine futurorum eventuum præscientia.

Hæc tamen certitudo spei salutarem timorem minime excludit; ut adversus Heterodoxos demonstravi Tom. II. pag. 171. Cavenda est ergo inanis jactantia, ac temeraria præsumptio: & juxta Apostoli monitum ad Philipp. II. danda bonis operibus opera, *cum timore & tremore*: apprehendenda est disciplina, *ne quando irascatur Dominus*, ut inquit David Ps. 2., & humilitas exercenda, *ne homo dum quod Dei est deputat suum, amittat quod Dei est*, ait de Nat. & Gratia cap. xxxii. num. 36. præstantissimus morum magister Augustinus. Illustria sunt etiam, nec prætermitti debent verba S. Hieronymi de Custodia Virginitatis ad Eustochium. *Nolo tibi venire superbiam de proposito, sed timorem. Onusta incedis auro, latro tibi vitandus est. Stadium est hæc vita mortalibus, hic contendimus ut alibi coronemur. Nemo inter serpentes & scorpiones securus ingreditur. Et inebriatus est, inquit Dominus, gladius meus in cælo: & tu pacem arbitraris in terra, quæ tribulos generat & spinas, quam serpens comedit?* Et infra: *Quandiu hoc fragili corpore detinemur, quandiu habemus thesaurum istum in vasis fictilibus, & concupiscit spiritus adversus carnem, & caro adversus spiritum, nulla est certa victoria*. Plura ibidem Hieronymus scite & eloquenter, etsi affirmat nullam esse in illa Epistola *Rhetorici pompam sermonis*. Ex quibus patet quod definitum est alibi, certitudinem spei conditionatam esse, neque hæsitationem, & formidinem omnem expellere.

CAPUT XII.

Timorem Domini esse bonum, & commendandum.

POST Lutherum, etiam Jansenianí pessime de timore Domini disseruerunt; quos præstat breviter hoc loco refutare: nam utrum timor ad talem perfectionis gradum perveniat, ut excludat omnem voluntatem peccandi, & sufficiat ad gratiam in Sacramento Pœnitentiæ recipiendam, non est loci hujus definire. Ostendam duntaxat timorem, quem *servilem* appellant, esse substantia sua bonum, utilem, donum Dei, neque reddere hominem impium, neque viam sternere ad desperandum, neque sibi repræsentare Deum tamquam durum & intractabilem; ut hæretici, novique dogmatistæ contendunt. Exponam autem veram Augustini sententiam, quam præ ceteris assecutos arbitror beatum Thomam 2. 2. q. 19. S. Bonaventuram in III. dist. 34. p. 2. Ægidium nostrum lect. 25. in cap. 8. ad Romanos, Estium in distinct. 34. lib. 3. Joannem Morinum in posthumo Opere de Contrit. cap. 4. Christianum Lupum in Tract. ejusdem argumenti cap. 15. & ne ceteros persequar, Fulgentium Bellelli lib. v. adversus Bajanam & Jansenianam hæresim; tametsi ex uno Augustino curabo controversiam dirimere.

Ac principio timoris species accurate sunt distinguendæ. Alius est ergo timor naturalis incussus a malo, quod unusquisque naturaliter refugit, nec imperatus a voluntate; alius rationalis & liber, elicitus ex aliqua cognitione & amore. Naturalis timor passio animi potius dicendus est, quam liber ipsius animi motus: unde nulla ratione potest inter peccata connumerari, scribente Augustino q. 77. inter LXXXIII. *Omnis autem passio, in quantum ipsa passione patimur, non est peccatum; sic & si patimur timorem, non est peccatum*. Timor autem voluntarius & rationalis est, qui ex libero amore proficiscitur: vel ex amore, quo animus inhæret bonis fluxis ac mutabilibus, tamquam ultimo fini; vel ex amore sui ipsius; vel ex amore simul sui ipsius, & Dei; vel ex amore Dei tantummodo. Primus dicitur timor *mundanus*: de quo ait S. Pater in Psalmum 127. num. 7. *Tantum timent, ne aliquid mali in terra patiantur, ne illis ægritudo accidat, ne damnum, ne alicujus amissio cari, ne exilium, ne damnatio, ne carcer, ne aliqua tribulatio*. Alter est timor *servilis*, de quo ibidem Augustinus: *Alius timet unde terruit & Dominus. Audistis cum Evangelium legeretur, Ubi vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur. Audiunt hæc homines, & quia vere futura sunt impiis, timent, & continent se a peccato: timent quidem, sed non amant justitiam*. Tertius est timor *initialis* medius inter servilem & castum, quo abstinens se a malo ob timorem pœnæ concipit aliquem Dei amorem, de quo sequitur Augustinus: *Cum autem per timorem continet se a peccato, fit consuetudo justitiæ, & incipit quod durum erat amare*. Postremus est timor *filialis & castus*, non alia ratione timens, nisi quatenus filii timent offensam patris, & casta sponsa timet ne illam sponsus deserat; de quo S. Pater ibidem: *Jam incipit propterea juste vivere, non quia timet pœnas, sed quia amat æternitatem. Exclusus est ergo timor a caritate, sed successit timor castus*.

In timore ergo *servili*, qui ita appellatur, quoniam servorum est ob timorem pœnæ dominis obtemperare, intervenit fides eumdem timorem excitans, dum gehennam impiis proponit, æternumque supplicium, & amor quo rationalis homo bene sibi ipsi vult esse futuro in seculo. Secundum hunc amorem timor inordinatus esse potest, atque, ut vocant, *serviliter servilis*; si nempe timens sui ipsius delectatione fruatur, atque ea de re pertimescat quicquid sibi talem damnum infert, nullam sentiens honestatis & justitiæ delectationem. Potest etiam esse ordinatus & rectus; quia potest formidare gehennam ob sui amorem, qui non sit vitiosa cupiditas, nec summum bonum sibi ipsi postponat, sed ita seipsum diligat, ut in summi boni comparatione sibi ipsi vilescat. Quare *servilitas* ad substantiam timoris non pertinet; sed potest a timore *servili* sejungi: quoniam potest quis ita timere gehennam, ut tamen semetipsum non diligat inordinate. Timor ergo *servilis* natura sua respicit duntaxat sempiternum gehennæ supplicium, & recte definitur ab Augustino serm. 18. de verbis Apost. nunc 161. cap. 9. num. 9. *Servilis timor est, quo times cum diabolo ardere*. Sed an id timeatur ob vitiosam cupiditatem, sive ob directum amorem sui, ad substantiam timoris non attinet. Quibus prænotatis sit

PROPOSITIO I. Mundanus timor vanus est, perversus, & noxius.

Ita sacræ literæ, Augustinus, omnesque Theologi. Divina enim Scriptura suadet, ut istum a nobis timorem pellamus. *Nolite*, inquit Dominus Mat. x. 28. *timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere*. Et Petrus Epist. prima cap. III. 14. *Timorem autem eorum ne timueritis, & non conturbemini*. S. P. Augustinus citato serm. 161. num. 7. ait: *Timor vanus est omnium hominum timentium amittere temporalia, quandoque migraturorum, & migrare trepidantium, volentium semper differre quod non possunt auferre. Vanus est iste timor hominum,*

minum, & tamen est, & vehemens est, & resisti ei non potest. Hinc increpandi, hinc objurgandi, hinc lugendi homines timentes mori, & nihil aliud agentes, nisi serius mori. Theologi idem probant, quoniam cum timor oriatur ex amore, *metuendi enim caussa est ne quod amamus aut adeptum amittamus, aut non adipiscamur speratum*, ut docet idem Augustinus q. 33. inter LXXXIII. nec non S. Thomas 2. 2. q. 19. art. 3., mundanus timor procedens ex noxia cupiditate, & amore, quo rationalis creatura hæret tanquam fini fluxis bonis, nonnisi *ex mala radice* gignitur, & malus est. Advertas tamen, quod si hujusmodi timor naturalis sit, neque ex perversa cupiditate, & prædominante rerum creatarum dilectione oriatur, nequaquam culpandus est, sed est innoxia *passio* naturæ imbecillis, atque infirmæ; ut paullo supra diximus cum Augustino. Illud quoque animadvertas non esse timorem mundanum & malum eum, quo aliquis timet sæcularem potestatem, judicemque terrenum; dummodo hunc timeat, quatenus a Deo constitutus est, nec *sine causa gladium portat*, ut ait Apostolus ad Rom. XIII. 4. *Dei enim minister est, vindex in iram ei, qui malum agit*. Nam illiusmodi timor rectæ rationi consentaneus est, neque natura sua excludit amorem justitiæ. Sed ille est timor mundanus, qui innixus temporalium bonorum cupiditati corporis vitam vitæ animæ, & corporis interitum præfert gehennæ suppliciis; ideoque nec *recta* ratione ducitur, neque ullo amore æquitatis. *Timet enim carcerem, & non timet gehennam, timet quæstionarios tortores & non timet infernales angelos, timet cruciatum temporalem & non timet pœnas ignis æterni, postremo timet ad modicum mori, & non timet in æternum mori*: inquit S. Pater eodem serm. 161.

PROPOSITIO II. Timor servilis est bonus, utilis, supernaturalis, & donum Dei.

Hoc etiam commonstrat divina Scriptura, Augustinus, cœtusque Orthodoxorum Scholasticorum. Et quidem ipse Dominus, postquam Matt. X. humanum timorem reprehendit, ad servilem his verbis hortatur, *Sed potius timete eum, qui potest & animam & corpus perdere in gehennam*. Atque de hoc timore legitur Prov. XIV. 27. *Timor Domini fons vitæ, ut declinent a ruina mortis*. Et Isaiæ XXVI. 18. *A facie tua Domine concepimus, & peperimus spiritum*. S. Pater laudato sermone 161. num. 8. adjectis Evangelicis verbis, *Modo*, inquit, *cum dicis mihi, Gehennam timeo, ardere timeo, in æternum puniri timeo, quid dicturus sum? Male times? vane times? Non audeo, quandoquidem ipse Dominus ablato timore subjecit timorem*: paucisque interjectis: *Cum ergo Dominus timorem incusserit, & vehementer incusserit, & repetendo verbum comminationem exaggeraverit, dicturus ego sum, Male times ista? Non dicam. Plane time, nihil melius times, nihil est quod magis timere debeas*. Et in Psalmum 127. num. 8. delineato timore servili, quo aliquis *non timet ne perdat amplexus pulcherrimi sponsi, sed timet ne mittatur in gehennam*, de ipsomet timore inquit: *Bonus est & ipse timor, utilis est*. Eumdem timorem commendat S. P. in libro de sancta Virginitate cap. 38. De Catechiz. rudib. cap. 5. num. 9. serm. 13. de Verbis Apost. nunc 156. cap. 13. aliisque in locis. Et Augustino aperte consentiunt Tertullianus cap. 12. de Pœnit. Cyprianus de Lapsis, Basilius Hom. in Psalm. 33. & Patres omnes. Theologica autem ratio est, quod hunc timorem, ut diximus, excitet fides supernaturalis, qua credimus futurum judicium, & sempiterna reproborum supplicia, coerceat a malo, ac plura afferat salutis virtutisque adjumenta mox ex Augustino enumeranda: atque ex alia parte nullam natura sua inferat perversam cupiditatem, respiciatque tantummodo pœnas a justo Judice reprobis infligendas, quas sine ulla noxia delectatione possumus pertimescere.

Inter bona autem provenientia ex timore primum est, quod *saltem intra claustra cogitationis coercet malam cupiditatem*, ait S. Pater lib. 2. contra Epist. Petiliani cap. 83. Alterum, quod ita malam cupiditatem coercet, ut impium contineat, & quasi pedagogus legis, & animæ custos, *volentem peccare animo interiore non sinat*. Serm. de verbis Apost. 18. num. 8. Tertium, quod cohibendo cupiditatem, & continendo ab externo peccati actu eradicat habitus pravos frequentatione malorum actuum ingeneratos; & *præmissus timor in cor nostrum pellit inde consuetudinem malorum operum*: Epist. 120. ad Hon. nunc 140. Proximum, quod viam sternit caritati, quoniam *ex eo quia mala caves, corrigis te, & incipis bona desiderare*: Tract. IX. in Epist. Joannis num. 5. Postremum, quod adversus tentationes corroborat, dum ne impius relabatur in pristinum, instat Dominus *in occultis severa misericordia flagella ingeminans timoris, & pudoris*: Lib. VIII. Confess. cap. 11. Quamquam vero huic timori aliqua imperfectio permixta est, quoniam, auctore eodem Aug. de Nat., & Grat. cap. 57. ille, *qui timore supplicii, quod lex minatur, non amore justitiæ se sensit abstinere ab opere peccati, nondum liber est, nec alienus a voluntate peccati*; id tamen non timoris vitium est, sed timentis, qui adhuc visco cupiditatis detentus timet ne damnetur, ne puniatur, ne crucietur, non vero ne offendat gaudium paternum, ne displiceat oculis amantis. Quod ubi paullatim exuit introeunte delectatione justitiæ, timor *servilis* fit *initialis*, remanetque substantia idem, *servilitate* abjecta. Hæc proinde *servilitas*, quatenus conglutinata est pravæ cupiditati, non est a Deo, a quo tamen est timor incussus horrore gehennæ: quod affirmarunt etiam Scholarum lumina S. Thomas, & S. Bonaventura: quorum ille 2. 2. q. 19. art. 4. ait: *Dicendum quod timor servilis ex parte servilitatis habet quod sit malus*: quod probat, *quia contra rationem servilitatis est quod aliquis ex amore operetur*; alter vero de VII. donis Spiritus sancti: *Timor dicitur servilis, quo quis magis timet pœnam, quam culpam: qui secundum essentiam dicitur esse a Deo, non tamen sub ratione qua servilis est*, &c. His subscribit cum Theologis, qui de Augustini nomine gloriantur, Estius in III. dist. 34. §. 7. dicens: *In timore servili duo consideranda, timor & servilitas, quorum alterum bonum est, alterum malum*, eadem allata ratione, *quod servilitas ista contraria sit caritati*. Verum hæc *servilitas*, ut præmonui, non est de essentia timoris, ideoque non efficit quin sit substantia bonus, supernaturalis, & donum Dei; quemadmodum fides supernaturalis & nulla est, licet *informis*; *quia*, ut inquit ibidem S. Thomas, *servilitas non pertinet ad speciem timoris servilis, sicut nec informitas ad speciem fidei informis*; sive quia *timor servilis secundum se non importat nisi timorem pœnæ*.

Liquet ex dictis etiam hunc timorem esse *initium sapientiæ*; quoniam hinc incipit peccator resipiscere, dum timor parat locum caritati, & sicut videmus per setam introduci linum, quando aliquid suitur, *sic timor primo occupat mentem, ut introducat caritatem*. Ita docet Augustinus cit. Tract. IX. in Ep. Joan. num. 4. Et S. Franciscus Salesius Tract. de Amore Dei lib. V. cap. 16. Consequitur etiam esse donum Dei, & supernaturalem, quia alioqui non disponeret ad gratiam; ideoque merito Alex. VIII. perstrinxit illam propositionem, *Timor gehennæ non est supernaturalis*. Num vero sit connumerandus inter septem dona Spiritus sancti, licet sit a Spiritu sancto, DD. non consentiunt. Negat S. Thomas 2. 2. q. 19. art. 9. cui plures subscribunt cum Florentio De Cocq. Tract. 4. cap. 5. sect. 6. & Bellelli citato libro 5. cap. 3. propterea quod *servilis* timor pellitur a caritate, & habet annexam aliquando voluntatem peccandi. At affirmat S. Bonaventura in III. dist. 34. p. 2. art. 1., & Salesius eodem lib. cap. 18. nec dissentit Estius in eadem dist. §. 7. quibus & ego assentior, nam *servilitas*, quæ a caritate pellitur, non est de essentia timoris, sed affectio timentis. ideoque S. Thomas loquitur de timore *servili* reduplicative ut *servili*; nam substantiam timoris *servilis* cum caritate permanere docuerat præcedenti artic. 6. Sequitur tertio jure Tridentinam Synodum definivisse sess. 6. can. 8. hunc timorem non esse peccatum, neque peccatores pejores facere, & eadem sess. cap. 6. nec non 14. cap. 4. docuisse esse donum Dei, & hoc timore utiliter iniquos concuti, & ad gratiam disponi: rectissime denique proscriptam a Clem. XI. in Bulla *Unigenitus* propositionem 60. Quenellii cum septem sequentibus, timorem gehennæ tanquam exitialem, nihilque boni afferentem temere deprimentis.

Corruunt ex his adversariorum argumenta omnia. Objiciebat Lutherus in Apologia articulorum suorum quod scribit Paulus ad Romanos V. 20. *Lex subintravit, ut abundaret delictum*, id accipiens de effectu legis, idest, de incusso pœnarum metu. At fallitur seductor. Aliud enim lex præstat: redarguit nimirum prævaricatorem, ut convictus ad Dei gratiam confugiat, sine qua lex nec affert justitiam, nec efficit quin magis concupiscentia exardescat. ut ait S. Pater q. 166. super Exodum, & de Sp., & lit. cap. 6. explanatque luculenter Estius in Paulum. Plura & nos de hoc Pauli loco adversus vituperatores legis pag. hujus voluminis 185.

Addunt hæretici verba Joannis Epist. 1. cap. IV. 18. *Timor non est in caritate, sed perfecta caritas foras mittit timorem*. At hujus loci sensus legitimus est, quod dum timor excruciat animum, nisi per Spiritum sanctum caritas in cordibus nostris diffundatur, perseverat cordis nequitia. *Timor non est in dilectione, sed perfecta dilectio foras mittit timorem, quia timor tormentum habet. Torquet cor conscientia peccatorum, nondum facta est justificatio*; ait Sanctus Pater Tract. IX. in Epist. Joannis num. 4. Deinde significat Apostolus caritatem, quantum perficitur, tantum pellere timorem, non inspecta timoris substantia, & objecto, est enim etiam timor Sanctorum; sed spectata *servilitate*, & defectu quem importat non essentia sua, sed ex prava dispositione timentis; adeoque primum peccator concutitur timore gehennæ, sed adhuc prava detinetur cupiditate: tum incipit delectare justitia, & ad timorem pœnæ accedit detestatio offensæ: deinde hæc expiatur, regnatque caritas justificans: posthac perseveratur in gratia, & persistit timor ad caritatis custodiam tentationesque pellendas: veluti in maris tranquillitate, inquit Salesius citato lib. V. cap. 17. remi & dolones, si forte procellæ insurgant; ac denique in patria, ubi est caritas consummata, & secura, etiam hæc solicitudo, sive custos timor deponitur. Igitur caritas quo magis perficitur, timentis corrigit, roboratque infirmitatem,

tatem, ita tamen ut timoris ſubſtantia cum ipſa caritate perſiſtat. Recte Auguſtinus ſerm. 161. n. 9. *Illa intrante incipit timor exire: quanto plus illa intraverit, tanto timor minor erit. Intrat ergo caritas, pellit timorem, non autem intrat & ipſa incomitata. Habet ſecum ſuum timorem, quem introducit ipſa, ſed illum caſtum permanentem in ſæculum ſæculi.* Demum timor, qui a caritate omnino pellitur, eſt timor mundanus, & noxius: de quo S. Pater in libro de S. Virgin. cap. 38. *Timor*, inquit, *non eſt in caritate; ſed perfecta, ſicut ſcriptum eſt, caritas foras mittit timorem, ſed timorem hominum, non Dei, timorem temporalium malorum, non divini in fine judicii. Noli altum ſapere, ſed time: ama Dei bonitatem, time ſeveritatem.*

Præterea opponunt, Auguſtinum ſæpenumero affirmare timorem tormentum habere, ut cit. Tract. 9. num. 4. timentem ardere igne ſempiterno laudandum non eſſe, ut producto ſerm. 161. n. 8. non fieri ex corde quod fit formidine pœnæ, ut in Pſ. 77. num. 10., & alia conſimilia. At liquet ex præmiſſis id non ex timore proficiſci, ſed ex *ſervilitate* timentis, qui etiam timore perculſus retinere poteſt malam cupiditatem, quæ ad ſubſtantiam timoris non pertinet, ſed per accidens, & ex prava timentis diſpoſitione ei annectitur, cujuſmodi eſt in fide *informitas*. Verum *ſervilis* timor etiam nondum *ſervilitate* depulſa, *bonus eſt*, *utilis eſt*; inquit S. Pater in Pſ. 127. num. 8. *continet te, & volentem peccare animum interiorem non ſinit*; addit eodem ſerm. 161. n. 8. *locum præparat caritati*; ait Tract. IX. in Epiſt. Joan. n. 4. Quomodo ergo filii perditionis aſſerunt timorem nihil prodeſſe? Igitur in eodem Tract. IX. Auguſtinus docet timorem habere tormentum, quia *torquet cor conſcientia peccatorum: quia ſic vulnerat, quomodo medici ferramentum: putredinem tollit, & quaſi videtur vulnus augere*: quia vulnus *plus dolet cum curatur, quam ſi non curetur*: In ſerm. autem 161. non ait laudandum non eſſe timorem, quem ibidem num. 7. appellat *utilem*, & num. 8. *cuſtodem legis*: ſed inquit: *Quia times ardere in igne ſempiterno, nondum laudandus es: non quidem ita dolendus ut ante, ſed tamen nondum laudandus.* Audin? Non te pejorem reddidit timor, cum non ſis, ut antea, dolendus. Nondum tamen laudandus es, quia etſi bona timeas, nec ſit aliquid, *quod magis timere debeas*, adhuc peccati labe inquinaris, & *formido eſt mali, nondum dilectio boni*: quod non eſt vitium timoris te cuſtodientis, ſed pravitas tui, nondum habentis *amorem non peccantem, amorem bene viventem*. Ita quod fit formidine pœnæ, non fit ex corde; quia *quantum attinet ad facta, quæ forinſecus aguntur, & qui timent pœnam, & qui amant juſtitiam non furantur, & ideo pares ſunt manu, diſpares corde; pares opere, diſpares voluntate*. At cor pravum, & voluntatem malam nunquid tibi indidit timor? Invenit; atque ut curet vulnerat, ſtimulat, torquet, & quomodo medici ferramentum ſecat, ut ſuccedat *caritas ſanitas*. Bonus ergo timor, malum timentis cor iniquitate tabeſcens.

Denique objiciunt: Servilis timor provenit ex amore ſui. Eſt ergo pravus. At falſa eſt conſequentia. Nam amor ſui non eſt ſemper inordinatus, & noxius. Si quis diligat ſe abſque ullo ordine in Deum, perverſe diligit: & dum illi incutitur timor gehennæ, hanc timet *ut principale malum*, & quia ipſum a voluptaria vita, & temporalibus bonis ſejungit. Malus timor. Si ordinate ſe diligat, timet gehennam, ſed *non tamquam principale malum*, quia magis timet offenſam Dei. Bonus timor. Sane timor *ſervilis* comparari poteſt ad *objectum*, ſcilicet ad pœnam impio infligandam, & ad *ſubjectum*, nempe ad timentem. Ab *objecto* mutuatur naturam *timoris*: a ſubjecto habet quod ſit *ſervilis*, ſi regnet ibi prava cupiditas; quod ſit *initialis*, ſi timeatur pœna, & inchoata diligatur juſtitia; quod ſit *filialis*, ſi timeatur offenſa patris, ac pœna inquantum ab illo ſeparat. Amor ergo ſui inordinatus non eſt de ſubſtantia & eſſentia timoris, quæ in quolibet *habitu* attenditur ex objecto; ſed ad timorem indifferenter ſe habet: ideoque timor *ſervilis* ſubſtantia ſua bonus eſt, & permanet etiam cum caritate; licet *ſervilitas*, ſive pravus amor, per quem timens eſt adhuc ſervus peccati, ſit mala; ut ſupra diximus. Atque hæc doctrina eſt S. Thomæ 2. 2. q. 19. art. 4. & S. Bonaventuræ in III. diſt. 34. p. 2. art. 1. q. 2. & 3. Ideoque dum Auguſtiniani Theologi propugnant in timore *ſervili* eſſe aliquod vitium, quod ſe tenet ex parte timentis, non timoris; nec latum unguem diſtant ab Auguſtino, præcipuiſque Scholæ Luminibus.

PROPOSITIO III. Præ ceteris laudandus eſt timor caſtus, quo timet anima ne a Deo deſeratur.

De hoc enim timore legimus in Pſal. XVIII. 10. *Timor Domini ſanctus permanens in ſæculum ſæculi*. Hunc Auguſtinus ſerm. 161. num. 9. ait eſſe timorem caritatis. Eumdem Tract. IX. in Epiſt. Joannis n. 6. & in Pſal. 127. n. 8. comparat timori caſtæ uxoris timentis ne deſeratur a ſponſo. De ipſo timore proximo num. 9. ſic loquitur: *Si diceret Deus, Faciem meam nunquam videbis: ecce omni iſta terrena felicitate, omnibus rebus abundabis, circumfluent te bona temporalia, non illa amittis, non illa deſeris; quid vis amplius? Fleret quidem, & gemeret timor caſtus, & diceret, Imo tollantur omnia, & faciem tuam videam. Timor caſtus exclamaret de Pſalmo, & diceret, Deus virtutum converte nos, & oſtende faciem tuam & ſalvi erimus. Timor caſtus exclamaret de Pſalmo, & diceret, unam petii a Domino. Vide quomodo ardeat amor iſte caſtus, amor verus, amor ſincerus.*

Si quæras quomodo timor permaneat in ſæculum ſæculi; Reſpondeo pelli paullatim, ut diximus, a caritate imperfectionem timoris; cumque timor reſpiciat aut pœnam infligandam, aut patris offenſam, aut majeſtatem cui reverentia exhibenda eſt; ac timor *ſervilis* ſpectet duntaxat pœnam, timor *initialis* pœnam ſimul & offenſam, & timor denique *filialis* offenſam ac reverentiam: in Patria, ubi regnat perfecta caritas, tollitur timor pœnæ & offenſæ, permanetque timor reverentiæ: ideoque in beatis neque eſt timor *ſervilis*, neque *initialis*, neque *filialis* in quantum metuit offenſam; ſed tantum ut reverentiam Deo exhibendam præſcribit. Atque ita ſecundum præſtantiorem effectum *timor Domini ſanctus permanet in ſæculum ſæculi*.

CAPUT XIII.

Brevis Dominicæ Orationis Expoſitio.

EA ad ſpem pertinere, quæ in oratione Dominica continentur, recte aſſeruit S. Pater cap. 114. Ench. num. 30. De oratione ergo, quæ Chriſtianam ſpem fovet, atque exercet, nonnulla dicam, præſertim de Oratione Dominica ceteris ob auctoritatem Inſtitutoris, ob petitionum ordinem, æquitatem ac plenitudinem, & ob gravitatem brevitatemque verborum præferenda. Ac de oratione in genere plura Myſtici. Eam definiunt aut cum Damaſceno lib. III. de Fide Orthod. cap. 24. *Oratio eſt aſcenſio mentis ad Deum*; aut cum eodem Dam. ibidem, & cum S. Th. 2. 2. q. 83. art. 1. *Oratio eſt decentium a Deo petitio*; aut cum Auguſtino in Pſ. 85. *Oratio eſt locutio hominis ad Deum*. Petuntur vero quæ decent, dum ſervatur ordo deſiderii & amoris, & animus *temporalibus æterna præponit*; ut idem Auguſtinus docet Epiſt. 130. ad Probam num. 14. Hunc ordinem ipſa Dominica Oratio tenet, atque commonſtrat. Eapropter etiam ſine lingua quis orat, dum recte diligit. Demonſtrat orandi neceſſitatem divinum præceptum, noſtra a Deo dependentia, & divinarum gratiarum, maxime finalis perſeverantiæ libera Dei collatio. Videatur S. Pater de Peccatorum meritis lib. II. cap. 4. De Corrept. & Grat. cap. 3. num. 5. Serm. 164. num. 12. Excitat in orantibus fiduciam ac ſpem quod Dei miſericordia orantes prævenit, quod plura non rogatus donavit, vitam, rationalem animam, redemptionem, baptiſmum, filiorum adoptionem; quod Veritas dixit Joannis XVI. 24. *Petite, & accipietis*; quod denique ipſe Chriſtus ſit hominum apud Patrem Mediator, & Patris apud homines fidejuſſor. At de his plura agentes de Myſtica Theologia. Itaque nos brevi Orationem Dominicam explanabimus, ut fecimus de Symbolo ſpectante ad Fidem pag. 260. & de præceptis Decalogi pertinentibus ad Caritatem pag. 190. ut ſpem firmam fidelium anchoram orantes exerceamus. Quæ ſubjicimus deprompta ſunt ex Cypriano Tract. de Orat. Dom. Aug. citata Epiſt. ad Probam, de Dono Perſev. & libro 2. ſerm. Dom. in Monte, ex Commentariis in Matth. Lyrani, Eſtii, & Menochii, ex Venantio Fortunato in Expoſitione hujuſmet Orat. & ex duobus illuſtribus Auguſtinianis Scriptoribus Auguſtino Triumpho, & Angelo Rocca, ex lib. 1. Martene de Antiq. Ritib. cap. I. art. 12. & cap. IV. art. II. Hi omnes Exegeſim noſtram colluſtrabunt.

Præmittitur in hac Oratione præfatiuncula, *Pater noſter, qui es in cælis*. Aug. de ſerm. Domini in M. lib. 2. num. 15. docet uſurpari *Patris* nomen ad benevolentiam conciliandam, & n. 16. ad excitandam caritatem. Apud Martenem in Expoſ. antiqui Miſſal. Gallic. dicitur vox plena libertatis, & plena fiduciæ: Lyranus id præmitti docet ob creationem, & gratiam adoptionis. Addit Auguſtinus Triumphus titulum gubernationis ſpectantis ad Patremfamilias. Eſtius notat quoque legis gratiam; quod veteres Patriarchæ Deum orantes minime uterentur Patris appellatione. Idem Angelus Rocca, animadvertens commendari his verbis legem amoris. Pronomen *noſter* Aug. ibidem poſitum declarat, ut nos fratres eſſe cognoſcamus: ideoque nullus hac oratione orat pro ſe tantum, ut animadvertit Venantius Fortunatus. Dicitur, *Qui es in cælis*: ideſt, juxta Auguſtinum ibi. n. 17. in ſanctis & juſtis: non enim ſpatio locorum continetur Deus. Lyranus putat cælos connumerari, quia ibidem Sanctos glorificat, tametſi ubique eſt per eſſentiam, præſentiam, potentiam. *Cæli* dicuntur plurali numero, quoniam non habent in Hebraica lingua ſingulare, inquit Eſtius.

I. PETITIO.

Omnium quæ petuntur primum eſt, *Sanctificetur nomen tuum*. Sic petitur, ut Dei nomen ſanctum habeatur ab omnibus, ait Auguſtinus eodem lib. 2. num. 19. ut nomen ejus ſanctificetur in nobis, addit ex Cypriano de Dono Perſev. cap. 2. num. 4. ut benedicatur inceſſanter omnium linguis, & univerſis in locis, inquit Venantius: ut ſanctificetur in nobis noſtro actu, ait Expoſitio Anonymi

ante

ante annos nongentos apud Martenem: ut sanctitas ejus eluceat in creaturis, exponit Lyranus: ut longe lateque fama ejus pervadat, eique omnes obtemperent, explicat Estius. *Sanctificetur* dictum est, non *manifestetur*; quoniam Dei notitia omnibus naturaliter indita est, inquit Augustinus Triumphus. Oratio autem contestatio est gratiæ, ait S. Pater de Perfect. justit. cap. XIX. num. 40.

II. PETITIO.

Sequitur, *Adveniat regnum tuum:* quibus verbis petimus primo ut Dei regnum per doctrinæ propagationem manifestetur hominibus, ait Aug. de serm. Dom. num. 20. deinde ut perveniat ad nos beatitudo Sanctis omnibus præparata, inquit Cyprianus, & idem Augustinus de Dono Pers. num. 5. tum ut adveniat Christus Dominus universos judicaturus, ait Venantius: id tamen ratione beatitudinis, non supplicii; quoniam istud non spei objectum est, sed timoris, ut animadvertit Aug. Triumphus. Amplissima est petitio, at non præsumptuosa nimis, quia regnum illud nobis paratum est a constitutione mundi, ut habetur in Evangelio, & Christi sanguine ac passione acquisitum est, inquit vetus interpres apud Martenem. Humilitatis nostræ argumentum est, quod petimus ut prius ad nos veniat, quia viribus nostris assequi illud non possumus; ita Lyranus. Estius caussam affert, cur in hac, & in præcedenti petitione non apponitur *nobis*; quia nempe oramus ut perveniat etiam ad alios.

III. PETITIO.

Tertia petitio est, *Fiat voluntas tua, sicut in cælo & in terra*. Ad divina præcepta refertur ab Augustino, maxime ad caritatem, per quam Angeli in cælis Deo adhærent: de Serm. Dom. num. 21. addit num. 22. *sicut in justis, ita etiam in peccatoribus*: & num. 24. *sicut in Domino, ita & in Ecclesia*. Similia Triumphus cæli nomine intelligens Christum, Angelos, justos. Multa fiunt in terra pro diaboli voluntate, pro sæculi nequitia, pro desiderio carnis, inquit antiqua apud Martenem Expositio. At in cælo nil fit, nisi ob Dei gloriam. Commendatur etiam hac petitione gratiæ necessitas apud August. de Dono Persev. num. 6. nam idem est *Fiat voluntas tua*, ac, *Fac me facere voluntatem tuam*, & implere præcepta. Similia Venantius Fortunatus. Ideo Pelagius, inquit Estius, hanc petitionem detisit.

IV. PETITIO.

Proxima est petitio quarta, *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie*. Habent Codices plurimi, *supersubstantialem*, ex Græco ἐπιούσιον. At hoc vocabulum significat etiam panem *crastinum*, idest, necessarium pro tempore, quod imminet, alimentum, & idem demonstrat vocabulum מחר, in Evangelio Nazarenorum: necnon panem *advenientem*, apud Ambrosium lib. V. de Sacr. cap. 4. Augustinus de Serm. Dom. num. 27. interpretatur panem necessarium corpori, visibile Sacramentum, & invisibile verbum Dei. Cyprianus præsertim Eucharistiam; & hanc solam Expositio Missalis Gallicani. Græcorum Ἄρτος etiam edulium significat, Tob. 1. 10. Haud male Tirinus interpretatur *panem*, cibum frugalem vulgatum. Superflua ergo petenda non sunt. Triumphus observat hæc ad cultum corporis pertinentia peti post spiritualia bona; temporalia enim nonnisi propter beatitudinem sunt expetenda. Idem docet in Ench. cap. 115. S. Pater. Ea verba *Da nobis* commonstrant Dei liberalitatem, *qui dat omnibus affluenter*: ait Jacobus cap. 1. 5. Plura in hæc Angelus Rocca. *Hodie* nimiam solicitudinem damnat: nam idem est, ac *in hunc diem*: est enim apud Lucam, c. XI. 3. καθ᾽ ἡμέραν. Demonstrat etiam preces quotidie repetendas.

V. PETITIO.

Quinta petitio: *Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris*. Omnes *debita* interpretantur peccata, ob quæ pœnas debemus: unde Lucas posuit ἁμαρτίας. Monemur peccatores nos esse, dum pro peccatis orare compellimur, inquit post Cyprianum S. P. Augustinus de Dono Persev. num. 8. Quæ sequuntur demonstrant & nos veniam impertiri iis, qui in nos deliquerunt, juxta præceptum Domini paullo infra ab Evangelista repetitum cap. VI. num. 14. & olim ab Ecclesi. XXVIII. 2. Hanc petitionem etiam justi facere tenentur, cum in peccata saltem venialia frequenter labantur. De his permulta prompta ex Aug. damus lib. XVII. cap. 6. Quid vero de Christo? Talia orare poterat pro Ecclesia, membrisque suis. Etiam Virgo, quam sine labe conceptam tenet pietas fidelium, dicenda est hæc verba sæpenumero protulisse propter gratiarum actionem, propter aliorum absolutionem, propter Filii recordationem. Ita Augustinus Triumphus.

VI. PETITIO.

Post hæc habetur, *Et ne nos inducas in tentationem*. Quamvis Deus dicatur *tentare* homines, in quantum tentatio nihil aliud est, quam sumptum de illorum obedientia experimentum, quo sensu *tentavit Abraham*, Gen. XXII. 1. repugnat tamen divinæ sanctitati tentare, in quantum tentatio est ad mala culpæ incitamentum. *Deus enim intentator malorum est*, inquit Jacobus 1. 13. Facere tamen dicitur Deus quæ occulto Judicio permittit: ut Exodi VII. 3. ad Rom. 1. 24. Orta est hæc phrasis ex proprietate verborum hebraicorum in constructione *Hiphil*. Itaque idem valet, *Ne inducas*, &, *Ne patiaris induci*. Ita legit Cyprianus. In tentationem induci est ita illecebris involvi, & periculis subjici, ut non extricemur. Non tentationes refutamus, sed ne succumbamus enixe petimus, ut recte Estius; aut ne contumaciter euntes ad tentationis laqueos Deus gratia sua derelinquat, ut Auctor perantiquæ Expositionis apud Martenem.

VII. PETITIO.

Ultima petitio, *Sed libera nos a malo*. Videtur membrum priori oppositum, & significare, *sed eripe nos a tentatore*. Sane Lucas id non apposuit, nec explicavit Venantius. Extat & in Græco ἀπὸ τοῦ πονηροῦ, *a maligno*; scilicet, a pravitatis auctore, ut legitur in Missali Gallicano. Expressius vetustior Interpres, *Hoc est a Diabolo, qui totius mali auctor est, & origo*. Consulas eruditum Martenem. Non dissentit Cyprianus: unde Estius putat hanc, & superiorem petitionem non esse distinguendas. At Augustinus, quem sequuntur recentiores Catechistæ, utramque distinguit, quia non solum orandum est ne inducamur in malum, quod sexto loco petitur, sed etiam ut liberemur ab illo, quod jam patimur. Vide lib. 2. de Serm. D. in Monte num. 35. Illustrat opinionem S. Patris Augustinus Triumphus: eamdemque confirmat conveniens petitionum numerus: de quo idem S. Pater cit. libro de Serm. Domini num. 36. S. Thomas 2. 2. q. 83. art. 9. & Angelus Rocca Tom. 2. pag. 458. Nil in oppositum probat Græca lectio ἀπὸ τοῦ πονηροῦ, *a malo*. Derivari enim potest a neutro τὸ πονηρὸν, *malum*. Hanc petitionem haberi in Græcis Lucæ codicibus affirmat pag. 419. laudatus Ang. Rocca: cui tamen non subscribo; nam desideratur in Græcis Oxoniensi, & Velesiano, in editis anno 1628. Parisiis, & in Bibliis Complutensibus: in Polyglottis autem Regiis, & Waltonianis appositis notis dignoscitur studio intrusa. Quare emendatissima est hoc in loco Vulgata; licet in quinque petitionibus Lucæ septem Matthæi contineantur, sicut in quatuor illius Beatitudinibus octo istius. Addunt Græci clausulam, sed cum orationi Dominicæ, tum Angelicæ salutationi superadditam; pie tamen; nam appositam Dominicæ Orationi approbat, explicatque Chrysostomus pag. Edit. Commel. 201. Lege & Exposit. Chromatii Tom. V. Bibl. PP. pag. 987. Hæc de Orat. Dominica, quam Juvencus Presbyter in Evang. Hist. his carminibus complexus est:

Sydereo Genitor residens in vertice cæli;
Nominis, oramus, veneratio sanctificetur
In nobis, Pater alte, tui: tranquillaque mundo
Adventet, regnique tui lux ampla patescat.
Sic cælo, ut terris fiat tua clara voluntas.
Vitalisque hodie sancti substantia panis
Proveniat nobis. Tua mox largitia solvat
Innumera indulgens erroris debita pravi.
Et nos haud aliter concedere fœnora nostris.
Tetri sæva procul tentatio dæmonis absit;
Eque malis tua nos in lucem dextera tollat.

Amen dictis succinit, petita approbat, atque ut fiant postulat. Hebraica vox, אָמֵן; quam Græci reddiderunt ναὶ, *profecto*, aut γένοιτο, *fiat*: Latini, *quæso*, vel, *utinam*. Ex prima Pauli ad Corinthios cap. XIV. 16. liquet idiotas ab Ecclesiæ incunabulis respondisse *Amen* Sacerdotum benedictionibus, & orationibus: quod etiamnum servat fidelium consuetudo.

CAPUT XIV.

De Caritate, & dilectione Dei.

AD orationem Dominus exhortans Lucæ XI. 11. ait: *Quis autem ex vobis Patrem petit panem, numquid lapidem dabit illi? Aut piscem: numquid pro pisce serpentem dabit illi? Aut si petierit ovum: numquid porriget illi scorpionem?* Opponit panem lapidi, piscem serpenti, ovum scorpioni; quoniam in lapide dura corda quæ respuunt caritatem, & in pane caritas ipsa significatur: in serpente qui Evæ venenosa fraude persuasit ne Deo crederetur, infidelitas hæresumque tergiversatio; & in pisce propter aquam baptismi fides, quæ in hujus sæculi fluctibus integra est: in scorpio nunquam se in anteriora extendenti, & cui consuetum est retro respicere, amor temporalium bonorum: atque in ovo, in quo vita pulli expectatur, spes futurorum. Ita oratione Dominica fides, spes, & caritas exercentur.

tur. Legite Augustini Epistolam 121. nunc 130. num. 16., & 18. Congruum est ergo, ut post fidem atque spem, caritatem omnium virtutum potissimam, excellentissimamque explicemus.

Caritatis vocabulum significat *gratiam*, *benevolentiam*, *amicitiam*: & accipitur semper in bonam partem, secus ac *amor*, & *cupiditas*, quæ interdum usurpantur ad significandum pravum animi affectum; & *cupiditas* maxime. Proprie etiam commonstrat sanctificantem gratiam, qua regenerati, & justi redduntur Deo grati, & accepti: sed aliquando designat actum casti amoris, sive qui ad justificationem disponit, sive qui elicitur ab homine justo: nonnumquam etiam significat piam inspirationem, & cupiditatem boni, quamvis non sit actus dilectionis explicitus. Ipsa tamen caritas amor, & dilectio indiscriminatim appellatur, ut demonstrat S. P. lib. XIV. de Civ. D. cap. 7. ideoque omnis caritas est amor, sed non e contra omnis amor caritas.

Dividitur ergo Caritas in *habitualem*, & *actualem*. De prima disputatum est libro XIX., & nihil est aliud quam *habitus* a Deo infusus, per quem voluntas redditur recta, & justa, & ad diligendum Deum propter se, & proximum propter Deum vehementiori nisu excitatur. De hac loquuntur Scripturæ, dum affirmant per caritatem nos reddi Dei filios, hæredes, amicos, signatos Spiritu promissionis sancto: ac Patres, dum caritatem describunt vitam, qua Deo copulamur, amicitiam hominis ad Deum stabilitam per inhabitantem Spiritum sanctum, Dei hominisque mutuam communicationem, atque his consimilia. Plura de hac *habituali* caritate disputantur; sed a nobis expedita citato libro XIX. ubi adversus hæreticos demonstravimus inhærentem esse, & habere æternæ vitæ condignum meritum, sed non importare firmissimam justitiæ certitudinem, ac posse in hac vita augeri, minui, deperdi; cum aliis Catholicorum Theologorum decretis, quæ modo non repetam. *Habitum* hunc a Deo infusum esse virtutem Theologicam, cum in Deum tendat, in quæstionem verti non potest. Hujus *objectum* præcipuum esse Deum, tum cetera quæ propter ipsum diligenda sunt ordine exposito in hoc volumine pag. 178. 229. aliisque in locis, allata Caritatis descriptio, omniumque consensio demonstrat. Quod pariter appellant *formale* objectum, esse summi boni præstantiam, quæ nos allicit, attrahitque, nequit controverti.

Restat tantum Scholastica quæstionenla, num hæc per caritatem inter Deum hominesque firmata benevolentia sit vera amicitia. Negant cum Durando perpauci, ceteris omnibus assentientibus. Durandi opinio fulcitur his momentis. Primum est, quod in eo sita est amicitia, ut unus velit bonum alteri ex affectu erga ipsum: quod nequit excogitari in Deo respectu hominum, cum omnia nobis elargiatur ob sui gloriam. Alterum, quod amicus alteri benefacit: id vero convenire non potest homini erga Deum. Tertium, quod amicitia nonnisi inter æquales intercedit, juxta Aristotelis philosophiam.

Habemus nos aliam amicitiæ perceptionem ac ideam. Nihil aliud est amicitia, *quam rerum humanarum & divinarum cum benevolentia & caritate consensio*. Hanc amicitiæ descriptionem tradit lib. 3. contra Academicos cap. 6. & in Epistola ad Marcianum 155. nunc 258. sapientissimus Augustinus. Consentit cum omnibus Platonicis Marsilius Ficinus in Platonis Epistolas, & in Lysidem. Aristoteles quoque lib. VIII. Moralium cap. 7. tradit speciem amicitiæ, quam appellat *supereminentiæ*, in qua eadem utrique ab altero neque exhibentur, neque sunt requirenda: talis est amicitia patris erga filium, & principis erga subditum. Etiam de amicitia bonorum scripserat Aristoteles capite tertio ejusdem libri, quod *hi mutuo sibi bona similiter volunt, quatenus sunt boni*. Quod est ergo per se bonum summum, & incommutabile, jure amicitiæ nil ab eo, quem redamat, petit, nisi ut seipso fruatur. Legendus in hunc locum Aspasius pag. edit. Aldi 410. Iccirco autem inter hominem & hominem amicitia unius alteri benefacit, quoniam is beneficientia melius redditur. Beneficentiam ergo amicitia præstat, non quia amicitia est, sed quia alter amicorum miser est: & recte illam Augustinus constituit *in sola caritatis consensione*. Nec sola perfecta æqualitas amicitiam parit, sed vel æqualitas in animi pulchritudine, ut mutua Platonis Dionisque benevolentia: vel in moribus etiam feris & agrestibus similitudo, ut amicitia Orestis & Pyladis: vel in eruditione & doctrina, ut amor Socratis in Phædrum & Alcibiadem. Recte Augustinus lib. VIII. de Civit. Dei cap. 25. benevolentiam firmari docet *per bonæ voluntatis similitudinem*: quod eo firmius præstatur, quo voluntas perfectior est, & amor magis castus & vehemens.

Est ergo inter Deum & hominem justum amicitia vera, ceterisque omnibus longe præstantior; quoniam inter utrumque est caritatis consensio: & si Deus nil vult propter hominem, tanquam finem ultimum, neque id vult justus, sciens longe melius esse hunc finem constitui in bono incommutabili, quam in creato & finito; & e contra si homo nil commodi Deo affert, neque id quærit Deus felix satis, ditissimusque se ipso: sed cum perfecta voluntas sit summo bono adhærere, eoque frui, utrumque vult tam homo justus, quam Deus. Excellentissima hæc est animorum consensio. Igitur amicitia vera, diuturna, mutua, jucundissima, optima. De qua amicitia loquebatur Sponsus his verbis Sponsam alloquens Cant. II. 13. *Surge Amica mea, speciosa mea, & veni*. Lucæ XII. 4. *Dico autem vobis amicis meis*. Joan. XV. 14. *Vos amici mei estis*; & alia complura.

Contraria itaque argumenta me nihil movent, quoniam legibus illis amicitiam non circumscribo, nisi ubi uterque amicorum potest alterius benefactis augeri: quod si ad veram amicitiam requirebant Gentiles Philosophi, ignorabant hi munera caritatis, divinumque consortium. Erit tamen qui ad primam objectionem respondeat facta distinctione finis *cui*, & finis *qui*: ad alteram reponent ad amicitiam sufficere mutuam benevolentiam in alicujus boni communicatione: ad postremam, æqualitatem præstari a Gratia sanctificante, per quam efficimur *divinæ consortes naturæ*, ut ait Petrus Epist. 2. cap. 1. 4. Egi de hac æqualitate Tom. II. pag. 155.

Veniamus jam ad caritatem actualem. Hanc S. Pater in III. de Doct. Christ. cap. 10. ait esse *motum animi ad fruendum Deo propter ipsum, & se atque proximo propter Deum*. Brevis, perspicua, & expedita definitio. Hujus caritatis actus non semper in Augustiniana Schola est justificans, sed quemadmodum caritas *habitualis* justificat *formaliter*; ita actualis inchoate, & dispositive, plus, minusve, prout caritas vehementior est, aut remissior; ita ut dilectio tenuis & languida perstitat cum peccato, licet in aliquo extremo casu cum voto Sacramenti justificet: vehemens tamen & flagrantissima Deo reconciliet priusquam Sacramentum actu suscipiatur. Quare nos dividimus caritatem in inchoatam & perfectam, & negamus omnem dilectionem Dei benevolam lata lege absque Sacramenti adminiculo conciliare Deo peccatorem. Caritatem perfectam consistere cum peccato defendi non potest, repugnatque Tridentino sess. XIV. cap. 4. Qua in re pessime erravit Bajus; & excessit etiam Gulielmus Estius. At dari caritatem inchoatam sine peccatorum remissione, ad hanc tamen disponere, haud obscure colligitur ex eodem Tridentino sess. VI. cap. 6. maxime si legatur Hist. Pallav. lib. VIII. cap. 14. & Tridentinum conferatur cum 2. Arausicano cap. ultimo. Demonstratur etiam exemplo Magdalenæ, quæ accessit ad Christum ægra ut rediret sana, Catechumenorum, qui ante baptismum, etsi Deum amore casto diligere incipiant, adhuc tamen portant sarcinam iniquitatis; necnon Augustini, quem Deus ante acceptam baptismi gratiam sagittaverat caritate. At hæc ad trutinam revocabuntur, ubi disputabitur de Pœnitentiæ sacramento. Interim sat est repetere verba S. Patris in postremo capite de Nat. & Grat. num. 84. *Caritas ergo inchoata, inchoata justitia est: caritas provecta, provecta justitia est: caritas magna, magna justitia est: caritas perfecta, perfecta justitia est*, &c.

CAPUT XV.

Quomodo, & quando actualis erga Deum caritas sit exercenda.

FUERUNT, qui præceptum diligendi Deum solis externis actibus impleri autumarunt; adversus quos calamum strinxit Merbesius in prima secundæ, Vantuy de Carit. cap. 3. Pierre q. 4. aliique permulti extiterunt etiam qui docuerunt nullo unquam vitæ suæ tempore teneri hominem ad eliciendum caritatis actum: sunt fortassis, qui ignorant qualis a nobis dilectio exigatur. Magni momenti sunt ista, sed obvia: ideoque explicanda, brevi tamen.

PROPOSITIO I. Deus etiam interiori caritate diligendus est.

Probatur 1. His verbis præceptum dilectionis exprimitur Deut. VI. 5. *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota fortitudine tua*. Repetitur Matthæi XXII. 37. *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & in tota anima tua, & in tota mente tua*. Quis adversus tantam lucem adeo cæcutiet, ut dicat Deum diligendum non esse affectu cordis? Deinde si proscripta est ab Innoc. XI. ea propositio, *Non tenemur proximum diligere actu interno*: quanto magis hæc damnatio ferit non diligentes interiori affectu summum Bonum, cum proximo aliquid externa officia afferant commodi, Deus autem voluntatem attendat, non censum? Ad hæc si caritas est *motus animi*, ut supra diximus; si ad Deum graditur, ut ait S. Pater serm. 349. num. 1. *non pennis & pedibus, sed affectu*: quid est, nisi figmentum, illa sine affectu, & sine animi motu dilectio? Præterea sine caritate, qua creatura intellectualis Deo adhæreat, ut Augustinus ait lib. X. de Civ. Dei cap. 4. nullus est Dei cultus, nulla vera religio, nulla recta pietas, nulla Deo debita servitus. Postremo si externa sufficiunt officia; quomodo nobilior hominis pars Creatori suo subjicietur? quomodo erit sacrificium Deo cor humiliatum? quomodo adorabitur supremum Numen in spiritu, & veritate? quomodo abominabiles erunt qui Deum labiis honorant, cor autem eorum longe est ab illo? Facessat ergo fallax, perniciosa, ac stultissima eorum opinio, qui affirmare ausi sunt cordis dilectio-

nem

tiem ad præceptum non pertinere: obbrutuerunt enim, factique rebelles lumini, nec inditam legem, nec ordinatam per angelos in manu Mediatoris, nec demonstratam a Luce, quæ illuminat omnem hominem, paullulum inspexerunt.

Nescio autem quid sibi velint frivolis ineptisque argutiunculis. Joannis XIV. inquiunt, legimus: *Si diligitis me, mandata mea servate*; nulla ergo præter observantiam præceptorum nobis dilectio injungitur. Adjiciunt: Nonne possumus implere omnia mandata ex solo timore pœnæ? Insistunt: At Bernardus Sermone 50. in Cantica scribit: *Est caritas in actu, & in affectu, & de illa quidem, quæ operis est, puto datam legem hominibus, mandatumque firmatum; nam in affectu quis ita habeat ut mandetur?* At nugæ hæ sunt, supra quam dici possit archetypæ, atque bullatæ. Enim vero Apostoli, quibus dictum est, *Si diligitis me, mandata mea servate*, jam proculdubio diligebant, eisque *imperatur ut diligant, & mandata conservent, ut accipiant*, manifeste, *Spiritum sanctum*, atque *innotescat quod habent*. Ita Aug. Tract. LXXIV. num. 1. Ergo non diligentibus præcipitur ut diligant: diligentibus vero ut dilectionem factis comprobent, in eaque proficiant. Qui autem præcipit argumenta amoris, vult potius amorem ipsum: ait enim S. Doctor in libro de Magistro, cap. IX. num. 25. *res, quæ significantur, pluris quam signa esse pendendas*. Timorem laudo, & legis pædagogum appello cum ipsomet Augustino serm. 161. n. 8. sed timendum est, *ut formido custodiat, & perducat ad dilectionem*; quæ, auctore Apostolo ad Rom. XIII. 10., est *plenitudo legis*. Ex Divo Bernardo quid infertur, nisi caritatem actualem præceptam esse, eam vero quæ gustat, sapit, afficitque suaviter, & quam appellat caritatem *in affectu*, non ad meritum dari, sed ad præmium? *Neque hoc dico*, ait seq. num. 3. *ut sine affectione simus, & corde arido solas moveamus manus ad opera*: distinctaque triplici affectione, quam vocat carnis, rationis, & sapientiæ, *Igitur*, inquit, *per secundam opera fiunt, & in ipsa caritas sedet, non illa affectualis, quæ sale sapientiæ condita pinguescens magnam menti importat multitudinem dulcedinis Domini, sed quædam potius actualis: quæ etsi nondum dulci illo amore suaviter reficit, amore tamen amoris ipsius vehementer accendit*. Caritas ergo *in affectu*, quæ datur in præmium, est juxta Bernardi sensum caritas reficiens post opera, & dulcis beatorum amor. Imo non negat S. Doctor pertinere etiam ad mandatum caritatem *affectualem*, dummodo non intelligatur caritas illa plena, & dulcissima, quæ est merces Sanctorum; ait enim: *Aut si placet tibi magis de affectuali datum fuisse mandatum, non inde contendo, dummodo acquiescas & tu mihi, quod minime in vita ista ab aliquo hominum possit, vel poterit adimpleri*. Quid plura? Docet animam non posse seipsam toto nisu *ad Deum colligere, & divino infigere vultui*, quandiu eam huic fragili, & ærumnoso corpori intentam, & distentam necesse est *subvenire*: sic enim seipsum explicat Tract. de diligendo Deo cap. X. num. 29. At hæc non in gratiam contrarii argumenti, sed in mellifluí Doctoris venerationem dicta sunto.

PROPOSITIO II. Rationalis creatura semper debet aut actu, aut virtute Deum diligere.

Demonstratur; nam Ecclesiasticus XIII. 18. ait: *Omni vita tua dilige Deum* & S. Pater lib. 1. doct. Ch. cap. 22. docet *nullam vitæ nostræ partem relinqui, quæ vacare debeat, & quasi locum dare ut alia re velit frui, sed quicquid aliud diligendum venerit in animum, illuc rapiatur, quo totus dilectionis impetus currit*. Rationem affert idem S. Pater de moribus Ecc. cath. cap. VIII. num. 13. quia *Deus est nobis summum bonum: neque infra remanendum nobis est, neque ultra quærendum; alterum enim periculosum, alterum nullum est*. In hoc sita est hæc dilectio continuo tenenda, ut nulli rei creatæ amore tamquam fini ultimo, & propter se inhæreamus: quod proculdubio humanus actus inquinaret; sed studeamus Bono incommutabili toto affectu adhærere, quod, ut docet eo loci S. Pater, reddit hominem optimum: aut saltem operemur ob inditam ingenitamque legem honestatis, ne opera moralium virtutum inaoi gloria, aut cupiditate labefactentur. Quamquam igitur actus dilectionis nequeat omni momento elici, neque ad hoc obligent præcepta *affirmativa*; sic tamen semper affecti esse debemus, ut amor animi nostri pondus cor ad fusa bona non deprimat, neque a caritate Dei creatura aliqua illud prava cupiditate divellat. Vide Riccium in Prop. damnatas disput. 11. pag. 101.

Actus autem dilectionis quo præcise tempore sit eliciendus arduum est definire. Alex. VII. die 25. Septem. anno 1665. proscripsit mores laxantem, perniciosissimamque sententiam, quod neminem id obstringat aliquo vitæ tempore: & Innoc. XI. die 2. Martii anno 1676. quod ad hoc non teneamur ne singolis quidem rigorose quinquenniis. Innovandum quotannis caritatis actum censuit Ledesma: singulis festis diebus Merbesius, a quo non recedit Vanroy. Urgere hoc præceptum statim ac pervenitur ad rationis usum demonstrat S. Thomas 1. 2. q. 89. art. 6. eo quod prima rationalis creaturæ inspectio sit præfigere sibi finem, ad quem cetera sunt referenda: quam sententiam propugnant Nostrates, & Dominicus Viva S. J. in Trutina damnatarum Thes. Vol. 1. pag. 31. fatetur esse inconcussam. Persuasum nobis est requiri actum aliquem benevolæ dilectionis ut peccator Deo reconcilietur, etiam in Sacramento: quamvis oppositum teneant permulti. Præterea in mortis articulo constitutum teneri ad caritatis actum, perspicuum est: tunc enim dirigenda potissimum est a nauclero navis, cum in portum conjicitur; illamque prædones diripere, tempestates frangere, & angustus aditus, horrisque statio facile possunt in naufragium impellere. Si etiam advertas institutionis festorum causam, Deum colendi, hostias immolandi spiritales, rebusque divinis vacandi; haud improbabilis videbitur Merbesii, Cabezodi, Vanroy, aliorumque sententia. At in his, quod monet etiam Suaresius de Carit. disp. v. sect. 3., sequere prudentiorum consilia.

PROPOSITIO III. Diligendus est Deus ex toto corde, in tota anima, in tota mente.

Hunc diligendi modum præscribit Deut. VI. 5. & Matth. XXII. 37. Fit autem dum præcipuum studium in eo locatur, ut summo bono adhæreamus: dum nihil Deo præfertur: dum creaturis utimur, ut Deo fruamur. Quod sedulo implendum *ratio urget, & justitia naturalis*, inquit S. Bern. de dilig. Deo cap. 5. num. 15. Ratio petitur ex quo Deus sit bonum qualibet alia re pluris æstimandum; necnon sit ipse caritatis caussa efficiens & finalis: nam solus *præcedit benignior, rependitur justior, expectatur suavior*, ait idem Doctor eodem libro cap. VII. num. 22. Justitia oritur ex plurimis ac maximis beneficiis, quibus nos cumulavit, atque ea illo maxime, quod *filii ejus nominemur & simus*, Joan. Epist. 1. cap. III. 1. nostrique caussa Unigenitum suum dederit. Scite, qui ad Crucifixi imaginem in Florentino S. Spiritus Templo scripsit:

Hic me solus amor ligno confixit in alto.

Diligitur autem Deus ea toto corde, dum in eum referuntur omnia consilia nostra, omnis cognitio, omnis vita, omnis intellectus, & dilectio Dei nullum a se rivulum duci extra patitur, cujus derivatione minuatur. Vide Augustinum de Morib. Eccl. cap. VIII. num. 13. & in 1. de Doct. Christ. cap. XXII. num. 21. Paulini Epistolam ad Celantiam, Salesium lib. 1. cap. 6. Diligit toto corde, qui omnem cognitionem in Deum confert: tota mente, qui intellectum Deo subjicit; tota anima, qui appetitus secundum Deum regit. Haud male in Matthæi vicesimum secundum Lyranus.

At dices: Si ita est, nullus in hac vita poterit implere dilectionis præceptum. Respondeo, quod aliquid ex toto corde, in tota anima, in & tota mente facere dicimur duplici sensu; primo si actio tanto caritatis ardore impendatur, ut non possit vehementius intendi: secundo si in ea præcipuam curam studiumque collocemus. Primo modo non impletur præceptum dilectionis, nisi in patria, ut docet S. Pater Augustinus de Perfect. justit. cap. 8. & de Spirit. & lit. cap. ult. ac D. Bern. serm. 50. in Cant. & de dilig. Deo cap. 10. Altero modo impletur etiam in hac vita, etiamsi extinguere non possimus concupiscentiæ luctamen præpediens impetum casti amoris vehementiorem; dummodo nihil appetatur illicitum. *Aliud enim est totam non assequi caritatem, aliud nullam sequi cupiditatem*: inquit Augustinus eodem libro de Sp. & lit. num. 65. Legito Estium in III. dist. 27. §. 8. & in caput 6. Deut. Horstium in D. Bern. Annot. &c. Addo & sacra, & profana locutione dici aliquid fieri toto corde, & ex tota anima, quando in id mente intenti sumus. Nam de Josia IV. Regum XXIII. 3. legitur fœdus coram Domino percussisse custodiendi præcepta & ceremonias, *in omni corde, & in tota anima*: de Davide Eccles. XLVII. 10. *De omni corde suo laudavit Dominum*: & III. Regum XIV. 8. *Custodivit mandata, & secutus est me in toto corde suo*: de ceteris justis omnibus Psalm. CXVIII. 2. *In toto corde exquirunt eum*. Profana exempla ex Catullo, Thucydide, Antonino vide apud Grotium in Matthæum. Jure ergo meritoque Tridentina Synodus sess. VI. cap. 11. & can. 18. damnavit Sectarios autumantes mortalium neminem posse præceptum caritatis implere.

CAPUT XVI.

De Amore, ut vocant, puro, damnatoque Quietismo.

POSTEAQUAM anno 1311. damnati fuerant in Viennensi Concilio Begardorum errores: posteaquam extincta fuerat Illuminatorum secta, quæ Hispali eruperat circa annum 1623. præcisusque anno 1656. surculus vetusti erroris, quo aliqui adeo se in Dei amore profecisse jactabant, ut nacti spiritus libertatem, quicquid agerent, nunquam a caritate deflecterent, erupit idem error, pestiferumque venenum effudit, navante operam Michaele de Molinos. Perniciosam is Mysticam scholam fabricaturus asseruit primo annihilandas esse potentias animæ, hanc non debere in aliquo opere active se gerere, debere se regendam committere divinæ voluntati, nihil ab ea petendum, omnemque solicitudinem propriæ salutis, spem, timorem, desideria quæque virtutum deponenda. Ficta istiusmodi sine voluntatis actu indifferentia, consequenter affirmavit, animam

mam in sua quiete orare etiam dum somno abripitur, dum impuræ occurrunt cogitationes, imo dum aut dæmonis instinctu, aut alterna maris & fœminæ sollicitatione carnales actus exercentur, propterea quod hæc omnia, licet eveniant in vigilia & sine mentis offuscatione, non commaculent superiorem partem illius, qui semel Deo proprium subjecit arbitrium. Proscripsit tam nefaria dogmata in Bulla *Cælestis Pater*, emanata die 20. Novembris anno 1687. Innoc. XI. Romanus Pontifex.

Non quidem in tam fœda & absurda, sed in *Quietismum* tamen incautus prolapsus fuerat Cameracensis Antistes Franciscus de Fenelon in libro Gallice inscripto, *Explication des Maximes des Saints*, in lucem edito an. 1697. Quo in libro docuerat dari statum quemdam *habitualem* amoris Dei, qui est caritas *pura*. Hunc esse statum sanctæ indifferentiæ, in quo nec æternam salutem volumus: dari in eo extremas probationes, in quibus non solum spes omnis amittitur, verum etiam potest anima invincibiliter credere se juste a Deo reprobatam, & tunc mystica morte, & a Deo derelictam quasi cum Christo in cruce *spirare*: illam tamen perturbationem cieri inferiori in parte cæca, & involuntaria passione, ita ut in superiori regnet caritas, dum inferiorem percellit desperatio. Gravi censura perstrinxerunt Cameracensis Archiepiscopi errorem amplissimi Antistites Parisiensis, Meldensis, & Carnotensis; pluraque scripta utrinque prodierunt eodem anno 1697. At proximo anno damnatis ab Innocentio XII. iis de Amore *puro*, & indifferentiæ statu documentis, horum auctor se Pontificis Maximi sententiæ submisit, erroremque suum palam, & e suggestu reprobavit. Quæritur ergo an in caritate proficientibus permitti debeat *oratio quietis*, sive interior vita absque facultatum animæ, sensuumque motione: an in hoc statu sit animæ cum indifferentia, ac *puro* amore permanendum: an *purus* ille amor absque spe remunerationis, propriæque salutis sollicitudine rectus sit, vel perversus.

PROPOSITIO I. Datur aliquando animarum caritate flagrantium *quies*, sed ei, quam Molinosius invexit, e diametro opposita.

Demonstratur pars prima. De Anima quippe Christi sponsa legimus in Cant. Cap. II. 7. *Adjuro vos filiæ Jerusalem per capreas, cervosque camporum, ne suscitetis, neque evigilare faciatis dilectam quoadusque ipsa velit*; & cap. V. 2. *Ego dormio, & cor meum vigilat*. De Maria contemplantium typo, Lucæ X. 39. *Sedens secus pedes Domini audiebat verbum illius*. Ac de Joanna in ejus Evangelio, XIII. 23. *Erat recumbens unus ex discipulis ejus in sinu ejus*. At Mystici his *quietem* illam explanant, qua anima, quasi dulci somno abrepta, & veluti puer innixus mammis, lactemque sugens, divinæ dulcedinis jucunditate perfunditur, illamque exteriores potentiæ ac sensus ad objecta alia non distrahunt, nec evigilare faciunt, & avolare: sed colloquentem Dominum audit, & in sinu ejus recumbit; ut Sancti viri scripserunt, edocti præsertim experimento, Theresia, Joannes a Cruce, Salesius.

Altera pars probatur I. Oratio *quietis*, a Mysticis comprobata, nihil est aliud quam dum anima se ad cordis intima retrahens nec videt, nec sentit nisi Deum. Ita eam describit S. Bonaventura de stimulo Amoris p. 2. cap. 7. S. Theresia cap. 14. vitæ suæ, Salesius lib. VI. cap. 7. & 8. Harphius Theolog. Myst. lib. 3. p. 5. cap. 32. Balthasar Alvarez Tom. 3. p. 2. cap. 12. Card. de Laurea opusc. de Contemplat. cap. 6. In hac, ut inquiunt, recollectione cessat anima a terrenis tumultibus, & quiescit a cogitationibus supervacuis, ut docet de interiori domo S. Bernardus. At Michael de Molinos e contra in sua *Quiete* vult animam cum indifferentia pati etiam dæmonum, si occurrant, violentias, turpesque libidinum incitationes, nec *quietem* illam turbari, tametsi animus alia videat, alia sentiat, etiam impura, & horrenda. II. Etsi in Oratione *quietis*, a Theresia explicata, aliquando anima dulcedine caritatis perfusa quasi dormitans nil agere videatur; ait tamen cap. 14. potentias se interius retrahere, non tamen deperdi, aut abripi somno: & proximo cap. 15. docet *quietem* illam esse Divini amoris scintillulam, quam Dominus incipit in anima excitare, & accendere, & quæ servilem timorem expellit, inseritque filialem. Salesius quoque licet animam in oratione *quietis* constitutam comparet puerulo in sinu matris dormienti, & consistenti in leda simulacro, cap. 9., & 11. ejusdem libri; imo cap. 8. asserat voluntatem *nihil agere*, sed recipere duntaxat amoris dulcedinem, atque delectationem; ait tamen id evenire, quoniam non de se cogitat anima, sed de eo, cujus præsentia delectatur: eodemque cap. 9. explicat, quo pacto voluntas non exerceat potentias alias, operetur tamen superiori parte, & quamquam nullam habeat sensuum exercitationem, in delectatione tamen caritatis non dormitet. Falluntur ergo, qui aut ex Theresiæ, aut ex Salesii lectione probari autumant orationem *quietis*, in qua anima nihil agat, cum in ea quiete magis intellectus per fidem Deum intueatur, & voluntas per caritatem magis summo Bono adhæreat: quemadmodum dum ageretur de Theresiæ canonizatione, matura discussione operum ejus compertum est. Vide Annal. FF. Carmel. Discalc. lib. 2. cap. 44., & Cardinalem de Laurea opusculo paullo supra laudato. Huic ergo sanctæ *quietis* orationi directe illa opponitur, qua voluntas non colligit attrahitque potentias ne avolent, & vagentur, sed laxatis ipsarum habenis indifferenter se habet, nec fidei, spei, caritatisque actus elicit. *Ad quid enim*, inquit de Laurea seq. cap. 7., *homo se constituit ante Deum, si de eo nec vellet cogitare, nec eum amare, neque cum eo mentaliter alloqui petendo, laudando, vel gratias agendo? Meo videri hæc actuum suspensio, si dari posset naturaliter, quod non credo, irreverentia potius esset in Deum, quam devotio. Operari ergo debet intellectus intuendo per fidem, & voluntas diligendo per caritatem*. III. Debet voluntas exercere in alias potentias imperium, & caritas ceteris affectibus dominari, ut Salesius demonstrat lib. I. cap. 6. ideoque castus amor præcipit singulis animæ facultatibus, ne contemplationis tempore divagentur, veluti domina ad se ornandam in penetralia se conjiciens famulas hortatur ad domus custodiam, & rege in aula commorante, ad januam milites agunt excubias: unde in Proverbiis cap. IX. 3. scriptum est, *Misit ancillas suas, ut vocarent ad arcem, & ad mœnia civitatis*. Præcipit etiam, ut quandiu in oratione *quietis* fruitur sponso, sileant sensuum tumultus, *ne evigilare faciant dilectam*, ut in Canticis semel, iterumque repetitur. Quæ est ergo illa Molinosii *quies* ementita, ac diabolica, in qua voluntas non regina, sed captiva nil imperat, eamque ancillæ tumultuosæ, atque errabundæ excitant, exturbant, a sponsi amplexibus separant, adulterisque amaroribus subjiciunt? IV. Tandem *quietem* a Mysticis probatam esse specialem Dei gratiam, quam nullus debeat præsumere, docet cap. XIV. Christi Sponsa Theresia. At falsi Mystici commenti sunt frui hac *quiete* illos, qui semel arbitrium Deo subjecerunt, nec in posterum ulla angi ipsos sollicitudine, specialia Dei beneficia, cuique quantumvis improbo, impurissimoque temere tribuentes.

PROPOSITIO II. Status *puri amoris*, & indifferentiæ, in quo anima nullam gerat propriæ salutis curam, vel tamquam a Deo reprobata, nullam habeat spem nullumque perfugium, atque a semetipsa divisa, unice se Divinæ voluntati committat, *fanatismus* est, non caritatis perfectio.

Demonstratur primo. Hæc de Amore *puro* doctrina a nullo antiquorum Patrum tradita est, ut fatebatur Cameracensis Antistes in damnata prop. 22. *Quamvis hæc doctrina esset pura, & simplex perfectio Evangelica, antiqui Patres eam non proponebant passim multitudini justorum*. At nulla Evangelica doctrina verbum salutis excludit; neque putandum Ecclesiæ Pastores tamquam arcanum servasse necessaria *pure* amantibus documenta. Non est ergo Evangelica, quæ de Amore *puro* elapso tantum sæculo erupit, nova, & inaudita doctrina. Deinde non solum Evangelica non est, sed Evangelio repugnat: in quo diligentibus Deum præscribitur observantia mandatorum, Joan. XIV. 15.: ac inter præcepta connumerantur fides, spes, caritas, pœnitentia, oratio, jejunium, aliqua virtutum officia a caritate, & amore imperata. Spem præsertim, quæ *puro* amori juxta pravam opinionem repugnat, nonne commendatur ab Apostolo in 2. ad Corinth. III. 12. ad Philipp. III. 14. ad Titum II. 13. aliisque in locis compluribus? Præterea cum sacri libri nos ad virtutum omnium exercitamenta exhortentur; nihil magis iniquum est, nihil scelestius, quam indifferenter se gerere, & studia bonorum operum relaxare: nec frustra alloquitur Paulus Philippenses IV. 8. *Quæcumque sunt vera, quæcumque pudica, quæcumque justa, quæcumque sancta, quæcumque amabilia, quæcumque bonæ famæ, si qua virtus, si qua laus disciplinæ, hæc cogitate*. Quæ monita caritati repugnarent, si nobis fas esset in *puro* amore indifferenter *quiescere*. Insuper indifferentia illa non caritatem purgat, sed trahit ad sempiternum interitum omnium hominum genera. Enimvero si propriam infirmitatem ac patrata scelera minime pensitamus, prolabimur in perditionem; cujus primus gradus est dissimulatio propriæ infirmitatis, alter ignorantia, qua vulnera animorum mortales non vident, tertius præsumptio, qua vulnera non esse contendunt, ut docet serm. II. in Ps. *Qui habitat*, S. Bernardus. Si vero dicamus accepta libertate spiritus neque nobis orandum, ut Deus nos adjuvet, ne peccemus; superbia est Pharisæi, quam ut evitemus vehementer hortatur lib. 2. de Peccat. meritis cap. 5. sapientissimus Augustinus. Quomodo ergo potuerat in hominum mentem venire, nisi inspirante dæmone, illud nefarium dogma: *Qui suum liberum arbitrium Deo donavit, de nulla re debet habere curam nec de inferno, nec de paradiso, nec debet desiderium habere propriæ perfectionis, nec virtutum, nec propriæ sanctitatis, nec propriæ salutis, cujus spem purgare debet*. At hæc est *Quietistarum* sententia, ut liquet ex prop. 12. Molinosii. Ad hæc: derelinquit quidem ad tempus cælestis Sponsus, subtrahitque consueta spiritualis dulcedinis argumenta, incusso quoque reprobationis timore, prædilectis sibi animabus; quemadmodum fecisse traditur Florentinæ Sanctimoniali Mariæ Magdalenæ, quæ decus Carmeli est, Pazziorumque prosapiæ gloria immortalis. At id præstat, ut tentationibus vexatæ præbeant exempla humilitatis ac patientiæ; neque illas penitus deserit: neque purificatur amor certa persuasione reprobationis; hæc enim est Caini, & Ju-

& Judæ peccatum, caritatem non purificans, sed extinguens. Quare Theresia cap. 17. Vitæ suæ ait, nunquam Christi sponsam, animam caritate flagrantem, sive in cœlum, sive in infernum absque Sponsi cogitatione deferri. Ea ergo derelictio, qua anima *puro* affecta amore etiam desperando, ac se reprobatam invincibili persuasione credendo, superiori parte Sponso adhæreat, inferiori spiret atque tabescat, *fanatismus* est, singularisque deceptio. Denique nullus amor est rectus, qui divinæ voluntati adversetur. At hæc est voluntas Dei, ut abstineamus ab omni immunditia, ut unusquisque vas suum possideat in sanctificatione & honore, ut habentes donationes secundum gratiam, quæ data est nobis, simus *solicitudine non pigri: spiritu ferventes: Domino servientes: spe gaudentes*; Ad Rom. XII. 11. Itaque quisquis in statu indifferentiæ pigritiam, teporem, ignaviam, desperationem, aut turpitudinem aliquam approbat, specioso Caritatis nomine transgressionem divinæ voluntatis condecorat.

Opponebant *Quietistæ* exempla Christi, Moysis, & Pauli: quorum primus in cruce a Patre derelictus clamavit, Matth. XXVII. 46. *Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me?* Alter Exodi XXXII. 32. ait: *Aut dimitte eis hanc noxam, aut si non facis, dele me de libro viventium.* Tertius denique ad Rom. IX. 3. *Optabam enim ego ipse anathema esse a Christo pro fratribus meis.* Igitur, *Quietistæ* ajebant, perfecta caritas omnem cum Christo patitur desolationem, & cum Moyse & Paulo etiam propriam reprobationem amori postponit.

At primum ab iis, qui in pravum sensum hæc exempla detorquent, petimus ubi eluceat hæc omnimoda indifferentia, si Christus desolationem illam refugit, & Moyses ac Paulus tam vehementer dolent de cognatorum suorum scelere, & damnatione? Neque enim inferior illorum pars orabat; sed superior pro inferiore, quam afficiebat desolatio, ac tristitia. His ergo exemplis non trahimur ad indifferentiam, & *quietem*, sed ad gemitum, & orationem, ut Deus ariditatem ac desolationem nostram dissipet rore, ac dulcedine amoris sui. Atque ita se gessit S. Maria Magdalena de Pazzis, quæ in majori spiritus desolatione magis lacrymabatur, & orabat, ut refert in ejus vita Vincentius Puccini cap. 38. & Act. Bolland. Tom. VI. Maji, cap. 6. Deinde non denegamus inferioris, ac superioris animæ partium separationem, cum sermo Dei sit *efficax & penetrabilior omni gladio ancipiti, & pertingens usque ad divisionem animæ ac spiritus*; ut inquit Apost. ad Hebræos IV. 12. sed negamus posse in summa parte spiritus esse indifferentiam, quæ conciliari possit cum desperatione, certaque persuasione reprobationis. De verbis Christi in Cruce pendentis, vide lib. XXVI. cap. 9. ubi demonstro supplicem illam fuisse Orationem cum spe & fiducia conjunctam, & exclamasse tantum ob ea quæ patiebatur humana natura, nullum accipiens a divina pœnarum levamen. Sane desperasse Christum blasphemia est hæreticorum; & aperte refellitur, ex quo Patri paullo ante spiritum suum commendaverit. Quantum ad Moysen attinet; S. Hieronymus in Epist. ad Algasiam cap. 9. illius verba interpretatur de occisione corporis, & RR. Salomon, & Jonathan de libro Legis: & interpretatio Hieronymi liquet ex cap. XI. 15. Num. non enim aliquis de libro Prædestinatorum deleri potest; de qua re securum fuisse Moysen, & ratio commonstrat. & Augustinus affirmat in Psalmum CV. num. 21. Quare Estius cum Hieronymo ait Mosen locutum *de libro viventium hac vita præsenti*, tum in 1. dist. 40. tum in loca difficiliora Script. Quamquam fieri potest, ut hæc Moyses proloqueretur humano quodam affectu, ratione tamen non repugnante, ad confidentiam fiduciamque suam contestandam, ut Rachel marito Gen. XXX. 1. *Da mihi liberos, alioquin moriar*: qua loquendi consuetudine amici familiariter uti solent, haud ignari nolle eos, a quibus impense diliguntur, se tanta anxietate torqueri. Atque hanc etiam responsionem tradit S. Pater q. 147. in Exodum. Utraque responsio aptari potest verbis Pauli, *qui optabat perire in carne, ut alii salvarentur in spiritu*; inquit eo loci Hieronymus. Videtur tamen Paulus revera loqui de separatione, & exitio animæ, non enim ait duntaxat, Optabam *anathema esse*, sed addit, *a Christo*: quare Chrysostomus negat Apostolum loqui tantum de corporis occisione; & sententia Chrysostomi multis aliis probatur. Verum nec Chrysostomus *Quietistas* juvat, nec ait posse aliquem reprobationem propriam expetere, sed primo observat, in Græcis extare, non *Optabam*, sed *optarim*, ηὐχόμην; deinde ait, precatum sibi Paulum anathema, hypothetice, *si modo fieri posset* pro Dei gloria, ut cessarent Judæorum convicia. Vide Chrysost. in Paulum Tom. 1. pag. edit. Commel. 185. Sensus ergo Pauli est, Optarem discindi a Christo pro ejus gloria, si per legem, justitiamque Dei liceret: in quibus non desiderium apparet reprobationis, sed amantium emphasis, commonstrata etiam pronominis repetitione, ut adnotavit Erasmus. Adde nonnullos caritate succensos exquisita tormenta desiderare, ut ipsorum aliorumque animæ summo bono agglutinentur: quo sensu ajebat Ignatius in Epist. ad Rom. n. 5. *Diaboli tormenta in me veniant, tantummodo ut Jesum nanciscar*; atque id non est propriam contemnere beatitudinem, sed vehementius illam appetere.

PROPOSITIO III. Non repugnat caritati servare legem intuitu sempiternæ mercedis.

Probatur primo ex Scripturis. David enim Psalm. CXVIII. 112. ait: *Inclinavi cor meum ad faciendas justificationes tuas propter retributionem.* Matth. VI. 10. Christus illam nos orationem docuit, in qua dicimus, *Adveniat regnum tuum*; & vers. 33. *Quærite*, inquit, *primum regnum Dei.* Apost. ad Coloss. I. 4. 5. *Audientes fidem vestram in Christo Jesu, & dilectionem, quam habetis in Sanctos omnes, propter spem, quæ reposita est vobis in cælis*: atque ad Hebr. XI. 26. loquens de Moyse, *Aspiciebat enim in remunerationem.* Confirmatur ex Tridentino sess. VI. can. 31. *Si quis dixerit justificatum peccare, dum intuitu æternæ mercedis bene operatur, anathema sit.* Corroboratur PP. auctoritate: Ambrosii scribentis lib. V. in Lucam cap. 6. *Studia virtutum sine remuneratione torpescunt*: Augustini serm. 345. sive 32. inter Sirmondianos, *O tu, homo, si titubas in re, esto firmus in spe, si autem te opus turbat, erigat ipsa merces*: atque Ecclesiæ universæ in Natali Martyrum, *Tradiderunt corpora sua propter Deum ad supplicia, ut hæredes fierent in domo domini.* Accedit postremo manifesta ratio. Finis quippe bonorum operum est vita æterna, & hunc finem non sibi constituit perversa cupiditas, sed statuit divina liberalitas, proponit Evangelium, inquirit fides, præstolatur spes, & inviolata justitia rependit. Quis autem dixerit nefas esse hunc sibi finem præfigere tot, tantisque titulis commendatum? Æquum est igitur pro consecutione æternæ vitæ bonis operibus insudare.

Dixi pro consecutione æternæ vitæ, quam sitam esse in Dei fruitione, non in qualibet re creata demonstravi libro XXI. cap. 5. neque in dubium revocari potest, quin pervertat ordinem caritatis quisquis Deo servit fallaci spe illectus, & intuitu temporalium fluxorumque bonorum. De hujusmodi fine operantibus Augustinus serm. XXXII. in Ps. 144. alias XX. de diversis, num. 22. interpretatur verba Davidis. *Dextera eorum, dextera iniquitatis*, scribens: *Dexteram enim iniquitatis dicit felicitatem hujus sæculi: non quia non invenitur apud bonos, sed boni quando illam habent, in sinistra illam habent, non in dextera. Felicitatem perpetuam habent in dextera, felicitatem temporalem habent in sinistra. Cupiditas autem rerum æternarum, & felicitatis æternæ non debet misceri cupiditati rerum temporalium, idest felicitatis præsentis, & temporalis.* Atque illa æterna felicitas mercesque Sanctorum, nihil aliud est præter ipsum Deum, animorumque nostrorum perpetuam cum illo unitionem. Quare idem Deus Gen. XV. 1. ait Abrahæ, *Ego merces tua magna nimis.* Ad hanc mercedem excitandum est desiderium illorum, qui nullum aliud præmium sibi repromissum opinantur, quam cæleste domicilium, societatem angelorum, & corporum immortalitatem: hæc enim consectaria sunt longe melioris felicitatis, quæ sita est in Dei perfecta contemplatione, & jucundissima caritate: atque hujus intuitu bonis operibus danda est opera, aliaque bona, non nisi ut medium, quo ad illud summum & incommutabile pervenitur, a nobis sunt expetenda.

At objiciunt I. Amor perfectus est amor gratuitus, nec quærit caritas, quæ sua sunt. At qui operatur intuitu mercedis, non amat gratis, & quærit quæ sua sunt. Non ergo recte diligit. II. Amor, qui proprium commodum spectat, est amor concupiscentiæ, non caritatis. Qui autem æternam mercedem expectat, propriam diligit utilitatem. Igitur non caritate flagrat, sed amore concupiscentiæ. III. Quamvis justa merces possit & peti, & desiderari; magis tamen commendandus est amor liberalis, qui nullum impensi operis præmium quærit. Licet ergo fas esset operari propter retributionem; perfectius Deum amat qui ejus retributionis spem abjicit.

Resp. ad primum negando minorem: gratis enim amat, qui nullam aliam quærit mercedem præter bonum ipsum quod amat; quia tunc nulla alia re, nisi bono quod amat, delectatur ac fruitur. In hoc enim sita est natura amoris gratuiti, ut S. Pater Augustinus explicat serm. 340. alias 39. inter additos a Sirmondo, ubi ait: *Et tamen quia gratis amamus, quia oves pascimus, mercedem quærimus. Quomodo fiet istud? quomodo convenit, Gratis amo, ut pascam, &, Mercedem posco, quia pasco? Nullo modo fieret hoc; nullo modo merces quæreretur ab eo, qui gratis amatur, nisi merces esset ipse qui amatur.* Habentur similia Tract. 51. in Joannem, & in Psalm. 53. Imo nisi sit spes adhærendi firmissima caritate summo Bono, in qua adhæsione consistit beatitudo, non erit amor gratuitus, quia verus & castus amor percipi nequit sine boni incommutabilis aut desiderio, aut fruitione. Qui ergo non habet spem beatitudinis, perfecte non amat, quia non desiderat frui summo bono. *Frui enim est amore inhærere alicui rei propter seipsam*: inquit Sanctus Pater lib. 1. de Doctrina Christ. cap. 4. Recte S. Thomas consimili argumentatione probat 1. 2. q. 65. art. 5. non dari veram sine spe (in hac vita) caritatem. Etiam S. Bonaventura in III. dist. 26. art. 1. q. 1. docet gratuitum amorem non expectare temporalem mercedem, at non ita ratiocinandum de gloria æterna, *Quia maxima caritas maxime desiderat uniri Deo.* Hinc Hugo Victorinus lib. 2. de Sacram. cap. 8. eos qui dicunt, *Diligimus Deum, sed non quærimus*

præ-

premium, ne mercenarii simus, ait esse *tam stultos, ut seipsos non intelligant*, eadem producta ratione, quoniam, *si aliud quæreres ab ipso, gratis non amares; sed non amares, si non desiderares*. Atque his diluitur etiam tertia objectio.

Ad 2. respondemus hoc *concupiscentiæ* nomen significare tam pravum, quam rectum desiderium, ut explicavimus Tom. 1. p. 320. negamus autem amorem *concupiscentiæ*, sive spei, qui fertur in sempiternam felicitatem, tendere in creaturam rationalem tamquam in ultimum finem. Qui enim finem amoris, quo Deum diligit, in propria utilitate constituit, impius est, & sacrilegus: & amor spei, quem dicimus amorem *concupiscentiæ*, debet esse amor *concupiscentiæ* in finem ultimum directæ, ita ut propriam felicitatem quisque amet comparate ad Deum, ut scilicet ipsi amore jucundissimo inhæreat. Ita docet S. Franciscus Salesius lib. II. de Divino amore cap. 17. Quare amor concupiscentiæ, & spei, qui fertur in propriam beatitudinem, ac posset in pravum finem deflecti, non defectu ipsius spei, sed vitio sperantis, dirigi debet caritate, ita ut præcipuus finis sit Deus, idest, ut diligamus quidem æternam vitam, sed intentione adhærendi Deo summo, & incommutabili bono. Id vero fit, quando petimus ut regnum Dei adveniat, non ut Deus muteiur in nobis, veluti dum appetimus cibum; sed ut nos immutemur in Deo, & in ipso vivamus, perficiamur, beatificemur; eumdemque perpetuo contemplemur, & diligamus. Quapropter sicut dum appetimus cibum, ut convertatur in carnis nostræ substantiam, illum appetimus caussa nostri; ita dum æternam expetimus felicitatem, ut nos caritate convertamur in Deum, tenet ipse Deus ultimi finis, ac primæ causæ rationem. Docuit nos hanc præclaram doctrinam S. Pater Augustinus scribens lib. VIII. Confess. cap. 10. *Inveni longe me esse a te in regione dissimilitudinis, tamquam audirem vocem tuam de excelso, Cibus sum grandium, cresce, & manducabis me: nec tu me in te mutabis, sicut cibum carnis tuæ: sed tu mutaberis in me*. Legite librum inscriptum *Les veritables maximes des Saints*, editum Parisiis anno 1699. adversus illum, quem ante duos annos evulgaverat Archiepiscopus Cameracensis.

CAPUT XVII.

De Amore proximi, & ordine Caritatis.

CARITATIS *secundarium objectum* esse proximum, liquet ex præc. cap. 14. ac proximum diligendum esse propter Deum, demonstrat ipsemet ordo caritatis. Insinuatur præceptum dilectionis proximi Levit. XIX. 18. Matt. XXII. 39. Joannis XIII. 34. & Epist. I. cap. IV. 21. aliisque in locis compluribus. Exercetur autem cum proximo caritas, dum hoc cum eo agitur, ut etiam ipse toto corde, tota anima, tota mente diligat Deum, juxta Augustini doctrinam in 1. de Doct. Ch. cap. 22. Decipitur quisquis putat se proximum diligere, dum externa tantum amoris exhibet argumenta, neque illum interno affectu prosequitur: quæ fallax opinio, ut diximus cap. 15. ab Innoc. XI. proscripta fuit. Nam primo caritas non est, quæ ex corde non oritur; sed caritatis dissimulatio, improbata ab Apostolo 2. ad Corinth. VI. 6. Deinde præcepta recto fine servari debent; atque non habetur finis rectus absque caritate sinceri cordis, auctore eodem Apostolo 1. ad Timot. I. 5. Præterea nisi omnia membra compatiantur & congaudeant, quod non fit absque interiori amoris sensu, aut mortua sunt, aut est in corpore schisma, ut inquit idem Apostolus cit. Ep. ad Corinth. XII. 25. Igitur non *verbo, vel lingua* diligendus est proximus, *sed*, (inquit Joan. 1. Ep. III. 18.) *opere, & veritate*; idest, cum sinceritate cordis, tum operum exhibitione. Quænam sint hæc opera novit quisque puerulus ex Christianis catechesibus: nec paucioribus verbis queunt ad memoriam revocari, quam vulgari disticho:

Visito. Poto. Cibo. Redimo. Tego. Colligo. Condo.
Consule. Carpe. Doce. Solare. Remitte. Fer. Ora.

Dixi pag. 178. cur larum non sit speciale præceptum diligendi seipsum; sed hoc comprehendi in dilectione proximi facile demonstratur, quoniam cum dictum est, *Diliges proximum tuum sicut teipsum*, simul & tui abs te dilectio non est prætermissa. Deinde ille se satis diligit, qui sedulo agit, ut summo & vero perfruatur bono: ideoque actum satis de amore sui ipsius, ubi præscriptus est amor Dei; ille quippe solus se novit diligere, qui Deum diligit. Agnoscis, opinor, scita S. Patris ex 1. de Doct. Christ. cap. 26. & ex libro de Morib. Eccl. cap. item 26. mutuata. Nisi homo seipsum diligat, ut perfecto amore inhæreat Deo, erit amor, qui tantum differt a caritate, quantum a virtute vitium, eritque cupiditas radix malorum, quæ non habet Deum creatorem, sed hominis deceptorem. Appellari solet *amor proprius*, quo homo vel se, vel quæ sunt extra se, diligit propter se. Ne subrepat tam perniciosus amor; gaudendum hominibus de prole temporali, si spiritu junguntur Deo, ut docuit Christus, quando mulier clamavit, *Beatus venter, qui te portavit, & ubera quæ suxisti*, Lucæ XI. 27. Lucere debet splendor doctrinæ, vel probitatis; ut quibus lux illa affulget, *glorificent patrem, qui in cælis est*: ait idem Christus Mat. VI. 16. Laudanda est animorum virtus, corporum pulcritudo, decus auri, *cum pietate venerandi Creatorem, non cum libidine possidendi creaturam*: inquit S. Pater lib. IV. contra Julian. cap. 14. num. 66. Contemnendum denique quicquid ad Dei caritatem non refertur, divitiæ, fama, incolumitas, cultusque literarum: nam & improbus amator Nemesis ajebat Elegia 4. libri II.

Ite procul Musæ, si non prodestis amanti.

Tenent in proximorum ordine priorem locum Parentes; quorum tamen amor divino præferri non debet, cum & illos præcipiamur deserere, quando in via salutis experimur adversarios. Videsis IV. præcepti exegesim pag. 191. In hac dilectione præsertim servandus est ordo amoris commendatus in Cant. II. 4. quia in diligendis parentibus, filiis, uxore, solet carnalis amor motus vividiores exerere. Ac memoria repetendum, esse nobis Patrem alium, quem oratione quotidiana commemoramus, suam nobis hæreditatem cælesti in patria servantem. In hoc præcellit Genitores, quod hi patres quidem sunt carnis nostræ, at Deus est Pater spirituum, ideoque huic *multo magis obtemperabimus*, ait Apost. ad Hebr. XII. 9. Præterea genuerunt nos homines, at non formarunt, ignorantes quis, aut qualis esset eorum semine nasciturus; unde pia Machab. parens 2. lib. VII. 22. ajebat: *Nescio qualiter in utero meo apparuistis: neque enim ego spiritum & animam donavi vobis & vitam, & singulorum membra non ego ipsa compegi*. Deinde homines genuerunt filios morituros, Deus creavit in æternitate mansuros. Patres nutriverunt natos, sed non de suo panem pro esurientibus instituerunt; sed Deus panem de terra produxit, ac terram ipsam frumenti altricem e nihilo. Genitores denique filios hæredes instituunt dum moriuntur, eosque derelinquunt; sed Deus post mortem filios suos in hæreditatem assumit nunquam postea derelicturus. His argumentis demonstrat Augustinus serm. 344. alias 31. inter Sirmondianos, quanta cura amor parentum sit dirigendus in Deum.

Asserendum idem est de amore parentum erga filios. Ut enim Deus demonstraret quanta ipse præ filiis caritate sit diligendus, præcepit olim, ut sibi offerrentur primogeniti, qui solent impensius amari. Extat hoc præceptum Exodi XIII. 2. exemplaque Samuelis 1. Regum I. 25. Sampsonis Judicum XIII. 7. Joannis Baptistæ Lucæ I. 15. Si ergo filii declinent a via Domini, corripiendi sunt, assiduisque flagellis plectendi, ne genitoribus fiat severa objurgatio, inferaturque supplicium lib. I. Regum cap. IV. ob nimiam indulgentiam inflictum Heli. In eodem libro Regum cap. VI. legitur vaccas, clusis domi vitulis, dum plaustrum cum arca deferrent isse in directum pergentes, & mugientes, & non declinantes ad dexteram, neque ad sinistram. Præclarum quod erga filios imitentur patres exemplum, omnem rei domesticæ curam dirigentes in Dei gloriam, neque ob filiorum gemitus vel inopiam a recto caritatis ordine declinantes.

Uxorem diligendam habemus in sacris libris Gen. II. 24. Matth. V. 32. ad Colossenses III. 19. & nihil utilius, quam vir & mulier bene sibi consentientes, docet Eccl. XXV. I. Licitam esse humanam erga conjuges caritatem ob vinculum glutenque necessitudinis, & adeo licitam, ut si defuerit reprehendatur, demonstrat S. Pater serm. 349. alias 52. de tempore num. 2. At optime advertit caritatem istam posse esse etiam impiorum, paganorum, Judæorum, hæreticorum. Iccirco distinguit eo loci caritatem humanam licitam, illicitam, & divinam. Humanam appellat, quam exigit naturæ necessitudo, sentiuntque etiam aspides, tigrides, leones: illicitam eam dicit, qua una fit caro in permixtione meretricis, & amatoris; non enim locum habet in viro & uxore, ubi licet, ubi concessum est, ubi honestum est: sed ubi turpe, ubi illicitum, ubi damnabile: divinam illam, quæ cum humana licita permanet, sed amat conjugem, filiosque secundum Christum, secundum Deum eis consulens, & in eis odio habens, si Christum habere noluerint. Scripsi nonnulla de hujusmodi honesto, divinoque amore Tom. II. pag. 121. Legi poterit Ludovicus de Ponte de Christiana perf. Tom. 2. Tract. V. Apostolus ad Ephesios V. ait diligendam a viro uxorem, ut diligitur a Christo Ecclesia, atque ut diligitur corpus suum: scilicet, ut studeat ejusdem saluti, neque ullis immunditiis eam polluat, aut pollui sinat, quemadmodum Christus sanctificavit Ecclesiam mundans lavacro aquæ in verbo vitæ, ut eam sibi exhiberet non habentem rugam, neque maculam. Exemplum autem corporis eo spectat, ut quemadmodum caput corpori, ita vir uxori salutaria ac necessaria provideat. Quare prior mariti inspectio est, ut uxor vitam ducat probam, honestam, mundissimam.

Refelluntur tam expressa Apostoli doctrina, qui post Nicolaitas probantes promiscuum usum mulierum, asseruerunt licere uxori viro consentiente alteri seipsam submittere: quod tam absurdum est, quam opinari, an Christus queat tradere diabolo Ecclesiam suam. Adversus obscenos illos conclamant fœdissima adulterii flagitia: quæ damnat lex naturæ, nec ignota Ciceroni libro 2. de legibus, Horatio libro 1. serm. Sat. 3. & Ulpiano adulterium recensente *inter probra*

natura turpia: damnat lex divina Exodi xx. 14. Matth. v. 32. Ad Thessalonicenses prima iv. 4. damnant humanæ leges citatæ libro xx. 20. damnat Augustinus serm. 9. de decem Chordis num. 11. serm. 51. num. 22. lib. 1. de serm. Dom. in M. cap. 16. ac in 1. de libero arb. cap. 3. num. 6. Augustino consentiunt alii Patres apud Nat. Alex. dissert. xxix. primi Sæc. Accedunt illata marito injuria, morum corruptela, confusio prolis, ac patrimoniorum alienatio. Adde quæ consequuntur scelera, cum veneficia ad partum abjiciendum ne formæ dissimilitudine prodant maternum crimen, tum virorum cædes, ut Candaulis Lydii, Agamemnonis, Fabriciani, Argyropili, ac ne aliunde petamus exempla, quam ex historia sacra, Uriæ. Demum adulterii turpitudinem confirmant condigne mulctati auctores, necati ab Hippomene juncti curribus, cæsi mille plagis, sectique ab Ægyptiis, Romæ præcipitati e Tarpejo, obruti Hebræorum lege lapidibus. Legite Heraclidem, Brissonium, & Laurentium Lucensem, vi. & viii. Volum. Græc. Antiq.

At Jacobus Platelius in Synopsi pag. edit. Duac. 159. scribit Augustinum lib. 1. de Serm. Domini in monte cap. 29. non audere peccati damnare eum, qui ad evadendam mortem usum uxoris suæ alteri viro permiserit. Paucis excutiendus Platelii error. Primo citato cap. 29. nunc 16. S. Pater ait: *Sed non ita est æstimandum, ne hoc etiam femina viro permittente facere posse videatur; quod omnium sensus excludit: quamquam nonnullæ caussæ possint existere, ubi & uxor mariti consensu pro ipso marito hoc facere debere videatur*. Quorum verborum sensus est, nunquam esse licitum consentiente marito uxorem adulterari; quoniam, tametsi videatur id aliquando exigi ab amore maritali ad salvandam conjugis vitam, id tamen *OMNIUM SENSUS EXCLUDIT*, ut pro vita corporis anima fornicationis crimine commaculetur. Deinde affert quod imperante Constantio narrabatur contigisse Alexandriæ circa annum 343. excusatque amorem mulieris, quæ non libidinis caussa, sed ut vitam mariti redimeret, eo jubente, sui copiam fecerat Acindyno. Tum facto narrato: *Nihil*, inquit, *in alteram partem disputo, liceat cuique æstimare quod velit; non enim de divinis auctoritatibus deprompta historia est, sed tamen narrato hoc facto, non ita respuit hoc sensus humanus quod in illa muliere viro jubente commissum est, quemadmodum antea cum sine ullo exemplo res ipsa poneretur, horruimus*. Quibus duo affirmat: unum, nolle disputationem instituere de veritate historiæ quæ negari posset; cum non sit e sacris libris deprompta: alterum hoc factum non *ita* horrorem incurere, ut adulteria patrata absque ullo mortis discrimine, neque illud *ita* respui ab humano sensu; respui tamen, quia omne adulterium *omnium sensus excludit*. Accurate ista notanda sunt, nam alii cum Platelio mentem Augustini non perceperunt. At legite Norbertum Elbecque in dissert. Theolog. de Advert. req. ad peccandum pag. 210.

Quæ dixi de amore conjugum, eadem affirmo de dilectione omnium propinquorum & amicorum: hos enim recte diligimus, dum recti rerum æstimatores ordinatam habemus caritatem, non æque diligentes quod vel minus vel amplius diligendum est, omniaque diligentes propter Deum, Deum vero propter seipsum. Vid. Aug. in 1. de Doct. Christ. cap. 27. At religiosi fratres etiam majori, quam fratres carnis, sunt amore diligendi, propterea quod institutæ sunt cœnobiorum regulæ, ut imitemur Christi discipulos, & nascentis Ecclesiæ fervorem, atque mutua dilectione gratiæ spiritum foveamus & augeamus, ut Christus præcepit Joan. xiii. 34. Quo in loco caritatis ordinem non prætermisit, sed præcipiens ut diligamus invicem, sicut ipse dilexit nos, ostendit fratres diligendos propter Deum, illorumque salutem exemplo Christi curandam, ut una fruamur Patris hæreditate, quam nobis Salvator tanta dilectione promisit, acquisivit, disposuit. Habet hæc fraterna caritas perfectionis suæ formam, si, quantum ad animum spectat, idipsum dicamus omnes, in *eodem sensu, eademque sententia*: quantum ad corpus attinet, *habentes alimenta, & quibus tegamur*, his contenti simus: quantum ad officiorum munera, exequamur omnia *sine murmurationibus & hæsitationibus*. Tradidit hæc præcepta Apostolus 1. ad Corinth. 1. 10. Prima ad Timoth. vi. 8. ad Philip. ii. 14. ac diligentius servanda sunt, quam vota scribentis carmine cvii. ad Lesbiam,

Ut liceat nobis tota producere vita
Alternum hoc sanctæ fœdus amicitiæ.

Diligendi præ ceteris pauperes, subsidioque eleemosynarum juvandi. Nil vehementius urgent sacræ literæ: nam largiri eleemosynam Ecclesiasticus iv. 8. appellat *reddere debitum*: semen illam esse gratiarum ac repromissæ benedictionis, testatur Apostolus 2. ad Corinth. ix. 6. non posse Deum diligere, qui habens hujus mundi substantiam non sublevat pauperum indigentiam, docet Joan. 1. Ep. iii. 17. de hoc præsertim in extremo judicio reddendam esse rationem, liquet ex Mat. xxv. 42. Pluribus argumentis eamdem eleemosynam inculcant Patres: Basilius hom. adversus divites, ex quo meminisse oporteat communis naturæ: Chrysostomus hom. 2. de Lazaro, ex quo rapina sit superflua denegare iis, pro quorum necessitate nobis collata sunt: Augustinus tract. 5. in Epist. Joan. ex quo divites ac pauperes redempti sint uno pretio: Thomas de Villanova Conc. de Divo Martino, ex quo tenacitas convincat incredulitatem nostram, & exprobret maximam, erga bonorum omnium largitorem, ingratitudinem. Veterum quoque Gentilium legibus filii pauperum ac divitum eodem cibo alebantur, nec fas erat publice festum agere, nisi iis, qui omnibus vici sui pauperibus prospexissent. Legi poterit in Strenarum historia Lipenius.

Quæri solet, qui ad faciendam eleemosynam teneantur, quid debeant elargiri, & quibus mendicis. Tenentur ii, quibus est liberum distribuendarum rerum dominium: unde uxor, filiique impetrari non possunt, nisi quæ iis, ut impendant pro libito, conceduntur, ut sunt in conjuge *parapherna*, idest, quæ sponso dantur præter dotem; & in filiisfamilias *castrensia*, scilicet, quæ aut ex officinis, aut in militia acquiruntur. Utrique tamen distribuere possunt, quæ Rector domus tacita consensione permittit, nec gravant familiam inopia. Idem asserendum de iis, qui voto paupertatis sese obstrinxerunt: in quibus tamen animadvertendum est, cedere quicquid acquirunt in jura communitatis. Distribuendum autem est *quod superest*, ex cap. iii. Lucæ ii. & xi. 41. at non quod superest cupiditati, & avaritiæ, cui nihil superest; nunquam enim implebit avaritiæ cupido, ut inquit cap. v. 9. Ecclesiastes. Quærendum igitur quod sufficiat operi Dei, non quod sufficiat cupiditati, ut inveniantur superflua pauperibus eroganda, juxta Augustini præceptionem in Psalmum cxlvii. n. 12. Quicquid possidetur male fide, aut furto, aut vitioso ludo comparatum, clamat ad Dominum; neque potest pauperibus erogari. nam scriptum est, Tob. iv. 7. *Ex substantia tua fac eleemosynam*, & Prov. iii. 9. *Honora Dominum de tua substantia*. Falluntur ergo qui ad pecuniam iniquitate acquisitam referunt ea verba Lucæ xvi. 9. *Facite vobis amicos de mammona iniquitatis*; nam eo sensu *mammona iniquitatis* dictum est, quo *dextera iniquitatis*, cap. præcedenti: quia nempe divitias hujus sæculi *habent etiam iniqui*. Ita Augustinus serm. 41. num. 6. & 49. num. 11., aut quia umbræ divitiarum sunt, non veræ divitiæ, & in illis soli iniqui *constituunt spem, atque copiam beatitudinis suæ*; inquit idem Augustinus lib. 2. qq. Evang. q. 34. Demum eroganda est eleemosyna pauperibus etiam improbis, neque avertenda facies *ab ullo pauperum*, ut inquit eodem loco Tobias; at quoniam *multam malitiam docuit otiositas*, auctore Ecclesiast. xxxiii. 28. contingere potest, ut melius sit erronicos in operationem mittere, quam fovere beneficiis acediam.

Eleemosynarum ordo est, ut prius quisque sibi victum, & vestitum provideat *sufficientem ac mediocrem*, non deliciosum ac pomposum: deinde parentibus, si pauperes sint, quantum prævalet, largiatur: postea servos, & ancillas nec esurire, nec algere permittat: posthac quicquid, excepto mediocri, & congruo victu, & vestitu, sive de militia, sive de agricultura, sive aliunde provenerit, tanquam Christo petenti, & esurienti, pauperibus humiliter hilari vultu, ac profusa beneficentia distribuat; eo quidem fine, ut orationes ejus exaudiantur, vita commutetur in melius, deleantur mala præterita, adveniatque sempiterna felicitas. Hæc ex Augustino epist. 243. num. 12. serm. 39. num. 6., & lib. 2. de. serm. Domini in M. cap. 2. quibus & caritas erga proximum, & hujus caritatis ordo explicatur, *brevissimis testimoniis, sed nisi fallor, idoneis, & quibus susceptæ rei satisfiat*. De morib. Eccl. Cath. cap. xxvi. num. 50.

CAPUT XVIII.

De dilectione inimicorum, necnon de bello, & monomachia.

INIMICORUM quoque dilectionem esse in præcepto, liquet ex Matth. v. 44. ubi Scribis interpretantibus versum 18. cap. xix. Levitici, *Diliges amicum tuum sicut te ipsum*, de solis Judæis, ac sibi sanguine ac progenie conjunctis, ait Christus, *Ego autem dico vobis, diligite inimicos vestros*: non novam legem ferens, sed interpretans veterem, in qua præscriptam etiam dilectionem inimicorum, haud obscure colligitur ex cap. xxiii. 5. ubi præcipitur sublevandum & asinum odientis jacentem sub onere. Infertur eadem inimicorum dilectio ex Matth. vi. 12. ubi oratione dominica petitur debitorum dimissio ea pactione, ut pariter homo dimittat injurias odio habentibus. Eamdem urgent Paulus ad Rom. xii. 17. ac Petrus in priori Epistola, iii. 9. Patres, ac Theologi omnes, docentes teneri nos ad exhibenda hostibus communia dilectionis officia; cum externa salutationum, hortationum, eleemosynarum; tum interna affectus, compassionis, & precum. Quod & rationi consentaneum est, quia habent nobiscum communem naturam, quia eodem pretio redempti sunt, quia eamdem hæreditatem expectant.

Si forte objicias, præcepisse Dominum Deut. xx. 17. ut Hebræi omnes hostes in ore gladii interficerent, neque fœdus cum Amalecitis unquam inirent. Est in promptu responsio, quod bellum erat adversus idololatras,

quos

quos Dominus jusserat delendos, Amalecitas quidem, quod populum Israel proficiscentem in terram Chanaan injusto bello lacessirent; Amorrhæos, aliosque idololatras, quod abominationes Deorum suorum promoverent. Neque enim caritati repugnat gerere justum bellum, præsertim si intersit religio, & reipublicæ caussa; sed caritas, quæ præcipit ut diligatur inimicus, præscribit etiam, ut majus bonum præferatur minori. Quare de bello hic breviter acturi sumus, maxime quod illicitum dixerint Manichæi, Anabaptistæ, atque Erasmus: quos refellunt cum omnibus Theologis Bellarminus Controversia v. lib. III. cap. 14. Estius in 3. dist. 37. §. 20. Lupus de antiq. disc. Christ. milit. Stephanus Valentinus de Justo Bello, Abulensis in Deuter. nec non Hugo Grotius de Jure belli & pacis lib. I. cap. v. At hic videtur nobis pingere virtutem Gentilium, dum probat licitum esse tractare arma, ex quo principium justi sit studere propriæ conservationi: ac oratorem agere, non philosophum, dum argumentum petit ex armis brutorum, tot poetarum accitis testimoniis. Bruta enim utuntur armis, quia ratione carent, nec homini fas est vim adhibere, si hostem compescere possit ratione. Imo & Gentiles vitam profuderunt pro incolumitate Reipublicæ, quo titulo laudantur; tametsi fuerit hæc virtus inanis, & gloriæ cupiditate marcescent. Hinc merito Grotius in pluribus a Joanne Feldeno refellitur.

Prænotandum est autem tria ad justum bellum requiri, legitimam auctoritatem, ordinem æquitatis, ac rectitudinem intentionis. Adest legitima auctoritas, dum bellum suscipitur, *sive Deo, sive aliquo legitimo imperio jubente*, inquit S. P. August. lib. 22. contra Faustum cap. 74. & cap. proximo, *Suscipiendi bellum auctoritas atque consilium penes principem sit*. Est ordo æquitatis, sive justa caussa, dum bellum geritur, *vel ad terrendam, vel ad obterendam, vel ad subjugandam mortalium superbiam*, inquit eo loci Augustinus, idest, dum homines impii aut Religionem perturbant, aut contra mores peccant, aut patriam libertatem invadunt, nec possunt ratione frenari, ut explicat Reginaldus Polus S. R. E. Cardin. in Epist. ad Philippum Angliæ Regem scripta, dum huic Julius III. R. P. ensem ac pileum dono mitteret, nec non Oratione habita in funere Nannis Strozzæ vir eloquentissimus Leonardus Aretinus. Rectus finis est, *si totum bellum agit ratio, & nihil sibi vindicet furor*, ut inquit Hugo Floriacensis in Miscel. Baluz. lib. IV. pag. 42. scilicet, si nequaquam intersit *nocendi cupiditas, ulciscendi crudelitas, impacatus atque implacabilis animus, feritas rebellandi, libido dominandi*, ait S. P. August. cit. cap. 74. & Cap. *Quid culpatur*, XXIII. quæst. I. sed pugnatur pacis studio, ut mali coerceantur, ac boni subleventur, ut docet idem August. Epist. 189. num. 6. & Cap. *Apud veros*, citata Caussa XXIII.

PROPOSITIO I. Dummodo intersint hæ conditiones, fas est Christianis bellum gerere.

Demonstratur primo. Nisi enim bellum esset aliquando licitum, nunquam Deus bellandi jura præscripsisset, neque bellatores viri in sacris libris, atque ab Ecclesiæ Patribus summis laudibus cohonestarentur; sed esset Deus veteris Testamenti auctor dissensionis, ac malus: Moyses vero, Josue, Gedeon, Machabæi, aliique fortissimi viri improbi, ac scelestissimi. At ipse Deus Deut. XX. bellandi præscripsit leges; & qui adversus hostes salva æquitate præliarunt, commendantur ab Ecclesiastico 46. ab Apostolo ad Hebræos 11. ab Ambrosio lib. I. de Officiis cap. 4. atque ab Augustino citato libro XXII. adversus Manichæorum criminationes vindicantur. Licitum est ergo, & aliquando necessarium cum hostibus dimicare. II. Ne quis putet aliud in Evangelica lege, aliud in veteri fuisse jus belli; Lex Moysis in iis, quæ cum lege naturæ habet communia, ac spectant ad civicam pacem, tutelam populi, & improborum vindictam, viget adhuc; ideoque ut Moyses Amalecitas multitudini vim inferentes, ut Josue Amorrhæos, Jephte Ammonitas, Sampson & David Philisthæos oppugnarunt; fas nunc erit Christianis principibus infideles aggredi, hostes pellere, tumultuarios compescere. III. Joannes Lucæ III. 14. interrogantibus eum militibus, quid ipsis agendum esset, *quia sciebat*, inquit Augustinus cit. cap. 74. *non esse homicidas, sed ministros legis, non ultores injuriarum suarum, sed salutis publicæ defensores*, non respondit, *Arma abjicite, militiam istam deserite, neminem percutite, vulnerate, prosternite neminem*: sed inquit, *Neminem concutiatis, neque calumniam faciatis, & contenti estote stipendiis vestris*. Christus pariter Centurionis dicentis Matth. VIII. 9. *Nam & ego homo sum sub potestate constitutus, habens sub me milites, &c.*, ut ibidem S. Augustinus animadvertit, *fidem laudavit, non illius militiæ desertionem imperavit*. Idem contigisse Cornelio liquet Act. cap. 10. Joannes ergo, Apostoli, Christus militiam non prohibuerunt. IV. Finis præcepti non est res illicita, sed provehens communem utilitatem caritas. At Christus præcepit Matth. XXII. 21. ut tributa pendantur Cæsari; & idcirco tributa præstantur, quoniam principes ministri Dei sunt, & gladium portant tamquam vindices in iram iis, qui malum agunt, auctore Apostolo ad Rom. XIII. 4. 6. Unde Augustinus ibidem, *Ad hoc enim tributa præstantur* (inquit) *ut propter bella militi stipendium præbeatur*. Bellare ergo fas est, alioqui injustum foret tributa, & vectigalia persolvere. V. Nunquam ab Ecclesia ob solam militiam fuerunt fideles rejecti, ac objurgati; sed militibus baptismum petentibus hoc injunctum tantummodo, ut ab immolationibus & vexationibus abstinerent suis contenti stipendiis. Vide Apostolic. Constit. lib. VIII. cap. 32. Militasse in castris Decii, Valeriani, Maximiani, Licinii Christianos milites probatissimos, nec cingulum abdicasse, nisi ubi trahebantur ad simulacra, narrant Sanctorum Acta. Precibus Christianorum militum sub Aureliano Imperatore impetratum imbrem, narrat in Apolog. Tertullianus. A Romanis Pontificibus solemni ritu benedici ensem, & dono mitti imperatoribus militum, constat ex 2. p. Pontif. VI. Tandem ipse caritatis ordo aliquando postulat, ut bellum gerant: primum, quia justissimæ rationis imperium est sceleratos punire; ut docet S. Pater lib. I. de Civit. Dei cap. 21. potest autem contingere, ut nisi armis arceantur, conveniant prædonum manus, irruatque scelerum omnium illuvies. Deinde etiam hostibus aliquando consulitur infestis pugnis: quia *debilitata membra, quibus non bene utebantur, cessabunt a malo opere*: cap. *Si quis*, XXIII. q. 2. Denique sine hostium eversione haberi nequit Reipublicæ salus, & civium tranquillitas: ideoque dum pacem habet voluntas, indicit bellum necessitas, ac servata æquitate pugnatur, *ut liberet Deus a necessitate, & conservet in pace*, inquit S. Pater in Epist. ad Bonifacium Comitem 189. alias 205. n. 6.

Opponunt adversarii I. quod lex Christiana præcipit ne resistamus malis, Matt. v. 39. ne malum pro malo reddamus, ad Rom. XII. 17. ne militemus secundum carnem, 2. ad Corinth. x. 3. ne sit nobis adversus carnem & sanguinem colluctatio, ad Ephes. VI. 12. II. quod nobis imitanda sit Christi mansuetudo, & implendum sub Evangelio propheticum vaticinium Esaiæ II. 4. *Conflabunt gladios suos in vomeres, & lanceas suas in falces*. III. quod 12. Canone Nicæno indicta sit decem annorum pœnitentia iis, qui deposito militari cingulo redeunt ad militiam. IV. quod Patres bella damnent tamquam cædium, rapinarum, omniumque flagitiorum diluvium.

Sunt hæc omnia facillimæ expeditionis. Ad primum enim respondemus Mat. v. & ad Rom. XII. prohiberi privatam vindictam, non bellum susceptum legitima auctoritate imperante: in 2. autem ad Corinthios nobis præcipitur, ne vivamus secundum desideria carnis, & more politicorum; ac in Epistola ad Ephesios admonemur graviora esse certamina, quæ nobis sunt cum immundis spiritibus, quam pugnæ adversus homines; ut recte Augustinus serm. VIII. de Verbis Dom. nunc 67. num. 4. & Prudentius in Hamartigenia. Ad 2. respondemus non adversari Christianæ mansuetudini inire pugnam, dum pacem habet bona voluntas, bellum necessitas; & dum bellando expugnentur iniqui, ut victi ad pacis utilitatem perducantur: quemadmodum non opponebatur Christi mansuetudini percutere templi profanatores texto e funibus flagello, nec Apostolis spiritualibus armis ense quolibet severioribus punire Ananiam, Simonem, Elimam, Corinthium incesti reum, Hymenæum, Alexandrum; cum salus totius corporis magis curetur, dum putrida membra secantur, ubi nullum prodest vulneribus medicamentum. Esaias vero prædixerat tempus nativitatis Christi, qui natus est imperante Augusto, clauso Jano, ac toto orbe in pace composito; quamquam & in lege Evangelica pax illa regnat, ubi omnes Christiane vivunt projecta invidentia, ac perniciosa cupiditate. Ad 3. dico Imperatores idolorum cultores, milites qui nollent Diis sacrificare, militari cingulo ignominiæ caussa exuisse; unde in sacra historia legimus pro Christo cingulum abjecisse sub Diocletiano in Armenia milites MCIV. sub Licinio Arsacium, & Auxentium, & sub Juliano Apostata Victricium, & Valentinianum postea Imperatorem, a D. Ambrosio funebri præconio condecoratum, aliosque ab Eusebio, ac Theodoreto laudatos, Qui ergo cingulum semel abjecerant, ad militiam redeuntes videbantur probare cultum idolorum. Addo cum eximio Lupo ad præcitatum canonem, duplex fuisse militiæ genus, superioris, cui erat necessitas immolationis, & inferioris, quam Tertullianus lib. de Idololatria cap. 14. appellat *caligatam*, & canonem latum esse adversus priorem. Præterea a pœnitentibus, & a Clericis severior exigebatur disciplina, ab illis ad aliorum terrorem, ab illis vero ad exemplum. Ad postremum respondeo utique e bello derivare multiplices clades, dirasque necessitates; sed iniquitas partis adversæ, etiam dolenda, si nulla ex ea bellandi necessitas nasceretur, *justa bella ingerit gerenda sapienti*, ut inquit S. Pater XIX. de Civit. Dei cap. 7. quare Patres damnant iniquitates quæ bellum pariunt, non bellum quod geritur ut iniquitas puniatur, ut pax acquiratur, ut genus humanum vexationes non patiatur.

PROPOSITIO II. Illicita est monomachia, sive initum ex condicto singulare certamen.

Probatur, quoniam Tridentinum Concilium sess. 25. cap. 19. declarat detestabilem duellorum usum fabricante diabolo fuisse introductum, ut cruenta corporum morte animarum quoque perniciem lucraretur: provocantes autem, & ineuntes plectit excommunicationis pœna, perpetua infa-

infamia, proscriptione bonorum, & si moriantur in pugna, Ecclesiastica sepultura. Idem decreverunt summi Pontifices Pius IV. Gregorius XIII. Clemens VIII. Etiam Alex. VII. proscripsit illam propositionem: *Vir equestris ad duellum provocatus potest illud acceptare, ne timiditatis notam apud alios incurrat*. Idem demonstrat evidens ratio; nam si duellum instituatur ad ostentationem virium, detestabilis superbia est, & immanis crudelitas haud honestior flagitioso gladiatorum congressu: si ad notam timiditatis vitandam, est singularis dementia ac temeritas, ob improborum existimationem præsentis, ac sempiternæ vitæ inire periculum; necnon imprudens rerum dijudicatio fortitudinis præstantiam in corporis viribus, non in virtute animi constituere, cum illæ brutis, barbarisque hominibus sint communes; hæc propria rationalium, honestissimorumque virorum: si denique singularis pugna suscipiatur honoris caussa, cum honor vitæ hominis non debeat æquiparari, nisi sit verus honor situs in vitæ honestate, virtutisque decore; extrema stultitia est ob famam sterilem atque inanem corpus & animam devovere. Hæc tamen non tenent, si ad finem imponendum truci bello, ex condicto utrinsque partis, aut duo, aut plures decertent monomachia; tunc enim non temere, sed jussu legitimæ potestatis pugnatur, ac propria vita non pro sterili fama, vel inani ostentatione profunditur, sed pro reipublicæ incolumitate, & communi salute. At de his plura qui data opera moralem Theologiam exornarunt.

Si objicias in Religione Equitum D. Jacobi in Hispania celeberrima, & S. Sedis approbatione confirmata, exigi a candidatis juramentum, quod nunquam recusarint singulare certamen; respondet Andreas Mendo disquisit. III. q. 2. num. 16. non ejici a nobilissimorum Equitum numero, qui recusarit duellum, ne Deum offenderet; sed qui id egerit præseferendo timiditatem, & commonstrando se ad pugnam vel pro religione, vel pro Regni tranquillitate incundam nequaquam idoneum esse.

CAPUT XIX.

An violetur caritatis præceptum, si occidatur vitæ injustus aggressor.

QUAMQUAM non continet hoc volumen moralis Theologiæ quæstiones singulas, sed universales tantum caritatis, ceterarumque virtutum præceptiones: quæstio tamen de occisione invasoris tam est difficilis & implexa, ut jure expostulet peculiarem aliquam disquisitionem. Abeunt enim in diversas partes Theologi; affirmantque licite injustum aggressorem occidi non solum benigniores quidam, ac pervulgati Casuistæ, verum etiam graves, accuratique Theologi, inter quos non absque præconio laudis commemorandi sunt Dominicus Soto lib. v. de Justit. & Jure cap. 1. art. 8. Estius in dist. 37. libri 3. §. 21. ac fere omnes Thomistæ in 2. 2. D. Th. q. 64. art. 7. Continuator Theologiæ Tournely de Justitia P. 3. cap. 3. art. 2. sect. 5. aliique ab eodem auctore laudati, nec non ex Nostratibus Salonius in præcitatum articolum S. Thomæ, Petrus de Aragona ibidem, stilo autem fusiori Barth. Riccius ad proposit. xxx. damnatam ab Innoc. XI., in quo invenies quicquid alii, etiam posterioris ævi, collegerunt. At lædi ea occisione caritatis præceptum docent viri alii doctissimi; atque ut mittam Accursium, Gersonem, Ricardum a S. Vict. a Petro de Aragona eo loci commemoratos, aliosque a Friderico Gavardi q. 2. de lege nat. §. 4., inter Nostrates idem exquisitis argumentationibus contendunt Augustinus Triumphus de Potest. Eccl. q. 52. art. 3. Cardin. Norisius in Vindiciis cap. IV. §. 9. Christianus Lupus de Opin. Probabili cap. 8. Leonardus Vanroy de Justit. & Jure cap. 6. q. 9. prælaudatus Gavardi Tom. IV. cit. loco, Aurelius Piette P. IV. cap. 4. q. 4. aliique recentiores.

Prænotandum est autem, Doctores, qui propugnant licite occidi aggressorem in vitæ suæ defensionem, necessarium requirere *moderamen inculpatæ tutelæ*, quod in eo situm est, ut defensor nihil aliud moliatur, quam id, quod necessarium putat ad intentatam necem propulsandam; ita ut si evadere possit ferientis ictus arripiendo fugam, non tractet arma; si hoc sat est, nec invasorem vulneret: si possit levi vulnere aggredientem repellere, non infligat lethale. Necesse est etiam, ut aggressor sit injustus, scilicet in alterum non irruat absque accepta auctoritate; alioqui peccaret quoque miles & carnifex, quod nullus dixerit. Addit S. Thomas conditionem hanc, ut defensor intendat conservationem propriæ vitæ, non mortem aggressoris sui: quam conditionem non eadem ratione interpretantur Theologi. Nam Cajetanus in 2. 2. q. 64. art. 7. ait mentem esse Doctoris Angelici, ut nullo modo intendatur mors invasoris, vel tamquam finis, vel tamquam medium, itaut mors illa sequatur tantum per accidens, tamquam aliquid consequens ex necessitate finis, ut *ex medicina sanante sequitur ægroti debilitatio*. At Soto contendit mentem S. Thomæ esse, quod fiat illicitum homicidium ex intentione, quando quis alterum aggreditur ipsum præveniens vel ad vindicandam præteritam injuriam, vel ad cavendam futuram: secus si lacessitus videns se non posse alio pacto mortem evadere, intendat mortem aggressoris, & etiam si opus sit, mucrone ipsius jugulum petat. Si enim Thomas, inquit Soto, seipsum explicat, dum ait occidere ex intentione licere tantum ei, qui habet publicam auctoritatem; cui profecto fas est aggredi hostem, ac prævenire occidendum, ut defendatur respublica. Accedit Soto Continuator Th. Tournely, dicens fieri non posse, ut qui plumbeam glandem explodit in caput inimici, mortem ejus non intendat. Et tamen, ni fallor, melius mentem D. Angelici assecutus est Cajetanus. Enim vero S. Thomas aperte docet, ejusdem actus aliquando oriri duos effectus, *quorum alter sit in intentione, alius vero sit præter intentionem*; morales actus suam speciem desumere ab eo, *quod intenditur, non autem ab eo quod est præter intentionem, cum sit per accidens, ut ex supradictis patet*: atque ex S. Thoma illud *per accidens* dicitur evenire, *quod est præter intentionem agentis*, ut idem Doctor explicat supra q. 43. art. 3. & 1. 2. q. 12. art. 7. At qui aggressoris mortem intendit, ut propriæ saluti consulat, non ita se gerit, ut mors illa sequatur tantum per accidens, & præter intentionem, cum tam finis, quam medium sint intentionis objectum, ut evidenter demonstrat Salonius noster, atque absque ulla demonstrationa per se manifestum est. Igitur S. Thomas permittit tantum occisionem invasoris, si sequatur *per accidens*, ut in ægroto deliquium, non vero si intendatur, ut finis, aut medium, quemadmodum explicat Cajetanus. Nec urget Soti animadversio, quod S. Thomas proferat exemplum occidentis publica auctoritate; is namque iccirco non peccat, quia intendit publicum bonum, ad quod referri debet vita privati hominis. Quod si cum Salonio reponas veram esse interpretationem Cajetani, sed fieri non posse, ut in praxi, atque in actuali conflictu mors aggressoris non intendatur ut *medium* ad vitam propriam servandam; subinferens Nostrates etiam illicitum esse petere cor, aut jugulum aggressoris, quod licitum alii putant; & perperam adversarios in suas partes S. Thomam pertrahere.

Præmittendum pro nostra sententia, in hoc situm esse ordinem caritatis, ut homo rerum integer æstimator ordinatam dilectionem habeat, nec amplius diligat quod minus est diligibile, ut liquet ex supradictis, & docet S. P. in 1. de Doctrina Christ. cap. 27. num. 28. Diligendum quoque est corpus nostrum, & citra vitium amari potest corporalis vita, ut idem Augustinus docet præcedenti cap. 25. n. 26. sed præcipiendum est homini, *quomodo corpus suum diligat, ut ei ordinate prudenterque consulat*: ita ut amplius alius homo diligendus sit, quam corpus nostrum, quia cum omnia diligenda sint propter Deum, nobiscum alius homo potest Deo perfrui, quod non potest corpus, cum corpus per animam vivat, qua fruimur Deo. Atque id negari nequit, nisi palam repudiata Augustiniana doctrina, imo ipsa caritatis lege contracta, præscribente talem dilectioni ordinem, quo cetera in Deum confluant. Id etiam scribit Norisius culpans duntaxat amorem libidinis, quo vita corporis fruimur, eique conglutinamur, implicati amore rerum, quæ amitti possunt, & quas rationi subjectas esse oporteret. Quare Barth. Riccius immerito Norisium redarguit pag. 314. quasi scriptor clarissimus asseruerit *dilectionem corporis affectum esse brutalem*, perperam accitis Augustini testimoniis, ubi affirmatur dilectionem corporalis vitæ esse licitam: nam iisdem locis, quæ Riccius objectat, ac præsertim de Doctrina Christiana, requirit S. Pater, ut corporalis vita diligatur *ordinate ac prudenter*, ut constat ex dictis. Puto idem tradere S. Thomam, ubi demonstrat 2. 2. q. 25. art. 4. quomodo debeat unusquisque seipsum amare *secundum naturam rationalem, ut sibi velit ea bona, quæ pertinent ad perfectionem rationis*.

PROPOSITIO. Occisio injusti aggressoris licita est, si talis occisio a noxia cupiditate sequestretur, idest, amori proximi non præferatur amor corporis, & defensionem sui moderetur pacatum rationis imperium; quod tamen in praxi raro, difficulter, & forte nunquam continget.

Hæc est sententia, ni fallor, Augustinensium Doctorum, etsi videantur affirmare nefas esse iniquum grassatorem occidere: saltem id sentit, qui mihi instar omnium est, Henricus Noris Tom. 1. p. 1094. male pro sententia negativa absolute citatus, cum accurate utramque ad Augustini effata componat, & perperam a Riccio impugnetur. Licitum esse cum pacato rationis imperio, & non violato ordine caritatis eum, qui mortem intentat, occidere, probatur primo. Exodi XXII. 2. legitur: *Si effringens fur domum, sive suffodiens fuerit inventus, & accepto vulnere mortuus fuerit: percussor non erit reus sanguinis. Quod si orto sole hoc fecerit, homicidium perpetravit, & est reus sanguinis*. In quem locum S. P. Augustinus q. 84. in Exodum ait: *Intelligitur ergo tunc non pertinere ad homicidium, si fur nocturnus occiditur: si autem diurnus, pertinere. Hoc est enim quod ait, Si orietur super eum sol. Poterat quippe discerni quod ad furandum non ad occidendum venisset, & ideo non deberet occidi. Hoc & in legibus antiquis sæcularibus, quibus tamen ista est antiquior, invenitur, impune occidi nocturnum furem quoquo modo, diurnum autem, si se cum telo defenderit; jam enim plus est, quam fur*. Licite ergo occiditur, qui venit ad occidendum, &c.

Re-

Respondet Vanroy legem Exodi esse judicialem, idest, præscribere formam qua in judicio adversus reos procedendum est; præsertim, quod in eadem lege dicitur quod possit occidi fur diurnus, qui se telo defendat, quod in solo foro externo licitum esse docet universa Augustiniana Schola. Addit in veteri lege multa fuisse impunita, quæ tamen erant illicita, ut pœna tallionis, & libellus repudii: observat etiam Augustinum scribere furem nocturnum *impune occidi*, non, *licite occidi*: addit quod nisi hæc accipiamus de solo foro externo, fiet consequens, posse occidi furem etiam quando alias potest repelli, & ejus occisio ad propriæ vitæ conservationem non est necessaria.

Hæc non absque magna probabilitate dicta sunt: & in eorum confirmationem addi potest, quod versio Græca, *οὐκ ἔστιν αὐτῷ φόνος, non est illi cædes*, Arabica, *erit impunitas*, Syriaca, *non habebit actionem capitalem*, aperte commonstrant legem Exodi esse judicialem, & spectare ad politiem, & Reipublicæ tranquillitatem. Falsum est tamen in foro interno reum esse homicidii, qui necessitate coactus, & propriam vitam defendens, grassatorem interimit. Primo, quia Vulgata nostra habet, *Non erit reus sanguinis*, & Augustinus, *Intelligitur tunc non pertinere ad homicidium*, & olim R. Jonathan, *Non erit ei reatus effusionis sanguinis*, & R. Salomoh, *Non est hoc homicidium, de quo in Decalogo*. Quod si occisio non pertineat ad homicidium in Decalogo prohibitum, porro nec in foro interiori labes contrahitur. Deinde, ut argumentatur Norisius, licet lex illa data esset ad regendam rempublicam Judæorum, in ea tamen lege divina voluntas permisit homicidium, uti permisit lex Aquilia, & aliæ antiquæ sæculares: et qui occidit invasorem, non agit contra voluntatem sæcularis legislatoris; ergo neque adversus voluntatem divinam, ideoque non peccat. Præterea tam lex Exodi, quam verba Augustini comprehenduntur in cap. *Si perfodiens*, De homicidio: leges autem Canonicæ etiam pro interiori foro latæ sunt. Sane prior responsio Vanroy, quod posset occidi etiam fur diurnus, *qui se telo defendit*, inanis est; quoniam id nec habetur in Exodo, nec citatur ab Augustino ut lex divina, sed ut lex civilis, ex ff. ad leg. Aquiliam t. 4. de qua proinde inquit, furem illum qui telo se defendit, occidi *impune*: at de occisione furis nocturni ait hanc *non pertinere ad homicidium*. Falsum est etiam fuisse alicui dare libellum repudii, & infligere tallionis pœnam, dum hæc permittebantur e lege: sed illicitus erat finis, quo Judæi lege abutebantur caussa odii, aut vindictæ; quam ob rem necesse fuit, ut Christus poneret Judæorum licentiæ repagulum. Neque fit consequens posse occidi, aut nocturnum furem, aut grassatorem, si possit mors aliunde vitari, quoniam eo in casu pervertitur, ut paullo post explicabo, ordo caritatis.

Probatur 2. ex Romano Catechismo P. 3. De quinto præc. n. 8. ubi legitur: *Qua etiam ratione, si quis salutis suæ defendendæ caussa omni adhibita cautione alterum interemerit, hac lege* (Non occides) *non teneri satis apparet*. Respondet idem Vanroy agi ibidem de homicidio casuali: quod, inquit, planum fit ex textu, quia loco citato numerantur cædes aliquæ non peccaminosæ, quæ præter voluntatem inferuntur, unde mox subjungitur, *Qua etiam ratione*, &c. Verum falsa est responsio Vanroy: de casuali enim homicidio agitur superiori num. 6. & 8. pertractatur de occisione aggressoris, quæ fit non fortuito, non casu, *sed salutis defendendæ caussa*; ac sat est Catechismum legere, *non enim eget majori explicatione*, inquit in Elucidatione Scholastica Catechismi Joannes Chapeoville Leodiensis. Profecto illis verbis: *Qua ratione, &c.*, innuitur, quod sicut homicidium casuale non imputetur ad culpam, *quia non infertur voluntate, & industria*; ita non spectat ad scelerosam cædem homicidium aggressoris, quo intenditur duntaxat conservatio propriæ vitæ, quoniam homicidium illud præter intentionem infertur, uti medicinali pharmaco accidit ægroti deliquium. Ubique enim Romani Catechismi auctores sequuntur præceptiones S. Thomæ, cujus sententiam supra explicavi.

Tertio probatur ex PP. Cyrillus enim lib. 1. in Joannem cap. 35. ait: *Unde nam Petrus gladium habuit?* Ac respondet, *Quia secundum legem gladio se defendere licebat*. Et ibidem, *Si vi multitudinis invitus ad necem traheretur Christus, omni modo fortassis debuissent illum discipuli defendere*. S. Ambrosius lib. 1. de Officiis cap. 36. num. 178. *Neque in inferenda*, inquit, *sed in depellenda injuria lex virtutis est. Qui enim non repellit a socio injuriam si potest, tam est in vitio, quam ille qui facit. Unde sanctus Moyses hinc prius orsus est tentamenta bellicæ fortitudinis. Nam cum vidisset Hebræum ab Ægyptio injuriam accipientem defendit, ita ut Ægyptium sterneret, atque in arena absconderet*. Plura Estius in cit. dist. 37. ubi ex auctoritate Ambrosii infert, quod si hoc pacto defendere socium liceat, licet & seipsum. Verum tamen est, quod S. P. August. lib. 22. contra Faustum ait, consulta æterna lege non debuisse virum Ægyptium, licet injuriosum, & improbum occidi ab eo, qui nullam ordinatam potestatem gerebat: unde nos supra lib. xx. cap. 7. alia ratione Moysen defendimus. Hæc vero quomodo cohæreant, dicam infra.

Probatur quarto; nam occidere injustum aggressorem, nisi aliter propriæ saluti possimus consulere, omnes leges, omniaque jura permittunt, ut habetur in cap. *Significasti* 2. de Homicidio, & cap. *Si vero*, de sent. Excommunicat. In cap. etiam *Si furiosus*, decernitur eum, qui mortem aliter vitare non valens suum occidit, vel mutilat invasorem, non contrahere irregularitatem. Nec quicquam officit, quod de irregularitate ante hanc Clementis V. constitutionem contrarium senserint antiqui Scholastici, nam irregularitas etiam absque delicto contrahi potest, ut a milite, ac judice. Posse vim vi repelli, si fiat cum moderamine inculpatæ defensionis, dictat lex naturæ, de qua Cicero in Orat. pro Milone: lex civilis superius laudata: lex Canonica, de qua modo. Quare in Edicto Theodorici cap. 15. habetur: *Qui percussorem ad se venientem repulerit ferro, non habetur homicida; quia defensor propriæ salutis videtur in nullo peccasse*. Quomodo ergo damnabimus, quem omnes prorsus leges absolvunt?

Dixi tamen licitam esse occisionem grassatoris, si sequestretur a noxia cupiditate. Noxia autem cupiditas intervenit, si vel subrepat desiderium ulciscendi, vel animus conglutinetur dilectione proprio corpori, ita ut pro hujus vita, quam unice intendat, nullam adhibeat in repellendo hoste cautionem, & salutem proximi parvipendat; vel denique si non sistat in actu defensionis, dirigatque in aggressorem gladium vel ensem eo fine, ut ipsum interimat. Ita ut in foro interiori reus sit homicidii quisquis injuriam propulsans agitur vindictæ libidine: quisquis in sui defensionem impellitur ea cupiditate, qua etiam bruta sese rostro unguibusque tutantur, non dirigens naturæ motum rationis imperio, ut hæreat tamquam ultimo fini vitæ corporali: quisquis denique tali animo comparatus est, ut fervescente ira sterneret invasorem, quamquam posset alia via intentatam sibi cædem evadere.

Illicitam esse occisionem aggressoris, si intersit ulciscendi libido, patet ex Scriptura, Matth. v. 39. 1. ad Corinth. vi. 7. 1. ad Thessalon. v. 15. aliisque in locis. Unde Augustinus in Epistola ad Publicolam 154. nunc 47. num. 5. ait: *De occidendis hominibus, ne ab eis quisque occidatur, non mihi placet consilium, nisi forte sit miles, aut publica functione teneatur, ut non pro se hoc faciat, sed pro aliis, vel pro Civitate, ubi etiam ipse est, accepta legitima potestate, si ejus congruit personæ*. Liquet autem Augustinum loqui de occisione, qua Christianus, cum possit repellere aggressorem, illum interimit ut hostem ulciscatur, quod nulli licet, nisi fulciatur publica auctoritate: nam & de hoc interrogatus fuerat a Publicola præcedenti Epist. 9. 12. & S. Pater post recitata verba, inquit: *Qui vero repelluntur aliquo terrore, ne male faciant, etiam ipsis aliquid fortasse præstatur. Hinc autem dictum est, Non resistamus malo, ne nos vindicta delectet, quæ alieno malo animum pascit, non ut correctionem hominum negligamus*. Quibus verbis S. Pater, uti permittit correctionem, qua aggressores sine interfectione repelluntur, vel impugnantur: ita damnat occisionem quæ non fit publica auctoritate, quæ non spectat commodum civitatis, & quæ peragitur ulciscendi libidine.

Peccare etiam, qui aggressorem interimit inhærendo amore vitæ corporis, & huic posthabendo proximum suum, nequit in Augustiniana Schola controverti. Ac probatur, quia S. P. Augustinus lib. 1. de lib. arbitrio cap. 5. probat sententiam Evodii dicentis: *Quomodo possum arbitrari carere istos libidine, qui pro his rebus digladiantur, quas possunt amittere inviti; aut si non possunt, quid opus est pro his usque ad hominis necem progredi?* Id confirmat ex quo si vita corporalis amitti potest, debet contemni, nec haberi in tali pretio, ut ejus intuitu frangatur æterna lex, quæ vult ut omnia sint ordinatissima, & proximus plusquam corruptibile corpus diligatur. *Quomodo enim* (ait) *apud eam legem sunt isti peccato liberi, qui pro his rebus, quas contemni oportet, humana cæde polluti sunt?* Idem corroborat cap. 15. ejusdem libri, ubi posteaquam docuit temporali vita utendum esse, non fruendum, ait: *Cum igitur eisdem rebus alius male, alius bene utatur, & is quidem qui male amore inhæreat, atque implicetur, scilicet subditus eis rebus, quas sibi subditas esse oportebat, & ea bona sibi constituens, quibus ordinandis beneque tractandis ipse esse utique deberet bonum: ille autem qui recte his utitur, ostendat quidem bona esse, sed non sibi, non enim eum bonum melioremve faciunt, sed ab eo potius fiunt. Et ideo non eis amore conglutinetur, neque velut membra sui animi faciat, quod fit amando, ne cum resecari cœperint, eum cruciatu ac tabe fœdent, sed eis totus superferatur, & habere illa atque regere cum opus est paratus, & amittere, aut non habere paratior*. At qui pro libidine corporalis vitæ occidit aggressorem, temporali bono quod potest amitti hæret amore, & corpori conglutinatur; igitur corporali vita non utitur, sed fruitur, & caritatis ordinem pervertit. Hanc doctrinam tradit S. P. de Doctrina Ch. ut supra diximus; ideoque falluntur, qui putant illum retractasse quæ scripserat de libero arbitrio, tametsi hoc opus exaravit nondum sacra eruditione imbutus, in eoque plura inquirendo potius, quam definiendo tradiderat. Norisius, *Non est necesse*, inquit, *ut dicamus sanctum Doctorem priorem sententiam retractasse, cum præcipue ab scripto libro primo de libero arbitrio post triginta, &*

amplius

amplius annos libros retractationum scribens illam priorem sententiam non expungens, iterum approbasse censendus sit. Male itaque de Norisio scribit Riccius pag. 307. *Falso dicit Augustinum eam retractasse, &c.*

Non latuit S. Thomam hæc Augustiniana doctrina; citata enim quæstione 64. docet illicitum esse, *quod homo intendat occidere hominem ut seipsum defendat, nisi ei qui habet publicam auctoritatem, qui intendens hominem occidere ad sui defensionem, refert hoc ad publicum bonum, ut patet in milite pugnante contra hostes, & in ministro judicis pugnante contra latronem, quamvis etiam & isti peccent si privata libidine moveantur.* Si ergo privata libido reddit illicitam occisionem patratam ab eo, qui habet occidendi publicam auctoritatem; a fortiori damnabilem reddet cædem a privato homine illatam. Huc etiam spectat momentum, quo utitur Augustinus Triumphus; quia scilicet animam proximi plus tenemur diligere, quam corpus proprium, quod possumus amittere inviti; unde qui ne perdat temporalem vitam non consulit saluti animæ aggressoris, diligit semetipsum inordinate, ac pervertit ordinem dilectionis. Sunt ejusdem generis argumenta a Magistro Gavardi producta. Quibus respondere solet cum Soto lib. v. de Justitia, & jure q. 1. art. 8. exigere quidem caritatis præceptum, ut corporalem vitam pro incolumitate reipublicæ, & pro salute proximorum spirituali impendamus, at non quando ipsimet proximi sciunt se male agere, & possunt a monomachia, & infestatione cessare, nec cessant sua culpa; quippe necessum non sit ob aliorum voluntariam pervicaciam vitam profundere. At primo ex sententia Soti sequitur, quod nefas sit occidere etiam cum moderamine defensionis inculpatæ ebrium, aut amentem, quem probabiliter existimes non esse in gratia, eo quod per peccatum mortale inciderit in amentiam, vel ebrietatem; tunc enim invasor nescit se male agere: atque id arbitror inconcussum, & ex momento Augustini Triumphi legitime illatum, ut vidit etiam Florentius de Cocq Tom. 2. Tract. v. cap. 3. Præterea distinguendum est opus externum ab animi intentione: & licet non tenear ob furorem alterius vitam profundere; vitam tamen meam tueri debeo pacato rationis imperio, ob bonum reipublicæ, ob necessitatem familiæ, atque ut moriar cum majore probabilitate salutis, non motus illa cupiditate, inquit Norisius, qua ad sui defensionem etiam bruta impelluntur: non quod amor propriæ vitæ sit illicitus & brutalis, sed quia *motus naturæ sensitivæ*, in qua communicamus cum brutis, regi debet imperio rationis juxta ordinem caritatis, quæ præcipit ut magis diligatur anima proximi, quam corpus proprium, ut inquit in respons. ad 1. Triumphus.

Postremo peccare qui ita aggressorem prosternit, nec vitæ suæ defensionem, sed alterius mortem intendit, expresse docet ibidem sanctus Thomas, demonstratque lex naturæ, quæ nullum nobis in alterius vitam jus impertitur, nisi in casibus enumeratis pag. 192. quando nempe id postulat salus reipublicæ, justitiæ æquitas, bonumque præstantius. Atque hinc sequitur vix in praxi posse contingere, quando sine culpa occidatur aggressor. Enim vero fieri non potest, ut in promptu sit recta rationis consideratio, qua pacato imperio frenetur motus cupiditatis, nec animus vitæ temporali subjiciatur: ut ita repellatur injuria, ne ira & indignatione animus concitetur: ut *per accidens* tantum, non intentione occidentis prosternatur grassator. Quamobrem Theologi Augustinenses, nec non PP. S. Mauri in Notis ad Augustinianam Epistolam 47. negativam sententiam propugnant, illamque tradidit S. Ambrosius lib. III. de Off. cap. 4. num. 27. scribens: *Non videtur quod vir Christianus & justus, & sapiens quærere sibi vitam aliena morte debeat, utpote qui etiamsi in latronem armatum incidat ferientem referire non possit, ne dum salutem defendit, pietatem contaminet. De quo in Evangelii libris aperta, & evidens sententia est*, Reconde gladium tuum; omnis enim qui gladio percusserit, gladio ferietur. *Quis latro detestabilior, qui venerat ut Christum occideret? Sed noluit se Christus persecutorum defendi vulnere, qui voluit suo vulnere omnes sanare.* Ex hoc loco intelligitur, cur idem Ambrosius lib. 1. cap. 36. commendaverit fortitudinem Moysi, qui non per accidens, sed data opera percussit Ægyptium, quia scilicet non contaminavit pietatem, nec vitam sibi aliena morte quæsivit, sed quia præclara animi intentione, in qua prima vis fortitudinis, honestas & illud *πρέπον* cernitur, ut inquit eodem cap. n. 181. illuduit proximum eripere, quod non licet carnali affectu impellente, nec in illud, quod honestum ac decorum proponitur, intentione directa. Quoniam vero occidere ex intentione non licet, nisi ordinata potestate; Moysen, quem Ambrosius defendit ex fortitudine animi ob quam non contaminavit pietatem, Augustinus scribens contra Faustum lib. 22. cap. 70. ait dedisse signa vitiosa magnæ fertilitatis, quia peregrinum fratrem non observato ordine potestatis multum esse non pertulit, sed Quæst. 2. in Exodum etiam ex hoc capite excusat, quoniam videtur jam divinitus fuisse admonitum, dandam per ipsum salutem fratribus, ut colligitur ex cap. VII. Act. Atque ex his Augustini & Ambrosii sententiæ facile conciliantur.

DIFFICULTATUM ENODATIO.

At nunquam absque culpa occidi injustum vitæ aggressorem probant 1. ex quo *Non occides*, præceptum divinum sit, in quo nulla præsumi debet exceptio, nisi ipsa divina lege exprimatur. Quare S. P. Augustinus lib. 1. de Civit. Dei cap. 21. assignatis tribus capitibus, ex quibus occisor excusatur a culpa, quæ sunt, si bella Deo auctore gerantur, si occidatur iniquus publica potestate, & si aliquis seipsum interimat speciali instinctu, *His igitur exceptis*, inquit, *quos vel lex justa generaliter, vel ipse fons justitiæ Deus specialiter occidi jubet, quisquis hominem, vel seipsum, vel alium quemlibet occiderit homicidii crimine innectitur.* Et lib. 22. contra Faustum cap. 70. *Ille utitur gladio male, qui nulla legitima potestate vel jubente, vel concedente in sanguinem alterius armatur.*

Respondemus illum, qui se cum moderamine inculpatæ tutelæ defensans interimit grassatorem, uti publica auctoritate; talem quippe occidi lex naturæ, lex divina, lex canonica, & lex civilis permittit, ideoque nisi violetur ordo caritatis, & nisi intendatur mors aggressoris ob concitationem iræ, & noxiam libidinem, qua vita proprii corporis præferatur spirituali proximorum saluti, damnari nequit occisor. Sane Augustinus in lib. 1. de Civitate Dei demonstrat, *nullam esse auctoritatem, qua Christianis jus voluntariæ necis attribuat*; & contra Faustum loquitur de illo, qui cædem intentans *in sanguinem alterius armatur*. Non intentat vero mortem, non arrogat sibi jus voluntariæ necis, non armatur in alterius sanguinem qui intendit propriæ duntaxat vitæ conservationem, idque non affectu brutis communi, sed per rationis imperium directo. Eodem pacto explicatur quod scribit Epist. ad Publicolam, in qua prohibet ne quis adversus aggressorem armetur ut illum occidat, sive id faciat ulciscendi libidine, sive absque ordinata potestate, ut supra diximus: ideoque S. Thomas 2. 2. q. 64. art. 7. ad 1. ait: *Ad primum ergo dicendum, quod auctoritas Augustini intelligenda est in eo casu, quo quis intendit occidere hominem, ut seipsum a morte liberet.* Quoniam tamen vix percipi potest, quomodo in praxi non intendatur mors aggressoris, & animus superferatur vitæ corporali, quæ potest amitti; fatemur quoque vix contingere, ut iniquus aggressor absque culpa occidatur.

Præterea objicies. Prohibentur Christiani resistere malo, Matth. v. 39., & malum pro malo reddere, ad Rom. XII. 17. At quomodo non resistit malo, quomodo malum pro malo non reddit, qui invasorem mutilat, & obtruncat? Christus etiam Petro gladium in ejus defensionem evaginanti, Matth. XXVI. 52. inquit: *Converte gladium tuum in locum suum: omnes enim qui acceperint gladium gladio peribunt.* Quæ autem justior esset occisio ea, quam pro Christi vita discipulus intentabat? Si ergo non licuit Petro gladio satellites coercere, nec licet cuilibet in sui, vel alterius defensionem alium percutere, & enecare. Hinc Ambrosius lib. x. in Lucam cap. 22. num. 53. Petri factum expendens scribit, quod referire licuit tantum *usque ad Evangelium*. Habet similia lib. III. de off. cap. 4. de quibus supra.

Respondemus his locis redargui tantum ulciscendi cupidinem, ut vidimus præcedenti cap. 18. alioquin nefas quoque esset Christianis bellum gerere, seipsos defendere, & iniquos hostes coercere, quod nullus dixerit, nisi heterodoxus. In Petro quid reprehendendum fuerit, paucis ostendam. Primo ad repellendos hostes gladio utendum non est, nisi prius adhibeatur ratio ac prudentia; hæc enim arma nobis natura dedit, non rostra, non cornua, non ferarum ungues; ac Petrus non ratione ac prudentia, sed cæco amoris impetu ducebatur: quid enim adversus multitudinem solus poterat consequi tractando gladium? Id observat Victor Antiochenus in Catena Græcorum Possevini pag. 327. Deinde, quia sponte Dominus mortem subibat, & implendæ erant Scripturæ: quamobrem alias Petrum redarguerat Matth. XVI. 22. quum prædicente Domino futuram passionem, inquit Apostolus, *Absit a te, Domine*. Atque id observat Chrysostomus Hom. 84. in Matth. pag. edit. Commel. 327. Tandem impedienda non erat mors decreta pro humani generis redemptione, ut docet cit. lib. 3. de Offic. S. Ambrosius. Illa autem verba, *Omnes qui acceperint gladium gladio peribunt*, auctore ibidem Chrysostomo non ad Petrum spectant, sed *ad illorum, qui Christo insidiabantur, supplicium*: sive ad illos, qui mortem vel punitionem inferunt absque legitima potestate, ut exponunt Lyranus, Estius, & Menochius XIII. Volum. Bibliorum Max. pag. 312. Porro Ambrosius in Lucam ait quod non referire pertineat ad perfectionem Evangelii; atque id nullus negat. Ait enim: *Lex tamen referire non vetat, & ideo fortasse Petro duos gladios offerenti, Satis est, dicit, quasi licuerit usque ad Evangelium, ut sit in lege æquitatis eruditio, in Evangelio bonitatis perfectio.* Aut Ambrosius culpat *referire* absque præclara intentione animi, quod magis bonum est, præterentis: ob quam intentionem lib. 1. cap. 36. commendavit Moysis fortitudinem.

Insuper objicies: Ait Augustinus in 1. de lib. arbitrio cap. 5. demonstrantque Augustiniani Theologi, illum qui in
sui

sui dafensionem occidit alterum, amore corpori conglutinari, & noxia moveri libidine. Productafunt paullo supra testimonia Augustini, & Augustinensium argumenta.

Resp. nos neque ab Augustino, neque a nostratibus receedere: negamus tantum interesse noxiam libidinem, dum occisor non movetur ulciscendi cupidine, dum in sui defensionem vigilat pacato imperio rationis, dum non intendat aggressori mortem, & hæc accidit præter intentionem se defendentis: quod fatemur perraro in praxi contingere: Hinc S. Pater Epist. 153. alias 54. ad Macedonium inquit: *Cum homo ab homine occiditur, multum distat utrum fiat nocendi cupiditate, vel injuste aliquid auferendi, sicut fit ab inimico, sicut a latrone; an ulciscendi vel obediendi ordine, sicut a judice, sicut a carnifice; an evadendi, vel subveniendi necessitate, sicut interimitur latro a viatore, hostis a milite.* Eam ob rem Norisius, cui subscribimus, ait diversa Augustini effata componenda ex verbis S. Patris lib. 1. de lib. arb. cap. 5. *Potest ergo illi legi, quæ tuendorum civium causa vim hostilem eadem vi repelli jubet, sine libidine obtemperari*; ita ut occisio invasoris sit licita, si a noxia cupiditate sequestretur, uti sequestratur in milite, qui bonum Reipublicæ, & civium incolumitatem intendit, peccat tamen & ipse, *si privata libidine moveatur*, inquit sanctus Thomas.

Oppones 4. Peccata etiam qui occidit salutis suæ caussa scribit S. Basilius Epist. ad Amphilochium can. 8. 43. 55. S. Bernardus de Præcepto, & dispensat. cap. 7. n. 13., & de Nova milit. cap. 1. Sacri etiam Canones citati a Lupo de Opin. Probabili cap. 8. præsertim 28. in Append. ad capitul. Reginonis, indicunt pœnitentiam quadraginta dierum iis, qui Diaboli membra interficiunt, sine odii *meditatione, & se, suaque liberando*. Etiam S. Cyprianus Ep. 56., & 37. ait Christianis nefas esse occidere *nocentem*, & esse necessarium *occidi*.

Resp. His nos nequaquam urgeri, cum asseramus illicitam esse occisionem, qua mors aggressori intentatur, & quæritur vita corporis morte aliena, non ordinata caritate, sed noxia libidine. Deinde respondemus S. Basilium cit. canone 8. loqui de occisore, qui ensem, securim, aut alia instrumenta jaculando *satis præsetulit se animi perturbatione vitam hominis non pepercisse*. Canon 43. illum homicidam appellat, *qui prior percussit, sive ultus est*: & can. 55. inquit arcendos ab Ecclesia, qui absque ordinata potestate *se latronibus adversos objiciunt*. S. Bernardus priori in loco agit de homicidio voluntario, quod perpetratur necessitate quidem se defendendi; sed intendendo mortem aggressoris: nam pertractat de iis, qui libera voluntate legem transgrediuntur, atque ob diversum finem inquinantur graviori, aut leviori facinore. Ac de nova militia perstringit illam occisionem, *in qua occisor lethaliter peccat, & occisus æternaliter perit*: non peccat autem, qui cædem alteri non intentat, nec est voluntaria caussa damnationis, quam aggressor pervicacissime incurrit. In canone 28. Reginonis, primo pœnitentia indicitur iis, qui interficiunt latronem, cum possit comprehendi absque præda; deinde iis, qui sine odii meditatione interficiunt diaboli membra, voluntaria tamen occidunt pro vita corporali quos sciunt in æternum perire: atque in priori casu deest moderamen; in altero pervertitur caritatis ordo. Cyprianus denique pertractat de tempore persecutionis, quo fidei caussa debet quisque subire martyrium: quo sensu etiam Lucifer Calaritanus ait in libro ad Constantium, *Non occidere, sed occidi propter Dei filium docemur.*

Ultimo objicies: Si omnia jura permittunt, ut vis hostilis vi repellatur, si occisor furis nocturni est immunis a culpa, si ordine caritatis non tenemur magis alienæ vitæ, quam propriæ consulare; cur etiam non poterit occidi injustus aggressor mortem illi intentando, & dum nulla alia via est evadendi, etiam illius cor, aut jugulum armis petendo?

Resp. id sententia nostra esse illicitum, quoniam idem jus naturale, quod permittit ut vim vi repellamus, præscribit etiam ut vis sensuum, qua movemur ad propulsandam injuriam animo ulciscendi, repellatur vi rationis præcipientis ut ordo caritatis non pervertatur: quod si vis rationis consequatur, dicimus licite aggressorem occidi. Affirmamus eo pacto non peccare qui pro familiæ suæ incolumitate occidit furem nocturnum nesciens num venerit ad occidendum aut furandum, si alias non succurrat consilium, ac ratio vitandi periculum; quoniam salus sui ipsius, uxoris, & filiorum præferenda est vitæ unius grassatoris. Eadem ratione asserimus prætermittendam non esse, ut inquit S. Thomas, moderatam defensionem *ad vitandam occisionem alterius, quia plus tenetur homo vitæ suæ providere, quam vitæ alienæ*: sed negamus posse occidere aggressorem ut seipsum defendat, illi mortem intentando; quia nefas est quærere vitam propriam morte aliena, quam supremus Judex juri suo, ac ordinatæ potestati, infligendam improbis reservavit. Postremo dicimus vitam proprii corporis diligendam; sed cum amitti possit, debeatque pro salute spiritnali proximorum nostrorum contemni, ita servandam illam esse, ut hæc salus voluntate nostra non periclitetur, ut animum nostrum regat caritas, nec frangat ira, nec flectat noxia cupido: ut denique nos defendamus non tamquam bruta, quorum præstantius bonum est vita corporis, sed tamquam rationales homines, quorum summa felicitas est vita animæ. Hæc autem vita haberi nequit sine virtutum omnium nobilissima ac jucundissima, de qua hactenus disputavi, idest, CARITATE.

DE

DE THEOLOGICIS DISCIPLINIS

LIBER VICESIMUS QUARTUS,

In quo pertractatur de corporis, animique Oblectamentis.

VIX dum superiorem librum absolveram, & ecce VIII. Idus Februarias supremus Ecclesiæ Rector, Assertor Fidei, Justitiæ Vindex, literarum Petronus, & Decus Ætruriæ nostræ immortale CLEMENS XII., ut definitum erat, naturæ concessit. Universam Urbem ejus munificentia amplissimis ædificiis, Capitolino Musæo, Fontium, Templorumque majestate, atque innumeris eliis vetustæ, ac novæ dignitatis monumentis ornatam acerbissima mors in luctum, mœroremque convertit. Parentatum illi quidem incruentis sacrorum ministrorum holocaustis, splendido funebrium pegmatum apparatu, eeculsis Epitaphistarum næniis, elaborata panegyri, Purpuratorum Patrum frequentia, magno populorum conventu, universorum denique precibus, atque lacrymis: sed hæc omnia neque potuerunt satis Demortui merita celebrare, neque viventium consolari dolorem. Quamobrem Ecclesiastica plebs optimo vidueta Pastore, sanctissimoque orbata Magistro insistit quotidianis obsecrationibus, ut cælestis Sospitetor, qui pollicitus est se nunquam nos orphanos derelicturum, Ecclesiæ suæ talem Sponsum eehibeat, in quo CLEMENTIS beneficentiam, religionem, pietatem, solicitudinem, studiumque erga nos maeimum experiamur. Nec aliquem futurum arbitror, qui ægro animo patiatur inhiberi hac de caussa populariæ Bacchanalium tripudia, & præcedentia Quedragesimale jejunium oblectamenta: in quibus licet serveut nonnulli debitam moderationem, solet nihilominus multitudo, quæ semel concessis ebutitur, vere bacchari, modum eecedere, eique insanire. Quare de his proposui festivo quodam, lepidoque differendi genere pertractare; ut nemo moleste ferat, si careat istiusmodi voluptaribus, eisque omnes utantur sobrie ac temperanter, si affluant: ii tandem qui nos patiuntur insipidos ineptosque disputetores, conditum eliquid profana eruditione delibent.

CAPUT I.

De Bacchanalium consuetudine.

QUo ergo tempore egendis Bacchanelibus dat operam, insanitque plebs Christiannrum, contigit ut scribendo libros de humanis Officiis vim facultatemque meam exercerem. Ipsa temporis occasio me impulit, ut præcedentibus istum superadderem & argumento priorum non dissimilem, & morum institutioni percommodum, & rerum dicendarum lepore & venustate jucundum. Pertracto enim de oblectationibus, quarum caussa plura eeercentur humanorum actuum officia, neque solas trado moralis Theologiæ præceptiones, verum etiam Veterum mores, & quædam insuavis disputationis condimenta. Primo autem loco de Bacchanalibus institur sermonem.

PROPOSITIO I. Bacchanalium origo, & usus antiquus est, fuitque olim magnopere detestandus, & execrabilis.

Ipsum Bacchanalium nomen, institutio, auctor, & ritus propositionem commonstrant. I. *Bacchanalia* dicuntur, quasi Bacchi sacra · Bacchus vero nomen habet *ἀπὸ τοῦ βακχεῖν, incomposite vociferari*, aut *ἀπὸ βακχεύω furore agitor*. Appellatur & Liber a vino, quod liberat a tristitia: dum enim perpotatur immodice, *Tunc venit risus, tunc pauper cornua sumit*, inquit Ovidius. Dixere & Dionysium, quod fabulæ tradant infantem perductum ad antrum Nysæ, Semele matre a Jove compressa fulgure ac tonitru exanimata & eetincta: atque ita e Deo Jove, & Nysa nympha Dionysii nomen derivatum est. Scribunt Poetæ & e Parcis immanibus cinctum anguibus, discerptumque a Titanibus. Cornibus taurinis Bacchi simulacra ornarunt Græci, quod *cornu* antiqui biberint; unde vini propinator dictus *Pincerna*. In altera manu thyrsum, in eltera scyphum defert, insidetque vehiculo cum Pardis bijugibus. Hæc omnia vini, atque ebrietatis effecta, & ebriosi insaniam, furoremque demonstrant. De ipsius autem Bacchi obscœnitate & flagitiis vide Lactantium lib. I. Institut. cap. X. Arnobium in V. pag. 72. Clementem Aleaandr. in Admonit. ad Gentes, Commodianum Instruct. CII. & L. Gyraldum Ferrariensem Synt. VIII. Deorum. Ab ipso ergo nomine Bacchi liquet Veterum Bacchanalia fuisse quædam sacra insaniæ, & execrabilis superstitionis. II. Execrabiliora autem deprehenduntur, si dicamus, quinam fuerit Bacchanalium primus institutor & auctor. Constat enim ex Jul. Firmico de Errore Profan. Relig. cap. 6. hujusmodi auctorem fuisse Liberum Thebanorum Tyrannum, *ut mente captas nobiles feminas & libidinum ministras haberet, & scelerum*. Consentit Tacitus, qui lib. XI. Annal. cap. XXXI. scribit Messalinam ludicrum tale celebrasse, ut tegeret adulterium: & Livius, qui lib. IX. dec. IV. appellat Bacchanalia viam unicam corruptelæ. Obscœnissimum ergo auctorem habuere Bacchanalia, & obscœnitatis gratia fuerunt instituta. III. Ritus Bacchanalium quanta impudentia, & inverecundia, necnon flagitiosissimis verbis fuerit perniciosum ac turpe, narrat S. P. Augustinus lib. VII. de Civit. Dei cap. XXI. Sat est honestissimas matresfamilias palam perfecisse, quæ nec meretrix, si matronæ spectarent, facere poterat in theatro. Nec minus improba erant quæ narrat Blondus lib. 2. de Roma Triumphante, convenisse nudos viros cum nudatis omnia membra mulieribus, matronis, viduis, virginibus, veluti omne amisissent discrimen. Iidem pene ritus erant Madianitarum, & Moabitarum in cultu idoli *Beel-Phegor*, de quo Num. XXV. 3. & Psalm. CV. 28. Idem est enim Hebræis פער, ac Latinis, *aperire*, *exponere*, *denudare*: unde *Beel-phegor* idem est, ac Deus turpitudinis, quem *πρίαπον* dixerunt, ut in caput IX. Osee animadvertit S. Hieronymus; & quem in sacris Bacchi plostellis impositum circumferebant, ut citato loco Augustinus; eumque hoc turpissimum idolum colerent liquidis seminibus fructuumque liquoribus, hortis quoque custodiendis præficiebant. Itaque sive spectes Bacchanalium institutionem, sive auctorem ac finem, sive denique celebrationem ac ritum, indubitatum est detestabiliora esse omnibus aliis oblectamentis. Atque hinc est, quod etiam Romanus Senatus non modo ab Urbe, sed ab universa Italia *olim* Bacchi sacra eliminavit, ut refert Tertull. cap. 6. Apologetici: Scythæ autem apud Herodotum lib. IV. cap. 18. ea reprehenderunt tamquam insaniæ turpitudinem; & Phœnices hæc & consimilia delitamente fieri patiebantur duntaxat in nemore posito in parte præalti montis, quo nemo honestus audebat accedere; inquit Eusebius lib. III. de Vita Constantini.

PROPOSITIO II. Bacchanalia quomodo nunc celebrantur ab aliquibus, qui conniventia, & concessione Principum ebutuntur, connumerari nequeunt inter honesta & licita oblectamenta.

Si enim superstitiosæ idololatriæ ritus, & nefariam illam turpitudinem sacrorum Liberi prætermittimus; hæc Bacchanalia licentiam longe superant antiquorum. I. Primo id comprobat hodiernus usus personarum, sive larvarum. Primus personarum usus fuit in Scenis auctoribus Cincio, & Falisco, ut scribit M. A. Muretus in Præf. ad Terentium. Caussam vero profert Satyra IV. Horatius, ut personati actores majori libertate recitarent,

> *Si quis erat dignus describi, qui malus, aut fur,*
> *Qui mœchusve foret, aut sicarius, aut alioqui*
> *Famosus.*

Priori ergo Bacchantium ætate personati improbos notabant: nunc in bonos æque ac malos obloquuntur, & absque fabularum venustate jaciunt in singulos dicteria. Imo in Theatris proprio vultu, & perfricata fronte conviciatores bacchantur. Extra scenas autem, nunc quoque, ut canit in 2. Georgicon Virgilius,

> *Versibus incomptis ludunt, risuque soluto,*
> *Oraque corticibus sumunt horrenda cavatis.*

Retinet ergo hac in parte præsens consuetudo veterum Bacchanalium deformitatem. II. Quod mulieres incedant virili habitu, virique muliebri, dicitur Deut. XXII. 5. *res abominabilis apud Deum*. R. Maimonides scribit hanc sexus permutationem institutam in honorem Martis, ac Veneris: & quidem Veneri in Cypro viros sacrificasse in veste muliebri, & mulieres in virili veste, scribit etiam Servius in II. Æn. Verum idolorum cultu sublato, adhuc jure clamat Satyricus:

Quem

Quem præstare potest mulier larvata pudorem,
Qua fugit a sexu?

III. In comœdiis, choreis, conviviis, ludisque etiam nunc laxari, ut in perantiquis Bacchanalibus, intemperantiam atque libidinem, res per se loquitur, nec non avincit varietas proximis capitibus declaranda. IV. Quamquam usus Bacchanalium innumeris flagitiis minime redderetur illicitus; non deberet Christianus, eo tempore, quo Ecclesia deponit vestimenta jucunditatis, atque ad pœnitentiam invitat, quod in Dominica Septuagesimæ, & sequentibus præstat, crapulæ & Veneri turpiter indulgare; maxime, quod Catholicis Romanis solent hoc præsertim crimen Novatores objectare. Neque enim sufficientem excusationem præbet proximum Quadragesimale jejunium: quippe ad illud nequit parari aditus per temulentiam, quomodo ad justitiam non devenitur per fraudem, neque ad sobrietatem per lasciviam; ut docet Hom. 1. de laud. Jejunii Magnus Basilius.

PROPOSITIO III. Excedens, atque immoderata Bacchanalium voluptas, quamvis expers pervetustæ malitiæ, Christiano homine, etiam qua rationali duntaxat, indigna est.

Quantum ad Christianum, nulla est difficultas: quippe illum non latet, Ecclesiasten asserere cap. 11. 11. *Vidi in omnibus vanitatem, & afflictionem animi.* Novit insuper terrenas voluptates fluxas esse, & comparari aquæ, de qua legitur Joannis IV. 13. *Omnis, qui biberit ex aqua hac, sitiet iterum.* In quem locum Augustinus Tractatu in Joan. XV. *Quid est* (inquit) *qui biberit de aqua hac, sitiet iterum? Et verum est secundum hanc aquam: & verum est, secundum quod significat illa aqua. Etenim aqua in puteo voluptas sæculi est in profunditate tenebrosa. Hinc eam hauriunt homines hydria cupiditatum.* Præterea Fidelis credit repromissam sempiternam felicitatem lugentibus, abnegantibus semetipsos, crucemque ferentibus. Haud ignorat se peregrinari a Domino, iter suum dæmones quasi latrunculos obsidere, instare undique pericola, occasiones peccandi, mortem, incertum exitum, atque exitium irreparabile. Etiam fide destitutus experitur 1. inanium voluptatum amatores substantiam ac bona temporalia dilapidare, ut de luxurioso adolescente narrat Lucas cap. XV. 2. afficere semetipsos ignominia quemadmodum de Salomone legimus Ecclesiastici XLVII. 22. 3. in ipsa voluptatum consecutione sentire excruciantem ægritudinem, laboremque molestum. *Vacat enim* (inquit Seneca) *pudicitia, libido occupatissima est: omnium virtutum tutela facilior, vitia magno coluntur.* 4. Cum in recte factis abeat labor, & maneat honestas, in voluptatibus transit delectatio, & remanet turpitudo. Tandem, ut in Proverbio est, *extrema gaudii luctus occupat:* atque ut ajebat Boetius:

Habet omnis hoc voluptas,
Stimulis agit fruentes.

Ipsa itaque humana ratio, ipsumque experimentum demonstrant quam perniciosum sit voluptate nimia gestire.

CAPUT II.

De Theatris, & Comœdiis.

POSTEAQUAM noxias Bacchanalium voluptates generali oratione perstrinximus, operæ pretium est illas expendere, quæ ex Theatrorum frequentia percipiuntur.

PROP. I. Major interdum apparet luxus & insaniens libido in quibusdam hodiernis Theatris, quam in iis, quæ primum in cultum Veneris instituere Gentiles.

Demonstr. 1. ex Theatri structure. Athenienses non aliud, quam ligneum erigebant, ut illud transactis diebus spectaculorum statim dissolverent: atque hinc apud Hesychium Theatra appellantur *lignea tabulata*. Idem servatum est Romæ, antequam saxeum construeret Q. Gallus: unde Ausonius de ludo Sapientum inquit:

Ædilis olim scenam tabulatam dabat,
Subito excitatam, nulla mole saxea.

Nuda ut plurimum erant, & sine tecto; ideoque Chrysostomus hom. IV. in Esaiam ait: *Sudant in Theatro, nuda capite solis ardorem excipiunt, ut fiant captivi mortis, & scorti mancipia.* Scenæ, quamquam Muræna posuit elegantissimam, & argenteam, fuere a principio arborum rami cum frondibus, & corymbis. Servius,

Illic quas tulerat nemorosa palatia frondes
Simpliciter positæ scena sine arte fuit.

Compare nunc, Lector, cum his moles Theatricas in urbibus nostris erectas, picturis ornatas, undique cinctas, & coopertas, & quotannis scenas, & orchestras dispendio maximo renovatas. II. Ex subselliis, eorumque dispositione. Ex quo enim spectatores sedere cœperunt, cum antiquitus starent, Athenis Senatoribus destinatus fuerat locus dictus Buleuticus, tum ceteris servato ordine, ita ut mulierum, & virorum, auctore Aristophane in Avibus, sedes fuerint semper divisæ. Atque mulieres & hospites spectabant circa album sedentes, in loco scilicet Theatrorum remotissimo. Romæ pariter stabant Senatores in Orchestra primisque subselliis, tum cives, & alii dispositi, & a mulieribus separati. Quanto ergo sunt Christianorum Theatra detestabiliora veteribus, cum in illis confuse sedeant viri ac mulieres, proci & puellæ, nobiles ac plebei? III. Ex facta Actoribus Scenicis donatione. Quinque enim denarios singulis tantum distributos liquet ex Epistola Senecæ LXXXI. Cum autem Tiberius munerum corrupisset impensas, Marcus Antonius statuit, ut Scenici nonnisi quinos aureos acciperent. Nunc vero Cantoribus, & cantantibus feminis, quingentorum saltem aureorum munera scenica donatione tribuuntur; quæ certum est subripi ex debita pauperibus eleemosyna. IV. Ex Histrionum ornatu. Tragici quippe prodibant capite gibbero & personato, deferebantque cothurnos, vestemque talarem, Syrmam dictam: de quo ornatu plura lib. 1. de Theatro Bulengerus. Comicorum vero intorta pallia, exiguos amictus, chlamydesque describunt Donatus, & Mureius, exhibentque figuris æneis Comœdiæ Terentii Romanis typis nuper impressæ. At Scenici Actores qualem modo non ostentant vanitatem, immodestiam, luxuriam, obscœnitatem? V. Ex feminis, quæ modo cum viris theatra conscendunt: quod nunquam passi sunt Romani, vel Græci, ut sancta permotus indignatione scribit n. XVII. de Comœdia doctissimus Bossuetius. VI. Ex pretio tandem a Spectantibus oblato. Solon tres tantum drachmas solvendas decrevit. Scholiastes Aristophanis, *Spectavi* (inquit) *duos obulos ferens.* Ut spectarent pauperes, obuli hi duo viritim accipiebantur de ærario. Jam vero ut luxuriose omnia dilapidentur, nummus saltem aureus solvendus est. Quicquid igitur ad Theatrum spectat, undique majorem redolet, quam apud veteres, improbitatem.

PROPOSITIO II. Comparatione antiquarum despiciendæ magis sunt nonnullæ Comœdiæ recentiores.

Nihil aliud erat Comœdia vetus, quam hymnus, aut carmen in honorem Divorum, ad cujus exemplum conscripta traditur ab Homero Odyssæa: ideoque non male Florentinus Dantes editum a se Etruscum Carmen elegantissimum inscripsit *divinam Comœdiam*. Huic comœdiæ veteri quis ausit incomptas theatricasque fabulas comparere? Fertur primus omnium Æschylus pro uno histriones tres posuisse: parvus adhuc numerus, & absque feminis; quod sane Comicorum nostrorum multitudini, sexusque discrimini nota est dedecoris, & infamiæ. Adinventa posthac poemata Dramatica, Tragicum, Comicum, Satyricum, & Mimicum: & Tragœdiam dicitur invenisse Thespis, atque Syracusis excoluisse Epicharmus, Romæ autem Livius Andronicus, omnium primi. Finis quidem horum voluptas; sed non alia, quam parit sermo *constans rythmo, harmonia, & numero*, inquit Aristoteles de Arte Poetica capite 6. Nunc voluptatem Scenici excitant verborum improprietate ac turpitudine, impudico corporis gestu, ornatu vestium immodico, & moribus debacchantium. Liberior quidem sermo in aliis a Tragœdia Carminibus, sed incredibile dictu, verum tamen! honestior Thais, & Bacchis Terentiana, quam Corisca, & Dorinda Guarini. In antiquis Comœdiis etsi aliquando acclamatum; plausum vix expleto opere captabant Actores: eratque id, ut Quintilianus scribit, pars Epilogi. Absolvabatur enim fabula, ut in Truculento Plauti, versu, *Spectatores bene valete, plaudite, exurgite*; aut in Eunucho, vel Phormione Terentii, his verbis, *Vos valete, & plaudite*; aut consimilibus aliis. Plena nunc omnia strepitu, cachinnationa, risuque soluto. Etiam profano decore expoliata est Comœdia recens: in qua invenies Catastrophen in Protasi, nec distinguere vales motoriam a stataria: nec servatum præceptum Horatii in Arte,

Versibus ornari Tragicis res comica non vult:

imo nec alterum,

Neve minor quinto, neve sit productior, actu.

Doctis itaque ob dramata incompta ac spinosa, sciolis propter plebis cachinnos atque tumultus, cunctisque ob verborum Actorumque licentiam, novæ magis, quam antiquæ Comœdiæ sunt fugiendæ.

PROPOSITIO III. Histriones inverecundi, aliique inhonestæ Comœdiæ actores sunt hominum iniquissimi, & infamia notandi.

Probatur I. ex VIII. libro Apostolicarum Constit. cap. 32. *Scenicorum si quis accedat vir, sive femina, vel auriga, vel gladiator, vel stadii cursor, vel lanista seu ludorum curator, vel Olympicus, vel Choraules, vel Citharista, vel Lyristes, vel saltationem ostentans, hi aut finem faciant, aut rejiciantur.* II. Tertullianus cap. XXII. de Spectaculis, ait: *Etenim ipsi actores, & administratores spectaculorum, quadrigarios, Scenicos, Xysticos, Arenarios illos amantissimos, quibus viri animas, feminæ, aut illi etiam, corpora sua substernunt, propter quos in ea committunt, quæ reprehendunt ex eadem arte, quam magni faciunt, deponunt, imo manifeste damnant ignominia & capitis* mi-

minutione, arcentes curia, rostris, senatu, equite, ceterisque honoribus omnibus, simul ac ornamentis quibusdam. III. Augustinus lib. II. de Civit. D. cap. XIII. in hujus rei confirmationem recitat verba Scipionis apud Tullium de Republica, *Cum artem ludicram, scenamque totam in probro ducerent, genus id hominum non modo honore civium reliquorum carere, sed etiam tribu moveri notatione censoria voluerunt.* Excipiebantur tamen ab hac lege Actores Attellanarum, quæ erant fabulæ severiores ad memoriam revocantes priscam Italicam disciplinam. Quamobrem & nos insectamur tantummodo Comœdias turpes, atque inhonestas, IV. D. l. 2. de iis, qui notantur infamia habetur: *Infamia notatur qui artis ludicræ, pronuntiandique causa in scenam prodierit*: necnon l. 2. §. ultimo ibi inquit Ulpianus, *Qui in scenam prodierit, infamis est*. Legite etiam Cyprianum Epistola 61. Hieronymum in Hilarione, Novellam Justiniani XXII., Genettum ad VI. Præceptum, Natalem Alexandrum lib. IV. in Decalogum Reg. XV. & Christianum Lupum ad Canonem LXII. Trullanum.

PROPOSITIO IV. Ingredientes Theatrum, ludicramque scenam spectantes peccant gravissime, nisi Comœdia, quod raro contingit, sit honestissima.

Rationem profert Lactantius lib. VI. Institut. c. 20. scribens: *In Scenis nescio an sit corruptela vitiosior; nam Scenicæ fabulæ de stupris virginum loquuntur, aut amoribus meretricum, & quo magis sunt eloquentes qui flagitia illa finxerunt, eo magis sententiarum elegantiam suadent, & facilius inhærent audientium memoriæ versus numerosi & ornati.* Tertullianus pariter citato libro de Spectaculis appellat Theatra *Veneris sacrarium*, & adinvenia scribit *ad stuprum, vagamque licentiam*. Exclamat Cyprianus in Epistola ad Donatum: *Adhuc deinde morum quanta labes, quæ probrorum fomenta, quæ alimenta vitiorum histrionicis gestibus inquinari!* Tonant consimili voce Patres reliqui. Nec Patres tantum: etiam Petrarcha dialogo XXX. Bulengerus ipse citato superius libro, & Hæretici atque Catholici uno ore. Extant Canones arcentes Theatricos a fidelium communione, quod in Spectatorum animis illicitam pariant delectationem, ut V. Synodi, I. Arelatensis, & Apostolicæ Constitutiones paullo supra productæ. Quid plura? Imperatoriæ leges statuunt gravissimam esse caussam repudii, si conjuges viris invitis & prohibentibus intersint *vel Circensibus, vel Theatralibus ludis, vel arenarum spectaculis*, ut liquet ex L. *Consensu*, C. De repudiandis mulieribus.

Quod vero vix possit contingere, ut Scenica Opera ad noxias voluptates non præbeant incitamenta; constat primum ex eo, quod nullum careat versu aliquo amatorio, illumque poetæ cantantium affectibus, delinentibus vocibus, & jucundiori sono debeant accommodare, ut de Comœdiis Lulli scribit n. III. Clarissimus Bossuetius. Ac præterea solent Cantores Scenarum exsecti simul cum feminis commorari, ac non semel turpi consuetudine implicati verba quoque, si qua sunt, illibata cantus modulatione, suspiriis, voluptaria compositione, atque indecentia habitus labefactare. Præterea Scenica ipsa matrimonia quid sunt aliud, nisi inditæ concupiscentiæ fomenta spectatoribus oculos in scenam conjicientibus? quam concupiscentiam ut Sponsorum connubia frenarent, matrimonia sero peracta sunt instituta, addito postmodum solemni ritu cum Ecclesiæ benedictione. Ad hæc insectantur Scenici aut maritorum zelotypiam, aut aversionem puellarum, aut rigidam solitudinem: unde paullatim disponuntur mariti ad morem gerendum uxori, virgines ad obsequendum amatoribus, religiosiores homines ad convictum, atque societatem quamlibet frequentandam. Quid insuper efficiunt Mimici, Satyrici, joculatores, servi, ancillæ, & parasiti scenarum, nisi forte complures docent, quo pacto derideant, mordeant, decipiant, supplantent? Ipsæ denique simulationes, in quibus agendis celebris Comicus Molier indutus personam ægroti mortali ac repentino eventu decubuit, ut refert idem Bossuet n. 5., nihil sunt aliud, quam inanis ostentationis, & detestandæ hypocrisis documenta. Atque hæc sunt honestissimarum comœdiarum condimenta salubriora. Videsis quo loco habendæ sint reliquæ. Prætermitto Festorum profanationes; compertum est enim Comœdiarum spectatores unam vix horam dare divino cultui, noctis vero dimidium spectaculis.

Adversus prædicta opponi solet I. quod S. Thomas 2. 2. q. 169. art. 2. doceat officium Histrionum non esse per se illicitum. II. Scenicas Actiones in nullo Evangelici voluminis textu reprehendi. III. Quæ in Scenis aguntur, non vera esse, sed apparentia. IV. Nihil esse quod improbis nequeat exhibere nequitiæ argumentum, ut in 2. Tristium ajebat Ovidius,

Omnia perversas possunt corrumpere mentes.

Quinto demum aliquam concedendam esse unicuique voluptatem.

Ad primum autem respondent Natalis Alex. citato lib. IV. Decal. Reg. XV. & Jacobus Bossuet de Comœdia n. XXIII. a Divo Thoma usurpatum vocabulum *Histrionis* ampla significatione ad homines, qui honestis facetiis delectationem pariunt, designandos. Ad alterum num. XX. idem Bossuet respondet, neque in Evangelio expresse damnari ludos Gladiatorum, & atratas sanguine in Amphitheatris pugnas: Christum Israelitis potissimum verba facere, eorumque laudem esse maximam nulla excitasse theatra: damnari demum illecebras & invitamenta libidinum ubicunque reprehenditur concupiscentia. Ad tertium vero respondet Joannes Chrysostomus hom. VI. in Matth. etiam simulatione plurimos blande allectari. Ad proximum dico non esse morum regulam pulsum in exsilium ob lubrica carmina Poetam: neminem posse probare quæ idem addit;

Nec tamen est facinus versus evolvere molles,
Multa licet casta non facienda legant.

Ovidium ipsum hanc præmittere confessionem,

Ut tamen hoc fatear; ludi quoque semina præbent
Nequitiæ.

Ad ultimum esto responsum: Delectari fas est, sed servata regula, quam Epistola IX. tradit Ausonius,

Salva mihi Veterum maneat dum regula morum.

CAPUT III.

De facie histrionica, personis, larvis, & feminei sexus imitatione.

TAMETSI quædam de personatis attigi secunda propositione I. Capitis, postulant licentia, & abusus, ut propriis thesibus aliqua edisseram.

PROPOSITIO I. In personis, larvisque penes nonnullos improbos immoderatior est ætate nostra, quam regnante superstitione, luxuries.

Antequam facies fictas, sive personas pro scenicis ludis excogitasset Æschylus dictus ab Horatio in Arte Poet. *Personæ, pallæque repertor honestæ*, consueverunt histriones vultum minio tantum ac fecibus oblinire: nec in agendis triumphis usus alius personarum, præter factas thriis, idest, ficulneis foliis, a quibus derivatum *Triumphi* nomen scribit in Diocletiano Zonaras. Motum arbitror a Dæmone primum adversus pudicitiam personarum inventione bellum, unde consultum Geneseos III. 7. Adæ, uxorisque pudori. Cum illa tamen tam simplici consuetudine personatorum, arbitror neminem intemperantiam, & usum præsentis temporis collaturum; præcellit enim harum personarum nequitia non modo ficulneas illas, verum etiam quas Æschylus, aliique veterum usurparunt. I. Id ex antiquarum usu & institutione probatur. Non alia ratione personas primus auctor invenit, nisi ut os contectum undique sonitus ederet claros, atque canoros, ut scribit Gellius lib. V. cap. VII., commonstratque forma earumdem. At ab hoc fine aberrant novæ, quæ sunt derisionis, libertatis, insanientisque libidinis administræ. II. Comprobatur ex facierum similitudine. Fingebantur enim veteres ad risum quidem accommodatæ, propter quod personati dicebantur *gumiæ*, aut *manduci*, quæ nomina occurrunt apud Plautum, Juvenalem, & Lucilium, designantque personas distortas, oribusque deformes: erantque terriculamenta puerorum, unde Martialis ait in Epigrammate 176. lib. 14. *Quæ tu derides, hæc timet ora puer.* Hinc & *Larvæ* dictæ a *Laribus*, foco scilicet, & vaporario. Cautum tamen ne alicui ex principibus viderentur adsimiles, tunc enim in certum discrimen capitis venissent poeta, & actores. Nunc vero tanta personati incedunt licentia, ut cujusque ordinis hominum assumant imagines, parumque abest, quin sacros quoque habitus ferant in hippodromo, atque in ambitu platearum. III. Personis ipsis curarunt Ethnici insinuare nostræ mortalitatis memoriam: consueverunt enim ponere in cœnaculis larvam, quæ varie vertebris & articulis flecteretur, hoc prolato disticho:

Heu, heu, nos miseros, quam totus homuncio nil est!
Sic erimus cuncti, postquam nos auferet Orcus.

Nunc autem larvis exultant juvenes, mortisque imagine tristique senecta quasi non morituri bacchantur. Atque ideo in ipsorum fronte instituit Ecclesia cinerem spargere, sententia resolutionis in pulverem singulis repetita. Ita jure merito larvas Christianorum dixi idololatrarum personis turpes magis & inquinatas.

PROPOSITIO II. Detestabile est, mulieres habitu virorum personatas incedere, & vicissim viros vestimentis mulierum.

Hæc argumenta in hanc rem congessere Theologi. I. Depromitur ex capite superius citato Deuteronomii, in quo legitur: *Non induetur mulier veste virili, nec vir utetur veste feminea: abominabilis enim apud Deum est, qui facit hæc.* Quod non solum videtur præceptum ob idololatriam, cujus gratia diximus excogitatam vestium commutationem; sed etiam, quod res sit per se turpis & inhonesta, cum ibidem præscribantur quæ pietati, & rationi conveniunt. II. Petitur ex antiquo Canone Bracharensi; *Si quis*

quis faciem suam transmutaverit in habitu mulierum, & mulier in habitu virili, emendatione pollicita, tres annos pœniteat. Et ex Canone XIII. Gangrensi: *Si qua mulier propter eam, quæ existimetur pietatis, exercitationem vestem mutet, & pro solita veste muliebri virilem sumat, anathema sit*. Hoc tamen Canone minime privantur fidelium communione personati viri, aut fœminæ, ut scribit Nat. Alex. citato lib. IV. Reg. XII. Nam ferit anathemate mulieres, quæ assumpto habitu virili putabant se justificari, ut prave docuerat Armenus quidam Episcopus: quod liquet ex verbis, & observatum a Lupo in Schol. ad LXII. Trullanum. Reprehendit tamen Canon Gangrensis cum perverso illo fine vestium commutationem, & profertur a Theologis, nec non C. *Si qua mulier*, dist. XXX. III. Sequitur argumentum ab auctoritate Patrum, qui docent ipsam abhorrere naturam, si homo mulieris speciem adsumat. Ita nempe tradunt Ambrosius Ep. LXIX. Hieronymus Ep. VIII. & XXIV. Petrus Chrysologus Serm. CLV. aliique magno numero laudati a Theologis, atque a Joan. Fabricio, & Alberico Gentili, qui plura de hoc argumento scripserunt.

Vulgaribus istis addamus aliqua. Ac primum sit ab antiquiori hujus mutationis vestimentorum institutione. Dictum supra factam in cultum Martis, ac Veneris. Mulieres togis prætextatis indutæ sacrificabant in Sacello Mutini, quem Mutunum appellat Lactantius lib. I. Instit. c. XX. Adsumebant pariter virilem habitum Ludis Megalensibus, idest, a die ante nonas Aprilis usque ad V. Junii, in honorem Matris magnæ. Etiam Antistes Herculis stolam muliebrem induebat, auctore Plutarcho Græcarum QQ. LVIII. Est ergo incessus mulierum in veste virili superstitionis & idololatriæ purum putum vestigium: & quamvis non exerceatur modo cum idololatrico cultu, singularis saltem dementia. Addo præterea profanorum Auctorum testimonia. Philo de Fort. *Voluit lex* (inquit) *virum in vestitu, se ut virum gerere, longe submovens tum effeminatos viros, tum plus æquo viriles fœminas*: Josephus sub finem IV. libri Orig. *Cavete autem, ut neque mulier habitu virili utatur, neque vir stola muliebri*. Zeno apud Laertium in ejus vita magnopere vituperatur, quod præceperit promiscuum usum vestimentorum. Columella lib. I. affirmat se mirari gestus effeminatorum, quod a natura sexu viris denegatum muliebri motu mentiantur. Sed plura de his illustris Scriptor Albericus Gentilis de Act. & Spect. Fabularum cap. V. Postremo, quænam hujusmodi vestimentorum prudens caussa? Quænam honesta delectatio? Qualis in hac permutatione forma decoris? Recte Poeta, etsi alias polluti oris, Fastorum VI.

Cur vague incedat tota Tibicen in urbe?
Quis sibi personæ, quid toga picta volunt?

Oppones I. adhiberi has personas lætitiæ caussa, non superstitionis, ideoque non sacrilegium esse, sed jocum. II. Etiam Meletium Antiochenum antistitem pagani Sacerdotis filium indutum fœminea veste paterno subtraxisse furori. III. Virgines quoque integerrimas vixisse cum Cœnobitis assumpto habitu Monachorum. Vide citato loco Christianum Lupum.

Respondet ad I. S. Petrus Chrysologus: *Erras, homo, non sunt hæc ludicra, sunt crimina. Quis de impietate ludit, de sacrilegio quis jocatur? Tyrannus est, tyranni habitum qui præsumit. Imaginem Dei portare noluit, qui Idoli voluerit portare personam*. Alterum diluitur dicendo factum Meletii pueri periculo excusari: nec reprehendi quæ fiunt caussa religionis, aut caritatis, sed quæ patrantur immodice, intempestive, licenter. Respondeo ad ultimum in Theodora, aliisque fœminis, quæ dicuntur Monachorum induisse cucullum, mirari nos extraordinariam vocationem, severam pudicitiæ custodiam, exemplum rarum, & singulare, quæ in personatis desiderantur: atque his libenter largimur commutandas vestes, si vitæ, pudorisque immineat periculum; damus, ut imitentur Achillem, qui hortante matre adsumpsit speciem fœmineam ad fatum Trojæ vitandum; de quo Ovidius in Arte:

Turpe, nisi hoc matris precibus tribuisset Achilles.

CAPUT IV.

De Choreis, Saltatoribus, & Funambulis.

CONSEQUITUR, ut quarto loco dicamus de tripudiis, quæ corporis motu saltuque peraguntur, & quibus florens ætas non paullum oblectatur, & ducitur.

PROPOSITIO I. Saltationes, quarum in sacris literis fit mentio, damnant quamplures præsentium chorearum abusus.

Occurrit primo commemoranda soror Mosis Maria ductrix fœminei chori, de qua Exodi XV. 20. *Sumpsit ergo Maria prophetissa soror Aaron tympanum in manu sua: egressæque sunt omnes mulieres post eam cum tympanis, & choris*. Porro in hoc tripudio habetur finis laudis, & jubilatio pro soluta populi captivitate: quo fine carent adolescentularum nostrarum choreæ. Deinde mulieres plaudebant hymno, & saltu seorsim a choro virorum, ut colligitur ex textu, & adnotavit Philo in primo libro in Vita Moysi; saltant vero nostrates cum viris, junctis palmis, brachiisque quandoque implicatis. Ducebat præterea choros puellarum soror principis: eamque reliquæ prosequebantur, cum sint modo in saltatione ductrices vulgares, & meretriculæ. II. Addunt sacræ literæ exemplum filiæ Jephte, quæ patri revertenti a cæde Ammonitarum, Judic. XI. 34. *occurrit cum tympanis, & choris*. Plaudebat enim singulari patris victoriæ. Quod & præstiterunt mulieres egressæ de universis urbibus Israel, posteaquam David percusserat Philisthæum. Habes utrobique singularem lætitiæ caussam, idest, idololatrarum prostrationem: unde hæc fœminarum tripudia dicuntur a Josepho libro XII. Originum XII. ἀθύρματα ἐν ταῖς ἐπινικίοις, *Lusiones in victoriis*. Funastæ fuere saltationes istæ, nam ex una Jephte amaritudo, filiæ mactatio, & puellarum Israel anniversarius planctus derivarunt: ex altera vero ira, & indignatio Saulis, & tam impia in Davidem persecutio. Vide cap. XVIII. libri I. Regum. Et tamen hæc filiarum Israel tripudia ob sejunctos a viris choros virginum, communemque lætitiam sunt harum comparatione honestissima. III. Habes exemplum aliud in Davide, quem legimus II. Regum VI. 15. 16.: *In jubilo, & in clangore buccinæ, subsilientem, atque saltantem coram Domino*. Hanc in Dei obsequium choream vetus religio commendat: atque ut scribit Ambrosius in Ps. 118. n. 27. *Saltatio in honorem Dei laudabilis habetur*. Vidimus alicubi in Festo Corporis Christi castas adolescentulas choros ducere ante Arcam viventem, meminimus Davidis, nec reprehendimus consuetudinem, nisi tamen avertat a devotione. Verum quid hæc mysteria cum circulis Satanæ? IV. Saltationum documentum, ac specimen exhibet filia Herodiadis apud Marcum cap. VI. 22. & seqq. Nemo quidem tam horrendam tripudii catastrophen pro chorearum statuenda honestate producturus est. Audiemus infra de hac saltatrice orationem Ambrosii, nam sufficit in præsentia, nullam aliam fuisse Prænuntii Christi necatricem, nisi quam his verbis describit lib. 3. Presbyter Juvencus:

In medio Juvenum reginæ filia virgo
Alternos laterum celerans sinuamine motus,
Compositas cithara jungit modulante choreas.

At de sacrorum librorum exemplis hæc tantum.

PROPOSITIO II. Ab antiquis Ethnicis saltatoribus edocemur quantum dedecet inhonestas frequentare choreas.

Legimus quarto libro Antiqq. Homericarum cap. 5. etiam apud Cultores idolorum antiquum morem extitisse, ut seorsim viri, ac mulieres choreas agitarent, ac primos omnium septem adolescentes, qui cum Theseo fuerunt servati, cum totidem puellis saltasse: quod illustris auctor confirmat testimonio Eustathii. Damnatur ergo antiquiori hac consuetudine promiscua virorum, ac mulierum saltatio; & etiam mos per socios Thesei inductus reprehendit adolescentium cum nuptis, & adultorum cum virginibus motus saltatorios. II. Tradunt historica monimenta Juvenes tam Romanos, quam Cretenses saltasse cum armis; atque ob eam rem scribit Socrates optime saltantes esse bello aptos, exaggeratque Homerus Iliad. XVI. Morionis cujusdam fortitudinem, quod bonus esset saltator: & e contra lib. XXIV. ait Priamum reprehendisse filios, quod choreas effeminatas mollesque agitarent. Igitur veterum saltatio fuit honestum pro bello gerendo exercitium, & hostes oppugnandi, non pudicitiam contaminandi gymnasium. III. Saltatores posthac instituti in cultum Deorum. Consueverunt Atticæ mulieres ad Bacchi sacra proficiscentes saltare per viam. Idem factum in sacris aliorum Deorum, & maxime Apollinis in Delpho: ac Romæ instituti in honorem Martis, & Herculis Salii, idest Sacerdotes juxta Aram saltantes. Veruntamen hinc infertur agitare choreas, quales adhoc aguntur, imitando Herculem furentem, Cyclopa, Daphnem, Nioben, Satyrum, esse profanum morem idololatrarum. IV. Instituta etiam fateor inhonesta tripudia, præsertim Fescennina, & Lupercalia; saltationesque impudicas, uti fuere Bachtriasmos, Machtrismos, Apochinos, de quibus eruditus Meursius. At hæc soli probarunt, qui impensius Venerem coluere: imo eadem aspernatur etiam contaminatus Poeta, dum ait in Epigrammate LXXIX. libri V.

Nec de Gadibus improbis puellæ
Vibrabunt sine fine prurientes
Lascivos docili tremore lumbos;
Sed quod non grave sit, nec infacetum,
Parvi tibia condyli sonabit.

V. Quem corporis motum in saltantibus nostris ab idololatris istis usitatum non offendis? Est quidem, ut demonstrat Julius Cæsar Scaliger de Comœdia cap. XIV. flexus, procursus, saltus, conquinisceentia, divaricatio, claudicatio, ingeniculatio, manuum connixio, consertio, compectinatio, complosio, agitatio, commutatio, elatio, jactatio, pedum permutatio, alternario &

quid plura? etiam femorum fluctuatio, quæ ab eodem Scaligero appellatur abominandum spectaculum, & in usu dicitur in saltantibus more Hispanico. VI. Ne quid veteris insaniæ obsolescat, dantur inter Christianos etiam funambuli, idest, super funes ambulantes & saltantes. Horum insaniam describunt Manilius lib. 5. Petronius, & alii apud Bulengerum Tom. IX. Antiqq. Rom. pag. 903. & Joan. Baptistam Casalium de Trag. cap. 2. Nos contenti erimus exscribere Prudentii versus.

Inde per aerium pendens audacia funem
Ardua securis scandit proscenia plantis:
Inde feras volucri temeraria corpora saltu
Transiliunt, mortisque inter discrimina ludunt.

PROPOSITIO III. Qui choreas immodice agit, & saltat, a culpa vix erit immunis.

Habes enim, Saltator, in Eccl. cap. IX. 4. *Cum saltatrice ne assiduus sis, nec audias illam, ne forte pereas in efficacia illius.* Damnant præterea saltationes Ecclesiæ Patres. S. Basilius Hom. de Ebrietate & lux. scribit *terram pedibus lascive saltando contaminari, & pedibus gestientes juvenum intemperantiam in se provocare.* Tertullianus de Corona scribit in saltatione hominem contaminari ipso ritu, & apparatu idolothytorum. Hieronymus in Epist. ad Marcellam idem probat ex eo quod saltator *nunc Herculem robustas ostendit, nunc mollis in Venerem frangitur:* addit in Hilarione, *nunc tremulus in Cybelem.* S. Ambrosius lib. 2. de Pœnit. docet cap. 6. saltationem comitem essa deliciarum, atque luxuriæ. In tertio autem de Virgin. inquit: *Ibi enim in tuta verecundia, illecebra suspecta est, ubi comes deliciarum est extrema saltatio. Ab hac virgines Dei procul esse desidero. Nemo enim, ut dixit quidam secularium Doctor,* (Cicero in Orat. pro L. Muræna) *saltat sobrius, nisi insaniat. Quod si juxta sapientiam secularem saltationis aut temulentia auctor est, aut dementia: quid divinarum Scripturarum cautum putamus exemplis, cum Joannes præmuntius Christi saltatricis optione jugulatus exempla sit plus nocuisse saltationis illecebram, quam sacrilegi furoris amentiam?* Atque post multa eloquenter de morte Præcursoris, iterum ad mulieres orationem convertit: *Quid dicitis vos sanctæ feminæ? Videte quid docere, quid etiam dedocere filias debeatis? Saltet, sed adulteræ filia. Quæ vero pudica, quæ casta est, filias suas religionem doceat, non saltationem.* Ita alii Patres. Accedit ratio: cum enim mulier, virgo etiam & pudica nimis virorum sensus illiciat: quid futurum speras, si cum saltatrice saltans & ipse verseris? Quantum sit amoris in saltatione lenocinium, novit Poeta qui artem amandi impuro carmine tradens ajebat:

Quis dubitat, quin scire velim saltare puellam?

Adde incitamento saltationis verba, manus, oculos: quæ Franciscum Petrarcham Scriptorem præclarissimum impulerunt, ut in Dialogo XXXIV. scriberet: *Choream Veneris præludium, libidinum stimulum, laxamentum licentiæ; ubi libera manus, liberi oculi, liberæ voces.*

PROPOSITIO IV. Festis diebus a choreis, & saltationibus est omnino abstinendum.

Mandant enim ne festivitates Sanctorum, & dies præsertim Dominici tripudiis, & saltationibus polluantur, innumeri Canones. Profert canonem 23. Concilii tertii Toletani, decretum Concilii III. Mediolanensis Tit. 1. de Festorum dierum cultu, præscriptionem Concilii Turonensis anni 1583. aliosque Canones Natalis Alex. lib. IV. Theolog. moralis, de III. Præcepto Regula III. Canones Africanos, qui etiam statuunt esse hac in re interpellandam Legem Imperialem, producit Lupus ad Canonem II. Trullanum. II. Augustinus de X. Chordis cap. XIII. instituens sermonem de observatione Sabbati: *Dicitur* (inquit) *tibi ut spiritaliter observes sabbatum, non quomodo Judæi observant sabbatum, carnali otio. Vacare enim volunt ad nugas, & ad luxurias suas. Melius enim faceret Judæus in agro suo aliquid utile, quam in Theatro seditiosus existeret; & melius feminæ eorum die sabbati lanam facerent, quam in Neomeniis suis impudice saltarent.* Atque Conc. 1. in Ps. XXXII. *Melius utique tota die foderent, quam tota die saltarent.* III. In promptu est ratio manifesta. Cum enim prohibeantur diebus festis servilia opera, non quod suapte natura mala sint, sed quia a divino cultu possunt retrahere: consequens est, ut speciali titulo vetita dicantur tripudia, choreæ, & oblectamenta istiusmodi, quibus non solum a Dei cultu avertitur animus, verum etiam torpescit noxiarum cupidinum nexibus illaqueatus, & irretitus. IV. Civilia quoque jura proscribunt habitas in festis saltationes; & ne proferamus plura, liber VI. Capitularium Caroli Magni, & Edictum Henrici III. emanatum an. 1579. in Comitiis Blesensibus. Episcoporum autem objurgationes & monita ad Saltatores, & Profanatores Festorum exhibent omnes de Theologia morali accuratiores Tractatus, Diœcesanæ Synodi apud Genettum, editæque de Christiana Institutione Catecheses.

Objicies probari a doctis viris sententiam Cornelii Nepotis scribentis in Præfat. ad Vitas Vir. Illustrium, saltationes non omnibus honestas esse vel turpes, sed judicari ex institutis Majorum. Sed respondeo habere me loco majorum non Bathyllum, non Theseum, non Lucianum, sed Arnobium, Lactantium, Basilium, Ambrosium, cœtumque Sanctissimorum Episcoporum. Quamquam Cornelius ipse scribit eodem loco leve multis visum iri, quod in Epaminondæ virtutibus commemoretur saltasse eum commode. Animadverti etiam paullo supra saltationes veterum fuisse exercitationes ad bellum, & adolescentium ac puellarum seorsim. Demum etsi talia habenda videantur indifferentia, utque ex majorum institutis judicanda; longe esse diversa in praxi, sive, ut loquuntur Theologi, *in individuo*, commonstrat juvenum intemperantia, multiplex libidinum incitamentum, ipsaque magistra rerum experientia.

Præterea objicies, beatissimum Franciscum Salesium saltationes permittere P. tertia Introductionis ad Vitam devotam cap. 34. Verum quos alloquitur Director ille castissimus? *Philotheam* suam, Virginem scilicet honestissimam, Dei amore succensam, cum propinquis notisque, coram parentibus, cœtu honorifico, maximoque ornamento decoris commorantem. Quid putas dictnrum Salesium cum ignotis feminis, facie oblinita, blandiloquis, personatis, ornatisque citra pudorem, choreas incompositas, assiduasque ducentibus? Sed & Philotheæ præscribit Franciscus ut saltet ludatque. I. Animi duntaxat recreandi gratia. II. Ut id agat ad breve tempus. III. Perraro. IV. Servatis prudentiæ regulis. V. Ita ut ad choream invitanti obsequatur puella non deviando ab ordine caritatis. Quæ nonnisi Philothea servabit, bene scilicet morata, sanctis imbuta institutis, præventa divino auxilio, tripudia anxiose non quæritans, & quam albo notabis carbone. Consueta ergo tripudia devites; nam & Persius Satyra VI. inquit:

Hæc miscere nefas, nec cum sis cetera fossor,
Tres tantum ad numeros Satyri moveare Bathylli.

CAPUT V.

De Cantu Musicorum, & Symphoniis impurisque carminibus.

PROXIMO a voluptariis saltationibus loco ponenda sunt oblectamenta, quæ capiuntur Musicis cantilenis, & numeroso sono instrumentorum.

PROP. I. Quidam cantores & Musici, nisi superant, adæquant veterum improbitatem; & singulare erit exemplum, nisi aliqui sint flagitiosi, flagitiorumque administri.

Fuerunt I. olim Citharœdi, Tibicines, aliique pulsatores instrumentorum frugi & modesti. Præter exemplum Davidis, legimus apud Athenæum, Agamemnonen cantorem reliquisse monitorem Clytemnastræ, cui non prius intulit stuprum Ægisthus, quam in insula occidit cantorem. De hac Cantorum modestia legatur Joseph Laurentius Lucensis in libro de Præconibus, & Citharœdis. Quis nunc relinqueret Musico pudicam uxorem custodiendam? II. Non alia veste utebantur olim Musici, quam ad pedes usque demissa, ut scribit Apul. II. Florid. atque hanc vestem pallam dicebant. *Salta sic cum palla,* inquit Plautus in Menæch. Neque fas erat Musicis sudorem abstergere, nisi ea ipsa veste, qua erant induti, auct. Tacito lib. Annal. XVI. At nostræ ætatis Musici vestimentorum luxu superant Optimates, principesque Matronas; quibus etiam superbia elati, plausuque tumidi audent se comparare. III. Ad genus quod attinet cantus, veteres *probarant tantum simpliciores modulationes,* inquit Plutarchus in Institutis Laconicis. Antiquam hanc musicam immutari prohibet Plato in lib. de Musica, *ne pristini mores labascant:* Lacedæmoniorum autem *erat musica modesta, & severa, moribusque eorum consentanea, gravitatem cum vetustate repræsentans, non levis aliqua, vel ludicra aut aures voluptate demulcens,* ait lib. 3. de Repub. Laced. Tab. VIII. Inst. 9. Nicolaus Cragius. Ad morum nunc corruptelam omnis modulatio theatrica, hilaris & profana, cantica etiam sacra corrumpit. IV. Cantare maxime in sacris cum Tibiis Alcibiades apud Plutarchum refugit tamquam rem sordidam & illiberalem, quod vix possis vultum dignoscere inflantis tibiam, & hujus sonus obstruat vocem, & versus incidat. Utebantur tali sono Spartani, & Cretenses in Bello, ut refert Jo. Meursius. Quis ergo rationis compos probet in templo tumultuosam musicen, qua personante exultant theatra, currunt equi, & armati disponuntur ad pugnam; & non gravem illam, dulcisonam, nobilissimamque, qua Romæ in Pontificio Sacello divina celebrantur officia? V. Donatio Musica olim tenuissima, licet postea modum excesserit, ut Poetarum, unde miratur Horat. lib. 2. Ep. 1. Cheerilum pro singulis versibus, iisque incultis, accepisse ab Alexandro aureos stateres. Verum quis Cantoribus nostris locupletior, in quos effundi videmus subsidia pauperum, philosophorum stipendia, nec non poetarum, quorum illi carmina concinunt, mercedes? VI. Inter vitia Neronis connumerat cap. XX. Suetonius artes, quibus ad molliendam vocem utebatur: neque has duntaxat adhibent hodie Musici; evirant præterea pueros, ut vocem

cem imitentur femineam: quod sane detestandum est, & crimen proximum homicidio: & cum omnes reprehendant jure merito Origenem, qui se servandæ castitatis gratia imprudenter exsecuit, nonnisi scelestissimus erit existimandus, quisquis ad vocis illecebram, & lenitudinem, facit spadones, sive, ut veteres appellant Canones, *τοὺς ἐκτομίας ἐξ ἐπηρείας*, *eunuchos per injuriam*. VII. Etsi non persequor mores ad civilem institutionem; otii tamen, & pessimæ occupationis apertum est argumentum, quod cantores non ignorant *tempus flendi & tempus ridendi*, quod distinguendum monet Ecclesiastes cap. III. v. 4. nam & in hos quadrat proloquium vetus Horatii lib. I. Sat. 3.

Omnibus hoc vitium cantoribus, inter amicos
Ut nunquam inducant animum cantare rogati;
Injussi nunquam desistant.

Atque ex his constat, sæpe modum excedere oblectationes, quibus Christiani recreantur in Musicis cantilenis, fidibusque numerose sonantibus.

PROPOSITIO II. Oportet, ut Christianus gravem, & honestum cantum, vel sonum amet; aspernetur autem mollem, inverecundum, & illiberalem.

Neque enim damnamus sacra Cantica in Ecclesiis, vel usum Organorum, in quæ solent Novatores, contemptoresque sacrilegi Ecclesiasticorum rituum contumeliosa verba profundere. I. Commendat istorum usum Sacrum antiqui fœderis volumen. Moses Domino cecinit, & cantavit, idemque præstitit Maria, Exodi XV. Canendum super holocaustis, & pacificis victimis, præcipitur cap. X. Num. 10. A Salomone parata pro Sanctuario Musicalia instrumenta narrat caput X. tertii Regum. Numerum Cantorum habes apud Esdram lib. I. cap. II. 65. Neque in veteri testamento tantum; lætandum esse psalmis, & hymnis spiritualibus, docet Apostolus ad Ephesios v. 19. ad Coloss. III. 16. Consentiunt Patres: Tertullianus in Apologetico, *Quisquis de Scripturis sanctis*, inquit, *vel de proprio ingenio potest, provocatur in medium Deo canere*. S. Pater Augustinus lib. IX. Conf. cap. XII. ait, *Psalterium arripuit Evodius, & cantare cœpit psalmum, cui respondebamus omnis domus*. Ambrosius, & Gregorius etiam cantus rudimenta Clericis tradiderunt. II. At cantus non displicet hæreticis omnibus: nolunt in Ecclesiis pulsari organa. Attamen hæc etiam sacri libri, traditio, eademque ratio defendit. Legimus enim 2. Paralip. XXXIV. 12. fuisse Levitas, *scientes organis canere*, & Psalmista ait Ps. CL. 5. *Laudate eum in chordis, & organo*. Traditionem in his, quæ ad ritus, & disciplinam pertinent, necessum non est explorare; cum possit Ecclesia instituere quicquid ad pietatem excitandam loco, ac tempori videt magis congruere. Legi tamen in Thesauro Marteoe Tom. 3. p. 488. Chronicon Sancti Bertini scribentis Constantinum Imperatorem Leonis filium anno 758. misisse Pipino encænia quædam, & Organum unum. Non nego veteres Christianos frequenter cecinisse absque instrumentis, sive, ut scribit Auctor QQ. ad Orthod. Resp. CVII. *assa voce*. Sed non omnia, quæ ad templi ornatum, & Sacrificiorum decorem conferunt, habere potuerunt antiquiores Christiani. Fallitur autem Calvinus dicens, organa reponenda inter ritus legis Mosaicæ abrogatos: nam organa non sunt figuræ quædam futurorum post consummationem abjiciendæ: sunt, quomodo hymnorum cantus, spiritualis lætitiæ caussa; nec adinventa a Mose, sed persistente lege naturæ, a Jubal, Gen. IV. 21. Similiter sacræ vestes, candelæ, incensum, & alia a Romanis Clericis usurpata, cum excitent devotionem in populo, & distinguant sacra ministeria a profanis, perperam ab impiis subsannatoribus irridentur. III. Idcirco fateor modulationes a devotione amoventes, aut theatricarum cantionum numeris conformatas a Templis eliminandas Christianorum, ne videantur hi minus sapere Plutarcho, Platone, & Lacedæmoniis, de quibus prop. præced. n. 3. necnon Decemviris, quorum lex erat in Tabulis: *Popularem lætitiam in cantu, & fidibus moderanto, eamque cum Divum honore junguto*: Laconicis demum, quos in festivitatibus adhibuisse cantum simplicem, & gravem, liquet ex libro Ubbonis de Laconum Republica. Devotionis autem incitamenta addimus sacrorum hymnorum, psalmorumque castissimam venustatem; quam violare non debent cantores scenici, ne de Ecclesiæ Canticis sit repetendum, quod de Oscis impuris cantoribus, unde nomen obscœnitatis deductum, quoniam eodem modulamine canebant sacra, arbitror dictum a Juvenali Sat. III.

Et divina Opici rodebant carmina mures.

IV. Præter sacra, honesta Cantica dummodo cum sobrietate temperentur, arbitror permittenda. Tympanistrias enim virgines, & Citharœdos sæpe divinæ literæ laudant. Canteot & rustici culturæ agrorum intenti. Vocem molæ, idest, puellarum molam torquentium memorat Jeremias cap. XXV. 10. quale censet Grotius canticum illud:

Mola, tu molito, molito.
Facit & Pittacus istud
Magnæ dominator Mitylenæ.

V. A cantilenis autem amatoriis, tamquam a veneficio, & peste animorum caveto. Ait enim Ambrosius in I. de Officiis cap. XVIII. *In ipso canendi genere prima disciplina verecundia est*. Et Augustinus de X. Chordis cap. IV. *Quare ambulemus delectati vanis canticis, nulli rei profuturis ad tempus dulcibus, in posterum amaris? Talibus enim turpitudinibus cantionum animi humani illecti enervantur, & decidunt a virtute defluentes in turpitudinem, & propter ipsas turpitudines postea sentiunt dolores, & cum magna amaritudine digerunt, quod cum dulcedine temporali biberunt*. Verum in eundem scopum collineant mox dicenda de Carminibus Poetarum.

PROPOSITIO III. Christiani prohibentur figmenta legere poetarum.

Habetur cap. *Ideo prohibetur*, dist. XXXVII. & ratio ibidem redditur: *quia per oblectamenta inanium fabularum mentem excitant ad incentiva libidinum*. Desumptus est Canon ex lib. 3. Sent. Isidori de summo Bono cap. XIII. Perstringit fabulas Poetarum S. P. Augustinus in Epist. ad Memorium, lib. 2. de Civit. Dei cap. XIV., alibi. *Dæmonum cibum* appellitabat Hieronymus. Inter Regulas damnandorum librorum ad calcem Tridentini, habetur consequens: *Libri, qui res lascivas, seu obscenas ex professo tractant, narrant, aut docent, omnino prohibentur, &c.* Et jure, meritoque; cum enim corrumpant bonos mores colloquia mala; nil potest illos magis inquinare, quam cantus, & carmen obscenum, quoniam & hæc colloquia mala sunt, atque sermonis venere, numeris, fabulis, verbisque flexanimis aures artificio, veneficioque demulcent. Atque idem asserendum est de fabulis soluta oratione conscriptis, & extra pudoris limites divagantibus.

C A P U T VI.

De ludis, in quibus homines delectationis causa exercentur.

JAM vero dicam de ludis, quorum nomine non scholam significo, unde appellatur præceptor cum Isocrate, & Epicuri patre Ludi magister, sed de iis, quos Tullius dixit ludos lusionis, scribens ad Q. Fr. *Ducebam Ciceronem meum in ludum discendi, non lusionis*.

PROPOSITIO I. Ludere permittantur pueri communibus, & perantiquis lusionibus, quæ innoxiæ sunt, & ab adultis ratione ipsa suadente rejiciuntur.

Sunt hi ludi. I. Trochus, & bombex: cujus generis duo ex Magno Basilio Orat. 5., Platone lib. 4. de legibus, & Ovidio 2. Trist., etiam antiquitus extiterunt; trochi scilicet, qui scutica agitantur, & qui cuspidem habentes loro ejecti circumvolvuntur: atque illud ludi genus dixere latini, *trochum agitare*, aut, *buxum torquere*. II. Musca ænea, quo ludo puer clausis oculis circumambulat, donec aliquem manu apprehendat; sic lusio dicta, quod apud Græcos puer ille olim dixerit, *χαλκῆν μυῖαν θηράσω*, *Æneam muscam venabor*; ceteri responderent, *θηράσεις, ἀλλ' οὐ λήψει*, *venaberis, sed non capies*. III. Ludus dictus Pentalitha, idest, quinque lapillorum, de quo Pollux lib. IX. cap. 7. scribit, lapillos aut calculos sursum propelli, & cadentes recipi vola conversæ manus superiori. IV. Accedit quem vocant Græci Artiazein, dum in talorum multitudine jubetur puer divinare numerum, aut par, vel impar: de quo ludo Pollux ibidem, Suetonius in Augusto, & Venusinus Poeta lib. 2. Sat. III.

Ludere par, impar, equitare in arundine longa.

Reliquas puerilium ludorum species tradit singulari libro Meursius. Fortassis præter modum, hæc perpauca exempla proposuisse.

PROPOSITIO II. Permitti potest Adolescentibus ludus latrunculorum.

Latrunculorum ludum appello, quod Itali dicimus Scacchia, vel Scacchos, appellabant autem antiqui Græci *ζατρίκιον*; quamquam nonnulli putant inter latrunculos, Scacchia, & zatricion aliquid interesse discriminis. At referebant hi omnes ludi belli imaginem, ut observarunt Meursius, Daniel Souterius, Dempsterus, alii. Hoc ludi genus innoxium scribunt Panormitanus, Navarrus, & complures laudati a Cl. Ordinis Scriptore Angelo Rocca in Commentario contra ludum Alearum. Probant omnes licitam hanc lusionem, propterea quod non sorte aliqua consistit, sed ingenio. Præter istos viros illustres non probarunt solum, verum & celebrarunt ludum hujusmodi carmina Poetæ, ac Theologi percelebris Hieronymi Vida Episcopi Albensis. Inter ejus Poemata extat Scaccheides, cujus initium est:

Ludimus effigiem belli, simulataque veris
Prælia, buxo acies fictas, & ludicra regna:
Ut gemini inter se reges, albusque, nigerque
Pro laude oppositi certant bicoloribus armis.

Ve-

Verum tamen est, S. Petrum Damianum Epist. x, libri I. ludum latrunculorum reprehendere non minus, ac alearum. At, quomodo animadvertit laudatus Angelus Rocca, scribit Damianus ad Episcopum, qui nimia frequentia, & coram sæcularibus tempus latrunculis ludendo terebat, Tenendus est autem etiam in oblectamentis modus; pluraque exerceri possunt ab adolescentibus, quæ non decent Episcopum. Puteil etiam loci, & personæ conditio honestatem ludi vitiare: neque enim in ludo latrunculorum laudanda est ars, quam puellæ tradidit Ovidius in 551.

Cautaque non stulte latronum prælia ludat.
Unus cum gemino discolor hoste perit.

PROPOSITIO III. Ludus alearum, tanquam omnis nequitiæ seminarium, eliminandus, & abjiciendus omnino est.

Dicitur Alea non solum ludere depictis chartis, verum & quolibet ludo, in quo rationi consilioque prævales casus, & temeritas: sive chartis ludatur, sive taxillis. Hujus autem ludi pravitatem Ethnici ipsi, Patres, Leges, Canones, & manifesta ratio commonstrant. I. Commemoravi Gentiles ipsos Scriptores; nec immerito. Etenim inter Latinos Cicero 2. Philipp. Antoniom appellat hominem nequissimum, quod non dubitaret, vel in foro alea ludere. Suetonius in Augustu scribit, juvenem infamia notatum, quod lusisset alea. Seneca eam sententiam protulit: *Aleator quanto in arte melior est, tanto est nequior.* Horatius lib. III. Od. 24. ait, *Vetita legibus alea*: & Ovidius 2. Trist.

Sunt aliæ scripta, quibus alea luditur, artes:
Hac est ad vestros non leve crimen avos.

Ex Græcis autem, legimus apud Laertium lib. 3. a Platone graviter cæsum adolescentem, quod alea lusisset. Chilus a Spartanis missus Corinthum, ut una jungeret fœdera, videns ibidem nonnullos ludentes alea, *Absit*, inquit, *ut Spartani cum Aleatoribus ineant societatem*. Aristoteles ajebat, tam aleatorem, quam furem esse illiberales, & turpis lucri sectatores. Xenophon aleæ lusum dicebat deceptricem dominam voluptatem. Plura de his Angelus Rocca, & Daniel Souterius.

At veniamus ad Patres. Clemens Alexand. lib. 3. Pæd. cap. 2. ait: *Inconsideratum luxuriæ amorem otiosis isthæc aleæ oblectamina suppeditare, desidiamque in caussa esse.* S. Cyprianus, aut alius antiquus Scriptor de Aleatoribus inter Cypriani Opera: *Aleæ tabulam dico, ubi Diabolus præsto est, ad capiendum summissus, & cum cœperit de captivo triumphum, perfidia, falsa testimonia. Tabulam aleæ dico, ubi dementia, & furia, & venale perjurium, & colloquium serpentinum: Illic rabiosa amicitia, illic atrocissimi sceleris fraternitas discordans, illic convicia, & audacia sæva, & mens insana, & fera impatientia. Aleæ tabulam dico, ubi possessionum amissio, & pecuniarum ingentium perditio, monstrum, & demonstrans litigiosum furau dementia.* Appellat idem Auctor Aleatores crudeles, truces, noxios, insomnes, armigeros. Chrysostomus hom. XXXIII. in Ev. Joan. *Quis enim Aleatorum (inquit) aliquod Christiano dignum opus aggreditur?* Et Isid. lib. XVIII. Orig. cap. 67. *Ab hac arte fraus & mendacium nunquam abest, postremo & odium, & damna rerum.*

Quantæ autem leges in Aleatores latæ sunt! Prohibuerunt ludum aleæ Ferdinandus Rex Aragoniæ, Philippus Adeodatus Rex Galliarum, Jacobus I. Rex Magnæ Britanniæ, S. Ludovicus, Henricus III. Carolus VII. Reges Franciæ quorum omnium, aliorumque Principum adversus Aleatores Statuta affert citato libro Souterius. Producimus nos tantummodo legem Justinianeam, *Commodis subjectorum prospicientes hac lege decernimus, ut nulli liceat in publicis vel privatis domibus, vel locis alea ludere* l. 3. tit. 43. Cod., & Ulpianus docet juxta leges non dari judicium, si quis verberaverit, aut damnum attulerit ei, apud quem habetur ludus aleæ, D. tit. v. de Aleatoribus L. *Prætor*. Consentiunt leges Canonicæ, cap. *Inter dilectos*, de Excessu Prælatorum, & c. 8. dist. 35. canon. L. Synodi VI., Concilii Lateranensis sub Innoc. III. caput XVI. Concilium Mediolanense sub S. Carolo, & Aquilejense celebratum regnante Clemente VIII. Sed hos Canones accurate collegit Angelus Rocca, quem videas.

Rationem experimento comprobatam jam teneto. Nemo quantumvis flagitiosissimus universum decalogum frangit, quemadmodum Aleator. Is Deo cultum denegare convincitur ab erudito Scriptore inter Opera Cypriani, de quo paullo supra; quoniam diabolus, *cum olim se in statunculis & simulacris formaret, aliud crimen adinvenit, quo se ab imitatoribus suis colendum, & sibi sacrificandum instituit*. In Divos vero quantum Aleatores irreverentes sint, cum quotidianum experimentum evincit, tum series mirabilium eventuum, quæ sub finem laudati Operis enarrat Rocca. Divinum nomen contemnere qui ludunt aleam, dum insaniunt, & ferocissimis vocibus pejerant, res est in propatulo, nec male de Aleatoribus quidam apud Souterium,

Vulnera per Christi jurant, per numina Patris:
Omnes per divos, omnia perque sacra.

Quantum vero præcepta secundæ tabulæ transgrediantur Aleatores, testatur ipsemet Auctor inter Opera S. Martyris Cypriani, scribens: *Invicem sibi manus inferunt, maledicunt, se devovent, parentum originem turbis præsentibus dehonorant.* Et ibidem: *Hic concrepat aleæ sonus, illic silentio operatur incestus, &c.* Etiam Livius scripsit lib. xlv. Ludentes aleam *esse in venerem proniores*. Haud male ergo appellavi aleam seminarium omnis nequitiæ. & cum plura adversus Aleatores scripserim, majora tamen prætermitto legenda apud Scriptores nuper laudatos, aliosque, Jurisconsultos, Concionatores, atque Theologos.

C A P U T VII.

De hastiludio, & ferocium Animalium venatu.

Et cum sint aliqui ita a natura, & ingenio comparati, ut oblectentur ludis interdum cruentis, cujusmodi est torneamentum, vel Trojæ lusus, aut quælibet decursio ludicra, necnon venatione immaniorum bestiarum, & furentibus in circo tauris, operæ pretium erit hæcquoque oblectamina vellicari.

PROPOSITIO I. Christianis decursio ludicra, vel agmen Troicum prohibetur.

De iis loquor, quæ serio animo ad vires ostentandas cum magna animi audacia peraguntur. Vetari enim constat a Concilio Lateranensi sub Alexandro III. cap. 20. & hab. cap. *Felicis memoriæ*, Extra, de Torneam. *Detestabiles illas nundinas, vel ferias, quas vulgo torneamenta vocant, in quibus milites ex condicto convenire solent, & ad ostentationem virium suarum & audaciæ temere congrediuntur, unde mortes hominum & animarum sæpe proveniunt, fieri prohibemus, &c.* Privandi ibidem dicuntur Ecclesiastica sepultura, qui in hujusmodi congressione occumbunt, utmetsi ante mortem pœnitentiam poscant, eamque obtineant: quod confirmat proximum cap. *Ad audientiam* depromptum ex Romana Synodo sub Innoc. II. nec non Remense Concilium canone x. Item Clem. V. in Conc. Viennensi hujusmodi decursiones prohibuit sub excommunicatione Sedi Apostolicæ reservata, & sub interminatione generalis interdicti: quas tamen censuras revocavit Joan. XXII. Extrav. unica de Torneamentis. Accedit ratio; quandoquidem insanientis est ludere cum vitæ periculo: &, ludus omnis ut inculpatus sit, oportet. Neque vitatur periculum si milites congrediantur cum hastis ligneis: ut comprobat miserabilis casus Henrici II. Regis Galliarum. Quamobrem requiri arbitramur etiam in ludo Pisanorum, quem Pontis appellitant, aliquod moderati animi temperamentum. Fertur Selimi Turcarum Regis frater cum ludicras has decursiones spectasset, dixisse, parum sibi videri, si Trojæ lusus fiat serio: si joco, nimium. Vide Gonzalez ad Tit. XII. lib. v. Decretalium. Prætermittendum non est, exhiberi his spectaculis imaginem quamdam veterum Gladiatorum: qui, ut Isidorus ait lib. XVIII. Orig. cap. 53. sic atroci perseverantia inibant pugnam, ut alter in alterius mortem prosiliret. Hanc vero monomachiam spectare, nobis interdictum docent antiqui Patres, & præsertim Theophilus Episcopus Antiochenus apud Baronium ad annum CLX. n. 30. Dicuntur habuisse originem ab excidio Trojæ, in cujus memoriam Ascanius instituisse hos ludos, ut innuit Virgilius in v. Æn.

Hunc morem, hos cursus, atque hæc certamina primus
Ascanius longam muris cum cingeret Albam
Retulit, & priscos docuit celebrare Latinos.

Ac propterea dicitur Trojanum agmen, & torneamentum; non, ut, vulgaris fert opinio, a græco τορνεύω, quod est *circuire*. Nec opponas permitti certamina, quæ virtutis caussa fiunt, ut habetur L. Unica, Cod. de Glad. l. 12. Id enim nullatenus tenet, ubicunque aliquod occurrit periculum.

Ad hunc fere modum se habet congressio Senensium pugnis certantium, ubi tamen minus occurrit periculum, ideoque & levior noxa: maxime quod bene morati sunt juvenes congredientes, imbuti optimis disciplinis, & præ ceteris Italis honestatis, literarumque cultores. Quos pugno contendentes pingere videtur Plautus in Bacchide Act. 3. sc. 155.

Ibi cursu, luctando, hasta, disco, pugilatu, pila,
Saliendo sese exercebant magis, quam scorto, & suaviis.
Ibi suam ætatem extendebant, non in latebrosis locis.
Inde de hyppodromo, & palæstra ubi revenisses domum,
Cinticulo præcinctus in sella apud magistrum assideres;
Cum librum legeres, si unam peccavisses syllabam,
Fieret corium tam maculosum, quam est nutricis pallium.

PRO-

PROPOSITIO II. Deteſtanda præ ceteris ſunt ea ſpectacula, in quibus tauri & feræ agitantur in circo, maxime ſi cum illis homines congrediantur.

Sub Eccleſiaſticis enim cenſuris a ſummis Pontificibus Pio V. Gregorio XIII. & Clemente VIII. fuera damnata, nec non reprehenduntur a Patribus, & a profanis quoque Scriptoribus. I. Bulla S. Pii, quæ incipit, *De ſalute Gregis*, *Conſiderantes* (inquit) *hæc ſpectacula, ubi tauri, & feræ in circo vel foro agitantur, a pietate & caritate chriſtiana aliena eſſe, ac volentes hæc cruenta turpiaque dæmonum, & non hominum ſpectacula aboleri; ſub excommunicationis, & anathematis pœna ipſo facto incurrendis prohibemus & interdicimus*. Privatur Eccleſiaſtica ſepultura quiſquis ibidem mortuus fuerit, & Clerici prohibentur ſub excommunicationis pœna iiſdem ſpectaculis intereſſe. Habent ſimilia aliorum Pontificum Conſtitutiones. II. Athenagoras in Apologia pro Chriſtianis ait : *Sed nos exiſtimamus cernere cædem aſſine eſſe homicidio, prohibemus gladiatoria munera, venationes, & hujuſmodi ſpectacula*. Legantur etiam Lactantius lib. vi. divin. Inſtit. cap. 2. Ambroſius ſerm. viii. in Pſalmum 118. Salvianus lib. 6. &c. III. Ipſemet Cicero libro vii. Epiſt. Ep. 1. *Quæ poteſt eſſe*, inquit, *homini politico delectatio, cum homo imbecillus a valentiſſima beſtia laniatur?* Bulengerus in libro, quem inſcripſit de Venatione Circi, demonſtrat ideo hanc fuiſſe inſtitutam, ut homines Manibus litarent, & civium animos ad cædes aſſuefacerent. At plura de hoc argumento hiſtoriarum Romanarum Pater Onuphrius noſter Panvinius in Opere de Ludis Circenſibus, & in Notis ad Panvinium Joannes Argolus.

Ferarum tamen inter ſe congreſſio, dummodo nulla hominum cædes impendeat, neque ſpectatores ſint Clerici, tali carent immanitate. Hujuſmodi ſunt, quæ deſcribit lib. 1. ſive de Spectaculis Martialis, & Ovidius xi. Metamorph. ut pugna cervorum cum canibus, tauri cum leone, rhinocerontis cum urſo, aquilæ cum tauro. De tali congreſſione ait Prudentius prope finem lib. 2. in Symmachum,

Jam ſolis contenta feris infamis Arena
Nulla cruentatis homicidia ludat in armis.

PROPOSITIO III. Venatio ſylvatica ſolet conjungi cum violatione feſtorum, ideoque non recte omnino exercetur feſtis diebus aucupium, ferarumque captatio.

Liquet propoſitio I. ex his, quæ diximus cap. iv. prop. 3. & in Expoſitione iii. Præcepti Decalogi cap. viii. de Legibus. Non enim vacandum eſt ad nugas, & oblectamenta, ſed ut reddamus Domino cenſum ſervitutis. II. Nulla apparet in venatione neceſſitas, nullaque excuſatio, ob quam permittatur in die feſto; quemadmodum apparet in teſtamentis, & venditione rerum, quæ aut ad illius diei victum ſunt neceſſariæ, aut pro ægrotis parantur, & ea propter non ſunt in feſtis prohibitæ. At venationis, cui dantes operam vix ſacro interſunt, & integre die, cum robuſtiores ſint, ac liberi recedunt ſponte ab omni Eccleſiæ ſupplicatione, quænam vel minima excuſans cauſſa poteſt proferri? III. Expreſſe etiam, ne diebus feſtis exerceatur venatio, præſcribunt Concilium Meldenſe cap. lxxvii. Caroli Magni Capitula, cap. xxii. aliique canones, de quibus pertractantes cumulatius de morali Theologia. IV. Benigniores Theologi, qui aucupium probarunt in feſto, non denegant ſaltem prohiberi venationem, in qua deferuntur caſſes, cæduntur rami arborum, & ſimilia fiunt ſervitutis officia; quæ perraro contingit a venantibus prætermitti.

CAPUT VIII.

De immoderato ſumptu circa veſtes, corporiſque ornamenta.

AT quoniam permulti omnem curam ſtudiumque ponunt in cultu corporis, & cum ſpernant voluptates reliquas, mirifice delectantur apparatu, & luxu veſtimentorum, in his præſens diſquiſitio verſabitur.

PROPOSITIO I. Summopere deteſtandus eſt vigens in præſentia veſtimentorum cultus immodicus.

Quippe parum diſtat præſens luxus a veteri Romanorum, quem ipſi profani ſcriptores ac Patres tam vehementi reprehenſione proſecuti ſunt, niſi forte quod antiqui luxus nutrimentum erat copia divitiarum & reipublicæ amplitudo, nunc illum fovet intemperantia, licentia, & cum ſordida paupertate libido. Etenim utuntur & nunc mulieres, & effeminati viri veſtibus preſſorio nitentibus, quas in veteribus damnat lib. 28. Ammianus, apud Meurſium de luxu Romanorum: nec deponunt conchylia & purpuras, quibus, ut ſcribit Plinius lib. ix. cap. 35. *eadem mater luxuria paria pene etiam margaritis pretia fecit*. In uſu ſunt & antiquorum lacernæ, vel penulæ, ſi non ſpectata forma veſtimentorum, quam multivola luxuria permutat, immoderatis profecto ſumptibus, ita ut illud Martialis cum admiratione ſit repetendum : *Emit lacernas millibus decem Baſſus*. Gerunt auribus fœminæ, quemadmodum Seneca ajebat de Beata vita cap. 17., *Locupletis domus cenſum*, Atque inſuunt uno filo unionum, auctore Hieronymo in vita Pauli Eremitarum patris, *villarum pretia*. Etiam in peronibus, ut phraſi utar Tertulliani de Hab. mulierum, uniones emergunt de luto. Quid plura? Non in unam fœminarum quadrat præclara Propertii lib. 3. ſententia:

Matrona incedit cenſus induta nepotum.

Igitur adverſus tantam veſtimentorum licentiam, producimus primo ſententiam graviſſimam Apoſtolorum. Nam horum princeps beatiſſimus Petrus Epiſtolæ prioris cap. iii. v. 3. *Quarum* (ait de fœminis) *non ſit extrinſecus capillatura, aut circumdatio auri, aut indumenti veſtimentorum cultus*. Capillaturam appellat Petrus flexum capillum, ſive, ut loquitur Cicero, calamiſtratam comam, ideſt, crinem criſpantem : cultum autem veſtimentorum, mundum omnem muliebrem. Et Paulus in 1. ad Timoth. cap. ii. v. 9. *Mulieres*, inquit, *in habitu ſancto, cum verecundia, & ſobrietate ornantes ſe*. Deinde plura adverſus veſtimentorum ornatus ſcripſere Patres, ac præſertim Tertullianus de Habitu mulierum, Clemens Alexandrinus in libro Pædagogi ſecundo, & tertio: S. Cyprianus de habitu virginum, & S. Hieronymus in Epiſtola ad Lætam. Is etiam refert Prætextatam nobiliſſimam quondam fœminam ab Angelo reprehenſam, & manibus areſcentibus punitam, quod jubente viro Hymetio Euſtochii virginis habitum, cultumque mutaverit. Sed hos Patres perlegas, maxime ad chriſtianam plebem verba facturus. Tertio enim loco nonnulla promam ex profanis Scriptoribus. Julius Cæſar apud Suetonium cap. 43. uſum conchyliatæ veſtis, & margaritarum nonniſi certis perſonis, & ætatibus conceſſit, ac veſtem præſcripſit cum forma, tum colore perhumilem. Docet Ariſtoteles in Œconomicis, utendum veſte, & reliquo apparatu minore etiam, quam liceat per leges. Phynthis Pythagorica inter præcepta data mulieribus hoc habet: *Auro aut ſmaragdis prorſus ne ornemini*. Ceteros vide apud Clementem Alex. loco citato. Addam 4. rationem theologicam, ac moralem, quod ſcilicet, *Cum omnes templum Dei ſimus illato in nos, & conſecrato Spiritu Sancto, ejus templi æditua, & antiſtita pudicitia ſit, quæ nihil immundum, vel profanum inferri ſinit, ne Deus ille qui inhabitat inquinatam ſedem offenſus derelinquat*. Atque rationem hanc præclariſſimam exſcripſimus ex libro 2. Tertulliani Op. nuper laudati. Perplacet & quam tradit ep. cit. Hieronymus, docere ipſum habitum, cui promiſſa, & mancipata ſit mulier. Accedit, omnes Chriſtifideles in baptiſmo pompis ſolemniter abrenunciaviſſe. Nec prætermittenda eſt S. Bernardi ad Sophiam virginem exhortatio Ep. cxiii. ubi demonſtrat muliebrem ornatum aliquem habere decorem, ſed non præbere : talem veſtis dicendum eſſe, ſed non veſtiti : indignum eſſe virginem chriſtianam formam a pellibus murium, & operibus vermium ſibi mutuari : mundum nodis exeuntibus vano deditis ornamento, illud retinere, eodem vano vanas ſimiliter alias ſeducturum. Lege Epiſtolam illam elegantiſſimam. Moralis autem ratio erit, quam innuit Sixtus V. Pontifex Maximus in Bulla emanata anno 1536. quæ incipit, *Cum in unaquaque bene, & recte inſtituta republica, &c.* Ubi oſtenditur ex immoderato circa indumenta ſumptu, familias imminuto patrimonio, & re familiari abſumpta ad paupertatem redigi, & plurima hinc damna, & pericula provenire, cum tamen ad univerſam rempublicam pertineat cives habere locupletes, ejuſque interſit, ne privati rebus ſuis male utantur. Quam Pontificis rationem comprobant, quæ ſupra recitavi ex Hieronymo, & Propertio, & quod ait Tertullianus lib. 1. de Cultu fœm. cap. 8. ab iis *de breviſſimis loculis patrimonium grande proferri*. Mitto, quæ hinc emanant, graviſſima incommoda a Theologis, & Concionatoribus enarrata, blaſphemias maritorum, muliercularum cum matronis comparationem, mutuam fœminarum invidentiam, templorum ludibria, & pericula innumera pudicitiæ. Poſtremo prætermittendum non eſt exemplum tam mulierum ornatarum, quas nos divina Hiſtoria docet in flagitia ruiſſe, ut Dinæ, Herodiadis, & quas Ezechiel commemorat capite tertio, ac vigeſimo; quam eorum, qui moderationis veſtium ſpecimen exhibuere : qualis inter viros fuit protoparens Adam animalium pellibus coopertus; inter fœminas vero Rebecca, de qua Paulinus Epithalamio ad Julianum:

Pulchra Rebecca ſacrum cum ſponſa veniret ad Iſac,
Simpliciter velo tecta pudoris erat.
Non legitur variis veniſſe ornata lapillis,
Sed ſuper obducto prædita palliolo.

PROPOSITIO II. At conſuetudo mulierem, quæ faciem ceruſſa, rubore, & conſimili fuco oblinunt, nequiſſimi flagitii complectitur turpitudinem.

Adverſus hanc fœminarum inſaniam legendus Clemens Alexandrinus in tertio Pædagogi : ubi illam commaculandi acceptam a creatore formam, muliebrem conſuetudinem belle delineans ait : *Supercilia flava habet aliqua? Depingit fuligine. Alicui, ut ea nigra ſint, contingit? Tollit ceruſſa nigrorem. Sunt alicui nimis alba? Unguento ei reſ*

facto dedit alborem, &c. S. autem Cyprianus de habitu virginum morem illum diabolicum sequentibus argumentis perstringit. I. Demonstrat dæmones ut Dei imaginem summo ludibrio possent afficere, docuisse *oculos circumducto nigrore fucare, & genas mendacio ruboris inficere, & mutare adulterinis coloribus crines, & expugnare omnem oris, & capitis veritatem*. II. Docet non virgines tantum, aut viduas, sed & nuptas, atque omnes omnino fœminas admonendas, *Quod opus Dei, & factura ejus, & plastica adulterari nullo modo debeat, adhibita flavo colore, vel nigro pulvere, vel rubore, aut qualibet denique lineamenta nativa corrumpente medicamine*. III. Probat exemplo artificis, cui gravem afferret injuriam quisquis, postea quam ille vultum alicujus, speciemque pictam formavit, colorem obduceret signato jam, consummatoque simulacro; atque similiter *manus Deo inferunt, qui id, quod ille formavit, reformare, & transfigurare contendunt, nescientes quia opus Dei est omne quod nascitur, & Diaboli quodcunque mutatur*. Quam postremam rationem tangit quoque cap. 6. de cultu fœminarum Tertullianus scribens: *In Deum delinquunt, quæ cutem medicaminibus ungunt; genas rubore maculant: oculos fuligine collinunt. displicet illis nimirum plastica Dei: in ipsis redarguunt, reprehendunt artificem omnium*. Quod & reprehendit S. Paulinus commemorato ad Julianum Epithalamio, scribens:

Non fucis male ficta cutem, neque lumina nigro
Pulvere, nec flavo tincta colore comam.
Purum naturæ decus aspernata superbo
Crimine divinum in se sibi damnat opus.
Frustra hæc se mulier jactaverit esse pudicam,
Quæ se tam variis ornat adulteriis.

Igitur tam prava feminarum consuetudo nequit a gravi culpa excusari: cumque in omni compta, nuptaque sit detestabilis, habet in virgine improbæ temeritatis audaciam: & merito Hieronymus ita Lætam compellat: *Cave, ne cerussa, & purpurisso consecrata Christo ora depingas*. At vetulæ, quarum nonnullæ in his flagitiis operam quandoque perdunt, ad memoriam nostram revocant festivissimum illud Plautinum in Mostellaria:

Nam isthæc veteres, quæ se unguentis unctitant,
Interpoles vetulæ edentulæ, quæ vitia corporis fuco occulunt,
Ubi sese sudor cum unguentis consociavit, illico
Itidem olent, quasi cum una multa jura confundit coquus.

PROPOSITIO III. In cultu vestium maxima præseferanda est moderatio.

Servandum id præsertim a Clericis. I. Ex præscripto Canonum; nam 27. Trullanus ait: *Nullus eorum, qui in Cleri catalogum relati sunt, vestem sibi non convenientem induat*: & Synodus Aquisgranensis apud Christianum Lupum in Scholio ad Canonem mox laudatum: *Inter utrumque* (ait de humili, & ornata veste) *virtus discretionis moderatissime tenenda est*. II. Ex sententia Patrum, inter quos Hieronymus scribens de Clericis qui mollia induunt in Epistola ad Eustochium ait: *Tales cum videris, sponsos magis existimato, quam Clericos*. III. Exemplo sanctissimi Patris Augustini: de cujus indumentis scribit in ejus vita Possidius: *Ex moderato, & competenti habitu erant, nec nitida nimium, nec abjecta plurimum, quia iis plerique vel jactare sese insolenter homines solent, vel abjicere*. Ubi animadverte rationem productam hoc loco a Possidio nec latuisse Aristotelem scribentem lib. IV. Eth. cap. 7. excessum pariter, ac defectum in vestimentis Lacedæmoniorum arrogantiæ specimen habuisse. Quod dictum volo generaliter: quibus enim placuere rudis habitus, cilicium, & saccus, speciali ducti sunt spiritu humilitatis, ac pœnitentiæ. Pro mulieribus autem tenenda est regula Augustini in Epistola 199. nunc 262. ad Ecdiciam num. 9. *Quæ vel ad inanem pompam, vel ad illecebram forma adhiberi solent, merito reprehensa sunt: sed est quidam pro modulo personæ habitus matronalis a viduali veste distinctus, qui potest fidelibus conjugatis salva religionis observantia convenire*. Legendum etiam documentum Francisci Salesii ad Philotheam P. 3. cap. XXV. Placeat nobis hæc vestimentorum moderatio ob vitæ honestatem, non vero ob pervulgatum, lepidumque proloquium,

Vir bene vestitus, pro vestibus esse peritus
Creditur a mille, quamvis idiota sit ille.
Si careas veste, nec sis vestitus honeste,
Nullius est laudis, quamvis scis omne quod audis.

Nos quippe neque tangit vestimentorum amor immodicus, neque inanis gloriæ, aut popularis existimationis cupido.

CAPUT ULTIMUM.

De celebritate conviviorum, atque intempestivis compotationibus.

SUNT denique permulti, quorum oblectatio est opipare parare convivia, œnophora delibare, & gelidas calidasque sorbere potiones: ad quos dirigere congruum est partem hujusce libri postremam.

PROPOSITIO I. Splendidus conviviorum apparatus nonnisi a luxu corruptæ Gentilitatis emanavit.

Et quidem non solum divina historia nos docet, quanta abstinentia ante diluvium Noeticum ad annos plurimos vitam antiqui Patres protraxerint, verum etiam parce admodum sese Gentes reliquas aluisse, ipsarum prodidere Scriptores. Nam Servius in primum Æneidos scribit, quod tantum in atrio & duobus ferculis epulabantur antiqui: farre solo, ac pulte usi sunt primi Romanæ urbis habitatores; & sibi manu sua parasse cibos, scribit Seneca de Consolatione cap. IX. Hinc de Curio ait Juvenalis XI. Sat.

parvo quæ legerat horto
Ipse focis brevibus ponebat olascula, quæ nunc
Squallidus in magna fastidit compede fossor.

At posteaquam Romanorum luxus confregit temperantiæ repagula, modum excessit etiam epularis accubitus. Nam Suetonius refert Julium Cæsarem ad mensam in aureo lecto decubuisse: argenteos legimus posuisse Heliogabalum: eburneos ac testudineos magni Principes habuere. Imperator Claudius scyphum aureum adhibuit, Lucius Crassus cælatum artificis manu, crystallinum immensi pretii Cæcilius Agricola. Miræ tenuitatis amphoras in templo Capitolino legimus consecratas. Accessit luxus in mensarum ministris: nam Dionysius Tyrannus, ut ait Tullius in Tusculanis, eximia forma pueros delectos jussit consistere, eosque ad nutum illius intuentes diligenter ministrare. Virgilius pariter de convivio Didonis ait interfuisse magnam puerorum copiam, *Qui Dapibus mensas onerent, & pocula ponant*. Nec defuit delectus luxusque ciborum, quem Seneca admirans exclamavit: *Dii boni, quantum unius venter deglutit!* nec male Musonius: *Coqui majore studio, quam agricolæ parantur, & convivia quidem apparant, in quibus agrorum pretia consumunt*. Quæ omnia si florente Romanorum potentia, divitiarum copia, cultuque superbo ipsorum profanorum Scriptorum confessione temperantiæ limites excessere, tolerari non debent in hoc rerum statu, & maxime inter fideles: sed ornent magnifice ac splendide convivia illi, de quibus Libro X. cecinit Lucanus:

Infudere epulas auro, quod terra, quod aer,
Quod pelagus, Nilusque dedit, quod luxus inani
Ambitione furens tota quæsivit in orbe,
Non mandante fame multas volucresque, ferasque.

Sed de conviviorum luxu hæc pauca. Vide Tomi VIII. Romanarum Antiqq. postremas elucubrationes.

PROPOSITIO II. Inebriari vino scelus est nefarium, detestabile, atque turpissimum.

Quod demonstratur I. ex Scripturis. Legitur enim Prov. XX. I. *Luxuriosa res vinum, & tumultuosa ebrietas*. Is. V. 11. *Væ qui consurgitis mane ad ebrietatem sectandam, & potandum usque ad vesperam, ut vino æstuetis*. Apostolus autem ad Rom. XIII. 13. monet, ne ambulemus *in comessationibus, & ebrietatibus*: & ad Eph. V. 18. *Nolite* (inquit) *inebriari vino, in quo est omnis luxuria*. Vide & primam ad Timotheum cap. III. v. 8. atque priorem Petri cap. IV. v. 3. Effecta etiam ebrietatis, ac portentosum incestum filiarum Lot profert liber Geneseos cap. XIX. 32. Fortuitam quoque ebrietatem Noe, qui primus omnium plantavit vineam, sanctissimi viri inquinasse modestiam, neque scandalo caruisse, liquet ex cap. VIII. ejusdem libri v. 22. in quem locum ornate Victor Massiliensis libro III. Alethias:

Forte Noe Domini celebrat dum lætus honores
Indulgens epulis, & dulcia pocula libans,
Persensit vivos latices, somnoque gravante
Victas membra toro posuit neglecta fideli:
Et revelata simul vestis secreta retexit
Corporis, ac risum tibi, Cham deterrime, movit.

II. Demonstratur ex Patribus; quorum magno ex numero duos tantum producam, unum ex Græcis, Magnum Basilium, qui adversus ebrietatem scripsit celeberrimam Homiliam ordine XIV., alterum ex Latinis, idest, Doctorem maximum Augustinum. Et Basilius quidem principio scribit: *Ebrietas dæmon est voluntarius, malitiæ mater, virtutis inimica, fortem virum reddit ignavum, ex temperato facit lascivum, justitiam ignorat, prudentiam extinguit*. Tum probat ebrium nequaquam a brutis differre hoc singulari argumento: *Nonne rationis mune-*

re,

re, quam a Deo omnium conditore accepisti, reliquæ creaturæ omnis factus es dominus, & imperator? Hoc igitur mentis lumine per ebrietatem quò se privat, jumentis insipientibus comparatus est, & similis factus est illis. Posthac demonstrat ebrium esse brutis ipsis deteriorem, quod nullum animal, ut ebrius homo, ita visu audituve debilitetur. *Nonne* (inquit) *ebrii familiarissimos interdum ignorant, alienis vero sæpe ut domesticis congrediuntur? An non umbras sæpe numero tanquam sulcos, & loca prærupta transiliunt?* Deinde recenset damna quæ proveniunt ex ebrietate in spiritum, quorum præcipuum est *voluptatis incontinentia omnis, quæ ex vini fonte originem vimque trahens præceps ruit ad omnem impuritatem, atque intemperantiam.* Ulterius ostendit quomodo ebriosi corrumpant ipsum habitum corporis, *dum non solum abundantia voluptatum ad lasciviam insanientium illos labefactat, & dissolutos reddit; sed & corpus tumidum, putridum, mucosum, & vitali humore privatum circumferunt.* Ad hæc comparat ingeniose ebrios idolorum simulacris, de quibus in Ps. CXXXIV. 16. legitur, *Oculos habent & non videbunt, aures habent & non audient, &c.* quoniam *manus paralysi affectas habent, pedes infirmos, atque emortuos.* Addit perorationem elegantissimam. Ex qua Basilianæ orationis analysi satis turpitudinem ebrietatis arbitror apparere. At Augustinus Latinorum nobilissimus in fine enarrationis in Psalmum LIX. de Sanctis Martyribus inquit: *Modo eos ebriosi calicibus persequuntur, quos tunc furiosi lapidibus persequebantur,* propter ebrietates, & comessationes in Sanctorum solemnitatibus. In Psalmum vero CIII. n. 14. exclamat: *Quid insanius ebrio? quid plerumque iracundius?* Quantam demum diligentiam adhibuerit, ut ab Africanis nequitiam hanc maximam in sacris præsertim diebus evelleret atque amoveret, constat ex illius Epistola XXII. n. 3. & ex XXIX. ad Alipium Episcopum Tagallensem. III. Hactenus dicta etiam rationes suppeditant. Commonstrant enim oriri ex vinolentia innumera incommoda, profanationem festorum, rixas, luxuriam, blasphemias, domesticorum perturbationes atque contemptum, dilapidationem bonorum, omnemque morum corruptelam: emanare inde corporis, sensuumque hebetudinem, ac tantam mentis conturbationem, ut in III. de Rerum natura non male Lucretius:

Denique cur hominem, cum vini vis penetravit
Acris, & in venas discessit diditus ardor,
Consequitur gravitas membrorum, præpediuntur
Crura vacillanti, tardescit lingua, madet mens,
Nant oculi, clamor, singultus, jurgia gliscunt,
Et jam cetera de genere hoc quæcunque sequuntur,
Cur ea sunt nisi quod vehemens violentia vini
Conturbare animam consuevit corpore in ipso?

Vini tamen usum non damnamus; sed in compotationibus sequentia ex S. Paulo colligimus servanda esse temperamenta: Ac primum illud sit, quod scribit Apostolus in priori ad Timotheum, cap. V. 23. *Noli adhuc aquam bibere, sed modico vino utere propter stomachum suum, & frequentes tuas infirmitates.* Utendum ergo vino, sed bene diluto, & modico, præsertim stomacho laborantibus. Nam ut scribit Justinus ad Zenam: *Aqua necessitatis est, vinum juvandi corporis gratia datum est.* Documentum alterum spectans ad Clericos habetur in eadem ad Timoth. Epistola, cap. III. v. 8. *Diaconos similiter pudicos, non bilingues, non multo vino deditos, &c.* Quod attendentes Ecclesiastici Canones jubent ab officio, vel beneficio suspendi Clericos, qui in vinolentia se exhibuerint culpabiles, nisi a Superioribus commoniti satisfecerint; ut habetur Cap. A *Crapula*, Extra, de Vita, & honest. Clericorum. Monitum tertium Apostolicum spectat ad Matronas, quas, ne sint *multo vino servientes*, hortatur, ac præcipit Paulus ad Titum cap. II. 3. Legendum & præclarum exemplum S. Matris Monicæ lib. IX. Confess. Augustini cap. VIII. n. 18.

PROPOSITIO III. Argumenta, quæ Cardinalis Franciscus Maria Brancacius, aliique viri docti producunt ad probandum, quod potione cocolatæ Ecclesiasticum non frangatur jejunium, non videntur frugi Theologo penitus satisfacere.

Est argumentorum illorum princeps, quod haustus cocolatæ potio sit, non cibus, atque potu sorbeatur. Est autem potus non perrarus, sed Americanis, atque Hispanorum pluribus familiaris, atque communis. At quod natura sua ad genera potionum pertinet, sive Americani, sive Itali sorbeant, nequit alimenti induere substantiam. Atque hoc argumentum Brancacii a priori sententia revocavit celebrem Hispanum Medicum Calderam, qui in Tractatu, cui titulus *Tribunal Medico-magicum*, statuerat cocolatis potu jejunium Ecclesiasticum frangi. Sed huic argumento responderi potest cocolatam, etiamsi poculo exhauriatur, inter esculenta, & quidem majoris substantiæ, connumerandam. Nam Stube Medicus Anglus experimento monstravit plus unctuosi, & nutrientis humoris elici ex una uncia Cacao, quam ex libra bovinæ carnis, ideoque cocolatam solidum esse alimentum. Thomas Gage refert audivisse se a fide dignis Americanis, illic eos, qui plus cocolatis pocula sorbent, fieri quadratos ac pingues. Atque rationem affert, quoniam licet cacao partes permultæ sint frigidæ, sunt tamen & aliæ permultæ butyrosæ ac nutrientes, atque his calida alia ingredientia, cinnamomum præsertim, atque vaginula sunt ad instar vehiculi, ut ad hepar, & viscera discurrant, ubique in carnem & pinguedinem coalescant. Et quamvis e contra Brancacius ait non semel se fuisse expertum, quod poculum unius consuetæ potionis cocolatis vix ad septem horas vires stomacho languenti suppeditat, unde infert falsum esse, quod duæ cocolatis unciæ plus dent nutrimenti, quam tres unciæ carnis: communis tamen est Medicorum sententia cocolatam optimum præbere nutrimentum, ut demonstrat in Bibliotheca Pharmaceuticomedica Jacobus Mangetus. Et quilibet forte experiri poterit falsum esse allatum a Cardinali Brancacio experimentum, cum non semel uno cocolatæ poculo iter agentes perseverent usque ad vesperam viribus validissimis: quamquam fateor esse, qui post septem horas esuriant, non solum exhausto poculo cocolatæ, sed a prandio quoque, vel cœna. Porro cocolata, etiamsi sorbeatur, & ad poculenta quodammodo spectet, ut etiam lac, capique stillatus liquor, non ad extinguendam sitim, sed ad vires refociliandas exhauritur: ideoque esculenti rationem habet, non potionis; aut si potionis, talis quidem, quæ nutriat, atque sustentet. At quod inquiunt Americanis cocolatam potum esse communem, potest principio retorqueri. Si enim inter Americanos jejunium non frangit, quoniam ibi vulgaris est potio; violabit profecto jejunium apud Italos, quorum singuli tali luxuria non bibunt. Deinde respondet noster Nicephorus Sebastus, qui de cocolatis potione dissertatiunculam edidit, quod licet cocolata eamdem in America, & Italia habeat naturam, usus tamen regionum debet attendi. Quippe & Græci jejunium frangunt, si certis feriis, & maxime majori hebdomada, non se abstineant a vino, ac piscibus sanguine concretis: quod in consuetudine non est apud Italos; ac simile exemplum profert de refectiuncula, quam appellitant collationem. Melius tamen respondebis, si dixeris Americanos stomacho esse debiliores, & spectata regionum diversitate varias potiones, epulasque adhibendas. At de uno argumento multa satis: cetera jam breviter persequamur.

Probant ergo secundo loco jejunium cocolata non frangi, eo quod neque illud frangat vinum, neque cervisia, quamvis utrique insit vis nutritiva, & quidem tanta, ut olim ante certamina vina propinarentur athletis, & aliqua ex Galeno æque nutriant, ac porcina caro. Nec cervisia inter esculenta censetur, tametsi ex frumento, hordeove paretur. At potest hæc argumentatio eludi primum negando cervisia vinoque jejunium non violari, cum oppositum ex ipsa vi nutrimenti demonstret in Thesibus Lovaniensibus cum magna eruditorum caterva Gummarus Huygens. Atque ut demus Brancacio hanc opinionem communiter esse explosam, si loquamur de vino aqua diluto, mensisque vulgaribus usitato, certa quidem est si sermo instituatur de vino meraciori, quale aut Galenus commemorat, aut propinabatur athletis. Deinde sunt, qui negant habere vinum nutriendi vim per se, cum non alat natura sua, sed efficiat duntaxat digestionem alimentorum. Insuper nemo dixerit nequaquam jejunium frangi vino, cui saccharum, cinnamomum, & aliquid esculenti permisceas. Occurrit Brancacius reponens ab permixtione accedere vino alendi vires robustiores; cum e contra pulvis cocolatis in aquam demersus vigore pristino destituatur. Sed fallitur fortasse. Enimvero cum cocolatæ massa partes habeat aliquas frigidas, sed permultas unctuosas, sulphureas, atque inflammabiles, quæ omnes cacao insunt, adduntur præterea in cocolatis præparatione saccharum & cinnamomum; cocolates redactus in pulverem, & demersus in cocumam calida aqua, lignoque dentato iterum permixtus fit esculentum stomacho frigido percommodum; & particulæ calidiores, ut dictum est supra, solutæ magis ac liberæ fiunt cum humidis aptius vehiculum unctuosarum, atque nutrientium: unde cocolata hoc pacto soluta non minus nutrit, ac si illam sumas massa, aut pastillis, sed longe melius, salubrius, aptoque stomachis tam calidis quam frigidis temperamento. Ex quibus diluitur tertia ratio Brancacii, qui contendit demonstrare cocolatem aquæ permixtione exuere propriam esculenti naturam, cum illam e contra nanciscatur perfectiorem.

Argumentum quartum Cardinalis Clarissimi est, quod parvitas materiæ juxta communem Doctorum sensum non frangit jejunium Ecclesiasticum. Verum si uni cocolatis unciæ tanta est vis nutritiva, ut præclarissimi Medici Mangetus, Pasquius, Zacchias, Stubeus, aliique observarunt; non minus attendenda est cocolatis quantitas, quam potionis, ac nutrimenti natura: idque in jejunio maxime Quadragesimali, quod credimus in Elia & Moyse præfiguratum, Christi consecratum exemplo, & antiqua & Apostolica traditione firmatum, ut eo religiosius servari debeat, quo fuit majori auctoritate præscriptum.

Postremum argumentum ad hunc modum se habet. Non læditur jejunium medicamentorum potione. Atqui cocolata (inquit Brancacius) *roborat naturalem calorem, gene-*

rat

vat puriorem sanguinem, cordis substantiam vivificat, dissipat flatus, & prodest ad stomachum roborandum; habet ergo medicamenti naturam, ac tali medicamento uti possumus absque fractione jejunii. Ast utraque hujus syllogismi præmissa corruit sponte sua, & universam molem evertit. Nam quantum ad majorem, ut vocant, attinet: vel ægroto medicamentum exhibes, vel sano ac robusto. Si ægroto, ejusdem saluti providendum esse demonstrat lex ipsa naturæ. Si autem sano ac valenti, oportet, ut expendatur qualitas medicaminis. Quod si fuerit nutritivum atque esculentum, nego consistere cum jejunio. Atque ita prior illa propositio fluctuat & labascit. Sed altera propositione tota machina excidit: nam si cocolata roborat naturalem calorem, generat puriorem sanguinem, cordis substantiam vivificat, dissipat flatus, & prodest ad stomachum roborandum; quomodo frigida est admodum, nec nutrit, nec cibus est, nec sustentat, nec vim habet esculentorum? Quomodo stomacho roborati, & naturali calore robusti servabunt jejunium, ab Ecclesiæ eo fine institutum, ut fideles ab alimentis abstinentes carnem macerent, & corporis afflictatione sensus e noxiis retrahant excessibus? Recte ergo statui, argumenta pro cocolatis potione allata nequaquam cuilibet frugi Theologo satisfacere.

Ne tamen alicui injiciam scrupulum, si valida alicui videntur, nec responsionibus nostris ullatenus dissoluta, meminerit is omnes prorsus Theologos, ipsumque Cardinalem amplissimum Franciscum Mariam Brancacium, definire potionem cocolatis non admodum dilutam, sed concretam ac densam jejunio dubio procul opponi. Et licet Turrianus quantitatem permittat non excedentem uncias cocolatis duas, dimidium tantum unciæ quidam alii existimant permittendum: unicam vero unciam idem Brancacius, Sebastus noster, atque benigniorum Theologorum pars major. Sed vereor, ne parvam hanc quantitatem complures excedant; nam semel inductæ corruptelæ modum servare non possunt. Est autem illa duarum unciarum portio plurimorum consuetudine recepta; & vir quidem eximius describens eleganti carmine quomodo cocolatæ pararet sibi potionem, ut extat in notis ad Dithyrambum viri Clarissimi Francisci Redi, canebat:

Quin & sacchaream decisa in fragmina metam
Comminuo, cumulusque pari mihi pondere surgit,
Mixtaque stat justo simul uncia, & uncia metro.

Atque hunc finem habet nostra de oblectamentis dissertatio. In qua si oratione usus sum festive, & poetarum versibus phalerata; indulgendum tempori, quo eam scripsi, tibique, Lector benevole, propono legendam. Neque enim erit qui mihi jure succenseat, si vel ipsa librorum meorum lectione honestam aliquam perceperis voluptatem, vel ego a noxiis oblectationibus retraham hoc scribendi, vel disserendi genere nunquam fortasse a Scholasticis usurpato. Non deerunt tamen in libris nostris dogmata sublimiora, atque in his maxime, quos proximis voluminibus exornabo.

Explicit Liber vicesimus quartus.

DISSERTATIO
AD PROPOSITIONEM QUINTAM
CAPITIS XVI.
LIBRI VIGESIMI.

„ GRAVISSIMA est, & libratis momentis expendenda quæstio de Romani Pontificis in Reges summosque Principes potestate. Ad hanc enim evertendam nervos omnes intendunt cum Libertatis, & Declarationis Clesi Gallicani Propugnatores, tum Jureconsulti complures. Sat est perlegere Scriptores, qui de Gallicanæ Ecclesiæ Libertatibus disseruerunt, sive pro iis pugnando, ut Joannes Gersonius, Edmundus Richerius, Joannes Launojus, Petrus Puteanus, Gallice, *Du Puy*, Petrus de Marca, Stephanus Baluzius, Ellies Dupinius, ceterisque locupletior Jacobus Bossuet Meldensis Episcopus. Atque Joannes Gersonius Cancellarius Parisiensis eorum Theologorum princeps dicitur, qui Romanum Pontificem errori obnoxium, & generali Concilio subesse tradunt: quæ sunt Declarationis Gallicanæ anni 1682. articulus 2. & 4. De priori autem, in quo agitur *de Principum potestate*, non tam expresse, & absolute Gersonius pertractat. Hujus lucubrationes non posse inoffenso prorsus pede percurri, nec debuisse a Richerio de integro novis typis excudi, ajebat anno 1615. in Conventu trium Ordinum Regni Galliarum illustris Cardinalis Perronius. Edmundi Richerii liber inscriptus *De Ecclesiastica & Politica potestate*, statim ac in lucem prodiit anno 1611. censura perstrictus fuit a Provinciali Synodo Senonensi, necnon a Concilio Aquensi: rursus damnatus est Romæ decreto S. Congregationis Indicis anno 1622. Refutatus est ab Andrea Duvallio celeberrimo Doctore Sorbonico, deinde a Dionysio Petavio tom. 3. Theolog. Dogmatum libro 13. atque Auctor a Syndicatu Sacræ Facultatis, quem gerebat, regia auctoritate, & Universitatis sententia amotus est. Joannis Launoji vindicis secularis Potestatis acerrimi rigidiorem adversus Ven. Bellarminum censuram, abusum doctrinæ de Scriptura ac traditione laudati a seipso Tridentini Concilii, & argumenta, quæ nec Theologo, nec Philosopho, imo nec viro gravi digna videntur, carpit Scriptor Anonymus Tract. *de Libertatibus Eccl. Gallicanæ*, impressi Leodii anno 1684. lib. 3. cap. 31. Petri *du Puy* volumina fere omnia conscripta fuerunt post Schisma exortum inter Pontifices Romanos & Avenionenses, collecta ex auctoribus schismaticis, & plerisque, si fides Optato Gallo habenda sit, hæreticis, atque fulcita probationibus aut nullius roboris, aut imbecillibus. Petri de Marca *Concordia Sacerdotii, & Imperii* spirat sane undique eruditionem: sed ipsemet in Epistola ad Innocentium X. scripta anno 1646. VII. Kal. Octobris, cujus fragmentum producit in ejus vita præfixa posterioribus *Concordiæ* editionibus Stephanus Baluzius, fatetur eo in libro *Principis partes fovisse, Præsidemque potius implevisse, quam Episcopum*. Prælaudato quoque Pontifici, ejusque censuræ Opus illud submisit, eumque futurum plena mente profitetur *assertorem vindicemque libertatis Ecclesiasticæ*. Jura item Apostolicæ Sedis, quæ censebatur violasse, variis editis Opusculis confirmavit, fassus in Schedula a Baluzio in lucem edita, ex privilegiis Apostolicis, non autem mero judicio regio in Galliis obtinuisse, quidquid illic agitur *præter canonum, & Decretalium mentem circa res Ecclesiasticas*. De defensione doctissimi Meldensium Episcopi, opere quidem elaboratissimo, nihil aliud affirmabo, nisi posthumum esse, & judicio plurimorum suppositum: quod non ausim certo & indubitanter asserere. Hoc autem, in quo omnia continentur & expenduntur, perlecto, non opus est ceteros defensores libertatum Cleri Gallicani singillatim commemorare.

„ Nec immorabor auctores recensendo, qui *indirectam* Romani Pontificis potestatem in Reges, Principesque propugnant. Laudavi supra Ven. Bellarminum, & B. Augustinum Triumphum, cum quo eamdam potestatem posse *directam* appellari, animi corporisque exemplo asseruimus. Bellarminus quidem, aliique a nomine potestatis *directæ* abhorrent: quoniam potestas Pontificum Romanorum in Reges non est ordinaria, atque immediate ex jure spiritualis regni proficiscens, sed incidens, accessoria, & urgente causa adveniens, usurpanda nimirum, quando Principum civile regimen tendit in destructionem regni spiritualis. At hanc malo appellare *mediatam*, quam *indirectam*: ideoque nomine tenus, non re, a Bellarmino discessimus; nulla autem ratione ab Augustino Triumpho, aliisque *directam* potestatem illam vocantibus. Sane certissimum esse arbitror, ex data a Christo Romanis Pontificibus potestate non consequi collatam iis esse æquo jure spiritualium ac temporalium rerum curam & regimen: alioqui foret Papa in universo terrarum orbe non solum Pontifex Maximus, sed etiam Rex summus, ac supremus Dominus temporalia; quod utique repugnat ipsorum Pontificum Romanorum testimoniis paullo post producendis. Quamquam clarissimus Meldensis Episcopus libro 4. cap. 2. explicata Bellarmini sententia animadvertit, parum, aut nihil referre, si potestas illa Pontificum in Reges *directa*, vel *indirecta* dicatur. Propugnatores enim *indirectæ* potestatis docent omnia temporalia referenda esse ad spiritualia tamquam ad finem, ideoque illum, qui præest fini, præesse etiam mediis, & consequenter posse imperare quæ ad consecutionem finis conducunt, atque ea, quæ consecutionem ipsam impediunt, amovere. Quare Ven. Bellarminus *De Rom. Pontifice cap.* 7. ait, omnem secularem potestatem eatenus in temporalibus esse Papæ subjectam, quatenus abusio aut negligentia Christianorum Regum circa temporalia nata sunt impedire finem spiritualem, in quem Papa habet universam Ecclesiam dirigere. Hujus subjectionis causa tradunt posse a Romano Pontifice deponi Reges Principesque Christianos ob crimen hæresis & Apostasiæ a Fide, & ob aliud gravissimum scelus, quod excommunicationis pœnæ subjaceant: idque S. Gregorii VII. potissimum exemplo declarant. Nullo etiam patrato scelere, docent posse deponi Regem, si ineptus sit, & insufficiens, maxime si ejus depositio conducat Ecclesiæ utilitati, & saluti animarum; quemadmodum, inquiunt, Zacharias deposuit Francorum Regem Childericum. Addunt etiam Imperium ab uno in alium posse transferri, etiamsi ille, a quo transfertur, neque hæresi, neque alio crimine notetur, neque excommunicatus sit, neque ad moderandum imperium ineptus, vel insufficiens, dummodo id postulet Ecclesiæ catholicæ utilitas: qua tantum ratione affirmant ab Irene Augusta religiosissima femina translatum fuisse imperium ad Carolum Magnum auctoritate Romani Pontificis Leonis III. Etiam docent Pontificis esse uno Rege deposito alterum pro suo lubitu substituere, ut Rodulphum Henrico, Pipinum Childerico, Carolum Magnum Ireni substituerunt Pontifices Maximi. Tam vero ampliata eorumdem Pontificum in Reges summosque Principes potestate *indirecta*, quid amplius possent jubere & efficere, si *directa* pollerent? *Quæ cum ita sint*, inquit citato in loco Bossuet, *non video cur tantopere abhorreant a directa potestate Pontifici tribuenda; indirectæ enim potestatis nomine idem juris continetur, ut nempe Pontifices de omnibus Regnis suo jure decernant, cum e re Ecclesiæ esse judicaverint*.

„ Ea itaque Potestas, quæ a Ven. Bellarmino, ab Italis, Lovaniensibus, aliisque Theologis pluribus, & data opera ab Auctoribus Operum, quæ inscribuntur *Gallia vindicata*, *Regale Sacerdotium*, Tractatus *de Libertatibus Ecclesiæ Gallicanæ*, omni genere argumentorum statuitur & propugnatur, & contra a permultis, quorum nonnullos supra commemoravi, haud minori eruditione, & copia monumentorum impetitur: ea, inquam, Potestas in hoc sita est, quod possit Romanus Pontifex imperia transferre, Principes deponere, alios substituere, subditos a juramento fidelitatis absolvere, ac de bello, de pace, de imponendis, solvendisque tributis, ceterisque rebus omnibus ad supremum regimen pertinentibus decernere, ac ferre judicium, non *absolute* quidem, sed facta hypothesi, quod hoc postulet Christianæ Reipublicæ salus & incolumitas, Fidei Catholicæ utilitas aut necessitas, & fidelium, quæ alias periclitaretur, in finem spiritualem, æternamque beatitudinem adipiscendam directio. In duas modo partes gravissimam hanc quæstionem dividere constitui: ac primum nihil definiendo, sed referendo duntaxat eorum, qui pugnant pro illa Pontificum potestate, proferre momenta, una cum adversariorum responsionibus: deinde eadem servata methodo quæ afferunt certantes pro Regum potestate temporali, non subjecta spirituali, nisi in iis, quæ spiritualia omnino sunt, argumenta producere; & demum, quæ in dubium revocari nequeunt, ac pro-

„ bari debens ab utraque disceptantium parte, brevissimo Corollario perspicue breviterque referre.

PARS PRIMA

ARTICULUS I.

Quibus momentis innitantur, qui pugnant pro Romanorum Pontificum supra Reges, ac Principes in temporalibus potestate.

„ PRincipio igitur munitur hæc sententia auctoritate Scripturarum sanctarum. Etenim cap. 17. Deuter. 14. extat divinum præceptum: *Cum ingressus fueris terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi, & possederis eam, dixerisque, Constituam super me regem; non poteris alterius gentis hominem regem facere, qui non sit frater tuus.* Cum ergo ejusdem periculi sit eligere in principem virum alienæ religionis, & a Dei cultu extorrem, ac ipsum jam regno potitum non deponere; utramque in illo Deuteronomii loco prohibetur, ideoque reges ac principes alienæ Religionis, & e Dei cultu extorres a Pontifice deponi possunt.

„ II. Levitici cap. 13. 44. legitur: *Quicumque ergo maculatus fuerit lepra, & separatus fuerit ad arbitrium Sacerdotis, solus habitabit extra castra.* Fuit ergo Pontificis Aronici munus de lepra judicium ferre, eaque infectum expellere extra castra. At majus populi periculum a societate hominis hæresi, & perfidia inquinati, quam e contubernio leprosi. Quare cum pravæ doctrinæ hominibus, & Evangelii hostibus prohibemur cibum sumere, in domum illos recipere, eisque *Ave* dicere, ab Apostolo cap. 5. epistolæ 1. ad Corinth. & e Joanne Epist. 2. versu 10. Accedunt canones producti a Gratiano causa 11. q. 3. & can. *Omnis*, 24. q. 1. quibus inhibemur cum hæretico, vel excommunicato societatem habere. Si ergo Princeps vel hæresim profiteatur, vel patrocinio suo hæreticos foveat, aut alia de causa exhibeat populo periculum subversionis, plecti excommunicatione, e solio dejici, & extra principatus sui fines debet expelli. Neque enim alia est in hac re privati hominis, ac summi Principis ratio, nisi quatenus e Principe impio magis timendum est, quam ab impio homine privato. Idcirco nec lex vetus jubens ejici maculatum lepra, nec lex nova præcipiens separationem a sectatoribus hæresum, distinguunt inter privatum, ac principem. Epropter Ozias rex lepra percussus a summo Pontifice Azaria depositus est, & expulsus. Ita habetur in libro 2. Paralip. cap. 26. 21. *Fuit igitur Ozias leprosus usque ad diem mortis suæ, & habitavit in domo separata plenus lepra, ob quam ejectus fuerat de domo Domini.* Atque ejectum eodem capite legitur, quoniam lege præscriptum erat, *Ut quivis leprosus arbitrio Pontificis separatus solus extra castra urbesque degeret.* „ Si ob lepram corporalem (ita ratiocinatur Ven. Bellarminus) poterat olim Sacerdos regem judicare, & regno privare; quare id non poterit novæ legis Sacerdos nunc, ob lepram spiritualem, idest, propter hæresim? „

„ III. Depromunt quoque ex sacris litteris prælaudatus Cardinalis Bellarminus, Sanderus, Becanus, aliique passim exemplum Athaliæ uxoris Jorami regis Juda, quam cum omni semine regio interfici mandavit Jojada Pontifex Judæorum. Factum ita narratur 2. libro Paralip. cap. 23. *Cum Athalia tyrannice occupasset regnum, & foveret cultum Baal, Jojada Pontifex vocavit centuriones, & milites, & jussit eis ut Athaliam interficerent, quod & fecerunt, & pro ea Joam creavit regem.* Idem narratur lib. 4. Regum cap. 11. Alia hujus generis proferuntur exempla, videlicet Saulis a Samuele in regem inuncti, ejusdemque Saulis dejecti, & Davidis in ejus locum substituti: Roboami ab Azia Propheta regni haud exigua parte mulctati: Azaelis regis Syriæ ab Elia, & Jehu regis Israel in loco impii Joram ab Eliseo munctorum; Antiochi a Matathia expulsi, &c. Quæ exempla debent summopere commendari, atque illud maxime allatum de Elia: cujus in capite 48. Ecclesiastici ista habetur laudatio: *Quis potest similiter sic gloriari tibi? qui dejecisti reges ad perniciem, & confregisti facile potentiam ipsorum, & gloriosos de lecto suo, qui ungis reges ad pœnitentiam, & prophetas facis successores post te.*

„ IV. Eo collineant novi Testamenti loca quamplura. Nam primum Matthæi cap. 16. 18. ita Christus Petrum alloquitur, *Quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum & in cælis, & quodcumque solveris super terram, erit solutum & in cælis.* Quo in loco supremum Ecclesiæ regimen in iis, quæ ad fidem moresque formandos attinet, Petro, ejusque successoribus committitur. At iis, quibus potestas supremi regiminis, & plenissima demandatur jurisdictio, etiam media, sine quibus hæc exerceri non potest, in promptu esse debent: etenim verissimum est quod legitur ff. *de Jurisdict.* l. 2. *Cui jurisdictio datur, ea quoque concessa videntur, sine quibus jurisdictio explicari non potest.* Atque produxerunt hanc rationem Sanctissimi Pontifices Gregorius VII. lib. 8. ep. 21. & Gregorius IX. adversus præsumptiones Michaelis C. P. capite 13. Legitur præterea apud eumdem Evangelistam Matthæum cap. 18. 15. *Si autem peccaverit in te frater tuus, vade & corripe eum inter te & ipsum solum. Si te audierit, lucratus eris fratrem tuum; si autem te non audierit, adhibe tecum adhuc unum vel duos, ut in ore duorum, vel trium testium stet omne verbum. Quod si non audierit eos, dic Ecclesiæ: Si autem Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus. Amen dico vobis, Quæcumque alligaveritis super terram, erunt ligata & in cælo.* Hinc etiam constat esse in Ecclesia, scilicet penes successores Apostolorum, ac præsertim Petri, judiciariam potestatem circa quæcumque delicta, injuriasque proximo illatas, ferendi sententiam, reosque, cujuscumque sint conditionis, tanquam ethnicos, abjiciendi, ut fecit Beatus Ambrosius adversus Theodosium ob cædem Thessalonicensium: de qua re paullo inferius. Ulterius Lucæ cap. 22. 38. Apostolis dicentibus, *Domine, ecce duo gladii hic*, Dominus ipse respondit, *Satis est.* Duo autem gladii duplicem significant Ecclesiæ potestatem, spiritualem videlicet, ac temporalem, ut docet S. Bernardus lib. 4. de Consideratione ad Eugenium. Insuper Jesus apud Joannem cap. 21. 15. ait Simoni Petro, *Simon Joannis, Diligis me plus his? Pasce agnos meos*; quæ verba iterum, ac tertio sunt repetita. Omnes vero fideles oves sunt Christi. Pasci ergo debent a Petro. Nec pasci duntaxat, verum etiam eas cohibere, si id postulet illarum salus, & potestatem, qua ad sui, aliorumque perniciem abutuntur, coarctare atque auferre: siquidem & medicus infirmo in furorem verso gladium, quo seipsum, aut alios vult interimere, adhibita quoque violentia, debet eripere. Postremo Apostolus in priori Epistola ad Corinthios cap. 6. 1. inquit: *Audet aliquis vestrum habens negotium adversus alterum judicari apud iniquos, & non apud sanctos? An nescitis, quoniam sancti de hoc mundo judicabunt? Et si in vobis judicabitur mundus, indigni estis qui de minimis judicetis? Nescitis quoniam angelos judicabimus? quanto magis sæcularia?* Hoc sane in loco Apostolus demonstrat in Sacerdotibus potestatem judicandi etiam sæcularia; eamdemque potestatem comprobat argumentatione e majori ad minus, quoniam nempe si angeli subjiciuntur judicio Sacerdotum, multo magis eidem judicio subjiciendi sunt homines. Initio propterea fuit in more positum, ut Episcopi, vel ab iis delegati presbyteri causas sæcularium dirimerent: quod munus progressu temporis rejectum fuit in humeros Judicum sæcularium, ne Sacerdotes negotiis temporalibus implicati spiritualem curam animarum, & verbi Dei prædicationem negligerent.

„ V. Hæc sunt momenta, quæ ex sacris litteris depromunt tribuentes Romano Pontifici indirectam potestatem supra Reges, summosque Principes. At nullius esse roboris contendunt oppositæ sententiæ propugnatores. Respondent itaque ad primum petitum ex cap. 17. Deuteronomii, Judaicum Populum, quando ait, *Constituam super me regem, sicut habent omnes per circuitum nationes*, affirmasse habere se civilem potestatem, quam omnes gentes habebant: neque hanc civilem communemque potestatem Deus immutavit, sed jussit tantum, ut rex eligeretur ex ipsa gente Hebræorum, non ex alienigenis, & idololatris. Quare idem populus 1. Regum cap. 8. 5. Regem sibi dari postulavit a Samuele, & Samueli præcepit *Dominus*, ut populo morem gereret, quamvis exitiosum illi futurum fuisset se Regis subjicere potestati, spreto Sacerdotum judicio. *Audi*, inquit Deus, *vocem populi.* Samuel quidem Saulem unxit in Regem: sed hujusmodi iunctio nullum jus tribuit Sacerdotibus in regem eligendum, aut deponendum. Populus enim Regem petiit, Samuel inunxit, & consecravit. Ita David elegit Salomonem, quem inunxit Sadoc Sacerdos: eodemque pacto Imperatores constituuntur ab Electoribus, regesque vel electione, vel jure hæreditario creantur, neque aliud ab Episcopis accipiunt præter consecrationem, quæ religionis argumentum est, non collatio temporalis jurisdictionis ac potestatis.

„ VI. Ajunt pariter ad rem non facere exemplum Oziæ regis, de quo 2. libro Paralipomenon cap. 26. Nihil inde infertur, nisi Azariam judicasse regem illum lepra percussum fuisse indignum consortio hominum, ut mandaverat Deus cap. 13. Levitici. Sacerdotes Oziam expulerunt e domo Domini, non regno privarunt: expulerunt autem hortando ut legi obtemperaret, non vi, armisque cogendo. Ipsemet sceleris sui conscius, & divinam vindictam sentiens, *Acceleravit egredi*, inquit divina Scriptura eodem capite 26. Paralip. versu 20. Non ei ablatum fuisse jus regni inde colligitur, quod ipsomet capite 26. versu 1. dicitur consecutum fuisse regnum anno decimo sexto ætatis suæ, post obitum Amasiæ: versu 3. asseritur regnasse in Jerusalem quinquaginta duobus annis; & v. 23. legitur obdormisse cum

„ patri-

„ patribus suis, & tunc regnasse Joatham filium ejus pro eo. De isto Joatham, quandiu pater Ozias ejectus de domo Domini in separatis ædibus vixit, non dicitur quod esset rex, sed tantummodo versu 5. quod regeret *domum regis*, & judicaret *populum terræ*; nimirum cum pater ob pudorem, morbumque id præstare non posset, supplebat filius, non patre privato regia potestate, sed ob infirmitatem in privatis in ædibus degente.

„ VII. Frustra item proferri exemplum Athaliæ, reponunt defensores Declarationis Cleri Gallicani. Etenim Athalia reginæ uxor Joram regis Juda post mortem Ochoziæ a Jojada Summo Sacerdote fuit interfecta, quoniam jusserat *omne semen regium* occidi, ac per tyrannidem regnum invaserat, cum tamen e sanguine regio superstes foret Joas, quem soror Josabeth e manibus Athaliæ olim eripuerat, & Jojadæ viro suo tradiderat occulte custodiendum in templo, ut in avito solio aliquando restitueretur. Quod factum est a vivis sublata Athalie, non tantum jubente Jojada, verum etiam populi multitudine occurrente cum Centurionibus & Levitis, & pactum ineunte in domo Domini, in qua Joas eductus ab omnibus salutatus est rex, & a Pontifice filiisque ejus inunctus. Lege librum 2. Paralip. cap. 23. Perperam, inquiunt, ab iis, qui censent posse a Romano Pontifice iniquos Reges deponi, exemplum illud producitur: nam primum Athalie non erat legitime regina, & legitimus Rex vivebat: deinde non fuit e solo Jojada, sed a maxima populi multitudine e regno, quod tyrannice invaserat, deturbata: insuper fuit mandante Jojada extra templum occisa, quum tamen Romani Pontifices jus interficiendi reges sibi non arrogant. Facili negotio exempla alia superius allata exsufflare se putent. Nam Ahie, Elias, & Eliseus Dei auctoritate ac mandato reges designarunt, nec Sacerdotes maximi erant; non propria auctoritate, sed Numinis instinctu reges nominarunt; ac nominarunt potius, quem ipsi crearent. Matathias vero non deposuit legitimum Principem, sed Antiochum iniquissimum Judaici regni invasorem, justo bello patriæ vindicans libertatem, atque evertens tyrannidem.

„ VIII. Nec arbitrantur Galliarum Theologi magnam ingerere difficultatem quæ ex Novo Testamento fuerunt proposita. Ad 1. ex cap. 16. Matthæi reponunt ea verba, *Quodcunque ligaveris*, &c. de spirituali potestate esse accipienda, non de temporali, atque de solvendis, retinendisque criminibus, non de constituendis, deponendisque Principibus; tametsi hæc, & sequentia ad vindicandam sibi potestatem etiam in temporalibus allegaverint in Decretalibus suis S. Gregorius VII. Bonifacius VIII. & Nicolaus IV. At S. Bernardus libro 4. de Consid. cap. 6. explicans eadem Matthæi verba, *In criminibus* (scribit ad Eugenium) *non in possessionibus potestas vestra; quoniam propter illa, & non propter has, accepistis claves regni cælorum*. Haud secus diluunt quod productum est ex capite 18. Matthæi, *Dic Ecclesiæ: Sit tibi sicut Ethnicus, & Publicanus: Quodcunque ligaveritis*, &c. hæc exponentes de correptione fraterna, quam aspernantes sunt coram arguendi, & adhuc in improbitate commorantes Ecclesiæ sunt denunciandi: Ecclesiam vero non audientes sunt a fidelium communione segregandi, quemadmodum Judæi abstinebant e consuetudine Publicanorum, & publica peccantium. Ita hunc locum Maldonatus, Estius, aliique interpretantur: atque hæc interpretatio cohæret iis, quæ leguntur Matthæi cap. 22. 21. in Epistola 2. ad Thessalonicenses cap. 3. 14. & in 2. Joannis versu 10. Duos gladios esse in Ecclesia, nemo ambigit, sed unus gladius, idest, spiritualis, ab Ecclesia exerendus est, & Sacerdotis manu tractandus: alter materialis, manu militis, pro Ecclesia, ad nutum Sacerdotis & ad jussum Imperatoris evaginandus, ut docet S. Bernardus, de quo alibi. Ad illud, quod sequitur de trina illa Christi ad Petrum admonitione, ita occurrit Meldensis Episcopus p. 2. lib. 5. cap. 13. „ Pascendi potestatem late patere volunt, certe non ita tamen quin iis contineatur finibus, quibus se Christus ipse continuit: pavit autem oves Christus, *ut pascua invenirent*, vitæ verbum scilicet, & vitam æternam per verbum. *Oves enim meæ vocem meam audiunt, & ego cognosco eas* (Jo. 10. 27.) *& sequuntur me, & vitam æternam do eis, & non rapiet eas quisquam de manu mea*. Ad hoc pavit Christus, ad æterna perduxit, temporalia cujusvis, ex suis cuique legibus habenda, utenda, adimenda permisit. At si ad hæc pavit Christus, ad hæc pascat Petrus. *Pasce* enim, inquit, *oves meas*, sed meo more: ne ergo pastores ad temporalia, eo quo erant jure, loco que relicta a Christo, concessam a Christo potestatem conferant „. Hæc Meldensis Antistes. Impertinentia esse verba Apostoli ex sexto capite Epistolæ 1. ad Corinthios ad potestatem Romani Pontificis supra Reges comprobandam, facile quidem sibimet persuadent, quoniam non tantum Apostoli, verum etiam omnes Justi, atque ii præsertim, qui propter Christum reliquerunt omnia,

„ judicabunt angelos, & secularia; sed hoc post futuram resurrectionem erit, non in hoc seculo, & circa bonorum, malorumque operum merita judicium illud versabitur.

„ IX. Valere plurimum ad illam Pontificum Romanorum potestatem firmandam creduntur, quæ Christus ait de seipso Matth. 28. 18. *Data est mihi omnis potestas in cælo, & in terra*; & Joan. 12. 32. *Si exaltatus fuero a terra, omnia traham ad me ipsum*; necnon quæ leguntur in Apoc. 19. 16. *Rex regum, & Dominus dominantium*. Verum hæc, aliaque hujuscemodi contemnunt, & vix digna putant, quibus respondeant. Nemo unus, inquiunt, dubitat, quin Christus Deus & homo plenissimam omnemque habeat potestatem, & sit Rex omnium regum, & Dominus principum universorum. Quis fidelium id unquam in dubium revocavit? An in mundum adveniens regiam potestatem exercuerit, eamque Petro, & illius successoribus communicaverit, hoc est, quod in præsentiarum controvertitur. Hæc sunt præcipua Scripturarum momenta, quibus summi Pontificis potestatem supra Reges in temporalibus adstruunt, & hæ sunt illorum, qui hanc potestatem denegant, responsiones.

ARTICULUS II.

Argumentationum Pars II.

„ I. PRæter Scripturarum testimonia, præsidium sibi a Jure Canonico petunt prioris sententiæ Patroni. Urgent principio cap. *Novit*. 13. de Judiciis. Continetur in isto Decretalis Innocentii III. edita occasione belli exorti inter Philippum Augustum Regem Galliarum, ac inter Richardum Regem Angliæ. Ut ad pacem hos revocaret vigilantissimus Pontifex Decretalem Epistolam misit ad omnes per Franciam constitutos Episcopos. In eadem Decretali Pontifex ad se pertinere ait causæ, & dissidii discussionem, quod potestatem haberet *non ex homine, sed ex Deo*. Profert exemplum Valentiniani Imperatoris, qui Suffrageneis *Mediolanensis Ecclesiæ* dixisse fertur, *Talem in Pontificali Sede constituite, cui & nos, qui gubernamus Imperium, sincere nostra capita submittamus*. Addit & legem Theodosii, qui statuit, Ut *quicunque litem habens, sive petitor fuerit, sive reus, si judicium elegerit sacrosanctæ Sedis Antistitis, illico sine ulla dubitatione, etiamsi pars alia refragetur, ad Episcoporum judicium dirigatur*. Extat edictum Valentiniani Imperatoris in Historia Tripartita lib. 7. cap. 8. & apud Gratianum c. *Valentinianus*, dist. 63. & lex Theodosii in Cod. Theod. 1. de Episcopali Judicio. De causa vero inter Philippum Augustum, & Richardum legantur Annales Ecclesiastici, & Historici ad annum 1203.

„ II. In Bulla Bonifacii VIII. emanata anno 1301. idem Pontifex verbis Jeremiæ Prophetæ cap. 1. 10. ait se constitutum a Domino *super gentes, & super regna*; atque inde hoc infert, *Quare nemo tibi suadeat, quod superiorem non habeas, & non subsis summo Hierarchæ Ecclesiasticæ Hierarchiæ*. Alloquitur Philippum III. cognomento Pulchrum, Galliarum Regem, cui & eodem anno in Epistola scripsit, *Scire te volumus, quod in spiritualibus, & temporalibus nobis subes*. Habetur inter Extravagantes Decretalis ejusdem Bonifacii VIII. edita, ut fertur, anno 1302. in qua leguntur hæc verba: *In hac*, sanctæ Ecclesiæ Catholicæ, *ejusque potestate duos esse gladios, spiritualem videlicet, & temporalem, Evangelicis dictis instruimur*. Et infra: *Oportet autem gladium esse sub gladio, & temporalem auctoritatem spirituali subjici potestati*. Ac rursus, *Porro subesse Romano Pontifici omnem humanam creaturam declaramus, dicimus, definimus, & pronunciamus omnino esse de necessitate salutis*. Incipit Bulla Bonifacii, *Ausculta, fili*: & Decretalis, *Unam sanctam*.

„ III. Concilium IV. Lateranense celebratum anno 1215. canone 4. ita statuit: *Si vero Dominus temporalis requisitus & monitus ab Ecclesia terram suam purgare neglexerit ab hæretica fœditate, per Metropolitanum, & ceteros Comprovinciales Episcopos excommunicationis vinculo innodetur; & si satisfacere contempserit infra annum, hoc significetur Romano Pontifici, ut ex jure vassallos ab ejus fidelitate denunciet absolutos, & terram exponat Catholicis occupandam, qui eam exterminatis hæreticis sine ulla contradictione possideant, & in fidei puritate conservent, salvo jure Domini principalis, dummodo ipse super hoc nullum præstet obstaculum, nec aliquod impedimentum apponat. Eadem nihilominus lege servata circa Dominos principales*. Supponitur procuidubio in hoc canone Romanum Pontificem habere potestatem regno & principatu expoliandi quoscunque Dominos, tum feudatarios, tum principales & absolutos, si neglexerint hæreticos e suis ditionibus expellere.

„ IV. Accedunt Concilii Constantiensis sanctiones. Concilium enim illud sessione 20. in Fridericum Austriæ Ducem, de quo Gregorius Episcopus Tridentinus graviter questus fuerat quod jura & bona invasisset Episco-

bari debent ab utraque disceptantium parte, brevissimo Corollario perspicue breviterque referre.

PARS PRIMA

ARTICULUS I.

Quibus momentis innituntur, qui pugnant pro Romanorum Pontificum supra Reges, ac Principes in temporalibus potestate.

„ PRincipio igitur munitur hæc sententia auctoritate Scripturarum sanctarum. Etenim cap. 17. Deuter. 14. extat divinum præceptum: *Cum ingressus fueris terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi, & possederis eam, dixerisque, Constituam super me regem; non poteris alterius gentis hominem regem facere, qui non sit frater tuus.* Cum ergo ejusdem periculi sit eligere in principem virum alienæ religionis, & a Dei cultu extorrem, ac ipsum jam regno potitum non deponere; utrumque in illo Deuteronomii loco prohibetur, ideoque reges ac principes alienæ Religionis, & a Dei cultu extorres a Pontifice deponi possunt.

„ II. Levitici cap. 13. 44. legitur: *Quicumque ergo maculatus fuerit lepra, & separatus fuerit ad arbitrium Sacerdotis, solus habitabit extra castra.* Fuit ergo Pontificis Aronici munus de lepra judicium ferre, eaque infectum expellere extra castra. At majus populi periculum a societate hominis hæresi, & perfidia inquinati, quam a contubernio leprosi. Quare cum pravæ doctrinæ hominibus, & Evangelii hostibus prohibemur cibum sumere, in domum illos recipere, eisque *Ave* dicere, ab Apostolo cap. 5. epistolæ 1. ad Corinth. & a Joanne Epist. 2. versu 10. Accedunt canones producti a Gratiano causa 11. q. 3. & can. *Omnis*, 24. q. 1. quibus inhibemur cum hæretico, vel excommunicato societatem habere. Si ergo Princeps vel hæresim profiteatur, vel patrocinio suo hæreticos foveat, aut alia de causa exhibeat populo periculum subversionis, plecti excommunicatione, e solio dejici, & extra principatus sui fines debet expelli. Neque enim alia est in hac re privati hominis, ac summi Principis ratio, nisi quatenus a Principe impio magis timendum est, quam ab impio homine privato. Idcirco nec lex vetus jubens ejici maculatum lepra, nec lex nova præcipiens separationem a sectatoribus hæresum, distinguunt inter privatum, ac principem. Eapropter Ozias rex lepra percussus a summo Pontifice Azaria depositus est, & expulsus. Ita habetur in libro 2. Paralip. cap. 26. 21. *Fuit igitur Ozias leprosus usque ad diem mortis suæ, & habitavit in domo separata plenus lepra, ob quam ejectus fuerat de domo Domini.* Atque ajectum eodem capite legitur, quoniam lege præscriptum erat, *Ut quivis leprosus arbitrio Pontificis separatus solus extra castra urbesque degeret.* „ Si ob lepram corporalem (ita ratiocinatur Ven. Bellarminus) poterat olim Sacerdos regem judicare, & regno privare; quare id non poterit novæ legis Sacerdos nunc, ob lepram spiritualem, idest, propter hæresim? „

„ III. Depromunt quoque ex sacris litteris prælaudatus Cardinalis Bellarminus, Sanderus, Becanus, aliique passim exemplum Athaliæ uxoris Jorami regis Juda, quam cum omni semine regio interfici mandavit Jojada Pontifex Judæorum. Factum ita narratur 2. libro Paralip. cap. 23. *Cum Athalia tyrannice occupasset regnum, & foveret cultum Baal, Jojada Pontifex vocavit centuriones, & milites, & jussit eis ut Athaliam interficerent, quod & fecerunt, & pro ea Joam creavit regem.* Idem narratur lib. 4. Regum cap. 11. Alia hujus generis proferuntur exempla, videlicet Saulis a Samuele in regem inuncti, ejusdemque Saulis dejecti, & Davidis in ejus locum substituti: Roboami ab Azia Propheta regni haud exigua parte mulctati: Azaelis regis Syriæ ab Elia, & Jehu regis Israel in loco impii Joram ab Eliseo inunctorum; Antiochi a Matathia expulsi, &c. Quæ exempla debent summopere commendari, atque illud maxime allatum de Elia: cujus in capite 48. Ecclesiastici ista habetur laudatio: *Quis potest similiter sic gloriari tibi? qui dejecisti reges ad perniciem, & confregisti facile potentiam ipsorum, & gloriosos de lecto suo, qui ungis reges ad pœnitentiam, & prophetas facis successores post te.*

„ IV. Eo collineant novi Testamenti loca quamplura. Nam primum Matthæi cap. 16. 18. ita Christus Petrum alloquitur, *Quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum & in cælis, & quodcumque solveris super terram, erit solutum & in cælis.* Quo in loco supremum Ecclesiæ regimen in iis, quæ ad fidem moresque formandos attinet, Petro, ejusque successoribus committitur. At iis, quibus potestas suprema regiminis, & plenissima demandatur jurisdictio, etiam media, sine quibus hæc exerceri non potest, in promptu esse debent: etenim verissimum est quod legitur ff. *de Jurisdict.* l. 2. *Cui jurisdictio datur, ea quoque concessa videntur, sine quibus jurisdictio explicari non potest.* Atque produxerunt hanc rationem Sanctissimi Pontifices Gregorius VII. lib. 8. ep. 21. & Gregorius IX. adversus præsumptiones Michaelis C. P. capite 13. Legitur præterea apud eumdem Evangelistam Matthæum cap. 18. 15. *Si autem peccaverit in te frater tuus, vade & corripe eum inter te & ipsum solum. Si te audierit, lucratus eris fratrem tuum; si autem te non audierit, adhibe tecum adhuc unum vel duos, ut in ore duorum, vel trium testium stet omne verbum. Quod si non audierit eos, dic Ecclesiæ: Si autem Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus. Amen dico vobis, Quæcumque alligaveritis super terram, erunt ligata & in cœlo.* Hinc etiam constat esse in Ecclesia, scilicet penes successores Apostolorum, ac præsertim Petri, judiciariam potestatem circa quæcunque delicta, injuriasque proximo illatas, ferendi sententiam, reosque, cujuscunque sint conditionis, tanquam ethnicos, abjiciendi, ut fecit Beatus Ambrosius adversus Theodosium ob cædem Thessalonicensium: de qua re paullo inferius. Ulterius Lucæ cap. 22. 38. Apostolis dicentibus, *Domine, ecce duo gladii hic*, Dominus ipse respondit, *Satis est*. Duo autem gladii duplicem significant Ecclesiæ potestatem, spiritualem videlicet, ac temporalem, ut docet S. Bernardus lib. 4. de Consideratione ad Eugenium. Insuper Jesus apud Joannem cap. 21. 15. ait Simoni Petro, *Simon Joannis, Diligis me plus his? Pasce agnos meos*; quæ verba iterum, ac tertio sunt repetita. Omnes vero fideles oves sunt Christi. Pasci ergo debent a Petro. Nec pasci duntaxat, verum etiam eas cohibere, si id postulet illarum salus, & potestatem, qua ad sui, aliorumque perniciem abutuntur, coarctare atque auferre: siquidem & medicus infirmo in furorem verso gladium, quo seipsum, aut alios vult interimere, adhibita quoque violentia, debet eripere. Postremo Apostolus in priori Epistola ad Corinthios cap. 6. 1. inquit: *Audet aliquis vestrum habens negotium adversus alterum judicari apud iniquos, & non apud sanctos? An nescitis, quoniam sancti de hoc mundo judicabunt? Et si in vobis judicabitur mundus, indigni estis qui de minimis judicetis? Nescitis quoniam angelos judicabimus? quanto magis sæcularia?* Hoc sane in loco Apostolus demonstrat in Sacerdotibus potestatem judicandi etiam sæcularia; eamdemque potestatem comprobat argumentatione a majori ad minus, quoniam nempe si angeli subjiciuntur judicio Sacerdotum, multo magis eidem judicio subjiciendi sunt homines. Initio propterea fuit in more positum, ut Episcopi, vel ab iis delegati presbyteri causas sæcularium dirimerent: quod munus progressu temporis rejectum fuit in humeros Judicum sæcularium, ne Sacerdotes negotiis temporalibus implicati spiritualem curam animarum, & verbi Dei prædicationem negligerent.

„ V. Hæc sunt momenta, quæ ex sacris litteris depromunt tribuentes Romano Pontifici indirectam potestatem supra Reges, summosque Principes. At nullius esse roboris contendunt oppositæ sententiæ propugnatores. Respondent itaque ad primum petitum ex cap. 17. Deuteronomii, Judaicum Populum, quando ait, *Constituam super me regem, sicut habent omnes per circuitum nationes*, affirmasse habere se civilem potestatem, quam omnes gentes habebant: neque hanc civilem communemque potestatem Deus immutavit, sed jussit tantum, ut rex eligeretur ex ipsa gente Hebræorum, non ex alienigenis, & idololatris. Quare idem populus 1. Regum cap. 8. 5. Regem sibi dari postulavit a Samuele, & Samueli præcepit *Dominus*, ut populo morem gereret, quamvis exitiosum illi futurum fuisset se Regis subjicere potestati, spreto Sacerdotum judicio. *Audi*, inquit Deus, *vocem populi*. Samuel quidem Saulem unxit in Regem: sed hujusmodi inunctio nullum jus tribuit Sacerdotibus in regem eligendum, aut deponendum. Populus enim Regem petiit, Samuel inunxit, & consecravit. Ita David elegit Salomonem, quem inunxit Sadoc Sacerdos: eodemque pacto Imperatores constituuntur ab Electoribus, regesque vel electione, vel jure hæreditario creantur, neque aliud ab Episcopis accipiunt præter consecrationem, quæ religionis argumentum est, non collatio temporalis jurisdictionis ac potestatis.

„ VI. Ajunt pariter ad rem non facere exemplum Oziæ regis, de quo 2. libro Paralipomenon cap. 26. Nihil inde infertur, nisi Azariam judicasse regem illum lepra percussum fuisse indignum consortio hominum, ut mandaverat Deus cap. 13. Levitici. Sacerdotes Oziam expulerunt e domo Domini, non regno privarunt: expulerunt autem hortando ut legi obtemperaret, non vi, armisque cogendo. Ipsemet sceleris sui conscius, & divinam vindictam sentiens, *Acceleravit egredi*, inquit divina Scriptura eodem capite 26. Paralip. versu 20. Non ei ablatum fuisse jus regni inde colligitur, quod ipsomet capite 26. versu 1. dicitur consecutum fuisse regnum anno decimo sexto ætatis suæ, post obitum Amasiæ: versu 3. asseritur regnasse in Jerusalem quinquaginta duobus annis; & v. 23. legitur obdormisse cum

„ patri-

„ patribus suis, & tunc regnasse Joatham filium ejus pro eo. De illo Joatham, quandiu pater Ozias ejectus de domo Domini in separatis ædibus vixit, non dicitur quod esset rex, sed tantummodo versu 21. quod regeret *domum regis*, & judicaret *populum terræ*; nimirum cum pater ob pudorem, morbumque id præstare non posset, supplebat filius, non patre privato regia potestate, sed ob infirmitatem in privatis in ædibus degente.

„ VII. Frustra item proferri exemplum Athaliæ, reponunt defensores Declarationis Cleri Gallicani. Etenim Athalia regina uxor Joram regis Juda post mortem Ochoziæ a Jojada Summo Sacerdote fuit interfecta, quoniam jusserat *omne semen regium* occidi, ac per tyrannidem regnum invaserat, cum tamen e sanguine regio superstes foret Joas, quem soror Josabeth e manibus Athaliæ clam eripuerat, & Jojadæ viro suo tradiderat occulte custodiendum in templo, ut in avito solio aliquando restitueretur. Quod factum est e vivis sublata Athalia, non tantum jubente Jojada, verum etiam populi multitudine accurrente cum Centurionibus & Levitis, & pactum inuenta in domo Domini, in qua Joas edoctus ab omnibus salutatus est rex, & a Pontifice filiisque ejus inunctus. Lege librum 2. Paralip. cap. 23. Perperam, inquiunt, ab iis, qui censent posse a Romano Pontifice iniquos Reges deponi, exemplum illud producitur: nam primum Athalia non erat legitima regina, & legitimus Rex vivebat: deinde non fuit a solo Jojada, sed a maxima populi multitudine e regno, quod tyrannice invaserat, deturbata: insuper fuit mandante Jojada extra templum occisa, quum tamen Romani Pontifices jus interficiandi reges sibi non arrogent. Facili negotio exempla alia superius allata exsufflare se putant. Nam Azia, Elias, & Eliseus Dei auctoritate ac mandato reges designarunt, nec Sacerdotes maximi erant; non propria auctoritate, sed Numinis instinctu reges nominarunt; ac nominarunt potius, quam ipsi crearent. Matathias vero non deposuit legitimum Principem, sed Antiochum iniquissimum Judaici regni invasorem, justo bello patriæ vindicans libertatem, atque evertens tyrannidem.

„ VIII. Nec arbitrantur Galliarum Theologi magnam ingerere difficultatem quæ ex Novo Testamento fuerunt proposita. Ad 1. ea cap. 16. Matthæi reponunt ea verba, *Quodcunque ligaveris*, *&c.* de spirituali potestate esse accipienda, non de temporali, atque de solvendis, retinendisque criminibus, non de constituendis, deponendisque Principibus; tametsi hæc, & sequentia ad vindicandam sibi potestatem etiam in temporalibus allegaverint in Decretalibus suis S. Gregorius VII. Bonifacius VIII. & Nicolaus IV. At S. Bernardus libro 4. de Consid. cap. 6. explicans eadem Matthæi verba, *In criminibus* (scribit ad Eugenium) *non in possessionibus potestas vestra; quoniam propter illa, & non propter has, accepistis claves regni cælorum*. Haud secus diluunt quod productum est ex capite 18. Matthæi, *Dic Ecclesiæ: Sit tibi sicut Ethnicus, & Publicanus: Quodcunque ligaveritis*, *&c.* hæc exponentes de correptione fraterna, quam adspernantes sunt coram arguendi, & adhuc in improbitate commorantes Ecclesiæ sunt denunciandi: Ecclesiam vero non audientes sunt a fidelium communione segregandi, quemadmodum Judæi abstinebant a consuetudine Publicanorum, & publice peccantium. Ita hunc locum Maldonatus, Estius, aliique interpretantur: atque hæc interpretatio cohæret iis, quæ leguntur Matthæi cap. 22. 22. in Epistola 2. ad Thessalonicenses cap. 3. 14. & in 2. Joannis versu 10. Duos gladios esse in Ecclesia, nemo ambigit, sed unus gladius, idest, spiritualis, ab Ecclesia exerendus est, & Sacerdotis manu tractandus: alter materialis, manu militis, pro Ecclesia, ad nutum Sacerdotis & ad jussum Imperatoris evaginandus, ut docet S. Bernardus, de quo alibi. Ad illud, quod sequitur de trina illa Christi ad Petrum admonitione, ita occurrit Meldensis Episcopus p. 2. lib. 5. cap. 13. „ Pascendi potestatem late patere volunt, certe non ita tamen quin iis contineatur finibus, quibus se Christus ipse continuit: pavit autem oves Christus, *ut pascua invenirent*, vitæ verbum scilicet, & vitam æternam per verbum. *Oves enim meæ vocem meam audiunt, & ego cognosco eas* (Jo. 10. 27.) *& sequuntur me, & vitam æternam do eis, & non rapiet eas quisquam de manu mea*. Ad hoc pavit Christus, ad æterna perduxit, temporalia cujusvis, ac suis cuique legibus habenda, utenda, adimanda permisit. At si ad hæc pavit Christus, ad hæc pascat Petrus. *Pasce* enim, inquit, *oves meas*, sed meo more: ne ergo pastores ad temporalia, eo quo erant jure, locoque relicta a Christo, concessam a Christo potestatem conferant „. Hæc Meldensis Antistes. Impertinentia esse verba Apostoli ex sexto capite Epistolæ 1. ad Corinthios ad potestatem Romani Pontificis supra Reges comprobandam, facile quidem sibimet persuadent, quoniam non tantum Apostoli, verum etiam omnes Justi, atque ii præsertim, qui propter Christum reliquerunt omnia, judicabunt angelos, & secularia; sed hoc post futuram resurrectionem erit, non in hoc seculo, & circa bonorum, malorumque operum merita judicium illud versabitur.

„ IX. Valere plurimum ad illam Pontificum Romanorum potestatem firmandam creduntur, quæ Christus ait de seipso Matth. 28. 18. *Data est mihi omnis potestas in cælo, & in terra*; & Joan. 12. 32. *Si exaltatus fuero a terra, omnia traham ad me ipsum*; necnon quæ leguntur in Apoc. 19. 16. *Rex regum, & Dominus dominantium*. Verum hæc, aliaque hujuscemodi contemnunt, & vix digna putant, quibus respondeant. Nemo unus, inquiunt, dubitat, quin Christus Deus & homo plenissimam omnemque habeat potestatem, & sit Rex omnium regum, & Dominus principum universorum. Quis fidelium id unquam in dubium revocavit? An in mundum adveniens regiam potestatem exercuerit, eamque Petro, & illius successoribus communicaverit, hoc est, quod in præsentiarum controvertitur. Hæc sunt præcipua Scripturarum momenta, quibus summi Pontificis potestatem supra Reges in temporalibus adstruunt, & hæ sunt illorum, qui hanc potestatem denegant, responsiones.

ARTICULUS II.

Argumentationum Pars II.

„ I. PRæter Scripturarum testimonia, præsidium sibi e Jure Canonico petunt prioris sententiæ Patroni. Urgent principio cap. *Novit*, 13. de Judiciis. Continetur in illo Decretalis Innocentii III. edita occasione belli exorti inter Philippum Augustum Regem Galliarum, ac inter Richardum Regem Angliæ. Ut ad pacem hos revocaret vigilantissimus Pontifex Decretalem Epistolam misit ad omnes per Franciam constitutos Episcopos. In eadem Decretali Pontifex ad se pertinere ait causæ, & dissidii discussionem, quod potestatem haberet *non ex homine, sed ex Deo*. Profert exemplum Valentiniani Imperatoris, qui Suffraganeis *Mediolanensis Ecclesiæ* dixisse fertur, *Talem in Pontificali Sede constituite, cui & nos, qui gubernamus Imperium, sincera nostra capita submittamus*. Addit & legem Theodosii, qui statuit, *Ut quicunque litem habens, sive petitor fuerit, sive reus, si judicium elegerit sacrosanctæ Sedis Antistitis, illico sine ulla dubitatione, etiamsi pars alia refragetur, ad Episcoporum judicium dirigatur*. Extat edictum Valentiniani Imperatoris in Historia Tripartita lib. 7. cap. 8. & apud Gratianum c. *Valentinianus*, dist. 63. & lex Theodosii in Cod. Theod. t. de Episcopali Judicio. De causa vero inter Philippum Augustum, & Richardum legantur Annales Ecclesiastici, & Historici ad annum 1203.

„ II. In Bulla Bonifacii VIII. emanata anno 1301. idem Pontifex verbis Jeremiæ Prophetæ cap. 1. 10. ait se constitutum a Domino *super gentes, & super regna*; atque inde hoc infert, *Quare nemo tibi suadeat, quod superiorem non habeas, & non subsis summo Hierarchæ Ecclesiasticæ Hierarchiæ*. Alloquitur Philippum III. cognomento Pulchrum, Galliarum Regem, cui & eodem anno in Epistola scripsit, *Scire te volumus, quod in spiritualibus, & temporalibus nobis subes*. Habetur inter Extravagantes Decretalis ejusdem Bonifacii VIII. edita, ut fertur, anno 1302. in qua leguntur hæc verba: *In hac*, sancta Ecclesia Catholica, *ejusque potestate duos esse gladios, spiritualem videlicet, & temporalem, Evangelicis dictis instruimur*. Et infra: *Oportet autem gladium esse sub gladio, & temporalem auctoritatem spirituali subjici potestati*. Ac rursus, *Porro subesse Romano Pontifici omnem humanam creaturam declaramus, dicimus, definimus, & pronunciamus omnino esse de necessitate salutis*. Incipit Bulla Bonifacii, *Ausculta, fili*: & Decretalis, *Unam sanctam*.

„ III. Concilium IV. Lateranense celebratum anno 1215. canone 4. ita statuit: *Si vero Dominus temporalis requisitus & monitus ab Ecclesia terram suam purgare neglexerit ab heretica fœditate, per Metropolitanum, & ceteros Comprovinciales Episcopos excommunicationis vinculo innodetur; & si satisfacere contempserit infra annum, hoc significetur Romano Pontifici, ut ex jure vassallos ab ejus fidelitate denunciet absolutos, & terram exponat Catholicis occupandam, qui eam exterminatis hæreticis sine ulla contradictione possideant, & in fidei puritate conservent, salvo jure Domini principalis, dummodo ipse super hoc nullum præstet obstaculum, nec aliquod impedimentum apponat. Eadem nihilominus lege servata circa Dominos principales*. Supponitur proculdubio in hoc canone Romanum Pontificem habere potestatem regno & principatu expoliandi quoscunque Dominos, cum feudatarios, tum principales & absolutos, si neglexerint hæreticos e suis ditionibus expellere.

„ IV. Accedunt Concilii Constantiensis sanctiones. Concilium enim istud sessione 20. in Fridericum Austriæ Ducem, de quo Gregorius Episcopus Tridentinus graviter questus fuerat quod jura & bona invasisset Episco-

„ patus fui, Monitorium eapediit, ac sententiam tulit, ut nisi legitime admonitus usurpata bona redderet, pœnam incurreret *anathematis, sacrilegii, & privationis omnium bonorum feudalium, quæ ab Ecclesia, seu Imperio obtinebat, & inhabilitationis suæ, & filiorum suorum masculorum ad obtinendum tam feuda, quam officia, & beneficia usque ad secundam generationem, & honoris & famæ ac communionis in consiliis Principum, &c.* Quid est autem exerere in Principem *gladium spiritualem*, ac *temporalem*, si hoc non est? Idem Synodus Constantiensis decrevit sess. 28. contra eumdem Fridericum, sess. 31. in Monitorio contra Comitem *Virtutum*, & sess. 37. in sententia adversus Benedictum XIII. In sessione vero 39. approbavit Constitutionem Bonifacii VIII. quæ incipit, *Felicis*, in qua Constitutione, ut pœna, statuitur privatio bonorum temporalium cuique metum aut violentiam inferenti Electoribus Papæ, *Etiamsi Imperiali, aut Regali præfulgeat dignitate.* Haud secus colligitur ex Bulla Martini V. adversus hæreses Hussii, & Wiclefi, quæ extat post ultimam prælaudati Concilii sessionem. Consonant Basileensis Concilii sessiones 39. & 40. in singulis quippe hisce locis irrogatur pœna privationis cujuscumque dignitatis, omniumque bonorum fautoribus hæresum, quamvis Imperiali, Regiaque fulgeant auctoritate.

„ V. Concilium Lateranense V. inter Œcumenica recensitum, & celebratum sub Julio II. anno 1512. non tantum *excommunicationi, & interdicto* subjecit Gallias, verum etiam ex *Lugduno nundinas transferri jussit in civitatem Gebennensem, propterea quod rex Ludovicus XII. regnumque Franciæ, excepta Britannia, ac maxime Lugdunensis civitas Conciliabulo, ut ajunt, Pisano adhæsissent.* In quo decreto lato sessione 3. jurisdictio Pontificum etiam in temporalibus ad Reges pertinentibus elucescit. Tridentinum denique sessione 25. cap. 19. de Reform. damnans detestabilem duellorum usum definivit, ut *Imperator, Reges, Duces, Principes, Marchiones, Comites, & quocumque alio nomine Domini temporales, qui locum ad Monomachiam in terris suis inter Christianos concesserint, eo ipso sint excommunicati, ac jurisdictione & dominio civitatis, castri, aut loci, in quo, vel apud quem duellum fieri permiserint, quod ab Ecclesia obtinent, privati intelligantur, & si feudalia sint, directis dominis statim acquirantur.* Quod pariter prædictæ jurisdictionis ac potestatis Ecclesiæ argumentum est singulare. Atque hæc sunt, quæ ex canonum, & definitionum Conciliorum Generalium auctoritate produci solent.

„ VI. Prætermisi Decretalem Innocentii III. *Per Venerabilem*, editam ad supplicationes Wilelmi Comitis Montis Pessulani, qui cum suscepisset ex legitima uxore Mathilde unicam filiam, ex Agnete autem pellice aliquot mares, eos a Pontifice legitimari petebat, producto exemplo Philippi Regis Galliarum, cujus filios spurios idem Pontifex legitimis accensuerat. Sed eadem Decretali absolutam potius, ac independentem Regum potestatem firmari plures existimant, maxime si legatur prout extat in antiqua Decretalium collectione 3. lib. 4. tit. 12. *Qui filii sint legitimi.* Revera Innocentius in ea Decretali ait disparem esse rationem de Philippo rege, & de Wilelmo Comite, propterea quod iste *specialius* Romano Pontifici subjectus erat, nec tanta de legitimatione hujus prolis, quanta de regia sobole oriebatur, suadebatque necessitas. Ita enim Innocentius Gullelmum alloquitur: *Cum rex ipse in spiritualibus nobis subjaceat, tu nobis & in spiritualibus & temporalibus es subjectus*; & infra: *Insuper cum rex ipse superiorem in temporalibus minime recognoscat, sine juris alterius læsione in eo se jurisdictioni nostræ subjacere potuit, & subjecit, in quo forsitan videretur aliquibus quod per seipsum, non tanquam pater cum filiis, sed tanquam princeps cum subditis potuit dispensare, &c.* Propter quæ, aliaque his consimilia hanc Decretalem, quomodo ad veram & perantiquam lectionem revocata fuit a J. C. præstantissimo Antonio Augustino, ac legitur in Editione Hispanica anni 1576. ac Parisiensi an. 1609. plurimum pro se facere contendunt supremæ Regum potestatis patroni, necnon Senatus amplissimus, quem vulgo *Parlementum* appellitant, in proscriptione libri Ven. Bellarmini, inscripti, *Tractatus de Potestate summi Pontificis in rebus Temporalibus adversus Guilelmum Barclaium*, impressi Romæ anno 1610.

„ VII. Hac itaque Decretali prætermissa, quid ad alia momenta respondere soleant, videamus. Ad 1. ex cap. *Novit*, de judiciis, Innocentius III. anno 1200. pro pace inter Francos Anglosque componenda, aperte ait, se judicare duntaxat de peccato, & de perjurio eorum, qui juratam pacem abrumpunt: *Non enim* (inquit) *intendimus judicare de feudo, cujus ad ipsum*, Regem Francorum, *spectat judicium, nisi forte juri communi per speciale privilegium, vel contrariam consuetudinem aliquid sit detractum; sed decernere de peccato, cujus ad nos pertinet sine dubitatione censura, quam in quemlibet exercere possumus, & debemus.* Eam ob rem producit Summus Pontifex verba Evangelii, *Si peccaverit in te frater tuus, &c.* atque exempla Augustorum, qui se Apostolico subjecerunt judicio, Valentiniani scilicet, de quo Cassiodorus in Hist. Tripart. lib. 7. cap. 8. ac Theodosii, de quo in Cod. Theodos. lib. 16. tit. 11. l. *Quotiens*, & apud Grat. can. *quicunque* 11. q. 1. Et quidem Valentiniani III. Novella de Episc. judicio, 12. ita decernit: *Quoniam constat Episcopos & presbyteros forum legibus non habere, nec de aliis causis, secundum Arcadii & Honorii divalia constituta, quæ Theodosianum corpus ostendit, præter religionem posse cognoscere.* Ambrosius item epist. 32. ad Valentinianum Jun. de Valentiniano Seniore inquit: *Augustæ memoriæ pater tuus non solum sermone respondit, sed etiam legibus suis sanxit, in causa fidei, vel Ecclesiastici alicujus ordinis eum judicare debere, qui nec munere impar sit, nec jure dissimilis.* Haud secus Theodosius Jun. lege ultima de Episcopali jud. *Quantum ad causas Ecclesiasticas pertinet, quas decet Episcopali auctoritate decidi, quibuscumque mota fuerit quæstio, quæ ad Christianam pertinet sanctitatem eos decebit sub eo judice litigare, qui præsul est in suis partibus omnium sacerdotum.* Ex quibus manifestum esse ajunt, spectare ad Pontifices causas religionis decidere, & quæ ad fidei sanctitatem spectant cognoscere, idque tantum affirmare cap. *Novit*, Innocentium III.

„ VIII. De Bonifacio VIII. nemo negat sibi supremam cum spiritualem, tum temporalem arrogasse potestatem. Id jure fecisse, nequaquam fatentur. Profert Meldensis Episcopus p. 2. lib. 7. cap. 23. Joannis Hæseniit Canonici Leodiensis, Platinæ Itali Historiæ Pontificum Scriptoris, aliorumque testimonia parum honorifica. Bullam *Ausculta fili* anno 1301. palam Parisiis combustam tradunt. Deteriora de Bonifacio VIII. Crantzius, Martinus Polonus, Christianus Matthiæ, ceterique scripserunt. Quantum ad Bullam, quæ incipit, *Unam sanctam*, eam Clemens V. Declaratione quæ incipit, *Meruit*, ita temperavit: *Meruit charissimi filii nostri Philippi Regis Francorum illustris, sinceræ affectionis ad nos & Ecclesiam Romanam integritas, & progenitorum suorum præclara merita meruerunt; meruit insuper Regnicolarum puritas, ac devotionis sinceritas, ut tam regem, quam regnum favore benevolo prosequamur. Hinc est, quod nos Regi & Regno per definitionem & declarationem bonæ memoriæ Bonifacii Papæ VIII. quæ incipit,* Unam Sanctam, *nullum volumus & intendimus præjudicium generari, nec quod per illam rex, regnum, & regnicolæ prælibati amplius Ecclesiæ sint subjecti Romanæ, quam antea existebant, sed intelligantur in eodem esse statu, quo erant ante definitionem præfatam.* Contendit Auctor libri, cui titulus, Regale sacerdotium Romano Pontifici assertum lib. 1. §. 9. pag. 236. inferri ea hac Clementis V. declaratione, regem, regnumque Galliarum ante Constitutionem Bonifacii VIII. habuisse ab Ecclesia Romana *antiquam subjectionem temporalem*; at nos lynceis, quibus Auctor iste excellit, caremus oculis.

„ Prædictum Bonifacium VIII. infensissimum Gallici nominis, & Philippi IV. hostem appellat Stephanus Baluzius in Notis ad lib. 2. Concordiæ Sacerd. & Imp. Petri de Marca cap. 1. Ibidem Baluzius ait Bonifacium anno 1303. in Oratione, quam habuit pro confirmando rege Romanorum Alberto, usum fuisse comparatione Solis & Lunæ ad significandam potestatem spiritualem, ac temporalem, quarum ista ab illa dependeat, quemadmodum Sol lucem suam Lunæ tribuit. Quam comparationem etiam Berengosius Abbas, Innocentius III. & Petrus de Marca præcitato cap. 1. num. 8. adhibuerunt. At ille hac loquitur præcautione: *Quod tamen sic intelligendum est, ut quemadmodum duo illa sidera invicem non commiscentur, nec in ipsa corporum substantia, nec in ordine, quem sortita sunt ab omnium conditore Deo, sed Sol diei, Luna vero nocti prælucet: Sic utriusque potestatis impermista discretio conservetur. Nec est quod aliquis ingenio indulgens existimet eo modo, quo Luna alieno lumine, idest, a Sole accepto fulget, regiam potestatem auctoritatis suæ lucem ab Ecclesiastica mutuari, &c.* Addit Baluzius verba Gregorii Heimburgi Jurisconsulti Germani, qui in Admonit. de usurpat. Paparum Romanorum pag. cxi. scripsit: *Ridicula est etiam probatio, quam adulatores Paparum ad id consueverunt adducere ex cap.* de major. & obed. *de Luna & Sole. Nam quamvis Luna recipiat lumen a Sole, non tamen motum & influentiam. Ita quamvis Reges, & temporales domini per Lunam designati recipiant & recipere debeant lumen doctrinæ a Papa & suo Clero per Solem designatis, non tamen eis ex hoc dominari concessum est. Imo similitudo bene intellecta efficit contrarium. Nam illa duo luminaria, scilicet Sol & Luna, sic creata sunt, ut Sol præsit diei, Luna nocti. Sic Papa & Clerus præsunt diei, idest, Doctrinæ spirituali, & orationi ad impetrandam divinam misericordiam, ut notatur ad Hebræos 11. illa autem, quæ Dei sunt, lux & dies sunt, quibus præesse debet Papa sub metaphora Solis. Quæ autem*

tem

tem mundi, tenebræ & nox sunt, quibus præesse debet Imperator sub metaphora Lunæ. Sicut igitur Sol, quamquam illuminat Lunam, nullum tamen dominium habet in eam, sic Papa & Clerus etsi luce doctrinæ debeant Imperatorem, & seculares illuminare, nullum tamen datum est eis dominium a Christi institutione in eos, sicut nec magistro in discipulos.

IX. Quod attinet ad 4. Canonem Concilii IV. Lateranensis, Dupinius dissert. 7. §. 4. principio respondet Concilia, etiam Generalia, vim duntaxat habere definiendi quæ ad religionem pietatemque spectant, in ceteris rebus, præsertim civilibus, errori esse obnoxia. Quam opinionem confirmare admititur auctoritate Melchioris Cani lib. 5. de Locis Theologicis cap. 10. Petri de Marca lib. 2. Concordiæ cap. 16. num. 9. imo & S. P. Augustini docentis lib. 2. de Baptismo cap. 3. aliisque in locis, plenaria Concilia priora sæpe posterioribus emendari. Sunt vero & alii complures asserentes summo non errandi privilegio cum Romanos Pontifices, tum Generales Synodos frui in iis tantum canonibus, qui aut de fide, aut de morum doctrina feruntur. Addit Dupinius canonem illum quartum, vel esse suppositum, vel solius Innocentii auctoritate conscriptum; nihil enim in Concilio Lateranensi IV. definitum fuisse tradunt Nauclerus ad annum 1215. Platina in Innocentio III. Matthæus Parisiensis in Historia Angliæ, & Godefridus Viterbiensis ad prædictum annum 1215. & alii. Deinde reponit idem Dupinius, si canones in eodem Lateranensi Concilio fuerunt conditi, eos tantum fuisse receptos, & ab Ecclesia approbatos, qui spectant ad fidem orthodoxam, & ad communionem & confessionem recurrente Paschate faciendam.

X. Priori ex his responsionibus elidi opinantur quæ de Concilio Constantiensi, & Basilæensi num. IV. fuerunt producta. Addunt autem in Constantiensi Concilio adfuisse Imperatorem Sigismundum, hujusque nutu Fridericum Ducem Austriæ accusatum ab Episcopo Tridentino Gregorio, mulctatum privatione feudorum. Imo res non ad Concilium, sed ad Sigismundum delata fuit: cumque Dux Imperatoris jussa contempsisset, eodem annuente Concilium sess. 28. edidit monitorium, quo declaravit Fridericum incidisse in pœnas *privationis feudorum & inhabilitationis in Constitutione Carolina contentas*. Hinc Maldensis Episcopus Parte 2. lib. 8. cap. 10. infert, Synodum Constantiensem has pœnas non per se decrevisse, sed Principum, ac præsertim Caroli IV. & Sigismundi Imperatorum innixam Constitutionibus. Addunt Gallorum quidam, monstrum sibi videri, quoniam Romano Pontifici addictissimi devotissimique Theologi horum Conciliorum definitiones avidissime arripiunt, urgentque magnopere, cum in ea quæstione, An Papa sit supra Concilium, utriusque Synodi, Constantiensis ac Basileensis, definitiones nihili faciant, ac parvipendant.

XI. Quæ narrata sunt de Concilio V. Lateranensi, tanquam nulla auctoritate gesta Galli rejiciunt. Inceptum legimus anno 1512. die 3. Maji. Extant ejus Acta tom. XIV. Conciliorum Labbæi, & apud Spondanum, aliosque Historicos ad prædictum annum 1512. Certum est omnia eo temporis fuisse in maxima gravissimaque rerum perturbatione, ut ineuntibus comitiis eleganti oratione ait Ægidius Viterbiensis Ordinis nostri magister, ac postea S. R. E. Cardinalis amplissimus. Eodem anno Pseudoconcilium Pisanum translatum Mediolanum die 12. Aprilis protulerat in Julium II. depositionis sententiam. Huic assensum præbuit Ludovicus XII. Galliarum rex, a Julio omni hostilitatis genere lacessitus. Omnia itaque perturbatis animis videmus peracta. Ludovicus excommunicatus a Papa, regnum interdicto subjectum, Lugdunensis civitas, in quam Patres Conciliabuli Pisani Mediolano confugerant, nundinarum quoque privationi addicta. Contra Ludovicus Rex spretis Julii Pontificis censuris contraria obnunciatione diras rejecit, cuso etiam Neapoli aureo nummo, qui ex una parte effigiem suam, ex altera insignia Neapolis & Siciliæ referebat cum hoc elogio, *Perdam Babylonis nomen*, ut 1. tomo Historiarum pag. 22. editionis Lutetiæ refert Jac. Augustus Thuanus. Frustra igitur Gallis hujus Concilii Lateranensis opponuntur decreta. Sciendum est tamen ipsum Ludovicum XII. post Julii obitum, anno 1513. hortante Regina oratores ad synodum ipsam Lateranensem misisse rejecta Pisana. Vide Continuat. Hist. Fleury lib. 123. num. 98.

XII. Concilii Tridentini promulgationem frequentissime Cleri Gallicani Conventus supplicibus libellis postularunt a Regibus, sed *ea lege, ut imperio suo ea capita exciperent, quæ moribus regni, idest, libertatibus Ecclesiæ Gallicanæ adversarentur*, inquit Petrus De Marca lib. 2. Concordiæ cap. 17. num. 6. Eadem repetit libro 4. cap. 20. num. 1. Bossuetius cit. lib. 8. cap. 11. ait ea, quæ habentur cap. *Detestabilis* de Duellis, quod est sess. XXV. Trid. cap. 19. de Reformat. referenda esse inter illas causas, *quibus Franciæ regnum prohibitum sit ab acceptandis sancti Concilii de disciplina, & reformatione decretis*. Ipsa Tridentinæ Synodi verba, quibus privantur Reges civitate, & loco in quo duellum permissum sit, esse contraria potestati Regis, *Qui temporali suo regno, ullave ejus parte privari non possit, cum eo respectu nullum superiorem agnoscat, qualiscunque ille sit*, declaratum fuit in Conventu Ordinum celebrato Parisiis anno 1593. jussu Cardinalis Pellevei, in Constitutione Blesensi sub Henrico III. anno 1576. aliisque.

ARTICULUS III.

Argumentationum tertiæ Classis.

I. PEtuntur tertii ordinis momenta ex auctoritate Sanctorum, clarissimorumque Theologorum. Ac priori loco sese offert privilegium concessum a S. Gregorio Magno Monasterio Suessionensi S. Medardi, Ecclesiæ S. Martini, & Xenodochio Augustodunensi, in quibus spirituales simul ac temporales pœnæ eadem privilegia temerantibus irrogantur. Comprehenduntur autem in hac pœnarum interminatione summi quoque Principes, hac adhibita formula, *Ut si quis Regum, Antistitum, Judicum, vel qualiumcunque secularium personarum contradixerit, honore suo privetur, potestatis honorisque sui dignitate careat, a consortio Christianitatis, Christique Corpore, & Sanguine segregetur*. De hujusmodi privilegiis legi possunt *Baronius* tom. XI. & Spondanus ad annum 593. *Gallia Vindicata* dissert. 2. §. 2. num. 8. & 9. *Regale Sacerdotium* lib. 1. §. 16. *Dupinius* Dissert. 7. pag. 501. eadem privilegia supposititia, aut saltem interpolata esse contendit. Idem conatus est evincere *Joannes Launojus* in Epistolis, libro 7. epist. 1. & 6. Sed hujus viri argumenta dissolvit Auctor Operis inscripti *De libertatibus Ecclesiæ Gallicanæ* libro 4. cap. 6.

II. Accedit S. Bernardus, cujus lib. 4. de Consid. cap. 3. ad Eugenium hæc sunt verba: *Quid tu denuo usurpare gladium tentas, quem semel jussus es ponere in vaginam? quem tamen qui tuum negat, non satis mihi videtur attendere verbum Domini dicentis: Converte gladium tuum in vaginam. Tuus ergo & ipse, tuo forsitan nutu, etsi non tua manu evaginandus; alioquin si nullo modo ad te pertineret, dicentibus Apostolis*, Ecce gladii duo hic, *non respondisset Dominus*, Satis est, *sed*, Nimis est. *Uterque ergo Ecclesiæ, & spiritualis scilicet gladius & materialis; sed is quidem pro Ecclesia, ille vero ab Ecclesia exerendus est. Ille Sacerdotis, is militis manu, sed sane ad nutum Sacerdotis, & jussum Imperatoris*. Maximum hinc se habere præsidium existimant, qui utrumque gladium, *spiritualem, ac temporalem* Romanis Pontificibus asserere propugnant.

III. Sequitur Scholasticorum Theologorum decus S. Thomas Aquinas: qui 2. 2. q. 12. art. 2. in corpore ait: *Ad Ecclesiam non pertinet punire infidelitatem in iis, qui nunquam fidem susceperunt, sed infidelitatem eorum, qui fidem susceperunt, potest sententialiter punire, & convenienter in hoc puniuntur, quod subditis fidelibus dominari non possint. Hoc enim vergere posset in magnam fidei corruptionem, quia homo Apostata pravo corde machinatur malum, & jurgia seminat, intendens homines separare a fide. Et ideo quam cito aliquis per sententiam denuntiatur excommunicatus propter Apostasiam a fide, ipso facto ejus subditi sunt absoluti a dominio ejus, & juramento fidelitatis, quo ei tenebantur*. Idem S. Thomas 2. 2. quæst. 60. art. 6. ad 3. *Ad 3. dicendum*, inquit, *quod potestas secularis subditur Spirituali, sicut corpus animæ. Et ideo non est usurpatum judicium, si spiritualis prælatus se intromittat de temporalibus, quantum ad ea, in quibus subditur ei secularis potestas, vel quæ ei a seculari potestate relinquuntur*.

IV. Accedunt Theologi alii præstantissimi: inter quos Auctor Operis inscripti *Regale Sacerdotium*, enumerat S. Bonaventuram in 4. dist. 37. dub. 4. & in libro *de Eccl. Hierarchica* p. 2. cap. 1. S. Antoninum p. 3. *Summæ* tit. 22. cap. 5. Joannem Gersonem p. 4. sermone *de pace, & unitate Græcorum* consid. 5. Petrum Blesensem epist. 146. scripta nomine *Eleonoræ* reginæ Anglorum ad Cælestinum III. Romanum Pontificem; S. Petrum Abbatem Cluniacensem lib. 6. *Epistolarum*, epist. 28. Alexandrum Alensem p. 3. *Summæ* q. 48. membro 1. a. 3. §. 2. in resolutione: Henricum Gandavensem *Quodlib.* 6. quæst. 23. B. Augustinum Triumphum Instituti nostri doctrina, & sanctitate percelebrem q. 1. *de potestate Ecclesiastica* p. 1. art. 7. Quorum, aliorumque testimoniis productis inquit prælaudatus Auctor, quem fuisse puto Cælestinum Sfondratum hujus Operis merito Vaticana Purpura decoratum, libro 1. §. 16. pag. editionis Monasterii S. Galli 279. *Illud ergo notatu est dignum omnium Scholarum Principes in nostram sententiam convenire: ex Schola Franciscana Alexandrum Alensem & S. Bonaventuram: ex Dominicana SS. Thomam, & Antoninum: ex Augustiniana Antesignanum Ægidium, & Beatum Augustinum Triumphum: ex Carmelitana Joannem Bacconum: ex Carthusiana præcipuum Doctorem Dionysium ex insigni ce-*

labo-

„ *leberrimaque Sorbonica Henricum Gandavensem: ex Societate Jesu Franciscum Suarez, omnesque ejusdem Societatis Doctores. Omnes etiam, qui, ob doctrinam eminentem, titulum aliquem & elogium, maximaque eruditionis characterem sunt consecuti: Hugonem videlicet cognomento* Magistrum, *Alensem* Irrefragabilem, *Thomam* Angelicum, *Bonaventuram* Seraphicum, *Ægidium* Fundamentalem, *Mayronem* Illuminatum, *Gandavensem* Solemnem, *Baconem* Resolutum, *Gersonem* Christianissimum, *&c. Quamplurimos denique Sanctis adscriptos, V. G. S. Thomam, S. Bonaventuram, B. Ægidium Romanum, B. Augustinum Triumphum, S. Antoninum, S. Raymundum, S. Gregorium magnum, S. Joannem Capistranum.* Laudat paullo post quamplurimos alios, atque e Societate *Jesu* Venerabilem Bellarminum *De Potestate Papæ in Controversiis*, Azorium Tom. 2. lib. 4. cap. 9. Suarez *de Legibus* lib. 3. cap. 22. & *contra Regem Angliæ* lib. 3. cap. 5. & cap. 23. Molinam *de Justitia* tom. 1. tract. 2. disp. 29. Tannerum in 2. p. dist. 4. q. 4. Valentiam in 2. 2. dist. 1. q. 12. Sed quid omnes commemorabo, probum frugique lectorem fatigans tanta prolixitate verborum, quando Potestatis Romanorum Pontificum propugnatores, sibi patrocinari ajunt omnes fere Scholasticæ & Moralis Theologiæ Doctores, atque innumeros clarissimosque Jureconsultos?

„ V. Ex iis, quorum auctoritate decertant, potissimum Theologi Pontificiæ in Principes potestatis vindices, nituntur S. Bernardi Abbatis ad Eugenium verbis, quæ paullo supra produximus. At plura de ipso Bernardo animadvertit C. Defensor Declarationis Cleri Gallicani p. 2. lib. 7. cap. 15. Expendens Operis de *Consideratione* argumentum, ait posse quidem Pontificem Maximum *respondere hominibus litigantibus pro terrena dignitate, & flagitantibus* ab illo *judicium*, quoniam in ea tempora inciderit, in quibus homo rusticanus & imperitus, derogans Apostolicæ dignitati, & injuria afficiens Summam & præexcelsam Sedem, minime pateretur, si Ecclesiæ Rectos voce Domini sui responderet, *Quis me constituit Judicem super vos?* Sed addit Bernardus, neminem Curialium demonstraturum esse unquam, *ubi aliquando quispiam Apostolorum sederit Judex hominum, aut divisor terminorum, aut distributor terrarum*. Ne tamen Mellifluus Abbas illorum condemnet consuetudinem, qui sponte Judices Ecclesiasticos adeunt, quod novimus constitutionibus quoque Imperialibus permitti, si de hac re litigantes conveniant, admonet nequaquam sibi indignam videri rem, si Apostolici viri, *quibus datum est judicium in majora*, etiam de minoribus judicium interdum proferant. At statim hæc verba subjicit alloquens Eugenium, *Ergo in criminibus, non in possessionibus potestas vestra, quoniam propter illa, non propter has accepistis claves regni cælorum, prævaricatores utique exclusuri, non possessores.* Post hæc vero S. Bernardus, *Quænam tibi major videtur dignitas & potestas dimittendi peccata, an prædia dividendi? Sed non est comparatio. Habent hæc infima & terrena judices suos & reges, & principes terræ; quid fines alienos invaditis? Quid falcem vestram in alienam messem extenditis?* Atque ea his SS. Abbas Claravallensis infert non debere Ecclesiasticum Judicem sese temporalibus immiscere, nisi *excursione* quadam & *incidenter*, nimirum, quando homines illius judicium flagitant, non jure suo, quo ei expresse inhibetur alieni muneris, ac potestatis fines invadere. Hinc Vir præstantissimus declarationis Cleri Gallicani propugnator progreditur ad explicandam S. Bernardi Doctrinam de duobus gladiis: quos eatenus ait spectare ad Principem Ecclesiasticum, quatenus pius & Catholicus Imperator potest, ac debet pro causa Dei, & Ecclesia, annuente, & hortante Pontifice, bellum agere. Enenim S. Bernardus tam præcitato libro 4. de Consideratione, quam Epistola 256. ad ipsum Eugenium tertium, in qua idem omnino *de duobus gladiis* affirmat, de magna pertractat Exercitus Christianorum clade in Palæstina, ubi Cruciferorum copiæ tunc temporis prælitabantur; ad quas augendas, & ab ingenti discrimine liberandas hortatur Summum Ecclesiæ Pastorem, ut apud Christianos Principes agat, ne milites pro recuperatione terræ Sanctæ pugnantes deserant, & a Saracenis deleri permittant. Nemo autem ignorat quanta in beatissimo Viro fuerit circa Sacram illam expeditionem sollicitudo, & quanta de sinistris rebus in Syria evenientibus anxietas ac tristitia. Hinc Gallicanæ Ecclesiæ Theologi non solum auctoritate S. Bernardi minime se percelli arbitrantur, verum etiam illa sententiam communiri suam existimant. Videsis Dupinium septima Dissertationum Historicarum §. v. pag. 254.

„ VI. De Privilegiis autem a S. Gregorio Magno concessis, productisque a Ven. Baronio ad annum 593. & ad annum 603. doctissimus Meldensis Episcopus Bossuetius p. 2. lib. 6. cap. 9. minus videtur esse solicitus. Enimvero vix aliorum responsionibus indicatis, quibus alii eadem privilegia censent esse supposita, alii vero inflictas pœnas *distributive* tantum, sive *respective* intelligendas esse contendunt, quas utique responsiones præstantissimus auctor non reprobat; eam adhibet expeditam atque facillimam, verba Gregorii, quatenus de temporalibus agunt, solam comprehendere imprecandi formulam iis temporibus usitatam. Atque responsionem suam confirmat nobilissimus Scriptor, quoniam etiam laici utebantur in Sanctionibus suis ea formula, de qua lib. 11. nu. 14. Marculphus, *Si quis huic voluntati meæ vel repetitor, convulsor etiam & tergiversator extiterit, anathema sit*: sive hac alia, *A conventu omnium Christianorum, vel liminibus Ecclesiarum, & a communione extraneus habeatur*. Quemadmodum igitur Judex laicus Spiritualem anathematis aut excommunicationis pœnam interminans, non ipsam infligit potestate sua, sed diris devovet, & imprecatur tantummodo; ita Judex Ecclesiasticus iis formulis, quibus utitur S. Gregorius Magnus, *Honore suo privetur*, *Potestatis honorisque sui dignitate careat*, ceterisque hujus generis, sua non expoliat seculares Dominos *potestate*, sua non privat *honore*, sed execrandi, & imprecandi verbis utitur, non *Indicativi*, ut Grammatici inquiunt, modi, sed *Optativi*.

„ VII. Quid vero de Theologis, quos appellamus Scholasticos, præsertim Thoma Aquinate, & *Ægidio* Romano, quos singulari veneratione prosequimur, nequaquam tamen aliorum celebritate ac doctrina contempta? Ut verum fatear, non adprobo illorum responsa, qui ajunt Theologos & Canonistas quamplurimos, eos maxime, qui scripsere post excitatam hanc inter Pontifices, & Imperatores Regesque controversiam, studio partium fuisse arreptos, adeoque argumenta ab illorum auctoritate depromta, omnium esse levissima, atque eorumdem auctoritatem esse fractam omnino, ac prostratam. Qua responsione utitur dissert. 7. non semel citata §. 6. Ludovicus Ellies *Du Pin*: neque ad rem facere puto quod ab aliis Gallicanum Scriptoribus solet responderi circa S. Thomæ Doctrinam expositam 2. 2. q. 10. art. 2. ad 1. Petrum Alliacensem objicientibus ejusdem Beati Thomæ auctoritates adversus immaculatam Deiparæ Virginis Conceptionem, hæc reposuisse, *Nos igitur Doctoris Sanctitatem veneramur, ut ejus doctrinam, quantum fides & ratio patitur, tenendam esse censemus*. Quæstio enim, quæ modo agitur, minime ad fidem spectat, & pro qua disputantium parte stet veritas, laboriosa perquisitione differitur. Non est S. Thomas scriptor tressis ac proletarius, qui debeat inofficiose dimitti, & in iis maxime, in quibus ingens & major Theologorum numerus illi adhæret. Exemplum quoque animæ & corporis, quo ad spiritualem ac temporalem potestatem explicandam utitur 2. 2. quæst. 60. art. 6. Doctor Angelicus, a ceteris etiam passim adhibitum, non est adeo incongruum, adeo obscurum, ut debeat absque ulla prorsus ponderatione prætermitti. Nihilo tamen minus, quantum ad Scholasticorum pertinet auctoritatem, doctissimo eloquentissimoque Melchiori Cano subscribendum esse existimo, scribenti libro octavo Loc. Theolog. cap. 4. „ Theologorum Scholasticorum etiam multorum testimonium, si alii contra pugnant viri docti, non plus valet ad faciendam fidem, quam vel ratio ipsorum, vel gravior etiam auctoritas comprobarit: sed si paucos viros, modo graves, secum habeat, poterit sane adversus plurimos stare. Non enim numero hæc judicantur, sed pondere „. Hæc ille. Sed illud quoque libratum, rectissimumque Cani judicium, Doctorum pro causa Summorum Pontificum decertantium videtur corroborare sententiam: quippe illis nec major auctoritas, nec major numerus deest, si Thomam, & Ægidium, cum innumeris aliis prælaudatis patronos ducesque revera habeant.

„ VIII. Ceterum S. Thomas præcit. q. 211. 2. 2. art. 2. docet nullatenus cum dominio pugnare infidelitatem, illorum etiam, qui apostatarunt a Fide, tametsi addat Principes ob infidelitatis crimen posse dominio privari. At præcedenti quæst. 10. art. 10. tradiderat dominii fundamentum non esse fidem: quod verissimum est; quoniam multi infideles regnorum potiuntur, & quidem legitime, eisque fideles obedire tenentur, ut docet Apostolus ad Romanos 13. 1. ad Coloss. 3. 22. priori ad Tim. 6. 1. & ad Titum 2. 9. & Petrus in Epistola 1. cap. 2. 18. Quibus in locis hortantes Apostoli quemcumque fidelem, ut Potestati subjectus sit, suisque temporalibus dominis obtemperet, nullatenus infideles impiosque Principes excludit; præsertim cum eo temporis regnorum dominatores alieni forent a fide. Addens vero S. Doctor Ecclesiam nunquam permittere posse, ut infideles præficiantur fidelibus, *Cederet enim hoc in scandalum & periculum fidei: de facili enim qui subjiciuntur aliorum jurisdictioni, immutari possunt ab iis, quibus subsunt, ut sequantur eorum imperium*: id scribit recte, sapienterque: at hinc eruitur solum Infideles Principes non esse ab Ecclesia constituendos, neque fideles teneri ad iis obediendum, cum fidei discrimine, bonorumque morum jactura. Quid vero, si infideles, aut improbi Domini jure suo imperent, ac præcipiant quæ civili societati congruunt, neque sunt turpia atque inhonesta? Deberet ne unusquisque fidelium illis obtemperare? Utique, cum Apostolis, certissime respondetur

„ An-

,, Angelicus. Atque idem egomet responderem, si pro libertate Gallicanæ Ecclesiæ, de qua nihil a me decerni debet, vellem inire disputationem: quæ responsio conjuncta foret debito Principi Theologorum honori. Sane quod Sanctus Doctor ad 1. ait, imperante Juliano Apostata, Ecclesiam nondum *in sua novitate habuisse potestatem terrenos principes compescendi, & ideo toleravit fideles Juliano apostatæ obedire in his, quæ non erant contra fidem, ut majus fidei periculum vitaretur*, ita excipit Meldensis Episcopus p. 2. lib. 6. cap. 2. reponens, hoc idem in quovis Ecclesiæ tempore, si reges deponerentur, fore pertimescendum. Quis enim schismata, bellaque truculenta posset evitare, nisi forte universi subditi jugum tyrannicæ potestatis excuterent? Eo autem in casu non Pontificum jure, sed civium tumultu dominatores ejicerentur. Posset ulterius responderi esse utique in Ecclesia, cui præest Romanus Episcopus, duplicem gladium, spiritualem unum, & materialem alterum, atque illum nutu Pontificis, illum manu Imperatoris exerendum, ut supra cum S. Bernardo dictum est: nunc vero habere Ecclesiam potestatem *compescendi* terrenos principes, quoniam sunt in Ecclesia Imperatores, Regesque Catholici, qui possunt Ecclesiam ipsam gladio *materiali* defendere, & paganorum atque hæreticorum conatus feritatemque, una cum divinæ Majestatis potentia coercere. Hæc potestas non erat utique in Ecclesia, imperium moderante Juliano, ipse namque Imperator erat apostata, principes reliqui idololatræ, & qui pro Christi fidelibus comparare exercitus, & adversus Julianum noluissent castra movere.

,, IX. Quantum vero attinet ad articulum 6. quæst. 60. ubi S. Thomas animæ & corporis profert exemplum, Franciscus Sylvius Duacensis Theologus celeberrimus, quo nemo vehementius pro ejusdem S. Thomæ doctrina pugnavit, Commentario in ipsum articulum sextum, inquit: ,, Ceterum cum illæ potestates, secularis & spiritualis, in eo differant ab anima & corpore, quod sint in diversis suppositis, non similiter anima & corpus; non est existimandum, quod in omnibus & per omnia ita se habeat una ad alteram, sicut se habent anima & corpus. Hinc est, quod potestas secularis non in omnibus rebus, neque per omnia omnino subjicitur spirituali, sed tantum in his, quæ concernunt salutem animæ: in aliis autem magis obediendum est Rectori Civitatis quantum ad civilia, & Duci exercitus quantum ad bellica, quam Pastori vel Episcopo, qui non habet de istis se intromittere nisi in ordine ad spiritualia. Ob hanc causam B. Thomas significat, Prælatum spiritualem posse se intromittere de Temporalibus, *quantum ad ea, in quibus subditur ei secularis potestas, vel quæ ei a potestate seculari relinquuntur* ,,. Hæc Sylvius.

,, X. Ægidius Romanus, quem Scholæ suæ ducem sequitur Eremitana nostra Familia, prout ab Hostiensi producitur V. *de Feudo*, & a Meldensium Episcopo lib. 8. cap. 21. ,, Causæ mere temporales, inquit, sunt causæ Feudales, & causæ sanguinis & hujusmodi. Istas commisit Deus immediate & principaliter Imperatori & Regibus, de quibus nec Papa, nec alii Prælati debuerunt cognoscere in Ecclesia primitiva, licet modo consuetudine de personalibus quibusdam & temporalibus ad utrumque Judicem recurratur ,,. His duobus Scholasticorum Doctorum principibus accedunt, quos præcitata dissert. laudat Dupin pag. 455. Hugo a S. Victore, Alexander Alensis, ac Thomas Valdensis Anglicus.

,, XI. Et quidem Hugonis a S. Victore lib. 2. de Sacram. Fidei parte 2. cap. 7. hæc sunt verba. *Spiritualis potestas non ideo præsidet, ut terrena in suo jure præjudicium faciat; sicut ipsa terrena potestas quod spirituali debetur nunquam sine culpa usurpat*: quæ verba profert Alexander Alensis p. 3. q. 40. n. 5. & subjicit, *Regum est exercere pœnam corporalem, Sacerdotum spiritualem inferre vindictam: Sicut enim Judex terrenus non sine causa gladium portat, Rom. 13. ita non sine causa claves Ecclesiæ Sacerdotes accipiunt; ille portat gladium ad vindictam malefactorum, laudem vero bonorum; isti claves habent ad exclusionem excommunicandorum, & reconciliationem pœnitentium. Igitur a Deo tantum est rex puniendus*, (supple, pœna temporali) *& non habet hominem, qui facta ejus dijudicet*, nimirum ad pœnam corporalem inferendam. At Thomas Valdensis lib. 2. Doctrinalis Fidei cap. 34. n. 8. pertractans de coactionis potestate a Domino Petro collata, & de gladio, *quo extracto aurem mancipii amputavit*, affert explicationem B. Ambrosii libro ultimo in Lucam cap. 12. exponentis quod Evangelica narrat historia de Apostolorum Principe, qui gladio servo principis Sacerdotum amputavit auriculam dexteram (Matth. 26. 51. & Lucæ 22. 50.) *de gladio spirituali, qua Sacerdos præcidit aurem interiorem male intelligentem*: eaque expositione præmissa, inquit ipse Valdensis, *Sed dicis, Non tollit nisi in gladio spirituali. Hoc ipsum verum dicit, Tollit Cæsar ferro, sed Petrus verbo, sed & utique verbo Dei pertingit usque ad divisionem animæ & spiritus*. Subinde hoc explicat de excommunicatione, & de potestate ligandi atque solvendi a peccatis, in qua tantum constituit potestatem illam coactivam, atque ut eam appellat, *terrificam*, qua Papa ceteris Antistitibus antefertur. Capite autem 78. ejusdem art. 3. idem Valdensis nu. 4. primum utramque potestatem ita distinguit: *Terrena potestas caput Regem, spiritualis potestas caput habet summum Pontificem. Ad potestatem Regis pertinent quæ terrena sunt, & ad terrenam vitam facta omnia. Ad potestatem Summi Pontificis pertinent quæ spiritualia sunt, & vitæ spirituali attributa universa*. Deinde potestatem spiritualem terrenæ præferendam esse declarat, quoniam spiritualis judicare potest an potestas terrena recta sit; sed ait illos errare, qui ex præmissis verbis ex Hugone a se exscriptis inferunt, *quod radix potestatis terrenæ in tantum dependet a Papa, ut ex commissione ejus executio derivetur in principem, & principe deviante, potest summus Sacerdos temporale illud administrare negotium*. Errare, inquam, docet Valdensis eos, qui ad hunc modum spiritualem extollunt potestatem: ac repetit, quæ paullo supra produximus ex Hugone. *Hugo* (inquit num. 5. Valdensis) *Hugo seipsum declarat ibi cap. 7. Sicut spiritualis siquidem potestas non ideo præsidet, ut terrenæ in suo jure præjudicium faciat; sic ipsa terrena potestas quod spiritualis videtur nunquam sine culpa usurpat*. Præterea Valdensis num. 6. tradit Regiam potestatem cedere Sacerdotali, ubi de rebus divinis agitur, Sacerdotalem vero cedere regiæ in negotiis terrenis. *Si vero petitur*, ait, *in quibus sibi cedunt eventibus? respondetur, Ubi de peccatis & divinis offensis agitur, maxime contra Ecclesiæ, & fidei disciplinam, regalis potestas Sacerdoti succumbit*.

,, XII. Ex his inferre nituntur regiæ ac supremæ potestatis vindices, illam nullatenus Scholasticorum testimoniis labefactari aut infringi, primum quoniam non una est illorum sententia: deinde quia ideo spiritualem potestatem temporali præferendam esse declarant, quod animam, ejusdemque in æternam vitam directionem respiciat, atque finem habeat longe sublimiorem; judicet etiam de rebus adversus Christi religionem patratis, & peccata solvere queat, verbisque, monitis, ac spiritualibus pœnis fideles omnes, qualicunque dignitate, & auctoritate pollentes, cohibere valeat & coercere.

ARTICULUS IV.

Argumentationum alia Classis.

,, I. SEquuntur rationes, quæ suppeditantur ab historiarum exemplis: quorum exemplorum, factorumque duodecim complectitur lib. 5. de Rom. Pontif. cap. 8. Ven. Bellarminus. Verum duo priora, unum de Ozia, de Athalia alterum, cum paullo supra fuerint producta, necessum non est, ut repetantur. Tertium itaque exemplum sumitur ex Ambrosii sanctissimi Mediolanensium Antistitis rebus gestis. Is enim ob cædem Thessalonicensem, quæ contigit Valentiniano A. IV. & Neoterio Coss. nempe anno Christi 390. Theodosium Imperatorem a fidelium communione amovit, quod ipsius Theodosii jussu septem hominum millia fuerint trucidata. Neque dicas excommunicationem esse pœnam duntaxat spiritualem, quam posse a summis Sacerdotibus infligi ultro sententiæ oppositæ assertores fatentur: Bellarminus enim reponit, nullatenus potuisse ab Ambrosio eamdem pœnam spiritualem irrogari, *nisi prius causam illam cognovisset, & dijudicasset, licet criminalis esset, & ad Forum externum pertineret*.

,, II. Exemplum quartum est S. Gregorii I. de quo diximus, quantum instituti hujus ratio postulabat, in probationum illarum collectione tertia. At quintum spectat ad Gregorium II. qui Leonem Isaurum Iconomachum excommunicavit, prohibuitque ne ab Italis eidem Imperatori solverentur vectigalia. Exemplum sextum est Romani Pontificis Zachariæ, qui Childericum Galliarum regem propter hujus socordiam, ob quam religioni & reipublicæ maxima impendebant pericula, ac detrimenta, deposuit, substituto in regem Pipino patre Caroli Magni: quod Ecclesiasticæ Historiæ Scriptores referunt ad annum Vulgaris Æræ 751. Septimum autem exemplum est translatio Imperii a Græcis ad Germanos facta auctoritate Summi Pontificis Leonis III. a cujus translationis tempore, nimirum ab anno Æræ Vulgaris 800. invaluit consuetudo, ut Papa electionem Imperatorum confirmet, & Imperatores juramentum fidelitatis præstent Apostolicæ Sedi; atque id non tantum Historicorum constat testimoniis locupletissimis, verum etiam sanctionibus Juris Canonici, prout liquet ex Cap. *Venerabilem*, Extra de Elect. deprompto ex Decretali Innocentii III. scripta anno 1208. ad Ducem Carinthiæ, & ex *Clementina* unica, de Jurejurando. *Neque injuste* (inquit Bellarminus) *id requiritur; qui enim potuit Imperium Germanis conferre propter Ecclesiæ salutem, potuit etiam certas conditiones adjungere propter eamdem causam, ne videlicet contingeret hæreticum, vel schismaticum creari.*

,, III.

„ III. Sequuntur exempla alia quinque. Ac primum, & ex recensitis a Ven. Bellarmino VIII. est Gregorii V. qui anno 996. Sanctionem edidit, ut eligatur Romanorum Imperator per septem Germaniæ Principes, quæ electionis forma ad hanc usque diem semper servata est. Atque id a Gregorio V. sancitum litteris tradiderunt Flavius Blondus decade II. libro 3. Nauclerus Generat. 34. & Magdeburgenses Cent. x. cap. 10. Deposuisse autem S. Gregorium Septimum, & non semel diris devovisse Imperatorem Henricum IV. & Augusteum diadema contulisse Rodulpho Sueviæ Duci, erecto regi Germanorum, cum ea Inscriptione, *Petra dedit Petro, Petrus diadema Rodulpho*, narrat Ecclesiastica Historia undecimi Christiani seculi; & est exemplum nonum ceteris illustrius atque celebrius. Accedit decimum Innocentii III. qui deposuit Othonem IV. ex Blondo Decade 2. libro 6.

„ IV. Exhibet exemplum undecimum Innocentius IV. qui in Generali Concilio Lugdunensi deposuit Fridericum II. quo deposito vacavit Imperium annis 28. ut refert Matthæus Palmerius in Chronicis. Extat vero Sententia in Fridericum lata, cap. *Ad Apostolicæ* de Sent. & re judic. in *Sexto*. Idem Innocentius IV. dedit Coadjutorem Regi Lusitaniæ, dum ob ipsius negligentiam atque socordiam in Lusitania regnum & religio periclitarentur. Videsis cap. *Grandi* de suppl. neglig. Prælat. itidem in *Sexto*. Postremum vero & duodecimum exemplum est Clementis VI. qui Ludovicum Quartum Imperatorem a Joanne XXII. & a Benedicto XII. privatum communione fidelium exauctoravit: cujus historiam tradiderunt Pighius libro 5. Hierarchiæ Eccl. cap. 14. & 15. & Robertus Arboricensis tom. 2. theoremata 7. *de utroque gladio*. Hæc sunt duodecim exempla citato cap. 8. allata a Cardinali Bellarmino, qui suam de potestate Romanorum Pontificum sententiam in Opere adversus Gulielmum Barclajum studuit acerrime vindicare.

„ V. Sunt autem præter hæc exempla a Bellarmino producta quædam alia ejusdem generis. Enimvero Concilium Toletanum XII. exauctorato Vamba Hispaniarum rege ad Thronum evexit Ervigium: quod evenit anno 682. juxta Fleury, sive anno præcedenti. Deinde Concilium Compendiense anno 833. exauctoravit, regnoque expulit Ludovicum Pium: quæ duo exempla licet ad Pontificem Romanum directe non pertineant, ostendunt tamen in Ecclesia aliquam supra Reges in temporalibus potestatem. In Reges quoque Galliarum Philippum primum, & tertium eamdem potestatem exercuerunt: in illum scilicet anno 1195. Urbanus II. in istum vero anno 1296. & sequentibus Bonifacius VIII. Idem egit anno 1317. exauctorato Ludovico Bavaro Imperatore Joannes XXII. Etiam Sixtus V. anno 1585. Henricum Navarræ Regem excommunicatum, & regno privatum esse declaravit, eidemque Henrico laicos obtemperantes anathemate rursus perstrinxit anno 1590. Gregorius XIV. Demum Henricum VIII. ubi se Anglicanæ Ecclesiæ caput constituerat, excidisse ab omni jure regni declaravit anno 1538. Romanus Pontifex Paulus III. Immo cum rex Angliæ Jacobus anno 1604. juramentum a subditis exegisset, quo profitebantur illum esse supremum ac legitimum dominum, & verum Regem, Papam vero nullam potestatem, vel auctoritatem habere ipsum deponendi, Paulus V. anno 1606. declaravit juramentum illud nullius penitus roboris esse, neque posse salva fide adhiberi. His ergo exemplis Romani Pontificis in temporalibus supra Imperatores Regesque potestas fulcitur.

„ VI. Hæc, aliaque hujus generis exempla patroni sententiæ oppositæ non una ratione conantur excutere. Ac primum, quod pertinet ad S. Ambrosium, nil evincit aliud, quam Theodosium, monente illum, & de cæde Thessalonicensi redarguente Ambrosio, eumque ab ingressu Ecclesiæ prohibente, sanctissimo Præsuli humillime obtemperasse, ac sese publicæ pœnitentiæ subjecisse. Excommunicatum non fuisse Theodosium ab Ambrosio, sed tantum pro crimine publico publicæ pœnitentiæ addictum, obsequentem utique, & nullatenus repugnantem, demonstrat in Epistola septima partis septimæ ad Claudium Amelinam Joannes Launojus Constantiensis, Theologus præstantissimus. Et revera, si partium studio abjecto loqui velimus, nihil aliud colligitur ex quinto libro Historiæ Theodoreti capite 17. unde Ven. Bellarminus suam ratiocinationem mutuatus est, si eamdem narrationem accurate, integre, diligenterque expendamus. Quare non tam Episcopi munus, quam Imperatoris integritatem ac modestiam Historici Patresque hoc in loco commendant. Paulinum Diaconum, qui Ambrosii vitam conscripsit, Rufinum Aquilejensem lib. 11. Hist. Eccl. cap. 18. Sozomenum lib. VII. cap. 24. necnon S. P. Augustinum lib. 5. de Civit. Dei cap. 26. ipse Launojus producit. Quorum laudationes necessum non est, ut exscribamus, sed sufficit commemorasse. Contendit quoque prælaudatus Launojus, Bellarminum scribentem, *Præcepit* Ambrosius *Imperatori, ut legem ferret*, & post pauca, *Coegit Imperatorem ad legem politicam ferendam*, nempe ut latæ sententiæ per triginta dies penderent, haud recte verbis *præcipiendi*, & *cogendi* usum fuisse. Enimvero in Theodoreti historia nullum hujusmodi verborum extat vestigium; sed narrat duntaxat, Theodosium dixisse Ambrosio, ut ei ostenderet quale temperamentum foret adhibendum, Ambrosium vero respondisse, *Scribe legem*: eaque lege exposita, inquit Historicus: *Consilium hoc complectens Imperator, factuque optimum existimans, legem illam conscribi jussit*. Ambrosius itaque hortantis, & consulentis munus obivit, non vero cogentis, atque præcipientis. Quare propriæ causæ nimio ardore, nec veritate diligenter inspecta videtur Bellarminus deservire, dum ait: *Præterea cogere Imperatorem ad legem politicam ferendam, & præscribere ei formam legis, nonne manifeste ostendit, posse Episcopum interdum temporali potestate uti etiam in eos, qui potestatem super alios acceperunt? Et si Episcopus quilibet id potest, quanto magis Princeps Episcoporum?* His vero Bellarminus potestatem illam indirectam, quam in Pontifice Maximo statuit, haud ambigue cuilibet Episcopo adtribuit. Erit fortasse qui eadem ratione potestatem ipsam adstruere velint in sacerdotibus inferioris gradus, qui adprobati ad confessiones fidelium excipiendas præscribunt pœnitentibus modum satisfaciendi Deo jejuniis, vigiliis, eleemosynis, honoris, rerumque ablatarum restitutione. Quod utique facere non possent, nisi varia crimina cognoscerent, & dijudicarent: sed cognoscunt in foro Ecclesiæ, & in foro conscientiæ, non autem in foro contentioso, & externo, decernentes quid expediat ad animarum salutem, non quid necessarium sit regimini reipublicæ. Brevius responderi posset, S. Ambrosium spiritualia duntaxat arma adversus Theodosium tractasse: nunquam illi comminatum fuisse privationem Imperii, neque eo tempore, quo illum a templi foribus duxit amovendum, ei obedientiam subditorum, & dignitatem potestatemque supremam, & in rebus politicis independentem, ullatenus denegavisse. Plura Dupinius dissert. 7. §. 3. Bossuet p. 2. libro 6. cap. 5.

„ VII. Responsionem ad exemplum quintum eruimus ex V. Cl. Antonio Pagio ad annum 726. num. 12. hæc scribente: „ Historici quidem Græci, Theophanes, eumque secuti Zonaras, & Cedrenus scribunt Gregorium II. Romam atque Italiam ceterasque Occidentis provincias ab obedientia, imperioque Leonis abduxisse. Verum Anastasius & Paulus Diaconus, ut videre est apud Baronium num. 24. & seqq. varius asserunt, eum populos in officio, & in fide Imperio debita continuisse. Quare ut recte Marca lib. 3. de Concordia cap. 11., existimandum est ex hæresi (Iconoclastarum) a Gregorio damnata occasionem quidem sumpsisse Italos pellendorum Ducum ab Imperatore constitutorum, & vectigalium retinendorum: sed ille tantum abfuit a rebellione fovenda, ut Exarchum in integrum restituerit „. Hæc Pagius, qui etiam monet Historicos Græcos in enarrandis rebus in Occidente gestis plerumque allucinari. Profecto quod ait Pagius, verissimum est. Id enim litteris luculentissime tradiderunt Anastasius Bibliothecarius ad annum 658. & Paulus Diaconus lib. 6. de Gestis Longobard. cap. 49. Idem demonstratur ex epistola prima & secunda Gregorii ad Leonem, necnon ex Epistola Caroli Magni ad Constantinum & Irenem, de quibus pag. 508. & 509. Dupinius. Non sunt itaque audiendi Scriptores Græci, aut rerum in Occidente gestarum ignari, ut ait Pagius, aut retorquere soliti in odium & invidiam Ecclesiæ Romanæ jacturam Occidentalis Imperii, ut observat Ven. Baronius. Græcos tamen cum Latinis conciliari posse putat Petrus de Marca præcitato cap. undecimo §. 3. si dicamus Græcos Scriptores ea omnia velut in unum fascem conjecisse, quæ diversis temporibus acciderunt, remque totam ad Gregorium II. retulisse, cujus origo tantum inde peti debeat. Nam cum binis Epistolis Gregorius Leonem hortatus esset, ut ab evertendis sacris Imaginibus abstineret, Imperator autem iconomachus in illas vehementius fureret; occasionem Itali arripuerunt, excusso Ducum jugo, alios sibi creandi, qui rempublicam administrarent, electos utique procerum suffragiis, sed Romani Pontificis adprobatione & consilio; cum nullum Imperium idem Pontifex in Italia eo temporis exerceret, omniaque ordinario jure peragerentur a Senatu populoque Romano.

„ VIII. Childericum depositum, & Pipinum constitutum Francorum Regem a Romano Pontifice Zacharia, negant qui pro declaratione Cleri Gallicani inierunt certamen. Id quidem videmus asserere laudatus a Ven. Bellarmino Eginhardus in vita Caroli Magni, ubi ait Childericum ultimum a gente Merovingorum *jussu Stephani Romani Pontificis depositum, ac detonsum, atque in monasterium trusum fuisse, Pipinum vero per auctoritatem Romani Pontificis Zachariæ ex præfecto Palatii regem constitutum*: sed idem Eginhardus in Annalibus ad annum 749. scribit missos ad Zachariam Papam legatos, Burchardum Wirtziburgensem Episcopum, &

„ Fol-

„ Folradum presbyterum, *ut consulerent* Pontificem de causa Regum, qui illo tempore fuerunt in Francia, qui nomen tantum Regis, sed nullam potestatem *regiam habuerunt*, additque Historicus, *Pontificem affirmasse, melius esse illum vocari Regem, apud quem summa potestatis consisteret*. Dicitur ergo Papa deposuisse & constituisse Franciæ Reges consulendo tantummodo, seu potius declarando illi obedientiam exhibendam esse, qui regnum sibi a proceribus collatum sedulo administrabat, non socordi inaptoque principi in monasterium detruso. Idem, non aliud, apertissime tradiderunt scriptores illi præstantissimi, quos prælaudatus Bellarminus commemorat lib. 2. de Rom. Pontif. cap. 17., Paulus Diaconus cap. 5. libri sexti de gestis Longobardorum, Aimoinus lib. 4. de gestis Francorum cap. 61. Regino Abbas Prumiensis lib. 2. Chronicorum, Marianus Scotus libro 3. Ado Viennensis in Ætate sexta, Otto Frisingensis libro 5. Histor. cap. 21. aliique, a quibus oppositum tradi, quam Bellarminus asseruit, prolixa demonstrare nititur dissertatione Launojus in partis septimæ Epistola 5. data ad Ludovicum Maræsium. Illorum omnium Historicorum sensum recte assecutus fuerat Blondus libro decimo decadis primæ scribens: Invenio apud Alcuinum Paulumque, ut plerosque alios, qui Francorum gesta scripsere, proceres populosque *ejus gentis, Pipini virtutem, & e contra Childerici Regis amentiam debitis pensantes meritis, Zachariam Pontificem Romanum consuluisse, ineptum ne regem ultra tolerandum, an Pipinum merita fraudandum regia dignitate censeret. Cumque respondisset Pontifex illum, qui regia melius obiret munera, esse habendum regem, Francos publico totius gentis consilio Pipinum declarasse regem, Childerico in clericum tonsurato*. Ipsi itaque proceres populique Francorum, non Papa, Pipinum Regem crearunt, ut unanimi consensione tradidit quoque Flavius Blondus, cui videntur pugnantes pro Romani Pontificis supra Reges potestate imponere, ut de Historicis aliis existimat præcitatus Joannes Launojus.

„ IX. Translatum Romanum Imperium a Græcis ad Germanos auctoritate summi Pontificis Leonis III. negat etiam Illustris Pagius ad annum 800. num. 10. neque enim Irenes in acclamatione Caroli Magni jure suo, & Imperiali dignitate privata est, & Carolo ob amplitudinem regnorum, quæ in suam potestatem redegerat, Augusti nomen, acclamante Romano Populo, collatum est. A Romanis, non a Pontifice, appellatum Augustum scribunt Annales Francorum ad an. 801. Aimoinus, Ado, Gofridus Viterbiensis, Marianus Scotus, noster Philippus Bergomas, Paulus Æmilius, aliique complures laudati a Dupinio dissert. 7. pag. 519. & sequentibus. Quod ajunt Ven. Bellarmino duce, decoratum Carolum Magnum Augusti titulo non ante, sed post coronationem factam a Leone III. evellitur quamfacillime: coronatio enim & inunctio Pontificum quædam est cæremonialis consecratio ad electionem non spectans. Nunquid enim Rex Christianissimus regnum accipit ab Archiepiscopo Rhemensi, a quo inungitur, aut ipse Romanus Pontifex ab Episcopo Ostiensi, a quo consecratur, vel a Cardinali Diacono, a quo ei Pontificiæ dignitatis imponitur diadema? Item parum, aut nihil urget quod de Constantino filio Irenis scripsit Hadrianus Primus ad Carolum Magnum, ipsummet Constantinum *hæreticum decernis*, nisi redderet ablata Romanæ Ecclesiæ amplissima patrimonia: ut enim inquit in Defensione sua Bossuetius parte 2. libro 6. cap. 20. „ Quid porro ad rem nostram, *Hæreticum decernimus*? Esto: an & illud addidit, *Imperio in æternum privatum declarabimus*? „

„ X. Magis expedita videtur, quantum pertinet ad translationem Imperii, responsio altera ejusdem Meldensis Episcopi Bossuet citato libro 6. cap. 38. nimirum, cum Romani mortuo Constantino matris ejus Irenis pati nollent imperium, Roma autem esset prima, & perantiqua Imperii Sedes, ac præterea urbs ipsa, aliæque imperatoriæ civitates justo bello acquisitæ in potestate forent Caroli Magni, principis ad Christianam religionem, imperiumque gubernandum, & amplificandum aptissimi: idcirco Romani omnes Carolum salutarunt Augustum, plaudente utique, & consentiente Leone III. atque ad hanc inaugurationem concurrente, non tanquam Pontifice, regnique spiritualis, & temporalis domino, & administro, sed tanquam Romanorum Procerum uno, & eligentis & acclamantis populi pars nobilior.

„ XI. A quo instituti fuerint septem Electores Imperii, incertum omnino est atque obscurum. Enimvero nonnulli eamdem institutionem cum Jordano in Chronico tribuendam censent Carolo Magno, aut Leoni III. qui eumdem Carolum diademate cinxit Augustum populo proceribusque, ut dictum est nuper, acclamantibus. Id vero inniti videtur cap. *Venerabilem*, de Elect. & Electi potest. edito ab Innoc. III. ubi legitur, jus & potestatem eligendi regem in Imperatorem Principibus ab Apostolica Sede attributum *in persona magnifici Caroli, qui a Græcis transtulit Imperium in Germanos*. Verum etsi Carolus Magnus Augustali nomine decoratus est adprobatione & voto Sacerdotum, amplique Senatus, totiusque populi Romani, gentisque togatæ, ut legitur in Concilio Romano anni 877. etiam de Carolo Calvo; constat tamen subsecutos inde Imperatores non a septem Principibus tantum, sed ab omnibus simul congregatis fuisse electos; quod & Onuphrius noster, & Ven. Baronius ad annum 996. num. 4. Ant. Pagius num. 10. aliique plurimi tradiderunt. Gregorio utique V. eamdem Electorum institutionem Blondus, Naucierus, Platina, &c. tribuunt, sed Gregorium pariter non esse ejusdem Sanctionis auctorem invicte demonstrat laudatus Panvinius, propterea quod post obitum ipsius Gregorii V. omnes tam Episcopi, quam principes laici Germaniæ ad eligendos Imperatores convenerint, non solius honorificentiæ causa, ut quidam dixere, sed cum auctoritate ferendi suffragii: omniumque explorato assensu electi fuerint Henricus II. IV. & V. Conradus I. & II. Lotharius II. Fridericus I. & alii. Ipse Onuphrius & Aventino institutionem de qua loquimur Gregorio X. adscripsit: plures Ottoni tertio, qui cum legitima successione ad Imperii fastigium pervenisset; sed cum ipse careret liberis, dedit operam, ut prælaudatus Gregorius V. Othone ipso, & Teutonicis principibus postulantibus, statueret imperium, quod hactenus hæreditario jure traducebant ad posteros, conferretur liberis electorum suffragiis. Quare non colligitur ex Electorum institutione Romanum Pontificem alia auctoritate Reges, & Imperatores eligere, confirmare, & reprobare, nisi ea, quam ab ipsis Imperatoribus, Regibusque, & a senatu, ac Populi consensione accepit. Revera Romani Pontifices negarunt inter Electores locum habere hæreticos; & nihilominus, quis Franciscum Primum electum suffragio Electoris Hannoverensis legitimum Cæsarem non esse ausit asserere, quando iidem Romani Pontifices Apostolicis litteris, Nunciorum legatione, Ecclesiasticorum beneficiorum, ac dignitatum ad illius nutum collatione, Augustissimum Imperatorem, & jure servato renunciarunt, nullo secularium Principum reluctante, fatentur? Recte itaque Meldensis Antistes præcitato libro Sexto cap. 41. inquit: „ Valeant denique, vigeantque omnia, quæ Innocentius III. postremis licet seculis, ejusque Successores, in Decretalibus, inque Clementinis, aut quocunque sub Titulo in Imperatorem Romano-Germanicum sibi tribuerunt: Electum enim Romanus Pontifex confirmet, reprobet, ad proprie dictum fidelitatis juramentum adigat, sitque *Imperatoris superior atque ordinarius judex*, tanta auctoritate, ut ejus judicia irritare possit, quod habet Clementina *Pastoralis*, tit. de sententia & re judicata; quamquam hic quædam a doctis etiam Catholicis, Onuphrio, & aliis in dubium revocata, quædam ut nimia ipso usu obsoleta fuisse videantur: haud gravate concedimus, dummodo reclusis fontibus recognoscere liceat auctoritatem illam Romani Pontificis non a Christo quidem, sed a Populi Romani, ipsiusque Civitatis consensione cœpisse. „

„ XII. De S. Gregorio VII. non unum est Historicorum judicium. Hæretici illum innumeris calumniis proscindunt, ambitionis, intemperantiæ, & magiæ quoque impudentissima, atrocissimaque insimulatione. Quis Catholicorum tantam patiatur arrogantiam atque temeritatem? Joannes Launojus, quamquam liberiori interdum utitur stylo, hæc de Gregorio scribit in Epistola ad Jacobum Malatestam, *Ceterum si de vita Gregorii VII. quæ ad Henrici IV. Imperatoris depositionem pertinent velis detrahere, tunc habebis Pontificem, cui anteferatur nemo, cui nulli, vel certe pauci pares putentur*. Solam itaque Imperatoris depositionem in beato Gregorio culpant Catholici Declarationis Gallicanæ Propugnatores. Verum hanc non recte peractam totis lacertis conantur evincere. Ajunt universum orbem admiratum hujus rei, atque exhorruisse novitatem: multos per Germaniam Episcopos orthodoxos a Gregorii VII. sententia desciviSse, & nunquam deposito Imperatori debitum denegasse obsequium, etiam Brunonem Trevirensem Archiepiscopum maximæ pietatis virum, & S. Othonem Bambergensem Apostolum Pomeraniæ, ceterosque tales habentes designationes Episcoporum factas ab eodem Imperatore sententia Gregorii exauctorato: infirmiores, qui ab Henrici communione discesserunt, fuisse permotos falsa interpretatione interdicti de excommunicatis vitandis, quod eo temporis erat pervulgatum; cum tamen in iis, quæ temporalia sunt, & reipublicæ causa, & utilitate aguntur, servari debeat cum principe, etiam anathematizato, communio: eos proinde crasso detentos fuisse errore, qui cum nullam cum Henrico communionem habere possent in malis, cujus generis erant simoniaca labes, schisma, Guiberti Antipapæ intrusio, ipsius Gregorii legitimi Pontificis violata majestas; falso censebant nec in bonis ad civile regimen pertinentibus esse Imperatori Henrico communicandum atque obtemperandum. Addunt testimonium Ecclesiæ Leodiensis in Epistola inserta tomo 10. Conc. pag. 630.

collect. Labbæi: quam a Schismaticis editam affirmet Baronius ad annum 1105. sed non adhæsisse Antipapæ, nec discessisse a communione S. Gregorii VII. demonstrat libro 7. cap. 8. pag. 261. eruditissimus Bossuet. Narrant quoque infelicem bellorum exitum, quem experti sunt Rodulphus & Hermannus adversus Henricum castra moventes, hortante & suadente Pontifice; tametsi prudens Scriptor, quem modo laudavi, ait nolle se, ut id suæ causæ patrocinetur. Reponunt denique nonnullos Romanos Pontifices, etiam singulari præditos sanctitate, ex ignorantia aliquando a recto itinere declinasse.

„ XIII. Quæ tamen dixi in fine superioris paragraphi XI. exhibent faciliorem respondendi rationem, nempe S. Gregorium VII. in eo, quod spectat ad Imperium Romano-Germanicum, quemadmodum & Pontifices alios, habuisse, & habere peculiarem auctoritatem, non quidem nativo jure regni spiritualis, sed facta sibi munificentia Principum, consensione populi, & vetusto jure Romanæ civitatis, cujus largitate Cæsarum potiuntur dominio, decernendi de Imperio potestate, quæ ipsis accessoria est, certis finibus coarctata, nec supremi Domini auctoritati contraria. Quæ vero Gregorius, ceterique Pontifices ex sacris litteris, & canonum vel Patrum auctoritate producunt ad potestatis suæ dignitatem & præeminentiam extollendam, ostendere solummodo quantum spiritualia præstent temporalibus, & quomodo ista illis subjiciantur in iis, quæ attinent ad finem ultimum, animarumque salutem. Porro non eodem pacto de Imperatore, ut *Augustali* dignitate præfulget, atque ut est absolutus dominus regnorum provinciarumque suarum, quemadmodum & de Regibus, ac Principibus aliis absolutis, qui ab Apostolica sede in politica gubernatione non pendent, ratiocinandum esse monet Illustrissimus Petrus de Marca libro 2. Concordiæ Sacerd. & Imp. cap. 2. num. 9. ubi ait: „ Augustiorem ceteris Europæ regnis Imperialem dignitatem haberi ob Petri Apostolorum Principis sedem, quæ in provincia Imperii sita erat, testatur Concilium Romanum habitum sub Agathone in Epistola Synodica ad Constantinum Pogonatum. Par nominis Romani cultus (quod in titulis Imperatoriis hodie fulget, B. Petri memoria, & summi Pontificis unctione consecratum) apud ceteros Christianos Principes non invitos primum locum Imperatoribus Romano-Germanicis conciliavit. „

„ XIV. Jam vero exempla reliqua a Venerabili Bellarmino superius allata, perfunctorie breviterque percurram. Neque enim Otho IV. ab imperio excidit, quia ab Innocentio III. depositus fuit, atque ob invasionem quorumdam oppidorum Siciliæ, & Apuliæ anathemate percussus: sed quia Imperium jure spectabat ad Fridericum II. filium Henrici VI. eoque nondum ad regendum Imperium idoneo, ad Philippum Sueviæ ducem, & fratrem Henrici. Vide pag. 543. Dupinium. In reliquis discutiendis non immorabor; non enim quærimus quid posteriores Pontifices exemplum secuti S. Gregorii Septimi fecerint, sed an jure, & indita sibi auctoritate fecerint. Quod Innocentius IV. gessit cum Friderico II. in Concilio Lugdunensi anno 1245. a Matthæo Parisio, aliisque Historicis reprehenditur, actumque fertur, non sine omnium circumstantium stupore, & horrore, Sacra quidem præsente synodo, sed non approbante. Ludovicus tamen Bavarus a Joanne XXII. ut narrat Nauclerus, execrationis sententiam pertulit, ad Pontificem pro illo victo ab hostibus, & in captivitatem redacto, Leopoldo ipsius fratre humiliter recurrente: sed cum a Joanne, tum a Clemente VI. diris devotus emissis diplomatibus declaravit se a Deo, non a Pontifice imperium obtinuisse, & a mortalium nemine suam in temporalibus potestatem pendere.

„ XV. Vambam vero Hispaniarum regem, neque a Romano Pontifice, neque a duodecimo Toletano Concilio regno dejectum fuisse, sed sponte illud abdicasse, ex ipsius Concilii cap. 1. perspicue colligitur. In Galliarum Reges pœnam excommunicationis latam invenies, depositionis nequaquam. Idem in Reges Navarræ, & Angliæ Pontifices Romani suo jure præstiterunt quantum ad inflictum anathema; sed quantum ad regale diadema, frustra conati sunt illud a Regum frontibus spiritualis regni sui armis minisque auferre, & excutere. Et hæc quidem ad historica exempla defensores Declarationis Cleri Galliarum, magna rerum gestarum congerie, eleganti copia verborum, & eruditionis apparatu reponunt.

ARTICULUS V.

Postrema argumentorum complexio.

„ I. ARgumentis demum a ratione petitis Theologi indirectæ Romanorum Pontificum in Principes potestatis propugnatores suam firmare sententiam aduntuntur. Atque hujus generis momenta ad capita, quæ consequantur, referri possunt. Principio controversia ista de Principibus tantum *Christianis* instituitur: de iis enim, qui extra Ecclesiam sunt, judicandi auctoritate caret spiritualis Rector, animarumque institutor. In Christiana autem republica utraque potestas, spiritualis atque civilis, sacro religionis fœdere, & unius gentis communione copulantur, & unum corpus professione ejusdem fidei, eorumdemque Sacramentorum participatione conficiunt. Atque hæc sane Christianorum gens, & respublica inviolabili conjuncta ligamine, cum optimis legibus sit constituta, Deum habeat immediatum auctorem, possideatque regnum illud sempiternum, quod omnia regna mundi, prophetante Daniele, comminuet, cunctis aliis nationum conventibus perfectior sit, firmior, & potentior necesse est. Atquænam, obsecro, bene institutæ reipublicæ perfectio, quænam regni firmitudo ac stabilitas, quænam summæ potestatis dignitas, optimique forma regiminis, ubi inferiora non subjiciuntur superioribus, atque duæ Potestates vigent æquali virtute pollentes, quarum una non pendeat ab altera? Recte quidem cujusvis communitatis institutio hanc dependentiam necessitate quadam inviolabili postulat; siquidem ea sublata duo consurgunt *Capita*, regnum adversus regnum consurgit, abrumpitur unius *Corporis* compago, neque *Capiti* facultas inest membra singula dirigendi, si munere abutuntur suo, atque ab officio recedunt, ac coercendi, & quatenus id exiget totius *Corporis* sanitas, & incolumitas, abscindendi quoque & resecandi. Verbo dicam: Una est Christiana respublica, cujus supremum *Caput*, post Christum regem regum, & dominum dominantium, est Pontifex Romanus: omnesque huic inferti reipublicæ, qualicunque dignitate præfulgeant, eidem Romano Pontifici debent subesse.

„ II. Philosopho etiam docente in priori capite Ethices *ita subordinantur facultates, quemadmodum subordinantur & fines*. At finis spiritualis potestatis, qui est sempiterna animarum felicitas, sibi subordinatum habet finem potestatis temporalis, seu civilis, qui finis est felicitas temporalis. Potestas itaque ipsa spiritualis subordinatam habere debet potestatem civilem seu temporalem. Hujus autem ratiocinationis fundamentum est, quod omnis Christianæ actionis finis ultimus, in quem tendunt, & cujus causa cunctæ creaturæ rationalis opera, si fidei Christianæ regulis consentanea sint, peraguntur, non est civium politica gubernatio, neque pacis bellique jus, neque imperiales sanctiones, aut quidquid pertinet ad externarum mundanarumque rerum dispositionem atque administrationem; sed finis ille ultimus, & in quo creaturarum rationalium sistit animus, est æterna beatitudo, cujus gratia humanæ divinæque leges servari debent, ne quidquid agimus noxium sit, vel saltem ineptum, minimeque conducens ad sempiternam illam beatitatem.

„ III. Ulterius spiritualis ac temporalis Potestas in Christi Ecclesia conveniunt, non tanquam duæ segregatæ respublicæ, quarum utraque propriis utitur legibus, formamque tenet regiminis diversam & segregatam; sed conveniunt potius ea ratione, qua spiritus & caro in unum hominem confluunt, ut cum beatissimo Gregorio Nazianzeno alii loquuntur Patres: sive, quod in idem recidit, Potestas spiritualis est ad instar animæ, Civilis autem æquiparetur corpori, quod una cum anima eumdem efficit hominem, eamdemque personam; qua, ut superius vidimus, similitudine, aut comparatione utuntur in duplici illa Potestate explananda cum Angelico Doctore Thoma percelebres e schola Theologi. Quid ergo? Dilucide, evidenterque hinc infertur, non solum Ecclesiasticam Potestatem esse Potestate civili nobiliorem atque præstantiorem, quemadmodum animus spiritusque est nobilior & præstantior corpore; verum etiam consequitur munus esse Potestatis spiritualis instruere, & rectum in finem dirigere Potestatem temporalem, ipsamque, si a recto fine deflectat, sibique commissam plebem vexet injuste, pessumdet, moribus improbis corrumpat, & cum hæreticis, ceterisque infidelibus, aut patriæ hostibus jungens fœdera, trahat in animæ corporisque perniciem, reprehendere, cohibere, exstirpare; sicut rationalis anima refrænat carnis motus rebelles, membraque debilia jubet consolidari, curari infirma, ac putrida abscindi.

„ IV. Ut nunc percipiatur quid ad hæc argumenta, & si quæ alia sunt his affinia, reponunt Galliarum Theologi oppositæ sententiæ adhærentes; operæ pretium est nonnullas apponere præceptiones. Prior est, revera in Ecclesia, quæ ex clericis, & ex laicis componitur, duas illas Potestates convenire, & spiritualem longe esse temporali præferendam ea ipsa de causa, quod spiritualis est, et de cælestibus pronuntiat judicia. Enim vero S. Joannes Chrysostomus hom. 15. in secundam ad Corinthios Epistolam, *Iste principatus* (inquit de Ecclesiastico) *civili tanto melior est, quanto terra cælum, imo & multo magis, & non multa illi cura est de seculari vita, omnia autem de cælestibus rebus pronuntiat.*

„ V. Secunda prænotatio ea est, revera a S. Gregorio Na-

„ Nazianzenu Oratione 17. quam de Marca lib. 2. Conc. cap. 1. num. 5. recte appellat Christiano sale conditam, ornatamque simul venustate dictionum ac sententiarum, imperium Ecclesiæ comparari animæ, civile autem simile esse corpori: sed addit Imperio civili, & sublimioribus Potestatibus credito, omnes parere, ut heris servi, & maritis uxores obediunt, non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam, ut inquit Apostolus. Addit præterea parem esse utramque Potestatem in imperandi jure, imparem vero in mandatorum dignitate, quoniam uni vitæ tranquillitas, & alteri animarum salus commissa est; neutrius autem Imperii potestatem ac libertatem ab altero esse infringendam. Est itaque Nazianzeni, aliorumque Patrum doctrina, Imperium quidem spirituale esse Imperio temporali præstantius, ut anima præstantior est corpore; sed non ait Nazianzenus, neque ajunt alii Patres utrumque Imperium convenire in Ecclesia in unam, eamdemque personam, sicut anima & corpus substantiali nexu conveniunt, & colligantur in eodem homine: ac multo minus docent unum Imperium subesse alteri, quemadmodum corpus subjicitur animæ. Idem dicendum de comparatione utriusque Imperii cum sole, & luna, quam adhibet Innocentius III. lib. 1. epist. 401. relatus de major. & obed. *Nam quamvis luna recipiat lumen a sole, non tamen motum & influentiam. Ita quamvis Reges ut temporales Domini per lunam designati recipiant, & recipere debeant lumen doctrinæ a Papa, & a suo clero per solem designatis, non tamen eis ex hoc dominari concessum est. Immo similitudo recte intellecta efficit contrarium. Nam duo illa luminaria, scilicet sol, & luna sic creata sunt, ut sol præsit diei, luna nocti. Sic Papa, & Clerus præsunt diei, idest, doctrinæ spirituali, & orationi ad impetrandum divinam misericordiam, ut notatur ad Hebr. 11. Illa autem quæ Dei sunt, lux & dies sunt, quibus præesse debet Papa sub metaphora solis. Quæ autem mundi, tenebræ & nox sunt, quibus præesse debet Imperator sub metaphora lunæ. Sicut igitur sol, quamquam illuminat lunam, nullum tamen dominium habet in eam, sic Papa & Clerus, etsi luce doctrinæ debeant Imperatorem, & seculares illuminare, nullum tamen datum est eis dominium a Christi institutione, in eos, sicut nec magistro in discipulos.* Hæc sunt verba Gregorii Heimburgii JC. Germani in Admonitione de Usurpationibus Paparum pag. cxt. quæ Cl. Stephanus Baluzius producit in notis ad præcitatum cap. 1. Libri secundi Concordiæ Sacerdotii, & Imperii pag. 87. editionis Parisiensis anni 1704.

„ VI. Tertia præceptio est, utriusque Potestatis fines esse diversos. Etenim, ut ex vocabulis ipsis perspicuum fit, ad unam spectat spiritualia, ad alteram temporalia curare: uni dogmata, alteri reipublicæ negotia commissa sunt; una humana administrat, altera divina dispensat. Hæc vero meridiana luce sunt clariora. Traduntur expresse ab ipsis Romanis Pontificibus, a Gelasio in Epistola ad Anastasium Imperatorem, a Nicolao I. in Epist. ad Imperatorem Michaelem, a Gregorio II. in Epist. ad Leonem Isauricum, ab Alexandro III. ad Episcopum Oxoniensem. Profert hæc, aliaque testimonia ipsemet Cardinalis Sfondrati in suo Opere inscripto *Regale Sacerdotium* libro 1. proposit. 1. Addenda gravissima verba Osii Cordubensis relata ab Athanasio in epist. ad solitariam vitam agentes. Modo hæc supponimus, ne sæpius repetantur; producenda sunt enim inferius. Non posse unam Potestatem limites alterius invadere, invictissime iisdem momentis evincitur. Neque Sacerdotibus fas esse imperium tenere, neque Imperatori habere potestatem sacrorum, & thymiamatum, affirmat in laudata epistola Osius. Pontificem potestatem non habere introspiciendi in Palatium, & Imperatorem introspiciendi in Ecclesiam, testatur Gregorius II. Sunt hæc cuique notissima.

„ VII. Quamvis autem duæ Potestates, quæ sunt in Ecclesia, sint ambæ in suo genere supremæ, finibus suis circumscriptæ, neque una pendeat ab alia; tamen in iis, quæ spiritualia sunt, neque attingunt temporalem jurisdictionem, Imperatores ac Reges Pontificibus subjiciuntur. atque hæc est præceptio quarta & postrema. Hanc tradunt Gelasius & Symmachus, explanatque exemplum productum a Thoma Valdensi & a Dupinio repetitum. Gelasius enim prælaudata ad Anastasium epistola ait Augustum Principem, tametsi dignitate præsideat humano Generi, rerum tamen divinarum Præsulibus colla submittere in sumendis cælestibus Sacramentis, causisque salutis æternæ expetendis; & Symmachus Anastasio scribit, debere Imperatorem a Pontifice suscipere Sacramenta, petere benedictionem, absolutionem peccatorum impetrare, ejusque dispensationi cuncta, quæ sunt spiritualia & divina, committere. Quamobrem, ut ad exemplum deveniamus, sicuti in eadem navi ad maritimum iter agendum, classemque contrariam, prædonumque aggressionem vitandam exrat naucleras dirigens clavum, ut recta transvehatur ad litus, nec mergatur fluctibus, neque frangatur ad scopulum, simulque dux militum indicens armatis rationem pugnæ, invadendi tempus, atque opportunitatem recedendi; ita sunt in eadem Ecclesia, quæ navis symbolo designatur, Summus Sacerdos, & Princeps, quorum ille remigibus præest, navim ad portum dirigit, gubernat, atque dat operam, ne vitiorum hæresumque jactetur procellis, iste autem pro incolumitate reipublicæ civiles leges promulgat, gladium exerit, belli pacisque jura proponit, annonam providet, omniaque temporalia disponit. Si vero hæc disparata munera in unam Pontificis personam coirent, repugnante præsertim Potestate terrena, & jure Principis violato, annon eadem prorsus sequerentur incommoda, ac si gubernator navis arriperet jus imperatoris exercitus, & is vellet imprudens officium naucleri exercere?

„ VIII. His itaque prænotationibus positis, facillime præcedentia argumenta diluuntur. Ad primum enim respondent, utique esse in Christi Ecclesia utramque Potestatem, spiritualem scilicet ac temporalem, sed utramque esse summam, & independentem ab altera. Inde vero nulla confusio, nullum emergit incommodum, eo quod duæ illæ Potestates sunt in diversa persona, in Sacerdote, & in Principe: habent oppositos ac disparatos fines, neque una debet limites suos transgredi, & usurpare alienos: sancte salubriterque regitur Christiana respublica, si illa spiritualia, ista temporalia administret: confusionem potius orituram, ut exorta est sæpenumero, si una alteri in iis, quæ huic competunt, velit arripere dominatum. Unde enim Schismata, unde plurima bella, unde ipsorum Romanorum Pontificum exilia, oppressiones, ludibria, nisi ex ipsa alienæ Potestatis perturbatione? Neque officit Christianæ Reipublicæ dignitati, atque divinæ institutioni, quod una Potestas non sit dependens ab altera; siquidem Christiana Respublica, *ut Christiana est*, non quærit ea quæ sunt hujus mundi, nec negotiis secularibus implicatur. Id ei convenit ut est societas hominum mortalium, & terrenorum civium in uno cœtu viventium, sive hæc societas Christi fidelium sit, sive paganorum, sive hæreticorum. Ita in Ecclesia summa Imperatorum Regumque Potestas subest Potestati spirituali, non quatenus summa Potestas est, sed quatenus *Christiana* est, in iis nimirum, quæ spiritualia sunt, & ad finem ultimum referunt, cujusmodi sunt dogmata fidei, Sacramentorum perceptio, Christianorum morum institutio, non in iis, quæ sunt temporalia, & attinent ad regimen politicum, & civile.

„ IX. Secunda argumentatio aliam non postulat responsionem: quæ sit enim Potestatis temporalis dependentia a Potestate spirituali, dictum est modo. Tertiam pariter facile diriment. Enimvero spiritualis Principatus comparatur animæ, ut spiritus immortalis est longe præstantioris, quam sit corpus, conditionis; non ut anima forma corporis est, illud regens ac movens: non enim spiritualis & temporalis Potestas in eadem copulantur persona, uti in eadem persona copulantur anima & corpus. Etiam Sylvius discrimen illud patentissimum novit. Quod si dicas animam vivificare corpus, & Sacerdotes vitam in Christo tribuere Principibus, quomodo fidelibus ceteris; & hanc similitudinem probo maxime: sed vitam spiritualem, & spiritualibus gratiarum instrumentis Corpori Ecclesiæ Sacerdotes impertiuntur, non vitam corpoream ac temporalem. Ita Sol illuminat Lunam, sed nocti non præest; & Sacerdotes luce spirituali orbem terrarum perfundunt, sed orbem terrarum regimine temporali non moderantur. Puto ex dictis hæc satis esse perspicua.

PARS SECUNDA.

„ Quibus momentis fulciatur sententia illorum Theologorum, qui Romani Pontificis potestatem *indirectam* supra Reges, Principesque propugnant, & quo artificio, qua ratione sentientes oppositum momenta illa evertere, & labefactare conantur, satis, ut opinor, superiori parte demonstravi. In ea, quæ nunc sequitur, eorum qui pugnant pro Regum ac Principum absoluta, ac suprema potestate, nullatenus dependente a spirituali, nisi in iis tantum, quæ pertinent ad Christianæ Religionis instituta, animarumque salutem, proponenda sunt argumenta; atque ut eamdem methodum servet præsens Dissertatio, adversariorum est subjicienda responsio.

ARTICULUS I.

Depromta e Sacris litteris argumenta.

„ I. Sunt itaque nonnulli qui cum Henrico Cocceio comment. ad librum 1. cap. 3. Hugonis Grotii *de Jure belli & pacis* contendunt summa secularium Potestatum Imperio terram universam, singulosque homines, Clericos etiam, Episcopos, & Pontifices Maximos, omnino, in ordine etiam ad sacra ministeria fuisse semper ac modo esse subjectos: idque ex Veteri testamento nituntur evincere producentes quæ Sckichardus *de jure*

„ *Regum Hebræorum* cap. 1, Theoremate 2. & Cunæus *de Hebræorum Republica* libro 1. cap. 14. prænotaverunt. Eorum assertio est, Aaronem accepisse summi Sacerdotii leges a Moyse, & huic Dei mandato obedientiam exhibuisse, animadversumque ab eodem Moyse in Sacerdotes improbos, suumque ministerium dehonestantes. Quod ex decimo Levitici capite, ex trigesimo secundo Exodi, atque ex Numerorum duodecimo apertissime eruitur. Totam Pontificum Domum a Saule accersitam coram ipso Rege causam dixisse de fuga Davidis narrat libro 1. cap. 22. sacra Regum Historia. A Davide fuisse constitutos Pontifices duos secundum vices suas & ministerium, legimus capite 24. primi libri Paralipomenon: Salomon Sacerdotem Abiatharem reum esse mortis pronuntiavit, eum amovit a Sacerdotio. In tertio Regum cap. 2. factum illud describitur. Ad Regum dignitatem commendandam animadvertunt *Deos* sæpe sæpius eos appellari, in Exodo cap. 21. & 22. in Psalmo 81., alibi. Ab Herode Judæorum rege summos Pontificas creatos amotosque tradunt Hebræorum Annales. Verum id habemus ex Josepho libro 15. Antiquitatum Judaicarum cap. tertio, & duodecimo, non autem ex Scripturis Canonicis.

„ II. Ista vero argumenta apud Catholicos Galliarum Theologos primæ propositionis Cleri an. 1682. defensores non lego: parum enim roboris iis inest, ad Sacerdotium novæ legis Politicæ Potestati subjiciendum. Quid enim carnali Sacerdotio jure Sanguinis propagato cum Sacerdotio novæ legis spirituali, & ad sublimiora ministeria singulari divinæ gratiæ beneficio spectanti? Quantum inter cruentas victimarum immolationes & sacratissimum Eucharistiæ Sacramentum intercedit discriminis, tantum interest inter Levitarum ordinem & Ecclesiasticam Evangelicorum ministrorum Hierarchiam. Fuerunt præterea in lege veteri, imo & in lege naturæ ac tempore Regis Salem Melchisedech, necnon apud Paganos iidem simul Reges & Sacerdotes, nec alia de causa Romanorum Rex Numa Pompilius constituit Pontificem Maximum a se diversum, nisi ne Reges sacrorum ministerio a bello gerendo impedirentur, ut libro primo Hist. cap. 20. inquit Livius. Ex quo autem regnum ac Sacerdotium in eumdem hominem convenirent vetustissima ætate apud omnes fere Gentes, & regnantibus Asmonæis in Judæorum republica, nullus integræ fidei inferet eos, qui regno potiuntur, esse simul Pontifices, ac posse manuum impositione clericos ordinare, atque ad aram immaculatam hostiam offerre. Esse itidem Regem Caput Ecclesiæ nemo unus affirmat, nisi hæreticus execrandus. Vides a veteri Sacerdotio ad Evangelicum argumentationem imperite deduci.

„ III. Quamquam non video quid præmissa Scripturarum loca evincerent, admissa quoque aliqua inter utrumque Sacerdotium æqualitate. Etenim Moses Propheta magnus erat, Christi typus, populi legislator, cunctaque Deo jubente ac præcipiente agebat; neque Sacerdotii carebat honore; nam obtulit sacrificia, Aaroni fratri suo, hujusque filiis jussit, ut Sacerdotio fungerentur, sacras eis vestes imposuit, eos consecravit vitulo, & arietibus immolatis, tunica linea, superhumerali, rationali, baltheo, tiara, & sancta lamina impositis, oleoque unctionis super capita eorum effuso. Videsis libri Exodi caput vicesimum nonum. Nullus autem Catholicorum Principum, qui non sit Episcopali charactere insignitus, Sacrificium offerendi, & Sacerdotes inungendi & consecrandi auctoritatem sibimet arrogabit. Quænam ergo eorum Principum comparatio cum Moyse? Saul, dum Achimelech, omnesque Sacerdotes Nobe conjurationis ob fugam Davidis insimulatos, ad se vocavit, damnavit, & cunctos, uno excepto Abiathare, jussit interfici, impiissimum patravit facinus neminis Principum imitandum. Nec servi ejusdem Saul ausi sunt *extendere manus suas in Sacerdotes Domini*, ut habetur citato cap. 22. 17. primi libri Regum, sive Samuel. Ceterum an Sacerdos conspirans in vitam Principis, & rebellionis reus ad laicum tribunal trahi possit, & supplicio affici, alia est quæstio, quam necessum non est in præsentiarum discutere. Ubi crimen læsæ majestatis patratum sit, id fas esse Summi quoque Pontifices annuunt; & ad antiquiora facta novum & recens in Lusitania accessit, quod non opus est enarrare. Quare nec ad rem facit quod in 3. Regum cap. 2. legitur de Abiathare: tametsi Salomon noluit hunc morte affici, quoniam portaverat *Arcam Domini*, & impleri debebat *Sermo Domini* 1. Reg. 2. 31. de filiis Heli ad breve tempus sacerdotio functuris. At David constituens ut Pontifices bini, Sadoc, & Abimelech, administrarent secundum vices, & distribuens munera Levitarum, horum ministeria minime usurpavit, sed dedit operam, ne in Dei cultu, & in sacris Domus Domini ritibus officiisque oriretur confusio; quam proculdubio peperisset magnus ipsorum Levitarum numerus; quippe *inventa sunt a triginta annis & supra triginta octo millia virorum*. Sacris ministris inservire id est, non eorum jura temerare; augere, non minuere dignitatem, & in Ecclesia rectum constituere ordinem, non pervertere. Nemo inficias ibit posse Principes decernere quæ in Dei templorumque cultum referuntur, & Ecclesiasticis legibus consentanea sunt, non contraria, præsertim si iidem Principes proprio ære, quomodo David, & Salomon fecerunt, sacras ædes ædificent, atque in his ministrantibus persolvant stipendia. Principes appellari aliquando *Deos* nomine *Elohim*, quod idem sonat, ac *Judices*, nihil implicat; Dei enim ministri sunt, & gladium portant ad vindictam malorum, laudemque bonorum: at ex quo *Dii* sint, non sequitur esse illos *supra Deum*, supra Dei sanctuarium; cujus etiam administri, verbi Dei præcones, & in sortem Domini electi vocantur *Dii*, Joannis cap. 10. 34. maxime Apostoli, Matthæi cap. 16. 15. ut libro 3. Commentariorum observat Beatus Hieronymus. Postremo Herodis, & Synedrii in Judæorum Pontifices acta narrat, non probat Fl. Josephus. De Veteri Testamento hactenus.

„ IV. Potiora sunt, & a Galliarum Theologis in suæ opinionis præsidium afferri solent plura, quæ in Testamento Novo leguntur. Tria sunt quæ producuntur in ipsa Cleri Gallicani Declaratione. Primum quod interroganti Pilato respondit Christus, Joannis cap. 18. 36. *Regnum meum non est de hoc mundo*. Alterum, quod discipulis Pharisæorum cum Herodianis ab ipso Christo petentibus, an licitum foret dare censum Cæsari, an non? dixerit Dominus, Matth. 22. 21. *Reddite ergo quæ sunt Cæsaris, Cæsari, & quæ sunt Dei, Deo*. Tertium, quod scribit Apostolus in Epistola ad Romanos cap. 13. 1. *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit. Non est enim potestas nisi a Deo: quæ autem sunt, a Deo ordinata sunt. Itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit: qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt*. Ex tribus hisce locis Gallicanus Clerus hanc elicuit conclusionem: „ Reges ergo & Principes in temporalibus nulli Ecclesiasticæ potestati Dei ordinatione subjici, neque auctoritate Clavium Ecclesiæ directe, vel indirecte deponi, aut illorum subditos eximi a fide atque obedientia, ac præstito fidelitatis sacramento solvi posse, eamque sententiam publicæ tranquillitati necessariam, nec minus Ecclesiæ quam Imperio utilem, ut verbo Dei, Patrum traditioni, & Sanctorum exemplis consonam, omnino retinendam „.

„ V. Accedamus vero ad tria illa, nuperrime allata, loca alia quædam. I. Cuidam a Domino postulanti, ut fratrem suum impelleret ad divisionem hæreditatis, ille ait apud Lucam cap. 12. 14. *Homo, quis me constituit judicem, aut divisorem super vos?* admonens equidem omnes, qui ejus sectantur vestigia, & præficiuntur Ecclesiæ, animarumque saluti incumbunt, ne sese immisceant mundanis negotiis, neque illud discipuli existiment sibi commissum iri, quod Magister exequi recusavit: sed ut is ad evangelizandum venit, & ad oves quærendas quæ perierant, nec Octavianum, aut Tiberium Imperio, nec Judææ regno Herodem, nec Pilatum prætorio expulit, ita animarum Pastores agnos doctrinæ pabulo pascant, errantes perditosque requirant, sinant Secularibus administrare respublicas, neque ab eorum mente unquam excidat monitum illud sanctissimum, ac saluberrimum, *Non est discipulus supra Magistrum, nec servus major Domino suo*. II. Ad hæc quanta ipse Christus reverentia legibus Principum obtemperaret, illinc constat, quod nasci voluerit, quando *Exiit edictum a Cæsare Augusto, ut describeretur universus Orbis*, Lucæ 2. nempe, ut subditum Imperatori Romano seipsum cum Maria, & Joseph profiteretur; nec renuit Cæsari tributum solvere, inventoque a Petro in ore piscis statere, *Illum sumens* (inquit Matth. cap. 17. 26.) *da eis pro me, & te*. III. Discipulorum suorum a dominandi imperandique cupiditate avertens animos, eosque alliciens ad modestiam, & cujusvis Dominii contemptum, appetentibus regni solium, ita locutus est cap. 20. Matthæi versu 25. *Scitis quia principes gentium dominantur eorum, & qui majores sunt, potestatem exercent in eos. Non ita erit inter vos: sed quicumque voluerit inter vos major fieri, sit vester minister: & qui voluerit inter vos primus esse, erit vester servus. Sicut filius hominis non venit ministrari, sed ministrare, & dare animam suam redemptionem pro multis*. IV. Demum Petrus epistola 1. cap. 2. versu 13. & seqq. fideles omnes, nullo prorsus excepto, hortatur, ut Regibus, horumque officialibus obtemperent, quod ait præcipi a Deo, ut obmutescat impudentium hominum audacia. *Subjecti estote*, ait Apostolorum Princeps, *omni humanæ creaturæ propter Deum; sive Regi, quasi præcellenti; sive ducibus tanquam ab eo missis ad vindictam malefactorum, laudem vero bonorum: quia sic est voluntas Dei, ut bene facientes obmutescere faciatis imprudentium hominum ignorantiam*.

„ VI. His eodem servato ordine respondendum nunc est. Et quod attinet ad Christi verba, *Regnum meum non est de hoc mundo*, ipsi adversarii fatentur, obvium planumque sensum esse, Christi regnum esse utique in

„ *hoc*

,, *hoc mundo*, cum liquido constet Ecclesiam militantem, quæ regnum Domini est, per totum orbem terrarum esse diffusam, sed non esse *de hoc mundo*, nimirum imperium regnumque non ab hominibus Christum accepisse, sed a Deo Patre. Quare corruit prior cavillatio. Nam ideo Salvator est *Rex Regum*, *&* *Dominus Dominantium*, *heres universorum*, *atque princeps Regum terræ*, quemadmodum appellatur in sacris literis, quoniam est naturalis propriusque Dei Filius, cui ob unitionem, quam *hypostaticam* dicimus, uni & individuæ ejus personæ, divinam complectenti humanamque naturam, *omnis potestas data est in cœlo*, *&* *in terra*, atque ratione humanitatis regiæque prosapiæ jus in regnum Davidis, ratione vero divinitatis jus omne primarium, nulla limitatione circumscriptum, collatum est. Sicut autem Christi humanitas e divinitate absque sacrilegio separari non potest, ita ab illo nequit divelli suprema potestas supra *omnes reges universæ terræ*. Quis enim neget Reparatorem nostrum esse verum Deum? quis neget verum Deum facere quidquid vult *in cœlo*, *&* *in terra*, atque ab illo potestatem omnem cælestem, terrenamque pendere, ? Id quidem nemo unus negabit.

,, VII. At enim, inquiunt, frustra Romanenses petitum a Christi verbis argumentum eludunt. Iis enim verbis, *Regnum meum non est de hoc mundo*, voluit Christus os obstruere Judæis illum accusantibus, tanquam regem se in Palæstina facientem adversus Cæsaris principatum. Accusatores quippe dixere Romano Præsidi, Jo. 19. 12. *Si hunc dimittis*, *non es amicus Cæsaris*, *omnis enim*, *qui se regem facit*, *contradicit Cæsari*. Est ergo aperta Christi significatio, nil Romanorum Imperatori, ceterisque Secularibus potestatibus a se metuendum esse, quandoquidem non venit regnaturus in terris, neque terrarum dominatoribus præjudicium aliquod allaturus. Quod insuper ea ratione confirmat; quoniam si regnum haberet *de hoc mundo*, pugnarent ejus ministri, ne Judæorum periret livore. *Si ex hoc mundo*, inquit, *esset regnum meum*, *ministri mei utique decertarent ut non traderer Judæis*: *nunc autem regnum meum non est hinc*. Ostendit quoque se regem esse, sed qui humilitate, non dominatu præesset hujus orbis rectoribus, quando nasci voluit in Bethlehem, quando fugit in montem, ne raperetur ad thronum, quando incessit corona spinea, lacerata purpura, sceptro arundineo, quando exaltatus est cruci affixus, superscriptione tituli, *Rex Judæorum*. Hæc Meldensis Episcopus, Maimburgus, Dupinius, alii. Addunt explicationes Patrum, qui prædicta verba, *Regnum meum non est de hoc mundo*, ita exponunt, non quod regnum mundi non sit Christi; sed quod illud non possideat; habeatque Imperium, non humanum, sed supra seculum, ac longe quovis mortalium principatu præstantius. Non opus est, ut commentaria proferantur Chrysostomi in Matthæum, Ambrosii in Lucam, Augustini in Joannem. Ignorat nemo, Christum esse *Regem gloriæ*, in hoc autem mundo *spiritualiter* tantum regnare, regendo mentes, idololatriam evertendo, principem hujus mundi dæmonem ejiciendo foras, religione sibi universas nationes subdendo, regnum suum quod est Ecclesia, ubique propagando, omnia denique trahendo ad se ipsum.

,, VIII. Haud invite his omnibus subscribent potestatis Pontificiæ propugnatores, si de exercitatione usuque regiæ Potestatis, quæ in Christo existit, non de jure, & auctoritate, loquamur. Venisse illum in mundum *ministrare*, *non ministrari*, crucem subiturum, non solium regium, cæleste regnum daturum, non ablaturum terrena, si quis deneget, insipiens est ac delirus. Verum non potuisse Augustum Cæsarem, Herodem, regesque alios e throno expellere, si quis autumet, pariter ignarus est & insanus. Non exercitus copiasque militum tantum, sed etiam *plusquam duodecim legiones angelorum* poterat ad Judæorum frangendos impetus, præsidemque Romanum dejiciendum e tribunali, mortemque vitandam, immittere: poterat & de cruce, illum irridentibus Judæis & provocantibus, descendere: sed quomodo impletæ fuissent Scripturæ, quibus prænuntiatum erat, oportere *Christum pati*, *&* *ita intrare in gloriam suam*? quomodo peccati *chirographum* affixum fuisset cruci, mors fuisset morte devicta, animamque suam posuisset ille *redemptionem pro multis*? Præcedentia itaque momenta, id, quod Christus fecit, non quod facere potuit, evincunt. Legito Evangelium Matthæi cap. 26. 53. Respondent itaque haud vulgares Theologi, regnum Christi non esse *de hoc mundo*, quia acquisitum non est mundano aliquo titulo: falsas fuisse Judaicas accusationes, quia nunquam adversus Cæsarem, cui potius tributa persolvenda esse docuerat, concitaverat plebem, nec populum commoverat: non ei fuisse ministros, qui pro illo inirent certamen, propterea quod non armis pugnaturus erat, sed mundum sanguine redempturus; nullam Pilato futuram fuisse potestatem in eum ferendi sententiam, *nisi desuper datum fuisset*: fuisse nihilosecius in sui ipsius facultate, ac libertate ponere, iterumque sumere animam suam.

,, IX. Non possum istiusmodi responsa refellere. Imo duo eddam, judicio tamen doctiorum probanda, ut libuerit, vel refutanda. Ac unum est, nihil exemplo Christi stantis ante tribunal Judicis demonstrari, & inferri adversus supremam Romani Pontificis auctoritatem ac potestatem, quia eo temporis Christus nondum erat Caput Ecclesiæ, *quam acquisivit sanguine suo*, atque ædificavit, & sibimet elegit in sponsam, lancea latere ejus aperto, *unde profluxerunt Sacramenta*; quemadmodum Adam in conjugem accepit Evam eductam e latere sui ipsius dormientis. Quid evincit, si Christus negat habere *regnum* quando *regnum* nondum acquisierat? quid, si non ait se regnare in Ecclesia summa in omnes credentes potestate, quando nondum *Ecclesiam* ædificaverat? Alterum est, Ecclesiam non judicare de iis, neque ullam exercere potestatem in iis, qui non credunt. Agitur in hac perdifficili controversia de regibus, ac principibus fidelibus, non de infidelibus. Ex quo *Regno* Christi non esset subjectus Cæsar, non Herodes, non Pilatus, qui in eum non credebant; si e Christo ad Romanum Pontificem valeat argumentatio, nihil aliud infertur, nisi Pontificem Romanum nullam habere potestatem in Principes, Regesque, qui in Christum non credunt. Si vero a Christo ad Romanum Pontificem, quod probabilius est, argumentatio non tenet, unus enim Deus est, non alter; frustra in hoc argumento dirimendo versamur, ac tempus inutiliter teritur. Ad reliqua progrediamur.

,, X. Ad illud ergo, quod sequitur ex cap. 22. Matthæi, *Reddite ergo quæ sunt Cæsaris*, *Cæsari*; *&* *quæ sunt Dei*, *Deo*: hoc infertur unum, unicuique suum esse tribuendum, solvendumque Principibus tributum. A quibus solvendum sit, non inquiritur modo: ab Ecclesiasticis etiam pendenda in subsidium reipublicæ, cujus & ipsi sunt cives, ultro fateor. Quo jure, diximus disserendo de Clericorum Immunitate in eodem libro vicesimo, cui additamentum istius dissertationis apponimus. Adjicientur paullo inferius nonnulla. Interim prior Dominicæ definitionis pars, *Reddite*, *quæ sunt Cæsaris*, *Cæsari*, explicatur parte altera, *Et quæ sunt Dei*, *Deo*. Regi aliquid præcipienti contra legem Dei obediendum non esse docent omnes, ipsaque ratio commonstrat. Cavendum Christianis ne Deum offendant, nec principem, idque tradit Salvator monito illo æquissimo ac saluberrimo. Quærebant Pharisæi illum capere in sermone, ut si negaret tributum Cæsari persolvendum, accusarent apud Romanum præsidem; ideoque ad ipsum accesserunt cum Herodianis tributi exactoribus: si autem tributum dandum assereret, exosum redderent Judæis ægre ferentibus imperium Cæsaris, tamquam tyrannicum & violentum, & religionis prætextu adspernantibus legitimam Potestatem. Prudentissima ea responsione subdolam Pharisæorum malitiam Christus Dominus compressit, & refutavit, adeo, *ut mirati sint*, *&* *relicto eo abierint*, quomodo legitur eodem cap. 22. versu item 22. Id unum ex hoc loco concluditur. Pari ratione expeditur quod scribit Apostolus cap. 13. ad Romanos. Nullus privatus insurgere potest in Principes, obtentu ejus tyrannidis, vel socordiæ: neque enim nos illorum opinionem sectamur, qui id licitum esse affirmaverunt, latrociniis cædibusque Regum, ut ætate quoque nostra evenit, occasionem præbentes. Pontifex etiam spiritualia adhibere debet remedia. Quid autem agendum huic est in extremis reipublicæ, fideique periculis? Istud subjicitur disputationi, nec apertissime definitur illa generali Apostoli locutione, qua præcipit, ut *omnis animæ potestatibus sublimioribus subjecta sit*.

,, XII. Quæ sequuntur num. V. parum negocii facessunt. Etenim legislator unitatis & concordiæ auctor nequit divisionem inter fratres, nisi id religionis causa postulet, percipere, vel permittere; sed ejus interest dare operam, ne vel avaritia, vel divitiarum affluentia humanas mentes corrumpat. De hac re loquebatur Dominus cap. 12. Lucæ, quando cum fratre volebat quidam ignotus homo dividere hereditatem. Veruntamen si frater fratri, & propinquus propinquo in via Domini adversetur, ut unus relinquat alterum, etiam filius parentem, & vimm uxor, mandat Jesus proximo capite 14. 26. & apud Matth. cap. 10. 35. Quod si Apostoli instituerunt, ut omnia credentium bona, pecunia, reditus, census & prædia essent communia, ut illorum enarrant Acta cap. 2. 44. cur pariter pro varia rerum circumstantia suadere non poterant, ut eadem bona dividerentur, quemadmodum multiplicatis fidelibus factum est? In capite autem 17. Matthæi Petro, cui accipientes tributa dixerant, *Magister vester non solvit didrachma*? ait Dominus versu 24. *Quid tibi videtur*, *Simon*? *Reges terræ a quibus accipiunt tributum*, *vel censum*? *a filiis suis*, *an ab alienis*? & respondente Petro, *Ab alienis*; *Ergo*, inquit Christus, *liberi sunt filii*. Quapropter non lege coactus, sed ad scandalum avertendum, tri-

,, butum

„ butum jussit persolvi. Eam ob rem ait sequenti versu 26. *Ut autem non scandalizemus eos, vade ad mare, & mitte hamum, & eum piscem, qui primus ascenderit, tolle, & aperto ore ejus invenies staterem: illum sumens da eis pro me, & te*. Duo, quæ postremum tenent locum, prætereo: siquidem Matthæi cap. 20. Apostolorum, qui nondum perfecti erant, atque in regno Christi occupare primas sedes expetebant, indignati filiis Zebedæi, quorum mater petebat, ut unus sederet ad sinistram Domini, alter ad dexteram, opportune cohibet gliscentis ambitionis primordia, docens ad gloriæ, regnique cælestis fastigium, non æmulatione, & contentione, sed crucis humilitate perveniri. Præceptum denique Petri Principis Apostolorum Epist. 1. cap. 2. eo ipso modo accipiendum est, quo explicavimus num. præcedenti verba Apostoli Pauli in Epistola ad Romanos initio capitis decimitertii.

ARTICULUS II.

Quæ proferuntur ex jure Canonico, & Romanorum Pontificum Epistolis.

„ I. DEclarationi Cleri Gallicani cohærere videntur Ecclesiastici canones. ac primo can. *Duo sunt*, dist. 96. depromptus ex Epistola S. Gelasii I. scripta anno 494. ad Anastasium Imperatorem: quo in canone ita una Potestas ab alia secernitur, ut Ecclesiastica nequeat jura Potestatis secularis invadere. *Duo*, ita laudatus canon, *duo sunt quippe, Imperator Auguste, quibus principaliter hic mundus regitur; auctoritas sacra Pontificum, & regalis Potestas. In quibus tanto gravius pondus est Sacerdotum, quanto etiam pro ipsis Regibus hominum in divino sunt reddituri examine rationem*. Et post pauca: *Nosti itaque inter hæc ex illorum te pendere judicio, non illos ad tuam redigi posse voluntatem*. Hæc utique S. Gregorius VII. in epistola ad Hermannum Metensem Episcopum ad præterendam Pontificiam auctoritatem Regiæ, & Augustali, adduxit anno 1080. ejusdemque S. Gregorii sunt verba, quæ sequuntur in canone apud Gratianum. Sed nihil inde infertur aliud, nisi duas Potestates, Pontificis, & Regis, principales esse, & supremas, illamque ista superiorem, quatenus animarum præficitur regimini, & de his rationem summi Sacerdotes reddituri sunt Deo. Ad frangendam superbiam Imperatoris, qui Ecclesiastica jura sibimet usurpabat, jubebatque recitari in sacris diptychis nomen Acacii communione privati, ad eum modum S. Gelasius locutus est. Potestatis vero utriusque ita fines circumscribit, & jura discernit: *Christus memor fragilitatis humanæ, quod suorum saluti congrueret dispositione magnifica temperans, sic actionibus propriis, dignitatibusque distinctis officia Potestatis utriusque discrevit, suos volens medicinali humilitate salvari, non humana superbia rursus intercipi, ut & Christiani Imperatores pro vita æterna Pontificibus indigerent, & Pontifices pro temporalium cursu rerum imperialibus dispositionibus uterentur: quatenus spiritualis actio a carnalibus distaret incursibus, & ideo militans Deo minime se secularibus implicaret, & vicissim non ille rebus divinis præsidere videretur, qui esset negotiis secularibus implicatus, ut & modestia utriusque ordinis curaretur, ne extolleretur utroque suffultus, & competens qualitatibus actionibus specialiter professio aptaretur*. Nequit ergo Potestas spiritualis politicæ jurisdictioni sese ullatenus immiscere.

„ II. Eadem, inquit Marca lib. 2. Concordiæ cap. 1. num. 6. fuit sententia Symmachi Papæ, cui cum eodem Imperatori Anastasio in causa Acacii fuit decertandum. In suo enim Apologetico hæc Symmachus litteris tradidit: *Conferamus honorem Imperatoris cum honore Pontificis; inter quos tantum distat, quantum ille rerum humanarum curam gerit, iste divinarum. Tu, Imperator, a Pontifice baptismum accipis, sacramenta sumis, orationem poscis, benedictionem speras, pœnitentiam rogas. Postremo tu humana administras, ille tibi divina dispensat. Ita, ut non dicam superior, certe æqualis honor est*. Addunt cum eodem Marca quæ Gregorius Secundus ad Petri Sedem evectus anno Reparatæ Salutis 715. scripsit ad Leonem Isaurum Imp. Iconoclastam in Epistola, quæ extat ante Acta septimæ Synodi: in qua hæc inter alia leguntur: *Idcirco Ecclesiis præfecti sunt Pontifices a Reipublicæ negotiis abstinentes, ut Imperatores similiter ab Ecclesiasticis abstineant, & quæ sibi commissa sunt capessant*. Quare S. Gregorio II. fatente, debet Pontifex sese a secularibus Reipublicæ negotiis penitus abstinere; quemadmodum Imperator ab Ecclesiasticis dispositionibus abstinet prorsus, neque illas sibi arrogat contra Pontificis voluntatem; ad Sacerdotes enim Deus voluit, *quæ Ecclesiæ disponenda sunt, pertinere, non ad seculi potestates*, prout habetur can. *Si Imperator*, citata dist. 96. num. 11. ita non debet Pontifex, renitente Imperatore, vel Rege, aut Potestate qualibet, quæ præest rebus humanis, præsumere de his judicare.

„ III. Quemadmodum iniqua patrantem Regem Pontifex corripit *directiva* quidem, sed non *coactiva* auctoritate; ita se gerere debet erga Pontificem Rex, si illum noverit justitiæ transgredi fines; ideoque quidquid potest Pontifex in Regem circa spiritualia, potest circa temporalia Rex in Pontificem. Si vero non potest Rex deponere legitimum Pontificem, & si aliquis hoc facinus attentavit, omnium subiit execrationem: quo jure, qua potestate, fas erit Pontifici deponere legitimum Regem, atque si id evenit aliquando, ab omnibus recte factum existimabitur? Certe Gratianus in Canonem, *Nos si incompetenter*, 2. quæst. 7. num. 41. ait: „ Sicut Reges præsunt in causis seculi, ita Sacerdotes in causis Dei. Regum est corporalem irrogare pœnam, Sacerdotum spiritualem inferre vindictam. David ergo etsi ex regali unctione Sacerdotibus & Prophetis præerat in causis seculi, tamen suberat eis in causis Dei. Unde Reges a Prophetis & Sacerdotibus ungebantur, & eorum oblatione peccata Regum expiabantur. Sicut ergo Ozias a Domino lepra percussus est, quia Sacerdotum officia usurpare voluit; sic Sacerdotibus & Prophetis officia Regum usurpare non licet. Nathan ergo Propheta cum Regem redarguit, suum est executus officium, in quo erat Rege superior, non usurpavit Regis officium, in quo erat inferior: monuit eum, ut per pœnitentiam peccata sua expiaret, non tulit in eum sententiam, ut tamquam adulter & homicida morti addiceretur. Sic & Beatus Ambrosius Theodosium, & Beatus Innocentius Arcadium excommunicavit, & ab Ecclesiæ ingressu prohibuit „. Hæc aliaque plura Gratianus. Et quidem præcitato canone, *Nos si incompetenter*, Leo III. in Epist. ad Ludovicum Augustum conscripta anno 815. inquit velle se rationem reddere viris ab ipso Ludovico Pio ad se missis, si justæ legis tramitem deseruerit, cunctaque illorum judicio emendare, ac petit ut virorum ipsorum examine omnia terminentur, nihilque remaneat ab ex indiffinitum & indiscussum.

„ IV. Præcitata dist. 96. can. *Cum ad verum* proponitur Epistola Nicolai I. data ad Michaelem Imperatorem anno Salutis 865. qua jus, discrimen, & munus utriusque Potestatis describitur. Epistola vero, cujus canon fragmentum est, ita sonat: *Hi, quibus tantum humanis rebus, & non divinis præesse permissum est, quomodo de his, per quos divina ministrantur, judicare præsumant, penitus ignoramus. Fuerunt hæc ante adventum Christi, ut quidam typice Reges simul & Sacerdotes existerent. Quod sanctum Melchisedech fuisse sacra prodit historia, quodque in membris suis diabolus imitatus: (utpote qui semper, quæ divino cultui conveniunt, sibimet tyrannico spiritu vendicare contendit) ut pagani Imperatores iidem & maximi Pontifices dicerentur. Sed * cum ad verum ventum est eumdem Regem atque Pontificem, ultra sibi nec Imperator jura Pontificatus arripuit, nec Pontifex nomen Imperatorium usurpavit: quoniam idem mediator Dei & hominum, homo Christus Jesus, sic actibus propriis, & dignitatibus distinctis officia Potestatis utriusque discrevit, propria volens medicinali humilitate sursum efferri, non humana superbia rursus in infernum demergi, ut & Christiani Imperatores pro æterna vita Pontificibus indigerent, & Pontifices pro cursu temporalium tantummodo rerum Imperialibus legibus uterentur, quatenus spiritualis actio carnalibus distaret incursibus, & ideo militans Deo minime se negotiis secularibus implicaret, ac vicissim non ille rebus divinis præsidere videretur, qui esset negotiis secularibus implicatus*. Apertum est Nicolaum S. Gelasii verba num. 1. producta usurpasse.

„ V. Innocentius Tertius in Epistola ad nobilem virum Montis Pessulani anno 1213. ex qua epistola desumptum est caput, *Per venerabilem*, Extra, de iis qui matrimonium accusare possunt, &c. inquit: *Rex superiorem in temporalibus minime recognoscit*. Quæ verba tam sunt aperta, ut nonnulli mirentur in contrariam partem produci: unde nos art. 2. primæ partis duximus esse prætermittenda, atque in hunc potius locum revocanda. Hanc notam hic apposuit Pithœus: *Ergo nec Imperator: quod tamen Glossa contendit in c. Adrianus, dist. 63. Vide Joannem de Imola, & Jacobum de Sancto Geminiano, in cap. Grave, de supplend. negligent. Prælat. &c.* Cur aliud asserendum de Regibus, aliud de Imperatoribus dixerint quidam præstantissimi Jureconsulti, præmonui capite 4. præcedentis partis primæ num. 13. prolatis verbis Petri de Marca.

„ VI. Ad hæc non est perdifficile respondere. Nam duas esse in Ecclesia Potestates a nemine controvertitur. Utriusque etiam circumscriptos esse limites, & unam spiritualia, alteram temporalia administrare, perspicua res est, & posita citra omnem dubitationem. Hoc unum disputationi subest, An utraque Potestas ita sit in suo genere summa, ut nullus advenire casus queat, in quo non possit una subjici alteri. Sit in exemplo: permittit Princeps in sua ditione grassari hæreses, liberum permittit noxiæ, & damnatæ religionis exercitium, nullam de animarum salute curam gerit, ruunt eo imperante

sacra

sacra omnia, templa, monasteria, periclitatur virginum pudicitiæ, matronarum decor, & vitia quælibet ad bonos mores labefactandos irrumpunt. Sit præterea idem Princeps socordia, ignavia, stoliditate affectus, corruptus vinolentia ac libidine, stipatus improborum aulicorum catervæ, impos ad bellum, ad firmandam pacem ineptus: quis reipublicæ, & religionis pericula avertet? Persistentibus paganorum regnis opportunum aderat in tanta malorum exundatione remedium; vel exercitus trucidabant imbellem, Imperatore altero salutato, vel Senatus Procerumque conventus extrudebant indignum, vel populi seditio, ac tumultus illum compellebat ad fugam. Interdum & hæc in Christianis Regnis eveniunt, nec quid consilii capiendum sit ignorant bene institutæ respublicæ. At in *monarchia*, quæ tamen a plurimis præfertur ceterorum regiminum institutis, non erit tam facile dominum hereditario jure, arreptaque dominatione exspoliare. Ergone Ecclesia, cujus regnum sempiternum est, componitur autem ex clericis, & laicis, instituta erit cum tali forma regiminis, in qua nequeat tyrannici & exitiosissimi imperii jugum excuti, valeatque rector iniquus pro suo arbitratu, contranitente nemine, evertere rempublicam & religionem? Id non videtur rationi consonum, nec dignum Institutoris Ecclesiæ infinita sapientia, ac prudentia. Dicendum itaque in eadem Ecclesia, in qua proculdubio omnia sapientissime ac saluberrime ordinata sunt, Potestatem spiritualem, quæ cælestia dispenset, ita Potestati seculari præesse, ut quotiescunque opus sit, hanc cohibeat, atque refrenet. Etsi enim *directe* ac principaliter spiritualia disponit, & animæ saluti curam impendit; secundario tamen & *indirecte* intendit corporis incolumitati, sive politicæ administrationi; quoniam hac a recto tramite aberrante, universa Ecclesia turbatur, Christiana nutat respublica, & periclitatur salus æterna, de qua Pastores Ecclesiæ debent esse soliciti. Est autem proloquium, comprobatum quoque auctoritate Doctoris Angelici 3. p. q. 54. art. 4. *Cuicunque committitur principale, committitur etiam accessorium.*

„ VII. Videbuntur ista adversariis dicta inani pompa verborum. Præcipiente enim Domino, non debent Apostoli principatum exercere, sicuti *principes gentium dominantur eorum*, Matth. 20. & longe dispar est Christianæ, & Politicæ Reipublicæ forma. Illa spiritualia tractat arma, hæc corporalia. Adhibeat ergo ad Christiani Principis emendationem Ecclesiæ Caput *arma sua*, orationes, exhortationes, supplicationes; de quibus S. Ambrosius orat. in Auxentium, *Dolere potero, potero flere, potero gemere; adversus milites Gothos lacrymæ meæ arma sunt: aliter nec possum, nec debeo resistere.* Sane precibus & paternis Sacerdotum monitis resipiscere potest rex impius, infestorum comminationibus & terriculamentis nequaquam commovebitur. Non externa vi, sed humilitate vincendus est. Quid vero, si atme hæc spiritualia non sufficiant? Habet & sui generis *spiritualem gladium*, licet in maxima tantum necessitate, & pro Christo exerendum, quo a communione fidelium pervicacissimos præcidat. Gladius *materialis* est utique in Ecclesia, sed non manu Petri exertandus & efferendus. Si vellet Rex uti spiritualibus armis, retinendo peccata, ea solvendo, excommunicando; quid, obsecro, responderet Summus Sacerdos? Proculdubio verba Symmachi, *Tu humana administras.* Itaque si humanis rebus ingerere se velit Sacerdotum Princeps; vicissim reponet Rex, *Tu divina dispensas.* Si moderante impio Rege rempublicam magna oriri possunt incommoda; haud minora exorta sunt, quando Romani Pontifices depositionis Imperatorum, vel Regum protulerunt sententiam. Provenerunt inde schismata, bella, & cædes innumeræ. Abunde vel sola Henrici IV. depositio hanc veritatem commonstrat. Hæc pro Declaratione Cleri Gallicani pugnantes.

ARTICULUS III.

SS. Patrum, aliorumque recitantur sententiæ.

„ I. PRoductæ nuper S. Ambrosii verba nobis ad agendum de sententia Patrum aperiunt aditum. Duarum itaque distinctionem Potestatum, & unius limites adeo circumscripti, ut pervadere nequeant fines alterius, delineat nobis Olim Cordubensis Episcopus apud S. Athanasium in epist. ad solit. his verbis, quibus Constantium Imperatorem officii admonet sui. *Tibi Deus imperium commisit, nobis quæ sunt Ecclesiæ concredidit. Et quemadmodum qui tuum imperium malignis oculis carpit, contradicit ordinationi divinæ, ita & tu cave ne quæ sunt Ecclesiæ ad te trahens magno crimini obnoxius fias. Datæ, scriptum est, quæ sunt Cæsaris, Cæsari, & quæ Dei, Deo. Neque igitur fas est nobis in terris imperium tenere: neque tu thymiamatum & sacrorum potestatem habes, Imperator.* Atque his verbis, inquit Petrus de Marca lib. 2. Concord. cap. 1. num. 4. soli Principi potestas in hæc terrena & temporalia imperandi asseritur, & Ecclesiæ sacra & spiritualia procurandi „.

„ II. Sunt apud Ecclesiæ PP. alia generis hujus permulta. Eloquentissimus Joannes Chrysostomus homilia 4. de verbis Isaiæ, *Regi corpora, Sacerdoti animas commissi* docet: atque hom. 15. in 2. Epist. ad Corinth. ait principatum Ecclesiæ non multam habere curam *de seculari vita, omnia autem de cælestibus rebus pronuntiare.* Quod Ambrosius asseruit oratione in Auxentium, luculentius tradidit in epistola ad Sororem Marcellinam. S. P. Augustinus non uno in loco affirmat regnum Christi esse spirituale, Regibus vero ab omnibus Christianis obedientiam esse exhibendam. Collegit illius textus ex sancti Doctoris Expositionibus in Evangelium Joannis, & in Epistolam Pauli ad Romanos dissert. 7. de antiqua Ecclesiæ disciplina Ludovicus Ellies Dupin. Quoniam obvii sunt, & veritatem notissimam continent, necessum non est eosdem textus exscribere, præsertim cum de regno Christi, necnon de obedientia præstanda superioribus potestatibus, non semel diximus. Neminem, quantum pertinet ad Ecclesiam hujus temporis, esse *potiorem Pontifice*, neminem *celsiorem Imperatore Christiano*, affirmat libro 1. de veritate prædestinationis & gratiæ S. Fulgentius. Eadem vox est ceterorum. De S. Bernardo, ejusque libris de Consideratione ad Eugenium, superius pertractavimus. Petrus Damiani in epistola ad Firm. Episc. facta inter regnum, & Sacerdotium distinctione, ait nec Regi fas esse *officium Sacerdotale* usurpare, neque Sacerdoti, quod utique laicorum est, *arma corripere*. In dialogo item, quem titulo *disceptationis synodalis* inscripsit, adversus Cadolaum Antipapam, eamdem utriusque potestatis distinctionem late exponit, regnumque, & Sacerdotium *duos apices*, & *mundi vertices* vocat, sublimem æque, atque *mutuo caritatis glutino* jungendam simul Pontificis, Regisque personam. Id vero Petrus tanta prudentia, & salvo utrius, & alterius præstitit privilegio, ut qui Pontificem *in temporalibus* Regibus existimant præponendum, haud vereantur virum illum doctrina, & sanctitate conspicuum, & amicitia quoque, & familiaritate S. Gregorii VII. clarum, traducere, tanquam catholicis dogmatibus repugnantem, sati notæ hæreseos omnes illos esse notandos, qui Petro *spiritualem* tantum gladium concedunt ablato *materiali*. Versatus in ea sententia Ven. Card. Baronius in Annalibus Ecclesiasticis ad annum 1053. sed tanti Præsulis vente non eorum hujusmodi judicium adprobare; maxime quod illiusmodi Patrum testimonia non urgeant plurimum, & commode a contrariam sententiam tenentibus exponantur allato Regalis, & Ecclesiastici Principatus discrimine, & spectato *principali* objecto, non *accessorio*, & veluti contingenti.

„ III. Revera hæreticis accensere nolumus omnes illos Gallorum Episcopos, qui in Comitiis anni 1682. decimo quarto Kalendas Apriles declarationi, cujus primum caput definit eam, quæ nunc agitur, controversiam, plenissimis subscripsere suffragiis, nec clarissimo Meldensium Antistiti Benigno Bossuetio, de litteraria republica & de Catholica religione optime merito, qui majorum suorum propositiones quatuor, maxime priorem, expressam verbis productis superiori capite primo num. 4. magna argumentorum copia, & eruditionis ornatu illustravit, oppositis, quotquot congesta fuerunt hactenus, momentis expunctis, enervatis, atque contritis. Quis enim in summum virum ob defensionem doctrinæ nulli Ecclesiasticæ definitioni, nullique professioni fidei, aut Conciliorum, aut Romanorum Pontificum sanctionibus emittendæ, aliqua ratione adversantis, dicacitate verborum insurget? Sed ne de Bossuetio, quem illius defensionis auctorem fuisse negarunt nonnulli, etsi levissimis ducti conjecturis, in præsentia instituatur oratio; triginta quatuor Gallicanæ Ecclesiæ Præsules, omnesque integerrimæ fidei, declarationem, de qua differitur, confirmavere. Neque ii tantum, verum etiam Antistites alii, qui non interfuerant Comitiis. Accessit regium Ludovici XIV. cognomento Magni Edictum, ne quis in toto Galliarum regno aliud, quam definitum in Cleri Comitiis a quovis doceretur, emanatum eodem anno 1682. die Martii tertia ac vicesima.

„ IV. Displicuerunt utique Romano Pontifici ea Comitiorum Acta, & ubi pervenerunt ad aures Innocentii XI. tunc Romanæ Ecclesiæ Pastoris sanctissimi atque vigilantissimi, de his vehementer conquestus est repetens verba Cant. 1. *Filii matris meæ pugnaverunt contra me.* Persistiterunt tamen Galliarum Doctores in eadem sententia: quæ non prodiit tunc primum e tenebris, sed antea quoque semperque obtinuerat, prout anno 1663. die 8. Martii declaraverat sacra Facultas Parisiensis toto orbe clarissima in articulis prædicto Christianissimo Regi Ludovico XIV. coram Theologis plurimis, a Parisiorum Archiepiscopo Harduino de Perefixe pronuntiatis. Quorum articulorum primus est: *Non esse doctrinam Facultatis, quod Summus Pontifex aliquam in temporalia Regis Christianissimi auctoritatem habeat: imo Facultatem semper obstitisse etiam iis, qui indirectam tantummodo esse illam auctoritatem voluerunt. 2. Esse doctri-*

ctrinam Facultatis ejusdem, quod Rex Christianissimus nullum omnino agnoscat, nec habet in temporalibus superiorem præter Deum, eamque suam esse antiquam doctrinam, a qua nunquam recessura est. 3. Doctrinam Facultatis esse, quod subditi fidem & obedientiam Regi Christianissimo ita debent, ut ab ea nullo prætextu dispensari possint.

V. Insistens eidem doctrinæ Sacra Parisiensis Facultas proscripserat anno 1626. die 4. Aprilis librum Antonii Sanctarelli Societatis Jesu presbyteri, inscriptum, *Tractatus de hæresi, schismate, apostasia, &c.* quo in libro adstruitur Summorum Pontificum in temporalia Regum potestas. Haud ignoro Cardinalem Sfondratum in *Regali Sacerdotio*, pag. 302. editionis tertiæ anni 1693. respondere Sanctarelli librum plura complecti, quæ singulis displicere debebant, scilicet, *reges ob insufficientiam, minorem regendi habilitatem, & ob quodcumque peccatum, seu iniquitatem, si non corrigat, regno moveri posse, immo etiam morte multari.* Quod vir doctus demonstrat ex Gramondo lib. 15. ad annum 1616. exscripto etiam Colloquio Senatus Parisiensis, & P. Coton rectoris Collegii Claromontani. Sed hæc responsio non videtur mihi argumentationem elidere. Primum quia in *Censura* Sacræ Facultatis hæc disjuncte asserta Sanctarelli perstringuntur. I. *Summum Pontificem posse pœnis temporalibus punire reges & principes, eosque deponere, & suis regnis privare ob crimen hæresis, eorumque subditos ab illorum obedientia liberare, eamque semper in Ecclesia fuisse consuetudinem.* II. Et propter alias causas, *ut pro delictis, si expedit; si principes sint negligentes: & propter insufficientiam, & inutilitatem suarum personarum.* III. Item, *Pontificem jus & potestatem habere in spiritualia simul & omnia temporalia; & in eo esse de Jure divino utramque potestatem, spiritualem, & temporalem.* Hæ vero nonne sunt ipsæ omnino propositiones enuntiatæ ab omnibus potestatis Pontificis in temporalia principum assertoribus? Deinde quæ auctor *Regalis Sacerdotii* ait merito singulis displicere, & secunda Sanctarelli positione enuntiantur, sponte sua fluunt, & consequuntur ex prima: idemque Scriptor pag. 252. ait Childericum III. depositum fuisse anno 751. auctoritate Zachariæ Pontificis, non ob crimen hæresis, *sed ob inertiam regendique imperitiam.* Ita superato semel alveo, diffluit amnis longe lateque. Præterea in suis ad interrogationes Senatus responsionibus, ut referuntur ab ipso Cardinali Sfondrato pag. 303. P. Coton ait, *regi jus omne esse quoad temporalia:* sibi opinionem esse Præposito Societatis approbanti Sanctarelli doctrinam *plane contrariam:* sibi, sociisque in Gallia degentibus futurum *cum Sorbona & Galliæ Clero assensum in idem doctrinæ univocum:* ac demum ipse cum præcipuis a Societate Regi hoc publicum Instrumentum exhibuit, proxima pag. 304. transcriptum: *Nos subsignati declaramus Sanctarellum perperam de Regibus, & eorum auctoritate scripsisse quam diffitemur doctrinam: agnoscimus & profitemur Regum immediatam esse a Deo potestatem, independensque jus ipsis esse in subditos: cui sententiæ, ut veræ, nostro omnium sanguine subscribetur, si opus, non secus ac Censuris, si quæ a Clero Gallicano, aut Sorbona in ejusmodi libros edentur, Promittimus insuper futuram nobis posthac unam cum Sorbona, Clero, & Regni Gallici Academiis sententiam. Actum Lutetiæ 16. Martii, anno 1626.* Non recte ergo suam causam egit Sfondratus hæc referens ex Gramondo. Huc referri possunt Catholicorum Theologorum juramenta, in Anglia regnante Henrico VIII. & alibi non semel facta, agnoscendi, ac propugnandi regiam Potestatem omnino *in temporalibus* supremam, nec ab ullo mortalium, *directe*, vel *indirecte* dependentem, ut Parisiis Jesuitas præstitisse nuperrime dicebamus.

VI. Planiori, ut reor, occurrisset via respondendo quæri a nobis non quod Sorbona proscripserit in Sanctarelli Opere, neque quod Clerus Gallicanus sentiat, neque quid Jesuitæ Parisienses responderint contrariam Præposito Generali Societatis suæ profitentes opinionem: sed quæri quod veritati magis sit consonum, quodque doceant Theologi liberos habentes affectus: nam ipse prælaudatus Pater Coton interrogatus a Senatu, an Præpositi sui amplecteretur doctrinam, si Romæ esset, ait: *Mutaretur nobis cum cælo animus, sentiremus ut Romæ.* Dignum ingenuo viro subterfugium, dignum ut hoc pag. 303. suum *Regale Sacerdotium* Purpuratus Scriptor condecoraret! Nos tamen cum in Latio, tum in Etruria, adeo ignavi, adeo insipidi sumus, idem prorsus & loquimur, & sentimus. Illo equidem responso consimilis evanesceret objectatio: nam cum anno 1610. prodiisset in lucem tractatus Ven. Bellarmini adversus Guilielmum Barclajum, *De Potestate Summi Pontificis in temporalibus*, a Parisiensi Curia, quam *Parlementum* vocant, eodem anno die 26. Novembris proscriptus fuit, vetitumque singulis sub pœnis læsæ Majestatis, ne eumdem librum apud se retinerent, vel aliis legendum traderent. Atque ne facta repetantur antiquiora; damnavit, ignique addixit Senatus Tolosanus anno 1757. die Septembris decima, Theologiam Moralem R. P. Herm. Busembaum Soc. Jesu, pluribus partibus auctam a R. P. La-Croix ejusdem Soc., perstricta singulatim doctrina de Potestate Pontificis *in temporalia* Principum Laicorum, illic tradita tom. 1. pag. 695. num. 1425. & pag. 307. num. 874. Epistola item Anonymi edita Lucæ, sub nomine *Cosmopoli* adversus judicium Tolosani Senatus eodem anno 1757. idem subiit fatum, combusta in regio atrio statim ac Lutetiam Parisiorum pervenit. Quamvis autem responderet, ut arbitror, Galliarum aliquis factum id opportune, sapienterque ad coercendam sacrilegam improbissimorum hominum audaciam conspirantium in sacratissimam Regum vitam; propterea quod Sanctarelli opus in lucem editum est post infandam caedem Henrici IV. patratam a nefario parricida Francisco Ravalliaco die ante Idu. Majas anno 1610., & *Medulla* Patris Busembaum cum additamentis P. La-Croix procusa Coloniensibus typis ferebatur per florentissimum Galliarum regnum, quando scelestissimus omnium mortalium Thomas Robertus Franciscus Damiens regnantem Ludovicum XV. interficere vulnere inflicto tentavit, eodem anno 1757. Nonis Januarii; ac præterea quod in Senatu Parisiensi P. Coton cum suis, idem omnino in Tolosano Pater Villard cum Jesuitis aliis respondit, detestari se proscriptam a Senatu doctrinam, subscribere *Declarationi* Cleri factæ anno 1682. & agnoscere, semperque professuros fore absolutam Regis, & a nemine dependentem in temporalibus potestatem: Quamvis hæc aliquis Galliarum Theologus posset respondere; est nihilomtamen minus responsio facilis atque expedita, suam opinionem manere iis, qui commorantur in Galliis; suamque iis, qui degunt in urbe Roma.

VII. Eadem facilitate excuti possunt Jureconsultorum pro absoluta & independente Regum potestate locupletissima testimonia. Collegit illa, & stylo quidem inculto, sed uberrima copia rerum libro 1. *Regalium Franciæ* edito Lugduni anno 1538. Carolus Degrassalius Carcassonensis pagina 71. & sequentibus. Parcat mihi Lector, si Petri de Ferrariis Jurisconsulti, & Cardinalis Mazarini addo verba. Ille initio *Practicæ Papalis* inquit: *In tantum excrevit appetitus jurisdictionum, quod nedum laici, sed & Summi Sacerdotes, & Clerici sunt tali morbo ac vitio penitus infecti. Vides enim quod ipse Papa, qui deberet tanquam verus Vicarius vestigia sequi Jesu Christi, possidere, & armata manu detinere nititur jurisdictionem in terris, civitatibus, villis, & locis, quæ sunt naturaliter, & a mundi creatione, & Christi ordinatione Imperii Romani. Imo ipse Papa in ipsum Imperatorem nititur superioritatem habere; quod ridiculum est dicere, atque abominabile audire.* Meliori temperamento Mazarinus apud Priolum de rebus Gall. libro 10. in fine ajebat, *Nulli Pontifici jus in Reges, sed paternum amorem esse debere.* Plures alios auctores in hanc rem collegit Henricus de Cocceji ad librum 1. Hugonis Grotii pag. 242. editionis Lausannæ.

VIII. Ceterum si numero Scriptorum certandum sit, nescio cuinam debeamus causam adjudicare. Ex dictis crediderim rem esse manifestissimam, plurimos Theologos, Jureconsultos, Politicos pro utraque parte pugnare. Pendebit itaque causa, si multitudine solummodo sit decertandum. Interdum vero ingentes copias minor superavit exercitus: & Aristides & Cimon Xersem, quem Sacra Historia Assuerum appellat, Alexander Macedo Darium regem Persarum, Josue Gabaonitas, aliosque reges populosque quamplurimos expugnavit. Sicut autem in militari pugna, non prævalet multitudo, sed virtus: ita in litterario certamine præcellit auctorum celebritas, & rationum pondus, non multorum strepitus, verborumque jactantia. Recole allatum tertio prioris partis capite Melchioris Cani Theologi præclarissimi monitum utilissimum. Degrassalius Regem Galliarum cunctis aliis principibus existimat præponendum, sæpe ea repetita ratione, quod e cælis adducta sacri olei ampolla, etiamnum Rhemis in templo S. Remigii asservata, inungatur; ideoque inferior sit solo Deo, quod, ut ut præstantissimum sit (neque enim ego divinum istud beneficium denego cum Jansenio in *Marte Gallico*, & cum Samuele Basnage in Annalibus Politico-Ecclesiasticis): certe argumentum fractum est, & infirmum; siquidem principibus omnibus, qui tributarii non sint, sed absoluti domini, suique juris, puto eamdem inesse potestatem, etsi unus altero ampliorem habeat principatum, & digniorem consecrationem. In Petro Farrario modestiorem stylum desidero, atque majorem in unctos Domini reverentiam. Vicarium Christi debere sequi vestigia magistri, norunt omnes; sed quale sit Christi regnum, & an urgente necessitate possit *materiale* exercere gladium, istud inquiritur. Jure naturæ, & a mundi exordio terras, civitates, & oppida esse *Imperii Romani*, non est consonum veritati. Quis dixerit extitisse a mundi creatione regnum, quartum illorum, quæ prædixit futura propheta Daniel, aut institutum jure naturæ quod armis fundatum est, & propagatum? Christus utique jussit, ut Cæsari solveretur tribu-

„ tributum, quoniam Cæsar Syriam regebat; at præstandum aliis legitimis Principibus non inhibuit, sed commendavit obsequium. Irasceretur ipsemet Augustissimus Cæsar, & tamquam improbum ejiceret assentatorem, qui illum *universi orbis* dominum compellaret, spretis aliis Principibus omnibus. Suæ ditionis possessor est, non alienarum invasor. Si *Imperium* aliquod incœpit ab orbe condito, & undequaque diffunditur, proculdubio *Ecclesia* est, non *Imperium Romanum*. Dixerim Cardinalem Mazarinum celebriorem fuisse Politicum, quam Theologum; utiamsi recte monet Pontifici, ubi cum Regibus res est, non jure semper utendum, sed amore paterno.

ARTICULUS IV.

Agitur de Exemplis Historicis.

„ I. UT primæ partis sectionibus tam numero, quam argumentorum genera illæ respondeant, agendum in quarto hoc articulo de iis, quæ ex historiis promuntur. Ac primum fatendum est, nihil unquam de Principum auctoritata atque imperio per institutionem sacerdotii, aut legalis, aut Christiani, fuisse immutatum. Qui autem antequam vocarentur ad fidem a Domino consecuti fuerant regnum, non ea conditione Christo nomen dedera, ut principatum suum arbitrio subjicerent sacerdotis. Audierunt potius sibi a Christo cæleste regnum conferendum esse, non auferendum terrastra. Qui vero sedebant in umbra mortis cultui dæmonum, & idolorum mancipati, non vi, armisque ad religionem nostram amplectendam fuerunt adducti, sed prædicatione Evangelii, miraculorum virtute, martyrum sanguine, & divina gratia inspirante. Præsidiis hisce Christiana Religio exorta est, iisdem sumpsit incrementa, iisdemque ad Indos, & antipodas ceterasque mundi plagas suum dilatavit imperium. Sub Nerone, Decio, Diocletiano, aliisque Ecclesiæ persecutoribus, fideles, Pontificali etiam charactere insigniti, in iis, quæ ad civile regimen attinent, crudelissimis Principibus obtemperabant; & animadvertentes duos sibi præesse Dominos, Deum nimirum, ac Cæsarem, ita uni obsequebantur, ut non læderent alterum. Si princeps idololatra præcipiebat victimarum immolationem, & superstitiosum profanorum numinum cultum; amabant potius exquisitissimis excruciari suppliciis, quam fidem ebnegare, vel simulare, neque de cruce Domini erubescebant: si imponebat pedagia ac tributa, solvebant libenter, civile regimen non adspernati. Commendatur a Theodoreto libro 3. H. Eccl. cap. 16. Valentinianus adhuc privatus, quoniam in sacris, seu potius sacrilegiis, abhorrebat a Juliani Apostatæ communione, in ceteris officiis præsto erat Imperatori. Plura alia exempla profert libro 5. partis 2. doctissimus Meldensium Episcopus. Edocemur hinc inviolabilem esse Principum auctoritatem atque jurisdictionem in omnibus, quæ contraria non sunt religioni ac pietati, & ipsam auctoritatem a nulla Ecclesiastica Potestate temerari posse, aut infringi.

„ II. Nullus Romanorum Pontificum ante Gregorium VII. adversus Principes laicos protulit depositionis sententiam. Scripsit Otho Frisingensis lib. 6. Hist. cap. 32. *Lego, & relego Romanorum Regum & Imperatorum gesta; & nusquam invenio quemquam ante Henricum IV. a Romano Pontifice excommunicatum, vel regno privatum.* Nolumus hujus Pontificis derogare sanctitati, neque illorum opinioni adhærere, qui recitandum negant *Officium* ejusdem Sancti ab Apostolica Sede adprobatum. Hunc unum absque piaculo posse affirmari arbitramur, non comprobari depositionem Henrici venerandæ antiquitatis exemplis: non Gragorii II. non Zachariæ, non Leonis III. non Gregorii V. quorum exempla perperam a Ven. Bellarmino adduci ostendimus num. 7. & seqq. alterius articuli IV. Novitate itaque sua quod gessit contra Henricum IV. Gregorius Septimus refutatur, aut saltem non comprobatur antiquitate, ac veterum traditione. Idem Rodulphus, quem Gregorius Imperatorem renuntiaverat, eique insitato exemplo auream coronam miserat, atque ad bellum gerendum adversus Henricum incitaverat, profligatus ad Elystrum fluvium anno 1080. idibus Octobris eique circa ilia lethali vulnere inflicto, & dextera manu abscissa, morti proximus dixisse fertur: „ Condignam ego perjurii mercedem recipio. Hæc eadem præcisa manus eadem est, qua Domino meo Henrico fidem sanctissime juraveram „. Atqua his dictis mortem oppetiit, & regia pompa *Mersburgi*, quam Misniæ urbem Latini Martinopolim dicunt, sepultus fuit. Rodulpho autem sublato e vivis, Hermannus Bambergæ electus cum jurejurando fideliter observandi quodcunque illi præcepisset Gregorius, Saxones tantum sibi obsequentes habuit, Principibus aliis electioni obsistentibus ne Germania intestino bello conflictaretur; novusque Imperator Franciam Orientalem diripoit, & figens Imperii sedem Islebiæ, ubi magnus erat allii proventus, non Imperator Augustus, sed *Rex alliorum* passim vocitabatur. Ipse beatus Gregorius obsessa, & expugnata urbe ab Henrico, redacta in potestatem exauctorati Imperatoris anno 1082. civitate Leonina, & anno 1084. Henrico triumphantis more per portam Lateranensem ingresso, coactus est, ut primum in arcem S. Angeli, deinde Salernum ad Normannos aufugeret, ubi ærumnis & mœrore confectus, sancto tamen fine, proximo anno 1085. VIII. Kalendas Junias diem obiit. Non ergo quod gessit Gregorius fortunatim feliciterque processit, & quod gessit permotus zelo, patientia atque exsilio expiavit.

„ III. Accedit quod antea, & post Gregorium VII. consueverunt Romani Pontifices in Imperatores, ac Reges, urgentissima necessitate cogente excommunicationis quidem, at non depositionis proferre sententiam. Etenim ante Gregorii ætatem, Gregorius alter, & hujus nominis II. in Concilio Romano anathema dixit Leoni Isauro sacras imagines confringenti & comburenti; sed ab ejus fide, & obedientia nullum subtraxit. Excommunicatione pariter, non depositione, insurrexere Pontifices, & Episcoporum Synodi in Visigothos, & Vandalos Arianam hæresim propugnantes; & Theodoricum quoque Ostrogothum volentem gladio extinguere universam Italiam, nisi Ecclesiæ redderentur hæreticis, atque crudelissimum Hunnericum, Trasymundum, ceterosque reges Africam devastantes immanissima illa persecutione, quam descripsit Victor Vitensis, regnare patiebantur, nunquam regiæ dignitatis immemores, honoremque ragibus exhibentes. quemadmodum præcepit Apostolus, atque execrantes hæresim, & reverentes majestatem. Zenonem item Augustum post promulgatum *Henoticum*, successorem ejus Anastasium omnia sæviua persequentem Episcopos, qui receperant synodum Chalcedonensem, & S. Leonis Magni celeberrimam contra Eutychianos Epistolam ad Flavianum, Lotharium, qui rapudiata legitima conjuge Teutberta duxerat Valdradam pellicem, Carolum Calvum alieni regni invasorem, & Robertum contrahentem incesta connubia, Pontifices Maximi non alterius pœnæ, quam anathematis interminatione deterruerunt. Atque hæc decessorum exempla habebat, quæ sequeretur, S. Gregorius VII. Post Gregorium itidem excommunicatio inflicta ab Alexandro III. Imperatori Friderico Primo magno quidem terrori fuit; sed depositio nulla, irrita, & cassa. Idem dicendum de Henrici VI. Philippi Augusti Francorum Regis, Othonis IV. aliorumque depositionibus frustra decretis, & e Petri cathedra pronunciatis a Papa. Ad hunc modum anathema, quod pœna spiritualis est, rite inflictum putatur, imperii regnique privatio perperam & inaniter. Spirituali itaque gladio, non autem materiali, vibrare ictus ac ferira potest Princeps Ecclesiasticus. Hæc declarationis Gallicani Cleri defensores.

„ IV. Non ignorant Jureconsulti, & Historici quid egerit contra Philippum cognomento *Pulchrum* Bonifacius VIII. Sat est perlegere libro I. Extrav. Comm. tit. 8. cap. I. decretalem, *Unam sanctam*, editam anno 1302. In qua Pontifex definiit, male attendere verbum Domini proferentis Matth. 26. *Converte gladium tuum in vaginam*, eum, qui in potestate Petri *temporalem gladium* essa negat. *Uterque ergo*, ait, *est in potestate Ecclesiæ, spiritualis scilicet gladius, & materialis. Sed is quidem pro Ecclesia, ille vero ab Ecclesia exerendus: ille Sacerdotis, is manu regum & militum, sed ad nutum, & petitionem Sacerdotis. Oportet autem gladium esse sub gladio, & temporalem auctoritatem spirituali subjici potestati. Nam cum dicat Apostolus, Non est potestas nisi a Deo, quæ autem sunt a Deo, ordinatæ sunt; non ordinatæ essent, nisi gladius esset sub gladio.* Quibus ampliori addita explicatione Bonifacius suam perspicue aperuit sententiam. Hac autem Decretali definire voluit Regem Franciæ, & regnicolas subjici in temporalibus Romanæ Ecclesiæ. Sed quinam istius Decretalis finis fuit? Audiit Pontifex ut incredibili ambitiona elatus, maxime quod Jubilæi tempore incesserit cum imperatoria chlamide, gladioque & sceptro appposita inscriptione, *Ecce duo gladii hic*. Philippus Bullam Pontificis sese declarantis mundi Dominum *in spiritualibus ac temporalibus*, jussit lacerari, & flammis palam absumi: coactis comitiis statutum fuit nullum esse Pontifici jus in regnum Galliæ. Bonifacius in Parisiensi conventu iniquissime declaratus est simoniacus, homicida, hæreticus, Epicureus: captus demum Anagniæ paterna in domo, & paulo post mœrore animi extinctus. Pudet me referre Philippi ad Bonifacium epistolam, non absqua horrore legendam, fictumque in illius ignominiam turpissimum epigramma. Absit, ut hæc patrata, & dicta in Pontificem Maximum cradam laudanda. Sed quid, oro, accidit, dum ille *temporalem gladium* exerendum putavit? quid, inquam, nisi indignatio Regum, populorum commotio, ludibrium Apostolicæ Sedis, ejusdemque Pontificis dedecus, atque interitus?

„ V. Eam ob rem Clemens V. anno 1306. quod in Extravaganti *Unam Sanctam* declaraverat Bonifacius, *cen-*

fuit esse abrogandum. Legatur caput *Meruit*, 2. libri 5. Extravagant. comm. tit. 7. *de privilegiis*. Hæc ibidem occurrunt verba: *Meruit carissimi filii nostri Philippi Regis Francorum illustris, sinceræ affectionis ad nos & Ecclesiam Romanam integritas, & Progenitorum suorum præclara merita meruerunt, meruit insuper regnicolarum puritas, ac devotionis sinceritas, ut tam Regem, quam regnum favore benevolo prosequamur. Hinc est quod nos Regi & regno per definitionem & declarationem bonæ memoriæ Bonifacii Papæ VIII. Prædecessoris nostri, quæ incipit*, Unam sanctam, *nullum volumus, vel intendimus præjudicium generari. Nec quod per illam Rex, regnum, & regnicolæ prælibati amplius Ecclesiæ sint subjecti Romanæ, quam antea existebant: sed omnia intelligantur in eodem esse statu, quo erant ante definitionem præfatam, tam quantum ad Ecclesiam, quam etiam ad Regem, regnum*, & *regnicolas superius nominatos*. Objicienti hanc Extravagantem Maimburgo respondet Auctor *Regalis Sacerdotii* pag. 298. & *Galliæ vindicatæ* pag. 622. caput illud *Meruit* nihil Regibus Galliarum adimere, nihil concedera, sed eos in eo statu relinquere, in quo erant ante Constitutionem Bonifacii. Recte quidem; neque enim aliud significant Clementis verba. Sed quænam benevolentia, quinam favor, quodnam privilegium est, *nihil adimere, nihil concedere*? Quid in Constitutione Bonifacii declaratur, nisi gladium esse sub gladio, temporalem auctoritatem subjici spirituali, & Romano Pontifici subesse omnem humanam creaturam, Regibus minime exceptis, ac si deviet terrena potestas, judicari a potestate spirituali? Id ergo attendendum non esse definit cap. *Meruit* Clemens V. ideoque ante declarationem Bonifacii non erat gladius sub gladio, nec Regum auctoritas subjiciebatur in temporalibus potestati spirituali.

„ VI. Ad posteriora tempora descendamus. Notum cuique est, Rempublicam Senatumque amplissimum Venetiarum anno 1602. legem edidisse de bonis immobilibus ab Ecclesia aliqua, vel Monasterio non acquirendis nisi obtenta prius a Principe facultate; decrevisse etiam personas Ecclesiasticas ob prætensa crimina, & illatas præsertim civibus injurias, ad tribunal laicum trahendas esse, & quatenus opus sit, mancipandas carceri, & exsilio, aliisque pœnis multandas. Quid Paulus V.? Promulgavit anno 1606. monitionem, qua nuntiavit Ducem totumque Senatum excommunicationem subituros, omnemque Venetorum ditionem interdicto fore suppositam, nisi certo præstituto tempore lata rescinderentur decreta. At Senatus Venetus eodem anno die 6. Maji, Duce Leonardo Donati, Edictum opposuit, quo declaravit a se neminem agnosci superiorem in temporalibus, & Breve Pauli V. injustum, nullum, ac nullius esse roboris: ac postea spiritualibus pœnis ab Apostolica Sede revocatis, nulla tamen a Venetis petita venia, nulla absolutione quæsita, intrepide jus suum inviolatum servarunt, & etiamnum invicte custodiunt, absque ullo religionis ac pietatis, quam magnopere colunt, dispendio.

„ VII. Cum similia postrema ætate inter Romanam Curiam Venetamque exorta essent dissidia, ob decretum a Senatu emanatum anno 1754. VII. Idus septembris, quo decreto lædi Ecclesiastica jura Sedes Apostolica existimabat; ad hanc Sedem avectus Clemens XIII. ex nobilissima Veneta Gente Rezzonica, Ecclesiæ sibi commissæ, simulque carissimæ Patriæ suæ consulens tranquillitati, omnem dedit operam, ut prædictum decretum revocaretur, datis ad Senatum Apostolicis litteris anno 1758. die 5. Augusti. In his autem literis ita Clemens amplissimum clarissimumque Senatum alloquitur. „ Nè siavi di grazia tra Voi, chi li dia, o voglia darvi a credere, esser lesiva del vostro decoro, e di quella Potestà legislativa, che ad ogni Sovrano compete, la nostra Istanza. Chi così la pensasse, sarebbe in grand' errore, e sarebbe altresì a Noi una grandissima ingiuria nel supporre, che fossimo capaci di chiedere alla Patria ciò, che non fosse per risultare in sua sempre maggiore onorificenza. Si dà a conoscere, come ad ognuno è ben noto, la Potestà del Sovrano egualmente nel far le leggi, che nell'abolirle, mentre quella sola può toglierle, che può formarle. Onde se egli è un atto di Sovranità la rivocazion della legge; come può dirsi che si faccia offesa al dritto del Sovrano a chiederne l'abolizione? „ Hæc Clemens XIII. Quibus fatetur Pontifex Summis Potestatibus omnem in temporalibus, & cum iis, quæ temporalibus conjuncta sunt, auctoritatem inesse. Hinc Franciscus Lauredanus Dux Venetorum respondens Pontifici eodem anno die 12. Augusti, inquit: „ Giunse il pregevolissimo Foglio della Beatitudine Vostra, ed abbiamo lucidamente riconosciuto in esso il carattere retto, ed ingenuo della B. V. la quale come Capo della Chiesa riconosce la facoltà legislativa nata colla Republica, e sempre da essa esercitata: spiegandosi V. B. stessa, che qualora succedesse per libera autorità del Senato il ritiro del Decreto 7. Settembre 1754. ciò non può, nè potrà mai arrecare veruna lesione alla Potestà nostra Legislatrice. „ Crediderunt Regum quorumdam Ministri, litteris Clementis XIII. adæquatos Sacerdotii & Imperii limites definiri, debere iisdem dissidia componi, & summa pace Italos fruituros, si Romani Pontifices *temporalem* Principum jurisdictionem non perturbaverint.

„ VIII. Neque apud Venetos tantum, in Etruria etiam, quæ sub Augustissimo & Religiosissimo Principe sancte feliciterque gubernatur, quidquid pertinet ad publicum, & civile bonum, solius Potestatis temporalis jure disponitur; atque illa etiam, quæ spectant ad Clericos, quatenus cives sunt, membraque politici corporis, æquitate, imperioque Principis decernuntur. Viget lex, quam *Ammortizationis* appellant, parum discrepans a Venetorum statutis: tenentur Ecclesiastici solvere vectigalia, quoniam Reipublicæ, cujus membra sunt, sublevare debent incommoda: Beneficia Romæ collata, & Pontificum Bullæ non recipiuntur absque Principis permissione, ne alicui civium inferatur detrimentum: Clerici, qui laicos offendunt, apud regiæ Jurisdictionis tribunal purgare se debent: Judiciis Sanctæ Inquisitionis Assessor secularis assistit, ne damnetur civis innocuus: asylis etiam, ne sceleratissimi homines vagentur immunes, imposita est limitatio. Atque his, aliisque statutis Principes aperte declarant, nolle sibi *quoad temporalia* aliquid Ecclesiastico jure præscribi. Dum ista litteris consignamus Genuensium Respublica publicis monumentis testatur, quam ægre ferat Summum Pontificem Clementem XIII. misisse in Corsicæ insulam Visitatorem Apostolicum Crescentium Signinum Episcopum, dubitans ne hujus sanctæ Visitationis prætextu inquilini magis alienentur a Reipublicæ obsequio. Labentis anni 1760. historiam monumenta illa reddent celebriorem. Et tamen vigilantissimus Pontifex sola spiritualia munera commisit Crescentio exequenda. Quid futurum fuisse credas, si depositione, & constitutione decrevisset a jure Regni Corsicæ excidisse Genuensium Rempublicam?

„ IX. Potest ex his historiarum exemplis unusquisque percipere, quæstionis hujus resolutionem vel Pontificibus Maximis, vel Summis Principibus esse ingratissimam. Quare nos, ut nostrum erga Petri Sedem obsequium, nostramque erga Imperium, cui singulari Dei beneficio subjicimur, reverentiam testemur, a sententia dicenda abstinemus. Neque enim ut jura tueantur sua, aut Pontifices, aut Principes nostro indigent auxilio. Ad solam adolescentium instructionem, eorumque laborem levandum, Opusculum illud bipartitum conscripsimus. Et quoniam singulis pro utraque parte argumentis aliquam adjecimus responsionem; innuam brevi, quomodo hæc ex historiis contexta aliquatenus resolvantur.

„ X. Itaque ad ea, quæ priori numero dicta sunt, reponent, Reges Paganorum, dum suscipiunt religionem Christianam, sponte jugo suavissimo collum submittere, & curam animarum suarum committere potestati, a qua nunquam cohibetur temporalis auctoritas, nisi ubi æterna salus periclitatur. Quod non est temporalem Principatum evertere, sed firmare: sicut putridam abscindere corpoream partem, vulnusque igne ferroque curare ad sanitatem refertur, non ad interitum carnis. Christianis subditis, religione non violata, sub Rege infideli militare fas est; cum fidei jactura, nequaquam: id nec animæ adversatur, nec corpori; frustra itaque hoc loco exemplum illud profertur. Asserendum idem de Fide, quæ cum virtus sit animi, & inspirari nequeat invito, prædicatione verbi, & gratia voluntatem inflammante gigni potest, non armis. Quæ secundo allata sunt numero, dicuntur falsa, & veteris ac novi Testamenti refutantur exemplis, priori parte enarratis: res adversæ, quæ contigerunt deposito Henrico IV. ad cumulum meritorum, & ad fortitudinem S. Gregorii VII. demonstrandam conducunt plurimum, nihil ad Pontificium Jus evertendum: pejora tamen acciderunt Henrico, quem ejusdem nominis pater proscripsit & abdicavit, Conradus major natu expulit Regno, Henricus minor filius, quem pater *Augustum* nominaverat, eumdem parentem truci bello ubique vexavit: exhaustus ærumnis, & ad eleemosynam petendam redactus obiit Leodii: quinquennio extra templum *Spiræ* jacuit vili tumulatus Sarcophago: nunc vix memoratur, Gregorio inter Sanctos relato. Ad rem non faciunt exempla paragraphi tertii; siquidem *depositio* extremum remedium est, sero, caute, prudenterque adhibendum. Pontifices excommunicatione potius usi sunt, quando sperabant posse impiissimos Principes pœna tantum *spirituali* percussos ad meliorem frugem reduci, & quando temporum conditio non sinebat temporalem pœnam inferre. Sunt etiam qui putant, excommunicationem & interdictum ab obsequio erga Reges arcere subditos: quamquam sententia nostra est, eum, qui excommunicato communicat, dummodo non communicet in divinis, sed legitimos actus exerceat, non peccare, quoniam excommunicatio est spiritualis pœna, & respicit spiritualia. Acta Philippi Pulchri adversus Bonifacium VIII. a Petro Puteano, a Joanne

„ Vil-

Villani, ab Henrico Spondano, a Petro de Marca, aliisque descripta, referunt Bonifacio Philippum obtemperare noluisse, dum ille subsidia peteret pro terra Sancta recuperanda, negasse insuper indictas a Pontifice decimas, copiasque militum transmittendas in Syriam: implacabile ulterius inter Regem atque Pontificem ortum dissidium, ob Columnenses Bonifacio infensos, Regi autem acceptos: evide Pontificem arripuisse occasionem premendi Regem censuris, asserendi regnum Francorum sibi *temporaliter* subjectum esse, atque potestatem se habere puniendi peccata in regni administratione e Philippo patrata: quod postremum non pertinere ad Pontificem, datis ad Bonifacium litteris Ecclesia Gallicana affirmavit. Atque hinc apparet, cur Clemens V. Extravaganti, *Meruit*, declaraverit non esse in præjudicium Philippi, & Francici regni quidquid Constitutione Bonifacii definitum asserebatur. Atque hac responsione expeditur, quod sequenti paragrapho quinto comprehenditur. Prætermitto reliqua; nam Paulus V. in Venetos solum gladium *spiritualem* exeruit: Clementis XIII. epistolæ spirant undique pietatem, pacisque amorem: ejus de potestate Reipublicæ legislativa non sunt fidei sanctiones e cathedra pronuntiatæ, ac videntur posse explicari *hypothetice*: ex quo Principes ad se attinere velint judicie rerum personarumque Ecclesiasticarum, quatenus cum politico regimine connectuntur, quæri potest, cur pariter *Potestas spiritualis* nequeat temporalem comprimere, quatenus jura spiritualia conculcat. At video eos, qui hæc opponunt, responsuros fore id quidem fieri posse, modo spiritualis potestas adhibeat tantum remedia *spiritualia*, quemadmodum potestas temporalis utitur tantummodo *temporalibus*. Sciunt utique nostrates Cosmum Etruriæ Dominum anno 1570. fuisse a S. Pio V. decoratum titulo *Magni Ducis*; id autem, aliaque hujuscemodi plura habent solam nominis honorificentiam, non incrementum imperii; atque fieri solent Principibus aliis interdum indignantibus & obstrepentibus.

ARTICULUS ULTIMUS.

Quæ proferenda remanent Theologicæ rationis momenta.

I. EXpedio tandem quæ Pontificiæ potestatis nulli in temporalibus subjectæ propugnatores solent afferre, rationi, ut ajunt, admodum cohærentia. Illud principio urgent, quod regia potestas immediate sit e Deo, adeoque soli Deo subjecta. Primum Hebræorum Regem Saul, electum & unctum a Domino narrat libro 1. cap. 10. sacra Regum Historia. De Romanis Imperatoribus ait S. P. Augustinus lib. 5. de Civit. Dei cap. 21. *Qui Augusto imperium dedit, ipse & Neroni: qui Vespasianis vel patri vel filio suavissimis Imperatoribus, ipse & Domitiano crudelissimo.* De Galliarum Monarchia ita Concilium Parisiense anni 829. lib. 2. c. 5. apud de Marca pag. 92. *Nemo Regum a progenitoribus Regnum sibi administrari, sed a Deo veraciter atque humiliter credere debet dari, qui dicit: Meum est consilium & æquitas, mea est prudentia, mea est fortitudo. Per me principes imperant, & potentes justitiam decernunt, &c.* quæ, ut constat, singulis Regibus aptari possunt. Sunt plura, quæ Galliarum Theologi huc referunt ex Justino in 2. Apolog. ex Irenæo libro 5. adv. Hær. cap. 24. ex Tertulliano in Apologetico cap. 30. & in libro ad Scapulam, ex concordi Patrum ceterorum doctrina. At necessum non est quod naturali ratione elucescit, auctoritate comprobari. Si ergo, inquiunt, solus Deus Reges constituit, solus Deus potest Regibus regnum adimere.

II. Altero pugnant argumento, quoniam scilicet supremi Principes, si peccent, e nullo mortalium puniri queant. Alloquebatur Deum sanctus David Ps. 50. *Tibi soli peccavi, & malum coram te feci*, quoniam cum Rex esset, nullum præter Deum timere poterat. Ita enim illa Psalmistæ verba exponunt S. Hieronymus in Epist. ad Rufinum, & ad Eustochium, Cassiodorus, Euthymius, aliique, qui in Psalmos ediderunt Commentaria, nec non Theologi cum S. Thoma 1. 2. quæst. 96. art. 5. ad 3. Ita ea de causa S. Gregorius Turonensis ajebat ad Chilpericum Regem, lib. 5. Hist. Franc. cap. 19. *Si quis e nobis, o Rex, justitiæ tramites transcendere voluerit, a te corripi potest. Si vero tu excesseris, quis te corripiet? Loquimur enim tibi; sed si volueris, audis. Si autem nolueris, quis te damnabit, nisi is, qui se pronuntiavit esse Justitiam?* Allucinantur itaque illi, qui tenent posse Reges corripi, & temporalibus pœnis, (de spiritualibus enim nulla est hæsitatio) coerceri e peccatis.

III. Consimilis est, & præcedentem confirmat proxima ratio tertia. Non debet enim Summus Sacerdos gladio uti *materiali* ad vindictam malorum, quem gladium portat ad hunc finem Judex civilis. Necari contumaces *spirituali* gladio, *dum de Ecclesia ejiciuntur*, scribit epistola 11. libri primi beatissimus Martyr Cyprianus. Petro gladios duos offerenti dictum a Domino, *Sat est*, quasi utroque uti licuerit usque ad Evangelium, *ut sit in Lege æquitatis eruditio, in Evangelio bonitatis perfectio*, sententia est Ambrosii in caput 22. Lucæ. Gladium *materialem* in Ecclesia cessasse promulgato Evangelio, docet Magnus Augustinus in libro de Fide & operibus cap. 2. his verbis: *Phinees Sacerdos adulteros simul inventos ultore ferro transfixit; quod utique de degradationibus & excommunicationibus significatum est, faciendum in hoc tempore, cum in Ecclesiæ disciplina visibilis gladius fuerit cessaturus.* Similia reliqui Patres. Sanctitate itaque, exemplo, doctrina, precibus, exhortationibus, prædicatione Evangelica, & si hoc non sufficiat, expulsione ab Ecclesia, adeo ut sit nobis *tamquam ethnicus & publicanus*, peccator pervicax & scelestissimus est corripiendus & puniendus. Belle in Carmine de vita sua, ut latinitate donatum est, Gregorius Episcopus Nazianzenus:

Suadere quippe æquius est, quam cogere,
Magisque nobis convenit, & illis item
Parere summo ultimus quos Numini.

Relata propterea est inter canones præclara laudati Ambrosii sententia, lachrymas esse *munimenta Sacerdotis*; & Origenis in Leviticum, *Pontificem imitari debere Moysen, qui vicit inimicos orando*. Legatur Can. Convenior 23. q. 8. & c. *Si quis vult*, dist. 36. q. 3. nu. 21. Suffragatur his ratio; oportet enim, ut qui corripiuntur, e se prava desideria repellant, atque præcidant; quod fieri nequit nisi verbo vitæ, quod pertingit usque ad divisionem *animæ, & spiritus*, & est penetrabilius *omni gladio ancipiti*.

IV. Sequitur ratio quarta inde manans, quod in Ecclesia sint *duæ Potestates* suis finibus circumscriptæ, atque objectis omnino disparatis secretæ; quarum una non debet invadere alterius jura; ut prolixe diximus secundo articulo, neque modo repetere necessum est.

V. Postremo quænam sequantur absurda, si Pontifex velit exerto *materiali* gladio bellum indicere Principibus mundi, eosque aggredi, atque e solio dejicere, demonstrat experientia rerum omnium humanarum magistra, ide[illegible]nt eventus Ecclesiæ, & reipublicæ fun[illegible]. [illegible]jebat Commentario in Grotium Henricus [illegible] Cocceii tomo 1. pag. 242. „ Paci, & bono publico humani generis quantopere hujusmodi potestas (Pontificum in temporalibus) contrarietur, usus abunde docuit, & omnium adhuc luculentissime ob oculos poni posset. Sed mitto ea, & verba saltem Ferrariensis dicto loco in Pract. Pap. pagina mihi 244. subjicio: *Bene, & sancte faceret Papa, si totam corporalem Jurisdictionem in manibus Imperatorum remitteret, nec aliter unquam respublica, & maxime Italia quiescet, nec ulterius de Papatu, quale non semel fuit, schisma oriretur; & ex hoc status universus Clericorum magis redderetur Deo, ac populo devotus; & ipse Papa cum Cardinalibus viveret quietius, ac Deo devotius, & populo acceptius, & gratius.* Cetera prætermitto „.

VI. Quomodo autem argumenta hujusmodi dirimantur, non est operosum ex præmissis eruere. Nam ad primum censent adversæ partis Theologi satis superque responderi verbis Apostoli ad Romanos 13. 1. *Non est potestas nisi a Deo: quæ autem sunt, a Deo ordinatæ sunt:* nullum enim futurum ordinem putant, nisi corpus spiritui, sensus rationi, terrena cælestibus, temporalia spiritualibus subjiciantur. Dependentiam hanc & subordinationem videntur sibi colligere ex verbis Tertulliani in cap. 30. Apologetici, *Inde est Imperator, unde & homo antequam Imperator, inde potestas illi, unde & spiritus*: quo tamen loco abuti solent qui a solo Deo pendere credunt Imperium. Enim vero ex quo homo sit creatus a Deo, ac spiritus immediate illi ab ipso conditore inferatur, nemo dicturus est, hominem majoribus suis non subjici tam corporis, quam animi officiis. Etiam potestas Pilati, inquiunt alii, *desuper erat*, Domino ipso testante Joan. 19. 11. & nihilominus pendebat a nutu Tiberii Cæsaris, Senatusque Romani. Producunt quidam verba Chrysostomi, qui Hom. 23. in Epistolam ad Romanos prælaudata Apostoli verba ad hunc plane modum exponit: *Non est potestas, nisi a Deo. Quid dicis? Omnis ergo princeps a Deo constitutus est? Istud non dico. Nec enim, de quovis principe mihi sermo nunc est, sed de ipsa re. Quod enim principatus sunt, quodque hi quidem imperant, illi vero subjecti sunt, quodque non simpliciter ac temere cuncta feruntur, nec fluctuum instar populi huc atque illuc circumaguntur, divinæ Sapientiæ opus esse dico. Propterea non dicit: Non enim princeps est, nisi a Deo; sed de re ipsa differit dicens, Non enim potestas est, nisi a Deo.* Reponunt alii, omnem quidem potestatem esse a Deo, sed impios & sacrilegos potestatem arripere, non Deo constituente, sed permittente, quomodo de Pharaone, & rege Babylonis affirmat Epist. 216. S. Isidorus Pelusiota; atque ipsum Concilium Parisiense anni 829. eodem in loco, qui paullo supra objiciebatur, *Multi namque*, ait, *mu-*

„ *nere*

nere divino, multi etiam Dei permissu regnant. Sicut etiam, qui negant potestatem temporalem *immediate* esse a Deo: enimvero inquiunt, ubi apposuit Apostolus adverbium illud *immediate*? Numquid Sacramento aliquo, ut Sacerdotium, regalis potestas confertur? Nonne sæpe Reges eliguntur vel e populo, vel a senatu, & frequentissime violenter, atque tumultuarie? annon optimo Principi quandoque pessimus, aut electione, aut hereditario jure succedit? Cernis, opinor, quot artificiis vim prioris argumentationis declinent.

VII. Nec sudant reliquas diluendo, sed halitu exsufflant uno. Fatentur ab inope sacerdote non posse armigerum, præpotentem superbissimumque Principem humiliari. Quis id ignorat, quum videamus non semel, non posse Principem prudentissimum ac potentissimum plebem seditiosam ac perduellem redigere in ordinem? Fatentur arma, & munimenta Sacerdotis esse orationes & lachrymas, atque viros principes magis precibus vinci, quam armis. Non semel his, aliisque spiritualibus adjumentis, nec non effuso sanguine suam erga Regum, regnorumque salutem Summi Sacerdotes solicitudinem demonstrarunt: verum ubi hæc adminicula inutilia fuere, & ita fieri oportebat, amplificata Ecclesia, patrimoniis locupletata, Regumque, & Cæsarum patrocinio suffulta, severiora applicarunt remedia, non intendentes animum corporum perditioni, sed saluti animarum, & unius punitione permultis sese emendandi præbendo monita saluberrima. Nam ubi leniora non juvant, asperiora sunt adhibenda medicamenta. Petrus etiam, cujus adepti sunt potestatem, ad aliorum terrorem duos repentina morte confecit. Quod fas esset Pontifici, suorum famulorum conatu repellere vitæ suæ sacrilegum aggressorem, idem sibi licere existimat pro Ecclesiæ, quæ ejus sponsa est, reparando honore, atque integritate servanda. Si hinc dissidia, schismata, & bella oriantur, laicorum inobedientiæ, non Pontificum Sanctionibus sunt adscribenda. Nemo legum civilium rectitudini tribuendas dixerit populi transgressiones. Ita de Ecclesiasticis Constitutionibus sentiamus oportet. Sunt denique temporalia damna, quæcunque possunt contingere, longe minora spiritualibus. Ad hunc plane modum loquuntur qui propugnant *indirectam*, ut vocant, potestatem Pontificum Romanorum in temporalia.

COROLLARIUM.

Sequitur ex dictis, duas revera esse in Ecclesia Potestates, Spiritualem unam, & alteram Temporalem; quarum illa divina, ista terrena administrat; Spiritualem tantum esse Temporali præstantiorem, quantum spiritus corpore, salus æterna incolumitate Reipublicæ, & regnum, quod perpetuo manet, præstantius est mundanis, quæ transeunt, atque evanescunt. Diversa munera, suosque limites esse utrique potestati, atque Spirituali collatas claves regni cælorum, Temporali Gladium ad vindictam malorum, bonorumque tutelam: debere reges Pontificibus conjungi glutino caritatis, servandamque & fovendam inter Sacerdotium, Imperiumque concordiam: hac sublata, & superseminatis ab homine inimico zizaniis, adhibendam utrinque prudentiam ac tolerantiam: cavendum sedulo diligenterque, ne una potestatis alterius invadat Jura, nec ambitiosa contentione infletur qui gerit vicem Christi, qui venit ministrare, non ministrari; neque Sacerdoti adversetur quisquis ab ipso suscepit baptismum, petit in vita benedictionem & veniam, atque sperat Viaticum & absolutionem in morte. Quid in rerum discrimine agendum sit, haud ignorat Ecclesiæ Pastor, constitutus a Domino ut oves suas pascat, omnemque gerat curam, ne pereant, & compertum id quoque habet Princeps Catholicus, qui profitetur se quidem esse caput Reipublicæ, simulque membrum Ecclesiæ. Hoc temperamento de utriusque Potestate disserendum existimavi, ut Petri Cathedræ, & Cæsaris throno reverentiam, & obsequium meum patefacerem, humilis Ecclesiæ filius, fidelissimus Imperii subditus. Fruatur prudens ac benevolus lector impolita hac lucubratione, si lubeat: imitetur temperamentum, si deceat.

FINIS TOMI SECUNDI.